SANCTI

BONAVENTVRÆ

OPVSCVLA.

SANCTI
BONAVENTVRÆ
EX ORDINE MINORVM,
S. R. E. EPISCOPI CARD.
ALBANENSIS EXIMII
ECCLESIÆ DOCTORIS
OPVSCVLORVM TOMVS PRIMVS,

COMPLECTENS PRIMAM, ET SECVNDAM PARTEM EORVMDEM.

Nunc primùm in Gallia, post correctiss. Romanam Vaticanam editionem, impressus.

Indices vtriusque partis in fine Tomi secundi reperiuntur.

Sel.

LVGDVNI,
Sumptibus Societatis Bibliopolarum.

M. DC. XLVII.
CVM PERMISSV SVPERIORVM.

FRANCISCI LAMATÆ
DOCTORIS THEOLOGI
IN SANCTI BONAVENTVRÆ
Opuſcula Præfatio ad Lectorem.

Doctrina.

ETSI ex multis aliis S. Bonauenturæ ſcriptis, eius doctrina mirabilis apparet; ex opuſculis tamen, quæ multa & varia compoſuit, tam excellens & ſingularis eſſe cernitur, vt luculentiſſimum inde præbeat teſtimonium, quantum inter alios ætatis ſuæ ſcriptores in hoc genere is vnus excellat. Nam cum in libris ſuis omnibus ad eum omnino ſcopum collimet, vt flammantibus non inflantibus verbis, legentis affectum in Dei amorem accendat, eiuſdémque intellectum ſanctiſſimis documentis illuminet, in opuſculis, ſi vſquam alibi, huic potiſſimum curæ totus incumbit. In his enim tanquam verus doctor, qui iuxta Pauli doctrinam ſapientibus & inſipientibus debitor eſt, nihil prætermittit eorum, quibus vel eruditum Theologum imbuat, vel pro ſui ſtatus ratione vnumquemque fidelem ſiue ad vitæ inſtitutionem, ſiue ad ſpiritualia ſtudia, progreſſionéſque virtutum ita informet, vt perfectus ſit homo Dei, & ad omne opus bonum inſtructus.

Rom. 1. b

Stylus & eruditio.

Porro qui Bonauenturæ ſanctiſſimi opuſcula diligenti ſtudio perlegerit, & deuotæ ac piæ mentis oculis perluſtrarit, intelliget profecto, quàm ſit amplexus eum, qui ſecundum doctrinam eſt, fidelem ſermonem. Is verò ſermo omni acceptione dignus ſenilem illam redolet eloquentiam, quæ ex Auguſtini ſententia, viros ſumma auctoritate digniſſimos, planéque diuinos decet. Atque hinc fit, vt Auctor noſter, Trithemio teſtante, profundus ſit non verboſus, ſubtilis non curioſus, diſertus non vanus. immo quanto eius ſermo videtur humilior (vtar Auguſtini verbis) tanto altius alios non ventoſitate, ſed ſoliditate tranſcendit. Eſt enim ſermone parcus, vbertate ſenſuum facundus, ſententiarũ pondere grauis, doctrinæ claritate illuſtris, affectu feruens, mente ſingularis. Denique ea pollet eruditione, vt pleráque in diuinis Scripturis difficilia, in antiquis Patribus abdita, in Philoſophia & Theologia occulta, in ſæcularium literarum magiſtris huc illúcque diſperſa, ea coniunctim omnia in breui aliquo S. Bonauenturæ opuſculo liceat intueri.

Aug. lib. 4. de Doctr. Chriſt. cap. 6. tom 3.
Trithem. de ſcriptorib. Eccleſiaſt.
Auguſt. vbi ſup.

Vtilitas.

Vtilitatem vero opuſculorum eius nullus non experietur, qui in eorum aſſidua lectione diu multúmque verſatus quamcumque ex ipſis veritatem intellectu perceperit, eamdem quoque affectu ruminauerit. Sapit, inquit Richardus, ſupra modum cordis palato, quod charitate conditur.] Cuius materiam non minus vtilem, quàm iucundam atque copioſam Bonauentura ſæpiſſimè inculcans, cor penetrat, & affectum inflammat, animámque ipſam eo medullitus transfigit, vt eius ſermonibus & doctrinis, quaſi quibuſdam ſtimulis incitata, rapiatur mirificè in diuinos amores ſponſi Chriſti. Neque eſt in re perſpicua diutius immorandum, præſertim cum paſſim occurrant clariſſimorum virorum illuſtria teſtimonia, quibus Auctoris noſtri opuſculorum adeò probatur doctrina, laudatur ſtylus, commendatur vtilitas; vt iis facilè quiſque conuictus tantum virum admiretur, qui tanquam lucerna ardens, & lucens, luceat ardenter, ardeátque luculenter.

Richar. de S. Victor. de 4. gradib. violentæ char. cap. 1.

Cùm igitur, Lector humaniſſime, S. Bonauenturæ opuſcula inter alios eiuſdem libros ob inſignem doctrinam cum ſumma pietate coniunctam à doctis & piis magno ſemper in pretio habita, neſcio qua vel oſcitantia vel diligentia ſine vlla ordinis ratione hactenus in vulgus emiſſa mendis penè innumerabilibus ſcaterent, & priſtini ſui ſplendoris parum aut nihil omninò retinerent: operæ pretium fuit, vt cum aliis eiuſdem operibus, ordine diſpoſita, emendata, aucta & illuſtrata ex Typographia Vaticana prodirent. Itaque hæc mihi ab Illuſtriſſimis Dominis Cardinalibus Typographiæ Vaticanæ congregationi præfectis cura commiſſa eſt, vt conquiſitis vndique tam impreſſis, quàm manuſcriptis exemplaribus, eiſque diligenter collatis ad S. Bonauenturæ opuſcula reſtituenda & ornanda omni ſtudio incumberem. Iuſſis obtemperaui, vt poſtulat officij ratio: ſed ob tenuem facultatem meam difficile penitùs fuit iubentium animo pro dignitate ſatisfacere. Quare manum labori admouens perquiſiui diligenter, quotquot potui, Auctoris noſtri opuſcula: (deſunt enim iniuria temporum multa, ſi tercenta, vt apud quoſdam

Brulifer in prolog. 1. lib. ſentent. S. Bo-

nau. Ann. veter. Francis-con.

legitur, ab eo scripta sunt) & cum nulla inter sese methodo colligarentur, sed veluti confusa congeries ἀταξίαν quandam præseferreut; non abs re esse existimauimus, si iis primum in classes aliquot distributis ad illorum studium te, Lector, alliceremus. Idque eò nobis facilius fuit, quò animaduertimus post plenam, quoad licuit, horum tractatuum discussionem, quatuor potissimum in eis à S. Bonauentura egregiè præstita. Nam & sanam doctrinam docuit, & de Christo eiusque Sanctissima Matre pleraque scribens, fidelium deuotionem accendit; actionis prætereà & cōtemplationis, multis hac de re editis tractatibus, studia promouit; ac denique religiosos præsertim sui ordinis non solùm ad vitæ perfectionem instituit, sed vt eosdem ab aduersariorum calumniis defenderet, stylum exacuit, & calumniatores ipsos contra humilis & pauperculi Francisci institutum superba colla erigentes prorsus confodit. Iuxta hanc igitur quadripertitā officij rationem in quatuor quoque partes S. Bonauenturæ opuscula omnia diuisimus, quarum prima pars continet illa in primis quæ magis vel ad speculatiuam, vel ad practicam doctrinam spectant. Secunda vero de iis est præcipuè, quæ de Christo Redemptore nostro, eiusque beatissima virgine matre Maria, Auctor deuotè meditatus, & soluta & ligata oratione composuit. Tertia autem ea maximè comprehendit, quæ ad exercitia spiritualia attinent, quibus actiuorum & contemplatiuorum vita instruitur. Quarta denique varios & diuersos complectitur libros, qui religiosis viris præsertim ordinis Minorum vtilissimi sunt ad studium vitæ perfectioris. Quia vero de nonnullis opusculis controuertitur Bonauenturæ sint, nec ne, ea, vt separarentur certa ab incertis, statim post quartā partem in appendicem redegimus. Et his quatuor opusculorum partibus prima & secunda tomum sextum S. Bonauenturæ operum constituunt, tertia vero & quarta cum appendice tomum septimum & vltimum. Fuerunt autem ab hac serie tria tantum opuscula disiuncta, quæ quia alicuius libri sacri, vel partis eius expositionem continebant, aut aliàs ad sacram Scripturam spectabant, in alios tomos reiecimus. Etenim, Principium sacræ Scripturæ, in quo de sacræ Scripturæ præstantia abundè & copiosè Auctor sermonem instituit, initium dat tomo primo, vbi expositiones S. Bonauenturæ in libros aliquot Veteris Testamenti collocantur. Huic vero proximè ibidem succedit opusculum inscriptum, Illuminationes Ecclesiæ in Hexaemeron. Libellus prætcrea, cui titulus est, Expositio orationis Dominicæ, pro explicatione sexti capitis Euangelij secundū Matthæum, tertio tomo continetur, in quo libri commentariorum in Nouum Testamentum à S. Bonauentura compositi, apponuntur. Cuius rei te Lector monitum volui, ne in sexto & septimo tomo hæc opuscula desiderares. Adiunximus vero huic Vaticanæ editioni tria alia opuscula, quæ seorsum ab his opusculorum tomis vagabantur, vt suis locis cernes, videlicèt in quarta parte, Legendam S. Francisci, & Biblia pauperum; in appendice autē, Compendium Theologicæ veritatis. Atque hæc in vniuersum de diuisionis ordine; quo quidem facilior posthac erit vnicuique aditus ad inueniendum ea, quæ iuxta propositas materias sibi videbuntur magis opportuna.

Diuisio opusculorum.

Verum vt sic in classes distributa Bonauenturæ opuscula suam integritatem, quantum fieri posset, retinerent, contuli ea diligenter cum antiquis exemplaribus impressis, & manuscriptis quæcunque reperiri potuerunt. Neque id solùm fuisset sufficiens, quo minùs multa loca vel mutila, vel minùs integra, aut deprauata, & quæ nullum prorsus sensum redderent, in eisdem opusculis remansissent, nisi conquisitis fontibus sanctorum Patrum, aliorúmue, ex quibus Bonauentura desumpsit, huic malo aliquod attulissem remedium: qua in re pro communi vtilitate non parum laboris suscepimus. Crebro namque citat Auctor Gregorium, Ambrosium, Augustinum, Hilarium, Hieronymum, Basilium, Chrysostomū, & alios huius & inferioris ætatis scriptores quamplurimos, nullo præfinito, aut præscripto libro; sed generatim, & vniuersim, his verbis: Ait Gregorius, Ait Ambrosius, &c. quandoque autem ex iisdem auctoribus suam orationem texit suppressis non solùm libris, sed etiam propriis scriptorum nominibus: vbi coniecturis niti oportuit, & ex materia subiecta, stylo seu forma dicendi conijcere, an à Gregorio, vel Ambrosio, Augustino, vel Hieronymo, Bernardo, vel Anselmo, Hugone seu Richardo Bonauentura mutuatus sit. In quibus euoluendis, quousque occurreret locus ad sui originis exemplar restituendus, te Lector iudicem constituo diligentiæ meæ. Hos verò scriptores, quibus frequenter noster Auctor vsus est ad rem, de qua agitur comprobandam, ferè omnes in suis propriis ac peculiaribus locis ita ad marginem citatos reperies, vt & tuum iuuetur studium, & Auctoris doctrina non mediocriter illustretur. Denique adhibitis argumentis singula opuscula nonnihil ornauimus, vt quasi præuia quadam & compendiosa institutione introduceretur legentis animus ad ipsius opusculi penitiora, & diffusiora. Interdum siquid contigit obscurum, adhibita notatione explicauimus, vt hæc omnia legendo quisque perspiciet. Duos etiam Indices adiunximus tomis sexto & septimo deseruientes; quorum alter locorum sacræ Scripturæ est, passim ab Auctore explicatorum; alter verò verborum, & rerum. Quare Lector humanissime, quod ex nostro labore ad vtilitatem transferre poteris, gratanter suscipe; quod autem minus aptum tibi videbitur, ita nostræ aut inscitiæ, aut negligentiæ tribuas, vt vbi ego muneri, tu non desis animo. Vale, & benè nobis in Christo precare.

EX

EX IOANNE TRITHEMIO
DE ECCLESIASTICIS SCRIPTORIBVS.

MVLTI doctrinam proferunt, deuotionem prædicant multi, pauci scribendo libros docuerunt vtramque: Bonauentura autem, & multos superauit, & paucos, dum eius doctrina deuotionem, deuotio instruit doctrinam. Si ergo & doctus vis esse, & deuotus, illius opusculis esto intentus.

APPROBATIO.

TANTI Doctoris, qualem B. Bonauenturam tota colit Ecclesia, non sub modio, sed super candelabrum, vt qui indigent, lumen videant, tam clara quæ edidit debent poni harmonia. Ergo prodeant ista eius Opuscula. Prodere debere dico. Actum Lugd. 22. Octob. 1618.

F. ROBERTVS BERTHELOT Episcopus Damasci.

APPROBATIO.

IOANNES CLAVDIVS DE VILLE in sacra Theologia Magister & Diuini verbi Prædicator, in sancti Pauli huiusce Ciuitatis Canonicus, & in hac Lugdunensi Diœcesi à Domino DIONYSIO SIMONE DE MARQVEMONT, Illustrissimo & Reuerendissimo Archiepiscopo Librorum censor designatus: fidem facimus, *Nos Sancti Bonauenturæ ex ordine Minorum S. R. E. Episcopi Card. Albanen. eximij Ecclesiæ Doctoris, Opusculorum Tomum primum, complectentem Primam & Secundam partem eorumdem*, euoluisse; inque iis Opusculis, non modò ab Ecclesia Catholica, Apostolica, & Romana alienum aliquid non contineri, quippe ab eminentissimo in doctrina & sanctitate viro compositis, sed etiam (in quod potissimùm, imò solùm, intendit nostræ censuræ mentisque acies, ponam enim in cælum os meum?) Vaticanæ editionis codicibus ex toto conformia vel maximè omnia inuenisse ad veritatem declaramus. Lugduni, apud S. Paulum X. Cal. Nouemb. M. D. C. XVIII.

DE VILLE.

R. D. D. THOMÆ DE MESCHATIN LA FAYE *huius libri imprimendi facultas.*

THOMAS DE MESCHATIN LA FAYE, Comes, Canonicus, & Camerarius Ecclesiæ Lugdunensis, & Vicarius generalis in Archiepiscopatu Lugdunensi, librum hunc, qui inscribitur, *Opuscula S. Bonauenturæ S. R. E. Episcopi Cardinalis*, &c. vt in lucem edatur, facultatem concedo. Lugduni 2. Nouembris, 1618.

MESCHATIN LA FAYE, V. G.

Consensus Aduocati Regij.

LIBRVM hunc inscriptum, *S. Bonauenturæ ex ordine Minorum S. R. E. Episcopi Cardinalis Albanensis, eximij Ecclesiæ Doctoris Opusculorum tomus primus, Primam & Secundam partem eorumdem complectens*, typis mandari pro Rege non impedio. Lugduni quinto Nouemb. 1618.

BOLLIOVD.

PERMISSIO.

LIBRVM *S. Bonauenturæ ex ordine FF. Minorum S. R. E. Episcopi Cardinalis Albanensis, eximij Ecclesiæ Doctoris Opusculorum tomum primum & secundum* inscriptum, typis mandatum in lucem edi permittimus. Lugduni quinto Nouembris 1618.

SEVE.

ELENCHVS

ELENCHVS OPVSCVLORVM, QVÆ HOC TOMO PRIMO CONTINENTVR.

OPVSCVLA PRIMÆ PARTIS.

OPVSCVLA SECVNDÆ PARTIS.

S. BONAVENTVRÆ EX ORDINE MINORVM, S. R. E. CARDINALIS, EPISCOPI ALBANENSIS, EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS, OPVSCVLVM

DE REDVCTIONE ARTIVM AD THEOLOGIAM.

OPVSCVLVM de reductione artium ad Theologiam, in duas potissimum partes distribui potest: in quarum prima Auctor quadripartitum cognitionis lumen ostendit, & singula membra ita perfecte subdiuidit, vt in enumeratione artium, atque scientiarum nihil habeat, quod aut desit, aut redundet. Hoc autem lumen desursum descendens, quamuis quadruplex sit: sex tamen eius statuit differentias, quas reduci posse ad senarium numerum formationum, siue illuminationum, in quibus factus est mundus, satis aperte docet. In secunda vero parte copiose demonstrat, quomodo ad lumen sacræ scripturæ reliquæ illuminationes cognitionum referantur, & diuinæ Theologiæ tanquam dominæ famulentur. Quare cum tota Scripturæ sacræ intentio ad charitatem tendat, charitati inniti debet omnis cognitio, vt ex ea fructus vberrimus percipiatur. Is enim est scientiarum omnium fructus, Auctore in fine Opusculi attestante, vt ædificetur fides, honorificetur Deus, componantur mores, & consolationes hauriantur, quæ sunt in vnione sponsi, & sponsæ.

Iacob. 1. c. OMNE datum optimum, & omne donum perfectum, desursum est descendens à patre luminum, inquit Iacobus. In hoc verbo tangitur origo omnis illuminationis, & simul cum hoc insinuatur multiplicis luminis, ab illa fontali luce liberalis emanatio. Licet autem omnis illuminatio interna sit cognitione, possumus tamen rationabiliter distinguere, vt dicamus, quod est lumen exterius, scilicet lumen artis mechanicæ: lumen inferius, scilicet lumen cognitionis sensitiuæ: lumen interius, scilicet lumen cognitionis philosophicæ: lumen superius, scilicet lumen gratiæ, & sacræ Scripturæ. Primum illuminat respectu formæ artificialis, secundum respectu formæ naturalis, tertium respectu veritatis intellectualis, quartum & vltimum respectu veritatis salutaris. A

Lumen quadruplex.

Lumen artis mechanicæ. Primum ergo lumen, quod illuminat ad figuras artificiales, quæ quasi exterius sunt, & propter supplendam corporis indigentiam repertæ, dicitur lumen artis mechanicæ: quæ quia quodammodo seruilis est, & degenerat à cognitione philosophiæ, recte ideo potest dici exterius. Et illud septuplicatur, secundum septem artes mechanicas, quas assignat Hugo de sancto Victore, quæ sunt, scilicet Lanificium, Armatura, Agricultura, Venatio, Nauigatio, Theatrica, Medicina. Quarum sufficientia sic accipitur. Quoniã omnis ars mechanica, aut est ad solatiũ, siue sit ad excludẽdam tristitiam, siue indigentiam: aut est ad commodũ, siue illud prodest, aut delectat, secundum illud Horatij:

Hugo de S. Vict. Erudit. propriæ. li. 1. c. 14. & lib. 2. Didasc. 21.

Aut prodesse volunt, aut delectare poetæ.

Et iterum,

Omne tulit punctum, qui miscuit vtile dulci.

Horat. de arte poet. prope finem.

Si est ad solatium & delectationem, sic est Theatrica, quæ est ars ludorum, omnem modum ludendi continens: siue sit in cantibus, siue in organis, siue in figmẽtis, siue in gesticulationibus corporis. Si vero ordinatur ad commodum siue profectum, secundum exteriorem hominem, hoc potest esse, aut quantum ad operimentum, aut quantum ad alimentum, aut quantum ad vtriusque adminiculum. Si quantum ad operimentum, aut illud est de materia molli & leni, sic est lanificiũ: aut est de materia dura & forti, & sic est armatura siue ars fabrilis: quæ continet omnem armaturam fabricatam, siue ex ferro, siue ex quocumque metallo; siue ex lapide, siue ex ligno. Si vero iuuat quantum ad alimentum, hoc potest esse dupliciter: quia cibamur vegetabilibus, & sensibilibus. Si quan-

B tum ad vegetabilia, sic est agricultura. Si quantum ad sensibilia, sic est venatio. Vel aliter, quia iuuare quantum ad cibum, potest esse dupliciter. Aut quantũ ad ciborum genituram, & multiplicationem, & sic est agricultura: aut quãtum ad ciborum multiplicatorum præparationem, & sic est venatio: quæ continet omne genus præparandi cibos, & potus, & sapores, quod pertinet ad pistores, cocos, & caupones. Denominatur autem ab vnius parte solum, propter quandam excellentiam, & comparabilitatem. Si autem ad vtriusque adminiculum, hoc est dupliciter, aut defectum supplendo, & sic est nauigatio, sub qua continetur omnis mercatio, siue pertinentium ad operimentum, siue ad alimentum: aut remouendo impedimentum, aut

nocumentum, & sic est medicina, siue quæ consistit in confectione electuariorum, siue potionum, siue vnguentorum, siue curatione vulnerum, siue decisione membrorum sicut chirurgia. Theatrica autem est vnica. Et sic patet sufficientia.

Lumen cognitionis sensitiuæ.

Aug. lib. 3. de gen. ad litt. c. 3. & 4. to. 3.

Quinque sensuum exteriorum sufficientia.

Secundum lumen, quod illuminat nos ad formas naturales apprehendendas, est lumen cognitionis sensitiuæ, quod recte dicitur inferius, quia cognitio sensitiua ab inferiori incipit, & fit beneficio lucis corporalis. Et hoc quintuplicatur secundum quinque sensus, Quorum sufficientiam sumit Augustinus secundum naturam luminis elementorum, hoc modo: Quia lumen, siue lux faciens ad distinctionem rerum corporearum, aut est in suæ proprietatis eminentia, & quadam puritate, & sic est sensus visus: aut commiscetur aeri, & sic est auditus: aut vapori, & sic est odoratus: aut humori, & sic est gustus: aut terræ grossitiei, & sic est tactus. Spiritus enim sensibilis naturam luminis habet, & in neruis viget, quorum natura est clara, & peruia: & in istis quinque sensibus multiplicatur, secundum maiorem, & minorem depurationem. Itaque cum quinque sint corpora mundi simplicia, scilicet quatuor elementa, & quinta essentia, vt homo omnes formas corporeas posset percipere, quinque sensus habet illis correspondentes, quia nulla fit apprehensio, nisi per aliquam similitudinem, & conuenientiam organi, & obiecti, pro eo, quod natura sensus determinata est. Est & alius modus sufficientiam sensuum sumendi, sed hanc approbat Augustinus, & rationabilis videtur: quia ad hanc sufficientiam, simul concurrunt correspondentia ex parte organi, medij & obiecti.

Lumen cognitionis philosophicæ.

Tertium lumen, quod illuminat, ad veritates intelligibiles perscrutandas, est lumen cognitionis philosophicæ, quod ideo interius dicitur, quia interiores causas, & latentes requirit: & hoc per principia disciplinarum, & veritatis naturalis, quæ homini naturaliter sunt inserta. Et hæc triplicatur, in rationalem, naturalem, & moralem. Et sufficientia potest sumi sic:

Veritas triplex.

Est enim veritas sermonum, veritas rerum, & veritas morum. Rationalis veritatem sermonum considerat, naturalis veritatem rerum, moralis veritatem morum. Vel aliter, sicut in summo Deo est considerare rationem causæ efficientis, formalis, & exemplaris: quia est causa subsistendi, ratio intelligendi, & ordo viuendi: sic in ipsa illuminatione philosophiæ, quoniam aut illuminat ad cognoscendas causas essendi, & sic est Physica: aut rationes intelligendi, & sic est Logica: aut ordinem viuendi, & sic est Moralis. Tertio modo sic: quia lumen cognitionis philosophicæ illuminat ipsam intelligentiam, hoc autem potest esse tripliciter: aut inquantum regit motiuam, & sic est Moralis: aut inquantum regit seipsum, & sic est Naturalis: aut inquantum regit interpretatiuam, & sic est sermocinalis: vt sic illuminetur homo ad veritatem vitæ, ad veritatem scientiæ, & ad veritatem doctrinæ. Et quoniam tripliciter potest aliquis, per sermonem, quem habet apud se, interpretari, vt scilicet vel notum faciat mentis suæ conceptum, vel vt amplius moueat ad credendum, vel vt moueat ad amorem, vel odium: ideo sermocinalis, siue rationalis philosophia triplicatur, scilicet in Grammaticam, Logicam, & Rhetoricam. Quarum prima est ad exprimendum, secunda ad docendum, tertia ad mouendum. Prima respicit rationem, vt apprehensiuam, secunda, vt iudicatiuam, tertia, vt motiuam. Et quia ratio apprehendit per sermonem congruum, iudicat per verum, mouet per sermonem ornatum: hinc est, quod hæc triplex scientia has tres passiones circa sermonem considerat. Rursus quoniam intellectus noster dirigi habet in iudicando, secundum rationes for-

A males: & hæ tripliciter considerari possunt, vel in comparatione ad materiam, & sic dicuntur rationes formales: vel in comparatione ad animam, & sic dicuntur intellectuales: vel in comparatione ad diuinam sapientiam, & sic dicuntur ideales. Ideo naturalis philosophia triplicatur, scilicet in Physicam proprie dictam, in Mathematicam, & in Metaphysicam: ita quod physica consideratio est circa rerum generationem, & corruptionem, secundum virtutes naturales, & rationes seminales. Mathematica est circa considerationem formarum abstractibilium, secundum rationes intelligibiles. Metaphysica, circa cognitionē omnium entium, quæ reducit ad vnum primum principium, à quo exierunt secundum rationes ideales, siue ad
B Deum, inquantum principium, finis, & exemplar. Licet inter Metaphysicos, de huiusmodi rationibus idealibus, nonnulla fuit controuersia. Postremo, quia regimen virtutis motiuæ tripliciter habet attendi, scilicet respectu vitæ propriæ, respectu familiæ, & respectu multitudinis subiectæ: ideo moralis philosophia triplicatur, scilicet in monasticam, Oeconomicam, & politicam. Quæ distinguuntur secundum triplicem modum prædictum, sicut apparet ex ipsis nominibus.

Philosophiæ naturalis partitio.

Philosophiæ moralis partitio.

Lumen sacræ Scripturæ.

Quartum lumen, quod illuminat ad veritatem salutarem, est lumen sacræ Scripturæ, quod ideo dicitur superius, quia ad superiora ducit manifestando ea, quę sunt supra rationem. Et etiam quia non per inuentionem, sed per inspirationem, à Patre luminum
C descendit. Quod licet vnum sit secundum intellectum litteralem, & tamen triplex secundum sensum mysticum & spiritualem. In omnibus enim sacræ Scripturæ libris, præter litteralem sensum, quem exterius verba sonant, concipitur triplex sensus spiritualis, scilicet allegoricus, quo docetur, quid credendum sit de diuinitate, & humanitate: moralis, quo docetur, quomodo viuendum sit: & anagogicus, quo docetur, qualiter est Deo adhærendum. Vnde tota sacra Scriptura hæc tria docet, scilicet Christi æternam generationem, & incarnationem, viuendi ordinem, & Dei & animæ vnionem. Primum respicit fidem, secundum mores,
D tertium finem vtriusque. Circa primum insudare debet studium doctorum, circa secundum studium prædicatorum, circa tertium studium contemplatiuorum. Primum maxime docet Augustinus, secundum maxime docet Gregorius, tertium vero docet Dionysius. Anselmus sequitur Augustinum, Bernardus sequitur Gregorium, Richardus sequitur Dionysium. Quia Anselmus in ratiocinatione, Bernardus in prædicatione, Richardus in contemplatione. Hugo vero omnia hæc, id est omnes sequitur.

Iac. 1.

Scripturæ sensus.

Scriptura sacra tria præcipue docet.

Luminis desursum descendentis differentiæ sex.

Ex prædictis colligitur, quod licet ex primaria diuisione, quadruplex sit lumen desursum descendens: sunt tamen sex eius differentiæ: scilicet lumen sacræ Scripturæ, lumen cognitionis sensitiuæ, lumen artis mechanicæ, lumen philosophię rationalis, lumen philosophiæ naturalis, & lumen philosophiæ moralis. Et
E ideo sex illuminationes sunt in vita ista, & habent vesperam: quia omnis hæc scientia destruetur. Et ideo succedit eis septima dies requietionis, quæ vesperam non habet, scilicet illuminatio gloriæ. Vnde valde aperte possunt reduci sex istę illuminationes ad senarium formationum siue illuminationum, in quibus factus est mundus, vt cognitio sacrę Scripturę, primę formationi, scilicet formationi lucis respondeat, & sic deinceps per ordinem. Et sicut omnes illę ab vna luce habebant originem, sic omnes istę cognitiones ad cognitionem sacrę Scripturę ordinantur, in ea clauduntur, & in illa perficiuntur, & mediante illa, ad ęternam illuminationem ordinantur. Vnde omnis nostra cognitio in cognitione sacrę Scripturę debet habere statum,

statum, & maxime quantum ad intellectum anagogię, per quem illuminatio nostra fertur in Deum, vnde habuit ortum. Et ideo completus est circulus, completus est senarius, & proportio status.

Reductio cognitionis sensitiuæ ad lumen sacræ Scripturæ.

Videamus ergo qualiter aliæ illuminationes cognitionum reduci habent ad lumen sacræ Scripturæ. Et primo videamus de illuminatione cognitionis sensitiuæ, quæ tota versatur circa cognitionem sensibilium: vbi tria est considerare, videlicet cognoscendi medium, cognoscendi exercitium, cognoscendi oblectamentum. Si consideremus medium cognoscendi, intuebimur ibi Verbum æternaliter generatum, & ex tempore incarnatum. Nullum enim sensibile mouet potentiam, nisi mediante similitudine, quæ egreditur ab obiecto, sicut proles à parente, & hoc generaliter, realiter, & exemplariter, est necesse esse in omni sensu. Illa autem similitudo non facit completionem in actu sentiendi, nisi vniatur cum organo, & virtute. Et cum vnitur, noua fit perceptio, & per illam perceptionem fit reductio, mediante illa similitudine, in obiectum. Et licet non semper ita obiectum sentiatur, semper tamen, quantum est de se, gignit similitudinem, cum est in sua completione. Per hunc etiam modum intelligo, quod à summa mente, quæ cognoscibilis est interioribus sensibus mentis nostræ, æternaliter emanauit similitudo, imago, & proles: & ille postmodum, quando venit plenitudo temporis, vnitus est menti, & carni, id est homini, quem formauerat, qui nunquam fuerat prius: & per illum omnes mentes nostræ reducuntur in Deum, quæ illam similitudinem Patris per fidem in corde suscipiunt. Si verò consideremus sensuum exercitium, intuebimur ibi ordinem viuendi: vnusquisque enim sensus se exerceret circa proprium obiectum, refugit sibi nociuum, & non vsurpat alienum. Per hunc modum tunc sensus cordis ordinate viuit, dum seipsum exercet ad id, ad quod est, contra negligentiam: dum refugit sibi nociuum, contra concupiscentiam: & dum non vsurpat sibi alienum, contra superbiam. Omnis enim inordinatio, aut venit ex negligentia, aut ex concupiscentia, aut ex superbia. Ille enim ordinate viuit, qui viuit prudenter, temperanter, & obtemperanter, vt refugiat negligentiam in operabilibus, concupiscentiam in appetibilibus, superbiam in excellentibus siue sublimibus. Si autem consideremus oblectamentum, intuebimur Dei, & animæ vnionem. Omnis enim sensus suum sensibile conueniens quærit cum desiderio, inuenit cum gaudio, repetit sine fastidio: quia non satiatur oculus visu, nec auris auditu impletur. Per hunc etiam modum, sensus cordis nostri siue pulchrum, siue consonum, siue odoriferum, siue dulce, siue mulcebre, debet desideranter quærere, gaudenter inuenire, incessanter repetere. Ecce quo modo in cognitione sensitiua continetur occulte diuina sapientia: & quam mira est contemplatio quinque sensuum spiritualium, secundum conformitatem ad sensus corporales.

Arist. lib. de ani. tex. 121.

Galat. 4. a

Ordinate quis viuat.

Reductio artis mechanicæ.

Per hunc modum est reperire in illuminatione artis mechanicę, cuius tota intentio versatur circa artificialium productionem. In qua ista tria possumus intueri, scilicet Verbi generationem, & incarnationem, viuendi ordinem, & Dei, & animæ fœderationem. Et hoc si consideremus, scilicet egressum, effectum, fructum. Vel sic: artem operandi, qualitatem effecti artificij, & vtilitatem fructus eliciti. Si consideremus egressum, videbimus, quod effectus artificialis exit ab artifice, mediante similitudine existente in mente, per quam artifex excogitat antequam producat, & inde producit, sicut disposuit. Producit autem artifex exterius, opus assimilatum exemplari interiori catenus, quo potest melius. Et si talem effectum posset producere, qui ipsum amaret, & cognosceret, vtique faceret. Et si effectus ille cognosceret suum opificem, hoc esset mediante similitudine, secundum quam ab artifice processit. Et si haberet obtenebratos oculos cognitionis, vt non posset supra se eleuari, necesse esset ad hoc, vt ad cognitionem sui opificis duceretur, quod similitudo per quam productus esset effectus, condescenderet vsque ad illam naturam, quæ ab eo posset capi & cognosci. Per hunc modum intellige, quod à summo opifice nulla creatura processit, nisi per Verbum æternum: in quo omnia disposuit, & per quod omnia produxit, non solum creaturas habentes rationem vestigii, sed etiam imaginis, vt eidem assimilari possint, per cognitionem, & amorem. Et quoniam per peccatum rationalis creatura oculum contemplationis obnubilatum habuit, decentissimum fuit, vt æternum, & inuisibile fieret visibile, & assumeret carnem, vt nos ad Patrem reduceret. Et hoc est, quod dicitur: Nemo venit ad Patrem, nisi per me. Et: Patrem nemo nouit nisi Filius, & cui voluerit Filius reuelare. Et ideo dicitur: Verbum caro factum. Considerantes igitur illuminationem artis mechanicæ, quantum ad operis egressum, intuebimur ibi Verbum generatum, & incarnatum, id est diuinitatem, & humanitatem, & totius fidei integritatem. Si vero consideremus effectum, intuebimur viuendi ordinem. Omnis enim artifex intendit producere opus pulchrum, & vtile, & stabile, & tunc est charum, & acceptabile opus, cum habet istas tres conditiones. Iuxta hæc tria necesse est, reperiri tria in ordine viuendi, scilicet scire, velle, & impermutabiliter operari, siue perseueranter. Scientia reddit opus pulchrum, voluntas reddit vtile, perseuerantia reddit stabile. Primum est in rationali, secundum in concupiscibili, tertium in irascibili. Si consideremus fructum, inueniemus Dei, & animæ vnionem. Omnis enim artifex, qui aliquod opus facit, aut facit, vt per illud laudetur: aut, vt per illud aliquid sibi operetur vel lucretur: aut, vt in illo delectetur, secundum tria, quæ sunt in appetibilibus, scilicet bonum honestum, conferens, & delectabile. Propter hæc tria, fecit Deus animam rationalem, vt ipse eum laudaret, & vt ipsa illi seruiret, & vt ipsa in eo delectaretur, & quiesceret. Et hoc est per charitatem, in qua qui manet, in Deo manet, & Deus in eo, ita quod est ibi quædam mirabilis vnio, & in vnione mirabilis delectatio. Quoniam ipse loquitur: Deliciæ meæ esse cum filiis hominum. Ecce quo modo illuminatio artis mechanicæ, via est, ad illuminationem sacræ Scripturæ, & nihil est in ea, quod non prædicet veram sapientiam. Et ideo sacra Scriptura, frequenter talibus similitudinibus vtitur satis recte.

Ioann. 14. a
Matt. 11. d.
Ioan. 1. b.

Tria in ordine viuendi.

1. Ioan. 4. d

Prou. 8. d

Reductio philosophiæ rationalis.

Iuxta hunc etiam modum, est reperire in illuminatione rationalis philosophiæ, cuius principalis intentio versatur circa sermonem. In quo est tria considerare, secundum triplicem ipsius sermonis considerationem, scilicet respectu proferentis, ratione prolationis & respectu audientis, siue ratione finis. Si sermonem consideremus in respectu ad loquentem, sic videbimus quo modo omnis sermo significat mentis conceptum, & ille conceptus interior est verbum mentis, & eius proles, quæ nota est etiam ipsi concipienti. Sed ad hoc quod fiat nota audienti induit formam vocis, & verbum intelligibile, mediante illo indumento, fit sensibile, & auditur exterius, & suscipitur in aure cordis audientis, & tamen non recedit à mente proferentis. Iuxta hunc modum, videmus in Verbo æterno, quod Pater æternaliter ipsum concepit generando, secundum illud: Nondum erant abyssi, & ego iam concepta eram. Sed ad hoc quod homini sensibili fieret cognoscibile, induit formam carnis, & Verbum caro factum est, & habitauit in nobis, & tamen

Prou. 8. e.

Ioan. 1. b

tamen remansit in sinu Patris. Si vero consideremus sermonem ratione sui, sic intuebimur in eo viuendi ordinem. Ad complementum enim sermonis, necessario ista tria concurrunt, scilicet congruitas, veritas, & ornatus. Et iuxta hæc tria, omnis actio nostra debet habere modum, speciem, & ordinem: vt sit modificata per modestiam in exteriori opere: speciosa per munditiam in affectione: ordinata, & ornata per rectitudinem in intentione. Tunc enim recte, & ordinate viuitur, cum intentio recta, affectio munda, & operatio modesta. Si vero consideremus sermonem ratione finis; sic est ad exprimendum, ad erudiendum, & ad mouendum: sed numquam exprimit aliquis, nisi mediante specie: numqum docet, nisi mediante lumine arguente: nunquam mouet nisi mediante virtute. Et sic constat, quod hoc non fit nisi per speciem, & lumen, & virtutem intrinsecam intrinsecus animæ vnitam. Et ideo concludit Augustinus quod ille solus est verus Doctor, qui potest speciem imprimere, & lumen infundere, & virtutem dare cordi audientis. Et hinc est, quod cathedram habet in cœlo, qui intus corda docet. Sicut ergo nihil cognoscitur per sermonem perfecte, nisi mediante virtute, lumine, & specie vnitis animæ: sic ad hoc, quod anima erudiatur ad Dei cognitionem, per ipsius internam locutionem; necesse est, quod vniatur ei qui est splendor gloriæ, & figura substantiæ eius, portans omnia verbo virtutis suæ. Ex quo patet, quam mira est hæc contemplatio, per quam Augustinus in multis libris manuducit ad diuinam sapientiam.

De ratione sermonis tria. — *Heb. 1. a*

Reductio Philosophiæ naturalis.

Secundum etiam hunc modum est reperire, in illuminatione naturalis Philosophiæ, cuius principalis intentio, versatur circa rationes formales, in materia, in anima, & in diuina sapientia. Quas tripliciter contingit considerare, scilicet secundum habitudinem proportionis, secundum effectum causalitatis, & secundum medium vnionis. Et secundum hæc tria, est reperire tria præmissa. Si consideremus eas, secundum habitudinem proportionis, videbimus in eis Verbum æternum, & Verbum incarnatum. Rationes intellectuales, & abstractæ, quasi mediæ sunt inter seminales, & ideales. Sed rationes seminales non possunt esse in materia, quin sit in ea generatio, & productio formæ. Similiter vero in anima non sunt rationes intellectualas, quin sit generatio Verbi in mente: ergo nec idealis in Deo, quin sit productio Verbi à Patre secundum rectam proportionem: hoc enim est dignitatis, & si conuenit creaturæ, multo fortius inferri potest de creatore. Propter quod dixit Augustinus, quod Filius Dei est ars Patris. Rursus appetitus, qui est in materia, ordinatur ad rationes intellectuales, vt nullo modo perfecta sit generatio, nisi anima rationalis vniatur materiæ corporali. Per consimilem igitur rationẽ potest argui, quod summa perfectio, & nobilissima in vniuerso, esse non potest nisi natura, in qua sunt rationes seminales, & natura, in qua sunt rationes intellectuales, & natura, in qua sunt rationes ideales, simul concurrant in vnitatem personæ, quod factum est in Filij Dei incarnatione. Prædicat igitur tota naturalis Philosophia, per habitudinem proportionis, Dei Verbum natum, & incarnatum, vt idem sit Alpha, & Omega, natum scilicet in principio, & ante tempora, incarnatum vero in fine sæculorum. Si vero consideramus rationes istas, secundum effectum causalitatis, perpendimus ordinem viuendi. Quoniam generatio non potest fieri in materia generabili, & corruptibili, secundum rationes seminales, nisi beneficio luminis corporum supercælestium, quæ elongantur à generatione, & corruptione, scilicet à sole, luna, & stellis. Per hunc etiam modum anima non potest opera vitæ facere, nisi suscipiat à sole, id est Christo gratuiti luminis beneficium, & nisi consequatur ipsius lunæ, id est, Virginis Mariæ matris Christi patrocinium, & nisi imitetur aliorum sanctorum exempla: ex quorum cõcursu congregetur in ipsa opus vnum atque perfectum. Vnde ordo viuendi pendet in his tribus. Si autem consideremus istas rationes secundum vnionis medium, intelligemus per quem modum fiat vnio animæ ad Deum. Nam natura corporalis animæ, non potest vniri, nisi mediante humore, mediante spiritu, & mediante calore, quæ tria disponunt carnem, vt vitam suscipiat ab anima. Secundum hoc etiam intelligitur, quod Deus non præstat vitam animæ, nec ei etiam vnitur, nisi sit humida per gemitum compunctionis, & pietatis: & nisi sit spiritualis, per contemptum omnis terrenitatis: & nisi sit calida, per desiderium ipsius dilecti, & patriæ celestis. Ecce qualiter in Philosophia naturaliter latet sapientia Dei.

Aug. lib. 6. de Trin. cap. 10. ante med. to. 3. — *Apoc. 21. a* — *Vnio animæ ad Deum quo modo fiat.*

Reductio Philosophiæ moralis.

Penes modos prædictos, est reperire in illuminatione Philosophiæ moralis lumen sacræ Scripturæ. Quoniam intentio moralis Philosophiæ principaliter versatur circa rectitudinem: versatur enim circa iustitiam generalem, quæ, vt dicit Anselmus, est rectitudo voluntatis. Rectum autem habet tripliciter nonficari, & secundum hoc, tria præmissa relucent in consideratione rectitudinis. Vno modo dicitur rectum, cuius medium nõ exit ab extremis. Si ergo in Deo est summa rectitudo, & secundum se, & inquantum est principium, & inquantum est finis omnium; necesse est in Deo ponere mediam personam secundum se, vt vna sit tantum producens, alia tantum producta, media vero producens & producta. Necesse est etiam ponere medium in egressu, & regressu rerum: sed medium in egressu, necesse est, quod plus teneat se à parte producentis, medium vero in regressu, plus à parte redeuntis. Sicut ergo res exierunt à Deo per verbum Dei, sic ad completum reditum, necesse est mediatorem Dei & hominum, non tantum Deum esse, sed etiam hominem, vt homines reducat ad Deum. Alio modo dicitur rectum quod dirigenti se conformatur. Et secundum hoc in consideratione rectitudinis conspicitur ordo viuendi. Ille enim recte viuit, qui dirigitur secundum regulas iuris diuini. Et hoc est: quando voluntas hominis assentit præceptis necessariis, monitis salutiferis, consiliis perfectis, vt probet homo, quæ sit voluntas Dei bona, beneplacens, & perfecta. Et tunc rectus ordo viuendi dicitur, in quo nulla obliquitas potest reperiri. Tertio modo dicitur rectum, cuius summitas est sursum erecta, sicut homo habet staturam rectam. Et secundum hoc, in consideratione rectitudinis, manifestatur Dei, & animæ vnio. Cum enim Deus sit sursum, necesse est, quod apex ipsius mentis sursum erigatur. Hoc autem est cum rationalis assentit primæ veritati propter se, & super omnia: cum irascibilis innititur summæ largitati: & cum concupiscibilis adhæret bonitati: tunc qui hoc modo adhæret, vnus Spiritus est cum Deo. Et sic patet, quo modo multiformis sapientia Dei, quæ lucide traditur in sacra Scriptura, occultatur in omni cognitione, & in omni natura. Patet etiam, quo modo omnes cognitiones famulantur Theologiæ. Et ideo ipsa assumit exempla, & vtitur vocabulis pertinentibus ad omne genus cognitionis. Patet etiam, quam ampla sit via illuminatiua, & quo modo in omni re, quæ sentitur, siue quæ cognoscitur, interius lateat ipse Deus. Et hic est fructus omnium scientiarum, vt in omnibus ædificetur fides, honorificetur Deus, componantur mores, hauriantur consolationes, quæ sunt in vnione sponsi, & sponsæ. Quæ quidem vnio fit per charitatem, ad quam terminatur tota intentio sacræ Scripturæ, & per consequens, omnis

Ansel. Dialog. de ver. c. 13. — *Rectum tripliciter dicitur.* — *Recte quis viuit.* — *1. Cor. 6. d* — *Ephes. 3. b* — *Fructus scientiarum quis sit.*

omnis illuminatio desursum descendens, & sine qua, A omnis cognitio vana est: quia nunquam peruenitur ad Filium, nisi per Spiritum sanctum, qui docet nos omnem veritatem, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

S. BONAVENTVRÆ EXIMII ECCLESIÆ Doctoris, Breuiloquium.

Breuiloquium, quod ex eo appellatur, quia summatim ac breuiter, Theologiæ instituta, ac præcepta B exponit, in proœmium, & tractatũ diuiditur. Proœmium, sacræ Scripturæ ortum, progressum, statum, latitudinem, longitudinem, sublimitatem, profunditatem procedendi, eamque interpretandi modũ demonstrat. Tractatus vero septem partibus continetur: prima est de Deo trino & vno: secunda de creatura mũdi: tertia de corruptela peccati: quarta de incarnatione Verbi: quinta de gratia Spiritus sancti: sexta de Sacramentorum medicina: septima denique de statu finalis iudicij. Materia primæ partis tractatur à Magistro in primo libro sentẽtiarum: secunda, & tertiæ, in secundo: quartæ, in ter- C tio: quintæ, partim in secundo, & partim in tertio: sexta vero & septimæ in quarto. Has omnes, & quidem grandes materias adeo breui profunditate, & profunda breuitate Auctor edisserit, vt merito Ioannes Gerso par 2. tit. de lib leg. breuiloquium mira compendij arte diuinitus compositum ingenue fateatur.

PROOEMIVM.

Ephes. 3. c — FLecto genua mea ad Patrem Domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in D cœlo, & in terra nominatur, vt det vobis secundum diuitias gloriæ suæ, virtutem, corroborari per Spiritum eius in interiori homine, habitare Christum per fidem in cordibus vestris: in charitate radicati, & fundati, vt possitis comprehendere, cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, longitudo, sublimitas, & profundum. Scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi, vt impleamini in omnem plenitudinem Dei. Magnus doctor gentium, & prædicator veritatis diuino repletus Spiritu, tanquam vas electum, & sanctificatum, in hoc verbo aperit sacræ Scripturæ, quæ Theologia dicitur, ortum, progressum, & statum. Insinuans ortum Scripturæ, attendi secundum influentiam beatissimæ Trinitatis: progressum autem, secundum exigentiam humanæ E capacitatis: statum vero siue fructum, secundum superabundantiam superplenissimæ felicitatis.

Iac. 1. b / Ephes. 3. c — Ortus namque non est per humanam inuestigationem, sed per diuinam reuelationem, quæ fluit à Patre luminum: ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur, à quo per filium eius Iesum Christum manat in nos Spiritus sanctus: & per Spiritum sanctum diuidentem, & distribuentem dona singulis, sicut vult, datur fides: & per fidem habitat Christus in cordibus nostris. (1. Cor. 12. b) Hæc est notitia Iesu Christi, ex qua originaliter manat firmitas, & intelligentia totius Scripturæ sacræ. Vnde & impossibile est, quod aliquis in ipsam ingrediatur agnoscendam, nisi prius Christi fidem habeat sibi infusam, tanquam ipsius totius Scripturæ lucernam, ianuam, & etiam fundamentum. Est enim ipsa fides omnium supernaturalium illuminationum, quamdiu peregrinamur à Domino, & fundamentum stabiliens, & lucerna dirigens, & ianua introducens: (1. Cor. 5. b) secundum cuius etiam mensuram, necesse est, mensurari sapientiam, nobis diuinitus datam: ne quis sapiat, plusquam oportet sapere, sed sapiat ad sobrietatem, & vnicuique sicut Deus diuisit mensuram fidei. (Rom. 12. a) Mediante igitur hac fide, datur nobis notitia sacræ Scripturæ, secundum influentiam beatissimæ Trinitatis: iuxta quod expresse insinuat Apostolus in prima parte auctoritatis prius inductæ.

Progressus autem sacræ Scripturæ non est coarctatus ad leges ratiocinationum, diffinitionum, & diuisionum, iuxta morem aliarum scientiarum: & non est coarctatus ad partem vniuersitatis: sed potius cum secundum lumen supernaturale procedat, ad dandam homini viatori notitiam rerum sufficientem, secundum quod expedit ei ad salutem, partim per plena verba, partim per mystica, describit totius vniuersi continentiam, quasi in quadam summa, in quo attenditur latitudo: describit decursum, in quo attenditur longitudo: describit excellentiam finaliter saluandorum, in quo attenditur sublimitas: describit, & miseriam damnatorum, in quo profunditas consistit non solum ipsius vniuersi, verum etiam diuini iudicij. Et sic describit totum vniuersum, quantum expedit de ipso habere notitiam ad salutem, secundum ipsius latitudinem, longitudinem, altitudinem, & profunditatem. Ipsa etiam habet in suo progressu hæc quatuor, secundum quod posterius declarabitur, quia sic exigebat conditio capacitatis humanæ, quæ magna, & multa nata est magnifice, & multipliciter capere, tanquam speculum quoddam nobilissimum, in quo nata est describi, non solum naturaliter, verum etiam supernaturaliter, rerum vniuersitas mundanarum: vt sic progressus sacræ Scripturę attendatur secundum exigentiam capacitatis humanæ.

Status vero siue fructus sacræ Scripturæ, non est quicunque, sed plenitudo æternæ felicitatis. Nam hæc est Scriptura, in qua verba sunt vitæ æternæ, quę ideo scripta est, non solum, vt credamus, verumetiam vt vitam possideamus æternam. In qua quidem videbimus, amabimus, & vniuersaliter omnia desideria nostra implebuntur. Quibus impletis, vere tunc sciemus supereminentem scientiæ charitatem, & ita impleti erimus in omnem plenitudinem Dei. Ad quam quidem plenitudinem conatur nos diuina introducere Scriptura, iuxta prædictæ sententię Apostolicæ veritatem. Hoc igitur fine, hac etiam intentione, sacra Scriptura perscrutanda est, & docenda, & etiam audienda. (Scriptura sacra quo fine perscrutanda.) Et vt ad istum fructum, & terminum recto perueniamus progressu, per viam recti itineris Scripturarum, inchoandum est ab exordio. Hoc est, vt cum mera fide, ad Patrem luminum accedamus, flectendo genua cordis nostri, vt ipse per Filium suum, in Spiritu sancto, det nobis veram notitiam Iesu Christi, & cum notitia amorem ipsius, vt sic ipsum cognoscentes, & amantes, & tanquam in fide solidati, & in charitate radicati, possimus ipsius sacræ Scripturæ nosse latitudinem, longitudinem, altitudinem, & profunditatem, & per hanc notitiam peruenire ad plenissimam notitiam, & excellentissimum, & excessiuum amorem beatissimæ Trinitatis, quo Sanctorum tendunt desideria, in quo est status, & complementum omnis veri, & boni.

De latitudine sacræ Scripturæ.

HVius sacræ Scripturæ fine concupito, & intento, & principio credito simul, & inuocato, videndus est progressus, quantum ad ipsius latitudinem

Ibidem.

longitudinem, sublimitatem, & profunditatem, secundum viam, & ordinem Apostolici documenti. Consistit autem ipsius latitudo, in multitudine suarum partium. Longitudo vero, in descriptione temporum, & ætatum. Altitudo in descriptione hierarchiarum, gradatim ordinatarum. Profunditas in multitudine mysticorum sensuum, & intelligentiarum. Si igitur velimus latitudinem sacræ Scripturæ speculari, prima fronte occurrit nobis sacra Scriptura, secta in duo testamenta, scilicet vetus, & nouum. Vetus autem occurrit, cum multitudine librorum. Habet enim libros legales, historiales, sapientiales, & prophetales: ita quod primi sunt quinque, secundi decem, tertij quinque, quarti sunt sex, ac per hoc in vniuerso viginti sex. Nouum similiter testamentum, habet libros bis correspondentes, secundum quadruplicem formam. Nam legalibus correspondent libri Euangelici: historialibus, actus Apostolici: sapientialibus, Epistolæ Apostolorum, & maxime Pauli: Prophetalibus correspondet liber Apocalypsis: vt sic mira sit conformitas inter vetus, & nouum testamentum, non solum in continentia sensuum, verum etiam in quadriformitate partium. In cuius figuram, & consignationem vidit Ezechiel rotam quatuor facierum, & rotam in medio rotæ, quia vetus est in nouo, & econuerso. Nam in libris legalibus, & Euangelicis, est facies leonis, propter excellentiam auctoritatis. In historialibus, est facies bouis, propter exempla virtutis. In sapientialibus, est facies hominis, propter prudentiam sagacem. In libris Prophetalibus, est facies Aquilæ, propter intelligentiam perspicacem.

Veteris & noui testamenti libri sibi respondentes.

Ezechiel. 1.

Sacræ scripturæ diuisio.

Recte autem sacra Scriptura diuiditur in vetus, & nouum testamentum, & non in theoricam, & practicam, sicut Philosophia: quia cum sacra Scriptura fundetur proprie super cognitionem fidei, quæ virtus est, & fundamentum morum, & iustitiæ, & totius rectæ vitæ, non potest in ea sequestrari notitia rerum, siue credendorum à notitia morum. Secus autem est de Philosophia, quæ non tantum de veritate morum, verum etiam agit de vero nuda speculatione considerato. Quoniam igitur Scriptura sacra est notitia mouens ad bonum, & reuocans à malo, & hoc est per timorem, & amorem: ideo diuiditur in duo Testamenta: quorum breuis differentia est timor, & amor. Et quia quadrupliciter potest quis moueri ad bonum, & remoueri à malo, scilicet per præcepta potentissimæ maiestatis, vel per documenta sapientissimæ veritatis, vel per exempla, & beneficia innocentissimæ bonitatis, vel ex his omnibus in vnum collectis: ideo tam in nouo, quam in veteri Testamento, sunt quadriformiter traditi libri continentes sacram Scripturam, secundum correspondentiam ad quatuor præmissa. Nam libri legales mouent per præcepta maiestatis omnipotentissimæ: historiales per exempla bonitatis innocentissimæ: sapientiales, per documenta veritatis sapientissimæ: prophetales mouent ex omnium prædictorum aggregatione, sicut in eis manifestissimè apparet. Vnde ipsi sunt quasi rememoratiui totius legis, sapientiæ, & doctrinæ. Est igitur Scriptura sacra similis fluuio latissimo, qui ex concursu aquarum multarum aggregatur magis, ac magis, secundum quod longius decurrit. Nam cum primo in Scriptura essent libri legales, postea superuenit aqua sapientiæ historialium librorum, tertio vero superaduenit doctrina sapientissimi Salomonis, post hoc etiam doctrina sanctorum Prophetarum, & tandem doctrina Euangelica reuelata, per os carnis Christi prolata, per Euangelistas conscripta, per sanctos Apostolos diuulgata. Additis etiam documentis, quæ Spiritus sanctus super eos veniens, docuit nos per eos: vt sic omnem veritatem, per Spiritum sanctum iuxta diuinum promissum edocti, omnis veritatis salutaris doctrinam Ecclesiæ Christi darent, & sacram Scripturam consummando veritatis notitiam dilatarent.

Quatuor modis potest quis moueri ad bonum, & reuocari à malo.

Scriptura sacra fluuio similis.

Dan. 16. e

De longitudine sacræ Scripturæ.

HABET etiam hæc sacra Scriptura longitudinem, quæ consistit in descriptione, tam temporum, quam ætatum, à principio scilicet mundi, vsque ad diem iudicij. Describit enim per tria tempora mundum decurrere, scilicet per tempus legis naturæ, legis scriptæ, & legis gratiæ, & in his tribus temporibus septem distinguit ætates. Quarum prima est ab Adam vsque ad Noë, secūda à Noë vsque ad Abraham, tertia ab Abraham vsque ad Dauid, quarta à Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis, quinta à trāsmigratione Babylonis vsque ad Christum, sexta à Christo vsque ad finem mundi, septima decurrit cum sexta, quæ incipit à quiete Christi in sepulchro, vsque ad resurrectionem vniuersalem, quando incipiet resurrectionis octaua. Et sic Scriptura est longissima, quia in tractando incipit à mundi, & temporis exordio in principio Genesis, & peruenit vsque ad finem mundi, & temporis, scilicet in fine Apocalypsis. Recte autem vniuersum tempus, quod decurrit secundum triplicem legem, scilicet inditam interius, datam exterius, & desuper infusam, decurrit per septem ætates, & consummatur in fine sextæ, vt sic mundi decursus respondeat mundi exordio, & maioris mundi decursus correspondeat decursui vitæ minoris mundi, scilicet hominis, propter quem etiam factus est. Nam prima ætas mundi, in qua facta est ipsius mundi formatio, casus dæmonum, & conformatio Angelorum, recte respondet primæ diei, in qua facta est lux, & diuisa à tenebris. Secunda in qua per arcam, & diluuium saluati sunt boni, & deleti mali, respondet secundæ diei, in qua per firmamentum facta est distinctio aquarum ab aquis. Tertia, in qua vocatus est Abraam, & inchoata synagoga, quæ fructificare, & generare debebat prolem ad Dei cultum, correspondet diei tertiæ, in qua apparuit terra, & protulit herbam virentem. Quarta, in qua viguit regnum, & sacerdotium, quia Dauid Rex ampliauit cultum diuinum, correspondet quartæ diei, in qua facta est formatio luminarium, & stellarum. Quinta in qua transmigrantes inter populos multos versati sunt, & tribulati, correspondet diei quintæ, in qua facta est formatio piscium ex aquis. Sexta ætas, in qua natus est Christus in effigie hominis, qui vere est imago Dei, correspondet sextæ diei, in qua formatus est homo primus. Septima, in qua est quies animarum non habens finem, correspondet septimæ diei, in qua requieuit Deus ab omni opere, quod patrarat. Et sic distinguuntur hæ septem ætates, propter insignia facta, quæ fuerunt in earum exordiis, ratione quorum correspondent diebus formationis mundi. Vocatur autem prima ætas infantia: quia sicut infantia tota obliuione deletur, sic illa prima ætas per diluuium est consumpta. Secunda pueritia: sicut enim in pueritia loqui incipimus, sic in secunda ætate facta est distinctio linguarum. Tertia dicitur adolescentia: quia sicut vis generatiua tunc incipit in actum suum exire, sic tunc vocatus est Abraam, & data est ei circuncisio, & facta est ei promissio de semine. Quarta dicitur iuuentus: quia sicut in iuuentute floret hominis ætas, sic in quarta ætate sub Regibus floruit synagoga. Quinta dicitur senectus: quia sicut in senectute vires minuuntur, & decidit pulchritudo, sic & in transmigratione factum est de Iudæorum sacerdotio. Sexta ætas dicitur senium: quia sicut illa est, quæ copulatur cum morte, habens tamen magnam lucem sapientiæ, sic sexta ætas

mundi

Ætates septem.

Gen. 1. a

Gen. 1. a

Gen. 7. d

Gen. b

Ibid.

Ibid. a

Col. 1. c

Gen. 1. d

Gen. 11. b

Gen. 12. a & 17. a. b

mundi terminatur cum die iudicij, & in ea viget sapientia per doctrioam Christi. Sic igitur totus ille mundus ordinatissimo decursu, à Scriptura sacra describitur procedere à principio vsque ad finem, ad modum cuiusdam pulcherrimi carminis ordinati, vbi potest quis speculari, secundum decursum temporis varietatem, & multiplicitatem, & æquitatem, & ordinem, rectitudinem, & pulchritudinem multorum diuinorum iudiciorum, procedentium à sapientia Dei gubernante mundum. Vnde sicut nullus potest videre pulchritudinem carminis, nisi aspectus eius feratur super totum versum: sic nullus videt pulchritudinem ordinationis, & regiminis vniuersi, nisi eam totam speculetur. Et quia nullus homo tam longæus est, quod totam possit videre oculis carnis suæ, nec futura potest per se præuidere: prouidit nobis Spiritus sanctus librum Scripturæ sacræ, cuius longitudo commetitur se decursui regiminis vniuersi.

De sublimitate sacræ Scripturæ.

HABET nihilominus Scriptura sacra in suo processu sublimitatem, quæ consistit in descriptione hierarchiarum gradatim ordinatarum, quæ sunt hierarchia Ecclesiastica, Angelica, & diuina: seu subcælestis, cælestis, & supercælestis: ita quod primam describit patenter, secundam aliquantulum magis occulte, & tertiam adhuc magis occulte. Ex descriptione Ecclesiasticæ hierarchiæ est alta: ex descriptione Angelicæ altior: ex descriptione diuinæ altissima, ita

Psal. 138. a. vt possimus dicere illud Prophetæ: Mirabilis facta est scientia tua ex me: confortata est, & non potero ad eam. Et hoc quidem satis recte. Nam cum res habeant esse in materia, vel natura, habeant etiam esse in anima per notitiam acquisitam, habeant ea esse in ea per gratiam, habeant etiam in ea esse per gloriam, & habeant etiam esse in arte æterna: philosophia quidem agit de rebus, vt sunt in natura, seu in anima, secundum notitiam naturaliter insitam, vel etiam acquisitam: sed Theologia, tamquam scientia super fidem fundata, & per Spiritum sanctum reuelata, agit & de eis, quæ spectant ad gratiam, & gloriam, & etiam ad sapientiam æternam. Vnde ipsa substernens sibi philosophicam cognitionem, & assumens de naturis rerum,

Gen. 27. b. quantam sibi opus est ad fabricandum speculum, per quod fiat repræsentatio diuinorum, quasi scalam erigit, quæ in sui infimo tangit terram, & in suo cacumine tangit cœlum, & hoc totum per illum vnum hierarcham Iesum Christum, qui non tantum ratione naturæ humanæ assumptæ, est hierarcha in Ecclesiastica hierarchia, verum etiam in angelica: & est media persona in illa supercælesti hierarchia beatissimæ Trinitatis: ita quod per ipsum à summo capite Deo de-

Psal. 132. a. scendit vnctionis gratia, nō solum in barbam, verumetiam in oram vestimenti: quia non tantum in Hierusalem supernam, verumetiam vsque in Ecclesiam militantem. Est enim pulchritudo magna in machina mundana: sed longe maior in Ecclesia, pulchritudine sanctorum charismatum adornata: maxima autem in Hierusalem superna: supermaxima autem in illa Trinitate summa, & beatissima. Ideo ipsa Scriptura sacra, non tantum habet altissimam materiam, per quam delectat, & per quam in altum leuat intelligentiam mentis, verumetiam ipsa est venustissima, & miro quodam modo intellectum nostrum delectat: & sic magis, ac magis delectando assuefacit ad diuinorum spectaculorum contuitus, & anagogias.

De profunditate sacræ Scripturæ.

HAbet postremo ipsa sacra Scriptura profunditatem, quæ cōsistit in multiplicitate mysticarū in-

A telligentiarum. Nam præter litteralem sensum, habet in diuersis locis exponi tripliciter, scil. allegorice, moraliter, & anagogice. Est autem allegoria, quando per vnum factum indicatur aliud factum, secundum quod credendum est. (Allegoria.) Tropologia siue moralitas est, quando per id, quod factum est, datur intelligi aliud, quod faciendum est. (Tropologia.) Anagogia quasi sursum ductio est, quando datur intelligi illud, quod desiderandum est, scilicet æterna felicitas beatorum. (Anagogia.)

Rectè autem hic triplex sensus debet esse in sacra Scriptura præter intelligentiam litteralem: quia sic competit ipsius Scripturæ subiecto, ipsius auditori, seu discipulo, ipsius origini, ipsius etiam fini. (Quatuor sensuum sacræ scripturæ congruentia.) Subiecto inquam competit: quia ipsa est doctrina, quæ est de

B Deo, de Christo, de operibus reparationis, & de credibili. Subiectum enim illius, quoad substantiam Deus, quoad veritatem Christus, quoad operationem, reparationis opus, quoad omnia hæc, est ipsum credibile. Deus autem est trinus, & vnus. In essentia vnus, in personis trinus. Ideo Scriptura, quæ est de ipso, habet in vnitate litteræ triformitatem intelligentiæ. (Ioan. 1. a.) Christus etiam, cum sit vnum Verbum, omnia per ipsum facta dicuntur, & in ipso relucent, ita quod eius sapientia est multiformis, & vna. Opera reparationis cum sint multa, omnia ad Christi oblationem principaliter habent aspectum. Credibile autem, vt credibile, diuersimodè relucet secundum diuersum statum credentium. Ideò propter conformitatem ad omnia præmissa, sacra Scriptura in vna lit-

C tera, multiformem parit intelligentiam. Competit etiam hoc auditori: quia nullus conueniens est eius auditor, nisi humilis, mundus, fidelis, & studiosus. (Auditor scripturæ qualia debet esse.) Ideo sub cortice litteræ, aperte occultatur mystica, & profunda intelligentia, ad comprimendum superbiam, vt ipsius profunditate in humilitate litteræ latente, & superbi comprimantur, & immundi repellantur, & fraudulenti declinentur, & negligentes excitentur ad intelligentiam mysteriorum. Et quia auditor doctrinæ istius non est vnius generis; sed cuiuslibet, omnes enim saluandos oportet aliqua de doctrina hac scire: ideo ipsa multiformem habet intelligentiam, vt sic omnem intellectum capiat, & omni intellectui condescendat, omnem intellectum superexcedat, & omnem intellectum sibi diligenter inten-

D dentem, multitudine radiositatis suæ illuminet pariter, & accendat. Competit etiam principio, à quo est: quia est à Deo per Christum, & Spiritum sanctum, loquentem per ora Prophetarum, & aliorum, qui hanc doctrinam scripserunt. Quoniam autem Deus non tantum loquitur per verba, verum etiam per facta, quia ipsius dicere facere est, & ipsius facere, dicere, (Deus, & verbis, & factis loqui consueuit.) & omnia creata tanquam Dei effectus innuunt suam causam: ideo in Scripture diuinitus tradita non tantum debent significare verba, verumetiam facta. Christus etiam doctor licet esset humilis in carne, altus tamen erat in deitate: ideo decebat ipsum, & eius doctrinam habere humilitatem in ser-

E mone, cum profunditate sententiæ, vt sicut Christus fuit panniculis inuolutus, ita sapientia Dei in Scriptura figuris quibusdam humilibus inuolueretur. (Luc. 2. a.) Spiritus etiam sanctus diuersimode illustrabat, & reuelationes faciebat in cordibus Prophetarū, ipsum etiam nullus latere potest intellectus, qui missus erat omnem docere veritatē: ideo competebat eius doctrinæ, vt in vno sermone multiplices laterent intelligentiæ. Competit nihilominus ipsi fini: quia Scriptura data est, vt per ipsam dirigatur homo in cognoscendis, & agendis, vt tandem perueniat ad optata. Et quia omnes creaturæ ad hoc factæ sunt, vt seruiant homini tendenti ad supernam patriam: ideo Scriptura assumit ipsarum creaturarum species diuersas, vt sic per ipsas doceat

Homo quomodo ad æterna dirigatur.

nos sapientiam dirigentem nos ad æterna. Et quia homo non dirigitur ad ęterna, nisi cognitiua agnoscat verum credendum, & operatiua faciat bonum operandum, & affectiua suspiret ad Deum videndum, & amandum, & perfruendum: hinc est, quod Scriptura sacra per Spiritum sanctum data, assumit librum creaturæ, referendo in finem secundum triplicem modum intelligentiæ: vt sic per tropologiam habeamus notitiam agendorum moraliter: per allegoriam credendorum veraciter: per anagogiam desiderandorum delectabiliter. Vt sic purgati per virtuosam operationem, illuminati per radiosam fidem, & perfecti per ardentissimam charitatem, perueniamus tandem ad brauium felicitatis æternæ.

De modo procedendi ipsius sacræ Scripturæ.

IN tanta igitur multiformitate sapientiæ, quæ in ipsius sacræ Scripturæ continetur latitudine, longitudine, altitudine, & profundo, vnus est communis modus procedendi auctenticus, videlicet intra quem continetur modus narratiuus, præceptorius, prohibitiuus, exhortatiuus, prædictiuus, comminatorius, promissiuus, deprecatorius, & laudatiuus. Et omnes hi modi sub vno modo auctentico reponuntur, & hoc quidem satis recte. Quia enim hæc doctrina est, vt boni fiamus & saluemur, & hoc non fit per nudam considerationem, sed potius per inclinationem voluntatis: ideo Scriptura diuina eo modo debuit tradi, quo modo magis possemus inclinari. Et quia magis mouetur affectus ad exempla, quam ad argumenta, magis ad promissiones, quam ad ratiocinations, magis per deuotiones, quam per diffinitiones: ideo Scriptura ista non debuit habere modum diffinitiuum, diuisiuum, & collectiuum ad probandum passiones aliquas de subiecto ad modum aliarum scientiarum; sed oportuit, quod haberet modos proprios secundum varias inclinationes animorum diuersimode animos inclinantes: vt si quis non mouetur per præcepta, & prohibita, saltem moueatur per exempla narrata: si quis non per hæc mouetur, moueatur per beneficia sibi ostensa: si quis nec per hæc mouetur, moueatur per monitiones sagaces, per promissiones veraces, per comminationis terribiles: vt sic saltem excitetur ad deuotionem, & Dei laudem, in qua percipiat gratiam, per quam dirigatur circa opera virtuosa. Quoniam igitur hi modi narratiui non possunt fieri per viam certitudinis rationum, quia particularia gesta probari non possunt: ideo ne Scriptura ista tanquam dubia vacillaret, ac per hoc minus moueret, loco certitudinis rationis, prouidit Deus huic Scripturæ certitudinem auctoritatis, quæ adeo magna est, quod omnem perspicuitatem humani ingenij superexcellit. Et quia non est certa auctoritas eius, qui potest fallere, & falli, nullus autem sit, qui falli non possit, & fallere nesciat, nisi Deus, & Spiritus sanctus: hinc est, quod ad hoc, quod Scriptura sacra modo sibi debito esset perfecte auctentica, non per humanam inuestigationem est tradita, sed per reuelationem diuinam. Ideo nihil in ipsa contemnendum tanquam inutile, nihil respuendum tanquam falsum, nihil repudiandum tanquam iniquum: pro eo quod Spiritus sanctus eius auctor perfectissimus nihil potuit dicere falsum, nihil superfluum, nihil diminutum: & propterea, cœlum, & terra transibunt, verba Scripturę sacræ non præteribunt, quin impleantur: donec enim cœlum, & terra transeat, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant Saluatore testante. Qui ergo soluerit ea, quod Scriptura docet, & docuerit sic homines, hic minimus vocabitur in regno cœlorum, qui autem fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorum.

Affectus quibus magis moueatur.

Matt. 24. c.

Matt. 5. a

A

De modo exponendi sacram Scripturam.

QVemadmodum autem Scriptura hæc, specialem habet modum procedendi, sic iuxta suum procedendi modum, speciali suo modo debet intelligi & exponi. Cum enim ipsa sub vna littera, multiplicem tegat intelligentiam, expositor debet abscondita producere in lucem, & illam eductam manifestare per aliam Scripturam magis patentem: sicut si exponerem illud Psalmi: Apprehende arma, & scutum, & exurge in adiutorium mihi, & velim explicare, quæ sint arma diuina, dicam, quod eius veritas, & bona voluntas: & quod ita sit, probatur per Scripturam apertam. Nam & scribitur alibi: Scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos. Et iterum: Scuto circundabit te veritas eius. Ad quod non potest quis de facili pertingere, B nisi per assuefactionem lectionis, textum, & litteram Bibliæ commendet memoriæ: alioquin in expositione Scripturarum, nunquam poterit esse potens. Vnde sicut, qui dedignatur prima ediscere elementa, ex quibus dictio integratur, nunquam potest cognoscere, nec dictionum significatum, nec rectam legem constructionum: sic qui literam sacræ Scripturæ spernit, ad spirituales eius intelligentias nunquam assurget. Attendat autem expositor, quod non vbique requirenda est allegoria, nec omnia sunt mystice exponenda. Propter quod notandum est, quod Scriptura sacra quatuor habet partes. Vna est, in qua secundum litteram agit de mundanis naturis, & per illas significat reparationem nostram, sicut apparet in descriptione formationis mundi. Alia est, in qua agit de actibus, C & processibus illius populi Israëlitici, & per illos significat reparationem generis humani. Tertia est, in qua nudis verbis significat, & exprimit ea, quę pertinent ad nostram salutem quantum ad fidem, vel mores. Quarta est, in qua prænunciat nostræ salutis mysterium, partim verbis nudis, partim ænigmaticis, & obscuris. Et propterea Scriptura in his locis variis, non est vniformiter exponenda.

Psal. 34. a

Psal. 5. d.

Psa. 90. a

Scripturæ sacræ quatuor partes.

Debet autem expositor dirigi in expositione sacræ Scripturæ, secũdum triplicem regulam, quæ trahi potest de verbis beati Augustini. Prima est hæc: Vbicumque in hac Scriptura prima verborum significatio significat res creationis, siue singulares actus humanæ conuersationis, ibidem res significatæ per verba primo D significantur, deinde nostræ reparationis mysteria. Vbi vero prima significatio verborum exprimit fidem, siue charitatem, ibi nulla est allegoria quærenda.

Tres regulæ exponendi sacram Scrip. ex B. Aug. verbis 2. lib. de Doct. Christ. c. 7. deprompta.

Secunda regula est ista: Vbi verba huius Scripturę significant res creationis, aut conseruationis populi Israëlitici, ibi quærat ex alio Scripturæ loco, quid quęlibet res significet: & deinde significationem suam eliciat per verba nude significantia fidei veritatem, vel morum etiam honestatem: vt pote si dicatur, oues pariunt gemellos fœtus, ostendat quod oues significant ibi homines, & geminus fœtus geminam charitatem.

Cant. 4. a

Tertia regula est ista: Quãdo aliqua Scriptura habet aliquem intellectum litteralem, & spiritualem, debet discutere expositor, vtrum illa attributio conueniat E historico, an spirituali significato, si forte vtrique non poterit conuenire; si autem vtrique competit, tunc litteraliter, & spiritualiter debet affirmari. Si vero altero modo tantum, tunc spiritualiter solum debet intelligi: sicut sabbatum legis esse perpetuum, sacerdotium æternum, possessionem terræ æternam, & pactum circumcisionis esse æternum, quæ omnia ad spirituale significatum referenda sunt.

Ad hoc autem, quod per sacrarum Scripturarum siluam, quis secure incidendo, & exponendo incedat, opus est, vt prius nouerit ipsius sacræ Scripturæ veritatem per verba explicita: videlicet, vt attendat quomodo Scriptura describat initium, progressum, & consum

Quæ oporteat præcognosci ad secure exponendũ scripturam sacram.

consum

consummationem duplicis corporis, quasi ex opposito se respicientium bonorum: scilicet, qui hic se humiliant, vt exaltentur sempiternaliter in futurum: & malorum, qui hic se exaltant, vt æternaliter deprimantur. Vnde ipsa agit de toto vniuerso quantum ad summum & imum, primum, & vltimum, & quantum ad decursum intermedium sub forma cuiusdam crucis intelligibilis, in qua describi habet, & quodam modo videri lumine mentis, tota machina vniuersi, ad quam quidem intelligendam oportet nosse rerum principium, scilicet Deum, ipsarum rerum creationem, lapsum, redemptionem per sanguinem Iesu Christi, reformationem per gratiam, curationem per sacramenta, & tandem retributionem per pœnam, & gloriam sempiternam.

Breuiloquij scribendi causa, materia, modus procedendi in eo, & eiusdem diuisio.

Et quia hæc doctrina tam in scriptis Sanctorum, quam etiam doctorum sic diffuse tradita est, vt ab accedentibus ad Scripturam sacram audiendam, non possit per longa tempora videri, nec audiri, propter quod etiam noui Theologi frequenter ipsam Scripturam sacram exhorrent, tanquam incertam, & inordinatam, & tanquam siluam opacam: rogatus à sociis, vt paupere portiuncula scientiolæ nostræ aliquid breue in summa dicerem de veritate Theologiæ, eorumque precibus deuictus assensi breuiloquium quoddam facere, in quo summatim non omnia, sed aliqua magis opportuna ad tenendum, breuiter tangerentur, addens simul cum hoc rationem aliquam, ad intelligendum secundum quod occurrebat pro tempore. Quia vero Theologia sermo est de Deo, & de primo principio, vtpote, quia ipsa tanquam scientia, & doctrina altissima, omnia resoluit in Deum, tanquam in principium primum, & summum: ideo in assignatione rationum, in omnibus, quæ in hoc toto opusculo, vel tractatulo continentur, conatus sum rationem sumere à primo principio: vt sic ostenderem veritatem sacræ Scripturæ esse à Deo, & de Deo, & secundum Deum, & propter Deum, vt merito ista scientia appareat, vna esse, & ordinata, & Theologia, non immerito nuncupata. Si quid igitur imperfectum, vel obscurum, vel superfluum, vel minus rectum ibi fuerit, venia occupationi, & breuitati temporis, & pauperculæ scientiæ concedatur: si quid vero rectum, soli Deo honor, & gloria referatur. Vt autem sequentia clarius elucescant, titulos particulares capitulorum præmittere curaui, ad faciliorem memoriam, & lucidiorem contuitum dicendorum, quæ septem partitionibus, & septuaginta duobus capitulis distinguuntur.

S. BONAVENTVRÆ EXIMII ECCLESIÆ Doctoris, Breuiloquij

PRIMA PARS, IN QVA DE TRINITATE DEI AGITVR.

CAPVT I.

De illis septem, de quibus est Theologia, in summa.

Theologia de quibus præcipue agit.

IN principio intelligendum est, quod sacra doctrina, scilicet Theologia, quæ principaliter agit de primo principio, scilicet de Deo trino & vno, de septem agit in vniuerso, scilicet de Trinitate Dei, de creatura mundi, de corruptela peccati, de incarnatione Verbi, de gratia Spiritus S. de medicina sa-
A cramentali, & de statu finalis iudicij. Ratio autem ad intelligentiam huius veritatis, hæc est: quia cum sacra Sciptura, siue Theologia, sit scientia, dans sufficientem notitiam de primo principio, secundum statum viæ, secundum quod necessarium est ad salutem, & Deus non tantum sit rerum principium, & exemplar effectiuum in creatione, sed etiam refectiuum in redemptione, & perfectiuum in retributione: ideo non tantum agit de Deo creatore, sed etiam de creatore, & creatura. Et quia creatura rationalis, quæ est quodammodo finis omnium, non stetit, sed suo casu indiguit reparari: ideo agit de corruptela peccati, medico, sanitate, & medicina, & tandem de curatione perfecta, quę erit in gloria impiis proiectis in pœnam:
B ideo ipsa sola est scientia perfecta, quoniam incipit à primo, quod est primum principium, & peruenit ad vltimum, quod est præmium æternum: incipit à summo, quod est Deus altissimus creator omnium, & peruenit ad infimum, quod est infernale supplicium. Ipsa etiam sola est sapientia perfecta, quæ incipit à causa summa, vt est principium causatorum, vbi terminatur cognitio philosophica: & transit per eam, vt est remedium peccatorum: & reducit in eam, vt est præmium meritorum, & finis desideriorum. Et in hac cognitione est sapor perfectus, vita, & salus animarum: & ideo ad eam addiscendam inflammari debet desiderium omnium Christianorum. Ex his patet, quod licet Theologia sit de tot, & tam variis: est tamen scientia
C vna, cuius subiectum, vt à quo omnia, est Deus, vt per quod omnia, Christus: vt ad quod omnia, opus reparationis: vt circa quod omnia, vnicum charitatis vinculum, quo cælestia, & terrestria connectuntur: vt de quo omnia in libris Canonicis comprehēsa, credibile, vt credibile: vt de quo omnia in libris expositorum, credibile, vt intelligibile. Secundum Augustinum: Quod credimus, debemus auctoritati, quod intelligimus rationi.

Theologia sola scientia, & sapientia perfecta.

Theologia est vna sciētia, & quod sit eius subiectum.

Aug. lib. de vtilit. cred. c. 11 & 6.

CAPVT II.

D *Quid tenendum de Trinitate personarum, & vnitate essentiæ.*

De Trinitate tria consideranda.

PRimo igitur de Trinitate Dei, sunt tria consideranda, scilicet, qualiter vnitas substantiæ, & naturæ simul stet cum pluralitate personarum: secundo, qualiter cum pluralitate apparitionum: tertio, qualiter cum pluralitate appropriatorum.

Personarum pluralitas in vnitate naturæ quomodo stet.

De pluralitate ergo personarum in vnitate naturæ, hoc dictat recta fides esse tenendum: scilicet, quod in vnitate naturæ sunt tres personæ, scilicet Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Quorum prima à nulla est, secunda est à sola prima, per generationem, tertia vero est à prima, & secunda, per spirationem, siue processionem: ita quod Trinitas personarum non excludit ab essentia diuina summam vnitatem, simplicitatem, im-
E mensitatem, æternitatem, incommutabilitatem, necessitatem, & etiam primitatem: quin potius includit summam fœcunditatem, charitatem, liberalitatem, æqualitatem, germanitatem, conformitatem, & inseparabilitatem, quæ omnia sana fides intelligit esse in beata Trinitate.

Fides dictat altissime, & piissime sentiendum de Deo.

Ratio autem huius veritatis hæc est: quia fides, cum sit principium cultus Dei, & fundamentum eius, quæ secundum pietatem est doctrinæ, dictat de Deo esse sentiendum altissime, & piissime. Non autem sentiret altissime, si non crederet, quod Deus posset se summe communicare: non sentiret piissime, si crederet, quod posset & nollet: & ideo, vt altissime, & piissime sentiat, dicit, Deum se summe communicare, æternaliter habendo dilectum, & condilectum, ac

A per hoc Deum, vnum, & trinum. Huic autem fidei, inquantum dictat de Deo pijssime sentiendum esse, attestatur tota sacra Scriptura, quæ dicitur doctrina secundum pietatem: quia Deum fatetur habere prolem, quem summe diligit, Verbi sibi coæquale, quod ab æterno genuit, in quo cuncta disposuit: per quod cuncta produxit, & gubernat: per quod etiam carnem factum pro summa benignitate hominem redemit pretiosissimo eius sanguine, redemptumque erudiuit: per quod etiam in fine mundi summam misericordiam impartiendo, ab omni miseria liberabit: & per Christum omnes electi sunt filij summi Patris, in quo erit omnis pietatis consummatio, & Dei ad nos, & è conuerso. Inquantum autem fides dictat de Deo sentiendum altissime, non tantum attestatur ei sacra Scriptura, verumetiam omnis creatura, iuxta quod dicit **B** Augustinus: neque enim diuinorum librorum tantummodo authoritas prædicat esse Deum, sed omnis, quæ nos circumstat, ad quam nos etiam pertinemus, vniuersa ipsa rerum natura proclamat, habere se præstantissimum conditorem: qui nobis mentem rationemque naturalem dedit, qua viuentia non viuentibus, sensu prædita non sentientibus, intelligentia non intelligentibus, immortalia mortalibus, potentia impotentibus, iusta iniustis, speciosa deformibus, bona malis, incorruptibilia corruptibilibus, immutabilia mutabilibus, inuisibilia visibilibus, incorporalia corporalibus, beata miseris præferenda videamus. Ac per hoc, quoniam rebus creatis creatorem sine dubitatione præponimus, oportet, vt est, & summe viuere, & cuncta sentire, atque intelligere, & mori, **C** corrumpi, mutarique non posse, nec corpus esse, sed spiritum omnipotentissimum, iustissimum, speciosissimum, optimum, beatissimumque fateamur. Ecce in his duodecim includuntur altissimæ nobilitates essentiæ diuinæ. Sed post, vt ipse ostendit, hæc duodecim reducuntur ad tria, scilicet ad æternitatem, sapientiam, & beatitudinem: & hæc tria ad vnum, scilicet ad Sapientiam, in qua includuntur Mens generans, Verbum nascens, & Amor vtrumque nectens, in quibus fides dictat beatissimam consistere Trinitatem. Et quoniam summa sapientia ponit Trinitatem, ponit etiam nihilominus omnes prius habitas nobilissimas conditiones, videlicet vnitatem, simplicitatem, & cæteras sequentes: necesse est omnes **D** prædictas nobilitates diuini esse, simul stare cum beatissima Trinitate.

Aug. lib. 15. de Trinitate c. 4. & c. 4.

CAPUT III.

De istius fidei intelligentia sana.

De iis, quæ in diuinis.

AD istius autem fidei intelligentiam sanam, docet doctrina sacra, quod in diuinis sunt duæ emanationes, tres hypostases, quatuor relationes, quinque notiones, & ex his tantum tres proprietates personales.

E Ratio autem ad prædictorum intelligentiam hæc est: quia cum primum, & summum principium, hoc ipso, quod primum, sit simplicissimum: hoc ipso, quod summum, sit perfectissimum: ideo perfectissime communicat, quia perfectissimum: & in diuisione omnimodam seruat hoc ipso, quod simplicissimum. Et ideo salua vnitate naturæ, sunt ibi modi emanandi perfecti. Modi autem emanandi perfecti sunt duo tantum, scilicet per modum naturæ, & per modum voluntatis. Primus est generatio, secundus spiratio, siue processio, & ideo hi sunt ibi. Et quia duabus emanationibus substantificis, necesse est emanare duas hypostases, necesse est etiam ponere hypostasim primo producentem ab alio non emanare, ne sit in infinitum abire: & ideo sunt ibi tres hypostases. Et quia cuilibet emanationi respondet duplex habitudo relatiua: ideo sunt ibi quatuor relationes, scilicet paternitas, filiatio, spiratio, & processio. Et quia per has habitudines innotescunt nobis diuinæ hypostases: & præter hoc etiam hypostasis illa in qua est prima ratio principiandi, innotescit nobis, quia non producitur, nam hoc est nobilitatis in ipsa: ideo sunt quinque notiones, scilicet quatuor relationes prædictæ cum innascibilitate. Et quia quælibet personarum vnam habet proprietatem, per quam principaliter innotescit: ideo tantum tres sunt proprietates personales, quæ his nominibus exprimuntur, proprie, & principaliter, scilicet Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Cum enim proprium sit Patris esse innascibilem, siue ingenitum, esse principium non de principio, & esse Patrem: innascibilitas notificat ipsum per modum negationis, licet ex consequenti per modum positionis: quia innascibilitas in Patre ponit fontalem plenitudinem, principium non de principio, per modum positionis cum negatione: esse Patrem per modum positionis, & habitudinis, proprie, complete & determinate. Similiter, cum Filius sit imago, verbum, & filius: imago nominat illam personam, vt similitudinem expressam: verbum, vt similitudinem expressiuam: filius, vt similitudinem hypostaticam. Rursus imago, vt similitudinem conformem: verbum, vt similitudinem intellectualem: filius, vt similitudinem connaturalem. Per hunc modum cum proprium sit Spiritus sancti esse donum, esse nexum seu charitatem amborum, esse etiam Spiritum sanctum: donum nominat ipsum, vt datum voluntarium: charitas siue nexus, vt datum voluntarium, & præcipuum, Spiritus sanctus, vt datum voluntarium præcipuum, & hypostaticum. Hinc est quod per hæc tria nomina, quæ sunt Pater, & Filius, & Spiritus sanctus, trium personarum proprietates personales insinuantur. Hæc igitur tenenda sunt, ad fidei Trinitatis intelligentiam sanam.

Emanationes duæ in diuinis.

Hypostases tres.

Relationes quatuor.

Notiones quinque.

Proprietates personales tres.

Innascibilitas quo modo notificet patrem.

Filius, imago, verbum.

Spiritus S. donum, nexus, charitas.

CAPUT IV.

De istius fidei expressione catholica.

AD istius etiam fidei expressionem catholicam tenendum est, secundum sacrorum Doctorum documenta, quod in diuinis sunt duo modi prædicandi, scilicet per modum substantiæ, & relationis. Tres modi supponendi, scilicet essentiæ, personæ, notionis. Quatuor modi significandi substantiam, scilicet nomine essentiæ, substantiæ, personæ, hypostasis. Quinque modi dicendi, scilicet quis, qui, quæ, quod, & quid. Tres modi differendi, scilicet secundum differentem modum existendi, secundum differentem modum se habendi, & secundum differentem modum intelligendi.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium sit perfectissimum simul, & simplicissimum, omnia, quæ perfectionis sunt, de ipso dicuntur proprie, & vere, quæ autem imperfectionis sunt, aut non dicuntur, aut si dicuntur, secundum assumptionem humanæ naturę dicuntur, vel transumptiue. Cum igitur decem sint prædicamenta, scilicet substantia, quantitas, relatio, qualitas, actio, passio, vbi, quando, situs, & habitus: quinque vltima spectant propriè ad corporalia, seu mutabilia. Ideo non attribuuntur Deo, nisi transsumptiue modo, & figuratiue. Alia vero quinque præcedentia Deo attribuuntur secundum ad quod completionem dicunt, ita tamen quod diuinam simplicitatem non impediant. Omnia ergo hæc prædicta prædica

Duo modi prædicandi in diuinis.

Prædicamenta decem quo modo Deo attribuantur.

prædicamenta sunt idipsum, quod est illud, de quo prædicantur: ita per comparationem ad subiectum, in quo sunt omnia, dicuntur transire in substantiam, relatione tamen excepta: quæ cum duplicem habeat comparationem, scilicet ad subiectum in quo, ad terminum ad quem: primo modo transit, ne faciat compositionem: sed secundo modo manet, vt faciat distinctionem. Et hinc est quod substantia continet vnitatem, & relatio multiplicat trinitatem: & ideo manent ibi hi tantum duo modi prædicandi differentes, de quibus talis datur regula.

Relatio in diuinis.

Regula de modis prædicandi in diuinis.

Quæ dicuntur secundum substantiam, de omnibus dicuntur, & sigillatim, & simul, & singulariter. Quæ vero secundum relationem, aut non de omnibus dicuntur: aut si de pluribus, pluraliter, vt relati, distincti, similes, æquales propter relationem intrinsecam. Nomen autem Trinitatis comprehendit vtrumque.

Et quoniam plures possunt esse relationes in vna persona, sicut sunt plures personæ in vna natura; ideo distinctio in notione non infert diuersificationem personæ: nec distinctio personæ plurificationem naturæ. Et propterea non quidquid conuenit essentiæ, conuenit notioni, vel personæ, nec econuerso: & hinc est, quod sunt ibi tres modi supponendi, de quibus talis consueuit dari regula: Supposita essentia, non supponitur notio, nec persona: & supposita notione, non supponitur essentia, nec persona: & supposita persona, non supponitur essentia, nec notio, sicut patet per exempla.

Regula de modis supponendi in diuinis.

Et quoniam vera distinctio est in suppositis substantiæ, mancore essentia voa, ideo necesse est ibi multipliciter significari substãtiam, scilicet vt communicabilem, & incommunicabilem. Vt communicabilem per modum abstractionis, per nomen essentiæ, & per modum concretionis, per nomen substantiæ: vt incommunicabilem vero, vel vt distinguibilem per nomen hypostasis: vel vt distinctam per nomen personę. Vel aliter, scilicet vel vt distinctam qualitercumque, & sic hypostasis: vel notabiliter, & perfecte, & sic persona. Exempla horum quatuor sunt in creatura, huminitas, homo, aliquis homo, Petrus. Primum essentiam, secundum substantiam, tertium hypostasim, quartum personam dicit.

Et quia in persona, quæ distinguitur, non solum est cõsiderare eum, qui distinguitur, sed illud, quo distinguitur, & hoc est proprietas, siue notio: ideo necesse est, quod in diuinis sint quinque modi dicendi, pariter, & quærendi: scilicet quis, ratione personæ: qui, ratione hypostasis, quia dicit suppositum substantiæ indistinctæ: quæ, ratione notionis: quod, ratione substantiæ: quid, siue quo, ratione essentiæ.

Modi dicendi quinque.

Et quoniam omnes hi modi in vnitate essentiæ radicantur, quia quidquid est in Deo, est ipse Deus, vnus, & solus: ideo non possunt ibi differentiam, nec secundum essentiam, nec secundum esse. Et propterea sunt ibi tantum tres modi differendi, scilicet secundũ modos essendi, siue emanandi, sicut differt persona à persona: secundum modos se habendi, sicut differt persona, & essentia: quia vna persona ad alterã refertur, & ideo distinguitur, essentia vero non refertur ad alteram, & ideo non distinguitur: secundum modos etiam intelligendi, sicut differt vna proprietas substantialis ab altera, vt bonitas, & sapientia. Prima differentia est perfectissima, & summa, quæ possit reperiri in diuinis. Est enim in suppositis, ita quod vnum non dicitur de altero. Secunda differentia est minor, quia est in attributis, licet enim vnum possit dici de altero, vt persona de essentia, aliquid tamen dicitur de voo, quod non de altero, vt persona distinguitur & refertur, essentia vero non. Tertia vero differentia minima est, quia est in connotatis: licet enim vnum de altero dicatur adinuicem, & idem possit dici de vtrisque, non tamen idem cõnotatur vtrobique, nec per idem intelligi datur vtrumque. Ex primo modo differendi oritur pluralitas personarum: ex secundo modo, pluralitas prædicationum substantialium, & relatiuatum: ex tertio pluralitas proprietatum essentialium, & notionum, siue ab æterno, siue ex tempore: siue proprie, siue transsumptiue: siue communiter, siue appropriate. Dictorum exempla manifesta sunt. His intellectis, elaret satis, & quid sentiendum, & qualiter loquendum sit de summa Trinitate diuinarum personarum.

Modi differendi in diuinis tres.

CAPVT V.

De vnitate diuina natura in multiformitate apparitionum

Secundo autem de pluralitate apparitionum docet diuina doctrina hoc esse tenendum. Cum Deus sit incircumscriptibilis, innisibilis, & incommutabilis, nihilominus tamen habitat in sanctis vitis specialiter. Apparuit Patriarchis, & Prophetis, descendit de cælis, misit etiam Filium, & Spiritum sanctum, ad salutem humani generis. Et licet in Deo sunt indiuisa, natura, virtus, & operatio Trinitatis; missio tamen, vel apparitio vnius personę, non est missio, vel apparitio alterius. Licet etiam sit ibi summa æqualitas, solius tamen est Patris mittere, & non mitti: Spiritus sancti est tantummodo mitti, respectu diuinarum personarum, nisi forte dicatur mittere hominem assumptum: Filij autem est mittere, & mitti, sicut ex Scripturis potest colligi.

Intelligentia autem, & ratio prædictorum hæc est: Quia licet primum principium sit emensum, & incircumscriptibile, sit incorporeum, & innisibile, sit æternum, & incommutabile: principium tamen est rerum spiritualium, & corporalium, naturalium, & gratuitarum, ac per hoc rerum etiam mutabilium, sensibilium, & circumscriptarum: per quas licet ipse sit immutabilis, insensibilis, incircumscriptibilis, seipsum reddit manifestum, & notum. Reddit autem se manifestum, & notum, generaliter per vniuersitatem suorum effectuum ab ipso emanantium, in quibus dicitur esse per essentiam, potentiam, & præsentiam, quod se extendit ad omnia creata. Reddit etiam se specialiter notum, per aliquos effectus, qui in ipsum specialiter ducunt, ratione quorum dicitur habitare, apparere, descendere, mitti, & mittere. Habitare namque dicit effectum spiritualem, & specialem, cum acceptatione: sicut est effectus gratiæ gratum facientis, quæ est deiformis, & in Deum reducit, & Deum facit nos habere, & haberi à nobis, ac per hoc, & inhabitare in nobis. Et quia gratiæ effectus communis est omnibus personis, ideo vna persona non habitat sine alia: immo simul tota Trinitas. Apparere vero, dicit effectum sensibilem, cum expressa significatione: sicut Spiritus sanctus apparuit in columba.

Deus in omnibus per essentiã potentiam, & præsentiam.

Lu. 3. a.

Et quoniam sicut personæ diuinæ, distinctæ sunt, sic distincte significari possunt, & signis, & nominibus. Ideo quælibet persona potest per se apparere, & apparitio potest omnibus competere, siue insimul, siue cuilibet personæ per se. Vnde quod Spiritus sanctus dicitur in linguis igneis, & columba apparuisse, hoc non est propter nouum vinculum, vel effectum specialem: sed propter vnionem, quæ est inter signum, & signatum sibi specialiter, & modo, & origine deputatum. Descendere autem dicit vtrumlibet effectum prædictorum, cum inchoatione. Deus

Quælibet persona diuina potest per se apparere.

enim

enim beatissimis Angelis semper est præsens in cœlis, quia in eis semper habitat, & apparet. Peccatoribus autem in terris est modo vt absens, & quantum ad gratiam, & quantum ad notitiam: ideo cum incipit apparere, vel inhabitare, de præsenti cælis, & quasi absente nobis, fit præsens terris, & ideo licet in se non mutetur, tamen dicitur descendere nobis.

Mitti quid dicat in diuinis, & quibus personis competat.

Mitti vero dicit effectus prædictos, cum æterna productione. Tunc enim pater mittit filium, cum faciendo eum nobis præsentē, per notitiam, vel gratiam, insinuat, quod ab ipso procedit. Et quia pater à nullo procedit, ideo nusquā dicitur mitti. Quia vero filius, & producit, & producitur, ideo mittit, & mittitur. Quia vero Spiritus sanctus æternaliter producitur, sed non producit, nisi ex tempore; ideo ipsius est proprie mitti, & non mittere, nisi respectu creaturæ. Ex quo apparet quod hæ sunt impropriæ, & exponendæ: Spiritus sanctus mittit se: Spiritus sanctus mittit filium: Filius mittit seipsum, nisi intelligatur, inquantum est de virgine natus. Patet etiam quare mittere, & mitti non competit omnibus, quia licet dicat effectum in creatura, dicit tamē relationem intrinsecam: ita quod mittere dicit auctoritatem, mitti subauctoritatem, ratione productionis æternæ interius importatæ.

CAPVT VI.

De vnitate diuinæ naturæ, in multiplicitate appropriatorum.

Tertio vero de pluritate appropriatorum hoc docet sacra Scriptura esse tenendum, quod licet omnia essentialia omnibus personis æqualiter, & indifferenter conueniant: & tamen Patri dicitur appropriari vnitas, Filio veritas, Spiritui sancto bonitas. Et

Hilar. 2. lib. de Trinit.

iuxta hanc sumitur secunda appropriatio Hilarij, scilicet æternitas in Patre, species in imagine, & vsus in munere. Et iuxta hanc sumitur tertia, scilicet in Patre ratio principiandi, in Filio ratio exemplandi, in Spiritu sancto ratio finiendi. Et iuxta hanc sumitur quarta, scilicet omnipotentia Patri, omniscientia Filio, voluntas seu beneuolentia Spiritui sancto. Hæc autem dicuntur appropriari, nō quia fiant propria, cum semper sint communia: sed quia ducunt ad intelligentiam & notitiam propriorum, scilicet trium personarum.

Intelligentia autem, & ratio prædictorum hæc est. Quia enim primum principium est nobilissimum, & perfectissimum, ideo conditiones entis nobilissimæ, & generalissimæ in eo reperiuntur in summo. Hæ autem sunt vnum, verum, bonum, quæ non contrahunt ens secundum supposita, sed secundum rationem.

Vnum, verū, bonum summe reperiūtur in Deo.

Nam vnum nominat ens, vt connumerabile, & hoc habet per indiuisionem sui in se. Verum, secundum quod cognoscibile, & hoc habet per diuisionem sui à propria specie. Bonum, secundum quod communicabile, & hoc habet per indiuisionem sui à propria operatione. Et quia hæc triplex indiuisio, se habet secundum ordinem quantum ad rationem intelligendi, ita quod verum præsupponit vnum, & bonum præsupponit verum, & vnum: hinc est quod hæc attribuuntur primo principio in summo, quia perfecta, & generalia, & appropriantur tribus personis, quia ordinata, & ideo summe vnum Patri, qui est origo personarum: summe verum Filio, qui est à Patre, vt ver-

Hilar. vbi sup.

bum: summe bonum Spiritui sancto, qui est ab vtroque, vt amor, & donum.

Et quia summe vnum, est summe primum, quia caret omni inceptione: & quia summe verum, summe æquale, & pulchrum: & quia summe bonum, & summe vtile, & proficuum.

Hinc oritur secunda appropriatio Hilarij, quæ est

A æternitas in Patre: quia non habet principium, sed est omnino primum: species in imagine, id est in Verbo, quia summe pulchrum: vsus in munere, id est, in Spiritu sancto, quia summe proficuum, & communicatiuum. Quod per alia verba sic insinuat Augustinus: In Patre vnitas, in Filio æqualitas, in Spiritu sancto vnitatis, æqualitatisque concordia.

Aug. lib. 1. de Doct. Christ. c. 5. tom. 3.

Rursus, quia summe vnum, & primum, tenet rationem principiandi, & originandi: quia summe pulchrū, & speciosum, tenet rationem exprimendi, & exemplandi, quia summe proficuum, & bonum, tenet rationem finiendi: quia bonum, & finis idem. Hinc oritur tertia ratio appropriandi efficientiam Patri, exemplaritatem Filio, finalitatem Spiritui sancto.

B Rursus, quia à primo, & summo principio fluit omne posse, à primo, & summo exēplari fluit omne scire, & ad summum finem tendit omne velle: ideò necesse est primum, esse omnipotentissimum, omnisapientissimum, & beneuolentissimum. Vnitas autem prima, & summa, rediens supra seipsam redditione completa, & perfecta, est omnipotentissima, sic & veritas sapientissima, & bonitas beneuolentissima: & hæc appropriantur, quia ordinem insinuant. Voluntas enim dat præintelligere cognitionem, & voluntas, & cognitio præsupponunt potentiam, & virtutem: quia posse scire, est aliquid posse. Ex his apparet, quæ sint appropriata, & quibus, & qua de causa. Hæc tamen vltima, scilicet potentia, & sapientia, & voluntas, sunt porissime illa, ex quibus in scripturis laudatur Trinitas summa. Et ideo de his aliquid dicendum est breuiter,

C & summatim.

CAPVT VII.

De omnipotentia Dei.

Igitur de omnipotentia Dei secundum doctrinam sacram, hæc tenenda sunt: videlicet quod Deus est omnipotens, ita tamen, quod ei non attribuuntur actus culpabiles, vtpote mentiri, & male velle: nec actus pœnales, vt metuere, & dolere: nec actus corporales, siue materiales, vt dormire, & ambulare, nisi forte transumptiue: nec actus inconuenientes, vtpote posse facere maiorem se, vel alium Deum sibi æqualem, vel

Deo omnipotenti qui actus non attribuantur.

D infinitum actu, & consimilia: quia, vt dicit Anselmus, quodlibet inconueniens, etiam minimum, apud Deum est impossibile, licet autem hoc non possit, est tamen omnipotens vere & proprie, & perfecte.

Intelligentia autem, & ratio prædictorum hæc est: quia primum principium est potens potentia, quæ est potentia simpliciter: & ideo distributio addita ei, distribuit pro his, quæ posse est posse simpliciter. Hæc autem sunt, quæ egrediuntur à potentia completa & ordinata. Potentia autem completam dico, quę non potest deficere, nec potest succumbere, nec potest indigere. Potentia autem incompleta in peccando, deficit, in patiendo succumbit, in corporalibus actionibus indigēriam includit. Diuina autem potentia quia

Potētia completa quæ dicatur.

E potentia summa, & perfectissima: ideo nec est de nihilo, nec est sob aliquo, nec aget aliquo alio: ac per hoc, nec culpabilia nec pœnalia, nec materialia potest: & hoc quia omnipotens est potentia completa. Potentiam autem ordinatam contingit tripliciter dici, vel secundum actum: vel secundum aptitudinem ex parte creaturæ: vel secundum aptitudinem ex parte solius virtutis increatæ. Quod possibile est potentiæ primo modo dictæ, est non tantum possibile, sed etiā actuale. Quod secundo modo, & non primo, est possibile simpliciter, licet non actuale. Quod autem tertio modo, & non primo modo, vel secundo, est possibile Deo, sed impossibile creaturæ. Quod autē nullo

Potentia ordinata tripliciter dicitur.

prædi

prædictorum modorum est possibile, sicut illud, quod directè repugnat ordini secundum rationes, & causas primordiales, & æternas, simpliciter est impossibile: sicut, quod Deus faciat aliquod actu infinitum, quod simul faciat aliquid esse, & nullo modo esse, quod faciat id, quod fuit, nõ fuisse, & cætera talia: quæ posse, est contra ordinem, & complementum diuinæ potentiæ. Ex his patet, respectu quorum est diuina potentia: patet etiam, quæ debent dici simpliciter possibilia, & quæ simpliciter impossibilia, & quod aliquorum impossibilitas simul stet cum vera omnipotentia.

CAPVT VIII.

De Dei sapientia, prædestinatione, & præscientia.

DE sapientia vero Dei hæc tenenda sunt, scilicet quod ipsa diuina sapientia limpidissime cognoscit omnia bona, & mala, præterita, præsentia, & futura: actualia & potentialia, ac per hoc incomprehensibilia nobis, & infinita: ita tamen quod ipsa in se nullo modo diuersificatur, licet diuersa nomina sortiatur. Inquantum enim est cognoscitiua omnium possibilium, dicitur scientia, siue cognitio: inquantum est cognoscitiua omnium, quæ in vniuerso fiunt, dicitur visio: inquantum est cognoscitiua omnium, quæ bene fiunt, dicitur approbatio: inquantum est cognoscitiua eorum, quæ futura sunt, dicitur præscientia siue præuisio: inquantum est cognoscitiua eorum, quæ ab ipso Deo fienda sunt, dicitur dispositio: inquantum est cognoscitiua eorum, quæ præmianda sunt, dicitur prædestinatio: inquantum vero est cognoscitiua eorum, quæ damnanda sunt, dicitur reprobatio.

Sapientia Dei vnde diuersa nomina sortiatur.

Et quia ipsa non tantum est cognoscitiua, sed est etiam ratio cognoscendi omnia: ideo inquantum est ratio cognoscendi omnia cognita, dicitur lux: inquantum ratio cognoscendi visa, & approbata, dicitur speculum: inquantum est ratio cognoscendi præuisa & disposita, dicitur exemplar: inquantum est ratio cognoscendi prædestinata & reprobata, dicitur liber vitæ. Est igitur liber vitæ respectu rerũ, vt redeuntium: exemplar, vt exeuntium: speculum, vt euntium: lux vero respectu omnium.

Sapientia Dei, vt est ratio cognoscendi omnia, variis nominibus dicitur.

Ad exemplar autem spectat idea, verbum, ars, & ratio. Idea, secundum actum præuidendi: verbum, secundum actum proponendi: ars, secundum actum prosequendi: ratio, secundum actum perficiendi, quia superaddit intentionem finis. Quia vero hæc omnia vnum sunt in Deo, ideo frequenter accipitur vnum pro alio.

Et licet diuina sapientia, ratione diuersitatis scitorũ, & connotatorum diuersa sortiatur vocabula, non tamen diuersificatur secundum rationem intrinsecam. Cognoscit enim contingentia infallibiliter, mutabilia immutabiliter, futura præsentialiter, temporalia æternaliter, dependentia independẽter, creata increate, alia à se, in se, & per se. Et cum infallibiliter contingẽtia cognoscat, simul stat libertas, & vertibilitas voluntatis cum prædestinatione, & præscientia.

Cognitio diuina in se perfecta, & immutabilis.

Intelligentia autem, & ratio prædictorum hæc est: quoniam primum principium, hoc ipso quod primum est & summũ, cognitionem habet simul simplicissimã, & perfectissimam. Quia perfectissimã, ideo cognoscit omnia distinctissime, sub omnibus cõditionibus, quas res habent, vel habere possunt: & propterea futura scit esse futura, & præsentia præsentia: & bona scit approbanda, mala reprobãda. Hinc est quod diuersa sortitur vocabula, secundum quod dictum est supra. Sed quia simul stat perfectio sapientiæ cum summa simplicitate; hinc est quod omnia alia à se cognoscit in se, & per se: ex quo sequitur secũdũ, quod creata cognoscit increate: ex quo sequitur tertium, quod dependentia cognoscit independenter: ex quo oritur quartum, quod temporalia cognoscit æternaliter: ex quo sequitur quintum, quod futura cognoscit præsentialiter: ex quo oritur sextum, quod motabilia cognoscit immutabiliter: ex quo sequitur septimum, quod contingentia cognoscit infallibiliter. Et ita contingentia, manentia contingentia sunt diuinæ sapientiæ prorsus infallibilia, tam in contingentibus, quæ subiacent naturæ, quam libertati voluntatis humanæ.

A

Vnde qui vult hoc verum intelligere, quo modo simul stet libertas voluntatis creatæ cum infallibilitate prædestinationis æternæ, resoluendo ab hoc vltimo, procedat per illos septem gradus vsque ad primum, quod primum principium perfectissime cognoscit omnia per seipsum, quod est verum certissimum: ex quo cætera prædicta ratiocinando infallibiliter concludũtur. Sicut autem diuinæ cognitionis certitudo simul stat cum contingentia rerum cognitarũ, quia simul est simplicissima, & perfectissima diuina sapiẽtia: sic veritas simul stat cum multiformitate rationum, & idearum ex eadem causa. Quia enim perfectissima est, ideo distinctissime, & perfectissime cognoscit vniuersa & singula, & illa omnia distinctissime, & perfectissime repræsentat: & ideo singulorum dicitur habere rationes, & ideas, tanquam rerũ similitudines perfectissime expressiuas. Quia vero simplicissima est, ideo omnes similitudines illæ sunt vnum in ipsa. Vnde sicut Deus vna virtute omnia producit ex tempore secundum omnimodam rerum integritatem, sic vna virtute omnia exprimit sempiternaliter. Et sicut vna est in Deo altissimo operatio actiua secũdum rem, dicuntur tamen plures rerum productiones, ratione pluralitatis productorum: sic vna est veritas vnius actus intelligentiæ in Deo: dicuntur tamen plures similitudines, ideæ, & rationes, ratione pluralitatis ideatorũ, vel existentium, vel futurorum, vel possibilium. Hæ autẽ rationes vel ideæ, licet sint vna veritas, & lux in essentia, non tamen dicuntur esse vna ratio vel idea. Ratio enim, vel idea dicitur vt ad alterũ, secundum rationẽ intelligendi. Nominat enim similitudinẽ cogniti, quæ realiter tenet se ex parte Dei, licet secũdũ rationẽ intelligẽdi, dicere videatur aliquid ex parte ideati. Si autem huius simile in creatura requiratur, dicẽdũ, quod hoc est ipsius exemplatis propriũ: quia sicut dictũ est, simul est simplex, & infinitũ, & perfectissimũ, quo præintellecto, cætera consequenter innotescunt. Quia enim exemplar illud est simplicissimũ & perfectissimũ; ideo actus purus. Quia vero infinitum & immensum: ideo extra omne genus. Et hinc est, quod existens vnum, potest esse similitudo expressiua multorum.

Quo modo stet libertas voluntatis creatæ cum infallibilitate prædestinationis æternæ.

B

C

D

CAPVT IX.

De voluntate Dei, & prouidentia.

DE voluntate Dei hæc tenẽda sunt, quod ipsa sic est recta, quod nullo modo possit obliquari: sic est efficax, vt nullo modo possit impediri: sic est vna, vt tamen multiformiter habeat significari. Significatur enim diuina voluntas, quæ est voluntas beneplaciti, per voluntatem signi, secundum quinque differentias signorum, quæ sunt præceptio, prohibitio, consilium, impletio, permissio: secundum quæ disponuntur à voluntate beneplaciti quæcumque in vniuerso fiũt. Est enim voluntas Dei prima & summa causa omnium specierum, & motionũ. Nihil enim fit visibile, aut intelligibile in ista totius creaturæ amplissima quadam vniuersaq; republica, quod non de illa imperiali aula summi imperatoris, aut iubeatur, aut permittatur, secundum ineffabilem iustitiam, præmiorum, atque pœnarum, retributionum, & gratiarum.

E

Volũtas Dei vna efficax, & recta. Voluntas beneplaciti per voluntatem signi significatur.

Et quia ista volũtas, ratione regulata, dicitur prouidentiæ

dentia: hinc est quod omnia quæ in vniuerso fiunt, aguntur & reguntur diuina prouidentia, quæ per omnia est irreprehensibilis, quæ nihil præcipit, prohibet, vel consulit, nisi iuste; nihil agit, nisi bene: nihil permittit iniuste. Intelligentia autem, & ratio prædictorum hæc est: Primum principium cum sit summe nobile, & volũtatem habet, & nobili modo habet. Cum igitur voluntas de se dicat illud, secundum quod in agentibus à proposito attenditur regula rectitudinis, & efficacia operationis, necesse est, quod voluntas in Deo sit rectissima, & efficacissima. Ideo autem rectissima, quia idẽ est in Deo voluntas, & veritas: ideo efficacissima, quia idem prorsus in Deo est voluntas, & virtus, siue potestas. Et quia non potest diuina voluntas carere veritate, ideo non tantum est recta, verum etiam regula rectitudinis. Quia vero nullo modo potest carere virtute, ideo non tantum est efficax, verum etiam fons & origo totius efficaciæ; ita vt nihil sine illa possit effici, nihil contra illam possit fieri, nihil etiam sit, à quo valeat impediri. Et quia rectissima est, nullus potest esse rectus, nisi conformetur ei. Nullus autem potest ei conformari, nisi voluntas illa innotescat sibi. Oportuit ergo voluntatem diuinam, tanquam regulam rectitudinis, notificari nobis. Rectitudo autem quædam est necessitatis, & hæc est in faciendo bonum necessarium, & declinando malum: quædam autem est perfectionis, & hæc est in supererogando vltra debitum: & secundum hoc innotescit nobis triplex signum, scilicet præceptionem, prohibitionem, & cõsilium, quod quidem significat diuinũ beneplacitum acceptare, tanquam iustum, quod fit secundum diuinum præceptum, quod declinatur secundum diuinã prohibitionem, & adimpletur secundum diuinum consilium. Signa vero hæc, infallibilia signa sunt diuinæ voluntatis, vt est regula rectitudinis.

Prouidentia diuina.

Voluntas diuina regula rectitudinis.

Rursus, quia efficacissima est, nullo modo potest aliquis aliquid efficere nisi ipsa cooperante, & coefficiente: nullus deficere, vel peccare potest, nisi ipsa iuste deserente. Et secundum hoc duo sunt signa eius, scilicet impletio, quod est signum voluntatis, vt efficientis: & permissio, quod est signum voluntatis iuste deserentis. Iuste autem deserit, quia iustum est, vt sic administret res, quas condidit, vt non infringat leges, quas indidit: & sic cooperetur rebus, quas creauit, vt tamen eas agere proprios motus sinat: & ideo si liberum arbitrium ad vtrumque vertibile de lege naturæ, in malum dimittat cadere, hoc non permittit nisi iuste. Rursus, & si per gratiam præueniat, & sustentet, nulli iniuriã facit: ideo nõ agit iniuste, nec omnino iuste secundũ exigentiam meritorũ; quia meritũ ad hoc nõ sufficiunt, sed gratis, & misericorditer, & quodam modo iuste, quantũ est ex condecentia bonitatis suæ. Cum ergo damnat, & reprobat, operatur secundũ iustitiã: quando vero prædestinat, secundum gratiam, & misericordiã, quæ non excludit iustitiam. Quia ergo omnes secundum quod de massa perditionis erãt, debebant damnari, iden plures reprobantur, quã eligantur: vt ostendatur, quod saluatio est secundum gratiã specialem, sed damnatio secundum iustitiam communem. Nullus ergo potest conqueri de diuina voluntate, quia omnia agit rectissime, immo in omnibus debemus gratias agere, & honorificare regimẽ diuinæ prouidentiæ. Si quis autem quærat quare magis vni peccatori gratiam largiatur, quam alteri, hic oportet silentium imponere humanæ loquacitati, & exclamare cũ Apostolo: O altitudo diuitiarũ sapientiæ, & scientiæ Dei, quã incõprehensibilia sũt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius. Quis enim cognouit sensum Domini, aut quis eius cõsiliarius fuit, aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipso, & per ipsũ, & in ipsõ sunt omnia. Ipsi gloria in sæcula sæculorũ. Amẽ.

Voluntas Dei efficacissima.

Nota de iustitia & misericordia Dei.

Rom. 11. d.

A

S. BONAVENTVRÆ EXIMII ECCLESIÆ Doctoris, Breuiloquij SECVNDA PARS:

IN QVA DE CREATVRA MVNDI AGITVR.

CAPVT I.

De productione mundi totalis.

B

HIs summatim præintellectis de Trinitate Dei, dicenda sunt aliqua de creatura mundi. Circa quam hæc tenenda sunt in summa: videlicet, quod vniuersitas machinæ mundialis, producta est in esse ex tempore, & de nihilo ab vno primo principio solo, & summo; cuius potentia licet sit immensa, disposuit tamẽ omnia in certo pondere, numero, & mensura. Hæc generaliter intelligenda sunt circa totum productionem, ex quibus, & veritas colligitur, & error repudiatur. Per hoc enim, quod dicitur, ex tempore, excluditur error ponentium mundum esse æternum. Per hoc, quod dicitur, de nihilo, excluditur error ponentium æternitatem circa principium materiale. Per hoc, quod dicitur, ab vno principio, excluditur error* Manichæorum, ponentium pluralitatem principiorum. Per hoc, quod dicitur, solo & summo, excluditur error ponentium, Deum produxisse inferiores creaturas per ministerium intelligentiarum. Per hoc, quod additur, in certo pondere, numero, & mensura, ostenditur quod creatura est effectus Trinitatis creantis, sub triplici genere causalitatis: efficientis, à quo est in creatura vnitas, modus, & mensura: exemplaris, à quo est in creatura veritas, species, & numerus: finalis, à quo est in creatura bonitas, ordo, & pondus. Quæ quidem reperiuntur in omnibus creaturis, tanquam vestigium creatoris, siue corporalibus, siue spiritualibus, siue ex vtrisque compositis.

Mundus incœpit esse à Deo per creationem.

Sap. 11. d.

C

Aug. li. de hæres. ad Quoduul. hær. 46. to. 6. Platonis error in Timæo.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia ad hoc, quod sit ordo perfectus, & status in rebus, necesse est, quod omnia reducantur ad vnum principium, quod quidem sit primum, vt det cæteris statum: & perfectissimum, vt det cæteris omnibus cõplementum. Quoniam igitur primum principium, in quo est status, non potest esse nisi vnum solum, si mũdum producit, cum non possit ipsum producere de seipso, necesse est, quod producat ipsum ex nihilo. Et quia productio ex nihilo, ponit esse post non esse ex parte producti, & immensitatem in virtute producente ex parte principij, cum hoc sit solius Dei: necesse est, quod creatura mundi sit producta ex tempore ab ipsa virtute immensa, agente per se, & immediate. Rursus quoniam principium perfectissimum, à quo manat perfectio vniuersorum, necesse est agere à se, & secundum se, & propter se, & quia nullo in agendo indiget extra se: necesse est, quod habeat intentionem triplicis causæ, respectu cuiuslibet creaturæ, scilicet efficientis, exemplaris, & finalis. Necesse est etiam, omnem creaturam secundum hanc triplicem habitudinem comparati ad causam primam. Omnis enim creatura constituitur in esse ab efficiente, & conformatur ad exemplar, & ordinatur ad finem: ac per hoc est vna, vera, bona, modificata, speciosa, ordinata, mensurata, discreta, & ponderata: est enim pondus inclinatio ordinatiua. Et hæc quidẽ generaliter dicta sunt de omni creatura, siue corporea, siue incorporea, siue ex vtrisque constituta, sicut est natura humana.

D

Mundus ex nihilo productus.

Actio principij perfectissimi.

E

CAPUT II.

De natura corporali quantum ad fieri.

NAtura vero corporea nobis consideranda est quantum ad fieri,& quantum ad esse,& quantũ ad operari. De natura vero corporea quantum ad fieri, hæc specialiter tenenda sunt, scilicet quod sex diebus sit in esse producta, ita quod in principio, ante omnem diem creauit Deus cœlum & terram. Prima vero die formata est lux: secunda firmamentum factum est in medio aquarum: tertia die separatę sunt aquæ à terra,& cõgregatæ in locum vnum: quarta vero die cœlum ornatũ est luminaribus: quinta aer,& aqua, volatilibus,& piscibus: sexta terra animalibus, & hominibus: septima vero die requieuit Deus, nõ à labore, nec opere, cum vsque nunc operetur: sed à nouarum specierum conditione: quia omnia fecerat, vel in simili, sicut illa quæ propagantur: vel in seminali ratione, sicut illa, quæ aliis modis introducuntur in esse.

Gen. 1.

Gen. 2. 4.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia enim res manant à primo principio,& perfectissimo, tale autem est omnipotentissimũ, sapientissimum,& beneuolentissimum: ideo oportuit, quod sic producerentur in esse, vt in earum productione reluceret triplex nobilitas prædicta,& excellentia. Et ideo triformis fuit operatio diuina, ad mundanam machinam producendam, scilicet creatio, quæ appropriate respondet omnipotentiæ; distinctio, quæ respondet sapientiæ; ornatus, qui respondet bonitati largissimæ. Et quoniam creatio est de nihilo, ideo fuit in principio ante omnem diem, tanquam omnium rerum, & temporum fundamentum.

Creatio rerum.

Distinctio partium mundi.

Rursus, quia distinctio corporũ mundi attenditur secundum triplicem modum, ideo facta fuit per triduum. Est enim distinctio naturæ luminosæ à perspicua, & opaca,& hæc facta est in prima die in diuisione lucis à tenebris;& est distinctio naturæ perspicuæ, à perspicua,& hæc facta est secunda die, in diuisione aquarum ab aquis;& est distinctio naturæ perspicuæ ab opaca,& hęc facta est tertia die, in diuisione aquarũ à terris. In his autẽ implicite datur intelligi distinctio cœlestium,& elemẽtarium, secundum quod post declarabitur. Sic igitur distinctio fieri debuit per triduũ.

Ornatus vniuersi.

Et quia ornatus correspondet distinctioni, ideo similiter tribus diebus debuit cõsummari. Est enim ornatus naturæ luminosæ, & hic factus est quarta die, in formatione stellarum,& solis,& lunæ: & est ornatus naturæ perspicuæ, & hic factus est quinta die, in qua ex aquis facti sunt pisces, & aues ad ornatum aeris,& aquę: & est ornatus naturæ opacæ, scilicet terrę,& hic factus est sexta die, in quo factæ sunt bestiæ, facta sũt & reptilia, facta est etiam ad consummationẽ omniũ natura humana. Hæc autẽ omnia, licet potuerit Deus facere in instanti, maluit tamen per successionem tẽporum, tum propter distinctam, & claram repræsentationem potentiæ, sapientiæ, bonitatis: tum propter conuenientem correspondentiam dierum siue temporum,& operationum: tũ etiam, vt sicut in prima mundi conditione fieri debebant seminaria operum fiendorum, sic fierent & præfigurationes temporum futurorũ. Vnde in illis septem diebus, quasi seminaliter præcessit distinctio omnium temporum, quæ explicantur per decursum septẽ ætatum. Et hinc est, quod sex diebus operum additur septimus quietis: qui dies non scribitur habere vesperam, non quia non habuit dies illa noctem succedentem: sed ad præfigurandum animarum quietem, quæ nunquam habebit finem, Si autem diceretur alio modo, quod omnia essent simul facta, tunc omnes hi septem dies ad considerationem angelicam referentur. Veruntamen primus

Aug. epist. l. 119. ad Ian. circa med. tom. 2.

A modus dicendi est magis Scripturæ consonus, & auctoritatibus sanctorum,& qui præcesserunt, & etiam qui secuti sunt beatum Augustinum.

CAPUT III.

De natura corporali, quantum ad esse.

DE natura vero corporea quantum ad esse tenendum est, quod corporalis mundi machina tota, cõsistit in natura cœlesti,& elementari, ita quod cœlestis distincta est in tres cœlos principales, scilicet empyreum, crystallinũ,& firmamentum. Intra firmamentum autem, quod est cęlum stellarum, cõtinentur B septem orbes septem planetarum, qui sunt, Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna. Natura vero elementaris in quatuor sphæras distioguitur, scilicet, Ignis, Aeris, Aquæ, & Terræ;& sic procedcodo à summo cardine cœli vsque ad centrum terræ, decẽ coocurrunt orbes cœlestes, & quatuor sphæræ elemẽtares, ex quibus integratur,& cõstituitur tota machina mundi sensibilis, distincte, perfecte,& ordinate.

Mundus in natura cœlesti, & elementaria consistit.

Natura elementaris necessaria.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum natura corporalis ad perfectionem sui,& expressionem sapientiæ multiformis primi principij, requirat multiformitatem formarum, sicut apparet in mineralibus, plantis, & animalibus, necesse fuit ponere aliqua corpora simplicia, quæ multiformiter possũt misceri, ad introductionem formarũ multiformium, C & talis est natura subiecta contrarietati, & hæc est elementaris. Necesse etiam fuit fieri naturam, per quam haberent hæc contraria in mixto conciliari, & talis est natura elongata à contrarietate, cuiusmodi est natura lucis & corporis supercœlestis.

Lucis necessitas.

Contrarietas duplex in elementis.

Et quoniam mixtio fieri non potest, nisi per contraria agentia, & patientia: ideo necesse fuit duplicem contrarietatem fieri in elementis, scilicet quantum ad qualitates actiuas, quæ sunt calidum, & frigidum: & quantum ad passiuas, quæ sunt humidum, & siccum, Et quia quodlibet elementum agit, & patitur: ideo quodlibet habet duas qualitates, vnam actiuam, & aliam passiuam: ita tamen, quod vnam principalem, & propriam: ac per hoc necesse est, tantum quatuor esse elementa secundum quatuor qualitates prædi- D ctas, quadrupliciter combinatas.

Natuta cœlestis.

Natura autem cœlestis aut est vniformis & immobilis,& hæc est empyreum, quia lux pura: aut mobilis & multiformis,& sic est firmamentum: aut mobilis, & vniformis, & sic cœlum medium inter empyreum & stellatum, quod est cœlum crystalinum. Quartum membrum, scilicet quod sit multiforme & immobile, non potest stare, quia multiformitas disponit ad motus varietatem, non ad vniformem quietem. Sunt igitur tres cœli quorum primum per totum est luminosum, scilicet empyreum: secundum per totum perspicuum, scilicet crystallinum: tertium ex vtroque coniunctum, scilicet firmamentum. Cum igitur tres sint cœli incorruptibiles, & quatuor elementa variabilia, vt fiat debita connexio, concordia, & corre- E spondentia, disposuit Deus septem orbes planetarum, qui sua varietate motuum, & incorruptibilitate formarum, quasi quoddam vinculum essent, & iunctura inferiorum elementarium orbium, & superiorum cœlestium, ad perficiendum, & decorandum vniuersum; quod secundum numerales proportiones ordinatum dicitur & connexum, denario cœlestium orbium, & quaternario elementorum, reddentibus ipsum proportionaliter tam pulchrum, quam perfectum & ordinatum, vt suo modo suum repræsentet principium.

CAPVT IV.

De natura corporali quantum ad operari, & influere.

De natura corporali quantum ad operari, hoc tenendum est, scilicet quod cœlestia influunt in terrestria, & elementaria, quantum ad distinctionem significationem temporum, scilicet dierum, mensium, & annorum. Sic enim dicit Scriptura, quod sint in signa & tempora, & dies, & annos. Influunt etiam quantum ad effectiuam productionem rerum generabiliũ, & corruptibilium, scilicet mineralium, vegetabilium, sensibiliũ, & corporum humanorum. Sic tamẽ sunt in signa temporum, & regimen operationum, vt non sint certa signa futurorum contingentium, nec influant super liberum arbitrium per vim constellationum, quam dixerunt aliqui philosophi esse fatum.

Gen. 1. b.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum in corporibus cœlestibus propter proximitatem ad primum principium sit lux, motus, calor, & virtus. Lux ratione suæ formæ speciei: motus respectu superioris influentis: calor respectu inferioris naturæ suscipiẽtis: virtus vero omnibus modis prædictis. Cum, inquam, ita sit, cœlestia corpora per lumen & motum sunt in distinctiones temporũ, scilicet diei, secundum lucem solis, & motum firmamenti: mensis, secundum motum lunæ in circulo obliquo anni, secundum motum solis in eodem circulo: temporum vero, secundum varium planetarũ motum, distantiã, & cõcursum, ascensum, & descensum, retrogradationem & statum, ex quibus oritur diuersitas in temporibus. Per virtutem autem, & calorẽ, influũt ad productionem eorum, quæ elemẽtis generantur, excitando, promouendo, conciliando: ita quod secundum conciliationem contrariorum ab æqualitate remotam, influunt in mineralia; secũdum conciliationẽ ab æqualitate minus longinquam, in vegetabilia: secundum conciliationem æqualitati proximantem, in sensibilia: secundum vero conciliationem æqualem, in corpora humana, quæ disposita sunt ad nobilissimam formam, quæ est anima rationalis: ad quam ordinatur, & terminatur appetitus omnis naturæ sensibilis & corporalis, vt per eam, quæ est forma, ens, viuens, sentiens, & intelligens, quasi ad modum circuli intelligibilis reducatur ad suum principium, in quo perficiatur, & beatificetur. Et quoniam in illud tendit per liberum arbitrium, ideo quantum ad arbitrij libertatem, præcellit omnem virtutem corporalem: ac per hoc cuncta nata sunt sibi seruire, nihil autem sibi dominari habet, nisi solus Deus, non fatum, siue vis positionis siderum. Et propterea indubitanter verum est, quod nos sumus finis omnium eorum quæ sunt, & omnia corporalia facta sunt ad humanum obsequium, vt ex illis omnibus accendatur homo ad laudandum & amandum factorem vniuersorum, cuius prouidentia cuncta disponuntur. Hæc autem sensibilis corporalium machina, est tanquam quædam domus à summo opifice homini fabricata, donec ad domum veniat non manu factam in cælis, vt sicut anima modo ratione corporis, & status meriti nunc est in terris, sic aliquando corpus ratione animæ, & status præmij sit in cælis.

Lumine & motu corpora cœlestia distinguunt tempora.

Calore & virtute quo modo in hæc inferiora influant superiora corpora.

Anima rationalis forma nobilissima.

Excellentia liberi arbitrij.

2. Cor. 5. a.

CAPVT V.

De modo describendi prædicta in sacra Scriptura.

Ex iam dictis colligitur, quod sicut Deus res ordinate condidit, quantum ad tempus, & ordinate disposuit, quãtum ad situm: sic etiam ordinate gubernat quantũ ad influentiam: & Scriptura ordinate narrat, quantum ad doctrinæ sufficientiam. Licet non ita explicite describat distinctionem orbium, nec cœlestium, nec elementarium, & parum aut nihil dicat de motibus, & virtutibus corporum superiorum, & de mixtionibus elementorum & elementatorum, & quod plus est, nihil explicite narrat de conditione supernorum spirituum, maxime cum describit illud vniuersum in esse productum.

A

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est, quia cũ primum principiũ reddat se nobis cognoscibile & per Scripturã, & per creaturam: Per librum creaturæ se manifestat vt principium effectiuum, per librum Scripturæ, vt principium reparatiuum: & principium reparatiuum non potest cognosci, nisi cognoscatur & effectiuũ: ideo sacra Scriptura, licet principaliter agat de operibus reparationis, debet nihilominus agere de opere conditionis, inquantum tamẽ ducit in cognitionem primi principij efficientis & reficientis: & ideo ipsa est cognitio sublimis & salutaris. Sublimis, quia de primo principio effectiuo, quod est Deus creator: salutaris, quia de primo principio reparatiuo, quod est Christus Saluator & Mediator. Rursus quia sublimis est, vtpote, quia agit de primo principio & ente summo, ideo non descendit ad describendas speciales entium naturas, motus, virtutes, & differentias: sed stat in quadam generalitate, in qua implicantur specialia, describendo scilicet conditionem mundi, quantum ad dispositionem, & influentiam, quoad naturam luminosam, opacam, & peruiam in generalitate quadam. Et quoniam primum principiũ, quo agit, habet in se ordinem naturæ in existendo; ordinem sapientiæ in disponendo: ordinem bonitatis in influendo: ita quod ordo naturæ habet in se simultatem & æqualitatem: ordo sapientiæ considerat prioritatem & posterioritatem: ordo influentiæ superioritatem, & inferioritatem. Ideo ad insinuandum ordinem naturæ, determinat Scriptura iuxta quod Deum operari decebat: quod in principio ante temporis decursum fuerit illa triplex natura de non esse in esse producta, cum dicit. in principio creauit Deus cœlum & terram: & Spiritus Dei ferebatur super aquas. Vbi nomine cœli insinuatur natura luminosa, nomine terræ, natura opaca, nomine aquæ, natura peruia, siue perspicua, siue contrarietati subiecta, siue supra contrarietatem eleuata. Vbi etiam insinuatur Trinitas æterna, scilicet Pater in nomine Dei creantis: Filius in nomine principij: Spiritus sanctus in nomine spiritus Dei. Et sic intelligendum est illud, quod dicitur: Qui viuit in æternũ creauit omnia simul: nõ quia ea creauit in chaos omnimodæ confusionis, secundum quod finxerunt Poëtæ, cum produxerit hanc triplicem naturam, summam in summo; mediam in medio; & infimã in infimo: nec etiam creauit in esse omnimodæ distinctionis, cum cœlum esset perfectum, & terra incomposita, natura vero media, quasi medium tenens, nondum esset ad perfectã distinctionem deducta. Ad insinuandum autem ordinem sapientiæ in disponendo, determinat quod hæc triplex natura non simul fuit distincta & ornata: sed iuxta triplicis naturæ creatæ exigentiam per triduum distincta, & per triduum aliud ornata: vt sicut Deus in principio triplicem naturam simul creauit in primordio temporis, sic successione temporis in triplici mensura temporis, scilicet triplicis diei, triplicem faceret distinctionem naturæ triplicis creatæ. Et rursus in alio triduo, triplicem ornatum triplici naturæ, distinctæ. Ad insinuandum vero ordinẽ bonitatis in influendo, determinat, quod hæc triplex natura collata est in mũdo secundum sub, medium, & supra, iuxta suã dignitatem & influentiam. Et quia luminosum plurimũ habet de specie: ei cum sibi debetur circumferentia: quia vero opacum, minimum habet de specie: ideo sibi debetur

B

Sacra scriptura cognitio sublimis & salutaris.

C

Gen. 1. a.

D

Eccl. 18. a.

Sapientia Dei in disponẽdis rebus.

E

Dei bonitas in influendo.

debetur centrum. Sed quia natura peruia tenet mediũ, ideo mediũ sortita est situm. Et quoniam natura corporis peruij & perspicui, communis est naturæ cælesti & elementari, & rursus luminosa vtrique conuenit: ideo recte dicitur firmamentum factum in medio aquarum, non quia aquæ super cælos sunt aquæ fluxibiles, frigidæ, graues, & corruptibiles, sed quia subtiles, & incorruptibiles, & peruiæ, & super omnẽ cõtrarietatem sublimatæ: ac per hoc cœlestis naturæ, & in cœlestibus collocandæ ratione nobilitatis formæ, collocantur etiam ratione virtutis, & influentiæ.

Quia enim omnis actio corporalis in rebus inferioribus regulam, originem, & vigorem sumit à natura cœlesti, cum duę sint qualitates actiuæ, scilicet calidũ, & frigidum, & aliquod sit cœlum principaliter influẽs in calidum, sicut cœlum sidereũ ratione luminositatis: congruum fuit, quod aliquod influeret super frigidum, & sic crystallinum. Et sicut cœlum sidereũ, licet iotiuat ad calorem, non tamen est formaliter calidum: sic etiam cælum, quod dicitur aqueum, siue crystallinum, non est essentialiter frigidum. Vnde, quod sancti dicunt, quod aquæ sunt ibi constitutæ ad reprimendum calorem superiorũ corporum, & cetera consimilia, non secundum formalem prædicationem, sed secũdum efficientiam, & influentiã sunt intelligenda.

Competit ergo conditio creaturæ secundum ordinẽ prædictum, & ordini creatricis sapiẽtiæ, & diuinæ Scripturę, quę est sciẽtia sublimis. Rursus, quia ipsa est scientia salutaris: ideo non determinat de opere cõditionis, nisi propter opus reparationis. Et quoniam angeli, sic conditi sunt, vt labẽtes nullatenus reparentur, sicut apparebit in sequẽtibus, ideo tacetur secundum litteram exteriorem angelorum lapsus & conditio: quia non debebat subsequi reparatio. Quia vero sublimitatem sacræ Scripturæ nõ decebat prorsus reticere de conditione sublimissimæ creaturæ: ideo sic sacra Scriptura describit rerum conditiones, iuxta quod exigit scientia sublimis, & salutaris, vt tamen secundum spiritualem intelligentiam tota conditio litteraliter descripta, spiritualiter referatur, ad describendam hierarchiam, & angelicam, & ecclesiasticam; ideo secundum spiritualem intellectum, describitur in illis tribus naturis, primo productis, hierarchia angelica nomine cœli: & ecclesiastica nomine terræ; & gratia, per quã irrigatur vtraque, nomine aquæ. Rursus per septenarium numerum dierum, intelligitur septiformis Ecclesiæ status, secundum decursum septem ætatum. Per eundem etiam septenarium intelligitur septiformis conuersio angelorum à creatura ad Deum. Et sic ex prædictis apparet sufficientia, & veritas Scripturæ in diuersis opinionibus sanctorum, scilicet Augustini, & aliorum, qui sibi non contradicunt, cum veræ sint, si recte intelligantur.

Angelorum conditio & lapsus cur secundũ litteram exteriorem tacetur.

CAPVT VI.

De productione supernorum spirituum

Consequenter vero agendum est de natura spirituali & incorporea, cuiusmod est angelica, de qua considarari oportet, quantum ad cũditionem supernorum spirituum, quantum ad ruinam dæmonum, & quantum ad confirmationem bonorum angelorũ. Sciẽdum est igitur, quod angelis à primordio suæ cõditionis quatuor sunt attributa, scilicet simplicitas essentię: personalis discretio, propter rationem insitam: memoria, intelligentia, & voluntas, & libertas arbitrij ad eligenda bona, & respuenda mala. Hæc autem quatuor attributa principalia, alia quatuor comitantur, scilicet virtuositas in operando: officiositas in ministrando: perspicacitas in cognoscẽdo; & immutabilitas post electionem, siue in bono, siue in malo.

Angelis à principio suæ conditionis quatuor attributa.

A Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia primum principium hoc ipso, quod primum, omnia de nihilo produxit: ideo non tantum prope nihil, sed etiam prope se: non tantum substantiam à se longinquam, scilicet naturam corpoream producere debuit, verum etiam propinquam: & hæc est substantia intellectualis & incorporea, quæ hoc ipso, quod Deo simillima est, simplicitatem habet naturæ, & discretionem personalem, vt Deo assimiletur ex parte substantiæ siue cõmunis, siue indiuiduæ. Habet etiam in mente imaginem Trinitatis secundum memoriam, intelligentiam, & voluntatem. Habet etiam voluntatis libertatem, vt assimiletur Deo, ex parte potẽtiæ siue naturalis, siue electiuæ; vt sic potẽtia naturalis insignita sit Dei imagine, electiua vero arbitrii libertate. B Nequaquam enim perueniret meritorie ad præmiũ gloriosum, quod facit quemquam beatum, nisi haberet liberum voluntatis arbitrium: hoc autem esse non potest nisi in substantia rationali, quam comitatur memoria, intelligentia, & voluntas. Vbi autem est ratio, oportet, quod sit rationalis naturæ substantia indiuidua. Necesse est etiam quod sit substantia spiritualis, & incorporea, ac per hoc simplex carens omni diuisione quãtitatiua. Talis autem substantia hoc ipso, quod simplex est, virtuosa est in operando: hoc ipso, quod virtuosa est, & personaliter discreta, competit ei distinctio officij in ministrando: hoc ipso, quod simplex & virtuosa, competit ei perspicacitas in discernendo: C hoc ipso autem, quod perspicax, & simplex est habens intellectum deiformem, ideo stabilitatem habet post electionem in electo, siue in bono, siue in malo. Et hæ conditiones ipsam generalem conditionem supernorum spirituum generaliter comitantur.

CAPVT VII.

De apostasia dæmonum.

Deus quales creauit angelos.

De apostasia vero dæmonum hoc est tenendum, scilicet quod Deus angelos omnes fecit bonos, tamen medios inter summum bonum & commutabi- D le bonum, quod est creatum: ita quod si conuerterentur ad amandum, quod est supra, ascenderent ad statũ gratiæ, & gloriæ Si vero ad bonum cõmutabile, quod est infra, hoc ipso ruerent in malum culpæ, & pœnæ: quia non est dedecus peccati sine decore iustitiæ. Primus autẽ Lucifer inter angelos, præsumens de priuato bono, priuatam appetiit excellentiam, volens aliis superferri, & ideo cecidit cũ ceteris consentientibus sibi. Cadens autem factus est impœnitens, obstinatus, & excæcatus, & exclusus à Dei contemplatione, & deordinatus in operatione, toto nitens conamine ad subuertendum hominem per tentationem multiplicem.

Lucifer primus inter angelos peccauit & cecidit.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorũ hæc est: quia cum primũ principium sit summe bonum, nihil facit, nisi quod sit bonum: quia à bono non procedit nisi bonum: quod tamẽ fit ab ipso, hoc ipso minus est E eo, & ideo non potest esse summum bonũ. Fuit igitur angelus à Deo conditus bonus quidem, sed non summus; perficiendus tamẽ si affectu tenderet in summũ. Et quoniam per liberum arbitrium voluntatis, poterat tendere in bonum summum, vel conuerti ad bonum priuatum, Lucifer suæ pulchritudinis, & altitudinis consideratione excitatus ad se diligendum, & suum priuatum bonum, præsumpsit de altitudine habita, & ambiuit excellentiam propriam, non tamẽ obtentam: ac per hoc præsumendo, constituit se sibi principium summum, in seipso gloriando: & ambiendo constituit se sibi summum bonum in seipso quiescẽdo. Cũ autem ipse non esset summum principium, nec summũ bonum; necesse fuit, vt inordinato ascensu appetito,

Angel⁹ lapsū quæ sint cōsecuta.

descensu rueret pari ratione,& omnes in hoc consen- A
tientes. Et quia nō est dedecus peccati sine decore iustitiæ, ideo statim cum cecidit in peccatum, cum cæteris adhærentibus sibi, perdidit locum summum, scilicet cœlū empyreum descendens ad imum, scilicet caliginosum aerem, vel infernum: ita quod lapsus in culpā fuit per liberum arbitrium, lapsus vero in pœnam, per diuinum iudicium. Et quia immutabilitatem habuit post electionem: ideo statim obstinatus est in malo, & per hoc excæcatus à vero: deordinatus est in operatione, & infirmatus in virtute: ideo voluntas eius impia, & ideo auersa à Deo, conuersa est ad hominis odium & inuidiā: & perspicacitas rationis à vero lumine excæcata, conuersa est ad deceptiones per diuinationes & cautelas: & officiositas in ministrando à vero ministerio amota, conuersa est ad tentamenta: & virtuositas B
immutata, & coarctata, quātum permittitur, conuertitur ad miracula facienda per transmutationes repentinas, quas facit circa corporeas creaturas. Et quia hæc omnia fuerunt deordinata per voluntatem deprauatam per superbiam: ideo hæc omnia conuertit ad fomentum suæ superbiæ, quærens ab hominibus coli, & honorari & adorari ad modum Dei. Hinc est, quod omnia male agit, quod tamen iusto iudicio Deus permittit ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, sicut apparebit per finale iudicium.

CAPVT VIII.

De confirmatione bonorum Angelorum.

Angeli boni in ipsa sua ad Deū conuersione fuerunt in bono confirmati.

DE confirmatione vero bonorum Angelorum te- C
nendum est, quod sicut angeli à Deo auersi, statim sunt obstinati per impœnitentiam; sic angeli ad Deum conuersi, statim fuerūt confirmati per gratiam & gloriam in voluntate: perfecte illuminati in ratione secundum cognitionem matutinam & vespertinam: perfecte fortificati in virtute, siue motiua, siue operatiua: & perfecte ordinati in operatione siue contemplatiua, siue ministratiua, & hoc secundum triplicem hierarchiam, scilicet supremam, mediam, & infimam.

Angeli in ministerium hominum missi quomodo eis ministrent.

Ad supremam autem spectant Throni, Cherubim, & Seraphim: ad mediam autem Dominationes, Virtutes, Potestates: ad infimam vero Principatus, Archangeli, Angeli. Ex quibus plurimi sunt in ministerium D
missi, & ad custodiam hominum deputati, quibus ministrant purgando, illuminando, perficiendo, secundum imperium voluntatis Dei.

Ratio autem ad intelligētiam prædictorū hæc est: quia cum angeli propter expressam similitudinem, & propinquitate ad primum summum principium, habeant intellectum deiformem, & immutabilitatem, post consensum ex libertate arbitrij, diuina superueniente gratia ad summum bonum conuersi, cum totaliter in Deum tenderent, per gloriam fuerunt confirmati pariter & perfecti: ideo quantum ad voluntatem, fuerunt stabiles & felices: quantum ad rationem, perspicaces: ita vt non tantum cognoscerent, res in proprio genere, sed etiam in ipsa arte æterna. Ac per hoc non tantum haberent cognitionem vespertinam, sed etiam matutinam, vel etiam diurnam, propter illius lucis plenitudinem, & omnimodā puritatem; respectu cuius omnis creatura merito potest dici tenebra. Quantum autem ad virtuositatem perfecte fortificati, siue in imperando, siue in exequendo, siue in contemplando: vel assumpto corpore, vel etiam non assumpto. Quātum vero ad operationem perfectissime ordinati, vt iam non possint deordinati, nec ascendendo ad contemplationem Dei, nec descendendo ad ministrandum homini: quia cum Deum facie ad faciem contēplentur, quocūq; mittantur, intra Deum currunt. Aguntur enim, & agunt secundum ordinem

Angeli aguntur, & agūt secundum ordinē hierarchicum.

A hierarchicum in eis initiatum per naturam, & consummatum per gloriam, quæ stabiliendo liberi arbitrij vertibilitatem, illustrauit perspicacitatem, ordinauit officiositatem, & roborauit virtutem, secundum quatuor attributa superius nominata.

Sufficientia triplicis Hierarchiæ cœlestis.

Perspicacitas autem rationis in contemplando aut principaliter respicit ad maiestatem diuinam venerandam, aut ad veritatem intelligendam, aut ad bonitatem desiderandam, & secundum hoc sunt tres ordines in prima hierarchia, scilicet Throni, ad quos spectat reuerentia: Cherubim, ad quos sapientia: & Seraphim, ad quos spectat beneuolentia. Ad perfectam autem virtuositatem spectat virtus imperatiua, virtus executiua, & virtus expeditiua. Prima ad Dominationes: secunda ad Virtutes: tertia vero ad Potestates spectat, quarum
B est arcere potestates cōtrarias. Ad perfectam vero officiositatem spectat regere, reuelare, & releuare. Primum est Principatuum; secundum Archangelorum: tertium Angelorum: quia custodiunt ne stantes cadant, & cadentes adiuuant, vt resurgant. Et sic patet quod hæc omnia sunt in beatis angelis, secundum plus & minus gradatim à superioribus descendendo, vsque ad ima. Ordo autem denominari debet ab eo, quod excellentius accipit in munere.

CAPVT IX.

De productione hominis quantum ad spiritum.

POst naturam vero corpoream & incorpoream, di-
C cēda sunt aliqua de natura ex vtrisque composita, Primo ex parte mentis, secundo ex parte carnis, tertio ex parte totius hominis. De anima igitur rationali hęc in summa tenenda sunt, secundum sacram doctrinā, scilicet quod ipsa est forma, ens, viuens, intelligens, & libertate vtens.

Anima rationalis

Forma quidem ens, non à seipsa, nec de diuina natura, sed à Deo de nihilo per creationem in esse deducta. Forma autem viuens, non ex natura extrinseca, sed seipsa: non vita mortali, sed vita perpetua. Forma vero intelligens, non tantum creatam, sed etiam creatricem essentiam, ad cuius imaginem facta est per memoriam, intelligentiam, & voluntatem. Forma libertate vtens, quia semper est libera à coactione. A miseria vero & coactione libera fuit in statu inno-
D centiæ, licet non in statu naturæ lapsæ. Hæc libertas à coactione nihil aliud est quam facultas voluntatis, & rationis, quæ sunt potentiæ animæ principales.

Aug. de Spi. & ani. c. 35. 10. 3.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorū hæc est: quia cum primum principium sit beatissimum & beneuolentissimum: ideo sua summa beneuolentia, beatitudinem suam communicat creaturæ, non tantum spirituali & proximæ, sed etiā corporali & longinquę. Corporali tamen & longinquæ communicat mediate: quia lex diuinitatis hæc est, vt infima per media reducantur ad summa. Et ideo non tantum spiritum angelicum & separatum fecit beatificabilem, sed etiam spiritum coniunctum, scilicet humanum. Est igitur anima rationalis forma beatificabilis. Et quia ad bea-
E titudinis præmium peruenire non est gloriosum, nisi per meritum, nec mereri contingit, nisi in eo, quod voluntarie & libere fit: ideo animæ rationali libertatē arbitrij dari oportuit, per remotionem omnis coactionis: quia hoc est de natura voluntatis, vt nullatenus possit cogi, licet per culpam, misera efficiatur, & serua peccati. Rursus quia forma beatificabilis est capax Dei per memoriam, intelligentiam, & voluntatem: & hoc est esse ad imaginem Trinitatis, propter vnitatem in essentia: & trinitatem in potentiis: ideo animam hominis necesse fuit esse intelligentem Deū, & omnia, ac per hoc imagine Dei insignitam. Et quia nihil beatum potest beatitudinem amittere, nihil

Anima rationalis beatitudinis capax.

Voluntas cogi non potest.

Anima quomodo imago Dei.

poterat

poterat esse beatificabile, nisi esset incorruptibile, & immortale:necesse igitur fuit animam rationalem immortali vita de sui natura esse viuentē. Postremo, quia omne,quod ab alio beatificabile est,& immortale,est mutabile secūdum bene esse, & incorruptibile secundum esse,ideo anima nec à se est,nec de diuina natura, quia mutabilis:nec producta de aliquo,nec per naturam generata , quia est immortalis,& incorruptibilis. Et ita hæc forma non potest per generationem in esse introduci:quia omne naturaliter generabile, est naturaliter corruptibile.Ex his apparet, qualiter finis beatitudinis necessitatem imponit prædictarū conditionū ipsi animæ ad beatitudinem ordinatæ.Quoniam autē vt beatificabilis,est immortalis: ideo cum vnitur corpori mortali,potest ab eo separari:ac per hoc non tātū forma est,verum etiam hoc aliquid:& ideo non tantū vnitur corpori,vt perfectio,verū etiā,vt motor, & sic perficit per essentiam, quia mouet pariter,per potentiā. Et quoniā ipsa non tantum dat esse,verum etiam viuere, & sentire,& intelligere:ideo potentiam habet vegetatiuam,& sensitiuam, & intellectiuam:ita quod per potētiam vegetatiuam generat,nutrit,& augmentat.Generat vt quid,nutrit vt quale,augmētat vt quātum.Per sensitiuam vero apprehēdit sensibilia, retinet apprehensa,componit,& diuidit retenta. Apprehendit quidem per sensitiuam exteriorem quinque partitam, secundum correspondentiam,ad quinque mundi corpora principalia : retinet per memoriam;componit,& diuidit,per phātasiam, quæ est prima virtus collatiua. Per intellectiuam autem discernit verum,refugit malum,& appetit bonum. Verum quidem discernit per rationalem:malum repellit per irascibilem:bonum appetit per concupiscibilem.

Anima non tantum forma, sed hoc aliquid.

Rursus,quia discretio est veri cognitio,fuga&appetitus est affectio:ideo tota anima diuiditur in cognitiuam,& affectiuam. Amplius,quoniam cognitio veri; est duplex,vel veri,vt veri:vel veri,vt boni:& hoc,vel æternū,quod est supra animā:vel temporalis, quod est infra:hinc est,quod potentia cognitiua,vtpote intellectus,& ratio diuiduntur:ita quod intellectus in speculatiuum,& practicum:ratio in superiorem portionem, & inferiorem : quæ potius nominant diuersa officia , quam diuersas potentias.

Cognitio, & affectio proprietates animæ.

D Postremo, quoniam appetitus dupliciter potest ad aliquid ferri,scilicet secundum naturalem instinctum, vel secundum deliberationem, & arbitrium : hinc est quod potentia affectiua diuiditur in voluntatem naturalem,& voluntatē electiuam, quæ proprie voluntas dicitur. Et quoniam talis electio indifferens est ad vtramque partē,ideo est à libero arbitrio.Et quoniam hæc indifferentia consurgit ex deliberatione præambula, & voluntate adiuncta:hinc est, quod liberū arbitrium est facultas rationis,& voluntatis:ita quod dicit Augustinus,omnes prædictas rationales potentias comprehendit. Ait enim:Cum de libero arbitrio loquimur,non de parte animæ loquimur,sed certe de tota anima. Ex concursu namque illarum potentiarum rationis supra seipsam redeuntis & voluntatis concomitantis,cōsurgit integritas libertatis , quę est principium meriti,vel demeriti,secundum electionem boni,vel mali.

Potentia affectiua alia naturalis, alia electiua.

Liberum arbitrium quid.

CAPVT X.

De productione hominis quantum ad corpus

DE corpore autem humano in statu primæ cōditionis tenenda sunt hæc secundū doctrinā fidei orthodoxæ:videlicet quod corpus primi hominis sic conditum fuit, & de limo terræ formatum,vt tamen esset animæ subiectum,& suo modo proportionabile, proportionabile,inquam,quantum ad complexionem

Doctrina orthodoxa de conditione corporis humani.

A æqualem:quantū ad origanizationem pulcherrimam,& multiformem : & quantum ad staturæ rectitudinem. Subiectum autem,vt esset obtemperans,sine rebellione:esset etiā propagans,& propagabile, sine libidine: esset vegetabile,siue defectione;esset & immutabile, ad omnimodam incorruptionem , non interueniente morte ; & secundum hoc datus est sibi locus paradisi terrestris in habitationē trāquillam. Formata est mulier de latere viri,in consortiū,& adiutorium ad propagationem immaculatam:datum est lignum vitæ ad vegetationem continuam:& tandem ad immutationem perfectam per immortalitatem perpetuam.

B Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est:quia cum primum principium sit in producendo potentissimum,sapientissimum, & optimū,& in omnibus effectibus suis hoc aliquo modo manifestet,potissime debuit hoc manifestare in vltimo effectu , & nobilissimo:cuiusmodi est homo, quem inter ceteras creaturas produxit vltimo , vt in hoc ponissime appareret,&reluceret diuinorum operum cōsummatio. Vt igitur in homine manifestaretur Dei potentia,ideo fecit eum ex naturis maxime distantibus, coniunctis in vnam personā,& naturam:cuiusmodi sunt corpus & anima, quorum vnum , scilicet corpus est substantia corporea : alterum vero , scilicet anima substantia spiritualis & incorporea,quæ distant maxime in genere substantiæ. Vt vero ibidem manifestaretur Dei sapientia,fecit tale corpus,quod proportionem suo modo haberet ad animam.Quoniam ergo corpus vnitur animæ, vt perficienti,& mouenti,& ad beatitudinem sursum tendenti,ideo vt conformaretur animæ viuificanti,habuit complexionem ęqualem,non à pondere, vel mole , sed ab æqualitate naturalis iustitiæ , quæ disponit ad nobilissimum modum vitæ. Vt autem conformaretur mouenti per multiformitatem potentiarum , habuit multiformitatem organorum , cum summa venustate,& artificiositate,& ductibilitate:sicut patet in facie,& in manu,quæ est organum organorum. Vt autem conformaretur animæ sursum tendenti ad cœlum, habuit rectitudinem staturæ,& sursum erectum caput:vt sic corporalis rectitudo attestaretur rectitudini mentali.Postremo vt in homine manifestaretur Dei bonitas, & beneuolentia : ideo fecit hominem absque omni macula, & culpa , & absque omni pœna, siue miseria. Cum enim primum principium simul sit optimum , & iustissimum : quia optimum non debuit facere hominem,nisi bonūm,ac per hoc innocentem , & rectum, quia vero iustissimum, non debuit infligere pœnam ei , qui nullum omnino habebat peccatum:ac per hoc illi animæ rationali tale corpus constituit, quod sibi esset ita obtemperans,vt nulla esset in eo pugna rebellionis , nulla pronitas libidinis , nulla imminutio vigoris , nulla corruptio mortis.Ita etiam esset animæ cōforme,vt sicut anima erat innocens, & tamen poterat cadere in culpam,sic corpus esset impassibile,& tamen posset cadere in pœnam:& ideo poterat nō mori,& poterat mori:poterat habere sufficientiam,& poterat habere indigentiā:poterat obtemperare,&poterat habere rebellionē & pugnā.Et propterea in statu illo corpus erat tale,vt ab eo fieret decisio seminalis ad propagationem prolis, per adminiculū sexus muliebris, pariter & cōmprincipiantis. Fieret etiā humoris nutrimentalis cōsumptio, per actionē caloris.Fieret nihilominus restauratio per alimentum lignorum paradisi,restaurato seu proferuato per lignū vitæ humido radicali : quod quidē lignum hanc virtutē habuit,ob quā,vt dicit Augustinus, fuit non solum in cibum , verum etiam in sacramentum. Incorruptio igitur & immortalitas corporis Adæ principaliter veniebat ab anima, sicut à continente,& influente : à corporis bona , & æquali complexione,

Hominis dignitas.

Corpus hominis: quale in statu innocentiæ esset.

Aug. lib. 8. de Gen. ad litt.c.4.& 5.

A sicut à disponente,& suscipiente: à ligno autem vitæ sicut à vegetante,& adminiculaote: à regimine vero diuinæ prouidentiæ,sicut interius conseruante,& exterius protegente.

CAPVT IX.

De productione hominis,quantum ad totum coniunctum.

De homine in paradiso collocato quid sentiendum.

DE toto autem homine in paradiso collocato,hęc tenenda sunt,videlicet quod datus est ei duplex sensus,scilicet interior,& exterior, scilicet mentis,& B carnis. Datus est ei duplex motus, scilicet imperatiuus in voluntate, & executiuus in corpore. Datum est ei duplex bonum,vnum visibile, & alterum inuisibile. Datum est ei duplex præceptū,scilicet naturæ,& disciplinæ. Præceptū naturæ:Crescite & multiplicamini. Præceptum disciplinæ:De ligno scientiæ boni & mali ne comedas Iuxta quæ datum est sibi quadruplex adiutorium,scilicet scientiæ,conscientiæ, synderesis, & gratiæ,ex quibus sufficienter habuit, vt posset stare in bono,& proficere:& à malo cauere,& declinare.

Gen. 1.d
Gen. 2.c

Ratio autem ad intelligētiam prædictorum hęc est: quia primum principium fecit mundum istum sensibilem,ad declarādum seipsum, videlicet vt homo per illum,tanquam per speculum,& vestigium,reduceretur in Deum artificem,amandum,& laudandum. C Et secundum hoc duplex est liber,vnus scilicet scriptus intus,qui est Dei æterna ars,& sapientia:& alius scriptus foris,scilicet mundus sensibilis Cum igitur esset vna creatura, quæ sensum hbebat intus ad cognitionem libri interioris,vt Angelus;& alia,quæ totom sensum habebat foris,vt quodlibet animal brutū:ad perfectionem vniuersitatis debuit fieri creatura,quæ hoc sensu duplici esset prædita, ad cognitionē libri scripti intus,& foris,id est sapieotiæ,& sui operis. Et qoia in Christo simul concurrit æterna sapientia,& eius opus in vna persona:ideo dicitur liber scriptus intus&foris, ad reparationem generis humani. Et quia cuilibet sensui correspondet motus,ideo duplex est homini datus motus,vnus secundum instinctum rationis in mente, alius secundum instinctum sensualitatis in carne. D Primi est imperare,secundi vero est obtemperare secundum rectum ordinem : quando autem fit econuerso: tunc rectitudo & regimen animæ,pręcipitatur de statu suo. Et quia cuilibet motui & sensui respondet appetitus ad aliquod bonum:ideo duplex bonum præparatur est homini,vnum scilicet visibile,& alterum inuisibile: vnū temporale,& aliud ęternū: vnum carni, & alterū spiritui. Ex his autem bonis Deus vnū dedit,alterū promisit: vt vnum gratis possideretur, alterum vero per meritū acquireretur. Et quia frustra bonum datur,nisi custodiatur:frustra promittitur nisi ad ipsum perueniatur:ideo duplex fuit pręceptū homini datum,scilicet vnum naturæ ad custodiēdum bonum E datum:aliud disciplinę ad promerendum bonum promissum,quod oullo modo poterat mereri melius, quā per meram obedientiam. Obedientia autem mera est, quādo pręceptum ex se solo obligat,nō ex aliqoa causa alia,& tale dicitur præceptum disciplinæ, quia per ipsum discitur quāta sit virtus obediētię,quę suo merito ducit ad cœlū,suo autem demerito præcipitat in infernum. Non ergo datum est illud mādatum homini propter indigentiam aliquam, quam Deus haberet de humano obsequio; sed ad dandam viam merendi coronam,per meram,& voluntariam obedientiam.

Ezech. 2.d
Apoc. 5.a

Christus liber intus & foris scriptus.

Obedientia mera.

Et quoniam homo ratione naturæ derectiuę ex nihilo formatæ,nec per gloriam confirmatæ,poterat cadere;benignissimus Deus quadruplex cōtulit ei adiutorium,scilicet duplex naturæ,& duplex gratiæ. Duplicem enim indidit rectitudinem ipsi naturæ, videliA cet vnam ad recte iudicandum, & hæc est rectitudo cōscientiæ:aliam ad recte volendum,& hæc est rectitudo synderesis,cuius est remurmurare cōtra malum, & stimulare ad bonum. Duplicem etiam superaddidit perfectionem gratiæ,vnam gratię gratis datę:quę fuit scientia illuminans intellectum ad cognoscendum seipsum,& Deum suum, & mundum istum,qui factus fuerat propter ipsum:aliam vero gratiæ gratum faciētis, quæ fuit charitas habilitans affectum ad diligendum Deum super omnia, & proximū sicut seipsum. Et sic ante lapsum homo perfecta habuit naturalia,B superuestita nihilominus gratia diuina. Ex quo maoifeste colligitur,quod si cecidit,noo aliunde fuit,nisi ex sua culpa,quia obedire contempsit.

Quadruplex adiutorū à Deo homini datum.

Synderesis officium.

CAPVT XII.

De completione & ordinatione totius mundi consummati.

Mundi creatura comparatur libro.

EX prędictis colligi potest,quod creatura mūdi,est quasi quidam liber,in quo relucet,repræsentatur, & legitur Trinitas fabricatrix secundum triplicem gradum expressionis,scilicet per modum vestigij,imaginis,& similitudinis. Ita quod ratio vestigij reperitur in creaturis omnibus, ratio imaginis solum in intellectualibus siue spiritibus ratiooalibus,&ratio similitudinis in solis deiformibus: C ex quibus,quasi per quosdā scalares gradus, natus est intellectos humanus gradatim ascendere in summum principium,quod est Deus.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est quia cum omnes creaturæ respectum habeant,& dependentiam ad suum creatorem,tripliciter possunt comparari ad ipsum, scilicet,aut sicut ad principium creatiuum,aut sicut ad obiectum motiuum,aut sicut ad donum inhabitatiuum. Primo modo cōparatur ad ipsum omnis eius effectus,secūdo modo omnis intellectus,tertio modo omnis spiritus iustus,&Deo acceptus. Omnis enim effectus quaotumcunque parum habens de esse,habet Deum sicot principium Omnis intellectus quantumcunque parum habens de lumine,oatus est per cognitionem,& amorem Deum cape D re. Omnis spiritus iustus,&sanctus,habet donum Spiritus sancti infusum sibi. Et quoniam creatura habere non potest Deum sicut principium, quin configuretur ei secūdum vnitatem,veritatem,& bonitatem:nec Deum sicut obiectum,quin eom capiat per memoriā, intelligentiam,& voluntatem: nec Deum sicut donū infusum,quio configuretor ei per fidē,spē,& oharitatē,siue per triplicē dotē:& prima conformitas est longinqua,secunda propinqua: tertia proxima : hinc est quod prima dicitur vestigium Trinitatis,secūda imago,tertia similitudo. Est igitur spiritus rationalis medius ioter primam,&vltimam:ita quod primam habet inferius,secundam interius,tertiam superius. Et ideo E in statu innocentiæ cum imago non erat vitiata, sed deiformis per gratiam effecta,sufficiebat liber creaturæ,in quo seipsum exerceret homo ad contocodum lumen diuinæ sapientiæ:vt sic sapiens esset,cum vniuersas res videret in se,videret in proprio genere, videret in arte:secundum quod tripliciter babet esse res, scilicet in materia,vel in natura propria,in intelligētia creata,& in arte æterna. Secundum quę tria dicit Scriptura: dixit Deus Fiat,fecit& factum est ita. Propter quam etiā triplicem visionem accepit homo triplicem oculū,sicut dicit Hugo de sancto Victore,scilicet carnis,rationis,& cōtēplationis. Carnis,qoo videret mūdum,& ea quæ sunt in mūdo:oculū rationis, quo videret animum,& ea quæ suot in animo: oculū contēplationis quo videret Deū,&ea quæ sūt in Deo. Et sic oculo carnis videret hooio ea,quę sūt extra se:oculo rationis ea,quę sūt intra se:oculo cōtēplationis ea,quę sunt

Creaturæ ad creatorem tripliciter possūt comparari.

Genes. 1.a

Triplex hominis oculus.

funt fupra fe. Qui quidem oculus contemplationis
actum fuum non habet perfectum, nifi per gloriam,
quam amifit per copulam:recuperat autem per gratiá,
& fidem,& Scripturarum intelligentiam,quibus més
humana purgatur,illuminatur, & perficitur ad cœle-
ftia contemplanda : ad quæ lapfus homo peruenire
non poteft, nifi prius defectus, & tenebras proprias
recognofcat, quod nonfacit,nifi ruinam humanæ na-
turæ diligenter confideret,& attendat.

S. BONAVENTVRÆ EXIMII ECCLESIÆ Doctoris, Breuiloquij

TERTIA PARS: IN QVA DE CORRVPTELA PECCATI AGITVR.

CAPVT I.

De origine mali in communi.

Aug. lib. de nat. bo. con. Manich. c. 4. to. 6.

PRÆDETERMINATIS igitur breuiter ali-
quibus de Trinitate Dei, & creatura
múdi: reftat núc aliqua breuiter tangere
de corruptela peccati. De qua tenendum
eft in fumma, quod peccatum non eft
C
effentia aliqua,fed defectus & corruptela,qua fcilicet
corrúpitur modus,fpecies & ordo in voluntate creata:
ac per hoc peccati corruptio eft cótraria ipfi bono,non
tamen habet effe nifi in bono, nec ortum trahit nifi à
bono. Quod quidé bonum eft liberú arbitrium volú-
tatis:& ipfum nec eft fumme malú,cú poffit velle bo-
nú;nec fumme bonum, cum poffit declinare in malú.

Ratio auté ad intelligentiam prædictorum hæc eft:
quia primum principium cum fit ens à feipfo,non ab
alio,neceffe eft quod fit ens propter feipsú,ac per hoc
fumme bonum,nullum prorfus habens defectum. Nó
eft igitur aliquid,nec effe poteft,quod fit primum, &
fumme malum:quia principium primú dicit fummú
complemétum,& fumme malum dicit defectum per-
D
maximum. Quoniam ergo primum principiú,vt fum-
me ens,& completum,nec in effendo,nec in operádo
deficere poteft,nec fumme malú eft,nec aliquod ma-
lum eft,nec aliquo modo malú principiare poteft:quia
tamen omnipotens eft, poteft bonú de nó effe in effe
deducere,etiá fine adminiculo alicuius materię. Quod
& fecit,cum creaturam finxit,cui dedit effe,viuere,in-
telligere,& velle. Quę quidé quia à fummo bono fuit
fecúdum triplicis caufæ habitudinem;oportuit, quod
haberet in fua fubftátia & voluntate modum,fpecié,
& ordiné. Nata ergo fuit agere opera fua à Deo,fecú-
dum Deum,& propter Deum:& hoc fecundum mo-
dum,fpeciem,&ordinem fibi infitum. Sed quia de ni-
E
hilo fuit& defectiua,potuit deficere ab agédo propter
Deum,vt fcilicet aliquid faceret propter fe,nó propter
Deum;ac per hoc nec à Deo,nec fecundú Deum,nec
propter Deum:& hoc eft peccatú,quod eft modi,fpe-
ciei,& ordinis corruptiuum. Quod quia defectus eft,
non habet caufam efficientem,fed deficiétem, videli-
cet defectú voluntatis creatę. Quia vero corruptio eft,
& non nifi boni,& omnis corruptio in re corruptibili
eft;ideo non nifi in bono eft: ac per hoc,cum voluntas
libera corrumpat in feipfa modum,fpeciem,&ordiné,
deficiendo à vero bono, peccatum omne, inquantum
huiufmodi,eft à voluntate,ficut à prima origine:& eft
Peccati origo,& fubiectum.
in voluntate ficut in proprio fubiecto : quod quidem
facit voluntas,quando fua defectibilitate, mutabilita-
te,& vertibilitate, fpreto bono indeficiente & incom-
mutabili, inhæret bono commutabili. Ex quibus
A
colligitur,quod peccatum non eft appetitio malarum
rerum,fed defertio meliorum : & ideo in appetitu vo-
luntatis eft modi,fpeciei, & ordinis corruptiuum, ac
per hoc*adeo voluntarium, quod fi non eft volunta-
rium,iam non eft peccatum. His autem præintellectis,
manifefte cadit impietas Manichæorum, ponentium
fummum malum omnium malorum principium pri-
mum. Apparet etiam,quæ fit mali origo,& quid mali
fubiectum.

Aug. de vera Relig. c. 13. to. 2. Aug. lib. 2. de morib. Manich. c. 2. & seq. to. 1.

CAPVT II.

De primorum parentum tentatione.

B
AD intelligétiam auté qualiter corruptela pecca-
ti intrauit in mundú, cófiderare oportet lapfum
primi parentis,traductioné culpæ originalis,& ortum
fiue radicé peccati actualis. Circa lapfum igitur primi
parentis hæc tria nobis occurrunt confideráda,fcilicet
tétatio diabolica,culpa cómiffa,& pœna inflicta. Hæc
igitur de tentatione funt tenenda,videlicet, quod cú
Deus hominem cóndidiffet in felicitate paradifi in fexu
duplici,fcilicet virili, & muliebri; diabolus inuidens
homini,affumpta fpecie ferpentina,aggreffus eft mu-
lierem,primo quærendo: Cur præcepit vobis Deus,ne
comederetis?fecundo afferendo,dicens: Nequaquam
moriemini:tertio promittendo: Eritis ficut dij,fcientes
bonum & malum: volens ifta tentatione deiicere mu-
C
lierem infirmiorem,& per illam poftea profternere fe-
xum virilem,quod & fecit, Domino permittente.

Doctrina de tentatione primorú parentum.

Gen. 3. a.

Ibid.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc
eft: quia ficut primum principium eft potentiffimum
in operádo,fiue in producédo,fic etiam eft rectiffimú
in gubernando:& ideo fic res,quas condidit, admini-
ftrat,vt eas agere proprios motus finat. Quoniam igi-
tur homo fic factus erat,vt per victoriam pugnæ per-
ueniret ad præmium quietis æternæ, licet Deus fciret
hominem tentationi fuccumbere, debuit tamen ho-
minem permittere tentari ab eo, qui fciret, poffet &
vellet. Quoniam ergo Diabolus,qui prius erat fciens,
& rectus,per fuperbiam cadendo, factus eft verfutus,
& inuidus : ideo per inuidiam tentare volebat, & per
D
aftutiam fciebat: & ideo tentauit quod potuit, &
Deus permifit. Quod igitur in tentando fpeciem fer-
pentinam affumpfit, hoc difpenfationis diuinæ fuit,
vt non folum deprehendi eius verfutia poffet, verum
etiam,vt ex illa effigie verfutia diabolica in tentando
cunctis filiis Adæ innotefcere poffet. Rurfus quia ten-
tauit de præcepto difciplinæ, hoc fimiliter fuit difpé-
fationis diuinæ,vt fiue vinceretur,fiue vinceret, cun-
ctis innotefceret meritum obedientiæ, fiue demeritú
inobedientiæ. Quod auté incepit à muliere, hoc fuit
verfutiæ fuæ, quia facilius eft deiicere minus fortem.
Vnde & verfutia hoftis ex infirmiori parte aggreditur
ciuitaté. Similiter modus,quo in tentatione proceffit,
maximæ verfutiæ fuit,quia experiendo,impellendo,
E
& alliciendo proceffit. Experientiam enim fumpfit in
interrogatione,impulit in affecuratione,allexit auté in
promiffione. Primo enim interrogauit de caufa man-
dati,vt Rationem duceret in dubium. Secundo autem
dubitatione habita, Ne forte moriamur,affecurauit, vt
irafcibilem duceret in contemptum. Tertio promi-
fit,vt concupifcibilem duceret in appetitum:& fic his
tribus modis libertatem arbitrij traheret ad confen-
fum,quæ facultas eft rationis & voluntatis, comple-
ctés nihilominus tres prædictas vires,fcilicet rationa-
lé,irafcibilé,& cócupifcibilem:refpectu quarú diabo-
lus allexit mulierem per triplex appetibile,fcilicet per
fcientiá,quæ eft appetibilis rationali:per excellétiá ad
modú Dei, quæ eft appetibilis irafcibili:per fuauitaté
ligni,quæ eft appetibilis concupifcibili,& fic tentauit
omne,quod erat in muliere tétabile,&per omne illud
quod

Diabolus cur mulierem prius tentauit.

Genef. 3. a.

Genef. 3.

quod poterat in tentationem induci, quod est triplex A appetibile mundi, scilicet secundum concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ: secundum quæ tria, attenditur omnis tentationis origo, siue à mundo, siue à carne, siue à diabolo.

1. Ioan. 2. c.

CAPVT III.

De primorum parentum transgressione.

DE culpa vero primorũ parentum sunt hæc tenẽda, scilicet quod mulier assentiens tẽtationi diabolicæ, appetit scientiam, & excellentiam ad modum Dei. Appetit nihilominus experiri suauitatem ligni vetiti, & tandem incidit in trangressionem mandati. Nec his contenta, offerendo fructum ligni vetiti, induxit virum, qui nolens suas delicias contristare, mu- B lierem non corripuit, sed potius consensum præbuit male suadenti, & oblatum pomum gustando, effectus est transgressor diuini præcepti.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est; quia cum à primo principio, vt prædictum fuit, datus esset homini duplex sensus & appetitus respectu duplicis libri, & respectu duplicis boni, vt secundum libertatem arbitrij, homo posset ad vtrumque conuerti; mulier audita suggestione serpentis exteriori, non recurrit ad librum interiorem, qui legibilem se præbet recto iudicio rationis; sed potius sensum suum circa exteriorem librum tenuit, & circa exterius bonum negotiari cœpit. Et quia sensus eius non accessit vsque ad verum infallibile, appetitus eius conuerti cœpit C ad bonum commutabile. Appetiit igitur, quod diabolus promisit, & ideo consensit, vt faceret, quod suggessit. Appetendo igitur excellentem scientiam, erecta est in superbiam: erecta in superbiam, hoc ipso illecta est ad gulam: ac per hoc tertio prostrata est per inobedientiam.

Origo primi peccati.

Primum fuit in mente: secundum in sensualitate: tertium in opere. Et sicut tentatio ab inferiori incipiens, peruenit vsque ad summum; quia ab auditu per appetitum peruenit ad cõsensum: sic econuerso deordinatio à superiori incipiens, peruenit vsque ad imum, & fecit vnum peccatum consummatum, quod in humana natura est omnis peccati initium & origo malorum. Nam mulier illecta illexit virum, qui similiter ad D librum exteriorem conuersus, & ad bonum commutabile, nimis appretiando mulieris consortium, & suæ societati solatium, nec mulierem voluit corripere, nec proprias delicias contristare. Et quoniam debuit eam corripere, & non corripuit, idcirco imputatur ei peccatum mulieris. Quia vero noluit suas delicias contristare à se repellendo mulierem, incœpit nimium diligere seipsum, ac per hoc recedens à diuina amicitia, incidit in gulam, & inobedientiam.

Fuit ergo transgressio præcepti vtrique communis, licet ex alia, & alia causa: quia non vir, sed mulier fuit seducta: in vtroque tamen, scilicet viro, & muliere fuit deordinatio à summo vsque ad imum: quia primo in mente fuit siue in ratione, deinde in sensualitate, & postremo in opere. Ideo enim vterque prostratus fuit E per inobedientiam, & illectus per gulam, quia vterque erectus fuit in superbiam. Mulier quidem appetendo, & ambiendo quod nondum acceperat, vir autem nimis amando, & appretiando, quod iam habebat: vnde mulier manducando, credidit sublimari; Adam vero existimans se aliquid magnum, & Deo charum, minus grauiter credidit se puniendum. Nondum enim expertus fuerat rigorem diuinæ iustitiæ, & seueritatis. Et sic vterque dum inordinate erexit se supra se, cecidit miserabiliter infra, à statu scilicet innocentiæ & gratiæ, ad statum culpæ & miseriæ.

CAPVT IV.

De primorum parentum punitione.

DE pœna vero primorum parentum hoc est tenẽdum, videlicet quod vir, & mulier statim post culpam senserunt pœnam rebellionis, & erubescentiæ in carne: & ideo ad cooperiendum verenda, fecerunt sibi perizomata. Postea vero diuino iudicio, vir incurrit pœnam laboris & angustiæ: pœnam famis & indigentiæ: pœnam mortis & resolutionis in cinerem. Iuxta quod dicitur in Scriptura; Maledicta terra in opere tuo, &c. Mulieri vero duplicata est pœna: quia inflicta est ei pœnalitas multiplicium ærumnarum in conceptu, pœna doloris in partu, pœna quoque subiectionis ad virum in conuictu: ac per hoc, secundum quod apparet, satis grauiter punitum fuit peccatum illud, scilicet ligni vetiti esus, licet fuerit faciliter perpetratum.

Gen. 3. b.

Ibid. c.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia, cum primum principium sit prouidentissimum in gubernando, & rectissimum in præsidendo, nihil prorsus inordinatum dimittit in vniuerso: & quia culpa recte ordinatur in pœna (conuenientius enim iniustus dolet in supplicio, quam lætatus est in delicto, quoniam melius est dolere damnum salutis, quam lætari in damno æquitatis) ideo statim in primis parẽtibus dedecus peccati subsecutum est decus iudicij, vt quod inordinatum fuit cadendo ab ordine naturę, caderet statim in ordinem iustitiæ. Hic enim duplex ordo sic cuncta complectitur, vt quod ab vno ceciderit, statim in alteram differerentiam relabatur.

Ordo diuinæ iustitiæ in pœna inflicta primis parentibus pro peccato.

Quoniam ergo vterque parens superbiendo in mẽte, & gustando in carne, inobediens fuit suo superiori, iusto Dei iudicio factum est, vt sibi fieret inobediens suum inferius: & maxime, quantum ad partes illas, secundum quas est coniunctio vtriusque sexus, quæ sunt membra virtuti generatiuæ deseruientia. Et quia hoc inerat eis non ex natura, sed ex propria culpa: ideo erubescebant, & cooperiebant se. Rursus quia vir spreto summo delectabili, quæsiuit in carne delectari: ideo iusto Dei iudicio, inflictus est ei labor, & defectus famis & sitis.

Postremo quia propter bonum carnis, separari elegit à bono mentis; ideo iusto Dei iudicio, anima inuita separatur à carne per mortem, & incinerationem; ac per hoc sicut Deus dederat homini, secundum ordinem naturæ, corpus subiectũ animæ, propagabile sine libidine, vegetabile sine defectione, immutabile sine morte interueniente; sic homine peccante, secundum ordinem iustitię factum est, vt subtraheret cætera prędicta, & infligeret opposita: vt sic culpa non remaneret impunita, & inordinata, quod nequaquam pati debet diuina prouidẽtia. Et quoniam peccatum à muliere exordiũ sumpsit; ideo pœna eius debuit duplicari. Quia igitur in mente superbiens fuit, subiectioné incurrit: quia lignum ad vescendũ suaue vidit, & appetiit, dolorem incurrit: postremo, quia fregit iugũ obedientiæ, incurrit vinculum, & pondus multiplicis ærumnæ. Et sic patet quanto ordine diuinæ prouidendæ, inflictæ sunt viro pœnæ multiplices, & duplicatæ in muliere, vt sic dedecus peccati non remaneret, seu esset sine decore iustitiæ. Tanta est enim beatitudo iustitiæ, vt nemo ab ea nisi ad miseriam possit abscedere.

CAPVT

A

CAPVT V.

De originalis peccati corruptione.

Modus quo genus humanum per peccatum originale corrumpitur.

POst lapsum primi parentis, dicenda sunt aliqua de corruptione peccati originalis. Circa quod primo considerandus est modus corruptionis, secundo modus traductionis, tertio modus curationis. Modus autem quo genus humanum per originale peccatum corrumpitur, hic est. Nam quilibet per concubitum generatus, nascitur natura filius iræ, quia priuatus rectitudine originalis iustitiæ: propter cuius absentiam incurrimus, quantum ad animam, quadruplicem pœnam, scilicet infirmitatem, ignorantiam, malitiam, & concupiscentiam: quæ quatuor inflicta sunt propter B originale peccatũ. Quas sane pœnas spirituales, comitatur in corpore multiplex pœnalitas, multiplex defectus, multiplex labor, multiplex morbus, & multiplex dolor. Ad has quoque pœnas, subsequitur pœna mortis, & incinerationis: pœna carentiæ visionis Dei, & amissionis gloriæ cœlestis, non solum in adultis, verum etiam in paruulis non baptizatis; qui quidem paruuli pœnam mitissimam inter cæteros puniuntur, quia solam pœnam damni habent, sine pœna sensus.

Pœnæ originale peccatũ subsecutæ.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium omnia agat à se, & secundum se, & propter se: necesse est esse optimũ, & rectissimũ, ac per hoc piissimum, & iustissimum: & inde est, quod vniuersæ viæ eius misericordia, & veritas, C siue iudiciũ. Si enim Deus à principio hominẽ in tãtis miseriis cõdidisset, nec pietas esset, nec iustitia, quod tãta opus suum opprimeret miseria, nulla præcedẽte culpa. Similiter si tãtis miseriis nos repleret, vel repleri permitteret sine culpa, nec pie, nec iuste gubernaret nos diuina prouidẽtia. Si ergo certissimũ est primum principiũ, & in producendo, & in prouidẽdo, rectissimũ, & clementissimũ esse: necesse est, quod genus humanum taliter fecerit, vt à principio nulla esset in eo culpa, nec miseria. Necesse est etiã, quod taliter administret, vt nõ permittat in nobis esse miseriã, nisi propter aliquã culpã præambulam. Quoniã igitur certissimũ est, quod à nostra origine multiplicẽ contrahimus miseriam pœnæ, certũ est, quod omnes nascimur natura filij iræ, ac per hoc priuati rectitudine originalis iustitiæ, quã priuatione vocamus originalẽ culpam.

Psal. 24. b.

Eph. 2. a

Culpa omnis dicit recessum ad bonũ commutabile, & recessum ab incommutabili.

D Et quia omnis culpa dicit recessum à bono incommutabili, & accessum ad bonum commutabile: & tecedere à bono incommutabili est recedere à summa virtute, veritate, & bonitate; accedere autem ad bonũ commutabile, est plus debito in illud per amorẽ tendere: hinc est, quod perdens originalem iustitiam, incurrit infirmitatem, ignorantiam, malitiam, & concupiscentiam. Rursus, quia deserens bonum incommutabile, propter bonum commutabile, efficitur indignus vtroque, hinc est, quod ratione carentiæ originalis iustitiæ perdit anima quietem temporalem in corpore, per multiplicem corruptionem, & mortem, & tandem separatur à visione lucis æternæ, amittendo felicitatem gloriæ, tam in anima, quam in corpore.

Originale peccatũ cur post hanc vitã nõ puniatur pœna sensus.

Aug. lib. de fide ad Pet. c. 3. circa med. & c. 27. in prin. to. 3. & de 1 ver. Apost. ser. 1. 14. to. 10.

E Postremo, quia carentia huius iustitiæ in nascentibus, non est per motum voluntatis propriæ, nec per actualem delectationem; hinc est quod originali peccato post hanc vitam, non debetur pœna sensus in gehenna, pro eo quod non supra condignum, sed citra punit diuina iustitia, quam semper comitatur superabundans misericordia. Hoc credendum est sensisse beatum Augustinum, licet verba ipsius, exterius propter detestationem erroris Pelagianorum, qui aliqualem felicitatem eis concedebant, aliud sentire videantur, vt enim eos reduceret ad medium, abundantius declinauit ad extremum.

CAPVT VI.

De originalis peccati transfusione.

MOdus autem traductionis culpæ originalis videtur esse talis: quia licet anima non sit ex traduce, originalis tamen culpa ab anima Adæ transit ad animas posterorum mediante carne per concupiscentiam generata: ita quod sicut ab anima peccãte infecta fuit caro Adæ, & prona effecta ad libidinem, sic caro per libidinem seminata, & secum trahens infectionem vitiosam, inficit, & vitiat animam: quæ quidem infectio vitiosa, in anima non tantum est pœna, sed etiam culpa. Et sic persona corrũpit naturam, & natura corrupta corrumpit personam, salua in omnibus diuina iustitia, cui nullo modo potest imputari infectio animæ, licet eam creando infundat, & infundendo vniat cum carne infecta.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium fecerit hominem ad imaginem suam propter suiipsius expressionem: sic eum condidit ex parte corporis, vt omnes homines propagarentur à primo homine tanquam ab vno radicali principio: sic ex parte animæ, vt propter expressam similitudinem tam in essendo, & durando, quam intelligendo, & amando, immediate emanarent omnes spiritus rationales ab ipso Deo, tanquam à primo principio, & immediato. Et quoniam spiritus tanquam excellentior, magis accedit ad primum principium, sic condidit Deus hominem, vt spiritus præesset corpori, & corpus subesset spiritui creato, quamdiu ille subesset spiritui increato: & econtra si spiritus nõ obediret Deo, iusto Dei iudicio, corpus suum inciperet sibi rebellare. Quod & factum est, cum Adam peccauit. Sicut igitur si Adam stetisset in obedientia Dei, corpus suum spiritui obediens esset, & tale ad posteros transmitteret, & Deus illi animam infunderet: ita quod vnita corpori immortali, & sibi obediẽti, haberet ordinem iustitiæ, & immunitatem omnis pœnæ: sic ex quo Adam peccauit, & caro facta est rebellis spiritui, oportet quod talem ad posteros transmittat, & quod Deus secundum institutionem primariam animam infundat: anima vero cum vnitur carni rebelli, incurrit defectum ordinis naturalis iustitiæ, quo debebat omnibus inferioribus imperare. Et quia anima carni vnita est, oportet, quod ipsam trahat, & trahatur ab ipsa: & quia ipsam non potest trahere tanquam rebellem, necesse est, vt ab ipsa trahatur, & incurrat morbum concupiscentiæ: & sic incurrit simul, carentiam debitæ iustitiæ, & morbum concupiscentiæ. Ex quibus duobus tanquam ex auersione, & conuersione dicitur integrari secundum Augustinum, & Anselmum peccatũ originale. Quoniam igitur ordinatissimum fuit, quod natura humana ita cõderetur, & quod condita sic propagaretur, & quod peccans ita puniretur, sicut prædictum est prius, ita quod in conditione seruatur ordo sapientiæ: in propagatione, ordo naturæ: in punitione, ordo iustitiæ: patet, quod non est contra diuinam iustitiam, si ad posteros transmittatur culpa. Rursus quia culpa originalis peccati in animam transfundi non posset, nisi pœna rebellionis in carne præcederet; & pœna non esset, nisi culpa præcessisset; nec culpa præcessit à voluntate ordinata, sed inordinata, ac per hoc non à voluntate diuina, sed à voluntate humana: patet, quod originalis culpæ transfusio est à peccato primi hominis, non à Deo, non à natura condita, sed à vitio perpetrato. Et sic verum est, quod dicit Augustinus, quod peccatum originale, non transmittit ad posteros propagatio, sed libido.

Originale peccatum ex carentia iustitiæ, & morbo concupiscentiæ integratur.

Aug. lib. de fide ad Pet. c. 2. paululum à med. to. 3.

CAPVT

CAPVT VII.

De originalis peccati curatione.

POstremo diligenter attēde, quod modus curationis culpæ originalis est iste, scilicet, quod sic curatur culpa originalis, quod remanet pœna temporalis, sicut patet in paruulis baptizatis. Sic curatur quantum ad reatum pœnæ æternæ, quod remanet quantum ad actum, & motum concupiscentiæ. Sic curatur in parente, quod nihilominus ab eo, qui curatus est per baptismum, transmittitur in prolem originale peccatum. Sic tollitur originalis peccati macula, quod remanet sequela, cum qua oportet pugnare, quandiu viuimus
B in hac vita: quia in nullo prorsus extinguitur concupiscentia per gratiam communem, quod dico propter virginem beatissimam Mariam, in qua in conceptione Filij Dei extincta fuit per gratiam singularem.

Ratio autē ad intelligētiā prædictorū hæc est: quia sicut infectio deriuatur in omnes à principio creato, à quo fit propagatio corporum, & hoc à parte inferiori, scilicet carnis; sic curatio fieri habet à principio increato, à quo fit infusio animarū, & hoc à parte superiori, scilicet mentis. Quoniam igitur ex parte mentis distinctio est in hominibus, ita quod secundum illam vnus nō propagatur ab altero, sed immediatè exit à Deo, gratia curatiua mēti nostræ à Deo infusa respicit vnumquemque, inquantum tenet rationem personæ singularis, & indiuiduæ, nō inquantū tenet ratio-
C nē productiui secundum virtutem naturæ. Quoniam igitur originale peccatum est morbus inficiens personam pariter & naturam, personam in voluntate, naturam in carne; ideo sic curatur macula originalis in mente, quod remanet infectio, & sequela in carne.

Culpa orig. inficit personam & naturam.

Et quia homo generat non secundum quod curatus est in mente, sed secundum quod corruptus in carne, non secundum quod spiritualis, sed secundum quod carnalis; hinc est, quod quamuis sic baptizatus sit ab originali mundatus in se, transmittit tamen in prolem originale. Rursus, quia reatus pœnæ æternæ respicit deformitatē mētis & personæ, actus autem siue motus respicit inclinationem carnis & naturæ: ideo transit originale per Baptismum, quantum ad reatum, & remanet quātum ad actum. Postremo quia afflictio tē-
D poralis conditionem respicit ex parte carnis, cum caro remaneat semper subiecta cuidā infectioni, remanere debet sēper subiecta pœnalitati: & ideo sicut pœnalitas, & corruptio per gratiam non aufertur à carne: sic sequela illa, siue concupiscentia, & languor membrorum, simul stare potest cū gratia curatiua. Et ideo quamuis paulatim minuatur, quia tamen radix non tollitur, nunquam omnino aufertur in viatore, nisi in beata Virgine per gratiam singularē. Quia enim Virgo concepit eum, qui erat expiatio omnis culpæ, ideo data fuit sibi gratia singularis, qua extincta fuit in ea radicitus omnis concupiscentia, ad concipiēdum Dei Filiū, absque omnis peccati labe & corruptela. Nempe decens erat, vt ea puritate, qua maior sub Deo ne-
E quit intelligi, Virgo illa niteret, cui Deus Pater vnicū Filium, quem de corde suo genitum sibi æqualem, tāquam seipsum diligebat, ita dare disponebat, vt naturaliter esset vnus idemque communis Dei Patris, & Virginis Filius: & quam ipse Filius specialiter facere sibi matrem eligebat, & de qua Spiritus sanctus volebat, & operaturus erat, vt conciperetur, & nasceretur ille, de quo ipse procedebat.

Baptizatus cur peccatū originale transmittit.

Gratia singularis B. Virginis.

Ansel. de concep. Virg. & pecc. orig. c. 18.

CAPVT VIII.

De origine peccatorum actualium.

POstquam autem dictū est de traductione peccati originalis, dicenda sunt aliqua de origine peccati
A actualis. De ortu igitur peccati actualis, hæc tenenda sunt in sūma, videlicet, quod peccatū actuale originē trahit à libera volūtate vniuscuiusq; per suggestionē, delectationem, consensum, & operationē. Iuxta quod dicit Scriptura: Vnusquisque tētatur à concupiscētia sua abstractus, & illectus: deinde concupiscentia, cum conceperit, peccatum parit: peccatum vero, cum consummatū fuerit, generat mortem. Si autem suggestio, & delectatio sistat citra cōsēsum, est veniale peccatū. Si vero cōsequatur cōsensus, & opus in his, quæ diuina lege prohibita sunt, peccatum est mortale cōsummatū. Quod si medio modo fit, vt cōsensus sine opere sit, aut quia vult in opus procedere, sed non potest:
B tūc volūtas pro facto reputatur, nec minus culpabilis est, quam si in ipso facto deprehēderetur: aut quia nō vult in opus procedere, sed vult interius voluptari in delectatione, & tunc mādūcat mulier, sed non vir. Et licet nō sit peccatum plenè consummatum: est tamen inter mortalia computandum, quia muliere manducante, totus homo damnari meretur, quod maximè intelligi habet in peccatis carnalibus.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum peccatum dicat recessum voluntatis à primo principio, inquantum ipsa volūtas nata est agi ab ipso, & secundum ipsum, & propter ipsum: omne peccatum est inordinatio mentis siue voluntatis, circa quam nata sunt esse virtus & vitium. Peccatum igitur actuale, est actualis inordinatio voluntatis. Inordina-
C tio autem ista, aut est tāta, quod ordinem iustitiæ exterminat, & hoc modo dicitur mortale peccatū: quia natum est auferre vitam, separando ipsam à Deo, per quem viuificatur anima iusta. Aut est tam modica, quod ordinem illum non perimit, sed tantum in aliquo perturbat, & tunc dicitur veniale peccatum: quia de ipso adipisci possumus cito veniam, pro eo quod gratia non tollitur per ipsum, nec inimicitiam diuinam incurrit homo. Est autem ordo iustitiæ, vt bonū incommutabile præferatur commutabili: vt bonum honestum præferatur vtili; & volūtas Dei præferatur voluntati nostræ: vt iudicium rationis rectæ præsit sensualitati humanæ. Et quoniam lex Dei istum ordinem præcipit, & vetat oppositum, quando bonum commutabile præfertur æterno, & bonum vtile præ-
D fertur honesto, & voluntas nostra præfertur diuinæ volūtati, & sēsualis appetitus præfertur rationi rectæ: tūc cōmittitur mortale peccatum. De quo dicit Ambrosius, quod est præuaricatio legis diuinæ, & cœlestiū inobediētia præceptorum, vel mandatorum. Hæc autē committitur, siue omittatur, quod lex diuina præcipit: siue fiat id quod prohibet. Ex quo duplex genus peccati oritur, delictum scilicet, & cōmissum. Quādo vero bonum cōmutabile plus debito diligitur, sed nō præfertur incōmutabili: & vtilitas nō præfertur honestati: & voluntas nostra plus debito amatur: ita tamen quod nō præfertur diuinæ: & caro concupiscit, nō tamē præfertur iudicio rationis rectæ: tūc non est mortale, sed veniale: quia licet hoc sit præter legem, nō tamē directè est contra legem. Sensualis autē appetitus
E rationi rectæ nō præfertur, nisi quādo ei ratio cōsensit: & ideo peccatū mortale citra cōsensum non committitur. Si tamē sensualitas inordinate moueatur, cū illa inordinatio ad malum incliner, licet ratio nō consētiat, peccatum est aliquod, quia aliquo modo lædit ordinē iustitiæ. Et quia in statu innocētiæ nō mouebatur sensualitas nisi secundum rationis motum: ideo stante homine, non poterat ibi esse veniale peccatum. Nūc autē quia rationi repugnat sensualitas, velimus, nolimus, ideo necesse habemus cōmittere aliquod veniale peccatū per primos motus: qui etsi particulariter & sigillatim possint declinari, omnes tamē nullo modo possunt caueri: qui sic sunt peccata, quod sunt etiā

Peccatum actuale quid, & quotuplex.

Ambr. lib. de Parad. c. 8. to. 1. edit. Rom.

Peccatum mortale non committitur citra consensum.

Peccata venialia non poterat esse in statu innocētiæ: nūc singula vitari possūt, etsi non omnia.

pœnæ peccati: & ideo merito dicuntur venialia, qoia hoc ipso digna sunt venia. Verum quia ratio his consentire non compellitur, si post consensum delectationis consentiatur in opus, tunc est pleous consensus, ac per hoc peccatum cōsummatum: quia peruenit vsque ad virum, id est, vsque ad partē supremam rationis, ex qua pendet plenitudo consensus. Quia vero non solum in opus, verumetiam in delectationem est coosensus, in quo inferior portio sequitur seosualitatem: ideo si in delectatione sensuali ratio sensualitati succūbat, mulier serpenti obtemperat: ac per hoc fit subuersio recti ordinis, & ita subuersio iustitiæ, propter quod committitur mortale peccatum, licet minus graue: quod nō solum imputatur mulieri, verumetiam viro, à quo mulier compesci debuit, & cohiberi, ne obtemperaret serpenti. Et sic patet, quod in perpetratione omnis peccati actualis, fit aliqualis imitatio primi peccati, secundum explanationem Doctoris præcipui Augustini.

Aug. li. 12. de Tri. c. 12. to. 3.

CAPVT IX.

De origine & distinctione capitalium peccatorū.

Consequenter descendendum est ad ortum peccatorum in speciali: inter quæ, quædam sunt capitalia, quædam pœnalia, quædā finalia, siue irremissibilia: quasi prima, media & postrema. Circa ortum vero peccatorum capitalium, hoc est in summa tenendum, videlicet quod peccatorum actualium, vnum est initium, duplex radix, triplex fomentum, septiforme caput, siue capitale peccatum. Vnum, inquam, est capitale initium, scilicet Superbia, iuxta quod dicit Scriptura: Initium omnis peccati Superbia. Duplex radix, scilicet timor male humilians, & amor male accedens. Triplex fomentum, secundum tria, quæ sunt in mundo, scilicet concupiscentia carnis, cōcupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Septiforme vero caput, scilicet superbia, inuidia, ira, acidia, auaritia, gula, & luxuria. Inter quæ quinque præcedētia sunt peccata spiritualia, duo vero vltima sunt carnalia.

Eccl. 10. b

1. Ioan. 2. c

Ratio autem ad intelligentiam horum hæc est: quia cum peccatum mortale, sit actualis à primo principio recessus; recessus autem a primo principio non potest esse nisi per contēptum ipsius, vel in seipso, vel in suo præcepto: contemptus autem primi principij cum sit superbia, necesse est, quod omnis mortalis peccati culpa, siue offensa, initium sumat à superbia. Quia vero nullus contemnit primum, & summum principium, vel eius præceptum per se, nisi per hoc quod aliquid aliud ab ipso, vel vult acquirere, vel timet perdere: hinc est, quod necesse est, omne peccatum actuale originem trahere à duplici radice, scilicet timore, & amore: quæ radices sunt malorum, licet non æque primæ. Nam omnis timor ortū habet ab amore: nullus enim timet aliquid perdere, nisi quia amat illud habere: & ideo per ea habet foueri timor, per quæ fouetur & amor. Amor autem inordinatus est respectu commutabilis boni. Et quoniam illud est triplex, scilicet interius, excellentia: exterius, pecunia: ioferius, carnalis lasciuia: hinc est quod necesse est esse tria peccatorum actualiū radicalia fomēta, quæ superius sunt prætacta, ad quæ dū anima inordinate fertur, omnia peccata actualia oriūtur.

Deductio septem capitalium peccatorum.

Et quia hoc fit secundum septiformē modum, ideo septē sunt peccata capitalia, ex quibus generatur vniuersitas vitiorum. Voluntas enim nostra aut deordinatur, quia appetit, quod non est appetendum: aut quia refugit, quod non est refugiendum. Si quia appetit, quod non est appetendum, vtpote bonum, vt nunc, siue cōmutabile, siue apparens bonum: aut est interius, & sic est priuata excellentia, quam amat superbia: aut exterius, & sic sufficientia, quam amat auaritia: aut inferius, & sic aut delectabile, quia ad conseruationem indiuidui, & sic alimentum, quod est delectabile secundum gustum, & appetitur à gula: aut quia ad conseruationem speciei, & sic coitus, qui est delectabilis secundum tactum, & appetitur à luxuria. Si autem voluntas deordinatur, quia refugit, quod non est refugiendum: hoc potest esse tripliciter, secundum triplicem modum refugiendi. Aut enim refugit secundum peruersum instinctum ipsius rationalis, & sic est inuidia: aut secundum instinctum irascibilis, & sic ira: aut secundum instinctum concupiscibilis, & sic est acidia. Vnde quia quatuor sunt principalia appetibilia, & tres vires, secundum quarum instinctum est fuga: ideo tantum septē sunt capitalia peccata. Rursus, quia sensus appetibilis est cum delectatione, sensus autem rei fugiendæ est cum dolore: hinc est, quod quatuor habent coniunctam lætitiam, tria vero alia habent adiunctam tristitiam, & pœnam; omnia tamen dicuntur capitalia, quia deordinationes sunt principales, & multarum aliarum deordinationum sunt principia suo modo influentia. Vnde licet quædam ex his principaliter fugam respiciant, habent tamen ex ipsa, delectabilia sua. Nam inuidia vult priuatum bonum possidere, sine socio, & ita integraliter. Ira sine cōtratio, & ita imperturbabiliter. Acidia sine labore aliquo, & ita infatigabiliter. Et quia hæc non de facili obtinentur, ideo magnum exercitum vitiorum secum trahunt ad huiusmodi, quæ appetunt exequenda, vel ad ea, quæ respuunt declinanda, respectu quorum dicuntur capitalia peccata, quasi capita ex quibus manant alia quamplurima.

CAPVT X.

De origine & qualitate pœnalium peccatorum.

De peccatis pœnalibus hoc tenendum est, quod licet malum culpæ, & malum pœnæ, sint diuersæ maiorum differentiæ: quædam tamen sic sunt peccata, quod etiam sunt pœnæ peccati. Speciali namque modo, peccata & pœnæ peccati dicuntur illa, quæ habent adiunctum dolorem, & mœstitiam, sicut acidia, inuidia, & consimilia. Minus specialiter dicuntur illa, quæ habēt adiunctam, vel meram deprauationem naturæ, vel ignominiam, vel ignorantiam, sicut sunt illa, propter quæ dicitur peccator in reprobum sensum tradi. Generaliter autem peccata, quæ sunt inter primam apostasiam, & vltimam gehennæ pœnam, & peccata possunt dici, & pœnæ peccati, iuxta quod dicit Gregorius: Crimina criminibus vindicari. Licet autem idem dicatur peccatum, & pœna peccati, tenendum tamen est, quod omnis pœna inquantum pœna iusta est, & à Deo: nulla vero culpa iusta est, nec à Deo, sed tantum à liberæ voluntatis arbitrio. Pœna vero, quæ mere est pœna, à Deo est inflicta: quæ vero est culpa, vel inclinans ad culpam, est contracta, vel acta.

Rom. 1. d

Greg li. 5. Mor. c. 9.

Ratio autē ad intelligentiam prædictorum hæc est; quia cum malum dicat recessum à primo principio, per hoc quod nocet bono: non autem nocet bono, nisi aliquid adimendo de bono, bonum autem cōsistit in modo, specie, & ordine, nullum est malum, quod non sit modi, speciei, & ordinis corruptiuum: Ordo autem duplex est, scilicet ordo naturæ, & ordo iustitiæ. Ordo autem naturæ est in bono naturali, ordo iustitiæ in bono morali. Et quia bonum naturale in omni natura, bonū morale in voluntate habet cōsistere: ideo ordo naturæ est in omni natura, ordo autē iustitiæ in volūtate electiua habet consistere. Et quia voluntas est instrumentū seipsum mouēs, natura vero non: hinc est, quod ordo iustitię est ordo nō tantū factus sed etiam factiuus, ordo autē naturæ, est ordo factus. Quoniam ergo malum potest priuare ordinem iustitiæ, & ordinē naturæ: hinc est, quod duplex est malū, scilicet culpæ & pœnæ.

August. de nat. boni. c. 4. to. 6.

Malum duplex.

Rursus quia ordo iustitię,est ordo volútarius:hinc est, quod malum culpæ est affectio voluntaria,malum autem pœnæ est affectio inuoluntaria.Postremo quia ordo iustitiæ, qui inest voluntati, est ordo factiuus;ideo malum culpæ. quod est eius priuatio,est malum, quod facimus,& malum pœnæ,est malum,quod patimur.Et quia non est passio,nisi naturaliter præcedat actio,nec est actio,ad quá non sequatur alia passio;hinc est quod nulla est pœna sine præcedente merito culpæ,nulla est & culpa,quin comitetur aliqua pœna.Et quoniá quod facimus,a nobis est:quod nos vero patimur, potest esse à nobis, & ab aliis, vtpote a causa superiori, vel inferiori : ideo licet omnis culpa sit à nobis , non tamen omnis pæna est a nobis, immo quædá est à nobis acta, quædam inflicta,quædam contracta.Et quia eum, qui facit,quod non debet,iustum est pati,quod debet;ideo omnis pœna inquantú pœna,iusta est,& à dinina prouidentia : quia est ad culpam ordinata, & ipsius culpæ ordinatiua.Quia vero passio illa potest esse per ademptionem boni naturalis, vel boni moralis cum naturali;hinc est, quod quædam pœna est mere pœna,quædam vero est pœna , & culpa : quia bonum morale, quod est iustitia , non adimitur , nisi per iniustitiam, quæ est culpa. Prima igitur pœna est à Deo , & secundum quod pœna, & secundum id,quod est : à Deo, inquam , non instituente, sed vindicante. Secunda vero cum sit culpa,secundum id, quod culpa est, à Deo non est,nisi solum quantum ad ordinem: ipsa vero,vel est acta si sequatur ad actuale , vel est contracta, si sequatur ad originale. Si igitur proprie accipiatur malum, secundum quod est priuatio boni naturalis , & affectio inuoluntaria , & malum quod patimur , sic non coincidit cum malo culpæ in idem , licet sit annexum eidem. Si vero accipiatur large , vt dicatur malum quod patimur,siue à nobis,siue aliunde,siue in natura, siue in voluntate : sic coincidunt in idem , sed non ad idem,vel secundum idem:quia quod est in se culpa,dicitur respectu præcedentis culpæ pœna : vel culpa ratione actionis, pœna dicitur esse ratione passionis. Et sic patet quo modo, pro quanto, & quare aliquid simul dicatur esse peccatum, & pœna peccati.

Omnis culpa à nobis, non omnis pœna à nobis.

CAPVT XI.

De origine peccatorum finalium, quæ sunt peccata in Spiritum sanctum.

DE peccatis autem finalibus,siue irremissibilibus, cuiusmodi sunt peccata in Spiritú sanctum, hoc est tenendum , quod licet omne peccatum generaliter sit contra Deum trinum,& vnum:appropriate tamen dicitur aliquod peccatum esse in Patrem,aliquod in Filium,aliquod in Spiritum sanctum.Hoc autem peccatum in Spiritum sanctum irremissibile dicitur in hoc sæculo,& in futuro:non quia in hoc sæculo non possit dimitti,sed quia raro dimittitur,aut vix in hoc sæculo, quantum ad culpam , modicum autem & quasi nihil fiet remissio sibi in futuro quantum ad pœnam.Huius autem peccati sex sunt differentiæ, scilicet inuidia fraternæ gratiæ, impugnatio veritatis agnitæ , desperatio, præsumptio, obstinatio mentis, & impœnitentia finalis.

Quare peccatum in Spiritum sanctum dicatur irremissibile, & quot sint eius differentiæ.

Ratio auté ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum peccatum dicat recessum à primo principio trino,& vno,omne peccatum imaginem Trinitatis deformat,& ipsam animam fœdat,quantum ad triplicé potentiam,scilicet irascibilem,rationalem,& concupiscibilem:& à libero arbitrio procedit, quod gerit in se insigne Trinitatis,scilicet Patris,ratione facultatis,Fi-

Peccatum omne deformat Trinitatis imaginem.

A lij,ratione rationis,Spiritus sancti ratione voluntatis. Licet auté hæc tria concurrant simul ad omné culpá, quælibet tamen harum per suum defectum,potest esse ratio deordinandi alias.Defectus autem circa facultatem est impotentia, circa rationem est ignorátia, circa voluntatem est malitia. Et hinc est quod cum quædam sint peccata ex impotentia, quædá ex ignorantia,quædam ex malitia:& potentia attribuitur Patri,sapientia Filio,& voluntas Spiritui sancto,quod quædam dicuntur esse in Patrem,quædam in Filium,quædam in Spiritum sanctum. Et quoniam nihil magis est in volútate,quam ipsa volútas,& voluntas ipsa est origo peccati,nullum peccatú est adeo voluntarium,& mere,sicut est illud,quod prouenit ex corruptione existente in voluntate.

B Cum enim dupliciter dicatur inuoluntarium scilicet per violentiam, & per ignorantiam:primú per defectum potentiæ, secundum per defectum scientiæ: quádo voluntas sola corruptione sua,licet possit resistere, & sciat hoc malum esse,aliquid eligit,túc dicitur peccare ex certa malitia:& tale peccatum mere procedit ex improbitate voluntatis liberi arbitrij, & directe impugnat gratiá Spiritus sancti per quam fit remissio peccati.Et quia mere procedit ex libertate arbitrij,ideo non habet colorem excusationis: & propterea modicum,& quasi nihil debet ei,qui punitur,de pœna relaxari.Quia vero directe impugnat gratiam Spiritussancti,per qué fit remissio peccati, ideo dicitur irremissibile:non quia nullo modo possit remitti,sed quia quá-

Inuoluntarium dupliciter dicitur

C tum est de se,directe est impugnatiuum medicamenti, & remedij, per quod fieri habet remissio peccati : Et quoniam peccati remissio fit à Deo per gratiam pœnitentialem intra Ecclesiasticam vnitatem:ideo differentiæ huius peccati accipiuntur secundum quod directe impugnant illa tria:aut enim impugnant ipsam gratiá pœnitentialem in se, aut in comparatione ad Deum,à quo datur : aut in comparatione ad Ecclesiam,in qua suscipitur.Si in cóparatione ad vnitatem Ecclesiæ, sic quia vnitas Ecclesiæ consistit in fide,& charitate, siue in gratia & veritate;sic est duplex peccatum,scilicet inuidia fraternæ gratiæ,& impugnatio veritatis agnitæ, Si in comparatione ad Deum dantem, quia vniuersæ viæ eius , quantum ad iustificationem , maxime sunt

D misericordia , & veritas: sic est duplex peccatum,vnum quod impugnat misericordiam , & hoc est desperatio: aliud quod impugnat iustitiam,& hoc est impunitatis præsumptio.Si vero impugnat ipsam gratiam pœnitentialem in se, vel secundum se, sic est duplex : quia gratia pœnitétialis facit resilire à peccatis commissis, & præcauere à committendis.Contra primum est obstinatio mentis, contra secundum est impœnitentia finalis, secundum quod finalis impœnitentia , dicitur propositum non pœnitendi : sic enim est species peccati in Spiritum sanctum. Secundum autem quod finalis impœnitentia dicit continuationem peccati vsque in finem , sic est sequela omnium mortalium, quæ in hac vita non remittuntur, & maxime omnium specierum peccati in Spiritum sanctum. Et sic omne

Psal. 24. b

E peccatum initium sumit à superbia,& consummationem,siue finem habet in finali impœnitentia:in quam qui peruenerit , corruit in gehennam, à qua quidem impœnitentia finali, nullus peccans mortaliter potest liberari, nisi interueniat gratia mediatoris Christi : & ideo incarnationem ipsius desiderabat vniuersitas saluandorum, cui est honor , & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

S. BONAVENTURÆ EXIMII Ecclesiæ Doctoris, Breuiloquij

QVARTA PARS, IN QVA DE INCARNATIONE VERBI AGITVR.

CAPVT I.

De ratione, qua decuit Verbum Dei incarnari.

POSTQVAM prædicta sunt aliqua de Trinitate Dei, de creatura mundi, & corruptela peccati: restat nunc aliqua breuiter dicere de incarnatione Verbi, per quod quidem Verbum incarnatum facta est salus, & reparatio generis humani: non quia aliter Deus humanum genus saluare, vel liberare nõ potuerit, sed quia nullus alius modus ita congruus, & conueniens erat ipsi reparatori, & reparabili, & reparationi.

Prima ratio, qua probatur decentia incarnationis Verbi.

Ratio autẽ ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium effectiuum rerum, non poterat, nec decuit esse nisi Deum, & non minus sit, res conditas reparare, quam in esse producere, sicut non minus est bene esse, quam simpliciter esse, decentissimum fuit rerum principium reparatiuum esse Deum summum: vt sicut omnia creauerat Deus per Verbum increatum, sic omnia repararet per Verbum incarnatum. Quoniam ergo Deus omnia fecit potenter, & sapienter, & optime siue beneuolenter, decuit, vt sic repararet reparanda, quod suam potentiam, sapientiam, & beneuolentiam ostenderet. Quid autem potentius, quam coniungere extrema summe distantia in vnam personam? Quid sapientius, & congruentius, quam quod ad perfectionem, totius vniuersi fieret coniunctio primi, & vltimi, Verbi, scilicet Dei, quod est omniũ principiũ, & humanæ naturæ, quæ fuit vltima omniũ creaturarum? Quid beneuolentius, quam quod Dominus propter serui salutem, accipiat serui formam? Immo hoc tantæ benignitatis est, vt nihil clementius, nihil amicabilius, nihil benignius cogitari possit. Cõuenientissimus ergo erat hic modus Dei reparatori, propter commendandam diuinam potentiam, sapientiam, & beneuolentiam.

Phil. 2. a

Secunda ratio.

Rursus quia homo cadens in culpam, auerterat se, & recesserat à principio potentissimo, sapientissimo, & beneuolẽtissimo: ideo corruerat in infirmitatem, ignorantiam, & malignitatem, ac per hoc de spirituali effectus carnalis, animalis & sensualis: & ideo ineptus erat ad diuinam virtutem imitandum, ad lucem cognoscẽdum, ad bonitatẽ diligendum: ad hoc igitur quod homo ab isto statu repararetur, congruentissimum fuit, vt ei condescenderet primum principium, reddendo se illi noscibile, amabile, & imitabile. Et quia homo carnalis, animalis, & sensualis, non nouerat, nec amabat, nec sequebatur, nisi sibi proportionalia, & consimilia: ideo ad eripiendum hominem de hoc statu, Verbum caro factum est, vt ab homine, qui caro erat, & cognosci posset, & amari, & imitari: ac per hoc, & homo Deũ cognoscens, & amans, & imitans, remediaretur à morbo peccati.

Ioan. 1. b

Tertia, ratio

Postremo, quia homo perfecte reparari non poterat nisi recuperaret mentis innocentiã, Dei amicitiam, & suam excellentiam, qua soli Deo suberat, & hoc nõ potuit fieri nisi per Deum in forma serui ideo congruum fuit Verbum incarnari. Excellentiam namque recuperare non poterat, nisi reparator esset Deus: quia si mera creatura, tunc homo esset subiectus meræ creaturæ, & sic non recuperaret statum prioris excellentiæ. Amici-

A tiam quoque Dei recuperare non poterat, nisi per mediatorem conuenientem, qui manum posset ponere in vtrumque, & vtrique parti conformis esset, & vtrique amicus: & ideo sicut similis Deo per diuinitatẽ, sic similis homini per humanitatem. Innocentiam vero mẽtis recuperare non poterat, nisi dimissa culpa, quam dimittere non decebat diuinam iustitiam, nisi per satisfactionem condignam, & quia satisfacere non poterat, nisi Deus pro toto humano genere, nec debebat nisi homo, qui peccauerat: ideo congruentissimum fuit humanum genus reparari per Deum hominem, natum de genere Adæ. Quoniam ergo excellentia recuperari non poterat, nisi per reparatorem excellentissimum: nec amicitia reformari poterat, nisi per mediatorem amicabilissimum: nec innocẽtia reacquiri poterat, nisi

B per satisfactorem sufficientissimum: excellentissimus autem reparator non est, nisi sit Deus: amicabilissimus mediator nõ est, nisi sit homo: sufficientissimus satisfactor nõ est, nisi sit Deus pariter, & homo: cõgruentissima fuit nostræ reparationi incarnatio Verbi, vt sicut genus humanum in esse exierat per Verbum increatum, & in culpam ceciderat per verbum inspiratum, sic à culpa resurgeret per Verbum incarnatum.

CAPVT II.

De incarnatione Verbi quantum ad vnionem naturarum.

C CIrca ipsum igitur Verbum incarnatum tria nobis consideranda occurrunt, scilicet vnio naturarum, plenitudo charismatum, & perpessio passionum, propter redimendum genus humanum. Circa naturarum vnionem hæc tria consideranda sunt ad intelligendum incarnationis mysterium, scilicet opus, modus, & tempus. De opere autem incarnationis, hæc tenenda sunt secundum fidem Christianam, scilicet, quod incarnatio est opus Trinitatis, per quam fit assumptio carnis à diuinitate, & vnio diuinitatis cum carne: ita quod assumptio, non tantũ est carnis sensibilis, sed etiam spiritus rationalis secundum potentiam vegetandi, sentiendi, & intelligendi: ita etiam quod vnio non fit in vnitate naturæ, sed personæ: non humanæ, sed diuinæ: non assumptæ, sed assumentis: non personæ cuiuslibet,

Opus incarnationis.

D sed personæ solius Verbi, in qua tanta fit vnio, vt quidquid dicitur de filio Dei, dicatur de filio hominis, & econuerso, his tamen exceptis, in quibus exprimitur vnio, vel clauditur negatio.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est; quia incarnationis opus non solum est à primo principio inquantum est effectiuum in producendo, verumetiam inquantum reparatiuum remediando, satisfaciendo, & reconciliando. Quoniam ergo incarnatio inquantum dicit aliquem effectum, est à primo principio, quod omnia facit, ratione summæ virtutis: & substantia, virtus, & operatio vnita est, & indiuisa omnimode in tribus personis; hinc est, quod necesse est incarnationis operationẽ à tota Trinitate emanate. Quia vero est à primo principio inquantum est re-

Incarnationis opus à tota Trinitate emanauit.

E paratiuum remediando, & totum genus humanum lapsum fuerat, & vitiatum, non solum ratione animæ, verumetiam & carnis; hinc est, quod necesse fuit, quod totum assumeretur, vt totum curaretur. Et quoniam nobis, magis nota est pars carnis, & magis à Deo distat, vt expressior fiat nominatio, & maior exprimatur humiliatio, & profundior explicetur dignatio: hinc est, quod opus istud non inanimatio, sed incarnatio nominatur.

Rursus, quia cum sit à primo principio inquantũ est reparatiuũ, satisfaciẽdo, & satisfactio nõ fit nisi ab eo qui debet, & potest: & non debet nisi homo, nec potest nisi Deus: oportuit, quod in satisfactione simul esset concur

Nec debuit nisi homo, nec potuit, nisi

Deus nos redimere.

concursus vtriusque naturæ, diuinæ, scilicet & humanæ. Et quia impossibile est quod diuina natura concurrat cum alia, sicut pars ad cōstitutionē tertij, nec quod ipsa trāseat in aliam naturam, nec alia natura transeat in ipsam, propter simplicitatem, & immutabilitatem ipsius perfectissimam: hinc est, quod deitas, & humanitas non vniuntur, in vnitate naturæ, nec accidentis, vniuntur igitur in vnitate personæ, & hypostasis. Et quoniam diuina natura in nullo supposito potest subsistere, prætetquam in propria hypostasi: ideo vnio illa non potest esse in hypostasi, seu persona hominis, sed Dei: ac per hoc per illam vnionem, primum principiū in vna suarum hypostasum fecit seipsum suppositum humanæ naturæ, & ita vna tantū est ibi personalitas, & vnitas personalis, ex parte, scilicet assumentis.

Conueniētius fuisse filium incarnari.

Postremo, quia est à primo principio, vt est reparatiuum reconciliando, & reconcilians est mediator, mediatio autem proprie conuenit Dei filio, ideo & incarnatio. Mediatoris namque est, esse medium inter hominem, & Deum, ad reducendum hominem ad diuinam cognitionem, ad diuinam conformitatem, & ad diuinam filiationem. Nullum autem decet magis esse medium quàm personam, quæ producit, & producitur, quæ est media trium personarum. Nullumque magis decet reducere hominem ad diuinam cognitionem, quam Verbum, quo se Pater declarat, quod est vnibile carni, sicut & verbum voci. Nullumque magis decet reducere ad diuinam conformitatem, quàm eum, qui est imago Patris. Nullumque magis decet ad filiationem adoptiuam reducere, quam filium naturalem: ac per hoc nullum magis decet fieri filium hominis, quam ipsum filium Dei.

Regula de communicatione idiomatum in Christo.

Quoniā igitur idem omnino est filius hominis, & Dei ratione incarnationis, & quæcumque vni, & eidem sunt eadem, inter se sunt eadem: hinc est quod necessario fit communicatio idiomatum, nisi sit vocabulum, in quo aliqua repugnantia includatur: sicut sunt ista, in quibus includitur respectus vnionis vnius naturæ ad alteram. Sicut vnire, incarnari, assumere, & assumi: vel negatio alicuius, cuius oppositum alteri competit: sicut incipere, esse, creare, & consimilia, in quibus instantia fertur contra regulam præhabitam, propter causam prædictam.

CAPVT III.

De incarnatione, quantum ad modum,

Luc. 1. c

DE modo Incarnationis hoc tenendum est, quod Angelo nuntiante Virgini mysterium incarnationis perficiendum in ipsa, Virgo credidit, appetiit, & cōsensit: Spiritus sanctus in eam superuenit ad sanctificandum, & fœcundandum, cuius virtute Virgo concepit Dei filium, quem Virgo peperit, & post partum Virgo permansit. Concepit autem non solum carnem, verumetiam carnem animatam, & Verbo vnitā, nulli peccato obnoxiam, sed omnino sanctam, & immaculatam, ratione cuius mater Dei dicitur, & est dulcissima Virgo Maria.

Modus incarnationis, quàm conuenicns.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia Incarnatio est opus manans à primo principio inquantum est reparatiuum modo congruentissimo, modo communissimo, & modo completissimo. Decet enim eius sapientiam operari congrue: decet eius largitatem operari communiter: & virtutem operari perfecte. Quoniam ergo incarnatio est à primo principio reparante modo congruentissimo: & congruus modus est, quod medicina ex opposito respondeat morbo, & reparatio lapsui, & remedium nocumento. Cum ergo

Gen. 3.

A genus humanum lapsum fuerit per diabolicam suggestionem, & per consensum mulieris deceptæ, & generationem concupiscentialem, transfundentem originale in prolem; oportuit, quod è contrario hic esset Angelus bonus, suadens bonum, & Virgo credens, & consentiens in bonum suasum: & charitas Spiritus sancti, sanctificans, & fœcundans ad conceptum immaculatum: vt sic contraria contrariis curarentur. Ac per hoc sicut mulier per diabolum decepta, & per vitium concupiscibiliter cognita, & corrupta, transfudit in omnes culpam, morbum, & mortem: sic mulier per Angelum erudita, & per Spiritum sanctum sanctificata, & fœcundata, absque omni corruptione, tam mentis quam corporis, prolem generaret, quæ omnibus ad ipsam venientibus, daret gratiam, sanitatem & vitam.

B Rursus quia incarnatio est à primo principio reparante modo communissimo. Nam per Verbum incarnatum reparatur lapsus hominum, & Angelorum, vtpote cœlestium, & terrestrium: & hominum lapsus reparatur secundum vtrumque sexum: vt medicamentum sit commune omnibus; decentissimum fuit, quod ad Incarnationis mysterium fieret concursus Angeli, mulieris, & viri. Angeli, vt denunciantis: mulieris Virginis, vt concipientis: viri vero, vt conceptæ prolis. Vt sic Angelus Gabriel esset nuncius Patris æterni: Virgo immaculata esset templum Spiritus sancti: proles concepta esset ipsa persona Verbi. Ac per hoc in communi reparatione omnium, communis fieret concursus

B. Virgo quomodo dicatur concepisse de Spiritu sancto.

C trium de triplici hierarchia, scilicet diuina, Angelica, & humana, ad insinuandum non solum Trinitatem Dei, verumetiam generalitatem beneficij, & liberalitatem reparatoris summi. Et quoniam liberalitas Spiritui sancto appropriatur, & sanctificatio Virginis, in qua peracta fuit Verbi conceptio: hinc est quod licet opus illud sit à tota Trinitate, per appropriationem tamen dicitur Virgo concepisse de Spiritu sancto.

In primo instanti conceptionis Christi multa simul concurrunt.

D Postremo, quoniam à primo principio reparante modo completissimo; hinc est, quod in conceptione completio debita fuit in prole, fuit in conceptu, fuit & in virtute concipiente. Et quia completio debita debuit esse in prole: hinc est, quod in instanti conceptionis, non tantum fuit seminis decisio, verumetiam consolidatio, configuratio, viuificatio per animam, & deificatio per deitatem vnitam: & sic Virgo Dei filium vere conciperet per vnionem carnis ad deitatem, mediante Spiritu rationali, per quem tanquam per medium congruentiæ, caro erat idonea ad vnionem. Quia vero completio debita debuit esse in conceptu, cum ex quatuor modis, tres modi producendi hominem præcessissent. Primus nec de viro, nec de muliere, sicut in Adam: secundus de viro sine muliere, sicut in Eua: tertius de muliere, & viro, sicut in omnibus concupiscibiliter natis: decuit ad complementum vniuersi, quartum modum introduci, qui scilicet esset de muliere, sine semine virili, per virtutem summi operatoris.

E Quia vero completio debita debuit esse in virtute: hinc est, quod in conceptione filij Dei, simul concurrit virtus innata, virtus infusa, & virtus increata. Virtus innata materiam præparauit, virtus infusa purificando segregauit, virtus increata subito perfecit, quod non poterat à virtute creata, nisi successiue fieri. Et sic beatissima Virgo Maria mater fuit completissimo modo, ipsum Dei filium concipiendo absque vitio, fœcundante Spiritu sancto. Et quia in mente Virginis amor Spiritus sancti singulariter ardebat: ideo in carne eius virtus Spiritus sancti miracula faciebat, gratia scilicet partim excitante, & partim adiuuante, & partim eleuante naturam, iuxta quod conceptus ille mirabilis exigebat.

CAPVT

CAPVT IV.

De incarnatione quantum ad plenitudinem temporum.

DE tempore vero incarnationis hoc tenendum est, quod licet Deus in principio potuerit incarnari: noluit tamen nisi in fine sæculorum, præcedente lege naturæ, & lege figuræ, post Patriarchas & Prophetas: quibus, & per quos fuit incarnatio repromissa. Post quos incarnari dignatus est, tanquam in fine temporum, & plenitudine, iuxta quod dicit Apostolus: Ar vbi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos, qui sub lege erant, redimeret.

Gal. 4. a

Ratio autem ad intelligentiam horum hæc est: quia incarnatio est opus primi principij reparantis, iuxta quod decet, & conuenit secundum libertatem arbitrij, secundum sublimitatem remedij, & secundum integritatem vniuersi: nam sapientissimus artifex, in agendo omnia hæc attendit. Quoniam ergo libertas arbitrij hoc requirit, vt ad nihil trahatur inuita, sic debuit Deus genus humanum reparare, vt salutem inueniret, qui vellet quærere Saluatorem: qui vero nollet quærere Saluatorem, nec salutem per consequens inueniret, Nullus autem quærit medicum, nisi recognoscat morbum: nullus quærit doctorem, nisi recognoscat se ignorantem: nullus quærit adiutorem, nisi recognoscat se impotentem. Quia igitur homo in principio fui lapsus, adhuc superbiebat de scientia, & virtute, ideo præmisit Deus tempus legis naturæ, in quo conuinceretur de ignorantia. Et pòst, cognita ignorantia, sed permanente superbia de virtute, qua dicebant, non deest, qui faciat, sed deest qui iubeat, addidit legem præceptis moralibus erudientem, & cæremonialibus aggrauantem: vt habita scientia, & cognita impotentia, confugeret homo ad diuinam misericordiam, & gratiam postulandam, quæ data est nobis in aduentu Christi: ideo post legem naturæ, & Scripturæ, subsequi debuit, incarnatio Verbi.

Ratio prima de tempore incarnationis Domini.

Rursus quoniam sublimitas remedij requirit, vt crederetur fide firmissima, & ametur charitate ardentissima, tanquam mysterium secretissimum, & saluberrimum, ideo congruentissimum fuit, vt ante Christi aduentum præirent multa testimonia Prophetarum, tam explicita in verbis, quam implicita in figuris, vt multis & firmis testimoniis, quod erat secretum, fieret certum, & indubitabile ad credendum. Præirent etiam multiplicia promissa, & ardentissima desideria: vt promissum beneficium expectaretur, expectatum differretur, dilatum amplius desideraretur, & diu desideratum ferventius amaretur, & amatum gratiosius susciperetur, & susceptum solicitius seruaretur.

Ratio secunda.

Postremo, quoniam integritas, & perfectio vniuersi requirit, vt vniuersa sint ordinata quantum ad loca, & quantum ad tempora, & hoc opus, scilicet incarnationis erat perfectissimum inter omnia opera diuina, & processus debet esse ab imperfecto ad perfectum, & non econuerso: hinc est, quod opus illud debuit fieri in fine temporum, vt sicut primus homo, qui erat totius mundi sensibilis ornamentum, vltimo fuerat conditus, scilicet sexto die ad totius completionem: sic secundus homo totius mundi reparati complementum, in quo primum principium coniungitur cum vltimo, scilicet Deus cum limo, fieret in fine temporũ, hoc est in sexta ætate, quæ est ætas apta ad exercitiũ sapientiæ, & ad eneruationẽ concupiscentiæ, & ad transitum à statu turbinis ad quietem: quæ omnia competunt sextæ ætati decursus mundi propter incarnationẽ Filij Dei,

Ratio tertia.

Gen. 1. a

Quoniam ergo aduentus Christi fuit in tempore legis & gratiæ, & in exhibitione misericordiæ repromis-

Quare in aduentu.

A sæ, & in principio ætatis sextæ, & hæc omnia dicunt plenitudinem: quia lex gratiæ implet legem Scripturæ, & solutio promissi impiet promissionem, & sexta ætas ratione perfectionis senarij sonat in plenitudinem: hinc est, quod in aduentu Filij D. i dicitur esse plenitudo temporum, non propter hoc, quod in eius aduentu tempus finiatur: sed quia tẽporalia mysteria impleantur. Sicut autem Christus non debuit venire in principio temporis, quia aduentus eius nimis fuisset festinus: sic nec debuit differre vsque in finem vltimum, quia tunc nimium esset tardus. Decebat enim Saluatorem, inter tempus morbi, & tempus iudicij, introducere tempus remedij. Decebat Mediatorem quædam suorum membrorum præcedere, quædam sequi. Decebat C Doctorem perfectum tunc se ostendere, cum esset opportunitas currendi ad brauium: & hoc est in fine temporum, & circa terminum, & in approximatione ad finale iudicium: vt per timorem iudicij stimulati, & per spem præmij attracti, & per perfectionem exempli animati vigorose & perfecte sequamur ducem de virtute in virtutem, vsque quo perueniamus ad brauium felicitatis æternæ.

Christi dicitur esse plenitudo temporis.

Christi aduentus quã fuerit opportunus.

Psal. 83. c Philip. 3. c

CAPVT V.

De plenitudine gratiæ Christi, quantum ad charismata in effectu.

POstquam innotuit nobis Verbũ incarnatum, quantum ad vnionem naturarum, considerandum est, D quantum ad plenitudinem charismatum spiritualium. Circa quæ primo cõsideranda est plenitudo gratiæ in affectu: deinde plenitudo sapientiæ in intellectu: & postremo plenitudo meriti in opere, & effectu. De plenitudine igitur gratiæ in affectu in Christo hoc tenendũ est, quod in Christo à sui conceptione fuit plenitudo omnis gratiæ quantum ad gratiam singularis personæ, quantum ad gratiam capitis, & quantum ad gratiam vnionis. Ita quod per gratiam singularis personæ, habuit omnis culpæ immunitatem, & quantum ad actũ, & quantum ad posse: quia nec peccauit, nec peccatum potuit habere. Per gratiam vnionis dignus est non tantum felicitate gloriæ, verum etiam adoratione latriæ, quæ est cultus reuerentiæ soli Deo debitæ. Per gratiam E vero capitis influit motum, & sensum in vniuersos, qui ad eum accedunt, vel per fidem rectam, vel per fidei sacramenta, siue aduentum eius præcesserint, siue fuerint subsecuti. Nam turbæ, quæ præibant, & quæ sequebantur, clamabant: Osanna filio Dauid.

In Christo à sui conceptione fuit omnis plenitudo gratiæ.

Mat. 21. a

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia reparatio, est operatio primi principij, ita quod ab ipso manat secundum liberalitatẽ, & ad ipsum reducit secundum conformitatem: ideo oportet, quod fiat per gratiam, & deiformitatẽ. Gratia enim & manat à Deo liberaliter, & reddit hominem deiformem. Quoniam ergo reparatiuum principium per gratiam reparat, & omnis res plenius & perfectius est in suo fõte & origine, quam alibi: necesse est, quod in principio nostro, reparatiuo, scilicet Christo Domino, fuerit omnis gratiæ B plenitudo. Et quoniam reparatiuum principium in reparando non tantum tenet rationem principij, verumetiam medij, & extremi: extremi quidem, in satisfaciendo: medij, in reconciliando: & principij, in superfluendo, ideo necesse est, quod in Christo fuerit plenitudo gratiæ, ratione extremi satisfacientis, medij reconciliãtis, & principij superinfluentis. Quoniã igitur extremum ad satisfaciendũ idoneum, necesse est esse Deo placens: ac per hoc ab omni peccato perfecte immune, & hoc non potest esse nisi per donum diuinæ gratiæ in aliquo homine, necesse fuit ponere in Christo gratiam ipsam sanctificantem, & confirmantẽ, quam vocamus gratiam singularis personæ. Rursus quoniam medium ad reconciliandum cõueniens non est, nisi habeat in se

De triplici gratia in Christo.

Deus nos redimere.

concursus vtriusque naturæ, diuinæ, scilicet & humanæ. Et quia impossibile est quod diuina natura concurrat cum alia, sicut pars ad cõstitutionẽ tertij, nec quod ipsa trãseat in aliam naturam, nec alia natura transeat in ipsam, propter simplicitatem, & immutabilitatem ipsius perfectissimam: hinc est, quod deitas, & humanitas non vniuntur, in vnitate naturæ, nec accidentis, vniuntur igitur in vnitate personæ, & hypostasis. Et quoniam diuina natura in nullo supposito potest subsistere, præterquam in propria hypostasi: ideo vnio illa non potest esse in hypostasi, seu persona hominis, sed Dei: ac per hoc per illam vnionem, primum principiũ in vna suarum hypostasum fecit seipsum suppositum humanæ naturæ, & ita vna tantũ est ibi personalitas, & vnitas personalis, ex parte, scilicet assumentis.

Conuenientius fuisse filium incarnari.

B Postremo, quia est a primo principio, vt est reparatiuum reconciliando, & reconcilians est mediator, mediatio autem proprie conuenit Dei filio, ideo & incarnatio. Mediatoris namque est, esse medium inter hominem, & Deum, ad reducendum hominem ad diuinam cognitionem, ad diuinam conformitatem, & ad diuinam filiationem. Nullum autem decet magis esse medium quàm personam, quæ producit, & producitur, quæ est media trium personarum. Nullumque magis decet reducere hominem ad diuinam cognitionem, quam Verbum, quo se Pater declarat, quod est vnibile carni, sicut & verbum voci. Nullumque magis decet reducere ad diuinam conformitatem, quam eum, qui est imago Patris. Nullumque magis decet ad filiationem adoptiuam reducere, quam filium naturalem: ac per hoc nullum magis decet fieri filium hominis, quam ipsum filium Dei.

C

Regula de communicatione idiomatum in Christo.

Quoniã igitur idem omnino est filius hominis, & Dei ratione incarnationis, & quæcumque vni, & eidem sunt eadem, inter se sunt eadem: hinc est quod necessario fit communicatio idiomatum, nisi sit vocabulum, in quo aliqua repugnantia includatur: sicut sunt ista, in quibus includitur respectus vnionis vnius naturæ ad alteram. Sicut vnire, incarnari, assumere, & assumi: vel negatio alicuius, cuius oppositum alteri competit: sicut incipere, esse, creare, & consimilia, in quibus instantia fertur contra regulam præhabitam, propter causam prædictam.

D

CAPVT III.

De incarnatione, quantum ad modum,

Luc. 1. c

DE modo Incarnationis hoc tenendum est, quod Angelo nuntiante Virgini mysterium incarnationis perficiendum in ipsa, Virgo credidit, appetiit, & cõsensit: Spiritus sanctus in eam superuenit ad sanctificandum, & fœcundandum, cuius virtute Virgo concepit Dei filium, quem Virgo peperit, & post partum Virgo permansit. Concepit autem non solum carnem, E verumetiam carnem animatam, & Verbo vnitã, nulli peccato obnoxiam, sed omnino sanctam, & immaculatam, ratione cuius mater Dei dicitur, & est dulcissima Virgo Maria.

Modus incarnationis, quàm conueniens.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia Incarnatio est opus manans à primo principio inquantum est reparatiuum modo congruentissimo, modo communissimo, & modo completissimo. Decet enim eius sapientiam operari congrue: decet eius largitatem operari communiter: & virtutem operari perfecte. Quoniam ergo incarnatio est à primo principio reparante modo congruentissimo: & congruus modus est, quod medicina ex opposito respondeat morbo, & reparatio lapsui, & remedium nocumento. Cum ergo

Gen. 3.

A genus humanum lapsum fuerit per diabolicam suggestionem, & per consensum mulieris deceptæ, & generationem concupiscentialem, transfundentem originale in prolem; oportuit, quod è contrario hic esset Angelus bonus, suadens bonum, & Virgo credens, & consentiens in bonum suasum: & charitas Spiritus sancti, sanctificans, & fœcundans ad conceptum immaculatum: vt sic contraria contrariis curarentur. Ac per hoc sicut mulier per diabolum decepta, & per virum concupiscibiliter cognita, & corrupta, transfudit in omnes culpam, morbum, & mortem: sic mulier per Angelum erudita, & per Spiritum sanctum sanctificata, & fœcundata, absque omni corruptione, tam mentis quam corporis, prolem generaret, quæ omnibus ad ipsam venientibus, daret gratiam, sanitatem & vitam.

Rursus quia incarnatio est à primo principio reparante modo communissimo. Nam per Verbum incarnatum reparatur lapsus hominum, & Angelorum, vtpote cœlestium, & terrestrium: & hominum lapsus reparatur secundum vtrumque sexum: vt medicamentum sit commune omnibus; decentissimum fuit, quod ad Incarnationis mysterium fieret concursus Angeli, mulieris, & viri. Angeli, vt denunciantis: mulieris Virginis, vt concipientis: viri vero, vt conceptæ prolis. Vt sic Angelus Gabriel esset nuncius Patris æterni: Virgo immaculata esset templum Spiritus sancti: proles concepta esset ipsa persona Verbi. Ac per hoc in communi reparatione omnium, communis fieret concursus trium de triplici hierarchia, scilicet diuina, Angelica, & humana, ad insinuandum non solum Trinitatem Dei, verumetiam generalitatem beneficij, & liberalitatem reparatoris summi. Et quoniam liberalitas Spiritui sancto appropriatur, & sanctificatio Virginis, in qua peracta fuit Verbi conceptio: hinc est quod licet opus illud sit à tota Trinitate, per appropriationem tamen dicitur Virgo concepisse de Spiritu sancto.

B. Virgo quomodo dicatur concepisse de Spiritu sancto.

Postremo, quoniam à primo principio reparante modo completissimo; hinc est, quod in conceptione completio debita fuit in prole, fuit in conceptu, fuit & in virtute concipiente. Et quia completio debita debuit esse in prole: hinc est, quod in instanti conceptionis, non tantum fuit seminis decisio, verumetiam consolidatio, configuratio, viuificatio per animam, & deificatio per deitatem vnitam: & sic Virgo Dei filium vere conciperet per vnionem carnis ad deitatem, mediante Spiritu rationali, per quem tanquam per medium congruentiæ, caro erat idonea ad vnionem. Quia vero completio debita debuit esse in conceptu, cum ex quatuor modis, tres modi producendi hominem præcessissent. Primus nec de viro, nec de muliere, sicut in Adam: secundus de viro sine muliere, sicut in Eua: tertius de muliere, & viro, sicut in omnibus concupiscibiliter natis: decuit ad complementum vniuersi, quartum modum introduci, qui scilicet esset de muliere, sine semine virili, per virtutem summi operatoris. Quia vero completio debita debuit esse in virtute: hinc est, quod in conceptione filij Dei, simul concurrit virtus innata, virtus infusa, & virtus increata. Virtus innata materiam præparauit, virtus infusa purificando segregauit, virtus increata subito perfecit, quod non poterat à virtute creata, nisi successiue fieri. Et sic beatissima Virgo Maria mater fuit completissimo modo, ipsum Dei filium concipiendo absque viro, fœcundante Spiritu sancto. Et quia in mente Virginis amor Spiritus sancti singulariter ardebat: ideo in carne eius virtus Spiritus sancti miracula faciebat, gratia scilicet partim excitante, & partim adiuuante, & partim eleuante naturam, iuxta quod conceptus ille mirabilis exigebat.

In primo instanti conceptionis Christi multa simul concurrunt.

CAPVT IV.

De incarnatione quantum ad plenitudinem temporum.

DE tempore vero incarnationis hoc tenẽdum est, quod licet Deus in principio potuerit incarnari: noluit tamen nisi in fine sæculorum, præcedente lege naturæ, & lege figuræ, post Patriarchas & Prophetas: quibus, & per quos fuit incarnatio repromissa. Post quos incarnari dignatus est, tanquam in fine temporum, & plenitudine, iuxta quod dicit Apostolus: At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos, qui sub lege erant, redimeret.

Gal. 4. a

Ratio autem ad intelligentiam horum hæc est: quia incarnatio est opus primi principij reparantis, iuxta quod decet, & conuenit secundum libertatem arbitrij, secundum sublimitatem remedij, & secundum integritatem vniuersi: nam sapientissimus artifex, in agendo omnia hæc attendit. Quoniam ergo libertas arbitrij hoc requirit, vt ad nihil trahatur inuita, sic debuit Deus genus humanum reparare, vt salutem inueniret, qui vellet quærere Saluatorem: qui vero nollet quærere Saluatorem, nec salutem per consequens inueniret. Nullus autem quærit medicum, nisi recognoscat morbum: nullus quærit doctorem, nisi recognoscat se ignorantem: nullus quærit adiutorem, nisi recognoscat se impotentem. Quia igitur homo in principio sui lapsus, adhuc superbiebat de scientia, & virtute, ideo præmisit Deus tempus legis naturæ, in quo conuinceretur de ignorantia. Et pòst, cognita ignorantia, sed permanente superbia de virtute, qua dicebant, non deest, qui faciat, sed deest qui iubeat, addidit legem præceptis moralibus erudientem, & cæremonialibus aggrauantem: vt habita scientia, & cognita impotentia, confugeret homo ad diuinam misericordiam, & gratiam postulandam, quæ data est nobis in aduẽtu Christi: ideo post legem naturæ, & Scripturæ, subsequi debuit, incarnatio Verbi.

Ratio prima de tempore incarnationis Domini.

Rursus quoniam sublimitas remedij requirit, vt credatur fide firmissima, & ametur charitate ardẽtissima, tanquam mysterium secretissimum, & saluberrimum, ideo congruentissimum fuit, vt ante Christi aduentum præirent multa testimonia Prophetarum, tam explicita in verbis, quam implicita in figuris, vt multis & firmis testimoniis, quod erat secretum, fieret certum, & indubitabile ad credendum. Præirent etiam multiplicia promissa, & ardentissima desideria: vt promissum beneficium expectaretur, expectatum differretur, dilatum amplius desideraretur, & diu desideratum feruentius amaretur, & amatum gratiosius susciperetur, & susceptum solicitius seruaretur.

Ratio secunda.

Postremo, quoniam integritas, & perfectio vniuersi requirit, vt vniuersa sint ordinata quantum ad loca, & quantum ad tempora, & hoc opus, scilicet incarnationis erat perfectissimum inter omnia opera diuina, & processus debet esse ab imperfecto ad perfectum, & non econuerso: hinc est, quod opus illud debuit fieri in fine temporum, vt sicut primus homo, qui erat totius mundi sensibilis ornamentum, vltimo fuerat conditus, scilicet sexto die ad totius complectionem: sic secundus homo totius mundi reparati complementũ, in quo primum principium coniungitur cum vltimo, scilicet Deus cum limo, fieret in fine temporũ, hoc est in sexta ætate, quæ est ætas apta ad exercitiũ sapientiæ, & ad eneruationẽ concupiscentiæ, & ad transitum à statu turbinis ad quietem: quæ omnia competunt sextæ ætati decursus mundi propter incarnationẽ Filij Dei.

Ratio tertia.

Gen. 1. a

Quoniam ergo aduentus Christi fuit in tempore legis & gratiæ, & in exhibitione misericordiæ repromissæ, & in principio ætatis sextæ, & hæc omnia dicunt plenitudinem: quia lex gratiæ implet legem Scripturæ, & solutio promissi implet promissionem, & sexta ætas ratione perfectionis senarij sonat in plenitudinem: hinc est, quod in aduentu Filij Dei dicitur esse plenitudo temporum, non propter hoc, quod in eius aduentu tempus finiatur: sed quia tẽporalia mysteria impleantur. Sicut autem Christus non debuit venire in principio temporis, quia aduentus eius nimis fuisset festinus: sic nec debuit differre vsque in finem vltimum, quia tunc nimium esset tardus. Decebat enim Saluatorem, inter tempus morbi, & tempus iudicij, introducere tempus remedij. Decebat Mediatorem quædam suorum membrorum præcedere, quædam sequi. Decebat Doctorem perfectum tunc se ostendere, cum esset opportunitas currendi ad brauium: & hoc est in fine temporum, & citra terminum, & in approximatione ad finale iudicium: vt per timorem iudicij stimulati, & per spem præmij attracti, & per perfectionem exempli animati vigorose & perfecte sequamur ducem de virtute in virtutem, vsque quo perueniamus ad brauium felicitatis æternæ.

Quare in aduentu.

Christi dicitur esse plenitudo temporis.

Christi aduentus quã fuerit opportunus.

Psal. 83. c
Philip. 3. c

CAPVT V.

De plenitudine gratiæ Christi, quantum ad charismata in effectu.

POstquam innotuit nobis Verbũ incarnatum, quantum ad vnionem naturarum, considerandum est, quantum ad plenitudinem charismatum spiritualium. Circa quæ primo cõsideranda est plenitudo gratiæ in affectu: deinde plenitudo sapientiæ in intellectu: & postremo plenitudo meriti in opere, & effectu. De plenitudine igitur gratiæ in affectu in Christu hoc tenendũ est, quod in Christo à sui conceptione fuit plenitudo omnis gratiæ quantum ad gratiam singularis personæ, quantum ad gratiam capitis, & quantum ad gratiam vnionis. Ita quod per gratiam singularis personæ, habuit omnis culpæ immunitatem, & quantum ad actũ, & quantum ad posse: quia nec peccauit, nec peccatum potuit habere. Per gratiam vnionis dignus est non tantum felicitate gloriæ, verum etiam adoratione latriæ, quæ est cultus reuerentiæ soli Deo debitæ. Per gratiam vero capitis influit motum, & sensum in vniuersos, qui ad eum accedunt, vel per fidem rectam, vel per fidei sacramenta, siue aduentum eius præcesserint, siue fuerint subsecuti. Nam turbæ, quæ præibant, & quæ sequebantur, clamabant: Osanna filio Dauid.

In Christo à sui conceptione fuit omnis plenitudo gratiæ.

Mat. 21. a

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia reparatio, est operatio primi principij, ita quod ab ipso manat secundum liberalitatẽ, & ad ipsum reducit secundum conformitatem: ideo oportet, quod fiat per gratiam, & deiformitatẽ. Gratia enim & manat à Deo liberaliter, & reddit hominem deiformem. Quoniam ergo reparatiuum principium per gratiam reparat, & omnis res plenius & perfectius est in suo fõte & origine, quàm alibi: necesse est, quod in principio nostro, reparatiuo, scilicet Christu Domino, fuerit omnis gratiæ plenitudo. Et quoniam reparatiuum principium in reparando non tantum tenet rationem principij, verum etiam medij, & extremi: extremi quidem, in satisfaciendo: medij, in reconciliando: & principij, in superfluendo, ideo necesse est, quod in Christo fuerit plenitudo gratiæ, ratione extremi satisfaciẽtis, medij reconciliãtis, & principij superinfluentis. Quoniã igitur extremum ad satisfaciendũ idoneum, necesse est esse Deo placens: ac per hoc ab omni peccato perfecte immune, & hoc non potest esse nisi per donum diuinæ gratiæ in aliquo homine, necesse fuit ponere in Christo gratiam ipsam sanctificantem, & confirmantẽ, quam vocamus gratiam singularis personæ. Rursus quoniam medium ad reconciliandum cõueniens non est, nisi habeat in se

De triplici gratia in Christo.

vtramque naturam superiorem, & inferiorem, scilicet adorabilem, & adorantem, & hoc nullo modo fieri potest, nisi per summe dignatiuam, & gratuitam vnionem: ideo necesse est in Christo ponere gratiam super omnem gratiam, & omnimoda reuerentia venerandam, quam vocamus gratiam vnionis, ratione cuius Christus homo, est super omnia benedictus Deus, & ideo cultu latriæ venerandus.

Gratia vnionis est summa.
Rom. 9. b

Postremo, quia principium ad influendum efficax non est, nisi habeat in se plenitudinem fontalem, & originalem, quæ non tantum est plenitudo sufficientiæ, sed etiam superabundantiæ: ideo necesse est Verbum incarnatum esse plenum gratiæ, & veritatis, ita quod de plenitudine eius accipere valeant vniuersi iusti, sicut vniuersa membra a capite recipiunt influentiam motus & sensus. Et propter hoc vocatur hæc gratia, gratia capitis, pro eo quod sicut caput habet in se sensuum plenitudinem, & cæteris membris est conforme, cæterisque præsidet, ac cæteris beneficium præstat influentiæ, quæ ipsi capiti connectuntur: sic Christus habens in se gratiam superabundantem, & nobis consimilis in natura, præ cæteris sanctus, & iustus, cæteris, qui ad ipsum accedunt, præstat beneficium gratiæ, & spiritus, per quæ fit sensus, & motus in spiritualibus.

Ioan. 1. b

B

Et quoniam ad ipsum accedere est per fidem vel per fidei sacramentum, & fides Christi eadem est in præteritis, præsentibus, & futuris: ideo ratio influendi in Christo ponitur respectu omnium tam præteritorum, quam præsentium, quam etiam futurorum in Christum credentium, & in Christo renatorum: qui per fidem copulantur Christo, & per gratiam influentem fiunt membra Christi, & templa Spiritus sancti: ac per hoc filij Dei Patris, conexi ad inuicem per indissolubile vinculum charitatis. Quod sicut distantia locorum non diuiditur, sic nec diuturnitate temporum separatur: ac per hoc omnes iusti, vbicunque sint, & quandocunque fuerint, vnum efficiunt corpus Christi mysticum, sensum & motum suscipiendo ab vno capite influente, secundum fontalem, radicalem, & originalem plenitudinem omnis gratiæ in Christo habitantis sicut in fonte.

In Christo cur sit ratio influendi respectu omnium.
C
1. Cor. 6. d

CAPVT VI.

De plenitudine sapientiæ Christi in intellectu.

DE plenitudine vero sapientiæ Christi in intellectu, hoc tenendum est, quod in Verbo incarnato Christo scilicet Domino nostro, fuit omnis sapientiæ plenitudo, non solum quantum ad cognita, verum etiam quoad cognoscendi modos, & differentias. In Christo namque fuit cognitio sempiternalis ex parte deitatis: cognitio sensibilis ex parte sensualitatis & carnis: cognitio scientialis ex parte mentis & spiritus. Et hæc fuit triplex, quædam scilicet per naturam, quædam per gratiam, & quædam per gloriam. Vnde sapientiam habuit, & vt Deus, & vt homo: & vt comprehensor, & vt viator: & vt illuminatus per gratiam, & vt recte formatus per naturam: & ita in vniuerso fuerunt in Christo quinque modi cognoscendi. Primus est secundum diuinam naturam, & hoc modo cognouit omnia actualia, & potentialia, finita, & infinita, cognitione actuali, & comprehensiua. Secundus est per gloriam, & hoc modo cognouit omnia actualia, & finita, cognitione actuali, & comprehensiua, infinita vero, cognitione habituali, vel excessiua. Tertius per gratiam, & hoc modo cognouit omnia spectantia ad humani generis redemptionem. Quartus est secundum naturã integram, cuiusmodi fuit in Adam, & hoc modo cognouit omnia, quæ spectant ad vniuersi consti-

Plenitudo sapientiæ triplex in Christo.
E
Quinque modi cognoscendi in Christo.

A

tutionem. Quintus est secundum sensibilem experientiam, & hoc modo cognouit omnia, quæ veniunt ad organa sensuum, secundum quem modum dicitur, quod didicit ex his, quæ passus est, obedientiam.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia sicut reparatiui principij est, nos reparare per liberalissimam gratiam; sic etiam per prouidentissimã sapientiam. Quod enim secundum ordinem sapientiæ conditum fuerat, non potest absque luce, & ordine sapientiæ reparari; & ideo sicut Christus debuit esse immunis ab omni culpa, sic elongatus debuit esse ab omni ignorantia, ac per hoc totaliter repletus supernæ sapientiæ luce, & circumfulgentia. Quapropter cognitionem perfectam habuit secundum vtramque naturam, & potentiam cognoscitiuam, & secundum omniũ rerum existentiam. Quia ergo res habent esse in æterna arte, & in humana mente, & in proprio genere: necesse fuit Christum habere hanc trifurmem rerum cognitionem. Quia vero res dupliciter potest cognosci in arte, scilicet vel ab ipso artifice, vel ab alio contemplante artem: similiter habet dupliciter cognosci in mente, etiam præter acquisitionem, quæ Christo non competit propter imperfectionem, scilicet vel secundum habitum innatum, vel secundum habitum infusum: hinc est quod necessarium fuit ad perfectam sapientiæ plenitudinem, quinque modos prædictos reperiri in Christo Deo, & homine, vt in arte æterna cognosceret res, & per naturam deitatis, & per gloriam comprehensionis: in mente autem sua per habitum naturalem, & innatum, sicut cognouerunt Adam & Eua, & Angeli: & per habitum gratuitum, & infusum, sicut sancti Dei per Spiritum sanctum illuminati: in proprio vero genere cognosceret via sensus, & memoriæ, & experientiæ, quæ in nobis facit rem incognitam cognosci, in Christo vero rem cognitam secũdum vnum modum, cognosci fecit secundum alium modum. Quoniam autem diuina substantia, virtus, & operatio est immensa, hinc est, quod secundum primum modum, qui est per naturam deitatis, infinita actualiter comprehendit, quodam enim ineffabili modo summe infinito, omnis infinitas est finita. Quia vero creaturæ quantumcũque sublimatæ finita est substantia, virtus & operatio, ita tamẽ quod mens humana nõ quiescit, nisi in bono infinito, nec tamen illud proprie comprehendit, quia infinitum non comprehenditur à finito, accepta comprehensione proprie: hinc est, quod quantum ad secundum modum cognoscendi, anima Christi per gloriam comprehensionis, capit quãtumcunque potest capere natura finita per bonum infinitum beatificata, cui est summe vnita: ac per hoc ad finita se extendit actualiter comprehendendo, ad infinita vero habitualiter, vel etiam excedendo. Non enim potest anima Christi æquari Verbo, nec in scientia, nec in aliquo alio. Rursus, quia gratia maxime respicit opus reparationis: hinc est, quod secundum tertium modum cognoscendi per gratiam perfectissimam, cognouit Christus omnia, quæ spectant ad reparationem nostram longe excellentius & melius, quàm aliquis Prophetarum, vel etiam Angelorum. Amplius, quia natura hominis bene instituta, nata erat omnibus creaturis præesse, & ipsas nosse tanquam eas, quæ debeant sibi seruire, sicut patuit in primi hominis cõditione: hinc est, quod quantum ad quartum modum cognoscendi, cognouit Christus omnia, quæ spectant ad mundanam machinam construendam, longe excellentius quam Adam. Postremo quia sensus non est perceptiuus rerum, nisi ad obiecti præsentiam: hinc est, quod secundum cognitionem sensitiuam non simul cognoscebat omnia, sed modo hæc, modo illa, iuxta quod opportunum erat ad reparationem humani generis faciendam.

Hebr. 5. c
B
Res habent triplex esse.
C
D
E

CAPVT

CAPVT VII.

De plenitudine meriti Christi in effectu.

Septem modi merendi in Christo.

DE plenitudine autem meriti Christi hoc tenendū est, quod in Christo Domino fuit omnis meriti perfectio & plenitudo. Primo quantum ad eum, qui merebatur, quia non tantū fuit homo, verumetiā Deus. Secundo quantum ad tempus, in quo merebatur, quia ab instanti conceptionis suæ vsque ad horā mortis suæ. Tertio quantum ad id, per quod merebatur, quia per perfectissimum habitum charitatis, & perfectissimum exercitium virtutis in orando, in agendo, & in patiendo. Quarto quantum ad eum, cui merebatur, quia non tantum sibi, verumetiam nobis, immo omnibus iustis. Quinto quantum ad illud, quod merebatur nobis, quia non tantum gloriam, verumetiam gratiam, & veniam: & nō tantum gloriam spiritus, sed etiam stolam carnis, & apertionem ianuæ cœlestis. Sexto quantum ad id, quod merebatur sibi, quia licet non mereretur sibi glorificationem mentis, quam iam habebat: merebatur tamen glorificationem corporis, & accelerationem resurrectionis, & clarificationem sui nominis, & dignitatem iudiciariæ potestatis. Septimo quantum ad modum, quo merebatur. Cum enim tripliciter dicatur aliquis mereri, vel de indebito faciendo debitum: vel de debito faciendo magis debitum: vel de debito vno modo, faciendo debitum alio modo, omnibus his modis meruit nobis tertio tantum modo meruit sibi, faciente hoc plenitudine gratiæ Spiritus sancti, per quā Christus simul erat beatus, & in statu merendi: ita quod super eius meritum, omnia merita nostra habent fundari.

Tripliciter dicitur aliquis mereri.

Ratio autem ad intelligentiam horum hæc est: quia cum in principio reparatiuo, Christo scilicet Domino nostro necessaria fuerit plenitudo gratiæ & sapientiæ, quæ sunt nobis origo rectæ, & sanctæ viuendi: necesse est, quod in Christo fuerit plenitudo, & perfectio omnis meriti, secundum omnem modum plenitudinis. Quia enim in Christo fuit plenitudo gratiæ vnionis, per quam erat Deus ab instanti conceptionis, habens gloriam comprehensionis, & motum liberi arbitrij: hinc est, quod necessario fuit in Christo perfectio meriti, & quantum ad excellentissimam dignitatem merentis, & quantum ad celerrimam opportunitatem temporis. Rursus quia fuit in eo plenitudo gratiæ singularis personæ, per quam habuit firmam charitatem, & omnes virtutes perfectas, quantum ad habitus, & exercitia: necesse fuit, quod in eo esset plenitudo meriti, quantum ad id, per quod contingit mereri, cuiusmodi est radix charitas, & actus multiplicis virtutis. Amplius, quia fuit in eo plenitudo gratiæ capitis, per quā plenissimam habuit influentiam in membra sua, hinc est, quod plenitudinem habuit meriti, non tantum respectu sui, sed etiā respectu nostri, quibus sicut omnia spiritualia, quæ habemus, influit ratione deitatis, sic meruit ratione assumptæ humanitatis, siue sint bona status præsentis, siue æternæ felicitatis.

Plenitudo meriti in Christo probatur ratione triplicis gratiæ.

Postremo, quia tantorum charismatum plenitudo, necessario ponebat in Christo summam, & perfectam felicitatem, secundum sui partem superiorem, licet dispensatione propter nos esset in statu viæ: hinc est, quod perfectionē habuit meriti, quantum ad id, quod meruit sibi; quia non gloriam & beatitudinem animæ concreatam, quæ naturaliter in ipso omne meritum anteibat, sed solum illa, cū quibus status viæ stare non poterat, sicut stolam carnis cum glorificatione suæ excellentissimæ dignitatis: hinc est, quod perfectionem habuit meriti, quantum ad modum merendi. Quia enim in ipsū ab instāti conceptionis fuit perfectissima plenitudo, statim omnia meruit, quæ potuit mereri re-

A spectu sui: ac per hoc de debito vno modo, facere potuit debitum alio modo: de indebito autem debitum, vel de debito magis debitum facere non potuit sibi: quia nullo modo potuit in sanctitate proficere, cum à principio esset sanctissimus: fecit tamen hoc nobis, qui merito ipsius iustificamur per gratiam, & proficimus in iustitia, & per æternam gloriam coronamur. Ac per hoc, in merito Christi radicata sunt omnia merita nostra, siue satisfactoria pœnæ, siue meritoria vitæ æternæ: quia nec ab offensa summi boni digni sumus absolui, nec immensitatem æterni præmij, quæ Deus est, digni sumus lucrari, nisi per meritum hominis Dei, cui dicere possumus, & debemus: Omnia opera nostra operatus es in nobis Domine. Ipse, inquam, est Dominus, cui Propheta dixit: Dixi Domino: Deus meus B es tu, quoniam bonorum meorum non eges.

Omnia merita nostra radicata in merito Christi.

Isa. 26. b

Psal. 15. a

CAPVT VIII.

De passione Christi inquantum ad statum patientis.

POstquam circa Verbum incarnatum considerata est vnio naturarum, consyderata est nihilominus plenitudo charismatum: deinde consideranda est tolerantia passionum. Circa quam considerandus est status patiētis, & modus patiendi, & exitus passionis. De statu vero patientis hæc tenenda sunt, scilicet, quod Christus assumpsit non tantum humanam naturam, sed etiam defectus circa naturam. Assumpsit enim pœnalitates corporales, vt famem, sitim, & lassitudinem, C Assumpsit & spirituales, vt tristitiam, gemitum & timorem. Nec tamen omnes corporales assumpsit, sicut sunt defectus ægritudinū corporalium multiformium. Nec omnes spirituales, sicut sunt ignorantia, & rebelliones carnis ad spiritum. Nec qualitercūque, quia sic necessitatem patiendi suscepit, vt tamen nihil pati posset inuite, nec secundum voluntatem diuinitatis, nec secundum voluntatem rationis: licet passio fuerit contra voluntatem sensualitatis & carnis, sicut exprimit oratio Saluatoris, quæ dicit: Non sicut ego volo, sed sicut tu vis.

Christus humanam naturam assumpsit, & defectus aliquos circa eam, nō tamen omnes.

Matt. 26. d

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum principium reparatiuum in reconciliando, necessario habeat mediatoris officium: ideo necesse D est, quod habeat conuenientiam cum vtroque extremorum non solum quantum ad naturam, verumetiam quantum ad ea, quę sunt circa naturam: quoniam ergo Deus est iustus, & beatus, impassibilis & immortalis: homo vero lapsus est peccator, & miser, passibilis & mortalis: necesse fuit mediatorem Dei, & hominum, vt posset hominem reducere ad Deum cum Deo communicare in iustitia & beatitudine, cum homine vero in passibilitate, & mortalitate: vt sic habendo mortalitatem transeuntem, & beatitudinem permanentem, hominem reduceret de præsenti miseria, ad vitam beatam. Sicut econtra, angelus malus, habendo immortalitatem cum miseria & iniustitia, fuit mediator faciēs cadere in culpam, & miseriam per suggestionem suā. Quoniam ergo Christus mediator debuit habere in-E nocentiam, & beatitudinem fruitionis, cum mortalitate, & passibilitate: hinc est, quod simul debuit esse viator, & comprehensor. De omni enim statu aliquid habuit in se, secundum quod dicitur, assumpsisse de statu innocentiæ peccati immunitatem: de statu naturæ lapsæ mortalitatem: de statu vero glorię beatitudinem fruitionis perfectæ.

Rursus quoniam pœnalitates vitiosæ, sicut sunt illa quatuor propter peccatum mortale inflicta, scilicet, ignorantia, infirmitas, malitia, & concupiscentia, stare non possunt cum perfectissima innocentia: hinc est, quod has nec assumere debuit, nec assumpsit. Quia vero pœnæ, quæ sunt exercitatiuæ virtutis perfectæ &

testificatiuæ humanitatis veræ, nō simulatæ: potissimę illæ sunt, quæ respiciunt nostram naturam in communi, sicut fames & sitis in absentia alimenti, tristitia & timor in præsentia nocumenti: hinc est, quod illas debuit assumere, & assumpsit.

Postremo, quia nullus innocens debet inuitus aliquam pœnam sustinere, quia hoc esset contra ordinem diuinæ iustitiæ, nullus etiā mortalis vult mori & pati, secundum appetitum naturæ, quia naturaliter refugit mortem: hinc est, quod Christus debuit habere huiusmodi pœnalitates, sic tamē, vt nihil posset pati inuite secūdum rationem, nō solum propter beatitudinem, & deitatem omnipotentem sibi vnitam, per quam poterat repellere omnia: sed etiam propter perfectissimam innocentiam, quia secundum ordinem naturalis iustitiæ nihil permittitur pati inuite: sic etiam patere-tur, vt etiam hoc esset contra naturalem inclinationem, & appetitum naturæ, qui est in sensualitate, & carne. Et hinc est, quod Christus orans secundum rationem, voluntatem carnis exprimebat, quæ passionē refugiebat, cum dicebat. Transeat à me calix iste: voluntatē rationis voluntati Patris conformabat, & appetitui carnis præponebat, cum dicebat: Non mea voluntas, sed tua fiat. Et sic vna voluntas non erat alteri contraria: quia secundum voluntatem diuinam, quod iustum erat, voluit: secundum voluntatem rationis, iustitiæ consensit: sed secundum voluntatem carnis pœnam recusauit, sed tamen iustitiam nō accusauit. Et sic vnaquæque voluntas, quod suum erat, operabatur, & quod ad se pertinebat, sequebatur, voluntas scilicet diuina iustitiam, voluntas rationalis, obedientiam, voluntas carnis, naturam: ac per hoc non erat in Christo colluctatio, & pugna, sed pacata ordinatio, & tranquillitas ordinata.

Matt. 26. d

Ibidem.

CAPVT IX.

De passione Christi quantū ad modū patiendi.

DE modo autem patiendi hoc tenendum est, quod Christus passus est passione generalissima, passione acerbissima, passione ignominiosissima, passione interemptoria, sed viuificatiua. Passione, inquam, generalissima, quantum ad naturam humanam, non solum secundum omnia membra corporis principalia, verumetiam secundum omnem animæ potentiam, licet nihil pati posset secundū diuinam naturam. Passus est etiam passione acerbissima, quia non solum dolendo, vt patiens per vulnera, sed etiam condolendo, vt compatiens propter nostra delicta. Passus est etiam passione ignominiosissima, & propter patibulum crucis, quæ erat supplicium pessimorum, & propter consortium iniquorum, videlicet latronum cum quibus fuit deputatus. Passus est etiam passione interemptoria per separationem animæ à corpore, salua tamē vnione vtriusque cum deitate. Anathema enim est, qui dicit Dei Filium naturam, quam semel assumpsit, aliquando reliquisse.

Isa. 53. d

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia reparatiuum principium, sicut ordinate produxit, sic & ordinate reparare debuit genus humanū. Sic igitur reparare debet, vt salua sit libertas arbitrij, saluus sit nihilominus honor Dei, saluus sit etiā ordo regiminis vniuersi. Quia ergo reparare debuit, salua libertate arbitrij reparauit dando exemplum efficacissimum: exemplum autem illud efficacissimum est, quod inuitat, & informat hominem ad culmen virtutum. Nihil autē magis informat hominē ad culmē virtutū, quàm exemplum tolerandi mortem, propter iustitiam, & obedientiam diuinam, mortem, inquam, nō quamcunque, sed pœnalissimam. Nihil vero magis incitat, quam tanta benignitas, qua pro nobis altissimus Dei

Exemplum efficacissimum dedit Christus in passione.

A Filius absque nostris meritis, immo cū multis nostris demeritis, posuit animam suam: quæ benignitas tanto maior ostenditur, quanto pro nobis grauiora, & abiectiora pati voluit Deus. Qui enim proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quo modo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Ex quo inuitamur ad ipsum amandum, & amatū imitandum.

Rom. 8. f

Rursus quia reparare debuit, saluo honore Dei, ideo reparauit offerendo obsequium satisfactiuum. Est autem satisfacere, honorem Deo debitum rependere. Honor autem Deo subtractus per superbiam, & inobedientiam, respectu rei ad quam homo astringitur, nullo modo melius restituitur quam per humiliationem, & obedientiam ad eam rem, ad quam nullatenus B tenebatur. Quoniam ergo Christus Iesus, inquantum Deus, æqualis erat Patri in forma Dei: inquantum homo innocens nullatenus erat debitor mortis, dum semetipsum exinaniuit, & factus est obediens vsque ad mortem, exoluit Deo, quæ non rapuit per obsequium satisfactionis perfectę & obtulit sacrificium suauitatis summæ pro perfecta Dei placatione. Postremo quia reparare debuit, saluo ordine regiminis vniuersi, ideo per remedium conuenientissimum reparauit. Conuenientissimum autem est, vt contraria contrariis curentur.

Satisfactio Christi.

Phil. 2. a

Psal. 68. b

Quia ergo homo volens esse sapiens, vt Deus, peccauit in ligno vetito volens delectari, ita quod inclinatus est ad libidinem, erectus in præsumptione, ac per hoc C totum genus humanum infectum est, & perdidit immortalitatem, & incurrit debitam mortem: hinc est, quod ad hoc, quod homo repararetur conuenienti remedio, Deus factus homo, voluit humiliari, & in ligno pati: & contra vniuersalem infectionem pati passione generalissima: contra libidinem passione acerbissima: contra præsumptionem passione ignominiosissima: contra mortem debitam & inuitam, pati voluit mortem non inuitam, sed voluntariam.

Gen. 3. b

Quia ergo generalitas corruptionis in nobis infecerat non solum corpus & animam, sed etiam omnem corporis partem, & omnem animæ potentiam: hinc est, quod Christus passus est in omni corporis parte, & in omni potentia animæ, & in superiori portione ra-D tionis, quæ summe in Deo delectabatur vt ratio, & propter vnionem sui ad superius: & summe patiebatur vt natura, & propter coniunctionem ad inferius, quia Christus erat viator & comprehensor simul.

Passio Christi generalis, quia generalis fuit in nobis corruptio.

Rursus, quia libido vehementer infecerat in nobis animam & carnem, & quantum ad carnalia, & quantum ad spiritualia peccata: hinc est, quod Christus & acerbissima passione passus est in carne, & amarissima compassus est in anima. Et quia in carne erat maxima æqualitas complexionis, & perfecta viuacitas sensuū, in anima vero summa charitas ad Deū, & summa pietas ad proximum: hinc est, quod vterque dolor fuit intensissimus. Amplius quia tumor superbiæ aliquando consurgit interius ex præsumptione, & aliquando ex-E terius ex ostentatione, & aliena laude: ideo ad remediādum omnem superbiam, Christus passus est vtrumque genus ignominiæ, & in se patiente, & in comitatu, quem habuit in passione. Postremo quia hæc omnia non attingebant diuinam naturam impassibilem, sed solum humanam: hinc est, quod in morte Christi sic facta est diuisio animæ à carne, vt tamen salua esset vnitas personæ, & vnio tam carnis, quam animæ cū deitate. Et quia vnio animæ cum corpore facit hominem & facit viuum: hinc est, quod Christus non fuit homo in illo triduo, licet anima, & caro essent vnitæ cum Verbo. Vnde, quia mors in humana natura, non potuit mortem inducere in personam, quæ semper fuit viua: ideo mortua est mors in vita, & per Christi mortem

Superbiæ tumor dupliciter consurgit.

Christus non fuit homo in triduo mortis

absorpta

absorpta est mors in victoria, & deuictus princeps mortis: ac per hoc homo à morte, & causa mortis, per meritum mortis Christi, tamquam per medium efficacissimum liberatus.

1. Cor. 15. g ex Osea. 13.

CAPVT X.

De passione Christi quantū ad exitū passionis.

Fructus passionis Christi.

DE exitu autem passionis Christi, & fructu hæc indubitanter tenenda, sunt quod anima Christi post passionem descendit ad infernum, siue ad limbum, ad liberationem nō omnium, sed eorum, qui inter membra Christi decesserunt, per fidem viuam, vel per fidei sacramēta. Post hæc tertia die resurrexit à mortuis resumendo corpus, quod primo viuificauerat, sed non tale, quale prius fuerat: quia prius fuerat passibile & mortale, postea autem resurrexit impassibile & immortale, viuens perpetuo. Deinde post quadraginta dies ascendit ad cœlos, vbi super omnem creaturam exaltatus, sedet ad dexteram Dei Patris. Quod dictum intelligitur non quantum ad situm, qui non competit Deo Patri, sed quantum ad excellentiam bonorum: quia scilicet residet in potioribus bonis Patris. Postremo, interiectis decem diebus, misit in Apostolos promissum Spiritum sanctum, per quem congregata est Ecclesia gentium, & ordinata secundum diuersas distributiones officiorum, & gratiarum.

Act. 1. b

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia sicut Christus inquantum Verbum increatū, perfectissime omnia formauit; sic inquantum incarnatum, omnia perfectissime reformare debuit. Decet enim perfectissimum principium, opus non dimittere citra perfectum. Debuit ergo reparatorium principiū redemptionis humanæ remedium producere ad perfectum. Ad hoc autem quod esset perfectissimū, oportuit quod esset sufficientissimum, & efficacissimum. Quia sufficientissimum, ideo se extendit ad cœlestia, terrestria, & infernalia. Quia ergo per Christum sunt infernalia recuperata, terrestria remediata, cœlestia redintegrata: ita quod primum horum fecit per veniam, secundum per gratiam, & tertium per gloriam; ideo post passionem anima descendit ad inferos, ad liberandum in inferno detentos: deinde resurrexit à mortuis, ad viuificandum in peccatis mortuos: ascendit ad cœlos reducendo captiuitatem, ad redintegrandum Hierusalem cœlestem; misit Spiritum sanctum, ad ædificandum Hierusalem terrestrem. Quæ omnia necessario consequuntur, & exiguntur ad sufficientiam reparationis humanæ.

Rursus quia remedium illud fuit efficacissimum, tam in eos, qui Christi aduentum præcesserunt, quam in eos, qui sequuntur, qui tamen ad ipsum Christum accesserunt, & accedunt, & eius membra fuerunt, & sunt, tales autem sunt qui adhærent ei per fidem, spē, & charitatem: ideo remedium illud habere debuit efficaciam, primo in eos, qui in Christū crediderunt, credēdo sperauerunt, & sperando amauerunt: ac per hoc statim debuit ad inferos descendere ad ipsorum liberationem. Vnde aperta ianua cœli per Christi passionē, qui satisfaciendo amoueret romphæam, mutando sententiam diuinam, eripuit de inferno omnia membra sua. Debuit etiam habere efficaciam præcipuam in eos, qui Christi aduentum sequuntur: vt attrahendo ad fidem, spem, & charitatem, tandem ad gloriam perduceret cœlestem.

Gen. 3. d

Vt igitur ædificaret ad fidem, qua credimus Christum verum hominem, & verum Deum: quia etiam credimus eum voluisse nos redimere per mortem, & ad vitam nos reducere posse per resurrectionem; ideo voluit resurgere ad vitam immortalem, interiecto tamen spatio temporis debito, scilicet triginta sex horarum,

A in quo ostenditur, quod vere mortuus fuit: nec magis accelerare debuit, ne si citius resurgeret, crederetur, quod non vere mortuus fuisset, sed se mortuum finxisset: nec amplius differre, ne si semper iaceret in morte, crederetur impotens, & quod nullos posset ad vitam reuocare, ideoque resurrexit tertia die.

Christus cur tertia die resurrexerit.

Amplius vt erigeret ad spem, ad cœlestem ascendit gloriam, quam speramus. Sed quia spes non oritur, nisi ex fide immortalitatis futuræ, ideo nō statim ascendit, sed spatio quadraginta dierum interiecto, in quo per multa signa, & argumenta veram ostenderet resurrectionem, per quam animus solidatur in fide, & subleuatur ad sperandum gloriam cœlestem.

Ascensio Christi nos erigit ad spē gloriæ cœlestis.

Postremo, vt inflammaret ad charitatem, misit ignem Spiritus sancti in die Pentecostes. Et quia nullus hoc igne repletur, nisi qui petit, quærit, & pulsat,
B cum instanti, & importuno spei desiderio: ideo non statim post ascensionem misit, sed decem dierum spatio interiecto, in quo discipuli ieiunantes, orantes, & gementes disposuerunt se ad Spiritus sancti susceptionem. Ac per hoc sicut debitam seruauit horam in patiendo, sic in resurgendo, sic in ascendendo in cœlum, sic in mittendo Spiritum sanctum, & propter fundationem trium virtutum prædictarum, & propter multa mysteria, quæ in his temporibus implicantur.

Act. 2. a

Act. 1. a

Christus sicut in passione, sic in aliis mysteriis debitam horam seruauit.

Et quoniam Spiritus sanctus, qui charitas est, & per charitatem habetur, est omnium origo charismatum: ideo cum descendit Spiritus sanctus, effusa est plenitudo charismatum ad corpus Christi mysticum consum-
C mandum. Et quia diuersa membra debent esse in corpore perfecto, & diuersorum membrorum diuersa officia, & exercitia, & diuersorum officiorum diuersa charismata: hinc est, quod vni datur per Spiritum sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, alij fides, alij gratia sanitatum, alij operatio virtutum, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum: quæ omnia operatur vnus, atque idem Spiritus, diuidens singulis prout vult, secundum suam liberalissimam prouidentiam, & prouidentissimam largitatem.

1. Cor. 12. a

S. BONAVENTVRÆ EXIMII
D ECCLESIÆ DOCTORIS,
Breuiloquij.

QVINTA PARS,

IN QVA DE GRATIA SPIRITVS SANCTI AGITVR.

CAPVT I.

De gratia inquantū est donū diuinitus datum.

POST tractatum de incarnatione Verbi, quod est origo, & fōs omnis doni gratuiti, dicenda sunt aliqua de gratia Spiritus sancti, quæ nobis quadrupliciter cōsideranda occurrit. Primo inquantū est do-
E nū diuinitus datum. Secundo in comparatione ad liberum arbitrium. Tertio in comparatione ad habitus virtutum. Quarto in comparatione ad exercitia meritorum. De gratia igitur, inquantum est donum diuinitus datum, hæc tenenda sunt, scilicet quod ipsa est donum, quod à Deo immediate donatur; & infunditur. Etenim cum ipsa, & in ipsa datur Spiritus sanctus, qui est donum increatum, optimum, & perfectum, quod descendit à Patre luminum per Verbum incarnatum, secundum quod Ioannes in Apocalypsi vidit fluuium splendidum ad modum crystalli procedere de sede Dei, & agni. Ipsa nihilominus est donum, per quod anima efficitur sponsa Christi, filia Patris æterni, &

Gratiæ Spiritus sācti quadruplex consideratio.

Iac. 1. g
Apocalyp. 22. a

templum

templum Spiritus sancti: quod nullo modo fit nisi ex dignatiua condescensione, & condescensiua dignatione maiestatis aeternae per donum gratiae suae. Ipsa denique est donum, quod animam purgat, illuminat, & perficit: viuificat, reformat, & stabilit: eleuat, assimilat, & Deo iungit, ac per hoc acceptabilem facit: propter quod donum, huiusmodi gratia gratumfaciens recte dicitur, & debuit appellari.

Gratia gratum faciens.

Ratio autem ad intelligentiam praedictorum haec est: quia cum primum principium productiuum pro sua summa beneuolentia fecit spiritum rationalem capacem beatitudinis aeternae: & reparatiuum principiu capacitatem illam infirmata per peccatum reparauit ad salutem: & beatitudo aeterna consistit in habendo summum bonum, & hoc est Deus, & bonum excellens improportionabiliter omnem humani obsequij dignitatem, nullus omnino ad illud summu bonum dignus est peruenire, cum sit omnino supra omnes limites naturae, nisi à Deo condescendete sibi eleuetur ipse supra se. Deus autem non condescendit, per sui essentiam incommutabilem, sed per suam influentiam ab ipso manantem: nec spiritus eleuatur supra se per situm localem, sed per habitum deiformem. Necesse est igitur spiritui rationali, vt dignus fiat aeternae beatitudinis, quod particeps fiat influentiae deiformis. Haec autem influentia deiformis, quia est à Deo, & secudum Deum, & propter Deum, ideo reddit imaginem nostrae mentis conformem beatissimae Trinitati, non tantum secundum ordinem originis, verum etiam secundum rectitudinem electionis, & secundum quietudinem fruitionis. Et quoniam qui hoc habet, immediate ad Deu reducitur, sicut immediate ei conformatur: ideo donum illud immediate donatur à Deo, tanquam à principio influxiuo, vt sicut immediate emanat à Deo imago, sic immediate emanat ab ipso Deo similitudo, quae est diuinae imaginis perfectio deiformis: & ideo dicitur imago recreationis.

Quo modo Deus condescendit, & nos per gratiam eleuamur

Rursus quoniam, qui fruitur Deo, Deum habet: ideo cum gratia, quae sua deiformitate disponit ad Dei fruitionem, datur donu increatum, quod est Spiritus sanctus, quod qui habet, habet Deum. Et quoniam nullus Deum habet, quin ab ipso specialiter habeatur: nullus habet & habetur à Deo, quin ipsum praecipue, & incomparabiliter diligat, & diligatur ab eo, sicut spōsa à sponso: nullus sic diligitur, quin ad aeternam beatitudinis haereditatem adoptetur pro filio: hinc est, quod gratia gratumfaciens facit animā templum Dei, sponsam Christi, & filiam Patris aeterni. Et quia hoc nō potest esse nisi ex summa dignatione, & condescensione Dei: ideo illud non potest esse per habitum aliquem naturaliter insertum, sed solum per donum diuinitus gratis infusum: quod expresse apparet, si quis ponderet quantum est, esse Dei templum, Dei filium, Deo nihilominus indissolubiliter, & quasi matrimonialiter, per amoris, & gratiae vinculum copulatum.

Mirabiles effectus gratiae.

Postremo, quia mens nostra non efficitur conformis beatissimae Trinitati, secundum rectitudinem electionis, nisi per vigorem virtutis, splendorem veritatis, & feruorem charitatis: & vigor virtutis animam purgat, stabilit, & eleuat: splendor veritatis animā illuminat, reformat, & Deo assimilat: feruor charitatis animam perficit, viuificat, & Deo coniungit, & ex his omnibus homo Deo placens, & acceptus existit: hinc est, quod illa influentia deiformis, dicitur habere omnes decem actus praedictos, ita tamen quod denominatur ab vltimo, sicut à completissimo. Dicitur enim gratia gratum faciens, quia habentem facit Deo gratum, cum nō solum gratis detur à Deo, verum etiam sit secundum Deum, & propter Deum: cum ad hoc sit, vt per ipsam opus manans à Deo reuertatur in Deū, in quo ad modum circuli intelligibilis, consistit omnium spirituum rationalium complementum.

Gratia gratum faciens quare sic dicta.

CAPVT II.

De gratia inquantū iuuat ad bonū meritorium.

Secundo de Spiritus sancti gratia occurrit nobis considerandum in comparatione ad liberum arbitrium, & hoc secundum duplicem modum. Primo scilicet inquantum ipsa est adiutorium ad meritum. Secundo vero inquantum est remedium contra peccatum. De gratia ergo Dei inquantum est adiutorium ad merendum, haec tenenda sunt, quod cum gratia dicatur generaliter, specialiter, & proprie: generaliter, dicitur adiutorium diuinum creaturae liberaliter, & gratis impensum, & indifferēter ad quemcunque actum, & sine huiusmodi adiutorio gratiae, nec possumus aliquid efficere, nec durare in esse. Specialiter vero dicitur gratia adiutorium diuinitus datum, vt quis praeparet se ad suscipiendum Spiritus sancti donum, quo perueniat ad meriti statum, & talis dicitur gratia gratis data, & sine hac nullus sufficienter facit quod in se est, vt se praeparet ad salutem: proprie vero gratia dicitur adiutorium datum diuinitus ad merendum: quod quidem dicitur donum gratiae gratū facientis, sine quo nullus potest mereri, nec in bono proficere, nec ad aeternam peruenire salutem. Ipsa enim tanquam radix merendi omnia merita antecedit: propter quod dictum est, quod praeuenit voluntatem, vt velit, subsequitur autem, ne frustra velit. Vnde nullus ipsam mereri potest, merito condigni, sed ipsa meretur augeri à Deo in via, vt aucta mereatur & perfici in patria, & gloria sempiterna ab ipso Deo, cuius est gratiam infundere, augere, & perficere, secundum cooperationem voluntatis nostrae, & secundum propositum siue beneplacitum praedestinationis aeternae.

Gratia tripliciter dicitur.

Gratia non cadit sub merito de condigno.

Ratio autem ad intelligentiam praedictorum haec est: quia cum primum principium sua omnipotenti virtute, & benignissima largitate, creaturam omnē de nihilo produxit ad esse, ac per hoc creatura de se non habeat esse, totum autem esse habeat aliunde: sic facta fuit vt ipsa pro sua defectibilitate semper suo principio indigeret, & primum principium pro sua benignitate influere non cessaret. Cum ergo spiritus rationalis hoc ipso, quod de nihilo est, sit in se defectiuus: hoc ipso, quod natura limitata & egena, sit in se recutuus, amans proprium bonum: hoc ipso, quod totus à Deo, sit totaliter Deo obnoxius. Et quia defectiuus est, de se tendit in non esse: quia recuruus, per se non assurgit ad rectitudinem perfectae iustitiae: quia totaliter Deo obnoxius, & Deus bonis eius non indiget, nihil potest facere de se, & propria virtute: propter quod Deum sibi constituat debitorem, & maxime mercedis aeternae, quae Deus est, nisi per diuinam condescensionem. Hinc est, quod ad hoc, quod saluetur in esse, eum sit defectiuus, indiget semper adiutorio diuinae praesentiae, manutenentiae, & influentiae, per quam manuteneatur in esse: quę quamuis sit vniuersalis in creaturis omnes, nominatur tamen nomine gratiae: quia non ex debito procedit, sed ex libertate bonitatis diuinę: Hinc est etiam, quod ad hoc vt se praeparet ad donum supernae gratiae, cum sit recuruus, indiget dono alterius gratiae gratis datae, maxime post naturam lapsam, per quam habilis efficiatur ad bona moralia, quae sunt bona ex circumstantia, quae nullo modo possunt dici bona, nisi procedant ex intentione recta, videlicet quod non propter nos, sed propter summum bonum fiant, ad quod non assurgit spiritus noster recuruus, nisi praeueniatur à Deo per aliquam gratiam gratis datam. Hine nihilominus est, quod ad hoc, quod faciat bona opera meritoria mercedis aeternae, cum totaliter sit Deo obnoxius, & debitor sui totius, indiget

Necessitas triplicis gratiae.

indiget dono gratiæ gratum facientis, per quam Deus sibi condescendat, prius acceptans suam imaginem, & voluntatem, quam operationem ex eo manantem: quia cum causa nobilior sit suo effectu, nullus potest se facere meliorem, nec facere opus Deo placens, nisi prius placeat ipse, vt Deus prius ipsum respiciat, quam ad munera eius. Et ideo omnis radix merendi fundatur in gratia gratum faciente, cuius est facere hominem Deo dignum: propter quod nullus potest eam mereri merito condigni, sed solum merito congrui. Ipsa autem habita meretur sui ipsius augmentũ in statu viæ per bonum eius vsum merito condigni. Nam cum solus Deus sit ipsius gratiæ fontale principium influendi: ipse solus est principium augmentandi, per modum infundentis: & gratia per modum meriti, & dignitatis: & liberum arbitrium per modum cooperantis, & merẽtis, pro eo, quod liberum arbitrium cooperatur gratiæ, & quod est gratiæ, suum facit; ideo non tantum liberum arbitrium per gratiam meretur gratiæ augmentum, in statu viæ merito digni, verum etiam complementum in statu patriæ merito condigni: tum propter sublimitatem doni Spiritus sancti in merito cooperãtis: tum propter veracitatem Dei promittentis; tum propter vertibilitatem liberi arbitrij consentientis, & finaliter perseuerantis: tum propter difficultatem status merendi: tum propter dignitatem Christi nostri capitis interuenientis, quod debet glorificari cum suis membris: tum etiam propter liberalitatem Dei tribuentis, quem non decet parua reddere, propter obsequium sibi fideliter obtemperantis; tum propter nobilitatem operis, quod ex charitate procedit, quod antum ponderat in conspectu iudicis, quantum amor, ex quo procedit, qui Deum incomparabiliter præponit omnibus creaturis: & ideo non sufficienter, & compẽtenter potest nisi in Deo, & summo bono remunerari. Ex quibus omnibus tanquam ex septem rationibus, gloriam æternam merito non tantum congrui, sed etiam condigni, mereri facit gratia septiformis.

Gen. 4. a

Gratia vsu crescit.

Ad augmentum gratiæ quomodo Deus, gratia, & liberum arbitrium concurrunt.

CAPVT III.

De gratia inquantum est remedium peccati.

DE gratia vero inquantum est remedium contra peccatum, hæc tenenda sunt, scilicet, quod liberum arbitrium licet sit sub Deo potentissimum, potest tamen per se in peccatum corruere: sed nullatenus potest resurgere sine adiutorio diuinæ gratiæ, quę dicitur gratia gratum faciens. Illa autem gratia licet sit sufficiens remedium contra peccatum, non tamen infunditur adulto, nisi adsit liberi arbitrij consensus. Ex quo colligitur, quod ad iustificatiunẽ impij quatuor concurrunt, scilicet infusio gratiæ, expulsio culpæ, contritio, & motus liberi arbitrij. Expellitur ergo culpa à Dei dono, non à libero arbitrio, non tamen sine libero arbitrio. Nam gratiæ gratis datæ est liberum arbitrium reuocare à malo, & excitare ad bonum: & liberi arbitrij est consentire, vel dissentire: & consentientis est gratiam suscipere; & suscipientis cooperari eidem, vt tandem perueniat ad salutem.

Homo per se cadit, non per se surgit.

Iustificatio impij quatuor requirit.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium hoc ipso, quod primum, & potentissimum, sit causatiuum omnium, quæ fiunt in vniuerso præter quam peccatorum, quæ sunt transgressiones legis diuinæ, & cœlestium inobedientiæ mandatorũ, nihil habet sibi rebelle, iniuriosum, & offensiuum, nisi peccatum: quod contemnendo Dei præceptum, & auertendo nos a bono incommutabili, offendit Deum, deformat liberum arbitrium, perimit donum gratuitum, & obligat ad supplicium æternum. Cum igitur deformatio imaginis, & peremptio gratiæ sit quasi annihilatio, in esse moris, & vitæ gratuitæ, cũ offensa Dei sit tantum ponderanda, quantus est ipse, cum reatus pœnæ æternæ rationem teneat infiniti: impossibile est, quod homo resurgat à culpa nisi recreetur in vita gratuita, nisi remittatur offẽsa, & pœna relaxetur æterna. Solus igitur, qui fuit principiũ creatiuum, est & principium recreatiuum, & reparatiuum, Verbum scilicet Patris æternum, quod est Iesus Christus mediator Dei, & hominum, quod quia omnia de nihilo creat, ideo creat seipso solo sine aliquo intermedio.

Ambros. li. de paradis. c. 8. tom. 1. edit. Rom.

Peccatum quam graue malum.

1. Tim. 2. b

Quia vero recreat deformatum per vitium culpæ, reformando per habitum gratię & iustitiæ, obligatum ad pœnam, absoluendo per satisfactionẽ condignam; hinc est, quod nos reparat, sustinendo pro nobis pœnã in natura assumpta, & infundendo gratiam reformatiuam: quæ quoniã continuat nos suæ origini, facit nos membra Christi, ac per hoc animam peccatricẽ, quæ fuerat inimica Dei, prostibulum diaboli, & serua peccati, facit sponsam Christi, templum Spiritus sãcti, & filiam Patris æterni; quod totum fit per gratuitã, & condescẽsiuam infusionem doni gratuiti. Rursus quoniam Deus sic reformat, quod leges naturæ inditas nõ infirmat, ideo sic hanc gratiam tribuit libero arbitrio, vt tamen ipsum non cogat, sed eius consensus liber maneat: & ideo ad hoc, quod culpa expellatur, non solum necesse est, quod gratia introducatur, verum etiam quod liberũ arbitrium in adultis (in adultis dico, quia in paruulis sufficit fides Ecclesiæ, & meritum Christi, & excusat impotentia sui) necesse est, inquam, quod conformet se expulsioni culpæ, per detestationem omnium peccatorum, quam vocamus contritionem. Est etiam necesse, quod conformet se introductioni gratiæ, per complacentiam, & acceptationem doni diuini, quam vocamus motũ liberi arbitrij. Et sic necesse est, ista quatuor concurrere ad iustificationem impij.

Iustificatio impij.

Postremo quia prædispositio ad formam completiuam, debet esse ei conformis, ad hoc, quod liberum arbitrium se disponat ad gratiam gratum facientem, indiget adminiculo gratiæ gratis datæ: & quia gratiæ est liberum arbitrium non cogere, sed præuenire, & simul vtriusque est in actum prodire: hinc est, quod in nostra iustificatione concurrit actus liberi arbitrij, & gratiæ consone quidẽ & ordinate, ita quod gratiæ gratis datæ est excitare liberum arbitrium: liberi arbitrij autem est huiusmodi excitationi consentire, vel dissentire: & consentientis est ad gratiam gratum facientem se præparare, quia hoc est facere quod in se est; & sic disposito gratia gratum faciens habet infundi, cui liberum arbitrium potest cooperari si vult, & tunc meretur; vel contrariari per peccatum, & tunc demeretur. Si ergo cooperetur ei vsque in finem, meretur peruenire ad æternam salutem. Verum est igitur, quod dicit Augustinus, quod qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. Verum est etiam quod non est volentis, neque currentis, sed Dei miserentis. Verum est etiam, quod nullus potest superbire de meritis, quia nihil in nobis Deus præter sua dona coronat. Reseruauit enim sibi Deus munera gratiæ liberaliter largienda, vt discat homo non esse ingratus: nec in se, quasi nõ acceperit, sed in Domino gloriari. Verum est etiam, quod licet liberum arbitrium per se legem implere non possit, nec gratiam in se efficere, inexcusabile tamen est, si non facit quod potest: quia gratia gratis data semper est pręsto ad commonitionem, cuius adminiculo facere potest, quod in se est: quo facto, habet gratiam gratum facientem, qua obtenta diuinam impleat legem, & faciat voluntatem: qua facta, tandem ad beatitudinem perueniat sempiternam propter opera meritoria, quæ totaliter sunt à gratia, totaliter etiam à libero arbitrio, licet principalius à gratia. Quia vt dicit Augustinus, gratia cooperatur ad liberum arbitrium sicut sessor ad equum,

Gratia & liberum arbitrium quomodo se habeãt.

August. de Verb. Apos. ser. 15. to. 3. Rom. 9. d. Aug. epist. 105. ad Sixt. to. 2.

equum, qui quidem sessor liberum arbitrium dirigit, deducit, & perducit ad portum æternæ felicitatis exercendo nos in operibus perfectæ virtutis secundum donum ipsius gratiæ septiformis. A

CAPVT IV.

De ramificatione gratiæ in habitus virtutum.

TErtio restat agere de gratia in comparatione ad habitus virtutum, circa quam consideranda sunt tria. Primum est qualiter gratia vna ramificatur in habitus virtutum: secundū, qualiter ramificatur in habitus donorum: tertium, qualiter ramificatur in habitus beatitudinum. De ramificatione igitur gratiæ in habitus virtutum hæc tenenda sunt, quod cum vna sit gratia gratificās animam, septem tamē sunt virtutes gratuitæ, quibus regitur vita humana: tres quidem Theologicæ, scilicet Fides, Spes, & Charitas: quatuor Cardinales, scilicet Prudentia, Temperantia, Fortitudo, & Iustitia, quæ vno modo est virtus communis & generalis, alio modo specialis & propria. Hæ autem septem virtutes, licet sint distinctæ, & proprias excellentias habentes, sunt tamen connexæ, & æquales ad inuicem in eodem: & licet gratuitæ per gratiam informatæ, possunt tamē fieri informes per culpam, sola charitate excepta, & iterum reformari per pœnitētiam adueniente gratia, quæ est habituum virtualium origo, finis & forma. B

Virtutes septem.

Gratia virtutum origo, finis, & forma.

Ratio autem ad intelligentiam prędictorum hæc est: quia sicut principium productiuum sua summa perfectione in dando vitam naturæ, non tantum dat viuere quantum ad actum primum, verum etiam quantū ad actum secundum, qui est operari: sic necesse est, quod principium reparatiuum vitam tribuat spiritui in esse gratuito, & quantum ad esse, & quantum ad operari. Et quoniam vnius viuentis secundum vnam vitā primam membrorum multæ sunt operationes vitales ad illius vitæ perfectam manifestationem, cum actus diuersificentur per obiecta, & diuersitas actuum sequitat diuersitatem, siue distinctionem habituum: hinc est, quod licet vna sit gratia viuificans, ramificari tamen necessario habet in varios habitus propter varias operationes. Et quoniā quædam sunt opera moralia primaria, sicut credere: quædam media, sicut intelligere credita: quædam vero postrema, sicut videre intellecta; & in primis anima rectificatur, in secundis expeditur, in tertiis perficitur: ideo gratia gratum faciens ramificatur in habitus virtutum, quorum est animam rectificare: in habitus donorum, quorum est animam expedire: & in habitus beatitudinum, quorum est animam perficere. C D

Arist. 2. lib. de ani. tex. 33.

Virtutum, donorum, & beatitudinum officium.

Rursus quoniam rectitudo animæ perfecta requirit, quod ipsa rectificetur secundum duplicem faciem, scilicet superiorem, & inferiorem, & respectu finis, & respectu eorum, quæ sunt ad finem: ideo necesse est animam quantum ad superiorem faciem, in qua consistit imago Trinitatis æternæ, rectificari per tres Theologicas virtutes: vt sicut imago creationis consistit in trinitate potentiarū cum vnitate essentiæ, sic imago recreationis consistit in trinitate habituum cū vnitate gratiæ, per quos anima fertur recte in summā Trinitatem secundum tria appropriata tribus personis: ita quod fides dirigit in summe verum, credendo, & assentiendo; spes in summe arduum, innitendo, & expectando: charitas in summe bonum, desiderando, & diligendo. Necesse est etiam quantum ad inferiorem faciem, animam rectificari per quatuor cardinales virtutes. Nam prudentia rectificat rationalem, fortitudo irascibilem, temperātia concupiscibilem, iustitia vero rectificat omnes has vires in comparatione ad alterum. Et quia illud alterum determinate potest esse proximus, E

Necessita. virtutum in reformatione hominis.

potest etiam idem homo comparari ad seipsum, vt ad alterum: potest etiam esse ipse Deus: hinc est, quod iustitia eitcumire dicitur omnes vires. Dicitur etiam nō tantum virtus cardinalis, verum etiam generalis, comprehendens totius animæ rectitudinem, cum ipsa dicatur rectitudo voluntatis. Vnde ipsa non tantum comprehendit virtutes ordinantes ad proximum, sicut est æquitas, & libertas: verum etiam ad seipsum, sicut est pœnitentia, & innocentia: necnon ad Deum, sicut est latria, pietas, & obedientia.

Iustitia non solum cardinalis, sed generalis virtus.

Postremo quia omnis rectitudo virtutum secundum esse gratuitum manat à gratia tanquam ab origine, & radice, & secundum esse meritorium comparatur ad charitatem sicut ad originem, formam, & finem: hinc est, quod ceteræ virtutes gratuitæ, quoad habitus sunt cōnexæ, & quoad actus meritorios sunt æquales. Hinc est etiam, quod ceteri habitus virtutū possunt esse informes, sola charitate excepta, quæ est virtutū forma. Cum enim habentur sine gratia, & charitate, in quib. consistit vita virtutum, tūc sunt informes. Cum autem superinfunditur gratia, tunc formantur, & decorātur, & Deo acceptabiles fiunt: sicut, & colores absque luce sunt inuisibiles, superueniente autem lumine, fiunt lucidi, pulchri, & aspectui complacentes. Vnde quemadmodum ex luce, & coloribus fit vnum in ratione moturi. & vna lux sufficit ad multos colores illuminandos: sic est gratia, & habitibus informibus cum formātur, fit vnum secundum rationem meritorij, & gratuiti; & vna nihilominus gratia sufficit ad informationē & gratificationem habituum diuersorum.

Virtutes omnes possunt esse informes, charitate excepta.

CAPVT V.

De ramificatione gratiæ in habitus donorum.

DE ramificatione autem gratiæ in habitus donorum hæc tenenda sunt, quod licet plurima sint dona gratiæ gratis datæ, & generaliter omnes habitus diuinitus dati, dona Dei non absurde dici possint, specialiter tamen, & appropriate septem sunt dona Spiritus sancti, quę enumerat, & nominat Isaias, loquens de flore, qui processit de radice Iesse, id est, Christo: de quo dicit quod requiescet super eum Spiritus Domini; Spiritus sapientiæ, & intellectus; Spiritus consilij, & fortitudinis; Spiritus scientiæ, & pietatis, & replebit eum Spiritus timoris Domini. In hac autem enumeratione descendendo procedit à summo, & combinando, vt simul ostendatur donorum distinctio, connexio, origo, & ordo.

Septem dona Spiritus sancti.

Isa. 11. a

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia cum principium reparatiuum per summam liberalitatem, non tantum det gratiam ad rectificandum cōtra obliquitates vitiorum per habitus virtutum, verum etiam ad expediendum contra impedimenta syntomatum per habitus donorum: ideo plurificari debēt dona gratuita, secundum quod necessarium est ad expeditionis sufficientiā. Quoniam igitur anima nostra indiget septiformiter expediri: hinc est, quod ex septiformi causa necesse est Spiritus sancti dona esse septiformia. Indiget namque expediri contra vitiorū obliquitates, quantū ad vires naturales, quo ad superadditas virtutes, in patiendo, in agendo, in contemplando, & vtroque modo.

Septuplex indigentia hominis.

Primo igitur propter vitiorum obliquitates expeditissime repellandas, septem sunt dona Spiritus sancti, vtpote timor, contra superbiam: pietas, contra inuidiam: scientia, contra iram, quæ quasi est quædam insania: fortitudo, contra acidiam, quæ mentem reddit ad bona inualidam: consilium, contra auaritiam: intellectus, contra gulam: & sapientia, contra luxuriam.

Secundo propter expediendas vires naturales, debēt septē dona Spiritus sancti esse. Nam irascibilis indiget expediri

expidiri ad bona tam in prosperia, quam in aduersis: in prosperis expeditur per timoré, in aduersis per fortitudinem. Concupiscibilis autem indiget expediti quantum ad affectionem respectu proximi, & hoc fit per pietatem: & quantum ad affectum respectu Dei, & hoc fit per gustum sapientiæ. Rationalis vero indiget expediri, in veritatis speculatione, electione, & executione: per donum autem intellectus expeditur ad verum speculandum, per donum consilij ad verum eligendum, per donum scientiæ, ad electum exequendum: per donum enim scientiæ recte conuersamur in medio nationis prauæ, & peruersæ.

Tertio propter expedienda septem virtutum officia, septem debent esse Spiritus sancti dona. Nam timor expedit ad temperátiam, timor enim carnes configit, vnde: Confige timore tuo carnes meas: pietas ad veram iustitiam: scientia ad prudentiam; fortitudo ad fortitudinem, seu patientiam: consilium ad spem: intellectus ad fidem: sapientia ad charitatem. Vnde sicut charitas est mater, & consummatio omnium virtutum, sic sapientia omnium donorum, ita vt vere dicat Sapiens: Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius.

Psal.118.p

Sap.7.b

Motiua passionis Christi tria.

Quarto propter expeditionem in patiendo conformiter ad Christũ septem sunt habitus donorum. Christum autem ad patiẽdũ mouit paterna voluntas, humana necessitas, & virtutis strenuitas. Paterna quidem voluntas mouit, vt cognita per intellectum, vt amata per sapientiam, vt in reuerentia habita per timorem. Mouit etiam nostra necessitas, ad quam cognoscendã necessaria est scientia, ad quam miserandam superadditur pietas. Mouit nihilominus virtutis strenuitas, vt prouida in eligendo per consilium: vt vigorosa in perferendo per fortitudiné. Et sic dona debent esse septẽ.

Quinto propter expeditionem in agendo septem dona dantur à Spiritu sancto. Nam ad actionem expediendam necesse habemus expediri. ad declinandum à malo, quod fit per timorem. Necesse etiam habemus expediri, ad proficiendum in bono duplici, vel necessitatis, vel supererogationis. Circa primum expedimur per scientiam & pietatem, ita quod vnum est dirigens, & aliud exequens: circa secundum expedimur per consilium dirigens, & fortitudinem exequentem. Necesse etiam habemus quiescere in optimo, & hoc quantum ad intellectum veri, & quantum ad affectum boni: primum fit per donum intellectus, secundum per donum sapientiæ, in quo est quies.

Ad vitam hierarchicam tres actus necessarij.

Sexto ad expeditionem in contẽplando, dona Spiritus sancti in septenario numero sunt. Nam ad vitam hierarchicam, & contemplatiuam necessarium est animam purgari, illuminari, & perfici. Purgari autem oportet à concupiscentia, à malitia, ab ignorantia, ab infirmitate, seu impotentia. Primum facit timor, secundum pietas, tertium scientia, quartum fortitudo. Illuminari autem indigemus in operibus reparationis, & primariæ conditionis: primum dat consilium, secundum intellectus. Perfici autem habemus per accessum ad summum, quod consistit in vno, & hoc per donum sapientiæ, & sic arcanum contemplationis à lato consummatur quasi in cubito.

Septimo ad expeditionem in actione, & contemplatione, septem debẽt esse dona Spiritus sancti. Nam contemplatiua propter conuersionem ad Trinitatem, tria debet habere dona expedientia, scilicet quantum ad reuerentiam maiestatis, timorem: quantum ad intelligentiam veritatis, intellectum: quantum vero ad sapientiam, siue gustum bonitatis, sapientiam. Actiua vero, quæ versatur in agendis, & sustinendis, debet habere quatuor, scilicet pietatem ad agendum, fortitudinem ad sustinendum: & directiua horum duorum, scilicet scientiam, & consilium. Vnde quia ad

A expeditionem necessaria est directio: ideo fit donorum combinatio, & plurima sunt dona ad intellectum spectantia, quia lux cogitationis vehementer expedit ad dirigendos pedes in viam rectam, & pacis. Luc.1.g

CAPVT VI.

De ramificatione gratiæ in habitus beatitudinum, & per consequens fructuum, & sensuum.

DE ramificatione autem gratiæ in habitus beatitudinum hæc tenenda sunt, scilicet quod septem sunt beatitudines, quas Saluator enumerat in sermone de monte: scilicet paupertas spiritus, mititas, luctus, esuries iustitiæ, misericordia, munditia cordis, & B pax. Ad has vero beatitudines propter sui perfectionem, & plenitudinem duodecim fructus Spiritus, & quinque spirituales sensus consequuntur: qui non dicunt nouos habitus, sed status delectationum, & visus spiritualium speculationum, quibus replentur, & consolantur spiritus virorum iustorum.

Matt.5.a

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum reparatiuum principium sit perfectissimum, & perfectissime reparatiuum, & reformatiuum per donum gratuitum: ideo gratiæ donum ab ipso manans liberaliter, & abunde, ramificari debet vsque ad habitus perfectionum, qui cum fini approximẽt, recto vocabulo nuncupantur ex nomine beatitudinũ: quarum sufficientia, numerus, & ordo colligitur ex inte- C gritate perfectionis, & ex modis perfectionum, & ex dispositionibus ad perfectionem. Primo igitur ad integritaté perfectionis requiritur necessario perfectus recessus à malo, perfectus processus in bono, & perfectus status in optimo. Quoniam autem malum aut procedit ex tumore superbiæ, aut ex rancore malitiæ, aut ex languore concupiscentiæ: ideo ad perfecte elongandum ab hoc triplici genere mali, tres sunt necessariæ beatitudines: scilicet paupertas spiritus elongans à malo tumoris: mititas elõgans à malo rancoris: & luctus elongans à malo libidinis & languoris concupiscẽtialis. Quia vero perfectus processus in bono attẽditur secundum diuinam imitationem, & vniuersæ viæ Domini misericordia, & veritas: hinc est, quod duplex D est beatitudo, secundum has duas vias, scilicet esuries, siue zelus iustitiæ & affectus misericordiæ. Quoniam autem status in optimo est vel per limpidã cognitionem, vel per tranquillam affectioné: hinc est, quod sunt duæ vltimæ beatitudines; scilicet munditia cordis ad Deum videndum, & pax mentis ad perfecte fruendum.

Integritas perfectionis quibus constet.

Tres beatitudines contra triplex malum.

Psal.24.b

Secundo etiam si modi perfectionum attendantur, debent esse septem habitus beatitudinũ. Nã est perfectio religionis, prælationis, & internæ sãctitudinis. Ad perfectionem auté religionis necessario requiritur abdicatio boni priuati, acceptatio boni fraterni, & appetitio boni æterni. Primum fit per paupertaté spiritus, secundum per mititatem affectus, tertiũ per amaritudinem luctus. Ad perfectionem vero prælationis duo necessario requirũtur, scilicet zelus iustitiæ, & affectus E misericordiæ: Misericordia enim & veritas custodiunt regem. Secundum hæc duo disponi debet regimen prælationis in Ecclesia militante. Ad perfectionem autem internæ sanctitudinis necessario requiritur puritas conscientiæ, & tranquillitas totius animæ per pacem Dei omnem humanum sensum exuperantem.

Perfectio triplex.

Prou.20.d

Phil.4.b

Tertio si attendantur dispositiones præambulæ, septem debẽt esse beatitudines. Timore enim facit recedere à malo, & à mali occasione: & quia radix malorũ omnium est cupiditas: ideo timor disponit ad spiritus paupertatem, in qua simul iungitur humilitas cũ paupertate, vt sic elõgetur vir perfectus à fõte omnis culpæ, scilicet à superbia, & cupiditate. Et hinc est, quod

1.Tim.6.a

D paupertas

paupertas spiritus est fundamentum totius perfectionis Euangelicæ. Vnde primo oportet hoc fundamentum sternere, qui vult ad culmẽ perfectionis peruenire, secundum illud: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quæ habes. Ecce perfecta paupertas, quæ nihil sibi prorsus retinet: Et sequere me. Ecce humilitas, quæ facit quod homo abnegando seipsum, tollat crucem suam, & sequatur Christum, qui est totius perfectionis principalissimum fundamentũ. Disponit ergo timor ad spiritus paupertatem. Pietas autem ad mititatem: nam qui pie ad aliquem afficitur, nec illum irritat, nec ab illo irritatur. Scientia vero disponit ad luctum, quoniam per sciẽtiam cognoscimus nos à statu beatitudinis relegatos in hanc vallem miseriæ, & lacrymarum. Fortitudo autem disponit ad esuriem iustitiæ; qui enim fortis est tam auide se tenet cum iustitia, vt malit à vita corporali, quam à iustitia separari. Consilium vero disponit ad misericordiam: nihil enim Deus magis consulit in Scriptura, quam facere misericordiam, quod super omnia reputat holocausta. Intellectus autem disponit ad cordis munditiam: nam speculatio veritatis mundat eor nostrum ab omnibus phantasiis. Sapientia vero disponit ad pacem: nam sapientia iungit nos summe vero, & bono, in quo est finis, & trãquillitas totius nostri rationalis appetitus.

Math. 19.c
Matt. 16.d

Qua pace adepta, necessario sequitur superabundans delectatio spiritualis, quæ in duodenario fructuũ Spiritus continetur, ad insinuandam superabundantiam delectationum. Est enim duodenarius numerus abundans, in quo insinuatur spiritualium charismatũ exuberantia, quibus fruitur, & delectatur anima sancta: & tunc est homo ad contemplationem idoneus, & ad aspectus, & amplexus sponsi, & sponsæ, qui fieri habent secundum sensus spirituales, quibus videtur Christi sponsi summa pulchritudo, sub ratione splendoris: auditur summa harmonia, sub ratione verbi: gustatur summa dulcedo, sub ratione sapientiæ comprehendentis vtrumque, verbum, scilicet & splendorem: odoratur summa fragrãtia, sub ratione verbi inspirati in corde: astringitur summa suauitas, sub ratione Verbi incarnati inter nos habitantis corporaliter, & reddentis se nobis palpabile, osculabile, amplexabile, per ardentissimam charitatem, quæ mentẽ nostrã per ecstasim, & raptum transire facit ex hoc mundo ad Patrem.

Duodecim fructus spirituales.

Ex dictis igitur manifeste colligitur, quod habitus virtutum ad exercitiũ principaliter disponunt actiuæ. Habitus vero donorum ad actum contemplatiuę. Habitus autem beatitudinum ad perfectionẽ vtriusque. Fructus vero Spiritus, qui sunt charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas, dicunt delectationes consequentes opera perfecta. Sensus vero spirituales dicunt perceptiones mentales, circa veritatem contemplandam: quæ quidem contemplatio fuit in prophetis, per reuelationem quantum ad triplicem visionem, scilicet corporalem, imaginatiuam, & intellectualem. In aliis vero iustis reperitur per speculationem, quæ incipit à sensu, & peruenit vsque ad imaginationem & de imaginatione ad rationem, de ratione ad intellectũ, de intellectu ad intelligentiam, de intelligentia vero ad sapientiam, siue notitiam excessiuã, quæ incipit hic in via, sed consummatur in gloria sempiterna. Ea his gradibus consistit scala Iacob, cuius cacumen attingit cœlum: & thronus Salomonis, in quo residet Rex sapientissimus, & vere pacificus, & amorosus, vt spõsus speciosissimus, & desiderabilis totus: in quem desiderant angeli prospicere, & ad quem suspirat desiderium sanctarum animarum: sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum. Quo quidem desiderio feruentissimo ad modum ignis spiritus noster non solum efficitur agilis ad ascensum, verum etiam quadam

Gal. 5. d
Gen. 28.c.
3.Reg. 10.c
1.Petr. 1.c
Psal. 41.a

ignorantia docta, supra seipsum rapitur in caliginem & excessum, vt non solum cum sponsa dicat: In odorem vnguentorum tuorum currimus, sed etiam cum Propheta psallat: Et nox illuminatio mea in delitiis meis. Quam nocturnam & delitiosam illuminationem, nemo nouit nisi qui probat; nemo autem probat nisi per gratiam diuinitus datam, quæ quia nemini datur, nisi ei, qui se exercet ad illam, ideo deinceps consideranda sunt exercitia meritorum.

Cant. 1. a
Psal. 138.b

CAPVT XII.

De exercitio gratiæ respectu credendorum.

QVarto igitur restat considerare gratiam, quãtum ad exercitia meritorum. Circa quod consideranda sunt quatuor. Primo de exercitatione gratiæ in credendis, cuiusmodi sunt articuli fidei: secundo in diligendis, cuiusmodi sunt illa, quæ spectant ad ordinem diligendi: tertio in exequendis, cuiusmodi sunt præcepta legis diuinæ: quarto in postulãdis, cuiusmodi sunt petitiones orationis Dominicæ. De credendis autem, hæc tenenda sunt, quod licet per fidem astringamur credere plurima, quæ sunt supra ratio[n]em, & generaliter omnia, quæ continentur, & asse[run]tur in canone sacræ Scripturæ: specialiter tame[n] proprie articuli fidei dicuntur illi, qui continentur in serie symboli Apostolici: qui quidem vno modo sunt duodecim, si habeatur respectus ad eos, qui symbolum ediderunt, alio modo quatuordecim, si consideremus, quæ radicaliter sunt credenda, tanquam omnium credendorum fundamenta.

Articuli fidei quomodo duodecim, quomodo quatuordecim.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium in seipso sit summe verum & bonum, in opere vero suo sit summe iustum & misericors, & summe vero debeatur firma assensio, summe bono fruens dilectio, summe iusto vniuersalis subiectio, summe misericordi fiducialis inuocatio, & gratia sit ordinatiua mentis nostræ ad primi principij culturam debitam: hinc est, quod ipsa dirigit, & regulat ad debita, & meritoria exercitia, in credendis, amãdis, exequendis, & postulandis, secundum quod requirit, summa veritas, bonitas, iustitia, & misericordia in Trinitate beata. Quoniam igitur veritati est credendum, & maiori veritati magis est credendũ, & summæ veritati per consequens summe est credendum, & veritas primi principij in infinitum maior est omni veritate creata, & luminosior omni lumine intellectus nostri: hinc est, quod ad hoc, quod intellectus noster sit recte ordinatus in credendis, necesse est quod plus credat summæ veritati, quam sibi, & quod se redigat in obsequium Christi: ac per hoc quod non solum credat, quæ sunt secundum rationem, verumetiam, quæ sunt supra rationem, & contra sensuum experientiam: quod si recusat, non exhibet summæ veritati debitam reuerentiam, dum iudicium industriæ propriæ præfert dictamini lucis æternæ, quod esse non potest absque tumore superbiæ, & elationis improbandæ.

Rursus, quia veritas supra rationem, siue præter rationem est veritas non visa, nec apparens, sed magis occulta, & ad credendum difficillima: ideo ad hoc quod firmiter credatur, necessaria est illustratio veritatis animam eleuans, necessaria est etiam testificatio auctoritatis animã firmans. Primum fit per fidem infusam, secundum per scripturam authenticam, quorum vtrumque est à veritate summa per Iesum Christum, qui est splendor & Verbum, & per Spiritum sanctum, qui veritatem ostendit, & dicit, & nihilominus credere facit. Hinc est quod auctoritas præbet fulcimẽtum fidei, & fides assentit auctoritati. Et quia auctoritas principaliter residet in sacra Scriptura, quę per Spiritum sanctum est condita tota, ad dirigendam fidem

Ad firmiter credendum duo sunt necessaria.

carbo

catholicam; hinc est, quod vera fides à Scriptura non dissonat, sed ei assentit assensione non ficta.

Postremo, quia veritas ad quam credendam arctamur per fidem, & de qua sacra Scriptura agit principaliter, non est veritas quæcumque, sed veritas diuina, vel vt est in natura propria, vel vt est in natura assumpta, nam in huius veritatis cognitione consistit & præmium patriæ, & meritum viæ: hinc est quod articuli fidei, qui sunt fidei fundamenta, aut spectant ad diuinitatem, aut ad humanitatem. Et quoniam diuinitas habet cõsiderari in tribus personis, scilicet in patre generante, Filio genito, & Spiritu sancto procedente: & quadriformi operatione, scilicet creatione in esse naturæ, recreatione in esse gratiæ, resuscitatione in reparatione vitæ, & glorificatione in collatione gloriæ: hinc est, quod articuli spectantes ad deitatem sunt septẽ. Similiter, quia humanitas Christi habet considerari vt concepta de Spiritu sancto, vt nata de Virgine, vt patiens in cruce, vt descendens ad infernũ, vt resurgens a morte, vt ascendens in cœlũ, vt veniens ad finale iudicium: hinc est, quod septẽ sunt articuli spectãtes ad humanitatẽ: & sic sunt in vniuerso quatuordecim, ad modum septem stellarum, septẽ candelabrorũ aureorum, in quorum medio Filius hominis ambulabat.

Distinctio articulorum fidei.

Apoc. 1. c. d

Quoniam ergo vnus est Christus in natura diuina & humana, & vna tantum est veritas summa, quæ est ratio credendi, vna prima summa & sola, quæ nõ mutatur per tempora: hinc est, quod de omnibus prædictis articulis vna tantum est fides & eadem, nõ mutata, tam in præsentibus, quam in præteritis, quam in futuris; licet magis clara sit & explicita in eis, qui Christum sequuntur, quam in eis, quæ præcesserunt eius aduentũ: sicut nouum Testamentum clarius est, quam vetus, in quibus prædicti articuli continentur. Et quia Spiritus sanctus hos articulos fidei in Scripturarum profunditate contentos, in vnum cõpegit per duodecim Apostolos, tamquam per testes firmissimos: hinc est, quod prædicti articuli in vnum symbolum Apostolorum collecti fuerunt. Et ideo secundum Apostolos componentes, duodecim articuli dici possunt: quia quilibet Apostolus in ædificationem fidei posuit vnum articulum, quasi lapidem vnum viuum: quod Spiritus sanctus recte præfigurauit in duodecim viris qui duodecim lapides de Iordanis alueo extraxerunt ad altare Dominicum construendum.

Vna & eadem est fides omnium articulorum.

Ios. 4. d

CAPVT VIII.

De exercitio gratiæ respectu diligendorum.

Aug. lib. 1. de Doctr. Chris. c. 23. to. 3. ex quo Mag. 3. sen. dist. 28. 5. Hic potest. & dist. 29.

DE diligendis autem hæc tenenda sunt, quod licet omnia opera diuina sint valde bona, quatuor tamẽ proprie sunt ex charitate diligenda: scilicet Deus æternus, quod nos sumus, proximus noster, & corpus nostrum. In quorum dilectione seruandus est ordo, & modus, vt Deus diligatur primo, & super omnia, & propter se: secundo quod nos sub Deo, & pro Deo: tertio proximus noster, sicut & nos; quarto corpus nostrum infra nos, & infra proximum, tamquam bonum minus præcipuum. Ad hoc autem exequendum datur vnus charitatis habitus, & duplex mandatum, in quo pendet vniuersitas legis, & prophetarum, non solum quantum ad vetus testamentum, verumetiam quantum ad nouum.

Matt. 22. d

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est, quia primum principium hoc ipso, quod primum est summum; & hoc ipso quod summum, est summe bonum: & hoc ipso quod summe bonum, est summe beatũ, & summe beatificatiuũ: & hoc ipso quod summe beatificatiuũ, est ipso summe fruendũ; & hoc ipso, quod est eo summe fruendum, summe est ei inhærendum per amorem, & in eo quiescendum tamquam in

Quatuor esse diligenda.

A fine. Quoniam ergo amor rectus, & ordinatus, qui charitas appellatur, principaliter fertur in illud bonũ, quo fruitur, & in quo quiescit, & hoc ipsum est ratio diligendi: hinc est, quod illud præcipue diligit tanquam beatificatiuũ, & cetera per consequens, quæ per illud idonea sunt beatificari. Quoniam igitur nobiscũ ad beatitudinem natus est proximus peruenire: natum est etiam peruenire & corpus nostrum, tanquam beatificabile cum spiritu: hinc est, quod quatuor tanquam ex charitate diligenda esse dicuntur, scilicet Deus, & proximus, spiritus noster, & corpus nostrum.

Rursus quoniam Deus est supra nos, tanquam bonum supremum; spiritus noster intra nos tanquam bonum intrinsecum, & proximus noster iuxta nos, tamquam bonum cognatum; corpus vero nostrum infra nos, tamquam bonum subiectum: hinc est, quod hic debet seruari ordo in diligendo, vt primo Deus diligatur super omnia, & propter seipsum secundo: spiritus noster sub Deo supra omne bonum caducum: tertio proximus noster iuxta nos ad consimile bonũ: quarto corpus nostrum infra nos sicut bonum infimum: & in eodem gradu contineri debet corpus proximi, quia vtrumque tenet rationem inferioris boni respectu spiritus nostri.

Ordo seruandus in dilectione.

Postremo, quia amor est pondus mentis, & origo omnis affectionis mentalis qui de facili reflectitur in se, & difficulter tendit in proximum, & difficilius eleuatur in Deũ: hinc est, quod licet quatuor sint diligenda ex charitate, duplex tamen datur mandatum, vnum quod dirigit in Deum, aliud quod dirigit in proximũ. Et quia omnia præcepta, vel ad Deum referũtur tamquam in finem, vel ad proximum, tamquam in illud, quod est ad finẽ; hinc est, quod in his duobus mãdatis clauditur collectio mandatorũ, & comprehensio omnium Scripturarum, & charitas ipsa est radix, forma, & finis virtutum, quæ iungit omnes cum vltimo fine, & ligat omnia ad inuicem simul, & ordinat: ac per hoc ipsa est pondus inclinationis ordinatæ, & vinculum colligationis perfectæ; ordinem quidem seruans respectu diligendorum diuersorum, quantum ad affectum pariter, & effectum: vnitatem autem habens in habitu quantum ad vnum finem, & vnum principale dilectum, quod est ratio diligendi respectu omnium aliorum dilectorum, quæ per amoris vinculum nata sunt colligari in vnum Christum quãtum ad caput & corpus, quod vnitatẽ continet in se saluandorum: quæ vnitas nunc inchoatur in vita, sed consummatur in æterna gloria, iuxta quod Dominus orat; vt sint vnũ, sicut & nos vnum sumus, & ego in eis, & tu in me, vt sint consummati in vnum. Qua vnitate consummata per vinculum charitatis, erit Deus omnia in omnibus æternitate certa, & pace perfecta, eruntque omnia per amorem communia cõmunione ordinata, & ordinatione connexa, & cõnexione indissolubiliter alligata.

Duobus mandatis mandata omnia clauduntur.

Charitas radix, forma, & finis virtutum.

Ioan. 17. d

1. Cor. 15. d

CAPVT IX.

De exercitio gratiæ respectu agendorum, præceptorum & consiliorum.

DE præceptis autem legis diuinæ hoc tenendum est, quod in lege Mosaica sunt præcepta iudicialia, figuralia, & moralia: vtpote decem præcepta decalogi in duabus tabulis conscripta digito Dei. Lex autem Euangelica iudicialia temperat auferendo, figuralia euacuat adimplendo, moralia consummat adiiciendo. Adiicit autem documenta instruentia, promissa excitantia, & consilia conficientia: cuiusmodi sunt consilium paupertatis, consilium obedientiæ, & consilium castitatis, ad quæ implenda inuitat Dominus noster IESVS Christus eum, qui vult esse perfectus

Præceptorum diuersitas.

Exod. 13. d

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia primum principium, sicut est summe bonum in seipso, sic est summe iustum in opere suo, & vniuerso regimine disponendo. Quoniam ergo summe iusti est zelare iustitiam, non tantum in se, verumetiam in altero: iustitia autem consistit in conformando se regulis iuris: hinc est, quod diuinæ iustitiæ est regulas iustitiæ homini imprimere & exprimere, non tantum dictando, per modum veritatis erudientis, sed etiam præcipiendo, & obligando, per modum voluntatis imperantis. Et quoniam gratia facit voluntatem nostram voluntati diuinæ conformem, ipsius est disponere nos ad obtemperandum, & subiacendum illis regulis iustitiæ, secundum dictamē legis diuinitus datæ.

Præceptis diuinis dupliciter obtemperare contingit.

Rursus quoniam diuinis imperiis dupliciter obtemperare contingit, videlicet ex timore pœnæ, vel ex B amore iustitiæ: & primum est imperfectorū, secundum autem perfectorum; ideo duplicem Deus homini cōtulit legem, vnam timoris, & alteram amoris: vnam in seruitutem generantem, & alteram in adoptionem filiorum Dei transferentem. Ac per hoc, quia timentibus & imperfectis competit, vt terreantur per iudicia, & manuducantur per signa, & dirigantur nihilominus per præcepta: hinc est, quod lex Mosaica, quæ est lex timoris, continet iudicialia, & figuralia, & moralia. Perfectis autem & amantibus competit aperta instructio documentorum, larga promissio præmiorum, & alta perfectio consiliorum: hinc est, quod lex Euangelica cōtinet ista tria. Et ideo dicitur lex Mosaica differre ab Euangelica: quia illa figuræ, hæc veritatis: illa lex C pœnæ, hæc gratiæ: ills litteralis, & ista spiritualis: illa occidēs, & ista viuificās: illa timoris, & ista amoris: illa seruitutis, & ista libertatis: illa oneris, & ista facilitatis.

Mosaicæ, & Euangelicæ legis discrimen.

Inst. de iustit. & iu. §. penult.

Postremo quoniam regulæ spectātes ad iustitiæ necessitatem, continentur in diuinis præceptis, & iustitiæ est ius suum vnicuique reddere; necesse est, quod præcepta moralia quædam sint, quæ ordinent nos ad Deum, quædam ad proximum secundum duplex charitatis præceptum, quod Spiritus sanctus voluit insinuare per duarum mysterium tabularum: & ideo digito Dei scriptæ dicuntur. Et quia Deus est trinus, Pater scilicet, & Filius, & Spiritus sanctus, cui cōpetit summa maiestas adoranda, veritas profitenda, & charitas acceptanda, secundum vim irascibilem, rationalem, & D concupiscibilem, per actum operis, oris, & cordis: ideo triplex est mandatum primæ tabulæ, correspondens tribus præmissis, scilicet adorationis subiectiuæ, iurationis verificæ, & sabbatizationis sacratæ. Quia vero proximus est imago Trinitatis, & ei, quantum præfert imaginem Patris, debetur pietas; inquantum imaginē Filij, debetur veracitas; inquantum imaginem Spiritus sancti debetur benignitas: hinc est, quod septem sunt mandata, quæ ad secundam tabulam spectant. Nam penes pietatem duo sunt, vnum, quod pietatem mandat, scilicet de patre honorando: alterum, quod impietatem vetat, scilicet de non occidendo. Penes veracitatem vero, quæ principaliter consistit in verbo, accipitur vnum, scilicet de falso testimonio non ferēdo. Penes benignitatem vero, cui opponitur cupiditas E & concupiscentia, quarū vtraque potēst esse in opere, vel in corde, accipiuntur quatuor, scilicet nō mœchaberis: non concupisces vxorem: non furtum facies: & non concupisces rem alienam. Et habent hæc ordinari, secundum maiora, vel minora nocumenta, per quę infringi potest iustitia. Et sic regulæ spectātes ad iustitiæ necessitatem debent contineri in decem præceptis. Quoniam autem iustitia ad perfectionem peruenit, dum perfecte se elongat à malo, & quantum ad culpam, & quantum ad causam: & omne malū oritur ex triplici radice, scilicet concupiscentiæ carnis, & concupiscentiæ oculorum, & superbiæ, vitę; hinc est, quod

Exod. 13. d
Sufficientia præceptorum Decalogi.

A tria sunt consilia Euangelica, perfecte nos elongantia à triplici radice prædicta. Quæ ideo sunt consilia, quia vt perfecte faciant recedere à malo, non solum separant ab illicitis, verumetiam à licitis, & concessis, quæ possunt esse occasio mali: ac per hoc non solum iustitiam continent sufficientem, verumetiam superabundantem, secundum quod competit perfectioni Euangelicæ legis, & exercitationi gratiæ perficientis.

1. Io. 2. c.

CAPVT X.

De exercitio gratiæ respectu petendorum, & orandorum.

DE petitionibus autem orationis Dominicæ hoc tenendum est, quod licet Deus sit liberalissimus, B & promptior ad dandum, quam nos ad accipiendum; tamen à nobis vult orari, vt occasionē habeat largiēdi dona gratiæ Spiritus sancti. Vult autem orari, non solum oratione mentali, quæ est ascensus intellectus in Deum, verumetiam vocali, quæ est petitio decentium à Deo, non solum per nosipsos verumetiam per Sanctos, tamquā per adiutores nobis diuinitus datos, vt quod minus digni sumus impetrare per nos, impetrare valeamus per Sāctos. Et quia quid oremus, secūdū quod oportet, nescimus, ne vagaremur incerti, formā nobis tribuit Dominus, & Deus noster Christus in oratione, quā composuit: in qua sub septenario petitionū numero vniuersitas cōprehēditur petendorū.

Cur Deus à nobis requirat orandi assiduitatem.

Rom. 8. e

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc C est: quia primum principium sicut est summe verū & bonū in seipso, sic misericors & iustum in opere suo: Et quia misericordissimum est, ideo libentissime condescēdit humanæ miseriæ per infusionem gratiæ suæ, Quia vero simul cum hoc iustū est, ideo donum perfectum non dat, nisi desideranti: non dat gratiam, nisi regratianti: non impendit misericordiam, nisi miseriā cognoscenti, vt salua sit libertas arbitrij, & nō vilescat nobilitas doni, & integer perseueret cultus honoris diuini. Quoniā ergo orantis est affectare subsidium, proprium allegare defectum, & gratias agere propter beneficium gratis datū: hinc est quod oratio disponit ad susceptionem diuinorum charismatum, & Deus orari vult ad hoc, vt munera largiatur. Rursus D quia ad hoc, quod desiderium efficaciter sursum tendat ad impetrandū dona diuina, necesse est, quod affectio nostra sit feruida, & cogitatio in vnū collecta, & expectatio nostra sit certa, & firma; & quia cor nostrum frequenter est tepidum, frequenter dispersum, frequēter etiam pauidum propter peccati remorsum nec audens per seipsum comparere ante Dei conspectum; hinc est quod Dominus voluit nos non tantum orare mentaliter, verumetiam vocaliter, ad nostri affectus excitationem per verba, & ad recollectionem cogitationum per sensum verborum. Voluit etiam nos orare per Sanctos, & Sanctos pro nobis, ad dandam fiduciam pauidis, & quod non audēt, vel non possunt impetrare per se, per idoneos impetratores obtineant, ac per hoc in orantibus humilitas conseruetur: in Sā- E ctis intercedentibus dignitas declaretur: in omnibus etiam Christi membris charitas, & vnitas ostēdatur; qua quæ inferiora sūt ad superiora fiducialiter recurrāt, & superiora inferioribus liberaliter cōdescendāt.

Oratio mentalis, & inuocatio Sanctorum.

Postremo quia Deus iustus & misericors exaudire non debet nisi in his, quæ spectant ad suum honorē, & ad nostram salutem huiusmodi autē sūt, quæ spectant ad præmium patriæ, & ad viaticū viæ, & prima sunt tria, & sequentia quatuor: hinc est, quod petitiones Dominicæ orationis, quæ docent, quid petere vtiliter debeamus, sunt septem. Quæ enim spectant ad diuinum honorem, & præmium patriæ, sunt tria, scilicet intelligentia veritatis, reuerentia maiestatis, &

Orationis Dominicæ petitiones septem, & breuis earū summa.

concordia

concordia voluntatis. Siue per alia verba, Vel est visio summi veri, quod non videtur nisi à mondis, & à Sanctis, & hæc petitur, cum dicitur: Sanctificetur nomen tuum, id est tui nominis notitia perfectis Sanctis, & mundis donetur. Vel est tentio summi ardui, quæ reges facit, & per quam regnum habetur, & hæc petitur, cum dicitur: Adueniat regnum tuum. Vel est fruitio summi boni, quæ non datur, nisi his, qui voluntates suas habent diuinæ voluntati conformes, & hæc petitur cum dicitur: Fiat voluntas tua sicut in cœlo, & in terra. Quæ autem spectant ad transitum viæ, aut respiciunt collationem boni conferentis, aut amotionem mali nocentis. Collatio autem boni conferentis petitur in pane quotidiano, siue supersubstantiali, in quo petitur quidquid necessarium est ad conseruationem vitæ præsentis, siue secundum spiritum, siue secundum corpus. Amotio autem mali nocentis petitur in tribus petitionibus vltimis: quia omne malum aut tenet rationem præteriti, aut futuri, aut præsentis. Vel aliter, aut tenet rationem mali culpæ, aut pugnæ, aut pœnæ. Primum petitur amoueri in dimissione debitorum: secundum in victoria tentationum: tertium, & vltimum in liberatione ab oppressione malorum. Et sic septem in vniuerso sunt petitiones, in quibus vniuersaliter petitur quidquid petendum est. Et hoc quidem satis recte, vt septenarius petitionum respondeat septenario diuinorum charismatũ, & donorum gratiæ septiformis. Propter quod notandum est, quod septiformem septenarium proponit nobis sacra Scriptura cōsiderandum, scilicet vitiorum capitalium, Sacramentorum, virtutum, donorum, beatitudinum, petitionum, & dotum gloriosarum, trium scilicet spiritualium, & quatuor corporalium, vt inferius apparebit. Proponit ergo septenarium vitiorum, tamquam primum, à quo debemus recedere: septenarium Sacramentorum secundum, per quem debemus incedere: septenarium dotum vltimum, quem debemus appetere: septenarium petitionum penultimum, quo debemus petere: septenarium autem virtutum, donorum, & beatitudinum, triplicem intermedium, per quem debemus transire: vt sic septies in die laudantes nomen Domini, & orantes, impetremus gratiam septiformem virtutum, donorum, & beatitudinum, qua vincamus septiformem pugnam vitiorum capitalium, & perueniamus ad septiformem coronam dotum gloriosarum, adiuuante nihilominus septiformi medicina Sacramentorum diuinitus ad reparationem humani generis statutorum.

Septenarius septiformis ex sacra scriptura.

Psal. 118.

S. BONAVENTVRÆ EXIMII Ecclesiæ Doctoris, Breuiloquij

SEXTA PARS.

IN QVA DE MEDICINA SACRAMENTALI AGITVR.

CAPVT I.

De Sacramentali origine.

Propositio agendorum in sexta parte Breuiloquij.

POSTQVAM actum est de Trinitate Dei, de creatura mundi, de corruptela peccati, de incarnatione Verbi, & de gratia Spiritus sancti: iam nunc sexto agendum est de medicina sacramentali. Circa quam consideranda sunt. Agendum est enim de Sacramentorum origine, variatione, distinctione, institutione, dispensatione, iteratione, & vniuscuiusque integritate. De origine igitur Sacramentorum hoc tenendum est, quod Sacramenta sunt signa sensibilia

A diuinitus instituta tamquam medicamenta, in quibus sub tegumento rerum sensibilium diuina virtus secretius operatur: ita quod ipsa ex similitudine naturali repræsentant, ex institutione significant, ex sanctificatione conferunt aliquam spiritualem gratiam, per quam anima curatur ab infirmitatibus vitiorum, & ad hoc principaliter ordinantur tamquam ad finem vltimum: valent tamen ad humiliationem, eruditionem, & exercitationem, sicut ad finem, qui est sub fine.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia principium reparatiuũ, quod est Christus crucifixus, Verbum scilicet incarnatum, quod sapientissime dispensat omnia, quia diuinum, & clementissime curat, quia diuinitus incarnatum, sic debet reparare, B sanare, & saluare humanum genus ægrotum, secundũ quod competit ipsi ægrotanti, ægritudini & occasioni ægrotandi, & ipsius ægritudinis curationi. Ipse autem medicus est Verbum incarnatum, Deus, scilicet inuisibilis in natura visibili. Homo ægrotās est non tantũ spiritus, nec tantum caro, sed spiritus in carne mortali. Morbus autē est originalis culpa, quæ per ignorantiā inficit mentem, & per concupiscentiā inficit carnem. Origo autem huius culpæ, licet principaliter fuerit ex consensu rationis; occasionem tamen sumpsit à sensibus carnis. Ad hoc ergo, quod medicina correspondēs esset omnibus supradictis, oportuit, quod non tantum esset spiritualis, verumetiam aliquid haberet de sensibilibus signis: vt sicut hæc sensibilia fuerunt animæ C occasio labendi, ita essent ei occasio resurgendi. Quoniam igitur signa sensibilia, quantum est de se, non habent efficacem ordinationem ad gratiam, licet habeāt longinquam repræsentationem de sui natura; hinc est quod oportuit, quod ab auctore gratiæ instituerentur ad significandum, & benedicerentur ad sanctificandũ: vt sic essent ex naturali similitudine repræsentantia: ex adiuncta institutione significantia: ex superaddita benedictione sanctificantia, & ad gratiam præparantia, per quam curaretur & sanaretur anima nostra. Rursus, quoniam gratia curatiua non datur elatis, incredulis, & fastidiosis; ideo oportuit hæc signa sensibilia diuinitus dari, quæ non solum sanctificarent, & gratiam conferrent, ac per hoc sanarent, verum etiam significatione audirent, & susceptione humiliarent, & di- D uersificatione exercitarent: vt sic per exercitationem exclusa acidia à concupiscibili: per eruditionem exclusa ignorantia à rationali: per humiliationem exclusa superbia ab irascibili, tota anima curabilis fieret à gratia Spiritus sancti: quæ reformat nos secundum has tres potentias, ad imaginem Trinitatis, & Christi. Postremo quoniam per huiusmodi signa sensibilia diuinitus instituta, gratia Spiritus sancti suscipitur, & in eis ab accedentibus inuenitur: hinc est, quod huiusmodi Sacramenta dicuntur gratiæ vasa & causa: non quia gratia in eis substantialiter contineatur, vel causaliter efficiatur, cum in sola anima habeat collocari, & à solo Deo habeat infundi: sed quia in illis, & per illa gratiam curationis à summo medico Christo ex E diuino decreto oportet hauriri, licet Deus non alligauerit suam gratiam Sacramentis.

Sacramentum cur sensibile signum.

Sacramenta quo modo vasa, & causa gratiæ.

Ex præmissis igitur apparet nō solum, quis sit Sacramētorũ ortus, verumetiam quis vsus, & quis fructus. Nam ortus eorum est Christus Dominus. Vsus autem est actus exercitatiuus, eruditiuus & humiliatiuus. Fructus autem est hominũ cura, & salus. Patet etiam quæ sit causa efficiēs Sacramētorum, quia diuina institutio: quæ materialis, quia signi sensibilis repræsentatio: quæ formalis, quia gratuita sanctificatio: quæ finalis, quia hominum medicinalis curatio. Et quia denominatio fit à forma, & fine; hinc est, quod dicuntur Sacramenta, quasi medicamenta sanctificantia. Per hæc enim

anima à fœditate vitiorum reducitur ad sanctificationem perfectam, Et ideo licet fint corporalia & sensibilia, sunt tamen medicinalia, & ob hoc veneranda tamquam sancta: quia sacra significant mysteria, ad sacra præparant charismata, à sacratissimo Deo data, sacra institutione & benedictione diuinitus consecrata, ad cultum sacratissimum Dei in sacra Ecclesia constituta, vt merito dici debeant Sacramenta.

CAPVT II.

De Sacramentorum variatione.

DE variatione autem Sacramentorum hoc tenendum est, quod Sacramenta ab initio ad curationem hominis sunt instituta, & semper cum morbo hominis cucurrerunt, & vsque in finem sæculi perdurabunt sed alia fuerunt in lege naturæ, alia sub lege scripta, alia sub lege gratiæ. Et in his omnibus illa, quæ posteriora sunt significatione, sunt euidentiora, & effectu gratiæ digniora. In lege enim naturæ fuerunt oblationes, sacrificia, & decimationes. In lege autem scripta introducta est circumcisio, & adiuncta est expiatio, & superaddita est oblationum, decimationum, & sacrificiorum multiformis distinctio. In lege autem noua statuta sunt Sacramenta numero pauciora, vtilitate potiora, virtute efficaciora, & præeminentia digniora, in quibus est impletio simul, & euacuatio Sacramentorum omnium prædictorum.

Sacramenta legis naturæ, scriptæ, & gratiæ.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorũ hæc est: quia Verbum incarnatum, quod est reparationis nostræ principium, & fons & origo Sacramētorum, cum sit clementissimum, & sapientissimum; eo quod clementissimum est, non permisit quod curreret morbus peccati sine remedio Sacramenti: eo vero quod sapientissimum est, ideo iuxta dictamen suæ immutabilis sapientiæ cuncta ordinatissime gubernantis, diuersa adhibuit medicamenta, & varia secundum mutationem variam temporum diuersorum. Quoniam ergo ab initio præcurrente tempore, & aduentu Saluatoris magis ac magis appropinquante, semper magis ac magis effectus salutis creuit, & cognitio veritatis; congruum fuit, & ipsa signa salutis per successionem temporum alia post alia variari: vt effectus gratiæ diuinæ in salutem cresceret, simulq; & ipsa significatio in ipsis signis visibilibus euidentior appareret. Et ideo primum per oblationes, postea per circumcisionē, ad vltimum per baptismalem ablutionem, expiationis, & iustificationis Sacramentum formaliter institutum est: quia eiusdem mundationis forma, & similitudo in oblatione quidem occulte innuitur, in circumcisione vero euidentius exprimitur, per baptismum autem manifestius declaratur. Et hinc est quod illa primi temporis Sacramenta, sicut dicit Hugo, fuerunt sicut veritatis vmbra: medij temporis sicut figura, seu imago: postremi, scilicet gratiæ, sicut corpus, quia intra se veritatem & gratiam curatricem continent, quam præsentant, & præsentialiter conferunt, quod promittunt.

Hugo de S. Vict. Dial. de Sacram. leg. nat. & script. longissime post med.

Rursus quoniam præsentia veritatis, & gratiæ, quæ in lege gratiæ exhibetur ratione suæ excellentiæ, & multiformitatis in opere & virtute, per vnum signum exprimi non poterat, vt decebat; hinc est, quod in omni tempore, & lege plura fuerunt Sacramenta data, ad illam veritatem, & gratiam exprimendam: sed præcipue in tempore legis figuræ, cuius est figurare, multa signa & varia præcesserunt, quæ sua varietate Christi gratiam multipliciter exprimerent, & excellentius commendarent, & multipliciter commendando nutrirent paruulos, exercerent imperfectos, & duros onerando frangerent, & ad iugum gratiæ domarent, & quodam modo emollirent.

Quare in omni lege plura fuerint Sacramenta.

Postremo, quoniam superueniente veritate, cessat A vmbra, & figura prænuncians sortitur finē intentum, quo habito, cessare debet eius vsus & actus; hinc est, quod gratia superueniente, vetera Sacramenta & signa impleta sunt pariter & sublata; quia signa erant prænostica futurorum, & quasi prænunciantia de longinquo, & noua nihilominus instituta tamquam demonstratiua præsentis gratiæ, & rememoratiua quodā modo passionis Dominicæ, quæ fons est, & origo gratiæ curatiuæ, siue in nobis, siue in his, qui præcesserunt Christi aduentum: sed in his, qui præcesserunt, tāquam pretium promissum: in his qui sequuntur, tanquam pretium persolutum. Et quoniam non debetur gratia promissioni pretij, nisi ratione persolutionis, & abundātior debetur persoluto pretio, quam promisso; hinc B est, quod passio Christi immediatius sanctificat Sacramenta temporis legis nouæ, & pleniori gratia in eis redundat. Propter quod illa præparauerunt, & perduxerunt ad hæc, sicut via ad terminum, sicut signum ad signatum, sicut figura ad veritatem, & sicut imperfectum reducit, & præparat ad perfectum.

Dignitas Sacramentorum nouæ legis.

CAPVT III.

De Sacramentorum numero, & distinctione.

DE distinctione autem, & numero Sacramētorum nouæ legis, hoc tenendum est, quod ipsa sunt septem, secundum correspondentiam, ad gratiam septiformem, quæ per septenarium tēporis nos reducit ad C principium, quietem, & circulum æternitatis, sicut ad octauam Resurrectionis vniuersalis. Horum autē Sacramentorũ ianua est baptismus, deinde confirmatio, Eucharistia, pœnitentia, vnctio extrema, ordo, & matrimoniũ: quod licet vltimo collocetur propter morbum concupiscentiæ annexum, ipsum tamen fuit ante omnia introductum in Paradiso, etiam ante peccatum.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorũ hæc est: quia principium nostrum reparatiuum, & curatiuum nostrorum morborum Christus Dominus, Verbum incarnatum, cum sit Dei virtus, & sapientia, & misericordia nostra, sic potenter sic sapienter, sic clementer, sic decenter sua debet instituere Sacramenta in lege gratiæ, vt nihil prorsus desit curationi nostræ quātum D competit statui vitæ præsentis. Ad perfectam autem curationem ægritudinis concurrunt hæc tria, scilicet expulsio ægritudinis, introductio sanitatis, & conseruatio introductæ salutis. Primum igitur quoniam ad 1. perfectam curationem, perfecta & vniuersalis requiritur morbi expulsio, & morbus est septiformis, triplex culpabilis, scilicet culpa originalis, mortalis, & venialis: & quadruplex pœnalis, scilicet ignorantia, malitia, infirmitas, & concupiscentia, & non sanat oculum, quod sanat calcaneum, sicut dicit Hieronymus: hinc est, quod oportuit adhiberi, contra hæc septenarium medicamentorum, ad hunc septiformem morbum plenius expellendum, scilicet contra originalem, ba- E ptismum: contra mortalem, pœnitentiam: contra venialem, vnctionem extremam: contra Ignorantiam, ordinem: contra malitiam, Eucharistiam: contra infirmitatem, confirmationem: & contra concupiscentiam, matrimonium, quod eam temperat, & excusat.

Sufficientia septem Sacramentorum.

Ratio.

Rursus, quia perfecta curatio nō potest esse sine re- 2. stitutione integræ sanitatis, & sanitas animæ integra consistit in vsu septem virtutũ, trium scilicet theologicarũ, & quatuor Cardinaliũ; hinc est, quod ad harũ vsum sanum restituendum, institui oportuit septiforme Sacramentum. Nam baptismus sanando disponit ad fidem, confirmatio ad spem, Eucharistia ad charitatem, pœnitentia ad iustitiam, vnctio extrema ad perseuerantiam, quæ est fortitudinis complementum, & summa, ordo ad prudentiam, matrimonium ad temperantiam conseruandam, quam maxime persequitur infirmitas

Ratio.

infirmitas carnis,sed honestas remediat noptiarum.

3. Ratio. Postremo quoniam perfecta curatio esse non potest,sine conseruatione salutis introductæ,& salus introducta conseruari non potest in conflictu certaminis,nisi in acie Ecclesiæ,quæ est terribilis, vt castrorũ acies ordinata, & hoc quidem fit per septiformis gratiæ armaturam, hinc est, quod necesse est,septem esse Sacramenta. Nam vt hæc acies sit perfecte, & continue communita, cum constet ex partibus corruptibilibus,indiget Sacramentis munientibus,reuelantibus, & renouantibus; munientibus pugnantes, releuantibus cadentes, & renouantibus morientes. Sacramentum autem muniens,aut munit ingredientes,& sic est batismus,aut stantes,& sic est confirmatio:aut exeuntes,& sic est extrema vnctio. Sacramentum autem releuans aut releuat à casu veniali, & sic est Eucharistia, aut à mortali,& sic est pœnitentia. Sacramentum autem renouans, aut renouat in esse spirituali, & sic est ordo, cuius est administrare Sacramenta: aut in esse naturali,& sic est matrimonium, quod quia renouat multitudinem in esse naturæ, quod est omnium fundamentum,ideo primo fuit ante omnia institutum;siue introductum, licet propter morbum concupiscentiæ annexum. Et quia minime est sanctificatiuum, quamuis significatione sit Sacramentum magnũ, inter medicamenta spiritualia vltimo collocatur, & locum sortitur extremum. Vnde quia baptismus est ingredientium,cõfirmatio pugnantium, Eucharistia vires resumentium, pœnitentia resurgentium, extrema vnctio exeuntium, ordo nouos milites introducentium,matrimonium nouos milites præparantium, patet ex his sufficientia, & ordo medicamentorum sacramentalium, & armorum.

Cant. 6. d

Matrimonium cur ante omnia alia Sacramenta institutum.

CAPVT IV.

De Sacramentorum institutione.

DE institutione autem Sacramentorum hoc tenendum est, quod septem Sacramenta legis gratiæ Christus instituit, tanquam noui Testamenti mediator,& præcipuus lator legis,in qua vocauit ad promissa æterna, dedit præcepta dirigentia, & instituit Sacramenta sanctificantia. Instituit vero ea in verbis, & elementis, ad euidentiam significationis, & efficaciam sanctificationis: ita quod semper habet significantiam veritatis, sed non semper efficaciam curationis,non propter defectum à parte sui,sed à parte suscipientis. Instituit autem prædicta Sacramenta diuersimode. Quædam scilicet ex eis confirmando, approbando, & consummando, vt matrimonium, & pœnitentiam:quædam autem insinuando, & initiando, vt confirmationem, & vnctionem extremam: quædam vero initiando,& cõsummãdo,& in semetipso suscipiendo,vt Sacramentum baptismi,Eucharistiæ, & ordinis.Hæc enim tria & plene instituit,& etiam primus suscepit.

Institutionis Sacramentorum modus diuersus.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia principium reparatiuum nostrum est Christus crucifixus, Verbum scilicet incarnatum, quod quia Verbum est Patri coæquale, & consubstantiale, est Verbum summæ virtutis,summæ veritatis,& summæ bonitatis,ac per hoc,& summæ auctoritatis;& ideo ipsius est proprie nouum Testamentum introducere,ipsius est etiam dare legem integram,& sufficientem,secundum exigentiam summæ virtutis,& veritatis,ac bonitatis suæ.Ratione igitur summæ bonitatis, promissa proposuit beatificantia:ratione autem summæ veritatis præcepta dedit dirigentia: ratione vero summæ virtutis, Sacramẽta statuit adminiculantia:vt sic per Sacramenta virtus repararetur, ad implenda præcepta dirigentia; & per præcepta directiua perueniretur ad promissa æterna,faciẽte hoc Verbo æternu, Christo scilicet Domino in lege Euangelica inquantum est via, veritas,& vita.

Rursus quoniam reparatiuum principium non solum est Verbum, inquantum Verbum, sed etiam inquantum incarnatum, quod hoc ipso, quod incarnatum omnibus se offert quantũ ad notitiam veritatis, & omnibus digne accedentibus se exhibet ad gratiam curationis;hinc est,quod tamquam plenum gratiæ, & veritatis ad maiorem euidentiam significandi,& efficaciam sanctificãdi,Sacramenta instituit in elementis simul, & verbis: vt dum elementa oculis,& verba auribus se offerrent, qui sunt duo sensus maxime cognoscitiui,euidentiam darent significationis expressæ; deinde etiam verba sanctificarent elementa, vt plenior fieret efficacia curationis humanæ,quæ quoniam nulli datur repugnanti, & impugnanti fontem gratiæ interius in corde;ideo sic instituta sunt,vt significarẽt semper,& vniuersaliter,non autem sanctificarent,nisi accedentes digne, absque omni fictione.

Ioan. 14. a

Ioan. 1. b

Postremo, quoniam etsi Verbum incarnatum sit fons gratiæ sacramentalis, aliqua tamen gratia sacramentalis fuit ante incarnationem,aliqua vero nõ nisi post Spiritus sancti missionem,quædam autem medio modo se habens;hinc est, quod oportuit Sacramenta institui diuersimode. Nam ante incarnationem necessaria fuit compunctio pœnitentialis, & generatio matrimonialis;ideo hæc duo Sacramenta non de nouo instituit, sed iam à se instituta, & naturali dictamini quodam modo impressa consummauit, & confirmauit in lege Euangelica,dum pœnitentiam prædicauit,& noptiis interfuit,& legem coniugij approbauit secundum quod colligitur ex diuersis Euangelij locis. Ante vero Spiritus sancti missionem, nec fuit plena Spiritus Sancti donatio ad confirmationem,& nominis Christi publicam confessionem, nec vnctio mentis plenaria ad euolationem:ideo hæc duo Sacramenta,scilicet confirmationem, & extremam vnctionem Christus solum initiauit, & insinuauit: confirmationem,manum paruulis imponendo,& prædicendo Discipulos baptizandos Spiritu sancto: vnctionem vero extremam,Discipulos ad curandum mittendo,qui infirmos vngebant oleo, sicut dicitur in Marco. Medio autem tempore,& fuit regeneratio, & Ecclesiæ ordinatio:& spiritualis cibatio,ideo Christus hæc tria Sacramenta,scilicet baptismi,Eucharistiæ, & ordinis,& complete, & clare instituit. Primo Baptismum suscipiendo,deinde formam dando, & ceteris publicando: ordinem vero, dando primo potestatem ligandi, & soluendi peccata humani generis, & potestatem conficiendi Sacramentum altaris:Eucharistiam vero,comparando se grano frumenti,& conficiendo, & dando Discipulis, imminente passione,Sacramentum corporis, & sanguinis sui. Et ideo hæc tria Sacramenta per Christum distincte,& integre,debuerunt institui,& in lege veteri multipliciter figurari,tanquam Sacramenta substantialia noui Testamenti,& propria legislatoria,Verbi scilicet incarnati.

Act. 1. a

Mar. 6. b

CAPVT V.

De Sacramentorum dispensatione.

DE dispensatione vero Sacramentorum hoc tenendum est, quod potestas dispensationis Sacramentorum,regulariter spectat ad solum genus humanum. In omnibus autem Sacramentis dispensandis, necessaria est in dispensante intentio. In aliquibus etiam necessario cum intentione requiritur ordo sacerdotalis, vel pontificalis. Pontificalis, inquam,necessarius est, dispensationi confirmationis, & ordinis. Sacerdotalis vero dispensationi Eucharistiæ,pœniten-

Ministri Sacramentorũ.

tiæ, & vnctionis extremæ. Baptismus autem, & matrimon um, licet ad Sacerdotes spectent, possunt tamen præter ordinem Sacerdotalem dispensari de facto, maxime io articulo necessitatis. His autem existentibus, Sacramenta dispensari possunt à bonis, & malis; à fidelibus, & hæreticis: intra Ecclesiam, & extra, sed intra secundum veritatem, & ad vtilitatem; extra vero non ad vtilitatem, licet dispensentur secundum veritatem.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia reparatiuum principium nostrum, Verbum scilicet incarnatum, inquantum Deus, & homo, Sacramenta iostituit ad salutem hominum, ordioauit, sicut & congruum fuit, vt hominibus dispensaretur per ministerium hominum, propter secundam conformitatem dispensatoris ad Saluatorem Christum, & ad ipsum hominem saluandum. Quoniam ergo Saluator Christus humanum genus saluauit, secundum quod exigebat æquitas iuris, dignitas ordinis, & securitas salutis, operatus est enim salutem nostram modo recto, ordinato, & certo: hinc est quod secundum horum trium exigentiam, Sacramenta commisit hominibus dispensanda. Primo igitur, quia rectitudo iuris exigit, vt opera hominis, secundum quod homo non fiant præcipitanter; & opera hominis, vt ministri Christi, aliquo modo referantur ad Christum; & opera hominis, vt ministri salutis, aliquo modo referantur ad salutem, vel in generali, vel in speciali; & dispensatio Sacramentorum est opus hominis, vt rationalis, vt ministri Christi, & vt ministri salutis: hinc est, quod necesse est, quod fiat ex intentione, qua quis intendat facere, quod Christus instituit ad humanam salutem, vel saltem facere, quod facit Ecclesia, in quo clauditur in generali intentio prædicta, quia ipsa Ecclesia sicut Sacramenta à Christo accepit, sic ad fidelium salutem dispensat.

Intentio Sacramentis necessaria.

Rursus, quia ordo dignitatis exigit, vt maiora maioribus, minora minioribus, & media mediis committantur: & quædam sunt Sacramenta, quæ præcipue respiciunt excellentiam virtutis, siue dignitatis, vt Sacramentum confirmationis, & ordinis: quædam, quæ respiciunt indigentiam necessitatis, vt baptismus, & matrimonium, quorum vnum generat, alterum regenerat ad existentiam debitam: quædam autem media, vt Eucharistia, pœnitentia, & vnctio extrema; hinc est quod prima tamquam suprema, non possunt dispensari nisi ab Episcopis, & Pontificibus, quantum est de iure communi: alia vero tanquam infima, dispensari possunt à quibuscumque ordinibus, & personis inferioribus, maxime io articulo necessitatis, quod dico ratione baptismi: media vero à solis Sacerdotibus, qui inter Episcopos, & inferiores personas, sunt quasi in medio constituti.

Postremo, quia securitas salutis exigit, vt res sic fiat, vt in dubium non cadat, & nullus est, qui certus sit de bonitate, & credulitate dispensatoris, & idem ipse non est certus de se, vtrum odio vel amore dignus sit: ideo si Sacramenta dispensari solum possent à bonis, nullus esset certus de susceptione Sacramenti, & sic oporteret semper iterari, & sic malitia vnius, præiudicaret alienæ saluti. Nulla etiam esset stabilitas io gradibus hierarchiæ Ecclesiæ militantis, quæ maxime consistit in Sacramentis dispensandis: & ideo congruum fuit, vt Sacramentorum dispensatio committeretur homini, non ratione sanctitatis, quæ variatur secundum voluntatem, sed ratione auctoritatis, quæ semper manet quantum est de se: ac per hoc oportuit, quod se extenderet ad bonos, & ad malos: ad eos, qui sunt intra, & ad eos qui sunt extra Ecclesiã. Verũ, quia extra vnitatẽ fidei, & charitatis, quæ facit nos filios Ecclesiæ, & mẽbra, nullus potest saluari; ideo si Sacramenta extra recipiantur, non ad salutem recipiuntur, quamuis vera sint Sacramenta, sed vtilia possunt fieri, si quis redeat ad sanctam matrem Ecclesiam vnicam Christi sponsam, cuius filios tantum Christus sponsus reputat dignos hæreditate æterna Vnde Augustinus contra Donatistas: Ecclesia Paradiso comparata, indicat nobis posse quidem baptismum eius homines etiam foris accipere, sed salutem beatitudinis extra eam neminem vel percipere, vel tenere. Nam & flumina de fonte Paradisi, sicut Scriptura testatur, etiã foras largiter manauerunt: nominatim quippe commemorantur, per quas terras fluant, & quod extra Paradisum constituta sunt, omnibus notum est: nec tamen in Mesopotamia, vel in Ægypto, quò illa flumina peruenirunt, est felicitas vitæ, quæ in Paradiso commemoratur. Ita fit, vt cum Paradisi aqua sit extra Paradisum, beatitudo tamen non sit nisi intra Paradisum. Sic ergo baptismus Ecclesiæ potest esse extra Ecclesiam, munus autem beatæ vitæ non nisi intra Ecclesiam reperitur, quæ super petram etiam fundata est, quæ ligandi, & soluendi claues accepit. Hæc est vna, quæ tenet & possidet, omnem sponsi sui & Domini potestatem, per quam coniugalem potestatem, etiam de ancillis parere filios potest, qui si non superbiant, in sortem hereditatis vocabuntur; si vero superbiant, extra remanebunt. Magis ergo, quia pro Ecclesiæ honore atque vnitate pugnamus, non tribuamus hæreticis, quidquid apud eos eius cognoscimus, & eos arguentes doceamus, quod extra vnitatem habent, non valere ad salutem, nisi ad eandem venerint vnitatem.

Eccli. 9. a

Quare non à solis bonis dispensantur Sacramenta.

Aug. de Baptis. con. Donatist. lib. 4. c. 1. to. 7.

Gen. 2. b

Mat. 16. d

CAPVT VI.

De Sacramentorum iteratione.

De iteratione autem Sacramentorum, hoc tenendum est, quod licet commune sit omnibus Sacramentis non iterari super eandem personam, & materiam, & ea eadem causa, ne fiat contumelia Sacramento: specialiter tamen tria sunt Sacramenta, quæ non sunt aliquatenus iteranda, scilicet baptismus, confirmatio, & ordo. In his namque tribus imprimitur triplex character interior, qui non deletur; inter quos, character baptismalis retinet fundamentum, nec alij possunt imprimi, nisi ille primitus imprimatur, Vnde si quis ordinatur non baptizatus, nihil prorsus efficitur, sed est totum de nouo faciendum: quia non intelligitur iteratum, quod constat non fuisse factum.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia principium nostrum reparatiuum, Verbum scilicet incarnatum, licet ratione suæ summæ virtutis, & sapientiæ, & bonitatis nihil agat inefficaciter, nihil inepte, nihil infructuose; potissime tamen hoc obseruare debet in nobilissimis operibus suis, cuiusmodi sunt illa, per quæ reparatur genus humanum. Quoniam ergo Sacramẽta sunt de genere huiusmodi operum diuinorum; hinc est, quod contumelia quodam modo fit eis, quando super eandem materiam, & personam, & ex eadem causa iterantur: quia ex hoc ostenditur, quod prius dispensata fuerunt inefficacia, inepta, & infructuosa, contra id, quod exigebat ipsius reparatiui principij virtus, & sapientia, & bonitas summa, quæ semper assistit ad operandum in illis, & per illa Sacramenta.

Rursus quoniam inter hæc Sacramenta reparantia, in quibus est generaliter efficacia diuinæ virtutis ad reparationem humani generis, quædam sunt, quæ tantum introducta sunt propter remedia morborum; quædam etiam non solum ad hoc, sed ad statuendum, discernẽdum, & ordinãdum in Ecclesia hierarchicos gradus:

Sacramentorum cur quædam iterabilia sunt, quædam vero nõ.

gradus: morbi possunt variari, expelli,& iterum introduci; gradus autem Ecclesiæ debent esse firmi, & solidi,& inconcussi: hinc est, quod Sacramenta, quæ respiciunt morbos iterabiles, habent effectus transeuntes: ac per hoc,& iterabiles ratione nouæ causæ. Sacramenta vero illa, quæ respiciunt gradus hierarchicos, & status fidei determinatos, necesse est:quod præter effectus remediantes, aliquos effectus tribuant permanentes,ad graduum, & statuum Ecclesiæ distinctionem fixam & stabilem. Et quoniam hoc non potest fieri per data naturalia,vel dona gratuita gratum facientia, necesse est, quod fiat per aliqua signa, substantiæ incorruptibili,scilicet animæ incorruptibili, à principio incorruptibili,secundum conformitatem ad incorruptibile indelebiliter, & gratis impressa, quæ characteres appellantur: qui quoniam numquam B delentur, ideo nec iterari possunt, nec illa Sacramenta, in quibus huiusmodi characteres imprimuntur.

Triplex status fidei.

Postremo, quoniam triplex est status fidei, secundum quem habet fieri distinctio in populo Christiano,in acie Ecclesiasticæ hierarchiæ scilicet status fidei genitæ,roboratæ,& multiplicatæ: Secundum primum fit distinctio fidelium ab incredulis: per secundum fit distinctio fortium ab infirmis, & debilibus:secundum tertium fit distinctio clericorum à laicis. Hinc,est, quod illa Sacramenta, quæ respiciunt triplicem fidei statum prædictum, characteres imprimunt, per quos indelebiliter impressos semper distinguunt:ac per hoc numquam iterari possunt. Quoniam ergo baptismus C respicit statum fidei genitæ in quo populus Dei distinguitur ab incredulis, vt Israelitæ ab Ægyptiis;& confirmatio respicit statum fidei roboratæ, in quo distinguitur populus fortis ab infirmis,sicut pugiles ab his, qui ad pugnam non sunt idonei; & ordo respicit statum fidei multiplicatæ, in quo distinguitur clerus à laicis,sicut Leuitæ ab aliis tribubus;hinc est, quod in his tantum tribus Sacramētis characteres imprimuntur. Quia vero distinctio populi à non populo prima est, & radicalis; hinc est, quod character baptismalis est fundamentum omnium aliorum characterum: & ideo illo non substrato nihil potest superædificari: ac per hoc oportet, de nouo fieri. Si autem ille substernatur,alij imprimi possunt,nec vmquam vlterius iterandi sunt,nec Sacramenta tria prædicta,quæ hos imprimunt,ex causa aliqua iterantur, & grauis de facto iterantibus debet pœna imponi, propter diuini contumeliam Sacramenti:licet alia quatuor ex causis diuersis possint sine sui contumelia iterari.

Character per quæ Sacramenta imprimitur.

CAPVT VII.

De integritate Baptismi.

IAm nunc septimo loco restat videre de integritate vniuscuiusque Sacramenti, quæ sint in numero septiformi,primo dicendum est de baptismi integritate, quod est ianua omnium aliorum Sacramentorum. De integritate igitur Sacramenti baptismi,hoc tenendum est, quod ad hoc, quod aliquis baptizetur vere, E & plene, requiritur expressio formæ vocalis à Domino institutæ, quæ est hæc:Ego te baptizo in nomine Patris,& Filij,& Spiritus sancti, Amen: absque omissione vocabuli, & sine interpositione vocabuli: absque præposteratione ordinis supradicti, & sine commutatione nominis prænotati. Requiritur etiam mersio, vel ablutio per elementum aquæ in toto corpore,vel saltem in digniori parte: ita quod expressio, & mersio fiat ab vno, & eodem, & in eodem tempore, quibus concurrentibus, si non sit fictio in baptizando,datur ei gratia regenerans, & rectificans, & purificans ab omni culpa. Quod vt efficacius fiat, catechis-

Forma baptismi.

A mus & exorcismus tamquam præparatorij præmittuntur tam in paruulis, quam in adultis;ita tamen,quod in adultis requiritur fides propria, in paruulis sufficit fides aliena.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est:quia cum principium nostrum reparatiuum, Verbum scilicet incarnatum, tamquam perfectissimum,& sufficientissimum principium reparare habeat genus humanum per medicamenta Sacramentorum, ita quod nihil sit in eis superfluum,nihil inordinatum,nihil etiam diminutum; ita disponere debuit,quod Sacramentum baptismi, & alia integrarentur secundum quod exigebat sua virtus.nostra salus, & etiam noster morbus. Quoniam ergo virtus nos reparans, est virtus totius Trinitatis,quā sancta mater Ecclesia credit in animo, confitetur in verbo, & profitetur in signo trium personarum distinctione, & proprietate, ordine,& origine naturali:est etiam virtus passionis Christi, qui mortuus, & sepultus fuit;& die tertia resurrexit: hinc est,quod ad horum expressionem in Sacramento, quod primum omnium Sacramentorum est, & in quo primo,& principaliter hæc virtus operatur, debuit fieri expressio Trinitatis distincta, propria, & ordinata nominatione, quantum est de forma communi: licet in tempore primitiuæ Ecclesiæ potuerit fieri in nomine Christi, in quo intellectus clauditur totius Trinitatis. Debuit etiam fieri propria,& ordinata nominatio verbi baptizandi,cū triua mersione, ad expressionem mortisChristi,& sepulturæ, & resurrectionis post triduum factæ,quantum est de congruitate.Et quia simul operatur vtraque virtus, & in vno Christo Saluatore, vtrumque horum debet fieri ab vno & eodem simul, & eodem tempore, propter seruandam vnitatem in Sacramento, & significandam vnitatem in nostro mediatore.

Trinitatis expressio in baptismo necessaria.

baptismus in nomine Christi claudit intellectum totius Trinitatis.

Rursus quoniam salus nostra requirebat inchoari per regenerationem: seu renouationem in esse gratiæ conferentis spirituale esse,abstergendo immunditiam, effugando tenebras,& refrigerando concupiscentiam, quæ vniuersaliter labefactat omnem hominem descendentem seminaliter ab Adam: hinc est, quod Sacramentum primum,quod est regeneratiuum, debuit fieri in elemento, quod haberet conformitatem ex D naturali repræsentatione ad triplicem effectum prædictum gratiæ inchoantis nostram salutem. Quoniā ergo aqua sua puritate mūdat,sua perspicuitate seu diaphaneitate luminis est delatiua,sua frigiditate refrigerat,& maxime communis est omnibus inter omnia liquida: hinc est, quod Sacramentum regenerationis nostræ perfici debuit in elemento aquæ indifferenter: quia omnis aqua omni aquæ est eadem specie, & etiā ne aliquis propter defectum elementi periculum salutis incurrere posset.

Cur Baptismus in aqua fiat.

Postremo, quoniam morbus noster, contra quem principaliter est baptismus, est originale peccatum, quod animā priuat vita gratiæ,& omnium virtutum rectitudine habilitante, & pronum quodam modo reddit ad omne genus culpæ, & traducitur aliunde, & paruulum facit concupiscibilē,& adultum actu cōcupiscentem, redigit etiam in diabolicam seruitutem, & in potestatem principis tenebrarum: hinc est, quod ad hoc, quod per illud Sacramentum per contrarium sufficiens adhibeatur remedij medicamentum, congruit in eo dari gratiam regenerantem contra priuationem vitæ gratuitæ; gratiam rectificantem in septiformi virtute,contra priuationem virtutis habilitatiuæ: gratiam purificantem ab omni culpa,contra pronitatem ad omnem deordinationem vitiosam.

In baptismo triplex gratia datur.

Et quoniam originale peccatum, trahitur aliunde, & paruulum facit concupiscibilem, & adultum actu concupiscentem,necessaria est adulto fides propria,& in

Quid in paruulo, & quid in adulto ad

pœni

baptismum requiratur.

pœnitentia: sed paruulo sufficit aliena, quæ scilicet est in vniuersali Ecclesia. Quia vero baptismus debet eruere à seruitute diaboli, & de potestate principis tenebrarum tam paruulos, quam adultos; hinc est, quod vtriq; exorcizati debēt ad expulsionē potestatis cōtrariæ, vtrique etiam catechizari: adulti, vt expulsa caligine erroris, informentur ad fidem: paruuli vero, vt sciant patrini, quid eos debeant edocere, ne pro humano defectu impediatur baptismatis Sacramentum, quo minus habeat finem suum.

CAPVT VIII.

De integritate confirmationis.

Forma Sacramenti confirmationis, & materia.

DE Sacramento confirmationis hoc tenendum est, quod ad ipsius integritatem requiritur forma vocalis, quæ secundum morem magis communem hæc est: Signo te signo crucis, confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, Amen. Requiritur etiam chrisma, quod conficiatur ex oleo oliuarum, & balsamo; de quo cum per manus Episcopi signum crucis fronti imprimitur sub prædicta forma verborum, confirmationis suscipitur Sacramentum, per quod confirmatur homo vt pugil ad nomen Christi audacter & publice confitendum.

Ratio autem ad intelligētiam prædictorum hęc est: quia reparatiuum principium nostrum, Verbū scilicet incarnatum, sicut æternaliter conceptum est in corde Patris, & temporaliter in carne sensibiliter apparuit homini, sic neminem reparat, nisi ipsum, & corde credendo concipiat, & credi tum exterius confitendo depromat confessione debita: cuiusmodi est confessio veridica, veritate plena, quæ non tantum est veritas speculatiua, verumetiam practica. Hæc autem est, in qua non tantum est adæquatio intellectus, sermonis, & rei; verumetiam in qua totus homo veritati conformatur secundum intelligentiam rationis, secundum complacentiam voluntatis, & secundum adhærentiam virtutis, vt sit ex toto corde, tota anima, & tota mente: sit ex corde puro, conscientia bona, & fide non ficta: & talis est confessio integra, placida, & intrepida: vt sit ex integra ratione eius, de quo est; placida ratione eius, coram quo fit: intrepida ratione eius, à quo fieri habet illa confessio. Quoniam ergo ad hoc homo pusillanimis non est idoneus, nisi per manum supernæ gratiæ confirmetur; ideo ad hoc, Sacramentum confirmationis fuit diuinitus institutum, tanquam immediate sequens baptismum.

Confessio vere Christiana. 1. Tim. 1. a

Quia vero finis imponit necessitatem iis, quæ sunt ad finem, ideo integrari debet hoc Sacramentum secundum exigentiam confessionis prædictæ, & suarum conditionum, trium videlicet prædictarum. Primo ergo quoniam confessio hæc debet esse integra, & integritas confessionis non est, nisi, quis confiteatur Christum verum hominem pro hominibus crucifixum, eundemque verum Dei Filium incarnatum, in Trinitate Patri, & Spiritui sancto per omnia coæqualem: hinc est, quod in forma vocali non tantum fit expressio actus cōfirmandi, verumetiam ipsius signi crucis, & nominis beatissimæ Trinitatis. Amplius, quia confessio debet esse placida ratione eius coram quo fit, & fieri habet coram Deo & hominibus, & Deo non potest placere nisi adsit lumen intelligentiæ & nitor conscientiæ, nec proximis, nisi adsit odor bonæ famæ & vitæ honestæ: ideo ad horum designationem in elemēto exteriori commiscetur oleum oliuarum, quod est nitidum, & balsamum, quod est odoriferum: vt per hoc significetur quod confessio, ad quam hoc Sacramentum ordinat & disponit, coniunctum debet habere nitorem conscientiæ & intelligentiæ, cum suaui odore tam vitę, quam famę, ne contrarietas aliqua fit

Integritas Sacramenti confirmationis.

A inter linguam, & conscientiam, vel inter linguam, & famam, propter quam talis confessio non acceptetur ab homine, nec approbetur à Christo. Postremo quoniam talis confessio debet esse intrepida, vt nec pudore, nec timore dimittat quis dicere veritatem, & tempore persecutionis ignominiosam mortem Christi in cruce, confiteri publice formidat quis, & erubescit, præcipue horrens incidere in consimilem pœnam, & ignominiam passionis, & huiusmodi timor & pudor potissime apparet in facie, & maxime in fronte: ideo ad omnem verecundiam, & formidinem propulsandam, & manus potestatiua imponitur, quæ confirmet; & crux fronti imprimitur, vt non erubescat eam publice confiteri, nec formidet pro confessione nominis Christi, si opus fuerit, quantamcumque pœnam, vel B ignominiam sustinere, tamquam vnus pugil vnctus ad prælium, & tamquam strenuus miles ferens in frōte Regis sui signum, & crucis eius triumphale vexillum, cum quo paratus sit penetrare hostium cuneos securus. Non enim potest crucis gloria libere prædicari, si crucis pœna, & ignominia formidetur, iuxta quod sanctus dicebat Andreas: Ego si crucem expauescerem, gloriam crucis minime prædicarem.

CAPVT IX.

De integritate Eucharistiæ.

Doctrina, vere Catholica de Eucharistia.

DE Sacramento Eucharistiæ hoc tenendum est, quod in hoc Sacramento verum Christi corpus, C & verus sanguis non tantum significatur, verum etiam veraciter continetur sub duplici specie, panis scilicet, & vini tamquam sub vno, & non sub duplici Sacramento; hoc autem est post consecrationem sacerdotalem, quæ fit in prolatione vocalis formæ à Domino institutæ: super panem scilicet: Hoc est corpus meum; Super vinum vero: Hic est calix sanguinis mei. Quibus verbis intentione conficiendi à sacerdote prolatis, transsubstantiatur vtrumque elementum secundum substantiam in corpus, & sanguinem IESV Christi, remanētibus speciebus sensibilibus, in quarum vtraque continetur totaliter, non circumscriptibiliter, nec localiter, sed sacramentaliter totus Christus. In quibus etiam proponitur nobis vt cibus, quem qui digne D accipit, non solum sacramentaliter, verumetiam per fidem, & charitatem spiritualiter manducando, corpori Christi mystico magis incorporatur, & in seipso reficitur, & purgatur: qui vero indigne accedit, iudicium sibi manducat, & bibit, non diiudicans sanctissimum corpus Christi.

1. Cor. 11. 2

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum hæc est: quia principium nostrum reparatiuum, Verbum scilicet incarnatum, & sufficientissimum est in virtute, & sapientissimum est in sensu: ideo sic nobis contulit Sacramenta secundum quod exigit sapientia, & efficientia sua. Et quia sufficientissimum est, ideo largiendo medicamenta morborum, & charismata gratiarum, non tantum instituit Sacramentum, quod nos E in esse gratiæ generaret, vt baptismus: & genitos augmentaret, & roboraret, vt confirmatio: verumetiam quod genitos, & augmentatos enutriret, vt Sacramentum Eucharistiæ, propter quod hæc tria Sacramenta omnibus dantur, qui accedunt ad fidem. Quoniam ergo nutrimentum nostrum quantum ad esse gratuitum attenditur in vnoquoque fidelium per conseruationem deuotionis ad Deum, dilectionis ad proximum, & delectationis intra seipsum: & deuotio ad Deum exercetur per sacrificij oblationem: dilectio ad proximum, per vnius Sacramenti communionem: & delectatio intra seipsum, per viatici refectionem: hinc est, quod principium nostrum reparatiuum istud

Sacra

Eucharistia est sacrificiũ, Sacramentum & viaticum.

Sacramentum Eucharistiæ dedit in sacrificium oblationis, & Sacramentum communionis, & viaticum refectionis.

Quia vero principium nostrum reparatiuum non tantum est sufficientissimum, verumetiam sapientissimum, cuius est omnia agere ordinatè; ideo sic dedit, & disposuit nobis sacrificium, Sacramentum, & viaticum exhibere, secundum quod competit tempori gratiæ reuelatæ, statui viæ, & capacitati nostræ. Primo igitur quoniam tempus gratiæ reuelatæ requirit, quod iam non offeratur oblatio qualiscumque, sed pura, placida, & plenaria, & nulla alia oblatio est talis, nisi illa, quæ in cruce fuit oblata, scilicet Christi corpus, & sanguis; hinc est, quod necessario oportet in hoc Sacramento non tantum figuratiue, verumetiam veraciter corpus Christi, tamquam oblationem huic tempori debitam contineri. Similiter quia tempori gratiæ consonat, quod Sacramentum communionis, & dilectionis, non tantum sit communionem, & dilectionem significãs, verumetiam ad illam inflammans, vt efficiat, quod figurat: & quod maxime nos inflammat ad dilectionẽ mutuam, & maxime vnit membra, est vnitas capitis, à quo per vim amoris diffusiuã, vnitiuam, & transformatiuam, manat in nos dilectio mutua; hinc est, quod in hoc Sacramento continetur verum Christi corpus, & caro immaculata, vt se nobis diffundens, & nos inuicem vniens, & in se transformans per ardentissimam charitatem, per quam se nobis dedit, se pro nobis obtulit, & se nobis reddidit, & nobiscum existit vsque ad finem mundi. Per hunc etiam modum refectio competens statui gratiæ est refectio spiritualis, & communis, & salutaris. Refectio autem spiritus est Verbum vitæ, ac per hoc refectio spiritualis ipsius spiritus in carne, est Verbum incarnatum, seu caro Verbi, quæ cibus est communis, & salutaris: quia licet sit vna, omnes tamen saluantur per ipsam.

Christus vere, & realiter continetur in Sacramento Eucharistiæ.

Quia ergo non est dare alium cibum spiritualem communem, & saluiferum, nisi ipsum verum corpus Christi; hinc est, quod necesse est, ipsum in hoc Sacramento veraciter esse contentum, exigente hoc perfectione sacrificij placatiui, Sacramenti vnitiui, & viatici refectiui: quæ debent esse in tempore noui Testamenti, & gratiæ reuelatæ, & veritatis Christi.

Rursus quia statui viæ non competit Christũ aperte videre, propter velamen ænigmatis, & propter meritum fidei, nec conuenit Christi carnem dentibus attrectare, & propter horrorem cruditatis, & propter immortalitatem ipsius corporis: ideo necesse fuit, corpus & sanguinem Christi tradi velatum sacratissimis symbolis, & similitudinibus congruis, & expressis. Et quoniam nihil magis idoneum est ad refectionem, quam cibus, panis, & potus vini, nihil est etiam magis idoneum ad significationem vnitatis corporis Christi veri, & mystici, quam panis factus de mundissimis granis, & vinum expressum de purissimis acinis in vnum collectis: ideo sub his speciebus magis quam sub aliis debuit hoc Sacramentum exhiberi. Et quia Christus sub illis speciebus esse debebat, non secundum mutationem factam in ipso, sed potius in eis: ideo ad prolationẽ duplicis verbi prædicti, in qua insinuatur existentia Christi sub speciebus illis, fit conuersio substantiæ vtriusque in corpus, & sanguinem: remanentibus solis accidentibus, tamquam signis ipsius corporis contentiuis, & etiam expressiuis.

Sacramentum Eucharistiæ cur sub panis, & vini specieb. magis quam sub aliis debuit exhiberi.

Christus cur sub vtraque specie est vnus totus & indiuisus.

Quia vero corpus Christi beatum, & gloriosum nõ potest diuidi in partes suas, nec separari ab anima, neque à diuinitate summa: ideo sub vtraque specie est vnus Christus, & totus, & indiuisus, scilicet corpus, & anima, & Deus: ac per hoc vtrobique est vnum, & simplicissimum Sacramentum continẽs totum Christum. Et quoniam quælibet pars speciei significat corpus Christi; hinc est, quod totum sic est in tota specie, quod in qualibet eius parte, siue sit integra, siue diuisa: ac per hoc non est ibi, vt circumscriptum, vt occupans locum, vel habens situm, vt perceptibile per aliquem sensum corporeum, & humanum; sed omnem latens sensum, vt fides habeat locum, & meritum. Propter quod etiam vt, non deprehendatur, accidentia illa habent omnem operationem, quam etiam habebant prius, licet sint præter subiectum, quamdiu continent intra se Christi corpus: quod quidem est quamdiu durant in suis proprietatibus naturalibus, & sunt idoneę ad cibandum.

A

Postremo quoniam capacitas nostra ad Christum efficaciter suscipiendum non est in carne, sed in spiritu: non in ventre, sed in mente: & mens Christum non attingit, nisi per cognitionem, & amorẽ, per fidem, & charitatem; ita quod fides illuminat ad recognitionem vel recordationem, & charitas inflammat ad deuotionem: ideo ad hoc, quod aliquis digne accedat, oportet, quod spiritualiter comedat, vt sic Christum per recordationem fidei masticet, & per deuotionem amoris suscipiat: per quæ non in se transformet Christum, sed ipse potius traiiciatur in eius mysticum corpus. Propter quod manifeste colligitur, quod qui tepide, indeuote, & inconsiderate accedit, iudicium sibi manducat, & bibit: quia tanto Sacramento contumeliam facit. Et ideo consilium est his, qui se sentiunt minus mundos mente, vel carne, vel etiam indeuotos, vt differant quousque parati ad esum veri agni, mũdi, deuoti, & circumspecti accedant. Propter quod etiam hoc Sacramentum præceptum est celebrari cum solemnitate præcipua tam quantum ad locum, quam etiam ad tempus, & quantum ad verba, & orationes, & quantum ad vestimenta in celebratione missarum: vt tam ipsi sacerdotes conficientes, quam etiam suscipientes percipiant gratiæ donum, per quam purgentur, illuminentur, perficiantur, reficiantur, viuificentur, & in ipsum Christum per excessiuum amorem ardentissime transferantur.

B

Quomodo ad Eucharistiam digne accedatur.

1. Cor. 11. d

C

CAPVT X.

De integritate pœnitentiæ.

D

DE Sacramento pœnitentiæ hoc tenendũ est, quod ipsa est secũda tabula post naufragium, ad quam naufragans per mortale peccatum recurrere potest, quamdiu est in statu præsentis vitæ, quandocumque, & quotiescumque diuinam clementiam voluerit implorare. Ipsius autem partes integrales, sunt contritio in animo, confessio in verbo, & satisfactio in facto. Ex quibus tunc pœnitentia integratur, cum peccator omnem mortalem culpam perpetratam & facto deserit & verbo accusat, & animo detestatur, proponens numquam iterare peccatum. His autem debito modo concurrentibus cum absolutione facta ab eo, in quo est ordo, clauis, & iurisdictio, absoluitur homo à peccato, & reunitur Ecclesiæ, & reconciliatur Christo, mediante claue sacerdotali: per cuius etiam iudicium nõ tantum fieri habet absolutio, verumetiam excommunicatio, & relaxatio, quæ proprie habet fieri ab Episcopo tanquam ab Ecclesiæ sponso.

Hier. Ep. 69 in med. to. 2

E

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia principium nostrum reparatiuum, Verbum scilicet incarnatum, eo ipso quod Verbum, est fons veritatis, & sapientiæ: eo ipso quod incarnatum, fons est pietatis, & indulgentiæ; ideo reparare debet genus humanum per medicamẽta Sacramẽtorum, & præcipue contra morbum præcipuum, qui scilicet est mortale peccatum: iuxta quod decet Põtificem pium, medicum peritum, & iudicem æquum: vt sic in curatione nostra

appareat

apparear Veibi incatoati ſumma clementia, & ſumma prudentia, &.ſumma iuſtitia.

In pœnitentia oſtenditur ſumma Chriſti clementia, prudentia, & iuſtitia.

Primũ igitur, quoniam in curatione noſtra à mortali culpa per pœnitentiã, apparere debet ipſius Chriſti Pontificis piiſſimi ſumma clementia, & ſumma clemẽtia Põtificis ſuperexcedit omnia peccata humana, qualiacumque, & quantacumque ſint, & quotieſcumque fuerint perpetrata: hinc eſt, quod peccãtes ſuſcipere ad veniã, eſt ipſius Pontificis clementiſſimi, non ſolum ſemel, nec bis, ſed quotieſcũque ſupplicitet implorauerint clementiam Dei. Et quia diuina clemeotia tũc vere, & ſupplicitet imploratur, quando interuenit pœnitentiæ lamentũ, & ad hoc poteſt homo ſe coouertere, quãdiu eſt in ſtatu præſentis vitæ, quia cõuertibilis eſt in bonũ, & in malum: hinc eſt, quod quantumcumque, & quandocumque, & quotieſcumque, peccator peccauerit, ad Sacramentum pœnitentiæ poteſt habere refugium, per quod fiat remiſſio peccatorum.

Rurſus, quia in curatione noſtra, debet apparere, & manifeſtari ipſius Chriſti medici peritiſſimi sũma prudentia, & prudentia medici eſt in adhibendo remedia cõtraria, per quæ non tantum morbus auferatur, verũ etiã præſcindatur cauſa; & cum peccetur in Deum delectatione, cõſenſu, & perpetratione, ſcilicet in corde, ore, & opere; hinc eſt, quod prudẽtiſſimus medicus inſtituit, vt contra deordinationem peccatoris, ſecũdum triplicem, vim, ſcilicet affectiuam, interpretatiuam, & operatiuã, quæ fit per delectationis cõplacentiam occultam, eſſet reformatio pœnitentis ſecundũ triplicem vim prædictam, per dolorem pœnitentiæ conceptũ in **C** corde per cõpunctionem: expreſſam in ore per confeſſionem: conſummatam in opere per ſatisfactionẽ. Et qoia omoia peccata mortalia ab voo Deo auertunt, & vni gratiæ opponuntur, & vnam principalẽ hominis rectitudinem peruertunt; hinc eſt quod ad hoc quod pœnitentiæ medicameotum ſit ſufficẽiter ex ſuis partibus integratũ, oeceſſe eſt, quod pœnitentia habeator de omnibus peccatis, & quantum ad præteritum, per diſplicentiam de perpetratis: & quãtum ad pręſens, per ceſſationem de perpetrandis: & quantum ad futurum, per propoſitum numquam recidiuandi, vel in idẽ, vel in aliud genus peccati. Vt ſic totaliter recedẽdo à culpa per pœnitentiam, dioina gratia ſuſcipiatur, per quam obtineatur venia omnium peccatorum.

Poſtremo quoniam in curatione noſtra manifeſtari debet ipſius Chriſti iudicis recta iuſtitia, & ipſius in propria perſona non eſt iudicare ante iudicium vltimum, & finale; ideo ad particularia iudicia ante finem, iudices debuit conſtituere: & qoia iudices iſti inter Deum offenſum, & hominem offendentem, ſunt quaſi intermedij, vt proximi Chriſto, præpoſiti populo; Domino aotem illi præcipue ſunt proximi, & familiares ratione officij, qui ſunt eius præcipue miniſterio conſecrati, ſcilicet ſacerdotes: ideo omnibus in ſacerdotali ordine conſtitutis, & ſolis datur poteſtas duplicis clauis, ſcilicet clauis ſcientiæ ad diſcernendum, & clauis, quæ eſt poteſtas ligandi, & ſoluendi, ad diiudicandum, & abſolutioois beneficium impendendum.

Poteſtas ligandi, & ſoluendi quibus & quomodo collata, & diſtributa in Eccleſia.

Quia vero propter confuſionem vitandam non quilibet cuilibet eſt prælatus in Eccleſia militãte, cum ipſa Eccleſiaſtica hierarchia debeat eſſe ſecundum poteſtatem iudiciariam ordinata; ideo hęc poteſtas ligandi, & ſoluendi conceſſa eſt primo vni primo, & ſummo ſacerdoti, cui collata eſt tamquam ſummo capiti poteſtas vniuerſalis: & deinde ſecundum particulares Eccleſias diuiditur in partes, ita quod primo in Epiſcopos, deinde, in presbyteros deſcẽdit à capite vno. Ideo licet vnuſquiſq; Sacerdos habeat ordinem, & clauem; ad eos tamen vſus clauis tantum ſe extendit, qui ſibi ordinarie sũt ſubiecti, niſi ſibi ab eo, qui habet iuriſdictionem ordinariam cõmittatur. Cum vero illa iuriſ-**A**dictio ſit principaliter in capite ſummo, & deinde in Epiſcopo, & poſtremo in ſacerdote curato; poteſt quidem à quolibet eorum committi alteri, ſufficienter quidem ab infimo, magis à medio, & maxime à ſupremo. Et quia in Pontifice ſummo, & etiam in Epiſcopis eſt huiuſmodi iuriſdictio, non tantum ad iudicandum inter Deum, & hominem in occulto, verumetiam ad iudicãdum inter hominem, & hominem in aperto; tamquam in illis, quibus commiſſum eſt Eccleſiæ regimẽ, & cuſtodia, ſicut ſponſo committitur ſponſa, hinc eſt, quod gladium habent prælati, quo poſſunt percutere ad iuris defenſionem in excommunicatione, & poteſtatem largiẽdi de theſauris meritorum Eccleſiæ, quos habent repoſitos, & commendatos tam à capite, quã à membris, & hoc in relaxatione: vt ſic tamquam veri **B** Dei iudices ligandi, & ſoluendi integram poſſideant poteſtatẽ, per quam impœnitentes feriant, & compeſcant rebelles, & nihilominus abſoluãt, & recõcilient Deo, & ſanctæ matri Eccleſiæ veraciter pœnitentes.

CAPVT XI.

De integritate vnctionis extremæ.

DE Sacramento extremæ vnctionis hoc in ſumma tenendum eſt, quod ipſa eſt Sacramentum exeuntium ex hac vita præparans, & diſponens ad ſanitatẽ perfectam. Valet etiam ad deleoda venialia, & ad recuperandam ſanitatem præſentem, ſi infirmo expediat. Ad huius autem Sacramenti integritatem requiritur oleum ſimplex, ſed conſecratum: vocalis expreſſio ora-**C**tionum: inunctio infirmi in ſeptem partibus determinatis: ſcilicet in oculis, auribus, naribus, labiis, manibus, pedibus, & lumbis. Nec debet illud Sacramentum dari, niſi adultis, & poſtulantibus, imminente periculo mortis, & hoc per manum, & miniſterium ſacerdotis. Ex qoo colligitur, quod inter hoc Sacramentum, & confirmationem eſt differentia ſeptiformis; ſcilicet in efficacia, in materia, in forma, io ſuſcipiente, io daote, io loco, & io tempore.

Differentia extremæ vnctionis, & confirmationis.

Ratio autem ad iotelligentiam prædictorũ, hæc eſt: quia principium noſtrum reparatiuum, Verbũ ſcilicet incarnatum, nos reparat. inquantum mediator Dei, & hominum, homo Chriſtus Ieſus, & in quantum Iesvs habet ſaluare, in quantũ autem Chriſtus vnctus, habet vnctionis gratiã in alios deriuare: hinc eſt, quod ipſius **D** eſt in Sacramẽtis ſuis vnctionẽ membris ſuis tribuere ſalutarem. Quoniã autem anima, ad hoc quod perfecte ſanetur, indiget triplici geoere ſanitatis, ſcilicet ad ſtrenuitatem actionis, ad ſuauitatem contemplationis, & ad felicitatem comprehenſionis: & prima eſt intrãtium in aciem Eccleſiæ: ſecunda eſt præſidentium in eadem, quorũ eſt alios erudire: & tertia eſt exeuntium de eadem per mortem: hinc eſt, quod non ſolum vnctionem Sacramentalem inſtituit Dominus in confirmatione, verumetiam mediam in ordine pontificali, & extremam imminente periculo mortis.

1. Tim. 2, b

Anima triplici genere ſanitatis indiget.

Quoniam ergo finis imponit neceſſitatem his, quæ ſunt ad finẽ; hinc eſt, quod ſecundum exigentiam huius finis debet hoc Sacramentum operari, debet etiam **E** integrari, ſuſcipi, & diſpenſari. Primũ igitur, quia huius Sacramenti operatio debet regulari à fine, & finis eſt, quia introductũ eſt ad ſalutem felicitatis perpetuæ facilius & expeditius conſequẽdam, & hoc fit per deuotionẽ ſurſum leuantem, & per exonerationem à culpis venialibus, & aliis ſequelis, quæ deorſum deprimunt: hinc eſt, qood Sacramentum iſtud efficaciam habet, & ad deuotionem excitandam, & ad venialia dimittẽda, & ad peccatorum ſcoriã facilius abolendam. Et quia plurimis infirmis expedit adhuc viuere ad ſuorũ cumulum meritorum; hinc eſt quod Sacramentum iſtud, & animam vigorando in bono, & exonerãdo à malo, frequenter etiam alleuiat à morbo. Et hinc eſt, quod dicl-

Efficacia extremæ vnctionis.

Iac. 5. B. Iacobus, quod oratio fidei saluabit infirmum, & si in peccatis fuerit, dimittentur ei.

Rursus, quia huius Sacramenti institutio debet esse secundum exigentiam finis, & hæc est acquisitio spiritualis salutis per remissionẽ culparum, & hæc salus respicit sanitatem, & munditiam conscientiæ, interioris, secundũ quã iudicat ille iudex cœlestis: hinc est, quod in isto Sacramento debet esse oleum simplex & consecratum, quia sãctitatem, & nitorem designat in habitaculo consciẽtiæ. Quia vero super istam salutem mortalis homo, nõ habet potestatẽ: hinc est, quod oratio, & forma vocalis exprimitur per verbũ deprecatiuum, ad impetrandum gratię donum. Et quoniam anima infirmitates spirituales contrahit, in corpore secundum quatuor virtutes ipsius corporis regitiuas, scilicet sensitiuam, interpretatiuam, generatiuam, & progressiuã; hinc est, quod membra his virtutibus deseruientia, sũt inungenda. Quia igitur quinque sunt membra deseruientia quinque sensibus, scilicet oculi visui, aures auditui, nares olfactui, manus tactui, & os gustui, & etiã alij virtuti, scilicet interpretatiuæ, & pedes deseruiunt progressui, & lumbi generationi, quia genitalia indignum, & pudendum est contrectari, & etiam nominari; hinc est, quod inunctio debet fieri in septem locis prædictis, vt sic disponatur homo per hoc Sacramentum ad plenitudinem sanitatis per deletionem omnis venialis peccati.

Cur oleo simplici consecrato, & oratione deprecatiua conficiatur extrema vnctio.

Postremo, quia istius Sacramenti susceptio à fine dependet, & finis est velocior trãsitus ad cœlum, per depositionem omnium venialium, & conuersionẽ mentis ad Deum; ideo nõ debet dari nisi adultis, qui venialiter peccãt, nec aliquibus nisi petentibus, qui deuotione sursum erigũtur; nec aliquibus nisi in periculo constitutis, & quasi in transitu ad aliũ statum. Et quia hoc Sacramentum est periclitantiũ, & tamen habet materiam sacram, scilicet oleum cõsecratum; hinc est, quod propter periculum euitandum communiter committi debet sacerdotibus; & propter consecrationem olei non est, nisi à consecratis manibus contrectandum.

Quare non nisi adultis cõferendum.

Minister huius Sacramẽti.

Ex variatione igitur finis in cõfirmatione, & vnctione extrema, oritur diuersitas in efficacia, in materia, & in forma, in loco, & in tempore, in suscipiẽte, & in dispensante. In efficacia, quia illud Sacramentum disponit ad melius agonizandum, hoc ad celerius euolandum. In materia, quia illud in oleo permixto balsamo; hoc vero in oleo puro. In forma, quia illud in indicatiua; hoc vero in deprecatiua. In loco, quia illud in fronte, hoc vero in multiplici parte. In tempore, quia illud in sanitate, hoc vero in ægritudine. In suscipiente, quia illud nõ solum adultis, verumetiam paruulis, hoc vero tantum adultis. In dante, quia illud ab Episcopis, hoc autem à sacerdotibus quibuscumque. Et hęc omnis diuersitas à fine procedit: quia sicut claruit, diuersitas in finibus proximis diuersitatem introducit in his, quæ ad fines illos habent finaliter ordinari.

CAPVT XII.

De integritate ordinis.

DE Sacramento ordinis, hæc in summa tenenda sunt, quod ordo est signaculum quoddam, quo spiritualis potestas traditur ordinato. Licet autẽ ordo sit vnum de septem Sacramentis, septiformis tamẽ est ordinis gradus. Primus est in Ostiariis, secũdus in Lectorib., tertius in Exorcistis, quartus in Acolytis, quintus in Subdiaconis, sextus in Diaconis, septimus in Sacerdotibus. His autem quasi per modum cuiusdam præparatorij supponitur clericalis tonsura, & etiam Psalmistatus, per modum autem complementi superponitur Episcopatus, Patriarchatus, & etiã Papatus; à quibus manãt ordines, & dispensari debent sub debitis signis, tam ex parte visus, quam ex parte auditus,

Sacramenti ordinis septẽ gradus.

A solemnitate debita nihilominus obseruata, quantum ad tempus, locum, officium, & personam.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia principium nostrum reparatiuum, Verbum scilicet incarnatum, quia vt Deus & homo Sacramẽtorum medicamenta ad salutem hominũ instituit ordinate, discrete, & potestatiue, secundum exigentiam suæ bonitatis, sapientiæ, & virtutis; hinc est, quod ipsa medicamenta Sacramentorum commisit hominibus dispensanda, non qualitercumque, sed eo modo, quo exigebat ordo, discretio, & potestas. Oportuit ergo aliquas personas ad huiusmodi officium exequendum distingui & segregari, quibus ordinario iure potestas huiusmodi committeretur.

B Et quia huiusmodi discretio nõ debuit fieri, nisi per signa sacra, cuiusmodi sunt Sacramenta; hinc est, quod debuit esse aliquod Sacramentum, quod esset sacrum signaculum, ordinatiuum, distinctiuũ, & potestatiuum ad Sacramenta cetera dispensanda modo distinctiuo, potestatiuo, & ordinatiuo. Et ideo ordo diffinitur signaculũ quoddã, in quo spiritualis potestas traditur ordinato: ita quod simul in eius notificatione clauduntur tria prædicta, ex quibus colligi possunt in summa, quę ad integritatẽ ordinis exiguntur. Primum igitur, quoniam ordo est signaculum distinctiuum, & sequestratiuũ ab omni populo, vt quis totaliter diuino sit cultui mãcipatus; ideo ordinis pręcedit distinctio quædã in tonsura, & corona: per quam intelligitur appetituũ temporalium resecatio, mentis eleuatio ad æterna vt D totus ostendatur clericus deputatus esse ad diuinum cultum: ideo dicit in susceptione coronæ: Dominus pars hereditatis meę. Et quia talis debet esse instructus in diuinis laudibus, quæ maxime cõsistunt in Psalmis: ideo Psalmistatus, tamquã præambulans cæteros ordines, antecedit, quẽ tamen largo modo Isidorus inter ordines numerauit. Secundo vero, quia ordo est signaculum ordinatiuum, & in seipso etiam est ordinatum, & ordo consistit in graduum disparitate, & distinctione completa, secundũ quod exigit septiformis gratia, ad cuius dispensationẽ Sacramentum ordinis principaliter ordinatur: hinc est quod septem sunt ordines gradatim ordinati, vsque ad sacerdotium, in quo status est ordinum: quia ipsius est consecrare Sacramentum corporis Christi, in quo est plenitudo omniũ gratiarũ: C vnde alij sex sunt tamquã subministratiui, & quasi gradus quidam, per quos ascẽditur ad thronum Salomonis. Qui, & sex sunt propter numeri perfectionem: quia senarius est primus numerus perfectus; & propter hoc, quod sic exigit perfectio, & sufficiẽtia officij ministrandi. Nã oportet aliquos ministrare, quasi à remotiori: aliquos à propinquiori: & aliquos à proximo, vt nihil desit ministerio ordinato. Et quia quodlibet istorũ ministeriorũ geminatur secũdum actũ purgandi, & illuminãdi; hinc est, quod sex sũt ordines ministeriales, & septimus omnium perfectissimus, in quo altaris conficitur sacramentum, qui consummatur in ordine vno, tamquam in termino vltimo & completo.

Ordo quid.

Tonsura clericalis.

Psal. 15. b

Isid. lib. 2 de Eccl. offic. c. 12

E Postremo, quia ordo est signaculum potestatiuũ nõ tantum respectu aliorum Sacramentorũ dispensandorum, verumetiã respectu sui: & potestas super potestatem est potestas excellens: ideo sibi nõ tãtum competit potestas simplex, cuiusmodi est in ordine simplici, verumetiã eminentia potestatis, cuiusmodi est in his, quorũ est ordines ordinare, & dispensare. Et quia excellentia quanto magis descẽdit, tãto magis dilatatur; & quãto magis ascendit, tanto magis vnitur; hinc est, quod plures sunt Episcopi, pauciores Archiepisc. paucissimi Patriarchæ, & vnus pater patrũ, qui Papa merito appellatur, tãquã vnus primus, & summus Pater spiritualis omnium patrum, immo, omniũ fidelium, & hierarcha pręcipuus, sponsus vnicus: caput indiuisum,

Ordo hierarchiæ Ecclesiasticæ.

Summus Pontifex & eius primatus.

Pontifex summus, Christi vicarius, fons, & origo, regula, cunctorum principatuum Ecclesiasticorum: a quo tamquam à summo derivatur ordinata potestas, vsque ad infima Ecclesiæ membra, secundum quod exigit præcellens dignitas in Ecclesiastica hierarchia.

Sacramenti ordinis dispensatio.

Et quia hæc dignitas præcipue manet in ordine, ideo hoc Sacramentum non debet dispensari, nisi cum magna discretione, & solemnitate: ac per hoc non à quolibet, nec cuilibet, nec in quolibet loco, nec quolibet tempore, sed personis literatis, honestis, & à cunctis irregularitatibus alienis, ieiuno stomacho, loco sacro, tempore Missæ. Et temporibus ab Ecclesiastico iure statutis debent huiusmodi ordines dispensari, & hoc ab Episcopis, quibus propter sui eminentiam reseruatur dispensatio ordinum, confirmatio per impositionem B manuum, cõsecratio monialium, & Abbatum, & dedicatio Ecclesiarum, quæ propter sui celebritatem non debent dispensari, nisi ab his, qui habent præeminentiam potestatis.

CAPVT XIII.

De integritate matrimonij.

Matrimonij definitio.

DE Sacramento matrimonij hæc in summa tenẽda sunt, quod matrimonium, est cõiunctio legitima maris, & feminæ, indiuiduam vitæ cõsuetudinem retinẽns. Hæc autem coniunctio non solum fuit post peccatum, verumetiã ante peccatum. Sed prius institutum fuit sacramentum coniugij in officium, nunc autem nõ solum in officium, verumetiam in remedium contra libidinis morbum. C Prius significabat cõiunctionem Dei, & animæ: nunc autem præter hoc significat cõiunctionem Christi, & Ecclesiæ, & duarum naturarũ in vnitate personæ. Introducitur autem hæc coniunctio in esse per liberum consensum animorũ ex parte vtriusq; personæ, exterius expressum in aliquo signo sensibili: consummari autẽ habet in copula carnali. Nam per verba de futuro dicitur matrimonium initiari, per verba de præsenti ratificari, sed per carnalem copulã habet consummari. Huius autem sacramenti tria sunt bona, scilicet fides, & proles, & sacramentum: & duodecim impedimenta, quæ impediunt contrahendum, & dirimũt iam contractum, quæ in his versibus continentur.

Aug li. 3. de Gen. ad lit. c. 7. & 3.

Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas.
Si sis affinis, si forte coire nequibis.
Hæc socianda vetant coniugia, iuncta retractant.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia principium nostrum reparatiuũ, Verbum scilicet incarnatum, eo ipso quod Verbum Dei, est fons sapientiæ in excelsis: eo ipso quod incarnatum, est clementiæ fons in terris: & ideo eo ipso, quod Verbũ increatũ, est humani generis formatiuum summa sapiẽtia: eo ipso quod incarnatum, est ipsius reformatiuum ex summa clementia: ideo enim humanum genus reparat per clementiam, quia prius reparabile fecit ex sapientia, quæ pro suo summo ordine exigebat, quod genus humanũ faceret, potens stare, potens labi, potẽs etiam reparari, sicut in præcedentibus ostensum fuit. Quoniam ergo Verbum Dei in sua sapientia hominẽ fecit, sicut & cõgruum fuit, potentem stare, cadere, & surgere: hinc est, quod genus humanũ eo modo propagandum ordinauit, quod ex ipso modo propagandi haberet, quod manuduceretur ipsum ad standum: haberet etiam quod manuduceretur ad remedium, sicut etiam in propagatione illa est aliquid per peccatum, scilicet libido, quod traducit morbum. Et quia status hominis erat ex coniunctione ipsius animæ ad Deum per amorem vnitiuum modo castissimo, singulari, & indiuiduo, remedium veniebat ex coniunctione diuinæ naturæ, & humanæ in vnitatem hypostasis, & personæ, vnitatem, inquam, diuina gratia introductam, vt singularem, & indiuiduam.

A Hinc est, quod Deus ab initio instituit, vt propagatio fieret per cõiunctionem maris, & feminæ, indiuiduam, & singularem, quæ significaret ante peccatum coniunctionem Dei, & animæ, seu Dei, & subcœlestis hierarchiæ: post peccatum vero coniunctionem Christi, & humanæ naturæ, seu Christi, & Ecclesiæ: & ideo vtrobique est Sacramentum, scilicet, ante, & post, licet alio & alio modo, quantum ad significationem, & vsum. Cum enim esset Sacramentum, antequam superueniret morbus: libido, quæ superuenit per peccatum, potius habet per matrimonium excusari, quam ipsum valeat vitiare; quia non morbus medicamentum corrumpit, sed medicamentum habet curare morbum. Ex quo manifeste apparet, quid sit matrimonium, & qualiter diuinitus sit introductum in esse.

Matrimonium cur ab initio institutum.

Rursus quia qualibet prædictarũ spiritualiũ vnionum in sacramẽto matrimonij significatarum est vnio vnius sicut agẽtis, & influẽtis, alterius sicut patiẽtis, & suscipientis, & hoc faciẽte amoris vinculo, qui ex mera voluntate procedit: hinc est, quod matrimoniũ debet esse coniunctio duplicis personæ, diffẽrentis secundum rationẽ agẽtis, & patiẽtis, scilicet virilis sexus, & muliebris, & hoc ex mero consensu voluntaris. Et quia voluntas exterius non apparet, nisi per signa ipsam exprimentia; hinc est, quod necesse est, vt consensus mutuua exterius exprimatur. Quia vero cõsensus vt de futuro nõ est proprie cõsensus, sed ipsius promissio, consensus vero ante commixtionẽ non facit plenariam vnionẽ, quia nõdum sunt vna caro; hinc est, quod per verba de futuro dicitur matrimonium esse initiatũ: de præsenti ratum, vel confirmatum: sed in carnali copula consummatum, quia tunc sunt vna caro, & vnum corpus fiunt: ac per hoc plene significat vnionem illam, quę est inter nos & Christum. Tunc enim plene traducitur corpus vnius in corpus alterius secundum sui comparis potestatem ad procreandam prolem. Et ideo ipsius matrimonij sunt tria bona, scilicet sacramentum, propter vinculum insolubile: fides, propter debiti solutionem: proles vero, sicut effectus consequens ad vtrumque.

Consensus coniugum mutuus exterius est exprimendus.

Postremo, quia dicta coniunctio matrimonialis debet esse ex libero consensu, procedẽs ad copulationem personarũ distantium in vnam matrimonij legẽ, & hoc D potest duodecim modis impediri; hinc est quod duodecim sunt impedimenta matrimonij: quod patet sic. Ad matrimonialem namque cõsensum requiritur libertas in cõsensu, & libertas in consentiente, & idoneitas ad cõiunctionẽ. Sed libertas in consensu tollitur per duo, secundum duas partes inuolũtarij, scilicet per ignorantiam, & per violentiam. Et sic sunt duo impedimenta, scilicet error, & violẽtia. Libertas autẽ in consentiẽte tollitur, per hoc, quod quis est alligatus alteri, & hoc, vel Deo, vel homini. Si Deo, hoc est, vel per votum expressum, vel per aliquid, quod habet votum annexum. Primum est in voto, secundum in ordine. Si autem homini, hoc est dupliciter, aut per ligamen existẽs, aut per ligamen præcedens. Primũ est in ligamine, quo quis ligatus est vxori: secundum est in crimine, quãdo mœ- E chus, vel mœcha machinatus est in mortẽ cõiugis, vel ipso viuente, fidem de contrahendo dedit. Et sic sunt quatuor impedimẽta, scilicet votum, ordo, ligamen, & crimen. Idoneitas autem ad vnionem est distãtia personarum conueniẽs, quæ tollitur per nimiam proximitatem, vel per nimiam elõgationem. Nimia autem proximitas venit siue per generationẽ, siue per aliquid simile generationi, vt est cognatio legalis, aut spiritualis: aut venit per commixtionẽ sexuum, aut per contractionẽ spõsaliũ. Et sic sunt tria impedimẽta, scilicet cognatio, affinitas, & publicæ iustitiæ honestas. Nimia autẽ distantia aut attenditur quantũ ad ea, quæ sunt naturæ, vt eum non possunt commisceri carnaliter: aut quantũ ad ea, quæ sunt fortunæ, quæ nõ sunt in nostra potestate,

Impedimentorum matrimonij sufficientia.

te, vt patet, cum est vnus seruus, & alter liber: aut quantum ad ea, quæ sunt religionis Christianæ, vt cũ vnus est baptizatus, alter vero minime. Et sic sunt tria impedimenta, scilicet impotentia coëundi, error conditionis, & disparitas religionis. Ac per hoc sũt in vniuerso duodecim impedimenta, quæ Spiritu sancto dictante, introducta sũt in Ecclesia Dei. Cui scilicet Ecclesię, etsi omnia Sacramẽta sunt commissa, potissime cõiugij Sacramentum commissum est regulandum propter varietates, quæ circa hoc Sacramentum incidere possunt, & propter morbum annexum, qui est maxime infectiuus, & minime tenens modum: & ideo ipsius Ecclesiæ est gradus cognationũ limitare, sicut pro tempore expedire videt, & personas legitimas, vel illegitimas iudicare, & diuortia facere. Sed numquam debet, nec potest matrimonium, quod legitime introductum est annullare: quia quos Deus coniunxit, non potest homo, quantumcumque sit magnæ potentiæ, separare, cum ipsius Dei iudicio iudicandi remaneant vniuersi.

Potestas Ecclesiæ, ad moderanda matrimonij iura.

Mat. 19. a & Marc. 10. a

S. BONAVENTVRÆ EXIMII Ecclesiæ Doctoris, Breuiloquij

SEPTIMA PARS.

IN QVA TRACTATVR DE STATV FINALIS IVDICII.

CAPVT I.

De iudicio in communi.

POSTQVAM aliqua breuiter dicta sunt, de Trinitate Dei, de creatura mundi de corruptela peccati, de incarnatione Verbi, de gratia Spiritus sancti, & de medicina Sacramẽtali: restat nunc septimo, & vltimo aliqua breuiter tangere de statu finalis iudicij. De quo in summa tenendum est, quod sine dubio iudicium vniuersorum futurum est, in quo Deus Pater per Dominum nostrum IESVM Christum iudicabit viuos, & mortuos, bonos, & malos, reddendo vnicuique secundum exigentiam meritorum. In hoc autem iudicio fiet apertio librorum, scilicet conscientiarum, quibus merita & demerita vniuersorum sibiipsis, & ceteris innotescent: faciente hoc virtute illius libri vitæ, Verbi scilicet incarnati, qui in forma diuinitatis non videbitur, nisi à bonis: in forma vero humanitatis, in qua & sententiam promulgabit, videbitur tam à bonis, quam à malis, licet terribilis in eadem forma appareat reprobis, & blandus iustis.

Apo. 20. d

Ratio autẽ ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia primum principium cum hoc ipso, quod primum sit à seipso, secundum seipsum, & propter seipsum, hoc ipso, ipsum est efficiẽs, forma, & finis, vniuersa producens, regens, & perficiens: ita quod sicut producit, secundum altitudinem summæ virtutis, sic etiam regit secundum rectitudinem veritatis, & consummat secundum plenitudinem bonitatis. Quoniam ergo altitudo summæ virtutis requirebat, vt non tantum esset productio creaturæ ad vestigium, verum etiam ad imaginem: non solum creaturæ irrationalis, verumetiam rationalis: non solum creaturæ, quæ mouetur secundum imperium naturalem, verumetiam secundum libertatem voluntatis: & creatura, quæ est ad imaginem, quia capax est Dei, est beatificabilis, creatura rationalis disciplinabilis, creatura habens libertatem voluntatis est secundum legem iustitiæ ordinabilis, & deordinabilis: hinc est, quod rectitudo veritatis legem homini

Ratio futuri vniuersalis iudicij.

A imponere debuit, in qua ad beatitudinem inuitaret, & ad veritatem erudiret, & ad iustitiã obligaret: ita tamẽ quod libertatem voluntatis non cogeret, quin pro suo libito voluntatis iustitiam relinquere posset, & sequi; cum sic res, quas condidit administret, vt eas agere proprios motus sinat. Et quia plenitudo bonitatis in consummando, operatur secundum quod exigit altitudo virtutis, & rectitudo veritatis: hinc est, quod consummatio beatitudinis non datur à bonitate summa nisi his, qui seruauerunt iustitiam à rectitudine veritatis impositam; qui susceperunt disciplinam, & amauerunt illam summam & perpetuam felicitatem plus, quam bona transitoria.

B Et quoniam quidam hoc agunt, quidam autem oppositum, pro suarum varietate voluntatũ, quę interius occultantur, & in statu viæ secundum suum arbitrium currunt: hinc est, quod ad manifestationem altitudinis virtutis, rectitudinis veritatis, & plenitudinis bonitatis necesse est vniuersale iudicium sequi; in quo fiant iustæ retributiones præmiorum, apertæ declarationes meritorum, & irreuocabiles lationes sentẽtiarum, vt in iustis retributionibus stipendiorum, summæ bonitatis appareat plenitudo: in apertis declarationibus meritorum, veritatis appareat rectitudo: & in irreuocabilibus lationibus sententiarum, summæ virtutis, & potestatis appareat altitudo. Primum igitur, quoniam iusta retributio respicit culpam cui debetur pœna, vel iustitiam, cui debetur gloria, & vniuersi filij Adæ habẽt hanc, vel illam; hinc est, quod necesse est iudicio retributionis

Ratio retributionis præmiorum in iudicio.

D omnes iudicari, vt boni glorificentur, & impij condemnentur. Rursus, quia aperta declaratio meritorum requirit, quod simul appareat quid agendum est, & quid actum est, vel omissum à libertate voluntatis humanæ, secundum varietatem circumstantiarum; hinc est, quod & libri conscientiarum aperientur, vt appareant merita, & liber vitæ, vt appareat ipsa iustitia, secundum quam approbanda, vel reprobãda sunt merita illa. Et quoniã ille liber vitæ est liber, in quo scripta sunt omnia simul & lucidissime, & in conscientiis scribuntur veraciter; ideo ex concursu apertionis horum librorum fiet aperta declaratio omnium meritorũ; ita quod occulta cordis cuiuslibet, & sibi, & ceteris innotescant. Vnde, vt vult Augustinus, liber ille est vis, qua

Apertio librorum conscientiæ.

C fiet, vt ad memoriam cuiuslibet cuncta mirabiliter reuocentur, vt lucide appareat æquitas diuinorum iudiciorũ in apertissimo lumine veritatis. Postremo, quia irreuocabilis latio sententiarum debet fieri ab eo, qui possit audiri, & videri, & à quo non possit appellari: & videri ab vniuersis non potest summa lux, quam tenebrosi oculi videre non possunt, pro eo quod facie ad faciem videri non potest sine deiformitate mentis, & iucunditate cordis, necesse est quod iudex appareat in effigie creaturæ. Quia vero pura creatura auctoritatẽ non habet summam, à qua appellari non possit, hinc oportet, quod iudex noster, & Deus sit, vt iudicet per auctoritatem summam; & homo sit, vt videatur, & disceptet cum peccatoribus in effigie humana. Et quia vna vox disceptationis terret culpabiles, & assecurat

Aug. li. 20. de Ciu. Dei c. 14. tom. 5.

Latio sententiæ irreuocabilis.

E innocentes; hinc est, quod vna eius effigies iustos lætificabit, & econtrario impios deterrebit.

CAPVT II.

De antecedentibus ad iudicium, cuiusmodi est pœna purgatoria.

DEinde in speciali circa statũ finalis iudicij consideranda sunt quædam, sicut præambula; quædã, sicut concomitantia: & quædam, sicut consequentia. Præambula autẽ sunt duo, scilicet pœna purgatorij, & suffragia Ecclesiastica. Primo igitur de pœna purgatorij hoc tenendum est, quod ignis purgatorius est ignis

Summaria doctrina de purgatorio.

corporalis, quo tantum spiritus iustorũ, qui in hac vita non impleuerunt pœnitentiam, & satisfactionem cõdignam, affliguntur secundum plus, & minus, secundũ quod plus, vel minus de cremabili secum ex hac vita traxerunt. Affliguntur autem minus grauiter, quam in inferno, & grauius, quam in hoc modo: non tamen ita grauiter, quin semper sperent, & sciant se in inferno non esse, licet forte pro pœnarum magnitudine, hoc aliquotiens non aduertant. Hac autem afflictione, ab igne corporali inflicta, purgantur spiritus à reatibus, & scoriis, & etiam reliquiis peccatorum, quibus sufficiẽter expurgatis, immediate euolant, & introducuntur in gloriam Paradisi.

Ratio purgatoriæ pœnæ.

Ratio autem ad intelligẽtiam prædictorum hæc est: quia cum primum principium eo ipso, quod primũ, sit B optimum, & perfectissimum: & eo ipso, quod optimũ, sit summe amatiuũ boni, & summe detestatiuũ mali, sicut summa bonitas non patitur, quod bonũ maneat irremuneratum, sic etiam non debet pati, quod malum remaneat impunitũ. Quoniam ergo viri iusti aliquando decedunt, qui in hac vita non totaliter pœnitentiã impleuerunt, cum meritũ vitæ æternæ in eis non possit remanere irremuneratum, & vitium culpæ nõ possit remanere impunitum; ne perturbetur pulchritudo ordinis vniuersi, necesse est, quod ipsi finaliter præmientur, necesse est etiam, quod iidem temporaliter puniantur secundum statum culparum exigentiam & reatum.

Culpæ grauitas.

C Et quia culpa cõmissiua, & offensiua fuit maiestatis diuinæ, & dãnificatiua Ecclesiæ, & deformatiua imaginis diuinæ mẽti nostræ impressæ maxime si fuit culpa mortalis, & venialis etiã disponit ad hoc: & de offensa requiritur punitio, de dãno vero agẽda est satisfactio, & de deformatione requirenda est expurgatio; hinc est quod necesse est, quod pęna illa sit iuste punitiua, digne satisfactoria, & sufficienter expurgatiua. Primũ igitur quoniã pœna ista debet esse iuste punitiua, & spiritus qui, contempto bono æterno, & summo, se subiecit infimo, iuste debet inferiori subiici, vt ab eis suscipiat pęnam, ex quorum occasione perpetrauit culpam, & ratione quorum & Deum contempsit, & seipsum vilem fecit; hinc est, quod ordo diuinæ iustitię exigit, vt spiritus ab igne materiali habeat puniri, vt sicut secundum D ordinem naturæ anima vnitur corpori, vt influat vitã ipsi corpori, sic vniatur igni materiali secundum ordinem iustitiæ, vt punibile punienti, à quo suscipiat pœnã. Et quia viri iusti qui sunt in gratia, non sunt digni nisi pœna transitoria, & tãto maiori digna sunt pœna, quanto maiora cõmiserunt peccata, & minorẽ egerũt pœnitentiam: hinc est, quod ab igne materiali puniuntur temporaliter, quidam tamen diutius, quidam vero breuius, quidam acerbius, quidam leuius, secundum quod reatus exigit offensarum. Necesse enim est, vt dicit egregius doctor Augustinus, quod tantum vrat dolor, quantum hæserat amor. Tanto enim difficilius quis purgatur, quanto medullis cordis eius intimius amor inhæserat mundanorum. Amplius quoniam E pœna illa debet esse satisfactoria, & satisfactio respicit libertatem voluntatis, & statum viæ, potissime cũ ibi iam non sit status merendi, & pœnæ illæ minime teneant rationem voluntarij: necesse est, quod illud, quod defecit ex parte libertatis in voluntate sustinente, suppleatur in acerbitate ex parte pœnæ. Quia vero gratiam habent, qui purgantur, quam quidẽ vltra perdere non possunt: hinc est, quod nec à tristitia penitus absorberi, nec in desperationẽ incidere, nec in blasphemiam possunt, nec volunt aliquatenus prosilire; ac per hoc licet grauiter puniantur, lõge tamen aliter, & mitius, quam in inferno: & statum etiam illum indubitãter sciunt alium esse, quam istũ, in quo sunt illi, qui in inferno irremediabiliter cruciãtur. Postremo quia pęna illa debet esse expurgatoria, & purgatio illa spiritualis, necesse est, vel quod ignis ille spiritualem habeat virtutem diuinitus sibi datam, vel vt magis credo, ipsa virtus gratiæ interius habitãtis adiuta à pœna extrinseca, ipsam animam iam pro offensis punitam, & à reatuum onere alleuiatam purget purgatione sufficienti, vt iam illa remaneat dissimilitudo ad gloriam. Et quoniam tales spiritus dispositi sunt in summo, ad deiformitatẽ gloriæ suscipiendam in se, cum ianua sit aperta, & purgatio consummata, necesse est illos spiritus euolare, in quibus charitatis ignis sursũ leuãs, & nihil retardans ex parte impuritatis animæ, vel reatus. Nec enim decet diuinam misericordiam, seu iustitiam, vt amplius differat gloriam, cum inueniat receptaculum idoneum, & magna sit pœna in dilatione præmiorũ, nec amplius puniri debeat spiritus iam purgatus.

Aug. li. 21. de Ciu. Dei c. 26. prope fin. tom. 5.

Quo modo ab igne materiali in purgatorio spiritus patiantur.

Animæ purgatæ statim euolant ad gloriam.

CAPVT III.

De antecedentibus ad iudicium, cuiusmodi sunt suffragia Ecclesiastica.

DE suffragiis autem Ecclesiasticis hoc tenẽdum est, quod suffragia Ecclesiæ prosũt mortuis, suffragia dico, quæ pro mortuis Ecclesia facit, sicut sũt sacrificia, ieiunia, Eleemosynæ, & aliæ orationes, & pœnæ volũtarie assumptæ pro eorũ culpis celerius, & facilius expiandis. Prosunt autẽ mortuis, non quibuscumque, sed mediocriter bonis; vtpote illis, qui sunt in purgatorio: nõ, valde malis; scilicet illis, qui sũt in inferno; nec valde bonis; scilicet his, qui sunt in cœlo: quin potius, e cõuerso eorum merita, & orationes suffragãtur Ecclesiæ militanti, cuius mẽbris multa beneficia impetrant beati. Prosunt autem secundum magis, & minus, vel pro diuersitate meritorum in mortuis, vel pro charitate viuorum, quæ magis solicitatur pro aliquibus quam pro aliis, & hoc, vel ad pœnarum mitigationem, vel celeriorem liberationem, secundum quod supernæ prouidentiæ dispensatio melius eis videtur expedire.

Ratio suffragiorum pro mortuis.

Ratio autẽ ad intelligentiam prædictorum hæc est: quoniam primũ principium cum sit optimum, ac per hoc summæ seueritatis contra malum, debet pariter summæ suauitatis esse ad bonum: & ideo cum ratione seueritatis iustitiæ, iusti in quibus est reatus culpæ, debeant post hanc vitã in purgatorio tormentari; debent etiã ratione suauitatis misericordiæ releuari, & habere auxilium, & munimen: maxime quia in miseria sunt constituti, & suis operibus, & meritis non possunt amplius se iuuare. Disponere igitur debuit regimen diuinæ prouidentiæ suffragia eis cõferri ab eis, qui possũt, salua tamen rectitudine iustitiæ, à qua nec debet, nec potest dulcedo misericordiæ dissentire, nec aliquatenus separari. Quoniam igitur rectitudo iustitiæ exigit conseruationem honoris diuini, regiminis vniuersi, & qualitatis meriti humani; ideo superni, & primi principij prouidentia summa disposuit, hæc suffragia valere defunctis secundum dulcedinem misericordiæ, & rectitudinem iustitiæ, seruantis honoris diuini dignitatem, vniuersi regimen, & humani meriti qualitatem.

Primo igitur quoniã in huiusmodi suffragiis seruari debet iustitia, quæ diuini præcipue est cõseruatiua honoris; & honor diuinus nihilominus exigit opera satisfactoria, & pœnalia sibi persolui pro culpis: hinc est quod per illa opera habẽt suffragia fieri, per quę potissime fit satisfactio, & honor recompensatur Deo. Quoniã igitur huiusmodi sunt tres partes satisfactionis, ieiuniũ, oratio, & Eleemosyna, & altaris sacrificiũ, in quo maxime redditur honor debitus propter placentiã illius, qui in sacrificio illo offertur; hinc est quod suffragia Ecclesiæ cõsistũt in huiusmodi operibus satisfactoriis, & maxime in Missis celebrandis, secundũ quod Gregorius in dialogis insinuat aliquos, propter Missarũ beneficia de pœnis magnis celerrime liberatos: & per hoc

Satisfactionis partes.

Greg. 4. lib. Dialog. ca. 55.

pompa

August. lib. de cura pro mort. gen. c. 2. to. 4.

pompa exequiarum & accuratio funeris, & huiusmodi non debēt inter suffragia Ecclesiæ computari. Propter quod & S. Augustinus dicit, quod curatio funeris, conditio sepulturæ, & pompa exequiarum, magis sunt solatia viuorum, quam subsidia mortuorum.

Amplius, quia debet ibi seruari iustitia conseruatiua ordinis, & regiminis vniuersi, & hæc exigit, vt in communicatione influentiarum saluetur ordo, & symbolū inter ea, in quibus, & in quæ influentiæ illæ manāt, ac per hoc inferius non debeat influere in illud, quod est supra, neque in id, quod est per omnimodam distantiam elongatum: hinc est quod suffragia Ecclesiæ non possunt valere his, qui sunt in inferno, quia sunt à corpore Christi mystico penitus separati, vnde nulla spiritualis influētia capitis ad eos peruenit, nec eis prodest, sicut nec influentia capitis prodest membris à corpore amputatis. Hinc est etiam, quod non prosunt beatis, quia sunt omnino superiores secundum statum, & iam in termino existentes non possunt ad altiora conscendere, sed magis econuerso ipsi prosunt nobis, & eorū orationes, quia & hoc meruerunt in carne; ideo disposuit ordo diuinus, vt etiam ipsis sanctis Dei orationes offerantur, vt & ipsi suffragentur nobis ad diuina beneficia impetranda. Non prosunt ergo eis Ecclesiastica suffragia, sed magis nobis prosunt sua. Restat igitur quod prosūt solis iustis, qui sunt in pœnis purgatorij, Nam ibi ratione pœnæ, & impotentiæ se iuuandi, sunt viuis inferiores, ratione vero iustitiæ ceteris membris Ecclesiæ sunt coniuncti: ita vt merito eis Ecclesiæ sanctæ merita possint propter symbolum, & ordinem suffragari.

Suffragia Ecclesiæ quibus non prosint.

Ecclesiæ suffragia quibus magis prosint.

Postremo, quoniam debet in his seruari iustitia, quæ pensat exigentiam meritorum, hinc est, quod suffragia illa, quæ communiter fiunt pro defunctis, licet omnibus bonis valeant pro modulo suo, his tamen amplius valent, qui magis meruerunt, vt sibi valerēt, & prodessent, dum erant in statu viæ. Illa vero, quæ specialiter fiunt pro aliquibus, quia intentio facientis est recta, & secundum Deum procedit, & Ecclesiastica institutio absque dubio non est cassa: ideo plus valent illis, pro quibus determinate fiūt, licet etiam alijs aliquo modo communicentur. Nec tamen possunt ita alijs subuenire, sicut illi principali personæ, pro eo quod licet sint spiritualia, tamen diuina iustitia pro maiori culpa maiorem exigit emendam, & pro pluribus culpis plures emendas. Vnde exemplum de lumine, quod æqualiter illuminat ad vnam mensam sedentes, non placet: quia huiusmodi suffragia potius assimilari habēt pretiis redemptiuis, quam huiusmodi influētiis diffusiuis. Quātum autem cuilibet determinate valeāt, ille certitudinaliter diffinire habet, cuius est in meritis, & pœnis, & suffragiis attendere pondus, numerum, & mensuram.

CAPVT IV.

De concomitantibus iudicium, sicut est conflagratio ignium.

DEinde aliquid dicendum est de concomitantibus iudicium, quæ sunt duo, scilicet conflagratio ignium mundanorum, & resurrectio corporum. De conflagratione igitur hoc tenendum est, quod ignis præcedet faciem iudicis, quo terræ facies exuretur, ita quod figura huius mundi mundanorum ignium, & conflagratione peribit, sicut factum est aquarum inundatione tempore diluuij. Dicitur autem transire figura huius mundi, non quantum ad destructionem totalem huius mundi sensibilis, sed quia per actionem illius ignis omnia elementaria inflammantis, consumentur vegetabilia, & animalia purgabuntur, & innouabūtur elementa, maxime aër & terra: purgabuntur iusti, & adurentur reprobi: quibus factis, cessabit etiam motus

Gen. 7. d
1. Cor. 7. f

A cœli, vt sic completo numero electorum, fiat quodam modo innouatio & præmiatio corporum mūdanorū.

Ratio autem ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia principium rerum vniuersale, cum sit sapientissimum, etsi in omnibus, quæ agit, attendit ordinem sapientiæ, potissime tamen in his debet attendere, quæ spectant ad consummationem: vt sic non discordet primum à medio, nec medium à postremo, sed in cunctis congruentissime ordinatis appareat illius primi principij sapientia ordinans, & bonitas, & altitudo. Quoniam ergo Deus secundum sapientiam suam ordinatissimam cunctum mundum istum sensibilem, & maiorem fecit propter mundum minorem, scilicet hominem, qui inter Deum, & res istas inferiores in medio collocatus est: hinc est, quod vt omnia sibi inuicem B congruant; & habitatio cū habitatore habeat harmoniam. homine bene instituto, debuit mundus iste in bono, & quieto statu institui: homine labente, debuit etiam mundus iste deteriorari: homine perturbato, debuit perturbari; homine expurgato, debuit expurgari: homine innouato, debuit innouari; & homine consummato, debuit quietari.

Commotio totius creaturæ in fine mundi.

Primo ergo quoniam mundus ille perturbari debet, homine perturbato, sicut stetit cum stante, & quodam modo cecidit cum labente, & in futuro iudicio propter seueritatem iudicis ostendendam, necesse est omnium corda terreri, & peccatorum maxime, qui vniuersorū Dominum contempserunt: vt sic omnis creatura diuinum accipiat zelum, & conformetur auctori, conformetur etiā habitatori, necesse est totius orbis cardines C horribilissime commoueri. Et quia nihil intensius, & velocius, & horribilius in agendo commouet alia elementa, quam ignis hinc inde ex omni parte concurrēs; hinc est, quod necesse est, quod ipsius iudicis faciem ignis præcedat, non ex vna parte tantum, sed ex omni parte mundi, vt sit ibi concursus ignis elementaris, & terrestris: ignis purgatorij, & etiā infernalis: vt per infernalem, reprobi adurantur: per purgatorium, iusti purgentur: per terrestrem, hæc terræ nascentia consumantur: per elementarem, elementa subtilientur, & ad innouationis faciē disponantur, & simul cum hoc cetera conturbentur, vt non solum homines, & dæmones, verumetiam Angeli videntes terreantur.

D Rursus quoniam mundus iste purgari debet cū homine expurgato, & homo in statu finalis tēporis indiget purgari à scoria auaritiæ, & malitiæ, sicut in primo tempore à fæce luxuriæ; indiget etiam purgari & velociter, & intime, & perfecte: hinc est, quod sicut mundus prius deletus est, & quodā modo purgatus, per elementum aquæ, quod est frigidum contra ardorē, & fœtorē luxuriæ: sic finalis mundus per ignem propter refrigerium charitatis, & frigus malitiæ & auaritiæ, quæ regnabunt in fine quasi in ipsius mundi senectute. Quæ quia maximæ sunt adhærentiæ, necesse est, quod purgans sit actionis intimæ, violentæ, & acceleratæ: quod non cōtingit reperiri in elemento alio, quam in igne. Et ideo sicut factum est aquarum inundatione diluuium; sic per actionem ignis mundi sensibilis facies exuretur.

Gen. 7.

Auaritia & malitia in senectute mundi.

E Amplius quoniam mundus ille innouari debet cū homine innouato, nec innouari potest aliquid in nouā formam, nisi perdat vetustam, & quodam modo disponatur dispositione noua superinducta: hinc est, quod cum ignis maxime habeat virtutē expulsiuam formæ extraneæ, habeat etiam vim subtiliatiuam, & cœlesti naturæ cognatam: ideo per ipsum debet fieri purgatio simul & innouatio, ita quod cū geminam habeat efficaciam, quantum ad aliquam, iudicis aduentum præcedit; quantum autem ad reliquam, habet sequi. Et cum innouatio sit ad nouitatem, quæ amplius non redit ad vetustatem: ac per hoc ad nouitatem incorruptibilem, quam dare non est in potentia alicuius creaturæ: hinc

Mundi innouatio.

est quod licet in illa purgatione & innouatione, ignis aliquid agat per naturalem virtutem, vt inflammare, purgare, rarefacere, & subtiliare: tamẽ necesse est, quod cum illa virtute naturali sit virtus operans supra naturã, cuius imperio fiet conflagrationis initium, & cuius etiam virtute fiet nihilominus complementum.

Completo numero electorum, omnia terminantur.

Postremo quoniam mundus ille debet consummari, homine consummato, & tunc est homo cõsummatus, quando in gloria completus erit numerus electorũ, ad quem quidem statum omnia tendunt, sicut ad finem vltimum, & completum: necesse est, facta completione illius numeri, terminari, & quietari motus naturæ cœlestis: necesse est etiam terminari transmutationes elementares: necesse est etiam per consequens terminari generationem, quæ est in animalibus, & in plantis. Cũ enim omnia ista ordinentur ad formam nobilissimam, quæ quidẽ est anima rationalis, posito statu in animalibus, necesse est & statum, & complementum poni in ceteris præcedentibus. Et ideo corpora cœlestia habita quiete, & luminis plenitudine, dicũtur remunerari. Elementa vero, quæ amplius non habent vim multiplicãdi per trãsmutationem mutuam, dicuntur interire, non quantum ad substantiam: sed quantum ad actionem, & passionem mutuam, & hoc maxime, quãtum ad qualitates actiuas. Vegetabilia vero, & sensibilia, quia non habent potestatem, & vitam perpetuam, & durationẽ sempiternam, qualis competit statui illius nobilitatis; necesse est in propria natura consumi: ita tamen quod saluentur in principiis, & quodam modo in simili, videlicet in homine, qui similitudinem habet cum omni genere creaturæ: & ideo ipsius innouatione, & glorificatione possunt dici omnia innouari, & quodam modo præmiari.

CAPVT V.

De concomitantibus iudicium, sicut est resurrectio corporum.

Vniuersalis resurrectionis qualitas & ratio.

DE resurrectione autem corporum hoc tenendum est, quod omnium corpora hominum in generali resurrectione resurgent, nulla in eis existente distantia quantum ad ordinationẽ temporis, sed magis quantũ ad ordinationem dignitatis. Nã mali resurgent cũ suis deformitatibus, & pœnalitatibus, miseriis & defectibus, quos habuerant in statu viæ. In bonis autẽ natura seruabitur, & vitia detrahentur, & omnes resurgent integro corpore, & plena ætate, & debita mensura membrorum; vt sic omnes sancti occurrant in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis Christi. Surgẽt autem tam in bonis, quam in malis corpora eadem numero, quæ prius, & ex eisdem partibus constituta, salua totius veritate naturæ, non solum quantum ad mẽbra principalia, & humiditatem radicalem, verumetiam saluis capillis, & ceteris membris, quæ faciunt ad decentiam corporis: ita quod in quascumque auras, vel sinus naturæ, puluis humani corporis cedat, ad eam animam redibit, quæ ipsum primitus, vt viueret & cresceret, animauit.

Eph.4.b

Ratio autem ad intelligentiã prædictorum, hæc est: quia primum principiũ eo ipso, quod primum & summum, & vniuersalissimum, & sufficientissimum, ac per hoc principium est naturarum, gratiarum, & præmiorum: principium etiam potentissimum, clementissimũ & iustissimum, & licet secundum quandam appropriationem sit potentissimum in constitutione naturarum, & clementissimum in collatione gratiarum, & iustissimum in retributione stipendiorum; tamen sigillatim singula sunt in singulis, quia summa potentia, clementia, & iustitia nullatenus possunt ab inuicẽ separari: & ideo in opere retributionis necesse est, quod ipsa fiat secũdum quod exigit rectitudo iustitiæ, & reformatio gratiæ, & cõpletio naturæ. Quoniam ergo iustitia ne-

A cessario requirit, vt homo qui meruit vel demeruit nõ in anima solũ, nec in corpore solũ, sed in anima simul, & corpore, puniatur vel præmietur in vtroque: reformatio autem gratiæ requirit, vt totũ corpus assimiletur Christo capiti, cuius corpus mortuum necessarium fuit resurgere, cũ vnitum esset inseparabiliter deitati: completio vero naturę requirit vt homo cõstet simul ex corpore, & anima, tamquam ex materia & forma, quæ mutuum habent appetitum, & inclinationẽ mutuam; necesse est, resurrectionem esse futuram, exigente hac constitutione naturæ, infusione gratiæ, & retributione iustitiæ, secundũ quas tota vniuersitas habet regi. Et ideo ex his tribus, omnia clamant hominem suscitandum, vt omnis tollatur excusatio illis, qui cõ-

B tra hanc veritatem fidei obsurdescunt, & merito contra tales vniuersus pugnet orbis terrarum.

Primo igitur, quoniam resurrectio debet esse secundũ exigẽtiam ordinis diuinæ iustitię, & diuina iustitia reddit vnicuique quod suũ est pro loco, & tẽpore, & omnis anima corpori semel, & ad punctum temporis vnita, vel habet in eo culpã, vel gratiã: necesse est quod omnes resurgãt. Et quia distinctus debet esse status retributionis à statu viæ. & resurrectio spectat ad statũ retributionis: vt nõ cõfũdatur ordo vniuersi, & vt fides habeat meritum, quæ credit, quod nõ videt, & vt certius, & clarius appareat æquitas diuinæ iustitiæ; & vt simul fiat cõsummatio, & retributio finalis in Angelis, & hominib.; requirit hoc diuina iustitia, vt omnes re-

Sap.5.d

Ratio iustitiæ Dei in resurrectione.

C surgãt simul: quantũ est de lege communi: Quod dico propter Christũ, & eius beatissimam Matrẽ gloriosam virginem Mariam. Quia vero malis debetur pœna, & miseria, & bonis gloria: ideo etsi simul resurgant in tempore, valde tamen dissimiles erunt in conditione. Nam quia malis resurrectio non est ad vitam, sed ad supplicium, necesse est, quod ipsi cum infirmitatibus, & deformitatibus, & defectibus suscitentur.

Rursus, quia resurrectio debet esse secũdum exigentiã consummationis gratię, & perfecta gratia facit nos conformes Christo capiti nostro, in quo nullus fuit defectus membrorum, sed perfecta ætas, & statura debita, & effigies formosa; opportunum est, quod boni suscitentur in optimis cõditionibus, ac per hoc necesse

Ratio resurrectionis ex consummatione gratiæ.

D est, quod in eis vitia detrahantur, & natura seruetur. Opportunum etiam est, vt si aliquod membrũ deerat, suppleatur: si aliqua erat superfluitas, auferatur: si aliqua membrorum deordinatio, corrigatur: si paruulus erat, ad quantitatẽ ætatis Christi, quã habebat in resurrectione, licet nõ in mole, diuina virtute deducatur: si decrepitus, ad eandem ætatem reducatur: si gigas, si nanus, ad mensurã congruam limitetur: vt sic omnes integri; & perfecti occurrant in virum perfectum in mensuram ætatis plenitudinis Christi.

Eph.4.b

Postremo quia resurrectio debet esse secundum exigentiam perfectionis naturæ, & natura spiritus rationalis exigit, quod viuificet corpus propriũ, quia pro-

Ratio ex conditione naturæ.

E prius actus in propria materia habet fieri: necesse est quod idem corpus numero resurgat, alioquin nõ esset resurrectio vera. Requirit etiam natura animæ rationalis, & immortalis, quod sicut habet esse perpetuum, sic corpus habeat, cui perpetuo influat vitã: ac per hoc corpus, quod animæ vnitur, ex ipsa vnione ordinationem habet ad incorruptionem perpetuam: ita tamen quod illud, in quo cõsistit substantia totius corporis, sicut sunt membra principalia, & etiam humiditas radicalis, & caro secundum speciem habeat ordinationem necessariam; alia vero, scilicet caro secundum materiam, & partes, quæ sunt de bene esse corporis, habeant ordinationem de cõgruo: & ideo primæ partes sunt ordinatæ ad resurrectionem, secundum ordinem necessitatis, aliæ vero omnes secundum ordinem congruitatis. Quem quidẽ ordinem, quia Deus impressit

naturæ,

naturæ, & natura non potest perficere, quia non potest mortuũ suscitare, & ipsa diuina prouidentia nihil debuit facere frustra: necesse est, quod ipsius virtute reparetur corpus idẽ numero, & immortale, & ex omnibus partibus constitutũ, & salua tota veritate humanæ naturæ. Cum autẽ hæc natura nõ habeat in potestate, sed solum in appetitu, quia nec idẽ corpus numero destructum reparare potest, cum non possit in totã rei substantiã: nec corpus immortale possit efficere, cũ omne per naturã generabile sit corruptibile; nec dispersa colligere potest: necesse est, quod resurrectio nõ seminalibus, nec naturalibus causis, sed primordialibus attribuatur, vt fiat secundũ cursum mirabilẽ & supernaturalem, & secundum diuinæ imperium voluntatis.

CAPVT VI.

De consequentibus ad iudicium, scilicet de igne infernali.

De pœna infernali summatim.

CONsequenter de consequentibus ad iudicium est dicendum, quæ sunt duo, scilicet pœna infernalis & gloria cœlestis. De pœna igitur infernali hoc tenẽdum est, quod pœna infernalis est in loco corporali deorsum, in quo æternaliter affligentur omnes reprobi tam homines, quam spiritus mali. Affligentur autẽ eodem igne corporali, qui concremabit & affliget spiritus, & etiam corpora: nec tamen corpora illa consumet, sed sẽper affliget alios plus, alios minus secundũ exigentiam meritorũ. Huiusmodi autẽ afflictioni ignis coniuncta erit afflictio secundum omnes sensus, coniuncta erit pœna vermis, & carentia visionis Dei, ita quod in his pœnis erit varietas, & cum varietate acerbitas, & cum acerbitate interminabilitas, vt ad reproborum supplicium, tormentorum fumus ascendat in sæcula sæculorum.

Apo. 14. c

Ratio autẽ ad intelligentiam prædictorum, hæc est: quia cum primum principium summum sit, quidquid habet, habet in summo: ideo necesse est ipsum esse rectissimum. Cum ergo in retribuẽdo agat secundũ rectitudinẽ, sicut contra se facere non potest, nec se negare, nec suam iustitiã impugnare: sic necessario sua rectitudine exigẽte, oportet, quod peccatum puniatur secundum quantitatẽ culpæ in his maxime, qui legem misericordiæ cõtemnentes, per impœnitentiã impegerunt in seueritatẽ iustitiæ. Quoniã ergo seueritatis iustitiæ est considerare culpam, non solum quantũ ad radicem, verum etiã quantum ad circumstantias aggrauantes: congruissimũ est, vt iudex iustus pœnas debitas ab impiis exigat vsque ad vltimum quadrantem: vt sic non remaneat dedecus peccati sine decore iustitiæ: & sicut manifesta est potestas in creãdo, & sapientia in gubernando, & clementia in reparando; sic manifestetur summa iustitia in puniendo. Quoniã ergo diuina iustitia peccatorẽ impium debet punire secundum exigentiam culpæ; & culpa mortalis, ad quã succedit finalis impœnitentia, ipsa habet rationẽ deordinationis perpetuæ, deordinationis libidinosæ, deordinationis multimodæ: necesse est, quod ipsa puniatur pœnarum æternitate, acerbitate, & multiformitate.

Diuinæ iustitiæ seueritas.

Deordinationis perpetuæ pœna.

Primo igitur deordinationis perpetuæ pœna debet esse perpetua, quia peccatum, quod quis committit, & de quo numquã pœnitet, perpetuo in animo durat, & à vita perpetua, scilicet Deo separat, & à volũtate procedit, quæ in peccato vellet perpetuo delectari. Et licet delectatio illa transiens sit momẽtanea, quia tamẽ deordinatio tenet rationem perpetuitatis, pœna deordinationi respondens, debet habere carentiam finis: vt sicut homo in suo perpetuo finem nõ apposuit à peccato recedendo, sic Deus in suo perpetuo non desistat à puniendo: & sicut homo contra infinitum peccauit, sic pœnã habeat infinitam. Et quia non potest habere pœnam infinitam intensiue, habeat saltem duratione.

A Et sicut voluntas eius post mortẽ semper malo adhæret sine susceptione pœnitentiæ: sic Deus semper affligat sine immutatione sententiæ, requirente hoc perpetuitate deordinationis in impiis damnatis.

Libidinosæ deordinationis pœna.

Rursus quoniam deordinationis libidinosæ pœna debet esse afflictiua, quia delectatio punitur per tristitiam contrariam, & spiritus rationalis in peccãdo cõuertit se ad bonũ proprium, & vt nunc, & partiale libidinose amandum, & ex hoc contemnit diuinum imperium & dominium: hinc est, quod ad hoc, quod illa delectatio improba perfecte puniatur, in qua simul est delectatio cum contemptu: necesse est, quod ad punitionem illius contemptus & delectationis, peccator, siue sit homo, siue spiritus, præcipitetur in locum infi-

B mum, & maxime à statu gloriæ longinquum, hoc est in profundissimum infernum. Necesse est etiam, quod ibi exponatur affligendus infimæ naturę, ac per hoc nõ à substãtia spirituali patiatur, sed à corporali, & infima, hoc est à fæcibus corporum mundanorum, vt in fæcibus defigatur, & igne, & sulphure concremetur. Et quoniã spiritus, qui per naturam præponitur corpori, & in corpus habet influere, & ipsum mouere dignitatem naturæ per culpam peruertit, & se subiicit quodã modo vilitati & nihilitati peccati; hinc est, quod secũdum ordinem iustitiæ debet ordinari, vt tam peccator spiritus, quam homo igni corporeo alligetur: nõ vt in illũ influat vitam, sed vt diuino decreto suscipiat pœnam. Cum enim rei, quam horret per timorem diuinitus immissum, & quã sentit per vim naturalis sensus,

D sit inseparabiliter alligatus, necesse est, quod acriter tormẽtetur. Et quia ille ignis nõ agit nisi per dispositionẽ peccati, & reatus, & maculę ea improbitate libidinis procedẽtis, & hæc non est æqualiter in omnib., hinc est, quod ab eodem igne alij cremantur plus, alij vero minus, sicut ab eodem igne aliter vritur palea, & aliter comburitur lignum. Quoniã autem illa peccati distinctio, & reatus, secundum quã actio ignis moderatur, & in eodem vniformis, & numquam crescit, nec decrescit, nec mutatur; hinc est, quod diuino imperio ordinante, ignis ille sic agit, quod semper vrit, & non consumit: semper affligit, & non interimit; quia non agit ad suæ formæ multiplicationem, sed ad pacis animæ in corpore perturbationem, siue ipsius spiritus in

C seipso. Vnde non fit noua ademptio, sed ademptæ pacis continuatio: vt sic in eadem pœna, nec acerbitas æternitatem, nec æternitas tollat acerbitatem.

Deordinationis multimodæ pœna.

Postremo quoniã deordinationis multimodæ pœna debet esse multimoda, & in omni peccato actuali mortali est deordinata auersio à summa luce & bonitate, & inordinata conuersio ad bonũ commutabile, & deordinatio volũtatis cõtra dictamẽ rationis rectę: hinc est, quod omnes actualiter peccãtes, qui erũt damnati, punientur pœna triplici, propter auersionẽ, carentia visionis Dei: propter conuersionem, pœna incendij materialis: propter pugnã voluntatis & rationis: pœna vermis: vt sic ex hac multiplicitate pœnarum afflicti, & varie, & acerbe, & æternaliter crucientur, & tormentorum fumus ascẽdat in sæcula sæculorum. Amẽ.

Apo. 14. a

E

CAPVT VII.

De consequentibus ad iudicium, scilicet gloria paradisi.

Præmiũ beatorum triplex.

1. Cor. 13. d

DE gloria autem cælesti hoc in summa tenendum est, quod in ipsa est præmium substantiale, consubstantialẽ, & accidẽtale. Præmium, inquam, substantiale consistit in visione, fruitione, & tentione vnius summi boni, scilicet Dei: quem beati videbunt facie ad faciẽ, hoc est nude, & sine velamine fruẽtur auide, & delectabiliter: quem etiam tenebunt sempiternaliter, vt sic verificetur illud Bernardi, quod Deus futurus

Bernar. in Cant serm. 11. Post med.

est rationi plenitudino lucis, voluntati multitudo pacis, & memoriæ continuatio æternitatis. Præmiũ vero consubstantiale consistit in gloria corporis, quæ secũda stola dicitur: quia resũpta, perfectius anima beata tendit in summum cœlum. Et hæc stola consistit in quadruplici dote corporis, scilicet in dote claritatis, subtilitatis, agilitatis, & impassibilitatis: quæ erunt secundum plus & minus in diuersis, secundũ maioritatem, & minoritatẽ prius habitæ charitatis. Præmium autem accidentale, consistit in quodam decore speciali superadiecto, qui quidem aureola nuncupatur: & secundum Doctorum sententiam, debetur triplici generi operum, scilicet martyrio, prædicationi, & continẽtiæ virginali. Et in omnibus prædictis seruabitur gradus, & distinctio, secundum exigentiam meritorum.

Dotes corporis quatuor.

Aureola.

B Ratio autem ad intelligentiam prædictorũ hæc est: quia primum principium hoc ipso, quod primũ, habet summam vnitatem, veritatem, & bonitatẽ, & hoc ipso in eo etiam est ponere summam potentiam, sapientiã, clementiam, & iustitiam. Quoniam autem hæc inuisibilia Dei manifestari decet per opera, ideo Deus mundum istum sensibilem principians, sic produxit, sic gubernat, sic reparat, sic remunerat, & consummat, quod in productione manifestetur summa potentia: in gubernatione summa sapientia: in reparatione summa clementia: & in remuneratione iustitia consummata. Vt ergo manifestaretur potentia ad suipsius laudem, & gloriam, & honorem, omnia produxit de nihilo, faciens aliquid prope nihil, scilicet materiam corporalem: & aliquid prope se, scilicet substantiam spiritualem, & simul hæc iungens in vno homine, in vnitate naturæ, & personæ, scilicet rationalem animam, & materiam corporalem. Vt manifestaretur sapientia, ipse quidẽ prouidentissime omnia gubernat, & ordinate. Nam ipse supremum hominis regit per seipsum, mẽtem scilicet, quam illustrat: & infimum, scilicet corpus per liberum arbitrium volũtatis, vt sic corpus, & corporalia quo ad regimẽ subiaceant spiritui, spiritus vero Deo. Vt manifestaretur clementia, lapsum hominẽ reparauit, assumendo hominis naturam, suscipiendo pœnalitates, & tandem perferendo pœnam: vt sic summa misericordiã misero misericordẽ faceret esse conformem ad reuelationem miseriæ, nõ solum in dignitate naturæ conditæ, verumetiam in defectibus naturæ in miseria constitutæ. Vt tandẽ manifestetur iustitia, retribuet vnicuique secundũ exigentiam meritorum non solum malis pœnam, verumetiam iustis gloriã sempiternã. Sic enim exigit retributio æqua, & reparatio gratuita, & gubernatio ordinata, & productio virtuosa. Nã omnium horum cõsummatio est in fine.

Beatitudinis nostræ ratio
Rom. 1. c

C

D

Ratio præmij interni quo ad corpus & animam.

Primum igitur quoniam omnium iustorum præmiatio fieri debet, secundum quod exigit retributio iusta, & etiam productio virtuosa: & productio Dei fecit rationalem spiritũ prope Deum capacem Dei, capacem scilicet secũdum vim inditæ imaginis ipsius B. Trinitatis, cui in iustis totus hominis spiritus secũdũ integritatẽ imaginis deseruiuit hinc est, quod à nullo minus Deo potest rationalis spiritus præmiari, nec impleri, nec eius capacitas terminari: ideo in præmiũ datur ei deiformitas gloriæ, per quam Deo effectus conformis, & ratione ipsum videat clare, & volũtate diligat plene, & memoria retineat in æternũ: vt sic anima tota viuat, tota diritur in trib. animæ viribus, tota Deo cõfiguretur, tota illi vniatur, tota in illo requiescat. in ipso sicut omni bono inueniens pacem, lucem, & sufficientiam sempiternam, per quam in statu omniũ bonorum cõgregatione perfecto constituta, & æterna vita viuens, dicatur beata, & etiam gloriosa.

E

Boet. lib. 3. de consol. Philos. prosa. 2. circa prin.

Rursus quoniam retributio illa debet fieri secundum quod exigit nõ solum retributio iusta, & productio virtuosa, verumetiã gubernatio ordinata, & Deus

A in productione corpus animæ alligauit, & naturali, & mutuo appetitu inuicem copulauit: ad gubernationẽ vero subiecit, & in statu mereri fecit, vt spiritus condescenderet, & intẽderet corpori gubernãdo propter exercitiũ in merẽdo; nec naturalis appetitus patitur, quod anima sit plene beata, nisi restituatur ei corpus, ad quod resumẽdum habet inclinationem naturaliter insertam; nec regiminis ordo sustinet, quod restituatur corpus spiritui beato, nisi per omnia illi conforme. & subiectum, quantũ potest corpus spiritui conformari. Quoniam ergo spiritus est visione lucis æternæ clarificatus; ideo debet, in eius corpore claritas lucis permaxime resultare. Quia vero dilectione illius summi spiritus est summe spiritualis effectus; ideo in corpore habere debet correspondentẽ subtilitatẽ & spiritualitatẽ. Quia intento æternitatis factus est omnino impassibilis, ideo in corpore eius, debet esse impassibilitas omnimoda, tam intra, quam extra. Quia vero ex his omnibus, spiritus promptissimus est ad tendendũ in Deum; ideo in corpore glorioso debet summa agilitas reperiri. Quoniã igitur per has quatuor proprietates fit corpus spiritui conforme, & etiam subiectũ: hinc est, quod in his quatuor præcipue dotari dicitur, ratione quorum idoneitatem habet sequi spiritum, & locari in regione cœlesti, quæ est regio beatorum. In istis enim proprietatibus, cœlestibus corporib. assimilatur, per quas quasi gradatim distat corpus cœleste à quatuor elemẽtis, & sic dos corporum quadruplicata & corpus in se perfectum reddit, & conforme habitationi cœlesti, & spiritui beato: per quem à summo capite Deo vsque in oram vestimenti, scilicet corporis, plenitudo dulcedinis, & beatitudinis ebrietas redundat, & quantum est possibile deriuatur.

Postremo quoniam illa præmiatio debet fieri, secũdum quod exigit retributio iusta, & productio virtuosa, & gubernatio ordinata, & etiã reparatio gloriosa, & in diuersis Christi membris diuersa sũt charismata gratiarum, nõ solum quantum ad interiora dona, verumetiam quantum ad exercitia exteriora; non solũ quo ad habitus, verumetiam quo ad status; non solum quo ad perfectionem charitatis in mente, verumetiam quod ad perfectionis decorem & pulchritudinem in opere corporali: hinc est, quod aliquibus membris, nõ solũ stola animæ cũ tribus eius dotibus, & stola corporis cum quatuor, verũmetiam excellentia quædam decoris & gaudij debetur, propter excellentiam perfectionis, & decoris habiti corpore virtuoso. Quoniam igitur triplex est genus operis præcellentis, perfectũ & pulchrum, & spirituali formositate formosum, secundum triplicem vim animæ: secundum rationalem, prædicatio veritatis perducens alios ad salutẽ: secundum cõcupiscibilem, perfecta declinatio concupiscẽtiarũ, per integritatem perpetuam continentiæ virginalis: secundũ irascibilem, perpessio mortis ad honorem Christi: hinc est, quod his tribus generibus iustorum, scilicet prædicatoribus, virginibus, & martyrib. debetur illa excellentia præmij accidentalis, quod aureola nuncupatur, quod ad decorem facit, non solum animæ, verumetiam corporis: quia non redditur volũtati tantum, sed operi extrinseco, substernens sibi meritum: & præmium charitatis, quod consistit in septiformi dote, triplici animæ, & quadruplici corporis, in quib. clauditur cõsummatio, integritas, & plenitudo omnium bonorum spectantiũ ad gloriæ complementum. Qualia autem & quanta sint illa non verba mea, sed B. Anselmi ponãtur. Ait enim in fine Prosologij: Excitare nũc anima mea, & erige totum intellectum tuum, & cogita quantum potes, quale & quantum sit illud bonũ. Si enim singula bona delectabilia sunt, cogita intente, quam delectabile illud bonum, quod continet iucunditatem omnium bonorum: non

Aureola quibus reddenda.

Ansel. Proslog. c. 24.

qualẽ in tebus creatis sumus experti, sed tantu differentem, quantu differt creator à creatura. Si enim bona est vita creata, quã bona est vita creatrix? Si iucũda est salus facta, quam iucunda est salus, quæ fecit omnẽ salutem? Si amabilis, est sapientia in cognitione rerum conditarum, quam amabilis est sapientia, quæ omnia condit ex nihilo? Denique si multæ, & magnæ delectationes sunt in rebus delectabilibus, qualis, & quanta est delectatio in illo, qui fecit ipsa delectabilia?

Idem Proslog. c. 25. Qui hoc bono fruetur, quid illi erit, & quid illi nõ erit? Certe quidquid volet, erit, & quod nolet esse, non erit. Ibi quippe erunt bona corporis & animæ, qualia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec cor hominis cogitauit. *1. Cor. 2. c* Cur ergo per multa vagaris homuncio, quærẽdo bona animæ & corporis tui; Ama vnũ bonum, in quo sunt omnia bona, & sufficit. B Desidera simplex bonum, quod est omne bonum, & satis est. Quid enim amas caro mea, quid desideras anima mea? Ibi est quidquid amatis, quidquid desideratis. Si delectat pulchritudo: *Sap. 3. a* Fulgebũt iusti sicut Sol. *Matt. 22. c* Si velocitas, aut fortitudo, aut libertas corporis, cui nihil obsistere possit: *1. Cor. 15. f* Erũt similes Angelis Dei: quia seminatur corpus animale, & resurget corpus spirituale: potestate vtique nõ natura. Si longa, & salubris vita, ibi erit sana æternitas, & æterna sanitas; *Sap. 5. e* quia iusti in perpetuum viuent, & : *Psal. 36. g* Salus iustorum à Domino. Si satietas: *Psal. 16. e* Satiabuntur, cũ apparuerit gloria Dei: Si ebrietas: *Psal. 35. b* Inebriabũtur ab vbertate domus Dei. Si melodia, ibi Angelorũ Chori concinunt sine fine Deum laudantes: Si quælibet non immunda, sed munda voluptas: C Torrente voluptatis tuæ potabis eos Deus. *Ibidem.* Si sapientia, ipsa Dei sapientia ostendet eis seipsam. Si amicitia, diligent Deum plus, quã seipsos, & inuicem tamquam seipsos, & Deus illos, plus quã seipsos: quia illi illum, & se inuicem per illũ & ille se, & illos per seipsũ. Si cõcordia, omnibus illis erit vna volũtas, quia nulla illis erit nisi Dei voluntas. Si potestas, omnipotentes erunt suæ voluntatis, vt Deus suæ. Nã sicut poterit Deus, quod volet per seipsum, ita poterunt illi per illum quod volẽt; quia sicut illi nõ aliud volent, quã quod ille, ita ille volet, quidquid illi volent: & quod ille volet, nõ poterit non esse. Si honor, & diuitiæ, *Mat. 25. b* Deus suos seruos, bonos, & fideles supra multa cõstituet immo filij Dei, & Dei *Mat. 5. a* vocabũtur & erũt, & vbi erit filius Dei, ibi erunt & illi. *Rom. 8. c* Heredes quidẽ Dei, coheredes autẽ Christi. D Si vera securitas, certe Ita certi erũt nũquã, & nullatenus ista, vel potius istud bonũ sibi defuturũ, sicut certi erunt se non sua sponte illud amissuros, nec dilectorem Deum, illud dilectoribus suis inuitis ablaturũ; nec aliquid Deo potentius, inuitos Deũ, & illos separaturũ. Gaudiũ vero quale, aut quantũ est, vbi tale, ac tantũ bonum est? Cor humanum, cor indigens, cor expertum ærumnas, immo obrutum ærumnis, quantum gauderes si his omnibus abũdares? Interroga intima tua, si capere possint gaudium suum de tanta beatitudine sua. Sed certe si quis alius, quem omnino sicut te ipsum diligeres, eandem beatitudinem haberes, duplicaretur gaudiũ tuũ, quia nõ minus gauderes pro eo, quam pro te ipso. Si vero duo, vel tres, vel multo plures idipsum haberent, E tantumdem pro singulis, quantum pro te ipso gauderes, si singulos sicut te ipsum amares. Ergo in illa perfecta charitate innumerabilium Angelorum, & hominum beatorum, vbi nullus minus alium, quã seipsum diligit, non aliter gaudebit quisque pro singulis aliis, quã pro seipso. Si ergo cor hominis de tãto suo bono vix capit suum gaudium, quo modo capax erit tot & tantorum gaudiorum? Et vtique quia quãtum quisque diligit aliquẽ, tantum de bono eius gaudet, sicut in illa perfecta felicitate vnusquisque plus amabit sine comparatione Deum, quam se, & omnes alios secum; ita gaudebit plus absque æstimatione de felicitate Dei, A quam de sua, & omnium aliorum secum. Sed si Deum sic diligent toto corde, tota mẽte, tota anima, vt tamẽ totum cor, tota mens, tota anima nõ sufficiat dignitati dilectionis, profecto sic gaudebunt toto corde, tota mente, tota anima, vt tamen totum cor, tota mens, tota anima non sufficiat plenitudini gaudij.

Ansel. Proslog. c. 26. Nondum ergo Domine dixi aut cognoui, quantum gaudebũt illi beati tui, vtique tantũ gaudebunt, quantum amabunt: tantum amabunt, quantum cognoscẽt te. Quantum cognoscent te & quantum amabunt te? certe nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit in hac vita, quantum te cognoscent, & amabunt in illa vita. *1. Cor. 2. c* Oro Deus cognoscã te, amẽ te, vt gaudeã de te; & si nõ possum ad plenũ in hac vita, vt proficiam in dies, vsque dũ veniat illud ad plenũ: B proficiat hic in me notitia tui, & ibi fiat plena; crescat hic amor tuus, & ibi fiat plenus; vt hic gaudium meũ sit in spe magnum, & ibi sit in re plenum Domine per *Isa. 16. g* Filium tuum iubes, immo consulis petere, & promittis accipere, vt gaudium nostrum plenum sit. Deus verax peto, accipiam, vt gaudium meum plenum sit. Peto Domine, quod per admirabilem consiliarium nostrũ consulis: accipiam, quod promittis per veritatem tuã, vt gaudium meum plenum sit. Meditetur interim inde mens mea, loquatur inde lingua mea, amet illud cor meum, sermocinetur os meũ, esuriat illud anima mea, *Mat. 25. b* sitiat caro mea, desideret tota substantia mea, donec *Ioan. 1. e* intrem in gaudium Domini mei, qui est trinus & vnus Deus benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

C

S. BONAVENTVRÆ EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS, Centiloquium,

QVOD COMPENDIVM THEOLOGIÆ DICITVR.

Ingrediendã ad sacram Theologiam generalibus præceptis instruit hoc opusculo eximius Ecclesiæ Doctor: idque breuitate verborum, ac sententiarũ vbertate, quib. in Breuiloquio vsus est, egregie præstat. Tractatus vero iste in partes D *quatuor distributus est, quæ omnes continent Sect. cẽtũ, vnde Centiloquiũ sibi nomẽ sortitur. Prima igitur pars est de malo sub ratione culpæ secũda de malo sub ratione pœnæ: tertia de bono sub ratione gratiæ: quarta de bono sub ratione gloriæ. Vt autẽ notũ sit, perspicere volenti quo modo Centiloquiũ, & Breuiloquiũ connexa sint, animaduertẽdũ est: primã, & secũdã partẽ Centiloquij tertiæ omnino, & partim septimæ Breuiloquij respondere: tertiã primæ, secundæ, quartæ, quintæ & sextæ similiter: quartam vero septimæ pro sua ratione. Adeo vero cõformis est doctrina vtriusque tractatus, vt eundẽ* E *& sibi maxime constantem demonstret auctorẽ.*

PROOEMIVM.

ECce descripsi eam tibi tripliciter in cogitationibus, & scientia, vt ostenderem *Prou. 22. e* tibi firmitatem, & eloquia veritatis respondere ex his, illis, qui miserunt te. Informans Sapiens in his verbis eum, qui *Præfatio auctoris.* intendit ad prædicationis officiũ promoueri, quatuor ionuit studioso discipulo vidẽda, scilicet In quo est studendum, quia in trina traditione, cum dicit: Ecce descripsi eã, scilicet doctrinam sacrã tripliciter: quia ad

discere

discretionem boni, & mali, informauit rationalem: ad reiectionem mali animaui irascibilem: ad dilectionem boni, excitaui cōcupiscibilem. Item tripliciter doctrina sacri canonis est descripta, quia pręter litteralē sensum tribus modis traditur exponēda, scilicet moraliter siue tropologice, allegorice, & anagogice. Tropologia siue moralitas, est quando per illud, quod factū est, datur intelligi, quod faciendum est. Allegoria est, quādo per illud quod factum est, indicatur illud quod credendū est. Anagogia est, quasi sursum ductio, quando per vnum factum intelligendū est illud, quod desiderandum est, scilicet æterna felicitas beatorum. Secundo, de quo est conferendum, quia de audita lectione, cum addit: In cogitationibus, & scientia, id est, vt cogites, quæ audisti, & intellectum frequenter cogas circa ruminationem, vt scias vbi audita, & ruminata comprehendas per cognitionem. Tertio quid proponendum in prædicatione, quia præcepta moralia, quæ sub lege naturæ, Scripturæ, & gratiæ, firma & immobilia permanserūt, & Euangelia præcipue, quæ ex ore altissimi prodierunt, cum dicit: Vt ostenderem tibi firmitatē, & eloquia veritatis. Quarto per quid respōdendū in interrogatione, quia per ea, quæ sunt ex lectione percepta, in ratione collecta, & prædicatione concepta, cum subiungit: Respondere ex his, id est examinatoribus illis, qui miserunt, id est missi sunt, quo modo examinent te.

Sacra scriptura quot modis exponitur.

Eccl. 24. a

Intentio auctoris.

In adminiculum itaque paruulorum rudis rogatus à rudibus, rudem tractatum rudibus compilaui, in quo rudium ruditas, circa generalia Theologiæ, saltem ruditer poterit erudiri & ex lacte infantiæ ad cibū solidum præuia Dei gratia, cū sensus industria præparari. Collegi autem hoc ex dictis proborum, quę hinc inde decerpens, in vnius opusculi angustiam coarctaui. Quod cum & centum recipiat sectiones, centiloquiū poterit appellari. Cuius continentia, vt facilius pateat requirenti, præmittuntur centum tituli Sectionum, quæ ex quatuor partibus distinguuntur. In vniuerso enim agitur de quatuor in præsenti opusculo. Primo scilicet de malo sub ratione culpæ. Secundo de malo sub ratione pœnæ. Tertio de bono sub ratione gratiæ Quarto de bono sub ratione gloriæ.

Centiloquiū. Materia tractanda.

CENTILOQVII
PRIMA PARS.
Sectionibus triginta tribus comprehensa.

SECTIO I.
De malo culpæ in generali.

Sup. breuil. 3. c. 1.
Aug. lib. de nat. boni contra Manich. c. 4. to. 8.

MALVM considerare occurrit quantum ad diffinitionem. Quod diffiniens Augustinus, ait: Malum est priuatio modi, speciei, & ordinis. Ad cuius intelligentiam, est notandum, quod creatura quælibet, quantumcumque modica, comparari habet ad Deum secundum triplex genus causæ, scilicet efficientis formalis, & finalis: & sic habet modum, speciē, & ordinem. Creatura vero rationalis non solum habet modum, speciem, & ordinem, prout est natura quædam, sicut cæteræ creaturæ; verumetiam prout est voluntate libera. Voluntas autem nostra quando habet modum, speciem, & ordinem, tunc est bona. Tunc autē habet hæc tria, quando in operando continuatur virtuti diuinæ, vt principio mouenti: conformatur ei, vt regulæ dirigenti: vnitur ei, vt fini quietāti. In primo est modus, in secundo est species, in tertio ordo attenditur secundum triplex genus causæ. Quandocumque vero quis peccat mortaliter, discōtinuatur neces-

Voluntas nostra quando bona.

A sario à Deo, tamquam à principio mouente, quia Deus numquā mouet ad peccatum: discordat à Deo, tamquā à regula dirigente: elongatur, & deordinatur à Deo, tamquam à fine quietante ponens creaturā finem sui. Et sic malū culpæ priuat, & corrūpit hæc tria inseparabiliter, & æqualiter, non tamē totaliter in rationali creatura, inquātum est agens volūtarie, & libere vltra alias creaturas. Malū vero pœnæ corrumpit hæc tria prædicta, prout cum aliis creaturis cōuenit in natura.

Peccatum mortale corrumpit modum, speciem, & ordinem.

Item consideratur malum quātum ad distinctionem. Distinguitur enim malum per triplicem differentiam, scilicet in malum culpæ, siue transgressionis: malū pugnæ, siue tentationis: malum pœnæ, siue punitionis. Malum culpæ idem est, quod iniustitia generalis, siue absentia debitæ honestatis, vel passio volūtaria. Malū
B pœnæ est absentia debitæ delectationis, cum sensu sui contrarij, siue passio inuoluntaria. Malum pugnæ tenet medium inter ista: nam diabolo est culpa in instigando, iusto est pœna in reluctando.

Malum triplex.

Quantū ad subdiuisionem. Subdiuiditur enim malum in malum culpæ, secundum se, & per se, quod nullo modo potest bene fieri, vt odire Deū, & blasphemare Deum: in malum in se, siue in genere, vt occidere, quod potest bene fieri propter iustitiā: in malū ex circumstātia, vt dare eleemosynā propter vanā gloriam.

Mali subdiuisio.

Item consideratur quantum ad introductionem: & sic malum originatur à bono, id est à volūtate & libero arbitrio non efficiente, sed deficiente: substantificatur in bono, nō enim est essentia aliqua, vel natura, sed corruptio boni, quæ nō potest esse, nisi in bono, quod
C corrumpitur, id est in libera volūtate: cōtrariatur bono. Ad quod intelligendum nota, quod malum corrumpit & perimit iustitiam, id est rectitudinē volūtatis. Tria enim circa rectitudinem animæ attenduntur, scilicet potentia rectificabilis, hanc nō corrumpit: habitus rectificās, hunc priuat simpliciter, & corrumpit, scilicet gratiam & virtutes: habilitas media, & hāc diminuit, dum minus redditur homo habilis ad bonum per peccatum, non tamen tollit eam. Non enim opponitur malum illi habilitati, ratione naturæ, cuius est, sed ratione gratiæ, & virtutis, siue finis, ad quæ est.

Mali introductio.

SECTIO II.
De tentatione.

MAlū tētationis siue pugnæ, notificatur per diffinitionē Hugonis de sancto Victore. Tentare est callide experiri, & quasi quibusdā blandis conatibus probare. Augustinus. Omnis tētatio probatio est. Cassiodorus. Tentatio diaboli est assimulatio apparētis boni ad fallendū. Sic etiam aliter diffinitur: Tentatio est pulsatio ex intētione, vel proposito ad declarādum bonum homini siue malū. Multiplicatur per diuisionem. Potest enim tentatio considerari quantū ad motiuū, & sic diuiditur tentatio in eam, quę est ab hoste, à carne, & à mundo. Iuxta illud: Mundus, caro, dæmonia diuersa mouent prælia. Item in eam, quæ est tē-
E tatio, alia ab hoste, alia à carne: prima generaliter, secūda specialiter. Diuiditur etiam quantū ad instrumentum, & sic generaliter est illa diuisio Gregorij Est quędam tentatio per vitia, quædam per flagella. Specialiter, & sic est illa super psalmo: Omnem escam abominata est anima eorum: Multiplex est tentatio, quarum prima est error, siue nescientia viæ veritatis, secunda difficultas vincendarum cōcupiscentiarum, tertia tædium boni, quarta tempestas sæculi. Quantum ad effectum, & sic generaliter est illa, de qua dicitur: Tētatio vos non apprehendat nisi humana. Tentatio alia diabolica, alia humana. Diabolica malum habet exitum, quia terminatur in mortali, humana nō habet periculosum exitum, quia vel ibi est peccatum veniale, vel nulla

Aug. enar. in psal. 55. to. 8.

Tentationis diuisio.

Aug. enar. in psal. 106. to. 8.

1. Cor. 10. c

nulla est ibi culpa, Specialiter, & sic est illa de doctrina Christiana: Diabolus tentat aut vexando carnem, aut vulnerando naturalia, aut expoliãdo gratuita. Quantũ ad gradum, & sic generaliter est illa: tentatio alia exterior, alia interior. Specialiter, & sic est illa Gregorij: Tentatio tribus modis perficitur, scilicet suggestione, delectatione, & consensu. Quantum ad tentandi modum. Et sic est illa generaliter & implicite super psalmos: Qui habitat in adiutorio. Quędã tẽtatio est leuis & occulta; quædam grauis & occulta: quædem leuis & manifesta: quædã grauis & manifesta. Generaliter & explicite, sic est illa Richardi per septem membra. Prima est importuna, quæ pertinaciter insistit: secũda est dubia, quæ animum dubietatis nebula inuoluit: tertia est subita, quæ iudiciũ rationis præuenit: quarta occulta, quæ deliberationis ordinem præterfugit: quinta est violẽta, quæ vires nostras transcẽdit: sexta fraudulenta, quæ animũ seducit: septima perplexa; quę variis vitiis impetit. Si specialiter & implicite, sic est illa Augustini: Diabolus tentat vt leo, tentat vt draco. Si specialiter & explicite, sic est illa Gregorij super Iob: Diabolus premẽdo rapit, insidiando circumuenit, minando terret, suadendo blanditur, desperando frangit, promittendo decipit. Diuersificatur autem per intentionem. Nã tentat Deus vt erudiat: diabolus, vt decipiat: mũdus, vt alliciat; homo, vt cognoscat: caro vt inficiat.

Greg. homil. 16. in Euangel.
Gloss. in ps. 90.
Richar. in ps. 90. p. 2.

SECTIO III.
De diffinitione peccati.

Viso de malo culpæ in generali, & de malo pugnę quod impellit ad culpam, descendendum est ad peccatum in speciali. Circa quod tria cõsiderare debemus, scilicet modum diuisiuum, modum diffinitiuum, modum punitiuum. Potest autem peccatũ considerari formaliter prout dicit priuationem, & materialiter, prout substernit sibi aliquam actionem. Habet ergo formales diffinitiones, prout dicit priuationẽ per hũc modum. Nã vt dicit recessum à bono, & sic tribus diffinitionibus quasi idem circumloquentibus diffinitur. Prima ex Augustino hæc est: Peccatũ est absentia boni, vbi debet esse. Secũda: *a* Peccatum est appetitio non naturarum malarum, sed desertio meliorum. Tertia: *b* Peccatum est corruptio speciei, modi & ordinis. Aut dicit recessum à naturę rectitudine, & sic triplex diffinitio idem circumloquens inuenitur. Prima est Damasceni: *c* Peccatũ est ab eo, quod est secundũ naturam, in id, quod est præter naturam conuersio. Secunda est Anselmi: *d* Peccatũ est carentia debitæ iustitiæ. Tertia est Augustini: Peccatũ est defectus quidam à luce veritatis, naturam nõ perimens, sed obscurans. Aut dicit recessum ab omnis boni complemento, & perfectione, & sic tripliciter diffinitur. Primo ab Augustino: *e* Peccatum est auersio à bono incommutabili. Secundo ab eodem in lib. de Christiana religione: Peccatum est carere bonis incommutabilibus, quibus fruendum est, Tertio etiam ab eodem. Peccatum est tenebra intellectus: Habet quoque peccatum materiales diffinitiones prout substernit sibi actum & secundũ hoc potest tripliciter comparari. Aut ad Deum, quem offendit, & sic tripliciter diffinitur. Primo ab Augustino cõtra Manichæos, *f* Peccatũ est in præceptis veritatis, vel in ipsa veritate errare. Secundo ab Ambrosio: *g* Peccatum est præuaricatio legis diuinæ, & cœlestium inobedientia mandatorum, vel præceptorum. Tertio ab Augustino: *h* Peccatum est dictum vel factum vel cõcupitum contra legem Dei. Aut ad virtutem quam excludit. Et sic triplex datur diffinitio de peccato. Prima est Basilij: *i* Peccatum est dispositio animæ contrarie se habẽs ad virtutem. Secunda Augustini: *k* Peccatum est voluntas retinendi, vel assequendi quod iustitia vetat. Tertia est

Aug. lib. 11. de ciui. Dei. c. 9. & 12. tom. 5.
a Aug. lib. de nat. bo. c. 34. to. 6.
b ibid. c. 4.
c Damasc. lib. 4. fid. orth. c. 21.
d Ansel. de concep. Virg. & pec. orig. c. 6.
e Aug. li. 1. de lib. ar. ca. 16. to. 1.
f c. de fide. c. 8. to. 6.
g Ambros. lib. de Parad. c. 8. to. 1. edit. Rom.
h Lib. 22. cont. Faust. Manic. c. 27. to. 6.
i Basil. orat. de vir. & vit.
k Idem lib. 1. Retr. ca. 15. to. 1. & lib. de dua. animab. c. 11. to. 6.
l Idem lib. de

A Augustini: *l* Peccatum est appetere, quæ Christus contempsit, vel cõtemnere, quæ Christus appetiit. Aut ad bonũ, quod prætendit: Et sic tripliciter diffinitur. Primo ab Augustino in lib. de Ciuit, Dei: Peccatum est, male vti bono: Secundo ab eodem: *m* Peccatum est, vti fruendis, & frui vtendis. Tertio etiã ab eodem: *n* Peccatum est, spreto bono incommutabili, rebus commutabilibus adhærere. Duæ autẽ inueniuntur diffinitiones peccati. Vna hæc est: Peccatum est actus incidens ex defectu boni. Secunda est hæc: Peccatum est demeritum pœnæ æternæ.

ver. rel. c. 16. tom. 1.
m Lib. de Trin. c. 10. tom. 3. & li. 83. quæst. q. 30 tom 4.
n Lib. 1. de lib. arbit. c. 16. tom. 1.

SECTIO IV.
B
De peccato originali.

Viso de peccati diffinitione, sequitur videre de diuisione. Diuiditur autem peccatum in originale, & actuale, veniale, & mortale, delictum, & commissũ, Et hæ diuisiones sumuntur penes causam formalem. Item in peccatum cordis, oris, & operis. Item in peccatum superbiæ siue inanis gloriæ, inuidiæ, iræ, acidiæ, auaritiæ, gulæ, luxuriæ. In concupiscentiam carnis, in concupiscẽtiam oculorum, & superbiam vitæ. In peccatum cogitationis, delectationis, consensus, operis, & consuetudinis. Et hæ sumũtur penes causam materialem. Item peccatum aliud ex ignorantia, aliud ex infirmitate, aliud ex certa malitia perpetratur. Item peccatum aliud ex timore male humiliante, aliud ex amore
C male accendente Et hæ sumuntur penes conditiones peccantis. Item peccatum aliud in Deum, aliud in se, aliud in proximum. Et hæ sumuntur penes circumstantias eius, in quem peccatur.

Peccati diuisiones.

Primam diuisionem prosequamur primo quantum ad peccatum originale. Circa quod sunt quatuor attẽdenda, diffinitio, corruptio, curatio, & nominatio. Diffinitur autem peccatum orignale ab Anselmo sic: Peccatũ originale est carentia siue nuditas debitæ iustitię per inobedientiam Adę facta, quam comitatur carẽtia visionis Dei. Ista diffinitio est formalis, indicans huius peccati essentiam, causam, & pœnam. Item aliter diffinitur sic: Peccatũ originale est vitium ex qualitate seminis in humana natura natũ. Ista est materialis, ostẽ-
D dens originalis peccati effectum, & originem. Itẽ diffinitur tertio ab Augustino sic: Peccatũ originale est concupiscentia, vel concupiscibilitas, quæ paruulum facit concupiscibilem, adultum concupiscentem.

Peccatum originale.
Ans. de concep. Virg & pec. orgin. c. 26.
Ex August. colligitur à Mag. sent d. 30. §. Nomine autem.

Corrumpitur autem genus humanum, per originale peccatum, quia licet anima nõ sit ex traduce, originalis tamẽ culpa transit ab anima Adæ, ad animas posterorum, mediante carne infecta, tamquam per cõcupiscentiam generata, & per libidinem seminata, quæ infectionem secum trahens, animam sibi vnitã inficit, & vitiat, non tantum pœna, sed & culpa. Et sic homo per concubitum generatus nascitur natura filius iræ, quia priuatus est rectitudine diuinæ iustitiæ, propter cuius absentiam incurrit quantum ad animam, infirmitatẽ, ignorantiam, malitiam, & concupiscentiam: quantum
E vero ad corpus pœnalitates, labores, dolores, defectus, morbos multiplices: præter hæc pœnam mortis, & incinerationis. pœnã carentiæ visionis Dei, & amissionis gloriæ cælestis, tam in paruulis, quam in adultis.

Curatur autem originale peccatum per baptismum sic quantum ad culpam, quod tamen remanet quantũ ad temporalem pœnam: sic curatur quantũ ad reatum pœnæ æternæ, quod remanet quantum ad actum, & motum concupiscentiæ: sic curatur in parente, quod nihilominus à curato parẽte transmittitur in generatam prolem: sic tollitur originalis culpæ macula, quod remanet sequela, cum qua oportet nos pugnare, quamdiu viuimus in hac vita.

Curatio originalis peccati.

Nomi-

Originale peccatum varia sortitur vocabula.

Nominatur autem origioale diuersis vocabulis, tam ex parte culpę, quam ex parte pœnę. Comparatū enim ad animam dicitur infirmitas, quia reddit animā impotētem resistere motibus. Dicitur fœditas, quia secūdum eā anima ratione corporis coinquinatur. Dicitur pronitas, propter inclioationem appetitus ad malum, Dicitur corruptio, quia ducit ad nihilum, scilicet ad peccatū. Dicitur vitiū, quia diminuit naturales virtutes. Dicitur languor naturæ, propter diminutionē boni naturalis & delectabilis. Comparatū vero ad corpus, dicitur lex carnis, quia est pœna à lege iustitiæ naturaliter inflicta. Dicitur lex membrorū, quia præstat aptitudinem ad faciendum opera mala. Dicitur tyrānus, propter dominationem quasi violentam in cōcupiscētiis. Dicitur fomes, quia est causa materialis cōseruandi peccatū in carne. Ambrosius diffiniēs fomitem dicit sic: Fomes est morbidus quidam affectus, qui commouet ad illcitum desiderium, quantum ad actū generatiuæ, & nutritiuæ. Cōparatū ad actus delectabiles illicitos, dicitur cōcupiscentia, vel cōcupiscibilitas. Differūt tamē, quia cōcupiscibilitas, dicit potentiam, cōcupiscentia vero actum. Dicitur etiam libido, quia sequitur quidquid liber, scilicet voluptuosas delectationes in sensu. Comparatū vero ad pœnam, ad quam obligat, dicitur peccatum originale, quia est carentia, vel nuditas debitæ, & origioalis iustitiæ.

SECTIO V.

De peccato originali.

C

SEquitur videre de peccato actuali. Circa quod quatuor videamus, scilicet diffinitionē essentialem, originalitatem, differentiam materialē, & maioritatem.

Peccatum actuale quid & quomodo perpetretur.

Diffinitur autem peccatum actuale sic. Peccatum actuale est carentia debitæ iustitiæ, facta per inobediētiam propriæ volūtatis: vel est auersio ab incommutabili bono, & ad bonū commutabile conuersio. Trahit autem peccatum actuale originem à libera voluntate vniuscuiusque per suggestionem, & delectationē, consensum, & operationem. Si autem suggestio, & delectatio sistat citra consensum, peccatum est veniale: Si autem sequatur cōsensus, & opus in his, quæ diuina lege prohibentur, peccatum est mortale consummatum. Si autem medio modo fiat, vt sit consensus sine opere, D hoc potest esse dupliciter: quia aut homo vult in opus procedere, sed non potest, & tunc voluntas pro facto reputatur, nec minus culpabilis est, quā si in ipso facto deprehenderetur. Aut non vult in opus procedere, sed vult interius voluptati in delectatione, & tunc licet non sit peccatum plenarie consummatum, est tamen inter mortalia reputandum, quod maxime de peccatis carnalibus habet intelligi.

Peccatum Angeli.

Differentiæ materiales actualis peccati sunt duæ, scilicet peccatum Angeli, & hominis. Peccatū Angeli inchoatū est in præsumptione: statim enim, vt vidit suā pulchritudinem præsumpsit; & cōsummatū est in ambitione, quia præsumens de se, appetiit quod est supra se: atque confirmatū est in inuidiæ, & odij auersione: quia ex quo non potuit hoc obtinere quod appetiit, E cœpit odio, & inuidia contraire. Et sic in peccato Luciferi, superbia præpsūtionis fuit prima generatione, superbia ambitionis fuit prima cunsummatione.

Peccatum hominis.

Peccatum vero hominis fuit inobedientia, ad quam præcipitauit diabolus hominem per triplex appetibile naturale, scilicet per bonum gloriosum, copiosum, & delitiosum. Tentauit enim de excellentia, sufficientia,

Gen. 3. a

experientia, siue demulcentia. Diabolus enim per mulierem volens deiicere hominem, promisit mulieri dignitatis excellentiam, dicens: Eritis sicut dij. Deinde subiunxit cognitionis abundantiā, dicens: Scientes bonum & malum. Tertio prætendit suauitatis expe-

Ibidem.

A rientiam, cum ostendit ei lignum pulchrum visu, & ad vescendum suaue. Vnde peccatum mulieris inchoatū fuit in superbia: progressū habuit in auaritia, quia nō in rebus solum, sed etiā in scientia inuenitur auaritia: consummatum fuit in gula. Et sic deordinatum fuit quantum ad irascibilem, appetendo alta: quantum ad rationalem, appetendo scire occulta: quantum ad concupiscipilem, volendo gustare suauia.

Peccatum maius vnum altero duodecim modis.

Peccatū maius vnum altero dicitur duodecim modis, primo causalitate, & sic peccatum diaboli dicitur maius esse: quia eius inuidia mors intrauit in orbē terrarum. Secūdo generalitate, & sic peccatum primi parentis fuit maius, quia se per tutum genus humanum diffudit. Tertiu enormitate, & sic peccatum Iudę fuit maximum, quia tradidit Dominum Saluatorē. Quarto B ingratitudine, & sic eius peccatū dicitur esse maius, quia plura gratiarū dona percepit. Quinto periculositate, & sic peccatum ignorantiæ dicitur esse grauius, quia periculosius. Sexto inseparabilitate, & sic peccatum cupiditatis dicitur esse maius, quia cū cetera vitia cum homine consenescant, sola auaritia iuuenescit. Septimo importunitate, & sic superbia dicitur esse maximū peccatum, quia etiā ex bonis operibus generatur. Octauo pronitate, & sic luxuria dicitur esse grauius, ad quā homines pronius inclinantur. Nono maioris gratiæ impugnatione, & sic peccatum in Spiritū sanctum dicitur esse grauius. Decimo ratione maioris offensæ, & sic peccatū idulolatriæ dicitur esse maius. Vndecimo ratione maioris facilitatis resistendi, & sic peccatum Adæ fuit grauissimum. Duodecimo ratione maioris improbitatis, & libidinis, & sic peccatum cuiuslibet generis potest fieri maius altero.

SECTIO VI.

De peccato veniali, & mortali.

SEquitur videre de diuisione peccati in veniale, & mortale. Ad cuius euidentiā tria sunt breuiter attendenda, scilicet ordo diuinę iustitiæ, qui imponitur: peccatum veniale, quod cōtrahitur, & peccatum mortale quod incurritur. Ordo autem diuinæ iustitiæ, ad quem Dominus hominem obligauit, est, vt bonū incommutabile præferatur bono cōmutabili: vt bonum honestū pręferatur bono vtili: & volūtas Dei pręferatur volūtati nostræ: & iudiciū rationis rectæ præferatur, & præsit sensualitati humanæ. Peccatum vero actuale est inordinatio actualis voluntatis. Ista autem inordinatio si est tam modica, quod ordinem istum non exterminat, quamuis in aliquo perturbet, tunc peccatum est veniale. Quod habemus pertractare breuiter, quantum ad diffinitionem, distinctionem, & curationem. Diffinitur autem sic: Peccatum veniale est libido siue amor voluptatis in creatura citra Deum. Veniale, quid & quotuplex.

Distinguitur autem veniale triplicitet, Nam quoddā est veniale ex surreptione, & ideo veniale est, quia nō potest vitari tunc: & quia cōmittitur præter rationem semper est veniale. Quoddam est veniale ex cogitatione sine consensu: & ideo veniale, quia non plene cōsentitur, vt in cogitatione, & delectatione de muliere, citra consensum in delectatione: & ideo veniale fit mortale per complacentiam & consensum. Quoddam est veniale cum delectatione, & consensu: & ideo veniale est, quia non est deordinatio contra præceptum, vt ebrietas & mendacium iocosum: & istud cū sit veniale propter delectationem, quæ est citra Deū, tamen potest fieri mortale propter nimiam libidinem & contemptum. Non tamen intelligendum est, quod aliquod veniale per essentiam fiat mortale. sed quia de veniali fit transitus ad mortale, per complacentiam & consensum; siue per libidinem & contemptum.

Cura tur

Remedia undecim contra veniale.

Curatur autem peccatum veniale per actus, in quibus est aliqua humiliatio & deuotio, qui quidē actus gratia informati repugnant veniali: & sic ad actū curationis, & deletionis venialium, gratiam gratum facientem coadiuuant & vigorant. Huiusmodi remedia his versibus continentur.

Confiteor, tundo, respergo, conteror, oro.
Signor, edo, dono, per quæ venia'ia pono.
Vnctio, pœna leuis, compassio, quæ fit egenis,

Hæc enim remedia sunt. Generalis confessio pectoris tunsio, aquæ benedictæ aspersio, cordis contritio, Dominica oratio, signatio ab Episcopo, Eucharistiæ sumptio, offensæ condonatio, extrema vnctio, leuis pœnitentia, compassio fraterna.

Peccatum mortale.

Si autem est tanta deordinatio voluntatis, quod ordinem exterminat supradictum, tunc mortale est peccatū; quod potest considerari quātum ad diffinitionē, punitionem, & remissionem. Diffinitur autem ab Ambrosio sic: Peccatum mortale est præuaricatio legis diuinæ, & cœlestium inobedientia mandatorum, vel præceptorum. Pœna peccati mortalis est æterna damnatio. Dicitur enim mortale, quia per ipsum vitæ gratia perditur in præsenti, & vita gloriæ in futuro. Et sic contrahitur mors culpæ, & infligitur mors gehennæ.

Ambr. lib. de Parad. c. 8. to. 1. edit. Rom.

Iuste autem propter mortale, in quo quis finaliter perseuerat, sempiternaliter cruciatur. Vnde secundum Gregorium, quia peccator peccat in suo æterno, æternaliter est cruciandus. Secundum Augustinum vero, quia peccat contra bonum æternum, & infinitum, æternaliter punietur.

Greg. lib. 4. Dial. c. 44. Aug. lib. 21. de ciu. Dei c. 11. to. 1.

Remedia septem cōtra mortale.

Curatur autem siue remittitur mortale peccatum per septiforme remedium, scilicet per baptismū, eleemosynam, martyrium, conuersionem proximorum, dimissionem iniuriæ, fletum pœnitentiæ, & per dignam Eucharistiæ sumptionem. Attende tamen quod baptismus & pœnitentia, non solum valent contra pœnam peccati, verumetiam contra culpam, cetera vero valent contra pœnam tantum. Vnde versus:

Sunt septem, delere quibus mortalia possis,
Fons, eleemosyna, martyrium, conuersio fratrum,
In te pecca: di dimittere, flere reatum.
Sanguinis, & carnis Christi perceptio digna.

SECTIO VII.

De ignorantia.

Delictum & commissum.

Sequitur videre de diuisione peccati in delictum, & commissum. Præuaricatio præceptorum est delictum, hoc est transgressio præceptorum affirmatiuorum, Præuaricatio prohibitionum est commissum, hoc est transgressio præceptorum negatiuorum. Differentiæ delicti sunt ignorantia, omissio, negligentia. Delictum dicitur quasi derelictum, id est boni desertio.

Bonum duplex.

Bonum est duplex, scilicet sciendum, cuius desertio dicitur ignorantia; & faciendum, ad quod duo requiruntur, scilicet quod fiat bonus actus, cuius desertio dicitur omissio; & quod bene fiat, id est cum debitis circumstantiis, quarum desertio dicitur negligentia.

Ignorantiæ prima diuisio.

Circa ignorantiam quadruplex diuisio est attendenda. Prima est hæc: Ignorantia alia negationis, alia priuationis, alia prauæ dispositionis. Ignorantia negationis est in paruulis, quæ non est culpa neque pœna, vsque ad præfinitū tempus. Ignorātia priuationis est in adultis, qui tempore determinato ignorant, quæ possent scire, vel obliti sunt, quæ aliquando didicerunt. Ignorantia prauæ dispositionis est, qua quis opinatur cōtraria fidei, quæ potest erronea dici, & est in hæreticis. Prima excusat à toto, secūda à parte nō à toto, tertia accusat in toto, quia peruersā sequitur voluntatē.

Secunda diuisio.

Secunda diuisio est hæc: Ignorantia alia facti, alia iuris. Iuris, aut iuris naturalis, & hæc nō excusat, cum sit

A scriptum in corde hominis: vel iuris diuini, vt legis, prophetarum, Euangelij, & doctrinæ Apostolicæ, & ista accusat, sicut de magno, & mortali delicto prælatos, maxime Episcopos & Metropolitanos, qui tenētur de fide & spe reddere rationem. Accusat autē sicut de veniali clericos simplices, & illiteratos, qui cū potuissent discere, noluerunt. Laicos vero in nullo accusat, quia ad ipsos non pertinet, dummodo non contemnant. Si est iuris positiui, vt legum, & decretorum, solos iudices accusat. Si est ignorantia iuris continentis mortales constitutiones Ecclesiasticas, ad discernēda peccata, accusat sacerdotes, & confessores. Si vero est ignorantia facti, aut indifferentis, sic sufficienter excusat: aut necessarij ad salutem, & sic aut non potest

1. Pet. 3. c.

B vitari sicut in amente, qui à natiuitate caruit iudicio rationis, & hæc excusat: aut potest vitari, sicut in Iudæis, & Paganis, qui potuerunt scire Christum passum fuisse pro salute hominum, & hæc non excusat.

Tertia diuisio.

Tertia diuisio ignorantiæ est, quia alia est simplex, vt quando aliquis nescit, quæ tenetur scire, facit tamen aliquid, sed nō plene, vt illa sciat, hæc excusat à tanto, sed non à toto: alia est crassa siue supina, vt quādo quis negligit scire, quæ tenetur, & tamen non est determinatum ei, quod teneatur scire illa, hæc minus excusat, non excusat à toto, sed à tanto: alia est affectata siue affectiua, vt quando aliquis negligit scire, quæ tenetur scire, cum ei sit determinatum, quod tenetur scire illa, hæc accusat potius quam excusat.

Quarta diuisio.

Quarta diuisio est: Ignorantia alia vincibilis, alia in-
C uincibilis. Vincibilis alia, potest remoueri cum magna difficultate, vt in valde hebetibus, hæc excusat à tanto non à toto, si est de necessariis ad salutem. Alia potest remoueri cum facilitate, vt in ingeniosis, hæc non excusat. Inuincibilis, alia est inuincibilis per naturam, vt in puero, qui non vtitur ratione, & in decrepito, qui non discernit, & in eo, qui nascitur amens, hæc excusat à toto. Alia est inuincibilis per culpam, vt in eo, qui per culpam efficitur furiosus, & secundum quosdam non excusat à toto.

SECTIO VIII.

De omissione, & negligentia.

Omissio quid.

D Visso de ignorantia, quæ est desertio debitę sciētię, sequitur videre de omissione, & negligentia, quæ dicunt desertionem rei debitæ faciendæ. Omissio est desertio actus debiti in tempore determinato. Et dicitur actus debitus quem tenemur facere. Circa omissionem autem habemus videre quatuor actus debitos. Tentionem, distinctionem, descriptionem, absolutionem. Dicitur autem omissio, derelictio actus non circumstantiæ: actus principalis, nō annexi: præcepti affirmatiui, nō negatiui; Est autem triplex tentio, quam omittere non debemus. Quædam est ratione diuinæ obligationis: & hæc est duplex, vna ad agendum, vt in præceptis affirmatiuis, vt: Honora patrē tuum: alia ad non agendum, vt in præceptis negatiuis, siue prohibitionibus, vt: Non occides. Prima obligat semper, sed

Obligatio multiplex.

E non ad semper nisi pro loco, & tempore. Secunda obligat semper, & ad semper. Quædam ratione spontaneæ consensionis, vt in contractibus, votis, iuramentis promissis, & obligatione, quam facit cōsciētia. Quædam ratione culpabilis offensionis. Nam propter culpam mortalem obligatur homo, siue tenetur ad pœnam æternalem, propter venialem vero ad pœnam temporalem. Describitur autem tentio sic: Tētio est alieni præcepti, vel prohibitionis, vel proprię, a sēsus, vel culpæ, ad agendum, vel non agendū, vel patiēdū obligatio. Ad agendū quantū ad præcepta affirmatiua: ad non agendū, quantū ad præcepta negatiua, & prohibitiones: ad patiendum quantum ad culpam.

Triplex est autem absolutio prædictæ triplicis tentionis, scilicet impossibilitas, dispensatio, & pœnitentia.

Negligentia quid.

Negligentia est debitæ circumstantiæ derelictio in bono opere faciendo. Circa quam breuiter sunt videnda tria, scilicet eius originatio, denominatio, concomitatio. Oritur autem negligentia ex torpore, vnde dicit Gregorius: Duo sunt in bonis operibus timenda, desidia scilicet, & fraus. Desidiam facit minor amor Dei: fraudem maior amor sui. Item desidia per torporẽ nascitur: fraus per priuatam dilectionem. Fraus ista sic notificatur. Fraudem in opere Dei perpetrat, qui se inordinate diligens, ad remunerationis transitoriæ bona festinat. Tripliciter autem fraus ista cõmittitur, aut cum cordis humani gratia, aut fauoris aura, aut cum quælibet res exterior desideratur. Vt enim bonũ opus bene fiat, requiritur bonus finis, quem qui omittit, fraudatur. Requiruntur & aliæ circumstantiæ, vt locus, tempus, modus, quas qui omittit, vtique negligit. Nominatur autem duplici vocabulo, scilicet negligẽtia, & desidia, quæ si large accipiantur, commonia sunt ad quamcumque omissionem, tam actus debiti, quam circumstantiæ. Si vero accipiatur stricte per omissionem circumstantiæ, tunc desidia magis respicit cõmunem significationem. Desidia dicitur quasi desistentia: negligentia vero magis respicit significationem propriam, scilicet omissionem circumstantiæ debitæ, quasi non diligentia: quæ diligentia circumstantias diligenter prosequitur. Sunt autem comites negligentiæ, torpor, & pigritia, quæ quamuis sint idem, tamen pigritia dicitur eo, quod pigeat difficultas laboris. Torpor vero aspicit appetitum quietis. Triplex est autem torpor siue pigritia, scilicet infirmitatis naturalis, sicut in phlegmaticis, & est pœna, & non culpa. Et est torpor infirmitatis acquisitæ ex culpa præcedente, vt in ebriosis, & gulosis: & talis non excusat, secundũ quosdam. Et est torpor libidinosus, & dicitur torpor captatus, & ille torpor est voluntas recusans facere bonum difficile, eo quod difficile. Et talis torpor siue pigritia cum sit peccatum, reprehenditur in Scripturis.

Greg. lib. 9. Mor. c. 17.

Fraus.

Desidia.

Torpor.

SECTIO IX.

De commissione.

SEquitur videre de commisso. De quo est breuiter videndum, & adiungendum, quod est transgressio legis diuinæ prohibentis quãtum ad præcepta negatiua. Potest autem aliquid committi cõtra naturam. Et hoc dupliciter, scilicet contra naturam cõmunem hominibus & brutis, vt quod masculus pro femina sit: & hoc est peccatum sodomiticum. Aut contra naturam particularem, vt in natura angelica, aut humana: & hoc est naturale iudicatorium dictans malum esse fugiendum, & bonum faciendum. Ista natura dictat, quod debemus Deo obedire, Deum colere, & diligere. Dictat etiam quod proximo debemus facere, quod nobis volumus fieri ab eodem. Et quod nobis nolumus fieri, alij non debemus irrogare. Sic largo modo omne peccatum, quod committitur, est contra naturam. Potest etiam aliquid contra legem committi. Et hoc dupliciter variatur, nam lex prohibet aliquid quantũ ad omne tempus, & hoc est prohibitum, quia est malum, & sic sunt prohibitiones Decalogi. Prohibet etiam aliquid non simpliciter sed ad tempus, & sic sunt prohibitiones cæremonialium: & hoc est malum, quia prohibitum. Committi potest etiam aliquid contra consuetudinem & hoc est, quod committitur contra mores. Proprie autẽ loquendo mos nõ scriptus dicitur cõsuetudo, mos vero scriptus constitutio nominatur. Nota tamen quod facere contra consuetudinẽ conseruatiuã honesti, est peccatum: facere contra consuetudinẽ destructiuã honesti, sanctũ est: facere contra consuetudinem indifferentẽ, malum non est. Honestum autẽ est, quod sua vi nos trahit, & sua dignitate nos allicit. Itẽ nota, quod lex respicit honestum: consuetudo siue cõstitutio respicit vtile, quod est conseruatiuum honesti.

Peccatũ contra naturam.

Peccatum cõtra legem.

Peccatum contra consuetudinem.

A

SECTIO X.

De errore, prauo iudicio, & personarum acceptione.

SEquitur de diuisione peccati, in peccatum cordis, oris, & operis. Et primo aliquid de peccato cordis, breuiter videamus, & primo de eius diffinitione, postea de differentiis. Peccatum cordis sic diffinitur: Peccatum cordis est trãsgressio legis diuinæ per inordinationem intrinseci motus mentis. Differentiæ autẽ eius sunt peccatum cogitationis, delectationis, & consensus. De peccato delectationis visum est supra, cum de peccato actuali ageretur. Ad peccatũ cogitationis pertinet error, prauum iudicium, & acceptio personarũ. Ad peccatum consensus reducitur peccatum cõscientiæ. Quantum ad peccatum cogitationis primo vidẽdum est de ipsa, deinde de prauo iudicio, postremo de personarum acceptione. Cogitationum alia speculatiua pure, & ista non est peccatum, alia practica siue affectiua. Prima est in conspectu mentis, & est inuoluntaria, quantum est de se. Secunda in aspectu cum affectu & est voluntaria, & ideo potest esse peccatum.

Peccatum cordis quid.

B

Sup. Sect. 5.

Error quidam est infirmantis, qualis est in febricitantibus, quibus dulcia videntur amara. Quidam est infirmitatis naturalis originalis, quo corrumpitur ratio in iudiciis, & frequenter deuiat. Iste error quia non est voluntarius, non est peccatum, sed pœna peccati. Quidam est error peruersæ voluntatis, cuius est, habere falsa pro veris. Talis autem error aut est contra fidẽ, vel bonos mores, & ille semper est peccatum. Si non est contra fidem, vel bonos mores, tunc aut accidit in his quæ sunt supra iudicium humanum, vt iudicare de intentionibus cordium: & sic semper est peccatum: quia tunc vsurpatur, quod solius Dei est. Aut accidit in his, quæ subsunt iudicio humano, vt errare in logicis, naturalibus, & mathematicis: & tunc non est peccatum. Prauum iudicium, recipit diffinitionem, & distinctionem. Diffinitur autem sic.

Error.

C

Prauum iudiciũ, est ex errore proueniens temeraria sententia, vel suspicio mali de occultis aliorũ. Error est habere ignota pro notis. Sententia est in asserentia, vel diffiniendo, quod ita est. Suspicio est in opinando cũ dubitatione temeraria, etiã sententiãdo quæ ad ipsum non pertinent. Distinguitur autem humanum iudiciũ secundum hunc modum Iudicium aliud est certitudinis, aliud temeritatis, aliud suspicionis. Primũ scilicet iudicium certitudinis non est peccatum, quia de manifestis licite iudicamus. Secundum iudicium temeritatis est triplex, videlicet diffinitionis, arguitionis, assertionis. Diffinitionis, cũ quis de futuris male iudicat. Nã de alicuius correctione desperare, & eum tanquã abiectum reprehendere, qui nunc apparet malus, cum nesciamus qualis futurus sit, temerarium iudicium est. Arguitionis, cum quis iudicat de his, quæ ad eum non pertinent, de quo Paulus dicit: Tu quis es, qui alienum seruum iudicas: Assertionis, cum quis iudicat de occultis. Glossa super prædictum locum: De quibus incertũ est quo animo fiant, sine periculo nemo iudicat. Augustinus vel Beda super illud dictum Christi: Nolite iudicare, dicit: hoc loco, nihil aliud nobis præcipi, nisi vt ea facta, quæ dubium est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. Primum est perniciosum, secundum præsumptuosum, tertium superstitiosum Tertium iudicium, scilicet suspicionis est triplex, scilicet suspicionis violentæ, quando omnia signa apparent mali, nulla, vel pauca boni: temerariæ quando multa boni, pauca mali: leuis, quando multa mali,

Prauum iudicium.

D

E

Rom. 14. a

Matt. 7. a

pauca boni. Primo modo non est peccatom, secundo veniale graue, tettio veniale paruum. Nota quod iudicium certitudinis nec veniale est, nec mottale, Iudicium temeritatis mensuratur iuxta illud Salnatoris: In quo iudicio, iudicaueritis, iudicabimini. Glossa: Si quem iudicaueris temetatie damnatione veniali, venialiter condemnaberis, si damoatione mortali, mortaliter condemnaberis. Et hoc intellige sine præiudicio. Iudicium suspicionis, quandiu manet in suspicione, non est mottale, nisi veniat in assertionis iudicium. *Matt. 7. a*

Citca personatum acceptionem, attendendum est quantum ad diffioitionem, & differentiam triplicem. Diffinitur autem sic: Personarum acceptio est iniustitia, qua præfertur persona personæ propter causã indebitam. Differeotiæ acceptionis personarum sunt tres. Voa cōmittitur in honoris exhibitione. De qua Iacobus dicit: Fratres mei, nolite habere fidem Iesu Christi in personarum acceptione. Alia est in iudicij executione. De qua in Deuteronomio: Non accipies personam in iudicio. Alia ĩn promotione ad dignitates, quæ prohibetur in electione Dauid, cui, non prætulit Dominus fratres suos, propter vultus pulchritudinem, seu propter altitudinem staturæ. *Personarum acceptio.* *Iac. 2. a* *Deu. 16. d* *1. Reg. 16. c*

SECTIO XI.

De peccato consensus, & de peccato contra conscientiam, & de perplexitate.

Sequitur videre de peccato consensus, vbi primo videndum est de ipso consensu, quid est. Secundo de peccato contra conscientiam. Tertio de diffeteotiis perplexitatis. Consensus diffinitur sic: Consensus est nutus voluotaris spontaneus, vel motus animi liber sui. Et cum nihil ita sit in potestate nostra, sicut consentire, vel dissentire: hinc est, quod consummatur ibi omne peccatum. Initiatur enim in cogitatione, crescit in delectatione, perficitur vero io consensu. *Consensus quid.*

Ad intelligentiam qoo modo peccatur, quando agitur contra conscientiam, multiplicitas conscientiæ attendenda est. Conscientia enim vno modo dicitur superior pars rationis, quam Græci synderesim vocãt. & apud nos, scintilla consciētiæ potest dici. Hæc diffinitur à Basilio sic: Conscientia est naturale iudicatoriũ faciendi, vel nun faciendi. Differunt tamen secundum rationem synderesis, & conscientia, Nam synderesis iudicat faciendum, id est dignum fieri. Conscieotia vero indicat faciēdum, id est debitum fieri. Alio modo dicitur conscientia habitus naturalis dictandi bonũ, vel malum, & sic diffinitur à Damasceno: Conscientia est lex intellectus nostri naturalis, opposita peccato: Et secundũ hoc, conscientia numquam errat. Tertio dicitur conscientia opinio habita de agendis, vel non agendis, id est debitis fieri, vel non fieri formata. De qua Apostolus: Quidam cum conscientia vsque nunc idoli, quasi idolothytum manducant. Et alibi: Omne quod non ex fide, peccatum est. Glossa, id est omne, quod est contra conscientiam. Isto tertio modo, conscientia est habitus acquisitus, frequenter erroneus in iudicando esse faciendum, quod non est faciendum, & ecōuerso. Potest autē dictare conscieotia tertio modo dicta, aliquid secundum legem Dei, præter legem Dei, contra legem Dei. Et est hic sermo de dictamine conscientiæ per modum præcepti siue prohibitionis, non per modũ consilij, vel persuasionis. Primo modo consciētia ligat simpliciter, & vniuersaliter: quia legi Dei concordat. qua conscientia ostendit esse ligatum. Secundo modo conscientia ligat, quamdiu manet: vnde tenetur homo, vel eam deponere, vel quod dictat opere adimplere: vtpote si dictet conscientia, quod leuare festucam de terra est necessarium ad salutem. Tertio modo conscientia non ligat ad faciendum, vel non faciendum, sed potius ad se deponendum: quia cum talis conscientia sit erronea, & error ille repugnet legi diuinæ, necessario, quamdiu durat, ponit hominem extra statũ salutis: vtpote si dicat peccatrix alicui: Moriar si non cognoscas me: & ille incipiat habere conscientiam de mortali, si non cognouerit peccatricem; non est in statu salutis, ipsa conscientia perdurante: quia si non cognoscit eam, peccat mortaliter contemnendo Deũ, cũ dictet conscientia hoc Domino displicere: si cognoscit eam, facit contra præceptũ Domini. *Conscientia.* *Basil. hom. in princip. Prouerb.* *Damasc. lib. 4. de fide orth. c. 23.* *1. Cor. 8. b* *Rom. 14. c* *Conscientia erronea.*

Perplexitas nascitur ex errore conscientiæ. Est autē triplex perplexitas. Prima est intelligentiæ verborum sacræ Scripturæ, quæ videntur sibi repugnare. Secunda est intelligentia faciēdorum, de qua Paulus: Quid oremus nescimus, &c. Tertia est ineuitabilitas peccandi. Prima dissoluitur per distinctionem, & consideratione causarum dicendi vtrumque. Secunda dissoluitur per inspirationem Spiritus sancti, quæ est vnctio docens de omnibus per meritum orationis, de qua Iacobus dicit: Si quis indiget sapientia, postulat à Deo, &c. Et cũ ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Tertia dissoluitur per depositionem erroneæ consciētiæ. *Perplexitas triplex.* *Rom. 8. e* *Iac. 1. a* *2. Paral. 20. b*

CAPVT XII.

De mendacio, periurio, & contentione.

Sequitur videre de peccato oris, quod pluribus differētiis variatur. Peccata enim oris sunt mēdaciũ, in quo veritas destruitur: periurium in quo veritas contemnitur: contentio in quo veritas impugnatur. Est enim contentio veritatis impugnatio cum confidētia clamoris. Hæc tria præcipue sunt cōtra veritatē. Ista vero contra bonitatem sunt, scurrilitas, quæ est contra honestatem: vaniloquium, siue multiloquium, quod est contra vtilitatem: adulatio, quæ est contra rectitudinem in laude aliena: iactantia, quæ est contra rectitudinem in laude propria: blasphemia, quæ est contra rectitudinem in vituperium Dei: maledictum, quod est contra rectitudinem in vituperium proximi, quantum ad pœnam: contumelia, quæ est contra rectitudinem in vituperium proximi, quaotum ad culpam apertam, quæ improperatur: detractio, quæ est contra rectitudinem in vituperium proximi, quantum ad occultam culpam. *Peccatum oris.*

De mendacio est videre quantum ad diffinitionem, & diuisionē. Diffinitur autem ab Augustino sic: Mendaciũ est falsa signatio vocis, cum intentione fallēdi. Et nota, quod cum mentiri sit contra mentem ire, potest homo mentiri, dicendo falsitatem ex certa sciētia. Item potest homo mentiri, dicendo veritatem: quia quamuis sit verum quod loquitur, tamen aliud sentit in conscieotia. Item potest homo dicere falsum non mentiendo, nec peccando, vt quando fallitur, adhibita tamen debita diligentia. Diuiditur autem mendacium diuisione trimembri, scilicet in mendaciũ officiosum, perniciosum, iocosum. Officiosum est, quod iuuat: perniciosum, quod nocet: iocosum quod delectat. Diuiditur autē diuisione octimēbri sic: Octo sunt genera mendaciorũ: primum, quod fit in doctrina religionis, vt dicere Christum non esse de virgine Maria natum. Secundum, quod nulli prodest, & alicui obest, vt mendacium detractionis, & si quis est testis falsus in causa criminali. Tertium, quod alicui obest, vt prosit alij, vt quod aliquis sit testis falsus in causa pecuniaria. Quartum, quod fit solum mentiendi libidine. Quintum, quod fit cupiditate placendi, aut delectandi suaui eloquio, vt mendacium adulationis. Sextum, quo quis mentitur, pro conseruanda pecunia alicuius. Septimum, quo quis mentitur, pro conseruanda vita alterius. Octauum, quo quis mentitur, pro conseruanda castitate alterius. Nullo horum mendaciorum est mentiendum. Dat autem talem regulam Augustinus. *Mendacium.* *Aug. lib. con. mendac. ad Consen. c. 12. in fi. to. 4.* *Idem lib. de mendac. ad Consen. c. 14. to. 4.* *Ibidem.*

quod quanto aliquod mendacium magis accedat ad primum, tanto maius est peccatum;& quanto magis recedit à primo mendacio, tanto minus est peccatum.

Post mendacium, quo veritas destruitur, sequitur periuriũ, quo veritas contemnitur. Sed quia periuriũ est violatio iuramenti prius vidẽdum est de iuramẽto

Iuramentum.

quantum ad essentiã: & sic iurare, est inuocare Deum in testem suę locutionis. Quantum ad licentiam: & sic iurare licet propter pacem, & iustitiam conseruãdam, vel amicitiam confirmandã. Propter veritatẽ astruẽdam: & sic Paulus frequenter iurabat. Propter calumniam vitandam: sicut iurant actor, & reus. Propter fidelitatem seruãdam: sic iurant principes Regi. Quantum ad formam: & sic est forma cõcessa, vt iurare per Deum. Et hęc variatur: nam in veteri Testamento dicebatur: Viuit Dominus, idest per Deum viuũ. In Ecclesia primitiua dicebatur: Testis est mihi Deus, id est testem Deum inuoco. Modo vero dicitur: Per Deum. Et est forma non concessa: vt iurare per idola. Quantũ ad comites: & sic dicitur, quod iuramentum tres debet comites habere, scilicet veritatem, quæ debet esse in cõscientia, vt nouerit ita esse: iudicium, vt discrete iuret, & cum deliberatione: iustitiam, vt quod iuratur sit licitum, & honestum. Quantum ad differentias, quæ sunt duæ, scilicet iuramentum assertorium, vt quãdo iuratur, vel de præsenti, vel de præterito ita esse, vel fuisse: Promissorium, vt cũ iurat aliquis de futuro aliquid se facturum. Modo videri potest periurij diffinitio, quę est talis. Periurium est mendacium iuramento firmatum. Potest etiam videri distinctio, quæ est hæc: Periuriũ dicitur falsa iuratio, Item, peruersa iuratio: quod fit, quando est illicitum, quod iuratur. Tertio dicitur transgressio iuramenti.

Mag. in 4. dist. 39. in pr.

SECTIO XIII.

De adulatione, maledicto, & detractione.

SEquitur videre de adulatione, maledicto, & detractione, quæ cõtra rectitudinem laudis & vituperij committũtur. Adulatio autem diffinitur sic: Adulatio est sermo laudis alicui exhibitus, intentione placendi Distinguitur autem sic. Est enim quædã adulatio, quæ bonum nõ habitum attribuit: quædam quæ habitum extollit, dicendo maius esse, quam sit: quædam est, quæ malum nutrit, laudando malum, & dicendo esse bonũ, & licitum. Vnde in Psalmo dicitur: Laudatur peccator in desideriis animæ suæ, & iniquus benedicitur: quædam est, qua homo homini vult placere, non propter Deum, laude tamen vera; de qua Paulus: Si adhuc hominibus placerem, idest placere vellem non propter Deum, Christi seruus non essem.

Adulatio quid.

Psal. 9. e

Gal. 1. b.

Maledictum quadrupliciter variatur. Est enim maledictum surreptionis, de quo dicit Augustinus: Si enim cum omni facilitate, & temeritate maledixerimus, ad minima pertinet peccata. Lasciuię est, cum alicui non ex animo maledicimus, de quo dicit Hieronymus: Qui negligit oris maledici resecare consuetudinem, etsi non corde maledicat, immunditiam tamẽ labiorum, & oris inquinamentum incurrit. Est & maledictum odij, quod ex malo corde procedit zelo vindictæ. Quartum est maledictum iustitiæ, quod ex charitate procedit, scilicet cum alicui amico nostro maledicimus ad eius correctionem. De his duobus vltimis dicit Gregorius: Scriptura sacra duobus modis maledictum commemorat, aliud quod approbat, aliud quod condemnat Alterenim profertur amore iustitiæ, aliter amore vindictæ.

Aug. ser. 41. de sanctis, qui est 4. de animab. defunc. ante medium. to. 10.

Greg. lib. 4. Mor. c. 6.

Detractio.

Detractio sic diffinitur: Detractio est alienæ famæ denigratio. Committitur autem sex modis, scilicet cũ bonum negamus, quod nouimus esse factum, vel cum tacemus, ne fiat aliis manifestum: vel cum peruerti-

A mus, dicendo illud mala intentione esse factum: item malum occultum reuelando, in casu non concesso: vel augmentando, dicendo maius esse, quam sit: vel adinueniendo mendaciter malum, quod factum non fuit. Tenetur autem detractor ad restitutionem bonæ famæ, quam abstulit. Maius enim bonum aufert detractor, quam raptor: & * non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum.

* Aug. Epist. 54. ad Macedonium to. 2.

SECTIO XIV.

De peccato operis.

DE peccato operis breuiter est videndũ, quantum ad diffinitionem, & distinctionem ab otiosa voluntatis, & superadditionem ad malitiam voluntatis.

Peccatum operis.

B Est autem peccatum operis transgressio legis diuinæ, per inordinationem extrinseci motus mentis. Ad peccatum operis reducitur peccatum consuetudinis. Peccamus enim cogitatione, delectatione, consensu, verbo, opere, & consuetudine. Peccatum autem operis comparati habet ad peccatum voluntatis interioris, prout sunt coniuncta; & sic sunt vnum peccatum, pro eo quod est ibi vnus contemptus, & vna auersio. Vnũ, inquam, sunt, loquẽdo formaliter; cum sit ibi vna deordinatio praua. Loquendo tamen materialiter, plura sunt peccata: quia plura sunt deordinata, scil. volũtas interior, & actus exterior. Si autem hæc duo adinuicem comparẽtur tamquam disiuncta, ita quod vnus peccet voluntate tantum, alius voluntate, & opere:
C tunc diuersa sunt peccata, non solum materialiter, sed etiam formaliter. Superaddit vero malitia operis, super malitiam voluntatis, quando voluntas mala non vult in opus procedere: quia tunc nõ est omnino plenus consensus. Nam si actus operis subsequatur contemptum, auersio, & conuersio consummantur. Si autem volũtas mala vult in opus malum procedere, sed non potest, tunc distinguendum est. Nam vnum peccatum maius tripliciter iudicatur, scilicet aut ratione maioris contemptus Dei, & sic opus non addit ad iniquitatem voluntatis: aut ratione maioris delectationis, & libidinis, & sic opus aggrauat, maxime quantum ad genus carnalis peccati, quo peccat quis in seipso: aut ratione maioris damnificationis, & sic opus addit ad malam voluntatem, maxime quantũ ad ge-
D nus peccati, quo quis peccat in proximum. Quantumcunque enim velit quis fornicari, non tantum delectatur in voluntate, quantum in opere. Et quantumcunque velit quis occidere, non tantum nocet volendo, quantum actualiter occidendo.

SECTIO XV.

De septem vitiis capitalibus in generali.

SEquitur videre de diuisione peccati in septem vitia capitalia, quæ sunt: Superbia, inuidia, ira, acidia, auaritia, gula, luxuria. De quibus primo videndum est in generali, deinde de singulis in speciali. In generali
E tria sunt in vitiis capitalibus attendenda, scilicet diuersa nominatio, connexiua ordinatio, sufficiens assignatio. A beato Gregorio, & aliis Doctoribus sic nominantur: Superbia, inuidia, ira, acidia, auaritia, gula, luxuria. Ab Isidoro sic: Gastrimargia, fornicatio, philargiria, tristitia, acidia, cenodoxia, superbia.

Greg. lib. 31. Mor. c. 17. Isid. lib. in Deut. c. 16.

Item superbiam quidem, & cenodoxiam, siue vanam gloriam distinxit Isidorus. Sed Gregorius coniunxit: quia idem sunt in re, differentes tantum ratione. Superbia enim dicitur, quãdo aliquis sibi magnus apparet intra animum: vana gloria est, quando aliquis nititur magnus apparere per laudem in facie aliorum. Similiter Isidorus distinxit acidiam, & tristitiam. Sed Gregorius coniunxit: quia idem sunt in re, sed differũt

ratione

ratione. Idem enim motus est in acidia, & tristitia, differens ratione terminorum. Nam secundum auersionem, & recessum ab arduo graui, dicitur tristitia; secundum vero accessum, & conuersionem ad leuia, dicitur acidia: vt quia isti est graue surgere ad matutinas, tristis euertit se: quia vero leue est ei quiescere, acidiosus conuertit se.

Vitiorum conexio.

Ordinantur autem vitia capitalia secundum cônexionem, qua fit vt vnum ea altero proferatur. Nam superbus qô vult subesse maioribus, vult præferri æqualibus, vult conculcare minores. Et si non potest, inuidet maioribus, quia principantur: æqualibus, quia prosperantur: minoribus, quia exaltantur. Et cum sic nihil proficiat, concipit iram de facili ad maiores, mediocres, & minores. Deinde decidit in acidiam, qua mentis tranquillitas perturbatur. Et tunc cum interiorem B consolationem amiserit, ad exteriorem per auaritiam se conuertit, & sic factus opulentus immoderate per ingluuiem facit ventrem, & posttemo ad luxuriã resoluit carnem, à summo rationis vertice, vsque ad carnis infimum depravatus. Sic patet quod quinque prima sunt spiritualia, duo vero vltima sunt carnalia.

Numerus vitiorum capitalium.

Accipitur autem sufficientia septem capitaliû vitiorum, penes pronitatem ad apparens bonum. Hæc autem pronitas si est respectu boni quod respicit spiritũ secundum se, potest esse quadruplex, secundum quatuor conditiones boni, ad quod appetitus hominis inclinatur. Appetit enim quis bonum sub ratione dignitatis, & sic est superbia: aut sub ratione proprietatis, & sic est inuidia: aut sub ratione securitatis & sic est ira: aut sub ratione quietis, & tranquillitatis, & sic est acidia. Si vero sit pronitas respectu boni, quod respicit carnem siue spiritũ in carne, sic potest esse triplicter. Nam spiritus carnalis appetit bonũ sub ratione sufficientis, & sic est auaritia: aut sub ratione demulcentis, & sic est luxuria: aut sub ratione reficientis, & sic est gula. Et ex hoc patet numerus & sufficientia vitiorum capitalium.

SECTIO XVI.

De differentia inter capitale vitium, initium peccati, & radicem malorum.

Caput peccati.

Attendenda est diff. rentia inter capitale vitium, peccati initium, & radicem malorũ. Capitale vitiũ dicitur, quia sicut caput est membrum principale, & completum, & aliorum membrorum principium quantum ad motum, & sensum: sic vitium, quod dicitur capitale, nominat peccatum completũ, à quo alia vitia oriuntur. Initium vero nominat proprie illud, in quo actus inchoatur. Radix autem illud, à quo nutrimentum trahitur, & fomentum. Vnde cum peccatum nutrimentum trahat ex parte appetibilis, & dicat recessum à Deo: hinc est, quod initium peccati attenditur ex parte auersionis, radix vero, ex parte conuersionis. Et sic auersio est ratione contemptus, conuersio vero est ratione cupiditatis, & libidinis. Et ideo superbia dicitur initium omnis peccati, cupiditas radix omnium malorum.

Initium peccati.

Dicitur autem initium peccati tripliciter, siue nominatur, aut prout dicit recessum liberi arbitrij à lege maiestatis, & sic superbia siue contemptus Dei, dicitur initium peccati: quia vi præceptum transgreditur creatoris, à superbia incipit & contẽptu: aut à lege veritatis, & sic error dicitur initium peccati, quia sicut dicit Sapiens: Omnis malus, ignorans. Et vere ab ignorantia incipit & errore, quia æterna deserit pro terrenis. Aut à lege bonitatis, & sic insipientia dicitur initiũ peccati, vnde Chrysostomus super illud Psalmi: A facie insipiẽtiæ meæ, dicit quod omnis peccati initium insipientia est. Insipientia enim est contraria

Arist. 3. Eth. c.1. à med.

Chrysost. hõ. 4. inc. 5. Isa. to. 3.

Psal. 37.

A sapientiæ, in qua diuina bonitas prægustatur. Merito ergo ab insipiditate dicitur inchoare, qui potius in malitia peccati, quam in suauitate Dei eligit delectari.

Radix.

Radix etiam peccati, siue mali, quæ circa peccatum dicit libidinis pronitatem, tripliciter potest sumi, scilicet generalissimè, cum dicitur: Cupiditas, siue libido est radix omnium malorum: generaliter, vt cum dicitur: Duplex est radix malorum, scilicet amor male accendens, & timor male humilians, siue deiiciens: amor est respectu boni, timor respectu mali: Minus generaliter, vt cum dicitur, quod triplex est radix peccati, scilicet concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. Et sic patet ea prædictit, quo modo accipiatur vitium capitale. Patet etiam, quod initium dicitur aliquando de superbia, aliquando de errore, aliquando de insipientia. Patet nihilominus, quod aliquando dicitur vna radix, aliquando duæ, aliquando tres.

1. Ioan. 2.

SECTIO XVII.

De Superbia.

Iam de singulis vitiis capitalibus est videndum. Et primo de superbia. Circa quam tria sunt attendẽda, scilicet diffinitio, differentia, & gradus. Superbia diffinitur sic à Bernardo: Superbia est propriæ excellentiæ appetitus. Sic ab Augustino: Superbia est amor propriæ excellentiæ. Item ab eodem: Superbia est peruersæ celsitudinis appetitus.

Bern. ep. 42. ante med.

Aug. de Gen. ad litt. li. 11. c.14. to. 3.

Idem lib. 14. de ciui Dei c.13. tom 5.

Superbia secundũ Gregorium habet quatuor differentias. Prima est, quando homo attribuit sibi bonum, C quod habet. Secunda est, quando, & sic non sibi, tamen suis meritis. Tertia, est quando iactat se habere, quod non habet. Quarta est, quando se existimat aliis prævalere, vnde Versus:

Greg. lib. 23. Mor. cap. 4.

A se, pro meritis, falsò, plus omnibus inflat.

Secundum Anselmum quatuor sunt exaltationis species. Quædam est exaltatio in opinione, quædam in voluntate, quædam in sermone, quædam in opere. Exaltatio in opinione est, cum quis reputat se dignum Episcopatu, vel aliqua dignitate, tamen nollet eã habere. Exaltatio in voluntate est, cũ quis vellet habere Episcopatũ, tamen non reputat se dignum, vel etiam opinatur. Exaltatio in sermone est, quando nec se dignum reputat, nec vellet habere, tamen loquitur ampulosa de aliqua scientia, vt magis appareat. Exaltatio D in opere est, quãdo aliquis nec se dignum reputat, nec vellet habere, nec loquitor magna; tamen exaltatur in opere, vt quando vocatur ad consilia, & huiusmodi.

Ans. li. de similitud. c. 21

Gradus superbiæ secundum Bernardum sunt duodecim, scilicet curiositas, leuitas mentis, inepta lætitia, iactantia, singularitas, arrogantia, præsumptio, defensio peccatorum, simulata confessio, rebellio, libertas peccandi, consuetudo. His, quasi quibusdam passibus superbus diligenter ad finem, quẽ intendit, peruenit. Curiositas est, quando superbus diligentet inquirit rumores, scilicet quid de ipso dicatur: Leuitas mentis est, quãdo leuiter aliquis mutatur de delectatione ex verbis laudis, in tristitiã propter verba vituperij. Inepta lætitia est, quãdo lætatur ex defectibus, & criminibus aliorum. Iactantia est, quãdo ratione, quæ habet vt laudetur. Singularitas est, quãdo præter consuetudinẽ aliqua singulariter operatur, vt solus appareat, & laudetur. Arrogantia est, quando iactat se habere quod non habet. Præsumptio est, quando ingerit se ad faciendũ, quod ad eũ non pertinet. Defensio peccati est, quando peccatũ suũ & errorẽ defẽdit, & excusat quis manifeste, & aperte. Simulata confessio est, quãdo peccatũ suum excosat occulte. Rebellio, quando diffidet, scilicet superioribus, paribus, & inferioribus: superioribus obuiat, inferiores opprimit, pares molestat, & perturbat. Tunc libertas peccandi succedit, quia nec Deũ times,

E

Ber. tract. de grad. humil. §. Primus. ita q. & seq.

timens, nec homines reuerens, peccat libere, consuetus ad mala, in profundum decidens peccatorum. A

CAPVT XVIII.
De inani gloria.

SEquitur videre de inani gloria, quæ idem est, quod superbia, secundum rem, ab eadem differens ratione. Circa quam breuiter videnda sunt quatuor, scilicet diffinitio, oppositio, differentiæ, & filiæ.

Inanis gloriæ diffinitio. Inanis gloria sic diffinitur: Inanis gloria est amor laudis propriæ, propter excellentiã apparentẽ. Inanis gloria ad humilitatẽ habet opponi. Humilitas autem quatuor habet actus, & sic habet quatuor oppositiones. Primus actus est, velle subiici, & sic opponitur superbiæ large sumptæ. Secundus est, de se parua sentire. B Vnde Augustinus dicit. Humilitas est sensus propriæ paruitatis, & sic opponitur tumori, vel elationi. Tertius est, velle subesse omnib. scilicet superioribus, parib., & inferioribus: & sic opponitur superbiæ stricte sumptæ, quæ est amor propriæ excellentiæ. Quartus est, de se velle parua dici, & sic opponitur inani gloriæ.

Habet inanis gloria duas differentias formales, scilicet appetitum fauoris, & appetitum laudis. Fauor est excellentia alicuius in corde, laus in ore. Tres autem habet differentias materiales, quæ ponuntur in Hieremia, vbi dicit: Non glorietur sapiens in sapientia sua, nec fortis in fortitudine sua, nec diues in diuitiis suis: sed in hoc glorietur, qui gloriatur, scire & nosse me, dicit Dominus. Cum gloria sit beatissimæ Trinitatis propria, non est gloriandum in sapientia, quæ attribuitur Filio: nec in fortitudine, quæ attribuitur Patri: nec in diuitiis tam temporalibus, quam spiritualibus, quæ attribuuntur Spiritui sancto. *Hier. 9. f* C

Inanis gloriæ secundũ beatum Gregorium, septem sunt filiæ, scilicet inobedientia, iactantia, hypocrisis, incontinentia, pertinacia, discordia, nouitatum præsumptio. Inobedientia est voluntas fugiens minoratione potestatis nolẽs subiacere superioribus in debitis. Iactantia est voluntas, propter apparentem potestatem propriam se ostentans. Hypocrisis est volũtas, per speciem sanctitatis se simulans fallaciter in aperto, & viliter agens in occulto, siue intẽtione, siue opere. Incontinentia est voluntas per conformationẽ sui, ab his, qui mali sunt laudari appetens. Pertinacia est volũtas fugiens minorationem probitatis, dicta vel facta sua irreuocabiliter defendens. Discordia est voluntas fugiẽs minorationẽ sapientiæ, ab his, quæ ab aliis dicuntur, dissentiens. Nouitatum præsumptio est volũtas excedens qualitatem sui ordinis, propter apparentẽ nouitatẽ scientiæ vel sapientiæ ostentationis cupiens. Isidorus vero distinguens inter superbiam, & inanem gloriam propter differentiam rationis; dicit, quod de superbia oriuntur contemptus, inuidia, inobedientia, blasphemia, murmuratio, detractio, & plura alia. De inani gloria verò, secundum eundem, oriuntur contentiones, hæreses, iactantia, & præsumptio nouitatum. *Greg lib. 31. Mor. cap. 17.* *Isid. lib. in Deut. c. 16.* D

SECTIO XIX.
De inuidia.

SEquitur videre de inuidia quantũ ad quinque, scilicet quantum ad diuersam nominationẽ, diuersam diffinitionem, oppositionem, differentias, & filias.

Inuidia dicitur aliquando nomine iræ, vt dicitur in Genesi: Quare irasceris: Gloss. 1. liuore torqueris. Aliquando nomine odij, vt habetur in eodem: Oderant eum fratres, idest inuidebant. Aliquando nomine æmulationis, sicut constat ex primo Regum: Affligebat eam æmula eius. Tamen æmulario quatuor habet significationes hoc versiculo comprehensas. *Gene. 4. a* *ib. 37. a* *1. Reg. 1. a*

Æmulor, inflatur, amat, inuidet, ac imitatur.

Aliquando nomine proprio: & sic Damascenus dicit, quod quatuor sunt species tristitiæ, scilicet acidia, quæ est tristitia aggrauans: achos, quæ est tristitia vocem auferens: misericordia, quæ est tristitia de alieno malo: inuidia, quæ est tristitia de alieno bono. *Damasc. Orth. fid. lib. 2. c. 14.*

Diffinitur autem sic inuidia ab Augustino: Inuidia est odium felicitatis alienæ. A Remigio sic: Inuidia est dolor de alieno bono. A Damasceno: Inuidia est tristitia de alienis bonis. A Philosopho: Inuidia est tristitia in apparenti felicitate alicuius inimicorũ. Item aliter: Inuidia est dissensio ab alieno bono, extimato diminuere proprium. *Aug. Enar. in Ps 104. ad 8* *Damasc. Orth. fid. lib. 2. c. 14.* *Aristot. 2. Rhet. 8. & 9.* *Aug. lib. 11. in gen. ca. 15. to. 3.*

Differentiæ inuidiæ materialiter assignatæ secũdum Augustinũ sunt tres, scilicet inuidere superioribus, paribus, & minoribus, siue inferioribus. Inuidet enim homo superioribus, quia eis non æquatur: paribus, quia in melius prosperantur: inferioribus, ne ei æquentur.

Opponitur autem timor Domini superbiæ, ratione humilitatis, quam generat: & pietas inuidiæ, ratione charitatis, ex qua generatur. Prima enim, & potissima filia charitatis est pietas, quæ ad omnia valet.

Filiæ inuidiæ secundum Beatum Gregorium sunt quinque, scilicet odiũ, susurratio, detractio, exultatio in aduersis proximi, afflictio in prosperis ipsius. Odiũ est voluntas affectans proximo malum, vt careat contristante bono. Susurratio est voluntas loquẽdi seminans discordias inter fratres, vt persequatur proximũ propter ipsius bonum contristans. Detractio est voluntas famam proximorum per verba denigrans, vt destruat in aliorum opinione contristans bonũ: Exultatio in aduersis proximorum est voluntas procurata in proximi aduersitate delectans. Afflictio in bonis proximi est voluntas procurans malum suo desiderio, per euentum prosperitatis contrariæ defraudata. *Greg. lib. 31 Mor. c. 27.*

SECTIO XX.
De Ira.

SEquitur videre de ira quantum ad quatuor, scilicet quantum ad diffinitionem, oppositionem, differentias, & filias.

Diffinitur autem ira à Cassiodoro sic: Ira est animi motus concitatus, ad pœnam prouocans inferendam. A Rabano: Ira est omnis malus motus ad nocendum. Ab Augustino: Ira est tristitia ex impotentia vlciscẽdi. A Damasceno: Ira est feruor eius, qui circa cor est, sanguinis, ex euaporatione, fellis, vel texturbatione fiens. Item ab eodem sic: Ira est id, quod est audax mentis vindex concupiscentia. Item ab eodem: Ira est desiderium repunitionis. A Philosopho: Ira est appetitus contrarij doloris, propter apparentem exanimationem: & appetitus inferendi dolorem sibi aduersanti, propter illatam iniuriam apparentem: quæ quodam modo exanimat, per hoc, quod debito, ordine hominem quantum ad iudicium animæ priuat. *Damasc. Orth. fid. lib. 2. c. 16.* *Ibidem* *Arist. Rhetor. lib. 2. c. 2.*

E Habet autem ira oppositionem ad mansuetudinem ratione sui initij, quia mansuetus etiam nunquã vult incipere irasci ad irã per zelum, ratione materiæ. Sũt enim circa eandem materiam, scilicet circa personã, ita per vitium, & ita per zelum, quã vtraque vult puniri. Sed ira per vitiũ, vult quod persona puniatur, vt sic satietur vindicta personę. Ira vero per zelũ, appetit punitionẽ personę, vt destruat vitium in persona. Breuiter ira per zelum, vult punitionem personæ cũ debitis circumstantiis: ira per vitiũ cũ indebitis. Ad patientiam vero habet ira oppositionem ratione finis: quia patientia extinguit iram, ne procedat. Nam qui patiens est, iras mitigat suscitatas, vt testatur Salomõ. *Prou. 15. c*

Species, siue differentiæ iræ sunt tres secundum Damascenum, scilicet fel, mania, cotus. Fel siue fellea passio, *Damasc. Orth. fid. lib. 2. c. 16.*

passio, dicitur subitus animi motus impatiens læsionis. Et accidit ex parte corporis, & commotione fellis;& ex parte animæ,ex corruptione vis irascibilis:& tunc mouetur fel ad vindictam,vt expellatur tristitia. De qua dicit Augustinus: Ira est commotio passionis illatæ.Hæc ira cito transit.Mania dicitur manens ira, & memoriæ tradita. Cotus est ira obseruans tempus ad vindictam.

Greg. lib. 31. Mor. c. 17.

Filiæ iræ, secundum beatum Gregorium, sunt sex: scilicet rixa,tumor mentis, contumelia,clamor, indignatio,blasphemia.Rixa est audax vindicandi voluntas,in iniuriam facti procedens.Tumor mentis est voluntas vindicandi, fugiens aduersantē, propter æstimatas inimicitias. Contumelia est voluntas vindicās per exprobrationem malorum. Clamor est voluntas se vindicans in exaltando vocem, per vituperium, ad aliorum aures perueniens. Indignatio est voluntas se vindicans per signum molestiæ exterius declaratum. Blasphemia est voluntas se vindicās per opprobrium Deo, vel sanctis illatum. Secundum Isidorum sunt tres filiæ iræ,scilicet homicidium,clamor,indignatio: Quæ sic distinguuntur: nam vindicta infertur homicidio per manum: clamore,per os: indignatione, per signum.

Isid. lib. in Deut. c. 16.

SECTIO XXI.

De Acidia.

Sequitur videre de acidia quantum ad tria, scilicet quantum ad diffinitionem,oppositionem,& filias. Diffinitur autem sic ab Augustino:Acidia est tædium interni boni. A Richardo: Acidia est torpor animi, bonum inchoare negligentis. A Damasceno. Acidia est tristitia aggrauans.A magistris:Acidia est diffidentia de propriis viribus,& auxilio Dei implendi ardua, siue mandata.

Damasc. Orth. fid. lib. 2. c. 14.

Opponitur autem acidia, inquantum est diffidentia implendi præcepta, virtuti spei, cuius est confidere. Inquantum est tædium interni boni, ex quo generatur pusillanimitas, opponitur virtuti fortitudinis. Inquantum vero, quod est facile,reputat difficile,opponitur virtuti charitatis, quæ omnia etiam difficilia facit facilia reputari. Quantum vero ad suam essentiam,quæ est tristitia, opponitur gaudio spiritus.

Acidia, secundum beatum Gregorium, habet sex filias, quæ sunt,videlicet malitia,rancor, pusillanimitas, desperatio,torpor, vagatio mentis circa illicita. Malitia est voluntas grauedinis impatiens, machinās malum illius, quem æstimat inferentem. Rancor est volūtas ex impotentia repellendæ grauedinis amaricata, amaritudinē intus clausam per signum exterius manifestans. Pusillanimitas est voluntas immoderate metuens grauedinem in aggressu agendorum, siue de propriis viribus immoderate diffidens. Desperatio est voluntas grauedinem reprimens, de adiutorio ad perficienda agenda diffidens, siue de remuneratione diuina,propter sustinētiam grauedinis,quæ est in implendis præceptis diffidens. Torpor est voluntas grauedinis impatiens, tepida, vel pigra ad expletionem agendorum inchoatorum. Vagatio mentis circa illicita,est voluntas interno gaudio destituta, in rebus exterioribus illicitis quietem, vel consolationem quætens.Secundum Isidorum aliæ sunt filiæ tristitiæ, aliæ acidiæ. Ipse enim tristitiam vocat voluntatem, inquantum à graui debito se auertit. Acidiam vero vocat voluntatem,inquantum se ad quietem indebitam conuertit.Dicit ergo,De tristitia exeunt rācor,pusillanimitas, amaritudo,desperatio. De acidia secundum ipsum oriuntur otiositas, somnolentia,importunitas, inquietudo mentis, corporis instabilitas, verbositas, curiositas.

Greg. lib. 31 Mor. c. 17.

Isid. lib. in Deut. c. 16.

SECTIO XXII.

De Auaritia.

Sequitur videre de auaritia, quantum ad quinque, scilicet quantum ad diffinitionem, comparationem,oppositionem, differentias,& filias. Augustinus super Genesim,ad literam, diffinit sic auaritiam:Auaritia est appetitus non solum pecuniæ,sed etiā altitudinis,& scientiæ.Idem in lib. de Ciuit. Dei: Auaritia est libido habendi pecuniam. Idem alibi: Auaritia est immoderata habendi cupiditas. Item Tullius diffinit eam sic: Auaritia est amor immoderatus habendi.

Aug. lib. 14. de Ciu. Dei c. 15.

Comparatur autem auaritia idololatriæ:vnde sæpe dicitur idolorum seruitus in Scriptura.Hoc autem dicitur,quia cultor Dei,ad Deū tripliciter comparatur, scilicet diligendo, honorando, & in ipso confidendo; quę tria in auaro respectu pecuniæ inueniuntur,& reperiuntur, propter quod auaritia non immerito dicitur seruitus idolorum.

Ephes. 5. b

Duplex est etiam actus auaritiæ, scilicet diligere pecuniam, & retinere, siue non dare. Ratione primi actus, auaritia opponitur charitati,quæ bonū diligit incommutabile.Ratione vero secundi actus,opponitur largitati,siue liberalitati, quæ dat dāda,& retinet retinenda. Duplex quidem est actus largitatis, scilicet date danda, & retinere retinenda. Cuius duplex est extremitas vitiosa, scilicet prodigalitas, quæ dat non danda,& auaritia,quæ retinet non retinenda. Largitas,siue parcitas,quod idem est et virtus,tamen ratione actuum differens erit medietas. Si autem attendatur oppositio,secundum actum dandi, prodigalitas est superfluitas, quæ dat non danda: auaritia est diminutio,quæ nihil dat:largitas est medietas.Si vero ordinatur secundum actum retinendi: auaritia est superfluitas, quæ retinet retinenda, & non retinenda: prodigalitas est diminutio,quæ nihil retinet: parcitas vero est medietas.

Differentiæ auaritiæ sunt quinque, scilicet beneficij subtractio, furtum,rapina,vsura,simonia.Subtractio beneficij est auaritia retinens beneficium, quod tenetur date pauperibus in tempore necessitatis,vt dicitur indigenti. Furtum est auaritia retinens rem alienam inuito domino. Rapina est auaritia per vim occupans rem alienam. Vsura est auaritia acquirens per mutuum aliquid præter sortem. Simonia est auaritia studiose appetens vendere,vel emere spiritualia, vel spirituali annexum.

Filiæ auaritiæ, secundum Gregorium,sunt septem, scilicet proditio,fraus,fallacia, periurium, inquietudo mentis, violentia, obduratio mentis contra misericordiam. Proditio est voluntas per deceptionem domesticorum acquirendis inhians. Fraus est voluntas profectum proximi decipiens, propter terrenum emolumentum. Fallacia est voluntas per verba decipiens proximum, causa lucrandi. Periurium est voluntas violans Sacramentum,& iuramentum.Inquietudo mentis est voluntas cogitare non cessans, qualiter possit diuitias congregare. Violentia est voluntas per vim aliorum bona rapiens. Obduratio mentis contra misericordiam est voluntas concitata aduersus postulationem indigentis, ex nimio ardore pecuniæ retinendæ. Secundum Isidorum,octo sont filiæ auaritiæ, scilicet,mendacium, fraus, furtum,turpis lucri appetitus,falsa testimonia, violentia,inhumanitas, & rapacitas.

Greg. lib. 31 Mor. c. 17.

Isid. lib. in Deut. c. 16.

SECTIO XXIII.

De Gula.

Gulæ diffinitio. SEquitur videre de gula quantum ad quatuor, scilicet quantum ad diffinitionem, oppositionem, differentiam, & filias. Diffinitur autem gula quantum ad excessum in cibo sic: Gula est immoderatus amor edendi. Quantum vero ad excessum in potu dicitur ebrietas, quam diffinit Seneca sic: Nihil aliud diffinio ebrietatem, quam insaniam voluntariam. *Sene. Epist. ad Lucil. 83.* Quantum vero ad excessum cibi & potus, sic potest diffiniri: Gula est immoderatus amor alimenti. Item sic: Gula est immoderatus amor delectationis, eius, quæ est circa, vel secundum gustum.

Secundum hoc gula potest sumi stricte pro immoderantia in cibo, & sic opponitur ei parsimonia. Vel large potest accipi pro immoderantia in cibo & potu pariter. Et sic opponitur ei sobrietas, quæ modum seruat in vtroque.

Isid. sen. li. 2. c. 42. Differentiæ siue conditiones gulæ, secundum Isidorum, sunt quatuor, scilicet, quid, quantum, quando, quo modo. Quid, ad ipsam rem pertinet: quãdo, si ante legitimom tempus appetat: quantum, ad immoderantiam refertur: quomodo, si nimis ardenter appetat. *Greg. lib. 30. Mor. c. 13.* Secundum beatum Gregorium, sunt quinque differentiæ, hoc versu comprehensæ,

Præpropere, laute, nimis, ardenter, studiose.

Præpropere, pertinet ad sumptionem cibi ante tempus: laute, pertinet ad cibi substantiam, cum scilicet ex se pretiosus, & delicatus est: nimis, ad cibi quantitatem: ardenter, attenditur ex parte affectiuæ: studiose, ex parte cognitiuæ. Duas istas vltimas differentias secundum Beatum Gregorium, sub illa, quæ est quarto modo apprehendit Isidorus. *Idem lib. 31. Mor. c. 17.*

Quinque sunt filiæ gulæ secundum Gregorium, scilicet inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo mentis, vel sensus circa intelligentiam. Inepta lætitia est voluntas per exteriores lusus excitans libidinem in gustu, & ex ipsa postmodum excitata. Scurrilitas est voluntas per verba carnalia libidinem gustus commouens, & ex ipsa postmodum commota. Immunditia est voluntas per nimiam cibi sumptionem, libidinem in gustu continuare desiderans. Multiloquium est volũtas per multiplicationem verborum, intendens in gustu conseruare libidinem. Hebetudo mentis est voluntas libidinis conseruandæ propriæ carnis absorpta, intelligere spiritualia fastidiens. *Isid. lib. in Deut. c. 16.* Secundum Isidorum, duæ sunt filiæ gulæ, scilicet comessatio, & ebrietas, quarum vna in cibo attenditur, alia in potu.

SECTIO XXIV.

De Luxuria.

Luxuriæ diffinitio. SEquitur videre de luxuria quantum ad diffinitionem, oppositionem, tentationem, differentias, & filias. Diffinitur sic: Luxuria est libidinosæ voluptatis appetitus. Item sic: Luxuria est concupiscentia nimia experiendæ voluptatis. Item sic: Luxuria est inordinatus appetitus illius delectationis, quæ est secundum coitum.

Opponitur autem luxuria continentiæ: cuius triplex est differentia. Est enim continentia coniugalis, vidualis, & virginalis.

Tentationes. Quintuplex autem tentatio est luxuriæ, secundum quod in hoc versu continetur:

Visus & alloquium, contactus, & oscula, factum.

Hoc quippe ordine tentatio luxuriæ consummatur. Primo enim inchoatur in visu exteriori, siue interiori, vt in cogitatione: deinde venitur ad alloquium: postea transitur ad contactum: deinde prorumpitur ad osculum: postea consummatur per factum.

A

Differentiæ luxuriæ sunt sex, scilicet fornicatio, adulterium, stuprum, sacrilegium, incestus, peccatum contra naturam. Differentiæ. Fornicatio est luxuria, qua solutus cognoscit solutã naturali vsu. Et intelligitur, & solutus, & soluta a vinculo coniugij, consanguinitatis, affinitatis, ordinis, & religionis, vel voti continentiæ. Adulterium est luxuria, qua coniugalis torus violatur. Stuprũ est luxuria, qua virginalis incorruptio violatur, seu defloratur. Sacrilegiũ hic appellatur sacræ personæ læsio, per vitiũ luxuriæ: & melius luxuria sacrilega diceretur. Hæc est luxuria, qua votum continentiæ violatur, & hoc in se, vel quando in sacris ordinibus, B cõstitutus, vel Religiosus aliquis fornicatur, cũ aliqua soluta, vel soluta aliqua cum Religioso, vel Sacerdote. Incestus est coitus contra consanguinitatem, affinitatem, vel compaternitatem commissus. Peccatum contra naturam est luxuria, qua naturalis vsus coeundi maris, & fœminæ dissipatur.

Filiæ luxuriæ secundum Gregorium, sunt octo, scilicet cæcitas mentis, inconsideratio, inconstantia, præcipitatio, amor sui, odium Dei, affectus præsentis sæculi, horror, siue desperatio futuri sæculi. *Greg. lib. 31. Mor. c. 17.* Cæcitas mentis est voluntas fastidiens superiora, & spiritualia. Inconsideratio est voluntas, præuidere renuens agenda inferiora. Incõstantia est voluntas libidine carnis confracta, statum suum tenere non valens. Præcipitatio C est volũtas ad aggredi qualibet impetuose. Amor sui est voluntas affectione carnis imbuta, sibi propter se super omnia adhærens. Odium Dei est voluntas, Deum tamquam impedimentum propriæ voluntatis carnalis, vel voluptatis detestans. Affectus præsentis sæculi est voluntas præsens sæculum semper manere desiderans, propter fruitionem voluptatis carnis. Desperatio, siue horror futuri sæculi, est voluntas voluptate præsenti cæcata, de æterna iocunditate desperans. Secundũ Isidorum quatuor sunt filiæ fornicationis, scilicet turpiloquia, scurrilia, ludicra, stultiloquia. *Isid. lib. in Deut. c. 16.* Sapiẽtiæ in sermone opponũtur stultiloquia: bonitati in sermone opponũtur alia tria. Nam cum triplex sit bonitas, scilicet vtilitas, delectatio licita, & honestas; D sermoni vtili opponuntur ludicra: sermoni delectabili licito opponuntur scurrilia: sermoni honesto opponuntur turpiloquia.

SECTIO XXV.

De peccato ex infirmitate, & ignorantia, & industria.

SEquitur videre de diuisione peccati trimembri, quæ est. Peccatum aliud ex infirmitate, aliud ex ignorãtia, aliud ex certa malitia siue industria perpetratur. Quod aliis verbis dicitur in Euangelio: Est peccatum in Patrem, peccatum in Filium, peccatum in Spiritum sanctum. In Patrem, cui attribuitur potentia, peccare dicitur, quando quis peccat ex infirmitate: in Filium, cui attribuitur sapientia, qui peccat ex E ignorantia: in Spiritum sanctum, cui attribuitur bonitas, qui peccat ex industria, siue ex certa malitia.

Primo videndum est de peccato ex infirmitate, quod est auersio voluntatis male humiliatæ, vel male accensæ ab infima creatura, à Deo omnipotente. Duæ sunt differentiæ huius peccati effectiuæ, timor male humilians, & amor male accendens. Tripliciter autem distinguitur amor, scilicet amor gratuitus: libidinosus, & naturalis. Amor triplex. Gratuitus habet finem principalem summum bonum, scilicet incõmutabilem Deum: libidinosus habet finem voluptatem, siue delectationem in creatura: naturalis habet finem necessitatem,

siue

siue vtilitatem propriam. Primus est laudabilis, quia virtus: secundus vituperabilis, quia peccatum: tertius nec laudabilis, nec vituperabilis, quia naturalis est. Similiter distinguitur triplex timor, scilicet naturalis, gratuitus, libidinosus. Naturalis est passio, id est primus motus, & in testimonium humanitatis veræ fuit in Domino Iesu Christo: gratuitus multiplicatur in seruilem, initialem, & filialem, de quibus alibi dicetur, scilicet in libro de donis: libidinosus, diuiditur in humanum, quo quis eligit peccare, ne lædatur in corpore, & mundanum, quo quis eligit peccare, ne lædatur in possessione. Timore libidinoso homo male humiliatur: timore gratuito bene: timore naturali nec laudabiliter, nec vituperabiliter. Item amore libidinoso homo male accenditur: amore gratuito bene: amore naturali, indifferenter.

Timor triplex.

Peccatū ex ignorantia est auersio voluntatis ignorantis, & perpetrantis, quod malum est, ab omni scientia Dei. Nota tamen, quod aliud est peccatum ex ignorantia, aliud peccatū ignorātiæ. Peccatū ignorantiæ, est omissio debitæ scientiæ: peccatū ex ignorantia, est peccatum, quod committitur ignoranter. Et ignorantia iuris, & ignorantia facti. Ignorātia facti duplex, aut adhibita debita diligentia, & hoc excusat a toto: aut non adhibita debita diligentia, & hoc excusat à tanto, & non à toto. Ignorantia iuris, quædam est vincibilis, quæ est culpa: hæc autē aut est ex vero consensu, vt ignorantia affectata; & ista sic ex vna parte excusat, & alia magis aggrauat: aut est ex negligentia, & ignauia, sicut ignorantia crassa, & supina, & ista, etsi aliquo modo excusat, non tamen sic excusat, quin æterno igne ardeat, sicut dicit Augustinus. Sic & ignorantia iuris inuincibilis potest esse duplex: aut enim est introducta per præambulam culpam, aut præter omnem culpam. Si præter omnem culpam, aut simpliciter priuat cognitione iuris, sicut in infantibus, & furiosis, qui omnino carent vsu rationis, & hæc excusat à toto: vnde dicit Bernardus, quod paruulis, infantibus, & dormientibus nihil imputatur, quod faciunt: aut non tollit omnino vsum rationis, sed semplenum, & tunc non excusat à toto, sed à tanto, sicut in his, qui non plene sunt furiosi, sed habent aliquo modo aliqua interualla lucida, & in pueris, qui sunt aliquo modo capaces præcepti, licet non plene. Si autem ignorantia est introducta per præambulam culpam, sicut in ebrio, & furioso, quorum vterque præcipitauit se in hoc per culpam suam; sic non excusat à toto, sed vt dicit Philosophus: Ebrius habet duplices maledictiones, vnā pro culpa præcedenti, aliā pro culpa sequenti. Non tamen proprie loquendo est dicendum, quod ebrius aliquid perpetrans nouam culpam committat, sed ex consequenti culpa, aggrauatur prima, vt videtur magis peritis, quamuis aliqui dixerunt, quod præter culpam primam in ebrietate committam secundo committat nouam.

Ignorantia.

Arist. 3. eth. c. 5.

Peccatum ex industria, siue in Spiritum sanctum, est auersio voluntatis malignantis à summo clemente Deo. Cuius sunt sex differentiæ, scilicet desperatio, præsumptio, impugnatio veritatis agnitæ, inuidentia fraternæ gratiæ, obstinatio mentis, finalis impœnitentia. Quartum sufficientia accipitur sic: Istud peccatum impugnat gratiam pœniteotialem, per quam fit remissio peccati à Deo intra Ecclesiasticam vnitatem. Potest ergo impugnare pœnitentiam in se, & sic sunt duæ species, quia pœnitentia facit resilire à commissis, contra quod est obstinatio mentis: facit etiam præcauere à committendis, contra quod est finalis impœnitentia, id est propositum numquam finaliter pœnitendi. Si autem impugnat gratiam pœnitentialem in comparatione ad Deum, à quo datur, sic est duplex species. Nam vniuersæ viæ Domini, misericordia, & veritas, siue iustitia. Misericordiam impugnat desperatio: iustitiam impugnat præsumptio. Si autem impugnat gratiam pœnitentialem in comparatione ad vnitatem Ecclesiæ, in qua recipitur, sic est duplex peccatum. Nam vnitas Ecclesiæ maxime cōsistit in duobus, scilicet in fide, siue veritate, contra quam est impugnatio veritatis agnitæ: & in gratia siue charitate, contra quam est inuidentia fraternæ gratiæ.

Peccati in Spiritum sanctum sex species.

A

SECTIO XXVI.

De idololatria, & hæresi.

Sequitur videre de diuisione peccati, quæ est peccatum aliud in Deum, aliud in proximum, aliud in se ipsum. Peccatum in Deum, dicitur impietas: peccatum in proximum, iniquitas: peccatum in seipsum, impuritas.

B

Primo videndum est de peccatis, quibus inhonoratur diuinæ maiestatis omnipotentia, superstitione colendi, quæ sunt idololatria, ritus Iudaeus, ritus Saracenicus, apostasia, schisma, hæresis. Idololatria est falsa, & superstitiosa protestatio maiestatis diuinę in idolo. Idololatriæ duæ sunt species. Vna in rebus naturalibus, alia est in rebus artificialibus, sicut ostenditur in libro Sapientiæ. Committitur autem tripliciter, scilicet protestatione cordis, vt cre lere de creatura, quod sit omnipotens, quod est proprium creatoris: confessione oris, vt est non solum credere, sed etiam verbis exprimere: exhibitione operis, vt fit in reuerentia, & sacrificiis.

Idololatria.

Sap. 13. a

C

Triplex est apostasia, scilicet perfidiæ, cum quis recedit à fide, vt Iulianus apostata: inobedientiæ, cum quis recedit à præceptis Ecclesiæ, & sic: Initium superbiæ hominis est apostatare à Deo: irregularitatis, cum quis recedit à religione claustrali, vel clericali. Apostasia sic potest describi: Apostasia est temerarius à statu fidei, vel obedientiæ, vel religionis recessus.

Apostasia.

Eccli. 10. b

Schisma est illicita dissensio eorum, inter quos vnitas esse debet, vel illicitus ab vnitate dissensus. Omnis hæresis est schisma, sed non conuertitur: hæresis est recessus à fide veritate. Item differunt schisma, & hæresis: nam hæresis addit prauum dogma, schisma in fine confingit aliquam hæresim. Post recessum enim ab vnitate Ecclesiæ, sequitur inobedientia in mandatis Ecclesiæ, in fine vero sequitur assertio, quod non est obediendum Ecclesiæ.

Schisma

D

Hæresis idem est, quod diuisio, & sic dicitur hæresis propriissime recessus à fide: proprie, falsa interpretatio Scripturarum: minus proprie, excommunicatio. Secūdum hoc hæreticus dicitur multipliciter: vno modo secundum Augustinum hæreticus est, qui alienius tēporalis lucri, & maxime gloriæ principatusque sui gratia, falsas opiniones de fide, ac nouas gignit, aut sequitur, Gignit, vt hæresiarchæ, Sabellius, & Arrius: sequitur vt Sabelliani, & Arriani decepti per tales. Secundū Hieronymum potest hæreticus appellari, licet ab Ecclesia non decesserit, qui aliter intelligit Scripturam, quam sensus Spiritus sancti expostulat. Tertio dicitur hæreticus quicumque à Sacramentis Ecclesiæ, vel communione fidelium est diuisus, vt excommunicatus, seu subtersor Ecclesiæ, seu subrisor Sacramentorum, vnde simoniacus hæreticus reputatur.

Hæresis.

Aug. lib. de vtil. cred. ad Honor. in pr. to. 6.

Hieron. in Epist. ad Galat. cap. 5. post med. to. 6.

E

SECTIO XXVII.

De interdicto, & duabus speciebus excommunicationis.

Sequitur de hæresi, quæ est excommunicatio, diffusius videre in speciali: & primo de interdicto, quod, est excommunicationis initium. Ad quod notandum

quod

Censuræ Ecclesiasticæ.

quod nomine censuræ Ecclesiasticæ intelligitur sententia interdicti, excommunicationis, & suspensionis. Proprie autem excommunicatur persona, à communione Sacramẽtorum, & fideliũ separata. Suspenditur etiam persona quãdoque ab officio, quandoque à beneficio, quandoque ab vtroque. Interdicitur locus, vtputa ciuitas, villa vel castrum.

In generali interdicto debent ista conferri ab Ecclesia: Baptismus paruulorum, morientibus pœnitentia, peregrinis crucem accipientibus, ob reuerentiam crucifixi, non est pœnitentia deneganda. Potest Episcopus baptizatos paruulos confirmare, semel in mẽse, vel septimana; populum interdictum causa prædicationis ad Ecclesiam conuocare. Item morientibus, si digne pœniteant, potest Eucharistia ministrari. Clerici decedentes, sine pulsatione campanarum, cessantibus solemnitatib. cum silentio in cœmeterio sepeliri possunt, si bene seruauerunt interdictum. In conuentualibus Ecclesiis, bini, vel tres simul horas Canonicas possunt legere, non cantare, ianuis clausis, & interdictis exclusis: & hoc ita demisse, quod exterius non possint audiri. Ex quo colligitur quod interdicti, & multo fortius excommunicati, non debent horas extra Ecclesiam auscultare. Plerisque tamen religiosis indultum est, vt ianuis clausis, & interdictis exclusis, possint simul celebrare diuina, quod hodie ad Episcopos extenditur, nisi specialiter eis prohibeatur.

Excommunicatio.

Excommunicatio vero est animaduersione gladij spiritualis Ecclesiæ à communione Sacramentorum, & fidelium separatio. Excommunicationis duæ sunt species: vna, quæ dicitur maior, excludens à Sacramentis, & legitimis actibus fidelium, hoc versiculo comprehensis:

Os, orare, vale, communio, mensa negatur.

Alia, quæ dicitur minor, separans à Sacramentis. Item excommunicatio, quædam infligitur à iure, & hæc est conseruatiua: quia licet videatur esse ad libertatem Ecclesiæ conseruandam, principalius tamen est ad culpam præcauendam: quædam infligitur à iudice, & hæc est curatiua: nam licet videatur esse propter emendam faciendam, principalius tamen est propter contumaciam confringendam. Pœna sustinentis excommunicationem est multiplex: quæ in hoc versu continetur.

Gratia subtrahitur, magis, ac magis obice rupto.
De vitio cadit in vitium, suffragia perdit.
Ecclesia satana vexandus traditur ille.
Quem ligat ex propriis anathematis vltio culpis.

Circumstantia vero præseruans personam participantẽ cum excommunicato, ne excommunicationis vinculo inuoluatur, est multiplex, vt his versibus continetur:

Vtile, lex, humile, res ignorata, necesse.
Hæc anathema quidem faciunt ne possit obesse.

Vtilitas communicantis, vt quando petit quod sibi debetur: excommunicati, vt quando secum tractat de correctione. Lex matrimonij, quæ ligat virum, & vxorem. Humile, vt filij non emancipati, serui, ancillæ, rustici, mancipiis, & aliis obnoxiis astricti. Res ignorata vt quando nescitur esse excommunicatus, cum quo participatur: Necesse, vt peregrini, & pauperes, ac cæteri viatores.

SECTIO XXVIII.

De duabus regulis generalibus circa excommunicationem.

Circa excommunicationem nota duas regulas generales. Prima est hæc: quicumque in clericum, vel in personam Ecclesiasticam, manus inicit temere violẽtas, excommunicatus est. Hoc fallit in quatuordecim casibus. Primus est in apostata percusso, qui clericos ignoratur: secundus est in apostata admonito, se non corrigente: tertius est in eo, qui gerit procurationem, & administrationem sæcularium personarum: quartus est in eo qui ex ioco inicit manus in clericũ: quintus in magistro, qui causa disciplinæ verberat clericum: sextus in eo, qui vim sibi illatam a clerico vi repellit: septimus in eo, qui clericum deprehendit cum vxore, matre, vel sorore, aut filia commisceri: octauus in eo, qui auctoritate suæ prælationis, vel de mandato prælati, manus inicit in clericũ: nonus in senioribus Ecclesiæ: decimus in dominis: vndecimus in patribus familias: duodecimus in propinquis: tertiusdecimus in eo, qui manus in clericum inicit depositũ, & curiæ traditum: quartusdecimus, cum clericus transfert se ad vitam clericatui prorsus contrariam, vt quando fit miles, vel contrahit bigamiam.

Casus ab excommunicatione excepti in clerici percussione.

Secunda regula est hæc: Quicumque est excommunicatus propter manus iniectas in clericum violẽtas, pro absolutione ad sedem Apostolicam est mittendus. Hoc autem fallit in quindecim casibus. Primus est, quando percussor est in mortis articulo constitutus: secundus casus est in eo, qui iustam excusationem habet, vt inimicitias capitales: tertius est in ostiario, qui necessitate officij sui aliquem clericum non enormiter percutit: quartus in infirmo: quintus in paupere: sextus in senectute depresso: septimus in claustrali, qui enormem non intulit læsionem: octauus in muliere: nonus in eis, qui sui iuris non sunt: decimus in his, qui sunt magnæ potentiæ, & nimium delicati, ita vt laborem in eundo ad curiam non possint sustinere: vndecimus in his, qui non grauem læsionem, sed leuem, vel modicam iniuriam inferunt clericis: duodecimus in impubere, siue ante pubertatem, siuo post postulet se absolui: tertiusdecimus, in seruo, de cuius absentia dominus nimium grauaretur, vel cum ipse seruus verberaret clericum, vt materiam habeat euadendi: quartusdecimus de monialibus: quintusdecimus in omnibus communiter vi ventibus.

Casus in quibus percussor sedem Apost. adire non tenetur.

SECTIO XXIX.

De diuinatione.

Sequitur videre de peccatis, quibus inhonoratur diuinæ sapientiæ altitudo, superstitione sciendi, quę sũt sortilegium, & diuinatio. Ad cuius mali notitiam, est videndum, quid sit diuinatio, quæ sunt eius species, vtrum omnis diuinatio sit prohibita.

Diuinatio sic describitur: Diuinatio est superstitiosa inuestigatio præscientiæ futurorum. Cuius quinque sunt species, scilicet mantia, maleficium, sortilegium, augurium, præstigium. Mantis dicta est à Mante, quæ in ea præualuit: & hæc habet quinque species, scilicet necromantiam, quæ est diuinatio facta in cadauerib. mortuorum, à necron, quod est mortuus, & mantia, diuinatio: geomantiam, quę est diuinatio facta in terra, à Gea, quod est terra, vt in circulo: hydromantiam: quæ est diuinatio facta in aqua, ab hydor, quod est aqua, vt in aqua pluuiali: aeromantiam, quod est diuinatio facta in aëre, vt in cõtemplatiuis circulis: pyromantiam, quæ est diuinatio facta in igne, à pyr, quod est ignis. Istæ sũt species mantiæ. Maleficiũ est peritia, per quã mulieres faciunt aliquas ligaturas in damnum, vel incommodum alicuius, vt de christa galli, & de rana, & de imagine cum eis. Sortilegium est ratio diuinandi per sortes. Vsus huius diuinationis fuit in veteri Testamento: Sorte etiam vsi sunt Apostoli, ante Spiritus sancti plenitudinem. Augurium est ratio diuinandi per garritus auium, vel gestus, vt per volatum. Præstigiũ est, per quod diabolicis illusionibus oculi hominum

Diuinatio quid, & quotuplex.

Act. 1. d

perstringuntur,ne possint cernere, quod verum est,sed phantasticа figmenta,vt faciunt incantatores. Præter hos modos, sunt alij multi,& plures qui quotidie per diabolum adinueniuntur.

Est etiam diuinatio facta in varia inspectione psalterij,& Euangelij. Est & diuinatio, quæ futura prædicit in fatis,& constellationibus,dicta mathesis,media producta. Est & diuinatio facta per auratum, vel astrorum inspectionem, dies, & horas custodiens in agendis,& dicitur auruspicium. Est quæ exta, vel intestina pecudum inspicit. Est quæ in aris idolorum à dæmonibus responsa accipit. Dicitur autem Ariolus diuinator in aris. Est quæ somnia obseruat. Coniectatator,dicitur obseruator in somniis. Augur in garritu auium. Maleficus immolans dæmonibus pueros,vel saltem lustrans,magus alio nomine dictus. Incantator est præstigiosus fallens oculos intuentium Phyto est ventiloquus per spiritum malignum loquens,à Phytone, vel Phytio, id est, Apolline dictus. Diuinus, id est,aurusрex, id est, inspector astrorum. Auspex, qui volatum auium aspicit. Augur,qui voces audit auium. Extispex,qui exta,id est,intestina pecudum inspicit. Astrologus,qui in astris auguratur. Genethliacus, qui mores hominũ prædicere conatur secundum signa sub quib. homines nascuntur:hic vulgo mathematicus vocatur,cuius superstitio constellatio dicitur à Latinis. Horoscopus,qui per horas natiuitatem hominum speculatur diuerso, & dissimili facto. Sortilegus est, qui sub nomine fictæ religiunis, diuinationis scientiam profitetur, vel ex inspectione aliquarum scripturarum prædicit futura. Saliator, qui dum quæcumque pars membrorum ei salierit,exinde aliquid prosperum vel triste significari prædicit.

Omnis diuinatio damnabilis. Est autem omnis diuinatio deceptio, & delusio diabolica, ideo maledicta à Deo,& ab Ecclesia interdicta. Nec potest ea ex voluntario commercio quisdam vti sine peccato. Aut enim est ibi peccatum infidelitatis, dum aliquid diuinum diabolo attribuitur, quod Dei est: aut est peccatũ idololatriæ,vt potè in oblationibus,& sacrificiis:aut est peccatum inobedientiæ,quia fit contra prohibitionem Dei, & Ecclesiæ. Talis autem prohibitio est sancta,quia talis peccat in seipsum, dum discrimini se committit: peccat in maiestatem diuinam,dum recurrit ad diabolum,quasi non sit omnipotens,omnisciens,benignus Deus Christianorum: peccat in Ecclesiam, cum commercium habeat cum illo,qui omnino præcisus est ab Ecclesia,& eidem aduersatur.

SECTIO XXX.

De hypocrisi, simonia, & sacrilegio.

Sequitur videre de peccatis, quibus vilipenditur sanctitas bonitatis diuinæ peruersitate vtedi:quod fit tripliciter, scilicet apparentis sãctitatis simulatione,vt in hypocrisi:abusione doni gratuiti,vt in simonia: violatione loci sacri,vt in sacrilegio.

Hypocrisis quid,& quotuplex. Primo, de hypocrisi sunt videndæ notificationes, & differentiæ.Hypocrisis sic diffinitur à Rabano:Hypocrita est, qui vult videri,quod non est, scilicet bonus, quasi alterius personæ repræsentator. Item aliter diffinitur:Hypocrita est,qui vult videri bonus, cum non sit. Item aliter:Hypocrisis est vitium elausum, simulatione virtutis palliatum. Potest etiam hoc modo diffiniri: Hypocrisis est vitium, quo quis vult videri bonus inordinate. Species hypocrisis secundum Richardum sunt quatuor, scilicet affectatio dignitatis, affectatio libertatis, affectatio auctoritatis, affectatio potestatis. Secundum Gregorium,Pardus in Daniele habens quatuor alas,hypocrita habens quatuor species. Prima est iactantia de bono manifesto: *Richar. de erudi. interi. homil. c. 13. par. 1. Dan. 7. b*

A secunda, simulatio de bono occulto:tertia: excusatio de malo manifesto : quarta dissimulatio de malo occulto.

Simonia. Simonia, est studiosa voluntas emendi,vel vendendi aliquod spirituale,vel spirituali annexum.Hæc autem contrahitur tripliciter, secundũ Gregorium, scilicet, munere à manu, quod est pecunia : munere ab obsequio, quod est seruitus indebite impensa: munere à lingua, quod est fauor. Tres autem sunt differentiæ materiales simoniæ. Prima est, quando venditur spirituale,sicut sunt Ecclesiæ Sacramenta:secunda est, quando venditur annexum spirituali, vt est præbenda,quæ ratione consanguinitatis,siue pretij,vel fauoris datur, & obtinetur indigne : tertia est, quando venditur spirituale,& annexum spirituali,vt est prædicatio. *Greg. homil. 4. in Euang. longe post med.*

B *Sacrilegium.* Sacrilegium est sacræ rei violatio,vel eiusdem vsurpatio,quasi sacrilædium. Committitur autem sacrilegium aliquando ratione personæ, vt cum religiosus, vel clericus verberatur. Quandoque ratione loci, vt quando Ecclesiæ, vel cœmeterij immunitas violatur Quandoque ratione rei,vt quando res sacra,vel sacro vsui deputata, vsurpatur. Circa quod est distinguendum,quia sacrilegium committitur,aut auferendo sacrum de sacro,aut sacrum de non sacro, aut non sacrum de sacro.

SECTIO XXXI.

C *De rapina, furto, vsura homicidio & scandalo.*

Tripliciter in proximum peccamus. Sequitur videre de peccatis, quæ committuntur in proximum,quorum tria sunt genera. Quibusdam enim læditur proximus in possessione, quæ sunt rapina,furtum,vsura.Rapina est manifesta,& violẽta alienæ rei contrectatio.Furtum est occulta, & ignorante Domino, & inuito alienæ rei contrectatio. Vsura est sub specie negotiationis, domino sciente, alienæ rei contrectatio. Quibusdam etiam læditur in persona,vt in homicidio,& in bello.

Est autem homicidium hominis occisio ab homine facta.Duplex est autem homicidium,scilicet spirituale,& corporale. Spirituale est, quo quis occiditur D spiritualiter,quod fit duobus modis,scilicet,odiendo: nam qui odit fratrem suum, homicida est:& detrahẽdo, lingua enim detractoris est gladius acutus. Corporale vero homicidium est,quo quis corporaliter occiditur,quod etiam fit duobus modis,scilicet, lingua, & opere.Lingua tripliciter,scilicet præcipiendo, consulendo, & non defendendo. Opere quadrupliciter, scilicet iustitia,casu,necessitate,& voluntate.Quibusdam vero læditur in mente proximus,vt sunt scãdala. *1. Ioan. 3. 4*

Scandalum. Est autem scandalum,dictum,vel factum minus rectum,præbens aliis occasionem ruinæ. Scandalo græce,latine obex. Sicut ad obicem in via positũ læditur pes euntis:sic dictum vel factũ minus rectum est obex E infirmis in via morum. Scandalum aliquando dicitur obex, scilicet dictum, vel factum, minus rectum. Aliquando dicitur actio,siue impactio illius,qui scandalizat. Aliquando dicitur casus, & ruina illius, qui scandalizatur. Vnde versus:

Scandalum æquiuocat, obex, impactio, casus.

Est autem duplex differentia scandali. Est enim scandalum actiuum, & passiuum. Actiuum, quo quis alij dat occasionem ruinæ spiritualis:passiuum est ipsa ruina facta ad obicem mali exempli alterius, vt cum fornicatur quis exemplo alterius. Ad sciendum autem,quæ sunt propter scandalum omittenda, duæ regulæ sunt notandæ. Vna est Bernardi,alia Hieronymi. Regula Bernardi est hæc:Peccamus ex infirmitate,vel ignorantia, ex certa etiã interdum malitia,cauendum est

est ne quid faciamus, quod sit in scandalum alicuius. A
De talibus dicit Dominus Petro: Ne autem scandalizemus eos, & cætera. In tertio vero casu, cum scandalū procedit ex certa malitia, non propterea est omittendum opus, vel ab opere desistendum. Vnde dicit Dominus de Pharisæis, scādalizatis ex malitia: Sinite eos, cæci sunt, & cętera. Regula Hieronymi est talis: Omne quod potest fieri, vel non fieri salua triplici veritate, omittendum est propter scandalum. Non est autem ommittēda veritas vitę, doctrinę, iustitiæ, propter scādalum euitandum. Veritas vitæ pertinet ad omnes, comprehendēs, præcepta, prohibita, & consilia. Veritas doctrinæ pertinet ad prædicatores, & Magistros. Veritas iustitiæ pertinet ad Prælatos, comprehendens duas partes iustitiæ, scilicet, seueritatem in puniendo B malos, & reos, & liberalitatem, in sustinendo iustos.

Matt. 17. d

Matt. 15. b

SECTIO XXXII.

De peccato luxuriæ, & gulæ.

Duplicitur in nosipsos peccamus.

SEquitur videre de peccatis, quibus peccat quis in seipsum, quæ sunt duo, scilicet peccatum luxoriæ deordinans generatiuam, & peccatum gulę deordinās nutritiuam. Peccata, quæ accidunt ex deordinatione generatiuæ, sūt ista, scilicet pollutio nocturna, luxuria in propria vxore, fornicatio simplex, meretricium, raptus, adulterium, incestus, vitium cōtra naturam. Peccata ex deordinatione nutritiuæ dupliciter committuntur, manducando, & sic dicitur gulositas: & bibendo, & sic dicitur ebrietas. Quod fit quinque differentiis, vt supra dictum est, hoc versu comprehensis.

Præpropere, laute, nimis, ardenter, studiose.

Supposito, quod coitus coniugalis possit esse peccatum, videndum est per distinctionem, quis coitus coniugalis est peccatum, & quis non, & quis venialis, & quis mortalis. Nota ergo, quod coitus coniugalis alius est licitus, alius est fragilis, alius est impetuosus. Licitus est triplex. Quidam fit causa prolis generandæ ad cultum diuinum, & hic est theosebiæ virtutis, quæ dicitur pietas. Quidam causa reddendi debitum, & hic est iustitiæ. Quidam causa fornicationis vitandæ, & hic est cautelæ: de quo Apostolus: Vnusquisque habeat suam vxorem, propter fornicationem vitandam supple. Fragilis ex fragilitate proueniens, cū quis in vxore quærit coniugalem delectationem, non causa prolis habendæ, nec debiti reddendi, nec fornicationis vitandæ, sed causa delectationis in coniuge. Et distinguitur, aut illa delectatio amatur citra Deum, & tunc culpa est venialis: vel amatur plusquam Deus, vel æquè vt Deus, & tunc peccatum est mortale. Impetuosus est, qui ex libidine sola proueniens, metas honestatis, & rationis excedit. Primo quando fit propter satiandam libidinem, per blanditias meretricias: secundo quando fit præter naturalem modum: tertio, quando fit in tempore prohibito: quarto, cum fit in loco prohibito: quinto cum accedit vir ad pręgnantem mulierem vicinam partui, aut in fluxu menstruo laborantem.

Sup. sect. 13.

1. Cor. 7. a

Simplex fornicatio est luxuria, qua solutus cum soluta naturali vsu fœminę commiscetur: ita quod solutus excludit vinculum matrimonij, consanguinitatis, affinitatis, ordinis, voti religionis: & hoc cum muliere soluta, quæ vnius, vel paucorum libidini se exponit. Meretricium est commercium nefarium cum muliere, quæ multorum patet libidini. Nam meretrix proprie dicta est mulier, quæ multorum libidini se exponit. Adulterium est alterius thori violatio. Incestus est lubricum carnis, contra consanguinitatem, affinitatem, votum, commissum, de quibus supra dictum est.

Sup. sect. 14.

A

SECTIO XXXIII.

De passionibus, siue proprietatibus peccatorum.

AD clariorem expeditionem prædictorū, postremo videndum est de passionibus, siue proprietatibus peccatorum. Sciendum est ergo, quod ad peccatum quædam sunt antecedentia, quædam circumstantia, & quædam subsequentia: Antecedentia quædam sunt ex parte auersionis, quædam ex parte conuersionis. Ex parte auersionis à Deo, sunt contemptus, omissio, ingratitudo, inobedientia, & præuaricatio. Ex parte conuersionis ad creaturam, sunt libido, concupiscentia, delectatio, consensus in peccatum, & praua intentio. Subsequentia sunt macula, & B reatus. Circumstantia sunt illa, quæ circumstantias nominamus. Auersionem à Deo comitantur contemptus, omissio, ingratitudo, inobedientia, & præuaricatio. Nam voluntas ad Deum conuersa, & Deo conformis, vult quod Deus vult, & non vult, quod Deus non vult, & hoc debet fieri. Tum quia voluntas Dei superior est simpliciter, voluntas rationalis creaturæ inferior: & ideo tenetur sequi superiorem: quod si non facit, dicitur contemnere. Tum quia dignum est facere, quidquid Deus vult fieri: & ideo cum auertimur, dicimur omittere. Tum quia iustum est propter accepta beneficia, obsequium impendere: vnde cum auertimur à Deo, dicimur Ingrati. Tum quia ipse est C Dominus, & nos serui: ideo tenemur facere quidquid nouimus ipsum velle: quod cum non facimus, dicimur inobedientes, & præuaricatores: sed inobedientes, quia auertimur à voluntate Dei: præuaricatores, quia transgredimur legem eius. Et nota, quod in voluntate auertente se à Deo contemptus, omissio, ingratitudo, inobedientia, & præuaricatio, idem sunt secundum rem, differunt autem secundum rationem. Nam contemptus respicit Dei potentiam: omissio sapientiam: ingratitudo beneficium; inobedientia, præceptum: præuaricatio, legem. Et sic secundum ista, recessus est in frequenti auersione à Deo: elongatio vero est in obduratione.

Conuersione autem voluntatis ad creaturam co- D mitatur libido, quæ est improbitas voluntatis, bonum creatum præeligens, & deserens increatum. Quam sequitur concupiscentia, quæ est primus motus ex fomite proueniens in sensualitatem, tendēs ad delectationem illicitam. Tunc sequitur delectatio. cum inferior pars ratione condelectatur. Tertio est consensus, cum superior pars rationis non contradicit, sed assentit. Iste triplex status designatus est in prima tentatione, per serpentem, mulierem, & virum. Deinde restat operis consummatio, vel adhuc est praua intentio: nam intentio est ad opus. Et sic ex parte cōuersionis, actuale peccatum antecedit libido, concupiscentia, delectatio, consensus in peccatum, & praua intentio.

Quæ peccatum præueniant.

Circumstantia vero dicuntur, quæ peccatum cir- E cumstant, quæ nos circumstantias appellamus. Est autem circumstantia, proprietas personæ, vel negotij, ex se pertinens ad laudem, vel vituperium, vel diminuendo, vel augendo, vel in aliud genus peccati trahendo. Proprietas personæ, vt quia pulcher est homo, sapiens, bonus, &c. huiusmodi. Et talis proprietas respondet ad quęstionem factam, per quis. Proprietas negotij est, quæ pertinet ad opus, & est genus operis: vt quia fecit hoc, vbi fecit, quare fecit, quo tēpore fecit, & quomodo fecit. Quæ in hoc versiculo continentur:

Circunstātiæ.

Quis, quid, vbi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando.

Quæ possint in quatuordecim differentias, explicari; his versibus comprehensas:

Agra

Aggrauat ordo, locus, persona scientia, tempus,
Ætas, conditio, numerus, mora, copia, causa.
Et modus in culpa, status altus, lucta pusilla.

Ex his autem, quinque respiciunt personam, scilicet scientia, ætas, conditio, ordo, & status. Tres respiciunt crimen, scilicet copia, causa, lucta pusilla. Duæ sunt adiacentes, scilicet locus & tempus.

Quæ peccatum sequantur. Ad peccatum vero sequentia sunt macula, & reatus. Anima enim, cum ad creaturam conuertitur, secundum Augustinum, obtenebratur, peioratur, & destruitur. Ista autem obtenebratio, peioratio, & destructio, idem sũt quod deformitas imaginis Dei, siue diminutio naturalis boni, siue macula, quia ex contractu spirituali inferiorum, qui est per amorem inordinatũ, sordidatur imago Dei in nobis, & polluitur. Reatus vero B sequitur peccatum, ratione auersionis: quia rãtum bonum est Deus, sicut dicit Augustinus, vt nulli bene sit, qui ab eo recedit: Sicut ergo ex conuersione ad creaturam est macula: sic ex auersione à Deo est reatus, qui est obligatio ad pœnam. Peccatum quippe pertransit actu, sed remanet reatu: peccatum scilicet actuale. *In senten. ex Aug. decerp. sent. 289. tom. 3.*

CENTILOQVII SECVNDA PARS.

Quæ recipit septem Sectiones.

SECTIO I.

De vulneratione naturalium.

Pœna peccati. POSTQVAM visum est de malo, prout tenet rationem culpæ, videndum est de malo, inquantum tenet rationem pœnæ. Est ergo notandum, quod malum, siue peccatum, punitur pœna multiplici in præsenti, & etiam in futuro. In præsenti autem punitur, quantum ad animam, & quantum ad corpus. Quantum ad animam, punitur in vulneratione naturalium, & expoliatione gratuitorum.

Beda. Vulnera quibus vulnerata est anima propter peccatum, sunt quatuor secundum Bedam. Dicit enim quod quatuor sunt nobis inflicta propter peccatum Adæ, scilicet infirmitas, ignorantia, malitia, & concupiscentia ex his contracta, & conflata. Quorum sufficientia sic accipitur. Anima sicut dicit Augustinus, est media inter Deum, & creaturas. Deus autem est omnipotens, omnisciens, summe bonus, essentia indiuisus. Potentia attribuitur Patri: sapientia, Filio: bonitas, Spiritui sancto. Indiuisio ad Patris, & Filij, & Spiritus sancti pertinet vnitatẽ. Nota. Auertens ergo se à Deo anima, & ad creaturas transiens per amorem, deserendo potentiam, qua potest, quidquid potest, incurrit infirmitatem: deserendo sapiẽtiam, qua scit, quidquid scit, incurrit ignorantiam: deserendo bonitatem, qua valet, quidquid valet, incurrit malitiã: deserendo substantiam indiuisam, incurrit concupiscentiam: qua homo diuiditur in se ipso, & à seipso, in tantum, vt volũtas sensualitatis, voluntati non subiaceat rationis. Non enim quod volumus, hoc facimus bonum: cum caro aduersus spiritum concupiscat. *Rom. 7. c Gal. 5. c* Est autem infirmitas ex desertione omnipotentiæ, impotentia resistendi malis, vel difficultas in agendis bonis. Ignorantia ex desertione summæ sapiẽtiæ, est hebetudo ad cognoscendum ea, quæ sunt necessaria ad salutem. Malitia ex desertione summæ bonitatis est pronitas, vel inclinatio ad malum. Concupiscentia ex desertione indiuisæ substantiæ, est corruptio diuidens appetitus, vt appetitus sensualitatis, ab appetitu rationis dissentiat. Peccauit siquidem per rationalem primus parens, scientiam indebitam appe-

A tendo: & ideo in rationali potentia est punitus per ignorantiam. Peccauit in concupiscibili, appetendo cibum vetitũ: & ideo in concupiscibili est punitus per casum in malitiam, quæ dicitur pronitas ad malum. Peccauit in irascibili, appetendo indebitã potestatem. & ideo in irascibili est punitus, cadendo in infirmitatem. Ex tribus autem prædictis, concupiscentia est conflata. Hæc autem quadruplex pœna, vulnerans animam, per originale peccatũ ad posteros est transmissa.

SECTIO II.

De spoliatione gratuitorum.

SEquitur videre de spoliatione gratuitorũ, qua punitur anima propter peccatum. Est autem spoliatio gratuitorũ, subtractio gratiæ gratum facientis, mortificatio meriti præcedẽtis, frustratio sanguinis redemptionis, iniuria angeli promouẽtis, inimicitia Domini præsidentis, deformatio diuinæ imaginis, honoratio dæmonis, seruitus peccati, reatus æterni supplicij, debilitatio liberi arbitrij, elongatio superni beneficij, & prouocatio omnis creaturæ Dei in vltionem inimicorum creatoris sui.

Et quia, teste Augustino, numquam est dedecus culpæ, sine decore iustitiæ, nec est culpa cõmissa, sine pœna permixta: ideo nota, quod quædam sunt sic peccata, quod etiam sunt pœna peccati. Speciali modo sũt illa peccata, & pœna peccati, quæ habent adiunctam mœ- *Idem sup. 3. p. Breuil. c. 10* C stitiam, & dolorem, sicut sunt, inuidia, ira, gula, & acidia. Minus specialiter dicũtur illa peccata, & pœna peccati, quæ habent adiunctam merã deprauationẽ naturæ, vel ignominiam, sicut sũt illa peccata, propter quæ *Rom. 1. d* dicitur humo, tradi in reprobum sensum. Generaliter vero peccata, & pœna peccati dici possunt omnia peccata, quæ sunt inter primam apostasiam, & vltimã gehennæ pœnam. Dicit enim Beatus Gregorius, quod *Greg. lib. 25. Mor. c. 9* crimina criminibus vindicãtur. Et peccatum quod per pœnitentiam non diluitur, mox suo pondere ad aliud trahit. Licet autẽ idem dicatur peccatũ, & pœna peccati, nota tamen, quod omnis pœna inquãtum pœna, iusta est, & à Deo est. Nulla autem culpa iusta est, nec à Deo est, sed tantum à liberæ voluntatis arbitrio. Pœna D vero, quæ mere pœna est, à Deo est inflicta: quæ vero culpa est, vel ad culpam inclinãs est cõtracta, vel acta *Pœna triplex.* & sic collige breuiter, quod triplex est pœna, scilicet acta, inflicta, & cõtracta. Acta est, quæ sequitur ad peccatum actuale: nam qui culpam mortalem committit, pœnam damni facit sibi, qua gratiã Dei perdit. Pœna inflicta est, quam Deus non statuendo, sed iudicando, vel vindicando peccatori infligit. Pœna contracta est, quæ sequitur ad peccatum originale.

SECTIO III.

De pœnis corporalibus.

SEquitur videre de pœnis quantum ad corpus, quas homines propter peccata patiuntur. Patiuntur autem homines propter culpam pœnas naturales: de quibus dicit B. Gregorius, quod septem sũt sagittæ, naturam hominũ molestantes, scilicet, frigus, calor, fames, sitis labor, morbus, mors. Hæ sunt pœnæ naturales, & generales, quæ è primis parentibus ad posteros sunt transmissæ, & in ipsis progenitoribus inchoatæ. Nam *Idem sup. 3. par. Breuil. c. 4.* primi parentes, statim post culpam senserunt pœnam rebellionis, & erubescentiæ in carne: & post diuino iudicio vix incurrunt pœnam laboris, & angustiæ pœnam famis, & indigentiæ, pœnam mortis, & incinerationis. Mulieri autem duplicata est pœna: quia inflicta est ei pœnalitas multiplicium ærumnarũ in conceptu, pœna doloris in partu, pœna subiectionis ad virũ in connubio. Patiuntur etiam pœnas personales complures:

plurimi enim filiorum Adam patiuntur in mẽbris diminutionem, quidam superfluitatem, quidam intrinsecam corruptionem, quidam extrinsecam deformitatem, quidam sunt paralytici, quidam epileptici: & alij sũt diuersis infirmitatibus, & ægritudinibus, & specialibus morbis oppressi: alij leprosi, alij à dæmonibus obsessi. Patiuntur quoque pœnas temporales: nam teste Orosio ab Adamo vsque ad nos sunt sæcula tanta, nunc bellis grauia, nunc morbis corrupta, nunc fame tristia, nunc terrarum motibus terribilia, nunc inundationibus aquarum insolita, nunc eruptionibus ignium metuenda, nunc ictibus fulminum, plagisque grandinum sæua, nunc patricidiis, flagitiisque misera.

Oros. hist. lib. 1. præf. ad Aur. Augu.

SECTIO IV.
De locis pœnalibus.

SEquitur videre de pœna, qua punitur quis post hãc vitam. Ad cuius rei notitiam, sunt quatuor attendenda, scilicet, distinctio locorum, apertio librorum, conflagratio ignium mundanorum, & triplicatio cruciatuum inflictorum.

Triplex locus, in quo puniũtur peccata post hãc vitam.

Triplex autem locus est, siue receptaculum, post hanc vitam ad peccata hominum punienda, secundum triplex genus peccati. Est enim locus purgatorius, & hic debetur peccato veniali: est limbus, & hic debetur peccato originali: est infernus, & hic debetur peccato mortali. Et credũtur esse sub terra gradatim posita ista loca, quæ aliter distingui possunt, secundum differentiam quadrimembrẽ. Pœnalis enim locus dicitur alicui deputatus, aut secundum pœnam damni, & sic est limbus: aut secundum pœnam sensus, & sic est infernus. Vtrumque autem membrorum in duo diuiditur: nam qui pœna damni puniuntur, aut simpliciter, & æternaliter puniuntur, & hi sunt in inferiori parte loci illius, qui dicitur limbus: aut puniuntur non æternaliter, sed ad tempus: & hi erãt in superiori parte eiusdẽ loci, qui dicebatur Abrahæ sinus. Similiter qui pœna puniuntur, aut simpliciter, & æternaliter puniuntur, & isti sunt in inferno proprie dicto: aut ad tempus puniuntur, & isti sunt in purgatorio.

Purgatorius locus vbi situs.

Determinatur autem locus purgatorius secundum legem communem, & sic credendum est, esse inferius non superius, sicut creditur de limbo: Determinatur etiam secundum dispositionem diuinam, & sic diuersis diuersa concessa sunt loca: vel propter eorum celeriorem liberationem, vt possint aliis suam indigentiam reuelare: vel propter nostram instructionem, vt cogitemus post hanc vitam quam magnum restare peccantibus cruciatũ: vel propter aliquius sancti impetrationem, sicut legitur, sanctus Patricius cuidam in quodam loco purgationem à Deo impetrasse.

Idem sup. pa. 7. Breuil. c. 6.

Locus vero infernalis absque dubio, est sub terra deorsum, in quo omnes reprobi æternaliter affligẽtur, tam homines, quam spiritus mali, sub eodem igne materiali, qui semper affliget damnatos, nec cõsumet, secundum exigentiam meritorum exercitans omnes sensus. Nec solus ignis reprobos inflammabit, sed & cætera elemẽta confusa, & permixta, in reprobos cõuertentur: ita quod erit ibi ignis ardens, aqua congelãs, aer inquietus, & perturbans, & terræ fœtor. Vnde Gregorius: In inferno erit frigus importabile, ignis inextinguibilis, fœtor intolerabilis.

SECTIO V.
De apertione librorum.

Hæc sup. p. 7. Breuiloq. c. 1.

SEquitur videre, de apertione librorum, id est, conscientiarum, quæ fiet in iudicio. De qua apertione tenendũ est, quod in iudicio singulis aderit vis diuina: qua fiet, vt omnia merita, vel demerita sibiipsis, & aliis

A innotescant. Sibiipsis autẽ innotescent propria, vt in promptu habeant singuli cogitationes accusantes, vel etiam defendentes. Reducentur etiam ad memoriam singulorũ cogitationes, affectiones, & operationes, & intentiones, ad ostẽtionem diuinæ iustitiæ, secundum statum illum, & ad ostensionem diuinæ misericordiæ, secundum statum transactum, vel præteritum. Ad ostensionem diuinæ iustitię retribuẽdo singulis, ad memoriam reducentur bona, vel mala, in quibus finaliter permanserũt: quia illa sola digna sunt retributione æterna. Ad ostensionẽ diuinæ misericordiæ, de præterito rememorabũtur mala bonorum, à quibus sunt misericorditer liberati: bona malorum, quæ eis Dominus misericorditer operatus est. Nõ solum autem sibiipsis, B verum etiam singulis, singulorum, singula innotescent gesta, & cogitata bona, & mala, & ex tunc nota erũt, & aperta omnibus. Et hoc ad certam librationem meritorum, quæ fiet in omnium actuũ bonorũ, & malorũ recognitione, ita vt singuli de singulis meritis aliorũ valeant iudicare. Ostensio quippe malorum in bonis, erit ad manifestationẽ diuinæ misericordiæ, prius sibi factæ. Ostensio autem bonorum in eisdem, erit ad manifestationem iustitię, qua digne à Deo præmiãtur. Ostensio autem bonorum in malis, erit ad manifestationem diuinæ misericordiæ, in hoc sæculo sibi factæ. Ostensio vero malorum in eis, erit ad manifestationẽ iustitiæ, qua digne à Deo condemnantur.

Rom. 2. 6.

Aperietur nihilominus alius liber, qui est liber vitæ, Verbum scilicet incarnatum, cuius virtute omnia ista, C fient, qui in formaDeitatis non videbitur nisi à bonis. In forma humanitatis, in qua sentẽtiã promulgabit, videbitur tam à malis, quam à bonis, licet in eadem forma appareat terribilis reprobis, blandus iustis.

SECTIO VI.
De igne conflagrationis.

Id. sup. p. 7. Breui. ca. 4

DE igne conflagrationis iam modo est agendum. De hoc breuiter est tenendũ, quod ignis præcedet faciem iudicis, quo terræ facies exuretur: ita quod figura huius mundi ignium conflagratione peribit, sicut factum est aquarum inundatione diluuium. Sicut enim prius mundus deletus est per aquam, quæ est frigida, & purgatiua, contra ardorem, & fœtorẽ luxuriæ, qua illud sæculum inficiebatur: sic finalis mundus per ignẽ, qui calidus est, & consumptiuus, finiri debet, cõtra teporem charitatis, & algorem, siue frigus auaritiæ: quæ maxime regnabit in sæculi senectute. Et quia tunc hominis iniquitas punietur, necesse erit, terreri corda omnium peccatorum, qui vniuersorum Dominum cõtempserunt. Et quia habitaculum debet cõformari suo habitatori, tunc totus mũdus perturbabitur, homine perturbato, sicut stetit cũ ipso stante, & quodammodo cecidit cum labente. Quia etiam tunc iudicis seueritas ostenditur, cum diuinum zelũ accipiet omnis creatura, vt suo conformetur auctori: & ideo E necesse erit, totius orbis cardines commoueri. Et quia nihil est intẽsius, & velocius, & horribilius in agẽdo, & cõmouendo cætera elementa, quam ignis ex omni parte concurrens: hinc est, quod ipsius faciem precedet ignis, non ex vtraque parte tantum, sed ex omni parte mundi: ita quod ibi erit concursus ignis elementaris, terrestris, purgatorij, & infernalis. Et tunc per infernalem reprobi adurentur: per purgatorium, iusti purgabuntur: per terrestrem, terræ nascentia consumentur, vtpote vegetabilia, & animalia: per elementarem omnia subtiliabuntur, & ad innouationis faciem disponentur: & etiam cum hoc non solum homines, sed etiam dæmones turbabuntur, & tandem homines reprobi, & spiritus mali cum infernali igne in barathrum trudentur.

Gen. 7. d.

SECTIO

SECTIO VII.

De cruciatibus inferorum.

Has sup p. 7. Breuil. c. 6. Sequitur videre iam septimo, de tribulatione cruciatuum inferorum, Ad cuius rei notitiã est tenendum, quod omnes actualiter peccantes, & in peccatis finaliter perdurantes, pœna triplici apud inferos puniuntur, secundum quod multimoda deordinatio est in mortali, & actuali peccato. In omni quippe mortali Damnatorum pœna triplex. peccato est deordinata auersio à summa luce, & bonitate: & huic debetur carẽtia visionis Dei. Est etiã deordinata conuersio ad bonũ commutabile, & huic debetur pœna materialis incendii. Est etiam tertio deordinatio voluntatis liberæ, cõtra dictamẽ rectæ rationis. & huic debetur vermis intrinsecus. Punietur etiã pœna æterna, secundũ quod deordinatio in mortali peccato est perpetua. Peccatum enim, quod quis cõmittit, & de quo nũquã pœnitet, perpetuo in anima perdurat, & à vita perpetua, scilicet Deo, perpetuo separat, & à volũtate procedit, quæ vellet in peccato perpetuo delectari: Et licet illa delectatio transiens, sit momẽtanea, deordinatio tamen tenet rationem perpetuitatis: ideo pœna deordinationi respondens, debet habere carentiam finis, vt sicut homo in suo perpetuo nõ apposuit finem, à peccato recedendo: sic Deus in suo perpetuo non desistat à puniendo. Et sicut contra infinitũ peccauit, sic pœnam habeat infinitam. Et quia infinitam pœnam non potest habere intẽtione, saltem infinitam pœnam habeat duratione. Et sicut voluntas post mortem, malo adhæret sine susceptione pœnitentiæ: sic Deus semper affligat sine sententiæ mutatione. Punietur nihilominus pœna acerba, secundum quod deordinatio in peccato fuit libidinosa. Delectatio enim libidinosa puniri debet per pœnam afflictiuam. Et quia peccatores delectabiliter creaturæ adhæserunt, & creatorem contumaciter contempserunt: ideo præcipitabuntur in locum infimũ, & maxime a statu gloriæ longinquum, scilicet in profundissimum infernum: vbi exponẽtur affligẽdi infirmæ naturæ, scilicet fœtibus corporum mundanorum, igne fumoso, & sulphureo concremandi, in illo igne inseparabiliter alligandi, & ab eodem, secundum exigentiam meriti æternaliter cruciandi, nunquam tamen substantialiter consumendi. Et sic patet, quod in pœnis damnatorum erit varietas: & cum varietate æternitas: & cũ æternitate acerbitas.

CENTILOQVII TERTIA PARS.

Quæ habet LVII. Sectiones.

SECTIO I.

De eo, quod est frui, & vti.

Dicto de malo culpæ, quod est fugiendum, & de malo pœnæ, quod est pertimescendum, videndum est de bono, & hoc dupliciter. Primo, sub ratione meriti in viatoribus: secũdo, sub ratione præmij in cõprehensoribus. Ad meritum viatorum spectat, cognoscere & discernere triplex bonum, scilicet bonũ increatum, quod est Deus: procreatum, quod est mundus: coniugatum, quod est Christus: Deus est creator: mundus creatura: Christus creator, & creatura. Deo est fruendum, mundo est vtendum, Christi Dei felicitate est fruendum, Christi hominis cooformatione est vtendũ. *a* Sunt ergo res, quibus est fruendum, vt increata: sũt

Bonum triplex.

a Aug. l. 1. de doct. Christ.

A quibus est vtẽdum, vt procreata: sunt quæ fruuntur, & vtuntur, vt Angeli, & homines. Res, quibus est fruẽdũ, faciunt nos beatos: res, quibus est vtendum ad beatitudinem adiuuant viatores: res quæ fruuntur, & vtuntur, habent Christum Deum, & hominem, vt contemplentur delectabiliter eius diuinitatem, & imitentur exemplariter eius humanitatẽ. Deitas Christi maximè beatificat Angelos, & sanctos etiam comprehensores: humanitas vero eius, maxime lætificat, & ædificat homines adhuc viatores. *b* Est autẽ frui, alicui rei amore inhærere, propter seipsam. Vti vero, est id, quod in vsum venerit, referre ad obtinendum illud, quod fruendum est. *c* Item fruimur cognitis, in quibus ipsa volũtas delectata conquiescit. Vtimur vero eis, quæ ad illud referimus, quo fruendũ est. Item aliter accipit hæc duo B Augustinus, dicens: *d* Vti, est assumere aliquid in facultatẽ voluntatis. Frui, est vti cũ gaudio, non adhuc spei, sed iam rei. Videndum, est ergo per ordinem de his tribus. Et primo, de Deo trino, & vno: secundo, de mundo ex creatura triplici constituto: tertio de Christo, & triplici eius beneficio, scilicet doctrina, vel scriptura sacra, gratia virtutum, & medicina Sacramentali.

a ca. 3. tom. 3. ex quo Mag. 1. Sen. d. 1. §. Idem ergo.

b Idẽ ibi c. 4. ex quo Mag. ibid.

c Idem lib. 10. de Trinit. c. 10 tom. 3. ex quo Mag. ibi.

d Ibid c. 11. ex quo Mag. ibid §. 1. notand.

SECTIO II.

Quid de Deo trino, & vno, credendum est, & intelligendum, & exprimendum.

De Deo trino, & vno, secundum fidem rectam, habemus credere, intelligere, & exprimere. Credere C de pluralitate personarum in vnitate naturæ, hoc est, quod in diuinis est vna natura, & tres personæ, scilicet, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus: quarũ prima à nulla est: secunda à prima sola est per æternam generationem: tertia à prima, & secunda est, per communem spirationem: ita quod personarum Trinitas non præiudicat vnitati, nec essẽtiæ vnitas præiudicat Trinitati. Habemus quoque intelligere, quod in diuinis sunt duæ emanationes: vna per modum naturæ, qua generatur Filius: alia per modũ volũtatis, qua spiratur, & procedit Spiritus sãctus. Tres hypostases, vna Patris, vna Filij, vna Spiritus S. Quatuor relationes, scilicet paternitas, filiatio, spiratio, & processio. Quinque notiones, D scilicet quatuor prædictæ relationes, & innascibilitas est quinta, ita quod innascibilitas priuatiue, & paternitas positiue, sũt duæ Patris notiones. Filiatio est notio Filij: spiratio actiua est communis notio Patris, & Filij: processio est notio Spiritus sancti. Tres sunt etiã proprietates personales, quæ his vocabulis exprimuntur, scilicet Pater, & Filius, & Spiritus sãctus. Habemus tertiũ mysterium diuinitatis beatæ exprimere, secundum duos modos prædicandi, scilicet per modum substãtiæ, & per modum relationis. Omnia enim prædicamenta dicta de Deo, transeũt in substantiã, excepta relatione, quę ratione subiecti, in quo est, transit in substantiã, ne faciat cõpositionẽ: ratione vero termini, ad quem est, manet, vt faciat distinctionem, secundum tres modos supponendi, scilicet secundũ modum substãtiæ, notio- E nis, & personæ, de quibus datur talis regula. Quod supposita essentia non supponitur notio, vel persona: & supposita notione, non supponitur persona, vel essentia: & supposita persona, non supponitur notio, vel essentia, secundum quatuor modos significandi substantiam, scilicet, nomine essentiæ, substantiæ, hypostasis, & personæ. Horum quatuor exempla in creaturis sũt, humanitas, quæ essentiam: homo qui substantiam: aliquis homo, qui significat hypostasim, siue suppositum; Petrus, qui dicit personam, secundum quinque modos dicendi, siue quærendi, per quis, quæ, quod, & quid. Quis, ratione substantiæ: qui, ratione hypostasis: quæ, ratione notionis: quod, ratione substantiæ: quid, ratione essentiæ. Secundum tres modos differendi, scilicet

Sup. part. 1. Breuil. c. 2.

Vbi sup. c. 3. & 4.

Duo modi prædicandi in diuinis.

secundum differentem modum existendi, siue emanandi, sicut differt persona, à persona. Secundum modum differentem se habendi: sicut differt persona, & essentia, quia persona vna refertur ad aliam, sed essentia non refertur. Secundum modum intelligendi, sicut differt vna proprietas substantialis ab alia, vt bonitas, & sapientia.

SECTIO III.

Qualiter Deus trinus, & vnus, manifestat se in effectibus creaturæ.

DE Deo trino, & vno secundū fidem catholicam, est tenendum, quod licet sit incommutabilis, insensibilis, inciteumscriptibilis, reddit tamē se per creaturas diuersas, id est, per effectus multiplices, manifestum: ita quod in creaturis omnibus dicitur Deus esse, quantum ad naturam, & hoc tripliciter, scilicet per essentiam, præsentiam, & potentiam: ita quod extra immensitatem diuinæ essentiæ nihil manet: propter limpiditatē diuinæ præsentiæ nihil latet: cūrta infinitatem diuinæ potentiæ nihil valet: & sic esse competit beatissimæ Trinitati. Dicitur habitare in iustis, quantum ad gratiam, quæ est effectus beatissimæ Trinitatis, ad Deum reducens, & faciens nos habere Deum, & Deum haberi à nobis, ac per hoc Deus Trinitas in nobis dicitur habitare. Dicitur sedere in beatis, quantum ad gloriam, ratione cuius Deus trinus in beatorum mentibus quietatur, in quorum potestatiua sedet, vt æquitas: in cognitiua lucet, vt veritas: in effectiua ardet, vt charitas. Dicitur apparere sensibiliter cum expressa significatione. Sicut Spiritus sanctus in specie columbæ apparuit super Christum: & in linguis igneis super Apostolos. Et quia personæ distinctæ sunt, distinctis possunt signari signis, ita quod tres simul personæ, sicut Abraham in tribus Angelis dicitur apparuisse Trinitas personarum: possunt etiam duæ apparere, & qualibet sigillatim dicitur descendere de cœlis: & hoc cum effectus, tam spiritualis, quam sensibilis inchoatione: qui quamuis in se immutabilis perseueret, tamen de absente dicitur fieri nobis præsens, quando in nobis incipit habitare per donum gratuitum quod non videmus, sicut accidebat frequenter in Ecclesia primitiua. Dicitur mittere, siue mitti cum æterna productione. Patet siquidem mittit Filium, quando insinuat, quod procedit ab ipso per æternam generationem. Pater, & Filius mittunt Spiritum sanctum, cum insinuant, quod procedit ab ambobus per communem spirationem. Pater non mittitur, quia à nullo procedit. Spiritus sanctus non mittit personam, sed mittitur quia non producit, sed producitur. Filius vero mittitur, & mittit: quia producitur, & producit. Dicitur incarnari, per commercium diuinæ naturæ, & humanæ, in personæ vnione: quæ vnio facta est tantum in persona Filij, quam tamen est tota Trinitas operata.

Hæc sup. p. 5. Breuil. c 5.

B

Deus in quibus habitet, sedeat, & appareat.

Matth. 3. d & Io. 1. d Act. 2. a

Gen. 18. a

Mitti, & mittere quid.

SECTIO IV.

De appropriatis Patri.

DE Deo trino, & vno, secundum fidem Catholicam, est tenendum, quod licet omnia essentialia tribus personis æqualiter, & indifferenter conueniant: tamen Patri dicitur appropriari vnitas, æternitas, ratio principiandi, & omnipotentia. Hæc autem quatuor dicuntur appropriari Patri, non quia fiant propria, cum omnibus personis sint communia: sed quia ducunt in cognitionē personæ Patris, quæ est origo personarum in Trinitate, non habens principium, sed principians, à qua etiam fluit omne posse. Est autem Dei potentia completa, non posse deficere, cum non sit de nihilo: non potens succumbere, cum non sit de aliquo: non

Hæc sup. p. 1. Breuiloq. c 6.

Vbi sup. c 7.

A potens indigere, cum numquam careat aliquo bono. Potentia vero hominis in peccando deficit: in patiendo succumbit: in corporalibus actionibus indigentiam includit. Est igitur Deus omnipotens, ita tamen, quod ei non attribuuntur actus culpabiles: vt posse mentiri, & malum facere: nec actus pœnales, vt posse metuere, & dolere: nec actus materiales, siue corporales, vt posse currere, & ambulare. Est etiam Dei potentia ordinata, ita quod ei non attribuuntur actus inconuenientes, vt posse facere maiorem se, vel alium Deum æqualem sibi: vel creaturam infinitam actu. Quia sicut dicit Anselmus, quodlibet inconueniens, etiam minimum, est impossibile apud Deum.

SECTIO V.

De appropriatis Filio.

FIlio appropriatur veritas, species, ratio exemplādi, & omnis scientia. Hæc autem quatuor, dicuntur appropriari Filio, non quia fiant propria, cum tribus personis sint communia: sed quia ducunt in cognitionem Filij personæ. quæ est à Patre, vt verbū, quod est Patri æquale, & ideo summe pulchrum, in quo omnia præuisa, & disposita exemplantur, à quo tamquam primo, & summo exemplari fluit omne scire. Cognoscit autem Dei sapientia limpide omnia bona, & mala, & præterita, præsētia, & futura, actualia, & possibilia, incomprehensibilia à nobis, & infinita. Ita tamē quod in se nullo modo diuersificatur, licet diuersa vocabula sortiatur. Nam inquantum ipsa sapiētia Dei est cognoscitiua omnium possibiliū, dicitur scientia, siue cognitio. Inquantum cognoscitiua omniū, quæ fiunt in vniuerso, dicitur visio. Inquantū est cognoscitiua omnium, quæ bene fiunt, dicitur approbatio. Inquantum est cognoscitiua omniū, quæ futura sunt, dicitur præscientia, siue præuisio. Inquātum est cognoscitiua eorum, quæ ab ipso Deo fienda sunt, dicitur dispositio. Inquantum eorum, quæ præmianda sunt, dicitur prædestinatio. Inquantum eorum, quæ damnanda sunt, dicitur reprobatio. Possunt autem ad tria reduci vocabula ista septem, scilicet ad notitiam simplicis cognitionis, qua cognoscit Deus bona, & mala, quæ sunt, fuerunt, & futura sunt, & quæ possunt esse, & numquā erunt. Ad notitiam visionis, qua cognoscit Deus omnia bona, & mala, quæ sunt, fuerunt, & futura sunt. Ad notitiam approbationis, qua cognoscit Deus, quæ sunt, fuerunt, & futura sunt tantum bona.

Vbi sup. c 6.

Vbi sup. c 8.

Dei sapientia diuersimode appellatur.

C

D

SECTIO VI.

De appropriatis Spiritui sancto.

SPiritui sancto appropriatur bonitas, vsus, ratio finiendi, & voluntas siue beneuolentia. Hæc autem quatuor appropriantur Spiritui sancto, non quia fiant propria, cum tribus personis sint commonia: sed quia ducunt in cognitionē personæ Spiritus sancti, quæ est à Patre, & Filio, vt amor, & donū summe proficuum, & communicatiuum, omnis nostri desiderij finitiuum, ad quod bonum, tanquam ad finem summum, tendit omne velle rationabiliter ordinatum, & inclinatum. Est autem voluntas Dei sic recta, quod nullo modo potest obliquari: sic efficax, quod nullo modo potest retardari: sic vnica, quod tamen quinque signia habet significati: quæ hoc versiculo continentur.

Imperat, & prohibet, permittit, consulit, implet.

Dicitur autem volūtas Dei ratione regulata, prouidentia: qua omnia, quæ in vniuerso fiunt, irreprehēsibiliter gubernantur, cum nihil præcipiat, prohibeat, & consolat, nisi recte: nihil agat nisi, benè: nihil permittat fieri, nisi iuste. Cum autem voluntas Dei sit rectissima, nullus potest esse rectus nisi conformetur ei: & nemo potest ei conformari, nisi sibi signis aliquibus innotescat,

Vbi sup. c. 6.

E

Voluntas Dei.

Vbi sup. c. 9.

poteſcat tamquam regula rectitudinis proſequendæ. Eſt autem duplex rectitudo, quædam neceſſitatis, quæ conſiſtit in faciendo bonum, ad quod eſt præceptum: & in declinando malum, propter quod eſt prohibitio: quædam eſt perfectionis in ſupererogando vltra debitum, ad quod eſt conſilium. Eſt etiam voluntas Dei efficaciſſima, ita quod nullus poteſt aliquid efficere, niſi ipſa coefficiẽte, & ſic eſt impletio in ſignum voluntatis efficiẽtis. Item nullus poteſt deficere, vel peccare, niſi ipſa iuſte, & merito deſerente, & ſic eſt permiſſio, vt ſignum volũtatis diuinæ iuſtitiæ deſerentis.

Rectitudo duplex.

SECTIO VII.

De quat. ſimul creatis, & de mẽſuris durabiliũ.

POſtquam vidimus de bono increato, quod eſt Deus, videãmus eſt de bono creato, quod eſt mundus, Circa productionem autem mundialis machinæ, habemus primo explicare creaturæ ſummitatẽ. Et ſic dicit Beda: quod quatuor fuerunt primo creata, quæ dicũtur eſſe coæua, vel fuiſſe, ſcilicet natura Angelica, cœlum empyreum materia quatuor elementorum, & tempus. Quorũ ſufficiẽtia ſic accipimr: Primo debuerunt creari aliqua prima in quolibet genere creaturę, ſcilicet reſpectu creaturarum ſpiritualium, & corporalium actiuarum, & corporalium paſſiuarum, & etiam reſpectu menſurarum. Reſpectu creaturarum ſpiritualium, primò creata eſt natura Angelica: reſpectu creaturarum corporaliũ actiuarum, eſt primo cre itum cœlum empyreum, de quo dicit Damaſcenus, quod eſt cuntinẽtia omnium corporalium, & ſpiritualiũ creaturarum, reſpectu creaturarum corporalium paſſiuarum, primo creata eſt materia quatuor elementorum: reſpectu mẽſurarum primo creatum eſt tempus, quod generaliter accipitur, pro menſura cuiuſlibet durationis habentis initium, ſiue finem habeat, ſiue non.

Damaſc. lib. 2 Ortho. fid. c. 6.

Ad cuius rei notitiam ſciẽdum, quod tres ſunt menſurabilium, ſiue durabilium menſuræ principales, ſcilicet æternitas, æuiternitas, & tempus proprie dictum. Æternitas eſt diuinarum perſonarum duratio, quæ nõ habet principium, neque finem: de qua dicit Boetius: quod eſt interminabilis vitæ tota ſimul, & perfecta poſſeſſio. Æuiternitas eſt menſura eorum, quæ habent principium, ſed non finem, ſicut ſunt Angeli, animæ cœleſtis naturæ, & materia quatuor elementorũ. Hęc menſura aliquando dicitur æuum, aliquando æternitas creata. Sed quia æternitas proprie dicitur de diuinis, æuum vero aliquando pro tempore inuenitur: ideo ex his duobus æuiternitas nominatur. Tempus autem proprie dictum eſt menſura eorum, quæ habẽt principium atque finem, ſicut ſunt generabilia, atque corruptibilia, quæ ſecundum motum primi mobilis variantur, vſque ad completionem numeri quatuor elementorum. Quarta vero differentia non poteſt eſſe, quæ careat principio, habens finem.

Tres durationis menſuræ.

Boet. de con. ſo. philoſ. lib. 5. proſa 6.

SECTIO VIII.

De veritate exprimenda, cum excluſione erroris, circa productionem mundi.

SEcundo habemus errorẽ extinguere, & exprimere veritatem. Propter quod tenendum eſt, quod vniuerſitas machinę mũdialis eſt producta in eſſe ex tempore, in quo excluditur error ponentium mundum æternum. Ex nihilo, in quo excluditur error ponẽtium æternitatem circa materiale principium. Ab vno principio, in quo excluditur error Manichæorum, ponentium pluralitatem principiorum. Solo, & ſummo, in quo excluditur error ponentium Deum produxiſſe inferiores creaturas per miniſterium intelligentiarũ. In certo pondere, numero, & menſura: in quo oſtenditur, quod creatura eſt effectus Trinitatis creãtis ſub tripli-

Hæc ſup. p. 2. Breuil. c. 1.

Aug. libr. de hæreſ. ad Quoduult. hær 46. to. 6. Plato in Timæo. Sap. 11. d

A ci genere cauſalitatis, ſcilicet efficientis, ratione cuius eſt in creatura vnitas, modus & menſura: exemplaris, ratione cuius eſt in creatura veritas, ſpecies, & numerus: finalis, ratione cuius in creatura eſt bonitas, ordo & pondus. Omnis quippe creatura cõſtituitur in eſſe, ab efficiente: formatur ad exemplar: ordinatur ad finẽ: ac per hoc eſt vna, vera, & bona: modificata, ſpecioſa, & ordinata: menſurata, diſcreta & ponderata. Aliis etiam vocabulis prædictus ternarius nominatur. Ab Aug. in lib. de anima, & ſpiritu, dicitur eſſentia, ſpecies, & vſus. A Dionyſ. Harmonia, ſpecies, & cõmẽſuratio. Item ab eodem: Subſtantia, virtus, & operatio. Ex vna ergo parte cadunt vnitas, modus, eſſentia, ſubſtantia, menſura, & commẽſuratio. Ex vna, veritas, numerus, ſpecies, virtus, & harmonia. Ex vna bonitas, ordo, vſus

B pondus, & operatio. De primo autem ternario nota, quod vnum nominat ens commutabile, cõnumerabile, & hoc propter indiuiſionem ſui in ſe: verum nominat ens cognoſcibile, & hoc patet per indiuiſionẽ ſui, à propria ſpecie: bonum nominat ens communicabile, & hoc habet per indiuiſionẽ ſui à propria operatione.

SECTIO IX.

De triplici differentia creaturæ.

TErtio circa productionem mundi habemus attendere creaturæ triformitatẽ. Produxit enim Deus trinus, & vnus differentiam triplicem creaturæ. Nam produxit creaturam pure corporalẽ, vt eſt mundialis

C machina: creaturam pure ſpiritualem, vt eſt natura Angelica: creaturam ex vtraque compoſitam, vt eſt natura humana. Sic enim decuit Deũ producere varia & diuerſa, vt multiplicitas creaturæ faceret ad perfectionem vniuerſi: quæ conſiſtit in amplitudine ambitus, in ſufficientia ordinis, & influentia bonitatis: ex quibus etiam diuina potentia, ſapientia, & bonitas innoteſcit.

Creatura triplex.

Decuit namque Deum ſic res producere, vt eſſent ad manifeſtationem ſuæ potentiæ, quæ quidem apparuit in productione creaturarum ſummæ diſtantiæ, & earundem coniunctione: vt patet in natura humana, in qua corporeum, & incorporeum vniũtur. Item decuit Deum ſic res producere, vt eſſent in manifeſtationem ſuæ ſapientiæ: quæ maxime ex perfectione ordi-

D nis declaratur: qui quidẽ ordo neceſſario tria requirit, ſcilicet infimum, medium, & ſupremum. Infimum fuit natura corporalis: ſupremũ natura ſpiritualis: mediũ, natura compoſita ex vtraque. Item decuit Deũ ſic res producere, vt eſſẽt in manifeſtationem ſuę bonitatis, & beneuolentiæ: quæ maxime conſiſtit in diffuſione, & communicatione in alterum. Sic ergo diuina bonitas cõmunicauit actum nobiliſſimum, qui eſt viuere, & intelligere, vt non tantum daret alij potentiam viuendi, & intelligendi, ſed etiam potentiam ſe communicandi alij: quod factum eſt in homine, in quo ſpiritualis vita, & intellectiua facit corporalem.

Potentia, ſapientia, & bonitas Dei in creatione.

SECTIO X.

De productione machinæ mundialis.

E

DE his tribus differentiis videndum eſt per ordinẽ, & primo de natura pure corporali, cuiuſmodi eſt machina mundialis, quæ ſex diebus fuit in eſſe producta: ita quod in principio ante omnẽ diem creauit Deus cœlũ, & terram. Primo vero die formata eſt lux: ſecunda, factũ eſt firmamẽtum in medio aquarum: tertia die ſeparatæ ſunt aquæ à terra, & congregatæ in vnum locum: quarta die ornatum eſt cœlũ luminaribus: quinta die aer, & aqua ornati ſut piſcibus, & auibus: ſexta die, ornata eſt terra animalibus, & hominibus: ſeptima die requieuit Deus à nouarum ſpecierum productione: quoniam omnia fecerat, vel in ſimili,

Sup. p. 2. Breuil. c. 2.

Gen. 1.

fimili,ficut illa,quæ propagantur:vel in tatione femi-oali, ficut illa, quæ aliis modis introducuntur in effe.

Operatio Dei triplex in producendo mundo. Et fic colligitur ex prædictis, quod triplex fuit operatio diuina, in mundi machina producenda, fcilicet creatio,diftinctio,&adornatio.Prima operatio appropriatur Patri:fecunda, Filio:tertia, Spiritui S.Creatio fuit ex nihilo:ideo fuit in principio ante omnẽ diem: tanquam rerum omnium, & temporum fundamentũ. Diftinctio vero corporum mundanorum fuit modo triplici:ideo per triduũ fuit facta.Ita quod prima die, fuit facta diftinctio naturæ luminofæ à perfpicua, & opaca,cum lux à tenebris eft diftincta.Secunda die eft facta diftinctio naturæ perfpicuæ à perfpicua,cũ aquæ inferiores à fuperioribus funt diuifæ. Tertia die facta eft diftinctio naturæ perfpicuæ ab opaca, cum diuifæ funt aquæ à terra. Ornatus autẽ, qui diftinctioni corporum correfpõdet, eft etiam in triduo cõfummatus. Ita quod ornatus naturæ luminofæ eft factus quarta die,in formatione ftellarum,& folis,& lunæ.Ornatus naturæ perfpicuæ factus eft quinta die,in qua facti sũt pifces, & aues,in aquæ,& aeris ornamentũ. Sexta die eft factus ornatus naturæ opacæ, quando factæ funt beftiæ de terra, facta funt reptilia, facta eft humana natura,ad confummationem omnium prædictorum.

SECTIO XI.

De confiftentia machinæ corporalis.

Sup. ibid.c. 3. Onfiftit autem tota natura corporea,maxime in duobus, fcilicet,in natura elementari, & cœlefti.

Natura cœleftis triplex. Cœleftis diftinguitur in tres cœlos principales, fcilicet,empyreum,criftallinum,&firmamentum.In firmamento autem,quod eft cœlum,cõtinentur feptem orbes feptem planetarum, qui funt, Saturnus, Iupiter, Mars,Sol, Venus,Mercurius, & Luna. Natura vero Elementaris diftinguitur in quatuor fphæras, fcilicet Ignis,Aeris,Aquæ,&Terræ. Et fic procedendo à fummo cœli cardine, vfque ad centrum terræ, occurrunt nobis decẽ orbes cæleftes, & quatuor fphæræ elementares:ex quibus tota mũdi fenfibilis machina integratur. (Natura elementaris quadruplex.)

Sup.ibid. c. 4. Ita quod cœleftia influunt in terreftria,& elementaria, quantum ad diftinctiuam fignificationem temporum,dierum,menfium,& annorũ, dicente Scriptura:Sint in figna,& tempora,& dies,& annos.Influunt etiam quantum ad effectiuam productionem rerũ generabilium,& corruptibilium,& corporum humanorum.Sic tamen funt in figna temporum,rerũ, & operationum per lucem,calorem,motum,& virtutem,vt nõ fint certa figna contingẽtium futurorum, nec influ tot fuper liberum arbitrium per vim conftellationũ,quam dixerunt aliqui fatum effe. Et fic colligitur ex prædictis,quod Deus ordinate res condidit, quantum ad tempus;ordinate difpofuit, quãtum ad fitum; ordinate gubernat,quantũ ad influentiam.InScriptura facta ordinate narrat, quantum ad doctrinæ facræ fufficientiam,quæ in principio fui infinuat natutã luminofam,nomine cœli:naturam opacam,nomine terræ:naturam perfpicuam, nomine aquæ. Infinuat & beatiffimã Trinitatem, Patrem,in nomineDei creantis:Filium, in nomine principij:Spiritum fanctum,in nomine fpiritus Dei.Infinuat etiam nobis appropriata trium perfonarum fcilicet omnipotẽtiamPatris,in producendo: omnifcientiam Filij, in diftinguendo: beneuolentiam Spiritus fancti, in influendo. (Gen. 1. b.)

SECTIO XII.

De fufficientia cœlorum.

Cœlorũ numerus diuerfimode computatur. DE natura cœlefti peculiater eft videndum. Cœlum quidem fecundum communem acceptionem,nominat naturam perfpicuam contentiuam. Se-

A cundum vero propriam acceptionem,nominat naturã perfpicuam contentiuam nulli contrarietati fubiectã. Secundum primam acceptionem, feptem cœli à Rabano diftinguũtur,fcilicet cœlum aëreum, æthereum, olympum, igneum, fidereum, aqueum, empyreum. Quorum fufficiẽtia fic fumitur. Cœlum enim natura perfpicua,& contentiua,aut eft datiua luminis,aut receptiua.Si eft datiua,eft vniformis non mota, & fic eft cœlum empyreum: aut multiformis & mota,& fic eft fidereum:aut vniformis, & mota,& fic eft cryftallinum:quarta differentia non habetur, fcilicet multiformis,& non mota. Si autem natura perfpicua eft luminis receptiua,aut eft receptiua feparabiliter,aut infeparabiliter. Si infeparabiliter, aut fecundum fuperioris fuperficiei circulum, & fic eft olympum, quod B monti appropinquat olympo: fi vero feparabiliter, aut fecundum fuperiorem partem, & fic eft æthereum: aut fecundum inferiorem, & fi eft aëreum.

Si autem dicatur cœlum natura perfpicua contentiua nulli cõtraria,fic à quibufdam octo orbes diftinguuntur, fcilicet feptem planetarum cũ octaua fphæra. A quibufdã amplius eruditis,nouẽ. Ab aliis vero vlterius illuftratis, decem.Horum autem fufficientia fic poteft accipi. Diftinctio enim cœlorũ, aut eft per primã diuerfitatẽ formarũ,aut eft per difpofitiones motuum,& luminarium contentorum.Si per diuerfitatẽ formarũ, fic diftinguuntur tres cœli:aut enim in cœlo viget natura perfectæ luminofitatis,& fic eft habile ad ftatum gloriæ,& quietum,fic eft empyreum:aut viget C in eo natura perfectæ perfpicacitatis,& effectiuæ frigiditatis,& fic eft aqueum,fiue cryftallinum,quod facit ad cõferuationem rerum corruptibilium,ideo eft habile ad motum:aut viget in eo natura perfectæ perfpicuitatis fimul,& luminofitatis, & effectiuæ caliditatis, & fic eft fidereum, quod facit tranfmutationem inferiorum:ideo eft multiforme habile ad motum. Si vero cœli penes contenta luminaria diftinguuntur,fic eft orbium diftinctio attendenda:aut enim orbis continet fiderum multitudinem,& fic eft cœlum fidereũ, fiue ftellatũ:aut continet vnitatem,& fic feptem planetæ feptem orbibus funt diftincti, quibus regitur vniuerfitas temporum dierum feptenario difpenfata.

D

SECTIO XIII.

De quatuor attributis angelis,cũ cõditione fui.

DE natura pure fpirituali cuiufmodi eft angelica, fex per ordinem funt vindenda,fcilicet conditio angelorum omnium, prævaricatio malignorum dæmonum, confirmatio beatorum fpirituum, diffinitio aliquorum nominum communium, non omnium,diuifio hierarchiarum diuerforum ftatuum, cuftoditio commifforum hominum. De conditione fupernorum fpirituum eft tenendum, quod Angelis à primordio fuæ conditionis funt quatuor attributa, fcilicet fimplicitas effentiæ: diftinctio perfonalis propter rationem naturaliter infitam: memoria, intelligentia, & voluntas: & libertas arbitrij ad eligendum bonum, E & refpuendum malum. Hæc autem quatuor principalia attributa, alia quatuor comitantur,fcil. virtuofitas in operãdo,officiofitas in miniftrando,perfpicacitas in cognofcendo, & immutabilitas in eligendo. Immutabilitas, inquam, poft electionem, fiue in bono, fiue in malo. Subftantia quippe fpiritualis,& incorporea,fimplex,& omni carens diuifione quantitatis, cuiufmodi eft natura Angelica,hoc ipfo, quod eft fimplex,& eft virtuofa in operando:hoc ipfo,quod eft virtuofa,& perfonaliter difcreta,cõpetit ei diftinctio officij in miniftrando: hoc ipfo,quod eft fimplex, & virtuofa, competit ei perfpicacitas in difcernendo: hoc ipfo, quod eft perfpicax, & fimplex, & habens intellectum

intellectum deiformem, habet post electionem stabilitatem in electo,siue bonum fuerit,siue malum. Sufficientia horum quatuor sic accipitur. Angelus potest considerari quadrupliciter, scilicet in se,& sic essentiæ simplicitas : ad alterum Angelum,& sic est distinctio personalis:ad Deum , & sic est memoria , intelligentia,& voluntas:in quibus consistit ratio imaginis ad ea,quæ eius regimini sunt subiecta, & sic est libertas liberi arbitrij.

SECTIO XIV.
De præuaricatione spirituum malignorum.

DE præuaricatione damnatorum spirituum est tenendum,quod Lucifer primus inter Angelos præsumens de bono priuato,appetiit priuatam excellentiam , volens alijs superferri : ideo cum omnibus adhærentibus sibi , perdidit locum summum, scilicet cœlum empyreum,descendens in locum imum, scilicet caliginosum aërem , vel infernum.Cecidit autem in culpam per liberum arbitrium,lapsus vero in pœnam per diuinum iudicium. Cadens autem factus est immutabilis per ruinam:ideo statim fuit obstinatus in malo, excæcatus à vero , deordinatus operatione, infirmatus in virtute. Voluntas diaboli obstinata habet deformitatem , in qua est continuatio , naturæ variatio,defectio siue minoratio ratione primæ maculæ,a cuius adhæsione nullatenus separatur.Habet pronitatē,in qua est cōtinuatio, quantum ad actum peccandi: tamen interuenit variatio, quantum ad genus peccati. Ratio vero in diabolo est excæcata.Prædicit aliquando futura,quod dicit Augustinus fieri quatuor modis , scilicet sensus vel ingenij acrimonia : longa temporum experientia ; dolosa cautela, quia proponit aliquando facere, quæ prædicit : aliena doctrina, cum ab Angelis aliquid didicit,iusto Dei iudicio permittente.

Status, & voluntas diaboli post casum.

Aug. lib. de diui. dæmon.c. 3. & 5 to. 2. & ex lib. de spiri. & ani.c. 28. ibid.

Ministerialis diaboli operatio est hominibus interdicta,tum propter peccatum infidelitatis,ne attribuatur diabolo,quod est Deitum propter peccatum idololatriæ,quia desiderat diabolus aliquid sibi immolari : tum propter peccatum inobedientiæ, quia voluntarium commercium cum diabolo præcipitam aDeo quam ab Ecclesia prohibitur. Virtus diaboli peccati merito coarctata,quando permittitur,vertitur ad miracula facienda, propter transmutationes repentinas circa corporeas creaturas.Possūt discerni diaboli miracula à miraculis Dei veris,quatuor modis,scilicet ex parte principalis agentis:nam in miraculis Dei operatur virtus potentiæ infinitæ,in miraculis diaboli virtus creaturæ,Ex parte ministri,quia miracula Dei fiūt per publicam iustitiam,scilicet per fidem iustificantē, quæ publice prædicatur,vel signa publicæ iustitiæ, vt in peccatoribus , qui per fidem aliquando sunt miracula operati:miracula diaboli fiunt per priuatos contractus,& arcana quædam: quia sic incantatores artis magicæ eum dæmonibus pepegerunt. Ex parte finis, quia miracula Dei fiunt ad hominum vtilitatem, & Dei gloriam : miracula dæmonum , & magorum ad deceptionem , & fraudem. Ex parte facti,quia miracula Dei sunt excellentia,vt suscitare mortuos, illuminare cæcos, & similia:miracula diaboli sunt vilia , vt facere muscas,bufones,& serpentes.

Cur ministerium diaboli hominibus interdictum.

Discretio miraculorum.

SECTIO XV.
De confirmatione spirituum bonorum.

SEquitur videre de confirmatione spirituum beatorum,de quibus tenendum est, quod alijs apostatantibus , ipsi immobiliter Domino adhæserunt : Ita quod alijs per malitiam irreuocabiliter obstinatis,ipsi sunt per gratiam,& gloriam in voluntate perfecte cōfirmati.Simul enim tempore non natura , gratiam, & gloriam conuersionis,& adhæsionis ad Deum merito perceperunt : ratione cuius fuerunt quantum ad voluntatem stabiles, & fœlices.In ratione sunt perfecte illuminati,secundum cognitionem matutinam, & vespertinam. Lux quippe diuina Angelum illuminans ad cognitionem Dei,Angelum facit lucem. Cognitio autem Dei in se dicitur dies:quia pure est lux tamquam cognito,& ratio cognoscendi.Lux autem Angelica diuinitus illustrata,habet cognoscere creaturā: quæ respectu Dei tenebra reputatur:ideo eius cognitio dicitur vespertina,prout cognoscitur in seipsa,Dicitur matutina , prout ex illa cognitione consurgit mens Angelica in laudem Dei,cognitionem illam referēs ad cognitionem,quam habet in verbo,& virtute.In virtute sunt perfecte fortificati,siue in operādo, siue in exequendo:& hoc siue assumpto corpore, siue etiam non assumpto corpore. In operatione sunt perfecte ordinati,siue contemplatiua , siue administratiua.Duplex est enim vis Angelica,contemplatiua, qua contemplantur Deum,& negotiatiua,siue administratiua,qua negotiantur circa salutem hominum. Non possunt autem deordinari ascendendo ad contemplationem Dei, nec descendendo in administrando homini:quia quocumque mittuntur, semper currunt,& militant intra Deum.

Angelorum vis duplex.

SECTIO XVI.
De diffinitionibus Angeli, ordinis, & Hierarchiæ.

SEquitur videre de diffinitionibus trium vocabulorum, quæ faciunt ad notitiam Angelorum,quæ sunt Angelus,ordo,hierarchia. Ex multis nempe Angelis ordo consurgit.Ex pluribus ordinibus saltem tribus constituitur Angelica hierarchia. Angelus diffinitur à Damasceno sic : Angelus est substantia intellectualis , semper mobilis, arbitrio libera, incorporea, Deo ministrans, secundum gratiam,non naturam immortalitatem suscipiens. Ordo sic diffinitur à Gregorio:Est multitudo cœlestium spirituum,qui inter se in aliquo munere gratiæ similantur , sicut & in naturalium datorum munere conueniunt. Triplex autem inuenitur diffinitio hierarchiæ , secundum quod triplex est differentia hierarchiæ, scilicet diuina, Angelica, & Ecclesiastica. Diuina sic diffinitur à Dionysio:Hierarchia est diuina pulchritudo , vt simpla, vt optima , vt consummatiua.Angelica sic diffinitur ab eodem: Hierarchia est ordo diuinus, scientia, & actio, deiforme, quantum est possibile, est similans,& ad inditas ei diuinitus illuminationes,proportionabiliter Dei similitudinem ascendens.Ecclesiastica magistraliter sic diffinitur : Hierarchia est rerum sacrarum , & rationabilium, ordinata potestas, debitum in subditis obtinens principatum. Hæc autem diffinitio potest etiam conuenire Angelicæ hierarchiæ.

Damascen. orth. fid. lib. 2. cap. 3.

Est Mag in 2. Dist. 9. § considerandum colligitur ex Greg. homil. 34. in Euang.

Dion. de cœlest hierarch. cap. 3.

A Damasceno diffinitur Angelos quantum ad substantiam,cum dicit:Angelus est substantia incorporea: quantum ad virtutem,cum dicit:Intellectualis semper mobilis,arbitrio libera.Vbi tangitur triplex virtus Angelica,scilicet cognitiua, cum dicit: Intellectualis:operatiua,cum dicit:Semper mobilis,quia infatigabiliter operatur:imperatiua,cum dicit:Arbitrio libera. Operatio tangitur,cum dicitur, Deo seruiens:duratio,cum dicitur,gratia non natura immortalitatem suscipiens. Ordo notificatur,quantum ad fundamentum,cum dicitur:Ordo est cœlestium spirituū multitudo:& quantum ad complementum, cum dicitur : Qui inter se in aliquo munere gratiæ similantur : & quantum ad dispositionem, quæ inter hæc medium tenet locum, cum dicitur:

Damasc. loco init. sæpe cit.

dicitur:Sicut in naturalium donorum participatione conueniunt. Diffinitio Angelicæ hierarchiæ notificat ipsam egredientem à Deo per modum imaginis, cum dicit:Hierarchia est ordo diuinus,scientia,& actio.Vt ordo,id est ordinata potestas respondeat Patri : scientia,Filio:actio,Spiritui sancto,secundum memoriam, intelligentiam, & voluntatem. Secundo describitur, vt egrediens per modum similitudinis, cum dicitur: Deiforme quantum possibile est similans, quátum ad habitum,& inditas Dei diuinitus illuminationes,proportionabiliter in Dei similitudinem ascendens,quátum ad actum. In diffinitione hierarchiæ increatæ, ostéditur esse Vnitas in Trinitate,cum dicitur:Diuina pulchritudo.Pulchritudo enim ex pluralitate,& æqualitate constat. Vt autem ostenditur, quod pluralitas nó præiudicat vnitati,dicitur:Vt simpla:quod vnitas pluralitati,dicitur:Vt optima: quod vnitas spectat ad perfectionem pluralitatis,& è conuerso,subiungitur: Vt consummatiua.

SECTIO XVII.

De triplici diuisione hierarchiæ.

SEquitur videre de tribus diuisionibus hierarchiæ. Prima hæc est.Hierarchiarú alia supercœlestis, id est,diuina:alia cœlestis, id est,Angelica:alia subcœlestis,id est, Ecclesiastica, vel humana. Omissa Ecclesiastica,& diuina,subdiuiditur secunda diuisione Angelica hierarchia, in supremam,mediam,& infimam : siue per alia vocabula, in epiphaniam, hyperphaniá, & hypophaniam.Epiphania est incalescentis actionis incendio,altioris intellectus fastigio,iudiciique libera resultatio distributa.Hyperphania est, diuina illuminatio sui particeps interscalari reuerentia insigniens vsum edocens dominandi,arcensque contrarium.Hypophania est diuinum participiú legibus naturæ occurrens,arcana referás pro capacitate discreta. Tertia diuisio est hęc.In suprema hierarchia,quæ dicitur Epiphania,sunt seraphin,cherubin,& throni. In media, siue hyperhania, sunt dominationes, virtutes, & potestates. In infima,siue hypophania,sunt principatus, Angeli,& Archangeli.

Angelorum mutua actio. Aguntur quidem, & agunt Angeli:secundum ordinem hierarchicum in eis initiatum, per naturam:consummatum,per gloriam,quæ in eis stabiliuit liberi arbitrij vertibilitaté,illustrauit perspicacitaté, roborauit virtuositatem,& ordinauit officiositaté.Perspicacitas rationis in contemplando,aut respicit bonitaté desiderandam,sic sunt seraphin:aut veritatem intelligendam : sic sunt cherubin:aut maiestatem venerandam,sic sunt throni.Ad thronos spectat reuerentia:ad cherubin sapientia:ad seraphin beneuolentia.Ad perfectam virtuositaté spectat virtus imperatiua,quæ est in dominationibus : virtus executiua, quæ est in virtutibus: virtus expeditiua, quæ est in potestatibus, quarum est arcere contrarias potestates. Ad perfectá officiositatem spectat regere, quod faciunt principatus : dirigere,quod faciunt Archangeli:reuelare,quod faciunt Angeli.

SECTIO XVIII.

De custodia hominum per Angelos.

Huius sect. docto.fere omnu ex Grego. hom. 34. in Euang.

IAm sexto,& vltimo,circa naturam Angelicam, de custodia hominum suo regimini commissorum, est videndum. Ad cuius notitiam est notandum, quod Angeli habent ab omnibus defectum quadruplicem reuelare, scilicet pronitatem ad malum,difficultatem ad bonum, longinquitatem à Domino, tepiditatem à mente. Ad quæ quatuor designanda, quatuor nomina Angelorum, & non plura sunt in Scriptura ho-

A minibus reuelata, scilicet Raphaël, qui interpretatur medicina Dei,siue sanans Dominus.Hic est missus curare Tobiam à cæcitate oculorum, & Sará ab impetu de occisione virorum. Et hoc contra duo, quæ ex originali contrahimus,quæ sunt ignorantia rerum agendarum,& concupiscentia noxiarum:per quæ duo reddimur ad malum labiles. *Raphaël. Tob. 12. c*

Item Gabriel, qui interpretatur fortitudo Dei,qua fortificamur,& confortamur,ad obseruantiam præceptorum Dei, & ad impletionem consiliorum. In signum primi missus est annunciare ortum Præcursoris de coniugatis.In signum secundi, missus est annunciare ortum Saluatoris de virgine. Per Ioannis exemplum, reddimur fortes ad expugnandum malú:per Christi beneficium & exemplum,reddimur dispositi,& faciles ad bonum. *Gabriel. Luc. 1. a Ibid. c*

B Item Michaël, qui interpretatur quis vt Deus, qui dicitur animas in cœlo Domino præsentare:propter quas de manu diaboli eruendas, commisit prælium cum dracone. Huius duas solemnitates solemniter celebramus, scilicet apparitionis,& dedicationis.In signum, quod ipse pro nobis est, dum viuimus in hoc sæculo, & dum educimur de exilio. *Michaël. Apoc. 12. b*

Item Vriel,qui interpretatur lucens Deo, siue apparens Deo,vel igni Dei, aut incendium Dei : quæ duplex interpretatio innuit, quod per eius ministerium illustramur in veritate,& inflammamur in charitate. Mittuntur enim Angeli, ad illuminandum nostrum intellectum & inflammandum nostrum affectum, etsi non effectiue, saltem dispositiue. De hoc nomine C Vriel, legitur in tertio Esdræ, quia missus est iste Angelus ad consolationem populi Dei,qui ab alienigenis premebatur. *Vriel. 3. Esdr. 4. a*

Angelorum actus circa hominem. Habent etiam Angeli circa hominem actum triplicem frequétare.scilicet purgare,illuminare, perficere. Primus actus ordinatur ad amotionem impedimentorum:secundus actus ad cognitionem verorum:tertius ad dilectionem bonorum. Habent tertio in hominibus effectum duplicem procreare:vnú, scilicet respectu boni,vel conseruandi,vel acquirendi,vel augmentandi:alium respectu mali,vel deserendi, vel vitandi, vel minuendi. Habent nihilominus omnes propter ministerium humani generis militare. Quidam enim mittuntur ad nos missione exteriori,quidam mittuntur ad Angelos propter nos,missione interiori, sicut D illa superna agmina,quæ præeminent,quæ vsum exterioris officij numquam habent,tamen ad nos,vel propter nos mittuntur,secundum quod dicit Apostolus: quod omnes sunt administratorij spiritus,in ministerium missi,propter eos,qui hereditatem capiunt salutis. Habent quoque Angeli ad custodiam hominum deputati,ab infusione animæ vsque ad egressionem de corpore, conatum diaboli cótra hominem refrenare. Vnde dicit Beatus Hieronymus:*Magna dignitas animarum,vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui Angelum delegatum.Et beatus Gregorius dicit,quod vnusquisque habet vnum bonum Angelum sibi ad custodiam, & vnum malum ad exercitium deputatum. E

**Hier.com. in Matth. c. 18. tom 6. Greg.libr. 2. Mor. c. 15.& 16.*

SECTIO XIX.

De diffinitionibus animæ.

REstat videre de tertia differentia creaturæ, quæ composita est ex spirituali,& corporali,cuiusmodi est humana. Et primo,quantum ad animam:secundo, quantum ad corpus : tertio,quantum ad coniunctum. De anima humana duo sunt principaliter videnda,scilicet diffinitio, & potentiarum diuisio.

Anima septem diffinitionibus diffinitur. Prima est in libro de motu cordis. Anima est substantia incorporea, intellectualis,illuminationum,quæ sunt à prima, &

ma, & vltima relatione perceptiua, Secunda Remigij. Anima est substãtia incorporea, regens corpus. Tertia est Aristotelis, in libro de anima. Anima est actus primus corporis physici, potentia vitā habentis. Quarta est Augustini. Anima est similitudo omnium. Quinta est similiter Augustini. Anima est substantia quædam rationis particeps, regendo corpori accommodata. Sexta sumitur ex Genesi. Anima est deiforme spiraculum vitæ. Septima est Senecæ. Anima est spiritus intellectualis, in se, & in corpore ad beatitudinem ordinatus. Per primam diffinitionem notificatur anima rationalis, prout est Spiritus: per secundam, & tertiam, prout est anima. Copulatur enim anima, & vnitur corpori, vt motor mobili, & sic est secũda: & vt perfectio perfectibili, & sic est tertia. Per alias vero quatuor, quę sequuntur, diffinitur vt anima, & spiritus: ita quod quarta est per comparationem ad creaturas generaliter: quinta per comparationem ad corpus, quod perficit: sexta per comparationem ad Deum, tamquam ad suam causam efficientem: septima, per comparationẽ ad Deum, vt finem vltimum: citra quem non potest rationalis anima quietari.

Aristot. de Anim. lib. 2. text. 5. Aug. lib. de spir. & ani. c. 6. & 3. Ibi. c. 1. Genes. 1.

SECTIO XX.

De diuisione potentiarum animæ, secundum Magistros in quinque membra.

SEquitur videre diuisionem potentiarum animæ. Ad quarum notitiam habendam, quadruplex est diuisio percurrenda. Vna diuisio secundum Magistros est in quinque membra, scilicet in sensualitatem, sensum, imaginationẽ, rationem, & intellectum. Sensualitas secundũ Magistros est illa potentia, quæ sensificat corpus, & mouet, & appetit ea, quæ sunt delectabilia corpori, & refugit nociua. Sensus est illa vis animæ, qua homo cognoscit res corporales præsentes. Imaginatio est illa vis animæ, quę intuetur res corporales absentes. Ratio est illa vis animæ, qua anima inter bonum & malum, inter verum, & falsum discernit infra se. Intellectus est illa vis animæ, qua anima apprehendit res immateriales, & intelligibiles, vt animam, Angelum, & Deum.

Sensualitas. Sensus. Imaginatio. Ratio. Intellectus.

Istorum quinque membrorum sufficientia, sic potest sumi: Anima est quasi duo, sicut dicit Augustinus. Est anima, & spiritus. Anima inquantum corpus perficit, & viuificat: spiritus in quantum sine corpore consideratur & separata perdurat. Secundum vero quod est anima, comparatur ad corpus, & corpus ad animá: & sic congruit anima corpori, & aptatur ei, vt influat ei vitam, & sensum. Et hæc potentia animæ dicitur animæ sensualitas. Cõgruit etiam corpus animæ & aptatur ei, vt per corpus perficiatur, quantum ad vitam inferiorem. Et hæc potentia dicitur sensus. Sensus autẽ est duplex, scilicet interior, qui dicitur imaginatio, & exterior, qui communiter dicitur sensus vt: visus, qui fit per oculum, & auditus per aurem, & sic de aliis. Ipsa vero anima, inquantum spiritus, dicitur duplicem habere aspectum. Vnum respectu inferiorum, & vnũ respectu superiorum, secundum quod dicit Augustinus, quod anima duas habet partes, scilicet, vnam ad superiora respicientem, & aliam ad inferiora. Inferiorem Magistri appellant rationem, superiorem vero intellectum.

Aug. libr. de spir. & anim. c. 9. 10. 3.

Ibid. c. 11.

SECTIO XXI.

De diuisione potentiarum secundum naturales in tria membra.

SEcunda vero diuisio secundum naturales, est in tria membra. Secundum enim quod anima comparatur ad actus, tres sũt animę potentiæ, ad actum tripli-

A cem ordinatæ. Tres quidem sunt actus animæ primi, scilicet, vegetare, sentire, & ratiocinari. Et secundum hoc distinguitur triplex animæ potentia, scilicet, vegetabilis, & sensibilis, & rationalis. Nota tamen, quod vegetabilis est anima in plantis. Sensibilis est anima in brutis. Rationalis est anima in hominib. In homine autem non sunt tres animæ, sed tres potentiæ sunt dicendæ in anima. Vegetabilis appetit esse, sensibilis bene esse, rationalis optime esse. Vegetabilis subdiuiditur in generatiuam, & nutritiuam. Generatiua est ad conseruationem esse vniuersalis, scilicet speciei. Nutritiua est ad conseruationem esse singularis, scilicet indiuidui. Nutritiuæ duplex est actus, scilicet nutrire, & iste actus semper est necessarius: augmentare,

B & iste solum est necessarius vsque ad rei completionem. Vnde nutriuntur semper animalia, non autem semper augmentantur. Vis sensibilis diuiditur in apprehensiuam, & motiuam. Apprehensiua, diuiditur in sensum particularem, & sensum communem: siue in sensum exteriorem, & interiorem. Sensus particularis, siue exterior, diuiditur in quinque sensus, scilicet, visum, auditum, gustum, odoratum, & tactum.

In homine vna tantum anima.

Circa istos quinque sensus, tria necessariò requiruntur, scilicet, bonitas organi, dispositio medij, & pręsentia obiecti. Organum visus, sũt pupillæ oculorum: organum odoratus, sunt nares: organum auditus, sunt aures: organum gustus, lingua, & palatũ: organum tactus, sunt nerui totius corporis. Ista organa descendunt

C ab interiori parte cerebri: In qua quidem est neruus, qui dicitur opticus, & descẽdit ad pupillas, & ramificatur in duas partes: alius descendit ad nares: alius ad aures: quidam alius ad linguam, & palatum: quidam multipliciter ramificatus est ad organũ tactus in toto corpore. Obiecta vero sensuum sunt hæc: obiectum visus est color, & eius differentiæ: obiectum odoratus est odor, & eius differentiæ: obiectum gustus, est sapor, & eius differentiæ: obiectum auditus est sonus, & eius differentiæ: obiectum tactus sunt elemẽtares qualitates, vt calidum, humidum, frigidum, siccum, rarum, & dẽsum, leue, & graue, asperum, & lene. Media sensuum sunt hæc: aër, & aqua, & quodlibet corpus diaphanũ, & transparens. Illuminatum est mediũ in visu: aër ex-

D terior, & interior est medium in auditu: auris enim concaua, in concauitate habet aërem intrinsecum sibi connaturalem. Vapor per aërem delatus est medium in odoratu, res enim odorifera quasi fumum insẽsibilem euaporat, ex quo immutatur aër deferens odorati, odoratum. Humor salíualis est medium in gustu. Caro est medium in tactu.

Tria in [illegible] requisita.

Interior sensus diuiditur in tres partes, secundum tres partes cerebri, quæ sunt anterior, in qua est imaginatio: media in qua est æstimatiua: postrema, in qua est memoria. Imaginatio aliquando dicitur sensus communis, aliquando imaginatio, aliquando phantasia. Sensus communis dicitur inquantum ibi concurrunt sensus particulares quinque, tanquam lineæ ad

E centrum, ibique ligantur. Imaginatio dicitur, inquantum repræsentat formas prius receptas à particularib. sensibus quamuis absentes. Phantasia inquantum potest componere formas nouas secundum similitudines eorum, quæ percepit per sensus particulares. Æstimatiua est illa vis, secundum quam dicimus sagacitatem, vel prudentiá in brutis: vt in vulpe, siue in aliis, in appetendis delectationibus, & refugiendis nociuis. Memoria est vis illa, quæ conseruat, siue retinet formas sensibilium specierum. Vis sensibilis motiua est motiuum secundum motum mouens vniuersaliter membra corporis, vt caput, brachia, & armos. Motiua pedum dicitur gressibilis, quia secundum eam mouetur animal motu progressiuo. Vis rationis diuiditur in intelle

Sensus interior.

tellectum ſpeculatiuum qui exercetur in contempla-
tione veri:& practicum, qui in operatione boni. Se-
cundum hanc duplicem radicem intellectuum dicun-
tur vita actiua,& contemplatiua.

SECTIO XXII.

De diuiſione potentiarum ſecundum naturales, & Theologos.

TErtia diuiſio ſecundum Theologos, & naturales
eſt hæc:Potentiarū alia corporalis,id eſt, corpo-
ris regitiua:alia ſpiritualis. Corporis regitiua diſtin-
guitur in animalē,vitalem,& naturalem.Secūdū has
Vis animalis. vires anima regit corpus.Vis animalis ſecundum Me-
dicos eſt in cerebro,vitalis in corde,naturalis in hepa-
B te.Vis animalis diuiditur in cognitiuam,& motiuam.
De cognitiua dictū eſt ſupra.Motiua diuiditur in iraſ-
ſcibilem,& concopiſcibilem.Motus enim animalis aut
eſt à malo nociuo,& dicitur motus fugę,qui ab eſt ira-
Vis vitalis. ſcibili.Aut eſt ad bonum delectabile,& talis motus eſt
à cōcupiſcibili. Vis vitalis,eſt vis motiua aëris in cor-
pore animalis,per arterias,vnde eſt pulſus. Tāti enim
caloris eſt cor, quod niſi refrigeraretur aëre attracto
per inſpirationem,&emiſſo per reſpirationem,animal
moreretur. Hæc eadem vis eſt motiua ad vocē formā-
dam,eo modo,quo formatur vox irrationalis, vt vox
Vis naturalis. auium,& animalium.Vis naturalis comprehēdit nu-
tritiuam,& generatiuam.Sed nutritiua eſt ad conſer-
uationem naturæ ſingularis:generatiua eſt ad conſer-
C uationem naturæ vniuerſalis. Nutritiuæ virtuti aliæ
quatuor deſeruiunt,ſcilicet appetitiua,quę appetit nu-
trimentum:digeſtiua,quæ ſeparat conueniens,& non
conueniens in alimento:retentiua,quæ tranſmittit ad
ſingulas partes corporis,quod conueniēs eſt in nutri-
mento,vt facta deperditio reſtauretur: expulſiua,quæ
expellit,quod in nutrimento fuit inconueniens,& no-
ciuum.

Vis ſpiritualis. Spiritualis autem, id eſt,ſpiritus regitiua, diuiditur
aliquando ſecundum naturam intellectiuam, & affe-
ctiuam. Aliquando ſecundum officia,vt cum diuiditur
ratio in ſuperiorem, & inferiorem. Aliquando ſecun-
dum ſtatus,vt cum diuiditur,in intellectum ſpeculati-
Ariſt lib. 3. de ani. text. 49. uum,& practicum:Speculatiuus intellectus,extenſio-
D ne fit practicus, dum coniungitur voluntati,& operi.
Aliquando ſecundum aſpectus, vt cum diuiditur co-
gnitiua in rationē,quæ aſpicit ad inferius: & intelle-
ctum,quæ aſpicit ad par:& intelligentiam,quæ aſpicit
ad ſuperius.Aliquando ſecundum actus,vt cum fit di-
uiſio in inuentiuam,& diiudicatiuam. Inuenire enim,
& iudicare,ſunt actus potentiæ cognitiuæ ad inuicem
ordinati.Aliquando ſecundum differentias,vt cum di-
uiditur intellectus,in agentem,& paſſibilem,nam pri-
ma differentia intellectus vtitur anima ad abſtrahen-
dum,ſecunda vero ad recipiendum. Aliquando ſecun-
dum diuerſos modos mouendi, & ſic eſt diuiſio vo-
luntatis,ſiue appetitus in naturalem,&deliberatiuam,
Prima eſt diuiſio principalis in intellectum, & affe-
ctum,ſiue cognitiuam,& affectiuam,ſiue in rationem,
E & voluntatem.

Voluntas. Voluntas dicitur potentia,& ſic diffinitur ab Anſel-
Anſel. Dial. de lib. arb. c. 7. mo:Voluntas eſt inſtrumentum per ſeipſum mouens.
Aug. lib. 21. Dicitur actus ſiue motus potentiæ,& ſic diffinitur ab
ſent. 14. to. 4. Auguſtino:Voluntas eſt animi motus,cogente nullo
& li. de duab. ad aliquid admittendum, vel non admittendum, vel
ani. c. 10. to. 6. adipiſcendum, vel non adipiſcendum.Dicitur etiam
volitum,vt cū dicit aliquis,hæc eſt mea voluntas.Sex
ſunt actus ad voluntatem liberam pertinentes ſecun-
Damaſ. Orthod. fid. lib. 2. c. 22. dum Damaſcenum,ſcilicet conſilium, iudicium, ſen-
tentia, electio, operatio.& vſus. Liberum arbitrium
vult, ecce voluntas:inquirit, & ſcrutatur, ecce conſi-
lium : iudicat,ecce iudicium:diſponit, ecce ſententia:
A eligit,ecce electio, quæ eſt duobus placentibus alte-
rum præoptare:impetum facit, ecce operatio:agit,ec-
ce vſus.

Ratio autem habet quinque actus, duos,per quos Ratio.
dirigitur in finem veri,quorum vnus præcedit cogno- *Aug. libr. de ſpirit. & ani.*
ſcere & dicitur ratiocinatio,quæ ſic ab Auguſtino dif- *c. 1. to. 3. Ib. c.*
finitur:Ratiocinatio eſt rationis inquiſitio. Huic ra- *11.*
tiocinationi eſt inſitū ingeniū,quod diffinitur ab Au-
guſtino:Ingenium eſt illa vis animæ, ſiue interio,quā
extendit anima,& exercet ad incognitorum cognitio-
nem. Alius actus eſt ipſum cognoſcere,quod eſt aſpe-
ctus veri. Et ſecundum hoc diffinitur ratio ab Auguſti- *Ibid. c. 1.*
no:Ratio eſt animi aſpectus,quo per ſe ipſum verum
intuetur.Habet etiam ratio tres actus per quos dirigi- *Ibid. c. 11.*
tur in finē boni. Primus eſt boni,& mali diſcretio,ſi-
B ue boni,& melioris:ſecūdus eſt, diſcretione facta,bo-
ni,ſiue melioris electio:tertius eſt dilectio:De his tri-
bus dicit Auguſtinus : Ratio eſt animæ aſpectus,quo
bonum & malum diſcernit,virtutes eligit,Deū diligit.

SECTIO XXIII.

De diuiſione potentiarū, ſecundum Auguſtinū

QVarta diuiſio potentiarū, ponitur ab Auguſtino *Ibid. c. 4.*
in libro de ſpiritu, & anima,quæ facit ad maio-
rem euidentiam prædictorū.Diſtinguunt autem vires
animæ, in rationalem,cōcupiſcibilem,& iraſcibilem.
Per rationalē,eſt anima habilis ad cognoſcēdum ali- Tres vires animæ.
quid infra ſe,& ſupra ſe,in ſe& iuxta ſe.Cognoſcit ſi-
C quidem Deum ſupra ſe,ſe in ſe, Angelum iuxta ſe,&
quidquid cœli continetur ambitu,infra ſe.Per cōcupi-
ſcibilē,&iraſcibilem habilis eſt affici ad aliquid appe-
tendum, vel fugiendum, amandum vel obediendum.
De rationalitate omnis ſenſus animę naſcitur:de con-
cupiſcibilitate omnis affectus.Affectus quadripertitus
eſſe dinoſcitur,dum de eo, quod amamus,iam gaude-
mus, vel gaudendum ſperamus: vel cum de eo, quod
odimus,iam dolemus,vel dolendum metuimus.Vnde
de cōcupiſcibilitate gaudium,& ſpes:de iraſcibilitate,
dolor & metus oriuntur.Qui quidē quatuor affectus
animæ omniū ſunt vitiorū,atque virtutū, quaſi quæ-
dam principia,&communis materia.Affectus quidem
omni operi nomen imponit.Notandū vero,quod ſen-
D ſus animæ virtutes apprehenſiuæ vocātur,ſiue cogni-
tiuæ, quæ à rationabilitate oriuntur.Quinque autem
sūt progreſſus ad ſapientiā : ſenſus,imaginatio,ratio, *Hæc habentur apud Auguſt lib. mo-*
intellectus,intelligētia.Sēſus eſt ea vis animæ,quæ re- *do cit. c. 11.*
rum corporearum corporeas recipit formas,ſed prę̨ſē-
tes.Imaginatio eſt ea vis animæ,quæ rerū corporearū
corporeas recipit formas, ſed abſentes.Senſus namq;
formas accipit in materia,imaginatio extra materiā.
Et ea vis exterius formata,ſenſus dicitur,& eadē vſq;
ad intimum traducta,vocatur imaginatio,quæ de sē-
ſu oritur.Ratio eſt ea vis animæ,quę rerū corporearū
formas,naturas,differentias,propria,& accidētia om-
nia percipit incorporea, ſed nō extra corpora,niſi ra-
tione exiſtentia. Abſtrahit enim in corporibus, quæ
fundantur à corporis,non actione, ſed conſideratione
E Intellectus eſt ea vis animæ, quæ inuiſibilia percipit,
vt Angelos,dæmones,animas,& omnem ſpiritū crea-
tum.Intelligētia eſt ea vis animæ,quæ immediate ſup-
ponitur Deo.Cernit quidem ipſum ſummum verum,
& vere immutabile.Sic ergo anima ſenſu percipit cor-
porea:imaginatione,corporum ſimilitudines:ratione,
corporū naturas:intellectu, ſpiritum creatum:intelli-
gentia, ſpiritum increatum. Ad imaginationem,quæ
dicitur ſenſus communis, & etiam phantaſia,pertinēt
ea,quæ vident in ſomnis dormientes : de quibus dicit
Auguſtinus, quod omnium, quæ ſibi videntur videre *Ibid. c. 25.*
dormientes, quinque ſunt genera, ſcilicet oraculū, vi-
ſio,ſomnium,inſomnium, & phantaſma. Oraculum
eſt,

est, cũ in somnis patẽs, vel aliqua grauis persona, seu sacerdos, vel etiam Deus aliquid euenturũ aperte, vel non euenturum, faciendum, vel vitandum denunciat. Visio est, cum id quis videt, quod eodẽ modo, quo apparuerat, euenit. Somniũ est figuris tectum, & sine interpretatione intelligi non potest. Insomniũ est, quãdo id, quod vigilãtem fatigauerat, se ingerit dormiẽti: sicut est cibi cura, vel potus, vel aliqua studia, vel artes, vel infirmitates. Iuxta infirmitates enim diuersi diuersa accipiũt somnia. Alia enim vidẽt sanguinei, alia colerici, alia melãcholici, alia flegmatici. Isti enim vident rubra, & varia: & illi nigra, & alba. Phãtasma, est quando vix dormire cœperit quis, & vigilare se existimat, & videtur aspicere irruẽtes in se, vel passim vagãtes formas discrepãtes, & varias, lætas, & turbulẽtas. In hoc genere est ephialtes, quem opinantur vulgares inuadere dormientes, & opprimere quiescentes, quod non est nisi fumositas conscendẽs ad cerebrum a stomacho, vel à corde, vim comprimens animalem.

SECTIO XXIV.

De quo est anima.

Sup. in breuil. p. 2. c. 9. POtest colligi ex prædictis, quod anima est ens viuens, intelligens, ac libertate vtens. Forma quidem est anima, non à seipsa, nec de diuina natura, sed a Deo per creationem de nihilo in esse deducta. Forma autem viuens est non ex natura extrinseca, sed ex seipsa: non vita mortali, sed perpetua. Forma vero intelligẽs, non tantum creata, sed etiam creatricem essentiam, ad cuius imaginem, & similitudinem facta est. Imago autem nominat conformitatem in quantitate: similitudo vero, conuenientiam in qualitate. Imago namque, dicit quandam configurationem, & illa importat figuram, quæ est quantitas in qualitate, & qualitas in quantitate. Similitudo vero, dicitur rerum differentium eadem qualitas. Ex hac primaria differentia, triplex modus distinguendi inter imaginem & similitudinem assignatur, secundum Hugonem. Imago respicit figuram, similitudo naturã: alius est modus distinguendi, quod imago est in naturalibus, similitudo in gratuitis: tertius modus secundum Augustinum est, quod imago est in potentia cognoscẽdi, similitudo, in potentia diligendi. Hæc vltima est per appropriationem, pro eo quod in imagine, quæ est per creationem, duæ sunt potentiæ ex parte cognitiuæ, scilicet memoria, & intelligentia: & vna ex parte affectiuæ, scilicet voluntas. Econtrario autẽ in similitudine, quæ est per recreationem siue iustificationem, duę sunt virtutes ex parte affectiuę, scilicet spes, & charitas: & vna ex parte cognitiuæ, scilicet fides. Et propterea ponitur imago in potẽtia cognitiua, similitudo in potentia affectiua.

Hugo Annotat. elucidator in Gen. c. 7.
Aug. lib. de spir. & ani. c. 1. 8. tr. 3.

Hilar. lib. de synod. defini. 2. Diffinitur autem imago ab Hilario in libro de synodis sic: Imago est eius rei, ad quã imaginamur, species indifferens. Est etiam anima forma libertate vtens, quia semper est libera à coactione. Hæc autem libertas à coactione, nihil aliud est, quã facultas rationis & voluntatis, quæ sunt potentiæ animæ principales. Hæc autem libertas, consurgit ex deliberatione præambula, & voluntate adiuncta, & communiter liberum arbitrium appellatur.

Liberũ arbitrium, quid, & quale.

De quo libero arbitrio videndum est, quantum ad diuersam diffinitionem, & quantum ad variam denominationem. Liberum arbitrium à Philosopho sic diffinitur: [a] Liberum de voluntate iudicium. A [b] Bernardo sic in libro de libero arbitrio: Liberum arbitrium est consensus ob voluntatis inamissibilem libertatem, & rationis indeclinabile iudicium. Ab [c] Augustino sic: Liberum arbitrium, est facultas rationis & volũtatis, qua bonum eligitur, gratia assistente, vel malum, eadem desistente. Ab [d] Anselmo sic: Liberum arbitrium,

a Refertur à Magis. 2. sen dist. 25. in p.
b Bern. lib. de lib. arb. ante med.
c Habetur apud Mag. sen. lib. 2 d. 24. c. liberũ vero.
d Ansel. li. de lib. arb. c. 13.

A est potestas seruandi rectitudinem propter seipsam. Potest enim liberum arbitrium considerari quantum ad actum, & sic diffinitur à Bernardo. Quantum ad actum, & obiectum, & sic ab Anselmo. Quantum ad actum, & obiectum, & finem vltimum, & sic ab Augustino. Denuminatur autem ista potentia à [a] Magistro sententiarum, libertas à coactione, siue necessitate, à culpa, & miseria. [b] A Bernardo vero, libertas arbitrij, consilij, & complaciti. A Magistro sentẽtiarum priuatiue. A Bernardo positiue. Considerari enim potest libertas ista quantũ ad esse, & sic dicitur à Magistro libertas à coactione priuatiue: à Bernardo libertas arbitrij positiue. Item quantum ad bene esse, ad quod requiritur duplex bonum, scilicet bonum rectificans, siue ordinans, & bonũ delectãs, siue quietans. Et excluB ditur duplex malum, scilicet malum deformans, & malum affligens. Respectu mali deformantis dicitur à Magistro libertas à culpa priuatiue. Respectu boni rectificantis, dicitur a Bernardo libertas consilij positiue. Respectu mali affligentis dicitur a Magistro libertas a miseria priuatiue. Respectu boni quietantis, dicitur a Bernardo libertas complaciti positiue.

a Mag. 2. sen. dist. 25.
b Bern. lib. prox. cit.

SECTIO XXV.

De conditione humani corporis.

SEquitur videre de natura composita, hoc est humana natura quantum ad corpus. Fuit enim corpus primi hominis de limo terrę conditum, & formatum, C animæ subiectum, & proportionabile suo modo. Proportionabile, inquam, fuit, quantum ad ęqualem cõplexionem & quantum ad pulcherrimam & multiformem organizationem, & quantum ad staturæ rectitudinem. Quamuis enim corpus & anima multum distent, tamen infimum spiritus, & supremum corporis, sunt vnibilia miro modo. Spiritus enim animalis, siue rationalis habet potentiam viuificandi, potentiam vegetandi, & potentiam sentiendi. Corpus vero habet complexionis æqualitatem, organorum multiformitatem, & spirituum subtilitatem secundum triplicem differentiam. Habet namque spiritum vitalem, spiritum naturalem, & spiritum animalem. Comparando igitur complexionis æqualitatem, ad potentiã viuificatiuam, per medium siue vinculum spiritus vitalis D optimus est nexus. Similiter comparando non solum complexionem æqualem, verometiam organizationis perfectionem, ad potentiã vegetatiuam, & sensitiuam, mediante spiritu naturali, & animali, optima est proportio, & mirabilis nexus. Vnde sicut terra & ignis, quamuis multum distent, duplici tamen medio connectuntur: vno, quod magis communicat cum igne: alio, quod magis communicat cum terra: sic est in proposito intelligendum. Rursus quoniam anima, tamquam ad beatitudinem ordinata, & habilis, tendit sursum; corpus habet staturæ rectitudinem, & caput sursum erectum, vt sic rectitudini spiritus attestetur. Fuit etiam corpus animæ subiicibile & subiectum, ita quod esset obtemperans, sine rebellione: vegetabile, E sine defectione: propagabile, sine libidine. Vnde datus est sibi Paradisi terrestris locus, in tranquillam habitationem: datum est ei lignum vitæ, ad continuam vegetationem: formata est ei mulier de latere viri, in consortium & adiutorium, ad immaculatam propagationem.

Gen. 2. b
Animæ humanæ & corporis proportio.
Gen. 2.

Et quia homo ex homine, sicut est in cæteris, seminaliter propagatur: de ratione seminali est aliquid adiungendum. Ad quod notandum est, quod causa & causalis ratio communis est ad principium extrinsecum, & intrinsecum, quantum est de vi nominis. Semẽ vero & ratio seminalis respicit principium intrinsecum. Possunt tamen distingui, vt causa & ratio causalis

Ratio seminalis.

salis aceipiatur quantum ad principium inereatū: semen & ratio seminalis quantum ad principium creatum. Differunt tamē causa & ratio causalis: quia causa dicit principium productiuum, ratio vero causalis dicit regulam dirigentem ilud principium in operatione sua. Similiter etiam differunt semen, & ratio seminalis. Regula autem agentis increati est forma exemplaris vel idealis. Regula agētis creati, est forma naturalis. Et ita rationes causales sunt formæ ideales, vel exemplares, rationes vero seminales sunt formæ naturales. Et secundum hoc patet, quod rationes causales & primordiales, sunt idem re, differentes solum ratione: Primordiales dicuntur, per priuationem prioris: causales, per positionem posterioris. Et primordiales respiciunt Deum, & primum principium: causales respiciunt Deum, & vltimum finem, qui est causa causarum. Similiter naturales rationes, & seminales, idem sunt re, sed differunt ratione: quia semen dicit, vt ex quo: natura, vt à quo. Ratio seminalis, attenditur inquantum dicit potentiā naturæ, vt ex aliquo aliquid fiat. Vel seminalis ratio respicit inclinationem, & virtutem intrinsecam, quę mouet, & operatur ad effectus productionem, naturalis vero ratio concernit producentis ad productum assimilationem, & modi agendi assuetudinem.

Rationes causales, & primordiales.

SECTIO XXVI.

De toto homine ex corpore & anima constituto.

Homini à principio data.

IAm tertio est videndum de toto homine ex anima & corpore constituto. De quo doctrinaliter est tenendum, quod homini datus est duplex sensus scilicet interior siue mentis, & exterior siue carnis. Datus est ei duplex motus, scilicet imperans in voluntate, & exequens in corpore. Datum est ei duplex bonum, vnum visibile, alterum inuisibile. Datum est ei duplex præceptum, scilicet naturæ, & disciplinæ. Præceptum naturæ: Crescite & multiplicamini. Præceptum disciplinæ: De ligno scientiæ boni & mali ne comedas. Datum est ei quadruplex adiutorium, scilicet scientiæ, & conscientiæ, synderesis, & gratiæ. Et sic potest colligi ex prædictis, quod creatura mundi est quasi quidam liber, in quo relucet, repræsentatur, & legitur Trinitas fabricatrix secundum triplicem modum expressionis, scilicet per modum vestigij, per modum imaginis, & per modum similitudinis: Ita quod ratio vestigij inuenitur in creaturis omnibus: ratio imaginis, in solis intellectualibus, siue rationalibus: ratio similitudinis, in solis deformibus. Omnis enim creatura Deum habens vt principium, configuratur ei per vnitatem, veritatem, & bonitatem, & hoc est vestigium habens Deum vt obiectum, ipsum capit per memoriam, intelligentiam, & voluntatem, hæc est imago: habens Deum vt donum infusum, cōfiguratur ei per fidem, spem, & charitatem, siue per visionem, tentionem, & perfectam dilectionem, in hoc est similitudo.

Gen. 1. d
Gen. 2. c

Et quia imago est expressa similitudo, & hęc in creatura rationali, secundum gradum triplicem, inuenitur, ampliato nomine, potest distingui triplex imago in creatura rationali qua repręsentatur expresse Trinitas fabricatrix, Est enim imago creationis, quæ consistit in tribus potentiis, & in vnitate substantiæ: ita quod memoria repræsentat Patrem: intelligentia, Filium: & voluntas Spiritum sanctum. Substantia vero animæ cum sit vna, repræsentat diuinæ essentiæ vnitatē, Est etiam imago recreationis, quæ consistit in tribus virtutibus Theologicis, & vnitate gratiæ gratum facientis: ita quod fides repræsentat Filium: spes, Pa-

Imago triplex in homine.

A trem: & charitas, Spiritum sanctum: vnitas vero gratiæ gratum facientis, repræsentat essentiæ vnitatem, Est & imago glorificationis, quæ consistit in tribus dotibus gloriosis, & vnitate gloriæ: ita quod aperta visio repræsentat Filium: secura tentio repræsentat Patrem: perfecta dilectio, Spiritum sanctum: vnitas vero gloriæ repræsentat vnitatē essentiæ. Prima imago est animarum à Deo exeuntium, per creationem: secunda est ad Deum redeuntium, per iustificationē: tertia est ad Deum peruenientium, per glorificationem. Prima dicitur proprie imago naturæ, & est Angelorum omnium & omnium rationalium animarū: secunda dicitur similitudo gratiæ, & est Angelorum conuersorum & animarum iustarum, non autem dæmonum, nec hominum peccatorum: tertia dicitur B deiformitas gloriæ, & est Angelorum sanctorum, & beatarum animarum. Hæc autem tria operatur tribus vicibus, per singulos hominum beatorum benignitas Saluatoris.

SECTIO XXVII.

De vnione naturarum in Christo.

POstquam vidimus de bono increato, quod est Deus, & de bono creato, quod est mundus: videndum est aliquid de bono ex vtroque coniugato, quod est Christus. De quo breuiter tria sunt videnda, scilicet naturarum sociatio, gratiarum exuberatio, & pœnarum toleratio.

C Quantum ad naturarum vnionem in Christo, tenere debemus, quod in fine sæculorum, quando venit plenitudo temporis, post legem naturæ, & Scripturæ, post Patriarchas, & Prophetas, quibus, & per quos fuit incarnatio repromissa, dignatus est Filius Dei incarnari, propter homines redimendos: & tunc angelo nunciante virgini Mariæ incarnationis mysterium perficiendū in ipsa, virgo credidit, appetiit, & consensit: & descendit Spiritus sanctus super eam, ad sanctificandum, & fœcundandum: cuius virtute, virgo concepit Dei Filium, quem virgo peperit, & post partum virgo permansit. Concepit non solum carnem, verumetiam carnem animatam, & Verbo vnitam, & nulli peccato bnoxiam, sed omnino sanctam & immaculatam: ratione cuius dicitur mater Dei, & virgo Maria. D Hanc autem incarnationem fuit tota Trinitas operata. Per quam quidem incarnationem, facta est assumptio carnis à diuinitate, & vnio diuinitatis cum carne viuifica spiritu rationali, secundum potentiam vegetandi, sentiendi, & intelligendi. In hac autem incarnatione non est facta vnio in vnitate naturæ, sed personæ: non humanæ, sed diuinæ: non assumptæ, sed assumentis: non personæ cuiuslibet, sed personæ solius Verbi. Hæc vero vnio tanta fuit, vt faceret Deum hominem, & hominem Deum: ita quod quidquid dicitur de filio Dei per naturam, dicitur de filio hominis per gratiam, & econtra: exceptis his, in quibus exprimitur vnio, & includitur negatio. Non enim potest dici, quod humana natura diuinam naturam assumpserit, E vel sibi vnierit, sed quod assumpta fuerit, & vnita. Similiter non potest dici, quod filius Dei inceperit esse. Hoc enim negatur de assumente, sed vere dicitur de assumpto.

Gal. 4. e
Luc. 1. c. d

SECTIO XXVIII.

De perfectione gratiarum in Christo.

SEquitur videre de perfectione gratiarum, quæ fuerunt in Domino Iesv Christo: de quibus tenendū est, quod in Christo à sui conceptione fuit plenitudo omnis gratiæ, & quantū ad gratiā singularis personæ, & quantum ad gratiam capitis, & quantum ad gratiā

vnio

Triplex gratia in Christo.

vnionis:ita quod per gratiã singularis personę habuit A omnis peccati immunitatẽ,& quantum ad actum,& quantum ad posse:quia nec peccauit nec peccare potuit. Quantum ad gratiam vnionis dignus est nõ solum fœlicitate gloriæ,verumetiam adoratione latriæ: quæ est cultus reuerentiæ soli Deo debitus. Per gratiam vero capitis,influit motum,& sensum in vniuersos,qui ad eum accedũt per fidem rectam, vel per fidei sacramenta:siue aduentum eius præcesserint,siue fuerint subsecuti. Christo enim considerato in se, quantum est singulare, siue indiuiduum, competit gratia ipsum sanctificans,& confirmans:quam vocamus gratiam singularis personæ. In comparatione ad Verbum vnitum,competit ei gratia vnionis:ratione cuius habuit superiorem naturam,& inferiorem:diuinã & hu- B manam: adorabilem,& adorantem. In comparatione vero ad corpus mysticum, competit ei gratia capitis, hac ratione:quia sicut caput habet in se sensuũ plenitudinem, & cæteris membris est conforme, cæteris membris præsidet,cæteris præstat beneficium influentiæ,quæ ipsi capiti connectuntur: sic Christus habens in se gratiæ superabundatiam:nobis consimilis in natura,prę cęteris sanctis,est sãctus,& iustus:cæteris,qui ad ipsum accedunt,præstat beneficium gratiæ,& spiritus,per quem fit sensus,& motus in spiritualibus,sensus, inquam, cognitionis, & veritatis:motu dilectionis & charitatis.

SECTIO XXIX.

De plenitudine sapientiæ in Christo.

Vidimus de plenitudine gratiæ, quã habuit Christus in affectu:videamus subsequẽter de plenitudine sapientiæ,quam habuit in intellectu. Et sic tenẽdum est,quod in Verbo incarnato fuit omnis sapiẽtię plenitudo,non solum ad cognita, verumetiam quantum ad modos, & differentias cognoscendi. Fuit namque in Christo cognitio sẽpiternalis,ex parte diuinitatis:cognitio sẽsibilis,ex parte sensualitatis & carnis: cognitio scientialis,ex parte mentis,& spiritus. Et hęc fuit triplex, quædam per naturam, quædam per gratiam,quædam per gloriam. Vnde sapientiã habuit, vt Deus & homo: vt comprehensor,& viator:vt perfecte D illuminatus per gratiã:& vt recte formatus per naturam. Et ita in vniuerso,fuerunt in Christo quinq; modi sciendi, siue cognoscendi. Primus, secundum diuinam naturam: & secundum hoc, cognouit omnia actualia & possibilia, finita & infinita, cognitione actuali & comprehensiua. Secundus, per gloriam: & hoc modo cognouit omnia actualia & finita,cognitione actuali:infinita vero,cognitione habituali. Tertius, per gratiam:& hoc modo cognouit omnia spectantia ad humani generis redemptionem,longe excellentius, & melius,quam aliquis Prophetarum,& Angelorum. Quartus, secundũ naturam integram,cuiusmodi fuit in Adam: & hoc modo cognouit, quæ spectant ad mundanam machinam construendam excellentius,& melius quam ipse Adam. Quintus, secundum sensibilem experientiam:& hoc modo cognouit omnia, quæ veniunt ad organa sensuum:secundum quem modum dicitur quod didicit ex his,quæ passus est,obedientiã.

Triplex cognitio in Christo.

Quinq; modi sciendi in Christo.

Debuit quidem in Christo esse quintuplex iste modus. Nam res habent esse in æterna arte, in humana mente,& in proprio genere. In arte cognouit res per naturam diuinitatis,& per gloriam comprehensionis. In mente per habitum naturalem siue innatum, sicut cognouerunt Angeli: per habitum gratuitum, & infusum,sicut cognouerunt sancti Dei per Spiritum sãctum illuminati. In proprio genere,cognouit via sensus,memoriæ, & experientiæ,quæ in nobis facit rem incognitam cognosci: in Christo autem rem cognitã

Heb. 5. e

Cur quintuplex modus sciendi in Christo.

secundum vnum modum,fecit per modum alium esse notam.

SECTIO XXX.

De plenitudine meriti Christi.

Sequitur videre de plenitudine meriti, quam Christus habuit in opere,& effectu. Et sic est tenendum, quod in Christo Domino fuit omnis meriti perfectio, & plenitudo. Primo quantum ad eum qui merebatur: quia non tantum erat homo, verumetiam Deus. Secundo quantũ ad tempus,in quo merebatur: quia ab instanti conceptionis,vsque ad horam mortis. Tertio quantum ad id, quo merebatur, propter perfectissimum habitum charitatis,& perfectissimum exercitiũ virtutis in agendo,orando,& patiendo. Quarto quantum ad eum,cui merebatur:quia non tantum sibi, sed etiam nobis,immo omnibus iustis. Quinto quantum ad id, quod merebatur nobis: quia non tantum gloriam,verumetiam gratiam,& veniam: Non tantũ gloriam spiritus, verumetiam stolam carnis, & apertionem ianuæ cælestis. Sexto quantum ad id, quod merebatur sibi: quia licet non mereretur glorificationem mentis,quam iam habebat,merebatur tamen accelerationem Resurrectionis, & glorificationem sui nominis,& dignitatem iudiciariæ potestatis. Septimo quantum ad modum quo merebatur. Cũ enim dicatur C tripliciter quis mereri,scil. vel de indebito facere debitum: vel de debito facere magis debitum: vel de debito vno modo,facere debitum alio modo. Omnibus his modis meruit nobis: tertio tantummodo meruit sibi, faciente ad hoc plenitudine Spiritus sancti, per quam Christus simul erat beatus & in statu merendi. Ita quod supra eius meritum, omnia nostra merita habent fundari. Cum in Christo siquidẽ fuerit plenitudo gratiæ in affectu,& plenitudo sapientiæ in intellectu,necesse fuit quod in ipso esset plenitudo,& perfectio meriti,secundum omnem modum plenitudinis.

Tribus modis meruit nobis Christus.

SECTIO XXXI.

De tolerantia passionis Domini nostri Iesu Christi.

Sequitur videre de tolerantia passionis circa Dominum Saluatorem. Sciendum est, quod Christus assumpsit nõ tantum naturam humanam,sed etiam defectus circa naturã humanam. Assumpsit enim pœnalitates corporales,vt famem,sitim,& lassitudinem. Assumpsit & spirituales,vt tristitiam,gemitum, timorẽ, & dolorem. Nec tamen omnes corporales assumpsit, sicut sunt defectus ægritudinum multiformium. Nec omnes spirituales,sicut sũt ignorantia,& rebellio carnis ad spiritum,& econtra:Nec eas qualitercumq; assumpsit: quia sic necessitatem patiendi assumpsit, vt nihil pati posset inuite, nec secundum diuinitatis voE luntatem, nec secundum voluntatem rationis, licet passio fuerit cõtra voluntatem sensualitatis & carnis.

Christus humanam naturam assumpsit, & defectus aliquos circa eam, nõ tamen omnes

In natura passibili sic assumpta,passus est passione generalissima,quantum ad naturam humanam:quia nõ solũ secundum omnia membra corporis principalia, verumetiam secundum omnem animæ potentiam, licet nihil pati posset secundum naturam diuinam. Passus est passione acerbissima, tum propter complexionis æqualitatem:tum propter sensuum viuacitatem:tum propter suspendij continuitatẽ:tũ quia doluit propter vulnera vt patiens:tũ quia doluit propter nostra delicta vt compatiens. Passus est passione ignominiosissima,propter patibulum crucis, quod erat suppliciũ latronum,& pessimorum:& propter consortiũ iniquo-

Magnitudo passionis Christi.

Isa. 53. d rum latronū, scilicet cum quibus reputatus est. Passus est tandem passione interemptoria, per separationem animæ à corpore, salua tamen vnione vtriusque cum diuinitate. Anathema enim est, qui dicit filiū Dei naturam, quam semel assumpsit, reliquisse. Peracto autem mysterio passionis, descendit anima Christi ad liberationem eorum, qui inter membra sua decesserant per fidem rectam, vel per fidei Sacramenta: tertia die rediens ab inferis, corpus, quod prius viuificauerat, factum immortale & impassibile reassumpsit: post quadraginta dies cœlos ascendit, interiectis decem diebus, *Act. 2. a.b* Spiritum sanctum misit.

SECTIO XXXII.

De sacra Scriptura, quantū ad duo Testamēta.

Io. 1. b SEquitur videre de triplici beneficio Christi, & primo de doctrina sacra, ratione cuius dicitur plenus veritatis ad homines descendisse. Doctrinam ergo sacram, siue Scripturam diuinam habemus considerare quantum ad diuersitatem Testamentorum, quantum ad generalitatem cōtentorum, & quantum ad specialitatem præceptorum. Et sic Scriptura sacra in duo diuiditur Testamenta, vetus scilicet & nouum. Vetus habet multitudinem librorum. Habet enim libros legales quinque: scilicet Genesim, Exodum, Leuiticum, Numeri, Deuteronomium. Habet historiales decem: qui sunt, Iosue, Iudicum, libri Regū quatuor, libri Paralipomenon duo, libri Esdræ tres, libri Tobiæ, Iudith, Esther, Iob, & libri Machabæorum duo. Sapientiales sunt quinque: Parabolæ, Ecclesiastes, Cantica, liber Sapientiæ, Ecclesiasticus. Prophetales sunt sex, scilicet Isaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, liber Psalmorū, & libri duodecim Prophetarum: qui sunt Oseæ, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Naum, Abacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias.

Vetus Testamentum.

Nouum.

Nouum Testamentum habet etiam libros multos, scilicet Euangelia quatuor, primum secundum Matthæum: secundum, secundum Marcum: tertium, secundum Lucam: quartum, secundum Ioannem. Habet actus Apostolorum. Habet Epistolas Pauli quatuordecim, ad Romanus vnā, ad Corinthios duas, ad Galatas vnā, ad Ephesios vnam, ad Philippenses vnam, ad Colossenses vnam, ad Thessalonicenses duas, ad Titum vnam, ad Philemonem vnam, ad Timotheum duas, ad Hebræos vnam. Et septem canonicas, scilicet vnā Iacobi, duas Petri, tres Ioannis, vnam Iudæ. Habet etiam librum Apocalypsis. Nouum Testamentum, & maxime quatuor Euangelia, quatuor qualitatibus secundum *Hier. præf. in Euang. sec. Marc. to. 6.* Hieronymum contexuntur: quæ sunt præcepta, mandata, testimonia, & exempla. Præcepta sunt: ad declinandum à malis: mādata, ad faciendum bona: testimonia, ad credendum vera: exempla ad imitandum, & explendum honesta. Timor incutitur præceptis, fides roboratur testimoniis, spes erigitur exemplis, charitas consummatur mandatis.

Legis Mosaicæ & Euāgelicæ differentia.

Assignatur autem differentia inter legem Mosaicā, & Euangelicam in hunc modum: quia lex Moysi dicitur lex figuræ, lex pœnæ, lex litteralis, lex occidens, lex timoris, lex seruitutis, lex oneris. Lex autem Euangelica, dicitur lex veritatis, lex gratię, lex spiritualis, lex viuificans, lex amoris, lex libertatis, lex facilitatis. In lege quippe Euangelica quatuor conditiones nobilissimæ sunt adiectæ, scilicet documenta instruentia, promissa incitantia, sacramenta adiuuantia, & consilia perficiētia: quæ sunt consilium paupertatis altissimæ, castitatis mundissimæ, & obedientiæ siue humilitatis subiectissimæ.

Res de quibus scriptura sacra agit.

Agitur enim de septem in vniuerso in sacra Scriptura tam noui, quam veteris Testamenti, scilicet de Trinitate Dei, & de creatura mūdi, de corruptela peccati,

A de incarnatione Verbi, de gratia Spiritus sācti, de medicina sacramentali, de statu finalis iudicij. Sūt specialiter in Scriptura quatuor genera præceptorū, scilicet quædā cærimonialia, vt: Non arabis in boue & asino. *Deut. 22. b* Quædam sacramētalia, vt de vitula rufa, & aliis sacri- *Num. 19. a* ficiis, & circumcisione. *Gen. 17. b* Quædam iudicialia, vt oculum pro oculo, dentem pro dente. *Exod. 21. e* Quædam moralia, vt decem præcepta Decalogi. *Exod. 20.*

SECTIO XXXIII.

De præceptis Decalogi.

Salus hominis.

PRæcepta Decalogi sunt specialiter declarāda, quæ dicuntur moralia, quia cum fide sunt ad salutē ho- *Exod. 31. d* B minū necessaria. In fide enim & moribus est salus hominum constituta. Fuerunt autem conscripta digito Dei duabus tabulis lapideis, in signum geminæ charitatis, diuinæ, scilicet & humanæ. De quibus breuiter duo sūt videnda, scilicet ordinatio, & numeri siue sufficientiæ assignatio. Ordinātur autem à Iosepho historiographo, secundum ordinem rei gestæ quinque in prima tabula, & quinque in secunda. *Ioseph. Antiq. Iudaic. lib. 3. c. 4.* Secundum eundē ordinem, ab Augustino tria in prima tabula, & septem in secunda. *Aug. lib. 2. quæstio. in Exo. q. 71. to. 4.* Origenes considerans materiam eorum, quæ ordinantur, distinguit primum in duo, scilicet nō habebis deos alienos præter me: Et nō facies tibi sculptibile. In quorum primo prohibetur adoratio statuæ nihil habentis simile in naturis: secundo prohibetur C adoratio statuæ habētis similitudinē cum aliqua creatura. Duo vero vltima secundæ tabulæ non distinguit, reputans ea esse vnum, scilicet: Non concupisces vxorem proximi tui: Et nō desiderabis rem eius. Augustinus vero, considerans finem, ad quem præcepta Decalogi ordinantur, primum non distinguit, quia vtrobique secundum intentionem idololatria prohibetur. Et sic ponit tantum tria in prima tabula. Præceptū vero de concupiscentia vxoris, & possessionis alienæ, distinguit in duo: quia alio fine concupiscitur vxor ad vsum voluptatis, alio fine concupiscitur possessio ad vsum cupiditatis: & sic septem ponit in secunda.

Augustinum ergo sequentes, qui tria ponit in prima tabula, & septem in secūda, sufficientiam numeri assi- D gnemus. In prima tabula tria fuerunt præcepta ordinantia ad Deum, quorum sufficiētia potest sumi penes subiectum: quod est triplex in nobis, scilicet potentia irascibilis, quæ ordinatur per præceptū de protestatione veritatis: potētia cōcupiscibilis, quæ ordinatur per præceptum de sabbatizatione mentis: potentia rationalis, quæ ordinatur per præceptū de ordinatione maiestatis. Potest etiam sumi penes obiectum, quod est triplex in diuinis, scilicet summa maiestas reuerenda, respectu cuius est primum: summa veritas profitenda, respectu cuius est secundū: summa bonitas diligenda, respectu cuius est tertiū. Potest sumi nihilominus penes actum intermedium, qui est triplex, scilicet actus operis, qui exercetur in primo mandato, per actualem E adorationem: actus oris, qui exercetur in secundo per sermocinalē prolationē: actus cordis, qui exercetur in tertio, per affectualem dilectionem. Non potest bene sabbatū, id est, quietem mentis celebrare, qui per quietem continuam, non studet omne peccatum mortale declinare: In secunda tabula, septem fuerunt præcepta ad proximum ordinantia. Quorū sufficientia sic accipitur. Ad proximum habemus dupliciter ordinari, scilicet per beneficentiam, & sic est primum, scilicet: Honora patrem & matrem tuam: per innocentiam, & sic possumus nocere proximo tripliciter actu operis, actu oris & actu cordis. Actu operis, tribus modis, scilicet in propria persona, & sic dicitur: Non occides. In persona coniuncta, & sic dicitur: Non mœchaberis.

Sufficientia decem præceptorum.

In

In possessione sua, & sic dicitur: Non furaberis. In actu oris, possumus nocere proximo falsum testificando, & sic dicitur: Non loqueris falsum testimonium contra proximum tuum. In actu cordis, possumus nocere ei dupliciter, scilicet affectu carnalitatis, & sic dicitur: Non concupisces vxorem proximi tui: & affectu cupiditatis, & sic dicitur: Non desiderabis rem eius. Decem præcepta per ordinem his versibus continentur:

Sperne deos, fugito periuria, sabbata serua.
Sit tibi patris honor, sit tibi matris amor.
Non sis occisor, mœchus, fur, testis iniquus.
Vicinique thorum, resque caueto suas.

SECTIO XXXIV.

De præceptorum summa.

Præceptum triplex.

AD maiorem notitiam præceptorum est attendendum, quod est præceptum naturæ, disciplinæ, & scripturæ. Præceptum naturæ est duplex, innatum, & datum. Innatum est duplex, quoddam respectu Dei, quoddam respectu proximi. Respectu Dei est illud Deuteronomij, videlicet: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mête tua, & ex tota fortitudine tua. Respectu proximi est duplex, vnum per beneficêtiam, de quo Saluator: Quæcumque vultis, vt faciant vobis homines, & vos eadê facite illis. Aliud est de innocentia in Tobia: Quod ab alio oderis tibi fieri, vide ne alteri aliquando tu facias. Datum est duplex præceptum. Vnum ad conseruationem indiuidui in Genesi. Ex omni ligno Paradisi comede. Aliud est ad conseruationem speciei, ibidem: Crescite, & multiplicamini. Præceptum disciplinæ est duplex: quoddam ad probationem obedientiæ: De ligno sciêtiæ boni, & mali ne comedas. Quoddam ad probationem fidei: Tolle filium tuum vnigenitum, quem diligis, Isaac, & offeres eum mihi.

Deut. 6. a
Matth. 7. b
Tob. 4. c.
Gen. 2. c
Gen. 1. d
Gen. 2. c
Gen. 22. a

Præcepta scripturæ sunt in quatuor generibus comprehensa, sicut supra dictum est. Quædã sunt cærimonialia, quædam sacramentalia, quædam iudicialia, & moralia: Hæc quatuor genera præceptorum, fuerût in veteri Testamêto, tanto multiplicato numero, vt quasi non essent plures dies in anno, nec ossa in homine, quam præcepta data Dei populo. Lex autem Euãgelica superueniens, tanquam abbreuians, & consummãs cærimonialia, & sacramentalia euacuauit adimplêdo: iudicialia temperauit auferendo: moralia consummauit, consilia salutifera adiiciendo. Possunt autê omnia præcepta, quæ legimus in scriptura, reduci ad tres differentias, siue membra: vt dicamus, quod præceptum aliud executionis, sicut est illud quod implere tenemur ex Domini volûtate. Aliud probationis, sicut fuit præceptum Abrahæ, vt immolaret filium in quo requirebat Deus non opus, sed promptitudinem voluntatis. Aliud instructionis, sicut quandoque curabat Dominus aliquos, & mandabat curatis, ne eum in populo diuulgarent. Non enim obligabat Dominus curatos, vt tacerent: sed instruebat, vt de magnis operibus laudes non captemus.

Sup. Sec. 32. huius par.
Lex Euangelica.
Gen. 22. a

SECTIO XXXV.

De gratia in se côsiderata, quoad diffinitionê, diuisionem, & operationem.

Io. 1. b

SEquitur videre de secundo beneficio IESV Christi, quod est gratia, ratione, cuius, plenus gratia dicitur aduenisse. Est autem considerare gratiam in se, & in comparatione ad habitus virtuales. In se habet considerari gratia, quantum ad diuersitatem diffinitionis, diuisionis, nominationis, & operationis.

Gratiæ definitiones.
Isidor. de

Diffinitur autê gratia multipliciter, secundum quod multipliciter comparatur. Comparatur autem ad suû principium, & sic diffinitur ab Isidoro: Gratia est diuinæ misericordiæ donum, per quod bonę voluntatis est exitus. Ad suû subiectum, & sic est illa super Psalmos, vt exhilaret faciem in oleo. Gratia est quidã nitor animæ, ad côciliandum sanctum amorem. Ad suum oppositum, & sic est, quæ datur in Glossa super Psalmos: Gratia est iustificatio, & recisio peccatorum. Ad suum effectum, & sic est illa Chrysostomi: Gratia est sanitas mentis, dilectio cordis. Potest quinto comparari ad suum præmium, sic est illa: Gratia est similitudo gloriæ. Secundum has omnes comparationes, assignatur diffinitio magistralis, quæ talis est: Gratia est forma à Deo data gratis sine meritis, gratum faciês habentem, & opus eius bonum reddens. Inuenitur, & alia notificatio, quæ competit gratiæ gratis datæ: Gratia est manifestatio spiritus ad vtilitatem spiritus, sumpta ab Apostolo.

Diff. lib. 1. differ. 27.
Psal. 103.
1. Cor. 12. a

Diuisiones gratiæ.

Diuiditur etiam gratia multipliciter secundû quod multipliciter comparatur. Comparata enim ad suum principium à quo est, diuiditur in gratiam prædestinationis, vocationis, iustificationis, & magnificationis. Primo enim Deus gratiam præparat, secundo affert, tertio confert, quarto complet. Comparata ad suum subiectum, in quo est, diuiditur in gratiam cognitionis, voluntatis, & perfectionis, secundum triplicê potentiam: scilicet intellectiuam, affectiuam, & operatiuã. Et sumitur à Bernardo in libro de Libero arbitrio. Comparata ad oppositum, contra quod est, diuiditur in gratiam protectionis, liberationis, & saluationis, contra quadruplex malum, scilicet pœnæ, siue tentationis: miseriæ, siue persecutionis: culpæ, siue infectionis: & sequelæ, siue damnationis. A primo protegit, à secûdo liberat, à tertio extrahit, à quarto saluat. Et sumitur de Isaia: Proteget Dominus exercituum Hierusalem, & protegens, & liberans, transiens & saluans. Comparata ad effectum, ad quem est, diuiditur in gratiam præuenientem, & subsequentem, siue operãtem & cooperantem: quæ sunt duæ differentiæ gratiæ secundum effectus, quos habet in voluntate. Dicitur enim gratia præueniês, quia non est à libero arbitrio, sed infunditur ab ipso Deo. Subsequens vero dicitur, vel cooperãs, inquantum adiuuat liberum arbitrium, respectu boni operis eliciendi.

Isa. 31. c

Gratiæ nomina.

Exprimitur autem gratia diuersis vocabulis, secundû diuersas intentiones nominantiû. Dicitur enim gratia gratis data, & gratia gratum faciês: dicitur gratia operãs, & cooperans, siue gratia præueniens & gratia subsequês. Accipitur enim gratia largissime, & sic côprehêdit dona naturalia, & dona gratuita. Accipitur minus communiter, & sic comprehêdit gratiã gratis datam, & gratiam gratum facientem. Et sic dicit beatus Bernardus, quod quædam gratia seminat cogitatû, & hæc est gratia præueniens: quædam perficit bonum, & hæc est gratia subsequês. Dicit enim in libro de Libero arbitrio, quod Deus operatur in nobis cogitare, velle, & perficere. Primû sine nobis, secundum nobiscû, tertiû per nos. Et nota, quod gratia gratis data cômuniter à Theologis dicitur gratia quæ bonis, & malis potest esse communis, & plurificatur in homine secundû munificentiã largitoris: Gratia vero gratum faciens solis iustis conuenit, qui sunt prędити charitate: & est in vno homine vna sola, tû ratione vnius principij effectiui, cui assimilat: tum ratione vnius subiecti perceptiui, quod viuificat: tû ratione vnius finis vltimi completiui, ad quem gradatim ordinat: Nam totum hominê acceptum Deo reddit, opus à libero arbitrio egrediens meritorium facit, & ad vnum summû bonum perducit. Accipitur tertio gratia stricte, & sic comprehendit gratiam gratum facientem, & gloriam: & tunc gratia præueniens est ipsa gratia, gratia subsequens est gloria. Et secundum hoc dicit Augustinus: Gratia præuenit, vt pie viuamus: subsequitur, vt cum illo semper

Bern. tract. de de lib. arb.
Ibidem.
Aug. lib. de nat. & grat. c. 31. to. 7.

Isa.53.d rùm latronũ, scilicet cum quibus reputatus est. Passus est tandem passione intertemptoria, per separationem animæ à corpore, salua tamen vnione vtriusque cum diuinitate. Anathema enim est, qui dicit filiũ Dei naturam, quam semel assumpsit, reliquisse. Peracto autem mysterio passionis, descendit anima Christi ad liberationem eorum, qui inter membra sua decesserant per fidem rectam, vel per fidei Sacramenta: tertia die rediens ab inferis, corpus, quod prius viuificauerat, factum immortale & impassibile reassumpsit: post quadraginta dies cœlos ascendit, interiectis decem diebus,
Act.1.a.b Spiritum sanctum misit.

SECTIO XXXII.

De sacra Scriptura, quantũ ad duo Testamẽta. B

Io.1.b SEquitur videre de triplici beneficio Christi, & primo de doctrina sacra, ratione cuius dicitur plenus veritatis ad homines descendisse. Doctrinam ergo sacram, siue Scripturam diuinam habemus considerare quantum ad diuersitatem Testamentorum, quantum ad generalitatem cõtentorum, & quantum ad specialitatem præceptorum. Et sic Scriptura sacra in duo diuiditur Testamenta, vetus scilicet & nouum. Vetus

Vetus Testamentum. habet multitudinem librorum. Habet enim libros legales quinque: scilicet Genesim, Exodum, Leuiticum, Numeri, Deuteronomium. Habet historiales decem: qui sunt, Iosue, Iudicum, libri Regũ quatuor, libri Paralipomenon duo, libri Esdræ tres, libri Tobiæ, Iudith, Esther, Iob, & libri Machabæorum duo. Sapientialea C sunt quinque: Parabolæ, Ecclesiastes, Cantica, liber Sapientiæ, Ecclesiasticus. Prophetales sunt sex, scilicet Isaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel, liber Psalmorũ, & libri duodecim Prophetarum: qui sunt Oseæ, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Naum, Abacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias.

Nouum. Nouum Testamentum habet etiam libros multos, scilicet Euangelia quatuor, primum secundum Matthæum: secundum, secundum Marcum: tertium, secundum Lucam: quartum, secundum Ioannem. Habet actus Apostolorum. Habet Epistolas Pauli quatuordecim, ad Romanos vnã, ad Corinthios duas, ad Galatas vnã, ad Ephesios vnam, ad Philippenses vnam, ad Colossenses vnam, ad Thessalonicenses duas, ad Titum D vnam, ad Philemonem vnam, ad Timotheum duas, ad Hebræos vnam. Et septem canonicas, scilicet vnã Iacobi, duas Petri, tres Ioannis, vnam Iudæ. Habet etiam librum Apocalypsis. Nouum Testamentum, & maxime quatuor Euangelia, quatuor qualitatibus secundum

Hier. præf. in Euang. sec. Marc. to. 6. Hieronymum contexuntur: quæ sunt præcepta, mandata, testimonia, & exempla. Præcepta sunt: ad declinandum à malis: mãdata, ad faciendum bona: testimonia, ad credendum vera: exempla ad imitandum, & explendum honesta. Timor incutitur præceptis, fides roboratur testimoniis, spes erigitur exemplis, charitas consummatur mandatis.

Legis Mosaicæ & Euãgelicæ differentia. Assignatur autem differentia inter legem Mosaicã, & Euangelicam in hunc modum: quia lex Moysi dici- E tur lex figuræ, lex pœnæ, lex litteralis, lex occidens, lex timoris, lex seruitutis, lex oneris. Lex autem Euangelica, dicitur lex veritatis, lex gratię, lex spiritualis, lex viuificans, lex amoris, lex libertatis, lex facilitatis. In lege quippe Euangelica quatuor conditiones nobilissimæ sunt adiectæ, scilicet documenta instruentia, promissa incitantia, sacramenta adiuuantia, & consilia perficiẽtia: quæ sunt consilium paupertatis altissimæ, castitatis mundissimæ, & obedientiæ siue humilitatis subiectissimæ.

Res de quibus scriptura sacra agit. Agitur enim de septem in vniuerso in sacra Scriptura tam noui, quam veteris Testamenti, scilicet de Trinitate Dei, & de creatura mũdi, de corruptela peccati,

A de incarnatione Verbi, de gratia Spiritus sãcti, de medicina sacramentali, de statu finalis iudicij. Sũt specialiter in Scriptura quatuor genera præceptorũ, scilicet quædã cærimonialia, vt: Non arabis in boue & asino. *Deut. 22. b*
Quædam sacramẽtalia, vt de vitula rufa, & aliis sacri- *Num.19. a*
ficiis, & circumcisione. Quædam iudicialia, vt oculum *Gen.17.b*
pro oculo, dentem pro dente. Quædam moralia, vt de- *Exod. 21. e*
cem præcepta Decalogi. *Exod. 20.*

SECTIO XXXIII.

De præceptis Decalogi.

PRæcepta Decalogi sunt specialiter declarãda, quæ dicuntur moralia, quia cum fide sunt ad salutẽ ho- *Salus hominis.* *Exod. 31. d*
B minũ necessaria. In fide enim & moribus est salus hominum constituta. Fuerunt autem conscripta digito Dei duabus tabulis lapideis, in signum geminæ charitatis, diuinæ, scilicet & humanæ. De quibus breuiter duo sũt videnda, scilicet ordinatio, & numeri siue sufficientiæ assignatio. Ordinãtur autem à Iosepho histo- *Ioseph. Antiq. Iudaic. lib. 3. c. 4.*
riographo, secundum ordinem rei gestæ quinque in prima tabula, & quinque in secunda. Secundum eundẽ ordinem, ab Augustino tria in prima tabula, & septem *Aug. lib. 2. quæstio. in Exo. q. 71. to. 4.*
in secunda. Origenes considerans materiam eorum, quæ ordinantur, distinguit primum in duo, scilicet nõ habebis deos alienos præter me: Et nõ facies tibi sculptibile. In quorum primo prohibetur adoratio statuæ nihil habentis simile in naturis: secundo prohibetur C adoratio statuæ habẽtis similitudinẽ cum aliqua creatura. Duo vero vltima secundæ tabulæ non distinguit, reputans ea esse vnum, scilicet: Non concupisces vxorem proximi tui: Et nõ desiderabis rem eius. Augustinus vero, considerans finem, ad quem præcepta Decalogi ordinantur, primum non distinguit, quia vtrobique secundum intentionem idololatria prohibetur. Et sic ponit tantum tria in prima tabula. Præceptũ vero de concupiscentia vxoris, & possessionis alienæ, distinguit in duo: quia alio fine concupiscitur vxor ad vsum voluptatis, alio fine concupiscitur possessio ad vsum cupiditatis: & sic septem ponit in secunda.

Augustinum ergo sequentes, qui tria ponit in prima tabula, & septem in secũda, sufficientiam numeri assi- *Sufficientia decem præceptorum.*
D gnemus. In prima tabula tria fuerunt præcepta ordinantia ad Deum, quorum sufficiẽtia potest sumi penes subiectum: quod est triplex in nobis, scilicet potentia irascibilis, quæ ordinatur per præceptũ de protestatione veritatis: potẽtia cõcupiscibilis, quæ ordinatur per præceptum de sabbatizatione mentis: potentia rationalis, quæ ordinatur per præceptũ de ordinatione maiestatis. Potest etiam sumi penes obiectum, quod est triplex in diuinis, scilicet summa maiestas venerenda, respectu cuius est primum: summa veritas profitenda, respectu cuius est secundũ: summa bonitas diligenda, respectu cuius est tertiũ. Potest sumi nihilominus penes actum intermedium, qui est triplex, scilicet actus operis, qui exercetur in primo mandato, per actualem adorationem: actus oris, qui exercetur in secundo per
E sermocinalẽ prolationẽ: actus cordis, qui exercetur in tertio, per affectualem dilectionem. Non potest bene sabbatũ, id est, quietem mentis celebrare, qui per quietem continuam, non studet omne peccatum mortale declinare: In secunda tabula, septem fuerunt præcepta ad proximum ordinantia. Quorũ sufficientia sic accipitur. Ad proximum habemus dupliciter ordinari, scilicet per beneficentiam, & sic est primum, scilicet: Honora patrem & matrem tuam: per innocentiam, & sic possumus nocere proximo tripliciter actu operis, actu oris & actu cordis. Actu operis, tribus modis, scilicet in propria persona, & sic dicitur: Non occides. In persona coniuncta, & sic dicitur: Non mœchaberis.

In

In possessione sua,& sic dicitur:Non furaberis.In actu oris,possumus nocere proximo falsum testificando,& sic dicitur : Non loqueris falsum testimonium contra proximum tuum. In actu cordis,possumus nocere ei dupliciter, scilicet affectu carnalitatis , & sic dicitur : Non concupisces vxorem proximi tui:& affectu cupiditatis,& sic dicitur:Non desiderabis rem eius.Decem præcepta per ordinem his versibus continentur:

Sperne deos, fugito periuria, sabbata serua.
Sit tibi patris honor, sit tibi matris amor.
Non sis occisor, mœchus, fur, testis iniquus.
Viciniique thorum , resque caueto suas.

SECTIO XXXIV.

De præceptorum summa.

Præceptum triplex.

AD maiorem notitiam præceptorum est attendendum,quod est præceptum naturæ, disciplinæ,& scripturæ. Præceptum naturæ est duplex, innatum,& datum. Innatum est duplex , quoddam respectu Dei, quoddam respectu proximi. Respectu Dei est illud Deuteronomij , videlicet : Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo,& ex tota mēte tua,& ex tota fortitudine tua. Respectu proximi est duplex, vnum per beneficētiam,de quo Saluator: Quæcumque vultis,vt faciant vobis homines,& vos eadē facite illis. Aliud est de innocentia in Tobia:Quod ab alio oderis tibi fieri,vide ne alteri aliquando tu facias.Datum est duplex præceptum.Vnum ad conseruationem indiuidui in Genesi. Ex omni ligno Paradisi comede.Aliud est ad conseruationem speciei, ibidem : Crescite , & multiplicamini. Præceptum disciplinæ est duplex: quoddam ad probationem obedientiæ:De ligno sciētiæ boni,& mali ne comedas.Quoddam ad probationem fidei:Tolle filium tuum vnigenitum , quem diligis,Isaac,& offeres eum mihi.

Deut.6.a — Matth.7.b — Tob.4.c. — Gen.2.c — Gen.1.d — Gen.2.c — Gen.22.a

Præcepta scripturæ sunt in quatuor generibus comprehensa, sicut supra dictum est.Quædā sunt cærimonialia,quædam sacramentalia, quædam iudicialia,& moralia:Hæc quatuor genera præceptorum,fuerūt in veteri Testamēto,tanto multiplicato numero,vt quasi non essent plures dies in anno,nec ossa in homine, quam præcepta data Dei populo.Lex autem Euāgelica superueniens,tanquam abbreuians, & consummās cærimonialia,& sacramentalia euacuauit adimplēdo: iudicialia temperauit auferendo:moralia consummauit,consilia salutifera adiiciendo.Possunt autē omnia præcepta,quæ legimus in scriptura,reduci ad tres differentias, siue membra:vt dicamus, quod præceptum aliud executionis,sicut est illud quod implere tenemur ex Domini volūtate.Aliud probationis,sicut fuit præceptum Abrahæ,vt immolaret filium in quo requirebat Deus non opus , sed promptitudinem voluntatis. Aliud instructionis,sicut quandoque curabat Dominus aliquos, & mandabat curatis , ne eum in populo diuulgarent. Non enim obligabat Dominus curatos, vt tacerent:sed instruebat,vt de magnis operibus laudes non caperemus.

Sup. Sec. 32. huius par. — Lex Euangelica, — Gen.22.a

SECTIO XXXV.

De gratia in se cōsiderata, quoad diffinitionē, diuisionem, & operationem.

Io. 1. b

SEquitur videre de secundo beneficio IESV Christi, quod est gratia,ratione,cuius,plenus gratia dicitur aduenisse. Est autem considerare gratiam in se, & in comparatione ad habitus virtuales.In se habet considerari gratia, quantum ad diuersitatem diffinitionis, diuisionis,nominationis, & operationis.

Gratiæ definitiones. Isidor. de

Diffinitur autē gratia multipliciter, secundum quod multipliciter comparatur. Comparatur autem ad suū principium,& sic diffinitur ab Isidoro:Gratia est diui-

A næ misericordiæ donum,per quod bonę voluntatis est exitus. Ad suū subiectum,& sic est illa super Psalmos, vt exhilaret faciem in oleo.Gratia est quidā nitor animæ,ad cōciliandum sanctum amorem. Ad suum oppositum,& sic est,quæ datur in Glossa super Psalmos: Gratia est iustificatio, & recisio peccatorum.Ad suum effectum,& sic est illa Chrysostomi:Gratia est sanitas mentis , dilectio cordis. Potest quinto comparari ad suum præmium, sic est illa:Gratia est similitudo gloriæ.Secundum has omnes comparationes, assignatur diffinitio magistralis,quæ talis est:Gratia est forma à Deo data gratis sine meritis,gratum faciēs habentem, & opus eius bonum reddens.Inuenitur,& alia notificatio,quæ competit gratiæ gratis datæ:Gratia est manifestatio spiritus ad vtilitatem spiritus , sumpta ab B Apostolo.

Diff. lib. 1. differ. 27. — Psal. 103. — 1. Cor. 12. a

Diuisiones gratiæ.

Diuiditur etiam gratia multipliciter secundū quod multipliciter comparatur. Comparata enim ad suum principium à quo est,diuiditur in gratiam prædestinationis,vocationis, iustificationis,& magnificationis. Primo enim Deus gratiam præparat, secundo affert, tertio confert,quarto complet. Comparata ad suum subiectum,in quo est, diuiditur in gratiam cognitionis,voluntatis,& perfectionis, secundum triplicē potentiam:scilicet intellectiuam affectiuam, & operatiuā.Et sumitur à Bernardo in libro de Libero arbitrio. Comparata ad oppositum,contra quod est, diuiditur in gratiam protectionis , liberationis,& saluationis, contra quadruplex malum,scilicet pugnæ, siue tentaC tionis:miseriæ,siue persecutionis:culpæ,siue infectionis:& sequelæ,siue damnationis.A primo protegit, à secūdo liberat,à tertio extrahit,à quarto saluat.Et sumitur de Isaia:Proteget Dominus exercituum Hierusalem, & protegens, & liberans,transiens & saluans. Comparata ad effectum,ad quem est,diuiditur in gratiam præuenientem, & subsequentem, siue operātem & cooperantem:quæ sunt duæ differentiæ gratiæ secundum effectus , quos habet in voluntate. Dicitur enim gratia præueniēs,quia non est à libero arbitrio, sed infunditur ab ipso Deo.Subsequens vero dicitur, vel cooperās, inquantum adiuuat liberum arbitrium, respectu boni operis eliciendi.

Isa.31.c

Gratiæ nomina.

Exprimitur autem gratia diuersis vocabulis,secundū D diuersas intentiones nominantiū.Dicitur enim gratia gratis data,& gratia gratum faciēs:dicitur gratia operās,& cooperans,siue gratia præueniens & gratia subsequēs.Accipitur enim gratia largissime,& sic cōprehēdit duo naturalia,& dona gratuita.Accipitur minus communiter , & sic comprehēdit gratiā gratis datam,& gratiam gratum facientem. Et sic dicit beatus Bernardus,quod quædam gratia seminat cogitarū,& hæc est gratia præueniens:quædam perficit bonum,& hæc est gratia subsequēs.Dicit enim in libro de Libero arbitrio,quod Deus operatur in nobis cogitare, velle, & perficere.Primū sine nobis,secundum nobiscū, tertiū per nos.Et nota,quod gratia gratis data cōmuniter à Theologis dicitur gratia quæ bonis, & malis potest esse communis,& plurificatur in homine secundū muE nificentiā largitoris:Gratia vero gratum faciens solis iustis conuenit,qui sunt prediti charitate:& est in vno homine vna sola,tū ratione vnius principij effectiui, cui assimilat : tum ratione vnius subiecti perceptiui, quod viuificat:tū ratione vnius finis vltimi completiui,ad quem gradatim ordinat:Nam totum hominē acceptum Deo reddit,opus à libero arbitrio egrediens meritorium facit,& ad vnum summū bonum perducit.Accipitur tertio gratia stricte,& sic comprehendit gratiam gratum facientem,& gloriam:& tunc gratia præueniens est ipsa gratia.gratia subsequens est gloria. Et secundum hoc dicit Augustinus:Gratia præuenit, vt pie viuamus : subsequitur , vt cum illo semper

Bern. tract. de de lib. arb. — Ibidem. — Aug. lib. de nat. & grat. c. 32. to. 7.

H 2 — viuamus

vitamus. Accipitur etiam magis strictè, & sic nominat tantum gratiam gratum facientem: & tunc præueniēs dicit effectum contra malum, subsequens ad bonum, vel ad bonum tantum: ita quod præueniens dicitur, secundum quod informat, subsequens secundū quod mouet, vel monet.

Gratiæ effectus.

Est duplex effectus gratiæ; vnus in ingressu, alius in profectu. Et sic exponit Augustinus in libro de Natura, & gratia. Hæc autem gratia cū sit vna, tamē multa in anima operatur. Ipsa enim animam efficit sponsam Christi, filiam Patris æterni, & templum Spiritus sancti. Ipsam animam purgat, illuminat, perficit, viuificat, reformat, & stabilit, eleuat, assimilat Deo, coniungit, ac per hoc acceptabilem Deo facit: propter quod tale donum gratia gratum faciens non immerito debuit appellari.

SECTIO XXXVI.

De gratia in comparatione ad habitus gratuitos, vt sunt virtutes in generali.

SEquitur videre de gratia in cōparatione ad habitus virtuales, in quos ramificatur: qui sūt in triplici differentia. Sunt enim habitus virtutum, donorum, & beatitudinum. Primi sunt ad primos motus animæ, secundi ad medios, tertij ad perfectos. Sunt enim quædā opera moralia primitiua, sicut credere: quædā media, sicut credita intelligere: quædam postrema, sicut intellecta videre. Item primi sunt respectu incipientium: secundi respectu proficientium: tertij respectu perfectorum. Item primi sunt ad potentias animæ rectificandas: secundi ad expediendas: tertij ad perficiendas.

Primo de virtutibus aliquid videamus breuiter. De quib. in generali tria sunt simpliciter referenda, scilicet diffinitio, & distinctio, & connexio. Multiplex virtutis diffinitio inuenitur. Nam virtus accipitur cōmuniter, proprie, & magis proprie. Communiter accepta virtus, comprehendit virtutem moralem, & naturalē. Et secundum hoc cōparata ad actum, diffinitur à Philosopho de cœlo, & mundo sic: *a* Virtus est vltimum potētiæ de re. Comparata ad actum, & finem vltimū, diffinitur ab eodem sic. *b* Virtus est dispositio perfecti ad optimum. Accepta vero proprie comprehēdit moralem tantum, ad Politicam & gratuitam se extendēs, & secūdum hoc comparata ad actum diffinitur à Philosopho in Ethicis sic: *c* Virtus est habitus, qui perficit habentem, & opus eius bonum reddit. Comparata ad principiū directiuum, diffinitur ab eodem ibidem sic: Virtus est habitus volūtarius, in mente consistens, recta ratione determinatus, prout sapiens determinauit. Secundum hoc diffinitur à Tullio: * Virtus est habitus mentis bene compositæ. Item ab *d* Augustino in libro de Quantitate animæ: Virtus est æqualitas quædā vitæ rationi vndique consentientis. Accepta magis proprie, comprehendit virtutem gratuitam. Et secundum hoc comparata ad finem, diffinitur ab *e* Augustino in Soliloquiis: Virtus est habitus ratione recta, ad suum finē perueniens: Comparata ad suum subiectum, quod informat, diffinitur ab eodē in libro de Ciuitate Dei: Virtus est bona voluntas: Ad actum proprium, siue complementum, diffinitur in libro de Moribus Ecclesiæ: Virtus est ordo amoris, siue amor ordinatus. Comparata ad suum principium effectiuum diffinitur ab Augustino sic: * Virtus est bona qualitas mentis, qua recte viuitur, qua nemo male vtitur, quā Deus in nobis sine nobis operatur.

Virtutis definitiones.

a Aristo. lib. 1. de cæl tex. 106.
b ide 7 phys. tex. 37.
c Idem 1. Eth. c. 6.
** Est apud Aug lib. de spir. & ani. c. 4. to. 3.*
d cap. 16. to. 1.
e Lib. 1. c. 15. to. 1.
** Colligitur ex August. li. 1. retract. c. 9. & lib. 2. de lib. arb. c. 18. & 19. to. 1. Mag. in 2. d. 27.*

Sunt autē septem virtutes, quibus vita regitur Christiana, tres Theologicæ, scil. fides, spes, & charitas: quatuor Cardinales, scilicet prudentia, iustitia, temperantia, & fortitudo. Quarū sufficientia sic accipitur. Duplex est facies animę, scilicet superior, quę est respectu

A finis: & inferior, quæ est respectu eorum, quæ sunt ad finem. Superior habet rectificari per Theologicas, & quantum ad triplex obiectum, quod est in diuinis, & quantum ad triplex subiectū, quod est in nobis. In diuinis est summa veritas, in quā nos dirigit fides in credendo, & assentiendo: summa maiestas, siue largitas, in quam erigit spes in laudando, & expectando: summa bonitas, cum qua vnit charitas in complectēdo, & diligendo. Triplex etiam subiectum in nobis est, scilicet potētia rationalis, quæ ordinatur, siue rectificatur per fidem: irascibilis, quæ per spem: concupiscibilis, quæ per charitatē. Inferior vero facies animæ habet rectificari per quatuor cardinales. Nam prudentia rectificat rationalem: fortitudo, irascibilem: temperantia, concupiscibilem: iustitia rectificat omnes vires, siue

B virtutes, in comparatione ad alterū. In comparatione, inquam, ad proximum, rectificans omnes vires, dicitur iustitia cardinalis. In comparatione vero ad proximū, ad ipsum, & ad Deum, non solum cardinalis dicitur, sed generalis iustitia, totius animæ rectitudinem comprehendens. Potest & aliter sufficientia cardinalium assignari per subiecta. Nam rationalis rectificari habet respectu sui, & sic indiget prudentia: respectu proximi, & sic indiget iustitia. Irascibilis habet rectificari cōtra aduersa, & sic indiget fortitudine: concupiscibilis cōtra prospera, & sic indiget temperantia. Habent autem virtutes esse gratuitum à gratia, tanquā ab origine, & radice: & esse meritorium à charitate, tamquam à motore, forma, & fine. Et ideo omnes virtutes quo ad habitus

C sunt connexæ, quo ad habitus meritorios sunt æquales.

SECTIO XXXVII.

De fide.

SEquitur videre de singulis virtutibus in speciali, & primo de fide. Et primo quantum ad eius essentiā: secundo quantum ad symboli continētiam. In se possumus considerare fidem quantum ad diffinitionem, æquiuocationem, actus diuersificationem, & effectus impetrationem.

Diffinitur autem fides multipliciter. Quantum ad genus proprium diffinitur ab *a* Augustino: Fides est virtus, qua creduntur ea, quæ non videntur. Quantum ad

D finem vltimum ab Apostolo: Fides est substantia rerū sperandarum, argumentum non apparentium: A *b* Damasceno: Fides est eorum, quæ sperantur hypostasis, rerum, quæ non videntur, redargutio. Quantum ad obiectum, & primum motiuum ab Augustino: Fides est illuminatio mentis ad summam veritatem. Quantū ad actum proprium à *c* Damasceno: Fides est nō inquisitus consensus. In ordine ad subiectum à *d* Dionysio: Fides est vnicum credentium fundamentum eos collocans in veritate. In cōparatione ad alios habitus, & modum asserendi, ab *e* Hugone sic: Fides est voluntaria quædam certitudo de rebus absentibus supra opinionem, & infra scientiam constituta.

E Accipitur autem nomen fidei decem modis. Aliquādo enim accipitur pro sponsione, vnde Apostolus: Primam fidem irritam fecerunt. Aliquādo pro fidelitate: Periit fides, & sanctus de terra. Aliquando pro conscientia: Omne, quod non est ex fide, peccatum est. Aliquando pro sacramēto fidei. Vnde dicit *f* Augustinus: Paruulos habere fidem, non est aliud, quā fidei habere sacramentū. Aliquando pro acceptione conclusionis, per rationem probatæ. Et sic dicit Boëtius: Argumētū est ratio rei dubiæ faciens fidem. Aliquādo pro cognitione comprehensionis, & sic accipitur ab Apostolo: Iustitia Dei reuelabitur ex fide in fidem. Glossa in fidē speciei, quæ fides dicitur, quia fidentissima, & certissima est. Aliquando pro habitu fidei informis à Iacobo

a Aug. quæst. Euang. lib. 2. c. 39. to. 4.
Heb. 11. a
b Damasc. li. 3. de fid. orth. c. 11.
c Damasc. li. 4. de fide orth. c. 12.
d Dionys. de diu nom. c. 7.
e Hug. lib. 1. Miscellan. c. 18.
1. Tim. 5. b
Hiere. 7. f
Mich. 7. a
Rom. 14. d
f Aug. Epist. 23. ad Bonifac. prope fin. to. 2.
Rom. 1. b

Fides

Iacob. 2. d. Rom. 1. b. Aug. expos. in Io. tract. 40. serm. 9. de verb. Apost. to. 10. * Athan in Symb.

Fides sine operibus mortua est. Aliquando pro habitu fidei formatæ: Iustus ex fide viuit. Aliquando pro actu fidei. Et sic dicit Augustinus: Fides est credere, quod non vides. Aliquando pro obiecto fidei. Vnde dicitur in Symbolo: * Hæc est fides Catholica.

Diuersificatur autem actus fidei, qui est credere, per credere Deum, credere Deo, credere in Deum. Credere Deū, & credere Deo possunt esse actus in formis fidei, & formatæ. Possunt autem ad eundem actum secundum ordinē pertinere. Nam credere Deum, respicit diuinam veritatem, vt obiectum: credere Deo, vt motiuum: credere in Deum, vt finem vltimum. Istum vltimum actum, multiplicat & exponit Anselmus sic: Credere in Deum est, credendo, eum amare, credendo, in eum ire, ei adhærere, & credendo, eius membris incorporari. Ad hoc enim quod fides perfecte tēdat in Deum, requiritur adiunctio charitatis, quæ ordinat ad amorem Dei, & sic est prima differentia: ad operationem boni, & sic est secunda: ad perpessionem mali, & sic est tertia: ad dilectionem proximi, & sic est quarta.

Ansel. in epist. ad Ro. c. 4.

Fidei operatio.

Fidei attribuitur operatio miraculorum. Ipsa est enim prima virtus, quæ supra se eleuat intellectum, captiuās eum in obsequium Domini nostri Iesu Christi: & ideo meretur de congruo apud Deum opus arduum impetrare, ad quod se non extendit possibilitas admirantis. Et hoc est, quod tangitur in diffinitione miraculi. Miraculum est opus arduum, & insolitum, supra spem & facultatem admirantis consistens.

Miraculum quid dicatur.

SECTIO XXXVIII.

De continentia Symboli quantum ad articulos.

Sequitur de continētia symboli, circa quod tria sūt breuiter attendenda, scilicet differentia symbolorum, sufficientia credēdorum, & essentia articulorum.

Tria symbola fidei.

Tria sunt symbola fidei Christianæ, scilicet symbolum Apostolorum: symbolum Nicæni concilij, quod cccxviii. Episcopi condiderunt: & symbolum Athanasij. Causa principalis conditionis primi, fuit certa fidei traditio: causa secundi, fuit certa probatio vel propalatio: causa tertij, fuit errorum pullulantiū exterminatio. Primum dicitur maius, non numerositate contentorum, sed maioritate conditorū, vel auctorum. Et dicitur submissa voce, quia fuit editum tempore veritatis nondum propalatæ, vel prolatæ: vel quia est ad propriæ cōscientiæ securitatem. Dicitur etiam in diei principio, & fine, scilicet in Prima, & in Completorio, propter duplicem confessionem fidei necessariam, scilicet in principio Ecclesiæ, & in fine: vel in principio regenerationis baptismalis, & vltimo defūctionis corporalis, in testimonium cōuersationis triumphalis: vel in prosperis, & aduersis: vel in agendo, & patiendo: vel quod fides est scutum contra tentationes diurnas, & contra tentationes nocturnas. Secundum quia editum est propter veritatem traditam propalandam, in diebus Dominicis, & festis solemnibus, propter maiorem conuentum populi, alta voce cantatur, & hoc post Euangelium: quia est eius breuis collectio: & ante communionem, quia est ad ipsam digna præparatio. Tertium dicitur, nocte finita, prima diei hora: quia fuit editum tempore veritatis concussæ per hæreticos, præualentis finaliter contra eos.

Ritus symbolorum.

Sufficientia articulorum fidei ex parte causæ efficientis.

Idem sup 10. t. ser S. in Hexaem. & infr. opusc. de Salut. c. 3.

Sufficientia articulorū in Symbolo Apostolico contentorum. potest dupliciter assignari, scilicet ex parte causæ efficientis, scilicet Apostolorū, quia ad condendum Symbolum singuli singulas particulas posuerūt. Petrus dicit: Credo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cæli & terræ. Andreas subiunxit: Et in Iesum Christum filium eius, Dominum nostrum. Deinde Ioannes: Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine. Deinde Iacobus Maior: Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus. Deinde Thomas: Descendit ad inferna, tertia die resurrexit à mortuis. Deinde Iacobus Minor: Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotētis. Deinde Philippus: Inde venturus est iudicare viuos, & mortuos. Deinde Bartholomæus: Credo in Spiritum sanctum. Deinde Matthæus: Sāctam Ecclesiam Catholicam. Et est sensus: Credo in Spiritum sanctum, sanctificantem vniuersalem Ecclesiam. Deinde Simon Chananæus: Sanctorum communionem, remissionem peccatorum Et est sensus, quod remissio peccatorum fit in communione viuorum, vel sacramentorum. Deinde Iudas Thadæus: Carnis resurrectionem. Et est sensus: Credo quod Deus resuscitabit carnem. Deinde Mathias: Vitam æternam, Amen.

Sufficientia ex parte causæ materialis.

Potest etiā sufficientia assignari ex parte causæ materialis, scilicet ipsorum articulorum. Omnes articuli sunt de Deo, vel secundum naturam, in qua consistit, vel secundum naturam, quam assumpsit. Et sic quidam articuli spectāt ad diuinitatem, quidam ad humanitatem. Qui ad diuinitatem, aut respiciunt diuinam naturam in se, & sic est primus de singularitate, cum dicitur: Credo in Deum, & non in deos. Aut respiciunt diuinæ essentiæ tres personas, & sic respectu Patris est: Credo in Patrem omnipotentem. Respectu Filij est Credo in Iesum Christum filium eius vnicum, Dominum nostrum. Respectu Spiritus sancti est: Credo in Spiritum sanctum. Aut respiciunt diuinæ essentiæ operationes, quarū vna est in collatione naturæ, & hæc est creatio habens suum articulum: Credo in creatorem cæli & terræ. Alia est in collatione gratiæ, & hæc est sanctificatio habens suū articulum: Sanctam Ecclesiam Catholicam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum. Et est sensus: Credo, quod remissio peccatorum fiat in Ecclesia Catholica, vbi est communio sanctorū masculine, vel sanctorū neutraliter, scilicet sacramentorum. Alia est in collatione gloriæ, & hæc est gloriosa resuscitatio, habens suum articulum: Carnis resurrectionem, & vitam æternam, Amen. Septem sunt ergo articuli respectu diuinitatis accepti. Accipiūtur etiam septem respectu humanitatis Christi, iuxta septem actus principales, quos ad reparationem nostram Dominus Deus ordinauit. Primus fuit incarnari, habens suum articulum: Qui conceptus est de Spiritu sancto. Secundus fuit nasci, habens suum articulum: Natus ex Maria virgine. Tertius fuit pretium pro nobis soluere habens suum articulum: Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus. Quartus fuit inferos visitare, habens suum articulum: Descendit ad inferna. Quintus fuit infernum spoliare, habens suum articulum: Tertia die resurrexit à mortuis. Sextus fuit cælestia transcendere, habens suum articulum: Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis: Septimus erit venire ad iudicium, habens suum articulum: Inde venturus est iudicare viuos, & mortuos. Et sic sunt septem articuli respectu humanitatis Christi. Diffinitur antē à Richardo articulus sic: Articulus est indiuisibilis veritas de Deo, arctans nos ad credēdum. Ab Isidoro vero sic: Articulus est perceptio veritatis diuinæ, tendens in ipsam. Prima diffinitio non tantum conuenit articulo formato, sed etiam informi.

Articulus quid.

SECTIO XXXIX.

De spe.

Sequitur videre de spe. Circa quam possumus considerare quatuor, scilicet diffinitionē, æquiuocationem, actus excellentiam, & cum fide differentiam. Spes inquantū est nomen affectionis diffinitur à Philosopho: Spes est suspicio futuri boni. Inquantū est nomen virtutis, tribus diffinitionibus notificatur. Prima est

Spei definitiones.

Arist. lib. 2 Rhet. c. 5.

Mag. sent. li. 3. dist. 26. Est autem. hæc: Spes & virtus, qua spiritualia, & æterna bona spe- A ctantur, id est cum fiducia spectantur. Ista spiritualia bona, possunt intelligi venia peccatorum, gratia meritorum, & gloria præmiorum: vt dicatur quædam spes veniæ, quædam gratiæ, quædam gloriæ. Secunda hæc est: Spes est certa expectatio futuræ beatitudinis, veniens ex Dei gratia, & meritis præcedentibus. Tertia est Augustini hæc: Spes est virtus, qua quis se ad illud, quod credit, peruenturum præsumit.

Accipitur autem multiformiter nomen spei. Aliquando enim nominat affectionem, secundum quod dicit Boëtius. *Boët. de consola. Philos. li. 1. met. 7.*

Gaudia pelle, pelle timorem, spemque fugato.

Nec dolor adsit. Aliquando nominat habitum virtutis, & tunc spes non habet ortū ex meritis, sed ex ea B merita oriuntur. Aliquando nominat virtutis actū, & tunc spes oritur ex mutuo meritorum. Nemo enim recte se sperat ad beatitudinem peruenturum, nisi qui Deo seruit, vel seruire proponit. Aliquando nominat virtutis statum, & tunc spes ex meritis concomitantibus habet ortum, iuxta illud Pauli: probatio operatur spem, id est certitudinem secundum Glossam: ad quam certitudinem per bona opera, & maxime per aduersorum tolerantiam peruenitur. Aliquando nominat virtutis terminum, siue obiectum, id est rem speratam, scilicet beatitudinem sempiternam, & tūc spes ex gratia, & meritis præcedentibus habet ortum. Et sic spes virtus, secundum primam acceptationem sui, præcedit merita: secundum vltimam, sequitur: secundum duas C intermedias, sequitur & præcedit. *Rom. 5. a*

Excellentia spei in suo actu. Habet autem spes excellentiā in actu suo. Nam habens potētiam irascibilem pro subiecto, virtutum habitus præsupponit, quibus supereminet, vt regina. Habet enim irascibilis detestari mala culpæ, tolerare mala pœnæ, aggredi terribilia, erigi ad ardua. Ad detestationem culpæ alienæ, requirit irā per zelum. Ad detestationem culpæ propriæ, requirit pœnitentiam. Ad perpessionem malorum pœnæ, requirit patiētiam. Ad aggressionem terribilium habet fortitudinem, & tunc ad expectationem æternæ beatitudinis per spem erigitur à Deo liberaliter reptomissæ.

Fidei & spei differentia. Aug. enchir. ad Laur. c. 8. tom. 3. Assignatur autem inter fidem, & spem differentia, per hunc modum. Nam fides est bonarum rerum, & D malarum: spes tantum bonarum. Est etiam fides rerum præteritarum, præsentium, & futurarum: spes tantum futurarum. Item fides est rerum propriarum, & alienarum: spes est solummodo propriarum.

SECTIO XL.

De Charitate.

Definitio charitatis. Mag. sent. li. 3. dist. 27. Caritas autem. Aug. lib. 1. de mori. Eccles. c. 11. to. 1. Sequitur videre de charitate. Circa quam debes cōsiderare diffinitionem, distinctionem, perfectionem, diligibilium sufficientiam, & ordinis exigentiam. Charitas tripliciter diffinitur. Nam comparata ad obiectum, diffinitur in sententiis à Magistro: Charitas est dilectio, qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum. Comparata ad actum proprium, qui est viuere, & adhærere, diffinitur ab Augustino sic: Chari- E tas est rectissima animi affectio, coniungens nos Deo. Vel: Charitas est virtus, qua Deum videmus, eo quod frui desideramus. Vel: Charitas est vita copulās amantem cum amato. Comparata ad habitum sibi iniunctū diffinitur ab Apostolo: Charitas est finis præcepti de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. *1. Tim. 1. a*

Distinctio. Distinguitur enim inter amorem, & dilectionem, & charitatem. Nam amor competit rationalibus, & irrationalibus creaturis. Dilectio vero & charitas tantum rationalibus dicitur cōuenire. Item inter dilectionem, & charitatem, differentia inuenitur. Nam dilectio, quasi de diuersis electio rationalibus conuenit siue iustis, siue iniustis: charitas vero solum est iustorum,

Perfectio. Est autem in charitate præ cæteris virtutibus, perfectio, & dignitas specialis. Nam cum sit forma virtutū, non potest esse informis triplici ratione. Vna ex parte obiecti: idem enim habet pro obiecto, & pro fine. Inseparabilis enim est à fine, ratione cuius est perfectio quātum ad meritum in virtute. Alia ex parte subiecti: ipsa enim est regula rectificās voluntatem, qua rectificata, tota anima recte viuit. Tertia est ex parte causæ: habet enim similitudinem cum Spiritu sancto, à quo est, qui etiam charitas dicitur siue amor, à quo inseparabilis est: & ideo esse informis omnino non potest. *Aug. lib. 1. de Doct. Christ. c. 23. to. 3.*

Sufficientia diligibilium. Quatuor autem sunt ex charitate diligenda secundum Augustinum, vnum, quod est supra nos, scilicet Deus: alterum, quod nos sumus: tertium, quod iuxta nos, scilicet proximus: quartū, quod infra nos est, scilicet humanum corpus. Horum quatuor sufficiētia sic accipitur. Ex charitate diligere, est summum bonum optare dilecto. Qui ergo ex charitate diligit, aut optat summum bonum ipsi Deo, & sic est primum membrum: aut sibi ipsi, & sic est secundum membrum: aut sibi simili, & sic est tertium: aut sibi inhærenti, & sic est quartū. Est autem Deus diligēdus super omnia propter se: nos secūdo, pro Deo, & sub Deo: proximus noster tertio sicut nos, & ex quo nos quia affectu, & effectu: ad quod nos, quia ad gratiam in præsenti, & ad gloriam in futuro: in quo nos, quia in bono: propter quod nos, quia propter Deum. Quarto corpus nostrū infra nos & proximum, tāquam bonum minus præcipuum. Ad hæc autem exequenda datur nobis vnius charitatis habitus, & duplex mandatum, in quo pēdet vniuersitas noui, & veteris Testamenti. Assignat antē Ambrosius præter supradictum, aliud ordinem diligendi, vt primo Deum, secundo nosmetipsos, tertio parentes, deinde filios, & fratres, postea domesticos, demum inimicos diligamus. *Habetur apud Mag. 3. sen. d. 29. §. Quibus obuiat.*

SECTIO XLI.

De prudentia.

Sequitur videre de virtutibus cardinalibus, & primo de prudentia. Circa quam tria sunt breuiter vidēda, scilicet diffinitio, specierum collectio, & actuum variatio. Prudētia diffinitur, siue describitur ab Augustino: Prudentia est amor, ea, quibus adiuuatur in Deum, ab his, quibus impeditur, sagaciter discernens. A Gregorio sic: Prudentia & cognitio vitandarum rerum, & appetendarum. A Tullio in Rhetoricis sic: Prudentia est rerum bonarum, & malarum, & vtrarumque scientia. Ab eodem de Officiis: Prudentia & cognitio imitandarū fugiendarumque scientia rerum. Ab eodem in libro de requie mentis sic: Prudentia est rerum bonarum, & malarum, cum alterarum dilectione, & reliquarum detestatione scientia. *Aug. de Mor. Eccle. lib. 1. cap. 15. to. 1. Tull. 2. lib. de inuen. Idem lib. 1. offic. in fi.*

Partes siue species prudentiæ secundum Tullium in Rhetoricis sunt tres, scilicet memoria, intelligentia, & prouidentia. Memoria est, per quam animus aspicit ea, quæ fuerunt. Intelligentia est, per quam perspicit ea, quæ sunt. Prouidentia est, per quam futurum aliquid videtur antequam factum sit. Seneca videtur concordare Tullio in his tribus, dicens: Si prudens es, animus tuus tribus temporibus dispensetur. Præsentia ordina, futura prouide, & præterita recordare. Secundum dogma Philosophorum, prudētia diuiditur in quatuor species, scilicet prouidentiam, circumspectionem, cautionem, & docilitatem. Prouidentia est præsens notio, futurorum pertractans euentum. Circumspectio est contrariorum vitiorum cautela. Cautio est discernere à virtutibus vitia, virtutum speciem præferentia. Docilitas est prudentia erudiendi imperitos. *Idem 2. lib. de inuent.*

Actus. Aug. lib. de spir. & ani. c. 20. to. 3.

Secundum Augustinũ habet prudentia plures actus. Nam prudentia scit quid debeat facere. Prudentia est scire quid possit. Prudentia est in eligendis. Prudentia est nihil pœnitendum appetere, & nihil præter iustum velle facere. Secundũ Macrobium prudentia est mundum istum, & omnia, quæ in mundo sunt, diuinorum contemplatione despicere, & omnẽ animi cogitationem in sola diuina dirigere. Prudentia est ad rationis normã, quæ cogitat, quæque agit, vniuersa dirigere. & nihil præter rectum velle facere, humanisque actibus tanquam rationis arbitrio prouidere. Prudẽtiæ insunt ratio, intellectus, circumspectio, prouidẽtia, docilitas, agnitio. Item prudentia in homine iam purgato, est diuina non quasi in electione præferre, sed sola nosse. Officium etiam prudentiæ est, ex præteritis, & præsẽtibus futura perpẽdere. Vnde dicit Boëtius in libro de consolatione Philosophiæ: Non quod ante oculos est situm, sufficit intueri: rerum exitus prudentia metitur. Circumspectionis officium, est per diligentem considerationem, inter contraria vitia medium tenere.

Macrob li. 1. in somn. Scip.

Boet. lib. 2. de consol. Philos pro. 1.

SECTIO XLII.

De temperantia.

Temperantiæ diffinitiones.

Tull. lib. 2. de inuent.

SEquitur videre de tẽperantia quantum ad tria, scilicet quantum ad diffinitionem, specierum assignationem, & actuum variationem. Temperãtia describitur à Tullio in prima Rhetorica. Temperãtia est rationis in libidinẽ atque in alios nõ rectos impetus animi, firma, & moderata dominatio. Item ab eodẽ in libro de Officiis: Temperãtia est dominium rationis in libidinẽ, & in motus alios inportunos. Ab Augustino in libro de moribus Ecclesiæ: Temperantia est amor Deo sese integrum incorruptumque cõseruans. A Macrobio: Temperantia est, nihil appetere pœnitendum, in nullo legem moderationis excedere, sub iugo rationis cupiditatem domare. Ab Augustino: Temperantia est affectio coërcens, & cohibens appetitum ab his rebus, quæ turpiter appetuntur.

Idem. lib. 1. de offic. Lib. 1. c. 15. to. 1.

Macrob. li. 1. in som. Scipi.

Aug. de lib. arb. li. 1. c. 13. to. 1.

Tull. lib. 2. de inuent.

Partes temperãtiæ secundũ Tullium in prima Rhetorica sunt tres, scilicet continentia, clementia, & modestia. Continẽtia est, per quam cupiditas consilij gubernatione regitur. Clementia est virtus, per quã animus in odium alicuius temere cõcitatus, benignitate remittitur. Hæc secundum Tullium. Secundum Senecam vero: Clementia est temperãtia animi in potestate vlciscendi, vel superioris lenitas aduersus inferiorẽ in pœnis constituendis. Modestia secundum Tullium est per quam pudor honestatis puram & stabilem cõparat auctoritatẽ. Auctoritas in hac descriptione stabilis, appellatur grauitas perseuerãs. Secundum dogma Philosophorum, partes temperantiæ sunt, quæ fœdia moribus dominantur: quæ sunt modestia, verecundia, abstinentia, castitas, honestas, moderantia, parcitas, sobrietas, pudicitia. Modestia est, quæ facit cultũ, & motum, & omnem nostram occupationẽ, vltra defectum, & citra excessum sistere. Verecundia est in gestu, & verbo honestatem seruare. Abstinẽtia, & honestas, moderantia & parcitas, & sobrietas edulij, cohibens nutrimenta. Abstinentia est, statutum terminum prandendi non præuenire. Honestas est, nec lautiores cibos quærere, nec in apparatu operam dare. Moderantia est nimium ciborum appetitum rationis imperio reuocare. Parcitas est, mensuram refectionis non excedere. Sobrietas est, excessum in potu cohibere. Huius officium est, arcere mala ebrietatis. Castitas est abstinentia ab omni coitu illicito: quæ est triplex, scilicet coniugalis, vidualis, virginalis. Virginitas est secundum Augustinum in carne corruptibili, perpetuæ incorruptionis meditatio. Pudicitia est, moderamine rationis petulantiam domare.

Senec li. 2. de clemen. c. 3.

Aug. lib. de Virgin. ca. 13. to. 6.

Actus temperantiæ secundum Augustinum sunt contra prospera non præsumere, quod nõ possit exerceri in vtendis, terrenas cupiditates non tantũ reprimere, sed penitus obliuisci. Secundum Macrobium, temperantia est omnia relinquere, inquantum natura patitur, quæ corporis vsus requirit.

Idem li. de spir. & ani. c. 20. to. 3.

Macrob. lib. 1. in somn. Scip.

SECTIO XLIII.

De fortitudine.

SEquitur videre de fortitudine quantum ad diffinitionem, specierũ assignationem, & actuum variationem. Fortitudo sic describitur à Tullio in prima Rhetorica: Fortitudo est considerata periculorum susceptio, & laborum perpessio. Item ab eodem in secũda Rhetorica: Fortitudo est magnarum rerum appetitio, & humilium contemptio, & cum ratione vtilitatis laborum perpessio. Item ab eodem: Fortitudo est rationalis aggressio terribilium, cum constanti eorum perpessione. Secundum Aristotelem: Fortitudo est virtus, difficillimorum in passionibus operatiua gratia boni. Augustinus de moribus Ecclesiæ: Fortitudo est amor facile omnia tolerans, propter id, quod amatur. Fortitudo etiam aliter describitur: Fortitudo est firmitas animi contra molestias sæculi. Et sumitur de Matthæo: Erant quatuor millia, & cætera.

Tull lib. 2. de inuent.

Idem lib. 3 ad Here.

Arist. 3. eth. c. 7. & 8.

Lib. 1. ca. 15. to. 1.

Matt. 15. d

Partes fortitudinis, siue species, secundum Tullium sunt quatuor, scilicet magnificentia, fidentia, patientia, & perseuerantia. Macrobius septem ponit partes fortitudinis, scilicet magnanimitatem, fiduciã, securitatem, magnificentiam, constantiam, patientiam, firmitatem. Secundum dogma aliquorum: Fortitudo est virtus restringens impetus aduersitatis. Huius partes sunt quæcumque hæc efficiunt, quæ sunt magnanimitas, fiducia, securitas, magnificentia, constantia, patiẽtia, fidentia, & perseuerantia. Magnanimitas est difficiliũ spontanea, & rationabilis aggressio. Fiducia est certa spes animi, perducendi ad finem rem inchoatã: Securitas est habitus, secundum quem imminentes incommoditates, & rei inchoatæ affines non formidantur. Magnificentia, secundum Tullium est rerum magnarum, & excelsarum cum animi ampla quadam, & splendidissima propositione cogitatio atque administratio. Secundum Macrobium: Magnificentia, est difficilium, & præclarorum consummatio. Constantia est stabilitas animi firma, & in proposito perseuerãs. Patientia est virtus contumeliarũ, & omnis aduersitatis æquanimiter mala portans. Item aliter: Patientia est æquanimis malorum illatorum tolerantia. Gregorius Vera patientia est, aliena mala æquanimiter perpeti, & contra eum, qui mala irrogat, nullo animi dolore moueri. Item aliter diffinitur: Patiẽtia est omnium molestiarum aliunde illatarum, victoriosa perpessio. Fidentia est virtus, per quam magnis, & honestis in rebus, multum ipse animus se in fiducia collocauit. Perseuerantia secundũ Tullium, est ratione bene considerata stabilis, & perpetua permãsio. Magistraliter sic describitur: Perseuerantia est permanẽtia in bono, diuturna siue finalis. Nota quod constantia est permanentia in proposito. Perseuerantia est permanentia in bono, siue continuatio boni. Constantia cauet leuem transitum à proposito in propositum, perseuerantia vero discontinuationem, vel imperfectionem, respectu debiti finis.

Macrob. lib. 1. in som. Scip.

Tull. li. 2. de inuen.

Macrob. loco prox. cit.

Greg. hom. 35 in Euang non multum ante med.

Tull. loco prox. cit.

Secundum Augustinum: Actus fortitudinis est contra aduersa facere, quod possit, constans in tolerandis, nihil nisi turpia timere, & quidquid agimus, vel cogitamus, ad rationis normam dirigere.

Aug. lib. de spir. & ani. c. 20. to. 3.

SECTIO XLIV.

De iustitia.

Iustitiæ descriptiones. Tull. li. 1. de inuent. Macrob lib. sępe cit. Li. 1. c 13. to. 1. Matt. 5. a

SEquitor videre de institia, quantum ad diffinitionem, specierum assignationem, & actionum progressioné: Iustitia diffinitur sic à Tullio in prima Rhetotica: Iustitia est babitus animi cómuni vtilitate seruata, suam vnicuique tribuens dignitaté. Macrobius: Iustitia est vnicuique sernare, quod suum est. Augustinus libro de libeto atbit. Iustitiam quid dicam esse nisi virtutem, qua sna cuique tribuũtur? Super Matt. Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: Iustitia est sua cuiq; tribuere, sibi, proximo, & Deo. Seneca: Quid est iustitia: nisi naturæ tacita cõuentio, in adiutoriũ multorũ inuenta. Idem: Iustitia diuina lex est, & vinculum societatis humanæ. Isidotus: Iustitia est otdo, & æquitas, qua bomo cum vnaquaque re bene ordinatur, Anselmus: Iustitia est rectitudo volũtatis propter se seruata, propter se rectitudinem, scilicet. Item aliter diffinitur sic: Iustitia est virtus cõseruatrix humanę societatis, & vitæ cómunitatis. Augustinus de Moribus Ecclesiæ: Iustitia est amor, soli amato seruiés, & propterea recte dominans cæteris, quæ homini subiecta sunt. A magistris sic: Iustitia est constans, & perpetua voluntas, ius suum vnicuique tribuens.

Ansel. dial. de verit. c. 13. Lib. 1. cap. 15. Inst. de iustit. & iur in prin.

B

Iustitia secuodũm quosdam diuiditur in seueritaté, & liberalitatem. Seueritas est virtus, debito supplicio coërceos iniuriam. Liberalitas est virtus beneficiorũ erogatrix, quæ pro affectu benignitas, pro effectu beneficentia oominatur. Et consistit hæc virtus, tota in tribuendo. Benignitatem vero diuidũt in septem partes, scilicet in religionem, pietatem, innocentiá, amicitiam, reuerentiam, concordiam, misericordiam. Alij diuiduor in iooocentiam, amicitiam, concordiam. pietatem, religionem, affectum, & humanitatem. Secundum Tullium in prima Rhetorica: Ad iustitiam pertinent religio, pietas, gratia, vindicatio, obseruantia, & veritas, addo pro nunc disciplinam, obedientiam.

Tull. de inuent. lib. 1.

C

Latria.

Religio est virtus, quæ superioris cuiusdam naturæ, quam diuioam vocant. curam cærimoniamque affert. Hæc Gręce dicitur latria, quæ sic describitur: Latria est cultusDeu debitus, & exhibitus. Vel: Latria est volũtas impendendi Deo cultum debitum. Impenditur autem cultus debitus Deo, corde per fidem, spem, & charitatem: ore per adorationem, laudationem, benedictionem, & gratiarum actionem: opere per oblationem, thurificationem, & geniculationem. Huius primũ officium, est perpetrati sceleris pœnitere: secundum est, temporalium mutabilitatem paruipendere: tertiũ vitam nostram ea toto, Deo committere: quartũ veritatem seruare. Nota tamen, quod dulia aliquando idem est, quod latria. Stricte tamen: & proprie accipitur pro reuerentia, sanctis, siue personis sublimibus exhibéda: Quę sic describitur: Dulia est seruitos, vel cultus, creaturæ debitus, & exhibitus. Et videtur idem esse cũ reuerentia, posita in prima diuisione iustitiæ, quæ sic describitur: Reuerentia est virtus personis grauibus, vel aliqua prælatione sublimatis, debitæ honorificationis cultum exhibeos. Deo autem debetur latria, sanctis dulia, beatæ virgini Mariæ hyperdulia.

Dulia.

D

E

Pietas. *Tull. ibid.*

Pietas est virtus, per quam sanguine coniunctis, patriæque beneuolis, officiũ, & diligens tribuitur cultus. Gratia est virtus, in qua amicitiarum, & beneficiorũ alterius memoria, & remunerandi voluntas cõtinetur. Vindicatio, est virtus per quã vis aut iniuria, & omnino omne, quod obfuturum est, defendendo, aut vlciscendo propulsatur. Obseruantia est virtus, per quam homines in aliqua dignitate, cultu quodam, & honore dignantur. Veritas est virtus, per quam immutata ea,

A

quæ suot, aut quæ ante fuerunt, aut futura sunt, dicũtur. Innocentia est puritas animi iniuriæ omnem illationem abhorrens. Hac virtute dij placãtur. Amicitia est volũtas bona erga aliquem, causa illius, qui diligitur, cũ eius pari intẽtione, à quo diligitur. Huius primum officium est, idem velle, & idem nolle: alienum secreto admonere, & palá laudare. Concordia est virtus, conciues, & compatriotas, in eodem iure, & cohabitatione, & spõtanee vincient. Misericordia est virtus, per quam animus super calamitate afflictorũ mouetur. Hęc virtus nihil humanũ a se alienum putat, aliorum damna, vel commoda, sua æstimat. Disciplina, secundum Cyprianum, est morum ordinata correctio, & maiorum præcedentium patrum regularis obseruatio. Secundũ Hugonem de sancto Victore: Disciplina, est conuersatio bona, & honesta, cui parum est non malũ facere, sed studet in his, quæ bene agit, per cuncta irreprehensibilis apparere, Item: Disciplina est omnium membrorum motus ordinatus, & dispositio decens in omni habitu, & actione. Bernardus: Disciplina ceruicem submittit, deponit supercilia, vultum componit, ligat oculos, cachinnos cohibet, moderatur linguam, gulam frenat, iram sedat, format incessum. Obediẽtia sic describitur: Obedientia est voluntas faciendi præceptum, vel mandatom superiorum. Item sic: Obediẽtia, est obtemperatio, secundum regulam sacræ Scripturæ maioribus quibuscumque dẽbita. Vel sic: Obedientia est spontaneum, & rationabile propriæ volũtatis sacrificium. Vel sic: Obediẽtia, est pio studio propriæ voluntatis abnegatio. Augustinus: Citius exauditur vna obedientis oratio; quam decem millia cõtemptoris. Æquitas est amor æqualitatis in his, in quibus debet esse qualitas.

Innocentia.

Bern. Epist. 113. ad Sophiam in fi.

Obedientia.

De iustitia dicit Prosper: Iustitia est quædam animi nobilitas, suam cuique tribuens dignitaté, superioribus reuerentiam, paribus cõcordiam, inferioribus disciplinam, Deo obedientiam: sibiipsi sanctimoniam, inimico patientiam, & misero compassionem. Secundum Augustinum: Actus iustitiæ est scire quid debeat reddere: non velle plus, quã possit distribuere: omnem animi cogitationem ad solumDeum dirigere, & erigere, eumque tanquam nihil aliud sit, sola mẽtis acie intueri. Secundũ alios autem est etiam actus iustitiæ ad vnam consentire viam, vniuscuiusque virtutis obsequium seruare, vnicuique quod suum est reddere. Item cum superna, & diuina mente sociari, vt seruet cum ea perpetuum fœdus imitando.

Aug. lib. de spir. & ani. c. 20. to. 3. Plot. lib. 2. de virtu. Eun. 1 & ex eo. Macro. lib. 1 in som. Scip.

SECTIO XLV.

De septem donis Spiritus sancti.

Isa. 11. a

SEptem sunt dona Spiritus sancti, quæ enumerat Isaias: scilicet donum sapientiæ, & intellectus, donum consilij, & fortitudinis, donum sciẽtiæ, & pietatis, & donum timoris Domini. Habemus autem videre de donis diuinis, quæ Spiritui sãcto attribuũtur, tria: scilicet specialem sufficientiam, singularem consistentiam, & generalem differentiam.

Sufficientia specialis donorum.

Specialis sufficientia habituum prædictorum sic accipitur. Dona Spiritus sancti specialiter sunt, vel principaliter ad expediendas potentias animæ in agendo. Habemus autem expediri quantum ad declinationem mali, & sic est donum timoris. Item quantũ ad operationem boni, & hoc dupliciter: nam aut est bonũ necessitatis, ad quod expedimur per donũ pietatis, cuius regimen directiuum est donum scientiæ: aut est bonũ supererogationis, ad quod expedimur per donum fortitudinis, cuius regimen est donum consilij.

Singularis donorum consistentia.

Ad maiorem horum donorum euidentiam, attendenda est consistentia actuum singulorum. Nota ergo primo, quod sapiẽtia cõmuniter accepta dicit cognitionem

tionem generalem rerum diuinarum, & humanarum A
Aug lib. 14. de Trin. c. 1. to. 3 secundū Augustinum, & Philosophū, qui dicit quod sapiens est, qui nouit omnia. Minus communiter dicit cognitionem rerum æternarum, vnde Apostolus: Alij datur sermo sapientię, id est cognitio æternorum. Proprie dicit cognitionem, qua colitur Deus fide: & spe, & charitate, vnde Iob: Pietas ipsa est sapiētia. Magis proprie nominat cognitionem Dei experimentalem, & sic est vnum de septem donis Spiritus sancti, cuius actus consistit in degustando suauitatem Dei. Qui quidem actus partim est cognitiuus, partim affectiuus: ita quod in cognitione inchoatur, & in affectione consummatur. Item habemus quiescere in optimo, per intelligētiam virtutis, & sic est donum intellectus, & per affectionem bonitatis, & sic est donum sapientiæ.
Arist. lib. 1. Meta c. 2. 1. Cor. 12. a Iob. 28. b

Scientia. Scientia etiam dicitur tribus modis. Quædam enim est scientia consistens in intellectu pure speculatiuo, fundata super principia rationis, vt est scientia acquisita, siue humana Philosophia. Quædam est consistens in intellectu inclinato ab effectu, fūdata super principia iuris naturalis, ordinans ad rectam, & honestā vitam, vt est scientia prudentia virtutis. Quædam est cōsistens in intellectu inclinato à fide, & inclinante ad operationem bonam, fundata super principia fidei, habens ortum à donis spiritualis gratiæ, vt est donum scientiæ, cuius actus præcipuus est, dirigere in agēdis secundum exigentiam regulæ fidei, & imitationem Christi.

Intellectus. De dono intellectus tene, quod eius actus consistit in contemplatione non solum creatricis essentiæ, verum etiam in cōtemplatione spiritualis creaturę. Habetur quidem cognitio de Deo sub ratione veri tripliciter, scilicet per simplicē assensum, & sic est fides faciens assentire: per rationis adminiculum, & sic est intellectus donum, cuius est credita per rationem intelligere: per simplicem contuitum, & sic est munditia cordis, cuius est videre Deum. Etenim ad intelligendum credita, non adiuuatur homo per rationes sumptas à conditionibus.

Consilium. De dono consilij tene, quod consilium aliquando dicit actum cōsiliandi: aliquādo dicit illud, ad quod terminatur ille actus: aliquando dicit habitum, qui expedit, & dirigit animam, ad eligendum prosequēda, & vitandum fugienda. Habitus autem dirigens si sit respectu eligibiliū, quæ sunt necessitatis, & prudentiæ, quæ dirigit ad talia, licet minus excellenter, quam scientia, quæ est donū. Si autē eligibilia sint arduitatis, & difficultatis, est donum cōsilij. Potest quippe homo dirigi in electione, vel secundum regulam iuris naturalis, & sic est prudentia, vel secundum regulam iuris diuini, & sic est donum consilij, cuius est dirigere in electionem prosequendorum, & fugam vitandorum.

Fortitudo. De dono fortitudinis est tenendum, quod eius actus consistit in sustinentia passionum, & aggressione arduorū. Aggredi autē ardua, siue perpeti passiones potest homo dupliciter, vel propter iustitiæ, & honestatis cōseruationem, & sic respicit virtutem fortitudinis: vel propter Christi perfectam imitationem, & sic respicit donum fortitudinis: Primum est de dictamine iuris naturalis: secundum de dictamine iuris diuini. Actus ergo doni fortitudinis, attenditur penes promptam, & expeditam tolerantiam passionum.

Pietas. De dono pietatis tene. quod pietas attenditur erga Deum, & est idem, quod latria, erga parētes. & est pars iustitiæ, secundum regulam iuris naturalis, & secūdum obligationē necessitatis: attenditur etiam erga proximum Dei imagine insignitum, & sic est Spiritus sācti donū. Sed nota quod misericordiæ virtus, attendit in proximo conformitatem in natura, & necessitatem in miseria, præuio dictamine iuris naturalis, secundū regulā prudentiæ. Pietas vero attendit in proximo diuinam imaginem, præuio dictamine iuris diuini, secūdū regulam doni scientiæ. Ex dono ergo pietatis est homo beneuolus cuilibet creaturæ Dei imagine insignitæ. Talis autem beneuolentia pro loco, & tēpore exit aliquando in cōpassionis affectum, aliquando in operis beneficium. Actus ergo pietatis præcipuus est facere hominem beneuolum respectu cuiuslibet proximi, inquantum gerit imaginem creatoris.

De dono timoris tene. quod eius actus generalis est resilire ab arduo. Et potest diffiniri cōmuniter omnis timor sic: Timor est resilitio ab aliquo arduo, vel excellente. Si autē illud arduū est in genere boni, tūc est resilitio cum reuerentia. Si autem in genere mali, tūc est resilitio cum fuga. Damascenus dicit timorem esse expectatorem futuri mali. Augustinus diffiniēs timorē, dicit: Timor est fuga animi, ne amittat id, quod habet. Timoris donū tria intuetur, scilicet pœnam, vt eā fugiat, & sic est timor seruilis: offensam, vt eā caueat, & sic est timor initialis, qui vnū habet oculum ad pœnam, & vnum ad offensam maiestatem summam, vt ei reuerenter subiaceat, & sic est timor filialis, cui duplex respectus est, vnus in refugiēdo offensam, ne separetur à Deo, alius est principalior in reuerendo Deū, & iste permanet in beatis. Distinguuntur autē sex timoris differentiæ, secundū quod à triplici principio habet ortum. Habet enim ortum à natura, & sic est timor naturalis: à libidine, siue cōcupiscentia, & hoc vel ex nimio amore sui, & sic est timor humanus: vel ex nimio amore suorū, & sic est timor mūdanus: a gratia, & hoc vel gratia gratis data, & sic est timor seruilis: vel à gratia gratum faciēte, scil. inchoata, & sic est timor initialis: aut à gratia perfecta, & sic est timor filialis. Et iste dicitur amicabilis, vel amicalis, quia timet voluntatū dissensionē: castus, quia timet sponsi complexus separationem: filialis, quia timet patris indignationem: sanctus, quia timet in omnibus inquinationem.

Timor. *Ex Damasc. lib. 2. de fi. orth. c. 12. in fi.* *Ex Aug. lib. 83 q 33. to. 4.* B Timoris species. C

De Spiritus sancti donis nota differentiam generalē. Differentia generalis donorum. Nam quoddā donum est à Spiritu sancto, & nūquam cū Spiritu sancto, sic est: timor seruilis, in quo viget voluntas peccandi, si impunitas speraretur. Quoddā à Spiritu sancto, & nunquam sine Spiritu sancto, & sic est donum charitatis, & gratiæ gratū facientis. Quoddā est à Spiritu sancto, & potest esse cum Spiritu sancto, & sine Spiritu sancto, vt est donum scientiæ, & donum Prophetiæ, cæteræ gratiæ gratis datæ. D

SECTIO XLVI.

De beatitudinibus, & vita actiua, cum operibus misericordiæ & de vita contēplatiua cū oratione, & duodecim fructib. & quinq; sensib.

SEptē sunt beatitudines, quas enumerat Saluator in mōte, scil. paupertas spiritus, mititas, luctus, esuries iustitiæ, affectus misericordiæ, munditia cordis, & pax. Circa beatitudines, habemus videre numerum, sufficientiam, vitæ duplicis excellentiam, vsus duplicis consequentiam. Sunt autem beatitudines numero septē, quarū ratio, & sufficientia sic accipitur: Beatitudines sunt ad potentias animæ perficiēdas. Ad integrā autem perfectionem tria præcipua requiruntur, scil. perfectus recessus à malo, perfectus profectus in bono & perfectus status in optimo. Malum autem procedit aut à tumore superbię, à quo elongamur per paupertatem spiritus: aut ex rancore malitiæ, à quo elongamur per mititatem: aut ex languore concupiscentiæ, à quo elongamur per luctum. Perfectus autem profectus, vel processus in bono, est secundum imitationem diuinā. Vniuersæ autē viæ Domini sunt misericordia, & veritas, quæ pro iustitia ponitur. Deum iustum per esuriē iustitiæ imitamur: Deo misericordi per affectū misericordię cōformamur. Perfectus status in optimo est, per limpi

Matth. 5. a E Beatitudinum enumeratio, & sufficientia. *Psal. 24. b*

ergo peimo videamus in generali, postea de singulis in A speciali. In genetali habemus videre, de Sacramentorum institutione, diffinitione, otdinatione, iteeatione, snfficientia, & ptæcelleutia.

Institutio Sacramentorum. Institutio Sacramentorum Deum decuie, & nobis expediens fuit. Decuit quidem diuinam misericordiam nobis peouidere remedia, non solum quæ faciūt ad remissionem culpæ, sed etiam pœnæ. Decuit diuinam iustitiam, quæ à nobis exigit aliquam humiliationē, quā exhibemus pes signorum sensibilium obsetuationem. Decuit diuinam sapientiam, quæ in sensibilibus decreuit remedia inuenire, ex quibus contingit naturam hominis interire. Nobis expediens fuit. Quoniam enim etamus cæci, quo ad rationalem: ideo data sunt Sacramenta sensibilia, ad etuditionem. Quoniam etamus B elati, quo ad irascibilem: ideo data suni Sacramenta corporalia, ad humiliationem. Quoniam etamus proni ad malum, quo ad concupiscibilem: ideo data sunt Sacramenta pluta, ad exeicitationem.

Definirio. *Mag. 4. sen. dist. 1. §. sacramentum. Hugo de sacra. fid. lib. 5 par. 9. c. 2.* Saceamentum sic diffinitur in sententiis: Sacramentū est innisibilis gratiæ visibilis furma, cuius similitudinē gerit, & causa existit. Hugo de sancto Victore sic diffinit: Sactamentum est matetiale elementum subiectum oculis, similitudine teptæsentans, instiiusione significans, significatione gratiam confetens.

Ordinantut antem Sacramenta sic: Baptismus, confirmatio, Eucharistia, pœnitentia, exttema vnctio, osdo, & mattimonium. Quinque ptima tespiciunt persOrdo sacramentorum. nam. Ordo, & mattimonium Ecclesiam. Ordo patet sic: Nam baptismus est ad vulnerum curationem: Con- C firmatio, ad curationis habitæ conseeuationē. Eucharistia, ad habitæ, & conseruatæ ptomotionem. Pœnitentia, ad curationis peiditæ repatationem. Extrema vnctio, ad venialium expiationem, quo ad culpam, & pœnæ debitæ paitem remittendam. Ordo est respectu pettonatum generantium spiritualiter. Mattimonium est generantium cotporaliter. Er vttaque generatio est Ecclesiæ necessarla, ne deficiat in gratia, & natut a.

Iteratio. Quatuos autem suni Sacramenta, quæ possunt iterari, vel potius frequentari, scil. Eucharistia, pœnitentia, extrema vnctio, & matrimonium. Baptismus autem, & confinnatio, & ordo non iteranıur, quia in eis tres characteres indelebiles imptimuntur, quibus secundū diuersos status fidei homines ab hominibus distinguuntur. Nam secundum statum fidei genitæ, est cha- D racter baptismalis, secundum quod fideles ab infidelibus distinguuntur. Secundum statum fidei roboratæ est character confirmationis distinctiuus fottium ab infirmis. Secundum statum fidei iam multiplicatæ, est character ordinis, quo clerici à laicis distinguuneur.

Sufficientia. Sufficientia Sactamentorum sic accipitur. Sactamēta sunt medicamenta contra morbum. Morbus autem est duplex, scilicet morbus culpæ, & motbus pœnæ. Morbus culpæ est duplex, scilicet otiginalis culpæ, contra quā est Baptismus: & actualis culpæ, quæ etiam geminatur: nam quædam est culpa actualis moetalis, cōtra quam est pœnitentia: Quædam actualis venialis, contra quam est extrema vnctio. Morbus pœnæ est E quadruplex, scilicet ignorantia, contra quam est ordo: malitia, contra quam est Eucharistia: infirmitas, contra quam est confitmatio: concupiscentia, contra quam est matrimonium. Sactamenta sunt etiam adiuuamenta, quia sunt in adiutoriom septem vittutum. In adiutorium fidei, est baptismus. In adiutorium spei, est extrema vnctio. In adiutoriū chaiitatis, Euchatistia. In auxilium prudentiæ, ordo. In auxilium temperantiæ matrimonium. In auxilium fortitudinis, confirmatio. In auxilium iostitiæ pœnitentia. Sunt quoque Sactamenta, armamenta Ecclesiæ militantis, quæ in Canticis di- *Cant. 6. 4* citur: Terribilis, vt castrorum acies ordinata. Et quidē terribilis, quia fortis, munita per Sactamentum confirmationis: Acies, quia conflicta, & vnita per Sacramentum Eucharistiæ: ordinata pet ordinem. Ex hac acie quidam subtrahuntur per mortem, ad hos restaurandos, est mattimonium: quidam ptosternuntur per culpam, ad hos teleuandos, est pœnitentia. Hanc aciem quidam ingrediuntut, vt prælientut, & hoc pet Bapeismum: quidam egrediuntur, vt coronentur, & hoc per extremam vnctionem.

Dicitur autem vnum Sacramentum aliud præcelle- Præcellentia. re quinque modis, scilicet propter significationem, sic matsimonium præcellit: quia significat vnionem natutatum in Christo: propter continentiam, & sic excedit Eucharistia: propter efficaciā, & sic excedit Baptismus: ptopter dignitatem dispensationis, & sic confirmatio, quæ à solis Pontificibus dispensatut: propter maiorem, digniorem, & nobiliorem gradum, in quo ponit, & sic dicitur ordo maior. Vnde versus.

Maior in effectu Baptismus, corpus in esse.
Coniugium signo, maiora chrisma ministro.
Nobiliore gradu præcellere dicitur ordo.

SECTIO XLVIII.

De Baptismo.

NVnc de Sacramentis singulis est videndum. Et *Supr. Breuil. p. 7. c. 2* pmmo de Baptismo, quantum ad diffinitionem, significationem, formę expressionem, effectus collationem, nominis distinctionem & operis completionem. Baptismus secundum quod est nomen elementi significātis. & sanctificantis virtute verbi, diffinitur ab Hu- *Hu. de sacr. p. 6. c. 2.* gone sic: Baptismus est aqua diluendis criminibus sāctificata. Secundum vero quod est actus, vel vsus elementi, diffinitur à Magistro in sententiis: Baptismus est intinctio corporis exterior, facta sub forma verborum *Magist. in 4. dist. 3. in pr.* præscripta. Secundum autē quod accipitur pro Sacramento, & re Sacramenti, quæ est character, diffinitur à Damasc. Baptismus est vitæ spiritualis principium, si- *Damasc. lib. 4. de fid. orth. c. in med.* gillum, & custodia, & illuminatio mentis. Et tangitur hic quadruplex conditio characteris, quia enim præ- Character. parat ad gratiam Dei, dicitur vitæ spiritualis principium: quia distinguit gregem Domini, dicitur sigillum: & quia indelebiliter perseuerat, dicitur custodia: quia spiritualites disponit ad fidem, dicitur illuminatio mentis. Secūdum quod accipitur pto Sacramento diffinitur, à Dionysio: Baptismus est regenerationis Sacra- *Dionys. de Eccles. hiera. c. 13.* mentum, secundum quod prius subsistit anima, animales spiritualiter formans motus, ad operationē diuinorum eloquiorum, & actionum, & cœlestis quietis anagogem iter faciēs. In hac diffinitione tangitur res Sacramenti, quę est gratia viuificans animam, cum dicitur: Secundum quod prius subsistit in anima. Tangitur habilitatio potentiarum per virtutem, primo quātum ad actiuam, cū dicitur: Formans animales motus. Secundo, quoad contemplatiuam, cum dicitur: Et cœlestis quietis anagogem.

Qnantum ad significationem, nota, quod in Baptis- Significatio. mo, sicut in cæteris Sactamentis, est aliquid, quod est tantum sacramentum, siue signum significans, vt elementum visibile: aliquid est res tantum significata, vt gratia curans: aliud quod est sacramentum, & res signata, vt charactee,

Forma quando puer immergitur, exprimenda est Forma. hæc: Ego baptizo te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen. Hæc forma debet exprimi sine omissione vocali, sine intermissione vocabuli, sine pręposteratione otdinis suptadicti, & sine commutatione ordinis prænominati.

Effectus autem, qui recipitur in Baptismo, ab homi- Effectus. ne humiliter accedente, est characteris impressio, gratiæ infusio, & innocentiæ restitutio, cœli apertio. Gratia, inquam, Infunditur tegenerans, rectificans, & purificans ab omni culpa originali, & actuali: tā mortali

quam

quam veniali, absoluens nihilominus à pœna æternali, & ab omni pœna satisfactoria temporali,

Distinctio. Distinguitur autem triplex Baptismus, scilicet flaminis, fluminis, & sanguinis. In Baptismo flaminis, qui est per pœnitentiã, & Spiritus sancti gratiam, purificamur a culpa. In Baptismo fluminis, purificamur à culpa & à satisfactoria pœna. In Baptismo sanguinis, purificamur ab omni miseria. Nõ sunt autẽ Baptismus flaminis, & sanguinis Sacramenta: cum in eis deficiãt, quæ conueniunt Sacramẽto, scilicet repræsentatio ex similitudine, significatio ex institutione, & sanctificatio ex verbi prolatione.

Integritas. Quantum ad integritatem Sacramenti, sufficiunt verbum, & elementum. Quantum ad solemnitatem, præmittuntur tamquam præparatoria, Catechismus, & exorcismus in paruulis, & adultis: ita tamen, quod in adultis requiritur fides propria, in paruulis sufficit aliena. Quantum ad veritatem, requiritur baptizantis recta intentio. Et quantum ad vtilitatem baptizati, fictionis depositio.

SECTIO XLI.

De Confirmatione.

Super. Breuil. p. 7. c. 8. SEquitur videre de confirmatione, quantum ad formam, quantum ad materiam, quantum ad dispẽsationem, quantum ad gratiæ collationem, & quantum ad significationem. Forma in confirmatione seruanda, est hęc: Signo te signo crucis, & confirmo te chrismate

Forma. salutis, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Amen. In hac forma exprimitur duplex actus, quia in hoc Sacramento datur gratia ad robur fidei, quantum ad confirmationem in corde, & quantum ad liberam confessionem in ore. Vnus actus respicit liberam Crucifixi confessionem, quasi semper ferendam in fronte: alter respicit firmam stabilitatem in corde.

Materia. Materia in hoc Sacramento est Chrisma, confectum ex oleo oliuarum, & balsamo. Oleum propter nitorẽ significat fidem interiorem ex bona consciẽtia: balsamum propter odorem significat dignam, & laudabilẽ confessionem in euidẽtia, & hoc secundum correspondentiam ad duplicem actum in forma expressum.

Dispensatio. Istud autem Sacramentum a solis Episcopis dispensatur, quod si alij præsumunt, nihil faciũt. Quia enim tam in confirmatione, quã in ordine datur gratiæ plenitudo: propter hoc hæc duo Sacramenta per eos solummodo dispensantur, qui gerunt auctoritatis plenitudinem.

Gratia. Gratia, quæ confertur in confirmatione est gratia, gratum faciens. Gratia autem, gratum faciens dicitur dupliciter, aut gratum faciens de nõ grato, & talis est gratia baptismalis, & pœnitentialis: aut est magis gratum faciens de iam grato, & talis gratia datur in cõfirmatione, quæ gratiam prius receptam ampliat, & confirmat.

Significatio. In isto Sacramento aliud est, quod est tantum signum, vt est forma audibilis, & materia visibilis: aliud est, quod est tantum res, vt est gratia corroborans, & confirmans: aliud est, quod est res, & signum, vt est character.

SECTIO L.

De Eucharistia.

Sup. in Breu. p. 7. c. 9 Eucharistiæ Integritas. SEquitur videre de Eucharistia, & hoc, quantum ad integritatem, & significationem, repræsentationẽ, manducationem, & operationem. De integritate, & necessitate huius Sacramenti sunt quatuor, scilicet, ordo Sacerdotalis, intensio consecrandi, materia debita, & forma verborum præscripta.

Materia. Materia huius Sacramenti est panis de frumento, & vinũ de vite. Ille enim cibus, inter omnes cibos, & inter omnes potus, est conuenientior, & communior, efficacior, & sanior. Ideo Dominus se comparauit grano frumẽti, & ligno vitis. *Ioan. 12. d Ioan. 15. r.* Et ideo in his duabus speciebus confecit, & conficiendum constituit, ad innuendum, quod corpus suum sub hoc Sacramento contentũ, vt cibus, non est cibus qualiscumque, sed cibus conueniens, cibus cõmunis, cibus efficax, cibus sanus. Vino miscetur aqua, quæ significat populum, & per coniunctionem sui cum vino, significat membrorum cum capite vnitatem. Per vinum autem significatur vnio membrorum ad inuicem.

Forma. Forma super panem est hæc: Hoc est enim corpus meum. Super vinum vero est hæc: Hic est calix sãguinis mei. Huius autem formæ positio, est singularis. Est enim verbum operatiuum, non operatione successiua, sed instantanea, & operatiuum non alicuius rei nouæ, vel non existentis, sed terminus eius est, quod ens actu completum, & nõ mutatum, & ad id terminatum, vt est alterius signum, id est, corporis Christi mystici: & hoc totũ fit virtute Verbi increati, adiuncto ministro circa materiam nihil agente. Quia ergo hic sermo est conuersiuus, & operatiuus, operatur circa substantiã panis: ideo pronomen demonstrat substantiam panis sub accidentibus, quæ aspici possunt oculis, & tagitur id, quod conuertitur per subiectum, sicut in id, in quod conuertitur per prædicatum. Quia vero terminus operationis est ens, actu non innouatum, debet ibi poni verbum essendi, non fiendi. Quia vero subito fit conuersio, ita quod simul est fieri, & factum esse: ideo præsens verbum instantaneum: non futurum ibi ponitur, Est, scilicet, & nõ erit. Quia vero operatio terminatur ad corpus verum, vt est signũ corporis mystici, in quo est diuersitas operationum, dicitur corpus: & nõ caro: quia corpus est heterogeneum, non homogeneum, caro vero homogenea: Quia vero hęc operatio fit virtute verbi increati adiuncta, & vt coniuncta, dicitur meum, non in persona Sacerdotis, sed Christi Verbi, scilicet incarnati. Quoniam autẽ Minister, nihil operatur circa materiam, nec immutat: ideo nihil plus est de forma. Vnde si minister nec tangat, nec frangat, dummodo consecrare intendat, & verba dicat, confectum est.

Significatio. Quantum ad significationem tene, quod in hoc Sacramento est aliud tantum signum, vt species visibilis, panis, & vini: aliud tantũ res, vt corpus Christi mysticum: aliud res, & signum, vt corpus Christi verũ, quod est res signata per panem ex diuersis granis confectũ, & sanguis per vinum ex diuersis racemis expressum, & est signum corporis mystici. Quia enim corpus partes habet heterogeneas, diuersas operationes in Ecclesia significat,

Repræsentatio. Ritus in celebratione Missæ. In hoc Sacramẽto fit repræsentatio Dominicæ passionis. Vnde fiunt signationes septem vicibus, propter passionem Domini exprimendam. Prima vice fiũt tres propter trinam Christi traditionem, scilicet à Deo, Iuda, & Iudæo. In secunda vice fiunt quinque, propter quinque personas, quæ in traditione fuerũt: quę fuerunt persona traditi: persona tradentis Iudæ: personæ ementium, quæ fuerunt tres, scilicet Pontifices, Scribæ, & Pharisæi. In tertia vice duæ, propter duplicem conuersionem duplici elementi, scilicet panis, & vini. In quarta vice fiunt quinque, propter quinque plagas. In quinta vice fiunt duæ propter vincula, quibus fuit ligatum corpus, & propter flagella, quibus vsque ad sanguinem fuit flagellatum. In sexta vice fiunt tres, propter crucifixionem factam linguis Iudæorum, quãdo ter clamauerunt: Crucifige. In septima vice fiunt tres cruces de corpore super calicem, propter tres cruciatus, scilicet propassionis, passionis, & compassionis & duæ alteræ, propter aquam, & sanguinem, qui de Christi latere profluxerunt.

Duo

Manducatio. Duo autem sunt modi manducandi illud Sacramentum, scilicet sacramentalis, & spiritualis: quorum distinctio oritur à triplici principio. Primo à dispositione sumentiū: quidam eoim accedunt male dispositi, & hi manducant sacramentaliter: quidam bene, & hi spiritualiter, & sacramentaliter. Secundo à modo sumendi: quidam enim sumunt ore carnis, & hi sacramentaliter: quidam ore cordis, & hi spiritualiter. Vnde duplex os, duplex manducatio. Tertio à duplici re huiusSacramenti: duæ quippe sunt essentiæ huius Sacramenti, scilicet corpus Christi verū, & gratia in corpore mystico faciens vnionem, quarum vna sine altera sumi potest. Manducare autem sacramentaliter est manducare Sacramentum, vt Sacramentum. Ad quod quatuor requiruntur, cibi existentia, eius ad cibatum naturalis cōuenientia, vt scilicet sumatur ab homine, nō à mure, intentio, & illius intentionis regulatio per fidem. Spiritualis manducatio habet duo, scilicet suo modo masticationem, quæ consistit in recogitatione cibi, scilicet carnis Christi pro nobis expositæ, in pretium redemptionis, & in cibum refectionis. Habet etiam incorporationem, quæ cōsurgit ex tali recogitatione, dū recogitans ardore afficitur charitatis: & ei quo recogitat, iungitur, & sic incorporatur: & dum incorporatur, reficitur, & magis assimilatur.

Operatio. Spiritualis autem operatio, siue efficacia huius Sacramenti est, vnire non de nouo, sed iam vnitos per gratiam, magis vnire. Digne enim accedentem reddit feruentiorem, vt carbo ignitus: & fortiorem, vt bonus cibus. Et, vt istam efficaciam habeat in sumente, primo oportet ipsum sumentem, cibum istum ab aliis discernere, per fidem: secundo hospitium præparare per sui probationem: tertio in hospitium paratum recipere, cum honore, & deuotione. Et talis dicitur digne accedere. Nota de hostiæ fractione, versus;

Hostia diuiditur in partes, tincta beatos:
Plene sicca notat viuos, seruata sepultos,

Fractio est passio: partes fractæ, tres iustorum differentiæ. Quidam regnant in cœlo, hi per tinctam. Quidam securi expectant in sepulchris, hi per eam, quæ antiquitus seruabatur. Quidam pugnant in mundo, hi per siccam partem hostiæ figurantur.

SECTIO LI.
De pœnitentia.

Super Breuil. p. 7. c. 10. Pœnitentiæ definitio. SEquitur videre de pœnitentia, quantum ad diuersam diffinitionem, diuersam nominationem, integrationem, iustificationem, & significationem. Pœnitentia, quantum ad actum principalem sic diffinitur: Pœnitentia est prima virtus, perimens veterem hominem. *a* Ambrosius: Pœnitētia est dolor, & amaritudo animæ pro peccatis quæ quisque commisit. *b* Augustinus: Pœnitentia est quædam dolentis vindicta, semper puniens in se, quod dolet commisisse. Item diffinitur quantum ad actum annexum sic ab Ambrosio: Pœnitentia est præterita mala plangere, & plangenda iterū non committere. *c* Gregorius: Pœnitentia est anteacta mala deflere, & flenda non committere. *d* Item sic: Pœnitentia est virtus, vel gratia, qua commissa mala cum emendationis proposito plāgimus, & odimus & plangenda vlterius committere nolumus. Diffinitur etiam quantum ad effectum à Damasceno sic: Pœnitētia est ab eo, quod est præter naturam, in id, quod est secundum naturam, conuersio. *e* Itē super illud Matthæi: Pœnitentiam agite: Pœnitētia est correctio malæ mentis. *f* Augustinus: Pœnitentia est quædam res optima, & perfecta, omnes defectus reuocans ad perfectum.

a Mag. ex Amb. 4. sen. d. 14. c. 1.
b Aug. lib. de vera & fals. pœn c. 8. 10. 4.
c Greg. hom. 34 in Euang. post med.
d Magist. in 4. dist 14 c. 1.
e Matth. 3. 2
f Aug. Hy. pœn. lib. 3. à med. to. 7.

Nominatio. Pœnitentia diuersis vocabulis nominatur, secundū quod diuersa contra peccati maculam operatur. Expellit enim peccati actualis maculam, quæ animam deformat: potentiam ad malum inclinat, siue debilitat: naturam vulnerat: actu liberæ voluntatis committitur: cum delectatione, & libidine perpetratur. Delete autem eam culpam, vt deformantem est gratiæ reformantis: vt debilitantē, est virtutis habilitantis: vt vulnerantem, est Sacramenti curantis: vt actu voluntatis commissam, per actum similiter voluntatis: vt cum delectatione, & libidine perpetratam, eum passione contraria. Ideo pœnitentia recte dicitur gratia, virtus, sacramentum, actus, & passio.

Partes pœnitentiæ integrantes, siue integrales; sunt cordis contritio, oris confessio, & operis satisfactio. Integritas.

Cordis contritio est dolor voluntarie pro peccatis assumptus. Oris cōfessio debito modo facta debet habere sexdecim conditiones, his versibus comprehēsas:

Sit simplex, humilis confessio, pura, fidelis.
Atque frequens, nuda, discreta, libens, verecunda.
Integrā, secreta, lacrymabilis, accelerata.
Fortis, & accusans, & sit parere parata.

Quando sit iteranda confessio. In quatuor casibus secundum Magistrum, est confessio iteranda. Duo sunt ex parte sacerdotis, quorum primus est propter enormitatem sceleris, ob quam est confitēs ad superiorem remittēdus, ab eo, si voluerit, iterum audiendus. Secundus est, propter ignorantiam sacerdotis: quia tunc est quærendus peritius, sciēs soluere, & ligare, cui sunt iterum peccata detegenda. Duo vero sunt ex parte cōfitentis; quorum primus est propter malitiam fictionis, vt si accessit cum volūtate peccandi, vel aliquod peccatum sciente in conscientia reseruauit. Secundus est propter contemptum satisfactionis, vt quando satisfacere negligit, & cōtemnit. In duobus vltimis casibus, si vadit ad alium sacerdotem, vel eundem interiectu temporis iam oblitum, debet homo mala sua iterum confiteri. Et sic ex parte sacerdotis est duplex defectus, scilicet quia non potest absoluere, vel quia nescit. Ex parte etiā confitentis est duplex defectus, scilicet quia contemnit sacerdotis absolutionem aut ligationem. Sunt alij duo casus, de quibus est cōtrouersia inter doctores, vnus est de peccati alicuius obliuione, alius de recidiuatione. Sed potest dici, quod in his duobus casibus iterū omnia peccata confiteri, sit consilium, non præceptum. Quinque autem sunt casus, in quibus est confitens ad Episcopū mittendus, vel super eo Episcopus consulendus. Primus est de pœnitētia solemni, quæ ab ipso debet imponi, & per eum pœnitens reconciliari. Secundus est de excommunicatis, quos non potest sacerdos aliquādo absoluere. Tertius est, cum inuenerit sacerdotem, irregularitate contracta, propter quam debet ad Episcopum mittere confitentem, qui si potest, eum absoluat, vel cum literis suis ad Papam mittat. Quartus est de incendiariis. Quintus est, si fit cōsuetudo, in aliquo Episcopatu quod certa crimina ad Episcopum mittātur, vt homicidium, & sacrilegium, & iste casus nō est generalis. Satisfacere, vt dicit *g* Augustinus, est peccatorum causas excidere, & eorum suggestionibus aditū non indulgere. *h* Anselmus vero dicit: Satisfacere est, debitum Deo reddere. Partes autem satisfactionis tres communiter assignantur, scilicet ieiunium, eleemosyna, & oratio. Ieiunium est contra carnis concupiscentiam. Eleemosyna cōtra cupiditatem oculorum. Oratio est contra superbiam vitæ. Item, ieiunium ordinat nos ad nosipsos. Eleemosyna ad proximos. Oratio vero ad Deum. Item per orationem reconciliamur Deo, cui secundum *i* Augustinum, per ieiunium, & eleemosynam facimus duas alas.

Remissio pœnitentis ad superiorem.

g Aug. lib. de Eccl. dogma. c. 54. to. 3.
h Ans. lib. Cur Deus homo. c. 11.
i August. enarr. in Ps. 42. in fi. to. 8. & ser. 49 de temp. in fin. to. 10.

Quatuor autem ad iustificationem impij requiruntur: duo ex parte Dei, scilicet gratiæ infusio, & culpæ expulsio. Et duo ex parte impij, scilicet motus liberi arbitrij consonans gratiæ aduenienti, & cordis contritio concordans gratiæ culpam expellenti. Hæc autem quatuor

Matth 7.d Ioann. 2. b Ioann. 13. a saliua sua tetigit linguam surdi, & muti. Ostendit se Acolytum, quando dicit: Ego sum lux mũdi. Fuit Subdiaconus, quando lauit pedes discipulorum, & linteo se præcinxit. Fuit Diaconus, quando post cœnam corpus, & sanguinem suum discipulis suis dispensauit. Fuit Sacerdos, dum seipsum in ara crucis obtulit, idem Sacerdos & hostia. Et etiam quando in cœna, panem in corpus, & vinum in sanguinem commutauit.

Character impressus. Character cum sit signaculum impressum, distinctiuum, perpetuum, Christo configuratiuum, imprimitur in quolibet ordine: non idem, sed diuersus: Ordine congruo, nõ necessario, cum vnus possit recipi, quamuis indebite, alio prætermisso. Ita, quod cum peruentum fuerit gradatim ad ordinem Sacerdotis, in quo est status, quamuis septem sint gradus, vnus est tãtum ordinis Sacramentum, sicut vnam dicimus Epistolam, B quamuis habeat multas partes. In quolibet autem ordine character imprimitur in eo signo, quod maiorem habet similitudinem ad signatum, & in quo principalis potestas, quam ordo respicit, significatur tradi ordinato. Ad quam significandam duo concurrunt exterius, scilicet traditio alicuius instrumenti, & expressio vocalis verbi, vt in signo visibili, simul & audibili significetur dari: & hæc duo sunt essentialia, & intrinseca ordinis Sacramento.

Debita dispensatio ordinis. Debet autem dispensari hoc Sacramentum, cũ magna discretione & solẽnitate, ac per hoc non à quolibet, nec cuilibet, nec in quolibet loco, nec quolibet tempore: sed sub debitis signis, iam ex parte visus, quã ex parte auditus, vt dictum est: solemnitate nihilominus obseruata, quantum ad tempus, & locum, officium, & personam. C

Ordinem suscipientis conditiones. Requiritur autem multiplex conditio, vt digne, & debite suscipiatur ordinis Sacramẽtum, scilicet ex parte originis, vt non sit filius Sacerdotis, vel spurius, vel etiam solemniter pœnitens: à corporis parte, vt nõ sit corpore vitiatus, dæmoniacus, epilepticus: à parte actionis, vt non sit homicida, vel aliter enormis peccator: à parte conditionis, vt non sit seruus: a parte conuersationis, vt non sit curialis: à parte coniugationis, vt non sit bigamus: à parte sexus, vt non sit mulier, quæ non potest ordinari nec de iure, nec de factu: à parte sensus, vt non sit infantulus, in quo nondum viget iudicium rationis.

Significatio. In hoc Sacramento est aliud, quod est tantum signũ, vt exterior operatio in traditione alicuius instrumenti & expressione verbi. Aliud, quod est tantum res, vt spiritualis potestatis collatio. Aliud quod est res, & signum, vt interior characteris impressio. Collige ex prædictis, quod septem sunt ordines, & nõ plures, quatuor sunt minores, qui dicuntur nõ sacri: quia post eorum susceptionẽ, potest clericos coniugari. Tres maiores, scil. subdiaconatus, diaconatus, & presbyteratus, in quo est status ordinũ. Hi dicuntur sacri: quia post eorũ susceptionem non licet ordinatis carnali operi deseruire, cum sint totaliter diuino cultui dedicati. Et sic patet, quod Psalmistatus nun est ordo, sed officium annexum ordini. Nec Episcopatus est ordo, sed digni- E

Ecclesiastica hierarchia. tatis nomen & officij. Colligas in vnum, nomina tam ordinum, quam officiorum, & dignitatum, vt deuenias ad vnũ hierarcham Ecclesiasticæ hierarchiæ, & sic procede, Psalmista, Ostiarius Lector, Exorcista, Acolytus, Subdiaconus, Diaconus, Presbyter, Archipresbyter, Episcopus, Archiepiscopus, Patriarcha, Pontifex summus.

SECTIO LIV.

De Matrimonio.

Materia huius sectionis & duarum Sequitur videre de sacramento matrimonij, quantum ad diffinitionem, quãtum ad institutionem, & quantum ad contractionem, quantum ad diuisionem, quantum ad significationem, quãtum ad bonum proueniens, & quantum ad impedimentum prohibens. *seqq. Labetur sup. Breuil. p. 7. c. 13.*

A

Matrimonium diffinitur sic: Matrimonium est viri mulierisque coniũctio maritalis, inter legitimas personas, indiuiduam vitæ consuetudinem retinens. Est autem institutum matrimonium à Deo in officium, in remedium, & in sacramentum, vel signum. In officium, inquam, procreandæ prolis, etiam in statu naturæ integræ. In remedium, contra impulsum libidinis, in statu naturæ lapsæ. In sacramentum siue signum insolubilis coniunctionis naturarum in Christo, diuinæ scilicet, & humanæ. Circa contractionem matrimonij nota, quod per sponsalia de futuro initiatur: per mutuum, consensum inter legitimas personas per verba de præsenti expressum ratificatur: per carnalem copulam subsequẽtem consummatur. Circa sponsalia nota, quod ante septennium contracta de iure non valent, post septennũ vero tenent. Et hæc quatuor modis contrahuntur: scilicet simplici promissione, fideidatione, siue iuramenti interpositione, datis arrhis sponsalitiis, & annuli subarrhatione. Contractus matrimonij. B

Sic autẽ cõtracta octo modis soluuntur. Primus est, voto solemni superueniente, vt si alter sponsorum intret religionem: secundus est superueniente matrimonio, vt si cum alia contrahat de præsenti: tertius est, superueniente affinitate, vt si cognoscat aliam cõsanguineam sponsæ suę, & hoc possit fama vel facto probari: quartus est incurabili infirmitate superueniente, puta lepræ, vel mutilatione alicuius membri: quintus est, altero se absentante, vt cum vadit in regionem longinquam, sine licentia alterius: sextus est altero fornicãte: septimus est vtroque volente, scilicet cum ambo consentiunt & mutuo se absoluũt: octauus est, minore petente, vt quando contracta sunt sponsalia inter duos, quorum vnus est in ætate debita, alter nõ. Duobus primis modis soluuntur spõsalia ipso facto. Consequentibus vero per iudicium Ecclesiæ. Duplex est autem effectus sponsalium contractorum. Vnus est obligatio propter promissionem, vnde tales compellendi sunt ad matrimonium contrahendum, nisi timeatur vxoricidiũ, vel interueniat aliquis casuum prædictorum. Alius effectus est publicæ honestatis iustitia, quæ est, quod nullus consanguineorum sponsi potest contrahere cũ sponsa, vel è conuerso. Impedimenta sponsaliorum. C D

Coniũcti matrimonialiter per Ecclesiam tripliciter separantur, aut simpliciter, quantum ad vinculum, cũ ostenditur propter impedimentum, legitimũ nõ fuisse coniugium inter eos: aut separantur ad tempus, ad pœnitentiam faciendam, vt quando cõtra interdictum Ecclesiæ contraxerunt: aut separãtur simpliciter, quãtum ad tempus in pœnam propter aliquod crimẽ contra substantiam matrimonij perpetratũ, vt quando alter coniugum fornicatur, tunc si petat innocens cum probatione adulterij, absoluitur per Ecclesiã, à mutua cohabitatione vxoris, & debiti redditione. Sunt autem septem casus, in quibus potest adultera excipere cõtra petẽtem diuortium. Primus est si fornicari cõuincitur: secũdus est, si eam prostituat: tertius cũ credebat virum in bello esse defunctum, & nupsit alteri: quartus si cognita est ab altero latenter, quem credebat esse virum suum: quintus est, si fuit vi oppressa: sextus est, quando post adulterium reconciliauit eam sibi, & petit debitum: septimus est tarior casus, vt si infidelis repudiauit vxorem, & illa nubet alteri, si veniat ad fidem, debet eam recipere non obstante, quod fuit fornicata. Triplex modus separandi coniuges. E

In matrimonio ratificato est aliud, quod est tantũ signum, vt consensus exterior per verba, aut nutus expressus: aliud quod est tantum res, & vnio Dei, & animæ per gratiam, quæ tamen est separabilis per peccati mortalis transgressionem, sicut illud matrimonium est separa Significatio.

separabile, per ingressũ io religionẽ: aliud quod est res & signum, vt consensus interior animorum. in matrimonio consummato est tantum signum, consensus exterior: tantum res vnio naturarũ inseparabilis in Christo: res, & signum consensus mutuus animorum.

Tria bona coniugij.

Aug. lib. 9. de Gen. ad lit. c. 7. to. 3.

Tria sont bona coniugij, scilicet, bonum fidei, bonum prolis, bonum sacramenti. Fides est, quod suã cognoscat, & nõ aliã: & hoc est bonom moris cadens in genere honesti. Bonum prolis cadit in genere conferentis: cõfert enim proles ad speciei conseruationem, & ad numeri perfectionem. Bonum sacramenti cadit in genere delectabilis. Tanta est enim ibi vnio, vt propter vxorem relinquat homo patrem, & matrem. Et sic patet, quod tria sunt in electione, secundum Philosophum, scilicet honestum conferens, & delectabile. B In hoc triplici genere sunt bona coniugij distribura, & sũt hæc bona numero tria, quia ad hoc, quod matrimonium sit completum, tria potissime requiruntur, scilicet, institutio, vsus, & fructus. Ratione institutionis, est bonũ sacramenti: ratione vsus debiti, est bonũ fidei: ratione fructus conferentis, est bonum prolis.

Gen. 2. d

SECTIO LV.

De impedimentis matrimonij in generali.

Circa impedimenta matrimonij, quia frequenter occurrunt, est specialiter insistendum. De quibus est tenendum, quod quædam sunt, quæ impediunt ex congruitate, sicut Ecclesiæ interdictum, & feriarum tempus: & ista dicuntur impedire contrahendum, sed C non dirimere iam contractum. Quædam impediunt de necessitate, quia non stat cum eis matrimonij sacramentum: vnde sic impediunt matrimonium contrahendum, quod etiam dirimunt iam contractum. Hæc autem sunt oumero duodecim, quæ versibus istis continentur:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen.
Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas.
Si sis affinis, si forte coire nequibis.
Hæc socianda vetant connubia, iuncta retractant.

Tria sunt ex parte causæ efficientis, quæ est cõsensus, ad quem concurrit ratio, & voluntas. Contra actum rationis est error: contra actum voluntatis, est vis, siue violentia: contra actum vtriusque, est cõditio seruitu- D tis, quæ impedit partim propter defectum libertatis, partim propter errorem. Tria ex parte causæ materialis. Nam matrimonium, est coniunctio voluntatie introducta, inter personas antea non coniunctas: vnde coniuncti in proximitate, ad matrimoniũ sunt inepti. Coniunguntur autem quidam consanguinitate, quidam affinitate, quidam publicæ iustitiæ honestate, quæ contrahitur ex sponsalibus per verba de præsenti. Et sic sunt tria impedimenta, scilicet cognatio, affinitas, & honestas. Tria sunt ex parte causæ formalis, quia matrimonium est vinculom, in quo est mutua potestas viri, & vxoris. Hæc autem potestas impeditur, quando alter tradit potestatem corporis sui alij, ad- E huc viuente proprio, & sic est ligamen: aut quia dedicauit se Deo, & sic est ordo: aut quia mancipauit se Deo, & Prælato, & sic est votum. Tria autem vltima, sunt ex parte causæ finalis. Nam matrimonium est ad procreandam prolem, ad cultum Dei, vel saltem in remedium tempestatis. Contra rationem generandi, vel remedij est impotentia coëundi: contra cultum Dei, qui est in fide, est cultus disparitas: contra cultum Dei, qui est in moribus, est criminis enormitas.

Error.

Circa impedimentum, quod prouenit ex errore attendendum est, quod error potest esse circa personam, & circa proprietates personæ: error circa personã consensum tollit, & matrimonium impedit: vt si credit cõsentire in Mariam, de qua cogitat sensu interiori, consentit in Margaretam, quæ offertur sensui exteriori.

A Si autem sit error circa proprietates personæ, non propter hoc matrimonium impeditur: vt si credat accipere diuitem, & nobilem, quam postea deprehendit ignobilem & pauperem.

Conditio.

De proprietatibus autem personæ excipitur conditio seruitutis, quæ impedit matrimonium contrahendum, & dirimit iam contractum. Circa quod nota, quod triplex potest esse error conditioois, scilicet paris, vt cũ seruus credit accipere liberam, & accipit ancillam, talis error non impedit: aut cõditionis melioris, vt cum scilicet credit accipere ancillam, & accipit liberam, nec iste error impedit: aut conditionis deterioris, vt cum credit accipere liberam, cum sit liber, & accipit ancillam, talis impedit contrahendum, & diri- B mit iam cõtractum, nisi velit in eam libere consentire.

Hugo de sac. fid. lib. 2. p. 12. c. 3.

Circa votum nota diffinitionem Hugonis. Votum est testificatio promissionis factæ spontanee, quæ Deo & de his, quæ Deo pertinent, fieri debet. Item aliter diffinitur. Votum est melioris boni conceptio, cum deliberatione formata. Est autem duplex votum, simplex, & solemne. Simplex est, in quo non est in prælatum translata potestas: impedit contrahendum, sed non dirimit iam contractum. Solemne votum est, quod solemnizatur ordinis sacri susceptione, professionis emissione, habitus professorum assumptione, cum aliis, quæ ostendunt hominem professum: impedit contrahendum, dirimit iam contractum.

Crimen.

Circa crimen nota, quod in septem generibus crimi- C num, denegatur connubium. Primum est adulterium, cum occisione mulieris, seu vxoris, scilicet fidei datione de ducenda vxore adultera, propria defuncta, vel cum contractiooe de facto: secundum est incestus: tertium est raptus sponsæ alterius: quartum est de eo, qui insidians matrimonio, filium suum de facto fonte leuauit: quintum est de eo, qui occidit presbyterum: sextum est de eo qui occidit propriam vxorem, siue persequendo culpam adulterij, siue persequendo personam ratione odij: septimum est solemniter pœnitens. in omnibus istis dispensatur, præterquam in primo, quod respicit determinatam personam. Nam adulterium, cum vxoricidio, vel cum fideidatione, vel contractione de facto, respectu illius personæ, im- D pedit contrahendum, & dirimit iam contractum.

Impotentia coëundi.

Item impotentia naturalis coëundi, si est temporalis, non impedit. Si est perpetua impedit, & dirimit, si præcedit matrimonium. Si autem sequatur matrimonium, non dirimit. Sic etiam de sectis dicitor.

Ordo.

Ordo sacer triplex impedit contrahendum, & dirimit iam contractum. Minores ordines neutro modo, si voluerit ordinstus Ecclesiæ deseruire.

Cultus disparitas.

De cultus disparitate nota, quod infidelis dicitur aliquando, quia caret fide, non tamen fidei Sacramento, vt hæretica baptizata: talis disparitas impedit contrahendum, & non dirimit iam contractum: aut est infidelis, carens fidei Sacramento, & talis disparitas E impedit, & dirimit, etiam si molier sit fidelis: quia caret Baptismo, qui est ianua sacramentorum.

Vis.

Circa vim, siue violẽtiam, tene, quod coactio potest fieri vi, siue metu. Vis est maioris rei impetus, qui repelli non potest, vt cum quis capitur, trahitur, ligatur: talis vis impedit, & dirimit. Metus est instantis periculi trepidatio. Metus autem est duplex, scilicet leuis, & iustus. Leuis est, qui non cadit in constantem virum, vt quando parua est comminatio, vel per hominem parua potentem. Coactio per hunc modum siue metus non dirimit, nec impedit. Iustus metus est, qui potest cadere in constantem virum, vt quando verisimile est, quod malum inferet, qui minatur: & talis coactio tollit consensum, & secundum iura impedit matrimonium, & dirimit iam contractum.

Circa ligamẽ nota, quod quantumcumque fiat di-

uortium

uottium inter coniuges, propter erimen adulterij quantum ad thronom, & cohabitationem, manent personę sic separatę innubiles cum aliis: eũ inter eos, quamdiu vixerint ambo, permaneat indissolubile vinculum, & ligamen.

Honestas.

Circa honestatem publiæ iustitiæ nota, quod qui contrahit sponsalia cum aliqua post septennium, & decedit ante consummatũ matrimonium: ex tali honestate retrahuntur consanguinei sponsi defuncti à cõtractione matrimonij cum relicta: & hoc honestas impedit contrahendum, & dirimit iam contractum.

SECTIO LVI.

De impedimentis affinitatis, & cognationis in speciali, & primo de affinitate.

Affinitatis, & consanguinitatis differentia triplex.

B DE duobus impedimentis, quæ restant, specialiter est videndum, scilicet de affinitate, & cognatione. Et primo de affinitate. Circa quam primo est notanda triplex differentia: secundo notanda est triplex notula. Differt ergo primo inter esse affinem, & consanguineum. Cõsanguinitas enim venit carnis propagatione: affinitas autem ex carnali commixtione, præsupposita consanguinitate, quæ diffinitur sic: Affinitas est proximitas personarum ex carnali copula proueniens, omni carens parentela, quãtum est de se supple. Vnde si quis cognoscit mulierem, efficitur affinis omnibus consanguineis mulieris, & è contra. Secundo differt inter affinitatem, genus, & gradus. Nam genus attenditur, penes plurificationem commixtionis carnis: gradus vero ex parte sanguinis, & propagationis: C propter quod dicebatur antiquitus:

Mutat nupta genus, sed generata gradum.

Erant enim quondam tria genera affinitatis. Primũ erat ex consanguinitate, & prima carnis commixtione. Verbi gratia: Si frater tuus cõtraxit cum Maria, illa erat tibi affinis in primo genere: Secũdum erat ex affinitate & secunda carnis commixtione, vt si Maria mortuo fratre tuo, contraxit cum Martino, ipse erat tibi affinis in secundo genere. Tertium erat ex secũda affinitate, & tertia carnis cõmixtione, vt si Martinus, defuncta Maria, contraxit cum Guillota, ipsa Guillota erat tibi affinis in tertio genere. Et sic nupta mutabat genus, generata vero, siue propagata mutabat gradũ. Nam si Maria mortuo fratre tuo, ex Martino filiã genetasset, illa filia fuisset tibi affinis in secundo gradu, D quasi neptis, & non in secundo genere. Hodie vero cessant illa tria genera præter primũ, & filia generata ex cognata tua ex alio viro nihil dicitur tibi attinere. Et sic tertio differt, vtrũ mulier affinis generet ex cõsanguineo, vel extraneo. Nam si generet ex cõsanguineo, proles genita attinet tibi gradu consanguinitatis. Si vero ex extraneo, attinet tibi proles genita gradu affinitatis, vt dictum est secundum iura antiqua. Secũdum vero iura moderna, nihil attinet proles illa.

Notula triplex.

His visis, tres notulæ sunt ponendæ: quarum prima est, quod in primo genere affinitatis, non licet contrahere, vsque ad quartum gradum inclusiue, sicut & de consanguinitate dicitur. Si autem quartum gradũ ve- E lis agnoscere, recurre ad personam, mediãte qua affinitas est cõtracta, & quoto gradu distat ab illa, tãto gradu distat à persona, cui est affinis; vt si contraxisti cum muliere, factus es affinis consanguineis mulieris: & quoto gradu aliquis est consanguineus mulieris tuæ, tanto gradu est tibi affinis: & si attinet sibi in quarto gradu consanguinitatis, attinet tibi in quarto gradu affinitatis. Et sicut non licet vxori tuæ contrahere cũ tali, ita nec tibi. Secunda est, quod ex quo affinitas est contracta, nihilominus manet: quia sicut vinculum consanguinitatis est perpetuum, sic etiam affinitatis. Tertia est, quod affinitas non solum contrahitur per coitum coniugalem, sed etiam per fornicatorium.

A

SECTIO LVII.

De cognatione triplici.

SEquitur videre de cognatione, quæ distinguitur triplex, scilicet carnalis, spiritualis, & legalis. De singulis videndum est per ordinem. Et primo de carnali. Circa quam primo ponenda est triplex definitio. Ergo videndum est quid sit consanguinitas, & quo modo diffinitur. Secundo adiungenda est triplex notula.

Consanguinitas.

Primo consanguinitas est vinculum personarum ab eodem stipite descendẽtium, carnali propagatione cõtractum. Secundo vidẽdum est, quid sit linea: Linea est ordinata collectio personarum, cõsanguinitate cõiunctarum ab eodem stipite descendentium, diuersos gradus continens. Et quia ordo potest attendi quantũ ad id, quod est supra, vel ad id, quod est infra, vel ad id, quod est iuxta; tres lineæ assignantur. Quędã ascẽdentiũ, in qua sunt gradus isti pater & mater: auus & auia: proauus & proauia: abauus & abauia: atauus & atauia. Quædam est descẽdentium, in qua sunt filius & filia: nepos & neptis: pronepos & proneptis: abnepos & abneptis: atnepos & atneptis. Quædam est trãuersaliũ, in qua sunt duo fratres, filij duorum fratrum: nepotes duorum fratrum. Tertio videndum est, quid sit gradus. Gradus est habitudo personarum distantium, qua cognoscitur quota generis differentia duæ personæ differunt, seu distant inter se.

Linea.

Gradus quid.

Notulæ tres.

Nunc ponendæ sunt tres notulæ. Quarum prima est, quod non licet contrahere cum aliqua consanguinea, vsque ad quartum gradum inclusiue. Secunda est, quoto gradu personæ descendentes à stipite distãt à se inuicem, tanto distant à stipite. Tertia est, quod quando personæ inæqualiter distant à stipite, vtpote vna in secundo gradu, alia in quinto, quod linea consanguinitatis & gradus computari debet secundum differentiam personæ magis remotæ.

Cognatio spiritualis.

Circa cognationem spiritualem, primo videndũ est quid sit. Est autem cognatio spiritualis propinquitas, siue proximitas, proueniens ex sacramentali donatione, vel ad id tentione. Secundo videndæ sunt eius differentiæ, quæ sunt tres: Compaternitas, quæ est inter patrem spiritualem & patrem carnalẽ: paternitas, quę est inter patrem, qui suscipit, & eũ, qui suscipitur, siue sit masculus siue femina: fraternitas, quæ est inter filium spiritualem & filium carnalem, vniuersaliter & præcise: non enim se extendit nisi ad eum, qui suscipitur. Tertio videndum est, quot modis contrahitur, quia dupliciter, scilicet indirecte, vt cum alter coniugum sit compater alicuius per actum coniugis: directe, vt cum aliquis fit compater alicuius per actum proprium, vt quando ipse personaliter de fonte suscipit filium alicuius. Secundum istum duplicem modum, intellige istos versus.

Quæ mihi, vel cuius mea natum de fonte leuauit,
Hæc mea commater, fieri mea nequit vxor.
Si qua mea natum non ex me fonte leuauit:
Hanc, post functam meã, non inde vetabor habere.

Contrahitur autem hæc cognatio per catechismũ, baptismum, & confirmationem. Sed per catechismum adeo exiliter, vt vix impediat matrimonium contrahendum, non autem dirimit iam contractum. Per baptismum vero & confirmationem contracta cognatio spiritualis, secundum triplicem differentiam supradictam, impedit contrahendum & dirimit iam contractum.

Cognatio legalis.

Modo videndum est breuiter de cognatione legali, quæ sic describitur: Cognatio legalis est, proximitas proueniens ex adoptione. Triplex autẽ oritur cognatio per adoptionem: vna est quasi descendẽtium, quæ attenditur inter adoptantem, & filiam, vel neptem ad-

optatam,& inter ipsos nõ potest contrahi matrimonium:alia est quasi à latere, quæ attenditur inter filiũ naturalem,& filiam adoptiuam, & isti quam diu sunt in potestate patris,non possunt matrimonio cõiungi, emancipati vero possũt matrimonio copulari:alia est quasi affinitas quædam,quæ attenditur inter adoptatum,& vxorem adoptantis,vel inter adoptantem & vxorem adoptati, inter istas non potest matrimonium celebrari. Nota quod carnalis cognatio sumitur penes legem naturalem:spiritualis, penes diuinam:legalis, penes legem humanam.Prima respicit bonum naturæ:secunda,bonum gratiæ:tertia bonũ formæ:Prima corpus, secunda animam, tertia coniunctum.

CENTILOQVII QVARTA PARS.

Quæ tribus Sectionibus est contenta.

SECTIO I.

De triplici differentia præmij.

Præmium bonorum triplex.

POSTQVAM visum est de bono,inquantũ tenet rationem meriti;videndum est iam vltimo de bono,inquantum tenet rationem præmij. Circa quod breuiter sunt tria videnda,scilicet triplicis præmij differentia,vitæ expedientia, & gaudij sufficientia. Quantum ad primum tenendum est, quod triplex præmiũ legitur in Scriptura scilicet præmiũ,quod dicitur aureola:& præmium,quod dicitur fructus: & præmium, quod dicitur aurea. Aurea est merces incorruptibilis & æterna,veritate & bonitate.Comparatur autem talis merces aureæ propter tria. Aurea enim est corona de auro. Corona autem debetur filio Regis.In qua etiam quantum est in se, non est reperire principium, neque finem. Et materia,de qua est,scilicet aurum, est inter cætera metalla maxime incorruptibile. Præmio ergo quod dicitur aurea,præmiantur,qui transeunt ad regni hereditatem,ad Dei æternitatem,ad sui soliditatem, siue incorruptibilitatem. Hoc autem præmium debetur cuilibet virtuti,& præcipue redditur charitati, & aliis virtutibus gratia charitatis. Nã si finalis charitas amittatur, illud præmium nulli datur. Et quia bonum increatum,de quo percipitur ista merces:dicitur autem nunc aurea, nunc præmium substantiale, nunc bonum essentiale.

Aureola triplex.

Aureola vero est gloria incorruptionis, secũdũ profectum trium vitium animæ, vel in carne operantiũ. Tres quippe naturales potẽtiæ,scilicet rationalis,irascibilis,cõcupiscibilis in actus perfectissimos egrediũtur respectu carnis tribus virtutibus informatæ, scil. prudentia,temperantia,& fortitudine. Temperantia habet suum perfectissimũ actum,& difficillimum,qui est semper seruare carnem suã integram, absque omni contagione venereæ actionis:quod faciũt virgines,ratione cuius debetur eis aureola virginum. Fortitudo habet suũ actũ difficillimum, quem in carne trãsfigit, & exercet mediante carne:vt est sustinere mortẽ pro iustitia,& veritate,quod faciũt martyres,ratione cuius debetur eis aureola martyrũ.Prudentia quoque habet actũ suum difficillimum,quem transfigit & exercet in carne,quæ aggrauat animam:& hic est docere alios in fide,& moribus,quod faciunt doctores,ratione cuius debetur eis aureola prædicatorũ. Aureola igitur virginũ est gloria de incorruptione carnis, attestãte incorruptione mẽtis.Aureola martyrum est gloria de inuicta sustinentia mortis,vsquequo aliquis perseuera-

A rit vsque ad mortem pro fide,& iustitia patienter. Aureola prædicatorum est gloria de incorruptione doctrinæ ad alterum prolatæ, verbo, & mente,& exemplo. De hac aureola prædicatorum dicitur:Quæ est mea spes,aut gaudium,aut corona gloriæ?nonne vos ante Deum?In signum huius triplicis aureolæ debitæ tribus generibus saluandorum, præmittuntur in aliquibus Ecclesiis antiphonis Beatæ Mariæ versiculi,in signũ aureolæ virginũ. Antiphonis beati Pauli Apostoli,pro prædicatoribus.Antiphonis beati Laurentij martyris pro martyribus.Et nota , quod pro quatuor datis maximis quæ dat homo iustus Deo,ab eo recipit quatuor dona maxima. Nam pro bona voluntate informata charitate,recipit auream: pro bona doctrina
B fidei & morum,recipiunt prædicatores aureolam:pro sustinentia mortis , recipiunt martyres suam : pro incorruptione carnis , virgines habent suam aureolam.

1.Thes.2. d

Ritus.

Præmium fructus.

Præmium quod dicitur fructus,attenditur secũdum vnum prædictorum, scilicet secundum continentiam virginalem.Et diuersificatur fructus,secundum quod diuersificatur continentia. Est enim continentia coniugalis abstinens se ab omni coitu illicito,nõ tamẽ ab omni coitu.Huic respondet fructus tricesimus,in quo est denarius,qui æterna significat:& ternarius triũ bonorum coniugij,scil.prolis.fidei,& sacramenti,quæ ad denarium referuntur. Est continentia vidualis abstinens se ab omni coitu in carne corrupta, respectu temporis,& personæ à posteriori tantum ,cui respondet
C fructus sexagesimus.In quo est denarius æterna significans,& senarius operum,in quibus propter denariũ æternorum debent viduæ exercere secundum Apostolum. Quorum operum primum est reddere parẽtibus vicem : secundum est instare obsecrationibus & orationibus:tertium est filios educare:quartum pauperes hospitio recipere : quintum sanctorum pedes lauare : sextum tribulationem patientibus subministrare. Est tertio continentia virginalis abstinens se in carne incorrupta, respectu cuiuslibet temporis, & personæ ab omni coitu,cui respondet fructus centesimus:qui constat ex denario in se ducto. Iste quidem competit virginibus quæ in terra manentes, Angelicam ducunt vitam, & tantum interius sibi vacant propter æternum
D bonum,quod est denarium in se ducere. Castitas coniugalis bene excolit tertiam suam,vidualis melius,virginalis optime.Et nota,quod cũ virginitas sit in carne corruptibili perpetuæ incorruptionis meditatio , virginitas tria dicit. Primum est abstinentia ab omni coitu illicito:secundum est abstinentia ab omni coitu licito:tertium est integritas mentis,& carnis.Quantũ ad primum dicit habitum virtutis,huic debetur aurea: quantum ad secundum, dicit virtutis statum,huic debetur fructus centesimus : quantum ad tertium, dicit decorem,huic debetur aureola. Fructus autem in virginibus determinat ante se aureolã:aureola vero præsupponit auream. Voluntati enim continendi propter Deum debetur aurea:sed cum additur in carne incorrupta, superadditur ei aureola:quia sic est continentia
E in suo sũmo.Vlterius cum additur,respectu cuiuslibet temporis & personæ, debetur ei fructus centesimus.

1. Tim.5.a
Sex opera vidualis castitatis.

SECTIO II.

De expedientia ad præmium.

SEquitur videre de his, quæ animam expediunt ad gloriæ supplementum.Retardatur enim anima exuta,quamuis gratia finali informata,dupliciter,ne totaliter feratur in Deum,scilicet propter cremabile,quod secũ traxit,& propter corpus suum socium,quod dimisit.Contra primum,expeditur per Ecclesiæ orationes,& suffragia viatorum. Contra secundũ,expeditur

per

per conſummationem iuſtitiæ, ſiue per remunerationem corporum reſumptorum. Primo ergo videamus qualiter animabus in purgatorio retardatis, valeant ſuffragia viatorum Et poſt de reſurrectione mortuorum.

Suffragia pro defunctis.

Proſunt autem Eccleſiæ ſuffragia defunctis, non quibuſcumque, ſed mediocriter bonis, vt pote illis, qui ſunt in purgatorio: non, valde malis, vt illis, qui ſunt in inferno: nec, valde bonis, vt illis, qui ſunt in paradiſo: ſed potius eorum orationes & merita militanti Eccleſiæ ſuffragantur: quia nobis adhuc miſeris multa per eos beneficia impetrantur. Proſunt autem ſuffragia ſic impenſa ſecundum magis & minus, vel pro diuerſitate meritorum in mortuis,

Effectus ſuffragiorum.

vel pro ſolicitudine charitatis in viuis. Proſunt inquam, ad pœnarum mitigationem, vel ad celeriorem liberationem, prout diuina prouidentia voluerit diſpenſare. B Suffragia autem, quæ valent præcipue in remedium defunctorum, his verſibus continentur.

Miſſa frequens, crebraque preces, ieiunia ſacra,
Proſunt defunctis, prodeſt eleemoſyna ſancta.

Cum autem per diuina munera & propria merita, necnon & aliena ſuffragia, animæ ad gloriam tranſierint Angelorum; adhuc tamen ſecundum ſanctos propter naturalem inclinationem ad corpus, à contemplatione plena, & fruitione perfecta tardantur.

Reſurrectio generalis.

C Vnde videndum eſt de reſurrectione, de qua ſecundum fidem catholicam eſt tenendum, quod omnia corpora hominum reſurgent in generali iudicio, non exiſtente in eis diſtantia quantum ad ordinem temporis, ſed potius quantum ad ordinem dignitatis. Mali enim non in melius mutabuntur, ſed in bonis natura ſeruabitur, & vitia atque defectus detrahentur. Omnes quippe reſurgent in integro corpore, plena ætate, & debita menſura membrorum, in eiſdem corporibus numero, & eiſdem partibus conſtitutis, ſalua totius veritate naturæ, non ſolum quantum ad membra principalia & humiditatem radicalem, verumetiam ſaluis capillis & membris cæteris, quæ ad D corporis decentiam pertinebunt: ita quod in quaſcumque auras puluis humani corporis diſperſus fuerit, ad eandem redibit animam, quæ hominem, prius, vt viueret & creſceret, animauit. Et quia electi debent eſſe conformes primogenito mortuorum, id eſt Domino noſtro Ieſu Chriſto in quo nullus fuit omnino defectus: neceſſe erit, vt ſi aliquod membrorum deerat, ſuppleatur: & ſi aliqua ſuperfluitas inerat, auferatur: ſi aliqua membrorum inordinatio, corrigatur. Si paruus erat, ad quantitatẽ ætatis Chriſti, quam habebat paruulus, in ratione quamuis non in mole, virtute diuina deducatur. Si decrepitus, ad eandem ætatem deueniet. Si gigas, ad eandem, ſi nanus deficiens, ad menſuram

Eph. 4. b

E congruam limitetur; vt ſic omnes ſancti & integri & perfecti, occurrant in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti.

Dotes quatuor beatorũ corporum.

Erunt autem in corporibus electorum quatuor conditiones nobiliſſimæ, quæ dotes dicuntur, in quibus cetera bona includuntur. Quæ quidem dotes ſunt claritas, agilitas, impaſſibilitas, & ſubtilitas, quæ ſic corpus perficiunt, quod ordinant ad animæ actionem quæ duplex eſt, ſcilicet cognitio, & dilectio. Claritas habet ordinem ad cognitionem, aliæ tres dotes ad dilectionem. Conſiſtit autem dilectio, quæ eſt delectatio magna, in coniunctione conuenientis cum conuenienti. Eſt itaque agilitas, vt coniungatur anima Deo: impaſſibilitas, vt nõ retrahatur: ſubtilitas, vt nihil interponatur inter diligens & dilectum. Poteſt autem ſumi ſufficientia harum dotium penes cauſam mate- A tialem ſic: Corpus humanum quatuor habet defectus, ex quatuor elementis, quibus componitur & ſubſiſtit. Ab aqua habet paſſibilitatem, quæ eſt elementum fluidum, contra hunc defectum habet impaſſibilitatem: à terra habet opacitatem, contra quam habet claritatem: ab igne, qui conſumit, habet animalitatem, ſecundum quam alimoniis reddit ponderoſum, contra quem defectum habet agilitatem: ab aëre, qui cedit cuilibet impellenti, habet infirmitatem, contra quam habet ſubtilitatem ſiue penetrabilitatem, per quam corpori glorioſo erit peruium omne durum.

SECTIO III.
De ſufficientia gaudij.

Iam ad gaudij ſufficientiam eſt tertio, ſiue vltimo tranſeundum. Circa quam breuiter eſt attendendum, quod gaudium ſufficiens, perficitur & completur in tribus dotibus animæ, quæ ſunt aperta viſio ſummi veri, certa tentio ſummi ardui, perfecta dilectio ſummi boni. In primo perficitur rationalis, in ſecundo iraſcibilis, in tertio concupiſcibilis. Primum eſt præmium fidei, ſecundum præmium ſpei, tertium præmium charitatis. Sunt autem quidam ternarij in ſuperiori facie animæ, quibus ab imo ſui vſque ad ſummum Dei peruenit, & quieſcit. Sunt tria ſubiecta, ſcilicet tres potentiæ naturales, rationalis, iraſcibilis, & concupiſcibilis: quæ tanquam fundamenta bonis ſpiritualibus ſubſtituuntur. Sunt tres habitus virtutum theologicarum, ſcilicet fidei, ſpei, & charitatis, quæ à Deo gratis ad informationem trium virium prædictarum infunduntur, & quibus ipſæ potentiæ diriguntur. Sunt tres actus, qui à prædictis potentiæ, mediantibus tribus habitibus ſupradictis, ſcilicet tribus virtutibus theoligicis eliciuntur, ſcilicet credere, aſſentiendo ſummæ veritati propter ſe, & ſuper omnia: ſperare, intendendo ſummæ largitati propter ſe, & ſuper omnia: diligere, complectendo ſummam bonitatem propter ſe, & ſuper omnia. Sunt tria obiecta, ad quæ tres actus egredientes à tribus potentiis virtute trium habituum terminantur. Iſta autem obiecta ſunt veritas increata, maieſtas increata, & bonitas: ita quod ſummum verum eſt obiectum fidei, ſummum arduum eſt obiectum ſpei, ſummum bonum eſt obiectum charitatis Verum, inquam, ſub ratione veri, arduum ſub ratione ardui, bonum ſub ratione boni. Et reſpiciunt hæc omnia ſtatum & meritum viatorum. Sunt etiam tria præmia, ſcilicet cognitio, ſiue intelligentia veritatis infallibilis: poſſeſſio ſiue permanentia dignitatis inamiſſibilis: dilectio ſiue complacentia bonitatis infatigabilis. Et ſic poteſt colligi ex prædictis, quod in gloria cœleſti erit præmium ſubſtantiale, conſubſtantiale, & accidentale. Subſtantiale & ex parte animæ, conſiſtit in Dei viſione aperta, Dei tentione ſecura, Dei dilectione perfecta: & hæc eſt prima ſtola. Conſubſtantiale ex parte corporis, conſiſtit in claritate, impaſſibilitate, agilitate, & ſubtilitate: & hæc eſt ſecunda ſtola. Accidentale conſiſtit in tribus aureolis, quæ non ſunt omnium ſaluandorum.

Tres dotes animæ glorioſæ.

Præmium triplex.

SANCTI BONAVENTVRÆ EX ORDINE MINORVM, S. R. E. CARDINALIS EP. ALBANENSIS EXIMII ECCLESIÆ Doctoris Pharetra.

OPVSCVLI sequentis argumentum Auctor in Proœmio satis breuiter, & dilucide explicat. In eo enim vtilitatem libri, diuisionẽ, & rationem nominis, cur scilicet Pharetra inscri- B *bitur, facile comperies. Et quoniam in hac Pharetra auctoritates Doctorum variæ reconduntur. quibus velut sagittis vtentes antiquum hostem deiicere possimus: sedula diligentia adhibita est iisdem conquirẽdis, & margini adiungendis pro commoditate legẽtium. Illud vero animaduertendum est, aliquos Doctorũ libros in Pharetra citatos, vel hoc tempore non extare, vel alio titulo in exemplaribus impressis inscribi, & olim vni Auctori ascriptos, iam hac ætate in alterius operibus recenseri. Nam, vt de singulis proferatur exemplum, libro S. Ambrosij, quem* C *S. Bonauentura Pastorale appellat, titulus est in editione Romana de Dignitate Sacerdotali, S. Augustini in Canonicum Iacobi expositio. quam Auctor citat, modo non extat. Liber de Singularitate Clericorum, quem Augustino tribuit, in operibus Cypriani connumeratur in editione Pammeliana. Quare eo recurrendum erit, vbi in margine citatur auctoritas, quo facilius in eaulgatis libris inueniatur. Nonnullæ vero auctoritates, quæ vel propter rationes tã dictas, vel quia diligentiã superarunt, reperiri nequaquã potuerunt, asterisco notatæ sunt.* D

PRÆFATIO.

IN conuersionis meæ primordio cum ob mentis recreationem auctoritates sanctorum legerẽ, & legens varias corruptiones perciperem: placuit mihi, vt ad ipsum fontem originalium recurrerem, & ob maiorẽ certitudinem, ipsemet aliqua perciperem, quæ postmodum vt sciui, ordinaui: vt quæ ad meditationem, prædicationem, disputationem ibidem essent vtilia, leuius reperi- E rentur. Hoc autem sciat lector quod reperi aliquando diuersos doctores vnum dixisse, aliquando eundem Doctorẽ idem in diuersis libris. Distinxi autem Opusculum istud per quatuor libros, vt dicatur liber primus de personarum varietate: secundus de principalium vitiorum & virtutum multiplicitate: tertius de periculosis: quartus de gratiosis. In vnoquoque libro posui qinquagintã capitula: quia talis numerus iubilei est figuratiuus. Opusculum autem istud Pharetram appellaui: quia sicut in Pharetra iacula A reponuntur, quibus hostis hostem ferit, vulnerat, & deiicit, sic & hæ variæ auctoritates fide dignorum: quas si manu operationis tenemus, hostem antiquum deiiciemus. Sciendum quoque, quod cum dico idem, non apponendo vbi, intelligendum est in priori libro antea posito fore. Originalia ista subscripta ipse excepi.

De S. Gregorio.

Moralia.
B Hum. super Ezechielem.
Regiltrum id est Epistolas.
Homilias super Euangel.
Pasturale.
Dialogum.
Cantica.

De S. Ambrosio.

De virginitate.
De viduitate.
De officiis.
De Patriarchis.
C De excessu Satyri.
De fide resurrectiooìs.
De Hexaemeron.
De figura sæculi.
De obitu Theodusij.
Apulogiam de Dauid.
Pastorale.
Sermones.
Epistolas.
Super Lucam.
Super Beati immaculati.

De S. Ioanne Chrysostom.

D Super Mathæum bis.
Super Ioannem.
De compunctione.
De militia spirituali.
De militia Christiana.
De eo quod non læditur home, oisi à seipso.
Sermones.
Epistolam.

De S. Isidoro.

Etymologias.
Synonima.
De summo bono.
E De orru & obitu antiquorum.
De nouo Testamento.

De S. Cypriano.

De duodecim abusibus.

De S. Augustino.

Ce ciuitate Dei.
De Trinitate.
De doctrioa Christiana.
De vita Christiana.
De disciplina Christiana.
De Agone Chustiano.
De confessiouibus.
De gratia ooui Testameoti.
De moribus Ecclesiæ.
De vera religione.
De consensu quatuor Euangelistarum.
De incarnatiooe Verbi.
De essentia diuinitatis.
De magistro.
De ordine disciplinæ.
De opere Mouachorum.
De singularitate Clericorum.
De octoginta tribus quæstionibus.
De sex quæstiooibus contra pagaoos.
De quæstionibus noui & veteris Testamenti.
De quioque responsionibu.
De ecclesiasticis dogmatibus.
De decem chordis.
De pastoribus.
De ouibus.
De catechizandis rudibus.
De mirabilibus sacrę Scripturæ.
De moribus Manichæorum.
De diuinatione dæmonum.
De soliloquiis.
De meditatiuoibus.
De virginitate.
De viduitate.
De buno cooiugali.
De coniugiis adulterinis.
De quantitate animæ.
De duabus animabus.
De natura boni.
De natura & gratia.
De correctiooe & gratia.
De gratia & libero arbitrio.
De libero arbitrio.
De spirito & littera.
De vita bona.
De perfectione iustitiæ.
De prædestinatione diuina.
De fide ad Petrum.
Ad Orosium.
Ad Bonifacium.
De pœnitentia.
De patientia.

De

De perseuerantia.
Regulam.
Enchiridion.
De cura pro mortuis.
De symbolo.
De ieiunio sabbati.
De vtilitate credendi.
De laude charitatis.
De vnico baptismo.
De baptismo paruulorum.
De sermone Domini in monte.
De sententia Iacobi, ad Hieronymum.
De conflictu vitiorum.
Super Genesim ad litteram.
Super Genesim contra Manichæos.
Epistolas.
Sermones.
De mendacio.
Contra mendacium.
Contra Iulianum.
Contra Adamantium.
Contra quinque hæreses.
Contra Donatistas.
Contra Epistolam fundamenti.
Contra aduersarios legis & Prophetarum.

De S. Hieronymo.

Super Isaiam.
Super duodecim Prophetas.
Epistolas.

Homilias.

De S. Bernardo.

Super Cantica.
Super Missus est.
Super Qui habitat.
Super Ecce nos.
De consideratione.
De præceptorum dispensatione.
De libero arbitrio.
De diligendo Deum.
De amore Dei.
De duodecim gradibus.
Epistolas.
Apologiam.
Meditationes.
Sermones.
Flores.

De S. Anselmo.

De similitudinibus.
Meditationes.

De Cassiodoro.

De anima.

De Seneca.

Epistolas.
De copia verborum.
De clementia.
De liberalitate.
De spiritu, & animo.
Et aliqua de aliis libris & glossis.

CAPITA PRIMI LIBRI PHARETRÆ.

D

C

PHARETRÆ LIBER PRIMVS, IN QVO De Personarum Varietate tractatur.

CAPVT I.

De Deo.

D GREGORIVS *a* in moralibus: Deus ipse manet intra omnia, ipse est extra omnia ipse supra omnia, ipse infra omnia: & superior est per potentiam, inferior est per sustentationem, & exterior per magnitudinem, & interior per subtilitatem. *b* IDEM: Deus hoc est, quod habet: æternitatem quippe habet, & ipse est æternitas: lucem habet, & lux sua ipse est. *c* IDEM Omnipotens Deus & si plerumque mutat sententiam, consilium nunquam. *d* IDEM. Omnipotens Deus, quid nobis profuturum esse valeat, sciens, dissimulat exaudire dolentium vocem, vt augeat vtilitatem, vt vita per pœnam purgetur, & quietis tranquillitas, quæ hic inueniri non valet,, alibi quæratur. *e* IDEM: Omnia humana, quæ iusta, quæ
E pulchra sunt, Dei iustitiæ & pulchritudini comparata, nec iusta, nec pulchra sunt, sed omnino sunt. *f* IDEM: Conditor noster mira dispensatione consilij, & culpas nostras respicit, & viuendi tempora impendit: vt longiora vitæ temporalis spatia aut conuerso fiant adiutorium muneris, aut non conuerso augmentum damnationis. *g* IDEM in Homiliis: Vbique nobis occurrit superna medicina, quia Deus & dedit homini præcepta, ne peccet, & tamen peccanti dedit remedia, ne desperet. *h* IDEM super Ezechielem: Omnipotens Deus, qui sibimet ipsi dissimilis nõ est, ea virtute videt omnia, qua audit omnia, & ea virtute iudicat omnia, qua creauit omnia. *a* AVGVSTINVS in epistola: Deus vbique

a Greg. li. 2. Mor. c. 8.
b Ibid. lib. 16. c. 20.
c Ibid. lib. 16. c. 4.
d Ibid. lib. 19. c. 14.
e Ibid. lib. 35. c. 2. non multum à princ.
f Ibid. lib. 17. c. 3. in fine.
g Idem hom. 25. in Euangelia circa fi. & 33 Moral. c. 1. post med.
h Idem hom. 17. in Ezech. circa med.
a Augu. epi.

57 ad Dardanum mult. an. to. 2.

que præsens est, & vbique totus præsens, nec tamen **A** vbique habitans sed in templo suo. Capitur autem habitans ab aliis plus, ab aliis minus. *b* IDEM: Deus totus oculus est, totus manus, totus pes est. Totus oculus est, quia omnia videt: totus est manus, quia omnia operatur: totus pes, quia vbique est. *c* IDEM: Nõ tantummodo in hoc nos adiuuat Deus, vt sciamus quid agendum sit, verum etiam vt amando agamus, quod discendo iam scimus. *d* IDEM dicit, Hieronymum dixisse: Videre Deum sicut est in natura sua, oculus hominis non potest. Nec solum homo, sed nec Angeli, nec Throni, nec Potestates, nec Dominationes, sed nec omne, quod nominatur. *e* IDEM de confessionibus: Pœnitet te Deus, & non doles: irasceris, & tranquillus es: opera mutas, nec mutas consilium. *f* IDEM: O quam excelsus es **B** Domine, sed humiles corde sunt domus tuæ: tu enim erigis elisos & non cadunt, quorum celsitudo tu es. *g* IDEM: Voluntas & potentia Dei, Deus ipse est. *h* IDEM super Genesi contra Manichæos: Deum dicimus tantæ bonitatis esse, tantæ iustitiæ, tantæque incorruptionis, vt neque peccet, neque alicui noceat, qui peccare noluerit, nec ipsi aliquis, qui peccare voluerit. *i* IDEM in Soliloquiis: Constanter Deo crede, eique te totum committe, quantum potes. Noli velle esse quasi proprius, & in tua potestate, sed eius clementissimi, & vtilissimi Domini te seruum esse profitere: ita enim te ad se subleuare non desinet, nihilque tibi euenire permittet, nisi quod tibi prosit, etiam si nescias. *k* IDEM de coniugiis adulterinis: Absit vt catholicus quisquam dixerit: quando suadet Spiritus sanctus, non Deum suadere: cum ipse Deus sit, & inseparabilia sint opera Trinitatis. *l* IDEM de Ciuitate Dei: Patientia Dei ad pœnitentiam inuitat malos, sicut flagellum Dei ad patientiam erudit bonos. *m* AMBROSIVS super Lucam: Nihil præscriptum, nihil circumscriptum, nihil emensum, nihil dimensum Trinitas habet: Non loco clauditur, non opinione comprehenditur, non æstimatione concluditur, non ætate variatur. *n* ISIDORVS de summo bono: Ille, qui nos malus tolerat, non dubium est, quin conuersis clementer ignoscat. *o* IDEM: Cum de Deo nec secundum quantitatem, nec secundum qualitatem, nec secundum situm, nec secundum habitum, aut motum, aliquid digne dicatur: inest tamen ei & quodam modo latitudo charitatis, qua nos & ab errore colligit, & continet in veritate. Inest ei & longitudo, qua longanimiter nos malos portat: donec emendatos patriæ futuræ restituat. Inest ei & altitudo, per quã omnem sensum, suæ scientiæ immensitate exuperat. Inest ei & profundum, quo damnandos, inferius iuxta æquitatem disponens præordinat. *p* IOANNES CHRYSOSTOMVS super Matthæum: Deus inuitus compellitur, & cum magno dolore peccatores damnare. Nõ enim sic dolet, quia & ipse ab eis offenditur: sed quia quasi violenter cogitur perdere aliquem, qui omnes cupit saluare. *q* IDEM: Deus gaudet, non de suo lucro, sed de salute nostra: tristatur non de sua iniuria, sed de nostra perditione. *r* BERNARDVS in libro de consideratione: Deus amat vt charitas, nouit vt veritas, sedet vt æquitas, dominatur vt maiestas, regit vt principiũ, tuetur vt salus, operatur vt virtus, reuelat vt lux, assistit vt pietas. *s* IDEM: Deus non partibus constat, vt corpus: nõ affectib. distat, vt anima: nõ formis substat, vt materia: non mutatur, vt omne, quod factum est. *t* IDEM super Qui habitat: Vigilat super nos indefessus, & peruigil ille singularis clementiæ oculus, non dormit neque dormitat, qui custodit Israël. Et id quidem necesse est, quia etiam non dormit, neque dormitat, qui impugnat Israël. *u* IDEM in sermonibus: Quatuor filiæ magnæ misericordiæ Dei sunt: im-

b Ibi epist. 112. ad Fortun. à med. ex Hiero. in ps. 93.
c Ibid. epist. 142. ad Fidam. post med.
d Ibi epi. 112. ad Fortunatia. ante med.
e Idem lib. 1. Confess. c. 4 to. 1.
f Ibi. lib. 11. c. 31.
g Ibid. lib. 7. c. 4
h Idẽ de Gen. con. Man li. 2. c. 29. to. 1.
i Idem in Solil. li. 1. c. 15. to. 1.
k Idem de Coniug. adul. li. 1. c. 18 post me. tom. 6.
l Idem de ciu. Dei c. 8. to. 5.
m Amb. li. 2. in Luc. c. 1. tom. 3.
n Isid. de sum. b. li. 2. c. 15. & c. 8.
o Ibid. li. 1. c. 2. sin. 6.
p Chrys. operis imperfecti Hom. 46. fere in med. to. 2.
q Ibidem.
r Bern li. 5. de cõsid. an. me
s Ibid. fere in med.
t Idem super Qui habi ser. 11. in princ.
u Idem ser. de trplici miseri cor. 4. miserati. oppo. si.

missio amaritudinis, subtractio opportunitatis, virtus resistendi, & sanitas effectus. * AVCTOR de spiritu & anima: Nemo de Dei pietate diffidat, quoniam maior est eius misericordia, quam nostra miseria: & quisquis ad eum toto corde clamauerit, exaudiet illum, quia misericors est. Tardius siquidem ei videtur esse peccatori veniam dare, quam ipsi peccatori veniam accipere. Sic enim festinat Deus absoluere tormenta compassionis suæ, quasi plus cruciet eum cõpassio miseri, quam ipsum miserum passio sui. *y* GLOSSA: Deus natura misericors paratus est, vt saluet per clementiam, quos saluare non potest per iustitiam.

x Auctor de spir. & ani. c. 6. apud Aug. tom. 3.
y Glos. Io. 5.

CAPVT II.

De Christo.

GRegorius *a* in Moralibus: Nuntiante Angelo, & aduueniente Spiritu sancto, mox Verbum in vtero, & mox intra vterum Verbum caro: & manente incommutabili essentia Verbi, quæ ei est & cũ Patre, & cum Spiritu sancto coæterna, assumpsit intra virginea viscera matris, vt impassibilis pati, & immortalis mori, & æternus ante sæcula, tẽporalis possit esse in fine sæculorum: vt per ineffabile sacramentum conceptu sancto, & partu inuiolabili secundum veritatem vtriusque naturæ, eadẽ virgo, & ancilla Domini esset, & mater. *a* Idem: Ad hoc Dominus apparuit in carne, vt humanam vitam admonendo excitaret, exem- **C** pla præbendo accenderet, moriendo redimeret, resurgendo repararet. *b* Idem: In altitudine sua diuinitas à nobis, vtpote paruulis, apprehendi nõ potuit: sed strauit se hominibus, per humanitatem, & quasi in iacentem ascendimus: surrexit & leuati sumus. *c* Idem: Qui nos existere fecit ex nihilo, etiam sine sua morte reuocare nos potuit à diabolica passione. Sed vt quanta esset virtus compassionis ostenderet, fieri pro nobis dignatus est, quod nos esse voluit: vt in semetipso, temporaliter mortem susciperet, quam à nobis in perpetuum fugaret. *d* Idem: Mos medicinæ est, vt aliquando similia similibus, aliquando cõtraria contrariis curet. Nam sæpe calida calidis, & frigida frigidis: sæpe etiam calida frigidis, & frigida calidis sanare **D** consueuit. Veniens ergo ad nos desuper medicus noster, & tantis nos inueniens languoribus oppressos, quiddam nobis simile, & quiddam nobis contrarium apposuit. Ad homines quippe homo venit sed ad peccatores iustus. *e* Idem: Is, qui propter nos minor angelis sibi extitit: æquales nos Angelis, virtute suæ minorationis fecit. Vnde & moriendo, docuit mortem non metui: resurgendo, docuit de vita confidi: ascendendo, de cœlestis patriæ hereditate gloriari. *f* Idem, super Ezechiele: Vt humanum genus à suo languore sanaret, tunc magna apparuit potentia medici, cum languor creuit ægroti. *g* Idem in Moralibus: Ad hoc vnigenitus Dei filius formã infirmitatis nostræ suscepit, ad hoc inuisibilis non solum visibilis, sed etiam despectus apparuit, ad hoc contumeliarum ludibria, **E** illusionum probra, passionum tormenta tolerauit; vt superbum non esse hominem doceret humilis Deus. *h* Idem in Registro: Descendens ad inferos Christus solos illos, per suam gratiam liberauit, qui eũ & venturum esse crediderunt, & præcepta eius viuendo tenuerunt. * Idem in Homilia: Deus qui in vtero virginis incarnatus, in mundũ sine peccato venerat, nihil contradictionis in semetipso tolerabat. *i* Ioannes Chrysostomus in sermonibus: Christus viator factus est, vt te sine labore faceret: ex muliere natus est vt præuaricationem Euæ deleret: homo appellatus est, vt te Deum vocaret: filius hominis dictus est, vt te in filium adoptaret Dei. *x* Idem: O misericordia Christi. ô Iudæ

a Greg. lib. 18. Moral. c. 27. lõge post med.
a Ibid. lib. 21. c. 5.
b Ibid. li. 16. c. 14.
c Ibid. lib. 20. c. 26. non longe à princ.
d Ibid. lib. 24. c. 2. non longe à princ.
e Ibid. li. 27. c. 8. cir. med.
f Idẽ in Ezec. Hom. 2. circ. med.
g Idem li. 34. Mor. c. 12 longe post med.
h Idem Reg. li. 6. ca. 179. ind. 15.
** Idẽ in hom. 16. in Euang. non longe à princ.*
i Chrys. hom de cruce Dominica in med. to. 3.
x Ibid. ser. de prodit. Iuda 16. e p. f.

m

ô Iudæ dementia. Ille cum triginta denariis paciscebatur, vt venderet: & Christus ei sanguinem, quem vendidit, offerebat. *a* Idem: Non sub tecto, sed sub cœlo Christus immolabatur, vt vniuersus aër in excelso immolatæ ouis odore à tetro mundaretur. Sed & terra simile beneficium sentiebat decursi de latere sanguinis stillatione mundata. *b* Ambro. eiusde virginitate: Omnia Christus est nobis. Si vulnus curare desideras, medicus est: si febribus æstuas, fons est: si grauatis iniquitate, iustitia est: si auxilio indiges, virtus est: si mortem times, vita est: si cœlum desideras, via est: si tenebras fugis, lux est: si cibum quæris, alimentum est. Gustate igitur & videte quoniam Dominus suauis est. *c* Idem super Lucam: Me illius infantiæ Christi vagiẽtis abluunt fletus: illæ lacrymæ mea delicta lauerunt. Plus igitur Domine Iesv debeo iniuriis tuis, quib. redemptus sum, quã operibus tuis quibus creatus sum. Non prodesset nasci, nisi redimi profuisset. *d* Idem: Non solum fidem firmat, sed & deuotionem acuit, quod Christus vulnera suscepta pro nobis cœlo inferre voluit, abolere noluit, vt Deo Patri nostræ pretia libertatis ostenderet. *e* Augustinus in meditationibus: Quid est Iesvs nisi Saluator? ergo propter temetipsũ esto mihi Iesvs. Noli Domine, noli sic attendere malum meum, vt obliuiscaris bonum tuum. O bone Domine, si ego commisi, vnde damnare potes, tu nõ amisisti, vnde saluare soles. *f* Idem de vera religione: Nullum peccatum committi potest: nisi cum appetuntur ea, quæ Christus contempsit, aut fugiuntur, quæ ille sustinuit. Tota itaque vita eius in terris per hominem, quem suscipere dignatus est, disciplina morum fuit. *g* Idem contra Iulianum: Caro Christi mortalitatem de mortalitate materni corporis traxit, quia mortale corpus eius inuenit: contagium vero peccati originalis non contraxit, quia concumbentia concupiscentiam non inuenit. *h* Idem: Christus in carne quidem & de carne, non tamen carnaliter, sed spiritualiter natus est. Natus est enim de Spiritu sãcto ex virgine Maria. De Spiritu sancto, vt nõ esset in illo caro peccati: ex virgine autem Maria, vt esset in eo similitudo carnis peccati. *i* Idem contra quinque hæreses: Fusus est sanguis medici, & factũ est medicamentum frenetici. *k* Idem in libro de pastoribus: Ab omnibus tentationibus te eruet Dominus: si ab illo non recesserit cor tuum. Nam ad confortandum cor tuum, venit ille pati, venit ille mori, venit sputis illini, venit spinis coronari, venit opprobria sufferre, venit postremo ligno configi. Omnia hæc ille pro te: tu nihil pro illo, sed pro te. *l* Idem de catechizandis rudibus: Omnia bona terrena contempsit homo factus Dominus Iesus, vt cõtemnenda monstraret: & omnia terrena mala sustinuit, quæ sustinenda præcepit: vt neque in illis quæreretur felicitas, neque in istis infelicitas timeretur. *m* Idem de prædestinatione diuina: Venit Filius Dei quærere, quod perierat: sanare, quod ægrotabat: erigere, quod iacebat: potestatem habens dimittere peccata: quod non debebat, donare: quod ei debebatur, ignoscere. * Idem de ordine disciplinæ: Quod hoc nostri generis corpus tantus propter nos Deus assumere atque agere dignatus est, quanto videtur vilius, tãto est clemẽtia plenius, & à quadam ingeniosorum superbia longe lateq; remotius. *n* Idẽ in Epistola: Ipsa virtus per inuiolata matris virginea viscera membra infantia eduxit, quæ postea, per ostia clausa membra iuuenis introduxit. * Idem de Verbis Domini: Multos filios Dei fecit vnicus Filius Dei: emit sibi fratres sanguine suo, probauit reprobatus, redemit venditus, honorificauit iniuriatus, viuificauit occisus. Dubitas quod dabit tibi bona sua, qui non dedignatus est suscipere mala tua. *o* Idem in sermone: Expalmatur, qui est vera palma victoriæ: spinis coronatur, qui spinas

a Ibid. ho. de Cruce. & Latrone quæ est prima inter duas huius tituli lõge ante med.
b Ambr. de Virg. ad Mar. sor. lib. 3. to. 4.
c Idem lib. 2. in Luca c. 2. to. 3.
d Ibid. lib. 10 in c. 24.
e Aug. lib. medit. c. 39 sparsim to. 9.
f Idem de ve. Relig. c. 16. 1. 1
g Idẽ con. Iulian. lib. 5. c. 9. post me. to 7
h Ibid. lib. 6. c. 8. in fi.
i Idẽ orat. de quinque hæref. c. 7. post med. to. 6.
k Idem lib. de Past. c. 5. to. 9.
l Idem lib. de cathe. rud. c. 22. to. 4.
m Idẽ de prædest. & gra. c. 13. to. 7.
n Idem epi. 3. ad Volusian. a. med. to. 2.
o Idem tract. de 4. Virtutibus charitatis post med. to. 9.

A peccatorum venit constringere: ligatur, qui soluit compeditos: ligno suspẽditur, qui erigit elisos: aceto potatur, fõs vitæ: disciplina ceditur magister aliorum: salus vulneratur, vita moritur: occidit ad tempus vitam mors, vt in perpetua vita occideretur mors. *p* Isidorus de summo bono: Christus, sicut peccatum, quod pœna dignum est, non admisit, ita pœnam peccati nostri suscepit: vt per indebitam pœnam suam, debitam aboleret culpam nostram, vt per hoc amitteret diabolus, quos reos tenebat, dum vnum interfecerat: qui nihil peccati admiserat. *q* Rabanus in libro de laude crucis: Passio Christi cœlũ sustentat, mundũ regit, tartarum perfodit. In ea confirmantur Angeli, redimuntur populi, conteruntur inimici, stabiliuntur subsistentia, B animantur viuentia, conseruantur sentientia, illustrãtur intelligentia. Inde timor ductus à pœna fideles liberat: tristitia salubria pœnitentes à peccatis mundat: concupiscentia boni virtutum fructus germinat: gaudium vitæ spe confidentes lætificat. *r* Bernardus super Cantica: In carne Christus & per carnem potenter ac patenter operatus est mira, locutus salubria, passus indigna. Per quę euidenter ostendit, quia ipse sit, qui potenter, sed inuisibiliter omnia cõdidisset, sapienter regeret, benigne protegeret. *f* Idem: Frustra huius sæculi sapientes de quatuor virtutibus cardinalibus tã multa disputauerunt, quas tamen apprehendere omnino nequiuerunt, cum illum nescierunt, qui factus à Deo est nobis sapientia, docens prudentiam: & iustitia, delicta donans: & sanctificatio in exemplum temperan- C tiæ, continẽter viuens: & redemptio in exemplum patientiæ, fortiter moriens. *t* Idem. Vtrumque mihi es Domine Iesv, & speculum patiendi, & præmium patientis: vtrumque fortiter prouocat ac vehementer accendit. *u* Idem: An ignoras quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? ad hoc siquidem diu suspendit sententiam vltionis à contemnente, vt quãdoque exhibeat remissionis gratiam in pœnitente. *x* Idẽ. Christus in carnis assumptione condescendit mihi, in culpæ vitatione consuluit sibi, in mortis susceptione satisfecit Patri. Amicus dulcis: cõsiliarius prudens, adiutor fortis. Huic securus me credo, qui saluare me velit, D nouerit, atque possit. *y* Idẽ: Iesvs mel est in ore, melos in aure, iubilus in corde. *z* Idem: Est inter oleum & nomen Iesvs similitudo, in quibusdam qualitatibus olei, quod lucet, quod pascit, quod vngit, fouet ignem, nutrit carnem, lenit dolorem, lux, cibus, medicina. *a* Vide idem de hoc nomine Iesv: Lucet prædicatum, pascit recogitatum, lenit & vngit inuocatum. *b* Idem: Ego omnino fidenter, quod ex me mihi deest, vsurpo mihi ex visceribus Domini: quoniam misericordia affluunt, nec desunt foramina per quæ effluant. Foderũt manus eius, & pedes, latusque lancea perforauerunt, & per has rimas licet mihi sugere mel de petra, oleũque de saxo durissimo. *c* Idem: Ego fratres ab ineunte E mea conuersione pro aceruo meritorum, quæ mihi deesse sciebam, mihi fasciculum hunc colligare, & inter vbera mea collocare curaui, collectum ex omnibus anxietatibus, & amaritudinibus Domini mei. Primum scilicet infantilium illatarum necessitatum: deinde laborum, quos pertulit in prædicando, fatigationum in discurrendo, vigiliarum in orando, tentationum in ieiunando, lacrymarum in compatiendo, insidiarum in colloquendo: postremo periculorum in falsis fratribus, conuitiorum, sputorum, colaphorum, subsannationum, exprobrationum, clauorum, horumque similium. *d* Idem: Petra refugium herinaciis, & te vera refugium. Vbi enim est tuta firmaque requies infirmis, nisi in vulneribus Christi Saluatoris? Tanto illic securior habito, quanto ille potentior ad saluandum. Fremit mundus, premit corpus, insidiatur diabolus, non cado: fundatus enim sum supra firmam petram.

Idem

p Isid. lib. 1. de sum. bon. c. 16. sent. 12.
q Rab. lib. 1. de lau. cru. in declarati. 2. fi.
r Bern. in Cant. ser. 6. ante med.
f Ibid. ser. 22. cir. fi.
t Ibid. ser. 47 post med.
u Ibid. ser. 9. cir. med.
x Ibi. ser. 20. paululum. à prin.
y Ibid ser. 15. post med.
z Ibid. in me.
a Ibid. inferius.
b Ibid. ser. 61. ante med.
c Ibid. ser. 43. ante med.
d Ibid. ser 91. ante med.

a Ibid. ser. 22. circa med.

a Idem: Apud Dominũ misericordia,& copiosa apud eum redemptio: prorsus copiosa, quia non gutta sanguinis, sed vnda largiter per quinque partes corporis emanauit. Quid tibi debuit facere, & non fecit? illuminauit cæcum, soluit mutum, reduxit erroneum, reconciliauit reum. *b* Idem: Omnino propter mansuetudinẽ, quæ in te prædicatur, currimus post te Domine IESV: audientes, quod non spernas pauperem, peccatorem non horreas. *c* Idem: Vult benignus dux deuoti militis vultũ & oculos in sua sustolli vulnera, vt illius ex hoc animum erigat,& exemplo sui reddat ad tolerandum fortiorem: enim vero nõ sentiet sua, dum illius vulnera intuebitur. *Idem in floribus: Sitio, inquit Dominus. Domine quid sitis? ergone te plus cruciat sitis, quam Crux? De Cruce siles,& de siti clamas,

b Ibid. post med.

c Ibid. ser. 61 prope fi.

B Sitio. Quid? vestram fidem, vestram salutem, vestrum gaudium: plus animarum vestrarum, quam corporis mei cruciatus me terret. * Idem: Quid tibi respondeam Domine: quid loquar, aut quid retribuam? Fecisti mihi de corpore tuo speculum animæ meæ. *d* Idem in sermonibus: Exinaniuit Christus semetipsum formam serui accipens, filius erat & factus est tamquam seruus. Nec solum formam serui accepit, vt subesset: sed etiam mali serui, vt vapularet,& serui peccati, vt pœnam solueret, cum culpam non haberet. *e* Idem: In passione Domini tria specialiter conuenit intueri, opus, modum, causam. Nam in opere quidem patientia, in modo humilitas, in causa charitas commendatur.

d Idem ser. de pass. Domini fer. 4. hebdomada pœnosa lõge post med.

q. Idẽ ser. eo. in prin.

e Idem ser. eo. in prin.

f Idẽ ser. 2 in die Pẽte. prope fi.

f Idem: Quam dulciter Domine IESV Christe cum

C hominibus conuersatus es: quam abundanter multa, & magna bona hominibus largiri dignatus es: quam fortiter tam indigna, quam aspera pro hominibus passus es: ita vt liceat sugere mel de petra, oleũque de saxo durissimo: duro ad verba, duriore ad verbera, durissimo ad horrenda eruces supplicia. *g* Idem: Vide nonc opera Domini, quæ posuit prodigia super terram flagellis cæsus, spinis coronatus, clauis confossus, affixus patibulo, opprobriis saturatus, omnium tamen dolorum immemor ait, Pater ignosce illis. *h* Idem: Videns Deus homines omnino carnales effectos, tantam eis dulcedinis in carne exhibuit, vt durissimi cordis sit, quisquis eum toto affectu nõ diligit. *i* Idem: An trepidas ad Christum accedere? Frater tuus est, caro tua, per omnia tentatus absque peccato, vt misericors fieret.

g Idem ser. de pass. Domi. post med.

h Idem ser. de dili. Deo fere in pri.

i Idem in ser. de Natiuitate B. Mariæ.

D * Idem: Quis cogitare sufficerit, qualiter Dominus præuenit nos, venerit ad nos, subuenerit nobis? Singularis illa maiestas voluit mori, vt viueremus: seruire, vt regnaremus: exulare, vt repatriaremus,& vsque ad seruilissima opera inclinata est, vt constitueret nos super omnia opera sua. *k* Anselmus in libro Cur Deus homo: Quatuor modis potest Deus facere hominem, aut de viro & femina, sicut assiduus demonstrat vsus: aut nec de viro nec de femina, sicut creauit Adam: aut de viro sine femina, sicut fecit Euã: aut de femina sine viro, quod nondum fecit. Vt igitur hunc quoq; modum

k Anselm. li. 2. Cur Deus homo. c. 8.

E probet suæ subiacere potestati,& hoc ad ipsum opus dilatũ esse nil conuenientius, quã vt de femina sine viro assumeret humanitatem. Vtrum autem de virginẽ aut de nõ virgine dignius hoc fiat, nõ est opus disputare, sed sine omni dubitatione asserendum est, quia de virgine nasci Deum oportebat. *l* Bernardus in Aduentu Domini: Si personam aduenientis intueor, non capio excellentiam maiestatis: Si attendam ad quos venerit, dignitatem magnitudinis expauesco. *m* Et sequitur: Venit vniuersitatis creator & Dominus ad homines, venit medicus ad ægrotos, redemptor ad venditos, ad errãtes via, ad mortuos vita: venit nõ perdere, sed saluare, soluere nõ ligare. *n* Idem: Priusquam appareret Dei humanitas, latebat eius benignitas. Apparuit enim eius potentia in rerum creatione, apparebat autem sapientia in earum gubernatione: sed benignitas

l Bern. ser. 4. de adu. Dom. in prin.

m Ibid paulo post & ser. 3. In Vigil. Natiui. Domi.

n Ex eodem ser. 6. de Epip. & ser. in die. Natalis Domini.

A misericordiæ maxime apparuit in humanitate. Apparuit gratia Dei Saluatoris. Nota. Quantumcumque te deieceris, humilior Christo non eris, esto quod pedibus incedas, fusca tunica vestiaris, pauperibus æqueris, cellam pauperum dignanter introeas: sis cæcorũ oculus, pes claudorum, manus debilium, aquam ipse comportes, ligna conscindas, fimum extrahas, vbi vinculum? vbi sputum? vbi alapæ? vbi flagellum? vbi patibulum? vbi mors?

CAPVT III.

De Eucharistia.

o Greg. hom. 17. in Euang. post med.

GRegorius *o* in Homeliis: Singulariter ad absolutionẽ nostram oblata cum lacrymis, & benigni-

B tate mentis, sacri altaris hostia suffragatur: quia is, qui in se surgens a mortuis iam non moritur, adhuc per hanc in suo mysterio pro nobis iterum immolatur. *p* Idem in Dialogis: Quis fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad sacerdotis vocẽ cœlos aperiri, in illo Iesu Christi mysterio Angelorum choros adesse, summis ima sociari, terrena cœlestibus iungi, vnum quoddam ex visibilibus & inuisibilibus fieri? Sed necesse est, cum hæc agimus, nosmetipsos Deo in cordis contritione mactemus. Idem infra, capitulo de muliere: Nota duo. Idem etiam capitulo de coniugatis: Si quis sua: *q* Ioannes Chrysostomus super Ioanne: Vbicumque viderint sanguinem Dominicum, fugiunt quidem dæmones, concurrunt autem Angeli:

p Idem lib. 4. c. 58. & 59.

q Chrysost. hom. 61. ad populũ Antiochenum tom. 5.

C hic sanguis effusus, omnem orbem terrarum lauit. * Idem in sermone: Indigna & fucata mentis mysteriorum celebrantibus secreta, à diabolo præparantur insidiæ, qui magis ac magis à se mutantur, qui non æquo animo communicare festinant. * Idem: Sicut corporalis cibus, cum ventrem inuenerit aduersis humoribus occupatum, amplius lædit, magis nocet, nullum præstat auxilium: ita & spiritualis cibus si aliquẽ reperit malignitate pollutum, magis eum perdit, non sua natura, sed accipientis vitio. *r* Hieronymus in Epistola: Vtinam omni tempore ieiunare possemus, quod in actibus Apostolorum diebus Pentecostes & die Do-

r Hier. Epist. 28. ad Lucinium in fin. to. 1.

D minico Apostolum Paulum, & cum eo credentes fecisse legimus. Eucharistiam quoque absque condemnatione nostri,& pungente conscientia semper possemus accipere. *s* Augustinus de Ecclesiasticis dogmatibus: Quotidie Eucharistiæ communionem accipere, nec laudo, nec vitupero: omnibus tamen Dominicis diebus communicandũm hortor, si tamen mens in affectu peccandi non sit. *t* Idem de Ciuitate Dei: Corporis, & sanguinis Christi sacrificium successit omnibus illis sacrificiis veteris testamenti, quæ immolabãtur in vmbra futuri. Et post: Pro illis omnib. sacrificiis, & oblationibus, Corpus Christi offertur, & participantibus ministratur. *u* Bernardus in legenda S. Malachiæ: Eucharistiæ plane sacramentum potens est pec-

s Aug. de Eccles. dog. c. 54. to. 3.

t Idẽ de Ciu. Dei li. 17. c. 20. to. 5.

u Ber. in vita S. Mala. Episc. logissimè ante med.

E cata consumere, debellare obuias potestates, inferre cœlis reuertentes de terra.

CAPVT IV.

De Cruce.

x Greg. hom. 6. in Ezech. cir. med.

GRegorius *x* super Ezechielem: Redemptor noster, ad passionẽ ductus, lignũ sibi crucis ipse portauit. Et sic in sacrificio pro nobis ex humanitate est mortuus, vt tamen immortalis maneret ex diuinitate. *y* Ambrosius super Beati immaculati: Crux est opprobrium perfido, fideli autem gloria, redemptio, resurrectio est: quia pro nobis passus est Dominus, illa nos redemit sanguine, illa ad paradisum resurrectione vocauit. *z* Ioannes Chrysostomus in sermonibus: Crux nobis totius beatitudinis causa est, hæc nos à cæcitate

y Ambr. in Ps. 118. octonario 21. in fi. tom 2. edi. Rom.

z Chrys. hom. 1. de Cruce & latrone to. 3.

libe

liberauit erroris, hæc è tenebris reddidit luci, hæc debellatis inimicis quieti perpetuæ nos sociauit, hæc alienatos Deo coniunxit, hæc nos peregrinos existétes cœlorum ciues ostendit. *a* Idẽ: Crux spes Christianorum, crux resurrectio mortuorum, crux cæcorum dux: crux desperatorum vita, crux claudorũ baculus, crux consolatio pauperum. Et post. Crux adolescẽtium pædagogus, crux sustentatio inopum, crux spes desperatorum, crux nauigantium gubernator, crux periclitantium portus, crux obsessorum murus. Et infra: Crux insensatorum sapientia, crux libertas seruorũ, crux imperitorũ Philosophia, crux lex impiorum, crux Prophetarum præconizatio, crux annunciatio Apostolorum, crux martyrum gloriatio, crux monachorum abstinentia, crux virginum castitas, crux gaudium sacerdotum, crux Ecclesiæ fundamentum. *b* Augustinus super Psalmos: Crux finita est in pœna, sed infinita semper manet in gloria, à locis suppliciorũ fecit transitũ ad frontes Imperatorum. Qui tantum honorem dedit pœnis suis, quid seruat fidelibus suis? *c* Isidorus de summo bono: Quocumque ô mẽs procellis mundi inuolueris, lignum conscende crucis, vt à mari, idest, a tempestate huius sæculi libereris: * Bernardus in floribus. In cruce pendet omnis fructus vitæ: quia ipse est arbor vitæ, quæ est in medio paradisi: ipsa est lõgitudo & latitudo, sublimitas, & profundũ. Ipsa bonos colligit & remunerat: ipsa malos dispergit & cõdemnat: ipsa est mœstorum cõsolatio, esurientium refectio, perfectorum gloriatio. *d* Rabanus de laude crucis: In cruce insinuatur à morte redẽptio, demonstratur sancta morũ conuersatio, intimatur omnium virtutum perfectio, promittitur ad æternam vitã ingressio, æternæ beatitudinis speratur adeptio, & veræ felicitatis acquisitio. *e* Idem: In te crux S. Angeli gaudia sua accumulata cõspiciunt, in te homines vita salutis suæ cognoscunt, in te inferi iustam retributionem fraudis suæ percipiũt. Omnib. es æqua, omnibus bona, omnibus iusta. Præterita renouas, præsẽtia illustras, futura præmonstras, perdita requiris, quæsita inuenis, inuenta custodis. *f* Idem: Tu S. Crux peccatorũ remissio, pietatis exhibitio, meritorum augmẽtatio. Infirmorum remedium, laborantium auxilium, & lassorum refrigerium. Sanorum incolumitas, quietorum serenitas, fortunatorum felicitas. *g* Idẽ: Tu S. Crux cura ægrotos medicans, tu gaudium mœstos cõsolans, tu sanitas dolentes lætificans, tu status credentium recte, tu firmitas operantiũ bene, tu beatitudo perseuerãtiũ rite, sancta, pia, bona, iusta. *h* Cassiodorus super Psalterium: Crux est humilium inuicta tuitio, superborum abiectio, victoria Christi, perditio diaboli, infernorum destructio, cælestium reformatio, mors infidelium, vita iustorum.

a Idẽ Hom. de cruce circ. med. to. 3.
b Aug. enar. in Psal. 36. conci. 2. de 2. p. eius Ps lõge an. med. 8.
c Isid. de sũ bo. li. 3. c. 22. sen. 2.
d Raba. lib. 1. de Lau. cruc. in Declarat. 17. figura.
e Ibid. in declarati. 21. figur.
f Ibidem.
g Ibidem.
h Cass. in Ps. 4. Vers. signatum est super nos.

CAPVT V.

De B. Maria.

Gregorius *i* in registro: Deum vnigenitus Dei existẽs ante sæcula, ex Mariæ vtero natus est homo, inuestigabili miraculo, facta est & ancilla hominis per diuinitatem, & Mater Verbi per carné. *k* Idẽ in moralibus loquẽs de verbo illo, Lucæ primo: Virtus altissimi obũbrabit tibi: Quia vmbra nõ aliter exprimitur nisi per lumen & corpus, virtus altissimi obumbrabit Mariæ: quia in eius vtero lux incorporea corpus sumpsit. Ea qua videlicet obũbratione, omne in se refrigerium mentis accepit. *l* Idem: Christus, non operante coitu, sed Spiritu sancto superueniente, conceptus est. Natus autem materna, viscera & fœcunda exhibuit, & incorrupta seruauit. *m* Ambrosius de virginibus: Talis fuit Maria, vt eius vnius vita, omniũ disciplina sit. *n* Idẽ: Quicumq; sibi Mariæ exoptat præmiũ, eius imitetur exemplum. *o* Idem: Vidit Maria resurrectionẽ Domini, & prima vidit, & credidit: vidit & Maria Magdalena, quãuis adhuc ista nutaret. *p* Idem: Virgo erat Maria non solum corpore, sed & mente, quæ nullo doli ambitu sincerũ adulteraret affectũ, corde humilis, verbis grauis, animo prudens, loquendi parcior, legendi studiosior, non in incerto diuitiarum, sed in prece pauperum spem ponens, intenta operi, verecunda sermone. *q* Idem: Quando læsit Maria vultu parentes? quãdo dissensit à propinquis? quando fastidiuit humilem? quando derisit debilem? quando vitauit inopem? eos solum solita erat cœtus virorum inuisere, quos misericordia non erubesceret, non præteriret verecundia. *r* Idem: Nihil torum in oculis Mariæ, nihil in verbis procax, nihil in actu inuerecundũ, non gestus fractior, non incessus lasciuior, nõ vox petulantior, vt ipsa corporis species, simulacrũ fuerit mẽtis, figura probitatis. *s* August. contra quinque hæreses: Sicut in transitu Mariæ non est corrupta virginitas, sic in ea non est maculata maiestas. *t* Idem: Vnde sordes in Maria, quæ nec concipiendo, libidinem, nec pariendo, passa est dolorem? Vnde sordes in domo, ad quam nullus habitator accessit? Solus ad eam fabricator eius & Dominus venit. *u* Idem: Eua inobediens meruit pœnã. Maria obediendo consecuta est gratiam: illa gustando prohibitũ, maledicta: hæc credendo Angelo, benedicta. *x* Idem de virginitate: Beatior Maria percipiendo fidẽ Christi, quam concipiendo carnem Christi. *y* Idem: Materna propinquitas nihil Mariæ profuisset, nisi felicius Christum corde, quã carne gestasset. Ipsa quoque virginitas ideo gratior, & acceptior: quia non eam conceptus Christus viro violaturo, quam conseruaret, ipse præripuit, sed priusquam conciperetur, iam Deo dicatam, de qua nasceretur, elegit. *z* Idem Quomodo (inquit) fiet istud, quoniam virum non cognosco? Quod profecto non diceret nisi Deo virginẽ se ante vouisset. Sed quia hoc Israëlitarum mores adhuc recusabant, desponsata est viro iusto, non violenter ablaturo, sed potius contra violentos custodituro, quod illa iam vouerat. *a* Idem in sermonibus: Vera ratione censeo confitendum. Mariam in Christo & apud Christũ esse. In Christo, quia in ipso viuimus, mouemur, & sumus: apud Christũ gloriosæ ad æternitatis gaudia assumptã, benignitate Christi honoratius susceptam ceteris, atque ad communem vilitatem non esse adductam post mortem, putredinis videlicet, vermis, & pulueris. Beatus Bartholomæus vt habetur in legenda: Hæc prima inter feminas constituit hoc in corde suo, vt diceret Deo: Domine offero tibi virginitatem meam, cum hoc à nullo homine, nec verbo didicisset; nec exemplo ad imitationem inuitata fuisset. Hieronymus in *b* sermone: Sicut in comparatione Dei nemo bonus, ita etiam in comparatione Matris Domini nulla feminarum inuenitur perfecta, quamuis virtutibus eximia comprobetur. *b* Idem: Totam repleuerat Spiritus sancti gratia, totã incanduerat diuinus amor: ita vt in ea nihil esset, quod mundanus violaret affectus, sed ardor continuus & ebrietas perfusi amoris. *d* Idem: Quidquid in Maria gestum est, totũ puritas & simplicitas, totum veritas & gratia fuit, totum misericordia, & iustitia, quæ de cælo prospexit. *e* Idem: Maria quia mẽte passa est, plus quam martyr fuit. Nimirum quoniã eius dilectio amplius fortis quã mors: quia mortẽ Christi suam fecit. *f* Idem: Si Spiritu Dei omnis virtus Angelorum constat, beatam & gloriosam Virginem, in quã superuenit Spiritus sanctus & Deus totus, ita vt portaretur nouem mensibus in eius vtero, creditur ampliora promeruisse virtutum priuilegia, & percepisse gratiam ab Angelis etiam collaudatam. *g* Idem: Si in domo patris mansiones multæ sunt, credimus splendidiorem domum matri filium præstitiise, quam olim ædificauit sibi domum, subnixam columnis septem. *h* Ioannes Chrysostomus super

i Greg. Regist. lib. 9 indict. 4 c. 61.
k Idem Mor. li. 33. ca. 3. in princ.
l Ibid lib. 24. Moral. c. 2.
m Ambr. de Virg. lib. 2. ante med. c. 4.
n Ibidem.
o Ib. li. 3. lõge ante med.
p Ib lib 2 non multum à prin.
q Ibidem.
r Ibidem.
s Aug. orat. de quin. hæres. c. 5 to. 6.
t Ibidem.
u Ibidem.
x Idem lib. de Virg. sancta c. 3 to. 6.
y Ibidem.
a Ibid. c. 4.
a Ibid. Tract. de assumpt. B. Mar c. 8. to. 9 & est ser. 34. de Sanctis.
b Hieron. in ser. de assump. B. Mar to. 9. quem ser. alij Sophronio ascribunt.
c Ibidem.
d Ibidem.
e Ibidem.
f Ibidem.
g Ibidem.
h Chrys hom. 1. in Matt. oper. imp. t. 2.

Matthæum: O inæstimabilis laus Mariæ, magis credebat Ioseph castitati eius, quã vtero eius, & plus credidit gratiæ quam naturæ. Conceptionẽ manifestam videbat, & fornicationem suspicari non poterat: possibilius esse credebat mulierẽ sine viro posse cõcipere, quam Mariam posse peccare. *a* Idem: Comessatrix aut viniolenta nunquam Maria fuit, non leuis, non otiosa, non cãtatrix, non turpium verborũ amatrix, sicut solent plerumque puellæ, quæ libenter talia, aut loquuntur, aut audiunt: nõ super virũ oculos suos extulit, aut infixit aspectum. *b* Isidorus de nouo testamento: Maria, quæ interpretatur domina siue illuminatrix, clara stirpe Dauid, virga Iesse, hortus conclusus, fons signatus, mater Domini, templum Dei viui, sacrariũ Spiritus sancti. *c* Beda in homiliis: Iure Angelico aspectu simul, & affatu meruit perfrui, quæ Angelicã vitam studuit imitari. *d* Idem: Decebat vt sicut, per superbiam Euæ mors intrauit, ita per humilitatem Mariæ panderetur introitus. *e* Ioann. Damasc. Maria in domo Dei plantata, & impinguata Spiritu sãcto, vt oliua fructifera omnis virtutis habitaculum facta est, ab omni vitæ huius vitio, & carnali desiderio mente desistẽs, & ita virginem animam obseruans cũ corpore, quod decebat eam Deum in sinu suo suscipere. *f* Bernardus super Cãtica: Sagitta electa est amor Christi, quæ Mariç animam non modo confixit, sed etiam totaliter pertransiuit: vt nullam in pectore virginali particulã vacuam amore relinqueret; sed toto corde, tota anima, tota virtute diligeret, & esset gratia plena. *g* Idẽ super Missus est: In periculis, in angustiis, in rebus dubiis, Mariam cogita, Mariam inuoca, non recedat ab ore, non recedat à corde, & vt impetres orationis suffragium, non deseras conuersationis exemplum. Ipsam enim sequens non deuias, ipsam rogans non desperas, ipsam cogitãs non erras: ipsa tenẽte, non corruis, ipsa protegente non metuis, ipsa duce non fatigaris, ipsa propitia securus ad gratiam peruenis. *h* Idem: Quod Moysi monstratum est in rubo & igne, Aaron in virga & flore, Gedeon in vellere & rore: hoc aperte Salomon præuidit in forti muliere, & eius pretio: apertius præsciuit Hieremias de femina & viro: apertissime Isaias declarauit de virgine & Deo: & Gabriel tandem exhibuit ipsam virginem salutando. *i* Idem: Ipsa conteret caput tuum, &c. Cui hæc victoria seruata est nisi Mariæ? ipsa proculdubio caput contriuit venenatum, quæ omnimodam maligni spiritus suggestionem tam de carnis illecebra, quam de mentis superbia deduxit ad nihilum. *k* Idem: Audi filia & vide, &c. Inclinauit Maria aurem suam, videlicet ad obedientiam, & cor suum ad disciplinam, & oblita est populũ suum & domum patris sui: quia nec populum augere prolis successione, nec domui patris sui relinquere curauit heredem, sed quidquid honoris in populo, quidquid de paterna domo rerum terrenarum habere potuisset, omnia arbitrata est quasi stercora, vt Christũ lucrifaceret. *l* Idem: Ipsa est nobilis illa stella ex Iacob orta, cuius radius vniuersum orbem illuminat, cuius splendor in supernis præfulget, & inferos penetrat, terram etiam perlustrans, & calefaciens magis mentes quam corpora, fouet mentes & excoquit vitia. *m* Idem in Epistola: Fuit proculdubio mater Domini ante sancta, quam nata, nec fallitur omnino sancta Ecclesia sanctum reputans ipsum natiuitatis diem. *n* Idem: Decuit reginam virginum singularis priuilegio sanctitatis absque omni peccato ducere vitam, quæ dum peccati mortisque pareret peremptorem, munus vitæ & iustitiæ omnibus obtineret. *o* Idem: Si ante conceptum suum sanctificari minime potuit quoniam non erat: sed nec in ipso conceptu, propter peccatum, quod inerat: restat quod post conceptum in vtero iam existens, sanctificationem accepisse credatur. *p* Idem in sermone: Sileat misericordiam tuam, ô Beata virgo, si quis inuocatam eam in necessitatibus suis sibi meminerit defuisse. Nos quidem seruuli tui ceteris in virtutibus congaudemus tibi, sed in hac potius nobis ipsis. Laudamus enim virginitatem tuam, & humilitatem miramur, sed misericordia miseris sapit dulcius: quia misericordiam complectimur charius, recordamur sæpius, crebrius inuocamus. Hæc est enim illa, quæ totius mundi reparationem obtinuit, & salutem omnibus impetrauit. *q* Idem: Quis misericordiæ tuæ, ô Benedicta, longitudinem, latitudinem, sublimitatem & profundũ queat inuestigare? Nam longitudo eius vsque ad nouissimum diem inuocantibus eam subuenit vniuersis. Latitudo eius replet orbem terrarum, vt tua quoque misericordia plena sit omnis terra. Sic & sublimitas eius ciuitatis supernæ inuenit restaurationem: & profundum eius sedentibus in tenebris & in vmbra mortis obtinuit redemptionem. *r* Idem: Maria omnibus omnia facta est, sapientibus & insipiẽtibus copiosissima charitate debitricem se fecit, omnibus misericordiæ sinum aperuit, vt plenitudine illius accipiant vniuersi: captiuus redemptionem, æger curationem, tristis consolationem, peccator veniam, iustus gratiam, Angelus lætitiã, denique tota Trinitas gloriam, filij persona carnis humanæ substantiam. * Idem: Fuit Beata Virgo fortis in proposito, temperans in silentio, prudens in interrogatione, iusta in confessione. *s* Idẽ: In te sola Beata Virgo rex ille diues & prędiues exinanitur, & excelsus humiliatur, & immensus abbreuiatur, & ab Angelis minoratur, verus denique Deus & Dei filius incarnatur. Sed quo fructu? Nempe vt omnes eius paupertate locupletemur, eius humilitate subleuemur, eius minoratione magnificemur, eius incarnatione adhærentes Deo, incipiamus vnus esse spiritus cum eo. * Idem: Mariam salutans Angelus, non solum plenam gratia, sed etiam adhuc superuenturum in eam asserit Spiritum sanctum. Ad quid, nisi vt, adueniente iam Spiritu, plena sibi, eodem superueniente, nobis quoque superplena & supereffluens fieret? *t* Idem: Aduocatam permisit peregrinatio nostra, quæ tamquam iudicis mater, & mater misericordiæ, suppliciter & efficaciter salutis nostræ negotia pertractabit. *u* Idem: Filioli Maria peccatorum scala, Maria mea maxima fiducia est, hæc tota ratio spei meæ. Quid enim? Potestne filius aut repellere te, aut sustinere repulsam, non audire, aut non audiri filius? Neutrum plane. Inuenisti, ait Angelus, gratiam & sola est gratia, qua egemus. *x* Idem: Non in sola Mariæ taciturnitate commendatur eius humilitas, sed euidentius resonat in sermone. Audierat, quod ex te nasceretur sanctum, vocabitur filius Dei, & nihil aliud quam ancillam eius se esse fatetur. *y* Anselmus de conceptu virginali: Decebat enim vt illius hominis cõceptio de matre purissima fieret, vt ea puritate qua maior sub Deo nequit intelligi, virgo illa niteret, cui Deus Pater vnicũ filium, quem de corde suo æqualem sibi genuit, & tamquam seipsum diligebat, ita dare disponebat. * Idem in libro orationũ: Sicut ô beatissima omnis à te auersus, & à te despectus, necesse est, vt intereat: ita ad te omnis conuersus, & à te respectus, impossibile est vt pereat. * Idem: O femina mirabiliter singularis, & singulariter mirabilis, per quam elementa renouantur, inferna remediantur, homines saluantur, Angeli reintegrantur. O femina plena & superplena gratia, de cuius plenitudinis exundantia respersa sic reuirescit omnis creatura. O virgo benedicta, per cuius benedictionem benedicitur omnis creatura, non solum creatura à creatore, sed etiã creator à creatura. * Idem circa soliloquium: Loquantur domina, beneficiis tuis plenum esse mundum, inferna penetrant,

a Ibid. paulo supra.
b Isid. de vita & morte Sanct. no. testa. ca. 65.
c Beda homil. in festo annunc. B. Mar. to. 7.
d Ibi hom. in sexta feria 4. temporum Decemb.
e Damasc. de fide orth. lib. 4. cap. 15.
f Bern. in Cant. serm. 29. in fi.
g Idem ho. 2. sup. Missus.
h Ibid. circa med.
i Ibid. ante med.
k Idem hom. 3. super Missus est.
l Idem hom. 2. super eod. in fi.
m Idem Epi. 174. ad Canonicos Lugdunen. ante med.
n Ibid. paulo post.
o Ibid. prope fin.
p Idẽ ser. 4. in Assumpt. B. Mar. in fi.
q Ibid. post pauca.
r Idem ser. 2. de B. Vir. ex ver. Apo. 12
s Idẽ ser. 3. in Ann. Dom. post med.
t Ibid. ser. 1. de Assumpt.
u Idem ser. in nati. B. Mariæ ante med.
x Idem ser. 2. de B. Virg. Maria ex ver. Apo. 12
y Ansel. de concep. Vir. ex pec. orig. cap. 18.

penetrant, cœlos superāt per plenitudinem enim gratiæ tuæ, & quæ in inferno erant se lætantur liberata, & quæ supra cœlum sunt, se gaudent restaurata.

CAPVT VI.

De Angelis.

a Greg. lib. 28. Mor. c. 2. post med.

GRegorius *a* Moralibus: Nisi Angeli quædam nobis interna nunciantes ad tempus ex aere corpora sumerent, exterioribus profecto nostris obtutibus non apparerent: nec cibos cum Abraam caperent, nisi propter nos solidum aliquid ex cœlesti alimento gestarēt.

b Ibid. lib. 9. cap. 10.
c Ibid. lib. 17. cap. 8.
d Ibid. lib. 2. cap. 2. paulo post med.

b Idem: Diuinitatis celsitudinem quamuis subleuatæ videant, nec virtutes tamen Angelicæ comprehendunt. *c* Idem: Certa Angelorum ministeria dispensandis quibusque gentibus sunt prælata. *d* Item: In hoc est nunc natura Angelica à nostræ naturæ conditione disiuncta, quod nos & loco circumscribimur, & cæcitatis ignorantia coarctamur: Angelorum vero spiritus, loco quidem circūscripti sunt, sed tamen eorum sciētiæ longe super nos incōparabiliter dilatantur. Interius exteriusque sciendo distenti sunt, quia ipsum fontem scientiæ contemplantur.

e Idem homil. 34 in Euang.
f Aug. lib. 11. de Ciu. Dei cap. 31. in fi.

e Idem in homilia: In hominibus omne iudicium per Angelos exhibetur. *f* Augustinus de Ciuitate Dei: Sancti Angeli, quorum societati & congregationi in hac peregrinatione laboriosissima suspiramus, sicut habent permanendi æternitatem, ita cognoscēdi facilitatē, & requiescendi felicitatem.

g Chrysost. hom. de diuite m. c. 16. Luc. tom. 2.

g Ioann. Chrysost. in sermone: Factum est, vt moreretur mendicus, & deportaretur ab Angelis in sinum Abraæ. Tantæ pœnæ pauperis sic repēte delitiis commutātur, vt portaretur ab Angelis, & induceretur in paradisum, ne saltē ambulās pauper Lazarus laboraret. Portatur post tantos labores, quia prius defecerat: & portatur ab Anglis. Nun enim sufficerat ad portandū pauperē vnus Angelus, & propterea plures veniunt, vt chorum lætitiæ faciant.

h Idem hom. 3 in Epist. ad Heb. ante med. c. 4.

h Idem super Epistolam ad Hebræos: Intellige quantus honor nobis existit, vt ad nos sicut ad amicos ministros Angelos suos destinet Deus. Quamuis enim multum intersit inter Angelos & homines, propinquos tamen nobis eos fecit Deus: quia nostræ saluti student, propter nos discurrunt, nobis suo funguntur officio.

i Isidor. de sum. bo. li. c. 12. sen. 24.
k Ibid sen. 1.

i Isidorus de summo bono: Inest Angelis mutabilitas in natura, sed facit eos incorruptos charitas sempiterna. *k* Idē: Inter Angelos distantia potestatum est, & pro graduum dignitate ministeria eisdem sunt distributa, aliisque alij præferuntur tam culmine potestatis, quā scientia veritatis. Hier. infra in capitulo de homine: Magna dignitas.

l Ber ser. 30 in Can ante med.
m Ibid. ser. 7. in fin.

l Bernardus super Cantica: Gaudent Angeli in cōuersione & pœnitentia peccatorum, salutem hominū sitientes, lachrymæque pœnitentium vinum eorum. *m* Idem: Nō ambigo, quin Angeli gratanter in palatio colligant, quem tam gratanter in sterquilinio visitant. Denique lætati sunt in conuersione peccatorum, & in assumptione præmiorum non agnoscent?

n Idem Epist 78. ad Eugen. abb. ante med.

n Idem in Epistola: O si quis haberet oculos apertos, quos orādo Propheta puero reuelauit, videret proculdubio quemadmodum præueniunt Principes coniuncti psallentibus, in medio iuuencularum tympanistriarum: videret, inquam, qua cura, quoue tripudio, inter sunt cantantibus, assunt orantibus, insunt meditātibus, supersunt quiescētibus, ordinantibus & procurantibus præsunt.

o Idem ser. 12 post medium.

o Idem super Qui habitat: Quid sub tantis custodibus timeamus? nec enim superari, nec seduci, minus autem seducere possunt, qui custodiunt nos in omnibus viis nostris: fideles enim sunt, prudentes sunt, potentes sunt.

p Glossa in Prou. 25. post med.

p Glossa: Quotidie Angeli de terra longinqua, idest, de superna patria descendentes, in mundo iustos, vel inter tentationes spe cœlestium roborant, vel, finito certamine, ad palmā retributionis inducūt.

q Gloss. in Num. 25.

A *q* Glossa: Adest vnicuiq; nostrū Angelus bonus, qui regat, moneat, qui pro actib. nostris corrigēdis, & miserationib. nostris exposcēdis quotidie videat faciē Dei.

De distinctione nouem ordinum.

r Greg. Homil. 34. in Euang. ante med.

r Gregorius in homiliis: Hi, qui minima nunciant Angeli: qui vero suprema anunciant, Archangeli vocantur. Hinc est, quod ad Mariam virginem non quilibet Angelus, sed Gabriel Archāgelus mittitur. Et infra: Virtutes vocantur hi nimirum spiritus, per quos signa, & miracula frequenter fiunt. Potestates vocātur hi, qui hæc potētius in suo ordine perceperūt, vt eorū ditioni virtutes aduersæ subiectæ sint, quorū potestate refrenantur: ne corda hominum tantum tētare præualeant quantum volunt. Principatus quoque vocantur, B qui & ipsis quoq; bonis Angelorū spiritibus præsunt, qui subiectis aliis, dum quæcunque sunt agēda disponunt, eis ad explenda diuina mysteria principātur. Dominationes vocātur, qui etiam potestates principatuū dissimilitudine alta transcendit. *Subinfert* Ea ergo Angelorum agmina, quæ mira potentia præeminent pro eo, quod eis cetera ad obediendum subiecta sunt, dominationes vocātur. Throni quoque illa agmina sunt vocata, quibus ad exercendum iudicium, semper Deus omnipotēs præsidet. *Et infra*: Et sublimiora illa agmina ideo Cherubin vocata sunt: quia tanto perfectiori scientia plena sunt, quanto claritaté Dei vicinius cōtemplantur: vt secundum creaturæ modum eo plenius omnia sciant, quo visioni conditoris sui per meritum dignitatis appropinquant. Seraphin autē ardentes vel C incendētes vocantur, quæ quia sic Deo coniuncta sūt, vt inter hæc, & Deū nulli alij spiritus medij intersint, tanto magis ardent, quanto hunc vicinius vidēt.

s Ibid. circa med.

s Idē in eadem homelia: Distinctæ conuersationis singulorum hominū distinctis ordinibus congruunt, & in eorum sortem vel ordinē per conuersationes similitudinem deputantur. Nā sunt plerique qui parua capiunt, sed tamen hæc eadem parua pie annunciare fratribus non desistunt. Isti itaque in Angelorum numerū currunt. Et sūt nonnulli, qui diuinæ largitatis munere refecti, secretorum cœlestium summa non solum capere præualēt, sed etiam aliis nūciare. Quo ergo isti nisi in Archangelorum numerum deputantur? Et sunt alij, qui faciunt mira, signa valenter operantur. Quo ergo isti nisi ad supernarum virtutum sortem, & numerum D congruūt? Et sunt nonnulli, qui etiam de obsessis corporibus malignos spiritus fugāt, eosq; iure orationis & vi acceptæ potestatis eiiciunt. Quo itaq; isti per meritū suum, nisi inter potestatū cœlestiū numerū sortē sortiūtur? Et sunt nōnulli, qui acceptis virtutibus etiā electorum hominum merita transcendunt, cumque & bonis meliores sint, electis quoq; fratribus principātur. Quo ergo isti sortem suam nisi inter principatuū numerum acceperunt? Et sunt nonnulli, qui sic in semetipsis cunctis vitiis omnibusque desideriis & illecebris dominantur, vt ipso iure mundiriæ dij inter homines vocentur. Quo ergo isti nisi inter numerū Dominationum currunt? Et sunt nōnulli, qui dū sibimet- E ipsis vigilanti cura dominantur, dū se sollicita intentione discutiunt, diuino timori semper inhærētes, hoc in munere virtutis accipiūt, vt iudicare & regere alios possint: quorum profecto mentibus diuina cōtemplatio præsto est, in his velut in throno suo Dominus præsidens, aliorum facta examinat, & cuncta mirabiliter de sua sede dispensat. Quid ergo isti nisi throni sui cōditoris sunt? Quia vero Cherubin plenitudo scientiæ dicitur, & Paulo dicēte, didicimus quia plenitudo legis est charitas, omnes, qui Dei ac proximi charitate ceteris amplius pleni sunt, meritorū suorū sortē inter Cherubin numeros perceperunt. Et sunt nonnulli, qui supernæ contemplationis amore accensi, in solo conditoris sui desiderio anhelant, nil iam in hoc mun-

Rom. 13.

do cupiunt, solo æternitatis amore pascuntur, terrena quæque abiiciunt, cuncta temporalia mente transcendunt, amant & ardent, atque in ipso suo amore requiescunt: amando ardent, loquendo & alios accendunt, & quos verbo tangunt, ardere protinus in Dei amore faciunt. Quid ergo istos nisi Seraphin dixerim, quorum cor in ignem conuersum lucet & vrit?

CAPVT VII.

De Homine.

a Greg. hom. 8. in Euan. cir fin.
b Idem Mor. lib. 4. ca. 26.

GRegorius *a* in homeliis: Curemus fratres charissimi, ne qua nos immunditia polluat, qui in æterna præsentia & Dei ciues & Angelis æquales sumus, vindicemus motibus dignitatem nostram. *b* Idem in Moralibus: Ad hoc in paradiso homo positus fuerat, [B] vt si se ad conditoris sui obedientiã vinculis charitatis astringeret, ad cœlestem patriam Angelorũ quandoque sine carnis morte transiret. Sic namque immortalis est conditus, vt si non peccaret, etiam mori non potuisset, atque ex merito liberi arbitrij beatitudinem illius regionis attingeret, in qua vel peccare, vel mori non potuisset. *c* Idem: Homo ab humo appellatus est, & quo modo valet esse sine macula, qui sponte sua ad infirmitatem concidit factus de terra? *d* Idem: Non se despetet humana fragilitas: vnigeniti sanguinem consideret, & in pretio suo conspiciat, quam magna est, quæ tanti valet. *e* Augustinus de adulterinis coniugiis: Indignantur viri, si audiant adulteros viros pendere similes adulteris feminis pœnas, cum tanto grauius eos puniri oportuit, quanto magis ad eos pertinet, & [C] virtute vincere, & exemplo regere feminas Christianas. * Idem de Trinitate: Iustitiam sibi dare non potest homo, quam perditam non habet. Hanc enim cum homo conderetur, accepit, & peccando vtique perdidit. *f* Idem de libero arbitrio: Ex quo incipit homo præcepti esse capax, ex illo incipit posse peccare. Duobus autem modis peccat, antequam fiat sapiens: si aut non se accommodet ad accipiendum præceptum, aut cum acceperit non obseruet. * Idem de Ciuitate Dei: Infantia quidem hominis non à risu, sed à fletu orditur hanc lucem, quid malorum ingressa sit nesciens, prophetat quodam modo. * Idem: Puer à ploratu [D] incipit, nec ridere potest. Propheta calamitatis, lacrymæ sunt testes miseriæ: non adhuc loquitur & iam prophetat. Erubescant cantatrices ibi non flere, vbi infans, qui non est vnius diei, prædicat esse flendum. *g* Idem super Genesi contra Manichæos: Omnium animalium corpora siue quæ in aquis, siue quæ in terra viuunt, inclinata sunt ad terram, & non sunt erecta sicut hominis corpus. Quo signatur etiam animum nostrũ in superna sua, id est, in æterna spiritualia erectum esse debere. *h* Hieronymus in Matthæum: Magna dignitas animarum, vt vnaquæque habeat ab ortu natiuitatis in custodiam sui Angelum delegatum. * Ioann. Chrys. super Matthæum: In hoc sumus imago Dei vt quod bonum ei videtur, & apud nos sic bonum, & quod ei malum videtur, & apud nos sit malum. *i* Idem in sermone de Ascensione: Comparatus est, ait Propheta, homo iomentis insipientibus, & similis factus est eis. Peius est comparari, quam nasci. Naturaliter non habere rationem tolerabile est, verum ratione decoratum, irrationali creaturæ comparari, voluntatis est crimen, non naturæ. *k* Bernardus in meditationibus: Tria in mente mea inuenio, per quæ Deum recolo, aspicio, concupisco. Sunt autem hæc tria, memoria, intelligentia, voluntas. *l* Idem de consideratione: Homo natus ad laborem, non ad honorem, Homo natus de muliere, & ob hoc cum reatu. Breui viuens tempore, ideoque cum metu. Repletur multis miseriis, & propterea cum fletu, & vere multis: quia corporis & animæ simul. *m* Idem: Attende, quid

c Ibid. lib. 12. Mor. cap. 16. in fin.
d Ibid. lib 27. cap. 2. cir. fin.
e Aug. de adult. con. lib 2. c. 6. & 6.
f Idem de lib arb li 3. cap. 24. to. 1.
g Idem sup. Gen. li. 1. cap. 17. in fin. 1.
h Hier. li 3. cõm. in Mat. 18. to. 6.
i Chr. serm de Ascens. Dom. cir. med. to. 3.
k Bern. lib. Medit. ca. 1. in prin.
l Idem lib. 2. de consi. longe post med.
m Idem lib.

[A] fuisti ante ortum, & quid es, ab ortu vsque ad occasum, ac quid eris post hanc vitam. De primo paulo post versus:

Medit. ca. 3. paul. à prin

Forma, fauor populi, feruor iuuenilis, opésque
Surripuere tibi noscere, quid sit homo.

De secundo.

Post hominem vermis, post vermem fœtor & horror:
Sic in non hominem vertitur omnis homo.

n Idem: Ad imaginem & similitudinem Dei factus est homo: in imagine arbitrij libertatem, virtutem habens in similitudine. Et similitudo quidem periit, verumtamen in imagine pertransit homo. Imago siquidem in gehenna ipsa vri poterit, non exuri. *o* Idem: Quotquot degimus in regione vmbræ mortis, in infirmitate corporis, in loco tentationis, si diligenter aduertimus, ttiplici hic incommodo miserabiliter laboramus. Nam & faciles sumus ad seducendum, & debiles ad operandum, & fragiles ad resistendum. Vnde idem *p* Bernardus: Si discernere volumus inter bonum & malum, decipimur: si tentamus facere bonum, deficimus: si conamur resistere malo, deiicimur & superamur. Nec mirum, quia vt dicitur in Iob: Non est potestas super terram, quæ possit ei comparari, scilicet aduersarij nostri. Boëtius infra in capitulo de ignorãtia humanæ naturæ. *q* Auctor de spiritu & anima: Anima est rationalis, concupiscibilis, irascibilis. Per rationabilitatem habilis est illuminari ad aliquid cognoscendum infra se, supra se, in se, iuxta se. Cognoscit siquidem Deum supra se, se in se, Angelũ iuxta se, quidquid cœli continetur ambitu, infra se. Per concupiscibilitatem & irascibilitatem habilis est affici ad aliquid appetendum vel fugiendum, amandum vel odiendum: & ideo de rationabilitate omnis sensus animæ oritur, & de aliis omnis affectus.

n Idem ser. 1. in Ann. B. Ma circa med.
o Idem ser. 7. de adu. Dom.
p Ibidem.
Iob. 41.
q Auct. de spir. & ani. cap. 4. apud Aug. to. 3.

CAPVT VIII.

De Muliere.

GRegorius *r* in registro: Si hora eodem, qua genuerit, actura gratias mulier intret Ecclesiam, nullo peccati pondere grauatur. Voluptas enim carnis, non dolor in culpa est. In carnis autem commixtione voluptas est; nam in prolis prolatione gemitus. *s* Idem: Menstrua consuetudo mulieribus non culpa est, videlicet quia naturaliter accidit. *t* Idem: Si in menstrua consuetudine ad Sacramentum Dominici corporis & sanguinis accedere mulieres non præsumant, de sua recta consideratione laudandæ sunt. Dum vero percipiendæ ex religiosæ vitę consuetudine eiusdem mysterij amore rapiuntur, reprimendæ non sunt. *u* Idem: In Sina monte Dominus ad populum locuturus, prius eundem populum abstinere à mulieribus præcepit. Et si illic vbi Dominus per creaturã subditam hominib. loquebatur, tanta prouisione est munditia corporis requisita, vt qui verba Dei perciperent mulieribus mixti non essent: quanto magis mulieres, quæ corpus Domini omnipotentis accipiunt, custodire in se munditiã carnis debẽt, ne ipsa inæstimabilis mysterij magnitudine grauentur? *x* Augustinus de Ciuitate Dei: Quod femina Adæ ex eius latere facta est, etiam hinc satis significatum est, quam sacra mariti & vxoris debeat esse coniunctio. *y* Idem de patientia: Non diabolus vxorem Iob, cum etiam filios abstulisset, tamquã nocendi imperitus reliquerat, quæ quantum esset necessaria tentatori iam in Eua didicerat: sed modo alterũ Adã, quem per mulierem caperet, non inuenerat. Cautior fuit Iob in doloribus, quã Adam in nemoribus. *z* Idem de decẽ chordis: Illa est casta, & sancta femina, & vere Christiana, quæ dolet fornicãtem virum, & non dolet propter carnem, sed dolet propter charitatem. *a* Idem de verbis Domini: Quod dolendum est, multi viri vincuntur à feminis, seruant feminæ castitatem, quã viri seruare

r Greg. Reg. lib. 12. ind. 7. interr. Aug. c. 10.
s Ibid. circa med.
t Ibid. paulo post.
u Ibid. circa fin.
x August. de Ciuit. Dei li. 12. ca. 26. in fin.
y Idem lib. de patient. cap. 12. to. 4.
z Idem lib. de dec. chord. c. 9. tom. 9.
a Idem de verb. Dom. serm. 46. in med. to. 10.

a Ambr. de virg. lib. 3. pag. 4. à prin. t. 4. ed. Rom. *b Chrys. operis imperf. Homi. 32. in c. 19. Matth. post med. t. 2.*

A seruare nolunt. *a* Ambrosius de virginibus: Saltat, sed adulteræ filia: quæ vero pudica, quæ casta est, filias suas religionem docet, non saltationem. *b* Ioannes Chrysostomus super Matthæum in originali: Quid est mulier, nisi amicitiæ inimica, ineffugabilis pœna, notoriũ malum, naturalis tentatio, desiderabilis calamitas, domesticum periculum, mali natura, boni colore depicta? Ergo si dimittere illam peccatum est, tenere autem viro tormẽtum est, necesse est, vt aut dimittentes adulterium faciamus, aut tenentes, quotidianas pugnas & amaritudines habeamus. *c* Idem: Sexus muliebris incautus & mollis est. Incautus quidẽ, quia non omnia quę videt, aut audit, cũ sapientia & ratione considerat. Mollis autem quia facile flectitur, vel de malo ad bonum, vel de bono ad malum. *d* Idem in sermone: Quid est speciosa mulier? sepulchrum dealbatum, nisi fuerit casta, sobria, & pudica. Pulchritudo autem est sine his virtutibus præcipitium patens, venenum insipientibus compositum. *e* Idem super Ioannem: Nihil fortius muliere religiosa & prudente ad deliniendum virum, & informandum eius animum ad quodcumque voluerit. *f* Hieronymus in Epistola ad Oceanum: Ianua diaboli, via iniquitatis, scorpionis percussio, nociuumque genus feminarum est. Cum proximat stipula: incendit ignem, flammigero igne percutit femina conscientiá pariter habitantis, exurit fundamentaque montium. *Seneca in Prouerbio: Malo in consilio vincunt feminæ viros. *Secundus Philosophus: Mulier est hominis confusio, insaturabilis bestia, solicitudo continua, indesinens pugna, quotidianũ damnum castitatis impedimentum domus tempestatis, adulterij vas, viri & continentiæ naufragium, præcipuum prælium, animal pessimum, pondus grauissimum, aspis insariabilis, humanum mancipium.

c Ibid. homi. 44. in c. 23. Matt. in pr. *d Idem ho. in Ps. 50. ante med. to. 5.* *e Idem ho. 60. in ca. 20. Io. post med. tom. 3.* *f Hie. Epist. ad Ocea. de vita cleric. to. 9.*

CAPVT IX.

De Christianis bonis.

g Greg. li. 31. Mor. cap. 8.

GRegorius *g* in Moralibus: Ecce veritas clamat: Nisi quis renunciauerit omnibus, quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Perfectus igitur Christianus quomodo debet res terrenas iurgando defendere, quas nõ præcipitur possidere: Itaque cum res proprias amittimus, si perfecte Deũ sequimur in huiusvitæ itinere, à magno onere leuigati sumus. *h* Idẽ in registro: Christianum decet, vt nobilem, plus benignum, quam rigidum, plus misericordẽ esse, quam districtum, & lucrum de dãno alterius non expectare, sed recepti pretij sit sorte contentus: quatenus quidquid cessit pauperi, omnipotens ei Deus multiplicata, sicut promisit: restitutione compenset. *i* Augustinus de verbis Domini: Cũ Christianus cœperit bene viuere, ac feruere bonis operibus, mundumque contemnere; statim in ipsa nouitate operum suorum patitur reprehensores & cõtradictores frigidos Christianos. Si autem perseuerauerit, & eos superauerit perseuerando, & non defecerit à bonis operibus, in idipsum illi iam obsequuntur, quod ante prohibebant. *k* Idem de vita Christiana: Hoc est sacrificium, quod Deus super omnes hostias quærit & diligit, vt per iustitiæ nostræ opera nomen suum vbique laudetur, & Deus verus esse seruorum suorũ actu & opere comprobetur. *l* Idem: Non solũ hoc à Christiano quæritur, vt malo careat, sed vt bonũ exerceat. *m* Isidorus de Etymologiis: Non se glorietur, Christianum qui nomen habet, & facta non habet: vbi autem nomen secutũ fuerit opus, certissime ille est Christianus, qui se factis Christianum ostendit, ambulans sicut & ille ambulauit, à quo & nomen traxit. *n* Ambrosius in Epistola: Omnis, qui Christũ recipit, sapiens est: qui autem sapiẽs est, etiam liber est: omnis igitur Christianus, & liber, & sapiens. * Ioannes Chrysostomus in Epistola: Vnum tãtummodo Christianus iudicat malum, solumque formidat Domini cœlestis offensam. *o* Bernardus in Epistola: Quid prodest Christũ sequi, nisi contingat & consequi? Ideo Paulus aiebat: Sic currite vt comprehendatis. *p* Idem: Ibi tu Christiane figẽ tui cursus profectusque metam, vbi Christus posuit suam. Factus est (inquit) obediens vsque ad mortem. Glossa Bedæ Iacobi primo: Ne indignemini si mali in mundo floreant, si vos patimini: quia non est Christianæ dignitatis in temporalibus exaltari, sed potius deprimi. Mali nihil habent in cœlo, vos nihil in mundo, sed spe illius boni, ad quod tenditis, quicquid in via contingat gaudere debetis. Glossa: *Mansuetudo hominem spernit, humilitas se omnibus subiicit, decet autem Christianum æqualibus & inferioribus affabilem esse, & mitem, senioribus humilem. B

h Idem Reg. li. 7. Ind. 2. c. 37. *i Aug. de Ver. Dom. ser. 18. post med. to. 10.* *k Idem li. de vita Chr. c. 9. in fi. to. 9.* *l Ibi ca. 10. in prin.* *m Isido. li. 7. Ety. cap. 14.* *n Amb. Ep. ad Simplicia. de Ver. Ps 104. c. 2. edit. Rom.* *o Bern. Ep. 6. ad Th. Mon. longe post med. tom. 5.* *p Idẽ in Ep. 253. ad abb. Garin. prope fin.*

CAPVT X.

De Christianis malis.

q Greg. li. 25. Mor. c. 10. cir. me.

GRegorius *q* in Moralibus: Multos peste propriæ prauitatis obsessos, sub Christano nomine ipsa tranquillitas Ecclesiasticæ pacis abscondit: quos tamẽ si leuis persecutionis aura pulsauerit, mox extra areá velut paleas tollit. *r* Idẽ in Registro: Si veraciter Christianus esses, plus Dei iudicium quam voces hominũ timeres. Hieronym. infra in capitulo, De stultiloquio, De turpiloquio: Non flagito. *s* Augustinus de decem chordis: Qui non de futuro sæculo cogitat, nec propterea Christianus est, vt id, quod in fine Deus promittit, accipiat, nondum Christianus est. *t* Idem de vita C Christiana: Christi ille non famulus, sed subsannator & irrisor est, qui eius se seruum dicit, cui seruire dissimulat. *u* Idem: Non in hoc nobis nomen tãtum quod Christiani dicimur, blãdiamur, sed propter hoc etiam nos iudicandos credamus, si nomẽ nobis frustra vendicemus alienum. *x* Isidorus de summo bono: Christianus malus secundum Euangelij doctrinam non viuit, & ipsam fidem, quam verbo colit, adorta tentatione facile perdit. *y* Bernardus super Cantica: Intestina & insanabilis est plaga Ecclesię, & ideo in pace amaritudo eius amarissima. Sed in qua pace pax est, & nõ est, pax à paganis, pax ab hæreticis, sed non profecto à filiis. Vox plangentis Ecclesiæ etiam tempore isto: Filios enutriui & exaltaui, ipsi autẽ spreuerunt me, spreuerunt & maculauerunt me.* Idem in sermone: Nunc D frustra clamat Christus de leuitate oneris sui, sine causa iugum suum suaue prædicat. quandoquidem & ab ipsis, qui Christiano censentur nomine, onus diaboli, & iugum carnis atque sæculi huius delectabilius reputatur. *z* Idem: Sicut ipsi Christum prosequuntur, qui ab eo vtique Christiani dicuntur, amici tui Deus & proximi aduersum te appropinquauerunt & steterunt, coniurasse videtur contra te vniuersitas populi Christiani à minimo vsque ad maximum.

r Idẽ Re. lib. 12 ind. 7 c. 30 *s August. de dec. chor c 4. in præom 9.* *t Idem lib. de Vi. Christia. ca. 1. t. 9.* *u Ibid. ca. 6.* *x Isid. de summo bo. lib. 2. c. 2. sent. 12.* *y Bern. in Cant. ser. in fin.* *z Idem ser. 1. in conuers. S. Pauli.*

CAPVT XI.

De Prælatis bonis.

E GRegorius *a* in Moralibus: Pia pastorum mẽs, quia non propriã gloriam sed auctoris quærit, ab omnibus vult adiuuari. *b* Idem: Nolenti mihi atque reuerenti cum graue esset altaris mysterium, etiam pondus est curæ pastoralis iniũctum. *c* Idem in Dialogo: Petri vicem & ligando & soluendo obtinent, qui locũ sãcti regiminis fide & moribus enẽt. *d* Idẽ in pastorali: Rector sẽper cogitatione sit mũdus, quatenus hũc nulla immunditia polluat, qui hoc suscipit officium, vt in alienis quoque cordibus pollutionis maculas tergat: Mundamini, &c. *e* Idem: Sit rector actione præcipuus, vt vitæ viam subditis viuendo denunriet, & grex, qui pastoris vocem moresq; sequitur, per exempla melius, quam per verba gradiatur: Super montem

a Greg. lib. Mor. 12 cap. 16. in fin. *b Ibid in Ep. dedi. ad Lean. cap. 1. ante exposit. in Iob.* *c Idem lib. 2. Dial. ca. 23.* *d Idẽ past. cu. 2. par c. 2. Isa. 52. c* *e Ibid. 2. par. cap. 3. Isa. 40. b*

 excelsum,

excelsum, &c. *a* Idem: Sit rector discretus in silentio, vtilis in verbo, ne aut tacenda proferat aut proferenda reticescat. Nam sicut incauta locutio in errorem pertrahit: ita indiscretum silentium hos, qui erudiri poterant, in errore derelinquit. De Primo in Numeris: Vas, quod non, &c. De secundo in Isaia: Canes muti. *b* Idē: Sit rector singulis compassione proximus, præ cunctis contemplatione suspensus, vt & per pietatis viscera in se infirmitatem cæterorum trāsferat, & per speculationis altitudinem semetipsum quoque inuisibilia appetendo transcendat. In Genesi de Angelis ascendētibus & descendentibus. *c* Idem: Sit rector bene agentibus per humilitatem socius contra delinquentiū vitia per zelum iustitiæ erectus, vt & bonis in nullo se præferat, & cum prauorum culpa exigit, potestatem sui prioratus agnoscat. In Epistola ad Hebræos dicitur, quod tria erant in arca, scilicet manna dulcedinis, virga disciplinæ, & tabulæ scientiæ legis. *d* Idē: Tales sese, qui præsunt, exhibeāt, quibus eorum subiecti occulta quæque sua prodere non erubescant: vt cum tentationum fluctus parui tolerant, ad pastoris sui mentem, quasi ad matris suæ sinum recurrant. *e* Idē: Debet rector subtili examine bona malaque discernere, & quæ vel quibus, quando & qualiter congruant, studiose cogitare: nil proprium quærere, sed sua commoda propinquorum bona reputare. *f* Idem: Qui ad solicitudinem regendarum animarū se accingit, testat, vt quibus æterna prædicat, ad prouidenda quoque eis temporalium necessitatum subsidia inuigilet. *g* Idem in homiliis: Causæ pensandæ sunt, & tunc ligandi atque soluendi potestas exercenda. Videndum, quæ culpa præcessit, aut quæ sit pœnitentia secuta post culpam: vt quos omnipotens Deus per compunctionis gratiam visitat, illos pastoris sententia absoluat. Tunc enim vera est absolutio præsidentis, cum interni arbitrium sequitur iudicis. *Idem in registro: Prælatorū bonitas subiectorum salubris est regula. *h* Idem: Sic nos fidelibus subditis tenere disciplinam debemus, sicut boni patres carnalibus filiis solent, quos & pro culpis, verberibus feriunt, & tamen ipsos, quos doloribus affligunt, habere heredes quærunt. *i* Augustinus de pastoribus: Glorientur pastores, sed qui gloriatur, in Domino glorietur. Hoc est Christū in subditis pascere, hoc est in Christo pascere, hoc est propter Christum & propter subditos tibi nō parcere. *k* Idē: De bonis ouibus fiunt boni pastores. *l* Idē: Habemus duo quædā, vnum quod Christiani sumus, alterum, quod præpositi sumus. Illud quod Christiani sumus propter nos est, quod præpositi sumus, propter alios est. In eo quod Christiani sumus, attenditur vtilitas nostra, in eo quod præpositi sumus, nō nisi aliena. *m* Ambrosius in pastorali: Quod sumus professione, actione potius, quam nomine demonstremus, vt nomē cognatat actioni, actio respondeat nomini. Ne sit nomen inane, & crimen immane. Ne sit honor sublimis, & vita procliuis. Ne sit deifica professio, & illicita actio. Ne sit religiosus amictus & irreligiosus profectus. Ne sit gradus excelsus, & deformis excessus. Ne habeatur in Ecclesia cathedra sublimior, & conscientia sacerdotis reperiatur humilior. Ne locutionem simulemus columbinam, & mentem habeamus caninam. Ne professionem monstremus ouinam, & ferocitatem habeamus lupinam. *n* Idem de officiis: Decet omnes censura frugalitatis, continentiæ auctoritas, & maxime eū, qui honore præstat, ne præeminentē virū thesauri possideant sui, & pecuniis famulat, qui præest liberis. *o* Idem: Quo modo potes eum iudicare, consilio superiorem, quem videas inferiorē moribus? Supra me debet esse, cui me committere paro. * Ioannes Chrysostomus super Matthæum: Vis apparere sanctus, circa tuam vitam, esto austerus, circa aliorum benignus, audiant te homines parua mandantē, & grauia facientē:

a Ib. 2. p. c. 4. — *Num. 19. e* — *Isa. 56. e* — *b Ibi. 2. par. c. 5.* — *Gen. 28. e* — *c Ibid. 2. par. cap. 6.* — *Heb. 9. a* — *d Ibid 2. par. cap. 6.* — *e Ib. 2. part. Past. c. 2. ref. in Glos. Exod. 28.* — *f Ref. in gl. Cantic. 5.* — *g Idem ho. 26. in Euan. ante med.* — *h Idem Reg. li. 12. ind. 7. interrogati. An c. 4.* — *i Augu. de Past. cap. 13. non longe à prin. tom 9.* — *k Ibid. paulo ante.* — *l Ibid. c. 1. in prin.* — *m Amb. li. de dignitate sacerdotali. c. 3. & 4.* — *n Idem li. 2. offic. cap. 13.* — *o Ibi. cap. 12.*

*Idem: Si erramus modicam pœnitentiam imponētes, nonne melius est propter misericordiam dare rationē, quam propter crudelitatem succumbere pœnitentem? *p* Isidorus in Synonymis: Talem te redde subditis, vt magis ameris quā timearis. Reuerentia enim ex amore procedit, odium vero timor efficit. *q* Bernardus in Epistola: Nec præceps eris in sententia, nec vehemens in vindicta, nō in corrigendis remissior, non in parcendis seuerior, nō pusillanimis in expectandis, nō superfluus in victu, non notabilis in vestitu, non citus ad promittendum, non tardus ad reddendum, non prodigus dator, non tenax ad largiendum. *r* Idem: Non vos felices, quia præestis & non prodestis, immo si non prodestis, vos infelices putate. Vt autem secure præesse possitis, subesse & vos, si cui debetis, non indignemini. Indignatio quippe subiectionis, prælationis reddit indignum. *s* Idem: Si rebus raritas pretiū facit, nil in Ecclesia Dei pretiosius, nil optabilius est bono vtiliq; pastore. Nēpe rara auis est ista. *t* Idē: In alto positi altū sapere, sed humilibus cōsentire, nil Deo charius, nil rarius apud homines. *u* Idem super Cantica: Sciant boni fidelesque præpositi languentiū sibi creditam curam animarū, non pompam rerū sæcularium: cumque internum murmur cuiuspiam illarū querulæ vocis indicio deprehendunt, & si etiam in ipsos vsque ad conuitia & contumelias prorumpentes, medicos se & non dominos agnoscentes, parant cōfestim aduersus frenesim animæ, nō vindictam, sed medicinam. Idem infra capite de fama: Validos & constantes. *x* Idē de Præcepto & dispensatione: Ponant præpositi metam obedientiæ subditorū ex votis labiorum suorum, non suorum desideriorū, monentes eos, non cogentes ad celsiora, condescendentes eis, cum necesse fuerit ad remissiora, non cedentes cum eis ad deteriora. *y* Idem: Nil me prælatus prohibeat eorum, quæ promisit, nec plus exigat, quam promisi. Vota mea non augeat sine mea voluntate, nec minuat sine certa necessitate. *z* Idē de consideratione: Præsis vt prouideas, vt consulas, vt procures, vt serues. Præsis vt prosis, præsis vt fidelis seruus & prudens, quem constituit Dominus super familiam suā. Ad quid? vt des illis escā in tēpore, hoc est, vt dispenses, non imperes. *a* Idem: Si te agnoscis sapientibus & insipientibus non dominatorem, sed debitorem; curandum summopere tibi & tota vigilantia considerandum, quo modo & qui non sapiunt, sapiant, & qui desipuere, resipiscant. *b* Idem in secunda parte Epistolarū: Pascere tripliciter debemus, exemplo conuersationis, verbo prædicationis, fructu orationis, & pascere ad mandatum Christi, vt nemo sibi hūc sumat honorem, sed qui vocatus fuerit à Deo tamquam Aaron. *Idem in sermone: Quotiens prælatus pro vno ex minimis Dei spiritualle studium intermittit, totiens pro eo spiritualiter animā suam ponit. Idem multa infra de temperantia, de dignitate bona, de zelo, de solicitudine, de correptione, de æquitate.

p Isid. lib. 2. Synony. cap. pen. in prin. — *q Bern. Epi. 42. ad Henric. Senonen. Archiep. non longe à prin.* — *r Ibid. longe post med.* — *s Ibid. Epist. 248. ad Eugenium Papā.* — *t Idem Epist. 123. Hildeber. Turo.* — *u Idem in Cant. ser. 25. in prin.* — *x Idem in li. de præcep. & dispens. longe ante med.* — *y Ibid. paulo ante verba citata.* — *z Idem lib. 3. de consid. non longe à prin.* — *a Ibid. paulo post prædic. ver.* — *b Idem in declam. sup. Ecce nos reliqui. omnia ante med.*

CAPVT XII.

De Prælatis malis.

GRegorius. *c* in moral. Vnusquisq; superbus rector totiens ad culpam apostasiæ dilabitur, quotiens præesse hominibus delectatus honoris sui singularitate lætatur. Idem infra in capitulo de stultiloquio, de conuitiatione: Sæpe qui in potestate sunt. *d* Idem: Cū maiores ipsi voluptati deseruiūt, nimirum minoribus lasciuiæ frena laxantur. *e* Idē: Hypocrita, assumpto sanctæ conuersationis habitu, filiorum custodiam deserit, & temporalia quæque defendere etiam iurgiis quærit. *f* Idem in registro: Ita sibi regentiū merita connectuntur, plebium, vt sæpe ex culpa præsidētium deterior fiat vita subditorū: & sæpe ex demerito plebiū delinquat vita pastorum. *g* Idē: Quod dicere pudet, & graue tacere

c Greg. lib. Mor. 24. cap. 14. — *d Ibid. lib. 2. c. 10.* — *e Ibid. lib. 31. c. 8. in prin.* — *f Idem Reg. lib. 6. c. 17 post med. & li. 25. Mor. ca. 14.* — *g Ibid. lib. 7. ind. 2. c. 112.*

tacere est, regendi rectores, & qui docendi sunt doctores, nec erubescunt videri, nec metnunt. Ducatum animatum imprudenter assumunt, qnibus via omnis ductoris est ignota, & quo vel ipsi gradiantur, ignari sunt. *a* idem de quodam abbate malo: Qui tot discipulos per suam negligentiam ad infernum duxit, reliquis numqoam præponi debuit. * Augustinus in Epistola: Omnis, qui male viuit in conspectu eorum, quibus præpositus est, quantum in ipso est, omnes occidit. *b* Idem de Ciuitate Dei: Illo pacis ordine, quo alij aliis subiecti sunt, sicut prodest humilitas seruientibus, ita nocet superbia dominantibus. *c* Idem de pastoribus: Sunt pastores, qui pastorum audire nomina volunt, pastorum officium implere nolunt, *d* Idem: Quisquis ita præpositus est, vt in eo, quod præpositus est, gaudeat, & honorem suum quærat, & commoda sua sola respiciat, se pascit, non oues. *e* Idem: Parum est malis pastoribus quod oues languentes, & infirmas, & errantes, & perditas non curant, sed etiam ipsas fortes, & pingues, necant, quantum in ipsis est: & si illæ viuunt, de misericordia Dei viuunt, tamen quãtum ad pastores malos attinet, occidunt. Quo modo (inquis) occidunt? male viuendo, malum exemplum præbendo. *f* Bernardus de consideratione: Monstrosa res est, gradus summus, & animus infimus: status supremus, & gressus minimos: sedes prima, & vita ima: lingua magniloqua, & manus otiosa: sermo multus, & fructus nullus: vultus grauis, & actus leuis: ingens auctoritas, & nutans stabilitas. *g* Idem: Simia in tecto, rex fatuus in solio suo sedens. *h* Idẽ in Epistola: Si instar mei qui ouis sum, pastor meus & ipse curuus graditur, vultum gerens deorsum, & terram semper respiciens, ventri solum, mẽte ieiunus, pabula terrena quęritans, in quo discernimus: Væ si venerit lupus, non erit, qui præuideat, qui occurrat, qui eripiat. *i* Idem super Cantica: Innumeros cernes simpliciter, ac sine querela inter fratres conuersari, quos si fratribus præesse feceris, non solum inutiliter, sed & insipienter, & nequiter agere videbis. *k* Idem: Non est hoc tempore ornare sponsam, sed spoliare: non est custodire, sed perdere; non est defendere, sed exponere: non est instruere sed prostituere: non est pascere gregem, sed mactare, & deuorare, dicente de prelatis Domino: Qui deuorant plebem meam, vt cibum panis. *l* Idem: Quo modo in pascua diuinorum educet eloquiorum greges Dominicos pastor idiota? Sed & si doctus quidem fuerit, non sit autem bonus, verendum, ne non tam nutriat doctrina, quã vita sterili noceat. * Idem: Omnes quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi: ministri Christi sunt, & seruiunt Antichristo: honorati incedunt de bonis Domini, qui Domino honorem non deferunt. Inde is, quem quotidie vides, meretricius nitor, histrionicus habitus, regius apparatus in cibis, & potibus. *m* Idem: Miror audaciam plurimorum, quos non videmus de suis vineis colligere, nisi spinas, & tribulos: vineis tamen Dominicis etiam se ingerere non vereri, fures sunt & latrones, non custodes, neque cultores in illis. *n* Idem: De eis dico, qui animas regere susceperunt, quod sine miserabili gemitu dicendum non est, Christi opprobria, sputa, flagella, clauos, lanceam, crucem, & mortem, hęc omnia in fornace auaritiæ conflant, & profligant in acquisitione turpis quæstus. *o* Idem Animarum nec casus reputatur, nec salus. Non sunt profecto matres, qui cum sint de crucifixi patrimonio nimium incrassati, impinguati, dilatati, non compatiuntur super contritione Ioseph. Idem: Parum est nobis, infra in capitulo de oblloione. *p* Idem Quem dabis mihi de numero præpositorum, qui non plus inuigilet subditorum vacuandis marsupiis, quam vitiis extirpandis? Vbi est, qui orãdo flectat iram Dei, qui prædicet annum placabilem Deo? leniora loquimur, grauiora grauius manet iudicium. *q* Idem in sermone: Vtinam nostri quicumque videntur hodie Pharisæi, forte enim aliqui sunt, etiam si non facerent, saltem dicerent, quod oporteret. Vtinam qui sine sumptu Euangelium ponere nolunt, ponerent vel pro sumptu, vtinam vel Euangelizarent, vt mãducarent. *r* Idem de contemptu: O terribilis Deus in consiliis super filios hominum, frustra incipient miseri Prælati dicere mõtibus: Cadite super nos, & collibus: Cooperite nos. Venient ante tribunal Christi, audietur populorum querela grauis, accusatio dura, quorũ vixere stipẽdiis, nec diluere peccata, quibus facti sunt duces cæci, mediatores fraudulenti. Idem in capite de ignorantiis: Quãdo excusare poterit, *s* Glossa in Matthæum: Quam gratus est Domino seruiens, oues Christi nõ ad lucrum, sed amore Christi pascens. Multa infra lib. 4. c. de honore, de zelo, de doctrina, de correctione, de remissione, de acceptione personæ.

a Ibid. lib. 4. ind. 13. c. 48. — *b Aug. de ciuit. Dei. lib. 19. c. 15. to. 4.* — *c Idem lib. 2. de Pastori. c. 1. in prin to. 9* — *d Ibid in fi.* — *e Ibi. c. 4. in p.* — *f Bern de consid lib. 2. cir. med.* — *g Ibid. paulo ante cit. ver.* — *h Idẽ. Ep. 42. ad Henri. Senon Archie. duabus pagi. à prin.* — *i Idẽ in Cant. ser. 23. ante med.* — *k Ibi. ser. 77. non longe à p.* — *l Ibid. ser. 76. in fin.* — *m Ibi. ser. 30. circa med.* — *n Ibi. ser. 10. non longe à p.* — *o Ibid. paulo post.* — *p Ibi. ser. 77. paulo post. pr.* — *q Idẽ ser de conuersione ad clericos. c 31.* — *r Idem in declam. super Ecce nos reliq. omnia ante med.* — *s Gloss in Matt. 24.*

CAPVT XIII.

De Subditis.

GRegorius *t* in Moralibus: Cum subiectorum corda superbia instigat, hoc summopere agere nititur, vt sua acta considerare subditus negligant, & semper tacitis cogitationibus, rectoris sui iudices fiant. *u* Idem: Dum salua fide, res agitur, virtutis est meritũ, si quidquid superior præcipit, humiliter toleratur. Debet tamen humiliter suggeri, si forte valeat, quod displicet, emendari. *x* Idem in registro: Seruorum Dei humilitas, in afflictionis tempore debet apparere. Qui vero se cõtra præpositos suos erigunt, profecto ostendunt, quia serui Dei esse contemnunt. *y* Idem. Qui paternæ adhortationis verba libẽti animo suscipit, & in sinu cordis amplectitur, emendatorem se vitiorum fore, proculdubio profitetur. *z* Idẽ in Homiliis: Vtrũ iuste, aut iniuste obliget pastor, pastoris tamẽ sententia gregi timenda est: ne is, qui subest, & tamẽ iniuste forsitan ligatur: ipsam obligationis suę sententiam, ex alia culpa, mereatur. *a* Idem; Pastor vel absoluere indiscrete timeat vel ligare. Is autem, qui sub manu pastoris est, ligari timeat iuste, vel iniuste, nec pastoris sui iudicium temere reprehendat; ne, & si iniuste ligatus est, ex ipsa tumidæ reprehensionis superbia, culpa, quæ non erat, fiat. Idem infra in capitulo de disciplina, Tãto apud Dominum, &c. *b* Isidorus de summo bono, Melior est subiecta seruitus, quam elara libertas. *c* Idẽ: in Synonymis; Potiori gradui competentem reuerentiam tribue, & iuxta dignitatem vnicuique redde honorem. Hieronymus in capitulo de obedientia, Seruias fratribus, &c. *d* Augustinus de natura boni; Iniustum non est, vt improbis accipientibus nocendi potestatem, & patientia bonorum probetur, & malorum iniquitas puniatur. *e* Idem de ciuitate Dei, Iustis quidquid malorum ab iniquis dominis irrogatur, non est pœna criminis, sed examen virtutis. Proinde bonus, etiam si seruiat, liber est; malus autem, etiam si regnet, seruus est, nec vnius hominis, sed quod est grauius, tot dominorum, quot vitiorum. *f* Ioannes Chrysostomus super Matthæum; Propter bonos sacerdotes etiam malos honorare, ne propter malos etiam bonos contemnatis. *g* Bernardus super Cantica; Parum est esse subiectum Deo, nisi sis & omni creaturæ propter Deum; siue Abbati tamquam præcellenti; siue Prioribus, tanquam ab eo constitutis. Ego plus dico, subdere paribus, subdere & minoribus; sic enim decet nos (inquit Dominus) omnem implere iustitiam. *h* Glossa; Si subditi aliquid peccant, propter quod doctores, à quiete surgere cogantur, non tantum pœnam peccati illius incurrunt, sed etiam punitur pro inquietudine doctorũ. *i* Idem; Qui doctores cælestibus

t Greg. li. 34 Moral. c. 18. paulo ante med. — *u Ibid. li. 25. c. 14. cir. me* — *x Idẽ in Reg. lib. 2. c. 23.* — *y Ibid. lib 9. ind. 4. c. 54.* — *z Idem hom. 26 in Euang. ante med.* — *a Ibidem.* — *b Isid de summo bo lib. 3. c. 47. sent. 3.* — *c Idem lib. de Synoni. c. 16. in fin.* — *d Aug. lib. de nat. bon. c. 32. to. 6.* — *e Idẽ de ciu. Dei li. 4. c. 3. in fin to. 5.* — *f Chrys. oper. impraf. hom. 43. to. 2.* — *g Bern. in Cant. ser. 42. cir. med.* — *h Gloss. Cant. 2.* — *i Ibidem.*

intentos inquietare præsumit,etiam virtutes:quas erebat se babere,perdit.

CAPVT. XIV.
De Prædicatoribus bonis.

a Greg. lib. 19. Moral c. 10. non longe à pri.

GRegorius *a* in Moralibus ; A bonis prædicatoribus non causa victus prædicatio impenditur,sed causa prædicationis victus accipitur;& quoties prædicantibus necessaria ab audientibus conferuntur, non solum de rerum munere, sed de consetentium gaudent mercede. * Idem : Ille apud Deum magis in amore eius est , qui ad eius amorem plurimos trahit.

b Ibid.lib.6 c 17. paululum à prin.

b Idem:Humani generis Redemptor per diem miracula in vrbibus exhibebat & ad orationis studiū in nocte pernoctabat;vt perfectis videlicet prædicatoribus innuat, quatenus,nec actiuam vitam amore speculationis funditus deserant,nec contemplationis gaudia operationis nimietate penitus contemnant,sed quieti contemplantes sorbeant , quod occupati erga proximos,loquentes refundant.*c* Hieronymus in originali super Hieremiam:Ille est doctor Ecclesiasticus,qui lacrymas,non risum mouet,qui corripit peccatores,qui nullum beatum,nullum dicit esse felicem, *d* Augustinus de doctrina Christiana:Qui dicendo nititur persuadere,quod bonum est:nihil horum trium spernens vt scilicet doceat , vt delectet, & flectat ; oret atque agat,vt intelligenter , libenter , obedienter audiatur: *e* Idem:Habet,vt obedienter audiatur, quantacumque granditate dictionis , maius pondus vita docentis. Nam qui sapienter, & eloquenter dicit , viuit autem nequiter , erudit quidem multos dicendi studiosos, quamuis animæ suæ sit inutilis.*f* Ambrosius de virginibus.Debet is , qui docet,supra eum,qui docetur,excellere.*g* Isidorus de summo bono:Prius debet iustus prædicator bene agere, vt consequenter possit bene docere.Sicut enim in numismate metallum, & figura, & pōdus perquiritur,ita in omni doctore Ecclesiastico, quem sequatur,quid doceat, quo modo viuat, inquirēdum est. Per qualitatem igitur metalli doctrina, per figuram solicitudo patrum. per pondus humilitas designatur. Qui ergo ab his tribus discrepauerit,non metallum,sed terra erit.*h* Bernardus super Cantica:Est funiculus triplex,qui difficile rumpitur, ad extrahendas animas de carcere diaboli, & trahendas post te ad cœlestia regna,si recte sentias,si digne proloquaris,& si viuendo confirmes. *i* Seneca in Epistola : Eligamus non eos,qui verba magna celeritate præcipitant, sed eos,qui vita docent : qui cum dixerint, quid faciendum sit,probant hoc ipsum faciendo,quod docent:qui docent , quid vitandum sit,nec vmquam in eo, quod fugiendum dixerunt, deprehenduntur.Eum elige doctorem, quem magis admireris , cum videris, quam cum audieris. Multa libro tertio de doctrina,de coniunctione vitæ & doctrinæ.

c Hieron lib. 1. in lament. cap.1.to. 4.
d August. de doct. christ. li 4.c.17.to.3.
e Ibid.c. 27.
f Ambr lib 1. de Virg. in prin.to 4
g Isid.de sum. bo li.3.c.36. sent. 5.
h Bern. in Cant. ser. 16. fanium à pr.
i Senec.Epi.52 cir. med.

CAPVT XV.
De Prædicatoribus malis.

k Greg.li. 8. Mor c. 26.an. med.

GRegorius *k* in Moralibus:Mens concupiscentiis exterioribus occupata, diuini amoris igne non calet:& ideirco ad supernum desiderium inflammare auditores suos nequeunt verba, quæ frigido corpore proferuntur. *l* Idem : Qui mandata Dei in memoria retinet,sed nequaquam facit,is in doctrinæ suæ verbis sententias, quibus damnetur,tenet.*m* Idem super Ezechielem: Turpe est nimis ibi nos negligendo cadere, vnde prædicando conati sumus alios leuare. *n* Idem: Non facile prædicantis accipitur,si leuis in motibus esse videatur.Et nulla erit maturitatis ostensio,si contra aduersa non affuerit operis fortitudo. Idem in ca-

l Ibid.li. 15.c.
m Idem in Ezech.hom. 18.longe ante med.
n Idem hom. 3.in Ezech. ante med.

A pitulo de conscientia mala:Scriptura sacra,&c,*o* Idem in registro:Nimis iniquum est,si hi, qui prædicatores humilitatis facti sunt, de vani nominis elatione glorientur,cum verus prædicator dicat:Mihi autem absit gloriari,&c.*p* Idem:Quod per linguam prædicamus, per exempla destruimus,dum iniqua docemus operibus,& sola voce ea,quæ sunt iusta,prætendimus.Ossa ieiuniis atterimus,& mente turgemus : corpus despectis vestibus tegimus,& elatione cordis purpuram superamus:iacemus in cinere,& excelsa suscipimus.Doctores humilitatis, duces superbiæ, ouina facie, lupinos dentes abscondimus. *q* Hieronymus in Epistola: Delicatus est magister,qui pleno ventre de ieiuniis disputat. Accusare auaritiam, & latro potest, sacerdotis

o Idem. Reg.l. 6. ind. 15.Ep. 169. post me.
p Ibid. lib. 4 ind. 13. c. 76.
q Hier. Epis. 2. ad Nepoti. cir.med to. 1.
r Ibid. post. med.

B Christi os cum mente concordet. *r* Idem : Nec rusticus , nec simplex frater ideo se sanctum putet, si nihil nouerit:nec peritus,& eloquens lingua existimet sanctitatem.Multoque melius est,ex duobus imperfectis rusticitatem babere sanctam,quam eloquentiam peccatricem.*s* Idem in originali super Michæam:An non confusionis,& ignominiæ est,Iesum crucifixum magistrum pauperem, atque esurientem farsis prædicare corporibus,& ieiuniorum doctrinam rubente bucca, tumentique ore proferre?Si in Apostolorum loco, & ordine sumus,nō solum sermonem eorum imitemur, sed & conuersationem quoque,& abstinentiam.Idem: Rigida vita, Infra de adulatione.*t* Isidorus de summo bono:Ad maioris culpæ cumulū pertinet, scire quemquam,quod sequi oportcat,& sequi nolle, quod sciat.

s Idem cō. in Mich lib.1.c. 2.to. 5.
t Isid.lib. 2.de sum.bo. ca. 2. sent. 10.
u ibid. li.3.c. 37. sent. 1.

C *u* Idem:Qui non viuit, sicut docet,ipsam, quam prædicat veritatem cōtemptibilem facit.*Ioannes Chrysostomus super Matthæum:Non poterit excusari Doctor,cuius verba aliud sonant, aliud facta demōstrant. *x* Idem de compunctione cordis : Docere,& non facere, non solum nihil lucri , sed etiam damni plurimum confert:Grandis enim condemnatio est componenti quidem sermonem suum,vitam vero suam,atque operam negligenti.* Augustinus in Epistolis: Exaudi teipsum doctissime, immanissime , surdissime Doctor, quid mihi lingua aurea,& cor ferreum ? *y* Idem de diuinatione dæmonum:In hominibus etiam vitæ bonæ præcepta videmus,pariter a iustis peruersisq; decorari. Nec obesse aliquid,immo,& prodesse ad maiorem notitiam,famamque veritatis,cum de illa etiam hi,quid-

x Chrys.lib.1. de compuncl. cor.in fi.to. 5.
y Aug.de diuinatione dæmo. c 6. to. 3.

D quid nouerint , dicunt,qui & peruersis moribus contradicunt.*z* Bernardus in sermone: Beati,inquit,pacifici,quoniam filii Dei vocabuntur. Considerate diligenter non pacidicos,sed pacificos commendari. Sunt enim qui dicunt,& non faciunt. Sanè quemadmodum non auditores legis iusti sunt,sed factores:sic non annunciatores pacis, sed actores beatificantur.* Seneca in Epistola : Hoc turpissimum est, quod nobis obiici solet,verba nos fari, non opera tractari.

z Ber. ser. de conuersi. ad Cleric. c. 31.

CAPVT XVI.
De prædicationem vsurpantibus.

a Greg. pastora. p.1. c.1. in prin.

E GRegotiua *a* in pastorali:Sūt nonnulli, qui solerti cura spiritalia præcepta perscrutantur : sed quæ intelligendo penetrant, viuendo conculcant.Repente docent,quæ non opere, sed meditatione didicerunt:& quod verbit prædicant, moribus impugnant. *b* Idem: Redemptor noster,cum in cœlis sit conditor omnium, & ostensione suæ potentiæ sit Doctor Angelorum,ante tricennale tempus magister fieri noluit hominum: vt videlicet præcipitatis, & vsurpantibus vitam saluberrimi timoris infunderet , cum ipse etiam, qui labi non posset,perfectæ vitæ gratiam,non nisi in perfecta ætate prædicaret. *c* Idem super Ezechielem:Cum prima sunt adolescentiæ, vel iuuentutis nostræ tempora, nobis

b Ibid. par 3. c. 1.admonit. 26. cir. fi.
c Idem. in Ezec.ho.2. longo ante med.

nobis adhuc à prædicatione cessandum est, vt vomer linguæ nostræ proscindere non audeat terram cordis alieni, cum non habeat duritiem, & aciem incidendi. *a* Idem: Adhuc nobis in infirmitatis confusione iacentibus, præberi non debet auctoritas prædicationis: sed cum iam in bono opere surgimus, cum iam recti statu cœpetimus, dignum est, vt ad lucrandum alios cum prædicatione mitti debeamus. *b* Idem in Moralibus: Infirma ætas etiam cũ recte sentit, ad prædicandum non debet incaute prosilire. * Idem: Qui mundum deserunt, ad exteriora officia prouehi non debent, nisi per humilitatem diutius in eiusdem mundi contemptu solidētur. *c* Isidorus de summo bono: Quadrimoda est dicendi ratio, qua aut bene sentiendo, quod bene profertur, aut nihil sentiendo, nihil dicitur: aut parum sentiendo, loquacitas sola ostentatur: aut optime sentiendo, non eleganter profertur, quod intelligitur. *d* Bernardus super Cantica: Canales hodie multos habemus in Ecclesia, conchas vero perpaucas. Tantæ enim charitatis sunt, per quos nobis fluenta cœlestia manant, vt ante effundere, quam infundi velint, loqui quam audire, paratiores docere, quod non didicerunt, & aliis præesse gestientes, qui seipsos tegere nesciunt. *e* Idem: Publice prædicare, nec monacho conuenit, nec nouitio expedit, nec non misso licet. *f* Idem: Quod tuum est spargis, & perdis, si prius quam infundaris, tu totus semiplenus festines effundere, cōtra legem agens in primogenito bouis, & ouis primogenitum tondēs. Nimirum vita absque salute, quam alteri das, te fraudas, cum sana vacuus intentione gloriæ inanis vento inflatis. * Idem: Multi, puritate neglecta, ante loqui quam audire conati sunt, & grauiter errauerunt nescientes de quibus loquerentur, neque de quibus affirmarent: aut turpiter viluerunt, dum qui alios docerent, seipsos prius non docuissent. *g* Idem in Epistola: Docere nec indocto est in promptu, nec monacho in ausu, nec peccanti in affectu. *h* Glossa super illud: Si est tibi intellectus, &c. Sicut peccat, qui scit, & non vult docere proximum suum, sic qui nescit, & vult magister esse.

a ibid. ho. 9. ante med. — *b idem lib. 11. Mor. c. 5.* — *c Isid. de sum. bo. lib. 3. cap. 39 sen. 16.* — *d Ber. super Can. ser. 18. parum à prin.* — *e ibi. ser. 64. ante med.* — *f Ibid. ser. 18. paulo à prin.* — *g Idem Epi. 89. ad Ogerium* — *h Gloss. Eccli. 5.*

CAPVT XVII.

De negligentibus prædicationem.

GRegorius *i* in pastoralibus: Quo reatu astringantur, aspiciant, qui dum peccantibus fratribus verbum prædicationis subtrahunt, morientibus animabus vitæ remedia abscondunt. Idem in capitulo de consensu proximorum: Mala, &c. *k* Idem: Si quis est Domini iungatur mihi. Et postea subdit: Si ille Dei dicitur, qui ad ferienda vitia zelo diuini amoris excitatur, profecto se Dei esse denegat, qui inquantum sufficit increpare vitam carnalium recusat. *l* Bernardus super Cantica: Rem profecto proximi terines, si plenus virtutibus cum sis, forisque nihilominus donis scientiæ, & eloquentiæ adornatus, metu forte, aut segnitie, aut minus discreta humilitate verbum bonum, quod posset prodesse multis, inutili, immo & damnabili ligas silentio. Certe maledictus, qui frumenta abscondit in populo.

i Greg. paslo. 3. par. c. 1. admonit. 26 fere in prin. — *k Ibid. paulu lum à med. Exo. 32. f.* — *l Bern. in Cãt. sent. 18. fere in prin.*

CAPVT XVIII.

De auditoribus verbi Dei.

GRegorius *m* in Moralibus: Verba sapientiæ quæ reprobi audiunt, electi non solum audiunt, sed etiam degustant: vt eis in corde sapiat, quod reprobo-rum non mentibus, sed solummodo auribus sonat. *n* Idem: Plerumque discipuli incassum bona audiunt, cum ex magistri vita mala, & exemplo destruũtur. Idē

m Greg. li. 11. Mor. c. 5. — *n ibid. li. 31. cap. 8.*

A in capitulo, de scientia mala: Quisquis à præceptis. *o* Idem: super Ezechielem: Quidam verbum Dei audientes, non audiunt, quoniam autem ad sacrum eloquiũ ponunt, sed cor à mundi desideriis non euellunt. *p* Idem: Gloria prædicatoris, est profectus auditoris. *q* Idē in homiliis: Cibus mentis est sermo Dei: & quasi acceptus cibus, stomacho languente, reiicitur, quando auditus sermo in ventre memoriæ non retinetur. Sed quisquis alimēta percepta non retinet, huius profecto vita desperatur: Per vocē auditus non instruimur, quādo mens interius per spiritum non iungitur. *r* Idē super Ezechielem: Tutius veritas auditur, quam prædicatur: quoniam cū auditur, cordis humilitas custoditur: cū autem prædicatur, vix non surripit euique hominum quātulacumque iactantia, in qua vtiq; pedes affectio-

B nis, vel intentionis aliquantulū inquinantur. *f* Idem in registro: Vtilis est semper docti viri allocutio: quia aut discit audiens, quod nescire se nouerat: aut cognoscit, quod est amplius id, quod se, & nescuisse nesciebat. *t* Augustinus de vita beata: Si vos inuitos, & fastidiētes colere conabor, frustra operā insumā. *u* Idē de verbis Domini: Non est dociore inhonesta est causa, nō facere, quod præcipit obseruare, in discente vero audire velle, quod nolit implere. *x* Idem de doctrina Christiana: Fit vt homines non obedientes audiāt quē seipsū non audit: & Dei verbū, quod eis prædicatur simul cum ipso prædicatore contemnant. *y* Idē in Epistola: Ego cum amatores sæculi intueor, nescio, quando possit esse ad eorū animos sanandos opportuna prædicatio: quando

C enim tes huius mundi velut prosperas habēt, fastu suo respuunt salubres monitiones, & quasi anilē reputāt cantilenam: quando autem in aduersis angūtur, magis conantur euadere, vnde ad præsens anguntur, quā capere, vnde curentur. *z* Idem in sermone: Non minus reus erit, qui verbum Dei negligenter audit, quam ille, qui negligētia sua corpus Christi in terra cadere permiserit. *a* Bernardus in sermone: Benigne audiendum est, deuote suscipiendum, solicite conseruādum quidquid ad animarum salutem pertinet, & non sicut verbum hominum, sed sicut vere est Dei verbum, siue sit illud consolatorium, siue comminatorium, siue etiam increpatorium audiatur. *b* Glossa: Illi soli beati sunt, qui audiunt, & mente recondunt, vt opere compleant, &

D opere impleant, vt vitam æternam possideant.

o Idem in Ezec. hom. 12. cir. med. — *p Ibid. ho. 19 ante med.* — *q ibid ho. 15. in Euang. nō multum à pr.* — *r Est apud Augu tract. 57. exposit. in Io ante med. to. 9.* — *f Idē in Reg. li 7 ind. 1. c. 49 in prin.* — *t Aug. lib. vni. de vi. bea. di. stintari. prima diei ante med to. 1.* — *u Idem ser. 3. de ver. Do. paulo post. prin. to. 10.* — *x Idē lib. 4. de doct. Christ. c. 27 in fi. t. 3.* — *y Idem Epi 11. ad Largū. to. 2.* — *z Idem li. 50. hom. 16 paulo à prin. to. 10.* — *a Ber. ser. 5. in fest. Apo. Pet. & Pau. ante med.* — *b Gloss Beda Apoc. 1.*

CAPVT XIX.

De Episcopis.

GRegorius in Registro: Episcopus cū loco mutet mentem. Nō sibi credat solam lectionem, orationem sufficere, vt remotus ab aliis studeat sedere, & de manu nihil fructificare: sed largam manū habeat, necessitatem patientibus occurrat, alienam inopiā, suam credat: quia si hoc nō habet, vacuum Episcopi nomen tenet. *d* Idem: Tota mēte fraternitas vestra se exhibere festinet in prosperis humilem, & in aduersis, si quando adueniunt: cum iustitia erectā, amicam bonis, contrariā peruersis. Nullius vnquam faciem pro veritate lo-

E quentem premens: misericordiæ operibus iuxta possibilitatem substantiæ insistens, & eisdem insistere etiā supra posse cupiens: infirmis compatiens, beneualētib. congaudens, aliena damna, propria deputās, de alienis gaudiis tāquam de propriis exultās: in corrigendis vitiis sæuiens, in fouēdis virtutibus auditorū animum demulcēs: in ira iudicium sine ira tenēs, in tranquillitate autē seueritatis suæ sententiā non deserens. *e* Idē: Valde periculosum est animæ, temere cuiquā manum imponere. *f* Idem in pastoralibus: Tātum debet actionem populi actio trāscendere præsulis, quantū distare solet à grege vita pastoris. Oportet namque vt metiri sese solicite studeat, quanta tenendæ rectitudinis necessitate

c Greg. in Registr. lib. 5. cap. 129. — *d ibid. li. 8. c. 129.* — *e Ibi li. 4. ca. 59.* — *f Idem pastor. 1. par. cap. 1 in prin.*

cessiтae constringatur, sub cuius æstimatione populus grex vocatur. *a* Isidorus de summo bono: Desinat locũ docendi suscipere, qui nescit docere: ignorantia quippe præsulum, vitæ noo congruit subiectorum. *b* Idem: Agnoscat Episcopus seruum se esse plebis, non dominum. *c* Idem de officiis: Episcopo, dum consecratur, baculus datur, vt eius indicio subditam plebẽ vel regat, vel corrigat, vel infirmitates infirmorum sustineat. *d* Augustinus ad Orosium: Sciat se non Episcopum, qui præesse desiderat, non prodesse. *e* Idem de ciuitate Dei: Episcopus nomen est operis non honoris. Scopos enim Græce, Latine superintẽdere possumus dicere, vt intelligat non se esse Episcopum, qui præesse dilexerit, non prodesse. *f* Idem in sermone: Non esse Episcopi seruare aurum, & reuocare à se mendicantis manum. *g* Ambrosius in pastorali: Quantum præ ceteris gradus Episcopalis altior est, tanto, si per negligentiã dilabatur, ruina grauior est. *h* Hieronymus in originali super Sophoniam. Qui Episcopatum (inquit) desiderat, bonum opus desiderat. Videte quid dixerit, opus, non dignitatem. Si autem solum aspexerit dignitatẽ, cito corruet. *i* Bernardus in Epistola: In omnibus exemplo Apostoli hoootificabitis ministeriom vestrum, ministerium, inquam, non dominium, ipsum quidem honorificabitis, non vos. Nam, qui quærit, quæ sua sunt, se cupit honorari, nõ ministeriũ. Honorificabitis autem non cultu vestium, non fastu equorũ, non amplis ædificiis, sed moribus ornatis, studiis spiritualibus, ac bonis operibus. *k* Idẽ: In omnibus actibus suis, vel dictis nihil suũ quęrat Episcopus, sed tãtũ aut Dei honorem, aut salutem proximorum, aut vtrumq;. *l* Idem de consideratione: Domum Episcopi decet sanctitudo, decet modestia, decet honestas, & morum disciplina.

a Isid lib. 3. de sum. bo c. 2. sentent. 1.
b Ibid. c. 42. sen. 3.
c Idem de offic. Eccles. lib. 2. cap. 5.
d August. in Dialog. qu. 65. qua ult. to. 4.
e Idẽ de Ciu. Dei lib. 19. c. 19. tom. 5.
f Idẽ ser. 32. ad frat in eremo post med. to. 10.
g Amb. de dignit. Sacerd c. 3. tom. 4.
h Hier. in Sopho. c. 3 to. 5.
i Bern. Epi. 42 ad Henric. Senon. paulo à prin.
k Ibid. longe ante med.
l Idẽ de consid. li. 4. prope fin.

CAPVT XX.
De Sacerdotibus bonis.

GRegorius *m* in Registro: Officij sacerdotalis est, vt viduis, ac maritali tegimine desolatis impartiri solatia debeant, vt vnde in hoc mundo humano adiutorio priuantur, Sacerdotali tuitione possint remedia reperire. *n* Idem: Redemptor noster ad Sacerdotis officium non quærit aurum sed animas. *o* Idem: Lux gregis est flamma pastoris. Decet enim Dominicum Sacerdotem, moribus, & vita clarescere, quatenus in eo tamquam in vitæ suæ speculo plebs cõmissa possit & eligere, quod sequatur, & videre, quod corrigat. *p* Idem: Est in illusione nocturna valde necessaria discretio, qua subtiliter pensari debeat, ex qua re menti acciderit dormientis. Aliquando enim ex crapula: aliquando ex naturæ superfluitate, vel infirmitate: aliquando ex præcedenti cogitatione contingit. Et quidem cum ex naturæ superfluitate, vel infirmitate euenerit, omnimodu hæc illusio nõ est timenda: quia hãc animus pertulisse magis dolendus est, quam fecisse. Cum vero vltra modum appetitus gulæ in sumendis alimẽtis rapitur, atque idcirco humorum receptacula grauantur, habet exinde animus aliquem reatum, non tamẽ vsque ad prohibitionem percipiendi sancti mysterij, vel Missarum solemnia celebrandi: cum fortasse, aut dies festus exigit, aut exhibere mysterium, pro eo, quod Sacerdos alius in loco deest, ipsa necessitas compellit. Nam si assunt alij, qui implere ministerium valeant illusio per crapulam facta à perceptione sacri prohibere non debet, sed ab immolatione sacri mysterij, vt arbitror, subtrahere se humiliter debet. Si tamen dormientis mentem turpi imagine non concusserit. Et infra: Si vero ex turpi cogitatione vigilãris oritur illusio dormienti, patet animo suus reatus. Videt enim à qua radice inquinatio illa processerit: quia quod cogitauit sciens, hoc pertulit nesciẽs, Sed pẽsan-

m Gregor. in Reg li. 3. in d it. 9. c 13. in prin.
n Ibid. lib. 5. c. 128.
o Ibid li. 7. c. 32. indict. 1.
p Ibid li. 12. c. 11 paululũ à prin.

dũ est, ipsa cogitatio vtrũ suggestione tantũ, an delectatione, vel quod maius est, peccati cõsensu acciderit. *q* Augustinus de pœnitentia: Sacerdos cui omnis proferetur peccator, ante quem statuitur omnis lãguor, in nullo illorũ sit iudicandus quod ipse in aliis iudicare est promptus. Iudicans enim alium, qui est ab aliis iudicandus, condemnat seipsum. *r* Idem de singularitate clericorum: Contemplamini quid sit populo sancto præesse, & considerate quale sit diuinis sacramẽtis insistere. Altario enim placere debent, qoi altario viuunt, & talis conuenit cura sinceritatis sacratis, qualia sunt sacramenta ipsa, quibus exhibent officia seruitutis: ne contra Dominum offendant ipsi, quem tractant, aut contra populum incipiant impedire, quod prædicant. *s* Ambrosius super Lucam: Religionis insignia, arma sunt Sacerdotis. *t* Idem in Epistola Sobriam à turbis grauitatem, ac seriosam vitam, & singulare pondus conuersationis, dignitas sibi vendicat Sacerdotalis. Quo modo enim potest in exemplum obseruari à populo, qui nihil habet discretum à populo, nihil dispar in moribus à multitudine? Quid enim in te miretur, si omnia tua facta bona, in semetipso recognoscat existere? si nil in te aspiciat, quod vltra se inueniat; si ea quæ in se erubescit, in te quem reuerendum arbitratur, offendat? *u* Idem de officiis: Sacerdotis est, nulli nocere, prodesse velle omnibus, posse autem solius Dei est. *x* Isidorus de summo bono. Sacerdotis prædicatio operibus confirmanda est: ita vt quod docet verbo, instruat & exemplo. *y* Glossa Ambrosius: Non facile accusanda est persona tam alti ordinis, cum sit vice Christi.

q Aug. de vera & falsa pœnit. lib. vnico. c. 20. to. 4.
r Reperitur S. Cypr. ascriptus operum eiusdem to. 3. edi. Pammelij
s Amb. 7. in Luc. c. 10. to. 3.
t Idem Epi. li. 3. Epi. 20. ad Irenaeum. to. 5.
u Idem lib. 3. offic. c. 9. to. 4.
x Isid. li. 3. de sum. bo c. 36. sen. 2.
y Refer. in Gloss 1. Tim. 5

CAPVT XXI.
De Sacerdotibus malis.

GRegorius *z* in Homilia: Cui rei similes dixerim Sacerdotes malos, nisi aquæ baptismatis, quæ peccata baptizatorum diluens, illos ad regnum cœleste mittit, & ipsa in cloacas descendit? *a* Idem in Pastorali: Si homo apud hominẽ, de quo minime præsumit fieri intercessor, erubescit: qua mente apud Dominum intercessuris locum pro populo arripit, qui familiarem se eius gratiæ esse per vitæ meritum nescit; Aut ab eo, quo modo aliis veniam postulat, qui vtrũ sibi sit placatus, ignorat? *b* Idem in Registro: Durum est, & procul dubio à Sacerdotis officio alienum, personam positam sub necessitate negligere, & studio cogregandi, indecenter inhiare pecuniis. *c* Idem: Causa sunt ruinæ populi Sacerdotes mali. Quis enim se pro populi peccatis intercessor obiiciat, si Sacerdos, qui exorare debuerat, grauiora committat? *d* Idem: In contumeliam Sacerdotum est, de diuinis cultibus admoneri, quod enim ipsi debent exigere, turpiter exiguntur. *e* Ambrosius in sermone: Mendacium est Sacerdotẽ, vel clericum se profiteri, & contraria huic ordini operari. *f* Idẽ in Epistola: Nihil in Sacerdote tam periculosum apud Deum, tam turpe apud homines, quam quod sentiat, non libere denunciare. *g* Ioannes Chrysostomus super Matthæum: Vere magna confusio est Sacerdotum, & omnium clericorum, quando laici inueniuntur fideliores eis & iustiores. Quo modo autem non sit confusio, esse illos inferiores laicis, quos etiam æquales esse confusio est? *h* Isidorus de summo bono: Sacerdotes populorum iniquitate damnantur, si eos aut ignorantes non erudiant, aut peccantes non arguant. *i* Idem: Multi Sacerdotes metu potestatis veritatem occultant, & à bono opere, vel iustitiæ prædicatione, rei alicuius formidine, aut potestatis terrenæ auertũtur. Sed heu proh dolor, inde metuunt, quia vel amore rerum sæcularium implicantur, vel quia aliquo facinoris opere confunduntur. *k* Hieronymus in Epistola:

z Greg. hom. 17. in Euang. circa finem.
a Idem past. par. 2. cap. 11. in princ fere.
b Idem Reg. lib. 4. ind. 13. ca. 70.
c Ibid. lib. 9. cap. 64.
d Ibid. lib. 3. c. 5. in princ.
e Ambr. ser. 44. de temp. circa med. to. 5.
f Idem Epi. li. 2. epist. 17. ad Theodos. to. 5.
g Chrys. oper. imp hom 40. in Matt. c. 21. tom. 2.
h Isid. de sum. bo. lib. 3. c. 46. sent. 1.
i Ibid. c. 45. sent. 2.
k Hier Epi 2. ad Nepoti. post me. to. 1.

Leuit. 10. b

a Ibid. Epi. 1. ad Heliod.

b Idē in Malac. c. 1. 10. 5.

c. Ber. Epi. 42. ad Henri. Senon. Archiep. non longe à p.

d Idē in ser. 1. de conuer. S. Pauli ante med.

Epistola: Vinolentos Sacerdotes & Apostolus dãnat, & vetus lex prohibet. Qui enim altario seruiunt, vinum & siceram non bibant. Sicera Hebræo sermone omnis potio nuncupatur, quæ inebriare potest. *a* Idē: Peccator homo si ceciderit, rogabit pro eo Sacerdos, pro Sacerdotis lapsu quis rogaturus est? *b* Idē in originali super Malachiam: Ad Sacerdotis pertinet disciplinam, interrogatum respondere de lege, qui si non doceat, & respondeat, & resistentes nō conuincat, frustra iactat Sacerdotis dignitatem, cuius opera nō exhibet. *c* Bernardus in Epistola: Cernitur in nonnullis Sacerdotibus vestiū cultus plurimus, virtutum aut nullus aut exiguus. *d* Idem in sermone: Egressa est iniquitas à senioribus iudicibus tuis Domine, qui videntur regere populum tuum, Non est iam dicere, vt populus sic Sacerdos: quia sic nec populus, vt Sacerdos. Heu, heu Domine Deus, quia ipsi sūt in persecutione tua primi qui videntur in Ecclesia tua primatum diligere, & regere principatū. *e* Idem de contemptu: In multis multipliciter regnat fornicatio, quia puritatis auctori, impuro corde & corpore ministrantes, non verentur stare ante Angelum Dei, qui secet medios, & disperdat: sed omnino audent Agni immaculati sacras contingere carnes, & intingere in sanguine Saluatoris manus nefarias, quibus paulo ante, proh dolor, meretrices attrectarunt. Sic & altaria circuire, sic & Ecclesias frequentare, psalmos decantare, cum & eiusmodi laus sit execrabilis, & oratio fiat in peccatum.

e Idē in Declamat. super Ecce nos, longe ante med.

Ps. 108. a

CAPVT XXII.

De Clericis.

f Greg. ho. 17. in Euang. cir. fin.

g Idē in Reg. li. 3. c. 26.

h Ibid. li. 2. c. 56.

i Ibid. li. 3. c. 26.

k Isid. Etym. li 7. c. 12.

l Idē Epist. 1. ad Nepo. ante med. to. 1.

m Ibid. Epist. 4. ad Rusti.

GRegorius *f* in Homilia: Clericus admonendus est, quatenus sic viuat, vt exemplum vitæ sæcularib. præbeat. *g* Idem in Registro: Ne vnquam hi, qui ordinati sunt, pereant, prouideri debet, quales ordinentur: vt prius aspiciatur, si vita eorū continens in annis plurimis fuit, si studium lectionis, si Eleemosynæ amorem habuerunt. *h* Idē: Proculdubio Deus offenditur, si ad sacros ordines quisquam nō ex merito, sed ex fauore, quod absit, aut ex venalitate prouehitur. *i* Idem: Qui post acceptum sacrum ordinem lapsus in peccatum carnis fuerit, sacro ordine ita careat, vt ad altaris ministerium vlterius non accedat. *k* Isidorus in libro Etymologiarum: Cleros Græce, sors, vel hæreditas dicitur: propterea ergo dicti sunt clerici, quia de sorte sunt Domini, vel quia Domini partem habent.* Hieronymus in Epistola: Clerici vita, Christi debet ornari Ecclesia. *l* Idem: Negotiatorem Clericum, & ex inope diuitem factum, ex ignobili gloriosum, quasi quandā pestem fuge.* Idem: Procuratores atque dispensatores domorum alienarum, atque villarum, quo modo possunt esse clerici, qui proprias iubentur contemnere facultates? *m* Idē: Ita age & viue in monasterio, vt clericus esse merearis, vt adolescentiam tuam nulla sordes cōmaculet, vt ad altare Christi, quasi virgo de thalamo procedas, & habeas de foris bonum testimonium, Feminæ nomen tuum nouerint, vultum nesciant: * Ambr. in Epistola: Tu quicumque in clero es, Domini portio es, & possessio eius, noli recedere de Domini tui possessione, vt dicas Domino, possedisti renes meos, suscepisti me de vtero matris meæ, & ille tibi quasi bono seruo dicat: Transi, & recumbe. *n* Augustinus de singularitate Clericorum: Cum Christus agnus innocens, immo ipsa cœlestis innocentia, quod est verius, tantum se contempserit pro Ecclesia, vt eam sine macula, vel vlla ruga redderet illibatam, qualis est ille Clericus, cui ad hoc spōsa Christi committitur, vt pro vnius feminæ amore, culpari totam Ecclesiam patiatur? * Ioannes Chrysostomus super Matthæum: Laici delinquentes, facile emendantur, Clerici autem si semel

n Est apud Cypr. to. 3. Pamel. edit.

o Bern. in Declamat. super Ecce nos, ante med.

p Ibidem.

q Idē in ser. de conuersi. ad Cleri. c. 29

A euaserint, inemendabiles sunt. *o* Bernardus de cōtemptu: Væ væ in domo Dei horrendum videmus. Quid: Idololatras ministrantes. Mentior, si non idolorum seruitus auaritia est. Si non quibusdam etiam venter suus factus est Deus suus. Quod enim quisque præ ceteris colit, id sibi Deum constituisse perhibetur. *p* Idē: Res pauperum, nō pauperibus dare, par sacrilegio crimen esse dignoscitur. Sane patrimonia pauperum facultates sunt Ecclesiarum, & sacrilega eis cupiditate surripitur, quidquid sibi ministri, & dispensatores, nō vtique domini, vel possessores, vltra victum accipiunt, & vestitum. *q* Idem in sermone: Dilatata videtur Ecclesia: & ipse Clericalis sacratissimus ordo super numerū multiplicatus est. Verum, & si multiplicasti gentē Domine, non magnificasti lætitiam; dum nihil minus B appareat defecisse meriti, quam numeri accessisse. Multa infra libro tertio, in capitulo de familiaritate.

CAPVT XXIII.

De Beneficiatis.

r Gregor. in Reg. lib. 2. c. 51.

f Ibid lib. 7. c. 27. indic. 2.

t Idem li. 23 Mor. c. 16. circ med.

u August. de verb. Do. ser. 19. in fine. to. 10.

x Ber. in Cāt. ser. 23. post med.

y Idem Epist. 271. ad Comitem Theobaldum.

z Ibid. Epi. 2. ad Fulconem cir fi.

a Ibidem.

b Idē in declamat. super Ecce nos, longe ante med.

GRegorius *r* in Registro: Sicut Ecclesia proprias res amittere non debet, ita eam rapacitatis ardore alienas inuadere, non oportet. *f* Idem: Laudabile studium, & conueniens est Clerico, & religioso, terrenis gratam Deo pacem præferre compendiis, & ex rebus transitoriis mansura semper charitatis lucra mereari. *t* Idem, loquens de illo verbo Ioannis: Amen amen di- C co vobis, quæritis me, nō quia vidistis signa, sed quia ex panibus meis manducastis, & saturati estis: Per eorum personam Dominus illos intra sanctam Ecclesiā detestatur, qui per sacros ordines ad Dominum propinquantes nō in eisdem ordinibus virtutum merita, sed subsidia vitæ præsentis exquirūt: nec cogitāt, quid bene viuendo imitari debeant, sed quæ concupiscendo compendia sortiātur.* Augustinus in Epistola: Si priuatim, quæ nobis sufficiant possidemus, non sunt illa nostra, sed pauperum, quorum procurationē quodam modo gerimus, non proprietatem nobis vsurpatione damnabili vendicamus. *u* Idē de verbis Domini: Clericus si non contentus stipendiis fuerit, quæ de altario, Domino iubente, consequitur, sed exercet mer- D cimonia, intercessiones vendit, munera libenter amplectitur, hic negotiator magis potest videri, quam Clericus. *x* Bernardus super Cantica: Timeant Clerici, timeant ministri Ecclesiarum Dei: qui in terris sanctorum, quas possident, tam iniqua gerunt, vt stipendiis, quæ sufficere debeant, minime contenti, superflua, quibus egeni sustentandi forent, impie sacrilegeque sibi retinent, & in vsus suæ superbiæ, atque luxuriæ victum pauperum consumere non verentur: duplici profecto iniquitate peccantes, eo quod & aliena diripiūt, & sacris, in suis vanitatibus & turpitudinibus, abutūtur. *y* Idē in Epistola: Honores & dignitates Ecclesiasticas non ignoro deberi his, qui eas digne, & secundū Deum administrare, & velint, & possint. Et infra: Nec cuiquam vel adulto plures in pluribus Ecclesiis habe- E re licet, nisi dispensatorie quidem ob magnam vel Ecclesiæ necessitatem, vel personæ vtilitatem. *z* Idem: Quidquid præter necessarium victum, ac simplicem vestitum de altario retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est. *a* Idem: Conceditur tibi, vt si bene deseruis, de altario viuas, non autem vt de altario luxurieris, vt de altario superbias, vt inde compares tibi frena aurea, sellas depictas, calcaria deaurata, varia griseaque pellicea. *b* Idem de contemptu: Væ væ tibi Clerice, mors in olla, mors in ollis carnium, mors in deliciis est: non modo quia secus introitum delectationis posita esse cognoscitur, sed ob id maxime, quia populi peccata cōstat esse, quæ comedis, ac si propria tibi minus sufficere viderentur. Solicitus esto tanquam reddi-

turus

turus rationem, diguos pro eis gemitus fundere, dignos agere pœniteotiæ fructus. *a* Idem: Quando poterit necessariis esse contentus, qui eo animo introiuit, vt stipendia Clerici in vsus voluptatis, curiositatis, & vanitatis congreget, seruet, & expendat? Triplex est ergo funiculus, qui difficile rūpitur, hominem miserum in perniciē trahit: qui impure intrat, indigne ministrat & ipso fructu abutitur temporali. *b* Idem: Non ordinauit Deus his, qui Euangelio seruiunt, de Euāgelio quęrere delitias, vel ornatum: sed viuere, vt ait Paulus, ex eo, vt videlicet sint cōtenti alimēta corporis, nō gulę irritamenta, vel incentiua libidinis habere; & quibus tegantur, non quibus ornentur accipere. Idem: De altario, inquit Apostolus, viuat, non superbiat, nō luxurietur: denique non ditetur, non contra sancti cuiusquam plane dignam omni acceptione sententiam ex clericatu ditior fiat. Non sibi de bonis Ecclesiæ ampla palatia fabricet, mutans quadrata rotundis: nec loculos inde congreget, nec in vanitate, aut superfluitate dispergat: non extollat de facultatibus Ecclesiæ consanguineos, aut neptes, ne filias dixerim.

a Ibidem.
Ecclef. 4. c
b Ibidem.
Ibidem. 1. Cor. 9. b. & 1. Tim. 6. b.

CAPVT XXIV.
De Ambitiosis.

GRegorius *c* in Registro: Sicut is, qui inuitatus renuit, quæsitus refugit, sacris est altaribus admouendos, sic qui vltro ambit, vel importunū se ingerit, est proculdubio repellendus. *d* Idem: Verecundum nobis est, & dicere pudet, quia sacerdotes sibi dicatum arripiunt, qui exordium religiosæ militiæ nō viderūt. *e* Idem: Ordinate ad ordines accedendum est: nam casum appetit, qui ad summa loci fastigia, postpositis gradibus, per abrupta ascensum quærit. *f* Idem in pastorali: Nulla ars doceri præsumitur, nisi prius intenta meditatione discatur. Ab imperitis ergo pastorale magisterium qua temeritate suscipitur, quando ars artiū est regimen animarum? *g* Idem: Ipsi regnauerunt, & nō ex me: principes extiterunt, & non cognoui. Ex se namque, & non ex arbitrio summi Creatoris regnant ij, qui nullis fulti virtutib. nequaquam diuinitus vocati, sed sua cupiditate accensi, culmē regiminis rapiunt potius, quam assequuntur. *h* Idem: Sacrum officium non solum non diligit omnino, sed nescit, qui ad culmen regiminis anhelans, in occulta meditatione cogitationis ceterorum subiectione pascitur, laude propria lætatur, ad honorem cor eleuat, rerum affluentium abundantia exultat. *i* Idem. Nescit laudem, cum suppetit fugere, qui ad hanc didicit, cum deesset, anhelare. Idem: Quod dicere pudet, supra in capitulo de prælatis malis. *k* Isidorus de summo bono: Qui regimen sacerdotum contendit appetere, ante se discutiat, si vita honori sit congrua: quod si non discrepat, humiliter ad id, quod vocatur, accedat: reatum quippe culpa geminat, si quis cum culpa ad sacerdotale culmen aspirat. *l* Idem: Qui ad hoc conuersionem sanctitatis prætendit, vt aliis quandoque præesse possit, iste nō discipulos Christi, sed prauitatis, & Antichristi sectator existit: quia non pro Deo, sed pro sæculi honore portare gaudet crucis Christi contumeliam & laborem. *m* Augustinus de ciuitate Dei: Locus superior, sine quo regi populus non potest, etiam si teneatur, & administretur, vt decet, tamen indecenter appetitur. *n* Idem de Trinitate: Homines diabolum tanto magis imitantur, quanto magis neglecta vel etiam perosa iustitia, potentiæ student, eiusque vel adeptione lætantur, vel inflammantur cupiditate. *o* Ambrosius super Lucam: Si Dominus IESVS propria deseruit, tu aliena cur quæris? Si creator omnium sæculi gloriam subeundæ paupertatis virtute cōtempsit, cur tu fastidias ad quod natus es, appetas quod indebitum est? Cur ea, quæ ad vsum

c Greg. in Reg. li. 7. cap. 110. ante med.
d Ibid. li. 4. e. 97.
e Ibid. li. 7. c. 110. paululū à med.
f Idem past. par. 1. c. 1. in prin.
g Ibidem.
h Ibid. par. 1. c. 8.
i Ibid. par. 1. c. 9.
k Isid. lib. 3. de sum. bo. c. 34 sent. 4.
l Ibid. c. 19. sent. 3.
m Aug. de ciui. Dei li. 19. c. 19. in fin. to. 5.
n Idem de Trin. li. 13. c. 13. to. 3.
o Ambr. li. 4. in Luc. c. 4. t. 3.

A tibi diuturna esse non possunt, ad supplicium diuturna deposcas? Caue insidias, caue fraudes. *p* Idem: Ordinario mundi à Deo, opera mundi à malo: ita etiā à Deo potestatū ordinatio, à malo ambitio potestatis. *q* Idē: Sæpe quos vitia nulla delectāt, quos nulla potuit mouere luxuria, nulla auaritia subuertere, facit ambitio criminosos. Habet enim forensem gratiam, domesticū scelus, & vt dominetur aliis, prius seruit. *r* Bernardus de cōsideratione: O ambitio ambientiū crux, quo modo omnes torquēs, omnibus places. Nil acerbius cruciat, nil molestius inquietat, nil tamen apud miseros mortales celebrius negotiis eius. An non limina Apostolorum plus ambitio, quam deuotio terit? *s* Idem super Missus: Quotiens hominibus præesse desidero, B totiens Deum meum præire contendo, & tunc vere non sapio ea, quæ Dei sunt. *t* Idem: Vides homines pecuniosos ad honores quosque Ecclesiasticos peruolare, moxque applaudere tibi sanctitatem, vestium duntaxat mutatione, non mentium, & dignos se æstimare dignitate, ad quam ambiēdo peruenerunt, quodque si audeo dicere, adepti sunt nummis, attribuere meritis. *u* Idem super Cantica: O vtinā prælati tam vigiles reperirentur ad curam, quam alacres currunt ad cathedram. *x* Idem: Non probe satis præesse affectas, quibus prodesse non curas, & quorum non zelas salutem, subiectionem nimis ambitiosè vendicas tibi. *y* Idem in Epistola: Ambitio mater hypocrisis, latebras amat, & tenebras quærit, lucis impatiens. Ambitio spureum vitiū in imo iacet, videt tamen omne sublime, sed videri C ipsa refugit: nec mirum, optato namque necesse est careat, nisi caueat arbitros. *z* Idē: Curritur in clero passim ab omni ætate, & ordine à doctis pariter, & indoctis ad Ecclesiasticas curas, tamquam sine curis quisq; victurus sit, cum ad curas peruenerit. *a* Idem super Qui habitat: Radix iniquitatis ambitio, subtile malum, secretum virus, pestis occulta, doli artifex, mater hypocrisis, liuoris parens, vitiorū origo, criminum fomes, virtutum ærugo, tinea sanctitatis, excæcatrix cordium, ex remediis morbos creans, generans ex medicina languorem. *b* Idem: Omnes quæ sua sunt quærunt: nō quę IESV Christi: ipsa quoq; Ecclesiasticę dignitatis officia D in turpem quæstum, & tenebrarum negotia transiere: nec in his animarum salus, sed luxus quæritur diuitiarum. Propter hoc tondentur, propter hoc frequentant Ecclesias, Missas celebrant, psalmos decantāt. Pro Episcopatibus, & Archidiaconatibus hodie decertatur, vt Ecclesiarū redditus in superfluitatis, & vanitatis vsus dissipentur. *c* Idē de cōtemptu: Alius vndique circuit sedulus explorator, blanditur, obsequitur, simulat, & dissimulat, miseraque sibi suffragia mendicare nō erubescit. manibus, & pedibus repens, si quo modo tandē se ingerere queat in patrimonium Crucifixi, & bona Domini, quæ sola ex omnibus inueniuntur exposita. Nimirum peregre profectus est, sed in plenissimo die vt sua districte repetat, rediturus. *d* Idem: Vniuersos in E ordinibus Ecclesiasticis, ceterisq; ad sanctuarium pertinentibus honorē quærentes propriū, aut diuitias, seu corporis voluptatē. postremo, quæ sua sunt, non quæ IESV Christi, manifeste prorsus, & indubitanter nō ea, quæ Deus est charitas, sed aliena à Deo, & omniū radix malorum cupiditas introducit. *e* Idem: Potentes potenter tormenta patientur. Ascendat superbis tua semper, sequere regem tuum, omne sublime videant oculi tui, festina multiplicare præbēdas, inde ad Archidiaconatū euola, deinde aspira ad Episcopatū, nec ibi quidē requiē habiturus: quoniā sic itur ad astra. *f* Idē in sermone: O peruersitas, ô abusio filiorum Adam, qui cum ascendere difficillimum sit, descendere autem facillimū, ipsi & leniter ascendunt, & descēdunt difficilius, parati ad honores, ad celsitudines graduum Ecclesiasticorū ipsis etiam Angelicis humeris formidādos.

a Idem

p Ibidem.
q Ibidem.
r Ber. li. 3. de consid. ante med.
s Idem hom. 1. super Miss. est. non longe à fin.
t Ibid. hom. 4. post med.
u Idē in Cant. ser. 77. ante med.
x Ibi ser. 23. ante med.
y Idem epi. 126. ad Episc. Aquitanos ante med.
z Ibi. epi. 42. ad Henri. Senon. Archiep. lōge post med.
a Idem super Qui habitat. ser. 6. ante med.
b Ibid. prope fin.
c Idē in Declamat. super Ecce nos. ante med.
d Ibidem.
e Ibidem. Sap. 6. b
f Idem ser. 1. in Ascen. Domi. prope f.

a Idem ser. de conuers. ad Cleric. cap. 19.

a Idem: Cuttitur passim ad sacros ordines, & reuerēda quoq; ipsis spiritibus Angelicis mysteria homines apprehendunt sine reuerentia, sine consideratione. Neque enim signū regni cœlestis occupare, aut illius timent Imperij gestare coronam, in quibus auaritia regnat, ambitio imperat, sedet iniquitas, luxuria dominatur, superbia principatur.

CAPVT XXV.
De Studentibus.

b Greg. li. 6. Mor. c. 4. in fin. c ibid. li. 19. c. 16. post me.

GRegorius *b* in Moralibus: Ideirco nonnumquam studiosis tarditate intelligentiæ premitur, vt eo maiora præmia retributionis inueniat, quo magis studio inuentionis elaborat. *c* Idem: A feruore mentis, vel inter spirituales inimicos, vel inter carnales quosque B proximos, ipsi aliquo modo viuēdi vsu veterascimus, & assumptę nouitatis speciē fuscamus. A qua tamē vetustate quotidie si studia circūspectionis inuigilent, orando, legendo, bene viuendo, renouemur. *d* Idē super Ezechielem: Qui idcirco in sacro eloquio est, quæ dignitatis sunt, contemplatur, vt per hoc, quod intelligit, occupari ad quæstiones possit, quia non dulcedine quæsitæ veritatis sanari appetit, sed doctus videri: iste nimirum intellectus sui pennas desuper non extendit.

d Idem ho. 4. in Ezec. ante med.

e ibid. homil. 10. non longe à prin.

e Idem: In verbis sacri eloquij iste debet studij nostri ordo seruari: vt hæc ideo cognoscamus, quatenus de iniquitate nostra compuncti, & cognoscentes mala, quæ fecimus, ipsa vitemus, ne alia faciamus. Et cum iā ex magno vsu lacrymarum de peccatorum remissione C cœperit esse fiducia, per verba Dei, quæ intelligimus, ad vitam, quoque & alios trahamus. *f* Idē in pastorali- bus: Valde inter humana verba cor nostrum defluit, cumque indubitanter constet, quod exterius occupationum tumultibus impulsus à semetipso corruat, studere incessabiliter debet, vt per eruditionis studium resurgat. *g* Idē in Registro: Dum his, quibus ædificamur, innitimur, locum sine dubio deceptionis excludimus. *h* Hieronymus in originali super Michæam: Non æstimes in eo te placere Deo, si sermones, id est, scripturas illius legas: tunc enim scripturæ prosunt legēti, si quod legitur, opere compleatur. *h* Isidorus de summo bono: Lector strenuus potius ad implendum, quæ legit, quam ad sciendum erit promptissimus. Minus D enim pœna est nescire, quod appetas, quam ea, quę noueris, non implere. *i* Idem in Synonimis: Disce quod nescis, ne doctor inutilis inueniaris, antea esto auditor, postea doctor. *k* Idē: In disputatione tolle certamen, tolle pertinacem vincendi defensionem: cede cito veritati, nō contradicas instituti. *l* Idem: Disputare stude, non superare: plus dilige audire, quam dicere: plus auscultare, quā loqui. *m* Augustinus in sermone. Multos reperimus negligentissimos institiæ, & auidissimos sapientiæ: hos docet scriptura diuina peruenire nō posse ad id, quod appetunt, nisi seruando quod audiunt: Fili, inquit, concupiscens sapientiam, cōserua iustitiā, & Dominus præbebit illam tibi. *n* Idē de ciuitate Dei Philosophia est finis boni: nulla est igitur causa philosophādi, nisi finis boni. Quamobrem, quæ nullum bo- E ni finem sectantur, nulla philosophiæ secta dicenda est. *o* Idē de Trinitate: Nec pigebit me sicubi hæsito quærere, nec pudebit me, sicubi erro discere. *p* Idem: Quisquis hæc legit, vbi pariter certus est, pergat mecū: vbi pariter hæsitat, quærat mecumvbi errorem suum cognoscit, redeat ad me: vbi meū cognoscit, reuocet me, Et post: Et hoc placitum primum atque totum coram Domino Deo nostro, cum omnibus gratum, quia ca, quæ scribo legūt: & in omnibus scriptis meis, maxime in his, vbi quæritur vnitas Trinitatis Patris, & Filij, & Spiritus sancti. Quia nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quæritur, nec fructuosius ali-

f Idem past. 2. par. c. 11. paululum à princ.

g Idem Reg. li. 7. Ind. 2. ca. 110. cir. fi. & lib 11. in- dict. 7. c. 31. cir fin h Isidor de sum bo. li. 3. c. 8. sent. 5.

i Idem lib. de Synoni. c. 16. k ibidem.

l ibidem.

m Aug ser. 1. de annūciat. Dom. tom. 10.

n Idem de ciui. Dei lib. 19. c. 1. prope fin. tom. 5.

o Idem de Trin. lib. 1. c. 2. tom. 3. p Ibid. c. 3.

A quid inuenitur. *p* Idem de opere monachorum: Quæ q est ista peruersitas, lectioni obtemperare nolle, dum vult ei vacare: & id quod bonum est, diutius legatur, ideo facere nolle, quod legitur: *r* Bernardus super Cantica: Scias quo ordine, quo studio, quo fine queq; nosse oporteat. Quo ordine, vt id prius addiscas, quod est maturius ad salutem. Quo studio, vt id ardentius, quod est vehementius ad amorem. Quo fine, vt nō ad inanem gloriam, aut propter curiositatem, aut aliquid simile: sed tantum ad tuam, & proximi ædificationem, & ad Dei gloriā. *f* Idem: Sunt qui scire volunt eo fine tantū, vt sciant, & turpis curiositas est: & sūt, qui scire volunt, vt sciantur ipsi, & turpis vanitas est: & sūt itē, qui scire volunt, vt scientiam suam aliis vendant, verbi causa pro pecunia, & honorib. & turpis quæstus est: sed sunt quoq; qui scire volunt, vt alios ædificent, & charitas est: & itē, qui scire volunt, vt ædificentur, & prudentia est. *t* Idem in epistola: Falleris fili, falleris, si tu putas inuenirí apud mundi magistros scientiam, quam soli Christi discipuli, id est, mundi contēptores Dei munere assequuntur. Nō enim hanc lectio docet, sed vnctio: non littera, sed spiritus: non eruditio, sed exercitatio in mandatis Dei. *u* Idem: Non recte prodi- tur ad scientiæ limē, nisi institiæ germen præcedat ad animam, ex quo formetur granum vitæ, & non palea vanæ gloriæ. *x* Idē in sermonibus: Pessimus mons inflans sciētia, in quem tamen vsque hodie tanta videas concupiscentia plurimos tepere filiorum Adam, ac si non nouerint, quantum patet illorum illius montis ascensu descenderit: immo, quam grauiter ceciderit, quantum tota deiecta sit, & conquassata posteritas. *y* Seneca in epistola: Tamdiu discendum est, quemadmodum viuas, quamdiu viuis.

q Idem de opere Monac. lib. vnico. c. 17. tom. 3. r Bern in Cant. serm. 36. ante me.

f Ibidem.

t Idem epi. 108. ad Thomam de S. Audomaro.

u Ibidem.

x Idem ser. 4 in Ascen. Dom. non longe à prin.

y Sen. epist. 76. in prin.

CAPVT XXVI.
De Aduocatis.

GRegorius *z* super Ezechielē: Iustus aduocatus iniustas causas nullo modo accipit, nec verba dare pro iniustitia consentit. *a* Idem super illud Iob: De cōuallibus ista rapientes, cum singula reperissent; ad ea, eum clamore currebant. In valle repetiit singulis cum clamore occurrete, ex subortis causarum occasionib., D etiam pro paruis stipe litigare. *b* Augustinus de verbis Domini: Vsque adeo cupiditatis inolenit malum, vt iā ex consuetudine vendantur leges, corrumpantur iura, sententia ipsa venalis, & nulla iam causa possit esse sine causa. *c* Bernardus de consideratione: Quotidie perstrepunt in palatio leges, sed Iustiniani, non Domini. *d* Idem: Certe lex Domini immaculata, conuertens animas. Hæ autem non tam leges quam lites sunt, & cauillationes subuertentes iudicium. *e* Idem: Miror, quemamodum religiosæ aures tuæ audire sustinent huiusmodi disputationes aduocatorum, & pugnas verborum: quæ magis ad subuersionem, quam ad inuentionem proficiunt veritatis. Corrige prauum morem, & præcide linguas vaniloquas & labia dolosa claude. *f* Idē: Aduocati, sunt, qui docuerunt linguas suas loqui mendacium: diserti, aduersus iustitiam: eruditi, pro falsitate: sapientes sunt, vt faciunt malum: eloquentes, vt impugnēt verum. *g* Item: Iniqua omnis appellatio, ad quam iustitiæ inopia nō coegit. Appellare, nō vt grauēs, sed si graueris licet. *h* Idem: Qui non grauatus appellat, liquet, quia aut grauare intendit, aut tempus redimere.

z Greg. ho. 7. in Ezec. circa fin.

a idem li. 20. Mor c. 13. post med.

b Aug. ser. 19. de verb. Domi. post med. tom. 10.

c Bern. de Consid. li. 1. ante med. d ibidem.

e Ibidem post med.

f ibidem.

g ibid. lib. 3. ante med.

h ibidem.

CAPVT XXVII.
De Religiosis bonis.

GRegorius *i* in Registro: Expedit paruo Incommodo, à strepitu causarum seruos Dei quietos existere,

i Greg. Reg. li. 1. indict. 8. c. 67.

existere, vt & vtilitates collectæ per negligentiam nō pereant, & seruorum Dei mentes ad opus diuinum liberiores existant. *a* Idem: Sicut veraciter aduersus religiosos dicta crimina, digna sunt vltione plectenda: ita ab illatis nihilominus sunt absoluendi, quando nullus eos culpæ reatus astringit. *b* Augustinus in regula: Nō debent velle omnes, quod paucos vident, amplius, nō quia honorantur, sed quia tolerantur, accipere; ne cōtingat detestāda peruersitas, vt in monasterio, vbi quātū possunt, fiunt diuites laboriosi, fiunt pauperes delicati. *c* Idem de moribus Ecclesiæ: Quis nō illos miretur, & prædicet, qui contemptis, atque desertis mundi huius illecebris, in communem vitam sanctissimam, & castissimā congregati simul ætatem agunt, viuentes in orationibus, in lectionibus, in disputationibus, nulla superbia tumidi, nulla peruicacia turbulenti, nulla inuidentia liuidi: sed modesti, verecundi, placati, concordissimam vitam, & intentissimam in Deum, gratissimum munus ipsi offerunt, à quo ista posse facere meruerunt? *d* Isidorus in libro Etymologiarum: Religiosus, ait Cicero, à relego est appellatus, quia retractat, & tamquā relegit ea, quæ ad cultum diuinū pertineant. *e* Idē de Summo bono: Sancti viri funditus sæculo renunciantes, ita huic mundo moriuntur, vt soli Deo viuere delectentur; quantoque ab huius sæculi conuersatione se subtrahūt, tanto internæ mentis acie præsentiam Dei, & Angelicæ societatis frequentiam contemplantur. *f* Bernardus super Cantica: Omnis in vobis, qui ceterorum infirmitates tā corporum, quam animorum non solum patiēter supportat, sed insuper, scilicet si valet, iuuat obsequiis, cōfortat alloquiis, informat consiliis: & si hoc forsitan non potest propter disciplinam, solicitus saltem orationibus solatiari nō cessat infirmos. Omnis, inquam, qui talia operatur in vobis, bonum omnino inter fratres spargit odorem. *g* Idem: Optimum in moribus dixerim, qui in nullo prorsus aut resistat prioribus, aut inuideat paribus, aut subiectis, vel desit in cura, vel in superbia prælit. prælatis obediens, sociis congruens, subditis vtiliter cōdescendens. *h* Idem in epistula: Conuersare simpliciter inter fratres Deo deuotus, magistro subditus, senioribus obediēs, iunioribus obtemperās, Angelis placens, verbo vtilis, humilis corde, mansuetus ad omnes. *i* Idē in sermonibus: Tu qui in congregatione es, bene viuis, si viuis ordinabiliter, socialiter, & humiliter: ordinabiliter tibi, socialiter proximo, humiliter Deo.* Idem: Certum triumphati mundi testimonium est, si corpus castigas, & subiicias seruituti, ne perniciosa libertate seruiat voluptati: si fletoi præbeas oculos magis, quā curiositati: si denique spirituali dilectione flagras, nulli dederis animum vanitati. *k* Idē: Quoniam spectaculū facti sumus & Angelis, & hominibus: Seminemus hominibus exemplum bonum per aperta opera bona: seminemus Angelis gaudium, per occulta suspiria sācta. *l* Idem in congregatione positus, voluntates aliorum tuis voluntatibus anteponas: vt non solum sine querela, sed etiā cum gratia maneas inter fratres, portans omnes, orans pro omnibus, vt & de te quoque dicatur: Hic est fratrum amator.* Idē: Parum timet diabolus ieiunantes, vigilantes, continentes, quia tam de istis, quam de illis multos traxit in laqueum ruinæ: sed concordes, & vnanimiter viuētes in domo Domini, coniuncti Deo, & sibi per vinculum charitatis, hi dolorem, hi timorem, hi liuorem diabolo ingerunt.

a Ibid. lib. 6. in dict. 15. c. 181.
b Aug. in Reg. 3. c. 15. tom. 1.
c Idem de mori. Eccle. c. 31. to. 10.
d Isid. Etymol. lib. 10.
e Idē de sum. bo. li. 3. c. 17. sent.
f Bern. in Cant. serm. 12. circ. med.
g Ibid. ser. 23. cir. med.
h Idem epi. 87. ad Ogeriū post med.
i Idem ser. 1. in fest. Apost. Pet. & Paul. post med.
k Idem in serm. de S. Benedicto post med.
l Idem ser. 3 in vigil. Nat. Dom. post med.

CAPVT XXVIII.

De Religiosis malis.

GRegorius *m* in Moralibus: Ex actione sæculariū confunditur actio religiosorum, dum illi etiam promittendo non seruant, quæ in præceptis audiunt: &

m Gregor. in Mora praef. in Iob. c. 2.

A isti viuendo ea custodiunt, in quibus nequaquā legalibus mādatis astringuntur. *n* Idem: Sæpe nonnulli prauitatis aperte vias deserūt, sanctitatis habitū sumunt: moxque vt prima limina bene viuendi contigerint, obliti quid fuerint, affligi iā per pœnitentiam de perpetratis nequitiis nolūt: laudari autē de inchoata iustitia appetunt: præesse ceteris melioribus concupiscunt. Quos plerumq; dum iuxta votum præsens prosperitas sequitur, multo, quam prius fuerāt, de sanctitatis habitu peiores fiunt. *o* Idem: Praui homines cultum religionis assumunt, & bonorum vitā sub despectis vestibus iniquis moribus premunt. *p* Idem super Ezechielem: Sæpe quosdam videmus ad vocem prædicationis, quasi ex conuersione compunctos, habitum, B non animam mutasse: ita vt religiosam vestem sumerent, sed ante acta vitia non calcarent. Augustinus in c. de li a: Melior est, &c. *q* Idem de opere monachorum: Qui veram ostendit corporis infirmitatem, humane tractandus est: qui autem falsam prætendit, & conuinci non potest, Deo dimittendus est. *r* Idem: Vtinā isti, qui vacare volunt manibus, omnino vacarent & linguis: neq; enim tam multos ad imitationem inuitarent, si eis nō tantum exempla pigra, sed etiam muta proponerent. *s* Idem in epistola: Ex quo Deo seruire cœpi, quo modo difficile sum expertus meliores, quā qui in monasteriis profecerunt: ita non sum expertus peiores, quam qui in monasteriis ceciderunt. *t* Isidorus de Summo bono: Atrociter in discussione diuini in-C dicij arguēdi sunt, qui quod professione spoponderūt, opere implere contempserunt. *u* Bernardus super Missus: Illam, qua sæculum deseruimus, humilitatem deserentes, du post hoc cogimur inepta denuo sectari studia sæcularium, canes efficimur reuertentes ad vomitum. *x* Idem: Video, quod magis doleo, post spretam sæculi pompā, nonnullos in schola humilitatis superbiā magis addiscere, ac sub alis mitis, humilisque magistri grauius insolescere, & impatiētes fieri in claustro amplius, quā fuissent in sæculo. Quodque magis peruersum est, pleriq; in domo Dei non patiuntur haberi se contemptui, qui in sua domo non nisi contemptibiles esse potuerunt: vt quia videlicet, vbi à pluribus honores appetuntur, id est in sæculo, ipsi locum habere nō potuerunt nec meruerunt: saltem ibi honorabiles D videantur, vbi ab omnibus honores contemnuntur. *y* Idē in Apologia: Quid facit superbia sub pannis humilitatis tuæ Domine Iesu: Numquid non habet, quo se palliet humana malitia, nisi vnde inuoluta est Saluatoris infātia? *z* Idē in epistola: Iungāt se animis, qui iuncti sunt institutis. Inuicem se foueant, inuicem se defendāt, inuicem onera sua portent. Ait enim sapiēs: Frater adiuuans fratrem, ambo cōsolabuntur. Quod si alterutrū, quod absit, se corroserint, & momorderint, nonne simul ambo desolabuntur?* Idem: Qui debitorem, & procuratorem carnis se constituit, vt magis vētrem sterilem pascere, quam animæ studeat bene facere, nullum religionis iugum, quantumlibet leue, quantumlibet suaue videatur, ei tolerabile est. Vnde cōtin-E git, vt neq; hic, vbi sine murmure esse non potest, neque in futuro, vbi pœnam murmurationis tolerare necesse est, pacem inueniat: vbi autem nō est pax, ibi nec Deus, quia in pace factus est locus eius. *a* Idem in sermonibus: In omnibus fere religiosis congregationibus sane inuenire est homines pusillanimes, & remissos, deficientes sub onere, virga, & calcaribus indigentes: quorum remissa lætitia pusillanimis tristitia est, quorum breuis, & rara compunctio, animalis cogitatio, & tepida conuersatio est: quorū obedientia sine deuotione: sermo, sine circumspectione: oratio, sine cordis intentione: lectio, sine ædificatione. *b* Idē: Sunt inter nos tria genera hominum, ipsaque satis incongrua, & ordini, & homini, qui hanc viam ingressus est. Sūt enim,

qui

n Greg. li. 1. Mora. c. 21. in fin.
o Ibid. lib. 31. c. 4. post me.
p Idem hom. 10. in Ezec. ante med.
q Aug. lib. de oper. Monac. c. 19. to. 3.
r Ibid. c. 22. in fin.
s Idem epi. 137. ad Clerum et popul. Hippo. in fi. tom. 2.
t Isid. de sum. bon. li. 3. c. 21. sent. 3.
u Bern. hom. 4. sup. Missus est. prope fin.
x Ibid. paulo ante.
y Idem in Apolog. ad Guilielmum abbatem paulo ante princ.
z Idem epi. 143. ad Conrad. Regem Romanorum.
a Idem ser. 6. in Ascen. Dom. an. med.
b Idem ser. de ligno, feno, & stipula.

qui bene inceperunt, sed defecerunt cito: & sunt, qui nunquã inceperunt, sed in sua mollitie permanserunt: & sunt, qui captantur spiritu leuitatis, tardi, ad audiendum, veloces, ad loquendum, paratissimi rursum enumerare, quod faciunt. Sed quid faciunt tamen? *a* Idem: Magna est confusio, & magna valde, & ardentius saeculares perniciosa desiderant, quam nos vtilia; citius illi ad mortem properant, quam nos ad vitam. *b* Idem: De eo qui habitum habet religionis, & nõ vitam, propheta inquit: Comederunt alieni robur eius, & ipse nescivit. Exteriorem quippe superficiem intuens religiosus malus, salua sibi omnia suspicatur, non sentiens vermem occultum, qui omnia interiora corrodit: manet tonsura, vestis nec dum mutata est: ieiuniorum regula custoditur, statutis psallitur horis, sed cor eorum longe **B** est à me, dicit Dominus. *c* Idem in Epistola: Multo facilius reperies multos saeculares conuerti simpliciter ad bonum, quam vnum quempiam de religiosis proficere de bono in melius. Rarissima enim auis in terris est, qui de gradu, quem in religione semel attigerat, mudicum vel paruper ascendit.

a Idem ser. 1. ad fratres post med. *b Idem ser. 2. in cap. ieiunii ante med.* *c Idem epi. 96. ad Richard. Fontan. abb.*

CAPVT XXIX.

De Nouitiis.

GRegorius *d* in registro: Omnibus cuiuslibet aetatis, aut officii onerosa est nouitas. Idem: Quisquis diuina inspiratione compunctus, relictis saeculi huius actionibus ad Deum conuerti festinat, ita cũ charitate suscipiendus est, & blandis per omnia consolationibus refouendus, vt in ea, quam elegit Deo adiuuante, deleĉtetur modis omnibus conuersatione persistere. *f* Idem super Ezechielem: Nullus qui ad bonum propositum conuersus adhuc in mentis teneritudine esse conspicitur, despiciatur: quia frumentum ab herba incipit, vt granum fiat. *g* Isidorus de summo bono: Primordia conuersorum blandis refouenda sunt modis, ne si ab asperitate incipiat, exterriti ad priores lapsus recurrãt. Qui enim conuersum sine lenitate erudit, exasperare potius, quam corrigere nouit. *h* Bernardus de amore Dei: Feruorem nouitiorum non decent illae misericordes in seipsos discretiones, & districtionum dispensationes, facilesque indulgentiae suo iudicio tribuendae, non tamen recusandae sunt alieno iudicio. *i* Idem: **A** nouitio in seipsum rigida debet esse censura, & districta seueritas: ad regentem autem, vel consulentem spectat paterna vel fraterna charitas, & pietas: si alterum horum desit, vel in deside, & in tepido non speto cursus perseuerantiam, vel in praecipiti timeo ruinam. *k* Idem: Animalem discretum, non itum prudentem, insipientem sapientem, in cella diu posse consistere, in congregatione posse durare, impossibile est. *l* Idem: Docendus est nouitius sic habere corpus suum, sicut aegrum commendatum, cui etiam multum volẽti, inutilia sunt neganda, vtilia vero etiam nolenti ingerenda: Sic de corpore suo agere, sicut de non suo, sed eius à quo pretio magno empti sumus, vt glorificemus eum in corpore nostro. *m* Idẽ super Qui habitat: Obsecro vos nouellae **E** plantationes Dei, vos qui nondum exercitatos habetis sensus ad discretionem boni, & mali; nolite sequi cordis vestri iudicium, nolite abundare in sensu vestro, ne vos tamquam rudes adhuc versutus ille venator decipiat. *n* Idem super Cantica: Placent, fateor, in nouitiis, quantum ad ea, quae in facie sunt, neglectior vtique is, qui foris apparet corporum cultus, & vestium minor cura, sermo rarior, vultus hilarior, aspectus verecundior, incessus maturior. *o* Idem in sermonibus: Ante omnia timor nouitiis necessarius est, quo nimirũ peccata praeterita possint delere, cauere futura. Timor enim Domini, vt ait Scriptura, expellit peccatum, siue quod admissum est, siue quod tentat intrare: expellit hoc poenitendo, illud resistendo.

d Greg. Regist. lib. 4. indict. 13. c. 89. *e Ibid. li. 5. indict. 14. c. 149.* *f Idem homil. 19. in 2. Ezech. ante med.* *g Isidor li. 2. de sum. bon. c. 5. sent. 5.* *h Bern. lib. de natura & dignitate amoris diuini c. 3 circa med.* *i Ibidem.* *k Idem de vita solit. ad frat. de Monte Dei. ante med.* *l Ibidem.* *m Idem ser. 3. in ps. Qui habitat. in princ.* *n Idem ser. 63. in Cant. post med.* *o Idem ser. de diuersis affectionibus animae post med.*

CAPVT XXX.

De Iuuenibus.

GRegorius *p* in registro: Esto sollicitus, vt pueri ad sacros ordines nullatenus admittantur, ne tanto periculosius cadant, quanto citius alta conscendere festinant. *q* Idem in Moralibus: Immensa superbia iuuenum est à senioribus sibi reuerentiam exigere, & silentium imperate meliori. *r* Idem in Pastorali: Iuuenes plerumque seueritas admonitionis ad profectum dirigit: senes vero ad meliora opera deprecatio blanda componit. Idem supra in capitulo de vsurpantibus praedicationem: *Ioannes Chrysostomus de Compunctione: Non canicies laudabilis, neque iuuentus culpabilis existit, multi quippe, & in iuuentute philosophiam demonstrarunt, & in senectute lapsi sunt. Canicies sapientiae, non capilli candidi commendantur. *s* Cyprianus de duodecim abusionibus: Sicut in senibus sobrietas, & morum perfectio requiritur: ita in adolescentibus & iuuenibus obsequium, & subiectio, & obedientia tire debetur. *t* Ambrosius de Officiis: Pulchra virtus adolescentium verecundia, & suauis gratia, quae non solum in factis, sed etiã in ipsis spectatur sermonibus. *u* Idem: Vt in senibus grauitas, in iuuenibus alacritas, ita in adolescẽtibus verecũdia velut quadam dote commendatur. *x* Idem de Virginitate: Etiam cum fides tua tuta sit, iuuentus tamen suspecta est. *y* Bernardus super Cãtica: Quid amabilius verecundo adolescente: quam pulchra haec, & quam splendida gemma morũ in vita, & vultu adolescẽtis: quam vere, & minime dubia bona nuncia spei, bonae indolis index. *z* Idem de Consideratione: Verbosulum adolescentem, & studentem eloquentiae, cum sapiẽtia sit inanis, non aliud, quam iustitiae hostẽ teputes: & ho huiusmodi falsis fratribus dicit ille magister disciplinae: Manus nemini cito imposueris. *a* Idem de Amore Dei: Sapientes latent, & delitescunt: pueri regnant, & principantur, & fiunt principes, qui mane comedunt: & vae terrae illi. Idem infra libro tertio, in capitulo de laetitia mala. Eia laetare. *b* Anselmus de Similitudinibus: In iuuene tria notãtur, quibus ad probitatem venturus praenoscitur: haec autem sunt **D** taciturnitas, corporis continentia, & verecundia.

p Greg. Regist. li. ndict. 11. c. 86. *q Idem lib. 24. Mor. c. 7. vers. fi.* *r Idem Pas. 3. p. c. 1. admoniti. 2.* *s Cyp. li. de duodecim abusib. c. 3.* *t Amb. lib. 1. offic. c. 18. to. 4.* *u Ibid. c. 17.* *x Idem de Virg. lib. 3. pau. à prin. to. 4* *y Bern. in Cant. Ser. 86 parum à prin.* *z Idem de consid. lib. 4. circ. med.* *a Idem li de natu. & dignitate diuini amoris c. 14.* *b Anselm. lib. de sim. c. 139.*

CAPVT XXXI.

De Monachis bonis.

GRegorius *c* in registro, ad quendam Abbatem: Huius te praecepti serie commonemus, vt neque mulieres in monasterio tuo deinceps qualibet occasione permittas ascendere, neque monachos tuos sibi commatres facere. *d* Idem in homiliis: Monachus reuerentiam sui habitus in actu, in locutione, in cogitatione semper circumspiciat: & ea quae mundi sunt, perfecte deserat: & quod ostẽdit humanis oculis habitu, hoc ante Dei oculos moribus praetendat. *e* Isidorus de Summo bono: Summa monachi virtus, humilitas; summũ vitium est superbia. *f* Idem: Tunc aut se quisque monachum iudicet, quando se minimum omnium existimauerit, etiam cũ opera maiora virtutũ gesserit. * Ioannes Chrysost. de compũctione. Monachus non solum propterea dicitur monachus, quia vxorem non habet: sed quia religioni Dei, & seruitio ipsius mancipatus est: & cura illi est, quemadmodũ Deo, non saeculo placeat, & qui magis eligit castitatẽ, quae Deo cara est, & Spiritus sancti habitatio. *g* Hieronymus in epistola: Humilitatẽ vestium tumentianimo non appetas: saecularium est ma xime potentum cõsortia deuitare: quid tibi necesse est ea videre saepius, quorum contemptu monachus esse coepisti? *h* Idem: Monachus non docentis, sed plangentis habet officiũ, qui vel se vel mundum lugeat, & Domini sui

c Gregor. Reg. lib. 3. indict. 12. c. 40 *d Idem homil 17. in Euang. circ. fin.* *e Isidor. de sum. bo li. 3. c. 10. sen. 1.* *f Ibidem.* *conseq.* *g Hieron. epi 13. post med. to 1.* *h Idem aduersus Vigilantium circ. fi. to. 1.*

fuit semper pauidus præstoletur aduentum, qui sciens imbecillitatem suam,& vas fragile quod portat,timet offendere ne impingat,& corruat,atque frãgatur. Vnde & mulierum maxime iuuencularum vitat aspectũ, & in tantum castigator sui est,vt etiam quæ tuta sunt, pertimescat. *a* Bernardus de præcepto,& dispensatione:Lego in regula,hæc : Consideratio penes Abbatem sit,& hoc vel illud esse in prouidentia,vel arbitrio,seu dispositione Abbatis. Vt autẽ pro sua volũtate aliquid mutet de regula,me ibi legisse non recolor,quinimmo, inquit,omnes magistram regulam sequantur,nec ab ea temere deuietur à quoquã. Ergo nec etiam ab ipso Abbate:Omnes,inquit,magistram sequãtur regulam : nemo igitur suam voluntatem. *b* Idem : Super fratrum transgressiones, non super patrum traditiones constituitur,qui Abbas eligitur,mandatorũ cultor,vltor vitiorũ. *c* Idem in epistola:Ordo noster abiectio est, humilitas,volũtaria paupertas,obedientia,pax,gaudium In Spiritu sancto. Ordo noster est esse sub magistro,sub Abbate,sub regula,sub disciplina. Ordo noster est studere silentio,exerceri vigiliis, ieiuniis,ac orationibus, opere manuum, & super omnia excellentiorem viam tenere,quæ est charitas:porro in omnibus his proficere de die in diem,& in ipsis perseuerare vsque ad vltimũ diem. *d* Idem : Quoscumque de tuis inueneris tristes, pusillanimes,murmurosos, ipsorum te patrem,ipsorũ te noueris esse Abbatem,consolando, exhortando,increpando. Tunc enim agis opus tuum,& portas onus tuum:& portando sanas,quos sanando portas. Si quis vero ita sanus est,vt magis iuuet te,quam iuuetur à te, huius te non patrem sed fratrem:comitem,nõ Abbatem esse cognoscas. *e* Benedictus in regula:Magnopere debet solicitudinem gerere Abbas,& omni sagacitate, & industria curare ne aliquam de ouibus sibi creditam perdat : nouerit enim infirmarum se curam suscepisse animarũ, non super sanas tyrannidem. *f* Idem: Abbas non conturbet gregem sibi cõmissum,nec quasi libera vtens potestate iniuste disponat aliquid:sed cogitet sẽper,quia de omnibus iudiciis,& operibus suis redditurus est Deo rationem. *g* Idem : Oportet Abbatem esse doctum lege diuina, vt sciat vnde proferat noua & vetera : castum,sobrium, misericordem, vt superexaltet misericordia iudicium,vt ipse idem à Domino consequatur,odiat quoque vitia,diligat fratres. *h* Idẽ Abbas in ipsis imperiis suis sit prouidus,& consideratus,siue secundum Deum , siue secundum sæculum sit. Opera quæ iniungit, discernat,& temperet:cogitet discretionem sancti Patriarchæ Iacob,dicentis : Si greges meos plus inambulando fecero laborare, morientur cuncti vna die.

a Ber.tract. de præcep. & disp. ante med.
b Ibid. paulo ante.
c Idem epi. 142. ad Monach. Alpen.
d Idem epi. 73. ad Ramald. Abb.
e Benedic. in Re. c. 27.
f Ibidem c. 63.
g Ibidem c. 64.
h ibidem.

A B C D (section letters in the inner margin)

CAPVT XXXII.

De Monachis malis.

GRegorius, *i* in Dialogis : Monachus qui in terra possessionẽ quærit,monachus non est. *k* Idem in Registro : Si peculiaritas à Monachis habetur, neque concordia , neque charitas in congregatione eadem poterit permanere. *l* Idem: Quid est habitus monachi, nisi despectus mundi ? quomodo ergo mundum despiciunt,qui in monachi habitu positi,aurum quærunt ? *m* Idem : Monachorum quidem species tenetur,multa vero sub sanctitatis habitu sæcularia aguntur. *n* Idem: Monachi mihi terrenæ mentis esse omnino apparuerunt,qui nimis terrenum hominem Abbatem habere quæsierunt. *o* Isidorus in etymologiis:Monachus Græca etymologia vocatur, eo quod singularis sit. Monos enim græce singularis dicitur. Ergo si solitarius vel singularis interpretatur vocabulũ monachi, quid facit in turba, qui solus esse debet? *p* Idẽ de Sũmo bono:Multi monachorum amore parentũ non solũ terrenis curis, sed etiam forensibus iurgiis inuoluuntur,& pro suorũ temporali salute amicorũ,suas animas perdunt. *q* Idẽ: Maxime per cenodoxiam subiicit sibi diabolus monachum , vt quem per sæculi amorem retinere non potuit,ab humilitatis culmine subtrahat,& per superbiæ tumorem subditum faciat. *r* Ioannes Chrysost. de compunctione:Eos,qui videntur sustulisse crucẽ suam, & sequi Christum,per latam,& spatiosam viam velle incedere,nonne tibi prodigiosum videtur ? *s* Idem: Denique monachi eum de monasteriis requirunt,& de locis habitationum percontantur, ante omnia requirũt, si requies sit in loco, si abũndent omnia. Idẽ in capitulo de propinquitate:Dico tibi monache,&c. *t* Hieron. in epistula:Monachum,quem senseris tibi aut semper,aut crebro de nummis loquentẽ excepta eleemosyna, quæ indifferẽter omnibus patet,institorem habeto potius, quam monachũ. *u* Bernardus in epistola:Labor,& latebræ,& voluntaria paupertas,hæc monachorum insignia, hæc vitam solent nobilitare monasticam. Vestri autem oculi omne sublime vident,vestri pedes omne forũ circumeunt,vestræ linguæ in omnibus audiũtur consiliis, vestræ manus omne diripiunt patrimonium. *x* Idem super Canticis. Quale est hoc, vt in omnibus fluuiis,agris, hortis,cellariisue vix reperiri possit,quod comedas,vel bibas? Memento te quæso monachũ esse, non medicum , nec de complexione iudicandum, sed de professione. Parce,obsecro primum quidem quieti tuæ,parce deinde labori ministrantium tibi,parce grauamini domus,parce conscientiæ, conscientiæ dico,& si non tuæ,parce saltem conscientiæ alterius. *y* Idem in Apologia,Miror vnde inter monachos tanta intemperantia in cibis,& potationibus,in vestimentis,& lectisterniis,equitaturis,& construendis ædificiis inolescere potuit,quatenus vbi hęc studiosius,& voluptuosius,atque effusius fuerint,ibi ordo melius obseruari dicatur, & maior putetur religio. *z* Idem:Ecce inter monachos parcitas putatur auaritia:sobrietas,austeritas:silentiũ tristitia reputatur. Econtra remissio discretio dicitur: effusio,liberalitas: loquacitas,affabilitas:cachinnatio, iucunditas:mollities vestimentorũ,& equorum fastus, honestas:lectorum superfluos cultus,munditia. *a* Idem: Iam de aquæ potu quid dicam?quando,nec vllo quidẽ pacto vinum aquatum admittitur, omnes nimirum ex quo monachi sumus,infirmos stomachos habemus,& tam necessarium Apostoli de vino vtendo consiliũ nõ negligimus,modico tamẽ quod ille permisit,nescio cur prætermisso. *b* Idem:Quæritur ad induendũ,non quod vtilius,sed quod subtilius inuenitur:non quod repellat frigus, sed quod superbiæ cõparat:non denique iuxta regulam,quod vilius comparari potest,sed quod venustius imo vanius poterit ostentari. Heu me miserũ qualemcumque monachum,cur adhuc viuo? Tędet animã videre ad hoc deuenisse ordinẽ nostrum sanctum. *c* Idẽ: Habitus noster,quod & dolẽs dico,qui humilitatis solebat esse insigne, à monachis nostri temporis in signũ gestatur superbiæ. Vix iã in nostris prouinciis inuenitur,quo vestiri dignemur , miles,& monachus ex eodẽ panno partiuntur sibi chlamidem,& cucullam. Quiuis de sæculo quamtũlibet honoratus, etiam si Rex, etiam si Imperator ille fuerit, nõ tamẽ nostra horrebit indumenta,si sibi suo modo præparata fuerint, & aptata. *d* Idem super Missus:Ornari,non armari appetunt milites Christi,qui dum se præparare ad prælium & contra aëreas potestates pręrẽdere paupertatis insigne debuerant,quod vtiq; aduersarij multũ formidãt,in mollitie vestimẽtorũ pacis potius,quam belli præferentes indiciũ,vltro se suis hostibus,sine sanguine tradũt inermes. Idẽ in c. de Curiositate lib. 3. Monachus qui fui. Item in lib. 2. in cap. de Superbia. *e* Idẽ in Sermonibus: Nihil turpius, quam monachus per vrbes , & castella discurrens. Ni sicũ hoc charitas cogat,quæ operit multitudinem peccatorum. *f* Anselmus de similitudinibus:

i Grego. li. 3. Dialog. c. 14.
k Idem in Reg. lib. 10. indict. 5. c. 22.
l Ibid.
m Idem lib. 6. indic. 15. c. 193.
n Ibid. lib. 10. indic. 5. c. 22.
o Isid. ety. l. 7. c. 13.
p Idem li. 3. de sum. bo. c. 21. sent. 8.
q Ibid. c. 22. sent. 8.
r Chrysost. lib. 1. de compunct. cord. post med. to. 5.
s Ibidem.
t Hieron. epi. 13. ad. Paulin. to. 1.
u Ber. epist. 42. ad Henr. Archiepis. Senon. in fi.
x Idem ser. 30. super Cant. in fi.
y Idem in Apolog. ad Guliel. abbat. post med.
z Ibidem conseq.
a Ibidem multo post.
b Ibidem.
c Ibidem.
d Idem homil. 4. super Miss. prope fin.
e Idem in sermonibus paruis. ser. 63.
f Ansel. de similitud. c. 90. post. med.

A B C D E (section letters in the inner margin)

Nec

Nec cuiquam prodest habitum monachi exteriorem habere, si non studuerit, & interiorem retinere. A

CAPVT XXXIII.
De Incipientibus.

GRegorius *a* in Pastorali: Qui bona inchoata non consummāt, dum proposita non perficiunt, etiam quæ fuerunt cœpta eb eiusmodi. *b* Idem: Nec malos bona imperfecta adiuuant, nec bonos mala incōsummata condemnant. *c* Idē super Ezechiele: Via Dei, & inchoantibus angusta est, & perfectè iam viuentib. lata. Et dura sunt, quæ contra consuetudinem spiritualiter animo proponimus, & tamen onus Dei leue est, postquam hoc ferre cœpimus. *d* Idem in Moralibus: Cōuersorum initia bonis moribus malisq; permista sūt: B quia, & noua vita iam per intentionem agitur, & vetus adhuc ex vsu retinetur. *e* Isidorus de summo bono: Qui ex deteriore iam melior esse cœpit, caueat de acceptis extolli virtutibus, ne grauius per vanā gloriā corruat, quam prius per lapsum vitiorum iacebat. *f* Idē: Valet interdū conuersis pro animi salute, mutatio loci, plurimum enim dū mutatur locus, mutatur & mentis affectus. * Augustinus super Genesi: Nulla abstinentia fit à voluntate carnali, quæ non habeat in exordio dolorem, donec in meliorem partem consuetudo flectitur. * Cassiodorus super psalterium: Initium profectus est carnalia vitia relinquere, Domino supplicare. *g* Bernardus in sermone: Solet inter primordia conuersionis acrius insurgere tentatio prauæ consuetudinis, C & vix possunt extingui iacula ignita diaboli.

a Greg. pa-stor. 3. p. c. 2. admonit. 35.
b Ibid. admonit. 31.
c Idem hom. 17. in Ezech. circa med.
d Idem li. 3 1. Mor. c. 17. paululum à prin.
e Isidor. de sum. bo. li. 2. c. 8. sent. 8.
f Ibid. c. 10. sent. 7.
g Ber. ser. 4. in Assump. B. Mariæ, ante med.

CAPVT XXXIV.
De Proficientibus.

GRegorius *h* in Moralibus, Omnipotens Deus interiora discernēs, ipsis spiritualibus profectibus modū ponit, vt ex hoc homo quod apprehendere conatur & non valet, in illis se nō eleuet, quæ iam valet. *i* Idem: Ad Deū quasi tot gressibus mens accedit, quot bonis moribus proficit. *k* Idem: Nonnulli qui ætate crescunt ab innocentia decrescunt; electis vero cum fortis ætas corporis, intus, si dici liceat, crescit ætas virtutis. *l* Idē: Si lassescere ab inchoatis bonis nolumus, valde necesse est, vt inchoare nos quotidie credamus. D *m* Idem: Sancti viri quo altius apud Deum virtutū dignitate proficiunt, eo subtilius indignos se esse deprehendunt: quia dum proximi luci fiunt, quidquid eos in seipsis latebat, inueniunt. *n* Idē super Ezechiele: Quāto plus proficimus in cognitione, tāto nobis indignamur amplius de peruerso opere. *o* Idē: Plerumque qui plus in contemplatione rapitur, contingit, vt amplius in tentatione fatigetur, sicut quibusdā bene proficientibus contingere sæpe solet: quorum mentem, dum aut compunctio afficit, aut contemplatio super semetipsū rapit, statim etiam tentatio sequitur, ne de his ad quę rapta est, extollatur. *p* Idem in registro: Id tantum proficis, quantū tibi non studueris detrogando fratri bua arrogare. *q* Hieronymus in epistola: Oblitus posteriorum semper priora sectaberis, nequaquam considerās, quid alij mali faciant, sed quid boni tu facere debeas: Nec peccantiū ducaris multitudine, sed Sanctorū exempla potius imiteris. *r* Idē: Crescat in te cum annis gratia, crescat cū ætate iustitia, & fides tua eo perfectior esse videatur, quo senior es. *s* Augustinus de verbis Apostoli: Semper tibi displiceat, quod es, si vis peruenire ad id, quod nondum es. Nam vbi tibi placuisti, ibi remansisti. Si autem dixisti, sufficit, periisti. *t* Idem: Semper adde, semper ambula, semper profice, noli in via deficere, noli retro ire, noli deuiare. Remanet enim qui nō proficit: retro redit, qui ad ea reuoluitur, vnde iam E

h Greg. li. 12. Moral. c. 2.
i Ibid. li. 25. c. 5. post med.
k Ibid. lib. 21. c. 13.
l Ibid. li. 22. c. 2. circ. fin.
m Ibid. li. 32. c. 1. in princ.
n Idem hom. 10. in Ezech. circ fin.
o Ibid. homil. 14. ante med.
p Idem Regist. li. 4. in dict. 13. c. 82.
q Hieron. epist. 4. ad Rustic. Monach. post med.
r Idem epist. 14. ad Maur.
s Aug. de ver. Apost. ser. 15. in fin. 10.
t Ibid. cōsequ.

recesserat: deuiat, qui apostatat. *u* Idem de prædestinatione: Cur non, inquit Cyprianus, properamus, & currimus, vt patriam nostram videre, vt parentes nostros salutare possimus? magnos illic nos charorū numerus expectat parentum, fratrum, filiorum, frequens, & copiosa nos turba desiderat: iā de sua incolumitate secura, adhuc de nostra salute solicita. Idē in capite de oratione accepta. Qui dicicerūt. *x* Bernardus in epistola: Aut ascendas necesse est, aut descendas: si attendas stare, ruas necesse est. Idem in cap. de verecundia lib. 4. Nolo repente. *y* Idem in sermone: Ita nimirum diuina solet pietas eō setuandę humilitatis gratia ordinare, vt quanto plus quisque proficit, eo minus se reputet profecisse. Nam & vsque ad extremum spiritualis exercitij gradum, si quis tātum proficit, aliquid ei de primi gradus imperfectione relinquitur, vt adhuc vix sibi illum adeptus videatur. *Idem: Vbi sane in spirituali profectis exercitio, erit nonnumquam tapi à tuo spiritu in diuinum, vt incipias gaudere de bonis Domini, quia propria ante mala lugebas. *z* Idem: Minime oportet gressū sistere, & respicere retro, multominus expedit, sed currendum nobis, & properandum, ne forte egressus, vt gigas ad currēdum viam suam à nobis se Christus elonget. Sed potius prouidentes eum in conspectu nostro semper, & in eius odore tracti facilius citiosq; entramus. Auctor de spiritu, & anima: Per odium. Infra lib. 4. in cap. de desiderio.

u Idem lib. 1. de prædest sanct. c. 14. tom. 7.
x Bern. epi. 91. ad fratr. suessione congregatos post med.
y Idem ser. de 4. mod. orandi ante med.
z Idem ser. de tri. ordinibus Eccles. ante med.

CAPVT XXXV.
De Perfectis.

GRegorius* in Moralibus: Magna est perfectio, suæ imperfectionis cognitio. *a* Idem: Tanto quisque perfectus est, quanto perfecte sentit dolores alienos. *b* Idem: Valde perfectorum est, sic de ostenso opere auctoris gloriam quærere, vt de oblata laude prituis nesciant exultatione gaudere. *c* Idem: Perfectus quisque cum in seipso vitia vicerit, statim mentem etiam cōtra vulnera passionis aceingit. *d* Idem. Ille vero perfectus est, qui ad imperfectionem proximi impatiens non est. Nam qui alienam imperfectionem ferre non valens, proximum deserit, ipse sibi testis est, quod perfecte nondum perficit. *e* Idem: Perfecta vita mortis est meditatio. *f* Idem: Qui perfecte Deo placere desiderāt, sibi de se nil relinquant. *g* Augustinus de spiritu & littera: Quantum mihi videtur in ea, quæ perfecta est iustitia, multum in hac vita ille profecit: qui quā longe sit à perfectione iustitiæ, proficiēdo cognouit. Idē: Hoc perfectorum est. Infra in lib. 4. in c. de æquitate. Idem: Nullus perfectus. Infra lib. 4. in c. de sufficientia. *h* Isidorus de summo bono: Sicut falsitatis crimē à proficientib. pertimescitur, ita otiosa verba à perfectis Christis solicite vitantur. *i* Idem: Peccata quæ incipientibus lenia sūt, perfectis viris grauia reputātur. *k* Bernardus in epistola: Nemo perfectus, qui perfectior esse nō appetit. *l* Idem: Proficiendi studium, & iugis conatus ad perfectionē, perfectio reputatur. Quod si studere perfectiorem esse, perfectum est: nolle proficere, deficere est. *m* Idem: In proposito perfectionis apparere imperfectum, næ ous est. *n* Idem: Habes de iusto, quod lex Dei in corde ipsius, & nō in codice. Ne perfectionis is gradus. Perfectus carere & necessarijs paratus est. *o* Idem super Cātica: Perfectus omnis reputatur, in cuius animo tria hæc congruētet, atque opportune concurrere videbuntur, vt scilicet nouerit gemere pro se, & exultare in Deo, & proximorum vtilitatibus potens sit subuenire, placens Deo, eautus sibi, vtilis proximis.

a Greg. li. 19. Mor. c. 8.
b Ibid lib. 8. ca. 30. post med.
c Ibid. lib. 6. c. 8. post med.
d Ibid. lib. 5. c. 13. cir. fin.
e Ibidem lib. 13. c. 10.
f Ibidem lib. 10. c. 4. ante med.
g Aug. lib. de spiri. & lit. c. 36 to. 3.
h Isid. li. 2. de sum. bo. c. 29 sent. 3.
i Ibid. c. 18. sent. 5.
k Bern. epi. 34. ad Drogonem Monach.
l Ibid. epi. 253 ad Garin. abbat. circa med.
m Ibid. epi. 140. ad Ber. Priorem.
n Idem in vita Malachiæ in præfat.
o Idem in Cāt. ser. 57. prope fin.

CAPVT XXXVI.
De Tribus prædictis statibus.

GRegorius *p* in Moralibus: Tres sunt modi conuersorum: scilicet inchoatio, medietas, atque perfectio.

p Greg li. 24. Mor. c. 7. ante med.

fectio. In inchoatione autem sunt blandiměta dulcedinis; in medio quoq; tempore sunt certamina tentationis, ad extremũ vero perfectio vitiosæ pulchritudinis. *a* Idẽ super Ezechielem: Alia sunt virtutis exordia, aliud perfectio. *b* Isidorus de summo bono: Tripartitus describitur esse vniuscuiusque cõuersi profectus scilicet primus corrigendi à malo, secundus faciendi bonum, tertius consequendi boni operis præmium. *c* Bernardus in Epistola: Incipientiũ status dici potest animalis, proficientium rationalis, perfectorum spiritualis. *d* Idem super Cantica: Sunt hi tres animarum affectus, siue profectus, expertis dumtaxat satis noti, & manifesti, scilicet cum aut de actibus malis indulgentiam, aut de bonis agendis gratiam, aut ipsius etiã indultoris, & benefactoris sui præsentiam (eo quidem modo, quo in corpore fragili possibile est) obtinent intueri. *e* Idem: Inuenit profecto apud Deum & verecunda confessio, quo se humiliando deiiciat: & properа deuotio, vbi se innouando reficiat; & iucunda contemplatio, vbi se excedendo quiescat. *f* Idem in sermone: Alij vacent sanctæ contemplationi; alij deditі sint fraternæ administrationi; alij in amaritudine animæ suæ recolant annos suos, tanquam vulnerati dormientes in sepulchris. *g* Idem: Sic plane sic opus est, vt Maria pie & sublimiter sentiat de Deo suo: Martha misericorditer, & benigne de proximo: Lazarus misere, & humiliter de seipso.

a *Idem hom. 14. in Ezec. ante med.*
b *Isid. de sum. bon li. 2. c. 2. sent. 7.*
c *Bern. epi. de vita sol. ad frat. de Monte Dei ante med.*
d *Idem ser. 4. in Cant ante. med.*
e *Ibid. paulo post.*
f *Idem ser. 3. in Assump. B. Mariæ. circ. med.*
g *Ibidem.*

CAPVT XXXVII.
De Monialibus.

GRegorius *h* in registro: Iuuenculas Abbatissas vehementissime prohibemus. *i* Ambrosius de virginitate: Aiũt plerique maturioris ætatis virgines esse velandas. Neque ego abnuo, Sacerdotales cautiones esse debere, vt non temere velentur. Spectet plane, spectet ætatem Sacerdos, sed fidei, vel pudoris. Spectet maturitatem verecundiæ, examinet grauitatis canitiem, morum senectã, pudicitiæ annos, animos charitatis. *k* Augustinus de Virginitate sancta: Non nos in virginibus prædicamus, quod virgines sunt, sed quod Deo dicatæ pia continentia virgines. Nam quod non temere forsitan dixerim, felicior mihi videtur nupta mulier, quam virgo nuptura. *l* Idem: Nulla carnis fœcunditas sanctæ virginitati comparari potest. Neque enim & ipsa, quia virginitas est, sed quia Deo dicata est honoratur. *m* Idẽ: In vita æterna est quædam egregia gloria, non omnibus in æternum victuris, sed quibusdam ibi tribuenda: cui consequendæ parum est liberũ esse à peccatis, nisi super hoc aliquid ipsi liberatori voueatur, quod non sit criminis non vouisse, sed vouisse, ac reddidisse sit laudis & honoris. *n* Idem: Pergite sancti pueri Dei & puellæ, mares & feminæ, cœlibes & innuptæ; pergite perseueranter in finem, & laudate Dominũ dulcius, quẽ cogitatis vberius: sperate feliciua, cui seruitis instantius: amate ardentius, cui placetis attentius, lumbis accinctis, & lucernis ardentibus expectare Dominum, quando veniat à nuptiis. *o* Idem de Ecclesiasticis dogmatibus: Sacratę Deo virginitati nuptias coęquari, aut pro amore castigandi corporis abstinentibus à vino, vel carnibus nihil accrescere meriti, credere, non hoc Christiani, sed Iouiniani est. *p* Hieronymus in epistola: Agnosce virgo statũ tuum, agnosce locum, agnosce propositũ. Christi sponsa diceris, vide ne quid indignum ei, cui desponsata diceris, admittas. Cito rescribet repudiũ si in te viderit vel vnum adulterium. Idem: *q* Caue ne cui vel concupiscendi occasionem tribuas, quia sponsus tuus Deus zelans est. Criminosior est enim Christi adultera, quã mariti. *r* Idem: Romana Ecclesia Apostolico sine dubio, cuius Sedem obtinet, spiritu animata, tam seueram statuit sententiam, vt vix vel pœnitentiæ dignam iudicaret, quæ sãctificatum Deo corpus libidinosa coinquinatione violasset. * Anastasius in sermone: Nihil prodest corpus velare, & mentem vitiorum sordibus maculare. Quid enim prodest nigris vestibus indui, & à detractione linguam non cohibere. * Idem: In monasterio positæ non otio torpescant, non detractionibus, non obscœnis confabulationibus incumbant: sed aut psalmorũ modulationibus, aut manuum operationibus insistãt, aut certe diuinis lectionibus aurem accommodent. * Idem: Minores natu eas, quę prouectæ sũt ętatis obsequio sanctitatis venerẽtur. Prouectæ quoque annis, iuniores dictis & exemplis ad bene viuendum informent. Nobiles genere nequaquam ignobilibus se præferant: scientes, quia personarũ acceptor nõ est Deus. *Idem: Vita Abbatissę velut pennatum animal, ad altum semper per desiderium euolet, per verba resonet, luceat per exemplum: * Idem: Tales Abbatissæ regendarum animarum curam suscipere debent, quæ subditis verbis, & exemplis ducatum præbeant sanctæ religionis. * Idem: Omnis actio Abbatissæ semper sit propter Deum, & de Deo, & cogitatio in Deum, & exceptis vitiis, quibus non compassio, sed rectitudo debetur, omnibus eam cupio esse compassibilem, omnibus gratam. * Cæsarius in sermone: Religiosam quampiam non oportet, non decet, non expedit parentum suorum multis obligationib. implicari, aut quorumlibet extraneorum perniciosa familiaritate cõstringi. * Idẽ: Pomposa indumenta, quæ nõ vtilitati, sed vanitati seruiunt, fastidite, atque contemnite virgines Christi sponsę. Multę enim, quod in moribus diligunt, hoc & in vestibus & in operibus suis ostendunt. *s* Cyprianus libro de disciplina & habitu virginũ: Non computari iam poteris inter puellas & virgines Christi, quæ sic viuis & vadis, vt possis ab hominibus adamari. *t* Bernardus in epistola: Vt quid hactenus mœcha, & sanctimonialis vocata es, quæ sub sanctitatis nominibus, non tamen sancte conuersata es? Cur velum in capite mentiebatur reuerentiam, & sub velo petulans oculus exhibebat impudentiam? Caput siquidem gerebas velatum, sed elatum: Sub signo verecundiæ, sermo resonat inuerecundus. Risus immoderatior, incessus lasciuior, vestitus ornatior vni iustitiæ magis, quam velatę congruerent.

h *Greg. Registr. lib. 3. indict. 12. c. 11. circ. fin.*
i *Amb. li. 3. de virginitate ante med. t. 4.*
k *Aug. lib. de virg. sancta. c. 11. to. 6.*
l *Ibid. c. 8.*
m *Ibid. c. 13.*
n *Ibid. c. 27.*
o *Idem lib. de Eccles. dog. c. 68. tom. 3.*
p *Hiero. ep. 14. ad Mauritij filiam to. 9. cir. me.*
q *Ibidem cir. fin.*
r *Ibidem consequ.*
Monialium exercitia.
Abbatissæ vita & exemplum.
s *Cypr. de discip. & habit. virg. c. 5. to. 2.*
t *Bern. epi. 114. ad sanctimonial. quand.*

CAPVT XXXVIII.
De Virginibus.

GRegorius *u* super Ezechielem: Candida vita est carnis incorruptio, & flos virginitatis. *x* Idem in Mor. Carnis virginitas nequaquam iussa est, sed tantummodo laudata. Nam si illa iuberetur, nimirum iam coniugium in culpam verteretur. Et tamen multi virtute virginitatis pollent, vt videlicet plus impendant obsequio, quam acceperant in præcepto. *y* Augustinus de virginitate: Profecto habebunt magnum aliquid virgines præter ceteros in illa communi sanctorum immortalitate: quoniam habent aliquid iã non carnis in carne. *z* Idem: Non quærit in vobis amator vester pulchram carnem, sed pulchram mentem & pulchros mores quibus frenaris & carnem. *a* Idem: Toto vobis figuratur in corde, qui pro vobis fixus est in cruce, totum ipse teneat in animo vestro, quidquid voluissetis occupari connubio. *b* Idem: Virgines sunt, & sequuntur agnum quocumque ierit. Quo ire putamus hunc agnum? Certe quo nemo eum sequi vel audeat, vel valeat, nisi vos. Quo putamus eũ ire, in quo saltus & prata? vbi credo gramina sũt gaudia, nõ gaudia huius sæculi vana, insani, & mendacis, nec gaudia, qualia in ipso regno Dei ceteris non virginibus: sed à ceterorum omniũ sorte distincta. *c* Idem: Gaudia virginũ Christi sunt

u *Grego. in Ezech. homil. 6. ante med.*
x *Idem lib. 15. Moral. c. 12.*
y *Augu. lib. de Virgini. sanct. cap. 12. to. 6.*
z *Ibidem. c. 55.*
a *Ibidem.*
b *Ibidem. c. 27.*
c *Ibid. et seq.*

ſunt, de Chriſto, In Chriſto cum Chriſto, poſt Chriſtum, per Chriſtum, propter Chriſtum. Gaudia propria virginum Chriſti, non ſunt eadẽ non virginum, quamuis Chriſti. Nam ſunt aliis alia, ſed nullis talia. *a* Idẽ: Sequimini agnum, & tenendo perſeueranter, quod vouiſtis, ardẽter facite quod poteſtis; ne virginitatis bonum à vobis pereat, cui facere nihil poteſtis, vt redeat. *b* Idem: Gaudeat magis puella nobilis genere, ſed nobilior ſanctitate, quod ſit per diuinum conſortiũ præcipuam in cœlis cõſecutura ſublimitatem, quã ſi eſſet per humanum connubium prolẽ in terra propagatura ſublimem. Idem: Infra lib. 4. in capit. de meditatione, Virginalis integritas. Idem: Infra in capite de connexione virtutum, ſcilicet continentiæ, & charitatis, ibidem: Inſpicite vulnera. *c* Idem: Illis virginibus, in quibus eſt quidã placendi appetitus, aut elegantiori veſtitu, quam tantæ profeſſionis neceſſitas poſtulat: aut capitis ligamento notabili, ſiue tumidis vmbonib. capillorum, ſiue tegminibus ita teneris, vt retiola ſubterpoſita appareant, his nõ de humilitate, ſed de caſtitate ipſa, vel integritate pudicitiæ dãda præcepta ſũt. *d* Idem: Bonum eſt tibi ô anima virginalis, vt ſic quãdo virgo es, ſic omnino ſeruans in corde quod renata es, ſeruans in carne quod nata es, concipias cũ timore Domini, vt parturias ſpiritum ſalutis. *e* Idem: Ille vnius ſanctæ virginis partus, omniũ ſanctarum virginum eſt decus; & ipſæ virgines cum MARIA virgine matres Chriſti ſunt, qui patris eius voluntatẽ faciũt. *f* Idẽ: Quis neſciat obedientem mulierem, inobedienti virgini præponendam; *g* Idem: Virginitatis bonum, quantum magnum video, tanto ei ne pereat, furem ſuperbiam pertimeſco. *h* Hieronymus in epiſtola: Non proderit ceterorum ſanctificatio membrorum, ſi inueniatur, vel in vno corruptio. *i* Idem: An tibi de virginitatis prærogatiua blandiris? Memento Adam, & Euã virgines deliquiſſe, nec integritatem corporis profuiſſe peccantibus. *k* Idem: Cum vniuerſos artus tuos mũdaueris ab omni ſorde peccati, & toto fueris ſãctificata corpore; tũc tibi caſtitatẽ intelligas profuturã, & cum omni fiducia palmã virginitatis expecta. *l* Idẽ: Sit in te noua grauitas, honeſtas admirabilis, ſtupenda verecundia, mira patientia, virginalis inceſſus, & verę pudicitiæ habitus: Sermo ſemper modeſtus, & in ſuo tempore proferendus. *m* Idem: Virginis definitio eſt, ſanctã eſſe corpore, & ſpiritu; quia nihil proficit carnẽ habere virginem, ſi mente quis nupſerit. *n* Idem: Audenter loquar: cũ omnia poſſit Deus, ſuſcitare nõ poteſt virginem poſt ruinam. Valet quidem liberare de pœna, ſed non vult coronare corruptam. *o* Cyprianus in epiſtola: Si Chriſtum continentia ſequitur, & regno Dei virginitas deſtinatur, quid eſt virginib. Chriſti cũ terreno cultu, & cum ornamentis, quibus dum hominibus placere geſtiunt, Deum offendunt? *p* Iſidorus de ſummo bono: Omne peccatum per pœnitentiã recipit vulnerum ſanitatem: virginitas autem ſi labitur, nullatenus reparatur. *q* Idem: Virgo carne, non mẽte nullum præmiũ habet in repromiſſione. *r* Ambroſius de hortatione ad virginitatem: Attende tibi virgo, vt & tu inſiſtas orationi, & vultus tuus aſſidua palleſcat obſecratione, Sed ante omnẽ orationem præpara animam, vt non tu videaris tentare Deum cum deprecatis, vt id quod oras, mores tui loquãtur, fides adiuuet, opera commendent. *ſ* Idẽ: Nec liberiorem lætitiam in virginib. decet eſſe: quæ ſi nõ habent, quod deflcãt, fleant tamen ſæculũ, fleant lapſus peccantiũ; Etenim quę aliorum lapſus fleuerit, ſuos cauebit. Fleãt, quod à gaudiis paradiſi longius euagãtur: fleant, quia neſciãt an ad illa debeant peruenire: fleant poſtremo, vel ipſa contẽplatione, vt hic flentes, illic accipiant cõſolationẽ. *t* Idem: Cuſtodi virgo vias tuas, vt nõ delinquas in linguã. Etenim bona loqui plerũque crimẽ eſt virgini. *u* Idem: Ingreditur ô virgo mors per oſtium tuum, ſi falſũ loquaris, ſi turpiter, ſi procaciter: poſtremo, ſi vbi nõ oportet loquaris. Clauſæ ſint ergo fores labiorum tuorum, & obſeratum maneat vocis veſtibulum. *x* Idem: Virgo, quæ Chriſtum requirit, non debet eſſe vulgaris, nõ debet eſſe in foro, nõ in plateis, voce querula, greſſu lubrica, facilis auditu, vilis aſpectu. *y* Idem: Qui nõ nubunt, & vxores non ducunt, ſicut Angeli in terris ſunt; vt tribulationẽ carnis non ſentiãt, ſeruitutẽ ignorent, & mũdanæ negotiationis alleuientur cõtagio, diuinis rebus mente intendant: vt tanquã exuti corporis infirmitate: non quæ hominis ſunt, ſed quæ Dei cogitent. *z* Idẽ: Virginitas adoleſcentiam decet, iuuẽtutem ornat, ſenectutẽ amplificat, omniq; æuo habet iuſtitiæ ſuæ canos, maturitatem grauitatis, velamẽ pudoris, qui deuotionem non impediat, religionẽ augeat. *a* Idẽ de Virginitate: Quid eſt virginalis caſtitas, niſi expers cõtagionis integritas? *b* Idem: Nec mirum, ô virgines, ſi pro vobis Angeli militãt: quia Angelorũ morib. militatis. Meretur eorum præſidiũ caſtitas virginalis, quorũ meretur & vitam & mores. *c* Idem: Rachel extorto oſculo fleuit & gemuit, nec flere deſiiſſet niſi proximum cognouiſſet. *d* Idem: Conſiderate, quia virgines præ Apoſtolis reſurrectionem Domini videre meruerunt. *e* Idem: Claudat ora virginis pudor, debilitatem corporis excludat religio, inſtituat cõſuetudo boni operis exercitium. Maturam igitur virginẽ mihi prius grauitas morum nũciet pudore obuio, greſſu ſobrio, vultu modeſtu, & prænuncia integritatis, antecedant ſigna virtutis. *f* Bernardus ſuper Miſſus eſt Solent virgines, quæ verę virgines ſunt ſemper ad omnẽ viri affatũ pauere, & nunquã eſſe ſecuræ, & vt caueãt timẽda, etiam tuta pertimeſcere, ſcientes ſe in vaſis fictilib. theſaurum portare pretioſum, & nimis arduum eſſe viuere inter homines vt Angelũ, & in terris more cœleſtium conuerſari. In dialogo ſanctorũ * Baſilij & Ioannis: Virgo, quæ arripuit prophetiam cœleſtemq; cõuerſationẽ Angelorum, repręſentare in terris ſpopõdit, atque in hac carne incorporeæ naturæ aggreſſa eſt implere virtutẽ, neq; ſuperfluus egreſſus, neq; vaniloquia vſurpare permittitur, maliloquij vero & adulationis etiam nomina ignorare debet. *g* Gloſſa: Altior profeſſio virtutis, altiorem debet tenere viam viuẽdi. Qui enim abrenunciato coniugio virginitatem voto conſecrant, oportet vt mores virginitatis condignos oſtendant. Abſtineãt ab otioſis verbis, ira, rixa, detractione, habitu ſuperfluo, & oculo impudico: comeſſationibus, potationibus, atque huiuſmodi vigiliis & ſanctis orationibus, lectionibus, eleemoſynis, & huiuſmodi vacent:

a Ibidem. c. 29. — *b Idem epi. 179. ad Prob. & Iul. vid. tom. 2.* — *c Idem de Virg. ſan. c. 34. to. 6.* — *d Ibidem. c. 38.* — *e Ibidem. c. 5.* — *f ibidem. c. 44.* — *g Ibidem. c. 51.* — *h Hieron. epiſt. 14. ad Mauritium to. 9.* — *i Ibidem.* — *k Ibidem.* — *l Ibidem.* — *m Idem lib. aduerſus Heluid. non longe à fine. to. 2.* — *n Idẽ epi. 22. ad Euſtoch. ante med. to. 1.* — *o Cypr. de diſcip. & habitu virgi. c. 3. tom. 2.* — *p Iſidor. de ſum. bo. li. 2. c. 40. ſen. 6.* — *q Ibidem. ſent. 7.* — *r Amb. tractat. de hortat. ad virginitat. poſt med. to. 4.* — *ſ Ibidem. ſtatim poſt.* — *t Ibidem. prope fin.* — *u Idem lib. 3. de Virg. poſt med. tom. eod.* — *x Ibidem.* — *y Idem tract. de Hortat. ad Virg. in tom. eod.* — *z Idem lib. de Viduis ante med.* — *a Idem lib. 1 de Virg. ante med.* — *b Ibidem. poſt in ed.* — *c Ibid. li. 3. non multum à prin.* — *d Ibidem. ca. e d.* — *e Ibidem.* — *f Bernar. hom. 3. ſuper Miſſus. poſt med.* — *g Gloſſ. ord. in 3. Reg. c. 5.*

CAPVT XXXIX.

De Viduis.

GRegorius *h* in regiſtro. Quanto viduæ bene viuentes virorũ ſunt ſolatiu deſtitutæ, tanto eis enixius Eccleſiaſtica eſt impendenda tuitio. Idem in c. de ſacerdotib. bunis. Officij ſacerdotalis. *i* Auguſtinus in epiſtola, Quamuis ad omnia membra Chriſti, hoc eſt, ad omnes, qui in eum credunt, & eius corpori myſtico ſociantur, ſicut docuit, orare pertineat: ſpecialiter tamen diligentior cura orationis in Scriptura, eius viduis inuenitur iniuncta. *k* Idem de viduitate: Si nondũ vouiſſes Deo continentiam vidualem, exhortaremur, profecto vt voueres, quia verò iã vouiſti, exhortamur vt perſeueres. *l* Idem: Agite curſum veſtrum ô viduæ, & perſeuerãter currite vt comprehendatis: & exẽplo vitæ exhortationiſque ſermone rapite in eũdẽ curſum veſtrum quaſcumque potueritis. *m* Idem de vita Chriſtiana: Tria eſſe viduarum genera nõ ignorare te credo. Vnum, quod perfectiſſimum eſt, cœleſtique præmio deſti

h Greg. regiſt. lib. 5. indict. 14. c. 137. — *i Aug. epi. 121. ad Probam. ca. 15. in prin. to. 2.* — *k Idem lib. de bono viduit. c. 19. in princ. tom. 4.* — *l Ibidẽ c. 23.* — *m Idẽ lib. de vita Chriſt. c. 13. to. 9.*

destinatum, quod ritu illius de Euangelio viduæ Deo orationibus & ieiuniis die noctuque deseruit. Aliud vero, quod filiorum curam habet,& domus, non tam dignum,nec tamen peccatis obnoxium. Tertium autẽ genus est in epulis & delitiis, quod æternæ morti seruatur.

a Idem de Virgin. san. c. 34. to. 6.

a Idem de Virginitate:Multas viduarum reuocat à nubendo,non amor præclari propositi,sed aperti dedecoris timor, veniens & ipse de superbia, qua formidatur magis hominibus displicere,quã Deo.

b Hiero. epi. 10 ad Furiam an. med. to. 1.

b Hieronymus in epistola:Vidua quę marito placere desinit, & iuxta Apostolum vere vidua est,nihil habet necessarium nisi perseuerãtiam.Meminit pristinæ voluptatis, scit quid amiserit,quo delectata sit.

c Amb. lib. de Vid. in princ. to. 4.

c Ambrosius de viduis:Propemodum non inferioris virtutis est à coniugio abstinere,quod aliquando delectauerit,quam coniugij penitus delectamenta nescire.

d Ex Hieron. epi. 11. ad Ageruchi. de monogam ante med. tom. 1. Vid. circa med to. 4.

d Idem:Virginitas in eo facilior est,quod carnis incentiua non nouit, & viduitas in eo solicitior,quod præteritas animo recolit voluptates. *e* Idem de Viduitate:Esto vidua temperans & casta.Tempera te primum à vino,vt possis casta esse ab adultero,nec te ille tentabit, si te vina non tenrent. Nam si Iudith vidua vinum bibisset,cum adultero vtique dormisset.

f Idem lib. 2. de off. c. 6. to. eod.

f Idem de officiis: Quid iam decorum,quam vt vidua defuncto coniugi fidem seruet? Quid etiam hoc vtilius,quo regnum cœleste acquiritur? Sunt enim, qui se castrauerunt propter regnum cœlorum.

g Idem lib. de de fide resurrect. longe ante med. to. eod.

g Idem de fide resurrectionis: Mulier satis pie virum luget,quæ seruat pudorem,non deserit fidẽ. Sic enim bene defunctis officia penduntur, vt viuant in mentibus, & in affectibus perseuerent.

CAPVT XL.

De coniugatis.

h Greg. lib. 32 Mor. c. 17. ante med.

GRegorius *h* in Moral. Tunc solum cõiuges in admixtione sine culpa sunt, cum non pro explenda libidine,sed pro suscipienda prole miscentur.

i Idem Pastoral p. 3 c. 2. admon. 26.

i Idem in pastore: Necesse est vt coniuges crebris orationibus deleant,quod pulchræ copulæ speciem admixtis voluptatibus fœdant.

k Ibidem.

k Idem: Admonendi sunt coniuges, vt ea in quibus sibi aliquando displicent, & patientea inuicem tulerent, & exhortantes se inuicem saluent.

l Idem in reg. lib. 12. Ind. 7 c. 10. circ. med.

l Idem in registro: Vir cum propria vxore dormiens, nisi lotus aqua,Ecclesiam intrare non debet,sed neque lotus intrare statim debet. Et infra: Nec hoc dicentes culpam putamus esse coniugum, sed quia etiam ipsa licet admixtio coniugum,sine voluptate carnis esse nõ potest,à sacri loci ingressu abstinendum est:quia voluptas ipsa sine culpa esse nullatenus potest.

m Ibidem.

m Idem: Si quis sua coniuge non cupidine voluptatis, sed solum procreandorum liberorum gratia vtitur,ille profecto siue de ingressu Ecclesiæ, siue de sumendo Dominici corporis sanguinisque mysterio, suo est relinquendus iudiciu:quia à nobis prohiberi non debet accipere,qui in igne positus nescit ardere.

n Ibid. lib. 11. ind. 4. c. 39. post med.

n Idem: Cum boni coniuges aut meritum augere desiderant, aut anteactæ vitæ culpas deflere,vt se ad continentiam astringant.& meliorem vitam appetant licet.Si vero continentiam,quã vir appetit,vxor non sequitur,aut quam vxor appetit, vir recusat:diuidi coniugium non licet,quia scriptum

1. Cor. 7.

est:Quod Deus coniunxit,homo non separet.Et iterũ: Mulier corporis potestatem non habet,sed vir: similiter autem,& vir sui corporis potestatem nõ habet,sed mulier.

o Aug lib. de bo. cong. c. 10. to. 6.

o Augustinus de bono coniugali: Concubitus necessarius causa generãdi inculpabilis est,& solus ille nuptialis. Ille autem,qui vltro necessitatem istã progreditur, iam non rationi,sed libidini obsequitur. Et hunc tamen non exigere, sed reddere coniugi, ne fornicando damnabiliter peccet, ad personam coniugalem pertinet.Si autem ambo tali concupiscibili subiũgantur,rem faciunt nõ planè nuptiarum.

p Ibid. c. 11.

p Idem:Cum

A ille naturalis vsus,qui prolabitur vltra pacta nuptialia: id est,vltra propagãdi necessitatẽ,venialis sit in vxore, in meretrice damnabilis:ille qui est cõtra naturã,execrabilis fit in meretrice, sed execrabilior fit in vxore.

q Ibid. c. 19.

q Idem: Bonæ sunt nuptiæ, in quibus tanto meliores sunt coniugati, quanto castiores ac fideliores, Deum timent:maxime si filios,quos carnaliter desiderãt, spiritualiter nutriant.

r Idem epi. 199. circa med to. 2.

r Idem in epistola:Mulierem coniugatam non licet dicere:facio quod volo de meo, cum & ipsa non sit sua,sed capitis sui,id est viri.

s Idem lib. 9. de Gen. ad lit. c. 7. to. 3.

s Idem super Genesim ad litteram:Quod bonum habent nuptię, peccatum nunquam esse potest. Hoc autem tripartitum est,scilicet fides, proles,sacramentum. In fide attenditur,ne præter vinculum coniugale,cum altera vel

B cũ altero concumbatur.In prole, vt amanter suscipiatur,benigne nutriatur,religiose educetur.In sacramento, vt coniugium nõ separetur, & dimissus aut dimissa nec causa prolis, alteri coniungatur.

t Idem li. 2. con. Iul. cir. med. to. 7.

t Idem contra Iulianum: intemperans in coniugio,quid aliud nisi quidam adulter vxoris est?Omnis enim vehemens amator propriæ vxoris, adulter est.

u Ibid. li. 3. c. 23. in fin.

u Idem: Sicut adulterium non potest esse sine bono naturæ, nec ideo est bonum: ita connubium non potest esse sine malo concupiscentiæ,nec ideo malum est.

x Ibid. lib. 4. c. 8. post med.

x Idem:Coniuges bene vtentes malo concupiscentiæ, anteponuntur virginibus male vtentibus bono continentiæ.

y Idem lib. de de bo. viduit. c. 8 to. 4.

y Idem de viduitate:Nuptiarum bonum semper est bonum, sed in populo Dei fuit aliquando legis obsequium, nunc est infirmitatis

z Idem. lib. de adulter. coniug. c. 5. to. 6.

C remedium. *z* Idem:Sicut manente in se sacramento regenerationis, excommunicatus quisque reus criminis cuiuscumque, non illo sacramento caret,etiam si nunquam reconcilietur Deo:ita manente in se vinculo fœderis coniugalis,si vxor dimittitur ab causam fornicationis, nec carebit illo vinculo fœderis, etiam si nunquam reconcilietur viro:carebit autem si mortuus fuerit vir eius.Idem:Indignanter viri.Supra in capitulo de homine.

a Chrysost. oper imperfecti homi. 34. in c. 20. Matt. to. 2.

a Ioannes Chrysostomus super Matthæum Abstine te à menstruata, abstine te à prægnante, erubesce te facere, quod animalia non faciunt. Et infra: Quando dies festus est & dies ieiunij,serua vt impleas apostolicum præceptum:Nolite fraudare inuicem,&c.

b Amb. lib. de Vid. post med. tom 4.

b Ambrosius de viduitate:Non prohibemus secundas nuptias,sed tamen non probamus sæpe repetitas.

c Idem lib. 3. de virgini. post me. to. eod

c Idẽ de Virginitate : Bonum coniugium,sed tamen à iugo

D tractum, & mundi iugo, vt viro potius cupiat mulier placere,quam Deo.

d Ibid. lib. 1. ante med.

d Idem:Iactet licet se fœcundo nobilis dotata partu,quo pluresgenerauit,plus laborauit. Numerat solatia filiorum,sed numeret pariter & molestias. Nubit & plorat, qualia sunt vota quæ flentur?

e Ibidem.

e Idem:Prius vtique impedimentum fœcũditas carnis incipit afferre,quam fructum.Parturit enim & ægrotat priusquam pariat: quam dulce pignus,quod à periculo incipit, & in periculis desinit: prius dolori futurum quam voluptati.Periculis emitur,nec pro arbitrio possidetur.

f Ibidem.

f Idem:A coniugio illa nascuntur incentiua vitiorum,vt quæsitis coloribus ora depingant,dum viris displicere formidant, & de adulterio vultus, meditantur

E adulteriũ castitatis.

g Isid. Ety. lib. 9. c. 2.

g Isidorus in etymologiis:Tribus causis ducitur vxor. Prima est causa prolis,de qua legitur in Genesi:Et benedixit eos dicens: Crescite & multiplicamini. Secunda causa adiutorij,de qua ibi in Genesi dicitur: Non est bonum esse hominem solum, faciamus ei adiutorium simile sibi.Tertia causa incontinentiæ, vnde dicit Apostolus: Qui se non continet, nubat.

h Hiero. lib. aduer. Heluid. cir. fin. to. 2.

h Hieronymus in epistola:Nõ negamus viduas, non negamus maritatas, sanctas mulieres inueniri:sed quæ vxores esse desierunt,quæ in ipsa necessitate coniugij imitantur virginum castitatem.

i Ibidem.

i Idem:Vbi tympana sonant,tibia clamitat,lyra garrit, cymbala cõcrepant, quis ibi Dei timor?Parasitus in contumeliis gloriatur. Ingrediuntur expositæ libidini victimæ, &

tenuitate

tenuit arte vestium nudæ impudicis oculis ingeruntur, his infelix vxor aut lætatur & perit; aut offenditur, & maritus in iurgia cōcitatur. *a* Idem: Nupta ad speculū pingitur, & in contumeliam artificis conatur pulchrior esse, quam nata est. *b* Idem originali super illud Ioel: Egreditur sponsus de cubili suo, &c. Ergo qui in castigatione victus, & ieiunio, atque eleemosynis dicit se agere pœnitentiam, frustra agit pœnitentiam, qui non seruat castitatem, frustra hoc sermone promittit, nisi egrediatur de cubiculo suo, & sanctum purumque ieiunium pudica expleat pœnitentia. *c* Glossa: Quotiēs vxori debitum reddo, orare nō possum. Quod si iuxta Apostoli sermonem, sine intermissione orandum est, nunquam ergo mihi coniugio seruiendum: ne ab oratione, cui semper instare iubeor, vlla hora præpediar.

[*a Ibidem.* — *b Idem commen. in Ioel. c. 2. to. 5.* — *c Gloss. ord. in 1. Pet. 3.*]

CAPVT XLI.
De Tribus statibus prædictis.

AVgustinus *d* in libro de bono cōiugali: Sicut bonum erat, quod Martha faciebat occupata multum, circa ministerium sanctorum: sed melius, quod Maria soror eius sedens ad pedes Domini, & audiens verbum eius; cum ambæ hospitio recepissent: Ita bonū Susannæ in coniugali castitate laudamus, sed tamē ei bonum viduæ Annæ, ac multo magis Mariæ virginis anteponimus. *e* Idem de virginitate: Certa ratione, & sanctarum scripturarū auctoritate, nec peccatum esse nuptias inuenimus: sed tamen nec eas bono vel virginalis cōtinentiæ, vel etiam vidualis abstinentiæ, æquamus. *f* Idem contra Iulianum: Vera pudicitia, siue coniugalis, siue vidualis, siue virginalis, dicenda non est, quæ non veræ fidei mancipatur. Coniuges enim & virgines, & viduæ, possunt esse, & pudicæ non esse, si cōtaminata voluntate mœchantur. *g* Hieronymus in epistola: Cum in semente terræ bonæ, centesimū, & sexagesimum, & trigesimum fructū Euangelia doceant; & centenarius pro virginitatis corona primum gradū teneat: sexagenarius pro labore viduarum in secundo sit numero: tricenarius fœdera nuptiarum ipsa digitorum coniunctione testetur: Bigamia in quo erit numero? immo extra numerum, certe in terra bona non oritur, sed in vepribus & spinetis vulpium, quæ Herodi impiissimo comparantur. *h* Ambrosius de viduitate: Docemur triplicem castitatis esse virtutem: vnam coniugalem, aliam viduitatis, tertiam virginitatis.

[*d Aug. li. de bon. coniu. c. 8. tom. 6.* — *e Idem de Virg. san. c. 21 tom. eod.* — *f Idem lib. 4. con. Iul. c. 8. post med. tom. 7.* — *g Hier. epi. 11 ad Ageruchi. de Monogam. ante med. tom. 1.* — *h Amb. lib. de vid. an. med. to. 4.*]

CAPVT XLII.
De Pauperibus.

GRegorius *i* in Homiliis: Pauper cum reprehēsibilis cernitur, moneri debet, & despici nō debet. Si vero reprehensionis nil habet, venerari summopere sicut intercessor debet. *k* Idem: Cū quoslibet pauperes, nonnulla reprehensibilia perpetrare conspicitis, nolite despicere, nolite desperare: quia fortasse quod superfluitas tenuissimæ prauitatis inquinat, caminus paupertatis purgat. *l* Idem: Quando ad fidei agonem venimus, luctamē contra malignos spiritus sumimus. Maligni autem spiritus nudi sunt, quia nihil in hoc mundo proprium possident. Nudi ergo cum nudis luctari debemus. Nā si vestitus quis cum nudo luctatur, citius ad terram deiicitur: quia habet, vnde teneatur. *m* Idē in Dialogo: Paupertas mētibus bonis esse solet custos humilitatis. *n* Idē super Ezechielem: Paupertas in inopia mentis est, non in quantitate possessionis. *o* Idem: Cum deest terrena substantia, de quo æterno iudici rationem ponemus, liberius ad patriam pergimus, quia quasi in via pōdere caremus. *p* Idem in Moralibus: Mira securitas est cordis, aliena non quærere, sed vniuscuiusque diei sufficientia cōtentum manere.

[*i Greg. homi. 40 in Euan. post med.* — *k Ibid. circ. med.* — *l Ibidem. homil. 22. non longe à princ.* — *m Idem lib. 1. Dial. c. 9. non longe à prin.* — *n Idem in Ezech. homi. 15. post med.* — *o Ibid. homil. 29. post med.* — *p Idem li. 15. Mor. c. 13. post med.*]

A Infra de sufficientia lib. 4. Idem: Quisquis stimulo, &c. infra lib. 3. capitulo de iudicio. *q* Augustinus de Ecclesiasticis dogmatibus: Bonum est facultates cum dispēsatione pauperibus erogare: melius pro intentione sequendi Dominum insimul pauperibus donare, & absolutum ab omni solicitudine egere cum Christo. *r* Idem in libro de cura pro mortuis, & in libro de ciuitate Dei: Præclaras exequias in conspectu hominum exhibuit purpurato illi diuiti turba famulorum: sed multo clariores in conspectu Dei vlceroso illi pauperi, ministerium præbuit Angelorum: qui eum non extulerunt in marmoreum tumulum, sed in Abrahæ sinum. * Idem super Canonicam Iacobi: Magnæ felicitatis est conditio Christianorū, quibus claritudo regni in paupertate posita est. Possidere quod cū labore acquiritur, paucorum est: contemnere, quod cum fructu contemnas, omnium est. Felicitas ergo magna Christianorum, quibus datū est, vt paupertate faciant pretium regni cœlorum. * Idem: Non tibi displiceat paupertas tua, nihil enim ea potest ditius inueniri. Vis scire quam locuples sit paupertas? cœlum emit. * Ioannes Chrysostomus: Nō malum aliquod æstimemus inopiam, etenim sapientiæ, & patientiæ, & omnis philosophiæ nobis magistra est inopia. *s* Ambrosius in Hexaēmerō: Iustus vir, qui hic eguerit, illic abundabit: & qui hic laborem tolerauit, illic consolationem habebit. Qui autem hic receperit bona, illic mercedem eorum sperare non poterit. Paupertas enim mercedem suam reseruat, census absumit. * Hieronymus in epistola: Vacuus viator, & C nudus, latronis non timet insidias, securus à nocturnis furibus dormit pauper, etiam si claustra nō muniat: diuiti vero suæ opes latronis imaginantur occursum, & iugi solicitudine somnū adimunt. *t* Idem: Crates ille Thebanus quondam ditissimus, cum ad philosophandū Athenas pergeret, magnum auri pondus abiecit in mare: nec putauit se posse, & virtutes simul & diuitias possidere. *u* Bernardus in epistola: Volo te esse amicū pauperū, magis autem imitatorem: Ille gradus proficientium est, hic perfectorum. Amicitia namque pauperum, regis amicos constituit: sed amor paupertatis reges facit. Regnum denique cœlorum pauperum est. * Idem in sermone: Cum tria sint genera paupertatis, D necessaria, voluntaria, & simulatoria, recte diuidens, & recte offerens, reiecta simulatione, necessariam pariēs, voluntariā amplectens, pauper efficitur spiritu. *x* Idem: Felix paupertas voluntaria relinquentium omnia, & sequentium te Domine IESV. Felix plane, quæ tā securos immo gloriosos faciat in illo singulari fragore elementorum, in illo tremendo examine meritorum, in illo tanto discrimine iudiciorum. *y* Seneca in epistola: Cui cum paupertate bene conuenit, diues est. *z* Idem: Non qui parum habet, sed qui plus cupit, pauper est. *a* Idem: Aude hospes contemnere opes, & te quoque dignum finge Deo. Nemo alius est Deo dignus, quam qui opes contempsit: quarum possessionem tibi nō interdico, sed hoc efficere volo, vt intrepidus eas possi- E deas. *b* Idem: Si vis vacare animo, aut pauper sis oportet, aut pauperi similis. Non potest salutare fieri studium sine frugalitatis cura.

[*q Augu. lib. de Eccl. dog. c. 71. to. 3.* — *r Idem lib. de cur. pro mort. agen. c. 2. to. 4. & lib. 1. de ciu. c. 12.* — *s Amb. in Hexaem. li. 6. c. 8 prope fin. to. 1.* — *t Hier. epi. 19. ad Paulin. to. 1. ante med.* — *u Bernar. epist. 103.* — *x Idem ser. 8. super Qui habitat.* — *y Sen. epist. 2. ad Luciliū.* — *z Ibidem.* — *a Idem epi. 18. prope fi.* — *b Idem epi. 17. ante med.*]

CAPVT XLIII.
De Diuitibus.

GRegorius *c* in homiliis: Quicumque bene in hoc sæculo habetis, cū vos bona egisse recolitis, valde de ipsis pertimescite, ne concessa vobis prosperitas, eorumdem remuneratio sit bonorum. *d* Idem: Cum pauci sint, qui, spiritualia dona percipiūt, & multi qui rebus temporalibus abūdant, per hoc se diuites virtutibus pauperum inserunt, quod eisdem sanctis pauperibus de suis diuitiis partiuntur. *e* Idem Plerumque

[*c Greg. ho. 40. in Euangel. post. med.* — *d Ibidem. homil. 10. post med.* — *e Idem li. 18. Mor. c. 2. non longe à prin.*]

mali

mali eo magis contra Dominum superbiunt, quo ab eius largitate, & contra meritum ditantur, & qui prouocari bonis ad meliora debuerunt, bonis peiores fiũt.

a Aug. de Ciuit. Dei, li. 11. c. 25. to. 5.

a Augustinus de Ciuitate Dei: Temporalibus magis vtendum est, quam fruendum, vt frui mereamur æternis. Nõ sicut peruersi, qui frui volunt nummo, vti autem Deo: quoniam non nummum propter Deum impendunt, sed Deum propter nummum colunt. Idem: Præclaras exequias, &c. supra de pauperibus.

b Idem de verb. Dom. ser 5. circa med. tom. 1.

b Idem de verbis Domini: Ecce recole diues primordia tua: dic, rogo, quid attuleris? aut si dicere erubescis, audi Apostolum dicentem: Nihil, inquit, intulimus in hunc mũdum, vtique quando nati sumus, sed nec auferre quid possumus, vtique quando de mundo exibimus. Nihil attulisti, nihil auferes, quid te inflas contra pauperẽ? Certe quando habito casu vetera sepulchra franguntur, ossa diuitum ab ossibus pauperum non agnoscuntur. *Ioannes Chrysostomus super Matthæo: Non propter hoc diues diuitias accepisti, vt in lasciuia consumas, sed vt in eleemosynã expẽdas. Numquid enim tua sunt, quæ habes? Quæ pauperũ bona sunt, tibi credita sunt etiã si ex laboribus iustis, vel ex hereditate paterna possessor factus fueris. * Idẽ super Ioanne: Per innumeras mortes suorũ, lætantur se cupidi ad pecunię ianuas peruenisse. Voluptari namque in cœno eius tãquã sues delectantur, & vt tauri stercus eius euoluere.

c Amb. lib. 1. de off. c. 16. ante med. tom. 4.

d Idem in Hexaem. lib. 7. c. 8. tom. 1.

c Ambrosius de officiis: Isti, qui in delitiis, qui in luxuria, rapina, quæstibus, honoribus, studia sua posuerunt, spectatores magis sunt, quam præliatores. Habent lucrum laboris, fructum virtutis habent. d Idem in Hexaemeron: Nudi omnes nascimur, nudi morimur. Nulla discretio inter cadauera mortuorum, nisi forte quia grauius fœtẽt diuitum corpora distenta luxuria.

e Idem lib. de de Nabute. c 1. tom. 1.

e Idem in sermone: In commune omnibus diuitibus, atque pauperibus terra fundata est: cur vobis ius proprium soli diuites arrogatis? Nescit natura diuites, quę omnes pauperes generat.

f Ibid. c. 15. in princ.

f Idem: Quicumq; patrimonio suo tamquam possessor nõ vtitur, qui largiri pauperi, & dispensare non nouit, is suarum seruulus est, non Dominus facultatum.

g Ibidem cap. 6. ante med.

h Hieron. com. in Abac. li. 2. c. 3. tom. 5.

i Sen. epi. 80. circa med.

g Idem: Ipsum nomen considera: Ditem dicunt Gentiles inferni præsulem, arbitrum mortis. h Hieronymus in originali super Abacuc: Pro iniquitate vidi tentoria Æthiopiæ. Omnis diues, aut iniquus, aut heres iniqui. i Seneca in epistola: Libera te prius metu mortis, illa nobis graue iugum imponit, deinde metu paupertatis: Si vis scire, quã nihil in illa mali sit, compara inter se pauperum, & diuitum vultus, sæpius pauper & fidelis ridet.

k Ibidem.

k Idem: Horum, qui felices vocantur, hilaritas ficta est, aut grauis, & suppurata tristitia, eoque grauior, quia interdum non licet esse miseros, sed inter ærumnas, cor ipsum exedentes necesse est agere felicem.

CAPVT XLIV.

De Potentibus.

l Greg. Regist. li. 9. indic. 4. c. 59. in prin.

GRegorius l in registro: Qui post terrenam potestatem cœlestis regni gloriam cœpit acquirere, ad faciendum lucrũ creatori suo debet enixius laborare: vt ad ea, quę desiderat, operationis suæ gradibus possit ascendere.

m Ibid. lib. 7. ind. 2. c. 120.

m Idem: Summum in regibus bonum est, iustitiã colere, ac sua vnicuique iura seruare, & in subiectos non sinere, quod potestatis est fieri, sed quod æquum est, custodiri.

n Ibid. c. 126. post med.

o Ibid. lib. 8. indic. 3. c. 12.

n Idem: Tunc regnum bene regitur, cum regnandi gloria animo non dominatur. o Idẽ: Restringẽda sub ratione potestas est, nec quidquã est agendum priusquam cõcitata ad tranquillitatem mẽs redeat. Nam commotionis tempore iustum putat ira, quod fecerit.

p Idem pastor. cu. par. 3. c. 2. admo. 6.

p Idem in Pastorali: Contra Deum præsunt potẽtes, si eos quos per conditionem tenent subditos, æquales sibi per naturæ consortium non agnoscunt.

q Idem lib. 16. Mor. c. 26. & pasto. 2. par c. 6.

q Idem in Moralibus: Bene potestatem exercet, qui scit per illam super culpas erigi, scit cũ illa ceteris æqualitate componi. Humana enim mens plerumque extollitur, etiam cum nulla potestate fulcitur: quanto igitur magis se in altum erigit, cum se ei etiã potestas adiungit?

r Ibid. lib. 26. Mor. c. 19. post med.

s Aug. lib. de vita Christ. c. 3. tom. 9.

t Idem li. de mend. ad Consent. c. 11. tom. 4.

r Idẽ: Iuncta semper esse superbis potentibus solet. s Augusti. de vita Christiana: Quo potestas sublimior est, tanto ad peccandum maior est audacia: quia totum credit licere sibi, quod potest, & dum alterius iudicium non timent, qui alios iudicant, ad peccandum præcipites fiunt. Idem: Homines diabolum, supra de ambitiosis. t Idẽ de mendacio: Nulli est iniuria per potentiam, vel leuiter inferẽda, vt ab alio grauior iniuria repellatur.

u Ambr. li. 2. off. c. 30. to. 4.

x Idem in Apologia Dauid. 1. c. 4. tom. 1.

y Isid. de sum. bo. lib. 3. c. 49. sent. 1.

u Ambrosius de Officiis: Laus Domini, vbi munda possessio, & innocens familiæ disciplina. x Idem in Apologia: Peccauit Dauid vt solent Reges, sed pœnitentiam gessit, fleuit & ingemuit, quod nõ solent Reges. y Isidorus de Summo bono: Qui recte vtitur regni potestate, ita præstare se omnibus debet, vt quanto magis honoris celsitudine claret, tanto semetipsum mente magis humiliet, proponens sibi exemplum humilitatis Dauid: qui de suis meritis nõ tumidus, sed humiliter sese deiiciens, dixit: Vilior fiam plus quam factus sum, & ero humilis in oculis meis.

z Ibidem. sent. 2.

z Idem: Qui recte vtitur regni potestate, formam iustitiæ factis magis, quam verbis, instituit: ille namq; nulla prosperitate erigitur, nulla aduersitate turbatur, nõ nititur propriis viribus, nec à Deo recedit cor eius: regni quoque fastigio humili præsidet animo: non eum delectat iniquitas, non inflammat cupiditas, sine fraudatione alicuius ex paupere diuitẽ facit, & quod iusta potestate à populis extorquere poterat, hoc sæpe misericordi clementia donat.

a Idem in Synon. c. 7.

a Idem in Synonymis: Modica est huius sæculi gloria: caduca est & fragilis temporalis potẽtia. Dic vbi sunt Reges, vbi Principes, vbi Imperatores, vbi locupletes rerum, vbi potentes sæculi, vbi diuites mundi? Quasi vmbra transierunt, velut somnium euanuerunt.

b Bern. in epi. 127.

c Senec. li. 1. de clem. c. 2.

b Bernardus in epistola: Principis error multos inuoluit, & tantis obest, quantis præest ipse. c Seneca libro de clementia: Nec promiscuã habere, nec vulgarem clementiam principem decet. Nam tam omnibus ignoscere, quam nulli, malum est.

d Idem epi. 47. cir. med.

e Ibid. conseq.

d Idem: Sic cum inferiore viuas, quemadmodum tecũ viuere superiorem velis. e Idem in epistola: Quoties in mentem tuam venerit, quantum tibi in seruum tuum liceat, toties venit etiam in mentem tuam tantumdem in te domino tuo licere. At ego, inquis, nullum dominum habeo. Respondeo, bona fortasse est fortuna, si nescis qua ætate Hecuba seruire cœpit, qua Crœsus, qua Darij mater.

CAPVT XLV.

De Iudicibus.

f Greg. homil. 29. in Euang. ante med.

g Idem li. 19. Mor. c. 14. circ. fin.

h Ib. li. 9. c. 17.

GRegorius f in homiliis: Durum est, vt qui nescit tenere moderamina vitę suæ, iudex fiat vitæ alienæ. Idem: Iudicare digne. In capit. de acceptatione personarum, lib. 3. g Idem in Moralibus: Maiora crimina & tarde credenda sunt, cum audiuntur: & citius punienda sunt, cum veraciter agnoscuntur. h Idem: Tres sunt acceptiones munerum, ad quas ex fraude festinatur ad iudicium. Munus namque à corde, est captata gratia à cogitatione. Munus ab ore, est gloria per fauorẽ. Munus à manu, est præmium per dationẽ. * Idem: Boni te dulcem, in capitulo de æquitate lib. 4: Ioannes Chrysostomus super Matthæum: Benigni & iusti iudicis est suas iniurias cõtemnere, & aliorum iniurias iudicare. Idem: Facile deuiat. In capitulo de timore, in li. 3.

i Isidor. in Synon, c. 16.

i Isidorus in Synonymis: Noli esse plus iustus, quã iustum est: omne enim quod nimis est, vitium est. Idem: Nullum iudices. Infra lib. 3. c. de stultiloquio in accusatione.

a Idem de sum. boni l. 3. c. 55. sent. 1. b Ibid. c. 58. sent. 1.

sationc. a Idem de Summo bono: Neminem stultorum vel improborum oportet iudicē esse. Nam stultus per ignauiam, improbus per improbitatē corrumpit, quā didicit veritatem. b Idem: Qui rectè iudicat, & præmium inde remunerationis expectat: fraudem in Deo perpetrat, quia iustitiam, quam gratis partiri debuit, acceptione pecuniæ vendit. c Idem: Quatuor modis iudiciū humanum peruertitur, timore, cupiditate, odio, amore. Timore, dum metu potestatis alicuius veritatē loqui pauescimus. Cupiditate, dum præmio muneris alicuius corrumpimur. Odio, dum contra quemlibet aduersari molimur. Amore, dum amico vel propinquis obtemperare contendimus. d Augustinus in epistola: Iniquum est, vt quisque iudicare de alio velit, & iudicari de seipso nolit.* Idem: Imple, Christiane Iudex, pij patris officium: sic succense iniquitati, vt cōsulere meminceris humanitati.* Idem in sermone: Cum iudicaueris te ipsum sine adulatione, iudica proximum cum dilectione.* Idem contra Donatistas: Non facile pro vno, vel paucis, aduersus innumerabiles religionis & vnitatis viros, & magno ingenio & vberi doctrina præditos, nisi pertractatis pro virtus atque bene perspectis rebus, ferenda sententia est. Idem: Sacerdos cui omnis, supra de Sacerdotibus bonis, lib. 1. f Ambrosius in Apologia: Vnusquisque de alio iudicaturus, de seipso prius iudicet, nec minora in alio erroria condemnet, cum ipse grauiora commiserit. g Idem: sæpe & in iudicando maius peccatum iudicij est, quam peccatum ipsum, de quo fuerit iudicatum.

c Ibidem. sent. 7.

d Aug. epi. 174 ad Pascent. in princ. tom. 2. e Ibid. epi. 159. ad Marcel. Trib.

f Ambr. in Apolo. poster. Dauid. c. 2. tom. 1. g Ibidem

CAPVT XLVI.

De Nobilibus.

h Greg. lib. 2. Dial. c. 13.

Hier. epi. 14. ad Cel. post med. to. 1.

k Ibidem. l Idem epi. 7. ad Demetria. ad post med. tom. 9. m Ibidem n Ibid. epi. 14 ad Mam. fil. vltra med.

GRegorius h in dialogis: Nonnullis solet nobilitas generis parere ignobilitatem mentis, vt minus se in hoc mundo despiciant, qui plus se ceteris aliquid esse, vel fuisse meminerint. i Hieronym. in epistola ad Celantiam: Nulli te vnquam de generis nobilitate præponas, nec obscuriores quasque & humili loco natas, te inferiores putes. Nescit enim religio nostra personas, nec conditiones hominum, sed animas inspicit. k Idem: Sola apud Deum libertas est, non seruire peccatis. Summa est apud eum nobilitas, clarū esse virtutibus. l Idem Nobilitatis tuæ tantum ad hoc meminceris, vt cum claritate generis, morum sanctitate contendas. m Idem: Non est, quod sibi aliquis de generis nobilitate blandiatur, si ex meliori parte sit seruus. n Idem: Mundanam nobilitatem nō naturæ æquitas præstitit, sed cupiditatis ambitio inuenit. * Idē in homilijs: Ille apud Deum potior & nobilior est, non quem nobilitas generis aut dignitas sæculi, sed quē deuotio fidei Deo, & sancta vita commēdat.* Ambrosius in sermonibus: Nullum ad commēdationem hominis conditio seruitutis affert impedimentum, nec dignitas prosapiæ meritum, sed fides affert: fine liber, fine seruus, omnes in Christo vnum sumus. o Bernardus in epistola: Minime quidem Deus est acceptor personarum, nescio tamen quo pacto virtus in nobili plus placet, an forte, quia plus elatet. Siquidem ignobilis eū caret gloria, non facile liquet, vtrū quia nolit, aut quia non possit habere. Laudo tamen factam de necessitate virtutem: plus illā, quàm eligit animi libertas, non indoeit necessitas.

o Bern. epi. 113. ad Sophiam vir. ante med.

CAPVT XLVII.

De Militibus.

p Grego. in Regi. lib. 11 ind. 7. e. 24. q Chrysost. oper. imper. homi. 41. c. 22. Mat. in c. med. tom. ire.

GRegorius p in registro: Summa militiæ laus inter alia bona merita hæc est, obedientiam sanctæ reipublicæ vtilitatis causa exhibere, & quod sibi vtiliter imperatum fuerit, obtemperare. q Ioannes Chrysostomus super Matthæum: Inhonestū est apud Deum opus

A negotiationis, siue dignitatis, siue militiæ. r Ambrosius super illud Luc 3 Neminē concutiatis. Singulis generibus hominum tribuit S. Ioannes Baptista responsum, scilicet publicanis, ne vltra quam præscriptum est eis, exigant: militibus, ne calumniam faciant, ne prædā requirant. Docens ideirco stipendia constituta militiæ, ne dum sumptus quæritur, prædo grassetur. f August. de verbis Domini: Nonnulli qui aut militiæ cingulo detinentur, aut in actu sunt publico constituti, cum peccāt grauiter, hac solent à peccatis suis prima se voce excusare, quod militant: & ne bene aliquid faciant, occupatos se malis actibus conquerentur. t Idem: Non est delictum militare, sed propter prædam militare, peccatum est. Nec rem publicam gerere criminosum est: sed B ideo agere rempublicam, vt rem familiarē augeas potius, videtur esse damnabile. u Idem in epistola ad Bonifacium comitem: Hoc primum cogita, quādo armaris ad pugnā, quia virtus tua, & fortitudo corporalis, donum Dei est. Sic enim cogitabis de dono Dei non facere quidquā contra Deum. x Idem: Esto etiam bellando pacificus, vt eos quos expugnas, ad pacis vtilitatem vincendo perducas: Beati enim pacifici, ait Domi nus, quia filij Dei vocabuntur. y Idem Hostem pugnantem necessitas perimat, non voluntas. Et sicut bellanti, & resistenti violentia redditur, ita victo, vel capto misericordia iā debetur, maxime in quo pacis perturbatio non timetur. z Idem: Ornet mores tuos pudicitia coniugalis, ornet sobrietas & frugalitas. Valde enim turpe est, vt militem, quem non vincit homo, vincat li C bido: & obruatur vino, qui non vincitur ferro. a Idem: Ex his quæ habes de militia, gratias age Deo tamquā fonti bonitatis, vnde habes: atque in omnibus bonis actibus tuis illi da charitatē, tibi autem humilitatem.

r Amb. in Luc. lib 2. c. 3. tom 3.

f Au. u de verb. Dom. Ser. 19. in princ. to. 10.

t Ibidem.

u Idem epi. ad Bonif. comi. qua prima ex viginti, o in tu in fi. t. 2. Aug. x Ibidem.

y Ibidem.

z Ibidem

a Ibidem.

CAPVT XLVIII.

De Negotiationibus.

GRegorius b in homilijs: Sunt pleraque negotia, quæ sine peccato exhiberi, aut via, aut nullatenus possunt. Quæ ergo ad peccatum implicant, ad hæc ne-D cesse est, vt post conuersionem animus non recurrat. c Idem: Negotium autem, quod ante conuersionem sine peccato extitit, hoc etiam post conuersionem repetere culpa non fuit. * Augustinus: Studium auaritiæ siue fraudis proprium solet esse negotiantium facinus. d Idem super illud Psalmi: Quoniam non cognoui litteraturam, &c. alia littera: negotiationes. Nam auidus in acquirendi pro damno blasphemat, pro pretiis rerum mentitur & peierat. e Ambrosius de virginitate ponit talem litteram Cant. 3. Circuibo ciuitatem in foro & in plateis, & quæram quem dilexit anima mea. Nequaquam ibi quærant Christum, vbi inuenire non possumus, Non est Christus circumforaneus: Christus enim pax est, in foro lites: Christ. iustitia est, in foro iniqui-E tas: Christus operator est, in foro inane otiū: Christus charitas est, in foro tesidet obtrectatio: Christus fides est, in foro fraus est, ac perfidia. f Idē de Officiis: Mortificetur auaritia, moriatur concupiscentia. Sanctus Dei negotiationem cognouisse se negat: quia pretiorum captate incrementa, non simplicitatis, sed versutiæ est. g Ioannes Chrysostomus super Matthæum: Fuge forum, vt oec patiaris fraudem, nec facias. h Idem: Prima laus est Christiani, alienum esse à foro, nullam causam habere cum illo. i Idem: Homo mercator vix aut numquam potest placere Deo, & ideo nullus Christianus debet esse mercator: aut si voluerit esse, proiiciatur ab Ecclesia Dei dicente Psalmo: Quoniam non cognoui negotiationes, introibo in potentias Domini. Quemadmodū enim qui ambulat inter duos inimicos, volēs ambobus placere, & se commendare, sine maliluquio

b Greg. homil. 24. in Euang.

c Ibidem.

d Ex Aug. enarr. 1. in ps 70. tom. 8.

e Amb. lib. 3. de Virg. post med. tom. 4.

f Idem lib. 3 off. c. 6. in prim. tom. 4.

g Chrysost. op. imp homil. 34. post med. tom. 2. h Ibidem i Ib. homil. 38 in. med. ps. 70. c.

non

non potest esse:necesse est enim, vt & iste male loquatur de illo,& ille male loquatur de isto:sic qui emit & vendit,sine mẽdacio & periurio esse non potest. Idem: Qui comparat rem : infra de feneratoribus. Hieronymus: Negotiatorem clericum ; supra de clericis.

CAPVT XLIX.

De Feneratoribus.

a Gregor. Reg. lib. 8. ind. 3. c. 40.
b Chryso. imp. hom. 38. ante med. tom. 2.
c ibidem.

GRegorius *a* in registro : Nos amatoribus vsurarũ nulla ratione manus imponimus. *b* Ioan. Chrysostomus super Matthæũ:Qui comparat rem,vt illam ipsam integram & immutatam dando lucretur,ille est mercator,qui de tẽplo Dei eiicitur. Vnde super omnes mercatores plus maledictus vsurarius. *c* Idem:Si quis rem comparatã vendidit, mercator est,& maledictus: B quanto magis maledictus erit, qui non comparatam pecuniam,sed a Deo datam sibi ,dat ad vsuram? *d* Idẽ: Nihil vsura turpius, nihil crudelius. Alienas enim hæc negotiatur miserias,& luctũ alterius aduersitatẽ facit,& mercedem expetit misericordiæ, velut timens ne appareat misericors, & fictione misericordiæ profundiorem fodit foueam:in auxiliando conterens inopẽ,& in porrigendo manum, expellens,& suscipiens quidẽ vt in portum,naufragio:& submittens hunc in vadis & in antris, *e* Ambrosius in epistola : Non dabis pecuniam tuã ad vsuram,quoniã scriptũ est, quod is,qui non dedit pecuniam suam ad vsuram,habitabit in tabernaculo Dei. Nã ille est supplantator qui vsuratũ captat emolumentum. Itaque vir Christianus si habet, det pecuniam,quasi non excepturus, aut certe sortem quam dedit recepturus. *f* Idem : Quid durius quam vt dẽs pecuniam tuam , vt ipse duplum exigas? Qui simplum non habuit , quemadmodum duplum soluet?* In vitis patrum: Cui nocetur,aut iniuriatur,& voluntarie parcit proximo , hic secundum naturam Christi est. Qui nec lædit, nec læditur, hic secundum naturã Adæ est. Qui vero nocet,aut iniuriatur,aut calumniam ingerit,aut vsuras exigit,hic secundum diabolum est.* Seneca in epistola:Quid fenus,& calẽdarium, & vsura , nisi humanæ cupiditatis extra naturã quæsita nominatô miserum! si quem hæc delectant,

d Ibid hom. 5. in Matth. post med.
e Amb. epi. li. 3. ep. 24. non longe à prin tom. 5.
f Ibidem. paulo post med.

CAPVT L.

De Dæmonibus.

g Greg. lib. 8. Mor. c. 13. circ. fin.

GRegorius *g* in Moralibus : Hostis malignus quos sãctos vigilantes minime superat,eo dormiẽtes prauius impugnat. Quẽ tamẽ hoc maligne agere superna dispensatio benigne permittit,ne in electorum cordibus ipse saltẽ somnus à probationis præmio vacet. *h* Idẽ:Maligni spiritus certis quibusque vitiis singuli obsequi sunt credendi. *i* Idem : Angelorum spiritus idcirco irremissibiliter peccauerũt;quia tanto robustius stare poterant,quãto eos carnis admixtio nõ tenebat. Homo vero idcirco post culpam veniam meruit:quia per carnale corpus,aliquid, quo semetipso minor esset,accepit. *k* Idem:Angelus sua malitia cecidit,hominem vero aliena prostrauit. *l* Idem:Occultæ iustitiæ licentia malignis spiritibus datur,vt quos volentes in peccati laqueo strangulant, in peccati pœnã etiam volentes trahant. *m* Idẽ:Ita Deus super omnia est,vt ipse sub nullo sit. Leuiathã vero eius celsitudinis culmen aspiciens , ius peruersæ libertatis appetiit:vt præesset cæteris,& nulli subesset. *n* Idem Scimus quod immũdi spiritus,qui è cœlo æthereo lapsi sunt,in hoc cœli,terræque medio vagantur. Qui tanto magis corda hominum,ascẽdere ad cœlestia inuident,quanto se à cœlestibus per elationis sui immunditiam proiectos vidẽt. *o* Idem: Alius lætis,alius tristibus, alius timidis, alius elatis morib. existit. Quo ergo occultus aduersa-

h Ibid. li. 15. c. 16.
i Ibid lib. 9. c. 28.
k Ib. l. 4. c. 10.
l Ibid. lib. 2. c. 16.
m Ibid. li. 34. c. 17. non longe à prin.
n Ibid. lib. 2. c. 25. cir. fin.
o Ibid. lib. 29. c. 12.

A rius facile capiat, vicinis conspersionibus deceptiones parat. *p* Idem : Satanæ voluntas semper iniqua est,sed nunquam potestas iniusta : quia à semetipso voluntatem habet,sed à Domino potestatem. *q* Idem in homiliis:In bonis operibus intẽti, nisi contra malignos spiritus solicite vigilemus,ipsos irrisores patimur in pœnis,quos ad malum persuasores habemus. *r* Idem in registro : Tanto hostis callidus contra nos deceptionis molimina ardentius exquirit,quãto nos cœlesti patriæ feruentius inhiare cognoscit. *s* Idem in dialogis: Malignus spiritus, cogitationi, locutioni, atque operi nostro semper insistit : si fortasse quid inueniat,vnde noster apud examen æterni iudicis accusator existat. *t* Idẽ in Pastoralibus: Diabolus modo aliorũ facta grauiora, B modo nihil esse, quod perpetratum est, modo misericordem Deum loquitur , modo adhuc tempus subsequens & sufficiens ad pœnitentiam pollicetur;vt dum per hæc decepta mens ducitur, ab intentione pœnitentiæ suspendatur : quatenus tunc bona nulla percipiat, quam nunc mala contristant *u* August. de Ciuitat. Dei. Credendum est , esse spiritus nocendi cupidissimos , à iustitia penitus alienos,superbia tumidos,inuidia liuidos,fallacia callidos,qui in hoc quidem aëre habitant: quia de cœli superioris sublimitate deiecti, merito ingressibilis transgressionis in hoc sibi cõgruo velut carcere damnati sunt. *x* Idem:Sicut ipsi mali homines in terra,sic etiam dæmones non omnia,quæ volunt,facere possunt:nisi quantũ ordinatione siuitur illius,cuius iudicia plena nemo comprehendit , iuste nemo repre- C hendit. *y* Idem:Mali Angeli sua potestate potius delectati, velut suum bonum ipsi sibi essent, à superiore communi omnium beatifico bono ad propria defluxerunt, & habẽtes elationis fastum pro excellentissima æternitate;vanitatis astutiam,pro certissima veritate: studia partium,pro indiuidua charitate:superbi,fallaces,inuidi effecti sunt. *z* Idẽ:Esse natura,in qua nullũ bonum sit , non potest:proinde nec ipsius diaboli natura,inquantum natura est,malũ quid est. Idem: Auertat Deus,li. 2. de inuidia. *a* Leo in sermone:diabolus omnium discutit cõsuetudines, ventilat curas,scrutatur affectus,& ibi causas quærit nocendi, vbi quemq; viderit studiosius occupari. *b* Ioannes Chrysost. in sermone:Zelatur diabolus hominem , quia ipse de cœlo corruerat. Videbat enim Adam paradisi esse colonum, & inflatus inuidia,induit serpentis imaginẽ. Incorpo- D ralis enim cum esset,corporalibus loqui non poterat. * Idem:diabolus non aliunde talis factus est,nisi quia primo quidem post peccatum desperatione vsus est : postea vero ex desperatione in inuidiam incidit & superbiã. *c* Cyprianus in Epistola:Lata & speciosa itinera vitæ lethalis:illic illecebræ & mortiferæ voluptates, illic diabolus blanditur,vt fallat: arridet vt noceat:illicit, vt occidat. *d* Ambr. in sermonibus:Pater diabolus nõ diligit filios suos,sed odit. Sic amat diabolus filios suos,vt perdat,sicut amat gluto porcellum , vt comedat. *e* Isidorus in Etymologiis:Præsciunt dæmones futura multa, vnde & soleut responsa aliqua dare. Inest enim illis cognitio rerum plus quã infirmitati humanæ,partim subtilioris sensus acumine, partim experiẽ- E tia longissimæ vitæ , partim per Dei iussum Angelica reuelatione. *f* Idem : diabolus hebraice , dicitur deorsum fluens:quia qui quietus in cœli culmine stare cõtempsit, superbiæ pondere deorsum corruens cecidit. Græce vero diabolus, criminator dicitur. *g* Idem de Summo bono:diabolus non est immissor,sed incensor potius malarum cogitationum & omnium vitiorum. Neque enim alibi concupiscentiæ fomenta incendit, nisi vbi prius prauæ cogitationis delectationes inspexerit. *h* Idem: Tunc contra eum,quem possidet,diabolus acrius sæuit , quando se diuina virtute ab eo expellendum cognoscit. *i* Bernardus in sermonibus; Lædit.

p Ibid. lib. 2. c. 6.
q Idem homil. 37. in Euang. cir. med.
r Idem Regis. lib. 7. indict. 2. c. 35. non longe à prin.
s Idem li. 3. Dial. c. 59.
t Idem Pastor. 2. par. c. 3. admonit. 30.
u Augu. de ciu. Dei li. 8. c. 22. to. 5.
x Ibid. lib. 2. c. 13. in fin.
y Ibid. lib. 12. c. 1. ante me.
z Ibid. li. 19. c. 13. ante med.
a Leo ser. 7. de na. Do. cir. med.
b Chrysost. ho de cruce post med. tom. 3.
c Cypr. de disciplina. & habitu virg. c. 9. tom. 2.
d Ambros. Ser. 44. de temp. tom. 5.
e Isid. Ety. li. 8. c. 11.
f Ibidem. paulo post.
g Idem de Sum. bo. li. 3. c. 5. sent. 5.
h Ibidem. sent. 72.
i Ber. ser. 3. de dedic. Eccles. ante med.

Lædit nos iniquitas Diaboli atque verſutia:ſed multo amplius eum noſtra ſimplicitas & miſericordia torquet, humilitatem noſtram non ſuſtinet,vritur charitate noſtra, manſuetudine & obedientia cruciatur.

CAPITA SECVNDI LIBRI PHARETRÆ.

A

PHARETRÆ LIBER SECVNDVS, IN QVO

De principalium vitiorum & virtutum multiplicitate tractatur.

CAPVT I.

De Tentatione.

B GREGORIVS.*a* In Moralibus; Niſi miſericors Deus cum viribus teſtamenta modificet nullus profecto eſt qui malignorum ſpirituum inſidias,non cottuẽs,portet.*b* Idem: Sancta Eccleſia tranſire ſine labore tentationis non poteſt tempora peregrinationis:quæ etſi foris apertos hoſtes non habet, intus tamen tolerat fictos fratres. Idem: Plerunque qui plus. Supra lib. 1. de proficientibus.*c* Auguſtinus contra Iulianum:Quia in iſta humana miſeria peior hoſtis eſt cauenda ſuperbia,ideo nimirum non penitus extinguitur in carne ſanctorum continentium iſta carnalis concupiſcentia:vt dum pugnatur aduerſus eam,periculorum ſuorum animus admoneatur, ne ſecurus de meritis per ſuperbiam inflet ur.*d* Idem: In nobiſmetipſis ſola infirmitas eſt cauſa pugnandi: & rurſus infirmitas eſt admonitio non ſu-C perbiendi.Proinde vt virtus, quia hic ſuperbiri poteſt, non ſuperbiatur,eadẽ virtus in infirmitate tentationis perficitur.*e* Iſidoros de Summo bono; diabolus, ſerpens eſt lubricus,cuius ſi capiti,ideſt,primæ ſuggeſtioni non reſiſtitur, totus in interna cordis,dum non ſentitur,illabitur.*f* Amb. ſuper Lucam; Tentationẽ numquam timere debemus:eſt enim cauſa victoriæ, materia triumphorum.*g* Idem: Diues ille, qui tentationem non ſenſit in hoc ſæculo, raptus eſt ad inferos, & ſepultus in inferno. * Ioann. Chryſ. ſuper Matthæum: In primis grauis, & inſuperabilis eſt impetus diaboli, quod ſi quis forti animo ſuſtinuerit eum, ſtatim inueniat infirmiorẽ. Quanto enim plus repercuſſus fuerit,tãto magis torpeſcit & deficit.*Idẽ:Qui murmurat D de periculo tentationis,murmurat de præmio probationis:in nullo enim negotio poteſt requies inueniri, niſi præceſſerit labor, quanto magis in ſpiritualibus rebus,niſi præceſſerit tentatio,non poteſt eſſe probatio?*h* Bern.ſuper Cantica:Impulſus euerſus ſum,vt caderem. & Dominus ſuſcepit me. Quæris,quis ille ſit impulſor? non eſt vnus. Impulſor diabolus,impulſor mundus, impulſor homo. Quis ille homo ſit, quæris? quiſque ſui. *i* Idem: Neceſſe eſt, vt veniant tentationes:quis enim coronabitur, niſi qui legitime certauerit? aut quomodo certabunt,ſi deſit qui impugnet? Tu vero accedens ad ſeruitutem Dei,ſta in timore,& præpara animam tuam ad tentationẽ. Certi namque ſint omnes, qui pie volunt viuere in Chriſto,perſecutionem ſe paſſuros. *k* Idem in ſermonibus:Oramus quo-E tidie vt Dei voluntas ſicut in cœleſtibus facta eſt creaturis,ſic fiat & in terrenis,vt ſicut Angelus,ſic & homo adhærens Deo,vnus ſpiritus cum eo fiat. Sed heu me, quot obſtacula ſeparant,quot prohibent impedimenta? Obiicit enim ſe mediam malitia noſtra, infirmitas noſtra, concupiſcentia noſtra, & ignorantia noſtra. *l* Idem: Heu me Domine Deus, quia vndique mihi bella,vndique tela volant,vndique pericula, vndique impedimenta. Quocumque vertam me, nulla vſquam ſecuritas eſt, & quæ mulcent, & quæ moleſtant,timeo,& eſuries,& refectio, & ſomnus,& vigiliæ, & labor,& requies militant contra me.

a *Greg. lib. 9. Mor. c. 25. in fin.*
b *Ibid lib. 31. Mor. c. 4.*
c *Aug. lib. 4. cont. Iulia. c. 2. longe poſt med. tom 7.*
d *Ibidem.*
e *Iſid. de ſum. bo. lib. 3. c. 5. ſent. 12.*
f *Ambroſ. in Luc lib. 4. ca 4. tom. 3.*
g *Ibidem.*
h *Bern ſup. cant. ſer. 85. ante med.*
i *Ibid. ſerm. 64. in prin.*
k *Idem ſer. 6. in quadra. ſtatim à pri.*
l *Ibidem. circ. med.*

M CAPVT.

CAPVT II.
De Cogitatione.

GReg. *a* super Ezechielem : Sic sæpe cogitationi bonæ cogitatio sinistra aduiungitur, vt vix ipse, qui easdem cogitationes generat, animus agnoscat, *b* Idem in Moralibus: Tauto longius mens à necessariis cessat, quanto inania latius cogitat. *c* Idem: sancti viri quantum agere possunt ne exterius labantur in opere, tantum interius nequaquã agere possunt, ne vnquam labantur in cogitatione. *d* Idem : Ante oculos Dei vacuæ non transuolant cogitationes nostræ, & nulla momenta temporis per animum transeunt præter retributionis actum. *e* Idem in registro: Illud ab omnipotẽti Deo pollutum esse in opere ostenditur ; quod ex pollutæ cogitationis radice generatur. *f* Idem in pastorali: Nihil in nobis est corde fugacius quod à nobis toties recedit, quoties per prauas cogitationes defluit. *Isid. de Summo bono : Ferre cogitationes sine perfectione vitiorum non est ad damnationem, nec est occasio subeundi discriminis, sed potius augendæ virtutis. *g* Idem : Non est peccatum quando nolentes imaginibus nocturnis illudimur : sed tunc est peccatum, si antequam illudamur, cogitationis affectibus præuenimur. Idem: Cogitatio praua delectationem. Infra libro 3. c. de consuetudine. *h* Bernardus de consideratione : in Acquisitione salutis nemo tibi germanior vnico matris tuæ: contra salutem propriam cogites nihil, minus dixi, quam dixisse debueram : quidquid se cogitationi offerat, quod non quoquo modo ad tuam ipsius salutem pertineat, respuendum est.

a *Greg. in Ezec. hom. 21. post med.*
b *Idem li. 2. Mor. cap. 26. cir. med.*
c *ib. l. 11. c. 19.*
d *Ibid. li. 26. cap. 13.*
e *Idem regist. li. 12. ind. 7. interrogati. Aug. cap. 10.*
f *Idem Past. cu. 3. p. ca. 2. adm. 15.*
g *Isid. de sum. bo. lib. 3. c. 6. sen. 13.*
h *Bern. de consid. lib. 2. ante med.*

CAPVT III.
De Delectatione.

GReg. *i* in Moralibus: Esse sine delectatione anima numquam potest. Nam aut in infimis delectatur, aut in summis : & quanto maiori studio exercetur ad summa, tanto maiori fastidio torpescit ad ima: quantoque acriori cura inardescit ad infima, tanto torpore damnabili frigescit à summis. Vtraque enim simul & æqualiter amari non possunt. Qui ergo terrenarum rerum amore vincitur, in Deo nullatenus delectatur, *k* Idem : Deum apprehendere non valet, qui adhuc in delectatione peccati iacet. Idem : Vnusquisq; superbus rector. Supra libro 1. de Prælatis malis. *l* Idem: Mentẽ nequaquam cogitatio immunda inquinat, cum pulsat, sed cum hanc sibi per delectationem subiugat. *m* Idem: Cum culpa animum tentat, necesse est vt breuitatem suæ delectationis aspiciat, ne ad æternam mortem iniquitas rapiat, cum constet, quod ad terminum citius mortalis vita percurrat. *n* Idem: Sæpe bono operi dum laus humana obuiat, mentem operantis immutat, quæ quamuis quæsita non fuerat, tamen oblata delectat. Cuius delectatione dum mens bene operantis resoluitur, ab omni intentione intimi vigoris quantocyus dissipatur. *o* Idem: Quisquis in hoc mundo appetit prosperari, ceteros excedere, rebus & honoribus tumere, huic nimirum cura sæcularis in delectatione est, quies in labore, *p* Isidorus de Summo bono : Cogitationes illicitas ingerere, dæmonum est : cogitationibus oblectari peruersis, nostrum est. *q* August. de verbis Apostoli: Quidqoid peccatorum in dictis, in factis, in cogitationibus est, non oritur nisi ex mala cupiditate, non imputatur nisi ex illicita delectatione. Huic igitur illicitæ delectationi si resistamus, non regnat peccatum in nostro mortali corpore. *r* Idem : Mortua est vna delectatio, sed viuit altera, & illi dum non consentis, eam mortificas, cum cœperit omnino non delectari, mortificasti. Hæc est actio nostra, hæc est militia nostra.

i *Greg. li. 18. Mor. c. 8. in prin.*
k *Ibid. li. 16. c. 25. cir. me.*
l *Ibid. lib. 21. cap. 3.*
m *Ibid. li. 9. cap. 36.*
n *Ibid. lib. 1. cap. 19. ante medium.*
o *Ibid. lib. 16. cap. vlt.*
p *Isid. de sum. bo. li. 2. c. 25. sent. 5.*
q *August. de verb. Apost. ser. 6. in prin. to. 10.*
r *Ibi. ser. 13. paulo post med.*

CAPVT IV.
De Consensu.

GRegor. *s* in Moralibus: Concupiscentiæ carnalis ostia dum consensus noster aperit, ad innumera nos corruptionis mala pertrãhit. *t* Idem: Proximorum mala, quæ quis corrigere non valet, taceat, quæ cum corrigi loquendo possunt, silentium consensum esse pertimescat: etsi ea, quæ tacet, tolerat: non tamẽ in animo virus doloris occultet. *u* Idem: Sciendum est aliud esse, quod animus de tẽtatione carnis patitur, aliud vero dum per consensum delectationibus obligatur. Plerumq; enim cogitatione praua pulsatur, sed renititur: plerumque autem cum peruersum quid concipit, hoc intra semetipsum per consensus desiderium voluit. * Idem in homiliis: Ille vere Deũ amat, cuius videlicet mentem delectatio praua ex consensu non superat. Nã tanto quisque à superno amore disiungitur, quanto inferius delectatur. *y* August. de mendacio: Tunc consentimus cum approbamus, & volumus. *z* Idem: Pudicitiam corporis, non consentiente aut non permittente anima, nemo violat. Quidquid enim nobis inuitis contingit in nostro corpore, nulla impudicitia est. *a* Idẽ in Epistola: Bene agere, & illicita non prohibere consensus erroris est. *b* Idem super Genesim contra Manichæos : Si ratio humana consentiat, vt quod libido commonuerit, faciendum esse decernat, ab omni vita bona tamquam de paradiso expellitur homo, & iam ei peccatum imputatur, etiam si non sequatur factum, quoniam rea tenetur in consensione conscientia. *c* Bern. in meditationibus: Dæmonum est malas suggestiones ingerere, nostrum est illis non consentire. Nam quoties resistimus, Diabolum superamus, Angelos lætificamus, Deum honoramus. * Idem in sermone : Si carnalibus distrahor desideriis, & illis, quod absit, consensero quantum possum, etiam si non sequatur factũ, in morte quidem sum mortuus, vtique & consequenter sepeliẽdus in inferno.* Idem: Nulla est his qui sunt in Christo Iesu damnatio, si concupiscentiæ sensus sit absque consensu. *d* Idem: Peccatum in foribus est, nisi tu ipse aperias, nõ intrabit. Appetitus in corde prurit, sed subter te est, nisi tu sponte cesseris, nil nocebit. Audi consolationem, consensum cohibe, ne præualeat appetitus concupiscẽtiæ, & immaculatus eris. *e* Idem: Potest inimicus excitare tentationis motum, sed in te est si volueris dare, vel negare consensum. Idem. Nemo fratres. Infra lib. 4. de corruptione bona.

s *Greg. lib. 4. Mor. cap. 24.*
t *Ib. l. 10. ca. 4. cir. med.*
u *Ibid. li. 21. cap. 3.*
x *Idẽ ho. 30. in Euan. nõ multum à pri.*
y *August. de mend. ad Consf. ca. 19. tom. 4.*
z *Ibid paulo ante.*
a *Idem Epi. 182. tom. 2.*
b *Idẽ de Gen. cõnt. Manich. 2. c. 14. tom. 1.*
c *Ber. li. med. c. 14. post med.*
d *Ibid. ser. de sex tribulationibus post m.*
e *Ibid. ser. 5. in quadrag. ante med.*

CAPVT I.
De Peccato,

GReg. *f* super Ezechielem : Quoties actu, quoties verbo, quoties cogitatione delinquimus, Deum contra nos toties irritamus. *g* Idem : Districta sunt omnipotentis Dei iudicia, & qui peccatorem diu expectat vt redeat, non redeuntem atque contemnẽtem grauius damnat. *h* Idem : Peccatum quippe quod per pœnitentiam citius non deletur, aut peccatum est & causa peccati, aut peccatum, & pœna peccati, aut peccatum simul & causa & pœna peccati. *i* Idẽ: Grauiores culpæ sunt, quæ superducta specie virtutis, virtutes se mentiuntur esse. *k* Idem in Moralibus: Peccatũ quod pœnitentia non diluit, ipso suo pondere mox ad aliud trahit. *l* Idem: Tribus modis peccatum committitur, scilicet ignorantia, infirmitate, & studio. Et grauius quidem infirmitate quã ignorantia, sed multo grauius studio, quam infirmitate peccatur. *m* Idem: In grauibus peccatis quis positus cũ suis premitur, aliena nõ diluit. *n* Idem in pastorali: Nonnunquam in parua deterius, quam in maiore culpa peccatur. Maior enim,

f *Gregor. in Ezech. hom. 5. post med.*
g *Ibid. hom. 12. post med.*
h *Ibidem.*
i *Ib. ho. 5 longe ante med.*
k *Ibid. li. 25. Mor. c. 9. non multum à p.*
l *Ibid. li. 25. 11. in prin.*
m *Idem in præfat. lib. Mor. cap. 3.*
n *Idem past. cu. 3. par. ca. 2. adm. 34.*

quo

quo citius, quia si culpa agnoscitur, eo etiam celerius emendatur. Minor vero dum quasi nulla creditur, eo peius, quo & securius in vsu retinetur. *a* Idem in registro: Apud homines culpa, & apud Deum pœna est, nolle quemquam bonum imitari, quod placet. *b* Idem: Plerumque quod in laicis culpa est, hoc crimen est in sacro ordine constitutis. Idem: Nonnumquam Dominus. Infra libro 4. de certamine. *c* August. de confessione: Ibam ad inferos, portans omnia mala, quæ commiseram, & in te, & in me, & in alios multos, & grauia super originalis peccati vinculum. *d* Idem de ciuitate Dei: Paucissimi sunt tantæ felicitatis, vt ab ipsa ineunte adolescentia, nulla damnabilia peccata committant. *e* Idem: Quæ sunt ista peccata, quæ ita impediunt peruentionem ad regnum Dei, vt tamen sanctorum amicorum meritis impetrent indulgentiam. Difficillimum est inuenire, periculosissimum est diffinire. Idem: Nunc vsque adeo. Infra lib. 4. de voluntate mala. *f* Idem de spiritu & litera: Sicut non impediunt à vita æterna iustum quædam peccata venialia, sine quibus hæc vita non ducitur, sic ad salutem æternam nihil prosunt impio aliqua bona opera, sine quibus difficillime vita cuiuslibet pessimi hominis inuenitur. *g* Idem contra Iulianum: Diluuntur in baptismate cuncta peccata, & originaliter tracta, & ignoranter, vel scienter adiecta. *h* Idem: Cum non ad suum referuntur auctorem dona Dei, hoc ipso male his vtentes efficiuntur iniusti. *i* Idem ad Orosium: Malum natura non est, sed priuatio boni hoc nomen accepit. *k* Idem de baptismo paruulorum: Si eorum, per quos renascuntur paruuli iustitiæ spiritus responsione sua traiicit in eos fidem, quam voluntate propria nondum habere potuerunt: sic eorum, per quos nascuntur, caro peccati traiicit in eos noxam, quam nondum vita propria contraxerunt. * Idem in meditationibus. Certe ô miser homo ipsa sola plus est vitanda peccati fœditas, quàm quælibet tormentorum immanitas. *l* Idem in Epistola: Quem non potest diabolus deuorare seductum ad nequitiam, famam ipsius inquinare conatur, vt si fieri potest, opprobriis & malarum linguarum detractione deficiat, & sic in eius fauces ruat. Si autem nec famam innocentis maculare potuerit, hoc ei persuadere tentat, vt per maleuolas suspiciones de fratre suo iudicet, & sic ab illo implicatus absorbeatur. *m* Idem de virginitate: Quia satagentibus, vigilantibusque ne peccent, subrepunt quodammodo ex humana fragilitate peccata, quamuis parua, quamuis pauca, non tamen nulla, eadem ipsa magna fiunt, & grauia, si eis superbia incrementum & pondus adiecerit. *n* Idem de patientia: Tanto rectius maiori supplicio dignũ iudicaueris animũ, quanto magis vitiis subdit instrumenta virtutum. *o* Idem de pœnitentia: Nullum peccatum adeo paruum, quod non crescat neglectum. Non enim considerandum est, quid fecerit, sed quem offenderit, quàm bonus est, quàm benignus, quàm pius. *p* Idem: Qui peccat, & gratiã suam recuperare non amat, & numquam curat ab eo diligi, qui totus est amor & charitas, nec ad illud tendit vnde sumpsit arrham, in Spiritum sanctum peccat, & numquam post mortem, sicut nec viuens, consequetur veniam. *q* Idem super canonicam Ioannis: Ista, quæ dicimus peccata leuia, noli contemnere. Si contemnis, quando appendis, expauesce, quando numeras, multa leuia faciunt vnum grande. Idem de decem chordis, & super Ioannem. Gregor. in pastorali. * Isidorus de Summo bono: Idem Augustinus: Ex quo incipit homo. Supra de homine. Idem: Voluntas auersa. Infra libro 3. de voluntate. *r* Ambrosius de Officiis: Qui non repellit à socio suo iniuriam si potest, tam est in vitio, quam ille qui facit. *s* Idem in Apologia: Peccatum donatur per gratiam, deletur per sanguinem crucis, regitur per charitatem. * Ioannes Chrysostomus super Ioannem: Excogitate quantũ est malũ, nos ex hominibus, pares Angelis, ad feras trãsponere. Ventri enim seruire, & pecuniarum concupiscentia detineri, & irasci, & mordere, & calcitrare, non hominum, sed ferarum est. *t* Isid. de Summo bono: Si vnum vitium districte iudicetur, & alia negligantur, inanis est labor. *u* Idẽ iudicio diuino in reatũ nequiorẽ labũtur, qui distringere minora sua facta contemnunt. *x* Idem: Maioris est culpæ manifeste, quam occulte peccare: dupliciter enim reus est qui aperte delinquit, quia & agit malum, & docet malum facere. Vnde Isaias: Peccatum suum quasi Sodoma prædicauerũt. *y* Bernardus in sermonibus: Cauete ne quis parua reputet, quantumlibet parua scienter commissa. nemo dicat in corde suo, leuia sunt ista, non curo corrigere, non est magnum si in his maneam venialibus minimisque peccatis. Hæc est impœnitentia dilectissimi: hæc blasphemi in Spiritum sanctum, blaphemi autem irremissibilis est. * Anselmus de similitudinibus: Natura peccati est, vt non facile videatur ab illo qui eo premitur, sed mox vt cessauerit, & ab illo se alienauerit, tunc demum considerat in quanta fœditate & miseria iacuerat. Idem: Si hinc peccati pudorem libro 4. de innocentia.

a Idem regist. lib. 5. ind. 14. cap. 107.
b Ibid. lib. 5. ind. 3. ca. 5. in prin.
c Aug. conf. li. 5. c. 5. to. 1.
d Idem de ciu. Dei. lib. 21. c. 16. t. 5.
e Ibid. c. 27. post med.
f Idem de sp. & lit. ca. 28. tom. 3.
g Idem lib. 6. cont. Iul. Pelag. c. 45. post med. tom. 7.
h Ibid. li. 4. cap. 3. ante med.
i Idem in quæst. 65. ad Oros. q. 16. tom. 4.
k Idem de bap. par. lib. 3. cap. 2. to. 7.
l Idem Ep. 137 cir. me. tom. 2.
m Idem de Virg. sancta ca. 50. to. 6.
n Idem de patien. c. 5. tom. 4.
o Idem de pœn. c. 7. to. eod.
p Ibid. c. 4.
q Idem in 1. Io. Ep. tracta. 1. ante med. to. 9.
r Amb. offic. lib. 1. ca. 36. in prin. to. 4.
s Idem. in Apol. Dauid. 1. ca. 6. tom. 1.
t Isid. de Sum. bo. li. 2. c. 32 sen. ten. 5.
u Ibid. c. 19. sent. 3.
x Ibid. cap. 20. sent. 1.
y Bern ser. 1. in conuer. S. Pau. post med.

CAPVT VI.

De Superbia.

GRegorius *z* in Moralibus: Septem principalia vitia de superbiæ virulenta radice producuntur, scilicet inanis gloria, inuidia, ira, tristitia, auaritia, ventris ingluuies luxuria. *a* Idem: Scimus, quod aliquando minus est in corporis corruptionem cadere, quam cogitatione tacita ex deliberata elatione peccare, sed tamen minus: superbia turpis creditur, minus peccatum à simplicibus iudicatur: luxuriam vero eo magis erubescunt homines, quo simul omnes eam turpem esse nouerunt. Idem; Quisquis superbiæ: Infra libro 3. de diiudicatione. *b* Idem: Cunctis superbia apud se cogitatione tumentibus inest clamor in locutione, amaritudo in silentio, dissolutio in hilaritate, furor in tristitia, inhonestas in actione, honestas in imagine, erectio in incessu, rancor in responsione. Horum mens semper est ad irrogandas contumelias valida, ad tolerandas infirma, ad obediendum pigra, ad lacessendos vero alios importuna, ad ea, quæ facere & debet, & præualet, ignaua; ad ea vero, quæ facere non debet, nec præualet parata. *c* Idem: Hoc proprium arrogantium esse vitium solet, vt & pauca credant, quæ ipsi multa dixerunt: & multa credant, quę ipsis pauca dicuntur. Qui enim sua dicere semper volũt, aliena audire non possunt. *d* Idem: Tolerabilius Deo est, vt infirmitate atque ignorantia cum humilitate quisquis iaceat, quam cum elatione cordis alta comprehendat. *e* Idem: Adiuuare imbecillem charitatis est: adiuuare vero velle potentem, elationis est. *f* Idem: Per elationem plerumque & vsque ad seniũ seruata virginitas vitiatur: Quia enim negligitur humilitas cordis, rectus iudex despicit, etiã integritatẽ corporis. *g* Idem: Difficile in se quisq; inueteratam superbiã deprehendit, quia nimirum hoc vitium quanto magis patimur, tanto minus videmus. *h* Idem: Arrogantes sicut inflãtur laudibus, ita correptionibus inflammantur, & à quolibet se, vel iusto reprehendi despiciunt, moxque in malis suis fomitẽ defensionis exquirunt. *i* Idem: Omnino difficile est, vt elatio, quæ regnat in corde, non erumpat in voce. *k* Idem: Arrogantes graue se damnũ perpeti iudicant, si scientiã suã loquendi breuitate constringant. Tanto enim semetipsos credunt doctiores ostendere, quãto se potuerint multiplicitate loquacitatis aperire. * Hieronymus in Epistola: Initium omnis peccati superbia est, quæ ratione cœlestis, sublimium mentes inhabitat, sub cinere & cilicio latitans. *l* Idem: Nihil ita à pueritia vitare conatus sum,

z Greg lib 34. Moral c. 17. post med.
a Ibidem li. 33. ca. 12.
b Ibidem li. 34. ca. 18. circa med.
c Ibid. l. 26. c. 17. circ. fin.
d Ibid. lib. 17. ca. 7. cir. fin.
e Ibid. ca. 11. in prin.
f Ibid lib. 36. c. 13. cir. med.
g Ibid. lib. 24. cap. 13.
h Ibid lib. 26. ca. 1.
i Ibidem
k Ibidem. c. 18.
l Hier. Epi. 32. ad Abig. to. 1.

A sum, sicot tumentem animum, & erectam ceruicem Dei contra se odia prouocantem. Noui enim magistrum, & Dominum meum in carnis humilitate dixisse: Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde. *a* Augustinus in regula: Alia quæcumque iniquitas in malis operibus exercetur, vt fiant, superbia vero etiam bonis operibus insidiatur, vt pereant. *b* Idem de Virginitate: Mensura humilitatis cuique ex mésura ipsius magnitudinis data est, cui est valde periculosa superbia, quæ amplius amplioribus insidiatur. Idem: Quia satagentibus. Supra in capite de peccato. *c* Idem de gratia noui Testamenti: Superbia odit consortium, & quantum in ipso est, solus cupit eminere omnis superbus. *d* Idem de ciuitate Dei: An forte corrigi pudet? & hoc vitium non nisi superborum est. *e* Idem: Superbia B peruerse imitatur Deum: odit namque cum sociis æqualitatem sub illo, sed imponere vult sociis dominationem suam pro illo. *f* Idem: Facilius seruitur homini, quam libidini, cum sæuissimo dominatu vastet corda mortalium, vt alias omittam, libido ipsa dominandi hominibus aliis. Idem: Audeo dicere. Infra libro 3. de recidiuatione. *g* Idem in Epistola: Fit miris modis in anima hominis, vt de falsa humilitate magis infletur, quàm si apertius superbiret. *h* Idem de confessione: Humiliasti tamquam vulneratum superbum, & tumore meo separabar abs te, & nimis inflata facies claudebat oculos meos. *i* Idem: Plus hostis vincitur in eo, quem plus tenet, & de quo plures tenet: plus autem superbos tenet, nomine nobilitatis, & de his plures nomine C auctoritatis. *k* Ioann. Chrys. super Ioannem: Superbia in nobis existente, omnis nostra vita immunda fit, etsi sobrietaté, etsi virginitaté, etsi ieiuniú, etsi orationes, etsi Eleemosynam, etsi quodcumque aliud perficiamus. *l* Isidorus de Summo bono: Superbia sicut est origo omnium criminum, ita ruinã cunctarum virtutum: ipsa enim est in peccato prima, in conflictu postrema. *m* Idem: Omnis peccans superbus est, eo quod faciendo vetita, contemptui habet diuina præcepta. *n* Bernardus de duodecim gradibus: Gloriosa res humilitas, qua ipsa quoque superbia palliare se appetit, ne vilescat. *o* Idem: Arrogans, de alia omni re plus sibi credit, quam aliis, de seipso plus aliis credit, quam sibi. *p* Idem: Monachus præsumptuosus primus in conuenD tibus residet, in consiliis primus respondet, non vocatus accedit, non missus se intromittit, reordinat ordinata, reficit facta. Quidquid ipse non fecit, aut ordinauit, nec recte factum, nec pulchre æstimat ordinatum. Iudicat iudicantes præiudicat iudicaturis. Si cum tempus aduenerit non promoueatur ad Prioratum, abbatem aut inuidum iudicat, aut deceptum. *q* Idem super Cantica: Argumentum superbiæ priuatio gratiæ est: humilibus enim dat Deus gratiam, superbis resistit. *r* Idem: Perniciosa paupertas, penuria meritorum: præsumptio autem spiritus, fallaces diuitiæ, & ideo diuitias, & paupertatem ne dederis mihi Domine.

a Aug. reg. 3. ca. 5. to. 1.
b Idem de Virg. c. 31. t. 6.
c Ibid. Epi. 120. ad Honorat. de grat. no. test. ca. 16. in fin. to. 2.
d Idē de ciu. Dei li. 10. ca. 29. post me. t. 5
e Ibid li. 19 c. 12. post med.
f Ibidem. c. 15. post me.
g Idem Ep. 61. ad Paulin. post med. tom. 2.
h Idem conf. li. 7. ca. 7. in fin. tom 1.
i Ibid. lib. 8. ca 4.
k Chrys. in Io. hom 8. cir. fin. tom. 3.
l Isid. de Sum bo. li. 2. ca 38. sen. 7.
m Ibidem sent. 2.
n Bern. de 12. grad gradu 9.
o Ibidē. gradu 6.
p Ibidem gradu 7.
q Idem sup. Cant. ser. 54. prope fi.
r Ibid. ser. 68. cir. fin.

CAPVT VII.

De Vana gloria.

GRegor. *s* in Moralibus: Inobedientia, iactantia, hypocrisis, contentiones, pertinaciæ, discordiæ, & nouitatum præsumptiones oriuntur de inani gloria. *t* Idem: Quatuor sunt species, quibus omnia tumor arrogantium demonstratur, cum bonum aut à semetipsis habere se æstimant, aut si datum desuper credant, pro suis se hoc accepisse meritis putant: aut certe cum iactantia se habere, quod non habent, aut despectis ceteris singulariter videri appetunt habere, quod habent. Idem: Sæpe bono operi: Supra capite de delectatione. *u* Idem: Qui accepta bona sibi arrogat, suis A contra Deum donis pugnat. *x* Idem: In cogitatione tumidi proprij fauores oriuntur, sibique de singularitate sapiétię blanditur ipsa fatuitas. Pensat ea, quæ audierit, ac verba, quæ profert: & miratur sua, & deridet aliena. Idem: Cuncti vanæ gloriæ; Infra lib. 3. de diiudicatione. *y* Idem: Sicut labor iustorum est videre praua nec corrigere, ita grauis est labor arrogantium, si quod sapiunt, non ostendunt. *z* Idem: Quasi latrunculus est appetitus laudis humanæ: qui recto itinere gradiétibus ex latere iungitur, vt ex occultis educto gladio gradiétium vita trucidetur. * Idē: Agitur, vt ante iusti iudicis oculos, fouea mentis fit memoria virtutis, quia reminiscendo quod gessit, dum se apud se erigit, apud humilitatis auctorem cadit. Isidorus: Maxime per cenodoxiam: Supra de monachis malis. Idem: Qui ex deteB riore. Supra de incipientibus. * Ioann. Chrysost. super Ioannem: Gloriam vanam cupere, ingloriatio est: gloria autem vera est hanc despicere, & nullam eius corá facere, sed ad id quod Deo placet, omnia & dicere & facere. *a* Idem: Qui omniú contemptum pecuniarum habuerunt, & nulli huiusmodi imaginationi se immiscuerunt, & magis tyrannicas corporú concupiscentias domuerút, hi multoties capti à vana gloria omnia perdiderunt. *b* Idem: Si laudes amamus, eas quæ à Deo sunt diligentius quæramus. Nam, quæ quidem ab hominibus est laus, qualiscumque fuerit, simul vt apparuit, periit. *c* Aug. de confessione: Domine gloria nostra tu es, propter te ametur, & verbum tuum, & nomen tuum timeatur à nobis. Qui enim laudari vult ab hoC minibus, vituperante te, non defendetur ab hominibus iudicante te, non eripietur damnante te. *d* Ambr. de Officiis: Fortitudo gloriæ caueat appetentiam, quæ frequenter nocuit immoderatius appetita, semper autem nocuit vsurpata. *e* Bernardus in Epistola: O stulti filij Adam, qui contemnentes pacem, & gloriam appetentes, & pacem perdunt & gloriam.

s Greg. lib. 31. Mor. ca. 17. post med.
t Ibid. li. 23. c. 4. paululū à prin.
u Ibid. lib. 9. c. 2. in prin.
x Ibid li. 10. c. 14. in prin.
y Ibid. li. 23. c. 5. cir. fi.
z Ibid. lib. 8. ca. 13.
a Chrys. in Ioan. ho. 22. post med. t. 3.
b Ibid. hom. 37. cir. fin.
c Aug. conf. li. 10. c. 36 ...
d Amb. offic. l. 1. c. 39. to. 4.
e Bern. Ep. 156. ad Episcop. Aquit. post med.

CAPVT VIII.

De Inuidia.

GReg. *f* in Moralibus: De inuidia, odium, susurratio, detractio, exultatio in aduersis proximi, & afflictio in prosperis nascitur. *g* Idem: Qui post puniéD di sunt retributionis supplicio, núc semetipsos afficiút inuidiæ tormento. *h* Idem: Inuidia iram generat; quia quanto interno liuoris vulnere animus sauciatur, tãto etiam mansuetudo tranquillitatis amittitur. *i* Idē: Dum electi proficiunt, reprobi ad rabié furoris & inuidiæ excitantur, & bona nascentia, quæ nolunt imitari, grauius persequuntur. Idem; Inuidi dum bonum; Infra libro 3. de stultiloquio in accusatione. *k* Idé in dialogis: Antiquus hostis vnde bonos cernit per charitatem prouehi ad gloriam, inde peruersos per inuidiá rapit ad pœnam. *l* Idem in homiliis; Quidquid in múdo concupiscimus, hoc proculdubio proximis inuidemus. Videtur etenim quia nobis desit, quod alius assequitur. * Ioannes Chrys. in sermonibus; O zelus, ó inuidia omni malitia cumulata! Inuidia ignis inexE tinguibilis est, etenim sicut tinea comedit vestimentú, sic & inuidia eum qui zelatur, consumit, eum autem cui inuidet, clariorem reddit. Idem super Ioannem. Inuidiæ passio, & fornicatione, & adulterio multú est deterior. *m* Idé; Inuidi oculus liquatur tristitia, inuidus cum morte viuit continua. *n* August. de disciplina Christiana: Auertat Deus inuidię pestem ab animis omnium, nedum Christianorum. Vitium enim diabolicum est inuidia, quo solo diabolus reus est, & inexpiabiliter reus. Non enim dicitur diabolo, vt damnetur, quia adulterium commisisti, furtum fecisti, villam alienam rapuisti: sed quia homini stanti tu lapsus continuo inuidisti. *o* Idem de Virginitate: Superbiam sequitur

f Greg. li. 31. mor. c. 17. post med.
g Ibid li. 1. c. 20. cir. med.
h Ib lib. 31. c. 17. post med.
i Ib. li. 28 c. 7. cir. fin.
k Idem li. 3. Dial. c. 15. ante med.
l Idem ho. 5. in Euang. ...
m Ch. in Io. hom. 54. cir. fin. tom. 3.
n Aug. de Disci. Chr. c. 1. cir. med. t. 9
o Idem de Virg. san. ca. 31. tom. 6.

sequitur inuidia,tanquam filia & pedissequa.Eã quippe superbia continuo parit, nec vnquam est superbia sine tali prole atque comite. *a* Hier. in Epistola: O inuidia primum mordax tui, ô satanæ calliditas semper sancta persequens! *b* Isidorus in synonimis: Inuidia cuncta bona ardore pestifero deuorat. Inuidia, animæ tinea, sensum comedit, pectus vrit, mentem afficit, cor hominis quasi quædam pestis depascit. *c* Anselmus de similitudinibus: Qui bonis alterius arridet, sanctis cõsentit: qui vero inuidet, diabolis similis est. Si quidem magis puto esse saluationem sperandam eius, qui parũ boni facit, & factis aliorũ fauet, quam illius, qui multa, & inuidet aliis.* Seneca in prouerbiis: Nondum felix es, si nondum turba te deridet. Nam etsi nullos tibi inimicos facit iniuria, multos facit inuidia.* Glossa super Psalmum 123. Ita & inuidia iudicio carent.

a Hier. Epi. 99. ad Ans. cir. med. to. 2.
b Isid in syn. c. 9. in prin.
c Anselm. de simil. c. 45.

CAPVT IX.

De Ira.

GRegor. *d* in Moralibus; De ira rixæ, tumor mentis, contumeliæ, clamor, indignatio, blasphemiæ proferuntur. *e* Idem: Plerumque mentem sub obtentu iustitiæ iræ immanitas vastat, & dum quasi sæuit zelo rectitudinis, rabiem explet ira furoris. *f* Idem: Qui humanorum actuum subtili examine gressus enumerat, iram sine voce, iudicio: iram in voce, consilio: irã vero in voce atque sermone, gehennæ ignibus mancipat. C *g* Idem: Plus semper ira in vindicta exigit, quam de iniuria accepit. *h* Idem in Dialogis: Tanto metuenda est ira iustorum, quanto & constat, quia in eorum cordibus ille præsens est, qui ad inferendam vltionem, quã voluerit, inualidus non est. *i* Idem in registro: Ira etiã cum delinquentium culpas insequitur, non debet mẽti nostræ quasi domina præire, sed post rationis tergum quasi ancilla rationis subnixius famulari. *k* Idem: Nemo potest diligere illum, quem ex ira, vel odio nõ vult videre. *l* Idem: Ira si semel mentem possidere cœperit, iustum esse deputat etiam illud, quod crudeliter facit. *m* Idem in pastorali: Illa quæ mater est omnium custosque virtutum, per iræ, vel impatientiæ vitium virtus charitatis eneruatur. *n* Hier. in originali super Michæã: D Propemodum naturale est, vt & nurus socrũ, & socrus oderit nurum. *o* Aug. in Epist. Sicut acetum corrumpit vas, si diutius ibi fuerit, sic ira corrũpit cor, si in alium diem durauerit. *p* Idem: Multo melius nec iuste cuiquã irascimur, quamvelut iuste irascẽdo, in alicuius odium iræ occulta facilitate dilabimur. *q* Idem in sermone Domini in monte: Si irasci non est fas fratri suo sine causa, aut dicere racha, aut dicere fatue: multo minus fas est animo tenere aliquid, vt in odium indignatio conuertatur. *r* Idem: Odium est ira inueterata. *s* Idem de ciuitate Dei: Iram nihil aliud esse, quam vlciscendi libidinẽ, veteres diffinierunt. *t* Idem in regula: Melior est, qui quamuis ira sæpe tentatur, tamen impetrare festinat, vt sibi dimittat, cui se fecisse agnoscit iniuriam, E quam, qui tardius irascitur, & ad veniã petendam tardius inclinatur. Qui autem nunquam petit veniam, aut non ex animo petit, sine causa est in monasterio, etiam si inde non proiiciatur. *u* Glossa: Si non dimiserimus ex corde, quod in nos delinquitur, etiam hoc quod per pœnitentiam dimissum erat, à nobis exigitur. *x* Cassiodorus In Psalmos: Venialis ira est, quæ non ducitur ad effectum. * Ioannes Chrysostomus super Ioannem: Quia irascitur sine ratione, multis suppliciis dignus erit, voluntarie seipsum in barathra perditionis ferens, & ante futuram gehennam, hic iam, vindictam soluens. *y* Idem de compunctione cordis: Non iracundos tantum, & illatæ malitiæ memores punit Deus tamquam reos, sed & eos, qui &

d Greg. l. 31. Mor. ca. 17. post med.
e ib. li. 26. ca. 28. an. med.
f Ibid lib. 21. c. 4. cir. med
g Ib lib. 28. c. 9 cir. med.
h Idem lib 1. Dial. cap. 9. cir. med.
i Idẽ regist. l. 7. indi. 2. ca. 126. post med.
k Ibid. ind. 1. c. 23.
l Ibid. l. 7. indict. 2. c. 126. post med
m Idem past. cu. p. 3. ca. 2. adm. 10. non longe à prin.
n Hieron. in Mich. lib. 2. c. 7. tom. 5.
o Aug. Epi. 87. in fin. t. 2.
p Ib. Ep. 149. ad Prof. cir. med.
q Idẽ de Ser. Domi. in Mõ. l. 1. c. 10. to. 4.
r Ibid. lib. 2. c 30.
s Idẽ de ciu. Dei. lib. 14. c. 14. to. 5.
t Idem reg. 3. c. 38. tom. 1.
u Gl. Matt. 18.
x Cassiod. in Ps. 4 an. med.
y Ch. de cõp. cord. lib. 1 ante med to. 5.

A irascentes aut offensos fratres placare negligunt, & contemnunt. *z* Idem: Osculum pacis porrigere tẽpore, quo sacramenta offeruntur, in vsu Ecclesiæ est. Sed vereor ne plures ex nobis, labiis tantummodo pacẽ faciant, cum tamẽ Christus non ex ore, sed ex corde desideret, & affectu velit proximum non labiis salutari. *a* Idem; Si tantummodo nõ lędas eũ, qui te læsit, auertas autẽ te ab eo, nec libenter eum videas, manet sine dubio vulnus in pectore, & iræ dolor augescit in corde. † Amb. de Officiis; Si irascimur, quia affectus naturæ, est, non potestatis, malum sermonem non proferamus de ore nostro, ne in culpam ruamus. *b* Idem; Is qui cito iniuria illata mouetur; facit se dignũ iudicari contumelia, dum vult ea indignus haberi. *c* Bernardus in Epistola; Non irasci, vbi irascendum sit, B nolle emendare, peccatum est; prius vero irasci, quam irascendum sit, peccatum peccato addere est.

z Ibid. paulo post.
a Ibid. post multa.
† Ambr. l. 1. offic. 3. in fin.
b Ib. l. 1. c. 9.
c Ber. Ep. 69. ad Gui. abb. in princip.

CAPVT X.

De Acidia.

GRegor. *d* in Moralibus: De tristitia, vel acidia nascitur malitia, rancor, pusillanimitas, desperatio, torpor circa præcepta, vagatio mentis circa illicita. *e* Idem: Humana anima quia ad Deum solum appetendum facta est, omne autem quod infra Deum appetit, minus est, ideo ei iure non sufficit omne quod Deus non est. Hinc est, quod huc illucque spargitur, & ab vnaquaque re fastidio impellente remouetur. *f* Idem in pastorali; Plerumq; piger, dum necessaria agere negligit, quædam sibi difficilia opponit, quædã vero incaute formidat, & dum quasi inuenit, quod velut iuste metuat, ostendit, quòd in otio quasi non iuste torpescat. *g* Idem: Si quod mortuum in nobis est, ad vitam non accẽditur, hoc etiam extinguitur, quod quasi adhuc viuũ tenetur. *h* Idem: Qui adhuc in peccatis est, conuersionis fiduciam non amittit: qui vero post conuersionem tepuit, etiam spem, quæ potuit esse de peccatorum conuersione, subtraxit. *i* Aug. de confessione; Palato nõ sano pœna est panis, qui sano est suauis; & oculi ægris odiosa est lux, quę puris amabilis est: & iustitia tua Domine displicet tristibus & iniquis. Idem, D Nullo modo decet, &c. infra lib. 4. de exercitio. *k* Ioan. Chrysost. de compunctione cordis; Non video, quod aliquis nostrum vera & perfecta cupidine cœlestium teneatur, alioqoin omnia, quæ videntur esse grauia, vmbras putaret & risum. † Ambr. super Lucam; Disce rogare, quod cupis impetrare, fastidiosos viros cælestium profectus munerũ nõ sequuntur.* Idem in Epistola; Sicut Dominus non vult mortem peccatoris, tãtum vt reuertatur, & viuat; ita tepidos odit, & cito ei nauseam faciunt. *l* Isidor. de Summo bono; Tepidus in conuersatione, otiosa verba & vanas cogitationes, noxias esse non conspicit, quod si à torpore mẽtis euigilauerit, ea, quæ prius leuia æstimabat, cõfestim quasi horrenda atq; atrocia pertimescit. *m* Idem: Dei seruũ sine intermissione legere, orare, & operari oportet; ne E forte mentẽ otio deditam, spiritus fornicationis surripiat. Cedit enim labori voluptas, animum autẽ vacãtem cito præoccupat. *n* Bernard. in Epist. Pro vitando otio otiosa sectari ridiculum est. Otium autẽ, est quod vel nullam habet vtilitatem, vel vtilitatis intentionẽ. *o* Idem; Miror quod ad gustũ cibi dulcissimi nauseas, si tamẽ gustasti quã dulcis est Dominus; aut certe nondũ gustasti, & nescis quid, aut quomodo sapit Christus, ideoq; non appetis incognitũ & inexpertũ: aut si forte gustasti, & dulce non sapit, sanum nõ habes palatum, *p* Idẽ super Cantica: Doleo aliquos nostrum graui in sacris vigiliis deprimi somno, nec cœli ciues revereri, sed in præsentia principũ tamquã mortuos apparere: cũ tamẽ ipsi nostra alacritate permoti nostri interesse

d Greg. li. 13. Mor. cap. 17. post med.
e Ibid. li. 26. c. 25. post me.
f Idem past. cu. p. 3. ca. 2. admon. 16.
g Ibid. adm. 35. post med.
h Ibidem.
i Aug. conf. l. 7. c. 16. to. 1.
k Ch. de cõp. cord. li 1. post med. tom. 5.
† Amb. in Luc. l. 4. c. 4.
l Isid. de sum. bo. lib. 2. cap. 10. sent. 2.
m Ibid. lib. 3. ca. 29. sen. 5.
n Ber. Ep. de vita solit. ad frat. de mõte Dei an. med.
o Idẽ Ep. 2. ad Fulc. post med.
p Idẽ ser. 7. in cant an. me

solemoiis delectentur. Vereor ne nostram desidiam aliquando abominantes, cum indignatione recedant. *a* Idem: Cum te tepore, acidia, vel tædio affici sentis, noli propterea diffidere, atque desistere à studio spirituali, sed iuuantis require manum, trahi te obsecrans. *b* Idem in sermonibus: Tepescimus processu temporis à feruore conuersionis nostræ: paulatim refrigescit charitas, abundat iniquitas, vt heu consummemur in carne, qui spiritu cœperamus. † Idē: Quid istud negligētiæ, quid pigritiæ, immo quid vecordiæ est, vt non crebris suspiriis & feruētissima affectione abrūpere hinc, & in illa tā felicia agmina iaculari animos studeamus? Væ nobis à duritia cordis oostri, væ nobis à peccato gentium, quas Apostolus sine affectione commemorat esse. *c* Seneca io Epi. Cito inerti otio vita torpebit: B si relinquendum est quidquid offendit. *d* Idem: Otium sine litteris mors est, & viui hominis sepultura.

a Ibid. ser. 21. ante med.
b Idem ser. 3. in aun. Dom. cir. fi.
† Idem ser. 5. in fest. omn. Sanct. cir. me.
c Sen. Epist. 81. statim à prin.
d Idē Epi. 82. statim à pri.

CAPVT XI.
De Auaritia.

GRegorius *e* in Moralibus: De auaritia, prodirio, fraus, fallacia, periuria, inquietudo, violentiæ, & contra misericordiam obdurationes cordis oriuntur. *f* Idem: Auaritia desideratis rebus, habitis non extinguitur, sed augetur. Nā more ignis cū ligna, quæ cōsūmat, exceperit, magis excrescit. *g* Ambrosius io sermonibus: Quosdam gradus cupiditas babet, quo plures ascendit, eo ad altiora festinat, vnde fit grauior ruina C lapsuro. *h* Idem in Epistola: Ibi abūdantia, vbi satietas: vbi autē fames cupiditatum, vbi inexplebilis appetētia, ibi vtique paupertas. *i* Aug. in sermonibus: Nō solum auarus est, qui rapit aliena, sed & ille auarus est, qui cupide seruat sua. *k* Idem de verbis Domini: Inexplebilis est sola auaritia diuitum: semper enim rapit, & numquam satiatur: nec Deum timet, nec hominē reueretur: nec patri parcit, nec matrem agnoscit: nec fratri obtemperat, nec amico fidē seruat: viduā opprimit, pupillorum res iouadit; liberos in seruitium redigit: testimooiū falsum profert; res mortui hominis occupantur quasi non & ipsi, qui hoc faciunt, morientur. *l* Idem de libero arbitrio; Dictum est, radicem omniū D malorum esse auaritiam, hoc est, plus velle, quam satis est. Tantum autem satis est, quātum sibi exigit naturę in suo genere conseruandæ modus. *m* Idem de decem chordis: Qua fronte venturus es ad filium tuum, qui præcessit, cui præcedenti non mittis partem suam in cœlum; An non potest mitti in cœlum? Potest prorsus. Audi ipsum Domioum dicentem: Thesaurizate vobis thesauros in cœlo. *n* Isidorus in Etymologiis: Auidus dictus est ab auendo, auere enim cupere est, hinc & auarus. Nam quid est auarum esse, nisi progredi vltra quā sufficit? Auarus enim dictus est, eo quod sit auidus auri, & numquam opibus expleatur. *o* Idem de Sūmo bono; Qui bona mundi diligit, velit, nolit, timoris & doloris pœnæ succūbit. *Ioann. Chr. super Ioannem; Quemadmodum in fontem mūdum stercus quis imE mittens, totum eum immūdum facit; ita & in diuitias iustas auaritia intrās, omnia spirare facit ab eo, qui illic est, aut auaritiæ fœtore. Idē; Non amabit proximū, qui aurum amat. *p* Bern. de contemptu mundi; Nunc trahit sua quemque voluptas, odorem turpis lucri sectantes, quæstū æstimant pietatem, quorū certa damnatio est. *q* Idem; Vtinam saperes miser, & intelligeres, cum thesauro pecuniæ, thesaurum iræ pariter cumulati, Vtinam nouissima prouidens, animaduerteres, non facile per foramē acus transituros diuitiarum cumulos. *r* Seneca in Epistola; Vidisti aliquando canē, missa à Domioo frusta panis ac carnis, aperto ore captantem, quidquid accipit, protinus integrum deuorat, & semper ad spem venturi hiat. *s* Idem; Euenit nobis A quidquid expectantibus fortuna proiecit, id sine vlla voluptate dimittimus, statim ad rapinam alterius erecti, & attenti. Idem; Quisquis de accipiendo, &c. Infra libro tertio de ingratitudine.

e Greg. li. 31. Mor. cap. 27. post med.
f Ibi. lib. 15. c. 22. cir. med.
g Amb. lib. de Nabute. c. 2. an me. to. 1.
h Idem. Epi. li. 4. Ep. 27. ad Simp. cir. fin. tom. 5.
i Aug. serm. 196. de tempore circa me. tom. 10.
k Idem de verb. Dom. ser. 25. ante med. to. eod.
l Idem de li. arb. lib. 3. cap. 17. tom. 1.
m Idem de 10. chord. ca. 12. tom. 9.
n Isid. Etym. lib. 10. ver. Auidus.
o Idem de Sum bo lib. 3. c. 63. senten. 2.
p Bern. in declam. super ecce nos ante med.
q Ibid. post pauca.
r Sen. Epi. 72. post med.
s Ibid.

CAPVT XII.
De Gula.

GRegor. *t* in Moralibus; De veneris ingluuie inepta lætitia, scurrilitas, immunditia, multiloquium, hebetudo sensus circa intelligentiam oritur. *u* Idem: Quinque nos modis gulæ vitium tentat. Aliquando namque indigentiæ tempora præuenit. Aliquando vero tempus non præuenit, sed cibos lautiores quærit. B Aliquando quælibet sumenda præparari accuratius expetit. Aliquando autem & qualitati ciborum, & tempori congruit, sed in ipsa ciborum quantitate, sumendi mensuram refectionis excedit. *x* Nonnunquā vero, & abiectum est, quod desiderat, & tamen ipso æstu immensi desiderij deterius peccat. Exemplum de primo in Ionatha; De secundo in Israelitis; De tertio io filiis Heli; De quarto in Ezechiele; De quinto in Esau. † Idem: Sæpe dum quasi conciui carni parcimus, ad prælium contra nos hostem nutrimus. Eisdem namque alimentis vitia superbiunt, quibus nutritæ virtutes viuunt; & cum virtus alitur, plerumque vires vitiis augentur. *y* Idem in pastorali: Gulæ deditos, superfluitas locutionis, leuitas operis atque luxuria; abC stinentes vero sæpe impatientia, atque tristitia, sæpe vero superbiæ culpa comitatur. *z* Hieronymus in Epistola; Difficile inter epulas seruatur pudicitia, nitens cutis sordidum ostentat animum. Idem? Nihil solicitius, &c. Infra libro 4. de lætitia. *a* Isidorus de summo bono; Ebrietas perturbationem gignit mētis, furorem cordis, flammam libidinis. Ebrietas ita mentē alienat, vt vbi sit, nesciat; vnde etiam & malum non sentitur, quod per ebrietatem committitur. *b* Idem? Cui abundantia est epularum, ardentis diuitis attendat supplicium, cuius tanta in inferno inter ignes erat inopia, quanta hic fuerat epularum copia. *c* Idem; Qui nimiū cibis vtuntur, quanto magis ventrem pascunt, tanto amplius sensum mentis obtundunt. Nam Græci dixeD runt, ex crasso ventre subtilem sensum gigni nō posse. *d* Augustinus de Doctrina Christiana; Fieri potest, vt sine aliquo vitio crapulæ, vel voracitatis pretiosissimo cibo sapiens vtatur; insipiens autem fœtidissima gulæ flamma, in cibum vilissimum ardescat. * Basilius in regula; Sicut miles plurimo onere prægrauatus præpeditur, ita monachus, vel clericus impeditur ad vigilias, cum escarum plenitudine torpescit. *e* Bernardus in Apologia; Sanius est modico vini vti propter infirmitatem, quàm multa aqua ingurgitari per auiditatem. Legitur in scientia naturali, quod inter animalia magnorum corporum, nulli dedit natura tam paruum os, secundum corporis quātitatem, sicut homini, quod factum est ad commendationem temperantiæ, & ad detestationem gulositatis. * Gregorius; Quanto corE pus impletur, tanto anima minoratur. Vnde *f* Hieronymus; Qui luxuriatur, viuens mortuus est; & qui inebriatur, mortuus & sepultus. * Seneca; Ciborum copia, sublimitas impeditur. * Idem: Ventri obedientes, loco animalium viuimus, non hominum. *g* Bernardus; Voluptas gutturis, quę tanti hodie ęstimatur, vix duorum habet longitudinem digitorum; non durat nisi quantum durat transitus ille per gulam, & pro illo transitu vult domina gula, tot & tanta sibi præparari.

t Greg. li. 31. Mor. ca. 17. post med.
u Ibid. lib. 30. c. 13.
x Ibid. c. 14.
1. Reg. 14.
Num. 11.
1. Reg. 2.
Ezech. 16.
Gen. 25.
† Ibidem. mor. ca. 14.
y Idem past. ca. p. 3. c. 2. admo. 20. in prin.
z Hier. Ep. 47. post me. t. 1
a Isid. de Sum. bo. lib 2. c. 43. sen. 1. & 2.
b Ibid. c. 42. sent. 8.
c Ibid. sen. 6.
d Aug. lib. 3. de Doct. Christ. c. 12. tom. 3.
e Ber. in Apolo ad Guliel. abb. an. med.
f Hier. Epi. 83. ad Ocea. post med. to. 1.
g Ber. Ser. de conuers. ad cleric. c. 12.

CAPVT

CAPVT XIII.

De Luxuria.

GRegorius *a* in Moralibus: De luxuria, cæcitas toentis, ioconsideratio, inconstantia, præcipitatio, amor sni, odium Dei, aff. ctus pręsentis sæculi, hortor, vel desperatio fututi generatur. *b* Idem: Nulla ante Dei oculos iustitiæ pietatisque sunt opera, quę cottuptionis contagio monstraotur immunda. *c* Idem in Dialogis: Catnalis delectario, mentem, quam inficit, obscutat, vt videre vetæ lucis claritatem non valeat: sed vnde inferius delectatur, inde caliginem ad superna patiatur. *d* Augustiuus de fide ad Petrom: Quia dum sibi inuicem vit, mulierque miscentur, vt filios gignant, sioe libidine nō est patentum concubitus, & ob hoc filiorum ex eorum carne nascentium non potest sine peccaro esse conceptus, & peccatū in paruulos noo transmittit propagatio, sed libido. *e* Isidorus de summo bono: Luxuriæ imagines, quas in viritate gessimus, sæpe dormientibus nobis in animo appatent, sed innoxiæ, si noo concupiscendo occurrunt, id est, si non cousentimus vigilantes. *f* Idem: Qui nocturna illusione polluitur, etsi extra memotiam tutpium cogitationum sese præsentiat inquinatum, tamen boc, vt tentatetur, culpæ tribuat, suamque immunditiam statim fletibus tergat. *g* Idem: Deus nonnumquam deiicit occultam mentis superbiam per carnis manifestam ruinam. *h* Idem: Inter septē vitia, fornicatio maximum est scelus, qoia per carnis immunditiam templum Dei violat, & tollens mēbra Christi, facit membra meretricis. *i* Ioannes Chrysostomus super Matthæū: Vitium libidinis facile ex vacantia & otio nascitur. Nam d. finitio amoris hæc est, animæ vacantis passiu. * Idem: Per omnem actum carnalem, homo animalibus similis inuenitur, maxime autem per vsū libidinis. † Idem super Ioannem: Potci sunt, qui vitam suam cœnosę libidini, & voloptatibus sæculi mācipatunt, *k* Hieronymus in originali super Oseam: Sicut vinum, & ebrietas eum, qui bibetit, mentis suæ impotem facit, ita fornicario ac voluptas peruertit sensum, animumque debilitat, & de rationali homine, brutum efficit animal. *l* Idem: Sicut gulæ seruientes habent ventrem Deum: ita qui libidini seruiunt habent Deū Beelphegot. *m* Idem in originali super Naum explicans verba illa: Cotruent in corporibus suis: Septuaginta, infitmabuntur in corporibus suis: multi propter res venereas in corpote debilitati sunt, & cum perditione animæ carnem quoque frangunt, cui seruiunt. *n* Gloss. in prouerbia super illud: Pretium scorti: Breuis voluptas fornicationis, & perpetua pœna fornicationis. *o* Interlinearis: Luxuria consumit omnia bona gratiæ & naturæ. * Seneca in Epistola: Luxuria voluptas fragilis est, breuis, fastidio obiecta, quo auidius acta est, ocyus in contrarium recidens, cuius subinde necesse est, aut pœniteat, aut pudeat: in qua nihil est magnificum, aut quod naturam hominis Diis proximi deceat, res humilis membrorum turpium aut vilium ministerio exitu fœda. * Idem: Nihil tam mortiferum ingeniis, quam luxuria. * Idem: Vis magna mentis, blādusque animi calor, amor est, iouenta gignitur, luxu, & otio, nutritur inter læta fortunæ bona: quem si fouere atque alere desistas, cadit, breuique vires perdit extinctus suas: illicita amātur, & excidit quidquid. quisquis in primo obstitit, pepulitque amorem totus ac victor redit, qui blandiendo dulce nutriuit malum, sero recusat ferre, quod subiit iugum. * Hieronymus: Appetitus fornicationis anxietas est, satietas pœnitētia. Et Paulus Apostolus ait: Qui fornicatur, in corpus suum peccat. * Glossa: In fornicationis opere totus homo absorbetur à carne, qui fornicatur, vt iam homo non

A possit animus suus esse, sed simul totus homo possit dici caro. Et dicit quædam Glossa super Leuiticum, quod cum dæmones de omni peccato gaudeant, præcipue tamen gaudent de fornicatione, quia ibi corpus, & anima maculatur, & ideo maxime cauendum.

a Greg. li. 31. Mor. c. 17. post med.
b Ibi li. 21. c. 9. post med.
c Idem Dialog. li. 4. c. 36. circ. fin.
d Aug. lib. de fi. ad Pet. c. 2. post med. to. 3.
e Isid. de Sum. bon. lib. 3. c. 6. sent. 13.
f Ibi. sent. 14.
g Ibid. lib. 2. c. 39. sent. 1.
h Ibi sent. 10.
i Chrys. ope. imp. hom. 40. ante me. to. 2.
† Est apud. eund. hom. de eru. ante me.
k Hieron. in Osea. l. 1. ca. 4. tom. 5.
l Ibi. li. 2. c. 9.
m Idē in Na. c. 3. to. eod.
n Gloss. ord. in prou. 6.
o Glo. Interl. Luc. 15.

CAPVT XIV.

De Perplexitate.

GRegorius *p* in Moralibus: Dum mens inter minota, & maxima peccata constringitur, si omnino nullus sine peccato euadendi aditus patet, minota semper eligantur. *q* Idem: Cum in dubiis constringimur, vtilrer minimis subdimur, ne in magnis sine venia peccemus. *r* Isidorus in Synonimis: In malis promissis rescinde fidem, in turpi voto muta decretum. *s* Idem de Summo bono: Argumēta machinationum, malarumque cogitationum semina, quæ in cordibus hominum diabolus fundit, ita sæpe vndique captā implicant mētem, vt ex quacumque parte euadere quisque tētauerit, sine periculo exire nō possit: veluti si iures hoc facere, quod si feceris pecces, si nō feceris reus periorij sis. In tanto ergo mali discrimine, vt euadendi aditus pateat, minora potius eligenda sunt, vt maiora vitentur. *t* Augustinus de mendacio: Illa desinunt esse peccata, quæ propter grauiora vitanda suscipiuntur. Sicut enim in rebus vilibus, non vocatur damnum, quod propter maius lucrum amittitur, sic & in rebus sacratis, non vocatur peccatum, quod admittitur, ne grauius admittatur. *u* Ambrosius de Officiis: Si non potest alteri subueniri, nisi alter lædatur: commodius est, neutrum iuuari, quam grauari alterum.

p Greg. li. 32. Mor. c. 17. longe ante med.
q Ibidem.
r Isid. in Syn. c. 11.
s Idē de sūm. bon. li. 3. c. 5. sen. 21.
t August. de mēd. ad Consen. c. 12. in fi.
u Ambros. de offic. lib. 3. c. 9. ante me. to. 4.

CAPVT XV.

De conflictu vitiorum, & virtutum.

AVgustinus *x* in libro de Conflictu: O quā amarus est superbiæ cōgressus, quæ Angelos de cœlo proiecit, homines de paradiso minauit. Superbia dicit: Certe multis, immo pene omnibus melior es, verbo, scientia, diuitiis, honoribus, & cunctis, quæ carnalibus, vel spiritalibus suppetunt charismatibus. Cunctos ergo despice, cunctis teipsum superiorem attende: humilitas respondet: Memento quia puluis es: quia cinis es: quia putredo, & vermis es: quique, etsi altus es, nisi tāto te humilies, quanto magnus es, perdis omnino, quod es. Numquid tu altior es, quam primus Angelus: Numquid splendidior in terra, quam lucifer in cœlo? Quod si ille de tanta sublimitate per superbiam cecidit, quomodo tu ad tantam celsitudinem superbiens, de imis ascendes? Inanis gloria dicit: Age bonum, quod vales, ostēde bonum cunctis, quod agis, vt bonus à cūctis dicaris, vt sanctus, & venerabilis ab hominibus prædiceris, vt Dei dilectus voceris, vt nemo te contemnat, nemo te despiciat, sed vniuersi debitum tibi honorem persoluant. Timor Dei respondet: Si boni aliquid agis: non pro transitoriis, sed pro æternis honoribus age: occulta, quod agis inquantum vales, sit in animo tuo occultandi volūtas, & non erit de ostentatione vlla temeritas, nec criminis erit aliquando manifestare, quod semper vis celatum habere. Simulatio dicit: quia nibil boni in abscondito facis, ne à cunctis cognitus detestabilis habearis, finge te foris esse, quod intra non appetis. Vera religio respondet: Immo magis satage esse, quam ostentare, quod non es. Nam hoc hominibus ostendere, quod non es, quid aliud, quam damnatio est? Contemptus dicit. Quis tu, vt tibi peioribus obtemperes, deterioribus famulatum exhibeas? te magis, quam illos decuerat

x Aug. lib. de conf. vir. & vit. c. 1 circ. fi. & seq. tom. 9.
Superbia, & humilitas.
Inanis gloria & timor Dei.
Simulatio, & vera religio.
Contemptus, & subiectio.

impetate, qui tibi non poſſunt ingenio, vel Induſtria
A
coæquari : Obtempera igitur ſolus Dei impetio, &
non ſit tibi cura de aliquo. Subiectio reſpondet : Si
Dei obtempetandum eſt imperio, etiam humano ſub-
di neceſſe eſt magiſterin. Ipſe enim dicit : Qui voa
Luc. 10. audit, me audit, & qui vos ſpernit, me ſpernit. Ita in-
quis, oportetet, ſi talis eſſet, qui loco Dei imperatet :
ſed non eſt talis, pet quem Deus imperet. Sed audi
Rom. 13. Apoſtolum contradicentem tibi. Ait enim : Non eſt
poteſtas, niſi à Deo, quæ autem à Deo ſunt, odinata
ſunt. Quales enim eſſe debeant bi, qui impetant, non
Inuidia, & concordia. eſt à ſubditis diſcutiendum. Inuidia dicit: In quo illo,
vel illo minot es? cur ergo eis æqualis, vel ſuperiot nō
es? Quanta valet, quæ ipſi non valent? Non ergo ti-
bi, aut ſuperiores eſſe, aut æqualea debent. Concor-
B
dia fraterna reſpondet : Si cæteros virtutibus ante-
cellis, rutius in loco infimo, quam in ſummo te-
metipſum conſeruas, ſempet enim de alto peiur ſit
ruina.

Quod ſi tibi, vt aſſetis, quidam ſuperiores, vel æqua-
les ſunt, quid te lædit? quid te nocet? Caue protſus
ne dum aliis locū celſitudinis inuides, illum imiteris,
Sap. 2. de quo ſcriptum eſt : Inuidia diaboli mors intrauit in
orbem tertarum: imitantur autem illum, qui ſunt ex
Odium, & dilectio. parte illius. Odium dicit, Abſit vt illum ames, quem
in omnibus contratium habes, qui tibi detogat, qui
tibi inſultat, qui te conuitiis exaſperat, qui tibi pec-
eata tua impropetat, qui te dictis, & operibus atque
honoribus ſempet præuenite feſtinat. Niſi enim ipſe
C
tibi inuideret, nequaquam ſe tibi ita præfetret. Dile-
ctio vero reſpondet : Numquid quia hæc, quæ narras,
odio habenda ſunt in homine, propterea non eſt
Matth. 5. amanda Dei imago in homine: ſicut Chriſtus, qui in
cruce poſitus inimicos ſuos dilexit, & ante crucis tot-
mentum admonuit, dicens: Diligite inimicos veſtros,
&c. Omnem ergo amaritudinem cordis euome, &
quo pacto valueris, charitatis dulcedinem ſume : nihil
enim ſuauius, nihil illa beatius. Detractio dicit, quis
Detractio, & fraterna correctio. poteſt ſuſtinere? Quis ſilentio valet tegere quanta il-
le, vel illa praua committit, niſi forte qui conſentit? Li-
bertas iuſtę increpationis reſpondet; Nec tacēda ſunt
mala proximi, nec conſentienda, ſed charitate frater-
na in faciem proximus eſt redarguendus. Et infra:
D
Nonnumquam & errata delinquentium ad tempus ſi-
lentio tegenda ſunt, vt aptiori tempore corrigantur.
Ira, & patientia. Ira dicit: Quæ erga te aguntur, æquanimiter ferti non
poſſunt : immo hæc patienter tolerare peccatum eſt,
quia etſi non eis cum magna exaſperatione reſiſtitur,
contra te deinceps ſine menſura cumulantur. Patien-
tia reſpondet : Si paſſio Redemptoris ad mentem re-
ducitur, nil tam durum, quod non æquo animo tole-
1. Petr. 2. retur: Chriſtus enim, vt ait Petrus, pro nobis paſſus
eſt, vobis relinquens exemplum, vt ſequamini veſti-
gia eius.

Sed quanta ſunt bæc, quæ patimur in comparatio-
ne illius: Ille enim opprobria, irriſiones, contumelias,
alapas, ſputa, flagella, ſpineam coronam, crucem quo-
que ſuſtinuit, atque mortem: & nos miſeri ad noſtram
E
cōfuſionem vno ſermone fatigamur, vno verbo deii-
cimur. Proteruia dicit : Numquid ſtultis, numquid in-
Proteruia, & manſuetudo. ſenſatis, ac brutis animalibus, leuia verba, & non ma-
gis aſpera, vt tales decet, dum delinquunt, obiicienda
ſunt? Manſuetudo reſpondet: Non tua in his perſuaſio,
ſed Apoſtoli ſequenda eſt præceptio: Seniorem ne in-
1. Tim. 5. crepaueris. Et rurſum: Seruum Domini non oportet
2. Tim. 2. litigare, ſed manſuetum eſſe ad omnes. Quod videli-
cet malum proteruiæ, deterius adhuc ſubditis quam
Prælatis nocet. Sæpius enim contingit, vt leniter, &
cum charitatis dulcedine prolatam correctionē ſub-
Tumor, & ſatisfactio. diti ſpernant, & contra humilitatis verba, & deſpe-
ctionis iacula emittant. Tumor mentis dicit: Teſtem
A
habens Deum in cœlis non tibi ſit curæ, quid de te
ſuſpicentur homines in tetris. Satisfactio debita re-
ſpondet. Non eſt danda detrahendi occaſio, non ſu-
ſurrandi ſuſpicio, ſed ſi adſunt, quæ corrigantur, ma-
nifeſtāda: aut certe ſi deſunt, humili proteſtatione ne-
ganda. Torpor, & ignauia dicunt: Si lectioni continua- Torpor, ignauia, & exercitium bonum.
to ſtudio ſemper inſiſtis, oculorum caliginem incur-
ris : ſi indeſinenter lacrymas fundis, ipſos etiam ocu-
los amittis : ſi protelatis vigiliis Pſalmorum cenſum
perſoluis, inſaniam capitis acquiris : ſi quotidiano la-
bore te conficis, ad opus ſpirituale quando conſurges?
Exercitium bonum reſpondet: Quid tibi ad hæc per-
ferenda, tam longa temporum proponis ſpatia? Num-
quid ſcis ſi die craſtina viuas, imo ſi vel etiam vnam
horam in hac vita facias? An forte de tua mente exci-
B
dit, quod Saluator in Euangelio dicit : Vigilate, quia *Matth. 25.*
neſcitis neque diem, neque horam. Quapropter diſ-
cute corporis inertiam, ſemperque memento, quia
regnum cœlorum non tepidi, non molles, non deſi- Cupiditas, & paupertas.
des, ſed violenti, vimque facientes diripiunt. Cupi-
ditas, ſiue auaritia dicit : Valde ſine culpa es, quod
quædam habenda concupiſcis, quia non multiplicare
appetis, ſed egere pertimeſcis, & quod malus alius
male retineret, ipſe melius expendis. Mundi con-
temptus reſpondet : Iſta nec apud homines ſæcularea
ſine periculo procurantur, quia quanto quis amplius
habere ceperit, tanto amplius habere concupiſcit : fit-
que vt modum in concupiſcendo non habeat, dum
innumeris huius ſæculi curis deſeruire feſtinat. Si ergo
C
ſæcularibus viris ita eſt periculoſa cupiditatis indu-
ſtria, quanto magis illis periculoſior, qui iam habitu,
& conuerſatione ſæculares eſſe deſierunt? Qui totum,
quod viuunt Domino deuouerunt? Dicis forte, ideo
à ſanctis religioſiſque viris plura habēda ſunt, vt me-
lius ab ipſis, quam à popularibus erogentur Chriſti
pauperibus. Et ego conſentio, ſed prælatis, non au-
tem ſubiectis. Obduratio dicit : Si ea, quæ poſſides, Obduratio, & miſericordia.
egentibus tribuis, vnde ſubiectos abſque penuria nu-
tris? Miſericordia reſpondet : Memento quid purpu-
rato diuiti contigerit, qui nō ideo damnatus eſt, quod
aliena tulerit, ſed quod egenti pauperi ſua non retri-
buerit, & in inferno poſitus ad petenda minima per-
uenerit, qui hæc parua negauit. Ventris ingluuies, ſiue Gula, & parſimonia.
D
gula dicit : ad eſum Dominus omnia munda creauit,
& qui ſaturari cibo reſpuit, quid aliud, quam muneri
conceſſo contradicit? Ciborum parſimonia reſpon-
det : Vnum horum, quæ dicis, verum eſt; Ne enim
homo fame moreretur, omnia ad eſum Deus munda
creauit, ſed ne comedendi menſuram excederet, abſti-
nentiā imperauit, atque inter cætera ſua mala ſaturi-
tate, maxime panis Sodoma periit. Quapropter, ſi-
cut æger ad medicinam, ſic ad ſumendas dapes debet
quiſquam accedere, nequaquam ſcilicet in illis volu-
ptatem appetens, ſed neceſſitati ſuccurrens. Ille au-
tem plene huiuſmodi vitium ſuperat, qui in ſumen-
dis dapibus non ſolum parſimoniam tenet, vt ſcilicet
refectionem corporis ſemper eſuriens imperet, verum
etiam accuratiores ſimul, & lautiores epulas, excepta
E
corporis infirmitate, & hoſpitum ſuſceptione, con-
tempſit. Inepta lætitia dicit : Vt quid animi gaudium Vana lætitia, & moderatus mœror.
intus abſcondis? Egredere in publicum lætus, dic ali-
quid foris, vnde vel tu, vel proximi rideant: fac eos læ-
tos tua lætitia. Moderatus mœror reſpondet : Vnde
tibi ineſt tanta lætitia? Numquid iam diabolum vici-
ſti? Numquid iam de exilio ad patriam veniſti? An *Ioann. 6.*
forte in obliuionem venit, quod Dominus dicit: Mun-
dus gaudebit, vos autem contriſtabimini, ſed triſtitia
veſtra vertetur in gaudium? Comprime ergo inanem
lætitiam, quia nondum euaſiſti pœnalem ærumnam.
Nonne apud omnes inſanus iudicatur is, qui carcera-
libus tenebris reclusus, gaudere conatur? Multilo-

quium

Loquacitas, & silentium.

quium dicit: Non reus ille tenebitur, qui plura quidem, sed bona loquitur, sed ille, qui saltem rata, sed mala dicete ptobatur. Discrera taciturnitas respōdet: Verum est quod dicis, sed dum multa bona ptoferri videntur, sæpe contingit, vt à bonis locutio inchoans, ad praua deriuet. Hoc ipsa sacra Sctiptura pronunciat:

Prou. 10.

Quia in multiloquio non deerit peccatum. Ac forte inter innumeta vetba declinātur ctiminosa, sed numquā declinati poterunt inutilia, atque otiosa, de quibus ratio erit in futuro teddenda. Tenendus est ergo modus in loquendo, atque ab ipsis nonnumquam vtilibus verbis parcendum.

Luxuria, & castitas.

Luxutia dicit: Cur te in voluptate tua modo non dilatas, cum te quid sequatur, ignotas? Acceptum tempus in desideriis perdere non debes, quia quam citius pertranseat, nescis. Si enim Deus misceri hominem in voluptate carnis nollet, in ipso humani generis exordio masculum, & fœminam non fecisset. Carnis munditia respondet: Nolo vt ignotare te fingas quid post banc vitam tecipias. Si enim pie, & caste vixeris, sine fine gaudebis. Si autem impie, & luxutiose, æternis incendiis subiacebis. Inde autem magis caste viuere debes, vnde quam citius tēpus acceptum transeat, ignorare te dicis. Et infra: O quam parua est concubitus hora, qua perditur vita futura! *a* Isidotus de summo bono: Interdum vita cum

a Isid de sum. bo. li. 2. c. 37. sent. 1.

virtutibus ad vtilitatem confligunt, vt ipso certamine vel mens exerceatur, vel ab elatione concussus animus, restringatur.

CAPVT XXVI.

De Gratia.

b Greg regist. lib. 6. indict. 15. c. 197.

GRegotius *b* in tegistro: Quia de gratia debemus superna præsumete, vt non simus negligentes in oratione, vel opere, voce vetitatis exprimitur: Oportet semper otare, & non deficere. Petamus ergo otando, quætamus legendo, pulsemus operando.

c Ibi. li. 6. indict. 15. c. 159. circa med.

c Idem: Quæliber occulta loca sine Dei gratia animam saluare nō possunt. Quod aliquando in ipsis quoque ertatibus conspicimus electotum. Nam Loth in peruersa Ciuitate iustus fuit, in monte peccauit.

d Idem lib. 9. Moral. c. 33. in fin.

d Idem in Moralibus: Cum mētem nostram elatio erigit, à nobis summi protinus compunctio amoris recedit: cum vero superna nos gratia visitat, statim per lacrymas ad sua desideria instigat.

e Ibid. lib. 35. c. 5. in prin.

e Idem: Quanto quisque se minus videt, tanto minus sibi displicet, & quanto maioris gratiæ lumen percipit, tanto amplius reprehensibilem se cognoscit.

f Ibi. li. 20. c. 19. circ. me.

f Idem: Iusti animam gratia vocat, tentatio intettogat.

g Ibid lib. 22. c. 14. non lōge à prin.

g Idem: Quia per occultam gratiam ad amorem Dei temperata desuper mensura proficimus quanto in nobis quotidie de Dei spiritu virtus crescit, tanto noster spiritus deficit. * Idem: Vnumquemque electum suum diuina gratia tunc magis erudiendo custodit, cum eum quasi percutiens deserit.

h Ibi. li. 31. c. 7. ante med.

h Idem: Miles Dei supernæ gratiæ fretus auxilio, sic vulnera infirmitatis suæ curat, vt aliena non deserat.

i Ibid. li. 33. c. 20.

i Idem: Bonum quod agimus, & Dei est, & nostrum. Dei per præuenientem gratiam: nostrum, per obsequentem liberam voluntatem.

k Idem in Ezech. ho. 16. ante med.

k Idem super Ezechielem: Siue hi, qui electi in Testamento veteri fuerunt, siue hi, qui in Testamento nouo sequuti sunt, nimirum, quia constat, quia omnes ex amore Trinitatis accensi sunt. Neque enim vnum Deū diligerent, si eiusdem Trinitatis, quæ Deus est gratiam non accepissent. * Idem: Sunt quidā, qui per donum gratiæ, & ipsa intelligunt, quæ expoui à Doctoribus non audierunt.

l Isid. de sum. bon lib. 2. c. 5. sent. 5.

l Isidotus de Summo bono: Hominis meritum superna gratia, vt inueniat, præuenit, & postquam præuenerit, perficit, atque ad Indignam mentem veniens, facit in ea meritum, quod remuneret, quæ solū inuenerat, quod puniret.

m Idē in synon c. 12. post med.

m Idem in synonimis. In omni opere tuo Dei auxilium posce:

A omnia diuinæ gratiæ, diuino dono ascribe: nihil meritis tuis tribuas, in virtute tua nihil presumas. *n* Aug. de Confessione: Gratiæ tuæ deputo, & misericordiæ tuæ Domine, quod peccata mea tamquam glaciem soluisti: gratiæ tuæ deputo, & quæcumque non feci mala. — n Aug. conf. li. 2. c. 7. to. 1.

o Idem de natura, & gratia: Christi gratia, sine qua nec infantes, nec ætate grandes salui fieri possunt, non meritis redditur, sed gratis datur: propter quod gratia nominatur. — o Idē de nat. & gratia. c. 4. to. 7.

p Idem de correptione, & gratia: Desidetate auxilium gratiæ, initium gratiæ est. — p Idē de corrept. & grat. c. 1. to. eod.

q Idem: Gratia sola homines liberantur à malo, sine qua nullum prorsus, siue cogitando, siue volendo, & amando, siue agendo faciunt bonum. — q Ibid. c. 2.

r Idem: Voluntas humana non libertate consequitur gratiam, sed

B gratia potius libertatem, & vt perseueret, delectabilē perpetuitatem, & insuperabilem fortitudinem. — r Ibid. cap 8. ante med.

s Idem de quinque responsionibus: Opera liberi arbitrij bona, quæ vt fiant, præparantur per gratiæ præuentum, nullis liberi arbitrij meritis, & ipsa faciente, gubernante, & perficiente, vt abundent in libero arbitrio, non damnamus: quia ex his, vel huiusmodi homines Deo iustificati sunt, iustificantur, & iustificabuntur in Christo. — s Est in hypognost li. 3. post med. to. 7.

t Idem de gratia, & libero arbitrio: Charissimi vita nostra bona, nil est aliud, quam Dei gratia, & vita æterna, quæ bonæ vitæ redditur, Dei gratia est, & ipsa enim gratis datur. — t Idē de grat. & lib. arb. c. 8. to. eod.

u Idem ibidem: Gratia Dei nos facit legis dilectores, les vero ipsa sine gratia, non nisi præuaricatores. — u Ibid ca. 18. ante med.

x Idem contra Iolianum: Quia caro

C concupiscit aduersus spiritum, etiam baptizatis sāctis ingerit pugnandi necessitatem. Contra quid? nisi contra malum, non contra substantiam, sed substantiæ vitium, Dei gratia regenerante, non imputandum, Dei gratia adiuuante, frenandum, Dei gratia remunerante sanandum? — x Idem cont. Iuli. lib. 2. an. med. to. 7.

y Idem de sex quæstion. Salus religionis huius, per quam solam salus vera veraciter promittitur, nulli vmquam defuit, qui dignus fuit, & cui defuit, dignus non fuit ab exordio. Ab exordio namque propagationis humanæ vsque in finem, quibusdam ad præmium, quibusdam ad iudicium prædicatur. — y Idē. ep. 49. ad Deo grat. de sex quæst. q. 2. in fi. to. 2.

z Idem de spiritu, & litera: Per legem, cognitio peccati: per fidem, impettatio gratiæ cōtra peccatum: per gratiā, sanatio animæ, & abolitio peccati, per ani- — z Idem lib. de spir. & lit. c. 30. tom. 3.

D mæ sanitatem, libertas arbitrij: per liberum arbitrium iustitiæ dilectio: per iustitiæ dilectionem, legis operatio.

a Idem: Lex data est, vt gratia quæreretur: gratia autem data est, vt lex impleretur. Neque enim suo vitio non implebatur lex, sed vitio prudentiæ carnis: quod vitium per legem demonstrandum, per gratiam sanādum fuit. — a Ibid. c. 19 prope fin.

b Idem de Ciuitate Dei. Parit ciues, terrenæ ciuitatis peccato vitiata natura, cœlestis vero ciuitatis ciues parit, à peccato naturā liberans Dei gratia. — b Idē de ciu. Dei li. 15. ca. 2. to. 5.

c Idem de pœnitentia, Præsto semper est gratia, quæ nunquam deficit, nisi prius expulsa fuerit. Continue necessario, quod suum est inspirat, si est, qui recipiat. — c Idē de ver. & fals pœnit. c. 16. post me. tom. 4.

d Ioannes Chrysostomus de compunctione cordis: Gratia tectas mentes diligit, & sine fuco propositum. — d Chrysost. de cōpunct. cord. li. 1. post med. tom. 5.

e Idem super Mathæum: Debet voluntas præce-

E dere, sic sequitur gratia, nam nec gratia sine voluntate aliquid operatur, nec voluntas sine gratia potest. Nam & terra non germinat, nisi pluuiam susceperit, nec pluuia fructificat sine terra. — e Idem oper. imp. hom. 32. post med to. 2.

f Ambrosius super Lucam: Nescit tarda molimina Spiritus sancti gratia: — f Ambrof. in Luc. li. 2. c. 1. tom. 3.

g Autor de spiritu, & anima: Animam Dei pietas respicit, humilitas subiicit, pœnitentia reducit, iustitia deducit, obedientia conducit, perseuerantia perducit, deuotio introducit, puritas iungit, charitas vnit. — g Auctor de spiri. & ani. c. 36. to 3. apud August.

h Idē: Facultates, & quasi instrumenta cognoscendi, & diligendi habet anima ex natura, cognitionem vero veritatis, & ordinem dilectionis, nequaquam habet, nisi ex gratia. — h Ibid. c. 7.

i Idem: Vasa, quæ creatrix sapientia format, vt sint, adiutrix gratia replet, ne vacua sint, si strenuum — i Ibidem.

operatium

a Ber. in Cāt. ser. 54. post med.

operarium inuenerit. *a* Bernardus super Canrica: In veritate didiei, nihil æque efficax esse ad gratiam promerendam, retinendam, recuperandam, quàm si omni tempore inueniaris non altum sapere, sed timere.

CAPVT XVII.

De Pœnitentia.

b Greg. hom. 34. in Euang. post med.

c August. de mir. scrip. lib. 1. c. 2. tom. 3.

d Idē de ver. & fals. pœni. c. 17. tom. 4.

GRegorius *b* in homiliis: Pœnitentiam agere, est & perpetrata mala plangere, & plangenda non perpetrare. Nam qui sic alia deplorat, vt tamen alia committat, adhuc pœnitentiam agere, aut ignorar, aut dissimulat. *c* Augustinus de mirabilibus sacrę Scripturæ: Qui per pœnitentiam peccara diluerit: Angelicæ B fœlicitatis consors in æternum erit. *d* Idem in lib. de pœnitentia: Conuertitur qui iam totus, & omnino vertitur, qui iam noo tantum pœoas non timet, sed ad bonum Deum redire festiuat. Quæ conuersio si cootigerit alicui etiã in fine, desperandum oon est de peccatorum suorum remissione: sed quoniam vix vel raro est tam iusta cōuersio, timendum est de sero pœniteote.

e Ibid. c. 12.

e Idem: Pietas fidei expostulat credere, quod omnes eleemosynæ totius Ecclesiæ, & orationes, & opera iustitiæ, & misericordiæ succurrant recognosceoti mortem suam, ad conuersionem suam. Ideoque nemo pœoitere digne potest, quem non sustineat vnitas Ecclesiæ.

f Ibid. c. 13.

f Idem: Pœnitens omoes fructus suæ pœnitentiæ patulos habeat, numquam sufficiat, semper doleat, semper coram Domino, ante quem peccauit, C erubescat, & dolorem cum vita finiat.

g Ibidem.
h Ibidem.
i Ibid. c. 14.

g Idem: Vbi dolor finitur, deficit & pœnitentia. *h* Idem: Pœnitens semper doleat, & de dolore gaudeat. *i* Idem: Pœnitens consideret qualitatem, & quantitatem criminis, in loco, in tempore, in perseuerantia, in varietate, in conditione personæ, & quali hoc fecerit tentatione, & in ipsius vitij multiplici exequutione. Idem: Numquam Dominos aliquem sanauit. Infra de contritione.

k Ibid. c. 2.

k Idem: Pœnitentia est quædam dolentis vindicta, puniens in se, quod dolet commisisse, qui autem dolet, quod detinetur in mortali corpore, desiderat, quod

l Ibid. c. 5. ante med.

amat, plorat, quod retardat. *l* Idem: Qui me confessus fuerit coram hominibus, id est, omnis, quantumcumque, & quotiescumque peccator, cuiuscumque ordi- D nis, etiam si fuerit peccator sacerdos, cōfitebor, & ego eum: nam qui inuocauerit nomen Domini, id est, secundum quod nominatur Dominus, id est, qui inuocauerit eum ad se seruiendo, & non contradicendo, vt forsitan sæpe fecit, omnis, id est, quicumque sit ille

m Ibid. c. 1.

peccator, saluus erit. *m* Idem: Pœnitētia languores sanat, leprosos curat, mortuos suscitat, sanitatem auget, & conseruat, claudis gressum aridis copiam, cæcis restituit visum, vitia fugat, virtutes exornat, mentē munit, & roborat.

n Est apud eund. hypog. li. 3. paulo post med. to. 7.

n Idem de quinque responsionibus: Petrum nisi Dominus respexisset, numquam pœnitentia motus amarè fleuisset. Pœnitētia ergo res est optima, & perfecta, quæ defectus reuocat ad perfectum.

o Idē ser. 71. ad frat. in ere. prope fin. tom. 10.

p Idem ep. 54. ad Mace. post med. to. 2.

o Idem in sermonibus: Si tunc vis agere pœnitentiam: E quando iam peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu illa. *p* Idem in epistola: Si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur. Si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi cum restituatur ablatum, si tamen restitui potest. Idem: Nemo vitam æternam. Infra libro IV. de desiderio. Ambrosius: Facilius inueni. Infra libro IV. de innocentia.

q Isid. etym. lib. 6. c. 12.

q Isidorus in Etymologiis: Pœnitentia appellata est, quasi punitentia, eo, quod ipse homo in se pœnitendo punit, quod male admisit. Nam nihil aliud agunt, qui veraciter pœnitent, nisi vt id, quod male fecerint, impunitum esse non sinant. Eo quippe modu sibi non A parcentibus, ille parcit, cuius altum, iustumque iudicium nullus contemptor euadit. * Idem de Summo bono: Pœnitentia est medicamentũ vulneris, spes salutis, per quam peccatores saluantur, per quam Deus ad misericordiam prouocatur, quæ non tempore pensatur, sed profunditate luctus, & lacrymarum. Idem: Neque vnquam. Infra libro III. de securitate.

r Idem in synon. c. 1. prope fin.

s Est apud Chrys. ser. de pœnit. tom. 5.

t Ibi. conseq.

r Idem in synonimis: Inanis est pœnitentia, quam sequens coinquinat culpa. *s* Cyprianus in sermonibus: O pœnitentia, quæ peccata miserante Deo remittis, & paradisum reseras: quæ contritum sanas, omnem tristem exhilaras, vitam de interitu reuocas, statum restauras, honorem renouas, fiduciam reformas, gratiamque abundantiorem refundis. *t* Idem: O pœniteotia quid de te noui referam omnia ligata tu soluis, omnia B soluta tu reseras, omnia aduersa tu mitigas, omnia cōtrita sanas, omnia confusa tu lucidas, omnia desperata tu animas.

u Ibid. paulo post.

x Bern. ser. 30. in Cant. post med.

y Idem de 12. grad. humil. grad. 9.

u Idem: Pœniteotia respuit auaritiam, horret luxuriam, fugat furorē, firmat amorem, calcat superbiam, continet linguam, componit mores, odit malitiam, excludit inuidiam. *x* Bernardus super Cantica: Qui amat animam suam, perder eam, siue ponendo vt martyr, siue affligendo, vt pœnitens. *y* Idem de duodecim gradibus: Qui veraciter pœnitet, laborem pœnitentiæ nō abhorret: sed quidquid sibi pro culpa, quam odit, iniungitur, tacita conscientia patiēter amplectitur. * Idem in sermonibus: Si vis agere pœnitentiam, oportet membra punire, corpus affligere, te ipsũ iudicare, vt non incidas in manus Dei viuentis. Iustum C id quidem, sed ne quid nimis, alioquin reprimendus ast feruor immoderatus, ne noceat vnitati, seruiat indiscretioni.

CAPVT XVIII.

De Contritione.

z Greg. regist. li. 7. ind. 2. c. 53. post med.

a Idem in Ezech. hom. 9. prope fin.

GRegorius *z* in registro: Illum, quem conspicis delicta fletu delere, in conspectu diuinitatis non dubites misericordiam consequi: quia nullum peccatorem reuersum ad se despicit, qui peccatores sanguine suo redimere venit. *a* Idem super Ezechielem: Mala, quæ nos egisse meminimus, fletibus puniamus, vt per lamenta pœnitentiæ perueniamus ad carmen vitæ: ne D si affligi modo pœnitendo nolumus, væ postmodum sine fine sentiamus.

b Idem li. 27 Mor. c. 12.

b Idē in Moralibus: Quo vberius culpa defletur, eo altior cognitio veritatis attingitur: quia ad videndum internum lumen, polluta dudum conscientia, lacrymis baptizata renouatur. Idem: Quilibet peccator. Infra in capite de iustitia.

c Ibid. li. 3. c. 19. post med.

d Idem past. cu p. 3. c. 2. admonit. 31.

c Idem: Si nos virtus compunctionis in intimis afficit, omnis strepitus prauæ suggestionis obtumescit. *d* Idē in Pastorali: Quasi sus in lutosa aqua semetipsũ voluit, qui dum fletibus suis vitę munditiam subtrahit, ante Dei oculos sordidas etiam ipsas lacrymas facit.

e Ibidem.

f Aug. de pœnis. ho. 50. c. 2. tom. 10.

g Idē de ver. & fals. pœni. c. 8. tom. 4.

h Ibid. c. 9.

e Idē: Qui admissa plangit, nec tamen deserit, tanto grauiori culpæ se subiicit, quanto & ipsam, quam flendo impetrare potuit, veniam contemnit. *f* Augustinus de pœnitentia: Sicut comes pœnitentiæ dolor est, ita lacry- E mæ testes doloris. *g* Idem de vera, & falsa pœnitentia: Qui se cognoscunt, sicut semper peccant, ita semper plorant, in tota vita sua, quæ est tentatio super terrā, plorant totam vitam suam. *h* Idem: Numquam aliquem Dominus sanauit, quem omnino non liberauit. Totum enim hominem sanauit in sabbato, quia & corpus ab infirmitate, & animam ab omni peccati contagione liberauit, indicans pœnitentem oportere simul de omni crimine dolere.

i Ibidem.

i Idem: Satis durus est, cuius mentis dolorem oculi carnis nequeunt declarare: sed sciat culpabiliter se durum, qui defler damna corporis, vel mortem amici, & dolorem peccati non ostendit lacrymis.

k Ibid. c. 10.

k Idem: Quem pœnitet, omnino

pœni

pœniteat, & dolotem lacrymis oſtendat.* Idem in libro meditatiouum : Da mihi Domine in hoc exilio panem doloris,& lacrymarum,quem eſurio ſuper omnem copiam delitiarum. * Idem:Sit pœnitentia continna, amara, comes ætatis meæ, continuus dolor,inſatiabilis terror vitæ meæ. Et infra : Si non ſum dignus oculos ad cœlum leuare orando, certe non ſum indignus eos,vel ſaltem excæcare plorando.*a* Idem in Cõfeſſione:Amore amoris tui Domine facio iſtud,recolẽs vias meas nequiſſimas in amaritudine recogitationis meæ, vt tu dulceſcas mihi,dulcedo non fallax, dulcedo fœlix, & ſecura , & colligens me à diſperſione,in qua fruſtatim ſum diſciſſus,dum ab vno te auerſus , in multa euanui.* Ioannes Chryſoſtomus ſuper Matthæum:Nihil ita conglutinat,& vnit Deo,vt pœnitentis lacrymæ.* Idem:Quemadmodum, quæ propter mundum eſt lætitia triſtitiam habet cohæredem: ita & quæ ſecundum Deum ſunt lacrymæ, lætitiam aſſumunt continuam , & immarceſſibilem. * Idem in ſermonibus : Nemo ad Deum aliquando flens acceſſit, qui non quod poſtulauit accepit : nullus ab eo beneficia dolenter orauit , qui non impetraret , quod voluit:ipſe enim eſt,qui conſolatur flentes, curat dolentes,informat pœnitentes. *b* Idem libro de compũctione cordis:Sicut impoſſibile eſt,vt ignis inflammetur in aqua,ita impoſſibile eſt, compũctionem vigere in delitiis : contraria enim hæc inuicem ſibi ſunt, & peremptoria. Illa enim mater fletus, hæc mater riſus: illa cor conſtringit, iſtæ diſſoluunt. *c* Idem : Sola eſt compunctio , quæ facit hominem horreſcere purpuram, deſiderare cilicium , amare lacrymas , fugere riſum.*d* Idem:Hæc eſt humiliati cordis vera compunctio, magna agere & humilia loqui,iuſte operari , & ſuper peccatis timere,ac tremere.*e* Iſidorus de Summo bono : Compunctio cordis eſt humilitas mentis cum lacrymis,exoriens de recordatione peccati, & timore iudicij. Idem:Qui nocturna illuſione. Supra de luxuria.* Idem:Lacrymæ pœnitentię,apud Deum pro Baptiſmate reputantur, vnde , & quamlibet ſint magna delicta,quantumuis grauia,nõ tamen in illis Domini miſericordia deſperanda. *f* Ambroſius de exceſſu Satyri:Non ſolus dolor lacrymas habet, habet & lætitia lacrymas ſuas,& pietas fletũ excitat , & oratio ſtratũ rigat. *g* Bernardus ſuper Cantica: Alia ſuſpiria teſtantur triſtitiam animorum. *h* Idem : Dies mei ſicut vmbra declinauerunt,& ſine fructu præterierunt, impoſſibile eſt vt reuocem : placeat tibi Domine, vt recogitem eos in amaritudine animæ meæ. *i* Idem; Abſcindatur ferro acutæ compunctionis vlcus inueteratæ conſuetudinis. *k* Idem de contemptu mundi : Fœlices lacrymæ,quas benigna manus Conditoris abſterget,& beati oculi,qui in talibus liqoefieri fletibus elegerunt magis,quam in ſuperbiam eleuari,quam omne ſublime videre, quam auaritiæ,& petulãtiæ famulari. *l* Idem de duodecim gradibus:Quos veritas ſibi innoteſcere,ac per hoc vileſcere facit,neceſſe eſt,vt cuncta, quæ amare ſolebant,& ipſi ſibi amareſcant.*m* Idem in ſermonibus:Miſerere animæ tuæ,qui Deũ tibi vis miſereri:laua per ſingulas noctes lectum tuum lacrymis tuis,ſtratum tuum rigare memento,ſi compateris tibi ipſi,ſi laboras in gemitu pœnitentiæ, primus enim is gradus miſericordiæ eſt, miſericordiam vtique conſequeris. *n* Idem:Si non plangis, plane non ſentis animæ vulnera,conſcientiæ læſionem, ſed nec futura ſatis gaudia concupiſcis,ſi non qootidie poſtulas ea cũ lacrymis. *o* Idem:Primum opus fidei per dilectionem operantis cordis compunctio eſt , in qua plene de intus eiiciuntur dæmonia cum ab affectu cordis eradicantur peccata.

a Ibi.li.2.cõf. c.1.to.1.
b Chry.lib.1. de comp.cord. ante me. to.5.
c Ibid. paulo poſt.
d Ibid. poſt med.
e Iſid.de ſum. bon li.2.c.12. ſent. 1.
f Ambr. de exc.Satyr.an. med.to. 4.
g Bern. ſuper Cant. ſer.49. poſt med.
h Ibi. ſer. 10. ſtatim à pri.
i Ibid. ſerm. 25. poſt med.
k Idẽ declamat.ſuper Ecce nos , poſt med.
l Idem de 13. grad humil. an. 1 grad.
m Idem ſer. de conu. ad cleric.c.24.
n Idem ſer. 2. in ca. ieiun. poſt med.
o Idem ſer.1. in Aſcenſ. Domin.poſt me.

CAPVT XIV.

De Confeßione.

GRegorius *p* in Moralibus:Hæc ſunt veræ humilitatis teſtimonia , ſcilicet & iniquitatem ſuam corde cognoſcere , & cognitam voce confeſſionis,integraliter aperire *q* Auguſtinus in ſermonibus:Vtiliter ac ſalubriter admonemur,vt peccata noſtra debeamus iugiter, & humiliter non ſolum Deo, ſed etiam ſanctis,& Deum timentibus confiteri.*r* Idem de pœnitentia:Iſta aſſidua peccata, & quodammodo quaſi neceſſaria,aſſidua leuentur confeſſione , aſſidua reſtaurentur compunctione *ſ* Idem : Fit veniale per confeſſionem,quod criminale erat in operatione.*t* Idem:Quoniam verecundia magna eſt pœna , qui erubeſcit pro Chriſto , fit dignus miſericordia. Vnde patet , quia quanto pluribus confitebitur in ſpe veniæ turpitudinem criminis : tanto facilius conſequetur gratiam remiſſionis.*u* Idem:Qui confiteri vult peccata,vt inueniat gratiam , quærat ſacerdotem ſcientem ligare , & ſoluere:ne cum negligens circa ſe extiterit,negligatur ab illo,qui eum miſericorditer monet & petit,ne ambo in foueam cadant , quam ſtultus euitare noluit. Tanto itaque vis confeſſionis eſt,vt ſi deeſt ſacerdos, confiteatur proximo. *x* Idem:Qui omnino confitetur, ſacerdoti meliori,quam poteſt, confiteatur.*y* Idem:Se ponat pœnitens omnino in poteſtate iudicis. Infra de ſatisfactione.Idem : Cautus ſit pœnitens ne verecundia ductus diuidat apud ſe Confeſſionem,vt diuerſa diuerſis velit ſacerdotibus manifeſtare.Quidam enim vni celant,quæ alij manifeſtanda conſeruant,quod eſt ſe laudare , & ad hypocriſim tendere.*z* Idem: Neque facilius ab inimico deiicimur,quam cum eum ſuperbiendo imitamur , nec vehementius eum proſternimus, quam cum humilitate Dominum ſequimur:nec acutiores ei dolores infigimus,quam cum plagas peccatorum noſtrorum confitendo , & pœnitendo ſanamus. * Idem:Peccata,ſiue parua , ſiue magna ſint,impunita eſſe non poſſunt, quia vel homine pœnitente, vel Deo iudicante plectuntur , ceſſat autem vindicta diuina,ſi cõfeſſio præcurrat humana.*a* Idem in libris confeſſionum : Tibi Domine , cuius oculis nuda eſt abyſſus humanæ conſcientiæ, quid occultum eſſet in me,etiamſi nollem confiteri tibi:Te enim abſcõderem mihi,non me tibi.*b* Idem .Obſecro te Deus meus , & meipſum mihi indica,vt cõfitear oraturis pro me fratribus meis,quod in me ſauciũ comperero.*c* Ambroſius de pœnitentia:Qui iaces in tenebris cõſcientię,& delictorum tuorum ſordibus,quaſi in reorum carcere, exi foras:delictum proprium prode,vt iuſtificeris:Ore enim confeſſio fit ad ſalutem.* Ioann.Chryſoſtomus de compunctione cordis:Habes accuſatorem acerbiſſimum, & immitem : præueni ergo eum,& obtura os eius impudentiſſimum propria ſponte confitendo delicta.*d* Iſidorus in etymologiis:Confeſſio erroris,profeſſio eſt deſinendi. Deſinendum ergo à peccatis eſt, dum quis confeſſus eſt:confeſſio autem antecedit, remiſſio ſequitur.*e* Iſidorus in ſynonymis:Confeſſio ſanat, confeſſio iuſtificat:confeſſio peccati veniam donat.Omnis ſpes in confeſſione conſiſtit, in confeſſione locus miſericordiæ eſt.*f* Idem:Vitia cordis tui reuela:prauas cogitationes tuas illico manifeſta:peccatum enim tuum proditum,cito curatur : crimen autem occultum tacendo ampliatur. *g* Idem de ſummo bono: Seruo Dei tanta recordatio eſſe debet peccati , vt ea, quæ geſſit,ſemper lacrymans confiteatur,*h* Bernardus in Epiſtola : Ama Confeſſionem, ſi affectas decorem, reuera vbi confeſſio, ibi pulchritudo , ibi decor. Si peccata ſunt,in confeſſione lauantur : ſi bona opera, confeſſione commendantur. Cum mala tua confiteris.

p Greg. lib.2. Mor.c.9. in princ.
q Aug. hom. 12.in p.to.10.
r Idẽ de ver. & falſa pœn. c.8.to.4.
ſ Ibid c.10.
t Ibidem.
u Ibidem.
x Ibidem.
y Ibi.c. 15.
z Idẽ ho.50. c.8.in fin. to. 10.
a Idẽ.conf li. 10.c.2.to.1.
b Ibid.c. 37. prope fin.
c Ambr de pœnit. lib. 2. c.7.to.4.
d Iſid Ety.lib. 6. c.15.
e Idem in ſynon.c. 1.poſt med.
f Ibid. c.12. prop fin.
g Idẽ de ſum. bo li.2.c.24. ſen.3.
h Bern. epiſt. 113.ad Soph. Virg. poſt me.

ris,sacrificium est Deo spiritus contribulatus:cũ Dei beneficia dicis,immolas Deo sacrificium laudis.*a* Idẽ: Absque confessione iustus iudicatur ingratus,& peccator mortuus reputatur. A mortuo quippe,tanquam qui non est, perit confessio.Confessio igitur peccatoris est vita,sed iusti gloria. *b* Idem:Sunt,qui confitendo, sicut fabulam peccatorum suorum narrant historiam , & ægritudines animæ suæ,sine verecundia , & confusione dinumerant, & pene sine pœnitentia , & affectu doloris,& ideo nihil de consolatione reportarunt.Ille vero cito lacrymas inuenit,& resoluitur in gemitum compunctionis , qui habet sensum doloris. *c* Idem super Cantica:Omne quod remordet cõscientiam , confitere humiliter, pure, fideliter. *d* Glossa super Matthæum : Confessio peccatorum testimonium est conscientiæ timentis Deum : qui enim timet iudicium Dei, peccata non erubescit confiteri. Perfectus enim timor, soluit omnem pudorem. Ibidem : Ideo iubemur confiteri peccata, vt erubescentiã patiamur pro pœna.*e* Seneca in Epistola:Somnium narrare vigilantis est : & vitia sua confiteri, sanitatis indicium est. Expergiscamur ergo,vt errores nostros redarguere possimus.

a Ibid. paulo post.
b Idem ep. de vita solitar. ante med.
c Idem sup. Cant. ser. 16. paulo post med
d Gloss. in Matth. c. 3.
e Sen. epist. 54. post med.

CAPVT XX.
De Satisfactione.

GRegorius *f* in pastorali:Neque Deus nostris cruciatibus pascitur, sed delictorum morbus medicamentis contrariis medetur:vt qui voluptatibus delectati discessimus, rursum fletibus amaricati redeamus : & qui per illicita diffluendo cecidimus,etiam à licitis nosmetipsos restringendo surgamus. *g* Idẽ in homil. Dum à retributione vltionis vltimæ esse quædã temporis securitas videtur , debemus pensare malum,quod sequitur:pensantes gemere,gementes vitare ea,quæ commisimus peccata indesinenter aspicere, aspicientes flere,flentes abstergere.*h* August. in regula: Quicumque conuitio,vel maledicto,vel etiam criminis obiectu aliquem læserit,meminerit satisfactione, qua citius curare quod fecit:& ille, qui læsus est,sine disceptatione dimittere: Si autem inuicem se læserint, inuicem sibi debita relaxare debebunt.*i* Idem de Ecclesiasticis dogmatibus : Pœnitentia vera est , pœnitenda non admittere, sed admissa deflere. Satisfactio pœnitentiæ est, causas peccatorum excidere , nec earum suggestionibus aditum præbere. Idem : Secreta satisfactione.Infra lib.4.de religione.*k* Idem de pœnitentia:Ponat se pœnitẽs omnino in potestate iudicis, in arbitrio sacerdotis,nihil sibi reseruãs sui,sed vt omnia eo iubente paratus sit facere pro recipienda vita animæ, quæcumque faceret pro euitanda corporis morte. *l* Idem:Qui multos offendit peccando,multos oportet placare satisfaciendo.*m* Idem in Enchiridio: De quotidianis,leuibusque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur,quotidiana oratio fideliũ satisfacit. *n* Idem in Epistola:Nihil aliud facit, quem veraciter pœnitet,nisi vt id,quod male fecerat,impunitum esse non sinat.*o* Ambrosius super Lucam . Nemo diffidat, nemo veterum conscius delictorum præmia diuina desperet : nouit enim Deus mutare sententiam , si tu noueris emendare delictum. *p* Idem super Beati immaculati : Tanta vis emendatæ conuersationis est, vt in quandam redeat pueritiæ spiritualis ætatem, quæ vias erroris ignoret,& crimen etiam si velit,non possit admittere , quæ desiuit vsum peccandi. *q* Isidorus in synonymis:Cinis es,& in cinerem reuerteris: viuas ergo semper lugens,semper mœrens , semper suspiria cordis emittens.*r* Idem de summo bono:Ille pœnitentiam digne agit,qui reatum suum satisfactione legitima plangit.*s* Idem:Quamuis per pœnitentiam propi-

f Greg. pastoral. p. 3. ca. 2. admo. 31 post med.
g Idem hom. 39. in Euang. post med.
h Aug. reg. 3. c. 35. tom. 1.
i Idẽ de Eccl. dogm. ca. 54. to. 3.
k Idẽ de ver. & fals. pœni. c. 15. to. 4.
l Ibid. c. 11.
m Idẽ in Enchi. c. 71 to. 3.
n Idẽ ep. 54. ad Mac. ante med. to. 2.
o Ambros. in Luc. li. 2. c. 2. tom. 3.
p Idẽ in Psal. 118. octonar. 22. tom. 2.
q Isid. in synonym. c. 6. post med
r Idẽ de sum. bon. li 2. c. 13 sent. 6.
s Ibi. sent 13.

A tiatio peccatorum sit,sine metu tamen homo esse non debet : quia pœnitentiæ satisfactio diuino tantum pensatur iudicio , non humano. *t* Bernardus super Cantica.Humilis,& verecunda debet esse satisfactio, per quam emendatur superba transgressio. *u* Gloss. super Psalmos. Est quædam confusio temporalis quæ est ad horam , quæ quidem prodest , scilicet perturbatio animi respicientis peccata sua , & respectione horrentis , & horrore erubescentis , & rubore corrigentis.

t Bern. sup. Cant ser. 4. post med.
u Glos. in Ps. 30.

CAPVT XXI.
De Virtute.

B GRegorius *x* in Moralibus : Non res eadem semper est virtus , quia per momenta temporum sæpe merita mutantur actionum. *y* Idem : Plerumque virtus cum indiscrete tenetur,amittitur, cum discrete intermittitur,plus tenetur. Idem:Omnes virtutes.Infra lib. IV. de connexione. Augustinus de ciuitate Dei:Videtur:Infra de Charitate.*z* Idem:Virtutes,quas sibi habere mens videtur,per quas imperat corpori,& vitiis, ad quodlibet adipiscendum vel tenendum , nisi ad Deum retulerit,etiam ipsæ vitia sunt potius,quam virtutes. *a* Idem de libero arbitrio:Virtutes, quib. recte viuitur,magna bona sunt,species autem quorumlibet corporum,sine quibus recte viui potest,minima bona sunt:potentiæ vero animæ, sine quibus recte viui non potest , media bona sunt. Virtutibus nemo
C male vtitur,cæteris autem bonis, id est,mediis,& minimis , non solum bene , sed etiam male quisque vti potest. *b* Idem de octuagintatribus quæstionibus: Omnis ordinatio , quæ virtus etiam nominatur , est fruendis frui:& vtendis,vti. *c* Isidorus de summo bono:Prius vitia extirpanda sunt in homine,deinde inserendæ virtutes. Nam cohærere,& coniungi non potest veritas cum mendacio; pudor cum petulantia,fides, cum perfidia,castitas cum luxuria. *d* Idem: Quisquis ex deteriori iam melior esse cœpit,caueat de acceptis extolli virtutibus, ne grauius per vanam gloriam corruat, quam prius ex lapsu vitiorum iacebat.
D *e* Ioannes Chrysostomus, super Ioannem:Sicut malitia etiam ante gehennam,eos, qui hic ea participant, cruciare consueuit,ita virtus etiam ante regnum,eos, qui hic eã operantur , præparat voluptati,& cum spe optima,& delectatione perpetua viuere facit. *f* Ambrosius super Lucam : Non est virtus, non posse peccare, sed nolle:atque ita tenere perseuerantiam volũtatis,vt voluntas infantiam , vsus imitetur naturam. *g* Bernardus super Cantica : Medium vitiorum virtus tenet, ac proinde sedula eget, non solum putatione, sed circumcisione. *h* Idem in Epistola : Virtus in pace acquiritur, in pressura probatur , in victoria approbatur. *i* Seneca in Epistola : Virtus non aliud est , quam recta ratio.* Idem : Cum virtus vtique
E medium , & modus sit , æque peccatum est, quod excedit , sicut quod deficit. *k* Idem : Nulli præclusa est virtus , omnibus patet, omnes inuitat , omnes admittit , non eligit parentelam,non eligit domum, non censum, nudo homine contenta est.*l* Idem : Virtus extollit hominẽ, & super omnia mortalibus chara collocat eum, nec ea , quæ bona sunt, nec ea,quæ mala vocantur,aut cupit nimis,aut expauescit. *m* Idẽ: Omnia ista,in quæ dominium casus,& fortuna exercet,seruilia sunt,pecunia,& corpus,& honores, imbecilla, fluida, mortalia,possessiones incertæ:illa rursus, quæ virtutis sunt,libera sunt,& inuicta *n* Idẽ:Quemadmodum minuta lumina claritas Solis obscurat, sic dolores , & molestias,ac iniurias,virtus magnitudine sua elidit,atque opprimit,& quocumque affulsit , ibi, quidquid sine ea apparet,extinguitur.Nam nõ magis

vllam

x Greg. li. 28 Mor. 6. c. 6. post med.
y Ibidem.
z Aug. lib. 19. de ciuit. Dei. c. 25. to. 5.
a Idẽ de lib. arb li. 2. c. 19. tom. 1.
b Idẽ li. 83. quæst q. 30. to. 4.
c Isid. de sum. bo. li. 2. c. 36. sen. 6.
d Ibi. sent. 9.
e Chrys. hom. 35 in Io. prope fi. to. 3.
f. Ambro. sup. Luc lib. 8. c. 18. to. 3.
g Ber. ser. 58. in Cãt. vers. fin.
h Idẽ ep. 126. ad ep. Aquit. in princ.
i Sen. ep. 66. post med.
k Idẽ de benef. li. 3. c. 18
l Idem. ep. 66. ante med.
m Idẽ ep. 87. ante med.
n Ibid. paulo ante.

vllam portionem babent incommoda, cum in virtute inciderunt, qnam in mari nimbus, *a* Idem: Sola virtus præstat gandium perpetuum, securum, etiam si quid obstat, oubium modo interuenit, quæ infra feruntur, nec vmqnam vincunt diem. *b* Tullius io theroricis: Virtus est animi habitus, naturæ modo, rationi consentaneus.

a Idē ep. 27.
b Tull de innent lib.2.

CAPVT XXII.

De tribus Virtutibus Theologicis.

c Greg. Past. cu p. 3.c.10. in fin.
d Idem li.2. Moral.c.27. ante med.
e Ibid. li. 27. c.27. nō multum à prin.
f Idem in Ez. hom.16.ante me.
g Ibid.hom. 22. post med.
h Isid.in ety. lib.8.c.2.
i Au. de doct. Christ.li. 1.c. 39. to 3.
k Idem de Trinit.lib.8. c.4 to. eod.
l Idem in Solil lib 1. c.6. to. 1.
m Bern. de nat. & dign. diu. amo.c.6.
n Idem ser. 10.sup.Qui hab. prop. pr.
o Glos.Ec.2.

GReg. *c* in pastorali: Cum districtus iudex venerit, qui sese nobis per naturæ nostræ cōsortium iunxit, ab eo proculdubio culpæ reatum non expetit, quem sub eius venia, spes, & charitas, iam abscondit. B *d* Idem in Moralibus: In corde nonnumquam per flagella turbatur charitas, per formidinem concutitur spes, per quæstiones pulsatur fides. Sed per Dei gratiam omnia tormentorum, & insidiarum genera superantur *e* Idem; Bona summa sunt, fides, spes, & charitas, quæ cum veraciter habentur, in malum inflecti non possūt. *f* Idem super Ezechielē: Tres sunt virtutes, sine quibus, is qui operari aliquid iam potest, saluari non potest, videlicet fides, spes, & charitas. *g* Idem: Vnusquisque, qui in actiuæ vitæ exercitio versatur, tantum credit, quantum sperat, amat, & operatur: tantum sperat, quantum credit, operatur, & amat: tantum amat, quantum credit, sperat, & operatur: tantum operatur, quantum credit, amat, & sperat. *h* Isidor. in Etymologiis: Tria sunt. quæ in religionis cultu ad colendum Deum in bominibus perquiruntur, scilicet fides, spes, & charitas. *i* Aug. de Doctrina Christiana: Homo fide, spe, & charitate subnixus, & hæc tria inconcusse retinens, non indiget scripturis, nisi ad alios instruendos. *k* Idem de Trinitate: Vbi suot illa tria, propter quæ io animo ædificanda omnium diuinorum librorum machinamenta consurgunt, fides, spes, charitas, oisi in animo credente, quod nondum videt, & sperante, atque amante, quod credit? Amatur ergo, quod ignoratur, sed tamen creditur. * Idem in soliloquiis: Deo nos fides excitat, spes erigit, charitas iungit. *l* Idem: Sine tribus istis, scilicet fide, spe, & charitate, nulla anima sanatur, vt possit Deum suum videre. *m* Bern. de amore Dei: Potest esse, vt fides, vt spes, sint sine charitate: vt autem charitas fidem, & spem in se non cootineat, non potest esse. *n* Idem super Qui habitat: Dicit fides: Parata sunt magna, & inexcogitabilia bona à Deo fidelibus suis. Dicit spes: Mihi illa seruantur. Sed charitas ait: Curro velociter ad illa. *o* Glossa. Fide, & spe, & charitate, vere colitur Deus, & ad contemplationem peruenitur, quæ est vita æterna.

CAPVT XXIII.

De Fide.

p Greg.hom. 26. in Euan. post med.
q Ibid. non multum à pr.
r Idem hom. 19. in Ezechiel. ante med.
s Aug.cont. Iulian. Pela. li.5.c.3. ante med. to. 7.
t Idē de verb. Apost.ser.1. vers.fi.& ser. 18. de temp. c.12.to. 10.

GReg. *p* in homiliis: Fides earum rerum argumentum est, quæ apparere non possunt, quæ etenim apparent, iam fidem non habent, sed agnitionem. *q* Idem: Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. *r* Idem super Ezechielem: Non virtutibus venitur ad fidem, sed fide pertingitur ad virtutes. * Aug. in homilia de centum ouibus: Deus omnibus æqualiter adest, sed ille apud Deum plus habet loci, qui plus attulerit, non argenti, sed fidei. *s* Idem contra Iulianum: Quando Deo adiuuante, ex vera viuitur fide. ipse Deus adest, & menti illuminandæ, & concupiscentiæ superandæ, & molestiæ perferendæ, *t* Item de verbis Apostoli: Nullæ maiores diuitiæ, nulli thesauri, nulli honores, nulla mundi huius maior est substantia, quam est fides Catholica, quæ peccatores homines saluat, cæcos illuminat, infirmos curat, cate-

A cbumenos baptizat, impios iustificat, pœnitētes reparat, iustos augmentat, martyres coronat. *u* Idem; Ille credit in Christum, qni & sperat in Christum, & diligit Christum. Nam si fidem qui habet sine spe, ac sine dilectione, Christum esse credit, non in Christum credit. *x* Isid. de Summo bono: Frustra libidinosus sibi de sola fide blanditur, si bonis moribus non ornatur. *y* Ioann. Chrysost. super Matthæū: Virtus fidei in periculis secura est, & in securitate periclitatur. Idem: Fides numquam. Infra lib. 4. de religione. *z* Idem super Ioannem; Magnum bonum fides est, quando à calida fit mente, ab amore multo, & feruente aoima. Hæc Philosophos nos ostendit, hæc vtilitatem bumanam conculcat. * Idem: Sufficit fides in regouin inducere, B sed hęc maxime condemnare habet eos, qui vitam malam demonstrant. Qui enim sciuit volūtatem Domini sui, & nō fecit, plagis verberabitur multis. *a* Bern. in Epistola: Multi ante Saluatoris aduentum Deum omnipotentem timentes, & diligentes suæ salutis gratissimum promissorem, credentes eundem in promissione fidelem, sperantes certissimum redemptorem, in hac fide, & expectatione saluati sunt: licet quando, & qualiter, & quo ordine salus repromissa fieret, ignorarēt. *b* Idem super Cantica: Quid est quod non inueniat fides? Fides enim falli nescia, attingit inaccessa, deprehendit ignota, comprehendit immensa, apprehendit nouissima, transcendit fines rationis humanæ, terminos experientiæ, ac vsum naturæ, ipsam denique æter- C nitatem suo illo vastissimo sinu, quodam modo circūcludit. *c* Idem in sermonibus: Necesse est primo credere, omnium remissionem peccatorum haberi non posse, nisi per indulgentiam Dei: deinde, quod nihil prorsus babere queas operis boni, nisi etiam hoc dederit ipse: postremo quod vitam æternam promereri nullus potest bonis operibus suis, sed quod gratis à Deo detur vita æterna. *d* Idem: Est fides alia præceptorum, alia signorum, alia promissorum: qua credimus in Deum, qua credimus Deum, & qua credimus Deo. Per fidem enim præceptorum credimus in Deum. Credere autem in Deum est, in eum sperare, & eum diligere. Per fidem autem signorum credimus Deum, qui talia potest, & omnia potest. Per fidem vero promissorum, D credimus Deo, qui quidquid promittit, veraciter complet.

u Idem de ver.Dom ser. 61 to.eod.
x Isid.de sum. bo.li.2. ca.2. sent.8.
y Chrys.in Matth.ope. imp. hom 36. post med.t. 2.
z Idem in Io. hom.61.post med. to.3.
a Ber ep.77. ad Hugo de S. Vict.post med.
b Idē ser 28. post med. & 76. in Cant. ante med.
c Idem ser.1. in Annun. Dom.
d Idem in ser. paruis ser.1.

CAPVT XXIV.

De Spe.

e Greg. lib.6. Mor c. 14. post med.
f Ibid lib.10. c.12.cir. med.
g Aug.conf. li.10.c. 43. to. 1.
h Ib.l.9.c.13.
i Idem ep. 120. ad Hon. de grat. no. Test.c. 4.
k Isid ety.li. 8. c. 2.

GRegorius *e* in Moralibus: Spes in æternitatem animum erigit, & idcirco nulla mala, quæ exterius tolerat, sentit. *f* Idem; Tanto spes in Deum solidior surgit, quanto pro illo quisque grauiora pertulerit. Quia nequaquam retributionis gaudium de æternitate colligitur, quod non hic prius pia tribulatione seminatur. *g* Augustinus io confessionibus; Merito mihi spes valida in illo est, quod sanabis omnes langu- E ores meos, per eum. qui sedet ad dexteram tuam, & te interpellat pro nobis: alioquin desperarem. Multi etiā & magni sunt languores mei, sed amplior est medicina tua. *h* Idem: Væ etiam laudabili vitæ hominum, si remota misericordia discutias eam: quia vero nō exquiris delicta vehementer, fiducialiter speramus aliquem apud te locum inuenire indulgentiæ. *i* Idem de gratia noui Testamenti: Non iam desperandum est, participatione verbi fieri posse homines filios Dei, quando filius Dei participatione carnis, factus est filius hominis. *k* Isidorus in etymologiis: Spes vocata est, quod sit pes progrediendi, quasi pes. Ambrosius: Nemo diffidat. Supra de satisfactione. * Ioānes Chrysostomus in sermonibus: Spes est, in qua salus nostra consistit, & quæ

de terris animas, velut quibuſdam catenis cælitus dependentibus, innexas euehit ad ſuperna. *a* Bernard. in ſermonibus: Spes triplex eſt, nam de fide præceptorum oritur ſpes veniæ, de fide ſignorum ſpes gratiæ, & de fide promiſſorum ſpes gloriæ. *b* Idem: Tria conſidero, in quibus tota ſpes mea conſiſtit: charitatem adoptionis, veritatem promiſſionis, & poteſtatem redditionis. Multa infra lib. 4. de confidentia.

a *Bern. in ser. paruis ser. 1.*
b *Est in lib. de dil. Deo, c. 14. apud Aug. to. 9.*

CAPVT XXV.
De Charitate.

c *Greg. reg. li. 1. indi. 10. c. 24. in pr.*
d *Ib. l. 4. ind. 13. c. 95. in prin. & lib. 12. ind. 7. ca. 31.*
e *Ib. l. 7. ind. 2. c. 112. in p.*
f *Ib. li. 1. ind. 9. c. 124. longe post med.*

GReg. *c* in regiſtro: Credat mihi charitas tua, quia valde contriſtatus ſum de triſtitia tua, ac ſi in te iniuriam ipſe pertuliſſem. Dominicis enim mandatis præcipimur, proximos ſicut noſmetipſos diligere, eorumque languoribus, tanquam propriis infirmitatibus condolere. *d* Idem: O quam bona eſt charitas, quæ abſentia per imaginem, præſentia ſibimetipſis exhibet per amorem, diuiſa vnit, confuſa ordinat, inæqualia ſociat, & imperfecta conſummat. *e* Idem: Magiſtra bonorum omnium charitas, nihil ſapit extraneum, nihil aſperum, nihil confuſum: ita exercet corda, & corroborat, vt nihil graue, nihil difficile, ſed fiat totum dulce quod agitur. *f* Idem: Dum nos vobis per orationis opem coniungimus, quaſi ambulantes per lubricum, viciſſim manum nobis tenemus: ſitque ex magna prouiſione charitatis, vt eo ſingulorum robuſtius charitas perſigatur, quo & alter altero magis innititur. Idem: Si me participem. Infra lib. 4. de communitate. *g* Idem: Dum vnum in redemptoris noſtri corpore membrum ſumus, ſicut in culpa tua dilaceror, ita quoque in bona actione lætificor. *h* Idem: Inimici dilectio tunc veraciter cuſtoditur, cum nec de eius profectu deiicimur, nec de ruina illius lætamur. *i* Idem: Charitatem recte prædicator egregius vinculum perfectionis vocat: quia virtutes quidem cæteræ perfectionem generant, ſed tamen eas charitas ita ligat, vt ab amantis mente diſſolui iam nequeant. *k* Idem: Charitatis cum ſit proprium nutrire concordiam, ſeruare compoſita, diſſociata coniungere, praua corrigere, & virtutes cæteras perfectionis ſuæ munimine ſolidare, quiſquis in eius radice ſe inſeruerit, nec à viriditate deficit, nec à fructu inaneſcit. *l* Idem: Nec abeſſe credendus eſt, qui per dilectionis vinculum animis inhæret. *m* Idem in Moralibus: Virtuti mortis dilectio comparatur, quia nimirum mentem, quam ſemel ceperit, à dilectione mundi funditus occidit. *n* Idem: Quod valde mens amat, etiam in ſermone replicat. *o* Idem: Probatio ſanctitatis non eſt ſigna facere, ſed vnumquemque vt ſe diligere, de Deo autem vera cognoſcere, de proximo vero meliora quam de ſemetipſo ſentire. *p* Idem: Per amorem Dei, amor proximi gignitur, & per amorem proximi amor Dei nutritur. *q* Idem in paſtorali: Noſtra ſunt etiam illa bona, quæ imitari non poſſumus, ſed in aliis amamus, & amantium fiunt, quæcumque amátur in nobis. Hinc ergo penſent inuidi charitas quantæ virtutis eſt, quæ alieni laboris opera, noſtra ſine labore facit. *r* Idem in homiliis: Vis amoris hoc agere in animo ſolet, vt quem ipſe ſemper cogitat, nullum alium credat ignorare. *ſ* Idem: Minus proximum amare conuincitur, qui non cum eo in neceſſitate illius etiam ea, quæ ſibi ſunt neceſſaria, partitur. Idem: Ille Deum. Supra capitulo de conſenſu. *t* Idem: Si quis quemlibet amat, ſed propter Deum non amat, charitatem non habet, ſed habere ſe ſimulat, ſiue putat. Charitas autem vera eſt, cum & in Deo diligitur amicus, & propter Deum diligitur inimicus. *u* Idem de dilectione conditoris: Lingua, mens, & vita requiruntur. *x* Idem. Numquam eſt Dei amor otioſus: operatur etenim magna, ſi eſt: ſi vero operari renuit, amor non

g *Ibi. regiſt. l. 7. indi. 2. c. 2.*
h *Idem l. 22. Mor. c. 6. fere in prin.*
i *Regiſt. lib. 4. ind. 13. c. 95. non longe à prin.*
k *Ibi. li. 7. indic. 2. c. 115. fere in pr.*
l *Ibid lib. 9. ind. 4. c. 52.*
m *Idem li. 10. Mor. c. 12. cir. fi.*
n *Ibi. li. 31. non longe à prin*
o *Ibid li. 20. c. 9 cir. fi*
p *Ibid li 7. c. 10. non longe à prin.*
q *Idem Paſt. cu. p 3. ca. 1. admon. 11.*
r *Idem hom. 25. in Euan. ante med.*
ſ *Ib. hom. 20. cir. med.*
t *Ibid. hom. 38. cir. med.*
u *Ibid. homi. 30. non longe à prin.*
x *Ibidem.*

A eſt. *y* Idem: Si quod impendi nobis recte volumus, hoc aliis impartimur, & quod nobis fieri nolumus, hoc aliis facere deuitamus, tunc charitatis iura illæſa ſeruemus. *z* Idem ſuper Ezechielem: Tantum quiſque portat proximum, quantum amat. Si enim amas, portas, ſi deſiſtis amare, deſiſtis tolerare. *a* Idem ſuper Cantica: Charitas ſancta cor pacificat, mentem in tentationibus roborat, & vt ſedes ſapientiæ ſit anima iuſti, quietem tribuit, & locum præparat. *b* Ambroſius de officiis: Non minus vos diligo, quos in Euangelio genui, quam ſi coniugio ſuſcepiſſem. Non enim vehementior eſt natura ad diligendum, quam gratia. *c* Idem: Plus certe diligere debemus, quos perpetuo nobiſcum putamus futuros, quam quos tantum in hoc ſæculo. *d* Iſidorus de Summo bono: Quamuis B nonnulli fide, atque operibus ſanctitatis videantur eſſe participes, tamen quia priuantur charitate fraternæ dilectionis, nullum habent incrementum virtutis. *e* Hieronymus in Epiſtola: Nihil amantibus durum, nullus difficilis labor in amore. Amemus & nos Chriſtum, & facile videbitur omne difficile: * Idem in ſermonibus: Hoc habet proprium impatiens amor, vt quem deſiderat, ſemper inuenire ſe credat: ignorat ſiquidem iudicium, ratione multoties caret, neſcit modum, nec aliud cogitare poteſt, quam quod diligit. Amor non accipit de impoſſibilitate ſolatium, neque ex difficultate remedium. *f* Auguſtinus de Doctrina Chriſtiana: Quatuor ſunt diligenda: vnum, quod ſuper nos eſt: alterum, quod nos C ſumus: tertium, quod iuxta nos eſt: quartum, quod infra nos eſt. *g* Idem: Ille iuſte & ſancte viuit, qui rerum integer æſtimator eſt. Ipſe autem eſt, qui ordinatam habet dilectionem, ne aut diligat, quod non eſt diligendum: aut non diligat, quod eſt diligendum, aut amplius diligat, quod minus eſt diligendum, aut æque diligat, quod minus, vel amplius diligendum eſt, aut minus, vel amplius, quod æque diligendum eſt. *h* Idem: Omnis peccator, inquantum peccator eſt, non eſt diligendus: & omnis homo, inquantú homo eſt, diligendus eſt, propter Deum, Deus autem propter ſeipſum. Et ſi Deus omni homine amplius diligendus eſt, amplius quiſque Deum debet diligere, quam ſeipſum. *i* Idem: Omnes æque diligendi ſunt: ſed cum omnibus D prodeſſe non poſſis, his potiſſimum conſulendum eſt, qui pro locorum, vel temporum, vel quarumlibet rerum opportunitatibus conſtrictius tibi quaſi quadam ſorte iunguntur. *k* Idem de catechizandis rudibus: Diligamus Deum, quoniam prior dilexit nos, & filio ſuo vnico non pepercit, ſed pro nobis omnibus tradidit eum. Si amare pigebat, ſaltem redamare non pigeat: nulla enim eſt maior ad amorem inuitatio, quam præuenire amando: & nimis durus eſt animus, qui dilectionem ſi nolebat impédere, noluit rependere. *l* Idem: Maxime propterea Chriſtus aduenit, vt cognoſceret homo quantum Deus diligat eum: & ideo cognoſceret, vt eius dilectione, à quo prior dilectus eſt, inardeſceret. *m* Idé de perfectione iuſtitiæ: Perfecta charitas foras mittit timorem, & facit præcepti ſarcinam leuem, non E ſolum non prementem onere ponderum, verum etiam ſubleuantem vice pennarum. *n* Idem de viduitatis bono: Nullo modo ſunt oneroſi labores amantium, ſed etiam ipſi delectant, ſicut venantium, aucupantium, & piſcantium. * Idem: In eo, quod amatur, aut non laboratur, aut etiam labor amatur. *o* Idem de Trinitate: Qui amat homines, aut quia iuſti ſút, aut vt iuſti ſint, amare debet. Sic enim ſeipſum amare debet, aut quia iuſtus eſt, aut vt iuſtus ſit: ſic enim diligit proximum táquam ſeipſum ſine vllo periculo. *p* Idem: Nemo aliquid volens facit, quod non in corde ſuo prius dixerit. Quod verbum amore concipitur ſiue creaturæ, ſiue creatoris. *q* Idem de moribus Eccleſiæ: Nihil eſt tam durum, atque

y *Ibid. hom 38. cir. med.*
z *Idem in Ezec. ho. 15. ante med.*
a *Idem e. p. in Cantica. c. aliquantulum à pr.*
b *Ambr. off. li. 1. c. 7. to. 4.*
c *Ibi. conſeq.*
d *Iſid. de ſu. bo. li. 2. c. 3. ſent. 1.*
e *Hier epiſt. 22. ad Euſt. ver. fi. to. 1.*
f *Aug lib. 1. de Doct. Ch. c. 23. to. 3.*
g *Ibid. c. 27.*
h *Ibid conſ.*
i *Ib. cap. 28.*
k *Idem de cathe. rud. c. 4. to. 4.*
l *Ibid. paulo poſt.*
m *Idem de perfec. iuſt. chr. Cel. ante med. to. 7.*
n *Idem li. de bo. viduit. c. 21. in fi. to 4.*
* *Ibi. conſeq.*
o *Idem de Tri. li. 8. c. 6. in fi. to. 3.*
p *Ibi l. 9. c. 7.*
q *Idem de mor. ecc. li. 1. c. 22. prope fi. to. 1.*

que

que ferreum, quod nõ amoris igne vincatur: quo cum se anima rapit in Deum, super omnem carnis naturã, libera, & admiranda volitabit pennis pulcherrimis, & integerrimis, quibus ad Dei amplexũ amor castus innititur. *a* Idem: Solus se nouit diligere, qui Deum diligit. *b* Idem: Qui diligit proximum, agit quantum potest, vt saluus corpore, saluusque animo sit: sed cura corporis ad salutem animi referenda est. *c* Idem de spiritu & littera: Sciri aliquid & credi, & tamen non diligi potest: diligi autem quod neque scitur, neque creditur, non potest. *d* Idem de ciuitate Dei: Perfectum odiũ debet malis, qui secundum Deum viuit: sic vt nec propter vitium oderit hominem, nec amet vitium propter hominem, sed oderit vitium, amet hominem. *e* Idem: Mihi videtur, quod definitio breuis, & vera virtutis, est ordo amoris. *f* Idem de coniugiis adulterinis: Multa sunt facienda non iubente lege, sed libera voluntate: & ea sunt in nostris officiis gratiora, quæ cum liceret nobis etiam non impendere, causa tamen dilectionis impendimus. *g* Idem de soliloquiis: Impatiẽs animus, nec lachrymis modus fit, nisi amori detur quod amatur. *h* Idẽ de verbis Apostoli: Nihil sic probat amicum, quemadmodum oneris portatio. *i* Idẽ super 1. canonicam Ioannis: Talis est quisque, qualis eius dilectio est. Terram diligis? terra es. Deum diligis? quid dicam? Deus es. Ego, inquit, dixi Dij estis? *k* Idem: Charitas vt perficiatur, nascitur: cum fuerit nata, nutritur: cum fuerit nutrita, roboratur: cum fuerit roborata, perficitur: cum ad perfectum venerit, quid dicit, Mihi viuere Christus est, & mori lucrum. *l* Idem Dilige, & quod vis fac. Siue taceas, dilectione tace: siue clamea, dilectione clama: siue emendes, dilectione emenda: siue parcas, dilectione parce. *m* Idem in Epistola: Diligentia charitatis, freneticũ castigare, lethargicum stimulare, ambos amare: ambo offenduntur, sed ambo diliguntur: ambo molestati quamdiu ægri sunt, indignantur; sed ambo sanati, gratulantur. *n* Idem: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & diliges proximum tuum, sicut teipsum. Hic Physica: quoniam omnes omnium naturarum causæ, in Deo creatore sunt. Hic ethica, quoniam vita bona, & honesta non aliũde formatur, quam cum ea, quæ diligenda sunt, quemadmodum diligenda sunt, diliguntur, hoc est Deus, & proximus. Hic est logica: quoniam veritas, lumenque animæ rationalis, non nisi Deus est. *o* Idem in hac dilectione virtus non est, nisi diligere quod diligendum est. Id eligere, prudentia est: nullis inde auerti molestiis, fortitudo est: nullis illecebris temperãtia est: nulla superbia, iustitia est. Quid autem eligamus, quod præcipue diligamus, nisi quo nihil melius inuenimus? Hoc Deus est, cui si aliquid diligendo vel præponimus, vel æquamus, nosipsus diligere nescimus. *p* Idem: Tanto nobis melius est, quanto nos magis in illum imus, quo nihil melius est. Imus autem non ambulando, sed amando, quem tanto habebimus præsentiorem, quãto eundem amorem, quo in eum tendimus, poterimus habere puriorem. *q* Idem: Non faciunt bonos, vel malos mores, nisi boni, vel mali amores. *r* Idem: Debet homo proximum diligere tamquam seipsum, vt quem poterit hominem, vel beneficentiæ consolatione, vel doctrinæ informatione, vel disciplinæ coërcitione, secum ducat ad colendum Deum. *s* Idem in libris confessionum: Minus Domine te amat, qui aliquid tecum amat, quod non propter te amat. O amor, qui semper ardes, & nunquam extingueris! Charitas Deus meus accende me: continentiam iubes, da quod iubes, & iube, quod vis. *t* Idem: Domine amore tuo percussisti cor meum, & amauit te: sed & cælum, & terra, & omnia, quæ in eis sunt, ecce vndique mihi dicunt, vt amem te: nec cessant dicere omnibus vt inexcusabiles sint. *u* Idem: Pondus non ad ima tantum est, sed ad locum suum. Ignis enim sursum tendit, deorsum lapis. *Et infra*: Minus ordinata inquieta sunt, ordinant, & quiescunt. Pondus meum amor meus, eo feror, quocumque feror. Dono tuo accendimur, & sursum ferimur: inardescimus, & imus: ascendimus ascensiones in corde, & cantamus canticum graduum. *x* Idem: Deus meus, quid amo, cum te amo? Non speciem corporis, non decus temporis, nec candorem lucis, non dulces melodias cantilenarum omnimodarum, non florum, & vnguentorum, & aromatum suauem olentiam, non manna, & mella, non membra carnis amplexibus acceptabilia: non hæc amo cum amo Deum meum. Et tamen amo quandam lucem, & quandam vocem, & quendam odorem, & quendam cibum, & quendam amplexum, cum amo Deum meum lucem, vocẽ, odorem, cibum, amplexum interioris hominis mei. Vbi fulget animæ meæ, quod non capit locus: & vbi sonat, quod non rapit tempus: & vbi olet, quod non spargit flatus: & vbi sapit, quod non minuit edacitas: & vbi hæret, quod non diuellit satietas. *y* Idem de laude charitatis: Diuinarum scripturarum multiplicem abũdantiam, latissimamque doctrinam sine vllo errore comprehendit, & sine vllo labore custodit, cuius cor plenum est charitate dicẽte Apostolo: Plenitudo legis est charitas. *z* Idem: Ille tenet, & quod patet, & quod latet in diuinis sermonibus, qui charitatem tenet in moribus. *a* Idem Fratres sectamini charitatem, dulce & salubre vinculum mentium: sine qua diues pauper est, & cum qua pauper diues est. *b* Idem: Charitas in aduersitatibus tolerat, in prosperitatibus temperat, in duris passionibus fortis, in bonis hilaris, in tentatione tutissima, in hospitalitate latissima, inter veros fratres lætissima, inter falsos patientissima. *c* Idem: Charitas casta fuit in Susanna erga virum: in Anna, post virum: in Maria, præter virum: libera in Paulo ad arguendũ, humilis in Petro ad obediendũ, humana in Christianis ad confitendum, diuina in Christo ad ignoscendũ. *d* Idẽ: Charitas inter opprobria, secura est: inter odia, benefica: inter iras placida: inter insidias, innocens: in iniquitate, gemens: in veritate, respirans: in virtute, congratulans. *e* Idem in meditationibus: Non melius, nec decentius, quam per dilectionem rependi potest, quod per dilectionem datum est. *f* Auctor de spiritu, & anima: Miser ergo quantum deberem diligere Deum meum, qui me fecit cum non eram, redemit cum perieram. Non eram, & de nihilo me fecit, nõ lapidẽ, non arborem, non auẽ, aut aliquod de animalibus, sed voluit me esse hominem: dedit mihi viuere, sentire, discernere, & intelligere. Perieram, & ad mortalem descendit, mortalitatem suscepit, mortem sustinuit, mortem vicit, & sic me restaurauit. *g* Idem: Multa sunt in me, de quibus coram Deo erubesco, & pro quibus valde illi displicere timeo: nec pro omnibus his, quod illi impendam habeo, nisi tantum vt diligam. Non enim melius, &c. vt supra. *h* Idem: Amat Deus, vt ametur: & cum amat nihil aliud vult quam amari, sciẽs ipso amore beatos, qui se amauerint: per amorẽ venit ad homines, venit in homines, factus est homo, & deliciæ illius esse cum filiis hominum. *i* Ioannes Chrysostomus super Matthæum: Omnis species iustitiæ in malis inueniuntur, sed sola gratia veræ charitatis nõ inuenitur, nisi in seruis Dei. *k* Idem de compunctione cordis: Hic amãtium mos est, vt amorem suum silentio tegere nequeant, sed necessariis suis, & charis efferunt, & produnt, & flammas amoris intra pectus cohibere non possunt. *Idem super Ioannem: Et si fratres insanabiliter ægrotauerint, maneamus curantes, & portemus adinuicem onera, ita enim implebimus legem Christi, & promissis potiemur bonis. *Idem: Vitam nihil ita facit claram, vt amor. *l* Bernardus de amore Dei, loquens de

a Ibid. c. 26. b Ibid. c. 28. cir. med. c Idem de spir. & lit. c. 36. to. 3. d Idem de ciui. Dei li. 14. c. 6. to. 5. e Idem l. 15. c. 22. f Idem de cõiu. adult. li. 1. c. 14. to. 6. g Idem solil. lib 1. c. 1. in pr. to. 1. h Idem de verb. Apos. ser 23. non longe à prin. to 9. i Idem in 1. can. Io. hom. 2. in fi. to 9. k Ibid. hom 5. ante med. l Ibid. hom 7. post med. m Idem ep. 167. ad Fest post med. t. 2. n Ibid ep. 3. ad Volus. post med. o Ibid ep. 52. ad Maced. post med. p Ibi. consequ. q Ibid. paulo post. r Ibidem. s Idem conf. l. 10. c. 29. t. 1. t Ibi. c. 6. in prin. u Ib. l. 13. c. 9. x Ib. l. 10. c. 6 y Idem trac. de laude char. to 9. Rom. 13. z Ibid cir. med a Ibid paulo post. b Ibid. consequ. c Ibidem. d Ibidem. e Idem lib. Medit. de dilig. Deo. c 6. to. 9. & de sp. & an. ca. 17. in fin to. 3. f Auct. de spir & ani. loco cit. in p. apud Aug. to. 3. g Ibid. post med. h Ibid. c. 36. paulo post med. i Chrys. in Matth. op. imp. hom 5. cir. fi. to. 2. k Idem de comp. cord. li. 1. post med. to. 5. l Est apud Ber de na. & dig. Diu. am. c. 1. in pr.

de verbo illo Lucæ: Diliges Dominum, &c: Quatuor in Deum à nobis, & toti exigūtur affectus, in eo quod dicit: Ex toto corde tuo, totā sibi vendicat voluntatē: In tota anima, totum amorē: In omnibus viribus, virtutem designat charitatis: In tota mente, fruitionem sapientiæ. Primum autem horum, scilicet voluntas, ad Deum animam mouet, amor promouet, charitas contemplatur, sapientia fruitur. *a* Idem: Nihil aliud est amor, quam vehemens, & bene ordinata voluntas. *b* Idem: Te Domine velle, & vehemēter velle, quod est te amare, & singulariter amare: quia amari nō dignaris cum aliqua alia re, siue carnali, siue spirituali, siue terrestri, siue cælesti, quæ non ametur pro te. Hoc demum est non velle nisi bonum, hoc est habere quæcumque vult omnia: quia habet te quis, inquantum amat te.

a Idem de am. Dei c. 7.
b Ibid. c. 8.

B

c Idem de diligendo Deo: Causa diligendi Deum Deus est, modus est sine modo diligere. *d* Idem: Vide quo modo, immo quē sine modo à nobis Deus amari meruit: qui prior ipse dilexit nos, tantus, & tantum, & gratis, tantillos & tales. *e* Idem: Non sine præmio diligitur Deus: etsi absque præmij intuitu sit diligendus. Vacua namque vera charitas esse non potest, nec tamen mercenaria est, quippe nō quærit, quæ sua sunt: affectus est, non contractus. *f* Idem: Quidquid propter aliud amare videaris, id planè amas, quo amoris finis pertēdit, non per quod tendit. *g* Idem super Cantica: Quantitas vniuscuiusque animæ æstimatur ex mēsura charitatis, quam habet: vt verbi gratia, quæ multū charitatis habet, magna sit: quæ parum, parua: quæ vero nihil, nihil, dicente Apostolo: Si charitatem non habuero, nihil sum. *h* Idem: Nec ignoro, quia honor regis iudiciū diligit, sed præceps amor, nec iudiciū præstolatur, nec consilio temperatur, nec pudore frenatur, nec rationi subiicitur. Rogo, supplico, flagito, osculetur me osculo oris sui. *i* Idem: Vbi amor est, labor non est, sed sapor. *k* Idem: Non abduci blāditiis, non seduci fallaciis, nec iniuriis frangi, toto corde, tota anima, tota virtute diligere est. *l* Idē: Valde mihi amādus est, per quē sū, viuo, & sapio, si ingratus nō sū, & indignus. Dignus plane est morte, qui tibi Domine recusat viuere, & mortuus est, & qui tibi non sapit, desipit: & qui curat esse, nisi propter te, pro nihilo est, & nihil est. *m* Idem: Spiritus est Deus, & cōcupiscit decorem animæ illius, quam forte aduerterit in spiritu ambulātem, & curam carnis non perficientem in desiderio, præsertim cū sui amore flagrantem conspexerit. Idem: Fateor, non sustinui pondus diei, & æstus, sed iugum suaue, & onus leue pro beneplacito patrisfamilias porto. Opus meū vix vnius horæ, & si plus, præ amore non sentio. *o* Idē de duodecim gradibus: Vere dulcis, & suauis cibus charitas, quæ fessos alleuat, debiles roborat, mœstos lætificat, denique iugum veritatis facit suaue, & onus leue. *p* Idem de præcepto & dispensatione: Fons vitæ charitas est: nec viuere animam dixerim, quæ de illo non hauserit. Haurire porro quo modo potest, nisi fuerit præsens ipsi fonti, qui charitas est, quæ Deus est? Præsens ergo Deo est, qui amat Deum inquantum amat. *q* Idem in Epistola: Bona mater charitas, quæ siue foueat infirmos, siue exerceat prouectos, siue arguat inquietos, diuersis diuersa exhibens, sicut filios diligit vniuersos. *r* Idem: Semite in charitate illa, quæ timorem expellit, labores non sentit, meritum non intuetur, præmium non requirit, & tamen plus omnibus vrget. *s* Idem in apologia: O quanta fiducia charitatis, alius operatur non amans: & alius amat, nihil operans. Ille quidem opus suum perdit, istius vero charitas nunquam excidit. *t* Interlinearis: Omnia facilia amanti. *u* Interlinearis: Nullum permittit Deus cadere, qui ei seruit vero amore.

c Idem de dilig. Deo in pr.
d Ibid. ante med.
e Ibidem.
f Ibidem.
g Idem sup. Cant. ser. 27. post med.
1. Cor 13.
h Ibid. ser. 9. non longe à prin.
i Ibid. ser. 85. post med.
k Ib. ser 20. paulo post med.
l Ibi. in prin.
m Ibi. ser. 31. post med.
n Ibi. ser 14. ante med.
o Idem de 12. grad. humil. longe al. quantulum à prin.
p Idem de præcep. & disp. vers. fi.
q Idem ep. 2. ad Fulc. non longe à prin.
r Idem ep. 143. ad Claræuall. in fi.
s Idem in Apol. ad Guliel. abb. ante med.
t Glos. interl. Is. 40.
u Ibid. Ap. 6.

C

D

E

A

CAPVT XXVI.

De quatuor Cardinalibus virtutibus.

GReg. *x* in Moralibus: Prudentia, temperantia, fortitudo, atque iustitia, tanto perfectæ sunt singulæ, quanto vicissim sibimet iunctæ. *y* Idem super Ezechielem: Vnusquisque tantum prudens est, quantum temperans, fortis, & iustus: tantum temperans, quantum prudens, fortis, & iustus: tantum fortis, quantum prudens, temperans, & iustus: tantum iustus, quantum prudens, temperans, & fortis. *z* Augustinus: In hac dilectione. Supra de charitate. Idem de Trinitate: Illud, quod agit iustitia in subueniendo miseris, quod prudentia in præcauendis insidiis, quod fortitudo in perferendis molestiis, quod temperantia in coërcendis delectationibus prauis, nō ibi erit, vbi nihil omnino mali erit. *a* Idem de moribus Ecclesiæ: Illas quatuor virtutes, quarum vtinam ita in mentibus vis, vt nomina in ore sunt omnium, sic etiam diffinire non dubitem: vt temperantia sit amor, integrum se præbens ei, quod amatur: Fortitudo, amor facile tolerās omnia, propter id, quod amatur: Iustitia, amor soli amato seruiens, & propterea recte dominans. Prudentia, amor ea, quibus adiuuatur, ab eis, quibus impeditur, sagaciter eligens. *b* Vnde mihi videtur, quod definitio breuis, & vera virtutis, est ordo amoris. * Isidorus in Etymologiis: Prudentia est in rebus, qua à bonis mala discernūtur. Fortitudo est, qua aduersa æquanimiter tolerātur. Temperantia est, qua libido cōcupiscentiaque rerum refrenatur. Iustitia, qua recte iudicando, sua cuique distribuūtur. *c* Hier. in Epistola: Vis scire quales quærat Dominus ornatus? habeto iustitiam, prudentiā, temperantiā, fortitudinem, nihil hoc monili pretiosius, nihil hac gemmarum varietate distinctius. *d* Idem in originali super Naum: Quo modo quatuor, quibus pugnamus, & regimur, sunt scuta virtutum, prudentia, iustitia, temperantia, fortitudo: ita econtrario quatuor vitia sunt, stultitia iniquitas, luxuria, formido, quibus ab hoste percutimur. *e* Bernardus de consideratione: Iustitia quærit, prudentia inuenit, fortitudo vindicat, temperantia possidet.

x Greg. l. 22. Moral. c. 1.
y Idem in Ezech hom. 22. post med.
z Aug li. 14 de Trin. c. 9. to. 3.
a Idem de Mor. Eccl. li. 1. c. 15. to. 1.
b Idem de ci. Dei li. 15. ca. 22.
c Hier. ep. 2. ad Nep. post med. to. 1.
d Idem in Na. c. 3. to. 5.
e Bern. de consid. ad Eug. lib. 1. post med.

CAPVT XXVII.

De Prudentia,

GReg. *f* in Moralibus: Cum rectitudo sanctos viros ad libertatem vocis erigit, consideratio infirmitatis propriæ in humilitate custodit. *g* Idem in homiliis: Cogitate quid facitis, recogitate quid fecistis: largitorem supernæ pietatis aspicite, & ad misericordiæ iudicem, dum adhuc expectat, cum lachrimis venite. *h* Idem in registro: Summis in rebus, citum nō oportet esse consilium. *i* Idem: Via est vita præsens: & tanto quisque necesse est, vt insidiantes spiritus caueat, quāto maiora sunt dona, quæ portat. *k* Idem super Ezechielem: Restat, vt siue in verbi ministerio fatigemur, seu indigentibus nostra largiamur, seu per abstinentiam carnem domemus, seu zelu moueamur, seu per patientiam aliquādo leuiter praua toleremus, vt summopere debeamus in intentione nostra discutere: quatenus omne, quod facimus, non nostro, sed Domini zelo faciamus. *l* Augustinus de soliloquiis: Cauendum est magnopere, dum hoc corpus agimus, ne quo sensibilium visco pennæ nostræ impediantur: quibus integris perfectisque opus est, vt ad illam lucem ab his tenebris euolemus. *m* Idem de singularitate clericorum: Vtilius est, vt infirmū se homo cognoscat, & fortis existat, quam fortis videri velit, & infirmus emergat. *n* Isidorus de etymologiis: Prudens dicitur, quasi porro vidēs, perspicax est enim & incertorum præuidet casus.

f Greg. lib. 7 Mor. c. 15. post med.
g Idem hom. 34 in Euang. prope fi.
h Idem regist. li. 2. ind. 10. c. 6.
i Ibid. lib. 7. ind. 2. c. 125. circa med.
k Idem in Ezech. hom. 22. post med.
l Aug. de soli. li. 1. c. 14. in pr. to. 1.
m Est apud Cyp. in ed. Pam. lib. de sing. cler. ca. 2, circ. med. to. 3.
n Isid. ety. li. 10. vers. pru.

a Idem

a Idem in syno-nim.c.16. ante med.

a Idem in synonimis: Quidquid boni cum discretione feceris, virtus est: quidquid sine discretione gesseris, vitium est. Virtus enim indiscreta, pro vitio deputatur. Idem: Nihil iuuat, &c. Infra lib. 4. de exercitio. Hieronymus: Prudétia absque bonitate, &c. Infra lib. 3. de malitia.

b Ambr. de off. lib. 1. c. 10. tom. 4.
c Bern. de consid. ad Eug. lib. 2. ante med.
d Ibidem. post pauca.

b Ambr. de officiis: Sapiens vt loquatur, multa prius considerat, quid dicat, & cui dicat, quo in loco, & tempore. c Bern. de consideratione: Quantum ad cősiderationis attinet fructű, quatuor tibi consideráda reor, te, quæ sub te, quę circa te, quę supra te sunt. A te, tua consideratio inchoet, ne frustra extendaris in alia, te neglecto. d Idem: Tui consideratio in tria quidem diuiditur, si consideras quid, quis, aut qualis sis. Quid in natura, quis in persona, qualis in moribus.

e Ibid. lib. 1. paulo post me.
f Ibidem consequ.

e Idem: Consideratio mentem purificat, regit deinde affectus, dirigit actus, corrigit excessus, componit mores, vitam honestat, & ordinat. f Idem: Consideratio cőfusa determinat, hiantia comprimit, sparsa colligit, secreta rimatur, vera inuestigat, verisimilia examinat, ficta, & fucata explorat. Hæc est, quæ agenda præordinat, recogitat acta, vt nihil in mente resideat incorrectum.

g Idem sup. Cant. ser. 49. circa med.

g Idem super cantica: Discretio est non tam virtus, quam quædam moderatrix & auriga virtutum, ordinatrixque affectuum & morum doctrix: tolle hanc & virtus vitium erit.

h Ibid ser. 57. statim à princ.

h Idem: Anima, quę amat, vigilat, & obseruat: & beata, quá Dominus inuenerit vigilantem. Non tráſibit eam, nec præteribit ab ea, sed stabit, & loquetur ei, loqueturque amatoria, loquetur siquidem vt dilectus.

i Ibidem de 12 grad. ante med.

i Idem de duodecim gradibus: Inquirimus veritatem in nobisipsis, in proximis, in sui natura. In nobis, nosmetipsos, diiudicando: in proximis, eorum malis compatiendo: in sui natura, mundo corde contemplando.

k Idem in declam. super ecce nos. post med.

k Idem in sermonibus: Sedens, computa quid diebus singulis acquirere valeas, certus equidem apud Deum nullum esse bonum omnino irremuneratum, nec aliquod malum impunitum, & sicut non capillum de capite, sic nec momentum de tempore periturum.

l Tull. de inuent. lib. 2.

l Tullius in Rhetoricis: Prudentia est rerum bonarum, & malarum, & vtrarumque scientia. Partes eius memoria, intelligentia, prouidentia. Memoria est, per quam animus repetit illa, quæ fuerant. Intelligentia, per quam ea perspicit, quæ sunt. Prouidentia, per quam futurum aliquid videtur, antequam factum sit.

CAPVT XXVIII.

De Memoria.

m Greg. hom. 7. in Euang. post med.

GRegor. m in homiliis: Cum bona fratres agitis, semper ad memoriam mala acta reuocate, vt dum caute culpa conspicitur, nunquam de bono opere incaute animus lætetur.* Idem in registro: Cogitationű illecebras, linguæ incontinentiam, delictorum opera ad memoriam reuocemus, & dum licet, & tempus habemus, magno planctu iniquitatum nostrarum maculas deleamus.

n Idem in Ezech. hom. 12. post med.

n Idem super Ezechielem: Cùm mala committimus, frustra tunc ad memoriam bona nostra transacta reuocamus, quoniam in perpetratione malorum nulla debet esse fiducia bonorum præteritorű.

o Ibidem homil. 18. post med.
p Idem lib. 5. Moral. c. 31.
q Ibid. li. 30. c. 9. cir. med.

E o Idem: Tunc nobis misericordiæ Dei miræ fiunt, cum nobis ad memoriam miseriæ nostræ reuocantur. p Idé in Moralibus: Patienter illatam iniuriam tolerat, qui pie meminit, quod fortasse adhuc habeat, in quo debeat ipse tolerari. q Idem cum voluptas lubrica temtat in prosperis, hæc ipsa sunt prospera aculeo tentationis opponenda, vt eo erubescamus praua committere, quo nos à Deo meminimus gratuita bona percepisse. Idé: Quisquis à præceptis. Infra lib. 3. de remorsu conscientiæ.

r Idem li. 30. Mor. c. 6. cir. med.

r Idem super illud Iob: Vbi eras, quando ponebam fundamenta terræ? Ac si iustificato peccatori aperte veritas dicat: Virtutes à me acceptas tibi non A tribuas. Noli contra me de meo munere extolli. Recole vbi te inueni, quando meo te timore solidaui. Vt ergo ego in te non destruam, quod construxi, ipse non cesses considerare, quod in te reperi.

s Isid. de sum. sum. bo. lib. 2. c. 12. sent. 5.

s Isidorus de summo bono: Quisquis peccatorum memoria compungitur ad laméta, tunc Dei se visitari sciat præsentia, quádo ex eo quod se admisisse recolit, interius erubescit, suoque se iudicio pœnitendo iam punit.

t Aug. li. 3. de Tri c. 10. post med. to. 3.

t Augustinus de Trinitate: Mihi vtile est, vt meminerim viriű meorum, fratresque meos admoneam, vt meminerint suarum, ne vltra quam tutum est, progrediatur humana infirmitas.* Ambrosius in apologia: Sapiens si epuletur, si cogitet, si oret, ac deprecetur, ante oculos eius semper error est proprius, & momentis omnibus pulsat culpa conscientiam, nec quiescere, nec obliuisci B sinit. Hieronymus: Nec Dauid, &c. Infra lib. 3. de familiaritate. Ioannes Chrysostomus: Quando accubueris, &c. lib. 4. de discussione. * Idem super Epistolam ad Heb. Nullum inuenitur delictorum tale remedium, sicut eorum continuata memoria.

u Ber. de consid. ad Eug. l. 2. post med.

u Bernardus de consideratione: Inter alia consideranda, qualis sis, & qualis fueris, ad memoriam reuocandum est: conferenda sunt enim posteriora prioribus, & priora sequétibus, vtrumne profeceris in virtute, in sapiétia, in intellectu, in suauitate morum, aut ab his forte, quod absit, defeceris. Idem: Tertia contemplatio, &c. Infra lib. 4. de contemplatione.

x Idem ep. de vita sol. ad fra. de Monte Dei cir. med.
y Idem in Cant. ser. 20. post med.

x Idem in Epistola: Iturus ad somnum, semper aliquid tecum defer in memoria, vel cogitatione, in quo placide obdormias, quod nonnun- C quam etiam somniare iuuet. y Idem super Cantica: Is qui Christo passa pio compatitur, compűgitur, & mouetur facile ad memoriam eorum quæ pertulit, atque istius suauitate deuotionis pascitur, & confortatur, ad quæque salubria, honesta, pia.

z Sen. ep. 11.

z Seneca in Epistola: Aliquis vir bonus eligédus est, atque semper ante oculos habendus, vt sic, tanquam illo spectante, viuamus, & omnia, tanquam illo vidente, faciamus. O felicem, qui sic aliquem vereri potest, vt ad memoriam quoque eius, se componat, atque ordinet.

CAPVT XXIX.

De Intelligentia.

a Greg. li. 17. Mor. cap. 10. non longe à p.
b Ibid. lib. 22. c. 7. cir. fi.
c Ibi lib. 14. c. 6. ante med.

D GRegor. a in Moralibus: Ne contra auctorem suű homo superbiat, consideret vnde huc venit, & intelligat quid sit. b Idem: Dum pensámus quales erga aliquos fuimus, esse circa nos tales alios minus dolemus: quia aliena iniustitia in nobis vindicat, quod in se iuste conscientia nostra accusat. c Idem: Qui plenissime intelligere appetit qualis est, tales nimirum debet conspicere, qualis non est: vt ex bonorum forma metiatur quantű ipse deserto bono deformis est.

d Ibid. li. 2. c. 27. ante med.

d Idem: Tunc vere cognoscimus bona nostra vnde sint, quando hæc quasi amittendo sentimus, quia à nobis seruari non possunt.

e Ibi. li. 18. c. 27. post med.

e Idem: Sancti omnes quando in Dei visione proficiunt, quanto magis diuinitatis interna cőspiciunt, tanto magis se nihil esse cognoscunt. Nusquá quippe legitur, quod Abraam cinerem, & puluerem se E esse professus est, nisi cum habere meruerit Dei colloquium.

f Ibid lib. 22. c. 2. cir. fin.
g Ibi. c. 3. post med.

f Idem: Sancti viri ingenij virtutem ad agnoscendam infirmitatem propriam dirigunt, atque ex infirmitatis suæ melius cognitione conualescunt. g Idé: Nunquam Deus métem deserit, quæ in peccatis se veraciter agnoscit. Idé: Sancti viri minime: Infra de exercitio lib. 4.

h Ibi. lib. 24. c. 6. in prin.

h Idem: Nemo fortitudinem suam, nisi cum rectus esse cœperit, deprehendit. Nam qui omnino peruersus est, neque hoc potest videre quod est.

i Ibid. li. 35. c. 5.
k Ibi. li. 27. c. 22.

i Idem: Nulla est cognitio reprehensionis, si non sequantur etiam lamenta pœnitudinis. k Idem: In hoc mundo dum viuimus, tunc perfecte quæ scienda sunt scimus, cum proficientes per intelligentiam,

nil nos perfecte scire cognoscimus. *a* Idem: Vera scientia afficit, non extollit: nec superbientes, quos impleuerit, sed lamentantes facit. Idem: Sæpe dum quosdam. Infra lib. 3. de discordia. *b* Idem in registro: Bonarum mentium est, etiam ibi aliquo modo culpas suas agnoscere, vbi culpa non est. Idem super Ezechielem: Recte Propheta dicitur, non quia prædicit ventura, sed quia prodit occulta. *d* Idem: Spiritus Prophetiæ, nec semper nec eodem modo Prophetæ animum tangit. *e* Idem: Aliquando Prophetiæ spiritus Prophetis deest, nec semper eorum mentibus præsto est: quatenus cũ hunc non habent, se hunc agnoscant ex dono habere, cum habent. *f* Aug. de ciuitate Dei: Tria sunt, quæ in vnoquoque homine artifice spectantur, vt aliquid efficiat, natura, doctrina, vsus. Natura ingenio, doctrina scientia, vsus fructu, diiudicandus est. *g* Idem: Multa ad fidem Catholicam pertinentia, dum hæreticorũ callida inquietudine exagitantur, vt aduersus eos defendi possint, & considerantur intelligentius, & intelliguntur clarius, & instantius prædicantur, & ab aduersario mota quæstio, discendi nobis existit occasio. *h* Idem de octuaginta tribus quæstionibus: Nullum bonum perfecte noscitur, quod non perfecte amatur. *i* Idem de Doctrina Christiana: Disputationis disciplina, ad omnia genera quæstionum, quæ in litteris sanctis sũt, per intellectum penetranda, & dissoluenda, plurimum valet: tantum ibi cauenda est libido rixandi. *k* Idem: Bonorum ingeniorum insignis est indoles, in verbis verum amare, non verba. *l* Idem de bono perseuerantiæ: Non simus in disputationibus prompti, & in orationibus pigri. *m* Idem de Trinitate: Scientiam terrestriũ cælestiumque rerum magni æstimare solet genus humanum, in quo profecto meliores sunt, qui huic sciẽtiæ præponunt nosse semetipsos, laudabiliorque est animus, cui nota est infirmitas sua, quam qui ea non prospecta, vias siderum scrutatur, ignorans viam, qua ingrediatur ad cælum. * Isidorus de Summo bono: Nihil peius, quam culpam agnoscere, nec deflere. *n* Cassiodorus in libro de anima: Nimia magnitudo est suam intelligere paruitatem, nec præualet hoc ipsum nosse, nisi cum cœperint diuina parescere. *o* Bernardus in meditationibus: Ab exterioribus ad interiora redeam, ab inferioribus ad superiora ascendam, vt possim cognoscere vnde venio, aut quo vado, quid sim, vel vnde sim, vt per cognitionem mei possim peruenire ad cognitionem Dei. *p* Idem in Epist. O vtinam saperes, & intelligeres, ac nouissima prouideres. Saperes, quæ Dei sunt: intelligeres, quæ mundi sunt: prouideres, quæ inferni sunt, profecto inferna horreres, superna appeteres, quæ sunt mundi contemneres. *q* Idem: Qui perfecte se examinando cognoscit, suo peccato nullius peccatum par æstimat, quod nõ sicut suum intelligit. *r* Idem super Cantica: Est quidem, quantum in se est, omnis scientia bona, quæ tamen veritati subnixa sit: sed tu, qui cũ timore, & tremore tuã ipsius operari salutem pro temporis breuitate festinas, ea scito prius ampliusque curato, quæ præsenseris viciniorã saluti. *s* Idem: An non inflationes, & torsiones, in conscientia sustinebit, qui huiusmodi est, sciens, videlicet bonum, & non faciens? An non responsum mortis, & damnationis toties in semetipso habebit, quoties in mentem venerit sermo, quem dixit Deus: Quia seruus sciens voluntatem Domini sui, & non faciens, digne vapulabit plagis multis? *t* Idem in sermonibus: Super omnes docentes me intellexi. Quare inquam? Numquid quia bysso & purpura me indui? quia lautioribus epulis abundaui? numquid quia Platonis argutias, aut Aristotelis versutias intellexi? aut vt intelligerem laboraui? Absit, inquam, sed quia testimonia tua exquisiui. Idem: Orans sanctus quidam, Deus, inquit, nouerim me, nouerim te, breuis oratio, sed fidelis. Hæc est

a Ibid li. 23. c. 10.
b Idem regist. li. 12. ind. 7. interrogat. Aug. c. 10.
c Idem in Ezech. hom. 1. non longe à p.
d Ibid. inferius.
e Ibid. post med.
f Au. de ciu. Dei li. 11. c. 25. tom. 5.
g Ibid. li. 16. c. 2. an. med.
h Idem 83. q. li q. 35. post med. tom. 4.
i Idem de Doct. Christ. li. 2. c. 31.
k Ibid. l. 4. c. 11.
l Idem de bo perse. l. 2. c. 24. ante med. tom. 6.
m Idem de Tri. lib. 4. in proœm.
n Cassiod. lib. de ani. ca. 18. ante med.
o Ber. med. c. 1. in prin.
p Idem ep. 292.
q Idem ep. de ... li. ante med.
r Idem sup. Can. ser. 36. ante med.
s Ibid. post med.
t Idem ser. 3. in die Pẽt. cir med.

A enim vera Philosophia, & vtraq; cognitio prorsus necessaria ad salutem. Ex priori siquidem, timor concipitur & humilitas: ex posteriore, spes & charitas generatur. Boëtius: Humanæ naturæ. Infra lib. 3. de ignorãtia. Anselmus: Primus gradus lib. 4. de humilitate. *u* Glossa: Vbi maius donũ scientiæ, ibi transgressor maiori subiacet culpæ. *x* Seneca in Epistola: Quare liberalibus studiis filios erudimus? Non quia virtutẽ dare possunt, sed quia animum ad excipiendam virtutẽ præparant. *y* Idem: Si perpendere te voles, sepone pecuniam, domum, dignitatem, intus teipsum considera, nec qualis sis aliis crede. *z* Idem: initium salutis, est notitia peccati. Nam qui peccare nescit, corrigi non vult.

u Glos. Luc. 6.
x Sene. ep. 88. circa med.
y Idem ep. 80 in fi.
z Idẽ ep. 28. prope fi.

B

CAPVT XXX.

De Prouidentia.

GReg. *a* in Moralibus: Quod valde esse importabile, ex dolore ostenditur, consideratione prouida, & remuneratione leuigatur. *b* Idem: Is, qui cuncta priusquam veniant, conspicit, nequaquam postquam aliquid fecerit, pœnitendo resipiscit. *c* Idem: Qui in dictis suis reprobari meruit, ipse prius debet examinare, quod dicit. *d* Idem: Nihil sic ad edomandum desideriorum carnalium appetitũ valet, quam vt vnusquisque hoc, quod viuum diligit, mortuum penset. *e* Idem: in omni, quod dicitur, necesse est, vt causa, tempus, & C persona pensetur, si verba scientiæ veritas roborat, si hanc tempus congruum postulat, si veritatem sententiæ, & congruentiam temporis, personæ qualitas non impugnat. *f* Idem super Ezechielem: Sanctorum actio ab omni parte circumspecta est, bona desiderabiliter prouidens, mala solerter cauens. Sed hoc est laboriosius, vbi sanctorum mens inuigilat, ne se ante eorum oculos mala sub bonorum specie abscondant. *g* Idem in registro: Terribilem iudicem venientem cõsidera, & de aduentu illius nunc conscientia tua contremiscat, ne tunc sine causa iam timeat, cum coram illo cœlum & terra tremuerit. *h* Isidorus in synonimis: Perspice, quod, cui aptum sit tempori, quid, vbi, quantum, quamdiu facere debeas. *i* Idem: Cum diu cogitaD ueris, tunc fac, quod probaueris. * Ambrosius in Epistola: Mens bona, speculatrix consiliorum suorum, est prius examinat quid decorum atque honestum. Hier. Caute omnes. Infra lib. 4 de fama. *k* Aug. de singularitate clericorum: Amator est salutis suæ, qui euitat alienæ mortis incursum: & ipse est prouidus, qui solicitus fit cladibus cæterorum. *l* Bernardus de consideratione: Non oportet, vt vitia domus tuæ vltimus scias, quod quamplurimis nouimus contigisse. Quapropter alius alia dispenset, de disciplina tu prouide. *m* Idem: Spiritualis homo ille, qui omnia diiudicat, vt ipse à nemine iudicetur, omne opus suum trina quadam consideratione præuenit, primum quidem an liceat, deinde an deceat, postremo an expediat. *n* Idem: Diligenter vero omne, quod faciendum erit, tracta apud te, & E cum his, qui te diligunt. Tracta ante factum, quia post factũ sera tractatio. * Idem in meditationibus: Habes domũ, ô anima, sed cito casura est domus tua, tu quoque, nisi aliã prouideris, vento & pluuiæ exponenda. *o* Idem in sermonib. In omnibus operibus tuis memorare nouissima, horrorem mortis, iudicij tremendum discrimen, ardentis gehennæ metum, ab oculis cordis tui nullatenus patiaris elongari. *p* Idem: Cum iudicium carnis ex anima pendeat, nihil carni potest vtilius, quam salus animæ prouideri, vt videlicet in tempore sit respectus illius, & socia passionis, felicitatis quoque consortium mereamur.

a Greg. lib. 8. Mor. c. 5. non longe à prin.
b ibid li. 9. c. 6. non multum à prin.
c ibi. li. 8. c. 2.
d ibi li. 16. c. vlt.
e Ibid. li. 6. c. 18. cir. fin.
f Idem in Ezec. ho. 7 non longe à prin.
g Idẽ regist. l. 1. ind. 9. c. 42. cir. fi.
h Isid. in synon. c. 17. ante med.
k Est apud Cypr. lib. de sing. cler. c. 2. tom. 3.
l Ber. de cõsid. ad Eug. l. 4. post med.
m Ib. li. 3. post med.
n Ibid. lib. 4. paulo ante med.
o Idem ser. 1. in fest. om. sanct. an. me.
p Idem declam. sup. ecce nos. paulo ante med.

CAPVT

CAPVT XXXI.

De Fortitudine.

a Greg. li. 7. Mor. c. 8. in prin.

GRegotius *a* in Moralibus: Iustorum fortitudo est carnem vincere, propriis voluptatibus contraire, delectationem vitæ præsentis extinguere, huius mundi aspera pro æternis præmiis amare, prosperitatis blandimenta contemnere, aduersitatis metum corde superare. *b* Idem: Qui in auctoris sui amore roborantur, quo magis in concupita Dei fortitudine conualescunt, eo à propria virtute deficiunt: & quo robustius æterna appetunt, eo fortius à temporalibus salubri defectione lassantur. *c* Idem: Tanto vnusquisque ad fortitudinem profecisse verius demonstratur, quanto aliena mala æquanimius tolerat. *d* Idem in registro: Mores meos bene habes cognitos, quia diu porto: sed, si semel deliberauero non pottsre, contra omnia pericula lætus vado.* Hieronymus in Epistola: Nihil eo fortius qui vincit diabolum, nihil imbecillius, quam qui à carne superatur. *e* Idem in originali super Isaiam: Fortitudo atque constantia via regia est, à qua declinat ad dexteram, qui temerarius est & pertinax: ad sinistram, qui sutmidolosus est & pauidus. *f* Augustinus ad Hieronymum de sententia Iacobi Apostoli: Qui vera virtute fortis est, nec temere audet, nec inconsulte timet. *g* Ambrosius de Officiis: Est fortis, qui se in dolore aliquo consolatur. Et reuera iure ea fortitudo vocatur, cum vnusquisque seipsum vincit, iram continet, nullis illecebris emollitur atque inflectitur, non aduersis perturbatur, non extollitur secundis, & quasi vento quodam variarum rerum circumfertur mutatione. *h* Idem: Non in inferenda, sed depellenda iniuria lex virtutis est. Qui enim non repellit a socio iniuriam si potest, tam est in vitio, quam ille qui facit. *i* Idem: Fortitudo inuicta est ad labores, fortis ad pericula, rigidior aduersus voluptates, dura aduersus illecebras, quibus aurem deferre nesciat, nec, vt dicitur, aue dicat, pecuniam negligat, auaritiam fugiat, tamquam labem quandam, quæ virtutem effeminet. *k* Idem super Lucam: Fortitudo animum corpusque confirmat, nec perturbari sinit rimore aliquo, vel dolore. *l* Seneca in Epistola: Sapiens & fortis ad omnem incursum munitus & intentus, non si paupertas, non si luctus, non si ignominia, non si dolor impetum facit, pedem referat intrepidus, & contra illa ibit, & inter illa stabit. *m* Idem: Sapiens virtutem, si licebit, in diuitiis explicabit, sin minus in paupertate: in patria si poterit, sin minus in exilio: si poterit Imperator, sin minus miles: si poterit integer, sin minus debilis. Multa infra lib. 4. de certamine.

b Ibid. li. 4. c. 30. ante me.
c Ibi. li. 5. ca. 13. cir. fi.
d Idē regi. li. 7. ind. 1. c. 1.
e Hier. com. in Isa. li. 16. c. 57. tom. 4.
f Aug. ep. 29. ad Hie. ante med. tom. 2.
g Amb. de off. li. 1. c. 36. ante med. tom. 4.
h Ibi. in prin.
i Ibid. c. 39.
k Idē in Luc. li. 5. c. 6. to. 3.
l Sene. ep. 49. paulo ant me.
m Idē ep. 85. vers. fi.

CAPVT XXXII.

De Constantia.

n Greg. homo. 6. in Euang. cir. med.

GRegotius *n* in homiliis: Non nos prospera eleuent, non aduersa perturbent: vt qui in soliditate fidei figimur, nequaquam rerum transeuntium mutabilitate moueamur. *o* Idem in Moralibus: Sancti viri nec sustinere falsa per infirmitatem metuunt, nec læsi vnquam à veritate conticescunt. *p* Idem: Electi ipsa, quæ fortiter tolerant supplicia, perhorrescũt, ita vt in vno eodemque tempore, & constantia ex virtute sit, & pauor ex carne. *q* Idem: Iusti viri securitas recte leoni comparatur: quia cum contra se quoslibet insurgere conspicit, ad mentis suæ constantiam redit, & scit quia cunctos aduersantes superat, quia illum solum diligit, quem inuitus nullo modo amittit. *r* Idem: Vir sanctus quo maiore persecutione premitur, eo ad prædicandum veritatem acrius instigatur, & cum constanter persecutores tolerat, ardenter ad se auditores trahere

o Idem li. 8. Mor. c. 1.
p Ibi li. 14. c. 11. post med.
q Ibi. li. 31. c. 24. ante med.
r Ibi. li. 31. c. 25. cir. med.

A festinat. *s* Idem: Si semel in appetitu supernæ patriæ forti stabilitate animus figitur, minus rerum temporalium perturbatione vexatur. *t* Idem super Ezechielem: Timeri ab omnibus homo debuerat, si ipse auctorem omnium, vt homo timuisset. Nam, qui rationis sensum ad timorem Dei non habet, tanto in nullo timendus est, quanto hoc, quod ipse esse debuit, non est. *u* Idem in registro: Hoc certissime scito, quod placere Deo, & prauis hominibus nullus potest. In tantum ergo se existimet fraternitas tua omnipotenti Deo placuisse, quanto se peruersis hominibus displicuisse cognouerit. Idem: Nullius vos. Infra lib. 4. de tranquillitate.* Augustinus in Epistola: Senti de Augustino quidquid libet, sola me in oculis Dei conscientia non accuset. *x* Idem de ciuitate Dei: Virtutes
B habenti, magna virtus est contemnere gloriam. *y* Idem: Qui contemnit iudicia laudantium, contemnit etiam suspicantium temeritatem: quorum tamen si vere bonus est, non contemnit salutem.* Idem in sermonibus: Nec valde gaudere debemus, quando laudamur, nec contristari quando vituperamur, quia nec damnare iniuria, nec coronare potest laus falsa. *z* Ambrosius de officiis: Bene sibi cōscius, falsis non debet moueri: nec æstimari plus ponderis in alieno esse conuitio, quam in suo testimonio. *a* Ioannes Chrysostomus in sermone: Quidquid erroris habet mundus, contemno: quidquid delectabile habet, rideo: diuitias non cupio, paupertatem non horresco, mortem non
C timeo. * Hieronymus in Epistola: Vtinam ob Dei mei nomen, atque iustitiam, vniuersa me infidelium turba persequatur, & tribulet, vtinam in opprobrium meum solidus exurgat hic mundus, tantum vt à Christo merear laudari, & suæ pollicitationis sperare mercedem. *b* Idem: Gratias ago Deo meo, quod dignus sum habitus, quem mundus oderit. *c* Idē: Per bonam & malam famam, a dextris & à sinistris Christi miles graditur, nec laude extollitur, nec vituperatione frangitur, non diuitiis tumet, non confunditur paupertate, & læta contemnit, & tristia. *d* Idem, Nec affectamus laudes hominum, nec vituperationes expauescimus: Deo enim placere curantes, minas hominum penitus non timemus, quoniam dissipat Deus ossa eo-
D rum, qui hominibus placere desiderant. * Seneca in Epistola: Honores & iniuriæ vulgi in promiscuo sunt habendæ, nec his gaudendum, nec illis dolendum. *e* Idem animum excellentem, constantem, & moderatum, & omnia tanquam se minora transeuntem, quidquid timemus optamusque ridentem, cœlestis potentia agitat. Non potest res tanta sine adminiculo numinis stare. *f* Idem: vir bonus, quod honeste se facturum putauerit, faciet, etiam si laboriosum erit, faciet etiam si periculosum erit. Rursum, quod turpe erit non faciet etiam si pecuniam afferet, etiam si voluptatem, etiam si potentiam, & dignitatem, ab honesto nulla re deterrebitur, ad turpia nulla re inuitabitur. *g* Idem: Æquo animo audienda sunt imperitorum conuitia, & ad honesta vadenti contemnendus
E est ipse contemptus.

s Ibid. li. [illegible] c. 10 cir. med.
t Idē in Ezec. hom. 10. ante med.
u Idē reg. li. 8. ind. 3. c. 36.
x Aug. de ciu. Dei li. 5. c. 19. an med. to. 5.
y Ibid. post pauca.
z Amb. de off. li. 1. c. 5. to. 4.
a Chrys. hom. quad. cum de ipsius expulsione ageretur in pr. tom. 5.
b Hier. ep. 99. ad Anse. post med. to. 2.
c Idem ep. 2. ad Nep. post med. to. 1.
d Idē ep. 112. quæ est post. in Hester. to. 3.
e Senec. ep. 41. circa med.
f Idem ep. 76. circa med.
g Ibid. an. me.

CAPVT XXXIII.

De Patientia.

GRegotius *h* in Moralibus: Nunquam est patientiæ virtus in prosperis. Ille autem est vere patiens, qui rebus aduersis atteritur, & tamen à spei suæ rectitudine non curuatur. *i* Idem tunc vere ostendimus, quod accepta bona recte tenuimus, cum prosecto æquanimiter ad momentum sublata toleramus. *k* Idem: Quos ad fortia trahere nitimur, eorum necesse est vt infirma toleremus: quia nec iacentem erigit, nisi

h Greg. li. 11. Mor. c. 17.
i Ibid. li. 2. et vlt in fi.
k Ibid. li. 7. c. 6. cir. fi.

qui ſtatus ſui rectitudinem per compaſſionem flectit. A
a Idem: Sancti viri patienter audiunt, etiam quæ ſe
nunquam feciſſe meminerunt, quamuis ea mala, quæ
ſibi ingeri conſpiciunt, ab ipſis ſuis criminatoribus
oouerint perpetrata. *b* Idem: Tunc illata conuitia be-
ne toleramus, cum in ſecreto mentis ad mala perpe-
trata recurrimus. Leue quippe videbitur, quod aliena
iniuria percutimur, dum io actione noſtra conſpici-
mus, quia peius eſt ſupplicium, quod meremur. *c* Idem
ſuper Eaechielem: Linguas detrahentium ſicut noſtro
ſtudio non debemus excitare, ne ipſi pereant, ita per
ſuam malitiam excitatas debemus æquanimiter tole-
rare, vt nobis meritum creſcat. *d* Idem: Patientia vera
eſt, quæ etiam ipſum amat, quem portat. Nam tole-
rare & odiſſe, non eſt virtus patientiæ, & manſuetudi-
nis, ſed velamentum furoris. *e* Idem in Dialogis: Ego B
virtutem patientiæ & ſignis, & miraculis maiorem
credo. *f* Idem in homiliis: Tribus modis virtus patien-
tiæ exerceri ſolet. Alia namque ſuot, quæ à Deo, alia
quæ ab antiquo aduerſario, alia quæ à proximo ſuſti-
nemus. A proximo namque perſecutiones, damna, &
contumelias: ab antiquo aduerſario tentamenta: à Deo
flagella toleramus. *g* Idem: Perfecte aduerſarius vin-
citur, quando mens noſtra, & inter tentamenta diabo-
li à delectatione, atque conſenſu omnibus modis re-
frenatur, & inter contumelias proximi cuſtoditur ab
odio, & ioter flagella Dei cuſtoditur à murmuratione,
h Idem: Patiētia eſt, aliena mala æquanimiter perpeti,
contra eum quoque qui mala irrogat, nullo dolore
morderi. Idem: ille veraciter. infra lib. 4. de lætitia. C
i Ioannes Chryſoſtomus in originali ſuper illud Mat-
thæi: Audiſtis quia dictum eſt, oculum pro oculo, &c.
Primus gradus patientiæ eſt recipere iniuriam. Secun-
dus poſtquam recepta eſt, non velle vindicari. Tertius
eſt, non facere vexanti hæc quæ paſſus eſt, ſed quieſce-
re. Quartus, tribuere ſeipſum in patiendo mala. Quin-
tus, & amplius tribuere, quam ipſe vult, qui fecit. Sex-
tus, non odio habere eum, qui operatur hæc. Septimus
eſt, diligere. Octauus eſt, benefacere. Nonus eſt, Deum
pro ipſo deprecari. *k* Idem ſuper Ioannem: Non me-
moriam malorum habeamus in eos qui nos lædunt,
ſed redarguamus eos, & ploremus: ploratu enim digni
ſunt, non qui patiuntur, ſed qui mala faciunt. Nam ſe-
ipſos quidem maxime lædunt & amarus calumniator, D
& quicunque alij aliquod malum facit: nobis autem
proſunt maxime, niſi noſipſos vendicauerimus.* Au-
guſtinus ſuper Ioannem: Pro dilectione Dei debemus
patienter perſecutiones & mundi odia ſuſtinere, ne-
ceſſe eſt enim vt uos oderit, quos cernit nolle, quod
diligit. *l* Idem in libro de patientia: Non ſicut omnes,
qui ſciunt, participes ſunt ſcientiæ, ita nec omnes, qui
patiuntur, ſunt participes patientiæ. Sed qui paſſione
recte vtuntur, hi patientiæ veritate laudantur, hi pa-
tientiæ munere coronantur. *m* Idem: Inde eſt patien-
tia iuſtorum vera, vnde eſt in eis charitas Dei vera, &
inde eſt patientia iniquorum falſa, vnde eſt in eis cu-
piditas mundi peruerſa. *n* Idem: Patientiā pauperum
Chriſti, ſed ditandorum heredum Chriſti, non peribit
in æternum. Non quia illic patienter ferre debeamus, E
ſed quia pro his, quæ hic patienter pertulimus, illic
æterna beatitudine perfruemur. *o* Idem: Iob ſuſtinens
in carne dolores ſuos, in corde errores alienos, coniu-
gis corripiebat inſipientiam, amicos docebat ſapien-
tiam, & ſeruabat vbique patientiam. *p* Idem de mori-
bus Eccleſiæ: Perpetienda ſunt vitia multitudinis, vt
curentur: & prius toleranda, quam ſedanda eſt peſti-
lentia. *q* Idem in libro de ouibus: Tolera, quia tolera-
tus es. Si ſemper bonus fuiſti, habeto miſericordiam:
ſi aliquando malus fuiſti, noli perdere memoriam. Es
quis eſt ſemper bonus? Si te Deus diligenter diſcutias,
faciliua se inuenit etiam nunc malum, quam tu te

a Ibi. li. 13. c. 2.
b Ibi. li. 30. c. 9. cir. med.
c Idem ho. 9. in Ezec. ante med.
d Ibid. ho. 17. poſt med. & hom. 20. poſt med.
e Idem li. 1. Dial. c. 2. poſt med.
f Idē hom 35 in Euang poſt med.
g Ibidem.
h Ibid. circ. med.
i Chryſ. hom. 18 in Matt. ante me. to. 2.
k Idē ho. 70. in Ioan. poſt med. to. 3.
l Aug. lib. de patien cap. 9. tom. 4.
m Ibid. c. 17.
n Ibid. c. 29.
o Ibid. c. 12.
p Idē de mor. Ecc. li. 1. c. 32. tom. 1.
q Idē de oui. c. 5. tom. 9.

ſemper bonum. Ergo toleranda ſuot zizania inter
frumentum. Idem: Vis deſideriorum. Infra libro 4. de
deſiderio. *r* Ambroſius ſuper Lucam: Chriſtus voluit
ab Apoſtulo ſuo tradi, vt tu à ſocio deſertus, à ſocio
proditus, moderate feras tuum erraſſe iudicium, periſſe
beneficium. * Hieronymus in Epiſtola: Libens tunc
tormenta patiar, vt tunc futura mihi gloria ſeruetur.
Non enim iudicabit Dominus bis in idipſum. *ſ* Iſido-
rus de Summo bono: Aduerſus conuitium linguæ, for-
titudo eſt adhibenda patientiæ, vt tentatio verbi, quæ
foris impugnat, tolerantię virtute victa diſcedat. *t* Ber-
nardus in Epiſtola: vera patientia eſt pati, vel agere
contra quod libeat, ſed non præter quod liceat. *u* Idem
in ſermonibus: Eſt humo pacatus, qui bona pro bonis
reddens quantum in ſe eſt, nemini vult nocere. Eſt
alius patiens, qui non reddens malum pro malo, etiam
potens eſt ſuſtinere nocentem. Eſt enim pacificus, qui
bona pro malis reddens, in promptu habet prodeſſe
nocenti. Primus quidem paruulus eſt. & facile ſcan-
dalizatur: nec facile, qui huiuſmodi eſt, & in hoc ſæ-
culo nequam & pleno ſcandalis poterit obtinere ſalu-
tem. Secundus, vt ſcriptum eſt, in patientia ſua poſſi-
debit animam ſuam. Nam tertius quidem non modo
ſuam poſſidet, ſed & multorum animas lucrifacit.
x Tullius in Rhetoricis: Patientia eſt honeſtatis aut
vtilitatis cauſa, rerum arduarum ac difficilium volun-
taria, ac diuturna perpeſſio.

r Ambroſ. in Luc. li. 5. c. 6. tom. 3.
ſ Iſid de ſum. bo. Lib. 2. c. 29. ſent. 4.
t Bern. ep. 7. ad Adā monachū paulo ante med.
u Idem ſer. de conuer. ad cler. c. 29.
x Cic. de inuent. li. 2. poſt med.

CAPVT XXXIV.

De Perſeuerantia.

GRegorius *y* in regiſtro: Magna eſt contra pecca-
torum virtus pœnitentiæ, ſi quis in eadem pœni-
tentia perſeueret. * Idem: Illa Deo noſtro ſemper ope-
ra grata ſunt, quæ à bonis, quæ cœperint, non rece-
dunt. *z* Idem in Moralibus: In cunctis vigilanter debet
ſe mens circumſpicere, atque in ipſa circumſpectionis
ſuæ prouidentia perſeuerare. *a* Idem: Bene cœpta cun-
ctis diebus agenda ſunt, vt cum malum pugnando re-
pellitur, ipſa boni victoria conſtantiæ manu teneatur
b Idem: Mirum non eſt, ſi quis bona inchoet: ſed valde
mirabile eſt, ſi intentione recta, in bono opere perdu-
ret. *c* Auguſtinus de correptione & gratia: Prædeſtina-
torum fides, quæ per dilectionem operatur, profecto D
aut omnino non deficiet, aut ſi qui ſunt, quorum de-
ficit reparatur antequam vita iſta finiatur: & deleta,
quæ intercurrerat, iniquitate, vſque in finem perſeue-
rantia deputatur. *d* Idem de cōiugiis adulterinis: Quæ
rectiſſime vouentur, cum homines vouerunt, nulla
conditione rumpenda ſunt: quæ ſiue illa conditione
vouerunt. *e* Iſidorus de ſummo bono: Tunc Deo pla-
cet noſtra conuerſatio, quando bonum quod inchoa-
mus, perſeueranti fine complemus. *f* Idem in ſynoni-
mis: Salus inchoantibus promittitur, præmium perſe-
uerantibus datur, non eſt beatus qui bonum facit, ſed
qui inceſſabiliter facit. Qui enim perſeuerauerit vſque
in finem, ſaluus erit. *g* Bernardus in Epiſtola: Perſeue-
rantia ſola meretur viribus gloriam, virtutibus coro-
nam. Prorſus abſque perſeuerantia nec qui pugnat E
victoriam, nec palmam victor conſequitur. *h* Idem:
Perſeuerantia vigor virium, virtutum conſummatio
eſt, nutria ad meritum, mediatria ad præmium, ſoror
patientiæ, conſtantiæ filia, amica pacis, amicitiarum
nodus, vnanimitatis vinculum, propugnaculum ſan-
ctitatis. *i* Idem: Tolle perſeuerantiam, nec obſequium
mercedem habet, nec beneficium gloriam, nec laudem
fortitudo. Denique non qui cœperit, ſed qui perſe-
uerauerit vſque in finem, ſaluus erit. *k* Idem in ſermo
nibus: Non viuit, qui ſuperbia inflatur, qui luxuria in-
quinatur, qui cæteris quibuſcumque inficitur peſtibus:
quoniam non eſt hoc viuere, ſed magis vitam confun-
de re,

y Greg. regiſt. li. 9. ind. 4. c. 39. vltra me.
z Idem lib. 1. Mor. c. 20. & ver. 40.
a Ibid. c. 21. ver. 41.
b Ibi. li. 22. c. 24. poſt med.
c Aug. de corrept. & grat. c. 7. poſt med. tom. 7.
d Idem de coniug. adul. li. 1. c. 24. to. 6.
e Iſi. de ſum. bo. li. 2. ca. 7. ſent. 2.
f Idem in ſynon. c. 2. in fi.
g Ber. ep. 129. ad Genu ante med.
h Ibi. conſeq.
i Ibidem.
k Idem ſer. 1 in feſto Ap. Pet. & Paul. poſt med.

dere, & appropinquare vſque ad portas mortis. Bonam autem viram ego puto, & mala pati, & bona facere, & ſic perſeuerare vſque ad mortem. *a* Seneca in Epiſtola: Plus operis in eo, vt propoſita cuſtodias, quam vt honeſta proponas. Perſeuerandum eſt, & aſſiduo ſtudio robur addendum, donec bona mens ſit, quod bona voluntas eſt.

a Sen. ep. 16. fere in prin.

CAPVT XXXV.

De Temperantia.

GRegorius. *b* in Moralibus: Is qui præeſt, ea ſe circa ſubditos menſura moderetur, quatenus, & arridens timeri debeat, & iratus amari: vt enim nec nimia lætitia vilem reddat, nec immoderata ſeueritas odioſum. *c* Idem: Nonnunquam dum nonnulla menti delectatio ſurrepit, temperantia noſtra marceſcit. Inquantum enim ad delectationem ducimur, intantum minus ab illicitis temperamus.* Idem in homiliis: In talibus mentibus Dominus paſcitur, quæ per reſpectum gratiæ temperate corporalibus deſideriis non vtuntur. *d* Idem in regiſtro: Romanorum ſemper ab antiquioribus vſus fuit, poſt admixtionem propriæ coniugis lauari & purificationem quærere, & ab ingreſſo Eccleſiæ paulum reuerenter abſtinere. *e* Idem: Quoties ira animum inuadit, mentem edoma, vince teipſum, differ tempus furoris: cum tranquilla mens fuerit, quod placet, vindica. *f* Idem in paſtorali: cum non malitia, ſed ſola ignorantia, vel infirmitate delinquitur, profecto neceſſe eſt, vt magno moderamine ipſa delicti correptio temperetur. *g* Auguſtinus de libero arbitrio: Temperantia eſt affectio coercens & cohibens appetitum ab his rebus, quę turpiter appetuntur. *h* Idem de confeſſionibus: De illecebra odorum non ſatago nimis: cum abſunt, non requiro: cum adſunt, non reſpuo: ſemper tamen carere paratus. *i* Idem de opere monachorum: Tanto glorioſius mens ad ſuperiora promouetur, quanto diligentius ab inferioribus concupiſcentia cohibetur. *k* Idem de ſingularitate clericorum: Diſce nunc temperantiæ modum, qui per licentiam quæris exceſſum. Ama feminas inter ſacra ſolemnia, & odio habe in communione priuata. *l* Idem de moribus Eccleſiæ: Omne officium temperantiæ eſt exuere veterem hominem, & in Deo reuocari: id eſt, contemnere omnes corporeas illecebras, laudemque popularem, totumque amorem ad inuiſibilia & diuina conferre. *m* Idem: Curioſi eſſe prohibemur, quod magnæ temperantiæ munus eſt. *n* Iſidorus de ſummo bono: Quidquid nimis & vltra modum eſt, perniciosum fit, ſtudiumque ſuum in contrarium vertit. In omni ergo opere modum, & temperamentũ oportet habere. *o* Idem in ſynonimis: In omni re tene temperamentum. Nihil intemperantius agas, nec minus, nec nimium aliquid, nec vltra quam oportet, nec infra. Etiam in bonis moderatum eſſe decet. *p* Idem: Quæ cum temperantia fiunt, ſalubria ſunt, & bona quæuis etiam cum immoderato vſo, noxia efficiuntur. Nimietas enim omnis, in vitio deputatur. *q* Bernardus de conſideratione: Non eſt temperantia in ſolis reſecandis ſuperfluis, eſt etiam in admittendis neceſſariis. *r* Tullius in Rhetoricis: Temperantia eſt rationis in libidinem atque in alios non rectos impetus animi firma & moderata dominatio: eius partes, continentia, clementia modeſtia.

b Greg. li. 20. Mor. c. 3.
c Ibid li. 2. c. 27. non multum à prin.
d Idē regi. li. 12. ind. 7. interrog. Aug. c. 10. poſt me.
e Ibid. lib. 8. ind 3. cap. 51. poſt med.
f Idem Paſt. cu p. 2. c. 10. cir. med.
g Aug. de lib arb li. 2. c. 13. to. 1.
h Idem conf. li. 10. c. 32. to. eod.
i Idē de opere Mon. cap. 32 prope fi. to. 3.
k Eſt. apud Cyp. li. de ſin. cler. c. 9. ante med. to. 3.
l Idē de mor Eccle. lib. 1. c. 19. to. 1.
m Ibid. c. 21.
n Iſid. de ſū. bo. lib. 2. cap. 44. ſent. 16.
o Idem in ſynon. ca. 16. ante med.
p Ibidem poſt pauca.
q Bernard. de conſid. ad Eug. lib. 1. poſt med.
r Cic. de inuent. lib. 2.

CAPVT XXXVI.

De Continentia guſtus.

GRegorius. *ſ* in moralibus: Per abſtinentiam vitia ſunt extinguenda, non caro: & tanto quiſque

A ſibimet debet moderamine præeſſe, vt & ad culpam eius non ſuperbiat, & tamen ad effectum rectitudinis in opere ſubſiſtat. *t* Idem: Virtus abſtinentiæ aut omnino nulla eſt, ſi tantum quiſque corpus ſuum non edomat quantum valet: aut valde inordinata eſt, ſi corpus atterit pluſquam ferre valet. *u* Idem in paſtorali: Incaſſum per abſtinentiam corpus atteritur, ſi inordinatis dimiſſa motibus mens vitiis diſſipatur. *x* Idem in homiliis: Quia à Paradiſi gaudiis per cibum cecidimus, ad hæc, inquantum poſſumus, per abſtinentiam reſurgamus. *y* Auguſtinus de confeſſionibus: Hoc me docuiſti Domine, vt quemadmodum medicamenta, ſic alimenta ſumpturus accedam. Sed dum ad quietem ſatietatis ex indigentiæ moleſtia tranſeo, in B ipſo tranſitu mihi inſidiatur laqueus concupiſcentiæ. *z* Idem de bono coniugali: Ad hoc iuſti cum opus eſt prandent, vt tanquam boni Domini, quod bonum, & iuſtum, & æquum eſt ſeruis ſuis, id eſt corporibus ſuis præbeant. *a* Idem in ſermonibus: Ieiunium purgat mentem, ſubleuat ſenſum, carnem ſpiritui ſubiicit, cor facit contribulatum & humiliatum, quod Deus non ſpernit. *b* Idem in libro de ieiunio ſabbati: Sicut, quod ait Apoſtolus, verum eſt: Malum eſt homini qui per offenſionem manducat, ita malum eſt homini qui per offenſionem ieiunat. *c* Ioannes Chryſoſtomus in Acta Apoſtolorum: Indigentia ſicut ſanitatis, ita delectationis eſt mater. *d* Idem ſuper Matthæum: Qui ieiunat, & peccat, non ad gloriam Dei ieiunat, nec ſe humiliat, ſed C ſubſtantiæ ſuæ parcit. Idem: Per ieiunia ceſſat. Infra lib. 4 de connexione. *e* Ambroſius in exaemeron: Ieiuni hominis ſputum ſi ſerpens guſtauerit, moritur. Vides quanta vis ieiunij ſit, vt ex ſputo ſuo ieiunus homo terrenum ſerpentem interficiat, quanto magis ergo ſerpentem ſpiritualem per ieiunij virtutem. *f* Hieronymus in Epiſtola: Modicus ac temperatus cibus, & carni & animæ vtilis eſt. *g* Idem: Nonnulli pudicam vitam appetentes in medio itinere corruunt, dum ſolam abſtinentiã carnium ſufficere putant, & leguminibus onerant ſtomachũ. *h* Idem: Parcus cibus & venter ſemper eſuriens triduanis ieiuniis præfertur: & multo melius eſt quotidie parum, quam raro ſatis ſumere. Pluuia enim illa optima eſt, quæ ſenſim deſcenD dit in terram: ſubitus autem & nimius imber in præceps arua ſubuertit. *i* Iſidorus de Summo bono: Abſtinentia & viuificat & occidit: viuificat animam, & corpus necat. *k* Idem: Ieiunia cum operibus bonis Deo acceptabilia ſunt. Qui à cibis abſtinẽt, & praua agunt, dæmones imitantur, quibus eſca non eſt, & nequitia ſemper eſt. *l* Idem Spernitur à Deo ieiunium, quod in veſperum repletione ciborum reficitur. Neque enim reputanda eſt abſtinentia, vbi fuerit ventris ſaturitas ſubſecuta. *m* Bernardus in Epiſtola: Obſeruandus eſt ſumendi modus & tempus, cibi quantitas, & qualitas: fugienda quoque ſunt ſuperflua & adulterina condimenta. Obſeruandus eſt modus, vt non effundat, qui comedit, animam ſuam ſuper omnem cibum: tempus, ne ante horam: qualitas, qualibus vtitur E communitas, fraternitatis, excepta cauſa manifeſtæ infirmitatis. *n* Idem in ſermonibus: Si gula ſola peccauit, ſola quoque ieiunet, & ſufficit: ſi vero peccauerunt & membra cætera, quare non ieiunent & ipſa? Ieiunet ergo oculus, qui deprædatus eſt animam, ieiunet auris, ieiunet lingua, ieiunet manus, ieiunet etiam anima ipſa, ſupple à propria voluntate. *o* Idem: Ieiunium non ſolum eſt abolitio peccatorum, ſed extirpatio vitiorum: nec ſolum obtinet veniam, ſed meretur & gratiam: nec ſolum delet peccata præterita, quæ commiſimus, ſed etiam repellit futura, quæ committere poteramus.

t Ibidem.
u Idem Paſt. cu. p. 3. cap. 2. admonit. 20. poſt med.
x Idem ho. 16. in Euang. poſt med.
y Aug conf. lib. 10. cap 31. ante med to. 1.
z Idem de bono coniug. c. 8. cir med. to. 6.
a Idē ſer. 210. de temp. ante med to. 2.
b Idē ep. 86. ad Caſu. poſt med. to. 2.
c Chr. hom. 16. in act. Apoſt. prope fi. to 3.
d Idem in Matth op. imp hom. 15. ante med. to. 2
e Ambr. in Exae li. 6 c 4 cir. fi. to 1.
f Hier ep 4. ad Ruſt. Monac. an. med. tom 1.
g Idem ep. 10. ad Fur. paulo poſt me. to. eo.
h Ibid. poſt pauca.
i Iſi. de ſum. bo. li. 2. c. 44. ſen 4.
k Ibi. ſent. 8.
l Ibi. ſent. 10.
m Ber. ep. de vita ſoli. cir. med.
n Idem ſer. 3. in quad. poſt med.
o Ibid ſer. 4. ante med.

CAPVT XXXVII.

De continentia tactus.

a Greg. li. 21. Mor c. 3. fere in prin.
b ibid. li. 6. Mor. cap. 16. post med
c Idem Past. cu p. 3. c. 1. admonit. 13. post med.

GRegorius *a* in Moralibus: Nulla sunt cætera bona, si occulti indicis oculis, castitatis testimonio non approbantur. *b* Idem: Nulla est castitas carnis, quam non commendat suauitas mentis. *c* Idem in pastorali: Quos onus licitum côiugij non grauat, nequaquam pondus illicitum terrenæ solicitudinis premat, sed tanto eos paratiores dies vltima, quanto expeditiores inueniat: ne quo meliora agere vacantes possunt, sed tamen negligunt, eo supplicia deteriora mereantur. *d* Idem in registro: Custodienda est munditia corporis in studiis bonæ actionis. *e* Ambrosius de viduitate: Castitas solitudinem quærit: pudica secretum, impudica conuentum. *f* Idem in Epistola: Prima castitatis victoria, est facultate cupiditatis vincere: quia lucti studiú, tentatio pudoris est. *g* Augustinus de virginitate sancta: Sicut nemo impudice vtitur corpore, nisi spiritu prius concepta nequitia: ita nemo pudicitiam seruat in corpore, nisi spiritui prius insita castitate. *h* Idem de Ecclesiasticis dogmatibus: Melior est continentia nuptiis, sed non sibi sola sufficit ad beatitudinem, si pro solo amore pudicitiæ retinetur: sed si & cum affectu causa vacandi Domino eligitur: alioquin diuortium magis coniugium videbitur esse, quam appetitus castitatis. *i* Idem de soliloquiis: Quantum vxorem velis pingere, atque cumulare bonis omnibus nihil mihi tam fugiendum, quam concubitum esse decreui. Nihil enim sentio, quod magis ex arce virtutis deiiciat animum virilem, quam blandimenta feminea corporumque ille contactus, sine quo vxor haberi non potest. *k* Idem de ciuitate Dei: Ita non admittitur corporis sanctitas manente animi sanctitate, etiam corpore oppresso, sicut amittitur & corporis sanctitas, violata animi sanctitate, etiam corpore intacto. *l* Idem in Epistola: Quidquid in carne nec commisit, nec permisit libido patientis, solius erit culpa facientis: omnisque illa violentia non pro corruptionis turpitudine, sed pro passionis vulnere reputabitur. Idem pudicitiam, supra de consensu. * Ioannes Chrysostomus super Matthæum: Omnes virtutes spirituales, res sunt Angelicæ, præcipue tamen castitas res est angelica: per hanc enim solum singulariter homines angelis similantur, & vincitur natura virtutibus. *m* Idē Illa est gloriosa continentia non quam transgredi non potest necessitas, vel debilitas corporis, sed quam complectitur volútas sancti propositi. *n* Hieronymus in Epistola: Grandis virtutis est & solicitæ diligentiæ, superare quod nata sis in carne, non tamen carnaliter viuere, tecum pugnare quotidie, & inclusum hostem Argi, vt fabulæ ferunt centú oculis obseruare. *o* Item: Magnus est pudicitiæ labor, sed maius est præmium: temporalis custodia, sed remuneratio æterna. *p* Isidorus de Summo bono: Amanda est pulchritodo castitatis, cuius degustata delectatio dulcior inuenitur, quam carnis. Castitas enim fructus est suauitatis, pulchritudo inuiolata sáctorum: castitas securitas mentis, sanitas corporis. Idem nequaquam in senectute. Infra lib. 4. de certamine. *q* Idem in Etymologiis: Continens non solum in castitate dicitur, sed & in cibo, & in potu, in ira quoque & vexatione mentis, & detrahendi libidine. Nam continens dicitur, quod se à multis abstineat. *r* Cyprianus de duodecim abusionibus: Pudicitia nobilium ornamentum est, exaltatio humilium nobilitas ignobilium, pulchritudo debilium, prosperitas laborantium, solamen mœstorum, augmentum omnis pulchritudinis, decus religionis, defensio criminum, multiplicatio meritorum, Dei creatoris omnium amica. *s* Bernardus in Epistola:

d Idem regist. li. 7. indict. 2. c. 25. post me.
e Ambr. li. de vi. post med.
f Idem ep. li. 2. ep. 11. ante med. to. 5.
g August. de virg. sanc c. 8. to. 6.
h Idem de Eccles. dogm. c. 64. to. 3.
i Idem. Soli. li 1. c. 10. to. 1.
k Idem de ciu. Dei. li. 1. c. 18 to 5.
l Idem ep. 122. ad Vict. in fi. to. 2.
m Chrys. ho. 22. pe. imp. post me to. 2.
n Hier. ep. 10. ad Furiam ante med to. 1.
o Idem ep. 14. ad Maur. fil. non longe à princ. to. 9.
p Isid. de sum bo li. 2. c. 40. sent. 5.
q Idem li. 10. etymol ver. continens.
r Cyp. de 12. abus c. 3. in fi. to. 3.
s Ber. ep. 41. ad Henr. Senon Arch. an. med.

Quid castitate decorius, quæ mundum de immundo conceptum semine, de hoste domesticum, angelum denique de homine facit? Differunt quidem inter se homo pudicus & angelus, sed felicitate non virtute. Nam etsi castitas illius felicior, huius tamé cognoscitur esse fortior. *t* Idem sola est castitas, quæ in hoc mortalitatis, & loco & tempore, statum quendam immortalis gloriæ repræsentant. * Item in sermonibus: continendum est in veritate, quidam enim continent ex necessitate, non habentes aut loci aut temporis, aut instrumentum opportunitatem: quidam ex vanitate, propter fauorem videlicet hominum, vel aliquod temporale commodum: quidam ex veritate, soli Deo placere cupientes.

t Ibi. consequ.

CAPVT XXXVIII.

De Continentia visus.

GRegorius *u* in Moralibus: Ne quædam lubrica in cogitatione versemus, prouidendum nobis est, quod intueri non decet, quod non licet concupisci. *x* Idem: Sancti viri cum sinistra pulsari delectatione se sentiunt, ipsa per quæ formæ species ad mentem ingrediuntur, disciplinæ magisterio lumina restringunt, ne praue cogitationi visio lenocinata famuletur. *y* Augustinus in regula: Oculi vestri, etsi iactantur in aliquam feminarum, in nulla figantur. Neque enim quando proceditis, feminas videre prohibemini: sed appetere, vel ab ipsis appeti velle, criminosum est. *z* Idem de confessionibus: Resisto seductionibus oculorum meorum, ne implicentur pedes affectus mei quibus ingredior viam tuam, Deus meus, & erigo ad te inuisibiles oculos meos, vt tu euellas de laqueo pedes meos. *a* Idem de pœnitentia: Cohibeat se à ludis, à spectaculis sæculi, qui perfectam vult consequi gratiam remissionis. Nam Diana si se cohibuisset, si inter suos remansisset, ab extraneo raptore corrupta non fuisset. *b* Isidorus in synonimis: Tolle occasionem peccandi, aufer materiam delinquendi, si vis esse à fornicatione tutus, esto corpore, & visione discretus. *c* Idem: Peccati pudore oculos tuos attollere erubesce. Incede abiecto vultu, humiliato ore, deposita facie. *d* Ambrosius de officiis: Est in oculis verecundia, vt nec videre viros femina pudica, nec videri velit. *e* Idem super Lucam: Quod non videris, non amabis, sed vbi cato concupierit, compatientis quoque animi constantia defatiscit, & mens consortio amoris inflectitur. *f* Bernardus in Epistola: Vt teipsum semper aspicias, ab omnibus oculos auerte. *g* Idem de duodecim gradibus: Vt quid audes oculos leuare ad cælum, qui peccasti in cælum? Terram intuere, vt cognoscas teipsam: ipsa te ibi repræsentabit, quia terra es, & in terram ibis. Duabus tamen causis inculpabiliter oculos leuas, vt petas auxilium à Deo, vel impendas proximo. *h* Seneca in Epistola: Qui deponere vult desideria rerum omnium, quarum cupiditate flagrauerit, & oculos, & aures ab his, quæ relinquit, auertat.

u Greg. li. 21. Mor. c. 2. circ. med.
x Ibid. c. 6
y Aug. reg. 3. c. 2 & to. 1.
z Idem conf. li. 10. c. 34. to. med.
a Idem de vera & fal. pœn. c. 15. to. 4.
b Isid. in syn. l. 2.
c Ibi. c. 6. post med.
d Amb. lib. 1. de off. cap. 18. to. 4.
e Idem in Luc. lib. 4. c. 4. to. 3.
f Bern. ep. de vita sol. ante med.
g Idem de 12. grad. humil gradu 1.
h Sen ep. 69. ante med.

CAPVT XXXIX.

De Continentia auditus.

GRegorius *i* in Moralibus: necesse est, vt nec ad aures veniat, quod mens à cogitationis aditu vigilans repellat. *k* Augustinus de decem chordis: Cur ambulamus delectati vanis canticis, nulli rei profuturis, ad tempus dulcibus, in posterum amaris? Talibus enim turpitudinibus cantionum animi humani illecti eneruantur, & decidunt à virtute defluentes in turpitudinem, & propter ipsas turpitudines postea sentiunt dolores, & cum amaritudine digerunt, quod cum temporali delectatione, & dulcedine biberunt. *l* Hieronymus

i Greg lib 7. Mor. c. 6. post med.
k Aug. li de 10. chor. c. 4. post med.
l Hier. ep. 105. quæ est prof in Iosue to. 3.

ronymus in Epistola: Nos ad patriam festinãtes, mortiferos sirenarum cantus, surda debemus aure transire. *a* Idem: Semper linguam tuam de bonis loqui assuesce, & auditum tuũ ad bonorum magis laudem, quam ad malorum vituperationem commoda. *b* Idem: Non licet tibi alterius vituperationem patienter audire, quia nec ab aliis optas recipi tuam. *c* Isidorus in synonimis: Nulla aures tuas sermonum inpudicitia subrepat. Vanus sermo cito polluit mentem, & facile agitur, quod libenter auditur. Bernardus: verbum scurrile. Infra lib. 3. de stultiloquio.

a *Idem ep. 14. ad Maur. fil. longe post me. to. 9.*
b *Ibid. paulo ante.*
c *Isid. in synon. c. 9. post med.*

CAPVT XL.

De Clementia.

GRegorius *d* in Moralibus: Minor est virtus certaminis foris quempiam videre mala, quæ superet, & intus quod toleret non habere. Perfectæ autem mansuetudinis, & clementiæ laus est, aduersa perpeti, & exterius fortiter, & interius clementer. *e* Augustinus in sermone Domini in monte mitis est, qui cedit improbitatibus, & non resistit in malo, sed vincit in bono malum. *f* Idem in Epistola: Malis parce vir mitis & bone: & quanto melior es tãto minor esto, & quanto sis celsior potestate, tanto humilior fias pietate. *g* Ioannes Chrysostomus super Matthæum: Mansuetus neque irritat malum, neque irritatur à malo, neque aduersus eum præualet causa peccati, neque aduersus alterum aliquando ex illo nascitur causa peccandi: sed magis contentus est iniuriam pati, quam facere. *h* Idem: Ille est vere mansuetus, qui cum nocitus fuerit ab alio, nec cogitat facere malum, nec facit. * Idem super Ioannem: Si cogitauerimus quoniam non ei qui contristauit, sed nobis ipsis largimur, cito dimittemus venenum iræ, & vindictæ *i* Ambrosius in Lucam: non habet vltionis studium perfecta virtus, nec vlla est iracũdia, vbi plenitudo est charitatis. *k* Isidorus in synonimis: Aufer à corde fraternam offensionem, alienæ nequitiæ non serues dolorem. *l* Idem: Supplici oranti veniam deprecare, petenti quoque tibi veniam, libenter indulge. * Beda in glossa. Luc. 9. Non semper in eos, qui peccant est vindicandum: quia nunquam amplius prodest clementia tibi ad patientiam, lapso ad correctionem. *m* Seneca de clementia: Verecundiam peccandi facit ipsa clementia regentis. *n* Idem: Magni animi proprium est, placidum esse tranquillumque, & iniurias atque offensiones spernere. *o* Idem: Clementem vocabo non in alieno dolore facilem, sed eum, qui cum suis stimulis exagitetur, non prosilit: qui intelligit magni animi esse, iniurias in summa potentia pati, nec quicquam esse gloriosius principe impune læso. *p* Idem: Nullum clementia ex omnibus magis quam principem decet. Nam pestifera vis est, valere ad nocendum.

d *Greg. li. 22. Mor. c. 7.*
e *Aug. de ser. Dom. in mon. li. 1. c. 3. to 4.*
f *Idem ep. 53. ad Mace. an. med. to. 2.*
g *Chrys. oper. imp. ho. 9. an. med. to. 2.*
h *Ibid. post pauca.*
i *Ambros. in Luc. li. 6. c. 9. to. 3.*
k *Isid. in syn. c. 8. in fi.*
l *Ibid. paulo ante.*
m *Sene. de cle. li. c. 22.*
n *Ibid. c. 5.*
o *Ibid. c. 20.*
p *Ibidem 3.*

CAPVT XLI.

De modestia.

GRegorius *q* in registro: Sic ea, quæ sunt iustitiæ, foris exequor, vt ea, quæ intus amoris, & dilectionis sunt, minime postponam: *r* Idem: Omnia age blande, & dulciter, vt & actio tua discreta sit, & lingua mitis. * Idem: Cum curam rerum nobis necessitas imponit, quidam dum eas rapiunt solummodo tolerandi sunt: quidam vero seruata charitate prohibendi sunt, non tamen sola cura debet esse, ne nostra subtrahant, sed ne rapientes non sua, semetipsos perdãt. *s* Ambrosius de officiis: Nec cursim ambulare honestũ arbitror, nisi cum causa exigit alicuius periculi, vel iusta necessitas. *t* Idem: Magna virtus modestia quæ cum sit etiam sui iuris remissior, nihil sibi vendicans, & quod modo

A intra suas vires contractior, diues est apud Deum. *u* Idem: In modestia maxime tranquillitas animi, studium mansuetudinis, moderationis gratia, honestatis cura, decoris consideratio spectatur, & quæritur. *x* Augostinus in regula: In incessu, statu, habitu, & in omnibus motibus vestris nihil fiat, quod cuiusquam offendat aspectum, sed quod vestram deceat sanctitatem. *y* Idem de vita beata: Modestia dicta est à modo, sicut à temperie temperantia: Vbi autem modus est atque temperies, nec plus est quidquam, nec minus. *z* Idem: Illud præclarum est, & non immerito diffamatur, vt hoc primum in vita esse vtile, vt ne quid nimis. *a* Isidorus in synonimis: Professionem tuam & habitu & incessu demõstra. Sit in ingressu tuo simplicitas, in motu puritas, in gestu grauitas, in incessu honestas. *b* Bernardus super Cantica: Honestum, in quo animæ decorem locandum censuimus, diffinitur: mentis ingenuitas, solicita seruare cum conscientia bona famæ integritatem, vel iuxta Apostolum, prouidere bona non tantum coram Deo, sed etiam coram hominibus. *c* Seneca in Epistola: Vita non est imperfecta, si est honesta. *d* Idem: Nihil honestum est, quod ab inuito coactoque fit. Omne honestum, voluntarium est. Admisce illi pigritiam, querelam, tergiuersationem, metum, quod habet in se optimum, perdit totum. *e* Idem: Omne honestum, iniussum, incoactumque est sincerum, & nullo modo mixtum.

B

u *Ibi c. 43.*
x *Aug. reg. 3. c. 20. to. 4.* [illegible]
y *Idem de vi. bea. disput. 3. post med. to. 1.*
z *Ibid. post pauca*
a *Isi. in synon. c. 9. cir. med*
b *Ber. in Cant. ser. 85. post. med.*
c *Sen. ep. 77. ante med.*
d *Idẽ ep. 66. ante med.*
e *Ibid. post pauca.*

C

CAPVT XLII.

De Iustitia.

GRegorius *f* super Ezechielem: Quilibet peccator conuersus in fletibus, iam iustus esse inchoat, cum cœperit accusare, quod fecit. Cur enim iustus non sit, qui contra suam iniustitiã iam per lacrymas sæuit? *g* Idem in registro: Turpe est defendere, quod mihi prius non constiterit iustum esse: quia ego homines propter iustitiam diligo, non autem iustitiam propter homines postpono. * Idem: Iustum est, vt visitatores illic consequantur stipendium, quo pro Christo suum commodare reperiuntur obsequium. *h* Idem in homiliis: Vera iustitia compassionem habet falsa vero dedignationem: quamuis & iusti soleant recte peccatoribus indignari. Sed aliud est quod agitur typo superbię, aliud quod zelo disciplinæ.

D

i Augustinus de mirabilibus sacræ Scripturæ. Perfecta iustitia hæc est, sacerdotium, virginitas, & martyrium. Quæ triplex iustitia in Abel primo fuit, qui & munera Deo placita obtulit, prosapiam sui generis in sæculo non reliquit, & martyrij coronam sanguinis effusione promeruit. Idem: Quãtum mihi videtur. Supra lib. 1. de perfectis. *k* Idem de vera religione: Hæc est perfecta iustitia, quia potius potiora, & minus minora diligimus. *l* Idem de ciuitate Dei: Hæc in vnoquoque iustitia est, vt Deus obedienti homini, animus corpori, ratio vitiis etiam repugnantibus imperet, vel subigendo vel resistendo, atque vt ab ipso Deo petatur, & meriti gratia & venia delictorum, ac de exceptis donis gratiarum actio persoluatur.

E

m Ambrosius de virginibus: Iustitia in alto quodã suggestu locata, videt exploratque omnia, quæ aliis potius nota quam sibi, non tam suas vtilitates, quam publica emolumenta rimatur. *n* Bernardus de consideratione: Iustitia nec factura est vtique alteri, quod sibi fieri nolit: nec quod sibi fieri velit, alteri negatura. In his nempe duobus liquet integrum esse iustitiæ statum. *o* Idem in Epistola: Nunquam iustus arbitratur se comprehendisse, nec vnquam dicit satis est: sed semper esurit, sititque iustitiam: ita vt si semper viueret, semper quantum in se est iustior esse contenderet, semperque de bono in melius proficere totis viribus suis conaretur. *p* Idem de contemptu: Panis

animæ

f *Greg. in Ezec ho. 7. prope fi.*
g *Idẽ regist. li. 8. ind. 3. c. 51. cir med.*
h *Idẽ ho. 38. in Euang non longe à prin.*
i *Aug de mir. scrip li. 1. c. 3. to. 3.*
k *Idem de ve. reli. c. 48. to. 1.*
l *Idem de ciu. Dei li. 19. ca. 27. post med. to 5.*
m *Ambros. de virg. li. 3. post med. to. 4.*
n *Ber. de consid. ad Eug. li. 1. post med.*
o *Idẽ ep. 253. ad Abb. Gari, ante med.*
p *Idem in declam super Ecce nos, parũ ante med.*

animæ iustitia est;& soli beati qui esuriũt illum:quoniam ipsi saturabuntur. Nimirum ad imaginem Dei facta est anima rationalis, & cæteris quidem omnibus rebus occupari potest,repleri omnino non potest.

a Idē ser.3.in aduen. Dom. ante med.

a Idem in sermonibus: Iustitia virtus est, quod suum est, vnicuique tribuens. Tribue ergo tribus quæ sua sunt redde superiori, redde inferiori, redde æquali cuique quod debes * Idem: Habemus enim ante nos priores, post nos iuniores, à dextris amicos, à sinistris inimicos. Reddamus ergo singulis quod suum est, prioribus obedientiam, iunioribus doctrinam, amicis lætitiam, inimicis patientiam.

b Gl.Mat.5.

b Glossa:iustitia est sua vnicuique reddere, sibi & proximis, & Deo.

c Tull de inuen.li.2.

c.Tullius in Rhetoricis: Iustitia est habitus animi communi vtilitate conseruata, suam vnicuique tribuens dignitatem.

CAPVT XLIII.

De Obedientia bona.

d Greg li.35. Moral.c.10. ante med.

e Ibid. non longe à prin

GRegorius *d* in Moralibus: Sola obedientia est, quæ fidei meritum possidet, sine qua infidelis quisque conuincitur, etiam si fidelis esse videatur. *e* Idem: Per obedientiam voluntas propria mactatur. Tanto igitur quisque Deum citius placat,quanto ante eius conspectum, repressa arbitrij sui superbia, gladio præcepti se immolat.

f ibid.

f Idem:Numquam per obedientiam malum fieri debet, aliquando autem debet per obedientiam bonum quod agitur, intermitti. Neque enim mala in Paradiso arbor extitit, quã Deus homini,ne contingeret,interdixit.Sed,vt in melius per obedientiæ meritum homo bene conditus cresceret, dignum fuerat,vt & hunc etiam à bono aliquo prohiberet: quatenus tanto verius hoc quod ageret, bonum esse cognosceret,quanto à bono cessans,auctori suo se subditum humilius exhiberet.

g Ibidem.

g Idem:Notandũ quod dicitur: Ex omni ligno Paradisi edite, de ligno autem scientiæ boni & mali ne comederitis. Qui enim ab vno bono subiectus vetat,necesse est multa concedat, ne obedientis mens funditus intereat, si à bonis omnibus omnino repulsa ieiunat.

h Ibidem.

h Idem:Obedientia sola virtus est, quæ virtutes cæteras menti inserit, insertasque custodit.

i Ibidem.

i Idem Si obedientiæ palmam apprehendere nitimur,prosperis huius sæculi ex sola iussione, aduersis autem ex deuotione militemus.

k Ibid.

k Item: Debet obedientia,& in aduersis aliquid ex suo habere, & in prosperis aliquid ex suo omnino non habere: quatenus & in aduersis tanto sit gloriosior,quãto diuinæ ordinationi etiam ex desiderio sui iungitur:& in prosperis tanto sit verior,quãto à præsenti ipsa,quam diuinitus percepit, gloria funditus mente separatur.

l Ibidem.

l Idem:Obedientia non seruili metu,sed charitatis affectu seruanda est:non timore pœnæ, sed amore iustitiæ.

m Idem regist.li.2.indic.11.c.68.

n Ibi li.1.ind. 9.c.42. cir. fi.

o Ibid.li.4. ind.13.c.51.

m Idem in registro: Pensate quantum cunctis expedit,ei quem nobis gratia diuina prætulit, integerrimam semper in omnibus obedientiam præbere. *n* Idem: Vide, vt omnia absque imminutione custodias: quia de his,quæ pro seruanda iustitia scribo,ego absoluor, & tu si negligis, obligari. *o* Idem: In obedientia valde est vtile,si id, quod disciplinæ vigor imponit, nullo cogente humilitas laudanda seruauerit.

p Idem in Ezec hom 10. ante med.

q Ibi.post me

r Aug.de ciu. Dei,lib.19.c. 13.to.5.

s Ibid.li 14. c.12.

t Idem de op. Mon.c.17. to.3.

p Idem super Ezechielem:Ille recte loquitur, qui prius obediendo fecerit,quæ loquendo admonet esse facienda. *q* Idem:Mandata Dei pro iussione facere,seruientis & obedientis est: diligendo autem facere, obedientis & amantis est. *r* Augustinus de ciuitate Dei: Pax hominis & Dei, est ordinata in fide sub æterna lege obedientia. *s* Idem: Obedientia in creatura rationali,mater quodammodo est omnium custosque virtutum. *t* Idem de opere monachorum: Citius exauditur vna

A

u Isid.de sum. bo.li.2.c.22. senten.22.

obedientis oratio, quam decem millia contemptorum. *u* Isidorus de summo bono: Non erit caro subiecta animæ,nec vitium rationi,si animus non est subiectus conditori. Tunc autem recte subiiciuntur nobis omnia,quæ sub nobis sunt,si nos subiicimur ei, à quo nobis illa subiecta sunt.

x Hier.ep.8. ad Demet. post me.to.1.

x Hieronymus in Epistola: bonum est obedire maioribus, parere perfectis, & post regulas scripturarum, vitæ suæ tramitem ab aliis discere, nec præceptore vti pessimo,scilicet præsumptione sua.

y Idem ep 4. ad Rust. Mona. post me.to.1.

y Idem: Seruias fratribus, hospitum pedes laues, passus iniuriam taceas, præpositum monasterij timeas vt Dominum, diligas vt parentem,credas tibi salutare quidquid ille præceperit, nec de maioris sententia iudices, cuius officium est obedire, & implere, quæ iussa sunt.

z Amb.in Lucam li.10. cap.22.to.3.

a Cyp. de 12. abus.c.8.in fi. to 3.

z Ambrosius super Lucam: Disce homo Deo esse subiectus,vt non quod ipse vis,eligas, sed quod Deo scis esse placiturum.

B

a Cyprianus de duodecim abusionibus: Obedientia, quæ omnium disciplinarum mater est, magna exercitatione indiget, quæ sui normam studij à Christo Domino sumpsit: qui obediens Patri vsque ad mortem crucis, ignominiam libenter sustinuit.

b Ber.de precept & dispēs. an. med.

b Bernardus de præcepto, & dispensatione: Quidquid vice Dei præcipit homo, quod non sit tamen certum displicere Deo, haud secus omnino accipiendum est, quam si præcipiat Deus.

c Ibi. post me.

c Idem: Generalis hæc regula teneatur, vt in difficilioribus quidem agendis, obedientia gratior,quam grauior præuaricatio iudicetur:& in facilioribus minusque onerosis, contemptus damnabilior,quam actus laudabilior æstimetur.

C

Idem: Nil me. Supra lib.1.de prælatis bonis.

d Idem ep.7. ad Add Monac. ante me.

d Idem in Epistola:Hoc aduertendum, quod quædam sunt pura bona,quædam pura mala, & in his nullam deberi hominibus obedientiam: quoniam nec illa omittenda sunt, etiam cum prohibentur,nec ista cum iubentur,committenda. Porro inter hæc sunt media quædam,quæ pro modo,loco tempore,vel persona,& mala possunt esse, & bona: & in his lex posita est obedientiæ, tanquam in ligno scientiæ boni, & mali,quod erat in medio Paradisi. In his profecto fas non est, nostrum sensum sententiæ præscribere magistrorum:in his omnino prælatorum nec iussio,nec prohibitio contemnenda.

e Ibi. post me,

e Idem: O monachum obedientissimum, qui ex quibuslibet

D

seniorum verbulis ne vnum quidem iota præteruolat, non attendit, quale sit quod præcipitur, contentus, quia præcipitur: & hæc est obedientia sine mora.

f Idem declam sup. Ecce nos,non longe à prin.

f Idem de contemptu mondi: Age ea age, qui relinquere omnia disponis, te quoque primum inter relinquenda numerare memento: immo vero maxime, & principaliter abnega teipsum, si deliberas sequi eum, qui exinaniuit propter te semetipsum * Idem in sermonibus: Obedientia quinquepartita est. Prima, opus rectum, quia non est obedientia contra Deum, Secunda, voluntarium, quia quod fit ex necessitate, non est bonum. Tertia purum, vt intentio pura sit, quia si oculus simplex est, totum corpus lucidum est. Quarta,discretum,ne quid nimis,aut minus:qui enim recte offert, si non recte diuidat,peccat. Quinta, fir-

E

mum,id est,perseuerans,quæ omnia claudit, & continet. Nullum enim bonum sine perseuerantia coronatur. Vt autem perseuerantiam habeat motus obedientiæ, inhærere sibi debent propugnacula patientiæ.

g Idem ser.5. in adu. Dom. ante med.

g Idem:Redde reuerentiam, & obedientiam prælato, quarum altera cordis, altera corporis est. Nec enim sufficit exterius obtemperare maioribus nostris,nisi ex intimo cordis affectu sublimiter sentiamus de eis.

h Benedict. in Reg.c.5.post med.

h Benedictus in regula: Obedientia tunc acceptabilis erit Deo,& dulcis hominibus, si quod iubetur non trepide, non tarde, non tepide,aut cum murmure, aut cum responso nolentis efficiatur: quia obedientia, quæ maioribus præbetur, Deo exhibetur.

i Ibid.c.71.in prin.

i Idem:

Obedien

Obedientiæ bonum non solum Abbati exhibendum est ab omnibus, sed etiam sibi inuicem obediant fratres, scientes per hanc obedientiæ viam se ituros ad Deum. *a* Glossa Interlinearis: Obedientia est complenda sine mora, & obseruanda.

a Glos. Interl. Gen. 17.

CAPVT XLIV.

De Obedientia inaccepta.

b Greg. regi. in lib. 3. ind. 12. c. 41.
c Idem li. 26. Mor. ca. 13. circ. med.
d Ibid. li. 35. c. 10. ant. me.
e Ibidem.
f Ibid. lib. 10. c. 11. ant. me.

GRegorius *b* in registro: Apud nolentis animum, quamuis sit euidens ratio non parendi, tamen hoc ipsum, quod non vult, obstaculum obedientiæ esse solet. *c* Idem in Moralibus: Ille primus inobediens, mox B vt superbiendo peccauit, pudenda contexit: quia enim contumeliam spiritus Deo intulit, mox contumeliam carnis inuenit. *d* Idem: Cum huius mundi successus præcipitur, cũ locus superior imperatur, is, qui ad percipienda hæc obedit, obedientiæ sibi virtutẽ euacuat, si ad hæc etiam ex proprio desiderio anhelat. *e* Idem: Ad detrimentum obedientia ducitur, cum mentem ad suscipienda probra huius sæculi, nequaquam ex parte aliqua etiam sua vota comitantur. *f* Idem: Dignu profecto est, vt à Dei beneficiis sit extraneus, cujus nimirum iussionibus non vult esse subiectus. * Ioannes Chrysostomus super Ioannem: Quanto leuiora sunt præcepta, tanto maius suppliciũ his, qui non obediũt. *g* Augustinus de Confessionibus: Nemo inuitus bene facit, etiam si bonum est, quod facit. *h* Bernard. in Epistola: Facere malum, quolibet etiam iubente, constat non esse obedientiã, sed potius inobedientiam. *i* Idem: Extorta seu coacta licentia, licentia non est, sed violentia. Idem: Non vos fœlices. Supra de Prælatis bonis. *k* Idem super Cantica: Non dabit inobedienti copiam sui, tantus obedientiæ amator, vt mori, quam nõ obedire maluerit: sed neque approbat tuæ contemplationis inane otium, qui dicit per Prophetã: Laboraui sustinens. Idem: Si in die ieiunij, libro 3. de voluntate. Idem: A mandatis tuis intellexi. Infra lib. 4. de gustu. *l* Idem de præcepto, & dispensatione: Imperfecti cordis, & infirmæ prorsus voluntatis indicium est, statuta seniorum studiosus discutere: hæsitare ad singula, quæ D iniunguntur: exigere de quibusque rationem; & male suspicari de omni præcepto, cuius causa latuerit: nec vnquam libenter obedire, nisi cum audire contigerit, quod forte libuerit, aut cum non aliter licere seu expedire monstrauerit, vel aperta ratio vel indubita auctoritas. Et infra: Si iubente seniore, vt sileam, verbum mihi forte per obliuionem elabitur, reũ me fateor inobedientiæ, sed venialiter. Si ex contemptu sciens, & deliberans sponte in verba prorupero, & rupero silẽtij legem, præuaricatorem me constituo, & criminaliter: & si impœnitens perseuero vsque ad mortem, peccaui etiam damnabiliter. *m* Idem in sermonibus: Sic profecto, sic multorum hodie pusillanimitas, & peruersitas exigit, vt ab eis quæri oporteat, quid vis, vt faciã tibi? Non ipsi quærunt: Domine quid me vis facere? considerate nempe necesse habet minister & vicarius Christi, quid sibi præcipi velit, non ipse considerat, quæ sit E voluntas præceptoris. *n* Idem: Qui vel aperte, vel occulte satagit, vt quod vult ipse, hoc ei prælatus iniungat, ipse se seducit, & frustra sibi blanditur de obedientia. Non enim in ea re ipse Prælato, sed magis ei Prælatus obedit. *o* Seneca in Epistola: Qui imperia libens excipit, partem acerbissimam seruitutis effugit, scilicet facere, quod nolit, non qui iussus aliquid facit, miser est, sed qui inuitus facit. Multa infra lib. 3. de Stultiloquio in murmure.

g Aug. conf. li. 1. c. 12. to. 1.
h Bern. ep. 7. ad Adam Monach. ante med.
i Idem. ep. 78. ad Ogercan. reg. ante me.
k Idem ser. 46 in Cant. cir. med.
l Idem de præcep. & dispens. ante med.
m Idem ser. 1. in conuers. S. Pau. post me.
n Idem ser. de trib. ordi. Eccl. cir. me.
o Sen. ep. 61.

CAPVT XLV.

De Oratione inaccepta.

GRegorius *p* in Dialogis: Obtineri per orationem nequaquam possunt, quæ prædestinata non fuerunt: sed ea, quæ sancti viri orando efficiunt, prædestinata sunt, vt precibus obtineantur. *q* Idem in registro: Dominico die à labore terreno cessandum est, atque omni modo orationibus insistendum: vt si quid negligentiæ per sex dies agitur, per diem septimum, qui est resurrectionis Dominicæ, precibus expietur. B *r* Idem in Moralibus: Veraciter orare, est amaros in compunctione gemitus, non composita verba resonare. Idem: Differre solet. Infra lib. 4. de desiderio. *s* Idem in homiliis: Virtus veræ orationis est, celsitudo charitatis. Et tunc quisque quod recte petit, adipiscitur, cum eius animus in petitione, nec inimici odio fuscatur. *t* Augustinus in Epistola: Absit ab oratione multa locutio, sed non desit multa precatio, si feruens perseuerat intentio. Nam multum loqui in orando, est rem necessariam superfluis agere verbis. Multum autem precari, est ad Deum quem precamur, diuturna, & pia cordis excitatione pulsare. Nam plerumque hoc negotiũ plus gemitibus, quam sermonibus agitur: plus fletu, quam affatu. Talis enim oratio ponit lacrymas in conspectu Dei, & gemitus noster non est absconditus ab eo. *u* Idem: Qui omnia per verbum condidit, in orationibus etiam humana verba non quærit. * Idem: Qui didicerunt à Domino Iesu Christo mites esse, & humiles, corde plus cogitando, & orando proficiunt, quam legendo, & audiendo. *x* Idem in sermone: Dicimus: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. O sapiẽtia vera, & diuina prouidentia, quæ docuit, & panem solum petere, & hodie nominare. Hoc enim dicto, & auiditas cum auaritia tollitur, & humanæ vitæ insinuatur incertum. * Idem: Quid est oratio, nisi ascensio animæ de terrestribus ad cœlestia, inquisitio supernorũ, inuisibilium desiderium? * Idem in meditationibus: Obsecro Domine, amaricatum est cor meum sua desolatione, indulcora illud tua consolatione. Obsecro Domine, D quoniam esuriens incepi quærere te, non desinam ieiunus: ad te famelicus accessi, ne recedã impastus: pauper veni ad diuitem, miser ad misericordem, ne redeam vacuus, & cõtemptus, & si antequam comedam, suspiro, da vel post suspiria, quod comedam. Idem de ciuitate Dei: *y* Quanto est quisque sanctior, & desiderij sancti plenior, tanto est eius in orando fletus vberior. *z* Idem de Ecclesiasticis dogmatibus: Nullum credimus ad salutem suam, nisi Deo auxiliante, operari: nullum nisi orantem, auxilium promereri. *a* Ioãnes Chrysostomus super Matthæum. Sicut thymiamata bene confecta delectant hominem odorantem, sic oratio iusti suauis est ante Deum. Vis autem scire dignitatem eius? Mox, vt de ore processerit, suscipiũt eam Angeli manibus suis, E & offerũt ante Deum. *b* Ambrosius super Beati immaculati: Pernoctabat in oratione Dominus Iesus, non indigens precationis auxilio, sed statuens tibi imitationis exemplum. *c* Idem: Media nocte ait Propheta, surgebam ad confitendum tibi, super iudicia iustificationis tuæ, & tu surge, vel media nocte, si nõ potes tota nocte vigilare. *d* Isidorus in synonimis: Pernocta in oratione, & prece: incũbe nocturnis vigiliis, ad modicum clausis oculis, rursum ora. *e* Idem: Omnibus malis præualet oratio. *f* Idem de Summo bono: Fidei symbolum, & Dominica oratio pro tota lege paruulis Ecclesiæ ad cœlorũ regna sufficit capessenda: omnis enim latitudo scripturarum in eadem oratione Dominica, & symboli breuitate concluditur. *g* Idem: Frequens oratio vitio-

p Greg. in dial. li. 1. c. 8.
q Idem regi. lib. 11. indic. 6. c. 3. cir. fin.
r Idem li. 23. Mor. c. 21. cir. fin.
s Idem hom. 27. in Euan. post med.
t Augu. ep. 121. ad Prob. c. 10. to. 2.
u Ibid. consequ.
x Idem 126. de temp. cir. med. to. 10.
y Idem de ciu. Dei. lib. 20. c. 17. to. 5.
z Idem de Eccl. dogm. c. 56. to. 1.
a Chrysost. oper. imperf. hom. 15. post. med. to. 1.
b Amb. enar. in Psal. 118. octonar. 8. to. 2.
c Ibidem.
d Isid. in synon. c. 4.
e Ibidem.
f Idem de sum. bon. li. 1. c. 13. sent. 1.
g Ibid. lib. 3. c. 7. sen. 1.

O rum

a Ibid. fen. 4. rum impugnationem extinguit. *a* Idem: Oratio cordis est, non labiorum, neque enim verba deprecantis Deus intendit, sed orãtis cor aspicit. Quod si tacite cor oret, & vox sileat, quamuis homines lateat, Deum latere nõ potest, qui præsens est. *b Ibid fent. 5.* *b* Idem: Numquam orandum est sine gemitu. *c ibid. c. 8. fen. 2.* *c* Idem: Qui vult cum Deo semper esse frequenter debet orare, frequenter & legere. Nam cum oramus, ipsi cum Deo loquimur, cum vero legimus, Deus nobiscum loquitur. *d Ibid c. 7. fen. 37.* *d* Idem: Oratio priuatis locis opportunius funditur, magisque obtentum impetrat, dum Deo tantum teste depromitur. *e Damasc. Orth. fid. lib. 3. c. 24.* *e* Ioannes Damascenus in libro suo: Oratio est ascensus intellectus ad Deum, vel petitio decentium à Deo. *f Bern epist. de vita solit. post med.* *f* Bernardus in Epistola: Oratio est hominis Deo adhærentis affectio, & familiaris quædam, & pia allocutio, & statio illuminatæ mentis ad fruendum Deo quamdiu licet. *g Idem Epi. 78. ad Sugg. abb. ant. me.* *g* Idem: B Dum manibus pectora, genibus pauimenta tunduntur, votis, & deuotis precibus altaria cumulantur: dum sordent genæ lacrymis, gemitibus, atque suspiriis mugiunt colla, & pro forensibus causis canticis spiritualibus sacra tecta resultant: nil supernis ciuibus magis spectare libet, nil Regi summo iucundius exhibetur. *h Idem ep. 201. ad Balduin. abb. vers. fin.* *h* Idem: Etsi vocis virtus sit opus, & operi tamen, & voci, & gratiam, & efficaciam prometetur oratio. *i Idem in Cant. ser. 7. ante me.* *i* Idem super Cantica: Credimus Angelos sanctos astare orãtibus & offerre Deo preces, & vota hominum, vbi tamen sine ira, & disceptatione leuari puras manus perspexerint. *k Ibid. ser. 18 post med.* *k* Idem: Orando bibitus vinum spirituale lætificãs cor hominis, vinum scilicet Spiritus sancti, quod inebriat mentem, & carnalium voluptatum infundit obliuionem, C humectans interiora arentis conscientiæ, escas bonorum actuum digerit, & deducit per quædam animæ membra, fidem roborans, spem confortans, vegetans, ordinansque charitatem, & impinguans mores. *l Ibid ser. 57. post med.* *l* Idem: Vnicum in dubiis remedium, seu refugium oratio est, & frequens gemitus ad Deum, & vt quid, quãdo, & qualiter, facere nos velit Deus, assidue nobis demonstrare dignetur. *m Idem ser. de quatuor. modu orandi. post med.* *m* Idem in sermonibus: Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei. Quanta ergo cum reuerentia, quanto timore, quanta illuc humilitate debet accedere, à palude sua procedens ranuncula? *n Ibidem post pauca* *n* Idem: In omnibus actionibus nostris, & obseruantiis, multa opus est animi vigilãtia, sed præcipue in oratione. *o Ibidem.* *o* Idem: Licet omni hora, & omni loco, oculi Domini super nos speculentur: maxi- D me tamen in oratione. Licet enim semper videamur, sed tunc etiam præsentamus nos, & ostendimus quasi facie ad faciem, cum Domino colloquentes. *p Gloss. in Matth. c. 26.* *p* Glossa super illud Matthæi: Et orauit tertio eundem sermonem, &c. Tribus vicibus Christus orauit, vt & nos à peccatis præteritis veniã, & à præsentibus malis tutelam, & futuris periculis cautelam à Domino oremus. *q Sen. ep. 10. in fin.* *q* Seneca in Epistola: Sic viue cum hominibus, tamquam Deus videat: sic loquere cum Deo, tamquam homines audiant. *r Ibid. ante.* *r* Idem: Audacter roga Deum: nihil illum de alieno rogaturus. Roga bonam mentem, bonam veletudinem animi, deinde tunc corporis. Multa infra lib. 4. de desiderio, de laudatione.

E

CAPVT XLVI.

De Oratione inaccepta.

s Greg. lib. 10. Mor. c. 11. post med. Gregorius *s* in Moralibus: Grauis mens nostra confusione, orationis suæ tẽpore, deprimitur: si hanc aut sua operatio adhuc inquinat, aut alienæ malitiæ seruatus dolor accusat. *t Idem regi. lib. 9. ind. 4. c. 45.* *t* Itẽ in registro: Vt ad aures Dei viam precibus faciatis, vigilantius studendũ est, vt vestræ voces actibus adiuuentur. Nã inanis fit oratio, vbi praua est actio.* Augustinus in sermonibus: Qua frõte postulas quod promisit Deus, cum non facis, quod A iussit Deus? prius audi monitiones, & sic exige promissiones.* Idem: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Nec pro eis est efficax oratio, quorum fides sine operibus mortua est, sed pro eis, quorum fides per dilectionem operatur. *u Isid. de sum. bo. li. 3. c. 7. sen. 6.* *u* Isidorus de Summo bono: Longe à Deo est animus qui in oratione cogitationibus sæculi fuerit occupatus. *x Ibid. sen. 6.* *x* Idem: Mens qualem se in oratione offert, talem post orationem se conseruet. Nam nihil proficit oratio, si denuo culpa committatur, vnde iam venia postuletur. *y Hieron ep. 14. ad Maur. fil. to. 9.* *y* Hieronymus in epistola: Nescio qua conscientia ea lingua quis Deum rogat, qua aut mentitur, aut maledicit, aut detrahit. Labia sãcta exaudit Deus, & ipsis cito annuit precibus quas lingua immaculata pronunciat. *z Chrys. oper. imperf. hom. 15. ant. med. to. 2.* *z* Ioannes Chrysostomus super Matthæum: Qui orat, & peccat, non orat Deum, sed illudit eum. * Idem in sermone: Tu non audis orationem tuam, & Deum vis audire precem tuam? Flecto, inquis, genua. Curuasti quidem genua intus, sed mens tua foris vagabatur: corpus tuũ intus in Ecclesia, sed animus tuus foras: os quidem loquebatur, sed mens vsuras cogitabat. * Beda in homiliis: Est oratio quæ peccatum facit, sed qui bene orat, orando quærit Deum, hic à terrenis ad superiora progrediens verticem curiæ sublimioris ascendit: qui vero de diuitiis, aut honore sæculi, aut certe de inimici morte solicitus obsecrat, ipse in infimis iacens, viles ad Deum preces mittit. *a Bernar. in Cant. serm. 75. ante me.* *a* Bernardus super Cantica: Quærentes aliquid, frustrari solent, cum aut videlicet non in tempore quærunt, aut non sicut oportet, aut vbi C oportet. Idem: Oratio peccatoris. Infra lib. 3. de discordiis. *b Ibid. serm. 46. cir. me.* *b* Idem: Miror valde impudentiam aliquorum, qui intes nos sunt, qui cum omnes nos sua singularitate turbauerint, sua impatientia irritauerint, sua inobediẽtia coinquinauerint: audent nihilominus ad tam fœdum conscientiæ suæ lectuium, cum orationum instantia, totius puritatis Deum inuitare. Sed sicut scriptum est, cum extenderitis manus vestras, auertam oculos meos, & cum multiplicaueritis orationem non exaudiam. *c Idem ser. 4. de quadra. prope fin.* *c* Idem in sermone: Timida oratio, cœlum non penetrat: quia restringit animum timor immoderatus, vt omnino non dico ascendere, sed nec procedere queat. Tepida vero in ascensu languescit, & deficit, eo, quod non habeat vigorem. Temeraria ascendit quidem, sed resilit, resistitur enim ei: nec tan- D tum non obtinet gratiam, sed meretur offensam. Quæ vero fidelis, & humilis, & feruens oratio fuerit, cœlum sine dubio penetrabit: vnde certum est, quod vacua redire non possit. *d Sen. ep. 10. prop. fin.* *d* Seneca in Epistola: Tunc scito te omnibus cupiditatibus esse solutum, cum perueneris, vt nihil Deum roges, nisi quod rogare palam possis. Nunc autem quanta dementia est hominum, qui turpissima vota Diis insusurrant, ita, vt si quis aurem admouerit, statim conticescant, & quod scire hominem nolunt, Deo narrant?

CAPVT XLVII.

De Donis

e Greg. lib. 1. Moral. c. 27. ante med. Gregorius *e* in Moralibus: Donum spiritus, quod in subiecta mente ante aliam prudentiam, temperantiam, fortitudinem, & iustitiam format, eandem mẽtem, vt contra singula quæque tentamenta erudiat, in septem mox virtutibus temperat: vt contra stultitiã sapientiam: contra hebetudinem, intellectum: contra præcipitationem, consilium: contra timorem, fortitudinem: contra ignorantiam, scientiam: contra duritiam, pietatem: contra superbiam det timorem. *f Ibid. Lib. 1. c. 29. & vet. 35.* *f* Idem: Orandum est ne sapientia eleuet, ne intellectus, dum subtiliter currit, aberret: ne consilium, dum se multiplicat, confundat; ne fortitudo, dum fiduciam præbet,

præbet, præcipit: ne scientia, dum nouit, & non diligit, inflet: ne pietas, dum extra rectitudinem inclinat, intorqueat: nec timor, dũ plus iusto trepidat, in desperationis foueam mergat. *a* Idẽ super Ezechielem: Est timor in mente. Sed qualis timor est, si cum eo pietas nõ est? Qui enim misereri proximo ignorat, qui compati eius tribulationi dissimulat: huius timor ante Omnipotentis Dei oculos nullus est, quia nõ subleuatur ad pietatem. Sed sæpe pietas per inordinatam misericordiam errare solet, si forte pepercit, quæ parcenda nõ sunt. Peccata enim, quæ feriri gehennæ ignibus possunt, disciplinæ sunt verbere corrigenda. Vt ergo vera, & ordinata sit pietas, ad gradum est aliũ subleuanda, id est, ad scientiã, vt sciat quid ex iudicio puniat, vel quid ex misericordia dimittat. Sed quidem si sciat, quid agere quisque debeat, virtutem vero agendi nõ habeat, nihil valet. Scientia ergo nostra crescat ad fortitudinem, vt cum viderit, quid agendum sit, hoc agere per mentis fortitudinẽ possit. Sed sæpe fortitudo, si improuida fuerit, & minus contra vitia circumspecta, ipsa sui præsumptione in cassum ruit. Ascendat ergo ad consilium, vt præuidendo præmuniat omne, quod agere fortiter potest. Sed consilium esse nõ potest, si intellectus deest: quia qui non intelligit malum, quod agentem grauat, quomodo potest bonum dare consilium, quod adiuuet? Itaque à cõsilio ascendamus ad intellectum. Sed quid si intellectus magno quidem acumine viget, moderari se nescit per maturitatẽ? Ab intellectu ergo, ascendatur ad maturitatem. Ascendamus ergo per intellectum ad sapientiam, vt hoc, quod accuratius intellectus inuenit, sapiẽtia mature disponat. *b* Idem: Per timorem Dei efficimur humiles, per pietatis studium, misericordes, per scientiam discreti per mentis fortitudinem liberi, per consiliũ cauti, per intellectum prouidi, per sapientiam maturi. * Aug. super Matthæum: Spiritus sanctus operatione septenaria commendatur, vt sit in nobis spiritus sapientiæ & intellectus, consilij, & fortitudinis, scientiæ, & pietatis, & timoris Dei. Huic septenario bono, constitue è contrario septenarium malum, scilicet spiritum stultitiæ, & erroris, spiritũ temeritatis, & ignauiæ, spiritum ignorantiæ, & impietatis, & spiritum superbiæ contra timorem Domini. Et ita alij septem nequiores Infra lib. 3. de simulatione.

a Idem in Ezec. ho. 19. ante med.

b Ibid. circa med.

CAPVT XLVIII.

De Beatitudine.

AVgustinus *c* de moribus Ecclesiæ: Beatus quantum existimo neq; ille dici potest, qui non habet quod amat, qualecumque sit: neque qui habet, quod amat, si noxium sit: neque qui non amat, quod habet, etiam si optimum sit. Nam & qui appetit, & adipisci non potest, cruciatur: & qui adeptus est, quod appetẽdum non esset, fallitur: & qui non appetit, quod adipiscendũ esset ægrotat. *d* Idem de libero arbitrio: Sicut tota vita corporis anima est, sic beata vita animę Deus est. *e* Isidorus de Summo bono: Quia sine fide impossibile est Deo placere, vere beatus est, qui & recte credendo bene viuit, & bene viuendo fidem rectam custodit. *f* Idem: Salus perseuerantibus. Supra de perseuerantia. Idẽ in etymologiis: Beatus dicitur, quasi bene auctus, scilicet ab habendo quod vellet, & non patiendo, quod nollet. Ille autem vere beatus est, qui & habet omnia, quæ vult bona, & nihil vult male: ex his enim duobus beatus homo efficitur. *g* Ambrosius super Lucã. Beatus pauper qui clamauit, & Dominus exaudiuit eũ: pauper à crimine, pauper à vitiis, pauper in quo princeps mundi huius nihil inuenit, pauper illius pauperis æmulus, qui cũ diues esset, propter nos pauper factus est. Prima ergo beatitudo est, cum deposue-

c Aug. lib. 1. de Mor. Eccl. c. 3. to. 1.

d Idem de lib. arb. lib. 2. c. 16 to. eod.

e Isid. de sum. bo. lib. 2. c. 2. sentẽt. 1.

f Idem ety lib. 10. verb. Beatus.

g Amb. in Luc. lib. 5. ca. 6. tom. 3.

A ro omne peccatũ, & exuero omnem malitiam, & simplicitate cõtentus fuero inops malorum. Superest igitur, vt mores meos temperẽ. Quid enim mihi prodest carere sæcularibus, nisi fuero mitis, atque mansuetus? Nam qui sequitur viam rectam, sequitur vtique illũ, qui ait: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Et infra: Mitiga affectum tuum, vt non irascaris, aut certe iratus, ne peccaueris, iuxta quod scriptum est: Irascimini, & nolite peccare. Præclare est enim motum temperare, nec minoris virtutis dicitur cohibere iracundiam, indignationemque compescere, quam omnino non irasci, cum plerumq; illud lentius, hoc fortius æstimetur. Cum autẽ hoc feceris, memento, quia peccator es, & lugeto peccata tua, & lugeto delicta. Et bene

B tertia beatitudo est peccata deflẽtis, quia Trinitas est, quæ peccata condonat. Ablue igitur te lacrymis, laua fletibus: si tu teipse fleueris, alius non te flebit. Nã si Saul fleuisset peccata sua, Samuel eũ nõ fleuisset. Et post pauca subdit: Deposui peccatum, temperaui mores, delicta defleui, iam nunc esurire incipio, & sitire iustitiã. Æger enim dum in graui morbo est, non esurit, quia ægritudinis dolor excludit famẽ. Et mox ait, Qui esurit vtique virium quærit augmentum. Quod autem est maius virtutis incrementum, quam norma iustitiæ? iustitiam sequitur misericordia. Vnde dictum est: Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in sæculum sæculi. Sed qui misericordiam defert, mercedem amittit, nisi mundo corde misereatur. Nam si iactãtiam quærit, nullus est misericordiæ fructus. Emũ-

C da igitur interiora tuę mẽtis. Sed nisi prius tu interiora tua vacuefeceris ab omni labe peccati, ne dissensiones contentionesque ex affectu tuo prodeant, non potes aliis ferre medicinam. A temetipso igitur pacem incipe, vt cum fueris ipse pacificus, pacem aliis feras. Quomodo enim aliorum corda potes mundare, nisi tuũ ante mundaueris. Et infra: Qui autem patitur persecutionem, in vltimo certamine constitutus probatur aduersis, vt cum legitime certauerit, coronetur. *h* Bernardus in sermonibus: Videmus pauperes aliquos, qui si verã haberent paupertatem, non adeo pusillanimes inuenirentur, vt pote Reges, & Reges cęli. Sed hi sunt, qui pauperes esse volunt, eo tamen pacto, vt nihil eis desit, & sic diligunt paupertatem, vt nullam inopiam

D patiantur. Sunt & alij milites, sed quamdiu nihil dicitur, vel agitur, nisi pro eorum arbitrio. Patebit autem, quã longe sint à mansuetudine, si leuis oriatur occasio turbationis. Hæc igitur mansuetudo quomodo hereditabit terram promissionis, quæ ante hereditatem deficit? Alios quoque lugentes video, sed si de corde duro, & conscientia non ficta procederent illæ lacrymæ, non tam facile soluerentur in risum. Nunc autem cum abundantius otiosa, & scurrilia verba profluant, quam prius lacrymæ, lacrymas huiusmodi de his esse non arbitror, quibus consolatio diuina promittitur: quandoquidem post illas tã facile consolatio vilis admittitur. Alij iam vehementer contra aliorum delicta zelantur, vt videri possint esurire, & sitire iustitiam, quod quidem verum esset, si esset apud eos de suis quo-

E que peccatis idem iudicium. Sed nunc pondus, & pondus vtrumque abominatio est apud Deum. Nam contra alios tam imprudenter, quam inhumaniter æstuant, seipsos tam insipienter, quam inutiliter palpant. Sunt alij misericordes, de his quæ ad ipsos non pertinent, qui scandalizantur, quod non datur omnibus abundanter, sic tamẽ vt ipsi nec in modico quidẽ grauentur: qui, si vere misericordes essent, de suo facere deberent misericordiam. Et si non possent de terrena substantia, de voluntate saltem bona darent iis, qui contra eos forte peccare videntur, indulgentiã, darent vtique dulce signum, verbum bonum. Et infra: Sunt etiam qui peccata sua sic confitentur, vt videri

h Bern. ser. 4. in aduent. post med.

poſſint ex deſiderio mũdi cordis id agere, omnia enim io confeſſione lauantur, niſi quod ea, quæ ipſi dicunr aliis, ah aliis audire patienter non poſſunt. Sunt etiam alij, qui ſi viderint quempiam, vel leuiter ſcandalizatum, valde ſollicitii ſunt, quomodo in pacẽ eum reducere poſſint, & ob hoc viderẽtur pacifici, niſi quod eorum commotio, ſi forte contra eos quidquam factum dictumve videbitur, tardius vniuerſis poterit difficiliuſque ſedari, qui nimirum, ſi vere pacem dilgerent, haud dubium, quin eam primo quærerent ſibiipſis.

a Senec. ep. 45. poſt med.

a Seneca in Epiſtola: Beatus non is eſt, quem vulgus appellat, ad quem pecunia magna confluxit, ſed ille cuibonum omne in animo eſt, erectum, & excelſum, & multabilia calcans.

CAPVT XLIX.

De Eleemoſyna accepta.

GRegorius* in homilia, ſuper illud Luc. 16. Facite vobis amicos, &c. Si cæleſte patrimoniũ eleemoſynis emitur, pauperes non ſunt audiendi vt egẽti, ſed vt patroni exorandi.

b Greg. hom. 40. cir. fin.

b Idem: Ad tribuendum pigri cur eſtis, quando hoc, quod iacenti in terra porrigitis, ſedẽti in cælo datis? Dominus ait: Quidquid feciſtis vni de his fratribus meis minimis, mihi feciſtis.

c Idem li. 20. Mor. c. 24. nõ long à pr.

c Idem in Moralibus: Tũc plena eſt noſtri cordis compaſſio, cũ malum inopię pro proximo ſuſcipere non metuimus, vt illum à paſſione liberemus.

d Ibid. cir. fi.

d Idem: Rem quamlibet plerumque dat, etiam qui non compatitur, numquam autem qui vere compatitur, quod neceſſariũ proximo conſpicit, negat.

e Idẽ paſt. cu. p. 3. c. 1. admo. 21. circ. med.

e Idem in paſtorali: Nonnulli huius mundi diuites, cum fame crucientur Chriſti pauperes, effuſis largitatibus nutriunt Hiſtriones. Qui vero indigenti etiam peccatori, panem ſuum, nõ quia peccator ſed quia homo eſt, tribuit, nimirum non peccatorem, ſed pauperem iuſtum nutrit.

f Iſid. de ſum. bo. li. 13. c. 64. ſen. 7.

f Iſidorus de ſummo bono: Verum eſt, quod peccata omnia, miſericordiæ operibus exporgentur, ſed ſi iam caueat peccare, qui miſericordiam impartitur. *Ioannes Chryſoſtomus in ſermonibus: Melus ſeruatur pecunia, quæ in dextera pauperis collocatur: hãc mihi nõ calumniator extorquet, non inuidus criminatur, non latro auferet, nõ fur nocturnus diripiet, non ſeruus fugam meditans inuadet, ſed ſemper eſt tuta, ſemper integra, ſemper ſalua. * Idem: Mentem Deus miſericordem requirit, non pecuniæ quantitatem. * Idem ſuper Ioann. Eleemoſyna eſt, quæ eſt ab omni erura iniuſtitia, hæc omnia facit munda, hæc & ieiunio melior, & terræ lectulo, & nimirum difficiliora illa, & laborioſa, ſed hęc lucrabiliter illuminat animam & impinguat, & bonã & ſpecioſam facit. * Idem: Da indigenti, & non ſaltanti, vt non cum tuis pecuniis, & tuam animam, & illins perdas: tu enim cauſa es perditionis illius. *Ambroſius in Epiſtola: Miſericordia nõ de meritis iudicare conſueuit, ſed de neceſſitatibos ſubuenire, iuuare pauperem, non examinare iuſtitiam. *Idem: Habe diues hypothecas inopum ſinus, habeas hypothecas viduarũ domos, habeas hypothecas ora infantiũ orphanorũ, vt dicatur tibi, ex ore infantium, & lactentium perfeciſti laudem.

g Amb. de off. li. 1. c. 30. ant. med. to. 4.

g Idẽ de officiis: Perfecta liberalitas de fide, cauſa, loco, tempore commendatur. Fide, vt prius opereris circa domeſticos fidei.

h Ibid. paulo poſt.

h Idem: Non omnibus debemus miſericordiam, ſed quia plerique fraude eam quęrunt, & confingunt ærumnam, ideo vbi cauſa manifeſtatur, perſona cognoſcitur, tẽpus vrget, largios ſe debet profundere miſericordia.

i Ibid. poſt pauca.

i Idem: Affectus diuitem collatorem, aut pauperem facit, & pretium rebus imponit.

k Ibi. d. c. 11. poſt med.

k Idem: Si peregrinum ſub tectum tuum inducas, ſi ſuſcipias egenum, ille tibi acquirit ſanctorum amicitias, & æterna tabernacula.

l Ibid. lib. 2. c. 28. ante med.

l Idem: Aurum Ec-

A clesia habet, non vt ſeruet, ſed vt eroget, & ſubueniat in neceſſitatibus.

m Idem in Luc. lib. 5. ca. 6. to. 3.

m Idẽ ſuper Lucam: Tu qui putas te manũ habere ſanam: caue ne auaritia, caue ne ſacrilegio contrahatur, extende ſæpius eam, extende eam ad illum pauperem, qui te obſecrat: extende vt proximum iuues, vt viduæ feras præſidium, eripias iniuriæ, quem vides iniuſtæ contumeliæ ſubiacere.* Hieronymus in Epiſtola: O quãta beatitudo, pro paruis magna recipere, æterna pro breuib. pro morituris ſemper viuentia, & habere Dominum Deum debitorem!

n Aug. orat. de 5. hæreſ. c. 4. ante med.

n Auguſtinus contra quinque hæreſes: Obſequutus eſt Lot Angelis, tamquam peregrinis conſuetudine hoſpitalitatis, liberatus à periculo ciuitatis, & temporale euaſit incendium, & æternum conſequutus eſt præmium. Diſcite ergo Chriſtiani ſine diſcretione exhibere hoſpitalitatem, ne ſi forte cui domum clauſeritis, coi humanitatem denegaueritis, ipſe ſit Chriſtus.

B

o Idẽ ep. 48. ad Vinc. ante med. to. 2.

o Idem in epiſtola: Vtilius eſurienti panis tollitur, ſi de cibo ſecurus iuſtitiam negligat, quã ſi ei panis frangitur, vt iniuſtitiæ ſeductus acquieſcat.

p Idẽ ſer. 219 de temp. poſt med. to. 10.

p Idem in ſermone: Redime te homo dum viuis, redime te ipſe dum potes, redime te, inquam, dum pretium in manibus habes, redime te, ne dum te mors amara præuenerit, & vitã ſimul, & pretium perdas. Sine cauſa hoc vis dimittere vxori, quæ forſitan alium habebit maritum.

q Ibid. paulo poſt.

q Idem: Qui ſibi aut præmiũ comparare, aut peccatorum deſiderat indulgentiam promereri, redditis decimis de nouem partibus ſtudeat eleemoſynam dare.

r Ibid. ante med.

r Idem: Si decimas non habes fructuum terrenorum, quod habet Agricola, quod te paſcit ingenium, Dei eſt: inde decimas

C expetit, vnde viuis, de militia, de negotio, de artificio mo redde decimas. Aliod enim de terra rependimus, aliud de tonſura ouium, de lacte.

ſ Ibid ſer. 52. cir. med.

ſ Idem de pauperibus, & habebis theſaurũ in cælo: Non ſine theſauro remanebis, ſed quod habebis in terra ſolicitus, habebis in cęlo ſecutus.

t Idem in Enchir. cap 72. prope fi. & 73. in pr. tom. 3.

t Idem in Enchiridione: Multa ſunt genera eleemoſynarum, quas cum facimus adiuuamur, vt dimittãtur peccata noſtra. Sed ea nihil eſt maius, qua ex corde dimittimus, quod in nos quiſque peccauit. Leo Papa in ſermone: Magna eſt eleemoſyna, quæ ardentium criminum glohos, beneuolentiæ ſuæ fonte refrigerat: & quodam irriguo largitatis, obruit incẽdia delictorũ, vt quamuis offenſus Deus, quamuis criminibus prouocatur, cogatur liberare eleemoſynis, quem

D diſpoſuerat punire peccatis.

u Bern. epiſt. 107. ad Roga. Sic. Reg.

u Bernardus in Epiſtola: Vere beatus, qui intelligit non ſuper cupidum, ſed ſuper egenum, & pauperem: illum, inquam, pauperem, qui inuite petit, & verecuode accipit, & accipiens, glorificat patrem ſuum, qui in cœlis eſt. Multa iofra libro quarto de connexione virtutum.

CAPVT L.

De Eleemoſyna inaccepta.

x Greg. regi. li. 7. indict. 2. c. 110. ante med.

GRegorius *x* in regiſtro: Quidquid in Dei ſacrificio ex ſcelere offertur, omnipotentis Dei non

E placat iracundiam, ſed irritat.

y Idẽ lib. 21. Moral c. 14. poſt med.

y Idem in Moralibus: Quiſquis ſuper eam, cui aliquid tribuit faſtu ſe elationis extollit, maiorem culpam intrinſecus ſuperbiendo peragit, quam extrinſecus largiendo, mercedem acquirit.

z Iſid. in ſyn. c. 18. poſt me.

z Iſidorus in ſynonimis: Nihil proficit, alterum inde reficis, vnde alter maciem facit, condemnat miſericordia iſta, non propitiatur.

a Item de ſum. bon. lib. 3. c. 64. ſen. 7.

a Idem de Summo bono: Non eſt eleemoſyna, quæ gloriæ magis cauſa, quam miſericordiæ impartitur intuitu: quali enim intentione ab vnoquoque largitur, taliter & apud Deum recipitur.

b Aug. de ciu. Dei lib. 2. c. 27. to. 5.

b Auguſtinus de ciuitate Dei: Sicut non fratri ſuo dicit fatue, qui cum hoc dicit, non ipſi fraternitati, ſed peccato eius infenſus eſt, alioquin

reus

reus erit gehennæ ignis: ita è contrario, qui porrigit eleemosynam Christiano, non Christiano porrigit, si non in eo diligit Christum. *a* Idem super Psalmos: Qui dat eleemosynam, vt careat tædio interpellantis, vt non reficiat viscera indigentis, & rem, & meritum perdit. * Ambrosius super Lucam: Hospitalem esse propter remunerationem, effectus auaritiæ est. Idem: Qui misericordiam defert, &c. Supra de beatitudine. * Ioannes Chrysostomus super Matthæum: Non gaudent martyres, quando ex illis pecuniis, vel eleemosynis honorantur, de quibus pauperes plorant. * Idem: Qualis est ista iustitia, munerare mortuos, & spoliare viuentes? de sanguine miserorum tollere, & Deo offerre? Illud non est Deo offerre, sed violentiæ suæ socium facere Deum: ac si Deus oblatam sibi pecuniam de peccato libenter accipiat, & consentiat peccato. *b* Bernardus super Cantica: Non recipit Deus eleemosynam de manu raptoris, seu feneratoris, sed nec de hypocritæ quidem, qui cum facit eleemosynam, facit tuba cani ante se, vt glorificetur ab hominibus.

a Idem in Psal. 46. prope fin. to. 8.
b Bernard. in Cant. in serm. 71. post med.

CAPITA LIBRI TERTII PHARETRÆ.

Opusc. S. Bonau. Tom. I.

PHARETRÆ

LIBER TERTIVS, IN QVO

B

DE PERICVLOSIS AGITVR.

CAPVT I.

De Voluntate.

GRegorius *a* in Moralibus super illud Iob: Inuolutæ sunt semitæ gressuum eorum, &c. Reprobi recta quidem deliberando
C appetunt, sed ad consueta semper mala recurrunt. Et infra. Bona quidem cupiunt, sed à malis numquam recedunt. Esse quidem humiles, sed sine despectu: esse contenti propriis, sed sine necessitate: pauperes esse volunt, sed sine defectu: esse casti, sed sine maceratione corporis: esse patientes, sed sine contumeliis volunt. Cumque adipisci quærunt virtutes, sed labores virtutum fugiunt, quid aliud, quam & belli certamina in campo nesciunt, & triumphare in vrbibus de bello concupiscũt. *b* Idem: Nequaquam homo ad prauam delectationem rapitur, nisi prius per voluntarias mentis tenebras infirmetur. *c* Idem: Cum quis adhuc ex timore bona agit, à malo penitus non recessit: quia eo ipso peccat, quo peccare vellet, si inulte
D potuisset. *d* Idem: Non intuetur Dominus quantum quisquam mali valeat facere, sed quantum velit: & cũ deest potestas malefaciendi foris, apud se tamen tyrannus est, cui iniquitas dominatur intus. * Hieronymus in Epistola: Tantum virtuti adiicies, quantum propriæ voluntati subtraxeris. *e* Augustinus de libero arbitrio: Voluntas auersa ab incommutabili, & communi bono, & conuersa ad proprium bonum, aut ad exterius, aut ad inferius peccat. Ad proprium bonum conuertitur, cum suæ potestatis vult esse: ad exterius autem, cum aliorum propria, vel quæcumque ad se non pertinent, cognoscere studet: ad inferius, cum voluptatem corporis diligit: atque ita homo superbus, & curiosus, & lasciuus effectus
E excipitur ab illa vita, quæ in comparatione superioris vitæ mors est. Idem: Voluntas mala. Infra de quatuor affectionibus inordinatis. *f* Idem de confessionibus. Ex voluntate peruersa facta est libido: & dum seruitur libidini, facta est consuetudo: & dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. *g* Idem in epistola. Nimis peruerse se amat, qui alios vult errare, vt error suus lateat. *h* Idem de vera religione: Nunc vsque adeo peccatum voluntarium malum est: vt nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium. *i* Idem de Trinitate: Mala voluntate vel sola miser quisque efficitur: sed miserior potestate, qua desiderium malæ voluntatis adimpletur. *a* Idẽ de catechizãdis rudibus: In hac vita homines magnis labo-

a Greg. lib. 7. Moral. c. 12. ante me.
b Ibid. lib. 4. c. 15. cir. med.
c Ibid. lib. 1. c. 11.
d Ibid. li. 12. c. 20.
e Aug. de liber. arbi. lib. 2. c. 19. to. 1.
f Idem lib. 8. conf. c. 10. ante med. to. 1.
g Idem epi. 7. ad Marcel. non longe à pr. to. 2.
h Idẽ de ver. rel. c. 14. to. 1.
i Idẽ de Trin. li. 13. c. 5. to. 3.
a Idem de catech. rudib. c. 16. ante med. to. 4.

ribus requiem quęrunt, & securitatem, sed prauis cupiditatibus seducti non inueniunt. Volunt enim requiescere in rebus inquietis: nam si in diuitiis velit homo requiescere, magis superbus efficitur, quam securus. *b* Idem de verbis Domini: Deus amissus mors animæ est: anima amissa mors corporis est: mors corporis necessaria, mors animæ voluntaria. *c* Ioannes Chrysostomus de militia spirituali: Scio, quia te non vincet natura corporis, neque strangulabit inuitum: neque enim te obnoxium, & seruum faciet ex libero, nisi voluntaria tua declinatio. * Idem super Ioannem: Electionis, & propriæ voluntatis est omnis malitia hominis. *d* Bernardus super Cantica: Si in die ieiunij mei inuenitur voluntas mea, non tale ieiunium elegit sponsus, nec sapit illi ieiunium meum, quod non lilium obedientiæ, sed vitium propriæ voluntatis decoxit. Ego ergo non solum de ieiunio, sed de silentio, de vigiliis, de oratione, dilectione, de opere manuum, postremo de omni obseruatione monachi, vbi inuenitur voluntas sua in ea, & non obedientia Magistri, idipsum sentio. *e* Idem de libero arbitrio: Duo sunt, quæ iniustam cõprobant voluntatem, vel cum peccare, vel cum impune peccasse libet. *f* Idẽ in sermonibus: Quid odit, aut quid punit Deus, præter propriam voluntatẽ? Cesset voluntas propria, & infernus iam non erit. In quem enim ignis ille desæuiet, nisi in voluntatem propriam? Vnde sunt scandala, & vnde perturbatio, nisi quod propriam sequimur voluntatem, & temere, quod voluerit ipsa, in corde nostro definientes, si quomodo id prohiberi contingat, continuo in impatientiam, & murmurationem, & scandalum proni sumus.

b Idem de verb. Dom. ser. 6. ante med. to. 10.
c Chrysost. homil. de milit. spir. ante med. to. 5.
d Bern. in Cant. ser. 71. vers. fin.
e Idem tract. de grat. & lib. arb. post med.
f Idem ser. 3. de resur. Domini ante med.
g Idem in ser. quomodo voluntas nostra diu vol. triplicitur arbitrii debeat. circ. me.

A B C

CAPVT II.

De Remorsu conscientiæ.

GRegorius *h* in Moralibus: Dum nulla bonorum operum confidentia fulcitur, intueri summa mens trepidat, quia ipsa se conscientia accusat. *i* Idem: Quisquis à præceptis Dominicis discordat opere, quoties ea audit, vel legit, corde suo reprehenditur, atque confunditur: quia id, quod non fecit memoratur: Nam in quo se errasse considerat, ipsa se latenter conscientia accusat. *k* Idem super Ezech. Scriptura sacra ei suauis est ad loquendum, cui interius impressa ad viuendum fuerit. Nam sermo dulcedinem non habet, quem vita reproba intra conscientiam remordet. *l* Isidorus in syon. Nulla pœna grauior mala conscientia. Vis autem nunquam esse tristis? bene viue. *m* Idem de Summo bono: Omnia fugere poterit homo, præter cor suum: non enim potest à se quisquam recedere. Vbicunque enim abierit, reatus sui conscientia illum non derelinquit. *n* Idem: Abyssus abyssum inuocare, est de iudicio suæ conscientiæ ire ad iudicium damnationis æternæ. *o* Ambros. de officiis: Quæ pœna grauior, quam interioris vulnus conscientiæ? Nonne hoc magis fugiendum, quam mors? quam dispendium? quam exilium? quam debilitas? quam dolor est? *p* Bernardus de consideratione: Vitiosus, vitiosorum conscientias non refugit: & vbi omnes sordent, vnius fœtor minime sentitur. Idem: Ad non inflationes. Sup. lib. 2. de intelligentia. *q* Idem in sermonibus: Quis magis mortuus eo, qui portat ignem in sinu, peccatum in conscientia, nec sentit, nec excutit, nec expauescit? Idem: Qui conscientias. Infra de mutabilitate. *r* Seneca in epist. Quid prodest recondere se, & oculos hominum, auresque vitare? Bona conscientia turbam aduocat, mala etiam in solitudine anxia, atque solicita est. Si honesta, quæ facis, omnes sciant: si turpia, quid refert neminem scire, cum tu scias? O te miserum, si contemnis hunc testem!

h Greg. lib. 16. Mor. c. 9. cir. med.
i Ibid. li. 18. c. 5. fere in prin.
k Idem in Ezech. hom. 10. ante med.
l Isid. in synõ. c. 12. cir. me.
m Idem de summ. bon. lib. 2. c. 26. sent. 2.
n Ibidem. sent. 3.
o Amb. off. li. 3. c. 4. to. 4.
p Bern. lib. 1. de consid. vers. fin.
q Idem ser. 2. de resurre. Dom. ante med.
r Sen. ep. 43.

CAPVT III.

De Stultiloquio.

GRegorius *s* in Moralibus: Stulte contra Deum loquitur, qui inter diuinæ animaduersionis flagella positus, iustificare semetipsum conatur. *t* Idem: Duo sunt genera locutionum, importuna valde, & noxia generi humano. Vnum, quod curat etiam peruersa laudare: aliud, quod studet semper etiam recta corrigere. Idem: Sicut plerique reticent. Infra de crudelitate. *u* Idem: Apud homines cor ex verbis, apud Deũ vero verba pensantur ex corde. *x* Idem: Qui verba sua metiri nesciunt, procul dubio ad otiosa dicta dilabuntur: in quibus si se minime reprehendunt, statim ad noxia, & contumeliosa prosiliunt. *y* Idem in Dialogis: Loquendo cum sæcularibus fit, vt ab otiosis ad noxia, à leuibus ad grauiora veniamus, & os nostrum ab Omnipotenti Domino, tanto minus exaudiatur in prece, quanto amplius inquinatur stulta locutione. *z* Isidorus de Summo bono: Quadripartita est loquendi ratio: quia vel bonum bene, vel malum male, seu bonum male, seu malum bene, profertur. Bonum quippe bene loquitur, qui ea, quæ recta sunt, humiliter annuntiare videtur. Malum male loquitur, qui quodlibet flagitium persuadere conatur. Bonum male loquitur, qui quodcumque rectum arroganter prædicare sentitur. Malum bene loquitur, qui aliquod narrando vitium detestatur, vt ab eo homines auertantur. * Augustinus super Canonicam Iacobi: Lingua facilitatem habet motus, in vdo posita est, facile in lubrico labitur: quanto illa citius, & facilius mouetur, tanto tu aduersus illam fixus esto:

s Greg. lib. 2. Moral. c. 14.
t Ibid. lib. 7. c. 17. in prin.
u Ibid. lib. 2. c. 7.
x Ibid. lib. 16. c. 1.
y Idem lib. 3. Dialog. c. 15. post med.
z Isido. de sum. bon. lib. 2. c. 29. sent. 17. & 18.

De Multiloquio.

GRegor. *a* in moralibus: Certum est, quod verbosus vir iustificari nequat. *b* Idem: Mentis iustitia desolatur, quando ab immoderata locutione non parcitur. *c* Idem in Pastorali: Quia murum silentij non habet, patet inimici iaculis ciuitas mentis, & cum se per multa verba extra semetipsam eiicit, apertam se totam aduersario ostendit, quam ille tanto sine labore superat, quanto, & hæc eadem, quæ vincitur, contra semetipsam per multiloquium pugnat. In Prouerbiis dicitur: Sicut vrbs patens, & absque murorum ambitu, ita vir, qui non potest in loquendo cohibere spiritum suum. *d* Idem super Ezechielem: Valde difficile est, vt qui multa loquitur, non etiam mentiatur. *e* Isidorus in synonimis: Loqui multum stultitia est, & vox insipientis in multiplicatione sermonis. *f* Idem: Multiloquium non declinat peccatum, fluuius enim exundans citò colligit lutum.

a Greg. li. 10. Moral. c. 2.
b Ibid. lib. 7. c. 17. ante med.
c Idem Past. cu. par. 3. admonit. 15. & lib. 6. Moral. c. 17.
d Idem in Ezech. hom. 12. post med.
e Isid. in syn. c. 9. in fi.
f Ibid. paulo ante.

De Nugis.

GRegorius *g* in Moralibus: Otiosum verbum est, quod aut ratione iustæ necessitatis, aut intentione piæ vtilitatis caret. Idem: Qui verba. Supra eodem. *h* Ambrosius super Beati immaculati: Non mediocre periculum est, cum habeas tanta eloquia Dei, & opera, quæ fecit in Genesi, in Exodo, in Leuitico, Numeris, Deuteronomio, Iesu Naue, Iudicum libro, Regum, atque Esdræ, & quæ dixit, & quæ fecit in Euangelio, in Actibus Apostolorum: si illis prætermissis loquaris, quæ sæculi sunt, audias, quæ vana sunt, & otiosa. *i* Isidorus in synonimis: Sermo vanus, vanæ conscientiæ iudex est. Mores enim hominis lingua pandit, & qualis sermo ostenditur, talis & animus comprobatur. *k* Idem de Summo bono: Vani sermones in ore Christiani, non debent inueniri. Nam sicut malos mores bona colloquia corrigunt, ita praua colloquia bonos mores corrumpunt. *l* Ioannes Chrysostomus super Matthæum:

g Greg. li. 7. Moral. c. 17. circ. med.
h Amb. in Psal. 118. Octon. 21. to. 2.
i Isid. in syn. c. 9. post med.
k Idem de sum. bon. lib. 2. c. 29. sen. 5.
l Chrys. oper. imperf. hom. 11. ante med. to. 2.

D E

Omnis

Omnis sermo vanus, qui dicitur, immundo spiritu dictante profertur.* Hieronymus in epistola: Quidquid non ædificat audientes, in periculum vertitur loquentium. a Bernardus in Apologia: Vobis conuenientibus in vnum, vt Apostoli verbis vtar, iam non est Dominicam cœnam manducare: panem quippe cœlestem nemo est, qui requirat, nemo qui tribuat: nihil de scripturis sacris quisquam loquitur, nihil de salute agitur animarum: sed nugæ, risus, & verba multa proferuntur in ventum. b Idem de præcepto, & dispensatione: Stultiloquia, & vaniloquia, numquam nisi contra mandata Dei vsurpantur. Peccata quippe sunt, & Deus prohibet omne peccatum, & tamen venialia, non criminalia reputantur: excepto, cum per contemptum vertuntur in vsum, & consuetudinem, & tunc non peccati species, sed peccantis intentio pensatur. c Idem de consideratione: Fugienda otiositas mater nugarum, nouerca virtutum. Inter sæculares quippe nugæ sunt, in ore sacerdotis blasphemiæ: interdum tamen si incidant ferendæ fortassis, referendæ numquam: magis interueniendum caute, & prudenter nugacitati. d Idem: Consecrasti os tuum Euangelio, nugis igitur iam os aperire illicitum est: assuescere vero nugas loqui sacrilegum est. Labia sacerdotis, ait Propheta, custodiunt scientiam, & ex ore eius requirunt legem, non nugas, aut fabulas. e Idem: Verbum scurrile ab ore procul sit, & procul ab aure relegandum est. Fœde enim ad cachinnos mouetis, & fœdius alios moues.

a Bern. in Apol. ad Gul. Abb. post me.
b Idem de præcep. & dispens. ante med.
c Idem de consid lib 2. vers. fin.
d Ibid paulo post.
e Ibid li. 2. cir. fin.

De Iactantia.

GRegorius f in Moralibus: Procaces quique etiam ignota iactantes proferunt: vt loquentes docti videantur. g Idem: Eo ipso superbiens ab integritate salutis corruit, quo iactantia cuiuslibet virtutis intumescit. h Idem: Arrogantes, si non inueniunt voces hominum, quas inhianter expectant, ipsi scientiam suam laudantes prædicant. i Idem in pastorali: Eligit patiens quælibet mala perpeti, quam per ostentationis vitiū bona sua occulta foris publice cognosci. At cōtra eligit arrogās bona de se, vel falsa iactare, ne mala possit, vel minima perpeti. k Isidorus de Summo bono: Culpabiliter manus ad Dominum expādit, qui facta sua iactanter prodit. l Bernardus de duodecim gradibus: Monachus iactator, aut loquetur, aut tum petur. Plenus est enim sermonibus, & coarctat eum spiritus ventri sui, propterea sitit, & afficit auditores, quibus suas iactet vanitates.

f Greg. lib. 8. Moral. c. 21. cir. med.
g Ibid li. 25. c. 8.
h Ibid. li. 26. c. 12. post me.
i Idem past. cu. p. 3. c. 1. admonit 20. ante med.
k Isid. de sum bo. li. 3. c 7. sent. 30.
l Ber. de 12. grad. hum. grad. 4.

De Excusatione.

GRegorius m in homiliis: Sunt multi, qui prauitatem suam ex alienis prauitatibus tueantur. Quia enim alios talia fecisse considerant, eadē facere sibi licere putant. n Idem in Moralibus: Vsitatum humani generis vitium est, & latendo peccatum committere, & commissum negando abscondere, & conuictum defendendo multiplicare. o Idem: Sunt nonnulli, qui nequaquam defleant, quod faciunt, sed etiam laudare, & defendere non desistunt. Et nimirum cum defenditur culpa, geminatur. p Idem: Superbiæ vitium est, vt quod de se fateri quisque quasi sponte dignatur, hoc sibi dici ab aliis dedignetur. q Hieronymus in originali super Oseam: Libēter vitiis nostris applaudimus, & superati voluptatibus, obtendimus carnis infirmitatē, aut dura maiorum imperia. Idem nihil omnino agimus. Infra de consolatione. r Isidorus de summo bono: Est quorundam excusatio peruersorum, qui dum pro suis facinoribus arguuntur, verba iustorum pro sensura deiiciunt, quā pu-

m Greg. hom. 7. in Euan. ante med.
n Idem lib. 22. Moral. c. 9. fere in pr.
o Ibid lib. 4. c. 19. in pr.
p Ibid. li. 22. c. 9. ante me.
q Hier. in Osdlb. 2. c. 10. to. 5.
r Isid. de sum. bon. li. 3. c. 32. sen. 7.
s Bern. in Cant. ser. 16. post med.

nanda abiiciunt, referuntes se diuino iudicio, quo puniendi sunt durius, dum temporaliter contemnunt iudicari ab hominibus. s Bernardus super Cātica: In animam peccat suam, qui se excusat dum arguitur, repellens proinde à se indulgentiæ medicinam, & sic vitam sibi intercludens æternam. t Idem de duodecim gradibus: Multis modis fiunt excusationes in peccatis, aut enim dicit, qui se excusat, non feci aut, feci quidem sed bene feci: aut si male, non multum male: aut si multum male, non mala intentione. Si autem de illa velut Adā, & Eua conuincitur, aliena suasione excusare se nititur. u Idem super Qui habitat: Omnes aliquando cadere necesse est, dum in hoc sæculo detinemur: sed alii quidem colliduntur, alii non, quia Dominus supponit manum suam. Verū hoc interest inter eorum casus, quod iustus suscipitur à Domino, ideoque resurgit fortior: iniustus autem cum ceciderit, non adiiciet, vt resurgat: immo vero, aut in pudorem noxium, aut in impudentiam cadit. Aut enim excusat, quod fecit, & hic est pudor adducens peccatum: aut fit ei frons meretricis, & iam nec Deum timet, nec homines reueretur. x Ambrosius in Apologis. Aliqui homines cum à sacerdotibus corripiuntur, peccatum suum aggrauant, dum negare cupiunt, aut defendere. Augustinus: Nonnulli. Supra lib. 1. de militibus. * Glossa: Malum est peccare, peius est perseuerare, sed perniciosius est defendendo se in Deum culpam refundere.

t Idem de 12. grad humil. grad. 8.
u Idem ser. 1. sup Qui habitat, ante med.
x Ambr. in Apolog. 1. Dauid. c. 2. to. 1.

De Accusatione.

GRegorius y in Moralibus: inuidi dum bonum, quod vident, accusare nequeunt, excæcati malitia malum, quod non vident ad accusationem quærunt. z Isidorus in synonimis: Nullum iudices suspicionis arbitrio: ante proba, & sic iudica. Non enim qui accusatur, sed qui conuincitur, reus est. a Augustinus de sermone Domini in monte: Accusare vitia, officium est virorum bonorum, & beneuolorum.

y Greg. lib. 6. Moral. c. 13. post med.
z Isid. in synon c. 16.
a Aug de ser. Dom. in mon. lib. 2. c. 30. to. 4.

De Murmuratione.

GRegorius b in Moralibus: Si iusta placere Deo scimus: pati autem nulla, nisi quæ Domino placentia possumus: iusta sunt cuncta, quæ patimor. Vnde valde iniustum est, si de iusta passione, & afflictione murmuramus. c Idem: Qui contra superpositam sibi potestatem murmurat, liquet quod illū redarguit, qui eandem homini potestatem dedit. d Idem in homiliis: Regnum cœlorum nullus murmurant accipit, nec vllus qui accipit, murmurare potest.* Ioannes Chrysostomus in sermonibus: Qui murmurat de periculo tentationis, murmurat de præmio probationis. e Bernardus de consideratione: Si is, qui murmurat, secundum animam mortuus est, qui ad murmurandum instigat, quod modo viuit? f Idem in sermonibus: Nihil sic horrendum, vt murmur, & dissentio in congregatione monachorum. g Idem: Si moleste ceperis sustinere, si iudicare prælatum, si murmurare in corde, etiam si exterius impleas, quod iubetur, non est virtus patiētiæ, sed velamen maliriæ. h Glossa: Ignis iustæ vltionis in futuro illos excruciat, qui lingua inflammata à gehenna murmurant, & detrahunt.

b Greg. lib. 2. Moral. c. 13. circa me.
c Ibid. li. 22. c. vlt. cir fin.
d Idem hom. 19. in Euang. circa. med.
e Bern de cons. lib. 3. post med.
f Idem in ser. paruis ser. 36.
g Ibid. ser. 3. de circumcis. Dom. post med.
h Glos. Numer. 11.

De Contentione.

GRegorius i in Moralibus: Culpabiliores esse solent hi, qui in contentione inchoant, quam qui respondent. k Idem in Pastorali, Quisquis in seminando iurgia dilectionem proximorū perimit, hosti familiarius seruit. l Idem: Hypocrita assumpto sanctæ conuersationis habitu filiorum suorum custodiam deserit, & temporalia quæque defendere, etiam iurgiis, quærit. m Augustinus in regula: Lites aut nullas habeatis, aut quam celerrime finiatis: ne ira crescat in odium, & trabem faciat de festuca, & animam faciat homicidam. Sicut enim legistis: qui odit fratrem suum, homicida est. n Idem: Vobis à verbis durioribus parcite: quæ si emissa fuerint ex ore vestro, non pigeat ex ipso ore proferre

i Greg. lib. 26. Moral. c. 1.
k Idem past. cu p. 3. admon. 24.
l Idem libr. 31. Moral. c. 8. paul post prin.
m Aug reg. 3. c. 37. to. 1.
n Ibidem. c. 39.

a *Isid. in synon c 9. ante med.*

profeste medicamenta, vnde facta sunt vulnera. *a* Isidorus in synonimis: Conteotio faces odiorum accendit, pacem cordis contentio extinguit, concordiam contentio rumpit.* Seneca in Epistola: Rixa est inter competitores A

De Conuitiatione.

b *Greg. lib. 8 Moral 13. cir. med.*

c *Ibid. lib. 5. c 8. ant. med.*

d *Chryso. de compun. cor. lib. 1. longe ante med. to. 5.*

e *Hieron. Epist 1. ad Heliod to. 1. vers. fin*

f *Ber Epist. 280. ad Eug. PP. ant. med.*

GRegorius *b* in Moralibus: Sæpe praui dum suæ vitium fortitudinis ignorant, audenter aliorum rectitudinem lacerant: cumque contra bonos sibi auctoritatem increpationis assumunt, aut ea bona proferunt quæ non videndo, sed audiendo didicerunt, aut ea mala ab aliis mentientes ingerunt, quæ ipsi committunt. *c* Idem: Sæpe qui in potestate sunt, ad subiectorum passim contumelias erumpunt, & hoc, quod inuigilantes regimini seruiunt, per linguæ procacitatem perdunt, B minori scilicet rectitudine verba iudicis pensantes, quia qui sine causa fratrem fatuum dixerit, gehennæ se ignibus adicit. *d* Ioannes Chrysostomus de compunctione cordis: Siue fatuum quis dixerit, siue vanũ, siue latronem, siue quolibet alio nomine iniuriam, vel maledictum fratri ingesserit: ex quolibet horum vocabulo sub maledicti titulo, gehennæ ignis supplicus condemnatur. Augustinus: Quicumque conuitio. Supra in capite de satisfactione. lib. 1. *e* Hieronymus in Epistola: Nec sibi quisquam de corporis castitate supplaudat, cum de verbo otioso, quodcumque locuti fuerint homines reddituri sint pro eo rationem in die iudicij: cũ etiam homicidij sit reatus cõuicium in fratrem. *f* Bernardus in Epistola: Ego plagis conscientiæ meæ nullum iudico accommodatius medicamentum, probris C & contumeliis: nõ est proinde, quod pro me moueat, homuncio omni opprobrio dignus, & despectione.

De Derisione.

g *Greg. lib. 25. Mor. c. 8. ir. med.*

h *Ibid lib. 10. Moral. c. 15.*

GRegorius *g* in Moralibus: Timendum est ne etiam nobis cadentibus surgat, qui à nobis stãtibus irridetur, quamuis stare iam non nouerit, qui non stantem nouerit irridere. *h* Idem illum facit humana derisio Deo proximum, quem ab humanis prauitatibus vitæ innocentia seruat alienum.

De Maledictione.

i *Greg. lib. 4. Mor. c. 6.*

k *Ibidem.*

l *ibidem. lib. 22. c. 6. cir. 5.*

m *Idem regist. lib. 2. indic. 10. c. 34.*

n *Idem lib. 3 Dialog. c. 15. circa med.*

o *Aug. de conf. vit. & virt. cap. 9. to. 9.*

p *Glos. inter. prou. 26.*

q *Chrys. de comp. cord. lib. 1. ante med*

GRegorius *i* in moralibus: Aliter maledictum profertur prætextu iustitiæ: aliter liuore vindictæ. D *k* Idem: Cum sancti viri maledictionis sentẽtiam proferunt, non ad hãc ex voto vltionis, sed ex iustitia examinis erumpunt. *l* Idem: Qui maledictionibus inimicum imperunt, quid aliud in illo Deum facere volunt, nisi quod ipsi aut facere nequeunt, aut erubescunt? *m* Idem in registro ad quendam Archiepiscopum: Nil te ostendis de cœlestibus cogitare, sed terrenam te cogitationem habere significas: dum pro vindicta propriæ iniuriæ, quod sacris regulis prohibetur, maledictum anathematis inuexisti. *n* Idem in Dialogis super illud neque maledici regnum Dei possidebunt. Pensa quam grauis est culpa, quæ separat à regno cœlestis vitæ. *o* Augustinus de conflictu vitiorum, & virtutum: Quid de illis dicendum est, qui furore cæcitatis, vsque E ad verba prorumpunt maledictionis, nisi hoc quod Apostolus ait: Neque maledici regnum Dei possidebunt? *p* Et in prouerbiis: Maledictum frustra prolatũ, in quempiam deuoluetur. Interlinearis: In proferentem. Ibidem Glossa: est aliquod maledictũ iuxta diuinam iustitiam, vt excommunicatio. *q* Ioannes Chrysostomus de compunctione: Christus orare nos pro calumniãtibus iubet: nos autem insidias, & dolos etiam amicis concinnamus. Christus maledicẽtibus benedicere iubet: nos autem è contrario, aut priores maledicimus, aut maledictis alterius, multiplicata maledicta restituimus.

A

De Detractione.

r *Greg. in Ezec hom. 9. ante med.*

s *Isidor. in syn. c. 10.*

t *Ibid. paulo post.*

u *Est apud Chrys. de compunc. cor. lib. 1. ante med. to. 5.*

x *Hieron. Epist. 4. ad Rust. post. med. to. 1.*

y *Bern. in Cant. ser. 24. ante med.*

z *Idem. de consid. lib. 2. prope fin.*

a *Ansel. de simil. c. 147.*

b. *Ibidem c. 149.*

GRegorius *r* super Ezechielem: Peruersorum derogatio, vitæ nostræ approbatio est: quia iam ostẽditur aliquid iustitiæ nos habere, si illis displicere incipimus, qui non placent Deo. Idem: ne immoderatis. Infra de infamia. *s* Isidorus in synonimis: Detractio graue crimen est, detractio grauis dãnatio est. *t* Idem; Numquam detrahes si te bene perspexeris. Idem: Erit ille apud Deum. Infra de crudelitate. *u* Ioannes Chrysostomus in sermonibus: Ad condemnandum ceteros, omne vitæ nostræ tempus absumimus, à quo vitio neque sæculi hominem, neque monachum vllum facile inuenias liberum. *x* Hieronymus in Epistola: Quia homines sumus, & interdum contra annorum maturitatem, puerorum vitiis labimur. Si me vis corrigi delinquentem, aperte increpa tantum, ne occulte mordeas. *y* Bernardus super Cantica: Vnus est detractor, qui loquitur, & vnum tantum verbum profert: & tamẽ illud vnum verbum, vno in momento, multitudinis audientium aures inficit, animas interficit. *z* Idem de consideratione: Detrahere, an detrahẽtem audire, quid horum damnabilius sit, non facile dixerim. *a* Anselmus de similitudinibus. Tria sunt genera homicidij, quæ pari plectuntur pœna, interfectio hominum, detractio proximorum, odium fraternum. *b* Idem: Detractio est, quoties quis aliquid ea intentione de aliquo dicit, vnde ipse minus amari, vel appretiari possit.

De Adulatione.

C

c *Greg. lib. 1. Dial. c. 4. cir. med.*

d *Idem regist. lib. 8. ind. 3. c. 40. in prin.*

e *Ambr. off. li 3. c. 16. post med. tom. 4.*

f *Ibid. lib. 1. cap. 42.*

g *Aug. de q. vet. & no. Test. q. 51. to. 4.*

h *Idem de Tri. lib. 2. non longe à prin. to. 3.*

i *Hieron. in Matt. lib. 1. c. 11. to. 6.*

k *Gloss. in Ps. 69.*

l *Sen. Ep. 60. circa med.*

GRegorius *c* in Dialogis: Moris est, vt occupato in multis animo, adulatio valde subrepat, si ab ipso cordis ostio nequaquã fuerit citius repulsa. *d* Idem in registro: Nec nouum, nec reprehensibile est in eligendo Episcopo populi se vota in duas partes diuidere, sed graue est, quando in huiusmodi causis, non ex iudicio, sed ex solo fauore adulationis venit electio.* Idem in homiliis: Vix pro culpa sua quempiam aperta voce reprehendimus; & adhuc quod est grauius, aliquando si persona in hoc mundo potens sit, eius forsitã & errata laudantur, ne si auertatur per iracundiam, munus subtrahat quod impendebat. *e* Ambrosius de officiis: Non est vera amicitia, vbi est fallax adulatio. *f* Idem; Prospiciendum est, ne adulantibus aperiamus aurem. Emolliri enim adulatione, non solum fortitudinis non esse, D sed etiam ignauiæ videtur. *g* Augustinus de quæstionibus veteris, & noui Testamenti; Adulator est, qui ideo dat consensum, ne offendet eum, quem optat habere propitium. *h* Idem de Trinitate; Si inimicus insultat, ferendus est: Amicus autem si errat, docendus est; si docet, audiendus. Laudator vero, & errans confirmat errorem, & adulans illicit in errorem. *i* Hieronymus in Glossa Matthæi; Rigida vita, & prædicatio vera declinare debet mollium palatia, quæ frequentãt mollibus induti adulantes, qui ponunt puluinaria sub cubito, qui vitam palpant peccãtium, non pungunt, vt vel sic aliqoid venentur. Bernardus; Habet vera. Infra lib. 4. de amicitia. *k* Glossa super Psalmos; Plus nocet E lingua adulatoris, quã manus persecutoris. *l* Seneca in Epistola; Illud præcipue nos impedit, quod cito nobis placemus, si inuenimus, qui nos bonos viros dicat, qui prudentes, qui sanctos, & non sumus.

De Suggestione.

m *Greg. in Ezech. to. 2. longe ante med.*

n *Isid. de sum. bo. li 3. c. 38. sent. 5.*

GRegorius *m* super Ezechielẽ; Hi qui alios ad iniquitatem suadendo pertrahunt, in semetipsis ministerium dæmonũ suscipiunt. * Hieronymus in Epistola; Cum de aliquibus, qui sanctũ nomẽ profitentur, aliquid criminis, vel falsi sonuerit, vel veri patuerit, instant mali, satagũt, ambiunt, vt de aliis omnibus hoc credatur. *n* Isidorus de Summo bono; Deteriores sunt,

qui

qui siue doctrinis, siue exemplis vitam, moresque bonorum corrumpunt, hic, qui substantias aliorum prædiaque diripiunt.

De Turpiloquio.

a Hiero. lib. aduer. Heluid. longe vltra med. tom. 2.
b Ber. ser. de triplici genere cogitationum prope fin.

HIeronymus a in Epistola; Non flagito linguæ nitorem, sed animæ puritatem. Apud Christianos enim solœcismus est, & magnum vitium, turpe quid narrare, vel facere. b Bernardus in sermonibus; Dum otiosa tanquam minima spernimus, ad turpia interdum, & inhonesta dilabimur.

De Mendacio.

c Greg. l. 11. Mor. c. 13. circa med.
d ibid. li. 18. c. 4. non longe à prin.
e ibid. li. 26. ca. 3.

GRegorius c in Moralibus; Deus mendacio nostro non eget, quia veritas fulciri non quærit auxilio falsitatis. d Idem: Summopere cauendum est omne mẽdacium; quamuis nonnumquam sit aliquod genus mendacij culpæ leuioris, scilicet, si quisquam beneficium præstando mentiatur. e Idem; Incauti sunt humiles, qui se mendacio illaqueant, dum arrogantiam vitant: immo mentiendo superbiunt, qui contra veritatem se erigunt quam relinquunt. Idem: Quisquis expositor. Infra lib. 4. de doctrina.

f Isid. in synon. ca. 11. cir. prin.
g Idem de sum. bo. lib. 3. c. 59. sen. 2.
h Ibid. li. 2. c. 30. sen. 6.

f Isidorus in synonimis: Caue mendacium in omnibus: mendacio enim fides tollitur, error inducitur, veritas abolentur. Nullum mendacium potest esse iustum. g Idem de Summo bono: Testis falsidicus, tribus est personis obnoxius. Primum quidem Deo, quem periurando contemnit: consequenter iudici, quem mentiendo fallit: postremo innocenti, quem falso testimonio lædit. h Idẽ: Nonnunquam peius est mendacium meditari, quam loqui: nã interdum quisq; incautus solet ex præcipitatione loqui mendacium: meditari autem non potest nisi per studium.

i Augu. in Enc. ca. 22. tom. 3.
k Ibid. c. 18.
l Ibid. c. 22.
m Idem cont. mend. ad Consent c. 12 in fi. to. 4.
n Idem de ve relig. ca. 33. to. 1.
o Idem de Doc. Chris. lib. 1. ca. 36. tom. 3.

i Augustinus in Enchiridion: Vtique verba propterea sunt instituta, non per quæ inuicem se homines fallant: sed per quæ in alterius quisq; notitiam cogitationes suas perferat. k Idem: Mihi videtur omne mendacium esse peccatum quidem: sed multum interesse quo animo, & de quibus rebus quisq; mentiatur. l Idem: Omne mendacium ideo dicendum est esse peccatum, quia homo non solũ quando scit ipse, quid verum sit: sed etsi quãdo errat, & fallitur sicut homo, hoc debet loqui quod animo gerit, siue illud verũ sit: siue putet, & non sit. m Idem in libro de mendacio: Mendaciũ est falsa significatio vocis, cum intentione fallendi. n Idem de vera religione: Inest omni mentienti voluntas fallendi, etiam si ei non credatur. o Idẽ de doctrina Christiana: Nemo mentiens, in eo quod mẽtitur seruat fidem. Nã hoc vult vtique, vt cui mentitur sibi fidem adhibeat, quam tamen ei mentiendo non seruat. Omnis autem fidei violator iniquus est.

De Iuratione.

p Aug. cont. mend. ad Consen. ca. 15. tom. 4.
q Idẽ. ep. 154. ad Public. ant. me. to. 2.

AVgustinus q de mendacio: Dico vobis nõ iurare omnino, ne scilicet iurando semel ad facilitatem iurandi veniatur, ex facilitate ad cõsuetudinem, & ex consuetudine in periurium decidatur. * Idẽ super canonicam Iacobi: Falsa iuratio exitiosa est vera iuratio periculosa, nulla secura. * Idẽ: Quam graue peccatum est periurare, compendium tibi dedit Scriptura dicens; Noli iurare. * Idẽ; Periurium præcipitium est: qui iurat, iuxta est: qui non iurat, longe est: qui verũ iurat, non peccat, sed prope est ad peccatum: sed qui non iurat, non peccat, & longe est à peccato. * Idem: Qui iuramentum exigit ab alio, & multum interest si nescit illũ falsũ iuratorũ an scit. Si enim nescit, & ideo dicit iura mihi, vt fides ei fiat, non audeo dicere esse peccatum, tamẽ humana tentatio est. Si autem scit, & cogit eũ iurare, homicida est: ille enim suo periurio se perimit q Idem in Epistola: Sine dubio minus malum est per Deum falsũ iurare veraciter, quam per Deum verum iurare fallaciter. Quãto enim, per quod iuratur, magis est sanctum: tanto magis est pœnale periurium.

De Blasphemia.

r Greg. lib. 1. Moral c. 19. in prin.
s Ibidem.
t Est apud Aug. de morib. Manic. li. 2. c. 11 to. 1.
u Gl eph. 4. ex Aug. cont. mend ad Cons. ca. 19. post me. to. 4.
x Aug tract. 10. in io. ante me. to. 9.

GRegorius r in Moralibus: Filij in cordib. Deo maledicunt, cum recta nostra opera à non rectis cogitationibus prodeunt: cum bona in aperto exerunt, sed noxia in occulto moliuntur. s Idem: Deo quippe maledicunt, cum se & ab illo accepisse vires intelligũt, sed tamen de eius muneribus propriam laudem quærunt. t Augustinus de vera religione: Blasphemia est, cum aliqua mala dicuntur de bonis. Itaque iam vulgo blasphemia est, vbi mala verba de Deo. u Glossa Augũst. Blasphemia est per quã de Deo ipso falsa dicuntur: & ideo peius est blasphemare, quam peierare: quia peierando falsæ rei adhibetur testis Deus: blasphemando, de ipso Deo falsa dicuntur. x Idem super Ioannem: Flagellatus est Christus flagellis Iudæorum, sed non minus flagellatur blasphemiis falsorum Christianorũ. * Ioannes Chrysostomus super Ioannẽ: Glorificemus Deum, non per fidem solum, sed etiam per vitam: quia aliter nequaquam erit gloria, sed blasphemia. Non enim ita blasphematur Deus à Gentili existẽte iniquinato, vt à Christiano corrupto. * Bernardus: Fugienda otiositas, Supra de nugis. * Idẽ: Cauete ne quis parua. Supra lib. 2. de peccato. y Glossa: Omne peccatũ blasphemiæ compsratũ, minus est. z Glossa Grauius peccat contemptor sedentis in cœlo maiestatis, quam crucifixor ambulantis in terra paupertatis.

y Gloss. Isa. 18.
z Gl. Ps. 58.

CAPVT VI.

De Occupatione.

a Greg. li. 1. Dial. ca. 4. post med.
b Idem regi. li. 6. indic. 15. c. 169. ante med.
c ibid. lib. 1 ca. 30.
d Idẽ ho. 17. in Euang. post med.
e Idem li. 23. Moral. c. 12. non longe à prin.
f Idem in Exec. hom. 10. ante med.
g Aug. de ver. relig. c. 35. to. 1.
h Isid de sum. bo. lib. 3. c. 42 sen. 4.
i ibid. c. 63. sent. 2.
k Amb lib. de Nabute. c. 8. circ. me. to. 1.
l Idem Ep. li. 4. Ep. 27. ad Simplic. to. 4.
m Leo ser. 7. de nat. Dom. circa med.
n Bern. declam. super Ecce nos. post med.

GRegor. a in dialogis: Multum est, quod vniuscuiusque præsulis mentem curarum densitas deuastat: cumque animus diuiditur ad multa, fit minor ad singula, tantoque ei in vnaquaque re surripitur, quãto latius in pluribus occupatur. b Idem in registro; Sicut toto desiderio debemus curas, & occupationem huius mundi fugere, ita si desit qui prædicet, occupationis onus libenti necesse est humero subire. c Idẽ: Qui adhuc valetis huius mundi occupationes fugite, quia quanto quisque in eo profecerit, tãto video, ab amore Dei amplius decrescit d Idem in homiliis: Vsu terrenæ curæ a cœlesti desiderio obdurescit animus: & dum ipso suo vsu durus efficitur, per actionem sæculi ad ea mollis non valet, quæ pertinent ad charitatem Dei. e Idem in Moralibus: Male homo vigilat quando eum sæculariũ negotiorum æstus insolẽter inquietat. Idem; Plus in hoc mundo. Infra capitulo de honore, f Idem super Ezechielem; Quibusdam prauis mentib. nihil est laboriosius, quã si eis præcipiatur, vt in huius mundi actibus non laborent. g Aug. de vera religione; Amici huius mundi, tam timent ab eius amplexu separari, vt nihil sit eis laboriosius, quã huius sæculi curis non laborare. h Isidorus de Summo bono: Quãto quisq; curis mundi maioribus occupatur, tanto facilioribus otiis premitur. i Idem; Mundi amatores nõ solũ ex eo rei sunt, quod infima præ summis appetũt, verum etiam miseri per hoc, quod cum graui ærumna ad ipsa desiderata pertingunt. Idẽ; Longe à Deo. Supra li. 2. de oratione inaccepta. k Ambrosius in sermone: Excitat diuitem occupatũ cupiditas, excitat cura peruigil aliena rapiendi, torquet inuidia, mora vexat, sterilitas prouentuum infecunda perturbat, solicitat abundantia. l Idẽ in Epistola; Etsi alij diues videtur, sibi pauper est, qui nõ vtitur eo, quod habet, qui adhuc alia rapit, alia desiderat. m Leo Papa; diabolus omniũ discutit cõsuetudines, omniũ ventilat curas, omnium scrutatur effectus; & ibi causas quærit nocendi, vbi quempiam viderit studiosius occupari. n Bernardus de contemptu

contẽptu;Sanc vt exercitij ſpiritualis, & curæ cordis, A iudicium euidens eſt contemptus exteriorum;ſic eorumdẽ ſolicirudo, certum ſignum eſt mentis incultæ.

a Sen. Epi. 74. ante med.

a Senca in Epiſtola;Quiſquis ſe fortuitis multum dedit, ingentem ſibi materiã perturbationis,& inexplicabilem facit. Vna hæc via eſt ad tuta vadenti,externa, ſiue fortuita deſpicere, & honeſto contentum eſſe.

b Idem Ep. 54. poſt med.

b Idem ; Omnia impedimenta dimitte, & vaca bonæ mẽti;Nemo enim ad illã peruenit fortuitis occupatus.

CAPVT V.

De Mutabilitate.

c Greg. regiſt. li. 9. ad. 4. c. 39. non longe à prin.
d Idem li. 22. Moral. c. 10. circa med.
e Augu. de paſtoribus c. 12. to. 9.

GRegorius *c* in regiſtro;Si laudibus aliorum lætamur,& aliorũ vituperationibus frangimur, gloriam noſtram non in nobis,ſed in aliorum ore poſuimus. B *d* Idem in Moralibus;Dum cor in aduerſis ſperat proſpera, in proſperis formidat aduerſa, huc illucque quibuſdam fluctibus voluitur;ac per modos varios rerum,alternantium mutabilitate verſatur. *e* Auguſtinus de paſtoralibus;Hominũ temerariis iudiciis plena sũt omnia;de quo enim multum deſperauimus,ſubito cõuertitur,& fit optimus:de quo præſumpſeramus,ſubito deficit & fit peſſimus. Nec timor ergo noſter certus eſt,nec amor noſter certus eſt. Quid ſit hodie quiſque vix nouit ipſe homo:ſi autem vtcumque nouit ipſe, quid ſit hodie:qoid autem craſerit,nec alius,nec ipſe. * Idem in meditationibus:Heu me tantæ infelicitatis, tãtæ perditionis:dum enim quæ retro ſunt,obliuiſcẽs ad ea,quæ ante ſunt me extendere volo,ſubito neſcio C qua miſeria me relabi ad inania , & noxia conſpicio.

f Bern. in ser. Nat. S. Ioan. Bapt. an. me.
g Sen. Ep. 47. in fin.

f Bernardus in ſermonibus : Qui conſcientias ſuas in alienis labiis ponunt,modo magni, modo parui ſunt, modo nulli : ſecundum quod adulantium linguis, vel vituperare placuit, vel laudare. *g* Seneca in Epiſtola: Huc habent inter cetera boni mores,placent ſibi , & permanent:leuis eſt malitia,ſæpe mutatur non in melius.ſed in aliud.

CAPVT IV.

De Vagatione.

h Greg. Paſt. cu. p. 3. admo. 24. non longe à prin.

GReg. *h* in paſtorali : Interior eſt cuſtodia cordis, quæ ordinata exterius ſeruat membra corporis. D Qui ergo ſtatum mentis perdidit, ſubſequenter foras inconſtantia motionis fluit, atq; exteriore mobilitate indicat,quod nulla interius radice cõſtantiæ ſubſiſtat.

i Hier. Ep. 8. ad Demetri. poſt me. to. 1.
k Ibid. Ep. 146. ad Damaſum ante med. to. 3.

i Hieronymus in Epiſtola : De agmine columbarum crebro accipiter vnã ſeparat, quam ſtatim inuadat,& laceret,cuius carnibus & cruore ſatietur, & morbidæ oues ſuum relinquunt gregem,& luporum faucibus deuorantor. *k* Idem ſuper illud Geneſis , ſecundum aliam litterã:Egreſſus Cain à facie Domini habitabat in terra Naid, quod interpretatur fluctuatio. Quicũque enim à Domino recedit , ſtatim ſæculi fluctibus quatitur,& mouentur pedes eius. Auguſtinus:Cohibet ſe. Lib. 2. de continentia viſus. Ber. Nihil turpius. Lib. 1. de monachis malis.

l Sen. Ep. 69.
m Ibid. cõſeq.
n Ibidem.
o Idem ep. 2.
p Ibidem.
q Idem Ep. 7. ante med.
r Idem Ep. 7.
ſ Ibid. cõſeq.

l Seneca in Epiſtola:Freqoens migratio corporis,inſtabilis animi proprium eſt. Coaleſcere otio non potes, niſi deſinas circumſpicere, & E errare. *m* Idem:Vt animum poſſis continere , primo corporis fugã ſiſte:deinde remedia continuata plurimum proficiunt. *n* Idem:Sine diſcere oculos tuos,ſine aures aſſueſcere ſanioribus verbis:quotiens proceſſeris, in ipſo tranſitu aliqua quæ renouent cupiditates tuas tibi occurrent. *o* Idem, Primum argomentum compoſitæ vitæ exiſtimo, poſſe conſiſtere , & ſecum morari. *p* Idẽ:Nõ coaleſcit planta,quæ ſpe transfertur. Nihil tã vtile eſt,quod in tranſitu proſit. *q* Idẽ:Auarior,ambitioſior,luxurioſior,immo vero crudelior,& inhumanior redeo,quia inter homines fui. *r* Idẽ:Nuſquã eſt, qui vbique eſt. *ſ* Idem:Vitã in peregrinatione agentib. hoc euenit,vt multa hoſpitia habeãt,nullas amicitias.

CAPVT VII.

De Curioſitate.

t Greg. hom. 36. in Euãg. ante med.
u Idem in Ezec. hom. 9. poſt med.
x Idem li. 21. Moral. c. 6.
y Aug. conf. li 10. ca. 33. tom. 1.
z Ibid. c. 35. in prin.

GRegorius * in regiſtro:Dum incongrua dicentes A audire non tenuis,non ſolum opinionem tuam, ſed grauas & animam. *t* Idẽ in homiliis,Graue curioſitatis eſt vitium,quæ dum cuiuſlibet mẽtem ad inueſtigandam vitam proximi exterius ducit,ſemper ei ſua intima abſcondit, vt aliena ſciens ſe neſciat:& omnis curioſi animus,quãto peritus fuerit alieni meriti,tanto fiat ignarus ſui. *u* Idẽ ſuper Ezechielem: Sicut malus aer,aſſiduo flatu tractus,inficit corpus:ita peruerſa locutio,aſſidue audita,infirmantium inficit animũ,vt tabeſcat delectatione praui operis, aſſiduitate curioſi B ſermonis. *x* Idem in Moralibus:Fit recto retributionis examine,vt qui exteriori oculo negligenter vtitur,interiori cordis oculo non iniuſte cæcetur. Idem : Plerumque res. Infra lib. 4. de innocentia. *y* Auguſtinus in confeſſionibus:Cum mihi accidit,vt me amplius cantus, quã res,quæ cantatur,moueat,pœnaliter me peccare confiteor:& tunc mallem non audire cantantem: *z* Idẽ:Præter concupiſcentiam carnis,quæ ineſt in delectatione omnium ſenſuum,& voluptatem, cui ſeruientes depereunt, qui longe ſe faciunt à te Domine, ineſt animæ per eoſdem ſenſus corporis quædam,non ſe oblectandi in carne,ſed experiendi per carnem vana & curioſa cupiditas, nomine cognitionis,& ſcientiæ palliata.

a Ibidem c. 34.
b Idem de ve. relig. ca. 52. to. eod.
c Iſid. in ſyn. ca. 10.
d Ibid. ca. 5.
e Idem de ſum. bo. li. 2. c. 29. ſen. 13.

a Idem:Pulchras formas & varias,nitidos & C amœnos colores amant oculi:Non teneãt hæc animã meam,teneat eam Deus,qui fecit hæc bona valde,ſed ipſe eſt bonum meum,non hæc. *b* Idẽ de vera religione. Miſeri homines,quibus cognita vileſcunt,& nouitatibus gaudent,libentius diſcunt,quam norunt, cum tamẽ cognitio ſit finis diſcendi. * Ioannes Chryſoſt. in ſermonibus:In theatro non ſolum vides res infauſtas, ſed & audis ſpurciloquia, & ex ipſo inceſſu meretricis & habitu mollitis : vbi auditu,& cantu diabolico, læduntur aures tuæ,& vndique percutitur mens tua. *c* Iſidorus in ſynonimis:Noli quærere, quid quiſque dicat vel faciat:euita curioſitatem,omitte curã,quæ ad cauſam tuam non pertineat. *d* Idem:Oculi prima tela libidinis, viſio prima concupiſcentia mulieris. *e* Idem de D Summo bono : Quidam curioſi delectantur audire quoſlibet ſapientes,non vt veritatem ab eis quærant, ſed vt facundiam ſermonis eorum cognoſcant more poetarum : qui magis compoſitionem verborũ,quam ſententiam veritatis ſequũtur.

f Ber. medit. c. 1. in prin.
g Idem de 12. grad. humil. gra. an. 1. me.
h Ibidem paulo poſt.
i Idem.
k Ibidem gra. 2.
l Ibid. gra. 1. cir. prin.
m Anſel. de ſimil. c. 26.

f Bernardus in meditationibus. Multi multa ſciunt,& ſeipſos neſciunt, alios inſpiciunt, & ſelpſos deſerunt:Deum quærunt per iſta exteriora,deſereotes interiora ſuas,quibus interior eſt Deus. *g* Idem de duodecim gradibus:O Dina ! quid neceſſe eſt,vt videas mulieres alienigenas:qua neceſſitate, qua vtilitate?an ſola curioſitate ? & ſi otioſe vide non tamen otioſe videris. *h* Idem : Serua commiſſum,caue prohibitum , ne perdas conceſſum. Quid mulierem tuam , mortem tuam intente intueris : quid illuc tam crebro vagantia lumina iacis? *i* Idem:Niſi mens minus E ſe curioſe ſeruaret,tua curioſitas tempus vacuum non haberet. Si culpa non eſt , culpæ tamen occaſio eſt,& indicium commiſſæ , & cauſa committendæ. *k* Idem : Monachus,qui ſui negligens alios curioſe circũſpicit, dum quoſdam ſuſcipit ſuperiores, quoſdã deſpicit inferiores;& in aliis quidem videt quod inuidet, in aliis quod irridet. Inde fit vt pro mobilitate oculorum leuigatus animus,nulla vtique ſui cura grauatus modo per ſuperbiam ad alta ſe erigit,modo per inuidiam in ima ſe demergit. *l* Idem;Ex inſolenti corporis motu recens animæ morbus deprehenditur;quamdiu enim à ſui circumſpectione curioſus torpeſcit , incuriam ſui curioſam in alios facit. Qui enim ſeipsũ ignorat,foras mittitur vt hœdos paſcat. *m* Anſelmus de ſimilitudinibus;

Curio

a Sen. ep. 7. ante med.

Curiositas est studium perscrutandi ea, quæ scire nulla est vtilitas. *a* Seneca in Epistola; Nil tam damnosum bonis moribus, quam in curioso spectaculo residere? tunc enim per voluptatem facilius vitia surrepunt.

CAPVT VIII.

De Negligentia.

b Greg. li. 10. Moral. c. 9. cir. fin.
c Ibid. lib. 31. c. 17. post me.
d Ibid. lib. 5. c. 29. circa me.
e Idem regist. lib. 9. ind. 4. c. 49.
f Idem Past. cur. p. 3 c. 1. admo. 33. non longe à prin.
g Aug. de nat. & gra. ca. 97. post med. to. 7.
h Chrys. de comp. cord. li. 1. non longe à prin.

GRegorius *b* in Moralibus; Si curare parua negligimus, insensibiliter seducti, statim audenter etiam maiora perpetramus. *c* Idem; Plerumque de bonis per incuriæ vitium mala nascuntur. *d* Idem; Iniquorum mentes, qui damna sua considerare negligunt, integritatem suam quasi nescientes perdunt. Amittunt namque à corde innocẽtiam, ab ore veritatem, à carne continentiam, & per accessum temporis ab ætate vitam. *e* Idem in registro; Cum diuina præcepta nos moneát, proximos sicut nosmetipsos diligere debere, non paruæ negligentiæ est præcepta Dei despicere, & quod sibi quis metuit, alij non timere. *f* Idẽ in Pastorali: Si à circumspectionis solicitudine cor destituitur, vulneribus aperitur, quia hostis callidus, tanto liberius pectus percutit, quanto nudum à prouidentiæ lorica deprehendit. Augustinus de verbis Domini: Sic homines negligũt vitam suam, vt nolint habere malã rem nisi ipsam. Idem: Tu vulnus. Infra lib. 4. de taciturnitate. *g* Idem de natura & gratia: Cum vbique sit præsẽs, qui multis modis per creaturam sibi seruientem auersum vocet, doceat credentem, consoletur sperantem, diligentem adhortetur, conantem adiuuet, exaudiat deprecantem: non tibi deputatur ad culpam, quod inuitus ignoras, sed quod negligis quærere, quod ignoras: neque illud quod vulnerata membra non colligis, sed quod volentem sanare contemnis. *h* Ioannes Chrysost. de cõpunctione cordis: Si forte in corpore parum aliquid morbi pulsauerit, statim & medicos adhibemus, & pecuniam profundimus, & omni obseruantia, quæ competunt, gerimus, nec prius cessatur, quam quę molesta sunt mitigentur. Anima vero cum quotidie vulneretur, cum per singula lanietur, vratur, præcipitetur, & modis omnibus pereat, nec parua quidem pro ea nos cura solicitat.* Idem: Non anima pro corpore, sed corpus pro anima factum est: qui ergo quod primũ, & melius est, negligit, & quod inferius est, extollit, vtrumque corrumpit. *i* Idem: Certum est, quod omnes pariter corrumpat, & absumat incuria: dum nemo est, qui vel opportuna præbeat, vel importuna prohibeat.* Idem super Ioannem: Omni rei magis parcere debes, quam tempori: aurum enim si contempseris poteris rursus vel idipsum, vel aliud recuperare: tempus vero si perdideris, difficile id resumes. *k* Bernardus in meditationibus: Quanto diutius nos Deus expectat, vt emendemur: tanto districtius iudicabit, si neglexerimus. *l* Idem de contemptu mundi: Nihil pretiosius tempore, sed heu nihil hodie vilius æstimatur: transeunt dies salutis, & nemo recogitat. *m* Idem super Cantica: Non curant carnales quærere, quantum desiderant inuenire, cupientes consequi, sed non exequi. *n* Seneca in Epistola: Nemo se iudicat quidquam debere, qui tempus accepit, cum inter multa hoc vnum est, quod nec gratus quidem potest reddere.

i Ibidem.
k Ber. med. c. 2. ante med.
l Idem in declam. super Ecce nos post med.
m Idem in Cant. ser. 21. ante med.
n Sen. Ep. 1.

CAPVT IX.

De Securitate.

o Greg. lib. 1. Moral. c. 17. & vet 34.
p Ibid. lib. 9. cap. 7

GRegorius *o* in Moralibus: Nonnumquam ipsis bonis, quæ agimus ad deterius propinquamus; quia dum lætitiam menti pariunt, quãdam etiam securitatem gignũt: dumque mens secura redditur, in torpore laxatur. *p* Idem: Sæpe mens dum de virtutis suæ securitate resoluitur, insidiante aduersario, inopinatæ culpæ telo perforatur. Idem: Sæpe quem tentationis. Infra capite de remissione. *q* Idem: Sæpe nonnullis graue periculum incauta securitas fuit, vt callidi hostis insidias non tentati, sed iam prostrati cognoscerent. Idem; Fit plerumque. Infra lib. 4. de innocentia. Idem: Nonnumquam in parua. Supra lib. 2. de peccato. *r* Idem: Quia amoris intimi calorem mens non habet, frigidá deorsum iacet, ac miserando modo fit quotidie tanto securior, quanto peior. *s* Idem in registro: Mater negligentiæ solet esse securitas. *t* August. de conflictu: Loth exercitio malorum probatus inter Sodomitas sanctus fuit, in monte vero securitate corporis saluatus cum filiabus peccauit. Ioannes Chrysost. Virtus fidei. Supra lib. 2. de fide. *u* Isidorus de Summo bono: Neque vmquam oportet pœnitentẽ habere de peccatis securitatem. Nam securitas negligentiam parit, negligentia autem sæpe incautos ad vitia transacta reducit,

q Ibid. li. 20. c. 5. non longe à prin.
r Ibid. l. 9. c. 34. circ. prin.
s Idem regist. li 6. ind. 15. c. 186. circa fi. & lib 24. Moral c. 7. ante med.
t Augu. de conf. virt. & vit. c. 14. & 9.
u Isid. de sum bo li. 2. c. 13. sent. 17.

CAPVT X.

De Diiudicatione.

x Greg. regist. lib. 8. ind 3. c. 30.
y Idem lib. 3. Moral c. 18. circa med.
z Ibid. lib. 34. c. 18 ant. me.
a Ibid. li. 13. c. 3. non longe à prin.
b Ibid. li. 26. c. 26.

GRegorius *x* in registro: Graue est satis, & indecẽs, vt in re dubia certa dicatur sententia. *y* Idẽ in Moralibus: Fit, vt dum ad aliena diiudicáda mens ducitur, proprij iudicij lumine priuetur: & eo durius contra aliena superbiat, quo sua negligentius ignorat. Idem: Hoc proprium. Supra lib. 2. de superbia. *z* Idem: Quisquis superbiæ, vel inuidiæ in se tyrannidem captiua mente susceperit, hoc primum damnum patitur, quod clauso cordis oculo iudicij æquitatem perdit. Nam cuncta quæ ab alijs bene geruntur, displicent, & sola ei, quæ ipse vel praue egerit, placent. *a* Idem; Cũcti vanæ gloriæ sectatores, dum se hominibus præferunt; alios quidem de fatuis sensibus, alios autẽ de indignis meritis reprehendunt, alios enim censent nihil scire, alios non bene viuere. *b* Idem: Sancti viri aliena opera etiam parua mirantur, sua vero etiã magna despiciunt. Reprobi vero sua, vel quæ parua sunt admirantur: & plerumque de suis malis bona æstimant, de alienis autem bonis male sentire non cessant. Idem: Stulti cum prudentium. Infra de obliuione. *c* Hieronymus in Epistola; Periculosum est de seruo alterius iudicare, & non facilis venia, praua dixisse de rectis. *d* Ioannes Chrysostomus de compunctione; In alienis delictis seueri & amarissimi iudices residemus, nostras autẽ trabes oculis infixa propriis non videmus: qui aliena etiam minima solicite perscrutamur. *e* Idem iudicare de alterius mente summa difficultas est. *f* Augustinus de sermone Domini in monte; Maxime hi temere iudicant de meritis alienis, & aliorum facta facile reprehendunt, qui magis amant vituperare & damnare, quam emendare & corrigere. Quod quidem vitium, vel superbiæ est, vel inuidentiæ. *g* Bernardus de contemptu: Iudicent tunc, & præiudicent superbiæ filij, & cum rege suo sedeant: qui sibi latera aquilonis elegit Exaltẽtur, & eleuentur sicut cedrus libani, transibimus, & ecce non erunt. Opprimant tunc quos possunt, blasphement, congerant maledicta, veniant super nos opprobria exprobrantiũ Christo, quoniam merces nostra copiosa est in cœlo.

c Hiero. Ep. 99 ad Anicl. non longe à prin. to 2.
d Chrys. de comp. cord. li. 1. ante me. to. 5.
e Ibidem paulo infr.
f Aug. de ser. Dom in mon. li 2. c. 30. t. 4.
g Bern. declam sup. Ecce nos. post med.

CAPVT XI.

De Recidiuatione

h Greg. li. 21. Moral. c. 9.
i Ibidem lib. 11. c. 7.
k Ibid. lib. 18. c. 19. cir. me.

GRegorius *h* in Moralibus: In vnoquoque lapsu, à minimis semper incipitur, & succrescentibus, ad grauiora peruenitur. *i* Idem; Sæpe committunt homines mala, quæ sciunt; & idcirco permittuntur decipi, vt cadant etiam in mala, quæ nesciũt. *k* Idem; Auget tantum culpæ sequentis, præconium gloriæ præcedentis. Nam vniusquisque casus tanto maioris est criminis, quanto prius quã caderet, maioris potuit esse virtutis.

a Idem;

a Idem; Incassum bonum agitur, si ante terminum vitæ deleatur; quia & frustra currit, qui priusquã ad metas veniat, deficit. *b* Idem in pastorali; Si quod videtur, bonum gerendum sollicita intentione non crescit, etiã quod fuerat bene gestum, decrescit. *c* Idem; Qui fortiori studio intenderit, retrospicere conuincitur, si relictis bonis amplioribus ad minima retorquetur. *d* Idem super Ezechielem; Sicut qui à fide recedit, apostata est, ita qui ad peruersum opus quod deserit, redit, ab omnipotenti Deo absque vlla dubietate apostata deputabitur, etiã si fidem tenere videatur. *e* Idem in registro; Minoris excessus est, veritatem non cognoscere, quam in ea agnita non manere. *f* Augustinus de ciuitate Dei; Audeo dicere, superbis esse vtile cadere in aliquod apertum manifestumque peccatum, vnde sibi displiceant, qui iam sibi placendo ceciderãt. B Salubrius enim Petrus sibi displicuit quando fleuit, quam sibi placuit quando præsumpsit. *g* Idem in libro de viduitate: In vidnali & virginali continentia, excellentia muneris amplioris expetitur; qua expetita, & electa, & voti debito oblata iam non solum capessere nuptias, sed etiam si non nubatur, vel nubere damnabile est. *h* Idem; Cum quisque non reddit, quod non imperio compulsus, sed consilio cõmonitus vouit, tãto magis fraudati voti auget iniquitatem, quanto minus habet vouendi necessitatem. *i* Idem plane non dubitauerim dicere lapsas animas à charitate sãctiore, quæ vouetur Deo, adulteris esse peiores. *k* Idem in libro de verbis Apostoli: Semper adde, semper ambula, semper profice, noli in via retardare, noli retro redire, noli deuiare. C Remanet enim qui non proficit, retro redit, qui ad ea relabitur, vnde iam recesserat, deuiat, qui apostatat. *l* Hieronymus in Epistola: De Dei virgine facta es corruptio satanæ: de sponsa, Christi facta es scortũ execrabile; de templo Dei, fanũ immũditiæ: de habitaculo Spiritus sancti, tuguriũ diaboli: quæ prius incedebas cum fiducia vt columba, nũc lates in tenebris, vt stellio. *m* Isidorus de Summo bono: Quemadmodum ad virtutem tendentes culmen non à summis inchoãt, sed à modicis, vt sic sensim ad altiora pertingant: ita & qui dilabũtur ad vitia, non statim à magnis criminibus incipiũt, sed à modicis assuescũt, & sic ad maxima proruunt. *n* Idem: Multis argumentis insidiatur Diabolus eis, qui renunciant sæculo, vt eius se iterũ amori substernant: grauius autẽ illos concupiscentiis sæculi ferit, quos post renunciationẽ ad mũdi D amorem reduxerit. *o* Bernard. in Epistola; Habet quidẽ Christus multos milites, qui fortissime cœperunt, steterunt, vicerunt: paucos autem, qui de fuga conuersi, rursus se periculo ingesserint, quod declinauerant, rursusque fugarent hostes, quos fugiebant. *p* Idem: Beatus es si pugnãdo moriaris, quia mortuus mox coronaberis: væ autem tibi declinando pugnam, perdis enim victoriam simul & coronam. *q* Idem: Si proficere currere est, vbi non proficere ibi & currere desinis: vbi vero nõ currere, ibi & deficere incipis: hinc plane colligitur, quia nolle proficere, non nisi deficere est. *r* Idem super Cantica: Septies cadit iustus, & septies resurgit, si tamẽ cadit in die, vt se cadere videat, & cecidisse sciat, & resurgere cupiat, & requirat manum adiuuãtis, & dicat: E Domine in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem: auertisti faciẽ tuã à me, & factus sũ conturbatus.

a Ibid. lib. 1. c. vlt. in pr. b Idem Past. cu. 3. ca. 1. admon. 35. post med. c Ibid. admo. 28 in fin. d Idem in Ezech. ho. 9. longe an. me. e Idem regist. lib. 1. ind. 9. c. 16. f Aug. li. 14. de ciui. Dei, c. 13. in fin. to. 5. g Idem de bo. Viduit. c. 9. to. 4. h Ibi. c. 11. i Ibidem. k Idem de verb. Apost. ser. 15. in fi. to. 10. l Hiero. Ep. 22. ad Susan. Lap. ant. me. to. 9. m Isid. de sum. bo. li. 2. c. 36 sent. 2. n Ibid lib. 3. c. 22. sen. 5. o Bern. Ep. 1. ad Rober. post med. p Ibid. prope fin. q Idem Ep. 253. ad abb. Garin. r Idem in Cant. ser. 27. ante med.

CAPVT XII.

De Consuetudine.

GRegor. *s* in Homiliis: Vsitata culpa obligat mentẽ, vt nequaquã surgere possit ad rectitudinẽ. Conatur enim & labitur: quia vbi diu spõte perstitit, ibi etiam cum noluerit, coacta cadit. *t* Idẽ super Ezechielem: Frontem cordis in impudentiam atterit culpa frequens: vt quo crebrius committitur, eo de illa commit- A tentis animus minus verecũdetur. *u* Idem in registro: Si prauæ rei aditus antequam diu patescat, nõ clauditur, vsu fit latior, & erit consuetudine licitum, quod ratione & lege, constat esse prohibitum. *x* Glossa: Difficile surgit, quem moles malæ consuetudinis premit. *y* Isidorus in synonimis: Assiduitas mores facit, & iugis vsus in naturã se vertit. *z* Idem de Sũmo bono: Cogitatio praua delectationem parit, delectatio cõsensionẽ, consensio actionem, actio consuetudinem, & consuetudo necessitatem. *a* Idem: Dum facta quædã non grauia libere, ac sine metu committimus, ad peiora scelera & horrenda, peccati consuetudine labimur. *b* Augustinus de libero arbitrio: Ratio æstimat luce veritatis, vt recto iudicio subdat minora maioribus: vsus autẽ cõsuetudine commodatis plerumque inclinatur, vt ea B pluris æstimet, quæ veritas minora cõuincit. *c* Idẽ contra Iulianũ: Contra istam genitalium concupiscentiã, quæ ingenita nobis est per originale peccatum, vehementius vidua, quam virgo: vehementius meretrix, cũ casta esse voluerit, quam quæ semper fuit casta confligit: & tãto amplius in ea superãda, volũtas laborabit, quanto maiores ei consuetudo vires dedit. * Idem in Glossa super Psalmos. Facilius est retrahi ab ingressu, quã ab arrepto itinere prauæ consuetudinis reuocari. *Ioannes Chrysostomus de cõpunctione cordis: Consuetudini contemnendi dum de præteritis dolor nullus est, facilius superuenientibus malis locum damus. *d* Ambrosius de officiis: Vsus cito inflectit naturam. *e* Seneca in Epistola: Mali mala sua, quod malorũ vlti- C mum est, amant. Tu autem consummata est infelicitas, vbi turpia non solum delectant, sed etiam placent, & desinit esse remedio locus, vbi quæ fuerunt vitia, mores fiunt.

s Greg. ho. 31. in Euang. post med. t Idem in Ezec. ho. 10. longe an. me. u Idem regist. li. 7. indic. 2. c. 119. x Gl. Thren. 3. & Io. 11. y Isid. in syn. c. 13. z Idem de sum. bo. lib. 2. c. 23. sen. 5. a Ibid. c. 29. sent. 1. b Aug. de li. arb. lib. 3. c. 5. post me. to. 1. c Idem li. 6. con. Iul. Pelag. c. 7 post. med. to. 7. d Amb. of. lib. 2. c. 20. to. 4. e Sen. Ep. 39. in fin.

CAPVT XIII.

De Obstinatione.

GRegorius *f* in Moralibus: Praui audire bona patienter nequeunt: & cum vitæ emendationem negligunt, ad verba se obstinatæ responsionis accingũt. *g* Idem; Quos reatus similis sociat, cõcordi pertinacia etiam defensio peruersa constipat, vt de facinoribus suis, alterna se inuicem defensione tueantur. *h* Augu- D stinus de agone Christiano: Nolentes se si peccauerint corrigi, nihil aliud elegerunt, nisi cum hoc mundo damnari. *i* Idem de vita Christiana: Fit, vt qui hominem non timent in delinquendo, in iudicio Deum iudicem sentiãt & vltorem. *k* Idem de fide ad Petrum; Obdurate viuit siue qui non conuertitur, desperans de indulgentia peccatorum suorum, siue sic de misericordia Dei sperat, vt vsque in finem vitæ suæ in suorum criminum peruersitate permaneat. * Ioannes Chrysostomus in sermonibus: Peccare humanum est, permanere autem in peccatis diabolicum est. *l* Bernardus de consideratione: Quid est cor durum? ipsum est, quod nec compunctione scinditur, nec pietate mollitur, nec mouetur precibus: minis non cedit, flagellis duratur; ingratum ad beneficia, ad consilia infidum, ad iudicia E sæuum, inuerecundum ad turpia, impauidum ad pericula. *m* Idem de præcepto & dispensatione: Elatio contemnentis, & impœnitẽtis obstinatio in minimis quoque mandatis culpam facit non minimam, & cõuertit in crimẽ grauis rebellionis, næuũ leuẽ simplicis transgressionis. *n* Idem in Epistola ad proprios parentes: O dira abusio! domus ardet, ignis instat à tergo, & fugiẽti prohibetur egredi, euadẽti suadetur regredi: & hoc ab his, qui in ipso incẽdio positi sũt, & obstinatissima dementia, ac demẽtissima obstinatione fugere periculum nolunt. Pro dolor! si contemnitis mortem vestram, cur appetitis & meam? *o* Idem in sermonibus: Nonnulli dura ceruice, & attrita sunt fronte, vt quo magis eis

compa

f Greg. li. 10 Mor. c. 3. in prin. g Ibid. li. 33. c. 24. post me. h Aug. de ago. Christ. c. 35. to. 3. i Idem de vita Chris. c. 3. to. 9. k Idẽ de fide ad Pet. c. 3. post med. l Bern. de consid. li. 1. ante med. m Idem de precep. & dispens. ante med. n Idem Ep. 111. circ. med. o Idem ser. 2. de resurrect. Dom. an. me.

compatimur, tanto magis nostra & compassione, & patientia abutatur. *a* Idem: Putas ne filium Dei reputat Iesum, quisquis ille est homo, qui ipsius nec terretur comminationibus, nec attrahitur promissionibus, nec præceptis obtemperat, nec consiliis acquiescit; Nonne is si fateatur se nosse Deum, factis eum negat? porro fides sine operib. mortua est. *Idem: Qui impetiũ dedit ne peccaremus, pœnitentibus statuit, vt cõfiterentur. Excluditur itaque digne à regno Dei omnis qui peccat: sed qui post peccatũ labitur in contẽptum. *b* Glossa: Carnale est cadere, sed lapideum est iacere.

a Ib. ser. 1. in octaua Pascha an. med.

b Gl. Matth. 14.

CAPVT XIV.
De Desperatione.

GReg. *c* in registro: Diffidentiæ quodammodo genus est, contra hoc quod quisque prædicat, torqueri in tristitia. *d* Idem in Moralibus: Præsumptio virtutis propriæ tanto grauius in desperatione est, quãto longius ab humilitate. *e* Idem: Graui desperationis telo mens percutitur, cum supernæ iræ tribulationibus premitur, & linguatũ suis opprobriis vrgetur. *f* Idẽ: Clausis oculis cordis, eo ea præcipitatur in infimis, quo obscuratur à summis: & tãto securius mala tẽporalia penetrat, quanto durius bona æterna desperat. *g* Idẽ: Deus hominem quem benigne condidit, iniquè non spetuit. Pensandum est igitur, quantũ est periculi transacta munera cernere, & futura desperare. Idem; Plerũque congruit. Infra capite de arguitione. *h* Ioan. Chrys. in sermonibus: Vtrumque periculosum est, & confidentia peruersa, & desperatio. Nam confidentia nimia stantem euertit, & desperatio post lapsum, non permittit exsurgere. Idem: Diabolus non aliunde. Supra lib. 1. De dæmonibus. *i* Aug. de pœnitentia: Qui de Deo non præsumit veniam, non animaduertit, plus peccato suo posse Dei clementiam. Idem: Inter spem, & desperationem. Infra in capite de morte. *k* Isid. in synonimis: Non desperes de salute, si ad meliora conuerteris: qui enim veniam de peccato desperat, plus se desperatione, quam commisso scelere damnat. Desperatio namque auget peccatum, & peior est omni peccato.

c Gr. reg. l. 9. ind. 2. c. 111. ante med.
d Idem li. 22. Mor. c. 5. cir. fin.
e Idẽ præfat. in expos. Iob c. 3. cir. fin.
f Ibid lib. 26. c. 8. in fin.
g Ibid. c. 16.
h Ch. ho. 10. de pœn. ante med. tom. 5.
i Au de pœ. c. 5. post med. tom. 4.
k Isid. in syn. c. 1. post med.

CAPVT XV.
De Dilatione.

GReg. *l* in Moralibus: Sæpe accelerãdi boni tarditas consilium putatur: & cum expectatur, vt ex tardatione proficiat, hoc insidians mora supplantat. *m* Aug. de confessionibus: Non erat quid responderem tibi Domine, dicenti mihi: Surge, qui dormis, exsurge à mortuis, & illuminabit te Christus: & vndique ostendenti te vera dicere non erat omnino, quid responderem veritate conuictus, nisi tantum verba lenta, & somnolenta. Ecce modo, sine modo, sine paululum. Sed modo & modo, non habebat modum, & sine paululum in longum ibat. *n* Idem de verbis Domini: Scio ergo, & mecum omnis homo, qui paulo attẽtius considerauit, neminem Deum timentem, sub verbis eius non se corrigere, nisi putat, quia plus habeat viuere: & hæc ipsa res est, quæ multos occidit, cũ dicunt cras cras, & subito ostium clauditur. Remanebunt foris cum voce coruina quia non habent gemitum columbinum. Cras cras vox corui est. *o* Idem de ciuitate Dei: Si propterea quisque obiurgandis, & corripiendis male agentibus parcit, quia opportunius tempus inquirit, vel eisdẽ ipsis metuit: ne deteriores ex hoc efficiantur, vel ad bonam vitam piam erudiendos impediant alios infirmos, & premant atque auertant à fide: non videtur esse cupiditatis occasio, sed consiliũ charitatis. *p* Idẽ de pœnitentia: Quoniam multa sũt,

l Greg. li. 32 Mor. c 17 lõge post med.
m Aug. conf li. 8. c. 5. to. 1.
n Idem de verb. Dom. ser 16 post med. to. 10.
o Idem de ciui. Dei. li. 1. c. 9. ante me. to 5.
p Idẽ de pœn. c. 17. tom. 4.

A quæ impediunt languẽtem, & retrahunt: periculosum est, & interitui vicinum, ad mortem protrahere pœnitentiæ remedium. *q* Idem: Purgandus est igne purgationis, qui in aliud sæculum distulit fructum conuersionis: Hic autem ignis etsi æternus non sit, miro modo est grauis; excellit enim omnem pœnam, quã vmquam quis passus est in hac vita. *r* Bern. super Cantica: Instar solis vrentis, desiderij ardor peregrinantem in corpore animam decolorat, dum vultui gloriæ inhiãtem impatientem facit repulsa, & excruciat amanẽ dilatio. *s* Idem de contemptu: Numquid in die iudicij miseri dicere incipient: Modo Domine, ecce modo, sine paululum? sic enim nunc dissimulant infelices, & modo & modo non habent modum, & sine paululum
B in longum vadit. *t* Idem: Clama ad Deum anima mea: trahe me post te, in odore vnguentorum tuorum curremus: alioquin quando eum remorando, tepescendo, pausando consequi speras? exultabit vt gigas ad currendum viam. Hilarem sine dubio diligit securiorem.

q Ibid. c. 18.
r Bern. ser. 26 in Cant. prope fin.
s Idẽ declam. super Ecce nos, post med.
t Ibid. multo ante.

CAPVT XVI.
De Voluptate.

GReg. *u* in Moralibus. Qui nunc male se in voluptatib. dilatat, eũ post in suppliciis pœna coãgustat. *x* Idem in registro; Si pro luxu animi, atque voluptate carnis, dominico die quis lauari appetit, hoc fieri nec reliquo quolibet die concedimus. Si autem
C pro necessitate corporis, hoc nec dominico die prohibemus. *y* Hier. in epistola; Miseriæ delitiis, & delitiæ miseriis commutantur. In nostro arbitrio est, vel diuitem sequi, vel Lazarum. *z* Idem: Difficile, immo impossibile est, vt præsentibus quis, & futuris fruatur bonis: vt hic ventrem, ibi mentem impleat: vt de delitiis transeat ad delitias: vt in vtroque sæculo primus sit: vt in cœlo, & in terra appareat gloriosus. *a* Bern. de cõtemptu: Nunc & trahit sua quemque volupras, & odorem turpis lucri sectantes, quæstum æstimant pietatem: quorum damnatio certa est. *b* Boetius de consolatione: Tristes esse voluptatum exitus, quisquis reminisci libidinum suarum volet, intelliget: quæ si beatos explicare possent, nihil causæ est, quin pecudes quoque beatæ esse dicantur, quarum omnis ad explendam
D corporalem lasciuiam festinat intẽtio. *c* Interlinearis: Nihil voluptuosum, nihil suaue placet Deo: sed quod habet aliquid mordacitatis & seueritatis, vnde pascha cum amaritudinibus manducatur. *d* Glossa: Voluptas insatiabilis est, & habita famem nõ satietatem parit. *e* Seneca in Epistola: Voluptates præcipue exturba, & inuisissimas habe, latronum more in hoc nos amplectuntur, vt strangulent. Multa lib. 2. in c. de luxuria.

u Gr. lib. 14. Mor. c. 4 cir. fin.
x Idẽ reg lib. 11. ind 6. c. 3. vltr. med.
y Hier. ad Pamm. Ep. 50. in fi to. 2.
z Idẽ Ep 34. ad Iulian. vers fin.
a Bern declam. sup. Ecce nos, ante med.
b Boet. de consol. phil. l. 3. pro. 7.
c Interli. Gl Leuit. 2.
d Glos. ord. Osea. 4.
e Sen. Ep. 51. in fi.

CAPVT XVII.
De Carnalitate.

GRegorius in homiliis: Vnde caro ad tempus suauiter viuit, inde spiritus in æternũ interit. *Ioan. Chrysost. super Matthæum: Quid impinguas dic mi-
E hi, corpus? numquid enim immolare ta habemus? numquid apponere mensæ? *f* Bernard. de contemptu: Nonnulli cum spiritu cœperint, heu carne consummantur. *g* Idem: Hodie filij hominum animæ curam negligunt, curam autem carnis perficiunt in omni desiderio: neque enim peccare metuunt, sed puniri: nec virtuti cordis datur opera, sed valetudini corporis, immo & voluptati. *h* Idem super Cantica: Tu tibimetipsi dispensas misertus tui: suspecta est mihi, fateor, tua ipsius in te dispensatio: vereor tibi illudi sub tegmine, & nomine discretionis à carnis prudentia. Id te saltem volo admonitum esse, vt si tibi auctoritas Apostoli placet de bibendo vino modico,

f Bern. decl. sup. Ecce nos ante med.
g Ibid. post med.
h Idem in Cant. ser. 30. in fin.

P quod

a Ibid. multo ante.

Quod ille adiunxit, non prætermittas. *a* Idem: Quid vos dicitis obseruatores ciborum, morũ neglectores & corruptores animorum? Hippoc. & sequaces eius docent animas saluas facere in hoc mundo: Christus & eius discipuli perdere. Quemnam vos è duobus magistrum eligitis? At manifestum se facit qui sic disputat, hoc oculis, hoc capiti, illud pectori, vel stomacho nocet. Profecto vnusquisque quod à suo magistro didicit hoc in medium profert.

b Idem in Apol. ad Gul. abb. post med.

b Idem in apologia: Ista charitas destruit charitatem, hæc discretio discretionẽ confundit, talis misericordia crudelitate plena est; quia videlicet ita corpori seruitur, vt anima iuguletur. Quæ etenim charitas est carnem diligere, & negligere spiritũ? Quæ discretio totum dare corpori, & animæ nihil? Qualis misericordia ancillam reficere, & dominam interficere? Nemo pro huiusmodi misericordia speret se consequi misericordiam.* Idem in Epistola: Quicumque in carne sunt, siue præter habitum siue in habitu religionis, si verax est, immo quia verax est Apostolus, Deo placere nõ possunt: multũ enim extra perfectũ proficit, immo infra imperfectũ deficit, cuius gula Deus est. Idem: Qui debitorem. Supra lib. 1. de religiosis malis.

c Idem ser. 2. de verb. Apo. Non est regnũ Dei esca, &c.

c Idem in sermonibus: Filij hominum vsquequo graui corde, & pingui corpore? vt quid diligitis vanitatem, & veritatem negligitis? Pinguedo carnis, delitiæ corporis, saturitas ventris, aut ante mortẽ vos deserent, aut vos in morte illas deseritis: quoniã (inquit Sanctus,) cũ interierit homo, non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria eius.

d Sen. Epi. 15. ante med.

d Seneca in Epistola: Cum tibi feliciter sagina cesserit, & tori creuerint, nec vires vmquam opimi bouis, nec pondus æquabis. Adiice nunc, quod maiore sarcina animus eliditur, & minus agilis est.

e Ibid. paulo post.

e Idem: Stringe corpus, & animo laxa locum, multa sequũtur incommoda corporis deditos curæ.

f Idem Ep. 14. in prin.

f Idem: Fateor insitam esse nobis corporis nostri charitatẽ: fateor nos huius gerere tutelam: non nego indulgendum, illi seruiendum nego. Multis seruit, qui corpori seruit, qui pro illo nimium timet, qui ad illud omnia refert.

g Ibid. consq.

g Idem: Sic gerere nos debemus, non tamquam propter corpus viuere debeamus, sed tamquam non possimus sine corpore.

CAPVT XVIII.

De Prosperitate.

h Greg l. 22. Mor. c. 1. an. med.

GReg. *h* in Moralibus: Sancti viri omnẽ præsentis vitæ copiam, inopiam deputant: quia videlicet nil extra Deum sufficit menti, quæ veraciter Deum quærit.

i Ibi. lib. 5. c. 8. in prin.

i Idem: Quamuis quolibet in loco positi, cogitando, loquendo, agendo peccemus, tunc tamen per ttia hæc animus effrenatius rapitur, cum mundi huius subleuatur prosperitate.

k Ibid. lib. 10 c. 17. non longe à prin.

k Idem: Non est census in crimine, sed affectus. Cuncta enim quæ Deus condidit bona sunt.

l Ibi li. 2 c. 4. circa med.

l Idem: Solet rerum abundantia tanto magis à diuino timore mentẽ soluere, quanto magis hãc exigit diuersa cogitare. Nã dum foris per multa spargitur, stare in intimis fixa prohibetur.

m Ibid. lib. 8. c. 24. in fin.

m Idẽ: Qui transeuntia amplectitur, eo ipso ad decursum ducitur, quo decurrentibus implicatur.

n Ib. l. 31. cu. 17. circa med.

n Idẽ: Multos sua peius felicitas strauit, multos diuturna pax inertes reddidit; eoque illos inopinatus hostis grauius percutit, quo longo quietis vsu negligentes inuenit.

o Idem in Ez. hom. 19. post me.

o Idem super Ezechielem: Abundantia superbiæ vicina est.

p Ib. hom. 12. cir. med.

p Idem: Qui à Deo auertitur & prosperatur, tanto perditioni fit proximus, quanto à zelo disciplinæ inuenitur alienus.

q Idem regist. l. 9. ind. 2. cu. 85. cir. fin.

q Idem in registro: Libere nobis nõ debet dari donum Dei, quod delectationem sui separat ab amore Dei: ne data danti præferamus, & dum bona percipimus etiam mali, vnde crescere in eius amore debuimus, inde à timore illius disiungamur.* Ioann. Chrys. super Matthæum: Ipsa felicitas mundialium rerum, A satis magnum impedimentum est animæ ad iustitiã faciendam.

r Chrys. oper. imp. hom. 16. parum à prin. to. 2.

r Idem: Qui vult Deũ amare, necesse est, vt odiat diuitias: qui autem voluerit amare diuitias, necesse est vt odiat Deum.

s Idẽ in Ioan. hom 18. post me. to. 3.

s Idem super Ioannem: Non accuso domos habentes, & agros, & pecunias, & mancipia: sed cum cautela hæc possideri volo, & cum decentia. Quid est cũ decentia, nisi vt more dominorũ & non seruorum possideant es, & non possideantur ab eis, vt vtantur eis, & non abutantur.

t Isid in syn. c. vlt. an. me.

t Isidor. in synonimis: Diuitiæ numquam sine peccato acquiruntur, nullus res terrenas sine peccato administrat.

u Aug. ep 82. ad Lar. to. 2.

u August. in epist. Fallax in transitoriis suauitas, & infructuosus labor, & perpetuus timor, & periculosa sublimitas: initium sine prouidentia, & finis cum pœnitẽtia.

x Idem ep 70. ad Bon. post med.

x Idem: Vtaris hoc mundo tamquam non vtens, B vt ea bonis eius bona facias, & non malus fias: quia & ipsa bona sunt, & à Deo bona sunt, nec dantur hominibus nisi ab illo, qui habet omnium cœlestium, atq; terrestrium potestatem. Sed ne putentur mala, dantur & bonis: ne putentur magna, vel summa bona, dantur & malis. Itemq; auferuntur & ista bonis, vt probẽtur: & malis, vt crucientur.

y Idẽ de verb. Dom. ser 35. post med. tom. 10. & Gloss. in psal. 120.

y Idem super Lucam: Amor rerum terrenarum viscus est pennarum spiritualium.

z Idem ser. 18 de verb. Ap. ante me. to. 10.

z Idem de verbis Apostoli: Aurum materia laborum, periculum possidentium, eneruatio virtutum, malus Dominus, proditor seruus, aurum nemo tutus habet, nisi qui semper abscondit: in perniciem Domini fulget, per tenebras quæritur, per tenebras custoditur.

a Ibidem paulo post.

a Idem: Aurum præbet misericordiæ materiam apud C bonos animos, & nouo genere lucri, tunc magis prodest, quando cõtemnitur, vt scilicet ipsa sui conditione testetur, quoniam mala est eius rei possessio, cuius abdicatio fructuosa.

b Idem de mor. Ec. c. 3 to.

b Idẽ de moribus Ecclesiæ: Multo enim mirabilius non subhærere diuitiis, quamuis possideas, quam omnino eas non possidere.

c Ambr. de Sanct. cap. tom. 1.

c Ambr. in sermonibus: Merito clamat Propheta: Diuitiæ si affluãt, nolite cor apponere. Quid enim mihi prosunt, si mecum esse post mortem non possunt? hic acquiruntur, hic relinquuntur. Somnium igitur loquimur, non patrimonium. Vnde bene ait Propheta: Dormierunt somnũ suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarũ in manib. suis.* Bern. in epist. Bona temporalia sunt, si non amãtur vt illicita: siue autem amentur, siue non D amentur, nõ multũ expediunt: quia quadam sui dulcedine cor possidẽtis cito subuertunt.

d Bern. ser de conu. ad clericos cap. 12.

d Idem in sermonibus: Diuitiarum amor insatiabilis. Longe enim amplius desiderio torquet animam, quam refrigeret vsu suo: vtpote quarum acquisitio quidem laboris, possessio vero timoris, amissio plena doloris inuenitur.

e Idem ser. 4. in aduen circa princ.

e Idem: Filij Adam, genus auarum, & ambitiosum, audite. Quid vobis cum terrenis diuitiis, & gloria temporali, quæ nec veræ, nec vestræ sunt? Aurum enim & argentum nonne terra est rubra, & alba, quam solus error hominũ facit, magis reputat pretiosam; Deniq; si vestra sunt hæc, tollite ea vobiscum. Sed homo cum interierit non sumet omnia, neque descendet cum eo gloria eius.* Idẽ: Fallax felicitas est maior infelicitas.

f Sen. epist. 36. circa princ.

E *f* Seneca in epistola; Res est inquieta felicitas.

CAPVT XIX.

De Consolatione.

g Greg. Past. cu p. 3. cap. 1. adm. 3. ante med.

GReg. *g* in pastorali: Offerenda est eis consolatio quos caminus paupertatis excoquit: atque illis inferendus est timor, quos cõsolatio gloriæ temporalis extollit. Idem: Habet hoc prauorum. Infra ca. de malitia. Idem: Mens in qua. Infra libr. 4. de feruore.

h Hier. epl. 14. ad Cel. an. med. to. 1.

h Hier in epistola: Nihil omnino agimus, qui nos per multitudinis exempla defendimus, & ad consolationem nostram aliena sæpe numerantes vitia, deesse nobis dicimus, quos sequi in virtutibus debeamus.

*Bernardus

*Bern.in epist.Si earo & sanguis regnũ Dei possidere oon possunt,carnalibus profecto consolationibus,spiritales sociari impossibile est.Idem:Funes ceciderunt. Infra li.4.de gustu.*a* Idem in apologia:Fusi sumus exterius & de regno Dei,quod intra uos est,relictis veris,ac perennibus bonis,foris quętimus vaoam cõsolationem de vanitatibus,& insantis falsis,ac iam religionis antiquæ nõ solum virtotem amisimus,sed nec speciem retinemus. *b* Idem super Qui habitat: Si vis habere ministerium Angelorum, fuge consolationea sæculi,& tentationibus resiste diaboli:tenuat cõsolari anima tua in aliis, si vis in Dei memoria delectari, *c* Idẽ in Sermonibus:Vilis est & ad nihilũ vtilis mundi consolatio, & quod magis est metuendũ,etiam veræ ac salubris consolationis est impedimentum,*d* Idem: Cuius ad alias consolationes mens inhiat, & non penitus tenuit cõsolati in caducis,& transitotiis:ipse sibi profecto cœlestis subtrahit gratiam consolationis: qoi si digna deuotione, pleno affectu, desiderio vehementi, petere, quætere, pulsare satageret, sine dobio peteus acciperet, quærens inueniret, pulsauti aperiretur. Idem: Alios quoque lugentes.Supra lib.2. to cap. de beatitudine.

a Bern apol. ad Gul. abb. post med.
b Idem ser.4. in psal.Qui habitat. ante med.
c Idẽ ser.4 in Vig.Nat. Do. d Idẽ decla. sup. Ecce nos. post med.

CAPVT XX.

De Ornatu.

GReg.*e* in Moralibus:Praui cum tegendis mẽbris vestimenta quætunt, non solum quæ tegaot:sed etiam quæ excolant,expetont:& contra torporem frigoris oon solum quæ per pinguedinem muniant, sed etiam,quæ per mullitiem delectẽt, & oon solum quæ per mollitiem tactũ mulceant, sed etiam quæ pet colorem oculos seducant *Ioan.Chrys.de compunctione:Nos omne tempus vitæ nostræ consumimus expoliantes dominam, & adornantes ancillam diuersis ornatibus.* Augustinus super Matthęum:Qui immoderato cultu corporis atque vestitus,vel ceterarũ rerum nitore præfulget,facile conuincitor rebus ipsis, pompatum sæcoli esse sectator. *f* Idem de Doctrina Christiana: Quem iudicem mulier veriorem requirimus deformitatis tuæ, quam te ipsam quæ videri times?Si pulchra es,quid absconderis? si defotmis, cur te formosam esse mentiris, nec tuæ conscientiæ, nec alieni gratiam oris habitura?*g* Idem Aug.de Doctrina Christiana,loquens de fuco mulierum:Tolerabiliota propemodum in adulterio crimina sunt; ibi enim pudicitia, hic natura adulteratur. *h* Idem de Doctrina Christiana:Monẽtis Apostoli vox est,Expurgate vetus fermentum,&c. In azimis sinceritatis,&c. Nũ sinceritas perseuerat & veritaa, quando quæ sincera sunt, polluuntur, & colorum adulteriuia fucis in mendacium vera mutantur:Domious tuus dixit:Non potes facere capillum vnum album aut nigrum:& tu ad vincendã Domini tui vocem,vis te esse potiorẽ audaci conato, & sacrilego contemptu?Crines tuos inficis,malo pręsagio futurorum,capillos iam tibi flammeos aospicaris.*i* Hier.in epistola:Crimẽ est caput post chrismatis sanctificationem,aut croci,aut alterius pigmẽti fuco, vel puluere sordidari aut auro, vel gemmis, vel cuiuscumque terrenæ creaturæ speciecomi, quod iam cœlestis ornatus splendore refulget.*k* Idem:Quid facit in facie Christiana purpurissus,& cerussa, quorum alterum ruborem genarum,labiorumque mentitur, alterum candorem oris, & colli ignis iuuenum,fomenta libidinum,impudicitiæ mentis indicia. *Et infra*:Ornatus iste noo Domini est,velamen illud Antichristi est. *l* Idem:Qua fiducia erigit ad cœlum voltus,quos cõditor non agnoscit; Ambrosius:Quo vult anditi?Infra lib.4.de simplicitate.*m* Cypr.in epistola:Fugiant castæ virgines.& pudicæ incestarum cultus,& habitum impudicarum,lupanarium insignia, ornamenta meretricum. Hoc Deus culpat,hoc denotat. Sericum & purpurato indutæ Christum induere non possunt:auro,& margaritis & monilibus adornatæ, ornamenta cordis ac pectoris perdiderunt.*n* Idem:Parem se in omnibus integritas virginea præster, nec bonum cordis,corporis cultus iofamet.Quid enim ornata virgo,quid cõpta procedit, quasi maritum habeat, aut quærat?Timeat potius placere,si virgo est, ne periculum sui appetat, quæ ad meliora, & diuina se seruat.*o* Bern. in epistola:Filię Babylonis,quarum vere gloria in confusione, induuntur purpura, & bysso, & subinde conscientia pannosa iacet,fulgent monilibus, & moribus sordent, *p* Idem in apologia: Ex cordis thesauro sine dubio procedit,quidquid foris apparet vitiosum. Vanum enim eor vanitatis notam ingerit corpori, & exterior superfluitas,interioris vanitatis indicium est. Mollia indumenta mollitiem animi indicant: non tantum curaretur corporis cultus,nisi prius neglecta fuisset mens inculta virtutibus. Multa supra lib.1.de monialibus, & coniugatis.

e Greg.li.20. Mor. ca.15. ante med.
f Au.de Doct. Ch l.4. c.21. post med. to. 3. ex Amb de Virg.l.1. ante med tom.4.
g Ibid. paulo post ex eod. Ambr. loco.
h ibid. ante. ex Cyp. lib. de discip. & habitu Virg. c.7.se.2.
i Hier.ep. 14. ad Maur. fil. circa med.t.9.
k Idẽ ep. 10. ad Fur. ante med. to. 1.
l Ibi.conseq. m Cypr. de discip. & habitu Vir. c.6. to. 2.
n Ibid. c. 5.
o Bern epi. 113.ad Sop. Vir. circa. med.
p Idẽ in Apol. ad Gul. abb. post med.

CAPVT XXI.

De Ingratitudine.

GReg.*q* in registro,de Impetatore Maoricio:Valde mihi durum videtur, vt ab eius seruitio milites suos prohibeat, qui & ei omnia tribuit, & dominari eum nõ solum militibus,sed etiam sacerdotibus concessit. * Ioann.Chrys. super Matthæum: Omne bonum quod non ex amore ipsioa booi faciunt homines,ingratum est ante Deum.*r* Aug.de viduitate:Multi habent multa dona, & Deum nesciendo,à quo habẽt, impia vanitate iactantur. Nemo autem est donis Dei beatus,qui donanti extiterit ingratus.*s* Idem de pœnitentia: Ingratus extitit,qui plenus virtutibus Deum omnino non timuit.In hoc enim quisque peccator fit culpabilior,qoo est Deo acceptior. *t* Idem de spiritu, & littera: Erit anima ingrata, si quod illi ex Deo est, sibi tribuit, præcipueque iustitiam. *u* Bernardus super Qui habitat: Confitenti humiliter, & deuote gratias agenti, non immerito ampliora beneficia promittuntur. Nam qui fidelis inuenitur in modico, iure constituitur super multa.Sicut è contrario accipiendis indignus est,qui fuerit de acceptis Ingratus. *x* Idem super Cantica:Ingratus reputabitur cum discussio venerit, qui non poterit dicere cum Dauid, Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ,in loco peregrinationis meæ. *y* Idem:Numquid non perit, quod datur ingrato? Ingratitudo enim inimica est gratię perditio animę,exinanitio meritorum,virtutum dispersio, beneficiorum perditio.*z* Idem:Ingratitudo ventus est vrens,funtem siccans pietatis,rorem misericordiæ, & fluenta omnis gratiæ. Idem: Quid est cor durum?capite de obstinatione.Idem:Absque confessione. Supra lib. 1. de confessione. *a* Idem in sermone:Ingratitudo vias obstruit gratiæ, & vbi fuerit illa,gratia accessum non inueoit, locum non habet. Hinc mihi,charissimi,dolor continuus est, multaque tristitia cordi meo, quod nonnullos tam pronos ad leuitatem,ad risum,ad verba otiosa & scurrilia video:vt pertimescam valde,ne forte plus quam expediat diuinę misericordię immemores & ingrati:super tam multis beneficiis suis,aliquando desertantur à gratia,quam non habent vt gratiam.*b* Idem: Omnino nos sola à profectu conuersationis impedit ingratitudo nostra:dum quodammodo perditum reputans qui dedit,quod ingratus accepit: cauet sibi de cetero ne tanto plura amitteret,quanto plura ingrato conferret. *c* Seneca in Epistola:Quisqois de accipiendo semper cogita,oblitus accepti est:nec vllum habet malum cupiditas maius, quam quod ingrata est.

q Gr. regist. lib 2.Indic. 11.c.103.
r Aug.de vid. to.c.16. to. 4.
s Idẽ de vera & fal. pœn. c.14. to. eodẽ.
t Idẽ de spir. & lit.c.11. tom 3.
u Bern. ser. 4. in ps. Qui habitat. in prin.
x Idem ser. 1. in Cant. post med.
y Ibid ser.51. post med.
z Ibi.conseq.
a Idem ser. 2. de septem misericordiis circa princ.
b Idem ser. con.ing. prope fin.
c Sen.ep.73. statim à pr.

CAPVT XXII.

De Discordia.

GReg. *a* in registro: Dubium non est, booos prauorū odia sultioere, diuioisque intentos operibus, peruersorum aduersitatibus lacerari. *b* Idem: Quoties res aliqua pluribus agēda committitur, dum quisque dissentit ab altero, dispendiis potius quam vtilitatib. aditus reseratur. *c* Idem: Mihi inimicitiam facio, si fratrum meorum iura perturbo. *d* Idem: Discordia cōsueuit scandala generare. *e* Idem in Moralibus: Solet inter fratres maior substātia, discordię fieri grauioris causa. *f* Idem: Euenire plerumque solet, vt non amissa charitate, & inimici nos ruina lętificet, & rursum eius gloria sine inuidiæ culpa nos contristet: dū & ruente eo quosdā bene erigi credimus, & proficiente eo plerosque iniuste opprimi formidamus. *g* Idem in pastorali: Discordes, etsi boni operis fructus in suis actionibus proferunt, profecto nulli sunt, quia non ex vnitate charitatis oriuntur. *h* Idem: Sæpe dum quosdam maior scientia erigit: à ceterorum societate disiungit: & quasi quo plus sapiunt, eo à concordiæ virtute desipiunt. *i* Idem in dialogis: Prauis moribus semper grauis est vita bonorum. *k* Idem in homiliis: Quisquis malos nō tolerat, ipse sibi per intolerantiā testis est, quia bonus non est, Abel enim esse renuit, quem Cain malitia nō exercuit. *l* Hier. in epistola: Nihil tam contrarium, nihil tam execrabile Deo, quam aliquem velle lædere, vel odisse: Nihil tam probabile, quam omnes amare. *m* Idē in homiliis: Quomodo cōcordia paruæ res crescūt, sic discordia maximæ collabuntur. Simile in Glossa. Eccl. 1. *n* Idem in originali super Michæam: Vbique insidię, vbique fraudulentia, innoxius sanguis effunditur præ auaritia, & libidine germanitas ignoratur. *o* Aug. de Verbis Domini: Non poterit habere cōcordiam cum Christo, qui discors voluerit esse cum Christiano. *p* Idem Quid tibi commune cū discordia Christiane, quid simultates amas, quæ Deo tuo non placent? In initio namque inimicitias in protoplastū, dum serpēs exerit, interficitur: dum homini inuidet, ipse prosternitur: dum Adam cupit decipere, ipse primitus iugulatur. *q* Idem in epistola: Facile est atque procliue malos odisse, quia mali sunt, rarum autem & pium, eosdem diligere, quia homines, vt in vno eodemque simul & culpam improbes, & naturam probes. *r* Idem de confessione: Sicut amici adulantes peruertūt, sic & inimici litigantes plerumque corrigunt. *s* Amb. de virginitate: Quot homines, tot sententiæ. *t* Isidor. in synonimis: Odium à regno Dei separat, à cœlo subtrahit, à paradiso eiicit: nec passione adimitur, nec martyrio expiatur. *u* Idem de Summo bono: Amicitia in rebus tantū bonis habenda est. Nā qui ea in malo vtuntur, nō sibi amici, sed inimici existūt. * Ioann. Chrys. in sermone: Zelantur mansuetum inuidi, modestum superbi, probum improbi, mitem tumidi, inimica æmulatione lacessunt. *x* Idem super Matthæum: Malos qui monet, offendit, incutit odium, qui arguit criminosos. Idem: Inimicus manifestus. Infra de simulatione, Idem: Si inimicitiæ semel. Infra de crudelitate. *y* Bern. in epistola: Veritas nonnunquam odium & discordiam parit. *z* Idem super Cantica: Oratio peccatoris execrabilis erit, frustra quoque offert munus suum ad altare, qui conscius est sibi quod frater suus habet aliquid aduersum se. Denique non respexit Dominus ad Cain munera, eo quod non recte ambularet cū fratre suo. *a* Glossa: In perpetuum cum Cain damnabitur, qui hoc genere homicidij tenetur, vt discordet à fratribus. Ibidem; Omnis homicida est, qui vel ferro percutit, vel odio insequitur. *b* Boetius de consolatione: Quem felicitas amicum fecit, infortunium faciet inimicum. Quæ vero pestis efficacior ad nocendum, quam familiaris inimicus? Multa supra lib. a. de ira.

a Gr. reg. l. 6. ind. 15. c. 166. b Ib. l. 1. ind. 9. c. 78. c Ib li. 2. ind. 10. c. 37. cir. fi. d Ibi. c. 3. cir. fin. e Ibidem li. 1. Mor. cap. 4 circ. fin. f Ibid. li. 22. c. 6. non longe à prin. g Idē pastor. cu. p. 3. ca. 1. adm. 24 non longe à prin. h Ibid adm. 23. non multum à prin. i Idem lib. 2. Dial. c. 3. ante med. k Idem hom. 38. in Euan. ante med. l Hier. ep. 14. ad Maur. fil. post med. t. 9. m Idem in Matt. ca 12. ant. med. t. 6. n Idem in Mich. lib. 2. c. 7 to. 5. o Au de ver. Dom ser. 56. propr fi. t. 10. p Ibidem. q Idē ep. 53. ad Mac. aliquantulum à prin. to 2. r Idem conf. l. 9. c. 8 to. 1. s Amb de virg. li. 2. ve. fin tom 1. t Isid. in syn. c. 8. in fin. u Idem de sum bo. li. 3. c. 31. sen. 1. x Chr. in variis locis in Matt. ho. 16. circa med. tom. 2. y Berna. epi 72. ad. Sugg. post me. z Idem ser. 71. in Cant. post med. a Gloss. 1. Ioan. 3. b Boet. de cons. phil. lib. 3. prosa. 5. in fine.

CAPVT XXIII.

De Malitia.

GReg. *c* in dialogis: Sunt nōnulli, qui idcirco bona facere student, vt gratiam alienæ operationis obnubilent, nec pascuntur bono, quod faciunt, sed laude boni, qua ceteros premunt. *d* Idem: Malitia remanentium meretur, vt hi qui prodesse poterāt, festine subtrahantur, & cum mundi finis appropinquat electi tolluntur, ne deteriora videant. *e* Idē in Moralib. Iniquorum hominum mentes cum quædam à proximis bene gesta conspiciunt, in extenso liuoris sui equuleo torquentur, & grauē malitiæ suæ pœnam sustinēt, cū bona in aliis tabescendo vident. *f* Idem: Ab omnipotenti munus ex manu non accipitur, quod corde obligato in malitia profertur. *g* Idem: Habet hoc prauorū malitia, vt cū vera in se fiere mala renuit, fingat aliena. Nā quasi solatio facinoris vtitur, si falsis vocibus, & vita corripientis inquinetur. *h* Idem: Mens praua semper in laboribus est: quia aut molitur praua quæ inferat, aut metuit ne sibi ab aliis inferātur. *i* Idē in pastorali: Frustra indignatio, clamor, & blasphemia ab exterioribus tollitur, si in interioribus vitiorū mater malitia dominatur. Et incassum foras nequitiæ ramus inciditur, si surrectura multiplicius intus in radice reseruatur. *k* Ambr. de fuga sæculi: Vbi inimicitiæ sūt, ibi discordia est nocendique studium; vbi nocendi studium, ibi ponitur malitia. *l* Aug. in sermone: Benefacere Deus semper paratus est, sed hominū malitia prohibetur: quia à Domino Deo sibi dari vult omnia, & non vult de his, quæ possidere videtur, offerre. *m* Hier. in originali super Oseam: Prudentia absque bonitate malitia est, & simplicitas absque ratione stultitia nominatur. *n* Bern. de amore Dei: Malitia est sapor mali. * Idem in sermonibus: Alius supra se ambulat in magnis, & mirabilib. alius extra se inutili curiositate vagatur, alius sub se in carne ambulat, & non potest placere Deo: alius contra se diligens iniquitatem, & odio habens animam suam. Omnis enim qui sæuit in proximum, magis lædit seipsum, eo quod longe peius sit inferre violentiam, quam sufferre.

c Greg. lib. 1. Dial ca. 10. circ. med. d Ibid. l. 4. c. 37. circ. fin. e Idem lib. 6. Moral. ca. 3. circ. med. f Ibid li. 22. cap. 8. g Ibid. libr. 10. c. 3. h Ib l. 12. c. 21. prope pr. i Idem Past. cu. p. 3. cap. 1. admon. 10. post med. k Ambr de fuga saec. c. 7. post med. to. 1. l August. ser. 219 de temp. post med. to. 10. m Hieron. in Ose. lib. 2. ca 7. to. 5. n Bern. in Cant. serm. 85. post med.

CAPVT XXIV.

De Crudelitate.

GReg. *o* in registro: Valde iniquum est, vt qui te plus amauerut, ipsi te sine causa atrociorem contra se sentiant. *p* Idem in Moralibus: Plerumque dissoluta remissio quasi māsuetudo, ac pietas reputatur, & dum plus quam decet delinquentibus temporaliter parcitur, ad æterna supplicia crudeliter reseruantur. *q* Aug. in epistola: Molestus est, & crudelis videtur medicus furenti frenetico, & pater indisciplinato filio: ille ligando, ille cædendo, sed ambo diligendo. Si autem illos negligant, & perire permittant, ista potius falsa mansuetudo, vera crudelitas est. *r* Idem: Vt constitueretur in Ecclesia, ne quisquam post alicuius criminis pœnitentiam clericatum accipiat, vel ad clericatum redeat, vel in clericatu remaneat, non desperatione indulgentiæ, sed rigore factum est disciplinæ. *s* Ioann. Chrys. super Ioannem: Sicut oleum non vrique patit lapis, ita nec crudelitas misericordiam: cum enim talem habuit radicem, non vlla eleemosyna est quod tale est. *t* Idem: Cum nos ignoremus esurientem Christum, ignorabit nos & ipse misericordia indigentes: & iuste, quia crudeles fuimus in idipsum. * Bernardus super Qui habitat: Quantum ego compatiar,

o Gr. regist. lib. 12. ind. 7. c. 26. p Idem l. 32. Mora. c. 17. longe post med. q Au ep. 50. ad Bonif longissime ante med. tom. 2. r Ibid. post med. s Ch. ho. 12. in Io. prop. fi. s Vltima verba huius auctoritatis Bernadi. reperiuntur in præfatione super Qui habitat.

compatiat,& si quid solatij possem impendere, quam libẽter id facerem, nouit ille quem nihil latet. Veruntamen si de pœnarum diminutione solatium præbere voluero, crudelis, & immisericors ero; quantum enim subtraham de pœna, tantum de corona furabor: tantum defraudabo fructus, quantum de semente subtraxero: siquidem modica seminia detractio, non modicum est messis detrimentum. *a* Seneca in epistola: Quid opponitur clementiæ, nonne crudelitas? quæ nihil aliud est, quam atrocitas animi in pœnis exigẽdis. Crudeles enim vocantur, qui puniendi causam habent, modum non habent.

a Senec. de Clementia. lib. 2. c. 4.

CAPVT XXV.
De Simulatione.

b Greg. li. 5. Mor. cap. 26.
c Ibi. l. 31. c. 5. paululum à princ.

GReg. *b* in Moralibus: Omnis hypocrita, quia vitam iustitiæ simulans iustorum sibi laudem arripit, alienum est profecto, quod tollit. *c* Idem: Omnes hypocritæ dum bonorum vitam simulant, imitationẽ sanctæ conuersationis habent, sed veritatem sanctæ actionis non habent. *d* Idem in pastorali; Inter hypocritas iure deputatur, qui ex simulatione disciplinæ ministerium regiminis vertit in vsum dominationis. *e* Hier. in epistola: Fictam humilitatem fugiens, illam sectare, quæ vera est, quam Christus docuit humilitatem, in qua non sit superbia inclusa. Multi enim huius virtutis vmbram, veritatem pauci sequuntur. Perfacilem est aliquem vestem habere contemptam, salutare submissius, manus, & genua deosculari, inclinato in terram capite oculisque deiectis humilitatem, ac mãsuetudinem polliceri, lenta voce tenuique sermones infringere, suspirare crebrius, & ad omne verbum peccatorem, ac miserum se clamare. Sed si vel leui sermone offensus fuerit, continuo videbis attollere supercilium, leuare ceruicem, & delicatum illum oris sonum, insano clamore repente mutare. *f* Idem: Sancta magis esse, quã videri stude: quia nihil prodest æstimari quod non sis, & duplicis peccati reatus est, non habere quod creditur, & quod non habeas simulare. * Idem in originali super Matthæum: Nunc rara fides est, aliud in labiis, aliud in corde versatur, venenum animæ linguę mella contegunt. *g* Ioann. Chrys. super Matthæum: Dic hypocrita si bonum est esse malũ, vt quid non vis apparere, quod es? Si autem melius est bonum esse, vt quid non vis esse quod vis apparere? *h* Idem: Inimicus manifestus melior est, quam amicus fictus. Ille dũ timetur, facile vitatur; iste dum non cognoscitur, præualet. Idem: Osculum pacis. Supra lib. 2. de ira. *i* Isidorus de summo bono: Sæpe per simulationem amicitia colitur, vt qui non potuit aperte decipere, decipiat fraudulenter. *k* Idem: Per aduersa magis, quam per prospera comprobatur, si Deus & proximus vere diligatur: quia dum aduersa prouenerint, tũc amicus fraudulẽtus detegitur. Idem: Qui crucem portat. Infra lib. 4. de cruce spirituali. *l* Aug. de virginitate: Simulatio humilitatis maior superbia est. Idem: Simulatio dicit. Supra lib. 2. de conflictu. * Idem super Matthæum: Malus spiritus, spiritus stultitiæ: alter peior simulatio sapiẽtiæ. Spiritus, malus spiritus erroris: alter peior simulatio veritatis. Spiritus malus, spiritus temeritatis: alter peior simulatio cõsilij. Spiritus malus, spiritus ignauiæ: alter peior simulatio fortitudinis. Spiritus malus, spiritus ignorãtiæ: alter peior simulatio scientiæ. Spiritus malus, spiritus impietatis: alter peior simulatio pietatis. Spiritus malus, spiritus elationis: alter peior simulatio timoris. Idẽ: Cautus sit pœnitens. Supra li. 2. de cõfessione. *m* Ber. super Cantica: Intendere quasi in Deũ, sed nõ propter Deũ, hypocritæ plane animæ est: cuius, etsi vna facies decora videtur, quod ad Deũ qualicũq; intentione respiciat, ipsa tamen simulatio omne in ea decorũ exterminat, & magis per totũ ingerit fœditatẽ. *n* Idẽ: Minus semper malitia palã nocuit, nec vnquã bonus, nisi simulatione boni deceptus est. * Idẽ in epistola: Nemo magis irã meretur, quam amicũ simulans inimicus. *o* Idem: Non dicit hypocrita, gloria mea testimonium conscientiæ meæ: quia etsi iudicantium secundũ faciem, verbo, vultu, & habitu simulatorio, eludat opinioni, sed nõ eius, qui scrutatur, renes, & corda, fallit vel euadit iudicium. Glossa: Ira iusta est. Infra lib. 4. zelo bono: *p* Seneca in epistola: Omnia vitis in aperto leniora sunt. Morbi quoque tunc ad sanitatem inclinant, cum ex abdito erumpunt, atque vim suam proferunt. Auaritiam itaque & ambitionem, &c. Mala mentis humanæ, tunc perniciosissima scias esse, cum simulata sanctitate subsistunt.

d Idem Past. cu. 2. c. 6. post med.
e Hier. epi. 1. ad Demet. tom. 9.
f Idẽ epi. 14. ad Mauric. sol. post med. to. eo.
g Chr. oper. imp. hom 45. circ pr. to. 2.
h Ib ho. 42. a. med.
i Isid de sum. bo. lib. 3. c. 29. sent. 2.
k Ibi. sent. 3.
l August. de virg. sanc. c. 43. to. 6.
m Bern. in Cant. ser. 40. circa med.
n Idem ser. 66. non longe à prin.
o Idẽ ep. 42 ad Hẽr. Senõ Archi post med.
p Sen. epist. 17. post med.

CAPVT XXVI.
De Familiaritate.

q Greg. li. 3. Dial. c. 7. nõ longe à prin.
r Idem regist. lib. 7. indi. 2. c. 39.
s Idem ho. 9. in Ezec. post med.
t Ambros. in Luc. lib. 4. c. 4. tom. 3.
u Idem de Virg. l. 3. to. 4. ante med.
x Isid in syn. c. 5. post med.
y Ib c. 9. post med.
z Est apud Cypr. de sin. Cl. c. 12 post med. to. 3.
a Ibid c. 18. ante med.
b Ibid. c. 22.
c Ibid. c. 7.
d Hieron. de vita cler. ad Ocean to. 9.
e ibid. post med.
f Idem epi. 2. ad Nepo an. med. to. 1.

GReg. *q* in dialogis: Qui corpus suum continentię dedicant, habitare cum feminis non præsumant: ne ruina menti tanto repentina subrepat, quanto ad hoc quod male concupiscitur, etiam præsentiæ cõcupitæ formæ famulatur. *r* Idẽ in registro: Legitur, quod Beatus August. nec cum sorore habitare consenserit, dicens: Quæ cum sorore mea sunt, sorores meæ non sunt. Docti ergo viri cautela, magna debet nobis esse instructio: nam vitium præsumptionis est, quod fortis pauet, minus validum non timere. *s* Idẽ super Ezechielem: Sicut perfecti viri peruersos proximos non debẽt fugere, quia & eos sæpe ad rectitudinẽ trahunt, & ipsi ad peruersitatem numquã trahuntur, ita infirmi quique societatem debent declinare malorum, ne mala, quæ frequenter aspiciunt, & corrigere non valẽt, delectentur imitari. *t* Ambr. super Lucam: Quam religiosum videtur, vt commemorationem Christianæ feminæ non recuses? sed crebra inde tentatio: si attentos Deo viderit diabolus, suggerit, vt decipiat. Sed tu quamuis de proposito præsumas, caue tentationem, sciens naturam. *u* Idem de virginibus: Teritur officiis pudor, audacia emicat, risus obrepit, modestia soluitur, dũ affectatur vrbanitas. *x* Isid. in synonimis: Sæpe familiaritas implicat, sæpe occasio peccãdi voluntatẽ facit. *y* Idem: Melius est habere malorum odium, quam consortium. * Idem: Sicut multa bona habet communis vita sanctorũ, sic plurimũ mali societas affert malorum. *z* Aug. de singularitate clericorum: diabolus sicut de simplici charitate amorem conflat illicitum: sic per societatem clerico, & mulieri inducit interitum: dum autem contentus est cedere, sic valet fortius occupare: & dum submissus patitur semetipsum præbere deuictum, sic plenius deuincere gloriatur. *a* Idem: De clerici familiaribus erga mulieres Apostolus ait: Gloria in turpitudine eorum. Sed dilectio est, inquiunt. O dilectio, quæ inuidet sibi: O charitas, quæ cupit se in vituperatione laudari! Grande miraculũ, vt virginum charitas virgines faciat velut cõiuges credi, & coniugum charitas coniuges faciat velut virgines æstimari. *b* Idem: Conuersatio parilitatis non nisi corruptionem seminat, vitia pullulat, lasciuiã pascit, cupidinẽ concipit, ignominiã parit, rabiẽ concitat, furiã porrigit, petulantiã nutrit, casus exaltat, ruinas ædificat. *c* Idẽ: Semel dixerim, omnis inconueniẽs sodalitas mulierum, gluten est delictorũ, & viscus toxicatus quo diabolus homines aucupatur. *d* Hier. in epistola: Si pudicitiam seruare quæris, feminam quam bene videris cõuersantem mente dilige, non corporali frequentia. *e* Idẽ: Germinant fœminæ spinas cum vitiis habitãtes, & arcana mentium acuto mucrone percutiunt. *f* Idem: Nec Dauid sanctior, nec Salomone potest esse sapientior. Memento semper quod paradisi colonum de possessione sua

ſua mulier eiecerit. Idẽ:Ianua diaboli.Supra de muliere lib.1.Beroard.ſuper Cantica:Cum femina ſemper eſſe, & non cognoſcere feminam, nonne plus eſt, quam mortuum ſuſcitare?Quod minus eſt,non potes, & quod maius eſt,vis credã tibi?Quotidie latus tuũ, ad latus iuuenculæ in menſa, lectus tuus ad lectum eius in camera, oculus tuus ad oculos eius in colloquio,manus tuæ ad manus ipſius in opere,& continẽs vis putari? Eſto vt ſis, ſed ego ſuſpicione non careo.

a Bern. in Cant. ſerm. 65. ante med.

CAPVT XXVII.

De Propinquitate.

GReg.*b* in Moralibus: Sæpe ad auaritiam cor parentis illicit fœcunditas prolis:Eo enim ad ambitum congregandæ hereditatis accenditur, quo multis heredibus fœcundatur.*c* Idem:Ille ſcire Deũ familiarius appetit,qui præ amore pietatis,neſcire deſierat quos carnaliter ſciuit.*d* Idem:Graui damno ſciẽtia diuina minuitur,ſi cũ carnis notitia partitur.Extra cognatos ergo quiſque ac proximos debet fieri, ſi vult parenti omnium verius iungi.*e* Hier.in epiſtola:Licet ſparſo crine & ſciſſis veſtibus vbera, quibus te nutrierat,mater oſtendat:licet in limine pater iaceat,percalcato patre perge,ſiccis oculis ad vexillũ crucis euola. Solum pietatis genus eſt,in hac re eſſe crudelem. Veniet poſtea dies ille,quo victor reuertaris in patriam. *f* Idem in homiliis: Hic ordo in omni affectu neceſſarius eſt.Ama poſt Deum patrem,ama matrem,ama filios.Si autem neceſſitas venerit, vt amor parẽtum ac filiorum,Dei amori comparetur,& non poſſit vterq; ſeruari, odium in ſuos,pietas in Deum eſt.*g* Ioannes Chryſoſt.in homiliis:Dico tibi monache,quid quæris matrem? aut Chriſtiana eſt mater, aut non eſt Chriſtina,aut ſancta eſt,aut peccatrix.Si ſancta eſt,gaudet, quia ſeruis Domino: ſi peccatrix,dimitte illam,quia mortua eſt.*h* Idem.Qui habet Ieſum, habet & patrẽ, habet matrem,habet filios, habet omnẽ propinquitatẽ.Quid quæris mortuos?ſequere viuum, & dimitte mortuos,vt ſepeliant mortuos ſuos.*i* Iſid.de Sũmo bono:Multi dum propinquorum vtilitates procurãt,à Dei amore ſe ſeparant. Vir autem ſpiritualis,ita prodeſſe debet ſuæ propinquitati,vt dũ illis gratiã carnis præſtare ſtudet, ipſe à ſpirituali propoſito nequaqu declinet. Idem Multi monachorum. Supra lib. 5. de monachis malis.*k* Idem:Noueris non prohiberi pietatis officium,ſed negari carnalitatis affectum:proximis enim carnaliter præſtatur,quod extraneis pie impenditur. *l* Aug. in epiſtola:Carnalem affectum,& in nobis, & in noſtris militia Chriſtiana vt perimamus hortatur:nec tamen ita vt ingratus ſit quiſque parentibus, & eadem ipſa beneficia, quibus in hanc vitam editus, ſuſceptus, atque nutritus eſt, enumerata derideat,ſeruet potius vbique pietatem. Habent hæc locũ vbi maiora non vocant.Mater Eccleſia,mater eſt etiã matris tuæ.*m* Idem de viduitate: Nec ideo laudanda es,quia filios habes:ſed quia eos pie nutrire atq; educare ſtudes.Vt enim tibi naſcerentur,fœcunditatis:vt viuant,felicitatis eſt:vt inſtituantur ſic,voluntatis eſt atque poteſtatis.*n* Bern.in Epiſtola: Eccleſia iubetur, vt concupiſcat rex,decorem eius; obliuiſci populum ſuum & domum patris ſui.Puer IESVS inter cognatos & notos quæritur,nec inuenitur.Fuge fratres tuos & tu,ſi tuam vis inuenire ſalutem.Fuge,inquam,de medio Babylonis, fuge à facie gladij aquilonis.*o* Idem: O dirum patrem,ó ſæuam matrem, ó parentes crudeles & impios, immo non parentes, ſed peremptores, quorum dolor ſalus pignoris.quorũ conſolatio mors filij eſt, qui me malunt perire cum eis, quam regnare ſine eis. *p* Idem:Configat carnes tuas diuinus timor, ne decipiat carnalis amor. Blanditur ſed ſub lingua

b Greg.lib. 1. Mor.cap. 4. in princ.
c Ib.l.7.c.14. ante med.
d Ib.conſeq.
e Hieron. epi. 1.ad Hell.t.
f Idem in Matt.ca.10. tom.6.
g Ch.ho.10. ex varijs locis in Matth. tom.2.
h Ibid. paulo ante.
i Iſid. de ſum. bo.l.3.c.21. ſent.3.& 4.
k Ibi. ſen. 5.
l Aug. ep.38. ad Latũ poſt med to. 2.
m Idẽ de vid. bono c.14.t.4.
n Bern. epi. 107.in fin.
o Idem epi. 111.an me.
p Ibid epi 2. ad Fulc. circ. med.

A eius labor & dolor: lacrymatur,ſed inſidiatur, vt rapiat pauperem, dum attrahit eum. *q* Idem: Fidelis ſermo & omni acceptione dignus: etſi impium eſt contemnere matrem, contemnere propter Chriſtum piiſſimum eſt. Nam qui dixit: Honora patrem, & matrem, ipſe etiam dixit; Qui amat patrem, & matrem pluſquam me, non eſt me dignus.*r* Gloſſa: Perfecta eſt conuerſio, vbi cum cupiditate rerum, carnalis quoque rumpitur dilectio.

q Ib. ep. 104. ad Mag. Gal.
r Gloſſ. in Matt.c.4.

CAPVT XXVIII.

De Obliuione.

GReg.*ſ* in homiliis: Nulla nos proſperitas blandiens ſeducat:quia ſtultus viator eſt,qui in itinere B amœna prata conſpiciens, obliuiſcitur ire,quo debet.*t* Idem in Moralibus:Stulti cum prudentium facta conſpiciunt,hæc eis eſſe omnia reprehenſibilia videntur:quia ſuæ imperitiæ,& infirmitatis obliti,tãto intenſius de alienis iudicant, quanto ſua profundius ignorant. *u* Idem:In iſtis viſibilibus,quæ intuetur cor noſtrum, extra ſe ſpargitur, & quid de ſe intrinſecus agatur obliuiſcitur, dum extrinſecus occupatur.*x* Idẽ in regiſtro:Sincera in dilectione, nec vires abſentia, nec locum habet obliuio. *y* Idem in paſtorali: Sæpe nonnulli velut obliti,quod fratribus, animarũ cauſa, prælati ſunt:toto cordis anniſu,ſecularibus cauſis inſeruiunt.*z* Idem: Ex ſe debet vnuſquiſque colligere, qualiter alienæ hunc oporteat imbecillitati miſereri: C ne contra infirmitatem proximi, ſi ad increpationis vocem feruentius rapiatur, oblitus ſui eſſe videatur. Idem: Sæpe nonnulli. Supra lib. 5.de religioſis malis. *a* Aug.de libero arbitrio:Melior eſt animus cum obliuiſcitur ſui,præ charitate incommutabilis, vel ſeipſũ penitus in illius comparatione contemnit. *b* Idem de confeſſionibus:Quis dabit Domine mihi,vt venias in cor meum, & inebries illud, vt obliuiſcat mala mea, & vnum bonum meum amplectat te?*Idem in ſermone: Percutitur hac animaduerſione peccator, vt moriens obliuiſcatur ſui,qui dum viueret, oblitus eſt Dei. Idem: Væ qui derelinquunt te ducem. Infra capite de ſapientia mala.*Amb.in Apologia:Sentire vitalis vigoris ac muneris eſt: vnde & ille qui errorem ſuum D non cognoſcit,inſanit,furit,deſipit. *c* Bern.ſuper Miſſus eſt: Videas pleroſque in Eccleſia Dei de ignobilibus nobiles,de pauperibus diuites factos ſubito intumeſcere priſtinæ obliuiſci abiectionis,genus quoque ſuum erubeſcere.*d* Idem ſuper Cantica:Parum eſt noſtris vigilibus,quod non ſeruant nos, niſi & perdant: alto quippe demerſi obliuionis ſomno, ad nullum Dominicæ comminationis tonitruum expergiſcuntur, vt ſuum ipſorum periculum expaueſcãt. Inde eſt, vt non pareant ſuis,qui non parcunt ſibi,perimentes pariter, & pereuntes.*e* Idem in ſermone:Quantos videmus quaſi oblitos ſui, & peccatorum ſuorum: Dei quoque,& beneficiorum eius immemores,ſic non redimere, ſed amittere tempus,vt de moribus, & affe-E ctionibus ſuis vltima apud ipſos vix mentio fiat.

ſ Greg. hom. 14 in Euang. cir. fin.
t Idem li. 12. Moral.c.13. circa med.
u Ib.li.25.c. 7 circa med.
x Idẽ regiſt. l.9.ind.4.c. 62.
y Idem Paſt. cu p.1.c.7. paulo poſt prin.
z Ibid ca. 10. ante med.
a Aug. de li. arb.l. 3.c.25. tom. 1.
b Idẽ cõf.lib. 1.c.5.no.med.
c Bern. ho 4. ſup. Miſſus eſt, poſt med.
d Idẽ in cãt. ſerm 77. ante med.
e Idẽ ſer. cõt. ingratit.circ. med.

CAPVT XXIX.

De Ignorantia.

GReg.*f* in Moralibus: Neſcire. ignorantia eſt, ſed ſcire noluiſſe, ſuperbia.*g* Idem:Quo nosipſos minus agnoſcimus,eo illos quos reprehendere nitimur, plus videmus. Communia hæc mala ſunt, quæ ſæpe à ſubditis in prælatos,ſæpe à prælatis in ſubditos committuntur. *h* Idem: Nemo bene iudicat, qui ignorat. Idem:Sæpe committitur.Supra de reciduatione.*i* Idem: Seclusum ab internis gaudiis genus humanũ,exigente culpa mẽtis oculos perdidit:& quo meritorũ paſſibus gradiatur,

f Greg.li. 25. Moral. c. 21. cir me.
g Ibid.ca.14. cir. fi.
h Ibid.li. 27. c.1.in fi.
i Ibid. li. 9. c 7.in prin.

gradiatur, nescit. Sæpe enim est donum gratiæ, quod iram deputat: & sæpe diuinæ districtionis ira est, quod gratiam putat. *a* Idem in registro: Quæ potest esse pastoris excusatio, si lupus oues comedit, & pastor nescit? *b* Idem: Quotiescumque tam de baptismo aliquorum vel de confirmatione, quam de ecclesiarum consecratione dubiũ habetur; & nec scriptis nec testibibus certa ratio habetur, vtrum baptizati, vel confirmati siue Ecclesiæ consecratæ sint: baptizentur tales ac confirmentur, atque Ecclesiæ canonicæ dedicentur, ne talis dubitatio ruina fidelibus fiat; Quoniam nõ monstratur iteratum, quod non certis indiciis ostenditur rite peractum. *c* Ioannes Chrysostomus super Matthæum Non potest eis esse excusatio condemnationis, ignorantia veritatis, quib. fuit inueniendi facultas, si fuisset quærendi voluntas, Nam si veritas salus est, & vita cognoscentium se, magis debet quæri, quam quærere. *d* Isidorus in synonimis: Ignorantia mater errorum est, ignorantia vitiorum nutrix. *e* Augustinus super Matthæum: Melior est fidelis ignorantia, quam temeraria scientia. Idem: Cum vbique sit præsens. Supra de negligentia. *f* Idem de gratia, & libero arbitrio: Ideo diuina præcepta data sunt, vt homo excusationem de ignorantia non haberet.* Idem de Trinitate: Error est pro alio, alterius approbatio. *g* Idem: Rem prorsus ignotam amare, omnino nullus potest. *h* Idem de vita beata: Recte dicimus eorum animos, qui nullis disciplinis eruditi sunt, nihilque bonarum artium hauserunt, ieiunos atque famelicos esse.* Idem de coniugiis adulterinis: Sunt peccata ignorantium, quamuis minora peccatis scientium. *i* Idem: Certe nullius crimen maculat nescientem. Et est interlinearis Genes. 21. Nescius. *k* Bernardus de contemptu: Quando excusare ignorantia possit hominem, qui se magistrum infantium, & doctorem insipientium profitetur. Ignorans vtique ignorabitur, & multos ignorare faciet, & ignorari *l* Idem super Cantica: Dico omnes ignorare Deum, qui nolunt conuerti ad eum; neque enim ob aliud proculdubio renuunt, nisi quia grauem, & seuerum imaginantur, qui pius est; durum & implacabilem, qui misericors est ferum & terribilem, qui amabilis est. Et mentitur iniquitas sibi. *m* Idem de duodecim gradibus: Frustra sibi de infirmitate, vel ignorantia blandiuntur, qui vt liberius peccent, libenter ignorant, vel infirmantur. *n* Idem in epistola: Multa scienda nesciuntur, aut sciendi incuria, aut discendi desidia, aut verecundia inquirendi: & quidem huiusmodi ignorantia, non habet excusationem. Idem: Multi multa sciunt. Supra de curiositate. *o* Idem de consideratione: Noueris licet omnia mysteria, noueris lata terræ, alta cœli, profũda maris: si te nescieris, eris similis ædificanti sine fundamento ruinam, non structuram. *p* Boëtius de consolatione: Humanæ naturæ ista conditio est, vt se nosse desierit, infra bestias redigatur: Si vero cum ceteris reb. semetipsum agnoscat, excellat easdem. Nam ceteris animantibus sese ignorare, natura est: hominibus vitio venit. *q* Seneca in epistola: Non est extrinsecus malum nostrum, sed intra nos est, in visceribus sedet: & ideo difficulter ad sanitatem peruenimus, quia nos ægrotare nescimus.

a Idem regist. li 2. indi. 11. c. 91.
b Ibid lib. 12. ind 7. c. 31. post med.
c Chrys. op. imp. hom. 44. an. me. to. 2.
d Isid. in synon c. 14.
e Augu. de verb. Apost ser. 22. ante med to. 10.
f Idẽ de gra. & lib. arb. c. 2 to 7.
g Idẽ de Trin. li. 10. c. 1 to. 3.
h Idem de vi. bea. disput. 1. diei ante me. to. 1.
i Idem ep. 48. ad Vinc ante me. to. 2.
k In declam super illud Ecce nos reliq. omn. ante med.
l Idẽ in Cãt. ser. 38. ante med.
m Idem trac. de 12 grad humil post med
n Idẽ epi 77 ad Hugon. de S Vict. ante med.
o Idem de cõsid li. 2. ante med.
p Boët. de cõsol li 2. prosa. 5. circa fin.
q Sen. epi. 50. ante med.

CAPVT XXX.

De Stultitia.

GRegorius *r* in Moralibus: Incautis sæpe ad peccati finem vertitur, etiam hoc, quod pro solo studio mercedis inchoatur. *s* Idem: Quantalibet doctrina mens polleat, grauis eius imperitia est velle docere meliorem. *t* Idem: Sæpe reprobi, per hoc quod vnum vel minimum bonum suum incaute conspiciunt, mala multa & grauia, in quibus demersi sunt, non agnoscunt. *u* Idem: Quia testante Paulo, sapientia huius mundi stultitia est apud Deum, tanto quisque amplius intus stultus fit, quanto conatur exterius sapiens videri. *x* Idem registro: Ego & minores meos quos ab illicitis prohibeo in bonis imitari paratus sũ. Stultus enim est, qui in eo se primum æstimat, vt bona quę viderit, discere contemnat. *y* Augustinus de libero arbitrio: Stultitia est, rerum appetendarum, & vitandarum non qualibet, sed vitiosa ignorantia. * Idem: Si prudentes dicuntur, qui omnibus modis agunt, vt differant mortem, & viuant paucos dies: quam stulti qui sic viuunt, vt perdant æternam vitam! *z* Idẽ de octuaginta tribus quæstionibus: Quidquid casu fit, temere fit. *a* Idem de vita beata: Maior & miserabilior egestas nulla est, quam egere sapientia: & qui sapientia non eget, nulla re omnino egere potest. Est ergo animi egestas, nihil aliud, quam stultitia. * Idem de ordine disciplinæ: Quisquis ea sola nouit, quæ corporis sensibus attingit, non solum cum Deo non esse mihi videtur, sed nec secum quidem. Isidorus: Neminem stultorum: Supra lib. 1. de iudicibus. *b* Bernardus de consideratione: In his stulto labore continueris, quæ non sunt nisi afflictio spiritus, euisceratio mentis, euacuatio gratiæ. *c* Idem super Cantica: Stultus quod viuit, mortem potius quam vitam esse censuerim: Quo modo vita cum sterilitate? *d* Seneca in epistola: inter cetera mala hoc quoque habet stultitia proprium, semper incipit viuere. Quid est autem turpius, quam senex viuere incipiens? * Idem: Omnis stultitia laborat fastidio sui. *e* Idem: Nihil stultitia pacati habet: tam superne illi metus est, quam infra. Vtrumque trepidat latus, sequuntur pericula & occurrunt, ad omnia pauet, imparata est. & ipsis terretur auxiliis.

r Gregor. li 3. Mor c. 10. post med
s ibi li. 6. ca 18 circa fin.
t Ibi. li. 34 c. 17 post me.
u Ibi li. 18. c. 25. fere. in pr.
x Idẽ regist. li 7. ind. 2. c. 63. in fi.
y Aug. de li. arb. li. 3. c. 24. an. me. to. 1.
z Idem de 83. quæst. q. 24. to 4.
a Idem de vita bea disp. 3. diei ante me. to. 1.
b Ber. de consid li 1. ante med.
c Idem ser. 63. in Cant ante med
d Sen. epi. 13. circa fin.
e Idem ep. 59. an med.

CAPVT XXXI.

De Credulitate.

GRegorius *f* in Moralibus: Error cum virtus creditur, difficilius emendatur. *g* Idem: Sicut plerique reticent ex timore, & tamen tacere se æstimant ex humilitate: ita nonnulli loquuntur per impatientiam elationis, & tamen loqui se credunt per libertatem rectitudinis. Idem: Maiora crimina. Infra libro 4. de æquitate. *h* Idem: Arrogantes graue se damnum perpeti iudicant, si scientiam suam loquendi breuitate constringunt. Tanto enim semetipsos credunt doctiores ostendere, quanto se poterunt multiplicitate loquacitatis aperire. *i* Idem in registro; Nos ignotis hominibus passim credere non debemus. *k* Idem: Extra aliorum causas æstima, & in quorumdam aduersitates falsis suspicionibus non ducaris. *l* Isidorus de Summo bono; Erit ille apud Deum condemnatus, qui aduersus innocentem, falsum testimonium vel dicit, vel dicentibus credit. Nam non solum reus est, qui falsum de aliquo profert, sed is qui cito aurem criminibus præbet *m* Ioannes Chrysostomus de compunctione: Si inimicitiæ semel occupauerint homines, omnia quę fiunt, quæ dicuntur, quæ audiuntur, ita accipiuntur, & intelliguntur, vt ad maiores & longiores proficiant inimicitias. Si quid enim boni dicatur de inimico, non creditur: si quid autem mali, hoc solum creditur, hoc confirmatur. *n* Augustinus de baptismo paruulorũ. Si est vlla humanitas in rebus humanis, puto nos iustius posse reprehendi, si ignotos homines, quos criminantur inimici, nec eorum crimen vlla testificatione demonstrant, nocentes potius quam innocentes crediderimus. *o* Bernardus in Epistola: Error est humanæ mentis, non modo bonum putare malum, & malum bonum, aut verum falsum, & econuerso, sed etiam certa recipere pro dubiis, dubia pro certis. *p* Idem de consideratione: Facilitas credulitatis

f Greg. li. 32. Mor. c. 17. longe post med.
g Ibi. li 34. c. 18. circa me.
h Ibi. li 26. c 18.
i Idẽ regist li. 7. ind 2. c 64. cir. fin.
k Ibid. li. 8. ind 1. cap. 12. post me.
l Isid de sum. bo li. 3. c. 59. sentent. 6.
m Chrys. de comp. cord. li. 1. ante med.
n Aug de vnico Bapt. con Petil c. 6 ante me. to. 7.
o Ber. ep. 85. ad Vitill. abb. cir. prin.
p Idẽ de consid. li. 2. in fin.

dulitatis est, cuius callidissimæ vulpeculæ magnorum neminē comperi satis cauisse versutias. inde ipsis pro nihilo itæ mulxæ, inde innocentiom frequens abdicatio, inde præiudicia in absentes Idem: Arrogans de omni alia. Supra liber. 2. de superbia. *a* Seneca in Epistola: Vtrumque vitium est, & omnibus credere, & nulli: sed alterum honestius dixerim, alterum tutius.

a Sen. epist. 3. post med.

phorum ventosa loquacitas non bonus est imber, qui sterilitatem magis intulit terris, quam fertilitatem. *r* Idem Vinum sæculari scientiæ inebriat quidem, sed curiositate non charitate, implens non nutriens, inflans non ædificans, ingurgitans non confortans. *f* Seneca in epistola: Liberalium artium ostentatio, molestos, intempestiuos, verbosos, sibi placentes facit.

r Ibi ser. 9. post med.
f Sen. ep 88. post med.

CAPVT XXXII.

De Sapientia.

Gregorius *b* in Moralibus: Ad veram sapientiam venire nō possunt, qui falsæ suæ sapiētiæ fiducia decipiuntur. *c* Idem: Valde difficile est, vt is, qui se sapientem æstimat, mentem ad humilitatem reducat. *d* Idem: Quia testante. Supra de stultitia. *d* Idem: Sapientia huius mundi infidelis est: quia manluta post mortem non est. *e* Idem in pastorali: Quo quisque melius sapit, eo deterius delinquit: & idcirco inexcusabiliter meretur supplicium, quia prudēter, si voluisset, potuit vitare peccatum. Idem: Sæpe dum. Supra de discordia. *f* Idem in registro de quodam monacho: Sunt bona, quæ in eo placent, sed hoc est in illo vehemens vitium, quia valde sibi sapiens esse videtur. *g* Augustinus de libero arbitrio: Væ qui derelinquunt te ducem, & oberrāt in vestigiis tuis: qui nutus tuos pro te amant, & obliuiscuntur quid innuas. O suauissima lux purgatæ mentis sapientia! non enim cessas innuere nobis, quæ & quanta sis, & nutus tui sunt omne creaturarum decus. *h* Idem de quantitate animæ: Odore ac sapore mire diiudicare pulmenta, & quo lacu piscis captus sit, vel quod tenue vinum sit, nosse dicere, quædam est miseranda peritia; & his artibus, cum quasi creuisse anima videtur, quæ nec lata mente defluxit in sensus, nihil aliud, quam tumuisse, vel etiam contabuisse iudicanda est. *i* Idem de ciuitate Dei; Philosophiā si vere ac fideliter amasses, Christum Dei virtutem & Dei sapientiam cognouisses, nec ab eius saluberrima humilitate, tumore inflatus vanæ scientiæ resilisses. *k* Idem: Ineruditos liberalibus disciplinis, & omnino quantum ad philosophorum attinet doctrinas impolitos, non peritos grammatica, non armatos dialectica, non rhetorica inflatos, piscatores cum retibus fidei, ad mare huius sæculi paucissimos misit; atque ita & ex omni genere tam multos pisces, & tāto mirabiliores, quanto rariores, etiam ipsos Philosophos cepit. * Idem de ordine disciplinæ: Astrologia est magnum religiosis argumentum, tormentumque curiosis. *l* Ambrosius de virginitate: Nemo potest vestitus amictu philosophiæ in habitu scilicet sapiētiæ sæcularis, Christum videre. * Hieronymus in originali super Isaiam; Omnis pompa structuræque verborū, & argumenta dialectica redigentur ad nihilum. *m* Idē in epistola; Dæmonum cibus est, carmina poëtarum, sæcularis sapiētiæ vanitas, rhetoricorum pompa verborum; hæc sua omnes vanitate delectant, & dum aures versibus dulci modulatione currentibus capiunt, animam quoque penetrant, & peccatoris interna deuincunt. *n* Bernardus de duodecim gradibus: Sapere malum, sapere non est, sed desipere. *o* Idem de contemptu mundi: Quantos mundi sapientia maledicta supplantat, & conceptum in eis extingnit spiritum, quem volnerat vehementer Dominos accendi. Noli, inquit, præcipitanter agere, diu considera, diligenter intuere. Magnum est quod proponis, & opus egens multa deliberatione; experire quid possis, amico consule, ne post factum pœnitere contingat. *p* Idem: Sapientia mundi, terrena, animalis, diabolica est, inimica salutis, suffocatrix vitæ, mater tepiditatis, quæ Deo solet vomitum prouocare. *q* Idem super Cantica: Philoso-

b Greg. li. 13. Moral. c. 14.
c Ibi. li. 16. c. 27. in fin.
d Ibi. li. 31. c. 20. cir med.
e Idē Paf. cu. p. 3. cap. 1. admon. 13. ante med.
f Idem regist. lib. 7. ind. 2. c. 91.
g Aug. de li. arb. li 2. c. 16. to. 1.
h Idem de quant. ani. c. 19. to. 1.
i Idem de ciu Dei. li. 10 c. 8. to. 5.
k Ibid. li. 22. c. 5.
l Amb. de vir li. 3. post med to. 4.
m Hieron ep 146. ad Dam. ante me. to. 3.
n Ber de 12. grad. humil. gra. 1. an. me
o Idem de. clam. sup. Ecce nos, cir. med.
p Ibi consiq.
q Idem ser. 58 in Cant. post med.

CAPVT XXXIII.

De Doctrina.

Gregorius *t* in Moralibus: Sæpe viri feruentes ingenio dum congrua inueniunt, arroganter intumescunt, & quod per elationis vitium plerumque contingit, eisdem acutis sensibus, quibus hostem feriunt, prosternuntur: dum in his quæ recte de Deo sentiunt, non Dei, sed suam gloriam quærunt. *u* Idem: Peruersi cum vera sapiunt, recta quidem & rectis rationibus loquuntur: non vt alios audientes doceant, sed vt ipsi quanta docti ina polleant, innotescant. Idē: Quantalibet doctrina. Supra de stultitia. *x* Idem super Ezechielem: De prædicationis labore laudem transitoriam quærere, quid est aliud, quam rem magnam vili pretio venundare? *y* Idem: Necesse est, vt semper sermo prædicantis cum auditorum debebeat qualitate formari, me sui verecundis aspera, aut impudentibus lenia loquatur. *z* Ambrosius super Lucam: Vita verbum exigit, & acquirit: sermo autem sine vita non dicitur sermo. *a* Augustinus de vera religione: Quid adhuc oscitamus crapulam hesternam, & in mortuis pecudibus diuina eloquia perscrutamur, si quando ad disputationem venitur, Platonico nomine ora crepitantia, quam pectus vero Deo plenum, magis habere gestimus? *b* Bernardus super Cantica: Væ, bene de Deo, & sentire, & eloqui acceperunt, si quæstum æstiment pietatem, si conuertant ad inanem gloriam, quod ad lucra Dei acceperant erogandum: si alta sapientes humilibus non consentiant, paueant, quod in propheta legitur, dicente Domino: Dedi enim aurum meum, &c.

t Greg. li. 23. Mor. c. 3. cir. med.
u Ibi li. 10. c. 13. cir. fin.
x Idem in Ezec. hom. 2. post med.
y Ibi. ho. 11. post med.
z Amb. in Lu. cam li. 5. ca. 6. to. 3.
a Aug. de ver. relig. c. 3. to. 1.
b Ber. in Cāt. ser. 41. vers. fin.

CAPVT XXXIV.

De Honore.

Gregorius *c* in Moralibus: Plus in hoc mundo honor, quā despectio occupat: & magis prosperitatis sublimitas, quam necessitatis aduersitas grauat. *d* Idem: Transit quod extollitur, permanet quod punitur, & qui honoratur in via, in peruentione damnabitur, & quasi per amœna prata ad carcerē peruenit, qui per præsentis vitæ prospera, ad interitum tendit. *e* Idem: Tantorum pondera vnusque sustinere compellitur, quantis hoc mundo principatur. *f* Idem: Tumoris elatio, non ordo potestatis in crimine est. Potentiam enim Deos tribuit, elatlonem vero potentiæ malitia nostræ mentis inuenit. *g* Idem: Numerari culpæ nequeunt, quæ habendæ potestatis amore perpetrantur. *h* Idem in pastorali: Penset quisque quid subiectus egerit, & repēte cognoscet si prælatus bona agere, quæ proposuerit, possit: quia nequaquam valet in culmine humilitatem discere, qui in imis positus non desiit superbire. *i* Idem: Sæpe suscepta cura regiminis cor per diuersa intuendo diuerberat; & impar quisque inuenitur ad singula dum confusa mente diuiditur ad multa. Idem: Cum rerum necessitas. Infra lib. 4. de dignitate. * Idem in registro: In alio loco positis, sæpe dum exterius ab hominibus honor tribuitur, ad ima animus mergitur, quia curis discerpentibus grauatur. *k* Idem: Nec cuilibet,

c Greg. li. 5. Mor. c. 1.
d Ibi. li. 6. c. 4.
e Ibi. li. 9. c. 4. to. in prin.
f Ibi. li. 26. c. 19. in fin.
g Ibi. li. 14. c. 16.
h Idem Past cu p. 1. c. 9.
i Ibi. ca. 4. in prin.
k Idem regist. li. 1. indic. 10 c. 39. cir. fin.

bet, fauente gratia, vltra quam meretur, impartior: nec vlli hoc, quod sui iuris est, ambitu stimulante denegabo: sed fratres meos honorare per omnia cupio, sicque studeo honore singulos subuehi, dum non fit, quod alteri iure ab altero possit opponi. *a* Idem: Nec honorem reputo, in quo fratres meos honorem suum perdere cognosco. * Idem: Minorem maior præcedit sicut honore, ita & crimine. *b* Isidorus de Summo bono: Sæpe per honores quorumdam mutantur & mores, & quos ante conglutinatos charitate habuerunt, postquam ad culmẽ honoris venerint, amicos habere despiciunt. *c* Idem: Non debet honoris ducatũ suscipere, qui nescit subditos tramite vitæ melioris præire. Neque enim quisque ad hoc præficitur, vt subditorũ culpas corrigat, & ipse vitiis seruiat. Idem: Qui regimen. Supra de ambitiosis lib. 1. Idem ibidem: Qui ad hoc conuersionem. *d* Augustinus in epistola: Non cogito in Ecclesiasticis honoribus tempora vetosa trãsigere, sed cogito me principi pastorum omnium, rationem de commissis ouibus redditurum. *e* Idem de pastorib. Quisquis ita præpositus est, vt in eo quod præpositus est, gaudeat, & honorem suum quærat, & commoda sua sola respiciat: se pascit, non oues. *f* Bernardus in epistola: Potestis e accepta malle in malo quã in bono vti, abuti est. *g* Idem: Non dignum est, vt inde exigas honorem, vnde refugis laborem. *h* Idem super Cantica: Fratres, reuereamur Episcopos, sed vereamur labores eorum. Si labores pensamus, non affectamus honores: Idem: O peruersitas. Supra lib. 1. de ambitiosis. *i* Glossa: Quanto gradus altior, tanto casus grauior.

a Ibi. li. 7. ind. 1. c. 30. cir. fi.
b Isi. de Sum. bo. li. 3. ca. 29. sen. 6.
c Ibi. cap. 34. sent. 2.
d Augu. epi. 103. ad Max. ep. Don. post med. to. 2.
e Idē de Past. c. 1. prope fi. to. 9.
f Ber. ep. 245. ad Euge. PP. prope fi.
g Idē ep. 87. ad Oge. post med.
h Idē in Cãt. serm. 12. post med.
i Gloss. in Ps. 36.

CAPVT XXXV.

De Zelo.

GRegorius *k* In Moralibus: Apud misericordem iudicem nequaquam sine venia culpa relinquitur, cum per feruorem zeli ex eius amore peccatur. *l* Idem in pastorali: Exasperatus rector, cum subditorum mentem plus se quam debuit percussisse considerat apud se, ad pœnitentiam semper recurrat, vt per lamenta veniam in conspectu veritatis obtineat, ex eo etiam quod per zeli eius studium peccat. *m* Isidorus de Summo bono: Nimia pietas dissolutionem disciplinæ parturit, & zeli studium dum plus est quam oportet, in iracundiæ vitium transit. *n* Bernardus super Cantica: Zelus minus absque scientia efficax, minusque vtilis inuenitur, pleruumque autem & perniciosus valde sentitur: quo igitur zelus feruidior, vehementior spiritus, profusiorque charitas, eo vigilantiori opus est scientia, quæ zelum supprimat, spiritum temperet, ordinet charitatem. *o* Idem de consideratione: Vides omnem Ecclesiasticum zelum feruere, sola pro dignitate tuenda: honoribus totum datur, sanctitati nihil. Idem: Alij iam vehementer. Supra lib. 1. de beatitudine.

k Greg. lib. 10. Moral. c. 5.
l Idem Past. cur. p. 2. c. 10. post med.
m Isi. de sum. bo. li. 2. 34. senten. 4.
n Ber. in Cant. ser. 49. circa med.
o Idem de cõ. sid. li. 4. ante med.

CAPVT XXXVI.

De Argutione.

GRegorius *p* in pastorali: Correpti mens ad odium repente prorũit, si hanc immoderata increpatio plusquam debuit, addicit. *q* Idem: Plerumque contingit, vt dum culpa subditorum cum magna inuectione corripitur, magistri lingua vsq; ad excessus verba pertrahatur: cumque increpatio immoderate accenditur, corda delinquentium in desperatione deprimuntur. *r* Idem in Moralibus: Furentem: qui per inuectionem corripit, quasi ei, qui non sentiat ebrio, plagas imponit. Idem: Iusto timendum non est. Infra lib. 4. de timore. Idem: Sæpe qui in potestate. Supra de stultiloquio, in conuiciatione. *s* Idem: Qui semper increpare appetunt, & nunquam fouere, multa plerumque increpando mentiuntur. *t* Isidorus de Summo bono: Non debet vitia aliena corripere, qui adhuc vitiorum contagionibus inseruit: improbum est enim arguere quidquam in alio quod adhuc reprehendit in semetipso. *u* Augustinus in epistola: Obsecro te per mansuetudinem Christi, vt si læsi te, dimittas mihi, nec me vicissim lædendo malum pro malo reddas, lædes autem me, si mihi tacueris errorem meum, quem forte inueneris in factis vel dictis meis. Nam si ea in me reprehendis, quæ reprehendenda non sunt, te lædis magis, quam me. *x* Idem in regula: Quanto necessitas disciplinæ in moribus corrigendis, dicere vos dura verba compellit, si etiam in ipsis modum vos excessisse sentitis, non à vobis exigitur, vt à vobis subditis veniam postuletis: ne apud eos, quos oportet esse subiectos, dum nimium seruatur humilitas, regendi frangatur auctoritas. Sed petenda est venia ab omnium Domino, qui nouit eos quos plus iusto corripitis, quanta beneuolentia diligatis. *y* Idem super illa verba: Si peccauerit in te frater tuus, &c. Quare illũ corripis, quia doles quod peccauerit in te? absit, si amore tuo id facis, nihil facis: si amore illius facis: optime facis. *z* Bernardus super Cantica: Inhumane eorum redarguis opera, quorum onera refugis: temerarie obiurgat virum de prælio reuertentem mulier nens in domo.

p Greg. Past. cu. p. 2. c. 10. cir. fin. & li. 10 Mor. c. 5.
q Idem Past. cu. p. 2. c. 10 post med.
r Idem li. 30. Mor. c. 7.
s Ibi. li. 23. c. 10 post med.
t Isid. de sum bo. li. 3. ca. 32. sent. 1.
u Aug. ep. 15. ad Hir. ante med. to. 2.
x Idem reg. 3. c. 40. to. 1.
y Idē ser. 16. de verbis Domini an. med. to. 10.
z cer. ser. 12. in Cant. post med.

CAPVT XXXVII.

De Remißione.

GRegorius *a* in registro: Cum in subiecto peccatum non corrigitur, in eos qui præsunt sententia retorquetur. *b* Idem: Qui emendare potest, & negligit, participem se proculdubio delicti constituit. *c* Idem: Satis graue est, si illic contingat habere prauã actionem refugium, vnde disciplinæ decet prodire censuram. * Idem: Consentire videtur erranti, qui corrigenda vt resecari debeant non occurrit. *d* Idem in Moralibus: Sæpe quem tentationis certamen superare non valuit, sua detectus securitas strauit. Nam dum lassum se quisque in otio remittit, dissolutã mentem corruptori prostituit. *e* Idem: Zeli itam quia Heli non habuit, motum contra se implacabiliter supernæ vltionis excitauit. Idem: Plerumque dissoluta. Supra de crudelitate. *f* Idem: Dum moderari lingua otiosa verba negligit, more inolitæ remissionis capta, audax ad noxia prorumpit: & dum gulæ incumbitur, ad leuitatis protinus insaniam proditor. *g* Idem in pastorali: Si inchoata bona fortis operantis manus, ad perfectionem non subleuat, ipsa operandi remissio contra hoc, quod operatum est, pugnat. *h* Idem super Ezechiem: Supra ea mala, quæ propria habemus, alienas quoque mortes addimus: quia tot occidimus, quot ad mortem ire quotidie tepidi & tacentes videmus. *i* Isidorus de Summo bono: Multos remissa conuersio in pristinos errores reducit, ac viuendi tepore resoluit. Horum ergo exempla quisque conuersus fugiat, ne cum timorem Dei à tepore incipis, rursus mundanis erroribus immergaris. * Augustinus in sermone: Qui errantem non corripuerit, de negligentia iudicabitur: qui autem clam pro eo non orauerit, de pernicie condemnabitur. *k* Idem in regula: Magis innocentes non estis, si fratres vestros, quos indicando corrigere potestis, tacendo perire permittitis. *l* Idem: Tu vulnus fratris contemnis, tu eum vides perire & negligis, peior es tacendo, quam ille conuiciando. * Idem in epistola: Sicut non est beneficentiæ adiuuandu

a Greg. regist. li. 1. indi. 12. c. 23.
b Ibid. lib. 9. ind. c. 64.
c Ibi li. 4. indi. 13. c. 62.
d Idem li. 2. Mor. c. 17. circa med.
e Ibi li. 5. ca. 31. post med.
f Ib. l. 10. c. 9.
g Idem Past. cu. p. 2. c. 1. admoni. 35. post med.
h Idē in Eze. ho. 11. an. me.
i Isi. de sum. bo. lib. 2. c. 10 sen. 1.
k Aug. reg. 3. c. 23. to. 1.
l Idē ser. 16. de verbis Domini. an. me. to. 1.

uando efficere, vt bonum quod maius est amittatur, ita non est innocentiæ parcendo finere, vt in malum grauius incidatur. a Idem: Nihil est infelicius felicitate peccantium, qua pœnalis nutritur impunitas, & mala voluntas velut hostis interior roboratur. b Idem de ciuitate Dei: Illud est culpabile, quod hi, qui dissimiliter viuunt, & à malorum factis abhorrent, parcunt tamen peccatis alienis, quæ dedocere aut obiurgare deberent.* Ambrosius super Beati immaculati: Remissas excubias callidus insidiator irrumpit. c Bernardus de cõsideratione: Mira res, satis superque Episcopi ad manum habent, quibus animas credant, & cui suas committant facultates non inueniunt: optimi videlicet æstimatores, qui magnam de minimis, paruam aut nullam de maximis curam gerant. Sed vt liquido datur intelligi, patientius ferimus Christi iacturam, quam nostram. d Idem: De pretio escarum & numero panũ cum ministris quotidiana discussio est, rata admodum cum presbyteris celebratur collatio de peccatis populorum. Cadit asina, & est qui subleuet eam: perit anima, & nemo qui reputet: nec mirum, cum nec nostros assiduos sentiamus defectus. e Idem: Impunitas, incuriæ soboles, insolentiæ mater, radix impudentiæ, transgressionum est nutrix. Et beatus si omni satagas cura, malorum omnium primam parentem cauere incuriam. f Idem: Impunitas ausum parit, ausus excessum.

a *Ibi. ep. 5. ad Marcel. post med.*
b *Idē de ciu. Dei, li. 1. c. 9. ante med.*
c *Ber. de consid. lib. 4. post med.*
d *Ibid. post pauca.*
e *Ibid. lib. 3. circa fin.*
f *Ibi. li. 4. prope fin.*

CAPVT XXXVIII.

De Acceptione personæ.

GRegorius g in homiliis: Iudicare digne de subditis nequeunt, qui in subditorum causis sua vel odia vel gratiam sequuntur. h Idem in Moralibus: Quia ab internis atque inuisibilibus oculos claudimus, & visibilibus pascimur, plerumque hominem non ex eo quod ipse est, sed ex his quæ circa ipsum sunt, veneramur: cumque non intuemur quid ipse sit, sed quid possit, in acceptione personarum, non ex personis, sed ex rebus adiacentibus ducimur. i Isidorus de Summo bono: Iudices iniqui errant à veritate sententiæ, dum intendunt in qualitate personæ, & exulcerant sæpe iustos, dum improbe defendunt iniquos. k Idem: Diues muneribus cito corrumpit iudicem: pauper autem dum non habet quod offerat, non solum auditi contemnitur, sed etiam contra veritatem opprimitur. Idem: Quatuor modis. Supra lib. 1. de iudicibus. l Hieronymus in Glossa Malach. Inter omnia peccata sacerdotum, quasi maximum notatur, quod non causas, sed personas considerant, & despecto iusto paupere, iniustos diuites honorant. m Idem in Glossa Isaiæ super illud, Quare atteritis: Nostri principes, cũ pauperes delinquentes publice arguant, & confundant, diuitibus peiora peccantibus nec tatum faciunt, in quorum domibus rapina pauperum, dum Ecclesiæ opes sibi thesaurizant, & eas in delitias abutũtur, quę ad sustentationem pauperum dantur, & sibi reseruant, vel propinquis distribuunt, & aliorum inopias suas vel suorum diuitias faciunt. n Idem in homilia super Amos: Quicumque aut consanguinitate aut amicitia, & econtrario, vel hostili odio, vel inimicitiis in iudicando ducitur, peruertit iudicium Christi qui est iustitia. o Ambrosius de officiis: Gratia absit, causæ merita discernantur: nihil sic opinionem immo fidem grauat, quam si in iudicando potentiori dones causam inferioris, vel pauperem innocentem arguas & diuitem excuses reum culpæ. p Idem: Pronum genus hominum fauere honoratioribus. q Bernardus de cõsideratione: Non parui te reum peccati æstimes, si facies peccatorum sumis, & non potius causas iudicas meritorum. r Seneca in epistola: Hoc laboramus erro-

g *Greg. ho. 16. in Euang. ante med.*
h *Idem li. 25. Mor. c. 1.*
i *Isid. de sum. bo. lib. 3. c. 57. sententi. 2.*
k *Ibid. c. 58. sen. 4.*
l *Hie. in Mal. c. 2. to. 5.*
m *Idē in Isa. li. 1. c. 3. to. 4.*
n *Idem in Amos. li. 3. c. 6. to. 5.*
o *Amb. offi. li. 2. c. 24. to. 4.*
p *Ibi. consequ.*
q *Ber. de consid. li. 2. cir. fin.*
r *Sen. ep. 76. post me.*

A re, sic nobis imponitur, quod neminem æstimamus eo quo est, sed etiam adiicimus illi & ea, quibus adornatus est. Arqui cum voles veram hominis æstimationem inire, & scite qualis sit, nudum inspice: ponat patrimonium, ponat honores, & alia fortunæ mendacia, corpus ipsum exuat, animum intuere, qualis quantusque sit, alieno an suo magnus.

CAPVT XXXIX.

De Scandalo.

GRegorius f super Ezechielem: Inquantum sine peccato possumus, vitare proximorum scandalum debemus. Si autem de veritate scandalum sumitur, vtilius permittitur nasci scandalum, quam veritas B relinquatur. t Idem in pastorali: Scire prælati debent, qui si peruersa vmquam perpetrant, tot mortibus digni sunt, quot ad subditos suos perditionis exempla transmittunt. u Idem: Nemo amplius in Ecclesia nocet, quam qui peruerse agens, nomen vel ordinem sanctitatis habet. Delinquentem namque hunc redarguere nullus præsumit, & in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reuerentia ordinis peccator honoratur. x Isidorus de Summo bono: Deteriores sunt, qui siue doctrina, siue exemplis vitam mores que bonorum corrumpunt, his qui substãtias aliorum prædiaque diripiunt. Augustinus de pastoribus: Parum est malis pastoribus. Supra libr. 1. de prælatis malis. y Idem: Qui in conspectu populi male viuit, C quantum in illo est, eum, à quo attenditur, occidit. z Idem de singularitate clericorum: Eleazarus maluit vitam suam tormentis obiicere, quam cuiquam magister perditionis existere: & nos vbi nulla tormenta sũt, fluxibus solis nolumus anteponere fratres saluandos, nec contenti sumus sine vllis cruciatibus tam nobis prodesse, quam ceteris. Idem: Cum Christus agnus. Supra li. 1. de clericis. Idem: Sicut quod ait Apostolus. Supra lib. 1. de continentia gustus. * Ioannes Chrysostomus super Ioannem: Omnia agamus ne scandalizetur proximus, vita etenim etsi valde recta fuerit, scandalum aliis præbens, omne perdit. a Bernardus in epistola: Cõstat vbi veritas deest, & vbi veritas necesD saria in causa non est, nec licite scandalum quod à quolibet posse committi, nec iuste præcipi nec innoxie consentiri. b Idem: Cum carpuntur vitia, & inde scandalum oritur, ipse sibi scandali causa est, qui fecit quod argui debeat, non ille, qui arguit. c Idem: Libenter careo quantolibet etiam spirituali quæstu, qui non possit acquiri, nisi cum scandalo. Vbi enim scandalum, ibi proculdubio charitatis est detrimentum; vbi autem diminutio charitatis, miror quod vel quale possit spiritualis exercitij sperari lucrum. d Idem in sermonibus: Si Dominus proptium sanguinem dedit in pretium redemptionis animarum, non tibi videtur grauiorem sustinere ab eo persecutionem, qui suggestione mala, exemplo pernicioso, scandali occasione, auertit ab eo animas, quas redemit: quam ab illo qui E sanguinem suum fudit? e Idem: Is qui exemplo suo ad remissius agendum ceteros prouocat, aut singularitate turbat, aut inquietat curiositate, aut impatientia sua, & murmuratione molestat, aut quocumque modo contristat Spiritum Dei, qui est in eis, scandalizans vnum de minimis istis credentibus, in eum, nonne & hic manifeste persequitur Christum?

f *Gre. in Eze. ho. 7. an. med.*
t *Idem Past. cur. p. 3. c. 1 adm. 5. non longe à prin.*
u *Ibi. p. 1. c. 2.*
x *Isi. de sum. bo. li. 3. ca. 38. sent. 5.*
y *Au gust. de Past. c. 4. to. 9*
z *Est apud Cyp. de sing. cler. c. 5. cir. med. to. 3.*
a *Ber. epl 7. ad Adā Mon. ante med.*
b *Ibi. epi. 78. ad Gul. abb. post med.*
c *Ibi epi. 81. an. med.*
d *Idem ser. 1. in conuer. S. Pau. an. med.*
e *Ibid. post multa.*

CAPVT XL.

De Infamia.

GRegorius f in registro: Habet hoc proprium antiqui hostis inuidia, vt quos in prauorum actuũ perpe

f *Greg. regist. li. 1. ind. 10. c. 25 an prin.*

perpetratione, Deo sibi resistente, superare non valet, opiniones eorum falsa ad præsens simulando, dilaceret. *a* Idem in Moralibus: Sicut bonus odor ex virtute est, sic fœtor ex vitio. *b* Idem: Grauis est iniquitas, quando is qui peruersus est, ostendere & alios peruersos molitur: vt inde & ipse quasi sanctus appareat, quod alios sanctos non esse docuerit. *c* Idem: Ne immoderatis laudibus eleuemur, plerumque miro redemptoris nostri moderamine, etiam detractionibus lacerari permittimur, vt cum nos vox laudantis eleuat, lingua detrahentis humiliet. *d* Augustinus de vita communi clericorum: Quærentes licentiam male faciendi, quærunt sibi exempla male viuentium, & multos infamant, vt socios inuenisse videantur. *e* Idem: Quia vt ait Apostolus, spectaculum facti sumus mundo, & Angelis & hominibus, qui nos amant, quærunt quid laudent in nobis, qui autem nos oderunt, detrahunt nobis. Nos autem in medio constituti, adiuuante Domino Deo nostro, & vitam nostram & famam sic custodire debemus, vt non erubescant detractoribus laudatores. *f* Idem de singularitate clericorum: Peius est quam mœchia, continentiam ducere criminosam, & infamem facere sanctimoniam, blasphemiam ingerit religioni. *g* Ambrosius super Lucam: Iudicia hominum sæpe falluntur, vt & iniustis iustitiæ gratiam frequẽter ascribant, & iustum aut odio persequantur, aut mẽdacio decolorent. *h* Idem in epistola: Quid est quod magis publicum sit quam offensa pudoris, & defloratio virginitatis? nihil profecto, quod magis se prodat, quam castitatis dispendium.

a Idem li. 14. Mor. c. 26. cir. med.
b Ibi. li. 22. c. 25. post med.
c Ibi. li. 22. c. 3. cir. med.
d Aug. de vit. com. cler. ser. 51. ad frat. in eremo, post med. to. 10.
e Ibi. in prin.
f Apud Cypr. de sing. cler. c. 5. an. me. to. 3.
g Ambros. in Luc. li. 1. c. 1. tom. 3.
h Idem ep. li. 6. ep. 46. to. 5.

CAPVT XLI.

De Quatuor affectionibus.

GRegorius *i* in Moralibus: Mens nostra à secreti interioris securo gaudio exclusa, modo spe decipitur, modo pauore vexatur, modo deficiendo dolore deiicitur, modo falsa hilaritate releuatur. *k* Idem: Quamuis Trinitatis imaginem in natura seruemus, vanis tamen delectationis motibus perturbati in cõuersatione nostra delinquimus: vt modis nos semper alternantibus cupido concutiat, metus frangat, lætitia mulceat, dolor affligat.* Augustinus de libero arbitrio: Voluntas mala siue cupiditate rapiatur, siue timore reuocetur, siue lætitia diffundatur, siue tristitia contrahatur, atque in his omnibus perturbationibus animi quæcumque sunt, aliis vel eo tempore grauiora contemnat & perferat, potest etiam sine alterius spiritus instinctu seipsa decipere. *l* Ambrosius in epistola: Sapiens non metu frangitur, nec potestate mutatur: non attollitur prosperis, nec tristibus mergitur. Vbi enim sapientia, ibi virtus animi, ibi constantia, ibi fortitudo. *m* Idem de virginitate: Sunt animæ velut quatuor equi, quatuor affectiones, ira, cupiditas, voluptas, timor: quibus furentibus cum cœperit agi, nequaquam se ipsa cognoscit. *n* Hieronymus in originali super Ioelem: Cauendum est, ne ægritudo quasi eruca nos comedat: ne locusta vastet gaudio huc illucque volitans, & gestiente lætitia per diuersa se iactans: ne brucus, id est pauor & futurorum metus, radices sapientiæ deuoret: ne rubigo, scilicet desiderium futurorum, res inutiles concupiscat, & nos perferat ad ruinam. *o* Boëtius de consolatione: Viuere si vis
tramite recto, gaudia pelle, pelle timorem, spemque fugato, nec dolor
adsit,

i Greg li. 8. Mor cap. 10. cir. med.
k ibi li. 10. c. 9. cir. med.
l Amb. tract. in Ps. 104. ad Simp. an. me. tom. 2.
m Idẽ de Virgin. li. 3. post med. to. 4.
n Hie. in Ioel. c. 1, to. 5.
o Boet. de consol. phil. lib. 2. metro 7.

A

CAPVT XLII.

De Timore.

GRegorius * in Moralibus: Sæpe nonnulli dum temporalia aduersa pertimescunt, districtionis æternæ animaduersionem abiiciunt. *p* Idem: Quisquis præsentem gloriam quærit, profecto despectum metuit, qui semper ad lucra inhiat, semper videlicet dãna formidat. *q* Idem: Magna est securitas cordis nil concupiscentiæ habere sæcularis. Nam si ad terrena concupiscenda cor inhiat, securum tranquillumque esse nullatenus potest: quia aut non habita concupiscit,
B vt habeat: aut habita metuit, ne amittat. *r* Idem: Multos sæpe videmus vitam quidem sanctæ conuersationis appetere: sed ne hanc assequi valeant, modo irruentes casus, modo futura aduersa formidare. Qui incerta mala dum quasi cauti conspiciũt, in peccatorum suorum vinculis incauti retinentur. *s* Idem in Pastorali: Plerumque vtilius apud pusillanimes proficimus, si & eorum bene gesta memoramus. *t* Idẽ: Ignorat mẽs gratiam libertatis, quam ligat seruitus timoris. *u* Augustinus de libero arbitrio: Nulla re fruitur anima cum libertate, nisi qua fruitur cum securitate. Nemo autem securus est in his bonis, quæ potest inuitus amittere.* Ioannes Chrysostomus de compunctione: Multa inhonesta & indigna committere, non paupertas, sed pusillanimitas facit. *x* Ioannes Chrysostomus super Matthæum: Facile deuiat à iustitia, qui in causis non Deum, sed hominem formidat. Huic peccandi differt facultatem, sed non aufert voluntatem. *y* Isidorus de Summo bono: Multi cupiunt conuolare ad gratiam Dei, sed timent carere oblectamentis mundi: prouocat quidem eos amor Christi, sed reuocat eos cupiditas sæculi. *z* Idem: Qui metu potestatis veritatem occultat, eiusdem veritatis iracundiam sibi cœlitus prouocat: quia plus pertimescit hominem, quam diuinam metuat indignationem. Idem: Multi sacerdotes. Supra lib. 2. de sacerdotibus malis. *a* Cassiodorus supra illud Psalmi: Illic trepidauerunt timore: Sicut cautela est opportune timere, ita ignauia
D est inepte trepidare. *b* Bernardus in epistola: Quæso te quod memoriale virtutis, quæ laus disciplinæ, quis scientiæ profectus, vel artis fructus, trepidare timore, vbi non est timor, & timorem Domini derelinquere? Quam salubrius disceres Dominum Iesum Christum, & hunc crucifixum: quam vtique scientiam haud facile, nisi qui mũdo crucifixus est, apprehendit. *c* Idem: Sicut sanctis & electis tribulatio operatur patientiã, patiẽtia probationẽ, probatio spem, spes autẽ non confundit: sic damnandis & reprobis tribulatio parit è contrario pusillanimitatẽ, pusillanimitas perturbationẽ, perturbatio desperationẽ, & illa interimit. *d* Idem de contemptu: Vocat magni consilij Angelus, quid opus est, vt aliena consilia præstoleris? quis enim fidelior, quis ue sapientior illo? Dedue me Domine &
E deducar, fortior esto & inualesce. *e* Idem: O si cognouissetis miseri & vos, mutaris non effugiris pœnitentiam: nam malum impunitum esse non potest, quod non punitur hic propria volũtate, punietur alibi sine fine. Misera sane & extremæ plena dementiæ commutatio, humanum declinare laborem, & paratum diabolo stridorem eligere sempiternum. Idem: Videmus pauperes aliquos. Supra lib. 2. de beatitudine. *f* Seneca in epistola: Plura sunt quæ nos terrent quã quæ premunt: & sæpius opinione, quam re laboramus. *g* Idem: Expauescimus dubia pro certis, non seruamus modum rerum, statim in timore venit scrupulus. *h* Idem: Delicati timent mortem cui vitam suam fecere similem. *i* Idem: Quemcumque ex illis felicibus
elegeris

p Greg. Mor. li. 10. cap. 12. post me.
q Ibi li. 22. c. 10. cir. me.
r Ibi. li. 30. c. 12 an. med.
s Idẽ Past. cu. p. 3 c. 1. admo. 9. cir. med.
t Ibi admon. 14. no procul à prin.
u Aug. de lib. arb li . c. 14. in prin. to. 1.
x Chr. ex variis loc. in Matth. ho. 16. cir. med. to. 2.
y Isi. de sum. bo. li. 3. c. 22. sen. 1.
z Ibi. cap. 52. sen. 7.
a Cassio. in ps. . post me.
b Ber. ep. 108. ante med.
c Idem ep. 32. an. med.
d Idẽ declam. sup. Ecce nos, cir. med.
e Ibid. an me.
f Sen epi. 13. ante med.
g ibid. post med.
h Ibi. epi. 82. ante med.
i Idẽ epi. 57. vers. fi.

elegeris, multa ttahentibus, multa portantibus, videbis illum eomiti, onerique timentein.

CAPVT XLIII.

De Dolore.

GRegorius *a* in Moralibus: Sæpe grauitatem cordis, quasi subiuocta ex latere ttistitia sequitut, atque omne opus, qood meos bona intentione inchoat, hæc velamine mœroris obumbrat. *b* Idem: Fructum noo habent lamenta, quæ student cum gemitu desideiare petitura. *c* Idem Vnde ille lucet, qui potestatem suscipit: inde peruersus quisque, qui cotrigi metuit, in tristitia tenebrescit. * Ioannes Chrysostomus super Matthæum: Animal inuidia vuloeratum non solum eausa idonea, sed etiam leuis oeeasio excitat in B dolorem. *d* Bernardus in epistola: Non plane bonus eolor si saoctorum quispiam anxie ferre abiectionem suam videatur, de qua etiam non gaudere, & non gloriari mious est à perfecto. * Idem in sermone: Omnino quantum io se est, inhonorat eum, à quo vocatus est: quisquis in eius seruitio in tristitia permanet, & ráeote; eadieo tristitia quæ secundum sæculum est. & mortem operatur. *e* Seneca in epistola: Quædam nos magis torquent, quam debent: quædam ante torquent, quam debent: quædam torquent eum omnino noo debent: sie aut augemus dolorem, aut præoccupamus, aut fingimus.

a Greg li.1. Mor.c.19 an. med
b Ibi.li. 11.c. 5. in fin.
c Ibi.li. 16.c. 25. post med.
d Ber ep.249. ante med.
e Sen ep.13. an. med.

CAPVT XLIV.

De Confidentia.

C GRegorius *f* in Moralibus; Quasi In aquis defluentibus fundamentum ponere, est in rebus labentibus spei fiduciam velle solidare. *g* Augustinus de singulatiiate elericorum: Aduersa est confidentia, quæ in perieulis vitam suam quasi pro certo eommendat: & lubriea spes est, quæ inter fomenta peccati saluari se sperat. *h* Isidorus de Summo bono: Qui male agere noo desistuot, vana spe indulgentiam de Dei pietate requitunt, quam quidem recte requirerent, si ab actione praua eessatent. * Idem; Qui hie de bono laudem appetii, spem perdit, & gloriam mercedis in futuro non recipit. *i* Bernardus super Qui habitat: Sunt qui D sperant in Domino, sed frustra: quia sic de misericordia eius sibiipsis blandiuntur, vt à peccatis non emendentur. Vana est omnino spes ista, & hæc confundit, eo quod charitas desit. *k* Idem in sermonibus: Est infidelis fiducia, solius vtique maledictionis eapax, cum videlicet in spe peccamus. *l* Seneca in epistola: Viiate, quæ vulgo placent, quæ easus tribuit, ad omne fortuitum bonum suspieiosi pauidique subsistite: nam fera & piscis, spe aliqua oblectante, decipitur.

f Greg.li. 22. Mor c. 2 non longe à prin
g Est apud Cyp.de singu. cler.c. 2.to. 3.
h Isi.de sum. bo.li.2 cap.4. sent. 1.
i Ber.serm. 1. in ps. Qui habitat, cir. me.
k Idē ser. 3. in Annun. Dom. cir. me.
l Sen. epi.8. an. med.

CAPVT XLV.

De Lætitia.

GRegorius *m* io Moralibus: A veritatis pabulo ieiuoi sunt, qui in hac peregrinationis inopia lætaotur. * Idem: Quisquis in se gaudere appetit, eo ipso E iam in luctu est, quo à vera lætitia recessit. *n* Idem: Sæpe se bono operi lætitia immoderata subiungit: eumque plus meniem, quam decet, hilarescere exigit, ab actione bona omne pondus grauitatis repellit. *o* Idem; Prænuncia tribulationis, est lætitia satietatis. *p* Idem in homiliis: Si qua est præsentis temporis, ita est agenda lætitia, vt numquam amaritudo sequentis iudicij recedat à memoria. *q* Idem: Nemo potest & hic gaudere cum sæculo, & illic regnare cum Domino. *r* Augustinus de confessionibus: Volentes gaudere extrinsecus, facile euanescunt, & offenduntur in ea quæ videntur, & temporalia sunt, & imagines eorum famelica cogitatione lambunt, & ô si fatigentur inedia & di- A caot; Quis ostendet nobis bona? Idem: Qua te ambularemus. Supra de continentia auditus, lib. 2. * Idem in sermonibus: Frequenter ridens æger, ploratur à sanis. Idem: Vt quid animi. Supra lib. 5. de conflictu. *s* Idem super Lucam: Sæculi lætitia, est impuuita nequitia. *t* Ioaooes Chrysostomus super Matthæum: Non dat Dominus ludere, sed diabolus. *u* Idem: En agon instat nobis difficilis, & ad inuisibiles nobis virtutes eolluctatio instat, ad spiritualia nequitiæ est prælium, ad principatus & potestates est bellum, & admirabile est, studentes, & vigilantes, & erectoa posse siluestrem illum exercitum sustinere. Si ergo riserimus, & luserimus, & desides fuerimus ante eertamen, à propria cademus pigritia. * Basilius in regula: Iocus remissam B efficit animam, & negligentem erga Dei præcepta, nec delicta sua potest ad memoriam reuocare, sed obliuiseeos ea non se instigat ad pœnitentiam, & ita paulatim omnibus bonis priuatur. *x* Bernardus de duodecim gradibus: Inepte lætum aut raro aut numquam gementem audies, lacrymantem videbis, putes si attendas aut sui oblitum, aut ablutum à culpis. In signis scurrilitas, in fronte hilaritas, vanitas apparet in incessu, pronus ad iocum, facilis ac promptus in risu. *y* Idem in epistola; Eia lætate iuuenis in adolescentia tua, vt decedente pariter eum ætate temporali lætitia, succedat, quæ te absorbeat æterna tristitia. *z* Idem: Patriæ est noo exilij frequentia gaudiorum, & numerositas festiuitatum eiues decet, non exules. *a* Seneca in epi- C stola: Hæc quibus delectatur vulgus, tenuem habent ac profusoriam voluptatem, & quodcumque inuentitium gaudium est, fundameoto caret.

m Greg.li.5. Mor.c. 7. non longe à prin.
n Ibid. li.r.c. 19 an med.
o Ibi.li. 2.ca. 9. non longe à prin.
p Idē ho. 39 in Euang. an med.
q Ibi.ho. r1. in Euang. cir. fin.
r Aug conf.li. 9. cap.4. post me.to.1.
s Idē ser. 37. de verb. Dom. post me. t. 10.
t Chrys. hom. 6. in Matth. post me.to. 2.
u Ibid. paulo post.
x Ber.trac. de 12. gra.humi. gra.3.cir.me.
y Idem ep. 2. ad Fulconem nō longe à fi.
z Idē ep. 174. post med.
a Sen.epi.23. an. me.

CAPVT XLVI.

De Vita.

GRegorius *b* in Moralibus: Hoc ipsum nostrum viuere quotidie à vita transire est, quia dum infantia ad pueritiam, pueritia ad adolescentiam, adolescentia ad iuuentutem, iuuentus ad senectutem, senectus transit ad mortem in cursu vitæ præsentis, ipsis suis augmentis ad detrimeota impellitur. *c* Idem: Carnales mentes id circo præsentia diligunt, quia vita car- D nis quam fugitiua sit, minime perpendunt. Nam si velocitatem trāsitus eius aspicerent, hanc etiam prosperantem minime amarēt. *d* Idem: Hi vitam carnis quasi permanentem diligunt, qui quanta sit vitæ sequentis æternitas non attendunt: dumque soliditatem perennitatis noo considerant, exilium patriam, tenebras lumen, cursum stationem putaot. *e* Idem in registro: Vita nostra nauiganti similis est: is namque qui nauigat, stet, sedeat, iaceat, vadit, quia impulsu nauis ducitur. Ita ergo & nos sumus, quia siue vigilantes, siue dormientes, siue iaceotes, siue ambulantes, siue volentes, siue nolentes, per momenta temporum, quotidie ad finem ducimur. Augustinus de Verbis Domini: Scio ergo. Supra capite de dilatione. *f* Idem super Psalmos: Omnis malus, aut ideo viuit vt corrigatur, aut ideo viuit, vt E per illum bonus exerceatur. *g* Idem de verbis Domini: Non sunt mali dies, quos agimus io corruptela huius carnis, inter tātas difficultates, vbi falsa voluptas, nulla gaudij securitas, timor torquens, cupiditas auida, tristitia arida? Ecce quam mali dies, & tamen rogant Deum homines, vt diu viuant. Quid est autem diu viuere nisi diu torqueri? Idem; Dicimus panem. Supra li. 2. de oratione accepta. *h* Seneca in epistola: Nemo quā bene viuat, sed quamdiu curat: eum omnibus possit contingere, vt bene viuant, vt diu nulli. *i* Idem; Non viuere bonum est, sed bene viuere. Itaque sapieos viuit quantum debet, non quantum potest, videbit vbi victurus sit &c. Infra lib. 4. cap. de sapientia.

b Greg. li.11. Mor.cap. vlt. circa med.
c Ibi.li.8.c.6. cir.fin.
d Ibi.cap.8. in prin.
e Idem regist. li.6. Indic.15. e.190.
f Aug.enar. in ps.54. ante med.tom.8.
g Idē ser. 17. de ver. Dom. cir.me.to. 10.
h Sen.ep.22. in fin.
i dem ep. 70. an.med.

CAPVT

CAPUT XLVII.
De Miseria.

a Greg. hom. 36. in Euāg. non multum à prin.
b Idē lib. 8. Mor. c. 30. ante med.
c Ibid. lib. 11. c. 26. ante med.

GReg. *a* in homiliis: Fastidio nostro tabescimus, & longa inediæ peste fatigamur: & quia gustare intus nolumus pastam dulcedinem, amamus foras miseri famē nostram. *b* Idem in Moralibus. O miseri, qui affectatores laudes hominum, in semetipsis dissipant fructus laborum, cumque se ostendere alienis oculis appetunt, damnant quod agunt. *c* Idem: Quid hoc nisi humanæ vitæ miseria est, quod amissa cœlesti patria repulsus homo delectatur exilio, grauatur curis, & tamē cogitare dissimulat, quā graue sit, quia multa cogitantur? *d* Idem super Ezechielem: Necesse est vt peccantes tunc quoque consideremus amplius miseros, quādo eos inspicimus in culpa sua sine flagello delectos. *e* Aug. de libero arbitrio: Quid tam opus habēs misericordia, quam miser? & quid tam indignum misericordia, quam superbus miser? Idem de Trinitate: Magna hominis miseria est, cum illo nō esse, sine quo non potest esse. *f* Idem de ciuitate Dei: Qui peruerse amat cuiuslibet naturæ bonum, etiam si adipiscatur, ipse fit in bono malus, & miser meliore priuatus. Isid. Mundi amatores. Supra de occupatione. Hiet. Miseriæ delitiis. Supra de voluptate. *f* Ambros. de fide resurrectionis: Quid nobis miserius, qui tamquam spoliati & nudi proiicimur in hanc vitam corpore fragiles, corde lubrico, imbecillo animo, anxii ad sollicitudines, desidiosi ad laborem, proni ad voluptates? *g* Auctor de spiritu & anima: Iugi meditatione animum nostrum exerceamus, & consideremus miserias & necessitates nostras, labores & dolores. Lugentes enim in hanc vitam intrauimus, cū labore viuimus, cum dolore & timore exituri sumus. *h* Bern. de libero arbitrio: Nulla verior miseria, quam falsa lætitia. Idem: Quotquot degimus. Supra lib. 1. de homine. Idem: Oramus vt Dei. Supra lib. 2. de tentatione. *i* Seneca in epistola: Si cui sua non videntur amplissima, licet totius mundi Dominus sit, tamen miser est. *k* Idem: Quid eo miserius, cui beneficia exciduni, hærent iniuriæ? *l* Ioan. Chrys. super Matthæum: O miserrimus mundus & miserrimi qui eum sequuntur. Semper homines mundi alta opera excluserunt à vita. Multa in c. de renūciatione li. 4.

d Idē in Eze. hom. 12. circa med.
e Aug. de li. arb. lib. 3. ca. 30. tom. 1.
f Am. de fide Resur. ante med. to. 4.
g Auct. de spi. & ani. c. 49. apud Aug to. 3.
h Bern. tra. de lib. arb. ante med.
i Sen. epi. 9. vers. fin.
k Ibid. epi. 8. post med.
l Chrys. oper. imper. hom. 41. post med. tom. 5.

CAPUT XLIII.
De Morte.

m Greg. ho. 13. in Euāg. post med.
n Idem l. 16. Mor. c. vlt.
o Idē in Ez. ho. 17. ante med.
p Ambr. de fide Resurr. ant med. t. 4.
q August. de verb. Dom. serm. 21. circ. med. to. 10.
r Idem in Io. tract. 33. prope fi. to. 9.
s Bern. in med. c. 3. post med.

GReg. *m* in homiliis: Horā vltimam Dominus noster idcirco nobis voluit esse incognitā, vt semper possit esse suspecta, vt dum illam præuidere non possumus, ad illam sine intermissione præparemur. *n* Idem in Moralibus: Nil sic ad edomandū desideriorū carnalium appetitum valet, quam vt vnusquisq; hoc quod viuum diligit, mortuum penset. Idem: Malitia remanentium. Supra de malitia. *o* Idem super Ezechielem: Esse nobis conditor noster diē mortis nostræ incognitū voluit, vt dum semper ignoratur, semper esse proximus credatur: & tanto quisque sit feruentior in operatione, quāto & incertus est de vocatione. *p* Ambr. de fide resurrectionis: Vna est mors spiritualis, alia naturalis, tertia pœnalis. *q* Aug. de verbis Domini: Agnoscat se homo mortalem, vt frangat elationem, cetera nostra & bona, & mala incerta sunt, sola mors certa est. *r* Idem super Ioannem: Inter spem & desperationē fluctuat anima. Quid ergo egit Deus cū periclitantibus vtroque morbo: propter illos, qui desperatione periclitantur, proposuit indolgentiæ portum: propter illos, qui spe periclitantur, fecit diem mortis incertū. *s* Bern. in meditationibus: Certum est quod morieris, & incertum est quando, aut quomodo, aut vbi. Quo-

A niam vbique te mors expectat, tu quoque si sapiens fueris, vbique eam expectabis. *t* Idem in epistola: O quam beati mortui, qui in Domino moriuntur, audientes à spiritu, vt requiescant iam à laboribus suis, non hoc solum autem, sed succedit iucunditas de nouitate, de æternitate securitas. *u* Idem: Bona mors iusti propter requiem, melior propter nouitatem, optima propter securitatem. Contra, mors peccatorū pessima. Et audi vnde pessima, mala quidē in amissione mūdi, peior in separatione carnis, pessima in vermis, ignisq; duplici contritione. *x* Idē: In hac vita quamdiu durat, compara tibi illam, quæ sēper durat. Dum viuis in carne, morere mundo, vt post mortem carnis Deo viuere incipias. Quid enim si conciderit mors saccum corporis tui, dum te subinde circūmdet lætitia? O quā

B beati mortui, qui in Domino moriuntur, *y* Idem in sermonibus: Quid in rebus humanis certior morte: quid hora mortis incertius inuenitur? nō miseratur inopiā, nō reueretur diuitias, non generi cuiuslibet, non moribus, non ipsi denique parcit ætati, vbique senibus est in ianua, iuuenibus in insidiis. *z* Interlinearis: Non debet extolli in his quæ agit, qui nescit quo modo huc venit, vel quando, & quo modo exibit. *a* Seneca in epistola: Iunior es, non refert, nō dinumerantur anni, incertum est, quo te loco mors expectat: itaque tu illam omni loco expecta. *b* Idem: Percepit sapientiam, si quis tam securus moritur, quam nascitur: nunc vero trepidamus, cum periculum accesserit, nō animus nobis, non color constat, lacrymæ nihil profuturæ ca-

C dunt. Quid est turpius, quam in ipso limine securitatis esse sollicitum? causa autem hæc est, quod inanes omnium bonorum sumus.

t Idē epi. 105. ad Roman. Subdiac.
u Ib. confeq.
x Ibid. paulo ante.
y Idē ser. de conuers. ad cler. c. 14.
z Interlin. Iob. 38.
a Sen. epist. 26. post med.
b Idem epi. 22. vers. fi.

CAPUT XLIX.
De Iudicio.

c Gregor. regist. lib. 1. ind. 1. cap. 110. cir. fin.
d Idem in Ezech. hom. 1. post med.

GReg. *c* in gistro: Ecce mora non erit, & ardente cœlo, ardente terra, coruscantibus elementis, cum Angelis & Archangelis, cum thronis & dominationibus, cum principatibus & potestatibus tremendus iudex apparebit. *d* Idem super Ezechielem: Quæ mens erit hominis, æterni iudicis sententiam non formidantis? Ibi enim tunc simul cūcta peccata ante oculos redeunt: ibi omnia quæ cum delectatione acta sūt,

D ad memoriam cum pauore reuocantur. *e* Idem: Redemptor humani generis cum iudex apparuerit, & speciosus iustis, & terribilis erit iniustis. Quem enim mansuetum aspicient electi, hunc eundem pauēdum, atque terribilem conspicient reprobi. *f* Idem in Moralibus: Ille postmodum cum Deo iudex veniet, qui hic ei modo in prece familiaris extiterit. *g* Idem: Quisquis stimulo diuini amoris excitatus, hic possessa relinquerit, ibi iudicio procul dubio culmē iudiciariæ potestatis obtinebit. *h* Idem: Tunc cū Deo iudices venient, qui nunc pro Deo iniuste iudicantur. *i* Aug. in epistola: Cum venerit Dominus, & illuminauerit abscondita tenebrarum, & manifestauerit cogitationes cordis, tunc nihil latebit proximum in proximo, nec erit

E quod suis quisque aperiat, & abscondat alienis. *k* Idē de ciuitate Dei: In illo iudicio, vel circa illud iudicium, has res didicimus esse venturas, Heliam Thesbitem, fidem Iudæorum, Antichristum persecuturum, Christum iudicaturum, mortuorum resurrectionem, bonorum malorumque discretionem, mundi conflagrationem, eiusdemque renouationem. *l* Idem de catechizandis rudibus: Iubentur serui Christiani & boni fideles, dominis suis temporalibus æquanimiter fideliterque seruire: quos iudicaturi sunt, si vsque in finem iniquos inuenerint, aut cum quibus æqualiter regnaturi sunt, si & illi ad verum Deum conuersi fuerint. *m* Hieron. in originali super Ioelem: Mœrorem diei iudicij, & tormenta pereuntium, ne Sol quidem & Luna,

e Ibid. ho. 7. longe post me.
f Idem li. 11. Moral. c. 13. non longe à p.
g Ibid li. 10. c. vlt. circa med.
h Ibidem.
i Aug. epi. 6. ad Ital. vid. ante med. t. 2.
k Idē de ciu. Dei. li. 20. c. 30. prope fin. tom. 5.
l Idē de cat. rud. cap. 10. circa med. tom. 4.
m Hieron. in Ioel. c. 3. to. 5.

A

Luna, astraque cetera poterunt intueri, sed retrahent fulgorem suum, & seueritatem indicantis reddentis vnicuique secundum opus suum, in caput suum aspicere non audebunt. Non quo clementiora sunt Dei iudicia, sed quo omnis creatura in tormentis aliorum, de suo iudicio pertimescat.* Idem: Etiã qui sãcti sunt, præsentiam Dei absque formidine non videbunt.

a Chry. oper. imper. ho. 19. post med. to. 2.

a Ioann. Chrys. super Matthæum: In illo die nihil est quod respondeamus, vbi cœlum & terra, aqua, Sol & Luna, dies & noctes, & totus mundus stabit aduersum nos in testimonium peccatorum nostrorum, & si omnia taceant, tamen ipsæ cogitationes nostræ, & ipsa opera specialiter stabunt ante oculos nostros, accusantes nos ante Deum, dicẽte Apostolo: Cogitationibus inuicem accusantibus, &c.

b Ambros. in Luc lib. 2. ca. 3. to. 3.

b Ambr. super Lucam: Væ mihi est, si nõ peccata mea defleuero: væ mihi est, si non media nocte surrexero ad confitendum tibi Domine: væ mihi, si dolum proximo meo fecero? væ mihi, si non locutus fuero veritatem. Ad radicem securis posita est, faciat fructum qui potest gratiæ, qui debet pœnitentiæ, ad est Dominus, qui fructum requirat, fœcundos viuificet, steriles deprehendat.

c Isid. de su. bon. l. 1. c. 30. sent. 10.

c Isidorus de Summo bono; Duæ sunt differentiæ, vel ordines hominum in iudicio hoc est, electorum & reproborũ, qui tamen diuiduntur in quatuor. Perfectorum ordo vnus est, qui cum Domino iudicat, & alius, qui iudicatur, vtrique tamen cum Christo regnabunt. Similiter ordo reproborũ partitur in duobus, dum qui intra Ecclesiam sunt mali, iudicãdi sunt, & dãnandi: qui vero extra Ecclesiam inueniendi sunt, non sunt iudicandi, sed tantum damnandi.

C

d Bern. decl. sup. Ecce nos, post med.

d Bern. de contemptu: Non vnius ciuitatis, aut populi, aut regionis viuis, sed vniuersitatis iudices habent præsidere cum Christo, non solum homines, sed etiam ipsos Angelos iudicabunt, qui parentem ad modicum vaporem præsentis gloriæ dedignantes, & exsufflantes improperium Christi, vniuersis præposuerunt titulis dignitatũ. Nolite timere pusillus grex, quoniam complacuit Patri, dare vobis regnum.

e Idẽ ep. 1. ad Rober. cir. me.

e Idẽ in epistola: Veniet, veniet dies iudicii, vbi & plus valebunt pura corda, quã astuta verba, & conscientia bona, quam marsupia plena, quandoquidem iudex ille nec falletur verbis, nec flectetur donis.

f Idẽ in Cãt. ser. 55. ante med.

f Idẽ super Cantica; Quid in Babylone tutum, si Hierusalem manet scrutiniũ?

D

g Idẽ de 12. grad. humil. post med.

g Idem de duodecim gradibus: Cognoscetur recte Dominus iustitiam faciens, qui nunc ignoratur misericordiam quærens.

h Idẽ in ser. de ver. Abac. ante med.

h Idem in sermonibus: Nudi stabũt ante tribunal Christi, vt audiãt vocem iudicij, qui ad vocem consilij obdurauerunt aures suas. Quid enim loquitur Deus? Agite pœnitentiam, inquit. Multi tamen dissimulant, multi continẽt aures suas, & dicũt: Durus est hic sermo. Non sic impij non sic, cum intonuerit sermo durus, & verbum asperum. Ite maledicti in ignem æternum.* Anselmus in libro meditationũ: O lignum aridum & inutile æternis ignibus dignum, quid respondebis in illa die, cum exigetur à te vsque ad ictum oculi, omne tempus viuendi tibi impẽsum qualiter fuerit à te expensũ? Tunc quippe condemnabitur quidquid fuerit inuentũ in te, operis vel otij, sermonis & silentij vsque ad minimã cogitationem, etiam, quod vixisti, si non fuerit ad voluntatem Dei directum. * Idem: O angustia, hinc erunt accusantia peccata, inde terrens iustitia, subtus patens horridum chaos inferni, desuper iratus iudex, intus vrens conscientia, foris ardens mundus, & si iustus vix saluabitur; peccator sic deprehensus, in quam partem se premet constrictus? Vbi latebo? vbi apparebo? Latere erit impossibile, apparere intolerabile.* Idem: Dies iræ dies illa, &c. Quid dormitas anima tepida, & digna euomi? Qui non expergiscitur, qui non tremit ad tantum tonitruum, non dormit, sed mortuus est.

CAPVT L.

De Damnatione.

i Greg. lib. 9. Moral. c. 39. circa med.

GReg. i in Moralibus: Fit miseris mors sine morte, finis sine fine, defectus sine defectu: quia & mors viuit, & finis sẽper incipit, & deficere defectus nescit: mors perimit, & non extinguit: dolor cruciat, sed nullatenus pauorem fugat: flamma comburit, sed nequaquam tenebras discutit.

k Ibidem

k Idẽ: In inferno ignis nõ lucet ad consolationem, & tamen vt magis torqueat, ad aliquid lucet. Nam sequaces suos secum in tormento reprobi flamma illustrante visuri sunt, quorũ amore deliquerunt: quatenus, qui eorum vitam carnaliter contra præcepta conditoris amarunt, ipsorum quoq; interitus eos in augmẽtum suæ damnationis affligat.

B

l Ibidem ante med.

l Idem. Sicut in domo patris mansiones multæ sunt pro diuersitate virtutis, sic dãnatos diuerso supplicio gehennæ ignibus subiicit dispatilitas criminis.

m Idẽ ho. 40. in Euang. post med.

m Idem in homiliis: Vt peccatores in supplicio amplius puniantur, & eorum vident gloriam, quos cõtempserũt, & de illorum etiam pœna torquentur, quos inutiliter amauerunt.* Hier. in originali super Isaiam: In consummatione mundi, præteritarum delitiarum recordatio erit materia cruciatuum.

n Aug. ser. 252. de temp. circa med. tom. 10.

n Aug. in sermonibus: Quare in inferno mors quæritur, & non inuenitur? quia quibus in hoc sæculo vita offertur, & nolunt accipere, in inferno quærent mortem, & non poterunt inuenire.

C

o Idem in Enchir. c. 93. to. 3.

o Idem in Enchiridione: Mitissima sane omnium pœna erit eorum, qui præter peccatum, quod originale traxerunt, nullum insuper addiderunt: & in ceteris, qui addiderunt, tanto ibi quisque tolerabiliorem habebit damnationem, quanto hic minorem habuit iniquitatem.

p Idem de cat. rud. c. 24. in fin. to. 4.

p Idem de catechizandis rudibus: Sicut nullum gaudium rerum temporalium ex aliqua parte simile potest inueniri gaudio vitæ æternæ, quã sancti accepturi sunt: Ita nullus cruciatus pœnarum temporalium potest sempiternis iniquorum cruciatibus comparari.

q Idem de nat. bo. con. Manich. c. 7. to. 6.

q Idem de natura boni: Peccãtes in suppliciis ordinantur, quia ordinatio eorum naturæ non competit, ideo pœna est, sed quia culpæ competit, ideo iustitia est.

r Ibid. c. 9.

r Idẽ: Melius ordinatur natura, vt iuste doleat in supplicio, quam vt impune gaudeat in peccato.

D

Ioan. Chrys. in sermonibus: Excludi à bonis æternis, & alienũ effici ab his, quæ præparata sunt sanctis, tantum generat cruciatum, tantum dolorem, vt etsi nulla extrinsecus pœna torqueret, hæc sola sufficeret. Idẽ: Non putemus, quia suppliciorum nimietas ipsa dabit finem dolorum, sed peccata quidem pœnas accendẽt, incorruptio vero animæ, & corporis, nullũ suppliciis terminum dabit.

f Isidor. in Synon. ca. 1. ante med.

f Isidorus in synonimis: Intẽde animo quascumque sæculi pœnas, quoscumque tormentorum dolores, quascumque dolorum acerbitates, cõpara hoc totũ gehennæ, & leue est omne, quod pateris.* Fulgentius in epistola: Principalia sunt duo tormenta in inferno, ibi frigus intolerabile, & calor ignis inextinguibilis: Vnde in Euãgelio legitur: Illic erit fletus & stridor dentium: fletus namque in liquefactione oculorum de calore nascitur, stridor vero dentium de frigore oritur.

E

t Bern. Ep. 253. ad Garn. abb. circa me.

t Bern. in Epistola: Ob hoc proculdubio inflexibilis & obstinatæ mentis punitur æternaliter malũ, licet temporaliter perpetratũ, quia quod breue fuit tempore, vel opere, longum esse constat in pertinaci voluntate.* Idem in sermone: Singulis excessibus singulis & membris, quæ arma fuerant iniquitatis, sua debetur pœna pro qualitate, vel quãtitate cõmissi. In quo autem mẽbro creator amplius offenditur, peccator grauius torquebitur.

u Ansel. de simil. c. 41.

u Anselm. de similitudinibus: Partes miseriæ sunt turpitudo, ponderositas, imbecillitas, seruitus, infirmitas, anxietas, vitæ breuitas, insipientia, discordia, dedecus, impotentia, timor,

tristitia,

tristitia. *a* Auctor de spiritu & anima: Quædam animæ in eisdem locis, in quibus culpam commiserunt, puniuntur, quædam vero abditis receptaculis, vsque ad vltimam resurrectionem continentur, sicut vnaquæque digna est requie & miseria.

a Auctor de spir. & ani. apud Aug. tom. 3.

CAPITA LIBRI QVARTI PHARETRÆ.

A

PHARETRÆ LIBER QVARTVS, IN QVO *DE GRATIOSIS AGITVR.*

CAPVT I.
De Voluntate.

B GReg. *a* in Homiliis: Ante Dei oculos numquam est vacua manus à munere, si fuerit arca cordis repleta bona voluntate. *b* Hier. in Epistola: Certe Christus pro animi voluntate, omnia in acceptum refert. Nemo Apostolis pauperior fuit, & nemo tantum pro Domino dereliquit. *c* Aug. de vera religione: Tales seruos suos meliores esse Deus iudicauit, si ei seruirent liberaliter. Quod nullo modo fieri posset, si non voluntate, sed necessitate seruirent. *d* Idem de spiritu & littera: Nemo habet in potestate, quid ei veniat in mentem: sed consentire, vel dissentire, propriæ voluntatis est. *e* Idem contra quinque hæreses: Ad compellendum non potest esse molestus exactor, cum ad reddendum deuotus est debitor. Idem: Nemo aliquid. Supra lib. 2. de charitate. *f* Idem de Ecclesiasticis dogmatibus: Nullus sanctus & iustus caret peccato, nec tamen ex hoc desinit esse iu-
C stus vel sanctus, cum affectu teneat sanctitatem. *g* Idē de viduitate: Nostrum est velle: sed voluntas ipsa & admonetur, vt surgat, & sanatur, vt valeat, & dilatatur: vt capiat, & impletur, vt habeat. *h* Idem de soliloquiis: Quanto augetur spes videndæ illius, cui vehementer æstuo, pulchritudinis, tanto ad illam totus, amor voluntasque conuertitur. *i* Idem de agone Christiano: Omnis creatura velit nolit, vni Deo, & Domino suo subiecta est: sed hoc admonemur vt tota volūtate seruiamus Domino Deo nostro. Quoniam iustus liberaliter seruit, iniustus autem compeditus seruit. *k* Ioann. Chrys. super Matthæum: Voluntates bonæ sic suaues sunt apud Deum, quemadmodū apud homines odoriferi flores. *l* Idem: Sicut peccatum opus sine voluntate
D non facit, ita & iustitia ex opere non consummatur, nisi & voluntas affuerit. Idem: Illa est gloriosa Supra li. 2. de continentia tactus. Idem: Debet voluntas. Supra libr. 2. de gratia. *m* Bern. de libero arbitrio: Ordinatio est omnimoda conuersio voluntatis ad Deum, & ex tota se voluntaria deuotaque subiectio.* Idem in Epistola: Regnum Dei intra nos est. Quid est hoc regnum? sana & libera voluntas hominis, ita se conformans voluntati Dei, vt nihil velit quod sciat ei displicere, nihil nolit quod sciat ei placere. *n* Anselmus de similitudinibus: Voluntas bona est quæ Dei voluntati subiecta est, quando id vult, quod Deus vult illam velle debere. & iusta siue recta dicitur, quando id quod Deus vult illam velle debere, amplectitur. *o* Idem: Non semper
E velle debemus, quod Deus vult, sed hoc velle debemus, quod Deus vult nos velle debere.

a Gr. ho. 5. in Euā. cir. me. *b Hier. ad Exuperan. Ep. 35. tom. 1.* *c August. de vera rel. cap. 14. tom. 1.* *d Idem de spir. & lit. c. 34. to. 3.* *e Idem orat. de 5. hæres. c. 1. in prin. tom. 6.* *f Idem de Eccl. dogm. c. 36. to. 3.* *g Idem de bon. vid. cap. 17. to. 4.* *h Idem solil. li. 1. c. 10. to. 1.* *i Idem de agone Christ. c. 7. t. 3.* *k Chr. oper. imp. hom. 39. ante med. tom. 2.* *l Ibid hom. 32. post med.* *m Ber. trac. de lib. arb. ante med.* *n Ansel. de simil. c. 158.* *o Ib. cap. 159.*

CAPVT II.
De Tranquillitate.

GReg. *p* in registro: Nullius vos ibi lingua implicet, vbi conscientia non accusat. Quem enim cōscientia defēdit, & inter accusatores liber est, & liber vel sine accusatione esse nō potest, si sola, quæ interius audit conscientia accusat. *q* Idem in Moralibus: Piorum, conscientiæ grande sibi conferri præmiō credunt, cum de quibusdā modo suis illicitis actionibus arguuntur Præponunt enim ante oculos cordis, quia districtum

p Greg. reg. lib. 6. indic. 15. c. 178. *q Idem l. 26 Mor. c. 2. cir. med.*

Dei iudicium tanto verius tunc ſuper eos mitigabitur, A quanto nunc acrius homine arguente præuenitur.

a Auguſt. de Catec rud. c.16.to.4.

a Auguſt.de catechizandis rudibus: Tu qui veram requiem, quæ poſt hanc vitam Chriſtianis promittitur, quæris, etiã hic eam inter amariſſimas vitæ huius moleſtias ſuauẽ guſtabis, ſi eius, qui eam promiſit præcepta dilixeris. Cito enim ſenties dulciores eſſe fructus iuſtitiæ, quã iniquitatis, & verius atque iucundius gaudebis de bona conſcientia inter moleſtias, quam de mala inter delitias.

b Idem de gen.ad lit. li. 12.c.34. to.3.

b Idem ſuper Geneſim ad litteram: Etiam in ipſo lætitia quædam bonæ conſcientiæ paradiſus eſt. Vnde & Eccleſia in ſanctis temperanter, & pie & iuſte viuentibus paradiſus recte dicitur, pollens affluentia gratiarum caſtiſque delitiis. Ambroſius: Bene ſibi conſcius. Supra lib.2.de conſtantia.

c Iſi. de ſum. bo li.3. c.20. ſent.3.

c Iſidor. de Summo bono: ſemper conſcientia ſerui Dei, humilis B eſſe debet & triſtis: vt ſcilicet per humilitatem non ſuperbiat, & per humilẽ mœrorem cor ad laſciuiam nõ diſſoluat.

d Bern. ferm. 24. in Cant. an. med.
e Ibid. ferm. 25. poſt med
f Idem de conſid.lib.2. ante med.

d Bernardus ſuper Cãtica: Sufficit aduerſum os loquentium iniqua, opinio bonorum cum teſtimonio conſcientiæ. e Idem: Omnis gloria ſanctorum intus non foris eſt, hoc eſt, non in flore feni, aut in ore vulgi, ſed in Domino. f Idem de conſideratione: Perfecta cuique, & abſoluta excuſatio eſt, teſtimoniũ conſcientiæ ſuæ. Mihi enim pro minimo eſt, vt ab illis iudicer, qui dicunt bonum malum, & malum bonum. * Idem: Magnæ diuitiæ bona conſcientia. Et re vera quid ditius in rebus, aut quid dulcius, quid in terra quietius atque ſecurius? Bona conſcientia damna rerum non metuit, non verborum contumelias, non corporis cruciatus, quippe quæ & morte ipſa magis erigitur quam C deficitur. * Idem: Bona bonæ conſcientiæ reuireſcunt in laboribus, non areſcunt, nec in morte euaneſcunt, ſed refloreſcunt, lætificant viuentem, morientem conſolantur, reficiunt mortuum, nec deficiũt in æternum.

g Sen. Ep. 59. prope fi.

g Seneca in Epiſtola: Sapiens numquam ſine gaudio eſt, gaudium autem hoc non naſcitur niſi ex virtutum conſcientia.

CAPVT III.

De Taciturnitate.

h Greg.li.7. Moral c.17. cir.fin.
i Ibid.lib.20. c.17.cir.fin.

GRegorius h in Moralibus: Diſcrete viciſſitudinum penſanda ſunt tempora: ne aut cum reſtringi debet lingua, per verba ſe inutiliter ſoluat: aut cum loqui vtiliter poteſt, ſemetipſam pigra reſtringat. D i Idem: Si ab increpatione ideirco reticemus, quia contra nos inſurgere deriſoris odia formidamus: non iã lucra Dei quærimus, ſed noſtra. Idem: Proximorum mala. Supra lib. 2.de conſenſu.

k Ibid.li. 22. c. 12.paulo poſt prin.

k Idem: Quotiens auditores noſtri noſtra volunt quaſi laudando cognoſcere, non autem ſua peruerſa mutare, omnino taceamus: ne ſi oſtentationis ſtudio verbum Dei loquimur, & illorũ culpa, quæ erat, eſſe nõ deſinat, & noſtra, quæ non erat, fiat.

l Idem ho.18. in Euang. poſt med.
m Idem ho. 11.in Ezec. an. med.

l Idem in homiliis: Imitatione Dei glorioſius eſt tacendo iniuriã fugere, quam reſpondẽdo ſuperare. m Idem ſuper Ezechielem. Quaſi quoddam nutrimentum verbi eſt cenſura ſilentij: Et recte per exereſcentem quoque gratiam ſermonem accipit, qui ordinate antea per humilitatẽ E tacet.

n Ib.hom 9. longe poſt me.
o Idem Paſt. cu p.3. cap.1. adm. 15.

n Idem: Sicut mali ideo Deum exaſperant, quia loquuntur, & faciunt mala: ita nõnumquam boni exaſperant, quia reticent bona. o Idem in paſtorali: Qui proximi mala reſpiciunt, & tamẽ ſilentio linguam premunt, quaſi conſpectis vulneribus, vſum medicaminis ſubtrahunt, & eo mortis auctores fiunt, quo minus, quem poterant, curare nolunt.

p Hier. Ep. 2. ad Nep. poſt med. t.1.
q Au de m&d. ad Conſens. c. 10. to. 4.

p Hieron. in Epiſtola: Nunquam de mulierum formis diſputes: nec quid in cuiuſdã domo agitur, alia domus per te nouerit. q Auguſt. de mendacio: Licet vel diſſertori, ac diſputatori, ac prædicatori rerũ æternarũ, vel narratori atque pronũciatori rerum temporalium ad ædificandam religionẽ A atque pietatem pertinentium, occultare in tempore quidquid occultandum videtur, mentiri autem numquam.

r Id. de pec mer. & rem. & de Bapt. par.li. 2. cap. 36.tom.7.

r Idem de baptiſmo paruulorũ: Vbi de re obſcuriſſima diſputatur, non adiuuantibus diuinarum ſcripturarum certis clariſque documentis, cohibere ſe debet humana præſumptio nihil faciens in partem alteram declinando. Idem: Magis innocenti. Supra li. 3.de remiſſione. Idem ibidem: Tu vultus.

ſ Iſid. in ſyn. cap. 9.
t Ibid. paulo ante.

ſ Iſidorus in ſynonimis: Tempore congruo loquere, tempore congruo tace, non loquaris niſi interrogatus fueris, non dicas priuſquam audias. t Idem: Ab otioſo ſermone cõpeſce linguam, caue fabulas ineptas, aniles fabulas non requiras, inania verba nõ garriſas.

u Ibid.c.10.
x Ibid. poſt pauca.
y Ambroſ. in Luc.li.9. cap. 19. tom.3.
z Idem offic. lib.1.c.2.t.4.
a Ibid. cap 5.

u Idẽ: Vis virtutes tuas augere, prodere noli. x Idem: Fuge videri, quod eſſe meruiſti: quod manifeſtando potes amittere, tacendo cuſtodi. y Ambroſius ſuper Lucam: Rarior tacẽdi virtus, B quam loquendi. z Idem de officiis: Quãplures vidi loquendo in peccatum incidiſſe, vix quemquã tacendo, ideoque tacere noſſe, quam loqui difficilius eſt. a Idem: Quando nobis aliquis conuiciatur, laceſſit, ad violẽtiam prouocat, ad iurgium vocat: tunc ſilentium exerceamus, tunc muti fieri non erubeſcamus.

b Berna. de conſid.lib. 4. verſ. fin.

b Bernard. de conſideratione: Vtilis ſemper cuſtodia oris, quæ tamen affabilitatis gratiam non excludat. Ergo vbique frenanda lingua præceps, maxime autem in conuiuio. Idem: Nemo fratres. Infra de correptione.

c Gloſ. Leuit. 25.

c Gloſſa in Leuiticum: Quod gula peccauit, ieiunium corrigat: quod garrulitas admiſit, ſilentium deleat, & ſimiliter contrariis curentur contraria.

C

CAPVT IV.

De Exercitio.

GRegor.* in regiſtro: Apud Dominum non gradus elegantior, ſed vitæ melioris actio comprobatur.

d Greg. lib.4. ind 3.c. 70. in prin
e Ibid.lib.1. ind.9.c. 46. in prin.
f Idem lib 8. Mor.c.3.cir. fin.
g Ibid. lib.11. cap. 21.
h Ib.l.10. ca. 12. poſt med.
i Ib li.22.c. 3. poſt med.

d Idem: Qui Eccleſiaſticis famulãtur obſequiis, Eccleſiaſtica, vt poſſibilitas exigit, debent adipiſci ſubſidia. e Idem: Iuſtitiam, quam mente geritis, oportet coram hominib. luce operum demonſtretis. f Idem in Moralibus: Cum opus creſcit, præmij fiducia proficit, cum vero opus torpuerit, ſpes à remuneratione laſſeſcit. g Idem: Iſte in hac vita iuſtorũ labor eſt, vt ſemetipſos inueniant, inuenientes flendo atque corrigẽdo ad meliora perducant. h Idem; Sicut malis ſecuritas præſens D labor eſt; ita bonis præſens labor perpetuam ſecuritatem parit. i Idem: Sancti viri minime exultant, cum cognoſcunt, quæ faciant, ſed cum faciunt, quæ cognouerunt, etſi intelligendo congaudeant muneri largitoris, mœrentes tamen conſiderant debitum operis.

k Idẽ in Ez. hom.14. circa med.

k Idem ſuper Ezechielem: Actiua vita, eſt panem eſurienti tribuere, verbum ſapientiæ neſcientem docere, errantem corrigere, ad humilitatis viam ſuperbientem proximũ reuocare, infirmantis curam gerere, & commiſſi nobis qualiter ſubſiſtere valeant, diſpenſare.

l Ib.hom. 20. longe poſt med.
m Ib.ho.17. ante med.

l Idem: Conſiderandum nobis eſt, opus noſtrum quale ſit, quæ cogitatio in opere, quæ intentio in cogitatione. m Idem: Quid iam de Scriptura ſacra didiceris, & quãtum proximum tacitus ames, in latitudine boni operis oſtẽdes.

n Idem lib. 1. Dial.c.4. ante med.

E n Idem in Dialogis: Opus ex dono eſt, non donum ex opere. Omne quippe opus dona præueniunt, quamuis ex ſubſequenti opere, ipſa etiam dona ſucreſcunt.

o Iſidor. in ſynon.cap.5.
p Ibid paulo ante.
q Idẽ de ſum bo.lib.2.cap. 25.ſent. 10.
r Ibid. lib. 3. cap.10.ſen.

o Iſidorus in ſynonimis: Præcaue otium, non diligas otium, non ducas vitam in otio: fatiga corpus laboribus, exerce operis cuiuſlibet ſtudium. p Idem: Grauius libido vrit, quem otioſum inuenerit. Cedit autem libido rebus, cedit operi, cedit induſtriæ & labori. q Idem de Sũmo bono: Nihil iuuat, quod inter bonũ & malum sẽſu prudẽtiore diſcernimus, niſi opere, aut male cogitata caueamus, aut bona inchoata faciamus. r Idẽ: Dei ſeruũ ſine intermiſſione legere, orare, & operari oportet: ne forte mentem otio deditã, ſpiritus fornicationis

furri

surripiat. Cedit enim labori voluptas, animum autem vacantem cito præoccupat. *a* Ioann. Chrys. super Matthæum: Qui habent spiritum Dei, non sunt contenti sedere otiosi: sed ipse spiritus, qui est in eis, vrget eos aliquod bonum apprehendere. *b* Idem de compunctione: Merces maior tibi augetur, quando non spe mercedis operatis, sed studio placendi. *c* August. in sermone: Noli esse piger in opere, cuius mercedem desideras, si quem & tu ipse mercenarium conduxisses, non ante mercedem numerares, quam in opere exerceres. *d* Idē de baptismo paruulorum: propter hoc de paradiso emissus Adam contra Eden habitauit, idest contra sedem deliciarum, vt significaret, quod in laboribus, qui sunt deliciis contrarij, erudienda est caro peccati. *e* Idē de opere monachorū: Nullo modo decet, vt in ea vita vbi senatores fiunt laboriosi, ibi fiant opifices otiosi: & quo veniunt relictis deliciis, qui fuerūt prædiorum domini, ibi sint rustici delicati: Idem in glossa super 1. Tim. 5. Qui ad pedes fratrum inclinatur, in corde, vel excitatur, vel si iam inerat, confirmatur humilitatis affectus. Idem Vis desideriorum Infra in c. de desiderio. *f* Bern. de consideratione: Si labor terret, merces inuitet: vnusquisque enim secundum suum laborem mercedem accipiet. *g* Idem in Epistola: Non ex foliis, non ex floribus, sed ex fructu arbor bona malave cognoscitur: denique à fructibus eorum cognoscetis eos: opera ergo, & non verba discernunt inter filios Dei, & filios diffidentiæ. * Idem de amore Dei: Quamuis adhuc non videat oculus, non cesset operari manus: vt qui proficere vult in magno, fidelis sit in minimo: & in eo, quod ex conditoris largitate iā prærogatum habet, vis potestatis officium exhibeat bonæ voluntatis: Idem: Miserere animæ Supra libr. 2. de contritione. *h* Seneca in Epistola: Satis multum temporis sparsimus, incipiamus vasa in senectute colligere: in freto viximus, moriamur in portu.

a Chr. oper. imp. hom. 5. an. med. to. 2.
b Idem de compunct. li. 2. post med. tom. 5.
c Augu. ser. 245. de temp. ante med. tom 10.
d Idem de pec. merit. & remis. & de bat. parn. li. 2. c. 34. to. 7.
e Idem de op. mon. c. 25. in fin. tom. 3.
f Bern li. 2. de consid. ante med.
g Idem Ep. 307. circa prin.
h Sen. Ep. 19. circa pr.

CAPVT V.
De Innocentia.

i GReg. in Moralibus: Plerumque res quælibet innocenti mente conspicitur, sed ipso conspectu animus concupiscentiæ gladio confoditur. Non enim Dauid Vriæ coniugem ideo studiose respexit, quia concupiebat: sed ideo potius concupiuit, quia incaute respexit. *k* Idē: Nil simplici corde felicius, quia quo innocentiam erga alios exhibet, nihil est, quod pati ab aliis formidet. *l* Idem: Illum facit humana derisio Deo proximum, quem ab humanis prauitatibus vitæ innocentia seruat alienum. *m* Idem: Si mētis innocentia custoditur, etiā si qua foris infirma sunt, quandoque roborantur. *n* Idem in registro: Sicut multorum iam experimēto didicimus, in dāno expenditur, quidquid cum peccato cōgregatur. Si igitur vultis nihil iniuste perdere, summopere studete de iniustitia nihil habere. In terrenis enim rebus, semper causa damni est origo peccati. *o* Idem: Vosmetipsos ita ante conspectū omnipotentis Domini, in bonis operibus debetis exhibere, vt inueniri in vestra actione nequeat, quod ab eodem Deo iudice percuti, vel homine insidiante valeat accusari. * Idem in pastorali: Fit plerumque Deo gratior amore ardēs vita post culpam, quam securitate torpens innocentia. * Ambr. de officiis: Hoc est innocentem esse, ignorare quod noceat, & si circumscribitur ab aliquo, de omnibus tamen bene iudicat, qui fidem esse in omnibus arbitratur. *p* Idem: Beatam vitam efficiūt tranquillitas conscientiæ, & securitas innocentiæ. *q* Idem de pœnitentia: Facilius inueni, qui innocentiam seruauerint, quam qui congrue egerint pœnitentiam. *r* Hier. in Epistola: Malitiam, odium, atque inuidiam, quæ vel maxima, vel sola semina sunt no-

i Greg. li. 21. Moral. c. 6.
k Ibid. li. 12. c. 21. in prin.
l Ibid li. 10. c. 5. in fin.
m Ibi. li. 5. c. 32. post me.
n Idem reg. lib. 9. ind. 4. ca. 57.
o Ibid. li. 11. ind. 6. c. 20.
p Amb. off. li. 2. c. 1. t. 4.
q Idem de pœnit. li 2. c. 10. tom. 4.
r Hier Ep. 14. ad Celant. an. med. to. 1.

A cendi, Christiana à se anima propellat: neque manu tantum aut lingua, sed corde quoque custodiat innocentiam. *f* Idem: Tum demum lætare de innocentiæ conscientia si cū potes adiuuare, nun desistas. * Ioann. Chrys. in sermone: Gaude innocentia & exulta; gaude inquam, quia vbique illæsa es, vbique secura. Si tentaris, proficis: si humiliaris, erigeris: si pugnas, vincis: si occideris, coronatis. *t* Aug. super Psalmos: Duobus modis nocet homo, si facit miserū, vel si deserit miserum. Innocens vero est, qui nec sibi, nec aliis nocet. *u* Idem de ciuitate Dei: Absit à mente Christiana, quæ in Deo suo spe posita, cuius adiutorio innititur, vt mens talis cuiuslibet carnis voluptatibus ad consensum turpitudinis cedat. Quod si illa concupiscentia, vel inobediē-

B tia, quæ in membris habitat, præter nostræ voluntatis legem quasi sua lege mouetur, quanto magis absque culpa est in corpore nō consentientis, si absque culpa est in corpore dormiētis? *x* Idem: Pertinet ad innocentis officium, non solum nemini malum inferre, verum etiam cohibere à peccato, vel punire peccatum: vt aut ipse, qui plectitur, corrigatur experimento, aut alij terreantur exemplo. Idem: Sicut non est beneficentiæ. Supra de remissione. Idem ibidem: Magis innocentes. *y* Idem de vita Christiana: Nihil Deo dignius, nihil charius esse potest, quam vt innocentia tota obseruatione teneatur. Licet enim quis in aliis operib. deuotus appareat, si illam non habuerit, sibi frustra blanditur. *z* Cassiodorus in libro de anima: Vir fixus, pu-

C rus, innocuus omnes laudat, se sēper accusat: vt cōplaceat vniuersis, sibi soli displicet. *a* Bern. de consideratione: Non eris innocens, si aut punias eum, cui fortasse parcendum esset: aut parcas ei, qui fuerat puniēdus. *b* Anselmus de similitudinibus: Si hinc peccati pudorem, & illinc cernerem inferni horrorem, & necessario vni eorum haberem immergi, prius me in infernum immergerem, quam peccatum in me cōmitterem. Mallem enim purus, à peccato & innocens, gehennam intrare, quam sorde pollutus cœlorum regna tenere: cum constet, solos malos in inferno torqueri, & solos bonos in cœlesti beatitudine foueri.

s Ibid. post pauca.
t Aug. enar. in Ps. 100. ante med. to. 8.
u Idem de ciu. Dei lib. 1. c. 25. to. 5.
x Ibid lib. 19. c. 16.
y Idem de vita Christia. cap 10. post me. t 9.
z Cassiod. de ani c. 18. cir. prin
a Bern de consid li. 1. post med.
b Ansel. de simil. c. 190.

CAPVT VI.
De Excusatione.

D GReg. *c* in Moralibus; Iustus etsi quid vmquam delinquendo loquitur, tamen dignum non est, vt ab iniustis, & praue viuentibus iudicetur. Idem: Cum quoslibet. Supra lib. 1. de pauperibus. *d* Aug. in Epistola; Discamus in similitudine operum discernere animos operantiū, ne clausis oculis calumniemur, & beneuolos pro nocentibus accusemus. *e* Idem in sermone Domini in monte, Ea facta, quæ, dubium est, quo animo fiant, in meliorem partem interpretemur. *f* Idē: Non reprehendamus ea, quæ nescimus, quo animo fiāt, neque ita reprehendamus, quæ manifesta sunt, vt desperemus sanitatem. *g* Bernard. super Cantica; Caue alienæ conuersationis esse aut curiosus explorator, aut temerarius iudex. Etiam si perperam actū quid depre-

E hendas, nec sic iudices proximum; magis autem excusa intentionem si opus non potes, puta ignorātiam, puta subreptionem, puta casum. Quod si omnem omnino dissimulationē rei certitudo recusat, suade nihilominus ipse tibi, & dicito apud temetipsum; Vehemens fuit tentatio, quid de me illa fecisset, si accepisset in me similiter potestatem? *h* Idē: Si is qui de claustro est, eū qui versatur in populo interdum minus discrete sese agere deprehendat, verbi gratia in verbo, in cibo, in somno, in risu, in ira, in iudicio, non ad iudicandum confestim prosiliat, sed meminerit scriptum; Melior est iniquitas viri, quam benefaciens mulier. Nam tu quidem in tua custodia vigilans benefacis, sed qui iuuat multos, & melius facit, & virilius. Quod si implere nō

c Greg. li. 19 Moral. c. 17.
d Aug Ep. 48 ad Vincent. longissime ante. med to. 2.
e Idē de ser. Dom in mon. l. 2. c. 18 t. 4.
f Ibidem.
g Bern. in Cant. ser. 40. prope fin.
h Ibid. ser. 12. post med.

A sufficit absque aliqua iniquitate, id est absque quadam inæqualitate vitæ & conuersationis suæ, memento quia charitas operit multitudinem peccatorũ. *a* Seneca in Epistola; sapiens non vertit omnia in peius, sed nec quærit, cui imputet casum; & peccata ad fortunã potius refert; non calumniatur, nec verba, nec vultus: quidquid accipit, benigne interpretãdo leuat. *b* Idem; Semper quidquid dubium est humanitas inclinet in melius.

a *Sen. ep. 81. post med.*
b *Ibid. post pauca.*

CAPVT VII.

De Discussione.

c *Greg. lib. 31. Moral. cap. 18.*
d *Ibid. lib. 25. cap. 5.*
e *Ibid. cap. 6.*

GRegorius *c* in Moralibus: Iusti viri, cum districtionem venturi iudicis contemplantur, peccata sua ad memoriam reducunt: deflent, quæ commiserunt: districte se iudicant, ne iudicentur. B *d* Idem: Dominum tanto quis securius expectat, quanto quotidie vitam suam suspectus examinat. *e* Idem: Electi intra sinum cordis aduersum se, quidquid se impugnat enumerant: ibi ante oculos suos omne, quod defleãt, coaceruant: ibi quidquid per iram districti iudicis discerni possit, inueniunt: ibi tot pariunt supplicia, quot pati timent, nec deest in hoc iudicio mente concepto omne ministerium, quod punire reos suos plenius debeat. Nam conscientia accusat, ratio iudicat, timor ligat, dolor excruciat. *f* Idem: Qui semetipsum priua non iudicat, quid in alio recte iudicet, ignorat. *g* Ioannes Chrysostumus in sermonibus: Quando accubueris super stratum tuum, & neminem infestum pateris, C antequam veniat tibi somnus, profer in mediũ codicem conscientiam tuam, & reminiscere peccata tua, si quid in verbo seu facto, vel in cogitatione peccasti.

f *Ibidem lib. 14 cap. 14. cir. med.*
g *Chrysost. hom. 2 in Ps. 50. ante med. tom. 5.*

h Augustinus de vera religione: Spiritualis homo omnia iudicat, quia super omnia est quãdo enim Deo est: cum illo est autem, quando purissime intelligit, & tota charitate, quod intelligit, diligit. Idem: Nun facile. Supra lib. 1. de iudicibus. * Idem de verbis Domini: Nihil est, quod sic quisque cogitare debeat, nisi vt in semetipsum oculos conuertat, se discat, se discutiat, se inspiciat, se quærat, & se inueniat: quod displicet, necet, & quod placet, optet & plantet. *i* Bernardus super Cantica: Spiritualis homo omnia diiudicat, & ipse à D nemine iudicatur: iudicabo proinde mala, iudicabo & bona. Mala meliorib. curabo corrigere actibus, diluere lacrymis, punire ieiuniis, ceterisque sanctæ laburibus disciplinæ. In bonis de me sentiam humiliter, & iuxta præceptum Domini, seruum me inutilem reputabo. *k* Idem: Babyloniorum manifesta sunt peccata præcedentia iudicium & non egent scrutinio sed supplicio: mea autem, qui videor monachus & hierosolymita, peccata certe occulta sunt, nomine & habitu monachali obumbrata, & idcirco necesse erit, subtili ea inuestigari discussione. Multa supra lib. 2. de prudentia, de intelligentia. *l* Seneca in Epistola: Quod homines de aliis libentissime faciũt, de te apud te male existima. Assuesce & dicere verum, & audire. *m* Idẽ: E Clamo mecum ipse, Numera annos tuos, & pudebit eadem velle quæ volueras puer. Hoc denique tibi citra mortis diem præsta: moriantur ante te vitia.

h *Aug. de reli. c. 31. post med. tom. 1.*
i *Bernar in Cant. ser. 55. post med.*
k *Ibid. paulo ante.*
l *Senec. Epi. 68. ante med.*
m *Idem Ep. 27 ante med.*

CAPVT VIII.

De Mortificatione.

n *Greg li. 31. Moral. c. 17. ante med.*
o *Idẽ ho 32. in Euang. ante med.*
p *Aug. reg. 3. cap. 11. & 32. tom. 1.*

GRegorius *n* in Moralibus: Tanto mens melius ad superna appetenda componitur, quanto ab illicitis arctius corpus edomatur. *o* Idem in homiliis: Nisi quis à semetipso deficiat, ad eũ, qui supra ipsum est, non appropinquat: nec valet apprehendere, quod supra ipsum est, qui nescit mactare, quod est. *p* Aug. in regula; Carnem vestram domate ieiuniis, & abstinentia escæ & potus, quantum valetudo permittit.

A Quando autem aliquis non potest ieiunare, non tamẽ extra horam prandij aliquid alimentorum sumat, nisi cum ægrotat. *q* Idẽ de viduitate; Facilius concupiscentia refrenatur, quæ nulla expectatione succenditur. *r* Idem de singularitate clericorum: Amputanda sunt omnia nobis, quæcumque ignifert fomitis, sulphurantibus flammis scatens fornax ebullientis carnis exæstuat; ne vel tenuis quidẽ scintilla seruata, maiora cõflet incendia. *f* Isidorus de Summo bono: Mori oportet hominem in carne mundo, ne moriatur in anima Christu. Nam tunc quisque viuere dicitur, si secundũ sæculum moriens, in solo Deo viuere delectetur. *s* Cassiod. de anima; Væ caro, quæ hic superata non fuerit. Nã quæ in hac conuersatione vincitur, illic sine dubio coronabitur. *u* Bernard. in Epistola: Durius B tractandum quidem est corpus ne rebellet, ne insolescat; sic tamen vt seruire sufficiat, quia ad seruiendum spiritui datum est: nec sic habendum est, tãquam propter illud viuamus, sed tanquam sine quo viuere non possumus. *x* Seneca in Epist. Vetas me cœlo interesse, id est, iubes me viuere capite demisso? Maior sum & ad maiora genitus, quam vt mancipium sim mei corporis: quod quidem non aliter aspicio, quam vinculum aliquod libertati meæ circumdatum. *y* Idem: Contẽptus sui corporis, certa libertas est. *z* Idem: Honestum ei vile est, cui corpus nimis charũ est; agatur eius diligentissime cura, ita tamen vt cum exiget ratio, cũ dignitas, cum fides, mittendum sit in ignes. * Idem: Hanc C sanam & salubrem formam vitæ tenere, vt corpori tãtum indulgeas, quantum bonæ valetudini satis est; durius etiam tractandum est, ne animo male pareat.

q *Idẽ de bon. vid c. 20 in fin. tom. 4.*
r *Apud. Cyp. de sing. cler. capit. 21. post med. tom. 3.*
f *Isidor. de sum bo. li. 3 c. 65. sent. 6.*
s *Cassiod. de anim ca. 15.*
u *Bern. Ep. de vita solit. ante med.*
x *Sen. Ep. 65. post med.*
y *Ibidem post pau*
z *Idem Epist. 14.*

CAPVT IX.

De Disciplina.

a *Greg. reg. li. 7. ind. 2. c. 36. ind. 1. 36. in prin.*
b *Idem lib. 5. Moral. ca. 8. non longe à p.*
c *Ibidem.*
d *Ibid. lib. 30. c. 9 post med.*

GRegor. *a* in registro: Cum sit propriũ disciplinæ ab illicitis prohibere, & excessus culparum salubriter resecare, studiose eius seruanda censura est. Nã si negligitur, cuncta in confusionem deueniunt, dum vnus destruit, quidquid eam custodiendo alter ædificat. Idem: Sic vt nos. Supra l. 1. de prælatis bonis. *b* Idẽ in Moralibus: Sancti viri eum huius mundi potestate D fulciuntur, tanto sub maiorem mentis disciplinam se redigũt, quanto sibi per impatientiam potestatis suaderi illicita, quasi licentius sciunt. *c* Idem: Solus in illicitis non cadit, qui se aliquando & à licitis caute restringit. *d* Idem: Intentioni animę si exterior euagatio clauditur, interior secessus aperitur. Nam quo extra se spargi propter disciplinam mens non potest, eo super se intendere per profectum potest, quia & in altũ crescere arbor cogitur, quę per ramos distẽdi prohibetur. *e* Idẽ: Mens mutabilitatis suæ põdere, ad aliud semper impellitur, quam est & nisi in statu suo arcta custodiæ disciplina teneatur, semper in deteriora dilabitur. Idẽ Sãcti viri, Supra li. 2. de cõtinẽtia visus. *f* Idem: Tanto apud Dominum obligatiores sumus, quanto apud homines inutile peccamus. Disciplina autem nostra, E subditos diuino iudicio tanto liberiores reddit quãto hic eorum culpas sua vindicta non deserit. Idem: Peccata quæ fetiti. Supra lib. 2. de donis. *g* Ambr. in Epist. Nõ natura seruum facit, sed insipiẽtia; nec manumissio liberum, sed disciplina. *h* Idem: Si quæris vitam sapientiæ & disciplinæ colere Deum, atque ei subditum esse sapientia est; abstinere autem à peccato, disciplina est. *i* Idem de viduitate; Prima institutionis est disciplina, culpam auertere; & secunda, virtutem infundere. *k* Cyprianus de duodecim abusionibus; Disciplina est ordinata morum correctio, & maiorum præcedentium regularis obseruatio. *l* Bernardus in Epistola; O quam compositum reddit omnem puellaris corporis statum, necnon mentis habitum disciplina!

e *Ibid. lib. 11. c. 26. post me.*
f *Ibid. li. 16. c. 19. post me.*
g *Amb. trac. in Ps. 104. ad Simp. ante med. tom. 1.*
h *Idem Ep. li. 3. Ep. 20. cir. med. tom. 5.*
i *Idem lib. de vidu. multo ante med.*
k *Cyp. de 12. abus. c. 11.*
l *Ber. in epist. 103 ad Soph. Virg. post me.*

cerui

ceruicem submittit, deponit supercilia, componit vultum, ligat oculos, cohibet cachinnos, moderatur linguam, frenat gulam, sedat iram, format incessum. Talibus decet pudicitiæ vestem distingui margaritis. Idem: Non oportet. Supra de prouidentia lib. 2.

CAPVT X.

De Cruce spirituali.

a Greg. hom. 37. in Euang. ante med.

GRegorius *a* in homiliis; Crux à cruciatu dicitur. Et duobus modis crucem Domini baiulamus, cum aut per abstinentiam carnem affligimus, aut per compassionem proximi, necessitatem illius nostram putamus.

b Idem lib. 5. Mor. c. 3. cir. fin.

b Idem in Moralibus: Quia Paulus nec mundi gloriam quærebat, nec a mundi gloria ipse quærebatur, & se mundo, & mundum sibi, crucifixum esse gloriabatur.

c Ibi li. 8. ca. 26. post me.

c Idem: Cum vitiis & concupiscentiis carnem crucifigimus, si sic gulam restringimus, vt iam de mundi gloria nil quæramus. Nam qui corpus macerat, sed honoribus anhelat: crucem carni intulit, sed mundo per concupiscentiam peius viuit.* Augustinus in glossa. Galat. 5. super illud: Qui Christi sunt. Congruit nostræ deuotioni, vt qui Domini crucifixi passioné celebramus, reprimendarum carnalium voluptatum crucem nobis faciamus.* Idem in sermonibus: Tota vita Christiani hominis, si secundum Euágelium viuat, crux atque martyrium est. Hieronymus. Licet sparso crine. Supra libr. 3. de propinquitate.

d Ambros in Luc li. 6. c. 8. to. 3.

d Ambrosius super Lucam: Non amanti diuitias, non amanti honores, nó amanti quæ sua sunt, sed quæ Iesu Christi, non amanti quæ videntur, sed quæ non videntur, non cupido vitæ, sed ei qui festinat dissolui, & cum Christo esse, crucifixus est mundus. Hoc est enim crucem tollere, & sequi Christum, vt & nos commoriamur, & sepeliamur cum eo.* Isidorus de Summo bono: Qui crucem portat, debet & mundo mori, nam ferre crucem, mortificare seipsum est: ferre & nó mori, simulatio hypocritarum est.* Bernardus de floribus: Mira res, nihil formidolosius homini, quam crucem pati. Sed quare timent homines crucem? quia latrones sunt. Si latrones non essent, crucem non timerent.* Idem: Circumite possum Domine cœlum & terram, mare, & aridam, & nusquam te inueniam nisi tantum in cruce: ibi dormis, ibi pascis, ibi cubas in meridie. Crux enim tua fides est, cuius latitudo charitas, longitudo lóganimitas, altitudo spes, profundum timor. In hac cruce te inuenit, quicumque te inuenit. In hac cruce anima suspenditur à terra, & dulcia poma de ligno vitæ decerpit.

e Ber. Apolog. ad Gul. Abb. non longe à prin.

e Idem in apologia: Væ portantibus crucem, non sicut Saluator suam, sed sicut ille Cyreneus alienam. Væ citharœdis citharizantibus, non vt illi de Apocalypsi in citharis suis, sed vere vt hypocritæ in alienis.

f Ibi. consequ.

f Idem: Væ semel & væ iterum pauperibus, væ, inquam, semel, & væ iterum portantibus crucem Christi, & non sequentibus Christum: quia nimirum cuius passionibus participát, humilitatem sectari negligút. Duplici quippe contritione conteruntur, qui huiusmodi sunt, cum & hic pro temporali gloria se affligant, & in futuro pro interna superbia ad æterna supplicia pertrahentur.

g Idē ser. 1. in sancto die Pascho an. me.

g Idem in sermonibus: Neminem audiamus, fratres, non carnem & sanguinem, non spiritum quemlibet descensum à cruce suadentem: persistamus in cruce, moriamur in cruce, deponamur aliorum manibus, non nostra leuitate.

CAPVT XI.

De Certamine.

h Greg. li. 3. Dial. c. 19.

i Ibi. c. 14. post med.

GRegorius *h* in dialogis: Sine laboris certamine, non est palma victoriæ. *i* Idem: Nonnumquam

A Dominus eis etiam, quibus magna dona tribuit, parua quædam reprehensibilia relinquit, vt semper habeant, contra quod bella gerant: & deuictis magnis hostibus, mentem non erigant, quando eos adhuc aduersarij etiam minimi fatigant. Idem: Vos qui viam. Infra de religione.

k Idē lib. 10. Mor. c. 5. non longe à prin.

k Idem in Moralibus, Semper est ad certamen aduersarij erigendus animus, semper contra occultas insidias cautela prouidenda.

l Ibi. li. 22. c. 10. cir. me.

l Idem: Scio quia per infirmitatis verecundiam plerumque grauioris est certaminis, commissa peccata prodere, quam non admissa vitare: & vnumquodque malum, quamuis robustius videtur, tamen humilius proditur.

m Ibi li. 26. c. 5.

m Idem: Labor protrahitur pugnæ, vt crescat corona victoriæ. Idem: Minor est. Supra lib. 2. de clementia.

n Ibi. li. 28. c. 9. longe post med.

n Idem: In iniquitate concepti, & in delicto editi, per insitæ corru-
B ptionis molestias, pugnam nobiscum huc deferimus, quam cum labore vincamus.* Idem, Excitatur hostis in prouocationem certaminis, cum ius amiserit perpetuæ damnationis.

o Aug. ep. 113. ad talic. cir. fin. to. 2.

o Augustinus in Epistola: Non debet cum præliatur infringi, qui vult post prælium coronari, vires illo subministrante certantibus, qui præparat ineffabilia dona victoribus. Idem: Contra istam generalium. Supra lib. 3. de consuetudine.* Idem de verbis Domini: Ecce baptizati sunt, omnes iustificati sunt a peccatis: restat tamen lucta, cum carne, cum mundo, & cum Diabolo. Qui autem luctatur aliquando ferit, aliquando percutitur, aliquando vincit, aliquando perimitur.

p Chr. de cóp. cord li. 2. an. me. to. 5.

p Ioannes Chrysostomus de
C compunctione: Nostri agonis tempus, in quo adscripti videmur, pro risu pœnam habet, laudem vero pro luctu, & pro tribulationibus salutem confert.* Idem super Matthæum: Incipe resistere desideriis tuis, & tunc intelliges, quam fortes sint spiritus desideriorum malorum, qui te persequuntur. Hæc est pugna periculosa, & hæc est gloriosa victoria: qui potuerit odisse quod amat, & amare quod odit.

q Ambros. in Luc. li. 4. c. 4. to. 3.

q Ambrosius super Lucam: Corona proposita est, subeunda certamina sunt. Nemo potest, nisi vicerit, coronari: nemo potest vincere nisi ante certauerit, ipsius quoque coronæ maior est fructus, vbi maior est labor.* Leo Papa in sermone: Vim sibi factura est anima, vt palmá laborum, qua sibi subtrahi multis inimicis aduersantibus sen-
D tit, viribus contendat eripere.

r Isi. de sum. bo li. 2. c. 39. sent. 25.

r Isidorus de Summo bono: Nequaquam in senectute continentes vocandi sunt, qui in iuuentute luxuriose vixerunt. Tales non habent præmium, quia laboris certamen non habuerunt: eos enim expectat gloria, in quibus fuerunt laboriosa certamina.

s Hie. Ep. 22. ad Eust. to. 1.

s Hieronymus in Epistola: Quis sanctorum, sine certamine coronatus est? Solus in deliciis Salomon fuit, & idem forsitan corruit.

t Ber. in Cant. serm. 58 post med.

t Bernardus super Cantica: Quantumlibet in hoc corpore manens profeceris, erras si vitia putas emortua, & non magis suppressa. Velis nolis intra fines tuos habitat Iebusæus, subiugari potest, non exterminari. Idem: Solet inter primordia. Supra libro 1. de incipientibus.

E

CAPVT XII.

De Humilitate.

u Gregor. lib. 10. Mor. c. 9. an. me.

GReg. *u* in Moralibus: Magna, quæ agimus, quasi minima ducimus, cum fortiorum exempla pensamus. Sed tunc apud Deum crescimus per meritum, cum apud nosmetipsos per humilitatem decrescimus.

x ibi. li. 28. c. 3.

x Idem: Quia prima stultitia Angeli elatio cordis fuit, vera sapientia efficitur hominis humilitas suæ æstimationis. Quam quisquis vel magna sapiendo deserit, eo ipso vehementer desipit, quo seipsum nescit.

y Ibi. li. 19. c. 2. cir. me.

z Idē ho. 12. in Eze. an med.

y Idem: Electi ne inuicte eueniunt in morte, sponte euitantur in humilitate. *z* Idem super Ezechielem: Ad hoc nobis cuncta de meritis nostris in-

certa sunt, vt vnam certam gratiam teneamus, humilitatem. *a* Idem in homiliis: Miranda actio cum elatione non eleuat, sed grauat. Qui enim sine humilitate virtutes congregat, in vento puluerem portat, & vnde aliquid ferre cernitur, inde deterius cæcatur. *b* Idem in dialogis: Mens, quæ diuino spiritu impletur habet euidentissime signa sua, virtutes scilicet & humilitatem: quæ si vtraque in vna mente perfecte cōueniunt, liquet quod de præsentia sancti Spiritus testimonium ferunt. Idem: Qualis quisque. Infra de lætitia. *c* Idem in registro: Non grande est, his nos esse humiles, à quibus honoramur, quia & hoc sæculares quilibet faciunt; sed his maxime esse humiles debemus, à quibus aliqua patimur. Nam Psalmista dicit; Vide humilitatem meam de inimicis meis. *d* Idem: Ab omnibus corripi, ab omnibus emendari paratus sum, & solum mihi amicum æstimo, per cuius linguam ante apparitionem districti iudicis, meæ maculas mentis tergo. *e* Idem: Nolo, dum in hac carne sum, si qua me dixisse cōtigerit, ea facile hominibus innotesci. *f* Idem: Omnes fratres sumus, imperatoris potestate cōditi, & sanguine redēpti; & idcirco fratres nostros quoslibet pauperes, & abiectos in nullo despicere debemus. * Hieronymus in originali super Isaiam: Non statim multitudinis acquiescamus iudiciu, sed electi in principatum, nouerimus mensuram nostram, & humiliemur sub potenti manu Dei, quia Dominus superbis resistit, humilibus dat gratiam. *g* Augustinus de virginitate: Humiliter ad humilem venite si amatis, & ne C discedatis ab illo, ne cadatis. Qui enim timet ab illo discedere, rogat & dicit: Nō veniat mihi pes superbiæ. *h* Idem: Pergite viam sublimitatis, pede humilitatis: ipse exaltat humiliter sequentes, quem descendere non piguit ad iacentes. *i* Idem: Existimate aliquos in occulto superiores, quib. estis in manifesto meliores. *k* Idem de ciuitate Dei: Qui vera pietate in Deum, quē diligit credit, & sperat, plus intendit in ea, in quibus sibi displicet, quam in ea, si qua in illo sunt, quæ non tam ipsi quam veritati placent. Nequa id tribuit vnde iam placere potest, nisi eius misericordiæ, cui metuit displicere, de his sanatis gratias agens, de illis sanandis preces fundens. *l* Idem de conflictu: Christus D humiliauit semetipsū, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Si ergo tanta humilitate se deprimit diuina maiestas, superbire in aliquo audet aut debet humana infirmitas? * Idem in Epistola Absit, vt non cum gratiarum actione lucris meis deputem, si fuero te docente instructus, aut emendante correctus. *m* Idem de Trinitate: Magis optabo à quolibet reprehendi, quam siue ab errante siue ab adulāte laudari. * Isidorus de Summo bono: Superflua est humilitas eorum, qui se gessisse accusāt, quod non admiserunt: qui vero sine arrogantia bona facta sua pronunciant, proculdubio nequaquam peccant. *n* Idem in synonimis: Descēdere vt ascendas, humilia vt exalteris, ne exaltatus humilieris. Qui enim extollitur, humiliatur: qui exaltatur, deiicitur: qui eleuatur, prosternitur: qui inflatur, alliditur. *o* Idem: Esto paruus in oculis tuis, vt sis magnus in oculis Dei. Tanto enim eris apud Deum pretiosior, quanto fueris ante oculos tuos despectior. *p* Ioannes Chrysostomus in Epistola: Humilitas non tantum illa laudatur, quæ de conscientia peccatorum euenit: sed & illa, quæ ex virtute descendit, Deo chara est. Et quia in ea requiescit Dominus, ideo omnibus dominatur. *q* Idem super Matthæum: Humilis à nulla capitur passione: non ita hunc molestare potest, non gloriæ cupido, non æmulatio, non zelotypia. *r* Idem de compunctione: Hoc vere magnum & mirabile est, quia is, qui vere magnus est, nihil de se magni sentit, aut loquitur, sed omnium se vltimum iudicat, & salutem de sola misericordia Dei

a Idē ho. 7. in Euang. cir. fi.
b Idem lib. 1. Dial. c. 1.
c Idē reg. li. 2 indi. 10. c. 24.
d Ib. c. 37. cir. med.
e Ibid. lib. 10. ind. 5 cap. 22. vltra med.
f Ibi. li. 9. ind. 4 ca. 39. ante med.
g Augu. de Virg. sanct. c. 52. to. 6.
h Ibi. conseq.
i Ibi. post pauca.
k Idē de ciu. Dei. li. 5. cap. 20. to. 5.
l Idē de cōfl. vitio. & virt. c. 2. in fi. to. 9.
m Idē de Tri li. 2. non longe à prin. to. 3.
n Isid. in syn c. 6. an. med.
o Ibidem post pauca.
p Chr. Epi. 6. ad Theod. monac. an. med. to. 5.
q Idē in Mat. hom. 66. post me. to. 2.
r Idē de comp. li. 2. cir. med. to. 5.

sperat. *s* Cassiodorus de anima: Ad te Domine sancte A nemo se erigendo peruenit, sed potius humiliatus ascendit: cum altissimus sis, proximior redderis supplicatione curuatis. *t* Bernardus super Cantica: Oportet humiliter sentire de se, nitentem ad altiora: ne dum supra se attollitur, cadat. *u* Idem: In anima non est plane timenda quantalibet humiliatio: horrenda autem nimiumque pauenda, vel minima temere præsumpta erectio. Quamobrem noli te homo comparare maioribus, noli minoribus, noli aliquibus, noli vni. *x* Idem Appetere de humilitate laudem, humilitatis non est virtus, sed subuersio. Verus humilis vilis vult reputari, nō humilis prædicari: gaudet contēptu sui, hoc solo plane superbus, quod laudes contemnit. *y* Idem in Epistola: Vt castitas siue charitas detur, humilitas meretur, quoniam humilibus Deus dat gratiam: seruat B acceptas, quia non requiescit spiritus, nisi super quietum & humilem: & seruatas consummat, nam virtus in infirmitate, hoc est in humilitate, perficitur: & inimicam gratiæ, omnisque fomitem peccati, debellat superbiam. *z* Idem: Humiliatio via est ad humilitatem, sicut patientia ad pacem, sicut lectio ad scientiam. Si virtutem appetis humilitatis, viam non refugias humiliationis. Nam, si non pateris humiliari, non poteris ad humilitatem prouehi. *a* Idem: Nescio quo pacto familiarius semper humiliati propinquare solet diuinitas. Denique ipsa se induit, vt appareat hominibus, substantiam, formam, habitumque gestauit humi- C lem, ipsius nobis commendans virtutis excellentiam, quam speciali sui voluit honorare præsentia. *b* Idem: Sapientis est cōsilium: Quanto maior es, humilia te in omnibus: Sapientiæ vero præceptum: Qui maior est vestrum, fiet sicut minor. *c* Idem de duodecim gradibus: Humilitatis talis potest esse definitio: Humilitas est virtus, qua homo vera cognitione sui ipse sibi vilescit. *d* Idem: Humilitatis primus gradus est, corde, & corpore semper humilitatem ostendere, defixis in terram aspectibus. Secundus, vt pauca, & rationabilia verba loquatur, non clamosa voce. Tertius, vt non sit facilis, aut promptus in risu. Quartus taciturnitas vsque ad interrogationem. Quintus, tenere quod communis habet monasterij regula. Sextus credere, & D pronunciare se omnib. viliorem. Septimus, ad omnia indignum, & inutilem se confiteri, & credere. Octauus, confessio peccatorum. Nonus pro obedientia in duris, & asperis patientiam amplecti. Decimus, vt omni obedientia subdat se maiori. Vndecimus vt voluntatem propriam non delectetur implere. Duodecimus, vt eum timeat, & memor sit omnium, quæ præcepit. *e* Anselmus de similitudinibus; Primus gradus humilitatis est, quandoque cognoscere contemptibilem se esse. Et quia sunt quidam, qui contemptibiles se esse cognoscunt, sed inde non dolent: secundus est dolere contemptibilem se esse. Quia vero sunt alij, qui se contemptibiles dolent, sed confiteri nolunt: tertius est confiteri se contemptibilem esse. At vero, E quia rursus sunt alij, qui se contemptibiles confitentur, sed nolunt, vt ita credatur: quartus est, persuadere contemptilem se esse. Sed quia quidam contemptibiles quidem volunt credi, sed hoc sibi nolunt dici: quintus est patienter pati, vt contemptibilis dicatur. Sed quia quidam patiuntur, vt contemptibiles dicantur, sed tamen pati nolunt, vt contemptibiliter tractentur: sextus est pati, vt contemptibiliter tractetur. Sed quoniam & hoc quidam inuiti patiuntur, septimus est amare, vt contemptibiliter tractetur. vbi postquam quis ascenderit, clara est in luce, id est in perfecta sui cognitione. Idem: Alterius virtutem. Infra de ascensione. *f* Glossa in Matthæum; Perfecta humilitas habet tres gradus. Primus est subdere se maiori, & nō præferre se æquali; hic vocatur sufficiens, quia sufficit aliquem

s Cass. de anim. c. 19. post me.
t Ber. in Cāt. ser. 34. an. me.
u Ibi. ser. 37. vers. fin.
x Ibi. ser. 16 post med.
y Idē Ep. 42. ad Henr. Sen. Arch. an. me.
z Idē Ep. 87. ad Oge. post med.
a Ibi Ep. 42. cir post med.
b Ibid. multo post.
c Idē de 12. grad. humil. non longe à prin.
d Apud Bened in reg. c. 7.
e Ansel. de simil. c. 10. & seq.
f Gl. Ma. 3.

aliquem sic humiliari,& Iste gradus omni iusto est necessarius. Secundus gradus est subdere se æquali, nec præferre se minori; hic dicitur abundans. Tertius est subesse minori, in quo est omnis iustitia.

CAPVT XIII.

De Simplicitate.

a Gre ho.40. in Euan. an. med.
b Augu. reg. 3.0.15.to.1.

GRegorius *a* in homiliis; Si abiectio vilis indumenti virtus non esset, Euangelista vigilanter de Ioanne non diceret; Erat indutus pilis camelorum. *b* Augustinus in regula; Non sit notabilis habitus vester,nec affectetis vestibus placere,sed moribus·Idem; In incessu. Supra libr. 2. de modestia. * Idem super Matthæum; Resistit Deus superbis,& calamistratis,& pannolis, humilibus dat gratiam. *c* Idem in Epistola; Verus ornatus maxime Christianorum,& Christianarum non tantum fucus mendax, verum ne auri quidem vestisque pompa, sed mores boni sunt. *d* Idem; Auri circumpositio, & intorsio,crinium,& cetera huiusmodi, quæ vel ad inanem pompam, vel ad illecebram formæ adhiberi solent, merito reprehensa sunt, Sed est quidam pro modulo personæ habitus matronalis à viduali veste distinctus,qui potest fidelibus cõiugatis salua religionis obseruantia conuenire. Et infra; Quid enim est absurdius, quam mulierem de humili veste,viro probibente,superbire?cui te potius expediret obtemperare,candidis moribus,quam nigellis vestibus repugnare? *e* Idem de viduitate;Interiore pulchritudine Christo placere; hanc pulchritudinem studiosa cura & solicita cogitatione componite. Non amat ille fallaciarum fucos,veris veritas delectatur,& ille,si quod legisti,agnoscis, veritas vocatur. *f* Ambrosius de officiis: Non sit affectatus decor corporis, sed naturalis,sed simplex; neglectus magis,quam expeditus, non pretiosis, & albentibus adiutus vestimentis, sed communibus, vt honestati,vel vtilitati nibil desit, nihil accedat nitori. *g* Idem:Qui vult audiri,inclinare se debet amota pompa,vt misericordiam domini pronocet. Habitus enim superbus, nec imperrat,nec recta de se eredi facit. *h* Ioannes Chrysostomus super Matthæum: Omne vestimentum ad tres pertinet causas, aut ad speciem visionis,seu ad vanam gloriam:aut ad delectationem corporis: aut ad tegumentum nuditatis. Ad speciem visionis babere vestimentum, seruis Dei non conuenit:similiter ad delectamentum corporis, Deo seruientibus non est aptum:sed quod tantum ad tegumentum nuditatis. *i* Hieronymus in Epistola: Sordes vestium candidæ mentis iudicia sunt: vilis tunica contemptum sæculi probat, ita duntaxat,vt animus non tumeat, nec habitus sermoque dissentiat. *k* Bernardus in Epistola:Pauperior cultus in aliis frenat concupiscentiam,in aliis circa amorem paupertatis afficit conscientiam *l* Idem si dederit, inquit Iacob, mihi Dominus panem ad manducandum, & vestimentum,quo operiar. Nota, quo operiar. Sic ergo & nos contenti simus,vestimentis,quibus operiamur, non quibus lasciuiamus,non quibus superbiamus,non quibus mulierculis similari, vel placere studeamus. *m* Idem super Cantica:Simplicitas candor est. Probamus à contrario: Nam næuus duplicitas.Parum dixi, macula est.

c Idem ep.63. ad Possid. cir. med.to 2.
d Idē ep.199. post me.to. 2.
e Idem de bon.vid.c.19. an.me.to. 4.
f Amb.off. li. 6.c.19.to.4.
g Idem in ep. 1.ad Ti.c.2. post me to.3.
h Chrys. ope. imp.ho. 3. an. me.to.2.
i Hir.ep.4. ad Rust. monac. an.me.to.1.
k Ber.epi de vi. solit.paulo post me.
l Idem ep. 2. ad Fulc. vers. fi.
m Idem ser. 71. in Cant. an. med.

CAPVT XVI.

De Verecundia.

n Greg. lib. 9. Moral. c. 34. in fi.

GRegorius *n* in Moralibus:Sæpe cum nos à sancti desiderij exercitatione torpescere,superna pietas cernit,exempla se sequentium nostris obtutibus obijcit,vt mens per otium remissa,quo in aliis vigilãtiam profectus considerat, eo in se pigritudinem torporis erubescat. *o* Idem: Nonnumquam quidam in Dei seruitio ex anteacta actius debilitare roborantur,eosque ad custodienda mandata, & futurorum trabit desiderium, & impellit memoria præteritorum: vt hinc ad ventura amor prouocet, illinc de præteritis verecundia instiget. *p* Idem:Boni eo magis ignescunt ad desiderium requirendæ pietatis Dei, quo magis erubescunt memoriam iniquitatis suæ. *q* Idem:Facile culpa corrigitur, qua erubescitur. *r* Idem: Cunctos vitia ad ima pertrahunt: sed tamen quidam eo ab his facilius recedunt,quo se in eis corruisse altius erubescunt. *s* Idem: Qui adhuc actibus carnalibus incumbit,necesse est,vt instruere spiritualiter proximorum mentes erubescat. *t* Idem super Ezechielem: Erubescere malum,sapientiæ est:bonum vero erubescere,fatuitatis. *u* Idem: Qui erubescit pœnitendo mala, quæ fecit, ad vitæ libertatem peruenit. *x* Ambrosius in sermonibus:Solet citius mereri indulgentiam, qui verecundius deprecatur. In omni ergo culpa ante flendum est, quam precandum. Idem:Pulchra virtus.Supra lib.1.de iuuenibus. *y* Idem de officiis: In ipso genere canendi, prima disciplina verecundia est,immo etiam in omni vsu loquendi, vt sensim quis aut Psallere, aut canere, aut postremo loqui incipiat,vt verecunda principia commendẽt processum. *z* Idem:Est etiam in ipso motu gestu, incessu, tenenda verecundia: habitus enim mentis in corporis statu cernitur. Isidorus: Peccati pudore. Supra lib.2. de continentia visus. Idem: Quisquis peccatorum. Sup. lib. 2. de memoria. *a* Augustinus de vita & moribus clericorum: Fateor vobis, de pretiosa veste erubesco: quia non decet hanc professionem. *b* Idem: Quoniam verecundia magna est pœna,qui erubescit pro Christo fit dignus misericordia. Vnde pater, quia quanto pluribus confitebitur in spe veniæ, turpitudinem criminis, tanto facilius consequetur gratiam remissionis. *c* Hieronymus in Epistola: Ornet prudentiam verecundia, & quod præcipuum in feminis semper fuit, cunctas in te virtutes pudor superet. Idem: Omnino pudor. Infra de connexione. *d* Bernardus in Epistola:Nec sterilis verecundia grata est, nec humilitas præter veritatem laudabilis. *e* Idem super Cantica: Verecundia specialis gloria conscientiæ est, famæ custos,vitæ decus,virtutis sedes, virtutum primitiæ, naturæ laus, & insigne totius honestatis. *f* Idem: Nolo repente fieri summus, paulatim proficere volo, quantum displicet Deo impudentia peccatoris, tantum pœnitentis verecundia placet, citius placas eum, si mansuram tuam seruaueris, & altiora te non quæsieris. Idem: Quid amabilius. Supra lib.1. de iuuenibus. Idem: Humilis, & verecunda. Supra libr. 2. de satisfactione. *g* Idem in sermonibus: Credo considerantes,quanta sustinuit illa maiestas pro inutilibus seruis: erubescamus non sustinere, vel parua pro nobis. *h* Glossa in Apocalysim: Melius est hic erubescere coram paucis, quam in futuro coram omnibus. Glossa: est quædam. Supra lib. secundo de satisfactione.

o Ibi.li.18. c 15.
p Ibid.
q Ibi.li. 23.c. 17. longo post med.
r Ibi.li. 5.c.7. cir. fi.
s Ibid.li.7.c. 16.
t Idem in Eze.ho. 10. ante med.
u Ibid.
x Ambr ser. 43.de temp. post me.to.5.
y Idem off. li. 1.c.18.cir. prin. to. 4.
z Ibid. post multa.
a Aug.ser 53. ad fras. in Eremo de com. vi. cler. post me.to. 10.
b Idem de Ve. & fal. pænit. c.10 cir.med. to. 4.
c Hier.ep.14. ad Celan cir. me. to. 1.
d Ber ep.201. ad Balduin. abb.an.med.
e Idem ser. 86.in Cant. an. med.
f Ibid ser.3. post med.
g Idem ser.6. in ps. qui habitat. an. me.
h Gloss. in Apoc. 3.

CAPVT XV.

De Amicitia.

GRegorius *i* in Moralibus: Cum quis in prosperitate diligitur, incertum est valde, vtrum prosperitas,an persona diligatur: amissio autem felicitatis interrogat vim dilectionis. *k* Idem: Qui ex aduersitate proximum despicit, aperte conuincitur, quod hunc in prosperis non amauit. *l* Idem in Dialogis: Inter amantes se amicos, magnum charitatis familiaritas

i Greg li. 7 c 10. ante med.
k Ibidem.
l Idem li.3. Dial.ca.37. paulo post pr.

ritas ausum præbet. *a* Idem in pastorali: Ab illo, qui summe rectus est, eo ipso iam discrepat, quo peruersorum amicitiis vita nostra concordat. *b* Idem in registro: Amicorum amissio nos tanto debet tolerabilius contristare, quanto amissuros nos illos conditio mortalitatis exposcit. *c* Idem: Vt aliquid sæcularis auctoritatis loquar, cum amicis omnia tractanda sunt, sed prius de ipsis. *d* Idem: Nemo potest diligere, quos non vult videre. *e* Isidorus in etymologiis: Amicus quasi animi, vel amicitiæ custos per deriuationem, dictus autem proprie amicus ab hamo, id est à catena charitatis. *f* Idem de Summo bono: Non sunt fideles in amicitia, quos munus, non gratia copulat: hi cito deserunt, nisi semper acceperint. Dilectio enim, quæ munere glutinatur, eo suspenso dissoluitur. Idem: Sæpe per honores. Supra lib. 3. de honore. *g* Augustinus in Epistola: Nemo potest veraciter amicus esse hominis, nisi fuerit ipsius primitus veritatis: quod si gratis non fiat, nullo fieri pacto potest. *h* Idem de catechizandis rudibus: Nulla est maior ad amorem inuitatio, quam præuenire amando. Et nimis durus est amicus, qui dilectionem si nolebat impendere, noluit rependere. *i* Idem in soliloquiis: Illam amicitiæ legem iustissimam esse arbitror, qua præscribitur, vt non minus, ita nec plus quis amicũ quam seipsum diligat. *k* Idem: Tanto magis amo amicos meos, quanto magis bene vtuntur anima rationali, vel certe quantum desiderant ea bene vti. *l* Ambrosius de officiis: Pietatis custos amicitia est, & æqualitatis magistra, vt superior inferiori se exhibeat æqualem, & inferior superiori fidelem. *m* Idem: Amicitia nescit superbiam. *n* Idem: Virtus est amicitia, non quæstus: non pecunia paratur, sed gratia: non pollicitatione pretiorum, sed concertatione beneuolentiæ. *o* Ioannes Chrysostomus de compunctione: Vbi amicitia permanet, nihil facile creditur, nil facile recipitur, quod dissidium possit operari. *p* Hieronymus in Epistola: In amicis non res quæritur, sed voluntas: quia alterum & ab inimicis sæpe præbetur, alterum sola charitas tribuit. *q* Idem: Vera illa necessitudo est, & Christi glutino copulata, quam non vtilitas rei familiaris, non præsentia tantum corporum, non subdola & palpans adulatio, sed Dei timor, & diuinarum scripturarum studia conciliant. *r* Idem in originali super Michæam: Delicata est amicitia, quæ amicorum felicitatem & diuitias sequitur. *s* Bernardus in Epistola: Habet vera amicitia nonnumquam obiurgationem, adulationem nunquam. *t* Glossa in Ecclesiasticum: Plena & perfecta amicitia, inter perfectos viros, eiusdemque virtutis perseuerare potest, & ad hanc quibusdam gradibus peruenitur. Primus est mundanorum contemptus. Secundus, ne quis se sapientem & consultum iudicans, sibi quam amico credere malit. Tertius vt omnia, quæ vtilia & necessaria æstimat, bono charitatis & pacis præponat. Quartus, vt omnino desinat ab ira. Quintus, vt iram fratris etiam irrationabilem sedare cupiat: quia alterius tristitia perniciosa est, sicut propria, nisi eam quantum in te est, etiam de fratris mente depellas. Postremus gradus, est omnium vitiorum peremptorius, vt de hoc mũdo credas te quotidie migraturum. *u* Seneca in Epistola: Qui vtilitatis causa assumptus est, tamdiu placebit, quamdiu vtilis erit. Hac te florentes amicorum turba circumsidet, circa euersos solitudo est. & inde amici fugiunt vbi probantur. *x* Idem: Amicum paro, vt habeam pro quo mori possim: vt habeam, quem in exilium sequar: cuius me morti opponam, & impendam. Detrahit amicitiæ maiestatem suam, qui illam parat ad bonos casus.* Idem: Amicos optime res secundæ parant, aduersæ certissime probant.

a Idem Past. cap. 3. c. 1. admon. 23 post med.
b Idē regi. li. 1 ind. 9 c. 11.
c Ibid. lib 1. ind. 9. cap. 3. post med.
d Ibi li. 7. indi. 1. c. 13.
e Isid. ety. li. 10. verbo Amicus.
f Idē de sum. bo. lib. 3. c. 30. sent. 2.
g Aug ep. 52. ad Mace. cir. pr. to. 2.
h Idem de catech. rud. c. 4. non longo à pr. to. 4.
i Idem soli. 1. c. 3. to. 1.
k Ib. c. 2. in fi.
l Amb. lib. 3. off. c. 16. to. 4.
m Ibid.
n Ibidem.
o Chr. de compun. cor. lib. 1. an me. tom. 5.
p Hier ep. 23. ad Cast. prope pr. to. 1.
q Ibi. ep. 103. ad Paulin. in princ. to. 3.
r Idē in Mich. li. 2. c. 7. to. 5.
s Ber. ep. 242. ad Rom. post. med.
t Glos. Eccli. 9.
u Sen. Ep. 9. an. med.
x Ibid. post. pauca.

CAPVT XVI.

De Concordia.

Gregorius *y* in registro: Quisquis patris heres esse desiderat, filius existere pacem custodiendo non renuat. Nam qui locum præbet discordiæ, ipse profecto tanti se muneris exortem esse constituit. *z* Idem: Pacem tunc veraciter tenemus, cum superborum culpas charitate & iustitia simul insistente persequimur, cum eos diligimus, & eorum vitia odio habemus.

a Idem: Manifestum bonitatis esse liquet indicium, in vnius electione cunctorum conuenire consensum. *b* Idem: Laudabile & studio est religioso conueniens, terrenis gratam Deo pacem præferre compendiis, & ex rebus transitoriis mansura charitatis semper lucra mercari. *c* Idem in Moralibus: Sicut noxium esse solet, si vnitas desit bonis, ita perniciosum est, si non desit malis. Peruersos quippe vnitas corroborat, dum concordat, & tanto magis incorrigibiles, quanto vnanimes facit. *d* Idem super Ezechielem: Ita bona facere opera debemus, vt per hæc quoque cum his, cum quibus viuimus, vnanimitatem, inquantum recte possumus, conseruemus. *e* Augustinus de verbis Domini: Pax est serenitas mentis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, vinculum amoris, consortium charitatis. *f* Idem: Pax cunctis est placida, non quærit alienum, nihil deputat suum, docet amare, quæ odisse non nouit, nescit inflari. Hanc ergo qui accepit, teneat, qui perdidit, repetat, qui amisit, requirat: quoniam qui in ea nõ fuerit inuentus, abdicatur à patre, exheredatur à filio, nihilominus à Spiritu sancto efficitur alienus. Respuit enim munus oblatum, qui datæ legis contempserit bonum, nec poterit ad hereditatem Domini peruenire, qui testamentum noluerit obseruare. *g* Idem de ouibus: Testamentum Dei & hereditas pax est, vt à concordibus consortibus possideatur, non à litigantibus diuidatur. *h* Idem de quæstionibus veteris & noui Testamenti: Qui pacem suscipit Saluatoris, inimicitiam contrahit mundi. Nisi enim discordauerit à diabolo, pacem non habebit cum Christo. *i* Idem de ciuitate Dei: Tantum est pacis bonum, vt etiam in rebus terrenis atque mortalibus, nihil gratius soleat audiri, nihil desiderabilius concupisci, nihil postremo possit melius inueniri. *k* Idem: Pacem constat belli esse optabilem finem. * Ioannes Chrysostomus de compunctione: Vbi pax est, ibi omnia prosperabuntur, vbi sobrietas lucet, vbi vnanimitas abstinentia coronatur. *l* Idem super Ioannem: Est & mala concordia, est & bona dissonantia. *m* Ambrosius super Lucam: Fuge contentiones, dissensiones, strepitus, tumultus discordiæ, ne per portas mortis ingressus intereas. Idem: Sed nisi prius tu. Supra lib. 2. de beatitudine.* Isidorus de Summo bono: Pax plebis sanitas, gloria sacerdotis, & patriæ lætitia, & terror hostium, siue visibilium, siue inuisibilium. * Idem: Pax cum bonis & bellum cum vitiis semper habendum est, mala siquidem hominum impiorum odio habenda. *n* Bernardus super Cantica: Pacem habete, & vos nolite lædere inuicem, non facto, non verbo, non signo qualicumque: ne quis forte exacerbatus, & preoccupatus à pusillanimitate spiritus, & tempestate Deum interpellare cogatur, aduersus eos qui se læserint, & contristauerint, & prorumpere in verbum graue contingat: Filij matris meæ pugnauerunt contra me. *o* Idem in sermonibus: Nisi vnitate opus tuum feceris, Deo, qui vnus est, acceptus esse non poteris. Scriptum quippe est: Non est qui faciat bonum non est vsque ad vnum. Idem: est homo pacatus, supra lib. 2. de patientia. Idem: Sunt etiam alij qui si viderint. Supra lib. 5. de beatitudine.

y Greg. regi. lib. 7 indic. 11. c. 6.
z Ibi. li. 4. indi. 13. c. 50. in med.
a Ibi li. 4. indic. 13. c. 56. in prin.
b Ib. li. 7. ind. c. 27.
c Idem li. 33. Moral c. 24. post med.
d Idem in Ezech ho. 21. cir. me.
e August. de verb. Domi. ser. 57. to. 10.
f Ibid. conseq.
g Idē de oui. c. 13. an. me. to. 9.
h Idem q. vet. & no. Test. q. 93. to. 4.
i Idem de ciu. Dei, li. 19. c. 11. in fin. to. 5.
k Ibi. c. 12. cir. ca prin.
l Chr. ho. 56. in Ioannem post me. to. 3.
m Ambros. in Luc. li. 6. c. 9. to. 3.
n Ber. in Cant. serm. 29. ante med.
o Idem ser. 5. in Assumpt. B. Mariæ post med.

CAPVT XVII.

De Renunciatione.

a Greg. lib. 3. Dial. c. 38.

GRegotius *a* in dialogis: Despiciendus à nobis hic mundus foret, etiamsi blandiretur, si reb. prosperis demulceret animum. At postquam tot flagellis premitur, tanta aduersitate fatigatur, tot nobis quotidie dolores ingeminat, quid nobis aliud, quam ne diligatur, clamat? *b* Idem in homiliis: Fructus mundi ruina est. Ad hoc enim crescit, vt cadat: ad hoc germinat, vt, quodcumque germinauerit, cladibus consumat. *c* Idem: Si nihil in hoc mundo tam amando possidetis, etiam possidendo cuncta reliquistis. Hieronymus: Licet sparso crine. Supra de propinquitate lib. 3. *d* Isidorus in synonimis: Semper interna quiete frueris, si te à strepitu terrenarum actionum subtraxeris. Idem: Nullus sapientiam. Infra de sapientia. *e* Ioannes Chrysostomus super Matthæum: Sicut difficile est arborem iuxta viam positam fructus suos vsque ad maturitatem seruare, sic difficile est virum fidelem iuxta istũ mundum viuentem, in actibus eius iustitiam immaculatam vsque ad finem tenere. Recede de via, & plantare in loco secreto, vt nec mundus tecum habeat aliquid commune, nec tu cum mundo. * Idem super Ioannem: Qui pecuniarum concupiscentiam deriserunt, hi maxime sunt qui Deum, vt oportet, diligunt. *f* Augustinus in Epistola: Viocula huius mundi, habẽt asperitatem veram, iucunditatem falsam, certum dolorem, incertam voluptatem, durum laborem, timidam quietem, rem plenam miseriæ, spem beatitudinis inanem. *g* Idem: Quid prodest acquirere in hoc sæculo quodlibet tẽporale, & trãsitoriũ, siue sit pecunia, siue sit voluptas ventris & gutturis, siue sit honor in laude humana? Nonne omnia fumus, & ventus? Nonne omnia transeunt, & currunt? Et væ his, qui hæserint transeuntibus; quoniam simul transeunt. *h* Idẽ: Vtilius terrena opulentia tenetur humiliter, quam superbe relinquitur. *i* Idem de pœnitentia: In omnibus dolens, aut sua relinquat, aut saltem illa, quæ sine admixtione mali non sunt administrata, vt mercatura, & militia, & quæ vtentibus sunt nociua, vt administrationes sæcularium potestatum, nisi his vtatur ex obedientiæ licentia. Idem: Recedat amor. Infra de gloria. *k* Bernardus in Epistola; Voci Dei tui dulciori super mel & fauum. si præparas aurem interiorem, fuge curam exteriorem, vt expedito, & vacante interno sensu dicas tu cum Samuele; Loquere Domine, quia audit seruus tuus. *l* Idem: Si sapis, si habes cor, si tecum est lumen oculorum tuorum, desine iam, & ea sequi, quæ & consequi miserum est: Beatus, qui post illa non abiit, quæ possessa onerant, amata inquinant, amissa cruciant. *m* Idem: Generositas sanguinis, proceritas corporis, forma elegans, iuuenilis decor, prædia, palatia, immensa supellex, infulæque dignitatum, adde & sapientiam mundi. de mundo sunt hæc, & mundus quod suum est, diligit. Sed quousque? Non solum enim non semper, vt qui non semper erit, verũ nec diu quidem. Diu siquidem ista in te mundus habere non poterit, & te quidem ipsum in breui non habiturus. Nam breues dies hominis sunt. *n* Idem: Subito procedenti de vmbra ad solem, de otio ad laborem, graue cernitur omne quod incipit. Sed cum ab his desuescere, & ad illa se paulisper adsuescere cœperit, vsus tollit difficultatem, inuenitque facile esse, quod difficile ante putauit. Idem: Falleris ô fili. Supra lib. 1. de Studentibus Idem: Vigilias times. Infra de meditatione. *o* Idem de contemptu: Ecce nos reliquimus omnia, bene, optime. & non ad insipientiam tibi Nam & mundus transit & concupiscentia eius, & relinquere hæc magis expedit, quam ab eis relinqui. *p* Idem: Sequuti sumus te nimirũ: Quia exultauit, vt Gigas ad currendum viam suam. Nec currentem sequi poteras oneratus, sed nec inutilis commutatio pro eo, qui super omnia est, omnia reliquisse. Omnia sane dixerim, non tantum possessiones, sed etiam cupiditates, & eas maxime. *q* Idem in sermonibus: Conuolate ad vrbes refugij, vbi possitis, & de præteritis agere pœnitentiã, & in præsenti obtinere gratiam, & futuram gloriam fiducialiter præstolari: non vos retardet conscientia peccatorum, quia vbi illa abundauerit, superabundare gratia consueuit; non pœnitentię austeritas ipsa deterreat, neque enim condignæ sunt passiones huius temporis ad præteritam culpam, quæ remittitur, non ad præsentem consolationem, quæ immittitur, non ad futuram gloriam, quæ promittitur. *r* Idem: Quid si periclitaretur castitas in delitiis humilitas in diuitiis, pietas in negotiis, veritas in multiloquio, charitas in hoc nequã sæculo: fugite de medio Babylonis, fugite, saluate animas vestras. *s* Idem: Nil credentibus impossibile, nil amantibus difficile, nil asperum mitibus, nil humilibus arduum reperitur: quibus & gratia cõfert auxilium, & obediendi deuotio lenit imperium.

b Idem ho. 2. in Euang. cir. med. — *c Ibi. ho. 37. cir. fi.* — *d Isi. in syno. c. 18. an. med.* — *e Chrys. op. imp. ho. 39. ante med. to. 2.* — *f Augu. Epi. 39. ad Licët. an. med. to. 2.* — *g Idem in Io. tract. 10 an. me. to. 9.* — *h Ib. ep. 34. ad Paul. post me.* — *i Idẽ de ver. & fal pœn c. 15. in prin.* — *k Ber. ep. 107. vers. fi.* — *l Ibid. ep. 103. post med.* — *m Ibi. Epi. 7. cir. prin.* — *n Ibi ep. 1. ad Robert. Nep. prope fi.* — *o Idẽ declam. super Ecce nos. cir prin.* — *p Ibi. conseq.* — *q Idẽ ser. de conuersa. ad cleric. c. 30.* — *r Ibidem.* — *s Ibidem.*

A B C D E

CAPVT XVIII.

De Solitudine.

GRegotius *t* in Moralibus: Qui mortificare se appetit, valde ad inuentam requiem contemplationis hilarescit, vt exterios mundo lateat, & cunctis exteriorum rerum perturbationib. se intra sinum intimi amoris abscondat. *u* Idem: Prodest solitudo corporis, si solitudo est mentis. Quid prodest solitudo corporis, si solitudo defuerit cordis? Qui enim corpore remotus viuit, sed tumultibus conuersationis humanæ terrenorum desideriorum cogitatione se inserit, nõ est in solitudine. Si vero premarur aliquis corporaliter populatibus turbis, & tamen nullos sæcularium tumultus in corde patiatur, non est in vrbe. Idem: Quælibet occulta. Supra lib. 2. De gratia. Idem: Vos qui viam. Infra de religione. *x* Hieronymus in Epistola: Mihi oppidum carcer est, solitudo paradisus. *y* Idem: Infinita eremi vastitas te terret: sed paradisum mente ambula. Quotiescunque illuc mente conscenderis, toties in eremo non eris. *z* Idem: Hospitiolum tuum aut raro, aut numquam mulierum pedes terant. Omnes puellas, & virgines Christi, aut æqualiter ignora, aut æqualiter dilige. *a* Idem: Bonus honor in Ecclesia, si à consortio clericorum longe sint fœminæ. Monachum, vel clericum solitudo facit non publicum. *b* Augustinus de singularitate clericorum: Strages pessimæ cõuersationis nemo prosternit, nemo calcat, nemo funestat, nisi singularis castitas sola, quæ munimen inuictum est sanctimoniæ, & expugnatio fortis infamię, fortitudinis firmitas, & lasciuię petulantis infirmitas, probitatis præsidium, & improbitatis excidium, animæ victoria, & corporis præda, vbertas gratiarum, & sterilitas criminum. *c* Idem: Non est sine filiis cum claritate, nisi singularitas sola. quam non solum concupiscentia sua nullis sordibus maculat, sed etiam nullæ opiniones suspectæ pluralitatis infamant. Nam si castitas, quod est difficile, masculum & fœminam pariter in virginitate conseruet, non habet claritatem, quoniam communitas ipsa nõ potest nisi quibusdam probrositatum tenebris obscurari. *d* Beroardus in Epist. Cum quo Deus est, nunquam minus est solus quam cum solus est. Tunc enim libere fruitur gaudio suo, tũc ipse suus est, ibi ad fruẽdum Deo in se, & se in Deo: Tunc in luce veritatis, & in sereno mundi cordis vltro patet sibi pura conscientia, & libere se infundit de Deo memoria: &

illum

t Greg. lib. 5. Mor. c. 5. post med. — *u Ibi li. 30 c. 12. an. med.* — *x Hie. ep. 4. ad Rust Monac. an. me. to. 1.* — *y Ibi. ep. ad Heliod. vltra med.* — *z Ibi epi. 2. ad Nep. an. med.* — *a Idem epi. ad Ocean de vi. cler post med. tom 9* — *b Est apud. Cypr. de singul. cler. c. 22. an. med. to. 3.* — *c Ibi c. 23. an. med.* — *d Ber. epl. de vi. solit. longe ante med.*

illuminatur intellectus, bono suo fruitur affectus, vel libere seipsum defleт humanæ fragilitatis defectus. *a* Idem super Cantica: Solus es, si non communia cogites, si non affectes præsentia, si despicias, quod multi suspiciunt, si fastidias, quod omnes desiderant, si iurgia deuites, si damna non sentias, si non recorderis iniuriarum, alioquin nec, si solus corpore es, solus es. *b* Cassiodorus de anima: Nimia turba vitiorum sine certamine vincitur, quando solitudo gratiæ suffragatur. *c* Seneca in Epistola: Subducendus est à populo animus tener, & parum tenax recti, facile transitur ad plures. Socrati, & Platoni, & Lælio excutere morem suum, dissimilis multitudo potuisset.

a *Idē ser. 40. in Cāt. prope fin.*
b *Cassiod. de ani. c. 18. post med.*
c *Senec. ep. 7. circa med.*

B

CAPVT XIX.

De Religione.

GRegorius *d* in registro: Vos, qui viam vitæ præsentis extra hominum frequentiam ducitis, tanto maiora certamina pati necesse est, quanto ad vos ipse Magister tentationum accedit. *e* Idem: Melius est de ouili Dominico morbosam ouem eiicere, quam vnius vitio sanas amittere. *f* Idem: Cura est solicitudinis adhibenda, vt quæ pro quiete religiosæ conuersationis fuerint ordinata, nec dissimulatione negligere, nec quædam valeat præsumptio perturbare. *g* Idem: Multi qui possunt religiosam vitam etiam cum sæculari habitu ducere, & plerique sunt, qui nisi omnia reliquerint, saluari apud Deum nullatenus possunt. *h* Idem: Religiosam vitam eligentibus, congrua nos oportet consideratione prospicere; ne cuiusdam necessitatis occasio, aut desides faciat, aut robur, quod absit, conuersationis infringat. *i* Idem: Sicut studij nostri esse condecet, à litigiis forensib. Monachos submouere, vt diuinis ministeriis pie, ac solerter inuigilent: ita necesse est, nostra prouisione, quemadmodum negotia eorum disponi debeant, ordinare: ne distenta mens per varias causarum curas effluat, & ad celebrandum opus consuetum eneruata torpescat. *k* Isidorus in Etymologiis: Religio appellata est, eo, quod per eam vni Deo religemus animas nostras, ad cultum diuinum vinculo seruiendi. *l* Augustinus de ecclesiasticis dogmatibus: Secreta satisfactione solui crimina non negamus, sed mutato prius sæculari habitu, & confesso religionis studio per vitæ correctionem, & in iugi, immo perpetuo luctu, miserante Deo: ita duntaxat, vt contraria pro his, quæ pœnitet, agat. *m* Idem de quantitate animæ: Omnibus subuenium velle debemus, etiam qui nos læserunt, aut lædere, aut omnino lædi volunt. Hæc est vera, hæc perfecta, hæc sola religio. *n* Idem: Est religio vera, qua se vni Deo anima, vnde se peccato velut abruperat, reconciliatione religat. Idem: Nullo modo decet. Supra de exercitio. *o* Idem: Non debent velle omnes, quod paucos vident amplius, non quia honorantur, sed quia tolerantur, accipere, ne contingat detestanda peruersitas, vt in monasterio, vbi quantū possunt, fiunt diuites laboriosi, fiunt pauperes delicati. Idem: Melior est, qui quamuis. Supra lib. 2. de ira. *p* Ambrosius in Epistola: Præferenda est religio necessitudini, pietas propinquitati. Ea est enim vera pietas, quæ præponit diuina humanis, perpetua temporalibus. *Ioannes Chrysostomus super Matthæum: Fides numquam senescit, & religio fatigationem non sentit. *q* Bernardus de Cōsideratione: Nos in monasteriis recipimus omnes spe meliorandi, at curia bonos facilius recipere, quam facere consueuit. *r* Idem in Epistola: Vbi non timetur reprehensor, securius accedit tentator, licentius perpetratur iniquitas. In conuentu vero bona, si quæ facis, nemo prohibet: malum autem facere si vis, non licet. Mox enim à pluribus compe-

A

ritur, arguitur, emendatur: sicut econtrario bonum cum omnes vident, mirantur, venerantur, imitantur. Idem: Ordo noster. Supra lib. 1. de monachis bonis. *s* Idem: Moriens vix vmquam aliquis à cella in infernum descendit, quia vix vmquam nisi cœlo prædestinatus, in ea vsque ad mortem persistit. * Idem: Experto credite, quia hæc via quanto arctior, quanto molestior videtur in ingressu, tanto latior, tanto iucundior inuenitur in progressu. Idem: Qui debitorem. supra lib. 1. de religiosis malis. * Idem in sermonibus: Qui est in mundo, fugiat ad claustrum negotiaturus: & qui in claustro est, non dormitet, nec torpescat per acediam, tamquam piger seruus, & nequam. Vita enim confert meritum, locus nō facit beatum. *t* Idem Minus damnabile est in sæculo perire, quàm in monasterio. *u* Idem: Felix domus, & beata semper congregatio, vbi de Maria conqueritur Martha, nam Mariam Marthæ æmulari, indignum prorsus est. * Idem: Regio australis, est claustrum vel eremus, in quo Christus suos abscondit à contradictione linguarum, postmodum admixturus consortio Angelorum. * Idem: Claustralis paradisus, ad suauem spirantis austri clementiam quasi tot floribus vernat, quot virtutibus abundat. *x* Idem: Sicut bonum noscere, sic & velle solum perfecta religio, vel religiosa perfectio est. *y* Idem: Nihil sic horrendum, vt murmur, & dissensio in congregatione.

d *Greg. regi. lib. 7. indic. 2. c. 53. ante med.*
e *Ib. li. 9 ind. 4. c. 69 cir. fi.*
f *Ibi. li 7. indi. 2. c. 115. fere in prin.*
g *Ibi li. 2. indic. 11. c. 100. ante med.*
h *Ibi. c. 56. in prin.*
i *Ibi. li. 1. ind. 9. c. 67. in pr.*
k *Isid. ety. li. 8. c. 2.*
l *Aug. de Eccles. dogm. c. 53. to. 3.*
m *Idē de quā tit. ani. c. 34. post med. to. 1.*
n *Ibi. c. 36. an. med.*
o *Idem reg. 3. c. 15. to. eo.*
p *Amb. Anno in exord. ad Rom. to. 2.*
q *Ber. de consid. li. 4. circa med.*
r *Idē ep. 115. cir. med.*
s *Idem epi. de vi. solis multo. an. med.*
t *Idē ser. 2. in festo S. Mich. ante med.*
u *Idē ser. in Assumptio B. Mar. an. med.*
x *Idē ser. 3 in Ascen. Dom. ante. med.*
y *Idē in serm. par. ser. 63.*

C

CAPVT XX.

De Sufficientia.

GRegorius *z* in registro: Non delectamur xeniis. *a* Idem in Moralibus: Mira securitas est cordis, aliena non quærere, sed vniuscuiusque diei sufficientia, contentum manere. Ex qua videlicet securitate, etiam perennis requies nascitur, quia à bona & tranquilla cogitatione, ad gaudia æterna transitur. *b* Idem super Ezechielem: Qui alimentorum inopiam sine murmuratione tolerat, nec pro necessitate victus agit aliquid, vnde anima peccati laqueum incurrat, scit esurire. *c* Idem: Ille pauper est, qui eget eo, quod non habet. Nam & qui non habens, habere non appetit, D diues est. Paupertas quippe in inopia mentis est, non in quantitate possessionis. *d* Idem: Discamus esurire, vt nobis propter abundantiam sequentem, nostra hic inopia placeat. Nec nos ventris necessitas ad culpam trahat, nec peccatum menti indigentia suggerat. *e* Augustinus de soliloquiis: Siue de cibo, siue de potu, siue de balneis, ceteraque corpori voluptate nihil interroges, tantum ab eo pete, quantum valetudini opem conferre potest. *f* Idem de vita beata. Nullus perfectus aliquo eget, & quod videtur corpori necessarium sumet, si affuerit: si non affuerit, non eum istarū rerum franget inopia. Omnis namque sapiens fortis est. *g* Idem de vera religone: Quem delectat libertas, ab amore mutabilium rerum liber esse appetat: & quē E regnare delectat, vni omnium regnatori Deo funditus adhæreat. *h* Bernardus in epistola: Surge, præcingere, tolle otium, exere vires, moue brachia, complosas explices manus, exercitare in aliquo, & statim senties sola te appetere, quæ famem tollant, non fauces demulceant. Reddet quidem sapores cibis exercitium, quos tulit inertia multa, quæ respuis otiosus, post laborem sumes vel desiderio. *i* Seneca in epistola: Magni animi est magna contemnere, ac mediocria malle, quàm nimia. Illa enim vtilia vitaliaque sunt, at hæc eo quod superfluunt, nocent: sic segetem nimia sternit vbertas, & rami onere franguntur. *k* Glossa: Perfecta humilitas. Supra capite de humilitate.

z *in regi. li. 1. ind. 9. c. 64.*
a *Idem li. 15. Moral. c. 13. post med.*
b *Idem in Ezech. ho. 19. post med.*
c *Ibi. ho. 18. post med.*
d *Ibi. ho. 19. lōge post med.*
e *Aug. soliloq. li. 1. c. 10. to. 1.*
f *Idē li. de vita beata disput. 3. paulo post prin. to. 1.*
g *Idē de ver. relig. c. 48. to. 9.*
h *Ber. ep. ad Robert. Sept. post med.*
i *Sen. Ep. 39.*
k *Glo. Mat. 3.*

CAPVT

CAPVT XXI.
De Comunitate.

a Greg. reg. lib. 2. indic. 11. c. 68. cir. med.
b ibid. lib. 6. ind. 15. c. 201. post me.
c Idem lib. 30. Mor. cap. 4. ante me.

GRegorius *a* in registro: Nullus vestrum, neglecta vtilitate communi, suo lucro prospiciat. *b* Idẽ: Si me participem operatio non facit laboris vestri, me participem charitas facit: quia, sicut existimo bonum proximi etiam otioso cõmunẽ fit, qui de alterius actibus gaudere communiter scit. Idẽ: Melius est de ouili. Supra de religione. Idem: Summa militiæ. Supra lib. 5. de militibus. *c* Idem in Moralibus: Pro qualitate audiẽtiũ formari debet sermo doctorum, & ad sua singulis congruat, & tamen à communis ædificationis arte nũquam recedat. * Ioann. Chrysost. in sermonibus: Omne quod nostrum est, tunc magis nostrum erit, si sit nobis commune cum fratribus. * Idem super Ioannem: Qualiter est imitatores fieri Christi, ad communẽ vtilitatẽ, omnia negotiantes, & non quæ nostra sunt quærentes? *d* Ambrosius de officiis: Sic Deus generari iussit omnia, vt pastus omnib. cõmunis esset, & terra foret omniũ quædam communis possessio. Natura ergo ius commune generauit, vsurpatio ius fecit priuatũ. *e* Idẽ: Qui perfecte sapit, nescit sua spectare commoda, sed ad illud, quod æternum est, quod decorum, atque honestum, toto affectu intendit, quærens non quod sibi vtile est, sed quod omnibus. *f* Idem: Nihil iudicandum vtile, nisi quod in cõmune prosit; quomodo enim potest vni prodesse quod omnibus nocet: Mihi crede, nõ videtur, qui inutilis est omnibus, sibi vtilis esse posse. Idem: Non sit affectatus. Supra de simplicitate. *g* Idem super Lucam: Verum est causam inopiæ nostræ videri auaritiam, etenim volatilibus cæli idcirco sine labore pabuli vsus exuberat, quod fructus sibi cõmunes ad escã datos, speciali quodã nesciũt vendicare dominatu. *h* Idem: Qui iustus est non negat, quod est ad vsum omnibus cõmuniter datum. *i* Augustinus super Actus Apostolorũ: Melior est fraternitas Christi, fraternitate sanguinis: fraternitas sanguinis interdũ sibi inimica est, Christi autem fraternitas sine intermissione pacifica est: illa inter se communia diuidit cum æmulatione, hæc autem sua communicat cum gratulatione. *k* Idem in regula: Omnia opera vestra in vnum fiant, maiori studio, & frequentiori alacritate, quàm si vobis singulis feceritis propria; charitas enim, de qua scriptũ est; Non quærit quæ sua sunt, sic intelligitur, quia communia propriis, non propria communibus anteponit; & ideo quanto amplius rem communem, quã propria vestra curaueritis, tanto vos amplius proficere noueritis. *l* Bern. de consideratione; Quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur, vbi necessitas vrget, excusabilis dispensatio est, vbi vtilitas prouocat, dispensatio laudabilis est, vtilitas dico communis, non propria. Nam cum nihil horum est, non plane fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est. *m* Idẽ de duodecim gradibus; Singularis ad omnia sua strenuus, ad cõmunia piger, vigilat in lecto, dormit in choro. Idem: Obseruandus est. Supra lib. 2. de continentia gustus. *n* Idem in sermonibus; Dominus communi disciplina, communi vita, cõmunibus studiis delectatur, Vsquequo miser diuerticula captas, & consolationes propriæ voluntatis, tãto labore quæritas; tãto rubore mendicas? & quid faciam, inquis, eiice ancillã, & filium eius. * Beda in Glossa; Qui ita viunt, vt sint omnia communia in Domino, cœnobitæ vocantur, quæ vita tãto felicior est, quanto statum sæculi futuri imitatur, vbi omnia communia, quia Deus est omnia in omnib. & quia ibi summa pax, & securitas; ciuitas in qua typus huius vitę præcessit. Hierusalẽ, id est visio pacis dicta est. *o* Seneca in epistola, Non potest quisquam beate degere, qui se tantum intuetur, qui omnia ad vtilitates suas conuertit, alteri viuas oportet, si tibi vis viuere. * Idem: In hoc gaudeo aliquid dicere, vt doceam, nec me vlla res delectabit, licet sit eximia, & salutaris, quã mihi vni sciturus sum. * Idem in prouerb. Quietissime viuerent homines, si duo verba tollerentur, meum, & tuum.

d Amb. off. lib. 1. cap. 28. ante me. to. 4.
e ibid. lib. 3. c. 2. post med.
f ibid ante. me. c. 4.
g Idẽ in Luc. lib. 7. cap. 12. to. 3.
h ibid. lib. 5. cap. 6.
i Aug. ser. 27. de verb. Apost ante med. to. 10.
k Idem reg. 3. c. 27. to. 1.
l Bern. de consid. lib. 1. post med.
m Idẽ de 12. gr. hum. gr. 5.
n Idem ser. 6. in Ascens. Domi post med.
o Senec. epi. 37. ante med.

CAPVT XXII.
De Societate.

p Greg. lib. 8. Moral c. 10. post med.
q ibid. lib. 1. cap. 1.
r ibid. lib. 5. c. 15. ante med.
s Idem in Ezech. hom. 5. ante med.
t Idem reg. li. 4. ind 13. c. 73. in prin.
u Aug. Ep. 121. ad Proca. 2. tom. 2.

GRegorius *p* in Moralibus: Hoc vniuscuiusque esse proprium solet, vt qualia ipse fuerit, tales sibi cõiungi & alios velit: vt diuersitatem vitæ refugiat, atq; hoc imitandum imprimat, quod amat. *q* Idem: Sicut grauioris culpæ est, inter bonos non esse bonũ: ita immensi est præconij, bonum etiã inter malos extitisse. *r* Idem: Cum in itinere comes iungitur, via quidẽ non detrahitur, sed tamẽ de societate comitis labor itineris leuiatur. *s* Idem super Ezechielem: Qui sancto viro adhæret, ex eius assiduitate visionis, vsu locutionis, exemplo operis accipit, vt accendatur in amorem veritatis: peccatorũ suorum tenebras fugat, in desiderio lucis exardescit. *t* Idem in registro: Qui assistunt iudicibus, & sinceris erga eos dilectionibus astringuntur, illa eis suadere debent atque suggerere, quæ & animã saluant, & opinioni non derogant. *u* Aug. in Epistola: Si paupertas angit, si luctus mœstificat, si dolor corporis inquietat, si vlla calamitas vexat, assint boni homines, qui non solum gaudere cum gaudentibus, verũetiam flere cum flentibus norũt, & salubriter alloqui, & colloqui, sciunt. Per hos plurimũ illa aspera leniũtur, releuantur grauia, superantur aduersa. *x* Isidor. de Summo bono: Tenenda est cum sanctis viris vnitas charitatis: & quantum se quisque subtrahit mũdo, tanto opus est vt se associet bonorum consortio. *y* Idẽ in synonimis: Bonorum societatem requite: si fueris socius conuersationis, eris & virtutis eorum. *z* Ambr. de officiis: Vt æqualium vsus dulcior, ita senum tutior est qui magisterio quodam, & ductu vitæ colorat mores adolescentium, & velut murice probatis inserit. *a* Ber. de consideratione: Interest gloriæ sanctitatis tuæ, vt quos præ oculis habes ita ordinati sint, ita informati, quatenus totius honestatis, & ordinis ipsi sint speculum, ipsi sint forma. *b* Idem: Ne te dixeris sanum, dolentem latera: hoc est, ne te dixeris bonum, malis innitentem. *c* Idem in Epistola: Inter bonos bonum esse, salutem habet: inter malos vero & laudem. Illud tantæ facilitatis est, quantæ est securitatis: hoc tantæ virtutis, quantæ & difficultatis. Quale nempe est illud tangere picem, & non inquinari ab ea, in igne sine læsione versari? *d* Idem: Omnia fac cum consilio, nec tamen omnium, aut quorumcumque, sed tantum bonorum. Bonos in cõsilio, bonos in obsequio, & bonos habeas cõtubernales, qui vitæ & honestatis tuæ custodes sint & testes. *e* Idem: Omnes iuxta Domini præceptũ etiam inimici diligantur, si ad consilium soli eligantur, qui & prudentes esse videantur, & beneuoli. Idem. Vbi non timetur. Supra de religione. *f* Seneca in Epistola: Nullius boni sine socio, iucunda possessio est. * Idem. Cum his conuersare, qui te meliorem facturi sunt. Illos tecum admitte, quos tu poteris meliores facere. Mutuo ista fiunt, & homines dum docent, discunt.

x Isidor de sum bo. lib. 2. c. 3. sen. 6.
y Idem in synon. cap. 9. post med.
z Ambr. de off lib 1. cap. 43. tom. 4.
a Bern de consid. lib. 4. non procul à prin.
b Ib. ant. med
c Idem Ep. 25. an med.
d Idem Ep. 28. post med.
e Ibid. Ep. 42. non longe à prin.
f Sen. Ep. 6. cir. med.

CAPVT XXIII.
De bonitate.

g Greg. in Ezech ho. 4. ant med.
h Idẽ lib. 22 Moral. cap 29 post med
i Idem reg li. 6. ind. 5. c. 158. non longe à prin.

GRegorius *g* super Ezechielem: Omne bonum quod agimus per intẽtionem semper ad cœlestia leuemus. *h* Idem: Hi veraciter boni sũt, qui in bonitate persistere, etiam inter malos possunt. *i* Idem in registro: Quantum vos in bono profecistis, tantum bona etiam

de alienis sentitis. *a* Idem: Bona Deo accepta non sũt, quæ ante oculos eius malorum admixtione maculantur.* Idem: Bona quæ hominibus innotescũt, sine periculo vix esse possunt. *b* Idem in dialogis: Multa videntur bona, sed non sunt: quia bono animo non fiunt. *c* Idem: Vitæ vera æstimatio in virtute est operum, non in ostensione signorũ. Nã sunt plerique, qui etsi signa non faciunt, signa tamen facientibus dispares nõ sunt. *Idem super Ezechielem: Bonũ valde est, quod iustus tribuit, quãdo male agentibus libera voce contradicit. *d* Idem in registro: Bonarum mentium est, & ibi aliquo modo culpas suas agnoscere, vbi culpa non est. *e* Idem: Vestrum sine dubio bonum facitis, si bona volentib. opem fertis. *f* Aug. de verbi Domini: Potes aurum perdere, & nolens, potes domum, potes honores, potes ipsam casu salutem: bonum vero, quo vere bonus es, nec inuitus accipis, nec inuitus amittis. *g* Idem in Epistola: Quis est in hac vita sine aliquo peccato? Sed eum dicimus bonum, cuius præualent bona: illũque optimum, qui peccat minimum. Idem de natura boni: Et omne bonum a Deo est, omnis ergo natura à Deo est: *h* Idem. Omnia quanto magis moderata, speciosa, ordinata sunt, tanto magis bona sunt: quãto autẽ minus moderata, minus speciosa, minus ordinata sũt, minus bona sunt. *i* Idẽ de virginitate: Aliquãdo alter fructuosus est donis paucioribus, sed potioribus, alter inferioribus, sed pluribus. *k* Idem de libero arbitrio: Bonum est aliquid homo & melius quam pecus, ex eo quod præcepti capax, & hoc melius cum præceptum iam cepit, rursum hoc melius cum præcepto paruit: & his omnibus melius, cum æternæ lumine sapientiæ beatus est. *l* Ion. Chrys. de militia Christiana: Non agamus similẽ infidelibus vitam, sed à quibus fide discernimur, ab eorũ studiis etiam & moribus diuidamur. *m* Idem in sermonibus, Pietati hoc propriũ est, vt in tenebris fulgeat; impietas autem etsi in lumine fuerit, tenebrescit. *n* Bernardus in Epistola; Minime pro certo est bonus, qui melior esse non vult; & vbi incipis nolle fieri melior, ibi desinis etiam esse bonus. *o* Idem super Cantica; Nõ mediocris titulus profectò virtutis inter prauos viuere bonũ, & inter malignantes innocentiæ retinere candorem, & morum lenitatem. *p* Seneca in Epistola; Tranquillitas animi, & expulsis erroribus absoluta libertas, quæris quæ sit ista? non homines timere, non turpia velle, nec nimia, in seipsum maximam habere potestatem, inæstimabile bonum est suum fieri. *q* Idẽ: Nulla sine Deo mens bona est. *r* Idẽ: Pars magna bonitatis est velle fieri bonũ.* Idem: Animus nunquam maior est, quam vbi aliena seposuit, & fecit sibi pacẽ nihil timendo, fecit sibi diuitias nihil concupiscendo

a Ibid. lib. 1. cap. 3. fere in prin.
b Idem lib. 1. Dial. cap. 10. ante med.
c Ibid. c. 12. cir. med.
d Idem reg. li. 12. ind. 7. interrog. Aug. cap. 10. ant. med.
e Ibid. lib. 7. ind. 2. ca. 118. post med.
f August. de verb. Dom. ser. 12. post med. tom. 10.
g Idem Ep. 54. ad Maced. ant. me. to. 2.
h Ide de nat. bon. c. 19. t. 6.
i Idem de Virg. San. c. 46 t. 6.
k Idem de lib. arb. li. 3. c. 24. post med. to. 1.
l Chr. ho. de mil. Christ. an. me. to. 5.
m Idem ho. de cru. & lat. ant. me. to. 3.
n Bern. Ep. 91. post med.
o Idem in Cant. ser. 48. ante med.
p Sen. ep. 75. ante med.
q Idem. epist. 73. vers. fin.
r Idem Ep. 74.

CAPVT XXIV.

De Desiderio.

GRegorius *s* in Moralibus; Sæpe nostra desideria quia celeriter non fiunt, exaudiuntur, quod implere concite petimus, ex ipsa melius tarditate prosperatur. *t* Idem: Valentiores voces apud sacratissimas aures Dei, non faciunt verba nostra, sed desideria: *u* Idem: Differre solet omnipotens Deus, desideria petentium vt crescant, quatenus eo magis exaudiuntur ad meritum, quod citius non exaudiuntur ad votum. *x* Idem: quisquis in solo æternitatis desiderio figitur, nec prosperitate attollitur, nec aduersitate quassatur; dum nil habet in mundo, quod appetat, nil est de mundo, quod pertimescat. *y* Idem super Ezechielem; Vulnerata charitate ego sum. Mala salus est cordis, quæ dolorẽ huius Vulneris nescit. Cum vero anhelare in cœlesti desiderio iam, & sentire vulnus amoris cœperit, fit anima salubrior ex vulnere, quę prius ægrotabat ex salute. *z* Idẽ in homiliis; Sancta desideria dilatione crescunt. Si au-

s Greg. li. 26. Mor. c. 15. non longe à prin.
t Ib. li. 22. ca. 13. ant med.
u Ib. li. 20. c. 22. cir. fin.
x Ib. lib. 10. c. 52. post med.
y Idẽ in Eze. ho. 15. longe ante med.
z Idẽ ho. 25. in Euang. longe ante med.

A tem dilatione deficiunt, desideria non fuerunt. *a* Idem: Augent spirituales delitiæ desiderium in mente, dum satiãt; quia quanto magis earum sapor percipitur, eo amplius cognoscitur, quod auidius ametur. *b* Idẽ: Habere hic possunt & iusti bona, nec tamen hæc in recompensatione recipere; quia dum meliora, id est ęterna appetunt, eorum iudicio quælibet bona affuerint, cũ sanctis desideriis æstuant, bona minime videntur. *c* Aug. in Epistola: Quod dicit Apostolis; Sine intermissione orate, quid est aliud quã beatam vitam, quæ nulla nisi æterna est, ab eo, qui illam dare solus potest, sine intermissione desiderare; Semper hanc à Domino Deo desideremus, & semper oremus. *d* Idem: Tanto illius, quod valde magnum est: quod nec oculus vidit, B quia nõ est color, nec auris audiuit, quia nõ est sonus: nec in cor hominis ascẽdit, quia cor hominis illuc debet ascendere, simus capaciores: quanto id, quod fidelius credimus & speramus firmius, & desideramus ardentius. *e* Idem: Diu orare cum vacet, idest cum alia bonarum & necessariarum actionum non impediunt officia, quamuis & in eis desiderio semper orandum sit, non est improbum nec inutile. Neque enim vt nonnulli putant, hoc est orare, in multiloquio: si diutius orerur. *f* Idem: Hierusalem futuram desideramus vtique: vt quanto impatientius desideramus ipsã, tãto patientius sustinemus omnia propter ipsam. *g* Idem de patientia. Vis desideriorum facit tolerantiam laborũ & dolorum: & nemo nisi pro eo, quod delectat, sponte C suscipit ferre quod cruciat. *h* Idem de pœnitentia: Nemo vitam æternam incorruptibilem, immortalemq; desiderat, nisi eum huius vitæ temporalis, corruptibilis, mortalisque pœniteat. *i* Idem in meditationibus: Quando venies consolator meus quem expecto? ô si quando videbo gaudium meum, quod desidero! ô si satiabor, cũ apparuerit gloria eius, quam esurio! ó si inebriabor ab vbertate domus tuę ad quã suspiro? *Idem de verbis Domini: Seruat tibi Deus quod nõ vult cito dare, & tu discas magna magne desiderare.* Ioannes Chrys. super Ioannem: Sicut ex otio desidia gignitur, ita ex actione desiderium generatur. *k* Bernard. super Cantica: Accepi fateor meritis potiora, sed prorsus inferiora votis. *l* Idem: Subtractio rei, quam amas, au- D gmentatio desiderij est: & quod ardẽtius desideras, cares ægrius. *m* Idem: Oportet vt sancti desiderij ardor, præueniat faciem Dei, ad omnem animam, ad quã est ipse venturus, qui omnẽ consumat rubiginem vitiorũ, & sic præparet locum Domino. Et tunc scit anima quam iuxta est Dominus, cum se senserit igne illo succensam. Idem super illud: Nolite me considerare, &c. Vrentis solis instat. Supra li. 3. de dilatione. *n* Idẽ: Modicum & non videbitis me. O modicum longum, pie Domine modicum dicis, quod non videmus te. Saluũ sit verbum Domini mei, longum est multum valde: verumtamen vtrumque verum, & modicum meritis, & longum votis. *o* Idem in epistola: Sicut fides ducit ad plenam cognitionem, sic desiderium ad perfectam di- E lectionem. Sicut dicitur. Nisi credideritis non intelligetis: Sic dici æque non absurde potest: Si non desideraueritis, non perfecte amabitis. *p* Auctor de spiritu & anima: Anima per odium mũdi & sui, proficit in amorem Dei & proximi: & per contemptum temporalium & inferiorum, crescit in desiderium æternorum & superiorum. *q* Glossa: Desiderium est orare: nec vnquam desinit orare, qui non desinit amare. Charitas enim clamor est.

a Ibid. ho. 36. nõ longe à pr.
b Ibid. hom. 40. an. med.
c Aug. Epi. 121. ad Prob. c. 9. t. 2.
d Ibid. cap. 8. in fi.
e Ibid. c. 10.
f Ib. ep. 32. ad Paulin. non longe à prin.
g Idẽ de pat. c. 4. to. 4.
h Est apud eund. ho. 50. ca. 4. to. 10.
i Idẽ med. ca. 41. in fi. to. 9.
k Bern. ser. 9. in Cant. cir. prin.
l Ibid. ser. 15. prope fin.
m Ib. ser. 31. ante med.
n Ib. ser. 74. ante med.
o Idẽ ep. 78. circa med.
p De spir. & ani. c. 4. apud Aug. to. 3.
q Gl. ps. 37.

CAPVT XXV.

De Feruore.

GRegorius *r* in Moralibus: Sæpe electorum cõuersio plus finiendo peragit, quam inchoando proponit: & si tepidus prima inchoat, feruentius

r Greg. lib. 19. Mor. c. 16. ante med.

extrema

extrema consummat, videlicet sepe et inchoare se æstimat, & Idcireo infatigabiliter in nouitate perdurat. a Idem: Hi quos fortasse despicimus, & tarde possunt incipere, & tamen vitam nostram ferventioribus studiis anteire. Idem super Ezechielem: Mens in qua anima per amorem inuisibili sponso iniungitur, nullam præsentis sæculi consolationem recipit, sed ad illam, quã diligit medullitus suspirat, feruet, anhelat, anxiatur, vilis ei fit salus sui corporis, quia trãsfixa est vulnere amoris.* Idem: Nisi mentis intentio ferueat, vnda mundi non vincitur, per quam semper anima ad ima reuocatur. Idem: Esse nobis. Supra liber. 3. de morte. Idem: Tanto hostis. Supra lib. 1. de dæmonibus. Aug. Tanto illius. Supra de desiderio. Idem: Absit ab oratione. Supra lib. 2. de oratione accepta. b Bernardus super Cantica: Virtus discretionis absque charitatis feruore iacet: & feruor vehemẽs absque discretionis temperamento præcipitat. Idem: Feruorem nouitiorum. Supra lib. 1. de nouitiis. c Idem in sermonibus: Si quis deuotus, si quis solicitus est, si quis spiritu feruens, caueat sibi, ne suis fidat meritis, ne suis operibus innitatur: alioquin nec huiusmodi animũ intrat gratia, nimirum qui plenus est, nec in eo iam inuenit gratia locum sibi. d Idem: Opera nostra in feruore agẽda sunt & desiderio cordis, vt sint lucernæ ardentes in manib. nostris. * Idem de contemptu: Tu si videris hominẽ in bonis operibus strenuum, & feruore conuersationis hilarẽ, viuere in eo fidẽ ne dubites, indubia tenens vitę illius argumenta: sed nonnulli cũ spiritu cœperint, heu carne consummantur. e Idem: Vt vigoris esse dinoscitur, nequaquam cedere tribulationi, sed pro iustitia tribulationem sustinere: sic feruori videtur amore eius, nullis capi voluptatibus, nullis illecebris eneruari.

a *Ibid li. 25. c. 8. cir. med.*
b *Ber. ser. 23. in Cant. cir. med.*
c *Idem ser. 3. in annun. Dom. prope fi.*
d *Idem ser. 2. in purif. B. Mar. cir. me.*
e *Idem declam. sup. Ecce nos. ante med.*

CAPVT XXVI.
De Meditatione.

Gregorius f in Moralibus: Solerter animus ante actionis suæ primordia cũcta debet aduersa meditari, vt semper hęc cogitans, semper contra hæc thorace patientiæ munitus, & quidquid acciderit prouidus superet, & quidquid non accesserit lucrum putet. g Idem: Vita nostra dum lacrymis lauatur, dum bonis operibus exercetur, sanctis meditationib. reoditur, ad nouitatem suã fine cessatione reparatur. h Idem in registro: Stude quęso, & quotidie creatoris tui verba meditare. Disce cor Dei in verbis Dei, vt ardẽtius ad æterna suspires, vt mens tua ad cœlestia gaudia maioribus desideriis accendatur. Tanto enim tunc maior ei erit requies, quanto modo nõ ab amore conditoris sui requies nulla fuerit. i Idem in homiliis: Meditetur mens in proximo, quod exhibeat Deo, vt perfectè mereamur, in Deo, gaudere cum proximo. k Isidorus de Summo bono: Omnis profectus ex lectione & meditatione procedit, quę enim nescimus ex lectione discimus, meditationibus conseruamus. l Idem in etymologiis: Philosophia est meditatio mortis, quod magis conuenit Christianis, qui sæculi ambitione calcata, cõuersatione disciplinabili similitudine futuræ vitæ viuũt. m Augustinus de meditationib. Quãto magis homo mala sua intelligit, tãto amplius suspirat & gemit. Meditatio siquidẽ parit scientiam, scientia compunctionem, compunctio deuotionem, deuotio commẽdat orationẽ.* Idem: Considera, ô homo, quid tibi erat, & quid tibi factum sit, & pensa qui tibi hoc fecit, quãto amore digneris sit. n Idem de Virginitate: Virginalis integritas, & per piam continentiam ab omni [illegible] munitas, Angelica portio est, & [illegible] incorruptionis per[illegible] fœcunditatis car[illegible] de conflictu: A[illegible]

f *Greg. li. 5. Moral. c. 31. post med.*
g *Ibi. lib. 19. c. 16. post me.*
h *Idem regi. li. 4. ind. 13. c. 84.*
i *Idem ho. 30. in Euang. cir. fi.*
k *Isid. de sum bo. li. 3. c. 8. sent. 3.*
l *Idem ety. li. 2. c. 24. cir. med.*
m *Aug. de spir. & ani. c. 49. & 50. to. 3.*
n *Idem de Virg. san. c. 13. to. 6.*
o *Idẽ de ciu. virt. & vit. c. 16. post me. to. 9.*

Opu[illegible]

A pescitur, nisi cum dies mortis, fine obliuione meditatur.* Basilius in regula: Tunc auiditate cœlesti anima flagrans Christi amori copulatur, cum in terris degens de cœlestibus & superois iugiter meditatur. p Bern. super Cantica: Quid tam efficax ad curãdum conscientię vulnera, necnon ad purgandũ mentis aciem, quam vulnerum Christi sedula meditatio? q Idẽ in epistola: Vigilias times & ieiunia, manuumque laborẽ: sed hæc leuia sunt meditanti flammas perpetuas. Recordatio deinde tenebrarum exterior facit non horrere sollicitudinem: si futurã cogitas de verbis otiosis discussionem, non valde displicebit silentium: flatus ęternus & stridor ille dentium ante cordis oculos reductus, pares tibi reddet & mattam & culcitram. r Idem: Iuge silen-
B tium & ab omni strepitu sæcularium perpetua quies cogit cœlestia meditari. s Glossa: Egredimini, &c. Non debemus in desideriis carnis mollescere, & segnes in bono esse, sed in meditatione legis & exercitio virtutum strenui. Auctor de spiritu & anima: Meditatio siquidem parit scientiam. Supra in eodem. t Idem: Meditatio est occultę veritatis studiosa inuestigatio, contemplatio est perspicuæ veritatis iucunda admiratio. Illã itaque diuina reuelatio illuminat, vt veritatẽ cognoscat: istam diuina inspiratio inflammat, vt eã diligat. * Seneca in Epistola: Nihil est tam difficile & arduum, quod humana mens non vincat, & in familiaritatem perducat assidua meditatio.* Idem: Hoc quotidie meditare, vt possis æquo animo vitam relinquere,
C

p *Ber. ser. 72. in Cant post med.*
q *Idem ep. 1. ad Rob. Nepot. post. med.*
r *Ibid. ep 78. ad Sugg. abb. ante med.*
s *Gl. Hier. 51.*
t *Auct. de spir. & ani. c. apud Aug. tom. 3.*

CAPVT XXVII.
De Ascensione spirituali.

Gregorius u in homiliis: In cũctis, quæ agitis, radicem boni operis humilitatem tenete, nec quibus iam superiores, sed quibus adhuc inferiores estis, aspicite: vt dũ meliora vobis exempla proponitis, ad maiora semper ascendere ex humilitate valeatis. x Idẽ in registro: Tanto verius intus ascenderem, quanto per conuallem lacrymarum foris humilius iacerem: at nũc multum me deprimit honor onerosus. y Isidor. de Summo bono: Qui prius in actiua proficit, ad contemplationẽm bene ascendit, merito enim ita sustollitur, qui
D in illa vtilis inuenietur. z Bernardus in Epistola: Multo facilius reperies multos sæculares conuerti ad bonũ, quam vnum quempiam de religiosis trãsire ad melius, tarissima auis in terris est, qui de gradu, quem forte in religione semel attigerit, vel parum ascendat.* Idem: Qui ascensiones in corde suo disponũt, qui de virtute in virtutẽ eunt, videre Deum Deorum in Sion, eo facilius merentur in retributione, quo summo bono familiarius adhærere studuerunt puriori cõuersationis ordine. a Idem: Aut ascendas necesse est, aut descendas: si attentas stare, ruas necesse est. Idem: Ab exterioribus. Supra lib. 2. de intelligentia. b Idẽ de amore Dei: Cogitationes, intẽtiones, volũtates, affectiones, & omnia interiora mea, venite ascendamus in montẽ, vbi Dominus videt, vel videtur. Curæ, solicitudines, anxieta-
E tes, pœnæ, seruitutes, expectate me hic cum asino corpore isto, donec ego cum puero, ratio scilicet cum intelligentia, vsq; illuc properantes, reuertamur ad vos. Reuertemur enim & heu reuertemur quã cito. c Idem in sermonibus: Scienti legem & non facienti peccatũ est illi: propterea sciens quia in oratione datur bona voluntas, cũ videris, quę agenda sunt, vt cõualescas ad agend[illegible]ris, ascẽde tu ad orationẽ, ora fo[illegible] [illegible]et. d Idem: Sub te sit appetitus [illegible]lius. Nã vt in cœlum ascẽdas, [illegible] te, carnalia calcando [illegible]sum re. e Idem: Per[illegible]s, vt per humilita[illegible] hæc est vita, & nõ
est

u *Greg. ho. 7. in Euang. in fin.*
x *Idem reg. li. 7. ind 2. c. 125. ante med.*
y *Isid. de sum. bo li. 3. c. 15. sen. 3.*
z *Bern. ep. 96.*
a *Ibid. ep. 91. post med.*
b *Idem de amore Dei c. 1. in prin.*
c *Idem ser. 4. in Ascens. Do. post med.*
d *Ibid. paulo post.*
e *Ibid. ser. 2. post. med.*

est alia preter ipsam, qui aliter vadit, cadit potius quã ascendit, quia sola est humilitas quæ exaltat, sola quæ ducit ad vitã. *a* Auctor de spiritu & anima: Quia bona exteriora diu stare non possunt, iussus est homo, ab exterioribus ad interiora redire, & ab inferioribus ad superiora ascendere: tãtæ enim dignitatis est humana conditio, vt nullum bonũ præter summum ei sufficere possit. *b* Idem: Qui interius intrans, & intrinsecus penetrans, seipsum transcendit, ille veraciter ad Deum ascendit. *c* Anselmus de similitudinibus: Tria necessaria sunt ascendenti, innocentia, beneficium, prælatio. Innocẽtia talis esse debet, vt nulli noceat: beneficium, vt omnibus prosit: prælatio, vt se omnibus inferiorẽ iudicet. Vnde Apost. In humilitate superiores inuicem arbitrantes. Hæc tria debet vnusquisque aliis impendere, & nihil horum sibi fieri, ex debito exigere. *d* Idem: Alterius virtutem non vitium, suumque vitium non virtutem attendere debet, quisquis ad culmen humilitatis ascendere studet.

a Auct. de spir. & ani. ca. 14 circa med. apud Augu. to. 3.
b Ibid. post med.
c Ansel. de simil. c. 116.
d Ibid. c. 110.

CAPVT XXVIII.

De Contemplatione.

GRegorius *e* super Ezechielem: Contemplatiua vita est, charitatẽ quidem Dei & proximi tota mẽte retinere, ab exteriori actione quiescere, soli desiderio conditoris inhærere: vt nihil iam agere libeat, sed calcatis curis omnibus ad videndã faciem sui creatoris animus inardescat: ita vt iã nouerit carnis corruptibilis pondus cum mœrore portare, totisq; desideriis appetere illis hymnidicis Angelorum choris interesse, admisceri cœlestibus ciuibus, de æterna in conspectu Dei incorruptione gaudere. *f* Idem: Primus contemplationis gradus est, vt mens se ad se colligat. Secũdus vt videat, qualis est collecta. Tertius vt super semetipsum surgat, ac se contemplationi auctoris inuisibilis intendẽdo subiiciat. Sed se ad se nullo modo colligit, nisi prius didicerit, terrenarum atque cœlestium imaginũ phantasmata ab oculis mentis compescere, quidquid de visu, quidquid de auditu, quidquid de odoratu, quidquid de tactu & gustu corporeo, cogitationi eius occurrerit, respuere, atque calcare, & se talem quærat intus, qualis sine istis est. Isidorus, Sancti viri funditus. Supra de religiosis bonis lib. 1. *g* Bernardus de consideratione: Potest contemplatio diffiniri, verus intuitus animi de quacumque re, seu apprehensio veri non dubia. *h* Idem: Contemplationis species quatuor sunt. Prima & maxima contemplatio, est admiratio diuinæ maiestatis. Hęc requirit cor purgatum, vt à vitiis liberum, atque exoneratum peccatis facile ad superna leuet, interdum quoque per aliquas morulas, stupore, & ecstasi suspensum teneat admirantem. Secunda autem necessaria est huic. Est enim intuens iudicia Dei, quo sane pauido aspectu dum vehementius concutit intuentem, fugat vitia, fundat virtutes, initiat sapientiã, humilitatem seruat Virtutum; si quidem bonũ quoddam, & stabile fundamentum, humilitas nempe, si nutet, illa virtutum aggregatio, non nisi ruina est. Tertia contemplatio, occupatur vel potius otiatur circa memoriam beneficiorum: & ne dimittat ingratum, sollicitat amantem ad amorem benefactoris. De talib. dicit propheta: Memoriam abũdantiæ suauitatis tuæ eructabunt. Quarta, quę retro sunt obliuiscens in sola requiescit expectatione promissorum, quæ cum sit meditatio æternitatis, siquidem, quæ promittuntur æterna sunt, longanimitatem animi, & perseuerantiæ dat vigorem. Puto iam facile est, quatuor nostra hæc illis quatuor Apostoli assignare, dum longitudinem comprehendit meditatio promissorum: latitudinem, recordatio beneficiorum: sublimitatem, contemplatio maiestatis: profundum, inspectio iudiciorum. * Idem in meditationibus: Viscus contemplatiuis est amor possessionum, affectus cognationis, cupiditas honoris, & voluptas carnis, quib. anima inuiscatur, & retinetur, vt non pennis contemplationis per plateas supernæ Siõ discurrere possit. *i* Idem super Cantica: Excedente anima, etsi non vita certe vitæ sensu, necesse est etiam vt nec vitæ tentatio sentiatur. Quis ergo dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam? Vtinam hac morte ego frequenter cadam, vt euadam laqueos mortis. *k* Seneca in Epistola: Quantum potes propera, quod diutius frui emendato animo & composito possis, frueris quidem dum emendas etiam dum componas, alia tamen illa voluptas est, quæ percipitur à contemplatione mentis, ab omni labe puræ & splendidæ. *l* Idem: Subsilire in cœlum ex Angulo licet, exsurge modo, & te quoque dignum Deo finges, & non auro non argento: non potest ex hac materia, imago Deo exprimi similis.

e Greg. in Ezech. ho. 14. cir. med.
f Ibid. ho. 17. ante med.
g Bern. de consid. ad Eug. lib. 2. ante med.
h Ibid. li. 5. prope fin.
i Idem ser. 52. in Cant. cir. med.
k Sen. Ep. 4. in prin.
l Ibid. Ep. 31. prope fin.

CAPVT XXIX.

De Gustu.

GRegorius *m* in Moralibus: Superiora amare, iam sursum ire est: dumque magno desiderio, mens ad cœlestia inhiat, miro modo hoc ipsum, quod accipere quærit, degustat. *n* Idem super Ezechielem: Dulce est esse in rebus humanis, sed ei qui adhuc de cœlestibus gaudia nulla gustauit: quia quanto minus ęterna intelligit, tanto delectabilius in temporalibus requiescit. *o* Idem: Si quis iam cordis ore gustauerit, quæ sit illa dulcedo cœlestium præmiorum, qui illi hymnidici chori Angelorum, quæ incomprehẽsibilis visio Trinitatis: huic quanto illud dulce fit, quod intus videt, tãto in amaritudinẽ vertitur omne, quod foris sustinet. *p* Idem: Contemplatiua, maior est quam actiua: quia hæc in vsu præsentis operis laborat, illa vero sapore intimo venturam iã requiẽ degustat. * Augustinus in sermone: Cetera creatura vilescat, vt creator in corde dulcescat. * Idem de meditationibus: Fac precor me Domine gustare per amorẽ, quod gusto per agnitionem: sentiam per affectum, quod sentio per intellectum: plus tibi debeo, quam meipsum totum. Sed nec plus habeo, sed nec hoc ipsum per me totum possum reddere: trahe Domine in amorem tuum vel hoc ipsũ quod sum. * Idem de vera religione: Quamdiu sumus in corpore, & peregrinamur à Domino, gustemus saltẽ quã suauis est Dominus, qui dedit nobis pignus spiritus, in quo sentiamus eius dulcedinem, & desideremus ipsum vitæ fontem: vbi sobria ebrietate inũdemur, & irrigemur, sicut lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum. Idem: Tu qui verã. Supra de trãquillitate. * Auctor de spiritu, & anima. Hæc est requies cordis nostri, cum in Dei amore, per desideriũ figitur: hæc est vita cordis nostri, cum Deum suum contẽplatur, & ipsa sui cõtemplatione suauiter reficitur. *q* Idẽ: Anima. prius sanatur, sanata introducitur, introducta reficitur. *r* Idem: Mentis visio est intelligentia, gustus sapientia: illa contemplatur, ista delectatur. *s* Bernardus de duodecim gradibus: Primus cibus est humilitatis purgatorius cum amaritudine. Secundus charitatis consolatorius cum dulcedine. Tertius contẽplationis solidus cum fortitudine. *t* Idem de diligendo Deo: Ex occasione frequentium necessitatum, crebris necesse est interpellationibus Deum ab homine frequentari, frequentando gustari, gustando probari, quoniam suauis est Dominus. *u* Idem de amore Dei: Stans in domo solitudinis, quasi onager solitarius, & habitaculum habens in terra salsuginis, & attrahens ventum amoris mei, os meum aperio ad te Domine, & attraho spiritum. Et nonnunquam Domine, quasi clausis oculis, ad te inhianti mittis mihi in os cordis, quod non licet mihi scire quid sit. Saporem quidem sentio

m Greg. li. 15. Mora. c. 27. in fin.
n Idem in Ezec. hom. 10. longe post med.
o Ibidem.
p Ibid. ho. 3. longe an med.
q Auct. de spir. & ani. c. 10. circa med. apud Aug. to. 3.
r Ibid. c. 11. ante med.
s Bern. de 12. gradib. humil. an. med.
t Idem tract. de diligen. Deo post med.
u Idem de amore Dei. c. 9. cir. med.

ſentio,dulcedinem adeo confortantem,vt ſi perficeretur in me,nihil vltra quæreterem. *a* Idem ſuper Cantica: Si quem forte noſtrum aliqua hora ſic rapi & ſic abſcondi contigerit,vt minime auocet,aut perturbet,aut ſenſus egens,vel cura pungens,vel culpa mordens,vel certe ea,quæ difficilius amouẽtur irruentia imaginationum corporearum phantaſmata,poterit quidẽ hic,cum ad nos redierit gloriari , & dicere:Introduxit me rex in cubiculum ſuum. *b* Idem:A mandatis tuis intellexi,inquit,vt ſcias,niſi obedientię mandatorum contemplationis guſtum , penitus non deberi. Non ergo putes,de proprio amore quietis,ſãctæ obediẽtiæ actibus, ſeniorumve traditionibus præiudicium vllatenus faciendum. *c* Idem in epiſtola:Funes ceciderunt mihi in præclaris,cœleſtiſq; hereditas præclara eſt mihi,& terrena adulatur promiſſio,blãditur cõſolatio carnis: guſtato ſpiritu,neceſſe eſt deſipere carnem : affectanti cœleſtia,terrena non ſapiũt: æternis inhianti,faſtidio ſunt tranſitoria. *d* Idem in ſermone:Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolabuntur. Quid aliud eſt hæc conſolatio,quam procedens de ſpe veniæ gratia deuotionis,& ſuauiſſima delectatio boni,& guſtus ſapiẽtiæ licet exiguus,quib. interim benignus Dominus afflictã refrigerat animã. Arguſtus ille nihil aliud eſt quam irritamentum deſiderij,& incentiuũ amoris , ſicut ſcriptum eſt:Qui edunt me,adhuc eſurient,&c.Idem:Vbi ſane in ſpirituali.Supra de proficientibus lib.1. *e* Seneca in epiſtola:Tunc animus noſter habebit,quo gratuletur ſibi,cũ emiſſus his tenebris in quibus volutatur , non tenui viſu clara proſpexerit,ſed totum diẽ admiſerit,& redditus cœlo ſuo fuerit:cum receperit locum, quem occupauit ſorte naſcendi ſurſum illum vocant initia ſua,erit autẽ illic etiam antequam hac cuſtodia exſoluatur, cum vitia deuicerit, puruſque ac lenis in cogitationes diuinas emicuerit. * Idem : Philoſophia animũ à terrenis admittit ad diuina,hæc libertas eius eſt, hæc euagatio ſubducit interim ſe cuſtodiæ in qua tenetur, & cœlo reficitur.

a Idem ſer. 23. in. Cant. verſ. fin. — *b Ibid ſer. 46. ante me.* — *c Idem epiſt. 111. poſt med.* — *d Idem ſer. 1. in feſto omn. Sanct. poſt me.* — *e Sen. ep. 79. poſt med.*

CAPVT XXX.

De Conſolatione.

GReg. *f* in regiſtro : In ſumma tribulatione poſitis,ſola eſt cõſolatio miſericordia creatoris. *g* Idẽ: In Dei cauſis occupatus,cõſolatione fulciri debet, nõ amaritudine deprimi. *h* Idem;Eſt mihi bone vir hoc ex Dei munere in magna conſolatione.quod opus ſãctũ, quod in me non habeo,diligo in te. *i* Idem:Facilis erit conſolatio, ſi inter flagella, quæque patimur,quæque fecimus, ad memoriam delicta reuocamus, atque hæc nõ flagella,ſed dona cognoſcimus.* Idem de quodam Epiſcopo:Valde contriſtabar,quod de illo quædã ſuperba cognoueram,ſed quia mores ſuos ipſe correxit, meam triſtitiam, ſimul meipſum vincendo conſolatus ſum. *k* Idem in Moralibus:Magna conſolatio in rerum amiſſione eſt, illa tempora ad mentem reducere,quib. nos contigit,res,quas perdidimus,non habuiſſe. *l* Idẽ: Magna eſt conſolatio in eo quod diſplicet, quod illo ordinante erga nos agitur,cui non niſi iuſtum placet. *m* Idem : Laborantem conſolari , eſt pariter in labore perſiſtere:quia ſubleuatio laboris eſt viſio collaborãtis. *n* Idem:Minus tẽtat probatio , quam remuneratio cõſolatur. Idem : Grauis mœror. Infra de dolore. *o* Idem: Feſtina cõſolatio bonorum,eſt conſideratio finis malorum : quia dum ex eorum interitu cõſpiciunt malũ, quod euadunt,lene æſtimant,quidquid in hac vita patiuntur aduerſum. *p* Idem in paſtorali:Non flendo flere,& ſic exteriora aduerſa plangere,vt tamen mẽs nouerit de æternæ ſpei conſolatione gaudere. *q* Iſidorus de Summo bono: Qui vitæ futuræ præmia diligenter excogitat,mala omnia vitę prę̃ſẽtis æquanimiter portat , quoniam ex illius dulcedine,huius amaritudinem

f Greg. regi. lib. 8. ind. 3. c. 31. — *g Ibid. li. 18. in. 7. c. 30. circa med.* — *h Ibid lib. 7. ind. 2. c. 125. non longe à p.* — *i Ibidem circ. fin.* — *k Idem li. 2. Moral. c. 12.* — *l Ibid c. 13.* — *m Ibid. lib. 5. c. 5. non longe à prin.* — *n Ib. li. 25. c. 8.* — *o Ibid. li. 21. c. 4. in prin.* — *p Idem. Paſt. cu. p. 3 c. 1. admon 28. ante med.* — *q Iſidor. de ſum. bo. li. 3. c. 62. ſen 5.*

A temperat. *r* Idem in ſynonimis:Intẽde miſerias eorũ, quibus acerbe aliquid accidit;dũ aliena pericula memoras,mitius tua portas,aliorum enim exempla dolorem releuant,alienis malis facilius conſolatur homo: *ſ* Ambroſius de viduis;Paratus mœſtitudini animi fletus oculorũ miſeriam conciliat, laborem minuit,dolorẽ alleuiat, pudorem ſeruat,nec iam miſeria ſibi videtur,quæ conſolationem in lacrymis habet. *t* Bernardus ſuper Qui habitat:In quo horum omnium ſperas ſolatij aliquid,vel auxilij inuenire?Si quæras intra te, aruit cor tuum, & obliuioni datum te reperis tanquã mortuũ à corde: ſi infra te,corpus quod corrumpitur aggrauat animã:ſi circa te, terrena inhabitatio deprimit ſenſum multa cogitantem, Quære ergo ſupra te, ſed cautus eſto , ventoſa agmina tranſilire. *u* Idem de B contemptu:Precioſa diuina cõſolatio eſt,nec omnino tribuitur,admittentibus alienam. *x* Idẽ in ſermonibus: Mentior, quod ad conſolationem veſtram dico , ſi nõ ex manibus huius peccatoris, monachorum nouitiorũ,& conuerſorum, animæ ad cœlorum gaudia volauerunt tam liberæ, quam liberatæ de carcere noſtræ mortalitatis,Idem;Beati,qui lugent.Supra de guſtu,

r Idem in ſynon. c. 1. an. med. — *ſ Amb. de viduis ante med. tom. 4.* — *t Ber. ſer. 16. in Pſal. Qui habitat, poſt med.* — *u Idem declamat. ſuper Ecce nos. poſt med.* — *x Idem ſer. de quadru. debito. ante med.*

CAPVT XXXI.

De Regratiatione.

GRegorius *y* in regiſtro ; Rectæ mentis eſt, Deum non ſolum in proſperis benedicere, ſed etiam in aduerſitatibus collaudare. *z* Idem ad epiſcopũ expo-C nentem grammaticam:In vno ſe ore,cum Iouis laudibus Chriſti laudes non capiunt. *a* Aug. in enchiridione : Miſericordiam , & iudicium cantabo tibi Domine,quia niſi per indebitam miſericordiam nemo liberatur, & niſi per debitum iudicium nemo condemnatur. * Idẽ de verbis Domini:Felix ſit mundus,euertatur mundus,benedicam Dominum ; qui fecit mundum ; ſecundum carnem bene ſit , ſecundum carnem male ſit, benedicam Dominum in omni tempore. Idẽ: Hæc in vnoquoque.Supra l.2.de iuſtitia. *b* Idẽ in epiſtola:Qui eſt orandus vt faciat,illi eſt actio gratiarum reddenda, cum fecerit. *c* Idẽ:Ex his quæ habes, gratias age Deo tanquam fonti bonitatis,vnde habes;atq; in omnibus bonis actibus tuis illi da claritatem,tibi autẽ humilitatem. *d* Idem de confeſſionibus : Tu Domine D excitas , vt laudare te delectet, quia feciſti nos ad te,& inquietũ eſt cor noſtrum, donec requieſcat in te. *e* Idẽ de ſpiritu,& littera:Illa eſt ſapientia quæ pietas vocatur,qua colitur Pater luminum : à quo eſt omne datũ optimum, & omne donum perfectum : colitur autem ſacrificio laudis actioniſque gratiarum,& cultor eius non in ſemetipſo, ſed in illo gloriatur.* Idem de meditationib. Gratias agamus de acceptis , & quod nondum accepimus , eo ipſo quod de acceptis ingrati nõ ſumus , nos accepturos eſſe confidamus. *f* Idem de catechizandis rudibus:Quidquid homo fecerit,laudabilem in ſuis factis inuenit Deum:Si recte egerit,laudabilem inuenit per iuſtitiam præmiorum:ſi peccauerit, laudabilem inuenit per iuſtitiam ſuppliciorum:ſi pec-E cata confeſſus ad recte viuendum redierit,laudabilem inuenit per miſericordiam indulgentiarum. *g* Hieronymus in epiſtola:Cũ pſalmum dicis,cuius verba loqueris,agnoſce:& in cõpunctione magis animi,quàm in tinnulæ vocis dulcedine delectare lacrymas pſallẽtis Deus magis,quàm vocis gratiã comprobat.* Ioannes Chryſoſt. ſuper Ioannem : Glorificemus Deum,& per fidem,& per opera:nulla enim vtilitas nobis in ſalutẽ dogmatum ſanorum,corrupta nobis vita* Idem: Rapuit ille,gratias egiſti tu pro iniuſtitia?& glorificaſti Deum , & finitas per gratiarum actiones multas fructificaſti mercedes. *h* Bernardus ſuper Cantica: Nil aliud dum pſallitis,quàm quod pſallitis,cogiteris,

y Greg. regiſt li. 8. ind. 3 c. 31. — *z Ibid. li. 9. ind. 4. c. 4. 8.* — *a Aug. enchirid. ad Laurent. c. 94. t. 3.* — *b Idem epi. 108. ad. Vitul. Cart. verſ. fi. to 2.* — *c Idem ep. ad Bonif. qua eſt. prima ex 21, in. fin. to. 2. poſitis.* — *d Idem confeſſ. lib. 1. c. 1. tom. 1.* — *e Idem de ſpir. & lit. c. 13. to. 3.* — *f Idem de catechiz. rudi. c. 18. cir. me. tom. 4.* — *g Hiero. ep. 14. ad Mauro ſil. non longe. à fi. to. 9.* — *h Ber. ſer. 47. in Cant. prope fi.*

A nec solas dico vitandas cogitationes vanas & otiosas, vitendæ sunt & illæ dumtaxat, illa hora, & illo loco, quas officiales fratres, pro communi necessitate, quasi necessario frequenter admittere compelluntur: sed ne illa quidem profecto recipere consuluerim, quæ forte paulo ante in codicibus legeratis. *a* Idem: Moneo vos dilectissimi, pure ac strenue diuinis interesse laudibus, strenue quidem vt sicut reuerenter, ita & alacriter Domino assistatis: non pigri, non somnolenti, non oscitãtes, non parcentes vocibus, non præcidẽtes verba dimidia, nõ integra transilientes, non fractis & remissis vocibus, muliebre quiddam balba de nare sonantes, sed virili, vt dignum est, sonitu, & affectu voces sancti Spiritus depromentes. *b* Idem: Disce in referendo gratias, non esse tardus, aut segnis: disce ad singula dona gratias agere: diligenter, inquit, considera, quæ tibi apponuntur, vt nulla videlicet Dei dona, debita gratiarum actione frustrentur, non grandia, non mediocria, non pusilla, denique iubemur colligere fragmenta, ne pereant. *c* Idem: Omnis de bonis multiformis gratiæ apparẽtis in vobis, referantur ad ipsum laus, laudabiliũ siquidem vniuersorum auctorem, & largitorem, idque non ficte, quemadmodum ab hypocritis, nec sola cõsuetudine, sicut à sæcularibus, sed nec necessitate quidem, vt iumenta ferendis oneribus applicantur: sed sicut decet sanctos, sinceritate fida, deuotione solicita, hilaritate grata, non tamen dissoluta. *d* Idẽ: Immolantes hostias laudis, & reddentes vota nostra de die, in diem, curemus omni vigilantia iungere sensũ vsui, affectum sensui, exultationem affectui, grauitatem exultationi, humilitatẽ grauitati, libertatẽ humilitati, quo interim liberis purgatæ mentis passibus procedamus, & excedamus per inusitatas quasdam affectiones, spiritales lætitias, inuisibiles amœnitates, in lumine Dei, in suauitate, in Spiritu sancto. * Idem: In quotidianis exercitiis, & bellis, quę nulla hora pie in Christo viuẽtib. desunt à carne, à mũdo, à diabolo, sicut militiã vitã hominis esse super terram, incessanter experimini in vobismetipsis, quotidiana necesse est Cãtica pro assequutis victoriis immolari. * Idem in sermonibus: Non tantũ verbo, & lingua, sed opere, & veritate, exhibeamus nos non ingratos: non enim gratiarum dictionẽ, sed gratiarũ actionem exigit à nobis Dominus Deus noster. *e* Idem: Oportet hominem gratiosum, & deuotum esse: quia libenter dona multiplicantur, si priora bene salua videntur.

a Ibid. paulo ante.
b Ibid. ser. 51. post med.
c Ibidem ser. 13. post med.
d Ibid. & seq.
e Idem ser. 2. de Euang. 7. panum ante med.

CAPVT XXXII.

De Lectione.

GRegorius *f* in registro: Si ad consolationem nostrã sacra Scriptura parata est, tanto magis debemus legere, quanto nos conspicimus sub tribulationũ fasce lassari. *g* Idem: Idcirco pictura in Ecclesiis adhibetur, vt hi, qui literas nesciunt, saltem in parietib. videndo legant, quæ legere in codicibus non valent. *h* Idem: Stude quæso. Supra de meditatione. Idem in Moralibus: Scriptura sacra mentis oculis, quasi quoddam speculum opponitur, vt interna nostra facies in ipsa videatur. Ibi enim fœda, ibi pulchra nostra cognoscimus, ibi sentimus quantum proficimus: ibi docemur à profectu quã longe distamus. *i* Idem: Scriptura narrat gesta sanctorum, & ad imitationẽ prouocat corda infirmorum, dumque illorum victricia facta commemorat, contra vitiorũ prælia debilia nostra confirmat. *k* Idem: Quasi quædã fit lectio mentis nostræ, species considerata creaturæ. *l* Idem: Plerumque res quælibet per historiam virtus est, per significationem, culpa. *m* Ambrosius de officiis: Cur non illa tempora, quibus ab Ecclesia vacas, lectioni impendas? cur non Christũ reuisas, Christum alloquaris, Christum audias? illũ alloquimur cum oramus, illum audimus, cũ diuina legimus oracula. * Idẽ in Hexaemeron: Scriptura diuina salutem suggerit, vitæ odorem fragrat, vt suauitatẽ legens capias, non præcipitij crimen incurras. Idem: Non mediocre. Supra lib. 3. de Stultiloquio. *n* Hieronymus in originali super Ionã: Difficile homines potẽtes, & nobiles, & diuites, & multo his difficilius eloquentes credunt Deo: obcæcatur enim mens eorum diuitiis, & opibus atq; luxuria, circundati diuitiis nõ possunt videre virtutes, simplicitatemque Scripturæ. *o* Idem in ep. Ama scientiam Scripturarum, & carnis vitia non amabis. *p* Idem: Orationi lectio, lectioni succedat oratio, & breue videbitur omne tempus, quod tantis dierum varietatibus occupatur. *q* Isidorus de Summo bono: Sanctarũ Scripturarum altitudo quasi

f Greg regist. li. 2. ind. 10. c. 37. cir. med.
g Ibid. li. 7. ind. 2. c. 109.
h Idem li. 2. Mor. c. 1. in p.
Ibidem.
k Ibi. li. 26. c. 8 post med
l Ibid. li. 3. c. 16. fere in pr.
m Amb. de off. li. 1. c. 19. vers. fi. to. 4.
n Hiero. in Ionan, c. 3. tom. 5.
o Idem ad Rugic. ep. 4. cir med. to. 1.
p Ibid. ep. 7. ad Latã post med to. eod.

B montes pascuæ sunt, ad quos dum quisque iustorum conscenderit, pascuæ indeficientis refectionem inuenisse se gaudebit. *r* Idem: Geminum confert bonum sanctarum lectio Scripturarum: siue quia intellectum mentis erudit, siue quia à mundi vanitatibus abstractũ hominem, ad amorem Dei perducit. *s* Isidorus in synonimis: Lectio docet quid caueas, lectio ostendit, quo tendas, lectione sensus augetur, & intellectus. *t* August. in Epist. Tanta est Christianarum profunditas literarũ, vt in eis quotidie proficerem, si eas solas ab ineunte pueritia vsque ad decrepitam senectutem maximo otio, summo studio, meliore ingenio conarer addiscere. * Ioannes Chrysost. super Ioannem; Non propterea datæ sunt Scripturæ, vt in libris eas habeamus solũ,

C sed vt in cordibus conglutinemus eas. * Idẽ; Si turpiloquium sordidat, & dæmones vocat, manifestum est, quoniã spiritualis lectio sanctificat, & Spiritus adfert gratiam, diuinæ enim sunt incarnationes Scripturæ. *u* Bernardus super Cantica; Ante carnẽ disciplinæ studiis edomitam, & emãcipatam spiritui, ante spretam, & abiectam sæculi pompam, & sarcinam, indigne ab impuris lectio sacræ Scripturæ præsumitur, quomodo nẽpe lux in cassũ circũfundit oculos cæcos, vel clausos, ita animalis homo non percipit ea quę sunt spiritus Dei.

q Isid. de sum. bo lib. 1. c. 18. sent. 2.
r Ibid. lib. 3. c. 8. sent. 4.
s Idem in synon. c. 5. prope fi.
t Aug ep. 3. ad Volusian. ant. me. to. 2.
u Ber. ser. 1. in Can. ant. med.

CAPVT XXXIII.

De Sapientia.

D GRegorius *x* in Moralibus: Neque hoc est sapere quod intelligere, quia multi æterna quidem sapiunt, sed hæc intelligere nequaquam possunt. *y* Idem in registro: Sapienter illicita superat, qui didicerit etiã non vti concessis. *z* Augustinus de libero arbitrio: Nemo sine sapientia beatus est: nemo enim beatus est nisi summo bono, quod in ea veritate, quam sapientiã vocamus, cernitur, & tenetur. Idem: Væ, qui derelinquũt. Supra lib. 3. de sapientia. * Idẽ de ordine disciplinæ: Quisquis omnem Philosophiã fugiendam putat, nihil nos vult aliud, quam non amare sapientiam. * Idem; Duplex est via quam sequimur, cum rerum nos obscuritas mouet, aut ratione, aut certe auctoritate. Philosophia rationẽ promittit. * Idem: Tria sunt genera rerum in quibus rationabile apparet, vnũ est in factis ad

E aliquem finem relatis, alterum in discendo, tertium in delectando. Primum nos admonet, nihil temere facere: Secundum recte docere. Vltimum beate contemplari. *a* Idẽ de ciuitate Dei: Non est vera sapientia, quę intentionem suam, in his quæ prudẽter discernit, gerit fortiter, cohibet temperanter, iusteque distribuit, non ad illũ dirigit finem, vbi erit Deus omnia in omnibus, æternitate certa, & pace perfecta. *b* Isidorus in etymologiis: Sapiens dictus est à sapore, quia sicut aptus est gustus ad discretionem saporis ciborum, sic sapiens, ad dignoscẽtiam rerũ atque causarum, quo vnumquodque dignoscat, atque sensu veritatis discernat. *c* Idem de Summo bono: Nullus sapientiam Dei plene recipit, nisi qui se ab omnium abstrahere actionum cura contendit

x Greg. li. 1. Moral c. 16.
y Idem regi. lib. 7. ind. 2. c. 39.
z Aug. de li. arb. li. 2. c. 9. cir. med. to. 1.
a Idem de ciu Dei. li. 19. c. 20. to. 5.
b Isid. ety. li. 10. verbo sapiens.
c Idẽ de sum. bo. li. 2. c. 1. sent. 6.

tendit. *a* Ambrosius in Epistola : Nihil peccare, solius Dei est: sapientis est, & corrigere erratum, & pœnitentiam agere peccati. *b* Idem : Sola est sapientia libera, quæ diuitib. pauperes præfecit, & quæ seruos propriis fenerari Dominis facit. Idē: Sapiens non metu. Supra lib. 3. de affectionibus. * Idem: Ille vere sapit, cuius animus in Christo est, & cuius interior oculus erigitur ad superna. *c* Bernardus de consideratione: Quid prodest si vniuersum mundum lucreris, te vnum perdens? & si sapiens aliis sis: deest tibi sapientia, si tibi non fueris. *d* Idem super Cantica: Nescitis, quia Angelus satanæ multoties transfigurat se in Angelum lucis? Sapientia est Deus, & vult se amari nō solū dulciter, sed & sapiēter. *e* Seneca in Epistola: Sapiens videbit vbi victurus sit, cum quibus, quo, quid acturus, cogitat semper qualis vita, non quanta sit. *f* Spiens omnia examinabit secum, quid acceperit, à quo, quantum, vbi, quemadmodum. *g* Idem: Sapiens bonorum rector, est malorum victor. *h* Idem: Facere docet Philosophia, nō dicere, & hoc exigit, vt ad legem suam quisque viuat, ne orationi vita dissentiat. *i* Idē: Rogo atque hortor, vt Philosophiam in præcordia ima demittas, & experimentum profectus tui capias, nō oratione, nec scripto, sed animi firmitate, cupiditatum diminutione, verba reb. proba. *k* Idem: Affectator sapientiæ adhæret quidā in corpore suo, sed optima sui parte abest, & cogitationes suas ad sublimia intendit. * Idem : Ad Philosophiam te confer, si vis saluus esse, si securus, si beatus, denique si vis esse, quod maximum est, liber. *l* Idem: Nō est Philosophia populare artificium, nec ostentatione paratum, nec in verbis, sed in rebus est, nec ad hoc adhibetur vt cum aliqua oblectatione consumatur dies, vt dematur otio nausea: animum format & fabricat, vitam disponit, actiones regit, agenda & omittenda demonstrat.

a Amb. ant. inn. in Leu. ad Simplic. ant. me to. 1.
b Idem trac in ps. 104. ad eund. ante med. to. 2.
c Ber. de consid. li. 2. ante med.
d Idem ser. 59. in Cant. prope fi.
e Senec. ep. 70. ante med.
f Ibid ep. 81. ante med.
g Ibid. ep. 85. vers. fi.
h Ibid ep. 20. circa prin.
i Ibidem.
k Ibid. ep. 65. post med.
l Ibid. ep. 16. ante med.

CAPVT XXXIV.

De Doctrina.

GRegorius *m* super Ezechielem: Quisquis exposi-tur in explanatione sacri eloquij, vt fortasse auditoribus placeat, aliquid mentiendo componit, sua & non Dei verba loquitur, si tamen placendi, vel seducēdi studio mentiatur. Nā si in verbis Dominicis virtutem requirēs, ipse aliter quam is, per quē prolata sūt, senserit, etiam si sub intellectu alio ædificationē charitatis requirat, Domini sūt verba quæ narrat: quia ad hoc solum Deus per totam nobis sacram Scripturam loquitur, vt nos ad suum & proximi amorem trahat. *n* Idem : Pensare debet dolor, quid loquatur, cui loquatur, quando loquatur, qualiter loquatur, & quantum loquatur. Si enim vnum horum defuerit, locutio apta non erit. *o* Idem Loqui de Deo, quietæ valde & liberæ mentis est. Tunc namque bene dirigitur lingua in sermone, cum secure sensus quieuerit in tranquillitate. *p* Idem in pastorali: Clauis apertionis est sermo correctionis : quia increpando culpam detegit, quam sæpe nescit, ipse etiam, qui perpetrauit. *q* Idem in Moralibus : Qui peccatori prædicat, tanta dispensatione componere prædicationem debet, vt nec derelicta spe timorē subtrahat, nec spe subtracta, in solo eum timore derelinquat. *r* Idem: Qui ad veræ prædicationis verba se præparat, necesse est, vt causarū origines à sacris paginis sumat: vt omne, quod loquitur, ad diuinæ auctoritatis fundamentum reuocet, atque in eo ædificiū suæ locutionis firmet. *s* Idem in homiliis: Cum malorum peruersitas crescit, non solum frangi prædicatio non debet, sed etiam augeri. *t* Idem : Plus est verbi pabulo, victuram in perpetuum mentem reficere, quam ventrem morituræ carnis terreno pane satiare. *u* Idem Subtili occultoque iudicio, à quorumdam aurib. prædicatio sancta subtrahitur: quia suscitari per gratiam non merentur. *x* Idem in registro: Lingua nostra bonis fomentum sit, prauis aculeus, tumidos retundat, iratos mitiget, pigros exacuat, desides horato succendat, refugientib. suadeat, asperis blandiatur, desperatos consoletur; vt quia doctores dicimur viā salutis gradientibus ostendamus. *y* Idem in dialogis: Si inuisibilia pōsamus, nimirum cōstat, quia maius est miraculū, prædicationis verbo, atque orationis solatio peccatorem conuertere, quam carne mortuum resuscitare. *z* Aug. de consensu Euangelistarum : Ex Euangelistarum, vniuersa varietate verborum, rerum aut sententiarumq; concordia satis apparet salubriter nos doceri, nihil quærendū in verbis nisi loquentiū veritatem, cui demonastrandę inuigilare debēt omnes veridici narratores, cū de homine, vel de Angelo, vel de Deo aliquid narrant. *a* Idem de opere monachorum: Multo misericordius operatur erga animas infirmorum, qui famæ bonæ seruorum Dei consulit, quam erga corpora egētium, qui panem esurientib. frangit. *b* Idem de Trinitate : Nec trepidus ero ad proferendam sententiam meā, in qua magis amabo inspici à rectis, quam timebo morderi à peruersis. Gratanter enim suscipit oculū columbinū pulcherrima & modestissima charitas, dētem autem caninum, vel euitat cautissima humilitas, vel retundit solidissima veritas. *c* Idem: Persuadendum erat homini quantum nos dilexerit Deus, & quales: quantum, ne desperaremus : quales, ne superbiremus. *d* Idem de catechizandis rudibus: Dilectione tibi tanquā fine proposito quo referas omnia quæ dicis, quid quid narras, ita narra, vt ille cui loqueris audiēdo credat, credendo speret, & sperando amet. *e* Idem de bono perseuerantiæ: Facile est immo & vtile, vt taceatur aliquod verum, propter incapaces. *f* Idem: Cum res vera ita se habet, vt fiat peior nobis eam dicentibus, illi, qui capere nō potest, nobis autem tacentibus ille qui potest, quid putamus esse faciendum? nonne dicendū est potentius verū, vt qui potest capere capiat, quam tacendum, vt non solum id ambo non capiant, verumetiā qui est intelligentior ipse fiat peior, qui si audiret & caperet, per illum plures discerent: quo enim est capacior vt discat, eo magis est idoneus, vt alios doceat. *g* Idem : Non simus in disputationibus prompti, & in orationibus pigri. *h* Idem in Epistola: Solicitissime cauendum est in docendo superbiæ vitium, quod in discendo non ita est. *i* Ambrosius de officiis: Absit pertinax in familiari sermone contentio, quoties enim magis excitare inanes, quā vtilitatis aliquid afferre solet disceptatio siue ira? sine amaritudine sit, monitio sine asperitate, hortatio sine offensione. * Isidorus in synonimis : Communia omnibus secreta paucioribus loquere, aperta cunctis, opera paucis annuncia. *k* Idē de Summo bono: Quadrimoda est dicendi ratio, quia aut bene sentiendo, quid bene profertur, aut nihil sentiendo nihil dicitur, aut parum sentiendo loquacitas sola ostentatur, aut optime sentiendo non eleganter profertur quod dicitur. *l* Hieronymus in Epistola: Docente te in Ecclesia non clamor populi, sed gemitus suscitetur: lacrymæ auditorum, laudes tuæ sint. *m* Idē: Prædicator continentiæ, nuptias ne conciliet. *n* Bernardus super Cantica: En quanta prius infundenda sunt, vt effundere audeamus de plenitudine nō de penuria largientes, primo quidem compunctio, deinde deuotio, tertio pœnitentiæ labor, quarto pietatis opus, quinto orationis studium, sexto contemplationis otium, septimo plenitudo dilectionis. * Idem: Doctrina spiritus non curiositatem acuit, sed charitatem accendit.

m Greg. x. in Ezec. ho. 10. ant. me.
n Ibid. ho. 11. ante med.
o Ibid. ho. 11. post med.
p Idem Past. cu. p. 2. c. 4. & regist. lib. 1. ind. 9. c. 24. cir. med.
q Idem li. 33. Mor. c. 11 non longe à pr.
r Ibi li. 18. c. 24. non longe à prin.
s Idem hom. 18. in Euan. cir. med.
t Ibid. ho. 6. prope fi.
u Ibid. ho. 4. non longe à pr.
x Idem regi. li. 7 ind 2. c. 111. cir. me.
y Idem li. 3. Dial cap. 17. post med.
z August. de consen. Euā. li. 2. c. 28. t. 4.
a Idem de oper. monach. c. 22 vers fi.
b Idem de Trin. lib. 2. non longe à prin. to. 3.
c Ibid li. 4. c. 1. cir. med.
d Idem de catechis rudib c. 4 in fi. to 4.
e Idem de bon perseue. li 2. c. 16. ant. med.
f Ibidem. paulo post.
g Ibid. c. 24. ant. med.
h Idem Ep. 132. ad Florent. circa med. to. 2
i Amb. de off. li. 1. c. 22. t. 4.
k Isid. de sum bo li. 2. c. 29. sen. 16.
l Hier Ep. 2. ad Nepot. vltra med. to 1.
m Ibidem.
n Bern. in Cant ser. 18. prope fi.

CAPVT XXXV.

De Dignitate.

GRegorius *a* in registro: Ad hoc locorum gradus rationis ordo distinxit, & iudicia esse constituit, vt nec præpositi in opprimẽdos se frustra valeãt occupare subditos, nec subiectis, iterum contra suos præpositos effrenata sit resultandi licentia. *b* Idem: Ad hoc diuinæ dispensationis prouisio, gradus & diuersos constituit ordines esse distinctos, vt dum reuerentiam minores potioribus exhiberent, & potiores minoribus dilectionem impẽderent, vna concordiæ fieret ex diuersitate cõnexio, & recte officiorum gereretur administratio singulorũ. * Idem: Quia homo quod sibi tribuitur, quo iudicio disponatur, ignorat, nec ad appetendum locum superiorem procax insistere, nec ad repellendum contumax debet inueniri. c Idem in pastorali: Virtutibus pollens coactus ad regimen veniat, virtutibus vacuus, nec coactus accedat. *d* Idem: Cum rerum necessitas exposcit, pensandum valde est, ad culmẽ quisquis regiminis qualiter veniat: atque ad hoc rite perueniẽs, qualiter viuat: & bene viuens, qualiter doceat: & recte docens infirmitatem suam quotidie quãta consideratione cognoscat: ne aut humilitas accessum fugiat, aut peruentioni vita contradicat, aut vitam doctrina destituat, aut doctrinam præsumptio extollat. *e* Idẽ in dialogis: Vsus rectæ conuersationis est, vt præesse non audeat, qui subesse non didicerit: nec obedientiam subiectis imperet, quam prælatis non nouit exhibere. *f* Idẽ in homiliis. Illi debent curam pastoralẽ suscipere, qui in suo corde sciunt fluxa luxuriæ domare; vt cũ aliis fortia prædicant, ipsi desideriis mollibus eneruiter non succumbant. *g* Idem in Moralibus: Nolenti mihi atque renitenti, cũ graue esset altaris ministerium, etiam põdus est curæ pastoralis iniunctum. *h* Isidorus de Summo bono: Vir Ecclesiasticus, & crucifigi mundo per mortificationem propriæ carnis debet, & dispensationem Ecclesiastici ordinis, si ex Dei voluntate prouenerit, volens quidem sed humilis gubernandam suscipiat. *i* Bernardus super Cantica: Non otiose toties repetitum est: Petre amas me, in cõmissione ouium. Ego quidem id significatum prouide, puto, ac si dixisset illi IESVS, nisi testimonium tibi perhibente cõsciẽtia, quod me ames & valde perfecte ames, hoc est plus quã tua, plus quam tuos, plus etiam quã te, vt huius repetitionis meæ numerus impleatur, nequaquam suscipies curam hãc, ne intromittas de ouibus mei, pro quibus vtique meus effusus est sanguis. *k* Idẽ: In prælatione opus est viro forti, spirituali, & fideli, forti ad propulsãdas iniurias, spirituali, ad deprehendas insidias, fideli, qui non quæ sua sunt, quærat. *l* Idem in Epistola: In alto positum, non alta sapere difficile est, & omnino inusitatum, & quanto inusitatius, tanto gloriosius.

a Greg. reg. lib. 7. ind. 1. ca. 8. — *b Ibid. li. 4. ind. 13. c. 69. in prin.* — *c Idem Past. cu. p. 1. ca 9.* — *d Ibid. prol. in Past. ad Io. Episc. Rauen.* — *e Idem li. 1. Dial. c. 1. post med.* — *f Idem ho. 22. in Euan. prope fin.* — *g Idem Ep. ad Leand. in exposit. li. Iob. c. 13.* — *h Isid. de sum. bo. lib. 3. c. 33. sen. 1.* — *i Ber. ser. 76. in Cant. post med.* — *k Ibid. versus fin.* — *l Idem Ep. 42. post med.*

CAPVT XXXVI.

De Zelo.

GRegorius *m* super Ezechielem: Nullum omnipotenti Deo, tale est sacrificiũ, quale est zelus animarum. Idem: Restat vt siue. Supra lib. 2. de prudentia. *n* Idẽ in Moralibus: Si nulla ira ex virtute surgeret, diuinæ animaduersionis impetum Phinees per gladium non placasset. *o* Idem; Aliquando necesse est, vt prauis mentibus, quę humana prædicatione corrigi nequeũt, diuina flagella optari benigne debeant. Idem: Euenire plerumque. Supra li. 3. de discordia. *p* Idem; Si sic proximos vt nos amare præcipimur, restat sic eorum erratibus sicut nostris vitiis irascamur. *q* Idem; Erga errata proximorũ sic mansuetudo zelum temperet, quatenus à iustitiæ, studio non eneruet. *r* Augustinus in A Epistola; Quid hic magis persequitur vitã bonorum, quam vita iniquorum? non cum cogit imitari, quod displicet, sed cum cogit dolere, quod videt? Quoniam coram pio viuens impie, etsi non obligat consentientem, cruciat sentientem. Idem; Pia est. Infra de dolore. *s* Bernardus super Cantica; Zelum tuum inflammet charitas, informet scientia, firmet constantia, sit feruidus, sit circumspectus, sit inuictus, nec teporẽ habeat, nec discretione careat, nec timidus sit. *t* Idem in Epistola: Habet charitas zelum, sed adhibeat pro tẽpore modum, seueritas numquam remissa, intermissa tamẽ plus proficit. *u* Idem: Hoc vera & casta contemplatio habet, vt mentem quanto diuino igne vehemẽter succenderit, tanto interdum repleat zelo, & desiderio acquirendi B Deo, qui eum similiter diligant, vt otium cõtemplationis pro studio prędicationis libentissime intermittat. *x* Glossa; Ita iusta est, qua irascitur quis suis, & alienis peccatis, vidẽs homines confitẽtes Deũ ore, & negantes moribus; renunciantes sæculo verbis & nõ factis, & vidẽs fratres fratrib. detrahentes, osculum dantes, & fidem non seruantes. *y* Glossa; Bonus zelus est feruor animi, quo mens abiecto humano timore, pro defensione veritatis accẽditur; & eo magis commendabilis, quo quælibet praua, quæ viderit, corrigere satagit, si nequit, tolerat, & gemit.

m Greg. in Ezec. hom. 12. longe post med. — *n Idem lib. 5. Moral. c. 31. post med.* — *o Ibid li. 23. c. 3. in prin.* — *p Ibid lib. 5. c. 32. post me.* — *q Ibid. li. 10. c. 4. cir. me.* — *r Aug. Epi. 145. ad Sebast. in. 2.* — *s Ber. ser. 20. in Cant. an. med.* — *t Idem Ep. 25. prope fi.* — *u Ibid. ser. 57. post med.* — *x Gloss in Ps. 30.* — *y Ibid. Ps. 68.*

CAPVT XXXVII.

De Solicitudine.

C GReg. *z* in moralibus; Sancti viri quia breuitatem vitæ indesinenter aspiciunt, quasi quotidie morientes viuunt; & tanto se solicitius mansuris pręparant, quanto & nulla esse transitoria ex fine semper pensant. *a* Idem; Mens tanto altius inter tentationum fluctus attollitur, quãto solicitius ab huius sæculi cogitatione vacuatur. *b* Idem; Magna solicitudine ad curam nostræ meliorationis accingimur, quãdo id virtutis in aliis cernimus, quod non habemus. Idem; Dominum tanto. Supra de discussione. *c* Idem in registro; Illa solicitudo præpositorũ vtilis est cautela laudabilis, in qua totum ratio agit, & furor sibi nil vindicat. *d* Idẽ: Quanto morti vicinior efficeris, tanto fieri solicitior D atque timidior debes. *e* Idem; Cum honoris augmento, cura quoque solicitudinis debet excrescere. *f* Idem: Cum cuncta negotia solicitudine indagandæ veritatis indigeant, tamen quæ ad deiectionem sacerdotalium graduũ spectant, sunt districtius trutinanda. *g* Ioannes Chrysostomus super Matthæum: Occupatio virium, solicitudinem, suggestionum voluptates plerumque excludit. Hieronymus: Grandis virtutis. Supra li. 2. de continentia tactus. *h* Bernardus super Cantica: Omnis cura sanctorum, spreto ornatu cultuque superfluo exterioris sui hominis, qui certe corrũpitur, omni se diligentia præbet, & occupat excolendo, atque decorando interiori illi, qui ad imaginem Dei est, & renouatur de die in diem. Idem: Omnis de bonis. Supra de regratiatione. *i* Idem in sermonibus: Dignum valde est, & E omnino exigit ratio æquitatis, vt quib. à constitutione mundi regnum paretur, ipsi etiam sese regno parare non negligant. * Augustinus de ordine disciplinæ. Opera danda est optimis moribus, Deus enim noster aliter nos exaudire non poterit, bene autem viuentes facillime exaudiet. *k* Seneca in Epistola: Perseuerandum est, & assiduo studio robor addendum, donec bona mens sit quod bona voluntas est.

z Greg. li. 7. Mor. c. 14. post med. — *a Ibid. li. 21. c. 17. an. med.* — *b Ibib. lib. 24. c. 6. post med.* — *c Idem reg. li. 8. ind. 3. c. 12.* — *d Ibid. li. 7. ind. 2. c. 1.* — *e Ibid. c. 111. post med.* — *f Ibid. li. 2. ind. 11. c. 47. in prin.* — *g Chry. ope. imperf. hom. 40. in Matt. an. me. to. 2.* — *h Ber. ser. 15. in Cant. post med.* — *i Idem ser. de verb. Iob, In sex tribulationibus, &c. in prin.* — *k Sen. ep. 16. ante med.*

CAPVT XXXVIII.

De Correptione.

GRegorius *l* in Moralibus: Quisque perpendere solicite sciat, ne luctus tempore verba increpationis inferat.

l Greg. li. 13. Mor. c. 2.

a Ibid. li. 31. c. 8. non longe à fi.

infeтat. *a* Idem:Quos de aperta infirmitate reprehendimus,supereſt,vt de occulræ fortitudinis æſtimatione vereremur. Idem : Ex ſe debet. Supra lib.2.de obliuione.

b Idem regi. li.12.ind.7.c. 35. poſt med.

b Idem in regiſtro : Dum vnus corripitur , plurimi emendantur. Et melius eſt,vt pro multorum ſaluatione vnus condemnetur , quam per vnius liceotiam multi periclitentur.

c Ibid. lib. 7. ind. 2. c. 1.

c Idem: Vbi ſenior iuuenibus exemplum ad ioteritum præbet, ibi diſtricta increpatione feriendus eſt.* Iſidorus de Summo bono : Sicut peccatorem conuenit argui iniuſtum , ſic conuerſum exulcerari.

d Iſid. de ſum. bo li. 3. c. 32. ſent. 2.

d Idem:Qui veraciter fraternã vult corripere ac ſanare infirmitatem, talẽ ſe præſtare fraternæ vtilitati ſtudeat,vt eum quem corripere cupit,humili corde admoneat,hoc faciens ex compaſſione quaſi communis periculi,ne forte & ipſe ſubiiciatur tentationi.

e Aug. Enchirid. ad Laur.c. 72. tom. 3.

e Auguſt. in enchiridione : Qui emendat verbere,in quem poteſtas datur,& coercet aliqua diſciplina,& tamen peccatum eius quo ab illo læſus,aut offenſus eſt,dimittit ex corde,vel orat,vt ei dimittatur,non ſolum in eo quod dimittit, atque orat, verumetiã in eo quod corripit,& aliqua emendatoria pœna plectit, eleemoſynam dat. Multa enim bona præſtantur inuitis , quando eorum conſulitur vtilitati non voluntati. Idem ſi peccauerit. Supra lib.3.de arguitione.

f Idem ep.45. non longe à prin. tom. 2.

f Idem in Epiſtola : Quantum illi laudandi, atque prædicandi ſunt, qui dignati non ſunt cum mundo etiam florente, florere : tantum increpandi,& accuſandi ſunt,quos perire cum pereunte delectat.

g Idem de corrept. & grat c. 15. in prin. to. 7.

g Idem de correptione & gratia : Corripiũtur a propoſitis ſuis ſubditi,fratres,correptionibus vtique de charitate venientibus , pro culparum diuerſitate diuerſis,vel minoribus,vel amplioribus: quia & ipſa,quæ damnatio nominatur,quam facit Epiſcopale iudicium,qua pœna in Eccleſia nulla maior eſt, poteſt ſi Deus voluerit , in correctionem ſalubettimam cedere,atque proficere.

h Idem de doct. Chriſ li. 3.c. 12. to. 3.

h Idem de doctrina Chriſtiana:Quid locis,& tempori,& perſonis eueniat,diligenter attendendum eſt,ne temere flagitia reprehendamus.

i Chryſ. opc. imper. hom 406. in Mat. an. med to.2.

i Ioannes Chryſoſt.ſuper Matthæum:Omnis correptio ſimilis eſt cęteris tentationibus.Sicut enim omnis tentatio fideles quidem magis ædificat,infideles autem amplius deſtruit:ſic & omnis increpatio diſciplinæ religioſum hominem, & timentem meliorem facit, irreligioſum autem & malum conturbat,& ad deterius ire compellit.

k Ber. ſup. Cant.ſer.57. circa med.

k Bernardus : Non contemnenda increpatio iuſti, quæ ruina peccati,cordis ſanitas eſt,nec non & Dei via ad animam

l Idem ſer. in Nat.S.Io.Bap poſt med.

l Idem in ſermonibus : Nemo fratres vitia palpet, peccata nemo diſſimulet, cum viderit ordinem deperire, vel minui diſciplinam. Eſt enim conſentire, ſilere cum arguere poſſis,& ſcimus quia ſimilis pœna facientes maneat & conſentientes.

m Gl. ſuper Matt. c. 7.

m Gloſſa:Raro,& non ſine magna neceſſitate, obiurgationes ſunt adhibendæ,& non niſi Dei reſpectu remota ab oculo trabe, id eſt odio.

CAPVT XXXIX.

De Æquitate.

n Greg. regiſt.li.9. ind. 4.c.63.

Gregorius *n* in regiſtro : Ita vos in ea, quæ Deum offendunt,& ad iracundiam prouocant,diſtrictos ac ſolicitos exhibete, vt ad aliorum emendationem & vindicta culpabilem feriat,& innocentem falſa opinio non affligat.

o Ibid lib 12. ind.7.c. 31. poſt med.

o Idem:Manifeſta peccata,non ſunt occulta correctione purganda,ſed palam ſunt arguendi, qui palam nocent:vt dũ aperta obiurgatione ſanantur,hi, qui eos imitãdo deliquerant,corrigantur.

p Ibid. lib. 1. in. 7.c. 3.

p Idẽ : Cum increpare delinquẽtes,noluerit,eos proculdubio paſtor occidit.Hac ergo conſideratione compulſus,velis nolis locorutus ſum:quia omni virtute aut te cupio ſaluari, aut de tua morte me eripi.

q Ibid. lib. 7. ind. 1. c. 10. in fi.

q Idem:Sicut obſtinati eſſe humilibus non debemus , ita diſtricti eſſe ſuperbis debemus.

r Ibid. lib. 7. ind.1.c.12. in prin.

r Idem ; Sicut perſeueranti culpæ debetur iure A vindicta , ita reſipiſcentibus eſt venia concedenda. Idem:Summum in regibus.Supra li. 1.de potentibus.

ſ Ibid. lib. 9. ind. 4. c.8.

ſ Idem:Boni te dulcem,praui ſentiant correctorem.In qua videlicet correctione hunc eſſe ordinem noueris obſeruandum, vt perſonã diligas,& vitia perſequaris: ne ſi aliter agere fortaſſe volueris , tranſeat in crudelitatem correctio , & perdas quos emendare deſideras.

t Ibid. li 5. ind.14.c.112. cir. fi.

t Idẽ:Iuſtitiæ & rationis ordo ſuadet, vt qui ſua à ſucceſſoribus deſiderat mandata ſeruari,prædeceſſoris ſui proculdubio voluntatem & ſtatuta cuſtodiat.

u Ibid.lib.12. ind.7.interrogat. Aug. c. 7.

u Idem: Sicut in his,qui per ignorantiã fecerunt,culpa aliquatenus toleranda eſt : ita in his fortiter inſequenda,qui non meruunt ſciendo peccare.

x Ibid.li.11. ind.6. c. 5. in prin.

x Idem:Effectum iuſta poſtulantibus indulgere , & vigor æquitatis & ordo B exigit rationis,præſertim quando petentium voluntatem, & pietas adiuuat & veritas nõ relinquit.

y Ibid c.58. in prin.

y Idem: Sicut rationi cõtraria procul eſt abiicienda petitio,ita in his, quæ bene deſiderantur, effectum non conuenit negare.

z Ibid. lib.7. ind c. 53. cir. med.

z Idem:Minorem maior præcedit,ſicut honore, ita & crimine : & quem maior ſequitur culpa,maiori plectatur vindicta, & ſic poſtea pœnitentia credatur eſſe fructuoſa.

a Ibid li. 10. ind.5.c.36. in prin.

a Idem: Sicut laudabile diſcretumque eſt reuerentiã & honorum debitum exhibere prioribus , ita rectitudinis & Dei timoris eſt,ſi qua in eos correctione indigẽt, nulla diſſimulatione poſtponere: ne totũ,quod abſit,incipiat corpus inuadere,ſi lãguor nõ fuerit curatus in capite.

b Ibid c. 33. non longe à p.

b Idem:Manifeſti exceſſus, canonica ſemper moderatione premendi ſunt : vt vna C res,& præteritorum correctio,& eſſe regula poſſit futurorum.

c Ibid. lib.5. ind.14.c.101.

c Idem;Quoties contra Eccleſiaſticam quid geſtũ dicitur diſciplinam,ne nos ante Deum culpa ex diſſimulatione redarguat,Irrequiſitum hoc relinquere non audemus.

d Idem lib.2. ind 11.c. 82.

d Idem:Sicut Eccleſia proprias res amittere nũ debet,ita eam rapacitatis ardore alienas inuadere non oportet.

e Ibi. ind.10. c.28. in prin.

e Idem:Iurgantium controuerſias, celeri ſententia terminare , & æquitati proculdubio conuenit, & vigori.

f Ibi. ind. 11. c. 68 in fi.

f Idem:Sicut ab aliis noſtra exigimus, ita ſingulis ſua iura ſeruemus.

g Idem li 19. Moral c. 14. cir. fi.

g Idem in Moralibus:Maiora crimina,& tarde credenda ſunt , cum audiuntur,& citius punienda ſunt , cum veraciter agnoſcuntur.

h Ibid li.14. c. 24.

h Idem:Superiores cum per diſciplinam alios feriunt, ſic alienam infirmitatem debent percutere, vt etiam ad ſuam nouerint oculos reuocare.

i Idem Paſt. cu p 2.c. 10. in prin.

i Idem in paD ſtorali : Aliquando ſubiectorum vitia prudenter diſſimulanda ſunt, ſed quia diſſimulantur,indicanda : aliquando etiam aperte cognita , mature toleranda : aliquandu vero ſubtiliter & occulte perſcrutanda : aliquando leniter arguenda,aliquando & vehemẽter increpanda.

k Amb. ep.li. 6.ep. 48. ante med. to. 5.

k Ambroſius in Epiſtola:Hoſtem ferire victoria eſt:reum, æquitas ; innocentem , homicidium.

l Aug. de ciuit.Dei, lib. 19. c. 13. poſt med. tom.5.

l Aug. de ciuitate Dei.Melior eſt animi æquitas , quã corporis ſanitas.

m Idem de unico Bap. c.2. to. 7.

m Idem de baptiſmo paruulorum : Hoc iuſtum eſt, vt cum mala hominum reprobamus, quæcumque in illis bona Dei reperimus,approbemus. * Idem : Veritate manente , quod vitioſum , quod prauum , quod falſum,in vnoquoque fuerit,curemus, corrigamus,emendemus,aut ſi non poſſumus,deteſta-E tum damnatumque vitemus.* Idem de ouibus:Diſciplina exerceatur, iudicium non præcipitetur. Idem : Pertinet ad innocentes. Supra de innocentia. * Ioannes Chryſoſtomus ſuper Ioannem:Siue inops,ſiue diues fuerit quis,non perſonas attendamus,ſed res ſcrutemur.

n Ber Epi. 129.poſt med.

n Bernardus in Epiſtola:Si quis ſuſurro in populo diaboli ſibi aſſumens vicem iurgia ſeminare, & pacem turbare,velle reperiatur,quemadmodmodũ ille diſcordiæ ſemper eſt amator & auctor,huic rigidæ cẽſuræ:remedio citius obuietur,ut quippe peſſimæ,quo intimæ peſti.

o Ibid. Epi. 200.poſt med.

o Idem:Malum ſi comprimas tuum , reputabitur tibi ad gloriam : ſi alienum , ad iuſtitiam.

p Ibid. Epi. 102. in fin.

p Idem:Melius eſt vt pereat vnus, quam vnitas.

CAPVT

illuminatur intellectus, bono suo fruitur affectus, vel libere seipsum deflet humanæ fragilitatis defectus. *a* Idem super Cantica: Solus es, si non communia cogites, si non affectes præsentia, si despicias, quod multi suspiciunt, si fastidias, quod omnes desiderant, si iurgia deuites, si damna non sentias, si non recorderis iniuriarum, alioquin nec, si solus corpore es, solus es. *b* Cassiodorus de anima: Nimia turba vitiorum sine certamine vincitur, quando solitudo gratiæ suffragatur. *c* Seneca in Epistola: Subducendus est à populo animus tener, & parum tenax recti, facile transitur ad plures. Socrati, & Platoni, & Lælio excutere morem suum, dissimilis multitudo potuisset.

a Idē ser. 40. in Cāt. prope fin.
b Cassiod. de ani. c. 18. post med.
c Senec. ep. 7. circa med.

B

CAPVT XIX.

De Religione.

GRegorius *d* in registro: Vos, qui viam vitæ præsentis extra hominum frequentiam ducitis, tanto maiora certamina pati necesse est, quanto ad vos ipse Magister tentationum accedit. *e* Idem: Melius est de ouili Dominico morbosam ouem eiicere, quam vnius vitio sanas amittere. *f* Idem: Cura est sollicitudinis adhibenda, vt quæ pro quiete religiosæ conuersationis fuerint ordinata, nec dissimulatione negligere, nec quædam valeat præsumptio perturbare. *g* Idem: Multi qui possunt religiosam vitam etiam cum sæculari habitu ducere, & plerique sunt, qui nisi omnia reliquerint, saluari apud Deum nullatenus possunt. *h* Idem: Religiosam vitam eligentibus, congrua nos oportet consideratione prospicere; ne cuiusdam necessitatis occasio, aut desides faciat, aut robur, quod absit, conuersationis infringat. *i* Idem: Sicut studii nostri esse condecet, à litigiis foralib. Monachos submouere, vt diuinis ministeriis pie, ac solerter inuigilēt: ita necesse est, nostra prouisione, quemadmodum negotia eorum disponi debeant, ordinare: ne distenta mens per varias causarum extras effluat, & ad celebrandum opus consuetum enerusta torpescat. *k* Isidorus in Etymologiis: Religio appellata est, eo, quod per eam vni Deo religemus animas nostras, ad cultum diuinum vinculo seruiendi. *l* Augustinus de ecclesiasticis dogmatibus: Secreta satisfactione solui crimina non negamus, sed mutato prius sæculari habitu, & confesso religionis studio per vitæ correctionem, & iugi, immo perpetuo luctu, miserante Deo: ita duntaxat, vt cōtraria pro his, quæ pœnitet, agat. *m* Idem de quantitate animæ: Omnibus subuentum velle debemus, etiam qui nos læserunt, aut lædere, aut omnino lædi volunt. Hæc est vera, hæc perfecta, hæc sola religio. *n* Idem: Est religio vera, qua se vni Deo anima, vnde se peccato velut abruperat, reconciliatione religat. Idem: Nullo modo decet. Supra de exercitio. *o* Idem: Non debent velle omnes, quod paucos vident amplius, non quia honorantur, sed quia tolerantur, accipere, ne contingat detestanda peruersitas, vt in monasterio, vbi quantū possunt, fiunt diuites laboriosi, fiunt pauperes delicati. Idem: Melior est, qui quamuis. Supra lib. 2. de ira. *p* Ambrosius in Epistola: Præferenda est religio necessitudini, pietas propinquitati. Ea est enim vera pietas, quæ præponit diuina humanis, perpetua temporalibus. *Ioannes Chrysostomus super Matthæum: Fides numquam senescit, & religio fatigationem non sentit. *q* Bernardus de Cōsideratione: Nos in monasteriis recipimus omnes spe meliorandi, at curia bonos facilius recipere, quam facere consueuit. *r* Idem in Epistola: Vbi non timetur reprehensor, securius accedit tentator, licentius perpetratur iniquitas. In conuentu vero bona, si quæ facis, nemo prohibet: malum autem facere si vis, non licet. Mox enim à pluribus compe-

d Greg. regi. lib. 7. indic. 2. c. 53. ante med.
e Ib. li. 9. ind. 4. c. 69. cir. fi.
f Ibi. li. 7. indi. 2. c. 115. fere in prin.
g Ibi li. 2. indic. 11. c. 100. ante med.
h Ibi. c. 56. in prin.
i Ibi. li. 1. ind. 9. c. 67. in pr.
k Isid. ety. li. 8. c. 2.
l Aug. de Eccles. dogm. c. 53. to. 3.
m Idē de quātit. ani. c. 34. post med. to. 1.
n Ibi. c. 36. an. med.
o Idem reg. 3. c. 15. to. eo.
p Amb. Ano. in exord. ad Rom. to. 1.
q Ber. de consid. li. 4. circa med.
r Idē ep. 115. cir. med.

C D E

ritur, arguitur, emendatur: sicut econtrario bonum, cum omnes vident, mirantur, venerantur, imitantur. Idem: Ordo noster. Supra lib. 1. de monachis bonis. *s* Idem: Moriens via vnquam aliquis à cella in infernum descendit, quia via vnquam nisi cœlo prædestinatus, in ea vsque ad mortem persistit. * Idem: Experto credite, quia hæc via quanto arctior, quanto molestior videtur in ingressu, tanto latior, tanto iucundior inuenitur in progressu. Idem: Qui debitorem. Supra lib. 1. de religiosis malis. * Idem in sermonibus: Qui est in mundo, fugiat ad claustrum negotiaturus: & qui in claustro est, non dormitet, nec torpescat per acediam, tamquam piger seruus, & nequam. Vita enim confert meritum, locus nō facit beatum. *t* Idem: Minus damnabile est in sæculo perire, quàm in monasterio. *u* Idem: Felix domus, & beata semper congregatio, vbi de Maria conqueritur Martha, nam Mariam Marthæ æmulari, indignum prorsus est. * Idem: Regio australis, est claustrum vel eremus, in quo Christus suos abscondit à contradictione linguarum, postmodum admissurus consortio Angelorum. * Idem: Claustralis paradisus, ad suauem spirantis austri clementiam quasi tot floribus vernat, quot virtutibus abundat. *x* Idem: Sicut bonum noscere, sic & velle solum perfecta religio, vel religiosa perfectio est. *y* Idem: Nihil sic horrendum, vt murmur, & dissensio in congregatione.

s Idem ep. de vi. solit. mult. to. an. med.
t Idē ser. 2. in festo S. Mich. ante med.
u Idē ser. in Assumptio B. Mar. an. med.
x Idē ser. 3. in Ascen. Dom. ante. med.
y Idē in serm. par. ser. 63.

CAPVT XX.

De Sufficientia.

GRegorius *z* in registro: Non delectamur xeniis. *a* Idem in Moralibus: Mira securitas est cordis, aliena non quærere, sed vniuscuiusque diei sufficientia, contentum manere. Ex qua videlicet securitate, etiam perennis requies nascitur, quia à bona & tranquilla cogitatione, ad gaudia æterna transitur. *b* Idem super Ezechielem: Qui alimentorum inopiam sine murmuratione tolerat, nec pro necessitate victus agit aliquid, vnde anima peccati laqueum incurrat, scit esurire. *c* Idem: Ille pauper est, qui eget eo, quod non habet. Nam & qui non habens, habere non appetit, diues est. Paupertas quippe in inopia mentis est, non in quantitate possessionis. *d* Idem: Discamus esurire, vt nobis propter abundantiam sequentem, nostra hic inopia placeat. Nec nos ventris necessitas ad culpam trahat, nec peccatum menti indigentia suggerat. *e* Augustinus de soliloquiis: Siue de cibo, siue de potu, siue de balneis, ceteraque corpori voluptate nihil interroges, tantum ab eo pete, quantum valetudini opem conferre potest. *f* Idem de vita beata: Nullus perfectus aliquo eget, & quod videtur corpori necessarium sumet, si affuerit: si non affuerit, non eum istarū rerum franget inopia. Omnis namque sapiens fortis est. *g* Idem de vera religione: Quem delectat libertas, ab amore mutabilium rerum liber esse appetat: & quē regnare delectat, vni omnium regnatori Deo funditus adhæreat. *h* Bernardus in epistola: Surge, præcingere, tolle otium, exere vires, moue brachia, complosas explica manus, exercitare in aliquo, & statim senties sola te appetere, quæ famem tollant, non fauces demulceant. Reddet quidem sapores cibis exercitium, quos tulit inertia multa, quæ respuis otiosus, post laborem sumes vel desiderio. *i* Seneca in epistola: Magni animi est magna contemnere, ac mediocria malle, quàm nimia. Illa enim vitalia vtiliaque sunt, at hæc eo quod superfluunt, nocent: sic segetem nimia sternit vbertas, & rami onere franguntur. *k* Glossa: Perfecta humilitas. Supra capite de humilitate.

z in regi. li. 1. ind. 9. c. 64.
a Idem li. 15. Moral. c. 13. post med.
b Idem in Ezech. ho. 19. post med.
c Ibi. ho. 18. post med.
d Ibi. ho. 19. lōge post med.
e Aug. solilog. li. 1. c. 10. to. 1.
f Idē li. de vita beata disput. 3. paulo post prin. to. 1.
g Idē de ver. relig. c. 48. to. 9.
h Ber. ep. ad Robert. Nep. post med.
i Sen. Ep. 39.
k Glo. Mat. 3.

CAPVT

CAPVT XXI.
De Comunitate.

a Greg. reg. lib. 2. indic. 11. c. 68. cir. med.
b ibid. lib. 6. ind. 15. c. 201. post me.
c Idem lib. 30. Mor. cap. 4. ante me.

GRegorius *a* in registro: Nullus vestrum, neglecta vtilitate communi, suo lucro prospiciat. *b* Idẽ: Si me participem operatio non facit laboris vestri, me participem charitas facit: quia, sicut existimo bonum proximi etiam otioso cõmune fit, qui de alterius actibus gaudere communiter scit. Idẽ: Melius est de ouili, Supra de religione. Idem: Summa militiæ. Supra lib. 1. de militibus. *c* Idem in Moralibus: Pro qualitate audiẽtiũ formari debet sermo doctorum, & ad sua singulia congruat, & tamen à communis ædificationis arte nũquam recedat. *Ioann. Chrysost. in sermonibus: Omne quod nostrum est, tunc magis nostrum erit, si sit nobis commune cum fratribus. *Idem super Ioannem: Qualiter est imitatores fieri Christi, ad communẽ vtilitatẽ, omnia negotiantes, & non quæ nostra sunt quærentes? *d* Ambrosius de officiis: Sic Deus generari iussit omnia, vt partus omnib. cõmunis esset, & terra foret omniũ quædam communis possessio. Natura ergo ius commune generauit, vsurpatio ius fecit priuatũ. *e* Idẽ: Qui perfecte sapit, nescit sua spectare commoda, sed ad illud, quod æternum est, quod decorum, atque honestum, toto affectu intendit, quærens non quod sibi vtile est, sed quod omnibus. *f* Idem: Nihil iudicandum vtile, nisi quod in cõmune prosit; quomodo enim potest vni prodesse quod omnibus nocet: Mihi crede, nõ videtur, qui inutilis est omnibus, sibi vtilis esse posse. Idem: Non sit affectatus. Supra de simplicitate. *g* Idem super Lucam: Verum est causam inopiæ nostræ videri auaritiam. etenim volatilibus cæli idcirco sine labore pabuli vsus exuberat, quod fructus sibi cõmunes ad escã datos, speciali quodã nesciũt vendicare dominatu. *h* Idem: Qui iustus est non negat, quod est ad vsum omnibus cõmuniter datum. *i* Augustinus super Actus Apostolorũ: Melior est fraternitas Christi, fraternitate sanguinis: fraternitas sanguinis interdũ sibi inimica est, Christi autem fraternitas sine intermissione pacifica est: illa inter se communia diuidit cum æmulatione, hæc autem sua communicat cum gratulatione. *k* Idem in regula: Omnia opera vestra in vnum fiant, maiori studio, & frequentiori alacritate, quàm si vobis singulis feceritis propria; charitas enim, de qua scriptũ est; Non quærit quæ sua sunt, sic intelligitur, quia communia propriis, non propria communibus anteponit; & ideo quanto amplius rem communem, quã propria vestra curaueritis, tanto vos amplius proficere noueritis. *l* Bern. de consideratione; Quæritur inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur, vbi necessitas vrget, excusabilis dispensatio est, vbi vtilitas prouocat, dispensatio laudabilis est, vtilitas dico communis, non propria. Nam cum nihil horum est, non plane fidelis dispensatio, sed crudelis dissipatio est. *m* Idẽ de duodecim gradibus; Singularis ad omnia sua strenuus, ad cõmunia piger, vigilat in lecto, dormit in choro. Idem: Obseruandus est. Supra lib. 2. de continentia gustus. *n* Idem in sermonibus; Dominus communi disciplina, communi vita, cõmunibus studiis delectatur, Vsquequo miser diuerticula captas, & consolationes propriæ voluntatis, tãto labore quæritas; tãto rubore mendicas? & quid faciam, inquis, eiice ancillã, & filium eius.* Beda in Glossa; Qui ita viuunt, vt sint omnia communia in Domino, cœnobitæ vocantur, quæ vita tãto felicior est, quanto statum sæculi futuri imitatur, vbi omnia communia, quia Deus est omnia in omnib. & quia ibi summa pax, & securitas; ciuitas in qua typus huius vitę præcessit, Hierusalẽ, id est visio pacis dicta est. *o* Seneca in epistula; Non potest quisquam beate degere, qui se tantum intuetur, qui omnia

d Amb. off. lib. 1. cap. 28. ante me. to. 4.
e ibid. lib. 3. c. 2. post med.
f ibid. ante. me. c. 4.
g Idẽ in 7 sec. lib. 7. cap. 12. to. 3.
h ibid. Lib. 5. cap. 6.
i Aug. ser. 27. de verb. Apost ante med. to. 10.
k Idem reg. 3. c. 27. to. 2.
l Bern. de consid. lib. 3. post med.
m Idẽ d. 12. gr. hum. gr. 5.
n Idem ser. 6. in Ascens. Domi post med.
o Senec. epi. 57. ante med.

A ad vtilitates suas conuertit, alteri viuas oportet, si tibi vis viuere.* Idem: In hoc gaudeo aliquid dicere, vt doceam, nec me vlla res delectabit, licet sit eximia, & salutaris, quã mihi vni sciturus sum.* Idem in prouerb. Quietissime viuerent homines, si duo verba tollerentur, meum, & tuum.

CAPVT XXII.
De Societate.

p Greg. lib. 8. Moral c. 30. post med.
q ibid. lib. 1. cap. 1.
r ibid. lib. 5. c. 15. ante med.
s Idem in Ezech. hom. 5. ante med.
t Idem reg. li. 4. ind 13. c. 73. in prin.
u Aug. Ep. 121. ad Proca. 2. tom. 2.

GRegorius *p* in Moralibus: Hoc vniuscuiusque esse proprium solet, vt qualis ipse fuerit, tales sibi cõiungi & alios velit: vt diuersitatem vitæ refugiat, atq; hoc imitandum imprimat, quod amat. *q* Idem: Sicut
B grauioris culpæ est, inter bonos non esse bonũ: ita immensi est præconij, bonum etiã inter malos extitisse. *r* Idem: Cum in itinere comes iungitur, via quidẽ non detrahitur, sed tamẽ de societate comitis labor itineris leuiatur. *s* Idem super Ezechielem: Qui sancto viro adhæret, ex eius assiduitate visionis, vsu locutionis, exemplo operis accipit, vt accendatur in amorem veritatis: peccatorũ suorum tenebras fugat, in desiderio lucis exardescit. *t* Idem in registro: Qui assistunt iudicibus, & sinceris erga eos dilectionibus astringuntur, illa eis suadere debent atque suggerere, quæ & animã saluant, & opinioni non derogant. *u* Aug. in Epistola: Si paupertas angit, si luctus mœstificat, si dolor corporis inquietat, si vlla calamitas vexat, assint boni ho-
C mines, qui non solum gaudere cum gaudentibus, verũ etiam flere cum flentibus norũt, & salubriter alloqui, & colloqui, sciunt. Per hos plurimũ illa aspera leniũtur, releuantur grauia, superantur aduersa. *x* Isidor. de Summo bono: Tenenda est cum sanctis viris vnitas charitatis: & quantum se quisque subtrahit mũdo, tanto opus est vt se associet bonorum consortio. *y* Idẽ in synonimis: Bonorum societatem requite: si fueris socius conuersationis, eris & virtutis eorum. *z* Ambr. de officiis: Vt æqualium vsus dulcior, ita senum tutior est qui magisterio quodam, & ductu vitæ colorat mores adolescentium, & velut murice probatis inficit. *a* Ber. de consideratione: Interest gloriæ sanctitatis tuæ, vt quos præ oculis habes ita ordinati sint, ita informa-
D ti, quatenus totius honestatis, & ordinis ipsi sint speculum, ipsi sint forma. *b* Idem: Ne te dixeris sanum, dolentem latera: hoc est, ne te dixeris bonum, malis innitentem. *c* Idem in Epistola: Inter bonos bonum esse, salutem habet: inter malos vero & laudem. Illud tantæ facilitatis est, quantæ est securitatis: hoc tantæ virtutis quantæ & difficultatis. Quale nempe est illud tangere picem, & non inquinari ab ea, in igne sine læsione versari? *d* Idem: Omnia fac cum consilio, nec tamen omnium, aut quorumcumque, sed tantum bonorum. Bonos in cõsilio, bonos in obsequio, & bonos habeas cõtubernales, qui vitæ & honestatis tuæ custodes sint & testes. *e* Idem: Omnes iuxta Domini præceptũ etiam inimici diligantur, si ad consilium soli eligantur,
E qui & prudentes esse videantur, & beneuoli. Idem. Vbi non timetur. Supra de religione. *f* Seneca in Epistola: Nullius boni sine socio, iucunda possessio est.* Idem. Cum his conuersare, qui te meliorem facturi sunt. Illos tecum admitte, quos tu poteris meliores facere, Mutuo ista fiunt, & homines dum docent, discunt.

x Isidor de sum bo. lib. 2. c. 3. sen. 6.
y Idem in synon. cap. 9. post med
z Ambr. de off lib 1. cap. 43. tom. 4.
a Bern de consid. lib 4. non procul à prin.
b Ib. ant. med
c Idem Ep. 25. an med.
d Idem Ep. 28. post med.
e Ibid. Ep. 42. non longe à prin.
f Sen. Ep. 6. cir. med.

CAPVT XXIII.
De bonitate.

g Greg. in Ezech ho. 4. ant med.
h Idẽ lib. 20. Moral. cap 19 post med
i Idem reg. li 6. ind. 5. c. 188. non longe à prin.

GRegorius *g* super Exechielem: Omne bonum quod agimus per intẽtionem semper ad cœlestia leuemus. *h* Idem: Hi veraciter boni sũt, qui in bonitate persistere, etiam inter malos possunt. *i* Idem in registro: Quantum vos in bono profecistis, tantum bona etiam

a *Ibid. lib. 1. cap. 3. ferè in prin.* de alienis sentiris. *a* Idem: Bona Deo accepta non sůt, quæ ante oculos eius malorum admixtione maculantur.* Idem: Bona quæ hominibus innotescůt, sine periculo vix esse possunt. *b* Idem in dialogis: Multa videntur bona, sed non sunt: quia bono animo non fiunt.

b *Idem lib. 1. Dial. cap. 10. ante med.*

c *Ibid. c. 12. cir. med.* *c* Idem: Vitæ vera æstimatio in virtute est operum, non in ostensione signorů. Ná sunt plerique, qui etsi signa non faciunt, signa tamen facientibus dispares nô sunt. *Idem super Ezechielem: Bonů valde est, quod iustus tribuit, quàdo male agentibus libera voce contradicit

d *Idem reg. li. 12. ind. 7. interreg.* *d* Idem in registro: Bonarum mentium est, & ibi aliquo modo culpas suas agnoscere, vbi culpa non est. Idem: Vestrum sine dubio bonum est, si bona volentib.

Aug. cap. 10. aut. med. opem fertis. *f* Aug. de verbi Domini: Potes aurum perdere, & nolens, potes domum, potes honores, potes ipsam casu salutem: bonum vero, quo vere bonus es, nec inuitus accipis, nec inuitus amittis. *g* Idem in Epistola: Quis est in hac vita sine aliquo peccato? Sed eum dicimus bonum, cuius præualent bona: illůque optimum, qui peccat minimum. Idem de natura boni: Et omne bonum à Deo est, omnis ergo natura à Deo est: *h* Idem. Omnia quanto magis moderata, speciosa, ordinata sunt, tanto magis bona sunt: quàto autè minus moderata, minus speciosa, minus ordinata sůt, minus bona sunt. *i* Idé de virginitate: Aliquàdo alter fructuosus est donis paucioribus, sed potioribus, alter inferioribus, sed pluribus. *k* Idem de libero arbitrio: Bonum est aliquid homo & melius quam pecus, ex eo quod præcepti capax, & hoc melius cum præceptum iam cepit, rursum hoc melius cum præcepto paruit: & his omnibus melius, cum æternæ lumine sapientiæ beatus est. *l* Ion. Chryf. de militia Christiana: Non agamus simile infidelibus vitam, seå à quibus fide discernimur, ab eorů studiis etiam & moribus diuidamur. *m* Idem in sermonibus: Pietati hoc propriů est, vt in tenebris fulgeat; impietas autem etsi in lumine fuerit, tenebrescit. *n* Bernardus in Epistola; Minime pro certo est bonus, qui melior esse non vult; & vbi incipis nolle fieri melior, ibi desinis etiam esse bonus. *o* Idem super Cantica; Nô mediocris titulus profectò virtutis inter prauos viuere bonů, & inter malignantes innocentiæ retinere candorem, & morum lenitatem. *p* Seneca in Epistola; Tranquillitas animi, & expulsis erroribus absoluta libertas, quæris quæ sit ista? non homines timere, non turpia velle, nec nimia, in seipsum maximam habere potestatem, inæstimabile bonum est suum fieri. *q* Idé: Nulla sine Deo mens bona est. *r* Idé: Pars magna bonitatis est velle fieri bonů.* Idem: Animus nunquam maior est, quam vbi aliena seposuit, & fecit sibi pacé nihil timendo, fecit sibi diuitias nihil concupiscendo

e *Ibid. lib. 7. ind. 2. ca. 118. post med.*
f *August. de verb. Dom. ser. 12. post med. tom. 10.*
g *Idem Ep. 54. ad Maced. aut. me to. 2.*
h *Idé de nat. bon. c. 19. t. 6.*
i *Idem de Virg. San. c. 46 t. 6.*
k *Idem de lib. arb. li 3. c. 24. post med. to. 1.*
l *Chr. ho. de mil Christ. an m. to. 5.*
m *Idem ho. de cru. & lat. ant. me to. 3.*
n *Bern. Ep. 91. post med.*
o *Idem in Cant. ser. 48. ante med.*
p *Sen. ep. 75. ante med.*
q *Idem. epist. 73. vers. fin.*
r *Idem Ep. 24.*

CAPVT XXIV.
De Desiderio.

f *Greg. li. 26. Mor. c. 15. non longe à prin.* GRegorius *f* in Moralibus; Sæpe nostra desideria quia celeriter non fiunt, exaudiuntur, quod impleri concite petimus, ex ipsa melius tardiate prosperatur. *t* Idem: Valentiores voces apud sacratissimas aures Dei, non faciunt verba nostra, sed desideria. *u* Idem: Differre solet omnipotens Deus, desideria petentium vt crescant, quatenus eo magis exaudiantur ad meritum, quod citius non exaudiuntur ad votum. *x* Idem: quisquis in solo æternitatis desiderio figitur, nec prosperitate attollitur, nec aduersitate quassatur; dum nil habet in mundo, quod appetat, nil est de mundo, quod pertimescat. *y* Idem super Ezechielem; Vulnerata charitate ego sum. Mala salus est cordis, quę dolorê huius Vulneris nescit. Cum vero anhelare in cœlesti desiderio iam, & sentire vulnus amoris cœperit, fit anima salubrior ex vulnere, quę prius ægrotabat ex salute. *z* Idé in homiliis; Sancta desideria dilatione crescunt. Si au-

t *Ib. li. 22. ca. 13. ant med.*
u *Ib. li. 10. c. 28. cir. fin.*
x *Ib. lib. 10. c. 12. post med.*
y *Idē in Eze. ho. 15. longe ante med.*
z *Idē ho. 25. in Euang. longe ante med.*

A tem dilatione deficiunt, desideria non fuerunt. *a* Idem: Augent spirituales delitiæ desiderium in mente, dum satiant; quia quanto magis earum sapor percipitur, eo amplius cognoscitur, quod auidius ametur. *b* Idé: Habere hic possunt & iusti bona, nec tamen hæc in recompensatione recipere; quia dum meliora, id est æterna appetunt, eorum iudicio qnælibet bona affuerint, cũ sanctis desideriis æstuant, bona minime videntur. *c* Aug. in Epistola: Quod dicit Apostolis; Sine intermissione orate, quid est aliud quã beatam vitam, quæ nulla nisi æterna est, ab eo, qui illam dare solus potest, sine intermissione desiderare; Semper hanc à Domino Deo desideremus, & semper oremus. *d* Idem: Tanto illius, quod valde magnum est: quod nec oculus vidit, B quia nů est color, nec auris audiuit, quia nô est sonus: nec in cor hominis ascēdit, quia cor hominis illuc debet ascendere, sumus capaciores: quanto id, quod fidelius credimus & speramus firmius, & desideramus ardentius. *e* Idem: Diu orate cum vacet, idest cum alia bonatum & necessariatum actionum non impediunt officia, quamuis & in eis desiderio semper orandum sit, non est improbum nec inutile. Neque enim vt nonnulli putant, hoc est orare, in multiloquio: *f* diutius oretur. *f* Idem: Hierusalem futuram desideramus vtique: vt quanto impatientius desideramus ipsã, tãto patientius sustinemus omnia propter ipsam. *g* Idem de patientia. Vis desideriorum facit tolerantiam laboru & dolorum: & nemo nisi pro eo, quod delectat, sponte C suscipit ferre quod cruciat. *h* Idem de pœnitentia: Nemo vitam æternam incorruptibilem, immortalemq; desiderat, nisi eum huius vitæ temporalis, corruptibilis, mortalisque pœniteat. *i* Idem in meditationibus; Quando venies consolator meus quem expecto? ô si quando videbo gaudium meum, quod desideroǫ? ô si satiabor, cũ apparuerit gloria eius, quam esurioǫ? ô si inebriabor ab vbertate domus tuę ad quã suspiro?* Idem de verbis Domini: Seruat tibi Deus qnod nô vult cito dare, & tu discas magna magne desiderare.* Ioannes Chrys. super Ioannem: Sicut ex otio desidia gignitur, ita ex actione desiderium generatur. *k* Bernard. super Cantica: Accepi fateor meritis potiora, sed prorsus infectura votis. *l* Idem: Subtractio rei, quam amas augmentatio desiderij est: & quod ardêtius desideras, ca- D res ægrius. *m* Idem: Oportet vt sancti desiderij ardor, præueniat faciem Dei, ad omnem animam, ad quã est ipse venturus, qui omnê consumat rubiginem vitiorũ, & sic præparet locum Domino. Et tunc scit anima quam iuxta est Dominus, cum se senserit igne illo succensam. Idem super illud: Nolite me considerare, &c. Vrentis solis instat. Supra li. 3. de dilatione. *n* Idé: Modicum & non videbitis me. O modicum longum, pie Domine modicum dicis, quod non videmus te. Salui sit verbum Domini mei, longum est multum valde, verumtamen vtrumque verum, & modicum meritis, & longum votis. *o* Idem in epistola: Sicut fides ducit ad plenam cognitionem, sic desiderium ad perfectam dilectionem. Sicut dicitur, Nisi credideritis non intelli- E getis: Sic dici æque non absorde potest: Si non desideraueritis, non perfecte amabitis. *p* Auctor de spiritu & anima: Anima per odium mũdi & sui, proficit in amorem Dei & proximi: & per contemptum temporalium & inferiorum, crescit in desiderium æternorum & superiorum. *q* Glossa: Desiderium est orare: nec vmquam desinit orare, qui non desinit amare. Charitas enim clamor est.

a *Ibid. ho. 36 nō longe à pr.*
b *Ibid. hom. 40. an. med.*
c *Aug. Epi. 121. ad Prob. c. 9. t. 2.*
d *Ibid. cap. 8. in f.*
e *Ibid. c. 10*
f *Ib. ep. 32. ad Paulin non longe à prin.*
g *Idē de pat. c. 4. to. 4.*
h *Est apud eund. ho. 50. c. 4. to. 10.*
i *Idē med. ca. 41. in fi. to. 9.*
k *Bern. ser. 9. in Cant. cir. prin.*
l *Ibid. ser. 15. prope fin.*
m *Ib. ser 31. ante med.*
n *Ib. ser. 74. ante med.*
o *Idē ep. 75. circa med.*
p *De spir. & ani. c. 4. apud Aug. to. 3.*
q *Glos. 37.*

CAPVT XXV.
De Feruore.

r *Greg. lib. 19. Mor. c. 16. ante med.* GRegorius *r* in Moralibus: Sæpe electorum cõuersio plus finiendo peragit, quam inchoando proponit: & si tepidus prima inchoat, feruentius extrema

extrems consummat, videlicet sẽpet inchoare se æstimat, & idcitco infatigabiliter in nouitate perdurat. *a* Idem: Hi quos fortasse despicimus, & tarde possunt incipere, & tamen vitam nostram fetuentioribus studiis anteire. Idem super Ezechielem: Mens in qua anima per amorem inuisibili sponso iniungitur, nullam præsentis sæculi consolationem recipit, sed ad illam, quã diligit medullitus suspirat, feruet, anhelat, anxiatur, vilis ei fit salus sui corporis, quia trãsfixa est vulnere amoris. * Idem: Nisi mẽtis intentio ferueat, vnda mundi non vincitur, per quam semper anima ad ima reuocatur. Idem: Esse nobis. Supra liber. 3. de morte. Idem: Tanto hostis. Supra lib. 1. de dæmonibus. Aug. Tanto illius. Supra de desiderio. Idem: Absit ab oratione. Supra lib. 2. de oratione accepta. *b* Bernardus super Cantica: Virtus discretionis absque charitatis feruore iacet: & feruor vehemẽs absque discretionis temperamento præcipitat. Idem: Feruorem nouitiorum. Supra li. 1. de nouitiis. *c* Idem in sermonibus: Si quis deuotus, si quis solicitus est, si quis spiritu feruens, caueat sibi, ne suis fidat meritis, ne suis operibus innitatur: alioquin nec huiusmodi animũ intrat gratia, nimirum qui plenus est, nec in eo iam inuenit gratia locum sibi. *d* Idem: Opera nostra in feruore agẽda sunt & desiderio cordis, vt sint lucernæ ardentes in manib. nostris. * Idem de contemptu: Tu si videris hominẽ in bonis operibus strenuum, & feruore conuersationis hilarẽ, viuere in eo fidẽ ne dubites, indubia tenens vitę illius argumenta: sed nonnulli eũ spiritu cœperint, heu carne consummantur. *e* Idem: Vt vigoris esse dinoscitur, nequaquam cedere tribulationi, sed pro iustitia tribulationem sustinere: sic feruori videtur attribuendum, nullis capi voluptatibus, nullis illecebris eneruari.

a Ibid li. 25. c. 8. cir. med.
b Ber. ser. 23. in Cant. cir. med.
c Idem ser. 3. in annun. Dom. prope fi.
d Idem ser. 2. in purif. B. Mar. cir. me.
e Idem declam. sup. Ecce nos. ante med.

CAPVT XXVI.
De Meditatione.

GRegorius *f* in Moralibus: Solerter animus ante actionis suæ primordia cũcta debet aduersa meditari, vt semper hęc cogitans, semper contra hæc thorace patiẽtiæ munitus, & quidquid acciderit prouidus superet, & quidquid non accesserit lucrum putet. *g* Idem: Vita nostra dum lacrymis lauatur, dum bonis operibus exercetur, sanctis meditationib. tenditur, ad nouitatem suã sine cessatione reparatur. *h* Idem in registro: Stude quęso, & quotidie creatoris tui verba meditare. Disce cor Dei in verbis Dei, vt ardẽtius ad æterna suspires, vt mens tua ad cælestia gaudia maioribus desideriis accendatur. Tanto enim tunc maior ei erit requies, quanto modo nõ ab amore conditoris sui requies nulla fuerit. *i* Idem in homiliis: Meditetur mens in proximo, quod exhibeat Deo, vt perfecte mereamur, in Deo, gaudere cum proximo. *k* Isidorus de Summo bono: Omnis profectus ex lectione & meditatione procedit, quę enim nescimus ex lectione discimus, meditationibus conseruamus. *l* Idem in etymologiis: Philosophia est meditatio mortis, quod magis conuenit Christianis, qui sæculi ambitione calcata, cõuersatione disciplinabili similitudine futuræ vitæ viuũt. *m* Augustinus de meditationib. Quãto magis homo mala sua intelligit, tãto amplius suspirat & gemit. Meditatio siquidẽ parit scientiam, scientia compunctionem, compunctio deuotionem, deuotio commẽdat orationẽ. * Idem: Considera, ô homo, quid tibi erat, & quid tibi factum sit, & pensa qui tibi hoc fecit, quãto amore dignus sit. *n* Idem de Virginitate: Virginalis integritas, & per piam continentiam ab omni concubitu immunitas, Angelica portio est, & in carne corruptibili incorruptionis perpetuę meditatio. Cedat huic omnis fœcunditas carnis, omnis pudicitia coniugalis. *o* Idem de conflictu: Auaritiæ morbus nunquam melius compescitur, nisi cum dies mortis, sine obliuione meditatur. * Basilius in regula: Tunc auiditate cœlesti anima flagrãns Christi amori copulatur, cum in terris degens de cælestibus & supernis iugiter meditatus. *p* Bern. super Cantica: Quid tam efficax ad curãdum conscientię vulnera, necnon ad purgandũ mentis aciem, quam vulnerum Christi sedula meditatio? *q* Idẽ in epistola: Vigilias times & ieiunia, manuumque laborẽ: sed hæc leuia sunt meditanti flammas perpetuas. Recordatio deinde tenebrarum exterior facit non horrere sollicitudinem: si futurã cogitas de verbis otiosis discussionem, non valde displicebit silentium: fletus ęternus & stridor ille dentium ante cordis oculos reductus, pares tibi reddet & mattam & culcitram. *r* Idem: Iuge silentium & ab omni strepitu sæcularium perpetua quies cogit cælestia meditari. *s* Glossa: Egredimini, &c. Non debemus in desideriis carnis mollescere, & segnes in bono esse, sed in meditatione legis & exercitio virtutum strenui. Auctor de spiritu & anima: Meditatio siquidem parit scientiam. Supra in eodem. *t* Idem: Meditatio est occultę veritatis studiosa inuestigatio, contemplatio est perspicuæ veritatis iucunda admiratio. Illã itaque diuina reuelatio illuminat, vt veritatẽ cognoscat: istam diuina inspiratio inflammat, vt eã diligat. * Seneca in Epistola: Nihil est tam difficile & arduum, quod humana mens non vincat, & in familiaritatem perducat assidua meditatio. * Idem: Hoc quotidie meditare, vt possis æquo animo vitam relinquere.

f Greg. li. 5. Moral. c. 31. post med.
g Ibi. lib. 19. c. 26. post me.
h Idem regi. li 4. ind. 13. c. 84.
i Idem ho. 30. in Euang. cir. fi.
k Isid. de sum bo. li. 3. c. 8. sent. 3.
l Idem ety. li. 2. c. 25. cir. med.
m Aug. de spir. & ani. c. 49. & 50. to. 3.
n Idem de Virg. san. c. 13. to. 6.
o Idẽ de cõfl. virt. & vit. c. 16. post me. to. 9.
p Ber. ser. 72. in Cant post med.
q Idem ep. 1. ad Rob. Nepot. post. med.
r Ibid. ep. 78. ad Sugg. abb. ante med.
s Gl. Hier. 51.
t Auct. de spir. & ani. c. 2. apud Aug. tom. 3.

CAPVT XXVII.
De Ascensione spirituali.

GRegorius *u* in homiliis: In cũctis, quæ agitis, radicem boni operis humilitatem tenete, nec quibus iam superiores, sed quibus adhuc inferiores estis, aspicite: vt dũ meliora vobis exempla proponitis, ad maiora semper ascendere ex humilitate valeatis. *x* Idẽ in registro: Tanto verius intus ascenderem, quanto per conuallem lacrymarum foris humilius iacerem; at nũc multum me deprimit honor onerosus. *y* Isidor. de Summo bono: Qui prius in actiua proficit, ad contemplationẽm bene ascendit, merito enim ita sustollitur, qui in illa vtilis inuenietur. *z* Bernardus in Epistola: Multo facilius reperies multos sæculares conuerti ad bonũ, quam vnum quempiam de religiosis trãsire ad melius, rarissima auis in terris est, qui de gradu, quem forte in religione semel attigerit, vel parum ascendat. * Idem: Qui ascensiones in corde suo disponũt, qui de virtute in virtutẽ eunt, videre Deum Deorum in Sion, eo facilius merentur in retributione, quo summo bono familiarius adhærere studuerunt puriori cõuersationis ordine. *a* Idem: Aut ascendas necesse est, aut descendas: si attentas stare, ruas necesse est. Idem: Ab exterioribus. Supra lib. 2. de intelligentia. *b* Idẽ de amore Dei: Cogitationes, intẽtiones, volũtates, affectiones, & omnia interiora mea, venite ascendamus in montẽ, vbi Dominus videt, vel videtur. Curæ, sollicitudines, anxietates, pœnæ, seruitutes, expectate me hic cum asino corpore isto, donec ego cum puero, ratio scilicet cum intelligentia, vsq; illuc properantes, reuertamur ad vos. Reuertemur enim & heu reuertemur quã cito. *c* Idem in sermonibus: Scienti legem & non facienti peccatũ est illi; propterea sciens quia in oratione datur bona voluntas, cũ videris, quę agenda sunt, vt cõualescas ad agendum quæ videris, ascẽde tu ad orationẽ, ora instanter, ora perseueranter. *d* Idem: Sub te sit appetitus tuus, & tu domineris illius. Nã vt in cœlum ascẽdas, prius necesse est leuare te super te, carnalia calcando desideria, quæ in te militant aduersum te. *e* Idem: Perseuerate in disciplina quã suscepistis, vt per humilitatem ad sublimitatẽ ascendatis: quia hæc est vita, & nõ

u Greg. ho. 7. in Euang. in fin.
x Idem reg. li. 7. ind. 2. c. 125. ante med.
y Isid. de sum. bo li. 3. c. 15. sen. 3.
z Bern. epi. 96.
a Ibid. ep. 91. post med.
b Idem de amore Dei c. 1. in prin.
c Idem ser. 4. in Ascens. Do. post med.
d Ibid. paulo post.
e Ibid. ser. 2. post. med.

est alia preter ipsam, qui aliter vadit, cadit potius quã ascendit, quia sola est humilitas quæ exaltat, sola quæ ducit ad vitã. *a* Auctor de spiritu & anima: Quia bona exteriora diu stare non possunt, iussus est homo, ab exterioribus ad interiora redire, & ab inferioribus ad superiora ascendere: tãtæ enim dignitatis est humana conditio, vt nullum bonũ præter summum ei sufficere possit. *b* Idem: Qui interius intrans, & intrinsecus penetrans, seipsum transcendit, ille veraciter ad Deum ascendit. *c* Anselmus de similitudinibus: Tria necessaria sunt ascendenti, innocentia, beneficium, prælatio. Innocẽtia talis esse debet, vt nulli noceat: beneficium, vt omnibus prosit: prælatio, vt se omnibus inferiorẽ iudicet. Vnde Apost. In humilitate superiores inuicem arbitrantes. Hæc tria debet vnusquisque aliis impendere, & nihil horum sibi fieri, ex debito exigere. *d* Idem: Alterius virtutem non vitium, suumque vitium non virtutem attendere debet, quisquis ad culmen humilitatis ascendere studet.

a Aucṫ. de spir. & ani. ca. 14 circa med. apud Augu. to. 3.
b Ibid. post med.
c Ansel. de simil. c. 116.
d Ibid. c. 110.

CAPVT XXVIII.

De Contemplatione.

GRegorius *e* super Ezechielem: Contemplatiua vita est, charitatẽ quidem Dei & proximi tota mẽte retinere, ab exteriori actione quiescere, soli desiderio conditoris inhærere: vt nihil iam agere libeat, sed calcatis curis omnibus ad videndã faciem sui creatoris animus inardescat: ita vt iã nouerit carnis corruptibilis pondus cum mœrore portare, totisq; desideriis appetere illis hymnidicis Angelorum choris interesse, admisceri cœlestibus ciuibus, de æterna in conspectu Dei incorruptione gaudere. *f* Idem: Primus contemplationis gradus est, vt mens se ad se colligat. Secũdus vt videat, qualis est collecta. Tertius vt super semetipsum surgat, ac se contemplationi auctoris inuisibilis intendẽdo subiiciat. Sed se ad se nullo modo colligit, nisi prius didicerit, terrenarum atque cœlestium imaginũ phantasmata ab oculis mentis compescere, quidquid de visu, quidquid de auditu, quidquid de odoratu, quidquid de tactu & gustu corporeo, cogitationi eius occurrerit, respuere, atque calcare, & se talem quærat intus, qualis sine istis est. Isidorus, Sancti viri funditus. Supra de religiosis bonis lib. 1. *g* Bernardus de consideratione: Potest contemplatio diffiniri, verus intuitus animi de quacumque re, seu apprehensio veri non dubia. *h* Idem: Contemplationis species quatuor sunt. Prima & maxima contemplatio, est admiratio diuinæ maiestatis. Hęc requirit cor purgatum, vt à vitiis liberum, atque exoneratum peccatis facile ad superna leuet, interdum quoque per aliquas morulas, stupore, & ecstasi suspensum teneat admirantem. Secunda autem necessaria est huic. Est enim intuens iudicia Dei, quo sane pauido aspectu dum vehementius concutit intuentem, fugat vitia, fundat virtutes, initiat sapientiã, humilitatem seruat Virtutum; si quidem bonũ quoddam, & stabile fundamentum, humilitas nempe, si nutet, illa virtutum aggregatio, non nisi ruina est. Tertia contemplatio, occupatur vel potius otiatur circa memoriam beneficiorum: & ne dimittat ingratum, sollicitat amantem ad amorem benefactoris. De talib. dicit propheta: Memoriam abũdantiæ suauitatis tuæ eructabunt. Quarta, quę retro sunt obliuiscens in sola requiescit expectatione promissorum, quæ cum sit meditatio æternitatis, siquidem, quæ promittuntur æterna sunt, longanimitatem animi, & perseuerantiæ dat vigorem. Puto iam facile est, quatuor nostra hæc illis quatuor Apostoli assignare, dum longitudinem comprehendit meditatio promissorum: latitudinem, recordatio beneficiorum: sublimitatem, contemplatio maiestatis: profundum, inspectio iudiciorum. * Idem in

e Greg. in Ezech. ho. 14 cir. med.
f Ibid. ho. 17. ante med.
g Bern. de consid. ad Eug. lib. 2. ante med.
h Ibid. li. 5. prope fin.

A meditationibus: Viscus cõtemplationis est amor possessionum, affectus cognationis, cupiditas honoris, & voluptas carnis, quib. anima innisscatur, & irretitur, vt non pennis contemplationis per plateas supernæ Siõ discurrere possit. *i* Idem super Cantica: Excedente anima, etsi non vita certe vitæ sensu, necesse est etiam vt nec vitæ tentatio sentiatur. Quis ergo dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam? Vtinam hac morte ego frequenter cadam, vt euadam laqueos mortis. *k* Seneca in Epistola: Quantum potes propera, quod diutius frui emendato animo & composito possis, frueris quidem dum emendas etiam dum componas, alia tamen illa voluptas est, quæ percipitur à contemplatione mentis, ab omni labe puræ & splendidæ. *l* Idem: Subsilire in cœlum ex Angulo licet, exB surge modo, & te quoque dignum Deo finges, & non auro non argento: non potest ex hac materia, imago Deo exprimi similis.

i Idem ser. 52. in Can. cir. med.
k Sen. Ep. 4. in prin.
l Ibid. Ep 31. prope fin.

CAPVT XXIX.

De Gustu.

GRegorius *m* in Moralibus: Superiora amare, iam sursum ire est: dumque magno desiderio, mens ad cœlestia inhiat, miro modo hoc ipsum, quod accipere quærit, degustat. *n* Idem super Ezechielem: Dulce est esse in rebus humanis, sed ei qui adhuc de cœlestibus gaudia nulla gustauit: quia quanto minus ęterna intelligit, tanto delectabilius in temporalibus requiescit. C *o* Idem: Si quis iam cordis ore gustauerit, quæ sit illa dulcedo cœlestium præmiorum, qui illi hymnidici chori Angelorum, quæ incomprehẽsibilis visio Trinitatis: huic quanto illud dulce fit, quod intus videt, tãto in amaritudinẽ vertitur omne, quod foris sustinet. *p* Idem: Contemplatiua, maior est quam actiua: quia hæc in vsu præsentis operis laborat, illa vero sapore intimo venturam iã requiẽ degustat. * Augustinus in sermone: Cetera creatura vilescat, vt creator in corde dulcescat. * Idem de meditationibus: Fac precor me Domine gustare per amorẽ, quod gusto per agnitionem: sentiam per affectum, quod sentio per intellectum: plus tibi debeo, quam meipsum totum. Sed nec plus habeo, sed nec hoc ipsum per me totum possum D reddere: trahe Domine in amorem tuum vel hoc ipsũ quod sum. * Idem de vera religione: Quamdiu sumus in corpore, & peregrinamur à Domino, gustemus saltẽ quã suauis est Dominus, qui dedit nobis pignus spiritus, in quo sentiamus eius dulcedinem, & desideremus ipsum vitæ fontem: vbi sobria ebrietate inũdemur, & irrigemur, sicut lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum. Idem: Tu qui verã. Supra de trãquillitate. * Auctor de spiritu, & anima. Hæc est requies cordis nostri, cum in Dei amore, per desideriũ figitur: hæc est vita cordis nostri, cum Deum suum contẽplatur, & ipsa sui cõtemplatione suauiter reficitur. *q* Idẽ: Anima. prius sanatur, sanata introducitur, introducta reficitur. *r* Idem: Mentis visio est intelligentia, gustus sapientia: illa contemplatur, ista delectatur. *s* Bernardus E de duodecim gradibus: Primus cibus est humilitatis purgatorius cum amaritudine. Secundus charitatis consolatorius cum dulcedine. Tertius contẽplationis solidus cum fortitudine. *t* Idem de diligendo Deo: Ex occasione frequentium necessitatum, crebris necesse est interpellatio oibus Deum ab homine frequentari, frequentando gustari, gustando probari, quoniam suauis est Dominus. *u* Idem de amore Dei: Stans in domo solitudinis, quasi onager solitarius, & habitaculum habens in terra salsuginis, & attraheos ventum amoris mei, os meum aperio ad te Domine, & attraho spiritum. Et nonnunquam Domine, quasi clausis oculis, ad te inhianti mittis mihi in os cordis, quod non licet mihi scire quid sit. Saporem quidem

sentio

m Greg. li. 15. Mora. c. 27. in fin.
n Idem in Ezec hom. 10. longo post med.
o Ibidem.
p Ibid. ho. 3. longe an med.
q Auct. de spir. & ani. c. 10. circa med. apud Aug. to. 3.
r Ibid. c. 11. ante med.
s Bern. de 12. gradib. humil. an. med.
t Idem tract. de diligen. Deo post med.
u Idem de amore Dei, c. 9. cir. med.

a Idem ser. 23. in Cant. vers. fin.

sentio, dulcedinem adeo coofortaotem, vt si perficeretur in me, nihil vltra quærerem. a Idem super Cantica: Si quem forte nostrum aliqua hora sic rapi & sic abscondi contigerit, vt minime anocet, aut perturbet, aut sensus egens, vel cura pungens, vel culpa mordens, vel certe ea, quæ difficilius amouētur irruentia imaginationum corporeatum phantasmata, poterit quidē hic, cum ad nos redierit gloriari, & dicere: Introduxit me rex in cubiculum suum. b Idem: A mandatis tuis intellexi, inquit, vt scias, nisi obedientiæ mandatorum contemplationis gustum, penitus non deberi. Non ergo putes, de proprio amore qoietis, sāčtæ obediētiæ actibus, seniorum ve traditionibus præiudicium vllateous faciandum. c Idem in epistola: Funes ceciderunt mihi in præclaris, cœlestisq; hereditas præclara est mihi, & terrena adulatur promissio, blādiiur cōsolatio carnis: gustato spiritu, necesse est desipere carnem: affectanti cœlestia, terrena non sapiūt: æternis inhianti, fastidio sunt transitoria. d Idem in sermone: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Quid aliud est hæc consolatio, quam procedens de spe veniæ gratia deuotionis, & suauissima delectatio boni, & gustus sapiētiæ licet exiguus, quib. interim benignus Dominus afflictā refrigerat animā. At gustus ille nihil aliud est quam irritamentum desiderij, & incentiuū amoris, sicut scriptum est: Qui edunt me, adhuc esurient, &c. Idem: Vide sane in spirituali. Supra de proficientibus lib. 1. e Seneca in epistola: Tunc animus noster habebit, quo gratuletur sibi, cū emissus his tenebris in quibus voluratur, non tenui visu clata prospexerit, sed totum diē admiserit, & redditus cœlo suo fuerit: cum receperit locum, quem occupauit sorte oascendi sursum illum vocant initia sua, erit autē illic etiam antequam hac custodia exsoluatur, cum vitia deuicerit, purusque ac leuis in cogitationes diuinas emicuerit. * Idem: Philosophia animū à terrenis admittit ad diuina, hæc libertas eius est, hæc euagatio subducit interim se custodiæ in qua tenetur, & cœlo reficitur.

b Ibid ser. 46. ante me.

c Idem epi. 111. post med.

d Idem ser. 1. in festo omn. Sanct. post me.

e Sen. ep. 79. post med.

CAPVT XXX.

De Consolatione.

f Greg. regi. lib. 8. ind. 3. c. 31.
g Ibid. li. 11. in. 7. c. 30. circa med.
h Ibid. lib. 7. ind. 2. c. 125. non longe à p.
i ibidem circ. fin.

GReg. f in registro: In summa tribulatione positis, sola est cōsolatio misericordia creatoris. g Idē: In Dei causis occupatus, cōsolatione fulciri debet, nō amaritudine deprimi. h Idem: Est mihi bone vir boc ex Dei munere in magna consolatione, quod opus sāctū, quod in me non habeo, diligo in te. i Idem: Facilis est consolatio, si inter flagella, quæque patimur, quæque fecimus, ad memoriam delicta reuocamus, atque hæc nō flagella, sed dona cognoscimus. * Idem de quodam Episcopo: Valde contristabar, quod de illo quadā superba cognoueram, sed quia mores suos ipse correxit, meam tristitiam, simul meipsum vincendo consolatus sum. k Idem in Moralibus: Magna consolatio in rerum amissione est, si illa tempora ad mentem reducere, quib. nos contigit, res, quas perdidimus, non habuisse. l Idē: Magna est consolatio in eo quod displicet, quod illo ordinante erga nos agitur, cui non nisi iustum placet. m Idem: Laborantem consolari, est pariter in labore persistere: quia subleuatio laboris est visio collaboratis. n Idem: Minus tētat probatio, quam remunératio cōsolatur. Idem: Grauis mœror. Infra de dolore. o Idem: Festina cōsolatio bonorum, est consideratio finis malorum: quia dum ex eorum interitu cōspiciunt malū, quod euadunt, leue æstimant, quidquid in hac vita patiuntur aduersum. p Idem in pastorali: Non flendo flere, & sic exteriora aduersa plangere, vt tamen mēs norit de æternæ spei consolatione gaudere. q Isidorus de Summo bono: Qui vitæ futuræ præmia diligenter excogitat, mala omnia vitę pręsēris æquanimiter portat, quoniam ex illius dulcedine, huius amaritudinem

k Idem li. 2. Moral. c. 12.
l Ibid c. 13.
m Ibid. lib. 5. c. 5. non longe à prin.
n Ib. li. 15. c. 2.
o Ibid. li. 21. c. 4. in prin.
p Idem. Past. eu. p. 3 c. 1. admon 28. ante med.
q Isider. de sum. bo. li 3. c. 62. fere f.

A temperat. r Idem in synonimis: Intēde miserias eorū, quibus acerbe aliquid accidit, dū aliena pericula memoras, mitius tua portas, aliorum enim exempla dolorem releuant, alienis malis facilius consolatur homo. s Ambrosius de viduis: Paratus mœstitudini animi fletus oculorū misericam conciliat, laborem minuit, dolorę alleuiat, pudorem seruat, nec iam miseria sibi videtur, quæ consolationem in lacrymis habet. t Bernardus super Qui habitat: In quo borum omnium spera solatij aliquid, vel auxilij inuenire? Si quæras intra te, aruit cor tuum, & obliuioni daium te reperis tanquā mortuū à corde: si infra te, corpus quod corrumpitur aggrauat animā: si circa te, terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. Quære ergo supra te, sed cautus esto, ventosa agmina transilire. u Idem de B contemptu: Pretiosa diuina cōsolatio est, nec omnino tribuitur, admittentibus alienam. x Idē in sermonibus: Mentior, quod ad consolationem vestram dico, si nō ex manibus huius peccatoris, monachorum nouitiorū, & conuersorum, animæ ad cœlorum gaudia volauerunt tam liberæ, quam liberatæ de carcere nostræ mortalitatis. Idem: Beati, qui lugent. Supra de gustu,

r Idem in synon. c. 1. an. med.
s Amb. de viduis ante med. tom. 4.
t Ber. ser. 16. in Psal. Qui habitat, post med.
u Idem declamat. inter. per Lect. nos. post med.
x Idem ser. de quadra. debita. ante med.

CAPVT XXXI.

De Regratiatione.

GRegorius y in registro: Rectæ mentis est, Deum non solum in prosperis benedicere, sed etiam in aduersitatibus collaudare. z Idem ad episcopū exponentem grammaticam: In vno se ore, cum Iouis laudi- C bus Christi laudes non capiunt. a Aug. in enchiridione: Misericordiam, & iudicium cantabo tibi Domine, quia nisi per indebitam misericordiam nemo liberatur, & nisi per debitum iudicium nemo condemnatur. * Idē de verbis Domini: Felix sit mundus, euertatur mundus, benedicam Dominum; qui fecit mundum: secundum carnem bene sit, secundum carnem male sit, benedicam Dominum in omni tempore. Idē: Hæc in vnoquoque. Supra l. 2. de iustitia. b Idē in epistola: Qui est orandus vt faciat, illi est actio gratiatum reddenda, cum fecerit. c Idē: Ex bis quæ habes, gratias age Deo tanquam fonti bonitatis, vnde habes: atq; in omnibus bonis actibus tuis illi da claritatem, tibi autē humilitatem. d Idem de confessionibus: Tu Domine D excitas, vt laudare te delectet, quia fecisti nos ad te, & inquietū est cor nostrum, donec requiescat in te. e Idē de spiritu, & littera: Illa est sapientia quæ pietas vocatur, qua colitur Pater luminum: à quo est omne datū optimum, & omne donum perfectum: colitur autem sacrificio laudis actionisque gratiarum, & cultor eius non in semetipso, sed in illo glorietur. * Idem de meditationib. Gratias agamus de acceptis, & quod nondum accepimus, eo ipso quod de acceptis ingrati nō sumus, nos accepturos esse confidamus. f Idem de catechizandis rudibus: Quidquid homo fecerit, laudabilem in suis factis inuenit Deum: Si recte egerit, laudabilem inuenit per iustitiam præmiorum: si peccauerit, laudabilem inuenit per iustitiam suppliciorum: si pec- E cata confessus ad recte viuendum redierit, laudabilem inuenit per misericordiam indulgentiarum. g Hieronymus in epistola: Cū psalmum dicis, cuius verba loqueris, agnosce: & in cōpunctione magis animi, quàm in tionulæ vocis dulcedine delectare lacrymas psallētis Deus magis, quàm vocis gratiā comprobat. * Ioannes Chrysost. super Ioaonem: Glorificemus Deum, & per fidem, & per opera: nulla enim vtilitas nobis in salutē dogmatum sanorum, corrupta nobis vita* Idem: Rapuit ille, gratias egisti tu pro iniustitia: & glorificasti Deum, & finitas per gratiarum actiones multas fructificasti mercedes. h Bernardus super Cantica: Nil aliud dum psallitis, quàm quod psallitis, cogiteris,

y Greg. regist. li. 8. ind. 3. c. 15.
z Ibid. li. 9. ind. 4. c. 4. a.
a Aug. enchiridad Laurent. c. 94. t. 3.
b Idem epi. 108. ad Vital. Cart. vers. fi. to 2.
c Idem ep. ad Bonif. qua est prima ex 11. de fin. to. 2.
d Idem confes. lib. 1. c. 1. tom. 1.
e Idem de spir. & lit. c. 13. to. 3.
f Idem de catechiz. rudi. c. 12. cir. me. tom. 4.
g Hiero. ep. 14. ad Maur fil. non longe. à fi. to. 9.
h Ber. ser. 47 in Cant. prope f.

nec solas dico vitandas cogitationes vanas & otiosas, vitendæ sunt & illæ dumtaxat, illa hora, & illo loco, quas officiales fratres, pro communi necessitate, quasi necessario frequenter admittere compelluntur: sed ne illa quidem profecto recipere consuluerim, quæ forte paulo ante in codicibus legeratis.

a Ibid. paulo ante.

a Idem: Moneo vos dilectissimi, pure ac strenue diuinis interesse laudibus, strenue quidem vt sicut reuerenter, ita & alacriter Domino assistatis: non pigri, non somnolenti, non oscitantes, non parcentes vocibus, non præcidentes verba dimidia, nõ integra transilientes, non fractis & remissis vocibus, muliebre quiddam balba de nare sonantes, sed virili, vt dignum est, sonitu, & affectu voces sancti Spiritus depromentes.

b Ibid. ser. 51. post med.

b Idem: Disce in referendo gratias, non esse tardus, aut segnis: disce ad singula dona B gratias agere: diligenter, inquit, considera, quæ tibi apponuntur, vt nulla videlicet Dei dona, debita gratiarum actione frustrentur, non grandia, non mediocria, non pusilla, denique iubemur colligere fragmenta, ne pereant.

c Ibidem ser. 13. post med.

c Idem: Omnis de bonis multiformis gratiæ apparẽtis in vobis, referatur ad ipsum laus, laudabiliũ siquidem vniuersorum auctorem, & largitorem, idque non ficte, quemadmodum ab hypocritis, nec sola cõsuetudine, sicut à sæcularibus, sed nec necessitate quidem, vt iumenta ferendis oneribus applicantur: sed sicut decet sanctos, sinceritate fida, deuotione solicita, hilaritate grata, non tamen dissoluta.

d Ibid. cõseq.

d Idẽ: Immolantes hostias laudis, & reddentes vota nostra de die, in diem, curemus omni vigilantia iungere sensũ vsui, affectum sensui, exultationem affectui, grauitatem exultationi, humilitatẽ grauitati, libertatẽ humilitati, quo interim liberis purgatæ mentis passibus procedamus, & excedamus per inusitatas quasdam affectiones, spiritales lætitias, inuisibiles amœnitates, in lumine Dei, in suauitate, in Spiritu sancto. * Idem: In quotidianis exercitiis, & bellis, quę nulla hora pie in Christo viuẽtib. desunt à carne, à mũdo, à diabolo, sicut militiã vitã hominis esse super terram, incessanter experimini in vobismetipsis, quotidiana necesse est Cãtica pro assequutis victoriis immolari. * Idem in sermonibus: Non tantũ verbo, & lingua, sed opere, & veritate, exhibeamus nos non ingratos: non enim gratiarum dictionẽ, sed gratiarũ actionem exigit à nobis Dominus Deus noster.

e Idem ser. 2. de Euang. 7. panum ante med.

e Idem: Oportet hominem gratiosum, & deuotum esse: quia libenter dona multiplicantur, si priora bene salua videntur.

CAPVT XXXII.

De Lectione.

f Greg regist. li. 2. ind. 10. c. 37. cir. med.

GRegorius *f* in registro: Si ad consolationem nostrã sacra Scriptura parata est, tanto magis debemus legere, quanto nos conspicimus sub tribulationũ fasce lassari.

g Ibid. li. 7. ind. 2. c. 109.

g Idem: Idcirco pictura in Ecclesiis adhibetur, vt hi, qui literas nesciunt, saltem in parietib. videndo legant, quæ legere in codicibus non valent.

h Idem li. 2. Mor. c. 1. in p.

h Idem: Stude quæso. Supra de meditatione. Idem in Moralibus: Scriptura sacra mentis oculis, quasi quoddam speculum opponitur, vt interna nostra facies in ipsa videatur. Ibi enim fœda, ibi pulchra nostra cognoscimus, ibi sentimus quantum proficimus: ibi docemur à profectu quã longe distamus.

Ibidem.

i Idem: Scriptura narrat gesta sanctorum, & ad imitationẽ prouocat corda infirmorum, dumque illorum victricia facta commemorat, contra vitiorũ prælia debilia nostra confirmat.

k Ibi. li 26. c. 8 post med
l Ibid. li. 3 c. 16 fere in pr.
m Amb. de off. li. 1. c. 19. vers. fi. to. 4.

k Idem: Quasi quædã fit lectio mentis nostræ, species considerata creaturæ. *l* Idem: Plerumque res quælibet per historiam virtus est, per significationem, culpa. *m* Ambrosius de officiis: Cur non illa tempora, quibus ab Ecclesia vacas, lectioni impendas? cur non Christũ reuisas, Christum alloquaris, Christum audias? illũ alloquimur cum oramus, illum audimus, cũ diuina le-

A gimus oracula. * Idẽ in Hexaemeron: Scriptura diuina salutem suggerit, vitæ odorem fragrat, vt suauitatẽ legens capias, non præcipitij crimen incurras. Idem: Non mediocre. Supra lib. 3. de Stultiloquio.

n Hiero. in Ionam, c. 3. tom 5.

n Hieronymus in originali super Ionã: Difficile homines potẽtes, & nobiles, & diuites, & multo his difficilius eloquentes credunt Deo: obcæcatur enim mens eorum diuitiis, & opibus atq; luxuria, circundati diuitiis nõ possunt videre virtutes, simplicitatemque Scripturæ.

o Idem ad Rustic. ep. 4. cir med. to. 1.
p Ibid. ep. 7. ad Lætã post med to. eod.
q Isid. de sum. bo lib. 1. c. 16. sent. 2.
r Ibid. lib. 3. c. 8. sent. 4.

o Idem in ep. Ama scientiam Scripturarum, & carnis vitia non amabis. *p* Idem: Orationi lectio, lectioni succedat oratio, & breue videbitur omne tempus, quod tantis dierum varietatibus occupatur. *q* Isidorus de Summo bono: Sanctarũ Scripturarum altitudo quasi B montes pascuæ sunt, ad quos dum quisque iustorum conscenderit, pascuæ indeficientis refectionem inuenisse se gaudebit. *r* Idem: Geminum confert bonum sanctarum lectio Scripturarum: siue quia intellectum mentis erudit, siue quia à mundi vanitatibus abstractũ hominem, ad amorem Dei perducit.

f Idem in synon. c. 5. prope fi.
t Aug. ep. 3. ad Volusian. ant. me. to. 2.

f Isidorus in synonimis: Lectio docet quid caueas, lectio ostendit, quo tendas, lectione sensus augetur, & intellectus. *t* August. in Epist. Tanta est Christianarum profunditas literarũ, vt in eis quotidie proficerem, si eas solas ab ineunte pueritia vsque ad decrepitam senectutem maximo otio, summo studio, meliore ingenio conarer addiscere. * Ioannes Chrysost. super Ioannem; Non propterea datæ sunt Scripturæ, vt in libris eas habeamus solũ, sed vt in cordibus conglutinemus eas. * Idẽ; Si turpi- C loquium sordidat, & dæmones vocat, manifestum est, quoniã spiritualis lectio sanctificat, & Spiritus affert gratiam, diuinæ enim sunt incantationes Scripturæ.

u Ber. ser. 1. in Can. ant. med.

u Bernardus super Cantica; Ante carnẽ disciplinæ studiis edomitam, & emãcipatam spiritui, ante spretam, & abiectam sæculi pompam, & sarcinam, indigne ab impuris lectio sacræ Scripturæ præsumitur, quomodo nẽpe lux in cassũ circũfundit oculos cæcos, vel clausos, ita animalis homo non percipit ea quę sunt spiritus Dei.

CAPVT XXXIII.

De Sapientia.

x Greg. li. 1. Moral c. 16.
y Idem regi. lib 7. ind. 2. c 39.
z Aug. de li. arb li. 2. c. 9. cir. med. to. 1.

D GRegorius *x* in Moralibus: Neque hoc est sapere quod intelligere, quia multi æterna quidem sapiunt, sed hæc intelligere nequaquam possunt. *y* Idem in registro: Sapienter illicita superat, qui didicerit etiã non vti concessis. *z* Augustinus de libero arbitrio: Nemo sine sapientia beatus est: nemo enim beatus est nisi summo bono, quod in ea veritate, quam sapientiã vocamus, cernitur, & tenetur. Idem: Væ, qui derelinquũt. Supra lib. 3. de sapientia. * Idẽ de ordine disciplinæ: Quisquis omnem Philosophiã fugiendam putat, nihil nos vult aliud, quam non amare sapientiam. * Idem; Duplex est via quam sequimur, cum rerum nos obscuritas mouet, aut ratione, aut certe auctoritate. Philosophia rationẽ promittit. * Idem: Tria sunt genera rerum in quibus rationabile apparet, vnũ est in factis ad E aliquem finem relatis, alterum in discendo, tertium in delectando. Primum nos admonet, nihil temere facere: Secundum recte docere. Vltimum beate contemplari.

a Idem de ciu. Dei, li. 19. c. 20. to. 5.

a Idẽ de ciuitate Dei: Non est vera sapientia, quę intentionem suam, in his quæ prudẽter discernit, gerit fortiter, cohibet temperanter, iusteque distribuit, non ad illũ dirigit finem, vbi erit Deus omnia in omnibus, æternitate certa, & pace perfecta.

b Isid. ety. li. 10. verbo sapiens.

b Isidorus in etymologiis: Sapiens dictus est à sapore, quia sicut aptus est gustus ad discretionem saporis ciborum, sic sapiens, ad dignoscẽtiam rerũ atque causarum, quo vnumquodque dignoscat, atque sensu veritatis discernat.

c Idẽ de sum. bo. li. 2. c. 1. sent. 6.

c Idem de Summo bono: Nullus sapientiam Dei plene recipit, nisi qui se ab omnium abstrahere actionum cura contendit

[a Amb. aut not in Leu. ad Simplic. ant. me to. 1.] tendit. *a* Ambrosius in Epistola: Nihil peccare, solius Dei est: sapientis est, & corrigere errarum, & pœnitentiam agere peccati. *[b Idem trac in ps. 104. ad eund. ante med. to. 2.]* *b* Idem: Sola est sapientia libera, quæ diuitib. pauperes præfecit, & quæ seruos propriis feneratt Dominis facit. Idē: Sapiens non metu, Supra lib. 3. de affectionibus. * Idem: Ille vere sapit, cuius animus in Christo est, & cuius interior oculus erigitur ad superna. *[c Ber. de consid. li. 2. ante med.]* *c* Bernardus de consideratione: Quid prodest si vniuersum mundum lucreris, te vnum perdens? & si sapiens altis sis: deest tibi sapientia, si tibi non fueris. *[d Idem ser. 59. in Cant. prope fi.]* *d* Idem super Cantica: Nescitis, quia Angelus satanæ multoties transfigurat se in Angelum lucis? Sapientia est Deus, & vult se amari nō solū dulciter, sed & sapiēter. *[e Sene. ep. 70. ante med.]* *e* Seneca in Epistola: Sapiens videbit vbi victurus sit, cum quibus, quo, quid acturus, cogitat semper qua-

B lis vita, non quanta sit. *[f Ibid ep. 81. ante med.]* *f* Spiens omnia examinabit secum, quid acceperit, à quo, quantum, vbi, quemadmodum. *[g Ibid. ep. 85. vers. fi.]* *g* Idem: Sapiens bonorum rector, est malorum victor. *[h Ibid ep. 20. circa prin.]* *h* Idem: Facere docet Philosophia, nō dicere, & hoc exigit, vt ad legem suam quisque viuat, ne orationi vita dissentiat. *[i Ibidem.]* *i* Idē: Rogo atque hortor, vt Philosophiam in præcordia ima demittas, & experimentum profectus tui capias, nō oratione, nec scripto, sed animi firmitate, cupiditatum diminutione, verba reb. proba. *[k Ibid. ep. 65. post med.]* *k* Idem: Affectator sapientiæ adhæret quidē in corpore suo, sed optima sui parte abest, & cogitationes suas ad sublimia intendit. * Idem: Ad Philosophiam te confer, si vis saluus esse, si securus, si beatus, denique si vis esse, quod maximum est, liber. *[l Ibid. ep. 16. ante med.]* *l* Idem: Nō

C est Philosophia populare artificium, nec ostentatione paratum, nec in verbis, sed in rebus est, nec ad hoc adhibetur vt cum aliqua oblectatione consumatur dies, vt dematur otio nausea: animum format & fabricat, vitam disponit, actiones regit, agenda & omittenda demonstrat.

CAPVT XXXIV.

De Doctrina.

[m Greg. 1. in Ezec. ho. 10. ant. me.] GRegorius *m* super Ezechielem: Quisquis expositor in explanatione sacri eloquij, vt fortasse auditoribus placeat, aliquid mentiendo componit, sua & non Dei verba loquitur, si tamen placendi, vel seducēdi studio mentiatur. Nā si in verbis Dominicis virtu-

D tem requirēs, ipse aliter quam is, per quē prolata sūt, senserit, etiam si sub intellectu alio ædificationē charitatis requirat, Domini sūt verba quæ narrat: quia ad hoc solum Deus per totam nobis sacram Scripturam loquitur, vt nos ad suum & proximi amorem trahat. *[n Ibid ho. 11. ante med.]* *n* Idem: Pensare debet dolor, quid loquatur, cui loquatur, quando loquatur, qualiter loquatur, & quantum loquatur. Si enim vnum horum defuerit, locutio apta non erit. *[o Ibid ho. 11. post med.]* *o* Idem Loqui de Deo, quietæ valde & liberæ mentis est. Tunc namque bene dirigitur lingua in sermone, cum secure sensus quieuerit in tranquillitate, *[p Idem Past. cu. p. 2. c. 4. & regist lib. 1. ind. 9. c. 24. cir. med.]* *p* Idem in pastorali: Clauis apertionis est sermo correctionis: quia increpando culpam detegit, quam sæpe nescit, ipse etiam, qui perpetrauit. *q* Idem in Mo-

E ralibus: *[q Idem li. 33. Mor. c. 11 non longe à pr.]* Qui peccatori prædicat, tanta dispensatione componere prædicationem debet, vt nec derelicta spe timorē subtrahat, nec spe subtracta, in solo eum timore derelinquat. *[r ibi. li. 18. c. 14. non longe à prin.]* *r* Idem: Qui ad veræ prædicationis verba se præparat, necesse est, vt causarū origines à sacris paginis sumat: vt omne, quod loquitur, ad diuinæ auctoritatis fundamentum reuocet, atque in eo ædificiū suæ locutionis firmet. *[s Idem hom. 18. in Euan. cir. med.]* *s* Idem in homiliis: Cum malorum peruersitas crescit, non solum frangi prædicatio non debet, sed etiam augeri. *[t Ibid. ho. 6. prope fi.]* *t* Idem: Plus est verbi pabulo, victuram in perpetuum mentem reficere, quam ventrem morituræ carnis terreno pane satiare. *[u ibid. ho. 4. non lōge à pr.]* *u* Idem: Subtili occultoque iudicio, à quorumdam aurib. præ-

A dicatio sancta subtrahitur: quia suscitati per gratiam non merentur. *[x Idem regi. li. 7 ind 2. c. 111. cir. me.]* *x* Idem in registro: Lingua nostra bonis fomentum sit, prauis aculeus, tumidos retundat, iratos mitiget, pigros exacuat, desides hortatu succendat, refugientib. suadeat, asperis blandiatur, desperatos consoletur; vt quia doctores dicimur viā salutis gradientibus ostendamus. *[y Idem li. 3. Dial. cap. 17. post med.]* *y* Idem in dialogis: Si insensibilia pōsamus, nimirum cōstat, quia maius est miraculū, prædicationis verbo, atque orationis solatio peccatorem conuertere, quam carne mortuum resuscitare. *[z August. de consen. Euā. li. 2. c. 28. t. 4.]* *z* Aug. de consensu Euangelistarum: Ex Euangeliorum, vniuersa varietate verborum, rerum aut sentētiarumq; concordia satis apparet salubriter nos doceri, nihil quærendū in verbis nisi loquentiū veritatem, cui demonstrandę inuigilare debēt omnes veridici narra-

B tores, cū de homine, vel de Angelo, vel de Deo aliquid narrant. *[a Idem de oper. monach. c. 22 vers fi.]* *a* Idem de opere monachorum: Multo misericordius operatur erga animas infirmorum, qui famæ bonæ sermorum Dei consulit, quam erga corpora egērium, qui panem esurientib. frangit. *[b Idem de Trin lib. 2. non longe à prin. to. 3.]* *b* Idem de Trinitate: Nec trepidus ero ad proferendam sententiam meā, in qua magis amabo inspici à rectis, quam timebo morderi à peruersis, Gratanter enim suscipit oculū columbinū pulcherrima & modestissima charitas, dētem autem caninum, vel euitat cautissima humilitas, vel retundit solidissima veritas. *[c Ibid li. 4. c. 1. cir. med.]* *c* Idem: Persuadendum erat homini quantum nos dilexerit Deus, & quales: quantum, ne desperaremus: quales, ne superbiremus. *[d Idem de catechis rudib. c. 4 in fi. to. 4.]* *d* Idem de catechizandis rudibus: Dilectione tibi tan-

C quā fine proposito quo referas omnia quæ dicis, quidquid narras, ita narra, vt ille cui loqueris audiēdo credat, credendo speret, & sperando amet. *[e Idem de bon perseue. li 2. c. 16. ant. med.]* *e* Idem de bono perseuerantiæ: Facile est immo & vtile, vt taceatur aliquod verum, propter incapaces. *[f Ibidem. paulo post.]* *f* Idem: Cum res vera ita se habet, vt fiat peior nobis eam dicentibus, illi, qui capere nō potest, nobis autem tacentibus ille qui potest, quid putamus esse faciendum? nonne dicendū est potentius verū, vt qui potest capere capiat, quam tacendum, vt non solum id ambo non capiant, verumetiā qui est intelligentior ipse fiat peior, qui si audiret & caperet, per illum plures discerent: quo enim est capacior vt discat, eo magis est idoneus, vt alios doceat. *[g Ibid. c. 24. ant. med.]* *g* Idem: Non simus in disputationibus prompti, & in

D orationibus pigri, *[h Idem Ep. 132. ad Florent. circa med. to. 2]* *h* Idem in Epistola: Solicitissime cauendum est in docendo superbiæ vitium, quod in discendo non ita est. *[i Amb. de off. li. 1. c. 22. t. 4.]* *i* Ambrosius de officiis: Absit pertinax in familiari sermone contentio, quoties enim magis excitare inanes, quā vtilitatis aliquid afferre solet disceptatio siue ira? sine amaritudine sit, monitio sine asperitate, hortatio sine offensione. * Isidorus in synonimis: Communia omnibus secreta paucioribus loquere, aperta cunctis, opera paucis annuncia. *[k Isid. de sum bo li. 2. c. 29. sen. 16.]* *k* Idē de Summo bono: Quadrimoda est dicendi ratio, quia aut bene sentiendo, quid bene profertur, aut nihil sentiendo nihil dicitur, aut parum sentiendo loquacitas sola ostentatur, aut optime sentiendo non eleganter profertur quod dicitur. *[l Hier Ep. 2. ad Nepot. vltra med. to. 1.]* *l* Hieronymus in Epistola: Docen-

E tete in Ecclesia non clamor populi, sed gemitus suscitetur: lacrymæ auditorum, laudes tuæ sint. *[m Ibidem.]* *m* Idē: Prædicator continentiæ, nuptias ne conciliet. *[n Bern. in Cant ser. 18, prope fi.]* *n* Bernardus super Cantica: En quanta prius infundenda sunt, vt effundere audeamus de plenitudine nō de penoria largientes, primo quidem compunctio, deinde deuotio, tertio pœnitentiæ labor, quarto pietatis opus, quinto orationis studium, sexto contemplationis otium, septimo plenitudo dilectionis. * Idem: Doctrina spiritus non curiositatem acuit, sed charitatem accendit.

CAPVT XXXV.

De Dignitate.

a Greg. reg. lib. 7. ind. 1. ca. 8.
b Ibid. li. 4. ind. 13. c. 69. in prin.

GRegorius *a* in tegistro : Ad hoc locorum gradus rationis ordo distinxit, & iudicia esse constituit, vt nec præpositi in opprimédos se frustra valeãt occupare subditos, nec subiectis, iterum contra suos præpositos effrenata sit resultandi licentia. *b* Idem: Ad hoc diuinæ dispensationis prouisio, gradus & diuersos constituit ordines esse distinctos, vt dum reuerentiam minores potioribus exhiberent, & potiores minoribus dilectionem impéderent, vna concordiæ fieret ex diuersitate cõnexio, & recte officiorum gereretur administratio singulorũ. * Idem: Quia homo quod sibi tribuitur, quo iudicio disponatur, ignorat, nec ad appetendum locum superiorem procax insistere, nec ad repellendum contumax debet inueniri. *c* Idem in pastorali : Virtutibus pollens coactus ad regimen veniat, virtutibus vacuus, nec coactus accedat. *d* Idem: Cum rerum necessitas exposcit, pensandum valde est, ad culmẽ quisquis regiminis qualiter veniat: atque ad hoc rite perueniẽs, qualiter viuat: & bene viuens, qualiter doceat : & recte docens infirmitatem suam quotidie quãta consideratione cognoscat: ne aut humilitas accessum fugiat, aut peruentioni vita contradicat, aut vitam doctrina destituat, aut doctrinam præsumptio extollat. *e* Idẽ in dialogis: Vsus rectæ conuersationis est, vt præesse non audeat, qui subesse non didicerit: nec obedientiam subiectis imperet, quam prælatis non nouit exhibere. *f* Idẽ in homiliis. Illi debent curam pastoralẽ suscipere, qui in suo corde sciunt fluxa luxuriæ domare : vt cũ aliis fortia prædicant, ipsi desideriis mollibus eneruiter non succumbant. *g* Idem in Moralibus: Nolenti mihi atque renitenti, cũ graue esset altaris ministerium, etiam põdus est curæ pastoralis iniunctum. *h* Isidorus de Summo bono: Vir Ecclesiasticus, & crucifigi mundo per mortificationem propriæ carnis debet, & dispensationem Ecclesiastici ordinis, si ex Dei voluntate prouenerit, volens quidem sed humilis gubernandam suscipiat. *i* Bernardus super Cantica: Non otiose toties repetitum est: Petre amas me, in cõmissione ouium. Ego quidem id significatum prouide, puto, ac si dixisset illi IESVS, nisi testimonium tibi perhibente cõsciẽtia, quod me ames & valde perfecte ames, hoc est plus quã tua, plus quam tuos, plus etiam quã te, vt huius repetitionis meæ numerus impleatur, nequaquam suscipies curam hãc, ne intromittas de ouibus mei, pro quibus vtique meus effusus est sanguis. *k* Idẽ: In prælatione opus est viro forti, spirituali, & fideli, forti ad propulsãdas iniurias, spirituali, ad deprehendas insidias, fideli, qui non quæ sua sunt, quærat. *l* Idem in Epistola: In alto positum, non alta sapere difficile est, & omnino inusitatum, & quanto inusitatius, tanto gloriosius.

c Idem Past. cu. p. 1. ca. 9.
d Ibid. prol. in Past. ad Io. Episc. Rauen.
e Idem li. 1. Dial. c. 1. post med.
f Idem ho. 12. in Euan. prope fin.
g Idem Ep. ad Leand. in exposit. li. Iob. c. 13.
h Isid. de sum. bo. lib. 3. c. 33. sen. 1.
i Ber. ser. 76. in Cant. post med.
k Ibid. versus fin.
l Idem Ep. 42. post med.

CAPVT XXXVI.

De Zelo.

m Greg. in Ezec. hom. 12. longe post med.
n Idem lib. 5. Moral. c. 31. post med.
o Ibid. li. 13. c. 3. in prin.
p Ibid. lib. 5. c. 31. post me.
q Ibid. li. 10. c. 4. cir. me.
r Aug. Epi. 145. ad Sebast. to. 2.

GRegorius *m* super Ezechielem: Nullum omnipotenti Deo, tale est sacrificiũ. quale est zelus animarum. Idem: Restat vt siue. Supra lib. 2. de prudentia. *n* Idẽ in Moralibus: Si nulla ira ex virtute surgeret, diuinæ animaduersionis impetum Phinees per gladium non placasset. *o* Idem; Aliquando necesse est, vt prauis mentibus, quę humana prædicatione corrigi nequeũt, diuina flagella optari benigne debeant. Idem: Euenire plerumque. Supra li. 3. de discordia. *p* Idem; Si sic proximos vt nos amare præcipimur, restat sic eorum erratibus sicut nostris vitiis irascamur. *q* Idem; Erga errata proximorũ sic mansuetudo zelum temperet, quatenus à iustitiæ, studio non eneruet. *r* Augustinus in

A Epistola; Quid hic magis persequitur vitã bonorum, quam vita iniquorum? non cum cogit imitari, quod displicet, sed cum cogit dolere, quod videt? Quoniam coram pio viuens impie, etsi non obligat consentientem, cruciat sentientem. Idem; Pia est. Infra de dolore. *s* Bernardus super Cantica; Zelum tuum inflammet charitas, informet scientia, firmet constantia, sit feruidus, sit circumspectus, sit inuictus, nec teporẽ habeat, nec discretione careat, nec timidus sit. *t* Idem in Epistola : Habet charitas zelum, sed adhibeat pro tẽpore modum, seueritas numquam remissa, intermissa tamẽ plus proficit. *u* Idem : Hoc vera & casta contemplatio habet, vt mentem quanto diuino igne vehemẽter succenderit, tanto interdum repleat zelo, & desiderio acquirendi Deo, qui eum similiter diligant, vt otium cõ-

B templationis pro studio prędicationis libentissime intermittat. *x* Glossa; Ira iusta est, qua irascitur quis suis, & alienis peccatis, vidẽs homines confitẽtes Deũ orare, & negantes moribus; renunciantes sæculo verbis & nõ factis, & vidẽs fratres fratrib. detrahentes, osculum dantes, & fidem non seruantes. *y* Glossa; Bonus zelus est feruor animi, quo mens abiecto humano timore, pro defensione veritatis accẽditur; & eo magis commendabilis, quo quælibet praua, quæ viderit, corrigere satagit, si nequit, tolerat, & gemit.

s Ber. ser. 20. in Cant. an. med.
t Idem Ep. 25. prope fi.
u Ibid. ser. 57. post med.
x Gloss in Ps. 30.
y Ibid. Ps. 68.

CAPVT XXXVII.

De Solicitudine.

C GReg. *z* in moralibus; Sancti viri quia breuitatem vitæ indesinenter aspiciunt, quasi quotidie morientes viuunt; & tanto se solicitius mansuris pręparant, quanto & nulla esse transitoria ex fine semper pensant. *a* Idem; Mens tanto altius inter tentationum fluctus attollitur, quãto solicitius ab huius sæculi cogitatione vacuatur. *b* Idem; Magna solicitudine ad curam nostræ meliorationis accingimur, quãdo id virtutis in aliis cernimus, quod non habemus. Idem; Dominum tanto. Supra de discussione. *c* Idem in registro; Illa solicitudo præpositorũ vtilis est cautela laudabilis, in qua totum ratio agit, & furor sibi nil vindicat. *d* Idẽ: Quanto morti vicinior efficeris, tanto fieri solicitior

D atque timidior debes. *e* Idem; Cum honoris augmento, cura quoque solicitudinis debet excrescere. *f* Idem: Cum cuncta negotia solicitudine indagandæ veritatis indigeant, tamen quæ ad deiectionem sacerdotalium graduũ spectant, sunt districtius trutinanda. *g* Ioannes Chrysostomus super Matthæum: Occupatio virium, solicitudinem, suggestionum voluptates plerumque excludit. Hieronymus: Grandis virtutis. Supra li. 2. de continentia tactus. *h* Bernardus super Cantica: Omnis cura sanctorum, spreto ornatu cultuque superfluo exterioris sui hominis, qui certe corrũpitur, omni se diligentia præbet, & occupat excolendo, atque decorando interiori illi, qui ad imaginem Dei est, & renouatur de die in diem. Idem: Omnis de bonis. Supra de regra-

E tiatione. *i* Idem in sermonibus : Dignum valde est, & omnino exigit ratio æquitatis, vt quib. à constitutione mundi regnum paretur. ipsi etiam sese regno parare non negligant. * Augustinus de ordine disciplinæ. Opera danda est optimis moribus, Deus enim noster aliter nos exaudire non poterit, bene autem viuentes facillime exaudiet. *k* Seneca in Epistola: Perseuerandum est, & assiduo studio robur addendum, donec bona mens sit quod bona voluntas est,

z Greg. li. 7. Mor. c. 14. post med.
a Ibid. li. 21. c. 17. an. med.
b Ibid. lib. 24. c. 6. post med.
c Idem reg. li. 8. ind. 3. c. 12.
d Ibid. li. 7. ind. 2. c. 1.
e Ibid. c. 112. post med.
f Ibid. li. 2. ind. 11. c. 47. in prin.
g Chry. opr. imperf. hom. 40. in Matt. an. me. to. 2.
h Ber. ser. 25. in Cant. post med.
i Idem ser. de verb. Iob, In sex tribulationibus, &c. in prin.
k Sen. ep. 16. ante med.

CAPVT XXXVIII.

De Correptione.

GRegorius *l* in Moralibus: Quisque perpendere solicite sciat, ne luctus tempore verba increpationis inferat.

l Greg. li. 14. Mor. c. 2.

inferat. *a* Idem: Quos de aperta infirmitate reprehendimos, sopereſt, vt de occultæ fortitudinis æſtimatione veneremur. Idem: Ex ſe debet. Supta lib. 2. de obliuione. *b* Idem in regiſtro: Dum vnus cotripitur, plurimi emendantur. Et melius eſt, vt pro multorum ſaluatione vnus condemnetur, quam per vnius licentiam multi periclitentur. *c* Idem: Vbi ſenior iuuenibus exemplum ad interitum præbet, ibi diſtricta increpatione feriendus eſt.* Iſidorus de Summo bono: Sicut peccatorem conuenit argui iniuſtum, ſic conuerſum exulcerari. *d* Idem: Qui veraciter fraternã vult corripere ac ſanare infirmitatem, talẽ ſe præſtare fraternæ vtilitati ſtudeat, vt eum quem corripere cupit, humili corde admoneat, hoc faciens ex compaſſione quaſi communis periculi, ne forte & ipſe ſubiiciatur tentationi. *e* Auguſt. in enchiridione: Qui emendat verbere, in quem poteſtas datur, & coercet aliqua diſciplina, & tamen peccatum eius quo ab illo læſus, aut offenſus eſt, dimittit ex corde, vel orat, vt ei dimittatur, non ſolum in eo quod dimittit, atque orat, verumetiã in eo quod corripit, & aliqua emendatoria pœna plectit, eleemoſynam dat. Multa enim bona præſtantur inuitis, quando eorum conſulitur vtilitati non voluntati. Idem ſi peccaueɾit. Supta lib. 3. de arguitione. *f* Idem in Epiſtola: Quantum illi laudandi, atque prædicandi ſunt, qui dignati non ſunt cum mundo etiam florente, florere: tantum increpandi, & accuſandi ſunt, quos perire cum pereunte delectat. *g* Idem de correptione & gratia: Corripiãtur à propoſitis ſuis ſubditi, fratres, correptionibus vtique de charitate venientibus, pro culparum diuerſitate diuerſis, vel minoribus, vel amplioribus: quia & ipſa, quæ damnatio nominatur, quam facit Epiſcopale iudicium, qua pœna in Eccleſia nulla maior eſt, poteſt ſi Deus voluerit, in correctionem ſaluberrimam cedere, atque proficere. *h* Idem de doctrina Christiana: Quid locis, & tempori, & perſonis eueniat, diligenter attendendum eſt, ne temere flagitia reprehendamus. *i* Ioannes Chryſoſt. ſuper Matthæum: Omnis correptio ſimilis eſt ceteris tentationibus. Sicut enim omnis tentatio fideles quidem magis ædificat, infideles autem amplius deſtruit: ſic & omnis increpatio diſciplinæ religioſum hominem, & timentem meliorem facit, irreligioſum autem & malum conturbat, & ad deterius ire compellit. *k* Bernardus: Non contemnenda increpatio iuſti, quæ ruina peccati, cordis ſanitas eſt, nec non & Dei via ad animam. *l* Idem in ſermonibus: Nemo fratres vitia palpet, peccata nemo diſſimulet, cum viderit ordinem deperire, vel minui diſciplinam. Eſt enim conſentire, ſilere eum arguere poſſis, & ſcimus quia ſimilis pœna facientes maneat & conſentientes. *m* Gloſſa: Raro, & non ſine magna neceſſitate, obiurgationes ſunt adhibendæ, & non niſi Dei reſpectu remota ab oculo trabe, id eſt odio.

a Ibid. li. 31. c. 8. non longe à fi. b Idem regi. li. 12. ind. 7. c. 31. poſt med. c Ibid. lib. 7. ind. 2. c. 1. d Iſid. de ſum. bo li. 3. c. 32. ſent. 2. e Aug. Enchirid. ad Laur. c. 72. tom. 3. f Idem ep. 45. non longe à prin. tom. 2. g Idem de corrept. & grat. c. 15. in prin. to. 7. h Idem de doct. Chriſ li. 3. c. 12. to. 3. i Chryſ ope. imper. hom. 406. in Mat. an. med to. 2. k Ber. ſup. Cant. ſer. 57. circa med. l Idem ſer. in Nat. S. Io. Bap. poſt med. m Gl. ſuper Matt. c. 7.

CAPVT XXXIX.

De Æquitate.

GRegorius *n* in regiſtro: Ita vos in ea, quæ Deum offendunt, & ad iracundiam prouocant, diſtrictos ac ſollicitos exhibere, vt ad aliorum emendationem & vindicta culpabilem feriat, & innocentem falſa opinio non affligat. *o* Idem: Manifeſta peccata, non ſunt occulta correctione purganda, ſed palam ſunt arguendi, qui palam nocent: vt dũ aperta obiurgatione ſanantur, hi, qui eos imitãdo deliquerant, corrigantur. *p* Idẽ: Cum increpare delinquẽtes, noluerit, eos proculdubio paſtor occidit. Hac ergo conſideratione compulſus, velis nolis locuturus ſum: quia omni virtute aut te cupio ſaluari, aut de tua morte me eripi. *q* Idem: Sicut obſtinati eſſe humilibus non debemus, ita diſtricti eſſe ſuperbis debemus. *r* Idem: Sicut perſeueranti culpæ debetur iure vindicta, ita reſipiſcentibus eſt venia concedenda. Idem: Summum in regibus. Supra li. 1. de potentibus. *ſ* Idem: Boni te dulcem, praui ſentiant correctorem. In qua videlicet correctione hunc eſſe ordinem noueris obſeruandum, vt perſonã diligas, & vitia perſequaris: ne ſi aliter agere fortaſſe volueris, tranſeat in crudelitatem correctio, & perdas quos emendare deſideras. *t* Idẽ: Iuſtitiæ & rationis ordo ſuadet, vt qui ſua à ſucceſſoribus deſiderat mandata ſeruari, prædeceſſoris ſui proculdubio voluntatem & ſtatuta cuſtodiat. *u* Idem: Sicut in his, qui per ignorantiã fecerunt, culpa aliquatenus toleranda eſt: ita in his fortiter inſequenda, qui non metuunt ſciendo peccare. *x* Idem: Effectum iuſta poſtulantibus indulgere, & vigor æquitatis & ordo exigit rationis, præſertim quando petentium voluntatem, & pietas adiuuat & veritas nõ relinquit. *y* Idem: Sicut rationi cõtraria procul eſt abiicienda petitio, ita in his, quæ bene deſiderantur, effectum non conuenit negare. *z* Idem: Minorem maior præcedit, ſicut honore, ita & crimine: & quem maior ſequitur culpa, maiori plectatur vindicta, & ſic poſtea pœnitentia credatur eſſe fructuoſa. *a* Idem: Sicut laudabile diſcretumque eſt reuerentiã & honorum debitum exhibere prioribus, ita rectitudinis & Dei timoris eſt, ſi qua in eos correctione indigẽt, nulla diſſimulatione poſtponere: ne totũ, quod abſit, incipiat corpus inuadere, ſi lãguor nõ fuerit curatus in capite. *b* Idem: Manifeſti exceſſus, canonica ſemper moderatione premendi ſunt: vt vna res, & præteritorum correctio, & eſſe regula poſſit futurorum. *c* Idem: Quoties contra Eccleſiaſticam quid geſtũ dicitur diſciplinam, ne nos ante Deum culpa ex diſſimulatione redarguat, Irrequiſitum hoc relinquere non audemus. *d* Idem: Sicut Eccleſia proprias res amittere nõ debet, ita eam rapacitatis ardore alienas inuadere non oportet. *e* Idem: Iurgantium controuerſias, celeri ſententia terminare, & æquitati proculdubio conuenit, & vigori. *f* Idem: Sicut ab aliis noſtra exigimus, ita ſingulis ſua iura ſeruemus. *g* Idem in Moralibus: Maiora crimina, & tarde credenda ſunt, cum audiuntur, & citius punienda ſunt, cum veraciter agnoſcuntur. *h* Idem: Superiores cum per diſciplinam alios feriunt, ſic alienam infirmitatem debent percutere, vt etiam ad ſuam nouerint oculos reuocare. *i* Idem in paſtorali: Aliquando ſubiectorum vitia prudenter diſſimulanda ſunt, ſed quia diſſimulantur, indicanda: aliquando etiam aperte cognita, mature toleranda: aliquando vero ſubtiliter & occulte perſcrutanda: aliquando leniter arguenda, aliquando & vehemẽter increpanda. *k* Ambroſius in Epiſtola: Hoſtem ferire victoria eſt: reum, æquitas; innocentem, homicidium. *l* Aug. de ciuitate Dei. Melior eſt animi æquitas, quã corporis ſanitas. *m* Idem de baptiſmo paruulorum: Hoc iuſtum eſt, vt cum mala hominum reprobamus, quæcumque in illis bona Dei reperimus, approbemus. * Idem: Veritate manente, quod vitioſum, quod prauum, quod falſum, in vnoquoque fuerit, curemus, corrigamus, emendemus, aut ſi non poſſumus, deteſtatum damnatumque vitemus.* Idem de ouibus: Diſciplina exerceatur, iudicium non præcipiretur. Idem: Pertinet ad innocentes. Supra de innocentia. * Ioannes Chryſoſtomus ſuper Ioannem: Siue inops, ſiue diues fuerit quis, non perſonas attendamus, ſed res ſcrutemur. *n* Bernardus in Epiſtola: Si quis fuſorio in populo diaboli ſibi aſſumens vicem iurgia ſeminare, & pacem turbare, velle reperiatur, quemadmodũ ille diſcordiæ ſemper eſt amator & auctor, huic rigidæ cẽſuræ remedio citius obuietur, ec quippe peſſimæ, quo intimæ peſti. *o* Idem: Malum ſi comprimas tuum, reputabitur tibi ad gloriam: ſi alienum, ad iuſtitiam. *p* Idem: Melius eſt vt pereat vous, quam vnitas.

n Greg. regiſt. li. 9. ind. 4. c. 63. o Ibid lib 12. ind. 7. c. 31. poſt med. p Ibid. lib. 1. in. 7. c. 3. q Ibid. lib. 7. ind. 2. c. 10. in fi. r Ibid. lib. 7. ind. 1. c. 12. in prin. ſ Ibid. lib. 9. ind. 4. c. 8. t Ibid. li 5. ind. 14. c. 112. cir. fi. u Ibid. lib. 12. ind. 7. interrogat. Aug. c. 7. x Ibid. li. 11. ind. 6. c. 5. in prin. y Ibid. c. 58. in prin. z Ibid. lib. 7. ind c. 53. cir. med. a Ibid. li. 10. ind. 5. c. 36. in prin. b Ibid c. 33. non longe à p. c Ibid. lib. 5. ind. 14. c. 103. d Idem lib. 2. ind. 11. c. 82. e Ibi. ind. 10. c. 28. in prin. f Ibi. ind. 11. c. 68. in fi. g Idem li. 19. Moral c. 14. cir. fi. h Ibid. li. 14. c. 24. i Idem Paſt. cu. p. 2. c. 10. in prin. k Amb. ep. li. 6. ep. 48. ante med. to. 5. l Aug. de ciuit. Dei, lib. 19. c. 13. poſt med. tom. 5. m Idem de unico Bap. c. 2. to. 7. n Ber Epi. 129. poſt med. o Ibid. Epi. 200. poſt med. p Ibid. Epi. 102. in fin.

A B C D E

CAPVT XL.

De Quatuor affectionibus.

a Augu de ciu. Dei.lib. 14.c. 7. post med. to. 5.

AVgustinus *a* de ciuitate Dei:Recta voluntas est bonus amor:& voluntas peruersa, malus amor. Amor ergo inhiãs habere,quod amatur,cupiditas est: id autem habens,eoq; fruens,lætitia est:fugiens quod ei aduersatur,timor est:idque si acciderit sentiens, tristitia est:proinde mala sũt ista si malus est amor:bona, si bonus.*b* Idem:Apud nos iuxta Scripturam sanamq; doctrinã ciues sanctæ ciuitatis Dei, in huius vitæ peregrinatione,secundum Deum viuentes,metuunt, capiuntque, dolent,gaudentque;& quia rectus est amor eorum,istas omnes affectiones rectas habent.*c*Idem de patientia:Voluntas bona,id est voluntas Deo fideliter subdita,volũtas sanctitate superni amoris accẽsa,voluntas,quæ diligit Deum,& proximum propter Deũ, siue amore de quo respondet Apostolus Petrus:Domine tu scis,quia amo te:siue timore, de quo dicit Apostolus ; In timore & tremore vestram ipsorum salutẽ operamini;siue gaudio, de quo dicit idem;Spe gaudẽtes,in tribulatione patientes,siue tristitia, qualẽ idem Apostolus se dicit habuisse magnam pro fratrib.suis, quæcumque amara & aspera sufferat,charitas Dei est. *d* Isidorus de Summo bono;Quatuor sunt qualitates affectionum,quibus mens iusti tædio salubri compungitur,hoc est,memoria præteritorũ facinorum, recordatio futurarum pœnarum,cõsideratio peregrinationis in huius vitæ longinquitate, desiderium supernæ patriæ,quo quantocius ad eã valeat peruenire.*Auct. de spiritu & anima ; Habet anima affectiones, quibus exercetur ad virtutes.Dolor namq; de peccatis,timor de pœnis, desiderium de promissis, gaudium de præmiis,quædam exercitia sunt virtutum.*e*Idem: Affectus quadripartitus esse dinoscitur, dum de eo,quod amamus, iam gaudemus,vel gaudendũ speramus,& de eo quod odimus,iam dolemus,vel dolendum metuimus; & ab hac cõcupiscibilitate gaudium & spes,de irascibilitate dolor & metus oriuntur. Qui quidẽ quatuor affectus animæ,omnium sunt vitiorum,atq;virtutum quasi quædam principia,& communis materia.*f*Bernardus super Cantica;Habent voces suas affectus,per quas se etiam cum volunt,produnt,timor verbi causa meticulosas;dolor,gemebũdas;amor,iucundas.*g* Idem in sermone,loquẽs de illo verbo Ioel.2.Conuertimini ad me in toto corde vestro:Conuertatur amor tuus,vt omnino nihil diligas nisi Deũ,aut certe propter ipsũ, Cõuertatur etiam ad ipsum timor tuus,quia peruersus est timor omnis, quo metuis aliquid præter eum , aut non propter eum.Sic & gaudiũ tuum,& tristitia æque conuertantur ad ipsum:hoc autem ita fiet , si non nisi secundum eum doleas,aut læteris.Quid enim peruersum mauis,quam lætari,cum malefeceris, & in rebus pessimis exultare?sed & ea quoque,quæ secundum sæculum est, tristitia mortem operatur.

b Ibid.ca.9. fere in prin.

c Idem de patient. ca. 25. tom. 4.

d Isid. de sum.bo.lib. 2. c.12. sent. 4.

e Auct. de spir. & ani. ca.4.ante med.apud Aug. to. 3.

f Bern ser. 67. in Cant. ante med.

g Idem ser. 2 in Quadra. circa med.

CAPVT XLI.

De Timore.

h Greg.li.8. Moral. c. 24. circa med.
i Ibid.lib. 16. c. 15.
k Idem ho. 38 in Euan. post med.
l Aug.de vera. & falsa pœnit. c. 15. post me. to. 4
m Idem de adult. cõiug. li.2.c. 13.t.6.

GRegorius *h* in Moralibus:Iusto timendum nõ est, ne derisor,cũ corripitur,contumelias inferat:sed ne tractus ad odium peior fiat.*i* Idem:Creator noster, qui vbique totus est, & cernens cuncta non cernitur, tanto metuendus est,quanto inuisibilis permanens,de nostris actibus , quando & quid decernat ignoratur. *k* Idem in homiliis:Tanto de se vnusquisque solicitus metuat,quanto ignorat quod restat.*l*Augustinus in libro de pœnitentia: Timeat anima iã corrupta, docta experimẽto quod ignorat virgo.*m* Idem de coniugiis adulterinis:Si à cõiugali vinculo immunis, minus appetitur vita sanctorum,exhortetur pœna mœchorũ, & timore saltem frenetur concupiscentia,si non amore eligitur continentia.*n* Idem in Epist.Qui gehennas metuit,non peccare metuit,sed ardere:ille autem peccare metuit,qui peccatum ipsum sicut gehennã odit. *o* Item in regula:Deo vir sanctus timeat displicere,ne velit feminæ male placere. Illum cogitet omnia videre , ne velit feminæ male videri. *p* Isid.in synonimis: Timor expellit peccatum,timor reprimit vitiũ,timor cautum facit hominem, atq; solicitum:vbi timor nõ est,ibi dissolutio vitæ est,vbi timor non est,ibi desperatio est. *q* Idem de Summo bono:Sæpe quæ apud hominũ iudicium bona parent, apud examen diligentissimi,& acutissimi iudicis, reproba deteguntur. Ideoq; omnis sanctus veretur,ne forte bonum quod agit,pro aliqua animi intentione, in oculis Dei reprobum sit. *r* Hieronymus in Epistola:Vbi timor & tremor est,nõ ibi vocis elatio est,sed animi flebilis lacrymosa deiectio.*s*Idem: Quando iratus fuero , & aliquid mali in meo animo cogitauero,& me nocturnum phantasma deluserit,basilicas martyrum intrare nõ audeo:ita totus & corpore,& animo contremisco.*t* Idem in originali super Ioëlem:Numquam tuta est humana fragilitas,sed quanto virtutib. crescimus,tanto magis timere debemus,ne de sublimibus corruamus *u* Bernardus super Cantica : Beatus homo qui semper pauidus est. Time ergo cum arriserit gratia,time cum abierit,time cum denuo reuerterur, & hoc est semper pauidũ esse. Idem : In veritate didici.Supra lib.2.de gratia.*x* Idem in sermone:Primus timor est,ne cruciemur à gehenna. Secundus , ne exclusi à visione Dei,priuemur tam inæstimabili gloria.Tertius replet animam omni solicitudine , ne forte deseratur à gratia.*y* Idẽ:Sicut securitas,vel desidia,causa & mater est omnium delictorum, sic timor Domini radix & custos omnium bonorum. Idem : Heu me. Supra lib. 2. de tentatione.

n Idem Ep. 144.ad Anast.circa med to.2.

o Idem reg. 3 c.23.to.2.

p Isid. in synon c. 7. in prin.

q Idem de sum.bo li.2. c.27.sent. 4.

r Hiero. Epi. 14. ad Maur. fil cir.fi.to. 9.

s Ibid aduer Vigilant. vltra med. t. 2.

t Idem com. ment in Ioel. c.2.to. 5.

u Ber.ser 54. in Can.post med.

x Idem ser.1. in Do. 1. post oct Epiph. post med.

y Ser de donis Spir. sancti c.1. post med.

CAPVT XLII.

De Dolore.

GRegorius *z* in registro:Quanto cordi nostro lætitiam,Ecclesiæ ordo inculpabiliter custoditus infundit,tãto rescissus tædium doloris imponit.*a* Idem: Credat mihi charitas tua, quia valde contristatus sũ de tristitia tua,ac si in te iniuriã ipse pertulissem.*b* Idẽ in Moralib. In amaritudine animæ sũt omnes electi, quia vel punire flendo non desinunt quæ deliquerunt, vel graui se mœrore afficiunt , quia longe hic à facie Conditoris proiecti , adhuc in æternæ patriæ gaudiis non sunt. *c* Idem : Valde affligitur anima iustorum, quando mali contra bonos districtas sentẽtias intorquent,qui bene viuere ignorant,& voce sibi iustitiam vendicant, quam moribus impugnant. *d* Idẽ : Grauis mœror est,duris cordibus,infructuosè prędicare:laborem in ostendenda veritate sumere,sed nullum de cõuersione audientiũ laboris fructum inuenire. At contra,magna prædicatorum consolatio est, subsequens profectus auditorum.*e* Idem:Anima sancta intus doloris sui gemitum tolerat ; sed eo refectionis pabulũ percipit,quo vis amoris per lacrymas emanat.*Ioan. Chrysostomus super Ioannem:Cum quidam peccauerimus nos,vel alij, tunc solum tristari bonum est:cum autẽ in humanas circumstantias inciderimus , inutilis in nobis de reliquo tristitiæ vsus.*Augustinus de verbis Domini:Geme vt columba,& tunde pectus,& tũdendo correptus esto , ne videaris non conscientiam cædere,sed malam conscientiam pugnis pauimentare, solidiorem reddere non correptiorem.*f* Idem in Epistola:Pia est ista tristitia,& si dici potest,beata miseria, vitiis alienis tribulari,non implicari:mœrere, nõ hærere:dolore contrahi,non amore attrahi.Idem : Quid

sic.

z Greg. reg. li.7.ind. 1. c. 15.in prin.

a Ibid. lib. 2. in.10.c.24 in prin.

b Idem lib. 5. Mor.c.3.in prin.

c Ibid.lib.14. c.12.non longe à prin.

d Ibid. li.35. c. 9.post med.

e Ibid. li.5. c 7. non longe à prin.

f Aug. Epi. 145.ad Sebast. ante med. to. 2.

a Idem cont. Iulia Pelag. lib. 4. c. 3. post med. tom. 7.

b Ber. ser. 3. in ascens Domi. post med

c Cassiod. expos in Ps 50. post med.

Supra de zelo bono. *a* Idem contra Iulianum: Meorib. amicorum sanorum, fletum cómouet risus freneticorú. * Idẽ in meditationibus: Da mihi: Domine in hoc exilio panem doloris, & lacrymarum, quem esurio super omnem copiam deliciarum. * Idem: Aut contioui dolores cruciabunt pœnitentem vitam meã, aut æterni cruciatus vexabunt, puniendam animam meam. *b* Bernardus in sermonibus: Cum cœperis tristitia implebit cor tuum, sed si perseueraueris, tristitia tua vertetur in gaudium. *c* Cassiodorus: Lætus & lasciuus spiritus obligat hominem peccato, sed spiritus contribulatus est sacrificium, quo peccatum soluitur.

CAPVT XLIII.

De Confidentia.

d Greg. li. 6. Mor. c. 7. cir. med.

e Ibid. li. 1. c. 7. post med.

f Ibid. lib. 10. c. 12. post me.

g Ibid. lib. 13. c. 3. ante me

h Ibid. li. 16. c. 9. cir. med.

i Idẽ in Ezec. hom. 7. fere in fi.

k Ibid. lib. 17. post med.

GRegorius *d* in Moralibus: Tanto animus à laboris afflictione subtrahitur, quanto per spem ad summa sustollitur. *e* Idem: Quidquid intolerabile pusillanimitas asserit, hoc ei leue ac facile spes remunerationis ostendit. *f* Idem: Quia nunc per tribulationẽ seritur, vt post gaudij fructus metatur, tanto maior fiducia mentem roborat, quanto hanc fortior pro veritate afflictio angustat. *g* Idem: Ille bene nouit in exterioribus miseriis subsistere, qui scit semper de interna spe gaudere. *h* Idem: Cum iam pœnitẽtiæ lamẽtis culpa diluitur, & sic perpetrata planguntur, vt plangenda minime perpetrentur: magna mẽti fiducia nascitur, & ad conspicienda supernę retributionis gaudia, cordis nostri facies leuatur. *i* Idem super Ezechielem: Non in fletibus, non in actibus nostris, sed in aduocati nostri allegatione confidamus. *k* Idem: Spes per desideria atq; suspiria, introducit ad quietis gaudia. * Ambrosius in Hexaemeron: In grauissimis passionibus spem deponimus, fractiq; animo resoluimur, improuidi & inertes iacemus, cum de diuina miseratione tunc sperandum amplius sit cum præsidia humana defecerint.

l Aug. confess. lib. 10. c. 32. tom. 1.

m Idem de ver. Apost. ser. 16. post med. to. 10.

n Idẽ de ver. Dom. ser. 29. an. me. to. 10.

o Hier. Epi. 14. ad Maurtij fil paulo post med.

p Ber. ser. 3. in Annuncia. Domi. ante med.

l Augustinus de confessionibus: Nemo securus esse debet in ista vita, quæ tota tẽtatio nominatur, vt qui fieri potuit ex deteriori melior, nó fiat etiam ex meliore deterior: vna spes, vna fiducia, vna firma promissio, Deus misericordia tua. *m* Idẽ de verbis Apostoli: Ipsa spes peregrinationi necessaria est, quæ consolatur in via: tolle viatori spem perueniendi, continuo franguntur vires ambulandi. *n* Idem de verbis Domini: Spes ad hoc nos hortatur, vt præsentia contemnamus, futura expectemus: ea quæ retro sunt obliuiscentes, cum Apostolo in anteriora nos extendamus. Nihil itaq; tã inimicum spei, quam retro aspicere. *o* Hieronymus in Epistola: Cum vniuersos actus mundaueris ab omni sorde peccati, & toto fueris sanctificata corpore, tunc tibi castitatem intelligas profuturam, & cum omni fiducia palmam virginitatis expecta. *p* Bernardus in sermonibus: Hæc est vera hominis fiducia, à se deficientis, & innitentis Domino Deo suo.

CAPVT XLIV.

De Lætitia.

q Greg. li. 21. Mor. c. 17. post med.

r Ibid. lib. 10. c. 12. non longe à prin.

f Idem ho. 35. in Euang. post med.

t Idem lib. 1. Dial. c. 5 in fin.

GRegorius *q* in Moralibus. Sancti viri, cum multa se proficere virtutũ prosperitate cósiderant, quodam dispensationis supernæ moderamine, cæteri, se etiam tentationib. exultant: quia tanto robustius acceptam virtutum gloriam custodiunt, quanto tentationis impulsu concussi, infirmitatem suam humilius cognoscũt. *r* Idẽ: Quo se interius gaudiis animus robustius inserit, eo minus exterius dolores sentit. *s* Idem in homiliis: Ille veraciter patientiam seruat, qui & ad tempus aliena mala sine dolore tolerat, & eadem retractans pertulisse se talia exultat. Idem: Si me participem. Supra de communitate. *t* Idem in dialogis: Qualis

A quisque apud se lateat, contumelia illata probat. Nam sicut superbi honoribus, sic plerumque humiles sua despectione gratulãtur. *u* Augustinus de verbis Domini. Quando gaudetur in Domino, non gaudetur in sæculo: vincat gaudium in Domino, donec finiatur gaudium in sæculo: gaudiũ in Domino semper augeatur, gaudium in sæculo semper minuatur donec finiatur. Idem: Tu qui veram requiem. Supra de tranquillitate. *x* Idem de confessionibus: Est gaudium, quod nó datur impiis, sed eis qui te gratis colunt Domine, quorũ gaudiũ tu ipse es, & ipsa est beata vita, gaudere ad te, de te, propter te, ipsa est, & non est altera. *y* Hieronymus in Epistola: Nihil solicitius prouidendum est, quã vt solemnem diem non tam ciborum abundantia, quã

u August. de verb. Dom. ser. 37. circa prin. to. 10.

x Idem confess. lib. 10. c. 22. tom. 1.

y Hier. Ep. 19. ad. Eustoch. post me. tom. 1.

B spiritus exultatione celebremus: quia valde absurdum est, nimia saturitate velle honorare martyrem, quem scimus Deo placuisse ieiuniis. *z* Bernardus in Epistola: Reuera illud solum & verum est gaudium, quod non de creatura, sed de creatore concipitur, & quod cum possederis nemo tollet à te: cui comparata omnis aliũde iucũditas, mœror est, omnis suauitas dolor est, omne dulce amarum, omne decorum fœdum, omne postremo, quodcumque aliud delectare possit, molestũ. *a* Idem in sermone: Non est regnum Dei esca & potus, sed iustitia, & pax, & gaudiũ, in Spiritu sãcto: Sic faini filij Adam & præcipiti saltu, iustitiam transilientes, & pacem rem finalem, in principium, conuertere, & peruertere volris. Nemo est, qui gaudere non velit, non

z Bern. Epi. 114. cir. prin.

a Idem ser. 2. de ver Apos. Non est regnũ Dei esca. &c. an. me.

C stabit, & non erit istud: quia sicut non est pax impiis, sic nec gaudere, dicit Dominus. Non sic impij, nó sic, prius est iustitiam facere, inquirere pacem, & persequi eam, & sic apprehendere gaudium, immo à gaudio comprehẽdi. * Seneca in Epistola: Ad verum gaudium specta, & de tuo gaude, quid autem est hoc de tuo? de teipso, & optima tui parte, corpusculum quoque, & si nihil potest fieri sine ipso, magis necessariam rem euaderem, quam magnam.

CAPVT XLV.

De Connexione virtutum.

b Greg. li. 25. Mor. c. 3. non longe à prin.

c Ibid. lib. 1. c. 16.

d Amb. in Luc. li. 5. c. 6. tom. 3.

GReg. *b* in moralibus: Omnes virtutes in conspectu conditoris, vicaria ope, se subleuant: vt quia

D vna virtus sine alia, vel nulla est omnino, vel minima, vicissim sua cõiunctione fulciantur. *c* Idem: Valde singula quęlibet destituitur, si non vna virtus virtuti alij suffragetur. *d* Ambrosius super Lucam: Connexæ sunt sibi concatenatæque virtutes, vt qui vnam habet, plures habere videatur.

De Timore & spe.

e Greg. li. 33. Mor. c. 11. non longe à prin.

f Ibid. lib. 33. c. 10. cir. fin.

g Ibid. lib. 9. c. 10.

h Idem lib. 3. Dial. c. 7. cir. fin.

i Isid. in syno. c. 6. in fi.

k Idẽ de summo bo lib. 2. c. 4. sen. 2.

GRegorius *e* in Moralibus: In peccatoris pectore, incessanter debet spes & formido coniungi, quia incassum misericordiam sperat, si nó etiam iniustitiã timeat: incassum iustitiam metuit, si non etiam de misericordia cõfidat. *f* Idem: De statu suo Dauid cadente nemo superbiat. De lapsu etiã suo Dauid surgẽte nemo

E desperet. *g* Idẽ: Viri sancti ita mœsti sunt vt confidãt, atque ita confidunt, vt tamen ex securitate non torpeãt. *h* Idẽ in dialogis Oportet & de Dei nos sẽper miseratione cõfidere, & de nostra infirmitate formidare. Idem: Qui peccatori prædicat. Supra, de doctrina. *i* Isidorus in synonimis: Nulla te securitas deceptum blãdiatur: Nulla te securitas à pœnitẽtiæ intẽtione suspẽdat, Incessanter in corde tuo, spes, & formido, persistat. *k* Idẽ de Summo bono: Omnis iustus spe, & formidine uiuet, quia nũc illum ad gaudium spes erigit, nunc illũ ad formidinem timor gehennæ adducit. * Augustinus de meditationibus: Respira peccator, respira ne desperes: spera in eo quem times, affuge ad eum à quo aufugisti, inuoca importune, quem superbe prouocasti.

De

De timore & gaudio.

[*Greg. lib. 9. Moral. c. 35. post med.*] GRegoriusa in Moralibus: Cum boos in aliis cer̃nimus, valde necesse est vt exultationem nostræ formidini, & formidinem nostræ exultationi misceamus: qnatenus & de alienis profectibus charitaa gaudeat, & de suis infirmitatibus coościentia constricta contremiscat. [*b Ibid. li. 5. c. 17. post. med.*] *b* Idem: Sancti viri, cum de quibusdã se vitiis ereptos hilarescuot, magno se metu, etiam in ipsa exultatione concutiunt, quia etsi iam de cuiuslibet procella tempestatia erepti sunt, esse se tamen adhuc incerti maris dubiis fluctibus sciunt. [*c Ibidem.*] *c* Idem: Sancti viri sic spe exultaot vt pauore trepident, sic pauore timeot, vt spei fiducia exultent.

De timore & amore.

[*d Greg. li. 22. Mora. c. 14. circa med.* / *e Ibidem.*] GRegorius *d* in Moralibus: Cum plus ipsi, quod timeamus, agooscimus, plus nobis de Deo per internam gratiã infunditur, quod amamus. Idẽ: Appositis quasi quibusdã gradibus, profectus nostri meotis pedẽ prius per timorem in imu pooimus, & postmodũ per charitatem ad alta amore leuamus: vt ab eo, quo quisq; timet, reprimatur, vt timeat, & ab eo quod iam timuit, subleuetur, vt præsumat. [*f Aug. de virgi. sanct. cap. 38. to. 6.*] *f* Augustious de virginitate: Ama Dei bonitatẽ, time seueritatem; vtrunq; te superbũ esse nõ sinit. Amando enim times ne amãtem & amatum grauiter offendas. [*g Idem de fide ad Pet. c. 3. post me. to. 3.*] *g* Idem de fide ad Petrum: Diligentes Dei misericordiam, metuentesque iustitiam, oec de remissione peccatorum desperemus, nec remaneamus io peccatis. [*h Idem ser. 18 de ver. Apost. post me. to. 10.*] *h* Idem de verbis Apostoli: Noo intrat charitas incomitata, habet secum sociũ suum timorem, quẽ introducit ipsa, sed illũ castũ permanentem in sæculum sæculi. * Idem super primã canonicã Ioannis: Exhortesce quod minatur omnipotens: ama quod pollicetur omnipotens, & vilescit omnia mundos siue promittens siue terrẽs. * Hieronymus in epistola: Vide vt omnia quæcũque bene facies, propter Deum facias, sciens eius rei tantam te à Domioo recepturum esse mercedem, quam eius timoris & dilectionis causa perfeceris. [*i Ber. de consid. li. 5. multum post me.*] *i* Bernardus de consideratione: Sanctum facit affectio sancta, & ipsa gemina: timor Domini sanctus, & sanctus amor, his perfecte anima affecta, veluti duobus quibusdam brachiis suis Deum amplectitur, stringit & tenet, & ait: Tenui eum, nec dimittam. [*k Idẽ Ep. 74.*] *k* Idem in Epistola: Mens quam semel affecerit charitas, sui iuris esse nõ sinitur, metuit quod nescit, dolet quod oõ oportet, solicitatur plusquã voluerit, & vnde noluerit. * Idẽ in sermone: Timeamus & amemus Christũ Dominum: Timeamus, pro nostra iodignitate: pro ipsius dignatione amemus: nõ dissimulemus, nõ excusemos, in medio est omnibus se offerẽs.

De abstinentia & eleemosyna.

[*l Greg. ho. 16. in Euang. cir. fin.* / *m Ibidem.*] GReg. *l* in homiliis: Hoc quod tibi subtrahis alteri largire, vt vnde tua caro affligitur, inde egẽtis proximi caro reparetor. *m* Idem: Illud ieiuniũ Deus approbat, quod ad eius oculos manus Eleemosynarũ leuat, quod cum proximi dilectione agitur, quod cum pietate cooditur. [*o Ibidem.*] *n* Idem: Non Deo, sed sibi quisq; ieiunat, si ea quæ ad tempus sibi subtrahit, inopibus nõ triboit, sed ventri postmodum offerenda custodit. * Ioannes Chrysostomus soper Matthæum: Si ieiunaueris sine eleemosyna, oihil ieiunium tuum reputatur: sed vẽtrem implente & inebriante deterior est, qui talis est: & tanto deterior, quanto lascjua crudelitas est difficilior. [*n Gl. Mat. 6.*] *n* Glossa: Deo ieiunat, qui eius amore se macerat, & quod sibi subtrahit, alij impendit.

De abstinentia & oratione.

[*p Aug. Ep. 121. ad Prob. c. 16. cir. fin. to. 2.*] AVgustinus *p* in Epistola: In ieiuniis, & vigiliis, & omni castigatione corporis, quam plurimum ad

A

iuuator oratio. *q* Ioãnes Chrysostomus super Matth. [*q Crysost. ho. 57. in Matt. post me to. 2.*] Qui orat cum ieiunio, duplices habet alas, & ipsis vẽtis leuiores. Neque enim oscitat & tenditur, & torpet orans, quod patiuotur mali: sed est igne vehementior, & terra superior. Ideoque maxime hic talis dæmonib. est inimicus & hostis. Nihil enim homine orante propriè est potentius. *r* Idẽ: Sicut nec miles sine armis est [*r Idẽ ope. imperf. ho. 57. in Matt. ante med. tom. 2.*] aliquid, nec arma sine milite, sic nec oratio sine ieiunio, nec ieiuoium sine oratione. *f* Isidorus de Summo bono: Hoc est perfectum & rationabile ieiuniũ, quando noster homo exterior ieiunat, interior orat. [*f Isid. de sum. bo. li. 2. c. 44. sent. 1.*] Facilius enim per ieiunium oratio penetrat cœlum. Bern. [*t Ber. ser. 66. in Cant. ant. med.*] super Cantica: Abstinebo à vino, quia in vioo luxuria est, aut si infirmus sum, modico vtar iuxta consilium

B

Apostoli: abstinebo & à carnibus, ne dum mihi nimis carnem notriant, simulq; & carnia nutriant vitia: panem etiam ipsum cum mensura studebo sumere, ne onerato ventre stare ad oraodum tædeat. *u* Idẽ in sermonibus: [*u Idem ser. 4. in Cap. ieiun. ante med.*] Oratio virtutem impetrat ieiunãdi, & ieiunium gratiam promeretur orandi: ieiuoium orationẽ roborat, oratio ieiuoium sanctificat, & Deo repræsentat. *x* Idẽ: Quid nobis ieiunium proderit, si relinquatur in terra? [*x Ibidem. conseq.*] Subleuetur ergo penna quadã orationis. [*y Glo. Can. ti. 3.*] *y* Glossa Prius est mortificare concupiscentiam, postea offerre Deo placabilia vota cordis. [*z Gl. Tob. 3.*] *z* Glossa: Sola oratio pinguescit, quam macies corporis pascit,

De misericordia & oratione.

C

IOannes *a* Chrysostomus super Matthæum: In lege [*a Chrysost. oper. imp ho. 15 in Matt. ante med. to. 2.*] scriptum est: Ne intres ante cuospectum Domini vacuus. Vacuus intrat ante Deum, qui veoiẽs ad orationẽ oullam facit eleemosynam. * Idem: Infirma est oratio, quæ Eleemosynarum largitate non est muoita. * S. Maximus in sermone: Oratio quæ castitatis, iustitię, & Eleemosynarum operibus adiuuatur, excedit mundum, penetrat paradisum, euolat ad ipsum summæ maiestatis Angelo offerente conspectum.

De misericordia & iustitia.

GReg. *b* io registro: Ipsa in te dulcedo cauta sit nõ [*b Greg. reg. lib. 9. ind. 4. cap. 8.*] remissa, correctio vero diligens sit non seuera: sed sic alterũ condiatur ex altero, vt & boni habeãt amando quod caueant, & praui metuendo quod diligaot.

D

Idem: Boni te dulcem. Supra de æquitate, & ibidẽ alia plura. *c* Idem io pastorali: Disciplina, vel misericordia [*c Idem Past. cu. p. 2. c. 6. longe post me.*] multũ destituitur, si vna sine altera teneatur. *d* Idem: [*d Ibidem. cir. fin.*] Iuxta Pauli vocem, in arca tabernaculi cum tabulis virga simul & manoa est: quia scripturę sacræ scientia in boni doctoris pectore, sicut est virga districtionis, sic est & manna dulcedinis. *e* Ambrosius in Epistola: [*e Amb. Ep. li. 5. ep. 42. ad Clement. prope fin. to. 3.*] Beatus qui & seueritatem & mansuetudinem tenet, vt altero disciplina seruetur, altero innoceotia non opprimatur. Nimia enim seueritas, extorquet plerumq; crudelitate mendacium. *f* Idem de officiis: Neque seue- [*f Idem de offi. li. 2. c. 14. circa prin. to. 4.*] ritatem esse duram conuenit, neque nimiam remissionem: ne aut potestatem exercere, aut susceptũ officium

E

nequaquam implere videamur. *g* Isidorus in synonimis: [*g Isid. in syn. cap. 17.*] Impia iustitia est, humanæ fragilitati nõ ignoscete: non ergo ama damnare, sed emẽdare potius & corrigere. [*h Ibidem conseq.*] *h* Idem: Tene rigorem io discussione iustitię: misericordiam in diffinitione seotentiæ. *i* Idem de Summo bono: [*i Idẽ de sum. bo. li. 3. c. 54. senten. 4.*] Omnis qui recte iudicat, stateram in manu sua gestat, in vtroque penso iustitiam & misericordiã portat: sed per iustitiam reddit peccato sententiam, & [*k Chrysost. oper imp. ho. 46. in Matt. paulo ante med. tom. 2.*] per misericordiam peccati, temperat pœnam. *k* Ioannes Chrysostomus super Matthęum: Iustitia sioe misericordia, non est iustitia, sed crudelitas: sic misericordia sine iustitia, nõ est misericordia, sed fatuitas. [*l Ber. ser. 23. in Cant. longe ante med.*] *l* Bernardus super Caotica: Si ioterdum seueritate opus est, paterna sit nõ tyrannica, matres vos fouendo, patres corripiendo exhibeatis. [*m Idem de consid. lib. 2. post med.*] *m* Idem de coosideratione: Iustitiæ,

Iustitiæ, vt iustitia sit, temperentia modum imponit, Noli nimis esse iustus; ait sapiens, ostendens per hoc minime apptobandam esse iustitiam, quæ temperantiæ moderamine non frenatur.* Beda in homiliis: Necesse est vt rectorem subditis & matrem pietas, & patrem exhibeat disciplina: atque inter hæc solicita circumspectione prouidendum, ne aut districtio rigida, aut pietas sit remissa. Idem dicit B. Gregorius in registro. *a* Glossa: Vera virtus est, cum nec pietas sine iustitia, nec sine pietate iustitia exequitur: quæ separatæ ab inuicem dilabuntur.

a Gl. Mat. 1.

De Continentia. & Abstinentia.

AMbr. *b* de virginibus: Cibus parsimoniæ & potus abstinentiæ docent vitia nescire: quia docent causas nescire vitiorum, Causa peccandi etiam iustos sæpe decipit: hine populos Dei postquam sedit manducare & bibere, Deum negauit. *c* Isidor. de Summo bono: Libidinis ignes fomentis ciborum increscunt; corpus autem quod abstinentia frangit, tentatio non exurit: vnde & tres pueros abstinentes flamma Babylonij incendij etsi tetigit, non combussit. *d* Idem: Quidam continentes sicut panem cum pondere edunt, ita & aquam cum mensura sumunt, asserentes ad castimoniam carnis, etiam aquæ abstinentiam conuenire, *Ioann. Chrys. in sermonibus: Per ieiunia cessat pugna carnis aduersus animam, & animæ aduersus carnem; nec vltra insurgit ancilla in dominam, nec serua superbit in liberam, sed vniuersa hæc prælia ieiuniorum præsentia conquiescunt.

b Ambros. de virginib. l. 1. multo post med. tom. 3.
c Isid. de sũ. bo. lib. 2. cap. 42. sen. 7.
d Ibid. c. 43. sent. 8.

De Continentia, & Verecundia.

AMbros. *e* de virginibus: Vbique in virgine comes singularum virtutum est pudor, hic indiuiduus debet esse virginitati, sine quo non potest esse virginitas. *f* Idẽ de officiis: Verecundia est pudicitiæ comes, cuius societate castitas ipsa tutior est.* Hier. in sermone: Omnino pudor indiuiduus virginitati esse debet, sine quo recte castitas seruari non potest. *g* Idem in epistola: Sit in te noua grauitas, honestas admirabilis, stupenda verecundia, mira patientia, virginalis incessus, & veræ pudicitiæ habitus, sermo semper modestus, & in suo tempore proferendus: *h* Bern. super Cantica: Verecundia soror continentiæ est, nullum æque manifestum indicium columbinæ simplicitatis: & ideo omnino testis innocentiæ est, & lampas pudicitiæ mentis.

e Amb. de Virg. lib. 2. an. med. tom. 4.
f Idem de off. l. 1. c. 18. ant. med. to. eo.
g Hier. Epi. 14. ad Maur. fil. vltra med. tom. 9.
h Ber. serm. 86. in Cant. ante med.

De Continentia & Charitate.

GReg. *i* super Ezechielem: Antiquus inimicus castitatem in nobis, si sine charitate fuerit, non timet: quia nec ipse carne premitur, vt in eius luxuria dissoluatur. *k* Aug. de virginitate: Si nuptias cõtempsistis filiorum hominum, ex quibus gigneretis filios hominum, toto corde amate speciosum forma præ filiis hominum. Vacare vobis liberum est à coniugalibus vinculis, sed non vacare vobis liberum est à vinculo charitatis. *l* Idem: Inspicite vulnera pendentis, cicatrices resurgentis, sanguinem morientis, pretium credẽtis, commercium redimentis. Hæc quanti valeant cogitate, hæc in statera charitatis appendite, & quidquid amoris nuptiis vestris impendẽdum habebatis, illi rependite. *m* Idẽ: Illa virgo coniugatæ merito præponitur, quæ nec multitudini se amandam præponit, cum amorem vnius ex multitudine inquirit: nec se vni cõponit, vno iam inuento, cogitãs quæ mundi sunt, quomodo placeat viro: sed speciosum forma præ filiis hominum sic amauit, vt quia eum sicut Maria concipere carnem non posset, ei corde concepto, etiam carnem integram custodiret. *n* Idẽ de bono coniugali: Quid inquiunt si omnes velint ab omni concubitu continere, vnde subsistet genus humanum? vtinam omnes hoc vellent, duntaxat in charitate de corde puro,

i Greg. in Ezech. ho. 8. longe an. med.
k Aug. de Virg. san. c. 54. to. 6.
l Ibidem.
m Ibid. ca. 15
n Idem de bo. coniu. c. 10 in prin. tom. 6.

A & conscientia bona, & fide non ficta multo citius Dei ciuitas compleretur, & acceleraretur terminus sæculi. Quid enim aliud hortari apparet Apostolum, vbi ait cum inde loqueretur. Vellẽ omnes homines esse sicut me. *n* Bernardus in Epistola: Castitas sine charitate, lampas sine oleo est: subtrahe oleum, lampas non lucet: tolle charitatem, castitas non placet. Sed ô quam pulchra est, sapiens clamat, casta generatio cum charitate! *o* Idem super Cantica: Quo modo claritas, aiũt, Lunæ non nisi a Sole est, sic absque charitate seu iustitia continentiæ meritum nullum est.

n Bern. Ep. ante med.
o Idem ser. 27. in Cant. cir. med.

De Continentia & Humilitate.

GRegorius *p* in moralibus: Sic mentem necesse est per munditiam erigi, vt tamen solicite debeat in humilitate substerni. *q* Idem: Per humilitatis custodiã seruanda est mũditia castitatis: si enim pie spiritus sub Deo premitur, caro illicite super spiritum nõ lauatur. *r* Augustinus de virginitate: Sapientes virgines esse decet, ne lampades earum extinguantur: quomodo sapientes nisi non alta sapientes, sed humilibus consentientes? Idẽ. * Quia perpetua continentia, & maxime virginitas magnum bonum est in sanctis Dei, vigilantissime cauẽdum est, ne superbia corrumpatur. *s* Idem: Facilius sequuntur agnum, & si nõ quocumque ierit, certe quousque potuerint, coniugati humiles, quam superbientes virgines. *t* Idem: Neque simulare debet virgo humilitatem, sed exhibere. Simulatio humilitatis maior superbia est.* Idem super Ioannem: Melior est quidem virginalis sanctitas, quam pudicitia coniugalis, quis dubitet? tamen si tu teneris superbiam, & tua mater humilitatem, melior mater erit quã filia: nõ dubito præferre humilem mulierem superbæ virgini. *u* Ambrosius super Lucam: Decet vt quanto castior virgo, tanto humilior sit, nouerit deferre senioribus, sit magistra eius humilitas, in qua est professio castitatis. *x* Bernardus super Missus: Pulchra commixtio virginitatis & humilitatis, nec mediocriter placet Deo illa anima, in qua humilitas commẽdat virginitatem, & virginitas exornat humilitatem. *y* Idem: Potes sine virginitate saluari, nõ potes sine humilitate: potest inquam placere humilitas, quæ virginitatem deplorat amissam: sine humilitate autem, audeo dicere, nec virginitas Mariæ placuisset. *z* Idẽ super cantica: Continentia non habet meritum apud Deum, quæ gloriam requirit humanam. Ideoque maxime opus est, etiam puritate intentionis, qua soli Deo mens nostra, & placere appetat, & valeat inhærere.

p Greg. lib. 3. Mor. c. 17 in fine.
q Ibid. lib. 26. c. 13. ante med.
r Aug. de virg. sancta ca. 42. tom.
s Ibid. c. 51.
t Ibid. c. 43.
u Ambr. in Luc. lib. 2. c. 1. tom. 3.
x Ber. ser. 1. sup. Missus est, in med.
y Ibid. paulo post.
z Idem ser. 7. in c. post med.

De Actione, & Contemplatione.

GRegorius *a* super Ezechielem: Actiua in necessitate, contemplatiua in voluntate est: illa in seruitute, ista in libertate. *b* Idẽ: Sicut bonus est ordo viuẽdi, vt ab actiua in contemplatiuam tendatur: ita plerumque à contemplatiua animus ad actiuam reflectitur, vt per hoc quod contemplatiua mentem accenderit, perfectius actiua teneatur. *c* Idẽ: Amor Dei ad cõtemplatiuam, amor vero proximi pertinet ad actiuã Idẽ: Cõtemplatiua maior est. Supra de gustu. *d* Idem in moralibus: Marthæ cura non reprehenditur, Mariæ vero etiam laudatur: quia magna sunt actiuæ merita, sed contemplatiuæ potiora. Vnde nec auferri vnquã Mariæ pars dicitur, quia actiuæ vitæ opera cũ corpore transeunt, contemplatiuæ autem gaudia melius ex fine cõualescunt. Idẽ: Humani generis. Supra lib. 1. de prædicatoribus bonis. *e* Idẽ: Qui culmẽ apprehendere perfectionis nituntur, cum contemplationis arcem tenere desiderant, prius se in campo operis per exercitium probant. *f* Isidor. de summo bono: Actiua vita mundanis bene vtitur, contemplatiua nec mundo renuncians, soli Deo viuere delectatur. Idem: Qui prius

a Greg. in Ezec. ho. 3. ante med.
b Ibid. ho. 14. post med.
c Ibid. hom. 12. ante med.
d Idem li. 6. Moral. c. 18. ante med.
e Ibid. ca. 17 post med.
f Isid. de sum. bo. li. 3. ca. 15. sent. 2.

prius. Supra de ascensione. *a* Aug. de ciuitate Dei: Ex tribus illis vitæ generibus, scilicet otioso, actuoso, & ex vtroque composito, quamuis salua fide quisque possit in quolibet eorum vitam ducere, & ad sempiterna præmia peruenire: intereft tamen quid amore teneat veritatis, quid officio charitatis impendat. Nec sic esse debet vnusquisque otiosus, vt in eodem otio vtilitatem non cogitet proximi: nec sic actuosus, vt contemplationem non requirat Dei. *b* Idem: Otium sanctum quærit charitas veritatis: negotiū iustum suscipit necessitas charitatis. Quam sarcinam si nullus imponit, percipiendæ atque intuendæ vacandum est veritati. *c* Bern. in Apologia: Nec Iacob nisi cognita prius Lia, desideratos Rachelis amplexus meruit obtinere. *d* Idē super cantica: Aliter sane afficitur mens fructificans verbo, aliter fruens verbo: illic solicitat necessitas proximi, hic inuitat suauitas verbi. Et quidē læta in prole mater, sed in amplexibus sponsa lætior, clara pignora filiorum, sed oscula plus delectant. *e* Idem: Es bonis operibus in fide nō fictis radicatis, recipit consolationē mens assueta quietis, quoties sibi lux vt assolet cōtemplationis subtrahitur. *f* Idem in sermonibus: Bonū acquirit gradum, qui bene ministrantet proximo: fortè meliorem qui bene vacauerit Deo: optimum autē, qui perfectus est in vtroque. *g* Idem: Optimam partem elegit sibi Maria, licet non minoris fortasse meriti sit apud Deum humilis conuersatio Marthæ: sed de electione Maria laudatur, quoniam illa quidem omnino quantum ad nos spectat, nobis eligenda, hæc vero si iniungitur, patienter est toleranda. *h* Idem: Absit qui Deo vacat, à tumultuosam aspitet fratrum officialium vitam. Idem: Felix domus. Supra de religione.

a Au. de ciu. Dei l. 19. cap. 19. ante med. tom. 5. — *b Ibid. post med.* — *c Ber. apol. ad Guliel. abb. an. med.* — *d Idem ser. 86. in cant. ver. fin.* — *e Ibid. serm. 51. ante med.* — *f Idem ser. 3. in Assum. B. Mariæ ant. med.* — *g Idem ser. de verb. Psal. Audiam quid post med.* — *h Idem ser. 3. in assum. B. Mariæ ante med.*

De Scientia, & Humilitate.

GReg. *i* in Moralibus: Summa cura prouidendum est, ne accepta sapientia cū ignorantiæ tenebras illuminat, lumen humilitatis tollat, vt iam sapientia esse nequeat. Quæ etsi virtute locutionis fulgeat, elationis tamen velamine, eo loquentis obscurat. Idem supra de intelligentia, quære lib. 2. *k* Idem in homiliis: In omne quod scit, sese mens deprimat, ne quod virtus scientiæ congregat, ventus elationis spargat. *l* Idem: Sancti viri, vt humilitatis in se virtutem custodiant, cum quædam mirabiliter sciunt, illud ante mentis oculos student reuocare, quod nesciunt: vt dum ex parte alia infirmitatem suam considerant, ex ea parte qua perfecti sunt, eorum se animus nō extollat. scientia etenim virtus est, humilitas etiam custos virtutis. Isidorus in disputatione. Supra de studentibus libr. 1. Ibidem: Disputate stude.

i Greg. lib. 27. Mor. c. 27. non multum à prin. — *k Idem hom. 7. in Euang. post med.* — *l Ibidem.*

De Scientia & Charitate.

GReg. *m* in moralibus: Quem charitas ædificando non erigit, scientia inflando peruertit. *n* Idem super Ezechielem: Inter charitatem, & scientiam, testis est bona operatio: quæ si fortasse defuerit, profecto certū est, nec cognouisse te Deum, nec diligere proximum. Idem: Sæpe dum quosdam. libr. 3. de discordia. * Aug. super Ioannem. Scientia cauenda est, ne inflet: ergo amate scientiam, sed anteponite charitatem, quia charitas ædificat & non permittit inflari scientiam. *o* Idem ad Hieronymum de sententia Iacobi: Sicut mors auram auellit à sensibus carnis, sic charitas à concupiscentiis carnalibus: huic subseruit sciētia, cū est vtilis, nam sine illa inflat. Idem: Spiritualis homo. Supra de discussione. *p* Bern. de diligendo Deo. Liquet & absque scientia dignitatem esse omnino inutilem, & scientiam absque virtute damnabilem. *q* Idem super cantica: Cibus indigestus, & qui bonam non habet decoctionem, malos generat humores, & corrumpit corpus, non nutrit: ita & multa sciētia ingesta stomacho animæ, qui est memoria, si decocta igne charitatis non fuerit. Idem: Sicut bonum, Supra de religione.

m Greg. li. 8. Mor. cap. 16. cir. med. — *n Idem in Ezech. hom. 17. ant. med.* — *o Aug. Epi. 29. ad Hier. post med. to. 2.* — *p Bern. tract. de dilig. Deo multum an. med.* — *q Idem ser. 36. in cant. cir. med.*

De Scientia & Doctrina.

GReg. *r* super Ezechielem: Sancti viri amando discunt, quod docendo proferunt. *s* Idem in pastorali: Cū spiritale aliquid à subditis pastor inquiritur, valde est ignominiosum, si tunc quærat discere, cum quæstionem debet enodare. *t* Idē: Plerique dum mereri se nesciunt, quæ non didicere concupiscunt: qui pondus magisterij tanto leuius existimant, quāto vim magnitudinis illius ignorant. *u* Aug. in Epistola: Ad discendum quod opus est, nulla ætas mihi sera videri potest: quia & si senes magis decet docere, quam discere, magis tamen volo discere, quam quod doceam, ignorare. *x* Ioannes Chrys. de compunctione cordis: Non confundamus diuinas litteras, neque sancti Spiritus sentētias, propriis sententiis peruertamus. *y* Hieronym. in epistola: Multo tempore disce vt doceas, nec laudatoribus tuis, immo derisoribus aurem libenter accommodes.

r Gregor. in Ezech. hom. 5. prope fin. — *s Idem Past. cu. p. 2. ca. 11.* — *t Ibid. prolog. in Past. ad Io. Epis. ... anem.* — *u Aug. Epi. 18. ad Hier. statim à prin. tom. 2.* — *x Chr. de cōpunct. cord. l. 1. ante med.* — *y Hier. Epist. 4. ad Rustic. monach. post tom. 1.*

De Vita & Doctrina.

GReg. *z* in moralibus: Cum à vitiis caro restringitur, cum mens virtutibus exercetur, restat vt loquendo quisque doceat alios vitam, quam moribus seruat. * Idem: Spiritualis quisque prædicator studet summopere, contra maleficos rumores aduersantium, & defendere loquendo quod viuit, & ornare viuendo quod dicit. *a* Idē in pastorali: Illa vox libentius auditorum corda penetrat, quam dicentis vita cōmendat. *b* Idē: Boni prædicatores prius propria crimina fletibus curent, & tunc, quæ aliorum sunt punienda, denuncient: & antequam verba exhortationis insonent, omne quod locuturi sunt, operibus clament. *c* Isidor. de summo bono: Tam vita quam doctrina clarere debet Ecclesiasticus doctor. Nam doctrina sine vita arrogātem reddit, vita sine doctrina inutilem facit. *d* Idem: Vnusquisq; doctor & bonæ actionis & bonæ prædicationis habere debet studium: nam alterum sine altero non facit perfectum. *e* Ioann: Chrysost: in sermonibus: Adiicit doctrinæ auctoritatem bona vita doctoris. *f* Ambr. de officiis: Vir iustus dictis & rebus probatur: nam si exercitatus sit sermonibus, desidiosus in operibus, prudentiam suam factis repellit. * Hieron. in Epistola. Prius faciamus & post doceamus, ne doctrinæ auctoritas cassis sermonibus destruatur. *g* Aug. de confessionibus: Surgunt indocti & rapiunt cœlum, & nos cum doctrinis nostris sine corde, ecce vbi volutamur in carne & sanguine. *h* Bern. in sermone: Est tā tum lucere, vanum: tantum ardere, parum, ardere & lucere, perfectum.

z Greg. lib. 6. Mor. cap. 16. post med. — *a Idem. Past. cu. p. 2. c. 3. nō longe à prin.* — *b Ibid. cap. 6. in fin.* — *c Isid. de sum. bo. l. 3. c. 36.* — *d Ibi. sent. 3.* — *e Chr. ho. de erud. discipl. post med. to. 5.* — *f Ambr. de offic. lib. 1. c. 2. post med. to. 4.* — *g Aug. Conf. l. 8. c. 8. to. 1.* — *h Ber. ser. in Nat. S. Ioann. Bapt. ante med.*

CAPVT XLVI.

De Exemplo.

GReg. *i* in Moralibus: Multi in tenebris vitæ præsentis dū superiora de se exēpla exhibent, astrorum more nobis desuper lucent. *k* Idē: Qui plenissime intelligere appetit qualis est, tales nimirum debet cōspicere, qualis nō est: vt ex bonorum forma metiatur, quantum ipse deserto bono deformis est. *l* Idem: Qui vitam præcedentium patrum conspicit, quid in se gemere debeat, subtilius agnoscit. Idem: Sæpe cum nos. Supra de verecūdia. *m* Idem in dialogis: Numquā peccatores ad lamentum pœnitentiæ redirent, si nulla essent bonorum exempla, quę eorum mentem traherēt. *n* Idem in homiliis: De bono opere proximis præbeamus exemplum, & tamen per intentionem, qua Deo soli placere quærimus, semper optemus secretum. *o* Idem: Ad amorem Dei & proximi plerumque corda

i Greg. lib. 4. Mor. cap. 22. cir. med. — *k Ibid. l. 24. c. 6. ante med.* — *l Ibid li. 9. c. 35. in fin.* — *m Idem li. 3. Dial. cap. 37. in fin.* — *n Idē ho. 11. in Euang. non longe à prin.* — *o Ibidem ho. 39. post med.*

corda audiẽtium,plus exempla,quam verba excitant: Idem:Qui sancto viro. Supra de societate. *a* Isidorus de summo bono: Propterea virtutes sanctorum ad exemplũ nostrum Deus proposuit,vt quanto de imitatione eorum conferri possunt nobis iustitiæ præmia, tanto de perseuerantia mali sint grauiora tormenta. *b* Idem: Reprobi non attendunt documenta beatorum, quæ imitẽtur ad melius:sed proponũt sibi exempla prauorum, quæ ad suorum morum peruersitatem imitantur in peius. *c* Ambr. super Lucam: Vnius exemplo plurimi corriguntur. *d* Idem de Patriarchis: Sanctorum vita ceteris norma viuendi est.* Idem de officiis:Sit nobis vita maiorum disciplinæ speculum, non calliditatis commentariũ. *e* Bern. in sermonibus: Sermo viuus & efficax exemplum est operis, facile faciens suadibile quod dicitur, dum monstratur factibile quod suadetur. *f* Idem: Nullum consilium melius B arbitror, quam si exemplo tuo fratrem docere studeas, quæ oporteat, quæ non oporteat fieri prouocans eum ad meliora, & consulens ei non verbo neque lingua, sed opere & veritate. *g* Seneca in Epistola:Instruenda est vita exemplis illustribus.

a Isid. de sum. bo lib. 2. cap. 51. sen. 5.
b Ibi. sent. 2.
c Ambros. in Luc. lib. 5. cir. 7. tom. 5.
d Idem lib. de Ioseph Patriarcha. c. 1 in prin. tom. 5.
e Ber. ser. de S. Benedicto Abb. cir. me.
f Idem ser. 3. de aduentu Domi. post med.
g Sen. Epist. 23 ante med.

CAPVT XLVII.

De Fama.

GReg. *h* in registro: Quidquid grauare potest aut opinionem tuam, aut animam, omnino refugias, & te committere illud, nullius suasione, consentias. * Idem: Eius, quem videre me nõ licet, bona me pascit opinio. *i* Idẽ in moralibus: Fama à bono opere vires accipit, & fauoris gratiam, quasi claritatis lumẽ aspergit. *k* Idẽ: Dum de aliena vita lux laudis emicat, alios ad exercenda bona opera illustrat. Cumque illius opinio clara cognoscitur, huic quasi pergenti in itinere exempli lumen præbetur. *l* Idẽ: Nonnumquam etiam sancti viri de bona sua opinione gaudent, cum per hãc ad meliora proficere, audientes, pensant. *m* Idem: Laus sua iustos cruciat, iniquos exaltat. Sed iustos dũ cruciat, purgat; iniquos dum lætificat, reprobos monstrat. *n* Idem: Virtutes proficientium in notitia ceterorum hominum, quasi suauitate fragrãt odorum. *o* Idẽ: Sicut ex aliena opinione proficimus, sic plerumq; si laudibus famæ nostræ intendimus, à virtute vacuamur. *p* Aug. de moribus & vita clericorum: Qui nos amant, quærunt, quid laudent in nobis: qui autem nos odiunt, detrahunt nobis. Nos autem in medio constituti, adiuuante Domino Deo nostro, & vitam nostram, & famam sic custodire debemus, vt non erubescant detractoribus laudatores. *q* Idẽ de viduitate. In omnibus spiritualibus deliciis, quib. fruuntur innuptæ, sancta earum conuersatio cauta etiam debet esse, ne forte cum mala vita nõ sit per lasciuiam, mala sit fama per negligentiam. *r* Idem: Nobis est necessaria vita nostra, aliis fama nostra, & vtiq; quod aliis ministramus misericorditer ad salutem, ad nostram quoq; redundat vtilitatem. Idem: Multo misericordius. Supra de doctrina. *s* Hier. in Epistola: Multa in vtramq; partem crebro fama mentitur, & tam de bonis mala, quam de malis bona falsorum ore cõcelebrat. *t* Idem: Caueto omnes suspiciones, & quidquid probabiliter fingi potest, ne fingatur, ante deuita. *u* Idem: Fuge personas, in quibus potest malæ cõuersationis esse suspicio: nec paratum habeas illud de triuio: Sufficit mihi conscientia mea: non curo, quid de me loquantur homines. Et certe Apostolus prouidebat bona: non solũ coram Deo, sed etiam coram hominibus, ne per illum nomen Dei blasphemarentur in gentibus. *x* Idẽ: Tenera res in feminis fama pudicitiæ est, quasi flos pulcherrimus, cito ad leuem marcescit aurã, leuiq; flatu corrumpitur. *y* Bern. super cantica: Validos & constantes

h Greg. Regist. lib. 7 ind. 2. ca. 2.
i Idem. li. 22. Mor. c. 4. ant. med.
k Ibidem.
l Ibidem. post med.
m Ib. lib. 26. c. 23. post me.
n Il. ib. 15 c. 13. ante med.
o Ibid. l. 2. c. 5. ante med.
p Aug. ser. 53 ad fratres in eremo to. 10.
q Idẽ de bono vid. ca. 22. in prin. tom. 4.
r Ibid. paulo post.
s Hier. Epist. 131. ad Ruf. in prin. to. 3.
t Ibid. Epi. 2. ad Nep. ante med. tom. 1.
u Ibidem ad Ageruch. Epist. 11, vltra med. to. eod.
x Ibid. Epi 7. ad Salui. post med.
y Bernar. in cant. serm,

A necesse est esse eos, qui super alios ordinantur, necnõ & longanimes in spe, atque ad superna verticem mentis attollẽtes, qui & bonum fidei suæ, & conuersationis vbique odorem spargentes, dicere cum Apostolo possint: Christi bonus odor sumus Deo in omni loco. *z* Idem: Erit quidem virtus contenta cãdore cõscientiæ, vbi sequi non poterit odor famæ, ceterum odor famæ, nec excusare sufficit vitium conscientiæ decoloris, prouidebit tamen semper quantum in se est homo virtutis bona, non tantum coram Deo, sed coram hominibus, vt vere sit lilium. Idem: Sufficit. Supra de tranquillitate. *a* Idem de consideratione: Interest tuæ perfectionis, & malas res, & malas pariter species deuitare: in altero conscientiæ, in altero famæ consulis.
B *b* Idẽ: Esto fortis in fide, decorus in gloria, & probasti te imitatorem Dei. Fortitudo tua fides conscientiæ est: & decor tuus splendor bonæ opinionis est.

46. non longe à prin.
z Ibi. ser 71. cir. prin.
a Idem de consid lib. 3. post med.
b ibid paulo post.

CAPVT XLVIII.

De Aduersitate.

GRegor. *c* in registro: Pœna præsẽs si afflicti animum conuertit, finis est culpæ præcedentis: sicuũ ad timorem Domini minime conuertit, initium est pœnæ sequentis. *d* Idem: Inter flagella positos, flagellis digna committere, contra ferientem est specialiter superbire, & sæuiẽris acrius iracundiá prouocare. *e* Idẽ: Aduersitas, quæ bonis votis obiicitur, probatio virtutis est, non indicium reprobationis. *f* Idẽ: In omni-
C potenti Deo tunc certa fiducia est, quando pro bono opere, aduersitatis aliquid in hoc mundo recipitur, vt plena merces in æterna retributione seruetur. *g* Idẽ: Ipsa malorum societas purgatio bonorum est. Idem: Dubium non est. Supra de discordia libr. 3. *h* Idem in moralibus: Sicut aromata fragrantiá suam nõ nisi cum incenduntur, expandunt: ita sancti viri omne, quod virtutibus redolet, in tribulatione innotescunt, *i* Flagella bonorum, aut vitia perpetrata purgant, aut quæ poterant perpetrari futura deuitant. *k* Idẽ: Cum peruersum quemquam Deus omnipotens percutit, & condolendum est miseriæ pereuntis, & congauden-
D dum iustitiæ iudicis. *l* Idem: Electi vniuscuiusque mẽtibus viribus, id est vel labore conuersionis, vel tentatione probationis, vel formidine solutionis atteritur, atq; ipsa attritione purgata liberatur, *m* Idẽ: Pœna interrogat, si quietus quis veraciter amat. Idem plura supra de certamine.* Ioann, Chrys. in sermonibus: Sicut pluuia in terram descendens eleuat semina, sic & tribulatio animam intrans, erigit desiderium.* Idem: Qui aduersatur, virtutem suam destruit, nobis vero per patientiam coronas operabitur. *n* Aug. de pastoribus: Si exceptus es à passione flagellorũ, exceptus es à numero filiorum. *o* Idẽ in Epistola: Terror temporalium potestatum, quando veritatem oppugnat iustis,
E fortibus gloriosa probatio est, infirmis periculosa tentatio. * Idẽ super Genesim ad litteram: Ipse sibi homo in intentionibus certius innotescit, & iuste salus illa perpetua quæ turpiter amissa est per voluptatem, fortiter recipitur per dolorem. *p* Isid. in synonimis: Aduersa corporis animæ remedia sunt, ægritudo carnem vulnerat, mentem curat: languor enim vitia excoquit, languor vires libidinis frãgit. *q* Idem de summo bono: Viri sancti plus formidant prospera quã aduersa: quia Dei seruos prospera deiiciunt, aduersa vero erudiunt. *r* Bernardus super Qui habitat: Bonum mihi Domine tribulari, dummodo ipse sis mecum, quam regnare sine te, epulari sine te, sine te gloriari. Bonum mihi tribulatione, magis amplecti te, in camino habere te mecũ, quam esse sine te vel in cœlo. Quid enim mihi est in cœlo, & à te quid volui super terram? Idem super cantica In petra. Iusta de Martyrio.

c Greg. Regist lib 9 ind. 4. c. 25: non longe à prin.
d Ib li. 8 ind. 3. c. 41. cir. fi.
e Ib. li 7. ind. 2. c. 126. ante med.
f ibid. lib. 9. ind. 4. ca. 39. ante. med.
g Ibidem.
h Idem prafat. in expo-sit. Iob. cap. 2.
i Idem l. 16. Moral c. 19.
k Ibid. l. 6. post med.
l Ibid. l. 24. c. longe post me.
m Idem prafat. in expos. Iob. c. 3.
n August. de pastorib. cap. 5. paulo post med. tom. 9.
o Idem Ep. 48. ad Vinc. ante med. to. 2.
p Isid. in Synon. cap. 7. ante med.
q Idẽ de sum. bon. li. 3 cap. 62. sent. 2.
r Ber. ser. 17. in Ps. Qui habitat, post med.

CAPVT XLIX.

De Martyrio.

a Greg. Regist. lib. 2. ind. 10. c. 36. non longe à prin.
b Idem hom. 35. in Euan. cir med.
c Ibid. hom. 3. in fin.
d Isid. etym. lib. 7. c. 11.

GReg. *a* in registro: Sicut beatus Cyprianus ait, martyrem non facit pœna, sed causa. *b* Idem in homiliis: Mori à persequente, martyriũ in aperto opere est: ferre vero contumelias, & odientem diligere, martyrium est in occulta cogitatione. *c* Idem: Habet pax nostra martyriũ suũ: quia & sic carnis colla ferro non subdimus, spirituali tamen gladio carnalia desideria trucidamus. *d* Isidor. in Etymologiis: Duo sunt genera martyrij, vnum in aperta passione, alterum in occulta animi virtute. Nam multi hostis insidias tolerantes, & cunctis carnalibus desideriis resistentes, per hoc quod se omnipotenti Deo in corde mactauerunt, B & pacis tempore martyres facti sunt. * Ioann. Chrys. in sermone: Habet paupertas martyrium suum, & egestas bene tolerata facit martyriũ: sed egestas propter Christum, non propter necessitatem. *e* Hieron. in legenda sanctæ Paulæ: Non solum effusio sanguinis in confessione martyrium reputatur, sed deuotæ quoque mentis seruitus, quotidianum martyrium est. *f* Idẽ: Hæc est sola digna retributio cum sanguis sanguine compensatur, & redempti cruore Christi pro redemptore libenter occumbimus. Quis sanctorum sine certamine, &c. Supra de certamine. *g* August. de ciuitate Dei: Quicumque etiã non percepto regenerationis lauacro, pro Christi confessione moriuntur, tantum eis valet ad dimittenda peccata, quantum si ablueren-C tur sacro fonte baptismatis. *h* Idem: Quãto erit acrior impetus belli, tanto maior gloria non cedenti, tanto densior corona martyrij. *i* Bern. super cantica: Stat martyr tripudians, & triũphans, toto licet lacero corpore: & rimante latera ferro, non modo fert fortiter, sed alacriter sacrum è carne sua circumspicit ebullire sanguinem. Vbi ergo tunc anima martyris; nempe in tuto, nempe in petra, nempe in visceribus IESV. *k* Idẽ: In petra habitans, quid mirum si in modum petræ durverit? sed neque hoc mirum, si exul à corpore dolores non sentiat corporis: neque hoc facit stupor, sed amor. Submittitur enim sensus nõ amittitur: non deest dolor, sed contemnitur. *l* Idem in sermonibus: Est marD tyrij genus, & effusio quędam sanguinis in quotidiana corporis afflictione, est etiam baptismus aliquis in compunctione cordis, & lacrymarum assiduitate. Sic quippe infirmis & pusillis corde necesse est, vt quem semel ponere pro Christo non sufficiunt, saltem mitiori quodam sed diuturniori martyrio sanguinem fundant: sic & baptismi Sacramentum, quoniam iterari non licet bis, qui sæpius in multis offendunt, frequentiori ablutione suppleri.

e Hier. epist. 27. ad Eustoch. vers. fin. tom. 1.
f Ibid. ep. 22. ad eand. vers. fin.
g August. de ciuit. Dei lib. 13. c. 7. in pr. tom. 5.
h Ib. li. 20. c. 13. cir. med.
i Ber. ser. 61. in cant. post med.
k Ibi. conseq.
l Idem ser. 1. in die S. pasc. post med.

CAPVT L.

De Gloria.

m Greg. lib. 4. Mor. cap. 31. ante med.
n Ibi lib. 8. c. 31. cir. med.
o Ib. l. 18. ca. 27. ante med.
p Ib li. 12. ca. 13. statim à prin.

GReg. *m* in moralibus: Quia in hac vita nobis est discretio operũ, erit in illa proculdubio discretio E dignitatum: vt secundum quod hic alius alium merito superat, illic alius aliũ retributione transcendat. *n* Idẽ super illud Iob: Donec impleatur risu os tuũ, &c. In illa æterna patria cum iustorum mens in exultationẽ rapitur, lingua in canticum laudis eleuatur. *o* Idẽ: Ibi vniuscuiusque mentem ab alterius oculis, membrorũ corpulentia nõ abscondet: sed patebit animus, patebit corporalibus oculis ipsa corporis harmonia, sicq; vnusquisque tunc erit conspicabilis alteri, sicut nunc esse non potest conspicabilis sibi. *p* Idem: Sicut hi, qui adhuc viuentes sunt, mortuorũ animæ quo loco habeantur, ignorant: ita mortui vitam in carne viuentium post eos, qualiter disponantur, nesciunt. Quia & vita spiritus lõge est à vita carnis: & sicut corporea A atque incorporea diuersa sunt genere, ita etiam distincta cognitione. Quod tamẽ de animabus sanctis sentiendum non est: quia quæ intus omnipotentis Dei charitatem vident, nullo modo credendum est, quia sit foris aliquid, quod ignorent. *q* Idẽ: Quando ad ipsum fontem vitæ venerimus, erit nobis delectabiliter impressa sitis simul, atque satietas: Sed longe aberit à siti necessitas, lõge à satietate fastidium: quia & sitientes satiabimur, & satiati sitiemus. *r* Idem: Æterna cõtemplatione agitur, vt omnipotẽs Deus, quo magis visus fuerit, eo magis diligatur. *s* Idem In illa resurrectionis gloria, erit corpus nostrum subtile quidem per effectum spiritualis potentiæ, sed palpabile per veritatem naturæ. * Idem in homiliis: Credendum est, quod ante retributionem extremi iudicij, iniusti in requie B quosdã iustos conspiciant, vt eos videntes in gaudio, non solum de suo supplicio, sed de eorum bono crucientur. Iusti vero in tormentis semper intuentur iniustos, vt hinc eorum gaudium crescat: quia malum cõspiciunt, quod misericorditer euaserunt, tantoq; ereptori suo maiores gratias referunt, quanto vident in aliis, quod ipsi perpeti, si essent derelicti, potuerunt. * Idẽ in dialogis: Sicut electos beatitudo lætificat, ita credi necesse est, quod à die exitus sui, ignis reprobos exurat. *t* Aug. de ciuitate Dei: Erit illius ciuitatis, & vna in omnib. & inseparabilis in singulis voluntas libera, ab omni malo liberata, & impleta omni bono, fruens indesinenter æternorũ iucunditate gaudiorum, oblita culparum, oblita pœnarum: nec tamen ideo suæ libe-C rationis oblita, vt liberatori suo non sit grata. Quantum ergo attinet ad scientiam rationalẽ, memor erit præteritorũ etiam malorum suorum, quantũ autẽ ad experientis sensum prorsus immemor. *u* Idem: Pax cælestis ciuitatis, est ordinatissima societas fruendi Deo, & inuicem in Deo. *x* Idem: Quanta erit illa fœlicitas, vbi nullum erit malum, nullum latebit bonum? vacabitur Dei laudibus, qui erit omnia in omnibus. Nam quid aliud agetur, vbi neq; vlla desidia cessabitur, neque vlla indigentia laborabitur? nescio. *y* Idẽ: Ipse finis erit desideriorum nostrorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur: D hoc munus, hic affectus, hic actus profectio erit omnibus sicut in ipsa vita erit cõmunis. * Idẽ. In nobis ipsis imaginem Dei contuentes tangamus, & ad illum redeamus, à quo peccando recesseramus. Ibi esse nostrũ non habebit mortem, ibi nosse nostrum non habebit errorem, ibi amare nostrum non habebit offensionẽ. *z* Absit omnis deformitas, omnis infirmitas, omnis tarditas, omnisque corruptio: & si quid aliud illud nõ decet regnum, in quo resurrectionis, & promissionis filij æquales erunt Angelis Dei, si non corpore, non ætate, certe fœlicitate. *a* Idẽ: Ita Deus erit notus, atq; conspicuus, vt videatur spiritu à singulis nobis, in singulis nobis: videatur ab altero in altero: videatur in seipso: videatur in cælo nouo, & in terra noua, atque in omni, quæ tũc fuerit creatura: videatur & per corpora E in omni corpore, quocũq; fuerint spiritualis corporis oculi, acie perueniente directi: patebunt etiam cogitationes nostræ inuicem nobis. *b* Idẽ de Trinitate: Cõtemplatio est merces fidei, cui mercedi per fidẽ corda mundãtur, sicut scriptũ est: Mundans fide corda eorũ. Idem: Illud quod agit iustitia. Supra li. 2. de quatuor virtutib. *c* Idẽ de libero arbitrio: Tãta est pulchritudo iustitiæ, tãta iocunditas lucis æternæ, hoc est incõmutabilis veritatis atq; sapientiæ, vt etiam si non liceret in ea amplius viuere, quam vnius diei mora, propter hoc solum, innumerabiles anni huius vitæ, pleni delitiis, & circumfluentia temporalium bonorum, rectè meritoque contemnerentur. Non enim falso, aut paruo affectu dictum est: Quoniam melior est dies vna in atriis tuis super millia. * Idem in sermonibus:

Tunc

q Ib. l. 18. ca. 28. post med.
r Ib. l. 25. ca. 7. ant. med.
s Ib. lib. 14. c. 29. non longè à prin.
t Aug. de ciu. Dei, lib. 22. c. 30. cir. med. tom. 5.
u Ibi. li. 18. c. 13. circ. prin.
x Ibi. lib. 22. c. 30. in prin.
y Ibid. paulo post.
z Ibid. cap. 20. in fi.
a Ibid. c. 38. in fi.
b Idẽ de Tri. lib. 1. c. 8. post med. tom. 3.
c Idem de lib. arb. li. 3. c. 25. vers. fin. to. 1.

Tunc non peccabimus non ſolum factis,ſed nec concupiſcentiis,cum illam faciem videbimus, quæ vincit omnes concupiſcentias. Tam enim dulcis eſt frattes mei,tam pulchta ,'vt illa viſa,nil aliud poſſit delectare:ſatietas enim erit inſatiabilis,nullum faſtidiũ,ſemper eſuriemus,ſempet ſatuti erimus.*a* Idem de conflictu:Recedat amor præſentis ſæculi, in quo omnes ſic viuificantur,vt deinceps motiatur ; & ſuccedat amor futuri ſæculi, in quo omnes ſic viuificantur, vt deinceps non motiantur:vbi nulla aduerſitas turbat,nulla neceſſitas anguſtat,nulla moleſtia inquietat,ſed perennis lætitia regnat.*Ioan.Chryſ.ſuper Ioannem.Beati, & ter beati,& multotiens beati,qui beata illa potiũtut requie,quemadmodum miſeri,& ter miſeri,& infinite miſeri, qni à beatitudine illa ſeipſos abiiciunt.

a Idẽ de cõfl. vit.& virt. ca.26.tom.9.

*Fulgentius in epiſtola:Sicut per ſpeculum vitreum, ttina nobis viſio adminiſtraiur , qua noſipſos,& ipſũ ſpeculum,& quidquid præſens adeſt videmus : ſic per ſpeculum diuinæ charitatis,& ipſum Deum,vt eſt,videbimus,quantum poſſibile erit creaturæ,& noſipſos & omnia alia,veta & certa ſciẽtia cognoſcemus.*b* Ber. ſuper cantica:Qui replet in bonis deſiderium animę, & ipſe rationi futurus eſt plenitudo lucis, ipſe volũtati plenitudo pacis,ipſe memoriæ,continuatio æternitatis,*c* Idẽ:Quare triſtis es anima mea,& quare cõturbas me?Speta in Deo;quoniam adbuc confitebor illi,cũ error videlicet à ratione,à voluntate dolor,atque à memoria timor omnis receſſerit, & ſucceſſerit illa,quã ſpectamus,mira ſerenitas,plena ſuauitas,ęterna ſecuritas.*d* Idem in ſermonibus:Quemadmodum circa rationale noſtrum,& ſcientia,& ignorantia cõſtat, tamquam habitus,& ptiuatio:ſic & circa concupiſcibile, deſiderium,& contemptus,& circa id quod dicitur iraſcibile,& lætitia pariter,& ita verſatur.Implebit ergo Deus rationale noſtrum luce ſapientiæ,ita vt penitus nobis nihil deſit in vlla ſcientia;implebit concupiſcibile noſtrum fonte iuſtitiæ,vt omnino deſideremus eam, & ea penitus repleamur, ſicut ſcriptũ eſt:Beati qui eſuriunt,& ſitiũt iuſtitiam,quoniam ipſi ſaturabuntur , per quam iuſtitiam quidquid reſpuere debet anima,reſpuet: & quidquid concupiſcere,concupiſcet, & ex his omnib. magis apparet,quod magis fuerit appetendũ. Iam vero quod dicitur in nobis iraſcibile,cũ repleuerit illud Deus,perfecta erit in nobis trãquillitas, & in ſummam iucunditatem,atque lætitiam replebimur pace diuina.*e* Idẽ:Sicut replebit animas noſtras Deus, cum fuerit perfecta in eis ſcientia, perfecta iuſtitia,perfecta lætitia:ſi replebitur maieſtate eius omnis terra noſtra,cũ fuerit corpus immortale,agile, impaſſibile.configuratũ deniq; corpori claritatis ſuæ.* Idem: Æterna omniũ beatorum ſolemnitas eſt facie ad faciem Deum intueri, eius dulcedine ſine faſtidio ſatiati,vt quẽ ſemper habent,ſemper habere velint,ac eius viſione ſine defectu perfrui.*f* Anſelmus de ſimilitudinibus: Partes beatitudinis ſunt, pulchritudo,agilitas,fortitudo,libertas,ſanitas, voluptas,longęuitas,ſapientia, amicitia,concordia,honor, poteſtas,ſecuritas,& gaudiũ.Iſta,vt æſtimo,ſunt, quæ propter ſe,& propter quæ alia quæq; ab hominib.appetuntur.Et ita notãdũ,quod ſeptẽ priores beatitudinis partes,ad corporis beatitudinẽ, ſeptemque poſteriores,ad animã pertinent.*g* Idem:In illa vita pulchritudo iuſtorum,ſolis pulchritudini,qui ſeptemplicitet, quam modo ſit,ſplendidior erit,adæquabitur.*h* Idem, Velocitas noſtrã cõcomitabitur,vt ipſis Angelis Dei æque celeres ſimus,qui à cælo,ad terras,& econuerſo, dicto citius dilabuntur.*i* Idem:In futuro ſic iuſtus fortis erit,vt etiam ſi velit,terram commouere poſſit: & ſic econuerſo iniuſtus imbecillis,vt nec etiam vermes amouere queat ab oculis ſuis. *k* Idem : Gaudium erit iuſto,intus & extra, gaudium ſurſum atque deorſum, gaudiũ circumcirca, vbique gaudium plenum.*l* Idem: Tunc iuſti ſcient, cunctaque Deus facit ſcienda,tam ea quæ præterita,quã ea quæ poſtmodum ſunt. Ibi à ſingulis omnes,ibi ab omnibus ſinguli cognoſcentur: nec quemquam omnino latebit, qua patria,qua gente,qua ſtirpe,quis editus fuerit,vel quid etiam in vita ſua fecerit.Si autem fueris malus,vera omnino ſapiẽtia priuatus, tantis vrgeberis dolorib.vt non ſolũ inſipiens,verum etiam omnino fias & amens. *m* Idẽ : In illa vita ſi bonus fuerit,nihil patietur,quod nolit,ſed agere permittetur,quodcumque voluerit:ſi vero fuerit malus,ad omnia quæ noluerit, cogetur, & ab omnibus, quæ voluerit,prohibebitur.

b Ber. ſer. 11. in cant. poſt med.

c Ibid. poſt pauca.

d Idẽ ſer. 4. in feſto omn. ſanct. poſt me.

e Ibid.prop.fi.

f Anſ de ſimil. c. 48.

g Ibid.c.50.

h Ibid. c. 51.

i Ibid.c 52.

k Ibid. c.71.

l Ibid.c.59.

m Ibid. c.53.

S. BONAVENTVRÆ EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS, Declaratio.

Terminorum Theologiæ.

Cum omnis doctrina, vt S. Auguſtinus inquit, de Doctrina Chriſtiana li.1.c.1.vel rerum,vel ſignorum ſit, reſque per ſigna diſcantur:cumq; vt ibidem aſſerit li. 2.c.3. ſignorum, quibus inter ſe homines ſua ſenſa communicant,quædam pertineant ad oculorum ſenſum,pleraq; ad aurium,pauciſſima ad cæteros ſenſus, verba inter homines prorſus obtinuerũt principatum ſignificandi quæcumq; animo concipiuntur,ſi ea prodere quiſque velit.Vim igitur & verborum ſignificationem in vnaquaque ſcientia pertractãda noſſe oportere,libro de reprehẽſionib.Sophiſtarũ c.1.docuit Ariſtoteles.Ex quib. facile colligitur,quantum opuſculum hoc,quod declaratio terminorũ Theologiæ inſcribitur, ad ipſius Theologiæ tractationẽ afferat vtilitatis. In eo enim Actor dilucide explicat terminos,quib. in præcipuis Theologicæ ſcientiæ materiis profeſſores Theologi vtũtur,ne ex illorũ ignoratione quiſquam hallucinetur,vel in pernicioſos errores, quod hac de cauſa pleriſque aliquando contigit, prolabatur. Quæ vero hoc opuſculo continentur ,fuſius in Breuiloquio auctor ediſſerit, vt ibi pro cuiuſque materiæ ratione manifeſte apparet. Adeo vt non tã declaratio terminorum Theologiæ ſit iſte tractatus , quam compendium totius Theologiæ compendioſiſſimum, longeque ipſo Breuiloquio breuius.

OMNIPOTENS Deus Pater, Filius, Spiritus ſanctus vnus eſt Deus:nã in vnitate naturæ numerali eſt realis pluralitas perſonarum,quarum prima ſcil.Pater à nullo eſt producta : nec producibilis:nec genita,nec generabilis : nec ſpirata,nec ſpirabilis:nec creata,nec creabilis.Secunda perſona,ſcil. Filius,eſt genita à Patre naturali productione,naturali fœcũditate intellectus per memoriam.Tertia perſona,ſcil. Spiritus ſanctus,eſt ſpirata à Patre,& Filio,nõ genita,nec creata,ſicut nec ſecunda perſona eſt creata,nec ſpirata.

Diuinæ perſonæ.

Eſſentia autem diuina eſt ſumme vna, id eſt,nullo modo diuiſibilia in plures eſſentias. Secundo eſt ſũme ſimplex,ideſt,nõ compoſita ex multis rebus diſtinctis à ſe inuicem re , nec componibilis cum rebus à ſe re diſtinctis:ſed quidquid eſt in ea,propter ſui infinitatẽ, eſt vna res cum ea, Tertio,eſt immenſa , id eſt , ipſa

Eſſentia diuina.

per seipsam est præsens omni rei, & persona per ipsā operatur in omni re, & manu tenet, & intelligit omnia. Quarto, est æterna, id est, non incepit, nec desinit, simul & semel omnes perfectiones indiuisibiliter cōtinet. Quinto, est incommutabilis, id est, nec substantialiter, nec accidentaliter mutabilis: nec generabilis, nec corruptibilis: nec aliquo modo perfectibilis, vel defectibilis. Sexto, est necessaria, id est, ipsa non potest non esse, nec aliquid ab eo deficere, & omnis sua actio ipsa essentia, & necessaria, licet terminus actionis diuinæ ad extra non sit necessarius. Septimo, est prima, id est, radix & fundamentum emanationum, & personalium proprietatum, & omnino prima entitas, inter omnia entia, & in diuinis, & creaturis. Octauo, in ea est summa fœcūditas, id est, memoria perfecta ad producendum personam vtramque. Nam memoria, quā dicunt intellectiuam, naturam Dei dicit cum intellectu, quæ fœcunda est respectu Verbi. Sed memoria, quam dicunt spiratiuam, naturam Dei dicit cum voluntate, quæ est fœcunda respectu Spiritosancti. Nono, est in ea summa charitas, id est, vna numero volūtas in trib. personis, & per consequens eadem volitio, & volitum idem. Decimo, est in ea summa liberalitas, id est, communicabilitas suæ essentiæ, & omnis infinitæ perfectionis in deitate ipsis personis, & suę bonitatis, & influentiæ in creaturis omnibus rebus productis. Vndecimo, est in ea summa æqualitas, id est perfectio Patris nō est maior, nec minor perfectione Filij, similiter & Spiritus sancti, nec Filius est perfectionis maioris vel minoris quā Pater, & Spiritus sāctus. Idē dicendū de Spiritusancto respectu Patris, & Filij, nec est deitas alia in Filio, & Spiritu sancto, quā in Patre, nec econuerso: nec est potestas alia in Patre, quā in Filio, & Spiritusancto, nec maior, nec minor. Nec est duratio siue æternitas maior, vel minor in Patre, quā in Filio, & Spiritusancto. Duodecimo est in ea summa germanitas, id est naturæ, & essentiæ est summa vnitas, scilicet numeralis in tribus personis, similiter & talis vnitas est in omni perfectione essentiali in tribus personis, non autem in omni proprietate notionali. Tertiodecimo, est in ea summa conformitas, id est, essentialium proprietatū summa vnitas, & identitas, & nulla diuersitas: voluntatis concordia, nulla discordia, si saltem debet dici concordia: operationum ad creaturas indiuisibilitas, & omnium effectuum similis producibilitas: Quartodecimo, est in ea inseparabilitas, id est, personarum simultas in existendo, & vbique præsentiam exhibendo, & omnia operando.

Quot sint processiones, hypostases, relationes, & notiones in diuinis.

Emanationes duæ sunt in diuinis, scilicet generatio, & spiratio. Generatio, est productio substantifica per modum naturæ. Spiratio, est productio substantifica per modum voluntatis. Tres hypostases, id est supposita, vel personæ sunt in diuinis, scil. Pater, & Filius, & Spiritussanctus, Sequuntur quatuor relationes, scilicet paternitas, filiatio, processio, spiratio. Sequuntur etiam quinque notiones, scilicet innascibilitas, paternitas, filiatio, processio, spiratio. Paternitas, est generatio actiua, Filiatio, generatio passiua. Processio, est spiratio passiua. Spiratio, est spiratio actiua. Innascibilitas, vel proprietas nobilitatis, scil. à nullo produci.

Proprietas personalis quid & quotuplex.

Proprietas personalis est, qua persona proprie, & principaliter innotescit. Et sunt tres, scilicet paternitas filiatio, spiratio passiua. Notio est, qua persona innotescit, vt distinguatur ab alia. Innascibilitas, innotescit patrem principaliter per modum negationis, & ex consequenti per modum positionis, id est, fontalis plenitudinis.

Filius.

Filius dicitur Imago, inquantum expressa similitudo patris. Filius dicitur Verbum in quantū est similitudo expressiua. Filius dicitur filius, inquantū est similitudo hypostatica. Secundo filius dicitur Imago, vt similitudo conformis. Dicitur Verbum, vt similitudo intellectualis. Dicitur Filius, vt similitudo connaturalis.

Spiritus, sanctus.

Spiritussanctus dicitur donum, vt datum voluntarium, & præcipuum. Dicitur spiritus, vt datum voluntarium, & primum. Dicitur charitas Patris, & Filij, vt datum hypostaticum.

Quæ prædicamenta non sint in Deo.

Prædicamenta quinq; vltima non sunt in Deo, quia pertinēt proprie ad corporalia. Prædicamēta quinque vltima attribuuntur Deo figuratiue. Prædicamenta quinque prima, secūdum id quod est completionis in eis, sunt in Deo, & reducuntur ad duo, scilicet substantiam, & relationem. Ideo dicuntur duo modi prædicandi in diuinis, scilicet per modum substantiæ, & relationis. Prædicare per modū substantiæ, est prædicare de omnibus personis simul, & sigillatim, & singulariter. Prædicare vero secundum relationem, aut est non dici de omnibus, aut si de pluribus, pluraliter dici.

Essentia diuina quomodo dicitur essentia, & substantia dicitur.

Essentia diuina dicitur essentia, inquantum communicabilis in abstracto: sed dicitur substantia, inquantum communicabilis in concreto.

Quinque modi dicēdi in diuinis.

Sunt quinque modi dicendi simul, & quærendi in diuinis. Quis ratione personæ: qui ratione hypostasis: quæ, ratione notionis: quod ratione substantiæ: quid siue quod, ratione essentiæ.

Habitare Deum in nobis, est effectum spiritualem causare in nobis, cū acceptatione per charitatem, qua Deus nos habet, & habetur à nobis. Tota Trinitas autem inhabitat in homine, Deum apparere, est in signo sensibili expresse significari, vt Spiritussanctus apparuit in linguis igneis, & columba, Deum descendere, dicit vtrumque, scilicet inhabitare, vel apparere. Deū mitti, est cum vtroque prædicto æternaliter produci. Deum sedere in beatis, est, glorificare beatos.

Appropriare aliqua personis diuinis, est ipsa communia omnibus personis ad notitiam propriorū personalium facientia, alicui personæ attribuere: vt Patri vnitatem, æternitatem, principiationem, omnipotentiam. Filio veritatem, speciem, exemplationem, omniscientiam. Spiritui sancto bonitatem, vsum, finem, voluntatem.

Vnum, est ens indiuisum in se. Verum, est ens intelligibile. Bonum, est ens communicabile.

Deus omnipotens.

Deus est omnipotens, non quod possit actus culpabiles, vt mentiri, nec actus pœnales in se recipere, vt timere, nec corporales, vt dormire, nec inconuenientes, vt facere aliquem maiorem se. Est, inquam, Deus perfecte, vere, & proprie omnipotens, id est potēs omnia, quæ sunt alicuius potentiæ, & potentiæ completæ.

Potentia duplex.

Potentia completa, est quæ non potest deficere, nec succumbere, nec indigere. Potentia incompleta, quæ potest in peccando deficere, in patiendo succumbere, in corporali actione indigere. Potentia diuina est, quæ nec est de nihilo, nec sub aliquo, nec eget aliquo, nec culpabilis potest, nec pœnalia, nec materialia.

Sapientia multipliciter dicta.

Sapientia Dei est illa, qua limpidissime Deus cognoscit omnia bona, mala, præterita, præsentia, & futura, actualia, & possibilia: & per consequens, est infinita, & incomprehensibilis nobis. Sapientia Dei dicitur scientia, inquantum est cognitiua omnium possibiliū. Dicitur visio, respectu omnium actualiter existentium. Dicitur approbatio, inquantum est respectu bonorū. Dicitur præscientia, in quantum est respectu futurorum: Dicitur dispositio, inquantum est respectu fiendorum ab ipso Deo. Dicitur prædestinatio, respectu præmiandorum. Dicitur reprobatio, inquantum est respectu damnandorum. Dicitur lux, inquantum est ratio cognoscendi omnia. Dicitur speculum, inquantum est ratio cognoscendi visa, & approbata. Dicitur exemplar, inquantum est ratio cognoscēdi præuisa, & disposita. Dicitur liber vitæ, inquantum est ratio cognoscendi prædestinata. Sapientia Dei est liber vitæ,

respectu

reſpectu rerum, vt redeuntium: exemplar, vt exeuntium: ſpeculum, vt euntium: lux, reſpectu omnium. Ad exemplar ſpectat idea ſecundum actum præuidendi. Verbum ſecundum actum proponendi. Ars ſecundum actum proſequendi. Ratio ſecundum actum perficiendi. Simplex Dei notitia eſt, qua cognoſcit Deus bona, & mala, quæ ſunt, fuerunt, & erunt, & poſſunt eſſe, quæ etiam nunquam erunt. Notitia viſionis eſt, qua cognoſcit Deus omnia mala, quæ ſunt, fuerunt, & erunt. Notitia approbationis eſt, qua cognoſcit tantum bona, quæ ſunt, fuerunt, & erunt. Voluntas Dei dicitur ratione regulata prouidentia, qua omnia quæ in vniuerſo fiunt, irreprehenſibiliter gubernantur.

Deus cauſa efficiens, exemplaris & finalis.

Deus eſt cauſa efficiens mundi, ratione cuius eſt in creatura vnitas, modus, & menſura. Deus eſt cauſa exemplaris mundi, ratione cuius, eſt in creatura veritas, ſpecies, & numerus. Deus eſt cauſa finalis mundi, ratione cuius eſt in creatura bonitas, ordo, & pondus.

Liber ſcriptus intus, & foris.

Liber intus ſcriptus, eſt Dei æterna ars, & ſapientia. Liber foris ſcriptus, eſt mundus ſenſibilis. Obedientia mera eſt, quando præceptum ex ſe ſolum obligat, non ex aliqua cauſa.

Eſt Mag. in 2. d 9 § conſiderandum, colligitur ex Greg. ho. 34. in Euang.

Ordo Angelorum ſecundum Gregorium eſt multitudo cœleſtium ſpirituum, qui inter ſe in aliquod munere gratiæ ſimilantur, ſicut & in naturalium donorum munere conueniunt. Hierarchia diuina, eſt ipſa Trinitas increata. Hierarchia angelica, eſt Angelorum multorum habitudo ad inuicem in ſcientia, actione, Deiformitate, illuminatione, & in Deum aſcenſione. Hierarchia eccleſiaſtica, eſt rerum ſacrarum, & rationalium ordinata poteſtas, debitum in ſubditis retinens principatum. Angelus, eſt ſubſtantia incorporea, intellectualis, ſemper mobilis, arbitrio libera, Deo ſeruiens, gratia non natura immortalitatem ſuſcipiens, id eſt, annihilationem, quia incorruptabilitatem proprie habet ex natura.

Animæ definitio, & eius potentiæ.

Anima, eſt ſubſtantia ſpiritualis corpori, vt forma rectrix, & viuificatrix accommodata, & ad æternam beatitudinem principaliter ordinata. Senſualitas, eſt potentia animæ, quæ ſenſificat corpus, & mouet, & appetit delectabilia corpori, & refugit nociua. Senſus eſt illa vis animæ, qua homo cognoſcit res corporeas præſentes. Imaginatio, eſt illa vis animæ, quæ intuetur res corporales abſentes. Ratio, eſt illa vis animæ, qua anima inter bonum & malum, inter verum & falſum diſcernit infra ſe. Intellectus, eſt illa vis animæ, qua anima apprehendit res immateriales, & intelligibiles. Portio animæ ſuperior, eſt ipſa anima inquantum reſpicit ſuperiora. Portio animæ inferior, eſt ipſa anima, inquantum reſpicit inferiora. Senſus communis eſt, in quo omnes ſenſus particulares concurrunt. Phantaſia eſt virtus animæ ſenſitiuæ, quæ componit formas nouas, ſecundum ſimilitudinem formarum à particularibus ſenſibus receptarum. Æſtimatiua eſt illa vis animæ, qua dicimus eſſe ſagacitatem in brutis, vt in vulpe. Memoria eſt illa vis, quæ conſeruat formas ſenſibilium ſpecierum. Motiua ſenſitiua eſt vis, qua anima ſingula membra corporis mouet. Intellectus ſpeculatiuus eſt ille, qui exercetur in ſpeculatione veri. Intellectus practicus eſt ille, qui exercetur in operatione boni. Vis animalis eſt illa, qua animal corporea obiecta cognoſcit & appetit. Vis vitalis eſt vis motiua aëris in corpore animalis per arterias. Vnde vis naturalis eſt illa, qua corpus animalis nutritur, & conſeruatur ſpecies. Vis generatiua eſt illa, qua conſeruatur ſpecies. Nutritiua eſt illa, qua conſeruatur indiuiduum.

Oraculum, viſio, ſomnium, inſomnium, phantaſma quid.

Oraculum, eſt cum in ſomnis apparet aliqua grauis perſona, vt Deus, ſacerdos, vel parens, denuncians aliquid euenturum, vel non; faciendum, vel vitandum,

A Viſio eſt, cum id quis videt, quod euenit ſicut apparuit. Somnium eſt figuris tectum, & ſine interpretatione intelligi non poteſt. Inſomnium eſt, quando id quod vigilantem fatigauerat, ſe ingerit dormienti. Phantaſma eſt, quando vix dormire cœperit quis, & vigilare ſe exiſtimat, & videtur aſpicere irruentes ſuper ſe, vel paſſim vagantes formas, diſcrepantes & varias, lætas & turbulentas.

Imago Dei in homine.

Imago Dei in natura rationali, & ſimilitudo expreſſa, tamen deficiens in aliquo Trinitatis increatæ, conſiſtens in memoria, intelligentia, & voluntate. Libertas à coactione, eſt facultas rationis, & voluntatis, conſurgens ex deliberatione præambula, & voluntate adiuncta, & dicitur liberum arbitrium. Cauſa, eſt principium productiuum.

Ratio multiplex.

B Ratio cauſalis, eſt regula dirigens ipſum efficiens in productione: quæ regula eſt idea in Deo, in creatura forma naturalis. Rationes cauſales, ſunt formæ ideales. Rationales ſeminales: ſunt formæ naturales. Ratio primordialis, eſt ratio cauſalis, tamen cum reſpectu ad Deum, vt primum principium. Veſtigium Dei, eſt creatura, repræſentans Deum in rationibus omni creaturæ communibus, vt eſt vnitas, veritas, & bonitas. Similitudo, eſt conformitas Dei in gratuitis, vt fide, ſpe, charitate. Imago creationis conſiſtit in tribus potentiis animæ, & vnitate ſubſtantię, ita, quod memoria repræſentat Patrem, intelligentia Filium, & voluntas Spiritum ſanctum, & vnitas ſubſtantiæ repræſentat vnitatem diuinæ eſſentiæ. Imago recreationis conſiſtit in tribus virtutibus Theologicis, & vnitate gratiæ gratum facientis, ita, quod fides repræſentat Filium, ſpes Patrem, charitas Spiritum ſanctum, vnitas gratiæ, vnitatem eſſentiæ. Imago glorificationis conſiſtit in tribus dotibus, & vnitate gloriæ: ita quod aperta viſio repræſentat Filium, ſecura tentio repræſentat Patrem, perfecta dilectio Spiritum ſanctum, vnitas gloriæ repræſentat vnitatem eſſentiæ.

Malum multiplex.

Malum, eſt priuatio modi, ſpeciei, & ordinis. Nam creatura comparatur ad Deum in ratione effectus cauſæ efficientis, formalis, & finalis, & ratione primi habet rationem modi, ratione ſecundi habet rationem ſpeciei, ratione tertij habet rationem ordinis. Malum culpæ, eſt carentia debitæ honeſtatis. Malum pœnæ, eſt abſtinentia debitæ delectationis cum ſenſu ſui contrarij. Malum pugnæ eſt culpa diabolo in inſtigando, & eſt pœna iuſto in repugnando. Malum ſecundum ſe & in ſe, eſt, quod nullo modo poteſt bene fieri, vt odium Dei. Malum in ſe, ſiue in genere, quod aliquando poteſt bene fieri, vt occidere hominem. Malum ex circumſtantia, eſt malum, quod in ſe eſt bonum, tamen propter aliquam circumſtantiam annexam fit malum. Tentare, eſt probare.

De peccato & aliis ad materiam de peccato in generali, & ſpeciali, pertinentibus.

Peccatum originale, eſt carentia debitæ iuſtitiæ per inobedientiam Adæ facta, quam comitatur carentia viſionis diuinæ. Peccatum actuale, eſt carentia debitæ iuſtitiæ, acta per inobedientiam propriæ voluntatis. Peccatum veniale, eſt amor voluntatis in creatura citra Deum. Peccatum mortale, eſt inobedientia mandatorum diuinorum. Delictum, eſt tranſgreſſio præceptorum affirmatiuorum. Commiſſum, eſt tranſgreſſio præceptorum negatiuorum. Præceptum affirmatiuum, eſt, quod ordinat quid debeat fieri. Præceptum negatiuum, eſt, quod ordinat quid non debeat fieri.

Ignorantia.

Ignorantia negationis, eſt ſimpliciter aliquid non ſcire, ſicut brutum non ſcit Deum. Ignorantia priuationis, eſt ignorare aliquid, poſtquam ſciri potuit, & tenebatur ſcire. Ignorantia diſpoſitionis, eſt non ſcire veritatem, & cum hoc tenere oppoſitam falſitatem. Ignorantia ſimplex, eſt neſcire, quæ tenetur homo ſcire, facit aliquid, ſed non ſufficienter. Ignorantia

crassa siue supina, est nescientia eorum, quæ tenetur scire, & non velle aliquem laborem subire, vt sciat. Ignorantia affectata, est nolle scire ea, ad quæ tenetur.

Peccatum cordis. Peccatum cordis est transgressio legis diuinæ per inordinationem intrinseci motus mentis. Consensus, est motus voluntatis spontaneus. Conscientia, est naturale iudicatorium, quid faciendum, vel non faciendum sit. Perplexitas, est inuolutio inter opposita, ita quod videtur semper vergere in peccatum, quamcumque partem eligat. Contentio, est veritatis impugnatio, cum confidentia clamoris. Mendacium, est falsa signatio vocis, cum intentione fallendi. Iurare, est Deum inuocare in testem suæ locutionis. Periurium, est mendacium, iuramento firmatum. Adulatio, est sermo laudis, alicui exhibitus, intentione placendi. Maledicere, est alicui plagas, vel pœnas, verbo optatiuo imprecari. Detractio, est famæ alienæ denigratio.

Peccatum operis. Peccatum operis, transgressio legis diuinæ per inordinationem extrinseci motus. Superbia, est amor, vel appetitus propriæ excellentiæ. Inanis gloria, est amor laudis propriæ propter excellentiam apparentem. Inobedientia est voluntas fingens minorationem potestatis, nolens subiacere superioribus in debitis. Iactantia, est voluntas propter apparentiam, propriam potestatem ostendens. Hypocrisis, est voluntas per speciem sanctitatis, se simulans fallaciter in aperto, & viliter agens in occulto.

Inuidia. Inuidia, est dolor, vel odium felicitatis alienæ. Odium, est voluntas affectans proximo malum, vt careat bono, quod ipsum odientem contristat. Susurratio, est voluntas loquendi, seminans discordias inter fratres.

Ira. Ira, est motus, & feruor sanguinis circa cor, ex euaporatione fellis, propter appetitũ vindictæ. Fellea passio, est subitus animi motus, impatient læsionis. Mania, est manens ira. Cotus, est obseruatio opportuni temporis ad vindictam. Rixa, est audax voluntas vindicandi in iniuriam facti procedens. Contumelia, est voluntas vindicans, per exprobrationem malorum. Blasphemia, est voluntas se vindicans, per opprobrium Deo vel sanctis illatum.

Acedia. Acedia, est tædium operandi bonum. Pusillanimitas, est voluntas immoderate metuens grauedinem, in aggressu agendorum. Desperatio, est voluntas grauedinem reprimens, de adiutorio ad perficiendum bonum diffidens, siue de remuneratione diuina diffidens. Torpor, est voluntas grauedinis impatiens, tepida ad explendum inchoata.

Auaritia. Auaritia, est amor immoderatus habendi. Prodigalitas, est superfluitas, quæ dat non danda. Furtum, est auaritia rapiens, vel retinens rem inuito domino. Rapina, est auaritia, violenter occupãs rem alienam. Vsura, est auaritia, acquirens per mutuum aliquid præter sortem. Simonia, est auaritia, studiosè appetens vendere, vel emere spiritualia, vel spirituali annexum. Proditio, est voluntas per deceptionem domesticorum acquirendis inhians. Fallacia, est voluntas per verba decipiens proximum, causa lucrandi. Fraus, est voluntas profectum proximi decipiens, propter terrenum emolumentum.

Gula. Gula, est immoderatus amor edendi.

Luxuria. Luxuria, est concupiscentia nimia experiendæ voluptatis.

Peccatum multiplex. Peccatum ignorantiæ, est omissio debitæ scientiæ. Peccatum ex ignorantia, est peccatum quod committitur ignorãter, & si non fuisset ignorantia, non fuisset commissum. Peccatum ex industria, est auersio voluntatis malignantis à summe clemente Deo. Peccatum ex infirmitate, est auersio voluntatis male humiliatæ, vel male in amore accensæ. Peccatum in Deum, dicitur impietas. Peccatum in proximum, dicitur iniquitas. Peccatum in seipsum, dicitur impuritas. Idololatria est falsa, & superstitiosa protestatio maiestatis diuinæ in idolo. Apostasia est temerarius à statu fidei, vel obedientiæ, vel religionis recessus. Schisma est illicita dissensio eorum, inter quos debet esse vnitas. Hæresis est recessus à vera fide. Diuinatio est superstitiosa inuestigatio præscientiæ futurorum. Nigromantia est diuinatio facta in cadaueribus mortuorum, Geomantia est diuinatio facta in terra. Hydromantia est diuinatio facta in aqua. Aëromantia est diuinatio facta in aëre. Pyromantia est diuinatio facta in igne. Maleficium est mulierum opus, vel ligatura alicuius rei, in damnum, vel commodum alicuius hominis. Sortilegium est diuinatio per sortes. Augurium est diuinatio per garritus, vel gestus auium. Præstigium est per quod diabolicis illusionibus oculi hominum perstringuntur, ne possint cernere verum. Hypocrisis est velle videri, qualis non est.

De gratia, & de virtutibus. Gratia generaliter dicitur adiutorium diuinum, creaturæ liberaliter, & gratis impensum ad quemcunque actum indifferenter. Gratia gratis data est adiutorium diuinitus datum, vt quis præparet se ad suscipiendum Spiritus sancti donum, quo perueniat ad statum meriti. Gratia gratum faciens adiutorium diuinitus datum ad merendum.

Virtutes Theologicæ. Fides est habitus, quo creduntur ea, quæ non videntur. Spes est virtus, qua spiritualia, & æterna bona cum fiducia expectantur, propter confidentiam meritorum præcedentium, & gratiam diuinam. Charitas est virtus, qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum. Amor est naturalis affectio communis rationalibus, & irrationalibus. Dilectio est affectio rationalium, & intellectualium.

Virtutes cardinales. Prudentia est notitia eorum, quæ sunt agenda, & eorum quæ sunt vitanda. Memoria & notitia præteritorum, vt præterita sunt. Intelligentia prudentiæ est notitia præsentium. Prouidentia est notitia futurorum. Circumspectio est cautela contrariorum vitiorum. Cautio est discretio virtutis à vitio, speciem virtutis præferente. Docilitas est prudentia erudiendi imperitos.

Temperantia. Temperantia est domatio libidinum, & omnium malorum motuum, Deo hominem incorruptum conseruans. Continentia temperantiæ est regimen cupiditatis, per consilij gubernationem. Clementia est virtus, per quam animus in odium alicuius temere concitatus, benignitate remittitur. Modestia est virtus, qua pudor honestatis comparat puram, & stabilem auctoritatem. Verecundia est obseruatio honestatis in gestu, & verbo.

Fortitudo. Fortitudo est magnarum rerum appetitio, & humilium contemptio, & eum humilitate laborum perpessio. Magnanimitas est difficilium spontanea, & rationabilis aggressio. Fiducia est certa spes animi perducendi ad finem rem inchoatam. Securitas est habitus, secundum quem imminentes incommoditates, & rei inchoatæ affines non formidantur. Magnificentia est magnarum rerum, & excelsarum, cum animi ampla quadam, & splendidissima propositione cogitatio, atque administratio. Constantia est stabilis in bono perseuerantia. Patientia est æquanimis malorum tolerantia. Fidentia est in magnis, & honestis firma fiducia, & tuta collocatio. Perseuerantia est finalis permanentia in bono.

Iustitia. Iustitia est virtus qua sibi, Deo, & proximo, quod suum est tribuitur. Seueritas est virtus debito supplicio coërcens iniuriam. Liberalitas est virtus beneficiorum erogatrix. Latria est cultus soli Deo debitus, qui fit, fide, spe & charitate. Dulia est seruitus crea-

turæ

turæ debita. Hyperdolia est seruitus, vel cultus excellentibus creaturis debitus. Reuerentia est virtus, qua personis grauibus, & prælatione, vel officio sublimatis, debitus cultus reuerentiæ impenditur. Pietas est virtus, qua consanguineis, patriæ beneuolis diligens cultus impenditur. Gratia iustitiæ est beneficia iugi memoria recordari, & possibiliter rependere. Vindicatio est virtus, qua omne iniustum repellitur, & debite punitur. Obseruantia est virtus, qua superiores honorifice tractantur. Veritas est virtus, qua rebus cor & verba concordare iubentur. Innocentia est animi puritas abhorrens omnem illationem iniuriæ Deo, sibi, & proximo. Amicitia est dilectio alicuius proximi propter bonum ipsius proximi. Concordia est voluntatum, & actionum conformitas. Misericordia est compassio miseriæ, & indigentiæ proximi. Disciplina est conuersatio honesta, cui parum est non agere malum, sed studet in bonis suis actibus irreprehensibilis apparere. Obedientia est obtemperatio voluntati superioris secundum regulas legis diuinæ, vel humanæ. Æquitas est amor æqualitatis in his, in quibus æquitas esse debet. Contemplatio est elata, & libera perspicacia ad cognoscendum diuinam sapientiam, & propriam & naturalem impossibilitatem. Oratio est ascensus mentis in Deum, siue est expressio desiderij directi in Deum, ad bonum adipiscendum, vel malum remouendum, formata per verbum interius, & exterius.

Sacramentum quid, & quotuplex.

Sacramentum est materiale elementum oculis subiectum, similitudine repræsentans, institutione significans, significatione gratiam cōferens. Baptismus est tinctio corporis exterior facta, sub forma verborum præscripta. Confirmatio est signatio hominis baptizati in fronte, facta ab Episcopo ad roborandum hominem in fide. Eucharistia est vera & realis præsentia corporis, & sanguinis Christi sub speciebus panis, & vini. Pœnitentia est absolutio hominis peccatoris pœnitentis à sacerdote, claue non errante, pœnam æternam in temporalem diuina auctoritate commutante. Vnctio extrema est vnctio hominis infirmi a sacerdote, in remissionem venialium peccatorum. Ordo est signaculum, quo spiritualis potestas traditur ordinato. Matrimonium est viri, mulierisque coniunctio maritalis inter legitimas personas, indiuiduam vitæ consuetudinem seruans.

Præmium triplex.

Præmium substantiale consistit in visione, fruitione, tentione vnius summi boni. Præmium consubstantiale consistit in gloria corporis. Præmium accidentale consistit in quodam decore speciali superaddito, & dicitur aureola. Aurea est ipsa beatitudo substantialis. Aureola est gloria incorruptionis secundū profectum trium virium animæ in carne operantium, scilicet vis irascibilis, concupiscibilis, & rationalis. Aureola virginum est gloria de incorruptione carnis, attestante incorruptione mentis. Aureola martyrum est gloria de inuicta sustinentia mortis pro fide, vel iustitia. Aureola prædicatorum est gloria de incorruptione doctrinæ ad alterum prolatæ, mente, verbo, & exemplo. Hæc sunt charissime frater paucula, quæ pro vsu & exercitio tibi relinquo, postquam, Deo dante, te iterato videro, latius tibi exponam.

Aureola multiplex.

* * *

A

S. BONAVENTVRÆ EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS, compendiosum Principium

In Libros Sententiarum.

Quid in singulis sententiarum libris contineatur, summatim, breuiter, & artificiose hoc opus. S. Bonauentura complectitur Ecclesiastici verbis vsus. Gyrum cœli circuiui sola, &c. Quoniam autem in primo libro sententiarum secundum triplicem gyrum de Deo agitur, vt B *ipse ait, quorum vnum de Deo secundum circumincessionem personarum esse affirmat: circumincessionis nominis notationem, eiusq; vim tam apud Latinos Doctores Scholasticos, quam apud Græcos Theologos obseruare libuit. Circumincessio igitur idem est, quod Græce περιχώρησις. qua vox, vt patet ex Dionysio de diuinis nominibus c. 9. & ex Damasceno li. 3. fidei Orthod. c. 5. & 7. mutuam aliquorum commeationem, siue inter se incessum significat. Quam vocem ex eo fortasse Scholastici Latini professores nonnulli* C *vsurparunt, quod in aliquam Damasceni versionem antiquam incidissent Græcum vocabulū per circumincessionem exprimentem. Neque enim antiqui omnes Scholastici huius nominis meminerunt: nam S. Thomas nusquam, quod in mentem veniat, eius mentionem facit, cum tamen 1. p. q. 42. art. 2. & 1 sent. d. 19. eam quæstionem inculcet, an Pater in diuinis sit in Filio, & è conuerso. At vero apud S. Bonauenturam huius vocis frequens est vsus, vt videre est in hoc opusculo, & serm. 21. in hexaem. & 1. sent. d. 19. ac multis aliis locis. Præterea in recentioribus Scholasticis Scoto scil., Gabriele, Occham, Durando & aliis, vox circumincessio reperitur.* D *Vim vero huic nomini à Theologis Græcis attributā aliter Doctores nostri Scholastici interpretantur, oculos animi conuertentes ad mentē Hilarij, Ambrosij, & Augustini, quos Magister sententiarum eadē 19. d. li. 1. profert in explanationem illius loci Ioannis 14. Ego in Patre, & Pater in me est. Qui patres isto Domini sermone simpliciter significari putauerunt personas inter se esse consubstantiales. Quam ob causam Scholastici Doctores circumincessionem à Græcis introductam cernentes propter hūc Ioannis* E *locum, & similes exposuerunt habitudinē personæ ad personam, vel genus inexistentiæ, quo aliqua inexistunt per naturæ participationem, siue communionē. Vnde apud ipsos circumincessio personarum in Deo nihil aliud est, quā vnā personam esse in alia, & è conuerso. Græci vero Theologi hoc nomine non solum consubstantialitatem diuinarum personarum significare voluerunt, sed potius earum inseparabilitatem, mutuum, & arctum complexum, & in se inuicē quasi penetrationem, & introitum admirabilē, ac stupendum citra confusionem tamē & mixtionem.*

tionem. Quo fit, vt persona diuina, circumincessione sint vna, siue etiã vnus Deus, quia per illã vniũtur, immanent, circũ se incedunt, & cõmeant. Etenim quia immensus est Pater, immensus Filius immensus Spiritus sanctus, extra se versari nequeunt. Itaq; vt se mutuo capiant, seque metiantur necesse est: idque sine vlla confusione ac mixtione. Hoc appllatur Græcè περιχωρεῖν, Latine vero circumincedere, siue vltro citroque commeare. Rem hanc si fusius explicatam desideras, lege ex recentioribus Gilbertum Genebrardum Parisiensem Theologum linguarum vsu, & cognitione peritissimum, secundo suo libro de Trinitate, & in eiusdem apologia contra Blasphemiam 14. & 15. Schegkij hæretici.

Ecclesiast. 24. a GYRVM cœli circuiui sola, &c. Quam sit libri sententiarum inaccessibilis celsitudo: quam sit libri sententiarũ perplexa nodosæ profunditatis indago: quam sit libri sententiarum perfecta, cognitionis, & increati cognoscibilis plenitudo: quam sit hebes cæcutientis intellectus caligo, ostendit increata sapientia in verbo proposito: Gyrum cœli circuiui sola &c.

Libri sententiarum inaccessibilis celsitudo tangitur, quando dicitur: Cœli, vt vere possimus dicere cum
Iob. 35. b Iob: Suscipe cœlũ, & intuere æthera, quod altior te sit.

Perplexa nodosæ profunditatis indago notatur cum dicitur: Circuiui. Anfractus enim labyrinthi est, inquirere Trinitatem per cognitionem creaturarum.

Consummata cognitionis, & increati cognoscibilis plenitudo, notatur nomine gyri.

Hebes cæcutientis intellectus caligo notatur, quando dicitur: Sola. Si enim sola increata sapiẽtia circuit gyrum cœli, humana ratio nõ attingit. Vnde & Au-
Aug. lib. 1. de Tri. c. 2. to. 3. gustinus dicit: Mentis humanæ acies inualida, in tam excellenti luce non figitur. Dicit ergo: Gyrum cœli circuiui sola, &c.

Gyrus cœli habet quadriformem intelligentiam, quatuor libris Sententiarum proportionaliter respondentem.

Gyrus cœli dicitur sphæralis ambitus cœli, id est conuexa superficies sphæræ cœli.

Gyrus cœli dicitur maior circulus sphæræ cœli, quo nõ est aliquis maior in sphæra cœli, & transit per centrum terræ, quod est centrum cœli. Vnde æquinoctialis dicitur gyrus cœli, qui dicitur cingulum orbis, & vterque colurus potest dici gyrus cœli.

Gyrus cœli, dicitur regyratio primi in vltimum, & vltimi in primum. Et hoc modo Zodiacus dicitur gyrus cœli, quia in eo rotatur Sol ab Oriente in Oriens per Occidens.

Gyrus cœli dicitur reuolutio extra siderea circa Polum.

Gyrus cœli, qui est specialis ambitus cœli, materiam designat primi libri Sententiarum, qui agit de Deo. Agitur autẽ in primo Sententiarum de Deo, secundũ
Materia 1. li. Sent. trifarium gyrum. Est enim Deus sphæra intelligibilis, cuius centrum vbique, & circumferentia nusquam, vt dicit Hermes Trimegistus. Agitur enim in primo libro de Deo, secundum gyrum vnitatis essentiæ in tribus personis, vsque ad distinct. 31.

Agitur secundo de Deo, quantum ad gyrum circumincessionis personarum ad inuicem, à dist. 31. vsque ad 35.

Agitur tertio de Deo, quantum ad gyrum appropriatorum, à 35. distinct. vsque in finem Deo gyro vnitatis essentiæ in personis potest intelligi, quod scri-
A ptum est Corona aurea per gyrum. Cum enim caput Christi sit Deus, vt dicit Apostolus, & in Canticis le- *Exo. 37. a.*
gamus: Caput eius aurum optimum. Corona aurea *Ephe. 4. b*
per gyrũ, est vnitas diuinitatis in tribus personis, vt *Cant. 5. c*
ita dixerim regyrata, non numerata. De gyro circumincessionis personarum in inuicem potest intelligi,
quod scriptum est: Gyrauit cœlum in circuitu gloriæ, *Eccli. 43. b*
Arcus ille, est Verbum increatum, & incarnatum, radius solis ingeniti exceptus in nube concaua humanitatis assumptæ. Iste arcus, id est, istud Verbum Dei, gyrat cœlum Trinitatis, sic enim tertium cœlum vocat
Augustinus. In circuitu gloriæ, quia & Verbum in Pa- *Aug. li. 12. de*
tre, & Pater in Verbo est, & Pater, & Verbũ in Spiri- *Gen. ad lib. c. 28. tom. 3.*
tu sancto, & Spiritus sanctus in Patre, & Verbo est. De
B circuitu appropriatorum, id est, potentiæ, & aliorum,
intelligi potest, quod scriptum est: Potentes gyrans *Eccl. 29. c*
migrare facit. Hoc est labium æneum, quod Deus *Exod. 25. c*
præcepit fieri in gyro. Labium enim quandam protensionem, & prominentiam habet, & significat diuinam essentiam per appropriata ad creaturas cõparatam. Istud labium est in gyro, quia potentia sapientia, & iustitia sunt idem in Deo; licet non sint eadem connotata.

Secundo gyrus sphæræ. qui est maior circulus sphæ- *Materia 2. l. Sen.*
ræ transiens per centrum sphæræ, signat materiam secundi libri sententiarum, in quo agitur de creatione, mũdi. Nam & omnia corpora mundi principalia, sunt sphærica. Figura enim sphærica corporib. homogeneis maxime aptatur. Primo propter primitatem, nam &
C de prima figurarũ multilaterum probatur prima pas-
sio per circulum, & per illam propositionem Euclidis *Euclid. lib. 1. elemen.*
super datam lineam, triangulum æquilaterum, collo- *Prob. 1. propos. 1.*
care. Secundo propter capacitatem: nam plus capit circumscriptio superficiei sphæricæ, quam si eadem comprimatur in cubum. Tertio propter perfectionem, quia in ea primum coniungitur vltimo.

Agitur autem in secundo libro de triplici gyro, de gyro creationis, & productionis rerum à principio vsque ad distinctionem 21. de gyro tentatoris, & & circumuentoris potissimæ rei in distinct. 21. Videlicet igitur diabolus vsque ad distinct. 30. De gyro præuaricationis, & inuolutionis peccati, à distinct. 30. vsque ad finem. De gyro creationis, & productionis rerum
D gyratarum, intelligi potest, quod dicit sapientia: Do- *Prou. 8. c.*
minus possidet me in initio viarum suarum, antequã quidquam faceret à principio. Ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequam terra fieret. Quando præparabat cœlos, aderam, quando certa lege, & gyro vallabat abyssos. De gyro tentatoris, & circumuẽ-
toris potissimæ rei, id est, hominis, scribitur in Iob: *Iob. 19. b*
Obsederunt in gyro tabernaculum eius, spiritus scilicet maligni. Quantum ad gyrum præuaricationis, & inuolutionis peccatorum, scribitur de eodem hoste
maligno: Per gyrum dentium eius formido. Gyri den- *Iob. 41. a*
tium, sunt inuolucra peccatorum, quibus peccator glutitur & traiicitur in corpus diaboli.

Gyrus, qui est reuolutio quæcumque siue sit circu-
lus obliquus siue rectus, significat congruissime
E materiam tertij libri sententiarum, in quo quidem agitur de triplici gyro: Primo de gyro in-
carnationis, in qua primum coniunctum est vl- *Materia 3. li. Sent.*
timo. Secundo, de gyro passionis, & redemptionis, per quam vltimum reunitum est primo. Tertio de gyro gratuitæ reformationis, per virtutes, dona, & beatitudines, quæ sunt media, quibus infimum fruitur summo. Hunc triplicem
gyrum subtiliter tangit Ecclesiastes, quando dicit: *Eccli. 1. a*
Oritur Sol, vide gyrum incarnationis: Et occidit, vide gyrum passionis Et in circulos suos reuertitur, vide gyrum resurrectionis: Gyrat per meridiem, vide gyrum gratuitæ reformationis: Flectitur ad Aquilonem,

nem, ecce gyrus æstiuæ fruitionis, nam quando Sol est in signis Aquilonaribus, æstas est. A

Materia 4. lib. Sent. *Iob. 38. d.* Gyrus cœli dicitur reuolutio eptasiderea circa Polum; & hoc signat conuenientissime materiam quarti libri sententiarum, de quo mystice dicit Iob: Nunquid plicare poteris micantes stellas pleiades, aut gyrũ Arcturi poteris dissipare? Gyrus arcturi est signum septẽ stellarum, vt docet Isidorus, *Isid. lib. 13. etym. c. 6.* indesinenter regyrantium circa Polum. Et est istud signum post caudam maioris vrsæ. Iste gyrus septem stellarum, gyrum signat septem sacramentorum, quæ gyrantur continue circa Polum, quia sacramenta totam efficaciam suam à Polo passionis Christi Iesv sortiuntur. Dicitur autẽ gyrus, quia & abluendi ad sacramenta confugimus: & abluti, ad sacramentum accedimus. Agitur enim in quarto libro de triplici gyro, Primo de gyro sacramẽ- B talis expiationis, de qua dictum est. Nunquid gyrum *Iob. 38. d* arcturi poteris dissipare? Secundo de gyro resurre- *Ezec. 26. c* ctionis, de qua dicitur in Ezechiele: Comportabit aggerem in gyro? In gyro aggerem comportare est cineres, in quos resolutum est corpus humanum, in idem numero corpus humanum reformare, & eidem animam reunire. Et hoc facit Magister in distinct. 33. quando tractat de resurrectione. De hoc gyro potest, *Ezec. 37. a* intelligi, quod etiam in Ezechiele scriptum est; Circumduxit me per ossa in gyro & dixit mihi: Fili hominis putasne viuent ossa ista? Tertio de gyro iudiciariæ examinationis agitur circa finem quarti, & quantum ad iudicium condemnationis reproborum, & quantum ad iudicium glorificationis electorum. De gyro condemnationis reproborum intelligitur, quod in *Thren. 2. a* Threnis scriptum est: Flammæ deuorantis eam in gyro. Animæ vero beatæ sunt in medio filiarum Palæ- *Iudith. 13. a* stinarum, quæ ambulant per gyrum. Omnes enim accensis luminaribus, gyrant circa eam, id est, circa animam beatam.

S. BONAVENTVRÆ EXIMII,

ECCLESIÆ DOCTORIS,

sententiæ sententiarum.

Carmine Digestæ.

Sententia sententiarum opusculum hoc inscribitur, vel quia breuibus sententijs carmine digestis, quæ in quatuor Magistri sententiarum libris continentur, S. Bonauentura exponit, vel ob excellentiam opusculi, vel ob auctoris ingenium, quod in eo elucet. Carmina autem in singulos sententiarum libros iuxta distinctiones Magistri distincta sunt. Magistri vero sententia, quam consensus Scholæ communis non approbat, versibus minime exprimitur. Proœmium quoque ab Auctore præmittitur, carmine itidem compositum: vbi quatuor ani- E *malibus libros quatuor sententiarum comparans, quid in vnoquoque tractetur, miro artificio comprehendit.*

PROOEMIVM.

Fons splẽdoris, vas dulcoris, sed amoris
Nexus, spes floris, dos roris, dogma saporis,
Verum, vita, via, mihi da, quod philosophia
Tradit, sanctorum votis præstare tuorum.

Liber primus.

Quid contineat, & cui assimiletur.

IN primis aquilæ primus liber assimiletur.
Quo de diuina natura notificatur.
Et de personis distincte clarificatur.

Liber secundus.

De quo disserat, cuive similis sit.

HVmana specie reliquus liber effigiatur.
Quo cælum, terra, cunctorum forma creatur.
Hinc homo plasmatur, cui totum subijciatur.
Einsdem lapsus, & peccatum replicatur.

B

Liber tertius.

Quid tractet, cuiusque gerat similitudinem.

TErtius in vitulo perpulchre significatur:
Cuius conspersus homo sanguine viuificatur.
Sumpsit ob hoc carnem, disponens, quod patiatur.
Vt genus humanum lapsum, per eum redimatur.
Præcipit, & donat, beat, ornat, gratificatur.

Liber Quartus.

De quibus agat, cuique sit similis.

ADuenit in quarto, leo de Iuda dominatur
Per sacramenta sibi mundus reconciliatur,
Et seruis eius mundus seruire peratur.
C Quæ fuerat cæca iam dudum, gens oculatur.
Eius rugitu mundus trepidus agitatur.
Defuncti surgunt, & iudicium celebratur.
Inde coronatur iustus, reus igne crematur.
Gloria seu pœna per sæcula perpetuatur.

LIBRI PRIMI
SENTENTIARVM
DISTINCTIO I.

Veteris ac nouæ legis continentiam, &c.

D IN res, & signa doctrinam crede secari.
Et dic per signa, nobis res significari.
Signum dicatur, per quod res significatur.
Res nil signabit, signũ rem significabit.
Factis vteris, summo factore frueris.
Nunc in spe fruimur, sed re pleneque fruemur,
Cum requiem summam gustantes experiemur.
Dic, quod non homine, sic nec virtute fruendum.
Est tamen vtendum; sic creditur esse tenendum.
Vtitur ipse Deus nobis, propria bonitate.
Vtitur & nobis, pro nostra commoditate.
Sed non credatur, quod nobis ipse fruatur,

DISTINCTIO II.

De Mysterio Trinitatis, & vnitatis.

Hoc itaque vera, ac pia fide tenendum est, &c.

LEx noua cum veteri probat ista, iubetque teneri.
Quod tres personæ, Deus est vnus, ratione.

DISTINCTIO III.

Incipit ostendere quomodo per creata poterit creator cognosci.

Apostolus namque ait, &c.

SVmmus plasmator partim per plasma videtur:
In quo cunctipotens, bonus, sapiens perhibetur.

Sunt

Sunt etenim res, quæ pondus retinent speciesque,
Ergo creatura, licet imperfecta figura.
Lumen diuinom, docet vnum credere trinum,
Mês meminit, scit, amat, trinûq; per hæc tria clamat.

DISTINCTIO IV.

Hic quæritur, vtrum concedendum sit, quod Deus se genuit.

Hic oritur quæstio, satis necessaria, &c.

QVod Deus ipse Deum genuit, sane teneamus.
Sed quod se genuit aliumue Deum, reprobamus
A Patre filius est alt er, si discutietur,
Ast à Patre Deo genitus non alter habetur.
Sunt tres personæ, Deus vnicus: & Deus vnus
Est tres personæ, sic credas ex ratione.
Patrem non alium genuisse Deum referamus.
Personato genuit aliam, non hoc dubitamus.

DISTINCTIO V.

Hic quæritur, an Pater genuit diuinam essentiam, vel ipsa Filium; an essentia essentiam genuit, vel ipsa nec genuit, nec genita est.

Post hæc quæritur, vtrum concedendum sit, &c.

ESsentiam diuinam Patrem genuisse negamus.
Et quod, d, natum genuit, vel se, reprobamus.
Per, d, diuinam naturam significamus.

DISTINCTIO VI.

Vtrum Pater genuerit voluntate Filium, an necessitate, & an volens, vel nolens sit Deus.

Præterea quæri solet, vtrum Pater genuerit, &c.

DIc genuisse Patrem, nullo sibi vim faciente.
Nec præeunte tamen sibi velle, vel adueniente.

DISTINCTIO VII.

Hic quæritur: an Pater potuerit, vel voluerit gignere Filium.

Hic quæri solet à quibusdam, &c.

ET voluit Pater, & potuit natum generare.
Nec voluit sed nec natus, generare
Altera proprietas: sic & vnica perque potestas,
Qua generare potest Pater & natus generatur.
Nec Pater hoc maior, natusue minor referatur.

DISTINCTIO VIII.

De veritate, & proprietate, & incommutabilitate, & simplicitate diuinæ essentiæ.

Nunc de veritate, siue proprietate &c.

APer se stando, Deus est substantia vere,
Non a substando, cum nullo possit egere.
Non permiscetur, hinc summe verus habetur.
Cum nec mutetur, immobilis esse probetur,
Simplicitas summa a soli summo proprietur,
De quo non proprie dicentur categoriæ.
Temporibus, Verbi dotatio significatur,
O æ non incœpit, & semper continuatur.
Nam simplex est sic idem quod habet, quod & hoc est,
Nec Pater Filius fertur, ad Patrem vero refertur.

DISTINCTIO IX.

De distinctione trium personarum, &c.

Nunc ad distinctionem personarum, &c.

ESt alius flatos, alius pater, & generatus.
Sed si dicetur aliud pater, hoc reprobetur.
Per neutrum, natura tribus communis habetur:

A Per neutrumque genus, essentia significatur,
Quodque coæternæ sint personæ referetur.
Filius est natus semper, eum* perficiatur.
Nascitur, & semper, quoniam durare probatur.

* id est perfectos sit.

DISTINCTIO X.

Hic de Spiritu sancto agitur; & prius quod sit amor, Patris, & Filij dicitur.

Nunc vero post filij æternitatem, &c.

VT proprie natus, sapientia summa vocatur.
Ingenito simul, & genito communis habetur,
Spiritus, hinc merito dilectio summa vocetur.

DISTINCTIO XI.

B Quod Spiritus sanctus procedit à Patre, & Filio.

Hic dicendum Spiritum sanctum, &c.

FLamen ab ingenito procedere non dubitetur,
Et simul à genito, licet à Græcis reprobetur.

DISTINCTIO XII.

Vtrum Spiritus sanctus prius, & plenius procedat, à Patre, quam à Filio.

Item quæritur cum Spiritus sanctus procedat, &c.

NE prius à Patre, procedere pneuma putetur,
Quam primogenito, seu plenius, hoc remouetur.
Tempore, vel causa, vel origine. Suscipietur
C Hac in parte prius aliter: Pater auctor habetur.
Æque pneuma quoque sit procedens ab vtroque.

DISTINCTIO XIII.

Quare Spiritus sanctus, cum sit de substãtia Patris, nõ dicatur genitus, vel Filius, sed tantum procedere.

Post hæc considerandum est, quantum, &c.

INgenitum flatum non dices, aut generatum.
Nec Patrem geminum faceres, natum quoque binum,
Et non est natus, procedens à Patre flatus,
D Nam si sic esset, amborum Filius esset.
Et sic fieret, Patrem matremque teneret.
Spiritus ingenitus, quia non genitus referatur,
Et priuatiue pure tunc accipiatur.
Omne, vel ingenitum, vel factum, vel generatum
De facto nato distinguas, atque renato:
Et de non nato, non facto, mente notato.

DISTINCTIO XIV.

Quod gemina est processio Spiritussancti.

Præterea diligenter notandum est, &c.

SAcri pneumatis, hic processus congeminatur,
Æternus prior est, reliquo pia mens habitatur.
Tempore spiratur, cum iustus sanctificatur,
E Pneuma sacrumue dati sancti numquam potuere.
Sed date dicetur, faciens id, per quod habetur.

DISTINCTIO XV.

Vtrum Spiritussanctus à seipso detur.

Hic considerandum est, cum Spiritussanctus detur, &c.

SPiritus vt Deus est, se dat, donumque vocatur.
Ex hoc donatur à se prodire feratur.
A se pneuma datur, à se mittique probatur.
Hoc concedatur de nato, seu referatur.
Est missus natus, semel in terris generatus.
Mitti dicatur, cum menti notificatur,
Sed quod mittatur generans non adstipulatur.
Quamuis credatur, quod menti notificatur.

DIST,

DISTINCTIO XVI.

De missione Spiritus sancti, quæ fit duobus modis, visibiliter, & inuisibiliter.

Nunc de Spiritusancto videndum est præter illam, &c.

MIssio signetur, tibi flamiois, & geminetur.
Vua videtur, & hæc perhibetur in igne, columba:
Altera signetur cum mente notificetur.
Per primam vero tibi postera significetur.
Filius io carne, Patre seque minorificatur:
Vni eausa datur, à pneumate, qood retrahatur.

DISTINCTIO XVII.

De missione Spiritus sancti, qua inuisibiliter mittitur.

Iam nunc accedamus, ad assignandum, &c.

DIcas quod pneuma sit amor, quo frater amatur.
Et Deus à nobis, hoc à plerisque negatur.
Mitti dicatur in nos, cum sic operatur,
Quod Deus, à nobis, & io ipso fratet amatur.
Nobis augetur, non in se, nec variatur,
Si, quo diligimus, formaliter accipiatur.
Est animi motus, necnon in mente creatur,
Informans habitus animam, quo frater amatur.
Ipse magister in hoc nunc defecisse probatur,
Si sic sumatur, amor augeri referatur,
Sed non dicatur proprie, quod diminuatur,

DISTINCTIO XVIII.

An concedendum sit, quod per donum deotur dona.

Hic quæritur, cum Spiritus sancti. &c.

DOno dona dari, dicas donumque vocati.
Pneuma simulque datum, donum tamen esto vocatum,
Æterne flamm, donatum tempote gratum,
Donum dicatur, quoniam donabilis esse,
Non genitoue Patri, sed nobis, esse probatur.
Filius, vt donom procedit, & vt generatus,
Vt donum flatus procedit, non generatus.
Nascendo natus accepit, & vt generatus,
Et substantia sit: vt donum pneuma factum sit,
Et substantia sit, hoc procedendo recepit.
Vt donum simul adque Pattem natumque feratur,
Vtque datum simul ad dantem qoibus & tribuatur.
Sic impendentis dicetur, & accipientis.
Vt datus est natus noster, non vt generatus,
Et sic est noster, quasi panis, oon quasi natus.

DISTINCTIO XIX.

Hic quæstio non soluitur, sed differtur in sequentibus. Hic de qualitate triom personarum.

Nunc postquam coæternitatem trium, &c.

IN verbo totus Pater est, ac in Patre totus
Filius, æquales summe sunt: nam Deitatis,
Et maiestatis eiusdem sic teneatis.
Pars, & materia, genus, & species retrahuntur
Hic à diuinis: nec in eis inueniuntur.
Trinus dicetur Deus, & triplex reiicetur,

DISTINCT. XX.

Ostenso, quod aliqua personarum aliam noo superat magnitudine, nunc ostendit, quod non excedit aliam potentia.

Nunc ostendere restat quomodo, &c.

SVnt tres personæ veraciter æquipotentes.
Hinc Maximini falsi sunt, falsa loquentes.

Opusc. S. Bonau. Tom. I.

A

DISTINCTIO XXI.

Quæritur, quo modo possit dici solus Pater, vel solus Filius, vel solus Spiritus sanctus, cum sint inseparabiles.

Hic oritur quæstio, trahens originem, &c.

DIcas, quod solus Pater est à proprietate,
Sed oumquam solus Pater est patria potestate.

DISTINCTIO XXII.

De nominum differentia, quibus vtimur loquentes de Deo.

Post prædicta nobis differendum, &c.

B IN sex scinduntur partes, quæ de Deitate.
Nomina dicuntur, seruata proprietate.
Quæ sigillatim personis appropriantur,
Illa relatiua, non substantiua vocantur.
Sed substantiuum nomen recte referatur,
Per quod natura communois significatur,
Noo tamen in summa pluraliter accipi tur,
Nam si dicatur: Sunt tres summi, reprobatur.

DISTINCTIO XXIII.

De hoc nomine, quod est persona, quod cũ secundum substantiam dicatur, tantum pluraliter, non singulariter in summa accipitur.

Prædictis tamen adiiciendum est, &c.

C QVanquam persooa substantiuum simulatur,
Io summa semper pluraliter accipiatur,
Vt dignoscamus ad quid tres, quid referamus,
Personas semper in summa plurificamus,
Lex prohibet vere, tres esse Deos prohibere,
Vt non diuersum, sed simplex esse sciatur.
Vsias dici tres, à sanctis reprobatur.

DISTINCTIO XXIV.

Quid significetur his nominibus, vnus, duo, vel duæ, tres, vel tria, trinus, vel trinitas, plures, vel pluralitas, distinctio, vel distincte, cur his vtimur, de Deo loquentes.

Hic diligenter inquiri oportet. &c.

D CVm de diuinis vnus, duo, tres referemus,
Nil tunc ponentes excludimus, & remouemus
Hoc confirmatum, verbis auctoris habemus.
Nunc priuatiue non ponas, sed positiue,
Simpliciter numerus à diuinis remouetur,
Sed persooarum numerus bene suscipietur.

DISTINCTIO XXV.

Quid significetur cum dicitur pluraliter tres personæ, vel duæ personæ.

Præterea considerandum est, &c.

SI discernatur, personæ voce notatur.
Essentia, proprietas, hypostasis, associatur.
E Dictum posterius, vsu potiore probatur.

DISTINCTIO XXVI.

De proprietatibus personarum, sed prius de hoc nomine hypostasis.

Nunc de proprietatibus personarum, &c.

VEre tres fore tres dicas hypostaseos tres.
Est proprium Patris generare: velut generati,
Nati: spirati, dic Spiritui propriari.
Notio proprietas est, atque relatio, quare,
Si conuertatur, poteris sic esse probare.
Aut substantiue pia nomina suscipiantur,

Siue relatiue, quæ diuinis propriantur.
Vnus natura genitus sit,munere plures.
Sint vel factura,dubium sic soluere cures.
Spiritui sancto donum nunc appropriatur.
Spiritus & sanctus,genitor, genitusque vocatur.
Et substantiue,sed de flatu referatur.

DISTINCTIO XXVII.

An Pater,vel Filius, vel Trinitas ipsa, possit dici Spiritus sanctus.

Hic quæri potest, vtrum proprietates, &c.

SActi doctores eadem sunt appropriantes
In re personis, ratione modi variantes.
Si concretiue sumas, substant,referuntur.
Ast abstractiue subsistunt, non referuntur.
In patre signare prædicta, paterque notare.
Vt pater,& natus genitor sic, & generatus,
Propria signantur personis,& referantur.
Verbum filius est, & patris imago vocatur.
Ast essentia si sapientia, nec referatur.
Vt Deus & lumen sapientia coniiciuntur.
Quæ pro personis persæpius accipiuntur.
Sine relatiuis,nec ob hoc proprie referuntur.

DISTINCTIO XXVIII.

Quod non tantum tres proprietates prædictæ sunt in personis,sed etiam aliæ, quæ aliis signantur nominibus, vt ingenitos.

Præterea considerari oportet, &c.

INgenitus proprie patri dic appropriari.
Verum non genitus dic sacrum pneuma vocari,
Voce,sed ingeniti, non vult Ambrosius vti.
Hinc genitor sit idem cum nato, non tamen idem,
Cum verbum patris, sapientia nata vocatur.
Nata refert, essentia sub sapiente notatur,
Essentiam diuinam sapientia significabit,
Porro personam supponit, & appropriabit,
Improprie, d, nunc hoc nomen imago notabit.

Ambr. lib. de Incarn. Domin. myst. c. 8. tom. 4.

DISTINCTIO XXIX.

De principio, quod relatiue dicitur, & multiplicem notat relationem.

Est præterea aliud & nomen, &c.

PRincipium geniti,pater, & fons, esse probatur.
Principium geniti fontale, pater perhibetur.
Pneumatis ambo sunt, nec principium geminetur.
Vnum principium sunt, vna proprietate.
Principiumque rei tantum sit pneuma creatæ.

DISTINCTIO XXX.

De his, quæ temporaliter de Deo dicuntur, & relatiue secundum accidens, quod non Deo, sed creaturis accidit.

Sunt enim quædam, quæ ex tempore, &c.

EX æuo quædam referuntur de Deitate.
Est Dominus Deus absque sui mutabilitate,
Et cum pneuma datur,sumens, non dans,variatur.

DISTINCTIO XXXI.

Quomodo dicatur Filius æqualis Patri, an secundum substantiam,an secundum relationem; ita & similis.

Præterea considerari oportet,&c.

AEqualis,similis, in diuinis positiue.
Atque relatiue sumuntur,& inueniuntur.
Vt substantiue,causaliter hicque loquuntur.
A Vna facit forma personis æquiparari.
Æternum species,debent vsusque notari,
Hæc ait Hilarius personis appropriari.
Ast Augustinus patri dat monaditatem.
Nexum Spiritui sancto, genito paritatem.

Hil. lib. 2. de Trin. non longe à prin. Aug. lib. 1. de Doct. Chr. c. 5. 10. 3.

DISTINCTIO XXXII.

Vtrum Pater,vel Filius Spiritu sancto se diligant,cum diligere Deo, idem sit quod esse.

Hic oritur quæstio ex prædictis, &c.

PNeumate se,pater,& genitus dicuntur amare,
Notionaliter hoc debet is amare, locare.
Quod sapiens genita,pater est, propono negare.
B Per se,non à se dicis genitum sapientem.
Sic ipsum per se non à se, dicis agentem.
Vna patris tantum sapientia connumeratur.
Vna dicta modo non est,amor hic sociatur.

DISTINCTIO XXXIII.

Vtrum proprietates personatum, sint ipsæ personæ, & Deus.id est, diuina essentia.

Post supradicta vlterius considerari, &c.

PRoprietates,dic in personis residere,
Quæ sunt personæ nec non essentia vere,
Hæretici nolunt hoc pura mente tenere.

DISTINCTIO XXXIV.

C Opinio quorundam asserentium,non idem esse personam, & essentiam, & eandem non posse esse Patris, & Filij,& Spiritus sancti, sine personatum confusione.

Prædictis adiiciendum est quod quidam, &c.

ESse sciamus idem personas cum Deitate,
Arguis hinc hæresim,de stulta simplicitate.
Vt tres personas, vnius non recitamus:
Vnum sicque trium personatum caueamus.
Posse Patri,scire genito, velut appropriamus:
Sancto Spiritui bonitatem sic tribuamus.
Istud nomen homousion bene suscipiamus.
Ad diuina pie, quædam translata sciamus.
D

DISTINCT. XXXV.

De quibusdam, quæ secundum substantiam, de Deo dicuntur,quæ specialem efflagitant tractatum,scilicet de scientia, & præscientia,prouidentia,& dispositione,prædestinatione,& voluntate, & potentia.

Cumque supra disseruerimus, &c.

SCit Deus,& præscit,quæcunque fuere videnda.
Porro disponit,quæ tantum sunt facienda.
Sed prædestinat, hæc quæ sunt ad summa trahenda,
Nomina prædicta substant, & sunt referenda,
Sicque creatiu,siue creator sunt capienda,
E Præscius nullius non esset, quando futura
Nulla forent,sed & hæc caute distinguere cura,
Actu præterita, præsentia, siue futura
Æternus nouit,in quo sunt omnia cura.

DISTINCTIO XXXVI.

Vtrum concedendum sit, omnia esse in Dei essentia, vel in Deo per essentiam, vt omnia dicantur in Dei cognitione, vel præscientia.

Solet hic quæri, cum omnia dicantur esse, &c.

OMnia sunt in eo semper, velut ipsa sciente,
Necnon sunt in eo,velut ipsa creare potente.
Nec probat ipse mala, nec in ipso sunt vt agente,

Ex ipso,sic per ipsum,res sunt,& in ipso.
Omne quod ex ipso, fore non dicitur ipso.
De prædic. ex sequitur, conuerti non reperitur.

DISTINCTIO XXXVII.

Quibus modis dicatur Deus esse in rebus.

Et quoniam demonstratum est ex parte, &c.

TRipliciter Deus est in cunctis, Ast habitare,
Dicitur in sanctis, quos nouit gratificare.
Cum sit vbique Deus, nequit à rebus maculari,
Cuncta mouet stabilis, locat,& nequit ipse locari.
Quodam scitu modo, naturas spirituales
Circumscriptibiles, necnon has esse locales.
Tempore mutantur,affectu non variantur.

DISTINCTIO XXXVIII.

Hic redit ad propositum, repetens superius dicta, vt addat alia.

Nunc ergo ad propositum reuertentes, &c.

HInc præscire Dei, proprie non esse futuræ
Causam,scito, rei,tibi sit conuertere curæ.
Scit bona laudando,mala præscit,sed reprobando,
Est impossibile præscire Dei variari.
Iunctim dic verum,diuisim falsificari

DISTINCTIO XXXIX.

Vtrum Dei scientia possit augeri, vel minui,vel alio modo mutari, vtrumque videtur posse probari.

Præterea solet quæri, vtrum scientia Dei,&c.

SCire Dei, minui nequit,augeri, variari:
Sed res præscita, minui quit, & euacuari,
Plura potest scire, quam scit, si discutiatur,
Quot præscire modis, à sanctis accipiatur,
Non tamen ipse sciens, sed quod scitur, variatur.
Curam de brutis habet ipse Deus generalem,
De rationali curam retinet specialem,
Cunctorumque simul rationem scit numeralem.
Hos, quos elegit, ipsos prædesquetinauit.
Porro præsciuit reliquos, hoc est reprobauit.

DISTINCTIO XL.

An aliquis prædestinatione possit damnari, vel reproborum saluari.

Prædest inat io vere est de bonu,&c.

VT præscriptorum nollus quit glorificari:
Sic electorum, nemo poterit reprobari.
Iunctim dic verum, disiunctim falsificari:
Est indurare, prauum non gratificare.

DISTINCTIO XLI.

Vtrum aliquod sit meritum obdurationis, vel misericodiæ.

Si autem quærimus meritum obdurationis,&c.

NOn cadit in merito prædestinat, aut reprobare,
Si vis simpliciter, signatum considerare,
Cessat præscire præsentia,non ea scire.

DISTINCTIO XLII.

De omnipotentia Dei, vbi prius consideratur, quare dicatur omnipotens.

Nunc autem de omnipotentia Dei, &c.

OMnipotens Deus est, quia cuncta potest operari
Per se: defectus ab eo debent resecari,

A

DISTINCTIO XLIII.

Error quorundam dicentium, Deum nil posse, nisi quod facit.

Quidam tamen de suo sensu gloriantes,&c.

SVmmum nil posse, nisi quod facit, asseruerunt
Quidam:sed sancti bene verum differuerunt,
Et quod plura potest,quam vult, vel agit,posuerunt.

DISTINCTIO XLIV.

An Deus possit facere aliquid melius, quam fecit.

Nunc illud restat discutiendum,&c.

QVæ fecit facere meliora Deus potuisset,
Et melius concernendo rem, si voluisset,
Quodque semel potuit, hoc semper posse negatur.
Ipse magister in hoc non consentire probatur.
Et quod mutatur in se Deus adstipulatur.

DISTINCTIO XLV.

De voluntate Dei , quæ essentia Dei dicitur,quod vna sit, & æterna , & de signis eius.

Iam de voluntate Dei , aliquid pro sensu, &c.

C VElle Dei Deus est,sed,quæ vult,esse negatur.
Cum fert:Vult Deus hoc,essentia resq; notatur.
Esse Dei velle,cunctorum causa probatur.
Inde voluntatis eius nec causa peratur.
Signa voluntatis diuinæ sunt prohibere,
Consulit,atque iubet,permittit, inque placere.

DISTINCTIO XLVI.

Illi sententiæ, qua dictum est, Dei voluntatem, non posse cessari, quæ ipse est, quidam videntur obuiare.

Hic oritur quæstio : dictum est enim , &c.

VElle bene placiti,quod semper perficiatur.
Nullus saluatur,ab eo nisi suscipiatur.
Quod mala vult fieri culpæ, ratione negatur.
D Esse bonum, fieri mala simpliciter reprobatur.
Sed concedatur , si iunxeris eliciatur,
Præcipit & prohibet, permittit,consulit, implet,
Quodque mali pœnæ, Deus est auctor, referatur.
Et quod permittit fieri mala sustineatur,

DISTINCTIO XLVII.

Quod voluntas Dei semper impletur de homine quocumque se vertat.

Voluntas quippe Dei, semper efficax est, &c.

VErtat placitum vere , cum possis signa mouere,
Signa voluntatis absolute situantur.
Conditionalis mutari signa probantur.

E

DISTINCTIO XLVIII.

Quod aliquando homo bona voluntate aliud vult quam Deus: & aliquando etiam mala , idem quod Deus bona voluntate vult.

Sciendum quoque est,quod aliquando. &c.

NOn vult sæpe Deus, quod homo bene velle probatur,
Viuere cum patrem vult quis : Deus,vt moriatur.
Quodq; Deus bene vult, aliquis male velle putatur.
Recta voluntas est, si recto fine regatur,
Quod bene vult sæpe Deus,implet velle malorum,
Hoc in morte IESV pater,& factis reproborum.
Velle pati Christum, quod mundus eo redimatur,
Approbo:sed reprobro,cum quis vult vt moriatur.

Sanctum velle pati, quod sanctos glorificetur,
vel quod sacra fides, per eum magis amplificetur,
Comprobo: sed reprobo, cum quia vult vt crucietur.

LIBRI SECVNDI SENTENTIARVM

DISTINCTIO I.

Creationem, rerum, &c.

HIc nequit errare, dans vnum cuncta creare.
De nihilo facere quid, dicas esse creare.
Est ergo facere de materia præeunte.
Sed creat ipse Deus, nō materia subeūte.
Pro facto, clare reperitur, sæpe creare.
Condo, creo, facio, vel ago, diuersificantur,
Actio displicuit, passio grata fuit.
Quando creaturi, vel nobis, associantur.
Est Domino facere, quod res noua prodit in esse,
Cuncta creata rata sunt diuina bonitate,
Necnon condita sunt ipsorum commoditate.
Vnire voluit animas Deus, vt referetur
Vnio, qua Domino mens in cœlis societur.
Corporibus dantur etiam, quod plus mereantur,
Angelici casus ipsis etiam reparantur,
Est homo factus ob hoc, vt rege Deo frueretur.
Cui si seruiret, sibi mundus subiic retur,

DISTINCTIO II.

Quæ consideranda sint de Angelis.

De Angelica itaque natura, &c.

ANgelus, empyreum, tempusque coæua fuerunt,
Vt Beda testatur: hyle dictis sociatur.
Tu teneas vere, simul ista coæua manere,
Angelus, empyreum cælum, sic tempus, & hyle. *Bed. in Hexame. non longe à princ. tom. 4.*
Empyreo cælo, tunc Lucifer ipse creatus
Est deprauatus, sed mox cecidit reprobatus.
Est Domini patriaa, cælum, quod Lucifer optas.

DISTINCTIO III.

Quales facti fuerint Angeli: & quod quatuor eis attributa sunt in ipso initio suæ conditionis.

Ecce ostensum est, vbi Angeli fuerint, &c.

ESt rationis, personalisque creatus
Angelus & simplex, sed libertate probatus,
Spiritus Angelicus bonus à dominante creatus.
Post deprauatus, statim cecidit reprobatus.
Qui permanserunt, confirmari meruerunt.
Cum quibus, aut à quo sint facti, seque sciebant.
Naturalis amor inerat. reliquoque carebant:
Idcirco meritis nullis tunc proficiebant.

DISTINCTIO IV.

An perfectos, & beatos creauit Deus Angelos: an miseros, & imperfectos.

Post hæc videndum est, vtrum perfectos, &c.

CÆlestes vigiles, non crede fuisse creatos
Ex toto miseros, aut omni parte beatos.
Sicut nec misera, sic nec perfecte beata
Dicitur Angelica natura fuisse creata.
Tempore perfecti, non naturaque fuerunt:
Atque suum casum prænoscere non potuerunt,
Nec præsciuerunt stantes, quod post habuerunt.

A

DISTINCTIO V.

De confirmatione, & conuersione stantium: & auersione, & lapsu cadentium.

Post hæc consideratio adducit inquirere, &c.

AVersi quidam, mox de cælo ceciderunt:
Conuersi vero, confirmari meruerunt.
Libertate sua discernere, sic voluerunt.
Qui confirmantur, stantes in amore beantur.
Multi testantur, quod nunc illud mereantur.
Quidam dixerunt, quod tunc simul hoc meruerunt.

DISTINCTIO VI.

Quod de maioribus & minoribus quidam ceciderunt: inter quos vnus fuit celsior scilicet Lucifer.

B

Praterea sciri oportet, quoniam sicut, &c.

INter maiores, multi cecidere minores.
Dicas quamplures ab vtroque gradu cecidisse.
Luciferum tunc præcipuum pariterque fuisse.
Aere nimboso nunc sunt: sed post tenebroso.
Carcere claudentur, vbi perpetuo patientur.
Præsunt maiores, vt mineant inferiores.
Quidam descendunt, vbi Lucifer esse putatur
Vinctus, vt inferius ab eis reus afficiatur.
Lucifer in finem gentes tentare sinetur.
Nutu diuino, tentare modo prohibetur.
Illud non iterum dæmon tentare probabit.
C De vitio, de quo, qui tentatur, superabit.

DISTINCTIO VII.

Quod boni Angeli adeo sunt confirmati per gratiam, vt peccare non possint: & mali ita obdurati in malo, vt bene viuere nequeant.

Supra dictum est, quod Angeli, &c.

VT nequeunt ruere qui firmari meruerunt,
Surgere sic nequeunt, qui de cælo ceciderunt:
Arbitrio tamen hi proprio numquam caruerunt.
Antiqui quia sunt & subtiles, operantur
Magica peruersi: gentes vt decipiantur,
Permittit Dominus, vt iusti plus mereantur.
Iusti siue mali de semine materiali,
D Plura queunt facere, nequeunt tamen ipsa creare.
Magorum species, possunt hæc significare.
Multo maiora facerent, & deteriora,
Praui, si fineret Deus, aut hos non cohiberet.

DISTINCTIO VIII.

Vtrum omnes Angeli corporei sint, quod quibusdam visum est: quibus August. consentire videtur dicens Angelos omnes ante casum habuisse corpora tenuia, & spiritualia, sed immutata in deterius malorum corpora, vt in eis possint pati. *Aug. lib. 3. de Gen. ad lit. lib. 5. ca. 10. tom. 3.*

Solet etiam in quæstione versari fuit, &c.

E COrporei non sunt, formare tamen sibi possunt
Corpora, quæ rursus deponent, & remouebunt.
Quando complebunt, Dominum quæ velle videbūt.
Quamuis non possit, in se Deus ipse videri,
Hunc tamen in specie sancti potuere tueri.
Non animam poterit intrare quis, aut habitare,
Excepto summo, qui cuncta potest penetrare.

DISTINCTIO IX.

De ordinum distinctione, & quot sint, & qui.

Post prædicta superest cognoscere, &c.

ORdo spirituum iustorum, ter triplicatur.
Vnus plus alio, dono proprio phaleratur.

Quilibet

Quilibet à dono, quo præeminet, intitulatur.
Ascendunt homines ad sedes, quas habuissent
Deiecti vigiles, nisi per culpam cecidissent.

DISTINCTIO X.

Vtrum omnes spiritus cœlestes mittantur, & ponit duas opiniones, & auctoritates quibus innituntur.

Hoc etiam inuestigandum est, &c.

MItti maiores dicuntur ad interiora.
Ac alij mitti dicuntur ad exteriora.
Raro maiores mittuntur, sæpe minores.
Nomen naturæ, sit species officiantis,
Angelus hoc nomen, à causa participantis.

DISTINCTIO XI

Quod quæque anima, Angelum bonum ad sui custodiam, delegatum habet, & malum ad exercitium.

Illud quoque sciendum est, quod Angeli, &c.

ESt homini duplex datus Angelus, vnus iniqua
Suggerit, ac alius monet ad sectanda pudica.
Vsque diem finis, plus noscunt plusque merentur,
Ciues cælestes, quod plures nolle videntur.
Multi mysterium crucis à sanctis didicerunt,
Cuius notitia plena primo caruerunt.

DISTINCTIO XII.

Post cognitionem de Angelis habitam, agitur de aliarum rerum creatione, & præcipue de opere & sex dierum distinctione.

Hac de Angelica natura conditione, &c.

SPiritus Angelicus, per cælum significatur.
Hyle per terram velut in speciosa notatur.
Et quia confusa per abyssum notificatur.
Cum sit possibilis, ad formas nuda vocatur.
Quæ tunc ante dies, quasi non formata creatur,
Aer obscurus, tenebræ quandoque vocatur.
In forma non disposita sunt cuncta creata,
Primo simul, sed post distincte sunt phalerata.
Nunc vbi consistit fuit hyle primo creata.
Omnia per verbum diuinum credo patrata.
Verbo disposuit, sed in hyle cuncta creauit.
Distinxit species, vim seminibus sociauit.

DISTINCTIO XIII.

Quæ fuit prima distinctionis operatio.

Prima autem distinctionis operatio fuit, &c.

LVx cum formatur, mox à tenebris separatur.
Tunc tenebræ, nox: luxque dies, profecto vocatur.
Lux corporalis fertur, vel spiritualis.
Facta fuit lux, nunc vbi Sol lucere probatur.
Nec mirum si lux in aquis lucere putatur.
Diuersisque modis præscripta dies habeatur.
Prima dies sola sine mane fuisse probatur,
Vtrum de luce sit sol factus dubitamus.
Solem cum stellis factum de luce putamus.
Dixit, id est verbum pater æternus generauit.
In quo vel per quem, velut auctor cuncta creauit.

DISTINCTIO XIV.

De opere secundæ diei, qua factum est firmamentum.

Dixit quoque Deus; Firmamentum, &c.

FIt firmamentum, de aquis factum reputatur.
Tunc aqua subterior ab aqua summa separatur,

A Quæ velut glacies seu crystallus solidatur.
Inter aquas illas firmamentum situatur.
Tertia iungit aquas, herbisque solum reparatur.
Cælum luminibus, quartaque die renouatur.
Quinta dedit pisces, aër auibus populatur.

DISTINCTIO XV.

De opere sextæ diei, quando creata sunt animalia, & reptilia terræ.

Sequitur: Dixit Deus: Producant aqua, &c.

SExta dies animal cunctum produxit in esse.
Hinc fit homo, cunctis debens de iure præesse
Qui nisi peccasset, animal sibi non nocuisset,
B Sed sibi subiectum diuina lege fuisset.
Septima nempe dies est recte sanctificata,
Qua, consummata vidit Deus ipsa creata.
In qua plasmatur, vidit bene cuncta patrata.

DISTINCTIO XVI.

De hominis creatione. Vbi considerandum est, quare creatus sit homo, & qualiter sit institutus, quæ duo supra tractata sunt: qualiter factus, & qualiter lapsus, postremo quo modo sit reparatus, quæ discutienda sunt.

His excussis, quæ supra de hominis, &c.

SIc homo plasmatur, vt imago Dei referatur,
Et vultu recto cœlestia contueatur.

C

DISTINCTIO XVII.

Vtrum anima de aliquo facta sit, vel non, & quando facta, & quam gratiam habuit in creatione.

Hic de origine animæ plura quæri solent, &c.

DE limo corpus Adæ Deus ipse parauit.
Cui cura ætatem prouectam mox cumulauit.
Ac insufflauit animam sibi, siue creauit.
Hunc in terrestri Paradiso, postquam locauit:
Quam Deus vsque globum Lunæ plantando leuauit.
Ligno notitiæ, vitæ lignum solidauit.
D Et duplici ligno, duo tunc præcepta ligauit.
Duplex præceptum ligno duplici sociauit.

DISTINCTIO XVIII.

De formatione mulieris.

In eodem quoque Paradiso, mulierem, &c.

SIcut principium Deus, vnde cuncta creauit:
Vnus sic Adam cunctos homines generauit,
Ne minor, aut maior Adæ, sed par videatur,
Euam de latere sumi, ratione probatur.
Nos Christi latere redimendos significatur.
Eua fit ex costa sola, sed multiplicatur.
E Non sic natura, si discernas operatur.
Vere dic, animas ex traduce non generari,
Immo corporibus, simul infundendo creari.

DISTINCTIO XIX.

De primo hominis statu ante peccatum, scilicet qualis fuerit secundum corpus, & secundum animam.

Solent quæri plura de hominis statu, &c.

FActus Adam sic est in prima conditione,
Vt vitare queat mortem propria ratione.
Sed pomo vetito mulieris voce potito,
Per nullam sortem potuit compescere mortem.
Quando resurgemus, vitam sine morte sciemus.

DISTINCTIO XX.

De modo procreationis filiorum, si non peccassent primi parentes, & quales nascerentur filij.

Post hoc videndum est, qualiter primi, &c.

SI non peccassent, coitu licito generassent,
Vt nunc statura paruos natos genuissent,
Hinc profecissent, paulatim cognitione.
Hos ignorantes, non dicimus hac ratione.
Atque cibos vellent, naturæ conditione.
Cum peccauerunt, mox expelli meruerunt,
Ac in terrestri Paradiso, non coierunt.
Post sine morte Deus hos duceret ad meliora,
Si simul hoc fieret, aut qua, nescitur, in hora.

DISTINCTIO XXI.

De inuidia diaboli, quæ ad hominem tentandum accessit.

Videns igitur diabolus hominem, &c.

INuidus ille satan hominis de prosperitate
Tentat Euam, superat serpentis calliditate
Exterius, non interius primus stimulatur.
Et quia succumbit, culpa maiore ligatur.
Sed quoniam cecidit ipso satana stimulante,
Ad veniam potuit transire, Deo mediante,
Per se deiicitur satanas, ideo reprobatur.
Vt nunquam surgat, nec iam veniam mereatur.
Vt nunquam surgat, nec surgere promereatur.
Vt nunquam surgat, sed perpetuo patiatur.
Euæ mandatum, per Adam dic esse relatum.
Constat ob hoc vere, quod possit verba referre.

DISTINCTIO XXII.

De origine illius peccati, & quodnam fuerit.

Hic videtur diligenter inuestigandum esse, &c.

EVa virum ïcotar, Domino vult æquiparari.
Peccatum fore scit, præceptum præuaricari.
Debet ob hoc, eius crimen maius reputari.
Euæ consensit Adam credens veniale,
Seu leue peccatum, quod erat morti sociale.
Qui potuit, sed non voluit rem scire, videtur,
Quod sit ignorans, peccati lege ligetur.
Qui vult, nec potuit immunis talis habetur.
Qui quasi simpliciter nescit mortem pariemur.
Sic excusari nullatenus Eua meretur.
Primum peccatum non est sine velle patratum.

DISTINCTIO XXIII.

Quare Deus permisit hominem tentari sciens eum casurum.

Praterea quæri solet, Cur Deus hominem, &c.

TEntari patitur hominem Deus vt mereatur.
Fit malus hoc ipso, iusti meritum cumulatur.
Quare permisit Deus à nobis dubitatur.
Contulit huic Dominus præclaram cognitionem.
Sed casus proprij nesciuit conditionem.

DISTINCTIO XXIV.

De gratia hominis, & potentia ante casum.

Nunc diligenter inuestigare oportet, &c.

STare per arbitrium proprium, primus potuisset.
Sed vitando malum, tunc quidquam nō meruisset,
Nam quid ad hoc traheret, pro certo non habuisset.
Cum nunc tenteris, mala nunc vitando mereris.
Infima pars animæ, nobis serpente notatur.
Altera fit mulier, sed vir suprema vocatur.
A Triplex pars animæ tribus his tibi significatur.
Scito quod tribus peccatum perficiatur.
Serpens delectat, mulier vult, vir vitiatur.

DISTINCTIO XXV.

Redit ad liberi arbitrij considerationem, & ponitur diffinitio liberi arbitrij.

Iam vero ad propositum redeamus, &c.

PRauis, siue bonis, vos arbitrium teneatis.
Esse voluntatis consensum, seu rationis.
De contingenti solum sit & aduenienti.
Non de præsenti, vel preterito remanenti.
Factus homo cecidit, reparatur, glorificatur,
Ex his arbitrium, distincte quadruplicatur.
B Atque modis aliis, si discernas, variatur.
Sed per peccatum valide modo debilitatur.
Ad mala quotidie cum pronior efficiatur.

DISTINCTIO XXVI

De gratia operante, & cooperante.

Hæc est gratia operans, & cooperans, &c.

GRatia præueniens in te bene velle luctatur.
Dat quæ subsequitur, volitum, quod perficiatur.
Sic nostrum velle diuino rore rigatur.
Velle quod in nobis, & velle bonum moueatur.
Gratis prima datur, gratum facit, illa vocatur.
C Qua formata fides in nobis inueniatur.
Quod præit, & sequitur, vnum donum reputatur.
Sed duplex actus duplici sub voce notatur.
Esse bonum, magnum, minimum, mediumque sciatur.
Sub medio vero, libertas contineatur.

DISTINCTIO XXVII.

Quid sit virtus, & quid sit actus, vel opus.

Hic considerandum est, cum prædictum sit, &c.

VIrtus informat animam, Deus hanc operatur,
Et iuuat arbitrium bonus actus vt eliciatur.
Ex quibus adiunctis bonus effectus generatur.
Gratia non meritum fertur, licet hac generetur.
Nemo fide, fidei tamen actu quisque meretur.
D A multis virtus, animi motus perhibetur.

DISTINCTIO XXVIII.

Prædicta repetit, vt alia addat, definitiuam assignationem ponens, de gratia & libero arbitrio, contra Pelagianos.

Id vero inconcusse, & incunctanter, &c.

GRatia non propriis meritis datur, aut adhibetur,
Quæ nisi præcedat, nullus pro posse meretur.

DISTINCTIO XXIX.

Vtrum homo ante peccatum eguerit gratia operante, & cooperante.

E *Post hæc considerandum est vtrum homo, &c.*

GRatia si desit, nec Adam quidquam meruisset,
Ante suum lapsum, cum virtutes habuisset,
Hic vbi peccauit, virtutibus expoliatur.
Et mox de dulcis Paradisi sede fugatur,
Huius in introitu, Cherubin gladiusque locatur,
His amor, & præsens tribulatio significetur,
Absque quibus quisquam requiem non ingredietur.
Vsi si ligno vitæ persæpe fuissent,
Viribus, & vita longæua plus viguissent,
Raro sumpserunt, citiusque mori potuerunt.

DISTINCT.

DISTINCT. XXX.

Quod per Adam peccatum & pœna, transit in posteros.

In superioribus insinuatum est, licet, &c.

AD æ peccato gens humanum maculatur.
Culpaque dicatur, lex carois, & ipsa vocatur.
Illa resurget, & in cœlis earo glorificatus,
Quæ nobis ab Adam solum transfusa probatur,
Non quæ quotidie refluit, fluit & vegetatur:
Hoc tamen à multis recta ratione negatur.
De nutrimento transfusæ quid solidatur.

DISTINCT. XXXI.

Quo modo peccatum originale à parentibus transeat ad filios, an secundum animam, an secundum vtrumque.

Nunc superest inuestigare qualiter illud &c.

PEr coitum caro non licitum prorsus generatur.
Adueniens anima, carnis vitio vitiatur.
Sic vase malo vinum purum maculatur.
Per baptisma patrum, proles non mundificatur.

DISTINCT. XXXII.

Quo modo originale peccatum dimittatur in baptismo, cum & post sit illa concupiscentia, quæ dicitur originale peccatum.

Quoniam supradictum est originale, &c.

CVm baptizatur homo, fomes debilitatur,
Spiritus interior à culpa mundificatur.
Est fomes pœna, cuius Deus auctor habetur.
Auctor, vt est culpa, dæmon, vel homo retinetur,
Ipse Deus animas mundas cerat & pretiosas.
Per carnis libitum, sese redduot vitiosas.
Dic alias aliis natura plus speciosas.

DISTINCT. XXXIII.

An peccatum omnium præcedentium parentum transeat ad filios originaliter.

Praedictis adiiciendum videtur, &c.

SI fine baptismo, quis paruulus hic moriatur.
Pro solius Adæ vitio, leniter patietur.
In lumbis Adæ corruptis prorsus eramus.
Eius ob hoc massam corruptam participamus.
Facta patris praua, si filius ipse sequetur,
Pro patre tunc merito puniri nempe meretur.
Tempore punitur quis pro patre, sic reperitur.

DISTINCT. XXXIV.

Quæ de peccato actuali animaduertenda sint.

Post praedicta de peccato actuali, &c.

REs bona causa fuit, radix, & origo malorum.
Praua voluntas est nunc causa sequens vitiorum
In te nempe bona, concedo malum situari.
Verum philosophi credunt hæc euacuari.
Est natura bonum, corruptio vero probatur
Esse malum, qua quis prauus, quandoque vocatur.

DISTINCT. XXXV.

Ea ponit, quid sit peccatum, per eius notificationes.

Post hæc videndum, quid sit peccatum, &c.

SIt tibi peccare, legem Domini violare.
Vt malos interior actus scelus esse probatur:
Sic malus exterior actus primo sociatur.
Si modus ac actus sapienter discutiatur,

A Actus laudatur, modus in facto reprobatur.
Non locus à primo distare facit scelus, immo
Cui sit dissimilis, quando sit crimine vilis.
Die nihil esse malum, si per se considerætur.
Porro substrati ratione, quid esse probatur.
Hoc animæ facies vitiatur, & obtenebratur.
Peccatum priuat, effectus pœna vocatur.

DISTINCT. XXXVI.

Quod quædam simul sunt peccata, & pœna peccati, quædam peccata & causa peccati, alia vero peccata, causa, & pœna peccati.

Sciendum est tamen quædam sic esse, &c.

SVnt quædam scelera, scelus & pœna reputanda.
B Vt timor, inuidia, quis plura sunt socianda,
Sunt peccatorum causæ, peccata locanda.
Et peccatorum pœnæ peccata notanda.
Deformans pœna, vel deficiens remouetur
A Domino, quæ ponit, & ordinat, huic tribuetur.
Vitas mortale, vitare nequis veniale.
Quæ bona sunt genere, per finem discutiuntur.
Quæ bona simpliciter, bona simpliciter metiuntur.

DISTINCT. XXXVII.

Aliorum ponit sententiam, qui dicunt, malos actus nullo modo esse à Deo, nec esse bonos, siue in eo quod sunt, siue alio modo.

Sunt autem, & alij plurimi longe aliter, &c.

C

ESse malum duplex, culpæ pœnæque notetur.
Pœnæ, non culpæ, vere Deus auctor habetur.
Mortem non fecit Deus, hoc sic accipiatur,
Culpam non fecit, qua mors inflicta probatur.

DISTINCTIO XXXVIII.

De voluntate, & eius fine, ex quo ipsa iudicatur.

Post praedicta de voluntate eiusque fine, &c.

IN cunctis factis finis Deus instituatur.
Velle voluntatis, hoc vere rectificatur.
Præcepti finis amor est, si continuatur,
Velle voluntatem finem, volitumque notabit.
Nunc hoc, nunc illud, intentio significabit.
D Propter quid volo quid, intentio notificabit.
Atque voluntates in finem rectificabit.
Has vt sint vna, finis ratione ligabit.

DISTINCTIO XXXIX.

Cum voluntas sit de his, quæ naturaliter homo potest: quare peccatum fore dicatur, cum nullum aliud naturale peccatum sit.

Hic oritur quæstio satis necessaria, &c.

VIs naturalis, motus malus esse videtur.
Peccatum: sed vis in se bona semper habetur.
Quidam de motu dixerunt, quod geminatur.
Vnus laudatur, alter vero reprobatur.
E Gratia præueniens iuuat hunc, aliusque fugatur.
Verum sint vnus motus tantum, dubitatur.
Synderesis nequit extingui, licet impediatur.

DISTINCTIO XL.

An ex fine omnes actus pensari debeant, vt simpliciter boni, vel mali dicantur.

Post hæc de actibus adiiciendum videtur, &c.

QVidam laudantur actus: alij reprobantur
Simpliciter: quidam dublici facie variantur.
Affectus fine directus, opus pretiosum
Reddit: si desit vnum, fiet vitiosum.

Absque bonis, fieri mala plures inficiantur.
Porro nequaquam bona sunt, quamquam videantur.

DISTINCTIO XLI.

Ao omnis inteotio, & actio quæ fide carent, sint mala.

Cumque intentio, vt supradictum, est bonum, &c.

ABsque fide, bona non fieri, quidam posuerunt.
Ast alij fieri bona, non bene differuerunt.
Distinguunt alij bona, quam plures operari.
Absque fide nequeunt cum ipsis regna lucrari.
Absque voluntate quemquam peccare negato.
Ipsa voluntas est, qua vitam rectificamus,
Et qua peccamus, si legem discutiamus.

DISTINCTIO XLII.

A voluotas, & actio mala, io eodem homine, & circa eandem rem, sint vnum peccatum, vel plura.

Cum autem voluntas mala, & operatio, &c.

PRaua voluntas cum facto, duplex reputatur.
Crimen, & ab aliis vnum ounc esse probatur.
Si scelus est actu, constat scelus esse reatu.
Si doleas actu traosit, temaneque reatu.
Nunc duplicem pœnam, nunc culpam sume reatu.
Multiplices species, peccatorum numerentur.
Inter quæ, septem capitalia commemorentur.
Mortem morrale parit, & veniam veniale.
Est accusandum damnandum crique minale.
Pellico dum pecco delinquo, tecta relinquo,
Fuus est cunctorum tumor, atque cupido malorum.

DISTINCTIO XLIII.

De peccato in Spiritum sanctum, quod dicitur etiam, peccatum ad mortem.

Est præterea quoddam peccati genus, &c.

SAnctus Spiritus est amor, in quem quisquis amorē,
Peccat, committit culpam, culpis grauiorem.
Vt qui desperat, aut induratus obertat.
Vix sunt conttiri, vix hinc sibi credo, remitti.
De oullo tamen, ob hoc desperare velimus,
Nam pius est Dominus, velut exemplis reperimus.

DISTINCTIO XLIV.

De potentia peccandi, an sit homini, vel diabolo data à Deo.

Post prædicta consideratione digni, &c.

A Summo Rege fluit omnis vera potestas,
Sed cum peccare, priuatio sit, vel egestas,
Posse Deo detur, priuatio subripietur.
Si quid præcipiat princeps, non præcipiendum,
Per quod præceptum Domini sit transgrediendum,
Quod iubet illicite, constat non esse tenendum.
Quod ius dictabit licite, sibi nemo negabit.

LIBRI TERTII SENTENTIARVM

DISTINCTIO I.

De Incarnatione Verbi.

Cum venit igitur plenitudo temporis, &c.

COnstat, quod gratum tempus, tunc exoriatur,
Cum verbum patris, carnem vestire, probatur.
A Mitti dicatur, de virgine cum generatur.
Est incarnatum, solum verbum generatum.
Vt nomen geniti sibi soli sit propriatum.
Nam per quem fecit Deus omnia, iure refecit.
Quanquam perfecte, pariter tres operantur.
Non se, sed geoitum, carne vestire, probantur,
Dicas quod pariter iocarnari potuerunt:
Sed tameo io verbo concorditer boc voluerunt.

DISTINCTIO II.

Quare totam humanam naturam accepit, & qoid nomine humanitatis, vel homaoæ oaturæ intelligendum sit.

Et quia in homine tota humana natura, &c.

B ÆTernum verbum sibi totam consociauit
Nostram naturam, sapienter & hanc reparauit.
Hanc simul assumpsit, simul & sibi conciliauit.
Concipitur, capitur, mox vnitur caro verbo,
Sic simul inseritur, homo verbo, nec mora scitur.

DISTINCTIO III.

De carne, quam verbum assumpsit, qualis ante fuerit, & qualis assumpta sit.

Quæritur etiam de carne verbi, &c.

QVam verbum Patris sumpsit, caro sanctificata,
Et mundata fuit culpæ prius obque ligata.
C Mater mundatur, fomes tunc euacuatur.
Et miro more, per eam verbum generatur.
Adam peccante, sumus omnes commaculati.
Sunt Abraam dante decimas, nati decimati.
Nam coitu carnis omnes fuimus generati.
Nequaquam lege tali Christus generatur.
Ergo nec in patribus peccauit, nec decimatur.
Mox cum concipitur, Deus ac homo mox reperitur.
Corpus maiori post quantitate potitur.
Assumpsit gratis pœnam, culpam mouearis.

DISTINCTIO IV.

Quare tribuatur incarnatio Spiritui sancto, quæ est opus totius Trinitatis, & de ipso etiam conceptus, & natus dicatur.

D *Cum verè incarnatio Verbi, &c.*

PNeumate diuina dilectio significatur.
Causa moueos fuit hæc, quod homo verbo sociatur.
Pneumate Christus ob hoc conceptus commemoratur.
Hac ratione tamen pater eius non referatur,
Sicut nec crinis pater est homo, nec reputatur.
Ex Dauid Paulus hunc factum testificatur. Rom. 1. a

DISTINCTIO V.

E Si persona personam, vel natura naturam assumpsit, & si natura Dei incarnata sit.

Præterea inquiri oportet, cum ex premissis, &c.

PErsonam bene naturam sumpsisse probatur,
Sed quia personam sumpsit natura negatur.
Et quod natura naturam sustineatur:
Hinc iocarnata natura pie referatur,
Sed quod sit nata, vel facta caro caueatur
Per se non animata proprie persona vocatur.
Ipse magister in hoc non consentire probatur.

DISTINCTIO. VI.

De intelligentia harum locutionum: Deus factus est homo: Deus est homo, an his locutioibus dicatur: Deus factus esse aliqoid, vel esse aliquid vel non.

Ex præmissis autem emergit quæstio, &c.

HÆc concedatur: Deus est homo, discutiatur,
Factus homo Deus est, habitus necnon variatur.

DISTINCT. VII.

Positis sententiis prolatisque testimoniis, intelligentiarum propositarum locutionum, exequitur secundum singulas sententias, & prius secundum primam.

Secundum primam vero dicitur, Deus, &c.

CHristus vt est homo sit natus, prædesquetinatus
Ac humanatus Deus est: diuinificatus
Non homo dicitur: à sanctis sic perhibetur.

DISTINCTIO VIII.

An diuina natura debeat dici nata de virgine.

Post prædicta inquiri debet, verum, &c.

PErsonam natam concedimus, & generatam,
Christum bis natum, dici non est reprobatum.

DISTINCTIO IX.

De adoratione humanitatis Christi, an eadem adoratio humanitati, & Deitati sit exhibenda.

Præterea inuestigari oportet, vtrum caro, &c.

ESt vno cultu caro cum verbo venerenda,
Sicut adoranda, præ cunctis est & amanda.

DISTINCTIO X.

An Christus secundum quod homo est, sit persona, vel aliquid.

Solet etiam inquiri à quibusdam, &c.

CHristus adoptiuus sane non est reputandus?
Ac vt homo solum, non est persona vocandus.

DISTINCTIO XI.

Vtrum Christus sit creatura, siue creatus, vel factus.

Solet etiam quæri, &c.

CHristum simpliciter non dicas esse creatum,
Sed iungas hominem, concedas ante negatum.

DISTINCTIO XII.

An homo ille, semper fuerit, vel cœperit.

Post prædicta quæritur, &c.

INcœpit Christus, hominem si conspiciamus
Sed si personam, tunc incœpisse negamus,
Insertus verbo Christus peccare nequiuit.
Si non insertum ponas, delinquere quiuit.
Sumere de nihilo carnem verbum potuisset,
Ac etiam sexum muliebrem, si licuisset.

DISTINCTIO XIII.

Si Christus secundum naturam hominis in sapientia, & gratia proficere potuit, & profecit.

Præterea sciendum est, Christum, &c.

IN membris Christus, non in se proficiebat,
Eius virtutem, populus cum percipiebat.

A

DISTINCT. XIV.

Si anima Christi habuerit sapientiam parem cum Deo: & si omnia scit, quæ Deus scit, necne.

Hic quæri opus est, cum anima Christi, &c.

COncedas animam Christi, fore cuncta scientem,
Porro non ipsam concedas, omnipotentem.

DISTINCTIO XV.

De omnibus defectibus, quos assumpsit Christus, in humana natura.

Illud quoque prætermittendum non est, &c.

B DEfectus nostros sumpsit, qui conueniebant,
Et libertati nostræ, tunc expediebant.
Tristatur, timet, & turbatur, pars rationis
Infima, sed numquam pars excellens rationis.
Passio, siue dolor, à Christo non remouetur,
Causam seu meritum, tolli solum prohibetur.

DISTINCTIO XVI.

An in Christo fuerit necessitas patiendi, vel moriendi, qui est defectus generalis.

Hic oritur quæstio, &c.

C SPonte necesse pati, sibi Christus consociauit,
Quatuor ex statibus aliquid sibi conciliauit.

DISTINCTIO XVII.

Si omnis Christi oratio, vel voluntas impleta sit.

Post prædicta considerari oportet, &c.

IN Christo natura duplex si discutiatur.
Ex hoc velle duplex in Christo significatur.
Diuersisque modis volitum diuersificatur.

DISTINCTIO XVIII.

Si Christus meruerit sibi & nobis: & quid sibi, & quid nobis.

De meritio etiam Christi prætermittendum, &c.

D MOrte sibi quidam Christum dicunt meruisse:
Non nu sed mero meritorum proquefuisse.
Non est plus anima Christi dicenda beata
Post mortem: sed in hoc quod non tolerat tolerata,
Dicitur esse datum nomen, super omne leuatum,
Christo per mortem, quia tunc est notificatum,
Non natura dedit Christo, sed gratia, vere
Quod nomen sublime Dei potuisset habere.
Ipse sibi meruit, etiam si non pateretur.
Mortem sustinuit, vt nobis vita daretur.
Quamquam nos aliter saluare Deus potuisset:
Per Christum decuit, vt regnum sic patuisset.

DISTINCT. XIX.

E His quæritur qualiter à diabolo, & à peccato nos redemit per mortem.

Nunc ergo quæramus, quomodo per mortem, &c.

PEr mortem Christi, mundus tunc iustificatur,
Intus dum per eam dilectio multiplicatur,
Atque fidem mortis eius credens meditatur.
Factus homo moritur, vt homo de morte trahatur.
Nil debens moritur, vt debitor eripiatur.
Ergo patet, quod homo per eum iuste redimatur.
Ipse reformator pacis, verus mediator.
Nos enim Dauid patrique reconciliauit.
Sed post baptismum, nos vita sequens maculauit.

DISTINCT.

DISTINCTIO XX.

Quod alio modo potuit liberare hominem : & quare potius istu.

Si vero quæritur, vtrum alio modo posset Deus, &c.

VEre nos aliter saluare Deus potuisset.
Sed modus hic licuit, vt cunctis forma fuisset.
Cum fuit oblatus pius agnus, & immaculatus.
Seque dedit pretium pro cunctis sufficienter,
Electis vere pretium fuit efficienter.
Et pater,& genitus,& Iudas traditione
Christi, conueniunt, disconueniunt ratione.

DISTINCTIO. XXI.

Si in Christo diuisio in morte fuit animæ, vel carnis à verbo, vel amborum.

Post prædicta considerandum est vtrum in morte, &c.

EXpositus morti, diuisus nempe videtur
Exterius Christus: voltus & intus habetur,
Spiritus à carne per mortem dissociatur.
A Deitate tamen neutrum vere separatur:
Cum caro mortalis, sed non Deitas patiatur.

DISTINCT. XXII.

Si Christus in morte fuit homo.

Hic quæritur, vtrum in illo triduo mortis, &c.

VNitus verbo Christus semper perhibetur.
Hinc quod homo fuit in triduo plerisque videtur.
A multis aliter, recta ratione tenetur.
Christus vbique fuit homo, si persona notetur.
Sed si naturas distinguas, hoc reprobetur.
Sed si descendit de cœlo discutietur.

DISTINCTIO XXIII.

Si Christus habuit fidem, spem, & charitatem.

Cum vero supra habitū sit, Christū plenum gratia, &c.

VIrtus, qua credis non visa, fides habetur.
Quò credis vel quod si discernas, variatur.
Credo Deo credoque Deum, licet inueniatur.
Si non credis in hunc, vere totum nihilatur.
Formatamque fidem dilectio concomitatur.
Informis fiet, si dulcis retrahatur.
Vt Deus est vnus vnum bsptisma probatur.
Vna fides genere, qua creditur, accipiatur.
Vera fides rebus non visis appropriatur.
Primo fides veluti fundamentum situatur.
Credere, sperare præcedit, sicut amare.
Vt tamen est virtus, neutrum poteris separare.

DISTINCTIO XXIV.

Quomodo intelligitur, quod scriptum est : Vt eum factum fuerit credatis : & de fidei obiecto atque materia.

Hic quæritur si fides tantum de non visis, est, &c.

THomas tangebat carnem, quam conspiciebat.
Sed Deus interius in Christi carnem latebat,
In quem credebat, visis inuisa videbat.
Sic etiam Petrus Christum sub carne latentem,
Credidit esse Deum, quem cernebat patientem,
Est ex auditu si percipis interiori.
Ipsa fides proprie, sed non ex exteriori.
Quædam non credis sine vinaci ratione.
Et quædam credas sine certa cognitione.

A

DISTINCTIO XXV.

De fide antiquorum.

Prædictis adiiciendum est de sufficientia f. &c.

ET præcedentes aduentum, siue sequentes,
Non sunt saluati, nisi puro sanguine nati.
Christum venturum, Christum necnon moriturum
Inde resurgentem, post in fine venientem
Credebant certe tunc implicite, vel aperte.
Qui sunt saluati pretioso sanguine nati
Christi Baptista profecto non dubitauit:
Immo velut dubitans dubitantes certificauit.
In Christum credis Corneli, sed quia natum
Nescis: per Petrum tibi sit baptisma relatum.
Virtutum radix, amor est, non euacuatur.
B Speque fide, maior, amor hac ratione vocatur.

DISTINCTIO XXVI.

De spe quid sit.

Est autem spes virtus qua spiritualia & æterna, &c.

PEr spem speramus, quæ nunc bona desideramus.
Esse futurarum rerum, spem credo bonarum.
Sicque fides rerum factarum siue malarum.
Dictas virtutes nequaquam Christus habebat.
Sicut nec sancti, nam clare cuncta videbat.
Sanctis in limbo spes atque fides remanebat.

DISTINCT. XXVII.

C De charitate, qua diligitur Deus, & proximus, quæ in Christo, vel etiam in nobis est.

Cum autem Christus fidem & spem non habuerit, &c.

CHristus sincera fuit, & dilectio vera.
Primo Deus in se, post ipsum frater ametur.
Hic amor vnus erat, sed præceptum geminatur.
In patria primum complete perficietur.
Ex motu duplici Deus, & post frater ametur.

DISTINCTIO XXVIII.

Si illo præcepto iubemur, diligere totum proximum, & nos totos.

D *Hic quæri potest, vtrum illo mandato, &c.*

ES tibi tu totus, & frater totus amandus.
Angelus obsequio, tibi proximus est, & amandus.
Spe conuertendi naturæ conditione,
Proximus est, sic obsequio, cognaquetione.

DISTINCTIO XXIX.

De ordine diligendi, quid prius, quid posterius.

Post prædicta, de ordine charitatis, &c.

SVnt in amore gradus, si certe conspiciatur.
Nam plus affinis, quam non affinis amatur,
E Affectuque pari non omnes prorsus amamus.
Præmia cum cunctis, eadem pariter cupiamus.
Cum tamen id brauium, cunctis æque cupiamus,
Naturam, sed non vitium, peccantis amemus.
Hic amor incipiet, crescet, post perficiemus.

DISTINCTIO XXX.

Si melius est diligere amicos, quam inimicos, & econuerso.

Hic solet quæri, quod patris sit, &c.

ESt magis intentos, in amicum, motus amoris,
Et hoc, talis amor, fertur meriti potioris.

DIST.

DISTINCTIO XXXI.

Si charitas semel habita amittatur.

Illud quoque non est prætereundum, &c.

NVnc perdi quit amor, in cœlis perpetuatur.
Ipsa fides & spes, in cœlis euacuatur.
Ipse modus, qui nunc scitur, tunc adnihilatur.
Electus solum sicut se Christus amauit.
Hic amor est patriæ, quem Christus significauit.

DISTINCTIO XXXII.

De charitate Dei.

Præmissis adiiciendum est, de dilectione, &c.

NIl Deus odisti rerum, quibus esse dedisti.
Prædilexisti tamen illum, quem genuisti.
Hinc in amore patris, effectus & esse noratur,
Primum mutatur, reliquum numquam variator.
Simpliciter Dominus, electos semper amauit.
Similiter reprobos odiuit & reprobauit.

DISTINCTIO XXXIII.

De quatuor virtutibus principalibus.

Post prædicta, de quatuor virtutibus, &c.

PRudentes, sobrij, iusti, fortesque vocantur.
Virtutes cardinales, quos concomitantur,
Quæ non tollentur, sed vere perficientur,
Harum mutantur vsus, non euacuantur.

DISTINCT. XXXIV.

De septem donis Spiritus sancti.

Nunc de septem donis Spiritus sancti.

IN patria dona septem non euacuantur.
In Christo Iesv, prædicta fuisse probantur,
Vsus quorundam, si discernas, variantur,
Nam patriæ more, teneretis Christe timore.
Dat naturalem, solum natura timorem.
Hunc habuit Christus mortis metuendo dolorem.
Ipsa libido parit, humanum nempe dolorem.
Et post mundanum, præ cunctis deteriorem.
Seruilem, post initialem, fiquelialem.
Gratia præstabit, ipsam si quis triplicabit.

DISTINCTIO XXXV.

Quo modo differant sapientia & scientia,

Post præmissa, diligenter considerandum, &c.

ÆTernum sapiens mundana sciens mediatur,
Ad intellectus, animæ motus speculatur.

DISTINCTIO XXXVI.

De connexione virtutum, quæ non separantur.

Solet etiam quæri vtrum virtutes, &c.

VIrtutes vbi sunt, omnes sunt, atque pares sunt.
Connexæ sibi sunt, tamen vsu dissimiles sunt.
A vitiis vere totum debes remouere.
Crimina dic vere nexu, paritate carere,
Si præcepta Dei, finaliter accipiuntur,
Omnia claudit amor, & ob ipsum præcipiuntur,

DISTINCTIO XXXVII.

De decem præceptis, quo modo contineantur in duobus mandatis,

Sed iam distributio decalogi, quæ in duobus.

SVnt præcepta decem, tria respiciunt Deitatem:
Sed septem spectant, ad fratrum commoditatem
Idola non sunt, si formaliter accipiatur,
A Nam Deitas in eis non est, quod gens veneratur.
Ægyptus per præceptum Dei spoliatur, *Exod. 11. a*
Hinc excusatur plebs, nec furtum reputatur. *& 12. e. f*
Ægyptus Domini iussu, quoniam spoliatur,
Plebs excusatur, furtum fore nec reputatur.

DISTINCTIO XXXVIII.

De triplici genere mendacij.

Sciendum tamen tria esse genera, &c.

DElectant homines mendacia dicta iocosa.
Quæ prosunt, sed non obsunt, dic officiosa,
Obsunt nec prosunt, mendacia perniciosa.
Mortem postrema duo, perfectis operantur.
B Prædictæ species, in plures ramificantur. *Exod. 1. d*
Sunt obstetrices mentitæ, cum pietate.
Cum propriæ vitæ seruandæ solicitatæ.
Mysterium Iacob excusat nam quod faciebat,
Et quod dicebat, hoc sacrum pneuma docebat. *Gen. 27.*

DISTINCTIO. XXXIX.

An periurium sit, vbi non est mendacium.

Nunc de periurio videamus, &c.

SI large sumpta mendacia consideremus:
Semper mentitur, quem periurare videmus,
Si stricte sumas, præconcessum reprobemus:
Qui falsum dicet, huic periurare sciemus.
C Et qui mentitur iurans, huic associemus.
Compulso pro re licita, iurare licebit.
Sic iuramentum, quis acceptare valebit,
Si compellaris, verum iurare licebit.
Sic & iurare permittere quisque valebit.
Si male iuratur, iuramentum nihilatur.
Nec iuramento, iurans de iure ligatur.

DISINCTIO XL.

De sexto, & septimo præcepto, secundæ tabulæ.

Sextum præceptum est, &c.

D DIffert à veteri, noua lex: nam prima timoris
Est, sed dulcoris extat noua lex, sed amoris,
Præceptis, & promissis differre probantur.
Et sacramentis, si leges discutiantur.

LIBRI QVARTI SENTENTIARVM

DISTINCTIO I.

De Sacramentis in generali.

Samaritanus enim vulnerato appropians, &c.

E SAcrvm signatum, sacra signans siue sacratum.
Secretũ, sacramẽtum dic esse vocatum.
Signorum, quædam data, naturalia quædam,
Quædam signa data, sunt sacramenta vocata.
Vt meritum fidei crescat, fastusque fugetur.
Otia ne regnent, sunt sacramenta statuta.
Prima sacramenta, nobis noua significabant.
Et non saluabant, sed circumcisio vere.
Vim baptismalem, tunc credebatur habere.
Ex verbis pariter, & rebus conficiuntur. *Gen. 17.*
Erudiunt, reprimunt, exercent, hic statuuntur.
Est circumcisus Abraam, proles sociatur,

Vt

Vt distinguatur, credat, placeat, redimatur:
Octauaque die præpotia petra secabat.
Quæ petra Christum venturum significabit.
Ante dies octo, puerum si mors rapiebat,
Ipsa paterna fides prædicto sufficiebat.
Lex naturalis pueris sic subueniebat.
Per Domini cultus, tunc saluabatur adultos.

DISTINCTIO II.

De Sacramentis nouæ legis.

Iam ad sacramenta noua legis accedamus, &c.

Baptizat, iongit, firmat, cibat, ordinat, vngit,
Pœnitet: hæc Christi, pia sacramenta petisti.
Totam virtutem sumpserunt de cruce Christi.
Deuictis primis, quod lex non saluificauit,
Aduenit Christus, cruce mundum qui reparauit.
In præcursoris baptismate nulla dabatur
Gratia, qua propterea sanctis post iteratur.
Cum baptizabat, venturum significabat.

DISTINCTIO III.

Quid sit baptisma.

Post hæc videndum est, quid sit baptismus, &c.

Fit sacramentum, cum tangit vox elementum.
Christi forma data, sit semper mente notata.
Ne corrumpantur nostri species caueatur.
Quæ si mutatur, certe totum nihilatur.
Etsi mutatur, baptismus nec reputatur.
Seruabis breuiter morem, mergens semel aut ter.
O pia mors Christi legalia tu tumulasti.
Et portas cœli nobis ex tunc reserasti.

DISTINCTIO IV.

Quod alij suscipiunt sacramentum & rem, alij sacramentum, & non rem.

Hic dicendum, aliquos suscipere, &c.

Subiectos fidei, eum te protestor habere
Baptismum: fictos te prorsus dico carere:
Passi pro Christo, lauacro, non re, caruere,
Cum baptizari, contriti non potuere.
Qui baptizantur, Christum vestire probantur.
Sed iusti plene ficti quoque non ita plene.
Sancti, qui lauacrum contingere non potuerunt,
Sanguine sine fide, baptizari meruerunt.
Si quis mundatus, non est baptista paratus,
Per baptisma datur, vt mundior efficiatur.
Virtus augetur; fomes multum reprimetur.

DISTINCTIO V.

Quod baptismus æque sanctus est à bono, vel à malo datus.

Post hæc sciendum est sacramentum baptismi, &c.

Vita ministrorum, quamquam vitiis maculetur,
Vis baptismalis, ex hoc non concutietur,
Si tamen intendas hæresim, nil conficietur.
Nulli nempe datur, vt sit baptismus in eius,
Nomine, ne Domini spes in seruo statuatur.
Ipse Deus solus dimittit crimina vere,
Quamquam ministerium clauis tu possis habere.

DISTINCTIO VI.

Quibus liceat baptizare.

Nunc quibus liceat baptizare, &c.

A Quocumque datur baptismus, non iteratur.
Si tamen intendat, quod ab Ecclesia celebratur.
Presbyterum quæret, primo si possit habere.
Qui non est natus, non est profecto renatus.

A Quisquis non nasci potuit, nec posse renasci
Primo quam nati sunt Hiere. Io. sanctificati,
Die patrias sanctas bene baptizare probatis. *Hier. 1. 4*
Sed si discordet intentio, nil operatis. *Luc. 1. b*
Si prorsus ludendo datur, tunc annihilatur.
Si tamen intendat dare ludens, non reprobatur.
Si baptizatur adolescens, ipse loquatur.
Infans vel mutus patrini voce ligatur.
Hinc exorcismi fiunt, post hos catechismi,
Hinc baptizatur infans, cum fonte lauatur.

DISTINCTIO VII.

De confirmatione.

Nunc de sacramento confirmationis, &c.

B Præsul confirmat, dum frontem chrismate firmat,
Quo confirmatur, vt Christum confiteatur.
A maiore datur, & gratia corroboratur.
Baptismo maius, dicta ratione probatur.
Ietone detur: si edatur, non iteretur.

DISTINCTIO VIII.

De sacramento altaris, & Eucharistiæ.

Post sacramentum baptismi, &c.

Baptismus mundat, æstus reprimens vitiorum.
Eucharistion solidans, reficit pia corda bonorum.
Eucharistion bona gratia sit, quam virgo MARIA
C Concepit, peperit, portauit, lacte cibauit. *Exod. 16.*
Manna figurauit, & Melchisedech reserauit. *Gen. 14.*
Agnus promebat, mate cum Baptista regebat. *Exod. 12.*
Post agnum typicum, datur Agnus non maculatus.
Nam passo Christo, prior est agnus tumulatus,
Christum sumeris, ieiuni, vosque pateris.
Formam signeris propriam, qua conficietis.
Christus contenta res est, ac significata.
Tantum signata, sed non contenta, fideles.
Signa sunt species, rem tamen dico fideles.
Vt corpus verum est Christi, res est specierum,
Ecclesiæ dignum sic credas hæc duo signum.

DISTINCTIO IX.

De duobus modis manducandi.

Et sicut duæ sunt res illius sacramenti, &c.

D Sumere crede malos corpus Christi pretio sum.
Hisque salutiferum non est, sed perniciosum.
Digne sumentes, sunt fructum percipientes,
Spiritualiter hi, sacramentaliter illi.
Est sacramentalis modus vnus, spiritualis
Est melior, sine quo præsumens sumere pecco.

DISTINCTIO X.

De hæresi aliorum, qui dicunt corpus Christi non esse in altari, nisi in signo.

Sunt item alij præcedentium insaniam, &c.

A Cœlis corpus Christi, numquam separatur.
E In terris quanquam sit. Ná Deus hoc operatur,
Quod simul, hic & ibi, IESVS integer inueniatur.
Panis mutatur in eum, non hic variatur.
Et quod sit totum, specie sub vtraque sciatur.

DISTINCTIO XI.

De modo conuersionis.

Si autem queratur qualis sit illa conuersio, &c.

Totus, & in totum transit, species remonete
Debes, & Christum sub eisdem crede latere.
Panis mutatur in eum, non adnihilatur.
Sumitur occulte Christus, ne sit tibi stuire
Horror, seu risus, sitque lucrosa fides.

Ne

Ne reprehendaris, horrefcas, fed merearis;
Credens Ipse IESVM, sub velo sumis in esum
Vino dic animam, sed corpus pane vocari,
Hac duplici specie die nobis significati,
Totam naturam nostram Christo reparari.
Quam vere sumpsit sibi nec debet dubitari.
Vino iungatur aqua, qua plebs significatur.
Si non addatur, constat quod conficiatur.
Sed qui sacrificat, hinc dire corripiatur.
Panis triticeus & vinum sacrificantur.
Omnia nullantur, hæ si species variantur,
Panem triticeum, cum vino sacrificabis.
Frustra libabis, species has si variabis.

DISTINCTIO XII.

Vbi illa accidentia fundentur.

Si autem quæritur, de accidentibus, &c.

Hic species vere, sine subiecto manere,
Ipsæ franguntur, tricantur, & aspiciuntur.
Christus velatur in eis, vt homo mereatur,
Ambulat in terris Christus, surgit, tumulatur,
Hostia partita, docet hoc si discutiatur.
Pugnant, purgantur, alij iam glorificantur.
Et per tres partes diuisa significentur.
Vt te mundabis frater, sic participabis.

DISTINCTIO XIII.

Si hæretici, vel excommunicati hoc Sacramentum conficiant.

Solet etiam quæri, vtrum praui sacerdotes, &c.

Si bene seruetur intentio, forma, potestas,
Conficit hæreticus, præcisus non remouetur,
Si quis conatur peruersum dogma tueri,
Et quod ab Ecclesia tenuit protsus prohiberi,
Hic hæresis fautor debet de iure caueri.
Dicitur hinc hæresis doctrina falsa poesis.

DISTINCTIO XIV.

De pœnitentia.

Post hæc de pœnitentia agendum est, &c.

Post lapsum primam tabulam baptisma vocamus,
Cum cadimus reliquam capimus, si pœniteamus.
Pœna resumetur, baptismus non iteretur,
Pœna Sacramentum, nec non virtus referatur.
Porro baptismus virtus non esse probatur.
Crimina deflere, post committenda cauere,
Signabit vere deplangere pœque nitere.
Verum qui flebit, sed post peccare placebit,
Dissimilat vere, vel nescit pœque nitere.
Vt te peccante rursus tens es velut ante,
Sicut deflebis, bona perdita rursus habebis.
Hæc bona sunt vere, quæ primo viua fuere.
Quorundam more solemnis non iteratur.
In multis tamen Ecclesiis hoc adnihilatur,
Quandocumque delet peccator suscipiatur.
Vt patet in Dauid, semper in Dominus miseratur.

DISTINCTIO XV.

Quod pluribus irretitos peccatis, non potest de vno pœnitere vere, nisi & de omnibus pœniteat.

Et sicut supradictis auctoritatibus. &c.

Vnum deleri nequit, ad aliud retinerl.
Mortis peccatum teneas sic esse probatum,
Vtque flagelleris, purgeris fine proberis.
Aut conferueris, pœnam Domini patieris.
Nec non pœna datur, qua Christus glorificatur,
Consule, castiga solare, fer, ora, remitte,

A Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.
Interius mundet eleemosyna spiritualis.
Ad vitam, fine qua, tibi nil prodest manualis.
Bis non punitur, qui pœna sufficienti.
Hic in præsenti bene correctus reperitur.
Quæ bona mortua sunt ad vitam nil tibi prosunt.
Nil ex condigno, sed congruitate meretur.
Si quis seclusus, ab amoris laude probetur.

DISTINCTIO XVI.

De tribus, quæ in pœnitentia consideranda sunt.

In perfectione autem pœnitentiæ tria sunt, &c.

Crimen deletur si cor, manus, os comitetur.
Istis peccamus, ipsisque sacrificamus.
B Hunc de peccatis perfecte credo dolere,
Qui fructus dignos faciens, vult sponte carere.
Officiis, quæ vix sine culpa quit retinere.
Pœna reor sancte post baptismum fit & acte,
Crebra medela datur, per quam veniale lauatur.

DISTINCTIO XVII. & XVIII.

Tria proponuntur quærenda, primum an sine confessione dimittatur peccatum,

Hic oritur quæstio multiplex, &c.

Claues carnales non sunt, sed spirituales.
Prima potestatis tenet arcem nobilitatis.
Officium reliquæ discernendum tribuatis.
C His non vtetur, quisquis præcisus habetur.
Incurreos hæresim damnaram connumeretur,
Nec non astrictus anathemate consocietur.
Absoluit summus culpam, pœnam remouendo.
Presbyter absoluit, hoc Ecclesiæ referendo.
Necnon absoluit, de pœna quid minuendo.
Si disponatur is, qui tibi confiteatur:
Si quis stringatur anathemate nempe ligatur.
Quisquis labitur in peccatum tenebratur.
Luceque priuatur, cum gratia grata trahatur.

DISTINCTIO XIX.

Quando hæ claues dantur, & quibus.

Postquam ostensum est, quæ sunt claues, &c.

D Cum sacer ordo datur, hunc clauis concomitatur.
Prauos presbyteros claues tibi constet habere,
Recto iudicio multos decerno carere,
Clauibus vtetur digne, qui iusta sequetur
Petri, viuentes sancte, legemque tenentes,
In quibus est Christus plene benedicere. tales
Presbyteri possunt, quoniam spirituales,
Prauos spe loceri prauos homines benedicit.
Hinc Propheta refert, quod eis Dominus maledicit. Malac. 2. a

DISTINCTIO XX.

De his, qui in fine pœnitent.

Sciendum est etiam, quod tempus pœniten. &c.

E Huic indulgebit, sonaimmensus pietatis.
Qui de peccatis saltem moriendo dolebit.
Quæ non perfecte viuens peccata lauabit,
Ignis purgabit, & sic ad regnâ volabit.
Si lamenteris faciens velut ipse mereris,
De re vindictam post mortem nil patieris.
Pœnam vi iuris non imponens morituris,
Præsulis assensu, viduam dic posse facrare.
Tantum presbyterum, sic quusdam conciliare,
Si subito iustus inconfessus moriatur.
Secure talis oblatio suscipiatur.
Quisquis in articulo veniam non despiciatur,

DISTINCTIO XXI.

De peccatis quæ post hanc vitam dimittuntur.

Solet etiam quæri vtrum post hanc vitam, &c.

COnstat, post mortem, venialia sæpe remitti,
Et sic admitti, promissam visere sortem;
In stipula, ligno, feno, venialia signo.
Pro grauibus culpis, confessio fit specialis.
Oblitas culpasque leues delet generalis.
Criminoa vel saltem semel vni confitearis,
Te sic accuses, ne mendax inueniatis.
Deponi debet, vt iuris regula præbet,
Quisquis non celat, immo confessa reuelat.
Pastor vitetur proprius, si prorsus habetur,
Inscius, aut hæresis sectam sentire probetur,
Nec non vitatur, anathemate quando ligatur,
Non alias debet vitari, ius ita præbet.

DISTINCTIO XXII.

Si peccata dimissa redeant.

Cumque multis auctoritatibus supra sit, &c.

QVæ iam deleta primo peccata fuerunt,
Non iterum redeunt, hoc plures non tenuerunt.
In culpam rediens, ingratus quippe probatur,
Hinc reus, vt primo dicta ratione putatur,
Vt dolor exterior, pro signo prorsus habetur,
Sic dolor interior pro signo reque tenetur.
Tantum res, horum dimissio fit vitiorum.

DISTINCTIO XXIII.

De Sacramento vnctionis extremæ.

Præter præmissa, est etiam aliud Sacramentum, &c.

AEger inungatur oleo, quod significatur,
Pontificis dextra, tamen vnctio sic triplicatur,
In baptismalem, finalem, pontificalem.
Vnctio mundabit animam, morbum remouebit.
Si summus Physicus hoc necesse videbit.
Intus res, signum foris vnctio quit replicari,
Quam si contemnas in damnum dic reputari.
Et sacramenta quædam poterunt iterari.
Qui post vxorem primam sibi posteriorem,
Ducit, non debet benedici, ius ita præbet.

DISTINCTIO XXIV.

De ordinibus ecclesiasticis quot sint.

Nunc ad considerationem, sacra ordina. &c.

SEptem sacrorum, species sunt officiorum.
Hi gradibus septem digne Domino famulantur,
Qui septem donis septempliciter decorantur,
Clericus à cleros sortitus sorte vocatur.
Atque coronatur, quia regere se teneatur.
Ac alios veluti rex, regere regna probatur.
Ostia seruabit primos de iure minister.
Eiiciensque malos, dignis templum reserabit,
Hæc Dominus fecit, cum vendentes & ementes (Ioan. 2. c.)
De templo iecit, templum minime reuerentes.
Lectores legere debent, populumque monere,
Doctor doctorum, legis turbæ seniorum.
Inuisos hostes, bonus exorcista fugabit,
Quos adiurabit, sic obsessos releuabit.
Ferre sed acolyti debent candelabra niti,
Leuitis subleuitæ seruire parentur.
Sistere presbyteris leuitæ, sicque iubentes.
In sacris damnis ipsosque iuuare tenentur.
Leuitæ debent Euangelium recitare.
Presbyteri soli, debent oblata sacrare.
Dicta mysteria dudum sunt significata.
Per Iesum Christum, sunt nobis corroborata.

A Inde per Ecclesiam distincte sunt celebrata.
Est ordo quædam promotio magna bonorum.
Sed tantum sacri tres sunt nihilominus horum.
Officij nomen dignum fit pontificatus,
Ordo pontificum signetur quadruplicatus.
Cantor dicatur in cantu, qui moderatur
Voce. Sed missa sonat ad Deum quasi missa.

DISTINCTIO XXV.

De ordinatis ab hæreticis.

Solet etiam quæri, si hæretici ab Ecclesia, &c.

QVi depravant hæresi, vel ab Ecclesia resecantur,
Possunt sacra dare, sacros nec non celebrare.
B Verum lucrose non dant, sed perniciose.
Cumque semel dentur, nequaquam post iterentur.
Multi vendentes cum Simone sunt & emptores,
Sacramentales res vere spirituales.
Talis ab officio suscepto iure ligatur,
Quisquis in ordinibus cum Simone simoniatur.
Si dispensatur eum tali tunc reuocatur.
Ætatem licitam, qua quisquis promoueatur,
Canon declarat, nisi vita magis mereatur.

DISTINCT. XXVI.

De Sacramento coniugij, cuius institutio, & causa ostenditur.

C *Cum alia Sacramenta post peccatum, &c.*

INstituit prius, vt decuit, pius ille creator,
Coniugium sed io officium nunc est mediator,
Tunc præceptiue, connubia sacra dabantur,
Ast indultiue, nunc à nobis celebrantur.
Nunc indulgetur, vt fœda libido ligetur.
Nunc indulgentur, conceduntur, tolerantur,
Quod bona sint Christi pia dogmata testificantur.
Ecclesiæ Christi coniunctus significatur.
Sacru coniugio, res hinc sacrata vocatur.
Id figuratur plene, si plene sequatur.
Vnio carnalis, nec non & spiritualis.
Vxorem Ioseph, Mariam crede fuisse;
Non tamen hanc carnis consensum dic habuisse.

D

DISTINCTIO XXVII.

Quæ sunt consideranda in coniugio.

Post hæc aduertendum est quid sit coniugium.

QVique semel per coniugium legale ligantur,
Non nisi per casus certos licite separantur:
Si claustrum petere, consenserit alter eorum,
Non poterit, nisi conueniat, consensus vtrorum.
Coniugium faciens, est acceptario præsens,
Si sit verborum consensus, vt est animorum,
Quanquam post actum, nunquam veniatur ad actum,
Sponsus dicetur, tantum spondendi futurus,
Si nunc spondetur, sponsus coniuxque vocetur.
Qui cumquam de præsenti, per verba ligatur,
E Et hinc cum reliqua, si contrahat adnihilatur,
Inter eos quamuis, carnalis culpa sequatur:
Primum coniugium sic semper fortificatur.

DISTINCTIO XXVIII.

Si consensus de futuro cum iuramento faciat coniugium.

Hic quæri debet, vtrum consensus de futuro, &c.

QVanquam iurando firmant ius verba futuri,
Post resilire potes, sed peccas hoc violando.
Contrahe clam vere contractum crede manere.
Sed nequit Ecclesia, si discedat prohibere.
Cum desint testes, quibus hoc possit cohibere.

Consensus

Consensus coniugalis, contracta valete
Cogit coniugia, carnalis non ita vere.

DISTINCTIO XXIX.

Quod non est consensus legitimus, ubi est coactio.

Oportet autem, consensum coniugalem liberum, &c.

SI quis cogatur nec consensus tribuatur,
Coniugium tale frustratur, & annihilatur,
Sed post conuiuat, tunc consentire probatur.

DISTINCTIO XXX.

De errore, quæ euacuat consensum.

Nec solum coactio impedit vel excludit, &c.

ERror fortunæ, velut error, quaque litatis,
Coniugium nunquam diriment, sic esse sciatis.
Virgo Ioseph vere nupsit: sed vterque manere,
Virgo censebat, vt sacrum pneuma monebat,
Cura gignendæ prolis, necnon fugiendæ
Luxuriæ, licite sunt vxores adhibendæ.
Causæ non æque species sunt diuitiæque.
Ioseph virgo datur, vt eo virgo foueatur,
Et ne suspecta, virgo clemens habeatur:
Mysteriumque sacrum quasi signatum teneatur.

DISTINCTIO XXXI.

De tribus bonis coniugij.

Post hoc de bonis coniugij, quæ sint, &c.

Aug. lib. 9. de Gen. ad lit. c. 7. to. 3. PRoles atque fides, sacramentumque notentur,
Quæ tria coniugij bona sunt; duo sæpe mouentur:
Postremo latum semper manet inuiolatum.
Etsi qui steriles sese reddunt studiose,
Non hoc coniugium proprie voco, sed vitiose.
Ex quo formatur fœtus necnon animatur,
Quo procreatur sibi mors, homicida vocatur.
Si non ardore coeas, sed prolis amore,
Debita seu dederis, non peccas immo mereris.
Est tamen in coitu mala delectatio vere,
Idque malo culpæ, non pœnæ credo carere.

DISTINCTIO XXXII.

De solutione carnalis debiti.

Sciendum etiam est, quia cum nominibus, &c.

VIr mulierque pares sunt iuris redditione.
In cunctis aliis est vir caput ex ratione.
Si contradicat in voto vir mulieri,
Siue viro mulier, pro nullo debet haberi.
Ad ius reddendum dicas vtrumque teneri.
Concedente viro si coniux polliceatur,
Hinc habitum mutet, votum nunquam reuocatur.
Si vir concedat vxori posse vouere,
Ac habitum mutet, post non poterit prohibere.
Menstrua quando fluunt reddi tibi iura, scientes:
Si petis, offendis; potro ius redde dolentes.
Præcipuis festis offendis iura petendo.
Sed non reddendo, si reddis mente dolendo.
In festis petere ius nulli credo licere,
Hos ius disiungit, quos Septuagesima iungit.

DISTINCTIO XXXIII.

De diuersis legibus coniugij.

Quæritur hic de antiquis patribus, &c.

PLures vxores patres habuere priores.
Nec delinquebant, causa prolis faciebant.
Sunt ideirco pares, Abraam vir, virgo Ioannes.
Integritas mentis, carnis præit integritatem,
Coniugium patrum præcellit virginitatem,

A Si distinguantur leges, quibus hæc varientur,
Non Loth, sed natæ mortem sibi sunt operatæ. Gen. 19. d.

DISTINCTIO XXXIV.

De personis legitimis.

Nunc superest attendere, &c.

VOtum, ius, crimen, cum cultus disparitate.
Error, conditio, triplici cum proximitate.
Ordo, ligamentum, coeundi præpedimentum.
Hæc facienda negant connubia, iuncta religant.
Actu non habitu, si quenquam concomitatur,
Nubentem furia: contractus hic annihilatur,
Coniugium macula membrorum non separatur.
B Vxoris propriæ soror a te si violatur,
Hæc non priuatur proprio quin iure fruatur.
Quærere non poteris, sed reddere iura teneris.
Nubere non poteris, vxor quit, si morieris

DISTINCTIO XXXV.

Eodem iure vtitur vir, & mulier.

Hoc etiam notandum, quod Dominus, &c.

SI vir mœchatur coniuxque virum comitatur,
Peccant lege pari, nequeunt ideo separari.
Qui non mœchatur, si vult licite segregatur;
Sed redeat, vel contineat quisquis separatur.
Quæ non à scelere cessat, noli retinere.
A non mœchante mœchus poterit reuocari.
C Possunt quando volunt sic disiuncti vocitari.
Pontificis nutu diuortia dic celebrari.
Siue viuente viro se mœcho mœcha vouebit.
Siue viri proprij mortem pro posse mouebit,
Nubere nequaquam mœcho prædicta valebit.
Hanc legem pariter cum mœcha mœchus habebit.

DISTINCTIO XXXVI.

Si pro extrema conditione valeat vir separari ab vxore, & è conuerso.

Nunc de conditione videamus, &c.

D SI seruæ nubas deceptus conditione.
Et resilire velis, poteris iuris ratione,
Vnius seruæ si seruus nubit alius.
Coniugium cum seruitio perstabit vtrius.
Cum fit coniugium seruorum sæpe duorum,
Coniugium stabit cum seruitio Dominorum.
Qui se seruificat, vt coniugium dirimatur,
Nec facit vxorem seruam, nec ab hac separatur.
Certum tempus habent sponsalia, coniugiumque,
Quod nisi seruetur, reuocari posset vtrumque.

DISTINCTIO XXXVII.

In quo ordine nequeat fieri coniugium.

E *Sunt igitur quidam ordines in quibus, &c.*

IMpedit ordo sacer connubia, iuncta retractat,
Non aliam ducet vxorem, qui sibi mactat.

DISTINCTIO XXXVIII.

De voto.

Nunc de voto inspiciamus, &c.

COniugium voto priuato præpeditur.
Sed per solemne iam contractum dirimetur.
Si mulier nubit, redit, & vir qui perhibetur.

DISTINCT. XXXIX.

De Dispari cultu.

Post hæc de dispari cultu, videndum est, &c.

DIsparium cultu nunc coniugium dirimetur.
A blasphemante, non blasphemans separetur.
Alterius fidei licite quicunque ligantur,
Legitime tales tunc contraxisse probantur.
Conuerso reliquo simul hi potuere morari:
Quando ruina patet, conuersus quit separari.

DISTINCTIO XL.

De cognatione, & prius de carnali.

Nunc superest de cognatione aliquid, &c.

SI distinguatur cognatio sic geminatur,
Quædam carnalis est, altera spiritualis.
Nubere non poteris consanguineæ mulieri.
Ante gradum quartum constet tibi sic prohiberi,
Ante gradum quartum consanguineæ sociari,
Non licet affinis hac debet lege ligari.

DISTINCTIO XLI.

De affinitatis gradibus.

Nunc de affinitate videndum est, &c.

AFfines fiunt carnali proximitate.
Adnumerésque gradus velut in cõsanguinitate.
Si præit impediet, & coniugium malefiet.
Fornicor est propriæ meretricis, vel viduarum,
Stuprum virginis, incestus consanguinearum,
Sed fit adulterium nuptarum pestiferarum.

DISTINCTIO XLII.

De spirituali cognatione.

De parentalium graduum famosa quæstione, &c.

QVisquis de fonte natum leuat, vt separetur.
Pœna plectetur, nec coniugium dirimetur.
Ducere commatrem, vel natas spirituales
Nemo potest: si fit, debes disiungere tales.
Nati carnales non docent spirituales,
Vir nequit vxoris commatri consociari,
Non à coniugibus debet quis fonte leuari,
Coniugium sæpe licite poterit celebrari,
Et sacra coniugia licite possunt iterari.

DISTINCTIO XLIII.

De resurrectione, & iudicij conditione.

Postremo de conditione resurrectionis, &c.

VOce iubente Dei surgent, qui tunc morientur,
Et iam defuncti, cunctorum facta scientur.
Quod de nocte IESVS sit venturus, perhibetur.
Aut insperatum tempus sub nocte notetur.
Vel subitum tempus per noctem significetur.

DISTINCTIO XLIV.

De ætate & statura resurgentium.

Solent autem nonnulli, &c.

AEtatem Christi iuuenilem suscipiemus,
Quando resurgemus; sed staturam variemus.
Nil de materia carnis cuiusque peribit,
Nam de pulueribus dispersis tota redibit,
Nil deforme bonis inerit, sed perficietur.
Quod deforme fuit, hoc prauis non tribuetur.
Corporeis flammis, semper reus afficietur,
Nec consumetur, & dæmon in his patietur:
Sentiet has anima, quod eis sine fine cremetur.

A Sicut abortiua, quæ primo viua fuere,
Surgent complete, sic de monstris puto vere.

DISTINCTIO XLV.

De diuersis animarum receptaculis post mortem.

Præterea sciendum, quod omnes animæ, &c.

GLoria seu pœna, duplex locus est animarum,
Sumptis corporibus, augetur pœna malorum:
Illis proficiunt suffragia, qui meruerunt,
His quoque plus prosunt, qui plus meritis viguerũt.
Si communia sint specialia plus valuerunt,
Illis pro quibus hic suffragia facta fuerunt,
Orant pro nobis sancti, bona nostra volendo,
B Atque preces nostras, summo Domino referendo.

DISTINCTIO XLVI.

Si valde malis aliqua detur mitigatio pœnæ.

Sed quæritur hic, de valde malis vtrum, &c.

NVlli damnato, saluando Deus miseretur.
Est miserans, quoniam nõ punit, vt ipse meretur.
Est iudex iustus Deus, est miserans miseretur
Actus, sed non res, in eo diuersificatur.
Ipsum iustitia necnon pietas comitatur.

DISTINCTIO XLVII.

De sententia iudicij.

Solet etiam quæri qualiter dabitur, &c.

C VTrum Iudicij sententia, voce feratur,
Aut ipsam dictet sibi conscia mens, dubitatur,
Sed quod vocalis erit à multis reputatur.
Iudex Christus erit, per quem decreta feruntur,
Assistent Christo, qui Christi iussa sequentur,
Cuncta relinquentes, vt Christum testificentur.
Ordine quadruplici cuncti tunc instituentur,
Duplex sanctorum, duplex erit & reproborum.
Angelicus chorus trahet ad pœnam sceleratos,
Colliget electos ducens ad summa beatos,
Ignis præcedens, electos purificabit:
D Et post iudicium mundi faciem renouabit,
Demum damnatos, diuina lege cremabit.
Tunc prælatos erit Deus vnus, & euacuabit
Prælatos alios, cum sanctos glorificabit.

DISTINCTIO XLVIII.

De forma iudicis.

Solet etiam quæri in qua forma Christus, &c.

CHristus homo cunctis patebit glorificatus.
Stigmata respiciet tam iustus, quam sceleratus.
Si quæras cur Christus homo potius perhibetur.
Iudex; sit ratio, quod ab omnibus inspicietur,
Quod de diuina natura non referetur:
Quod IESVS in Iosaphat, plerisque videtur:
E Aere vel terra si iudicium celebretur:
Et quod portetur ibi crux tunc conspicietur:
Sed quod in aere fit magis ea ratione tenetur.
Sol, stellæ, luna tunc ecclipsim patientur.
Sed post iudicium maiore luce fruentur.
Angelici chori, mirantes hoc reuerentur.
Cæli fulgebunt, & motus lege carebunt,
Cuncta quietata persistent, & renouata.
Sed meliora vita veniente beata.

DISTINCTIO XLIX.

De differentia mansionum in cælo, & in inferno.

Post resurrectionem vero, facto vniuerso, &c.

HIerusalem ciues fiunt in fine beati.
Inferni ciues damnati, seu reprobati.

Illi

Illi gaudebunt, isti sine fine dolebunt.
In donis pœnisque gradus distanter habebunt.
Scitur & appetitur à cunctis vita beata.
Esurit hic anima, sed habens hanc fit satiata.
Nam bene vult, & habet quod vult iam glorificata,
Non omnes æque, cognoscent siue fruentur.
Vna tamen merces est, quam mirando ruentur.
Ast extensiue gaudentes æquiparantur,
Sic cum corporibus, animæ plus glorificantur:
Corpus carnale surget tunc spirituale.

DISTINCTIO L.

Si mali in inferno peccabunt.

Hic oritur quæstio, ex præmissis ducens, &c.

NIl in damnatis, peruersum velle meretur,
Nã meriti tempus nunc est, sed tunc remouetur,
Per tenebras illa priuatio plena notetur
Æternæ lucis, quam perpetuo patientur.
Noscere damnati poterunt, hic si quid agatur,
Coniecturando, vel si sibi significatur.
Necnon dilectis damnatus compatietur.
Luc. 16. Exemplum præsens in diuite suscipietur:
Ne sanctos videant, post iudicium remouetur,
Semper erunt sancti damnatos inspicientes,
Ex hoc gaudentes, nisi ipsi compatientes.

PLasmator rerum, lumen de lumine verum,
Da veniam scelerum, eternam speciem specierum.
Laus sanctorum, flos florum, spes miserorum,
O lux cæcorum, dux morum, stella polorum.
Tu pia, tu venia, via, gloria, virgo Maria,
Voto sincero te desidero, volo, quæro,
O contemplator crucis, & pacis reparator,
Legis zelator, & paupertatis amator,
Sic dilexisti feruenter vulnera Christi,
Stigmatibus Christi signari, quod meruisti,
Hic rogo me signa, Francisce per hæc tua signa.
Amen.

S. BONAVENTVRÆ EXIMII.

Ecclesiæ Doctoris, Opusculum,

De quatuor virtutibus Cardinalibus.

Plotinum inter Philosophia professores cum Platone principem lib. 2. de virtutibus Enn. 1. & Macrobium lib. 1. in Somn. Scip. c. 8. secutus Auctor de quatuor virtutibus Cardinalibus in hoc opusculo sermonem scribit, rationemque exponit, quare vocentur Cardinales, ac præterea virtutum earundem officia docet, gradus etiam, & status diuersos, quorum causa appellationes diuersas sortiuntur. Nam hæ quatuor virtutes politicæ, purgatoriæ, purgati animi, & exemplares dicuntur, immo singulæ his quatuor nominibus possunt nuncupari. Bona quoq; pars huius opusculi desumitur ex tractatu de virtutib. Cardinalibus olim Senecæ ascripto: postea vero Martino episcopo Dumiensi germano suo auctori, ope MS. codicum, restituto. Qui quidem auctor teste Trithemio claruit sub Theudemiro rege Sueuorum, Imperium Constantinopolitanum gubernante Iustiniano Augusto anno Domini 540. Hæc autem materia sæpius à S. Bonauentura tractatur, vt videre est apud eundem li. 3. sent. d. 33. & in Hexam.

A *ser. 5. & 6. to. 1. & in breuiloq. p. 5. c. 4. & in centiloq. p. 3. sect. 36. & 41. cum sequentibus. supra hoc eodem tomo.*

DE quatuor virtutibus Cardinalibus, sunt virtutes politicæ, id est, scientię de gubernatione ciuitatũ, purgatorię, purgati animi, & exemplares. Seneca: Quatuor virtutum species multorum sapientum sententiis diffinitæ sũt, quibus animus humanus comptus, ad honestatem vitæ possit accedere: quarum prima est prudentia, secũda magnanimitas, tertia continentia, quarta iustitia. Singulę igitur honestum, & bene morigeratum faciunt virum. Gregorius. Solidum nostræ mentis ædificium prudentia, temperantia, fortitudo, iustitia sustinent. In his igitur quatuor virtutibus tota boni operis structura cõsurgit. Vnde quatuor paradisi fluminibus terra irrigatur: quia dum his quatuor virtutibus cor confunditur, ab omni desideriorum æstu temperatur. Cardinales appellantur, quia sicut ostium vertitur in cardine & regitur, ita his regitur, & vertitur vita hominis. Per virtutes namq; Cardinales rectificatur anima in suis virtutibus. Nã prudentia rectificat vim rationalem: fortitudo siue magnanimitas irascibilem: temperantia siue cõtinentia concupiscibilem: iustitia vero rectificat omnes vires. Ipsa enim iustitia apprehẽdit omnes virtutes ad proximũ, vt est liberalitas: & ordinantes ad seipsum, sicut est pœnitentia, & innocẽtia: C & ordinantes ad Deum: sicut est latria, pietas, & obedientia. Et ideo iustitia dicitur retinens omnes virtutes, quia non tantum est specialis, sed generalis virtus comprehendens totius animi rectitudinem, cum ipsa dicatur rectitudo voluntatis.

Sen. tract. de quat. vir. Card.

B *Greg. lib. 2. Mor. c. 27 non longe à prin.*

Cardinales virtutes cur di

Iustitia non tantũ specialis, sed generalis virtus.

Nota per virtutes Cardinales homo in omnib. operibus instruitur, & contra vitia armatur. Primũ fit dupliciter, quo ad se per prudentiam, quo ad proximum per iustitiam. Secundum etiam dupliciter, in prosperis per temperantiam, in aduersis per fortitudinem armatur. Augustinus: Prudentia est in præcauendis insidiis, Iustitia in subueniendis miseris, Fortitudo in perferẽdis molestiis, Temperantia in coercẽdis delectationibus prauis. Politicæ dicũtur, prout sunt in tecto regimine rationis. D Purgatoriæ prout sunt in victoria vitiorum, & respiciunt partim interiora, & partim exteriora. Purgati animi dicuntur, quando deuictis vitiis possessor virtutum quiescit, raro insurgentibus motibus prauis primis. Exemplares dicuntur, quæ in mente diuina consistunt. Nam ideæ in Deo sunt, & omnium rerum exemplar est.

Aug. lib. 14. de Trin. c. 9. tom 3.

Nota, quod quælibet virtus Cardinalis potest comparari singulis virtutibus iam præmissis. Nam prudẽtia prout est virtus politica, vt ait Macrobius, est ad rationis normã quæ cogitat, & quæ agit vniuersa dirigere, nihil præter rectum facere vel velle. Secundo prout est virtus purgatoria, est mundum, & omnia quę in mũdo sunt diuinorũ contemplatione despicere. Tertio prout est virtus purgati animi, est sola diuina noscere, & E ea, tanquã nihil sit aliud, intueri. Exẽplaris autem est ipsa mẽs diuina, cui omnia nuda sunt & aperta, & disponit vniuersa, quæ in cœlo sunt, & quæ in terra sunt, &c. Primus gradus facit hominem in omnib. rationabiliter operari, & cũ hominibus honeste conuersari. Secundus mentem altius erigit: quia cũ mundana despicit, æterna, & cælestia prudenter appetit. Tertius mentem plenius perficit, dũ eam in æternis figit, quia sola æterna cælestia bona concupiscit. Quartus, qui in solo Deo est, prædictos gradus inchoat, deducit & cõsummat, quia omnis vera prudẽtia à Domino Deo est. Seneca: Quisquis prudentiam sequi desideras, tũc per rationem recte viues, si omnia prius æstimes, & perpẽses. Si prudens esse cupis, in futura prospectum inten-

De prudentia

Macrob lib. 1. in Somn. Scip. c. 8.

Sene. tract. de quat. virt. Card.

 de, &

de,& quæ possint cōtingere cuncta ante propone. Nil tibi subitum sit, sed ante per otium prospicias. Nā qui prudens est, numquam dicit, Non putaui id fieri: quia non dubitat, sed expectat: nec suspicatur, sed cauet. Si prudentiam amplecteris, vbique idē eris: & prout varietas exigit rerum, ita te accommodes tempori. Sermo tuus nō sit inanis, sed aut suadeat, aut moneat, aut cōsoletur, aut præcipiat. Lauda parce, vitupera parcius. Nā similiter reprehensibilis nimia laudatio, sicut immoderata culpatio. Illa siquidem adulatione, ista malignitate suspecta est. Si prudens est animus tuus, trib. temporibus dispensetur, præsentia ordina, futura præuide, & præterita recordare. Nam qui non de futuro præmeditatur, in omnia incautus incedit. Propone animo tuo mala futura, & bona, vt illa sustinere possis, ista moderari. Nō sēper sis in actu, sed interdū animo tuo dato requiem. Sed & ipsa requies plena sit scientiæ studiis, & cogitationibus bonis. Nam prudens, numquam marcet otio: aliquando animum remissum, numquam dissolutum habet. Nō te moueat auctoritas dicentis, nec quis, sed quid dicatur, attendito: nec quam mollis, sed qualibus placeas cogites. Prudentia est bonarum rerum & malarum discretio, vtraq; cum fuga mali & electione boni: de qua procedit circumspectio, docilitas, & cautio. Circumspectio est cautela contrariorum vitiorum, qua fugimus auaritiam, & cauemus prodigalitatem. Docilitas est potentia erudiendi, hoc ordine vt prius te, & postea alios instruas. Cautio est prudentia discernendi vitia, virtutum speciem inferētia. Prudentia in sex diuiditur: primo in cognitionem præsentium, vnde in Prouerbio dicitur: Præcedant palpebræ tuæ gressus tuos, id est consilia tua facta tua præueniant. Secundo, in memoriā præteritorum, vnde dicit Ezechias: Recogitabo tibi omnes annos meos, & cetera. Tertio in prouidentiam futurorum, vnde Boetius: Non sufficit intueri quod situm est ante oculos: prudentia rerum exitus metitur. Quarto in circūspectionem contrariorum, vt in Prouerbio dicitur: Est via, quæ videtur homini recta, nouissima autem illius ducūt ad mortem. Quinto in cohibitionem peccatorum, vnde dicit Paulus: Castigo corpus meum & in seruitutem redigo. Sexto in exercitationem virtutum, ait enim Ecclesiastes: Quodcumque potest manus tua facere, instanter operare.

[Marg.: Prudentia quid. — Prudentiæ diuisio. — Prou. 4. d — Isa. 38. c. — Boet. de consol. philosoph. lib. 4. pr. 1. — Prou. 14. b — 1. Cor. 9. d — Eccles. 9. c]

Secunda virtus Cardinalis temperantia, quæ prout est virtus politica, est nihil appetere pœnitendū, in nullo legem moderationis excedere, & sub iugo rationis cupiditatem domare. Secūdo prout est purgatoria, est omnia relinquere in quātū natura patitur, quę corporis vsus requirit. Tertio prout virtus purgati animi, est terrenas cupiditates non solum reprimere, sed penitus obliuisci. Quarto prout exemplaris, quę in Deo est sic est, quod in se perpetua intentione conuersa est. Primus gradus ab excessu, & defectu custodit: quia ei medium virtutis omni tempore ostendit. Secundus mentem ad æterna perfectè dirigit: quia superfluitatē rerum grauantium firmiter excludit. Tertius mentem in æternis figit: quia concupiscentiā omnis inordinatè cōcupiscibilis penitus extinguit. Quartus prædictos gradus inchoat, deducit, & perducit, & perficit: quia omni creaturæ numerum, pondus, & mensuram tribuit. Seneca. Si continentiam diligis, circumcide superflua, & in arctum desideria constringe. Considera tecum quantū natura deposcat, non quantum cupiditas spectat. Palatum tuum fames excitet, non sapores: nec ad voluptatem, sed ad cibum accedas: nec præsentibus delitiis inhærebis, nec desiderabis absentes. Si continentiam diligis, turpia fugito, antequam accidat, nec quidquam aliud magis verearis, quam teipsum. Omnia præter turpitudinē tolerabilius crede. A verbis quoque turpibus te abstine: quia licētia eorum impudentiam nutrit. Si continens es, opus est continue affectiones adulationum repellere, quarum sermones animum quadam voluptate resoluunt. Si continens es, & animi & corporis motus obserua, ne indecori sint: nec ideo contemnes, quia latent, nam nihil differt si nemo videat, cum ipse videas. Cunctis esto benignus, nulli blādus, & paucis familiaris, omnibus æquus: bonæ famæ, neque tuæ seminator, neq; inuideas alienæ. Ad iram tardus: ad misericordiam pronus. In aduersis firmus: in prosperis cautus, & humilis. Virtutū occultator sicut alij vitiorum: tari sermoni, sed loquentium patiēs. Quę nosti sine arrogātia, postulāti imparties quæ nescis sine occultatione ignorantiæ, tibi postula humiliter impartiri. Notādū quod tēperātia est virtus cū potentia resistendi illecebris, in nobis imperus facientib. ex qua procedit cōtinentia, quæ est virtus ab illecebris, castitas, sobrietas, parcitas, qua retinemus retinenda, largitas, moderantia, honestas, abstinentia, verecundia, modestia, omnium rerum moderatio.

[Marg.: De temperantia. — Sen. tract. de quat. vir. Card.]

Tertia Cardinalis virtus est fortitudo politica, quæ est animum supra periculi metum erigere, nihilq; nisi turpia timere: Secundo purgatoria, est animo non terreri contra quæque aduersa. Tertio purgati animi, est passiones nō solum vincere corporis, sed animo penitus ignorare. Exemplaris quæ in Deo est, quod semper idem est, nec vmquam mutatur. Ex his potest patere, quod primus gradus hominem facit omnem metum pro vtilitate reipublicæ postponere, & nihil nisi turpia formidare. Secūdus magis cōfortat, vt nulla pœna carnalis eum terreat, quia ad sola æterna fortiter anhelat. Tertius mentē in æternis figit, cum contraria videris repugnare animo, & confidenter contemnit. Quartus prædictos gradus inchoat, deducit, & consummat. Ipse attingit à fine vsq; ad finē fortiter, & disponit omnia suauiter. Seneca: Magnanimitas, quæ & fortitudo dicitur, si insit animo tuo, viues cum magna fiducia, liber, intrepidus, alacer. Magni animi hominis bonum est, finem huius vitę intrepidum expectare. Si magnanimus fueris, numquam iudicabis tibi contumeliam fieri. De inimico dices: Non mihi nocuit, sed nocendi animum habuit: & cum ipsum in potestate tua videris, vindictā putabis vindicare potuisse, & non fecisse. Scito enim magnū, & honestū vindictæ esse genus, ignoscere. Eris magnanimus, si pericula non appetas vt temerarius, nec formides, vt timidus. Nam timidum nil facit animum, nisi reprehensibilis vitæ cōscientia. Fortitudo est immobilis inter aduersa animi laborū, & periculorum susceptio, quæ nec aduersitatis incursu frangitur, nec prosperitatis blādimento eleuatur. De qua oritur magnanimitas, fiducia, securitas, patientia, perseuerantia, longanimitas, humilitas, mansuetudo, &c.

[Marg.: De fortitudine. — Sap. 8. a — Sen. tract. de quat. vir. Card. — Magnum, & honestum vindictæ genus. — Fortitudo quid.]

Quarta virtus Cardinalis est Iustitia politica, quæ est mundum despicere, & seruare vnicuique quod suum est, scilicet sibiipsi, & proximo, & Deo. Secūdo purgatoria, est ad veram viā proximi cōsentire, & vniuscuiusque virtutes in suo vigore seruare. Tertio, purgati animi, est cum diuina mente perpetuo fœdere sociari. Exemplaris Iustitia, quæ in Deo est, perenni lege à sēpiterna operis sui continuatione non flectitur. Primus gradus ab omni iniquitate custodit, & eum omnibus hominibus conuersari facit. Secūdus mentē ad æterna trahit, quia iusto ordini rationis perfectè cōsentit. Tertius, mentem in æternis figit, quia illam cū Deo æterno perpetuo fœdere sociat. Quartus prædictos gradus inchoat, deducit, & perficit: quia omnē creaturam sua perpetua & inflexibili lege Iuste regit. Ex his patet, quomodo per virtutes Cardinales, vt sūt politicæ, homo ordinatur in operationib. suis, quo ad proximum suū: per virtutes, quę sūt purgatorię, ordinatur ad seipsū: per virtutes purgati animi ad Deū. Senec. Iustitia est naturæ, tacita cōuentio in adiutoriū multorū inoēta.

[Marg.: Sen. vbi supra]

CAPITA

CAPITA OPVSCVLI SEQVENTIS.

De septem donis Spiritus sancti in genere.

QVOD Verbum incarnatum misit nobis Spiritum sanctum septem donorum largitorem. Cap. I.

Quod sint septem Spiritus sancti dona, & quare in septenario numero. C. II.

Septem Spiritus sancti dona qualiter ab aliis habitibus & donis distinguantur. Cap. III.

Quæ vtilitas in septem Spiritus sancti donis conferatur. Cap. IV. B

Qui & quales donorum Spiritus sancti capaces efficiantur & qualiter ea obtineantur. Cap. V.

Qualiter dona ascendēdo, & descendēdo ordinētur. C. VI

De eisdem donis in specie.

De dono timoris.

Quid sit timor, & qualiter secundum inordinatos amores multiplicatur, & deordinatur. Cap. I.

Quis timor à regno animæ per charitatem perfectum expellatur, & quem secum compatiatur. Cap. II.

Qualiter a timore Dei anima dies clara oriatur. C. III

Qualiter à dono timoris, animæ conuiuium præparetur. Cap. IV.

De dono pietatis.

Quid donum pietatis dicitur, & qualiter à pietate naturali, & acquisita distinguatur. Cap. I.

Qualiter per donum pietatis dies spiritualis oriatur, proficiat, & perficiatur. Cap. II.

Qualiter per donum pietatis menti conuiuiū præparetur. Cap. III.

De dono scientiæ.

Quæ scientia donum Spiritus sancti dicatur. Ca. I.

Qualiter per donū scientiæ dies in anima oriatur. C. II. D

Quo modo per donum scientiæ menti conuiuium præparetur. Cap III.

De mensa diuinæ Scripturæ siue scientiæ, & de ferculis, quæ in ea apponuntur. Cap. IV.

De dono fortitudinis.

Quæ fortitudo donum Spiritus sancti dicatur. Cap. I.

Qualiter per hoc donum dies spiritualis in anima oriatur Cap. II.

Quale conuiuium per hoc donū animæ præparetur. C. III.

De Dono consilij.

Quid consilium sit, & quid donū consilij dicatur. Cap. I.

Quæ sit doni consilij necessitas. Cap. II.

Quæ sit differentia inter consilia diuina, & ea, quæ ex propria voluntate liberi arbitrij oriuntur. Cap. III. E

Qualiter ex dono consilij dies spiritualis in anima oriatur. Cap. IV.

Qualiter conuiuium per donum consilij in anima præparetur, & de tribus consiliarijs, qui dicuntur principales inter conuiuantes, quæ sunt tres animæ potentiæ. Cap. V.

Conuiuantes medij, qui sunt vigores animæ naturales, sensus animæ rationales, & virtutes morales, quo modo à superioribus memoria scilicet, intellectu, & voluntate, purgentur, illuminentur, & perficiantur. Cap. VI.

Conuiuantes inferiores, vtpote sensus animales & corporales, tam exteriores quam interiores, quomodo à conuiuantibus medijs illuminentur, purgentur, & perficiantur. Cap. VII.

De dono intellectus.

A *Quare donum intellectus præcedentia dona sequitur. C. I.*

Quid donum intellectus sit, vel dicatur. Cap. II.

Quæ huius doni sit necessitas, vel quæ vtilitas in eo conferatur. Cap. III.

Veritates diuinæ in sacra Scriptura abscondita manifestantur per donum intellectus. Cap. IV.

Veritates diuinorum Sacramentorum dono intellectus penetrantur, Cap. V.

Quo modo per donum intellectus dies spiritualis in anima oriatur. Cap. VI.

Quo modo per donum intellectus conuiuium spirituale menti præparetur. Cap. VII.

De dono sapientiæ.

Quid sit sapientia, & quod donum sapientiæ dicatur. C. I.

B *Quæ sit necessitas, & vtilitas huius doni. Cap. II.*

Qua ratione donum sapientiæ a Deo petatur, & obtineatur. Cap. III.

Qualiter ex dono sapientiæ dies spiritualis in anima oriatur. Cap. IV.

Quale conuiuium per donum sapientiæ menti præparetur, & de primo conuiuio quod in mente in corpore humano existēte, per donū sapiētiæ Spiritus sāctus celebrat. C. V.

De vino, ad quod potandum sapientia inuitat in conuiuio. Cap. VI.

Qui sint charissimi in conuiuio primo, & quæ sit sobria ebrietas illorum. Cap. VII.

De secundo conuiuio quod fit animæ à corpore separatæ per donum sapientiæ. Cap. VIII.

C *De tertio conuiuio sapientiæ quod est regnantium. C. IX.*

Quæ familia & conuiuantes ad regnantium conuiuium inuitentur, vel sint iam inuitati. Cap. X.

De tertij conuiuij, & conuiuantium beatitudine iuxta numerum septem donorum, septem quoque animaduersione digna notantur. Cap. XI.

S. BONAVENTVRÆ EXIMII Ecclesiæ Doctoris, Opusculum,

De Septem donis Spiritus sancti.

D *Conuiuia septē animæ, totidemq; conuiuæ ferculorum quoq; & ministrorū varietas cum distinctione, & explanatione mirabili donorum, & operationum Spiritus sancti hoc opusculo demonstrantur. Quod in duas partes distributum est: in quarū prima de donis Spiritus sancti in genere, in secunda vero de eisdem in specie agitur. De hac autē materia quamuis ser. 2. & 3. in Hexameron. & lib. 3. Sent. d. 34. nec non supra hoc eodem tomo Breuiloq. p. 5. Et Centiloq. p. 3. Sect. 45. & infrà opusculo, quod Dieta salutis inscribitur, tit. 6. & aliis locis sæpe auctor tractet: hic tamen de Spiritus sancti donis* E *copiosiori manu scribit, & quæ ad hanc rem maxime pertinent ex sacræ Scripturæ thesauro depromit. Sanctorum quoque Patrū & aliorum scriptorum doctrinas ad id frequenter inculcat, in quo vt in ceteris eius libris, singularis auctoris pietas cum summa eruditione coniuncta facile cernitur.*

Quod Verbum incarnatum misit nobis Spiritum sanctum septem donorum largitorem. Cap. I.

OMne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à Patre luminum. Sanctus Iacobus Apostolus à veritate paterni Verbi

illumi

illuminatus,& à charitate Spiritus sācti inflammatos in verbis istis describit nobis patrem æternum,vt est fontana, & perfecta cognitio diuinarum personarum in habitudine ad creaturas:quibus communicauit datum optimū in filij datione in natura humana, vt patet in Isaia, qui dicit, Immēsum paruulum datum nobis,scilicet in incarnatione:cum quo nobis omnia bona pariter venerunt.Propter quod Apostolus nō dixit simpliciter *datum optimum*: sed: *Omne datum optimum* Omnia enim per ipsum facta sunt. Communicauit etiam eis donum perfectum in Spiritus sancti liberali missione, vt patet in Ioanne. In quo omnia dona largiuntur,vt patet apud Paulum.Propter quod Apostolus Iacobus non dixit simpliciter donum perfectum, sed, *Omne donum perfectum* Hęc enim omnia operatur idem Spiritus,vt sic per verbi incarnati,&dati illuminationem,& Spiritus sancti spirati, & donati inflammationem,reducamur ad luminosi, & amorosi patris veram cognitionem, & feruidam dilectionem, & ex his,ad eius perfectam vnionem.Ista enim vnio est finis largitionis luminum, vt per eam reducamur ad patris deificam simplicitatem, & perfectam vnitatem.Vnde Dionysius in principio Angelicæ Hierarchiæ assumēs verbum propositum,dicit sic:Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est, descendens à patre luminum. Sed & omnis à patre luminis notæ apparitionis processus in nos bonitatis dono veniens, rursus, vt viuifica virtus, extensiue nos adimplet,& cōuertit ad congregantis patris vnitatem,& deificam simplicitatem.Etenim ex ipso,& per ipsum, & in ipso sunt omnia,vt ait sacer Dionysius.Ista exponens,commentator Linconiensis,ibidem dicit:Sumus enim nos primo.per varios variarum rerum amores distracti,diuisi, & multiplicati,& ex ipsa distractione contracti, corrugati, & multiplicati. Ideo luminum, siue donorum diuinorum apparitio in nos proueniens,velut viuifica virtus ordine conuerso, quo in nos venit,recedendo secum ad suam origioem vnde venit,ab huiusmodi contractione,corrugatione, & multiplicatione, nos extendit,dilatat,& maiorat:& auertēs nos à multitudine prius amatorum,conuertit nos ad patris cōgregantis vnitatem, & deificam simplicitatem.Sequitur:Sua simplicitas autem est deifica,quia spiritum rei sibi adhærentem,vt Saluator ait,iam vnit sibi,& conformat,& deiformem efficit,& licet non substantialiter,participatione tamē ipsius, Deum facit,secundum quod ait Psalmista: Ego dixi, Dij estis.Et sic spiritus hærens Deo puro amore fit magnus, expansus, simplex,& vnitus, quia à dispersione congregatus. Hæc ille: Verbum igitur paternum dicitur datum optimū In quo omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei sunt absconditi, secundum Apostolum. Quod Verbum in natura humana nobis datum, noster frater efficitur: quē fratrem spōsa feruenter desiderauit,dicens:Quis mihi det te fratrem meum,&c.Spiritus autem sanctus donum perfectum dicitur, quia à patre,& filio,vt donabilis spiratur,vt dicit Augustinus. Qualiter verbum datum optimum mittit nobis donum perfectū suum, vt ipse testatur, dicens:Ignem veni mittere in terram. Quod verbum Ambrosius exponēs de missione Spiritus sancti,qui est ignis amorosus,illuminans intellectum,& pariter inflammans affectum,dicit:Venit Dominus ignem mittere in terram,non vtique bonorum consumptorem,sed bonę voluntatis anctorem,scilicet Spiritum sanctū:qui aurea vasa Dominicæ domus,id est animæ potentias,capaces diuinitatis meliorat,donis & virtutibus adornando, & perficiendo:fenū vero consumit & stipulam,id est, tam magna,quam minora offendicula per ignem charitatis expellendo. Et Bernardus dicit:Spiritus sanctus profecto monet memoriam, docet intelligentiam,& mouet voluntatem,

Isa. 9. a

Sap. 7. b

Ioan. 1. a.

Ioan 14. d
1. Cor. 12. b

Dionys. de Cœl. Hierar. c. 1. in prin.

ibidem.

Aug. lib. 15. de Trin. c. 17. 18. & 19. to. 3

Luc. 12. f
Amb. com. in Luc. lib. 7. c. 12. tom. 3.

A *Est in alio sermone*: Nec minimam paleam peccati intra cordis,quod possidet,habitaculū; patitur residere sed statim igne subtilissimæ circumspectionis exurit illud spiritus suauis & dulcis.Hæc ille. Qui sol infiniti & amorosi ardoris, scilicet Spiritus sanctus, tripliciter exurit montes,id est,eleuatas mentes, scilicet memoriam,intellectum, & voluntatem. In quibus consistit imago Dei,& ideo capaces sunt Dei,vt dicit Augustinus de Trinitate. In tantum,vt Pater in memoria audiatur,& Verbum siue filius in intelligentia videatur, & Spiritus Sāctus,in volūtate amplexetur.Dicit enim Richardus: Sic Deus auditur per memoriam,videtur per intelligentiam, deosculatur per affectum, amplectitur per applausum. Vel si melius placet,inquit Richardus,auditur Deus per reuelationem, videtur per B cōtemplationem, sed deosculatur per deuotionem,& astringitur per dulcedinis suæ infusionē,vt infra plenius patebit dono quinto,scilicet consilij.Non autem solum sol iste diuinus exurit montes,vt dicitur in Ecclesiastico: sed & igneos radius exufflat,& refulgēs radiis suis excæcat oculos. Igneos radios ardentissimæ charitatis exufflat septē,quando nobis inspirat radios suos septem donorum,qui & illumināt,& inflammāt mentes humanas,quia Spiritus sanctus datur in eis:in tantum vt oculos cæcorum illuminent, & oculos videntium obducant,vt patet,quādo Apostoli à Spiritu sancto inspirati,septem donis eius ita lucebant,& ardebant, vt pene totum mundum illuminarent, & inflammarent signis & doctrinis, & quosdam propter C nimiam refulgentiam obcæcarent, non valentes tantum fulgorem vel refulgentiam sustinere. Quare clamabant, dicentes, Isti ebrij sunt,vel musto pleni sunt.

Idem ser. 2. in eo festo prope fi.
Ecc. 43. a

Aug. li. 11. de Trin. c. 11. & li. 14. c. 4. to. 3.

Richar. lib. 4. de contem. plat. c. 15. post med.

Eccli. 34. a

Act. 2. b

Ista septem dona,priuilegiata sanctitate,dicuntur radij ignei:quia Spiritus sanctus per ea,quasi ad modum ignis amorosi humiliat alta,per donū timoris:liquefacit dura,per donū pietatis:illuminat obscura, per donū scientiæ:consolidat mollita, per donum fortitudinis:restringit fluida,vel dirigit deuiātia per donū cōsilij:clarificat metalla,per donū intellectus:ignit frigida per donū sapientię.Spiritus sanctus igitur per dona sua nobis donat lumen veræ cognitionis,& feruorē sancti amoris. D Quæ duo maxima dona,& bona sūt quæ nobis hic dantur ad felicitatem æternam prægustandam,& in futura vita feliciter consummandā. De quibus duobus bonis commētator Dionysij Hugo dicit sic.Duo sunt cognitio & amor:vnū pertinet ad illuminationem,alterū vero ad refectionem. Cognitio veritatis illuminat:amor bonitatis satiat. In his beatitudo cōstat,cognoscere verum & amare bonū:Duo, inquit Hugo,prædicta apud nos sunt magna bona, & non inueniuntur apud nos maiora alia his,neque ad gaudium,neque ad felicitatem nostram magis operantia,quam lumen & dulcedo: Nam si illuminatis, magnum bonum est,sed non plenum, Si satiaris & nō illuminatis, magnum bonum est, sed non perfectum, Refectio iucundum facit, quod intus est.Illuminatio iucundū facit, & exhibet quod foris est. E Videtur quidem refectio magis necessaria esse, vtrumque tamen ad plenum gaudium exigitur.Hæc ille. Sed quia hæc duo bona magna, summe nobis necessaria, scilicet refectio & cognitio à Spiritu sancto in septem donis eius conferuntur, vt dicit Gregorius. Ideo diligenter inuestigandum est nobis,qualiter hæc duo in illis bonis inueniantur,& obtineantur,vt nos per ipsa mētaliter illuminemur ad cognoscendum cælestia,& spiritualiter reficiamur ad perfecte consequendum illa. Dicit namque Gregorius ibidem exponens illud Iob: Ibant filij eius septem,& faciebāt conuiuium per domos vnusquisque in die suo:Dies, inquit,vniuscuiusque filij,id est doni, siue virtutis in mente a Deo concepti, est illuminatio. Qui filij per domos conuiuia faciunt

Dona Spiritus sancti sunt radij ignei.

Hugo de S. Vict. in ca. 7. cœl. Hierar. li. 7. longe post med.

Greg. lib. 1. Mor. c. 16.

Iob. 1. a

faciunt,dum virtutes,ſiue dona ſingula,iuxta donum proprium meote paſcuor.Hæc ille.Igitor iuxta ſeptẽ filios, ſunt ſeptem dies ſpirituales,ſiue illuminationes, & quælibet dics haber ſuum conuiuium. Igitur ſicut ſeptem ſuot dies , ita & ſeptem conuiuia erunr , ſiue ſeptem mentis refectiones nos præparaotia , & nos habilitantia ad illud grande conniuium , quod verus Aſſuerus ſeptem dicbus iuſſit præparari,cunctis priocipibus, & pueria ſuis.

Eſther. c. a

CAPVT II.

Quòd ſint ſeptem Spiritus ſancti dona, & quare in ſeptenario numero.

Ecclesiaſt. 43. 3. a

VIſo quod datum optimum,ſcilicet verbum incarnatum,miſit nobis donum perfectum , ſcil. Spiritum ſanctum,qui vt ſol amoroſo ardote exurẽs mõtes,id eſt eleuatas mentes,igneos tadios ſeptem donorum inſpirando exufflat : vt tamquam ſcintillæ igneæ in atundineto mentis diſcurrant, vt & in operationẽ fotas erumpant,& proximos verbis, & exemplis tangendo,igne amotia accendant.Ideo modo videndũ eſt de iſtia ſeptẽ donis, ſiue radiis,qualiter io nobis recipiantur,& operẽtur.Et ſunt quædã de donis iſtis præmittenda in generali,& poſtea de quolibet dicetur in ſpeciali.Circa primum,quinqoe ſunt videnda,propter maiorem notitiam aliorum infra dicendorum.Primo videndum eſt,quot ſint dona Spiritus ſancti , vel quid dicantur.Secũdo qualiter hæc,dona,ab aliis habitibus diſtingnantur.Tertio quæ vrilirates in his donis conſectantur.Quarto,qui & quales,iſtorum donorum capaces efficiãtur,& qualiter obtineantur.Quioto,qualiter dona deſcendendo, & aſcendendo ordinentur,

Sap. 4. b.

Primo igitur videndum eſt , quot ſint dona Spiritus ſancti. Circa quod eſt ſciendum , quod Linconienſis commentator Dionyſij exponẽs verbum illud, Omne datõ optimum, & omne donom perfectum:dicit eſſe differentiam inter dationem,& inter datom bonnm,& inter donum perfectum.Nam datio eſt dantis actio,& qoandoq; ſumitur pro re data quacumqoe quæ poteſt dari.Et hæc datio bona extendit ſe tam ad dona,data bona, quam ad donum perfectũ.Et hæc datio,vel donatio,cõuenit toti Trinirati,quæ eſt infinitæ liberalitatis,dans omoia omnibus, ſecundũ cuiuſlibet capacitatem,& gradũ eſſentiæ ſuæ.Si enim natura non deficit in neceſſariis,vt dicitur io libro de cælo & mũdo, & de anima,multo minus Dominus noo deficit io neceſſariis. Qui enim omnia bona creauit,omnia bona regit.Sed talis datio proprie non dicitur donũ, prout nũc loquimur de donis, donum tamẽ eſt. Datum vero bonum, inquit Linconienſis,dicitur,quod nos bonificat, vt omnia quæ nobis à dante conferuntur, quibus boni efficimur.Sũt autẽ data bona fortunæ,& omnia talia tã exteriora, quã interiora bona,& cum eis bene vtimur,nos perficiuor perfectiooe prima. Donũ autẽ perfectũ,inquit Linconienſis, ſumitur pro bonis gratuitis nos in bene eſſe perficiẽtib. Vnde in c.3. Angelicæ Hierarchiæ dicit ſic:Licet perfecti ſimus , quantum ad ſpeciem humanam, à natora tamen perfectio quantum ad bene eſſe,deficit nobis.Vnius enim cuiuſque rei creatæ plena perfectio eſt , non eſſe impeditæ operationis,propter quam creata eſt:nec remiſſæ virtutis à qua procedit,Natura enim operans otioſa eſt, & intantum deficiens,inquantom ab operatione propria otiatur.Cũ vero ea nõ impedite,nec remiſſe operatur,nõ eſt quod ei vltra ad plenitudinem adiiciator. Ad talem autẽ perfectionis plenitudinem,homo mortalis peruenire nõ poteſt, niſi ſupernaturalibus luminibus,ſiue donis adiuuetur.Vnde Hugo dicit:Rationalis creatura,quæ ſola ad imaginẽ conditoris facta legitor,data accepit optima,dum conderetur ad infima: & data accepit perfecta,dum ſublimaretur ad ſumma.

Dationem, datum optimum , & donum perfectũ differre.

Ariſt. lib. 1. De ca. tex. 32. & lib. 2. tex. 50. & 59. lib. 3. de ani. tex. 45.

Hug. de S. Vict. lib. 1. in cal. Hierar. non longe à p.

A Neque enim melius alteri naturæ datũ eſt ab eo,quod primum accepit per creationem , ſcilicet imaginem Dei. Neque perfectius accepit eo, quod poſtmodom eſſe meruit per gratiam,ſcilicet Dei templom , Dei filius,vt per amoris vinculũ Deo inſeparabiliter colligetur:& ſic fieri beatam:quod meruit per gratiam.Igitor dona perfecta gratuita, perficiũt dona optima naturalia, vt ſic ſpititus humanus per habitus donorum deiformium,reducatur ad plenã perfectionem,& operetur operationes nõ impeditas,proor poſſibile eſt in corpore corruptibili.Et ſic dona iſta videntur eſſe habitus quidã gratuiti, vel grados quidam,& non habitus diuerſi luminis diuini & gratuiti,ſecundum quoſdã à Spiritu ſancto mentibus humanis infuſi , quibua diſponantur,vt habiles fiaot,& diſpoſiti ad ſequendũ B ioſtinctua Spiritus ſaocti;qui inſtinctus sũt memoriæ admonitio,intellectus illuminatio,voluntatis motio. Et licet ratio, & ſyndereſis ſint quidam inſtinctus in homine,inclinantes eum ad aliquem ſibi connaturalẽ finem conſequendum per poteotias eius : tamen qood conſequantur finem vltimum ſupernatoralem nõ ſufficiunt,quia in corpore corruptibili,habent operationes multipliciter impeditas. Et ideo indigent virtute ſuperioris agentis,ad conſecurionem talis finis. Vnde Philoſophus in libro de bona fortuna dicit : His qui mouentur per inſtinctum diuioum, non expedit cõſiliari ſecundum rationem humanam:quia id quod intendunt , conſequuntur à meliori principio, quam ſit ratio humaoa,ſcilicet per inſtinctũ diuinum.Ad cuios C inſtinctus conſecutionem,dona eius nos habilitant,& præparant , quæ ab ipſo liberaliſſime donantur.Sunt autem hæc priuilegiata dooa ſeptẽ,quæ dicuntur priuilegiata,eo quod in eis donatur Spiritus ſanctus appropriate loqueodo , & quod ſecundum prophetam fulſerũt in Chriſto, vt patet in Iſaia,qui dicit ea ſuper florem,qui aſcẽdit de radice Ieſſe requieuiſſe,vbi enumerat ea,dicẽs:Requieſcet ſuper eum Spiritus Domini,ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudiois,ſpiritus ſcientiæ & pietatis,& replebit cũ ſpiritus timoris Domini.In hac autem enumeratione, deſcendendo procedit à ſummo & combinando per mediam copulam,vt ſimul oſtẽdatur donorum diſtinctio,& connexio,origo,& ordo.Sunt autem hæc dona tantum ſeptem. Quia ſicut dicit Gregorius:Per ſepte-D narium ſignificatur vniuerſitas, vt ſicut mũdus ſeptẽ diebus eſt perfectus, ſic & minor mũdus homo,ſeptẽ donis Spiritus ſancti perficiatur. Sunt enim ſeptẽ dona,propter ſeptem expeditionea hominis,tam in vita actiua , quam in vita contemplatiua neceſſaria.Nam Anſclmus dicit,quod quinq; dona inferiora reſpiciũt vitam actiuam,& duo alia,reſpiciunt vitam contemplatioam.Superiora ſuot,donum ſapientiæ,& intellectus,vt infra patebit, Et ſic ſeptem dooa,ſunt ſeptem radij ſpirituales,tã ſplendidi , quam igniti, procedentes à ſole ardentiſſimę charitatis:quibus ſapientia ædificauit ſibi domom,& mancriũ quaſi ſeptem columnis cxciſis,qoibus fulcitor, & adornatur,& perficitur. In qua,ſapiẽtia,dulciſſima conuiuia ſpiritualia miniſtrat E iohabitantibus.Vnde dicitor:Sapiẽtia immolauit ſibi victimas , & miſcuit ſibi vinum, & propoſuit menſã ſuam : cuius copiam & dulcedinem nemo ſcit,niſi qui accipit per experientiã,vel per reuelationem , vt dicit Auguſtinos,vel per prædeſtinationem, vt ait Haymo.

Iſa. 11. a

Cur dona Spiritus ſancti in ſeptenario numero.

Greg. ſuper Ezec. ho. 3.

Anſel. lib. de ſimil. c. 131.

Prou. 9. a

Ibidem

Aug. hom. 2. in Apoc prope fin. tom. 9.

Haymo in c. 2. Apoc.

CAPVT III.

Septem Spiritus ſancti dona qualiter ab aliis habitibus & donis diſtinguantur.

SEcundo videndum eſt , qualiter hæc ſeptem dona Spiritus ſancti,ab aliis habitibus, & donis diſtioguantur, De quo notandum eſt,quod commentator Dionyſij

Hugo de S. Vict. lib. 2. in cælest. Hiera. c. 1. paul à p.

Dionysij, Hugo super principiũ Angelicæ Hierarchię dicit sic: Gratia diuina illuminatio est, & ipsa dona gratiæ lumina sunt, illuminantia eos, qui se participãt omnis gratia ab vno fonte descendit, & omnis illuminatio ab vno lumine: & multi sunt radij, & vnũ lumẽ. Et spargit se vnum lumen, vt multos illuminet, & lucent illuminati multi, & non videtur nisi vnum lumẽ, & fiunt multi vnum, in lumine vno. Hæc ille. Ex quo apparet, quod gratia est lumen, multos habens radios, vel gradus, diuersarum virtutum, & ornamentorum spiritualium. In ipsa enim gratia gratũ faciente datur Spiritus sanctus, qui est donum perfectum perficiens animam, vt efficiatur filia patris æterni, sponsa Christi, & templũ Spiritus sancti. Ideo merito vocatur gratia gratum faciens. Sine enim ipsa nullus potest mereri, nec in bono proficere, nec ad æternã vitam peruenire. Ideo necesse est, vt per varios radios gratiæ, habeat anima varia exercitia virtutum, donorum, beatitudinum, fructuum spiritualiũ, & spiritualia dona sensuũ, vt & vita spiritualis ex ipsis perfecta manifestetur.

Gratia gratũ faciens.

Gratia igitur cũ sit origo, & forma omniũ habituũ, & gaudium virtualiũ, ramificatur in habitus, vel gradus virtutũ moralium, quibus vires appetitiuæ perficiuntur, ad obediendum rationi, qua reguntur, vt in omnibus actibus suis recte, & delectabiliter, & perfecte omnia operẽtur. Sunt autem quatuor virtutes morales, quę dicuntur cardinales: quia vt ostium vertitur in cardinibus, sic vita humana vertitur, & regitur in his virtutibus, quæ sũt, Prudentia: quæ rectificat rationalem. Fortitudo, rectificat irascibilem. Temperantia, rectificat concupiscibilem. Iustitia, rectificat omnes vires, quia comprehendit totius animæ rectitudinem, cũ ipsa rectitudo dicatur voluntatis. Et dicit Augustinus, quod prudẽtia necessaria est in eligendis, fortitudo in tolerandis, temperantia in vtendis, iustitia in distribuendis. Et Aug. dicit, quod prudentiæ succedit contemplatio, fortitudini firma adhæsio, temperantiæ, dilectionis mensura, respectu creaturarum, vel creaturæ. Quia dilectionis diuinæ mensura est sine mẽsura, vt dicit Bernardus. Iustitiæ succedit ordinatio debita ad Deum, & proximum. Ramificatur etiã gratia gratum faciens in habitus, vel gradus virtutum intellectualium, quibus ratio perficitur, quæ est virtutũ moralium motiua & directiua, ne per immoderantiã illarum impediantur virtutes intellectuales mẽtis cõtemplatiuæ tendentes in cognitionem diuinarum veritatum, quibus mens illuminatur, vel etiam reficitur.

Quatuor virtutes Cardinales.

Aug lib. 4. de Trin. c. 9. to. 3.

Idem. lib. 6. Musica. c. 16. tom. 1.

Bern. lib de dilig. Deo cir. prin.

Arist. lib. 6. Eth. c. 1 3. & 7.

Ber. ser. de eo quod scriptum est: Beatus homo qui inuenit sapientiam, &c post me.

Coloss. 3. a

Auctor de spir. & ani. ca. 11. apud. Aug. tom. 3.

Aristot. 6. Eth. c. 5.

Et sunt tres, vt dicit Philosophus. Sapiẽtia regit affectum: Intelligentia intellectum, prudentia regit vtrũque. Prudẽtia enim spiritus regit cogitationes, & affectiones. Sapientia regit affectum; dum ei sapere facit vnumquodque prout est, cælestia vt cęlestia, terrena vt terrena. Vnde Bernardus: Inuenisti sapientiam, si tibi singula horum sapiunt prout sunt. Igitur quæ sursum sunt, sapite, nõ quæ super terram: ait Apostolus. Intelligentia regit intellectum, dum ipsum introducit per omnia velamina vsque ad intimas quidditates rerum. Dicitur enim in libro de spiritu & anima, quod intelligentia est, qua de diuinis, quantũ possibile est, cognoscitur ad cælestia arcana penetranda. Prudentia vero regit vtrumque: quia, vt dicit Philosophus, Prudentia est recta ratio agilis vtriusque. Ramificatur etiam gratia gratum faciẽs, & proficit in habitus & gradus virtutum Theologicarũ, quæ sunt perfectiones, & virtutes prædictę, eo quod per virtutes Theologicas anima perfectius in Deum fertur, & ei immediatius cõiungitur. Sunt autem tres virtutes Theologicæ, scilicet fides, spes, & charitas. Fides Deum quærit, & scrutatur. Spes Deũ sa[illegible] & de tentione assecuratur. Charitas Deũ tenet & amplexatur. Vnde in Cãticis dicit amica: Inueni, quem diligit anima mea: tenui eum, nec dimittã, vbi dicit Bernardus: Quis te non teneat Domine Iesv, qui teneorem spe fortificas, perfectione decoras, perseuerantia conducis, remuneratione perducis? Ramificatur etiã gratia hæc in habitus, vel gradus septem donorum Spiritus sancti, qui vires animæ disponunt ad hoc: quod bene & prompte subdantur motionib. Spiritus sancti, qui in eis donatur. Et quasi super humano modo operatur, quod tamen perfecte fieri nõ potest, nisi per dona ista vires mẽtis sanentur, & reparentur. Dicit namq; Hugo in tractatu suo de quinque septenis circa principiũ sic: Sunt septem vitia capitalia, siue principalia, ex quibus vniuersa mala oriũtur: quæ sunt fontes abyssi tenebrosæ, de quibus flumina Babylonis exeunt: quæ vastant vniuersam naturę integritatẽ, & generant quosdam animæ languores, interioris hominis quasi vastatores. Quorum quidam hominem spoliant, quidam spoliatum flagellant, quidam flagellatum eiiciunt, quidam eiectum seducunt, quidã seductum seruituti subiiciunt. Superbia enim aufert homini Deum. Inuidia aufert ei proximum. Ira aufert ei seipsum. Tristitia spoliatũ flagellat. Auaritia flagellatum eiicit. Gula eiectum seducit. Luxuria seductum seruituti subiicit, dum spiritum humanũ fœdæ carni seruire compellit, vt iam infirmus spiritus cum Psalmista clamet: Infixus sum in limo profundi, & nõ est substantia. Ascendi in altum maris, & tempestas demersit me. Hæc ille. Sed ecce Spiritus sanctus, qui est fõs aquę viuæ salientis in vitam æternam, vt dicit Dominus, Septem flumina tam splendida veritate, quam ignea charitate, & viuida veritate effudit in orbem terrarũ. Hæc autem flumina, septem sũt dona Spiritus sancti, quibus Deus totum regnũ animæ purgat, rigat, & fœcundat, & omnes vires mentis sanat, ornat, & cõsummat, intantum vt quilibet credens, stat fons de cuius ventre fluẽt aquę viuæ, sicut dicit Scriptura, vt ait Dominus. Nam per donum timoris Domini, Spiritus sãctus superbiam ab homine expellit, & Deũ humiliter introducit. Per donum pietatis, inuidiam turpiter cõculcat, & proximum ad se dulciter inuitat. Per donum scientiæ, iram totaliter sedat, & totum hominẽ intra se prudenter pacificat & quietat. Et per donũ fortitudinis acediam velociter opprimit, & vigorem meritis, vehementer ad operandum impellit. Per Donum cõsilij, auaritiã potenter extinguit, & thesauros cælestes sapienter conquirit. Per donum intelligentiæ, seu intellectus, gulam violenter reprimit, & cælestibus delitiis mentem spiritualiter reficit. Per donum sapientię luxuriam viriliter despicit, & totum hominẽ castitati, & libertati restituit. Omnia prædicta, infra in singulis donis patebunt. Et Hugo in fine prædicti libri, cõcludit dicens. Spiritus ergo sapientiæ, cor sua dulcedine tangens, & foris concupiscentiæ ardorem temperat, & sopita cõcupiscentia intus spiritualẽ creat: quatenus dum mẽs tota ad internum gaudium colligitur, plene ac perfecte homo ad imaginem Dei reformetur. Sapientia namque à sapore dicitur. Cum igitur mens internæ dulcedinis gustu tacta se per desiderium intus colligit, nec foris iam enormiter in carnis voluptate dissoluitur: totum intus possidet in quo delectatur, Gustato enim spiritu desipit omnis caro Hæc ille. Est tamen sciendum, quod sicut dicit Gregorius, Dona ad perfectionem plenam non perueniunt, nisi Fide, Spe, & Charitate, fiat omne quod agunt, quia sibi inuicem cooperantur. Ecce sanctissima dona nos habilitant, & disponunt ad summi boni capacitatẽ, familiaritatem, & fruitionem. Sed quia dicit Augustinus, pertractans illud Psalmi: Lætetur cor quærentium Dominũ, quærite faciem eius semper. Qui semper quæritur, numquam inuenitur. Quo modo igitur lætabitur cor quęrentium Dominum, & non magis tristabitur? Et respondet Augustinus quod Dominus incomprehensibilis

Virtutes Theologicæ.

Can. 3. b.

Hugo trac. de quinque sept. cap. 2. Excerpt. seu allegoriarum in Matt. lib. 2. c. 16. & 17.

Psal. 68. a

Ioan. 4. b

Ioan. 7. e.

Hugo de S. Vict. lib. proxime cit. c. 4 sen. 18.

Greg. lib. 1. Moral. c. 13.

Aug. lib. 15. de Trin. c. 2. tom. 3.

Psal. 104.

bilis est: & hoc cognoscere inuenire est. Bene dicit igitur, quod sine fine quærendus, qui sine fine est diligendus. Satiabimur tamen, cum apparuerit gloria eius. Ideo gratia eius gratum faciens, ramificare, & proficere debet, vsque ad gradus & excellentias perfectionum, secundum quas homo operatur, quasi diuino modo perfectissimos actus, quadam excellentia, quia vero fini magis appropinquant, recto vocabulo nuncupantur, ex nomine beatitudinum. Sunt autem septem beatitudines, quas Saluator enumerat. Licet secundum aliquem modum possent dici octo. Et sunt hæc, scilicet paupertas spiritus, mititas, luctus, esuries, iustitia, misericordia, cordis munditia, & pax. Numerus istarum beatitudinum, & ordo accipitur, ex integritate perfectionis hominis. Primo, ad integritatem perfectionis, necessario requiruntur tria. Primo perfectus recessus à malo. Secundo, perfectus processus in bono. Tertio, perfectus status in optimo. Sane malum, aut procedit ex tumore superbiæ, aut ex rancore malitiæ, aut ex languore concupiscentiæ: sed paupertas spiritus elongat à malo tumoris: & est prima beatitudo. Quia dicit Glossa: Sicut initium sapientiæ est timor Domini, sic paupertas spiritus, est principiũ beatitudinis. Et facit duo, scilicet rerum abdicationem, & spiritus contritionem, siue humiliationem. Mititas elongat à malo rancoris. Luctus elongat à malo libidinis, & languoris concupiscibilis. Secundo, ad processum in bono, pertinent duæ beatitudines, scilicet esuries iustitiæ, & affectus misericordiæ. Tertio ad statum optimum, pertinet limpida cognitio, & tranquilla refectio. Munditia cordis, valet ad videndum. Pax vltima beatitudo mentis, valet ad perfecte fruẽdum. Sunt & aliæ rationes, huius numeri & ordinis, vt infra patebit. De hac pace dicit beatus August. sic: Pax est serenitas mẽtis, tranquillitas animi, simplicitas cordis, vinculum amoris, cõsortium charitatis. Hæc est quæ simultates tollit bella compescit, iras comprimit, superbos calcat, humiles amat, discordes sedat, inimicos concordat. Cunctis est placida, nescit extolli, nescit inflari. Hãc qui accipit teneat, qui perdit repetat, qui amiserit exquirat: quoniam qui in eadem, non fuerit, vel erit inuentus, à patre abdicatur, à filio exhæredatur, & nihilominus à Spiritu sãcto alienus efficitur, nec ad hæreditatem Domini peruenit, qui testamentum pacis, obseruare noluit. Hæc August. Hac igitur pace habita, quid sequitur nisi superabundans delectatio spiritualis, quæ consequitur opera perfecta? Dicit enim Origenes super Cantica. De natura boni operis est, quod ad ipsius multiplicationem multiplicatur delectatio, & quasi quoddam condimentum cibi spiritualis est hilaritas bene operantis. Et Greg. in Moralibus dicit: Comedere animæ, est bonis operibus satiari. Bonum enim operatum, fert secum dulcedinem in gustu, & gaudium in corde. Cum igitur in beatitudinibus prædictis sint operationes perfectissimæ: necesse est, vt dulcedines dulcissimas generent, in habentẽ illas. Ad has beatitudines igitur propter suam plenitudinem, & perfectionem, duodecim fructus spiritus, & quinque sensus spirituales, consequuntur. Qui non dicunt nouos habitus, sed status delectationum, & consolationum; quibus consolantur spiritus iustorum viatorum. Continetur autem numerus istorum fructuum in duodenario, propter insinuandam superabundantiam delectationum. Est enim numerus duodenarius abundans, in quo insinuatur spiritualium charismatũ exuberãtia quibus fruitur, & delectatur anima sancta. Fructus autem sunt hi. Charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, cõtinentia, & castitas. Qui dicũtur delectationes, consequentes opera perfecta. Per sensus autem spirituales, qui dicunt perceptiones, vel experientias mẽtales, percipit anima spiritualia fructuũ oble-

Matth. 5. a

Octo beatitudines, & earum ordo.

Gloss. in Matth. 5.

Augu. serm. 107. de tem in prin co. 10

Greg. lib. 21. Mor. c. 8 statim à prin.

Fructus spiritus qui sunt.

A ctamenta. Sed notandum est, quod sicut dicitur in libro de spiritu, & anima: duo sunt sensus in homine, vnus exterior, alter interior, & vterque suum bonum habet, quo reficitur. Sensus exterior reficitur contemplatione humanitatis: sed sensus interior contemplatione diuinitatis. Propterea Deus factus est homo, vt totum hominem beatificaret, & tota conuersio hominis, & dilectio esset ad ipsum. Hoc enim totum bonum hominis erat, vt siue egrederetur, siue ingrederetur, in suo factore pascua inueniret. Constat enim homo ex carne & anima. Et in carne sunt quinque sẽsus, scilicet visus, auditus, olfactus, gustus, & tactus, quos tamen non mouet absque animæ societate. Ita anima simili modo habet quinque sensus spirituales. Quia spiritua-
B les res, non corporalibus sensibus, sed spiritualibus rimandæ sunt. *Et sequitur ibidem:* Vnde diuina vox in Deuteronomio: Videte quod ego sum Dominus solus. Ecce visus spiritualis. Et in Apocalypsi: Qui habet aures audiendi, audiat, quid spiritus dicat Ecclesiæ: Ecce auditus spiritualis. Et in Psalmo: Gustate, & videte, quoniã suauis est Dominus. Ecce gustus spiritualis. Et Apostolus dicit: Bonus odor Christi sumus. Ecce odor Christi spiritualis, vel olfactus. Et in Euangelio, fide mulierem se tetigisse, magis quam corpore ostendit, dicens: Quis me tetigit? Ecce tactus spiritualis. Et sequitur: sic cum omni cautela obseruandum est, quid ad corporis sensus, & quid ad animæ dignitatem pertineat. Hæc ille. Hos sensus spirituales, & eorum experientiam videtur Augustinus habuisse, qui ait sic. Quid
C amo cum Deum meum amo, certe non exteriora, sed amo quandam lucem, & quandam vocẽ, & quendam odorem, & quendam cibum, & quendam amplexum interioris hominis mei: vbi fulget animæ meæ lumen quod non capit locus, vbi sonat verbum quod non capit tempus, vbi olet odor quem non spargit flatus, vbi cibus quem non minuit edacitas, vbi hæret amplexus quem non diuellit societas. Hæc amo cum Deum meũ amo. Hæc Augustinus. Ex his aliqualiter apparet vel apparere potest distinctio & differentia prædictorum habituum, vel magis graduum & intensionum perfectionalium. De his sensibus spiritualibus plenius dici-
D tur in tractatu de itineribus æternitatis. cap. 6.

Aug. de Spi. & an. c. 9. apud August. to. 3.

Quinque sensus spirituales in anima.

Deut. 32. f.
Apoc. 2. c. d. f.

Psal. 33. b.
2. Cor. 2. d

Mar. 5. e

Aug. lib. 10. conf. c. 6. to. 1.

CAPVT IV.

Quæ vtilitas in septem Spiritus sancti donis conferatur.

Tertio videndum est, quæ vtilitas in istis septem donis Spiritus sancti conferatur. Circa quod notandum est, quod Spiritus sanctus per sua dona primo sibi domum mentalem in iucundum habitaculum, & in sanctum manerium præparat. Nam donum sapientiæ, virtutibus ædificat mentis domum. Donum intellectus, mentis domum contemplatione illuminat. Donum consilij, domum mentis gubernat prudẽtia. Donum fortitudinis. mentis domum stabilit & defensat patientia. Donum scientiæ, mentis domum multipliciter ditat, & cibat diuinis veritatibus. Donum pietatis,
E mentis domum diuino cultu perornat. Donum timoris, mentis domum mundam conseruat, & omne peccatum ab eo totaliter expellit, & extirpat: quia timor Domini expellit peccatum, vt dicitur in Ecclesiastico. Hæc possunt elici ex verbis Bedæ, in vna homilia super Matth. c. 12. vbi dicit. Sapientia domum ædificat. Intellectus gubernacula inuenit. Consilium bona à malis discernere facit. Fortitudo in patientia animam possidet. Scientia diuitiæ Dei & salutis acquiruntur. In pietate prosperitas præsentis vitæ & futuræ consistit, ad omnia enim vtilis est. Timore humilitas cõseruatur & omne peccatũ expellitur. Et sic mens humana Deo in habitaculum sanctũ præparatur. In quo habitaculo, quantam familiaritatem Dominus cum mente hu-

Eccli. 1. c

maoa

mana habeat, & quot consolationes ei exhibeat, infra patebit. Secundo dona Spiritus sancti, totam familiam domus mentalis, siue vires animæ ad expedite ministrandum Deo, & faciliter obediendum disponunt & habilitant, vt docet Beda super Matthæum exponens illud verbum, Mulier habuit septem viros. Spiritus sapientiæ, negligentiam, scilicet ministerij à pigro repellit. Spiritus intellectus diligentiam ministrandi rationabiliter quærit. Spiritus consilij prouidentiam diuinam prudenter inuenit. Spiritus fortitudinis impedimenta ministrãdi fortiter retundit. Spiritus scientiæ obliuionem diu esse non sinit lubricam. Spiritus pietatis humanam fragilitatem circa ministerium clementer indulget. Spiritus timoris Dei improuidam ignorãtiam ardenter decoquit, & mentẽ pia solicitudine ad satisfaciendum Deo impellit. Quia qui Deum timet, nihil negligit, ait sapiens. Et Gregorius dicit: Deum timere, est nulla quæ facienda sunt, præterire. Et sic tota familia mentis, seruiet vniuersorũ Domino, cui seruire regnare est, ait Apostolus & Gregorius. Sed necesse est scire hic, quæ sit ista familia mẽtis, & quæ sit dignitas, ordo, & operatio eorum. De quo notandum est, quod in libro de spiritu & anima, dicitur: quod nobilis creatura est anima. Ciuitas namque Dei est, de qua secundum Psalmistam, tam gloriosa dicta sunt, quia ad imaginem & similitudinem Dei facta sit. *Sequitur:* Sed quia nulla est ciuitas absque populo, ideo disposuit in ea conditor noster populum triplicis gradus, id est, sapientes ad consulendum, milites ad pugnandum, artifices ad ministrandum. *Et sequitur ibidem:* Ciues huius ciuitatis sũt naturales, & ingenita animæ vigores, tamquam indigenæ; quorum distincti sunt gradus, alij sunt superiores, alij medij, alij inferiores. Superiores quidem, sunt sensus intellectuales, Medij rationales. Infimi sunt animales. Et tantum de familia hac sufficiat, quantum ad præsens propositum. Sed de ordine istius familiæ, & operatione infra require. c. 5. secũdę partis. Tertio Spiritus sanctus per dona prædicta, totam familiam animæ, siue mentis vires erudit, & munit contra tentamenta, & defectus naturales, vel contractos, quibus secundum dispensationem diuinam, quandoque exercentur: ne otiosi in delectabili tranquillitate donorum tepescant, & inde habeantur vt ingrati, & non cognoscant. Vnde Gregorius dicit sic: Nonnumquam dum mens nostra tanti muneris plenitudine donorum atque vbertate fulcitur, & continua securitate in his perfruitur, vnde sibi hæc sunt, obliuiscitur: & quasi se putat habere, quod numquam sibi considerauit abesse. Vnde sit quod eadem gratia donorũ, quandoque vtiliter se subtrahat, vt menti pręsumẽti quantum in se infirmetur, ostendat. *Sequitur:* Tunc enim vere cognoscimus bona nostra vnde sint, quando hæc quasi amittendo sentimus, quia à nobis seruari non possunt. Et dicit ibidem, quod contra singula tentamenta Spiritus sanctus erudit & munit mentem, in septem virtutibus siue donis, quæ pro eodem accepit, vt patet ibidem.

Eccl. 7. c.
Greg. lib. 1. Mor. c. 1. fere in prin.
Aug. de spir. & ani. c. 37. in prin. to. 3.
Ps. 86. a
Greg. lib. 2. Mor. c. 127. an. med.

Vnde contra stultitiam humanam vel, mundanam, dat sapientiam diuinam. Contra hebetudinem humanam, dat donum intellectus. Contra præcipitationem periculosam, dat donũ consilij. Contra timorem, vt est passio, dat donum fortitudinis. Contra ignorantiam, dat donum luminosæ scientiæ. Contra cordis duritiam, dat donum benignæ pietatis. Et contra pertinacem superbiam, dat donum humilis timoris.

Et infra dicit: Mira autem hoc nobiscum agitur dispensatione, vt mens nostra culpæ nonnũquam pulsatione feriatur. Nam bonum magnum virium se esse crederet, si nullum vmquam virium suarum defectum intra mentis arcanum sentiret. Nã vnde se pertimescit enormiter cadere, inde accipit fortiter stare. Et vt dicit Gregorius ibidem: Tẽtatio talis excitat, vt se mens in certamine cautius accingat. Quarto Spiritus sãctus per dona omnes vires mentis, & totã familiam animæ habilitat, & disponit, vt ad cœlestia per gradus ascendant, vbi est vera patria animæ. Vnde Gregorius exponens illud, Septem graduum erat ascensus ciuitatis: ait: Sunt multi, qui iam per septem gradus, id est, per spiritus septiformem gratiam, aditum vitæ cœlestis inueniunt, vt hi, Qui per timorem Dei sunt humiles. Vnde dicitur in Iob: Qui humiliatus fuerit, erit in gloria, scilicet cœlesti. Per pietatis studium, sunt misericordes, quia in Matthæo dicitur: Beati misericordes, quoniam misericordiam consequentur, *&c.* Per scientiam sunt discreti, sunt discernentes inter malum & bonum, & qualiter saluentur. Quam scientiam dat Spiritus sanctus, vt dicit Anselmus. Per fortitudinem, sunt liberi vel animosi, vt nulli vitio subiiciantur: quia fortitudo & decor indumentum eius. Decor autem vitium vincit. Per consilium, sunt cauti: Vnde in Ecclesiastico dicitur: Sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis. Per intellectum, sunt prouidi, quia intellectus cum dono supperaddito penetra omnia velamina vsque ad arcana cœlestia, de hoc infra. Per sapientiam, sunt maturi, iuxta illud: Quæ attingit à fine, vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Et hæc amicos Dei constituit. De hac sapientia dicit Alanus libro de planctu naturæ sic: Sapientia est fructus internæ delectationis, delitiosus animæ paradisus. Hæc cum in cœlestem terrenum, id est, in mortalem cadit hominem, in Deum deificæ mutationis auctoritate conuertit. Sunt & aliæ multæ vtilitates, vt in singulis donis patebit.

Idem super Ezec. ho. 17. ante med.
Iob 22. d
Matth. 5. a
Anselmus Lib. de simil. c. 130.
Eccl. 32. d
Sap. 8. a
Alan. de infulis.

CAPVT V.

Qui & quales donorum Spiritus sancti capaces efficiantur, & qualiter ea obtineantur.

QVarto videndum est, qui, & quales, & qualiter istorum septem donorum siue radiorum capaces efficiantur, quæ tam liberaliter fidelibus exhibentur. De quo notandum est, quod Dionys. de diuinis nominibus, secundum commentum abbatis Vercellensis dicit sic: Cum diuinitas superſubstãtialiter sit bona, & suam bonitatem ad vniuersitatem extendat, cuius rei qualecumque indicium in sole corporeo ostenditur, qui nõ præmissa electione, sed ex principali natura suæ proprietate, per seipsum, quãtum in se est, circumquaque cuncta illuminat luminis sui capacia, & sibi exposita, & hoc secundum singulorum illuminandorum proportionem: sic merito diuina bonitas incomparabiliter super solem, non minus super obscuram imaginẽ quam super claram, non minus super cæcam, quam videntem, vt alibi exemplificat, ex proprietate naturæ suæ, omnibus creaturis suis proportionabiliter immittit radios suæ vniuersalis bonitatis, per quos subsistit, viuit, & operatur vnaquæque creatura, prout sibi competit. Propter quod Spiritus sanctus cum sit summæ liberalitatis, radios suorũ donorum omnibus exhibet liberaliter, qui ab vno lumine procedẽtes, exhibentur diuersimode diuersis, secundum cuiuslibet capacitatem. Vnde Bern. quasi admirando clamat: Vere multiplex spiritus in virtute qui tam multipliciter filiis hominum inspiratur, vt non sit qui se abscondat à calore eius, id est, radiis beatificis eius. Si quidem conceditur hominibus ad vsum, ad miraculũ, ad salutem, ad auxilium, ad solatium, ad feruorem. Ad vsum quidem vitæ præsentis conceditur bonis & malis, dignis pariter & indignis, communia bona abundantissime tribuens, ita vt videatur hic discretionis limen non tenere. Ingratus est vel cæcus, qui in his beneficiũ Spiritus sancti non agnoscit. Ad miraculum datur in signis & prodi

Dionys. lib. de diui. nomi. c. 4. an. med.
Ber. ser. 2. de Pentecoste.
Multiplicem effectum causat Spiritus sanctus in homine.

A & prodigiis, in variis virtutibus, quas per quorumlibet manus operatur. Ipse enim antiqua miracula suscitat, vt ex præsentibus fidem astruat præteritorum, quæ quandoque datur sine gratia gratum faciente. Tertio infunditur ad salutem, cum in toto corde nostro reuertimur ad Dominum Deum nostrum. Porro ad auxilium datur, cum in omni colluctatione adiuuat infirmitatem nostram. Datur etiam ad consolationem, cum testimoniũ perhibet spiritui nostro, quod filij Dei sumus. Ea enim inspiratio, ad consolationem nostram est. Datur etiam ad feruorem, cum in cordibus nostris sen perfectorum vehementius spirans, validum ignem charitatis accendit, vt non solum in spe gloriæ filiorum Dei, sed & in tribulationibus glorientur, contumeliam gloriam reputantes, opprobrium gaudium, despectionem exaltationẽ. Pauci sunt, qui in hoc spiritu B repleãtur. Hæc ille. Isti actus ita excellentes, sunt actus donorum, vt ex supradictis patere potest, excellentiæ quorum, non omnibus conueniunt. Istorum autem donorum & actuum tam excellentium, & radiorum tam splendentium, non sunt capaces mundi amatores: quia in eis datur Spiritus sanctus, quem mundus non potest accipere. Nam Dominus dicit: Spiritum veritatis, mundus non potest accipere. Cuius rationem reddit ibidem, dicens: Quia non vidit eũ, neque scit eum. Quod verbum Augustinus in originali exponens dicit: Sicut iniustitia iusta esse non potest, ita mundus, id est amatores mundi, non possunt accipere Spiritum sanctum. Quod declarat per oppositionem, quæ est inter gratiam & peccatum. Nam peccatum quod est in C amatoribus mundi, opponitur gratiæ siue charitati, quæ est in donis Spiritus sancti. Vnde Ioannes in Canonica dicit: Qui diligit mundum, non est charitas patris in eo. Quia omne quod est in mundo, est concupiscentia oculorum, & concupiscẽtia carnis, & superbia vitæ, quæ donis Spiritus sancti opponuntur. Secundo probat hoc, per indispositionẽ intellectus mundanorum hominum ad videndum, dicens: Mundana dilectio, non habet inuisibiles oculos, per quos Spiritus sanctus videri potest: quia Dominus dixit: Mundus non videt eum scilicet Spiritum sanctum, neque scit eum. Cuius ratio est, quia animalis homo non percipit ea, quæ Dei sunt, vt dicit Paulus: Quia oculos suos statuerunt declinare in terram, sicut dicit Propheta: Et D Spiritus sanctus aufert se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, vt dicit Sapiens. Vnde cæci sunt & duces cæcorum. Tertio Gregorius idem declarat in Moralibus, ex defectu affectus mundanorum hominum, ad diligendum Deum, dicens: Spiritum sanctum mundus non potest accipere: quia ad diligendum inuisibilia non assurgit. Quia sæculares mentes, quanto se foris per desideria dilatant, tanto ad receptionem Spiritus sancti sinum cordis angustant, & quandoque claudunt: quia sicut dicit Apostolus: Qui secundum carnẽ sunt, quæ carnis sunt sapiunt: qui vero secundum spiritum sunt, quæ spiritus sunt, sapiunt, non quæ carnis. Spiritus enim sanctus odit sordes peccati, nec habitare potest in corpore subdito peccatis, sed in mentibus E puris. Ideo modo videndum est, qui sint capaces Spiritus sancti, & donorum eius, non ex suis meritis, sed ex largitate dantis spiritus. Qui igitur econuerso mundi mala odiunt, vilipendendo & contemnendo: Hierusalem ascendunt, mundum fugiendo, & se elongando: in templo cordis Spiritum sanctum quærunt fideliter orando: sedent vnanimes in domo cordis, humiliter quiescendo, & paracletum desiderando: præstolantur aduentum Spiritus sancti, inspirationes eius studiose obseruando: ibi sunt, qui capaces eius sunt. Nam sicut dicit Bernardus: Bonum quod in nobis spiritus bonus operatur ad faciendum, profecto monet memoriam, docet rationem, & monet voluntatem. In his enim

Ioan. 14. b — *August. tract. 74 in Ioan. cir. fin. to. 9.* — *1. Ioan. 2. c* — *1. Cor. 2. d* — *Psal. 16. c* — *Sap. 1. b* — *Greg. lib. 5. Mor. cap. 19. cir. fin.* — *Rom. 8. b*

Qui sunt capaces Spiritus sancti & donorum eius.

Bern. serm. 1. de Pentecost. circa med.

A tribus: tota consistit anima nostra, vt in imagine Dei. Memoriæ suggerit bonum in cogitationibus suis, atq; ignauiam nostram torporẽque repellit. Sequitur: Propterea quoties huiusmodi suggestiones boni senseris in corde tuo, da honorem Deo, & age reuerentiam Spiritui sancto, cuius vox sonat in auribus tuis. Ipse nãq; est, qui loquitur iustitiam. Vnde & Psalmista ait: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Docet & rationem: Multi si quidem, ait Bern. bene monentur vt bene faciant, sed minime sciunt quid agendum sit, nisi adsit denuo gratia Spiritus sancti, & quam inspirat cogitationẽ, doceat in opus proferre, ne vacua sit in nobis gratia Dei, sed operetur prout ratio inspirat, & dictat. Sed quia scienti bonum, & non facienti peccatum est illi: propterea non solum moneri & doceri oportet, B verum & moueri, & affici ad bonum operandum necesse est. Et sequitur ibidem: Operatur autem sic Spiritus sanctus in nobis remissionem peccatorum, facit solitum ambulare cum Deo, scrutatur profunda pectorum nostrorum, discretor cogitationum, & intentionum cordis. Qui nec minimam paleam intra cordia quod possidet habitaculum, patitur residere, sed statim igne subtilissimæ circumspectionis exurit spiritus dulcis & suauis, qui nostram voluntatem erigat, & dirigat ad suam, vt eam veraciter intelligere, & feruẽter diligere, & efficaciter implere possimus. Hæc autẽ omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Vnde Bern. ibidem dicit: Spiritus sanctus qui à Patre filioque procedit, tamquam firmissimum & C indissolubile vinculum Trinitatis, & tamquam donum in quo omnia dona donantur, & de quo testatur Scriptura, quia procedit, & spirat, inhabitat, implet, atque glorificat: procedere dicitur à Patre, & Filio, vt donum ad creaturã. Vnde procedẽdo prædestinat. Inspirando, vocat quos prædestinauit. Inhabitando, iustificat quos vocauit. Replendo, accumulat meritis quos iustificauit. Et glorificando, ditat præmiis, quos accumulauit meritis. Hæc Bernard. Igitur capaces Spiritus sancti, & donorum eius sunt prædicti. Nihilominus tamen liberaliter se exhibet omnibus, vt ostendit Bernar. dicens: Venit Dominus ad nos, accelerat, appropiat, adest, respicit, alloquitur. Venit, affectu & studio miserendi. Accelerat, subueniendi zelo. Appropiat, humiliando semetipsum. Adest præsentibus. Prospicit in futuros. D Loquitur, docens & suadens de regno Dei. Sed mundani & carnales, neque cognoscunt, neque sciunt eum: quia malitia eorum excæcauit eos. Boni vero cognoscunt eum, dicentes: O quam bonus & suauis est Domine spiritus tuus in nobis.

Psal. 84. b — *Bern. ibidem.* — *Iac. 4. d* — *Ber. serm. 2. de Pentecost. prope fin.* — *Ber. serm. 3. de Pentecost.* — *Bernar. sup. Cant. ser. 57. in prin.* — *Sap. 2. d* — *Sap. 12. a*

CAPVT VI.

Qualiter dona ascendendo, & descendendo ordinentur.

QVinto videndum est de istorum donorum ordine. In eis namque sunt quidam gradus scalares, per quos ascenditur. Necesse autem est nos ascendere & descendere, vt dicit Bernardus in vna epistola. Et Augustinus dicit: Semper ambula, semper profice, noli E in via deficere, noli retroire, noli deuiare. Remanet qui non proficit, retrocedit qui ad ea reuoluitur, vnde iam recesserat, deuiat qui apostatat. Et ideo videndum est in istis donis Spiritus sancti, qualiter sit ambulandum proficiendo de virtute in virtutẽ: qualiter ascendendum sit, Deum contemplando: & qualiter descendendum, proximo subueniendo. Isaias enim loquens de flore Iesu, qui ascendit de radice Iesse, dicit quod repletus fuit istis donis. Et enumerãdo ea, incepit à summo dono, scilicet dono sapientiæ. & descendit per media vsque ad infimum, scilicet donũ timoris Domini. Et rationem istius ordinis assignat Iacobus, cum dicit: Omne datum optimum, & omne donum perfectum

August. de verb. Apost. serm. 15. in fin. tom. 10. — *Psal. 83. b* — *Isa. 11. a* — *Iac. 1. c*

a Aug l. 2. de Doct. Christ. c 7 to. 3. b Greg. in Ezech. hom. 19 ant. med. c Ansel. li. de simili. c. 130. Gen. 28. c. Dionys. lib. Ang. Hier. cap. 10.

desursum est, descendens à patre luminum. Sunt alij multi, vt a August. de Doctrina Christiana. b Et Greg. super Ezechielem, & c Anselmus. Qui enumerando dona prædicta, docent incipere ab infimo dono, scilicet timoris Domini, & per media ascendere vsque ad summũ, scilicet donũ sapientiæ. Est igitur in eis quasi ascensus & descensus scalaris, vt in scala Iacob, descẽsum de supremis ad media, & de mediis ad infima. Dionysius magis naturalem & rationabilem ostendit in ordinatione omnium hierarchiarum, tam Angelicarum quam Ecclesiasticarum, quam etiam mériorum humanarum. Dicit enim Dionysius in Angelica Hierarchia, secundum commentum Vercellensis sic: Addam & hoc non inconuenienter, quod secundum seipsam vnaquæq; mens tam cœlestis quam humana, spirituales habet & primas, & medias & vltimas ordinationes, & virtutes, & in his omnibus docet descẽdere à superioribus ad inferiora, communicando eis, quæ receperunt. Nam idem Dionysius dicit: Oportet diuina prius participare, quam distribuere: quia qui præsumũt abusiue docere diuina, antequam recte conuersentur adhuc immundi, omnino à docendi officio sunt extranei. Sicut enim solares radij, primarias & propinquiores materias capaciores, celerius illustrant & adimplẽt, & per illas ad inferiores materias lumina deferunt: sic officium docendi diuina alios, non præsumant suscipere, nisi qui habitum diuinæ scientiæ & veritatis obtinuerunt, tamquam ex Dei inspiratione, & iudicio, ad hoc officium assumpti. Vnde sanctus Ambr. in lib. de Virginibus dicit: Cursus ad superiora est tutus, descensus ad inferiora est periculosus, Greg. vero super Ezechielem loquens de cœlestibus gradibus donorum & ordinum dicit: Isaias loquens de cœlestibus, magis descẽdendo, quam ascendendo, dona numerauit, à supremo, hoc est, à dono sapientiæ incipiendo. Sed nos, inquit Gregorius, qui à terrenis ad cœlestia tendimus, eosdẽ gradus ascendendo numeramus, & incipiendo ab infimo, scilicet timoris Domini, vsque ad donum sapidæ sapientiæ. Rationem huius ascensionis reddit Gregorius in Moralibus, dicens: Nemo infima deserens, repente fit summus: quia ad obtinendum perfectionis meritum, dum quotidie mens in altum ducitur, ad hoc proculdubio, velut ascẽsionis cuiusdam gradibus peruenitur. Hæc ille. Quare ascensiones in corde nostro disponere debemus in hac valle lacrymarum, vt ad donum sapientiæ pertingamus, in quo secundum Apostolum gustatur Verbum Dei & diuitiæ sæculi venturi. Et non solum est nobis ascendendum ad Deum contemplandum, sed etiam nobis est descendendum ad proximum subleuandum, & instruendum de his, quæ sursum sunt. Vnde Dionysius dicit sic: Diuinis & spiritualibus viris, radius intellectualis rerum spiritualium immediate lucens, & eorum mentes spiritali suauitate perfundens, ad alios minus velut non spiritoales non similiter procedit: sed ab ipsis spiritualibus sicut occulti intelligibilis contemplatoribus sub ænigmatibus cooperitur, ne ab immundis contaminetur & imperfectis, per quæ ænigmata, inferiores & infirmiores sursum aguntur secundum singulorum capacitatem vel facultatem. Hæc ille. Est igitur nobis in hac scala ascẽdendum, & descendendum, ab infimo dono timoris, vsque ad summum donum sapientiæ, per gradus disponentes ascensiones in corde, vt eamus de virtute in virtutem, donec videatur Dominus Deus in Sion. Primus igitur gradus ascendendi, est timoris amorosi in omnibus continuatio. Secundus pietatis viscerosæ ad Deum, & proximum, sancta liquefactio. Tertius scientiæ omnium beneficiorum Dei, grata recognitio. Quartus fortis omnium operationum bonarum executio. Quintus consulta à Deo omnium eligendorum, & tuta electio. Sextus intellectus omnium veritatum necessariatum, limpida contemplatio. Et septimus sapientialis cœlestium delitiarum prægustatio.

S. Amb li 3. de Virg longe post med. t. 4. Greg. super Ezech hom. 19. ante me. — Dionys. ca. 4. Eccl. Hier. — Idem lib 22. Mor c. 14 non longe à prin. — Psal. 83. b — Heb. 6. a — Dionys. de Eccl Hier. cap. 4. — Psalm. 83. b

Septem gradus ascensionis sunt septem dona Spiritus sancti.

Richar. lib. 5. de cont. c. 13.

Nec desunt quidem Angeli in scala hac ascendentes & descendentes. Ad cuius euidentiam notandum est, quid sit Angelus iste de quo Richardus dicit sic: Angelus sane nuncius dicitur, & proculdubio nuncius est, non quilibet, sed diuinus nuncius est, per quem diuinę voluntatis beneplacitum cognoscimus. Nuncius est per quem ad æternorum cognitionem illuminamur, per quem ad æternorum desiderium inflammamur. *Et sequitur:* Vultis audire qualem nunciũ Apostolus Ioannes nobis promittat, eum dicit: Vnctio, inquam, eius docebit nos de omnibus. Sed quæ est vnctio ista nisi Spiritus sanctus, scilicet diuina inspiratio? Hic est ille nuncius quem diu quærebamus. Hæc est legatio vere potens, vere sufficiẽs, animum humanum omnem veritatem docens, & ad omnia diuinæ voluntatis beneplacita inclinans. Et ideo Richardus dicit: Sũme amorosa anima sciens nuncios dilecti sui audire, clamat cum Propheta: Manda, remanda. Et postea dicit sic: Nuncius inter nos medius discurrat, qui me de singulis instruat, doceat me non solum super statu meo, sed & de statu tuo me doceat, quo modo apud te sit, & quid tibi de me placuerit. *Et sequitur:* Quotidie, ni fallor, vos qui lectioni vel meditationi insistitis, eius nũcios suscipitis, mãdata cognoscitis. Quoties ex abditis scripturarum recessibus nouos intellectus eruimus, quid aliud quam quosdam dilecti nostri nuncios accipimus? Huic sane negotio subseruit omnis sacra lectio, sagaxque meditatio. Alij itaque legentibus, aliique meditantibus, diuinorum secretorum nuncij occurrunt, qui dilecti nostri mandata ad nos perferant, & de singulis instruant. Et sæpe fit, vt in vna eademque Scriptura, dum multipliciter exponitur, multa nobis in vnum loquatur, moraliter nos docẽs, quid dilectus noster facere nos velit: allegorice nos admonens, quid pro nobis per seipsum fecerit: anagogice proponens, quid adhuc de nobis facere disponit, & in hunc modum mandat & remandat. De hoc nota bene, dono tertio, capitulo tertio. Dum igitur quotidianis vsibus nouos sensus nouosq; intellectus quęritant, quid aliud quam manda, remanda per affectũ clamant? Hæc ille. Sed qui sint nuncij falsi, vt carnis, mundi, vel diaboli, solerter discernendum est. Ex fructibus enim eorum, cognoscetis eos. Similiter amatrix anima, nũcios amorosos sibi inspiratos dilecto remittit, secundum dona Spiritus sancti, vt profunda suspiria, alta desideria, contemplationes limpidas, affectiones exstaticas, orationes vel inuitationes feruidas, expectationes sitibundas, & cogitationes languidas, dicens eis illud Canticorum: Nunciate dilecto meo: quia amore langueo, vbi dicit Glossa: Præ magnitudine amoris, omnia temporalia sunt mihi fastidio. Hæc ille.

1. Ioan. 2. d — Ib. l. 4. ca. 13. Isa. 28. c — Rich. ibid. cap. 14. — Matth. 7. c — Cant. 5. c

DE SEPTEM DONIS SPIRITVS SANCTI IN SPECIALI.

De dono Timoris.

CAPVT I.

Quid sit timor, & qualiter secundum inordinatos amores multiplicatur, & deordinatur.

His itaque in generali præmissis, modo de singulis donis in speciali videamus. Quorum primum, scilicet infimus gradus ascendendi ad gustum sapientiæ est timor Domini. De quo Anselmus dicit sic: Horum donorum

Ansel. lib. de

ſimilitud. ca. 130. donorum primum eſt timor Dei, veluti aliorũ quoddam fundamentum. Hunc namque Spiritus ſanctus in campo mentis ſupponit, aliaq; dona in ſuo ordine, veluti in ædificationẽ ſuperimponit. Prius enim metuere facit, ne pro peccatis ſuis à Deo ſeparetur, & poſt in pœnis inferni cum diabolo torqueatur. De qua tortura Hugo in libro ſuo de anima dicit ſic: Terreat te timor iudicij terribilis, metus gehennæ, laquei mortis, dolores inferni, ignis vrens, vermis mordens, ſulphur fœtens, flamma tartarea, & tandem omnia mala, vt tandem clames: In æternum non peccabo. Et ſic patet, quod donum timoris eſt primum in aſcendendo.

Timor eſt fundamentũ aliorũ donorum.

Sed ad maiorem notitiam huius doni, ſcilicet timoris, ſunt quatuor notãda. Primo quid ſit timor, & qualiter ſecundum inordinatos amores multiplicatur, & deordinatur. Secundo quis timor à regno animæ per charitatem perfectã expellatur, & quem ſecum compatiatur. Tertio qualiter à timore Dei, in anima dies clara oriatur. Quarto qualiter à dono timoris, animæ conuiuiũ præparetur. Primo igitur videndũ eſt quid ſit timor, & qualiter ſecundum diuerſos amores multiplicatur, quia ex amore oritur. Timor ſicut dicit Aug. de Ciuitate Dei, eſt amor fugiens quidquid ei aduerſatur. Et cum hoc concordat Gloſſa Auguſtini ſuper Ioannem, vbi dicit: Timor eſt fuga, ne perdat homo, quod amat. Igitur timor oritur ex amore. Nam quam diu amorem ordinatum habuit in paradiſo, iamdiu ſine timore inordinato fuit in ſeipſo. Et quã cito amorem inordinatum admiſit, tam cito timor inordinatus affuit pœna peccati, quare ſe abſcondit, dicens: Domine audiui vocẽ tuam & timui. Quare timuit, niſi quia per inordinatum amorem, præcepti Domini trãſgreſſor fuit? Quãto ergo homo à falſo & inordinato amore recedit, & ad verã charitatem accedit, tanto inordinatum timorem euadit. Ideo notandum eſt, quod Hugo, & Gloſſa ſuper Pſalmo 18. dicunt, quod quinque ſunt timores, ſcilicet timor naturalis, timor mũdialis, timor ſeruilis, timor initialis, & timor filialis.

Aug. 14. de Ciu. Dei c. 7. Gloſ. in Ioan. 10. ex Aug. in Pſa. 67. & tract. 4. in Ioann.

Gen. 3. b

Hug. de S. Vict lib. 2. de Sacrament. par. 11. c. 5.

Timor naturalis. Timor naturalis, eſt paſſio quæ oritur ex amore naturali, in quo quilibet timet naturaliter nocumentũ naturæ ſuæ, paſſionibus autẽ nec meremur nec demeremur, quia nõ ſubiacẽt libero arbitrio, niſi quãdo quis irrationabiliter ſe habet circa eas. Iſto timore Chriſtus timuit mori, ſed non niſi quantum voluit, nobis in exemplum vel documentum. Vnde ſi quando eſt malitia in timore naturali, non eſt niſi ex defectu rationis & voluntatis. Et licet iſte timor non ſit à Spiritu ſancto, tamen cum ipſo ſtare poteſt in homine.

Timor mundanus. Secundus timor dicitur mundanus, quo quis timet nimis de amiſſione vitæ præſentis, vel rerum ad hanc vitam pertinentium. Vnde quis nimis diligit mundũ, vel res tẽporales, vel amicos, nimis timet ab eis ſeparari. Et hic timor naſcitur ex nimio inordinato amore vtriuſque, & ſemper eſt malus, quia vt dicit Ioannes: Qui diligit mundum, inimicus Dei conſtituitur: quia non charitas Patris in eo. Et idem hic timor, quandoque eſt peccatum mortale, vt quando quis magis vult amittere vitam æternam, quam corporalem, vel temporalem: theſauros cœleſtes, quam mundanos: & quandoque eſt veniale, quando iſto timore facit homo quod non debet, & quandoque omittit quod facere debet, vt per hoc effugiat pœnã temporalem, ſed per hoc non mutat voluntatem in bonum, vt dicit Hieronymus ſuper Matthæum, quare hic timor non eſt donum Spiritus ſancti, quia non mutat malitiam voluntatis, licet actu omittit propter timorem temporalem.

1. Ioan. 2. c

Seruilis. Tertius timor dicitur ſeruilis, quo quis magis timet pœnam quam culpam: qui ſecundum eſſentiam dicitur eſſe à Deo, non tamen ſub ratione, qua ſeruilis eſt, quia principalius timet pœnam quam culpam, nec

A mutat voluntatem in bonum, licet etiam minis impendat executionem. De hoc timore dicit Auguſtinus exponendo illud Pſalmi. Confige timore tuo carnes meas. Timor legis ſeruilis prædagogus nouæ præceſſit, qui ad Chriſtum ducit, ſed carnem crucifigit: ideo quia viuit peccandi voluntas, & ſequeretur opus, ſi non ſequeretur pœnalitas. Nec iſte timor eſt donum Spiritus ſancti, quia poteſt eſſe ſine charitate, immo nec poteſt eſſe cum charitate gratuita.

Aug. in Pſal. 118. enarr. 25. to. 8.

Initialis. Quartus timor dicitur initialis, quia eſt incipientium & initium ſapiẽtiæ, & dicitur eſſe donum Spiritus ſancti, tamẽ ſub imperfecto eſſe. Non enim differt à timore filiali, niſi vt imperfecta charitas à perfecta. Vnde Ioannes dicit: Perfecta charitas foras mittit timorem. vbi dicit Gloſſa. Timorem illum emittit, qui B dicitur initium ſapientiæ. Illo enim timore, ſe cohibet homo à peccato principaliter propter Deum, ſecundario vero, propter pœnam æternam. De timore iſto Bernardus dicit ſic: Non immerito hic timor dicitur initium ſapientię; qui ſæpe ſe inſipiẽtię primus opponit. Hic enim timor, quidã ingreſſus eſt ad ſapientiam. Plane domus Dei eſt, & porta cœli, & tamquam ingreſſus gloriæ. *Et Sequitur*: In veritate didici, nil æque efficax eſſe ad gratiam promerendam & retinendam, & recuperandam, quam ſi omni tempore coram Deo inueniaris nõ altum ſapere, ſed timere. *Et ſequitur*. Nõ eſt enim locus, quo admittas ſuperbiã. repletus timore Domini. Et ſic de ceteris vitiis ſentiẽdum eſt: quæ neceſſe eſt omnia à plenitudine timoris excludi, tunc C Deũ ſi plene, ſi perfecte timueris, dabit ſaporẽ charitatis. Hunc tamen timorẽ initialem, perfecta charitas foras mittit, vel forte, ſecundum quoſdam, ipſum perficit, cum iam ſapientiam ingreſſus fuerit. Quod ſentit Bern. lib. de diligendo Deo, parum ante finem, vt infra patebit capite ſequẽti.

1. Ioan. 4. d

Ber ſerm. 22. ſuper Cant.

Filialis. Quintus dicitur timor filialis, & eſt vnum de ſeptem donis Spiritus ſancti, ſub eſſe perfecto doni. Per ipſum enim anima redditur benemobilis ab inſpirationibus Spiritus ſancti, & quaſi per talem timorem ſe Spiritui ſancto omnino ſubiicit, & in nullo repugnat, prout poſſibile eſt in via. Vnde Gilbertus Porretanus dicit: Quid timor ille filialis niſi amor eſſe conatur, qui iam neſcit officium timoris, & pene timor eſſe deſiit? hunc timorem ſibi charitas perfecte collateerat indiuiſibiliter. D Et ſic patet, quid ſit timor, plenius tamen dicetur infra de hoc amore.

Gil. Porret. ſup Cant. ſer. 19. poſt med.

CAPVT II.

Quis timor à regno animæ per charitatem perfectam expellatur, & quem ſecum compatiatur.

SEcundo videndum eſt quis timor à charitate perfecta foras expellatur, & quem timorem ſecum patiatur, cũ in prima Ioannis dicatur; quod charitas perfecta foras mittat timorem, tamquam inutilem in officio ſuo. Et huius reddit rationem, dicens idem: Hæc enim charitas nihil pœnale habet, timor autem pœnã habet. Sed neceſſe eſt, primo videre quæ ſit perfecta charitas, quæ non compatitur ſecum timorẽ, ſed foras emittit eum. De quo ſciendum, quod duplex eſt perfe- E ctio charitatis. Prima eſt neceſſitatis, & ſufficientię. Secunda eſt priuilegiatæ ſanctitatis, & excellentiæ. Et has perfectiones tangit Proſper de vita contemplatiua, dicens: Perfecti ſunt illi, qui perfecte Deum diligunt, qui volendo quod vult Dominus, nullis peccatis, quibus offenditur Dominus, acquieſcũt, & ſemper ad virtutes diligendas, & habendas ſe extendunt. Perfectionem neceſſitatis tangit, cũ dicit, Qui vult quod Deus: quam habent quicumque tenent charitatem. De hac charitate dicit Dominus: Perfectus eris, & abſque macula coram Domino. Abſque macula ſcilicet criminali. dicit Gloſſa. Et hæc perfectio charitatis, bene compatitur ſecum aliquos timores, vt ſupra dictum eſt. Perfectio

1. Ioan. 4. d

Duplex eſt perfectio. charitatis.

Proſper. l. 3. de vita contemp. ca. 15. cir. fin.

Deut. 18. c

A

vero excellentiæ charitatis tangitur, cum dicitur, qui semper ad virtutes diligendas, & habendas se extendunt. Quare Bern. in epistol. quadam dicit: Indefessum studium proficiēdi, & iugis conatus ad perfectionem, reputatur perfectio. Et hæc charitas foras mittit omnem timorem, qui pœnam habet, vt dicit Ioannes. Sed qualiter hoc intelligendum sit, ostendit Gilbertus Porretanus super Cātica, vbi dicit. Charitas proximi caret liuore, sed charitas Christi caret timore. Hæc enim nihil pœnale habet, sed timor pœnā habet. Igitur in charitate Christi non erit timor. Quod probat sic: Quid enim timebit charitas veteres offensas? quia multitudinē peccatorum operit charitas, vt dicit Petrus. Quid infirmitatem propriæ conscientiæ timebit ne decidat? quia fortis vt mors dilectio est, vt habetur

1. Ioan. 4. d
Gel. Porret. sup. Cant. ser. 19. post med.
1. Pet. 4. b
Cant. 8. b.

B

in Canticis. Quid tēporales pro Christo timebit molestias finibiles? cum nec quidem etiam si æternæ fuerint, diffatigari, aut euanescere poterit dilectio cōsummata, id est perfecta. Nō ideo amat charitas ne pereat, sed magis vult foris in æternū perire pœnaliter, quam priuari vsu amoris interni æternaliter. Si enim dederit homo omnem substantiam pro charitate, quasi nihil despiciet eam, scilicet substantiam. *Et sequitur infra:* Dedignatur charitas timoris commercium, cogi nesciēs, quæ nescit compesci. Ideo charitas perfecta foras mittit timorem, velut inutilem & superuacuum in officio charitatis, sed non timorem illum, qui castus permanet in sæculum sæculi. Et post hæc ostendit ibidem Gilbertus, quis timor manet cum charitate, vbi

Quis timor manet cum charitate.

C

dicit: Est enim timor quē foras mittit charitas, vt seruilis. Et est timor quē foras mittit veritas, vt initialis. Et est timor, quē intromittit & charitas, & veritas, vt filialis. P im s st autus. Secūdus castus, sed n permanens in sæculum sæculi. Primus veretur pœnam. Secundus offensam. Tertius totus liber, quædam humilis & secura reuerentia est. Et primus quidem timet offensam, sed propter pœnam Secundus propter offensam, sed propter ipsam. Tertius, quod metuat non habet. Quid enim metuat cōpleta felicitas, & cōsummata charitas? Timor hic de plantario oritur charitatis. *Sequitur.* Non audeo dicere quod charitas est, nec

D

tamen audeo negare. Quid enim non amor conatur, qui iam nescit affectum timoris? Quo mudo nō amor est, qui iam pæne timor esse desiit? Quid timor ille est, nisi quædam votiua subiectio, obedientia non coacta, & vltro reuerentia impēsa; Aut quo modo erit timor, qui offendere oon metuit, nec valet? Timor ergo non videtur, qui nihil nec peccati nec periculi metuit. Sed econtra inquit Gilbertus ibid: Quo modo non erit timor, qui offendere non audet? Certe timor est, qui nihil audacter & temere præsumit. Quid est igitur timor ille, nisi reuerentia quædam humilis ex iure conditionis, & quasi necessitate impensa, sed necessitatis nihil passa? Est enim necessitas obsequendi iure conditionis, sed necessitatem ignorat libertas dilectionis.

E

Quid timor ille, vbi temeritatis & negligentiæ magis priuatio est, quam necessitatis coactio? *Sequitur:* Vides qualiter timor iste approximat ad charitatē, pæne illa est, sed nō plene est. Causis enim distāt timor & amor, sed obsequio & affectu libero cognati. Primus itaque timor metuit puniri: secundus priuari: & tertius neutrum. Primum perfecta charitas exterminat. Secundum ad tempus tolerat. Tertium sibi indiuise tolerat. Vnde charitas numquam erit sine timore casto, qui est sine omni pœna, quia manet in sæculum sæculi. Hæc ille. Quidam enim dicunt, vt Bernardus, quod timor filialis augetur augmentata charitate, & charitate perfecta perficietur, & ideo habebit in patria eundem actum omnino, quem habet modo, & illi adducunt auctoritatem Augustini de Ciuitate Dei, vbi dicit: Timor ille castus permanens in sæculum sæculi, si erit in

Bern. lib. de diligen. Deo cir. fin.
Aug. lib. 14. de Ciu. Dei cap. 9. post med. tom. 5.

A

futuro, sæculo, non erit timor exterrens à malo quod accidere potest, sed tenens se in bono quod adimi non potest, & ita alium actum habebit quam modo. Ratio huius est, quia vbi boni adepti amor immutabilis est, profecto si dici potest, mali cauendi timor securus est. Hæc ille.

CAPVT III.

Qualiter à timore Dei in anima dies clara oriatur.

TErtio videndum est, qualiter à dono timoris Domini, dies spiritualis in mente humana oriatur. Circa quod notandum est, quod Hugo dicit, quod sicut oculus corporalis habet diem, & noctē suam, ita quoque oculus cordis habet diem suam & noctem suam. Sed alij sunt dies exteriores, & alij interiores.

Hug. de S. Vict. lib. de trib. aiarū circa fin.

B

Nam dies exteriores transeunt, nec ad momentū stare possunt, sed continue ad mortem vel occasum tendunt. Homo enim numquam in eodem statu permanet, dicit Iob, & propheta dicit: Dies hominis fœnum, & tāquam flos agri, *& cet.* Dies vero interiores in æternum permanent, si volumus, qui sunt quasi quidam gradus vitæ spiritualis, per quos homo tendit ad vitam æternam. De quibus Psalmista ait: Nunciate de die in diem salutare eius, donec per radios salutaris incarnati, transformemur à claritate in claritatem, vsque in diem æternitatis eius. Et ideo Hugo dicit, quod interiores dies magis amare debemus, vbi lucem nullæ tenebræ sequuntur, vbi æterni solis splendore illuminantur oculi interiores mundi cordis, vt valeat homo

Iob. 14. a
Psal. 102. c
Psal. 95. a
2. Cor. 3. d.
Hug. ibid.

C

operari opera lucis, tamquam filius lucis, quia in mundo nox sicut dies illuminabitur, per præsentiam solis æterni, qui noctem luminosam in anima facit, dum omnes species creatas sua claritate occultat, quam in diem conuertit, dum radiosas veritates menti ostendit. Et ideo pluries fit, quod quando nox est corpori, dies est menti: & quando est dies corpori, pluries est nox menti. Cuius ratio est, sicut dicitur in libro de spiritu & anima. Quia quādo sensus exteriores vigilant, sensus interiores dormiunt, sicut hæc, experientia docet Hanc diem timor Domini inchoat tamquam mane, tamquam meridiem deducit, tamquam vesperam

Psal. 138. b.
Auct. de spirit. & ani. c. 9. apud Aug. tom. 3.

D

cōsummat. Vnde Hugo dicit, quod primus dies noster interior, est timor Domini permanēs in sæculum sæculi. Cuius ratio est: Quia timor Domini initium est sapientiæ, vt dicitur in Ecclesiastico. Et hic à sapientia numquam recedit, sed cum ea quotidie crescit, & proficit vsque in perfectū diem. Vltimo formam timoris filialis inducit secundum quosdam. Vnde Hugo de arca Noe dicit: Sapientia Dei, in cordibus sanctorum tamquam in paradiso inuisibili, per timorem seminatur, per gratiam rigatur, iam mane diei spiritualis oritur, per dolorem moritur, per fidem radicatur, per deuotionem germinat, per compunctionem oritur, per desiderium crescit, per charitatē roboratur, vt sit quasi lux meridiana lucens & feruens, per fidem viret, per

Eccli. 1. b
Hug. lib. 2. de Arca Morali. cap. vlt.

E

circumspectionem frondet, & expandit ramos, per disciplinam floret, per virtutem fructificat, per patientiam maturescit, per mortem carpitur, per contemplationem cibat, & tunc dies timoris vesperascit, quando à labore quiescitur, & spiritualiter homo reficitur. Et iste est cibus de quo Psalmista ait: Adimplebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vsque in finem. In omnibus istis radiis sapientialibus timor Domini permanet in sæculum sæculi, & vt radix sapientiæ discurrit, & circuit solicite circumspiciens, ne aliquæ tenebræ peccatorum lateant, vel se istis radiosis luminibus immisceant, quæ diem mentis obscurent, vel oculis Dei displiceant, vt sunt tenebræ concupiscentiarum, quæ frequenter claritatem diei spiritualis impugnant, & obnubilant. Vnde Richardus dicit: Quis in illo vmquam prælio victor

Psal. 15. d

extitit,

extitit, vbi spiritus aduersus carnem & caro aduersus spiritum concupiscit? Quis inquam tam numerosum exercitum concupiscentiarum suarum debellauit, si sine timore pugnauit: quia timor Domini maxime cõfortat cor contra concupiscẽtias. Et sanctus Bernardus in sermone quodam dicit: Repletus timore Domini, non habet locum vbi admittat peccati tenebras, propter quod dies mentis, sicut lux meridiana clara permanet in sæculum sæculi: ideo vesperam non habet *Eccl. 2. a* diem terminantem, sed consummantem. Igitur qui timetis Dominum, diligite illum, & illuminabuntur corda vestra. Qui ambulat in die tali, scilicet timoris *Eccli. 1. b* Domini, non offendit. Et est dies primus, quia initium sapientiæ est timor Domini.

CAPVT IV.

Qualiter à dono timoris, anima conuiuium preparetur.

Greg. libr. 1. Mor. cap. 16. circa med. QVarto, quia Gregorius in Moralibus dicit: quod donum timoris Domini in die suo conuiuium facit in mente humana, quia dum premit mentem ne superbiat, & futuris illam cibo spei confortat. Ideo videndum est, qualiter illud donum conuiuium menti præparet. De quo notandum est, quod nisi donum timoris conuiuium spirituale in anima facere posset, *Psal. 30. c* Psalmista quasi admirando non clamaret, dicens: Quã magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te. Non quod illa multitudo dulcedinis totaliter abscondita sit à timentibus eum, sed quod ipsa est in eis abscondita à non timentibus Deũ. Multa enim manifestantur bonis, quæ tamen abscon- *Greg. lib. 11. Mor. cap. 4. Iob. 12. c* duntur à malis. Vnde Gregorius in Moralibus exponens illud Iob: Auris verba diiudicat, & fauces comedentis saporem, dicit sic: In his verbis Iob de electis & reprobis aliquid innuere videtur; quia verba sapientiæ quæ reprobi audiunt, quasi exterius, electi non solum audiunt, sed & gustant interius, vt in corde sapiat eis, quod reproborum cordibus non sapit, sed solum auribus sonat. Sequitur: Aliud namque est nominatim cibum audire solũ modo, aliud vero degustare. Electi itaque cibum sapientiæ sic audiunt, vt gustent: quia hoc quod audiunt, eis per amorem medullitus sapit, reprobi vero, qualiter sapiat, ignorant. Quia aliud est aliquid scire, aliud vero quod cognoscitur faucibus intelligentiæ degustare. Hæc ille: Ex his patere potest, quod timentes Deum tanquam soliciti de voluntate Domini cognoscenda & facienda, non solum attendunt ad illud quod commune & publicum est, sed & ad illud quod intimo secreto mentis absconditum est, aspiciunt, & gustare per experientiam illud quærunt, quod per timorem Domini sapere didicerunt. Quod autem timor Domini dulcem saporem in mente cau- *Bern. in Cant. ser. 23.* set, ostendit Bernardus super Cantica, vbi dicit: Timor Domini bene dicitur initium sapientiæ, quia tunc primum Deus animæ sapit, cum eam ad timendum, non tantum ad sciendum instruit: quia timor sapor est. Porro sapor sapientem facit, sicut scientia scientem. Times Dei iustitiam, times potentiam, & sapit tibi iustus, & potens Deus. Sapientia enim à sapore dicitur. Igitur timor initium sapientiæ, saporem sapidum in intimo mentis secreto multipliciter immittit, & ita multipliciter reficit totam mentis familiam, sed & totum regnum animæ iustificat, pacificat, & lætificat: quæ tria percipiunt conuiuium timoris Domini, quod non in exterioribus animæ celebratur, quia regnũ Dei *Luc. 17. a* intra nos est, vt dicit Dominus. Et maximus exponens *Luc. 10. b* illud: Appropinquabit in vos regnum Dei, dicit sic: Regnum Dei est potentia eius in omnibus, actu vero est in his qui respuunt carnalem vitam, & respiciunt *Gal. 2. d* solam spiritualem: qui dicere possunt illud Apostoli: Viuo ego, iam non ego, viuit autem in me Christus. Quod verbum exponens Vercellensis in prologo su-

A per Cantica dicit: Sicut anima sobria me regit naturaliter, & disponit ad omnem actum interiorem, & exteriorem, sic virtus Christi cui actu viuo gratuite me viuificat, & ad omnia disponit. Ex quo igitur regnum Dei intra nos est, vt dicit Dominus, planum est, quod *Luc. 17.* conuiuium quod in illo regno celebratur, non consistit in istis corporalibus, & in voluptatibus carnalibus, quibus efficimur bestiales, vt dicitur primo Ethicorũ, *Aristot. 1. Eth. cap. 5.* sed consistit in bonis spiritualibus nos perficientibus. *Rom. 14. c* Vnde Apostolus: Regnum Dei non est esca & potus, sed iustitia & pax, & gaudium in Spiritu sancto. Ecce tria, quæ necessaria sunt in conuiuio spirituali. Primũ est iustitia, conuiuantes in omnibus rectificans. Secundum est pax, conuiuantes in omnibus concordans. Tertium est gaudium, conuiuantes in omnibus lætifi- B cans. Hæc tria, ex timore Domini oriuntur. Nam iustitia ex timore Domini oritur, sed ex iustitia pax nascitur, de pace vero gaudium generatur, quod est dulcissima mentis refectio, & spiritualis conuiuij perfectio. Primum igitur, scilicet iustitia, conuiuantes rectificans in conuiuio spirituali Dei, & animæ, ex dono timoris Domini oritur, quia sicut dicitur in Ecclesiastico: Qui *Eccli. 1. e* sine timore est, non potest iustificari. Quo modo autem erit iucunda societas, vbi deest iustitiæ æqualitas? Dicit enim Augustinus: Remota iustitia, quid sunt re- *Aug. lib. 4. de Ciu. Dei ca. 4. & 5. Arist. l. 5. Eth. c. 1.* gna nisi latrocinia? Et sicut patet in Ethicis. Sicut iustitia continet omnem virtutem, ita iniustitia continet omnem malitiam siue iniquitatem: vbi autem abundat iniquitas, quomodo erit vera amicitia & societas? C ergo nec regni, nec conuiuij tranquilla iucunditas. Manebit autem iustitia, quia timor Domini expellit peccatum vel iniustitiam, cum ex eo oriatur iustitia, vt dictum est. De talibus conuiuiis potest dici: Beati *Matt. 5. a* qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. De hac saturitate iustitiæ dicit Bernardus: Sa- *Bern. in ser. 4. De omnibus sanctis, post med.* turabuntur, quia implebit Dominus concupiscibile nostrum fonte iustitiæ, vt omnino desideremus eam iustitiam, per quam quidquid anima respuere debet, respuet: & quidquid concupiscere debet, concupiscet. Et tunc totum regnum mentis iustificabitur, & incolæ *Psal. 8. b* eius, & Dominus rex iustitiæ regnabit in illo, & ipsi cũ D eo, quia iustitia & iudiciũ præparatio sedis eius est. Se- *Cæsar. Arelat. hom. 12. in illud Lu. 17. regnum Dei intra vos est.* cundo pax conuiuantes concordans, & quietans in conuiuio spirituali ex iustitia nascitur, vt dicit Cæsarius: Nam ex iustitia regum, oritur pax populorum. Et Augustinus dicit: Duæ sunt amicæ, iustitia & pax, ipsę *Aug. super Ps. 84. tom. 8.* se osculantur, & si iustitiam amicam pacis nõ amaueris, nec ipsa pax te amabit, nec ad te veniet. Nisi igitur pax adsit, non erunt conuiuia, sed dissidia. Vera autem pax est vbi nihil repugnat, & beati pacifici sunt, qui motus animi componunt, & rationi subiiciunt, ait *Glossa in Matth. 5.* Glossa. Sed nota, quod Bernardus in quibusdam dictis ostendit triplicem gradum pacis, dicens: Est homo pacificus bona pro nobis reddens, & quantum in se est, *Pacis triplex gradus.* nemini vult nocere. Hic paruulus est & facilius scã- E dalizatur: quia in eo, vt incipiente, lex carnis adhuc *Glossa in Matt. 5.* repugnat legi mentis. Et Glossa dicit: Quo modo pacifici aliis erimus, si nec nobis possumus esse pacifici? Pax enim à nobis incipit. Item est alius patiens, non reddens mala pro malis, sed potens est sustinere nocentem. Et hic in patientia possidet animam suam vt ait Euangelium, vbi dicit Glossa: Patientia radix *Glossa. in Luc. 21. ex Greg. ho. 35. in Euan. circa med.* & custos est omnium virtutum. Vera enim patientia, est aliena mala æquanimiter perpeti, & contra eum qui mala irrogat, nullo dolore moueri. Ideo animas nostras possidemus, quæ corpus possident, cum ipsas ad patiendum ratione regimus. Hæc dicit Glossa. Item est tertio pacificus bona pro malis reddens, & in promptu habet prodesse nocenti. Et hic solus veram pacem habet, & multos lucrifacit Christo. De hac pace dicit Augustinus in libro de *Aug. serm.*

167. de tem. in pri. to. 10. verbis Domini sic: Pax est sereoitas mentis, trãquillitas animi, simplicitas cordis, vinculum amoris, consortiũ charitatis. Hæc est quæ bella compescit, iras comprimit, discordes sedat, & inimicos concordat, cunctis est placida. Et qui in eadem pace non erit inuentus, à Patre abdicatur, à Filio exheredatur, à Spiritu sancto alienus efficitur, &c. vt supra. Hæc Aug. Hanc pacem perficit timor Domini. Vnde Sapiens: Corona sapientiæ timor Domini, replens pacem, & salutis fructum.

Eccli. 1. c. Tertio gaudium in Spiritu sancto conuiuantes reficieos, & lætificans io conuiuio spirituali ex vtroque prædictorum, scilicet ex iustitia, & pace generator. Vnde Bernardus in quibusdam dictis suis dicit: *Ber. in ser. verbo iustitia.* Iustitiam, quam Deo exhibes, & pacem, quam proximo debes, noli contemnere, sic enim procedentibus, erit gaudium B spirituale non gaudium sæculare, non gaudium cuius extrema luctus occupat, sed in, quod magis tristitia vertitur. *Pro. 14. b* Et hoc gaudium nemo tollet à te, donec intres in gaudium Domini tui. De hoc gaudio dicit Bernardus in epistola quadam. *Ber. ep. 114. statim à pri.* Illud reuera verum est gaudium & solum, quod oon de creatura, sed de creatore, nascitur & concipitur, quod cum possederis, nemo tollet à te: cui comparata omnis aliunde iucunditas mœror est, & omnis suauitas dolor est, & omne dulce amarum, & omne decorum fœdum, & omne aliud quod delectare possit molestum. Hæc omnia Bernardus Istud gaudiosum conuiuium, per Spiritum sanctum io timore Domini paulatim inchoatur, proficiendo continuatur, & beatitudine æterna consummatur, vbi aoima cum Deo suo beatificatur. C Primo istud gaudiosum conuiuium, quod in Regno Dei, & animæ per donum timoris Domini celebratur, paulatim & sapiẽter initiatur, & continuatur, & feliciter consummatur. *Eccli. 1. b* Vnde in Ecclesiastico Initium sapientiæ est timor Domioi, & gloria, & gloriatio, lætitia, & corona exultationis. Ecce quatuor dulcia fercula mentalis conuiuij. Sed primo timor Domini, gustum meotis ad manducandum io sapieotia præparat: quia sicut dicit Bern. *Bern. sup. Cant ser. 23. post medium.* super Cantica, Timor Domini bene dicitur ioitium sapientiæ: quia tunc primum Deus animæ sapit, cum ea ad timeudum afficit. Tunc enim menti maxime diuina beneficia sapiunt; quia iam amaritudo peccati, ab ore mentis per timorem expulsa est. D Vnde tunc gloria laudabilis famæ interior valde sapit animæ, & similiter gloriatio laudabilis famæ exterior multum delectat. Similiter lætitia consolationis interioris hominis reficit, & exultatio exterioris hominis similiter afficit, & delectat. Secundo illud iucundum coouiuium mentis delectabiliter in perpetuum in timore Domini *Eccli. 1. b* continuatur. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Timor Domini delectabit cor, & dabit lætitiam, & gaudium in longitudinem dierum, id est, in æternum: quia timor Domini, permanet in sæculum sæculi. Ecce vtriusque hominis experimentalis delectationis perpetuatio. Tertio illud delectabile conuiuium mentis quãtum ad interiorem vitam, & exteriorem, in timore Domini feliciter consummatur. *Eccli. 1. c* Vnde in Ecclesiastico: Timenti E Deum bene erit in extremis, scilicet homini quando perficitur, & consummatur. Et in die defunctionis benedicetur, quantum ad vitam exteriorem, quæ tunc cum benedictione terminatur. Ecce sic benedicetur *Psal. 127. b* homo qui timet Dominum, ait Psalmista. De perfecta consummatione istius sancti timoris dicit Ioãnes Cassianus de institutione monachorum sic: *Cassianus de inst. monachorum lib. 4. c. 43.* Principiũ nostræ salutis nostræque sapientiæ, secundum scripturas, timor Domini est. De timore enim Domini nascitur compunctio salutaris, de compunctione cordis procedit abrenunciatio, id est, contemptus omnium facultatum: de abrenunciatione humilitas procreatur: de humilitate mortificatio voluptatum generatur: de voluptatum mortificatione, extirpantur, atque marce-A scunt vniuersa vitia: de vitiorum expulsione virtutes fructificant, atque succrescunt: de virtutum pullulatione puritas cordis acquiritur, per cordis puritatem Apostolicæ charitatis perfectio possidetur. Hæc fuit sententia Beati Antonij. Hæc ille. Timete ergo Dominum omnes sancti eius, quoniam nihil deest timentibus eum, ait Psalmista. *Psal. 33. b* Hæc de dono timoris sufficiãt.

DE DONO PIETATIS.

CAPVT I.

Quod donum pietatis dicitur, & qualiter à pietate naturali, & acquisita distinguatur.

B SEcundo dicendum est de dono pietatis, quod immediate sequitur donum timoris io ascendendo, quod ostendit Anselmus in libro de similitudinibus, *Ans. lib. de simil. c. 130.* vbi dicit sic: Huic denique dooo timoris Spiritus sanctus superimponit pietatem, cum menti sic timenti sui-ipsius aspitat compassionem, piéque recolere facit, quam misera erit, si à Deo separata, in inferno, cum diabolo torta fuerit: ideo rationabiliter à dono timoris, ascendit ad donum pietatis. Cum quo & Augustinus concordat, dicens: Cor contritum & humiliatum sacrifica Deo, vnde accendatur ad pietatem, vt non resistatur voluntati eius, sed obediatur. Hunc ordinem multi tenent, vt supra patet.

C De hoc autem dono pietatis, sunt tria notanda. Primo quid duoum pietatis dicitur, & qualiter à pietate naturali, & acquisita distinguatur. Secũdo qualiter per donũ pietatis dies spiritualis oriatur, proficiat, & perficiatur. Tertio qualiter per donum pietatis menti conuiuium præparetur. Primo igitur videndum est, quid donum pietatis dicatur. *Donum pietatis quid dicatur.* De quo notandum est, quod sicut dicit Hugo in libro de claustro animæ: Pietas est ex benignæ mentis dulcedine, grata omnibus auxiliatrix affectio infusa, & diuini cultus deuotio religiosa. Ex quo patet, quod donum pietatis est dulcis radius à sole infinitæ pietatis mentibus inspiratus, quo mens in seipsa illumioatur, quia radius solaris in seipso afficitur, & reficitur, quia à foote dulcediois ad Deum vt ad D patrem colendum, sursum habilitatur, & inferius ad proximo subueniendum pie inclinatur. Et quia affectio pietatis inclinans ad aliquid est multiplex: quædam enim est innata, quædam acquisita, quædam infusa, vt ostendit Hugo, in tractatu, qoi incipit, Charissime: ideo de illis aliquid dicendum est.

Primo ergo sciendum est, quod pietas innata est, quædam affectio inclinans ad aliquid, vt ad filios parentes, & è conuerso, & ad patriam, &c. huiusmodi. Et hæc est passio naturalis. Nam hæc pietas etiam in brutis inuenitur. Vnde Solinus in libro de mirabili. mundi, & Isidorus in Etymologiis dicunt: Eximia ciconiæ *Isid. Etym. lib. 12. c. 7.* inest pietas. Nam quantum temporis parentes impendunt fœtibus educandis, tantum temporis pulli im-E pendunt parentibus in senectute educandis: quod & de coruis narratur. Vnde hæc pietas non est donum Spiritus sancti licet ab eo detur, quia hæc cum illis nascitur. Ista autem quæ est donum Spiritus sancti, à Deo inspiratur, vt dicit Augustinus.

Item est quædam pietas acquisita, de qua dicit Gregorius io Moralibus sic: *Greg. lib. 21. Moral. cap. 14. cir. fin.* Soot nonnulli, qui pietatis suæ viscera tendere ad incognitos nesciunt, sed solum ad eos quos per assiduitatem notitiæ didicerunt, quorum miserentur, apud quos plus familiaritas quam natura valet, dum quibusdam necessaria, non quia homines sunt, sed quia noti sunt, largiuntur. Sed ista pietas etiam non est donum Spiritus sancti, de quo modo loquimur, sed est virtus ex quadam familiari noti-

tia

tia contracta, vnde ad extraneos & inimicos non ex-
Mat. 5. g. tenditur. Hæc autem quę est donum Spiritus sancti à
Deo datur & ad inimicos extenditur. Vnde Matthæus
dicit: Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos
oderunt.

Item est alia pietas menti à fonte pietatis infusa, de
qua dicit Bernardus in Epistola quadam sic: O clemē-
tissima pietas, quę nō desinit sua largiri beneficia, non
solum his, vbi nullum meritum inuenitur, sed & his,
vbi totum videtur contrarium. De hac pietate, & eius
Amb. in Psa. vtilitate dicit Ambrosius super Psalmū, Beati imma-
118. octon. 12. culati in via: Pietas grata est Deo, Dominō conciliat,
tom. 2. necessarios & parentes fouet: est Dei cultura, merces
parentum, filiorum stipendium. Pietas, inquam, iusto-
rum tribunal, egenorum portus, miserorum refugium,
B vel suffragium, indulgentia peccatorum. Hæc ille.
Hæc est perfecta pietas quæ & antequam flectatur
Cassiod. lib. 4. precibus, nouit condescendere fatigatis, ait Cassiodo-
epist. 26. rus in epistola. Et hæc pietas, est donum Spiritus san-
1. Tim. 4. b. cti. Quæ sicut dicit Apostolus, ad omnia vtilis est,
promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ,
vt dicit Glossa: Omnis summa disciplinæ, & consum-
matio, consistit in pietate & misericordia. Pietas vt
sæpius respicit necessitatem spiritualem. Vnde quæ-
dam Glossa dicit: Exerce te ad pietatem, id est, ad fidē
putam, & veritatem tectam, hæc est pietas. Misericor-
dia vero quæ est secundus actus pietatis, respicit ne-
Aug. de opere cessitatem spiritualem & corporalem. Vnde Augusti-
Mon. c. 22. t. 3. nus in libro de opere monachorum dicit: Multo mise-
C ricordius operatur, erga animas infirmorum, qui bonę
famæ seruorum Dei consulit, quam qui erga corpora
ægrotantium solicitus panem esurientibus tribuit.
Opera mise- Opera huius misericordiæ sunt quatuordecim, videli-
ricordiæ cet septem corporalia, & septem spiritualia. Corpora-
quot & quæ. lia sunt hæc: Visitatio infirmorum, Potatio sitientiū,
Cibatio esurientium, Redemptio captiuorum, Vesti-
tio nudorum, Collectio peregrinorum, & Sepultura
Matt. 24. d mortuorum. Prima sex sunt in Euangelio, aliud in To-
bia. Opera misericordiæ spiritualia, sunt hæc. Delin-
quenti ignoscere, peccantem corripere, ignorantem
docere, dubitanti consulere, mœstum cōsolari, pro sa-
lute proximi orare, & iniurias sustinere, vt alter miti-
getur. Et sic patet, quid est pietas.

D
CAPVT II.

Qualiter per donum pietatis dies spiritualis oriatur, proficiat, & perficiatur.

Greg. li. 1. SEcundo videndum est, qualiter per donum pietatis
Mor. c. 16. in regno animæ dies spiritalis oriatur, proficiat, &
consummetur. De quo notandum est, quod sicut di-
cit Gregorius in Moralibus: Dies vniuscuiusque doni,
est sua illuminatio. Ipsa enim dona, lumina sunt. Cu-
ius ratio est, quia ille donatur in eis, qui est Sol infiniti
splendoris, & ardoris, scilicet Spiritus sanctus. Cum
igitur latio soli corporalis super terram facit diem
E corporalem: in qua oportet operari opera corporalia
corpori necessariā, cur non multo magis præsentia so-
Præsētia Spi- lis æterni, scilicet Spiritus sanctus, in mente humana
ritus sancti causat diem spiritualem, in qua oportet operari opera
causat diem spiritualia necessaria spiritui, & sicut opera pietatis
spiritualem, etiam aliorum habituum? Omnia enim opera nostra
in anima.
1. Tim. 4. a mortua sunt sine pietate, prout est cultus Dei. Quare
Apostolus dicit, exhortando Timotheum: Exerce te-
ipsum ad pietatem. Nā corporalis exercitatio ad mo-
dicum vtilis est, pietas vero ad omnia vtilis est. Cuius
rationem reddit Hugo de sancto Victore, dicens: Vi-
sibilis actio, est quasi quoddam corpus, deuotio vero
quasi spiritus eius, quia deuotio charitatis actionem
viuificat, sicut anima corpus. Vnde omnis actio, quæ

A sine deuotione est, mortua est. Quia sicut postea di-
cit, licet quod viuit, moriatur, tamen vita non mori-
tur. Actio quidem transit, sed pietas actionis, licet fiat
in tempore, non tamen finitur cum tempore. Hæc il-
le. Opera enim illorum sequuntur illos. Ex quo pa- *Apoc. 14. c.*
tet, quod sententia Apostoli vera est, Quia pietas om-
nibus prodest, quæ est ex benignæ mentis dulcedi-
ne grata auxiliatrix omnibus, affectio infusa, vt di-
ctum est.

Sed sciendum est, quod sicut in die exteriori tres
horæ distinguuntur, scilicet mane, quod est initium
diei: meridies quæ est diei medium: & vespera, quæ fa-
cit diei, & laboris terminū. Sic in die spirituali pieta- In die pieta-
tis, distinguuntur tres horæ, id est: mane, quæ est ini- tis distinguū-
tium pietatis lucentis circa subiectum proprium. Me- tur tres horę.
ridies, quæ est feruor pietatis lucentis ad diuinum cul-
tum. Et vespera, quæ est inclinatio pietatis lucentis
ad proximum. In qua hora completur terminus labo-
ris, & fit initium quietis. Primo igitur donum pietatis Mane diei
oriens ex sole æterno, velut quoddam mane, & ini- pietatis
tium diei spiritualis, in mente diem inchoat. Quia vt
dicitur in Ecclesiastico: Pie agentibus, dabit Dominus *Eccli. 43. d.*
sapientiam. Sapientia autem est lumen pietatis inex- *Sap. 7. b.*
tinguibile. Quanto autem pietas magis operatur; tan-
to lumen sapientiæ magis ei datur, quo crescit, & pro-
ficit, vsque ad perfectum diem. Sic & operatio impie-
tatis, lumen pietatis in mente minuit, & tenebras gi-
gnit. Vnde in prouerbiis dicitur: Iustorū semita, quasi *Prou. 4. c.*
lux splendens procedit, & crescit vsque ad perfectum
diem. Via autem impiorum tenebrosa, nesciunt vbi
corruant. Hoc igitur donum pietatis, mane suæ diei
inchoat, dum noua luce mentem irradians, ad sui-
ipsius compassionem inclinat. Dicit enim Anselmus *Ans. lib. de si-*
in libro de similitudinibus. Spiritus sanctus pietatem *milit. c. 130.*
menti inspirat, dum eam sibi compati, pieque recole-
re facit, quam misera erit si à Deo separata fuerit. Ex
qua inspiratione mēs illuminata omnes operationes,
pio desiderio in fontem pietatis extendit, & omnem
impietatem excludit. Tunc pietatis donum in men-
te sicut lux auroræ oriente sole mane, absque nubi-
bus rutilat: Et ad horam meridianam proficiendo *2. Reg. 23. a*
properat, in qua diuinum cultum feruenter & per-
fecte exercet.

Secundo donum pietatis, facit horam meridianam
diei spiritualis in anima. Quia sicut dicit Augustinus *Aug. lib. 1. de*
de Ciuitate Dei. Pietas, proprię est cultus qui debetur *Ciu. c. 1. to. 5.*
soli Deo, tanquam excellentior & perfectior. Sed nota
quid sit iste cultus. Ad quod respondet Augustinus in *Idē de Verb.*
libro de verbis Domini: Colimus Deum, & Deus colit *Dom. ser. 59.*
nos. Colimus Deum adorando, & vt cultum nostrum *in pri. to. 10.*
inuocando. Colit nos Deus amando tanquam agrico-
la, quia agricultura eius in nobis est, eo quod nō ces-
sat, verbo suo extirpare mala semina de cordibus no-
stris, & aperire cor nostrum, tanquam sermonis aratro
plantare semina præceptorum, & expectare pietatis
fructum. Sed ad quid est pietatis fructus? Respondet,
ad omnia vtilis est.

Sed notandum quod duplex est cultus, scilicet cul- Cultus du-
tus interior, & exterior. Interior cultus est quo quis se plex.
offert Deo tanquam principio suæ creationis, & fini
suæ beatificationis, & hoc quantum potest secundum
omnia quæ ab ipso recepit. Quod recta ratio dictat, &
natura ad hoc inclinat. Ratio dictat, quia inferius de-
bet subesse superiori à quo dependet, & à quo multi-
pliciter deficit, ideo indiget eius influentia. quam con-
sequitur natura rationalis suum superius colendo, vt
dictū est. Similiter natura ad hoc inclinat. Quod satis
ostendit natura rationalis, cuius desiderium non quie-
scit plene nisi in suo superiori. Vnde Augustinus in li- *Aug. li. 1. cōf.*
bro confessionum primo dicit: Domine inquietum est *c. 1. tom. 1.*
cor meum donec veniat ad te. Cuius ratio est, quia

Dominus est animæ patria, vt dicitur in libro de spiritu & anima. Simile dicit Isaac, in libro de contemptu mundi in principio. Cultus exterior, consistit in oblationibus, sacrificiis, adorationibus & similibus, quæ sunt signa protestantia interiorem cultum, qui soli Deo debetur. Vnde Augustinus, in libro de Ciuitate Dei, dicit quod hic cultus soli Deo debetur, quia videmus in omni republica obseruari, quod rectorem suum aliquo singulari signo honorat, quem quicumque alteri exhibeter, incurretet crimen læsæ maiestatis. Vnde lege diuina pœna mortis statuitur, his qui diuinum honorem aliis exhibent, Qui immolat diis occidetur, præterquam Domino soli.

Isaac Syrus de contemptu mundi c. 1.

Aug. lib. 1. de Ciu. Dei. c. 4. tom. 5.

Exod. 22. c

Est tamen sciendum quod aliquis cultus potest exhiberi aliquibus creaturis sine peccato, vt reliquiis sanctorum, sanctæ Cruci, & imaginibus Christi, & huiusmodi. Vnde Damascenus loquens de adoratione imaginum dicit, quod in veteri testamento, non fuit assuetus vsus imaginum. Cuius ratio est, quia Dominus inuisibilis, incorporalis & incircumscriptus, adhuc carnem non assumpserat, incarnato autem Christo, docuit habere imagines, primo ad rememorationem actuum Christi, & martyrum, vt simplices litteras nescientes triumphos Christi & martyrum vitam in picturis quasi in libris, legerent. Et Damascenus ad confirmationem sui dicti adducit exemplum Christi. De quo refertur, quod Abagaro Edessenorum rege mittente pictorem, vt imaginem Domini depingeret, quo non potente, propter resplendentem claritatem faciei Christi, Dominus vestimento apposito faciei, similitudinem propriæ faciei mirabiliter impressit, & sic suam imaginem desideranti Regi transmisit. Imaginibus igitur, & reliquiis, debetur aliqua reuerentia sibi competens, soli autem Deo debetur latria. Quando igitur pietas, quæ est cultus Dei, facit mentē nostram colere Dominum, vt principium nostræ creationis, & finem nostræ beatificationis, tam per operationes interiores, quam per operationes exteriores, fit mens humana sicut lux meridiana clara, quando absque nubibus rutilat.

Adoratio imaginum.

Damasc. lib. 4. fid. orth. c. 17.

Ibidem.

Tertio donum pietatis diem spiritualem, in anima consummat, & labores eius terminat, dum mentem ad misericordiam proximi compatiendo inclinat. Hoc enim donum pietatis, alium diem a prædicta die timoris facit in anima, vt dicit Gregorius in Moralibus, & eandem per misericordiam consummat. Et quia iam donum pietatis, in homine diem spiritualē initiauit, illuminando eum per inclinationem, & veram compassionem quantum ad seipsum, & secundo lumen meridiani feruoris mēti influxit, dum eam illuminat, & inflammat ad exercendum diuinum cultum: ideo tertio pietas is lumen vespertinum diei spiritualis in mente terminat, dum eam clementer per misericordiam inclinat ad proximum. Dicit enim Ioannes: Qui diligit fratrem suum in lumine est, & scandalum in eo non est, scilicet tenebrarum. Illud tamen lumen dicitur vespertinum respectu luminis meridiani. Vnde Lincolniensis super Angelicam Hierarchiam, cognitionem, quæ habetur à creaturis de Deo, vocat cognitionem vespertinam, ideo quia lumen pietatis, quod inclinat ad diuinum cultum, purius, & melius videtur, quam quod inclinat ad proximum. Quare & Bernardus dicit Porro in aliud tendere, quam in Dominum, licet propter Dominum, nō otium Mariæ, sed negotium Marthæ, est quæ adhuc solicita est, & turbatur erga plurima, cum vnum sit necessarium. Et ideo non potest terrenorum actuum anima, vel tenui puluere, conspergi. Sic igitur donum pietatis causat mane, meridiem, & vesperam in die sua. Factum est ergo vespere & mane dies secundus, vt habetur in Genesi.

Greg. lib. 1. Mor. c. 16.

1. Ioan. 2. b

Bern. super cant. ser. 40. circ. med.

Gen. 1. a

CAPVT III.

Qualiter per donum pietatis menti conuiuium præparetur.

Tertio videndum est, qualiter per donum pietatis in regno Dei, & animæ conuiuium spirituale animæ, & omnibus ciuibus eius præparetur. Dicit enim Gregorius in Moralibus: Pietas in die suo conuiuium facit, & menti exhibet: quia cordis viscera misericordiæ operibus replet. Opus autem bonum est cibus animæ, vt dicit Gregorius. Et idem dicit: Comedere animæ est bonis operibus satiari. Hæc ille: Primo igitur donum pietatis prudentissime à conuiuio suo impietatem, & omnem familiam illius expellit, quia omnia fercula mentis infecit, & insipida facit. Nam vt ait suo. Augustinus in sermone quodam. Etiam iustitia quæ est virtus specialis & dulce ferculum præ mentis, sine pietate crudelitas est. In crudelitate autem nulla dulcedo est, sed amaritudo impietatis in ea regnat. Quare cibaria animæ nullo igne charitatis decoquit, sed cruda & insipida relinquit. Vnde Seneca in lib. de moribus dicit: Respice crudelitatem, & matrem eius iram, eū omni familia sua, Hæc enim humanæ naturæ maxime inimica est, pietas autem amica est. ait Tullus libro tertio de officiis, ideo ipsa est dulce condimentum humanorum actuum. Quare per oleum significatur, vt ait Richardus, in tractatu de gemino paschate Et sic donum pietatis, impietatem à conuiuio suo omnino expellit.

Greg. lib. 1. Mor. c. 16.

Ibid li. 21. c. 8. statim à p.

Pietas impietatē expellit à conuiuio

Rich. tract. de gem. Pasc. cir. med.

Secundo donum pietatis non solum inuitat omnes vires mentis, tanquam incolas regni ad suum conuiuium, sed exteriores, & laborantes, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Similiter & pia mater pietatis, omnes vires, & virtutes suas, ad operationes & ad officia dulciter inclinat & inter se concordat, & ad concordiam morum, & ad amicitiam mutuam vehementer inuitat, & ad cultum Dei, tanquam ad officium proprium maxime instigat. Quod bene ostendit Hugo, dicens sic: Inuitat pietas desperatum, trahit charitas inuitū misericordia pacificat iratum, hilaritas reddit securum, affabilitas familiarē facit, familiaritas secretum aperit, apertio secreti amicitiam parit, morum concordia amicitiam custodit, humilitas Deo proximum facit. Hæc ille. Et sic pietas omnes conuiuantes inter se concordat, & ad exteriores inclinat, & eos Deo approximat, eum colendo humiliter, & obediendo viriliter: Sola enim humilitas Dominum perfecte colit. Sunt & aliæ familiæ pietatis, quarum quædam ministrat in choro, humiliter psallendo, quædam in refectorio, dulciter ministrando, quædam in dormitorio, somnum quiete contemplationis procurando, quædam in coquina, mentis opera bona tanquam cibaria dulcia igni charitatis decoquendo, quædam in infirmaria, debiles pie reficiendo, quædam in capitulo, misericorditer, & compassiue corripiendo. Et sic pietas omnes ministrantes sua dulcedine reficit & consolatur. Quod & dici potest de tota familia animæ, alioquin pietas non esset vtilis ad omnia.

Matt. 11. d

Hug. li. 3. de claustro animæ c. 5.

Tertio donum pietatis omnes incolas, & conuiuantes regni Dei. & animæ, quod in nobis est, vt dicit Dominus, multipliciter reficit, dū eis diuersa fercula spiritualia apponit. Sed prænotandū est, quod sicut dicit Aug. libro decimo de Ciuitate Dei, pietas est cultus Deo debitus principaliter. Cuius ratio est, quia homo efficitur debitor alicuius diuersimodo, vel secundum eius excellentiam, vel secundum beneficia accepta: & secundum vtrumque istorum, est homo debitor Dei, quia Deus primum & summum locum obtinet, quia excellentissimus, & principium nobis essendi

Luc. 17. f

Aug. li. 10. de Ciu. c. 1. to. 5.

eſſendi, cauſandi, conſeruandi, gubernandi, & beatifiaandi. Ideo pietas eſt, ſummæ otiginis pius ſenſus, & deuotus affectus, & fidelis famulatus ſiue cultus per fidem, ſpem, & chatitatem. Iſtis enim colitur Deus, vt dicit Auguſtinus, dum pet fidem, ſpem, & charitatem in Deum tenditur. Ad quod pietatis donum Inclinat, & habilitat. Et in hoc cultu diuino, pietas fercula dulcia & multifaria, menti apponit, & propinat. Nam in fide tot dulcia fercula mēti exhibentur, & paſcua vitentia oſtendūtur, quod ſaporoſę virtutes & vetitates in ea continentur, quæ ſunt mitæ. Vnde Beruardus dicit ſic: Hi ſcil. cultores Dai pro fidei magnitudina digni inueniuntur, qui in omnem plenitudinem Dei indocuntur, nec eſt in omnibus ſpothecis ſapientiæ aliquid omniuo, à quo Deus ſcientiarum Dominus arcendos cenſeat cupidos veritatis, oon conſcios vanitatis. Magua enim fides, magna meretur. *Sequitur:* Iſtiuſmodi magnis ſpiritibus, magnus occurrit ſponſus, emittens lucem & veritatem ſuam, eoſue adducit & deducit iu montem ſanctum ſuū, & in tabernacula ſua, Regem in decore ſuo videbunt præeuntem ſe ad ſpecioſa deſerti, ad flores roſarum, ad lilia conuallium, ad amœna hortorum, ad irrigua fontium, ad delitias cellariorum, & odoramenta aromatum, poſtremo ad ipſa ſecreta cubilis. Vbi sūt theſauri ſapiētiæ, & ſcientiæ penes ſponſum abſconditi. Hæc vitæ paſcua præparata ſunt, in refectionem animaru fidelium. Beatus vir qui impleuit deſiderium ſuū ex ipſis. Hæc Bernardus. Hæc paſcua, dulciſſima fides menti oſtendit. Quid enim non iouenit fides? Fides attingit inacceſſa, deprehendit ignota, comprehendit immenſa, apprehendit nouiſſima, ait Bernardus ſuper Cantica. Et Auguſtinus de verbis Apoſtoli dicit: Nullæ maiores diuitiæ, nulli theſauri, nulli honores, nulla huiuſmodi ſubſtantia maior eſt, quam fides Catholica, quæ peccatores ſaluat, cæcos illuminat, mortuos viuificat, &c. multa quæ ibi enumerantur, quæ omnia mentem reficiunt. Secundo pietas in cultu diuino, qui fit per ſpem, nō vt aſt paſſio, ſed vt eſt virtus Theologica, mentem ad conuiuium introducit. Et ibi multa fercula ſapida ei proponit, & conuiuantibus. Propriū enim obiectum ſpei, eſt beatitudo æterna, quæ eſt ſtatus omnium bonorum aggregatione perfectus, vt ait Boëtius de conſolatione. Sed ſperare beatitudinem æternam, ſiue Deum eſt appropinquare illi. Quia ſperans propinquius ſa habet ad Deum, vel beatitudinem, quam deſperans, vt patet. Quare magis attingit Deum, innitens eius auxilio ad conſequendum bonum ſperatum, quam fides, dicens: Mihi autem adhærere Deo bonum eſt, ponere in Domino Deo ſpem meam. Vnde & beatus Auguſtinus libro de Trinitate attribuit ſpei quoddam frui, vbi dicit: Quoddam aſt frui quod eſt ſpei, & non rei, ex quo ſpes immediatius attingit Deum quam fides, & ſic magis propinquat Deo. Quanto autem mens per ſpem magis appropinquat, tanto ſuauiores odores Dei ſentit. Quod oſtendit Bernardus, dicens: Licet Dominus ſuauis ſit vniuerſis, maxime autem domeſticis, quanto ei quis familiarius pro vitæ meritis, & puritate mentis appropiat, tanto eum recentiorum aromatum arbitror, & vnctionis ſuauioris ſentire fragrantiam. Porro huiuſmodi non capit intelligentia, niſi quantum attingit experientia. Et ibidem oſtendit pie ſpei plures odores eſſe diuerſas virtutes, dicens: Videſne aliquos magis ad pœnitentiam animati ſpe indulgentiæ, immo omnino Domine IESV, propter manſuetudinem quæ prædicatur in te, curremus poſt te in odorem vnguentorum tuorum, audientes, quod non ſpernas pauperem, non horreſcas peccatorem, nec horruiſti confitentem latronem, non lacrymantem peccatricem, non Cananeam ſupplicantem, non deprehenſam in adulterio, non clamantem publicanum, non negantem diſcipulum, non perſecutorem diſcipulorum, non crucifixores tuos. In odorem iſtorum vnguentorum piiſſimorum curremus, donec regeneramur in ſpem viuam. Hæc ſpes immortalitate plena eſt. Et ſicut dicit Gregorius, Spes illa in æternitatem animam erigit, & idcirco nulla mala, quæ exterius tolerat, ſentit. Tertio pietas in cultu diuino qui fit in chatitate dulcia cibaria à fidei conuiuantibus iudicata, & à ſpe præparata iam guſtare facit. Ratio huius eſt, quia charitas perfectius attingit Deum, quam fides vel ſpes. Licet enim mens Deum attingat aliqualiter in lumine fidei ſub ſpe, vel ratione viſionis ænigmaticæ, hæc tamen non eſt perfecta attingentia, niſi Deus qui eſt præſens mēti per modum ſic viſi, fiat præſens ſub ratione ſperati & amati. Spes enim præſupponit fidem, quia accedentem ad Deum oportet credere, quia eſt. Et ideo ſpes aliqualiter magis attingit Deum quam fides, vt ſupra dictum eſt. Sed nec hæc attingentia, ſeu præſentia ſpei perfecta eſt, niſi Deus attingatur, & præſens fiat per modum amati, & amplexus, quæ debentur volitiuę potentię, cui proprie conuenit habere, & poſſidere, vt patet per Auguſtinū vbi dicit ſic: Appetitus quo inhiatur rei cognoſcendæ fit amor cognitæ, dum tenet atque amplectitur placidam prolem id eſt, notitiam gignenti contingit. Et idem Auguſtinus dicit, quod quidam Deum cognoſcunt, & tamen eum propter hoc nō habent. Vbi præſcindit cognitionem, ab habere. Multum enim differt, cibum cognoſcere, habere, & guſtare. Guſtus autem non eſt in cognitione, ſed in amore. Huius ratio aſt, quia dicit Hugo ſuper Angelicæ Hierarchiæ, Amor acutus eſt, & tranſit omnia, & penetrat donec ad amatū, & in ipſum veniat, nec quieſcit donec amatum teneat, & dicat. Non dimittam ipſum, donec introducam eum ad omnia intima mentis meæ, vbi eſurio, & ſitio ipſum, vt dicitur in Canticis. Quod exponens Bernardus dicit: Quis ta non teneat Domine, qui tenentem te ſpe fortificas, perfectione decoras, perſeuerantia conducis, remunetatione perducis, vt ſcilicet reficias? *Sequitur:* Ego autem non dimittam te, niſi benedixeris mihi, & nunquam dimittam te, quia non benedicis, niſi tenentes te. Hæc ille. Igitur tenetur in cultu charitatis, quia Deus charitas eſt, & qui manet in chatitate, in Deo manet, & Deus in eo, in quo Dominus manet, dulci charitate reficitur. Quia ſicut dicit Richardus, Amor ſiue charitas, eſt dulcedo ſaporis intimi, & quanto quis ardētius amat, tanto dulcius guſtat, igitur in charitata aſt dulcior refectio. Iſte guſtus amoroſus, totam familiam conuiuij mētalis primo ab impuritate mundat, virtutibus adornat, dulcedine cibat, dilectione inebriat, lumine ſerenat, gaudio exhilarat. Iſta Rabanus in ſermone quodam declarat, dicens: Amor eſt ignis in meditatione, purificans mentem à ſordibus vitiorum omnium. Eſt lux in oratione mentem irradians claritate. Eſt mel in gratiarum actione, mentem dulcorans in dilectione diuinorum beneficiorum. Et vinum in contemplatione, mentem inebrians iucunda dilectione. Eſt ſol in beatitudine, mentem clarificans ſereniſſima illuminatione. Eſt vita mentem exhilarans ineffabili gaudio, perenni iubilatione. Hic cultus charitatis, fidem & ſpem format & conformat & totum conuiuium mentis & cōſummat & perficit. Vnde Caſſiodorus ſuper Pſalmos dicit: Charitas eſt mors criminum, virtus pugnātium, palma victorum, concordia mentium, ſocietas electorum: quam fides concipit, ad quam ſpes currit, cui profectus omnium bonorum ſeruit,

Ad quod conuiuium nos conducat, qui eſt benedictus in æternum.

CAPVT

Marginal notes (left column): *Aug. Enchi. c. 3. tom. 3.* — *Bern. ſuper Cant. ſer. 32. poſt med.* — *Pſal. 125. a* — *Pſal. 42. a* — *Coloſſ. 2. a* — *Pſal. 126. c.* — *Bern. ſuper Cant. ſer. 28. poſt med. & 76. ante med.* — *Aug. de verb. Apoſ. ſerm. 1. verſ. fi. & ſer. 181. de temp. c. 21. to. 10.* — Obiectum ſpei propriū — *Boet. de conſ. philoſ. li. 3 pr. 2. non longe à prin.* — *Pſ. 72. d.* — *Aug li. 10. de Trin. c. 11. t. 3* — *Ber. ſuper. Cant ſer. 1. non longe à prin.*

Marginal notes (right column): *1. Pet. 1. a* — *Sap 3. a* — *Greg lib 6 Mor. c. 21.* — *Heb. 11. b* — *Aug. lib. 9. de Trin c. 12. in fi. to. 3.* — *Idem epi. 57. ad Dard. poſt me. to. 2.* — *Hug. in Ang Hierar. c. 7. tom. 6.* — *Cant. 3. a*

Section letters in the column margins: A, B, C, D, E

CAPVT I.

DE DONO SCIENTIÆ

Quæ ſcientia donum Spiritus ſancti dicatur.

TErtio dicendum eſt, de dono ſcientiæ, qnod immediate ſequitur donum pietatis: quia ſicut dicit Gregorius in Moralibus, nulla eſt ſcientia ſi vtilitatẽ pietatis non habet. Et Anſelmus dicit: Poſt donum pietatis, Spiritus ſanctus ſcientiã ſuperimponit pietati, cum mens ſic timet ſibi & compatitur, vt quo valeat modo ſaluari, ſcrutatur eique Spiritus ſanctus huius rei cognitionem largitur. Hũc etiam ordinem donorum tenet Auguſtinus de Doctrina Chriſtiana. De hoc autem dono ſcientiæ ſunt tria notanda. Primo, quæ ſcientia donum Spiritus ſancti dicatur. Secundo, qualiter per donũ ſciẽtiæ in anima dies oriatur. Tertio, quo modo per donum ſcientiæ menti conuiuium præparetur.

Greg. lib. 1. Mor. c. 17.
Anſel lib. de ſimil. c. 130.
B
Aug. lib. 2. de Doctr. Chri. c. 7. to. 3.

Circa primum nota, quod Bernardus ſuper Cantica in quodam ſermone dicit: Scientia quædam eſt ſæcularis, quæ inebriat nõ charitate, ſed curioſitate, implet ſed non nutrit, inflat & non ædificat, ingurgitat, & nõ confortat. Et talis ſcientia, non eſt, donum Spiritus ſancti. Eſt alia ſcientia de qua Auguſtinus dicit. Eſt ſcientia quæ nõ eſt rerum vanarum, nec rerum curioſarum, ſed de his quibus fides ſaluberrima, quæ ad veram beatitudinem ducit, gignitur, nutritur, defenditur, roboratur, & hæc dicitur donum Spiritus ſancti. Et hoc donum gratuitum, eſt lumen ſupernaturale. Cuius actus eſt bene iudicare, ſecundum regulas legis æternæ de agibilibus per nos, quorum non eſt determinata via quo ad nos, qualiter fieri debeant, eo quod non ſemper vniformiter fienda ſunt. Vnde per donum ſcientiæ, innoteſcit homini rectum iudicium de creaturis, quod non eſt in eis verum bonum, & hoc fit per lumen ſupernaturale, ſcilicet per principia fidei, quæ ſunt articuli fidei. Ideo ex conſequẽti, ad donum ſcientiæ pertinet reſoluere hominis actiones: ad fidei articulos vt ad principia. Et notandum eſt, quod donum ſcientię principaliter reſpicit ſpeculationem, ſcilicet, inquantum homo ſcit quid fide tenere debeat. Secundo, ſe extendit ad operationem, quia per ſcientiam credibilium, & eorum quæ ad credibilia conſequuntur, dirigitur in agendis. Vnde illi donum ſcientiæ habent, qui ex infuſione gratiæ certum iudicium habent circa credenda ſic quod in nullo deuiant à rectitudine iuſtitiæ. Et hæc eſt ſciẽtia ſanctorum, de qua dicitur: Iuſtũ deduxit Dominus per vias rectas, & dedit illi ſcientiam ſanctorum. Ex his patet, quod donũ ſcientiæ eſt habitus infuſus, in quo modo habet certũ iudicium circa credenda, & agenda. Igitur ſicut dicit Hieron. in prologo ſuper Biblia, Diſcamus in terris, quorum ſcientia remanebit nobis in cœlis. Valde enim indignum eſſet, quod tantum laboratem circa ſcientiam, & virtutes, ſi deſinerent eſſe in morte. Vnde Hieronymus ibidem dicit, quod ſacra Scriptura, eſt habitaculum regni cœleſtis. Euacuabitur tamen imperfectio eius.

Aug. li. 14. de Tri. c. 1. to. 3.
C
D
Sap. 10. b
Hier. ep. 103. ad Paulin. cir. fin.
E

CAPVT II.

Qualiter per donum ſcientiæ dies in anima oriatur.

Donũ ſcientiæ, cauſat diẽ in anima tribus horis diſtinctam.

SEcundo videndum eſt, qualiter per donum ſcientiæ, in anima dies oriatur. De quo notandum eſt, quod cum donum ſcientiæ ſit habitus luminoſus, à Spiritu ſancto animæ infuſus, qui omnia ſcrutatur, & omnem veritatem docet, quo habitu anima habet re-

A ctum & certum iudicium circa credenda, & agenda, vt ſupra dictum eſt, huiuſmodi non poſſunt fieri ſine lumine. Lumen autem facit diem, ſicut dicit Hugo in libro de tribus diætis. Planum eſt: quod donum ſcientiæ cauſat diem ſpiritualem in anima, quæ ſecundum maiorem, & minorem illuminationem cauſat mane, meridiem, & veſpertinam horam. Mane huius diei, cauſat donum ſcientiæ, dum ſe extendit ad lumẽ ſciẽtiarum acquiſitarum per ſtudium & doctrinam: quæ ſcientiæ, licet ſint quædam lumina, tamen ſunt obſcura. Quia ſicut dicit Hugo in prologo ſuper librũ Angelicæ Hierarchiæ, Philoſophis, vel ſapientibus mũdi datũ eſt, veritates aliquas inuenire propter nos, quibus conſummatio ſeruabatur. Vnde inuenerunt veritatem illam, quam oportuit ſuſcipere filios vitæ, ad obſequium ſummæ veritatis. Illis labor appoſitus eſt, nobis autem fructus ſeruabuntur. Ipſi arcana ſapientię non nouerant: quia conditorium theſaurorum, ſcilicet incarnatum Ieſum, nõ nouerant, ſed naturali documento ſolo viuentes, lippiendi acie lumen nubilum, & ambiguum adduxerunt, propterea errauerunt, & euanuerunt, cum mente tranſire vellent ea quæ eis conceſſa ſola fuerant noſſe. Etiam hæc ſcientia aſſimilatur auroræ, quę eſt mane & initiũ diei. Aurora enim eſt lux noua tenebris permixta, vt dicit Richardus. Sic & ſciẽtiæ humanæ tenebris permixtæ ſunt, donec donum ſcientiæ faciat nos circa eas iuſte ſentire, & recte iudicare.

Hug. lib. 3. in Ang. Hierar. c. 1. ante me.
B
Rich. lib. 5. de contemp. c. 6.

C Secundo donum ſcientiæ extendens ſe ad lumen ſacræ Scripturæ, & ad credibilia, cauſat in anima horam meridianam diei ſpiritualis. Nam lumen horæ meridianæ clarius illuminat, & vehementius inflammat, vt patet ad ſenſum. Sic lumen ſacræ Scripturæ, ſuper omnes ſcientias mentem clarius illuminat, & vehemẽtius inflammat. Vnde Gregorius dicit ſic: Quãuis omnem ſcientiam atque doctrinam, Scriptura ſacra ſine aliqua comparatione tranſcendat, vt taceam quod vera prędicat, quod ad cœleſtem patriam vocat, quod à terrenis deſiderijs ad ſuperna amplectenda cor legentis inuitat, quod dictis obſcurioribus exercet fortes, & paruulis humili ſermone blanditur, quod nec ſic clauſa eſt, vt paueſci debeat, nec ſic patet, vt vileſcat, quod vſu faſtidium tollit, & tanto amplius diligitur, quanto amplius meditatur, quod legentis animum humilibus verbis adiuuat, ſublimibus vero ſententiis leuat, quod aliquo modo cum legentibus creſcit, quod ab auidis lectoribus quaſi recognoſcitur, & cũ doctis ſemper noua reperitur. Vt ergo de rerum pondere taceam, ſcientias tamen omnes atque doctrinas, ipſo etiam locutionis ſuæ more trãſcendit. Hæc ille. Sic ergo donum ſcientiæ per lumen ſacræ Scripturæ, animam illuminat & inflammat ad modum lucis meridianæ, vt dicatur de ea illud Iſaiæ: Sicut lux meridiana clara eſt.

Greg. lib. 19. Mor. c. 1.
D
Iſa. 58. ſ.

Tertio donum ſcientię ſe extendens ad lumen ſcientiæ moralis, & ad agibilia, facit horam veſpertinam in die ſpirituali animæ, quæ eſt hora quietis, & terminus laboris: Exibit enim homo mane ad operationem ſuam, vſque ad veſperam, ait Pſalmiſta, ſic donum ſcientię notificans homini rectum iudicium circa credenda, & agenda, ipſum quietat, dum eum in veritate ſtabilitat. Sed & laborem minuit, & quaſi terminat, dum eum gaudenter operari facit, quia finis laboris quietem æternam ei pie oſtendit. Vnde Dionyſius dicit: Fides diuina eſt ſtabilis collocatio credentium collocãs eos in veritate, & confirmans in tranſmutabili identitate. *Sequitur:* Et credentem in veritate, teſte Scriptura, nihil moueat, à lætitia, quæ eſt ſecundum veram fidem, ſed habeat in ea permanentiam immobilis identitatis. Et parum infra dicit. Ita igitur, principes, & duces noſtræ ſapientiæ, ſcilicet Apoſtoli,

E
Pſ. 103. c.
Dion. de di. nom. c. 7. cir. fin.

ſtoli, & eorum diſcipuli, pro veritate quotidie lætantur, & moriuntur, teſtificantibus omnibus verbo & opere veritatem, ſicut conueniens eſt: Et ſic veſpere, & mane dies tertius perficitur.

CAPVT III.

Quo modo per donum ſcientiæ menti conuiuium præparetur.

Quæ fames & quis cibus animæ ſit.

TErtio videndum eſt, quo modo per donum ſcientiæ, menti humanæ conuiuium præparetur in die ſuo, & de diuerſitate ferculorum illius. Circa quod ſciendum eſt, quod Auguſtinus in libro de vita beata dicit, quod ſicut ſcientia eſt cibus animæ, vitia ſunt fames animæ & ſterilitas. Et illa fames cauſat quoddam ieiunium ſpirituale in anima, quod donum ſciẽtiæ expellit ab anima. Vnde Gregorius in moralibus dicit: Scientia in die ſuo conuiuium facit, quia in ventre mentis, ignorantiæ ieiunium ſuperat. Ex quo patet, quod ignorantia, & vitia cauſant in anima ieiunium ſpirituale, quæ quamuis ſit incorruptibilia, tamen multum debilitatur, eo quod interius nullis veritatibus cibatur, & ex conſequenti nec appetitus veris bonis ſatiatur: quia incognita amare non poſſumus, ideo nec guſtare poſſumus, vt dicit Beda ſuper Lucam cap. 8. Igitur ſicut conſulit Auguſtinus in libro de vera religione: Omiſſis nugis theatricis, & poëticis, diuinarum ſcripturarum conſideratione & tractatione paſcamus animum atque potemus, vanæ curioſitatis fame ac ſiti feſſum, & æſtuantem & inanibus phantaſmatibus, tanquam pictis epulis, fruſtra refici, ſatiarique cupientem, cum talia animam non ſatient.

Aug. de vita bea. diſput. 5. dici tom. 5.

B

Greg. lib. 1. Mor. c. 16.

Aug. lib. de ver. Relig. c. 51. tom. 1.

C

Secundo donum ſcientiæ prouocat animæ appetitum, per manifeſtationem dulciſſimarum veritatum. Nam ſicut dicit Auguſtinus ſuper Ioannem: Veritas panis eſt, & mentem reficit, nec tamẽ deficit. Et quanto donum ſcientiæ dulces veritates magis manifeſtat, tanto appetitum magis prouocat. Quia quanto alimenta ſpiritualia plus ſumuntur, tanto plus appetuntur, ait Gregorius. Alioquin, ſicut dicit Hugo libro de vanitate mundi, fruſtra in nobis diuinæ cognitionis abondantia creſcit, niſi in nobis diuinæ dilectionis flamma augeſcat. Sed dilectio ſiue charitas, eſt cibus dulciſſime reficiens mentem. Vnde Bernardus in libro de gradibus humilitatis dicit: Dulcis cibus & ſuauis charitas, quæ feſſos alleuat, debiles roborat, mœſtos lætificat, iugum denique veritatis facit ſuaue, & onus lene in illo ſcilicet conuiuio mentali.

Aug. tract. 41 in Ioan nõ longe à p. c. 6.

D

Bern. tra. de 12 gra. hum. & ſuperb. non longe à prin.

Tertio donum ſcientiæ conuiuantes multipliciter reficit, per ferculorum diuerſorum delitioſam exhibitionem, quæ in ſcientia ſacræ Theologiæ occulta oſtendit, & conuiuantes illuminando guſtare facit. Vnde Gregorius in moralibus exponens illud Iob: Tunc ſuper omnipotentem delitiis afflues, dicit: Super omnipotentẽ delitiis affluere, id eſt in amore illius ſacræ Scripturæ epulis ſatiari. In quibus nimirum tot delitias inuenimus, quot ad profectum noſtrum intelligentię diuerſitates accipimus: vt modo nos nuda paſcat hiſtoria: modo ſub textu litterę velata nos reficiat medullitus, allegoria: modo ad altiora ſuſpendat contemplatio anagogiæ, in præſentis vitæ tenebris, iam de lumine æternitatis intermicans. In his verbis Gregorius, innuit, triplicem menſam eſſe ſacrę Scripturæ, in quibus animæ ſtudioſæ mediãte dono ſcientiæ, diuerſimode & dulciter reficiuntur. Prima eſt menſa hiſtoriæ. Secunda eſt menſa allegoriæ. Tertia eſt anagogiæ. In menſa hiſtoriæ, ſimplices cibantur ferculis, groſſioribus. In menſa allegoriæ, cibantur doctores ferculis ſubtilioribus. In menſa anagogiæ, perfectiores cibantur ferculis dulcioribus. In menſa hiſtoriæ,

Greg. lib. 16. Mor. cap. 9. in prin.

E

A ſimplices cibantur ferculis groſſioribus, fidem roborantibus, dum ſimplices legunt in ſacra Scriptura, quod aqua in vinum mutatur, Lazarus ſuſcitatur, leproſus mundatur, cæcus illuminatur, & huiuſmodi. Tunc turba ſimplicium paſcitur, quando fides exemplis roboratur. Vnde Alexander Nechan, ſuper Cantica dicit: Ecce nobis recumbentibus ad menſam ſacrę Scripturę proponũtur poma miræ fragrantię. Arbor ſiquidem propaginis, cuius radix erat protoplaſtus, decorata multitudine ramorũ, qui ſurſum tendũtur protulit poma, id eſt, exempla comeſtibilis & commendabilis ſaporis, per quæ intellige bona opera, ſeu prophetarum vaticinia, quorum delitioſo odore, ſancta Mater Eccleſia quotidie recreatur, Hæc ille. In menſa ſecunda allegoriæ, reficiuntur ſubtiliores, vt doctores, & ſimiles, ſubtilioribus & dulcioribus ferculis, dum eis panis verus de cœlo promittitur, & datur, habens in ſe omne delectamentum, & omnem ſaporem ſuauitatis. Ex cuius manducatione reſurrectio nobis promittitur, vita æterna ſperatur, ianua cœleſtis aperitur, mẽſa æternæ refectionis præparatur, corpus Chriſti hic vere manducatur, in quo nobis diuinitas propinatur. Vnde Hugo in primo cap. ſuper librum Angelicæ Hierachiæ dicit carnem aſſumptam IESVS nobis in edulium propoſuit, vt per cibum carnis, ad guſtum inuitaret diuinitatis. Ex his autem conforta tur anima, & ſurgit in ſpem viuam, De qua ſpe Gregorius in moralibus dicit: Spes in æternitate animum erigit, & idcirco nulla exterius aduerſa, quæ tolerat, ſentit, quod non eſt modica refectio mentis. In menſa tertia, ſcil. anagogiæ, ſpirituales & perfectiores paſcuntur, ferculis dulciſſimis, & ſapidiſſimis. Cuius ratio poteſt eſſe talis: Anagogia, vt dicit Hugo, eſt aſcẽſio, ſiue eleuatio mentis in contemplationem ſupernorum. Ideo aſcendendo tranſcendit narrationem menſæ hiſtoricæ, ſed contemplando tranſit vltra velamina menſæ allegoricæ. Plena autem eleuatio, & pura contemplatio, in mente miram, & dulcem generat delectationem, & refectionem. Vnde Gregorius dicit ſic: Contemplatio amabilis, & mirabilis valde dulcedo eſt, quæ ſuper ſemetipſam animam rapit, id eſt, cœleſtia aperit, terrena autem debere eſſe contemptui oſtẽdit, ſpiritualia oculis mentis patefacit, corporalia abſcondit, vt talis contemplatrix dicat illud Cantici: Ego dormio, & cor meum vigilat. *Sequitur*: Vigilanti etenim corde dormit, per hoc quod interius contemplando proficit, & ab inquieto opere foris quieſcit. *Sequitur*: Neque adhuc omnipotens Deus in ſua claritate conſpicitur, ſed quædam ab illa anima ſpeculatur, vnde refecta proficiat, & poſt ad viſionis gloriam pertingat. Hæc ille. Quare contemplatrix anima deſiderans claram dilecti viſionem, & plenam refectionem, confortata petit iam trahi de iſtis menſis ad illã glorioſam menſam, & epulationẽ cœleſtis cõuiuij, dicens illud: Indica mihi quẽ diligit anima mea, vbi paſcas, vbi cubes in meridie. Bern. exponẽs hæc verba dicit ſic: Primo aduerte, quam eleganter ſponſa amorem ſpiritus ab amore carnis diſcernat affectu, dum dilectum exprimere magis iam volens affectione, quam nomine, non ſimpliciter dicit, quem diligo, ſed inquit, quem diligit anima mea, ſpiritualem deſignans amorem non carnalem. Indica mihi igitur, vbi paſcas, &c, Antequam adimplebis me lætitia cum vultu tuo, vultum tuum requiro: vultus autem tuus vera meridies eſt. Hæc ille. Hic meridies anagogiæ clarior eſt in ſplendore, & feruentior in calore. In ſplendore clarior, dum pater per verbum infiniti ſplendoris ſe perfecte manifeſtat. Et in calore feruentior dum per amorem ſuum ſpiritum, qui eſt infiniti ardoris ſiue charitatis ſe ad guſtandum, amplexandum, & habendum liberaliſſime in anagogia communicat. Sed Bernardus ibidem

Ale. Nech. ſup Cant. cap. 5.

Ioan. 6. d

B

Hug. in 1. c. Ang. Hierar. l. 1. poſt med.

Greg l. 6. Mor. c. 13. verſ. fin.

C

Hug. l. 1. ſuper Ang. Hi.

Greg. in Eze. ho. 14. poſt me.

D

Cant. 5. a

Cant. 5. b. Ber. ſer. 33. in Cãt. ante med.

E

ibidem dicit: Veruntamen quantumlibet hic meridies viæ incalescat, & radios suos moltipliciter, per omnia mortalis huius vitæ curricula, siquе nobiscũ vsq; ad consummationem sæculi.non tamen ad lumẽ peruenit meridianum patriæ. Nam hic pastus, sed nõ ad saturitatem:nec cubare licet,sed vigilare oportet,propter timores nocturnos: nec hic clara lux nec plena refectio,nec tota mansio.Igitur indica mihi vbi pascas, vbi cubes in vera meridie,scilicet in claritate lucis, & feruore charitatis tuæ infinitæ. Hæc ille. De hac meridie dicit Bernardus ibidem, quod admirando exclamat,dicens:O vera meridies plenitudo feruoris & lucis,solis statio,vmbrarum exterminatio,paludum desiccatio,fœtorum depulsio. O perrenne solstitium, quando iam non inclinabitur dies. O lumen *B* meridianum. O vernalis temperies. O æstiua venustas O autumnalis vbertas.O quies & feriatio hiemalis.Nunc locum inquit,tantæ claritatis, & pacis, & plenitudinis,indica mihi, vt ego te in lumine tuo per mentis excessum merear contemplari,pascentem vbetius, quiescentem securius. Hæc est mensa veri Salo- *3. Reg. 10.* monis,in qua Regina Saba vltra non habuit spiritum humanum, tota absorpta in spiritu diuino.

CAPVT IV.

De mensa diuina Scriptura siue scientia, & de ferculis, quæ in ea apponuntur.

Hug lib. 3. de claustr. animæ c. 8. in pr.

DE hac mensa diuinæ Scripturæ,sine sciẽtię Hu- *C* go loquẽs, dicit idẽ,sed per alia verba,quæ forte magis sapiunt:Vnde dicit sic: Sicut homo exterior in refectorio materiali ad horam cibo potuq; reficitur, sic homo interior in refectorio sanctæ meditationis diuersorum exemplorum ferculis saginatur, & vino compunctionis potatur. *Sequitur*:In hoc ergo refectorio tres ponuntur mensæ,id est, tres intellectus diuinę Scripturæ, videlicet mensa historialis, mysterialis, & moralis. Prima mensa ponitur simplicibus, secunda doctoribus, tertia vtrisque communiter.In prima ponitur cibus grossior.In secunda,cibus subtilior.In tertia, cibus dulcior. Prima saporem continet exemplorum.Secunda cõtinet dilectionem mysteriorum. Tertia dulcedinem morum.In prima Christus panem fre- *D* git In secunda,figuris ministrat vinum.In tertia,docet verum.In prima,pascit miraculis.In secũda,figuris.In tertia,verbis.Refectio miraculorum corroborat fidẽ. Impletio figurarum confortat spem. Doctrina morum adauget charitatem.Cum enim mortui suscitantur,leprosi mundantur, cæci illuminantur,tunc simpliciorum turba pascitur. Sed fides inde succrescit, dum Deus hoc fecisse creditur. Dum vero resurrectio Christi creditur,tunc nostra resurrectio speratur.Dum semen seminantis quibus terris congruat,assignatur, quid aliud fit,quam quod in mentibus hominũ, verbi Dei amor ordinatur?Ponuntur itaque mensæ, ponun- *Leui. 5. a. b* tur & panes. Ad primam mensam Moyses offert panem conspersum, tanquam cibum grossiorem. Oleo deuotionis conspersum in superficie: quia lex nullum *E* *Heb. 7. c* ad perfectũ duxit.Dabatur tamen populo Dei exeunti de Ægypto ille panis, ad aliqualem deuotionem *Ruth. 2. c* eius,& alleuiationem. Ad secundam mensam, Ruth, obtulit panem intinctum in aceto Dominicæ passio- *Aug. li. de cõflic. vir. & vitior. c. 9. in prin.* nis, Qui habet virtutem patienter sustinendi omnia aduersa. Vnde Augustinus in libro de conflictu vitiorum,& virtutũ dicit:Si passio Redemptoris nostri ad *Isidor. libr. de contemp. mundi ca. de patientia in aduersis.* memoriam reducatur, nihil tam durum, quod non æquo animo toleretur: parua enim omnia reputamus, si suæ passioni comparemus,quę patimur. Simile dicit Isidorus de summo bono.Ad tertiam mensam,scilicet *Ioan. 6. d* anagogiæ:Christus dat panem supersubstantialem.se- *Sap. 16. c* ipsum in corpore,& sanguine suo, vt sicut dicit Hugo,

A Per cibum carnis,inuitet ad gustum diuinitatis,vt ho- *Hug. super 1. Ang. Hie.* mo manducet panem Angelorum, omne delectamentum in se habẽtem,& omnis saporis suauitatem. Ideo maximę reficit.Vnde Vercellensis super Cantica dicit: Nihil est, quod ita gratam mentibus præstet refectionem sicut panis supersubstantialis, id est, Eucharistiæ. Et sic conuiuantes in prima mensa, ad exeundum de Ægypto alleuiantur. In secunda mensa, ad sustinendum patienter pericula viæ animantur.In tertia mensa conuiuantes sic reficiuntur,vt in æternum non moriantur.Post appositionem panum, ponuntur diuersa genera pulmentorum. Nam tres pueri afferunt legumina. Paulus infirmus ministrat olera. Moyses affert *Dan. 1. c* diuersa ferculorũ genera, mel scilicet de petra, oleũ- *Rom. 14. d* *B* que de saxis durissimis,butyrum de armento,& lac de *Deut. 32. b* ouibus, cum adipe agnorum & arietum filiorum Basan,& hircos cum medulla tritici, & sanguinem vuæ biberent meracissimum. Post appositionem pulmentorum, ponuntur diuersa fercula carnium. Nam Abel offert agnum.Abraam arietem. Iosue,vaccam: Moy- *Gen. 4. a* ses volatilia pennata,& rex Euangelicus altilia occisa, *Gen. 22. c* per quæ signantur partes noui testamenti. Quidam *Ios. 8. f* *Ps. 77. c* dum gratiam pinguedinis internæ dulcedinis perci- *Mat. 22. a* piunt,à terrenis desideriis, ad sublimia contemplationis suæ penna subleuantur, ait Gregor. Post appositionem carnium, ponuntur diuersa fercula piscium. Nã Apostoli afferunt pisces de mari. Tobias affert pi- *Ioan. vlt. a* sces de fluuio. Pisces de stagno in Leuitico vbi dici- *Tob. 6. a* *Leuit. 11. b* *C* tur: Omne quod habet pinnulas & squamas, tam in mari quam in fluminibus, & stagnis comederis, vbi *Gloss. in Leuit. 11. ex* dicit Gregorius in Glossa: Pisces, qui habent pinnulas, solent saltare super aquas, signant animas, quæ *Greg. lib. 5. Mor. c. 8.* eleuãtur vltra illa fluxibilia per contemplationem, & etiam aliqui sunt in actiua vita,& illi sunt comedendi,& Ecclesiæ incorporandi, vel traiiciendi,quia sunt mundi. Sed Hugo dicit: Pisces de mari sunt sæculares,qui sunt adhuc in hoc mari magno.Pisces vero de flumine, sunt doctores, qui fluunt scientia ad alios inquieti, sed pisces de stagno sunt claustrales quieti, qui omnes in flumine baptismi mundati sunt,& ideo comedendi sunt, id est,in corpus Ecclesiæ traiiciendi sunt.Cum prædictis ferculis,donum scientiæ tot vina *D* ministrat potanda,quot proposuit fercula reficientia. Et huius ratio est, quia donum scientiæ vt est donum Spiritus sancti,illuminat ad veritates sacræ Scripturæ cognoscendas, & ad cognitas diligendas. Cognitio autem cibat,sed dilectio potat. Cognitio cibat multiplicitet. Quia sicut dicit Gregorius in Moralibus: In *Greg. lib. 16. Mor. c. 9. in prin.* Scripturę sacrę verbis,tot delicias inuenimus,quot ad profectum nostrum intelligentiæ diuersitates accipimus. Sed sicut in nobis crescit cognitio, ita in nobis debet augeri, & dilectio. Alioquin sicut Hugo dicit, in libro de vanitate mũdi,frustra in nobis diuinæ cognitionis abundantia crescit,nisi in nobis diuinæ dilectionis flamma augescat quæ animos inebriat, & pascit. Hic est notandum,quod sicut dicit Gregorius in *Greg. lib. 1. Mor. cap. 8. cir. med.* Moralibus,Scriptura sacra aliquando nobis cibus est, *E* aliquando potus est. Cibus est in locis obscurioribus, quæ quasi exponendo frangitur, & masticando glutitur.Potus vero est Scriptura in locis apertioribus,qui ita absorbetur sicut inuenitur. Ex his patet,quod in isto conuiuio nõ sufficiunt vina præcipua Assueri,nec vina condita sponsæ,nec vina mera Psalmistæ,&c.sed quot erunt fercula, tot erunt in conuiuio illo vina. Quia sicut dicit Origenes super Cantica:Nõ est plena refectio, nec omnimoda refectionis delectatio, nisi cum cibo potus iungitur. Hæc ille. De ista refectione spirituali siue conuiuio Richardus de sancto Victore dicit. O qualis refectio, vbi dapifer est Christus,pincerna vero Spiritus sanctus. Christus enim ministrat in cibo. Vnde Dauid: Mittit Crystallum suam sicut *Psal. 147. b*

buccel

buccellas. Spiritus sāctus ministrat in potu. Vnde Dauid ibidem dicit: Flabit spiritus eius, & fluent aquæ viuę, quia viuificant. Hæc ille. Ratio huius appropriationis potest esse talis. August. de Trinitate dicit, quod verbum perfectum est notitia cum amore. Cum igitur verbum æternum sit notitia manifestans patrē, & cum hoc notificet omnem veritatem, illuminat enim omnem hominem venientem in hunc mundum. Veritas autem est dulcis refectio mentium, vt dicit Aug. super Ioannem. Patet, quod refectio appropriatur filio. Sed cum in notitia sit amor, qui appropriatur Spiritui sācto, & amor sit vnum spirituale, potans, & reficiens & inebrians mentem, patet, quod potare vino spirituali & inebriare, appropriatur Spiritui sancto. Quod autē amor siue charitas, sit quoddam optimum vinum spirituale, ostēdit Hugo de Arca Noe, vbi dicit: Charitas siue amor similis est vino, quia habet effectus vini. Vinum namque eos, quos inebriauerit, reddit hilares, audaces, fortes, obliuiosos, & quodā modo insensibiles: sic charitas siue amor mundando conscientiā mētem exhilarat, secundum Psalmistam. Deinde audacē reddit, quando per munditiam conscientię fiduciam pręstat. Deinde vires auget, quia sicut testatur Scriptura, Fortis est vt leo, qui confidit in Domino. Obliuionē quoque generat, quia dum totam intentionē ad desiderium æternorum trahit, omnium transeuntium memoriam ab anima funditus euellit, & insensibilē reddit: quia dum mentem per internam dulcedinem medullitus replet, quidquid exterius amari infertur, contemnit, quasi non sentiat. Hæc ille. De hac ebrietate, dono 7. cap. 7. Supra posita exempla nemo contēnat, quia donum scientiæ in omnibus sensibilibus diuinos radios lucere manifestat. Vnde Dionys. dicit: Non solū sensibilia signa scripturarum, sed & totus iste mundus sensibilis, secundum quamlibet sui partē, est quasi propositio signans diuina inuisibilia, iuxta illud: Inuisibilia Dei, &c. Hi autem radij non reuelantur immundis, sed solum amatoribus sanctitatis, qui studendo veræ sapientiæ in sanctis signis rerum materialium, abolita omni inepta & phantastica expositione, per intelligētiam puræ veritatis, & amorem veræ bonitatis, per donum scientiæ transeunt ad contemplationem simplicis, & puræ veritatis. Ad quam nos perducat, qui est Deus benedictus in æternum. Amen. Hæc ille.

Aug. lib. 9. de Trin. c. 10. tom. 3.
Ioan. 1. a Idem tract. 41. in Ioan. tom. 9.
Hug. lib. 4. de Arca morali. c. 8.
Psal. 103. b
Prou. 28. a
Dionys. in epi. ad Timot.
Rom. 1. c.

DE DONO FORTITVDINIS.

CAPVT I.

Quæ fortitudo donum Spiritus sancti dicatur.

QVartum donum Spiritus sancti, est donum fortitudinis, quod immediate sequitur donum scientiæ. Quod Anselmus ostendit in libro de similitudinibus, dicēs: Spiritus sanctus donum fortitudinis superimponit dono scientiæ. Cuius ratio est: Deum enim mens pauida timens, atque donum pietatis compatiens, & iam quid agere debeat dono scientiæ sciens, oportet vt dono Spiritus sancti sit fortis, ad operandum quæ dicit, & quibus se saluari posse confidat. Quia sicut dicit Hugo super Angelicam Hierarchiam, perfectum non facit agnitio, seu cognitio veritatis in mēte, nisi subsequatur habitus veritatis in operatione. Et veritas dicit: Si hæc scitis, beati eritis si feceritis. Ideo fortitudinis donum sequitur donum scientiæ. Circa hoc donum fortitudinis sunt notāda tria. Primo quæ fortitudo donum Spiritus sancti dicatur. Secūdo qualiter per hoc donum, dies spiritualis in anima oriatur. Tertio quale conuiuium, per hoc donum animæ præparetur.

Ansel. lib. de similitudi. c. 130.
Hug. in 7. Ang. Hier.
Ioann. 13. b

Duplex est fortitudo.

Circa primum sciendum, quod duplex est fortitudo,

A vna quæ est virtus, alia quæ est donum Spiritus sancti. De fortitudine quæ est virtus, multa dicit Philosophus in Ethicis, inter quæ dicit, quod fortis est qui nō timet terribilia, & sustinet vt oportet boni gratia. Et Paulinus in epistola ad Hieronymum dicit: Qui vere fortis est nec temere audet, nec inconsulte. Et hæc fortitudo se habet respectu ardui & mali pœnæ, secundū dictamē naturalium principiorum. Et tali fortitudine sustinet homo pericula & læsiones propter bonū virtutis. Vnde Aug. narrat, quod multi vtilitatem reipublicæ, propriæ vitæ pręponebant. Et Tullius de officiis dicit, quod duo erant præcepta Platonis, volentibus reipublicæ prodesse. Primum vt vtilitatem ciuium sic tueantur, vt quæcumque agunt ad eam referant, obliti commodorum suorum. Secundum præceptum fuit vt

Arist. lib. 3. Eth. c. 8 & 9.
Aug lib. 5. de Ciu. Dei c. 17

B totum corpus reipublicæ curent principaliter, ne dum aliquam partem tueantur, reliqua deserant, & ideo hæc fortitudo ordinat hominem ad finē, qui est infra limites naturæ vt patet. Est alia fortitudo, quæ est donum Spiritus sancti, quæ se habet respectu illius pœnę secundum dictamen supernaturalium principiorū legis æternæ, sequendo Spiritus sancti specialem inspirationem, vel instinctum, quo mouentur aliqui ad vltro se offerendum ad sustinentiam pœnæ prædictæ. Ex quo patet quod donum fortitudinis, est habitus existens sicut in subiecto in voluntate inquantum negotiatur circa ardua, quo voluntas habilitatur ad volendum mortem sustinere, pro defensione seu promotione veritatis fidei vel morum, secundum dictamen legis

Quæ fortitudo est donum Spiritus sancti.

C æternæ, sequendo Spiritus sancti motiuam inspirationem. Ex consequenti tamen, per ipsum donum fortitudinis, bene se habet volūtas respectu cuiuslibet alterius arduæ pœnæ, & melius quam per aliquam moralem virtutem. Et ideo per istam fortitudinem, sancti fecerunt opera fortitudinis super humano modo, sustinendo talia cum gaudio & exultatione, vt patet in Apostolorum actis, vbi dicitur. Ibant Apostoli gaudētes, &c. Et ista fortitudo ordinat, & disponit ad finem supernaturalē. De hac fortitudine dicit Greg. in quadā homilia sic: Fortes facti sunt sancti, tortores domant, spiritum roborant, virtutibus corruscant, terrena despiciunt, cælestia appetunt, occidi possunt, flecti autem nequeunt, nec sustinere flagella per infirmitatem me-

Act. 5. g
Greg. hom. 27 in Euang. circ. med.

D tuunt, nec læsi vnquam a veritate conticescunt. Hæc etiam fortitudo, instigationes, ad malum fortiter retundit, & repellit, sicut dicit Aug. super Marcum, & Gregorius in homilia: Apostoli mundi huius potestatibus contraire non præsumerent, nisi eos sancti Spiritus fortitudo solidasset, exemplificando de Petro, qui magna auctoritate respondit. Obedire oportet Deo magis, quam hominibus, iam Spiritu sancto confortatus.

Idem hom. 30 in Euan post med.

CAPVT II.

Qualiter per hoc donum dies spiritualis in anima oriatur.

E SEcundo videndum est, qualiter per donum fortitudinis dies spiritualis, in mēte humana oriatur. De quo sciendum est, quod cum isto dono sicut cum aliis donis prædictis, Spiritus sanctus sit & habeatur, qui ad modum ignis illuminat, & inflāmat vt dictum est: ideo animam, quam inhabitat, illuminat, dum impetū irascibilis, & concupiscibilis, & aliarum passionum obūbrantium conuiuium animæ fortiter reprimit, & tenebras vitiorum viriliter expellit, & ornatum virtutum omniū custodit, & omnes partes mentis confractis vectibus diuino soli patenter aperit, & dicit: Eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ fortis, & potēs in prælio. Qui illuminat omnem hominē venientem in hunc mundum. De hac fortitudine dicit Ambr. de officiis:

Psal. 23. b
Ioan. 1. a
Amb. lib. 1. de offi. ca. 39. tom. 4.

officijs: Non mediocris virtus animi est fortitudo, quæ sola defendit ornamenta virtutum omnium, & iustitiam custodit, & quæ implacabili prælio aduersus omnia vitia decertat, Inuicta ad labores, fortis ad pericula, rigidior aduersus voluptates, auaritiam fugat tanquam labem quandam, quæ virtutem effeminat, & sic mentem obtenebrat. Sed necesse est videre, quæ sint portæ animæ, per quas diuini tadij animam ingrediuntur, & qualiter per donum fortitudinis aperiuntur.

Tres animæ potentiæ sunt tres portæ mentis.

De primo notãdum est, quod tres portæ mẽtis sunt tres potentiæ, scilicet memoria, intelligentia & voluntas, secundum quas homo ad imaginem & similitudinem Dei creatus est, quæ potẽtiæ conuenienter dicuntur portæ æternales, quia æternitatis sunt capaces, eo quod imago Dei in eis consistit: vt dicit Augustinus de Trinitate. Has portas Spiritus sãctus per donũ fortitudinis aperit, dum eas per fortes conatus ad æterna cõuertit, iã à temporalibus aliqualiter eleuatas. Vnde appropriate loquendo secundum appropriationem Augustini de Trinitate. Primo per donũ fortitudinis, porta memorialis aperitur patri æterno, dum forticonatu à temporalibus abstractam, & eleuatam, & diuinis beneficijs gratificatam, in patre incipiat delectari & gratias agere de filij consubstantialis datione, & de Spiritus sancti missione, & de omnib. aliis beneficijs, vt dicat illud Psalmi: Memor fui Dei, & delectatus sũ. Quod exponens Greg. super Iob dicit: Qui de temporalium amissione non lugen, de temporalium abundantia consolari non possum, quasi de vmbra: sed cum memor fui Dei, delectatus sum, qua auctoris mei, quẽ adhuc videre non valeo, sola memoria delectat, quod sine lumine esse nõ putetur *Sequitur*: Exercitatus sum, continua meditationis meæ apertione diuino soli, & defecit spiritus meus, scil. superbiæ tenebrantis, & cæcantis: & diuinus illuxit. Quia quanto Spiritus sancti virtus in nobis fortificatur, & proficit, tanto noster spiritus deficit. Et tunc in Deo plene proficimus, cum à nobis plene defecerimus, ait Gregorius.

Aug. li. 9. de Trin. & seq. tom. 3.

Psal. 76. c

Greg. li. 18. Mor. c. 14.

Idem lib. 22. Mor. c. 14.

Secundo per donum fortitudinis, porta intellectualis aperitur verbo æterno siue filio, dum eam forti conatu à clamore, & solicitudine temporalium constrictam abstrahit, & ad auditionem Verbi Dei conuertit, & instructionem & fidei eius receptionem, & præceptorum eius obseruationem Quia sicut dicit Aug. Sapientia quæ est Filius Dei, non cessat loqui occulta inspiratione ad intellectualem creaturam, vt ad se conuertatur, & sic saluetur. Et valde necesse est, vt se homo ad lumen sapientiæ cõuertat: quia sicut dicit Aug. de libero arbitrio, Auertentes se à lumine, ad vmbram carnalitatis, continue obtenebrantur, intantum quod non possunt videre etiam quod summe bonum est, & malum reputant, quod etiam in se bonum est. Sicut ergo isti obtenebrantur & sunt in nocte, ita illi illuminantur & in die sunt. Quia sol refulget in clypeos aureos. id est, in puros animos & ideo fortitudo gẽtium cæcarum, id est, irrationalium vitium, dissipata est.

Aug. super Gen. ad lit. t. ram. li. 1. c. 5. & 1. Idem li. 2 de li. ar. c. 16. cir. fin. tom. eod.

1. Mac. 6. e

Tertio per donũ fortitudinis, porta voluntatis aperitur Spiritui sancto, id est, amatori æterno: quia sicut dicit August. libro de Moribus Ecclesiæ, Fortitudo est amor omnia propter Deum facile perferens. Ille ergo fortis amor aperit voluntatem Spiritui sancto, dum eam omnem carnalitatem fortiter vincere facit, ita vt etiam seipsum contemnat, & omnes delectationes huius vitę fortiter extinguat. Ex tũc enim nihil resistit Spiritui sancto. Vnde Gregorius in Moralibus dicit sic: Iustorum fortitudo est, carnem vincere, proprijs voluptatibus contraire, delectationes vitæ præsentis extinguere, huius mundi aspera pro æternis præmiis amare, prosperitatis blandimenta contẽnere, aduersitatis metum superare. Confractis igitur istis vectibus ferreis voluntatis, & amoris per donum fortitudinis

Au. de Mor. Ec. c. 15. to. 1.

Greg. lib. 7. Mor. c. 8. in prin.

æternus sol ingrediens, & tripliciter exurens montes mentis, igneos radios exsufflat. Sol iste diuinus tripliciter exurit montes, secundum tres horas diei fortitudinis, scilicet mane, meridie, & vesperæ quæ accipiuntur secundum tres gradus fortitudinis. Primo enim donum fortitudinis facit mane die spiritualis, quãdo se extendit ad gradum fortitudinis politicæ. Politica autem fortitudo, vt dicit Macrobius de somno Scipionis, est mentem supra metum periculi erigere, & nihil nisi turpis formidare Quod vtique perfectius facit fortitudo, vt donum est, vt patet ex Actibus in Apostolis, vbi dicitur, quod gaudentes ibant à conspectu concilij. Gaudium autem causat serenitatem mentis, id est, lucem, De hoc potest exponi illud Psalmi: Mane astabo tibi, &c. Secundo donum fortitudinis facit meridiem diei spiritualis, quando se extendit ad gradum fortitudinis, prout est virtus purgatoria. Fortitudo autem purgatoria, vt dicit Macrobius ibidem, est animã non terreri corpore patiente. Quod vtique perfectius facit fortitudo vt donum est, vt patet per sanctum Andream, qui toto corde gaudens desiderabat pœnam crucis. Et Agatha quasi ad epulas inuitata, &c. Hic cum sponsa, desiderabant Christum sequi ad cubitum crucis in meridie, id est, in feruore charitatis. Tertio donũ fortitudinis facit horam vespertinam diei spiritualis, quando se extendit ad gradum fortitudinis, prout est purgati animi virtus. Fortitudo autem purgati animi, vt dicit Macrobius ibidem, est passiones non vincere, sed omnino ignorare. Quod vtique perfectius facit fortitudo, vt donum est, vt patet in illis, qui possunt dicere cum beato Iob: Donec deficiam, non recedam ab innocentia mea. Neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea quod ostendit fortitudinis consummationem. Factum est igitur vespere & mane dies quartus.

Eccli. 43. a

Tres sunt gradus fortitudinis.

Mac. li. in s. Scip. c. 8.

Act. 5. a.

Psal. 5. a

Cant. 1. b

Iob. 27. b

Gen. 1. c.

CAPVT III.

Quale conuiuium per hoc donum animæ preparetur.

Tertio videndum est, quo modo donum fortitudinis menti humanæ in die suo conuiuiũ spirituale præparet, & conuiuantes disponat ad omnem veritatem. De quo notandum est, quod sicut Greg. in Moralibus dicit, fortitudo in die suo conuiuium facit, dum aduersa non metuit, trepidanti mentis cibos confidentiæ apponit. Necessitatem huius refectionis ostendit Glossa super Matthæum, quæ videtur accepta de libro Augustini de sermone Domini in monte, vbi dicitur; Quia nondũ Dei visione fruimur, cibus in via est nobis necessarius, vt quandoque ad patriam veniamus, & ideo panem petimus, ad quem nemo peruenit sine Spiritu sãcto in dono fortitudinis, quia vbi fortitudo, ibi est esuries iustitię. Æternus enim cibus animæ plenitudo est iustitiæ: & quotidianus, cum quotidie illam esurientes implemus. Hæc ille. Igitur videmus, qualiter donum fortitudinis in mentali conuiuio operetur, & reficiat vires conuiuantes. De quo sciendum est, quod sicut dicit Tullius primo libro rhetoricæ, Fortitudinis vt est virtus humana, quatuor sunt partes, scilicet fidentia, magnificentia, patientia, & perseuerantia. Fidentia siue fiducia, conuiuantes de conuiuio inchoato, vsque in finem, certa spe assecurat. Magnificẽtia vero in conuiuio vt decet administrat, Perseuerantia conuiuantes ad stabilem mansionem inuitat. Patientia autem conuiuantes confortat & quietat.

Greg. li. i. Mor. c. 16.

Fortitudinis quatuor partes.

Fidentia igitur vt est virtus humana conuiuantes de conuiuio hic assecurat, hic inchoat amicabiliter, & de fine consummando, hic temporaliter, & delectabiliter assecurat: Vnde Tullius vbi supra dicit: Fidentia est certa spes animi, perducendi in finem rem inchoatam. Sed fidentia, vt est ex dono fortitudinis, quod est donũ Spiritus

Fidentia.

Spiritus sancti conuiuantes de conuiuio temporaliter inchoato, assecutat de fine consummando feliciter, & possidendo æternaliter. De hac fidentia Petrus dicit: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui secũdum magnam misericordiam suam, regenerauit nos in spem viuam, per resurrectionẽ Iesu Christi ex mortuis, in hereditatem incorruptibilem, incontaminatam, & immarcescibilem, conseruatam in cælis, &c. Hæc fidentia conuiuantes dulciter reficit, quia secura mens est quasi iuge conuiuium. Hæc confidentia expellit à conuiuantibus omnem diffidentiam, Psalmus: Qui confidunt in Domino sicut mons, &c.

1. Pet. 1. a

Prou. 15. b

Magnificentia vero, vt est virtus humana, & in conuiuio magnifice ministrat & splendide, vt decet. Vnde, Tullius dicit ibidem. Magnificentia est magnarum rerum splendida administratio. Sed magnificentia, vt est ex dono fortitudinis, conuiuantes magnifice ditat, & consolatur, & exaltat. Vnde Psalmista dicit: Magnificauit Dominus facere nobiscum, facti sumus lætantes. Gregorius in Moralibus dicit: Deus hominem magnificat, quia largitate rationis ditat, quia infusione gratiæ visitat, quia honore collatæ virtutis exaltat. Quibus anima maxime reficitur: quia magno animo & rationali nihil est magnum, nec satiat eum nisi solus Deus, qui est immensus. Vnde Macrobius dicit: Nihil est magnum præter animum magnum, nec tibi magno aliquid est magnum. Hæc igitur virtus, quæ hominem sic magnificat, excludit vitium oppositum, scilicet paruificentiam, quod à magnificentia debita & recta facit deficere. Vnde opes & sumptus conuiuij, non possunt mensurari: quod in tam excellenti, & solemni conuiuio fieri non licet.

Magnificẽtia. *Psal. 125. a* *Greg lib. 5. Mor. c. 7.*

Patientia. Patientia autem conuiuantes confortat, vt est virtus humana, ne propter difficultatem imminentium periculorum huius vitæ frangantur. Vnde Tullius ibid. dicit. Patiẽtia est causa honestatis ac vtilitatis, arduarum rerum voluntaria ac diuturna perpessio. Sed patientia vt est ex dono fortitudinis, conuiuãtes non solum facit aduersa voluntarie sufferre sed & vt victores sine murmure gaudenter pertrãsire, vt Apostoli faciebant. Vnde Cassiodorus super Psalmos dicit: Patientia vincit aduersa, non colluctando, sed sufferendo, non murmurando, sed gratias agendo. Ipsa est quæ fæces totius voluptatis abstergit, ipsa est quæ limpidas animas Deo reddit. Hæc virtus expellit vitia opposita à conuiuio, quæ tranquillas mentes confundunt, vt impatientiam, discordiam, rixam, seditiones, & cetera talia, quæ mentis conuiuium molestant, & perturbant. Et hæc patientia perfectius animam reficit, quia perfectum opus habet. Vnde Dominus dicit: In patientia vestra possidebitis animas vestras. Vbi Gregorius dicit: Quid est animas possidere, nisi perfecte in omnibus viuere, cunctisque mentis motibus quasi ex arce veritatis dominari, quod vtique valde animam consolatur & reficit.

Apoc 5. b. *Cass. in ps. 21.*

Luc. 21. d *Greg. lib. 5. Mor. c. 13. in fin.*

Perseuerantia. Perseuerantia vt est virtus humana, cõuiuas fortiter & stabilitat in bono & conseruat in permanẽtia, vsque ad conuiuij plenã consummationem, vt fit in via. Tullius vbi supra dicit: Perseuerantia est in ratione bene constituta stabilis, & perpetua permanentia: Sed perseuerantia vt est ex dono fortitudinis, conuiuantes in conuiuio nõ solum perseuerare facit vsque ad conuiuij temporalis terminum, sed & introducit in conuiuium sine termino æternum, vbi est refectio mẽtis excellentissima & satietas: quia tũc satiabor, cũ apparuerit gloria tua, ait Psalmista. Vnde sanctus Bern. in epistola dicit: Absque perseuerãtia, nec qui pugnat victoriam, nec palmam victor consequitur. Ipsa enim est nutrix ad meritum, mediatrix ad præmiũ, soror patiẽtiæ, constantiæ filia, amica pacis, amicitiarum nodus, vnitatis vinculũ, sanctitatis propugnaculũ. *Sequitur:*

Psal. 16. e *Ber. epi. 129.*

A Tolle perseuerantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudẽ fortitudo. Sola est enim cui æternitas redditur, vel potius quę ęternitati hominem reddit, dicente Domino: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Hæc ille. In hac perseuerantia est refectio dulcissima, Nam idem verbũ Domini, scilicet qui perseuerauerit vsque in finem, saluus erit, exponens Aug. in libr. de verbis Domini, dicit: Cum perueneris ad tres panes perseuerando, hoc est ad cibum & ad intelligentiã Trinitatis, habes vnde viuas & vnde pascas, nec timeas, ne finias. Non enim panis ille finietur, sed omnẽ indigẽtiam tuam finiet: ergo & omnem famẽ affligentem à te expellet. Ex his igitur patere potest, qualiter quatuor partes fortitudinis perficiuntur, vt sunt virtutes humanæ per donum B fortitudinis, quia habitus supernaturales perficiunt naturales, vt dicit Dionysius.

Matt. 10. c. & 24. b

Aug. de ver. Dom ser 29. au med. tom. 10.

Dionys. Aug. Hier.

DE DONO CONSILII.

CAPVT I.

Quid consilium sit, & quid donum consilij dicatur.

QVintum donum Spiritus sancti, quod facit diem spiritualem in anima & conuiuium: est donum consilij, quod immediate sequitur donum fortitudinis, vt Gregor. ostendit in Moralibus, vbi dicit: Valde fortitudo destruitur, nisi per consilium fulciatur. Et Anselmus in libro de similitudinibus dicit: Post donũ C fortitudinis, Spiritus sanctus donum cõsilij superædificat: quia cum mens iam fortis ad operandum, quæ pie timendo scit esse facienda sui experimento, ducit ex Spiritu sancto, quid de omnibus consulere debeat. Ex quod concludit, quod post donũ fortitudinis, sequitur immediate donum consilij. Ad maiorem autem notitiam istius doni consilij, sunt quinque notanda. Primo quid consilium sit, & quid donum consilij dicatur. Secundo necessitas istius doni consilij declaratur. Tertio differentia inter consilia diuina, & propria assignatur. Quarto qualiter dies spiritualis ex dono consilij in anima oriatur. Quinto qualiter conuiuium per donum consilij in anima præparetur.

Greg. lib. 1. Mor c. 16. *Ans. lib. de simil. c. 130.*

Primo quid sit consilium, & quid donum consilij di-D catur, vidẽdum est. Et quia proprium rationali creaturæ est, quod per inquisitionem rationis moueatur ad aliquid agendum, vel non agendum, quæ quidẽ inquisitio cõsilium dicitur humanũ. Vnde Damascenus dicit: Consilium est appetitus inquisitionis à ratione directus, de his quæ à nobis sunt facienda vel nõ faciẽda. Et Aristoteles in epistola ad Alexandrũ dicit, quod Cõsilium est oculus & cautio futurorũ. Sed quia inquisitio & ratio humana per se nõ sufficiunt comprehendere singularia omnia, & contingẽtia quæ occurrere possunt in nostris actionibus, quæ requiruntur ad consecutionem beatitudinis nostrę, quia cogitationes mortalium sunt timidæ, & incertæ prouidentiæ nostræ, vt dicitur in libro Sapientiæ. Ideo indigemus inquisitione certiori, & directione nobiliori, scilicet di-E uina. Tam inquisitio autem quam directio nobis in dono consilij à Spiritu sancto confertur, qui omnium est artifex, omnẽ habens virtutem, omnia prospiciẽs, ideo talis inquisitio, & directio à Spiritu sancto donata, consilium dicitur quod est donum Spiritus sancti. Sed non debet mouere nos quod donum consilij est respectu eiusdem obiecti, respectu cuius est donum scientiæ: quia hoc verum est materialiter, non formaliter. Vtrumque enim donum est respectu agibiliũ per nos, sed differenter: quia actus doni scientiæ est de talibus prædictis bene iudicare, secundum regulas legis æternæ: sed actus doni consilij est secundum regulas legis æternæ bene inuenire, quæ ardua sunt per nos

Damasc. li. 2. de fid. orth. c. 22. cir. med.

Sap. 9. d. *Sap. 7. d*

Quid sit donũ consilij.

agenda,& quæ fugienda, ad obtinenda ea quæ confe-
runt ad vitam æternam,& non præcipitanter agere.
Greg. lib. 2. Mor. c. 27. ante med. Quia sicut dicit Gregorius in Moralibus: Spiritus san-
ctus dat contra præcipitationem consilium, cui oppo-
Eccli. 23. d nitur præcipitatio. Vnde Sapiens dicit: Sine consilio
nihil facias,& post factū nō pœnitebis. Ex his igitur
patere potest, quod donū cōsilij est habitus à Deo in-
fusus, ex quo secundū consiliū Spiritus sancti moue-
mur ad operationes bonas, quarum nō est determina-
ta via qualiter sit agendum, eo quod non vniformiter
Arist. lib. 2. semper fiendæ sunt. De talibus enim consiliamur, si-
Eth. cap. 3. cut dicit Philosophus in Ethicis,

CAPVT II.

Quæ sit doni consilij necessitas.

Greg. lib. 1. Mor. c. 11. SEcundo videndū est, quæ sit necessitas huius doni,
scilicet consilij. De hoc nota Gregorium in Mora-
libus, vbi dicit: Qui sine consilio viuunt, se præcipita-
tioni, & fortunæ tradūt, præcipitātes vitam suam ne-
gligunt, dum transitoria inconsultè appetunt, dum
æterna non intelligunt, vel intellecta contēnunt, dum
exilium & miseriam suam non cognoscunt, quia cæci:
Ibidem. ideo nec consilium habere sciunt, & ideo merito tales
in insipientia sua peribunt: Sed è contra inquit Greg.
Electorum mentes dum cuncta transitoria nulla esse
conspiciūt, ea ad quæ sunt conditæ, exquirunt. Cumq;
eorum satisfactioni nihil extra Deum sufficit, ipsa in-
quisitionis, siue consilij exercitatione illorū cogitatio-
ne fatigata, in conditoris sui specie & contemplatione
requiescere quęrunt. *Sequitur:* Vnusquisque eorum ad-
huc in mundo corpore positus, mente tamen extra
mundum surgit, ærumnam exilij quam tolerat, deplo-
rat, & ad sublimem patriam incessabilibus se amoris
stimulis excitat. Vnde inuenit salubre cōsilium, tēpo-
rale hoc despicere quod pereuntit: & quo magis crescit
consilij scientia, vt peritura deserat, eo augetur dolor.
quod nec dum ad mansura, siue æterna contingat. Et
ideo solerti cōsilio infigit mentem, & caute se in omni
actione circumspiciendo considerat. Et ne ex re, quæ
agitur, repentinus finis & aduersus surripiat, hūc prius
molliter posito pede cogitationis palpat, & pensat: ne
in his quæ agēda sunt, præcipitatio impellat, ne praua
per concupiscentiam aperto bello superent, ne recta
per inanem gloriam insidiando supplantent. *Sequitur:*
Et mens electi cuiuslibet, quo magis per consilium
viuere nititur, ex angusti itineris dolore fatigatur. Hęc
ille. Ratio istius vltimi dicti est, quia consilia Dei sunt
perfectissima: valēt enim ad vitandum omne malū, &
ad consequēdum omne bonum perfectissime, & ideo
Matt. 7. b. ducunt per itinera arctissima. Arcta est enim via quæ
ducit ad patriam, vt Christus dicit. Arctę autem viæ, vt
plurimum sunt rectiores & breuiores, quam latæ. Per-
fecti autem viri stimulis amoris agitati vehementius
amplectuntur, vt perfectius & citius inueniatur quod
amatur, & creditur, & quæritur. Istis consiliis primis
anima deuota fuit à Spiritu sancto inspirata & instru-
Cant. 3. a cta, quando post inquisitionem Dei, in lectulo corpo-
ralis commodi, & non inuento, dixit: Surgam, circumi-
bo ciuitatem, & per vicos, & plateas quærā quem dili-
git anima mea. Origenes alloquens animam illam, ait:
O te dementem & vesanam, quæ omnia mouentem
immota quæsiuisti in lectulo, omnia illuminantem ra-
diis immensi luminis quærebas in tenebris, quæ im-
mensum & incomprehensibilem quæsisti ductu ratio-
nis, & inuenire voluisti & tenere. Non bono consilio
vsa es, vide quid facias. *Sequitur:* Dixit ergo surgā vbi
dicit Origenes: Iam nunc video, quia meliori consilio
vsa es, quod commodum lectuli vis postponere, te-
nebras noctis euadere, delicta & commissa punire, &
ab eis vis diuidi, à quibus Deus non potest aliqualiter

A inueniri. *Sequitur:* Circumibo ciuitatem, id est, Eccle-
siam militantem inquirendo à spiritualibus viris, &
doctoribus de quæsito & non inuento, licet gloriosa
dicta sint de Ciuitate Dei testante Psalmista: Igitur Psal. 86. a
quæram per plateas, id est, præcepta, quæ sūt via om-
nibus credentibus communis & lata. Quæram, per
vicos, Glossa, id est, in his, qui sunt viri spiritales, qui
gradiendo ad cœlestia, arctam viam consiliorum te-
nent. Vnde & Bernardus dicit. In vicis ambulamus,
qui corpus arctamus, qui pœnas hic luimus, qui mun-
ditiæ & continentiæ vacamus. Et Vercellensis super
Cantica dicit: Optimum est consiliū, surgere ad spon-
sum quærendum, & efficaciter inueniendum in plateis
præceptorum, & in vicis spiritualibus consiliorum.
Vnde in eis instructa, & excitata ab Angelis inuenit
B quem diligebat, & quæsiuit dicens: Inueni quem dili-
git anima mea. Surge igitur & ad consilium ingredere Cant. 3. b.
ciuitatem, ibi tibi dicetur, quid te oporteat facere. Act. 9. a

CAPVT III.

Quæ sit differentia inter consilia diuina & ea, quæ ex propria voluntate liberi arbitrij oriuntur.

TErtio videndum est, quæ sit differentia inter con-
silia à Spiritu sancto inspirata per donum consi-
lij, & inter consilia exorta ex propria voluntate liberi
arbitrij. Prius autem videndum de cōsiliis propriis ex
voluntate propria surgentibus, vt ex hoc facilius co-
gnoscantur cōsilia diuina ex inspiratione Spiritus sā-
C cti procedentia. Primo igitur notandum est, quod Ber- Ber. de Resur. Dom. ser. 3. ante med.
nardus in sermone de lepra Naaman dicit sic: In corde
est duplex lepra, scilicet propria voluntas, & propriū
consilium. Et lepra vtraque nimis est pessima. Et prius
hic videndum est, quid sit propria voluntas. De hoc di-
cit Bern. in eodem sermone; Voluntatem propriam Voluntas propria quid sit
dico, quæ non est communis cum Deo & hominibus,
sed nostra tantum: quando quod volumus non ad ho-
norem Dei, non ad vtilitatem fratrum & proximi, sed
propter nos ipsos facimus, non intendentes placere
Deo, & prodesse fratribus vel proximo, sed satisfacere
propriis animorum moribus, tunc propria voluntas
mala est. Sic & loquens ex propriis mendax est, ait
Ioannes. *Et sequitur:* Huic contraria est recta fronte Ioan. 8. f
charitas. Quid enim odit Deus, aut quid punit præter
D propriam voluntatem? Cesset voluntas propria, & in-
fernus non erit. In quem enim ignis ille desæuiet, nisi
in propriam voluntatem? Nam voluntas illa propria Idem super Cant. ser. 71. cir. fin
dicitur, cui assentimur, & cui se liberum inclinat arbi-
trium. Hæc autem desideria, & concupiscentię, quę in-
uitos tenent, non voluntas, sed corruptio voluntatis
est. Et idem super Cantica dicit: Grande malum pro-
pria voluntas, qua fit, vt bóna tua tibi bona non sint. Isa. 58. a
Etenim si in die ieiunij mei, inueniatur propria volun- Idem ser. 3. de Resurr. Dom. cit.
tas mea, nō tale ieiuniū elegit Dominus. Ex illa volū-
tate propria oritur proprium consilium, de quo dicit
Bernardus in eodem sermone, scilicet de lepra Naamā
sic: Lepra proprij consilij eo perniciosior est, quo ma-
gis occulta, quanto plus abundat, tanto quis sibi sa-
E pientior videtur esse. Hæc est illorum qui zelum Dei Rom. 1. c
habent, sed non secundum scientiam sequentes erro-
rem suum & obstinati in eo, ita vt nullis velint consi-
liis acquiescere. Hi sūt vnitatis diuersores, inimici pa-
cis, charitatis expertes, vanitate tumentes, sibi placen-
tes, & magni in oculis suis, ignorātes Dei iustitiam, & Rom. 10. a
suam volentes constituere. Et quæ maior superbia,
quam vt vnus homo totius cōgregationis iudicio iu-
dicium suum præferat, tamquam si ipse solus habeat
spiritum Dei? Sunt nunc qui se faciunt religiosiores
aliis, qui non sunt sicut ceteri hominum, ecce arioli
& Idolo latræ facti sunt. Ecce consilia propria. Luc. 18. b. c
Sed nunc de consiliis diuinis videamus, quæ & qua-
lia

Consilia Dei quæ & qualia. lia sunt. De quo primo sciēdum est, quod Deus summe sapiens & summe bonus, omnibus consulentibus eum de omnibus liquide respondet, & se affabilem & amicum verum ostendit. Vnde Aug. libr. confessionum parum vltra medium dicit: Domine omnibus consulentibus te, simulque audiētibus & diuersa consulentibus, tu liquide respondes, sed non liquide omnes audiunt. Omnes vnde volunt, cōsulunt te, sed non semper quod volunt, audiunt. *Sequitur*: Optimus minister tuus est, qui non magis meretur hoc à te audire, quod ipse voluerit, sed potius hoc velle, quod à te audierit. Hæc Aug. Ratio huius est, quia ipse solus scit, quid nobis necessarium est, & quid nobis expedit; & ideo magis debemus sequi consilia sua, quam nostra, tanquam optima. Dicit enim Aug. contra Faustum, quod consilium Dei, est super omne consilium creaturæ, & eius consilium omnibus cōsiliis præferimus, sicut & fidem Euangelicam omnibus hæreticorū disputationibus anteponimus. Consilia enim diuina valēt ad omnia mala declinanda, & omnia bona consequenda, sicut in consiliis Euangelicis patet, & ideo sunt solicite audienda, & studiose obseruanda.

Aug. lib. 10. conf. c. 26. tom. 1.

Aug. contra Faust. lib. 26. cap. 6. post med. to. 4.

Consilia diuina qualiter audienda. Sed quæris, qualiter consilia diuina audienda? Respondeo, quod sunt consilia à Christo dicta, sunt consilia à sanctis doctoribus scripta, & sunt cōsilia à Spiritu sancto inspirata. Consilia à Christo dicta, nemo potest audire, nisi sit ex Deo. Vnde Dominus dicit: Qui ex Deo est, verba Dei audit: propter hoc vos non auditis, quia ex Deo non estis. Ex Deo autem sunt, qui quātum ad intellectum, sunt aliquibus luminibus diuinis illuminati, & quantum ad affectum aliquibus affectionibus diuinis calefacti, & à patre tracti. Consilia à sāctis doctoribus scripta, nemo potest audire, nisi cui Christus aperit sensum scilicet interiorē. Vnde in Luca dicitur: Tunc aperuit illis sensum, vt intelligerēt scripturas. Habet enim anima sensus interiores, vt dictum est, sicut & exteriores. Et illos sensus Dominus aperit per experientiā, quæ est intelligentiæ magistra, vt dicit Hugo. Vnde & Bernardus exponens dictum verbū, scilicet, Aperuit illis sensum dicit sic: Cū enim scripturarum interiorem sensum, & veritatem miraculorum, & Sacramentorum Dei cœpimus, nō solum intelligere, sed & quadam, vt ita dicam, experientiæ manu palpare & tractare, quod non fit nisi quodam conscientiæ sensu: tunc aperuit nobis sensum, vt scripturas intelligamus. Consilia autem à Spiritu sancto inspirata, nemo audire potest, nisi habeat aures interiores. Vnde Dominus dicit. Qui habet aures audiēdi, audiat quid spiritus dicat. De hoc Greg. dicit super Ezechielem: Non aures corporis, sed mentis quærit Dominus. Et Haymo exponens illud ibidem verbum dicit: Carnis auris ad audiendū tantum consistit, cordis vero auris, auditu simul & intellectu viget. Sed Richardus: Aures audiendi habet, qui habet sensum intelligendi, & affectū diligendi, & promerendi ea, quæ consuluntur vel promittuntur, vt supra dictum est. Item consilia à Spiritu sancto inspirata sunt occulta, sed tamē suæ euidentiæ habēt plura testimonia. Quod sanctus Bern. ostendit in epistola ad Comitem, in quo dicit sic: Cum mors animæ peccatum sit, vita eius sine dubio iustitia fidei est, quoniam iustus ex fide viuit. Iustus autem quis est, nisi qui amanti se Deo vicē rependit amoris? Quod nō fit, nisi reuelante Spiritu sancto per fidem homini æternum Dei propositum super salute sua futura. Quæ sane reuelatio non aliud, quā infusio gratiæ spiritualis, per quam dum facta carnis mortificantur, homo ad regnum præparatur, simul accipiens in vno spiritu, & vnde se præsumat amatum, & vnde redamet, ne gratis amatus sit. Ecce testimonium vnum. *Sequitur*: Hoc itaque est illud sacrum secretumque consiliū, quod à Patre Filius in Spiritu sancto accipiens, suis, quos nouit per eundem spiritum iustificandos, communicat, & communicando iustificat: quando id quisque accipit in sui iustificatione, vt incipiat & ipse cognoscere, sicut & cognitus est, cum videlicet datur & ipsi in testimoniū præsentire aliquid de sua futura beatitudine, quemadmodum ab æterno latuit in prædestinante, & plenius apparīturū in beatificante. De qua tamen percepta iam fuimet ex parte notitia, interim quidem glorietur in spe, nondum tamen in plena securitate. *Sequitur*: Quam miserandi sunt, qui ad tam iucundum consilium iustorum, nullum adhuc tenent suæ vocationis testimonium? *Sequitur*: O infelices amatores sæculi male securi, quantum distat vestrum consilium à consilio iustorum. Proculdubio inter consilium vtrorumque magnum chaos firmatum est. Nam quo modo iustus longe se facit à consilio & concilio malignantium: ita nec resurgent omnino impij in iudicio, neque peccatores in cōsilio iustorum. Hæc Bernardus ibidem. His subtiliter & fideliter intellectis, apparet aliqualiter differentia inter consilia humana & diuina.

Ioan. 8 f

Luc. vlt g

Hug. in c. 6. Ang. Hierar. Ber. li. de natura & dig. am. diu. c. 10. post med.

Matt. 13. f Apoc. 2. g Greg. super Ezech. hom. 14. non longe à prin. Rich. expos. in Apoc. c. 5. longe post med.

Bern. epist. 107. post me.

Rom. 1. b

Psal. 1. b

CAPVT IV.

Qualiter ex dono cōsilij dies spiritualis in anima oriatur.

QVarto videndum est qualiter per donum consilij dies spiritualis in anima oriatur. Circa quod notandum est, quod Dion. dicit, quod magnus iste Sol est euidens diuinæ bonitatis imago, totus splendens, semper lucēs, & omnia luminis sui capacia illuminat, quantum in se est, & mensurat dies, & horas totius nostri temporis. Sic sol diuinus Spiritus sanctus, sepiē radiis donorum tam fulgidis quam feruidis, causat diuersos dies & horas spirituales in anima, vt dicit Greg. in Moralibus, vbi dicit, quod donum consilij facit alium diem, quam alia dona, Et exemplificat de omnibus. Dies enim consilij est illuminatio quædā mentis, quæ conuiuentes faciat cautos, ne in aliquo periculo præcipitentur, & vt omnia prudenter & ordinate operentur. Vnde consilium dicitur oculus & cautio futurorum, vbi supra. Qui ambulat in hac die nō offendit. Mane autem huius diei oritur ab æterno radio, & proposito diuinę voluntatis, se menti humanæ manifestantis per radios inspirationis. Ex quibus mēs inspirata exurgit, ad conformandum se voluntati diuinæ, secundum quod inspiratur à Spiritu sancto, & dirigitur à sapientia increata: quæ attingit à fine vsque ad finem fortiter, suauiterque disponit omnia, A consilio istius mirabilis consiliarij, & voluntate nunquā recedēdum est. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Fili audi, & accipe consilium meum, & ne abiicias illud Fili, inquit sapientia, audi consilium meum quantum ad intellectum: accipe quantū ad affectum: & ne abiicias, quantum ad effectum, vt dicas cum Psalmista: Mane astabo tibi, ad consilia tua solicite inquirenda: & videbo, veraciter intelligendo: ex his quod tibi placeat vel displiceat, fideliter exequendo. Sed quæ est voluntas Dei cui iubemur cōformare nostram voluntatem? Respondet Cæsarius in epistola ad Donatum, vbi dicit sic: Volūtas Dei est, quam Christus fecit & docuit, humilitas in conuersatione, stabilitas in fide, in verbis modestia, in factis iustitia, in operibus misericordia, in moribus disciplina, iniuriam facienti non nocere, & illatam tolerare posse, pacem cum omnibus tenere crucifixo fortiter assistere, charitati eius inseparabiliter adhærere, Christo nihil præponere, quia nec ille nobis, quidquam præposuit. Mane igitur astabo tibi, & videbo quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.

Dionys. de diuin. nom. c. 4.

Greg. lib. 5. Mor. c. 16.

Quæ sit dies consilij.

Ioann. 11. b

Eccli. 6. e

Psal. 5. a

Quæ est voluntas Dei.

Meridies consilij. Meridies autem huius diei clara, & feruida, procedit ex dono consilij, prout intellectum veritate illuminat, & affectum charitate inflammat, ad inquirendum &

obseruandū præclarissima præcepta Domini Iesv. In quibus conuiuantes maxime inflammantur & illuminantur: quia præceptum Domini lucidum illuminans oculos, ait Psalmista: In istorum præceptorum & cōsiliorū obseruantia sancta Trinitas mētes amicabiliter visitat, & dulciter inhabitat. Vnde dicit Dominus: Qui diligit me, sermones meos seruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionē apud eum faciemus. Veniet ad nos pater visitādo memoriam & excitando ad operādum: Verbum patris illuminando intellectum, seu intelligentiam, ad clare contemplandum: Spiritus sanctus voluntatem inflammando, ad dulciter amandum. Mansionem autem faciunt apud nos. Cuius rationem assignat Gregorius in Homiliis, dicens: In quorundam corda venit Deus, & mansionē non facit: quia sic Deum recipiunt, vt tamen tempore tentationis ab eo recedant. In quorundam vero corda venit, & mansionem facit: quia sic eos amor diuinus penetrat, vt & tempore tentationis non recedant ab amore. Ille enim vere amat, cuius mentem delectatio praua ex consensu non soperat. Qui autē in charitate manet, in Deo manet, & Deus in eo. De hac māsione, in prouerbiis dicitur: Delitiæ meæ esse cum filiis hominum. Tunc in meridiano exurit terram Sol diuinus.

Psal. 8. b — *Ioan. 14. c* — *Greg. hom 30. in Euang. non longe à prin.* — *1. Ioan. 4. d.* — *Prou. 8. d* — *Eccli 43 a*

A B

Qux sit vespera consilij.

Vespera vero huius diei spiritualis consummatiua, donum consilij causat in anima, dum eam inclinat ad inquirendum, & seruandum diuina & perfecta cōsilia à Domino tradita in Euangelica historia. De quibus consiliis Gregorius in Moralibus, dicit: Quidam præcepta legis generalis, virtute perfectionis suæ trāscendunt. Qui nequaquam hoc solum quod cūctis diuina vox præcepit implere, contenti sunt, sed præstantiore desiderio, plus exhibere appetunt, quam in præceptis generalibus audire potuerunt. Quibus Dominica voce dicitur: Vos qui reliquistis omnia, & secuti estis me, centuplum accipietis, *&c.* Tales, inquit Gregorius ibidem, cum Christo regnant, & iudicabunt, & non iudicabuntur. *Sequitur:* Paucis enim dicitur, & non generaliter omnibus, illud, quod adolescenti diuiti dicebatur: Si vis perfectus esse, vade, & vende omnia quę habes, & da pauperibus, & habebis thesaurū in cœlo, & veni, & sequere me. Paucis dicitur, quia non omnibus tanta perfectio donatur: ex quo per obseruationē consiliorum quasi in vespera diei spiritualis cōsummatur. Ratio huius est, quia per hæc consilia perfectissima, gradatim ascēditur vsque ad summos apices virtutum consummantium, vt simus perfecti, sicut & pater noster cœlestis perfectus est. Et quanto hęc consilia sunt perfectiora, tanto luminosiora, & diē spiritualem mētis magis perficientia, vel consummātia. De gradibus istorum consiliorum & perfectione eorum Chrysost. loquēs, vbi Dominus tradit hæc cōsilia perfectissima, dicit sic, Vide quot gradus ascendit Dominus, & qualiter nos in ipsam virtutis verticem statuit, cum ostēdit, quod primus gradus est, non incipere iniuriam à quacumque occasione, vel contra quemcunque. Secundus est quibuslibet malis nullo modo vindicari. Tertius gradus est, non facere vexanti, quæ quis ab eo passus est. Quartus est, exponere seipsum ad patiēdum mala illata. Quintus amplius se tribuere quā ille vult, qui fecit mala. Sextus, nō odio habere eum, qui talia mala infert. Septimus, diligere eum, qui hęc mala operatur. Octauus, benefacere ei, qui tantis malis offendit. Nonus, orare pro illo, qui in malitia sic obstinatus est. Et ad ista principalia reducuntur alia cōsilia Euāgelica. *Sequitur:* Et quia magnum erat consilium, præclarū præmiū subdit dicens, quod tales similes erūt Deo. Vnde Dominus dicit, vt sitis filij patris vestri, & perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est. Et Aug. in lib. de sermone Domini in monte dicit: Ex illa regula intelligendū est, quod hic dicitur, de qua Ioannes dicit: Dedit eis potestatem filios Dei fieri: non natura, sed præceptorum & consiliorum obseruantia.

Greg. lib. 26. Mor. cap. 2. post med. — *Matt. 19. c* — *Ibidem.* — *Matth. 5. g* — *Chrys. hom. 18. in Matt. cap. 5. cir. med.* — *Aug. lib. 1. de ser. Do. in mō. cap. 46. in prin. tom. 4.* — *Ioan. 1. b*

C D E A

CAPVT V.

Qualiter conuiuium per donum consilij in anima præparetur, & de tribus consiliariis, qui dicuntur principales inter conuiuantes, quæ sunt tres animæ potentiæ.

QVinto videndum est, qualiter Spiritus sanctus per donum consilij in die suo, & illuminatione sua, conuiuium spirituale initiet in mēte, & perficiat. Circa quæ duo sunt videnda. Primo, qualiter familia mentis & conuiuantes secundum dignitatem suam ordinentur, & in conuiuio locentur. Secundo est videndum, vbi donum consilij conuiuium suum celebret, & quæ fercula ministrentur.

B

In conuiuio consilij qualiter familia mentis & conuiuantes ordinentur.

Auct. de spir. & ani. c. 37. in prin. apud. Aug. tom. 3.

De primis, scilicet, qualiter familia mentis, & conuiuantes in conuiuio, secundum dignitatem ordinētur, & locentur, sciēdum est, quod sicut dicitur in libro de spiritu & anima, vt supra dictum est: Nobilis creatura est anima. Ciuitas namq; Dei est, de qua tam gloriosa dicta sunt, scilicet quod ad imaginem & similitudinē Dei facta est. Et quia nulla est ciuitas absque populo, disposuit in ea cōditor noster populum triplicis gradus, id est, sapiētes ad consulendū, milites ad pugnandum, artifices ad ministrandum & operandum. *Sequitur:* Ciues huius ciuitatis, sunt naturales & ingeniti animæ vigores, tamquam indigenæ. Quorū distincti sunt gradus, alij superiores, alij medij, alij inferiores. Superiores sunt intellectuales sensus, medij rationales, infimi animales. Quorum huiusmodi differentia est. Animales siue sensuales, vel sensibiles, appetunt visibilia. Rationales discernunt, & discretionis oculo aspernātur mala, & eligunt bona. Intellectuales vero, pertrahunt ea ad diuina. *Sequitur:* Intellectuales ergo sensus sunt, tamquam animæ consiliarij dicentes ei: Deum time, & mandata eius obserua. Hoc enim est omnis homo, id est, totus. Rationales sunt milites, qui hostes concupiscentiarum impugnant per arma iustitiæ. Animales siue sensibiles sensus, sunt tamquā rustici & artifices, qui corporalibus rudimentis insistunt, & corpori necessaria ministrant, vt infra patet. *Sequitur:* Hāc triplicem vim animæ, id est, intellectualem, rationalem, & sensualem, vocant partes animæ non integrales, sed virtuales, quia potentiæ eius sunt. Hæc omnia prędicta sunt in libro de spiritu & anima. Inter familiam intellectualem, possunt locari & ordinari habitus infusi, vt fides, & spes, & charitas: qui multum ornant conuiuium mentis. Inter familiam rationalem, locātur, vel possunt locari habitus acquisiti, vt prudentia, temperātia, fortitudo, & iustitia: quæ viriliter repellunt vitia. Inter familiam sensualem, locantur habitus innati, vel etiam passiones aliquæ, vt amor, & odium, dolor, & gaudium, & sensus interiores, & exteriores, secundum aliquem modum: quos donum consilij mediate vel immediate modificat, vt infra patebit. Et sic patere potest ordo & dignitas huius familiæ; sed de ministerio eorum infra dicetur.

C D E

Donum consilij vbi conuiuium celebret.

Secundo videndum est, vbi donum consilij conuiuium suum celebret, quæ fercula in illo ministrentur. De quo sciendum est, quod conuiuiū consilij nusquā conuenientius celebratur, & quietius, quā in tabernaculo fœderis, siue in secreto mentis, vbi cōsilia in silentio tractantur, in veritate masticantur, & in amore incorporantur, & in operis executione consummantur. Hoc satis expresse innuitur in libro Numerorum, vbi scribitur, quod Moyses in rebus dubiis ad consulendū Dominum relictis turbis, crebro reuertebatur, & intrabat tabernaculum, vbi Dominum consuluit, & cōsiliū recepit: quod postea populo proposuit, & sic fieri iussit

Num. 20.

Greg lib. 23. Mor. c. 12. cir. med. iuſſi. Hoc verbum exponens Gregorius in Moralibus, dicit ſic: Ad tabernaculum redire, & intrare, eſt poſt poſitis exterioribus tumultibus ſecretum mentis intrare. Ibi enim Dominus conſulitur: & quod foris agendum eſt publice, intellectu intus ſilenter auditur. Et tunc vocem Dei, quaſi per occultam inſpirationem, audiunt, dum in meditatione mentis ſe à carnalibus ſenſibus abſtrahunt. Hæc ille. Primo igitur ingrediantur conſiliarij, ſcilicet ſenſus intellectuales tamquam ſuperiores & digniores, vt memoria, intellectus, & voluntas, relictis foris turbis tumultuantibus, à Domino in ſilentio audiant conſilia, & in veritate intelligant, & in charitate operando perficiant. Et primo memoria ab omnibus euacuata, & purgata, ingrediatur tabernaculum, id eſt, mentis ſecretum, & dicat cum Pſalmi- B *Pſ. 84. b* ſta: Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. De *Rich li. 4. de contemp. c. 15.* hac auditione dicit Richardus: Sic Deus auditur per reuelationem, donec voce eius paulatim inualeſcente, tota perſtrepentium turba & tumultuatio ſopiatur, ſolaque ipſius vox audiatur, donec omnis illa tumultuantium turba diſpareat, ſoluſque cum ſola remaneat. Hæc ille. Tunc adductam in ſolitudinem loquitur *Oſeæ 2. c* ad cor eius, vt dicit Oſea: Sed quid loquitur dicit *Pſ. 84. b* Pſalmiſta? Loquetur pacem in plebem ſuam. Sed quaſe magis pacem, quam omnia alia? Reſpondeo, quia vbi pax non habetur, nec dulcedo diuinorum conſiliorum guſtatur, nec vox eius auditur, nec conuiuium in mente cum Deo habetur, quia in pace factus eſt lo- *Pſ. 75. a* cus eius, ſecundum Pſalmiſtam. Vnde Leo Papa in vno C *Leo ſer 9. in Nat. Do. cir. med.* ſermone dicit: Vera pax eſt à Dei voluntate non diuidi, & in his quæ ſolius Dei ſunt, delectari. Quando enim ſenſualitas nulla parte reſiſtit voluntati, voluntas nulla parte contradicit rationi, & ratio regulatur lumine fidei: tunc eſt ſerenitas mentis, & tunc eſt in no- *Luc. 17. e* bis, regnum Dei, vt dicit Dominus. Ideo pax rationa- *Rom. 14. d* biliter præmittitur. Regnum autem Dei, non eſt eſca & potus corporalis, ſed iuſtitia, pax, & gaudium in Spiritu ſancto, ait Apoſtolus. Iuſtitia rectificans iudicia rationis, pax tranquillans imperia facultatis, gaudium adimplens deſiderium voluntatis. Non eſt autem delectabilior refectio, quam voluntatis oblectatio. De hac refectione memoriæ, tãquam expertus Dixit Da- *Pſal. 76. a* uid in Pſalmo: Memor fui Dei & delectatus ſum, & D ſequitur: & defecit ſpiritus meus, id eſt humanus, dicit *Greg. lib. 22. Mor c 14. non longe à prin.* Gregorius, & factus quaſi diuinus. Quia quanto in nobis quotidie ſpiritus diuinus proficit, tanto noſter in nobis deficit: propter quod tandem memoria noſtra plena Deo deiformis fit. Secundo intelligentia ingrediatur tabernaculum mentis, & ſuum ſecretum iam ab omnibus phantaſmatibus, & impedimentis abſtracta, vt veritatem conſiliorum diſcutiat, & inter conſilia di- *Rich. li. 4. de contemp. c. 15.* ſcernat à quo ſpiritu procedant. Nam Richardus dicit: Sicut Deus memoria auditur per reuelationem, ita intelligentia videtur per contemplationem: ex qua viſione illuminatur, vt conſilia diſcernat à quo ſpiritu *Ber. ſer. de 7. ſpiritibus qui incipit Mag. Gentium, in med.* procedant. Nam ſicut dicit Bernardus in ſermone magiſtri gentium. Spirituum diuerſa ſunt genera, ideo neceſſaria eſt nobis eorum diſcretio, præſertim cum ab E Apoſtolo didicerimus, non omni ſpiritui eſſe creden- *1. Ioan 4 a* dum. Videri enim poteſt, inquit Bernardus, minus eruditis, & qui habent parum exercitatos ſenſus, omnem cogitationem vel conſilium non alterius, quam ipſius ſpiritus humani eſſe ſermonem. Quod falſum eſſe oſtendit certa fidei veritas. Quod & probatur teſtimonio ſcripturarum diuinarum. Audiam, inquit prophe- *Pſal. 84. b* ta, non quid ego loquar, ſed quid loquatur in me Do- *Pſal. 77. e* minus Deus. Similiter ait: quod immiſſiones fiunt per Angelos malos. Probat etiam Scriptura eſſe ſpiritum carnis, & ſpiritum huius mundi. *Sequitur:* Igitur quiſquis ex his tribus ſpiritibus loquatur ſpiritui noſtro, non credamus eis, quia ſanguinem ſitiunt animarũ &

A mortem, à ſermonibus tamen eorum cognoſcimus eos. Nam ſpiritus carnis ſuggerit mollia. Spiritus autem mundi, ſuggerit vana. Spiritus vero malignus, ſuggerit amara, vt rixas, iras, & huiuſmodi. Si autem ſpiritus ſuggeſtio ſit de corpore caſtigando, de corde humiliando, de ſeruanda veritate, & de exhibenda charitate, cum hæc in corde verſantur, ſine dubio ſpiritus diuinus eſt qui loquitur & ſuggerit hæc. Vt igitur intelligentia, hæc conſilia caute diſcutiat, & prudenter diſcernat, ingrediatur tabernaculum ſiue mentis ſecretum, vbi Dominum conſulat ſuper omnibus dubiis, quæ oriuntur circa conuiuium, & conuiuantes, & refectionem eorum. Solicitudo enim iſtorum incumbit intelligentiæ, quæ habet regere illos, & totum regnum B animæ. Vnde Gregorius in Moralibus dicit, quod boni *Greg li. 23. Mor. c. 12. cir. med.* rectores quotidie cum ſe cognoſcunt res dubias neſcire diſcernere, ad ſecretum mentis velut ad quoddam tabernaculum reuertuntur, ibique lege diuina perſpecta, quaſi coram poſita arca Domini conſulunt Dominum, & quod prius intus tacentes audiunt, hoc foras poſtmodum agentes innoteſcunt, ſcilicet conſilia & veritates reficientes totam familiã mentis. Quia ſicut dicit Auguſtinus ſuper Ioannem: *Augu. tract. 41 in Ioann. non longe à prin. to. 9.* Veritas panis eſt, qui mentes reficit, nec tamen deficit: ſed mentes mutat, quia verificat. Quot ergo veritates in tabernaculo ſuo, & quot conſilia intelligentia percipit à Spiritu ſancto, tot dulcia fercula conuiuantibus in voluntate, manducanda proponit. Tertio voluntas C libera à phantaſmatibus, & diſtractionibus, & curis ſecularibus abſtracta & abſoluta ingrediatur taberna- *Rich. li. 4. de contemp. c. 15.* culum ſiue ſecretum ſuum. Quia Richardus dicit: Sicut in memoria auditur Deus per recordationem, & in intelligentia videtur per contemplationem, ſic in voluntate amplexatur per dilectionem, quæ licet ſit poſterior in ordine, eſt tamen principalior per ingenitam libertatem. Hæc voluntas affectione experimentali præcipiens diuina conſilia à patre in memoria dicta, & intelligentia examinata & verificata, & ipſi voluntati efficaciter impreſſa, clamat cum ſponſa dicens illud *Cant. 5. b* Cantici: Anima mea liquefacta eſt, vt dilectus locutus eſt. In quibus verbis, exprimit animo diuinorum conſiliorum certam auditionem, quia dilectus locutus eſt: D & auditorum conſiliorum efficacem impreſſionem, quia liquefacta eſt. Hanc auctoritatem exponens Origenes dicit: Diuinæ cõſolationis, vt audio, feliciſſimus effectus, eſt liquefactio. Liquefit enim anima dum deuotione molleſcit, vt dilectus in ea ſuauiter cubet, vt nihil duri in ea inueniat, quod eius conſiliis reſiſtat. Liquefit dum in deuotione caleſcit, vt dilectus in ea diuini caloris perſentiens moderamen ſine moderamine, eo ineffabilem, & delectabilem inueniat, quo caliditas hæc quamuis occultiſſima, ſuauiſſima tamen ſecundum contactum, delectationem ſpiritualem generat. Liquefit dum amore perefluit, vt dilectus dominium plenum habeat in ea, quo ad ipſum ſolum tunc omnis motus, omnis virtus, omnis impetus ipſius habet terminum. Siquidem humidum male terminabile E eſt termino proprio, Vnde fluida mens non niſi in æternitate ſiſtit. Quare Origenes dicit ibidẽ: Qui ſancto deſiderio intus æſtuat, eo ad quodlibet bonum habilis inuenitur, quo nihil duri in corde portat, quod non feruore æſtuantis deſiderij in Deum liqueſiat. Sic igitur tres iſti conſiliarij, id eſt, tres potentiæ à Trinitate ſalutaribus conſiliis inſtructi, purgati, illuminati, & perfecti, totam familiam mentis, & conuiuantes hierarchice purgant, illuminant, & perficiunt, & in æternitatem dirigunt, vt ſtatim pacet.

CAPVT VI.

Conuiuantes medij, qui sunt vigores animæ naturales, sensus animæ rationales, & virtutes morales, quo modo à superioribus, memoria scilicet, intellectu, & voluntate purgentur, illuminentur, & perficiantur.

POstquam igitur dictum est de consiliatiis, qui dicuntur principales inter conuiuantes, qualiter in secreto tabernaculo mentis à diuinis cõsiliis per dona Spiritus sancti sunt purgati, illuminati, & perfecti. Videndũ est modo qualiter medij, scilicet vigores animæ naturales, & sensus animæ rationales; & milites, siue virtutes morales viriliter expugnantes, & repellentes
B omnia vitia à conuiuio animæ, à superioribus purgentur, illuminentur & perficiantur. Ille enim est debitus ordo, vt superiores perficiant medios, & medij inferiores, secundum ordinem cœlestis hierarchiæ, quem sequitur Ecclesiastica hierarchia & humana. Dicit enim Hugo sic: Sũt superiores & sublimes, & ipsa appropinquantes diuinitati immediate ab ipsa accipientes purgationem, vt mundi sint, & illuminationem, vt clari sint, & perfectionem, vt sint sancti. & ab illis rursum, secundum ordinem diuinæ dispositionis, & hi qui sequuntur in ordine & subiecti sunt, purgantur, illuminantur, & perficiuntur. Hæc ille. Hi ergo cõsiliarij tres, id est memoria, intellectus, & voluntas, dono cõsilij à Spiritu sancto purgati, illuminati, & perfecti, medios inter conuiuantes, tanquam eis inferiores, scilicet vigores animæ naturales, id est, sensus rationales, milites siue virtutes morales, purgant, illuminant, & perficiũt, ad similitudinem Angelicæ Hierarchiæ. Primus enim consiliarius, scilicet memoria cõsulit omnia, quæ sunt ad vitiorum conuiuantium purgationem, & virtualem exercitationem, dum per rememorationem omnia vitia commissa, ad præsentiam mentis eorum reuocat, vt ea per pœnitentiam doleat, & totaliter extirpet. Nam sicut dicit Hugo: Nisi præcedat purgatio, non sequitur illuminatio: nec sequitur profectio, nisi præcedat illuminatio. Vt igitur mens cũ tota familia sua purgetur, pœnitendo dicat, illud Isaiæ: Recogitabo mihi omnes annos meos, in amaritudine animæ meæ, donec dicere possit, quod sequitur: Proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea. Dum sic viuitur, patet notam facIet filiis veritatem suam: quia ad receptionem lucis non requiritur, nisi purgatio recipientis. Vnde alius commentator, scilicet Lincoeinensis dicit: Necessaria est rationali creaturæ primo purgatio, quia impura non suscipiunt illuminationem, sed tenebrosa non possunt habere operis perfectionem: quia ambulant in tenebris, & nesciunt, vbi corruant, aut quo vadant. Sensus igitur rationales, & milites, vt virtutes morales primo purgentur, vt postea illuminentur, & post operationis perfectionem consequantur. Secundus igitur consiliarius, scilicet intellectus in tabernaculo consilij illuminatus vidẽs, quod illuminatio necessaria est ad operis perfectionem, cõsulit omnibus conuiuantibus accedere ad illuminationem dicens: Accedite ad Deum, & illuminanimi, & facies vestræ nũ confundentur. Acceditur ad Deum similitudine, & receditur à Deo, dissimilitudine, vt dicit Augustinus. Similitudine autem facies honoratur imagine diuina. Dissimilitudine vero facies confunditur imagine pecorina. Vnde Psalmista dicit: Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. Ecce carente intellectu pecoribus comparantur, sed intelligentes dij appellantur. Vnde Psalmista intelligentibus loquens, ait: Ego dixi: Dij estis, & filij excelsi omnes. Omnes igitur conuiuãtes illuminat. Quid autem est illuminari, ait Linconiensis. nisi tam per virtutes speculatiuas, quam operatiuas, in finem

Hugo super 1. Ang. Hierarch. — *Hugo super 3. Ang. Hierarch.* — *Isa. 38.c* — *Lincō. ibid. cap. 3.* — *Psal. 33.a* — *Psalm. 31.c* — *Psal. 81.b* — *Psal. 31.b*

A vltimum recte dirigi; Vnde Dauid in Psalmo dicit: Dabo tibi intellectum, quantum ad speculationem, & instruam te, quantum ad operationem. *Sequitur*: In via qua gradieris, firmabo super te oculos meos, quantum ad directionem in finem. Tertius igitur consiliarius, scilicet voluntas, tamquam excellentior consulit, & iubet omnia fieri, quæ sunt necessaria ad conuiuantium operatiuam perfectionem, dicẽs: Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam. Operari cibum qui perit, est affici sæcularibus rebus, & non operari propter permanentia, sed propter pereuntia quæcumque. Et quamuis quandoque in vsu operis sit temporalitas, tamen in intentione debet esse æternitas, vt dicit Beda super Lucã. Operamini igitur, quidquid memoria purgata, & à Deo inspirata, & à Deo illuminata faciendum dictauerit, & à voluntate charitatem impellente fieri imperatur: quia tunc à nobis, non nisi bonum procedit. Dicit namque Augustinus super Ioann. Bonum & rectum est omne quod agimus, si nec memoriam nostram obliuio decipiat, nec error intellectum excæcet, nec iniquitas voluntatem subuertat, ab his est omne quod agimus. Hoc consilium, & mandatum in tabernaculo mentis à Deo acceptum, voluntas vt alter Moses, & omnibus suo imperio subiectis indicit, & iniungit, & sensibus rationalibus, militibus pugnantibus, siue virtutibus Moralibus, & omni familiæ eorũ, siue speciebus, quæ multæ sunt valde. Qui iam omnes à superioribus purgati, illuminati; & quasi perfecti in suis operibus secundum legem charitatis voluntati
C obtemperantes viriliter operantur, omnia vitia à conuiuantibus extirpando, fortiter virtutibus insistendo, & Deo tamquam regi suo, & patrifamilias humiliter obediendo Ex tunc & ipsi idonei sunt ad purgandum, illuminandum, & perficiendum inferiores sibi, vt supra dictum est.

Ioann. 6.e

CAPVT VII.

Conuiuantes inferiores, vtpote sensus animales & corporales tam exteriores quam interiores, quo modo à conuiuantibus mediis illuminentur, purgentur, & perficiantur.

DIcto de conuiuantibus rationalibus, qui quasi medium gradum tenent in conuiuio, & qualiter sint purgati, illuminati, & perfecti, videndum est, qua-
D liter & isti sibi inferiores illuminent, purgent, & perficiant, vtpote sensus animales & corporales, tam interiores, vt imaginationes, &c. quam exteriores, vt visum, auditum, &c. qui sunt tamquam artifices & rustici, necessaria corpori administrantes, vt dicitur libro de spiritu & anima. Quos rationales conuiuantes, milites purgant, dum in eis motus illicitos concupiscentiæ mortificant, vel exterminant, quantum potest fieri in corpore corruptibili, dicentes eis illud Apostoli, Si secundum carnem vixeritis, moriemini, id est, secundum corruptionem vestram. Si autem spiritu rationali, facta carnis mortificaueritis, viuetis. Similiter illos, quasi illuminant, dum eos à sua præcipitatione terrahunt, & impediunt, & eos dono consilij obedire com-
E pellunt, dicentes eis illud Apostoli: Debitores sumus spiritus, non carnis, idest, debemus magis obedire spiritui quam carni. Similiter illos, quasi perficiunt, dum eos, vitam illam, quam in futura habituri sunt, docent hic inchoare, & prælibare, & imitari. De his Bernardus libro de amore Dei dicit sic: Quidam in sanctitate vitæ, & hominis interioris glorificatione, & contemplatione, & quadam fruitione diuinitatis, iam futuræ vitæ beatitudinem prælibare in hac vita videntur & imitari, vt & de corporum suorum glorificatione, quam post plene percepturi sunt, in hac vita nonnihil percipiant. *Sequitur*: Accepta enim gratia, qua habitantes in vnum seipsis in Deo, & Deo in seipsis fruuntur, ipsius carnis

Quid sit purgare & illuminare sensus exteriores. — *Aug. de spir. & ani. c. 37. Apud Aug. to. 3.* — *Ibid. a* — *Ber. li. de natura, dignitate amoris diuini. c. 14.*

carnis sic sentiunt vicisse omnes contradictiones, vt vniuersa carnis substantia, non sit eis nisi instrumentum boni operis. Nam & si ipsius miseriis & infirmitatibus contabescunt: sed ex hoc ipso in interiori homine fortius conualescut: quando enim infirmor, tunc fortior sum, & potens, ait Apostolus. *Sequitur:* Sensus enim quandam nouam percipiunt, & prope spiritualem gratiam. Oculi enim fiunt simplices, vt certa experientia docet, & aures obtemperantes. Aliquando in feruore orationis tanta odoris ignota quædam flagrantia cõspicitur: quæ sola experientia percipitur, quia ignota. Et tanta est gustus in gustando suauitas, quæ etiam non potest nisi per experientiam sciri, idest, per mutuum contactum spiritualis charitatis: quo incentiuum tantum fit, vt videantur sibi inter seipsos spiritualis cuiusdam voluptatis gerere paradisum. Vultus etiam, & totius corporis compositione vitæ, & motu & actuum, decore mutuæ etiam seruituris, & etiam deuotis exhibitionibus, & piis susceptionibus, siue cuiusdam gratiæ beneplacito, sibi inuicem conueniunt, & conuiuunt, vt sit vere eis cor vnum, & anima vna. Nimitum futuram corporum suorum gloriam iam hic initiant, ex puritate conscientiæ & mutuæ conuersationis gratia perfecte eam habituri in futura & perenni vita. Hæc Bernardus. Ecce donum consilij, reficit conuiuantes supremos, scilicet consiliarios factis contemplationibus, dum eos, in tabernaculo, idest, in secreto mentis facit diuina consilia audire. Item reficit conuiuantes medios. scilicet sensus rationales, milites & ciues morales, factis veritatibus, dum facit eos consilia diuina in tabernaculo vere intelligere. Item reficit conuiuãtes infimos, scilicet artifices, rusticos, & ministrantes, vt sensus animales, interiores, & exteriores in regno, vel in ciuitate animæ laborantes, desformibus operationibus, dum eos facit diuina, consilia operando adimplete, quod perfectorum est. Sequimini igitur consilium Dei, quia sicut dicit Augustinus, Consilium Dei est super omne consilium creaturæ, vt & mundanis videatur stultitia, vt ostendit Gregorius in Moralibus: Non quod sit defectus in consiliis, sed quia sunt tantæ perfectionis, quod mundus ea non potest intelligere, neque cognoscere. Quod non est mirum, cum nec ipsum consiliarium cognoscere possit, scilicet Spiritum sanctum, vt dicit Dominus.

1. Cor. 12. c — *Act. 4 f* — *Augu. contra Faust. lib. 26. c. 7 to. 6.* — *Greg. lib. 20. Mor. c. 16. & lib. 27. c. 18.* — *Ioan. 14. c*

DE DONO INTELLECTVS.

CAPVT I.

Quare donum intellectus præcedentia dona sequatur.

SExtum donum Spiritus sancti, quod facit diem & conuiuium spirituale in anima, est donum intellectus. De quo sunt quinque notanda. Primum, quare donum intellectus præcedentia dona sequatur. Secundo, quid donum intellectus sit, vel quid dicatur. Tertio, quæ huius doni sit necessitas, vel quæ vtilitas in eo conferatur. Quarto, qualiter ex eo dies spiritualis in anima oriatur. Quinto, qualiter conuiuium animæ, ex eo præparetur.

Primo igitur videndum est qualiter donum intellectus præcedentia dona sequatur. De quo sciendum est, quod Anselmus dicit, istum ordinem esse rationabilem. Cuius rationem ibidem assignat, dicens: Quinque dona Spiritus sancti præcedentia pertinent ad vitam actiuam, hæc autem duo, scilicet intellectus & sapientia pertinent ad vitam contemplatiuam: quæ duo Spiritus sanctus prædictis quinque superimponit, vt ædificium perfecte compleatur. Sed vita actiua præcedit contemplatiuam, tamquam disponens potentias contẽplatiuas ad actus suos, ne in operationibus suis impediantur. Vnde Gregorius in moralibus dicit: Qui autem contemplationis ascendere desiderant, prius necesse est, vt in opere actionis perfecte se exerceant. Igitur in ordine ascensionis ab infimo dono, scilicet timoris, ad summum donum, scilicet sapientiam, quinque dona prædicta præcedere debent donum intellectus & sapientiæ. Vnde Anselmus ibidem dicit sic: Postquam Spiritus sanctus, mentem facit pauentem per donum timoris, sibique compatientem per donum pietatis, & ea quæ sunt facienda, manifestat per donũ scientiæ, & illa fortiter exequitur per donum fortitudinis, & de ipsis suo exemplo facit aliis consulere per donum consilij: post Spiritus sanctus accendit mentem ad intelligendum, cur hæc & illa fieri debeant, & vltimo à solo Deo remunerationem quærat istorum. Sed quare donum intellectus immediate sequatur donum consilij, huius ratio est, nam eũ consilium sit affectuum inquisitiuum & rationis directiuum, vt dictum est supra, intellectus autem sit lumen, vt dicitur in libro de spiritu & anima, & philosophus, de anima vocat intellectum agentem, lumen quod penetrat vsque ad intima, scilicet ad essentias rerum & quidditates: ideo numquam est perfecta veritatis inquisitio, neque perfecta inuentio, vbi non fuerit intellectualis illuminatio. Vnde consilium sine intellectu, manet sine affectu. Est & alia ratio, quam Augustinus ponit in libro de Doctrina Christiana, parum post principium, vbi loquens de septem donis, dicit de dono intellectus sic: Post quintum gradum, scilicet donum consilij, per quod anima leuatur ab appetitu sordium inferiorum, ascendit in sextum gradum, scilicet donum intellectus, vbi iam ipsum oculum purgat, quo videri potest Deus ab his, qui huic sæculo moriuntur, qui intantum vident, inquantum moriuntur sæculo. Ab illis enim non solum certior, sed & iucundior spiritus lucis incipit apparere, in ænigmate tamen. Quamdiu enim in hac vita sumus, peregrinamur à Domino, quamuis conuersationem habeamus in cœlis. Vlterius igitur introducit ad sapientiam.

Anselm. ... sup. prou. — *Arist. li. 3 de ani. text. 18.* — *Aug. li. 2. de Doct. Christ. c. 7. to. 3.* — *2. Cor. 5. b*

CAPVT II.

Quid donum intellectus sit, vel dicatur.

SEcundo videndum est, quid sit donum intellectus & quare sic nominatur. De quo sciendum est, quod nomen intellectus, importat quãdam intimam cognitionem. Dicitur enim intelligere quasi intus legere. Et hoc patet, consideranti differentiam inter cognitionem intellectus & sensus. Nam cognitio sensitiua occupatur circa sensibiles qualitates exteriores. Cognitio autem intellectiua, tamquam excellentior & subtilior, penetrat vsque ad quidditates, & rerum essentias interiores: quia obiectum intellectus est quod quid est, vt dicitur de anima. Vnde cognitio humana incipit à sensu tamquam ab exteriori, quæ non perficitur nisi peruenistur ad intellectum, qui vere cognoscit, quod est res. Dicitur enim in libro de spiritu & anima, quod quidquid sensus recepit exterius, imaginatio repræsentat interius, ratio inuestigat, intellectus diiudicat, intelligentia comprehendit, & ad contemplationem adducit, quæ memoria conseruat. Sed aduertendum est, quod intellectus quãdoque accipitur, vt est vis animæ naturalis. Et sic de intellectu loquitur auctor libri de spiritu & anima, qui dicit, quod intellectus est vis animæ, quia inuisibilia percipit. Cui concordare videtur Philosophus de anima, & hic intellectus vt plurimum cæcutiens est. Vnde Psalmus dicit: Nescierunt neque intellexerunt. Item intellectus quandoque accipitur, vt est virtus intellectualis, siue vt est habitus principiorum naturalium, quæ subsunt lumini intellectus, vt patet in ethicis. Sed neuter istorum est donum Spiritus

Cognitionis sensitiuæ & intellectiuæ discrimen — *Arist. li. 3. de ani. text. 37.* — *Aut. de spir. & ani c. 11. apud Augu. to. 3.* — *Ibid.* — *Psal. 81. a* — *Arist. li. 6. Eth. c. 6 3.*

rus sancti, licet vterque sit à Spiritu sancto. Sed quia homo ordinatur ad beatitudinem, sicut ad finem supernaturalem, vt apparet ex eius imagine: ideo oportet ponere intellectum, siue lumen aliquod, vt est habitus supernaturalis principiorum supernaturalium, quæ sunt articuli fidei, & ex consequenti quarundam operationum, per quæ ordinantur ad fidem; quia fides per dilectionem operatur, vt dicit Apostolus. Et hoc lumen supernaturale, & superadditum intellectui & datum homini, vocatur donum intellectus, quod nominat quandam excellentiam cognitionis, penetrãtis vsque ad intimas rerum intelligendarum essentias & veritates: quæ non fit ita complete ex virtute luminis naturalis intellectus, sicut ex virtute luminis supernaturalis superadditi intellectui naturali De quo intellectu dicitur in libro de spiritu, & anima, quod intelligentia est vis animæ, quæ immediate supponitur Deo. Cernit siquidem ipsum summum verum, & vere incommutabilẽ. Sic anima percipit corpora sensu: imaginatione, corporum similitudines: ratione, corporearum rerum naturas: intellectu, spiritum creatum: intelligentia, spiritum increatum. Vel sicut dicitur in eodem libro, Intellectus est ea vis animæ, qua de diuinis, quãtum homini possibile est, cognoscitur, ad cœlestia arcana penetrãda, quæ penetrari non possunt, nisi per spiritum eius, qui etiam profunda Dei scrutatur. Vnde Apostolus dicit: Nobis autẽ reuelauit Deus per spiritum suum, qui omnia scrutatur, etiam profunda Dei.

Gal. 5. b.
Auct. de spir. & ani. c. 11. ap. Aug. to. 3.
Ibid. c. 37.
1. Cor. 2. c.

CAPVT III.

Quæ huius doni sit necessitas, vel quæ vtilitas in eo conferatur.

Ad quid sit necessarium donum intellectus.

TErtio videndum est, quæ sit necessitas siue vtilitas doni intellectus. De quo sciendum est, quod cum veritates necessariæ ad salutem, sint nobis absconditę, & quasi velatæ, tam in rerum naturis, quam in sacris Scripturis, quam in diuinis Sacramentis & figuris, in tãtum vt intellectus humanus sine adiutorio supernaturalis luminis, nõ possit ad eas apprehendẽdas plene pertingere: planum est, quod necesse fuit, vt Spiritus sanctus intellectui humano superadderet aliquod lumen supernaturale, quo velamina dictarum veritatum penetraret, & veritates absconditas apprehenderet, & eas sic nobis manifestaret. Quod vtiq; Spiritus sanctus facit, dum nobis donum intellectus inspirat. Hoc enim donum intellectus, primo facit nos penetrare velamina, siue tenebras mẽtis nostræ, donec ad notitiam propriam perueniamus, & imaginẽ sanctæ Trinitatis, nobis concreatam cognoscamus; cum Dominus dicat: Regnum Dei intra vos est, id est, in imagine sua. Primo igitur donum intellectus facit nos ad interiora nostra ingredi, dũ mẽti inspirat, vt seipsam primo cognoscere discat, & in hoc diligẽter se exerceat. donec se videre quid sit, incipiat Dicit enim Rich. sic: Hoc exercitio, cordis oculus mundatur, ingenium acuitur, intelligentia dilatatur. Nihil recte æstimat, qui seipsum ignorat. Nescit quod sub pedibus eius mundana gloria iaceat, qui cõditionis suæ dignitatem non pensat. Nescit omnino quid de spiritu Angelico, quid de spiritu diuino sentire debeat, qui spiritum suum prius non cogitat. *Sequitur*: Si nõ idoneus es intrare ad teipsum, quomodo ad illa rimãda idoneus eris, quæ sũt supra teipsum? In hoc exercitio homo per donum intellectus incipit aliqualiter videre, quod factus est ad imaginem Dei, vt docet Augustinus de Trinitate. Et auctor in libro de spiritu & anima: Tãta dignitas hominis, esse cognoscitur, vt non solũ iubentis sermone, sicut alia opera sex dierum sunt facta, sed & consilio sanctæ Trinitatis, & opere diuinæ maiestatis creatus sit homo: vt ex primæ conditionis honore intelligeret, quantum deberet suo creatori, non solum propter primæ conditionis priuilegium acceptum, sed & quod ad imaginem & similitudinem suam Deus creauit eum. Nam sicut dicitur in eodem libro de spiritu & anima: Sicut Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus est vnus Deus, non tres dij, sed tres personæ, ita anima intellectus, anima voluntas, anima memoria, non sunt tres animæ, sed vna in vno corpore, & tres vires. Et sicut ex Patre generatur Filius, & ex Patre & Filio procedit Spiritus sãctus: ita ex intellectu generatur voluntas, sed ex intellectu & volũtate procedit memoria. Multæ aliæ similitudines ponuntur ibidem. Ex eo autem, quod anima est imago Dei, est capax Dei, vt dicit August. de Trinitate. Item per donum intellectus potest homo cognoscere, quod est factus ad similitudinem Dei. Vnde in libro de anima & spiritu dicitur sic: Creata est anima à Deo, vita à vita, simplex à simplici, immortalis ab immortali: vt non sit longe à creatore suo, cui appropinquare videtur simplicitate essentiæ. Quia creata est anima magna à magno, recta à recto. Eo magna, quo capax æternorum: eo recta, quo est appetens æternorum vel supernorũ: eo beata, quo Deo vnita. *Sequitur*: Anima namque, quam Dei pietas respicit, humilitas subiicit, pœnitẽtia reducit, iustitia deducit, obedientia conducit, perseuerantia perducit, deuotio introducit, puritas iungit, charitas vnit. Et ibidem dicitur. Quis maior honor esse potuit homini, quam quod ad similitudinem sui conditoris crearetur, & eisdem virtutum vestimentis ornaretur, quibus & conditor? De quo in Psalmo legitur: Dominus regnauit, decorem indutus est, quasi omnium virtutum splendore, & totius bonitatis decore ornatus. *Sequitur*: Et quod maius dedecus homini, aut infelicior miseria, quam vt hac similitudinis gloria sui conditoris amissa, ad informem & irrationalem iumẽtorum similitudinem dilabatur? *Sequitur*: Quapropter quisque diligentius attẽdat primæ suę conditionis excellentiam; vt venerandam sanctæ Trinitatis in se ipsa imaginem agnoscat, honoremq; diuinę similitudinis, ad quam creatus est, nobilitate morum, & exercitatione virtutum, & dignitate meritorũ habere contendat. Vnde quando apparebit, similes ei erimus, vel apparebimus, qui nos cõdidit & reformauit. Hæc ille. Similiter per donum intellectus, homo regnum Dei in se inuenit, cũ Dominus dicat: Regnum Dei intra vos est. Vbi dicit Glossa Gregorij: Regnum Dei nobis insitum est, dicit forsitan inditam animabus nostris lætitiam per Spiritum sanctum. Ea enim est velut imago & arrha perennis lætitiæ, qua in futuro sæculo animæ Sanctorum gaudent. De hoc require supra in cap. de dono timoris. Quærite ergo, & inuenietis, & nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, ait psalmus.

Luc. 17. e
Rich. li. 3. de contemp. c. 6.
Auct. de spir. & ani c. 35. in prin. apud Aug. to. 3.
Gen. 1. d
Ibi. inferius.
Aug. li. 10. de Trin. c. 8 non longe à prin.
Auct. de spir. & ani. c. 36. apud August. tom. 3.
Ibi. c. 35 post med.
Psal. 92. a
1. Ioan. 3. a
Luc. 17. e
Ps. 31. c

CAPVT IV.

Veritates diuinæ in sacra Scriptura absconditæ manifestantur per donum intellectus.

POst hoc Spiritus sanctus per donũ intellectus, facit nos penetrare velamina sacrarum Scripturarũ, introducens nos ad claram cõtemplationem puræ veritatis. Quod autem veritates Theologicæ, & diuinę, quæ sunt nobis necessariæ ad salutẽ, sint velatæ & abscõditę in sacra Scriptura, ostendit obscuritas prophetarum, vel prophetiarum, multiplicitas figurarũ, & diuersitas expositionum. Quandoque enim exponuntur historice, quandoq; tropologice, quandoque allegorice, quandoq; anagogice, vt supra patet in capitulo de dono sciẽtiæ. Sed Spiritus sanctus per donum intellectus, facit nos, penetrare omnia velamina occultãtia nobis veritates Scripturarũ, necessarias nobis ad salutem, donec intremus ad veritatis puras illuminationes

& con

Hug. in 7. e Aug. Hier.

& contemplationes in ſcripturis abſcōditas. Puræ autem veritatis illuminationes, vt dicit Hugo ſunt, quādo veritas ſine imaginibus & figuris per ſemetipſam percipitur. Richardus ſuper Apocalypſi. & Haymo dicunt, quod excellentior cognitio eſt, cū ſpiritus humanus per internā inſpirationem ſuauiter tactus, nullis rerum viſibilium formis ad cœleſtium contemplationem erigitur, ſicut vidit Dauid propheta. Sed Haymo dicit ibidem: Eſt quædam viſio intellectualis, quæ non fit per corporales res, nec per ſimilitudines, ſed ipſa veritas in mente manifeſtatur videntibus, quod proprie electorum eſt. Et notandum, quod donum intellectus quandoque intantum penetrat omnia veritatis velamina, & intantum introducit mentem ad ſua interiora, vt audiat ibi verba, quę nō licet homini loqui, quia

2. Cor. 12. a

nec forte proprie poterunt dici per os carnis. Quia cū ſint verba intellectualia, nihil corporale habentia, nec imaginem, nec ſimilitudinem, ideo per os carnis non exeunt. Et ideo illa nemo ſcit, niſi qui accipit, vt in

Apoc 2. e Aug. ho 5. in Apoc. cir. finem 9. Hug. ſuper 7. Ang. Hierarch.

Apoc. Quod exponens Auguſt. ibidem dicit, quod nemo ſcit, niſi qui accipit per reuelationem, vel per experientiam. Cum his concordare videtur commentator, ſuper Angel. Hierarch. loquens de proprietatibus ſeraphicis vbi dicit ſic: Ille qui hæc verba dicebat, vſque ad tertium cælum peruenerat, & intrauit paradiſum Dei, vbi verba omnino ſecreta & proxima ſilētio audiuit, ad quæ auris humana non cōtigerat, quæ nemo audiret donec ſciret: intus enim audiebantur, ibiq; dicebātur, & non poterāt exire foras, vbi erat homo, & propterea ab eo qui intus erat, & valde intus, introrſus audiri poterant. Sed his qui foris erant, dici non debuerant. Ne autem illi, qui foris erāt, derelinquerentur, ſi ab eo, qui intus erat non vocarentur; nata ſūt verba de verbis, ſicut verba de verbo nata fuerāt. De verbis, quæ intus ſeruari debuerūt, verba, quę foris proferri potuerunt; de immēſis magna, de occultis obſcura, de impenetrabilibus profūda: quæ à nobis audita ſunt in ſcri-

1. Ioan. 2. d

pturis, verum intellecta neſcio. Vnctio tamen ſpiritus docet nos de omnibus. dicit Ioann. Item Spiritus ſanctus per donum intellectus, nō ſolum facit nos penetrare omnia velamina veritatis incarnatæ ſed & veritatis increatæ. Velamina autē veritatis incarnatæ ſunt omnes infirmitates, & defectus, quos pro nobis aſſumpſit in natura humana, vt defectus paſſibilitatis, famis ſitis, & mortalitatis &c. Quæ donum intellectus omnia facit penetrari vſque ad inuentionem nudæ veri-

Ioan. 16. c

tatis. Quia ipſa veritas incarnata dicit: Cum venerit ille ſpiritus veritatis. docebit vos omnem veritatem, Spiritus veritatis dicitur, quia à veritate procedit: & ideo docet omnem veritatem, quia docet eum, in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ Dei abſcō-

Coloſſ. 2. a

diti. Nam qui ab alio procedit, ipſum manifeſtat. Vnde Dominus dicit ibidem: Non enim loquetur à ſemetipſo, ſed quæcunque audiet, loquetur, quia de meo accipiet, ex quo docebit vos omnem veritatem neceſſariam, quam audiuit. Docere autem, eſt ipſum intellectum ad ſuum obiectum quod eſt veritas, applicare, ex quo ſequitur veritatem cognoſcere.

Sed ſciendum, quod triplex veritas eſt. Nam eſt veritas cognitionis, veritas operationis, & veritas dilectionis. Per veritatem cognitionis, Spiritus ſanctus oſtendit nobis fidem Chriſti, & doctrinam eſſe veriſſimam. Per veritatē operationis Chriſti, docet nos operationem perfectiſſimam. Per veritatem dilectionis Chriſti, oſtendit nobis charitatem maximam. Ad has veritates poſſunt reduci aliæ veritates neceſſariæ. Item Spiritus ſanctus per donum intellectus, non ſolum fa-

Augu. tract. 110. in Ioan. 9.

cit nos penetrare omnia velamina veritatis incarnatę. ſed & velamina veritatis increatę. Vnde dicit Ieſus: Ille, ſcilicet Spiritus ſanctus, me clarificabit. Quod verbum exponens Auguſt. dicit: Spiritus ſāctus clarificat

A filium, non ita quod de non claro faciat clarum, ſed eum clarificat in nobis, quando nobis eum manifeſtat, vt clarū clare cognoſcamus. Sed quia Spiritus ſanctus procedit ab vtroque ſcilicet patre & filio, ideo vtrumque nobis reuelat. Hæc autem reuelatio fit, quando Spiritus ſanctus per donum intellectus, mentem noſtram à terrenis eleuat, & purgat, & inflammat. Affectus enim terrenus & animalis impedit intellectum, ne ſpiritualia intelligat: quia animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei, ait Apoſtol. Ideo talibus non fiunt reuelationes. Spiritus ſanctus intellectum, voluntatem, memoriam, & totam familiam mentis ab inferioribus abſtrahens, impellit ad Dominum quærendum, & habendum. Vnde Bern. dicit, Spiritus ſan-

1. Cor. 2. d Ber. ſer. 1. de Pētecoſte cir. med.

B ctus profecto monet memoriam, docet intelligentiam, monet voluntatem, *& ibid.* Nec animam paleam peccati, intra cordis quod poſſidet habitaculum, patitur reſidere, ſed ſtatim igne ſubtiliſſimæ circumſpectionis exurit illud ſpiritus dulcis & ſuauis. Igitur mente purgata & mundata per internam monitionem, excitat memoriam ad paternæ allocutionis auditionem, quia Deus per memoriam auditur, vt dicit Rich. Item dicit Bern. ibidem, Spiritus ſanctus docet intellectum, & illuminat, ſcilicet ad diuini Verbi intellectionem. Quia ſicut dicit Rich. vbi ſupra, Deus per intelligentiam videtur. Item dicit Bern. ibidem, quod Spiritus ſanctus mouet voluntatem, ſcilicet ad ſanctę Trinitatis perfectam dilectionē. Quia dicit Rich. vbi ſupra: Deus per voluntatem vel affectum amplexatur, & ſic habetur.

idem ſer. 1. in eod. feſto prope fin. Ber. de Pent. ſer. 1. Rich. lib. 1. d.

C Sed & filius reuelat patrem. Vnde dicit Apoſtolus: Vſque in hodiernum diem, idipſum velamen in lectione veteris teſtamenti manet nō reuelatum, quod in Chriſto euacuatur, dum nobis patrem reuelat. Vnde dicit Dominus: Ego clarificaui te pater. Quod exponens Auguſtinus dicit: Filius clarificauit patrem, non quod de minus claro fecerit magis clarum, cum eſſentialiter fuerit æternaliter clarus: ſed filius in nobis clarificatus, eum in nobis clarificat, dum ipſum verbum paternum manifeſtat nobis patrem. Vnde dicit verbum: Pater manifeſtaui nomen tuum hominibus, quos dediſti mihi. Quod Auguſtinus de trinitate exponens dicit: Si verbum noſtrum temporale & tranſitorium: quod nos

2. Cor. 3. d Ioan. 17. a Auguſt. tract. 105. in Ioan. 9. Ioan. 17. a Item li. 7. de Trin. c. 3. t. 3.

D proferimus, & ſe oſtendit, & eum qui loquitur: quanto magis verbum Dei, per quod facta ſunt omnia, ſe nobis oſtendit & patrem, ſicuti eſt, quia idem cum patre eſt, & ſeipſum oſtendit nobis: Vnde dicit Dominus: Philippe, qui videt me, videt & patrem. Sed & pater clarificauit filium, vt in miraculorum operatione, in paſſione, reſurrectione, & in cœlum aſcenſione, & in multis aliis, vt filius clarificet patrem, vt ſupra patuit. Vnde Ioannes dicit: Pater, venit hora, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te.

Ioan. 14. b Vbi ſupra.

CAPVT V.

Veritates diuinorum Sacramentorum dono intellectus penetrantur.

E POſt hæc videndū eſt, qualiter Spiritus ſanctus per donum intellectus, facit nos penetrare velamina veritatum diuinorum ſacramentorum. Habent namq; ſacramenta, velamina quædam, quibus luciformes margaritas abſcondūt, ne pedibus porcorum immundæ multitudinis cōculcentur, & ne derideant vel contemnant eas, ſicut & Dominus dicit: Nolite ponere margaritas, &c. De iſtis velaminibus conqueritur ſanctus Bern. dicens ſic: Mihi apponitur veritas: ſed in ſacramento. Angelus ex adipe frumenti ſaginatur, & nudo grano, me oportet interim quodam ſacramēti cortice eſſe contentum. carnis furfure. palea litteræ. fidei velamine. Et hæc talia ſunt, quæ guſtata afferunt mortem, ſi non de primitiis ſpiritus, quantulumque acci-

Matth. 7. a Ber. ſer. 33. in Cant. an. me.

piant condimentum, quod fit per donum intellectus. *Vnde sequitur*: Denique absque spiritu sacramentū ad iudicium sumitur, & caro non prodest quidquam, littera occidit, & fides mortua est: sed Spiritus sanctus est, qui viuificat, vt viuam in eis. At quantalibet sane abūdantia spiritus noster pinguescat, non tamen pari iucunditate sumitur cortex sacramēti, & adeps frumenti, fides & spes, memoria & præsētia, æternitas & tempus, vultus & speculum, imago Dei & forma serui. Nempe in omnibus fides mihi est locuples, intellectus pauper. Hinc Bern. ostendit, quod intellectus humanus est pauper & quasi cæcutiens, sine adiutorio diuino in cognitione tam absconditarum veritatum sacramentalium, sed adiutorio Spiritus sancti, qui donat veritates theologicas diligentes, & ad plenum perficientes donum intellectus, & cetera dona, fit diues & fortis ad penetrandum velamina, & ad inueniendum veritates

Greg. lib. 1. Mor. c. 13. absconditas. Vnde Greg. in moralibus dicit sic: Ad perfectionem plenam dona non perueniunt nisi fide, & spe, & charitate fiat omne quod agunt. Nam Christus est ostium, per quod intrant ad notitiam sanctæ Trinitatis.

Aug. de verb. Dom. sec. Ioā. ser. 55. cir. fin. to. 10. Vnde August. exponens illud Ioannis, Ego sum via, dicit: Verbum assumens humanitatem, factum est via. Ambula per hominem, & peruenies ad Deum. Et

Ioan. 14. a *Ioan. 10. b* *Isa. 7. b* *Heb. 6. d* *1. Ioan. 4. c* dicit ipse Dominus: Ego sum ostium ouium, *&c.* hoc ostium fides aperit. Vnde in Isaia dicitur: Nisi credideritis, non intelligetis. Igitur fides intellectum adiuuat. Spes autem intellectum introducit. Vnde dicit Apostolus: Habemus spem firmam, & incedentem vsq; ad interiora velamina scilicet puræ veritatis. Sed charitas inuenit & vnit, quia Deus charitas est, & qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo.

Hug. sup. 7. Ang. Hier. Cuius ratio est, quia sicut dicit Hugo. Amor siue charitas suo acumine omnia penetrat, donec ad dilecti veniat. Sic igitur donū intellectus, in fide, spe, & charitate, penetrat omnia velamina sacramentalia, superius à Bernardo enumerata, vt dicat illud Canticorū:

Cant. 3. b Inueni quem diligit anima mea, tenui eum, nec dimittā eum, donec introducā eum ad certissimam veritatem & intimam,

---

CAPVT VI.

Quo modo per donum intellectus dies spiritualis in anima oriatur.

Psal. 81. b QVarto videndum est, qualiter per donum intellectus dies in anima spiritualis oriatur. De quo sciendum est, quod sicut absentia lucis solaris causat noctem & tenebras in terra, & sicut præsētia eius causat diem siue lumen, vt videātur sensibilia; sic absentia doni intellectus in anima causat tenebras.

Per donum intellectus oritur dies in anima.

Vnde Psalmista: Nescierunt neque intellexerunt, in tenebris ambulāt, & eiusdē doni præsentia causat in anima diem spiritualem, qua videntur intelligibilia. Vnde Gregorius in Moralibus exponens illud Iob. Vnusquisque in die suo, dicit sic: Sicut ignorantiæ obscuritas, sine dubitatione nox cordis dicitur, sic intellectus dies vocatur. Ratio huius est, quia intellectus suo lumine penetrat omnia velamina obumbrantia veritatis radios, tam naturarum, quam Scripturarum, & sacramentorum vt supra patet, planum est quod lumen illud doni intellectus, proficit, & crescit, vsque in perfectum diē, quo spiritualia contemplantur, in quo die, mane, meridies, & vespera distinguuntur.

Mane diei doni intellectus.

Primo igitur mane huius luminosæ diei in mente humana oritur, quando per donum intellectus ad nostra interiora reuocati per lumen compunctionis, omnes tenebras peccatorum de lectulo cōscientiæ abstergimus, vt dicamus cum Psalmista:

Ps. 6. b. Lauabo per singulas noctes lectum meum scilicet conscientiæ, vt post hoc ad claritatem meridianæ horæ per contemplationem mane surgamus. De mane illius diei loquens

A

Greg. in Moralibus exponens illud Iob, Consurgensque diluculo offerebat holocausta, dicit sic: Diluculo namque surgimus, cum compunctionis luce perfusi, humanitatis nostræ noctē deserimus, & ad veri luminis radios, mentis oculos aperimus. *Greg. li. 1. Mor. c. 19.* *Sequitur*: Offerebat holocausta. Holocaustum totum incensum dicitur, quod offerre, est totam mentem igne compunctionis incendere, vt in ara amoris tota ardeat, & quasi delicta propriæ cogitationis exurat. De mane illo dicit Psalmista: Mane astabo tibi & videbo. *Ps. 5. a*

Secundo post mane huius diei luminosæ, horæ meridianę claritas feruida oritur in mente ex dono intellectus, quod pariter illuminat, & inflamat in sacra Scriptura, ad modum horæ meridianæ, dū eloquium Domini vehemēter ignitum, quod est penetrabilius omni *Meridies huius diei.*

B

gladio ancipiti, pertingens vsque ad diuisionē spiritus & animæ, secundum Apostol. manifestat. De claritate huius meridiei & radiis huius. Rich. dicit sic: Iucunda sane admodum plaga est meridiana à nimietate lucis & feruore diei, eo quod dulce sit valde & delectabile aspectui, cōtemplari beatorum spirituum ordines, hilarescentes in caritate & claritate. *Heb. 4. c* *Rich. li. 5. de contemp. c. 7.* *Et sequitur infra*: In meridie illa scilicet lucis & feruoris scripturæ, contēplantur præmia meritorum beatorum, gaudia ciuium supernorum, & arcana diuinorum secretorum, & cetera huiusmodi. Propter quod dicit Dominus: Scrutamini scripturas. *Ioan. 3. g* Quod verbum Chrys. exponens dicit: Saluator scripturas vocat ostium. Hæ enim cognitionē Dei aperiunt, hæ oues custodiunt, hæ lupos super-

C

uenire non permittunt, hæreticis introitum præcludentes. Hæc ille. De feruore autē horæ meridianæ, scilicet Scripturæ sacrę, in qua nobiscū Deus loquitur per verbum suum proprium tamen incarnatū, quantus sit ostendit Ecclesia, quæ ex ardētissimo feruore tacendo clamat, dicens: Osculetur me osculo oris sui. *Cant. 5. a* Hunc feruorem aduertere possumus, si verba pensemus. Nam Bern. exponens hæc verba dicit: Securus suscipio mediatorem Dei filium, quē agnosco fratrem meum. *Bern. super Cant. serm. 2. post med.* Minime mihi iā suspectus erit: frater enim & caro mea est, *Gen. 27. f* puto eū spernere me iā nō posse, os de ossibus meis, & caro de carne mea. *Gen. 2. d* Igitur loquatur mihi osculo oris sui. Quid mihi hæc ora prophetarum semi verba loquūtur? *Psal. 44. a* Ipse potius speciosus forma pre filiis hominū me osculetur, osculo oris sui alloquendo. *Exod. 4. c* Nam audio iā Moy- *Isa. 6. b*

D

sen, impeditioris linguæ est. Isaiæ labia immunda sunt. *Hier. 1. b* Hierem. nescit loqui, quia puer est. Non in eis iam loquatur mihi, quoniā tenebrosa aqua in nubibus aëris. Et Prophetæ omnes elingues sunt, sed ipse loquatur mihi, cuius gratiosa præsentia, & admirāda fluēta doctrinæ, fiant in me fons aquæ salientis in vitā æternā. *Psal. 17. b* *Ioan. 4. a* Cuius vtique sermo viuus & efficax, mihi osculum est, non quidem coniunctio labiorum, quæ interdum pacem mētitur animorum, sed plane infusio gaudiorum, reuelatio secretorum, mira quædam & quodam modo indiscreta cōnexio superni luminis, & illuminatæ mētis. Adhærens quippe Deo, vnus spiritus est. Hæc ille. *1. Cor. 6. d* Ideo sponsa in Cāticis dixit: Anima mea liquefacta est, vt dilectus meus locutus est, mihi spiritus feruorē tan- *Cant. 5. b*

E

tū infundendo, vel influendo, vt tota feruida sim, ait Vercellensis ibidem. Igitur quasi lux meridiana est. *Isa. 18. c*

Tertio post horam claræ & feruidæ meridiei, hora vespertina succedit, in qua labor quotidianus terminatur, somnus contēplationis inchoatur, delitiæ nocturnales celebrātur. *Vespera huius diei.* Labor quotidianus terminatur, quia sole declinante, virtus debilitatur operātium. Vnde dixerūt Domino discipuli, simulanti se lōgius ire: Mane nobiscū Domine, quoniam aduesperascit, & inclinata est iam dies, quia virtus est debilitata, & ideo à labore quiescendū est. *Luc. 24. d* Quare & in Psalmo dicitur. Exibit homo ad opus suum, & ad operationē suam vsque ad vesperā. *Ps. 103. e* Secundo in hora vespertina, per donum intelle-

ctus

Cant. 5. a — ctus, somnus contemplationis inchoatur. Vnde dicit anima contemplatiua: Ego dormio, & cor meum vigilat. Quod exponens Vercellensis dicit sic: Ego, quod sum per naturam, dormio, dormitio autem suspendit vsum sensuum exteriorū, & intendit & quasi ioiugitat circa exercitium sensuum interiorum, quod incompatabilitet nobilius est, quam exercitium sensuum exteriorum, quod perfecte haberi non potest, nisi sensus exteriores obdormiāt. Vnde in libro de spiritu & anima dicitur: Cū sensus exterior carnalis suo bono vtitur, interior sensus quasi obdormit. Et Greg. dicit: Vigilanti etenim corde dormit, per hoc, quod interius contemplando proficit, & ab inquieto opere foris quiescit. Tertio in hora vespertina, delitiæ spirituales post labores diutnos à Deo ministrātur per donū intellectus, tunc ex Iacob reuersa de agro ad vesperam sit Israel, quia post sudationes boni operis, peruenitur ad lucem cōtemplationis, vt dicit Hugo. Vnde in Iob dicitur: quasi meridianus fulgor, consurget tibi ad vesperām. Quod exponēs Greg. in Moral. ait: Consurget, quia quanta sibi claritas meridiana maneat, cum iam occumbere cœperit, post agnoscet, quia scriptum est: Timenti Deum bene erit in extremis. Hæc ille. Fulgor namque meridianus illuminat, & inflammat. Illuminatio pertinet ad cognitionem, inflammatio ad refectionem. Nam in charitate refectio est, quę duo maxime faciūt ad delitias spirituales, & vespertinas, vt patet per Hugonem, vt supra dictum est. Factum est igitur vespere, & mane dies sextus, per donū intellectus.

Aug. de spir. & an. cap. 9. Aug. 4. 3. Gregor. in Ezec. hom. 14. post med. Hug. lib. 4. de claustro animæ cap. 43. Iob. 11. d. Greg. lib. 10. Mor. ca. 11. cir. med. Eccli. 1. c. Hug. super 7. Ang. Hierar.

CAPVT VII.

Quo modo per donum intellectus conuiuium spirituale menti præparetur.

Qvinto vidēdum est, qualiter Spiritus sanctus per donum intellectus in die sua, idest in illuminatione sua conuiuium spirituale menti præparet. De quo sciendum est, quod Greg. in Moral. dicit sic: Intellectus in die suo conuiuium præparat vel parat: quia in eo quod audita penetrat reficiendo cor tenebras eius illustrat. Ergo in penetratione audītorū inuenta veritate mens reficitur. Et ratio huius est, quia menti non sufficit gustare velamina veritatum, testas vel vmbram quidditatum, vt supra dictum est, sed nucleum, id est veritatem putam, & quidditatem nudam. Veritas pura est, quando per seipsam videtur, non per subiectam imaginem, vel figuram, dicit Hugo. Et hic intellectus vere reficit. Vnde Linconiensis super principium mysticæ Theologię dicit sic: Intellectū Scripturæ historicum, allegoricum, & moralem habēt multi, sed interior homo quęrēs videre Deū incircumuelatè, & vere, non est his contentus, sed transcendens, ascendit cum sacris contemplatiuis ad summitatem anagogicorum intellectuum. In quibus tamen non videtur Deus sine symbolis, donec tandem ab omnibus absoluatur, & cum Moyse caliginem ignorantiæ ingrediatur, in qua mens summe reficitur, vt patet per Moysen ieiunantem à cibo corporali quadraginta diebus, vt legitur in Exodo. Cum igitur donum intellectus secūdum Gregoriū penetret omnia velamina veritatis divinæ tam in scripturis, quam in doctrina, tā in figuris, quam in Sacramentis, & vsque ad intimam & nudam veritatem intelligendam, & deguſtandam, quadam intellectuali experientia pertingat, quod perfectissimum est, vt dicit Bern. super Cātica, ideo donum intellectus dulcissime mentem reficit. De hoc gusto experientiæ Bern. loquens in libro de amore Dei, dicit: Gustus experientiæ scripturarum, & Sacramentorū Dei, qui est in Christo, facit nobis sensum, vt intelligamus scripturas. Vnde Dominus post resurrectionem apparuit discipulis sensum, vt intelligerent scripturas. *Et sequitur ibidem:* Cum scripturarum interiorem sensum

Greg. lib. 1. Moral. c. 16. Hug. super. 7. Ang. Hierarch. Exod. 24. c. Bern. lib. de nat. & dignitate amoris diu. c. 10. post med. Luc. vlt. g

A & veritatē mysteriorum Dei, & Sacramentorū cœperimus non solum intelligere, sed & quadam, vt ita dicam, experientiæ manu palpare, & tractare, quod non fit, nisi quodā conscientiæ sensu, & experiētiæ disciplina, intelligentis, & scientis bonitatem Dei, & veritatē, quā potenti bonitate, & quā efficaci veritate in filiis gratiæ opus ipsius gratiæ, operatur: tunc intellectus cū sapientia operatur, quod suū est, & exequuntur tūc sapiētia vnctione sua, docens de omnibus necessariis, sapore suo intellectui iā cōmunicato, vt per claritatem cognitionis illuminetur, & per dulcedinē cognitionis reficiatur: vtrumq; enim necessarium est ad conuiuiū spirituale, vt supra dictū est. Sed tā perfecta cognitio, quam perfecta refectio, principaliter in vno consistit,

B quod solum est necessariū, vt dicit Dominus: Ideo donum intellectus multa transcendendo, & penetrando, ad illud perfectū, & necessarium vnū tendit, & intrat. Quia sicut dicit Richardus in tractatu suo de violēta charitate, Vnum solum est, in quo mens humana requiescit, reficitur, & satiatur. Sed & Hugo idē probat, sic dicens: Multa in hoc mūdo sunt, & hæc omnia cor hominis satiare non possunt, vt probat experientia. Vnum autem est bonum, & hoc solū cum percipitur, satietas inuenitur, ergo oō in multitudine, sed in vnico est satietas. Vnum ergo est necessariū bonum, quod nobis præparauit Deus. Sic ergo in mēsa Dei, nō nisi vnum ferculum nobis apponitur. Sed noli (inquit) cōtemnere, satietas enim multa est. Satiabor (inquit Propheta) cum apparuerit gloria tua. Noli igitur timere cū

C audis vnum. Vnum quidem est bonum, sed in illo bono, omne bonum est Vnam refectiunē, vnum cibum, vnum ferculum, vnum panem præparauit nobis Deus. Sed ne despicias. Audi quid scriptū est: Panem (inquit) habentem omnem saporem, & omne delectamentum suauitatis. *Et sequitur:* Ipsa vere simplex, & vna dominica refectio singularis dicitur: quia cum aliena, & extranea delectatione, & dulcedine non percipitur. Dicitur domestica, quia amicis tantum & familiaribus præparatur. Dicitur & viuifica, quia vnū secum efficit omnes, quibus se sumēdam, & percipiendam præbet. Hæc ille. Igitur quia hæc refectio, vt dicit Dionys. est simplex & vna, & ideo in spiritu & non in carne per-

D cipitur: ideo spiritum humanū confortat contra infirmitates spirituales. Itē quia omnem delectationē extraneam excludit, ideo spiritum verificat, quia vbi est simplicitas, ibi est veritas. Itē quia tantum amicis datur, ideo spirituū gratificat, quia charitas est radix amicitiæ, vt satis patet in Ioanne. Item quia viuificat, ideo spiritum Deo conformat, & concordat, & ex hoc cōcordare facit cum seipso, & cum proximo. Vnde Origenes super Canticis dicit: Cōcordia hic inchoat, quæ in futura gloria inter electos cœlestis patriæ sēper durat. Hic enim bonis conformat, in pugna superat, consolatione inebriat, Deo associat, amorem & amicitiā augmentat, hic inchoat, quod in cœlo cōsummat. Hæc ille. Cum his concordat illud Psalmistæ: Parasti in conspectu meo mensā aduersus eos qui tribulant me. Im-

E pinguasti in oleo caput meū, & calix meus, &c. In eo quod dicit parasti in conspectu meo mensam, &c. innuit in intelligētia cum perspicuitate mensam esse reficientem. In eo quod dicit, aduersus eos qui tribulant me, innuit quod hæc refectio conualuantes confortat, & inediam siue famē spiritualem, quæ virtutes cōnuantium debilitat, extirpat. In eo vero quod dicit: Impinguasti in oleo caput meum, innuit, quod gratiosa dulcedine, & delectatione, caput animæ, idest mentem nutrit, & decorat. Sed in eo quod dicit, calix meus inebrians, quā præclarus est, inouit spiritualem & sobriā spiritus ebrietatē, quæ mete inducit ad obliuionem sui, & ex hoc ad verā concordiam, & ad vnitiuam societatem, & associationē Dei. Cibat igitur sapiētia mentem,

Luc. 10. Rich. tract. de 4. grad. viol. charit. ante med. Hug. super 7. Ang. Hierarch. Psal. 16. c. Sap. 16. c. Dionys. de Ang. Hier. c. 7 Ioan. 15. Psal. 22. b. Eccl. 15. a

mentem,pane vitæ & intellectus.Quem loco pascuæ collocauit diuinarum scriptutatum, vbi dicit Glossa idest io intelligentia diuini setmonis,quæ meditantes sagioat in intellectu diuinarum scripturatum. Quatũ *Greg.hom.10. super Ezech. ante med.* pascuatum expetientiam habuit Greg. quando dixit: Liber, qui visceta intellectualia teplcuit dulcedine in ore sancti, mel factus est, quia iotelligentes, de Deo sciunt suauiter loqui, qui huoe didicetunt in cordis sui viscetib. veracitet amare:in eius quippe ore Scriptura dulcis est,cuius vitæ viscera mandatis illius tepleutur. Quate suauis est ei ad loquendum,cui interius in intellectu imptessa ad viuendum fuerat. *Matt.12.c. & Lu.6.g.* Ex abundantia enim cordis os loquitur,ait Dominus.

DE DONO SAPIENTIÆ.

CAPVT I.

Quid sit sapientia & quid donum sapientiæ dicatur.

Iac.3.c SEptimum donum Spiritus sancti,quod facit diem & cõuiuium spirituale in anima, est donũ sapientiæ,quæ est lux descendens è patte luminum,& tadiãs in animam, facit eam deiformem,& donum Dei. Illustrat enim intellectiuam, inflammat affectiuã, toborat operatiuam. Facit intellectiuam speciosam, affectiuam amœnam, operatiuam tobustam. Hoc autem donum *Aug.lib.2. de Doct.Chr.c.7.tom 3.* immediate sequitur donum iotellectus. Vnde Augu.de Doctriana Christiana dicit, quod à timote vsque ad sapientiã, quæ septima est in donis & vltima, per gradus tenditur, & peruenitur. Et reddit rationem ibid. dicens:Hæc sapientia vltima, & summa est, quia hac C habita, animus pacatus trãquillusq; perfruitur & delectatur in ea, ergo vltima est, in qua est consummatio. *Anselmus lib. de similit. c.131.* Similem rationem assignat Anselmus,dicens:Spiritus sanctus menti inspirat ad postremum sapientiã, quã alits donis superaccumulat, vt quod recte intelligit, scilicet in dono iotellectus,sibi sit sapidum,atque dulcissimum in dono sapieotiæ,soloq; rectitudinis amore sequatur, quo intelligit esse sequendum. Non enim perfectum facit cognitio veritatis,nisi etiam sequatur gustus experimentalis,quia experiẽtia est magistra iotelligentiæ,ait Hugo. *Hug. super 7. Angel. Hier.* Et addit Anselmus ibid. dicens: In isto ædificio sic composito donorum Spititus sanctus tesidet,totamq; familiam domus interiotis,idest, omnes animæ sensus,regit, & ad suũ obsequiũ dispo- D nit, scilicet ascendendo ad Dominum,& descendendo ad ptoximũ, vt cũ Psalmista dicat: *Psalm.22.a* Dominus regit me, & nihil mihi deerit:in loco pascuæ,ibi me collocauit.

Ad huius doni maiotem notitiam,sunt quinqoe per otdinem notanda. Primo quid sit sapiẽtia,& quid donũ sapientiæ dicatur. Secũdo, quæ sit necessitas eius, & quæ vtilitas in eo conferatur. Tertio qualiter donum sapientiæ à Deo petatur,& obtineatur. Quatto quo modo dies spiritualis ex dono isto oriatur. Quinto quale conuiuium menti ex eo præparetur. Primo igitur videndum est quid sit sapientia & quid donum *Rom. 8.b* sapientiæ dicatur. De quo notandum, quod omissa sapientia carnis,quæ inimica est Deo,& sapientia mũdi *Iac.3.d* huius quæ stultitia apud Deum, quatum vtraque se- E cundum Iacobum Apostolum in Epistola sua, est terrena, animalis, & diabolica. Sapientia mundi stultitia est apud Deũ. Ratio est,quia peius melioti præponit. Stultus vtique esset qui cuprum eligeret pto auro, sic isti faciunt. Nam bona temporalia præponũt æternis, sicut diuitias,honores, fauorem mundi,& laudẽ eius. *Sap.7.d* Vnde merito diabolica vocatur hæc sapientia. Nam sicut diabolus semper studet ad perditionem hominis, sic tales ad perditionem propriam student. Nec dicuntur sapientiæ nisi abusiue, quia non sunt scientiæ sapidæ,sed stultę & insipidę. Nulla vtique illarum est donum Spiritus sancti. Est & alia sapientia vera & increata, de qua dicitur in libro Sapientiæ, quod ipsa A est candor lucis æternæ, & speculum sine macula diuinæ maiestatis, & imago bonitatis illius. Et cum sit vna, omnia potest,& in se permanens omnia innouat, & per nationes io animas sanctas se trãsfert, amicos Dei Prophetas constituit,scilicet per iotetnã locutionem,quia sicut dicit Aug. *Aug.lib.1. de Gen. ad litteram. cap. 5. tom. 3.* Sapieotia increata, quæ est filius Dei, non cessat loqui occulta inspiratiooe & reuelatione, ad intellectualem creaturã, vt ad se conuertatur,& sic formetur,cum ipsa omnia formet & innouet. Sed nec ista sapientia est donum, de quo nunc est sermo,sed largissima omnium donorum datrix est. Est alia sapientia creata, & hæc est duplex,quia quædam est per studium humanum acquisita,& est virtus intellectualis,de qua loquitur Philosophus in Metaphysica sua,quæ potest dici sapieotia aliqualiter,cum in ea B sapor quidã ioueniatur. Habet enim Philosophia admirabiles delectationes,vt dicitur in Ethicis. Licet sapor ille non sit oleo gratiæ conditus. Potest etiam illa sapientia,per rationis ioquisitionem aliqualiter rectũ iudicium circa aliquas res diuinas habere, licet incomplete, sicut ostendit Hugo, *Hug. super cæl. Hier. cap. 1.* vbi dicit sic: Philosophis datum fuit,propter nos,quibus cõsummatio seruabatur,& inchoatio parabatur, vt inuenireot veritatem illam quam opoituit suscipere filios vitæ ad obsequium summæ veritatis, cuius labor ipsis appositus est, nobis autem fructus setuatut. Nouissime autem Theologiam quandam pro ratione diuinorum, & scrutatione inuisibilium,quasi consummaturi sapientiam addixetunt,& ibi corruere cœpetuot in mendacia figmentorum, & ideo defecerunt & euanuerunt. Hæc ille. Vnde nec illa sapientia est donum Spiritus sancti, de quo non loquimur, quamuis ab eo detur. *Iacob.3.d*

Est igitur alia sapientia,quæ desursum est. Sicut dicit Iacobus Apostolus in Epistola sua. Desursum est,quia à patre luminũ est creata. Et hæc est vera sapiẽtia,quia ipse est veri splendoris,& boni saporis. Splendor dirigit intellectum ad veri cognitionẽ & sapor erigit affectum ad boni saporosam dilectionẽ. Igitur quæ sursum sunt,sapite,non quæ super terram,ait Apostolus. *Colos.3.d* Obiectum ergo doni sapientiæ principale est Deus,nõ sub ratione veri absolute,sed sub ratione veri in relatione ad rationem boni, vt est excitatiuũ voluntatis, ad eius saporosam dilectionem. Actus autẽ sapientiæ D est contemplari Deum,non quocumq; modo, sed ex dilectione, cum quadam experimentali suauitate & affectu. Vnde Aug. dicit:vbi nulla est dilectio,scilicet *Aug. li. de Tri.c.7. cir. med.* gratuita,quis vllam dicet esse sapientiam? Et Bern. dicit:Nec duxerim reprehendendum, si quis sapientiam *Ber.ser. 85. super Cant. cir. med.* saporem boni diffinierit: quare sapientia à sapore denominatur. Vnde & Isidorus in Etymologiis dicit:Sapiens dictus est à sapore:quia sicut gustus aptus est ad *Isid. lib. 10. Etym. verbo sapiens.* discretionem saporis ciborum,sic sapiens ad dignoscẽdum sapores rerum,atque causarum aptus est. Ex his igitur apparet,quod donum sapientiæ est habitus supernaturalis,animæ à Spiritu sancto infusus,ad Deum cognoscendum,& saporose diligendum.

CAPVT II.

Quæ sit necessitas,& vtilitas huius doni.

SEcundo videndum est,quæ sit necessitas & vtilitas doni sapientiæ. De quo notandum est, quod dicit Bern. *Bern. lib. de nat. & dignitate amoris diu. c.7. post me.* Sicut corpus habet suos quinque sensus,quibus animæ coniungitur vita mediante, sic anima habet suos quinq; sensus spirituales,quibus Deo cõiungitur mediãte charitate. *Sequitur* Per sẽsus corporis veterascimus,& huic sæculo conformamur. Per sensum vero mentis,renouamur in agnitionẽ Dei in nouitate vitæ, *Rom.12.a* secundum voluntatem Dei,& beneplacitum Dei. Vnde dicit Apostolus:Nolite conformari huic sæculo,sed reforma

reformamini in nouitate sensus vestri, vt probetis quę sit voluntas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Et iterum Bern. dicit: Sicut omnes sensus corporales, vt visus, auditus, olfactus, &c. sine sensu gustus infirmantur, & hebetãtur in operationibus suis, sic omnes sensus spirituales infirmantur, & languescunt in operibus suis, sine gustu spirituali, vel sapientiali, qui gustabilia spiritualia sapida facit. Quod Bern. bene ostẽdit, dum super Cantica dicit: Hũc saporem perdidimus, ab ipso bene exordio generis nostri. Ex quo enim cordis palatum, sensu carnis præualescente, infecit virtus serpentis antiqui, cœpit animæ non sapere bonum, ac sapor noxius subintrare, scilicet concupiscẽtiæ & sensus hominis prompti facti sunt ad malũ. Et ideo multa bona fiunt, quæ nõ sapiunt facientibus, quia sapor carnalis seu mali, non est totaliter exterminatus. Sed nũc assidue sapientia vincit malitiã in mentibus, quas intrauerit, saporem mali quem malitia innexit, sapore meliori exterminans. Intrans enim sapientia, dum sensũ carnis infirmat, & infatuat, intellectũ purificat, & cordis palatũ sanat, & reparat: sanato palato iã sapit bonum, sapit & ipsa sapientia, qua est in bonis nullum melius. Hæc ille. Sensu autẽ gustus reparato per sapiẽtiam, omnes sensus spirituales conualescunt & vegetantur. Vnde Bern. dicit: Gustũ autem qui fit in sapientia, quædam sequitur saporis dulcedo, quã in interiori suo sentiens anima, modo quodam singulari, quæ suscipit, cũcta discernit, & diiudicat, seque & omnes sensus vegetat, & confortat, scilicet interiores. Hæc ille. Hic enim gustus saporosæ sapientiæ, sensũ visus interiorem clarificat, ad Deum sapide contemplandum. Vnde Sapiens: Est enim in sapientia spiritus intelligẽtiæ, omnia prospiciẽs, & cetera, ibi scripta. Sẽsum auditus excitat, ad Verbum Dei dupliciter audiendum. Vnde dicit Sapiens: Beatus homo qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie. Et infra: Qui me inuenerit, inueniet vitam. Sensum olfactus interiorem, incitat ad dilectum suum suauiter odorandum. Vnde dicitur: In plateis sicut cynamomum & balsamum aromatizans odorem dedi, quasi myrrha electa dedi suauitatem odoris. Sensũ tactus interiorem fortificat ad dilectum inseparabiliter tenendum, vt dicit Sapiens: Lignum vitæ est his, qui apprehẽderint eam: & qui tenuerit eam beatus. Gustu igitur spirituali animæ per sapientiã reformato, omnes sensus spirituales animæ reformantur, & vegetantur. Quod etiam Aug. in confessionibus ostendit, vbi dicit, quod omnes sensus sui interiores per amorosæ sapientiæ saporem ferebantur in summũ appetibile. Et exemplificat ibi, vt infra patebit. De huiusmodi sapientia dicit Iacobus. Sapientia quæ desursum est, primum quidem pudica est, quia vitat corruptelas peccati: pacifica & modesta est, in omnibus tenens medium: suadibilis est, bonis consentiens, plena misericordia, & fructibus bonis, iudicans sine simulatione: fructus autem iustitiæ in pace seminantur facientibus pacem. Igitur donum sapientię nõ solum docet, secundum rectum iudicium contemplari diuina, sed etiam docet regulari humanos actus, excellentiori modo, quam sapientia quæ est virtus intellectualis. Cuius rationem assignat August. de Trinitate, dicens: Superior pars rationis, sapientiæ deputatur, inferior autem scientiæ. Superior autem ratio, vt ipse in eodem libro dicit, intendit rationib. supernis, scilicet diuinis, conspiciendis & consulendis. Conspiciendis quidem secundum quod diuina in seipsis contemplatur. Consulendis autem secundum quod per diuina iudicat de humanis, per diuinas regulas dirigens actus humanos, vt homo non solum assimiletur Deo secundum imaginem, sed etiam secundum operationes prout potest. Vnde Aug. de sermone Domini in monte dicit: Sapientia est contemplatio veritatis, pacificans totum hominem, & suscipiens similitudinem Dei. Pretiosior est sapientia cunctis opibus, & omnia quæ desiderantur, non valent huic comparari.

Bern. vbi supra. cap. 10. — *Idē in Cant. serm 85. cir. med.* — Quare multa bona non sapiunt facientibus. — *Bern. lib. de nat. & dignitate amoris diu. c. 10.* — *Sap. 7. d* — *Prou. 8. d* — *Eccl 24. b* — *Prou. 3. c* — *Aug. lib. 10. conf. c. 9. t. 1.* — *Iac. 3. d* — *Aug. li. 12. de Trin. c. 14. tom. 3.* — *Ibidem c. 3.* — *Idem li. 1. de ser. Dom. in monte. c. 9. an. med. to. 4.* — *Prou. 3. b.*

A B C D E

CAPVT III.

Qua ratione donum sapientiæ à Deo petatur, & obtineatur.

Tertio videndum est, qualiter iste pretiosissimus thesaurus doni sapiẽtiæ inueniri, & obtineri possit. De hoc notandum, quod sapientia, & est quærenda, & est postulanda à Deo: quærendo inuenitur, sed postulando à Deo possidetur. Inuenitur per cognitionẽ, sed possidetur per dilectionem: per cognitionem videtur, per dilectionem amplexatur & gustatur. Videre pertinet ad intellectum, sed amplexari & gustare, pertinet ad voluntatem & affectum. Vnde Richardus dicit: Sicut Deus per memoriã auditur, per intellectum videtur: Ita per affectum amplexatur, & gustatur, vel astringitur, & sic tenetur, & hoc vtique est perfectius, quam videre solum. Quod ostendit Aug. de Trinitate, vbi dicit, quod actus amplexandi siue tenendi est proprius actus voluntatis. Non enim sufficit voluntati illud quod est præsens intellectui per modum visi, nisi etiam fiat præsens voluntati per modum amari. Dicit enim idem Aug. quod quandoque fit, quod aliqui cognoscunt Deum, & eum non habent. Exemplum de medico, qui sanitatem alicuius cognoscit, nõ propter hoc habet. Ibi præscindit Aug. cognoscere, ab habere. Primo igitur quæramus sapientiam, inuestigando per cognitionem, donec tandem mereamur eam à Deo recipere per amplexum, & degustationem. Hunc pretiosum thesaurum sapientiæ docet quærere Salomon, dicens: Si quæsieris sapientiam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis eam, tunc intelliges timorem Domini, qui est initiũ sapientiæ. Quæ verba exponẽs Hier. dicit: Qui thesauros effodit, terram reiicit, foueã in altum fodit, sedulus insistit, donec inueniat quod quærit. Sic qui thesauros sapientiæ inuenire desiderat, omne pondus terrenum à se reiiciat, in se fossam humilitatis faciat, nec quiescat donec inueniat. Hæc ille. Ipsa enim sapientia, facilitur videtur ab his, qui quærunt eam: & cogitare de illa, sensus est consummatus. Est igitur quærẽda sapientia, quia sicut ipsa dicit: Qui me inuenerit, inueniet vitam, & hauriet salutem à Domino. Sed quo modo cognoscitur inuenta sapientia, hoc docet Bern. in quibusdam dictis suis, vbi dicit sic: Inuenisti plane sapientiam, si prioris vitæ peccata defleas, si huius sæculi desiderabilia paruipendas, si æternam beatitudinem toto desiderio concupiscas. Inuenisti sapientiam, si tibi horum singula sapiunt, prout sunt vt hæc quidem amara, & omninò fugienda, illa quoque velut caduca, & transitoria contemnenda: ista vero vt perfecta bona totis desideriis appetenda, quæ intimo quodam animi sapore diiudices & discernas. Hæc Bernardus. Est igitur etiam hoc pretiosum donum sapientiæ cũ habitus sit supernaturalis, & à Deo animæ infundatur, à Deo fideliter postulandum, vt docet Iacobus in Epistola sua, dicens: Si quis vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei. Postulet autem in fide nihil hæsitans. In his verbis Apostolus innuit, quod in postulante debent esse quatuor, scilicet Indigentia. Vnde dicit: Si quis vestrum indiget sapientia. Certe hac omnes indigent. Neminem diligit Deus, nisi eum qui cum sapientia habitat. Impetrandi confidentia. Vnde dicit, postulet à Deo. Postulare enim est filiorum, rogare autem seruorum. Vnde in Psalmo: Postula à me, &c. Postulati largitas Vnde dicit: Qui dat omnibus affluenter. Vnde in libr. Regũ dicitur: Sed & hæc quæ non postulasti, dedi tibi,

Ric. lib. 4. de contempl. ca. 15. — *Aug. libr. 9. de Trin. cap. 12 cir. fin. tom. 3.* — *Aug. in Ep. 57. ad Dardanum post med. tom. 2.* — *Prou. 2. a* — *Prou. 8. d* — *Bern. in sententi.* — *Iac. 1. a* — In postulante quatuor esse debent. — *Sap. 7. d.* — *Psal. 2. b* — *3. Reg. 3. b.*

diuitias & gloriam. Poſtulantis ſtabilitas. Vnde dicit: Poſtulet autem in fide nihil hæſitans. Fides autem mentem ſtabilitat. Vnde Dionyſius dicit, quod circa veritatem vere exiſtentem, & non errantem, verſatur fides diuina, quæ eſt ſtabilis collocatio credentium, collocans eos in veritate, & confirmans. Sic igitur patet, qualiter eſt à Deo ſapientia quærenda, & inuenienda, & qualiter eſt à Deo poſtulanda, & poſſidenda. Nobilis enim animæ poſſeſſio eſt.

Dion. lib. de diui. nomi. c. 7.

CAPVT III.

Qualiter ex dono ſapientiæ dies ſpiritualis in anima oriatur.

QVarto videndum eſt, qualiter ex dono ſapientiæ in mēte humana dies ſpiritualis oriatur. De quo notandū eſt, quod cū ſapientia ſit quaſi ſol lucēs ratione cognitionis, & feruēs ratione dilectionis (vtrūque enim horū inuenitur in ſapientia, vt ex prędictis patet.) Ideo donum ſapiētiæ cauſat in anima diem lucentem cognitione, & feruentem dilectione. Quare Alanus de planctu naturæ dicebat: Sapiētia eſt ſol, per quem lumen mentis dieſcit in tenebris, cordis oculus, fructus internæ dilectionis, delitioſa animæ paradiſus. Hæc in cæleſtem terrenum, in immortalem caducum, hominem in Deum deificæ mutationis auctoritate conuertit. Hanc luminoſam ſapientiā deſiderauit qui dicebat: Inuocaui & venit in me ſpiritus ſapientiæ, & infra: Propoſui pro luce habere illam, quoniam inextinguibile eſt lumē illius, & venerūt mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honeſtas per manū illius. Sapientia pro luce habenda merito eſt, quia ipſa totum regnum animæ dirigit, non ſolum in contemplandis, ſed etiam in agendis: quia ſapientiæ donum non ſolum eſt ſpeculatiuum, ſed etiam practicū. Vnde etiam dicit: Venerunt mihi omnia bona pariter cū illa, quoniam omnium bonorum mater eſt. Tullius primo de legibus dicit ſic: Mater omnium bonarum rerū eſt ſapiētia, qua nihil vberius, nihil præſtantius. quia bonum vitæ datum eſt. Hæc enim cum ceteras res omnes docuit, tum quod difficillimum eſt docuit, vt nos noſceremus. Hæc ille. *Sequitur:* Et venit mihi innumerabilis honeſtas per manus illius, & lætatus ſum, quoniā antecedebat me iſta ſapiētia. Nam decor, & maturitas honeſtæ vitę in luce ſapientiæ inuenitur, ab his qui in regno animæ, & conuiuio ſapientiæ commorātur. Dicit enim Bern. in ſermone quodam ſuper Cant. ſic: In ſapientia eſt maturitas, ideo ſupereſt, decorem illius quæramus, ſine quo nemo Deo placere poteſt, decor autem iſte honeſtum dicitur. De honeſto autem exterior conuerſatio interrogetur, non quod ex ea honeſtum procedat, ſed per eam exeat foras. Nā in conſciētia eſt habitatio eius & origo. Si quidē claritas eius, teſtimoniū conſcientiæ eſt. Nihil hac luce clarius, nihil hoc teſtimonio glorioſius, cum veritas in mente fulget, & mens in veritate ſe videt, quod in nullo cōſcientia erubeſcat præſentiam veritatis, quo cogatur auertere faciem, quaſi confuſam, & repercuſſam à lumine diei. *Sequitur:* Hic plane illud decorum eſt, quod ſuper omnia bona animæ diuinos oblectat aſpectus, hoc diffinimus honeſtum. *Sequitur:* Cum autem decor huius claritatis, abundantius intima cordia repleuerit, prodeat foras tanquam lucerna ſub modio lucens, immo lux in tenebris lucens latere neſcia. Porro hunc decorem fulgentē vel effulgentem, & veluti quibuſdā radiis ſuis erumpentem, mētis ſimulacrum corpus excipit, & diffundit per membra & ſenſus, quatenus ibidem omnis reluceat actio, ſermo, aſpectus, inceſſus, & cetera omnia hominis. Hæc Bern. In hac igitur die ſiue lumine ſapientiæ, totum regnum animæ illuminatur, tota actio hominis honeſtatur, & omnis labor laboratorium conuiuātium dulcoratur. Quod etiam oſtendit nobis Bern. dicens: Cum iam in his diutius fueris exercitatus, rogat tibi dari lumen deuotionis, ſiue ſapientiæ diem ſereniſſimum, & ſabbatum mentis, in quo tamquam emeritus miles, in laborib. viuas abſq; labore, vt quod prius cum amaritudine & coactione tui ſpiritus faciebas, de cetero iam cum ſumma dulcedine peragas, & delectatione. Verum quidem ad hanc perfectionem pauci, ni fallor, perueniunt in hac vita. Multi enim tota vita ſua ad hoc tendunt, & non pertingunt, qui tamen plene poſt hanc vitam recipiunt, quod hic diſpenſatiue negatum eſt. Abiiciamus igitur opera tenebrarum, & induamur arma lucis, ſic vt in die honeſte ambulemus. Hęc dies ſeptimi doni, ſcilicet ſapientiæ, ſignificatur per diem ſeptimam, quæ veſperā non habet. Cuius ratio eſt, quia ſicut dicit Anſelmus in libr. de ſimilitudinibus, donum ſapientiæ pertinet ad vitam contemplatiuam, quæ eſt optima pars, quam Maria elegit, quæ non auferetur ab ea. Sed magis in patria perficietur. Vnde Gloſſa ibid. dicit ſic: Contemplatiua, vita hic incipit, & in cœleſti patria perficitur: quia amor eſt ignis qui ardere incipit, ſed cum ipſum quem amat videbit, amplius in amore igneſcet. Et Greg. in Mor. exponēs illud verbum dicit, Actiuæ vitæ opera cum corpore tranſeunt, contemplatiuæ autem vitæ gaudia melius ex fine conualeſcunt: quare non deficient, ſed ſine fine manebunt. Quare ſecundum Pſalmiſtā: Melior eſt dies vna in atriis tuis ſuper millia, quia in illa die ſeptima quietis, quæ nullam veſperam alicuius finis habebit, mens contemplatiua per ſeptiformem ſpiritum æternaliter requieſcit, dicens cum Pſalmiſta: Hæc requies mea in ſæculum ſæculi, hic habitabo; quoniam elegi eam.

Alan. de inſulis. — *cap. 7. a* — *Bern. ſup. Cant. ſer. 85. poſt med.* — *Idem ſer. 3. de circumciſione Dom. poſt med.* — *Rom. 13. d.* — *Anſ. l. de ſim. c. 131.* — *Luc. 10. g* — *Greg. li. 6. Mor. cap. 18.* — *Pſal. 83. c* — *Pſal. 131. c*

CAPVT V.

Quale conuiuium per donum ſapientiæ menti præparetur, & de primo conuiuio quod in mēte in corpore humano exiſtente, per donum ſapientiæ Spiritus ſanctus celebrat.

QVinto videndū eſt qualiter Spiritus ſanctus per donum ſapientiæ in die illius, id eſt in illuminatione ſua, cōuiuium ſpirituale menti præparet, de quo notandum eſt, quod S. Bern. in lib. de diligendo Deo. vltra medium libri dicit, quod ſapientia triplex celebrat conuiuium, & ex mera complet charitate, gradatim tamen. Cibat in hac vita laborantes, potat poſt hanc viam quieſcentes, & inebriat in æterna vita regnantes, ſcilicet beatos. Primo enim in carne mortali, labores manuum noſtrarum manducamus, cum tali quali labore maſticando quod glutiendum eſt. Poſt mortē vero, in vita ſpirituali iam bibimus, ſuauiſſima quadam facilitate à corpore abſorpti. Tandem in rediuiuis corporibus, in vita immortali inebriamur mira plenitudine exuberantes. Quare ſponſus in Cāticis dicit: Comedite amici mei ante mortem, bibite chariſſimi poſt mortem, & inebriamini chariſſimi poſt reſurrectionem. Et ibidem dicit Bern. ſic: Inter iſtos tamen differentia eſt. Nam hi qui in carne grauati ſunt, & adhuc viuunt, amici dicuntur, pro charitate, quam habent: qui vero ſoluti ſunt à carnis compedibus, eo ſunt chariores, quo & prōptiores & expeditiores ſunt ad amādum. Porro beati merito chariſſimi nominantur: quia & maiori charitate inebriantur, & cōſolantur, vt infra patebit. Et dicit ibidē Bernardus: Anima fidelis, comedit panem ſuum, ſed heu in ſudore vultus ſui, quia manens in carne, adhuc ambulat per fidem, quæ tamen per dilectionem operatur. Porro ipſum opus cibus eſt, dicente Domino: Meus cibus, eſt, vt faciam voluntatem Patris mei. Nota, multi deſiderant charitatem, ſed nolunt laborare pro ea. Audi quid Origenes ſuper Cantica dicit, quod ad boni operis multipli

Ber. libr. de dilig. Deo longe poſt me. — *Cant. 5. a* — *Ioan. 4. e*

multiplicatiunem, dilectio multiplicatur: moltiplicatio autem dilectionis est dulcis refectio manentis.

De tribus conuiuiis sapientiæ. De his tribus conuiuiis dicendũ est. Primo igitur de conuiuiu ptimo, quod est cõuiuium amicurum, quod Spiritus sanctus per donum sapieotię celebrat in mẽte humana, vt existit in corpore. De quo Greg. in Moral. *Greg. lib. 1. Mor. cap. 16.* dicit: Sapientia in die suo conuiuium facit: qoia mentem in æternorũ spe & certitudioe reficit. Cuius ratiu *Ibid. lib. 6. c. 14. post med.* est, quia sicut dicit Greg. in motalibus, Spes in æternitatem auimum erigit, & ideo onlla mala, quæ exterius tolerat, sentit, sed magis gaudet & bilarescit. De quo conuiuio est notandum, quod Richardus in tractatu suo de diuersis affectibos dicit, quod amor est dulcedu saporis intimi, à quo sapore denomioatur sapieotia, & quaoto quis ardentius amat, tanto suauius gustat. Igitur secũdum gradus amoris & sapiẽtialis saporis, possunt distingui gradus cõuiuij spiritualis, quod Spiritus sanctus per donũ sapientiæ celebrat in mentibus viuentium, & in corpore laborantium. Nam inter vi*Bern. vbi sup. prox. Cant. 5. a* uentes in corpore, inquit Bern. ibid. quidã sunt chari, quidam chatiores, qoidam charissimi, quod Salomon innuit in Canticis, dicens: Comedite amici mei, & bibite, & inebriamini charissimi. Hi sunt chari, qui inoitantur ad comedendum: chariores autem inoitãtur ad bibendum: charissimi autem inuitãtur ad inebriãdum. Ratiu huius ordinis est, quia secundum mensuram dilectionis, etiam dispensatur & modus manife*Rich. l. 4. de contep. c. 16.* stationis, & sapidæ degustationis, vt dicit Richardus. Amici autem hic dicuntur, qui tamquam incipientes, aliqoem gradum charitatis attingunt, quare dicuntur amici Dei. Amicos autem Dei oportet mundum istũ sapienter odire. Nam qoi mundũ diligit, inimicus Dei coostituitur, qoia nõ est charitas patris in eo, ait Ioãnes. Ideo tales indigent, vt à sapientia reficiantur, per aliquam degustationem spiritualis cõsolationis competentem eis, æstum concupiscentiæ refrigerantis, vt à *1. Ioan. 2. c* mundo & delectationibus abstrahantur, & pane sa*Hug. li. 4. de Arca Noë c. 1* pientiali confortentur. Hoc ostendit Hugo de Arca Noë, vbi dicit sic: Postquam enim mens hominis qoadam, vt ita dixerim, violentia, à delectatione carnali partim abstracta fuerit, necesse est, vt statim iã aliquid spiritualis gaudij prægustare incipiat, ne si omnino à delectatiooe aliena remanserit, quasi semẽ sine humore, ad germen sapientiæ conualescere oequeat. Fit ergo diuina gratia aspirãte, vt cũ animus perfectius à corporeis passionibus, desideriis terrenis exutus fuerit, qoadã statim insolita lętitia perfũdatur, vt eo amplius amatum esse cognoscat, quod deseruit, scilicet mundũ, quod magis dulce sentit esse, quod inuenit, scilicet sapientiam. Illas enim mentes in æternæ dulcedinis desideriũ trahit, qoas nullus cõcupiscentiæ carnalis affectus suis religaoit. Hæc ille. Amici igitur dicuntur comedere, quia tamqoam minus perfecti io charitate, cibum spiritualem difficilius sumũt. Vnde Richardus loquens de ista commixtiune amicorũ dicit: Certe qui *Richar. li. 4. de contẽp. c. 16 post med.* comedunt, dum sumptum cibum masticant, non sine mora, vel qualicunq; labore, illud in quo delectantur, traiiciuot. Nonne illi tibi videntur comedere, qoi cum molto studio, & multa meditatione vix possũt ad veritatis delitias pertingere? Hęc ille. Vnde sapientia vocat prius ad comedendum, dicens: Venite, comedite *Prou. 9. a* paoem meum. Et quis est iste panis alius, ad quem sapientia inuitat, nisi ille, quem Spiritus sanctus de coelo præparauit? Quem spiritus sapientiæ in vtero Virginis formauit, vt dicit Ambros. Quem omnibus suis *Isa. 11. a* donis adornauit, vt legitur in Isaia: Qoẽ spiritus cha*Leuit. 2. a* ritatis, in igne passionis pistaoit. Hoc enim est sacrificiũ coctũ in clibano, de simila panis absq; fermento. *Luc. 11. a.* Quẽ spiritus largitatis, in Sacramento charitatis nobis communicauit. Quem quasi quotidianũ postula*Sap. 16. e* mos. Quem omni delectamento, & saporis suauitate

A Spiritus sanctus condiuit. Habet enim in se panis ille, omne delectamentum. Quem oobis manducandum cum Angelis, in ætetoa beatitudine coosetuauit, de qoo dicitur: Beatus qui manducat panẽ in regno Dei. *Luc. 14. d* Vbi dicit Aug. in Glossa: Quis est panis regni Dei, nisi qui dicit, Ego sum panis viuos, qoi de cœlo descendi: *Ioan. 6. f* non cibus curporis, sed cordis: nõ figuratiuus, sed verus: nou mortuus, sed viuus: non transiens, sed permanens: nou deficiens, sed æternaliter reficiẽs, & dulciter satians. Hunc cibum docet comedere Origenes, exponens illud Cantici: Et fructus eius dulcis gutturi meo. *Cant. 2. a* Vbi dicit sic: Da mihi Domine fructum dulcem, fructum vitæ animæ meæ. Altus est, attolle desideriũ: benedictus est, sanctifica obsequiũ: imputribilis est, puri*Sap. 16. e* B fica affectum: suauis est, lætifica animũ. Et Glossa dicit ibidẽ: Saturata sum cœlesti dulcedine, de corpore suo. Sunt & illa fercula amicorũ, de quibus habes supra in dono scientiæ, quæ ministrantur in mensa sacræ Scripturæ. Sed cũ iste cibus, & fructus benedictus, habeat in se delectamentom omnis suaoitatis. Ideo non solũ, vt dicit Cantuariensis, est dulcis gutturi, sed & omnib. sensibus ioterioribus, & spiritualibus dulcis est, & eos confortat. Vnde iste cibus est dulcis visui, per contemplationem limpidam. Dulce lumen, & delectabile est *Eccle. 5. c* ocolis videre sapientiæ solem. De quo Propheta: Solẽ *Ezech. 32. b* nube tegam, id est, corpore. Dulcis est auditui, per inspirationem cælicam. Vnde dicitur: Bonis amici consi*Prou. 27. b Cant. 1. a* liis aoima dulcoratur. Dulcis est olfactui, per suauitatem odoriferam, quia in odorem vnguentorum tuorũ C curtimus post eum. Dulcis est gustui, per masticatio*1. Pet. 2. a* nem sapidam, vt ait Petros. Si tamen gostatis, quoniã dulcis est Dominus. Dulcis est tactui, per tentionẽ amabilissimã, de qua dixit amatrix eius: Tenui eũ, *Cant. 3. b* nec dimittam. De hoc fructu vel cibo dicit Alexander Nechan ibi, sic: Isto fructu ciues superni recreantor, illo fructu delectantur, illo fructu satiantur. Ideo ô Virgo virgioum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui, ora qoo & nos reficiamur, licet aliquali labore dulcis masticationis.

CAPVT VI.

De vino, ad quod potandum sapientia inuitat in conuiuio primo.

D SEd quia in conuiuio spirituali mentis, existentium in corpore non sufficit cibus sine potu, magis diligentibus & dilectis, vnde clamaot cum Maria: Vinum *Ioan. 2. a.* non habent. Ideo sapientia post iouitationem amicorum ad comedendum, secũdo inuitat magis dilectos, in amore exercitatos ad potandum, dicens: Et bibite *Prou. 9. a* vinum, quod miscui vobis. Rationẽ huius ordiois assignat Origenes ibiã. dicens: Non est plena refectio, nec omnimoda refectionis delectatio, nisi cum cibo potus iungatur. Et amica iam in amore exercitata, postquam dixit se à dilecto dulcibus refectam fructibus, statim subiunxit, se in cellam vinariam introductam ab eodẽ dicens: Introduxit me rex in cellã vinariam. Vbi Ori*Cant. 2. a* genes dicit: Sponsa hæc nequaquam gratias egisset de E introductione sua in cellã vinariam, nisi ipsa cellã vinaria multiplex vinum ex multiplici collectum vinea habuisset. Diuersitas enim poculi boni, melioris, & optimi diuersitatem delectationum generat. Hæc cella vinaria, sicut dicit Vercellensis, est verbum æternũ, sapientia Patris, continens omnes theorias, idest reuelationes. quæ plenissime continent vinum spiritualis gaudij, & vbertim fundunt in amantes. In hac namq; cella vinaria, inuenitur omne genus vini, mentes sanctas reficiens, & lætificãs, secundũ varios gradus amoris, vt ostẽdit Glossa super illud: Introduxit me Rex in cellam vinariam, vbi dicit sic: Quam cito guttur meũ *Cant. 2. a* dulcedinem gratiæ eius attingit, ita me recreauit spiritu, & ab amore terrenorum in superna translatum

sentio,ac si in cella vinaria noui meri odore in poculo sim refecta. In hac cella inuenit vinũ perspicuum, siue purum, vinum ignitum, vinum cõditum, & cetera huiusmodi, vina, vinum præcipuum appositum magnificentia regia dignũ. Vinum quoque vt regia magnificentia dignum erat, abundans, & præcipuum ponebatur. Vinum perspicuum siue merũ, distributum manu

Psal. 74. b

sapientifica, in Psalmo: Calix in manu Domini, vini meri plenus mixto. Vinum ignitum, incalescẽs huma-

Esther. 13. a

na præcordia in Esther, postquam Assuerus vino incaluerat. Psalmista: Incaluit cor meum intra me. Vinũ

Psal. 38. a

conditum, seu aromaticum, redolens pigmenta fragrantia in Canticis: Dabo tibi poculum ex vino cõdi-

Can. 8. a

to. Sed quid hæc diuersa vina significant, nisi quosdã gradus charitatis, amatrices animas potantes & reficientes, non tamen adhuc inebriantes, secundum Ri-

Rich. lib. 4. de contẽpl. c. 16. Lib. 5. c. 5.

chardum, qui dicit: Attende quod ex magnitudine diuinæ dilectionis, pendet modus diuinæ reuelationis. Quare dicit ibidem: Dilecti comedunt, chari bibunt, sed charissimi inebriantur. Cuius rationem infra assignat, dicens: Quamdiu huiusmodi ebrietatem & excessum in nobis nõ sentimus, quid aliud de nobis sentire debemus, nisi quod minus diligimur, & nisi quia minus diligimus? *Sequitur*: Si enim quisquis es, plene perfecteque diligeres, forte dilectionis tuæ nimietas, æstuantisque desiderij anxietas, in eiusmodi te raperet ebrietatẽ & excessus. *Sequitur*: Sane si dilectione plene dignus extitisses, si tanta dignatione idoneum exhiberes, forte tanta luminis te claritate, siue intelligentiæ oculos tuos irradiaret, tanta intimæ dulcedinis suauitate cordis tui desiderium inebriaret, quæ te ipsum supra temetipsum raperet, & per mentis excessum in superna eleuaret. Igitur amici comedunt, qui sumptũ cibũ masticant, non sine mora vel qualicunque labore illud in quod delectantur, traiiciunt. Qui vero bibunt diuinis reuelationibus, summa cũ facilitate & iucũditate hauriũt, quod intima veritatis suauitate cõcupiscunt. Hęc ille. Sed charissimi inebriãtur vino fortissimo dulcissimæ charitatis. De quibus modo dicẽdũ est.

CAPVT VII.

Qui sint charissimi in conuiuio primo, & quæ sit sobria ebrietas illorum.

IGitur tertio videndũ est, qui sint charissimi in conuiuio spirituali existentiũ in corpore, & quæ sit sobria ebrietas illorum. Primo notandum est, quod Origenes exponens illud Canticorũ: Amore langueo, distinguit inter simplicem amorem, ardorem, & languorem, dicens: Amant incipientes, ardent proficiẽtes, sed

Qui amant qui ardent & qui languent amore.

languẽt in amore perfecti. Lãguor iste, sicut dicit Vercellensis ibidem, vsque ad mortem ducit. Mors autem, est plena separatio vitalis spiritus à corpore; & significat plenam separationẽ vitalis affectus, per excessum mentis, & omnimodam vnitionẽ ad Deum. Et Glossa ibidem dicit: Præ amoris magnitudine, omnia temporalia sunt mihi fastidio. Qui autem maxime Deum di-

Prou. 8. b

ligunt, maxime ab eo diliguntur, ideo charissimi sunt, quia dicit Dominus: Ego diligẽtes me diligo. Sũt charissimi Deo, qui maxime in Deo delectantur, quia ma-

Cant. 7. c

xime diligunt. Vnde in Canticis dicit dilectus veræ amatrici suæ: Quam pulchra es, & quã decora charissima in delitiis. Quod exponens Vercellensis dicit: Quã pulchra es feruoribus affectualibus & spiritualibus charissima propter pręcipuam pulchritudinem, & feruidam dilectionẽ: quia nihil est menti dulcius, nec est aliquid quod mentem Deo chariorem facit, quam si in ipso intime delectetur, quo nihil delectabilius est. Hæc ille. Cum hoc concordat Glossa ibidẽ quæ dicit: Charissima es Domino tuo, ex hoc quod vacas cælesti-

Sap. 8. c

bus delitiis. Cuius experientiam videtur habuisse, qui loquens de sapientia dixit: Non habet amaritudinem

A conuersatio illius, nec tædium conuictus illius, sed lætitiam, & gaudium, & amicitia illius delectatio bona.

Sed nunc videndũ est, quid sit illa ebrietas qua charissimi in conuiuio mentali sobrie inebriantur. De qua

Dion. in ep. ad Titum. cir. fin.

Dionys. sic dicit: In nobis siquidem ebrietas in malo, dicitur incõmensurabilis adimpletio, & excessus mentis, & sensuum. Ideo autem attribuitur ebrietas in bono, quæ nihil aliud est, nisi superplena omnium bonorum immensuratio, præexistens in ipso secũdum causam. *Sequitur*: Dicitur ergo Deus inebriatus, & excessũ passus in eo quod his omnib. supereminet excedendo omnem mensurationem, & est extra omnia, & super omnia. Et Vercellensis super Cantica tractans illud, Inebriamini charissimi, dicit: Quæ vera & sãcta ebrie-

Quæ sit ebrietas spiritus.

tas sit, colligitur ex verbis magni Dionysij ad Titum,

B vbi recitat eadem verba, quæ supradicta sũt, exponẽs

Cant. 2. a

illud, Introduxit me, dicit ibi: Assidua theoriarũ, id est reuelationum varietas, & profectus assidui spõsæ, inducent quasi experimentaliter talẽ ebrietatem, vt videatur idem repetere. Quæ supra dixit, cellaria, modo dicit cellam vinariam, quæ quasi idẽ sunt. Non, inquit Vercellensis, intelligitur sponsa aliquando dicta repetere, sed assiduas illuminationes experiri, quod mentibus contemplatiuis, tam fortiter, quam assidue, ad tadium superiorẽ exercitatis omnino familiare est. Dicit ergo experimẽtaliter introduxit me, per interiores

Hier. 3. f

& profundiores theorias, quam prius: quia in Hieremia dicitur: Post me ingredi non cessabis, in cellam vinariã, id est, vinum continẽs omnes theorias, id est

C reuelationes. Et ibidem Vercellensis dicit: Ad huius ebrietatis supersubstantialis qualemcunque similitudinem spirituales viri dicuntur inebriari, propter excessiuam abundantiã luminũ diuinorum. Audi, inquit

Rich. lib de Patriarch. siue beniamin minor. c. 37.

Richardus, hominem hac ebrietate madentem, & quid circa eũ agatur omnino ignorantẽ. Siue in corpore, inquit, siue extra corpus, nescio, Deus scit. Quo modo putas inebriatus erat, quo modo mundus ei in obliuionem venerat, qui seipsum nesciebat? Hæc Richardus. Hæc autẽ ebrietas spiritualis, causatur ex nobilissimo vino fortissimæ charitatis. Vnde Richardus

Rich. lib. 4. de contempl. cap. 16.

dicit: Ecce charissimi inebriantur. Ebrietas autẽ mẽtis alienationem efficit, & supernæ quidem reuelationis infusio eos dumtaxat, qui charissimi sunt, in mẽtis ex-

Psal. 35. b

cessum adducit. Talẽ Propheta ebrietatem designare

D voluit, cum dixit: Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrẽte voluptatis tuę potabis eos. *Et sequitur*: Si igitur cupimus hac ebrietate madere, & mẽtis theoricos excessus frequentare, satagamus Dominũ nostrũ intime & summe diligere, & omni hora in diuinæ cõtemplationis gaudiũ cum summo desiderio anhelare, Nam quando mens nostra, intima illa internæ suauitatis abundantia potata, immo plene inebriata fuerit, quid sit, quid fuerit, penitus obliuiscitur, & in abalienationis excessum tripudij sui nimietate traducitur, & in supermundanum quendam affectum sub quodam mitæ fœlicitatis statu raptim transformatur. Nec miteris, quia sicut dicit Vercellensis in prologo super Cantica, Tanta est virtus veri amoris boni & pulchri,

E quod non solum facit homines & Angelos quasi naturam propriam egredi, vt in Deũ ascendant, sed etiã Deum facit quasi naturam propriam egredi, ingressibilem tamen à se, vt ad creaturas quasi infra naturam suam procedendo condescendat. Et accepit istud ver-

Dion. de diuin. nom. c 4. cir. fin.

bum à Dionys. de diuinis nominib. vbi dicit sic: Audẽdum est dicere pro vero, quia ipse Deus omnium, tam pulchro & bono amore exit per abũdantiam amatiuæ bonitatis quasi extra seipsũ. sic prouidet omnibus existentibus, & per bonitatẽ & amorẽ quasi trahitur, & ad illud quod est in omnibus deducitur, secundũ virtutem supersubstantialem facientem ecstasim, sed à seipso ingressibilẽ, vt adamas ferrum trahit ad se immo-

tus

Ariſt. li. 1. de cœlo tex. 100.

tus manens. Ipſe enim mouet ſicut deſideratum & amatum, vt dicitur libro de cœlo & mundo.

CAPVT VIII.

De ſecundo conuiuio quod ſit animæ à corpore ſeparatæ per donum ſapientiæ.

SEd poſt hæc ſecundo videndum eſt de ſecũdo cõuiuio, quod eſt animę ſeparatę à corpore. Et ſecundum Bern. vbi ſupra, eſt conuiuium quieſcentium, & magis dilectorũ. Et in hoc conuiuio, Spiritus ſanctus per donum ſapientiæ, conuiuantes potat vino non puro, ſed lacte mixto. Vnde Bern. ibidem dicit: Animæ à carne exutæ, iam pane doloris non cibantur, ſed vinũ amoris poſt cibum plenius haurire permittuntur, non tamen purum, ſed cum lacte mixtum, vt quælibet illarum poſſit dicere illud Canticorũ: Bibi vinum cũ lacte meo. Vinum enim diuini amoris, miſcet cum dulcedine lactis, id eſt, naturalis affectionis, quæ reſumere corpus ſuum glorificatum deſiderat. *Sequitur*: Æſtuat ergo anima nũc ſãctæ charitatis vino potata, ſed plane nondum vſque ad ebrietatem conſummata: quia temperat interim ardorem diuinæ charitatis permixtio humoris lactis, id eſt, naturalis affectionis. Idem dicit Bern. ibid. Sic ebrietas corporalis denique ſolet euertere mentes, atque ideo immemores reddere ſui. Sed non ex toto ſui oblita eſt, quæ adhuc & de proprio corpore cogitat reſuſcitando, propter quod deſiderium anima perfecte beata eſſe non poteſt, ſed poſt reſumptionem corporis ſui cum conſummabitur. Hæc ille. Cum his concordat Auguſt. dicens ſic: Animæ ineſt quidam naturalis appetitus corpus adminiſtrandi, quo appetitu retardatur quodam modo, ne tota intentione pergat in illud ſummum cœlum, quamdiu nõ ſubeſt corpus, cuius adminiſtratione appetitus ille conquieſcat. Non obſtante tamen illo deſiderio anima in patria eſt beata, licet no conſummate, & tamen nullum dolorem ſentit ex illo naturali appetitu. Sed quid de iſta anima à corpore ſeparata antequam cœlũ ingrediatur, nũ quid illa vino qualicumque potatur aliqualiter, & cõſolatur quandoque? Reſpondetur quod ſic, niſi per pœnã ſenſus, vel dãni vel vtriuſque impediatur. Nã anima in imagine pertrãſit à corpore, vt dicit Pſalmus, ſed tamen deſiderium eius corporis manet. Imago autẽ conſiſtit in memoria, intellectu, & voluntate, ſecundum quas potentias eſt capax ſanctæ Trinitatis, vt dicit Auguſt. de Trinitate, & per has anima exercet vitam contemplatiuã, quæ eſt optima pars Mariæ quæ non auferetur ab ea, vt dicit Dominus. Vbi dicit Gloſſa: Vita contẽplatiua hic incipit, & in cœleſti patria perficitur: quia amor eſt ignis qui ardere incipit hic, ſed cum ipſe quẽ amat videbit, amplius in amore igneſcet. Tãto igitur anima à carne ſeparata, vitam cõtemplatiuam perfectius exercet, quãto à corpore grauante abſoluitur, & dilectum ſuũ vehemẽtius amat, quia ſicut dicit Bern. in li. de diligendo Deo, vt ſupra dictum eſt: Animæ quæ ſũt abſolutæ à compedibus corporis, eo ſimiliter ebariores, quo ad amandum ſunt expeditiores, & ideo vinum amoris diuini plenius haurire permittuntur, nõ tamen purum, ſed adhuc lacte mixtum. Et Anic. 6. naturalium dicit, quod anima ſeparata clarius videt, & intelligit, quam coniuncta corpori corruptibili. Vita autẽ contẽplatiua dulciſſimas conſolationes animæ contemplatiuæ adminiſtrat, vt ſupra dictũ eſt. Igitur abſolutio animæ à corpore grauante, non eſt formidãda, ſed deſideranda. Hanc enim abſolutionem à corpore, & deſiderabat Apoſtolus cum dixit: Cupio diſſolui, & eſſe cũ Chriſto, & alibi: Infœlix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius, quo premor? Et mouebatur deſiderio bono, & rationabili. Quia ſicut dicit Bernar. in quadam epiſtola: Pretioſa eſt mors ſanctorũ, pretio-

Bern. lib. de dili. Deo lõge poſt med.

Cant. 5. a

Aug. li. 12. de Gen. ad lit. c. 35. to. 3.

Pſ. 38. b

Aug. li. 14 de Trin. c. 8. t. 3.

Luc. 10. g

Bern li de dili. Deo longe poſt med.

Phil. 1. d

Rom. 7. d

Eſt apud Ber. ſer. in trãſitu Malachiæ Epiſ. cir. med.

A ſa plane tamquam finis laboris, tamquã victoriæ cõſummatio, tãquam vitæ ianua, & perfectæ ſaturitatis ingreſſus. Et quidam ſanctus dicit: Mors nihil aliud eſt quam exitus de carcere, finis exilij, laboris conſummatio, ad portum applicatio, peregrinationis finitio, oneris grauiſſimi, id eſt, corporis depoſitio, de furioſo equo, id eſt de carne deſcenſio, de domo ruinoſa liberatio, omnium ægritudinũ terminatio, omnium periculorum euaſio, omnium malorum conſumptio, omnium vinculorũ diruptio, debiti naturæ ſolutio, reditus in patriam, ingreſſus in gloriam. Certe euaſio tantorum malorum, & adeptio tantorum bonorum, faciunt animæ bonum conuiuium, vt dicere poſſit illud Sapientiæ: Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, ſcilicet morte bona. Beati enim mortui qui in Domino moriuntur. Et ſi tales animæ amatrices, ſiue cõtemplatrices, ſeparatæ à corporibus ſuis aliquid ſecũ deferant, quare indigẽt purgatione: credibile eſt, quod tales facilius purgantur, & leuius patiuntur, & quãdoque minime pœna ſenſus. Cuius ratio eſt, quia amor pœnas alleuiat, & quandoq; totaliter annihilat. Vnde Auguſt. de morib. Eccleſiæ cõtra Manicheos dicit: Nihil tam durum atque tam ferreum, quod non amoris igne vincatur. Et exẽplificat in libro de ſancta viduitate, vbi dicit ſic: Nullo modo oneroſi ſunt labores amantium, ſed ipſi delectant, ſicut venantiũ, aucupãtium, & piſcantium, & ceterorum talium. In eo enim quo amatur, aut nõ laboratur, aut labor amatur. Hæc ille. Item hoc patet exemplo multorũ martyrum, qui deſiderabant pati pro Chriſto, & in ipſis paſſionibus gaudebant, vt Apoſtoli. Ibant Apoſtoli gaudentes à conſpectu cõcilij: quoniam digni habiti ſunt pro nomine IESV contumeliã pati. Et beatus Andreas vehementer deſiderabat crucem, & ſuſtinuit gaudẽter. Et virgines, vt ſãcta Agatha dixit Quinctiano: Ego in his pœnis delector, ſicut qui multos theſauros inuenit, & cetera. Vnde Bern. in libro de diligẽdo Deo, dicit. Magna vis amoris, quæ martyrum animas ita introrſum rapuerat, quod ita corpora ſua foris expoſuerã, & tormenta contemnere fecerat. Si igitur in corpore aggrauante charitas potuit mitigare pœnas, cur nõ in ſpiritu à nullo corpore impedita magis tãquam efficacior potuit pœnas mitigare ſuo feruore, ſicut & ſuffragia Eccleſiæ faciunt? Credibile eſt enim quod ſicut animę quæ fuerũt in limbo, aliquas conſolationes receperũt ab his, quę de nouo venerant ad eas, vt Angeli vel animæ aliquæ, vt Ioann. Baptiſta, & cetera, dicentes eis de aduentu Saluatoris. Sic credibile eſt, quod Angeli viſitent animas in purgatorio ſibi commiſſas, & cõſolentur eas, dicentes eis terminum purgationis ſuæ, & alia eis cõſolatoria: ſicut haberi poteſt exemplis ſanctorũ, quæ ponunt ſancti doctores in libris ſuis, vt Gregor. in Dialogis, vbi exemplificat de illo, qui ſeruiuit in balneis ſacerdoti, & de quodam alio qui dixit: Bene eſt mihi modo, & cetera, & Auguſtinus de Ciuitate Dei, & Beda in hiſtoria Anglorum, & Iſidorus & ceteri doctores de hoc loquentes.

Sap. 7. b

B

Aug. li. 1. de Mor. Eccleſ. c. 22. to. 1.

Idẽ li de bo. viduitatis. c. 21 to. 4.

C

Act. 5. g

Bern. li. de dili. Deo longè poſt med.

D

Greg. li. 4. Dial. c. 55.

E

CAPVT IX.

De tertio conuiuio ſapientiæ, quod eſt regnantium.

POſt hoc videndum eſt de tertio conuiuio ſapientiæ, quod eſt regnantium, ſecundum ordinẽ quem tradit Bern. de diligendo Deo, quod ſequitur conuiuiũ laborantium, & quieſcentium, tamquam excellentius, ad quod ſapientia incarnata ſuos chariſſimos inuitat, dicens: Ego diſpono vobis regnum, ſicut diſpoſuit mihi Pater meus regnum, vt edatis, & bibatis ſuper menſam meã in regno meo. Hic tria ſunt notanda. Primo quis huius conuiuij regalis, & menſæ regiæ ſit rex & pater familias, hic eſt Chriſtus Filius Dei. Secũdo quę familia Dei & conuiuantes ad iſtud regale conuiuium

Bern. lib. de dili. Deo lõge poſt med.

Luc. 22. b

& regiã mensam inuitantur, quia Angeli & homines. Tertio de huius conuiuij,& conuiuantium gloria, & beatitudine dicetur.

Apoc.19.c. & 1. Tim. 6. d

Primo quis huius conuiuij regalis,& mensæ sit rex, & pater familias. Sed quis alius,quã ille qui dicit:Ego sum rex, cui pater constituit regnum æternum ? Et in cuius femore scriptum est : Rex regum Dominus dominantium? Rex regum, quia vos constituo reges tãquam filios adoptiuos, qui sum filius Patri consubstãtialis. Et cõstituo vos dominos nõ seruos, sed amicos: vt supra mẽsam meã edatis,& bibatis in regno meo, cuius regni nõ erit finis, vt vbi ego sum,& vos sitis in æternum. De isto rege August. loquens de Ciuitate Dei dicit sic: Ero illorum Deus,& ipsi mihi erũt populus, & ero illis vnde satientur, & ego ero illis quæcumq; ab hominibus honeste desiderantur,& vita,& salus,& virtus,& copia,& gloria,& honor,& pax,& omne bonum. *Sequitur*: Et recte intelligitur quod ait Apostolus, vt sit Deus omnia in omnib. Ipse enim est finis nostrorum desideriorum, qui sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur. *Sequitur*: Hoc munus, hic affectus, hic actus procul dubio erit omnibus sicut vita æterna communis. Hæc ille. Visio illius regis facit esse beatum. Vnde Bernard. in epistola quadam dicit: Solum verum,& plenum gaudium est, quod non de creatura, sed de creatore cõcipitur: quod cũ possederis, nemo tollet à te. Cui comparata omnis aliunde iucunditas mœror est, omnis suauitas dolor est, omne dulce amarum, omne decorum fœdum, omne postremo quodcumque aliud delectare possit, molestum est. Quare Chrys. de reparatione lapsi, hoc modo exclamat, dicens : O si quotidie oporteret nos tormenta perferre, si & ipsam gehennam paruo tempore tolerare, pro eo quod Christum possemus videre in gloria venientem, & sanctorum eius numero sociari, nonne erat dignum pati omne quod triste est modo, vt tanti boni, tantæque gloriæ participes haberemur? Clamemus igitur cum Apostolo: Regi sæculorum immortali, inuisibili, soli Deo, &c.

Ioan.15.c.

Aug. li.22. de Ciu. Dei. cap. 30. an med. tom. 5.

1. Cor.15.d

Bern. ep. 114. statim à prin.

Chrys. epi. 5. ad Theod. lapsum to. 5.

1. Tim. 1. d

CAPVT X.

Quæ familia & conuiuantes ad regnantium conuiuium inuitentur, vel sint iam inuitati.

Qui sunt inuitati ad cõuiuium beatificum.

POst hoc secundo videndũ est, quæ familia & conuiuantes ad illud regale conuiuium inuitentur, vel sint inuitati iam. De quo sciẽdum est, quod nõ solum homines, sed Angeli ad illud gloriosum conuiuiũ regni æterni inuitantur. Vnde Chrys. de reparatione lapsi dicit sic: Intuere cœtum nõ solum ex hominib. sed etiam ex Angelis, thronis,& dominationib. principatib.& potestatib. conuocatũ. *Sequitur* : De rege autem, qui horum medius residet, dicere nulla vox sufficit. Effugit enim omnem sensum humanæ mentis : excedit etiã decus illud,& illa pulchritudo,& illa gloria,& illa magnificentia,& illa maiestas omnem sensum humanum. Cum his concordat Prosper de vita contemplatiua, dicẽs: Futura vita, vbi ipsa sanctitas quæ est Angelorum,& sanctorum omniũ congregatione beata, meritis fulgentib. micat, æterna salus exuberat, veritas regnat : vbi nec fallit quisquam nec fallitur, vbi nullus beatus eiicitur, vbi nullus miser admittitur, vbi est amor perfectus, timor nullus, dies æternus, alacer motus,& vnus omniũ spiritus. Hæc ille. De hoc etiã Greg. in homilia. Si cõsideremus, quæ & quanta nobis promittuntur in cœlis, vilescunt animo omnia, quæ habentur in terris. De hac etiam societate dicit Cypri. in vna Epist. sic: Cur non properamus,& currimus vt patriam nostram videre, & parentes salutare possimus? Magnus illic charorum numerus nos expectat, & parentũ,& fratrũ, filiorum, & aliorũ aduentum copiosa

Chrys. epi ad Theod. lapsũ cir. med. to 5.

Prosper lib. 1. de vita contemp. c. 2.

Greg. ho. 17. in Euã. in pr.

A turba desiderat, iam de sua incolumitate secura, adhuc de nostra salute solicita. Ad horum conspectũ & complexũ venire, quanta & illis & nobis erit lætitia? Hæc ille. Est tamen sciendum, quod sicut hic est distinctio meritorum, ita illic erit distinctio dignitatum. Vnde Greg. in Moralib. dicit sic : Sicut in electis in hac vita est discretio operũ, ita quoq; in alia vita proculdubio discretio erit dignitatum, vt quo hic alius aliũ superat illic alius alium in retributione meritorũ excedat, vt dignitas eadem non sit, vna tamen omnib. vita beatitudinis erit. Et in Dialog. exponens illud Ioan. In domo Patris mei mãsiones multæ sunt, dicit sic: Si dispar retributio in illa beatitudine nõ esset, vna potius mãsio, quam multę essent. *Sequitur*: Multæ ergo mãsiones

Greg. lib. 4. Mor. c. 13. an. med.

Idem lib. 4. Dial. ca. 35. cir. fin.

Ioan. 14. a

B sunt, in quibus & distincti beatorum ordines, propter meritorum consortium cõmuniter lætentur, & tamẽ vnum denarium omnes laborantes accipiunt, qui in multis mãsionibus distinguuntur, quia & vna est beatitudo, quam illic percipiunt, & dispar retributionis qualitas, quam per opera diuersa consequuntur. Hæc ille. Et ideo sicut differt stella à stella in claritate, sic & resurrectio mortuorum, vt dicit Paul. De multitudine istius familiæ cœlestis conuiuij quãta sit, nemo scit siue Angelorum, siue hominum, nisi solus Deus. Vnde Ioann. loquens de Angelorum multitudine dicit: quod erant millia millium in circuitu throni: vbi dicit Haymo, quod non posuit numerũ certum cum, dicit, Millia millium : quia numerus Angelorũ nobis est innumerabilis, quamuis Deo sit numerabilis: Et in Iob dicitur:

1. Cor.15.e

Apoc. 5. e

Iob. 25. b

C Numquid est numerus militum eius? Quod exponens Greg. in Moral. dicit, quod Angeli sunt milites Dei,& quod numerus eorum Deo est numerabilis, nobis autẽ innumerabilis demonstratur. Et idem dicit Dionys.& in Daniele dicitur: Millia millium ministrabant ei, & decies cẽtena millia assistebãt ei, Et similiter familia beatorum hominum innumerabilis nobis est. Vnde in Apoc. ait Ioann. post enumerationem multorum. Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo poterat, id est nullus homo, ait Glossa. Deus enim numerat multitudinem stellarum, & omnibus eis nomina vocat, secundum Psalmistam. Tota ista familia tam Angelorũ quam hominum, laudat Deum sine intermissione. Vnde Hugo super Angelicam Hierarch. dicit sic: Omnes

Greg. lib. 17. Mor c. 9.

Dionys. 14. Ang. Hier.

Dan. 7. c

Apoc. 7. b

Psal.146. b

Hug. super 2. Ang. Hierar.

D Hierarchiæ tam Angelorum, quam hominum, tam supernorum quam inferiorum, ad laudem diuinam ordinatæ sunt, & institutæ, vt ab omnibus laudetur Deus: à quo, & per quem sunt omnes,& omnibus omnia. *Et sequitur*: Qui excellẽtiores sũt, amplius laudant,& qui amplius laudant, sublimius remunerabũtur, vt qui sunt sublimiores in cognitione,& feruẽtiores in amore. Hæc ille. Sed sicut dicit Dionys. de diuinis nominibus. Nullus veritatis amator, quæ est super omnem virtutem, adeo efficax est, vt possit laudare supersubstantialem diuinitatem, secundum æternam & super bonam essentiam suam, quibuscumque vocabulis intelligibilib. siue vt rationẽ, siue vt veritatem, aut mentem, aut vitam, aut substantiã, aut alio vocabulo quantocumque sublimi : sed oportet laudare eam, si-

Dion. de diu. nom. c. 1.

E cut excellẽtem,& segregatam ab omni eo, quod mente concipitur,& generaliter ab omnib. existentib. *Sequitur*: Ne tamẽ ab eius laude cessetur, cum ipsa sit essentia ipsius bonitatis, & sic causa omnium existentium, ideo ex omnib. affectib. laudabilis est, sicut docet Scriptura. Hæc ille.

CAPVT XI.

De tertij conuiuij,& conuiuantium beatitudine iuxta numerum septem donorum, septem quoque animaduersione digna notantur.

TErtio videndum est de huius conuiuij & conuiuantium beatitudine, de quo sunt septem notanda,

tanda, iuxta numerum septem donorum prędictorum, quæ secundum vsus & actus suos excellentissimos in hoc conuiuio ministrant deiformiter, quia non euacuabuntur secundum actus illos, sed manebunt in patria in beatis, vt probat Magister sententiarum per auctoritatem Ambr. & communiter tenetur. Primo dicendum est de huius conuiuij gloria. Secundo de huius conuiuij excellētia, & dignitate, & æternitate. Tertio de huius conuiuij abundantia, & vbertate. Quarto de huius conuiuij lege, & charitate. Quinto de huius conuiuij gaudio, & iucunditate. Sexto de istius conuiuij mensa & perfecta saturitate. Septimo de eiusdem conuiuij beata & sobria ebrietate.

Mag. li. Sent. d. 34. in prin. ex Amb. li. 1. de Sp. sancto c. 20. to. 4.

Beatitudo est æterna.

Primo igitur de huius conuiuij æternitate sciendum est, quod necesse est, ipsum esse æternum. Cuius ratio est, quia ipsum conuiuium celebratur in regno æterno Christi, & in mēsa æterna eius, quare ipse rex æternus regni æterni dicit: Ego dispono vobis regnum, vt edatis super mensam meam in regno meo, cuius regni nō erit finis. De huius regni, & conuiuij æternitate dicit August. O vita vitalis, dulcis, & amabilis, & sēper memorialis, vbi summa securitas, secura trāquillitas, trāquilla iucunditas, iucunda fœlicitas, fœlix æternitas, æterna beatitudo, & beata vita sine fine, & visio atque laudatio Dei. Ibi affluētia diuitiarum, influentia deliciarum, confluentia bonorum. Et Ansel. dicit sic: In illo, scilicet conuiuio cœlesti, est longa & salubris vita. Ibi enim est sana æternitas, quia æterna sanitas, quia iusti in perpetuum viuent, & apud Dominum est merces eorum, scilicet vita æterna.

Luc. 22. c

Ansel. lib. prosologion. c. 25.

Sap. 5. c

Excellentia beatitudinis.

Secundo videndum est de istius conuiuij excellentia & dignitate. De hac dignitate dicit Ber. Merces sāctorum & gaudia, in illo regno & æterno conuiuio tam magna sunt quod non possunt mensurari, tam multa sunt, quod non possunt numerari, tam copiosa sunt quod non possunt finiri, tam pretiosa sunt, quod non possunt æstimari: immo tam excellentia sunt, quę præparauit Deus in isto conuiuio diligētibus se, quod ipse Dominus cōuiuij dicit, quod talia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Vnde, nec omnes Arithmetici mundi possent ea numerare, nec omnes Geometrici possent ea mensurare, nec omnes Rhetorici possent ea verbis, vel sermonibus explicare, cum nec plene possint excogitari.

1. Co. 2. d

Vbertas beatitudinis.

Bern. ser. 33. super Cant.

Tertio videndum est de huius regni & cōuiuij abundantia, & vbertate, de quibus Bern. dicit: In illo regno, & cōuiuio meridiano, erit cādor lucis æstiualis, amœnitas vernalis, abundantia autumnalis, requies hiemalis, immo Deus bonum infinitum communicat se omnibus incolis illius regni, & conuiuis illius mensæ quantum quilibet capax est, vnde ipse implebit sensus interiores maximis delectationibus. Erit enim Deus speculum visui, cithara auditui, mel gustui, balsamum olfactui, flos delectabilis tactui. Ibi sicut dicit August. laudes & carmina non deerunt, præmia non deficiēt. Ibi nihil quod amabitur, deerit, nihil desiderabitur quod non adsit. Ibi Deus sine fine videbitur, sine fastidio amabitur, sine fatigatione laudabitur.

Aug li. 22. de Ciu Dei cap. 30. tom. 5.

Quarto de huius regni conuiuij lege & charitate vel societate, Ansel. dicit sic: Existētes in regno illo & cōuiuio, diligunt Deum plus quam seipsos, & inuicem tamquam seipsos, & Deus diligit illos plus quam illi seipsus: quia illi illum, & se, & inuicē per illum, & ille se, & illos per seipsum. Quare omnibus erit vna volūtas, quasi nulla esset illis nisi Dei volūtas, ideo erit omnibus plena concordia. Et ideo sicut illi nolunt aliud, quam quod ille, ita ille volet quidquid volunt illi, & ideo filij Dei & dij vocabuntur, & cōstituet eos Deus super omnia bona sua. Ibi est quidquid desideramus, & quidquid amamus. Hæc ille. Quare Augustin. lib. de corporis, & animæ miseria exclamat, dicēs; O anima

Anse lib. proslog. c. 24.

Mutua dilectio beatorū.

A mea & caro mea, illam vitā amplecti debuistis, vbi vita est sine morte, vbi iuuentus sine senectute, vbi lux sine tenebris, vbi gaudiū sine tristitia, vbi pax sine discordia, vbi volūtas sine iniuria, vbi regnum sine commutatione. Hæc ille. De hac lege August. de spiritu & anima dicit: Lex Dei charitas est. Lex data est vt gratia quæratur, gratia data est, vt lex impleretur. Hæc ille.

Quinto de huius regni, & cōuiuij gaudiosa iucunditate. De hoc gaudio Anselm. vbi supra loquens dicit sic: Gaudiū illud, quale aut quantū est bonum; Certe quantum vtique quisque diligit alium, tantum de eo gaudebit. *Sequitur*: Ergo in illa perfecta charitate innumerabiliū beatorum spirituū seu Angelorū & hominum, vbi nullus minus diligit alium quā seipsum, non aliter gaudebit quisq; pro singulis aliis quam pro seipso. Et infra dicit: In illa perfecta fœlicitate, vnusquisque plus amabit sine cōparatione Deum quā seipsū, & omnes alios secū, ideo & plus gaudebit absq; æstimatione de felicitate Dei, quam de sua & omniū aliorum secum. Sed si Deū sic diligūt toto corde, tota mente, & tota anima, vt tamen totum cor, tota mēs & tota anima nō sufficiāt dignitati dilectionis, profecto sic gaudebūt toto corde, tota mēte, tota anima, vt totum cor, tota mēs, tota anima non sufficiāt plenitudini gaudij. Non ergo totum illud gaudium intrabit in gaudentes. *Sequitur*: Deus verax, peto & accipiā, vt gaudium meum plenum sit. Meditetur interim mens mea, loquatur inde lingua mea, amet illud cor meū, sermocinetur os meum, esuriat illud anima mea, sitiat caro mea, desideret tota substantia mea, donec intrem in gaudium Domini, qui est trinus & vnus Deus benedictus in sæcula, Amen. Hæc ille.

Gaudium beatorum.

Ans. in prosologi. c. 24.

Ibi. c. 26. cir. fin.

Sexto de huius conuiuij mensa & satietate beata. Cū Dominus dicat: Super mēsam meā comedetis, & bibetis in regno meo, ideo illud conuiuium tantum regnantibus & charissimis præparatum est. De quo notandum est, quod Beda ibidem in Glossa dicit sic: Mēsa proposita omnibus sanctis ad fruendum, est gloria cœlestis vitæ, qua qui esuriunt & sitiunt iustitiā, saturabuntur fruendo desiderato gaudio veri boni. Verum autem bonum solum est in quo ratio omnis boni est, quod solus Deus est, qui essētialiter bonus est. Et ideo in illo solo perfecta satietas est. De hac mēsa beata & satietate. Hugo commētator Dionysij loquens in Angelica Hierar. parum ante finem, & exponens illud, diuisio alimento repleta, dicit: Vna est refectio, & vnum alimentum. Ergo inquit Hugo, in mensa Domini non est nisi vnum ferculum, quod apponitur. Sed noli cōtemnere, satietas multa est. Satiabor, inquit psalmista, cum apparuerit gloria tua. Vnū est enim bonū, quod tibi præparauit Deus, sed in illo bono omne bonū est. Vnam enim refectionem, vnum cibum, vnū ferculū, vnum panem habentem omnem saporem, & omnem dulcedinem suauitatis, præparauit nobis Deus. Igitur vnum est necessarium, quod vere reficit. Quod ibidem sic probat, dicens: Multa in hoc mundo sunt, & illa omnia cor hominis satiare non possunt, vt experiētia docet. Vnum autem est bonum, & hoc solum cū percipitur, satietas inuenitur. Non enim in multitudine, sed in vnitate satietas est. Idem verbum Aug. de verbis Domini tractās dicit: Multa sunt diuersa, quia corporalia, quia temporalia sunt, præponitur autem vnū multis. Non enim à multis vnum, sed multa ab vno sunt. Multa distrahūt, vt Martham, sed vnum colligit, vt Mariam, quæ nō dilexit multa, sed multum. Et Richardus in tractatu suo de amore violēto dicit: Vnū solum est, in quo mens humana quiescit, & reficitur, & satiatur. Quod declarat sic: Perfectus amor omnē aliū affectum excludit, quia nihil præter vnum diligit, & propter vnum. Ideo vnum amat, vnum diligit, & vnum sitit, vnum concupiscit, ad vnum anhelat, vnum suspirat,

Luc. 22. c

Hug in 7. c. Ang. Hierar. parum an. fi.

Psal. 16. c.

Aug. de verb. Dom. ser. 26. & 27. to. 10.

Luc. 10. g

Rich. tract. de 4. grad. Viol. chari. an. me.

A sospitat, vno inardescit, & in vno requiescit: illo vno satiatur, quia nihil sapit nisi hoc vno condiatur. Hæc ille. De istius conuiuij satietate Bern. admirando exclamat, dicens sic: O felix vere, & gloriosa satietas. O sanctum conuiuium. O desiderabiles epulæ: vbi nimirum nulla anxietas, nullum poterit esse fastidium, sed satietas summa, & cũ hoc summũ desiderium. Et idẽ dicit: Festinemus igitur ad locũ tutiorẽ, ad agrum vberiorẽ, ad pastum saniorem, vbi habitemus sine metu, abundemus sine defectu, epulemur sine fastidio. Hæc ille.

Ber ser. 1. de omn. sanctis post med.

Idem ser. 33. in Cant. ante med.

Septimo & vltimo, quia Dominus non dixit solum, vt super mensam meam edatis, sed addidit, & bibatis. Ideo videndum est, de huius mensæ vino dulcissimo potante, & sobrie inebriãte, quod est vinũ purissimæ, & perfectæ charitatis, quod tantũ regnantibus & charissimis propinatur, in regno & mensa Christi. B De hoc vino immixto purissimę charitatis, dicit Bern. in libro, de diligendo Deo, parum post medium sic: Cum Scriptura loquatur Deũ omnia fecisse propter semetipsũ, erit profecto vt factura sese quandoque conformet & concordet auctori suo, & oportet proinde nos in eundem affectum transire charitatis quandoque, vt quomodo Deus omnia esse voluit propter semetipsum, sic nos quoq; nec nosipsos, nec aliquid fuisse vel esse velimus, nisi æque propter ipsum, ob solam ipsius volũtatem, non nostrã voluptatem. *Sequitur:* Delectabit sane non tã nostra, vel sopita necessitas, vel sortita felicitas quã quod eius in nobis & de nobis volũtas adimpleta videbitur, quod & quotidie in oratione postulamus, Fiat volũtas tua, sicut in cœlo & in terra, &c. C Illa igitur est vera & sincera charitas, & omnino de corde puro, & de cõsciẽtia bona, & fide nõ ficta, qua Deũ sic diligimus, qua & proximi bonũ, vt nostrum diligimus, Et ibidem Ber. hanc charitatem commendando exclamat, dicens: O amor sanctus & castus. O dulcis & suauis affectio charitatis. O pura & defæcata intentio voluntatis eo certe defæcatior & purior, quo in ea de proprio nil mixtum relinquitur; eo suauior quo totũ diuinum est quod sentitur. *Sequitur:* Sic affici, deificari est. Quo modo stilla aquæ modica multo infusa vino puro, à se deficere tota videtur, & saporem vini induit & colorem: & quo modo ferrum candens ignitum simillimum igni fit, pristina propriaque forma exutum: & quo modo solis luce aẽr perfusus in eandẽ trãsformatur luminis claritatẽ, D adeo vt nõ tam illuminatus quã ipsum lumen esse videatur; sic omnem tũc in sanctis humanam affectionem, quodam ineffabili modo, necesse erit à semetipsa liquefacere, atque in Dei penitus transfundi voluntatem. Alioquin quo modo Deus erit omnia in omnib. si in homine aliquid de homine supererit? *Sequitur:* Manet substantia, sed in alia forma, alia gloria, aliaq; potẽtia. Et quando hoc erit, quando veniã & apparebo ante faciẽ Domini? *Sequitur:* Donec igitur absorpta sit mors in victoria, & vndique noctis terminos lux perẽnis inuadat, & occupet vsquequaq; quatenus in corporibus cœlestis gloria effulgeat, non possunt animæ ex toto seipsas exponere, & transire in Deum. Adepto autem corpore, iam quid impedit animam à se ipsa quodam modo abire, & totam in Deum, E ire, & eo penitus sibi dissimilem fieri, quo Deo simillimã effici se conatur. Tunc demum ad cœnã sapientiæ admissa est, ad illam videlicet, de qua legitur: Et calix meus inebriãs, quã preclarus est. *Et sequitur post multa:* Quid mirũ si iam inebriatur ab vbertate domus Dei, cum nulla mordente culpa vel cura, de proprio secura bibit potũ, & nouum vinum illud cum Christo in domo patris sui? Rediuiuis igitur corporibus resũptis, vita immortali, Inebriãtur, mira plenitudine exuberãtes post resurrectionem tãquam charissimi. Et merito inebriantur, qui ad nuptias agni introduci merentur, edentes & bibentes super mensam illius in regno sapientiæ, quando sibi exhibet gloriosam Ecclesiã. Tunc prorsus, inebriat charissimos suos, tunc torrente voluptatis suæ potat eos, quãdo in complexu illo arctissimo spõsi & sponsæ, fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei, vt delectentur in lætitia in æternum. Hæc ille. Tunc sapientia suos charissimos inebriat, & in patria regnare facit & coronat, dicens illud: Per me reges regnant. Regnantes autem coronas aureas habent in capitib. de quib. in Apoc. Quod exponens Rich. dicit: Coronas habent in capitibus, ob gloriæ decorem, & regni cœlestis infinitatem, vnde corona illa, de qua dicitur in Apoc. quod habuit duodecim stellas, id est vniuersalem perfectionem. Nam secundum Richardũ rotunditas coronæ, significat illius regni æternitatem & preclaritas stellarũ numero duodenario, signat beatorum omnium æterni regni infinitatẽ. Vnde & Bern. in sermone dicit, quod illæ stellæ duodecim, designant plenam perfectionem, quæ beatis in patria debetur. Prima enim stella, inquit Bern. est memoria sine obliuione. Secũda stella, est ratio sine omni errore. Tertia stella est volũtas sine omni perturbatione. Quarta est impossibilitas moriẽdi, quia resurget corpus incorruptibile. Quinta est charitas, quia cõfiguramur claritati Christi corporaliter. Sexta est agilitas, vt corpus sit agile secundum agilitatem mentis. Septima est subtilitas, vt corpus nostrũ penetret omnia corpora. Octaua est, vt quilibet diligat aliũ sicut seipsum. Nona est, videre quod proximus quilibet diligit ipsum sicut seipsum. Decima est Deũ perfecte diligere, & plus quam seipsum. Vndecima, est diligere seipsum tantummodo propter Deum. Duodecima est videre Deum diligere se, diligentem plus quam ille homo diligat seipsum. Hæc ille. Omnium autem horum bonorum mater est sapientia, vt dicit Sapientia. De huius sapiẽtiæ increatæ, & incarnatæ mensa, dicit Richardus de sancto Victore, O qualis refectio, vbi dapifer Christus, pincerna Spiritus sanctus. Et certe patet hospes largissimus, Christus ministrat cibũ, dũ semetipso cõuiuantes reficit & satiat, vt patet in Ioanne. Spiritus sanctus vero potũ propinat, dum suis donis conuiuantes potat & inebriat, vt patet in Actis. Pater vero in vtroq; seipsũ liberalissime exhibet, & communicat in filio, ad cognoscendum & habendum, sicut dicit Iesus Philippo. in Spiritu sancto autem ad amplexandum, & degustãdum appropriare loquendo, vt patet per Richardum. De hac mensa amorosæ sapientiæ exponẽs illud quod legitur Regum tertio, vbi dicitur: Regina Saba videns omnem sapientiam Salomonis, & domum quam ædificauerat, & cibos mensæ eius & habitacula seruorum & ordines ministrantium, vestesque eorum, pincernasque & holocausta, quæ offerebat in domo Domini non habebat vltra spiritum, dicit Richardus: Regina Austri, illius calidæ regionis inhabitatrix, succẽsa, quæ alia intelligi potest, quam illa sancta anima & beata, quæ regnum suũ in pace possidet, & verum Salomonem contemplatur? Vnde Greg. in Moralib. dicit: Testimonio sacræ Scripturæ, reges vocantur, qui prælati sunt cunctis motibus carnis. Et sicut dicit Isidorus de summo bono: Reges à recte regendo vocati sunt, ideo recte agendo, regis nomen obtinent. Omnes igitur reges & reginæ, sunt illa regia mensa rectitudinis conuiuantes, qui veterem hominem exuentes, & nouum hominem induentes, qui secundum Deum creatus est, deiformes efficiuntur, vt dij secundum Psalmistam appellentur, Deiformitas enim, vt dicit Linco niẽsis, est renouatio spiritus rationalis, & cõformitas ipsius ad Deũ prout possibile est. Hi sunt reges & reginæ Dei, deiformes effecti, & dij appellati, vidẽtes in mensa sapientiam nostri regis veri Salomonis, cuius sapientiæ non est numerus secundum Psalmistam. Videntes etiam domum quam ædificauit, id est, naturam

Luc. 22. c. Vinum beatorũ est perfecta charitas.

Ber lib. de dili. Deo post med.

Matt. 6. b

1. Tim. 1. a

Ber. ibid. consequ. ubi sup. pro

1. Cor. 15. a

Psal 41. a

1. Cor. 15. g

Psal 22. b.

Ps. 45. a

Prou. 8. b

Apoc. 4. b

Rich li. 2. in Apoc. c. 1.

Apoc. 12. a

Sap. 7. b.

Ioan. 6. b

Act. 2. a

Ioh. 14. b.

Rich li. 4. de contemp c. 14 & li. 5. c. 12.

3. Reg. 10. a

Greg. lib. 11. Mor. c. 8.

Isid. de sum. bo. li. 3. c. 48. sent. 7

Ephes. 4. c

Ps. 81. a

Lincon super 3. Ang. Hierar.

Ps. 146. a

assum

assumptam, quam septem columnis, id est, septem donis muniuit & adornauit: *Coloss. 2. a* In qua sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ, Dei absconditi. Vidêtes & cibos mensæ eius, qui sunt quasi infiniti, cum vnum tantum sit ferculum scilicet omne datum optimum, in quo *Iac. 1. a* est ratio omnis boni, scilicet in quo & ex quo est omne donum, vt dictum est. Videntes etiam habitacula seruorum id est, numerum, & distinctionem cælicarum mansionum, quæ multæ sunt, & quasi infinitæ in domo Patris, vt dicit Dominus. Videntes etiam ordinem *Ioh. 14. a* ministrantium, & assistentium Angelorum, qui innumerabiles sunt, vt dictum est supra. Vidêtes etiam pincernas, & gradus eorum, id est, haurientes de occulto diuinitatis lumina gaudiosa, & mentes suscipientium inebriantia, quia superiores hausta communicant inferioribus, vt dicit Dionys. Et Bern. dicit sic: Si Cheru- *Dionys. 7. Hier. Ang. Ber. in ser. de salut. Ang.* bin & Seraphin, immediato haustu de fonte vitæ bibentes, inferiorib. ordinib. Angelorum effundunt de consiliis laci, qui lętificat ciuitatem Dei, quanto magis gloriosa theotocos occultis filij in amplectionibus eius degustata mysteria, & hominib. & angelis copiosius effundis & propinas? Hæc ille. Vidêtes septimo & vltimo holocausta siue sacrificia. Holocaustum enim, vt Papias dicit, est sacrificium quod totaliter igne côsumitur. Et signat quod omne opus siue corporale siue spirituale quod offertur Deo, vel offerendum est Deo, igne ardentissimæ siue perfectissimæ charitatis, totaliter consummetur siue perficiatur. Quod perfecte faciunt omnes ciues cœlestis patriæ, tam angeli, quam *Tob. 13. d* homines, vt in omnibus, & per omnia laudetur & honorificetur Deus, vt sicut dicitur in Tobia per omnes *Cassiod. super titulum. Ps. 149. b* vicos cantetur alleluia. De alleluia autem specialis fit mentio, quia sicut dicit Cassiod. In hac laude alleluia totus honor est. Quod cum sit in Hebræa lingua reconditum, nullo tamen côstat alio sermone trâslatû, Hoc Græcus, hoc Latinus, hoc Chaldæus, hoc Syrus, hoc Persa, hoc Arabs, hoc tenet cûcta terrarum oratio, & quidquid est dedicatum diuina dignitate huius nominis pia deuotione & laude veneratur, & in vsu habere commonemur. Illis visis & auditis, regina Saba, id *Rich. lib. 5. de contemp. c. 12.* est anima beata, vltra non habebat spiritû, scilicet humanum, sed diuinum. Vnde Rich. exponens illud verbum dicit sic: Cur non recte dicatur spiritus semetipsû non habere, quando incipit à semetipso omnino deficere, & à suo esse, in supermundanum quêdam, & vere plus quam humanum statum transire & mirabili trâsfiguratione spiritus ille, ab humano videtur in diuinû *1 Cor. 6. d Ps. 83. b* deficere, ita vt ipse iam non ipse, eo dumtaxat tempore, quo Deo incipit arctius inhærere: quia qui adhæret Deo vnus spiritus est, & psallere potest qui eiusmodi est, cum Psalmista: Defecit in salutare tuû anima mea, Hæc ille. Et idem potest dicere quilibet beatus.

Ad istud igitur conuiuium solemnissimum, & mensam omniû delitiarum plenissimam, opportet ascendere per gradus donorum, & aliorum habituû gratuitorum prædictorum. Quia sicut dicit Greg. Nemo infima *Greg. lib. 22. Mor. c. 14.* deserens, repente fit summus, quia ad obtinêdum perfectionis meritum, oportet vt mens quotidie in altum quasi quibusdam gradib. ascensionis perueniat. Vnde *Psal. 83. b* Psalmus bene dicit: Ibunt de virtute in virtutê, donec *Aug. lib. 2. de Doctr. Christ. c. 7. to. 3.* videatur Deus deorum in Sion. Quare Augustin. dona septem Spiritus sancti, vocat quosdam gradus ascêsionis, dicens: Primo ante omnia opus est donum timoris, *Iob. 2. a* quod est infimum donû, conferens ad cognoscendam Dei voluntatem, quid nobis appetendum vel fugiendû præcipiatur, & quo quasi clauatis calcibus omnis, superbiæ modus ligno crucis affigat. Deinde opus est secundos gradus vt donum pietatis habeamus, per quod veritas fidei. & scripturæ sane exponatur & firmiter teneatur, etsi non perfecte intelligatur. Tertius gradus est donum scientiæ, per quod docemur, quod Deus ex

A toto corde diligatur, & ex tota anima, & ex tota mête, proximum vero, vt nosmetipsos diligamus. Quartus gradus est donum fortitudinis, quo esuritur, & sititur iustitia, qua à temporalibus receditur, & ad æternâ veritatem, & ad æternam trinitatem côuertimur. Quintus gradus est donum consilij, quo anima ab omnibus sordibus lauatur, & vsque ad inimici dilectionem, iam spe confortata, & viribus integrans peruenitur. Sextus gradus est donum intellectus, quo oculus interior purgatur, & homines mundo moriuntur, & inde Deû contemplantur in ænigmate tamen. Nam intantum Deum vident, inquantum huic sæculo moriuntur. Et licet in hac vita peregrinemur, conuersationem tamen habemus in cœlis. Septimus gradus est donum sapientiæ, quod vltimum, & septimum est, quo animus paca- *Eccli. 1 b*
B tus, & tranquillus Deo sapide perfruitur, quia initium sapientiæ timor Domini est, à quo vsque ad ipsam sapientiam per hos gradus tenditur, & peruenitur. In cuius mensa beati perpetuo quiescent, & dulciter reficientur. Quam qui inuenit, inueniet vitam, & qui te- *Prou. 3. c* nuerit eam beatus. Et quia beneficia nô plene recompensari possunt sine gratiarum actione, dicit Seneca, ideo cum toto corde, qui vocati sumus ad cœnâ agni, dicamus Deo gratias. Quia sicut dicit Augustinus, & *Sen. de beneficiis li 3. c. 1. Aug. in Psal. 132. to. 8.* Hieron. Quid melius, & animo geramus, & ore promamus, & calamo explicemus, quâ Deo gratias? Hinc nec dici breuius, nec audiri lætius, nec intelligi gratius, nec agi fructuosius aliquid potest, quam Deo gratias.

C

S. BONAVENTVRÆ EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS OPVSCVLVM.

De resurrectione à peccato ad gratiam.

Materiam de gratia, quæ celeberrima est in Theologia scientia non minus docte, quam breuiter hoc Opusculo S. Bonauentura edisserit. Diuiditur autem Opusculum in tres partes: In quarum prima diuisiones gratiæ iuxta quatuor eius considerationes proponuntur, & singula cuiusque diuisionis membra explicantur. In se-
D *cunda vero parte, quæ est de resurrectione hominis à culpa, tria scitu dignissima côtinentur, scilicet hominê neque à culpa resurgere, neque aduersarium vincere, neque tentationibus resistere absque gratia posse. In tertia deniq; parte, quæ est de resurrectione hominis ad gratiâ, tria itidem breuiter tractantur. Primo an possit homo sufficienter se disponere ad gratiam gratû facientem absque gratia gratis data. Secundo an voluntas possit in aliquod bonum sine gratia. Tertio an sine gratia possit homo mandata Dei adimplere. De hac materia videndus est Au-*
E *ctor multis aliis locis, præsertim vero 2. Sent. dist. 24. 26. 27. & 29. Breuiloq. 5. p. per tot. Centiloq. 3. p. sect. 35. & 36. Pharet. l. 2. c. 16.*

PAVLVS Apostolus videtur firmiter asserere, *1. Cor. 15 a* hominem in hoc sæculo non proprie esse absque gratia, cum loquit: Gratia Dei sum, id quod sum. Ideo merito de necessitate gratiæ quantum nobis prodest, dicendum est, & primo de diuisione gratiæ, secundo de resurrectione à peccato, & tertio de resurrectione hominis ad gratiam.

Pro diuisione gratiæ est notandum, quod gratia est vna & eadem, sed secundum diuersas consideratio-

nes,

nes, ipsa multas sortitur denominationes. Primo secũdum considerationem ad principium à quo. Secundo secundum considerationem ad subiectum in quo. Tertio secundum considerationem ad oppositum suum. Quarto secundum considerationem ad effectus ad quos ordinatur. Vnde secundum considerationem ad principiũ a quo procedit, gratia ipsa diuiditur in gratiam prædestinationis, seu præparationis, qua Deus homines prædestinauit: in gratiam vocationis, quam Deus offert vocando: in gratiam iustificationis, quam Deus confert: & in gratiam magnificationis, quã Deus
Rom. 8.c complet. Et hæc diuisio ponitur in Epistola ad Romanos, vbi dicitur: Scimus quoniam diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonũ, & sequitur: Quos autem prædestinauit, hos & vocauit: & quos vocauit, hos & iustificauit: quos autẽ iustificauit, hos & magnificauit.

Sed secundum considerationem vel respectum ad subiectum in quo est, diuiditur in gratiam cogitationis, scilicet bonum cogitando: in gratiam voluntatis, in bono volendo: & in gratiam perfectionis, in completione operis. Vnde hæc diuisio fit secundum triplicem potentiam animæ, in qua est gratia, scilicet secundum intellectiuam, affectiuam, & operatiuam.

Secundum vero respectum ad suum oppositum, diuiditur in gratiam protectionis, liberationis, & saluationis. Et hæc diuisio sumitur, secundum quod gratia adiuuat, contra triplex malum, scilicet contra malum tentationis siue pugnæ; contra malum persecutionis seu miseriæ, & contra malum culpæ, & malum sequelæ vel pœnæ. Nam à primo protegit, à secundo liberat,
Isa. 31.d à tertio extrahit & saluat. Et hæc diuisio sumitur ab illo dicto Isaiæ: Protegat Dominus exercituũ, Iudæã, & Hierusalẽ. & protegens, & liberans transiens & saluãs

Sed secundum comparationem ad effectũ ad quem ordinatur, diuiditur in gratiam præuenientem seu operantem, & in gratiam subsequentem seu cooperantem. Vnde gratia præueniens siue operans dicitur inquantum ipsam voluntatem facit bonam, & ideo præuenit, quia non est à libero arbitrio, sed infunditur ipsa à Deo. Sed gratia cooperans dicitur, inquantum adiuuat ipsam voluntatem, & liberum arbitrium, respectu boni operis eliciendi, & prosequendi.

Sed notandum est, quod secundum multiplicitatẽ huius nominis gratia, potest dari alia diuisio. Nam gratia potest capi vno modo largissime, & sic comprehendit & dona naturalia & gratuita, & sic diuiditur in præuenientem gratiam, & subsequentem, ita quod præueniens vocatur dona naturalia, & subsequẽs dona gratuita. Secũdo modo accipitur gratia minus large, & sic diuiditur in gratiam gratis datam, & gratiam gratum facientem, & sic diuidendo, est diuisio in gratiam præuenientem & subsequentem. Tertio modo capitur gratia stricte, & tunc sub se comprehendit, vel diuiditur in gratiam gratum facientem & gloriam: & sic diuidendo, gratia præueniens dicitur gratia gratum faciens, & gratia subsequens dicitur gloria: quia post gratiam in homine decedente in gratia, sequitur gloria æterna.

Secundo dicendum est de resurrectione à culpa vel à peccato, & de hoc tria consideranda sunt. Primo, quod homo non potest resurgere à culpa absque gratia. Secundo, quod non potest aduersarium suum vincere absque gratia. Et tertio, quod non potest absque gratia tentationibus resistere. Primo igitur dicendum est quod homo absque diuino Dei adiutorio seu gratia, non potest resurgere à peccato vel culpa, & hoc capiendo gratiam pro habitu ipsius animæ, vt scilicet est quædam qualitas spiritualis in anima existens. Nam nec gratia illa quæ dicitur gratuita Dei voluntas, qua nobis Deus condonat offensam, sufficit, nec gratia illa quæ dicitur liberalis passio Christi, qua mediante fit

Homo absque auxilio Dei non potest resurgere à peccato.

A morbi curatio, & imaginis reformatio: sed requiritur gratia gratum faciens. Et hoc patet per illud Apostoli: Rom. 3.c
Iustificati gratis per gratiam ipsius. Et ante ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. Et alibi: Non Tit. 3.b
ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis Spiritus sancti, id est per gratiã, &c. Ideo illi Pelagiani merito sunt censendi hæretici qui dixerunt, quod ad deletionem culpæ sufficit sola gratuita Dei misericordia cum libero arbitrio, & quod per liberum arbitrium poterat homo se iustificare, & velle bonum.

Secundo dicendum est, quod homo non potest vincere aduersarium absque gratia. Pro cuius declaratio-
B ne est notandum, quod differt dicere, aliquem resistere aduersariũ, & aliquem vincere aduersarium: nam plus importat victoria, quam resistentia. Resistentia enim consistit in hoc, quod quis non consentit suggestioni diabolicæ. Sed victoria, non solum consistit in non consentiendo, sed etiam in assequendo oppositum eius, quod diabolus intendebat. Nam diabolus intendit hominem reddere inimicum Deo, & facere dignum supplicio æterno. Et tunc vincit homo diabolum, quando sic resistit tentationi, vt efficiatur magis Dei amicus quam ante, & sic faciendo, mereatur vitã æternam: sed hoc non potest facere absque Dei gratia gratum faciente. Igitur concludi potest, quod homo non potest vincere aduersarium, faciendo se amicum
C Dei absque tali gratia. Et hæc conclusio probatur per illud: Deo gratias, qui dedit nobis victoriam per Iesum 1. Cor. 15.a
Christum Dominum. Et alibi; Infelix homo, quis me Rom. 7.c
liberabit de corpore mortis huius? Et respondet: Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Item Psalm. 26.a
super illud Psalmi: Infirmati sunt, & ceciderunt, dicit Glossa; non potentes viriis resistere per se. Sed quis posset obiicere: diabolus vincit hominem absque gratia, ergo similiter homo potest vincere hominem, vel diabolum absque gratia. Ad hoc facile respondetur, quod hæc similitudo non valet, quia victoria diaboli consistit in subiugando hominem per peccatum, quæ non requirit gratiam: sed victoria hominis respectu peccati diaboli, consistit in promerendo illud, quod
D diabolus amisit. Item diabolus non vincit hominem nisi volentem, sed diabolus numquam dicitur volens, ergo, &c. Vnde notandum, quod hæreticus qui vincitur, seipsum deiicit, & ideo non est ibi victoria, sed magis deiectio.

Pro tertio dicendum est, quod absque aliqua gratia non potest homo tentationibus resistere, quod patet Matt. 6.a
per illud: Et ne nos inducas in tentationẽ. Vnde homo propter suam infirmitatem non potest resistere, Iuxta Thren. 3.a
illud: peccatum peccauit Hierusalem, propterea instabilis facta est. Item Glossa super illud: Misericordiæ Ibid.
Domini, &c. dicit: Non potest homo diu stare contra insultus diaboli, nisi misericordia Domini adiuuetur. Nota tamen quod per gratiam gratis datã potest ho-
E mo resistere diabolo, & tentationi, ergo potest ei non consentire, sed non potest per talem consensum esse amicus Dei, absque gratia gratum faciente: ergo &c.

Tertio dicendum est de resurrectione ad gratiam, & primo multa sunt terminanda. Primo quod homo nõ potest se disponere sufficiẽter absq; gratia gratis data, ad gratiã gratũ facientem. Secundo qualiter nõ potest voluntas absque gratia in aliquod bonum. Tertio, quo modo homo possit mãdata sine gratia adimplere. Primo ergo dicendũ est de præparatione hominis ad gratiam gratũ facientẽ, an scilicet hoc possit facere absq; gratia gratis data. Pro quo aduertendum est quod per 1. Cor. 12.
gratiã gratis datam, non tantum intelligimus illa, quæ ab Apostolo enumerantur, cùm dicit: Alij enim datur per spiritum, &c. Sed per gratiam gratis datam intelligimus

ligibus omne illud, quod superadditum est naturalibus, adiuuans aliquo modo & præparans voluntatem ad habitum vel vsum gratiæ, siue tale gratis datum sit habitus, vel timor seruilis, siue aliqua vocatio, siue locutio vel prædicatio, mediāte qua, incitatur anima ad se præparandum. Et ideo dicendum est, quod nunquā absq; tali gratia gratis data potest se disponere homo ad gratiam gratum faciētem, quia vix caret homo tali dono. Vnde prima præparatio, quæ fit ad gratiā gratum facientē, est cogitatio vel apprehensio, & illa non potest fieri, absq; gratia gratis data. Et ratio huius est, non quia gratia gratum faciens præexigat necessario dispositionē gratiæ gratis datæ, sed quia ipsa est quid diuinum, & res existens supra liberum arbitrium, & etiam supra naturale iudicium. Ideo nunquam liberū arbitrium, vel volūtas libera assurgit ad ipsam vel petendam, vel cognoscendam, nisi aliquo modo adiuuetur desursum & excitetur, & ideo per additionē gratiæ gratis datæ, quæ tenet medium inter gratiam gratum facientem. Vnde ordo liberi arbitrij & gratiæ diuinæ, ponitur clare ab Augustino in libro de Ecclesiasticis dogmatibus, & ponit quatuor gradus, cū dicit: Initiū salutis nostræ Deo miserante habemus. Vt acquiescamus salutari inspirationi, nostræ potestatis est. Vt adipiscamur, quod acquiescendo admonitioni cupimus, diuini est muneris. Vt non labamur in adepto salutis munere, solicitudinis nostræ est, & cælestis pariter adiutorij. Ex quibus verbis potest clare cognosci, quantū potest liberum arbitrium respectu gratiæ. Nam cum sint in opere salutis ista quatuor, scilicet inuitari, acquiscere, adiuuari, & permanere: primum est inspirationis Dei, secundū libertatis arbitrij, tertiū muneris diuini, & quartū solicitudinis nostræ, & pariter diuini adiutorij. Per hoc patet satis clare solutio quæstionis.

Aug. lib. de Eccl. dog. c. 21. to. 3.

An possit quis propriis naturæ viribus culpam detestari.

Sed oritur dubium, vtrum quis possit detestari culpam virtute propria naturæ. Respondetur, quod detestari culpam, dupliciter potest intelligi. Vno modo, quia talis detestatur in quantū est offensiua maiestatis, & æquitatis diuinæ, & isto modo nullus potest absque gratia: quia non potest absque gratia gratis data cognoscere ipsam offensam. Alio modo potest detestari, quia est læsiua propriæ naturæ, v. g. quia quis per naturā suam cognoscit, quod per fornicationem perdidit oculum vel aliud membrum, vel incurrit aliquem aliū morbum, & isto modo potest quis per liberum intellectum cognoscere, & detestari culpam pr[illegible]priam.

Voluntas qualiter possit in aliquod bonum

Secundo autem videndum est, qualiter potest volūtas in aliquod bonum. Pro quo notandū est, quod aliquod opus potest dici bonū, tripliciter. Vno modo aliquod opus dicitur bonum simpliciter, & illud dicitur quod est ordinatum in finem optimū, & tale est bonū meritorium, & in istud non potest liberum arbitrium absq; gratia gratum faciente. Secundo modo aliquod opus dicitur bonū, & alio modo de congruo disponit ad bonum, & tale est bonum quod fit extra charitatē, nihilominus tamen facit, cū recta intētione, & in tale non potest liberum arbitrium, nisi cum gratia gratis data, per quam illuminatur & dirigitur, vt velit facere, quod Deo est placitū, & hoc patet per illud: Sciui quoniam aliter non possum esse continens, nisi Deus det. Tertio aliquod opus dicitur bonum, quia in finem est ordinabile, & habet aliquā ordinationem intra se, sicut pascere esurientem, &c. siue ex debita circumstantia, sicut exigentia temporis, loci, &c. & ad istud potest liberū arbitriū absque gratia, quāuis ad hoc quod fiat faciliter, requiratur gratia aliqua diuina superaddita naturalib. Et sic patet respōsio, quod liberū arbitriū absq; gratia superaddita per dona naturalia, potest in aliquod bonum morale, licet per illud cōsequenter non disponatur ad gratiam, nec ad gloriā, & hoc per se, licet quodāmodo disponat, quia est ordinabile in vltimū

Sap. 8. c.

A finem. Hoc autem sic suadetur. nam si liberū arbitriū dimitteretur in puris naturalib. adhuc sibi remaneret aliquod iudicium, quo indicaretur parentes esse honorandos, & hoc patet. Quod si habere tale naturale iudicium, scilicet naturaliter parentes esse honorādos, & talem naturalem instinctum de parentibus venerādis, potest istud velle: & sic cum habeat organa exteriora, potest complere illud opus, secundum quod dictat iudicium rationis, absque munere gratiæ diuinæ superaddito. Sed bene verum est, quod non potest illud facere, nec velle absq; diuinæ gratiæ munere, prout tale cogitatum aut velle est ordinatum ad consequēdum beatitudinem. Et sic sunt intelligendæ auctoritates Sanctorum, quæ concludunt, quod absque munere B diuinæ misericordiæ & gratiæ, non potest liberum arbitrium in aliquod bonum.

Sed oritur dubium. Nam secundum dona naturalia, natura ipsa appetit suam perfectionem ergo signū est, quod tendit ad acquisitionem gratiæ. Ad hoc dicitur, quod duplex est perfectio, quædam est intra limites naturæ, & istam appetit natura. Alia est, quæ est supra naturam, & de ista non oportet, quod appetat, & si appetat, non tamen appetitu perfecto, qui requirit gratiam, sed magis appetitu confuso & imperfecto, qui non est ordinatus debito modo.

Pro tertio, vtrū homo possit mandata Dei implere, notandum est, quod cōmuniter distinguitur, quia cōtingit mandata impleri dupliciter. Vno modo quantū ad genus operis, vel secundum alios, quantum ad sub- C stantiam mandatorum. Alio modo quantum ad intentionem præcipientis, & mandātis. Si loquamur primo modo, potest homo absque gratia gratum faciente illa implere, vt patet de mādato adorationis & venerationis Sabbatorū. Sed secundo modo non potest homo implere mandata, absque gratia gratū faciente. Et hoc confirmatur per Apostolum, dicentē: Qui diligit proximū, legē impleuit. Et iterū: Plenitudo legis dilectio. Item alibi: Finis præcepti est charitas de corde puro.

Rom. 13. c.
Ibidem.
1. Tim. 1. a.

Sed oritur quæstio, cum ita sit, quod quis potest facere quod in se est ad impletionē mandatorum, quare ille non absoluatur, quamuis sit in peccato? Ad hoc respondetur, quod facere quod in se est, potest dupliciter intelligi. Vno modo positiue, vel proprie, quia scilicet D talis facit circumstantias, & tātum facit quantū potest & isto modo nullus potest facere quod in se est, absq; gratia gratum faciente. Alio modo potest intelligi priuatiue vel improprie facere quod in se est, hoc est, facit quod potest, sed non quantum potest, nec aliquid ordinatum ad impletionem mandatorum, & isto modo per liberum arbitrium quis potest facere quantum in se est, sed non absoluitur ab obseruatione mandatorum. Et sic patet responsio ad quæstionem.

S. BONAVENTVRÆ EXIMII Ecclesiæ Doctoris Opusculum,

E *De tribus ternariis peccatorum infamibus.*

Opusculū hoc de tribus ternariis peccatorum infamibus mutilum & imperfectum est: id quod Lector facile intelligere potest. Nam cum S. Bonauentura sermonem instituat de tribus peccatorum ternariis: quorū primus est de originali, & veniali peccato: secundus de peccato cordis, oris, & operis: tertius de concupiscentia carnis, concupiscentia oculorū, & superbia vitæ: primū tantum ternariū explicando prosequitur, reliqui vero duo neque in impressis, neque in M. S.

codicibus reperiuntur. Illud autem quidquid A *ex hoc Opusculo residui est, de omni peccatorum conditione doctrinam valde vtilem cõtinet. Si quis vero materiam hanc cõpiosius ab Auctore explicatam desiderat, legat eundem lib. 2. Sententiarum dist. 35. & 36. Breuiloq. p. 3. per tot. Centiloq. p. 1. per tot. Pharet. lib. 2. c. 5. Vbi multæ de peccato Sanctorũ Patrum Sententiæ coniungũtur. Diat. Salut. tit. 1. & multis aliis locis.*

CAPITA HVIVS OPVSCVLI. B

CAPVT I.

Quod tres sunt ternarij peccatorum infames, & de primo ternario in genere.

Tres peccatorum generales diuisione.

TRes sunt ternatij peccatorum infames. In primo est peccatum originale, mortale, & veniale, ad quæ omnia alia peccata reducuntur. In secundo est peccatum cordis, oris, & operis: & his tribus modis omnia peccata committuntur. In tertio est concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ: & ab his tribus omnia peccata oriuntur. Quantum autem ad primum nota, quod illa tria possunt distingui secundum naturam corporalis infirmitatis. Est enim quædam infirmitas, quæ cum natura producitur sicut podagra. Est quædam per quã tota vita destruitur, sicut febris continua. Et est quædam per quam D natura debilitatur, sicut febris discrasia. Secundum hunc modum, ista tria peccata distinguuntur. Nã peccatum originale est illud, quod cum natura traducitur. Et ideo dicitur; Omnes nascimur filij iræ. Peccatum mortale est illud per quod tota vita spiritualis destruitur, vel consumitur. De quo dicitur: Anima quæ peccauerit, ipsa morietur. Peccatum veniale est illud, per quod natura debilitatur. Et ista duo sic differunt. Nã peccatum veniale est in anima, sicut punctura pulicis in corpore, quæ modicum lædit: sed peccatum mortale est in anima, sicut morsus serpentis in corpore, qui veneno hominem interficit. Vel aliter potest patere sub tali exemplo. Peccatum mortale opponitur charitati, sed veniale opponitur feruori charitatis. Vnde E sicut homo quando proiicit in ollam feruentem modicum aquæ frigidæ, impedit feruorem sed non tollit caliditatem: ita peccatum veniale impedit feruorem charitatis, quia ex hoc efficitur homo tepidus: sed non tollit charitatem, quia compatiuntur se adinuicem in eodem subiecto. Sed mortale destruit totum, sicut si homo proiiceret in ollam feruẽtem aquã frigidã in maxima copia, feruorem impediret, & caliditaté extingueret. Sic ergo differũt mortale, & veniale.

Eph. 2. a.

Ezec. 18. d.

Peccatũ veniale & mortale quomodo differant.

CAPVT II.

De peccato originali & de quadruplici distinctione ab aliis peccatis.

A CIrca originale nota, quod ab aliis in quatuor distinguitur: quia habet vnitatem, communitatem æqualitatem, & differentem qualitatem. Primo vnitatem habet, quia est vnum in omnibus. Nam in vno homine, est vnum numero in omnibus est vnum proportione respectu ad vnum principium. Alia autem peccata sunt varia & diuersa. Quod autem peccatum originale sit vnum, patet ex ipsa natura cum qua traducitur: quia sicut humana natura est vna, ita infectio naturæ est vna. Et hoc potest patere multis exemplis. Videmus enim quod arbor vnius naturæ multa folia habet, & tamen omnia folia eandem figuram habent. Et B arbor vna multos fructus producit, qui similem saporem habent: simile est in proposito, quia ab vno homine omnes homines producuntur. Et quia ipse primus homo peccatum originale cõmisit, ideo in omnes posteros transmisit. Ideo dicitur: Sicut per vnum hominem peccatum intrauit in hunc mundum.

Peccatum originale qualiter ab aliis differat.

Rom. 5. b.

Secundo habet communitatem, quod de aliis non contingit. Peccatum enim mortale non est in omnib. quia non fuit in Ioanne Baptista, Hieremia, & multis aliis, & etiam veniale, quia non fuit in B. Virgine. Augustinus: Cùm de peccatis agitur nolo de virgine fieri mentionem. Sed originale omnibus est commune, qui per carnalem originem descẽderunt. Et quia Christus non descendit ab Adam per originem carnalem vel seminalem, ideo peccatum originale non contraxit. Et ideo dicit Augustinus: quod esse sine peccato, solius est C Redemptoris, qui fuit sine peccato contracto & commisso. Et si aliquis alius miraculose ex carne humana formaretur, peccatum originale non haberet, quia ab Adam secundum legem communem, scilicet concupiscentiæ non descenderet. Cum autem omnes ab eo secundũ legem prædictam descendant, id est, secundum seminalem rationem, omnes contrahunt originale peccatum, cuius signum est mors, quæ est stipendium originalis. Vnde Paulus stipendium peccati mors. Vnde sicut omnes morimur, ita omnes originale contrahimus. Sed si aliquis non contraheret, redemptione facta per Christum non indigeret: quod est hæreticum, & à fide Catholica alienum.

Aug. lib. de nat. & gra. c. 36. to. 7. Ibidem lib. 2. de pecc. mer. & remiss. cont. Pelag. c. 20. & 29. to. 7. lib. 5. cont. Iulian. Pelag. c. 9. post med. tom. eod.

Rom. 6. d.

Tertio habet æqualitatem In aliis peccatis magna diuersitas est, quia homicidium est maius peccatum D quam furtum, & adulterium quam fornicatio, & sic de aliis. Et in venialib sunt etiã gradus penes illa tria, quæ dicit Apostolus, id est, lignum, fenum, stipulam: sed peccatum originale æquale est in omnibus. quia est à principio naturæ, quæ æqualiter est in omnibus.

1. Cor. 3. c.

Quarto habet differentem qualitatem, quia reliqua peccata ideo sunt peccata, quia volũtaria, & si non essent voluntaria, nõ essent peccata: sed peccatum originale non est voluntarium voluntate contrahentis, sed tantum volũtate primi originãtis. Alia etiam peccata non traducuntur in filios à parentib. sed originale traducitur. Et ratio huius est, quia in quolibet homine duo sunt, natura, & persona. Ea quæ sunt personæ, non traducuntur à parentib. in filios Non. n. pater traducit E in filios virtutes, & sciẽtiã, quas proprio studio acquisiuit, nec peccata, quæ proprio actu cõmisit: sed ea, quæ pertinent ad naturam speciei à parẽtib. in filios traducuntur, nisi aliquod eueniat impedimentũ. Vnde oculatus generat oculatũ Et sic cum originale peccatum sit naturæ, à parentibus in filios traducitur. Sed peccatum mortale cum sit peccatum personæ, in filios non traducitur. Huius exemplum, scilicet peccati originalis in rebus sensibilib appatet. Si aliquis vellet haurire de fonte aquam, quæ esset turbida, & corrupta hauriendo aquam, hauriret corruptioné. Simile est in proposito, quia cũ tota natura sit corrupta per peccatũ originale, quicũque recipit naturam, simul recipit, & peccatũ. Item alio modo: Omnes homines qui nascuntur ex Adam

Adam, possunt considerari, vt vnus homo, inquantum conueniunt in natura, quam à primo parente accipiũt, & sic multi homines ab Adam deriuati sunt, tanquam multa mẽbra vnius corporis. Actus autem vnius membri corporalis, non est voluntarius voluntate ipsius manus, sed voluntate ipsius animæ, quæ primo mouet membra. Vnde homicidium quod manus committit, non imputatur manui ad peccatum secundum se, vt diuisa à corpore: sed imputatur ei, in quantum est hominis aliquid, per quod mouetur, quia à principio hominis est motio. Sed inordinatio quæ est in homine isto non est voluntaria voluntate, scilicet ipsius hominis, sed voluntate primi parentis. Vnde inordinatio Adæ, in qua omnes originaliter fuimus, redundat in omnes. Sic calefactio hepatis redundat in faciẽ. Videmus enim, quod illi qui habent hepar calefactum, habent vultum croceum, propter colligationem membrorum ad vnum principium.

CAPVT III.

Quid sit peccatũ originale, & de eius effectibus.

NVnc autem videndum est, quid sit originale peccatum. Circa quod sciendum, quod sicut quilibet artifex opus suum ordinat & disponit, vt possit cõsequi debitum finem, ita Deus hominem ordinauit, vt possit peruenire ad vltimũ finem. Cũ igitur finis humanæ naturæ omnis naturæ facultatem excedat, non poterat homo ad prædictum finem peruenire. Et ideo Deus addidit humanæ naturæ donum iustitiæ naturalis: quæ quidem iustitia in hoc consistebat quod quãdiu fuit anima Deo subiecta, ipsi animæ subiiciebãtur omnes vires corporis, & ipsum corpus, ita quod nullus motus poterat esse in corpore, sine imperio rationis. Vnde in elementis, ex quibus corpus componitur, non fuisset aliqua pugna, nec in humoribus aliqua discrasia, si anima Deo perfecte subiecta fuisset. In virib. etiã corporis & animæ non fuisset motus cõtra imperium rationis: quia nec concupiscentia tetendisset effrenate in delectabile præter regulas rationis, potẽtias animæ & vires corporis regulantes, quantum ad obiecta & actus earum. Et ideo statim amoto primo ordine, etiã secundus ordo est rationabiliter mutatus: quia: quã cito anima fuit inobediens Deo, & corpus fuit inobediens animæ. De qua inobedientia dicitur: Video aliã legem in membris meis, repugnantẽ legi mentis meæ, &c. Illud ergo quod hunc ordinem priuat, dicitur peccatũ originale, id est priuatio originalis iustitiæ. Quod tali patet exemplo. Corpus in statu innocentiæ erat sicut equus infrenatus, qui ducitur secundum voluntatem sessoris, sed postquam frenum deponitur, inordinate mouetur. Ita etiam Deus in primo statu infrenabat corpus, quod moueri non poterat, nisi secundum regimen rationis: sed postquam homo peccauit, Deus frenum deposuit, & subtraxit, & sic effrenate effertur cõtra imperium rationis. Hoc est, quod dicitur: Caro cõcupiscit aduersus spiritũ. Ex isto peccato multi defectus sunt in homine, sicut ex graui infirmitate corporali relinquuntur reliquiæ infirmitatis preteritę, scilicet debilitas in operando, alteratio gustus in appetendo, visus in respiciendo, gressus in ambulando. Sic ex originali peccato quædã reliquiæ relinquuntur, quę vulnera appellãtur. Quod sic patet: quãdiu fuit anima Deo subiecta, nihil inordinatum contingebat in carne nec in viribus animæ. Nam desiderium ordinatè ferebatur in suum delectabile, & animus in aggressibile, & intellectus in intelligibile, & volũtas in appetibile.

Iustitia originalis in quo consisteret.

Rom 7. d.

Gal. 5. c.

Peccati originalis effectus.

Ex quo autem anima recessit à Dei imperio, statim inordinatio, & cõtradictio in omnibus accessit. Et sic desiderium vulneratum concupiscentia, animũ discrasia, intellectum ignorantia, voluntatẽ malitia habuit.

Sunt ergo ista quatuor vulnera ex primo peccato inflicta. Quorum primum, scilicet cõcupiscentia, est quasi vulnus insanabile, vnde miro modo inimicatur animæ: ideo assimilatur cuidã animali, quod vocatur enhydrus, quod mirabiliter inimicatur crocodilo. Cũ. n. sit animal venenosum, inuoluit se in herba, quam crocodilus degluttiens ex veneno moritur, & enhydrus de ventre eius exit illæsus: sic concupiscentia inuoluit se delectationibus, & homo deglutiens mundi delectabilia, deglutit concupiscentiam, qua anima venenatur, & priuatur vita gratię. Hæc est ergo plaga insanabilis, quæ quanto magis degustatur, tanto magis degustans famelicus redditur, vel efficitur. Et ideo dicitur in prouerbio, & habetur septimo Ethicorum: Quid oportet bibere eum, quem aqua suffocat? Quasi diceret: Sicut aqua suffocat non satiat, ita concupiscentiæ deditum, nihil est quod satiet. Hæc est plaga, quæ omne bonum eradicat spirituale, ideo dixit Daniel seni, qui in concupiscentiam Susannæ exarserat: Concupiscentia subuertit cor tuum. A corde siquidem procedunt sensus, & motus & corporales actus. Vnde destructo corde, omnia illa destruuntur. Et sic concupiscentia cum cor subuertit, omnia alia bona consumit.

De concupiscentia.

Iulius Solin. Polyhis. c. 34. post med.

Arist. 7. Ethic. c. 2.

Dan. 13. f.

Secunda plaga est ignorantia, quæ vulnerat intellectum Psalmus: Lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum. Sed omisso visu, amittitur omne gaudium, secundum illud: Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo, & lumen cæli non video? Et hoc ideo quia dulce lumen & delectabile est oculis, videre solem. Et ratio huius est, quia vt dicit sapiens inter omnes sensus visus est diligibilior. Sed si hoc est de visu corporali, multo magis de visu spirituali. Hæc ergo plaga ex primo peccato est, quia omnes inuoluimur tenebris vt dicitur in Iob.

De ignorantia

Psalm. 37. b. Tob. 5. b.

Arist. 1. Metaph. tex. 1. Iob. 37. d.

Tertia plaga est passionis, vel impotentiæ discrasia, quæ potest dici infirmitas in anima ad similitudinem infirmitatis corporalis. Dicitur autem corpus infirmũ, quando debilitatur vel in executione propriæ operationis, vel impeditur propter aliquam inordinationẽ partium corporis, ita humores, & membra non subduntur virtuti regitiuæ corporis. Sicut oculus dicitur infirmus, quando non potest clare videre: sic infirmitas animæ dicitur, quando ipsa impeditur in propria operatione, eo quod partes eius non subduntur regimini rationis. Vnde Philosophus in primo Ethicorum compatat incontinentem paralytico, cuius partes mouentur in cõtrarium eius, quod ipse disposuit. Ideo clamat Apostolus: Nõ quod volo bonum hoc ago, sed quod odi malum illud facio. Inter omnes autẽ passiones quæ debilitãt animam, nulla ita debilitat, vt amor carnalis. Vnde anima propter amorẽ languet. Lãguor autem est infirmitas animæ, vt dicit Tullius. Et ratio huius est, quia tunc anima infirmatur & languet quãdo à propria & naturali forma discedit: hoc autem facit amor, qui transformat amãtem in amatũ, ita quod amans iam non agit secundum suam formam, sed secundum formã amati. Ideo dicebat sponsa in Cãticis: Nunciate dilecto meo, quia amore langueo. Quando autem passio amoris multum intẽditur, amittit rationis vsum, quia multi propter abundantiã amoris versi sunt in insaniam. Amor autem nihil aliud est, quam complacentia alicuius rei conuenientis, acceptæ per sensus. Ex hoc amore procedit concupiscentia, quæ tendit in rem amatam, nec potest quietari, donec perueniat, & cum peruenit, delectatur: quia delectatio nihil aliud est, quam quietatio in re adepta. Hic plura dicta sunt, quæ possunt conuenire primo vulneri.

De infirmitate.

Arist. 7. Ethic. c. 8. comparat incontinentem epilepticu.

Cant. 2. b.

Amor quid

Quarta plaga est malitia, quæ vulnerat voluntatẽ. Sed videtur, quod voluntas nullum peccatum cõmittit ex propria malitia, quia sicut dicit Dionysius in lib. de diuinis nominibus, Nullus ad malum respiciens

De malitia.

Dion. lib de diu. nom. c. 4.

operatur. Ad quod dicendum, quod malum non potest esse secundum se intentum, sicut vsurarius extorquendo vsuram, non intendit offensam diuinam, sed intendit multiplicare pecuniam. Vnde bene vellet si posset absque offensa Dei habere pecuniam, sed duobus propositis, offensam Dei negligit, & acquirit pecuniam. Et sic est de omnibus aliis.

CAPVT IV.

De Mortali peccato, & eius effectu.

Argumenta in contrarium.

DIcto de originali peccato, dicẽdum est de mortali. Et quæritur. Verũ aliquid possit esse mortale peccatum. Et videtur quod non, quia mortale dicitur, quod mortẽ infert: sed nõ potest inferri animæ mors, cum sit immortalis: ergo nullum peccatũ est mortale.

Item mors propria operatione hominem priuat, vnde homo mortuus nihil potest operari: sed peccatores in peccatis existentes, multa strenue operantur, & perspicue intelligunt: & sic videtur, quod nullum sit peccatum mortale.

Peccati mortalis effectus.

Et dicendum, quod multa sunt peccata mortalia, & verè aliquis actus humanus habet rationem peccati mortalis. Est enim peccatum mortale, quod corrumpit vitam, tollit efficaciã, dimittit viam, & obligat ad gehennam. Vita autẽ spiritualis consistit in calore, sicut vita corporalis. Vnde defectus caloris est defectus vitæ. Sicut videmus in morientibus quod paulatim calor deficit in extremitatibus corporis, quæ prius infrigidantur, & calor ad principium vitæ, i. ad cor recolligitur, qui cum ex toto deficit ibidem, vita totaliter perit. Huius exemplum videmus in lucerna, in qua quãdiu est calor, vel humor, vel liquor, tãdiu est ibi splendor luminis, & deficiente calore, deficit lumen: sic vita spiritualis non est aliud nisi quidam calor, id est amor diuinus, qui quidem duplicem faciem habet, secũdum duplicem aspectum, vnam quæ respicit Deum, aliam quæ respicit proximum: quia charitas nihil aliud est, quam dilectio qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum. Illud ergo quod iustum amorem corrumpit, est peccatum mortale, sicut blasphemia, periurium, hæresis, & huiusmodi, quæ charitatem corrumpunt, quam habemus ad Deum: falsum testimonium, furtum, & huiusmodi quæ contrariantur charitati, quam habemus ad proximũ, & omnia quæ præceptis decalogi prohibentur, peccata mortalia iudicãtur.

Charitas quid.

Secundo tollit virtutis efficaciam. Ex quo enim homo in mortale se præcipitauit, iam non potest per se resurgere, nisi gratia Saluatoris mediante. Ideo dicitur in Psalmo, quod homo est spiritus vadens, & non rediens, id est, per se in peccatum vadens, sed non per se resurgens. Sicut per se potest se proiicere in profundum lacum, vel lutum, sed non potest per se exire. Et ideo per se homo ad mortem vadit, sed non per se redit nisi miraculosè: quia non est regressus de priuatione ad habitum secundum naturam.

Psal. 77. d

Finis vltimus Deus.

Tertio dimittit viam. Omnis enim via ducit ad aliquem finem, sicut omnes viæ contra ciuitatem, ducũt ad ciuitatem. Vltimus autem finis omniũ est vnus, scilicet Deus. Nam sicut ipse est vnum principiũ, & vniuersale, ita est vnus finis & vltimus omnium. Quando autem alius cõstituitur, diligitur, & eligitur, receditur ab hoc fine vltimo. Et cum finis sit maximè diligibilis, ille finis constitutus, diligitur plus quam Deus, qui est vltimus finis. Hoc autem non potest sine mortali accidere, sicut patet in gulosis, qui ventrem pro Deo colũt. De quibus Paulus: Quorum Deus venter est. Et hoc sic patet. Si proponatur guloso Deus ex vna parte, & cibus delectabilis ex alia parte, ipse spreto Deo incõmutabili bono, per amorem cibo inhæret, tãquam vltimo fini. Et si luxurioso ex vna parte proponatur adulteriũ prout est delectabile, & ex alia parte Deus prohibens, contemnit Dei prohibitionem, & se adulterinæ delectationi immergit, & deuiat à fine. Et hæc est differentia peccati mortalis à veniali: quia mortale totaliter elongat à vita, & retrorsum graditur, & ideo quanto magis à via deuiat, tanto magis a fine recedit, & elõgatur, iuxta illud Psalmi: Longe à peccatoribus salus: Veniale autẽ à via nõ abducit, nec ab vltimo fine separat.

Philipp. 3. d

Psal. 118. s

Quarto obligat ad gehennam, quod non contingit de veniali vel originali. Sed videtur incõueniens, quod pro modica delectatione quis adiudicetur æternæ dãnationi. Est dicendum quod pœna commensuratur, secundum conditionem illius in quem peccatur. Vnde magis peccat, qui percutit militem, quam qui rusticũ: & magis qui Regem offendit, quam qui militem: & sic de aliis secũdum gradum nobilitatis. Qui ergo offendit Deum, qui est infinitum bonum, meretur pœnam incurrere infinitam, propter contemptum maiestatis diuinæ: & infinitati culpæ respondet infinitas pœnæ in damnatione. Vnde pœna damnatorum est infinita, & est finita. Finita est in acerbitate: & hoc respondet delectationi, quæ fuit in actu peccati. Infinita est in duratione: & hoc propter contemptũ Dei qui est infinitus.

Pœna damnatorum quo modo finita & infinita.

Ad illud quod obiicitur, quod animæ non potest inferri mors, dicendum est, quod duplex est mors, scilicet naturæ & culpæ. Quoad mortem naturę, anima dicitur immortalis: sed quoad mortem culpæ moritur. Quia sicut dicit Augustinus in libro de mendacio, Sicut corpus viuit ex anima, ita anima viuit ex Deo: sed anima separata à corpore moritur corpus. ergo cum Deus separatur ab anima, moritur anima. Sed non separatur nisi per peccatum mortale: ergo, &c.

Ad opposita. Est apud Aug. tract. 9. in Ioan. in med. & in auctore li. de cog. vera vitæ ca. 31. apud Aug. to. 10. Et de ver. Apost. ser. 13. in med. tom. 10.

Ad aliud quod mors priuat ab operatione, dicendum quod quidquid peccator operatur, mortuum dicitur, nec tamen debet cessare à bonis operibus. Sicut infirmus, si vtatur malis cibis leuiter moritur, si autem bonis, paulatim ad sanitatem reducitur.

CAPVT V.

De Venialis peccati essentia, efficacia, sufficientia, & indulgentia.

POst mortale & originale, dicendum est de veniali. Circa quod quatuor quærenda sunt, scilicet de ipsius essentia, efficacia, sufficientia, & indulgentia.

Quantum ad primum, peccatũ veniale dicitur tripliciter, scilicet ab euentu, à causa, & sua natura. Ab euẽtu, quia omne mortale dicitur veniale per pœnitẽtiam, vt dicit Ambrosius. A causa quãdo in natura sua habet, vt veniam mereatur, sicut peccatum quod fit ex infirmitate vel ignorãtia, habet in se causam venię. Nam qui ex infirmitate frangit ieiunium, non incurrit peccatum. Et si ex ignorantia aliquis faciat, quod non credat peccatum, veniam meretur. A sua natura & à suo genere, vt verbum otiosum, ridere, & huiusmodi.

Quot modis dicatur peccatum veniale.

Quoad sufficientiam licet peccata venialia non sint determinata aliquo modo, possũt tamẽ reduci ad certũ numerũ, scilicet ad ternarium, scilicet lignũ, fenum, & stipulã. Et ratio huius est, quia veniale dicitur quod de facili purgatur, & consumitur, & ideo per hæc tria designãtur, quia ab igne de facili cõburũtur. Per lignũ quidẽ, peccata venialia grauiora designãtur, per stipulã leuiora, per fenũ mediocria designãtur. Et huius ratio est, quia omnia ternario consistunt. Vnde quælibet creatura habet suũ ternariũ, scilicet essentiam, virtutem, & operationem. Et quælibet operatio consistit in ternario, scilicet in principio, medio & in fine. Et anima in sua natura habet ternarium, scilicet memoriam, intellectum, & voluntatem. Itaque peccata mortalia per tria distinguuntur, sicut dicit Glossa super Epistolam primã ad Corinthios: scilicet per ferrũ, æs, & plũbum.

Venialium peccatorum tres differentiæ.

Ternario omnia consistunt.

Glo. in ep. 1. ad Cor. c. 3.

Quoad

Sine veniali peccato quomodo homo esse potest.

Quo ad efficientiam, nota, quod homo potest esse sine peccato mortali, sed nõ sine veniali. Et ratio huius, quia homo dum vnũ veniale vitat, aliud incurrit. Vnde dicunt Doctores, qood homo potest vitare quodlibet veniale in particulari, sed non in vniuersali. Et est exẽplum de naui, in qua sunt multa foramina, quorum quodlibet in particulari nauta, oppilare potest, sed non omnia simul. Et ideo sine veniali vix homo esse potest, dicente Ioanne: Si diximus, quod peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est.

1. Ioh. 1. d.

Veniale peccatum multipliciter expiatur.

Quo ad indulgentiam, nota, quod sicut veniale multipliciter incurritur, ita multipliciter purgatur. Modi autem purgationis his versibus continentur:

Confiteor, tundo, conspergo, conteror, oro.
Signor, edo, dono, per hæc venialia pono,

Id est depono & tollo. Remittuntur ergo per generalem confessionem, per pectoris tunsionẽ, per aquæ benedictæ aspersionem, per cordis contritionẽ, per Dominicam orationem, per confirmationẽ, ac Episcopalẽ benedictionem, Eucharistiæ sumptionem, offensæ condonationem, extremam vnctionem, leuem pœnitentiam, compassionem fraternam, vt patet in hoc versiculo:

Vnctio, pœna leuis, compassio qua fit egenis.

Vide in Centiloquio de peccato veniali latius.

Centil p. 1. sect. 6.

CAPVT VI.

De radice peccatorum, quæ est amor sui.

An amor sui sit radix omnium peccatorum.

1. Cor. 13. b

NVnc dicendum est de radice peccatorum, quæ radix dicitur amor sui. Sed videtur, quod non. Illud enim quod est causa omnis boni, non potest esse causa omnis mali. Sed Apostulus cum dicit: Si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habuero, &c. probat charitatem esse causam omnis boni: ergo omnia bona sunt ab amore & charitate.

Item ab eodem canali non potest exire dulcia & amara aqua, nec ab eadem arbore fructus bonus & malus. Et ita videtur, quod nec ab amore, bonum meriti, & malum peccati.

Et dicendum quod ab amore procedit omne meritum & demeritum, & omne bonum & malum: quia ab amore casto & diuino procedit omne bonom, sed ab amore carnali procedit omne malum. Non potest autem procedere ab eodem canali numero, simul & semel bonum & malum, &c. Sicut enim ab eodem fontamine non fluit dulcis & amara aqua, sic nec ab eodem amore bonum & malum.

Amor sui est causa omnis mali, & peccati tripliciter.

Dicendum est ergo quod amor sui est causa omnis mali, & peccati. Et ratione conuersionis, & ratione appropriationis, & ratione reflexionis. Ratione conuersionis, quia homini propositũ est duplex bonũ, scilicet incommutabile, & æternum, & commutabile, & transitorium. Sed peccatum nihil aliud est, nisi spreto incommutabili bono, inhærere alicui commutabili, & temporali bono. Hoc autem non procedit, nisi ex aliquo inordinato appetitu, alicuius boni tẽporalis. Sed quod aliquis appetat inordinate aliquod bonum temporale procedit ex hoc, quod inordinate amat seipsum: quia amare aliquem non est, nisi velle ei bonum. Et est in tãtum quod inordinatus amor sui est causa omnis peccati. Quod patet in multis exemplis, tum ex parte passionis animæ, tum ex parte peccatorũ. Ex parte passionis animæ, quia amor est causa desiderij & delectationis: homo enim propter hoc desiderat aliquam rem, quia eam amat, & si non amaret, non desideraret. Item delectatio ex amore causatur, quia vt dicit Aug. amor inhians habere, quod amat, est cupiditas, eoque fruens est lætitia. Item ab amore procedit tristitia, quia homo tristatur de re amissa, quia illam amat. Item ab eo procedit gaudium, & odium. Ideo enim aliquid odio habetur, quia est impedimentum eius, quod amatur. Ex parte etiam peccatorum, quia ex amore sui procedit superbia. Nam superbia est amor propriæ excellentiæ. Item inuidia, quæ est dolor de bono alterius, inqoantum est diminutiuum proprij. Item acedia, quæ est tristitia de bono spirituali, inquantum per ipsum impeditur bonum temporale, vel corporale. Item ira, ideo enim quis accenditur ad vindictam, quia bonor proprius nimis amatur. Item gula, & luxuria, quæ propter corporalem delectationem appetuntur. Et sic omnes malæ passiones, & vitia capitalia, ex amore inordinato tamquam à radice procedunt.

S. Thom. 1. 2. q. 77. art. 4. in corp.

Aug. lib. 14. de Ciu Dei, c. 7. to. 5.

Secundo ratione appropriationis. Bonum enim commune melius est particulari. qui ergo appropriat sibi quod commune est, peccatum incurrit. Sicut vsurarius, qui vendit tempus, quod omnibus commone est, & omnibus rebus commonius. Cum igitur amor est communis omnibus creaturis, & terrenis, & spiritualibus, & cælestibus, est super omnia diffusiuus, & ideo peccatum graue est, quod vni soli appropriatur.

Tertio ratione reflexionis. Est enim duplex amor, scilicet concupiscẽtiæ, & amicitiæ. Ex amore amicitiæ procedit bonum, quia talis amor diligit amicum, eo quia amicus. Sed amor concupiscentiæ super seipsum reflectitur, sicut homo diligit vinum non propter vinum, sed propter seipsum, quia sibi sapit. Et iste amor est, qui est causa omnis peccati.

CAPVT VII.

Quare homo solus ex inferioribus creaturis possit peccare.

POtest autem quæri, quare homo potest peccare, & nulla alia creatura sub cælo? Ratio huius est, quia vbi non est voluntarium ibi non est peccatum: & ideo nec in brutis, nec in aliis creaturis potest esse peccatum. Sed quia in homine est liberum arbitrium, ideo peccatum committitur ab eodem. Quod potest ostẽdi quadruplici ratione, scilicet ratione domicilij, ratione consortij, ratione iudicij, & ratione oppositi. Primo ratione domicilij, siue ratione loci, quia vt dicit sapiẽs, locus est conseruatiuus locati, vnde res extra locum suum diu conseruari non potest. Et sicut est in corporalib. ita est in spiritualib. Si enim piscis extrahatur de mari, & ponatur in terra, post modicum moritur, quia est extra locum suum. Et si homo ponatur in mari, moritur, quia mare non est locus eius proprius. Et rosa quamdiu est in spina recens conseruatur, quando autem à spina decerpitur, & in manu tenetur, corrumpitur, & marcescit, quia manus non est locus eius. Et hæc est causa, quare leuia tendunt sursum, & grauia deorsum, quia scilicet vadunt ad locum proprium, vbi conseruantur. Et tanta est virtus loci, quod quanto magis res appropinquat ad locum propriũ, tanto fortius mouetur in ipsum. Vnde motus naturalis est in principio debilis, & fortis in fine. Et secundum hunc modum, quia anima est extra locum suum, non potest esse quin in peccatum labatur. Ideo dicitur in Canonica Ioannis: Si diximus, quoniam peccatum nõ habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Locus animarum Deus est, secundum illud Augustini: Circuiui in mente mea, &c. Et ideo animæ Sanctorũ, quæ sunt in Deo, sicut in loco proprio, peccare non possunt, de quibus Sapiens: Iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum malitiæ, idest, peccatum, in quo anima tormẽtatur, sicut ostendit Augustinus, dicens: Iussisti Domine, & sic est, vt pœna sibi sit omnis inordinatus animus. Et ideo valde mirabile est, quod homo animam suam ponat in loco immundo in hoc terrenitatis cœno. Ibi enim ponis animam tuam, vbi ponis amorem tuum. Amor enim applicat amantem cum amato, & ideo anima terrenis

Aristot. 4. Phys. tex. 4.

1. Ioh. 1. d

Sap. 3. a

August. lib. 1. conf. cap. 12. to. 1.

nis applicata, maculatur, & inficitur, vt dicitur in Osea: Facti sunt abominabiles, sicut ea, quæ dilexerũt.

Osea. 9.c.

Secundo ratione consortij. Nam propter malũ consortium inducitur ad peccandum, quia qui tangit picẽ inquinabitur, &c. Psalmista: Et cum sancto sanctus eris. Et quia anima consortium habet ad carnem, ideo frequenter peccatum incurrit. Huius exemplum videmus in mari. Nam aqua maris in profundo vbi à terra elongatur, habet dulcedinem sed superius vbi ei admiscetur vapor terrestris à sole combustus, cõtrahit amaritudinem. Sic anima propter consortium ad terram, contrahit peccatum, quod est amarissimum, vt habetur in Ieremia: Vide quam malum, & amarum est te dereliquisse Dominum Deum tuum, &c. Sicut enim ex coniunctione ad Deum, causatur summa delectatio, & dulcedo, ita ex separatione summa amaritudo. Tanto autem quis à diuino consortio auertitur, quanto inferius delectatur, vt Gregorius dicit.

Eccli. 13. a
Psal. 17. c.
Ierem. 2. d.

Tertio ratione iudicij. Anima enim in operando quodã vtitur syllogismo. Nam ratio superior proponit omne malum vitandũ. Inferior subiungit: Fornicatio est malum. Sensualitas adiungit: Accedere ad hanc est delectabile. Si ergo voluntas sit fortis, & aspiciat ad hoc quod fornicatio sit malum, eliget nõ peccare. Si autem respiciat inferius ad hoc, quod est delectabile, eliget fornicari, & sic incurret peccatum, quia de agendis mala indicat. Vnde ita facit caro animæ, sicut quædam herba posita in igne, quæ trabes domus facit apparere serpentes. Caro enim continuo fumãs, ita obumbrat aspectum intellectus, vt illud quod est amarum, faciat videri dulce, & bonum malum, &c.

Quarto ratione oppositi, quia quælibet res habet diuersas conditiones, & secundum vnã est appetenda, & secundum aliam est fugienda, sicut patet in pulchritudine. Pulchritudo enim potest appeti inquantum est quædam resultatio diuini decoris, & secundũ hoc bonum est respicere pulchrum. Et secundum hunc modũ loquitur Psalm. Delectasti me Domine in factura tua. Sed quia aspectus pulchri incitat ad concupiscẽtiam, ideo aspicere pulchrum est malum. Vnde dicit Salomõ: Fallax gratia & vana est pulchritudo. Sic ergo res quę sensui obiicitur propter diuersas conditiones ducit hominem in errorem, dum vnam cõsiderat, & aliã negligit. Sicut patet de medico, qui iudicat aliquid esse expediens vni ægro, considerata vna eius infirmitate, quod tamen non est sibi expediens simpliciter propter aliam ægritudinem quam non considerat, quæ ex curatione alterius augmentatur. Exemplũ horum videmus in piscibus, qui videntes escam, & non aduertentes hamũ sub ea latentem, volentes capere escam, capiuntur ab hamo. Similiter aues videntes virgulas, & non aduertentes viscum, dum in virgulis resident, capiuntur à visco. Hoc etiam patet in his, qui propinant venenum: homo enim considerans poculum, & non attendens venenũ, bibens poculũ à veneno occiditur. Sic peccator considerans rem delectabilem apparentem, & non attendens amaritudinem latentem, incidit in peccatum. Et huius signum est, quia vt dicit sapiens, Praui replentur plenitudine, quia dum sentiũt amaritudinem, pœnitent, quia conscientiæ eorum remurmurant de peccato. Sic ergo patet, quod peccatũ potest esse in hominibus, & non in aliis sensibilibus.

Isa. 91. a
Prou. vlt. d

CAPVT VIII.

Quare peccatum non vitatur nisi prius cognoscatur.

Peccatum quot modis cognoscitur.
Aug. lib. 22. cont. Faust.

QVæritur quare peccatum non vitatur, nisi prius cognoscatur. Ad quod dicẽdum, quod peccatum cognoscitur tripliciter. Primo ex opere, quia sicut dicit Aug. contra Faustum: Peccatũ est dictum vel factum, vel concupitum contra legem Dei. In dicto peccatum A est, quia cum locutio inuenta sit ad exprimendum cõceptum cordis, vel conceptionem, quandocumq; quis loquitur quod in corde non habet, discordat a lege æterna, quæ est regula humanorum actuum. Ideo præcipitur in Leuitico: Non periurabis. In quo prohibetur mendacium. Item consistit in facto, cuius ratio est, quia cum manus sit ministra rationis, vt dicit sapiens, conceptiones enim rationis per manus explicantur: quandocumq; manuale opus discordat à lege diuina, quæ dicit, Non occides, Non furaberis, peccatum incurritur. Item consistit in desiderio, & concupiscentia. Concupiscentia enim præter rationis regulam est B peccatum, quia quilibet debet esse contentus suis terminis, & ideo hoc prohibetur lege diuina, quæ dicit: Non concupisces rem proximi tui.

Matt. c. 27. tom. 6.
Leui. 19 c.
Arist. libr. 4. de part. animal. ca. 10.

Secundo cognoscitur ex fine. Et ideo dicit Aug. in libro de libero arbitrio: quod peccatum nihil aliud est quam neglectis regulis æternis, temporalia sectari. Et in lib. octuaginta trium quæstionum dicit, quod omnis humana peruersitas est vti fruendis, & frui vtẽdis. Et ratio huius est, quia cum omnis res ordinetur ad finem debitum, quando à fine deuiat, incurrit peccatum, sicut patet in operib. naturæ. Homo enim generãs, intendit generare sibi simile, secundum omnium membrorum proportionem. Quando vero conceptum generatur cũ duob. capitib. vel duob. digitis, dicitur esse peccatum naturæ, quia deuiat à debito fine. Et secundum hunc modum, cum homo sit ordinatus tanquam C ad debitum finem ad diligendum æterna, ideo natura dedit homini oculos sursum, vt respiciat quod diligere debeat. Quia dicitur in Ethicis: Nullus diligit aliquid, nisi præ delectatione visus, sicut patet in amore carnali, quia homo videns rem pulchram & delectabilem, incipit eam eius visione diligere, & diligendo desiderare, & desiderando apprehendere, & cum adeptus fuerit, tunc in bono conuenienti incipit delectari. Sic debet homo sursum oculos dirigere, & cælestia contemplari: quia ex hoc generabitur amor, & ex amore desiderium, & ex desiderio acquirendi studium. Sed quia peccatores, vt dicitur in Psalmo, Statuerunt oculos suos declinare in terram: ideo terram diligunt, & sic deuiant à recto fine, ex quo incurrunt peccatum.

Aug. libr. 1. de liber. arb. c. 16. tom. 1.
Idem lib. 83. qq. 30. t. 4.
Psal. 16. c.

Tertio cognoscitur ex ratione, quia vt dicit Diony- D sius malum hominis est contra rationem esse. Et quia ratio est regula proxima humanorum actuum, ideo si volumus videre, vtrum aliquis humanus actus sit rectus vel vitiosus, inspiciamus regulam rationis. Sicut patet in artificialibus, quia tunc lignum cernitur rectum vel obliquum, si apponatur regulæ rectæ. Rectũ enim est iudex sui & obliqui. Et hoc patet in actu comestionis. Cum enim in homine sit regula rationis, & concupiscentia carnis, si homo sumat cibũ existimans sibi necessarium, secundum quod ratio dictat, non incurrit peccatum, etiam si quantitatem excedat. Si autem propter concupiscentiam sumat, vel propter delectationem solum, pertinet ad gulæ peccatum. Et sic patet, quod ratio est recta mensura, & regula E actuum humanorum, quantum ad bonitatem moralem: & si ab hac discordatur, incurritur peccatum.

Dionys. ca. 4. de diu. nom.

Quarto cognoscitur ex priuatione, quia secundum Aug. in lib. de natura boni: Peccatum est priuatio speciei, & modi, & ordinis. Secundum quæ tria dicitur: Omnia constituisti in numero, pondere, & mẽsura. Ita quod pondus referatur ad ordinem, mensura ad modum, & numerus ad speciẽ: quia vnaquæque res dicitur mensurata, pulchra, & ordinata natura. Quælibet enim res mensuratur his trib. dũtaxat exceptis, scilicet gratia Christi, charitate Dei, luce cæli. Gratia Christi mensurã nõ habet. Nam Deus omnib. sanctis gratiam mensuratam dedit, filio autem dedit spiritum non ad mensuram, vt dicitur in Ioan. Et ratio huius est, quia ipse

Aug. libr. de nat. bon. cap. 4. tom. 6.
Sap. 11. d.
Ioh. 3. d.

ipse fuit fontale principium, à quo est omnis gratiarū influxus. Propter quod ipse dicit; Qui credit in me, de ventre eius fluent aquæ viuæ. *Ioh. 7. b* Item charitas non habet mensurā respectu Dei: quia cum charitas eius non sit nisi respectu boni, & vbi est maius bonū ibi sit maior amor, sicut homo magis diligit aurum quá argentum, quia vbi maius bonū inuenitur, illud magis diligitur, & Deus est infinitum bonum, in tantum, quod quanto plus diligitur Deus, tāto diligibilior inuenitur: ideo dicit Bern. *Bern. lib. de dilig. Deo satis à princ.* Modus diligendi Deum, est sine modo diligere. Item lux cœli non habet mensuram respectu sensibilium, quia cum sensibilia habeant virtutem determinatam, & mēsuratam, vt patet in arboribus, nam arbor vnius speciei non extendit se ad producendum fructus alterius speciei, vel arboris, sicut ficulnea non

B

facit vuas. Lux autem ad omnia se extendit. Vnde dicit Dionys. loquens de radio solari, quod ad sensibilium generationem confert, & ad vitam mouet, nutrit, perficit, & auget. Aliæ vero res, habent determinatā mensuram in augmento & diminutione. Vnde sapiens dicit: *Arist. lib. 1. Phy. tex. 36.* Quod omnium natura constātium, terminus est & ratio magnitudinis & augmenti, sicut patet in natura humana. Nam est terminus aliquis in augmento, vt in gigātibus & in diminutione vt in pigmeis, & sic est in singulis rebus: quia secundum rerum diuersitatem, est diuersitas mensurarum. Anima etiam rationalis habet hanc mensuram, quia potest capere omnes scientias & virtutes, & potest esse habitaculū Creatoris. Illud autem quod hanc mensuram minuit & destruit, est pec-

C

catum: quod animā ita astringit, quod Deus in ea habitare non possit. Exemplum huius patet in materialibus. Peccatū enim facit in anima quod frigus in aqua. Aqua enim antequam congeletur, est receptiua corporum, quæ immittuntur; postquā autem per frigus congelatur, ita cōstringitur, quod nihil in ea recipitur, nisi resoluatur per calorem. Sic anima per peccatum tantum constringitur, quod nulla virtus in ea recipitur, & Deus inde recedit, nisi calore gratiæ resoluatur. Et sic patet, quod peccatum corrumpit animæ mensuram.

Itē quælibet res est suo modo pulchra, licet aliquando videatur deformis: quia secundum diuersitatem rerum, est diuersitas pulchritudinis, quia quod est pulchrum in homine, non est pulchrum in equo. Et secū-

D

dum hunc modum dicit Dionys. quod illud quod est laudabile in vno, est vituperabile in alio: sicut esse furibundum est laudabile in cane, & vituperabile in homine. Et esse mā suetum, est laudabile in homine, & vituperabile in cane. Et sic est de pulchritudine, quia videmus, quod rubedo est pulchritudo in rosa, & albedo in lilio, & nigredo est pulchritudo in equo, & turpitudo in homine, licet apud Æthiopes quāto quis nigrior, tanto pulchrior reputetur. Vnde dicitur, quod apud eos imago Christi colore nigro depingitur, & diaboli albo. Sic anima habet suam pulchritudinem, scilicet claritatem: qua anima est splēdor diuinæ lucis. De quo *Ps. 4. b* Psalmus: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Nihil autem tollit illam pulchritudinē, nisi peccatum: quia peccatum est quoddam obstaculum, quod interponitur inter animam, & Deum, siue lucem diui-

E

nam. Vnde sicut videmus quod quando arbor, vel turris opponitur radiis solis, ex opposito facit vmbram: ita peccatum quod interponitur inter lucem diuinam & animam, facit vmbram in anima, & sic anima peccatoris remanet vmbrosa, & tenebrosa, & amittit nitorem, & pulchritudinem suam. Et hoc deplorat Hieremias: *Thre. 2. a* Quomodo obscuratum est aurum. Sic ergo peccatum est corruptio speciei.

Item quælibet creatura est ordinata. Ordinatur autem ad duo, scilicet ad operationem, & operatio ad delectationem. Operatio autem hominis est duplex, scilicet intelligere veritatem, & diligere bonitatem. Il-

A

lud autem quod corrumpit intellectum, non est nisi peccatum. Vnde primus homo licet fuerit mēte præditus, tamen per peccatum fuit obtenebratus, & per consequens totum genus humanum fuit tenebris inuolutum. Et ideo quantumcumque studeāt homines, non possunt peruenire ad cognoscendum plene veritatem, licet quilibet apponat aliquid, ad istam quoque cognitionem det operam studio veritatis, sicut patet de Philosophis, & Doctoribus sacræ Scripturæ. Et si ex omnibus congregaris licet cognitio veritatis aliquod magnum augmentum recipiat, tamen adhuc pro maiori parte remanet veritas incognita; quia quādiu sumus in præsenti vita, non possumus cogitare primam veritatem. Et hoc est in nobis valde miserabile, quia

B

illud quod valde lucet, non possumus respicere, scilicet Deum & substantias separatas. Vnde exemplum ponitur a sapiente, *Arist. 2. Metaph. tex. 3.* quod sicut oculus noctuæ non potest respicere lucem Solis, sic nos non possumus respicere lucem Creatoris. Et huius exemplum videmus in naturalibus. Illud enim quod maculat oculum, impedit oculi visionem. Vnde oculus maculosus non potest clare videre: sic cum peccatum maculat animam, impedit intellectualem eius visionem, ideo diminutæ sunt veritates a filiis hominum. *Psal. 11 a*

Item operatio ordinatur ad delectationem: quælibet enim propria hominis operatio habet ann⁻xam delectationem. Et virtus etiam facit delectabiliter operari, quia in modum naturæ inclinat, vt dicit Tullius. Ideo

C

dicitur secundo Ethicorum. *Arist. 2. Ethi. cap. 3.* Signum autem generati habitus, oportet accipere in operatione delectationē. Illud autem quod impedit delectationem est peccatum, quia licet luxuriosus faciat aliquādo casta opera, nō tamē facit vt castus, quia castus talia delectabiliter operatur, & luxuriosus cum tristitia, & sic de similibus, & sic peccatum priuat delectationem ad quā operatio ordinatur. Et sic patet, quod peccatū priuat modum, speciē, & ordinē. Huius exemplū habetur in infirmitate corporali, quæ priuat à corpore modū, quia totum attenuatur: speciem, quia totaliter deformatur: & humorum ordinem ex quibus componitur, &c.

S. BONAVENTVRÆ EXIMII Ecclesiæ Doctoris Opusculum,

D

Quod DIAETA salutis inscribitur.

Diata nomē significationes varias sortitur. Nā habitationē in hortis amœnitatis & voluptatis causa extructam significat, & cœnaculū in ædibus. Vnde quidam diatas affirmant dictas, eo quod in eis per diem ederetur, idque Varronis auctoritate fulciunt. Diata quoque vocatur victus ratio, & illa pars medicinæ quæ victu medetur, diatetica nuncupatur. Postremo diata, vnius diei iter significat, vt legitur in c. Nonnulli. & de resc. in c. Quāuis. §. 1. de offic. ord. l. 6.

E

Ex hac significatione S. Bonauētura huic Opusculo nomen dedit Diata salutis, diatamque pro via vsurpat, vt ex ipso proœmio patet. Diuiditur autem hoc Opusculum in nouem diatas & decem titulos cum appendice quadam. Ratio autem quare plures sint tituli, quam diatæ, hæc est: quia nouem viis ab Auctore constitutis ad vltimum terminum peruenitur, extra quem non est vlterius progrediendum. Ideoque tituli nouem sunt pro diatarū ratione, de peccatis, de pœnitentia, &c. Titulus vero decimus de gloria

paradisi, & de pœnis inferni tractat: quia post iudicium generale, electi ad cœlestem paradisi patriam æternis afficiendi præmiis conuolabũt: reprobi vero in inferni barathrum æternis affligendi cruciatib. detrudentur. Has omnes vias sanctissimus Dauid cõplexus est breui illo versu Ps. 36. Declina à malo, & fac bonũ. Nam primæ diætæ initiũ sen terminus à quo ad pœnitentiã peruenitur, peccatum est, ab eoque statim declinare oportet, nihilque in eo immorari. Beatus enim vir ille est, vt idem Propheta Ps. 1. testatur, qui in via peccatorũ non stetit. Itaque statim hac via declinata, per alias diætas siue vias B *quæ ad bonum faciendum spectant progrediendum est, quousque ad æternam patriam perueniamus. Appendix vero applicationẽ materiarum diætæ salutis cõtinet, quib. in Dominicis, & festiuitatib. Sanctorum per annum occurrentib. quodam sibi proposito themate, concionatores vtantur. Est sane Opusculum hoc, miro artificio compositum, sacræ Scripturæ locis totum refertum, pulchris etiam similitudinibus ornatum: quibus res de qua agitur confirmari, & veluti imago ad viuum expressa ob oculos poni possit. Ideoque omnibus legentibus non mediocrem* C *vtilitatem præstat, iis vero maximam, qui in prædicationis verbi Dei munere versantur.*

PROOEMIVM.

Isa. 30. c

HÆc est via, ambulate in ea, & non declinetis ad dexteram neque ad siuistrã, ait Isa. Magnam misericordiã facit, qui erranti viam ostendit, maxime de nocte in terra hostium, & tempore guerrarũ. Errantes sunt peccatores, iuxta illud quod dicitur: Omnes enim peccauerunt, & egent gratia Dei. Et Ioann. dicit: Si dixerimus, quod peccatum nõ habemus, ipsi nos seducimus, & veritas in nobis non est. Cũ igitur omnes simus peccatores, ergo omnes sumus errantes, sicut dicitur: Omnes nos quasi oues errauimus, vnusquisq; in viam suam declinauit. Nox est peccatum instar niuis frigidũ, idest infrigidãs dilectionem: obscurum, id est obscurãs rationem: ineptum faciẽs ad bonam operationẽ. Venit (inquit) nox, quando nemo poterit operari. Terra hostiũ, est mundus, in quo principatur Diabolus, vt testatur Dominus, dicẽs: Nunc princeps mũdi huius eiicietur foras. Tempus guerræ, est tẽpus præsentis vitæ: quia nunc caro concupiscit aduersus spiritũ, & spiritus aduersus carnem, vt dicit Apostolus: Quia igitur omnes peccatores & errantes sumus, per consequens extra viã veritatis imus, & in nocte, & in terra hostili, & in tempore guerræ mortales sumus & existimus. Ideo Prædicator verbi diuini, maximã misericordiam facit errantibus, in tantis periculis constitutis, quando viã salutis eis ostendit. Vnde magnum meritũ apud Deum & coronam acquirit. Ideo dicitur: Qui conuerti fecerit peccatorẽ ab errore viæ suæ, saluabit animã eius à morte, & operit multitudinem peccatorum. Officium enim prædicantis verbũ Dei, est proprie errantes dirigere, & ad viam salutis reuocare. In cuius persona verbum Dei promissum peccatoribus errantibus, est authentice proclamatum, cum dicitur: *Hæc est via, ambulate in ea.*

Rom. 3. c — *1. Ioan. 1. c.* — *Isa. 53. b* — *Ioan. 9. a* — *Ioan. 12. e* — *Gal. 5. c* — *Iac. 5. d* — Officiũ Prædicatoris.

Peccatores tripliciter errare possunt.

Quoniam autem peccatores tripliciter possunt errare, scilicet malam viam eligendo, & in via errando, & à via diuertẽdo: ideo Prædicator in verbis istis propositis, docet nos specialiter tria de via ista salutis, scilicet, salubriter eligere, viriliter incedere, & viæ salutis insistere. A Primo igitur docet nos viã salutis salubriter eligere, cũ dicit: *Hæc est via*, scilicet & nulla alia ad salutẽ eligenda. Secundo docet nos per viam salutis viriliter incedere, cum dicit: *Ambulate in ea*, quasi diceret, studete remanere in illa. Tertio docet nos, viæ salutis insistere, cum infertur: *Nec ad dexteram, nec ad sinistrã*, quasi diceret, nolite diuertere ab ea. Primo ergo docet nos Prædicator viam salutis eligere, cum dicit: *Hæc est via*, idest, non erroris, sed veritatis: non periclitationis, sed salutis: non ad infernũ, sed ad cœlum. Et nota quod hæc via salutis habet specialiter nouem diætas. Prima est à peccato ad pœnitẽtiam, tamquam ad medicinam & remedium peccatorum. Secunda est à pœnitentia ad præcepta. Tertia est à præceptis ad cõsilia. Quarta est à consiliis ad virtutes, tamquam ad instrumenta quæ B docent operari recte. Quinta est à virtutibus ad dona Spiritus sancti, quæ docent operari faciliter & expedite. Sexta est à donis ad beatitudines, quæ docent operari perfectè. Septima est à beatitudinibus ad fructus spiritus, qui docent operari delectabiliter, & delitiosè. Octaua est à fructibus ad iudicium. Nona est à iudicio ad cœlum. Et secundum hoc in præsenti opere, quod dicitur via vel diæta salutis, sunt decem tituli.

In primo agitur de vitiis, à quibus est mouendum, & recedendum.
In secundo agitur de pœnitentia.
In tertio de præceptis moralibus, à Deo hominibus datis.
In quarto de consiliis Euangelicis.
C In quinto de virtutibus Theologicis & Cardinalibus.
In sexto de septem donis Spiritus sancti.
In septimo de beatitudinibus Euangelicis.
In octauo de duodecim fructibus spiritus.
In nono de iudicio generali.
In decimo de inferno, & pœnis, necnon & de gloria paradisi.

DIÆTÆ SALVTIS.

TITVLVS PRIMVS,

De peccatis.

TITVLI HVIVS CAPITA.

CAPVT I.

De Peccato in communi.

Dissinitio peccati.

E PRIMO igitur nota de peccato, vel vitio in communi. Et est sciendum, quod peccatum, est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei, vt dicit Augustinus. Et est sciendum, quod est vitandum specialiter & præcipue propter tria. Primo quia est deformitas, quam Deus detestatur: iniquitas, quam Dæmon amplexatur: & infirmitas, qua mundus dissipatur. Primo peccatum est detestandum, quia est deformitas, quam Deus summe detestatur. Vnde nota, quod nihil posset cogitari, quin Deus fecerit propter odiũ peccati, ipse enim propter peccatũ semel fere dissipauit omnia opera sua, scilicet totum mundum per diluuium, vt patet in Genesi. Alij autem Reges & potentes in præiudicium inimicorum depopulant terras eorum: Deus autem dissipauit terrã propriam,

Aug. lib. 22. cont. Faust. Manich. cap. 27. to. 6.

prima quia peccatum inttauerat tetram foam. Item nō
folum habet peccatum odio, fed & qnidquid peccatū
Gen. 1. tangit. Alij autem homines propter vfum cortuptum,
nō proiiciunt in mari vafa autea, vel argentea, fed fer-
uant vafa, & vinum effundunt: Deus autem oon folū
peccatū; fed etiam vafa peccati, id eft, creaturas tatio-
nales, fcilicet animas ad fuam imaginem factas, & fuo
pretiofo fanguine redēptas, in odium peccati proiicit
Sap. 14. b in oceano infernali; quia vt dicitur: Odio eft Deo im-
pius, & impietas eius. Deus infuper in tantū peccatum
odit, quod propter peccata mundi innocentem vnige-
Isa. 53 c. nitum interfecit. Vnde dicitur: Propter fcelus populi
mei percuffi eū. Et ipfemet Dei filius vt peccatum in-
terficeret, vel occideret, tradidit in mortē animam fuā,
Ibid. d. vt dicitur fimiliter ibidem. Nullus autē iouenitur, qui
tam odiat inimicum, quod in eius odiū vellet interfi-
cere vnigeoitū proprium, vel etiam femetipfum. Item
Deus perfecutus eft peccatū ab initio, intantum, quod
proiecit ipfum de cœlo, & videns quod remanferat in
mūdo, ipfe in propria perfona defcendit in mūdum, vt
de ipfo fugaret peccatū: & tandem in iudicio proiiciet,
Mich. 7. d & includet ipfum in inferno, quia dicitur: Proiiciet in
profundum maris omnia peccata noftra.

Secundo peccatū eft iniquitas, quam dæmon am-
plexatur. Et nota qood triplex eft fignū, quod peccatū
placet Diabolo. Primum fignum eft, quia in oullo alio
delectatur, quia ipfe non vult aliud balneū, non quęrit
aurum, non amat argentū, quia in perfona eius dicitur:
Gen. 14. g Da mihi animas, cętera tolle tibi. Sicut enim auis rapax
amat cor prædæ: fic ipfe cor hominis, vt paret de illo
qui interrogauit diabolū quid plus amabat, & diabo-
lus refpondit, quod tria præcipue, fcilicet lonā primā,
rotam folis, & ferrū molle. Hoc eft cor, quod compo-
nitur ex tribus litteris, quę habēt illas tres figuras. Se-
cundum fignum qood Diabolus amat peccatum eft;
quia in procurādo peccatū oumquam fatigatur. Ete-
nim fex millia annorū fūt, & amplius, quo nihil aliud
fecit, quam procurare peccata. Vnde quādo Dominus
Iob. 1. b interrogauit eum. Vnde venis? refpōdit: Circuiui terrā,
& perambulaui eam, &c. Nō licet enim fibi capere ci-
bum nec fomnū, tantū eft occupatus in negotio pec-
Iob. 32. c catorum, iuxta illud: Qui me comedunt, nō dormiunt.
Tertium fignum; quod Diabolus amat peccatum, eft:
quia oūquam potuit nec poterit peccato faturari, Iam
enim non poffunt numerari illa infinita millia homi-
num peccatorum, quos abforbuit, & deuorauit, & ta-
men eft adhuc famelicus, & ficut leo circuit quæreos
1. Pet. 5. c quem deuoret, vt habetur in prima Petri: Adhuc etiam
eft infatiabilis peccato non folum famelicus, fed etiam
Iob. 40. c. fitibundus. Vnde dicitur: Abforbebit fluuium & non
mirabitur, & habet fiduciam, qnod influat Iordanis in
os eius. Peccatores cum impetu currentes in os eius, id
eft, in infernum, vocantur hic fluuius quem abforbet
diabolus, & non miratur: iufti vero qnieti & pacifici
dicuntur Iordanis, qui interpretatnr homilis defcēfus,
& tales fumme diabolus defiderat abforbere. Exemplū
in vitis patrum de capitulo dæmonum, & fingulis dę-
monibus, de peccatis & malis quę procuraoerant red-
deotibus rationē, & de illo qui fpecialiter fuit lauda-
tus & honoratus à principe eorum, & in cathedra col-
locatus, quia fecerat fornicari vnū monachum, quem
in quadraginta anuis vix traxerat ad peccatum.

Tertio, peccatom eft infirmitas qua mundus diffipa-
1. Ioan. 2. c. tur. Et nota, quod peccatū eft febris tertiana propter
triplicem concupifceotiā, fcilicet diuitiarum, delicia-
rum, & honorū, de qua dicitur: Omne qood eft io mū-
do aut eft cōcupifcentia carnis, aut cōcupifcētia ocu-
lorum, aot fuperbia vitæ. Quartana etiam eft propter
quadruplicem gradum peccati, fcilicet cordis, oris, &
confuetudinis, contra quæ dicitur: Reuertere, reuertere
Cant. 6. b Suoamitis, id eft, anima mifera, quatet dicit reuertere,

A propter illa quatuor prędicta. Eft etiā febris quotidia-
na propter peccatum fuperbiæ, quod eft in omni pec-
cato; & continua, vel continua eft, quia eft valde peri-
culofa. Nā ficut febris cōtinua aliquādo aufert vitam
temporalem, vel corporalem, & confert mortem cor-
poralem: fic peccati iofirmitas aufert vitam, nō folum
temporalem, fed & aliqnando fpiritualem, quia cōfert
mortem infernalem, vel æternalem. Podagra pedū vel
gutta eft, propter peccatum acediæ. Paralyfis manoum
eft, propter peccatum inuidiæ, vel iræ. Hydropifis eft
propter peccatum auaritiæ. Dolor vifcerū vel torfio-
nes propter peccatum iracundiæ. Squinantia propter
peccatum gulæ. Lepra propter peccatum luxuriæ. Et
B propter hæc omnia dicitur de peccatore: A planta pe- Isa. 1. a
dis vfque ad verticem capitis, non eft io eo fanitas.

CAPVT. II.

De Peccato in fpeciali.

SEcundo, nota de vitiis in fpeciali. Eft eft fcieodum,
quod feptē funt vitia principalia & capitalia. Quin-
que dicuntur fpiritualia, fcilicet fuperbia, inuidia, aua-
ritia, ira, & acedia: duo vero dicuntur carnalia, fcilicet
luxuria, gula, Vnde verfus:

Dat feptem vitia dictio faligia.

In qua fcilicet funt tot litterę, quot fūt vitia capitalia,
licet nō fit in vitiis, & litteris idem ordo. De quolibet
C vitio nota præcipue tria, fcilicet typum quem præfert,
fœtum quem profert, & damnum quod infert.

Primo enim notandæ funt adaptationes peccati in Similitudines peccati in cōmuni.
communi. Et nota, quod peccatū eft ficut putredo io
pomo. Sicut enim putredo aufert pomo decorem, va-
lorem, colorem, odorem, & faporem: fic peccatum au-
fert animæ decorem vitæ, & odorem famæ, valorem
gratiæ. & faporem gloriæ. Vnde dicitur; Quafi putre- Iob. 13. d.
do confumendus fum.

Secundo peccatum eft ficut vulnus in corpore hu-
mano, nam recenter vulneratus, permittit fe tangi, &
vulnus premi & inueftigari, fed poft tertium diem, nō
fine magno dolore tangitur in vulnere: fic peccatum
in fua recentia cito curatur, & poft tertiū diē eft gra-
uiffimus dolor vulnerū. Vnde dicitur: Die tertia quādo Gen. 34. g
D grauiffimus dolor vulnerum erat, acceptis gladiis duo
filij Iacob Simeon & Leui fratres Dinæ, ingreffi funt
vrbem confidenter, & Emor, & Sichem pariter neca-
uerunt: quia fcilicet quafi intolerabilis eft correctio;
vel fanatio peccati poft tres dies. Tres dies ifti funt
peccati perpetratio, peccandi confuetudo, & peccati
obftinatio. Nam poft iftum tertium diem, peccator
non permittit fe tangi per correctionem, iuxta illud:
Peccator cum in profundum peccatorum venerit, cō- Prou. 18 a.
temnit. Dicunt enim illud: Loquimini nobis placen- Isa 30. b
tia, videte nobis errores: excæcauit enim eos malitia
eorum. Vnde etiam odio habuerunt corripientem in
porta, vt habetur in Amos. Amos 5. c

Tertio peccatum eft, ficut falfitas in panno. Nam fi-
cut mercator de falfo panno nō oftendit emptori me-
E dium, neque finem, fed tantum caput: fic diabolus
qui eft mercator peccati, oftendit fatuo emptori fo-
lum caput panni, id eft, delectationem culpæ, nō me-
dium, id eft, remorfum confcientiæ, vel finem, id eft,
pœnā gehennæ. De hac mercantia dicitur: Sicut emēs, Isa. 34. a
fic ille qui vendit; quia fcilicet tam peccator quam
Diabolus in mercatura peccati eft deceptus.

Quarto peccatum eft ficut taberna diaboli, in
qua vendit vinum voluptatis in mundo pretio ani-
mæ: & ficut tabernarius ponit tres taxillos in taber-
na, quibus occupantur ribaldi: fic Diabolus in ta-
berna peccati ponit pro ribaldis, id eft, pro amato-
ribus voluptatis, tres taxillos, id eft, tres concupifcen-
tias mundanas, de quibus habetur in Ioanne: Concu- 1. Ioan. 2. c
pifcen

piſcentia carnis, concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ.

V. peccatum eſt ſicut ludus aleatoris, qui vulgo dicitur ludus corrigiæ. Nã ſicut ille falſus aleator, id eſt, corrigiator permittit illos homines in principio aliquid lucrari, & finaliter aufert & recuperat totũ, quod amiſerat, & cum hoc lucratur ab eis quidquid habẽt, etiam quandoque veſtes: ſic Diabolus tamquam falſus aleator permittit peccatorẽ in aliquo temporali proſperari, ſed finaliter aufert animam, & corpus, gratiam & gloriam temporalem, & ſubſtantiam. Contra quod Sara gloriabatur, dicens: Numquam cum ludentibus miſcui me, id eſt, cum dæmonibus ſiue aleatoribus. *Tob. 3. c*

Sexto, peccatum eſt ſicut rete, & ſicut virga inuiſcata, nam ſicut piſcis in retibus ſe agitãdo, ſe plus inuoluit, & auis plus ambulans per virgam inuiſcatam fortius ſe capit: ſic peccator magis elongatur à Deo, & *Iob. 18. b* ſtrictius illaqueatur à Diabolo, quia de tali dicitur: Tenebitur planta illius laqueo.

Septimo, peccatum eſt ſicut vinculum, quo ducitur porcus ad macellum, & bos ad victimam, & quo ligatur falco ad perticam, & ſimia ad truncum. Sicut enim carnifex ducens porcum, non ſtringit nimis pedem eius ne clamet: ſic Diabolus non ſtringit nimis peccatorem per temporalem aduerſitatem, ne clamet per confeſſionem vel orationem, vt ſic ducat eum liberius *Prou. 7. d* ad macellum infernale. Vnde dicitur: Ignorat, quod ad vincula ſtultos trahitur. Item, ſicut bos ligatus, non ſentit ſe eſſe ligatum, quando ducitur ad macellum, niſi quando vult fugere. Item, ſicut ſimia non ſentit ſe eſſe ligatam, niſi cum vult pilotam à ſe remouere, nec falco, niſi cum vult de pertica volare: ſic peccator non ſentit vinculum peccati, dum perpetrat & in peccato perſeuerat, ſed tunc vincula ſentit, cum anima infelix à corpore recedit.

CAPVT III.

De Superbia.

Ex Augu. de Gen. ad lit. c. 14. to. 3. & li. 14. de Ciuit. Dei, c. 13. to. 5.

SVperbia eſt libido dominãdi, vel appetitus propriæ excellentiæ. De qua nota tria: Typum quẽ præfert, fœtum quem profert, & damnum quod infert. Superbia igitur, quæ eſt primum & principale, ac vitale vitium, & habet multiplicem typum in natura & in Scriptura, cui congrue comparatur.

Nouem comparationes Superbiæ.

Comparatur primo vento propter tria, quia ventus extinguit lucem, & exſiccat rorem, & exufflat puluerem: ſic ſuperbia extinguit lucem ſapiẽtiæ, exſiccat rorem gratiæ, exſiccat, vel exufflat puluerem vanitatis mundanæ, & ideo cum homo ſit puluis ex ſua conditione, iuxta illud, Puluis es, & in puluerem reuerteris: *Gen. 3. d* magis timendus eſt ventus ſuperbiæ in alto quam in baſſo, id eſt, in ſtatu prælationis, quã ſubiectionis, quia ventus ſi in alto puluerem inueniret, citius exufflaret, quia *perflant altiſſima venti*, vt dicit Poëta.

Secundo, comparatur ſuperbia fumo, quia ſicut fumus magis aſcendendo deficit: ſic ſuperbus plus exaltatus, plus euaneſcit, iuxta illud: Mox vt honorificati *Pſal. 36. d.* fuerint & exaltati, deficientes quemadmodum fumus deficient.

Tertio, comparatur paleæ propter leuitatem, & inconſtantiam, & defectum valoris, quia ſicut torrens trahit paleas & iſta leuia ad oceanum: ſic torrens tentationis trahit ſecum vanos, non humiles, ad oceanum inferni.

Quarto, comparatur ſtillæ aquoſæ, quæ inflat, & ſtatim adnihilatur, & veſicæ, quæ mox deficit, dum tamen acu pungatur: ſic ſuperbus mox inflando deficit, & punctus modica febre, vel tribulatione adnihilatur.

Quinto comparatur araneæ quia ſicut aranea ſe euiſcerat texendo telam, vt muſcas capiat: ſic ſuperbus

A perdit animam, vt capiat laudem humanam. Vnde dicitur: Telas araneæ texuerunt. *Iſa. 59. a*

Sexto, comparatur feretro, quia ſicut feretrum tunc ſolum ornatur, cum mortuus in eo ponitur: ſic viri, & mulieres præcipue tunc ornant feretrum corporis ſui per exteriorum veſtium paraturam, cum anima intus eſt mortua per ſuperbiam.

Septimò, comparatur ſuperbus luctatori incauto. Nam ſi in lucta vnus de luctatoribus poſſit leuare pedem alterius, deiicit ipſum: ſic ſi dæmon poſſit leuare pedem, id eſt hominis affectionem per ſuperbiam, deiicit eum in damnationem æternam. Vnde dicitur: Deiecisti eos, dum alleuarentur. *Pſ. 72. c.*

B Octauo, comparatur gallinæ, quia ſicut gallina ſtatim cantat, cũ poſuerit ouum: ſic ſuperbus ſtatim vult videri, cum fecerit aliquod opus bonum.

Nono, comparatur lupo. Dicitur enim quod lupus vno menſe viuit de vento: ſic ſuperbus vno menſe, id eſt menſura vitæ ſuæ viuit, vel paſcitur vento gloriæ mundanæ, iuxta illud: Ephraim paſcit ventum, id eſt, *Oſee. 12. a.* gloriam mundanam, ſequitur æſtum tota die, id eſt, ſuperbus eſt ſemper famelicus laudis humanæ.

Superbia damna quinque homini infert.

Damna vero, quæ ſuperbia facit in homine, ſunt ſpecialiter quinque. Primum enim hominem arefacit, vt melius accendatur, id eſt, illum ſine humore gratiæ & ſine compaſſione efficit. Vnde dicitur: Non te extollas in cogitatione animæ tuæ, &, ſequitur: vt non derelinquaris vt lignum aridũ in eterno, id eſt, in inferno, *Eccli. 6. a* vbi concremabuntur arbores infructuoſæ, id eſt, pec-

C catores. Secundo, hominem conſumit, id eſt, omne bonum hominis adnihilat & perdit, iuxta illud: Cõſumit *Iob. 18. c* brachia ipſus, id eſt, hominis ſuperbi, primogenita mors, id eſt, ſuperbia, quæ eſt primogenita filia peccati, vel Diaboli. Tertio, homines infatuat & decipit, cuius ſignum eſt, quia ſuperbus pretioſa vilipẽdit, id eſt, gratiam & gloriam, & vilia care emit, id eſt, gloriam tranſitoriã, iuxta illud: Arrogantia, & ſuperbia cordis *Hier. 49. c* tui decepit te. Quarto hominẽ præcipitat, & ideo hominem ad alta leuat, vt maior & grauior ſit ruina, de qua dicitur: Qui ſe exaltat, humiliabitur. Quinto, hominem penitus facit infelicem. Superbus enim ab eo *Luc. 14. b* eſt infelix, quia de bono ſemine malam meſſem colligit: quæ enim ſunt bona aliis, in malum conuertit. De ſanitate enim infirmatur, de vita moritur, de medica-

D mine vulneratur, à victo vincitur, à mortuo ſuperatur, atque occiditur. Hæc omnia eueniunt ſuperbo, quia de dono ſuo gloriatur, & ſic de bono efficitur malus, & de virtute efficitur vitioſus, iuxta illud: Cõtritio & infelicitas in viis eorum id eſt, ſuperborum. *Pſ. 13. c.*

Superbiæ filiæ ſeptem.

Filiæ vero ſuperbiæ ſunt ſeptem, ſcilicet præſumptio, ambitio, inobedientia, irreuerentia, erubeſcentia boni, & irriſio bonorum, vel ſimpliciũ, vana gloria & hypocriſis. Hæc autẽ peccata, quæ à ſuperbia naſcuntur, figurantur per ſeptem annos. quibus filij Iſraël ſeruierunt Chuſanraſathaim Regi Meſopotamiæ, Cuſanraſathaim interpretatur tenebroſa iniquitas, per quã *Iudic. 3. a* figuratur Diabolus, qui ex iniquitate tenebroſus eſt, qui bene dicitur rex Meſopotamiæ, quæ dicitur eleua-

E ta per ſuperbiam: quia ipſe eſt rex ſuper omnes filios ſuperbiæ, vt dicitur in Iob. *Iob. 41. d.*

CAPVT IV.

De Inuidia.

Ex Auguſt. Enar. in Pſ. 104. to. 8.

INuidia eſt triſtitia alienæ felicitatis, & in aduerſitate lætitia. De inuidia nota ſpecialiter tria, ſcilicet typum quem gerit, actum quem facit, & fœtum quem parit.

Nouem ſimilitudines Inuidiæ aptatæ

Inuidia enim habet multas ſimilitudines odioſas, eſt enim ſicut vermis in ligno rubigo in ferro, tinea in veſtimento. Nam ſicut iſta rodunt proprium ſubiectum

&

& consumunt illud plusquã alia: sic inuidia rodit inuidum, & plus inuidus nocet sibi, quam aliis.

Secundo est sicut draco, quia sicut draco insidiatur elephãtis paruis, vt ipsum pungat, & mordeat, vel comedat: sic inuidus bono alieno insidiatur indicio prauę suspicionis, & postea mordet vel pũgit aculeo murmurationis, & inficit veneno detractionis. Vnde de inuido dicitur: Frater fui draconum, & socius struthionũ.

Iob. 3. d. Tertio similis est leproso, Iudæ, proditori, & diabolo. Leprosus enim vellet quod nullus esset sanus, & diabolus quod nullus esset bonus. Vnde dicitur: Inuidia diaboli, mors intrauit in orbem terrarum. Iudas *Sap. 2. d* constistatus fuit de effusione vnguẽti super Christum, vt habetur in Matthæo: Sic inuidus instar leprosi, & *Matt. 26. 9. a* diaboli, dolet de bono proximi, etiam ad modum Iudæ proditoris tristatur de bona fama fratris, & odore virtutis. Vnde magnam iniuriam faceret Dominus inuido, si cum poneret in paradiso, moreretur enim præ dolore; vbi videret alios gaudere.

Quarto, similis est inuidus oculo menstruatæ. Nam sicut illa inficit speculum cũ respicit illud; sic inuidus inficit proximum, cum respicit eius bonum, quoniam omni studio laborat ponere aliquam maculam in proximo. Vnde dicitur, Bona in mala conuertit insidiator, & in electis ponit maculam. *Eccl. 11. d*

Quinto, similis est inuidus noctuæ & igni Græco. Noctua enim de nocte videt, & de die excæcatur, & ignis Græcus in aqua fortius inardescit, sine succenditur: sic inuidia in aquis gratiarum fortius exardescit, vnde debeteet extingui, & ad modum noctuæ a luce excæcatur, vnde deberet illuminari, sicut Heli, qui non poterat videre lucernam, donec extingueretur, vt dicitur in libro Regum.

1. Reg. 3. a Sexto, inuidus similis est aquæ, & naui, & candelæ serpentinę. Nam in aqua virga recta apparet tortuosa: & in naui existentibus cũ ipsi fortiter descendunt, videtur, quod montes currãt velociter: & ad lucem candelæ serpentinæ, omnes paleæ videntur esse serpentes. Fit autem candela serpentina de cera temperata in aqua, in qua serpens coctus est, & post cũ candela illa facta de tali cera ardet, videtur hominibus, quod omnes paleæ & omnes aliæ candelæ quæ ibi ardent, sint serpentes: sic inuidus ad modum aquæ, recta facit tortuosa, & instar existentium in naui, quia cum ipsi inuidi ad infernum descendunt, videtur eis, quod montes, id est, viri sancti & stabiles ad damnationem currant: & ad lucem candelæ serpentinæ, scilicet inuidiæ, innocentes & bonos existimant serpentinos. Omnia enim *Eccl. 11. d* in malum conuertunt, vt dicitur in Ecclesiastico: Bonum in malum conuertit insidiator.

Gen. 4. b. Septimo, comparatur inuidus Cain, de quo dicitur: Quicumque inuenerit me, occidet me: sic inuidum interficit omnis homo, quia aut videt bonũ in homine, & tunc dolet; aut malum, & sic gaudet, & sic in omni homine peccat, vel moritur per peccatum.

Octauo, inuidus comparatur acrisiæ Sodomorum, id est, cæcitati, qua percussit Dominus Sodomitas, vt *Gen. 19.* dicitur in Genesi. Acrisia autem est passio, quæ aufert iudiciũ. Et dicitur ab *a* quod est sine, & *crisis*, quod est iudicium, quia inuidus non iudicat illa, quæ oportet videre & iudicare.

Nono, inuidus est similis nihilo, pro eo quod dissimilis est tam Creatori, quam omni creaturę, siue bonę creato: Creator enim cõmunicat bona sua liberaliter, & creatura similiter. Nam videmus in sole, quod lumẽ suum communicat omnibus creaturis & ignis calorẽ suum, & sic de aliis: sed inuidus non solum non cõmunicat bona sua, sed etiam, quantũ in se est, adnihilat aliena, quia sibi valde displicẽt, & etiam cum solus inuidus sit, nihil ita vellet, quod nihil nisi inuidia esset.

Inuidiæ dãna quinque. Damna inuidiæ sunt specialiter quinque. Primum est, quia claudit viam salutis, & aditũ paradisi, est enim blasphemia in Spiritũ sanctum, quæ non remittitur in hoc sęculo, neque in futuro, vt dicitur in Matthæo: *Matt. 12. d* Sunt autem sex peccata in Spiritum sanctum, quorum inuidia est vnum, scilicet inuidentia fraternæ gratiæ, *Peccata in Spiritum sanctum.* impugnatio veritatis agnitæ, pręsumptio de impunitate, obstinatio mentis, desperatio, & finalis impœnitentia. Dicũtur enim peccata in Spiritum sanctũ, scilicet quia impugnant gratiã Spiritus sancti. Secundũ est, quod implet hominẽ omni malo. Vnde vt plenum doliumvino, quod vulgo dicitur, est plenum vsque ad oculum: sic inuidus, cuius signũ est, quia malitia inuidi per oculum exit. Nam dicitur in Ecclesiastico: Nequã est oculus inuidi, & in Matthæo: An oculus tuus *Eccl. 14. a* *Matt. 20. b* nequã est, quia ego bonus sum? Tertiũ est, quod spoliat hominẽ omni bono, & causa est, quia odit & impugnat omne bonũ. Alia namq; vitia opponuntur vni virtuti, vt superbia humilitati, luxuria castitati, auaritia largitati, & sic de aliis; inuidia vero, vt dictũ est, opponitur omni bono, vnde non tantum dicitur mala sed pessima. Hæc est enim fera pessima, quæ deuorauit Ioseph, sicut dicitur in Genesi. Quartum est, quia facit *Gen. 37. d* hominem penitus immisericordẽ, sicut patet in Cain, *Gen. 4. b* qui ex inuidia non pepercit Abel fratri suo innocenti. Sicut patuit etiã in filiis Iacob qui inuidia stimulãte, *Gen. 37. d.* nõ pepercerunt Ioseph innocenti. Sicut patuit etiam in Iudæis qui nõ pepercerunt Christo innocẽtissimo, immo innocentiæ Domino cuius, causa fuit inuidia, vt patet in Mathæo: Quia Pilatus sciebat, quod per in- *Matt. 27. e* uidiam tradidissent eum. Quintũ est, quia facit hominem penitus infelicem, inuidus enim de bonis aliorũ affligitur, & de meliotatione deterioratur, de profectu deficit, de pinguedine marcescit, & de sanitate infirmatur, de vita moritur, & ipse amittere se putat, quod alij lucrantur. Et sicut diligentib. Deũ omnia cooperantur *Rom. 8. e* in bonum, ita inuido omnia cooperantur in malum. Vnde quidam pulcherrime describens inuidum, ait. *Ouid 2. Metamorph. lib. 2. fab. 12.*

Pallor in ore sedet, macies in corpore toto.
Nusquam recta acies, liuent rubigine dentes:
Pectora felle virent, lingua est suffusa veneno.
Risus abest, nisi quem visi mouere dolores.
Nec fruitur somno, vigilantibus excita curis,
Sed videt ingratos, intabescitque videndo
Successus hominum: carpitque, & carpitur vna,
Suppliciumque suum est.

Duæ sunt filiæ inuidiæ, scilicet tristitia in prosperis *Filiæ inuidiæ duæ.* proximi, & exultatio in aduersis: quæ contrariantur specialiter charitati, cuius officium est, gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus, vt dicitur ad Romanos. Istæ duæ filiæ figurantur per Oola, & Ooliba, *Rom. 12. c* quod interpretatur tabernaculum meum, quia in personа diaboli dicitur, quod assumpsit septem spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi, scilicet in inuido. *Matt. 12. d* De istis filiabus dicitur alibi: Duæ mulieres filiæ vnius *Ezec. 23. a* matris fuerunt, scilicet inuidiæ, quæ ipsas ex diabolo cõcepit. Vndæ illæ duæ filiæ possunt valde proprie dici diabolicę, imitantur enim diabolum patrem suum, qui de bono dolet, & de malo gaudet. Ideo dicitur: In- *Sap. 2. d* uidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Imitantur autem illum, quia sunt ex patre illius.

CAPVT V.

De Ira.

IRa, est libido vel appetitus vindictæ. De ira nota specialiter tria, scilicet odiosam eius effigiem, eius ruinosam perniciem, & eius vitiosam propaginem.

Ita plures habet adaptationes & figuras, inter quas primo comparatur igni, nam sicut ignis domũ ligneã, & omnem materiam aridam accendit: sic ita accendit præcipue aridos, id est, homines iracundos, qui carent humore *Octo similitudines quibus Ira significatur.*

humore gratiæ. Vnde homo iracundus eſt ſicut homo
babens domum ligneam qui mane eſt diues,& in ve-
ſpere nihil habet:quia ignis iræ cōbuſſit ſibi domum:
id eſt, conſcientiam, & per conſequens, abſtulit ſibi
quidquid habebat.

Secundo, iracundus eſt ſimilis ollæ bullienti:ſicut
enim olla bulliendo emittit aquam,& omnia alia: ſic
iracundus ebulliendo per iram, emittit ſtultitiam &
Prou. 15. a. verba inordinata, iuxta illud:Os fatuorũ ebullit ſtul-
titiam.

Tertio,iracundus ſimilis eſt apro, nam ſicut aper ex
furore impingit,& currit contra gladiũ:ſic iracundus
currit ad peccatum,ſcilicet contentionem,iniuriam,&
homicidium.De talibus dicitur:Pedes eorum ad ma-
Prou. 1. b. lum currunt.Et Gregorius in Paſtorali:Mentẽ impel-
Gregor. Paſt. cu p. 3. cap. 1. adm. 10. ſta- lit furor, quo non trahit deſiderium, & agit incom-
moda velut neſciens,quæ poſtea dolet ſciens.
tim à priu. Quarto iracundus ſimilis eſt in ſano vel arreptitio.
qui præcipitat ſe in ignem vel aquam:ſic iracundus in
Luc. 9. d quamcumque malitiam. Vnde dicitur de illo arrepti-
tio, quod vbicumque apprehendit eum, allidit eum:
ſic ira iracundum allidit, per impatientiam mole-
ſtando:& ſpumat per clamores contendendo vel con-
temnendo:& ſtridet dentibus malitiam machinando:
& areſcit odium & rancorem concipiendo.Hæc enim
ſunt ſigna iræ & opera iracundiæ.

Quinto,iracũdus ſimilis eſt calculo emittẽti ignem.
Nam ſicut calculus percuſſus malleo,emittit ſcintillã:
ſic iracundus tactus verbo,oſtendit impatientiã ſuam.
Et ſicut calculus non emittit ignem,niſi tangatur ali-
quo duro: ſic multi reputantur patientes, qui tamen
exardeſcunt in iram,tacti aliquo verbo contumelioſo.
Iob. 28. a. Dicitur enim quod lapis calore ſolutus,in æs conuer-
titur.Lapis,animus durus & lapideus,qui quando ſol-
uitur calore iracundiæ, ſtatim ad modum æris reddit
ſonum indignationis & contumeliæ.

Sexto,iracundus ſimilis eſt rhamno.Rhamnus enim
eſt quidam frutex ſpinoſiſſimus,habens ita duras ſpi-
nas,quod ad impetum venti emittit ſcintillas,vt dicit
Ioſeph Antiq. Ioſephus:ſic iratus propter vẽtũ indignationis emit-
Iud li. 5. 9. non longe à priu. tit ſcintillas ſpinoſiſſimæ contentionis. Vnde dicitur:
Egrediatur ignis de rhamno,& deuoret cedros libani,
Iud. 9. b id eſt,ſuperbos & potentes huius ſæculi,quia ſpeciali-
ter conſueuerunt eſſe iracundi.

Septimo,iracundus ſimilis eſt vaſi vacuo,poſito iux-
ta ignem. Videmus enim quod ſi vas vacuũ & terreũ
ponatur ad ignem,frangitur,ſi autem ſit plenũ aquę,
in nullo læditur: ſic homo qui eſt de ſua conditione
terreus,ſi ponatur ad ignem aduerſitatis, vel tribula-
tionis, ſtatim frangitur per impatientiam,ſi ſit gratia
Eccl. 27. a vacuus,ſi autem ſit gratia plenus,non læditur.Et ideo
dicitur:Vaſa figuli probat fornax, & homines iuſtos
tentatio tribulationis.

Damna iræ quinque. Damna iræ ſunt ſpecialiter quinque. Primo enim
excæcat rationis oculum, nam dicitur:Turbatus eſt à
Pſal. 6. c furore oculus meus,id eſt rationis:& per conſequens,
non poteſt videre iratus quid iuſtũ,vel iniuſtum. Vn-
Iac. 1. c de dicitur:Ira enim viri iuſtitiam Dei non operatur.Et
Seneca dicit, quod duo impediunt conſilium, ſcilicet
feſtinantia,& ira. Secundo,ira facit hominẽ pronum
ad quodcumque peccatum.Vulgo namque dicitur de
homine valde irato,vel accenſo,quod omnia faceret.
Prou. 29. d Et ideo dicitur:Qui ad indignandum facilis eſt,erit ad
peccandum procliuior. Tertio,reddit hominem ſtul-
tum & quaſi rabidum. Vnde eo tempore, quo homo
eſt iratus,perit ratio& humanitas in homine,& ſic per
conſequens mutatur homo,& efficitur beſtia.Nã ho-
mo eſt animal mãſuetum natura,vt dicit Philoſophus.
Iob. 5. a De ſtultitia hominis iracundi dicitur: Virum ſtultum
interficit iracundia.Quarto,aufert homini ſeipſũ, ſi-
cut vulgo dicitur,quod homo turbatus vel iratus non
A eſt in ſeipſo.Satis autem damnificatur, qui perdit ſei-
pſum.De tali damno dicitur: Qui impatiens eſt,ſuſti- *Prou. 19. c*
nebit damnum,ſcilicet ſui ipſius.Sic ecõtrario patien-
tia ſeruat hominem ſibi ipſi.Nam dicitur:In patientia *Luc. 21. d*
veſtra,poſſidebitis animas veſtras.Quinto,aufert ho-
mini omnem miſericordiam & compaſſionem. Ideo
dicitur: Ira non habet miſericordiam, nec erumpens *Prou. 27. a*
furor.Vnde homo iratus fugiendus eſt, ſicut canis ra-
bidus,& leo concitatus.

Filiæ iræ ſunt ſex, ſcilicet,odium,lis,guerra, incen- *Filiæ iræ ſex.*
diũ,homicidium,& rapina.Iſta ſex figurantur in Eze- *Ezec. 9. a.*
chiele cum dicit:Ecce ſex viri veniebant de via portæ
ſuperioris, id eſt, de ſuperbia, quæ eſt porta ad iram:
B quæ reſpicit ad aquilonem,id eſt,aduerſitatem,qui ge-
nerat iram,vel turbationem,& vnuſquiſque vas inte-
ritus in manu eius:quia iſti filij & filię iracundiæ ſunt
quaſi ſex vaſa interitus, vel mortis æternæ.

CAPVT IV.

De Auaritia.

Auaritia eſt immoderatus amor pecuniæ acqui- *Nouem ſimilitudinibus auaritia oſtenditur.*
rendæ vel retinendæ. De qua nota ſpecialiter
tria,ſcilicet,typum ridiculoſum,& damnum periculo-
ſum. & partum pernicioſum. *Eccl. 1. b*

Auaritia multas habet comparationes.Primo enim
comparatur auaritia mari,morti,&inferno.Nam ſicut
mare numquam redundat, vt dicitur in Eccleſiaſte:ſic
auarus numquam redundat dando Eleemoſynam,vel
C faciendo reſtitutionem:licet ad modum maris omnes
fluuios mundi bibat, id eſt, abſorbeat omnes diuitias
per cupiditatem Vnde ratione huius inſatiabilitatis
comparatur mari,& eodem modo morti, vel inferno,
quia numquam ſatiatur illa occidendo, & ille deglu-
tiẽdo. Vnde de auaro dicitur:Dilatauit quaſi infernus *Abac. 2. a.*
animam ſuam,& ipſe quaſi mors & nõ adimplebitur.

Secundo,auarus ſimilis eſt talpæ, in quatuor. Aua-
rus enim ad modum talpæ eſt niger per nequitiam,cę-
cus per ignorantiam,quot habet poſſeſſiones, tot ha-
bet tumulos,in quibus ſepelit ſeipſum per continuam
ſolicitudinem,quidquid fodit, ponit ſupra ſe,quia de
omnibus facit Deum.

Tertio,comparatur ſterquilinio, quia ſicut ſterqui-
linium congregatum corrumpitur& fœtet,diſperſum
D vero facit agros fructificare:ſic diuitiæ auari quamdiu
ſunt congregatæ, animam corrumpunt, ſed diſperſæ
pauperibus, ipſos nutriunt & diuitum peccata redi-
munt,iuxta illud: Facite vobis amicos de mammona *Luc. 16. c.*
iniquitatis.De hoc ſterquilinio dicitur:Aurum eorum *Ezec. 7. c.*
in ſterquilinium erit.

Quarto,auarus ſimilis eſt rotæ molendini,quantum-
cumque enim & quotieſcumque vertatur,ſemper ta-
men in eodem loco inuenitur:ſic auarus,qui nudus in
mundum venit,quantumcumque laboret,nudus tamẽ
de mundo recedit ſolum.Vnde dicitur:Nudus egreſſus *Iob. 1. d.*
ſum de vtero matris meæ,& nudus reuertar illuc.

Quinto,auarus ſimilis eſt porco,porcus enim nihil
valet dum viuit,ſed quando moritur,valere incipit:ſic
E auarus nõ valet aliquid in vita,quia viuens non vult
reſtituere,nec eleemoſynam dare, ſed moriens quan-
doque incipit liberalis eſſe,de hoc quod non poteſt ſe-
cum portare:quia diaboli habẽt animam,vermes cor-
pus,amici diuitias,quia diuitię deſerunt eum,non ipſe
diuitias, ſicut canis ſequens duos homines, in capite
viarum oſtendit,quis ſit Dominus eius, quia tunc ſe-
quitur Dominum ſuum proprium, & dimittit extra-
neum:ſic diuitiæ in capite mortis ſequuntur mundum
& dimittunt auarũ.Nam dicit Apoſtolus:Nihil enim
intulimus in hunc mundum,nec dubium,quia nec au- *1. Tim. 6. b*
ferre quid poſſumus.

Sexto, ſimilis eſt auarus pixidi perforatæ ſuperius,
quæ

quæ recipit pecuniam, quam nunquam poteſt reddere niſi frangatur: ſic auarus, & præcipue vſurarius, pecunias & diuitias haurit & congregat, ſed nunquam, niſi morte frangatur, eas reſtituere curat. Ideo dicitur *Iſa. 30.a* de auaro: Comminuetur, ſicut conteritur lagena figuli, contritione perualida.

Septimo, auarus ſimilis eſt trunco arboris. Nam ſicut Dominus, qui habet truncum in horto, poteſt inſerere ramum cuiuſcunque generis voluerit: ſic diabolus quando poteſt in corde hominis inſerere auaritiam, vel cupiditatem, omnia vitia inſerit: quia iam habet omnium malorum radicem & principium. Iuxta illud *1. Tim. 6.b* Apoſtoli: Radix omnium malorum eſt cupiditas.

Octauo, auarus ſimilis eſt gallinæ, nam gallina naturaliter ſurda eſt in Auguſto vel æſtate: ſic auarus in B æſtate, id eſt, in ſtatu meriti, vel in tempore gratiæ, quando debet colligere bonorum operum meſſem ad modum gallinæ ſurdus eſt, quia non vult audire Prædicatores. Vnde auaris dicitur in perſona Domini: *Prou. 1. e.* Vocaui, & renuiſtis, &c.

Nono auarus ſimilis eſt apoſtemati, quod eſt proximum cordi, & rei quæ ponitur immediate ſuper pupillam oculi. Apoſtema enim tunc eſt periculoſum, quando eſt iuxta cor: ſic diuitiæ tunc ſunt mortiferæ, *Pſal. 61. c* quando diliguntur nimio amore. Vnde dicitur in Pſal. Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere. Per eandẽ etiã rationem comparatur rei, quæ ponitur immediate ſuper pupillam oculi. Nunquam enim res bene poteſt videri, quæ nimis eſt propinqua oculo, ideo auarus C male videt diuitias, quia nimis prope apponit mentis *Pſ. 16. c.* oculum, & nimis diligit eas, ideo dicit idem Pſalmiſta: Oculos ſuos ſtatuerunt declinare in terram.

Damna auaritiæ ſunt præcipue nouem. Primo enim facit hominem nudũ. Vnde dicitur in Apocalypſi: Di- *Apoc. 3. d* cis quia diues ſum & locupletatus, & nullius egeo: & neſcis quia tu es miſer & miſerabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Nota hic quinque infortunia auari. Eſt enim miſer, quia diuitias cũ labore acquirit: miſerabilis, quia cũ timore cuſtodit: pauper, quia cum dolore perdit: cæcus, quia nihil aliud reſpicit: & nudus, quia nullum aliud bonum facit. Secundo auaritia facit hominem ſeruũ: nam diuitiæ non ſunt auarorũ, ſed auari ſunt diuitiarum. Ideo ſignanter dicit Propheta in Pſal- *Pſalm. 75. a* mo: Viri diuitiarum, non virorum diuitiæ. Tertio auaritia facit hominem ſtultum, nam ſtultus non præcauet periculo quãuis ſit propinquum: ſic auarus non fugit periculum inferni, cũ ſit etiam morti propinquus. *Luc. 12. c* Ideo dicitur auaro in Luca: Stulte, hac nocte animam tuam repetent à te, ſcilicet dæmones; Hæc autem quæ *Pſal. 38.b* paraſti, id eſt, congregaſti, cuius erunt? quia theſaurizat impius, & ignorat cui congregabit ea. Quarto auaritia *Oſea 9. c* facit hominẽ abominabilẽ. Vnde dicitur in Oſea: Facti ſunt abominabiles ſicut ea quæ dilexerũt. Nõ enim mirum eſt, ſi Deus abominatur auarum, cũ ipſe tantũ Deũ cõtẽnat: quia plus diligit nummũ, vel obolũ, quã Deum. Cuius ſignũ eſt, quia pro obolo aliquando nõ veretur mẽtiri, nec vult dare obolũ pauperi pro amore Dei. Quinto facit inſatiabilem. Vnde auarus cõparatur hydropico, qui bibit & nunquam ſatiatur. Vnde *Eccl. 5. b* dicit Eccleſiaſtes: Auarus nõ implebitur pecunia. Sexto facit hominẽ inſociabilẽ, vel ſolitariũ, ſicut aues rapaces volant non congregatim, ſed ſolitariæ: ſic auarus ſemper eſt ſolitarius, quia nunquã vult ſocium in pe- *Eccl. 4.b* cunia. Vnde de auaro dicitur in Eccleſiaſte. Vnus eſt, & ſecundũ non habet. Et ideo ſua eſt hæc maledictio, quę ibidẽ ſcribitur: Væ ſoli quia ſi ceciderit, &c. Septimo facit hominẽ obliuioſum propriæ ſalutis. & in fi- *Gen. 41. g.* gnũ huius Manaſſes & Ephraim fuerũt fratres, vt habetur in Geneſi. Manaſſes interpretatur obliuio: Ephraim fructificans, vel creſcens, & figurat auarũ. qui eſt creſcens Ephraim, id eſt in diuitiis, & eſt Manaſſes,

A quia ſcilicet obliuiſcitur propriæ ſalutis. Octauo facit hominẽ anguſtioſum, nam dicitur in Eccleſiaſte: La- *Eccl. 10. c* bor ſtultorum affligens eos. Ideo diuitiæ dicuntur ſpinæ in Luca, quia cruciant poſſidentes, ſicut videmus, *Luc. 8. d* quod ſpina in pede nõ ſinit quiete dormire. Nono facit hominem tempeſtuoſum, nũquam enim cupidus, vel auarus poteſt habere, nec in conſciẽtia, nec in domo propria pacem. Vnde dicitur in Prouerbiis: Con- *Prou. 15. d* turbat domum ſuam, qui ſectatur auaritiam. Eſt enim talis ſicut canis, qui dũ rodit os, iraſcitur omni appropinquanti ſibi, ſiue ſit extraneus ſiue notus: quia vulgo dicitur, quod canis non vult ſocium in coquina.

Filiæ Auaritiæ ſunt duodecim. Filiæ autem auaritiæ ſunt duodecim, ſcilicet vſura, rapina, latrocinium, talliæ iniuſtæ, fraus negotiatorũ, B deceptio aduocatorum, acceptio munerum, ſimonia pro promotione conſanguineorum, peccata Anachoritarum, id eſt, illorum, qui promouẽtur fauore & potentia Principum, fraus mercatorum, auaritia ſciẽtiæ, & iniquitas luſorũ. Iſta enim peccata quæ generat auaritia, figurantur per duodecim duces, quos Iſmael ge- *Gen. 17.* nerauit. Iſmael enim erat idololatra, & figurat auarũ. De quo dicitur ad Epheſios: Auaritia eſt idolorũ ſer- *Eph. 5 b.* uitus. Filij eius recte dicuntur duces quia fere totus mũdus regitur & ducitur iſtis duodecim peccatis, quæ ex auaritia naſcuntur. Nam dicit Iſaias: Omnes in viã *Iſa 56. d* ſuam declinauerunt, vnuſquiſque ad auaritiam à ſummo vſque ad nouiſſimũ. Et in Hieremia dicitur: quod *Hier. 6. c* à minori vſque ad maiorem omnes auaritiæ ſtudent.

C

CAPVT VII.

De Acedia.

ACedia eſt paruus amor boni, cum tædio & inordinata animi triſtitia, & impatientia rei diuinæ. De acedia nota ſpecialiter tria, ſcilicet typum turpiſſimum, damnum grauiſſimum, & partum viliſſimum.

Sex Acediæ comparationes. Acedia habet multas figuras, & ſimilitudines deteſtandas. Primo comparatur acedia ſalicibus quæ ſunt arbores infructuoſæ, & ſolũ faciunt vmbram: ſic acedioſi & otioſi nullum faciunt fructum, ſed ſolum vmbram diabolo, & refrigerium, Vnde dicitur de diabolo *Iob. 40. e* in Iob: Circũdant eum, ſcilicet diabolum ſalices infructuoſæ. Secundo comparatur acedia febri hecticæ, vel D phtiſicæ, vel laſſæ, vel paralyſi. Febris hectica vel phtiſica, fit ex conſumptione humoris naturalis: ſic acedia fit, quia deficit humor diuinæ dilectionis, & deuotionis. Similiter febri laſſæ cõparatur, nã febris huiuſmodi, vix aut nunquam curatur: ſic piger vel otioſus, cum ſit ſemimortuus, vix corrigitur. Eſt enim languor de quo dicitur in Eccleſiaſtico: Languor prolixior grauat *Eccl. 10. b* medicũ. Comparatur etiam paralyſi, quæ facit mẽbra arida & impotentia: ſic acedia facit pedes impotentes ad ambulandũ, manus ad operãdum, & membra omnia ad laborem pœnitentiæ ſuſtinendum. Vnde de talibus dicitur in Pſalmo: Manus habẽt, & nõ palpabũt: *Pſal. 113. c* pedes habent & non ambulabunt. Tertio comparatur Adonibezech, de quo dicitur: quod amputauit manus *Iud. 1. b* & pedes ſeptuaginta regibus. Adonibezech enim in- E terpretatur dominator egeſtatis, & ſignificat acediã, quæ facit ſubditos ſuos egentes & inopes: nam dicitur in Prouerbiis: Egeſtatem operata eſt manus remiſſa, id *Prou. 18. a* eſt pigra. Iſte Adonibezech amputat manus & pedes regibus: quia ad literam reges & prælati volunt viuere nunc otioſi. Vel reges dicuntur viri religioſi, iuxta illud Eccleſiaſtici: Qui vngis reges ad pœnitentiã. Re- *Eccl. 47. a* ligioſi quidem deberent ſe, & alios regere per vitam & doctrinam, ſed aliqui habent manus & pedes amputatos per acediã. Quarto comparatur otioſus cani famelico, huiuſmodi enim piger, & otioſus ad modũ canis eſurit, & omnes ſenſus vniuerſalem famẽ patiũtur, iuxta illud Pſalmi: Famem patientur vt canes: os enim *Pſal. 58. a*

eius esurit cibaria delicata, lingua verba vana, manus vilia, cor honores, auris tumores, & oculi vanitates. Ideo dicitur in Prouerbiis: Desideria occidunt pigrū. [Prou. 21.d] Quinto comparatur otiosus vel piger ferro, terræ, & aquæ, & vesti, scolari negligenti, homini stanti & non ambulāti: istis enim sex eadem ratione adaptatur: Ferrum quidē quod nō tractatur, cito rubiginatur. Terra quæ non colitur, malas herbas generat. Aqua quę non mouetur, cito corrumpitur. Vestis quæ non portatur, de facili à tinea corroditur. Scolaris negligens qui non addiscit, de necessitate nihil scit. Homo stans qui non vadit, facilius cadit, quam ille qui semper incedit. Sic acediosus, quia nō exercet se in aliquo bono opere, ideo succumbit vitiis, & vincitur tentatione. Vnde dicit Hier. ad Rusticum monachum: [Hier. ep. 4. ad Rust. Monach. circa med.] Semper aliquid boni facito, vt te diabolus non inueniat otiosum. [B] Facilius enim diabolus occupat illos, quos in bono opere non inuenit occupatos. Nam immundus spiritus cum inuenit domum vacantem, scilicet per acediam, assumit alios septem spiritus nequiores se, id est vniuersa vitia, & ingressi habitāt ibi, vt dicitur in Matth. [Mat. 12. g.] Sexto comparatur otiosus & piger Lethargico, qui moritur dormiendo, sicut Sisara, de quo dicitur: [Iud. 4. d] quod soporem morti socians, defecit, & mortuus est. Et sicut vulgo dicitur, quod nimis fortiter & profūde dormit, qui culcitram sibi furari permittit: sic piger nimis oppressus est somno acediæ, qui permittit sibi furari culcitram, id est quietem bonæ conscientiæ.

[Damna, quæ infert Acedia septem.] Damna acediæ sunt specialiter septem. Primum est paupertas, quæ facit hominem egentem tam corporaliter, quā spiritualiter. Ideo dicitur in Prouerbiis: [Prou. 10. a] Egestatem operata est manus remissa. [C] Et in Matthæo dicitur de seruo pigro: [Matt. 25. e.] Tollite ab eo talentum. Quia vere talentum gratiæ meretur amittere, qui illud negligit multiplicare. Secundum est vilitas, facit enim acedia hominem vilē. Vnde dicitur in Ecclesiastico: [Eccl. 22. a] In lapide luteo lapidabitur piger. Lapis luteus potest dici peccatum immundum, ad quod acedia facit hominē pronum. Tertium est timor, vel pusillanimitas: facit enim hominem pauidum & pusillanimem ad modum leporis. Vnde dicitur in Prouerbiis: [Prou. 18. b] Timor deiicit pigrum, scilicet de cacumine virtutis. Quartum est spiritualis corruptio. Corrūpitur enim ad instar aquæ nō motæ. Ideo dicit Hieremias: Moab non est transfusus de vase in vas. Moab interpretatur acediosus, qui de vase in vas non est transfusus, quia in bonis operibus non est occupatus. Quintum est vitiorū accumulatio: replet enim acedia hominē vniuersis vitiis. Nam dicitur in Prouerbiis: [Prou. 24. d] Per agrum hominis pigri transiui, & ecce totū repleuerant vrticæ. Vrtica recte figurat acediam, nam vrtica habet molle foliū, sed in folio habet aculeum pungitiuum: sic acedia ad modū vrticæ habet in mollitie remissionis aculeū pungitiuæ tentationis. Sicut asinus libenter pascitur huiusmodi pungitiuis, id est carduis: sic piger libenter pascitur huiusmodi pungitiuis, id est, delectationib. peruersis, quasi aculeatis. Sextum est exprobrabilis accusatio: facit enim acedia hominem exprobratione dignū. Vnde dicitur in Prouerbiis: [Ibidem.] Vsquequo piger dormies? Et ideo ad confusionem suæ negligentiæ, immittitur otiosus in scolā formicæ ad discendum. Iuxta illud quod scribitur in Prouerbiis: [Pro. 6. a] [E] Vade ad formicam ô piger. Et satis est homini magna confusio, quod oporteat eum addiscere à tam paruo & despecto magistro.

[Pigritia in decem casibus est reprehensibilis.] Et nota, quod pigritia vel negligentia est præcipue reprehensibilis in decem casibus. Primo quando est magnum iter, & tempus breue: sic nos habemus magnum iter, scilicet vsque ad cœlū. Iuxta quod dictum est Eliæ: [3. Reg. 19. b] Grande enim restat tibi via, & tēpus est valde breue, scilicet via nostra, quæ est quasi transitus vmbræ, vt dicitur in libro Sapientiæ. [Sap. 2. b] Secundo est reprehensibilis negligentia, quando quis expectatur à magistris, & pigritat venire: sic nos periculose pigritamus, qui expectamur ab angelis, & sanctis. Tertio quando quis vocatur ad magna: sic nos pigritari est periculosum, quia vocamur ad magna, scilicet ad regnum cœlorum. Quarto quādo multa impedimēta sunt in via: sic nos nullo modo debemus pigri esse, quia viam nostram impediunt tentationes diuersæ. Quinto quando res impignorata non redimitur in termino: sic nobis periculosum est si negligamus animam redimere, quæ est impignorata diabolo per peccati delectationē. Sexto quando præscriptio est prope terminum suum: sic nobis est valde periculosum, cū diabolus præscripserit hominem seu animam per peccata multo tempore, si non inquiratur eius præscriptio, scilicet lacryma, [B] cōfessione, & oratione, & hoc ante terminū præscriptionis, scilicet ante diē mortis; quia dicitur in Ecclesiastico: [Eccl. 17. d] Ante mortem confitere. Et iterū: [Ibidem.] Viuus & sanus confiteberis. Septimo quando quis cecidit in turpem locum. Turpis enim locus in quem cecidimus est peccatum, quod est quid turpissimum. & ideo non debemus esse pigri ad surgendum. Octauo quando magnum donum offertur. Hoc donum est diuina gratia, & si illud negligimus accipere, hæc negligētia est valde periculosa. Nono quando quis est in magno periculo, nisi ei succurratur, est valde periculosum ei: sic negligētia valde periculosa est homini pigro, nisi cito animæ succurrat, quæ est in periculo infernalis præcipitij. Decimo quando tēpus est plantandi arbores, & non plantantur: putandi vineas, & non putantur: [C] seminandi agros & non seminantur: metendi messes, & non metuntur: domandi animalia, & non domantur: curandi vulnera, & non curantur: lauandi vestes, & non lauantur: saliendi carnes, & non saliuntur. In omnibus istis valde periculosa pigri negligentia, & merito sunt reprehensibiles, qui in istis specialiter sunt negligentes. Est enim modo tempus ad omnia prædicta specialiter facienda: nunc enim est tempus plantandi per charitatis radicationem, putandi per peccatorum confessionem, serendi per eleemosynarum largitionē, metendi per bonorum operum accumulationem, domandi animalia per carnis mortificationem, curandi vulnera per pœnitentiæ medicationem, lauandi vestes per lacrymarum effusionem, saliendi carnes per continentiæ satisfactionem. Hæc enim decem prædicta [Apoc. 3. a] sunt, quæ oportet fieri cito, vt dicitur in Apocalipsi. [D]

[Filiæ acediæ quindecim.] Filiæ acediæ sunt quindecim. Tepiditas, mollities, somnolentia, otiositas, dilatio, tarditas, negligētia, Imperseuerantia, remissio, dissolutio, ignauia, indeuotio, tristitia, tædium vitæ, desperatio. Hæc quindecim peccata, quæ nascuntur ex acedia, figurantur per quindecim cubitos, quibus ascendit aqua diluuij super montes vniuersos. [Gen. 7. d] Sicut enim aqua diluuij submersit mūdum, sic acedia suffocat otiosum. Et sicut tunc quindecim cubitis super omnes montes effluxit aqua: sic ex acedia quindecim generantur peccata. Ideo nota [Remedium contra acediam.] quod contra prædicta peccata, summum remedium est diuersitas occupationum.

CAPVT VIII.

De Gula.

[E] GVla est immoderatus appetitus edendi, & potandi. De gula nota specialiter tria, scilicet typum reprobandum, damnum lamentandum, & partum detestandum.

[Gulæ comparationes octo] Gula multis rebus detestabilibus cōparatur. Primo est squinantiæ similis, nā squinātia est morbus gutturis, & cito suffocat hominem: sic gula, quæ ad literā est gutturis vitiū, faciliter strangulat hominē per peccatum. Vnde dicitur in Ecclesiastico: [Eccl. 37. d] Propter crapulam multi

multi obietunt:morte quadruplici, scilicet morte naturæ, culpæ, infamiæ, & gehennæ. Secundo cóparatur morbo regio, ná ille morbus requirit magnas expésas, & inde dicitur regius, quia soli reges, & homines potétes, possunt specialiter sufficere ad expensas tá grandes: sic gulæ vitium est tá magnarú expensarum, quod vix potest ei aliquid sufficere. *[Eccl. 6. d.]* Nam dicitur in Ecclesiaste: Omnis labor hominis est in ore suo, idest quidqoid ex labore acquirit, ore suo gulose cósumit. Tertio cóparatur bolismo, nam bolismus est canicus appetitus, qui interficit hominem gulosum, quia non potest satiari: sic gula maledicta, ad modum appetitus canini interficit gulosum, qui nunquá potest satiari. Vnde dicitur in Prouerbiis: Vétet impiorú insaturabilis. *[Prou. 13. d.]* Quarto comparatur gulosus sacco pertuso vel perforato in fundo, qui quantumcúque ex vna parte accipit, tantú ex altera parte perdit: talis saccus est gulosus homo, qui ex vna parte habet coquinam ad implendum vétrem, & ex altera latrinam ad euacuandum. Et talis est miser homo, qui semper est deditus tá vili officio. *[Aggai 1. b]* Vnde dicitur: Qui mercedes congregauit, & misit eas in sacco pertuso. Quinto gulosus comparatur porco, ná porcus est animal deditum gulæ, diabolus auté nutrit & impinguat porcos & Bachones suos, scilicet gulosos, & postea ad fumum inferni ponit eos, vt in æternú deuoret & pascatur. *[Matth. 8. d]* Vnde dicitur in Matthæo; Si eiicis nos hinc, mitte nos in porcos, id est in gulosos. Sexto comparatur gula freno, ná sicut sessor ducit equú quocunq; voluerit, postquá ipsum infrenauit: sic gula ducit gulosum ad omne peccatum, ex quo homo vitio gulæ infrenari se permittit. Ideo de guloso dicitur in Psalm. *[Psalm. 31. b]* In chamo & freno maxillas eorú constringe. Septimo gulosus comparatur Esau, qui pro cibo lenticulç védidit primogenita sua: sic gulosi pro gula védút præmia *[Gen. 25. d]* æterna. Nam dicitur in Threnis: Dederunt quæq; pretiosa pro cibo. *[Thren. 1. d.]* Octauo cóparatur pisci & naui, ná sicut piscis per guttur capitur cú hamo, & auis per collú cú laqueo tenetur: sic gulosus per guttur capitur gulæ vitio. Et præcipue inter aues, gulosus similis est auib. pinguibus propter tria specialiter. Primo quippe quia auis pinguis non potest multú alte volare: sic gulosus, nec celestia desiderat. Item auis pinguis, sicut sunt coturnices, in vindemiis quando sunt bene pingues, de facili capiuntur ab accipitre: sic homines dediti gulæ, facile vincuntur a tentatione. Item sicut auis pinguis, scilicet accipiter, qoando est bene satur, nó vult venire ad manum domini, quantumcunq; sibi ostendantur carnes; sic gulosi fugiunt manus Dei, quantumcunque ostendat eis carnes rubeas, scilicet benedictæ passionis Christi. *[Deut. 3.]* Nam in Deuteronomio dicitur de guloso: Incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum. Comparatur gulosus cani, qui ducit cæcum in lutum. Nam canis ducens cæcum, propter id quod videt in luto, ducit cæcum in lutum: sic gula ducit gulosum in lutum, scilicet in immúditiam peccati. Et ideo suadet sapiés. Post cócupiscentias tuas nó eas. *[Eccl. 18. d.]*

[Damna gulæ sex.] Damna gulæ sunt specialiter sex. Primú est mentis brutalitas quantum ad rationis defectum. Nam dicit Petrus: Hi, scilicet gulosi, sunt velut irrationabilia pecora, *[2. Pet. 2. e]* & etiam quantum ad defectum cópassionis: nulla. n. compassione mouetur gulosus ad pauperé, & afflictú, ac si esset animal brutú. Vnde dicitur in Amos: Bibentes vinum in phiala, nihil cópatiebantur super *[Amos 6. b]* contritione Ioseph, id est pauperis. Exéplum de diuite epulone, qui non est compassus Lazaro, cui tamen cópatiebantur canes, eius vlcera lingendo. *[Luc. 16. e.]* Secundum est corporis infirmitas. Ná dicitur in Ecclesiastico: In multis escis non deerit infirmitas, *[Eccl. 37. d]* & etiá mors triplex, scilicet naturæ, culpæ, & gehennæ. Tertiú est oris loquacitas, sicut patet de Herode, qui in cóuiuio temere promisit, & iurauit saltatrici puellæ se daturum quidquid petetet, & ad petitionem eius præcepit amputari caput Ioannis Baptistæ, vt dicitur in Marco. *[Mar. 6. c. d]* Quartum est inopia rerú, exemplum de filio prodigo, qui dissipauit omnia bona sua, quousque fuit ita pauper, quod cupiebat de siliquis porcorum satiari, quæ idem sunt quod furfur secúdum aliquos, & secundum alios cortices fabarum. Quintum est carnis luxuria: nam ex vicinitate membrorum, scilicet ventris, & genitalium, intelligitur confœderatio vitiorum. Ideo dicit Ieremias. Saturaui eos, & mœchati sunt. *[Ierem. 5. b]* Sextum est cordis stultitia. Vnde dicitur in Prouerbijs: Quicunque his delectatur, non erit sapiens. *[Prou. 20. a]* & Oseas dicit, quod vinum & ebrietas auferunt cor. *[Osee 4. f]*

Filiæ gulæ sunt duæ, scilicet gastrimargia, & ebrietas. Gastrimargia est excessus in cibo: Et dicitur á Castro & mergo, ideo quod anima mergit in Castro ventris. Ebrietas est excessus in potu: & dicitur ebrietas, quasi extra briam. Na bria dicebatur antiquitus calix vel poculú, qui erat mensura potus, nam vinum dabatur ad mensuram. *[Prou. 30. b.]* Et istæ duæ filiæ. sunt illæ filiæ, de quibus dicitur in Prouerbiis: Sanguisugæ duæ sunt filiæ dicentes: Affer, affer. Sanguisuga dicitur venter, quia ad modum sanguisugæ citius obruitur quam satiatur, vt dicit Bernardus. *[Bern. in Apol. ad Guiliel. Abb. post med.]* Huiusmodi ergo sanguisugæ scilicet ventris duæ sunt filiæ, scilicet gastrimargia & ebrietas, dicentes. Affer. Nam gastrimargia dicit affer cibum: ebrietas dicit, affer potum. Vna volt aliquantulum comedere post potum: & alia aliquantulum bibere post cibum. Et sic in infinitum.

CAPVT IX.

De Luxuria.

LVxuria est immoderatus appetitus secundum tactú. De luxuria nota specialiter tria, scilicet quod habet typum odiosum, damnum remorsiuum, & partum pernitiosum.

[Luxuriæ cóparationes nouem.] Luxuria habet multas figuras detestabiles, & similitudines odiosas. Primo enim comparatur gehennæ: ná in gehéna sunt specialiter tria, scilicet ignis ardés, vermis rodens, & sulphur fœtens: sic in peccato luxuriæ est ignis concupiscentiæ, vermis, scilicet remorsus cóscientiæ, & sulphur, scilicet fumus infamiæ. Et ideo qui est in peccato luxuriæ, iam quodámodo est in supplicio gehénæ. *[Mar. 5. e.]* Vnde dicitur in Matthæo: Expedit tibi, scilicet ô luxuriose, vt pereat vnum membrum, scilicet illud vilissimum, & innominandum, quam totú corpus tuum mittatur in gehennam. Secúdo comparatur luxuriosus fatuo mercatori, qui rem pretiosam dat pro vili pretio: sic luxuriosus dat pro vili pretio, scilicet pro peccato. *[Prou. 6. c]* Vnde dicitur in Prouerbiis: Pretium scorti vix est vnius panis, mulier auté pretiosam animam viri rapit: & facit magná iniuriam iste fatuus mercator Christo, qui carissime emerat animá eius. Debuisset enim dixisse Diabolo, qui emit animas ad tam vile pretium: Non possum tibi vendere animam meam, quia alius, scilicet Christus satis maiori pretio emit eá. Iuxta illud quod dicit Apostolus: Empti enim estis *[1. Cor. 6. d]* pretio magno. Iste enim fatuus mercator, scilicet luxuriosus, qui tam magnum forú fecit de mercibus, suis, non est mirum si cito emisit capitale suum. Et ideo inter omnes peccatores, luxuriosus veniet ad iudicium pauperrimus. Nam ipse vendidit & destruxit quidquid habebat, scilicet Deum & Sáctos, animá, famam, gloriam, substantiam, & gratiá. Tertio comparatur luxuriosus coruo, qui cadauerib. adhæsit, vt dicitur in Genesi: *[Gen. 8. a]* sic facit luxuriosus, quia dimissa arca cótinentiæ, & castitatis, adhæret cadaueribus, id est delectationib. immúdis. Quarto luxuriosus comparatur fatuo bellatori, scilicet inermi, qui vix cauet hosté suum, quando ipsum melius videt armatú. Arma namq; diaboli sunt

mulieres, illæ enim sunt balistæ Diaboli de longe infigeotes: Tunc enim fatuus est luauriosus, qui non curat hostem suum fugere, sed attendit pulchritudinem balistæ. Similiter mulier compta & pulchra cum suis ornamentis, est gladius diaboli bene scindens, & bene limatus. Luxuriosus est taotum infatuatus, & atteotus circa pulchritudinem istius gladij, quod non curat fugere ictú ioimici sui. Similiter mulieres sunt castra in quibus diabolus ponit vexilla, id est diuersa paramēta. Luxuriosus nimis appropinquat ad castrú vbi videt arma diaboli: quia non cauet, percutitur & iaculatur, tantum tactus est pulchritudioe vexillorum. Vnde bene figuratur luxuriosus per Abimelech, de quo dicitur: *Iud 9.g* Quod veniens ad oppidum Abimelech, appropinquauit ad turrim, & ecce vna mulier fragmen molæ desuper caput eius iaciens, confregit caput eius, cerebrúq; effudit. Abimelech iste nimis appropinquás ad turrim, est homo luxuriosus, incaute appropinquás ad mulierem. Fragmen molæ quod mulier iecit, & Abimelech interfecit, est tentatio quæ à muliere procedit, & miserum luxuriosum interficit. Quinto cóparatur luauria sagenæ, nam sagena omne genus piscium capit, nec facit aliquam differentiam, sed quidquid iouenit, apprehédit: sic peccatum luxuriæ fere totum mundú inuoluit. Nam dicitur de diabolo, qui piscatur, cum bac sagena: *Abac.1.a* Totú in hamo subleuauit, totú traxit in sagena sua. Sexto comparatur luxuria igni Græco. Ignis enim Græcus horribiliter ardet, & aquas cúburit, & vix potest extingui: sic ignis luxuriæ, etiá io frigidis & mortificatis ardet, & fere omnia deuorat. Nam dicitur de *Iob.31.b* *Ioel.1.d* luxuria: Ignis est vsque ad consumptionem deuorans, & in Ioel: ignis, scilicet luxuriæ, comedit speciosa deserti, id est pulchros viros & mulieres huius mundi. Et nota quod ignis iste Græcus consueuit extingui cum duob. scilicet cú arena, & cú aceto: quia luxuria habet ista duo magna remedia, arená, id est considerationem iofructuositatis huius mundi, & acetum, id est acrimoniá, & austeritatem pœnitentiæ. Septimo comparatur luxuriosus equo: ná equus nihil valet sine calcarib. & freno: sic homo nisi habeat freoum continentiæ cum calcaribus pœnitétiæ, efficitur ioutilis ad modú equi non frenati, propter luxuriæ lasciuiam. Ideo dicitur in *Psal 31 c.* Psalmo: Nolite fieri sicut equus & mulus, &c. Octauo comparatur luauriosus naui, quæ à nauta sine vllo gubernatore ducitur, sed solum aquæ fluxum sequi permittitur. Iuxta illud quod vulgo dicitur: Qui vadit ad votum suum, vadit ad dolorem suum. Nauis enim núquam per se ad portum ducitur, nisi recte à nauta ducatur, vel regatur. Caro nostra est nauis, & spiritus est nauta, sed numquá caro veniet ad portum salutis, nisi à spiritu ducatur gubernaculo virtutis: imo sequeretur fluxum aqoæ, id est impetú loxuriæ, & tandem præcipitaret hominem in mare Oceanú damnationis æter- *Mat.8.c* næ. In figura huius dicitur in Matthæo, quod nauicula operiebatur fluctibus: quia vero caro nostra mergeretur fluctibus tentationis, nisi adesset auxilium diuinæ virtutis. Nono cóparatur luxuria stercori, & luto propter vilitaté, ná sicut porcus fouetur in luto, & equus iacet in proprio fimo: sic luxuriosi perseuerantes interdum moriuntur in proprio peccato. Et ideo dicitur in *Ioel.1.d* Ioele: Computruerunt iumenta in stercore suo. Super quo dicit beatus Gregorius: Iuméta in stercore suo putrescere est luauriosú in fœtore luxuriæ vitá finire.

Greg. hom. 10. in Euangel. post medium, & in Psal. 4. pœn expon. ver. Psal. Benigne fac Domine, &c.

Damna luxuriæ sunt sex. Primo enim hominé ducit ad maximam paupertatem, aufert siquidem gloriá & gratiam, & propriam substantiam. Vnde dicitur, quod filius prodigus, per quem luxoriosus figuratur, *Luc. 15.c* dissipauit substantiam suam in meretricibus, viuendo luxuriose. Secundo deiicit in pessimam seruitutem, facit enim qood turpior & vilior pars quæ est in homine, dominatur ei. Hæc seruitus figuratur per seruitutē Ægypti, quæ erat seruitus luti & lateris, vt dicitur in Exodo: per quam bene intelligitur luxuria, quę est seruitus lutosæ delectationis. *Exod.1.c* Tertio proiicit hominem in maximam vilitatem: quia hominé, qui similis est Deo & Angelis, facit esse paré brutis. Vode dicitur in Psalmo: Homo cum in honore esset, non intellexit, scilicet *Psal.48.c* quod ad imaginem Dei creatus sit: comparatus est iumentis insipieotibus, & similis factus est illis. Quarto luxuria priuat hominem omni ratione, sicut animalia bruta turpiter infatuat: sicut patet in Salomone, qui *3.Reg.11 a* tantæ fuit sapieotiæ, & tamé de ipso dicitur, quod deprauatú est cor eius propter mulieres. Quinto hominé acriter mortificat: occidit enim triplici morte, scilicet morte culpæ, morte infamiæ, morte gehennæ. Et *Ecc.7.d* ideo dicitur in Ecclesiaste: Inueni amarioré morte mulieré. Mors eoim naturæ simplex est & transitoria: sed mors luauriæ multiplex est & sépiterna. Sexto hominé fortiter illaqueat: vnde dicitur etiam in Ecclesiaste de muliere: Laqueus venatorum est, id est dæmonum, qui *Ibidem.* venátur animas peccatorú: sagena cor eius, vincula sút manus illius. Et nota hic de muliere triplex genus capturæ, scilicet laqueú quo capiútur volatilia, sagenam qua capiuntur natatilia, & vincula quib. capiútur animalia syluestria & terrestria. Luxuria vero capit volatilia, id est superbos: natatilia, id est delitiosos: & animalia terrestria, id est auaros, & sic fere nihil sibi euadit.

Filiæ luxuriæ quinq;

Filiæ luauriæ sunt quinque, scilicet fornicatio, quæ est cum muliere soluta: adulterium, quod fit cum coniugata: stuprum, quod est cum virgine, vel religiosa: & incestus, qui est cum affine, vel consanguinea: & peccata contra oaturam. De istis quinque filiabus habetur in figura in quarto Regum: vbi dicitur quod qoarta *4.Reg.6.g* pars cabi stercoris colúbarum, quinque argenteis vendebatur. Stercus columbæ quæ est auis luxuriosa, figurat immunditiam luxuriæ. Quinqoe argentei quibus stercus emitur, vel venditur, sunt ista quinque peccata, quibus delectatio luxuriæ procreatur. Et bene quarta pars stercoris emitur quinque argenteis, quia cú quatuor sint in peccato luxuriæ, scilicet cogitatio, delectatio, consensus, & operatio, vnum solum de istis, scilicet delectationem, id est quartam partem peccati præcipue emit, & procurat luxuriosus. Ab his omnibus vitiis supradictis nos clementer absoluat, & potenter eripiat, Pater & Filius, & Spiritus sanctus. Amen.

DIÆTÆ SALVTIS.

TITVLVS SECVNDVS.

De Pœnitentia, & eius partibus.

TITVLI HVIVS CAPITA.

CAPVT ·I.

De Pænitentia in genere.

POST tractatum de vitiis, sequitur tractatus de pœnitentia, quæ est prima diæta salutis, scilicet à peccatis ad pœnitentiam peruenire. Et nota primo de pœnitentia specialiter tria, scilicet laudes multifarias, partes necessarias, & partes meritorias. Vel per alia verba: laudes eius figurales, eius partes integrales, & virtuales. Laudes eius monstrat multiplex eius figura, & comparatio. Partes eius integrales sunt contritio, confessio, & satisfa

ſatisfactio. Partes eius virtuales, ſunt ieiunium, eleemoſyna & oratio.

Pœnitentiæ laudes, & triplex eius cōparatio.

Habet igitur pœnitentia laudes multiplices, ſecundum diuerſas ipſius figuras, & comparationes. Comparatur autē primo ſpecialiter tribus. Eſt enim pœnitentia ſicut aqua calida cōtra canes, ſicut clamor contra fures, ſicut arma cōtra hoſtes. Eſt itaque pœnitentia ſicut aqua calida contra canes, & maxime quantum ad contritionem. Sicut enim cum aqua calida eijcitur canis de coquina: ſic cum aqua lacrymarum feruentium eijcitur diabolus & peccatum de anima. In cuius figura dicitur in Geneſi: Anna inuenit aquas calidas primo in deſerto. Anna qui interpretatur donatus, vel ſanctificatus, ſignat pœnitētem: aquæ calidæ id eſt lachrymæ, monſtrant pœnitentis contritionem: ſolitudo vero in qua aquæ calidæ inueniuntur, deſignat vitam ſolitariam pœnitentis ſeu mundificationem vel meditationem. De qua Ambr. Lacrymæ lauant delictum, quod voce pudor eſt confiteri. Iſte eſt Anna, qui inuenit aquā calidam, cum paſceret aſinos patris ſui ſacerdotis. Comparatur autem pœnitens arbori, cuius radix eſt contritio, frōdes confeſſio, & flores ſancta deuotio, fructus bona opera, humor gratiæ diffuſio. Vel dicuntur pœnitentes radicati in Chriſto per humilitatem, extēſi per charitatem, operti cortice per auſteritatem, dantes vmbram alijs per bona exempla & conſilia. Vnde dicitur in Apocalypſi: Nolite nocere terræ, & mari neque arboribus. Hæ arbores ſunt oliua, vitis & ficus. Oliua, actiui miſericordes; ficus cōtemplatiui clauſtrales: vitis ſancti Prædicatores. Et in libro Iudicum dicitur, quod ficus noluit regnare ſuper ligna ſiluarum, id eſt ſuper homines infructuoſos. Eſt etiam pœnitentia ſicut clamor contra fures quantum ad cōfeſſionem. Nam ſicut ad clamorē fugiunt fures: ſic pœnitentis clamoſa confeſſio, vel oratio, fugat dæmones. Vnde in figura huius dicitur in lib. 1 Mach. quod timore Iudæ qui interpretatur confeſſio, repulſi ſunt inimici eius. Eſt inſuper pœnitentia ſicut arma contra hoſtes, maxime quantum ad ſatisfactionem; nam ſatisfactio pœnitentis ſicut ieiunium, & eleemoſyna ſunt quædā pœnitentis arma. Nam dicit Apoſt. Arma militiæ noſtræ nō ſunt carnalia, ſed ſupple, carnē macerantia. De eleemoſyna dicitur in Eccleſiaſtico: Super ſcutum potentis, & ſuper lanceā pugnabis aduerſus inimicū tuum. Item pœnitētia eſt turbatiua inſtar maris accēſiua inſtar ignis, & concluſiua inſtar ſepis. Eſt itaq; pœnitentia ſicut quædā maris turbatio, Nā ſicut mare nō emittit immunditias niſi ſit turbatū: ſic anima mea non emittit peccatum, niſi in ſe habeat pœnitentiæ, & contritionis conturbationē & motum. Vnde de pœnitentia dicitur in Threnis: Magna eſt velut mare contritio tua. Eſt etiam pœnitentia ſicut quædam ignis accēſio. Nam ſicut ignis producit fumū de viridibus lignis, ſic virtus pœnitētiæ de peccatoribus educit fumū cōtritionis: & ſicut ligna viridia reddunt aliquem humorem per virtutem ignis, ſi peccatorum oculi, eructant virtute pœnitentiæ humorem lacrymoſæ cōpunctionis. Nam dicitur in Pſal. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. Et ſicut ligna viridia, quæ ſunt bene accenſa fortius ardent, vel caleſiunt: ſic peccatores pœnitentes qui ſunt igne pœnitentiæ vehementer accēſi, fortius diligunt, ſicut patet in Luca, vbi dicit Saluator: Cui multum dimittitur, multum diligit. Sed ſunt multi qui non inueniunt ignem, ſed aquam craſſam, vt dicitur in ſecundo Machabæorum. Tales ſunt qui cogitant vitam ſuam præteritam, non ad contritionem ſed ad delectationem. Eſt item pœnitentia ſicut quædam ſepis concluſio. Nam agricola cum eiſdem ſpinis quas extrahit de vinea, claudit vineam cōtra porcos, & beſtias: ſic pœnitens cogitando peccata ſua, debet claudere & munire cor ſuum, cōtra

Gen. 36. c. · *Amb. lib. 10. com. in Luca c. 22. verſ. ſ. 10. 3. & ſerm in fer. 3. hebdom. Sanctæ, qui eſt 45 de temp. tom 5.* · *Apoc. 7 a.* · *Iudic. 9. b.* · *1. Math. 4 c* · *1 Cor. 10. a* · *Eccli 29. c* · *Thren. 2. d* · *Pſalm. 18. r.* · *Luc. 7 g.* · *2. Mac. 1. e.*

A tentationes beſtiales & immundas. Hæc eſt ſepes, de qua dicit ſapiens: Vbi non eſt ſepes, diripietur poſſeſſio. Quia vere vbi non eſt ſepes pœnitentiæ, quæ animam claudit contra recidiuum, facile dirumpitur poſſeſſio virtutum. *Ecc 36. d*

Pœnitentia imponenda diſcrete, aſſumenda deuote: & implenda perfecte.

Item pœnitētia eſt diſcrete imponenda, deuote aſſumenda & perfecte adimplenda. Eſt enim pœnitentia diſcrete imponenda. Nam ſicut virus ſerpenti vitā cōſeruat, ſed homini mortem propinat: & ſicut ignis aurum probat, & virgula incinerat: & ſicut talpa moritur in luce, & ſub terra viuit: & ſicut ignis, quē cetera animalia timēt, ſalamādram nutrit: & ſicut homo ſub aqua moritur, vbi piſcis delectatur. Sic eadē pœnitentia non omnibus eſt imponenda, vel iniungenda, nec contra omnia peccata, ſed diuerſis diuerſa. Nam ſacer- B dos debet diſcernere inter pœnitentiam & pœnitentiā, & culpā, & culpā: ſicut ex lege Domini debebat ſacerdos, & mandato Domini diſcernere inter lepram, & leprā, vt dicitur in Leuitico. Eſt etiā pœnitentia deuote aſſumenda. Sicut enim miles non recuſat onus, vel pondus armorū: ſic pœnitens non debet recuſare onus pœnitentiarum. Et ſicut auis non recuſat onus pennarum, nec peregrinus onus baculi, nec equus onus quadrigæ: ſic pœnitens non debet recuſare onus pœnitētiæ. Vnde ille bonus pœnitens Dauid comparat ſe iumento, cum dicit in Pſalmo: Vt iumentum factus ſum apud te. Eſt inſuper pœnitentia perfecte adimplenda. vt non ſolum pœnitens peccatū vitet, ſed peccati recidiuū, & importunitates omnes, quaſi quaſdā radices & germina peccatorum. Sicut enim herba falcata re- C uiuiſcit, eradicata non: ita peccata de facili pullulant, ſi nō fuerint radicitus euulſa. Ideo dicit Aug. Pœnitētia eſt cauſas peccatorum excidere, & eis aditum non indulgere. Item Bonus & perfectus pœnitēs fugit diabolum, ſequitur Chriſtum, ſpernit mundum, & apperit cœlum. Pœnitens itaque perfectus fugit diabolum, & currit ad latibulum pœnitentiæ. Sicut enim auicula ponit ſe inter ſpinas, vt poſſit accipitrem euadere: & eadem ratione, ſicut lilium inter ſpinas creſcit valde bene, vt dicitur in Canticis: Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias. Spinæ ſiquidem quibus lilium clauditur, prohibent ne lilium tangatur. Per hunc modum ſpinæ pœnitentiæ cuſtodiunt animam inſtar auiculæ à prædali accipitre: inſtar lilij ab omni tactu delectationis immundæ. Bonus pœnitens D ſequitur Chriſtum, & imitatur. Nam certe pœnitentia fuit via, qua Chriſtus ambulauit. Vnde poſt baptiſmū ſtatim intrauit deſertum, vt dicitur in Luca. Pœnitentia etiam fuit prima doctrina, quam Chriſtus prædicauit, vt habetur in Matthæo. Pœnitens igitur ſi eſt bonus diſcipulus, libenter intrat cum Chriſto pœnitentiæ deſertum, contra ſimulatos pœnitentes, qui ad modum vſurarij volunt eſſe diſcipuli Chriſti. Sicut enim vſurarius vult eſſe illius ſocius, cui mutuat pecuniam in lucro & non in damno: ſic multi vellent ſequi Chriſtum in proſperis & non in aduerſis: vellent cum Chriſto regnare in cœlo, ſicut filij Zebedæi, & non cum ipſo certare in ſtadio. Vnde dictum eſt eis illud: Neſcitis quid petatis. Pœnitens nihilominus ſpernit mundi proſpera contra aliquos, qui ſunt quaſi ſimia, E quando inuenit nuces nouas, & recentes propter exterioris corticis amaritudinem, iudicat nucem eſſe amaram & ſpernit nucleum interiorem: ſic à multis repudiatur pœnitentia; quia videtur carni amara. Ideo dicitur omnis diſciplina in præſenti non eſt gaudij, ſed mœroris. Pœnitens inſuper appetit cœlum, & ſicut puer rumpit veſtem veterem, vt citius habeat nouam: ſic bonus pœnitens lacerat ſecum carnes, vt citius animæ ſuæ acquirat ſtolam fœlicitatis æternæ. Vnde dicitur: Concidiſti ſaccum meum, & circundediſti me lætitia.

Leuit. 13. & 14. · *Pſal. 72. d* · *Aug lib de Eccleſ. dog. c. 54 tom. 3.* · *Cant. 2. a* · *Luc. 4. a* · *Mat. 4. c* · *Mat. 20 c.* · *Hebr. 12. c* · *Pſal. 29. f*

CAPVT II.

De Contritione.

NOta partes pœnitentiæ integrales, & nota quod pœnitẽtia habet tres partes ipsam virtualiter integrantes, scilicet contritionem cordis, confessionem oris, & satisfactionem operis.

Conditiones septem veræ contritionis.

Nota de pœnitentia, primo quantum ad contritionem, quæ est pars prima pœnitentiæ. Nota quod contritio de peccatis specialiter debet esse septiformis. Nam debet esse morosa & intenta non perfunctoria, solitaria non publica, integra non diminuta, ordinata non confusa, propria non aliena, gemebunda non delitiosa, & iusta non simulata. Et hæc septem sunt in versu: Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Et iste versiculus debet esse perpetuæ memoriæ illorum septem, quæ vera contritio debet habere. *Isa.38.c*

Primo enim vt dictum est debet esse intenta, non perfunctoria. Ideo dicit: *Recogitabo*, cõtra illos, qui veniunt ad cõfessionem incogitati de peccatis, quia nullam vel modicam videntur habere solicitudinem, cum tamen hæc sint maiora debita & maiora negotia, quæ homo habet, vel habere possit in hac vita. Ista enim debita sunt decem millium talentorum, vt dicitur in Matthæo. Ista enim sunt negotia, pro quibus filius Dei mortuus est, & pro quibus congregabit Angelos de cœlo, & sanctos etiam homines de mundo, & omnes dæmones de inferno, vt dicitur in Matthæo. Bene autem est fatuus, qui de his maximis debitis & negotiis, numquam est solicitus, vt dicit ille bonus pœnitens Dauid: Cogitabo pro peccato meo, non dicit pro nummo vt auarus, nec de cibo, vt gulosus, nec de luto vt immundus, nec de vento vt superbus, nec de mendacio, vt verbosus: sed de peccatis meis ero dolens, & solicitus, quia vulgo dicitur: *Matth.18.c* *Matth 25.c* *Psalm.37.d*

Quo dolor est dentis, versatur lingua dolentis.

Secundo, contritio debet esse solitaria, non publica ideo dicit, *Tibi*, quia debet esse solum in conspectu Dei iuxta illud: Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper. Infirmus non consueuit stare in platea, sed in camera clausa; & consilia ardui negotij, non tractantur in publico, sed in loco secreto, ideo dicitur: Tu autem cum oraueris pro peccatis tuis intra cubiculum, scilicet cordis tui. *Psalm.18* *Matth.6.a*

Tertio debet esse integra, non dimidia. Ideo dicitur: *Omnes*, modicum enim de liquore corrupto inficeret vas, si remaneret in illo. Ideo dicitur: effũde sicut aquã cor tuum. Bene autem dicit sicut aquam, quia alius liquor vix potest bene effundi, quin ibi remaneat aliquid de colore, vel de odore, vel de sapore. Videmus enim, quod post effusionem lactis remanet in vase color: post effusionem vini, odor: post effusionem mellis sapor. Debet igitur pœnitens effundere non sicut lac, ne scilicet remaneat calor pristinæ conuersationis: nec sicut vinum, ne remaneat odor prauæ imaginationis: nec sicut mel, ne remaneat sapor immũdæ delectationis, sed sicut aquam perfectæ & integræ contritionis. *Thren.2.f.*

Quarto debet esse contritio ordinata, non confusa. Ideo dicit *Annos*. Annus namq; distinguitur per quatuor tempora, scilicet hyemem, ver, æstatem, & autumnum. Debet igitur pœnitens annos, vel circulum vitæ suæ distinguere per tempora, vt sua melius possit inuenire peccata, & præcipue debet inuestigare peccator, si in vita sua inueniat hyemem, & frigiditatem tẽporis, id est corporis, & acediæ: ver autẽ, id est, humiditatem corporalis lasciuię: & æstatem, id est, caliditatem indignationis & iracundiæ: & autumnum, id est, siccitatem cupiditatis & auaritiæ. Hæc sunt tempora, quibus distinguuntur anni peccatorum. De quibus dicitur: Anni nostri sicut aranea meditabuntur. Aranea siquidem meditatur, & totum studium suum ponit, vt ordinet telam vilem, & fragilem ad capiendum muscas, talis est vita hominis fragilis & vilis, & solum muscas capit, id est, delectationes immundas. Vnde dicitur: Ipsi telas araneæ texuerunt. *Psalm.89.b* *Isa. 59.a*

Quinto debet esse contritio propria, non aliena, id est de peccatis propriis, non alienis, propter hoc dicit, *Meos*, Vix enim homo prosperatur, qui dimissis negotiis propriis, solicitus est de alienis. Vnde dicit Saluator: Filiæ Hierusalem nolite flere super me: sed super vos ipsas flete. Et sic vult Christus quod numquam fleamus, vel plangamus, mortem suam benedictam, quousque luxerimus culpam propriam, nihilominus non habet gratum, quod nos iudicemus culpam alienam, sed sicut vulgo dicitur; Quilibet plangit telam suam, id est damnum proprium. Iuxta illud Apostoli: Vnusquisque onus suum portabit. *Luc.13.d.* *Gal.6.b*

Sexto, debet esse contritio gemebunda Ideo dicit, *In amaritudine*, non in risu. Risus signum est mortis, quando infirmus ridet feruore infirmitatis, & maxime quando ægrotus affligitur & anxiatur, & vinacitur sentit ægritudinem sicut crisim & terminum subsequentem. Vnde dicitur: Ecce in pace amaritudo mea amarissima. Contritio namque amara pro incursu diuinæ offensæ: amarior, pro damno supernæ patriæ: amarissima. pro reatu pœnæ æternæ: Facit infirmum quiescere, & cruciatum terminare, & ægrotam facit animam exericare. *Isa.38.d*

Septimo, & vltimo, contritio debet esse intima, non ficta, vel simulata. Ideo dicit, *Animæ meæ* Emplastrum enim debet poni super locum doloris infirmi, sicut collyrium ponitur super oculum, non in calcaneo, & ideo quia peccatum est morbus animæ, ipsa præcipue debet contritionem peccati sentire. Vnde dicitur: Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra; contra illos, quorum pœnitentia est in vultu, non in spiritu; in veste, non in corde; cum Hippocrates noster medicus Christus animarum nostrarum, doceat pœnitentem faciem lauare, vestes componere, caput vngere, & cor pungere vt dicitur in Matthæo. *Ioel. 2.c* *Matth.6.b*

CAPVT III.

De Confessione.

SEcundo, nota de pœnitentia quantum ad confessionem, quæ est secunda pars, eam virtualiter integrans.

Septem conditiones confessionis.

Et est sciendum, quod septem sunt in confessione attendenda. Primo enim debet esse festina, non tarda, contra aliquos, qui quando plus possunt, differunt confiteri, nisi in infirmitate grauissima, & tales sunt similes latronibus, quorum confessio aculeo, & quæstionibus extorquetur; quia talium confessionem torquet Deus per aculeum febris acutæ, vel grauis infirmitatis, cum tamen dicat Propheta: Præoccupemus faciem eius in confessione, sicut ille, qui diffidit de iure suo, debet ante iudicium de pace, & compositione tractare, & diem suum præuenire. *Psalm.94.a*

Secundo confessio debet esse humilis & verecunda, iuxta illud Apostoli: Quem fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis; Latrones enim demisso capite, & rubore perfusi scelera confitentur, contra aliquos, quorum sunt horrenda facinora, qui nec timent Deum nec homines verentur. Latrones timent patibulum, cum sit tamen breue supplicium, & transitorium: & tales non timent infernum, & interminabilem cruciatum. Latrones verecundantur, & tamen parum, aut nihil prodest eorum verecundia: isti autem non erubescunt, cum tamẽ pars pœnitẽtiæ sit ipsa erubescentia. De talibus dicitur: Confusi sunt, quia abominationem Deo fecerunt, qui post confessionẽ non sunt *Rom.6.d* *Ier. 6.d*

sunt confusi, & erubescere nescierunt, quia tales habent vtique erubescentiæ causam, & meritum, & tamen non habent vtique erubescentiæ signum.

Tertio confessio debet esse aperta, non palliata: & dicitur aperta confessio in qua peccator se accusat, exprimendo omnes peccati differentias, & præcipue aggrauantes circumstantias, quia dicitur: Iustus prior est accusator sui. Sic cõfitebatur Dauid, qui dicebat: Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, non dicit pro me, se laudando, vel adulando sicut faciebat Pharisæus: sed aduersum me, se accusando, sicut faciebat Publicanus, sicut dicitur in Luca. *Prou. 18. c. Psalm. 31. b. Luc. 18. b. c.*

Quarto, debet esse confessio vera, non ficta: & dicitur vera confessio, quæ est cum proposito emendandi, non solum oris, sed etiam cordis. De qua dicit David: Confitebor tibi Domine in toto corde meo: contra aliquos, quorũ confessio est lupi, de quo narrat fabula, quod semel confitebatur iniquitates suas, & interim erat multum solicitus, quia videbat oues recedentes, vnde dixit confessori suo, quod cito eum absolueret, vt scilicet posset sequi oues: sic confitentur aliqui in Quadragesima, proponentes ad peccatum redire post Pascha. *Psal. 110. a* B

Quinto, debet esse confessio integra, non dimidia, parum enim valeret, si infirmus medico febrem reuelaret, & pestem febris celaret, & si nauta aliqua nauis foramina obstrueret, & aliqua nõ. Debet igitur pœnitens, Deo integram offerre confessionem. Deus enim est Rex nobilis, & in mensa regia poni debent panes integri, non fragmenta. Deus enim non consueuit dimidiare veniam. Ideo totum hominem sanõ facit in sabbato, vt dicitur in Ioanne. Et sicut magni mercatores, in grosso nõ obolatã, non denariatã vendũt, sicut pauperes mercatores præ ceteris, quia mercatura Dei, scilicet gratia & venia est res indiuisibilis, cũ ipse sit summus mercator. Ista duo erunt indiuisibilia, instar margaritæ, vel alterius lapidis pretiosi, qui totus emitur, vel totus dimittitur. Ipse autẽ est negotiator margaritarũ, qui quærit bonas margaritas, vt dicitur in Matthæo. C *Ioan. 7. d. Matt. 13. f.*

Sexto, confessio d bet esse flebilis, & lacrymosa, sicut Petri, & Magdalenæ, quia misericordia & lacrymæ ad inuicem sunt valde amicæ, & ideo vbi est lacryma, ibi est statim amica sua misericordia. Hæc est enim aqua, quam Christus valde sitit, & nullus fons tantum eum delectat, quantum puteus lacrymarum. In cuius figura, quieuit iuxta puteum Samariæ, & petiit aquam Samaritanæ, scilicet lacrymarum, à muliere Samaritana, id est, à peccatrice anima, vt habetur in Ioanne. D *Ioan. 4. a.*

Septimo, & vltimo confessio debet esse obediens, & prõpta, vt scilicet pœnitẽs studeat suscipere, & obseruare sacerdotis mandata. Infirmus, qui nihil vult facere pro medico, vix aut nunquam curatur à morbo. Vnde obedire debet pœnitens, non contendere, sicut Dauid, qui dicebat: Vt iumentum factus sum apud te, ad iumentum namque non pertinet sibi onera taxare, vel imponere, sed taxata & imposita portare. *Psal. 72. d.*

Confessio triplex. Psal. 31. b Nota quod triplex est confessio. Prima est cõfessio peccati. De qua dicitur: Dixi, confitebor aduersum me iniustitiam meã Domino. In hoc autem verbo tanguntur sex, quæ debet vera cõfessio habere. Primũ est præmeditatio, quod notatur cũ dicitur: *Dixi*. Secundũ est cõpũctio cordis, & oris, vt ore simul & corde fiat, quod notatur per, *Confitebor*. Tertium est, quod sit accusans nõ excusãs, quod notatur per, *Aduersum me*. Quartũ quod de malis, nõ de bonis, quod notatur per *Iniustitiam*. Quintũ, quod sit propria, id est de peccatis propriis, nõ alienis, quod notatur per *Meam*. Sextũ quod sit ad honorem Dei, & honestatem sui, quod notatur per, *Domino*, & talis confessio est vtilis. Vnde sequitur: *Et tu remisisti impietatẽ peccati mei*. Secũda est cõfessio laudis, de qua in Ecclesiastico dicitur: Confitebor tibi E *Eccl. 51. a.*

Domine Rex & collaudabo & de his duobus dicit Psalmista: Confitebimur tibi Deus, confitebimur tibi. Tertia est confessio fidei. De qua dicit Apostolus: Corde creditur ad iustitiam, &c. Et nota, quod confessio tu qua sunt septem conditiones prædictæ, comparatur violæ, in qua sunt septem chordæ. Vnde viola confessionis, quæ habet istam septuplicem chordam, reddit in auribus Dei suauissimam & dulcissimã melodiam, nec est aliquod organum musicum, quod ita libenter Deus audiat, sicut verã confessionẽ peccatorũ: & ideo manus quæ sic tangit violam confessionis coram Deo, statim reportat salutẽ, id est veniã de omnibus peccatis. Vnde dicitur: Narra si quod habes, vt iustificeris. Et Dauid cõsulit omnibus omnis, id est peccatoribus pœnitentibus qui volunt in curia regis æterni introire, vt tangant eo modo violã confessionis, vt supra dictũ est. Dicit enim Psalm. Introite portas eius in confessione. *Psal. 74. c. Rom. 10. a Isa. 43. d Psal. 99. a*

CAPVT IV.

De Satisfactione.

TErtio nota de pœnitentia, quantum ad satisfactionem. Et sunt præcipue septem notanda, ad hoc necessaria, vt sit perfecta pœnitentia, & peccati medicina.

Satisfactionis conditiones septem. Primo enim ad satisfactionem requiritur abstinentia à peccato. Sicut enim prima lex quam medicus ponit infirmo, est abstinentia a cibo: ita primum quod est necessarium pœnitenti, est diæta, scilicet abstinentia à peccato. Hic legem imponebat Hippocrates noster Christus ægrotis suis quos habebat in cura, sicut patet in adultera, cui Christus dixit: Vade & amplius noli peccare. *Ioan. 8. b*

Secundo requiritur ad satisfactionem pœnitentiæ restitutio rei alienæ, & hæc est sicut quædam minutio vel fleubotomia: minuit enim sanguinis substantiam, sed aufert febris materiam, & conseruat vitam. Sic qui aliena restituit, pecuniam minuit: sed aufert cupiditatis & mortis æternæ materiam, & cõseruat gratiam, & animæ vitam. Et sicut sunt quædam infirmitates, quæ non possunt sine fleubotomia curari: sic quædam sunt peccata, à quibus nõ potest quis sine restitutione curari, aut iustificari, sicut furtum, vsura, simonia, rapina, & huiusmodi: quia non dimittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, vt dicit Augustinus. Hanc fleubotomiã faciebat sibi Zachæus, qui dicebat: Si quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum: sed vtinam vsurarij modo redderent simplum. *Aug. epi. 54 ad Maced. post med. 1. 2. Luc. 19. b*

Tertio requiritur ad satisfactionẽ cinis humilitatis, cinis enim & aqua calida faciunt bonum lixiuium: sic cinis veræ humilitatis, & aqua calida lacrymarum faciunt pœnitentiam purgatiuã. Et sicut aqua quantumcunque calida, nisi transeat per cinerẽ, non bene purgat sordes vestium: sic lacrymæ quamuis calidæ, nisi transeant per cinerem humilitatis, non lauant sordes vitiorum. Ideo dicebat Iob: Ago pœnitentiã in fauilla, & cinere: in fauilla deuotionis, & cinere humilitatis. *Iob. 42. a*

Quarto requiritur ad satisfactionem pœnitentis, cilicium mortificationis. Hoc est proprium & speciale malagma, & emplastrum carnalis tepressiuum luxuriæ, & carnalis lasciuiæ, & sicut emplastrum temperat & reprimit dolorem lateris: sic cilicium mortificationis reprimit libidinem. Hoc emplastrum ponebat directe supra locum doloris Iudith. De qua dicitur quod habẽs supra lumbos suos cilicium, ieiunaba, cilicium contra luxuriam, & ieiunium contra gulam. *Iudith. 8. a*

Quinto requiritur ad satisfactionem pœnitentis ieiunium afflictiuũ: quia ad litteram, panis & aqua est cibus, & vita infirmi, & præcipue prohibetur vinũ infirmis. Vnde ille bonus medicus Paulus dicit: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. Sed nota, quod omnia *Eph. 5. d*

conceduntur infirmis, de quorum ſalute dubitatur,& deſperatur,ſed aliis,de quibus habetur ſpes, quod curentur, ſubtrahuntur nociua, quantumcũque delectabilia, vt dicitur in Ioele: Conuertimini ad me in toto *Ioel. 2. c* corde veſtro, in ieiunio & fletu,& plãctu. Et ſequitur ibi;Quis ſcit ſi cõuertatur,& ignoſcat Deus?quaſi diceret, ex quo Deus,qui eſt ſummus medicus, ieiunare nos præcipit,nequaquam de noſtra ſalute diffidit.

Sexto requiritur ad ſatisfactionem pœnitentis eleemoſyna,& hoc eſt quaſi ſalatiũ medici, Fideliꝰ enim laborat medicus quando ſperat bene ſe remunerari.Et nota quod ſalarium eſt taxandum medico:ſecundum quod plus,vel minus laborauit circa infirmũ,& quanto à maiori & periculoſiori morbo liberauit ægrotũ. Bene eſt igitur remunerandus medicus noſter Chriſtus qui tantũ circa nos laborauit, immo propter infirmitatem noſtrã animam ſuam morti tradidit , vt dicitur in Iſaia.Et etiã qui à tam graui,&multiplici infirmita- *Iſa 53. d* te nos liberauit:Ipſe enim, qui ſanat omnes infirmita- *Pſ. 102. a* tes noſtras,&redimit de interitu vitã noſtrã,vt dicitur in Pſalmo.Si enim bene remuneretur iſte medicus,nequaquã de morte timeat ægrotus. Debet enim remunerari, nõ in ſe,quia bonorũ noſtrorum non eget, ſed in hæredibus ſuis,ſcilicet pauperibus.reputat enim ſibimet factum,quod fit pauperibus amore ipſius.Vnde *Matt. 25. d* ipſa veritas dicit:Quod vni ea minimis meis feciſtis, *Tob. 4. c* mihi feciſtis.De iſto ſalario eleemoſynæ dicitur in Tobia:Eleemoſyna ab omni peccato,& à morte liberat, & non patietur animam ire in tenebras.

Septimo & vltimo requiritur ad ſatisfactionem pœnitẽtis oratio deuota.Sicut enim mater pro filio ægroto facit candelam,& emittit votum,cũ nullum conſilium,vel auxilium ſupereſt medicorum:ſic quando videmus ſpiritum noſtrũ periclitari graui morbo pecca- *Luc. 12. e* ti, debemus Deo facere candelam bonæ operationis, iuxta illud: Lucernæ ardentes in manibus veſtris , & emittere votum deuotæ orationis. Et hoc genus dæmoniorum,ſcilicet peccatum non eiicietur,niſi in ora- *Matt. 17. c. d* tione,& ieiunio,vt dicitur in Matthæo. Oratio namque peſtes mentis curat, & ieiunium peſtes corporis.

CAPVT V.

De Oratione.

Tertio nota partes pœnitentiæ virtuales,quę ſunt tres,ſcilicet oratio,ieiunium,& eleemoſyna.Primo ſpecialiter de oratione eſt dicẽdum,quid eſt. Oratio eſt petitio decentium,in Deo, vel à Deo. Vel ora- *Dam. lib 3. Orthod. fid. c. 24.* tio eſt mentis eleuatio in Deum,Damaſceno auctore.

De oratione nota ſpecialiter quinque, ſcilicet typus decens, virtus ingens, modus competens, locus congruens,& tempus conueniens.Habet igitur oratio typum decentem , & figuram elegantem. Comparatur *Orationis cõparationes.* autem ſpecialiter tribus. Eſt enim oratio ſicut incenſum diuinæ miſerationi offerendum, ſicut ſcutum diuinæ indignationi opponendũ,ſicut tributum diuinæ dominationi perſoluendum. Eſt ergo oratio primo ſimilis thuri vel incenſo, quod diuinæ miſerationi debemus offerre. Sicut enim thus vel incẽſum ſuper carbones poſitum,ſpirat ſuauem & redolentem odorem, *Pſ. 140. a* vel fumũ:ſic oratio incẽſa ſuper carbones deuotionis, multũ fragrat in conſpectu diuinę maieſtatis. Et ideo dicitur: Dirigatur oratio mea ſicut incẽſum in conſpectu tuo, Secundo,eſt oratio ſimilis ſcuto,quod diuinæ *Sap. 18. d.* indignationi debemus opponere. Nam ſicut ſcutum prohibet ictũ lanceæ, vel ſagittæ:ſic oratio ſeruat hominem à lancea,vel à ſagitta ſententiæ & iræ Dei.Vnde dicitur de Aaron,quod proferens ſcutum orationis reſtitit irę.Tertio,oratio eſt ſimilis tributo,quod diuinæ dominationi debemus perſoluere. Sicut enim emphyteuta, vel feudatarius ſoluit tributũ regi,pro em-

A phyteuſi,vel feudo, quod tenet ab ipſo : ſic tributum laudis & orationis ſoluendum eſt Deo pro emphyteuſi corporis & animæ quam accepimus in feudo,iuxta il- *Matt. 22. b.* lud : Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo.

Item oratio habet triplicem figurã aliam valde pulchram. Eſt enim vir orans ſicut homo regi portãs encœniũ,ſicut à rege petens iudicium, ſicut à rege petẽs ſuccurſũ.Eſt itaque homo qui orat,ſicut ille,qui præſentat regi magnũ encœnium & nobile, vt homo magnus, vel nobilis domicellus:ſic oratio eſt encœnium adeo nobile & magnũ,quod ſolum debet præſentari Deo per hominẽ magnum,ſcilicet iuſtũ.Hoc eſt enim
B officiũ Chriſti hominis & mediatoris noſtri,qui orationes noſtras, & opera noſtra præſentat Deo patri. Quod figurat diaconus in Eccleſia,vel in Miſſa,cũ offert thuribulum ſacerdoti.Hoc eſt officiũ Angeli,qui *Ritus.* noſtras orationes ſimiliter offert in cõſpectu Dei,ſicut dixit Angelus ad Tobiam:Quando orabas cum lacry- *Tob. 12. f* mis & ſequitur ibidem:Ego orationem tuam offerebã Domino.Et ſicut regi nõ offert,qui ſibi miniſtrat ferculum coopertum cum muſcis:ſic qui orat, non debet regi regum offerre ferculum cum muſcis,id eſt cogitationibus vanis & immundis.Eſt etiã homo qui orat , ſicut ille,qui à rege petit iudiciũ,ſicut enim ille qui in
C iudicio loquitur,debet habere teſtes de his quę proponit,alioquin non crederetur ſibi, vel audiretur, immo à iudice puniretur : ſic oratio vocalis debet habere teſtimoniũ cordis,ſed tamẽ cauendum eſt, ne cor orãtis ſit falſus vel corruptus teſtis,corruptione ſcilicet iniquitatis,quia dicitur:Iniquitatẽ ſi aſpexi in corde meo *Pſ. 65. d* &c.Sed ſi conſcientia bona,& teſtimoniũ fidele ferat, *2. Cor. 5. e* orans iudicium pro ſe reportat.Nam dicit Apoſtolus: Gloria noſtra hæc eſt,teſtimoniũ conſcientiæ noſtræ. Eſt inſuper orãs,ſicut ille,qui à rege in obſidione quærit,vel petit ſuccurſum.Nam ſicut ille qui tenet caſtrũ regis, ſi obſideretur ab inimicis reputaretur infidelis,
D niſi caſtrum regi denũciaret obſeſſum,vel peteret ſuccurſum,vel niſi expectaret à rege auxilium,vel ſi poſt auxilium redderet hoſtibus caſtrum:ſic cum hoſtes viſibiles & inuiſibiles obſident animam tentationibus, ſtatim debemus regi regum nuncium orationis mittere,& obſidionem denunciare , ſicut Propheta,qui di- *Pſ. 21. d.* cebat:Conſilium malignãtium obſedit me.Deus enim non differt auxilium mittere:quia fidelis,& ſtatim faciet ſuccurſum , cum ad tentationem fuerit peruentum, vt dicit Apoſtolus ad Corinthios.

Item qui orat,debet clamare ſicut clamat paruulus, *1. Cor. 10. c* qui vult vbera;ſicut clamat catulus,cum ſentit verbera;&ſicut clamat populus,cũ videt pericula.Eſt itaque
E homo qui orat,ſicut paruulus volens vbera.Nam ſicut paruulus clamat pro deſiderio lactis:ſic viri ſpirituales debent emittere vlulatũ orationis deuotæ pro vberibus conſolationis diuinę,iuxta illud quod dicitur:Meliora ſunt vbera tua vino.Eſt etiam homo qui orat,ſi- *Cant. 1. a* cut catulus ſentiens verbera.Nam ſicut catulus ſentiẽs verbera,clamat plus,cum plus percutitur : ſic plus debet clamare orando,qui à Domino tribulationis verbere caſtigatur. Nam dicitur: Ad Dominum cum tri- *Pſ. 119. a.* bularer,&c.Eſt inſuper homo qui orat, ſicut populus vidẽs pericula, ſicut enim conſueuit populus clamare pręcipue propter tria,ſcilicet contra aquam,ignem,& hoſtes:ſic homo debet emittere clamorẽ cõtra triplex genus tentationis,ſcilicet cõtra carnalem cõcupiſcẽtiam, quæ per ignem figuratur : contra concupiſcentiam terrenã ſeu mundanã,quæ per aquam effluẽtem intelligitur:contra diabolicam guerram, quæ proprie hoſtis appellatur.Hæc pericula timebat Dauid,qui di- *Pſ. 114. a* cebat:Pericula inferni inuenerunt me.

Itẽ in oratione debemus os cordis aperire, ſicut neumaticus aëri, ſicut pullicus matri , & ſicut infantulus nutri

nutrici. Est itaque orans, sicut homo reumaticus, qui nares habet strictas, necessaria est enim ad respirandū apertio oris: sic qui habet imperfectū odoratum, scilicet desiderij cœlestis, debet aperire os, & mittere vocem orationis. (Ps. 118. r) Nam dicit propheta: Os meum aperui, & attraxi spiritum. Est etiam os aperiendū orationi, sicut infans aperit os nutrici. Sicut enim nutrix pascere infantem nō posset, si puer os nō aperiret: sic si volumus nutrimentū vitæ suscipere, orando aperiamus os nostrum ad nutrimentum vitæ æternæ, scilicet gratiæ diuinæ, vt dicitur in libro Sapientię. (Sap. 16. a) Et insuper homo, qui orat sicut pulliculus, qui quando sentit venire matrē, aperit rostrum versus cœlum: sic cum frequenter visitet nos Deus per inspirationem suam, quasi semper debemus habere os apertum per orationem deuotam, sicut dicit Apostolus: (1. Thes. 5. c) Sine intermissione orate. (Eccl. 39. a) Et de viro iusto dicitur: Aperiet os suum in oratione, & pro delictis suis deprecabitur.

Item oratio est, sicut armatura militem ornans, sicut lucerna viam demonstrans, & sicut columba oliuam portās. Est itaque oratio sicut armatura. Nā sicut miles non exit sine armis ad bellū, ita sine armis orationis nullo modo debemus intrare tentationis conflictum. (Exod. 17. d) In cuius figura dicitur, quod Moyse eleuante manus ad orationem, vincebat Israël, & cum remittebat manus, superabat Amalech, id est diabolus. Est autem oratio, sicut lucerna viam demonstrans. Nam sicut lucerna est necessaria in tenebris: sic oratio in rebus dubiis. In cuius figura mulier illa Euangelica, id est anima deuota, accendit lucernam, & inuenit dragmam, vt dicitur in (Luc. 15. b) Luca. Lucerna est orationis instantia, dragma vero est gratia diuina, quæ quasi perdita fuerit, reperitur cum oratione deuota. Et sicut lucerna dirigit gressus, sic oratio dirigit omne bonū opus. (Est simile apud Hieron. epist. 27. ad Eustochium post med.) Vnde dicit Hieron. ad Paulam: In principio cuiuslibet operis boni, præmitte signum crucis in fronte cum oratione Dominica. Est insuper oratio, sicut colūba, quæ reuersa est ad arcam, cum oliua. vt habetur in Genesi. (Gen. 8. b) Nam sicut illa denuntiauit pacē, & iam cessasse diluuium: sic oratio denūciat pœnitentiam, reconciliationem, & veniam peccatorum. (Ps. 54. a) Et sicut columba illa portauit ramum oliuæ; sic oratio ramum diuinæ gratiæ. Et sicut columba habet duplicem alam: sic oratio habet duplices alas, scilicet ieiunium & eleemosynam. Vnde dicitur: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo per orationem, & requiescam per deuotionem.

CAPVT IV.

De Ieiunio.

(Ieiunij comparationes.) DE ieiunio nota specialiter tria, quibus ieiunium comparatur, quid in ieiunio reprobatur, & quale ieiunium commendatur.

Primo enim comparatur ieiunium pluribus & specialiter tribus. est enim sicut parcitas ignis, vel lignorū sub olla, sicut agilitas in nauicula, & sicut concauitas in viela. Est itaque ieiunium sicut parcitas ignis, vel lignorum sub olla: sicut enim subtrahēdo ligna, vel ignē de sub olla, cessat eius bullitio: sic corpori subtrahende cibaria, cessat tentatio carnis. Vnde versus:

Luxuriat raro, non bene pasta caro.

Vnde nota, quod ancilla prouida tripliciter impedit ebullitionem ollæ, scilicet ligna subtrahendo, aquam infundendo, & quæ sunt in olla mouendo: sic anima pœnitens, instar ancillæ, contra ebullitionē carnalis concupiscentiæ, debet ligna subtrahere parce comedendo. Vnde versus:

Subtrahe ligna foco, si vis extinguere flammam,

Debet aquam infundere, ad literam aquam, bibendo vinum bene limphatum. Debet ollam mouere, se vtiliter occupando. (2. Cor. 11. e) Vnde dicit Apostolus: In labori-

A bus, in ieiuniis, in vigiliis, scilicet occupemus nos. Nā caro nostra ad flatum diaboli, sicut carbo ignis accenditur, & sicut ollæ succensæ, atque feruentes. Vnde dicitur: Halitus eius prunas ardere facit. (Iob. 41. b) Est etiam ieiunium, sicut agilitas in auicula. Nā sicut auis macilenta est agilis ad fugiendum accipitrem, ad volatū sublimem: sic mens hominis ieiunantis & abstinentis, est habilis ad fugiendū accipitrem, id est hostis tentationem, ad sublimem volatum contemplationis. De tali dicitur: Volauit super pennas ventorum. (Ps. 17. a) Volauit fugiendo tentationē, & volauit se eleuando ad contemplationem. E cōtrario vero est de graui, & pingui, sicut de coturnice tempore vindemiarum, quæ non potest accipitrem fugere, nec alte volare: sic homines carni dediti, nec bene possunt tentationem diaboli vitare, B nec bene cœlestia contemplari. (3. Reg. 19. b) Vnde figura istorum Elias ieiunauit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, vt scilicet persecutionē Iesabel euaderet, & ad montē Dei Oreb celeriter perueniret, vt legitur in libris Regū. Elias in figurā signat animam hominis abstinentis: persecutio Iezabel designat tērationē carnis: & mons Dei Oreb significabat sublimitatem contemplationis. Est etiam ieiuniū, sicut concauitas in viela. Nam sicut viela, nisi esset concaua, & chordæ superextensæ, non esset sonorosa: sic homo nisi vacuus per abstinentiam, & extensus per rigidam pœnitentiam, non reddit sonorosam diuinæ laudis melodiam. (Exod. 38. a) Vnde in figura huius dixit Dominus Moysi. quod faceret altare concauum non solidum, sed inane, Concauum altare C est cor pœnitentis, vbi debet immolari sacrificiū contritionis, & sacrificiū laudis: quod quidem non deb et esse solidum, id est delitiis plenum, sed inane, & concauum, id est pœnitentia & ieiunio attenuatum.

Est etiam ieiunium remedium ad expiandum morbum, bonum consilium ad effugiendū lupum, & certum ingenium ad impugnandum castrum. Est itaque ieiunium remedium valde sanum ad curandum morbum. Nam sicut lex prima medicorum infirmantibus corporaliter est diæta: sic primum auxilium vexati febribus tentationis, est ieiunium & abstinentia. Vnde ieiunium ponitur primo inter opera pœnitentiæ, quæ suadet summus ille Hippo. Deus in suis aphorismis, dicens: Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ie- D iunio, &c. (Iool. 2. c) Est etiam ieiunium valde bonum consilium ad fugandum lupum, sicut enim vulgo dicitur: Fames eiicit lupū de nemore; sic abstinentia & ieiunium fugant diabolum ab homine. (Marc. 9. d) Vnde dicitur: Hoc genus dæmoniorum non eiicitur nisi in ieiunio & oratione, Nam oratio fugat pestes cordis, & ieiuniū pestes corporis, vt dicit August. In figura etiam huius Iudith ieiunans occidit Holofernē, vt dicitur in Iudith: (Iud. 13. c) Iudith quæ confitens interpretatur, signat pœnitentem, qui peccata sua confitetur. Holofernes, quem Iudith ieiunans occidit, signat diabolum, qui confessione, & abstinentia superatur. Est insuper ieiunium valde certum ingenium, ad expugnandum castrum: sicut enim non est adeo forte castrum, quod non possit expugnari, si E possent ei victualia subtrahi, sic non est adeo rebellis spiritui, quin subtrahendo cibaria non valeat à spiritu subiugari. Caro siquidem nostra, castrum diaboli est, quæ semper rebellat se contra spiritum. De hoc castro dicitur: (Luc. 11. f) Cum fortis armatus, scilicet custodit atrium suum. Atrium diaboli est castrum corporis immundi: tunc in pace sunt omnia, quæ possidet habens, scilicet turres superbiæ, fossatō auaritię, rupes inuidię, habens pro muro defensionem culpæ propriæ, habens etiam portas conuersationis indisciplinatæ, habens pacem peruersam intrinsecus delectationis immundę, sed tamen quantumcumque muniatur, per ieiunium, vt dictum est, subtrahendo cibaria expugnatur.

Item nota quod quatuor in ieiunio reprobantur; scilicet

Quatuor in ieiunio reprobantur.

scilicet cũ ieiunans vacat culpæ,cum ieiunans inhiat famæ,cum ieiunãs pascit bursę,& cum ieiunans seruit gulæ.Est igitur reprobandum in ieiunio,cum ieiunans vacat peccato.Qui enim ieiunat à cibo & nõ abstinet à peccato,similis est diabolo,cui esca nõ est,& malitia semper inest,vt dicit Isidorus. De hoc ieiunio dicitur: Hoc est ieiuniũ,quod elegi.Dissolue colligationes impietatis,solue fasciculos deprimẽtes.Sed in eodem capitulo dicitur:Ecce ad lites & contentiones ieiunatis. Est etiam in ieiunio reprehandum, quando ieiunans quærit ex hoc laudem humanam,& gloriæ transitoriȩ famam. Nam qui ieiunat propter humanam laudem, de hoc,quod subtrahit vni hosti, pascit duplicẽ hostẽ. quod enim vnico aduersario,scilicet carni subtrahitur per ieiunium,de hoc pascit alios duos, scilicet diabolum & mundum. Tale erat ieiunium Pharisæorum,de quibus dicitur: Cum ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes,exterminant enim faeies suas,vt appareat hominibus ieiunantes , &c. Est tertio reprobandum valde in ieiunio,quando ieiunans,ideo ieiunat,vt pareat bursæ : talis enim nihil aliud videtur facere nisi quod subtrahit sibi , & ponit in ore diaboli, id est in bursa,quę est os diaboli. Vnde auarus videtur multum diligere diabolum, quãdo subtrahit ori proprio, vnde pascat & impinguet ipsũ.Tale ieiuniũ reputat sapiẽs infelicissimum dicens : Vir cui dederit Deus diuitias, substantiam & honorem, & nihil deest animæ suæ ex omnibus, quæ desiderat, nec tribuit ei Deus potestatem, vt comedat ex eo, sed homo extraneus vorabit illud,hoc vanitas,& magna miseria est.Est insuper reprohandum in ieiunio, quando ieiunãs, ideo ieiunat, vt Deo suo,scilicet gulę seruiat & ventri,quod fit prę cipue tribus modis. Quidam enim sunt,qui ideo ieiunant, vt postea melius comedant:tales nihil aliud faciunt,nisi quod solemnitatem Dei sui,scilicet ventris, pręueniunt vigilia ieiunij detestabilis.Sunt etiam alij, qui tempore ieiunij quærunt magis delicata cibaria,& tunc volunt comedere splendidius & lautius, & tantũ vna vice comedunt,quantum in duabus, quando non ieiunant ; & tales talem gratiam solum faciunt Deo, scilicet, quod duos obolos dent sibi pro vno denario, & eandem gratiam facerent Iudæo vel Saraceno. Sunt nihilominus aliqui,qui tribus diebus plus manducant pro vno miserrimo ieiunio , quod ieiunant. Nam die præcedenti dicunt, cras ieiunabimus. Die sequenti dicunt,heri ieiunauimus,Die ipsius ieiunij dicunt,hodie ieiunamus. Et ,ita defraudant Deum , quia pro tribus obolis non soluunt, nisi vnum denarium. De talibus conqueritur Dominus: Circumuenit me in negotiatione sua Ephraim.De tali ieiunio potest intelligi illud:Nolite ieiunare , sicut ad hanc diem.

Ieiunium triplex commẽdatur in scriptura.

Item triplex ieiunium in sacro eloquio commendatur,scilicet,bonum , melius,& optimum. Bonum est, quãdo quis ieiunat pro satisfactione peccati. Melius, quando quis ieiunat ad honorem Dei. Optimum, quãdo quis ieiunat cum exercitio boni operis.Bonum igitur dicitur,quãdo quis iam post mortẽ peccati, per cõtritionẽ & confessionem resurrexit , & in charitate existit,& ieiunat pro peccatis,quæ fecit:si autẽ charitatem non habet, bonum amittit,quod habet,quia dicitur:Si tradidero corpus meum,ita vt ardeã, charitatem autem non habeam , nihil mihi prodest, & offert quasi cadauer mortuum Deo, qui ieiunat in peccato mortali, cũ debeamus Deo offerre corpora nostra hostias viuentes:vt dicit Apostolus ad Romanos. Melius vero ieiunium vocatur quod ad Dei honorẽ & sanctorum suorũ,gratis & cũ deuotione celebratur, De quo intelligitur illud ; Tu autem cum ieiunas,vnge caput tuum, scilicet oleo vnctuosæ compassionis:& faciem tuã laua,aqua lacrymosæ contritionis,vt dicit glossa. Deo ieiunat , qui pro eius amore se macerat , & qui, quod sibi subtrahit, pauperibus elargitur. Optimum ieiunium dicitur,quãdo homo exterior ieiunat,& homo interior orat,vt dicit Isid.& quando quis ieiunat, ex vna parte ieiunando macerat corpus , & ex altera parte bona agere non cessat, contra aliquos,qui nihil possunt facere,cum ieiunant:immo tũc ludunt ad scacos, vt ieiuniũ nõ sentiant,& sic otiando, otiũ vitant, contra hoc,quod dicit Boëtius, quod pro otio vitãdo, otia sectari ridiculosum est. Ieiunium bonũ significatur per ieiuniũ Moysis, vt habetur in Exodo.Ieiunium melius significatur per ieiunium Eliæ,sicut dicitur in libris Regum.Ieiunium optimũ significatur per ieiunium Christi , vt habetur in Matthæo.

Isid. de summo bo. li. 2. c. 44. sent. 8.
I.q.5.b
Eccl.6.a
Ose.12.b
Isa.58.a
I.Cor.13.a
Rom.12.a
Matt.6.b
Isid. de summo bo. li. 2. c. 44. sent. 2.
Exod.34.d
3.Reg.19.b

CAPVT VII.

De Eleemosyna.

DE eleemosyna quatuor sunt specialiter notãda, scilicet typus elegans, motus stimulans, modus regulans,& fructus abundans.

Eleemosyna similis.

Habet ergo eleemosyna typum vel similitudinem elegantem,& specialiter triplicem: est enim eleemosyna, sicut lumen radiosum,sicut lumen copiosum,& sicut lumen fructuosum. Est itaque eleemosyna,sicut lumen radiosum.Nã sicut lumen serenat aërem:sic eleemosyna serenat mentem. Et sicut lumen fugat omnẽ tenebram:sic eleemosyna fugat omnem culpã.Et sicut lumen debet portari nõ post,sed ante hominẽ: sic homo prudẽs facit eleemosynã in vita sua,non post mortẽ.Qui autẽ eleemosynã non facit in vita sua,sed post mortem suã , similis est homini, qui post tergum vult portare lumen,id est lucernã:Dicit enim Sapiens: Ante mortẽ benefac amico tuo,id est animæ tuæ,vel Christo in suis membris.Est etiam eleemosyna sicut flumẽ. Nam sicut flumen manat ex influentia fontis:sic eleemosyna ex influẽtia pietatis.Et sicut fons,vnde manat fluuius,per occultos meatus,procedit à mari:sic pietas hominis,vnde manat eleemosyna,per occultam inspirationem venit ex gratia Dei,& sic eleemosyna venit à Deo & datur Deo.Nam dicit Sapiens: Ad locum vnde exeunt flumina,reuertuntur,vt iterum fluant.Et sicut flumen quandoque exit extra ripas, nec est contẽtum propriis alueis:ita interdum eleemosyna dãda est bonis indifferenter & malis,maxime tẽpore necessitatis. Sicut pater cœlestis, solem suum oriri facit super bonos& malos:& pluit super iustos& iniustos,vt dicitur in Matthæo. Est insuper eleemosyna sicut semen. Et nota quod sex sunt, quibus eleemosyna bene semini cõparatur.Primo,quia sicut semen debet abscondi,ita eleemosyna debet occulte dari.Nam dicitur: Conclude eleemosynam in sinu pauperis.Secundo,quia sicut semẽ videtur perdi, cũ tamen potius renouetur:sic eleemosyna videtur amitti,cũ datur,quæ tamen tunc optime seruatur & thesaurizatur in thesauro Paradisi. Vnde dicitur sic. Perde pecuniã propter fratrẽ.Tertio, semẽ cũ fœnore surgit:sic qui dat eleemosynam à Deo centum accipiet. Vnde super illud : Fœneratur Domino, qui miseretur proximo:dicit glossa,centuplum accepturus. Quarto semen,quod est pretiosũ,sicut triticũ in vno anno seritur, & in alio metitur, vile vero, sicut hordeum & milium, in eodem anno metitur, & seminatur : sic eleemosyna pretiosa est,quæ hic anno gratię seritur,sed fructus eius in alio anno, scilicet gloriæ,expectatur. Vilis vero respectu huius videtur eleemosyna illa, quæ in præsenti remuneratur, quia dicit Saluator: Amen dico vobis,receperunt mercedẽ suam. Pretiosa vero non solum in præsenti,& tẽporaliter,sed etiam remuneratur æternaliter,quia dicit Apost. Quod pietas ad omnia vtilis est,promissionem habens vitæ, quæ nunc est,& futuræ. Quinto sicut semen gelu pressum,& retardatum, profert vberiorẽ fructum : sic eleemosyna,quam quis facit,dum sustinet tribulationem, vberio

Eccl.14.b
Eccles.1.b
Matt.5.g
Eccl.29.b
Ibid.
Prou.19.c
Matt.6.a
I.Tim.4.c

vberiorem est habitura repromissionem, seu fructum, vel remunerationem. Vnde dicitur: *Psal. 125.* Euntes ibant, & flebant, mittentes semina sua. Venientes, autem, &c. Sexto, semē sustinet molestias multas, sicut gelu, grandines & pluuias: sic homo, qui libēs eleemosynam dat, cum cor habet compassione plenum, talis sustinet omnes necessitates pauperum, & miserias afflictorum. In cuius persona dicit Apostolus: *2. Cor. 11. g* Quis infirmatur, & ego non infirmor? Item eleemosynarius est, sicut arbor, quæ fructum facit, sicut nutrix, quæ puerum nutrit, & sicut mercator, qui merces vendit. Est itaque bonus eleemosynarius vt arbor: sicut enim arbor melius crescit, & fructificat, cum ab ea resecantur superflua: sic diuites melius proficiunt in gratia resecantes diuitias suas, scilicet dando eleemosynam, quę est de superfluis danda, vel facienda, sicut dicitur: *Luc. 11. e* Quod superest, date eleemosynā. Et sicut agricola tolerat in vinea aliquas infructuosas arbores, quæ sustinent vites: sic summus agricola Deus in vinea sua, scilicet in Ecclesia tolerat multos diuites, qui cum eorum eleemosyna sustentant pauperes. Vnde dicitur: *Mar. 12. a* Vineam pastinauit homo. In vinea siquidem non solum sunt vites, quę fructificant, immo & paxilli aridi: sic in Ecclesia Dei sunt peccatores & iniusti, qui vites fructificantes, id est iustos, suis eleemosynis sustentant. Homo etiam eleemosynarius est sicut nutrix, quæ lactat puerum. Nam sicut nutrices consueuerunt impinguari, vt abundent in lacte, & bene nutriāt pueros: sic Dominus impinguat diuites bonis temporalibus, vt abundent in lacte compassionis, & nutriant filios, id est pauperes suos. Vnde dicitur: *Psal. 22. a* Impinguasti in oleo caput meum. Tūc enim Dominus oleo caput impinguat, quando mentem ad pauperes, oleo compassionis humectat. Est insuper homo eleemosynarius sicut mercator industrius. Nam sicut mercatores pecuniam suam non tradunt eis, qui reddere non possunt, vel eis, qui ad nundinas venturi nō sunt, sic homo prudens non dat eleemosynam histrionibus, qui nihil habent, scilicet de gratia Dei, & qui venturi non sunt ad nundinas Paradisi. Ideo dicitur: *Eccl. 12. a* Benefac humili, & ne dederis impio. Hoc vero in duobus casibus intelligitur, vnus quando datur histrionibus, non intuitu pietatis, sed ratione histrionatus: Alius est si credas, quod propter eleemosynā tuam, impius negligat iustitiā. Et sicut pedagium non petitur ab illis, qui trāseunt vacui, sed ab illis, qui sunt onerati: sic Dominus pedagium eleemosynæ nō petit à pauperibus, qui sunt vacui rebus transitoriis: sed à diuitibus, qui sunt onerati diuitiis & pleni temporalibus bonis. Vnde dicit Apostolus: *1. Tim. 6. d* Diuitibus huius sæculi præcipe, facile tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum in futurum. Et sicut Dominus terrenus mercatoribus, qui furantur pedagium, aufert quandoque totum capitale: sic illis diuitibus, qui pedagio eleemosynæ defraudant pauperem, aufert Dominus non solum gratiam, immo interdum temporalem substātiam. De tali dicitur: *Matt. 25. b* Tollite ab eo talentum, & date illi, qui decem talenta habet. Auaro siquidem tollenda est temporalis substantia, & danda illi, qui miserando pauperibus, implet mandata Domini.

Eleemosyna triplicē motum stimulātem habet. Secundo eleemosyna habet motum stimulantem & specialiter triplicem. Vnde nota, quod ille, à quo petitur eleemosyna, debet præcipue ponderare tria, scilicet. Quis petit, pro quo petit, & ad quid petit. Primo igitur, quando pauper petit eleemosynam, debet diues considerare quis eam petit: quia Dominus, pro cuius amore petit eam mendicus. Debet enim adeo diligere pauperes, quod quidquid fit eis, propter amorē suum, reputat sibi factū. Nam dicitur: *Matt. 25. d* Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Petit ergo eleemosynam per pauperem suum ille, à quo diues petit quandoque regnum. Et ideo cum pauperi negat diues modicū fru-

A stum panis, timere debet, quod Deus non audiat eum, cum petit ab eo regnum æternæ felicitatis, quia dicitur: *Prou. 21. c.* Qui obturat aures suas ad clamorē pauperis, clamabit ipse, & non audietur. Debet secundo considerare diues, quid petit Deus, quando eleemosynam petit in suis pauperibus. Petit enim Deus non nostrum sed suum. Ideo valde ingratus est Deo, qui pauperi negat modicam eleemosynam, cum de bonis Dei habeat abundanter ad mensam suam. Hoc considerauit Dauid qui dicit: *1 Paral. 29. d* Tua sunt Domine, omnia, & quæ de tua manu accepimus, dedimus tibi. Tertio, debet considerare diues homo, ad quid petit Deus. Deus enim petit non ad dandum, sed ad mutuandum, nec tātum ad triplas, immo ad centuplas vsuras. Vnde dicit August. Homo B quid feneras homini, fenerare Deo, & centuplum accipies, & vitam æternam possidebis. Et ideo nimis ingratus est, qui ad tales vsuras non vult commodare Deo; ad quales mutuatet Iudæo, vel Saraceno.

Eleemosyna habet triplicē modum regulantem. Tertio, eleemosyna habet modum regulantem, & specialiter triplicē. Vnde nota, quod in dando eleemosynā, debet esse modus iustus, modus gratus, & modus pius. Iustus sine iniuria, gratus sine tristitia, & pius sine superbia. Primo igitur, qui dat eleemosynā, debet habere modum iustū, vt scilicet det suum, & non alienum. Sicut enim aqua mūda lauat, & immunda coinquinat: sic eleemosyna munda, quę scilicet est sine peccato vsuræ, vel rapinæ, dantem mundat, pauperem lauat, & Deum placat. Vnde dicitur: *Prou. 3. b* Honora Dominum de tua substantia, non de aliena: quia eleemosyna de C alieno, vt de rapina, vsura, vel de furto, dantem inficit, proximum lædit, & Deum offendit, Vnde in figura huius dicitur. *Leuit. 2. c.* Omnis oblatio quæ offertur Domino, absque fermento erit, scilicet vsuræ, furti, vel rapinæ, vel cuiuscunque acquisitionis iniustæ. Secundo, qui dat eleemosynam debet habere modum gratum, vt scilicet ostendat pauperi lætū vultū, dulce verbum, & promptam manum. Nam de læto vultu dicit Apostolus: *2. Cor. 9. b.* Hilarem enim datorem diligit Deus, De dulci verbo, dicitur. Responde illi, scilicet pauperi pacifice in mansuetudine. De prompta manu dicitur: *Eccl. 4. a* Ne dicas amico tuo, vade & reuertere, cras dabo tibi, cū statim possis dare. *Prou. 3. e* Tertio, qui dat eleemosynam debet habere modū pium, & sine omni superbia, vel præsumptione, vt scilicet D dando eleemosynam, laudem non quærat, pauperē ne despiciat, seipsum sine eleemosyna non dimittat. Qui enim dat eleemosynam, laudē vitet humanā, *Matt. 6. a* Nam dicitur: Te autem faciente eleemosynam, nesciat, &c. Debet etiam, qui dat eleemosynā, non propter hoc *Isa. 58. b.* pauperem despicere, quia dicitur: Et carnem tuam ne despexeris. Nec debet seipsum sine eleemosyna dimittere, qui vult aliis misericors esse. Dicit enim: *Eccl. 30. d* Miserere animæ tuæ, placens Deo. Et Augustinus in Enchiridion: *Aug. in Enchir. c. 76. to. 3.* Qui vult eleemosynam ordinate dare, à seipso debet incipere. Sicut enim nō deberet dici misericors, qui extraneis faceret misericordiam, & matri propriæ crudelis & immisericors esset: sic multominus dicenda est misericordia, vel eleemosyna, quam quis faceret E aliis, anima sua neglecta, & in peccato dimissa. Vnde *Eccl. 14. a* dicitur: Qui sibi nequā est, cui bonus? Et Augustinus: Quid est miserius misero, non miserante sibi ipsi?

DIÆTÆ SALVTIS

TITVLVS TERTIVS.

De Præceptis diuinis.

TITVLI HVIVS CAPITA,

De

CAPVT I.

De præceptis in communi

Tria de præceptis diuinis conſideranda. POSTQVAM dictum eſt de pœnitentia, dicendum eſt de præceptis: quia hæc eſt ſecunda diæta ſalutis, ſcilicet à pœnitentia venire ad præcepta. Et ideo nota de præceptis diuinis ſpecialiter tria, ſcilicet qualiter ſunt deſcripta indelebiliter, diſtincta rationabiliter, edita vniuerſaliter.

Circa præceptorum deſcriptionem eſt notandum, quod ad obſeruandum præcepta diuina, debet nos mouere præceptorum ſcriptura tripliciter, ſi attendamus, quis ſcripſit, vbi ſcripſit, & quo modo ſcripſit. Primo enim ſi quæris, quis ſcripſit? dicitur quod digitus Dei, ſcilicet Spiritus ſanctus. Scriptura enim magis eſt authentica & plus obſeruãda, quãdo per manũ publici tabellionis eſt confecta. Iſte tabellio eſt Spiritus ſanctus, ſcilicet qui ex nihilo fecit cœlum & terram, & omnia elementa, & corpus Chriſti formauit in virginali vtero, & de puluere formauit corpora noſtra. Item idem ſcripſit decem præcepta. Ille enim eſt notarius publicus qui fecit inſtrumentum de matrimonio quod coniunxit Dei filiũ in virgine Eccleſia, & in noſtra carne. Et ipſe ſcripſit teſtamentum, quod condidit Chriſtus in Cruce, in quo legauit ſpiritum Deo patri, matrem Ioanni, & Paradiſum latroni. Iſte tabellio ſcribet in die iudicij æquitatem diuinæ ſententiæ. Iſte ſcribet electos in libro vitæ. Et breuiter, iſte ſcribet omnes chartas & ſcripturas & inſtrumẽta diuina. Bene igitur obſeruanda eſt præceptorum ſcriptura. Vnde dicitur: Deut. 9. b Deus dedit Moyſi tabulas ſcriptas, vtraſque digito Dei viui.

Secundo ſi quæras vbi ſcripſit? dico, quod in tribus locis, ſcilicet in lapidibus marmoreis, in profundo pectoris, & in pergameno humani cordis. De ſcriptura marmoris, nota quod duo fuerunt paria tabularũ: primæ poſt ſcripturã fuerunt fractæ, inſtar illarum fuerunt aliæ renouatæ. Primæ ſignificant innocentiã, ſecundæ pœnitentiam. Et ideo ſi contingat tabulas innocẽtiæ frangi, debet ſaltem præcepta in tabulis pœnitentiæ tranſcribi. Eſt enim mire cautũ quod ſi inſtrumenta vetuſtate, vel aliquo caſu conſumpta ſunt, per manum notarij exemplãda, eandem authoritatem cum originalibus habitura ſint: quia pœnitentia reducit in gradũ priſtinum, & omnes defectus reuocat ad perfectum, vt dicit Auguſt. in Hypognoſticon. Vnde Aug. Hypogn. lib. 3. paulo poſt me. c. 7. dicit Dominus Moyſi: Præcide duas tabulas lapideas Exod. 34. a inſtar priorum, & ſcribam ſuper eas, quæ habuerunt tabulæ, quas fregiſti. De ſcriptura præceptorũ in corde, nota, quod in hac ſcriptura ſcriptor, vt diximus, eſt digitus Dei ſcribentis: calamus, lingua prædicãtis, iuxta illud: Lingua mea calamus ſcribæ, & Spiritus ſãctus Pſ. 44. a ſcribens, pergamenum eſt mũditia cordis: nam in pergameno lutoſo vel immundo, littera nõ bene formatur, nec apparet ſcriptura, immo oportet, quod ſit albũ Pſal. 50. c & mundum. Vnde dicebat Propheta: Cor mundũ crea in me Deus. Incauſtum huius ſcriptoræ eſt gratia Spiritus ſancti. Rubrica ornans totã ſcripturam, eſt ſanguis Chriſti. Continentia ſcripturæ eſt dilectio Dei, & proximi, quia finis præcepti eſt charitas, vt dicit Apo- 1. Tim. 1. a ſtolus ſcribẽs ad Timotheum. Hæc ſcriptura, quia tam A chara fuit, ideo intima, & ſecreta eſt. Ideo ſicut iocalia chara & pretioſa reponuntur cũ magno ſtudio, in loco ſecreto & ſcrinio pretioſo, ideo, &c. & de hac ſcriptura chara & intima dicitur: Dabo legẽ meã in viſceribus Ier. 31. f eorũ, & in corde eorũ ſcribam eam. De ſcriptura præceptorũ in corde, nota, quod in tripilci parte corporis noſtri, quodam modo ſcripta ſunt præcepta Dei, quaſi pro ſempiterno, & continuo memoriali. Scripta enim ſunt in manibus, vbi ſunt decẽ digiti: in pedibus, vbi ſunt decẽ articuli: & in quinque ſenſibus, vbi ſunt organa: ſicut duo oculi ad videndum, duæ aures ad audiendũ, duæ nares ad odorãdum, duæ fauces ad guſtãdum, duæ manus ad tangendum. Per quod patet, quod præcepta diuina debent in nobis dirigere greſſus affe- B ctionis: ideo ſunt decem articuli pedũ, quaſi memoriale decem præceptorum. Debent etiam regere ſenſus affectionis, actus operationis: ꝓpter quod ſunt decẽ digiti manuum ad deſignandum decem præcepta, ſeu præceptorum mandata. Debent nihilominus moderari ſenſus noſtræ cõuerſationis, propter hoc in ſenſibus ſunt decem organa ad deſignandum decem præcepta. Hic eſt liber ſcriptus intus & foris, vt dicitur in Ezechiele, quia præcepta, vt dictum eſt, debent eſſe ſcripta Ezec. 2. d intus, ſcilicet in corde per dilectionem, & foris per operationem, ſcilicet in corpore.

Tertio, ſi quæras quo modo ſcripſit? dico, indelebiliter. Et nota quod tria ſunt, quæ conſueuerunt delere ſcripturam, aqua ſcilicet, ignis, & vetuſtas: ſic ſpiritua- C liter aqua trãſitoriæ delectationis, ignis afflictiuę perſecutionis, vetuſtas defectiuæ conuerſationis. In aqua ſignificatur tentatio carnis inficiens, in igne tentatio hoſtis decipientis, in vetuſtate tentatio mũdi deficiẽtis. In quibuſdam enim delet præcepta aqua, vel liquor carnalis delectationis, in quibuſdam ignis, vel feruor hoſtilis perſecutionis, in quibuſdã vetuſtas mundialis cõuerſationis. Et ideo contra iſta tria, Deus voluit præcepta ſua indelebiliter in lapide ſcribere, vt nonquam delerẽtur, nec carnali beſtialitate, nec mundiali proſperitate, nec hoſtili aduerſitate. Vnde dicitur: Cœ- Matt. 24. c lum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt. Item nota, quod tres ſcripturæ ſũt ſpecialiter indelebiles & immobiles, ſcilicet leges Imperatorũ, donatio inter viuos, & vltimum teſtamentum. Præcepta D autem Dei, ſunt leges Imperatoris ſummi, editæ in cõſiſtorio Trinitatis: quæ leguntur à Doctoribus per Catholicam prædicationẽ, repetuntur à ſcholaribus per bonam operationem. Vnde dicitur: Hic eſt liber mandatorum Dei; & lex quæ eſt in æternum. Sunt enim Baruc. 4. præcepta diuina æterna, ſicut donatio inter viuos, & irreuocabiliter donatur vita æterna illis, qui inter viuos, id eſt in ſtatu gratiæ obſeruant mandata diuina. Ideo dicitur: Si vis ad vitã ingredi, ſerua mandata. Bene Matt. 19 autem dicitur donatio inter viuos, & non inter mortuos, quia in ſtatu culpæ, nõ poteſt quis diuina præcepta obſeruare. Sũt nihilominus præcepta diuina, ſicut vltimũ teſtamentum. Nam primum teſtamẽtum fuit Iudæorum, qui præcepta obſeruabant ex timore: & illud fuit reuocatum. Secundum teſtamentũ fuit Chri- E ſti, ſcilicet tempore gratiæ, in quo obſeruantur præcepta ex charitate: & illud fuit in morte Chriſti confirmatum. Vnde Chriſtus dixit in ſuo vltimo teſtamẽto: Hoc eſt præceptum, meum vt habetur in Ioanne. Ioan. 15. b

CAPVT II.

De præceptis primæ tabulæ.

CIrca præceptorum ſecundam diſtinctionem, notandum eſt primo in generali de omnibus. Et nota ſecundum Ioſephum, qui fuit Doctor hiſtoricus, Ioſeph. Antiq. lib. 3. c. 4. quod pręcepta diuina fuerunt per ęquas partes, in duas tabulas diſtincta, quia quinque fuerunt in vna tabula, & quin

Orig. hom. 8. in Exo. q. 30. Aug. q. in Exo. li. 2. q. 71. m. 4.

& quinque in alia. Sed secundum Origenem, & beatũ Augustinũ & alios doctores mysticos & morales, prima tabula dicitur continere tantum illa præcepta, quę ordinant hominem ad Deum, vel ad vitam contemplatiuam, quæ sunt tria, scilicet non habebis Deos alienos, &c. Secunda autem tabula continet tantum illa præcepta, quæ ordinant hominem ad proximum, quæ sunt septem, scilicet: Honora patrem tuũ & matrem tuam, &c. Et hæc breuiter fuerunt, sicut Iosephus narrat ad litteram. Et nota hic quod Deus habitat in cœlo, & proximus in mundo. Peccator igitur, qui non obseruat præcepta primæ tabulę, quæ ordinãt ad Deũ, non meretur habitare in cœlo, vbi Deus est: & qui non obseruat præcepta secundæ tabulæ, quæ ordinant ad B proximũ, non est dignus habitare in terra vel in mundo, vbi est proximus, & sic per consequens relinquitur, quod habitet in inferno, vbi est diabolus, iuxta illud: Matth 22.b Ligatis manibus & pedibus, proiicite eum in tenebras exteriores. Prima tabula dicitur tantum continere illa præcepta, quæ ordinant hominem ad Deum, vel ad vitam contemplatiuam. Secunda, quæ ordinat hominem ad proximum, vel ad vitam actiuam.

Primæ tabulæ præcepta tria.

Secundo notandum est in speciali, quod in prima tabula sunt tria præcepta, hominem ad Deum ordinantia in vitam contemplatiuam. Primum est: Non habebis Deos alienos. Secundum est: Non assumes nomen Dei in vanum, & tertium est: Memento, vt diem sabbati sanctifices.

Præceptum I.

C Primum igitur præceptum primæ tabulæ est: Non habebis Deos alienos sed vnum solum, scilicet Deum viuum, & verũ, iuxta illud: Audi Israel, Dominus Deus Deut. 6.a vester, Deus vnus est. In hoc igitur præcepto prohibetur omnis idololatria, & contra hoc faciunt, non solum infideles & pagani & hæretici, verum etiam omnis homo, qui amorem præcipuum, quem debet ponere in Deo, ponit in quocũque bono creato, sicut ambitiosus, qui summe diligit nummum: & gulosus qui summe diligit ventrem suum. Et ideo nota, quod triplex est idololatria, scilicet paganorum, auarorum, & gulosorum. (Idololatria triplex.) Idololatria paganorum est mala, quia colunt aurũ & argentum, iuxta illud: Simulacra gentium Psal. 113. b argentum & aurum. Idololatria auarorum est peior, quia quasi Deum adorant nummum. Nam auaritia est idolorum seruitus secundum Apostol. Idololatria gulosorum est pessima, quia gulosi colũt Deum vilissimũ, Eph. 5.b. D scilicet ventrem suum, qui est latrina & immunditia, de quibus dicit Apostolus: Quorum Deus venter est, Phil. 3.d & gloria in confusione ipsorum. Pagani comparant Deum auro pretioso: auari nummo rubiginoso: gulosi ventri ignominioso.

Præceptum II.

Secundum præceptũ est: Non assumes nomen Dei in vanum. In quo prohibetur periuriũ & blasphemia, & omne peccatum, vel inordinatio linguæ, maxime contra Deum. Et nota etiã hic specialiter de periurio, vel blasphemia. Primo, quia periurus, vel blasphemus pessimus destruit animam suam. Prouocat enim contra se tres personas, quarum fauor valde est necessarius in iudicio, ad sententiam obtinendam, scilicet iudicẽ, testes & aduocatos. Qui enim falsè iurat per Deũ, habet contra se iudicem, scilicet Deum, qui est iu- E stus. vt dicitur in Psalmo. Psal. 7.c Qui iurat falsè per sanctos, habet contra se aduocatos, scilicet sanctos qui sunt aduocati nostri, & specialiter qui iurat per Virginem matrem Dei. Nam de illa cantat Ecclesia: Eia ergo aduocata nostra, &c. Summum aduocatum prouocat contra se, qui falsè iurat per Christum, vel per corpus suum, vel altare sacrum, quia ipse est præcipuus aduocatus noster. Iuxta illud: Aduocatũ habemus apud pa- 1. Ioan. 2.a trem Iesum, &c. Qui vero falsè iurat, per sancta Dei Euangelia, fidem vel conscientiam suam habet contrã testes. Nã sancta Dei Euangelia sunt testimonia verita-

A tis: & fides & consciẽtia nostra sunt testes nostri, iuxta illud: Gloria nostra hæc est, &c. 2. Cor. 1.a Quomodo ergo blasphemus, vel periurus faciet qui veritatẽ, iudicẽ, aduocatũ & testes contra se habet? Per quã viam incedet in extremo, & iusto iudicio Dei vbi vix iustus saluabitur, qui quando credit pro se sententiã habere, habet contra se? de talibus cõqueritur Dominus, dicens: Iugiter Isa. 52. b tota Die nomen meũ blasphematur. Non mireris ergo si periurus & blasphemus damnentur, qui nomen Dei gloriosum assumunt in vanum, Virginẽ gloriosam, fidem suã, & conscientiã suã, sancta Euangelia, & Christum, & omnes sanctos, & omne bonum assumunt in vanum, & omnia, vt videtur, habent pro nihilo. Non erit inquam mirum, si a Deo, & Virgine, & sanctis om- B nibus in iudicio illo tremendo procul repellentur.

Præceptum III.

Tertium præceptum est: Memento vt diem sabbati sanctifices. Et nota quod trãsgressores huius præcepti videntur specialiter memoriam amisisse. Vnde istis solum dicitur: Memento, &c. Primo igitur, tales vidẽtur memoriam amisisse, quia non reminiscuntur eorũ quæ vident in natura, nec eorum, quæ legunt vel audiũt in scriptura. Videmus enim in natura quod omnia quietẽ appetunt post laborem. Herbæ namque & plãtæ, segetes & arbores fructificant, & suo modo laborant, scilicet in vere, autumno, & æstate, & quiescunt in hieme, & quodammodo somniant. Legimus antẽ in scriptura, Gen. 1. quod Deus fecit cœlum, terram, & omnia, quæ in eis sunt in sex diebus: tamen in die septima requieuit. C Apostoli & martyres & alij sancti laborauerũt in hoc mundo, & tamen nunc requiescunt in cœlo. Solus vero diabolus nunquam quiescit, nec illi qui sunt in inferno. Trãsgressores ergo huius præcepti, sunt illi, qui laborant per totam illam septimanam, nec quiescunt, nec cessant in diebus Dominicis, nec in aliis festis. Nõ enim sunt, vt patet, similes Deo qui requieuit septima die, nec creaturis, quæ requiescunt in hieme, nec sanctis qui requiescunt in cœlo: sed sunt similes diabolo, & damnatis, quia numquam requiescunt, sed semper laborant, & laborabunt in inferno. Nam de damnato dicitur: Laborabit in æternum, & viuet adhuc in finẽ. Psal. 48.b Secundo tales videntur memoriam amisisse; quia intẽtio fuit Dei, vt in die festo vacaremus diuino cultui: tales autem faciunt totum contrariũ. Nam diebus festiuis vadunt ad mercata & nundinas & similia, & di- D mittunt sermones & missas, & fugiunt à Deo, & vacãt mundo, & quod peius est, peccato. Tales enim sunt similes cancro, qui semper vadit, & serpit ex transuerso retrogradiendo. Tertio tales videntur perdidisse memoriam, quia Dominus mandat sanctificari sabbatum, & illi polluunt sabbatum, & quod peius est, quasi sanctificant septimanam: vacant enim in septimanã operibus licitis, & in sabbato, vel die festo ebrietatib. & immunditiis, sordibus & peccatis: per totam septimanam dant corpus victui misero, & in die festo dant animam diabolo. De his conqueritur Dominus, dicẽs: Ezec. 22.b Sanctuaria mea spreuistis, & sabbata mea polluistis.

CAPVT III.

De præceptis secundæ tabulæ, & primo de honore parentum.

Secundæ tabulæ præcepta vij.

E DE præceptis secundæ tabulæ est notãdum, quod septem sunt in vniuerso. Primũ est, Honora patrem tuum, & matrem tuam. Secundum, Non occides. Tertium, Non mœchaberis. Quartum, Non furtum facies. Quintum, Non falsum testimonium dices. Sextum, Non concupisces rem proximi tui. Septimum, Non desiderabis vxorem proximi tui. Et de istis septem, primum est affirmatiuum, & alia sunt negatiua. Præcepta autem affirmatiua ligant semper, sed non ad semper, sed pro loco, & tempore: negatiua vero ligant semper & pro semper,

Præceptum I. Primum ergo præceptum secundæ tabulæ est: Honora patrem tuum, & matrem tuam, & est affirmatiuũ. A

Triplex ratio, ob quam sunt honorãdi parentes. Et nota, quod triplex est ratio, quare honorandi sunt parentes, scilicet, quia nos genuerunt, nutrierunt, & instruxerunt. Quia per ipsos sumus geniti, debemus eis corporale obsequium: quia per ipsos sumus nutriti, debemus temporale nutrimentum, vel subsidium: & quia per ipsos sumus instructi, debemus eis imitationis exẽplum. Prima ergo ratio honorandi parentes, est: quia ipsi nos genuerunt. Vnde dicitur: Honora patrem tuũ & gemitus matris tuæ ne obliuiscaris, meditando, quia nisi per illos non fuisses. Et propter hoc, vt dictũ est, debemus eis corporale obsequium scilicet. Corde debemus eos diligere, contra illos qui eos contemnunt, & desiderant mortem eorum, maxime quando senescunt. Lingua debemus eis reuerenter loqui & benedicere contra illos, qui non benedicunt, sed maledicunt. Auribus debemus eis obedire, contra illos, qui eorum præcepta paruipendunt. Manibus debemus eis seruire, contra illos, qui eos percutiunt. (Eccl. 7. b) B

Secunda ratio honorandi parentes est, quia ipsi nos nutrierunt, & propter hoc debemus eis temporale nutrimentum, vel subsidium.

Tertia ratio honorandi parentes est, quia ipsi nos instruxerunt. Vnde debemus eis imitationis exemplũ, scilicet in bonum, quia dicitur: Audi fili mi disciplinã patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. (Prou. 1. a) Vnde vide salatium. Filius bonus est benedictio patris & matris, quia in eo benedicuntur pater & mater; sicut vulgo dicitur de bono filio, Benedicatur pater tuus, & mater tua. Sicut illa bona mulier dixit Saluatori nostro: Beatus venter, qui te portauit, & vbera quæ suxisti. (Luc. 11. d) Et econuerso pro salario mali filij, patris & matris, dicitur de malo filio: Maledicatur pater qui te genuit, & mater quæ te lactauit. Exemplum de Linecio, de quo narrat Boetius in libro de disciplina scolarium. C

Triplex pœna eorum qui parentes non honorant. Item nota, quod triplex est pœna eorum, qui non honorant parentes suos. Prima est filiorum suorũ inobedientia, nam eandem falsam dabunt eis filij sui, quam ipsi dederunt parentibus, iuxta illud: Eadem quippe mensura qua mensi fueritis, remetietur vobis. (Luc. 6. f)

Secunda pœna est infamia. Nam secundum canonicas & legitimas sanctiones, maligni parẽtibus infames sunt, & ex eorum malignitate potest testamentũ & donatio reuocari, & possunt omni facultate & hæreditate priuari paterna, & vltra hoc tales frequenter mala morte moriuntur in hac vita, & interdum horribiliter puniuntur vel perimuntur. Terria pœna est breuis vita, sicut præmium honorãtium est vita longa, vt dicitur: Honora patrem tuum, & matrem tuam, vt sis longæuus super terram. (Exod. 20. b) Nec est mirum si tales reputãtur indigni vita æterna: qui etiam reputantur indigni, vel iudicantur hac vita misera transitoria: vt istis vita subtrahatur, cum aliis peccatoribus conceditur ad pœnitentiam faciendam. D

CAPVT IV.

De non lædendo proximo, vel occidendo.

Præceptũ II. SEcundum præceptum, secundæ tabulæ est: Non occides, scilicet iniuste. Nam istis tribus modis vel actu mortem inferando, vel lingua mortem procurando, vel corde proximum odiendo, homicidium perpetratur. De vltimo enim, de quo minus videtur, dicitur: Omnis qui odit fratrem suum, homicida est. (1. Ioan. 3. c) E

Item nota specialiter, quod tria sunt homicidarum genera. Sunt enim quidam qui interficiunt seipsos pro peccatis, & secũdum Augustinum illi inter omnes sceleratissimi homicidæ sunt. (Aug. lib. 1. de Ciu. Dei. c. 17. tom. 5.) De his dicitur: Qui facit peccatum & iniquitatem, hostis est animæ suæ. (Tob. 12. c) Sunt alij qui spiritualiter interficiunt proximum per scãdalũ & malum exemplum, quod figuratur in morte primogenitorum Ægypti, vt habetur in Exodo. (Exod. 12. e) Tũc enim moriuntur primogenita in Ægypto, quando maiores præstant minoribus materiam peccati vel ruinæ, suo malo exemplo. Sunt etiam alij qui procurant abortum, scilicet quando bonum propositum in se extinguunt, quod eis misericorditer inspiratur, ex quo per gratiam impregnantur, sicut in persona ipsorum dicitur: A facie tua Domine concepimus, & peperimus spiritum salutis. (Isa. 26. e) Mali vero concipiunt, sed non parturiunt quia suffocant conceptum. De his dicitur: Venerũt filij vsque ad partum, & virtus non est pariendi. (Isa. 37. a)

Pœna triplex homicidarũ. Item nota, quod triplex est homicidarũ pœna, scilicet exilium, patibulum, & irregularitatis impedimentum. Homicidæ enim exulantur, quãdo autem possunt capi, suspenduntur: sic qui occidunt se, vel alios per peccatum, exules sũt à gratia, & patria. Homicidæ autem suspenduntur, quando possunt tangi, in patibulo iudicis: sic spiritualiter homicida suspenditur in patibulo inferni, quando moritur. Homicidæ etiam non possunt ad sacros ordines promoueri: sic animæ homicidarum non promouebuntur ad ordines Angelorum, sed erunt in inferno. Vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat, vt habetur in Iob. (Iob 10. d)

CAPVT V.

De prohibitione concubitus illiciti.

Præceptum III. TErtium præceptũ secundæ tabulæ est: Non mœchaberis. Vbi prohibetur omnis concubitus illicitus, & actus carnis inordinatus, tam contra ordinem naturæ, quam contra ordinem scripturæ & gratiæ.

Luxuria ob triplicẽ causam prohibetur. Et notandum quod triplex est ratio, quare prohibetur mœchia, vel luxuria. Primo igitur mœchia est huiusmodi mundi quasi vilis infirmitas, quia fere totus mundus tabescit & ægrotat, vel moritur isto peccato, & est morbus ita contagiosus, quod solo aspectu inficit hominem. Vnde Saluator noster, prohibuit aspectum illicitum, dicens: Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iã mœchatus est in corde suo. (Matth. 5. a) Mulier namque adultera, sicut basiliscus, solo aspectu interficit hominem: propter quod nos non debemus nimis propinquare, vel familiares esse eis: sicut nec infirmis qui laborant morbo contagioso; quia dicitur: De vestimentis procedit tinea, & à muliere iniquitas viri. (Eccl. 42. c)

Secũdo, quia mœchia est maior mercatura diaboli. In aliis enim peccatis lucratur diabolus vnum peccatorem, pro vno peccato: sed in Mœchia, vt vulgo dicitur, lucratur pro vno peccato duos, imo tres, & interdum plures, scilicet adulterum, & adulteram, & vetulam, quæ procurat peccatũ. Quia etiã diabolus in hoc magis multiplicat vsuras suas, ideo huic mercaturæ, vel negotio plus intendit, imo non curat dormire, vel comedere, tantum est intentus huic pessimæ mercaturæ. Dicitur enim: Qui me comedunt, scilicet tentando, non dormiunt, scilicet à tentatione cessando. (Iob. 30. c)

Tertio, quia etiam mœchia est cõmunior via inferni, hoc est, strata publica magis lata, quia plures ambulant per eam. Alia peccata vindicant sibi specialia hominum genera, sed luxuria nulli parcit, & fere ad omne genus hominum se extendit. Exemplum de diabolo, qui secundum fabulam habuit vxorem, & ex illa habuit septem filias, & maritauit eas. Superbiam dedit mulieribus, quæ totum studium suum ponunt in vanitate, & speculo, pectine, & crinibus, & monilibus, & ornatu capitum, &c. vsuram dedit Burgensibus: rapinam militibus & magnatibus: simoniam clericis & prælatis: hypocrisim religiosis, & luxuriam vniuersis. De hac via dicitur: Lata est porta, & spatiosa via, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt, qui intrant per eam. (Matt. 7. b)

CAPVT VI.

De prohibitione furti.

Præceptum IV.

QVartum præceptum secundæ tabulæ est: Non furtum facies. In quo prohibetur furtum, rapina, & simonia, & omnis illicita contractio rei alienæ.

Furtum est contra triplicem legẽ. *Tob.4.c*

Et nota, quod furtum cum suis comitibus est cõtra triplicem legem. Est enim primo contra legem naturę, secundum quam omnia debent esse communia. Fures autem & sui comites non solum retinent sua propria, imo vsurpant aliena, contra illud præceptum naturæ, quod scriptum est: Quod ab alio oderis tibi fieri, vide ne tu alteri aliquando facias. Est contra legem scripturæ, vt dicitur: Non furtum facies. *Exod.20.c* Est etiam contra legẽ
B gratiæ. Nam charitas, quæ est secundum præceptum legis gratiæ, non quærit sua, sed aliena. Charitas præcipit dare dicens: Dare & dabitur vobis, communicando. *Luc.6.e* Hæc autem potius nititur auferre. Charitas autem communicata, facit nos similes Deo, qui non solum, & sua æterna, sed etiam seipsom pro nobis dedit, vt habetur ad Ephesios. *Ephes.5.a* Fures, raptores, & vsurarij auferendo aliis, sunt similes morti & diabolo. Nam mors nititur furari & auferre corpus, diabolus autem animam. De talibus dicitur: Percussimus fœdus cum morte & cum inferno, id est, diabolo fecimus pactum, qui furatur animam. *Isa.28.d* Et præcipue vsurarij, fures, vel raptores, qui auferunt sua pauperibus, sunt similes morti: qui auferunt pauperibus victum suum necessarium, & per consequens vitam suam. Nam dicitur:
C Panis egentium vita pauperis est, qui defraudat illum, homo sanguinis est. *Eccli.34.d*

CAPVT VII.

De non dicendo falso testimonio, & de peccatis linguæ.

Præceptum V.

QVintum præceptum secundę tabulæ est: Non falsum testimonium dices. In quo prohibetur omne peccatum & omnis inordinatio linguæ, & specialiter contra proximum.

Linguæ peccata 22.

Sunt autem, secundum Doctores, viginti duo peccata, vel deordinationes linguæ, & omnes prohibẽtur, scilicet blasphemia, murmur, defensio peccati, periurium, mendacium, detractio, accusatio, multiloquium, verbum otiosum, scurrilitas, quæ ad rem non pertinet,
D indiscretio, conuitium, contentio, bonorum derisio, prauum consilium, seminare discordias, maledictio, adulatio, peccatum bilinguium, rumor, iactantia, & secreti reuelatio specialiter.

Falsus testis. *Isid. de sum. bono lib.3.c. 59. sent.5.*

Et nota, quod falsus testis tribus personis est obnoxius, vt dicit Isidorus de summo bono: est enim obnoxius Deo, quem contemnit, & iudici quem decipit, & proximo, quem lędit. Mendax est sicut denarius falsus, vel potius sicut falsus monetarius, qui fabricat falsam monetam: & talis de iure punitur morte æterna, iuxta illud: Perdes omnes qui loquuntur mendacium. *Psal.5.b* Detractor similis est cani, qui lambit in homine, non carnem suam, sed vlcera & saniem. Murmurans autem, similis est rotæ deteriori carri, quæ plus est quam aliæ garrulosa, quia scilicet non est vncta oleo: sic isti deficit
E vnctio Spiritus sancti. Iactans similis est cuculo, qui nescit nunciare, nisi de seipso. Adulatores similes sunt canibus, qui, cum obuiã fiunt sibi inuicẽ, osculantur se in loco immundo. Bilinguis, vel reportator verborum, similis est serpenti, qui habet linguam bifurcatam, sic tales loquuntur ad duas partes. Qui stulte promittit, similis est arbori, quæ habet laxa folia, sicut vitis, quæ cito folia defluit, vt dicitur in Psalmo: Qui loquitur scurriliter, similis est porco, qui vbicunque ponit pedem, non veretur ponere os. Qui peccatum defendit vel excusat, similis est Adæ, qui retorsit culpam suã in
A Deum, dicens: Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, & comedi, &c. *Gen.3.b.* Qui maledicit, similis est histrioni viliori, imo vilissimus est inter omnes, qui vulgo dicitur iculator, sic de maledicente, qui multis est odiosus. Qui multum loquitur, est sicut fatuus mercator, qui sine numero, pondere, & mensura vendit merces suas, & ideo non est mirum, si interdum defraudetur. Qui indiscrete comminatur, similis est cani, qui plus latrat & minus facit; nobilis enim canis sicut leporarius, vix latrat. Qui conuitiatur, est sicut canis macelli, qui semper os portat sanguinolentum. Qui contendit vel contentionem incipit, est sicut ille, qui à diabolo mutuum recipit, qui in contentione recon-
B tendit, diabolo vsuras soluit. Qui praue consulit, est sicut serpens, qui inficit quidquid lingua eius tangit. Qui rumores multos narrat, similis est lupo, qui, vt dicunt, vno mense viuit de vento. Qui loquitur verba otiosa, est sicut vlmus & aliæ arbores, quæ nullum fructum ferunt, sed folia tantum. Qui bonos deridet, est sicut cæcus, qui spuit & nescit vbi, sed spuit aliquãdo super vultum alicuius, quando credit spuere super terram vel lutum. Qui seminat discordias, est sicut serpẽs ignominiosus, quia talis vomit ignem & incendit rancorem. Qui secreta reuelat, est sicut saccus sine fundo, & sicut vas sine opertorio. De blasphemo & periuro dictũ est supra. *Sup. c.2. huius tituli.* Et propter hoc per talia, quæ a lingua procedũt, vocatur vniuersitas iniquitatũ in Zacharia. *Zach.5.*

CAPVT VIII.

C

De prohibitione concupiscentiæ.

Præceptum. VI. & VII.

SExtum præceptum secundæ tabulæ est: Non concupisces rem proximi tui. Septimum præceptum est: Non desiderabis vxorem eius. In primo prohibetur concupiscentia oculorum. In secundo concupiscentiæ carnis.

Triplex ratio ob quam duplex concupiscentia carnis prohibetur.

Et nota quod triplex est ratio, quare specialis ista concupiscẽtia carnis duplex prohibetur, tum quia est quædam animæ labes, quæ cito maculat, & vix potest tergi: tum quia est quidam animæ ignis qui subito inflammat, & vix potest extingui: tum quia est quædam animæ sitis, quæ semper cruciat, & vix potest satiari. Primo igitur hæc duplex concupiscentia est animæ labes, quæ vix potest tergi. Vna istarum, id est, concupiscẽtia carnis, est sicut aqua propter labilitatem transi-
D toriæ delectationis. Altera, scilicet cõcupiscentia oculorum, est sicut terra, propter ariditatem terrenæ affectionis. Sicut ergo ex aqua & terra fit lutum materiale, ita ex hac duplici concupiscentia fit lutum spirituale, quo anima sordidatur, & per consequens fœtet, & displicet in conspectu Dei ad modũ vilissimi luti. Vnde dicitur in Psalmo: Vt lutum platearum delebo eos. *Psal.17.d*

Secundo ista duplex cõcupiscentia est animæ ignis, quæ vix potest extingui. De quo dicitur in Iob: Ignis est vsque ad perditionem deuorans. *Iob.31.b.* Inflammat enim animam, & inflammando incinerat, & tunc tertia soror earum, scilicet superbia vitæ, quæ est sicut ventus, insufflat in animam sic redactam in cineres, & dispergit eam in ventum, & per consequens annihilat. Et ideo dicitur in Psalmo: Quod impius est sicut puluis, quem
E proiicit ventus à facie terræ. *Psal.1.b*

Tertio ista duplex concupiscentia est animæ sitis, quę vix potest satiari, cuius duę sũt sanguisugę filię dicẽtes, Affer, affer, sicut dicitur in Prouerb. *Prou.30.b.* Concupiscẽtia oculorum dicit, affer diuitias: concupiscentia carnis dicit, affer delitias. Vna non cessat congregare, alia non cessat effundere. Vnde dicit Aggæus: Qui mercedes congregauit, misit eas in saccum pertusum. *Aggæi.1.b* Homo mundanus diuitiarum & deliciarum sitibundus, saccus dicitur pertusus; & ideo non est mirum, si nunquam potest satiari: quia nunquam potest impleri ad modum sacci pertusi.

CAPVT IX.

De præceptorum editione, ac promulgatione.

DE præceptorũ editione, vel promulgatione notandum, quod ſunt vtiliter edita, & ſub triplici pœna, & primo ſub pœna corporis, & animæ. Lex enim Imperatoris editur ſub pœna corporis tantum, ſed lex Creatoris ſub pœna animæ & corporis, vt dicitur in
Matt. 10. c Matthæo: Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere. Secundo, præcepta diuina edicuntur, vel mandantur ſub pœna bonorum mobilium & immobilium. Bona mobilia dicuntur bona gratiæ, quia poſſunt perdi & recuperari: bona immobilia dicuntur bona gloriæ, quia ſemel habita nunquam poſſunt amitti. Tranſgreſſores ergo præceptorum diuinorum, bonis gratiæ & gloriæ priuantur, Ideo obſeruantibus datur gratia in præſenti, & gloria
Pſal. 83. d in futuro, iuxta illud Pſalmi: Gratiam & gloriam dabit nobis Dominus. Tertio, præcepta diuina edicuntur ſub pœna patibuli infernalis; tranſgreſſor ergo diuini præcepti iam eſt in via, qua ducitur à diabolo ad patibulum inferni. Et nota, quod tria ſunt quæ fiunt latroni, quando ducitur ad patibulum. Oculis velatur, manibus ligatur, & veſte nudatur: ſic peccatori qui ducitur ad infernum, velantur oculi rationis, ligantur manus bonæ operationis, denudatur veſte honeſtæ conuerſationis. Sic ergo præcepta diuina edicuntur ſub multi-
Pſal. 118. a plici pœna. Ideo dicitur in Pſalmo: Tu mandaſti, mandata tua cuſtodiri nimis.

CAPVT X.

Quod tranſgreſſores præceptorum inſtar Pharaonis decem mulctantur.

Tranſgreſſores decalogi decem. NOta, quod ſicut decalogus eſt decem præceptorũ Dei, ſic ſunt decem tranſgreſſores decalogi, qui figurantur per decẽ plagas Ægypti, quæ fuerunt ſanguis, rana, cinifes, & muſcæ, animalium peſtis, & veſica, grando & locuſta, tenebræ & mors primogenitorũ. Et per iſtas decem plagas Ægypti figurantur, vt dictum eſt, tranſgreſſores decalogi. Nam ſicut plagæ illæ vaſtauerunt Ægyptum: ſic plagæ peccatorum corrumpunt mundum iſtum. Prima ergo plaga Ægypti fuit ſanguis, omnes enim aquæ Ægypti verſæ fuerunt in ſanguinẽ, & hoc ſignat ſanguinem, & corruptionem luxuriæ. Secunda plaga fuit rana, tota enim Ægyptus bulliuit ranis, & ſignificat loquacitatem & peccata linguæ. Tertia plaga fuit cinifes, cuius aculeus amarus quaſi inuiſibiliter pungit, & ſignificat aculeum inuidiæ. Quarta plaga fuit muſca grauiſſima, & hæc ſignificat indignationem & peccatum iræ. Quinta plaga fuit peſtis animalium, & hæc ſignificat languorem, vel peccatũ acediæ. Sexta plaga fuit veſica turgẽs & ampulloſa, & hæc ſignificat inflationem, & peccatum ſuperbiæ. Septima fuit grando, & hæc ſignificat perſecutionem & peccatum iniuriæ, quia ex ſuperfluitate naſcitur iniuria vel malitia. Octaua fuit locuſta, quæ deuorauit quidquid reſiduum fuit in grandine, & ſignificat voracitatem, & peccatum gulæ. Nona plaga fuit palpabilis tenebra, & hæc ſignificat cæcitatem ignorantiæ. Decima, & vltima fuit mors primogenitorum, & hæc ſignificat ſcandalum, vel notam infamiæ, quando ſcilicet maiores præbent occaſionem peccandi, vel materiam ruinæ. Hæ fuerunt plagæ Ægyptiorum ad litteram, & iſtæ ſunt myſticæ plagæ peccatorum tranſgreſſionis decem præceptorum. Vnde ſicut Ægyptij poſt plagas iſtas fuerunt ſubmerſi in mari rubro: ſic homines mundani poſt plagas iſtorum peccatorum, ſi nõ fuerint per pœnitentiam loti, vel ſanati, ſubmergentur in inferno cum Pharaone, & ſuis curribus, id eſt, cum diabolo & Angelis ſuis. Qui autem fuerit tranſgreſſor diuini præcepti, non erit immunis à plagis peccatorum, & à gutture tormentorum, quia dicitur in Eccleſiaſte: Qui cu- Eccleſ. 8. a
ſtodit præcepta, non experietur quidquam mali.

DIÆTÆ SALVTIS.

TITVLVS QVARTVS.

De conſilijs Euangelicis.

TITVLI HVIVS CAPITA.

CAPVT I.

De Religione.

POST tractatum de præceptis, dicendum eſt de conſilijs Euangelicis. Hæc eſt enim tertia diæta ſalutis, ſcilicet de præceptis ad conſilia Euangelica, ſicut à minus perfectis ad magis perfecta peruenire. Et quoniam iſtam diætam ambulant viri perfecti ſicut religioſi, ideo dicendum eſt hic de religione in communi.

Vnde in nomine Domini de religione, vel congre- Tria de religione notanda.
gatione nota ſpecialiter tria, ſcilicet typum, cui cõparatur, ortum, vnde deriuatur, votum quo ligatur. Habet ergo religio typum multiplicem, qui ipſam reddit commendabilem. Vnde nota, quod tria commendantur in religione, vel religioſis, ſcilicet pondus maturitatis, amor communitatis, & fuga proprietatis. Religioſus ergo debet habere pondus maturitatis, ſicut verus trapezita, vel campſor, cognoſcit meliores denarios ad pondus: ſic abſque dubio, in pondere maturitatis co- Pſal. 34. e
gnoſcitur religioſus. Nam in Pſalmo dicitur: In populo graui laudabo te. Religioſus debet amare communitatem, & hoc multiplici exemplo. Videmus enim quod plures homines, quando ſunt congregati, incedunt ſecurius, reſiſtunt fortius, ſolatiantur iucũdius. Vnde di- Eccleſ. 4. c
citur in Eccleſiaſte: Melius eſt duos eſſe ſimul quam vnum. Videmus inſuper ecõtrario, quod auis ſola ſingularis, vel eſt rapax, vt accipiter, vel amiſit ſocium, vt turtur: ſic religioſus ſingularis, vel eſt rapax detrahẽdo, vel iudicando patrem, vel proximum, vel amiſit ſociũ, id eſt, Chriſtum; quia dicitur etiam in Eccleſiaſte: Væ Ibid. b
ſoli. Ideo in oblatione Domini in templo, fuit par turturum, non ſola turtur, vt dicitur in Luca. Videmus Luc. 2. d
enim quod ſola candela per ventum extinguitur, ſed non ita de facili, quando cum alijs ardet: ſic plures cõgregati vinculo charitatis, iuncti melius lucent per exemplum, vehementius ardent per deſiderium diuinum. Vnde dicitur in Pſalmo: Congregate illi ſanctos Pſal. 49. a
eius. Videmus enim præterea, quod non ſolus denarius, ſed plures faciunt theſaurum, non vnus miles, ſed plures faciunt exercitum, non vnus ſcholaris, ſed plures faciunt ſtudium, non vnus bos, ſed plures trahunt iugum, non vna apis, ſed plures componunt fauum, non vnum granum, ſed plura faciunt aceruum, non vna ſpecies, ſed plures faciunt electuarium: ſic cum plures ſunt vniti per amoris vinculum, eſt in eis abſq; dubio maior abundãtia meritorũ. Vnde in figura huius non vnus ſolus diſcipulus, ſed plures diſcipuli receperunt Spiritum ſanctum, vt dicitur in Actis. Reli- Act. 2. a
gioſus debet inſuper fugere & cauere proprietatẽ. Sicut enim veſpertilio bibit oleũ in Eccleſia, vbi laudant alij Deũ; ſic religioſus proprietarius, inſtar veſpertilionis,

A nis, bibit, & furatur bona monasterij, vbi alij vacant laudibus, & Dei seruitio, sicut Iudas, qui solus inter Apostolos pecuniam furatus est, vt dicitur in Ioanne.

Ioan. 12. a Item nota, quod tria sunt reprobata specialiter in quolibet religioso, scilicet indeuotio, dissolutio, & vagatio. Nam religiosus indeuotus, est sicut scirpus, vel iuncus, aut mergus, qui interius est aridus, quod tamẽ stat in aqua, vel loco aquoso. Item sicut piscis, qui semper bibit aquam, & cum apetitur venter, inuenitur vacuus, talis iuxta panem moritur fame, iuxta fontẽ moritur siti, iuxta ignẽ moritur frigore. Et de talibus dicitur in Psalmo: *Psal. 33. c* Diuites eguerunt, & esurierũt. Est etiã reprobanda in religione dissolutio vitæ, & inhonestas in conuersatione. Nam sæcularis inhoneste viuens, solũ infamat seipsum: religiosus vero inhonestus, & dissolutus, infamat totum monasterium, & ordinem suũ. Nam sicut quãdo vinum proclamatur in villa, per vinum quod portatur in scypho iudicant homines de toto vino, quod est in dolio: sic mundus per conuersationẽ, quã videt in vno religioso, iudicat omnes alios qui sunt in monasterio, vel in ordine suo, & hoc tam in bono, quam in malo. Vnde dicit Apostolus: *1. Cor. 4. b* Spectaculum facti sumus mũdo. Est insuper in religioso valde reprobanda vagatio. Sicut enim piscis non diu viuit extra aquam: sic religiosus vagabundus cito moritur per culpam. Vnde dicit Hieronymus: Otium mihi carcer est, & solitudo paradisus.

Tria præstãda religioso. Item nota, quod religiosus debet se castigare, non interficere, prælato obedire, non contradicere, & semper in bono proficere, non retrocedere. Religiosus itaque debet corpus proprium non occidere, sed disciplinare, & disciplinam cum ratione regulare, & interdũ disciplinã remittere. Sicut aquila retrahit alas, vt melius extendat, & balistarius remittit, vel distendit arcum, vt fortius postmodũ trahat: sic interdum remittenda & temperanda est disciplina, vt postea conualescat. Nam dicit Apostolus *Rom. 12. a* rationabile sit obsequiũ vestrum. Religiosus etiam suo prælato debet obedire humiliter, & non resistere. Sicut enim membra iudicantur paralytica, quæ non mouentur ad imperiũ capitis: sic peruersus est religiosus subditus, qui non sentit motum, & imperium patris spiritualis. De talibus dicitur in Exodo: *Exod. 15. d* Fiant immobiles quasi lapis. Et sicut omne humidum, sicut dicit Philosophus, *Aristot. 2. de gener. text. com 9.* male terminatur termino proprio, & bene alieno: sic religiosus bene regitur, si obseruet prælati præceptum, male vero si sequatur propriæ voluntatis votũ. Nam dicit Bernardus: *Ber. ser. 3. de resurr. Dom. ante med.* Tolle propriam voluntatem, & infernus non erit tibi. Religiosus insuper debet semper proficere & introcedere, & ideo à latiorib. incipere debet, vt proficiendo ad altiora valeat peruenire. Nam dicit Gregorius: In via Dei non proficere, deficere est. Sicut enim ædificium in fundamento fit latius, & postmodum construendo fit strictius: sic religiosus talem perfectionem debet incipere, quod ad illam valeat addere, & in ea persenerare, ne dicatur illud Euangelicum verbum contra ipsum: Hic homo cœpit ædificare, & nõ potuit consummare, vt dicitur in Luca. *Luc. 14. f.* Debet autem super omnia in religione perseuerare, quia dicit Saluator: *Ibidem. 9. g* Nemo mittens manum ad aratrum, & aspiciens retro aptus est regno Dei. Sicut enim stultus est, qui tempore tempestatis exit de naui, & proiicit se in mare: ita summa stultitia est, tempore tentationis nauem religionis dimittere, & ad submergendum se in mare sæculi præcipitare. De talibus autem dicitur in actis: *Act. 27.* Nisi in naui manseritis, peribitis.

Item nota, quod religiosus debet in disciplina nutriri, & informari tripliciter, scilicet sicut paruulus in domo, sicut plãtula in horto, & sicut virgula in virgulto. Debet itaque religiosus ad modum pueri in disciplina diligenter enutriri & educari. Vnde nota, quod debet habere duas obstetrices in processu, duas nutrices in progressu, & duas cõsiliatrices in perfectione, vel statu. Debet igitur habere duas obstetrices, scilicet obedientiam, quæ liget sibi manus & pedes, & inuoluat eum in panniculo paupertatis, & humilitatẽ, quæ inclinet eum in præsepio & in cunabulo claustri, cũ freno temperãtiæ & capistro cilicij. Istæ sunt duæ obstetrices Hebræorũ, id est, Religiosorum, quæ conseruabãt mares, id est perfectos religiosos & perfecte viuere volentes, vt habetur in Exodo. *Exod. 1. c* Debet etiam habere duas nutrices in progressu, scilicet veritatem, quæ doceat eum loqui, iuxta illud Petri: *1. Pet. 4. c* Si quis loquitur quasi sermones Dei, & honestatem, quæ doceat eum ambulare, B iuxta illud quod dicit Apostolus ad Thessalonicenses: *1. Thess. 4. c* Præcipimus vobis, vt honeste ambuletis ad eos qui foris sunt. Debet nihilominus habere duas consiliatrices in perfectione & statu, scilicet charitatem ad Deũ, *Hebr. 13. a* & ad proximũ. Nam dicit Apostolus: Charitas fraternitatis maneat in vobis; & austeritatẽ ad seipsũ: iuxta *1. Cor. 9. d* illud eiusdẽ Apostoli: castigo corpus meũ, & in seruitutẽ redigo. *Religiosus instar plantæ nouellæ nutriendus.* Religiosus instar plantulæ, debet nutriri in disciplina, vel in religione. Vnde notandũ est, quod hortulanus fodit sæpe circa plãtulas quæ sũt in horto suo, quæ spiritualiter debent fieri nouo religioso. Plãtulæ vero de vno loco eradicantur, & in alio transplãtãtur, clauduntur, rigantur, purgantur, fodiũtur, & coluntur: sic nouitius debet instar plantulæ, de mundo radicitus euelli, & in religione transplãtari, & in sanC cto proposito radicari, circumspectione claudi, deuotione rigari, cõfessione purgari, exercitio & occupatione fodi, & excoli, & tales sunt sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua, vt dicitur in Psalmo. *Psal. 143. b* Religiosus insuper, sicut virgula in virgulto debet educari in disciplina. Vnde nota, quod agricola quãdo habet virgulam vel surculum generosæ vel fructuosæ arboris, prouidet ei in multis, scilicet quod habeat radicem, stipitem, frõdes, & folia, flores & fructus: sic virgula spiritualiter, scilicet neophytus, vel nouitius in virgulto religionis debet habere ista sex, scilicet radicẽ profundæ humilitatis, stipitem rectæ intẽtionis, frondes sinceræ dilectionis, folia honestæ locutionis, flores pulchræ cõuersationis, & tãdẽ super omnia fructus bonæ operationis: quia per fructus eorũ cognoscit eos Deus, sicut dicit Saluator in Matt. *Matth. 7. g.* De talib. virgulis generosis, D & fructuosis dicitur in Psalmo: *Psal. 127. c* Filij tui sicut nouellæ oliuarũ, in circuitu mensæ tuæ, id est religionis sanctæ.

Religionis ortus. Habet etiam religio ortũ primordialem valde laudabilem. Vnde nota, quod omnis religio & omnis spiritualis cõgregatio, vel fraternitas, habuit primo ortũ à Samuele, qui congregauit cuneum prophetarum, vt dicitur in primo Regum. *1. Reg. 10. b* Et ita dicit ibidem magister historiarum. Secundo habuit ortum ab Helisæo, cum quo habitauerũt filij prophetarũ, vt dicitur in quarto *4. Reg. 4. f* Regum. Tertio habuit hortum à Ioanne Baptista, qui congregauit discipulos, vt dicitur in Ioanne: *Ioan. 1. e* Quarto habuit ortum à Christo qui congregauit discipulos & Apostolos, vt dicitur in Matthæo. *Matt. 4. c, d* Quinto habuit ortũ ab Apostolis, quibus adhæserunt multi discipuli, simul habitantes post missionẽ Spiritus sancti, sicut dicitur E in Actis. *Act. 4. a* Quia nemo quidquam eorum, quæ possidebant, aliquid suum esse dicebat, sed omnia illis erant communia. Sexto habuit ortum à Marco Euangelista, qui apud Alexandriam discipulos vitæ mirabilis habuit, vt habetur in Ecclesiastica historia. Inde processerunt monachi, quorum fuerunt tria genera, scilicet cœnobitarum, qui in communi viuebant: aliorum qui dicebantur Remoboth, qui bini & trini habitabant: & *Hier. epist. 22. ad Eustoch. post med. to. 1.* Anachoretarum, qui soli in deserto viuebant, quorum auctor fuit Paulus, illustrator Antonius, princeps Ioãnes Baptista, vt dicit Hieronymus.

Nodus siue Habet insuper religio nodum regulãtem valde no-

votum religio ligatur. quo tabilem,qui ipſam facit valde notabilem. Eſt enim in ipſa triplex nodus valde laudabilis,ſcilicet nomen religionis obedientiæ ſubiugantis,paupertatis alleuiantis,& caſtitatis decorantis. Obedientia aufert religioſo propriam voluntatem, & per conſequens infernū, iuxta illud Bernardi:Tolle propriam voluntatem , & Bern. ſer. 3. de reſurr. Dom. ante med. infernus non erit tibi. Paupertas aufert ipſi terrenam cupiditatem , & per conſequens omne malum, iuxta illud verbum Apoſtoli : Radix omnium malorum, eſt 1. Tim.6.b. cupiditas.Caſtitas aufert homini carnalem fœditatē, & per conſequens facit eum Angelū, iuxta illud Matt.22. Mathæi. Neque nubent neque nubentur , ſed erunt ſicut Angeli Dei in cœlo.De hoc triplici nodo per ordinem eſt dicendum. Et primo de obedientia.

CAPVT II.

De Obedientia.

De obedientia tria præcipue notanda. DE obedientia nota ſpecialiter tria ſcilicet præconia quibus commendatur , auxilia quibus adiuuatur, & officia quibus occupatur.

Obedientiæ præconia. Habet ergo obedientia multa præconia,quæ ipſam laudant. Vnde nota , quod obedientia eſt Schola Saluatoris,nobile genus martyrij,palma triumphalis, & ſcala paradiſi. Primo ergo obediētia eſt Schola Saluatoris. Vnde nota, quod Saluator exemplo ſuo docuit obedientiam tripliciter,ſcilicet ad mundum veniēs,in Ioa. 6.d mundo manens, & de mundo tranſiens. Ad mundum veniens obedientiam docuit,vt dicitur in Ioanne:Deſcendi de cœlo,non vt facerem voluntatem meam,ſed Phil.2.a voluntatem eius,qui miſit me,Patris. Obedientiam docuit in mundo manēs, vt dicit Paulus:Factus eſt obediens vſque ad mortem.Obedientiam docuit de munMatth.26.d do tranſiens.Nā in paſſione dixit Patri: Non ſicut ego volo,ſed ſicut tu. Eſt etiam obedientia quoddam nobile genus martyrij & palma triumphalis,quia decol1. Reg.15.e lat hominem,& amputat ei propriæ voluntatis caput, De hoc martyrio dicitur in primo Regum : Melior eſt obedientia,quam victimæ.Eſt autem obedientia ſcala Bern.ſer.de virt.obed.& eius gradibus. paradiſi,cuius ſeptē ſunt gradus,quos aſſignat Bernardus.Primus gradus obedientiæ,eſt obedire libenter ſine recalcitratione. Exemplum de Paulo , qui dicit in Act.9.a Actis:Domine quid me vis facere?Secūdus gradus eſt obedire ſimpliciter ſine ſimulatione exēplum de DaPſalm.72. uid qui dixit in Pſalmo:Vt iumentū factus ſum apud te .Tertius gradus eſt obedire hilariter ſine murmuratione,exemplum de Simone Cyreneo,qui portauit in Matt.27.d angaria,id eſt,in dolore crucem Chriſti,vt habetur in Matthæo.Quartus gradus eſt obedire velociter,ſine recraſtinatione, exemplum de Petro & Andrea , qui ad Matth.4.d vocem Domini vocem,relictis retibus omnibus,ſecuti ſunt eum,ſicut etiam dicitur in eodē Matthæo.QuinLuc.22.c. tus gradus eſt obedire viriliter,ſine æſtimatione,exemplum de Petro,qui dixit: Domine paratus ſum tecum in carcerem,& in mortem ire. Sextus gradus eſt obedire humiliter, ſine elatione, exemplum de diſcipulis, quibus dixit Saluator: Dū feceritis omnia quę pręcepta ſunt vobis,dicite;quia ſerui inutiles ſumus,in eoLuc.17.e dem Luca.Septimus gradus eſt obedire perſeueranter, ſine diſcontinuatione,exemplum de Chriſto, de quo Phil.2.a dicit Apoſtolus:factus eſt obediens vſque ad mortem. Ipſi ſeptem gradus erant ſpiritualiter in ſcala Iacob, Gen.28.c de qua habetur in Geneſi:quæ ſignificat obedientiam, tum quia Angeli deſcendebant & aſcendebant per illam , per quod intelligitur , quod obedientia eſt vita angelica,tum quia ſcala iſta tāgebat cœlos,in quo innuitur , quod vera obedientia eſt cœleſtis vita. Item nota, quod obedientia eſt nauis ad cœlum tranſiens, clauis celum aperiens,& auis ad cœlū aſcendens. Eſt itaq; obedientia ſicut nauis,nā ſicut qui eſt in naui ſēper procedit,& tamen ipſe quieſcit: ſic qui eſt in naui

A obedientiæ ſemper proficit in mundo,dormiendo, vigilando,comedendo,abſtinēdo,ambulādo,quieſcendo: quia inſtar nautæ nō mouetur motu proprio ſed alieno.De hac naui habetur in Prouerbiis: Facta eſt quaſi Prou. vlt.b nauis inſtitoris,id eſt, mercatoris. Per eandē rationem obediens cōparatur equitanti.Nā ſicut equitans quieſcendo procedit,quia non mouetur motu proprio,ſed equi : ſic bonus obediens quando pauſat , meretur, quia non innititur motui voluntatis ſuæ,ſed maioris Cant.1.a ſui. Vnde dicitur in Canticis: Equitatui meo aſſimilaui te amica mea. Eſt etiam obedientia ſicut clauis paradiſi;ſicut enim inobedientia clauſit paradiſum,vt Gen.3.a habetur ex Geneſi:ſic obediētia paradiſum aperuit.Et in figura huius Chriſtus dedit Simoni qui interpretatur obediens, claues regni cœlorū, vt dicitur in MatB thæo.Et ſicut Dominus maledixit primo homini in- Matth.16.c obedienti,dicens:Maledicta terra in opere tuo:ſic be- Gen.3.c. nedixit obedienti Simoni Dominus, dicens:Beatus es Simon Bariona.Eſt etiam obediētia,ſicut auis ad cœlum aſcendens.Nam ſicut auis cum duabus alis volat ad ſublimia:ſic obediēs cum duabus alis, ſcilicet cum ala paupertatis,& cum ala caſtitatis ſcandit ad cœleſtia.Hoc eſt quod dicitur in Apocalypſi:Datæ ſūt mu- Apoc.12.d lieri duæ alæ vt volaret in deſertū locum. Mulier iſta poteſt dici obedientia. Duæ alæ poſſunt dici duo illa vota,ſimul coniuncta,ſcilicet caſtitatis,& paupertatis voluntariæ. Item nota,quod obedientia eſt ſumma in merito,vicina Deo,& proxima cœlo.Eſt itaq;obediētia in merito ſuprema, & in figura huius Chriſtus AC poſtolis præpoſuit Simonem obedientem. Vult enim Creator quod omnia obediant obedienti: nec mirum ſi vult quod obedienti obediant cereræ creaturæ: quia etiam ipſe Deus voluit obedienti obedire. Exemplum de Ioſue,de quo dicitur : Non fuit ante & poſtea tam Ioſ. 10.e longa dies,obediente Domino voci hominis. Eſt etiā obedientia Deo vicina,in cuius figura Dominus recubuit in domo Simonis, vt dicitur in Luca. Et omnes Luc.7.f qui erant in Bethania diligebat , vt dicitur in Ioanne: Bethania quippe domus obedientiæ dicitur, Eſt enim Ioan.11.a obedientia ſcala cœli,& Deo proxima,& in figura huius , Dominus aſcenditio cœlum de Bethania, ſicut Luc.24.g habetur in Luca.

Habet etiam obedientia auxilia,quæ ipſam iuuant. D Vnde notandum eſt,quod ſex ſunt, quæ iuuāt obediē- Auxilia obedientiam iuuantia. tiam,ſcilicet humilitas flectens,conſuetudo frequens, dilectio feruens, affectus terreoa cōtemnēs, gratia interius vngens, & prælatus modeſte præcipiens. Obedientia igitur iuuat, & facit hominem obedientē. Humilitas reddit hominem flexibilem,ſicut enim gracilitas & ſubtilitas virgæ facit virgam faciliter inclinate ſic gracilitas humilitatis facit homines faciliter obedire. Ideo dicit Apoſtolus de Chriſto : Humiliauit ſe- Phil.2.a metipſum,factus obediens vſque ad mortē. Iuuat etiā obedientiam conſuetudo, nam ſicut equus aſſueſcit circūuolutionibus, vt ſciat ſe ad omnem partē flectere:ſic aſſuefactio obedientiæ facit homines ad nutum obedire. De tali equo bene ductili dicitur in Prouerbiis:Equus paratur ad diem belli:Dominus autem ſa- Prou.21.d lutem tribuit. Iuuat tertio obedientiam dilectio Dei. Nam ſicut ignis facit ceram mollē & tractabilem: ſic Luc.12.f. amor Dei ignitus facit hominem obedire. Vnde dicitur in Luca : Ignem veni mittere in terram,id eſt,animam deuotam. Iuuat nihilominus obedientiam contemptus mundi,& ſeparatio voluntatis ab omni re corporali. Sicut enim pellis eſt tractabilis à ligno ſeparata,quæ tamen eſt rigida, quamdiu eſt ligno affixa: ſic anima cum inſtar pellis à terrenis ſeiungitur,ad obediendum facile inclinatur.In cuius perſona dicit Pſal- Pſalm.118.h miſta paratus ſum,& non ſum turbatus. Iuuat etiam obedientiam vnctio gratiæ interius. Sicut enim corium vnctum fit molle & tractabile,quod tamen ante vnctio

vnctionem erat durum & rebelle: sic homo facilis est ad obedientiam, quando anima intus est vncta per gratiam. Hæc est vnctio, de qua dicit Ioannes: Vnctionem quam accepistis, maneat in vobis. Tandem iuuat obedientiam modestia præcipientis. Exemplum de Deo, qui vnum solum lignum prohibuit, & omnia alia concessit, dicens: De omni ligno paradisi comede, de ligno autem scientiæ boni & mali ne comedas.

1. Ioan. 2. d. — Gen. 2. d.

Officia quæ occupant obedientiam.

Habet etiam obedientia officia, quæ ipsam occupant, scilicet tria genera præceptorũ. Vnde nota, quod debet quilibet obedire præceptis iudicis per naturam, quæ scripta sunt à Tobia dicente: Quod ab alio oderis tibi fieri, vide ne tu aliquando alteri facias; & in Matthæo: Omnia quæcunque vultis ne faciant vobis homines, ea nolite facere eis. Vel debemus obedire præceptis iniunctis per scripturarũ, quę scripta sũt in Exodo. Vbi ponũtur præcepta: Nõ habebis deos alienos, &c. Debemus etiam obedire præceptis inspiratis per gratiã, vt de dilectione Dei & proximi, quæ scripta sunt in Matthæo. Horum expositionem quære supra in materia de præceptis, & in materia de charitate.

Tob. 4. c — Matt. 7. b — Exod. 20. a — Matt. 22. d

CAPVT III.

De Paupertate.

De paupertate nota tria.

DE paupertate nota specialiter tria, scilicet quod paupertas est cœleste pretium, cũ quo pauperes mercantur: cœleste prandium, ad quod pauperes inuitantur: & cœleste solium, in quo pauperes locantur.

Simile est apud. Aug. de Verb. Domi. sec. Luc. ser. 28 cir. med. to. 10. — *Matt. 19. d*

Primo igitur paupertas est cœleste pretium, à quo pauperibus emitur cœlum, sicut dicit Augustinus: Regnum, inquit, cœlorum paupertate emitur. Et nota quod regnum cœlorum iure emptionis conuenit pauperibus, quia ipsi proprie soluunt pretiũ, quod taxauit Christus, dicens: Omnia qui reliquerit domum, aut agros, &c.

Paupertas cœleste prandium.

Secundo paupertas est cœleste prandium, quo pauperes reficiuntur. Sicut enim videmus, quod quando clamatur ad eleemosynam, vel paradisum, soli pauperes veniunt & accelerant: sic ad prandium cœli, ad quod Christus inuitat, soli pauperes intrant, quod figuratur in Luca, vbi dicitur, quod homo quidam fecit cœnam magnã, &c. Et nota quod tria genera hominum ad illam cœnam venire noluerunt, sed excusationes friuolas allegauerunt, scilicet auari diuitiis incrassati immundi impinguati, superbi dilatati honoribus, iuxta illud Deuteron. Incrassatus, impinguatus, dilatatus dereliquit Deum factorem suum. Auari figurantur per illum, qui quinque iuga boũ emerat. Immundi per illum, qui vxorem duxerat. Superbi, per illum, qui villam comparauerat. Et ideo omnes isti à cœna illa proprie sunt exclusi, & soli pauperes intromissi. Nam dicitur ibidem: Voca pauperes & debiles, & introduc, &c.

Luc. 14. d. — *Deut. 32. c.* — *Luc. 14. d*

Paupertas cœleste soliũ. — *Matt. 19. d*

Tertio, paupertas est cœleste solium, in quo pauperes sedẽt, sicut dicitur in Matthæo: Vos qui reliquistis omnia. & secuti estis me, &c. & sequitur: Sedebitis & vos super sedes, iudicantes duodecim tribus Israël. Sed nota quod sicut qui esset supra cœlum, totam terram reputaret quasi centrum: sic pauperes totã terram reputant rem minimam, & vilem, quia in cœlo, vt dictum est, habent sedem & mansionem suam. Nam dicit Apostolus in persona eorum: Nostra conuersatio in cœlis est.

Phil. 3. d

Paupertatis tria bona.

Item nota, quod pauper habet tria bona, scilicet vitam securissimam, mentem quietissimam, & vestem nobilissimã. Primo igitur pauperes sunt in vita securissima securi, quia per paupertatem non mouentur lites, non timentur fures, non formidantur rerum tempestates: sed diuites huius mundi sustinent omnes istas tribulationes. Vnde in figura huius, Cain qui interpretatur possessio, habebat caput tremulum, & significat diuitum curam, & solicitudinem auarorum. Secundo pauperes mente sunt quieti, & à spinis diuitiarũ minime lacerati, & ab earum pondere liberi, & ab earum inquinatione mundi. Nam diuitiæ faciunt ista tria mala, bona siquidem temporalia possessa onerant, amata inquinant, & amissa cruciant, vt dicit a Bernardus. Vnde in figura spiritualis quietis, quam habent pauperes & anxietates, quæ communicant diuitias, Israël à Deo accepit sabbatum, id est, quietem, & Ægyptij anxietates & curas, vt dicit Gregorius. b Propter hoc dicitur ad Hebræus: Relinquitur sabbatismus populo Dei. Tertio sunt pauperes veste decori, id est honestate cõspicui. Ideo Sapiens iungit ista duo. Paupertas, inquit, & honestas à Deo sũt, quia in semitis pauperum relucet spiritualiter Christi signum, de quo dicitur in Luca: Et in signum cui contradicetur. Et nota, quod triplex fuit signum Christi cui contradicitur à diuersis amatoribus mundi, Primum fuit paupertas, cui contradicitur ab auaris: secundũ fuit castitas, cui contradicitur ab immundis: & tertium fuit humilitas, cui contradicitur à superbis.

a Ber. ser. de conuers. ad cler. c. 12. & ser. 1. de quinq. negotiat. & quinque region. ant. med. — *b Greg. li. 18. Mor. c. 25. an. med.* — *Heb. 4. b* — *Eccli. 11. b* — *Luc. 2. e*

Tria alia paupertatis bona.

Item nota, quod paupertas alia tria bona habet; est enim paupertas summe Christo copulata, bonis sũme cumulata, & cœlis summe coæquata. Primo ergo paupertas est summe Christo copulata, habet enim Deus pauperes quasi familiares & domesticos, & diuites quasi ignotos & extraneos. Vnde in figura huius Christus in ortu suo prius vocauit pauperes, quã diuites piscatores, quam mercatores, pastores, quam reges, pauperes de prope, & diuites Magos ab oriente. Secundo paupertas est summe coæquata cœlo: & causa est, quia est summe elongata à mundo. Pauper enim summe cœlum appropinquat: quia omnia mundana conculcat. Sicut videmus, quod ille qui vult alte attingere, scabellum consueuit sub pedibus locare: sic pauper manu tangit cœlum, quia de omnibus terrenis contemnendo & conculcando, facit sibi quasi sub pedibus scabellum, iuxta illud Deuteronomij: Omnis locus quem calcauerit pes vester, vester erit. Tertio paupertas est summe cumulata omni bono: optime enim scit thesaurizare. Propterea enim dimittit terram talpis, id est, auaris, fimũ porcis, id est, immundis, puluerem serpentibus, id est, superbis, iuxta illud Isaiæ: Serpenti puluis panis eius, Ipsa enim dedignatur fimum stabuli habere loco thesauri. Fimus stabuli sũt diuitiæ huius mundi: quia mundus est stabulum, id est, locus iumẽtorum, & hominum bestialium. Ipsa enim bona immobilia retinet, id est, cœlestia, & dispergit bona mobilia, id est, omnia terrena, quod figuratur in Genesi. Vbi dicitur, quod Abraham dedit Isaac omnia, quæ possidebat, & filiis concubinarum largitus est munera.

Deu. 12. c — *Isa. 65. d* — *Gen. 25. a*

CAPVT IV.

De Castitate.

De castitate tria notanda præcipue.

DE castitate nota specialiter tria. Castitas enim est florens, sicut lilium inter spinas, habet lilium incorruptibile, habet pretium impretiabile, habet foliũ insuperabile, habet pretium inter gemmas, & tenet solium super stellas.

Primo ergo castitas est florens sicut lilium, nam dicitur in Canticis: Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Et nota, quod in lilio sũt sex folia niuei coloris, & sex grana aurei coloris, sex folia niuea, significant carnis pudicitiam: & sex grana aurea, significant mentis munditiam. Primo ergo in lilio sunt sex folia, in quibus figurantur sex ad pudicitiam necessaria, Primum folium est cibi & potus sobrietas, vnde dicit Hieronymus: Virgo fugiat vinum, vt vene-

Cant. 2. a — Sex ad pudicitiã necessaria. — *Hie. ep. 32. ad Eustoc. longe*

an me. 20. 1. Prou. 20. a Gen. 19. g. num. Nam vinum & adolescentia, est duplex incendiũ voluptatis. Vnde in Prouerbiis dicitur: Luxuriosa res est vinum, & in Genesi dicitur, quod Loth propter vinum perpetrauit incestum Secundum folium, est habitus asperitas. Vnde dicit Bernardus: Memento, quod asperior cardo pannum facit leniorem, sicut asper habitus facit carnem castiorem. Et per contrarium filij Israel fornicati sunt cum mulieribus Moab, *Num. 25. a.* quia ornatæ erant vestibus delicatis, vt dicitur in Numeris. Tertium folium, est laboris streouitas, & per contrarium ignauia & otium sunt summum luxuriæ *Ezech. 16. f* nutrimentum; quia vt dicitur in Ezechiele: Hæc fuit Sodomæ iniquitas sororis tuæ, superbia, saturitas, abundantia panis, & otium. Dauid in domo otians, *2. Reg. 11. a* commisit adulterium, vt habetur in secundo Regum. Quartum folium, est custodia sensuum, & maxime quoad visum & auditum: quia curiositas videndi & audiendi, via est ad peccatum. Cuius exemplum patet in Dina filia Iacob, quæ ad videndum mulieres regionis illius egressa, à Sichem filio Emor fuit corrupta, vt *Gen. 34. a.* dicitur in Genesi. Quintum folium est modestia verborum, & maxime immundorum: quia maxime excitatur luxuria, per verba dissoluta, & inhonesta. Nam *1. Cor. 15. d.* dicit Apostolus: Nolite seduci inanibus verbis. Cor- *Hier. ep. 1. ad Demet. post med. to. 9.* rumpunt enim bonos mores colloquia praua. Sit, inquit Hieronymus, sermo virginis pudens, modestus, & tardus vel rarus, nec tam eloquentia pretiosus, quam *Idem ep. 14. ad Mauritij filiam post med. to. eo.* pudore. Idem: Sit vitæ nouæ grauitas, honestas admirabilis, & stupenda verecundia, mira patientia, virginalis incessus & veræ pudicitiæ habitus, sermo semper modestus, & suo in tempore proferendus. Hæc ille. Sextum folium, est fuga occasionum, & opportunitatum, & maxime mulierũ. Dicitur enim in Genesi: Ne *Gen. 19. d* stes in omni loco circa regionem. Videmus enim, quod animalia siluestria pulchriorem pellem habent, quam *2. Reg. 13.* domestica. Legimus enim in secundo Regum, quod Thamar ab Amõ fratre suo fuit corrupta: quia in thalamo fuit sola cum solo. Vnde Bernardus dicit: Virgi- *Bern. ho. 3. super Missus est, cir. med.* nes quæ vere virgines sunt, semper debent esse pauidæ, & numquam securæ, vt & non timenda securæ etiam pertimescant.

Animus castus triplicem debet habere dilectionis modum. Sunt etiam in lilio sex grana aurea, in quibus figuratur triplex modus diligendi Deum, & triplex causa dilectionis. Primo ergo est triplex modus dilectionis, quem debet habere animus castus: est enim diligendus Deus prudẽter, ne decepti, ab amore eius discedamus: *Ber. super Cant. ser. 20. ante med.* dulciter, ne elati ab amore eius abscindamur: fortiter ne oppressi, ab amore Dei euellamur, vt dicit Bernard. Sunt autem tres causæ præcipuæ, in quibus debemus Deum diligere. Est enim diligendus toto corde, quia *Matt. 22. d* Creator: tota anima, quia Redemptor: tota mente, quia remunerator, vt dicitur in Matthæo.

Eccli. 26. d Secundo, castitas habet ingens pretium super omnes gemmas, quia dicitur: Non est digna ponderatio continentis animæ. Et nota, quod castitas est thesaurus *Matt. 13. f* cum valore charitatis, ideo summe amandus, & ideo dicitur: Simile est regnum cœlorum thesauro abscondito: & ; est thesaurus in vase fragilissimo, & ideo *2. Cor. 4. b* summe conseruandus. Nam dicit Apostolus: Habemos thesaurum istum in vasis fictilibus. Vnde maioris virtutis est, in carne corruptibili seruare castitatẽ, Est thesaurus cum malignissimo hoste, & ideo summe timendus, sicut videmus, quod valde est laudabile, castrum debile defendere contra hostem fortissimum.

Tertio, castitas habet excellens folium super omnes stellas, quod figuratur per thronum de ebore gran- *3. Reg. 12.* dem, vt dicitur in libris Regum. Et nota, quod ebur est frigidum, & solidum & candidum. Frigidum contra concupiscentiam: solidum per firmam perseuerantiam: candidum per meram innocentiam. Item nota,

A quod quando ebur in vno panno lineo mundo inuoluitur, seruat pannum ne incendatur: in quo signatur, quod interior castitas mentis, seruat corpus exterius, ab incendio libidinis.

Item nota, quod castitas habet fructum vberrimum, cursum celerrimum, & sertum pulcherrimum. Primo ergo castitas habet vberrimum fructum; & nota quod triplex est fructus Euangelicus, scilicet tricesimus, quẽ habet castitas coniugalis; sexagesimus, quem habet castitas vidualis; centesimus, quẽ habet castitas virginalis, vt dicitur in Matthęo. Secundo castitas habet celer- *Matt. 13. a* rimũ motum: castitas enim consequitur Deum tripliciter, scilicet currendo, natando, & volando. Currit enim castus per bonam operationẽ: natat per internã B deuotionem: volat per supernam contemplationem; & sic sequitur Agnũ quocumque ierit, vt dicitur in Apo- *Apoc. 14. a* calypsi. Tertio, castitas habet pulcherrimum sertum. Non enim solum habet aureolam præmij accidentalis, sed etiam aureolam præmij essentialis.

Et nota, quod triplex est aureola, scilicet virginum, *Aureola triplex.* martyrum & doctorum. Virginum florea: martyrum gemmea: doctorum aurea. Aureola igitur virginũ est florea, de qua dicitur: Veni de Libano sponsa mea, ve- *Cant. 4. c* ni coronaberis, scilicet, aureola castitatis; quia in Scriptura castitas flos dicitur, merito castis corona de floribus datur. Et nota, quod castitas instar floris solo tactu marcescit: quia tactus impudicæ delectationis, castitatẽ omnino corrũpit. Sicut enim flos sole præsen- C te, decorem suũ ostendit, nã flos, vt videmus, de nocte clauditur, & oriente sole rursum expanditur: sic homo vere castus de castitate tantum coram Deo, non corã hominibus, gloriatur, dicente Apostolo: Gloria nostra *2. Cor. 1. c* hæc est, testimonium conscientię nostræ, Aureola vero martyrum est gemmea, nam dicitur: Posuisti super ca- *Ps. 20. a.* put eius coronam de lapide pretioso. Aureola docto- *Eccli. 45. b* rum est aurea, de qua dicitur: Corona aurea super caput eius. Itẽ nota, quod castitas indiget studiosa clausura: castitatem decet pretiosa cinctura: & in ea lucet speciosa pictura. Primo ergo castitas debet ha- *Cant. 4. d* bere clausuram studiosam, nam dicitur; Hortus conclusus soror mea sponsa, Et nota, quod in horto bene clauso, nũ potest quis intrare, nisi de alto: sic in homine casto, qui habet clausuram continentiæ, nullum de- D siderium debet intrare, nisi cœleste tantum. Si tamen hortus conclusus bestiis esset plenus, clausura parum proficeret, immo plus noceret, quam prodesset: ita quando bestiales motus libidinis strepunt in mente, parũ aut nihil valet clausura castitatis in carne, et ideo sponsæ dicitur: Non solum hortus conclosus, sed fõs *Ibidem.* signatus. Hortus cõclusus, propter castitatem carnis, fons signatus propter puritatem mentis.

Secundo castitas debet habere cincturam pretiosam, quia dicitur: Sint lumbi vestri præcincti, & lucer- *Luc. 12. e* næ ardentes in manibus vestris. Et nota, quod Daniel vidit virũ accinctũ renibus, auro obrizo, quod est aurũ pretiosum valde, vt dicitur in Daniele, & Ioannes *Dan. 10. a* vidit filiũ hominis, præcinctũ ad mamillas zona aurea, vt dicitur in Apocalypsi, quod scilicet ad duplicẽ *Apoc. 1. c* E castitatem refertur. Nam zona aurea, vel cinctura renũ, significat corpus castum: zona vero aurea inter mamillas, significat cor mundum: quia vt dicit Philo- *Arist. de hist. anim. li. 1. c. 17.* sophus libro de animalibus, cor hominis est inter mamillas, aliquantulum declinans ad partem sinistram.

Tertio castitas debet habere picturã speciosam, Sicut enim candor materialis vel albedo, est caput & fundamentũ aliorum colorum, vt dicit Philosophus: sic castitas est quasi caput & fundamentum aliarum virtutũ, & bonorum operum. Vnde dicit Gregorius: Quod *Greg. ho. 13. in Euang. ante med.* non est opus bonum sine castitate.

DIÆTÆ SALVTIS.

TITVLVS QVINTVS.

De virtutibus Theologicis, & Cardinalibus.

TITVLI HVIVS CAPITA.

CAPVT I.

De Virtute in communi.

POST tractatum de præceptis, & consiliis dicendum est de virturibus, donis, beatitudinibus & fructibus. Ista quatuor sunt quædam specialia incentiúa ad operandum diuina præcepta, & consilia Euangelica. Differunt autem ista quatuor per hunc modũ, quia virtutes faciunt operari recte:dona faciũt operari fideliter, & faciliter expedite:beatitudines faciũt operari perfecte: fructus faciũt operari delectabiliter, seu deliciose.

Virtutes septem. Et nota, quod virtutes sunt septem, scilicet quatuor Cardinales, & tres Theologicæ. Theologicæ sunt fides, spes, & charitas. Cardinales sunt, prudentia, fortitudo, temperantia, & iustitia. Differunt autem, quia Theologicæ habent Deum, vel bonum increatum pro fine, vel pro obiecto. Virtutes Cardinales habent bonum creatum pro obiecto. Præterea virtutes Theologicæ respiciunt magis vitam contemplatiuam, & ordinant hominem ad Deum. Cardinales vero pertinent ad vitam actiuam, & ordinant hominem ad proximũ, & ideo illæ dicuntur Theologicæ, id est, diuinæ, à theos, quod est Deus, & logos quod est sermo, quia principaliter sunt ad Deum: seu Cardinales dicuntur à cardine, in quo vertitur ostium, quia principaliter respiciunt vitam actiuam, quæ tota est mobilis super Cardinales virtutes. *Luc. 10. g* Vnde tres virtutes Theologicæ pertinent ad Mariam, quæ intendit circa vnum, id est, circa bonum increatum, quod non aufertur ab ea, nec mutatur: quatuor vero Cardinales pertinent ad Martham, quæ intendit circa multa, & turbatur erga plurima, scilicet bona. Sunt vero loca scripturæ, vbi repetiuntur virtutes, dona, beatitudines, & fructus: Virtutes Theologicæ ponuntur, iuxta illud; Nunc autẽ manent, fides, spes, charitas, tria hæc. *1. Cor. 13. d* Quatuor vero virtutes Cardinales, ponontur secundum illud: Sobrietatem, prudentiam, iustitiam, & fortitudinem: quibus nihil vtilius est in hac vita hominibus. *Sap. 8. b* Dona vero Spiritus sancti sunt septem, scilicet donum sapientiæ, intellectus, consilij, fortitudinis, pietatis, scientiæ, & donum timoris. Ista autem dona ponuntur iuxta illud: *Isa. 11. a* Et requiescet super eum spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus fortitudinis, & consilij, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. Beatitudines autem sunt octo, scilicet paupertas, mititas, vel mansuetudo, luctus, esuries misericordia, mũditia cordis, pax, & iustitia. *Matth. 5.* Istæ ponuntur in Matthæo. Fructus Spiritus sancti sunt duodecim, scilicet charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, & castitas. *Gal. 5.* Isti ponuntur ad Galatas.

A Virtus sic diffinitur in libro de spiritu & anima: Virtus est habitus mentis bene institutæ. *Aug. de spir. & ani. c. 4. a. fine Aug. 10. 5* De virtute in communi nota specialiter tria, scilicet, eius pretiosam comparationem, virtuosam operationem, & gratiosam procreationem. Comparatur ergo virtus tribus specialiter, scilicet ligno fructuoso, lapidi pretioso, & cœlesti paradiso. Primo comparatur ligno fructuoso: homo enim absque virtute, est sicut arbor siluestris, vel vinea, quæ profert labruscas, id est, delectationes carnales, vel glandes, quæ sunt cibaria porcorum, id est, hominum immundorum. Sed si ramus virtutis, tali arbori fuerit insertus, totam arborem trahit ad naturam suam, & facit eam ferre fructus optimos, quæ lætificant Deum & Angelos Dei, iuxta illud; Gaudium est Angelis Dei, super vno peccatore, *Luc. 15. b* B &c. Hæc est illa arbor pulcherrima, cuius fructus nimius, & esca vniuersorũ in ea, vt habetur in Daniele. *Dan. 4 b*

Secundo comparatur lapidi pretioso. Virtus enim quæ est in viro iusto, facit eum præualere multis peccatoribus; nam dicitur: Melior est vnus timens Deum, *Eccl. 16. a* quã mille filij impij. *Eccl. 6. c* De hoc lapide pretioso dicitur: Quasi lapidis virtus probatio erit in eis, scilicet operibus bonis: tamẽ hodie multũ vilipenditur, in tãtum, quod si esset venalis, à paucis emeretur. Sicut gallus, qui inuenit in sterquilinio margaritã, & granũ putridũ, inspecta margarita, elegit granum putridum: sic homo mundanus spreta virtute, appetit bonum temporale transitorium. Et ratio est, quare vilipenditur virtus, quia nescit homo pretium eius, vt dicitur in C Iob. *Iob. 28 b* Et propter hoc dicit Saluator: Ne mittatis margaritas ante porcos, *Matt. 7. e* id est, homines immundos, & mũdanos, quia plus volunt furfur carnalis, & immundæ delectationis, quam margaritas gratiæ, vel virtutis.

Tertio comparatur paradiso tam cœlesti, quam terrestri. Terrestri, comparatur in tribus, scilicet in situs eminentia, in fructus opulentia, & in fontis affluentia. Est enim primo paradisus locus altissimus, ita, quod aquæ diluuij, vsque ad illum locum non peruenerunt: sic viri religiosi, vel virtuosi, vitam habent eminẽtem, instar paradisi, ita quod nunquam submerguntur diluuio peccati. Vnde dicit Sapiens in persona viri iusti. Exaltasti super terram habitationem meam. *Eccli. 51. b* Est secundo paradisus locus fructibus opulentus: producit enim D omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suaue, vt dicitur in Genesi. *Gen. 2. b* Sic vir iustus vel virtuosus, omne lignum pulchrum visu producit, per honestam cõuersationem: ad vescendum suaue, per bonam operationẽ & internam deuotionem. Vnde dicitur in persona viri virtuosi: Flores mei fructus honoris & honestatis. *Eccli. 24. c* Est nihilominus paradisus terrestris locus aquis irriguus: *Gen. 2. b* nam dicitur, quod fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum. Qui inde diuiditur in quatuor capita. Paradisi fluuius virtus est vel gratia, quia de fonte diuinitatis oritur. Quatuor capita sunt, quatuor principales virtutes, vel cardinales, quæ à gratia deriuantur, scilicet iustitia, temperantia, prudentia, & fortitudo. Iustitia habet locum in rebus certis, non E enim potest esse iustitia, vel iusta sententia, nisi in rebus certis: prudentia habet locum in dubiis: temperantia habet locũ in prosperis: & fortitudo in aduersis. Comparatur autem virtus paradiso cœlesti in quatuor, est enim paradisus cœlestis habitatio Dei, locus gaudij, locus lucis, & locus ordinati amoris. Talis est anima viri iusti & virtuosi: nã ibi est habitatio diuinæ gratiæ, ibi est gaudium bonæ conscientiæ, ibi est lux veritatis, ibi est amor charitatis. De tali paradiso dicitur: Gratia sicut paradisus in benedictionibus. *Eccli 40. c* E cõuerso anima peccatoris non dicitur paradisus, sed potius infernus: habet enim quatuor mala opposita bonis supra dictis. Ipsa enim est habitatio, non Dei, sed dæmonum: ipsa namque loco gaudij habet remorsum cõscientiæ: loco lucis habet

habet tenebras ignorantiæ: loco amoris ordinati, habet ignem concupiscentiæ. Vnde de tali inferno dicitur: Quia non infernus confitebitur tibi, id est, anima peccatoris, quæ est quasi locus infernalis. *Isa. 38. d*

Item virtus vel gratia cóparatur aliis tribus, scilicet signo vel charactéri, pretio vel pignori, oleo vel vnctioni. Virtus enim est signú, vel character prædestinationis. Sicut enim pastor signat oues signo, quo distinguit oues proprias ab extraneis: sic Deus, qui est pastor animarum nostrarum, vt habetur in Ioanne, ponit in ouibus suis signum gratiæ & virtutis, quo distinguit oues ab hœdis. De hoc signo dicitur: Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in die redemptionis, scilicet gratiæ, virtutis, & veritatis. *Ioan. 10. d* *Ephes. 4.*

Signa quibus Deus electos suos signat. Et debemus considerare quatuor signa, quibus electos suos signat Deus. Est enim virtus pignus vel pretium saluationis. Sicut enim qui habet pretium, tem potest emere, & sicut qui habet artham vel pignus sufficiens, certus est de solutione: sic qui habet virtutem, vel gratiam, gratuitâ securus est de æterna saluatione. De hoc pignore habetur: Signati estis spiritu promissionis sancto, scilicet gratiæ, qui est pignus hæreditatis nostræ. Est nihilominus virtus gratuita vnctio regalia promotionis. Sicut enim Reges, qui promouentur & ad regna terrena vnguntur: sic Deus electos suos vngit vnctione gratiæ ad obtinenda regna cœlestia, & terrena. De hac vnctione dicitur: Vnctionem habetis à sancto, & nostis omnia. Nota quod electi, qui habent vnctiones virtutis, vel gratiæ, reges debét dici triplici ratione, tum quia Deus regnat in eis per gratiam, tum quia futuri sunt reges per gloriam: tum quia eis in hoc mundo seruiunt omnia per obedientiam. Omnia namque eis cooperantur in bonum, scilicet tam bona, quam aduersa, vel peruersa, vt dicit Apostolus. *Ephes. 1. c* *1. Ioan. 2. c* *Rom. 8. c*

Item virtus vel gratia tribus aliis cóparatur, scilicet armaturæ forti, præbendæ nobili, & optimæ possessioni. Virtutis enim est armatura tam fortis, quod omnia vincit, & nunquam vincitur vel superatur. Homo autê sine virtute, est sicut homo inermis in medio hostium suorum, id est, inter prospera & aduersa, & ab vtrisque læditur, & superatur: nam ipsum decipiunt prospera & aduersa, propter quod monet Apostolus, dicês: Induamur arma lucis, id est, arma virtutis, vt dicit Glos. Virtus est præbenda nobilis, quod patet ex duobus, scilicet ex parte dantium, & ex parte recipientium, seu ex parte dantis & ex parte recipientis. Sicut enim Papa & alij prælati consueuerunt sibi retinere collatioñe pinguem, vel præbendam nobilem vel nobilium: ita Deus collationem huius nobilis præbendæ, scilicet virtutis vel gratiæ retinuit ad manum suá, iuxta illud: Gratiam & gloriam dabit Dominus: nullus enim alius habet duas præbendas conferre. Ex parte recipiétis patet nobilitas huius nobilia præbendæ, quia præbendæ virtutis vel gratiæ, nunquá conferuntur nisi amicis & charis. Alia namque bona naturalia & temporalia, quasi viles præbendæ vel communes, dantur indifferenter inimicis & amicis. Vnde dicit August. de ciuitate Dei: Interdum abundant plus in talibus inimici quam amici, id est, peccatores, quam iusti. Et nihilominus virtus vel gratia quasi possessio optima. Sicut enim bene sedet possessio, quæ est prope ciuitatem, melius, quæ est iuxta muros ciuitatis, sed optime, quæ est intra muros, propter securitatem clausuræ, vel habitationis: sic peroptime sedet virtus, quæ est in secreto cordis. Vnde narrat Seneca de quodam Philosopho, quod vxore capta & liberis, cum solus ex incendio euasisset, interrogatus à Tyranno, quid amisisset? Nihil, inquit, perdidi: nam bona mea mecum sunt. Bona namque interiora, sicut sunt virtutes vel gratia, non possunt auferri, vt vulgo dicitur, nec vento, nec gelu, & ideo dicitur in Psalmo: Omnis gloria eius filiæ regis ab intus. Filiæ *Rom. 14. d* *Psal. 83. c* *Augu. li. 1. de ciu. Dei, ca. 8. tom 5.* *Psal. 44. c*

A regis est anima fidelis, cuius tota gloria est de interiori possessione virtutis.

CAPVT II.

De Charitate.

Charitas est dilectio, qua diligitur Deus propter se, & proximus propter Deum, vel in Deo, vt habetur in libro tertio sententiarum. De charitate nota specialiter tria, scilicet eius typum figuralem, eius actum virtualem, & fructum finalem. *Mag. l. 3. sen. d. 27. §. Charitas.*

Circa primum sciendum, quod multiplex est typus vel figura, cui charitas comparatur. Primo enim comparatur auro probato, ferro ignito, & vino condito. *Charitas multis similitudinibus ostenditur.*

B Nam sicut aurum in valore excedit omnia metalla: sic charitas excedit omnes virtutes, & omnia bona opera. Maior autem horum est charitas. De hoc autem auro pretioso dicitur: Suadeo tibi emere aurum ignitum & probatum, vt locuples fias. Charitas autem est sicut ferrum ignitum, quod est molle & ductile, frigidum vero durum & rebelle: sic anima, sine charitate est dura & rebellis per malitiam, ignita vero charitate, est ductilis per obedientiam, & mollis per misericordiam, Vnde charitas de corde lapideo, facit cor carneum, id est, dulce, & pium, vt dicitur in Ezech. Charitas nihilominus est sicut vinum conditum, quod dicitur nectar: nam vinum nectaricum vel conditum est dulce, acutum, & forte. In his tribus, quæ habet vinum códitum innuitur triplex modus diligendi Deum. Diligen- *1. Cor. 13. d* *Apoc. 3. d* *Ezech. 36. f*

C dus est enim fortiter, prudenter, & perseueranter, vt dicit Bern. In hoc autem excedit charitas vinum, quátumcunque dulce vel conditum: quia charitas est adeo dulcis, quod omne amarum dulcescit cum vino charitatis: hoc est vinum, de quo dicitur: Dabo tibi poculú ex vino condito Deus enim potat animam condito vino charitatis, & inebriat cá nectare sui dulcis amoris, Item charitas comparatur aliis tribus, scilicet aui prædam rapienti, naui in mari nauiganti, & morti carnem perimenti: Charitas enim est sicut auis generosa, quæ viuit de præda sicut accipiter, & falco, & aquila. Istæ namque aues nobiles, vix vel nunquam tangunt terram, nisi quando rapiút prædam: sic homines charitatem habentes, bona ista transitoria non tangunt, vel terrena per affectum, nisi quatenus solummodo *Ber. sup. Cát. serm. 2. mod.* *Cant. 8. a*

D simplicem victum. In quorum persona dicit Apostolus: Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti simus. Sicut etiam aquilam nulla auis effugit, sic charitatem nullum bonú opus euadit. Hæc est aquila grandis magnarum alarum, de qua dicitur in Ezechiele. Alæ eius sunt duæ, scilicet dilectio Dei & proximi, Charitas etiá est sicut nauis maris. Nam sicut illa non vadit, nisi quo ducit eam flatus venti: sic qui habet charitatem nauigando per mare huius mundi, solum ducitur flatu Spiritus sancti, sicut illa cœlestia animalia, de quibus dicitur, quod vbi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur. Hæc est nauis de qua dicitur, Facta est quasi nauis institoris, id est, mercatoria, vt dicit Papias. Charitas nihilominus est sicut mors, vt dicitur: *1. Tim. 6. b* *Ezech. 17. a* *Ezech. 1. c* *Prou. 31. b* *Cant. 8. b*

E Fortis est vt mors dilectio. Nam sicut mors perimit carnem, sic charitas carnalitaté. Et sicut mors aufert sensum mortuo, sic charitas facit hominem insensibilem mundo. Et sicut mors facit vt puluis, id est, corpus reuertatur in terram suam, & spiritus redeat ad Dominum suum, qui fecit illum, vt dicitur in Ecclesi. sic charitas facit cósiderare propriæ carnis fragilitatem, & facit desiderare sempiternam spiritus felicitatem. *Eccl. 12. c*

Item nota, quod charitas tribus aliis cóparatur. Est enim charitas sicut funis bene tortus, sicut canis bene doctus, & sicut later bene coctus. Charitas cóparatur funi bene torto. Nam sicut funis bene tortus, est valde fortis: sic charitas est indissolubilis, quia dicit Apostol,

Quis

Rom. 8. g Quis nos separabit à charitate Dei?quasi dicat, nihil.
Et charitas fortior est omni fune, nó est enim aliquis
alius funis,quem nó valeat rumpere ignis,vel gladius:
charitas auté nunquam potest rumpi, nec igne tribu-
lationis, nec gladio mortis. Iste funis charitatis indi-
ssolubilis cóponitus ex tribus funiculis,scilicet de cor-
de puro,& conscientia bona,& fide non ficta, vt dici-
1. Tim. 1. a tur ad Timoth.Hic est enim ille funiculus triplex,qui
Eccl. 4. d difficile rumpitur,vt dicitur in Eccles.Charitas etiam
comparatur cani bene docto ad venationé.Sicut enim
canis sequens prędam,nó sentit spinam:sic qui chari
tatem habet,& sentit odoré paradisi,quasi non senti
Prou. 23. d spinam,id est tribulationem huius mundi. In persona
talis potest dici illud Prouerbiorum:Verberauerút me,
sed non dolui:traxerunt me,& ego non sensi.Compa-
ratur nihil ominus lateri bene cocto.Sicut enim later
bene coctus,facit solidum fundamentum,& si male sit
coctus,facit ruinosum:sic homo bene coctus per cha-
ritatis incendium habet optimum & virtuosum fun-
Ephes. 3. e damentum,de quo dicit Apostolus:In charitate radi-
cati & fundati.Sed later male coctus,id est,homo te-
pidus,& charitatis modicæ,cito dissoluitur,& conuer-
titur in lutú carnalis concupiscentiæ:tales lateres ma-
le cocti sunt lateres Ægypti, qui sola palea dicun-
Exod. 5. b tus esse cocti, vt legitur in Exodo.

Itẽ charitas aliis tribus comparatur,scilicet arbori
vel ligno,oneri vel iugo,glutino vel cæméto.Charitas
enim est sicut arbor vel lignũ fructuosum,in quo pen-
dent fructus pietatis,flores honestatis, folia veritatis.
Et sicut de arbore resecantur ramusculi, vt arbos me-
lius crescat & proficiat:sic resecãdi sũt amores inordi-
nati,vt amor Dei fortius inualescat.Vnde bonus agri-
Ioan. 15. a cola vel hortulanus,purgat palmité ferenté fructum,
vt fructũ plus afferat,vt habetur in Ioã.Charitas etiã
est sicut onus leue,& iugum suaue.Est enim onus leue
& alleuians, sicut in auibus ala,& sicut in equis qua-
driga.Nam sicut auis cum onere alarũ volat velocius,
& equus cum onere quadrigę portat duplum facilius:
sic onus pœnitentię,& tribulationis facilius est,& per
duplum portatus, cum alleuiatur in onere charitatis.
Ipsa enim est iugum suaue: & causa huius suauitatis
est,quia Christus in Cruce subiit illud iugũ, & adhuc
sub eo vult esse nobiscum. Vnde ipse portat quasi to-
tum pondus, vel maiorem partem ponderis, & ideo
non est mirum si iugum charitatis est suaue. Propter
quod dicitur: Iugum enim meum suaue est, & onus
Matt. 11. d meum leue. Charitas nihilominus est sicut glutinum,
vel cæmentum, Nam sicut glutino iunguntur asseres,
vel cæmento lapides,sic charitate vniũtur fideles.Hoc
glutino vel bitumine linita fuit specialiter arca Noë,
Gen. 6. vt habetur in Genesi:Vnde si arca Ecclesiæ non vnire-
tur virtute huius glutinis,esset in periculo submergẽ-
di. Hoc enim virtuoso cæmento vniuntur lapides in
spirituali ædificio,& cum isto cæmento fit murus Ec-
clesiæ fortissimus,sine quo esset Ecclesia quasi aceruus
lapidum,ruinæ propinquus, sicut dicitur:Hierusalem
Ier. 26. f in aceruum lapidum erit.

Item charitas eleganter & proprie tribus aliis com-
paratur,scilicet fonti naturali,vesti nuptiali, igni vir-
tuali. Charitas quidem est sicut fons naturalis. Sicut
enim aqua fontis naturalis,in hieme est calida:sic cha-
ritas feruet in tribulatione.Et sicut aqua fontis est fri-
gida,vel frigescit interius, cum calor inualescit exte-
rius:sic etiam interius tepescit amor Dei,cũ inualescit
exterius amor mundi.De hac aqua fontis mũdani di-
Ioan. 4. b. citur: Omni qui biberit ex aqua hac,sitiet iterũ:quia
vt vulgo dicitur,talis aqua inflat & non satiat.Sed de
aqua fontis diuini, dicitur ibidem:Aqua quã ego da-
bo,fiet in eo fons aquæ salientis in vitã æternã.Cha-
Matt. 22. b ritas enim est sicut vestis nuptialis, de qua habetur,
quod ille,qui ea caruit,fuit eiectus de nuptiis: sic qui

A non habet charitatis tunicam, non venit ad cœnam
æternã.Et nota,quod charitas dicitur vestis nuptialis,
quia tegit turpitudiné peccatorũ, quia protegit à fri-
gore tentationum,quia ornat munere donorum,iuxta
illud:Astitit Regina à dextris tuis in vestitu deaurato, Ps. 44. b
&c.Quia in malitia satiati sunt,vidit hominem,id est,
totum cœtum malorum,non vestitum veste nuptiali,
id est,fidem non habentem, siue charitatem. Charitatis

Et nota. quod vestis charitatis à quatuor præcipue vestis.
commendatur,à quibus consueuit commendari vestis
nuptialis,scilicet ab artificio,à materia,à colore,à fra-
grãtia.Commendatur ergo vestis charitatis ab artifi-
cio,quia magno studio componitur à Deo,iuxta illud:
Annũciate inter gentes studia eius.Hæc enim sunt stu- Psal. 9. b
dia diuina,vt cóponat in nobis charitatis induméta.
B Cómendatur etiã hæc vestis à materia.Nã aliæ vestes
sunt vel de velleribus animaliũ vt vestis lanea:vel de
corticibus herbarum,vt vestis linea:vel de visceribus
vermium,vt vestis serica. Vestis auté charitatis fit ex
gratia Spiritus sancti,& de visceribus Christi. Vnde
signanter dicit Apostolus. Induimini Dominũ Iesum
Christũ.Cómendatur auté hæc vestis à colore.Est au- Rom. 13. d
té duplex color huius vestis,scilicet byssinus, & pur-
pureus.Et sicut rubeus color,optime sedet super byssi-
nũ,vel candidũ:sic charitas optime stat super hominé
castũ.Vnde dicitur:Byssus & purpura indumentũ eius. Prou. 31. e
Commendatur auté hæc vestis à fragrantia,iuxta il-
lud,Odor vestimentorum tuorum,sicut odor thuris,& Cant. 4. e
ideo qui portat hanc vestem meretur benedictionem,
C sicut Iacob.Vnde dicitur:Statim,vt Isaac sensit vesti- Gen. 27. d
mentorum eius fragrantiam,benedicés ait:Ecce odor
filij mei,sicut odor agri pleni.Charitas patiés est,beni-
gna est,non æmulatur,non agit perperã,non inflatur,
non est ambitiosa,non quærit quæ sua sunt, non irri-
tatur,non cogitat malum,non gaudet super iniquita-
te, congaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia
credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nun-
quam excidit,vt dicit Apostolus. 1. Cor. 13. b

Item vestis charitatis habet duas petias, quatuor
sagittas,& sexdecim fimbrias vel crepas.Est enim par-
tita sicut tunica nobilis domicelli,duę petię eius sunt
dilectio Dei & proximi.In parte dextera est petia dile-
ctionis Dei:in parte sinistra,est petia dilectionis proxi-
D mi.Vna est de bysso,alia de purpura.In induméto eius
quatuor sagittæ ponuntur, iuxta illud:Diliges Domi- Luc. 10. e
num Deũ tuum ex toto corde,&c. Sexdecim fimbriæ
vel crepæ ponuntur sicut supra dictum est, Charitas
patiens,&c.

Charitas comparatur igni in decem.Nã primo ignis Charitas
est virtuosior omnibus elementis:sic inter omnes vir- igni compa-
tutes efficacior est virtus charitatis.Vnde dicitur:Igné ratur.
veni mittere in terram.In hoc autem charitas excellit Luc. 12. f
igné,quia aqua extinguit ignem naturalem:sed aquæ
multæ nó poterunt extinguere charitatem, vt dicitur
in Canticis. Secundo ignis ardet & lucet:sic charitas Cant. 8. c
in homine ardet per affectum,& lucet per exemplum,
sicut Ioãnes Baptista de quo dicitur:Ille enim erat lu- Ioan. 5. f
cerna ardens & lucens. Tertio ignis frigidum ferrum
E accendit,& etiam carbonem extinctum:sic incendium
charitatis expellit ab homine gelu auaritiæ, & etiam
mortem culpæ, & facit viuere sicut carbonem extin-
ctum, vt dicitur:Translati sumus de morte ad vitam, 1. Ioan. 3. c
quoniam diligimus fratres.Quarto ignis incinerat:sic
virtus & incendium charitatis redigit hominem in ci-
nerem humilitatis.Vnde dicebat Abraam:Loquar ad Gen. 18. d
Deum meum, cum sim puluis,& cinis. Quinto ignis
semper tẽdit sursum:sic charitas facit ascẽdere sursum
vel ad cœlũ per desiderium. Vnde dicebat Apostolus: Phil. 1. d
Cupio dissolui, & esse cũ Christo. Sexto ignis semper Greg. ho. 30.
in motu: sic charitas semper est in aliquo bono actu. in Euang. an.
Nam sicut dicit Gregorius: Amor Dei numquam est med.
otiosus.

habet tenebras ignorantiæ: loco amoris ordinati, habet ignem concupiſcentiæ. Vnde de tali inferno dici-
Iſa. 38. d tur: Quia non infernus confitebitur tibi, id eſt, anima peccatoris, quæ eſt quaſi locus infernalis.

Item virtus vel gratia cõparatur aliis tribus, ſcilicet ſigno vel charactéri, pretio vel pignori, oleo vel vnctioni. Virtus enim eſt ſignũ, vel character prædeſtinationis. Sicut enim paſtor ſignat oues ſigno, quo diſtinguit oues proprias ab extraneis: ſic Deus, qui eſt paſtor
Ioan. 10. d animarum noſtrarum, vt habetur in Ioanne, ponit in ouibus ſuis ſignum gratiæ & virtutis, quo diſtinguit
Ephеſ. 4. oues ab hœdis. De hoc ſigno dicitur: Nolite contriſtare Spiritum ſanctum Dei, in quo ſignati eſtis in die redemptionis, ſcilicet gratiæ, virtutis, & veritatis.

Signa quibus Deus electos ſuos ſignat. Et debemus conſiderare quatuor ſigna, quibus electos ſuos ſignat Deus. Eſt enim virtus pignus vel pretium ſaluationis. Sicut enim qui habet pretium, item poteſt emere, & ſicut qui habet artham vel pignus ſufficiens, certus eſt de ſolutione: ſic qui habet virtutem, vel gratiam, gratuitã ſecurus eſt de æterna ſaluatione.
Epheſ. 1. e De hoc pignore habetur: Signati eſtis ſpiritu promiſſionis ſancto, ſcilicet gratiæ, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ. Eſt nihilominus virtus gratuita vnctio regalis promotionis. Sicut enim Reges, qui promouentur & ad regna terrena vnguntur: ſic Deus electos ſuos vngit vnctione gratiæ ad obtinenda regna cœleſtia, & ter-
1. Ioan. 2. c rena. De hac vnctione dicitur: Vnctionem habetis à ſancto, & noſtis omnia. Nota quod electi, qui habent vnctiones virtutis, vel gratiæ, reges debẽt dici triplici ratione, tum quia Deus regnat in eis per gratiam, tum quia futuri ſunt reges per gloriam: tum quia eis in hoc mundo ſeruiunt omnia per obedientiam. Omnia
Rom. 8. e namque eis cooperantur in bonum, ſcilicet tam bona, quam aduerſa, vel peruerſa, vt dicit Apoſtolus.

Item virtus vel gratia tribus aliis cõparatur, ſcilicet armaturæ forti, præbendæ nobili, & optimæ poſſeſſioni. Virtutis enim eſt armatura tam fortis, quod omnia vincit, & nũquam vincitur vel ſuperatur. Homo autẽ ſine virtute, eſt ſicut homo inermis in medio hoſtium ſuorum, id eſt, inter proſpera & aduerſa, & ab vtriſque læditur, & ſuperatur: nam ipſum decipiunt proſpera &
Rom. 14. d aduerſa, propter quod monet Apoſtolus, dicẽs: Induamur arma lucis, id eſt, arma virtutis, vt dicit Gloſ. Virtus eſt præbenda nobilis, quod patet ex duobus, ſcilicet ex parte dantium, & ex parte recipientium, ſeu ex parte dantis & ex parte recipientis. Sicut enim Papa & alij prælati conſueuerunt ſibi retinere collatione pinguem, vel præbendam nobilem vel nobilium: ita Deus collationem huius nobilis præbendæ, ſcilicet virtutis vel gratiæ retinuit ad manum ſuã, iuxta illud: Gratiam
Pſal. 83. c & gloriam dabit Dominus: nullus enim alius habet duas præbendas conferre. Ex parte recipiẽtis patet nobilitas huius nobilis præbendæ, quia præbendæ virtutis vel gratiæ, nonquã conferuntur niſi amicis & charis. Alia namque bona naturalia & temporalia, quaſi viles præbendæ vel communes, dantur indifferenter
Augu. li. 1. de ciu. Dei, ca. 8. tom 5. inimicis & amicis. Vnde dicit Auguſt de ciuitate Dei: Interdum abundant plus in talibus inimici quam amici, id eſt, peccatores, quam iuſti. Et nihilominus virtus vel gratia quaſi poſſeſſio optima. Sicut enim bene ſedet poſſeſſio, quæ eſt prope ciuitatem, melius, quæ eſt iuxta muros ciuitatis, ſed optime, quæ eſt intra muros, propter ſecuritatem clauſuræ, vel habitationis: ſic peroptime ſedet virtus, quæ eſt in ſecreto cordis. Vnde narrat Seneca de quodam Philoſopho, quod vxore capta & liberis, cum ſolus ex incendio euaſiſſet, interrogatus à Tyranno, quid amiſiſſet? Nihil, inquit, perdidi: nam bona mea mecum ſunt. Bona namque interiora, ſicut ſunt virtutes vel gratia, non poſſunt auferri, vt vulgo dicitur, nec vento, nec gelu, & ideo dicitur in
Pſal. 44. c Pſalmo: Omnis gloria eius filiæ regis ab intus. Filiæ

A regis eſt anima fidelis, cuius tota gloria eſt de interiori poſſeſſione virtutis.

CAPVT II.

De Charitate.

Charitas eſt dilectio, qua diligitur Deus propter ſe, & proximus propter Deum, vel in Deo, vt habetur in libro tertio ſententiarum. De charitate nota ſpecialiter tria, ſcilicet eius typum figuralem, eius actum virtualem, eius fructum finalem. *Mag. l. 3. ſen. d. 27. §. Charitas.*

Circa primum ſciendum, quod multiplex eſt typus vel figura, cui charitas comparatur. Primo enim comparatur auro probato, ferro ignito, & vino condito. *Charitas multis ſimilitudinibus oſtenditur.*
B Nam ſicut aurum in valore excedit omnia metalla: ſic charitas excedit omnes virtutes, & omnia bona opera, Maior autem horum eſt charitas. De hoc autem auro *1. Cor. 13. d*
pretioſo dicitur: Suadeo tibi emere aurum ignitum & *Apoc. 3. d*
probatum, vt locuples fias. Charitas autem eſt ſicut ferrum ignitum, quod eſt molle & ductile, frigidum vero durum & rebelle: ſic anima, ſine charitate eſt dura & rebellis per malitiam, ignita vero charitate, eſt ductilis per obedientiam, & mollis per miſericordiam, Vnde charitas de corde lapideo, facit cor carneum, id eſt, dulce, & pium, vt dicitur in Ezech. Charitas ni- *Ezech. 36. f*
hilominus eſt ſicut vinum conditum, quod dicitur nectar: nam vinum nectaricum vel conditum eſt dulce, acutum, & forte. In his tribus, quæ habet vinum cõditum innuitur triplex modus diligendi Deum. Diligen-
C dus eſt enim fortiter, prudenter, & perſeueranter, vt dicit Bern. In hoc autem excedit charitas vinum, quã- *Ber ſup. Cãt. ſerm. 20. an.*
tumcunque dulce vel conditum: quia charitas eſt adeo dulcis, quod omne amatum dulceſcit eum vino chari- *med.*
tatis: hoc eſt vinum, de quo dicitur: Dabo tibi poculũ *Cant. 8. a*
ex vino condito. Deus enim potat animam condito vino charitatis, & inebriat eã nectare ſui dulcis amoris. Item charitas comparatur aliis tribus, ſcilicet auis prædam rapienti, naui in mari nauiganti, & morti carnem perimenti: Charitas enim eſt ſicut auis generoſa, quæ viuit de præda ſicut accipiter, & falco, & aquila. Iſtæ namque aues nobiles, vix vel nunquam tangunt terram, niſi quando rapiunt prædam: ſic homines charitatem habentes, bona iſta tranſitoria non tangunt, vel
D terrena per affectum, niſi quærendo ſolummodo ſimplicem victum. In quorum perſona dicit Apoſtolus: *1. Tim. 6. b*
Habentes alimenta, & quibus tegamur, his contenti ſimus. Sicut etiam aquilam nulla auis effugit, ſic charitatem nullum bonũ opus euadit. Hæc eſt aquila grandis magnarum alarum, de qua dicitur in Ezechiele. *Ezech. 17. a*
Alæ eius ſunt duæ, ſcilicet dilectio Dei & proximi, Charitas etiã eſt ſicut nauis maris. Nam ſicut illa non vadit, niſi quo ducit eam flatus venti: ſic qui habet charitatem nauigando per mare huius mundi, ſolum ducitur flatu Spiritus ſancti, ſicut illa cœleſtia anima-
lia, de quibus dicitur, quod vbi erat impetus ſpiritus, *Ezech. 1. c*
illuc gradiebantur. Hæc eſt nauis de qua dicitur. Facta *Prou. 31. b*
eſt quaſi nauis inſtitoris, id eſt, mercatoris, vt dicit Papias. Charitas nihilominus eſt ſicut mors, vt dicitur: *Cant. 8. b*
E Fortis eſt vt mors dilectio. Nam ſicut mors perimit carnem, ſic charitas carnalitatẽ. Et ſicut mors aufert ſenſum mortuo, ſic charitas facit hominem inſenſibilem mundo. Et ſicut mors facit vt puluis, id eſt, corpus reuertatur in terram ſuam, & ſpiritus redeat ad Dominum ſuum, qui fecit illum, vt dicitur in Eccleſ. ſic *Eccl. 12. e*
charitas facit cõſiderare propriæ carnis fragilitatem, & facit deſiderare ſempiternam ſpiritus felicitatem.

Item nota, quod charitas tribus aliis cõparatur. Eſt enim charitas ſicut funis bene tortus, ſicut canis bene doctus, & ſicut latet bene coctus, Charitas cõparatur funi bene tortõ. Nam ſicut funis bene tortus, eſt valde fortis: ſic charitas eſt indiſſolubilis, quia dicit Apoſtol. Quis

Rom. 8. g Quis nos separabit à charitate Dei? quasi dicat, nibil. Et charitas fortior est omni fune, nó est enim aliquis alius funis, quem nó valeat rumpere ignis, vel gladius: charitas auté nunquam potest rumpi, nec igne tribulationis, nec gladio mortis. Iste funis charitatis indissolubilis cóponitur ex tribus funiculis, scilicet de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta, vt dici- *1. Tim. 1. a* tur ad Timoth. Hic est enim ille funiculus triplex, qui *Eccl. 4. d* difficile rumpitur, vt dicitur in Eccles. Charitas etiam comparatur cani bene docto ad venationé. Sicut enim canis sequens prędam, nó sentit spinam: sic qui charitatem habet, & sentit odoré paradisi, quasi non senti *Prov. 23. d* spinam, id est tribulationem huius mundi. In persona talis potest dici illud Prouerbiorum: Verberauerút me, sed non dolui: traxerunt me, & ego non sensi. Comparatur nihil ominus lateri bene cocto. Sicut enim later bene coctus, facit solidum fundamentum, & si male sit coctus, facit ruinosum: sic homo bene coctus per charitatis incendium habet optimum & virtuosum fun- *Ephes. 3. c* damentum, de quo dicit Apostolus: In charitate radicati & fundati. Sed later male coctus, id est, homo tepidus, & charitatis modicæ, cito dissoluitur, & conuertitur in lutú carnalis concupiscentiæ: tales lateres male cocti sunt lateres Ægypti, qui sola palea dicun- *Exod. 5. b* tur esse cocti, vt legitur in Exodo.

Ité charitas aliis tribus comparatur, scilicet arbori vel ligno, oneri vel iugo, glutino vel cæméto. Charitas enim est sicut arbor vel lignú fructuosum, in quo pendent fructus pietatis, flores honestatis, folia veritatis. Et sicut de arbore resecantur ramusculi, vt arbor melius crescat & proficiat: sic resecádi sút amores inordinati, vt amor Dei fortius inualescat. Vnde bonus agri- *Ioan. 15. a* cola vel hortulanus, purgat palmité ferenté fructum, vt fructú plus afferat, vt habetur in Ioá. Charitas etiá est sicut onus leue, & iugum suaue. Est enim onus leue & alleuians, sicut in auibus ala, & sicut in equis quadriga. Nam sicut auis cum onere alarú volat velocius, & equus cum onere quadrigę portat duplum facilius: sic onus pœnitentię, & tribulationis facilius est, & per duplum portatur, cum alleuiatur in onere charitatis. Ipsa enim est iugum suaue: & causa huius suauitatis est, quia Christus in Cruce subiit illud iugú, & adhuc sub eo vult esse nobiscum. Vnde ipse portat quasi totum pondus, vel maiorem partem ponderis, & ideo non est mirum si iugum charitatis est suaue. Propter quod dicitur: Iugum enim meum suaue est, & onus *Matt. 11. d* meum leue. Charitas nihilominus est sicut glutinum, vel cæmentum, Nam sicut glutino iunguntur asseres, vel cæmento lapides, sic charitate vniútur fideles. Hoc glutino vel bitumine linita fuit specialiter arca Noë, *Gen. 6.* vt habetur in Genesi: Vnde si arca Ecclesiæ non vniretur virtute huius glutinis, esset in periculo submergédi. Hoc enim virtuoso cæmento vniuntur lapides in spiritali ædificio, & cum isto cæmento fit murus Ecclesiæ fortissimus, sine quo esset Ecclesia quasi aceruus lapidum, ruinæ propinquus, sicut dicitur: Hierusalem *Ier. 26. f* in aceruum lapidum erit.

Item charitas eleganter & proprie tribus aliis comparatur, scilicet fonti naturali, vesti nuptiali, igni virtuali. Charitas quidem est sicut fons naturalis. Sicut enim aqua fontis naturalis, in hieme est calida: sic charitas feruet in tribulatione. Et sicut aqua fontis est frigida, vel frigescit interius, cum calor inualescit exterius: sic etiam interius tepescit amor Dei, cú inualescit exterius amor mundi. De hac aqua fontis múdani di- *Ioan. 4. b.* citur: Omni qui biberit ex aqua hac, sitiet iterú: quia vt vulgo dicitur, talis aqua inflat & non satiat. Sed de aqua fontis diuini, dicitur ibidem: Aqua quá ego dabo, fiet in eo fons aquæ salientis in vitá æterná. Cha- *Matt. 22. b* ritas enim est sicut vestis nuptialis, de qua habetur, quod ille, qui ea caruit, fuit eiectus de nuptiis: sic qui A non habet charitatis tunicam, non venit ad cœnam æterná. Et nota, quod charitas dicitur vestis nuptialis, quia tegit turpitudiné peccatorú, quia protegit à frigore tentationum, quia ornat munere donorum, iuxta illud: Astitit Regina à dextris tuis in vestitu deaurato, *Ps. 44. b* &c. Quia in malitia satiati sunt, vidit hominem, id est, totum cœtum malorum, non vestitum veste nuptiali, id est, fidem non habentem, siue charitatem.

Charitatis vestis. Et nota, quod vestis charitatis à quatuor præcipue commendatur, à quibus consueuit commendari vestis nuptialis, scilicet ab artificio, à materia, à colore, à fragrátia. Commendatur ergo vestis charitatis ab artificio, quia magno studio componitur à Deo, iuxta illud: *Psal. 9. b* Annúciate inter gentes studia eius. Hæc enim sunt studia diuina, vt cóponat in nobis charitatis induméta. B Cómendatur etiá hæc vestis à materia. Ná aliæ vestes sunt vel de velleribus animaliú vt vestis lanea: vel de corticibus herbarum, vt vestis linea: vel de visceribus vermium, vt vestis serica. Vestis auté charitatis fit ex gratia Spiritus sancti, & de visceribus Christi. Vnde signanter dicit Apostolus. Induimini Dominú Iesum Christú. Cómendatus auté hæc vestis à colore. Est au- *Rom. 13. d* té duplex color huius vestis, scilicet byssinus, & purpureus. et sicut rubeus color, optime sedet super hyssinú, vel candidú: sic charitas optime stat super hominé castú. Vnde dicitur: Byssus & purpura indumentú eius. *Prov. 31. c* Commendatur auté hæc vestis à fragrantia, iuxta illud. Odor vestimentorum tuorum, sicut odor thuris, & *Cant. 4. c* ideo qui portat hanc vestem meretur benedictionem, C sicut Iacob. Vnde dicitur: Statim, vt Isaac sensit vesti- *Gen. 27. d* mentorum eius fragrantiam, benedicés ait: Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni. Charitas patiés est, benigna est, non æmulatur, non agit perperá, non inflatur, non est ambitiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati. Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nunquam excidit, vt dicit Apostolus. *1. Cor. 13. b*

Item vestis charitatis habet duas petias, quatuor sagittas, & sexdecim fimbrias vel crepas. Est enim partita sicut tunica nobilis domicelli, duę petię eius sunt dilectio Dei & proximi. In parte dextera est petia dilectionis Dei: in parte sinistra, est petia dilectionis proxi- D mi. Vna est de bysso, alia de purpura. In induméto eius quatuor sagittæ ponuntur, iuxta illud: Diliges Domi- *Luc. 10. e* num Deú tuum ex toto corde, &c. Sexdecim fimbriæ vel crepæ ponuntur sicut supra dictum est, Charitas patiens, &c.

Charitas igni comparatur. Charitas comparatur igni in decem. Ná primo ignis est virtuosior omnibus elementis: sic inter omnes virtutes efficacior est virtus charitatis. Vnde dicitur: Igné *Luc. 12. f* veni mittere in terram. In hoc autem charitas excellit igné, quia aqua extinguit ignem naturalem: sed aquæ multæ nó poterunt extinguere charitatem, vt dicitur in Canticis. Secundo ignis ardet & lucet: sic charitas *Cant. 8. e* in homine ardet per affectum, & lucet per exemplum, sicut Ioánes Baptista de quo dicitur: Ille enim erat lu- *Ioan. 5. f* cerna ardens & lucens. Tertio ignis frigidum ferrum E accendit, & etiam carbonem extinctum: sic incendium charitatis expellit ab homine gelu auaritiæ, & etiam mortem culpæ, & facit viuere sicut carbonem extinctum, vt dicitur: Translati sumus de morte ad vitam, *1. Ioan. 3. c* quoniam diligimus fratres. Quarto ignis incinerat: sic virtus & incendium charitatis redigit hominem in cinerem humilitatis. Vnde dicebat Abraam: Loquar ad *Gen. 18. d* Deum meum, cum sim puluis, & cinis. Quinto ignis semper tédit sursum: sic charitas facit ascédere sursum *Phil. 1. d* vel ad cœlú per desiderium. Vnde dicebat Apostolus: Cupio dissolui, & esse cú Christo. Sexto ignis semper *Greg. ho. 30. in Euang. an. med.* in motu: sic charitas semper est in aliquo bono actu. Nam sicut dicit Gregorius: Amor Dei numquam est otiosus.

Rom. 4 d otiosos. Operatur enim magna si est, si autem operari renuerit, amor non est. Septimo ignis aufert rubiginem à ferro: sic charitas tollit rubiginem peccati. Unde dicitur: Deus autem ignis est, usque ad consumptionem deuorans, scilicet peccati rubiginem, per suam ignitā dilectionem. Octauo ignis scintillas emittit: sic charitas mentē deuotam scintillas cœlestium desideriorum
Dan. c. 5 emittere facit, sicut legitur in Daniele: Vir desideriorum es. Nono ignis facit ollam feruere, & ollæ feruēti non incidunt muscæ: sic mens, quæ per charitatem feruet, muscas tentationis non timet. Diabolus autem propter infestationē tentationum, inter alia nomina sua vocatur Beelzebub, qui interpretatur Deus, vel pa-
Luc. 11. b. ter muscarū, vt habetur in Luca. Decimo ignis seruat lampades à muribus: nam quamque cum lampadem extinctam conspicit, mox bibit oleum, sed ipsum non audet fugere, quamdiu conspicit lampadem ardere: sic charitas ardens in animo, oleum gratiæ custodit à spiritu maligno. Hoc oleū volunt prudentes virgines in suis lampadibus habere, vt cū sponso valeant ad nuptias
Matth. 25 a intrare, sicut dicitur in Matthæo.

CAPUT III.

De Fide.

Mag. 3. sent dist. 23. §. Fides est virtus. Fides est virtus, qua ea quæ ad fundamentum religionis pertinent, firmiter creduntur, vt habetur in tertio sententiarū. De fide nota specialiter tria, scilicet eius typum speciosum, eius actum virtuosum, & eius fructum generosum.

Primo dico, quod fides habet typum speciosum, vel figurā multiplicem, cui eleganter, vel strenue, vel congrue comparatur. Et primo comparatur tribus, scilicet
Fides multis comparatur. arcæ testamenti, stellæ firmamēti, & petræ fundamenti. Fides quidem est sicut arca testamenti. Nam dicitur:
Exod. 25. Propitiatoriū nō excedit arcam, sed arca propitiatorium: sic per fidem, & numquā sine fide habetur propitiatio peccatorum. Fides etiam est sicut stella firmamenti, & præcipue dicitur stella maris, quia nauigantibus ostendit portum gratiæ siue salutis. Dicitur etiā stella matutinalis, quia præuenit solē iustitiæ. Dicitur nihilominus stella oriētalis, quia ducit Reges spirituales, & facit eos Christū adorare, sicut illa de qua scri-
Matt. 2. a bit Matthæus. Fides etiam est sicut petra fundamenti. Nam sicut ædificium est solidum, quod est supra petram fundatum, vel locatum: sic structura virtutum, & omne spirituale ædificium optime locatur supra fidei
Matt. 16 b fundamentum. Unde dicit Dominus Petro: Super hanc petram ædificabo Ecclesiā meam.

Item fides aliis tribus bene & congrue comparatur. Figuratur enim per mundum speculum, per dextrum oculum & per sponsæ annulum. Fides namque comparatur speculo mundo. Quia sicut turris magna in modico speculo cernitur: sic maiestas, & magnitudo
Sap. 7. d. diuina in speculo fidei repræsentatur. Bene ipsa est speculum sine macula, vt dicitur in libro Sapientiæ. Fides etiam comparatur oculo dextro. Sinister oculus est ratio, quæ solum de naturalibus iudicat: dexter vero fides, quæ omnia tam naturalia, quam miracula determinat & intellectum in obsequium Christi capti-
1. Cor. 10. b uat, vt dicit Apostolus. Et sicut qui amisit oculū dextrum, inutilis est ad bella, quia scutum operit sinistrū, & sic nullum habet oculum, quo videat ferire vel cauere aduersarium: sic qui non habet fidem, inutilis est ad pugnam spiritualem. Unde Naas dicit hominibus vel viris Iabez Galaad: In hoc feriā vobiscum fœdus, vt eruam omniū oculos dextros, vt habetur in libris
1. Reg. 11. a. Regum. Naas interpretatur serpens, vel coluber, & signat serpentem antiquum, id est, diabolum, qui nititur eruere oculū dextrum, id est, fidem, vt ad bellum spirituale hominem reddat inutilem. Ipse enim est

A corous infernalis, qui cum cadauera inuenit, primum oculum inuadit. Fides insuper comparatur annulo: quia sicut in subarrhatione sponsæ, annulus in digito ponitur ad ornationem: sic fides ornat rationem, quæ per digitū intelligitur, quia discernit, & sic à Deo spi-
ritualiter desponsatur. Nā dicitur: Sponsabo te mihi Osee 2. d
in fide. Annulus iste argenteus potest dici, eo quod fides initiat argenti, luceat per veram cognitionem, &
resonet per perfectam confessionem: quia dicit Apo- Rom. 10. b
stolus: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem.

Item fides comparatur aliis tribus, scilicet signo vexillari, scuto militari, & radio solari: Fides enim est sicut vexillū Regis: Nam sicut vexillum regis monstrat,
B quod Rex est præsens in acie, maxime vt terreātur hostes: sic fides est signum, quod Rex regum, scilicet Deus præsens est in pugna, vel tentatione, vt fugiant dæmo-
nes. Et ideo dicitur: Cui resistite fortes in fide. Sicut 1. Pet. 5. a
enim vexillum regis in signum Domini ponitur in arcem vrbis: sic fides locatur in arce mentis, id est, in
eminentia rationis. De hoc vexillari signo dicitur: Le- Isa. 11. c
uabit Dominus signum in nationes, id est, fidem sub credentes. Fides etiam est sicut militare scutum. Nam sicut scutum ponitur ad sinistram partem: sic fides præcipue armat hominem contra aduersitatem. Et sicut scutū portatur à parte cordis, quod est in sinistra parte hominis: sic fides est armatura mentis. Et sicut scutum est triangulum, ita fides credit Deum trinum &
C vnum. De scuto dicit Apostolus: In omnibus sumentes
scutum fidei. Fides nihilominus est sicut Sol, vel Solis Ephes. 6. a
radius. Nam sicut Sol videtur solum propriis radiis, non torchiis, vel candelis: sic Deus videtur solum radio fidei, qui solum innititur luci primæ veritatis, non
torchiis, id est, lumine naturalis rationis. Unde dicit Amb. li. 1. de
Ambrosius: In his quæ fidei sunt, piscatoribus credi- fide. c. 5. cir. fi. to. 4.
tur, non dialecticis. De hoc lumine, vel radio fidei po-
test intelligi, quod dicitur: Dulce lumen, & delectabi- Eccle. 11. b
le est oculis videre solem. Tamen nota, quod Sol non videtur in propria rota, nisi ab aquila: sic Deus non videtur in propria essentia, nisi ab anima valde deuota, pennis contemplationis eleuata. Item cæcus nō videt Solem, sed tamen credit videnti: non videt viam, & tamen credit cani ducenti: nec videt locum profundum,
D & tamē credit baculo tangenti, & tentanti: ita simplices, qui per se sacramenta non vident, videntibus, id est, prælatis, & pastoribus suis se committere debent, sicut cæcus cōmittit se ductori, & sicut ouis committit se pastori. Tamen summum periculum est, quando ipsi pastores vel ductores cæci sunt & ignorantes, quia
dicit veritas: Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in Matth. 15. b
foueam cadunt.

Item fides tribus aliis comparatur, scilicet columnæ Exod. 13. d
sacramentali, aurora spirituali, & luci primordiali. Fides namque est sicut columna illa, quæ præcedebat populum Israël in exitu de Ægypto. Nam illa ex parte Israël erat lucida, & ex parte Ægyptiorum tenebrosa: sic fides credentibus lucet, & infidelibus est obscura:
quia ipsi sunt rebelles lumini, vt dicitur in Iob. Fides Iob. 24. c
E etiam est sicut aurora. Nam sicut illa est exosa latronibus: sic fides odiosa est dæmonibus, qui sunt latrones
animarum. De ipsis enim dicitur: Si subito apparuerit Ibidem.
aurora, arbitrantur vmbram mortis: Fides autem nihilominus est sicut lux primo creata. Nam sicut illa primum opus in maiori mundo: sic fides prima virtus in minori mundo, hoc est in corde humano: & ideo cum sit primogenita, specialiter benedici meretur, sicut antiqui primogenita benedicebāt. Unde dicitur de tali-
bus: Qui ex fide sunt, benedicentur cum fideli Abraam. Gal. 3. b

Item nota, quod fides ad hoc, quod sit commendabilis, debet habere tria, scilicet veridicam confessionē, magnificam deuotionem, & catholicam probationem.

Primo

Primo ergo fides debet habere veridicā confessionem scilicet, vt verum dicat, ne aliud dicat, aliud credat, aliter viuat. Vt scilicet fides sit viua nō mortua; vera non ficta. Res enim mortua, proprie non est res, nisi æquiuoce: sicut homo mortuus non est homo. Res etiam ficta non est proprie dicenda res, sicut leo pictus, non est leo verus, nec denarius falsus, sicut ille qui est de aurichalco, qui debet esse de auro, nō est verus denarius, tales sunt falsi, & ficti Christiani, de quibus dicitur, *Tit. 1. d* Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Tales sunt sicut chimæra, quæ est res tantū ficta, & tamen nihil est in rerum natura. Fides veridica est, quæ verum dicit, sic viuendo sicut credit, sic credendo, sicut dicit. Talis est moneta vera ad emendum paradisum, & vera arbor, & generosa ad producendum frondes diuinæ dilectionis, folia salutiferæ confessionis, flores honestæ conuersationis, & fructus bonæ operationis.

Fides tribus magnifica ostenditur. Secundo debet habere deuotionem magnificam & est notandum, quod fides ostenditur esse magnifica in tribus. Primo vt in solo Deo confidat, etiam si naturalis ratio contradicat. Talem fidem habuit Abrahā, qui vetulus de vetula & sterili, contra omnem rationē credidit Deo promittenti, quod haberet semen, in quo benedicerentur omnes gentes, vt dicitur: Credidit Abraham Deo, & reputatum est ei ad iustitiam. *Gen. 15. b* Talem fidem non habuit Thomas, qui noluit credere, quod Christus resurrexisset à mortuis, nisi oculis videret, & manibus contrectaret. *Greg. hom. 26. in Euang. non longe a prin.* Tales sunt illi, qui nolunt credere vel mutuare, nisi sub bono pignore. De tali modica fide, dicit Greg. Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. *Matth. 17. c* Secundo fides est magna, si in aduersitate non deficiat, sed tunc plus inualescat, de qua dicit Saluator: Si habueritis fidem, sicut granum sinapis, &c. Granum sinapis quanto plus teritur, tanto fortius viget: talis fuit fides Martyrū, qui per fidem vicerūt regna, ludibria, verbera, insuper vincula, & carceres. De hac fide dicitur: Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides vestra. *1. Ioan. 5. a Matth. 14. d* Talem fidem nō habuit Petrus, qui videns ventum validū timuit, & statim veritus fuit, cui dixit Saluator: Modicæ fidei, quare dubitasti? Sic multi infideles ventum validum tribulationis vidēres, statim titubant, & merguntur in mari tentationis, vel desperationis, quod est mare mortuum, in quo nihil potest viuere. Tertio fides est magna, si homo propter dilationem, petere non desistat, quousque obtineat. Talem fidem habuit mulier Chananæa, quæ quantumcūque fuisset à Christo repulsa, non quieuit à prece, quousque fuit exaudita. Vnde dicit ei Saluator: Mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut petisti, *Matt. 15. c* quia vt vulgo dicitur: Quod differtur, non aufertur.

Item fides debet habere professionem catholicam, Et notandum, quod catholica professio Christiana, continet duodecim articulos fidei, qui in symbolo Apostolico continentur, scilicet Credo in Deum, &c. Sunt autem duodecim articuli, quia duodecim sunt Apostoli. Quilibet autem duodecim Apostolorum, posuit in symbolo suum Articulum.

Idem habetur apud Aust. Ser. 8. in Hexaem. to. 1. & sup. cont. p. 3 sect. 38. hoc tem. mutuatū ex S. Aug. ser. 115. de temp. tom. 10. facit etiam pro hoc Leo epi. 96. Psal. 13.

Petrus autem dixit: *Credo in Deum Patrem &c.* Iste articulus pertinet ad Patrem. Et est sciendum, quod aliud est credere in Deum, & aliud credere Deo. Credere Deo, est credere, quod vera sunt, quæ dicuntur de Deo, & sic possumus credere, & credimus Petro, & Paulo. Sed credere in Deum, vt dicit Augustinus, est credendo amare, credendo in eum per amorem ire, in eum vel eius membris incorporari. Nota de isto articulo cum dicitur Patrem omnipotentem, quia ipse est Deus Pater, non deest sibi bona voluntas: quia Omnipotens, non deest sibi potestas implendi, quod promittit, quia dicitur: Omnia quæcunque voluit, fecit.

Andreas dixit: *Et in Iesum Christum filium eius vnicum Dominum nostrum.* Iste articulus pertinet ad diui-

A nitatem Filij. Et nota quod specialiter Christus dicitur Dominus noster, quia proprie dominatur nobis duplici iure, scilicet iure creationis, quia nos creauit & fecit: & iure redemptionis, quia nos magno pretio, scilicet sanguine suo redemit, vt ait Apostolus: Empti enim estis pretiū magno. *1. Cor. 6. d*

Iacobus maior dixit: *Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria Virgine.* Iste articulus est primus, qui pertinet ad humanitatem. Et nota, quod Maria mater Dei caruit in conceptione culpa. Et ideo dicitur Christus de Spiritu sancto conceptus, quia sine culpa fuit, quod Spiritus sanctus fecit in natiuitate Filij. Caruit etiam pœna. Et Ideo dicitur Christus de Virgine

B natus quia nullam pœnam sensit, nec damnum sustinuit: quia virgo peperit, & post partum virgo permansit. Et in hoc Christus dedit exemplum filiis omnibus, vt nullum damnum nutricibus, vel progenitoribus suis inferrent.

Ioānes dixit: *Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus.* Iste articulus pertinet ad humanitatē. Et nota quatuor in hoc articulo, pro quibus, & in quibus, non solum grati esse debemus Redēptori nostro, sed etiam specialiter, in his quatuor ipsum imitari. Christus enim est passus, vt nos patiamur, scilicet habendo patiētiam in aduersitatibus, & tribulationibus nostris. Christus etiam crucifixus est, vt nos per pœnitentiam crucifigamus carnem nostram, cum vitiis, & concupiscentiis. Christus etiam mortuus est, scilicet in

C cruce, vt in cruce pœnitentiæ, vsque ad mortem perseueremus. Christus nihilominus sepultus est, vt nos terram nostræ mortalitatis consideremus, & cum cinere nostræ mortalitatis, ad modum carnis salsæ superbiam condiamus: quia carnes cito putrescunt & corrumpuntur, nisi sale condiantur.

Thomas dixit: *Descendit ad inferna.* Iste enim articulus & tertius pertinent ad humanitatem. Descendit autem Christus ad inferos secundum animam, vt extraheret suos de limbo. Nota etiam magnam peruersitatem nostram, quia nos vix volumus sequi Christum ad Cælum, quantumcunque sciamus quod Christus secutus est hominem vsque ad infernum, scilicet ad eum liberandum.

Iacobus minor dixit: *Tertia die resurrexit à mortuis.* Iste est quartus articulus. pertinens ad humanitatem.

D Et nota quod Christus resurrexit tertia die, vt nos à peccato resurgamus, in tertia die, scilicet pœnitentia, confessione, contritione & satisfactione.

Philippus dixit: *Ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis, inde venturus est iudicare viuos & mortuos.* Iste articulus est quintus, pertinens ad humanitatem. Et nota, quod hæc duo quæ sunt in isto articulo, scilicet ascensus Christi ad cælos, & aduētus ad iudicium: magnam fiduciam nobis ingerunt, quia scimus, quod causam nostram frater noster iudicabit.

Bartholomæus dixit: *Credo in Spiritum sanctum, & sanctam Ecclesiam.* Id est, credo, quod Spiritus sanctus est in se, & in electis suis: & quod non solū est sanctus, sed etiam Ecclesiam facit sanctam. Et iste est primus articulus, qui pertinet ad Spiritum sanctum. Et sunt

E tria in præsenti pertinentia ad Spiritum sanctum, & duo in futuro. Primū quod ad ipsum pertinet in præsenti, est sanctificatio. Nam primus eius articulus, vt diximus, *Credo in Spiritum sanctum, & sanctam Ecclesiam.* Credo, quod Spiritus sanctus, qui in se sanctus est, ipse sanctificat Ecclesiam, per gratiam & bonitatem, quia ipse bonitas est.

Matthæus dixit: *Sanctorum communionem.*

Iste articulus pertinet in præsenti ad Spiritum sanctum: quia Spiritus sanctus pertinet ad Sanctorum communionem, id est, vnionem membrorum in corpore Ecclesiæ ad caput, scilicet ad Christum, & alia

A membra in corpore naturali, id est, fidelium adinuicē. Sicut spiritus bonus vnit membra in corpore naturali; sic Spiritus sanctus vnit membra spiritualia, scilicet fideles in corpore mystico, quod est Ecclesia. Vnde sensus huius articuli est: Credo Sanctorum communionem, id est, credo, quod sancti, id est, fideles tanquam vnius corporis Ecclesię membra, communicant, id est, vniūtur sibi, & capiti suo, & hoc per Spiritum sanctū. Et nota quod triplex est communio, quam fideles debent habere adinuicem, scilicet communionem vnius corporis: quia faciunt vnum corpus. Et communionem societatis: ex qua societate venit, quod quilibet, qui est de corpore Ecclesiæ, partem habet in omnibus B bonis, quæ fiunt in Ecclesia. Tertia communio est mutuæ supportationis: quia vnus debet supportare onus alterius, scilicet mala, per patientiam: & bona communicare per eleemosynarum largitionem. Vnde dicitur:

Galat. 6. a

Alter alterius onera portate.

Simon dixit *Remissionem peccatorum*, scilicet credo. Iste est tertius articulus, pertinens ad Spiritū sanctum. Per Spiritum Sanctum enim qui est benignitas ipsa, in baptismo, & in pœnitentia remittuntur peccata. Et nota, quod peccata remittuntur, lauantur, & tollūtur. Remittuntur, quantum ad culpam: lauantur, quantum ad maculam: tolluntur quantum ad pœnam.

Iudas Thaddeus dixit: *Carnis resurrectionem*. Iste est quartus articulus, pertinens ad Spiritum sanctum in futuro, quantum ad remunerationem corporis. Et nota, quod in seruitio regis, qui potest reddere, vel restituere equum, si continget eum mori in bello, potest miles secure exponere eum, pro ipso rege, & duce suo: sic nos equum nostrum, id est corpus proprium, secure possumus exponere pro Christo: quia ipse potest equū reddere, id est, corpus restituere, id est, resuscitare.

Matthias dixit: *Vitam æternam. Amen.* Iste enim est quintus, & vltimus articulus, pertinens ad Spiritum sanctum in futuro, quantum ad remunerationem animæ, vel etiam vtriusque. Et nota quod quia si solicitus est homo, ad prouidendum huic miseræ vitæ transitoriæ, multo magis debet esse solicitus ad prouidendum illi vitæ, quæ nunquam poterit finem habere. Vnde sciēdum est, quod tribus modis prouidetur huic D temporali vitæ, scilicet mendicando, laborando, & mutuum accipiendo. Ibi enim non est locus mendicandi, sicut patet de diuite epulone, qui voluit mendicare guttam aquæ, & non potuit obtinere, vt habetur in Luca. Ibi etiam non est locus laborandi. Ideo dicitur. Venit nox, quando nemo potest operari. Ibi nihilominus non est locus mutuum accipiendi, vel emendi, vt patet de fatuis virginibus, quæ voluerunt mutuo habere, vel emere oleum, & non potuerunt habere. Et ita, qui non vult hic prouidere per bona opera, egestatem æternam patietur in illa vita æterna. Ideo dicit Saluator: Primum quærite regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis, &c.

Luc. 16. e
Ioan. 9. a.
Matt. 25. a
Matt. 6. d.

CAPVT IV.

De spe.

Mag. l. 3. sen. d. 26. in prin

E SPes est futuræ beatitudinis certa expectatio, ex Dei gratia, & ex meritis proueniens, vt habetur in libro tertio sententiarum. De spe nota præcipue tria, scilicet typum comparationis, fœtum generationis, & fructum operationis.

Spei comparationes.

Primo ergo spes comparatur tribus, est enim sicut columna domum firmans, sicut galea caput armans, & sicut anchora nauem seruans. Spes itaque est sicut columna, quæ domum sustentat. Nam columna debet esse solida, & de forti ligno, non fragilis, & vacua, vt arundo: sic spes, quæ est in Deo, quia est solida, est quasi de forti ligno, & facit ædificium solidum: sed A spes, quæ est in mundo, est fragilis & vacua, & quasi de arundine, & ideo facit ædificium ruinosum. Nam dicitur: Qui confidit in diuitiis suis corruet. Sic superuacua & fragilis spes, & fiducia annorum, & amicorum: quia dicitur; Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem suam: id est, carnalem hominem, brachium suum, id est fiduciam vel auxilium, quod est in solo Deo collocandum. Spes etiam est sicut galea. Nam sicut galea est munimentum capitis: sic spes est armatura intentionis. Vnde dicit Apostolus: Induite galeam spem salutis. Spes nihilominus est sicut anchora. Nam sicut anchora seruat nauem contra procellas fluctuum: sic spes men- B tem contra tentationis impulsum. Et ideo dicitur: Confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram animæ habemus tutam & firmam.

Prou. 11. d
Hiere. 17. a
1. Thes. 5. d
Hebr. 6. d

Item spes tribus aliis comparatur. Est enim sicut arbor fructuosa, sicut gemma pretiosa, & sicut mola virtuosa. Spes ergo est sicut arbor fructuosa. Nam sicut arbor profert vberes fructus, quæ habet irriguum aquarum viuentium: sic spes profert fructus bonorum operum, quæ sita est, & plantata iuxta irriguum aquarum. vnde dicitur: Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei, speraui in misericordia Dei mei. Spes enim est sicut margarita, vel gemma. Nam sicut gemma est grata: sic spes est Deo placita. Sicut gemma habet valorem magnum: sic spes facit hominem pretiosum. Et sicut gemma est perlucida: sic spes est quodammodo diaphana, quia per eam videntur, & sperantur loca cælestia. De ipsa dicitur: Gemma gratissima expectatio præstolantis. Spes nihilominus est sicut mola. Et nota, quod duæ sunt molæ spirituales scilicet timor supplicij, & spes præmij. Timor est mola superior, quæ premit animam, ne euanescat per elationem. Spes est mola inferior, quæ animam sustinet, ne deficiat per desperationem. Istas duas molas debet pœnitens coniungere, sicut Dauid, qui dicebat: Ab altitudine diei, scilicet à die iudicij timebo, ecce mola superior. Ego vero in te sperabo, ecce mola inferior. Vnde vna sine altera non valet. Et ideo in figura huius dicitur: Non accipies loco pignoris, inferiorem & superiorem, molam, id est spem & timorem non subtrahas peccatori, & inter istas duas molas, fit optima molitura tritici, id est, perfecta contritio peccati.

Psal. 51. a
Prou. 17. b
Psal. 55. a
Deut. 24. b

CAPVT V.

De Prudentia.

PRudentia est appetendarum rerum, fugiendarumque scientia, vt dicit Tullius in libro de officiis. De prudentia nota specialiter tria, scilicet typum decentissimum, actum vtilissimum, & partum nobilissimum.

Habet autem prudentia typum multiplicem, & elegantem. Comparatur autem specialiter tribus, scilicet assessori iudicis, quatuor etiam minimis, & astutiæ serpentis. Prudentia quidem, est sicut assessor iudicis, vel regis. Nam sicut assessor iudicando dirigit iudicem, vel regem: sic prudentia rationem. Sicut assessore absente interdum peruertitur iudicium regis: sic cum abest prudentia, peruertitur iudicium rationis. Vnde dicitur in Prouerbiis: Dux indigens prudentia, multos opprimet per calumniam. Prudentia etiam comparatur quatuor minimis terræ. De quibus dicitur: Quatuor sunt minima terræ, & ipsa sunt sapientiora sapiētibus, scilicet formica, lepusculus, stellio, vel lacertus, & locusta. Nam & prudens dicitur formica, ratione prudentiæ. Et nota, quod formica habet decem laudabilia, & a viris prudentibus imitanda. Formica est animal paruum, vel modicum, in quo laudatur

Prudentia tribus comparatur.
Prou. 28. e
Prou. 30. d
Formicæ prudentia.

tur

tur humilitas. Grano pascitur, in quo docetur honestas. Socios adiuuat, in quo laudatur charitas. Solicita est, in quo laudatur prudentia. Nunquam est otiosa, in quo commendatur occupatio. Grana detruncat, ne germinent, vel putrescant, in quo monstratur carnis afflictio. Tempore imbris grana abscondit, in quo docetur fuga tentationis. Tempore sereno granum soli exponit: in quo laudatur virtus orationis, pondus portat maius quam ipsa sit, in quo monstratur zelus compassionis.
Prou.6.a De ipsa dicitur prouerbium: O piger, vade ad formicam, & disce sapientiam, quæ cum non habet ducem, nec præceptorem, nec principem, parat in æstate, & congregat in messe cibum sibi, scilicet in messe gratiæ, cibum gloriæ sempiternæ. Item prudentia comparatur lepusculo ratione confidentiæ quam homo pro- B dens habet solum in Deo. Sicut lepusculus locat in pe-
Prou.30.d. tra cubile suum, vt dicitur in Prouerbiis: ita homo in
1.Cor.10.a Christo. Petra autem erat Christus, vt dicit Apostolus. Prudentia etiam comparatur stellioni. Nam stellio, vel lacertus, quia alas non habet, vnguibus, vel manibus vtitur, quia diligentia operationis laudatur. Nam in viro prudente, diligentia in operatione, supplet defectum naturæ. Prudens nihilominus comparatur locustæ. Nam sicut locusta habet volatum recidiuum, volat enim ad alta, & statim cadit in ima: sic prudens volat ad alta per desiderium patriæ cælestis, & cadit ad ima per considerationem propriæ fragilitatis, iuxta il-
Psal. 110. b lud: Ascendit vsque ad cælos, & descendit vsque ad abyssos. Prudentia tertio comparatur astutiæ serpentis. Et nota, quod quinque astutiis vtitur serpens, quas vir C prudens imitatur. Prima astutia serpentis, est custodia capitis: nam caput summe custodit, pro quo seruando, totum corpus exponit: sic sancti Christum, qui est caput nostrum, summe custodiunt, & pro ipso omnia a-
Phil.3.b lia exponunt, sicut Apostolus, qui dicebat: Quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christũ detrimenta. Secunda astutia serpentis, est depositio pellis, ponit enim se in arcto foramine, vbi renouatur, deposita veteri pelle: sic sancti in arcto pœnitentiæ, seipsos incarcerant, vt veterem conuersationem deponant,
Ephes.4.e sicut monet Apostolus: Deponite vos secundum pristinam conuersationem, veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris. Tertia astutia serpentis, est delusio incantatoris. Deludit enim D incantatorem, obturando vnam aurem cum terra,
Psal.57.a & aliam cum cauda, vt dicitur: Sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas: sic viri sancti & prudentes, deludunt incantatorem, id est tentationem diaboli: quia vnam autem obturant cauda, id est, memoria mortis, iuxta illud: Memorare nouissima tua,
Eccli.7.d & in æternum non peccabis: & aliam obturant terra, id est, consideratione propriæ fragilitatis, quia dicitur:
Gene.3.d Puluis es, & in puluerem reuerteris. Quarta astutia serpentis, est insidiatio pedis, insidiatur enim calcaneo, non capiti: sic viri sancti superant desideria carnis, attendentes, quis finis delectationis, scilicet mors immortalis, vel infernalis, iuxta illud: Finis illorum mors.
Rom.6.d Quinta astutia serpentis, est fuga mulieris. Nam sicut E propter inimicitias eius fugit, & latitat sub spinis: sic etiam viri sancti propter inimicitiã fornicationis, fugiunt consortium mulierum, & latitant sub spinis pœ-
1.Cor.10.b nitentiæ, secundum consilium Apostoli: Fugite forni-
Matt.10.b cationem. Ad imitandas istas serpentis astutias, dicit Saluator: Estote prudentes sicut serpentes, quas habent cum mulierem fugiunt & latitant. Et ne serpentis astutia fiat virulenta, temperat eam simplicitas columbina, vnde addit: Et simplices sicut columbæ.

CAPVT VI.

De Temperantia.

Temperantia est nihil appetere vnde sit pœnitendum, in nullo modum vel legem excedere, sub

A iugo rationis cupiditatem domare, vt ait Macrobius. *Macr. li. 1. in som. Scip. cap.8.*
De temperantia nota specialiter tria, scilicet eius typum nobilem, eius partum fertilẽ, & eius actũ vtilem.

Habet autem temperantia typum multiplicem, vel *Similitudines temperantiæ.* figuram. Comparatur autem temperantia specialiter tribus, scilicet freno quo equus regitur, bysso quo caro tegitur, & muro quo castrum cingitur. Est itaque temperantia, sicut frenum equum regens. Nam sicut à sessore, mediante freno ducitur equus: sic caro à spiritu, freno temperantiæ gubernatur. Maxime enim frenandus est equus iuxta ignem, iuxta aquam, iuxta præcipitium. Frenum temperantiæ necessarium est carni, contra aquam transitoriæ delectationis, contra ignem concupiscentiæ carnalis, & contra præcipitium æternæ damnationis. De hoc freno dicit Apostolus: Sobrie *Tit.2.d*
B & iuste & pie viuamus in hoc sæculo. Nam quilibet debet viuere sobrie quantum ad seipsum, iuste quantum ad proximum, pie quantum ad Deum. Est etiam temperantia sicut byssus carnem tegens. Nam byssus, vt dicit Papias, est genus lini candidissimi, quod crescit in Ægypto, & inde fit tela, quæ vulgo dicitur serica. De hac tela byssina fit camisia nobilis & delicata, per quam figuratur castitas & temperantia. Et sicut ista camisia nobilis est immediate carni contigua, & coniuncta: sic castitas, & temperantia, est carni præcipue necessaria, & ei inseparabiliter coniungenda. Et ideo dicitur de muliere forti: Byssus & purpura *Prou.31.d*
indumentum eius. In bysso figuratur castitas, quæ est præcipuum ornamentum mentis: in purpura figuratur
C temperantia, quæ est sicut auriphrygium, vesti appositum ad decorem. Est nihilominus temperantia, sicut murus castrum cingens. Nam sicut castrum muratur præcipue ab ea parte, quę magis est infirma: sic temperantia munit castrum hominis ex parte magis infirma, scilicet ex parte corporis. Dicit enim, Spiritus quidem *Matt.26.d*
promptus est, caro autem infirma. Item temperantia, *Ioan.4.d*
est quidam honor Deo assimilans, quidam valor mentem magnificans, & quidã dolor hostẽ mortificans. Est enim temperãtia honor quidam, Deo assimilans Deus enim est Spiritus, vt dicitur in Ioanne. Temperantia vero, est quasi nutrix spiritualis, quæ ablactat filios Dei, & facit de carnalibus spirituales, & sic assimilat Deo, iuxta illud: Incorruptio facit proximum Deo. Est *Sap.6.c*
D enim temperantia valor quidam, mentem magnificãs. Nam sicut valor magnificat aurum: sic tẽperantia magnificat & inpretiabilem facit hominem temperatum & castum, quia dicitur: Non est digna ponderatio ani- *Eccli.6.b*
mæ continentis. Est igitur temperantia dolor quidam hostem mortificans. Diabolus enim libenter quiescit & dormit in locis humẽtibus, id est, voluptuosis hominibus, vt dicitur in Iob. Temperantia vero ponit ipsum *Iob 4.d*
in arido pœnitentiæ, vbi non inuenit requiem: & sic interficit, vel fugat hostem, quia dicitur: Cum immun- *Matt.12.f*
dus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & non inuenit. Loca arida sunt homines sobrij: in quibus requiem non inuenit. Quia in talibus non sternit lectum voluptuosum peccati.

E

CAPVT VII.

De Fortitudine.

Fortitudo est firmitas animi contra molesta sæculi, vt dicit Glossa super Matthæum. De fortitudine nota specialiter tria, scilicet typum valde pulchrum, partum valde dignum, & fructum valde bonum.

Primo igitur virtus fortitudinis, habet typum mul- *Fortitudo tribus præcipue similis est.* tiplicem, & similitudinem elegantem. Comparatur autem specialiter tribus, scilicet fornaci, quæ probat aurum: radici, quæ portat lignum: & loricæ, quæ vetat ictum. Est itaque fortitudo sicut fornax, aurum probans. Nam sicut fornax reddit aurum lucidum: sic

fortitudinis virtus, facit hominem honestum & decorum. *Prou.31.d* Nam de talibus dicitur: Fortitudo, & decor indumentum eius, Et sicut fornax, quædam metalla reddit solida, quædam liquida: sic virtus fortitudinis, corda facit nūc solida contra tentationem, nunc liquida per compassionem, nunc torida per deuotionem. *Cant.5.b* Nam dicitur: Anima mea liquefacta est, dilectus meus locutus est. Et sicut in fornace magnus flatus follium, & magnum ignis incendium: sic ignis fortitudinis, solum est in illis, in quibus est flatus diuinæ inspirationis, & vehemens incendium charitatis. *Act.2.a* Et in figura huius aduētus Spiritus sancti super Apostolos, vbi fuit eis datus ad robur spiritualis virtutis, fuit tanquam adueniens spiritus vehementis, vt dicitur in Actibus Apostolorū.

Iosu.1.b Est etiam fortitudo sicut radix lignum, vel arborem **B** portans. Nā sicut radix portat pondus arboris, & frondes, flores, fructus & folia: sic virtus fortitudinis, sustinet omnia bona opera, & merita nostra. Vnde dicitur: Confortare, & esto robustus. Est nihilominus fortitudo sicut thorax, vel lorica ictum vetans. Nam sicut thorax, vel lorica, seruat corpus ab ictu gladij: sic virtus fortitudinis custodit animam à tentatione diaboli, & cuiuscunque aduersarij. Totus enim mundus non concernit vnum hominem, in quo est fortitudo Dei, sicut patet, quod puellæ virgines, puta, Catherina, Cecilia, Agnes, Lucia, Agatha, Barbara, beata Clara, & ceteræ virgines, reges, & tyrannos, & omnia tormētorum genera superabāt. Nec mirū, quia fortitudo illa nō homi- *1. Mach.3.e* nis, sed Dei erat. Vnde dicitur: De cælo fortitudo est.

Item fortitudo tribus aliis cōparatur, scilicet virgæ, **C** quæ non incuruatur: ferro, quod non superatur: & petræ, quæ non perforatur. Est itaque fortitudo similis virgæ inflexibili, & talis virga vel baculus est valde necessarius ambulantibus, & certantibus, & laborātibus: sic fortitudo, est quasi baculus & virga inflexibilis, quæ valde est necessaria, quia locus, in quo sumus, est locus certaminis, locus itineris, & locus laboris. Et hæc tria hominum genera indigent specialiter baculo vel *Psal.22.b* virga. Ideo dicitur; Virga tua, & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Est etiam fortitudo similis ferro indomabili. Nam sicut ferrum non domatur, sed commi- *Dan.2.f* nuit, & domat omnia metalla, vt dicitur in Daniele; sic viri fortes mori possunt, vinci vero non possunt; immo ipsi omnia aduersa, & prospera vincunt, & quod plus est, regnum cælorum violenter rapiunt. Nam violenti **D** *Matt.11.b* rapiunt illud, vt dicitur in Matthæo. Est nihilominus fortitudo similis petræ infrāgibili, qualis est Adamas, Nam sicut qui Adamantem percutit, ipse magis percutitur: sic qui virum fortem molestat, magis læditur, quam lædit. Et sicut Adamas non frangitur violentia: ita vir fortis nulla frangitur impatientia. Et sicut Adamas scinditur sanguine hirci: sic vir fortis memoria passionis Christi. Propter ista de viro forti dicitur; Vt *Ezech.3.* Adamantem, & vt silicem dedi faciem tuam.

CAPVT VIII.

De Iustitia.

Aug. de lib. arb. li.1. ca. 12. to. 1. IVstitia est virtus, sua vnicuique tribuens, vt dicit **E** Augustinus de libero arbitrio. Iustitia est rectitudo *Ans. dial. de veritate ca. 13.* voluntatis propter se seruata, vt ait Anselmus. De iustitia nota specialiter tria, scilicet typi figuralis elegantiam, partus filialis abundātiam, & actus virtualis efficaciam.

Primo ergo iustitia typum habet multiplicem, & fi- *Comparationes iustitiæ.* guram valde elegantem. Comparatur enim: tribus specialiter, sicut recta semita, sicut recta regula, & sicut recta linea. Est autem iustitia sicut recta semita. Nam sicut illa est rectissima viarum: sic per viam iustitiæ citius peruenitur ad brauium sempiternum: immo om- *Psal.106.A* nis alia via est deuium. Nam dicitur in Psalmo: Errare fecit eos in inuio & non in via. Vnde dicitur ibi de **A** iustis: Deduxit eos in viam, vt irent in ciuitatem habitationis. De iniustis vero dicitur alibi: In circuitu im- *Psal.11.b* pij ambulant. Est etiam iustitia sicut regula. Nam sicut recta regula est rectissima mensurarum, sic iustitia est optima mensurarum, & certissima mensura ad bonum operandum. Hæc est enim regula diuina, quæ dirigit opera nostra: Vnde dicitur: Dominus diligit iustos. Et *Psal.145.b* sapiens ait: Qui sequitur iustitiam, diligitur à Domino. *Prou.15.b* Est nihilominus iustitia sicut recta linea: Sicut enim recta linea est pulcherrima linearum, vt dicit Philosophus: sic iustitiæ rectitudo facit hominem, in intentione, & conuersatione pulcherrimum & decorum. Nam sicut statura humani corporis, est pulchrior inter omnes, quia est recta ad cælum: sic statura cordis est pul- **B** cherrima, cum per iustitiam est recta ad Deum. Vnde sponsæ dicitur: Statura tua assimilata est palmæ. De *Cant.7.c* hac rectitudine dicitur. Solummodo hoc inueni, quod *Eccl.7.d* Deus fecit hominem rectum.

Item iustitia multum proprie tribus aliis comparatur. Nota, quod triplex est iustitia: generalis, quæ dirigit hominem in omni bono, à qua dicitur homo factus bonus: iudicialis, quę corrigit, vel coërcet ab omni malo, & ista corrigit delicta propria vel aliena: cardinalis, vel moralis, quæ reddit vnicuique proprium bonum. Est itaque iustitia, sicut gemma in serto aureo, sicut stella in polo arctico, & sicut Dea in nostro microcosmo. Est igitur iustitia sicut gemma in serto aureo, Nam sicut gemma serti aurei est ornamentum, quia totum sertum ornat, & facit pretiosum: sic etiam sertum **C** aureum dicitur gratia, eo quod in illa, & per illam coronantur opera nostra bona. Nam etiam opera bona, quæ fierent extra gratiam, nunquam coronam mererentur. In hac corona aurea, vel serto aureo, insertæ sunt quatuor gemmæ valde pretiosæ, vel quatuor virtutes principales, scilicet prudentia, temperantia, fortitudo, & iustitia. Gemma prudentiæ ponitur in anteriori parte coronæ, quia ad prudentiam pertinet non solum præsentia disponere, immo & futura præuidere. Gemma temperantiæ locatur à dextris, quia temperantia facit hominem iustum, & sobrium in dextera prosperitatis. Gemma fortitudinis inseritur à sinistris, quia fortitudo facit hominem robustum in sinistra aduersitatis. Gēma vero iustitiæ incastratur in posteriori parte, sicut Episcopus in fine processionis, sicut Rex **D** in fine aciei, sicut nauta vel gubernator in cauda nauis, sicut sententia iusta profertur in fine causæ, sicut etiam post laborem certaminis, datur victori corona triūphalis. Vnde ab ista, tanquam à principali gemma denominatur corona. Dicit enim Apostolus: Reposita *2.Tim.4.b* est mihi corona iustitiæ. Aurifex in cuius aurificina fabricatur hæc pretiosa corona, est sapientia increata. De *Sap.8.b* qua dicitur; Sobrietatem & prudentiam docet, & iustitiam & virtutem, id est, fortitudinem, quibus nihil vtilius est, in vita hominibus. Istæ quatuor virtutes, vt dictum est, tanquam quatuor gemmæ pretiosæ, in aureo serto gratiæ sunt incastratæ.

Est etiam iustitia sicut stella Arctici poli. Nam circa ipsam voluitur cælum, & sicut ipsa non mutat lo- **E** cum: sic volubilitas vitæ nostræ, mira volubilitate vertitur, iustitia vero nullo accidente mutatur. Siquidem vita nostra, tota est volubilis sicut rota: tunc enim hominē eleuat ad honore quē paulo post humiliando occultat, iuxta illud: Ascendunt vsque ad cælos, &c. Inter- *Psal.106.a* dum è conuerso hominem humilitate deprimit, quem postea ad honores attollit, quia dicitur: Suscitans à *Psal.112.b* terra inopem, & de stercore, &c. Quandoque hominem à læua mutat in dexteram, scilicet ab aduersis in prospera: interdum à dextris in lęuam, id est, à prosperis in aduersa, iuxta illud quod Abraham dixit ad Loth: Si ad sinistram ieris, ego dexteram tenebo: si tu *Gen.13.b* dexteram elegeris, ego ad sinistram pergam. Sed vir

iustus

iustus in omnibus his, semper manet immobilis. Nam ipsum humilitas non deprimit, ipsum honor non ambit, ipsum aduersitas non frangit. Vnde dicitur: *Psal. 14. a* Qui facit hæc, non mouebitur in æternum.

Est nihilominus iustitia sicut dea nostri microcosmi, id est, minoris, & inferioris mundi. Sicut enim Deus in suo megacosmo vel maiori mundo, disponit omnia in *Sap. 11. e* numero, pondere & mensura, vt dicitur in libro Sapientiæ: sic iustitia in suo microcosmo præsidens, tanquam Deus facit, vt in omnibus meritis, & operibus nostris, sit numerus bonæ operationis, pondus sanctæ affectionis, & mensura intentionis. Vnde isti deæ nobilissimæ sacrificium iustitiæ debemus offerre, sicut dicitur in Psalmo: *Psal. 4. b* Sacrificate sacrificium iustitiæ.

DIÆTÆ SALVTIS.

TITVLVS SEXTVS.

De septem donis Spiritus sancti.

TITVLI HVIVS CAPITA.

CAPVT I.

De dono timoris.

POST tractatum de virtutibus sequitur de donis Spiritus sancti. Et hæc est quinta diæta salutis, scilicet à virtutibus ad dona Spiritus sancti peruenire: quia sicut diximus, virtutes docent rectè operari, sed dona expedire. Cum autem sint septem dona Spiritus sancti, quæ scilicet enumerantur, scilicet spiritus sapientiæ & intellectus, consilij & fortitudi- *Esa. 11. a* nis, scientiæ & pietatis, & timoris Domini. A sapientia autem non peruenitur ad timorem Domini, sed potius à timore ad sapientiam, tanquã ab inferiori gradu ad superiorem. iuxta illud quod dicitur: Initium sapiẽ- *Psalm. 100. b* tiæ timor Domini. Ideo de timore Domini, nota specialiter tria, scilicet quam multipliciter figuratur, quã virtualiter operatur, & quam rationabiliter mereatur.

Timoris Domini similitudines. Primo ergo timor Domini habet multiplices figuras elegantes, & comparationes conuenientes. Comparatur autẽ specialiter tribus. Est enim timor Domini, sicut ostiarius custodiẽs ingressum, sicut iustitiarius puniens maleficium, sicut terrarius vel speculator euigilans exercitum. Primo ergo timor Domini est sicut bonus ostiarius, qui diligenter custodit ostium cordis, ne intret inimicus, id est, diabolus. Et sicut ostiarius tendit baculum, vel gladium ad timorem intrantium: sic timor Dei, ne permittamus diabolum ad cor intrare, portat clauem pœnæ æternæ, gladium ex vtraque parte acutum, scilicet æquitatem diuinæ sentẽtiæ, quæ condemnabit improbos in anima & corpore. Vnde di- *Matth. 10. c* citur: Timete eum, qui potest corpus, & animam perdere in gehennam. Secundo timor Domini est sicut bonus iustitiarius, qui perimit maleficos & suspendit. Nam sicut illi, qui tenent iustitiam, ponunt in montibus & locis patentibus, patibulum, vel furcas ad expauentaculum latronum; ita timor Domini ponitur in corde hominis, propter expauentaculum peccatorum. Et sicut iste iustitiarius crucifigit latronem: sic timor Domini nititur crucifigere carnem, tãquam pessimum *Psalm. 118. p* animæ latronem. Vnde dicitur: Configе timor tuo carnes meas. Tertio timor Domini est sicut bonus terrarius, vel speculator, qui euigilat exercitũ. Nam sicut speculator, tempore belli maxime, non sinit dormire

A milites: sic timor Domini, cum sit modo tempus belli & guerræ mortalis contra carnem, mundum, & diabolum, nõ permittit dormire spiritum, per delectationem vel consensum. Vnde dicitur: Beatus est homo, *Prou. 28. b* qui semper est pauidus. Non solum autem tẽpore belli debet homo esse pauidus, immo etiam tempore pacis debet esse timorosus, sicut videmus: quod magni reges, & sapientes, quamuis actu non sit guerra, muniunt tamen & custodiunt castra sua. De incautis dicit Apo- *1. Thes. 5. a* stolus: Cum dixerint: Pax & securitas, tunc repentinus superueniet interitus. Et Ecclesiastes: Qui timet Deum nihil negligit, quia nec bonum, nec malum: quia per *Eccle. 7. a* timorem Domini malum euitat, tanquam nociuum, & B bonum formidat, & nescit si est gratum. Vnde dicit Iob: Verebar omnia opera, sciens quia non parces de- *Iob 9. c* linquenti, maxime autem tempore guerræ. Iste vigil vel speculator mãdat custodiri portas sensuum, quia ibi est quasi totum periculum. Sicut ad litteram illi, qui sunt in munitione, summe custodiunt portas, cum vident castrum ab hostibus obsessum: sic spirituales viri, qui habent timorem Dei custodiunt portas, scilicet quinque sensuum, ne intrent inimici timentes, quod dicitur: Ascendit mors per fenestras nostras. *Ier. 9. f*

Item timor Domini aliis tribus cõparatur, est enim sicut medicina infirmorum, sicut disciplina puerorum, & sicut officina religiosorum. Primo igitur, timor Do- C mini est sicut infirmorum medicina. Nam sicut medicina bene temperata repellit omnes morbos nociuos, & omnes nociuos humores: sic timor Dei omne peccatum & omnes peccati occasiones expellit, sanguinem luxuriæ, fleumæ, acediæ, & melancholiam iræ, & choleram superbiæ. Vnde dicitur: Timor Domini ex- *Eccl. 1. c* pellit peccatum. Secundo timor Domini est sicut puerorum disciplina. Nam sicut virga disciplinæ castigatur puer, instruitur, & informatur: sic per timorem Domini omnis motus sẽsualis, & puerilis, sub isto pædagogo ad rationem reducitur, & puerilis extirpatur, iuxta illud, quod dicit Sapiens: Stultitia colligata est *Prou. 22. c* in corde pueri, & virga disciplinæ fugabit eam.

Et nota quod secundum Bedam quatuor mala sunt propter peccatum nobis iniuncta, & nobis colligata, D quæ sunt omnis mali & peccati materia, scilicet impotentia, ignorantia, concupiscentia, & malitia. Vnde quidam peccant ex impotentia, & isti parum peccant, & maximam habent excusationem, nisi illa impotentia per culpam eorum sit introducta. Alij peccant ex ignorantia, & isti plus peccant, & minorem habent excusationem, quia ex ignorantia non excusantur à toto, sed à tanto: maxime si sit ignorantia affectata, quæ non excusat, sed peccatum aggrauat, & augmẽtat. Vnde de hoc dicit Ambrosius: Si ignoras, grauissime peccas. Alij sunt, qui peccant ex concupiscentia, & isti plus peccant, & quasi nullam habent excusationem, maxime si sit deliberata. Alij sunt qui peccant ex E malitia, & certa scientia, & isti maxime peccant, & nullam habent excusationem, immo tales dicuntur peccare in Spiritum sanctum: quia Spiritui sancto bonitas, quæ est malitiæ contraria, appropriatur.

Sciendum est autem, vel notandum diligenter, quod sex sunt peccata in Spiritum sanctum, scilicet impugnatio veritatis agnitæ, inuidentia fraternæ gratiæ, *Peccata in Spiritum sanctum.* præsumptio de impunitate, obstinatio, desperatio, & finalis impœnitentia. Et istæ sunt sex blasphemiæ in Spiritum sanctum, quæ non remittuntur in hoc sæculo, nec in futuro, vt dicitur in Matthæo. *Matth. 12. d*

Tertio timor Domini, est sicut officina religiosorũ, maxime est sicut quoddam capitulum, quod est factũ præcipue ad culparum correctionem. Nam sicut in capitulo increpatur, & recognoscitur, & punitur culpa: ita in hoc capitulo timoris Dei, corriguntur peccata, quia vt dicitur in Prouerbiis: Timor Domini odit ma- *Prou. 8. b* lum.

lum. Et sicut religio nulla esset, si correctio capituli
deficeret; sic si timor in capitulo cordis non esset, to-
tum veritatis ædificium deperiret: quia dicitur in Ec-
Eccl.47.a clesiastico: Si non in timore Domini tenueris instan-
ter, cito subuertetur domus tua. Et nota, quòd in Dei
capitulo, culpabilis quatuor facit. Primo genu flectit,
secundo culpam recognoscit, tertio spoliat se & ve-
stem deponit, quarto disciplinam accipit: sic timor
Domini, facit primo hominem pœnitẽtem humiliter
Isa. 45. d genu flectere, quia dicitur in Isaia: Mihi curuabitur
omne genu. Secundo facit humiliter culpam propriã
Psal.50.a recognoscere, sicut Dauid qui dicebat: Quoniam ini-
quitatem meam ego cognosco. Tertio facit hominem
veterem, sicut vestem turpem spoliare, sicut Apesto-
Col. 3. b lus dicit: Expoliantes vos veterem hominem cum acti-
bus suis, veterem conuersationem cum vitiis, & con-
cupiscentiis. Quarto facit hominem disciplinam acci-
pere, id est, carnem lasciuam macerare & castigare, si-
1.Cor.9. d cut Apostolus faciebat: Castigo corpus meum, & in
seruitutem redigo.

Item timor Domini, est speciosus sicut hortus, vir-
tuosus sicut ventus, & pretiosus sicut thesaurus. Primo
timor Domini est valde speciosus, instar horti paradisi.
Habet enim amœnitatem sicut paradisus, dulcedinem,
Psal.30.e & delectationem. Vnde in Psalmo: Quam magna mul-
titudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti ti-
mentibus te. Habet fertilitatem, & vbertatem sicut pa-
Psal 33. c radisus, sicut dicit idem Psalmista: Non est inopia ti-
mentibus eum. Habet nihilominus securitatem sicut
Eccli.34.b paradisus. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Qui timet
Deum, nihil trepidabit. Et Philosophus; Qui timet
Deum, omnia timent eum, qui vero non timet Deum,
timet omnia. Vnde Cain perpetrato homicidio fra-
tris, statim habuit caput tremulum, & ait: Omnis qui
viderit me, occidet me, vt dicitur in Gen. Igitur timor
Gen 4.b Domini propter amœnitatem, vbertatem & securita-
tem est sicut hortus conclusus, vt dicitur in Canticis.
Cant. 4. d Est etiam sicut paradisus, vt dicitur in Ecclesiastico;
Eccli 40. d Timor Domini sicut paradisus benedictionis.

Secundo timor Domini est sicut ventus virtuosus,
& specialiter sicut ventus aquilonaris. Nam sicut ven-
tus aquilonaris pluuias dissipat, nubes fugat, aërem
serenat, reptilia exterminat, & aquam congelat: ita
timor Domini dissipat pluuias carnalium delectatio-
num, fugat nubes carnalium imaginationum, serenat
mentem per amorem puritatis, exterminat reptilia, id
est, mortificat vitia carnis, congelat aquas, id est, re-
stringit fluxum mundanæ prosperitatis: ita vt possit
homo timens Deum ambulare super aquam, sicut Pe-
Matt.14.d trus de quo legitur in Matth. Iste est ventus de quo
Dan.3.d dicitur in Daniele: Angelus Domini fecit medium
fornacis, quasi ventum roris flantem: quia fornax
omnium desideriorum carnalium temperatur, & refri-
geratur per Dei timorem.

Tertio timor Domini est pretiosus sicut thesaurus.
Nam sicut thesaurus qui est res pretiosa, facit homi-
nem semper solicitum de custodia: sic timor Dei de se,
& virtutibus semper est solicitus, & de Dei gratia cum
habetur: de perdita vt recuperetur: & de recuperata vt
à recidiuo conseruetur. Vnde dicit Bernardus super
Ber. sup. Cāt. serm. 54. post med. Cantica: Cum adest gratia, time ne indigne operis
ex ea. Amplius time subtracta gratia, quod derelinquat
te custodia tua. Si redierit gratia, multo amplius ti-
mendum, ne forte contingat pati recidiuum. Recidi-
Ioan 5. b uare enim quam cadere peius est, quia dicitur in Ioan-
ne: Ecce iam sanus factus es, noli amplius peccare, ne
deterius aliquid tibi contingat. Iste igitur thesaurus est
pretiosus, & ideo summe custodiendus, vnde dicitur
Isa. 33. a in Isaia: Timor Domini ipse thesaurus eius.

Septem effectus timoris Domini. Secundo timor Domini virtualiter operatur. Vnde
nota, quod timor Domini habet septem nobiles ef-
A fectus. Primo namque timor Domini curat hominem
à culpa perpetrata: est enim sufficiens medicina contra
peccata. Et nota, quod sicut medicus sapiens volens
purgare ægrotum, primo dat sirupum præparatiuum,
postea potionem, vel antidorũ purgatiuum: sic timor
Domini instar sirupi, præparat peccatorem generan-
do attritionem, iuxta illud Ecclesiastici: Qui timent Eccli. 2. d
Deum, præparabunt corda sua. Secundo instar anti-
doti, purgat omnes peccati fæces, generando perfe-
ctam contritionem, quia dicitur in Ecclesiastico; Ti- Eccli.1.c
mor Domini expellit peccatum. Et est differentia in-
ter contritionem, & attritionem: quia attritio est do-
lor de peccato, non tamen perfectus, quia adhuc est in
proposito peccandi de futuro.

B Secundo timor Dei custodit hominem à culpa fu-
tura. Sicut enim sapiens medicus infirmo quem habet
in cura, non solum dat antidotum ad expellendum
morbum, seu etiam ministrat curato aliquod electua-
rium contra recidiuum: sic timor Dei instar electuarij
conseruatiui, custodit hominem ab omni peccato re-
cidiuo. Vnde dicitur in Exodo: Vt probaret vos ve- Exod. 20. d
nit Dominus, & vt timor illius esset in vobis, & non
peccaretis.

Tertio timor Domini abiicit temporalia, vel terre-
na, quæ sunt sæpe peccandi materia. Sicut enim vide-
mus, quod nautæ videntes naufragium imminere,
merces quæ sunt in naui proiiciunt in mare, vt eua-
dant periculum naufragij: sic timor Domini bona
C temporalia facit abiicere, vt possit ab æterno naufra-
gio liberare. Et propterea dicebat Iob: Semper quasi Iob.31.f
tumentes super me fluctus timui Deum, & pondus
eius ferre non potui.

Quarto timor Domini contemnit, & sustinet tem-
poralia mala, & euadet æterna. Nam sicut infirmus
sustinet cauterium, & adustionem, vt possit euadere
mortem: ita timor Domini facit sustinere cauterium
temporalis vitæ, vt possit homo euadere mortem, vel
supplicium mortis æternæ. Vnde in Ecclesiastico di- Eccli.33.a
citur: Timenti Dominum, non occurrent mala, &c.

Quinto timor Domini gratiam & bona opera in-
troducit. Sicut enim seta introducit filum: sic timor
Domini gratiam & omne bonum, iuxta illud: Initium Eccli.1.b
sapientiæ timor Domini.

D Sexto timor Domini super omnia facit fugere, &
euadere supplicium gehennæ. Vadit enim ad infer-
num, in dimidio dierum, vt non vadat in fine dierum,
sicut Ezechias, qui dicebat: Ego dixi, in dimidio die- Isa.38.a
rum meorum vadam ad portas inferi. Facit etiam alas
ad melius fugiendum, vt dicit Poëta: Pedibus timor
addidit alas. Sicut videmus, quod lepus fugiẽs lepora-
riũ, præ timore videtur volare, & alas habere. Timor
etiam facit hominem montes & colles transire, vt
possit diabolum fugere, & inferni præcipitium cauere,
quia dicitur in Isaia: Tunc saliet sicut ceruus claudus. Isa.35.b

Septimo timor Domini meretur stipendium vitæ
æternæ, hominem namque humiliat, & sic secundum
regulam Saluatoris, ad gloriam exaltat: quia qui se hu-
miliat, exaltabitur. Et ideo dicitur in Prouerbiis: Hu- Luc.14.c Prou. 29. d
E milem spiritum suscipiet gloria.

Timor Domini multipliciter variatur. Vnde nota, Sex species
quod sunt sex species timoris, scilicet timor natura- timoris.
lis, mundanus, humanus, seruilis, initialis, & filialis.
Primus igitur est naturalis, scilicet quando homo na-
turaliter timet mortem, & omne quod est sibi no-
ciuum. Iste timor naturæ non est meritorius, nec de-
meritorius, quia non subest libero arbitrio. Hoc timo-
re Christus timuit mori, sicut dicitur in Marco: Cœ- Mar. 14. d
pit Iesus pauere, & tædere.

Secundus timor dicitur mundanus, scilicet quando
aliquis nimis timet de rebus transitoriis, vel de rebus
mundanis, vel temporalibus perdendis. Isto timore

timuerunt Iudæi, qui occiderunt Christum, ne perderent locum suum, vt dicitur in Ioanne: *Ioan.11.f* Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum, & venient Romani, & tollent locum nostrum, & gentem nostram.

Tertius timor dicitur humanus, scilicet cum aliquis plus debito timet de corpore suo. Iste timor prohibetur in Matthæo: *Matth.10.c* Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Iste timor aliquando est veniale peccatum, vt quando est citra Deum, aliquando mortale peccatum, vt quando est supra Deum, qualis fuit in Petro, quãdo negauit Christum, ne perderet corpus suum.

Quartus timor est seruilis, cum aliquis timet peccare, & abstinet se à peccato timore gehennæ, habet tamen voluntatem peccandi, si peccatum posset impune fieri, & inquantum in se est, vellet non esse iustitiam, vt posset perpetrare culpam. Iste timor est quasi vestis de sacco, cum qua nullus ingreditur regnum cælorum, sicut figuratur in Esther, *Esther.4.a* vt dicitur: Indutum sacco non intrare aulam Assueri: De hoc timore dicit *Rom.8.c* Apostolus: Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, &c.

Psal.110.c Quintus timor initialis dicitur, de quo in Psalmo: Initium sapientiæ timor Domini. Iste timor duo facit, timet enim puniri, & timet à Deo separari: sed principaliter timet separari. Iste licet timeat malum incurrere, plus timet bonum perdere, & ita quodammodo incipit bonum amare. Et ideo dicitur initialis proprie, quia sicut seta introducit filum, & filo introducto exit seta: sic iste timor initialis charitatem introducit, & charitas introducta timorem foras mittit.

Sextus timor dicitur filialis. Nam sicut filius super omnia timet offensam patris, etiam si pater non intenderet eum percutere: sic qui habet timorem Domini filialem, instar boni filij, timet & cauet offensam patris cælestis, etiam si ex offensa illa, nihil mali deberet sibi accidere. *Psal.18.b* De hoc etiam timore dicitur in Psal. Timor Domini sanctus permanet in sæculũ sæculi. Iste timor à sãctis Doctoribus vocatur castus timor, qualis famulorum *Dan.13.c* Susannæ qui secundum Danielem verecundantur specialiter, & timent in turpi facto. Sine hoc timore verecundiæ nihil rectum esse potest, nihil honestum, vt dicit Tullius. De hoc timore verecundo, dicit *Bern. sup. Cant. ser. 80. statim à pri.* Bernar. mirabilia super Canticã: Timor, inquit, verecundus & castus, est omnium ætatum ornatus, sed in iuuenili ætate amplius enitescit. Quid enim amabilius verecundo adolescente; quam pulchra hæc & splendida gemma morum in vultu adolescentis? Quam vere & minime dubia bonæ nuncia spei, bonæ indolis index, sotor continentiæ est? Nullum æque manifestum signum columbinæ simplicitatis: testis innocentiæ, lampas pudicæ mentis, specialis gloria conscientiæ, famæ custos, vitæ decus, virtutis sedes, virtutũ primitiæ, naturæ laus, insigne totius honestatis. Merito igitur iste timor castus dicitur, quia qui timorem istum habet instar virginis Mariæ, ante partum suorum operum, & post partum, semper manet incorruptus. Et sicut mater Dei est virgo, & decet virginem: sic timor iste castus decor est, & virgo virtutum animæ.

Item post donum timoris dicendum esset de dono pietatis: sed quia pietas idem est: vel quasi idem cum misericordia, ideo infra cum dicemus de beatitudinibus in materia de misericordia, cap.4. Titulo.7. de pietate dicemus. Item post donum pietatis esset dicendum de dono scientiæ, sed quia scientia ad prudentiam potest reduci, ideo illa quæ in materia de virtutibus supra dicta sunt de prudentia, cap.5. Titulo.5. applicari possunt ad ea, quæ de dono scientiæ sunt dicenda. Et post donum scientiæ, esset dicendum de fortitudine: sed quia fortitudo non tantum est donum, sed virtus, ideo de fortitudine sufficiant quæ dicta sunt in capitulo de virtute, & specialiter in materia de fortitudine, cap.7. Tit.5.

CAPVT II.

De dono consilij.

POst donum fortitudinis, esset dicendum de dono consilij: sed pauca de dono consilij sunt dicenda, & hoc quia ad donum consilij pertinent fere omnia quæ superius in capitulo de virtutibus, & de virtute prudentiæ sunt dicta, capit. 7. Tit. 5. Nam prudentia & consilium in hoc differunt, quod consilium dicit vtrum aliquid sit agendum. *Prudentia & consilium quo differant.* Prudentia vero ostendit quo fine, & quibus circunstantiis adhibitis, vt quo tempore, & qualiter aliquid sit agendum. Sicut alterius est scientiæ, cognoscere, an expediat aliquem saluari: alterius vero scire qualiter aliquid sit saluandum. Quia primum pertinet ad Theologiam, secundum ad medicinam. Item donum consilij excellentius est, quam virtus prudentiæ: quia consilium contra omne præcipitium virtutem prudentiæ rectificat, ne post factum pœniteat: & hic proprie est actus, & opus consilij scilicet prohibere præcipitium, & cauere. Sicut enim videmus, quod, frenum est contra præcipitium equi: sic donum consilij contra communem præcipitationem operis boni. Et ideo dicitur in Ecclesiastico: *Eccli.31.d* Sine consilio nihil facias, post cuius factum non pœnitebis. His suppositis, inter illa pauca quæ de dono consilij sunt dicenda, sunt hæc consilia notanda.

Nunc de consilio specialiter nota tria, scilicet quæ sunt in consilio necessaria, quæ sunt in consilio laudabilia, & quæ sit consiliorum differentia. Primo ergo dicendum est quæ sunt in consilio necessaria. Et nota, *Quatuor in consilio necessaria.* quod in consilio quatuor sunt necessario obseruanda, scilicet expediens, facile, certum, & securum. Contraria istorum vitanda, scilicet damnosum, difficile, incertum, & periculosum. Vnde ille qui dat consilium ceteris paribus, debet præponere expediens damnoso, facile difficili, certum incerto, securum periculoso. Propter omnia illa, dicitur in Prouerbiis: *Prou.11.d* Erit salus, vbi multa consilia.

Secundo videndum est, quæ sunt in consilio laudabilia. *Quatuor laudabilia in consilio.* Et nota, quod in consilio quatuor sunt laudabilia, scilicet gratia consilium requirendi, gratia consilium eligendi, gratia consilium exhibendi, & gratia consilium acquirendi. Primo igitur, est valde laudabile, scilicet consilium in omnibus libenter requirere. Ideo dicitur in Tobia: *Tob.4.d* Consilium semper à sapientibus require. Secundo in consilio, est laudabile, consiliarium bonum eligere. Vnde nota, quod secundum doctrinam sacræ Scripturæ, Deus consiliarius est eligendus præ omnibus, Nam in consilio & pro consilio requirendo, primo eligendus est Deus, non diabolus: Vnde dicitur in eodem Tobia: *Ibidem.* Omnia consilia tua in ipso, scilicet in Deo maneant. Secundo eligendus est iustus, non impius. Vnde dicitur in Ecclesiastico: *Eccli.37.b* Cor boni consilij statue tecum, quia dicitur in Prouerbiis: *Prou.11.a* Consilia impiorum fraudulenta, quia vix scit aliis cõsilium dare, qui sibi nescit accipere. Et ideo dicitur in Genesi: *Gen 49.a* In consilia eorum, scilicet impiorum, non veniat anima mea. Tertio eligendus est sapiens consiliarius non fatuus, ideo dictum est in Tobia: *Tob.4.d* Consiliũ semper à sapiente require, non à fatuo, quia dicitur in Ecclesiastico: *Eccli. 8.d* Cum fatuis non habeas consilium: non enim possunt diligere, nisi quæ eis placent. Quarto eligendus est senex & expertus, vt dicitur in Ecclesiastico: *Ibid.25.a* Quam speciosa veteranis sapientia, & gloriosis intellectus, & consilium. Non est pro consilio eligendus iuuenis lasciuus. Ideo Roboam pro magna parte amisit regnum suum: quia relicto consilio seniorum, adhæsit consilio iuuenum, vt dicitur in tertio Regum. *3.Reg.12.c*

Tertio videndum est, quæ sit consiliorum differentia. Et nota: quod sicut sponsus iocalia consueuit portare sponsæ, cum qua de nouo contraxit: ita Christus qui tanquam sponsus de thalamo procedens, nouæ sponsæ suæ Ecclesiæ, cum qua naturam nostram cum sua vniendo in vnitate personæ matrimonium sacramentale contraxit, noua iocalia, id est, tria Euangelica consilia apportauit. Primum consilium est castitas, cōtra concupiscētiam carnis. De hoc consilio habetur in Matthæo: Non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Tales sunt enim eunuchi, qui se castrant propter regnum cælorum. Secundum consilium, est voluntariæ paupertatis, contra concupiscentiam oculorum. De quo consilio habetur in Matthæo: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Et Seneca dicit, quod quietissime viuerent homines, si hæc duo pronomina tollerentur de mundo, scilicet meum, & tuum. Tertium consilium est obedientiæ & humilitatis, contra superbiam vitæ, de quo dicitur in Matthæo: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Semetipsum abnegare, est propriam voluntatem relinquere. Optimum consilium. Vnde dicit Bernardus: Tolle propriam voluntatem, & infernus non erit. Exemplum de fratre orante, & diabolo insultante. Et quia superius in tractatu de consiliis, plene dictum est de his tribus consiliis: ideo quæ dicta sunt de dono consilij modo sufficiant.

Matt. 19. b — *Ibid.* — *Matth. 19. d* — *Ber. ser. 3. de resurr. Dom. ante med.* — *Sup. cit. 4. dictæ sal. per totum.*

CAPVT III.

De dono intellectus.

Intellectus & sapientia quo modo à prudentia, & consilio atque inter se differant.

POst donum consilij dicēda sunt pauca de dono intellectus, & dono sapientiæ: quia hic possunt dici fere omnia, quæ dicta sunt supra tractatu de virtute prudentiæ. Vnde notandum, quod virtus prudentiæ, & donum consilij, differunt à dono intellectus, & sapientiæ, quia consilium & prudentia pertinent ad vitam actiuam, & sunt de actiuis: intellectus & sapientia pertinent ad vitam cōtemplatiuam, & sunt de contemplatiuis. Differunt autem intellectus, & sapientia, quia intellectus est cognitio speculatiua, & quasi cognitio per visum: sapientia vero est cognitio experimentalis, & practica, & quasi cognitio per gustum. Et ideo superior est sapientia, quia intellectus tantum dicit cognitionem, vel visionem: sapientia supra cognitionem dicit delectationem. Et nota, quod intellectus foris stat: sapientia per affectum intrat, & ipsa delitias suggerit. Vnde dicitur in Psalmo: Gustate & videte, quoniam suauis est Dominus. Gustate ad sapientiam pertinet, sed videte ad intellectum; quia quod intellectus acute inuenit, sapientia mature disponit, & ad spiritualem delectationem conuertit, vt dicit Gregorius. Summa huius differentiæ est, quod donum intellectus est proprie penetratiuum: sed donum sapientiæ est proprie saporatiuum.

Psal. 33. b. — *Greg. hom. 10. in Ezech. ante med.*

His propositis, de dono intellectus notanda sunt pauca, & specialiter tria. Debemus enim per donum intellectus subtiliter penetrare, & intelligere, quæ sūt supra nos, vt Deum: quæ sunt iuxta nos, vt proximum: & quæ sunt infra nos, vt corpus nostrum. Primo igitur debemus intelligere superiora, iuxta illud quod dicit Apostolus: Inuisibilia Dei, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque virtus eius, & Diuinitas. Et nota, quod duplex est liber, in quo intellectus potest legere, & intelligere, & addiscere Deum, scilicet liber Scripturæ. Et hunc librum dedit Saluator discipulis suis post resurrectionem, vt scilicet in figuris legalibus, & Canticis Prophetalibus intelligerent mysteria gratiæ, quæ operatus est Christus, id est, vt per ea quæ facta sunt, & dicta in veteri Testamento, intelligāt ea quæ completa sunt in nouo. Vnde dicitur in Luca: Tunc aperuit eis sensum, vt intelligerent Scripturas. Alius est liber creaturæ, in quo intellectus fidelis debet Deum quærere: quia potest eum inuenire, sicut in magnitudine creaturarum, omnipotentiam Dei: in pulchritudine & ordine, sapientiam: in vtilitate & fructu, bonitatem Dei summam: quia dicitur in libro Sapientiæ: A magnitudine speciei creaturæ, cognoscibiliter potest eorum Creator videri. Hunc intellectum non habuerunt Philosophi, quia intellectus eorum nesciunt ascendere à magnitudine creaturæ ad magnitudinem Dei. Et ideo fuerunt similes pueris, qui cum legūt literas pulchras & deauratas, attente respiciunt, sed quid litteræ significant, non intendunt. Item notandum diligenter, quod creatura duplex est, scilicet naturalis, & artificialis: & sic omnis creatura significat suum Creatorem dupliciter. In creatura est signum naturale, & positiuum. Signum naturale dicitur in creaturis quas condidit per se diuina sapientia: signum positiuum dicitur in fabricis & operibus sacramentalibus, quæ constituit Ecclesia, vt sunt formæ Ecclesiarum, & vestes ornatus ministrorū quæ omnia sunt instituta, vt intelligamus Deum: quia in altitudine Ecclesiarum, sublimitatem: in magnitudine, immensitatem vel infinitatem: in quadratura, soliditatem: in longitudine, æternitatem: & similiter de aliis. In ministris similiter & ornamētis eorum intelligo Deum, vt in veste candida, munditiam, & puritatē: in veste rubea, Dei clementiam, & charitatem: in veste aurea Dei sapientiam, & claritatem, & sic de aliis. Iste intellectus proprie vocatur donum Dei, vt dicit Apostolus: Dabit tibi Dominus in omnibus intellectum.

Rom. 1. e — Duplex liber legendus. — *Luc. 24. g* — *Sap. 13. a* — Duplex creatura dupliciter significat suum creatorem. — *2. Tim. 2. a*

Secundo debemus intelligere, quæ sunt iuxta nos, scilicet proximum, iuxta illud quod dicitur in Ecclesiastico: Intellige quæ sunt proximi tui ex te ipso. Nā in frigore meo, debeo intelligere pauperis nuditatem: in fame & siti, pauperis sitim & esuriem: & in dolore meo, pauperis infirmitatem, & sic de aliis. Et sicut homines bene intelligentes, consueuerunt ad honores & dignitates promoueri: ita qui intelligunt necessitatem proximi, promouentur & quasi episcopantur ad beatitudinem paradisi. Vnde dicitur in Psalmo: Beatus qui intelligit super egenum, & pauperem.

Eccli. 31. c — *Psal. 40. a*

Tertio debemus intelligere, quæ sunt infra nos, sicut animam nostram, & corpus nostrum. Sicut enim oculus noster dirigit manum in opere & motu exteriori: sic intellectus regulat affectum, in omni opere & motu interiori. Vnde intellectus, dicitur interior lectus: quia animam informat, animam tranquillat & quietat, sicut corpus in lecto pausat. Dicitur etiam interior locus, quia sicut locus continet & conseruat locatum: sic intellectus stabilitat & conseruat liberum arbitrium, & omnem interiorem motum. Ideo dicitur in Psal. Intellectus bonus omnibus facientibus eum, quia si homo non faciat, quod intellectus & conscientia dicunt, nec Deus, nec Angelus, nec homo, quia ista tria habent intellectum, dici meretur, sed potius iumento comparatur. Vnde dicitur in Psalmo: Homo cum in honore esset, non intellexit Creatorem suum: sed iumentis comparatus, & similis factus est illis.

Psal. 110. c — *Psal. 48. c*

CAPVT IV.

De dono sapientiæ.

POst donum intellectus, pauca debemus dicere de dono sapientiæ, quod multū conuenit cum virtute prudentiæ, & aliis virtutibus seu donis, quæ informāt cognitiuam: tamen quia sapientia non tātum informat cognitiuam, sed etiam affectiuam: ideo dicēda sunt de sapientia pauca, scilicet tantū tria. Vnde notandum, quod sapientia est donum splēdidissimum instar lucis,

lucis, donum sapidissimum instar mellis, & donum A profundissimum instar maris.

Primo ergo donũ sapientiæ, est donum splendidissimum, non solum sicut sol, sed est plusquam sol. Sol enim iste non ostendit nobis nisi quæ sunt supra terrã, & infra cælũ: sapientia autẽ Dei facit nos cognoscere omnia, scilicet infernum vt timeamus, mundum vt contemnamus, cælum vt appetamus, Deum vt laudemus, & istud est vltimum libri Sapientiæ, & ab isto donatur, scilicet cognitio diuinorum, vt dicit Augusti- *Sap. 7. d* nus, & propterea dicitur in libro Sapientiæ: Hæc scilicet sapientia, est speciosior sole, & super omnem dispositionem stellarum luci comparata, & inuenitur B prior: quia per lucem, visibilia videntur tantum, per sapientiam vero etiam inuisibilia cognoscuntur.

Secundo sapientia est donum sapidissimum instar mellis, non solum sicut mel, sed etiam plusquam mel. *Eccli. 24. c* Vnde dicit sapientia in Ecclesiastico: Spiritus meus super mel dulcis, & hereditas mea super mel & fauũ. Mel namque vnum habet saporem, & illo gustato desipiunt alia etiam meliora sicut vinum: quod post mellis gustum, non apparet sapidum. Sed sapientia diuina omnem habet saporem, quia sibi sapiunt omnia vt debent, scilicet tam mala quam bona temporalia, vt vilia & insipida: bona spiritualia, vt chara: bona æterna, vt fructuosa & summe nobilia. Vnde dicitur *Eccli. 6. a.* in Ecclesiastico: Sapientia secundum nomen suum est C scilicet sapida scientia, & non multis est manifesta. *Bern. in ser.* Ideo dicit Bernardus: Inuenisti plene sapientiam, si prioris vitæ peccata defleas: si huius sæculi desideria parui pendas: si æternam beatitudinem toto desiderio concupiscas. Inuenisti sapientiam, si tibi singula horum sapiant prout sunt.

Tertio sapientia est donum profundissimum instar maris, non solum sicut mare, sed etiam plusquam mare: quia mare habet fundum, sapientia diuina nullum *Iob. 11. b* habet fundum, vt dicitur in Iob: Longior est terra mẽsura eius, & latior mari. Et propterea dicit Apostolus: *Rom. 11. d* O altitudo, id est, profunditas, diuitiarum sapientiæ, & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius! quia nimis longe sunt sapientiæ diuinæ iudicia, quibus disposuit omnia inuestigabilia, quam guttæ maris valeant numerari. D Exemplum de patre & filio volentibus haurire totum mare cum cochleari paruo, vt narrat Hieronimus: Ideo dicitur donum, quia nunquam per studium acquiritur, nisi per inspirationem diuinam habeatur. Et ideo di- *Iac. 1. a* cit Iacobus: Si quis vestrum indiget sapientia, postu- *Sap. 9. a* let à Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei. Et in Sapientia: Da mihi Domine sedium tuarum assistricem sapientiam vt mecum sit, & mecum laboret, vt sciam, quid acceptum sit coram te omni tempore. Amen.

E

DIÆTÆ SALVTIS.

TITVLVS SEPTIMVS.

De Beatitudinibus Euangelicis.

TITVLI HVIVS CAPITA.

CAPVT I.

De Humilitate,

POST tractatum de donis Spiritus sancti, dicendum est de beatitudinibus: hæc est sexta diæta salutis, scilicet à dono Spiritus sancti, ad beatitudinem peruenire. De humilitate enim quatuor sunt præcipue notanda, scilicet typus figuratiuus, motus incitatiuus, signum demonstratiuum, & gradus distributiuus.

Habet ergo humilitas, in sacra Scriptura typum, & *Similitudines quibus humilitas figuratur.* multiplicem figuram, Nota igitur, quod humilitas est breuis scala deuotionis, breuis schola perfectionis, & breuis via saluationis. Breuis, inquã, scala, si vis ascendere: breuis schola, si via addiscere: & breuis via, si vis incedere. Est igitur humilitas breuis scala. Et nota tria in scala humilitatis, scilicet scalæ extremum, imum, & supremum: scalæ latera, dextrum & sinistrum: scalæ spatia, scilicet triplicem gradũ. Habet enim scala humilitatis duo extrema, imum, & supremum. Imum vel pes huius scalæ. est timor supplicij: supremum vero est amor præmij. Vnde Psalmista ait: Si ascendero in cœ- *Psal. 138. b* lum, tu illic es: si descendero ad infernum, &c. Item habet scala duo latera, scilicet dextrum & sinistrum. Dextrum est temperantia in prosperis: sinistrũ patientia in aduersis. Vnde Apostolus: Per arma iustitiæ, à *2. Cor. 6. b* dextris & à sinistris. Item hæc scala habet tria spatia, vel tres gradus, inter quos primus est contemptus mũdi, secundus est humilis abiectio sui, tertius est humilis amor Dei. Hæc est scala Iacob, de qua dicitur in Gene- *Gen. 28. b* si. Item est humilitas breuis schola, est enim compendium totius iustitiæ. Vnde ipsa dicitur omnis iustitia in Matthæo: Sic enim decet nos implere omnem iu- *Matt. 3. d* stitiam. glossa, id est, humilitatem. Ideo Saluator & magister optimus in sua schola prolixitatem totius legis reduxit ad quandam summam, id est, ad methodum humilitatis, dicẽs: Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Humilitas autem sic describitur: Humili- *Idem. 11. b* tas est, ex intuitu propriæ conditionis, vel conditione voluntaria, mentis inclinatio. Est insuper humilitas sicut breuis via: quia cum humilitas petat cẽtrum, per consequens vetat circulum, & specialem circuitum, & facit diametrum, & diametraliter pertransit spatium, & ita rectissime venit ad terminum. Ideo dicit Isaias: *Isa. 30. e* Hæc est via, ambulate in ea.

Item humilitas se attenuat, vt ametur à sponso: se adnihilat, vt creetur de nouo: & se euacuat, vt impleatur à Deo. Humilitas itaque se attenuat, & sic facit seipsam gracilem, ad domicellæ modum. Vnde humilitas est gracilitas sponsæ, quæ sponsum incitat ad eius amorem. Et causa huius est: quia gracilitas significat, vel attestatur incorruptionem, sicut econtrario tumor significat corruptam esse mulierem, & prægnantem. Vnde nota, quod quidam tument & inflantur de genere, & nobilitate, & tales impregnantur à proprio patre, sicut filiæ Loth, vt habetur in Genesi. Quidã in- *Gen. 19. c* flantur de subditorum multitudine, & potestate, & tales impregnantur à toto populo, sicut Dauid, qui fecit numerare populum, vt dicitur in secundo Regum. *2. Reg. 24. b* Quidam etiam tument & inflantur de incorruptione corporis, & per consequens, quod detestabile, impregnantur à virginitate, sicut fatuæ virgines, de quibus dicitur in Matthæo. Item humilitas se adnihilat, vt de *Matt. 25. a* nouo creetur. Ipsa enim est illud nihilum, super quod Deus fundauit terram, vt dicit Iob: Qui appendit ter- *Iob. 26. b* ram super nihilum, id est, animam, super humilitatis fundamentũ. Humilitas insuper se euacuat, vt impleatur, id est, vacuam & inanem se reputat. Vnde figuratur per altare tabernaculi: de quo dicitur in Exodo, *Exod. 38. a* quod erat in concauum, vt posset recipere ignem, ligna, & victimas. Sic humilitas est vacua, vt capiat

ista

ista tria, scilicet ignem dilectionis, ligna compassionis, & victimam deuotionis.

A Item nota quod humilitas est, quidquid in valore est preciosius, quidquid in odore est delitiosius, & quidquid in decore est gratiosius. Primo igitur dico, quod humilitas in valore est summe preciosa, & propter hoc cōparatur auro & balsamo, quæ sūt duo valde preciosa: balsamum super omnes liquores, aurum super omnia metalla. Et sicut ista duo sunt valde rara & ideo preciosa: sic rarissima est humilitas vera, ideo summe chara. Et sicut aurum est valde ponderosum, & naturaliter petit centrum, & balsamū semper petit fundum: sic vera humilitas instar auri & balsami, semper appetit inferiorem locum. Et propterea de valore humilitatis dicitur in libro Sapientiæ: Omne aurum in cōparatione illius, arena est exigua. *Sap. 7. a* Est etiam humilitas in odore multum deliriosa, & propter hoc comparatur in scriptura tribus, quæ sunt valde odorifera scilicet thuri, quod est granum modicum, & tamen fragrantissimum. *Eccli. 50. a* Ideo dicitur in Ecclesiastico: Quasi thus redolens in diebus æstatis: Comparatur etiam nardo, quæ est arbor parua, & valde odorifera. Vnde dicitur in Canticis: Nardus mea dedit odorem suum. *Cant. 1. c* Comparatur etiam cinnamomo, quod est cineris coloris, & cum frangitur, spirat quendam visibilem & fragrātissimum odorem, id est, vaporem ad modum cineris, sic verus humilis, quia cinerem se reputat, emittit spiramina fragrantissima virtutis. Et ideo dicitur in Ecclesiastico: Sicut cinnamomum, & balsamū aromatizans, odorem dedi. *Eccli. 24. b* Est insuper humilitas in decore mentis valde speciosa, & propter hoc comparatur viroti & coloti viridi, qui super omnes colores est proportionabilis oculis, & delectabilis ad videndum. Vnde dicitur in Ecclesiastico: Gratiam & speciem desiderabit oculus, & super omnes virides sationes, vel segetes satior viridiorque est virtus humilitatis. *Eccli. 40. d*

Item nota, quod humilitas se humiliat vt ascendat, se incinerat vt redoleat, se mortificat vt resurgat. Humilitas itaque se humiliat & sēper inclinat. Sicut enim ramus in quo pendet fructus, & sicut spica plena grano, respicit & declinat versus terram: sic anima humilis, quæ instar rami, quæ est onusta fructibus bonorū operum, & ad modum spicæ granatæ est plena granis virtutū, respicit terram, id est, propriam fragilitatem, & carnis vel corporis conditionem terream. E cōtrario ramus erectus monstrat, quod in eo est nullus fructus & spica erecta, quod est gracilis & vacua: ita homo per superbiam erectus, est ad modum rami sterilis & infructuosi. Et ideo dicit Saluator in Mattheo: A fructibus eorum, cognoscetis eos. *Matt. 7. c* Humilitas etiam se incinerat & puluerizat, & sic suauius fragrat, sicut herbæ & species aromaticæ, plus redolent, quanto aūt minutius tritæ & puluerizatæ. Vnde dicitur in Canticis: Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij? *Cantic. 3. b* Et notandum, quod omnis homo debet se puluerem & cinerem reputare ex parte carnis, de qua certus est, quod efficitur puluis, vt dicitur in Genesi: Puluis es, & in puluerem reuerteris. *Gen. 3. d* Ex parte animæ, debet se quilibet puluerē & cinerem reputare, præcipue propter tria. Primo propter vilitatem. Sicut enim cinis est vilis, quaotumcunque fuerit de pretiosa materia: sic anima valde vilis est ex culpa, quamuis sit valde nobilis ex natura. Ideo dicit Psalmista: Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus. *Psal. 14. b* Secundo propter resistendi difficultatem. Quia sicut cinis statim dispergitur, & nō potest resistere modico statui: sic homo non potest resistere modicæ tentationi, immo frequenter cadit ad sibilū modici verbi. Vnde dicitur in Psalmo: Non sic impij, non sic: sed tamquam puluis & cetera. *Psal. 1. b* Tertio propter resurgendi impossibilitatem. Nam sicut cinis nō potest redire ad statum suæ materiæ: sic homo peccator non potest redire ad statum gratiæ, nisi sola Dei virtute, quia dicit Ecclesiastes: Nemo potest corrigere, quem Deus despexit. *Eccles. 7. b* & in Psalmo: Nisi Dominus ædificauerit domū, &c. *Psal. 126. a* Humilitas insuper se mortificat, vt resurgat: quia humilis quasi semper considerat mortem propriam, vt resurgat ad vitam.

Et nota quòd memoria mortis facit in homine præcipue sex bona. *Memoria mortis sex bona facit in homine.* Primo facit peccata vel vitia fugere. Nam sicut latrones timēt & fugiunt faciē iudicis: sic vitia memoria mortis. Et sicut iumentum cum cauda se defendit à muscis: sic homo à tentatione vitiorum

B ex consideratione mortis. Nā de peccatore dicitur in Threnis: Sordes eius in pedibus, id est, in affectionibus. *Thren. 1. a* Et subdit causam: Quia nō recordatus est finis sui. Secundo facit mundum contemnere. Vnde dicit Hieronymus: Facile contemnit omnia, qui se semper cogitat moriturum. *Hieron. ad reg. monachor tit. de tim. vlt. iudicij tom. 9. prope fin.* Nam concupiscentia oculorum cōtemnitur, quando quis cogitat se in terram reuersurum: concupiscentia carnis deprimitur, quando quis cogitat, quod corpus in delitiis nutritum, erit cibus vermium: superbia vitæ contemnitur, quādo quis cogitat, quod ille qui vult esse super alios, ponetur sub terra, quæ est infimū elementorum. Tertio facit seipsum despicere, & propter resolutionem ad terram, in

C suipsius cognitionem venire. Qui modus cognoscēdi, secundum Philosophum, est certissimus inter omnes. Propterea dicitur in Psalmo: Sciant gentes, quoniam homines sunt, id est, de humo. *Psal. 9. d* Quarto facit vitā præsentem rectè regere. Sicut enim gubernator nauis se ponit in cauda, vt rectius gubernet nauem: sic qui in mari huius mundi vult rectè & secure nauigare, nonissima sua deber cogitare vel recordari. Nam dicitur in Ecclesiastico: Memorare nouissima, & in æternum non peccabis. *Eccli. 7. d* Quinto facit rectè temperare præsentē lætitiam. Sicut enim fatua est esca sine sale: sic præsens lætitia est inepta sine mortis consideratione, instar salis. Dulcedo lętitiæ temporalis, miscetur cū amaritudine mortis. Vnde dicitur in Ecclesiastico: O mors, quā amara est memoria tua homini iniusto. *Eccli. 41. a* Sexto facit

D rectè diuidere præsentem, & futuram vitam. Qui enim ponit se in articulo mortis, & eam diligenter considerat, quasi in medio præsentis & futuræ vitæ se collocat, & ideo rectè videt, quid spernere & quid eligere debeat. Ideo dicitur in Ecclesiastico: In die bonorum, ne immemor sis malorum. *Eccli. 11. c*

Item humilitas, est gratiosa instar floris speciosi, luminosa instar sideris radiosi, & virtuosa instar lapidis pretiosi. Est itaque humilitas gratiosa, instar floris speciosi. Comparatur autem inter flores præcipue violæ, quæ est flos modicus, & valde pretiosus. Et nota: viola est formata instar auiculæ paruæ, habet enim quoddā rostrum paruum, & quasdam paruulas alas, & quandam caudam paruulam: ita humilitas, habet ad modū

E violæ ista tria diminutiua per propriam reputationē, habet namque rostrum ad laudandum Deum: habet etiam alulas vel pennas, ad contemplandum cœlum. Habet caudam, ad cogitandum finem propriam. Hæc est viola pretiosa, de qua dicitur in Canticis: Ego flos cāpi, &c. *Cant. 2. a* Est etiam humilitas luminosa, instar sideris radiosi. Nam sicut sidus vel stella est modica in apparentia, cum tamē sidus in veritate, vt tradunt Mathematici, sit maior tota terra: sic humilis cum sit paruus in veritate, est apud Deum maximus, ex sua tamen & hominum reputatione vult esse quasi nullus. Ideo dicitur in Ecclesiastico: Quanto maior es, humilia teipsum in omnibus. *Eccli. 3. c* Ipsa enim est instar lunæ; nam sicut luna est luminare quod minuitur ex consummatione, vt dicitur in Ecclesiastico: sic humilis se minorare nititur, cū à Deo per gratiam consummatur. *Eccli. 43. a*

Sicut

Sicut Virgo Maria, vt habetur in Luca, quia reputauit se ancillam humilem, cum salutaretur venerabiliter per Archangelũ Gabrielem, & à filio Dei eligeretur in matrem. Est etiam humilitas instar lapidis pretiosi virtuosa. Nã lapidea pretiosi sunt, vt plurimum, quantitate modici & virtute magni.

Et nota, quod humilitas comparatur specialiter, & proprie quinque lapidibus pretiosis. Primo Amethysto qui reprimit ebrietatem: sic humilitas superbiam, quæ se inebriat per ambitionem. Vnde superbia est

Ioel. 1. a

ebria, & nõ a vino, vt dicit Ioel: Expergiscimini ebrij, & non à vino, sed à vento, scilicet superbiæ; Secundo Iaspidi qui fugat phantasmata, sic humilitas honores transitorios, qui sũt quasi phantasiæ vel somnia. Quia

Eccli. 34. a

dicitur de superbo Ecclesiastico: Cor tuum phantasias patitur. Tertio humilitas est sicut Sapphirus. Nã sicut Sapphirus reprimit humores, seu tumores corporales: ita humilitas superbas & ampollosas inflationes. Ipsa enim non inflatur, nõ est ambitiosa, sicut de charitate

1. Cor. 13 b

dicit Apostolus. Quarto humilitas est sicut Onychinus. Nam sicut Onychinus dicitur hominem reddere inuictum: sic humilitas reddit inuictum hominem, & facit de hostibus triumphare. In cuius figura dicitur, quod Dauid qui dicitur humilis cum lapidibus fundę

1. Reg. 17.

Goliam interfecit, vt dicitur in libris Regum. Quinto humilitas est sicut Adamas. Nam sicut Adamas est lapis, qui reddit hominem gratiosum: sic humilitas hominem Deo & hominibus facit esse placentem & gra-

Deut. 33. d

tum. Vnde dicitur de humilitate in Deuteronomio: Sit placens de fratribus suis. Et sicut corã Deo & ho-

Eccles. 10. a

minibus est superbia odiosa, vt dicitur in Ecclesiastico: ita humilitas est Deo & hominibus gratiosa.

Item humilitas cum Deo quasi de pari contendit, cum diuina liberalitate, eius gratiam semper recipiendo. Superbiam circumuenit, & meliorem partem eligendo. Diabolum despicit, eius laqueos euadẽdo. Humilitas igitur quasi de pari cõtendit cum diuina liberalitate: quia quãto diuina liberalitas animę plura tribuit, tanto ipsa ad recipiendu fit capacior; & hoc triplici arte, scilicet se dilatando per gratiarum actionem, incuruando per deuotam orationem, & euacuando per modicam sui reputationem. Primo enim humilitas cum recipit Dei beneficia, gratias agendo se dilatat, & sic recipiendo parat semper locum, vt Deus amplius infundat. Vnde ipsa est vas admirabile opus

Eccli. 43. a

excelsi, vt dicitur in Ecclesiastico. Et bene humilitas vas admirabile dicitur, quia dum impletur, de impletione capacior efficitur. Secundo humilitas per orationẽ se incuruat, & sic ad magis hauriendum se præparat. Nam sicut hydria curuatur, vt hauriat aquam: sic humilitas se incuruat vt hauriat, & hoc orãdo, gratiam diuinam; & quanto Deus amplius donat, tanto ipsa amplius postulat, immo numquam petere cessat; & ideo in ea impletur, quod dicitur in libro Ecclesia-

Eccli. 18. a

stici: Cũ consummauerit homo, tunc incipiet. Tertio humilitas per propriã reputationẽ se euacuat, & quodam modo se exinanit, & per consequẽs ad recipiendum capacior fit. Et hoc triplici arte existit, quia dum gratiam Dei in plenitudine recipit, seipsam tamen vacuam recognoscit. Ideo in persona Dei dicitur de humili in Ecclesiastico: Qui bibunt me, adhuc sitient.

Eccli. 24. c

Item humilitas etiam superbiam circumuenit, meliorem partem eligendo. Et nota specialiter decem, in quibus humilitas respectu superbiæ eligit meliorem partem. Superbia enim eligit quod est extra, humilitas quod est intra. De primo dicitur in Matthæo: Omnia vero opera sua faciũt, vt videantur ab hominibus. De humilibus vero dicit Apostolus: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. Superbia eligit sarpillas, humilitas tortillas. Superbia eligit corticem, humilitas nucleum. Superbia eligit paleam, hu-

Humilitas in decem meliorem partẽ eligit respectu superbiæ.

Matt. 23. a

2. Cor. 1. c

A militas granum. Superbia demũ eligit flores, humilitas vero fructum, iuxta illud: Fructus eius dulcis gut-

Cant. 2. c

turi meo. Superbia eligit montes, humilitas valles. Et nota, quod in montibus sunt quatuor mala, scilicet ariditas deuotionis, durities incompassionis, sterilitas operationis, & præcipitium damnationis. Humilitas vero eligit valles, in quibus sunt quatuor bona, illis malis opposita. Nam sicut valles cõtra ariditatem sũt irriguæ, contra duritiam sunt molles, contra sterilitatem sunt fructiferæ, contra præcipitium sunt securæ: sic humiles ad modum vallis, sunt irrigui per deuotionem, & molles per compassionem, fructiferi per bonam operationem, securi per diuinam protectionem: quia in inferno non oportet timere præcipitium. Su-

B perbia eligit pulchrum, humilitas bonum. Superbia eligit imaginem, humilitas veritatem. Superbia eligit contentionem, id est, locum superiorem, pro quo contendunt ambitiosi, humilitas pacem, scilicet locũ inferiorem, pro quo nullus contendit. Ideo dicit Salua-

Luc. 14. b

tor: Recumbe in nouissimo loco. Et sic in pace factus

Psal. 75. a

est locus eius, vt dicitur in Psalmo. Superbia eligit esse in ore hominum, & ideo non est mirum si sentit aliquando morsus detractionis: humilitas vero eligit esse in iudicio Dei, per quem solum vult iudicari, sicut

1. Cor. 4. a

dicit Apostolus: Qui autem iudicat me, Dominus est. Humilitas insuper despicit, & paruipendit diabolum, eius scilicet laqueos euadẽdo. Nam sicut pisciculi eua-

C dunt sagenam: sic humiles rete, id est, tentationes diabolicas. In cuius figura Rex Chaldæorum transtulit in Babyloniam, & captiuos tulit nobiles & potentes, & dimisit pauperes, id est, agricolas & vinitores, vt dicitur in libris Regum.

4. Reg. 24.

Humilitas insuper habet motum incitatiuum, id est, causas multas, quæ hominem mouere debent ad se humiliandum. Vnde nota, quod sunt quinque causæ præcipue, ex quarum consideratione debet homo seipsum humiliare. Si cõsideret, quæ sunt infra, quæ sunt intra, quæ sunt iuxta, quę sunt contra, & quæ sũt supra. Prima igitur causa humilitatis est consideratio creaturę corporalis, quæ in homine est. Debet igitur creaturas corporales diligenter considerare, & ex illis humilita-

Causæ quinque quæ hominem ad se humiliandum incitant.

D tem haurire. Si enim consideret terrã, videt proprium sepulchrum: si attendat ignem super terram, videt supplicium peccatorum: si consideret quadrupedia, videt ea fortiora: si volatilia, videt ea leuiora & agiliora: si terræ nascentia, videt meliora, sicut fructus, & pulchriora, sicut flores. Vltimo, si consideret propriũ subiectum, videt quod in principio est semen immũdum, in medio saccus stercorum, & in fine cibus vermium, vt dicit Bernardus. Et iterum vide vnde veneris, & erubesce vbi es, & ingemisce quo vadis, & cõtremisce. Et ita cũ homo diligenter considerat proprias vilitates, tunc humiliter resumit vires. Sicut enim muscus in locis fœtentibus recuperat odorem; sic humilitas fragrantior efficitur, cum quis cõsiderat propriam vilitatem. Et ideo dicebat Abraham: Loquar ad Domi-

Bern. lib. Meditation. c. 3. ante med.

Gen. 18. d

E num meum, cum sim puluis & cinis.

Secunda causa humilitatis, est consideratio status interioris. Omnis autem homo, aut scit se esse peccatorem aut iustum. Si sciat se esse peccatorem, multum debet humiliari: quia quantũ ad hoc, deterior est cane vel bufone; quia peccator est debitor temporalis & æternæ mortis: illa vero solum temporalis. Et in illis solum est miseria pœnæ, in peccatoribus vero pœnæ & culpæ, & in hoc sunt similes diabolo. Si autẽ fuerit peccator aliquando, nescit, vtrum iustificatus est à

Eccli. 9. a

peccato, quia dicitur in Ecclesiaste: Nescit homo, vtrũ amore an odio dignus sit, sed omnia in futuro seruantur incerta. Si autem sciat aliquis se esse in gratia, tamen se humiliare debet propter quatuor, quæ interdum etiã viris iustis & perfectis nocent: scilicet negligentia

gentia proficiendi, difficultas ſtandi vel præſeruandi, facilitas cadendi, etiam ad ſibilum vniuſmodi verbi, difficultas, vel impoſſibilitas reſurgendi. Homo enim poteſt per ſe ire ad culpam, ſed per ſe non poteſt redire ad gratiam; quia dicitur in Pſalmo: *Pſal. 77. d* Spiritus vadens, & non rediens.

Tertia cauſa humilitatis eſt, cõſiderare ſæpe de proximis noſtris. Videmus enim multos de fratribus, & proximis, noſtris, in ſcientia & virtutibus profeciſſe, & nos in peccato vel ignorantia remanſiſſe, vnde debemus erubeſcere. Videmus etiã mulos fratres & proximos cæcos, mendicos, & diuerſis miſeriis afflictos: & ideo debemus compati, timere, & Deo grati & humiles eſſe, & laudare eum, qui nobis potuit, & poteſt ſimilia ex ſua æquitate infligere, & nos ex ſua pietate cuſtodire, & propter hanc cauſam humilitatis dicitur in Iob: *Iob. 5. d* Viſitans ſpeciem tuam non peccabis. Viſitans ſpeciem tuam, ſcilicet proximum, qui eſt ſpecies tua, vel ſpecies vna tecum.

Quarta cauſa humilitatis, eſt conſideratio hoſtis aduerſarij, cui ſine Dei adiutorio nõ poſſumus reſiſtere; immo ſi comparati fuerimus ei, ipſe quaſi gigas, & nos quaſi locuſtæ, vt dicitur in Numeris. *Num. 13. d* Cuius etiam tãta eſt crudelitas, quod nos omni hora tranſglutiret, niſi etiam diuina protectio nos cuſtodiret, quia dicitur in Threnis: *Thren. 3. e* Miſericordiæ Domini, quia non ſumus conſumpti: cui debemus totam virtutem aſcribere.

Quinta cauſa humilitatis, eſt conſideratio diuinæ magnitudinis, cui tenemur humiliter ſubeſſe, propter beneficium creationis, iuxta illud Pſalmi: *Pſal. 99. a* Ipſe fecit nos, & non ipſi nos. Et propter beneficiũ redemptionis, iuxta illud Eccleſiaſtici: *Eccli. 29. e* Gratiã fideiuſſoris tui, ne obliuiſcaris. Humiliare etiã debemus nos Deo, cuius potentiam euadere non poſſumus, cuius ſapientiam latere non poſſumus, cuius iuſtitiam corrumpere non poſſumus. Vnde notandum iuxta hoc, quod tribus de cauſis debet ſe quis inclinare & demittere. Primo quãdo videt capiti ſuo gladium imminere: ſic nos debemus humiliari, & timere, quod videmus ſuper caput noſtrum gladium diuinæ ſententiæ vibrari. Vnde dicitur ab Apoſtolo Petro: *1. Pet. 5. b* Humiliamini ſub potẽti manu Dei. Secundo inclinat ſe aliquis, quando oportet ipſum tranſire per oſtium baſſum: ſic nos debemus humiliari, qui ad vitam tranſituri ſumus per oſtium baſſum & humile, quod eſt Chriſtus, quia dicitur in Ioanne: *Ioann. 10. b* Ego ſum oſtium: per me ſi quis introierit, ſaluabitur. Tertio conſueuit quis inclinare ſe, quando videt ſuperiorem ſe, in inferiori loco ſedere. Non enim eſt decens militem ſedere in ſcamno, ſi Rex ſederet in pauimento: ſic nos humiliari eſt neceſſarium, cum videamus regem gloriæ propter nos in tantum humiliatum. Vnde dicitur in Matthæo: *Matt. 10. e.* Sufficit ſeruo, ſi ſit ſicut Dominus eius.

Quinque præcipua ſigna humilitatis.

Item habet humilitas multiplex ſignum demonſtratiuum. Et nota, quod quinque ſunt ſigna, inter alia humilitatis demonſtratiua. Primum eſt humilem amare, exemplo creaturarum, quæ diligunt ſibi ſimiles; quia dicitur in Eccleſiaſtico: *Eccli. 13, d* Omne animal diligit ſibi ſimile. Secundum eſt, honores & laudes fugere, ſicut mel venenatum, & ſicut ſagittas limatas & venenatas exẽplo Chriſti, qui fugit cũ turbæ vellent eum facere regem, vt dicitur in Ioanne. *Ioan. 6. a* Tertium ſignum eſt, opprobria & contumelias æquanimiter tolerare: exemplo Dauid, qui cum Semei malediceret ei, dixit Abiſa regem vindicare volenti: Dimitte eum, vt maledicat mihi, vt in libris Regũ reperitur. *2. Reg. 16. b.* Et exemplo Apoſtolorum, de quibus dicitur in Actibus: *Act. 5.* quod ibant gaudẽtes à conſpectu concilij, quoniã digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati. Ideo dicitur de humilitate in Threnis: *Thren. 3. d* Saturabitur opprobriis. Quartum ſignum eſt, vilia officia non recuſare, exemplo Abigail, quam cum Dauid vellet ducere in vxorem, reſpondit: Ecce famula tua ſit in ancillam, vt lauet pedes ſeruorum domini mei, vt habetur in libris Regum. *1. Reg. 25. g* Quintum ſignum eſt, libenter obedire: exemplo Chriſti, qui humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem, vt ait Apoſtolus. *Phil. 2. a*

A

Humilitatis gradus tres.

Habet etiam humilitas multiplicem gradum diſtributiuum. Vnde nota, quod tres ſunt gradus humilitatis, ſicut dicitur in gloſſa ſuper Matthæum. *Gl. Mat. 3.* Primus eſt ſubeſſe maiori, nec præferre ſe æquali, & hæc eſt ſufficiẽs & neceſſaria. Secũdus gradus eſt ſubeſſe pari, nec ſe præferre minori, nec velle præferri, & eſt humilitas copioſa. Tertius gradus eſt ſubeſſe minori, & nemini præferri, & hæc eſt humilitas, excellens & perfecta. Et ideo humilitas cum his gradibus, eleganter figuratur per altare tabernaculi, quod habebat tres cubitos in altitudine, vt dicitur in Exodo. *Exod. 27. a*

B

Item ſecundum alios, gradus humilitatis ſunt quatuor. Primus eſt ſpernere mundum. Secundus ſpernere nullum. Tertius eſt ſpernere ſeipſum. Quartus eſt contemnere ſe ſemper, vel non curare ſui contemptũ. Ideo humilitas per iſtum quadruplicem gradum figuratur ſatis aperte per rationale, in quo erant quatuor verſus, vel ordines gemmarum, vt habetur in Exodo. *Exod. 28. b. c*

CAPVT II.

De manſuetudine, vel mititate.

C

DE manſuetudine vel mititate, quæ eſt ſecunda beatitudo, ſpecialiter ſunt tria notanda. Habet enim manſuetudo, vel mititas pacem & ſocietatem cum proximo, gratiam & familiaritatem cum Deo, & regnum, & hæreditatem in cœlo.

Habet namque homo mitis & manſuetus cum proximo pacem & ſocietatem, & cũ his qui oderunt pacem, ſcit eſſe pacificus. Sicut enim cõtra lapidem machinæ opponitur aliquid molle, per quod frangitur impetus violentiæ ſuæ: ſic & vir mitis frangit iram, & impetum indignationis, opponendo mollitiem reſponſionis, vt in Prouerbiis patet: *Prou. 15. a* Reſponſio mollis frangit iram.

Signum triplex hominis mitis cum Deo familiaritatem habentis.

D

Habet etiam homo mitis cum Deo familiaritatem. Et nota, quod ſignum triplex eſt, quod homo mitis Deo ſit familiaris. Primum eſt, quod Deus mites libenter exaudit, ſicut videmus, quod à rege obtinent quod volunt, qui ei familiares exiſtunt. Vnde dicitur in libro Iudith: *Iudith. 9. d* Humiliũ & manſuetorum tibi ſemper placuit deprecatio. Secundum ſignum eſt, quod Deus in anima miti libenter pauſat & dormit. Manſuetudo enim eſt ſicut culcitra mollis in lecto florido continentiæ, de quo dicitur in Canticis: *Cant. 5. d.* Lectulus noſter floridus. Tertium ſignum eſt, quod Deus ad videndum, & loquendum, ſe oſtendit mitem, vel exhibet, Sicut videmus quod illi, qui ſunt familiares prælatis, quando volunt, ad eos intrant, & loquuntur, pro voluntate, cum eis: ſic homo mitis loquitur cum Deo, vt in Exodo legitur de Moyſe, *Exod. 33. b* Qui loquebatur cum Deo facie ad faciem, ſicut ſolet loqui amicus ad amicum ſuum. Cauſa inter alias erat, quia homo mitiſſimus erat, vt dicitur in Numeris. *Num. 12. a*

E

Habet inſuper homo mitis hæreditatem in cœlo, vt dicitur in Matthæo: *Matth. 5. a* Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram, ſcilicet viuentium. Et nota quod triplex eſt ratio, quare mites poſſident cœlum. Prima eſt, quia ipſi poſſidentur à Deo, & ideo lege viciſſitudinis poſſidebunt Deum in cœlo. Quia dicit Auguſtinus: *Aug. lib. de ſalutaribus documen. c. 10.* Nullius erit Dei poſſeſſio, niſi eius, quem ipſe poſſederit. Secunda ratio eſt, quia mites poſſident corda ſua, & dominantur ſibiipſis, quod non faciunt iracundi, immo ira dominatur eis. Ideo dicit Sapiens: *Prou. 16. c* Melior eſt qui dominatur animo, expugnatore vrbium.

Tertia

Tertia ratio est, quia mites possident hic bona sua. Mites autem sciunt hic bona spiritualia optime possidere, quia nulla aduersitas potest eis ipsa auferre, quod iracundi facere nesciunt: immo bona spiritualia, si quę habent, per impatientiam perdunt, vt dicitur in Prouerbiis: Qui impatiens est, sustinebit damnum, scilicet non solum boni exterioris, quod perdit in via, sed etiam boni interioris, quod ipse effundit. Mites etiam bona temporalia possidere sciunt, qui sibi non permittunt dominari: quod nesciunt facere auari & cupidi, quia diuitiarũ suarum nesciunt esse domini, sed potius serui. Quia dicitur in Psalmo: Viri diuitiarum, non diuitiæ virorum. Quia igitur mites, vt dictum est, se, & sua possidere sciunt, merito terram viuentium possidebunt.

Prou. 19. a
Ps. 75. a

B

Et nota, quod mititatem vel mansuetudinẽ hominis natura ministrat, corporis figura demonstrat, & canonis scriptura cõmendat. Mititas igitur à natura ministratur, & cum homine à natura copulatur, vel concreatur. Nã dicit Philosophus, quod homo est animal natura mansuetum. Sicut leoni à natura inest crudelitas: sic homini mansuetudo vel mititas. Mãsuetus enim dicitur quasi manu assuetus: & ideo homo qui relicta mansuetudine regitur crudeliter, nõ est homo, sed bestia syluestris. Mititas etiam figura humana demõstratur. Figura enim hominis exterior quandam dulcedinem & affabilitatem demonstrat, & mititatẽ interiorem. In omni siquidem animalis specie, figura corporis exterioris signum est naturæ interioris. Sicut enim videmus, quod vngues magis fortes & acuti, & magna & ampla labia significant rabiẽ & crudelitatem leonis & canis: sic naturaliter homo habens faciem venustã & carnem mollem, & cutem leuem, & vngues breues, & modicitatem oris, & gratiam in oculis, mãsuetudinem significat, & multa alia testimonia mititatis, quæ possent dari. Et è cõuerso videmus, quod homo iratus habet tortam, & hirsutam faciem, & exuit humanam naturam, & induit furiam; & quodãmodo exterior effigies monstrat, quod homo iratus iam non est homo, sed incipit esse bestia, iuxta illud Psalmi: Cõparatus est iumentis, &c. Mansuetudo insuper vel mititas in scriptura valde cõmendatur. Dicitur enim de mediatore nostro in Ieremia: Ego sicut agnus mansuetus qui portatur ad victimã. Et iterum dicitur in Psalmo: Propter veritatem & mansuetudinem, & iustitiam, &c. Vnde nota tria, quæ recte hominem deducunt, quæ sunt mansuetudo cordis, veritas oris, & iustitia operis.

C

Psal. 48. c
D
Ier. 11. d
Psal. 44. a

CAPVT III.

De Fletu.

Fletus triplex.

DE fletu, quæ est tertia beatitudo, nota specialiter tria, scilicet quod est fletus compunctionis, fletus compassionis, & fletus deuotionis.

Primus fletus, scilicet compunctionis, est sicut collyrium medicatiuum. Vnde in Apocalypsi legitur: Collyrio inunge oculos tuos. Sicut enim collyrium purgando oculos, turbat visum, & in turbando purificat: sic fletus compunctionis animam turbat per pœnitentiam, sed medicat per gratiam. De hoc fletu dicitur in Psalmo: Exitus aquarum deduxerunt, &c.

Apoc. 3. d
E
Psal. 118. r

Secundus fletus est compassionis. Et est sicut vnguentum lenificatiuum. Nam sicut vnguentum vngendo sanat membra paralytica: sic humor compassionis sanat cupidos à paralysi, id est, ab auaritia. Et nota, quod ad vngendum & sanandum membra infirma, præcipue tria sunt necessaria, scilicet ignis, vnguẽtum, & confricatio manuum: sic ad opus misericordiæ requiritur ignis dilectionis, vnguentum compassionis, & manus subuentionis. De hoc fletu dicitur in Iob: Flebam quondam super eo, qui afflictus erat, & compatiebatur anima mea pauperi.

Iob 30. d

A

Tertius fletus, scilicet deuotionis, est sicut balneum delectatiuum. Vnde anima, in qua sunt lacrymæ deuotionis, natat in deuotione, & lacrymis, sicut piscis in flumine. Nam dicitur in Prouerbiis: Cor quod nouit amaritudinem animæ suæ, in gaudio illius non miscebitur extraneus.

Prou. 14. b

Item nota, quod sex sunt fletus incitamenta, & sex fletus impedimenta, & sex fletus emolumenta.

Sex incitant ad fletum.

Fletus igitur incitamenta sunt sex. Primum est recognitio propriæ culpæ. Nam dicitur in Psalmo: Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. Secundum est incolatus præsẽtis vitæ, vt dicitur similiter in Psalmo: Heu mihi, quia incolatus meus prolõgatus est. Tertium est timor gehennæ. Nam dicitur in libro Threnorũ: Plorans plorauit in nocte, id est, in peccato. Quartum est recordatio passionis Dominicæ, vt legitur in Psalmo: Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die, ac nocte. Quintum est cõpassio humanæ miseriæ, vt dicit Apostolus, Flere cum flentibus. Sextum est desiderium cœlestis patriæ, vt dicitur in Psalmo: Super flumina Babylonis, id est, calcando delectationem transitoriam: sedimus per quietam meditationem: & fleuimus propter cœlestis patriæ delectationem. Vnde sequitur: Dum recordaremur tui Sion. Sicut interdum peregrinus lacrymari cogitur, cum suæ patriæ recordatur.

Psal. 118. r
Psal. 119. b
B
Thren. 1. a
Ps. 41. a
Rom. 12. c
Psa. 136. a

Sex sunt etiam fletus impedimenta. Primum est superbiæ elatio. Sicut videmus, quod mõtes & alta loca consueuerunt esse arida: sic mons elationis & superbiæ est aridus. Vnde dicitur in Iosue: Terram arentem dedisti mihi, iunge & irriguam: sic e conuerso humiles abundant lacrymis, sicut videmus, quod valles abundant aquis. Nam humilitas est vallis lacrymarum. Secundum impedimentum est terrenorum affectio: sicut videmus, quod terra inspissat aquam, & turbat & redigit in ea. Vnde dicitur in figura huius in libro Genesis, quod Cain interfecit Abel. Cain interpretatur possessio, Abel luctus. Cain igitur Abel interfecit, quando possessio & affectio terrenorum, lacrymarum irriguum interficit, & interrumpit. Ideo dicitur in figura huius in Genesi, quod omnes puteos quos foderunt serui Isaac, obstruxerint Philistim, implentes terrenorum affectione puteos deuotionis. Tertium impedimentum est cordis incompassio, sicut videmus, quod de rupe non scaturit aqua, nisi miraculose. Vnde dicitur in libro Genesis, quod puteus grandi lapide claudebatur. Per os putei irriguum deuotionis intelligitur, & tunc grandi lapide clauditur, quando fletus propter cordis duritiam impeditur. Quartum impedimentum est nimia occupatio, sicut videmus quod in æstate, quando est tempus occupatum valde, fontes & putei exsiccantur. Contra hoc dicitur in Isaia: Recedite à me, amare flebo. Quintum impedimentum est ignorantiæ excusatio. Sicut videmus, quod phreneticus & fatuus non potest flere, sed ridere, quia non cognoscit morbum suum. Hoc impedimentum tangit Dominus dicens: Si cognouisses & tu, fleres, &c. Sextum impedimentum est peccati multitudo. Sicut enim videmus, quod nimium frigus congelat aquas: ita magnum gelu peccati impedit lacrymas. Ideo dicitur in Matthæo: Quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum, & per consequens, cessabit irriguum lacrymarum. Quia vt dicit Gregorius in Moralibus: Vis amoris per lacrymas emanat, & ideo vbi amor non est, lacryma cessat.

Fletus impedimenta sex.
C
Ios. 15. d
Gen. 4. a
Gen. 26. c
D
Gen. 29. a
Isa. 22. a
E
Luc. 19. f.
Matth. 24. a

Sex sunt etiam fletus emolumẽta vel vtilitates. Vnde nota, quod lacryma spiritum contritum lauat, ipsũ deuotum leuat, spiritum malignum necat, terram cordis irrigat, sitim sedat, orando efficaciter impetrat. Primo ergo lacryma spiritum contritum lauat. Vnde

Fletus emolumenta sex.

3.Reg.7.f figuratur per mare æneum in tertio Regnũ. In quo ingreſſuri tabernaculum lauabant manus & pedes, id eſt, opera & affectiones. Secundo leuat animam deuotã, ſcilicet per contemplationem. Quod figuratur per di- *Gen.7.b* luuium, vt habetur in Geneſi; Multiplicatæ ſunt aquæ, & eleuauerunt arcam in ſublime à terra, id eſt, cõſcientiam ad ſublimia contemplationis. Tertio, ſpiritum malignum lacrymæ necant, quod figuratur per mare *Exod.14.g.* rubrũ, vt legitur in Exodo. Vbi ſubmerſus eſt Pharao & exercitus eius, id eſt, diabolus & omnis malignus *Pſal.73.e* ſpiritus. Nam dicitur in Pſalmo: Contribulaſti capita draconum in aquis, id eſt, tentationes dæmonum in fletibus lacrymoſis. Quarto lacryma terram cordis irrigat & fœcundat, quod figuratur per fontem Paradi- *Gen.2.a* ſi, vt habetur in Geneſi: Fons aſcendebat de terra, ſcilicet irriguum lacrymarum, irrigans vniuerſam ſuperficiem terræ ad producendum fructus bonorum ope- *Pſal.125.b* rum. Nam dicitur in Pſalmo: Qui ſeminant in lacrymis, in exultatione metent. Quinto lacryma ſitim & ardorem concupiſcentiæ ſedat. Sicut contra ſitim curritur ad fontem, & contra ignem curritur ad aquam: ſic contra concupiſcentiæ ignem & incendium, currendum eſt ad fontem lacrymarum. Vnde dicit Gregorius in Moralibus, quod flammam ſuggeſtionis extinguit citius aqua lacrymarum. Sexto, lacryma efficaciter orando impetrat. Et nota quod de hoc ſunt no- *1.Reg.1.b* uem exempla præcipue in Scriptura. Primũ Annæ: de qua dicitur in primo Regum, quod cũ eſſet Anna amaro animo, orauit ad Dominũ flens largiter, quæ à Deo exaudita eſt. Secundum, Ezechiæ, cui dictum eſt *Iſa.38.a* ab Iſaia: Vidi lacrymam tuam, & ecce ſanaui te. Tertiũ *Tob.3.a* eſt Tobiæ: Quartum eſt Saræ: de his duobus dicitur in Tobia: quod orauit Tobias cũ lacrymis, & Sara ſimiliter, & exauditæ ſunt preces amborum. Quintum eſt *Iud.8.b* Iudith, quæ dixit: Indulgentiam ipſius fuſis lacrymis poſtulemus, quod & fecit, & Deus eam exaudiuit. Sex- *Pſal.55.b* tum Dauid, de quo dicitur in Pſalmo, Poſuiſti lacrymas meas in conſpectu tuo. Septimũ eſt Mariæ Magdalenæ, quæ pedes Saluatoris lauit lachrymis, & miſe- *Luc.7.* ricordiam impetrauit, vt dicitur in Luca. Octauum eſt *Matt.26.g* Petri, de quo dicitur in Matthæo; quod poſt trinam negationem fleuit amare; & obtinuit remiſſionem. *Hebr.4.a* Nonum eſt Chriſti, de quo dicit Apoſtolus, quod cum clamore valido & lacrymis offerens exauditus eſt pro ſua reuerentia, ſcilicet Chriſtus. Propter hanc efficaciam lacrymarũ dicit Auguſtinus, quod lacrymæ vio- *Gl.Tob.4.a* lentæ ſunt in precibus. Et Gloſſa dicit, quod oratio Deum lenit, & lacryma cogit.

De eſurie, & ſiti iuſtitiæ, quæ eſt quarta beatitudo, *Sup.tit.5.c.8.* nihil ad præſens aliud eſt dicendum, quam quod in tractatu de virtute iuſtitiæ, ſuperius dictum eſt.

CAPVT IV.

De Miſericordia.

De miſericordia, quæ eſt quinta beatitudo, ſunt ſpecialiter tria notanda, ſcilicet comparationes quibus figuratur, meditationes, cum quibus adiuuatur, operationes, cum quibus occupatur.

Comparationes quib. miſericordia figuratur. Primo enim notandæ ſunt eius figurales comparationes. Vnde nota, quod miſericordia eſt interna Chriſti paſſio, prima Chriſti lectio, & optima Chriſti vnctio. Primo ergo miſericordia eſt interna Chriſti paſſio, id eſt, cõpaſſio, quæ melior eſt, & maior fuit quam *Crux Chriſti duplex.* aliqua paſſio. Vnde nota, quod duplex fuit crux Chriſti, ſcilicet exterior, quę fuit lignea: & interior, quę fuit aurea. Exterior fuit paſſionis & pænitẽtię: interior fuit compaſſionis & miſericordiæ. Ideo Chriſtus dicitur pro nobis animam poſuiſſe, prius quam carnem. Vnde *Ioan.10.c* dicitur in Ioanne: Chriſtus pro nobis animam ſuã poſuit, & nos debemus pro fratribus animam ponere. Et

A ſicut dolor paſſionis Chriſti nõ habuit parem, ita dolor compaſſionis non habuit ſimilẽ, vt patet in Thre- *Thren.1.d* nis: O vos omnes, qui tranſitis per viam, attendite & videte, &c. Secundo, miſericordia eſt ſumma Chriſti lectio, vt dicit Ambroſius: In ſignum huius, Chriſtus in hac lectione præ cæteris examinabit ſcholares ſuos *Matth.25.* in die diſtricti iudicij, dicens; Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare, &c. Diſcoli, qui neſciunt huius le- *Iac.2.c* ctionis, ſcilicet miſericordiæ verſiculum, in æternum ſentient ſine pietate flagellum: quia dicit Iacobus: Iudicium ſine miſericordia fiet illi, qui non fecit miſericordiam. Tertio miſericordia eſt optima Chriſti vnctio. Nam cum ſit triplex vnguẽtum, ſcilicet cõtritionis, & deuotionis, & compaſſionis: vnguentum com- B paſſionis optimum eſt, vt dicit Bernardus: Bonum eſt, *Bern.ſer.12. in Cant. poſt med.* inquit, vnguentum, quod de recordatione peccatorum naſcitur: melius quod ex deuotione conficitur: porro vtrumque vincit compaſſio charitatis, vel pietatis. Et nota, quod iſto vnguento deberent tria perungi, ſcilicet caput, id eſt, intentio, pedes, id eſt, affectio, manus, id eſt operatio: quia in his tribus, ſcilicet intentione, affectione, & operatione debet præcipue relucere. De vnctione capitis dicitur in Matthæo: Vnge caput tuũ. *Mat.6.b* De vnctione pedum dicitur in Luca: quod Maria vn- *Luc.7.f* xit pedes Ieſu. De vnctione manuum dicitur in Can- *Cant.5.b* ticis: Manus meæ ſtillauerunt myrrham, & digiti mei pleni myrrha probatiſſima.

Item nota, quod miſericordia decenter conuerſatur, C prudenter negotiatur, & abundãter remuneratur. Primo, miſericordia facit hominem decenter conuerſari, Nam vir pius & miſericors benedicitur à Deo, placet proximo, & natat in oleo. Benedicitur à Deo, per gratię effuſionem; placet proximo, per iuſtam conuerſationẽ: natat in oleo per internam deuotionem. Hæc ſimul *Deut.33.d* figurantur in Deuteronomio: Benedictus filius Aſer, quantum ad primum. Sit placens fratribus, quantum ad ſecundum. Intingat in oleo pedem ſuum, quantũ ad tertium. Ferrum & æs ſit calceamentum eius. Secundo miſericordia prudenter operatur. Nam de malis aliorum melioratur, de ſordibus lauatur, de paupertate ditatur, de infirmitate ſanatur, de honore alleuiatur. Ipſa enim omnibus compatitur, omnium onera portare nititur, & quanto plus onera aſſumit, tãto plus lucra- D tur, & velocius currit. Ideo dicit Apoſtolus: Alter alte- *Gal.6.a* rius onera portate, &c. Et nota, quod miſericors homo inſtar prudentis mercatoris conſiderat tria. Nam mutuat libẽter regi, qui poteſt ſibi capitale reddere, & damnum reſarcire, & vſuras & lucrum ſoluere. Talis rex liberalis eſt Deus, qui mercatoribus ſuis cõſuevit capitale cuſtodire conſeruando gratiam: damna reſarcire, remittendo culpam: vſuras ſoluere, ſcilicet largiendo gloriam, & æternam vitã. De iſta mercatura dicit Mat- *Matt.25.a* thæus: Prudentes virgines acceperunt oleum in vaſis ſuis cum lampadibus, id eſt, oleum miſericordiæ & cõpaſſionis, in vaſis ſuis, id eſt, in interioribus vaſis cordis. Quia ſicut ignis ſine oleo non ardet in lampade; ſic ignis charitatis ſine oleo miſericordiæ non ardet in E corde. Hanc negotiationem docuit ſummus mercator, ſcilicet Chriſtus: Vade & vende omnia, quæ poſſi- *Matt.10.c* des, & da pauperibus. Homo etiam miſericors ad modũ boni & induſtrij mercatoris, innouat vel renouat veteres merces in nouas, & viles in pretioſas, & quodam modo circumuenit Deũ in ſua negotiatione: quia pro calice aquæ frigidæ, recipit torrentem voluptatis æternæ. Vnde dicit Auguſtinus, Præbe tectum, & accipe cœlum. Et ideo dicitur in Oſea: Circumdedit me in *Oſea 12.a* negotiatione ſua Ephraim. Tertio, miſericordia abundãter remuneratur. Vnde nota, quod duæ virtutes valde copioſæ, & plenæ, veniunt ad iudiciũ, propter quod recipiunt ſalarium valde copioſum, ſcilicet charitas & miſericordia. Charitas enim aliena bona facit ſua,

iuxta

Psal. 118. a
iuxta illud Psalmi: Particeps ego sum omnium timentium te, &c. Misericordia facit aliena mala sua, iuxta illud: Sicut socij estis passionum, ita & cõsolationum. Hæc est enim fidelium lea mercatorum, scilicet sicut sunt socij in damno, ita sunt socij in lucro.

Item nota, quod misericordia est virtus, quæ cũctas superat, modus qui reũ liberat, & clauis quæ cœlum reserat. Primo igitur, misericordia est virtus inter ceteras virtutes superãs, & specialiter excedit tres virtutes inter alias excellentes, scilicet pœnitentiam, quia pœnitentia immolat corpus, misericordia veru animam. Ideo dicit Apostolus: Corporalis exercitatio, id est pœnitentia ad modum vtilis est, scilicet respectiue. Pietas autẽ ad omnia valet, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ. Misericordia autem superat charitatẽ in eo, quod charitas est fluuius diuinæ pietatis, & currit cum alueis suis, & non exit extra ripas, quia solum bonum diligit & sua communicat: pietas vero & misericordia extra ripas inundat, & sua bonis & malis cõmunicat, & ideo non solum bona proximorum, sed etiam mala libentissime portat, iuxta Apostolũ: Quis infirmatur & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror? Misericordia nihilominus superat iustitiam: & in signum huius de cura iustitiæ, si est à peccatore suspecta, licet ad cõsistorium misericordiæ appellare. Nam dicit Iacobus misericordia superexaltat iudiciũ. Et de hac excellẽtia misericordię respectu aliarum virtutũ, dicitur in Psalmo: Miserationes eius super omnia opera eius. Secundo misericordia est modus absolutionis optimus liberans reum & Deũ obligans. Reum itaque liberat à delicto vel debito decẽ milliũ talentorum. Et nota, quod homo misericors, de remissione peccatorum suorũ, habet spiritualiter tria paria litterarũ, id est tria testimonia Euangelica, quæ homini pio denunciant peccata remissa. Primũ est in Matthæo: Beati misericordes, quoniã ipsi misericordiã cõsequentur. Secundum est in eodẽ Matthæo: Si dimiseritis hominibus peccata eorũ, & pater vester cœlestis peccata vestra dimittet. Tertium est in Luca: Dimittite & dimittemini. Et non solum misericordia à delicto liberat verumetiam ad sanandũ hominem Deum obligát. Nã dicitur in Prouerbiis: Fœneratur Domino, qui miseretur proximo. Tertio misericordia est clauis cœlũ reserans. Vnde in figura huius dicitur, quod Christus ascendit in cœlum de monte Oliueti, quo figuratur eminentia misericordiæ. Christus qui dicitur vnctio, est homo misericors vnctus vnctione pietatis, talis ascẽdit in cælum, quia homini pio reseratur aula cœlestis gloriæ. Et nota, quod duo ostia facit pietas in cœlo, cum homo misericors intus compatitur, & proximo extra subuenit, quod optime figuratur in tertio Regũ. Vbi dicitur, quod Salomon fecit in ingressu oraculi duo ostiola de oliuis, quæ quidem sunt dupl[ex], misericordia scilicet corporalis, & spiritualis: corporalis subueniendo, spiritualis compatiendo.

A (in the margin beside the opening lines of the right-hand column)

B (in the margin, right-hand column)

1. Cor. 1. a
Misericordia ceteras virtutes superat, & præcipue tres excellentes.
1. Tim 4. c.
2. Cor. 11 g
Iac. 2. c
Ps. 144 b
Matt. 5. a
Matt. 6. b.
Luc. 6. e
Prou. 19. c
Act. 1. a
3. Reg. 6. b

Meditationes, quibus ad misericordiam mouemur.

Secundo notandæ sunt meditationes, in quibus adiuuatur misericordia, & homo misericors ad miserandum mouetur. Vnde nota, quod tria sunt, quæ mouent hominem ad misericordiam. Primum est naturalis cõformitas. Omnes enim vnum habemus principium, & ex vno patre sumus geniti, & omnes sumus filij Dei: & ideo debemus inuicem compati, sicut si essemus fratres germani. Vnde dicitur in Matthæo: Omnes enim vos fratres estis. Et ideo dicitur in Isaia: Cum videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne despexeris. Secundum, motiuum misericordiæ, est propria indigentia, vel necessitas: quia homo qui bene considerat propriam miseriam, facilius, & libentius reuelat alienam. Nam dicitur in Ecclesiastico: ex te ipso intellige quæ sunt proximi tui. Tertium motiuũ pietatis est Christi & membrorũ suorum, scilicet pauperum, amor & vnitas. Adeo namque Christus afficitur ad amorem pauperum, quod quidquid fit eis, reputat sibi factum: quia dicitur in Mattheo: Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.

Matt. 23 a
Isa. 58. e
Eccli. 31. b
Matt. [illegible] a

Operationes, quibus misericordia occupatur.

Tertio notandæ sunt operationes, quibus misericordia occupatur. Et notandum, quod septem sunt opera misericordiæ corporalia, & septẽ spiritualia. Corporalia sunt ista, nempe, esurientem pascere, sitientem potare, nudum vestire, hospitem colligere, infirmum visitare, vinctum liberare, & mortuum sepelire. Septem spiritualia sunt, peccata dimittere, peccantem corrigere, pro peccante orare, ignorantem instituere, hæsitantem consulere vel confirmare, lugentibus consolationem præbere, & ad omnes afflictos cordis compassionem habere. Sex de istis numerãtur in Matthæo. Septima in Tobia. Et in figura horum dicitur in Apocalypsi, quod similis filio hominis erat in medio septẽ candelabrorum aureorum, & habebat in dextera sua septem stellas. Filius hominis, dicitur homo pij cordis, quia secundum philosophum, pietas est proprium hominis, sicut crudelitas leonis. Candelabra aurea signãt septem opera misericordiæ corporalia, quæ sunt vt aurum pretiosa. Septem stellæ quæ sunt in dextera, sunt septem opera misericordiæ spiritualia, in cordis hemisphærio lucentia tanquam sidera radiosa.

Matt 26. c
Apoc. 1. c

CAPVT V.

De Munditia cordis.

Tria faciunt munditiam cordis.

C **D**E munditia cordis, quæ est sexta beatitudo, est notãdum, quod tria sunt quæ cordis munditiam faciunt, scilicet lectio scripturarum, largitio eleemosynarum, & effusio lacrymarum. Primo lectio scripturarum efficit cor mundũ, quia dicitur in Ioanne: Iam vos mundi estis propter sermonem, quem locutus sum vobis. Quod figuratur eleganter per lauatorium tabernaculi, vt legitur in Exodo. Et nota, quod duo erãt in lauatorio, scilicet speculum & aqua munda: & hæc duo sunt mystice in sacra pagina; est enim speculum, quia peccati maculas ostendit: & est aqua, quia maculas tergit. Secundo facit cor mundum effusio lacrymarum, quia dicitur: Lauabo per singulas noctes lectũ meum, scilicet conscientiæ. Et nota, quod lacryma, ad hoc quod cor sit bene mundum, debet habere tria, scilicet quod debet esse calida per deuotionem, amara per contritionem, & cinerea per mortis recordationẽ. Sicut enim aqua transiens per cineres, facit lixiuium, quod optime sordium est mundatiuum: sic talis lacryma est cordis mundatiua. Tertio, fit cor mundum per eleemosynarum largitionem, quia dicitur: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Videmus enim, quod ad sanandum vel purgandum vulnus, non solum adhibentur cauteria, immo opponũtur emplastra. Cauterium est correctio iustitiæ, & emplastrum est elargitio eleemosynæ.

D (in the margin, right-hand column)

Ioan [illegible] a
Exod. 38. a
Psal 6. b
Luc. 11. f

Tria disponunt ad munditiam cordis.

Item nota, quod sunt alia tria, quæ ad cordis munditiam disponunt, id est, scopa confessionis, lima correctionis, & fornax affectionis. Primo igitur facit mũditiam cordis scopa confessionis, id est, frequenter confiteri, quia dicitur: Lauare septies in Iordane. Lauatur autem septies, qui septem vitia mortalia vel capitalia, humiliter confitetur, quia tunc cor mundatur & sanctificatur. Nam dicitur: Facta est Iudæa sanctificatio eius? Iudæa interpretatur confessio, ipsa enim est cordis sanctificatio. Et nota, quod in sacro eloquio valde sæpe adiungitur decor & pulchritudo. Et in figura huius, quod scopa confessionum, summe disponit ad munditiam cordis, dicitur: Confessionem & decorem induisti. Et iterum: Confessio & pulchritudo in conspectu eius, & sic de aliis. Secundo multum disponit ad munditiam cordis lima correctionis. Nam sicut

E (in the margin, right-hand column)

4. Reg. 5. e
Psal. 113 a
Isa. 130. a
Psal. 95 b

sicut lima mundat ferrum à rubigine: sic correctio cor à labe. Vnde ait Gregorius: Ille solus amicus erit, qui in aduentum districti iudicis, maculas suæ mentis tergit. Sed nota, quod quidam sunt adeo miseri, quod vnde deberent mundari, sordidantur. De talibus dicitur: Destruxisti eum ab emūdatione. (Ps. 88. g) Tertio, mūditiam cordis facit fornax tribulationis. Nam sicut fornax reddit aurum purum: sic tribulatio facit cordis munditiam, iuxta illud: Probasti cor meum tecum. (Ier. 12. d) Sed sunt quidam, qui ab igne tribulationis non mundantur, sed vruntur: tales non sunt aurum, sed scoria; non granum, sed palea; non oleum, sed amurca. Vnde multum possunt formidare de illo verbo Euangelij: Paleas autem cōburet igni inextinguibili. Sicut enim videmus, quia confricatio panni asperi, facit, & conseruat munditiā scyphi: sic tribulatio & carnis maceratio facit munditiam animi. Exemplū de Ioanne Baptista, qui habebat vestimentum de pilis camelorum, vt habetur in Matthæo. (Luc. 3. c) Sciebat enim, quod aspera faciant cor mundum.

Item nota, quod cor efficitur mūdum ab omni peccato, specialiter & præcipue triplici baptismo, scilicet fluminis, flaminis, & sāguinis. Baptismo fluminis mūdantur infantes, baptismo flaminis mundantur pœnitentes, baptismo sanguinis mundantur martyres, quādo scilicet sacramentum volunt, & non possunt habere. Et iste triplex modus mundandi, figuratur per illa tria quibus fiebat munditia in veteri lege. Fiebat enim per tria, scilicet per aquam expiationis, vt dicitur in Exodo: per effusionē sanguinis, vt dicitur ad Hebræos, per vnguentum vnctionis, vt dicitur in Exodo. (Matt. 3. a; Exod. 29. a; Hebr. 9. d; Exod. 30. e) Ablutio vero, quæ fiebat per aquas, significat mundationē, quæ fit per solam gratiam. Expiatio, quæ fiebat per sanguinem, significat martyrium, vel carnis mortificationem. Sanctificatio, quæ fiebat per vnguenti vnctionem, figurat martyrum perfectionem. Et nota, quod in illo tertio modo, sanctificabatur solus Aaron & filij eius, in quo intelligitur, quod clerici, & religiosi debēt esse mundificati excellenter vnctione Spiritus sancti.

Item nota, quod quinque erant ex quibus conficiebatur vnguentum vnctionis, vt dicitur in Exodo, (Ibid. d) scilicet myrrha electa, cinnamomo, cassia, calamo, & oleo oliuarum. Primo ergo species illius vnguenti erat myrrha pura & electa, sicut illa quæ sponte manat ab arbore, & est pretiosior, quam illa quę ex arboris incisione. Ista significat pœnitentiam, quæ fit in iuuētute, quæ gratiosior est Deo, quam illa, quæ fit in senectute. Nam caro, myrrha prius condienda est, vt fit putrissima, antequam vermibus sit consumpta. Contra fatuitatem multorum, qui myrrha pœnitentiæ nolunt se vngere, donec toti putruerunt vermibus peccatorum vel vitiorum. Secunda species illius vnguenti erat cinnamomum, quæ est cineris coloris, & cum frangitur, emittit quandam nebulam spiramenti redolentis etiam visibilis, vt dicit Glossa: (Gl. Exod. 30.) Quod figurat humilitatem, quæ debet esse in clericis, & religiosis: de quibus manare debet visibiliter spiramentum odoris, id est, redolentia humilitatis, per exemplum ædificationis. Tertia species illius vnguenti erat cassia, quæ crescit in aquis, & figurat fidē Ecclesiæ, quæ ex aquis sacræ Scripturę proficit. In quo intelligitur, quod fides innititur scripturæ, non rationi humanæ, quia vt dicit Ambros. (Amb. lib. 1. de fide ca. 5. cir. fin. to. 4.) In his quæ fidei sunt, piscatorib. creditur non dialecticis. Quarta species illius vnguēti erat calamus. Est autē calamus, vt dicit Glossa arbor aromatica, (Glos. ibid. e, d) crescēs in Libano, cuius cortex facit quendā sonū, & significat in clericis, & religiosis officium Ecclesiasticum; quod instar calami, debet esse aromaticū per deuotionem, & sonorum per diuinæ laudis expressionē. Quinta species illius vnguenti erat oleum oliuarum, & significat dulcedinem compassionis, quæ debet abundare in clericis, & religiosis. Quia sicut oculus est lacrymabilior, & tenerior, & passibilior cæteris membris: sic prælati, & clerici, & religiosi, qui sunt oculi Ecclesiæ, debent esse præ cæteris teneri compassione, lacrymabiles pietate. De hoc habemus exemplum in Christo, qui valde pronus erat ad lacrymandum, & quem misericordia traxit de cœlis in mundum. Vnde dicitur: (Psal. 44. b) Propterea vnxit te Deus oleo lætitiæ, præ consortibus tuis.

CAPVT VI.

De Pace.

DE pace quæ est septima beatitudo notanda sunt tria, scilicet quæ sunt pacis præconia, quæ sunt pacis subsidia, & quæ sunt pacis contraria.

(Pacis præconia.) Primo notanda sunt pacis præconia. Vnde nota, quod tria sunt præconia pacis. Nam pax est cœli linguagium, Christi encænium, & Dei vestigium. Est igitur pax cœli linguagium, cuius signum est triplex, quia Christus illud idioma loquebatur, qui venit de cœlo. Dixit enim Apostolis: pax vobis, post resurrectionem: quando erat immortalis, vt habetur in Ioanne. (Ioan. 20.) Tale linguagium etiam locuti sunt Angeli qui sunt cæli ciues. (Luc. 2. b) Dixerunt enim in ortu Christi: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax. Tale etiam idioma loquebantur discipuli, quia dictū erat eis à Christo: (Matth. 10. & Luc. 9. a) In quamcunque domum intraueritis, dicite: Pax huic domui. Secūdo pax est encænium Christi, & pretiosius inter omnia alia iocalia. Cuius causa est; quia istud pretiosum iocale legauit Christus Apostolis in morte. Amici enim amicis dant & legant magis pretiosa in fine.

Et nota, quod Christus dedit pacem discipulis suis & amicis, triplici iure, scilicet iure donationis inter viuos, iure vltimi testamenti, iure codicillorum. Iure donationis, & testamenti pacem, quando dixit: (Ioan. 14. d) Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis: iure codicillorum, quando post resurrectionem, quasi firmando testamentum dixit: (Ioan. 20. e) Pax vobis. Tertio pax est vestigium Dei, & certissima semita. De qua dicitur: (Prou. 3. c) Omnes semitæ illius pacificæ. Et nota, quod huiusmodi viæ diuinæ sunt tres diætæ, vel semitæ, scilicet pax interna, quæ dicitur pax pectoris: pax externa, quæ dicitur pax temporis: & pax superna, quæ dicitur pax æternitatis. De diæta pacis internæ dicitur: (Col. 3. c) Pax Christi exultet in cordibus vestris. De diæta pacis externæ dicitur: (Rom. 12. d) Si fieri potest quantum ex vobis est cum omnibus pacem habentes. De diæta pacis supernæ dicitur: (Isa. 32. d) Sedebit populus meus in pulchritudine pacis.

Vnde nota tria pacis subsidia, & ad pacem ducentia, vel inducentia, scilicet conformitas, humilitas, & tranquillitas. Conformitas cum Deo, humilitas cum proximo, & tranquillitas in seipso. Primo ergo iuuat ad pacem habendam, conformitas voluntatis nostræ ad volūtatem diuinam. Sicut enim semper est in guerra, qui nititur regi resistere, cui non potest aliquatenus præualere: sic econtra in pace gaudet, qui voluntatem suam voluntati diuinæ conformare studet, cui nihil valet resistere. Ideo dicitur: (Iob. 9. b) Quis restitit ei, & pacem habuit? quasi diceret, nullus. Secundo iuuat ad pacem habendam, cum quis habet veram humilitatem. Nam vulgo dicitur: duo grossi in vno sacco non possunt bene capi, & per contrarium humilitas facit mentes modicas, & graciles, & per consequens ad inuicem capaces. Vnde dicit Apostolus: (Eph. 4. a) Solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Tertio iuuat bonū pacis trāquillitas mentis. Sicut in lecto spinoso nullus potest bene pausare: sic cor inquietū nō potest verā pacem habere. Et è conuerso sicut homo bene pausat in molli culcitra: sic Deus quiescit in mente tranquilla. (Ps. 4. b) Vnde dicitur: In pace in idipsum dormiā, & requiescā.

Et

Psal. 75. a *Psal. 30. b* Et rursus:In pace factus est locus eius.Et iterū:Mansueti heredit abunt terram.Et ibidem in multis locis pater.

Tertio notanda sunt pacis contraria. Vnde nota, quod triplex est pax mala,quæ est veræ paci contraria, scilicet pax inquinata,pax simulata,& pax inordinata. Primo ergo,est veræ paci contraria pax inquinata, & dicitur pax inquinata, quando corda sunt ad malum concordia, talem pacem habuit Pilatus cum Herode. Qui cū essent ante inimici,facti sunt in morte Christi

Luc 23. b *Psal. 72. a* amici, vt dicitur in Luca.De tali pace dicitur: Zelaui super iniquos,pacem peccatorum videns. Secundo est veræ paci aduersa pax simulata,qualis fuit simulatoria Iudæ,qui osculatus est Christum in signū pacis,& tradidit ipsum Iudæis,vt dicitur in Matthæo.De tali pace

Matt. 26. e *Psal. 27. b* dicitur:Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. Tertio & vltimo,est pax inordinata, quando maior obedit minori,vt prælatus inferiori, vel ratio sensualitati:pax est deterior, quam guerra. Talem pacem habuit Adam cū Eua vxore sua, qui obediuit vxori suæ, quæ erat sibi potius ad obediendum,& ad regendum commissa. Noluit enim contristare delitias suas,vt dicit magister historiarum. De

Matt. 10. d tali pace dicit Saluator: Non veni pacem mittere in terram, sed gladium.Item nota, quod quadruplex bellum in scriptura distinguitur,quod paci aduersatur,& per pacē sedatur. Bellū enim est inter carnem & spiritum, quod pacificat pœnitentia. Bellum est inter hominem & Deum,quod pacificat iustitia. Bellum etiam fuit inter hominem & Angelum, quod pacificat filij incarnatio benedicta. Et bellum est inter hominem, & proximum suum, quod pacificat patientia. Et quia pax est ita fructuosa & necessaria, ideo ad eam obtinendam, docet nos orare Propheta, dicens: Rogate

Psal. 121. b quæ ad pacem sunt Hierusalem.

CAPVT V.

De Patientia.

DE patientia,quæ est octaua & vltima beatitudo, notanda sunt specialiter quatuor,scilicet patientiæ testimonia,patientiæ beneficia,patientiæ exercitia, & patientiæ adiutoria.

Circa patientiæ igitur testimonia,& laudes eius,primo sunt tria notanda, scilicet quia est prudentissima, strenuissima, & nobilissima. Prudentissima ad regendū: strenuissima,ad bellādum:& nobilissima,ad regnandū. Primo igitur patientia est ad regendum prudentissima.

Patientia prudentis in tribus cernitur. Et nota, quod in tribus patet hominis patiētia prudētis,scilicet acquirendo,conseruando,& multiplicando. Prudens enim facit soluere omnia debita sua de his, quæ nihil videntur valere,scilicet de malis pœnæ,quæ sustinet, vt Deus remittat sibi debitum culpæ, & soluendo nihil expendit de suo,immo de his,quæ accepit ab initio, sicut de opprobriis, & contumeliis, soluit quæcunque & quidquid debet Deo, & cum alienis se retinendo,scit acquirere gratiam in præsenti & gloriā

Iob. 37. d in futuro.Et ideo dicitur: Ab Aquilone aurum venit, quod patiens acquirit in tribulatione. Item patientis prudentia patet in conseruando:quia cum perdit bona tēporalia,retinet,& claudit bona spiritualia. Econtrario facit qui patientiam non habet:qui cum amittit bona exteriora,effundit æterna, & bona interiora, & sic auget capitale diaboli,respondendo ad verba, & ad contumelias inimici,& associat hostem suū,ne forte vadat solus in infernum.Male igitur,qui impatiens est,custodit diuitias suas,qui cum aliquid perdit,etiam

Prou. 19. e residuum effundit. Ideo dicitur : Qui impatiens est,sustinebit damnum.Prudētia etiā patientis patet in multiplicando:quia sputa & opprobria scit mutare in aurum & argentum, & lapides pretiosos. Ipse enim ad modum vrsi verberibus impinguatur,& instar salaman-

A dræ,igne tribulationis souetur.Et sicut asinus pungitiuis pascitur,sicut struthio comedit ferrum, & omnia dura,sicut piscis marinus crescit in aqua salsa & amara,id est tribulationibus & passionibus, & tantam scit in negotio habere industriam,vt per hostes suos faciat sibi fabricare coronam, dicēte Psalmo:Supra dorsum *Psal. 128. a* meum fabricauerunt peccatores. Magna est igitur prudentia patientis, quod tam prudenter scit acquirere, conseruare,& multiplicare bona sua.

Secundo patientia est ad bellandum strenuissima, *Patiens strenuitas in tribus apparet.* quia ait Sapiens:Melior est patiens viro forti.Et nota, quod strenuitas patientis patet in tribus,scilicet si attendas pugnantis animum, pugnandi modum, & pugnandi scutum.Primo ergo patiens habet animū valde strenuum, quia plus vult pugnare,quam pausare.Gloriosius & generosius est militi, stare in bello, quam in balneo: esse in campo cum rege,quam in lecto cū muliere:certare in pugna,quam delectari in mēsa:& portare arma regis,quam fimbrias mulieris.Vnde dicit Apostolus:Ego enim stigmata Domini Iesv in corpore *Gal. 6. d* meo porto.Secundo patiens habet in pugnādo modū valde strenuū. Ipse enim sine fuga euadit,sine ictu teli recedit,sine repercussione vincit,& adeo est in pugnādo strenuus, quod cōtra hostem non leuat festucam de terra,vt ait Psalmista:Confregit potentias,arcum,scu- *Psal. 75. a* tum, gladium,& bellum: Tertio patiens in pugna habet nobilissimum scutum.Et nota,quod scutum patiē- *Patientis scutum quale esse debeat.* tiæ debet esse triangulum.In inferiori enim angulo debet esse timor supplicij:in dextro amor proximi : in si-

C nistro passio Christi,iuxta illud:Dabis eis scutum cor- *Thren. 3. g* dis laborem tuum.Et iuxta illud:Christo igitur in car- *1. Pet. 4. a* ne passo, & vos eadem cogitatione armamini Et hoc scutum sustinet omnia tela,& specialiter tria, scilicet damnum rerum, molestias corporum, & contumelias verborum.Cum hoc scuto homo se conformat voluntati Domini,correctiones eius sustinendo : vincit diabolum,eius tentationes euadendo : sanctificat semetipsum, carnis afflictiones, & passiones corporis tolerando. De strenuitate patientis dicit Apostolus: Per *Hebr. 12. a* patientiam curramus ad propositum nobis terminum.

Tertio patientia est ad regnandum nobilissima,quia dicitur:Beati,qui persecutionem patiuntur propter iu- *Matt. 5. a* stitiam,quoniam ipsorum est regnū cœlorum.Et nota, *Homo pacificus propter tria dici potest rex.*

D quod homo pacificus potest dici rex præcipue propter tria,scilicet quia regali dominio omnibus dominatur,quia ad regale prandium inuitatur, & quia sibi regale ferculum ministratur.Primo enim homo patiēs rex dicitur, quia habet regale dominium in omnibus. Nam patienti seruiunt omnia,quæ aliis sunt nociua,vt sterilitas agrorum quæ implet sibi cellarium:hostes fabricant sibi coronam : febres parant, & medicinam: mors aperit sibi carcerem ad euadendum miseriam: ignis, qui domos incendit aliis, sibi confert pabulum, vel constituit in cœlis palatium,& sic verificatur illud Apostoli: Scimus quoniam diligentibus Deum omnia *Rom. 8. e* cooperantur in bonum.

E Secundo patiens inuitatur à Deo ad regale prandiū: & non solum inuitatur,sed etiā trahitur:nec solum trahitur,imo vestis eius vt veniat, laceratur. Vnde nota, quod triplex est signum, quod inuitās ex corde inuitet amicum, scilicet trahendo,vocando,& rumpēdo. Magnum signum est, quando efficaciter eum inuitat, siue vocat per prædicatoris verbum,alios per tactum inspirationis, sed patientes, quos summe diligit,per rupturam tribulationis. Vnde dicit : Compelle eos intrare, *Luc. 14. e* scilicet patientes vocando, trahendo, & rumpendo.

Tertio patienti ministratur regale prandium, vel ferculum. Talia namque fercula gustauit Christus qui est rex regum,scilicet tribulationes, persecutiones penuria,paupertates,dolores,& passionē,& mortem. Vnde dicit filius Zebedæi:Potestis bibere calicem quem ego *Matt. 20. e* bibitu

bibiturus ſum?&c. Et ſicut magna incurialitas reputatur, cum quis reſpuit ſcyphum, quem rex mittit ad bibendum poſt ipſum: ſic magna ingratitudo eſt, calicem tribulationis reſpuere, quem amore noſtri, Chriſtus voluit primo guſtare, immo ſicut vinum, quod de ſe eſt forte & durum, transeundo per gariophilos, & ſpecies aromaticas, efficitur nectar dulciſſimum: ſic tribulationes mũdi dulceſcunt, ſi per memoriam paſſionis Chriſti tranſeant. Vnde dicit ſponſa: Dabo tibi vinum ex vino condito. *Cant. 8. a* Vinum conditum ad litteram dicitur nectar, & ſignificat vinum mundanæ tribulationis, conditum dulciter, dulci memoria paſſionis Chriſti, quod nobis concedat ipſe Dei filius, qui eſt benedictus in ſæcula. Amen.

B

DIÆTÆ SALVTIS.

TITVLVS OCTAVVS.

De duodecim fructibus Spiritus.

TITVLI HVIVS CAPITA.

C

CAPVT I.

De Gaudio ſpirituali.

POST tractatum de beatitudinibus: ſequitur tractatus de fructibus ſpiritus, & iſta eſt octaua diæta ſalutis, ſcilicet à beatitudinibus ad fructus ſpiritus peruenire. Quia beatitudines faciunt operari, vel ambulare ſimpliciter & perfecte: fructus autem ſuauiter, & delicioſe. Sũt iſti fructus ſpiritus duodecim. Quos enumerat Apoſtolus: *Gal. 5. d* Fructus autem ſpiritus eſt charitas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, manſuetudo, fides, modeſtia, continentia, & caſtitas. Primo igitur inter iſtos fructus, dicendum eſſet de charitate: ſed quia in tractatu de virtutibus, de ipſa dictum eſt: *Sup. t. 5. c. 2.* ideo hic nihil ad præſens eſt dicendum.

Secundo loco poſt fructum charitatis, dicendum eſt de fructu gaudij ſpiritualis. De quo dicenda ſunt pauca, & ſpecialiter tria. Primo qualiter ſpirituale gaudium eſt à mundi gaudio ſeparatum. Secundo qualiter eſt à cœli gaudio deriuatum. Tertio qualiter eſt à cœleſti gaudio pigmentatum.

Quatuor differentiæ inter ſpirituale gaudium, & mundanum.

Primo igitur, gaudium ſpirituale eſt à mũdi gaudio ſeparatum, & diſtinctum. Vnde ſciendum eſt, quod quatuor ſunt differentiæ inter ſpirituale gaudium & mundanum. Prima differẽtia eſt puritas & impuritas. Gaudium enim ſpirituale eſt puriſſimum, & ideo fortius eſt ad inebriandum, ad diligendum Deum: ſicut videmus quod vinum purum citius inebriat, quam limphatum. Iſtud vinum ſpiritualis gaudij fit de botro Cypri, id eſt, de sãguine Chriſti, expreſſo in crucis torculari, ſicut dicitur: *Cant. 1. d* Botrus Cypri dilectus meus mihi. Gaudium vero mundanum, ſicut vinum cum aqua mixtum ad inebriandum debiliſſimum, & inſipidum. De quo dicitur: *Iſa. 1. d* Vinum tuum mixtum eſt aqua. Quia, vt dicit Boetius, *Boet. lib. 2. de conſ. philoſ. proſ. 4. poſt med.* Dulcedo felicitatis humanæ, multis amaritudinibus eſt reſperſa. Et notandum, quod gaudium humanum cum duobus eſt ammixtum, ſcilicet cum remorſu conſcientiæ, & ſolicitudine cruciante.

A

Remorſus conſcientiæ eſt ſicut infirmitas, quæ dicitur regius morbus, quæ rodit carnem, & eſt magnarũ expenſarum. Vnde dicitur regius, quia oportet, quod ex gallinis, & aliis delicatis carnib. morbus ille paſcatur, quæ ſuper locum morbi ponuntur, ne caro totaliter conſumatur, quantumcunque tamen caro paſcatur, tamen plus conſumitur à morbo, quam ſuſtentetur à fomento. Ita in gaudio mundi, plus cruciat remorſus conſcientiæ, quam delectet dulcedo iucũditatis tranſitoriæ & mundanæ. Secundum gaudium mundanum eſt mixtum cũ ſolicitudine cruciante. Solicitudo enim auget cruciatum, quia, vt dicit Bernardus, *Bern. ſer. de conuerſ. ad cleric. c. 12.* Diuitiæ mundanæ cum labore acquiruntur, cum timore poſſidentur, & cum dolore amittuntur. Vnde verſus:

Diues diuitias non congregat abſque labore,
Non tenet abſque metu, nec deſinit abſque dolore.

Secunda differentia ſpiritualis gaudij eſt cõtinuitas & diſcontinuitas. Spirituale gaudium eſt cõtinuum & ſecurum. Vnde dicitur: *Prou. 15. b* Secura mens quaſi iuge conuiuium. Gaudium vero mundanum eſt breue & tranſitorium: quia vt dicitur: *Iob. 20. a* Gaudium hypocritæ inſtar pũcti. Hypocrita dicitur iſte mũdus: quia hypocrita licet interius ſit corruptus, exterius tamen apparet bonus & mundus: in veritate malus, & fœtidus interius, exterius tamen eſt floridus & venuſtus, & ideo gaudium eius eſt ſolum quaſi punctus, inſtar puncti, non habens longitudinem perſeuerantiæ, nec latitudinem amicitiæ, nec profunditatẽ bonæ conſcientiæ: ſicut pũctus, qui caret longitudine, quam habet linea: & latitudine, quã habet

C

ſuperficies: & profunditate, quam habet corpus. Tertia differentia ſpiritualis gaudij & mũdani, eſt dignitas, & indignitas. Gaudiũ enim ſpirituale eſt de rebus valde dignis, quia de Deo præcipue, & de rebus diuinis. Vnde dicit Apoſtolus: *Phil. 4. a* Gaudete in Domino ſẽper, &c. Gaudium vero mundi eſt de rebus indignis, & præcipue, ſicut de voluptate carnis, de qua dicit Seneca: *Sene. li. 6. de benefic. c. 2.* Voluptas eſt membrorum viliũ, & turpium miniſtratio veniens ex exitu fœtido. Et Auguſtinus dicit, quod ſęculi lætitia eſt impunita nequitia, *Aug. ſer. 3. de verb. Dom. ſec. Luc. poſt med. 10. 10.* videlicet luxuriari, in ſpectaculum vagari, ebrioſitate impinguari, turpitudine fœtere, & mali nihil pati. De quo gaudio turpiſſimo dicitur: *Prou. 3. d* Stultorũ exultatio ignominia. Quarta differentia ſpiritualis gaudij & mũdani, eſt ſalubritas & noxietas.

D

Gaudiũ enim ſpirituale eſt ſalubre & ſtudioſum tripliciter, quia facit carnem deſpicere. Fugato enim ſpiritu deſipit omnis caro, vt ait Auguſtinus. Secundo facit diabolum vincere; quia, vt dicebat S. Antonius: *Athan. de vita Antonij.* Vnica ratio vincendi diabolum eſt lætitia ſpiritualis. Tertio facit mundum contemnere, quia nemo poteſt duobus dominis ſeruire, vt habetur in Luca. *Luc. 16. c* Ideo qui gaudet de Deo, triſtatur de mundo.

Bona cœleſtia, à quibus deriuatur gaudium ſpirituale, quinque ſunt.

Secundo ſpirituale gaudium eſt à cœleſti gaudio deriuatum, id eſt à donis cœleſtibus. Vnde notandum eſt, quod quinque ſunt bona cœleſtia, à quibus eſt ſpirituale gaudium deriuatum, ſcilicet ſpiritualis puritas, ſpiritualis trãquillitas, ſpiritualis ſanitas, ſpiritualis libertas, & ſpiritualis conformitas. Primum à quo cau-

E

ſatur ſpirituale gaudiũ, eſt ſpiritualis puritas. Animus enim generoſus libentius quieſcit in lecto conſcientię, quando eſt mundus, quam quando eſt immundus. Nã naturaliter homo appetit munditiam, & abhorret immunditiã. Propterea dicit ſponſa: *Cant. 1. d* Lectulus noſter floridus. Secundum à quo cauſatur ſpirituale gaudium, eſt ſpiritualis ſanitas. Sicut videmus, quod naturaliter non eſt gaudium, ſi corpus eſt infirmum. Vnde dicitur: *Prou. 16. c* Dulcedo animæ eſt ſanitas oſſium, id eſt vitiũ animæ. Et alibi: *Eccli. 30. c* Non eſt cenſus, ſuper cenſum ſalutis corporis. non eſt oblectamentum, ſuper cordis gaudiũ. Tertiũ à quo deriuatur ſpirituale gaudium, eſt ſpiritualis libertas. Peccator enim eſt ſicut homo captus & ligatus, ad bene operãdum ineptus. Vnde dicitur: *Prou. 5. d* Iniquitates ſuæ

capiunt

capiunt impium. Sed adueniente Spiritu sancto, liber-
2.Cor.3.d tas causatur in anima, iuxta illud Apostoli: Vbi spiritus
Domini, ibi libertas. Quartum à quo spirituale gau-
diũ causatur, est spiritualis tranquillitas. Itaque in hoc
mundano gaudio sunt diuersarum cogitationum tu-
multus, & diuersarum affectionum cruciatus, & con-
scientiæ remorsus. Quidam vero cruciantur cupidita-
te in acquirendo. Quidam timore in custodiendo.
Quidam dolore in amittendo. Isto gaudio humano,
quidam cruciantur ita, quidam inuidia: sed animus spi-
rituali gaudio plenus quietus est, & iucundus, & quasi
quidam lectus mollissimus. Videmus enim quod in
lecto molli, & quieto libentius homo quiescit, quam
Cant. 5. d in lecto spinoso. Iste est lectus floridus, in quo quiescit
Greg. lib. 4. sponsus, & sponsa, vt dicitur in Canticis. De ista quiete
Mor. c. 28. gaudij spiritualis dicit Gregorius: Sancti nihil huius
cir. med. mundi appetunt, nullis corde tumultibus cõprimun-
tur. Et Augustinus dicit, quod qui biberit de flumine
paradisi, cuius vna gutta est maior Oceano, restat quod
in eo sitis huius mundi extincta sit. Quintũ à quo cau-
satur spirituale gaudium. Est spiritualis conformitas,
scilicet cum voluntate Dei, quia cum voluntas huma-
na voluntati diuinæ conformatur, nihil ei repugnat, &
Ps. 113. a sic volũtas Dei in omnibus impletur, iuxta illud: Om-
nia quæcunque voluit, fecit. Hæc autem maior dile-
ctio, & maius gaudum est, quod possit esse, omnia ad
nutum habere, & nihil ei repugnare. Etiam ignis ge-
hennæ facilis esset, si voluntas illum acceptaret. Qui
igitur sunt voluntati diuinæ conformes, sunt quasi Dij,
suæ voluntatis compotentes. Exemplum, de quodam
sancto patre, qui sciebat flere, quandocumque volebat.

Spirituale gaudium à cœlesti gaudio quomodo pigmentatum sit.

Tertio, & vltimo spirituale gaudium est à cœlesti
gaudio pigmentatum: conficitur enim instar nectaris,
speciebus cœlestibus, & gariophilis. Vnde notandum
est deuote & diligenter, quod triplex est genus necta-
tis, scilicet nectar Dominicæ passionis, nectar virtuosæ
operationis, & nectar æternæ fruitionis, vel felicitatis.
Primum est nectar Dominicæ passionis, quod est dul-
cissimũ, & animæ deuotæ inebriatiuum. Et notandum,
quod in hoc nectare benedicto, quatuor apponuntur,
scilicet vinum illud myrrhatũ, quo Christus fuit po-
tatus. Pro gariophilis sũt claui positi, quibus Christus
fuit confossus: pro cinnamono est lignum crucis, in
quo fuit suspensus. Pro zucaro est ibi dulcissima chari-
tas, & misericordia, quia pro nobis tractatus fuit, pas-
Cant. 8. a sus & mortuus. De isto nectare dicit sponsa: Dabo tibi
poculum ex vino condito. Secũdum nectar, est virtuo-
sæ operationis: Habet pro vino charitatem Dei, & pro-
ximi: & pro gariophilis, clauos pungitiuos cõfessionis
peccati: pro cinnamomo planctum ostensiuum reco-
gnitionis peccati: pro zucaro, habet dulcedinem pie-
Cant. 5. a tatis, & boni operis. De isto nectare dicit sponsa: Bibi
vinum meum cum lacte meo. Vinum est dulce, & lac
est mundum: quia bona voluntas habet ista duo, scili-
cet dulcedinem veritatis, vel pietatis, & gratiæ, & mun-
Eccl. 30. c ditiam conscientiæ. De isto gaudio dicitur: Non est
oblectamentum super cordis gaudium. Tertium est ne-
ctar æternæ fruitionis, vel felicitatis, quod Angelicum
& iucundissimũ est, & ideo facit beatos, continue can-
tare: Sanctus, Sãctus, Sanctus Dominus Deus Sabaoth,
&c. Sicut videmus quod nectar in cõuiuiis, facit con-
uiuas choreas ducere & cantare, sic, &c. Istud nectar
conficitur ex quatuor. Habet enim pro vino, puritatem
diuinæ visionis: pro gariophilis, habet venustatem Do-
minicę passionis: pro cinnamomo habet firmitatẽ æter-
nę donationis, vel fruitionis: pro zucaro, vel pro melle,
habet dulcedinẽ, vel suauitatem æternæ fruitionis. De
Cant. 5. a isto nectare dicitur: Bibite & inebriamini amici mei
charissimi. Istud est spirituale gaudiũ, à cœlesti gaudio
Matt. 25. b pigmentatũ, de quo dicitur: Intra in gaudium Domini
tui, &c. Tertius fructus, est fructus pacis, sed quia de isto

A fructu, tractatũ est in beatitudine septima, ideo de ipso
nihil amplius est hic decẽdum. Quartus fructus est pa- *Sup. ti. 7. c. 6*
tientia. De qua similiter dictum est in tractatu de bea-
titudinibus, cum dicebatur de octaua beatitudine. *Sup. ti. 7. c. 7*

CAPVT II.

De Longanimitate.

QVintus fructus est longanimitas, vel perseueran-
tia. De qua etiam notanda sunt tria. Primum est,
quam laudabiliter commendatur: secundum est, quam
efficaciter operatur: & tertium est, quam singulariter
coronatur.

Primo igitur cõmendatur perseuerantia: quia Deus
B perseuerauit quousque fecit opus suæ creationis, iuxta
illud: Compleuit Deus die septimo opus quod fecerat. *Gen. 2. a*
Christus perseuerauit, quousque perfecit opus nostræ
redemptionis, quia dicitur: Opus consummaui, quod *Ioan. 17. a*
dedisti mihi vt faciam. Sancti perseuerauerunt, quous-
que perfecerunt opus suę perfectionis. In quorum per-
sona dicit Apostolus: Bonum certamen certaui, cursum
consummaui, fidem seruaui.

Secundo perseuerantia operatur efficaciter. Vnde *Perseuerantiæ effectus triplex.*
notãdum, quod triplex est perseuerantiæ effectus: nam
perseuerantia perficit inchoata, impetrat postulata, &
stabilitat acquisita. Primo igitur perseuerantia perficit
inchoata, & nihil imperfectum relinquit, etiã si sobur
deficit. Sicut videmus, quod mulierculæ quantumcum-
C que senilis ætatis laborando, & perseuerando, & con-
tinuando, perficiunt laborem suæ peregrinationis. Et
sicut videmus, quod natura continue operando, ex mo-
dica radice, vel nuce, facit arborẽ miræ celsitudinis. Et
sicut videmus, quod gutta aquæ, quamuis sit res valde
mollis, continue cadendo, cauat lapidem robustæ so-
liditatis. Et ideo dicitur: Nolite negligere, nolite cessa- *Iudic. 8. c*
re. Secundo perseuerantia impetrat postulata. Sicut
Maria Magdalena perseuerando vidit resurrectionem
Christi. Sicut Apostoli perseuerando in oratione, ac-
ceperunt donum Spiritus sancti, vt dicitur in Actis A- *Act. 2. a*
postolorum. Et propterea dicitur: Si perseuerauerit
pulsans, & si non dabit ei, surgens, eo quod amicus eius *Luc. 11. b*
sit, propter improbitatem tamen eius surget, dabit ei
D quotquot habet necessarios. Tertio perseuerantia ser-
uat acquisita. Sic videmus, quod ignis seruetur conti-
nue ministrando ligna. Et propterea dicit Augustinus, *Aug. de bono perseuer. c. 2. cir. p. 20. 7.*
perseuerantia est magnum donum Dei, quo dona con
seruantur.

Tertio perseuerantia coronatur singulariter, vnde
ait Bern. quod aliæ virtutes coronam merentur, sed so- *Bern. Ep. 32. & Epi. 109.*
la perseuerantia coronatur. Et notandum quod in scri-
ptura quadruplex inuenitur, & laudatur corona. Est *Corona quadruplex in scripturis.*
enim corona pudicitiæ virginalis, & hæc est florea, &
debetur virginibus. Vnde dicitur: Gloria & honore co- *Ps. 8. b*
ronasti eum: quod dicitur de sponso virginum. Secũda
corona sapientiæ magistralis, & hæc aurea est, quæ de-
betur Doctoribus, iuxta illud: Corona aurea super mi- *Eccl. 47. b*
E tram eius. Tertia corona est perseuerantia triumphalis,
& hæc est gemma, quæ debetur martyribus, & omni-
bus perseuerantibus, secundum illud: Posuisti Domine *Ps. 20. a*
in capite eius coronam de lapide pretiosu. Et Apostolus *1. Cor. 9. d*
ait: Omnis enim qui in agone contendit, ab omnibus
se abstinet, & illi quidem, vt corruptibilem coronã ac-
cipiant, nos autem incorruptã. Quarta corona est glo-
riæ immortalis, & hæc est stella, quæ debetur felici- *Apoc. 12. a*
bus, iuxta illud: In capite eius corona duodecim stella-
rũ. Corona stellæ, est felicitas æterna, de qua dicetur in-
fra in vltima diæta, vbi tangetur de gloria paradisi. Hac
corona coronãtur perseuerãtes, quia, vt dicit Saluator:
Qui perseuerauerit vsque in finem, saluus erit. Sextus *Matt. 10. c*
fructus est fructus bonitatis. De isto fructu actum *Sup. ti. 7. c. 2.*
est in tractatu de beatitudinibus. Ideo de ipso nihil

est dicendum, nisi quod quatuor sunt de quibus bonitas prædicatur. Est enim bonitas natnræ congregantis, fortunæ adornantis, gratiæ reformantis, & gloriæ quietantis. De quibus dicitur: Vidit Deus cuncta, quæ fecerat scilicet bona naturæ, bona fortunæ, bona gratiæ, bona gloriæ: & erant valde bona. *Gen. 1. d*

CAPVT III.

De Benignitate.

Sup. tit. 7. c. 4

Quatuor nos inducunt ad benignitatem.

SEptimus fructus, est fructus benignitatis. De isto fructu, similiter dictum est in tractatu de beatitudinibus, in capitulo de misericordia. Et ideo nihil ad præsens dicendum est de ipso, nisi quod quatuor sunt quæ ad benignitatem nos inducunt, scilicet præceptũ, quod inducitur, vel imponitur: exemplum, quod proponitur: supplicium, quod euaditur: & stipendium, vel ptæmium, quod acquiritur. Primu debet nos mouere ad benignitatem præceptum, quod à Christo inducitur, vel imponitur. Vnde dicitur: Estote misericordes, sicut pater vester misericors est. *Luc. 6. e* Secundo debet nos mouere exemplum, quod ab ipso proponitur de Samaritano. Tertio debet nos mouere supplicium inferni, quod euaditur. *Matt. 10. e* *Iaco. 2. e* Quia iudicium sine misericordia fiet illi, qui non fecerit misericordiam. Quarto mouet nos præmium, quod in cœlo acquiritur. Vnde dicitur: Beati misericordes, quoniam, &c. *Matt. 5. a*

CAPVT IV.

De Mansuetudine.

Sup. tit. 7. c. 2.

OCtauus fructus, est fructus mãsuetudinis, de quo supra dictũ est in tractatu de beatitudinibus, in cap. de mititate. Ideo de ipsa parum est hic dicendum: Et breuiter est notandum, quod mansueti clarius informantur, rarius impugnantur, altius eleuantur, & amplius venerantur. Primo igitur mansueti clarius informantur. *Iac. 1. e* Exemplum de discipulis. Vnde Iacobus in canonica sua dicit: In mansuetudine suscipite insitum verbum. Secundo mansueti rarius impugnantur. Sicut enim videmus communiter, quod non impugnantur nisi castra alta, & altius eleuata: sic etiã videmus, quod leo, & canis non inuadunt hominẽ si inueniant ipsum iacentem, vel sedentem super terram. Vnde dicitur: *Ps. 36. e* *Matth. 21. a* Mansueti hereditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. Tertio altius eleuãtur, sicut patet de Christo, qui venit ad nos mansuetus. Sicut patet de B. Virgine, & multis aliis. *Ps. 75.* Vnde dicitur: Exurget in iudicio Deus, vt saluet omnes mansuetos terræ. Quarto mansueti amplius honorantur. Exemplum habemus à Christo, qui ait: Recumbe in nouissimo, &c. & Dauid: *Luc. 14. b* *Ps. 146. c* Suscipiens Dominus mans. &c.

CAPVT V

De Fide.

Sup. ti. 5. c. 3.

NOnus fructus est fides, de qua dictum est in tractatu de virtutibus, in capite de fide. Et ideo nihil aliud est hic dicendum, nisi quod fides est, sicut fundamentum ad sustinendum, sicut armatura ad euadendum, sicut argumentum ad concludendum, & sicut instrumentum ad ascendendum.

Quatuor similitudines fidei congruentes.

Primo igitur fides est sicut fundamentum ad sustinendum. Sicut enim videmus, quod natura, quando vult producere plantam, primo ponit radicem, similiter quando domificator facit domum, primo ponit fundamentum: similiter in moralibus, si aliquis vellet ædificare bona opera, debet supponere fidem: quæ est vt petra durissima, & totius spiritualis ædificij fundamentum. Et ideo dixit Dominus Petro: Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. *Matth. 16. e* Et nota, quod dixit

A – super hanc: quia fundamentum aliud nemo potest ponere, nisi illud quod positum est, quod est Christus IESVS, vt dicitur ad Corinthios. *1. Cor. 3. a* Et ideo si quis ædificat, super illud fundamentum ædificet, quia ait Apostolus: Sine fide impossibile est placere Deo. *Hebr. 11. b*

Secundo fides est armamentum ad euadendum: est enim sicut scutum militare. Scutum autem militare habet superficiem & tres angulos, & portatur à parte sinistra, contra aduersarium, & à parte cordis ad protegendum ipsum, & ratione signi habet repræsentare Deum: sic vera fides Catholica est ad repellendum aduersarium, cum tribus cateruis: ad protegendum animum, cum tribus potentiis: ad confitendum Deum in tribus personis. Vnde ait Apostolus: In omnibus sumentes scutum fidei, &c. *Ephes. 6. c*

B – Tertio, fides est sicut argumentum ad concludendum, non sicut argumentum dialecticum, quod procedit ex probabilibus, aut sicut argumentum tentatiuum, quod procedit ex his quæ videntur probabilia & non sunt: sed est argumentum apodicticum, id est, faciens scire. Numquam enim aliquis sapiens per suam scientiam potuit peruenire ad tantam scientiam de Deo & creaturis, ad quantam venit simplex piscator Petrus, cum dixit: Tu es Christus filius Dei viui. *Matt. 16. c* Vnde per istud argumentum, probatur vnitas diuinæ essentiæ, trinitas personarum, vnitas primæ causæ, & multiplicitas creaturarum, pietas misericordiæ, multiplicitas gratiarum, & multa alia Christus & eius discipuli per istud argumentum demonstrabant. C – Nam per istud argumentum probantur demonstratiue illuminatio cæcorum, ambulatio claudorum, auditus surdorum, locutio mutorum, erectio siue extensio aridorum, & suscitatio mortuorũ. Et ideo dicebat Christus: Si opera non fecissem in eis, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. *Ioan. 15. d* Et ideo volens Apostolus diffinire fidem, ait: Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium. *Hebr. 11. a*

Quarto, fides est sicut instrumentum ad scandendum. Videmus enim, quod naturaliter omnis res habet locum proprium ad quem naturaliter tendit per suam naturam, sicut grauia habẽt locum deorsum, ad quem per naturam grauitatis naturaliter descendunt: Leuia autem habent locum sursum, ad quem per naturam D – leuitatis naturaliter ascendũt. Homo cum sit omnium creaturarum corporalium nobilior, habet locum super omnia corpora, ad quem locum ante peccatum poterat per gratiam ascendere, quamuis non posset per naturam totaliter. Sed propter peccatum gratia fuit sibi ablata, & natura totaliter sauciata: & ideo ad hoc, quod possit ad locum proprium remeare, indiget instrumento quodam. Quod instrumentum nullus per suam sapiẽtiam, vel vitam potuit fabricare præter Christum: qui fabricatus est auroram & solem. Ideo omnes qui saluati sunt per ministerium ipsius Christi, *Psal. 33. e* scilicet per fidem saluati sunt. Quæ quidem est velut vna scala, per quam ad cœlum ascenditur, continens duodecim gradus, id est, duodecim articulos per Apo- E – stolos declaratos, iuxta numerum duodecim cœlorum, incipiendo ex aëre qui cœlum dicitur vsque ad cœlum empyreum, in quo duodenarius numerus terminatur. Latera autem istius scalæ sunt diuinitas, & humanitas. Ista autem scala fuit per Christum Deum & hominem fabricata, sed nobis fuit per duodecim Apostolos reuelata. Ista est scala, quam vidit Iacob Patriarcha, cuius cacumen pertingebat ad cœlum, cui etiam Dominus erat innixus, per quam ascendebant Angeli, & descendebant. *Gen. 28. c* De ista scala dicit Augustinus in sermone ascensionis: Ascendamus interim corde, id est, fide, vt cum dies promissus aduenerit, sequamur & corpore. *Aug. ser. 2. in Ascens. Dom statim à pri. tom. 10.*

CAPVT VI.
De Modestia.

Sup. ti. 5. c. 6.

DEcimus fructus est modestia. De isto fructu in tractatu de temperantia dictum est, & ideo ad præsens nihil est dicendum,

CAPVT. VII.
De Continentia.

Sup. ti. 4. c. 4.

VNdecimus fructus est continentia. De isto fructu in tractatu de consiliis, in capitulo de castitate, similiter dictum est,

CAPVT VIII.
De Castitate.

Sup. ti. 4. c. 4.

DVodecimus fructus est castitas. De isto fructu similiter in tractatu de consiliis dictum est in capitulo de castitate. Et ideo non est amplius dicendũ.

DIÆTÆ SALVTIS
TITVLVS NONVS.
De generali iudicio.
CAPVT VNICVM.

De his quæ ante ipsũ, & in ipso iudicio agẽtur,

POST tractatum de fructibus Spiritus sancti, de generali & vltimo iudicio est dicendum. Ista est octaua diæta, scilicet à fructibus bonorum operum, venire ad iudicium extremum. De generali iudicio quatuor specialiter sunt notanda, scilicet signa quæ præmittentur, scripta quæ aperientur, verba quæ dicentur, & facta quæ sequentur. Signa quæ præmittentur, erunt sicut quædam peremptoria citatio. Scripta scilicet libri quæ aperientur, erunt sicut quædam acta, & processus recitatio, & testium publicatio. Verba quæ dicentur, erunt sicut quædam sententię promulgatio. Facta quæ sequentur, erunt sicut quædam latæ, & promulgatæ sententiæ executio.

Signa iudicium vniuersale præcedẽtia.
Mar. 13. a

Primo igitur præcedent illud iudicium, vt dicitur in Marco, signa; sicut quędam citatio peremptoria, quę signa dicit Hieronymus se reperisse in historiis Hebræorum. Prima die eriget se mare quindecim cubitis super altitudinem montium, stans in loco suo quasi murus. Secunda die descendet, ita quod vix poterit videri. Tertia die, pisces & marinæ belluę apparentes super mare, dabũt mugitus vsque ad cœlum. Quarta die, ardebit mare & aqua. Quinta die, herbæ & arbores dabũt florẽ sanguineum. Sexta die, ruent ædificia. Septima die, petræ adinuicẽ collidentur, & in octo partes scindentur, & vnaquæque pars collidet aliam, & non sciet homo sonum illum, sed tantum Deus. Octaua die, fiet generalis terrę motus, qui tantus erit, vt dicitur, quod nullus homo, vel animal aliquod stare poterit, & in terrã omnia prosternentur. Nona die, æquabitur tota terra, & omnes montes, & colles in puluerem redigentur, Decima die, exibũt homines de cauernis terræ, & ibi velut amẽtes, nec poterunt sibi mutuo loqui. Vndecima die resurgent omnia ossa mortuorũ, & stabũt super sepulchra. Omnia enim sepulchra aperientur, vt mortui exire valeant. Duodecima die, cadẽt stellæ de cœlo. In hac enim duodecima die dicitur, quod animalia cuncta venient ad campos mugientia, non gustantia, nec bibentia. Tertiadecima die, mo-A rientur homines viuentes, vt cum mortuis resurgant, Quartadecima die, ardebit cœlum & terra, & superficies terræ & aëris. Quintadecima die fiet cœlum nouum, & terra noua, & resurgent mortui secundum virtutes, merita & demerita, Ista enim signa erunt, sicut dictum est, quædam peremptoria citatio, & terribilis cum executione sententiæ sine omni excusatione ad iudicium vocatio & præconizatio. Vnde dicit Apostolus: Ipse Dominus in iussu, & in voce Archangeli, & in tuba Dei descendet de cœlo. *1. Thes. 4. d* De ista terribili citatione dicit Hieronymus: Siue bibam, siue aliquid aliud faciam, semper videtur sonare illa terribilis tuba in auribus meis: Surgite mortui, venite ad iudicium, Quid faciam cum resurgam ad iudicium?

In iudicio tria scripta aperientur.

Secundo in illo iudicio tremendo aperientur scri-B pta, sicut quędam acta. Et nota, quod ibi aperiẽtur tria scripta solemnia, & authentica, & sine omni calumnia, scilicet liber passionis Dominicæ, liber conscientiæ, liber vitæ. Primo aperientur quasi quædam acta, scilicet liber passionis Dominicæ, in quo sunt, scilicet crux, claui, lancea, corona spinea, & in carne Christi cicatrices, & Christi vulnera, vt dicit Chrysostomus, & non erit tunc necessitas accusationis, cum viderit quilibet crucem, & ipsum Christum habentem in corpore suo testimonia passionis. Vnde dicitur: Tunc apparebit filius hominis in cœlo. *Matth. 24 c* Secũdo aperiẽtur libri conscientiæ. Et nota, quod liber conscientiarum continebit tria capitula, scilicet cogitationes, quia vt dicitur: In cogitationibus impij interrogatio erit. *Sap. 1. c* Continebit etiam C verba & locutiones otiosas. Vnde dicitur: De omni verbo otioso quod locutus fuerit homo, reddet rationem in die iudicij. *Mat. 12. c* Continebit etiam liber ille facta & operationes, iuxta illud: Cuncta quæ fiunt, adducet Dominus in iudicio, pro omni errato, siue bonum, siue malum sit. *Eccli. 12. d* Bonum, scilicet omissum, & malum cõmissum, Tertio aperietur liber vitæ, id est, Christus cuius virtute manifestabuntur secreta conscientiarũ vnius ad alterum, sicut dicit Apostolus: Nolite ante tempus iudicare, quousque veniat dies Domini, &c. *1. Cor. 4. a* De istis libris dicitur: Iudicati sunt mortui ex his, quæ scripta sunt in libro secundum opera ipsorum. *Apoc. 20. c*

Sententia iudicis in die vltima.

Tertio, in illo tremendo iudicio verba iudicis promulgabuntur, sicut sententia diffinitiua. Vnde nota in D ista sententia specialiter tria. Primo, causæ magnitudinem siue immensitatem, de qua erit illa sententia: quia non erit pecuniæ, vel possessionis terrenæ, sed damnationis, vel saluationis æternæ. Illi vero qui obtinebũt, mutabuntur ad possessionem hereditatis, quia dicitur: Et ibunt hi in supplicium æternum, illi vero in vitam æternam. *Matt. 25. d* Secũdo, nota in isto iudicio auditorum mul-E titudinem, vel curiæ solemnitatem, in cuius conspectu reprobi confundentur: totus enim mundus congregabitur, omnes Angeli de cœlo, omnes homines de mundo, omnes diaboli de inferno, vt dicitur: Congregabuntur ante eum omnes gentes. *Mat. 24. d* Et ideo est bonum consilium cum homine, qui de iure suo diffidit ante diem sententiæ periculosæ coram sacerdote de compositione tractare. Vnde dicit Sapiens: Ante iudicium, para iustitiam. *Eccli. 18. c* Tertio, in illo iudicio tã tremendo, vel sententia tremenda iudicis, nota seueritatẽ, vel inflexibilitatem. Vnde dicitur: Et quis poterit cogitare diem aduentus eius, aut quis stabit ad videndum eum? *Malac. 3.* Tanta namque erit tunc iudicis seueritas, & inflexibilitas, quod si B. Virgo, & omnes Angeli, & sancti, & sanctæ genua flecterent, & cum lacrymis orarent pro aliquo qui esset in mortali peccato, iudex non exaudiret eos, quia dicitur: Zelus & furor viri non parcet in die iudicij, nec acquiescet cuiuscumque precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima. *Prou. 6. d*

Executio sententiæ finalis iudicij.

Quarto, & vltimo, in isto tremendo iudicio facta statim executioni dabũtur. De executione illius sentẽ-

tiæ

tiæ nota ſpecialiter tria. Primo multitudinem, & potentiam miniſtrorum, qui parati erunt ad verbum iudicis exequendum, quia dicitur: In conſummatione ſeculi exibunt Angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittēt eos in caminum ignis, ibi erit fletus, & ſtridor dentium.

Matt. 13. g

Secundo, in iſta executione nota impotentiam & anguſtiam reproborū, quia nulla erit via ad euadendum. Vnde dicit Auguſt. O quam anguſtæ erunt vndique reproborum viæ! Superius erit tunc Iudex iratus, inferius chaos inferni horrendū, à dextris accuſantia peccata, à ſiniſtris infinita dæmonia ad ſuppliciū trahentia: intus conſcientia vrens, foris mūdus ardens: miſer peccator ſic deprehenſus quo effugiet? latere erit impoſſibile, apparere intolerabile, & ideo dicitur, quod deſiderabunt homines mortem, & fugiet mors ab eis.

Apoc. 9. b

B Tertio nota in iſta executione defectum, & carentiam omnium auxiliorum. Tūc enim Chriſtus, qui tantum miſericors eſt, quod pro peccatoribus tradidit ſemetipſum, ridebit in damnatione eorum, in cuius perſona dicit *r*: Ego quoque in interitu veſtro ridebo.

Prou. 1. e

Sancti etiam, qui ſe pro ſalute omnium morti expoſuerunt, non compatientur tunc miſeriæ reproborum, ſed potius gaudebunt in damnatione eorum, iuxta illud: Lætabitur iuſtus, cum viderit vindictam, &c.

Pſal. 57. b

Sicut enim nunc eſt tempus clementiæ, ſic erit tunc tempus vltionis, & vindictæ, dicente Domino: Cum accepero tempus, ego iuſtitias iudicabo. Et hæc de iudicio vltimo dicta ſufficiant.

Pſ. 74. a.

C

DIÆTÆ SALVTIS.

TITVLVS DECIMVS,

De pœnis inferni, atque gloria paradiſi.

TITVLI HVIVS CAPITA.

D

CAPVT I.

De Pœnis inferni.

POST tractatum generalis iudicij, ſequitur videre de pœnis inferni, & gloria paradiſi. Iſta eſt enim vltima diæta, ſcilicet à iudicio ad infernum, vel ad cœlum. Nam reprobi faciunt peſſimam diætam de iudicio ad æternum ſupplicium. Iuſti vero faciunt optimam diætam à iudicio ad regnum æternum.

De pœnis reproborum quinque notanda ſunt.

E Primo igitur, dicendum eſt de pœnis, & ſuppliciis reproborum: de quibus notanda ſunt quinque, ſcilicet primo pœnarū acerbitas, ſecundo pœnarum diuerſitas, tertio pœnarum diuturnitas, quarto pœnarum vniuerſitas quinto pœnarum inutilitas.

Acerbitas æterni cruciatus.

Primo igitur pœnæ reproborum erunt acerbiſſimæ, & intolerabiles. Grauiſſima enim pœna, quæ in hoc mūdo poteſt tolerari, minor eſt pœna purgatorij, vt dicit Auguſt. in quodam ſermone: quanto magis pœna inferni? In ſignum huius vehementis doloris dicit Saluator in Euangelio: Ibi erit fletus, & ſtridor dentium.

Epiſt. 206. apud Augu. to. 2.
Luc. 13. f

Diuerſitas pœnarum inferni.

Secundo, pœnæ inferni erunt diuerſæ, vnde nota, quod in ſacra Scriptura inueniūtur nouem pœnæ. Prima eſt pœna ignis. Secunda pœna eſt vermis. Ignis ardebit carnem, vermis ardebit mentem: De iſtis duobus ſimul dicitur. Vermis eorum non morietur, & ignis nō extinguetur.

Iſa. 66. g

A Tertia pœna eſt fœtor, vt dicitur: ignis ſulphur & ſpiritus procellarum pars calicis eorum, id eſt, pœnæ eorum.

Pſ. 10. b

Quarta pœna eſt frigus, quia dicitur Tranſibunt ab aquis niuium, ad calorem nimium, qui erit maxima pœna, mutatio ſubita: quia natura mutationes non patitur repentinas, vt dicit Hippo.

Iob. 24. c

Quinta pœna erit fames maxima, iuxta illud. Serui mei comedent, & vos eſurietis. Ibi namque eſt tāta inopia, quod neque guttam aquæ poterunt habere, vt legitur de diuite epulone ſepulto in inferno. Vnde Greg. Guttam aquę petiit, qui micam panis Lazaro negauit. Maxima pœna erit fames, quæ ibi erit, & magis immortalis eſt carentia viſionis diuinæ.

Iſa. 65. b
Luc. 16. e
Greg. ho. 39. in Euang. an. med.

B Vnde Gregor. Immortalis ibi fames interficit, quia faciem ſuā Saluator eis abſcōdit.

Idem lib. 6. Mor. c. 16 ſa-

Sexta pœna eſt tortor, vel potius tortores, quia dicitur: Tradidit eum tortoribus donec redderet vniuerſum debitū.

Iob. 10. d

Septima pœna eſt horror. Vnde: vbi nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat. Et iſta erit maxima pœna, quia videmus ſi nunc appareret nobis vnus ſolus diabolus, magnus horror, & quaſi intolerabilis eſſet: quid ergo erit tunc cū tot horribiles apparebunt? Octaua pœna erit tenebra, in qua incarcerabūtur, & ligabūtur reprobi, quia dicitur: Ligatis pedibus, & manib. eius, proiicite eū in tenebras exteriores. Et Greg. dicit in moralibus: Ignis infernalis cōcremationem habet, & non lucem.

Mat. 22. b
Greg. lib. 9. Mor. c. 28.

C Nona pœna, & quaſi principalis erit dolor, quia in illis pœnis, nō ſolum erit acerbitas, ſed contrarietas. Vnde dicit Greg. in moralib. libro nono: Horrendum enim erit reprobis, ibi dolor cū formidine, flamma cum obſcuritate, mors ſine morte, finis ſine fine, defectus ſine defectu, quia & mors viuit, & finis ſemper incipit, & defectus deficere neſcit. Mors perimit, & non extinguit, & dolor cruciat, & pauorem non fugat. Et ratio eſt, quia cum peccator, & diabolus in culpa conſentiant, iuſtum eſt, vt creaturæ in reproborum pœna conueniant.

Idem lib. 9. Mor. c. 39. circ. med.

Dolor ineſt damnatis ex quatuor cauſis.

Et notandum, quod à diuerſis cauſis, ipſis reprobis ineſt dolor Sunt autem quatuor cauſæ doloris. Prima eſt, quia amiſerunt bona temporalia huius mundi. Vnde in Pſalmo: Cum interierit homo, nū ſumet omnia, nec deſcendet cum eo gloria eius.

Pſ. 48. d

Secunda cauſa eſt, quia tempus perdiderunt. Vnde: Tranſit æſtas, & facta eſt meſſis, & non ſaluati ſumus.

Hier. 8. g

D Damnati namque darent libenter totum mundum pro vno momento temporis, ſi poſſent habere ad pœnitendum. Tertia cauſa eſt, quia viſionem & gloriam Dei perdiderunt. Vnde dicit Chryſ. quod omnes gehennæ cruciatus ſunt carentia viſionis Dei. Quarta cauſa eſt, quia inferni vilitatem & miſeriam acquiſierunt. Eſt enim locus infernalis tenebroſus, & penurioſus. Quod erit maxima pœna diuitib. & hominibus voluptuoſis & magnatib. quia in vita habuerunt domos ſine fumo, & ibi erit fumus continuus, quia dicitur: Fumus eius in furore meo.

Iſa. 65. a

De iſtis pœnis dicit Bern. in ſermone de negotio ſpirituali: O gehennalis regio fugienda, vbi ignis ardens, frigus rigens, vermis immortalis, fœtor intolerabilis, mallei percutientes, tenebrę palpabiles, cōfuſio peccatorum, innodatio vinculorum, horribiles facies dæmonum. Totus tremo ad huiuſmodi regionis memoriam.

Bern. ſer. de quinque region. poſt me. & ſer in feſto S. Nicol. cir. fin.

E

Pœnarum inferni diuturnitas.

Tertio eſt ibidem pœnarum diuturnitas. Pœnæ enim infernales erūt diuturnę, immo ſempiternę, quia dicitur: Quis ex vobis poterit habitare cum ardorib. ſempiternis? Diſcedite à me maledicti in ignē æternū. Dicit Gregor. quod ad magnam iuſtitiā iudicis pertinet, vt numquam careant ſupplicio, qui nūquam dum viuerent, voluerunt carere peccato. Et illud eſt ſumme horrendum in iſta pœna, quod ſit maxima & æterna. Si enim damnati ſingulis diebus flerent, & in fletu emitterent

Iſa. 33. c
Mat. 24 d
Greg. lib. 4. Dial. c. 44. an. med.

terent

terent modicam lacrymam, plus aquæ per processum temporis de oculis vnius damnati exiret, quā sit aqua totius mundi. Cuius probatio est, quia illa aqua est infinita:aqua autem totius mundi est finita

Vniuersitas pœnarum in inferno.
Matt. 10. c

Quarto est in inferno pœnarum vniuersitas. Sunt enim quidā dicere volentes, quod in inferno vniuersę partes hominis, tam corporis, quam animæ, post diē iudicij erunt in igne, quia dicitur: Timete eū, qui postquā occiderit, potest corpus & animā perdere in gehennam ignis. Nunc autem videmus, quod homo non possit sine maximo tormento ignē in parte vnius digiti sustinere per vnam horam: quantus ergo erit dolor, quādo totus homo ardebit in igne? Vnde in signum istius maximi doloris dicit Saluator frequenter in Euangelio: Ibi erit fletus, & stridor dentium.

Mat. 13. g
Luc. 13. f
Pœnæ inferni quo modo inutiles, & infructuosæ.

Quinto & vltimo istæ pœnæ infernales erunt inutiles, & infructuosæ. Pœna enim præsentis vitæ breuis est, leuis, & fructuosa: sed futura est longissima, & grauissima, & infructuosa, quia si damnatus flendo, tantum de lacrymis emitteret, quantum est de aqua in mari, non sufficeret ad lauandum maculam vnius peccati mortalis. Erunt tamen intra se pœnitentiam agētes, & præ angustia spiritus gementes, vt dicitur. Et tamen infructuose, quia in inferno erit stimulus pœnitentis, nulla tamen erit correctio volūtatis. Exemplū de sancto patre, qui orauit pro diabolo, & responsione Domini, & obstinatione diaboli. Et hæc de pœnis inferni dicta sufficiant.

Sap. 5. a

CAPVT II.

De Gloria Paradisi.

POst tractatum de pœnis inferni sequitur vltimo videre de gloria paradisi. Hæc enim, est finis vltimæ diætæ, quia finis est omnium desideriorum. De qua ad præsens tria sunt dicenda, scilicet valor impretiabilis, decor inæstimabilis, honor infrangibilis.

Isa. 64. b
1. Cor. 2. b

Primo igitur istius gloriæ cœlestis est valor impretiabilis, quia dicitur: Oculus non vidit, Deus absque te, quę pręparasti diligentibus te. Et illud: Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Valor autem istius gloriæ cœlestis attenditur in hoc, quod ita care Deus vendit eam suis amicis. Constitit enim Petro martyrium crucis. Paulo constitit decollationem capitis. Est autem verissimum, & certum, quod Deus non decipiet vnum amicorum suorū, & quod plus est, ipse Christus emit gloriam illam pro amicis sub tormento & ignominia crucis. Est enim certissimum, quod Deus Pater non decipiet vnigenitum filium suum, in emendo illud regnum. Cum ergo illud regnum tantum cōstiterit filio Dei & aliis eius amicis, certū est, quod res maxima est & impretiabilis valoris. Vnde dicitur: Empti enim estis pretio magno, glorificate & portate Deum in corpore vestro.

1. Cor. 6. d

Eccli. 43. e

Secundo, gloria illa cœlestis est decoris inæstimabilis. Vnde dicitur: Pulchritudinem cādoris eius admirabitur sensus. Ex duobus potest colligi decor illius regni. Primo ex decore rerum naturalium inferiorum, quas Deus vult ita decorare sicut videmus, quod liliū in hieme apparet vile, & postea decoratur in vere & æstate. Vnde dicitur: Considerate lilia, agri, &c. Secundo apparet decor illius gloriæ ex rebus artificialibus, sicut videmus, quod ligna, lapides & metalla per se videntur vilia, & quasi terrea, sed efficiuntur per artificē pulchra & splendida, quando sunt polita & deaurata. Quantū igitur faciet summus artifex, cuius sapientia est infinita in decorandis amicis suis beatis in illa cœlesti gloria: Ideo dicitur. Si fenum agri quod hodie est, & cras in clibanum mittitur, sic Deus vestit; quanto magis vos modicæ fidei?

Mat. 6. d
Matt. 6. d

A Tertio, gloria cœlestis est honoris insuperabilis. Quod probatur ex quatuor. Primo, quia omnes sancti erunt reges suæ voluntatis omnipotentes: vt dicit Anselmus. Ideo dicitur: Venite benedicti Patris mei, percipere regnum quod vobis paratum est, &c. Secundo quia omnes erunt filij charissimi & heredes Dei, & coheredes Christi, vt dicit Paulus. Tertio, quia erunt omnes, quasi Domini. Christus etiam in propria persona honorabit eos, quia dicitur: Præcinget se scilicet Christus, & transiens ministrabit illis, & faciet illos discūbere. Sicut filius regis consueuit in propria persona seruire, quando vult multum suos nobiles honorare. Quarto quia omnes erunt dij, sicut dicitur in Psalmo: Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes. Et hoc quia **B** diuinitas erit in sanctis, & multitudine vel magnitudine dilectionis quæ transformat amantem in amatum, vt dicit philosophus. Et Augustinus dicit: Vnusquisque talis est, quale est dilectum. Si autē terram diligis, terra es, si autem Deum diligis, quid dicam Deus eris, nō audeo dicere ex me, sed per scripturam quæ dicit; Ego dixi dij estis, & filij excelsi omnes.

Ansel. vbi de simil. c. 68.
Matt. 15. c
Rom. 8. c
Luc. 12. e
Psal. 81. b
Augu. in 1. c Ioan. ho. 2. in fi. to. 9.
Ps. 81. b

Item in illa cœlesti curia considero alia tria, scilicet locum summe gloriosum sertū summe speciosum, & fructū summe delitiosum. Primo igitur in illo cœlesti regno erit locus summe gloriosus, quia quilibet sanctus erit in loco, in quo est ipse Dei Filius quia dicitur: Vbi sum ego, illic & minister meus erit. Secundo in illo cœlesti regno est sertum speciosum, vel corona, quia dicitur in Psalmo. De quolibet sancto: Posuisti in **C** capite eius coronam de lapide pretioso. Iste lapis est margarita illa, quam qui inuenit, vendit omnia, & emit eam, vt dicit Matthæus.

Ion. 12. d
Ps. 20. a
Matt. 13. f

Corona Sanctorum duplex.

Et nota, quod duplex est corona sanctorum, scilicet aurea & aureola. Aurea dicitur præmium substantiale, quod consistit in tribus, scilicet in visione Dei clarissima, in fruitione suauissima & in intentione securissima, de qua dicitur: Corona aurea super mitram eius, quæ est ornatus Pontificum. Quia omnes sancti non solum erunt reges omnipotentes suæ voluntatis, sed etiam erunt sacerdotes, & Pontifices, offerentes Deo semper sacrificium laudis. Et ideo dicitur: Fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes. Alia corona dicitur aureola, id est, coronula parua, & ista aureola secūdum **D** doctores dicitur, quædā gloria accidentalis, quæ debetur sanctis, ratione operis excellentis. Datur enim tribus generibus operū: Datur enim virginibus, & hęc est florea. Datur martyrib. & hæc est gēmea. doctoribus, & hæc est stellata. Aureola florea datur virginibus, quia honore virginitatis fluruerunt. Vnde dicitur in psal. de virgine virginū Christo, & agno quē virgines sequuntur: Gloria & honore coronasti eum. Aureola geminea datur martyrib. quia instar lapidis fortissimi & pretiosi fuerunt. Vnde dicitur: Posuisti in capite eius coronā de lapide pretioso. Aureola stellata doctoribus, qui cœlestia docuerunt. Vnde dicitur: Qui docti fuerunt, fulgebūt quasi splendor firmamenti. Et qui ad iustitiā erudierūt multos, quasi stellę in perpetuas æternitates, **E** Et de muliere gloriosa dicitur: Quod erat amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarum duodecim. Mulier amicta sole est anima doctoris iustitiæ, & sapientiæ, diuinæ, quæ per pedes figurātur: habet plenam pietatē, quæ per lunā intelligitur, quæ est valde humida, Corona stellarum significat aureolam Doctorum. Vnde & erant stellæ duodecim in corona, quia duodenarius numerus abundans est, in quo intelligitur, quod doctrina sacræ Scripturæ est abūdantissima omnis iustitiæ, sicut fuit doctrina Christi, qui fuit doctor doctorū, de cuius doctrina dicitur; Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum, & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Peccatores autem, & reprobi, qui munditia castitatis

Eccli. 45.
Apoc. 5.
Ps. 8. b
Ps. 20. a
Dan. 12. b
Apoc. 12. a
Matt. 5. g

non abun

non abundaot, vt virgines: nec fottes, nec perſeuerátes A fuerunt in amore Chriſti, ſicot martyres: nec veritaté portauerũt in ore, vt doctores, aureolã non habent. Et quia gratiam Dei hic non habuerunt, idcirco auream gloriam ſubſtantialis præmij non habebunt. Et ſi omni corona aurea & aureola carebunt, quid aliud erit, niſi quod pro loco coronę æternę fœlicitatis, coronabũtur corona æternæ calamitatis, iuxta illud quod dicitur: *Iſa 22. e* Coronans coronabit te tribulatione. Tertio in illa cœleſti gloria benedicta, erunt fructus optimi & vberrimi, Vnde nota, quod in ſacra Scriptura inueniũtur tres fructus differẽtiæ, ſcilicet fructus crucis triũphalis, fructus gratiæ ſpiritualis, & fructus gloriæ immortalis, & quilibet eſt in quadruplici numero.

CAPVT III.

De duodecim fructibus crucis & paſsionis Chriſti Domini.

PRimo igitur ſunt duodecim fructus crucis, & paſſionis Chriſti. Primos fructus, eſt dæmonum expugnatio, quia abſtulit eis totũ mũdi principatum. Iuxta illud, quod dicitur: *Ioa. 22. e* Nuoc principes mundi huius eiicientur foras. Secũdus fructus, eſt carceris inferoi confractio. *Pſ. 21. b* Vnde Pſalmiſtæ: Attollite portas principes veſtras, & eleuamini, &c. Tertius fructus eſt mortuorũ, *1. Cor. 15. e* & peccatorum ſuſcitatio, nam dicitur: Sicut in Adam omnes moriũtur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur. Quartus fructus, eſt captiuorum redemptio, dicẽte Paulo: *1. Cor. 6. d* Empti enim eſtis pretio magno, glorificate, C &c. Quintus fructus eſt, inquinatorum mundatio: *Apoc. 1. b* Dilexit enim oos, & lauit oos in ſaoguine ſuo. Sexrus fructus, eſt cæcorũ illuminatio. *Iſa. 35. b* Vnde dicitur: Tunc aperientur oculi cæcorum. Septimus fructus, eſt repidorũ & frigidorum calefactio. *Pſ. 18. b* Vnde dicitur: Non eſt qui ſe abſcõdat à calore eius. Octauus fructus, eſt deformiũ, & turpium decorstio, *Pſ. 50. b* Vnde in Pſalmo dicitur: Aſperges me Domine byſſopo, & mundabor, lauabis me, & ſuper niuem dealbabor. Nonus fructus eſt ſitibuodorum, vel ſitientium porario, & recreatio: *Ioa. 6. b* Sanguis meus vere eſt potus. Decimus fructus, eſt Patris placatio, vnde dicitur: *Hebr. 12. e* Acceſſiſtis ad ſanguinis aſperſionem melius clamantem quam Abel clamauit vindictã. Iuxta quod dicitur: *Gen. 4. b* Ecce vox ſanguiois fratis tui Abel clamat ad D me de terra, ſcilicet inſtitiam & vindictam peccati, ſed ſanguis Chriſti clamavit melius, ſcilicet miſericordiã, quia peccatores Deo patri reconciliauit. Vndecimus fructus eſt ianuæ paradiſi apertio. Vnde dicitur: Non eſt hic aliud oiſi domus Dei & porta cœli, quę ſcilicet facta eſt aperta in apertione lateris Chriſti. Eodem namque tempore aperta eſt porta paradiſi, Domino ſcilicet moriẽte, quæ clauſa fuerat Adam præuaricante in hora nona: Duodecimus fructus, eſt hereditatis cœli acquiſitio & confirmatio, quia dicitur: *Mat. 26. c.* Hic eſt ſanguis noui Teſtamenti. In veteri teſtamento ſanguine conferebantur terrena: in ſanguine autem noui Teſtamenti, id eſt paſſionis, confertur hereditas æterna. De iſto fructu multiplici dicitur in Pſalmo: *Pſ. 1. a* Et erit, E ſcilicet crux Chriſti, tamquam lignum quod plantatũ eſt ſecus decurſus aquarum, id eſt gratiarũ abundantiam, quæ ſine menſura fuerunt in Chriſto, quod fructum ſuũ dabit in tempore ſuo, *Pſ. 1. a* id eſt io tẽpore mortis ſuæ ſacratiſſimæ & benedictæ. Secundo ſunt duodecim fructus gratię ſpiritualis, de quibus dicitur: *Gal. 5. d* Fructus autem ſpiritus ſunt, charitas, gaudium, pax, patiẽtia, longanimitas, bonitas, benignitas, manſuetodo, fides, modeſtia, continentia, caſtitas. Et de iſtis duodecim fructibus dictum eſt ſuperius in tractatu de fructib. Spiritus ſancti Titulo octauo, ideo nihil ad præſens addemus.

CAPVT IV.

De duodecim fructibus gloriæ immortalis.

TErtio ſuot duodecim fructus gloriæ immortalis: Primus fructus, eſt ſanitas abſque infirmitate: Qui ſanat omnes infirmitates tuas. *Pſal. 102. a* Secundus fructus, eſt iuuẽtus ſine ſenectute. Vnde in Pſal. dicitur: Renouabitur vt aquilæ iuuentus tua, *Ibid.* id eſt Chriſti, quia in ætate Chriſti triginta trium anoorum ſemper manebunt ſancti, vt dicit Apoſtolus: *Ephe. 4. b* Donec occurramus omnes in virũ perfectũ, in menſuram ætatis plenitudiois Chriſti. Tertius fructus, eſt ſatietas ſine faſtidio: vnde ait Pſalmiſta: *Pſ. 16. e.* Satiabor, cũ apparuerit gloria tua. *Rom. 8. d* B Quartus eſt, libertas ſine ſeruitute. Vnde dicitur: Creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis in libertatẽ gloriæ filiorum Dei. Quintus fructus eſt pulchritudo abſq; deformitate. Vnde Apoſtolus: *Phil. 3. d* Reformabit corpus humilitatis noſtrę, cooſiguratũ corpori claritatis ſuę. Sextus erit impaſſibilitas vel immortalitas. Vnde dicitur: *Iſa. 25. b* Præcipitabit Dominus mortẽ in ſempiternũ. Septimus erit abundantia ſine iodigentia, iuxta illud: *Deut. 8. b* Rerum omiuum abuodaotia perfrueris. Octauus, eſt pax ſine perturbatione. Nonus erit ſecuritas abſque timore. *Iſa. 32. d* De his duobus dicitur: Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & io tabernaculis fiduciæ, in requie opulẽta. Decimus erit cognitio abſque ignorantia. *1. Cor. 13. b* Vnde Apoſtolus: Videmus nunc per ſpeculũ in ænigmate, tunc autẽ facie ad faciẽ. *Col. 3. a* Vndecimus eſt glo- C ria ſine ignominia, teſte Paulo qui ait: Cum Chriſtus apparuerit vita veſtra, tunc & vos apparebitis cũ ipſo in gloria. Duodecimus, eſt gaudium ſine triſtitia. Sed de iſto gaudio nota quod ſunt ſex cauſæ præcipuæ quare ſancti gaudebunt, ſcilicet loci amœnitas, quam poſſidebuot: iucunda ſocietas, in qua regnabunt: corporis glorificatio, qoã habebunt: muodus, quẽ contẽpſerunt: ioferous, quem euaſerunt. Iſti enim fructus figurantur, per duodecim fructus ligni vitæ, quod erat in medio paradiſi, vt legitur in Apoc. *Apoc. 22. a* Fructus ſumme booos det nobis Chriſtus, qui creauit in cœlo.

CAPVT. V.

De amœnitate & pulcherrima ſtructura ſuperna ciuitatis Hieruſalem.

D ITẽ io illa cœleſti gloria conſideranda ſunt alia tria, multis ſuſpiriis affectãda, ſcilicet amœniſſima ciuitas, amãtiſſima ſocietas, & ampliſſima fœlicitas. primo ergo cœleſtis gloria habet amœniſſimam ciuitatẽ. *Pſ. 86. a* Vnde in Pſalmo: Glorioſa dicta ſunt de te ciuitas Dei. Vnde nota, quod ciuitas iſta eſt glorioſiſſima ſpecialiter in tribus. Habet enim figoram valde ſpecioſam, menſuram ſpatioſam, & ſtructuram valde pretioſam.

Primo igitur iſta ciuitas beata eſt in figura valde ſpecioſa, eſt enim in quadrũ diſpoſita, & formata, vt dicitur in Apoc. *Apoc. 21. e* Ciuitas in quadrũ poſita, & qoadrata, figurat ſoliditatem & ſecuritatem, illius regni cœleſtis. Sicut videmus, quod figura quadrata eſt ſolidior quã E alia figura, vnde lapides conſueuerunt quadrari, & poſtea in ædificio collocari: ita etiam ſummus artifex Deus lapides ſuos, id eſt viros ſuos & electos, conſueuit quadrare quadratura virtutum, ſcilicet, prudentia, temperantia, fortitudine, & iuſtitia, & ſic locare in ædifico regni cœleſtis.

Secundo ciuitas iſta eſt in mẽſura valde ſpatioſa. Vnde dicit Bern. Quod ad literam quilibet ſanctus in cœlo empyreo babebit locum ſuum, ſibi aſſignatũ proprium & ſpecialẽ, magis ſpatioſum, quã ſit ab oriente vſque ad occidẽtem. De menſura iſtius ciuitatis dicitur in Apoc. *Apoc. 21. e* quod habet ſtadia duodecim millia: *Stadium quid.* Stadium eſt menſura quinquaginta paſſuum. Quinquagenarius

genarius vero numerus in sacra scriptura, remissionem peccatorum significat. Quinquagesimo anno qui dicitur iubilens, secundum legem fiebat remissio debitorum, & reuertebatur quilibet ad possessiones suas & ad terrã patrũ suorũ, vt dicitur in Leuit. *Leui. 25. b* Beata ciuitas ista bene mensuratur per stadia, quæ cõtinet, vt dictum est, passus quinquaginta, quia instar iubilei quinquagesimi anni, omnibus istius ciuitatis ciuib. primitus peccata dimittuntur, & sic remissis peccatis, ad possessionem suam, & hæreditatem æternam, ad quam erant, vel sunt prædestinati, faciliter reuertũtur. Et ideo quilibet homo debet esse solicitus de peccatis suis, per pœnitentiam delendis: quia alias non posset esse ciuis regni cœlestis, quia ibidem dicitur, scilicet, quod non intrabit in eam aliquid coinquinatũ, & faciens abominationem & immunditiam. B Sed valde notandum est, quod stadia sunt duodecim millia. *Num. 12. Quid figuretur.* Per numerum duodenarium qui est numerus abundans, designatur abũdantia meritorum & bonorum operum, sine qua non est aliquis conciuis ciuium supernorum, quia dicit Saluator: *Matt. 5. c* Nisi abundauerit iustitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Iustitia Pharisæorum erat in opere exteriori nõ interiori virtute, quæ ex timore erat nõ amore, & ideo erat nimis stricta. Sicut videmus quod timor habet cor hominis valde constringere, & amor dilatare. Vnde in Psalmo dicitur de virtute charitatis: *Psal. 118. m* Latum mãdatum tuum nimis. *Millenarius numerus quid signet.* Per millenarium autem numerum qui est vltimus limes, & terminus numerorum, figuratur eleganter illud cœleste præmium, C quod est finis & quies omnium desideriorum, vt dicit Augustinus. *Aug. lib. 22. de ciu. Dei. c. 30 ante med. 10 5.* Et in Psalmo: *Psal. 16. c* Satiabor cum apparuerit gloria tua.

Tertio, illa ciuitas beatissima est structura pretiosissima, quia dicitur in Apocalypsi, *Apoc. 21. d* quod fundamenta muri ciuitatis sunt omni lapide pretioso ornata. Vbi notandum est, quod duodecim lapides pretiosi nominantur, & ponuntur in ædificio huius ciuitatis, scilicet iaspis, sapphyrus, chalcedonius, smaragdus, sardonyx, sardius, chrysolitus, beryllus, topazius, chrysoprasus, hyacinthus, & amethystus. Isti duodecim lapides pretiosi & fundamẽtales istius ciuitatis cælestis, significare possunt duodecim articulos fidei, quod est fundamentum omnis boni, & præmij futuri, vt dicit Apostolus: *Heb. 11. a* Fides est sperandarum rerum substantia, D id est fundamentum æternorum bonorum. Vel isti duodecim lapides fundamentales signant virtutum perfectiones, quibus anima per gratiam hic perficitur, quibus etiam cœleste præmium fabricatur. Et sicut sunt quatuor ternarij pretiosorum lapidum, sic respondent eis quatuor trinitates perfectionum.

Prima trinitas lapidum est iaspis, sapphyrus & chalcedonius, quæ significant fidem quæ debet habere pretiosam & nobilem trinitatem. *Fides,* Fides namque debet esse viuens non mortua, & hoc significat iaspis, qui est viridis coloris. Color enim viridis in herba, vel planta, vel arbore, signum est vitę: & econuerso signũ est, quod vita plantæ deficit quãdo viror eius marcescit: E sic quãdo in homine est viror honestatis, & bonæ operationis, tunc est maximum signum cordis viuentis, alias enim fides mortua est & informis, nec est fundamentum ædificij cœlestis. Et sicut iaspis fugat phantasmata: sic fides viuens & virens per bona opera, vitat omnia diaboli machinamenta. Fides etiam debet esse cœlestis non terrea, id est, de cœlestibus bonis, non de operibus terrenis anxia: cœlectis, i. diuinæ, non humanæ rationi innixa: quia dicit Gregorius: *Greg hom. 20. in Euan. non longe à princ.* Fides non habet meritũ, vbi humana ratio præbet experimentũ. Et hoc signat sapphyrus qui habet cœlestem colorem, sicut cœlũ serenum. Et sicut nobilis sapphyrus fugat venenosa & mortificat araneam: sic vera fides venenosis suggestionib. resistit, & culpam in corde occidit, ac de corde ex-

A pellit. Vnde dicitur: Fides purificans corda eorum. *Act. 15. b* Tertio fides debet esse fortis non infirma, contra persecutiones, & pericula vniuersa, & diabolica nocumenta, quia dicitur de diabolo: Cui resistite fortes in fide. *1. Pet. 5. b* Et hoc signat chalcedonius, qui in colore est pallidus, & omnis sculpturæ repulsiuus; omni namque sculpturæ resistit & nullam recipit: sic qui habet veram fidem, vtique per pœnitentiam est pallidus & mortificatus: sed nullam sculpturam extraneam peccati recipit, sed secũ conseruat solam imaginem Dei, ad quam est creatus. Vnde nota, quod diabolus in quibus non inuenit fidẽ catholicam, vel fortem, in illis sculpit & format figuram leonis, id est peccatum superbiæ. In quibusdam figuram draconis, id est peccatum inuidiæ. In quibusdã B figuram canis, id est peccatum iræ. In quibusdam figuram talpæ, id est peccatum auaritiæ. In quibusdã figurã asini, id est peccatum acediæ. In quibusdam figuram lupi, id est peccatum gulæ. In quibusdam figuram vrsi, id est peccatum luxuriæ. Contra quod monet Apostolus, *Rom. 12. a* dicens: Nolite conformari huic sæculo, id est, peccatis quæ sunt in hoc sæculo.

Secunda trinitas lapidum est smaragdus, sardonyx, & sardius. Et isti tres lapides pretiosi signant spem, quæ habet similiter nobilẽ Trinitatem. Est enim Spes veniæ, spes gratię, & spes gloriæ. *Spes triplex.* Spes veniæ figuratur per smaragdum qui colorem habet viridem & gratiosum, & curat diuersas infirmitates & specialiter morbum caducum. Color viridis & gratiosus in smaragdo signat virtutem gratiæ, quæ incipit per spem veniæ reuiuiC scere in viro pœnitenti & contrito. Et sicut color smaragdi est valde gratiosus, sic conuersio peccatoris per pœnitentiã reuiuiscentis, est gratiosa Deo & Angelis. Vnde dicitur: Gaudium est Angelis Dei super vno peccatore pœnitentiam agente. *Luc. 15. b.* Et sicut smaragdus fugat febres, & curat morbum caducum: sic spes veniæ fugat tẽtationes, & sanat omne peccatum, quia vt dicitur in Psalmo: *Psal. 33. d* Non delinquent omnes qui sperant in eo. Et in Prouerbiis dicitur: *Prou. 24. b* Septies in die cadit iustus & resurget. Septies in die cadit per ruinã septiformis culpæ, scilicet superbiæ, iræ, auaritiæ, acediæ, gulę, inuidię, & luxuriæ, & tamen resurget, in virtute, & in efficacia septiformis gratiæ. Spes autem gratiæ, est qua quis non confidit de virib. propriis, nec de diuitiis, sed solum de D gratia Dei, vt dicitur: *Hier. 17. a* Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem, brachium, id est, carnalẽ hominem, fortitudinem. Et sequitur: Beatus qui confidit in Domino, & est Dominus fiducia eius. Talis qui non solum sperat in omnibus bonis & in malis nisi de sola gratia Dei, recte figuratur per sardonychem. Nam sardonyx est tricolor, in imo niger, in medio candidus, in supremo rubicundus. Quia spes gratiæ facit tria bona in sperante. Facit enim ima, id est, terrena nigrescere & contemnere, & ima inferni timere. Facit in medio, id est, in corde candidum, id est, castum esse, iuxta illud Psalmi: *Psal. 50. c* Cor mundum crea in me Deus. Facit etiam in supremo, id est, in Deo rubescere. E per charitatẽ, & vino dilectionis Dei, & proximi odoriferum esse dicitur: *Cant. 1. a* Super vinum, id est, plusquã vinũ, diligunt te: Et sicut sardonyx facit hominem humilẽ & pudicũ & charitatiuũ: sic spes diuinę gratiæ facit hominem descendere, & de propriis meritis non superbire, & in solo Deo sperare, quia specialiter de præsumentibus de se dicitur in Psalmo: *Psal. 51. a* Ecce homo, qui nõ posuit Deũ adiutorem suum, sed sperauit in multitudine diuitiarũ suarum, & præualuit in vanitate sua. Spes gloriæ, est certa & secura expectatio futuri & æterni boni, ex gratia & meritis proueniens, vt dicit magister sententiarum. *Mag. lib. 3. Sent. d. 26. in prin.* Ista gloria figuratur per sardium, qui est rubei coloris, eo quod spes regni cœlestis fuit martyribus, causa effusionis proprij sanguinis. De quibus dicitur: *Apoc. 7. d* Isti sunt qui venerunt ex magna tribulatione &

& lauerunt ſtolas ſuas in ſanguine agni, id eſt Chriſti, paſſionis ſanguine rubieundi, iuxta illud quod dicitur: *Iſa.63.c* Quare rubrum eſt veſtimentum tuum? dicitur in perſona Dei patris, id eſt, quare corpus tuum per innocentiam candidum eſt paſſionis ſanguine cruentatum? Et ſicut ſardius gaudiũ accendit, & timorẽ expellit, hominem audacem reddit: ita ad litteram ſpes gloriæ accendit in homine gaudiũ ſpirituale & cœleſte, & expellit timorem mundanum, & humanum & ſeruilem, quia *1.Ioh.4.d* vt dicitur: Perfecta charitas foras mittit timorem, & tandem hominem reddit audacem, ſcilicet contra hoſtium tribulationem & perſecutionem de Domino *Iudith.6.d* præſumentem, vt dicitur: Non derelinquis præſumentes de te, & de ſua virtute gloriantes humilias.

B Tertia trinitas lapidum eſt, chryſolitus, beryllus, & *Charitas.* topazius. Iſti tres lapides ſignificant charitatem, quæ habet ſimiliter ſuam nobiliſſimam trinitatem. Debet enim charitas habere tria, ſcilicet ſpecioſam puritatẽ, fructuoſam bonitatem, & candioſam veritatem. Debet enim charitas eſſe puritate ſpecioſa, vt non ſit immunda: bonitate fructuoſa, vt non ſit dilectio vana: & veritate radioſa, vt non ſit dilectio ficta. Iſtam trinitatem *1.Tim.1.a* nobilem charitatis deſcribit Apoſtolus, dicens: Finis præcepti eſt charitas, de corde puro, & conſcientia bona, & fide non ficta. Virtus enim charitatis, vt dictũ eſt, eſt ſpecioſiſſimæ trinitatis, ideo dicitur, *De corde puro*: eſt fructuoſiſſimæ bonitatis, ideo dicitur, *De cõſcientia bona*: eſt radioſiſſimæ veritatis, ideo dicitur, *De fide non ficta*. Primo igitur, charitas debet eſſe puritate ſpecio-C ſa, & de corde puro, vt non ſolum ſit dilectio impura, vel immũda, vel coinquinata ſiue luto cupiditatis, qualis eſt amor diuitiarum temporalium, ſiue fumo vanitatis, qualis eſt amor pomparũ ſæcularium. Talis charitas figuratur in chryſolito qui eſt gemma valde nobilis, ſcintillas emittẽs & ignis capaciſſima: quia ſi iuxta ignem ponatur citiſſime inflammatur. Certum eſt enim quod ignis eſt puriſſimæ virtutis. Eſt enim virtus ignea charitatis inſtar ignis: quia ſicut ignis aufert omnem rubiginem & impuritatem de auro & argẽto, & omni metallo, & reddit ipſum purũ & lucidum: ſic charitatis incẽdium tollit de corpore humano omnem fœtorem peccati, & facit ipſum mundum. Sicut enim chryſolitus eſt amatiuus, & capax ignis, quia iuxta ignẽ poſitus ad ſe trahit & rapit ignem: ſic cor purum cum D appropinquat ad Deum qui eſt ignis conſumens ſecũ-*Heb.12.g* dum Apoſtolum: ſentiens ignem diuinum ſtatim ardẽtiſſimo deſiderio inſtar chryſolitti, rapit & trahit in ſe diuinã dilectionem. Incorruptio enim facit eſſe proxi-*Sap.6.d* mum Deo, vt dicitur. Appropinquatio ad Deum facit ignem diuinum rapere & trahere ad ſeipſum. Et ideo Saluator noſter, vt nos poſſet igne ſuæ charitatis incẽdere, dignatus eſt nobis appropinquare. Vnde dicitur: *Luc.12.f* Ignem veni mittere in terram, & quid volo, niſi vt ardeat? Secundo, charitas debet eſſe in bonitate fructuoſa, & conſcientia bona, vt non ſit dilectio inutilis & va-*1.Ioh.3.d* cua, quia dicitur: Non diligamus verbo, neque lingua, *Eſt apud Gregor. hom.30. in Euan. ante med.* ſed opere & veritate. Et Gregorius in Moralib. Amor E Dei nunquam eſt otioſus. Operatur enim magna ſi eſt: ſi autem operari renuit, amor non eſt, quia probatio dilectionis exhibitio eſt operis. Iſte amor ſignatur per beryllum, qui eſt lapis viridis & aliquantulũ pallidus, & in figura ſex angulorum eſt politus: quia qui habet charitatem, debet ad proximum virere per honeſtam conuerſationẽ: debet palleſcere ad ſeipſum, per carnis mortificationem: debet etiam ſex angulos habere, ad pauperem & egenum, per compaſſionem, & operum miſericordiæ exhibitionem, quæ ſunt in numero ſenario vt dicitur: Saluator noſter qui eſt verus iudex, qui de ipſis in iudicio habet quærere rationem, & dicere: *Matt.25.a* Eſuriui & dediſtis mihi manducare. Sitiui, & dediſtis mihi bibere. Nudus eram, & cooperuiſtis me. Hoſpes A eram, & recepiſtis me. Infirmus fui & viſitaſtis me. In carcere fui, & veniſtis ad me. Tertio, charitas debet eſſe veritate radioſa, & fide non ficta, vt non ſit dilectio ſimulata, aut palliata, ſed lumino ſa, quia dicitur: Qui *1.Ioh.2.b* diligit fratrem ſuum, in lumine manet: quia qui charitatem habet per exemplum bonæ conuerſationis, & honeſtatis lucet. Hanc figurat Topazius, qui in duob. coloribus, ſcilicet aureo, & æthereo ſplendet, & omniũ gemmarum ſuperat claritatem, & in conſpectu ſui prouocat aſpicientẽ. Duo colores topazij ſignant dilectionem Dei, & proximi. Æthereus color ſignat dilectionẽ Dei, & aureus dilectionem proximi: quia vnus eſt color cœleſtis, & alius terrenus, quia in his duobus tota lex pendet. Et ſicut topazius ſuperat omnem claritatẽ B omnium gemmarum: ita charitas eſt maior omnium virtutum, vt dicit Apoſtolus. Et ſicut topazius recipit *1.Cor.13.d* in ſe qualitatẽ omnium gemmarum: ſic charitas facit omnium opera virtutum. Quia dicitur: Charitas patiẽs *1.Cor.13.b* eſt, & ita exercet opus patiẽtiæ: Benigna eſt, & ita exercet opus benignitatis, & miſericordię. Et ſequitur: Om-*Proſper de vita contempl. lib.3.c.13* nia ſuffert, omnia credit, omnia ſuſtinet. Vnde Proſper dicit in libro de vita contemplatiua, quod charitas eſt mens & anima omnium virtutum: quia ipſa eſt ſicut anima, & virtutes animæ ſunt potentiæ ſiue mentis, Quia ſicut anima facit oculum videre, aurem audire, pedes ambulare, & ſic de aliis: ita charitas facit oculum mentis ad pauperes aperire, aures, diuina præcepta audire, & manus opera iuſtitiæ exercere: & ita de C omnibus aliis bonis quæ charitas tanquam ſibi propria vult omnia adimplere.

Quarta trinitas lapidũ pretioſorum eſt chryſopraſ-*Iuſtitia.* ſus, hyacinthus, & amethyſtus. Iſta trinitas lapidum ſignat iuſtitiam, & æquitatem generalem, quæ ſplendor eſt omnis virtutis, ex qua omnes viri boni omnia bona nominantur, vt dicit Tullius de officiis. Iſta ſimiliter *Cic. de offic. lib.3.* habet quandam nobilitatem. Cum enim iuſtitia ſit virtus vnicuique reddens, quod ſuum eſt, vt ait Ambroſ. *Amb. lib.1. de offic. c.9. tom.4.* libro de officiis: Iuſtitia eſt virtus vnicuique quod ſuũ eſt reddens. Reddit igitur omnis homo per iuſtitiam ſibi ipſi continentiam, proximo amicitiam, & Deo honorificentiam. Primo iuſtitia reddens homini continentiam, ſignificatur per chryſopraſſum, qui eſt lapis igneus de nocte, & aureus de die: in quo ſignificatur D continentia viri iuſti, qui ſemper eſt ſplendens, ſiue in aduerſitate tentationum, quæ figuratur per noctem, ſiue in proſperitate delitiarum, quæ ſignificatur per diem. Nam iſtis duobus præcipue continentia, vel caſtitas impugnatur, ſcilicet tentationibus hoſtis & fomentatione carnis. Nam plures vincuntur in proſperitate delitiarum, quam in aduerſitate tẽtationum, iuxta quod dicitur in Pſalmo: Cadent à latere tuo mille, & *Pſal.90.b* decem millia à dextris tuis. Latus autem ſiniſtrum ſignat tentationes diaboli, dextrum vero ſignificat delitias mundi. Pauciores igitur ſunt, qui cadunt in aduerſitate tentationum, & plures qui labuntur in temporalibus abundantiis. Bene autem eſt iuſtitia inſtar chryſopraſſi ignea & aurea: quia ad cuſtodiam caſtita-E tis occurrit iuſtitia duobus modis, ſcilicet recte aſcendendo ad cœlum ſicut ignis, conſiderando bona cœleſtia & æterna, ne forte illa per momentaneum luxuriæ delectationem amittat. In perſona talium dicitur in Pſalmo: Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, *Pſal.15.a* aut quis requieſcet in monte ſancto tuo? Et reſpondet: Qui ingreditur ſine macula, & operatur iuſtitiã. Nullũ opus videtur maius eſſe iuſtitia, quæ delectationi momentaneæ bona cœleſtia, & æterna præfert. Occurrit etiam vir iuſtus cuſtodia caſtitatis inſtar auri, quod eſt ponderoſiſſimũ, quando rectiſſime, & velociter deſcẽdit ad centrum, id eſt, ad infernũ, conſiderando ne forte delectatione momentanea, & modica, incurrat æterna ſupplicia, quia dicit Gregorius: Momentaneum eſt

est quod delectat, sed æternum quod cruciat. Ita descendebat ad infernum Ezechias, vt dicitur in Isaia. *Isa.38.b* Ego dixi in dimidio dierum meorum, vadam ad portas inferi. Optime namque consuluit pro dimidio dierum suorum, quod vadat homo ad infernum in dimidio viæ suæ, id est, dum est iuuenis & sanus, & hoc per diligentem considerationem, vt postea non descendat in fine vitæ suæ, per æternam damnationem. Secundo iustitia reddens proximo amicitiam signatur, per hyacinthū, qui est lapis pretiosus, habens colorem cæruleum, quasi cælum. Iste lapis conformat se aëri. Vnde in nubilo est nubilus, in sereno est serenus. Color cælicus vel cęruleus in hyacintho significat diuinū amorem cælestem per desiderium in viro iusto: quia amicitia quæ impenditur proximo, debet radicari in cœlo, id est, in amore diuino. Iuxta quod dicit Apostolus: *Ephe.3.d* In charitate radicati & fundati. Quia vt ait Gregorius: *Greg ho.9 in Euang.* Ille charitatem veraciter habet, qui amicum diligit in Deum, & inimicum diligit propter Deum. Bene autem hyacinthus est in nubilo nubilus, & in sereno serenus: quia vir iustus semper vult gaudere cum gaudentibus, *Rom.12.c* & flere cum flentibus, vt ait Paulus. Tertio, iustitia reddens honorificentiam Deo, signatur per amethystum, qui inter omnes gemmas purpureas obtinet principatum: sic & iustitia est præclarissima virtutum, *Arist lib.5. Eth.c.1.* vt ait Philosophus in ethicis. Amethystus est etiam ex colore purpureo, & violaceo permixtus, & flammas ex se emittit: quia vir iustus qui vult Deū honorare, debet habere tria: debet esse instar amethysti purpureus, sicut rosa, i, iucūdus in laude diuina: Quia rectos *Psal.32.a* decet collaudatio, vt dicit Psalmista. Debet etiam esse violaceus, scilicet sentire modica de seipso & magna de Deo, vt dicit Saluator in Luca: *Luc.17.c* Cum omnia feceritis, dicite, serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Debet etiam vir iustus esse flammeus sicut Elias, qui erat quasi ignis, cuius verbum sicut facula ardebat, vt dicitur in Ecclesiastico. *Eccl 48.a* De cuius zelo flammeo dicitur: *3.Reg.19.c* Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum, & hoc est proprium opus iustitiæ, scilicet pro diuino amore zelare.

CAPVT VI.

De iucundissima societate & tripudio cælestis ciuitatis Hierusalem.

Secundo illa gloria cœlestis habet amantissimam societatem, quia sancti coram Deo semper faciunt choream omni iucunditate plenam. Vnde nota, quod in illa cœlesti chorea, vel bellata sunt tria deuotissime consideranda, scilicet innumerabilis cœtus, interminabilis circuitus, & inextimabilis cantus. Vere beata est illa chorea cuius cœtus infinitus, cuius circuitus æternus, cuius cantus fœlicitas.

Cœtus siue exercitus cælestis. Primo igitur in illa cœlesti chorea est cœtus, vel exercitus infinitus, id est, non nobis, sed soli Deo cognitus. Ibi enim est Christus tanquam monarcha præcipuus. Ibi enim est regina cum puellis, id est, virgo virginum, E scilicet Maria cum virginibus sanctis. Ibi sunt Angeli tamquam nobilissimi regis domicelli. Ibi sunt Patriarchæ & Prophetæ, sicut collaterales & regis consiliarij, quibus tanquam senioribus expertis reuelat ministerium consistorij sui. Ibi sunt Apostoli tanquam regis seneschali, habentes plenitudinem potestatis, quia rex reputat factum, quod ipsi faciunt, sibi factum. Ibi sunt martyres sicut strenuissimi regis milites, qui per fidem vicerunt tria regna, scilicet mundi, carnis, & diaboli, Ibi sunt sancti Pontifices, confessores, & doctores. Sicut videmus, quod rex nobilis & illustris, qualis est rex regum & Dominus dominantium, non solum habet milites in aula, sed clericos in capella celebrantes, prædicantes & orantes. Ad celebrandum habet sanctos

A Pontifices, ad prædicādum & scribendum sanctos doctores, ad orandum & psallendum habet sanctos anachoretas, & alios confessores. Vltimo sunt ibi alij sancti & fideles innumerabiles, de quibus omnibus dicitur: Vidi turbam magnam, quam dinumerare nemo *Apoc.7.b* poterat ex omnibus gentibus, populis, & linguis, stantes ante thronum agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorum. Vbi per ordinem notantur quinque *Quinque priuilegia beatorum.* laudes, & priuilegia beatorum, scilicet prædestinatio ab æterno, iustificatio à peccato contemplatio, deuota, conuersatio honesta, & operatio fructuosa. Prædestinatio sempiterna vel æterna innuitur in numero infinito, *Prædestinatio æterna.* quia turbā illam magnā nemo dinumerare poterat. Electorum namque numerus est nobis ignotus, & soli Deo agnitus; quia ipse solus scit numerū. Quia B vt dicit Apostolus: Nouit Dominus, qui sunt eius. Secūdo notatur iustificatio interna in illis quatuor, scilicet, *2.Tim.2.c* *Iustificatio interna.* gentibus, tribub. populis, & linguis, de quibus electi sunt vocati. In quibus monstrantur quatuor peccatorū differentiæ à quibus sunt per Dei gratiam iustificati. Ita quod per gētes designatur peccatum luxuriæ, quod in gentibus idolatris regnauit præcipue, vt ait Apostolus. *Rom.1.d* Per tribus designatur peccatum auaritiæ, quod in tribub. Iacob regnauit valde. Quod patet, quia pro terrenis seruierunt & terrena in promissione acceperunt, vt dicitur in Isaia: Si volueritis & audieritis me, *Isa.1.c* bona terræ comedetis. & quod plus, tantum cupidi & auari fuerunt, quod ne terrena perderent, Christum occiderunt, vt patet in Ioanne. *Ioh 11 f* Per populos designatur C peccatum superbiæ, quia populus, vt dicit Augustinus, *Aug lib.9. de ciui. Dei c 34.* est collectio ciuitatis, quę iuxta sententiā Christi monstrat superbiam, vt patet de illo, qui noluit venire vocatus ad cœnā, qui emerat villā, vt dicitur in Luca. *Luc.14.d* Et videmus quod populus, id est, habitatores ciuitatis populosæ melius consueuerunt resistere, melius acquirere, & magis esse superbi & pomposi. Per linguas signatur peccatum linguæ. Contemplatio deuota monstratur, *Contemplatio deuota.* in hoc quod stant ante thronum, quia contemplātur ante Deum cogitantes assidue, qualiter oportet venire ad iudicium suum. Iuxta quod dicit Apostolus: *2.Cor.5.b* Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi. Conuersatio honesta notatur, per hoc, quod amicti *Conuersatio honesta.* sunt stolis albis, id est, vestibus candidæ conuersatioD nis. Iuxta quod dicitur in Canticis: *Cant.5.c* Dilectus meus candidus & rubicundus. Candidus honestate, rubicundus charitate. Operatio fructuosa signatur per hoc, quod *Operatio fructuosa.* palmæ erant in manibus eorum. Palmæ namque, quæ portantur in manibus electorum, signant fructus bonorum operum, secundum quod dicitur in Canticis: *Cant.5.c* Ascendam in palmam, & apprehendam fructum eius.

Secundo, in illa cælesti chorea est considerandus interminabilis circuitus: *Circuitus interminabilis choreæ cælestis.* quia superierit in beatis ingressus, egressus, & regressus. Ingressus ad intuitū diuinitatis: egressus ad aspectum humanitatis nostri Saluatoris, vt habetur in Ioanne. *Ioh.10.* Et sicut in aliis choreis est vnus ducens totam choream, ita Christus est & erit ille chorealis ductor, ducens ac præcedens illam societatē beatissimam. *Apoc.7.d* Et ideo dicitur, quod agnus, qui in medio throni est, reget eos, & alij sequuntur agnum quocunque ierit. *Apoc.14.d* Sed sciendum est, quod illa beata chorea non vadit ad sinistram partem sicut chorea mundi, in signum, quod est & vadit ad sinistram inferni: sed ista semper vadit ad dextram partem, in signum quod est ad dexteram Dei, quia ad sinistram ponentur reprobi, & ad dexteram ponentur electi, vt dicitur in Matthæo. *Matt.25.c* Propter quod dicitur in Prouerbiis: Vias quæ à dextris sunt nouit, id est, approbat Deus: quæ *Prou.4.d* autem à sinistris, peruersæ sunt.

Tertio, in illa cœlesti chorea est considerandus inextimabilis cantus & admirabilis. *Cantus admirabilis cælestis.* Et ideo nota, quod istis choreæ, sicut Christus præcedit gressu, ita præcedet cantu. Et primo

primo cantabit suç virgini matri, dicens: Quid mihi & tibi mulier? Quasi diceret: Mihi est diuinitas & humanitas: & tibi est virginitas, & fœcunditas. Mihi diuinitas, & humanitas, quia Deus sum, & homo: & tibi fœcunditas, & virginitas, quia mater es & virgo. Mihi diuinitas ex virgine patre, & humanitas ex virgine matre: tibi virginitas sine labe, & fœcunditas sine semine. Ad hæc Maria tanquam dulcis tympanistria respondebit dulcissimam cantilenam: Magnificat anima mea Dominum, & exultauit spiritus meus, &c. *Ioan.2.a* *Luc.1.e.*

Secundo Christus cantabit angelicis spiritibus cantum, qui scribitur in Psalmo: Benedicite angeli potentes virtute facientes verbum eius, ad annunciandũ vocem sermonum eius. Vos qui estis angeli, id est, nuncij discurrentes, vos qui estis potẽtes, id est, mirabilia operantes, qui facitis verbũ meum, id est, mei imperij obedientes, & alios obedire facientes. Ad hunc cantum Christi respondebunt sancti Angeli cantilenam quæ scribitur in Apocalypsi: Benedictio & claritas, & sapiẽtia & gratiarum actio, honor, virtus & fortitudo Deo nostro in sæcula sæculorum. Amen. Tibi Christe sit benedictio in incarnatione, claritas in natiuitate, sapiẽtia in prædicatione, gratiarum actio in redemptione, passione, & morte: honor in resurrectione, virtus in ascensione, fortitudo in iudicij consummatione. *Psal.102.d* B *Apoc.7.c*

Tertio, Christus cantabit patriarchis, & prophetis cantilenam, quam cãtauit Moysi in visione rubi: Deus Abraam, Deus Isaac, & Deus Iacob, Deus Patrum nostrorum misit me ad vos. Hoc nomen est mihi in æternum, & hoc memoriale meum in generationem & generationẽ. Christus enim ad sanctos Patres & Patriarchas, & Prophetas, specialiter fuit missus, quia de semine electo, scilicet sanctorum Patriarcharum, & Spiritus sancti operatione ex Maria Virgine natus, & quia sanctis Prophetis eius aduentus fuit singulariter reuelatus. Vel potius canet nascendo eis cantum illum gratiosum, qui scriptus est: Vos ipsi vidistis, quid fecerim Ægyptiis, quomodo portauerim vos super alas aquilarum. *Et sequitur.* Vos eritis mihi regnum sacerdotale, & gens sancta. Vos enim submersis Ægyptiis, id est, mũdi amatoribus in mari rubro, id est, in peccato. & tandem in inferno: ad terram promissionis, id est ad hanc terram viuentiũ promissam adduxi. Et super alas aquilarum vos portaui, id est, in pennis contemplationis angelicæ vos eleuaui ad speculandum aduentum meum, & omnia mysteria gratiæ, & hæc cantilena est specialiter prophetarum. Et eritis mihi in regnum sacerdotale, quia à Patribus Christus descendit in Virgine Maria, quæ fuit de tribu sacerdotali & regia, quia pater Dominæ nostræ scilicet Ioachim fuit de tribu Iuda, & mater eius Anna fuit de tribu Leuitica, vt patet in historia: & hæc est cantilena cõmunis Patriarcharũ. Et quia Patriarchæ fuerũt Reges, & duces, fuit patet in Dauid & filiis suis, Prophetæ vero fuerunt sacerdotes, sicut Samuel, Zacharias, & Ioannes Baptista: ad istud canticum gratiosum & gloriosum respondebunt sancti Patriarchæ & Prophetæ illud canticũ, quod est scriptum in Apocalypsi, vbi dicitur quod quatuor animalia, & viginti quatuor seniores cantabant canticum nouum, dicentes: Dignus es Domine accipere librum & soluere signacula eius, quoniam occisus es, & redemisti nos in sãguine tuo. *Et sequitur:* Et fecisti nos Deo nostro regnũ & sacerdotes. Tu Domine solus dignus es aperire librũ Dei patris, scriptum per Spiritum sanctum in pergameno virgineo tuæ carnis. Tu enim aperuisti septẽ signacula libri, de virgine carnẽ assumẽdo, & de virgine nascendo, & in cruce pro nobis moriendo, & ad infernum descendendo, & à mortuis resurgendo, & ad cœlum ascendendo, & ad iudicium veniendo. De istis septẽ articulis tuæ humanitatis manifestasti nobis arcanum tuę diuinæ miserationis, scilicet *Exod.3.d* C *Exod.19.a* *Exod.19.* D *Exod. vbi supra.* E *Apoc.4.b*

A mysterium humanæ redemptionis. Et ideo sequitur cantilena, quoniam occisus es, & fecisti nos Deo nostro regnum & sacerdotes. Regnum, quia fecisti nos obedire præceptis tuis, sicut regnum obseruat dictum regis: & sacerdotes, quia in mundo fecisti nos offerre sacrificium spiritus tribulati, & tunc in cœlo sacrificiũ perpetuæ laudis pro beneficiis tuis immolamus tibi. *Apoc. vbi supra.*

Quarto Saluator cantabit sanctis Apostolis dulcissimam cantilenam, quæ scripta est: Vos estis qui permansistis mecum in tentationibus meis, & ego dispono vobis regnum, sicut Pater meus disposuit mihi regnum, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo, & sedebitis super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Vos estis non serui, sed amici, & ego vester socius. Vos discipuli mei estis, & ego magister & pædagogus. Vos fratres mei & ego vester & charitate germanus. Quia fuistis participes tribulationis meæ, do vobis triplicem dignitatem gloriæ supernæ. Facio enim vos reges omnipotentes cælestes, & hoc est quod dicit: Dispono vobis regnum, sicut disposuit mihi Pater meus regnum, vos per gratiam non per naturam. Facio vos conuiuas cælestis mensæ, vbi humanitas est cibus, & deitas est potus, & hoc est quod dicit, vt edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Facio vos nihilominus iudices cælestis curiæ. Vnde sequitur: Sedebitis super sedes duodecim, iudicantes &c. id est, diuinum iudicium approbantes, sicut æterni consistorij assessores, iudicantes duodecim tribus Israel, id est, vniuersalem multitudinem fidelium: quia infideles iam iudicati sunt, vt dicitur in Ioanne. Qui signantur hodie per numerum duodecim tribuum Israel, qui solum coluerunt vnum Deum. Ad hanc cantilenam respondebunt sancti Apostoli cantilenam quæ scripta est, quam pro omnibus cantauit Petrus, dicens: Domine ad quem ibimus, verba vitæ æternæ habes, & nos credimus & cognouimus, quia tu es Christus filius Dei viui. Credimus in verbo & radio, fidei merito, & cognoscimus claritatem in cælo, quia tu es Christus, id est, vnctus oleo diuinæ miserationis, balsamo odoriferæ conuersationis, chrismate dignissimæ consecrationis, regiæ, scilicet & sacerdotalis, filius Dei potestate, æternitate, & maiestate Deo patri æqualis. *Luc.22.c* *Ioh.15.b* *Luc.22.c* *Luc.22.c* *Ioh.3.b* *Ioh 6 g*

Quinto Christus rex noster cantabit sanctis martyribus cantilenam illam, quæ scripta est: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum, quasi diceret sanctis martyribus: Graue fuit martyrij pondus, quo persecutionem passi estis. Dignus fuit martyrij titulus, quia propter iustitiam, non propter culpam sustinuistis. Et ideo magnus fuit martyrij fructus, quoniam vestrum est regnum cælorum. Ad hanc cantilenam respondebunt martyres gloriosi, & dicent cantilenam, quam in persona ipsorũ martyrum dicit Apostolus: Et si commortui sumus, & conuiuemus. Si sustinuimus, & cum eo regnabimus, quasi diceret: Labor noster est modicæ passionis, sed magnus est fructus diuinæ fruitionis, quia nõ sunt cõdignæ passiones huius tẽporis ad futurã gloriã, quæ reuelabitur in nobis, vt dicit Apostolus. *Matt.5.a* *2.Tim.2.b* *Rom.8.d*

Sexto, Christus cantabit sanctis Pontificibus, & doctoribus & aliis cõfessoribus, & primo sanctis Pontificibus cantilenam quæ scripta est: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis. Genus electum, per prædestinationem: regale sacerdotium, per subditorum protectionem: gens sancta, per virtutum perfectionem: populus acquisitionis, per exemplorum ædificationem, & diligentiam pastoralem. Postea sanctis doctoribus Christus cantabit illud quod scriptum est, Vos estis sal terræ. Nam sicut sal est sapor omnium saporum: sic expositio catholica doctorum, est quasi condimentum sacrorum eloquio *1.Pet.2.b* *Matt.5.b*

eloquiorum. Et sicut omnia cibaria sine sale sunt insipida: sic verba sacræ scripturæ, maxime legalia sacramenta, sine catholica expositione doctorum, videntur simplicibus non esse multum fructuosa. Et sicut sal conseruat carnes à putrefactione vermium, sic doctrina & expositio doctorum conseruat carnales homines à corruptione peccatorum. Vnde propter ista dicitur: *Col. 4. b* Sermo vester semper sit sale conditus.

Septimo, Christus cantabit omnibus sanctis monachis & anachoretis, id est, solitariis, & omnib. aliis cōfessoribus cantum illum, qui scriptus est in Matthæo: *Matth. 5. b* Vos estis lux mundi. Sol dicitur lux mundi ad literā, & sancti confessores dicuntur lux mūdi per figuram scilicet, instar solis, mundum illuminantes splendore honestatis, instar solis mundum inflammantes feruore charitatis, instar solis mundum superantes quantitate virtutis. Nam secundum astrologos, sol est octies maior quam terra: sic sancti viri mūdanos excedunt octies virtute & gratia, id est octo beatitudinib. vel virtutibus quas Christus docuit in schola sua tanquam in sua prima lectione, dicens: *Matt. 5. a* Beati pauperes spiritu. Istæ namque octo beatitudines sunt quædam gratiæ præsentes, in quibus viri sancti superant homines mundanos & carnales. Ad istam beatam cantilenam omnes vnanimiter Pontifices & alij doctores Christo respondebunt cantum illum dulcissimum, qui scriptus est in Psalmo: *Psal. 65. e* Transiuimus per ignem & aquam. Per ignem fortes in aduersis: per aquā humiles in prosperis. Et eduxisti nos in refrigerium fœlicitatis, scilicet per miserias. Vnde Saluator ait: *Matth. 11. d* Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis iugo præceptorum meorum, & ego reficiam vos plenitudine cœlestium gaudiorum.

Octauo cantabit Christus virginibus cantilenam illam: *Sap. 4. a* O quam pulchra est casta generatio cum claritate. Casta generatio dicitur pudicitia virginalis, & continentia vidualis & temperantia coniugalis. Istis tribus triplex claritas correspondet. Nam virgines habent claritatem incorruptionis, & aureolæ: viduæ claritatē deuotionis internæ: coniuges claritatem successionis benignæ: & omnes pariter habent claritatem odoriferæ famæ, & opinionis bonæ. Ad hanc cantilenam virgines & continentes respondebunt illud canticum dulcissimum, quod est in Canticis: *Cant. 1. a* Oleum effusum nomen tuum, ideo adolescentulæ dilexerunt te nimis. Nimis dicitur propter arduitatem continentiæ, quia dicitur: *Sap. 8. d* Scio quoniam aliter non possum esse continens, nisi Deus det. Et ideo dicitur: *Apoc. 14. a* Quia nemo poterat dicere canticum illud, scilicet virginale, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra. Numerus centenarius competit virginibus quib. datur fructus centesimus, vt dicitur in Matthæo. *Matth. 13. a* Quadragenarius competit viduis, quia quadraginta signat statutam pœnitentiam. Ideo tam Moyses, quam Elias, quam Christus quadraginta diebus, & quadraginta noctibus ieiunauerunt. Quaternarius cōpetit coniugatis castitatem amantibus: quia secūdum doctrinam quatuor Euangelistarum obseruare conantur coniugalem thorum. Vnde dicit Apostolus: *Heb. 13. a* Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Millenarius vero competit continentibus, quia per millenarium qui est limes, & terminus omnium numerorum signatur cæleste gaudium, quod est finis omnium desideriorum. Vnde dicitur in Psalmo: *Psal. 16. e* Satiabor cum apparuerit gloria tua.

Vltimo Christus cantabit communiter omnibus sanctis illam dulcissimam cantilenam, scilicet: *Matt. 25. e* Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Venite benedicti patris mei, per gratiæ adoptionem, per quam estis filij & fratres mei. Quia vt ait Apostolus: *Rom. 8. c* Si filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Quod

A vobis paratum est ab origine mundi, per æternam prædestinationem, per quam estis æterna præsciētia electi. Ad istam cantilenam Christi respondebit altissime totus chorus, vel chorea vel ballata sanctorum illum cantum qui rescribitur in Paulo: Regi sæculorum immortali, inuisibili, soli Deo honor & gloria in sæcula sæculorum. *1. Tim. 1. d.* Tibi inquam Domine, qui es omnium sæculorum pro nobis tantum humiliatus: tu immortalis qui pro nobis in cruce es mortuus: tu inuisibilis, qui tamen nobis visibilis: tu solus sanctus in maiestate, nobis tamē misericorditer associatus: tu es omnipotēs, pro nobis autem homo factus es. Tibi, inquam, honor ex creatione: gloria ex redemptione: in sæcula sæculorum, ex æterna saluatione: Amen, ex omnium promissorum tuorum certissima adimpletione.

B Tandem omnes sancti dicent, alter ad alterū, illum sacratissimum hymnum & trisagium gloriosum, quod scribitur in Isaia: *Isa. 6. a* Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus sabaoth, vel exercituum, pleni sunt cæli, & terra gloria eius. *Virtus Trisagij.* Cuius est tanta virtus, quod qui dicit illum, à morte subitanea, & fulgure, & omnibus tribulationib. est securus, vt ait Damascenus. *Dam. lib. 3. orth. f. 4. c. 10.* Propter quod statuit sancta synodus Chalcedonensis quarta hoc trisagium sanctæ Trinitatis à fidelibus dici, contra omnes flellronatus, id est minas diuinas, vt ait Damascenus ibidem, scilicet Agios, ó theos, Sanctus Deus: Agios, Ischyros. Sāctus fortis. Agios, athanatos, eleyson, ymas: Sanctus, & immortalis, miserere nobis. In quo trisagio sancti faciunt specialiter tria, scilicet Trinitatem confitentur in vna essentia. *Isa. 6. a* C Vnde dicit Isaias. Sanctus, Sanctus, Sanctus. Potestatem, & iudicia admirantur, dicentes: Dominus Deus exercituum. Pietatem & beneficia venerantur, addentes: Plena est omnis terra tam viuentium, quam morientium, gloria eius, id est, misericordia eius, in qua Deus præcipue ostenditur gloriosus, vt exponit Glossa. Vnde dicit Apostolus: *Rom. 3. g* Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei, quæ est infinita. Ad quam gloriam nos perducat, & participes efficiat ductor illius choreæ Iesus Virginis filius, cui cum Deo Patre, & Spiritu sancto, vni soli Deo viuo, & vero est honor, & imperium maiestatis, per infinita sæcula sæculorum. Amen.

D

APPENDIX DIÆTÆ SALVTIS,

quæ applicationem materiarum ipsius diætæ continet ad vsum cōcionatorum in diebus Dominicis, & festiuitatibus per annum.

Dominica I. in Aduentu Domini.

ABIICIAMVS *opera tenebrarum, & induamur arma lucis, &c.* *Rom. 13. d* In aduentu magni Regis, & Principis expiantur sordes, & parantur vestes: & ideo Apostolus in his verbis per hunc modum, pro- E pter summi regis aduentum, ad faciendum hæc duo specialiter nos inuitat. Primo ad vitiorum sordes expurgandas, cum dicit: *Abiiciamus opera tenebrarum.* Secundo, ad virtutum vestes præparandas, cum addit: *Et induamur arma lucis.* Primo igitur, debemus expurgare sordes vitiorum, & propter tria, quæ sunt in peccato. Require in materia de peccato in communi. *Tit. 1. c. 1.* Secundo, debemus vestes virtutum præparare, & specialiter vestem charitatis. Et sicut videmus, quod vestis nobilior portatur in festis præcipuis. De hac veste quære in materia de charitate. *Tit. 5. c. 2.*

Dominica II. Aduentus.

Deus autem spei repleat vos omni gaudio. Quoniam à *Rom. 15.*

viris spiritualibus sunt debiles sustinendi, & tristes cõsolandi: idcirco Apostolus in verbis propositis duo facit. Primo enim promittit debilibus sustentationem, cum dicit: *Deus autem spei.* Secundo, tristibus consolationem, cum addit: *Repleat vos omni gaudio.* Et in Psal-
Psal 36.a mo: Spera in Domino, sequitur: Et pasceris in diuitiis eius. Primo, dico, quod spiritualis sustentatio est in vir-
Tit 5.ca.4. tute spei. Quære in materia de spe. Secundo spiritualis
Ibid.c.1. consolatio est in gaudio virtutis. Vnde virtus comparatur paradiso. Quære in materia de virtute in communi.

Dominica III. Aduentus.

Philip.4.a *Modestia vestra nota sit omnibus hominibus: Dominus prope est.* Rege præsente consueuerunt domicelli, & milites multum alacriter & honeste incedere: ideo Apo- B stolus præuidens regis ęterni præsentiam propinquam ad conuersationem honestam in verbis propositis nos hortatur. Et secundum hoc in verbis istis duo facit. Primo enim hortatur nos ad conuersationis honestatem, cũ dicit: *Modestia vestra nota sit omnibus hominibus.* Secundo ostendit conuersationis causam, cum addit: *Dominus prope est.* Primo igitur, forma cõuersatio-
Tit.7.c.2. nis consistit specialiter in mansuetudine vel mititate. Require in materia de mititate, & mansuetudine. Secundo virtus spiritualis conuersationis, & orationis, castitatis, & pietatis, faciunt propinquam Dei præsen-
Tit.3.cap.4. tit.1.c.5. & tit.7.c.4 tiam. Require in materia de castitate, oratione, & pietate.

Dominica IV. Aduentus.

1. Cor.4.a *Nolite ante tẽpus iudicare, quo ad vsque veniat Dominus.* Dicit lex Imperatoris, quod adueniente præside, cessat iunior potestas. Ideo Apostolus considerans aduentum æterni iudicis, duo facit in his verbis. Primo namque reprimit inuidiam iniquam, dicens: *Nolite ante tempus iudicare.* Secundo prædicit Saluatoris iustitiam futurã, cum dicit: *Quousque veniat Dominus.* Pri-
Tit.1.c.4. mo igitur reprimitur inuidia propter tria. Require in
Tit.9. materia de inuidia. Secundo prædicatur causa, iudicis sententia. Require in materia de iudicio futuro.

Dominica infra octauam Natiuitatis.

Gal.4.a *Itaque iam non est seruus, sed filius: quod si filius & heres per Deum.* Magnus debet magna donare. Vnde Apostolus in his verbis describit Saluatoris magnificentiam. Et secundum hoc tria facit. Primo enim describit culpæ subiectionem, à qua sumus liberati, cum dicit: *Itaque iam non est seruus.* Secũdo gratiæ cooperationẽ, per quam sumus liberati & iustificati, addens: *Sed filius.* Tertio gloriæ possessionem ad quam sumus prædestinati, subdens: *Quod si filius, & heres per Deum.* Primo igitur, subiicitur homo per culpam, specialiter propter gulam, luxuriã, & auaritiam. Quære in materia de gula, de luxuria, & de auaritia. Secundo iustificatur homo per gratiam pœnitentiæ. Quære in materia de pœnitentia. Tertio beatificatur homo per gloriam. Quære in materia de gloria paradisi.

Dominica secunda.

Rom.12.a *Non plus sapere, quã oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.* Omnis cibus quantũcunque pretiosus, insipidus est, nisi sit sale conditus. Ideo Apostolus hortatur nos in verbis propositis, vt cibum prudentiæ condiamus sale discretionis. Et secundũ hoc duo facit. Primo prohibet sapientiam temerariam, dicens: *Non plus sapere quam oportet sapere.* Secundo suadet temperantiã neces-
Tit.5.c.5. sariam, addens: *Sed sapere ad sobrietatem.* Primo igitur cauenda est prudentia vel sapientia inordinata. Quæ-
Ibid.c.6. re in materia de prudentia. Secundo quærenda est sobrietas modesta. Quære in materia de temperantia.

A *Dominica prima post octauam Epiphaniæ.*

Odientes malum, adhærentes bono. Naturaliter gustus Ibidem.c bene dispositus respuit amaritudinem & appetit dulcedinem. Ideo Apostolus in his verbis monet nos ad duo, videlicet ad detestationem culpæ, dicens: *Odientes malum.* Secundo monet nos ad dilectionem gratiæ, ibi: *Adhærentes bono.* Primo igitur detestanda est culpa. Quære in materia de peccato in communi. Secundo, Tit.1.c.1. diligenda est virtus, vel gratia. Quære in materia de Tit.5.c.1. virtute in communi.

Dominica secunda.

Non vosmetipsos defendẽtes charissimi, sed date locũ iræ. Rom.12.d Non est tutum, militem sine armis intrare locum certaminis: ideo Apostolus in his verbis specialiter nos in- B struens, duo facit. Primo docet esse sumendum scutum patientię, dicens: *Non vosmetipsos defendentes.* Secũdo docet cauendum ictum iracundiæ, addens: *Sed date locum iræ.* Primo debemus assumere patientiam tanquam scutum. Quære in materia de fortitudine, & de pa- Tit.5.c.7.& tientia. Secundo, debemus cauere iracundiam tanquam tit.7.c.7. ictum. Quære in materia de ira. Tit.1.c.5.

Dominica tertia.

Qui diligit proximum suum, legem impleuit. Mercato- Rom.13.c res facientes computum, prius ipsum in pecias & partes diuidunt, & postea in summam reducunt, sic & Apostolus in his verbis diuinæ legis summam reducit in charitatem. Et secundum hoc monet nos Aposto-
C lus ad duo, videlicet ad dilectionem proximorum, dicens: *Qui diligit proximum:* Ad impletionem mandatorum, addens: *Impleuit legem.* Primo igitur, debemus proximum diligere. Quære in materia de charitate. Se- Tit.5.c.2. cundo, debemus præcepta adimplere. Quære in mate- Tit.3.per to. ria de præceptis.

Dominica quarta.

Pax igitur Christi exultet in cordibus vestris. Mundus Col.3.c iste consueuit duo multum desiderare, scilicet concordiam pacis, & lætitiam cordis. Ideo Apostolus in his verbis optat nobis hæc duo, quæ naturaliter desiderat omnis homo, scilicet proximi concordiam amicabilẽ, cum dicit: *Pax igitur Christi.* Secundo animi lætitiam
D delectabilẽ, cum addit: *Exultet in cordibus vestris.* Primo igitur, affectanda est concordia pacis. Quære in Tit.7.c.6. materia de pace. Secundo, lætitia cordis est optanda. Quęre in materia de charitate, & in materia de gaudio. Tit.5.c.2.& tit.8.c.1.

Dominica in Septuagesima.

Sic currite, vt comprehendatis. Quoniam non incipiẽ- 1.Cor.9.d tibus, sed proficientibus regnum cæleste promittitur: ideo Apostolus in verbis istis ad duo specialiter nos hortatur. Primo ad fructuosam operationem, cum dicit: *Sic currite.* Secundo ostendit fructuosæ operationis rationẽ, cum addit: *Vt comprehẽdatis.* Primo igitur, debemus cursum præceptorum perficere. Quære in Tit.3.per to. materia de præceptis. Secundo, fructum præmiorum Tit.10.c.1.& seq.
E appetere. Quære in materia de gloria paradisi. Tit.6.c.4.

Dominica in Sexagesima.

Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in 1.Cor.12.b *me virtus Christi.* Infirmus si prudens est, libenter sustinet sudorem propter frequentem sanitatem. Ideo Apostolus in his verbis duo docet, scilicet afflictionem carnis quam debemus libenter portare, dicens: *Libenter gloriabor in infirmitatibus meis.* Secundo possessionẽ virtutis, quam debemus feruenter amare, cum addit: *Vt inhabitet in me virtus Christi.* Primo igitur afflictio carnis est libenter portanda. Quære in materia de for- Tit 7.c.7. titudine. Secundo, possessio virtutum est amanda. Ibid.c.1. Quære in materia de virtute in communi.

Domi

Dominica in Quinquagesima.

1.Cor.13.b *Charitas patiens est.* Decet reginam,habere regium
apparatum.Ideo Apostolus in his verbis describit spe-
cialiter ista duo,scilicet charitatem sicut virginum re-
ginam dicens:*Charitas.*Secundo patientiam sicut regi-
Tit.5. c.2. næ armaturam, addens. *Patiens est.* Primo igitur,cha-
Ibid. c. 7. & ritas est virtutum regina. Quære in materia de chari-
tit.7.c.7. tate.Secundo,patientia est reginæ armatura.Quære in
materia de fortitudine. Et in materia de patientia.

Dominica prima in Quadragesima.

2.Cor.6.b *Vt castigati & non mortificati.* Filius si peccauerit ca-
stigandus est, & non mactandus ; corrigendus & non
occidendus.Et secundum hoc Apostolus in isto verbo
specialiter ostendit duo. Primo quod peccator debet B
se corrigere cum flagello pœnitentiæ,cum dicit:*Vt ca-
stigati.* Secundo,quod non debet se occidere cum gla-
Tit. 2. per tot. dio culpæ,addens:*Non mortificati.* Primo igitur casti-
gandus est peccator flagello pœnitentiæ, Quære in
Tit.1.c.1. materia de pœnitentia. Secundo,non est occidendus
gladio culpæ, quære in materia de peccato.

Dominica secunda in Quadragesima.

1.Thess.4.a *Hac est voluntas Dei sanctificatio vestra.* Tunc re-
gnum bene regitur,quando populus voluntatem regis
obseruat , & quando rex plebis vtilitatem procurat,
Vnde Apostolus in his verbis hæc duo facit. Describit
enim quid summe obseruandum , quia voluntas diui-
na,dicens:*Hac est voluntas Dei.* Secundo quid summe C
affectandum,quia sanctitas propria,addens:*Sanctifica-
tio vestra.* Primò igitur, debemus diuinam volunta-
Tit. 3. per tot. tem obseruare implendo præcepta.Quære in materia
de præceptis. Secundo, debemus per munditiam pro-
Tit.4.c.4. priam castitatẽ seruare.Quære in materia de castitate,

Dominica tertia in Quadragesima.

Eph.5.a *Ambulate in dilectione sicut & Christus dilexit vos.*
Vnicuique experto in sua scientia credendum.Et ideo,
quia Apostolus summe fuit expertus in præceptis &
scientia, audire debemus lectionem suam, quam nobis
proponit in his verbis,de schola diuinæ lectionis.Hæc
autem lectio continet duo capitalia dilectionis , scili-
cet viam regulantem,& ideo dicitur:*Ambulate in dile-
ctione:*& dilectionis formam exemplarem,& ideo sub-
ditur. *Sicut & Christus dilexit vos.* Primo igitur se-
Tit.7. c.2. quenda est dilectionis via. Quære in materia de dile-
ctione & charitate. Secundo,attendenda est dilectio-
Ibidem. nis forma. Quære in eadem materia.

Dominica quarta in Quadragesima.

Gal. 4. d *Eiice ancillam & filium eius.* Vulgo dicitur,quod bo-
num opus facit,qui de stulto se expedit. Et ideo Apo-
stolus in hoc verbo monet nos , ad expellendum pec-
catum de cordis hospitio.Et hoc quantum ad duo,sci-
licet quantum ad affectionem , qua peccatum concu-
piscitur,dicens ; *Eiice ancillam*,id est voluntatem ma-
lam,& quantum ad operationẽ, qua peccatum perpe- E
petratur,addẽs. *Et filium eius.* Primo igitur per pœni-
tentiam expellẽda est affectio mala,& fit præcipue per
contritionem, & per confessionem, quære in materia
Tit. 2. per tot. de pœnitentia.Secundo expellenda est operatio praua,
Ibidem. & fit per satisfactionem.Quære in eadem materia.

Dominica in Passione Domini.

Hebr.9.c *Per proprium sanguinem introiuit semel in sancta.* Re-
ligiosi consueuerunt se minuere,quando volunt infir-
mariam intrare,& recreationem suscipere : sic Domi-
nus in passione sua fecit se minui,& sic intrauit infir-
mariam,& recreationem paradisi recepit. Et sic Apo-
stolus in verbis istis duo ostendit , scilicet passionis

A Christi minutionem,dicens : *Per proprium sanguinem:*
Secundo resurrectionis recreationem, addens : *Introi-
uit semel in sancta* , scilicet in cœlum. Primo igitur,
passio Christi est iugiter meditanda. Quære in mate- Tit.8 c.1.
ria de de contemplatione & de gaudio. Secundo,bona Tit.5.c.4. &
cœlestia sunt feruenter desideranda.Quære in materia tit.10. c.2.
de spe, & gloria paradisi.

Dominica in ramis Palmarum.

Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mor- Phil.2.
tem,mortem autem Crucis. Qui vult librum scribere vel
corrigere , super omnia de exemplari veraci debet cu-
rare : & ideo Apostolus in his verbis proponit nobis
pro libro exemplum vitæ Christi,ad transcribendum,
& corrigendum librum cordis nostri.Proponit autem
B his nobis quatuor capitula huius libri,in cordis nostri
codice transcribenda. Primum,scilicet humilitatis in-
clinantis, cum dicit : *Humiliauit semetipsum.* Secun-
dum obedientiæ subiugantis , cum dicitur : *Factus
obediens.* Tertium perseuerantiæ coronantis,cum sub-
ditur: *Vsque ad mortem.* Quartum pœnitentiæ crucifi-
gentis,cum subinfertur: *Mortem autem Crucis.* Primo
igitur,debemus nos humiliter inclinare. Quære in ma- Tit 7.c.2.
teria de humilitate: Secundo,debemus nos obedientia Tit.4 c.2.
subiugare. Quære in materia de obedientia. Tertio Tit.5.c.7.
debemus nos perseuerantia coronare. Quære in ma- Tit. 2. per tot.
teria de fortitudine.Quarto,debemus nos pœnitentia
cruciare. Quære in materia de pœnitentia.

Dominica prima post Pascha.

Hac est victoria qua vincit mundum,fides nostra. Mul- 1.Io.vlt.
tum gloriatur miles in gladio,quando cum illo trium-
phauit in omni bello : ideo Ioannes Apostolus osten-
dit in his verbis Christi militibus specialiter duo, sci-
licet triumphum vitiorum,dicens: *Hac est victoria qua
vincit mundum.* Secundo genus armorum securissi-
mum: *Fides nostra.* Primo igitur,debemus perseueran-
tia triumphare. Quære in materia de fortitudine. Se- Tit.5.c.7.
cundo,debemus nos armis fidei armare.Quære in ma- Ibid.c.3.
teria de fide.

Dominica secunda post Pascha.

Christus passus est pro nobis , vobis relinquens exem- 1.Pet.2.d
D *plum,vt sequamini vestigia eius.* Sequi debet miles du-
cem,proles patrem,scholaris doctorem : & ideo Apo-
stolus ostendit nobis tria in his verbis , quæ sunt ne-
cessaria,& facienda nobis. Primo est nobis cum Chri-
sto militandum,& ideo dicitur : *Christus passus est pro
nobis.* Secundo cum Christo conuersandum , & ideo
subditur : *Vobis relinquens exemplum.* Tertio per Chri-
stum ambulandum,& ideo subinfertur: *Vt sequamini
vestigia eius.* Primo igitur debemus laborare cum
Christo,per pœnitentiam dignam. Quære in materia Tit. 2. per tot
de pœnitentia. Secundo,debemus conuersari in Chri-
sto per vitam honestam. Quære in materia de castita- Tit. 4. c.4. & tit.5.c.6.
te, & temperantia. Tertio , debemus post Christum Tit.3.per tot.
ambulare per mandatorum semitam rectam, Quære
E in materia de præceptis.

Dominica tertia post Pascha.

Obsecro vos tamquam aduenas,& peregrinos,abstinere 1.Petr.2.b.
vos à carnalibus desideriis,quæ militant aduersus animã.
Qui bene dirigit in via,prædicit omnia diuerticula,&
pericula. Et secundum hoc, Apostolus monet nos in
his verbis ad tria , scilicet ad habendam mortis me-
moriam,dicens:*Obsecro vos tamquã aduenas & peregri-
nos.* Secundo,ad domandam carnis lasciuiam,dum di-
cit: *Abstinere vos à carnalibus desideriis.* Tertio ad frã-
gendam hostis malitiam subdens: *Quæ militant aduer-
sus animam.* Primo igitur,habẽda est mortis memoria,
& hoc est humilitatis.Quere in materia de humilitate. Tit. 7. c.1.

Secundo, domanda est carnis lasciuia, quod est opus A
Tit. 4. c. 4. & tit. 5. c. 6. Ibid. & tit. 5. c. 7. castitatis. Quære in materia de castitate, & temperantia. Tertio, fugienda est hostis malitia, & hoc opus fortitudinis. Quære in materia de fortitudine, & continentia.

Dominica quarta post Pascha.

Iac. 1. e *Sit omnis homo velox ad audiendum, & tardus ad loquendum, & tardus ad iram.* Vulgo dicitur: Qui non est prudens, sit saltem bene credens. Et ideo beatus Iacobus Apostolus monet nos specialiter ad tria. Primum est velocitas contra contemptum obedientiæ, dicens: *Sit omnis homo velox ad audiendum.* Secundum est taciturnitas contra peccatum linguæ, ideo addit: *Tardus ad loquendum.* Tertium est mititas contra peccatum iræ, ideo dicit: *Tardus ad iram* Primo igitur, debemus B
Tit. 4. c. 1. acquiescere. Et hoc est opus obedientiæ. Quære io materia de obedientia. Secundo debemus libenter tacere contra vitium linguæ. Quære in materia de præceptis. Tertio debemus esse quieti contra peccatum iræ. Quære in materia de ira.
Tit. 3. per tot. Tit. 1. c. 5.

Dominica quinta post Pascha.

Iac. 1. d *Religio munda, & immaculata apud Deum & patrem, hæc est, visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc sæculo.* Boni pictoris industria apparet in bona pictura, & secundum hoc Apostolus pingit bonam picturam quantum ad tris, quæ sunt ad bonam vitam necessaria, scilicet decor conuersationis, & ideo dicitur: *Religio munda, & immaculata apud Deum & patrem hæc est.* Secundo, dolor miserationis, cum additur: *Visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum.* Tertio fuga inquinationis, cum subditur: *Et immaculatum se custodire ab hoc sæculo.* Primo ergo debemus pie conuersari, quod est opus
Tit. 4. c. 4. honestatis. Quære in materia de honestate, vel castitate. Secundo debemus pie misereri, & hoc est opus pietatis. Quære io materia de pietate, & misericordia. Tertio, debemus inquinationem detestari, & hoc est opus virtutis, & hoc quantum ad triplicem concupiscentiam, scilicet mundi, carnis, & hostis. Quære in materia de præceptis, & oratione.
Tit. 6. c. 4.
Tit. 3. per tot. & tit. 2. c. 5.

Dominica infra octauam Ascensionis.

1. Pet. 4. c *Si quis ministrat, tanquam ex virtute quam administrat Deus.* Omnis bonus operatius virtute regula ad dirigendum opus. Et secundum hoc Beatus Petrus Apostolus ostendit in hic verbis duo nobis necessaria, scilicet obsequium exterioris operis, dicens: *Si quis ministrat.* Secundo iudicium interioris virtutis, addens: *Quam administrat Deus.* Primo debemus bonum opus exercere, & specialiter triplex, scilicet opus iustitiæ in obseruando mandata. Quære in materia de præceptis. Secundo, opus pœnitentiæ in emendando peccata. Quære in materia de pœnitentia. Tertio, opus misericordiæ in subleuando proximi incommoda. Quære io materia de misericordia.
Tit. 3.
Tit. 1.
Tit. 6. c. 4.

Dominica prima post Pentecosten. E

1. Io. 4. d *Hoc mandatum habemus à Deo, vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.* Duplicem nodum consueuit facere, qui rem vult bene ligare. Et secundum hoc Ioannes Apostolus ostendit nobis duo de vinculo charitatis, iniunctionem, qua iniungitur sub districto præcepto, & ideo dicitur: *Hoc mandatum habemus à Deo.* Charitatis perfectionem, quæ perficitur duplici modo, & ideo subditur: *Vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.* Primo igitur charitatem debemus seruare tamquam præceptum. Quære in materia de præceptis. Secundo, debemus charitatem nodare tamquam vinculum. Quære in materia de charitate.
Tit. 3.
Tit. 5. c. 1.

Dominica secunda post Pentecosten.

Quid odit fratrem suum homicida est. Secundū leges sæculares, non solum reputatur homicida qui interficit ictu gladij, sed qui parat potiones veneni. Et secundum hoc Apostolus in his verbis ostendit nobis duo, scilicet odium expellendum ad modum veneni, dicens: *Quid odit fratrem suum.* Secūdo homicidiū abhorrendum, instar gladij, addens: *Homicida est.* Primo igitur, debemus odium fratris vitare, quod est inuidiæ corruptio. Quære in materia de inuidia. Secundo, debemus homicidium abhorrere, quod est præcepti transgressio. Quære in materia de præceptis. *1. Ioh. 3. c* *Tit. 1. c. 4.* *Tit. 3. c. 4.*

Dominica tertia post Pentecosten.

Humiliamini sub potenti manu Dei, vt exaltet vos in die visitationis, &c. Saltatores consueuerūt se curuare, vt melius possint ad alta saltare. Et secūdū hoc Apostolus ostendit nobis duo, scilicet humilitatis inclinationem profundam, dicens: *Humiliamini sub potenti manu Dei.* Secundo humilitatis eleuationem iucundā, addens: *Vt exaltet vos in die visitationis.* Primo igitur, debemus nosipsos humiliare. Quære in materia de humilitate, & superbia per cōtrarium. Secūdo debemus nos per contemplationem ad gloriam leuare. Quære in materia de gloria Paradisi. *1. Pet. vlt. b* *Tit. 7. c. 1. Tit. 1. c. 3.* *Tit. 10. c. 2.*

Dominica quarta post Pentecosten.

Existimo enim quod non sunt condigna passiones huius tēporis, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis, &c. C Consueuit homo accipere pro parte sua, quod plus ponderat in statera. Et secundum hoc Apostolus quasi in statera proponit nobis duo verba in proposito, scilicet præsentem tribulationem ad suscipiendum, dicēs *Existimo, quod non sunt condigna passiones huius tēporis.* Secundo æternam remunerationem ad eligēdum, addens: *Ad futuram gloriam.* Primo igitur, debemus præsentem tribulationem sustinere patienter. Quære in materia de patientia, & acedia per contrarium. Secundo æternam remunerationem expectare. Quære in materia de spe & gloria Paradisi. *Rom. 8. d* *Tit. 7. c. 7. & tit. 1. c. 7.* *Tit. 5. c. 4 & tit. 10. c. 2.*

Dominica quinta post Pentecosten.

D *Si quid patimini propter iustitiā, beati &c.* Vix acquiruntur magnæ diuitiæ sine magno labore. Et secūdum hoc in verbis propositis ponūtur specialiter tria, scilicet virtus laborem sustinens, cum dicitur: *Si quid patimini.* Iustitia laborem decorans, cum additur *Propter iustitiam.* Fructus, laborem remunerās, cum subditur: *Beati.* Primo enim debemus laborem præsentem patienter portare. Quære in materia de fortitudine, superbia, luxuria, & auaritia per contrarium. Secundo, debemus præsentem laborem titulo iustitiæ decorare. Quære in materia de iustitia. Tertio, debemus laborē fructu fœlicitatis coronare. Quære in materia de spe & gloria Paradisi. *1. Pet. 3. c.* *Tit. 5. c. 7. & tit. 1. c. 3. 6. 9.* *Tit. 5. c. 8.* *Tit. 5. c. 4. & tit. 10. c. 2.*

Dominica sexta post Pentecosten.

Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quod simul viuemus cum eo, &c. Consueuerunt pueri rumpere vestes antiquas, vt citius habeant nouas. Et secundum hoc Apostolus in hoc verbo specialiter ostendit nobis duo, scilicet vestem carnis mortificandam, cum dicitur: *Si autem mortui sumus cum Christo*; stolam gloriæ desiderandam cum additur: *Quod simul viuemus in eo.* Primo igitur, debemus vestem carnis rumpere per pœnitentiam. Quære in materia de pœnitentia, acedia, luxuria, & gula per contrarium. Secundo debemus stolam gloriæ æternæ frequenter appetere. Quære io materia de spe, & gloria Paradisi. *Rom. 6. b* *Tit. 2. per tot. & tit. 1. c. 7. 8. 9* *Tit. 5. c. 4. & tit. 10. c. 2.*

Dominica

Dominica ſeptima poſt Pentecoſtem.

Rom. 6. d

Habetis fructum in ſanctificationem, finem vero vitam æternam. Qui prudens eſt conſiderat fructum laboris,& finem operis. Et ſecundum hoc Apoſtolus in omni hora docet nos conſiderare duo,ſcilicet fructum iuſtificantem,dicens: *Habetis fructum in ſanctificationem*,& deſiderare finem iuſtificantem, addens: *Finem vero vitam æternam.* Primo, fructus boni operis conſiſtit in opere iuſtitiæ. (Ti. 2 per tot.) Quære in materia de præceptis. Secundo finis operis conſiſtit in conſummatione perſeuerantiæ. (Ti. 8. c. 2. Tit. 7. c. 4. & tit. 10. c. 2.) Quære in materia de perſeuerantia Tertio in expectatione futuræ gloriæ. Quære in materia de ſpe & gloria Paradiſi.

Dominica octaua poſt Pentecoſtem.

B

Rom. 8. b

Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini,&c. Infirmus ſi ſemper bibit ſecundum ſitim febris, de facili incurrit periculum mortis. Et ſecundum hoc,Apoſtolus oſtendit nobis duo,ſcilicet febrem vel ſitim carnis omnino reprimendam,dicens: *Si ſecundum carnem vixeritis.* Et gehennalem pœnam mortis omnino fugiendam, addens: *Moriemini.* Primo igitur debemus deſideria carnis reprimere. (Tit. 5. c. 6. & tit. 1. c. 8. Tit. 6. c. 1. & tit. 2. c. 3.) Quære in materia de temperantia & gula,per contrarium. Secundo,debemus mortis ſupplicia formidare. Quære in materia de timore, & ſuperbia per contrarium.

Dominica nona poſt Pentecoſtem.

1. Cor. 10.

Non ſimus concupiſcentes malorum. Qui equitat laſciuum equum,debet ipſum refrenare ſpecialiter iuxta periculum.Et ſecundum hoc Apoſtolus oſtendit nobis duo,ſcilicet concupiſcentiæ vitium caute refrenãdum cum dicit: *Non ſimus concupiſcentes*,& concupiſcentiæ periculum formidandũ,addens: *Malorum.* Primo igitur concupiſcentiæ vitium refrenandum. (Ti. 5. c. 8.) Quære in materia de præceptis.Secundo debemus concupiſcentiæ periculum formidare, quantum ad gulam, luxuriam,auaritiam. (Ti. 1. c. 6. 8. 9.) Quære in materia iſtorum.

Dominica decima poſt Pentecoſtem.

1. Cor. 12. a

Diuiſiones miniſtrationum ſunt, idem autem Dominus. Multum decorat honorem regium,multiformis varietas,& diſtributio miniſteriorum. Et ſecundum hoc in his verbis duo ſpecialiter deſcribuntur, ſcilicet obſequij diuini diſtributio ſalutaris,cum dicitur: *Diuiſiones miniſteriorum ſunt.* Diſpenſationis Dei dominatio ſingularis,cum additur: *Idem autem Deus.* (Tit. 7. c. 4. & tit. 5. c. 8. & tit. 2. per tot.) Primo igitur, debemus nos occupare, quantum ad opera miſericordiæ,& iuſtitiæ,& pœnitentiæ. Quære in materia eorum. Secundo,debemus vnum Deum adorare. (Tit. 3. c. 2.) Quære in materia de præceptis.

D

Dominica vndecima poſt Pentecoſtem.

1. Cor. 15. b

Gratia Dei ſum id quod ſum,& gratia eius in me vacua non fuit. Naturaliter arbor prius nititur radices figere, & poſtea fructus proferre. Et ſecundum hoc Apoſtolus in his verbis de quolibet viro iuſto oſtendit nobis duo,ſcilicet veritatis ſtabilitatem,dicens: *Gratia Dei ſum id quod ſum.* Et operis fœcunditatem,addens: *Et gratia eius in me vacua non fuit.* (Ti. 7. c. 2. 3. 4.) Primo igitur, debemus eſſe virtutibus fixi.Quære in materia de fide, ſpe,charitate,& veritate in communi. (Tit. 7. c. 4. & ti. 1. c. 6. & 7) Secundo,debemus eſſe in bonis fœcundi. Quære in materia de miſericordia & auaritia,& acedia per contrarium.

E

Dominica duodecima poſt Pentecoſtem.

2. Cor. 3. b

Sufficientia noſtra ex Deo eſt. Sicut luna recipit lumen ſuum à ſole, ita creatura donũ ſuum à Creatore: & ad hoc quod luná plene lumen ſuum recipiat,oportet,vt ſol directe reſpiciat. Et ſecundum hoc duo ſpecialiter in verbis iſtis oſtenduntur, ſcilicet integralis iuſti perfectio,cum dicitur: *Sufficientia noſtra*, Secundo iuſti ſpiritualis cõtemplatio,cum additur: *Ex Deo eſt.* Primo igitur,debemus perfectionem virtutis habere. (Tit. 5. c. 1.) Quære in materia de virtute in communi. Secundo, debemus ad Deum per contemplationem reſpicere. (Tit. 2. c. 5.) Quære in materia de oratione & contemplatione.

Dominica decimatertia poſt Pentecoſtem.

Gal. 3. c

Lex propter tranſgreſſiones poſita eſt. Sicut enim principis equus indiget freno:ſic pronitas ex concupiſcentia noſtra iuſtitiæ præcepto. Et ſecũdum hoc Apoſtolus in his verbis oſtendit nobis duo, ſcilicet æquitatẽ diuini præcepti cum dicit: *Lex*;& pronitatem peccati cũ dicit: *Propter tranſgreſſiones poſita eſt.* Primo igitur, æquitas præcepti eſt obſeruanda. (Tit. 8.) Quære in materia de præceptis. Secundo peccati pronitas moderanda. (Ti. 3. per tot. & ti. 5. c. 6. & ti. 1. c. 8. & 9.) Quære in materia de pœnitentia, temperantia,gula,& luxuria per contrarium.

Dominica decimaquarta poſt Pentecoſtem.

Gal. 5. c

Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum. & ſpiritus aduerſus carnem. Tempus guerræ eſt valde periculoſũ,& maxime quando eſt cõtinuum,& infeſtiuum. Idcirco milites conſueuerunt incedere armati. Et ſecundum hoc in verbo iſto duo nobis oſtendũtur,ſcilicet carnis hoſtilitas domanda præ omnibus,cum dicitur: *Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum*,& mẽtis ſinceritas armanda virtutibus cum additur: *Spiritus aduerſus carnẽ.* Primo igitur,debemus hoſtilitatem carnis domare,& ſpecialiter quãtum ad gulam,&luxuriam. Quęre in materia de gula, & luxuria. (Tit. 1. c. 8. 9.) Secundo,debemus mentis ſinceritatem amare. Quære in materia de pœnitentia. (Tit. 3. per. tot.)

C

Dominica decimaquinta poſt Pentecoſtem.

Gal. 6. b

Alter alterius onera portate,& ſic adimplebitis legem Chriſti. Boues iunguntur vt facilius trahant iugum, & equi combinantur,vt facilius trahant currum. Et ſecundum hoc, Apoſtolus in hoc verbo ponens nos ſub dilectionis iugo, docet ſpecialiter duo portare,ſcilicet proximorum partem laboris, cum dicit: *Alter alterius onera portate.* Secundo conſeruare legem amoris, addens, *& ſic adimplebitis legem Chriſti.* Primo ergo eſt neceſſitas proximorum ſupportanda. (Ti. 7. c. 4.) Quære in materia de pietate & miſericordia. Secundo,eſt Dei & proximi charitas adimplenda. (Tit. 3. & tit. 5. c. 2.) Quære in materia de præceptis & charitate.

Dominica decimaſexta poſt Pentecoſtem.

Eph. 4. a

Soliciti ſeruare vnitatẽ ſpiritus in vinculo pacis. Sicut opus glutini eſt fortiter coniungere,& ſicut vinculi eſt ligare:ſic opus charitatis eſt fortiter amare. Et ſecũdũ hoc Apoſtolus in verbo propoſito monet nos ad duo, ſcilicet ad habendum charitatis glutinum in vnitate mentis,ibi: *Soliciti ſeruare vnitatẽ ſpiritus*,&ad habendum charitatis vinculum in vnitate pacis, addens: *In vinculo pacis.* Primo igitur,charitas loco glutini habet mentium vnitatem. Quære in materia de charitate,& inuidia per contrarium. (Tit. 5. c. 2. & tit. 1. c. 4.) Secundo charitas loco vinculi habet neceſſariam pacem. Quære in materia de pace, & ira per contrarium. (Tit. 1. c. 4. & tit. 1. c. 5.)

Dominica decimaſeptima poſt Pentecoſtem.

Eph. 3. d

In charitate radicati & fundati. Sicut radix arborem portat, & ſicut fundamentum ædificium ſuſtinet: ſic charitas bonum inchoat, & conſeruat. Et ſecundum hoc in verbis propoſitis de charitate duo proponuntur. Quoniã ipſa eſt radix à qua generatur fructus boni operis,& ideo dicitur: *In charitate radicati.* Ipſa eſt fundamentum in qua ſituatur omnis ſtructura veritatis,&ideo ſubdit: *Fundati.* Primo igitur,charitas eſt radix reſpectu operis boni. Quęre in materia de charitate (Tit. 5. c. 2.)

Secun

Ibidem. Secundo, charitas est fundamentum respectu virtutis, Quære in eadem materia. A

Dominica decimaoctaua post Pentecostem.

1.Cor.1.a *Confirmabit vos vsque in finem sine crimine.* Vulgo dicitur, quod finis, non pugna coronatur. Vnde incaute & in vanum laudatur nauis antequam acceperit portum, & miles antequam acquisierit triumphum. Et secundum hoc, Apostolus hortatur nos specialiter ad duo, scilicet ad firmitatem perseuerantiæ, cum dicitur: *Confirmabit vos.* Ad puritatem innocentiæ, addens: *Sine crimine.* Primo igitur, debemus in bono perseuerare. Quære in materia de perseuerantia. Secundo, debemus peccatum odire. Quære in materia de peccatis in communi. Tit.1.c.5. Tit.1.c.1.

B

Dominica decimanona post Pentecostem.

Eph.4.d *Qui furabatur iam non furetur, magis autem laboret operando manibus suis.* Mercatores consueuerunt mercaturam illam eligere, quam cognoscunt ad lucrum vtiliorem esse. Et secundum hoc Apostolus in verbo proposito facit specialiter duo. Prohibet acquisitionem furtiuam cum dicit: *Qui furabatur iam non furetur.* Suadet occupationem, addens: *Magis autem laboret, &c.* Primo igitur, debemus furtum & rapinam detestari. Quære in materia de præceptis & auaritia. Secundo, debemus bonis operationibus occupari, & specialiter in operibus iustitiæ. Quære in materia de præceptis, de pœnitentia, & misericordia. Tit.3.c.6. & tit.1.c.6. Tit.3. & 2. per tot. & tit.7. c.4.

C

Dominica vigesima post Pentecostem.

Ephe.5.e *Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.* Medici summe prohibent vinum infirmis, quia summe accendit materiam febris. Et secundum hoc in verbo isto Apostolus duo facit. Primo enim prohibet vinum gulæ, dicens: *Nolite inebriari vino.* Secundo prædicit febrem luxuriæ addens: *In quo est luxuria.* Debemus igitur, gulam & luxuriam cauere. Quære in materia de luxuria & gula. Tit.1.c.8. & 9.

Dominica vigesimaprima post Pentecostem.

Eph.6.c *State succincti lumbis vestris in veritate, & induti lorica iustitiæ.* Consueuerunt antiqui & probati milites, docere pugnare, & armare minores. Et secundum hoc, Apostolus docet nos in his verbis tria, scilicet corporis castitatem, dicens: *State succincti lumbis vestris.* D Oris veritatem, addens: *In veritate.* Et æquitatem, subdens: *Induti lorica iustitiæ.* Primo igitur, debet esse caro munda. Quære in materia de castitate & luxuria per contrarium. Secundo, debet esse lingua vera. Quære in materia de veritate & mendacio per contrarium. Et quære in materia de præceptis. Tertio, debet esse operatio iusta. Quære in materia de iustitia. Tit.4.c.4. & tit.1.c.9. Tit.1.c.7. Tit.5.c.8.

Dominica vigesimasecunda post Pentecostem.

Phil.1.b *Repleti fructu iustitiæ per Iesum Christum in gloriam & laudem Dei.* Mercatores socij consueuerunt primo lucro intendere, & postmodum lucrum diuidere. In omni opere bono sunt socij Deus & homo, & honor est portio Dei, qui gratiam largitur, fructus vero est E portio hominis, qui bonum opus exequitur. Et secundum hoc Apostolus in verbo proposito monet nos quantum ad duo, scilicet ad fructum boni operis cumulandum, quæ est portio nostra dicens: *Repleti fructu iustitiæ per Iesum Christum.* Ad laudem & honorem Deo persoluendum, quæ est portio sua, addens, *In gloriam & laudem Dei.* Primo igitur, debemus bonis operibus insistere, & specialiter operibus misericordiæ. Quære in materia de misericordia: vel operibus pœnitentiæ. Quære in materia de pœnitentia. Secundo debemus in omnibus Deum laudare. Quæ in materia de bonitate, & superbia per contrarium. Tit.7.c.4. Tit.2. per tot. Tit.1.c.3.

A

Dominica vigesimatertia post Pentecostem.

Quorum Deus venter est, & gloria in confessione ipsorum qui terrena sapiunt. Phil.3.d Consueuit nutrix in conspectu pueri contra immunditiam spuere, vt puer addiscat immunditias non tractare. Et secundum hoc Apostolus in verbis istis describit nobis tria vitia detestanda, scilicet immundorum idololatriam detestabilem, dicens: *Quorum Deus venter est*, Superborum vanam gloriam confusibilem, addens: *Et gloria in confusione ipsorum.* Cupidorum auaritiam inexplicabilem, subdens: *Qui terrena sapiunt.* Primo igitur, debemus immunditiam fugere, & specialiter gulam & luxuriam. Quære in materia eorum. Secundo, debemus superbiam calcare. Quære in materia de superbia, & humilitate. Tertio, debemus auiditatem cupidorum relegare. Quære in materia de auaritia & paupertate. Tit..c.8. & 9. Tit.1.c.3. & tit.7.c.1. Tit.1.c.6. & tit.4.c.3.

B

Dominica vigesimaquarta post Pentecostem.

In omni tempore bono fructificantes, & crescentes in scientia Dei. Col.1.b Arbor nouella facit naturaliter duo. Nam crescendo fructificat, & fructificando crescere non cessat. Et secundum hoc, Apostolus in verbo isto monet nos ad duo, scilicet ad fructum bonorum operum, dicens: *In omni opere bono fructificantes.* & ad augmentum virtutum, addens: *Et crescentes in scientia Dei.* Primo igitur debemus bonis operibus insistere, & specialiter tribus, scilicet iustitiæ. Quære in materia de præceptis, de pœnitentia, & misericordia. Secundo debemus in virtutibus proficere. Quære in materia de virtutibus in communi, & de acedia per contrarium. Tit.3.c.1.

C

In visitatione prælatorum ad subditos.

Facit iudicium & iustitiam in terra. Ier.23.b Bonus paterfamilias prius seruis suis prædicit misericordias, quam inferat plagas: & hoc est quod dicit Dominus per Ieremiam prophetam, & in verbo isto proponit duo, scilicet Christi iudicium, quod debemus summe formidare, dicens: *Faciet iudicium.* Et secundo Christi iustitiam, quam debemus obseruare, addens: *Et iustitiam in terra.* Primo igitur proponitur Christi iudicium ad formidandum. Quære in materia de timore & iudicio. Secundo proponitur iustitia ad obseruandum. Quære in materia de iustitia & præceptis. Tit.6.c.1. & tit.10.c.1. Tit.5.c.8. & tit.3.

D

De Apostolis.

Maiorem hac dilectionem nemo habet, vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Ioh.15.b Consuetum est in Ecclesia, quod in magna solemnitate pulsatur maior campana. Ita & in festo Apostolorum recitantur magnalia charitatis, quę est maxima virtutum: & secundum hoc in verbis istis Saluator in laudem huius Apostoli nobis proponit de charitate duo, scilicet charitatis gaudium, quia non potest altior esse, dicens: *Maiorem hac dilectionem nemo habet.* Charitatis signum, quod non potest certius esse, addens: *Vt animam suam ponat quis pro amicis suis.* Primo igitur, debemus exemplo huius Apostoli dilectionis gradus ascendere. Quære in materia de charitate & acedia per contrarium. Secundo E debemus signum dilectionis ostendere. Quære in materia de charitate, & acedia per contrarium. Tit.5.c.2. & tit.1.c.7. Ibidem.

Item de eisdem Apostolis.

Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Matth.10.b Miles debet esse præcipue armatus contra illa tela, quibus vtitur inimicus. Et ideo quia mundus habet duo tela præcipua, scilicet fraudulentiā & violentiam, quia per fraudulentiam decipit, per violentiam opprimit. Ideo Saluator in his verbis armat milites suos specialiter duobus armis, scilicet serpētina sagacitate, contra mundi fraudulentiam, dicens: *Estote prudentes sicut serpentes.* Columbina simplicitate, contra mundi violen-

violentiam, addens: *Et simplices sicut columbæ.* Primo igitur, debemus habere exemplo huius Apostoli, prudentiam serpentinam. Quære in materia de prudentia. Secundo, debemus habere mititatem columbinam. Quære in materia de mansuetudine, & ita per contrarium.

Tit. 5. c. 5. — Tit. 7. c. 2. & tit. 1. c. 5.

De eisdem Apostolis.

Matth. 10. b — *Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum.* Consueuit luparius lupo exponere agnum, vt cum agno capiat lupum. Isto modo nouo venationis vsus est Christus, qui principibus mundanis exposuit Apostolos, & per Apostolos cepit principes, & reges mundanos. Et secundum hoc in verbo isto ad laudem huius Apostoli describit duo, scilicet diuinam auctoritatem, dicens: *Ecce ego mitto vos.* Ouinam simplicitatem, addens: *Sicut oues in medio luporum.* Primo igitur, Apostoli fuerunt missi ad prędicandum Dei verbum. Quære in materia de prædicatione. Secundo, fuerunt missi ad ædificandum per exemplum. Quære in materia de religione. Propter primum est Apostolorum dignitas honoranda. Quære in materia de humilitate. Propter secundum, est eorum humilitas imitanda præcipue quantum ad paupertatem, obedientiam, & charitatem. Quære in materia de paupertate, charitate, & obedientia.

In Proœm. Tit. 4. c. 1. — Tit. 7. c. 1. — Tit. 4. c. 2. & 3. & tit. 5. c. 2.

De eisdem Apostolis.

Ioan. 15. b — *Hoc est præceptum meum vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos.* Consueuit magister quando vult scholares bene instruere, exempla sensibilia in lectione proponere, vt scholares possint facilius retinere. Et ideo Saluator legens scholaribus suis, id est, Apostolis lectionem charitatis, proponit seipsum tāquam exemplum lectionis. Et secundum hoc charitas, quæ fuit lectio Apostolorum, describitur hic tripliciter, scilicet vt mandatum intransgressibile, cum dicitur: *Hoc est præceptum meum.* Vt vinculum indissolubile, cum additur: *Vt diligatis inuicem.* Vt exemplum intelligibile, cum dicitur: *Sicut dilexi vos.* Primo igitur debemus charitatem, sicut præceptum seruare. Quære in materia de præceptis. Secundo, debemus charitatem sicut vinculum nodare. Quære in materia de charitate. Tertio, debemus charitatem Christi sicut exemplum palpare. Quære in materia de charitate.

Tit. 3. — Tit. 5. c. 2. Ibidem.

De vno Martyre.

Psal. 91. a — *Iustus vt palma florebit.* Consueuit agricola arbores generosas eligere, vt eas possit in suo virgulto plantare: sic Dominus noster Iesus Christus elegit arbores nobilissimas in virgulto paradisi plantandas: inter quas elegit huius venerandi Martyris victoriam, sicut palmam fructuosam & speciosam. Et secundum hoc martyr iste gloriosus in isto verbo tripliciter cōmendatur, scilicet vt iustus in opere, cum dicitur: *Iustus.* Vt fortis in tribulatione, cum additur: *Vt palma.* Vt pulcher in conuersatione, cum subditur: *Florebit.* Primo igitur, debemus exemplo huius Martyris habere iustitiæ rectitudinem. Quære in materia de iustitia. Secundo, patientiæ fortitudinem. Quære in materia de fortitudine. Tertio, munditiæ pulchritudinem. Quære in materia de castitate.

Tit. 5. c. 8. Ibid. c. 7. Tit. 4. c. 4.

Item de eodem Martyre.

Psal. 20. a — *Posuisti Domine in capite eius coronam de lapide pretioso.* Magnus honor est quando Imperator promouet aliquem in militem, & maior cum coronat seruum regem. Talem honorem isti Martyri glorioso exhibuit Dominus: quoniam non solum in strenuum militem ipsum promouit, sed cœlesti diademate coronauit. Et secundum hoc à propheta in laudem suæ coronæ duo A specialiter proponuntur, scilicet maiestas imperialis, cum dicitur: *Posuisti Domine super caput eius.* Valor martyrialis, cum dicitur; *De lapide pretioso.* Primo igitur, exemplo huius martyris, corona meritorum nostrorum debet esse in virtutibus speciose formata. Quære in materia de continentia. Secundo, debet esse pretiose fabricata. Quære in materia de virtute & humilitate.

Tit. 4. c. 4. Tit. 5. c. 1. & tit. 7. c. 1.

De pluribus Martyribus.

Hebr. 11. f — *Sancti per fidem vicerunt regna* Bene debent reputari strenui milites, quando paucissimi vincunt plures. Tales fuerunt isti S. Martyres, qui superauerunt mundanos principes & reges. Et secundum hoc Apostolus in B verbis istis describit tria martyrum præconia gloriosa, scilicet vitæ munditiam, dicens: *Sancti.* Mentis iustitiam, addens: *Per fidem.* Mortis victoriam, subdens: *Vicerunt regna.* Primo ergo exemplo sanctorum Martyrum debemus habere castitatem pro lorica. Quære in materia de castitate. Secundo, fidem pro lancea. Quære in materia de fide. Tertio perseuerantiam, pro corona. Quære in materia de fortitudine.

Tit. 4. c. 4. Tit. 5. c. 3. Ibid. c. 7.

De eisdem Martyribus.

Sap. 3. a — *Iustorum animæ in manu Dei sunt.* Consueuerunt incolæ steriles terras & tyrannorum regna dimittere, & ad fertiles terras & ad regna pacifica se transferre: sic fecerunt S. Martyres, qui dimiserunt terras steriles huius sæculi, & tyrannidem Diaboli, & transtulerunt C se ad pacificum regnum Christi. Et secundum hoc in verbis istis duo Martyrum præconia proponuntur, scilicet plena perfectio respectu sui cum dicitur: *Iustorum animæ.* Plena subiectio respectu Dei, cum subditur: *In manu Dei sunt.* Primo igitur exemplo Martyrum debemus esse virtute iustitiæ perfecti. Quære in materia de iustitia. Secundo debemus obedientia esse subiecti. Quære in materia de obedientia.

Tit. 5. c. 8. Tit. 4. c. 2.

De vno confessore Pontifice.

Hebr. 7. — *Assimilatus filio Dei manet sacerdos in æternum.* Satis res commendatur de candore, quando comparatur niui, & res de calore quando comparatur igni. Sic commendantur merita huius confessoris & Pontificis D gloriosi, cum comparatur Christo. Et secundum hoc in verbis istis iste confessor commendatur de duobus, scilicet de sanctitate perfecta, cum dicitur: *Assimilatus filio Dei,* & de dignitate præcelsa, cum dicitur: *Manet sacerdos in æternum.* Primo igitur exemplo huius confessoris est Christi sanctitas imitanda. Quære in materia de mititate, vel virtute in communi, & de humilitate misericordia & fortitudine. Secundo est non terrena, sed cœlestis dignitas appetenda. Quære in materia de spe, & humilitate.

Tit. 7. c. 2. & tit. 5. c. 1. & tit. 7. c. 1. & 4. & tit. 5. c. 7. Tit. 5. c. 4. & tit. 7. c. 1.

De vno Doctore.

Psal. 36. d — *Os iusti meditabitur sapientiam, & lingua eius loquetur iudicium.* Naturaliter os hominis facit duo, E scilicet gustando probat cibum, & loquendo format verbum. Et secundum hoc gloriosus iste Doctor habuit duo bona, ex quibus extollitur in his verbis, scilicet gustum sapientiæ in contemplatione, ideo dicitur: *Os iusti meditabitur sapientiam.* Verbum eloquentiæ in prædicatione, & ideo additur: *Et lingua eius loquetur iudicium.* Primo igitur exemplo huius sancti Doctoris debemus imitari sapientiam, quam ipse considerauit, & præcipue mortis miseriam ad humiliandum, & cœli gloriam desiderandum. Quære in materia de humilitate quantum ad primum, & de spe quantum ad secundum. Secundo debemus formidare iudicia quæ ipse formidauit. Quære in materia de timore.

Tit. 7. c. 2. & tit. 5. c. 4. Tit. 6. c. 1.

De vno confessore non Pontifice.

Sap.10 b. *Iustum deduxit Dominus per vias rectas, & ostendit illi regnum Dei.* Multum lætatur peregrinus, quando de aliquo vertice montis ostenditur ei terminus suæ diætæ: sic fecit Dominus huic sanctissimo confessori, cum in vertice contemplationis ostendit ei regnum æternæ felicitatis. Et secundum hoc, sapiens in verbis istis proponit duo præconia huius confessoris, scilicet suæ peregrinationis progressum certissimum, dicens: *Iustum deduxit Dominus per vias rectas.* Et suæ glorificationis visum rectissimum, addens: *Et ostendit illi regnum Dei.* Primo igitur exemplo huius sancti confessoris debemus per iter

Tit.3. per tot. præceptorum incedere. Quære in materia de præceptis. Secundo debemus ad finem præmiorum recte

Tit.10.c.2. ascendere. Quære in materia de gaudio Paradisi.

De virgine Martyre.

Cant.2.a *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias, &c.* Consueuerunt amatores laudibus amicas extollere, & cantionibus laudare: sic amator virginum Christus, in laudibus huius gloriosæ virginis, & martyris sponsæ suæ, cantat per sapientiam cantilenam huius dulcissimæ melodiæ. Et secundum hoc in verbis istis commendat eam quadrupliciter, scilicet vt decoratam candore floreo, cum dicit: *Sicut lilium.* Vt laureatam cruore roseo, cum additur: *Inter spinas*, scilicet Martyrij. Vt liquefactam amore flammeo, cum subdit: *Sic amica mea.* Vt exaltatam honore stelleo, cum cōcludit: *Inter filias*, id est, inter animas beatas. Primo igitur

Tit.4.c.4. & tit.1.c.9. exemplo huius virginis, debemus incorruptionis florē diligere. Quære in materia de castitate & luxuria per

Tit.5.c.7. & tit.2. per tot. & tit.1.c.7. contrarium. Secundo debemus tribulationis spinas sustinere. Quære in materia de fortitudine, de pœnitentia, & de acedia per contrarium. Tertio debemus igne charitatis ardere. Quære in materia de charitate. Quarto debemus consortium cœleste desiderare. Quære in materia de spe & timore per contrarium. *Tit.5.c.2. Tit.5.c.4. & tit.6.c.1.*

De virgine non Martyre.

Quæramus Domino nostro regi adolescentulam virginem. *3.Reg.1.a* Sicut de prato colliguntur flores pulchriores: sic Christus de mundo per Angelos suos colligit virgines: Proponuntur duo in verbis istis, scilicet regale connubium, ad quod fuit assumpta, cum dicitur: *Quæramus Domino nostro regi.* Virginale præconium, ad quod fuit electa, cum dicitur: *Adolescentulam virginem.* Primo igitur exemplo huius virginis anima fidelis debet esse Christo desponsata. Quære in materia *Tit.5.c.2,3.* de fide & charitate. Secundo debet esse castitatis priuilegio decorata. Quære in materia de castitate, & de *Tit.4.c.4. & tit.1.c.9.* luxuria per contrarium.

Item de virgine non Martyre.

O quam pulchra est casta generatio cum claritate. *Sap.4.a* Consueuit homo mirari, specialiter propter tria. Miratur enim homo in re multum pulchra, in re multum noua, & in re multum clara. Et secundum hoc huius sanctæ Christi sponsæ tria miranda præconia proponuntur, scilicet decor conuersationis, cum dicitur: *O quam pulchra est.* Candor incorruptionis, cum additur: *Casta generatio.* Et splendor contemplationis, cum subditur: *Cum claritate.* Primo igitur exemplo huius virginis debemus esse pulchri. Quære in mate- *Tit.5.c.1. & 6.* ria de virtute in communi, & temperantia. Secundo debemus esse decori incorruptione. Quære in materia *Tit.5.c.4 & tit.1.c.9.* de castitate, & luxuria per contrarium. Tertio debemus esse radiosi per contemplationem. Quære in ma- *Tit.2.c.5.* teria de contemplatione.

FINIS DIÆTÆ SALVTIS, ET PRIMÆ PARTIS

Opusculorum sancti Bonauenturæ.

SANCTI

SANCTI
BONAVENTVRÆ EX ORDINE MINORVM, S. R. E. EPISCOP. CARD. ALBANEN. EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS OPVSCVLORVM,

PARS SECVNDA.

HAc secunda parte tomi primi ea sancti Bonauenturæ Opuscula continentur, quæ de CHRISTO Redemptore nostro, eiúsque beatissima matre Maria Virgine, tam soluta, quàm ligata oratione deuotè ipse composuit. Hæc vero ad excitandam fidelium deuotionem plurimum conferunt, nec doctrina & eruditione carent. Eorum autem series mox infra sequitur.

SERIES OPVSCVLORVM, *QVÆ* SECVNDA HAC PARTE CONTINENTVR.

Meditationes vitæ Christi.
Lignum vitæ.
De quinque festiuitatibus pueri IESV.
Officium de passione Domini.
Opus contemplationis.
Laudismus de sancta cruce.
Philomena.
De septem verbis Domini in cruce.
Speculum Beatæ Mariæ Virginis, siue Mariale.
Officium de compassione Beatæ Mariæ Virginis.
Corona Beatæ Mariæ Virginis.
Carmina super canticum, Salue Regina.
Laus Beatæ Virginis Mariæ.
Psalterium minus Beatæ Mariæ Virginis.
Psalterium eiusdem.

S. BONAVENTVRÆ EX ORDINE MINORVM, S.R.E. CARDINALIS EP. ALBANENSIS eximii Ecclesiæ Doctoris Opvscvlvm.

Cui titulus est, Meditationes vitæ Christi.

Hoc Opusculo, cui titulus est: MEDITATIONES VITÆ CHRISTI, *spiritualem filiam S. Bonauenturæ instruit vt ad actuosus omnes, luminosasq; virtutes progressiones faciat. Quod vt melius præstet Christi Domini vitam tanquam lucidissimum, ac nitidissimum speculum ei ob oculos ponit, ad quod vitam suã moresque componat, atque in eius semper meditatione versetur. Iugis enim & assiduæ vitæ Christi meditatio, quæ continet virtutum omnium perfectionem, contra vana & caduca, mentem roborat: contra tribulationes, & aduersa fortificat: contra hostium insidias, ac blandimenta fallacia erudit: ita vt his instructa præsidiis, & documentis, nec vt hostiũ opprimi, nec fraude decipi vnquam possit. Intentum vero Auctoris ex Proœmio patet, & infra etiam ex c. 9. dum nec omnia quæ Christus fecit, quemquam meditari posse, nec scripta esse affirmat: atque ita Christi Domini gesta se narraturum pollicetur quemadmodum contigerant, vel contigisse credibile est secundum imaginarias quasdam repræsentationes, vt ipse ait, quas animus diuersimode percipit. Quod non esse à sacra Scriptura alienum in Proœmio itidem egregie demonstrat. Diuiditur autẽ Opusculum generatim in partes sex. Prima est de iis, quæ incarnationem* D *Domini præcesserunt. Secunda de ipsa incarnatione. Tertia de Christi natiuitate. Quarta de toto Christi Domini vitæ cursu. Quinta de eius sanctissima passione & morte. Sexta de Christi resurrectione, & ad cælos ascensione, ac de Spiritus sancti missione. In his vero meditãdis Auctor ita se gerit vt à capite primo vsque ad decimum octauum meditationes prolixe tractet. Deinde vero rem gestam prout narrant Euangelistæ, proponit, existimans quamlibet Christi actionem nobis sufficere ad plenam meditationem & instructionem. Quod si nonnunquã aliqua in meditationem adducit, quæ humilia nimis & puerilia videntur: non propterea cõtem-* E *nenda sunt aut paruipendẽda. Quia, vt Auctor ipse c. 14. & 17 docet, vtilia sunt valde, & nos ad maiora transmittunt. Quod enim stultum Dei, sapientius est hominibus, & quod infirmũ, potẽtius. Disponit vero suas meditationes iuxta singulas hebdomadæ dies, vt quid in singulis meditari de Christo vtile sit, quisq; intelligat. Sanctorum quoque patrũ auctoritatibus Opusculum conspersum est, præsertim S. Bernardi, cuius rei rationem c. 36. reddit Auctor his verbis:* Ideo libenter Bernardi verba in hoc

A Opusculo intersero & adduco, quia non solum spiritualia sunt, & cor penetrantia: sed & decore plena, ad Dei seruitiũ excitantia. *Ex quibus cõstat, quam dignus sit iste tractatus S. Bonauenturæ doctrina, pietate & deuotione.*

PROOEMIVM.

INTER alia virtutum & laudum præconia de sanctissima virgine Cæcilia legitur quod Euangelium Christi absconditum semper portabat in pectore. Quod sic intelligi debere videtur, quod ipsa de vita Domini IESV in Euangelio tradita, quædam B sibi deuotiora prælegerat, in quibus meditabatur die ac nocte, corde puro, & integro, attentione præcipua & feruenti, & cum plena circulatione reincipiens iterum & dulci ac suaui gustu ruminans ea in arcano pectoris sui collocabat. Simile tibi suadeo faciendum. Super omnia namque inter spiritualis exercitij studia, hoc magis necessarium, magisque proficuum credo, & quod ad celsiorem gradum producere possit. Nusquam enim inuenies, vbi sic doceri possis, contra vana blandimenta & caduca, contra tribulationes & aduersa, contra hostium tentamenta, & vitia, sicut in vita Domini IESV quæ fuit absque defectu perfectissima. Ex frequenti enim & assueta meditatione vitæ ipsius adducitur anima in quandam familiaritatem, confidentiam, & amorem ipsius, ita quod alia vilipendit & C contemnit. Insuper fortificatur & instruitur quid facere, quidue fugere debeat. Vitæ Christi meditatio frequẽs quantum animæ prosit.

Dico primo quod iugis meditatio vitæ Domini IESV roborat & stabilit mentem contra vana & caduca, vt patet in prædicta beata Cæcilia, quæ ita cor suum repleuerat de vita Christi, quod in ipsam vana intrare non poterant: vnde in pompa nuptiarum existens, vbi tot vana gerũtur, cantantibus organis, ipsa stabili corde soli Deo vacabat, dicens: fiat Domine cor meũ, & corpus meum immaculatum, vt non confundar.

Secundo fortificat contra tribulationes & aduersa, *Bern. ser. 61. super Cant. vers. fin.* vt patet in martyribus. Circa quod sic dicit Bernardus: Inde tolerãtia martyrij prouenit, quod in Christi vulneribus tota deuotione versetur, & iugi meditatio- D ne demoretur. In illis stat martyr tripudians & triumphans, toto licet lacerato corpore, & rimante latera ferro. Vbi ergo tunc anima martyris? Nempe in vulnerib. IESV, & vulneribus nimirum patentibus ad introeundum. Si in suis esset visceribus, scrutans ea, ferrum profecto sentiret, dolorem non ferret, succumberet & negaret. Hucusque Bernardus: Inde est quod non solum martyres, sed & confessores in tribulationibus & infirmitatibus suis, tantam patientiam habuerunt, & tota die habent. Si legas de beato Francisco, & de beata virgine Clara matre ac Ducissa tua, poteris inuenire, quomodo in multis tribulationibus, penuriis, & infirmitatibus, non solum patientes, sed etiam hilares existebant. Idem quotidie videre potes in E ducentibus sanctam vitam: hoc ideo, quia ipsorum animæ nec erant, nec sunt in eorum corporibus, sed in Christo ex deuota meditatione vitæ ipsius.

Tertio dico, quod docet circa gerenda, vt nec hostes nec vitia irruere vel fallere possint, hoc ideo, quia perfectio virtutum reperitur ibidem. Vbi enim virtutes excelsæ paupertatis, eximiæ humilitatis, profundæ sapientiæ, orationis, mansuetudinis, obedientiæ, patiẽtiæ, ceterarumque virtutum exempla, & doctrinam sic inuenies, sicut in vita Domini virtutum? De hoc sic breuiter ait Bernardus: incassum proinde quis laborat *Idem ser. 21. super Cant. in fin.* in acquisitione virtutum, si aliunde eas sperandas putet, quam à Domino virtutum: cuius doctrina seminarium prudentiæ, cuius misericordia opus iustitiæ, cuius vita speculum temperantiæ, cuius mors insigne est fortitudinis,

fortitudinis. Hucuſque Bernardus:Qui ergo eum ſequitu t,errare non poteſt neque falli. Ad cuius virtutes imitandas & adipiſcendas, ex frequenti meditatione cor accenditur,&animatur. Deinde illuminatur virtute,ita quod virtutem Induit, & à veris falſa diſcernit: adeo vt plures fuerint illiterati,qui magna & profunda Dei myſteria cognouere. Vnde credis quod beatus Franciſcus ad tantam virtutũ copiam,& ad tam luculentam intelligẽtiam ſcripturarum,ad tam etiam perſpicacem notitiam fallaciarum hoſtium & vitiorum peruenerit, niſi ex familiari conuerſatione & meditatione Domini ſui Iesv? propterea ſic ardenter afficiebatur ad ipſam,vt quaſi ſua pictura fieret. Nam in cũctis virtutibus quam perfectius poterat, imitabatur eandem,&tandem complente ac perficiente Iesv per impreſſionem ſacrorum ſtigmatum,fuit in eum tranſformatus totaliter. Vides ergo ad quam excelſum gradum meditatio vitæ Chriſti perducit,ſed & tanquam fundamentum efficax ad maiores contemplationis ſublimat gradus: quia ibidem inuenitur vnctio,quæ paulatim purificans & eleuans animam,docet de omnibus, de quibus non eſt ſermo ad præſens.

S. Franciſcus vitæ Chriſti meditator aſſiduus.

Nunc autem te in ipſas vitæ Chriſti meditationes, aliqualiter introducere cogitaui:ſed vellem,quod hoc à magis experto,magiſque docto acciperes,quia in talibus maxime inſufficiens ſum. Veruntamen iudicans melius fore aliqua,vtcumque dicere,quam penitus tacere,experiar impotentiam meam, & familiariter tecum loquar,rudi & impolito ſermone: tum vt melius poſſis,quæ dicuntur capere:tũ vt non aurem ſed mentem ſtudeas inde reficere. Non eſt enim in ornatis ſermonibus, ſed in Domini Iesv meditationibus inſiſtendum. Ad quod etiam Hieronymi doctrina inducimur,dicentis: Sermo rudis vſque ad cor penetrat, politus autem paſcit aures. Spero autem, quod ruditati tuæ conferet aliquid mea modicitas,ſed & in hoc magis ſpero,quod ſi te in his exercitari ſedula meditatione volueris, ipſum Dominum de quo loquimur, magiſtrum habebis. Non autem credas,quod omnia quæ per ipſum dixiſſe, vel feciſſe conſtat, meditari poſſimus, vel quod omnia ſcripta ſint:ego vero ad maiorem impreſſionem ea, ſic ac ſi ita fuiſſent narrabo, prout contingere, vel contigiſſe credi poſſunt, ſecundum quaſdam imaginarias repræſẽtationes, quas animus diuerſimode percipit. Nam, & circa diuinã Scripturam meditari,exponere, & intelligere multifarie, prout expedire credimus,poſſumus:dummodo non ſit contra veritatem vitæ,iuſtitiæ,& doctrinæ, & non ſit contra fidem,& contra bonos mores. Cum autem me narrantem inuenies, Ita dixit vel fecit Dominus Iesvs, ſeu alia quæ introducuntur: Si illud per Scripturam probari non poſſit, non aliter accipias, quam deuota meditatio exigit. Hoc eſt proinde accipe,ac ſi dicerem, mediteris,quod ita dixit vel fecit Dominus Iesvs, & ſic de ſimilibus. Tu autem ſi ex his fructum ſumere cupis,ita te præſentem exhibeas his,quæ per Dominum Iesvm dicta & facta narrantur,ac ſi tuis auribus audires,& oculis ea videres,toto mentis affectu diligenter delectabiliter & moroſe,omnibus aliis curis & ſolicitudinibus tunc omiſſis. Quare te precor dilecta filia, vt hunc laborem meum quem ad laudem Domini Iesv,&tuum profectum,& meam vtilitatem aſſumpſi, lætanter ſuſcipias:& lætãtius,deuotius,& ſolicitius te exerceas in eodem. Initium de incarnatione ſomendum eſt, ſed quædam ipſam præceſſiſſe meditari poſſumus,tam in cœlis circa Deum & Angelos ſuos beatiſſimos, quam in terris circa Virginem glorioſiſſimam,quæ mihi videntur primitus explicanda. Et ideo de ipſis videamus,

Quomodo circa diuinã Scripturã & dicta & facta Saluatoris meditari debemus.

A

CAPVT I.

De ſolicita pro nobis intercesſione Angelorum.

CVm per longiſſima tempora vltra ſpatium quinq; millium annorũ miſerabiliter iaceret genus humanum, & nullus propter peccatum primi hominis aſcendere poſſet ad patriam bea[illegible]ſſimi Angelici ſpiritus, compatiẽtes tantæ ruinæ,& de ſua reſtauratione ſoliciti, licet etiam pluries, primo tamen adueniente plenitudine temporis,deuotius & inſtãtius taliter ſupplicauerunt Domino procidentes in facies ſuas ante thronum eius ſimul omnes congregati, & dixerunt: B Domine placuit maieſtati veſtræ, & rationalem creaturam,ſcilicet hominem creare propter veſtram bonitatem, vt ipſe eſſet hic nobiſcum,& vt nobis ex ipſo noſtrarum contingeret reſtauratio ruinarum. Sed ecce pereunt omnes, & nemo ſaluatur,& in tot annorum curriculis hoc videmus,quod de omnibus hoſtes noſtri triumphant,& de ipſis non noſtræ ruinæ ſed tartareæ ſpeluncæ replentur. Vt quid ergo Domine naſcũtur? Quare traduntur beſtiis animæ confitentes tibi? Et ſi ſecundum iuſtitiam veſtram hoc fiat, tamen miſericordiæ tempus eſt. Et ſi primi parentes veſtrum mandatum incaute tranſgeſſi ſunt, ſubueniat miſericordia veſtra. Mementote,quod ad ſimilitudinem veſtrã creaſtis eos. Aperite Domine miſericorditer manum veſtram,& implete miſericorditer. Oculi omniũ C ſpectant ad vos,ſicut oculi ſeruorum ad manus dominorum ſuorum,donec miſereamini & ſubueniatis remedio ſalutari humano generi.

Pſal. 73. b

Pſa. 144. a

CAPVT II.

De contentione inter miſericordiam & iuſtitiam, veritatem & pacem.

HIs dictis, miſericordia pulſabat viſcera patris vt ſubueniret,ſecum pacem habens:ſed contradicebat veritas,habẽs ſecum iuſtitiam. Et inter eas magna controuerſia facta eſt, prout narrat B. Bernardus pulchro & longo ſtylo. Sed ego ſuccincte,vt potero,referam ſummam. Frequenter enim ipſius dicta mellitua intendo adducere, ſed plerũque cum exceptione, propter prolixitatem vitandam. In hoc ergo loco hæc eſt D dicti ſui ſumma. Dicebat Domino miſericordia: Numquid in æternum proiicies Domine, aut obliuiſceris miſereri? & hoc ei longo tempore ſuſurrabat? Reſpondit Dominus: Vocentur ſorores veſtræ, quas contra vos paratas videris, & eas pariter audiamus. Quibus vocatis,incœpit miſericordia: Eget miſeratione diuina creatura rationalis,quoniam miſera facta eſt,& miſerabilis valde,venit tempus miſerendi,& iam præteriit. Econtra veritas: Oportet Domine implere ſermonem quem locutus es. Totus moriatur Adam,cum omnib, qui in eo erant, quando præuaricando pomũ guſtauit. Dixit miſericordia: Vt quid ergo Domine me feciſti? Scit enim ipſa veritas quod ego perij,ſi numquam miſereberis. Econtrario ipſa veritas: Si prædictam tuam ſententiã preuaricator euaſerit, periit & veritas tua, E & non permanet in æternum. Fuit ergo hæc quæſtio miſſa ad filiũ. Ipſa autem veritas & miſericordia,corã eo eadem dicebãt, & addebat veritas: Fateor Domine, quod bono zelo mouetur miſericordia; ſed non ſecundũ iuſtitiã, quæ potius præuaricatori vult parcere quã ſorori. At miſericordia: Tu neutri parcis,& tanta indignatione ſæuis cõtra præuaricatorem, vt inuoluas pariter & ſororẽ. Sed nihilominus veritas fortiſſime allegat: Domine cõtra te iſta quæſtio intorquetur,& eſt cauendum, ne verbũ patris euacuetur. Dixit pax: Parcite vobis à verbis iſtis,virtutum non eſt honeſta cõtentio. Vides cõtrouerſiã magnã,& rationes fortes & efficaces,

Ber. ſer. 1. de annunciatione.

Iſa. 76. b

Non videbatur quomodo circa hominem possent & misericordia & veritas conseruari. Scripsit autem Rex sententiam, quam paci, quæ propinquius ei stabat, dedit legendam, sic cōtinentem: Hæc dicit, Petij si Adam non moriatur. Et hæc dicit, Petij si non misericordiam consequatur. Fiat mors bona, & habeāt vtræque quod petunt. Obstupuerunt omnes in verbo sapiētiæ, & cōsenserunt quod moriatur Adam, misericordiam consequendo. Sed quærunt quo modo mors potest fieri bona, cum horribilis sit ipsi auditui? Respondit Rex: (*Psal. 33. d*) Mors peccatorū pessima, sed mors sanctorū pretiosa, (*Isa. 115. b*) & ianua vitæ. Inueniatur qui ex charitatem oriatur, nō obnoxius morti: & sic mors non poterit tenere innoxium, sed faciat in ea foramen, per quod transeant liberati. Placuit sermo. Sed vbi talis poterit inueniri? Responderunt. Rediit ergo veritas ad terram, & miseri- (*Isa. 35. a*) cordia remansit in cœlo. Nam iuxta Prophetiam: Domine in cœlo misericordia tua, & veritas tua vsque ad (*Iob. 25. secundum 70. interp.*) nubes. Et circuit orbem terrarum. Et nemo mundus à sorde, nec infans vnius diei. Sed à misericordia perlustratur cœlum, & neminem inuenit, qui sufficientē ad hoc habeat charitatem. Omnes enim serui sumus, & (*Luc. 17. e*) qui cum bene fecerimus, dicere debemus illud Lucæ: Quia inutiles serui sumus. Et cum nullus inueniretur, (*Ioann. 15. b*) qui maiorem charitatem haberet, vt animam suam pro seruis inutilibus poneret, redeunt ad constitutā diem anxie plurimum. Non inuento quod desiderabant, di- (*Ps. 13. a*) xit pax: Vos nescitis quidquā nec cogitatis. Nō est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum: sed qui dedit cōsilium ferat auxiliū. Intellexit hoc Rex & ait: Pœnitet (*Gen. 7. b*) me fecisse hominem. Pœnitentiam me agere oportet, (*Zach. 9. b*) pro homine quē creaui. Et vocato Gabriele dixit: Vade, dic filiæ Sion: Ecce Rex tuus venit. Hucusque Bernardus. Vides ergo, quā magni periculi fuit & est peccatū, & quam magna difficultas est remediū inuenire. In hoc ergo cōsenserūt prædictæ virtutes præcipue in persona filij. Nam persona patris aliqualiter videtur terribilis & potens: & sic suspicari quodammodo potuissent pax & misericordia. Persona vero Spiritus, benignissima est: & sic suspicari poterant veritas & iustitia. Vnde persona filij tanquam media accepta est, ad hoc remedium faciendum: hoc autem non proprie, sed appropriate intelligas. Tunc ergo impletum est illud Propheticum: Misericordia & veritas obuiauerunt (*Psal. 48. c*) sibi, iustitia, & pax obsculatæ sunt. Et hæc de his quæ in cœlis contingere potuerunt, possumus meditari.

CAPVT III.

De vita Mariæ Virg. & septem petitionib. eius.

(*Dam. lib. 4. fid orth. c. 15. Niceph. lib. 1. Eccl. hist. c. 7.*) Circa Virginē, ex qua incarnatio facta fuit, meditari possumus vitā ipsius. Vnde scire debes, quod dum esset trium annorum, fuit à parentibus oblata in templum, & ibi stetit vsque ad decimum quartum annum. Quid autem ibi fecerit, scire possumus ex reuelationibus suis, factis cuidam suæ deuotæ. Et creditur, quod fuit S. Elisabeth, cuius festum solēniter celebramus. In quibus hæc inter alia cōtinentur, cum (inquit) pater meus & mater mea me dimiserunt in templo, statui in corde meo habere Deum in patrem: & deuote ac frequenter cogitabam, quid possem facere Deo gratum, vt dignaretur mihi dare gratiam suam, & feci me doceri legem Dei mei. Ex omnibus tamē præceptis diuinæ legis, tria præcepta præcipue seruaui in corde meo, videlicet: Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis. Item, diliges proximum tuum sicut teipsum. Item habebis odio inimicum tuū. Ista inquit seruaui in animo meo, & statim omnes virtutes comprehendi, quæ in ipsis continentur, & ita vo- A lo te facere. Anima autem aliquam virtutem habere non potest, si Deū toto corde non diligat. Ab isto enim amore descendit omnis gratiæ plenitudo, sine qua nulla virtus in aliquam descendit, nec perseuerat in anima, sed fluit vt aqua nisi suos inimicos, id est, vitia & peccata habuerit odio. Qui vult ergo suam gratiam habere, & possidere, oportet eum cor suū ad amorem & odium ordinare. Volo ergo te facere, vt faciebam ego. Surgebam enim semper in noctis medio, & pergebam ante altare templi, & tanto desiderio, & tanta voluntate, & tanta affectione quanta poteram, & sciebam, petebam gratiam ab omnipotenti Deo obseruandi illa tria præcepta, & omnia alia mandata legis. Et sic stando ante altare septem petitiones Domino faciebam, quæ sunt hæ:

B Primo enim petebam gratiam, qua possem implere dilectionis præceptum, scilicet ipsum diligere ex toto, &c. (*Septem petitiones Beatæ Mariæ Virginis.*)

Secundo petebam gratiam, qua possem diligere proximum secundum voluntatem, & beneplacitum suum, & vt faceret me amare omnia, quæipse amat & diligit.

Tertio petebam, vt me faceret odire & fugere omnia quæ odit.

Quarto petebam humilitatem, patientiam, benignitatem, & mansuetudinem, & omnes virtutes, per quas efficerer gratiosa ante conspectum suum.

Quinto petebam, vt faceret me videre tempus, in quo esset nata illa beatissima Virgo, quæ debebat filiū C Dei parere: & vt conseruaret oculos meos, vt possem eam videre: linguam, vt possem eam laudare: manus, vt possem ei seruire: pedes, vt possē ire ad seruitiū suū: genua, vt possem adorare Dei filium in gremio suo.

Sexto petebam gratiam, obediendi mandatis, & ordinationibus Pontificis templi.

Septimo petebam, vt templum, & vniuersum populum suum ad seruitium suum conseruaret.

His auditis dixit ancilla Christi: O dulcissima Domina non eratis vos gratia, & virtutibus plena? Respondit B. Virgo: Pro firmo scias quod ita me reputabam ream, & vilissimam, & gratia Dei indignam sicut tu. Propterea petebam sic gratiam & virtutes. Et iterum: Filia tu credis, quod omnem gratiam quam habui, ha- D buerim sine labore: sed nō est ita, Immo dico tibi, quod nullam gratiam, donum, vel virtutem habui à Deo sine magno labore, continua oratione, ardenti desiderio, profunda deuotione multis lacrymis, & multa afflictione, dicendo, cogitando semper placita sibi, sicut sciebā, & poteram, excepta sanctificationis gratia, qua sanctificata fui in vtero matris. Et addidit: Pro firmo scias, quod nulla gratia descendit in animam, nisi per orationem & corporis afflictionem. Postquam autem dedimus Deo quæ per nos possumus, licet sint pauca, ipse venit in animam, secum ferens ista altissima dona, quod videtur anima in seipsa deficere, & perdit memoriam, & non recordatur se fecisse, vel dixisse aliquid Deo gratum, & tunc videtur ipsi vilior, & despe- E ctior quam vnquam fuerit. Hucusque de dictis reuelationibus.

Beatus vero Hieronymus de vita ipsius scribit. Hāc sibi regulam. B. Virgo statuerat, vt à mane vsque ad horam tertiam orationibus insisteret. A tertia vsque ad nonam, externo operi se occuparet. A nona vero iterum ab oratione non recedebat, quousque dum illi Angelus appareret, de cuius manu escam accipere solebat, & melius in Dei opere & amore proficiebat. Fiebat, vt in vigiliis inueniretur prior, in sapiētia legis Dei eruditior, in humilitate humilior, in carminibus Dauidicis elegantior, in charitate gloriosior, in puritate purior, in omni virtute perfectior. Erat enim constans & immobilis, & cum quotidie melius transisset,

hanc

hanc irascentem nullus vel vidit vel audiuit. Omnia sermo eius ita erat gratia plenus, vt cognosceretur in lingua eius, Deus. Sépet in oratione, & in scrutatione legis Dei permanebat. Et erat solicira circa socias suas, ne aliqua ex eia in vllo sermone peccaret, ne aliqua in risu vocem suam exaltatet, ne aliqua iniutias aut superbiam contra parem suam exercetet. Sine intermissione benedicebat Deum, & ne forte in salutatione sua à Dei laudibus tolleretur, si quis eam salutabat illa, pro salutatione sua, Deo gratias, respondebat, Denique primum ex ipsa exiit, vt dum saluiantur homines sancti, Deo gratias, dicant. De esca quam de manu Angeli accipiebat, ipsa reficiebatur: quam vero à Pontificibus templi accipiebat, pauperibus erogabat. Quotidie videbatur ei Angelua loqui, & quasi charissimæ sorori vel matri obtemperabat ei. Hucusque Hieronymus.

In quattodecimo autem anno fuit. B. Virgo Maria desponsata Ioseph per diuinam reuelationem, & rediit in Nazareth, quod qualiter fuerit factum, inuenies in legenda de natiuitate sua. Et hæc sunt quæ ante incarnationem Domini Iesv possumus meditari, ipsa rumines bene & delecteris in eia, toto affectu ea memoriæ commendando, & opere adimplendo, quia deuotissima sunt. Nunc ad incarnationem veniamus.

CAPVT IV.

De Incarnatione Christi.

Gal. 4. a
Eph. 1. a

POstquam autem venit plenitudo temporis, vel deliberasset quo modo ordinauit summa Trinitas humano generi prouideri, per incarnationé verbi propter nimiam charitaté suam, qua ipsum genus humanum diligebat, commouente eum misericordia sua, & nihilominus ad instantiam supernorum spirituum, & B. Virgo Maria rediisset Nazareth, vocauit Deus omnipotem Gabrielem Archangelum, & dixit ei: Vade ad dilectissimam filiam nostram Mariam desponsatam Ioseph, super omnes creaturaa nobis charissimam: & dic ei, quod filius meus concupiuit speciem suam, & sibi eam elegit in matrem. Et roga eam, vt ipsum læranter accipiat: quia per eam salutè totius generis humani operari decreui, & obliuisci volo iniuriæ mihi factæ. Attende hie & recordare, quæ tibi in principio supra dixi, vt discas, omnibus, quæ dicuntur & fiunt, te exhibere præsentem. Hic ergo imagineris, & aspicias Deum, vt potes, quia incorporeus est: sed aspice eum tanquam magnú Dominum, sedentem in solio excelso, vultu benigno, pio, & paterno, quasi reconciliare volentem, siue reconciliarum esse, hæc verba dicétem, & Gabrielem facie hilari & iucunda, flexis genibus & inclinato vultu timotoso & reuerenti, ambasiatã Domini sui attente suscipientem. Surgens igitur Gabriel iucundus & gaudens, volitauit ab altis, & in humana specie in momento fuit coram Virgine Maria, in thalamo domunculæ suæ manente. Sed nec cito sic volauit, quin præueniretur à Deo, & sanctam ibi Trinitatem inuenit, quæ præuenit nuncium suum.

Incarnatio verbi fuit opus totius Trinitatis.

Scire namque debes, quod excelsum incarnationis opus totius Trinitatis fuit, licet sola persona filij fuerit incarnata. Quemadmodum si tunicam induenti, duo ex lateribus eius stantes adiuuatent eum, & tunicæ manicas tenetent. Nunc ergo & hic bene aspice, & tanquam ipsi facto præsens existeres, intellige omnia quæ dicuntur & fiunt. O qualis fuit & nunc est in meditatioue tua illa domuncula, vbi talea sunt, & talia exercentur! Nam licet vbique sit sancta Trinitas, tamé ibi nunc aliquo singulari modo esse mediteris, ratione singularis operationis. Ingressus ergo Gabriel paranymphus fidelis ad Virginem Mariam dixit: Aue gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Ipsa vero turbata, nihil respódit. Nó fuit tur-

Luc. 1. e

A bata turbatione culpabili, nec de visione Angeli, quia eos sæpe videre solita erat: sed iuxta verba Euangelij, turbata fuit in sermone eius, cogitás de nouitate talis salutationis, non enim sic eam consueuerat salutare. In qua salutatione cum videret se tribus cómendari, non poterat humilis Domina non turbari. Commendabatur enim quod esset gratia plena, & quod Dominus erat secum, & quod erat benedicta super omnes mulieres; at humilis non potest sui commendationem, sine rubore & turbatione audire. Turbata ergo fuit ex verecundia honesta, & virtuosa. Cœpit etiam timere an hoc esset verum: non quod non crederet Angelum vera loqui, sed ex eo quod proprium est in humilibus,
B quod nó examinant suas virtutes, sed defectus potius ruminant, vt sic semper proficere possint reputantes magnam virtutem paruã, & paruum defectum magnú valde. Tanquam ergo prudens, & cauta, pauida & pudorosa nihil respondit. Quid enim respondisset? Disce & tu exemplo suo tenere silentium, & taciturnitatem amare: quia magna & vtilis valde talis virtus est. Nam ipsa bis prius audiuit, quam semel responderet. Abominabile enim est, virginem esse loquacem. Angelus enim causam suæ dubitationis cognoscés, dixit: Ne timeas Maria, nec verecunderis de laudibus quas dixi tibi, quia sic est. Nec solum ipsa gratia plena, sed eam toti generi humano recuperasti, & reinuenisti à Deo. Nam Ecce concipies, & paries altissimi filium: qui te elegit in suam matrem, saluabit omnes in eum speran-
C tes. Tunc ipsa respondit, non tamen confitendo nec negando commendationes præfatas, sed de alio certificari volens, de modo plus dubitabat, scilicet ne perderet virginitatem suam. Quæsiuit ergo ab Angelo huius conceptionis modum, dicés: Quo modo fiet istud, quia virginitatem meam firmissime Domino meo deuoui, ne in perpetuum hominem cognoscam? Et Angelus: Fiet per operationem Spiritus sancti, qui te singulari modo replebit, & eius virtute concipies, salua tibi virginitate tua, & ideo filius tuus vocabitur filius Dei. Nihil enim ei est impossibile. Nam Elisabeth cognata tua cum esset senex, & sterilis, iam sunt sex menses, quod filium virtute Dei concepit.

Intuere hic pro Deo, & meditare qualiter tota Trinitas est ibi expectans responsionem & cósensum huius suæ filiæ singularis, amanter & delectabiliter aspi-
D ciens verecundiam eius, & mores & verba. Et etiam qualiter Angelus diligenter & sapienter inducit eam, & ordinat verba sua, stans inclinatus, & reuerens corã Domina sua, vultu placido, & sereno, fideliter exequés ambasiatam suam, & attente obseruans verba Dominæ, vt possit congrue respondere, & super hoc opere mirifico perficere Domini voluntatem. Et qualiter etiam Domina stat timorate ac humiliter, facie pudorosa præuéta ab Angelo, & ex improuiso in verbis istis non extollitur, neque se reputat. Et cum audit magnalia de se, qualia alicui nunquam dicta fuerunt, totum diuinæ gratiæ ascribebat. Disce ergo eius exemplo esse pudorosa & humilis, quia sine his virginitas parum valet, Gaudet prudentissima Virgo, & auditis verbis Angeli consensit. Et vt in suis reuelationibus conti-
E netur, profunda deuotione genu flexit, & iunctis manibus dixit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Tunc filius Dei statim totus & sine mora intrauit vterum Virginis, & ex ea carnem assumpsit, & totus remansit in sinu patris. Potest autem pie imaginari, qualiter ipse filius tanquam obedientiam & laboriosam legationem suscipiens, patri se inclinauit, & recommendauit, & in eodem instanti anima creata & infusa fuit, perfectus homo secundum omnia corporis lineamenta, sed paruulus valde: ita quod in vtero postea naturaliter crescebat, vt alij, sed non fuit dilata infusio animæ, vel membrorum distinctio,

S n: pudore & humilitate virginitas parum valet.

vt in aliis. Erat enim perfectus Deus, sicut perfectus homo, & ita sapiēs & potens, vt est modo. Gabriel autem tunc cum Domina sua similiter genu flexit & parum post cum ea surgens, se iterum inclinās vsque ad terram, & valefaciens ei, disparuit, & ad patriam rediens hoc narrauit, & fuit, ibi nouum gaudium, & nouum festum, & exultatio magna nimis. Domina vero tota inflammata, & in amore Dei magis solito succensa, sentiens se concepisse, genibus flexis gratias egit de tanto dono, humiliter & deuote supplicans eidem, vt eam dignaretur instruere, ita quod in his quæ circa filium suum facienda occurrerent, faceret sine defectu.

Considerare autem debes, quanta est hodierna solemnitas, & iubilare in corde tuo, & agere dies lætitiæ. Inaudita est enim vsque modo à seculis, nec vnquam fuerat. Talis namque hodie est solemnitas Dei patris, qui nuptias fecit filio suo in desponsatione humanæ naturæ, quam hodie filius sibi vniuit inseparabiliter. Hodie est & solemnitas nuptiarum filij, & dies natalis eius in vtero, sed postea erit ex vtero. Hodie est solemnitas sancti Spiritus, propter hoc opus mirificū & singulare ipsius incarnationis, quod eidem attribuitur: & hodie incœpit ostendere benignitatem singularem humano generi. Hodie est solemnitas gloriosæ Dominæ nostræ, quæ à patre in filiam, & filio in matrem, & Spiritu sancto in sponsam est recognita & assumpta. Hodie est solēnitas totius cœlestis curiæ, quia inchoatur eorum reparatio. Hodie est multo magis solemnitas humanæ naturæ: quia eius salus incœpit & redemptio, & totius mundi reconciliatio, & sublimata est atque deificata. Hodie nouam obedientiam suscepit filius à patre, de nostra peragenda salute. Hodie à summo cœlo egrediens, exultauit vt gigas ad currēdum viam, & se reclusit in horto vteri virginalis. Hodie etiam factus est vnus ex nobis & frater noster, & cœpit peregrinari nobiscum. Hodie de cœlo lux vera descendit, ad tollendas & fugandas nostras tenebras. Hodie panis viuus, qui dat vitam mundo, decoquitur in virginalis vteri clibano. Hodie Verbum caro factum est, vt habitaret in nobis. Hodie clamores & desideria Patriarcharum & Prophetarū exaudita sunt & impleta. Clamabant desiderio inenarrabili & dicebant: Emitte agnū Domine, &c. Et iterum: Rorate cœli desuper. Et iterum: Vtinam dirumperes cœlos & descenderes. Et iterum: Domine inclina cœlos tuos & descende. Et iterum: Domine ostende nobis faciem tuam, &c. Et talia multa, de quibus tota Scriptura est plena. Nam hodiernam diem vehementissime expectabāt. Hodie est principium & fundamentum omnium solemnitatum, & initium totius nostri boni. Nam vsque nunc indignatus est Dominus contra genus humanum propter trāsgressionem primorum parentum: sed amodo videns filium hominem factum, non vlterius irasceretur. Hodie dicitur esse temporis plenitudo. Vides admirabile opus & quàm solemnissimum factum sit istud: totum est delectabile, totum iucundum, totum desiderabile, & cum omni deuotione suscipiendum, in iubilatione, lætitia & exultatione ducendum, & omni veneratione dignissimum. In his ergo meditare, & in his delectare, & iucundaberis, & forte ostendet tibi Domina ampliora, &c.

Psal. 18. d. · *Ioan. 1.* · *Isa. 16. a* · *Isa. 45. b* · *Isa. 64. a* · *Ps. 143. b* · *Ps. 79. a, b, d*

CAPVT V.

Quomodo Beata Virgo Visitauit Elizabeth. Et quomodo Magnificat, & Benedictus facta fuerunt.

Luc. 1. d

Post hæc recogitans Domina verba Angeli, quæ dixit de consobrina sua Elisabeth, eam visitare proponit ad congratulandum eidem, ac etiam seruiendum. Iuit ergo vnà cum Ioseph sponso suo à Nazareth

A ad domum ipsius, quæ distabat à Hierusalem per quatuordecim vel quindecim milliaria, vel circa. Non ergo retardatur asperitate, vel longinquitate viæ, sed cum festinatione iuit, quia nolebat diu in publico videri. Et sic non erat ex conceptu filij aggrauata, vt aliis mulieribus contingit. Non enim fuit Dominus Iesus onerosus matri. Conspice ergo hic quo modo vadit sola cum sponso suo Regina cœli, & terræ, & non eques, sed pedes, non ducit frequentiam militum vel baronum, non camerariarum & domicellarum comitiuam. Vadūt autem cum ea paupertas, & humilitas & verecundia, omniumque virtutum honestas. Est & Dominus secum, magnam & honorabilem comitiuam habens, sed non sæculi vanam & pomposam. Cum

B autem intrauit domum, salutauit Elisabeth, dicens: Salue soror mea Elisabeth. Illa vero exultans & tota exhilarata, & accensa Spiritu sancto surgit, & amplexatur eam teneritime, & exclamans præ gaudio, dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? &c. Cum enim Virgo salutauit Elisabeth, repletus est in vtero Ioannes Spiritu sancto, repleta est etiam & mater: nec prius repletur mater quā filius, sed filius repletus replet & matrem, non quidem in anima matris aliquid efficiendo, sed per Spiritum sanctum aliquid in ea fieri promerendo, eo quod in ipso Spiritus sancti gratia affluentior refulgebat, & prior gratiam sensit. Et sicut illa Mariam, sic ille aduentum Domini sensit. Et ideo exultauit, & illa pro-

C phetice locuta est. Vide quanta virtus sit in verbis Dominæ, quia ad eorum pronuntiationem confertur Spiritus Sāctus. Sic enim abundanter ipsa erat plena, quod eius meritis ipse Spiritus sanctus etiam alios replebat. Respondit autem Maria ad Elisabeth, dicens: Magnificat anima mea Dominum, &c. totum ibidem complens canticum iucunditatis & laudis. Deinde se ad sedendum ponentes, Domina humillima ad inferiorem locum se ponit ad pedes Elisabeth: sed illa incontinenti exurgens, & hoc non patiens erexit eam, & pariter consederunt. Quærit autem Domina de modo suæ conceptionis, & Elizabeth de modo suæ: & hæc sibi inuicem narrant lætanter, & laudant Deum de vtraque conceptione, & in gratiarum actione consi-

D stunt, & agunt dies lætitiæ. Et stetit ibidem Domina quasi mensibus tribus, ministrans & seruiens ei in omnibus quæ poterat humiliter, & reuerenter, & deuote, quasi oblita se matrem Dei esse, & totius mundi reginam. O qualis domus, qualis camera, qualis lectus in qua & quo pariter commorātur & requiescunt, tales matres talibus filiis fœcundatæ, Maria & Elisabeth, Iesvs & Ioannes. Sunt & ibi magnifici senes, scilicet Zacharias & Ioseph. Adueniēte ergo tempore suo peperit Elisabeth filiū, quem Domina leuauit à terra, & diligenter aptauit, vt expediens erat. Paruulus autem, ipsam quasi intelligens aspiciebat, & cum eum matri porrigere vellet, caput ad eam vertebat, & in ea solum delectabatur, & ipsa lætanter colludebat eidem, am-

E plexabatur & obsculabatur iucūde. Considera magnificentiam Ioannis. Nullus vnquam talem baiulam habuit. Multa alia magna priuilegia reperiuntur de ipso, quibus non insisto ad præsens. Die autem octauo circumcisus est puer, & vocatus est Ioannes. Et tūc apertum est os Zachariæ, & prophetauit, dicens: Benedictus Dominus Deus Israel, &c. Et sic in domo illa hæc duo cantica pulcherrima, scilicet Magnificat & Benedictus facta fuerunt. Domina vero stans post aliquam cortinam, ne videretur ab hominibus qui conueniebant ad circumcisionem Ioannis, auscultabat attente ad canticum illud, in quo de filio suo fiebat mentio, & omnia conferebat in corde suo sapientissime. Tandem valefaciens Elisabeth & Zachariæ, ac benedi

Luc. 1. d

Quanta sit in verbis B. Mariæ virtus.

S. Ioannis Baptistæ priuilegium.

benedicens Ioanni, redit ad domum ſuæ habitationis in Nazareth. In qua reuerſione paupertatem eius adinuicem ranoca. Redit enim ad domum, in qua nec panem, nec vinum, nec alia neceſſaria eſt inuentura. Sed nec poſſeſſiones habebat, nec pecuniam. Steterit his tribus menſibus apud illos forte opulentos: nunc autem redit ad paupertatem ſuam, vt propriis manibus laborando victum procuret. Compatere ſibi, & in amorem paupertatis accendere.

CAPVT VI.

Quo modo Ioſeph voluit dimittere Mariam, & quo modo Deus permittit ſuos tribulari.

CVm autem ſimul habitarent Domina & ſponſus eius Ioſeph, & creſcente Ieſu in vtero matris perpendens Ioſeph ipſam grauidam eſſe doluit vltra modum. Attēde hic bene, quia multa pulchra diſcere poteris. Si dubitas quare Dominus voluit matrem ſuam habere virum, cum ſemper vellet eam virginem eſſe. Reſpondetur propter tria, vt ſcilicet ne grauida infamaretur, vt viri miniſterio & ſocietate frueretur, & vt diabolo partus filij Dei occultaretur. Conſpiciebat ergo Ioſeph coniugem ſuam ſemel & pluries, & dolebat & turbabatur, & eidem vultum oſtendebat turbatum, & oculos auertebat ab ea tamquā à mala, ſuſpicans eam ex adulterio concepiſſe. Vides quo modo Deus permittit ſuos tribulationibus vexari, & tentari ad ipſorum coronam. Cogitabat autem eam occulte dimittere. Vere de hoc dici poteſt, quòd eius laus eſt in Euangelio. Dicitur enim ibi, quòd erat vir iuſtus, magnæ namque virtutis erat. Cum enim communiter dicatur, quod quaſi ſummæ verecundiæ, doloris, & furoris ſit viro adulterium vxoris, tamen ipſe virtuoſe ſe temperabat, & accuſare nolebat, patienter hanc magnā pertranſibat iniuriam, non ſe vindicans, ſed pietate victus, cedere volens, occulte volebat eam dimittere. Sed nec Domina pertranſiuit abſque tribulatione, perpendebat enim & videbat eum turbatum, & de hoc etiam ipſa turbabatur. Humiliter tamen tacebat, & occultabat donum Dei. Potius volebat reputari vilis, quam ipſum ſacramentum Dei propalare, & de ſe aliquid loqui, quod ad iactantiam putaretur pertinere. Rogabat autem Dominū, vt ipſe remedium apponere dignaretur, & hanc ſibi & viro ſuo tribulationem auferret. Vides quàm magna tribulatio & anxietas erat eis, ſed Dominus prouidit vtrique. Miſit ergo Angelū ſuum, qui dixit Ioſeph in ſomnis, quod vxor eius de Spiritu ſancto conceperat, & vt conſideret & gaudenter ſtaret cum ea. Vnde tribulatione ceſſante, rediit cōſolatio magna. Sic & nobis cōtingeret, ſi in tribulationibus patientiā haberemus: ſcitemus: nam Deus poſt tempeſtatem tranquillum facit. Nec dubitare debes: quia non permittit eas ad ſuos venire, niſi pro vtilitate eorum. Quæſiuit Ioſeph de hac cōceptione mirifica, quę ei Domina diligenter narrauit. Remanet ergo, & ſtat, Ioſeph gaudens cum ſua coniuge benedicta. Et vltra quàm dici poſſit, eam caſto diligit amore, & curā ipſius fideliter gerit, & Domina cum eo confidēter moratur, & in ſua paupertate lætanter viuunt. Stat ergo Dominus IESVS recluſus in vtero, vſque ad menſes nouē more aliorum. Stat benigne ac patienter ſuſtinet, & expectat tempus debitum. Compatere ſibi, quod ad tantā humilitatis profunditatem deuenit. Multum ergo deberemus hanc affectare virtutem: nec vnquam deberemus ad elationem, vel ad noſtri reputationē tumeſcere, quando tantum ſe inclinauit Dominus maieſtatis. Et de hoc ſecundo beneficio huius tam prolixæ pro nobis recluſionis, nunquam ei digne poſſemus ſatisfacere. Sed ſaltem corde hoc cognoſcamus, & gratias eidem toto affectu agamus, quòd nos ex aliis aſſumere dignatus eſt, vt vel hoc modicū rependamus eidem, vt recluſi ſtemus ad ſeruitium ſuum. Ipſius quippe beneficium eſt hoc, non noſtrum meritum, & quidem permaximum multumque acceptabile ac venerabile eſt. Non enim ad pœnam, ſed ad tutelā recluſi ſumus, & in arce religionum tutiſſima collocati. Ad quam huius nequiſſimi mundi venenoſæ ſagittæ vel tumultuoſi maris procellæ, niſi noſtra temeritate attingere non poterunt. Conemur ergo toto poſſe, mente recluſa & abſtracta ab omnibus caducis, eidem cordis puritate vacare: quia corporalis recluſio nihil, aut parū ſine mentali prodeſt. Eidē etiam Domino Ieſu in hoc compatere, quòd eſt in continua afflictione, & fuit à ſuæ conceptionis primordio vſque ad mortem, ex eo, ſcilicet quòd patrem, quem ſumme diligebat, cognoſcebat propter idola relinqui à peccatoribus & inhonorari, & ex compaſſione, quā habebat ad animas ad imaginem ſuam creatas, quas cernebat miſerabiliter, quaſi vniuerſaliter damnari, & erat ſibi maior pœna, quàm fuerit paſſio corporalis. Nam propter hanc tollendam ſuſtinuit illam. Vides quā pulchra fercula hic tibi propinata ſunt, ſi vis eorum ſentire dulcedinem, ea rumina diligenter, & ſæpe.

SECVNDA FERIA.

CAPVT VII.

De Natiuitate Chriſti, & aliis.

ADueniente autem nouem menſium termino, exiit edictum ab Imperatore, vt deſcriberetur vniuerſus orbis, ſcilicet quilibet in ciuitate ſua. Cumque Ioſeph ire vellet in ciuitatem ſuam, ſcilicet Bethleem, & ſciret inſtare tempus partus ſuæ coniugis, duxit eam ſecum. Vadit ergo iterum Domina hoc longo itinere. Nam Bethleem eſt prope Hieruſalem, per quinque vel ſex milliaria. Ducunt autem ſecum bouem & aſinum, & vadunt ſicut pauperes mercatores beſtiarum. Cum autem fuerunt in Bethleem, quia pauperes erant, nam multi concurrerant pro eadem cauſa, hoſpitium inuenire non potuerunt. Compatere hic Dominæ, & conſpice ipſam delicatam & iuuenem, quindecim enim erat annorum ex longo itinere fatigatam, & cum verecundia inter gentes conuerſantem, quærentem vt quieſcat, & non inuenit: omnes licentiant eam & ſocium eius, & ſic coguntur diuertere ad quandam viam coopertam, vbi homines tempore pluuiæ diuertebant. Ibidē Ioſeph, qui erat magiſter lignarius, forte aliqualiter ſe clauſit. Nunc autem diligentiſſime inſpice omnia, maxime quia refero intendo quæ ab ipſa Domina reuelata & oſtenſa fuerunt, prout à quodam ſancto noſtri ordinis fide digno habui, cui puto reuelata fuiſſe.

Cumque veniſſet hora partus, ſcilicet in media nocte Dominicæ diei, ſurgens virgo appodiauit ad quandam columnā, quæ ibi erat, Ioſeph vero ſedebat mœſtus ex eo forte quod non poterat quæ decebant, parare. Surgens ergo & accipiens de feno præſepis, proiecit ad pedes Dominæ, & vertit ſe in aliam partem: tunc filius Dei æterni exiēs de matris vtero, ſine aliqua moleſtia vel læſione, in momento ſicut erat in vtero, ſic fuit extra vterum ſuper fenum ad pedes matris ſuæ. Et mater incontinenti ſe inclinans, recolligens eum & dulciter amplexans, poſuit in gremio ſuo & vbere de cœlo pleno, & à Spiritu ſācto edocta cepit lauare ſiue linire ipſum per totū eum lacte ſuo: quod facto, inuoluit eum in velo capitis ſui, & poſuit eum in præſepio. Et tunc bos & aſinus flexis genibus poſuerunt ora ſuper præſepiū, flantes per nares ac ſi ratione vtentes cognoſcerent, quod puer ſic pauperrime contectus

Margin notes: 2. Cor. 8. d (beside "ad ipſorum coronam"); Matt. 1. c (beside "in Euangelio"); Ibidem. (beside "eis, ſed Dominus prouidit"); Luc. 2. a (beside "ADueniente").

calefactione, tempore tanti frigoris, indigebat. Mater vero flexis genibus adorauit, & gratias agens Deo dixit: Gratias tibi ago Domine sancte Pater, qui filium tuum mihi dedisti, & adoro te Deus æterne, & te filiū Dei viui & meum. Ioseph autem similiter adorauit eum, & accipiens sellam asini, & extrahens de ea cussinellum de lana siue bota, posuit iuxta præsepe, vt Domina super eo sederet. Ipsa ergo se posuit ibi ad sedendum, & sellam posuit subtus cubitum, & sic stabat Domina mundi, tenens vultum suum super præsepe, innixa oculis & toto affectu super dilectissimum filium suum. Hucusque de reuelatione.

His ergo sic ostensis, disparuit Domina, & remansit Angelus, & dixit eidem laudes magnas, quas etiam ille mihi dixit, sed nec discendi, nec scribendi aptitudinem habui. Vidisti ortū sacratissimi principis, vidisti simul & partum reginæ cœlestis, & in vtroque arctissimam paupertatem potuisti cōspicere, multis necessitatis indigere. Hanc virtutem altissimam Dominus reinuenit. Hæc est illa Euangelica Margarita, pro qua emenda omnia sūt vēdenda. *Matt. 13. f* Hæc est totius spiritualis ædificij primum fundamentum: nam cum sarcina temporaliū rerum spiritus ad Deum non potest ascendere. De qua dicebat beatus Franciscus: *Paupertas.* Paupertatē fratres nouritis esse spiritualem viam salutis, tanquam humilitatis fomentum, & perfectionis radicem, cuius est fructus multiplex, sed occultus. Magna ergo nobis est verecundia, quod eam non amplectamur toto posse, sed oneramur superfluis, quando mundi Dominus, & Domina mater eius eam sic strictissime, & studiosissime seruauerūt. *Bern. ser. 1. in vig. nat. Domin. post me.* De qua sic dicit Bernardus: Abundabat in terris hæc species, & nesciebat homo pretium eius. Hanc itaque Dei filius concupiscens descendit, vt eam eligat sibi, & nobis quoque sua æstimatione faciat pretiosam. Adorna thalamū, scilicet humilitatate & paupertate. In his complacet sibi pannis, & MARIA testimoniū perhibente: his sericis delectatur inuolui, & abominationes Ægyptiorum immola Deo tuo. Hucusque Bernardus. *Idem serm. 5. nat. Dom. cir. fin.* Idē in sermone natiuitatis qui incipit: Benedictus Deus & pater. Denique populum suum consolatur. Vis nosse populum eius? Tibi derelictus est pauper, ait homo secundum cor Dei. *Psal. 9. d* Sed & ipse in Euangelio: *Luc. 6. c* Væ vobis, inquit, diuitibus qui habetis hic consolationem vestram. Quid enim consoletur eos, qui suam habent consolationem? Non consolatur Christi infantia garrulos: non consolantur Christi lacrymæ cachinnātes, non consolantur panni eius ambulantes in stolis, non consolantur stabulum & præsepe amantes primas cathedras in synagogis. Vigilantibus pastoribus annunciatur gaudiū lucis, & eis natus dicitur esse Saluator. Pauperibus atque laborantibus non vobis diuitibus, qui vestram habetis consolationem, & vestrum dominium. Hucusque Bernardus. Potuistis etiam attendere in vtroque, profundissimam humilitatem in hac ipsa natiuitate, non enim sunt stabulum dedignati, non bestias, non fenum, & cetera vilia. Hanc virtutem in omnibus actibus, tam Dominus, quam Domina perfectissime seruauerunt, & nobis commendauerunt. Nitamur ergo omni quo possumus studio ipsam amplecti: quia sine ipsa non est salus, nulla enim operatio nostra cum superbia Deo placere potest. Nam secundum beatum Augustinum: *Aug. lib. de sing. doc. 12. in fine, to. 4.* Superbia fecit Angelos dæmones, humilitas facit homines Angelis similes. Et Bernardus: *Bern. ser. 2. de verb. Is. 6. Vidi Domin. &c. cir. med.* Qualem putas necesse est hominem inuenire, qui repudiati locum Angeli sortiatur? semel turbauit superbia regnum illud, concussit muros, etiam prostrauit ex parte, & parte non modica. Quid ergo? Numquid non odit ciuitas illa & vehementer huiusmodi pestem abominatur? Certi estote fratres, eum qui superbis non pepercit Angelis, nec hominibus parciturum. Non est cōtrarius sibiipsi. Hucusque Bernardus. Potuisti etiam

A attendere in vtroque, maxime in puero IESV non paruam cordis afflictionem. De qua sic dicit Bernardus: *Idem ser. 3. de nat. Dom. non longe à prin.* Nasciturus itaque Dei filius, cuius in arbitrio erat, quodcumque vellet eligere tempus, eligit quod molestius est præsertim paruulo & pauperis matris filio: quę vix pannos haberet ad inuoluendum, præsepe ad reclinandum. Et cum tanta esset necessitas, nullam audio pelliū fieri mentionem. *Et infra*: Christus vtique qui non fallitur, elegit quod carni molestius est. Id ergo melius, id vtilius, id potius eligendum: & quisquis aliud doceat vel suadeat, ab eo tanquam à seductore cauendum. *Et infra*: Et tamē fratres ipse est promissus olim per Isaiam, *Isa. 7. c* Paruulus sciens reprobare malum, & eligere bonum. Malum ergo voluptas corporis: bonum vero afflictio est. B Siquidem & hanc elegit, & illam reprobat puer sapiens, Verbum infans. Hucusque Bernardus. Vade & tu fac similiter, discrete tamen, vt non excedas posse tuum. Et de his virtutibus alias poterit dici, redeamus ad domum natiuitatis.

Nato itaque Domino, Angelorum multitudo ibi existens, suum Deum adorauerunt, & confestim ad pastores iuerunt, qui erant ibi prope forte per milliare, nunciantes eis ipsam natiuitatem & etiam locum. Exinde ascenderunt in cœlum cum Canticis & iubilis, cōciuibus suis ea similiter nunciantes. Tota igitur superna curia exhilarata, magnoque facto festo & laudibus, & gratiarum actionibus Deo patri exhibitis, venerunt omnes quotquot ibi erant, successiue per ordines suos videre faciem Domini Dei sui, & adorantes C eum cum omni reuerentia, & etiam matrem eius, laudem eidem & cantica personabant. Quis enim eorum auditis nouis, remansisset in cœlo, quin visitasset Dominum suum sic humiliter cōstitutum in terra? In nullum eorum hæc superbia cadere potuisset. Et ideo dicit Apostolus: *Heb. 1. b* Et cum introducit primogenitum in orbem terrarum dicit: Et adorent eum omnes Angeli Dei. Hæc meditari de Angelis iucundum puto, qualitercunque se habuerit veritas. Veneruntque pastores & adorauerunt eum, referentes quæ audierunt ab Angelis. Mater vero prudentissima, omnia quę de ipso dicebantur conseruabat in corde suo, illi autem gaudentes abierunt. Genuflecte & tu qui tantum distulisti, & adora Dominum Deum tuum, & postea matrem eius, D & reuerenter saluta sanctū senem Ioseph. Deinde osculeris pedes pueri IESV iacentis in lecto, & roga Dominam vt eū tibi porrigat vel permittat accipere. Accipias eum inter brachia tua, retine & intuearis faciem eius diligenter, ac reuerenter deosculare, & delectare in eo confidenter. Hoc facere potes, quia ipse ad peccatores venit pro eorum salute, & cum eis humiliter conuersatus, & tandem se ipsis dimisit in cibum. Vnde benignitas sua patienter se tangi pro tuo velle permittet, nec imputabit pręsumptioni sed amori. Semper tamen cum reuerentia & timore hæc facias, quia ipse sanctus sanctorū est. Postea redde ipsum matri: & conspice diligenter, quam studiose, & sapienter gubernat eum, lactat, ac cetera ei facit obsequia. Ita & tu adiuua eam si potes, in his delectare, iucundare, ac sedulo meE ditari memēto, & quantum potes famuleris Dominæ, & puero IESV, & intuearis faciem eius sæpe, in quam desiderant Angeli prospicere. *1. Pet. 1. a* Semper tamen, vt dixi, cum reuerentia & timore, ne patiaris repulsam: reputare enim te debes indignam talium conuersatione.

Meditari debes etiam cum gaudio, quāta sit hodierna solemnitas. Hodie namque natus est Christus, & sic *Isa. 9. b* vere est dies natalis Regis æterni, & filij Dei viui. Hodie filius datus est nobis, & puer natus est nobis. Hodie sol iustitiæ qui erat in nubilo clare refulsit. Hodie Spiritus sanctus Ecclesiæ electorem caput processit de Thalamo suo. Hodie desideratam faciem ostendit, forma speciosus præ filiis hominum. Hodie factus est

ille

Ps. 44. d *Luc. 2. b.* ille Hymnus Angelicus: Gloria in excelsis Deo. Hodie pax hominibus est annunciata, , vt in eodem Hymno continetur. Hodie, vt etiam cantat Ecclesia per totum mundum, melliflui facti sunt cœli, & in terra canunt Angeli. *Tit. 3. b* Hodie primitus apparuit benignitas, & humanitas Saluatoris Dei nostri: Hodie adoratus est Deus in similitudine carnis peccati. Hodie illa duo miracula contigerunt, quæ superant omnem intellectum, & sola fides apprehendere potest, scilicet quod Deus nascitur, & Virgo parit. Hodie aliorum miraculorum claruit multitudo. Denique omnia quæ dicta sunt de incarnatione quasi hic clarius elucescunt: ibi inchoata, hic manifestata. Vnde nunc illa, & istis meditationibus ista coniunge. Merito ergo est dies illa iubilationis, & gaudij, & lætitiæ magnæ nimis. Nam Romæ de quadā taberna dicta emeritoria (quia milites ibi spatiando, & emendo necessaria, ea quæ stipendiis suis meruerant, expēdebant) fons olei largissimi emanauit de terra, & per totum diem largissimo riuo fluxit. Et circulus ad modū cœlestis arcus circa solem in toto orbe apparuit. Et Romæ statua aurea quam Romulus in suo palatio posuerat, quæ prophetabatur non cadere donec virgo pareret, statim vt Christus natus est, corruit. In quo loco Calixtus Papa Ecclesiam Sanctæ Mariæ, quæ nunc dicitur trans Tiberim, constituit.

CAPVT VIII.

De circumcisione & fletu Domini.

Octauo autem die circumcisus est puer. Duo autem magna hodie facta sunt. Vnum, quia manifestatum est nomen salutis, quod ab æterno sibi impositum erat, & ab Angelo vocatum priusquam in vtero conciperetur, hodie fuit declaratum & nominatum. Et vocauerunt nomen eius Iesum. Iesus autem dicitur Saluator, quod est nomen super omne nomen. Nec est enim, vt Apostolus Petrus ait, aliud nomen sub cœlo, *Act. 4. c* in quo nos oporteat saluos fieri. Secundum quod hodie factum fuit, quia incœpit Dominus Iesus suum sacratissimum sanguinem pro nobis effundere. Tempestiue enim cœpit pro nobis pati: qui peccatum nō fecit pro nobis pœnam hodie portare incœpit. Compatere tu ei, & plora cum illo, quia hodie fortiter plorauit. Nam in solemnitatibus multum gaudere debemus D propter nostram salutem: sed multum compati & dolere propter suas angustias & dolores. Audisti in natiuitate quantam afflictionem habuit & penuriam, & inter alia hoc etiam fuit, quod quando mater posuit eum in præsepio, ad caput eius posuit quendam lapidem interposito forte fœno, vt habui à fratre nostro qui vidit, & adhuc ille lapis apparet ad memoriam ibidem mutatus. Credas quod libentius posuisset puluinar si habuisset, sed cum aliud non haberet quod poneret, cum cordis amaritudine posuit illum lapidem. Audis & hodie quia sanguinem suum fudit. Fuit enim caro ipsius cū cultello lapideo incisa. Nonne ergo compatiendum est ei? ita. Sic certe & matri. Plorauit ergo puer Iesus hodie, propter dolorem E quem sensit in carne sua, nam veram carnem & passibilem habuit sicut ceteri homines. Sed eo plorante, credis ne quod mater potuerit lacrymas continere? Plorauit ergo & ipsa quam plorantem filius stans in gremio eius aspiciens, paruulam manum suam ad os, & vultum eius ponebat, quasi nutu rogans eandem ne ploraret: quam enim tenerrime diligebat, à ploratu cessare volebat. Similiter & mater, cuius viscera totaliter commouebantur in dolore, & lacrymis filij, & nutu & verbis consolabatur eum. Intelligebat enim tamquam prudentissima voluntatem eius quamuis nondum loqueretur. Et dicebat: Fili si vis me à ploratu cessare, cessa & tu. Non enim possum te plorante A non plorare. Et tunc ex compassione matris, filius à singultibus desistebat. Mater vero & ipsius, & suos oculos tergebat, & vultum vultui applicabat, lactabat eum, & omnibus quibus poterat modis consolabatur. Et sic faciebat quoties plorabat quod forte sæpe puerorum more faciebat, ad ostendendum miseriā naturæ humanæ, quam vere assumpserat, & ad occultandum se, ne à diabolo cognosceretur. Cantat namque de ipso Ecclesia: *Vagit infans inter arcta, &c* Hodierno autem tempore cessat circumcisio corporalis, & habemus baptismū, qui est maioris gratiæ, & minoris pœnæ. Sed debemus habere circumcisionem spiritualem, & omnia superflua reiicere, hoc est quod paupertatem commendat: nam verus pauper est vere spiritualiter B circumcisus. Et hanc secundum Bernardum paucis *Ber. Ser. 2. in circum. Dom. post med.* verbis tradit Apostolus, dicens: Habentes victum & vestitū, his contenti simus. Spiritualis etiam circum- *1. Tim. 6. b* cisio debet esse in omnibus sensibus corporis nostri, videndo, audiendo, gustando, tangendo, paucitate vtamur, & maxime in loquendo.

Loquacitas vitium pessimum. Loquacitas est vitium pessimum, & Deo & hominibus odiosum, & displicibile; vnde debemus esse circumcisi lingua, id est pauca & vtilia loqui. Signū leuitatis est multum loqui: vnde silentium est virtuosa res & non sine causa in religionibus ordinatum. Et circa hanc materiam, sic dicit Beatus Gregor. Ille loqui ve- *Greg. 10. 11. in Ez. h. n. med.* raciter nouit, qui prius bene tacere didicerit: Quasi enim quoddam nutrimentum verbi est censura silen- *Idem lib. 5. Mor. c. 11.* tij. Idem alibi: Qui sensu leues sunt & in locutione C præcipites erunt: quia quod leuis conscientia concipit, leuius protinus lingua promit. De hoc etiam dicit Bernardus, Sermone de Epiphania, qui incipit, In *Ber. Ser. 1. in Dom. 1. post octau. Epiph. post med.* operibus Domini: Iam vero de lingua quis nesciat, quam multum inquinauerit nos, per vaniloquia, & mendacia, per detractiones & adulationes, per verba malitiæ siue iactantiæ? Pro his omnibus necessaria est hydria quinta, silentium scilicet, custos religionis, in quo est fortitudo nostra. Idem alibi: Otiositas mater *Idem li. 3. de Consid. ad Eugen. cap. 13. statim à pri.* nugarum est, & nouerca virtutum. Inter sæculares, nugæ sunt in ore sacerdotum blasphemiæ. Sed & si nugæ incidunt, interdum ferendæ fortasse sunt: sed referendæ nunquam. Consecrasti enim os Euangelio: illicitum iam talibus aperire illud.

CAPVT X.

De Epiphania siue apparitione Domini.

Die autem tertiodecimo puer Iesus manifestauit se gentibus, id est Magis, qui gentiles erant. Attende circa diem istum, quia vix inuenies aliquod festum sic ab Ecclesia solemnizatum, & multiplicatum in antiphonis, responsoriis, & sermonibus, & aliis quæ ad solemnitatem pertinent, sicut illud: non quod sit maius omnibus aliis, sed quia multa & magna tali die facta sunt per Dominum Iesum, & maxime circa ipsam Ecclesiā.

Primum est, quia hodie ipsa Ecclesia recepta est ab eo in persona Magorum: quia Ecclesia ex gentibus congregata est. Nam die natalis sui apparuit Iudæis in persona pastorum, qui Iudæi non receperunt verbum Dei, nisi pauci ex ipsis: hodie vero apparuit gentibus, & hæc est Ecclesia electorum. Vnde festum hodiernum est proprie festum Ecclesiæ, & fidelium Christianorum.

Secundum, quia Ecclesia est hodie desponsata ab eo, & eidem vere coniuncta per baptismum, quem tali die suscepit, scilicet reuoluto vigesimo nono anno. Et ideo lætātes cantatur. *Hodie cælesti sponso iūcta est Ecclesia, &c.* Nam in baptismo despōsantur animæ Christo, quià suo baptismo sumpsit virtutem, & anima-rum

rum baptizatarum congregatio vocatur, Ecclesia.

Tertium, quia tali die scilicet reuoluto anno post baptismum, fecit primum miraculū ad nuptias, quod etiam ad Ecclesiam & spirituales nuptias potest adaptari. Videtur etiam postea fecisse tali die miraculum de multiplicatione panum & piscium: sed prima tria Ecclesia hodie repræsentat, illud autem non. Vides ergo quam venerabilis est dies illa, quam Dominus elegit ad tot magnifica & mirifica Considerans ergo Ecclesia tot magna beneficia, hodie sibi à suo sponso exhibita, grata existere volens, exultat, iucundatur & iubilat, & hunc diem magnifice solemnizat. *Ioan. 2. a. b* *Ioan. 6. a. b*

Dicamus ergo de primo, quia de aliis sermo erit secundum ordinem vitæ ipsius Christi. Sed de primo opere scilicet, de Magorum aduentu ad Christum, nō est intentionis meæ narrare moralitates, & expositiones, quæ sic diligenter per sanctos traditæ sunt. Qualiter ergo venerunt Magi ab Oriente Hierosolymam, & quid inter eos & Herodem actum sit, & de ductu stellæ, & quare talem oblationem fecerunt, & de aliis huiusmodi, legas textum Euangelij, & sanctorum expositiones, & inuenies. Ego enim in hoc & in aliis vitę Christi actibus intēdo, vt in principio tibi dixi, aliquas meditationes tāgere, secundum quasdam imaginarias repræsentationes, quas anima diuersimode percipere potest, secundum quod gesta fuerunt per ipsum, vel sicut fuisse credi possunt. De expositionibus autem, raro intromittere me cogitaui: tum quia ad hoc insufficiens sum, tū etiam quia nimis esset longa materia. In præsenti ergo negotio sis præsens, & conspice bene singula: quia vt alias tibi dixi, in hoc est tota vis harū meditationum.

Venerunt ergo isti tres reges, cum multitudine magna, & honorabili comitiua, & sunt ante illud tugurium in quo natus est Dominus Iesus. Domina sentit strepitum & tumultum, & accipit puerum. Intrant illi domunculam, & genuflectunt, & adorant Dominum puerum Iesum reuerenter. Honorant eum vt Regem, adorant vt Dominum. Vide quam magna fuit eorum fides. Quid enim erat credere, quod ille puerulus sic viliter indutus, cum paupercula matre inuentus, & in loco sic abiecto, sine societate, sine familia, sine omni ornatu esset Rex, & Deus verus? Et tamen vtrumque crediderunt. Tales duces, & talia primitiua nos oportebat habere. Stant ergo genuflexi coram eo, colloquuntur cum Domina, vel per interpretem, vel per seipsos: quia sapientes erant, & forte linguam Hebraicam sciebant. Quærunt ab ea de conditionibus istius pueri. Domina narrat: & illi omnia credunt. Conspice bene ipsos, quia reuerenter, & curialiter loquuntur, & audiunt. Conspice & Dominam, quia cum rubore in verbis, & oculis ad terram demissis, ac cum verecundia loquitur, nō delectatur loqui nec videri. Dominus tamen dedit ei vigorem in hoc magno opere: quia illi repræsentabant vniuersam Ecclesiam futuram ex gentibus. Conspice & puerum Iesum: nondum loquitur, sed stat cum maturitate, & grauitate tanquam intelligens, & benigne respicit illos, & illi multum delectantur in eo, tam visu mentali, tanquam intus edocti, & illuminati ab eo, quam corporali, quia speciosus erat præ filiis hominū. Tandem consolatione magna recepta, offerunt eidem aurum, thus, & myrrham, aperientes thesauros suos, & ponentes aliquem pannum vel tapetum ante pedes Domini Iesu obtulerunt, scilicet quilibet illorum illa tria in maxima quātitate præcipue de auro. Alias enim pro parua oblatione non oportuisset aperiri thesauros, quia parua de leui habuissent ad manus senescalli eorum. Et tunc reuerenter & deuote, osculati sunt pedes eius: Quid si tunc puer sapientissimus vt eos magis consolaretur, & in amore suos roboraret, porrexisset etiam ad deosculandum manum? Signauit etiam eos, *Magorum fides.* *Psal. 44. a* *Mat. 2. b*

A & benedixit. Illi ergo se inclinantes & valefacientes cum magno gaudio recesserunt, & per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. Quid autem de auro isto factum putas, quod erat sic magni valoris? Nunquid Domina reseruauit sibi, vel depositum fecit? vel nunquid emit domos, agros, & vineam? Absit, non curat de talibus paupertatis amatrix. Zelans ergo Domina fortiter pro paupertate, & intelligens filij voluntatem, tā intus docentis, quam foris signa ostendentis, quia vultum forte auertebat ab auro, & vilipendebat: totū infra paucos dies pauperibus erogauit. Graue enim erat sibi sarcinam tenere, vel deferre. Vnde sic ista totaliter expendebat, quod quando intrauit in templum, non habuit vnde vnum agnum emeret, quem offerret pro B filio, sed emit turtures vel columbas. Vnde rationabile est credere, quod magna fuit oblatio Magorum, & quod Domina zelans paupertatem, quia plena charitate, dedit eam pauperibus. *B. Virgo Maria aurum à Magis oblatum pauperibus erogauit.*

Vides præconium paupertatis, & in duobus hic attende. Primo, quia hodie puer Iesus eleemosynam recepit vt pauper, & etiam mater sua. Secundo, quia non solum non curabant acquirere, vel congregare, sed etiam quæ dabantur, retinere nolebant, semper in eis crescebat desiderium paupertatis. Sed numquid circa humilitatem aliquid attendisti? Si bene aduertitur, etiam humilitatis cernitur profunditas. Sunt enim qui se viles & abiectos reputant in animo suo, & in oculis suis non extolluntur: sed non sic esse volunt in oculis aliorum, nec patiuntur vilipendi ab aliis, vel derideri, C & suam vilitatem, vel defectus nolunt aliis innotescere, ne vilipēdantur: Non sic fecit hodie puer Iesus omnium Dominus, qui & aliis suis & sua vilia patere voluit & nō paruis aut paucis, sed magnis & multis, scilicet regibus, & sociis eorum quàm pluribus Et in tali casu & tempore, in quo multum erat timendum. Nam cum illi venirent vt inuenirent Regem Iudæorum, quem etiam Deum esse putabant, dubitare poterant, ne talibus de ipso visis, reputantes se fatuos, & delusos recederent sine fide, & deuotione: sed non dimisit humilitatis amator, dans nobis exemplum, ne sub specie alicuius apparentis boni, recedamus ab humilitate: & quod discamus etiam in aliorum oculis viles, & abiecti velle apparere. *Paupertas.* *Humilitas.*

D

CAPVT X.

De mora Dominæ apud præsepe.

Expeditis igitur Magis, & versus partiam suam regressis, & totis eorum oblationibus erogatis, adhuc stat Domina mundi cum puero Iesu, & nutritore suo Sancto sene Ioseph apud præsepe, in illo locello patienter vsque ad quadragesimam diem, ac si esset quædam mulier alia de populo, & puer Iesus esset homo purus, & indigeret legis obseruatione.

Sed quia nolebant prærogatiuas singulares, legem obseruabant vt ceteri. Non sic faciunt multi, qui in communi congregatione degentes, sibi speciales prærogatiuas exigunt fieri, & ab aliis tanquam honorabiE liores, volunt in talibus discerni: sed hoc non patitur humilitas vera. Stabat ergo Domina more aliarum, dictam diem expectans ingressura in templū. Stabat vigilans, & attenta super custodia dilecti filij sui. O Deus cum quanta solicitudine & diligentia ipsum gubernabat, ne in minimo esset deiectus. Cum quanta etiam reuerentia, & cautela, & quo timore ipsum contrectabat, quem sciebat esse Deum suum, & Dominum suum flexis genibus accipiebat, & imponebat eum in cunis, Cum quanta etiam iucunditate & confidentia, & auctoritate materna ipsum amplexabatur, osculabatur stringebat dulciter, & delectabatur in eo, quem sciebat esse filium suum. Quàm sæpe curiose intueba

intuebatur eum in vultu,& singulis partibus eius sacratissimi corporis: quàm seriose,ac prudenter tenella membra fascia componebat.Sicut enim fuit humillima,sic fuit,& prudentissima: Vnde in singulis officiis & obsequiis, vigilāti & dormienti sedule ministrabat, non solum infantulo,sed grandæuo. O quam libenter eum lactabat ! Vix fieri potuit, quin magnam etiam, aliis feminis inexpertā, dulcedinem in talis filij lactatione sentiret.Sed & de sancto Ioseph refert Bernardus se credere,quod & puerum Iesum super genua sua teneus eidem frequenter arrisit.

Stante ergo Domina apud præsepe,sta & tu cum ea iuxta præsepe,& delectare frequenter cum puero Iesu: quia virtus exit ab ipso.Quælibet anima fidelis,& maxime religiosa persona,die natiuitatis Domini, vsque B ad purificationem, deberet saltem semel in die, apud prædictum præsepe Dominam visitare, adorare puerum Iesum, & matrem eius, affectuose meditari de paupertate, humilitate, & begnignitate ipsorum.

CAPVT XI.

De purificatione Beatæ Virginis.

ADueniente autem quadragesima die,prout in lege statutum erat,exiit Domina cum puero Iesu& Ioseph, & iuerunt de Bethleem in Hierusalem quæ sunt quinque vel sex milliaria, vt secundum legem sisterent eum Domino. *Leuit.12.* Vade & tu cum eis,& iuua portare puerum,& conspice attente singula quæ dicuntur C & fiunt,quæ deuotissima sunt. *Luc.2.d.* Adducunt ergo Dominum templi,ad templum Domini.Cumque intrassent templum,emerunt duos turtures,aut duos pullos columbarum,vt offerrent pro eo: sicut pro pauperibus fiebat.Et quia erant pauperrimi,credendum magis de pullis columbarum, quia & pro minori pretio inueniuntur, & ideo in lege ponuntur in vltimo loco, & Euangelista tacet de agno,qui erat oblatio diuitum.Et ecce Simeon iustus in spiritu venit in templum, vt sicut responsum acceperat, videret Christum Domini. Cum autem festinanter veniens vidisset eum, statim cognouit eum Prophetico spiritu,& accelerans genuflexit,& adorauit eum inter brachia matris. Pater autem benedixit eum,& aspiciens matrem inclinauit se D ostendens se vélle ad eum ire.Quod mater intelligens, quamuis admirans,porrexit eum Simeoni. Ille autem gaudenter, & reuerenter in vlnis suis eum recipiens, *Luc.2.a* surrexit benedicens Deum, & dixit: *Nunc dimittis seruum tuum Domine*,&c.De passione ipsius prophetauit.Superuenit & ipsa Prophetissa Anna, & adorans eum similiter de ipso loquebatur. Maria vero de his admirans, omnia conseruabat in corde suo. Deinde puer Iesus extendens brachia versus matrem, ad eam rediit,postea vadunt ad altare processionem facientes, quæ hodie repræsentatur per vniuersum mundum. Præcedunt alacriter illi duo venerabiles senes,scilicet Ioseph,& Simeon,tenentes se per manus,& cum exul- *Psal.117.a* tatione magna iubilantes, & psallentes: *Confitemini* E *Domino quoniam bonus, quoniam in sæculum*,&c. *Fidelis* *Psal.144.e* *Dominus in omnibus verbis suis*,&c. *Psal.47.e* *Quoniā hic est Dominus Deus noster in æternum & in sæculum sæculi: ipse reget nos in sæcula.* *Ibidem.a* *Suscepimus misericordiam tuam, in medio templi tui.* Sequitur mater portans Regem Iesum,& Anna sociat eam,vadens ex latere, cum reuerentia iubilans,& ipsa gaudio indicibili laudans Dominum.Ab istis ergo fit processio,paucis quidem, sed valde magna repræsentantibus: quia de omni genere hominū,sunt inter eos,de masculis,& feminis,senibus, & iuuenibus,virginibus,& viduis.Cum autem peruenerunt ad altare, mater cum reuerentia genuflexit, & obtulit dilectissimum filiū suum Deo patri suo,dicens:

A Accipite pater excellentissime vnigenitum vestrum, quem secundum mandatum vestræ legis vobis offero, quia primogenitus matris est.Sed rogo pater,vt eum mihi reddaris.Et surgens dimisit ipsum super altare.

O Deus qualis est oblatio ista! nunquam à sæculo talis facta fuit, nec fiet. Respice bene singula.Stat puer Iesus sedēs super altare,sicut quilibet alius puerulus,& facie matura respexit matrem & alios,& humiliter,& patienter expectat quid deinceps fieri debeat. Adducuntur sacerdotes, & redimitur Dominus omnium tanquam seruus,quinque siclis more aliorum. Siclus erat genus monetæ.Quibus à Ioseph sacerdoti solutis, mater lætanter reaccepit filium.Accepit etiam de manu Ioseph prædictas aues,vt eas offerat,& genuflectēs, B & tenens eas in manu sua,eleuatis oculis & in cœlum porrectis eas obtulit, dicens: Accipite clementissime pater hanc oblationem, & munusculum, & primum donum,quod paruulus vester vobis hodie de sua paupertate præsentat.Sed& puer Iesus manus suas ad aues porrigens, oculos ad cœlum leuauit, & nondum loquens,gestibus vna cum matre offerebat,& posuerunt eas super altare.Vidisti quales sunt oblatores isti,mater& filius.Numquid potuit talis hostia,quamuis parua,repudiari? Absit,sed potius per manus Angelorum fuit in suprema curia præsētata,& valde acceptata,ita quod tota curia iubilans exultauit.Postea Virgo Sācta discessit de Hierusalem, & visitauit Elizabet, volens videre Ioannem priusquam de partibus illis discederet.Vade & tu semper cum ea quocumque ierit,& ad- C iuua portare.Cum ergo venisset ad eam, festū magnū fecerunt,& maxime de pueris suis. Sed & pueri lætabantur adinuicem,& Ioannes quasi intelligēs,reuerenter se habebat erga Iesum. Accipe & tu reuerenter Ioannē, quia hic puer magnus coram Domino,si forte benedixerit tibi. Aliquibus autem diebus ibi mora contracta,discedunt volentes ire Nazareth. Si autem in prædictis vis informari de humilitate, & paupertate,considerata oblatione,& redemptione, ac legis obseruatione, de facili potes aduertere.

TERTIA FERIA.

CAPVT XII.

De fuga Domini in AEgyptum.

CVm ergo pergerēt versus Nazareth,nesciens ad- *Mat.2.* huc super hoc cōsilium Domini, & quod Herodes pararet se ad necem pueri Iesu, Angelus Domini apparuit Ioseph in somnis,dicens ei,vt cum puero & matre fugeret in Ægyptum: quia Herodes volebat animam pueri perdere. Ioseph vero euigilans,& excitans matrem dixit ei. Ipsa incontinenti surgens,nulla mora contracta voluit iter arripere. Concussa enim fuerat ad hanc vocem viscera eius,& circà filij sui salutem nolebat negligens inueniri. Ergo de nocte incontinenter cœperunt ire versus partes Ægypti. Conspice& meditare prædicta,& infrascripta,& quomodo puerum Ie- E sum dormientem eleuant,& compatere ipsis,& attende hic diligenter,quia multa & bona considerare potes in præsenti negotio. Primo considera quemadmodum Dominus in sua persona suscepit aliquando prospera aliquando aduersa.Et cum simile tibi contigerit,non sis impatiens: nam iuxta montem inuenies vallem. Ecce enim in natiuitate sua Christus magnificatus fuit à pastoribus tanquam Deus:& post partum paruum,circumcisus fuit tāquam peccator: deinde venientes Magi eum plurimum honorauerunt, & nihilominus ipse in stabulo remanens stabat inter bestias, & plorabat, vt cuiusdam homunculi filius. Postea præsentatus erat in templo,quem multum extulerunt

Simeon,

Simeon, & Anna, & nunc ab Angelo dicitur, quod fugiat in Ægyptum. Et de multis aliis poteris in vita sua perpendere, quæ ad nostram instructionem possumus retorquere. Cum ergo consolationem habueris, tribulationem expecta, & econtra. Vnde in eis nec extolli, nec frangi debemus. Dat enim Dominus consolationes ad spem subleuandum, ne deficiamus: & tribulationem ad humilitatem conseruandam, vt cognoscentes miseriam nostram, semper in suo stemus timore. Ad nostram ergo instructionem hæc fecisse meditemur, & etiam vt se diabolo occultaret.

Secundo considera circa Dei beneficia & consolationes, quòd qui ea percipit, non debet se præferre non percipienti: & qui non percipit non deiiciatur animo, nec habenti inuideat. Hoc dico, quia Angelorum locutiones fiebant Ioseph, & non matri, cum tamen longe ea is esset inferior. Itẽ & qui percipit, licet non percipiat suo velle, non debet esse ingratus, nec murmurare, cum etiam Ioseph qui tantus erat apud Deum, non palam, sed in somnis tales allocutiones percepit.

Tertio considera, quo modo Dominus permittit, suos persecutionibus & tribulationibus vexari. Tunc enim magna erat tribulatio matri & Ioseph, cũ viderent puerum ad occisionem quæri. Quid enim grauius audire poterant? Et erat eis in hoc tribulatio magna: quia licet scirent eum filium Dei esse, tamen poterat sensualitas eorum turbari, & dicere: Dominus Deus omnipotens quid opus est, quòd iste tuus filius fugiat? Non potes hic eum defendere? Et etiam in hoc erat tribulatio, quòd in terram longinquam oportebat eos ire, quam ignorabãt, & per vias asperas, cum essent inhabiles ad eundum, Domina propter iuuentutem, Ioseph vero propter senectutem: ipse etiam puer quem portare habebant, vix erat duorum mensium, & peregrinari habebant in terra aliena, & pauperes quasi nihil habentes. Omnia enim ista sunt afflictionis materia. Tu ergo cum tribularis patientiam habe, nec credas tibi ab eo priuilegium dari, quod nec sibi tribuit, nec matri.

Quarto considera benignitatem. Vides enim quomodo, & quam cito persecutionem patitur, & fugam de terra natiuitatis suæ, & tam benigne cedit furori illius, quem poterat perdere in momento. Profunda est hæc humilitas, & patientia magna. Nolebat enim sibi vicem reddere, nec offendere, sed fugiendo insidias eius vitare: sic & nos facere tenemur obiurgantibus scilicet, vel reprehendentibus, vel persequentibus non resistere, vel de ipsis vindictam expetere, sed patienter eos portare, & ipsorum furori cedere, & quod plus est,

Matt.5.g

pro eis orare, vt alibi Dominus in Euangelio docet. Fugiebat ergo Dominus ante faciem serui, immo potius serui diaboli. Portabat eum mater tenera & iuuenis valde, & Sãctus Ioseph multum senex in Ægyptum per viam siluestrem, obscuram, nemorosam, asperam & inhabitatam, per viam etiam valde longam. Dicitur, quòd ad iter cursoris sunt duodecim, vel quindecim diætæ: pro eis autem fuit forte iter duorũ mensium, & plurium. Iuerunt enim, vt dicitur, per desertum illud, per quod transierunt filij Israel, in quo steterunt quadraginta annis. Sed quo modo faciebant de victu secum portando? Vbi etiam, & quo modo de nocte quiescebant, & hospitabantur? raro enim domos in illo deserto inueniebant. Compatere ergo eis, quia labor difficilis, & magnus, & longus est tam ipsis quàm puero Iesu: & vade cum eis, & adiuua puerum portare, & seruias in omnibus in quibus potes. Non deberet videri nobis labor, pro nobisipsis pœnitentiam agere, pro quibus tantus labor ab aliis, & à talibus, & toties est assumptus. De his autẽ quæ ipsis in deserto & per viam contigerunt, quia pauca authentica inueniuntur, referre non curo. Cum ergo Ægyptum intrauerunt, omnia idola ipsius prouinciæ corruerunt, sicut per Isaiam

Isa.19.

fuit prophetatum. Iuerunt ergo ad quandam ciuitatem, quæ vocatur Heliopolis, & ibidem aliquam domunculam conducentes, habitauerunt ibidem per septem annos tanquam peregrini & aduenæ, pauperes & egeni.

Sed hic occurrit pulchra, pia, & compassiua valde

Meditatio pia & pulchra.

meditatio. Aduertas bene quæ sequuntur. Vnde enim & quo modo viuebant isti tanto tempore: Numquid mendicabant? Legitur autem de Domina, quòd colo, & acu quærebat sibi & filio necessaria. Suebat ergo & filabat mundi Domina, paupertatis amatrix. Multum per omnem modum isti paupertatem dilexerunt, & eidem perfecte vsque mortem seruauerunt fidem. Sed numquid ibat ipsa per domos petendo pannum, & alia in quibus operaretur? Oportuit enim hoc per viciniã innotescere, alias vacasset à talibus operibus: quia illæ mulieres non poterant diuinare. Sed & cum Iesus cœpit esse quinquennis, vel sic, numquid & ipse portabat ambasiatas matris, petendo pro ipsa, ea in quibus operari valeret? non enim habebat alium scutiferum. Sed & nũquid reportabat opera facta, petens ex parte matris solutionẽ & pretium? Nonne in talibus erubescebat puer Iesus, filius Dei altissimi, & etiam mater ipsum mittens? Sed quid si aliquoties dum opus reddidisset, & pretium peteret, mulier aliqua superba, rixosa, & loquax, iniuriose respondit, opus factum accepit, eum sine pretio expulit, & sic vacuus domũ rediit? O quot & quantæ fiunt iniuriæ aduenis: quas Dominus vitare non venit, sed suscipere. Quid etiam si aliquando domum rediens, & famem patiens more puerorum, petiit panem, nec vnde daret, habuit mater? Nonne in his & similibus totaliter cõcutiebantur viscera sua? Consolabatur verbis filium suum, & opere vt poterat, procurabat, & sibi forte aliquando subtrahebat de victo, vt filio reseruaret. Hæc & his similia de puero Iesu meditari potes, dedi tibi occasionem. Tu vero sicut videbitur extendas & prosequaris, sisque paruula cum paruulo Iesu, nec paruipendas talia humilia, & quæ puerilia videntur, meditari de ipso. Videntur enim

Quantũ sunt vtiles contẽplationes.

dare deuotionem, augere amorem, accendere feruorem, inducere compassionem, puritatem & simplicitatem conferre, & humilitatis, & paupertatis vigorem nutrire, & conseruare familiaritatem, & conformitatem facere, ac spem eleuare. Nam ad sublimia

1.Cor.1.d

ascendere non valemus, sed quod stultum Dei est, sapientius est hominibus, & quod infirmum, potentius. Videtur etiam talium meditatio superbiam tollere, cupiditatem eneruare, ac curiositatem confundere. Vides quot bona inde proueniunt? Sis ergo, vt dixi, cum paruulo paruula, & cum grandescente grandescas, semper tamen humilitate conseruata: & sequaris eum, quocunque ierit, & intuearis faciem eius semper. Sed nunquid in superioribus attendisti, quam laboriosa fuerit eorum paupertas, & quam verecunda? Et si ex opere manuum victum quærere oportebat, quid de vestimentis dicemus? quid de vtensilibus, scilicet lectis, & aliis intra domum opportunis? Nunquid duplicia habebant? nunquid superflua? nunquid curiosa? Hæc contra paupertatem sunt, & ideo etiam si habere posset, nollet ea paupertatis amatrix. Sed & nunquid Domina suendo vel alias operãdo, faciebat amore quorundam opera curiosa? Absit. Faciant hæc quæ tempus perdere non curant. Non enim poterat ipsa in tanta posita egestate, tempus in vanis expẽdere, sed nec alias fecisset. Est enim periculosissimum vitium, & maxime temporibus nostris. Vis videre quo modo? Attende primo quo modo tempus ad laudem Do-

Curiositatis mala.

mini concessum, expenditur contra ipsum in vanis, multum enim plus de tempore occupat quam expediat curiosum opus, & hoc malum est valde. Secundo

quia

quia facienti est caosa vanæ gloriæ. O quoties aspicit, recogitat & mente reuoluit, etiam quando non operatur, & etiam quando debet diuinis intendere, vt pulchrum opus faciat, & exinde se reputat, & vult reputari. Tertio quia ei cui facit, est causa superbiæ, tali enim oleo ignis superbiæ nutritur, & magis accenditur. Sicut enim rudia & grossa sunt humilitatis fomenta, sic ista superbiæ. Quarto, quia est materia retrahendi animam à Deo, nam, iuxta beatum Gregorium tanto quis à superno amore disiungitur, quanto inferius delectatur. Quinto, quia est concupiscentia oculorum, de tribus vnum, ad quæ omnia peccata de mundo reducuntur: ad nihilum enim talia curiosa valent nisi vt exinde oculi vane pascantur. Quoties autem quis in talibus delectabiliter & vane oculos pascit, tam qui facit quam qui portat & vtitur, toties offendit. Sexto, quia multorum aliorum est laqueus & ruina, nam talia respicientes, multis modis offendere possunt, vel malum exemplum habendo, vel delectabiliter aspiciendo, vel simile concupiscendo, vel iudicando, vel murmurando, vel detrahendo. Cogita ergo quoties Deus ostendi potest, antequã illa curiositas sit deleta: de omnibus autẽ illis ipse, qui tale opus facit, est causa. Vnde etiam si tibi dicerem, quod talia pro me faceres, vel certissime scires me talibus vti velle, tu facerẽ non deberes: quia nulla de causa peccato consentiendum est, & ab offensa Dei est omnibus modis abstinendum. Quanto ergo magis offendis, si tuo motu ad solam complacentiam facis, volens magis placere creaturæ, quam Creatori? Hæc igitur faciunt, qui sæculariter viuunt, talia enim sunt ornamenta mundi, blasphemia Dei. Sed qui in puritate conscientiæ viuere intendit, miror quo modo hæc facere audet, & se hac fæce fœdare. Vides quot mala ex tali curiositate proueniunt. Adhuc est aliud malum & peius, scilicet, quod curiositas directe obuiat paupertati. Et vltra omnia prædicta est etiam hoc, quod leuis, & vani, & inconstantis animi est indicium. Hæc autem omnia de curiositate dixi, vt tu curiosa deuites. Ab ipsis igitur tam faciendis, quam vtendis, tanquam à venenoso serpente omnino abstinere curato: non tamen intelligi debet, quin aliquando liceat facere opera pulchra, & potissime in his quæ diuino cultui mancipantur, in quibus tamen omnino ordinata affectio, intentio, & delectatio summopere cauenda est, & ab animo solicite longius propellenda. De hac autem curiositate sic dicit Bernardus: Spectacula vana, rogo, quid corpori præstant? quidve animæ conferre videntur? Nam certe nihil in homine, cui curiositas prosit inuenies. Friuola prorsus & inanis ac nugatoria consolatio: & nescio quid illi durius imprecer, nisi vt semper habeat quod requirat, qui iucundæ quietis pacem fugitans, curiosa inquietudine delectatur.

Greg. hom. 30. in Euangel. ante med.

Bern. ser. de conu. ad clericos, cap. 12.

Sed redeamus ad Dominam in Ægyptum, à qua digressionem fecimus, propter maledictum curiositatis vitium, & conspice ipsam in laboribus suis, suendo, filando, & texendo, quo modo facit ea fideliter, humiliter, & solicite: habens nihilominus diligentissimam curam super filio suo, & super gubernatione domus, nec non vigiliis, & orationibus, iuxta posse est semper intenta. Tu ergo toto affectu eidẽ cõpatere, & considera, quod non habuit omnino gratis regnũ Domina regni. Sed & illud forte contingebat frequenter, quod aliquæ bonæ matronæ videntes eius paupertatem, aliqua transmittebãt eidem, quæ humiliter & cum gratiarum actione recipiebat. Sed & Sanctus Ioseph senex aliquid operatur in arte lignaminis. Vndique igitur occurrit compassionis materia, cum qua tandem eum aliquam moram cum ea contraxeris, pete licentiam recedendi, & benedictione recepta primo à puero Iesu, deinde à matre, postea à Ioseph genibus flexis, cum lacrymis, & compassione magna, valefacias eis; quia tanquam exbanniti, & exules à patria sua sine aliqua causa remanent, ad peregrinandum ibidem per septem annos, in sudore sui vultus victuri.

CAPVT XIII.

De reditu Domini ex AEgypto.

COmpletis septem annis, quibus Deus peregrinatus est in Ægypto, Angelus Domini apparuit Ioseph in somnis, dicens: Tollite puerum, & matrem eius, & vade in terram Israel. Defuncti enim sunt, qui quærebant animam pueri. Qui accepit puerum & matrem eius, & rediit in terram Israel. Et cum peruenit ibi, audiens quod Archelaus, filius Herodis, regnaret ibi, timuit illo ire. Et iterum admonitus ab Angelo [illegible] in Galilæam in ciuitatem Nazareth. Fuit a[illegible] tus eius circa festum Epiphaniæ, scilicet [illegible] prout in martyrologio legitur.

Matt. 2. d

Vides etiam hic, [illegible] tractatu, quo modo Domin[illegible] lationes per partes, & non ita [illegible] posceret. Quod ex duobus in [illegible] res, tum quia in somnis non pala[illegible] etiam quia non vna vice simul, sed [illegible] dixit ad quem locum ire deb[illegible] Glossa quod hoc fecit Dominus, quia ex frequenti [illegible] quis certior redditur. Vide quam [illegible] nobis debent videri magnæ: & [illegible] quia semper ex parte sua facit, quod nobis [illegible] gnoscit.

Nunc autem circa Domini reditum [illegible] ea quem diligenter attende, quia pia est hæc m[illegible] tio valde. Redeas ergo in Ægyptum, gratia [illegible] puerum Iesum, quẽ cum extra inter pueros forte inuenies, ipse te videns occurret tibi: quia benignus & affabilis, & curialis est. Tu vero genuflectens, osculeris pedes eius, & post inter brachia ipsum suscipias, & aliquantulum cum eo quiescas. Tandem forte dicet tibi: Data est nobis licentia redeundi in terram nostram, & cras hinc recedere debemus. Bona hora venisti, quia redibis nobiscũ. Cui alacriter respondeas, te ex hoc multum gaudere, & quod eum optas sequi quocunque ierit, & in his collocutionibus delecteris cum eo. Dixi iam tibi, quod huiusmodi quæ puerilia videntur, meditari, multum valent, & postea ad maiora transmittunt. Postea ducet te ad matrem, & curialiter honorabit. Tu vero genuflectens, fac ei reuerentiam, & Sancto seni Ioseph, & requiescas cum eis.

Mane sequenti die videbis aliquas bonas matronas de ciuitate, & etiam homines venientes ad sectandum eos vsque extra portam ciuitatis, propter placabilem, & sanctam conuersationem ipsorum. Prædixerant enim discessum suum per viciniam per plures dies. Primum quia non est conueniens, quòd subito quasi furtim inde recederent: secus tamen fuit, quando venerunt in Ægyptum, quia timuerunt mortem pueri. Incipiunt enim recedere, & Ioseph cum hominibus præcedit, & Domina sequitur à longe cum matronis. Tu vero accipiens puerum per manũ, vade in medio ante matrẽ, nam ipsum post se nõ dimittit. Cum autem sunt extra portam, Ioseph non se patitur amplius sociari. Tunc vero aliquis ex illis diues cõpatiens paupertati eorum, puerum vocat vt aliquos ei denarios tribuat pro expensis. Verecundatur puer accipere, tamen paupertatis amore manum parat, pecuniam accipit verecunde, & gratias agit: sic & plures fecerunt. V[illegible] etiam à matronis, & similiter faciunt. Nec minus hic mater verecundatur quàm filius, [illegible] tamen humiliter gratias eis egit. Vere hic eis compati po-

Discessus B. Mariæ Virginis ex Ægypto.

tes, cum ille cuius est terra & plenitudo eius, pro se & matre & nutritio suo sic paupertatem arctam elegerit, & in tanta penuria vixit. Multù in eis relucet paupertas sanctissima, & nobis amabilem & imitabilem ostendunt. Tandem gratias agentes eis, vale faciunt omnibus, & suum arripiunt iter. Sed quo modo redibit puer IESVS, adhuc tener infantulus? Difficilior enim mihi videtur reditus quàm accessus. Nam quando venit in Ægyptum ita paruulus erat, quod portari poterat: nunc autem sic magnus est quod portari non prævalet, & sic paruus quod per se ire non potest. Sed forte aliquis ex illis bonis viris dedit vel accommodauit aliquem asellum, super quem ire posset. O puer egregie ac delicate, rex cæli & terræ quantum laborasti pro nobis, & quam cito cœpisti. Bene Propheta in

Psal. 87.

vestra prædixit persona: Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea. Penurias magnas, labores arduos, & afflictiones corporis constantissime assumpsistis, habuistis vos ipsos quasi odio pro amore nostro. Certe solus hic labor, de quo nunc tractamus, ad plenam redemptionem sufficere debuisset. Accipe ergo puerum Iesum, & pone super asellum, ac fideliter ducas eum, & cum descendere voluerit, læranter eum in brachiis suscipias, & aliquantulum teneas, saltem quousque veniat mater eius, quæ aliquantulum tardius siue planius ambulat. Tunc puer ibit ad eam, eritque matri requies magna receptio filij. Vadunt ergo & transeunt per desertum per quod venerunt, & in ipso itinere sæpe poteris eis compati, habentes parum quietis. Et respice eos fatigatos, & ex labore deuictos, tam de die quam de nocte. Cum autem fuerunt prope finem deserti, inuenerunt Ioannem Baptistam, qui iam ibi pœnitētiam agere cœperat, cum tamen nullum haberet peccatum. Dicitur, quòd locus Iordanis in quo Ioannes baptizauit, est ille vnde transierunt filij Israel, quando venerunt de Ægypto per dictum desertum, & quòd prope illum locum in ipso deserto Ioannes pœnitentiam fecit. Vnde possibile est, quòd puer Iesus inde transiens, in reditu suo inuenit eum ibidem. Mediteris ergo, quo modo suscepit eos alacriter, & ibi aliquantulum subsistentes, comederunt cum eo illa cruda cibaria, tandem immensa recreatione spiritus habita, vale fecerunt ei. Tu autem & in aduentu & in recessu genu

Ioannis Baptistæ laus.

flecte Ioanni, deosculans pedes eius, benedictionem petens, & ei te recommendans, excellens enim & valde mirabilis à cunabulis est puer iste. Ipse enim fuit primus eremita, & principium & via religiose viuere volentium. Fuit virgo purissimus, fuit prædicator permaximus. fuit plus quàm propheta, fuit etiam martyr gloriosus. Postea transeuntes Iordanem, appulerunt ad domum Elizabeth, vbi magnum & iucundum festum factum fuit inter eos. Et ibidem audiens Ioseph, quòd Archelaus filius Herodis regnabat in Iudæa, timuit, & admonitus in somnis ab Angelo, iuerunt in Galilæam in ciuitatem Nazareth.

Ecce reduximus puerum Iesum de Ægypto, & eo reuerso concurrunt sorores Dominæ, & alij consanguinei & amici ad visitandos eos. Ipsi autem in Nazareth quiescunt, & pauperem vitam ducunt. Exinde autem vsque ad duodecimum ætatis annum pueri Iesu, aliquid non legitur de ipso. Dicitur tamen & verisimile est, quod adhuc ibi est fons, de quo puer Iesus deferebat aquam matri. Faciebat enim huiusmodi seruitia matri humilis Dominus: non enim habebat alium seruientem. Potes etiam hic meditari, quòd cum matre propria, scilicet sorore Dominæ veniebat Ioannes Euangelista, qui tunc erat annorum quinque. Nam legitur de ipso, quòd obiit anno à passione Domini sexagesimoseptimo, ætatis vero suæ anno nonagesimooctauo: & sic tempore passionis Domini habebat triginta & vnum annos, cum Dominus haberet trigin-

Quid fecerit puer Iesus, vsq; ad duodecimum annum.

A ta tres, vel parum plus. Cum ergo in hoc reditu Dominus esset septem annorum, Ioannes erat quinque. Intuere itaque ipsos stantes simul & conuersantes, sicut Dominus dabit tibi. Hic enim fuit postea ille discipulus, quem familiarius diligebat Iesus.

CAPVT XIV.

Quomodo puer Iesus remansit in Hierusalem.

CVm autem esset annorum duodecim, ascendit cum parentibus in Hierusalem, secundum cōsuetudinem & præceptum diei festi, & durabat per dies octo. Laborabat ergo etiam nunc puer Iesus itineribus longis, & vadit, vt honoret patrem suum cælestem in

Luc. 2.

B festis suis. Est enim amor summus inter patrem & filium. Sed maior erat ei afflictio, & dolor cordis acerbior, de inhonoratione patris in peccatorum multiplicium commissione, quàm de honore patentis, & exterioris pompæ festi lætitia. Stabat ergo Dominus legis obseruans legem, & inter alios conuersans humiliter quasi quilibet alius pauperculus. Consummatis autem diebus festis recedentibus parentibus, ipse in Hierusalem remansit. Attende hic bene, & omnibus quæ dicuntur & fiunt, te præsentem exhibeas. valde enim deuota materia & proficua est hæc. Dixi autem iam ibi supra in principio, quòd Nazareth vbi Dominus habi-

Supra hoc opusc. c. 6.

tabat, à Hierusalem distat quatuordecim, vel quinde-

C cim milliaribus, vel circa. Cum ergo mater & Ioseph per diuersas vias incedentes, venerunt in sero ad locū, vbi diæta explebatur, & vbi hospitari deberent. Videns Domina Ioseph sine puero, quē cum ipso redisse credebat, quærit ab eo: Vbi est puer? Et iste: Ego nescio, non rediit mecum; tecum enim eum redisse credebam. Tunc illa dolore vehementi concussa, cum lacrymis dixit: Non rediit mecum. Video quòd non bene filium meum custodiui, & velociter cœpit ire per domos, & quàm decenter potuit, illo sero circuibat, quærens de ipso, & dicēs: Vidistis vos filium meum? & vos vidistisne filium meum? & vix præ dolore & ardore desiderij se sentiebat. Ioseph vero sequebatur eandem cū fletu. Quo non inuento, qualem quietem habere poterant,

Quam magnus fuerit dolor Mariæ, & Ioseph, pro puero Iesu amisso.

D tu ipse cogita, & maxime mater, quæ ipsum arctius diligebat. Et licet à notis confortaretur, non tamē poterat consolari. Quid enim erat perdere Iesum? Conspice bene ipsam & vehementer compatere, quia in angustia est anima sua: numquam ex quo nata fuit vsque tunc, fuit in tanta. Non ergo turbemur, quando tribulationes habemus, cum etiam matri non pepercit Dominus. Ad suos enim eas permittit venire, & signa sunt suæ dilectionis, nobis autem expedit eas habere. Tandem Domina in camera se recludens, ad orationem & planctum se conuertit, dicens: O Deus & pater æterne, clementissime ac benignissime, vobis placuit mihi dare filium vestrum: sed ecce perdidi eum, & nescio vbi sit, reddite eum mihi. O Pater tollite mihi amaritudinem istam, & ostendite mihi filium meum. Respi-

E cite pater afflictionem cordis mei, & non ad negligentiam meam: incaute enim me habui, sed ignorans feci. Sed propter bonitatem vestram reddite ipsum mihi, quia sine ipso viuere non possum. O fili dilectissime vbi es? quid est de te? apud quem nunc hospitaris? Nunquid ad patrem tuum redisti in cœlum? Scio enim quod Deus es, & Dei filius: sed quomodo mihi non dixisses? sed & nunquid insidiose ab aliquo es quæsitus? Scio enim quod verus homo es ex me natus, & alias te ab Herode quæsitum, in Ægyptum portaui. Pater tuus te ab omni malo custodiat fili mi. Indica mihi fili mi vbi sis, & veniam ad te, vel tu redi ad me; parce mihi hac vice, quia nunquam amplius contiget mihi, vt te custodiam negligenter. Nunquid aliquam offen-

sam

ſam feci tibi fili mi? propter quã ergo cauſam receſſiſti à me? Scio quod dolorem cordis mei cognoſcis,O fili mi,ne tardes venire ad me.Nunquam ex quo natus es vſque modo ſine te fui, comedi, vel dormiui, niſi nunc ſolum.Modo autem ſum ſine te,& neſcio qualiter hoc factum ſit,tu ſcis quia tu es ſpes mea,vita mea, & omne bonum meum,& ſine te eſſe non poſſum. Indica ergo mihi vbi tu es,& quomodo te valeam inuenire. Talibus & ſimilibus dictis, ſe mater per noctem anguſtiabat ſuper dilecto filio ſuo.Mane vero ſequenti die tempeſtiue domo exeuntes,quærebant eum etiam per circunſtantia loca,nam per plures vias patebat reditus. Sicut qui de Senis vellet redire Piſas, poſſet ire per Podium Bonichi,& per Colle,& per alia loca. Die ergo ſequenti ibant per alias vias, quærẽtes eum inter cognatos & notos:quo etiam tunc non inuento,mater quaſi ſine ſpe anxiabatur, & non poterat conſolari. Tertia vero die redeuntes in Hieruſalem, inuenerunt eum in templo ſedentem in medio doctorum. Tunc ipſa videns eum exhilarata, quaſi reuiuiſcens genuflexit, & cum lacrymis Deo gratias egit.Puer autẽ Iesvs videns matrem,venit ad eam,quem ipſa inter brachia ſuſcipiens,& ſtringens,& oſculans dulciter,ponit vultum ad vultum,& tenens eum in gremio ſuo aliquantulum cum eo ſic requieuit:neque enim tunc aliquid præ teneritudine dicere potuiſſet. Poſtea reſpiciens eum dicit:Fili,quid feciſti nobis ſic? ego & pater tuus dolentes quærebamus te.Et ille,quare me quærebatis? in his enim quæ patris mei ſunt, oportet me eſſe quod verbum illi non intellexerunt. Dicit ergo ei mater: Fili, volo quod redeamus ad domum noſtram, non vis redire nobiſcum? Et ille,ego faciam quod placuerit vobis,& rediit cum illis Nazareth.

Vidiſti ergo afflictionem matris in prædicto negotio. Sed quid fecit prædictus puer in iſto triduo?Conſpice etiam eum attente, quomodo ſe reducit ad aliquod hoſpitale pauperum, & cum verecundia petit ſe hoſpitari, & ibidem comedit,& hoſpitabatur cũ pauperibus Iesvs pauper. Conſpice eum ſedentem inter doctores vultu placido, ſapienti, & reuerenti, & audiebat, & interrogabat eos quaſi ignorans, quod ex humilitate faciebat, & etiam ne illi verecundarentur ſuper mirabilibus reſponſis eius.

Tria notatu digna. Conſiderare autem potes in prædictis tria valde notabilia. Primum,quia qui Deo vult adhærere,non debet inter conſanguineos conuerſari, ſed ab eis diſcedere.Nam & puer Iesvs à ſe dimiſit dilectiſſimam matrem,cum operibus patris ſui intẽdere voluit:& etiam poſtea quæſitus,inter cognatos & notos inuentus non fuit.Secundum,quod qui ſpiritualiter viuit non miretur,ſi aliquando mente arida remanens,videtur ſibi ſe eſſe derelictum à Deo:cum etiam matri Dei hoc contigerit. Non ergo mente tabeſcat, ſed diligenter eum quærat in ſacris meditationibus & bonis operib. perſiſtendo,& reinueniet eum. Tertium,quod non debet quis eſſe proprij ſenſus, vel propriæ voluntatis.Nã cũ Dominus Iesvs dixiſſet, quod oportebat eũ operibus patris intendere, mutauit conſilium, & matris voluntatem ſecutus eſt,& receſſit cum ea & nutritio ſuo,& erat ſubditus illis. In quo etiam admirari potes humilitatem ipſius, de qua plenius infra proxime dicemus.

CAPVT XV.

Quid Dominus fecit à duodecimo anno vſque ad tricesimum.

Luc. 2. f R Eterſus ergo Dominus Iesvs à templo,& Hieruſalem cũ parentibus ſuis in ciuitatem Nazareth, erat ſubditus illis,& habitauit ibidem cum eis,ab inde vſque ad principium triceſimi anni. Nec in ſcripturis reperitur, quod in toto iſto tempore aliquid fecerit:

A quod mirabile videtur valde. Quid ergo mirabimur, & imaginabimur ipſum feciſſe?Stetitne Dominus Iesvs otioſus tanto tempore,vt nihil faceret dignum recitatione, & ſcriptura?Si enim feciſſet,cur non fuiſſet ſcriptum ſicut reliqua facta ſua?Omnino ſtupor videtur.Sed attende hic bene,quia patenter videre poteris, quod nihil faciendo fecit magnifica.Nihil enim de factis eius à myſterio vacat. Sed ſicut virtuoſe operabatur, ſic virtuoſe tacebat,quieſcebat,& ſe ſubtrahebat. Magiſter ergo ſũmus aliquando docturus virtutes & viam vitæ,cœpit à ſua iuuẽtute opera facere virtuoſa, ſed modo mirabili,& incognito, ac retroactis temporibus inaudito: ſe videlicet reddendo in conſpectu

B hominum inutilem,& abiectum,& inſipientem,vt deuote & ſine omni temeraria aſſertione cogitari poteſt. Nulla tamen in hac meditatione tibi affirmo, quæ per auctoritatem ſacræ ſcripturæ,vel doctorum ſacrorum non probantur,vt etiam in principio tibi dixi.Subtrahebat ergo ſe a conſortio,& conuerſatione hominum. Ibat ad Synagogam,id eſt Eccleſiam. Stabat multum ibi in oratione in loco viliori ſe ponens. Redibat domum:ſtabat cum matre,& aliquando ſuum nutritium adiuuabat. Pertranſibat eundo, & redeundo inter homines, ac ſi non videret homines. Mirabantur cuncti, cernentes iuuenem tam ſpecioſum nihil facere, quod apparebat laude dignũ. Expectabant enim quod magnifica faceret, & opera probi viri. Cum enim puer erat,proficiebat ætate & ſapientia coram Deo, & ho- *Ibidem.*

C minibus:ſed creſcens & perueniens à duodecimo anno vſque ad triceſimum & vltra, nulla opera faciebat prætendentia ſpeciem aliquã probitatis, & virilitatis. Stupebant vehementer, & deridebant eum, dicentes: Iſte eſt quidam inutilis,ipſe eſt idiota,& homo de nihilo,& ſtultus & inſipiens. Nec etiam literas diſcit,& inter gentes in prouerbium venit, quod erat grandis & captiuus. Et hunc viuendi morem ſic tenaciter tenebat & continuabat,quod apud omnes communiter erat vilis, & abiectus reputabatur. Quod bene ante per Prophetam dictum fuit in perſona eius: Ego ſum *Pſal* 21. *b* vermis & non homo, &c.

Vides ergo quid faciebat nihil faciendo:reddebat ſe vilem & abiectum,vt dixi, omnibus. Sed an hoc tibi parum videtur? ipſe quidem non indigebat, ſed ego. In operibus humanis quid maius,& difficilius.

D Certe in operibus noſtris nullum maius reputo, nec difficilius cognoſco. Ad altiſſimum gradum mihi peruenire videtur,qui ad hoc peruenit,vt ex corde,& animo vero non ficto, ſe vincit ac dominatur animo ſuo, ac ſuperbo ſupercilio carnis ſuæ,quod nolit aliquid reputari, ſed ſperni, vt abiectus & vilis. Maius eſt hoc, quam vincere vrbes, iuxta ſententiam Salomonis,dicentis: Melior eſt patiens viro forti: qui do- *Prou.* 16. *d* minatur animo ſuo expugnatore vrbium. Vſque ergo quod peruenias ad hunc gradum,nihil tibi videaris feciſſe.Nam cum in veritate omnes ſimus inutiles,etiam cum omnia bene fecerimus, iuxta verbum Domini: *Luc* 17. *c* quouſque in hoc abiectionis gradu non ſumus,adhuc in veritate non ſumus,ſed in vanitate conſiſtimus,& ambulamus. Quod etiam Apoſtolus manifeſte oſten- *Gal.* 6. *b*

E dit,dicens: Qui ſe exiſtimat aliquid eſſe cum nihil ſit, ipſe ſe ſeducit. Si ergo quæras, quare Dominus Iesvs hoc faciebat? Reſpondeo tibi,non quia indigeret,ſed vt nos inſtrueret. Vnde ſi non diſcimus, inexcuſabiles ſumus. Abominabile proſſus eſt,ſi ſe erigit vermiculus, & vermium eſca futurus, vbi ſic ſe humilians abiecit Dominus maieſtatis.

Si autem abſurdum alicui videatur,quòd ſic inutiliter ſtaret, & quod Euangeliſtæ multa omiſerunt,& ſimilia dicat:reſponderi poteſt,& quòd non erat inutile tantæ virtutis exemplum præbere & facere,immò erat vtiliſſimum, & omnium virtutum rectorum ac ſtabile fundamentum. Sed & ex verbis ipſius in Euangelio

Ioan. 15. d Ioannis sic: habemus Cum venerit paraclitus, quem ego mittam vobis à patre spiritum veritatis, qui a patre procedit, ille testimonium perhibebit de me, & vos testimonium perhibebitis, quia ab initio mecum estis, Act. 4. d scilicet prædicatores. Et Petrus in electione Sancti Matthiæ Apostoli dicit: Oportet ex his viris, &c. quo intrauit inter nos Dominus IESVS, incipiens à baptis- Luc. 3. e mate Ioannis, &c. Tūc autem erat incipiens quasi annorum triginta, sed nec ipse Ioannes eius præcursor fuisset, si Dominus IESVS prius eo prædicare cœpisset. Item si prius incœpisset, quo modo non fuisset notus Matt. 13. g in tot annis à vicinis, qui dicebāt: Nonne hic est fabri filius? cum postea in paruo tempore filius Dauid vocaretur etiam à sociis? Si ergo citius incœpisset, vel aliqua notabilia fecisset, scripta essent, vel saltē aliqua ex eis, nec sic ex toto omnes Euangelistæ tacuissent. Hoc autem quod dico, videtur ipse Bernardus sentire, vt habebis in proximo tractatu, in vltima auctoritate. Quocunque se habeat veritas, ego sic meditari pium valde puto. Fabricabat ergo Dominus IESVS sic faciendo gladium humilitatis, vt per prophetam fuerat di- Ps. 44. b ctum ei: Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime. Nullo quippe decentius gladio, quam humilitatis, decebat superbum aduersarium iugulare. Nam gladio suæ magnitudinis non legimus quòd fuerit vsus, sed potius contrarium pro illo tempore, quo maxime indiguisset, scilicet tempore passionis. Idem Propheta conquestus est ad Deum patrem pro filio, Psal. 88. f dicens: Auertisti adiutorium gladij eius, & non es au- Act. 1. a xiliatus ei in bello. Habes ergo quo modo Dominus C IESVS cœpit prius facere quàm docere, dicturus enim Matth. 11. d erat? Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde, Hoc ergo primo facere voluit, & non ficte, sed ex corde faciebat, sicut vere & ex corde humilis erat & mitis. Non poterat in eum cadere simulatio, sed potius intantum fundauit, & profundauit se in humilitate, & vilitate, & abiectione, & sic etiam se in conspectu omnium annihilauit: quòd etiam postquam prædicare incœpit, & loqui altissima & diuina, & etiam facere miracula & magnifica opera, non reputabant eum, sed vilipendebant, & deridebant, dicentes: Quis est hic? Matt. 13. g Nonne hic est fabri filius? & alia similia derisoria & despectiua. Verificatum ergo est secundum hunc in- Philip. 2. a tellectum, verbum Apostoli, dicentis: Exinaniuit se- D ipsum formam serui accipiens, & non solum cuiusque serui per incarnationem, sed inutilis serui per humilem & abiectam conuersationem.

Humilitas in Christi actibus maxime elucet. Vis ergo videre, quòd potentissime hunc gladium sibi accinxerit, considera singulos actus, semper in eis relucet humilitas. Vidisti in superioribus, reduceas bene in memoriam. Habemus in sequētibus etiam in multis, quod augmentatam vsque ad mortem fidem ei seruauit, & etiam post mortem, necnon etiam post ascensionem. Nonne in fine lauit pedes discipulorum? Nonne humiliatus est, vltra quàm dici posset, Ioan. 20. d crucis patibulum sustinendo? Nonne post resurrectionem glorificatus, vocauit discipulos suos fratres? Vade, dicit Magdalenæ, & dic fratribus meis: Ascen- E do ad Patrem meum, &c. Nonne etiam post ascen- Act. 9. a sionem locutus est Paulo humiliter, quasi ad compa- rem suum: Saule, Saule quid me persequeris? Nec ibi nominauit se Deum, sed ipsum. Nonne & in sede maiestatis suæ consistens, dicturus est in die iudicij: Matt. 25. d Quandiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis?

Humilitas cur tantopere à Christo amata. Non sine causa virtutem hanc tantū amauit. Sciebat enim sicut omnis peccati superbia, sic fundamentum omnis boni & salutis humilitas. Sine hoc fundamento frustra fit ædificium. Vnde nec de virginitate nec de paupertate, nec de aliqua virtute, vel opere, sine humilitate confidas. Hic ergo ipsam fabricauit, A idest, ostendit qualiter possit acquiri, scilicet per vilificationem, & per abiectionem suiipsius in suo, & aliorum conspectu, & per continuum exercitium humilium operum. Vade ergo & tu fac similiter, si humilitatem vis adipisci. Oportet enim quòd præcedat humiliatio, id est sui vilificatio, & exercitium vilium operum, & humilium. De quo sic ait Bernardus: Hu- Bern. epist. militas, ad quam vtique ducit humiliatio, totius est 87. ad Ogerium canonicum reg. vers. fin. spiritualis fabricæ fundamentum. Siquidem humiliatio via est ad humilitatem, sicut patientia ad pacem, sicut lectio ad conscientiam. Si virtutem appetis humilitatis, viam non refugias humiliationis. Nam si non Idem. Ser. 34. super Cant. statim à princ. poteris humiliari, nō poteris ad humilitatem prouehi. Idem: Oportet humiliter sentire de se nitentem ad altiora? ne dum supra se extollitur, cadat à se nisi in F se firmiter per veram humilitatem fuerit solidatus. Et quia nisi humilitatis merito maxima minime obtinentur, propterea qui subuehendus est, correptione humiliatur, humilitate meretur. Tu ergo cum te humiliari videris, habeto signum illud in bonum, omnino argumentum est gratiæ appropinquantis. Nam sicut ante Prou. 16. c ruinam exaltatur cor, ita & ante exaltationem humi- Iac. 4. b liatur. Sane vtrumque legis, Deum scilicet, & superbis resistere, & humilibus dare gratiam, *& post pauca.* Apparum est cum per seipsum nos humiliat Deus, si tunc libenter accipimus, nisi quādo & per alium hoc facit, sapiamus similiter. Quamobrem accipe huius rei mirabile documentum de Sancto Dauid. Aliquando maledictum est ei etiam à seruo: at ille nec cumulatam C iniuriam sensit, quia prætensit gratiam. Quid mihi, ait, 2. Reg. 16. b. & vobis filij Seruiæ? O vere hominem secundum cor Dei, qui se vlciscenti potius, quàm exprobranti succensendum, vel irascendum putauit. Vnde & secura conscientia loquebatur; Si reddidi retribuentibus, Psal. 7. b *&c.* Et de hac virtute hæc ad præsens sufficiant.

Et redeamus ad intuendos actus & vitam Domini IESV speculi nostri, sicut est principale nostrum propositum. Igitur te omnibus præsentem exhibeas, vt sæpius tibi dixi. Et considera illam super omnes alias benedictam familiam tuam, sed valde excelsam paupertatem, & humilem vitam ducentem. Felix Ioseph senex quærebat, quod poterat de arte lignaminis. Domina vero acu, & colu pretio laborabat. Facie- D bat & alia domus obsequia, quæ multa sunt, vt melius nosti, parabat victum sponso & filio, & alia expedientia faciebat, non enim habebat seruientem. Compatere ergo sibi, quam sic suis manibus laborare oportet: compatere etiam Domino IESV, quia ipse eam adiuuabat, fideliter laborabat in his quæ poterat. Ve- Matt. 20. d nit enim, vt ipse ait, ministrare, & non ministrari. Nonne ergo in ponenda mensula, cubilibus aptandis, & aliis secretioribus domus eam adiuuabat? Intuere ergo eum bene humilia obsequia per domum facientem, & nihilominus etiam Dominam intuere. Conspice etiam, qualiter ipsi tres simul comedūt ad vnam mensulam per singulos dies, non lautas & exquisitas, sed pauperes & sobrias cœnas sumentes: & qualiter E postea colloquuntur, non inania & otiosa verba, sed plena sapientia & Spiritu sancto: nec minus mente reficiuntur, quam corpore. Sed qualiter post aliqualem recreationem, ad orationem se conuertunt in cubilibus suis; non enim erat eis domus ampla sed parua. Meditare etiam circa cubicula, scilicet vnum pro quolibet eorum, & intuere Dominum Iesum super humū in sero, post orationem se componere per singulas noctes tam longissimi temporis, sic humiliter, sic viliter, vt quicumq; alius pauperculus de populo. Sic etiā perseueranter quolibet sero in hoc statu debeses eum aspicere. O Deus absconditе, quare sic affligebatis corpus istud innocentissimum? vnius quippe noctis peregrinatio sufficere debebat, ad totius mūdi redemptionem

Luc. 15. a nem. Amor ad hoc compellebat immensus, vehementer zelabaris pro oue perdita, vestris humeris ad cælestia pascua reportanda. Vos Rex Regum & Deus æterne, qui omnium penuriam subleuatis, omnia subministratis omnibus abundanter, prout exigit cuiusque conditio. Vobis tantam paupertatem, vilitatem, & asperitatem, vigilando, dormiendo, abstinendo, comedendo, & aliis vestris omnibus actibus per tam longa temporis spatia reseruatis? Vbi ergo sunt quærentes otia corporis, quærentes curiosa ornamenta & varia? Non didicimus in scola huius magistri, qui talia volumus. Sed & numquid sapientiores eo sumus? Ipse nos docuit verbo & exemplo humilitatem, paupertatem, afflictionem corporis, & laborem. Sequamur ergo 1. Timot. 6. b summum magistrum, qui nec fallere vult, nec falli potest. Et habentes, iuxta doctrinam Apostoli victum & vestitum, his contenti simus ad congruentem necessitatem, non superabundantiam. Aliis etiam virtutum exercitiis, & spirituali studio, continue, indesinenter, & vigilantissime insistentes, &c.

CAPVT XVI.

De baptismo Domini nostri Iesu Christi.

COmpletis ergo vigintinouem annis ætatis suæ, quibus, vt dictũ est, sic pœnose vixerat, & abiecte, dicit Dominus Iesus matri: Tempus est vt vadam, & glorificem, & manifestem patrem meum, & ostendam me mundo, & operer animarum salutem, pro qua me pater huc misit. Conforteris ergo mater bona, quia cito redibo ad te, & genuflectẽs humilitatis magister petiit benedictionem. Ipsa vero similiter genuflectẽs, & cum lacrymis eum amplexans, tenerrime dixit: Fili mi benedicte, vade cum benedictione patris tui & mea, esto memor mei citoque redire memento. Sic ergo reuerenter se licentiãs ab ea & nutritio suo Ioseph, iter arripuit à Nazareth versus Hierusalem ad Iordanem, vbi erat Ioannes baptizans: qui locus distat à Hierusalem decem & octo milliaribus. Vadit autem solus Dominus mundi, nondum enim habebat discipulos. Intuere ergo eum pro Deo diligenter, quo modo vadit solus, pedibus nudis per tam longa itinera, & vehementer eidem compatere. O Domine; quo transitis; Nonne vos estis super omnes reges terræ? O Domine, vbi ergo sunt barones, & comites, duces, & milites, equi, & cameli, elephantes, & currus, haruesij, & famuli, & frequentia comitiuæ. Vbi sunt qui vos circundent, & defendant ab irruentibus turbis, vt moris est aliorum regum, & virorum magnorum? Vbi sunt tubarum clangor, instrumentorum sonitus, & vexilla regalia? Vbi sunt qui præcedunt ad hospitia, & necessaria præparanda? Vbi sunt honores, & pompæ, quibus nos vermiculi vtimur? Nonne Domine pleni sunt cæli & terra gloria vestra, quo modo ergo sic itis inglorius? Dan. 7. a Nonne vos estis cui mille millia ministrabãt in regno vestro, & decies centena millia assistebant? Cur ergo sic solus inceditis, calcando terram pedibus nudis? Sed non estis in regno vestro modo, quam puto causam. Ioan. 18. f Nam regnum vestrum non est in hoc mũdo. Exinanistis vosipsum, sumendo formam serui non regis. Philip. 2. a Psal. 38. c Factus estis sicut vnus ex nobis, peregrinus & aduena sicut omnes patres nostri, factus estis seruus, vt nos Reges fiamus. Venistis enim, vt nos ad regnum vestrum adduceretis, viam ponendo ante oculos nostros, per quam illuc ascendere valeamus. Sed quare illam negligimus? Quare vos non sequimur? quare non humiliamus nosipsos? quare honores & pompas caduca & vana sic auide poscimus & tenemus? Certe quia regnum nostrum est de hoc mundo, nec consideramus nos esse peregrinos, & propterea omnia ista mala in-

A currimus. O vani filij hominum, cur vana pro veris, caduca pro firmis & certis, temporalia pro æternis acceptamus, & sic studiose amplectimur? Certe bone Domine, si mente fixa suspiceremus, nos esse peregrinos & aduenas, faciliter vos sequeremur, & ex his visibilibus tantum necessaria sumentes, non retardaremus post vos currere in odorem vnguentorum vestrorum. Cant. 1. a Essemus enim sine sarcina & ista transitoria quasi iam transacta reputaremus, & leuiter sperneremus. Vadit ergo Dominus IESVS sic humiliter, continuatis diætis quousque perueniat ad Iordanem. Cum ergo venit ad Iordanem, inuenit Ioannem baptizantem peccatores, & turbam magnam, quæ illuc cõcurrerat ad prædica- B tionem ipsius: Habebant enim eum quasi Christum. Dicit ergo ei Dominus IESVS: Rogo te, vt me cum istis baptizes. Ioannes vero intuens, & eum spiritu cognoscens, timuit & reuerenter dixit: Domine ego à te debeo baptizari. Cui Dominus IESVS: Sine modo. Sic Matt. 3. d. enim decet nos implere omnem iustitiam. Non dicas hoc modo, nec me diuulges, quia nondum venit tempus meum: sed me baptiza. Nunc enim est tempus humilitatis, & ideo implere volo omnem humilitatem.

Attende ergo tu etiam hic de humilitate, nam locus est de ipsa tractandi, & debes scire, quod sicut in hoc Tres humilitatis gradus. loco dicit glossa: Humilitas habet tres gradus. Primus est subdere se maiori, & non præferre se æquali. Secundus est subdere se æquali, & non præferre se mino- C ri. Tertius & summus est subdere se minori: & hunc gradum hic tenuit Christus, & ideo omnem humilitatem impleuit. Vides quo modo augmentata est eius humilitas à præcedenti tractatu. Subiecit enim hic se seruo suo, se vilificat, & seruum suum iustificat, & magnificat. Sed in alio considera quo modo creuit humilitas. Nam vsque modo conuersatus est humiliter quasi inutilis & abiectus, hic etiam peccator voluit apparere, Peccatoribus enim prædicabat Ioannes pœnitentiam, & baptizabat, & Dominus IESVS inter eos, & coram eis voluit baptizari. Hic autem quantum ad hoc, Bern. Ser. 1. in Epiph. post med. sic dicit Bernardus: Inter populares turbas ad baptismum Ioannis aduenit. Venit tanquam vnus de populo, qui solus erat sine peccato. Quis eum crederet filium Dei? quis putaret Dominum maiestatis? Valde D quidem humilias te Domine, nimis absconderis: sed Ioannem latere non poteris. Hucusque Bernardus. Licet idem dici posset de circumcisione, quia ibi voluit apparere peccator: tamẽ hic plus, quia hic coram turba publice, ibi occulte. Sed nonne hic timendum fuerat, cum ipse admodum vellet intendere ad prædicandum, ne sperneretur tanquam peccator? Sed non propterea dimisit humilitatis magister, quin profundissime se humiliaret. Ipse ergo voluit apparere quod non erat, in abiectionem & despectum sui, semper nos instruendo: è cõtra nos volumus apparere quod non sumus, in laudem & gloriam nostram. Si quid enim in nobis videtur esse probitatis, ostendimus: defectus vero celamus, cũ simus peccatores & mali. Qualis humilitas nostra? Audi super hoc non me, sed Bernardum E qui ait: Est humilitas quam charitas format, & inflãmat: & est humilitas quam nobis veritas parit, & non Bern. Ser. 42. super Cant. parum ante med. habet calorem. Atque hæc quidem in cognitione, illa in affectu consistit. Etenim si tu temetipsum intus ad lumen veritatis, & sine dissimulatione inspicias, & sine palpatione diiudices, non dubito quin humilieris & tu in oculis tuis factus vilior tibi, ex hac vera cognitione tui: quamuis necdũ fortasse illud esse patiaris in oculis aliorum. Eris ergo humilis, sed de opere interim veritatis, & minime adhuc de amoris infusione. Nam si veritatis ipsius, quæ te tibi veraciter atq; salubriter demõstrauit, sicut splẽdore illuminatus, ita affectus amore fuisses: voluisses proculdubio, quod in te est, eandem

de te omnes tenere sententiam, quam ipse apud te veritatem habere cognoscis. Sane quod in te dixerim, quoniam plerumque non expedit innotescere omnibus; omnia quæ nos scimus de nobis, atque ipsa veritatis charitate & charitatis veritate veramur palam fieri, quod noceat agnoscẽti. Alioquin si priuato amore tui tentus, detines pariter intra te iudicium veritatis inclusum, cui dubium est minus te veritatem diligere, cui proprium præfers vel commodum vel honorem? *Et infra*: Tunc si iam apud temetipsum humiliatus fueris necessaria illa humilitate, quam scrutãs corda & renes veritas sensibus ingerit animæ vigilantis, adhibe voluntatem, & fac de necessitate virtutem, quoniam nulla est virtus sine cõuenientia voluntatis. Tunc autem fiet illud, si nulis aliter apparere foris, quam te nueris intus. Alioquin time, ne de teipso legas: *Ps. 35. a* Quoniam dolose egit in conspectu eius, vt inueniatur iniquitas eius ad odium. *Prou. 20. b* Pondus inquit, & pondus abominatio est apud Deum. Quid enim? Tute depretiatis in secreto apud teipsum veritatis trutina põderatus, & foris alterius pretij metiens, maiori te pondere vẽdis nobis, quam ab ipsa accepisti? Time Deum, & noli hanc rem pessimam facere, vt quem humiliat veritas, extollat voluntas. Hoc enim est resistere veritati, hoc pugnare contra Deum. Magis autem acquiesce Deo, & sit voluntas subdita veritati, nec tantum *Psa. 61. a* subdita, sed & deuota. Nonne Deo, inquit, subiecta erit anima mea? As parum est esse subiectum Deo, nisi sis & omni humanæ creaturæ propter Deum, siue Abbati tanquam præcellenti, siue prioribus ab eo constitutis. Ego plus dico, subdere paribus, subdere & minoribus. Sic enim decet nos, inquit, implere omnem iustitiam. Vade & tu ad minorem, si vis in iustitia esse perfectus, defer inferiori, minori te inclinato. Hucusque Bernar- *Idem ser. 47. super Cant. med.* dus. Idem sic dicit: Quis iustus nisi humilis? Denique cum se manibus Baptistæ serui, Dominus inclinaret, & *Mat. 3. d* ille expauesceret maiestatem. Sine inquit, sic enim decet nos implere omnem iustitiam, consummationem perfectæ iustitiæ in humilitatis perfectione constituens. Iustus ergo humilis. Hucusque Bernardus. Hæc autem iustitia in hoc apparet in humili, quia redditur vnicuique ius suum: non sumit alienum, sed honorem dat Deo, & sibi retinet vilitatem. Hoc vero melius co- *Idem ser. 84. super Cant non longe à prin.* gnosces, si consideraueris iniustitiam elati, qui bona Domini sibi attribuit. De quo idem Bernardus sic dicit: Sicut de magnis bonis mala oriri solent, cum facti eximij de bonis Domini vtimur donis tanquam non datis, nec damus gloriã Deo: ita profecto qui maximi videbantur pro accepta gratia, pro non reddita, minimi reputantur apud Deum. Ego autem parco vobis, Vsus sum modestioribus vocibus, maximo minimoque, sed quæ sentio, non expressi. Discrimen inuolui, ipse nudabo: optimum pessimumque dixisse debueram. Nam vere & absque dubio eo quisque pessimus, quo optimus est, si hoc ipsum quo optimus est ascribat sibi. Nempe pessimũ hoc. Quod si dicat quis: Ab- *1. Cor. 15. b* sit, agnosco, gratia Dei sum id quod sum, studeat autem optare gloriam, pro gratia quam accepit: nonne fur est *Luc. 19. d* & latro? Audiat qui huiusmodi est: Ex ore te iudico serue nequam, Quid nequius seruo vsurpante sibi gloriam Domini sui? Hucusque Bernardus. Vides quomodo perfectio iustitiæ in humilitate consistit, & non surripit honorem Deo, nec sibi attribuit quæ non debet. Certe nec lædit proximum. Non enim diiudicat eum, nec alicui se præfert humilis, se minorem omnibus reputat, & locum nouissimum eligit sibi. De quo idem Bernardus sic dicit: Quid scis ô homo, si vnus *Idem ser. 37. super Cant. cir. fin.* ille, quem forte omnium vilissimum, atque miserrimum reputas, cuius vitam sceleratissimam, ac singulariter fœdissimam horres, & propterea illũ putas spernendum, non modo præ te, qui forte iam sobrie, &

A iuste, & pie viuere te confidis, sed etiam præ cæteris omnibus sceleratis, tanquam omniũ sceleratissimum: quid scis, inquã, si melior, & te & illis mutatione dexteræ excelsi in se quidem futurus sit, in Deo vero iam sit? & propterea non mediocrem, non vel penultimũ, non ipsum saltem inter nouissimos eligere locum nos *Luc. 14. b* voluit. Sed recumbe, inquit, in nouissimo loco, vt solus videlicet omnium nouissimus sedeas, teque nemini, non dico præferas, sed nec comparare præsumas. Hucusq; Bernardus. Hæc humilitatis virtus, multiplicibus auctoritatibus commendatur ab eodem Bernar- *a Idem ser.* do, Dicit enim: *a* Magna mater & sublimis virtus humi- *5. super Cãt.* litas quæ promeretur quod nõ docetur digna adipisci *cir. fin.* quod non valet addisci: digna à verbo, & de verbo cõ- *B* cipere, quod suis ipsa verbis explicare non potest. Cur hoc? Non quia sit meritum: sed quia sic est placitum coram patre verbi sponsi animæ Iesu Christi Domini nostri, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula. *b Idem tract. de 12. grad. humil. non longe à prin.* *b* Idem: Humilitas est virtus, qua homo verissima sui cognitione sibiipsi vilescit. *c* Idẽ alibi: Sola virtus humilitatis læsæ est reparatio charitatis. *d* Idẽ alibi: Sola *c Idem ser 2. in Nat. Dom. cir. fin* profecto non solet gloriari, non nouit præsumere, cõtendere non consueuit humilitas. Non contendit iu- *d Idem epi. 42. ad Henr. Senonen. post. med.* dicio, non prætendit iustitiã, qui vere humilis est. Porro humilitas Deo nos reconciliat, Deo placet in nobis. *e* Idem: Semper solet esse diuinæ gratiæ familiaris vir- *e Idem ser 4. super Missus est. cir. med.* tus humilitatis. Nimirũ conseruandæ humilitatis gratia diuina solet pietas ordinare, vt quando quis plus proficit, eo minus se reputet profecisse. Nam vsque ad *C* extremum exercitij spiritualis gradum, si quis profecerit, aliquid ei de primi gradus imperfectione relinque- *f Idem ser 1. super Missus est. post. med.* tur, vt vix primum sibi videatur adeptus. *f* Idẽ: Pulchra permixtio virginitatis & humilitatis. Nec mediocriter placet illa anima, in qua humilitas commendat virginitatem, & virginitas exornat humilitatem. Sed quanta putas veneratione digna est, in qua humilitatẽ exaltat fœcunditas, & partus consecrat virginitatem? Audis virginem, audis humilem. Si non potes virginitatem humilis, imitare humilitatem virginis. Laudabilis virtus virginitas: sed magis humilitas necessaria. Illa consulitur, ista præcipitur. Ad illam Inuitaris: ad istam *Matt. 19. d* cogeris. De illa dicitur: Qui potest capere, capiat. De ista dicitur: Nisi quis efficiatur sicut paruulus iste, non *Matt. 18. a* *D* intrabit in regnum cœlorum. Illa ergo remuneratur: ista exigitur. Potes denique sine virginitate saluari: sine humilitate non potes. Potest inquam placere humilitas, quæ virginitatem deplorat amissam. Sine humilitate, audeo dicere, nec virginitas Mariæ placuisset. Su- *Isa. 66. a* per quem, inquit, requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum? &c. Si ergo Maria humilis non fuisset, super eam Spiritus sanctus non requieuisset. Si super eam non requieuisset, nec imprægnasset. Quomodo enim de ipso sine ipso conciperet? Patet itaque, quia vt de Spiritu sancto conciperet, vt ipsa perhibet, Respexit Dominus humilitatem ancillæ suæ, *Luc. 1. f* potius quam virginitatem. Vnde constat, quia vt placeret virginitas, humilitas proculdubio fecit. Quid *E* dicis Virgo superba? Maria se Virginem oblita, gloriatur de humilitate, & tu negligendo humilitatem, blanditiis tibi de virginitate? Respexit, ait illa humilitatem ancillæ. Quæ illa? Virgo vtique sancta, virgo sobria, virgo deuota. Numquid tu castior illa? numquid deuotior? numquid tua forte pudicitia gratior castitate Mariæ? vt, scilicet sine humilitate placere sufficias ex tua, quæ illa non potuit ex sua? Denique quanto honorabilior es ex singulari munere castimoniæ, tanto tibi tu maiorem iniuriam facis, quanto vitæ decorem fœ- *Idem ep. 72. ad Henr. Senon. Archiep. longe an. med.* das permixtione superbiæ. Idem: Charitas, castitas, & humilitas nullius decoris sunt, sed nonnullius decoris, nec mediocris decoris, quæ diuinos quoque delectare possit aspectus. Quid castitate decorius,

quæ

A quæ mundum de immundo conceptum ſemine, de hoſte domeſticum, Angelum denique de homine facit? Differunt quidem inter ſe Angelus & pudicus homo, ſed felicitate, non virtute. Sed & ſi illius caſtitas felicior, huius tamen fortior eſſe cognoſcitur. Sola eſt caſtitas, quæ in hoc mortalitatis & loco & tempore, ſtatum quendam immortalitatis gloriæ repræſentat. Sola inter ſolemnia nuptiarum morem illius beatę regionis vendicat ſibi: in qua neque nubent neque nubentur, præbēs quodammodo iam cœleſtis illius conuerſationis experientiā. Vas interim fragile quod portamus in quo & crebro periclitamur, tenet caſtitas in ſanctificationē, inſtar odoriferi balſami, quo condita B cadauera incorrupta ſeruantur. Senſus ipſa & artus continet & ſtringit, ne diſſoluantur in otiis, ne corrumpantur in deſideriis, ne carnis voluptatibus computreſcāt. *Et poſt pauca:* Verum quantalibet venuſtate ſui, caſtitas eminere appareat; ſine charitate tamē, nec pretium habet nec meritum. Nec mirum. Quod enim *1. Cor. 13. b* abſque illa bonum ſuſcipitur: fides? Sed nec ſi montes transferat. Scientia? Nec illa, quæ linguis loquitur Angelorum. Martyrium? nec illud, ſi tradidero, inquit, corpus meum, ita vt ardeam. Nec abſque illa quodlibet bonum ſuſcipitur, neque cum illa quodlibet exiguum reſpuitur. Caſtitas ſine charitate, lampas ſine oleo. Subtrahe oleum, lampas non lucet. Tolle charitatem, caſtitas non placet. *Et poſt multa circa medium epiſtolæ:* Iam de tribus, quæ propoſuimos, ſola tractanda C eſt humilitas, quæ duabus præmiſſis virtutibus intantum eſt neceſſaria, vt abſque iſta, illæ nec eſſe virtutes videantur. *Iac. 4. b* Nempe vt caſtitas, ſiue charitas obtineatur, humilitas meretur. *Iſa 66. b* Quoniam humilibus Deus dat gratiam. Seruat humilitas etiam virtutes acceptas: quia nec requieſcet ſpiritus niſi ſuper quietum & humilem. Seruatas conſummat: nam virtus in infirmitate perficitur, hoc eſt, in humilitate. Inimicam omnis gratiæ omniſque initium peccati debellat ſuperbiam, & tam à ſe quam ab aliis virtutibus ſuperbā illius propulſat tyrannidem. Siquidem cum ex aliis quibuſque bonis vitium magis ſuarum capere ſoleat incrementum ſuperbia. Sola hæc omnium propugnaculum quoddam, turriſque virtutū, eius fortiter reſiſtit malitiæ, obuiat præſumptioni. Hucuſque Bernardus. Igitur D habuiſti multa & pulchra de humilitate in tractatu præſenti à veriſſimo Bernardo atque humillimo. Vide vt ea etiā, quæ de aliis virtutibus tangit, mente intelligas, & opere compleas. Sed iam ad baptiſmum Domini redeamus. Poſtquam ergo Ioannes, vidit Domini voluntatem, obediuit, & eum baptizauit.

Nunc ergo eum bene conſpice. Spoliat enim ſe Dominus maieſtatis, ſicut quilibet alius homunculus, & mergitur in aquis frigidis, tempore frigoris magni; pro noſtro amore operatur noſtram ſalutem, conſtituens ſacramentū baptiſmi, & lauans crimina noſtra. Deſponſat ergo vniuerſalem Eccleſiam, & ſingulariter omnes animas fideles. Nā in fide baptiſmatis deſpōſamur Domino Iesv Christo, dicente Propheta in E perſona ipſius: *Oſea. 2. d* Sponſabo te mihi in fide. Vnde hæc ſolemnitas & hæc operatio magna, & vtilis valde eſt. Et ideo cantat Eccleſia, quod hodie cœleſti ſponſo iuncta eſt Eccleſia: quoniā in Iordane lauit Chriſtus eius crimina. Et in hoc opere excellentiſſimo, tota ſe Trinitas modo ſingulari manifeſtauit, & deſcendit, & requieuit Spiritus ſanctus ſuper eum, in ſpecie columbæ, & vox patris intonuit. *Matt. 3. d. Mar. 1. b* Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. *Bern. ſer. 1. in Epiph. circ. fin.* In hoc autē loco dicit Bernardus: Ipſum, inquit, audite: Ecce Domine Iesv, vel nunc iam loquere, licentiam loquendi habes à patre. Quamdiu Dei virtus, & Dei ſapientia, quaſi infirmus aliquis & inſipiens, lates in populo? Quamdiu nobilis Rex, & Rex cœli, fabri filium te pateris A appellari, pariter & putari? Etenim Lucas Euangeliſta teſtatur, quoniā adhuc filius Ioſeph putabatur. *Luc. 3. e* O humilitas Chriſti, quantum confundis ſuperbiam meæ vanitatis; parum aliquid ſcio vel magis ſcire mihi videor, & iam ſilere neſcio. Nam impudenter & imprudenter me ingerens, & oſtentans promptulus ad loquendum, velox ad docendum, tardus ad audiendum. Et Chriſtus cum tanto tempore ſilebat, cum ſeipſum abſcondebat, numquid inanem gloriam metuebat? Quid timeret ab inani gloria, qui eſt vera gloria patris? Vtique timebat, ſed non ſibi; nobis timebat ab illis, quibus nouerat eſſe timendum. Nobis cauebat, nos inB ſtruebat: tacebat ore, ſed inſtruebat opere, & quod docuit poſtea verbo, iā clamabat exemplo: Diſcite à me, *Matt. 11. d* quia mitis ſum & humilis corde. Nam de infantia Domini parum aliquid audio ex tunc. Iam vſque ad hunc trigeſimum annum nihil inuenio. Nunc vero iam latere non poteſt, quia tam manifeſte demonſtratur à patre. Hucuſque Bernardus. Et hæc eſt auctoritas quam in ſuperiori tractatu allegaui, per quam habes quomodo ſiluit Dominus Iesvs humiliter ad noſtram inſtructionem. Vides ergo vbique redolere humilitatem. De hac libenter tibi loquor, quia magnifica virtus eſt valde, & ea plurimum indigemus, eoque ſtudioſius quærenda, affectuoſiuſque amanda, quo Dominus in ſingulis ſuis actibus tam ſignanter ſtuduit eam obſeruare.

C

CAPVT XVII.

De ieiunio & tentationibus Chriſti. Itē de reditu eius ad matrē. De quatuor quibus peruenitur ad cordis puritatem. De oratione plura bona. De reſiſtendo gulæ. Quare & pro quo, Deus fecit mirabilia.

POſtquam Dominus Iesvs fuit baptizatus, in cōtinenti perrexit in deſertum ſuper quendā montem ibi ad quatuor milliaria vel circa, qui vocatur Qua- *Matt. 4. a* rentana, & ieiunauit quadraginta diebus & quadra- *Mar. 1. b* ginta noctibus, & iuxta Marcum, erat ibi cum beſtiis. *Luc. 4. e.f* D Conſidera ergo hic & attēte conſpice ipſum: plurium enim virtutum exempla tibi demonſtrat. Vadit enim in ſolitudinē: ieiunat, orat & vigilat: iacet & dormit in plana terra, & humiliter cum beſtiis cōuerſatur. Compatere ergo ei, quia ſemper & vbique, ſed hic maxime vita ſua pœnoſa eſt, & corporis afflictiua. Ac eius exēplo diſce ab eo in his exercitari. Nam quatuor hic tanguntur, quæ ſpiritualis exercitij ſunt, & mirabiliter ſe inuicem adiuuant, ſcilicet ſolitudo, ieiunium, oratio & *Quatuor ad ſpirituale exercitium pertinentia.* afflictio corporis. Et per iſta maxime peruenire poſſumus ad cordis puritatem, quæ puritas vtique eſt nimium peroptanda, eo quod in ſe omnes virtutes quodammodo comprehendit. Continet enim charitatem, humilitatem, patientiam, & ceteras virtutes, & remotionem omnium vitiorum; quia cum vitiis, vel cum E defectu virtutis non ſtat puritas cordis. Et propterea *Ioan. Caſſ. Coll. 1. c. 7.* in collationibus ſanctorum patrum traditur, quod totum exercitiū monachi debet eſſe ad cordis puritatem habendam; hæc enim eſt per quod homo meretur videre Deum, dicente Domino in Euangelio: Beati mūdo corde, *Matt. 5. a* quoniam ipſi Deum videbunt. Et ſecundum Bernardum, qui clarior eſt, ille Deo propinquior. Eſſe autem clariſſimum, perueniſſe eſt. Ad hanc autem habendam, multum valet oratio feruens, & aſſidua, de qua plenius infra doceberis. Sed oratio cum crapula vel ingurgitatione corporis, vel eius mollitie, vel otioſitate parum valet. Et ideo requiritur ieiunium, & afflictio corporis, diſcreta tamen: nam indiſcreta impedit omne bonum. Præterea ad omnium prædictorum conſummationem videtur facere ſolitudo

vultis vt vobis paremus? Et ille: Ite ad matrem meam charissimam, & ſiquid habet ad manus, deferte: quia de nullis cibis ſic libenter veſcor, ſicut de ſuis. Tunc duo ex ipſis pergentes in momento fuerunt cum ea, & eam reuerenter ſalutantes, ambaſiatam faciunt, & modicum pulmentum, quod ſibi & Ioſeph parauerat, & panem cum tobalia, & aliis opportunis portát, & forte Domina etiam aliquos piſciculos, ſi potuit, procurauit. Reuerſi ergo portant in plana terra, & menſæ benedictionem ſolemniter peragunt. Conſpice autem eum hic bene in ſingulis quæ agit. Sedet enim in terra cóposite ac curialiter, & ſobrie comedit. Circumſtant Angeli miniſtrátes Domino ſuo. Alius ſeruit ei de pane, alius de vino, alius parat piſciculos, & alij cantant de canticis Sjon, & iucundantur, & diem feſtum agút B coram eo. Si liceat dici, permixtum eſt hoc feſtú compaſſione permaxima, propter quam & nos deberemus

Pſal. 135. d

plorare. Conſpiciunt enim eum reuerenter, & conſiderantes Deum & Dominum ſuum, & totius mundi creatorem, qui dat eſcam omni carni, ſic humiliatum, & ſuſtentatione cibi corporalis indigentem, & comedentẽ ſicut ceteros de populo, mouẽtur compaſſione; clamares & diceres: O Domine quanta feciſtis, omnia opera veſtra ſunt plena ſtupore, adiuuate me, vt ego aliqua patiar pro vobis, qui pro me tot & tãta ſuſtinuiſtis. Certe hoc ſolum te in eius amore deberet vehementer accendere. Tandem ſumpta refectione, dicit Angelis, vt reportent res & dicant matri, quod cito C redibit ad eam. Ipſis autẽ reuerſis, dicit omnibus: Redite vos ad patrem & ad gaudia vera, me enim adhuc peregrinari oportet, rogo autem vos, vt me recommẽdetis patri, & toti curiæ cœleſti. Qui procidentes in terram, & benedictionem petentes, ea recepta, redierunt ad patriam eius iuſta complentes, & de eius victoria, & his nouis totam cœleſtem curiam impleuerunt. Dominus autem Iesvs volens redire ad matrem, cœpit de monte deſcendere. Conſpice nunc etiam bene eum, quomodo ſolus vadit pedibus nudis Dominus omniũ, & ei vehementer compatere. Venit autem ad Iordanẽ, quem Ioannes videns ad ſe venientem, oſtendit eum

Ioan. 1. d

digito, dicens: Ecce agnus Dei, Ecce qui tollit peccata mundi, ipſe eſt, ſuper quem vidi Spiritum ſanctum quieſcentem, quando baptizaui eum. Et etiam altera D die dum videret ambulantem iuxta Iordanem, dixit ſimiliter: Ecce agnus Dei. Tunc Andreas, & etiam vnus alius ex diſcipulis Ioannis, iuerunt poſt Ieſum. Benignus autem Dominus ſitiens eorum ſalutem, vt daret eis de ſe fiduciam, vertit ſe ad eos, & dixit: Quid quæritis? At illi dixerunt: Rabbi, vbi habitas? & ipſe duxit eos ad domum, in quá tunc ſe reducebat in partibus illis, & ſteterunt cum eo vna die. Poſtea duxit Andreas Petrum fratrem ſuum ad Ieſum, quem alacriter ſuſcepit, Sciebat enim quid de eo erat facturus. Et dixit ei: Tu vocaberis Cephas & ſic in aliqualem notitiã & familiaritatem venit cum eis. Poſtea volens Dominus Iesvs redire in Galilæam ad matrem, diceſſit de partibus illis, & cœpit reuerti. Quem etiam nunc compatiendo reſpice, & vade ſemper cum eo, nam ſolus va- E dit more ſolito, nudis pedibus per tam longam quatuordecim milliarium viam. Cum autem domum deuenit, mater eum videns, vltra quam dici poſſet, exhilarata ſurgit, occurrit, & in amplexus ſtrictiſſimos recipit: cui ipſe reuerenter inclinauit, & etiam nutritio ſuo Ioſeph, & cum eis more ſolito manſit.

FERIA QVINTA.

CAPVT XVIII.

De apertione libri in Synagoga.

A HVcuſque per Dei gratiam, vitam Domini Iesv ordinate tetigimus, parũ vel quaſi nihil de his quę ſibi contigerunt, vel per ipſum facta ſunt omittentes: ſed non ſic deinceps facere intendo. Nimis enim eſſet longum, omnia quę dixit & fecit, in meditationes redigere, maxime quia noſtræ ſolicitudinis debet eſſe, facta Chriſti continue more Beatæ Cæciliæ, portare in ſecreto pectoris noſtri. Igitur aliqua ea geſtis eius colligamus, in quibus meditando verſemur aſſidue, & hoc vſque ad paſſionem ſuam: extunc enim nihil eſt omittendum. Alia etiam non debemus ex toto dimittere, quia pro loco & tempore meditemur in eis. Meditationes autem non intendo deinceps prolixius tractare, niſi perraro. Sufficit enim, quod rem per eum ge- B ſtam vel dictam ante oculos mentis ponas, & quod cũ eo conuerſeris, & familiaris ei fias. Nam in hoc videtur haberi maior dulcedo, & deuotio efficacior, & quaſi totus fructus harum meditationũ conſiſtere: vt vbique & ſemper intuearis eum deuote in aliquo actu ſuo, vt quando ſtat cum diſcipulis ſuis, quando cum peccatoribus, quando etiam loquitur eis, quando prædicat turbæ, quando vadit, & quando ſedet, quando dormit, & quando vigilat quando comedit & quando aliis miniſtrat, quando ſanat ægrotos, & quando alia facit miracula. In his autem & ſimilibus conſidera omnes geſtus ſuos, maxime cõtemplans faciem eius, ſi potes imaginari, quod ſuper omnia prædicta mihi videtur difficilius. Illud etiam attente obſerua, ſi forte C ipſe te cum benignitate reſpiciat. Et tibi hæc ſint pro recurſu & doctrina omnium, quæ ſequuntur, & vbicumque narrauero, ſi aliter non expreſſero ſingulares meditationes, vel iſtas omiſero, recurras ad hunc locum & ſufficit tibi: Ad narrationem autem ſequentium accedamus.

Quod proſequẽtibus animaduertendum.

Poſtquam ergo Dominus Iesvs rediit à baptiſmo, cõuerſabatur humilitatis magiſter humiliter, vt ante ſolitus erat: cœpit tamen paulatim ſe manifeſtare aliquibus, docendo & prædicando occulte. Non enim per totum annum ſequentem prædicationis officium publice dicitur aſſumpſiſſe, videlicet vſque ad miraculum de nuptiis, quod fuit eodem die, quando fuit baptizatus anno reuoluto. Et ſi aliquãdo prædicabat, D & diſcipuli baptizabant: non tamen adeo prædicationem ipſam per ſe, & ſuos frequentabat, ante Ioannis incarcerationem, ſicut poſt. Ea hoc nobis tribuẽs ſtupendæ humilitatis exemplum, dum Ioanni ſe longe & longe inferiori in prędicationis officio, prout ex ſuperioribus pie percipi, aut cogitari poteſt, humiliter deferebat. Non ergo cœpit cum boatu, & pompa, ſed humiliter & paulatim. Quadam ergo die Sabbati, dum

Luc. 4. c

eſſet in ſynagoga cum aliis in Eccleſia Iudæorum, ſurrexit legere in libro Iſaiæ, & legit locũ, vbi ſcriptum

Iſa. 61. a

eſt: Spiritus Domini ſuper me, propter quod vnxit me, euãgelizare pauperibus miſit me. Et tunc cum plicuiſſet librum, dixit: Hęc ſcriptura impleta eſt hodie in auribus veſtris. Conſpice ergo eum, quomodo humiliter ſuſcipiens lectoris officium, benigno & placido vultu E legit inter eos, & exponit ſcripturam, & quomodo humiliter ſe incipit manifeſtare, dum dicit: Hodie impleta eſt hęc ſcriptura, id eſt, ego ſum ille, de quo loquitur. Et ora omnium erant in eũ intenta propter efficaciã verborum, & aſpectum humilem, & decorum: fuit enim pulcherrimus, fuit etiam eloquentiſſimus. Et de

Pſal. 44. a

vtroque ſic per Prophetam dictum fuerat: Speciosus forma prę filiis hominũ, diffuſa eſt gratia in labiis tuis

CAPVT XIX.

De vocatione diſcipulorum.

COEpit etiam Dominus Iesvs vocare diſcipulos, & ſe ſolicitum reddere circa noſtram ſalutem, ſemper

semper humilitate seruata. Et vocauit Petrum & Andream tribus vicibus. Prima, de qua dictum est supra, quando erat circa Iordanem, tunc in aliqualem venerunt eius notitiam. Secunda de naui, quando ceperunt pisces, vt narrat Lucas. Tunc enim secuti sunt eũ animo redeundi ad propria. Cœperunt tamen audire doctrinam ipsius. Tertia de naui, vt narrat Marc. cum dixit: Venite post me, faciam vos piscatores hominum. Tunc relictis retibus secuti sunt eum. Similiter vocauit Iacobum & Ioannem, in prædictis duabus vicibus vltimis, & in eisdem locis continetur de ipsis, in quibus continetur de Petro & Andrea. Vocauit etiam Ioannem de nuptiis, vt dicit Hieronymus: In textu tamen Euangelij non habetur. Item vocauit Philippũ, dicens: Sequere me. Similiter Matthæum publicanum, De modo vero vocationis aliorum, non est scriptum. Considera ergo & cõspice eum in prædictis vocationibus, & conuersatione cum ipsis, quam affectuose vocat eos, reddens se eis affabilem, & domesticum, & obsequiosum, attrahens eos intus, & extra, ducendo etiam eos ad domũ matris, & familiariter vadens ad domos eorum. Docebat & instruebat eos, & curam de ipsis habebat præcipuam, sicut mater de vnico filio. Dicitur, quod beatus Petrus referebat, quod quando in aliquo loco dormiebat cum eis, surgens de nocte, si aliquem eorum inueniebat discoopertum, recooperiebat eos, quia tenerrime diligebat eos. Sciebat enim quid de ipsis erat facturus, quamuis essent homines rudis conditionis, & humilis nationis, tamen principes mundi, & duces in bello spirituali omnium fidelium constituturus eos erat. Et considera pro Deo à qualibus cœpit Ecclesia. Noluit enim Dominus eligere sapientes & potentes huius sæculi, ne ipsorum probitati ascriberentur opera quæ fienda erant: sed sibi hæc reseruauit & in sua bonitate, potentia, & sapientia nos redemit.

Ioan. 1. f · *Luc. 5. b* · *Mar. 1. b* · *Hieronym. præfat. in Ioan.* · *1. Ioan. 1. g* · *Matt. 9. a*

CAPVT XX.

De conuersione aquæ in vinum ad nuptias.

QVamuis dubium sit, cuius fuerant nuptiæ in Cana Galilææ, sicut magister in historia scholastica tangit; nos tamen meditemur fuisse Ioannis Euangelistæ, quod habetur in prologo super Ioanne; vbi Hieronymus affirmare hoc videtur. In eis Domina nostra fuit, non tamen inuitata tanquam extranea, sed quasi maior, & dignior, & primogenita inter sorores, fuit in domo sororis quasi in domo sua, & tanquam administratrix, & domina nuptiarum: quod ex tribus colligere possumus, Primo ex eo quod in eis cõtinetur, quod mater IESV erat ibi, & de IESV & discipulis, quod erant vocati, & sic de aliis, qui ibi fuerunt, intelligi debet. Cũ ergo soror eius MARIA Salome vxor Zebedæi iuisset ad eam, Nazareth: quæ distat à loco de Cana, per quatuor milliaria, vel circa, dicens, quod volebat facere nuptias filio suo Ioanni, ipsa fuit cum ea, & præuenit aliquot dies ad præparationem, ita quod quãdo alij erant inuitati, ipsa iam erat ibi. Secundo ex eo colligere possumus, quod ipsa perpendit defectum vini, vnde ipsa erat sicut vna ex discumbentibus, sed sicut per cuius manus res ibant: & ideo vidit sibi deficere vinum. Si enim tunc discubuisset, numquid iuxta filium inter homines mater verecunda surrexit? Et, si alibi inter mulieres, numquid perpendisset defectum vini magis, quam aliæ: & si perpendisset numquid surrexisset de prandio, vt iret ad filium? Inconuenientia hæc videntur. Et ideo verisimile est, quod tunc non discumbebat. De ipsa namque dicitur, quod erat valde obsequiosa. Tertio colligitur ex eo, quod ipsa præcepit ministris, vt irent ad filium, & facerent quod mandaret: & sic videtur, quod præcepisset, & quod nuptiæ gubernabantur per eam, & ideo solicita fuit, ne ibi defectus contingeret. Igitur secundum modum hunc conspice Dominum Iesum, inter alios comedentem, sicut vnumquemuis de populo, & sedentem in loco humili, non inter maiores, prout ex loco ipso colligimus. Nõ enim superborum more volebat primos recubitus in cœnis, nam docturus erat: Cum inuitatus fueris ad nuptias, recumbe in nouissimo loco. Ipse vero cœpit prius facere, quam docere. Conspice etiam Dominam obsequiosam, alacrem, & solicitam in cunctis faciendis, & præbentem, & ostendentem ministris quid, & qualiter discumbentibus deferant. Cumque prope finem conuiuij rediret ad eam ministri, dicentes: Non habemus plus de vino, quod apponamus eis. Ipsa respondit: Ego procurabo quod habebitis: expectate parumper. Et exiens ad filium, qui humiliter, vt dixi, sedebat in fine mensæ, prope ostium cameræ, dixit ei: Fili mi hic vinum deficit, & hæc nostra soror est pauper, & nescio qualiter habere possumus. Qui respondit: Quid mihi & tibi est mulier? Dura videtur responsio, sed ad nostram instructionem fuit, secundum Bernardum, qui in hoc loco sic dicit: Quid tibi & illi Domine? Nonne quod filio & matri? Quid ad illam petitionem, quæris, cum sis benedictus fructus ventris eius immaculati? Nunne ipsa est quæ saluo pudore concepit, & sine corruptione peperit? Nonne ipsa est, in cuius vtero nouem mensibus moratus es, cuius virgineis vberibus lactatus es, cum qua duodecim annorũ factus, de Hierusalem descendisti, & eras subditus illi? Nunc ergo Domine quid molestus es illi, dicens: Quid tibi & mihi? Multum per omnem modum. Sed iam manifeste video, quod non velut indignans, aut confundere volens, virginis & matris teneram verecundiam, dixeris: Quid mihi & tibi? Venientibus enim ad te iuxta præceptũ ministris, nihil cunctatus facis, quod suggessit. Vt quid ergo fratres, vt quid sic responderat prius? vtique propter nos, & conuersos ad Dominum, vt iam non solicitet carnalium cura parentum, & necessitudines illæ non impediãt exercitium spirituale. Quandiu enim de mundo sumus, debitores nos constat esse parentibus. At postquam reliquimus nosmetipsos, multo magis ab eorum solicitudine liberi sumus. Vnde legimus fratrem quendam in eremo conuersantem, cum ad eum carnalis frater auxilij gratia aduenisset, respondisse, vt adiret alterum fratrem eorum, cum ille vtique iam obiisset. Cumque admiratus qui venerat, responderet, quia ille obiit: eremita quoq; se similiter obiisse respondit. Optime ergo docuit nos minus ne solliciti simus, super propinquis carnis nostræ prius, quã religio postulet, quoniã ipse matri, & tali matri respondit: Quid mihi & tibi ò mulier? Sic & in alio loco: Cũ suggereret ei quidam, quoniam mater eius, & fratres foris starent, quærentes ei loqui. Respondit: Quæ est mater mea, & fratres mei? vbi modo sunt, qui tam carnaliter, & inaniter super carnalibus propinquis suis solliciti sunt, ac si adhuc viuerent cũ eis, & ipsi cum eis? Hucusque Bernardus. De hac ergo responsione mater non diffidens, sed de sua benignitate præsumens, rediit ad ministros, & dixit: Ite ad filium meum, & quidquid vobis dixerit, facite. Qui euntes impleuerunt, iuxta Domini mandatum, hydrias aqua. Quo facto dixit eis: Haurite nunc & ferte architriclino. In hoc autem nota primo discretionem Domini, quia primo misit magis honorabili viro. Secundo, quod ipse sedebat longe ab eo, cum diceret, ferte illi, quasi ab eo remoto. Sed cum ille sederet in loco magis honorabili, colligere possumus, quod Dominus noluit ibi sedere iuxta eum, immo elegit sibi humiliorem locum. Ministri ergo dederunt vinum illi & aliis, diuulgantes miraculum, quoniam ipsi sciebant, quomodo factum fuerat, & crediderunt in eum discipuli eius. Finito autem conuiuio. Dominus Iesus vocauit Ioannem seorsim, dicens: Dimitte hanc vxorẽ tuam,

Ioan. 2. a. · *B. Virg. Mariam nuptiis in Cana interfuisse tanquam ministram.* · *Luc. 14. b* · *Ioan. 2. a* · *Bern. ser. 2. in Domin. 1. post Epiph. cir. med.* · *Expositio responsionis Christi ad matrem in nuptiis.* · *Exemplum.* · *Ibidem.* · *Matt. 12. g.*

tuam,& sequere me,quia ad altiores nuptias te perducam,qui secutus est eum. In hoc ergo,quod Dominus nuptiis interfuit, matrimonium carnale approbauit, tamquam à Deo institutum. Sed in hoc,quod vocauit Ioannem de nuptiis, aperte dedit intelligere, quod longe digoius est spirituale matrimonium, quam carnale. Recessit ergo inde Dominus IESVS,volés his,quæ ad salutem hominum pertinent, deinceps publice & palam intendere. Prius autem voluit reducere matrem ad domum suam, talem enim Dominam talem societatem habere decebat. Accipit ergo & eam & Ioanné, & alios discipulos, & iuerunt in Capharnaum prope Nazareth, & post aliquot dies, Nazareth. Conspice ergo eos per viam, qualiter vaduot pariter, mater & filius, humiliter vaduot, & pedestres, sed multum amanter. O quales duo fuot illi, nunquam alij tales duo in terra visi fuerunt. Conspice etiam discipulos reuerenter sequentes, & auscultantes verba Domini. Non enim ipse erat otiosus, semper quippe aliquid boni faciebat aut dicebat,non poterat in tali comitatu tædium commeantibus generari.

CAPVT XXI.

De sermone Domini in monte, quem incæpit à paupertate.

Conuocans Dominus IESVS discipulos seorsum à turbis, ascendit com eis in monte Tabor, prope Nazareth ad duo milliaria, vt eos imbueret eloquiis suis. Decebat enim, quod eos prius & super alios instrueret,quos super alios constituturus erat magistros & duces. (*Matth.5.6. & 7.*) Tunc ergo de multis instruxit,& sermo ille pulcherrimus fuit & copiosus;nec mirum,quia os Domini compilauit eum. Docuit autem eos de beatitudinibus,de oratione,ieiunio,& eleemosyna,aliisque plurimis ad virtutes pertinentibus, quæ in ipso Euágello poteris reperire. Legas illud diligenter & sæpe,&commenda memoriæ,quæ in ipso dicuntur : quia spiritualissima sunt. Et tamen nunc non prosequor,quia nimis foret longum, nec tales expositiones bene videntur semper in meditationes cadere: quamuis ad tuam instructionem talia, prout mihi occurrét,interseram,& etiam moralia,& auctoritates sanctorum. Hoc ergo hic tetigisse sufficiat, quod Dominus initium sermonis huius à paupertate incœpit, dans intelligere,quod paupertas est totius spiritualis exercitij primariũ fundamentum. Non enim expedite potest sequi Christum paupertatis speculum,qui oneratus est temporalibus rebus. Nec est liber, sed seruus,qui animi affectionem subiicit istis rebus transeuntibus. Idcirco dixit: Beati pauperes spiritu,&c. Eius enim rei quá affectuose diligo,me seruum sponte constituo. Nam amor est (*Aug lib.13. conf.cap.9. tom.1.*) animæ pondus, portans eam quocumque ipse fertur, vt dicit Aug. Et ideo nihil omnino est amandum, nisi Deus,vel mere propter Deum. Merito ergo Beatus dicitur pauper,qui propter Deum cetera vilipendit. Iam enim pro magna parte Deo suo coniunctus est. De hac autem paupertate sic dicit Bern. (*Bern. serm.4. de aduentu.*) Magna quædam penna est paupertas, qua tam cito volatur in regnum cœlorum. Nam in aliis virtutibus quæ sequuntur,promissio futuro tempore indicatur, paupertati non tam promittitur quam datur. Vnde & in præsenti tempore enunciatum est, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. *Et postea subdit.* Videmus enim pauperes aliquos, qui si veram paupertatem haberent,non adeo pusillanimes inuenirentur & tristes, vtpote reges, & reges cœli. Sed aliqui sunt,qui pauperes esse volunt,eo tamen pacto, vt nihil eis desit, & sic diligunt paupertatem,vt nullam inopiam patiantur. Idem alibi: (*Idem serm.21 super Cant. Ioan.12.c.*) Et ego,si exaltatus fuero à terra, audaciter dico,omnia traham ad meipsum. Nec enim temerarie vsurpo mihi fratris mei vocem,cuius me induo similitudinem. Quod si ita est,non putent diuites huius sæculi fratres Christi sola possidere cœlestia,qui audiunt dicentem: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. (*Matth 11.a*) Ipsi possident terram, & quidem tamquam nihil habentes,& omnia possidentes,non mendicantes vt miseri,sed vt domini possidentes,eo pro certo magis domini, quo minus cupidi. Denique fideli homini totus mundus diuitiarum est. Totus plane,quia tam aduersa, quam prospera ipsius æque omnia seruiunt ei,& cooperãtur in bonum. Ergo auarus terrena esurit vt mendicos: fidelis contemnit vt dominus. Ille possidendo mendicat, iste contemnendo seruat. Quære à quouis eorum, qui insatiabili corde lucris temporalibus inhiant, quidnam de his sentiant, qui sua vendentes, & dantes pauperibus regnum cœlorum pro terrena mercantur substantia,vtrum sapienter agant nec non? Proculdubio respondebit, Sapienter. Quære recte cur approbat ipse quod non facit? Nõ possum,inquiet. Quare? profecto quia domina auaritia non permittit: quia liber non est,quia non sunt sua,quæ possidere videtur, sed nec sui iuris. Si vere tua sunt, expende ad lucra, & pro terrenis cœlestia commutato. Si non vales facere, te pecuniæ tuæ non dominum esse dicam,sed seruum: custodem, non possessorem. Hucusque Bern. Sed redeamus ad meditationem. Conspice ergo, & considera Dominum Iesum humiliter in terra sedentem super illo monte, & discipulos suos circa eum, quomodo stat inter eos, quasi sit vnus ex eis, & quomodo affectuose, benigne, & pulchre, & efficaciter eis loquitur, inducens eos ad dictos actus virtutum. Et semper, vt supra in generali consideratione tibi dixi, respicere coneris faciem eius. Conspice in discipulis,quomodo reuerenter, humiliter, & cum tota mentis intentione aspiciunt eum, & auscultant illa verba mirifica, & ea memoriæ commendant, & iucunditate magna fruuntur,tam in verbis,quam in aspectu. In hac autem consideratione iucunderis & tu, aspiciendo ac si videres eum loquentem,& approximando eis, si forte vocata fueris,& immorando ibidem, vt Dominus tibi dabit. Completo vero sermone,cõspice illum Dominum Iesum, vna cum discipulis ipsis descendentem de monte, & cum ipsis familiariter loquentem, etiam eundo per viam, & quomodo ille simplicium cœtus gregatim sequitur eum, non curiose ordinatus, sed sicut pulli post gallinam, vt quilibet melius audiat, magis eidem nititur approximare. Et quomodo turbæ sibi affectuose occurrunt, & infirmos eidem sanandos offerunt. Ipse vero sanabat omnes.

CAPVT XXII.

De seruo centurionis, & filio reguli à Domino liberatis.

Capharnaum vero erat quidam centurio, id est, centum militum ductor,& seruum habebat infirmum. Misit ergo fide plenus ad Dominum Iesum, vt eum curaret. (*Matt.8.a Luc.7.a*) Humilis autem Dominus respondit. Ego veniam & curabo eum. Quod cum sciuit centurio,remisit ad eum dicens: Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum : sed tantũ dic verbo,& sanabitur puer meus. Iesus autem commendans fidem eius, non iuit vlterius, & seruum absentem sanauit. Cum (*Ioan.4.g*) autem in eadem ciuitate esset quidam regulus, id est, paruus rex,iuit personaliter ad Iesum, rogans eum, vt veniret ad domum suam, & sanaret filium suum infirmum. At Iesus ire noluit, filium tamen sanauit. In his autem considera meritum fidei propter centurionem, & humilitatem Domini, volentis ire ad seruum, & reguli pompam refugientis. Considera etiam,quod non debemus acceptare personas. Plus enim honorauit

hic

hic Dominus seruum militis, quam filium regis: sic & A nos debemus non ad oculos seruire, nec secundum exigentiam exterioris pompæ: sed secundum intentionem vel bonitatem eius qui seruitio indiget, & non ex complacentia, sed ex charitate seruiamus.

CAPVT XXIII.

De paralytico misso per tectum, & à Domino curato.

IN ciuitate prædicta Capharnaum, cum Dominus Iesvs doceret in quadam domo, & essent ibi congregati Pharisæi, & legis Doctores multi ex omni castello Iudææ & Hierusalem. Venerunt quidam, volentes ingredi domum cum paralytico, quem portabant, vt à B

Luc. 5. c *Mar. 2. a* Domino sanaretur. Cumque propter multitudinem non possent, ascenderunt super tectum domus, & inde intromiserunt eum, & posuerunt eum ante Iesum. Dominus vero Iesus videns fidem eorum, dixit: Dimit-

Mar. 2. a tuntur tibi peccata tua. Ipsi autem Pharisæi & legis doctores obseruantes eum ex malitia, intra se dicebant, ipsum blasphemasse Deum: quia solus Deus potest dimittere peccata, & ipse hoc attribuebat sibi, quem purum hominem esse credebant. Ait ergo benignus & humilis Dominus, scrutans corda, & renes

Ibidem. hominum. Quid cogitatis mala in cordibus vestris? Et addidit, vt sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, &c.

Quatuor meditanda. Hic quatuor sunt meditanda. Primum perspicacitas C intellectus Christi, qui cogitationes illorum vidit. Secundum, quia propter peccata veniunt infirmitates, & ex absolutione à peccatis aliquando contingit libera-

Ioan. 5. b tio infirmitatum. Sic etiam habetis infra de curato apud piscinam, cui dicitur à Domino, ne amplius peccet, ne deterius sibi contingat. Tertium considera, quam magnum sit meritum fidei, nam etiam alterius fides alteri prodest, sicut supra proxime habuisti in

Matt. 9. c seruo centurionis: sic & infra habebis in Chananæa, in cuius fide filia fuit sanata. Hoc quotidie contingit in pueris, qui baptizantur, quod si ante annos discretionis moriantur, in alterius fide suscipiunt arrham, propter quam in merito Christi saluantur, quod est contra quosdam hæreticos maledictos. Circa quartum meditandum de ipso inter illos sedente, & benigne malignis respondente, & miraculum faciente, D recurre supra ad generalem considerationem quam tibi dedi.

CAPVT XXIV.

De socru Simonis liberata.

Matth. 8. b *Mar. 1. c* *Luc. 4. f* COntingit, Dominum Iesum in ciuitate prædicta Capharnaum diuertere in domum Simonis Petri, vbi socrus eius magnis febribus tenebatur. Humilis ergo Dominus familiariter tetigit manum eius, & curauit eam, adeo vt incontinenti surrexerit, & ei & discipulis ministrauerit. Sed quid ministrauit eis, non E est scriptum. Cogita ergo, quod in domo pauperis, paupertatis amatori aliqua cibaria grossa, & quæ cito parari poterant, eis apposita sunt. Considera etiam ipsum Dominum Iesum iuuantem præparare, maxime in domo discipuli sui. Et quæuis humilia cogita; siue de tabula ponenda, siue de stratis lauandis, & similibus. Talia enim omnia faciebat humilitatis magister, qui ministrare venerat, & non ministrari. Et se familiariter ad sedendum ponebat in medio mensæ, & comedebat alacriter, præcipue cum in prandio relucebat paupertas, quam sic amabat.

CAPVT XXV.

De dormitione Domini in nauicula.

INtrans Dominus Iesus in nauiculam cum discipulis suis, posuit se ad dormiendum, tenens caput super ceruicali. ipse enim multum vigilabat de nocte in orationibus, multumque de die in prædicationibus labo- *Matt. 8. c*

rabat. Cumque dormiret, orta tempestate, discipuli *Mar. 4. d* periclitari timebant, sed non audebant eum excitare. *Luc. 8. e* Timore tandem coacti, excitauerunt eum, dicentes: Domine salua nos, perimus. Qui surgens increpauit eos de modica fide, & imperauit mari, & ventis; & cessauit tempestas. In prædictis ergo actibus suis intuere, & respice eum, secundum generalem regulam, siue traditionem supra traditam. Hoc autem hic considerare potes, quod licet nobis circa nos & facta nostra Dominus videatur dormire, maxime quando tribulamur: ipse tamen diligentissimus est super custodiam nostram. Et idcirco debemus esse in fide constantes, de nihilo hæsitantes.

CAPVT XXVI.

De filio viduæ à Domino suscitato.

CVm semel iret Dominus Iesus versus ciuitatem Naim, obuiauit multitudini hominū portantium quendam iuuenem filium viduæ mortuum ad sepulchrum. Pietate ergo pius Dominus Iesus motus, tetigit feretrum, & portantes steterunt. Ipse autem dixit: *Luc. 7. b* Adolescens, tibi dico, surge. Et statim surrexit qui fuerat mortuus, & reddidit eum matri suæ. Omnes autem stupuerunt, & laudauerunt Dominum. In considerationibus vero, recurre vt supra.

CAPVT XXVII.

De puella suscitata, & Martha curata.

AD petitionem cuiusdā ex principalibus ibat Dominus Iesvs cum eo ad sanandum filiam suam. Cum ergo turba magna iret cum eo, intererat quædā mulier grauiter infirma, quæ dicitur fuisse Martha so- *Matt. 9. c* ror Mariæ Magdalenæ, quæ intra se dicebat: Si tetigero tantum fimbriam vestimenti eius, salua ero. Et cum timore approximans, tetigit & liberata est. Dixit autem Dominus Iesvs: Quis me tetigit? Et respondit Petrus: Domine turbæ comprimunt te & affligunt, & tu dicis: Quis me tetigit? Vide hic patientiam Domini. Nam sæpe comprimebatur à turbis, quia volebant ei approximare. Iesvs autem sciebat quid dicebat. Et iterum dixit: Ego sensi virtutem ex me exiisse. Tunc Martha negotium publicauit. Libenter eam Dominus curauit: cum qua multam familiaritatem postea habuit. Et tunc dixit ei: Fides tua te saluam fecit. In hoc ergo *Ibidem.* miraculo habes fidei commendationem habes etiam, quod Dominus vult miracula nota esse, propter vtilitatem communem, sed quantum in se propter humilitatem abscondebat, vt hic etiam habes: quod enim diuina fecerat potestate, fidei illius attribuebat. Habes etiam hic quoddam valde notabile, ad humilitatis custodiam, sicut Beatus Bernardus hoc modo introducit: *Bern. Serm. de 4 modis orandi.* Quilibet perfecte Domino seruiens, potest appellari fimbria quasi vltima pars vestimenti Domini, propter suam humilem reputationem. Qui ergo ad dictum statum peruenerit, quod sciat se a Domino audiri in liberandis infirmis, vel aliis miraculis, non extollatur propterea, nec sibi attribuat, quia non ipse, sed Dominus fecit. Quamuis enim hic Martha tāgeret fimbriā, ad cuius tactum se liberari confidebat, & sic contigit, non tamen à fimbria, sed à Domino virtus liberationis exiuit.

exiuit. Et propterea ipse dixit: Scio virtutem ex me exiisse. Nota ergo hoc bene, & nihil boni tibi in perpetuũ attribuas, quia totum est à Domino Iesv. Tandem Dominus Iesvs iuit ad domum principis, & inuentam filiam mortuam suscitauit. *Luc. 8 g*

CAPVT XXXVIII.

De conuersione Magdalenæ, & aliis.

Luc. 7. e f CVrialissimus Dominus inuitatus quadã die à Simone leproso, iuit ad prandendum cum eo: quod facere solitus erat, tum ex sua curialitate: tum ex benignitate, & zelo quem habebat ad saluandas animas pro quibus de cælo descenderat, vnde comedendo cũ hominibus & conuersando cum eis, ad amorem sui eos attrahebat: Tum etiam ex amore paupertatis. Nã & ipse pauperrimus erat, & de mundi huius substantia pro se, & suis nihil sumpserat: Humiliter ergo, & cũ gratiarum actione speculũ humilitatis Iesvs cum inuitabatur, recipiebat pro loco & tempore. Audiẽs autem Magdalena, quod in domo Simonis prædicti recumberet, quæ iam forte ipsum sæpe prædicantem audierat, & ardenter amabat, licet nondum hoc propalasset, tacta dolore cordis intrinsecus, pro peccatis suis & amoris eius igne succensa, considerans quod sine ipso salutem obtinere non poterat, & amplius differre non volens, perrexit ad locum conuiuij: facieque inclinata, ac oculis in terram demissis, ante conuiuas transiens, non quieuit donec perueniret ad Dominum, ac dilectum suum. Et tunc illico ad pedes eius prostrata visceroso dolore pariter & rubore repleta de peccatis suis, procumbens & ponens vultum super ipsius pedes, cum confidentia quadam, quia iam intra secum super omnia diligebat, cœpit fortiter fletibus atque singultibus abundare, ac tacite intra se dicere, Domine mi firmiter credo, scio, atque confiteor, vos Deum, ac Dominum esse meum. In multis autem, & magnis offendi maiestatem vestram, & multiplicaui peccata super numerum arenæ maris: sed ad vestram misericordiam confugio iniqua & peccatrix. Doleo & compungor, veniam peto, emendare peccata parata, & numquam à vestra obediẽtia discedere propono. Non patiar quæso repulsam à vobis, quia aliud refugium nec me posse habere scio, nec habere volo, quia vos solum super omnia diligo. Non ergo me repellatis à vobis, sed de meis sceleribus me punite vt libet, misericordiam tamen peto. Interim autem lacrymæ decurrentes largiter, pedes Domini balneauerunt, & lauerũt. Vnde hic manifeste habere potes, quod Dominus Iesvs discalceatus ibat. Tandem à fletu cessans, & eum perpendit, indignum iudicans, quod suæ lacrymæ pedes Domini cõtigissent, capillis suis eos absterſit. Ideo cũ capillis, quia secum aliud pretiosius non habebat quo eos tergeret: & etiam quia ea quibus ad vanitatẽ, vsa fuerat, ad vtilitatem conuertere intendebat. Et etiã ne vultum à pedibus Domini elongaret, & amore crescente osculabatur eosdem amanter, & sæpe. Et quia etiam pedes ipsius Domini propter itinera squalidi erant, eos vngebat pretioso vnguento. Conspice ergo bene ipsam, & super his morose mediteris ob deuotionem eius, quæ ita singulariter à Domino fuit dilecta, & etiam quia solemne festum fuit hoc valde. Cõspice etiam Dominum Iesum, quam benigne suscipit eam, & quã patiẽter sustinet quidquid facit. Cessat & quiescit à comedendo, donec negotium compleatur. Cessant etiam conuiuæ, & omnes super hac nouitate mirantur. Simon autem vehementer eum iudicabat in corde suo, quod à tali fœmina se permittebat tãgi, quasi non esset propheta, nec eam cognosceret. Dominus autem cogitationibus cordis eius respondens, se verũ

Christus discalceatus incedebat.

A ostendit prophetam, & exemplo debitorum conuicit. Et volens apere demonstrare, quod omnia in dilectione consummantur, dixit: Dimittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Et ad eam dixit: Vade in pace. O verbum delectabile & suaue, quam libenter illud Magdalena audiuit, & quam iucunde recessit. Et perfecte ad eum conuersa, deinceps sancte & honeste vixit ac eidem & matri eius perseuerãter adhæsit. Meditare ergo hæc diligenter, & tantam charitatem imitari digneris, quæ hic maxime verbo, & opere sic a Domino commendatur. Hic enim expresse habes, quod charitas inter Deum, & peccatorem pacem reformat. Vnde & B. Petrus, dicit quod charitas operit multitu- *Luc. 7. g* *1. Pet. 4. b*
B dinem peccatorum. Itaque cum charitas omnes virtutes informet, nullaque Deo placeat sine charitate, vt ad ipsam habendã tota virtute nitaris, quæ te sponso tuo Christo Iesv acceptam faciat, aliquas de ipsa auctoritates adducam in medium. Dicit ergo de ipsa Bernardus: Charisma peroptimum charitas est plane incomparabile, quod nouæ sponsæ cœlestis sponsus toties inculcare curabat. Nunc quidem, dicens: In hoc cognoscent omnes, quod mei estis discipuli, si dilectionem habueritis adinuicem. Nunc vero: Mandatum nouum do vobis, vt diligatis inuicem. Itemque orans vnum eos fore, sicut ipse & patre vnum sunt. *Et paulo post*: Denique quidnam huic comparandum putamus, quæ ipsi præfertur martyrio, ac fidei trãsferenti montes? Hoc est ergo quod dico, Pax vobis à vobis sit, & *Bern ser. 19. super Cant. ante med.* *Ioan. 13. d* *Ibidem. d* *Ioan. 15. b* *Ioan 1. e*
C omne quod extrinsecus minari videatur, non terret, quia non nocet. Idem: Quãtitas cuiusque animæ æstimetur de mẽsura charitatis, quam habet: vt verbi gratia, quæ multum habet charitatis, magna sit, quæ parũ, parua: quæ vero nihil, nihil, dicente Apostolo: Si charitatem non habeo, nihil sum. Quod si quantulumcunque habere cœperit, vt saltem diligentes se diligere curet, ac salutare fratres suos, & eos qui se salutant: iam nonnihil quidem illam animam dixerim, quæ in ratione dati & recepti, socialem saltem retinet charitatem. Veruntamen iuxta sermonem Domini quid amplius facit: nec amplam proinde, nec magnam, sed plane angustam, modicamque censuerim animam, quam adeo modicæ charitatis esse cognouerim. At si grandescat, & proficiat, ita quod transiens limites angusti huius obnoxiique amoris, latus fines bonitatis gratuitæ tota libertate spiritus apprehendat, quatenus largo quodam gremio bonæ voluntatis, ad omnem seipsam curet extendere proximum, diligendo vnumquemque tanquam seipsam nunquid iam illi recte dicetur: Quid amplius facis? Quippe quæ seipsam tam amplam facit, amplum inquam gerit charitatis sinum, quæ complectitur vniuersos, etiam quibus nulla se nouit carnis necessitudine iũctam, nulla spe percipiendi commodi cuiusquã illectã, nulla percepti retributione obnoxiã, nullo denique astrictam debito, nisi illo sane de quo dicitur: Nemini quidquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. Verũ si adiicias etiam vsquequaque vorfacere regno charitatis, vt vsque ad vltimos eius terminos occupare illud pius inuasor præualeas, dum ne inimicis quidem viscera claudere pietatis existimes, benefacias his quoque qui te oderunt, ores pro persequẽtibus & calumniantibus te, necnon & cum ipsis qui oderunt pacem, esse pacificus studeas: tunc prorsus latitudo cœli, latitudo animæ, & altitudo nõ dispar, sed nec dissimilis pulchritudo. Impleturque demum in ea quod dicitur: Extendens cœlum sicut pellem, in quo iã miræ latitudinis, altitudinis, & pulchritudinis cœlo, sũmus & immensus atque gloriosus non modo dignanter habitat, sed & spatiose deambulat. Hucusque. Bernardus. Vidisti ergo quam sit vtilis, quamque necessaria charitatis virtus, sine qua profecto impossibile est placere Deo, cũ qua sine dubio placet quicunque, *Idem ser 27. super Cant. post med* *1. Cor. 13 a.* *Rom. 13. c* *Matt. 5 g* *Psal. 119. b* *Psalm. 130. a*

D (margin letter at "huius obnoxiique amoris") — E (margin letter at "facias his quoque")

Igitur toto corde, tota mente, totaque virtute studeas ipsam habere, quæ te libenter faciet omnia dura & aspera pro Deo portare & proximo.

CAPVT XXIX.

Quomodo Ioannes misit discipulos ad Iesum.

GLoriosus miles, & præcursor Domini Iesv Ioannes Baptista, cum esset in vinculis incarceratus ab Herode propter iustitiæ defensionem: quia redarguebat eum, qui tenebat vxorem fratris sui viuentis, volens inducere discipulos suos, vt sequerentur Dominum Iesum, cogitauit eos ad ipsum mittere, vt auditis verbis, & visis operibus eius exardescerent in amorem ipsius, & sequerentur eum. Iuerunt ergo ad eum, & ex parte Ioannis dixerunt: Tu es qui venturus es, an aliū expectamus? Dominus autem Iesvs magnam turbam tunc habebat circa se. Conspice bene ipsum quomodo vultu placido recipit nuncios Ioannis, & quomodo sapienter primo factis, & postea verbis respondit eis. In eorum ergo præsentia surdos sanauit, & mutos, & cæcos, & alia multa miracula fecit, & populo prædicauit, & postea illis inter alia dixit: Ite, & renunciate Ioanni, quæ audistis & vidistis. Iuerunt ergo, & ea retulerunt Ioanni, qui ea libentissime audiuit. Illi autem discipuli post mortem Ioannis firmiter Christo adhæserunt. Dominus Iesvs post illorum discessum, valde Ioannem coram populo collaudauit, scilicet, quod erat plusquam propheta, quod inter natos mulierum maior eo non surrexerat, & de aliis vt in Euangelio habes. Tu ergo aspice Dominum Iesum semper, & dum prædicat, & dum prædicta miracula facit, vt supra habuisti.

Matt. 11. a

CAPVT XXX.

De obitu Ioannis Baptistæ.

HIc potest occurrere meditatio de morte ipsius Beati Ioannis Baptistæ. Cum ergo Herodes ille nequissimus, & adultera illa pessima, simul forte condixissent, ipsum occidere, vt peccati sui redargutionem non haberent: contigit, vt in die conuiuij saltāti miseræ filiæ ipsius Herodiadis daretur caput Ioannis. Et sic fuit in carcere decollatus. Vide quantus vir, & quā viliter, & quam enormiter, regnante, ac imperante nequitia occubuit. O Deus qualiter hoc fieri permisisti? Quid est hoc cogitare, quod taliter moriatur Ioannes, qui tantæ perfectionis & sanctitatis erat, vt putaretur esse Christus? Igitur si vis bene hoc negotiū ruminare post nefaria opera eorū, cogita Ioānis magnitudinem, & excellentiam singularem, & tunc poteris stupere. Audisti autem in superiori tractatu, qualiter fuit à Domino commendatus in multis, audi nūc quo modo commendat eum Beatus Bernardus in quodam sermone, sic dicēs: Illa mater & magistra omnium Ecclesiarum Romana Ecclesia, & de qua est dictum, Ego pro te rogaui Petre, vt non deficiat fides tua: io honore Ioannis Baptistæ post Saluatoris nomen consecrata est & signata. Dignum namque fuit, vt singularē amicum sponsæ, illuc proueheret, vbi principatum ipsa cōscendit. Crucifigitur Petrus, Paulus gladiatur, sed tamen dignitas remanet præcursori. Purpuratur Roma multitudine martyrum, toraque sublimitas Beato refunditur patriarchæ, Ioannes vbique maior, in omnib. singularis, mirabilis super omnes. Quis sic gloriose annunciatus est? Quia sic specialiter in ütra matris vterum Spiritu sancto legitur fuisse repletus? Quem legistis intra matris vterum exultasse? Cuius natiuitatem audistis Ecclesiam celebrare? Quis sic eremū cupiuit? Quis sic sublimiter legitur conuersatus? Quis pœnitentiam, & regnum cœlorū primus ostendit? Quis regem glo-

Matt. 14. a
Marc. 6. c

Luc. 9. a

Bern. ser. de priuilegio S. Ioan. Baptist. post. med.

A riæ baptizauit? Cui se primū Trinitas sic aperte reuelauit? Cui tale testimonium præbuit Dominus Iesvs Christus? Quē sic honorauit Ecclesia? Ioannes Patriarcha, immo patriarcharum finis & caput. Ioannes propheta, immo plusquam propheta: quia quem venientem nunciat, digito mōstrat. Ioannes, Angelus, sed inter Angelos electus est. Saluatore teste qui dicit: Ecce ego mitto Angelū meum, &c. Ioannes Apostolus, sed Apostolorum primus, & princeps, qui primus fuit homo missus à Deo. Ioannes Euangelista, sed Euangelij primus annunciator, prædicator prædicās Euangelium regni Dei. Ioannes virgo, immo virginitatis insigne speculum, pudicitiæ titulus, castitatis exemplum. Ioannes martyr, sed & martyrum lumen. Inter natiuitatem mortemque Christi, martyrij cōstantissima forma. Ipse vox in deserto clamantis, præcursor iudicis, præco verbi. Ipse est Elias, vsque ad eū lex & prophetæ, lucerna lucens, & ardens. Silentio transeo, quod sic nouem Angelorum ordinibus insertus est, vt etiam ad Seraphin apicem transferatur. Hucusque Bernardus. Audi nunc qualiter eum commendat Petrus Chrysologus Archiepiscopus Rauēnēsis in sermone quodā, sic dicens: Ioānes Schola virtutum, magisterium vitæ, sanctitatis forma, norma iustitiæ, &c. Si ergo ad inuicē comparas excellentiam, & dignitatem Ioannis, & profunditatem sceleris eorum, qui ipsum occiderunt, merito habebis materiam stupendi, & murmurandi, si fas sit dicere etiam contra Deum. Nam ad hūc talem, & tantum mittitur spiculator, vt amputet caput eius, ac si esset aliquis vilissimus, & pessimus homicida, & depopulator. Conspice ergo eum reuerenter & cum dolore qualiter ad iussum vilis, & nequā spiculatoris collum parat, humiliter genua flectit, & gratias Deo agens ponit sacratissimum caput super aliquo trunco vel lapide, & patienter ictus sustinet, quousque totaliter abscindatur. Ecce quo modo vadit Ioannes amicus intimus, & Domini Iesv consanguineus, & Dei maximus secretarius. Vere magna nobis confusio, qui patientiā in quibuscunque aduersitatibus non habemus, Ioannes innocens mortem, & talem mortem sustinuit patienter, & nos plerumque peccatis aggrauati, & ita Dei digni non possumus etiam paruas iniurias, & grauamina tolerare: immo plerūqne nec verba. Dominus autē Iesvs erat tunc in partibus Iudeæ, sed non in terra illa. Cum autem obitus eius fuerat ibi nunciatus, fleuit pius Deus pugilem suum & consobrinum, fleuerunt etiā discipuli eius cum eo, fleuit Beata Virgo, quæ ipsum natum de terra leuauit, & tenerrime eum dilexit. Sed Dominus consolabatur matrem suam, ipsa vero dicebat, Fili, quare non defendisti eum, ne sic moreretur? Cui filius: Reuerenda mater non expediebat ei talis defensio. Nam ipse pro meo patre mortuus est, & pro defensione suæ institiæ: cito autē erit in eius gloria. Ipse enim pater non intendit suos defendere tali modo in hoc mundo, quia non sunt hic diutius moraturi, nec eorū patria hic est, sed in cœlis. Ioannes solutus est à vinculis corporis, nec est vis in mūdo motiē di. Sæuit hostis in eum quātum potuit, sed ipse regnabit cum patre meo in æternum. Igitur consoletis charissima mater, quia Ioāni semper erit bene. Postea vero aliquibus elapsis diebus, discessit Dominus Iesvs, de partibus illis, & redit in Galilæam. Tu autē prædictis omnibus te præsentem exhibeas, & ea mediteris deuote, & quocunque Dominus ierit, eum sequaris.

Ioan. 1. b

Pet. Chrysol. ser. de decoll. S. Io. Baptist.

CAPVT XXXI.

De locutione cum Samaritana.

CVm Dominus Iesvs de Iudæa in Galilæam rediret, quæ via est decem & septem milliarium, & amplius, vt plu ies tibi dixi, & trāsiret per Samariam, fatigatus

Ioan. 4. c

fatigatus est ex itinere. Conspice pro Deo eum, hic quo modo fatigatur. Plane incedit, sæpe fatigatus est, & tota vita ipsius laboriosa fuit. Posuit ergo se ad sedendum super quondam puteum, & quiescebat. Discipuli autem iuerunt ad ciuitatem ad quærendos cibos. Venit ergo mulier quædam, quæ vocabatur Lucia, pro aqua ad ipsum puteum. Dominus autem cum ipsa incepit loqui, & de magnis factis tractare, & seipsum eidem manifestare. De quibus autem cum ea loquebatur, & qualiter discipuli redierunt, & qualiter ad verbum mulieris ciuitas ei obuiam venit, & qualiter ipse iuit cum eis, stetit, & discessit, non intendo referre: plana est enim Euangelica historia, lege ipsam, & ipsum Dominum Iesum conspice in omnibus actibus. Ex ipsa autem historia quædam pulchra & vtilia nota. Et primo humilitatem Domini Iesu, tum quia solus remansit humilis Dominus, discipulis in ciuitatem euntibus, confidenter enim se habebant ad eum: tum etiam quia cū illa muliercula sola de tam magnis factis sic tractabat humiliter, ac de pari loquebantur ad inuicem. Nō enim dedignabatur eam, sed talia cum ea dicebat, quod si multis sapientissimis respondisset de talibus, magnū fuisset. Non sic superbi faciūt. Si enim ampullosa verba sua funderent inter paucos, ne dum cum vno, ea perdita reputarent, sed nec illos iudicarent dignos suscipere verba sua. Secundo paupertatem ipsius & corporis afflictionem considera, sed & humilitas est immixta cum eis. Habes enim hic, quod discipuli iuerunt ad ciuitatem ad quærendum cibos, & quæsitos portauerunt, & volebant quod manducaret. Sed vbi manducasset? certe ibi ad puteum, vel ad aliquem riuum, siue fontem. Vide ergo qualiter fatigatus, ac famelicus reficiebatur. Non credas quod hac sola vice eam sic factum fuerat, sed secundum consuetudinem suam. Vnde aperte hic colligere potes, quod humilis Dominus ac paupertatis amator, cum ibat per mundum, sæpe comedebat extra ciuitatem, & hominum habitationes ad aliquem riuum vel fontem, quantumcunque fatigatus vel afflictus foret. Non habebat etiā exquisita cibaria, non vasa curiosa, non delicata vina, sed habebat aquam puram ex ipso fonte vel riuo. Qui vineas fœcundabat, & creauerat fontes, & omnia quæ mouentur in aquis, & panem, tanquam pauper sedens in terra humiliter comedebat. Tertio considera quo modo intentus erat studio spirituali. Nam cum discipuli eum vt comederet, inuitarent, dixit: Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis. Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius qui misit me, nec voluit manducare, sed expectabat illos, qui veniebant de ciuitate, vt eis primo prædicaret, prius operari volens ea quæ spiritus erant, non corporis, quantumcunque tunc indigeret. Conspice ergo eum in prædictis, & eius virtutes studeas imitari.

Lucia fuit nomen Samaritanæ.

Christi humilitas.

Superborum mos.

CAPVT XXXII.

Quo modo voluerunt præcipitare Dominum de supercilio montis.

CVm rediisset Dominus Iesus Nazareth, & illi ab eo miracula peterent, & ipse eos miraculis indignos ostenderet, furore accensi, expulerunt eum extra ciuitatem. Benignus ergo Dominus ante eos fugiebat, & illi persequebantur eum. Quid tibi videtur? Intantū furor eorum exarsit, & creuit, quod ipsum vsque ad supercilium montis duxerunt, vt eum inde præcipitarent. Dominus vero diuina virtute transiens per medium illorum ibat, nondum enim mori elegerat. Et dicit hic Glossa: Quia dicitur, quod cum Dominus Iesus de manibus illorum elapsus, de monte descenderet, & sub rupe lateret, saxum subterfugit, & locum ei dedit quanta erat sua capacitas, ac si fuisset de cera: & rugæ

Luc.4.d

Glo.Luc.4.

A vestis ipsius ibi remanserunt, ac si ibi sculptæ essent. Conspice ergo eum ante eos fugientem, & latentem sub rupe, & compatere afflictionibus suis, & in humilitate ac patientia ipsum imitari coneris.

CAPVT XXXIII.

De habente manū aridam, & à Domino curato.

QVadam die sabbathi docebat Dominus Iesus in synagoga; & ibi erat quidam habens manum aridam, & fecit eum Iesus stare in medio, & quæsiuit ab illis sapientibus, si liceat in die sabbathi bene facere: Ipsi vero tacuerunt. Dixit ergo Iesus habenti manum aridam: Extēde manum tuam. Et sanatus est. Pluries in B diebus sabbathorum fecit Dominus miracula ad confusionem Iudæorum, qui carnaliter legem intelligebant, quam Deus spiritualiter obseruari volebat. Non enim in die sabbathi à bono erat abstinendum, & ab operibus charitatis, sed à peccatis, & operibus seruilibus. At illi scandalizabantur inde multum, & conspirabant contra eum, ac dicebant: Non est hic homo à Deo, quia sabbathum nō custodit. Dominus autē propterea non dimittebat, immo studiosius faciebat, vt eos erueret ab errore. Considera eum ergo in prædictis operationibus, & eius exemplo non cesses à bono opere quamuis aliis inde scandalizeretur iniuste. A bono namque opere necessario ad salutem animæ, ac etiā ad profectum spiritus conferente, cessare non debes propter alicuius scandalum. A commodo vero corpo-C rali secundum perfectæ charitatis exigentiam, abstinendum est propter scandalum fratris. Propter quod dicit Apostolus ad Romanos: Bonum est non manducare carnem & non bibere vinum, neque in quo frater tuus offenditur, aut scandalizatur, aut infirmatur.

Luc.6.b

Rom. 14. d

CAPVT XXXIV.

De multiplicatione panum, & quo modo se diligentibus subuenit.

DE duabus vicibus legitur, quod benignus Dominus multiplicauit paucos panes, & inde multa millia hominum satiauit. Tu autem redige in vnā meditationem & in ea considera verba & facta ipsius. D Dixit enim tunc: Misereor super turbam, quia ecce iam triduo sustinent me, nec habent quod manducent, & si dimisero eos ieiunos, deficient in via. Quidam enim ex eis de longe venerunt. Et postea panes multiplicauit, ita quod omnes comederunt abundanter. Considera ergo hic plura & bona, & specialiter quo modo Dominus Iesus erat misericors, & curialis, & gratus, quo modo discretus & circumspectus. Primo ergo cōsidera, quod erat misericors, quia misericordia traxit eum ad subueniendum illis, & ideo dicit: Misereor super turbam. Nam, Et misericordia eius plena est terra.

Secundo erat curialis, & gratus ex causa quam assignat: Quia ecce, inquit, iam triduo sustinent me. Vide curialitatem, & gratitudinem magnam acmirabilem. E Nam quasi pro beneficio ab eis recepto sic loquitur, cum in veritate ipsorum bonum esset, & non suum. Sed sic est, vt alibi dicit: Deliriæ suæ sunt esse cum filiis hominum, cum sibi nihil boni accrescat, nobis autem proueniat salus. Illos autem qui eum sequuntur, & præcepta & monitiones eius custodiunt, diligit Dominus, nec manum suam eis claudit, quin subueniat, cum expedit eis.

Tertio discretus & circumspectus fuit, eo quod considerabat eorum indigentiam & impotentiam, qualiter deficere poterant, & qualiter aliqui eorum de longe venerunt. Vides ergo quam sapida, & quam melliflua ista verba fuerunt. Sic quotidie nobis spiritualiter contingit. Non enim habemus quid manducemus, nisi

Matt.15. d

Mar 8. a

Ioan.6.a

Psal.32. a

Prov.8.d

nisi ipse det: & in via deficimus, si nos ieiunos dimittit: & sine ipso non possumus nobis in aliquo spirituali negotio prouidere. Non ergo habeamus elationis materiam, cum de manu Domini aliquam consolationem percipimus, vel cũ aliquem profectum spiritualis exercitij sentimus; quia non à nobis, sed ab ipso est. Et ideo si bene attendimus, quanto perfectiores fuerint serui Dei, & Deo propinquiores, & in donis eius excellentiores, tanto humiliores videbis: quia nihil sibi attribuunt nisi peccata, & defectus. Et quanto quis ei magis appropinquat, tãto est amplius illuminatus: & ideo Dei magnificentiam, & misericordiam clarius videt, & sic in eo locum habere non potest superbia, vel vana gloria, quę ex ignorãtiæ cæcitate procedunt. Non enim qui Deum vel se bene cognosceret & examinaret, superbire posset. Est etiam longa via, qua ad Deum venimus, & specialiter de me, & mei similibus loquor, qui in tam longam regionem ab eo discessimus propter peccata. Ad eum ergo rediens quis dicitur de longa via venire. Post verba ergo dicta, fecit Christus facta. Conspice ergo eum qualiter illos panes accipiens, & patri gratias agens, dedit discipulis, vt apponerent turbæ, & in manibus eorum ita multiplicauit, vt omnes pro suo libito comederent, & multa superarent fragmenta. Considera etiam, qualiter aspicit illos comedere, & in iocunditate illorum lætatur. Conspice etiam illos, qualiter super illo miraculo mirantur, & vnus ad alterum inde loquendo lætantur, & cum gratiarum actione manducant non solum corporaliter, sed saltem aliqui ex ipsis mentaliter forte refectionem percipientes. Sed nunquid fuit ibi Domina nostra, vt & ipsa de panibus libenter mulieribus porrigeret, & de ipsarum recreatione gauderet? Scriptura de hoc non loquitur. Tu autẽ meditare prout Dominus tibi donat.

CAPVT XXXV.

De fuga Domini, quando voluerunt eum facere regem. Item contra mundi honores.

Ioan. 6. a POstquam Dominus satiauit turbas, vt in superiori tractatu continetur, illi voluerũt eum facere regẽ. Considerabant namque, quod posset eorum necessitatibus subuenire, & sub tali rege videbatur eis non posse egere. Dominus autem Iesus cognoscens voluntatem eorum, fugit ab eis in montem: ita quod illi non perpenderunt, nec eum inuenire tunc potuerunt. Noluit ergo temporaliter honorari. Et vide quo modo vere & non ficte hũc fugit honorem: misit enim discipulos per mare, & ipse ascendit in montem, vt si eum vlterius inter discipulos quærerẽt, ipsum inuenire nequirent. Discipuli autem nolebant separari ab eo, sed ipse coegit eos intrare in nauiculam, & transfretare. Bonum erat ipsorum desiderium, stare scilicet velle cũ Domino suo semper, sed ipse aliter prouidebat. Cõspice nunc ergo eos quo modo inuite ab eo discedunt, & quo modo Dominus Iesus coegit eos, ostendens penitus se ita velle, quod vadant in nauem sine ipso, & tunc ipsi humiliter obediunt, quantumcunque graue & durum videatur eis. Sic quotidie spiritualiter nobiscum facit. Nollemus enim quod ipse à nobis discederet vllo tempore, sed ipse aliter se habet cum anima, vadit, & redit pro suo velle, sed pro nostro bono. Propter quod
Ber. ser. 32. super Cant. non longe à princ. audire te volo, quid in hac victoria dicat Bernard. Ait enim sic: Cum sponsus vigiliis, & obsecrationibus, & multo imbre lacrymarum quæsitus fuerit, subito dum teneri putatur, elabitur; & rursus lacrymanti, & insectanti occurrens; comprehendi patitur, sed minime retineri, dum subito iterum quasi è manibus euolat, & si institerit precibus & fletibus deuota anima, denuo tenertetur, & voluntate labiorum eius non fraudabit eã.
Psal. 20. a Sed rursum mox disparebit & non videbitur, nisi ite-
A rum toto desiderio requiratur. Ita ergo & in hoc corpore potest esse de præsentia sponsi frequens lætitia, sed non copia: quia etsi visitatio lætificat, sed molestat vicissitudo. Et hoc tamdiu necesse est pati dilectã, donec semel, posita corporeæ sarcinæ mole, auolet, & ipsa leuata pennis desideriorum suorum, libere iter carpens per campos contemplationis, & mente sequens expedita dilectum quocunque ierit, nec tamen vel in transitu præsto erit sic omni animæ, nisi illi dumtaxat, quam ingens deuotio, & desiderium vehemẽs, & prædulcis affectus sponsam probat, & dignam ad quam gratia visitandi accessurum verbum, decorem induit, formam sponsi accipiens. Idem alibi: Forte ideo sub- *Idem ser. 64. super Cant.*
traxit se, quo auidius reuocaretur, teneretur fortius. Nã
B & aliquando simulabat se longius ire, non quia hoc *ante med.*
volebat, sed quia volebat audire: Mane nobiscum, quoniã aduesperascit. *Et mox subdit:* Ergo istiusmodi piam *Luc. 24. d*
simulationem, immo salutarem dispensationem, quam tunc corporaliter verbum corpori interdum exhibuit, non cessat identidem spiritus, modo suo speciali, cum deuota sibi anima sedulo actitare: Præteriens teneri vult, abiens reuocari: & ire quidem illi dispẽsatorium, redire vero semper voluntarium est, vtrumque autem plenum iudicij, ac penes ipsum horum ratio. Nunc vero constat in anima fieri huiuscemodi vicissitudines, euntis, & redeuntis verbi, sicut ait: Vado & venio ad *Ioan 14. d*
vos, item: Modicum, & non videbitis me, & iterum *Ioan. 16. b*
modicum & videbitis me. O modicũ & non modicum, ô modicum & longum pie Domine. Modicum dicis,
C quod non videbimus te. Saluum sit verbum Domini mei, longum est & multum valde nimis: verumtamen vtrumq; verum, & modicum meritis, & non modicum votis. Habes vtrumque in Propheta: Si moram fecerit, *Abac. 2. a*
inquit, expecta eum: quia veniens veniet & non tardabit. Quo modo non tardabit, si morã fecerit? nisi quod ad meritum satis est, non tamen satis ad votum. Porro anima amans votis fertur, & trahitur desideriis, dissimulat merita, maiestati oculos claudit, aperit voluptati, ponens spem in salutari, & fiducialiter agens in eo. Intrepida denique, & inuerecunda reuocat verbum, & cum fiducia repetit delitias suas, solita libertate vocãs non Dominum sed dilectum, & dicens: Reuertere di- *Cant. 2. d*
lecte mi. Idem alibi: Has alternare vices non cessat, in *Idem ser. 17. sup. Cant. ante med.*
D his qui spirituales sunt, vel quos potius spirituales proinde ipse creare intendit, visitans diluculo, & subito probans. Hucusque Bernardus. Habes ergo quo modo Dominus Iesus spiritualiter visitat animam atque ab ea discedit, & quid tunc anima facere debeat. Reuocare enim debet eum solicite, & instãter, interim autem patienter sustinere discessum sponsi, & exemplo discipulorum hic obedientium sine ipso nauem intrãtiũ, sustinere procellas, & ipsius adiutorio liberationẽ expectare. Sed redeamus ad ipsum Dominum Iesum. Ingressis namque discipulis in mare, ipse solus ascẽdit, & sic euasit manus illorum, qui eum quærebant. Vides enim quanto studio, & cautela fugit, & declinauit regni honorem. Exemplum nobis dedit, vt & nos simi-
E liter faciamus. Non enim pro se, sed pro nobis fugit. Cognoscebat nãque quãtæ sit temeritatis, si ad honores adspiremus. Honor enim de maioribus laqueis est ad captionẽ, & grauioribus ponderibus ad animarũ subuersionem, quam ego cognoscã, siue sit honor prælationis & potentiæ, siue sciẽtiæ. Vix enim fieri potest, quin qui delectatur honore, in periculo & præcipitio magno sit, vel quod peius est, iã præcipitio collisus, & hoc ostẽdam tibi pluribus rationibus. Prima, quia animus vltra modũ in honore delectatur, & solicitus est, quo modo ipsum conseruet, & augeat. At secundum beatum Gregorium: Tanto quis à superno amore dis- *Greg. hom. 30. in Euan. ante med.*
iungitur, quanto inferius delectatur. Secunda, quia intendit ad habendos amicos sequaces, & complices,
quibus

quibus mediantibus & adiuuantibus tueatur, & augmẽtet honorem, propter quod multa occurrunt, in quibus contra Deum, & conſcientiam propriam ad raliũ amicorum complacentiam, operatur, vt illos pro ſe faciat operari. Tertia, quia æmulatur habẽtes, & detrahit eis, vt ipſe magis honoratus remaneat, & ſic in odium, & inuidiam labitur. Quarta, quia ſe putat & reputari optat honore dignum, & ſic cadit in elationẽ & ſuperbiam. *Gal. 6.a* Sed iuxta Apoſtolum: Qui exiſtimat ſe aliquid eſſe cum nihil ſit, ipſe ſe ſeducit. & propterea *Luc. 17. e* dicit Dominus in Euangelio: Cum omnia bene feceritis, dicite: Serui inutiles ſumus: ſed quando dicit hoc qui vult honorari? Quinta, quia non ſecundum ſpiritum ambulat, ſed ſecundum carnem, non enim habet animum adunatum, & eleuatum ad cœleſtia. ſed vagum, & ad multa ſparſum. Sexta & vltima, quia ex quo in honore incipit delectari, intantum allicitur, quod ſatiari non poteſt, & nouos, quotidie, & maiores procurat, & quãto plures recipit, tanto ad plures anhelat: quia ſemper honorabiliorem ſolito, & digniorem in ſuis, & aliorum oculis eſſe ſe credit: & labitur in ambitionem, quæ eſt vitium peſſimum, & multorũ aliorum vitiorũ radix & cauſa. De huiuſmodi malignitate audi, non me, ſed Bernardum, qui ſic ait: *Ber. ſer. 6 ſuper Pſal. Qui habitat. circ. med.* Ambitio, inquit, ſubtile malum, & ſecretum virus, peſtis occulta, doli artifex, mater hypocriſis, liuoris parens: vitiorum origo, criminum fomes, virtutum ærugo, tinea ſanctitatis, excæcatrix cordium, ex remediis morbos creans, generans ex medicina languorem. Et quantos hæc peſtis nequiter ſupplantatos, turpiter quoque deiecit: vt ceteri quoque quos latuit occultus effoſſor, ſubditam expaueſcerent ad ruinam. Quid vero hunc vermem alit, quam mentis alienatio, & obliuio veritatis? Aut quid niſi veritas hunc prodendum inueſtigat proditorem, & negotium arguit tenebrarum? Nimirum hæc eſt, quæ dicit: *Mat. 16. d* Quid prodeſt homini, ſi mundum vniuerſum lucretur, ſe autem perdat, & detrimẽtum ſui faciat? *Sap. 6. a* Et idem: Potentes, inquit, potenter tormenta patientur. Hæc eſt quæ ſedula ſuggeſtione reducit in mentem, quam ſit in ambitu friuola conſolatio, graue iudicium, vſus breuis, finis ignotus. Et ideo tertia tentatio Domini de ambitione fuit, quando omnia regna mundi promiſit, ſi cadens adoraret eum. Vides enim quod ambitionis via, adoratio diaboli eſt, qua videlicet ad honores mundi, & gloriam peruenẽdum ſuis ille adoratoribus pollicetur. *Idem ſer. 4. de Aſcenſ. Dom. ante med.* Idem alibi: Cupidi ſi quidem ſumus aſcenſionis, exaltationem concupiſcimus omnes. Nobiles enim creaturæ ſumus, & magni cuiuſdam animi: ideoque altitudinem naturali appetimus deſiderio. Sed væ nobis, ſi voluerimus eum ſequi, *Iſa. 14. c* qui ait: Sedebo in monte teſtamenti, in lateribus Aquilonis. Heu miſer in lateribus Aquilonis. Frigidus eſt mons ille, non te ſequimur, poteſtatis habes concupiſcentiam, altitudinem præſumis potentiæ. Quanti tamen vſque hodie fœda ſequuntur infeliciaque veſtigia tua, immo vero quam pauci euadunt, quibus non dominandi libido dominetur? Quem ſequimini miſeri: Quem ſequimini? Nonne iſte eſt mons in quem aſcendit Angelus, & diabolus factus eſt? Et illud aduertite, quod poſt caſum ſuum inuidia cruciante, male ſolicitus de ſupplantando homine, ſimilem ei montem alterum demonſtrauit. Eritis, inquit, ſicut dij *Gen. 3. a* ſcientes bonum & malum. *Poſt aliqua:* Et iſta poteſtatis ambitio, Angelũ felicitate priuauit angelica. Sciẽtiæ etiam appetitus, hominem immortalitatis gloria ſpoliauit. Conetur quis aſcendere in montem poteſtatis, quantos putas habebit contradictores, quantos inueniet expulſores, quanta obſtacula, quam difficilẽ viam? Quid ſi tandem adipiſci eum contingeret, quod optabat? *Sap. 6. a* Potentes potenter, ait Scriptura, tormenta patientur, vnde præſentes ſolicitudines, & anxietates

A quas ipſa poteſtas parit, omittã. Cupidus alter eſt inflantis ſcientiæ, quantum laborabit, quantum anxiabitur ſpiritus eius, & tamen audiet; Nec ſi te ſuperis, apprehendes. In amaritudine morabitur oculus eius, quoties videre contigerit cui ſe poſteriorem iudicet, aut ab aliis reputari putet. Quid cum intumuerit multum? Perdam, inquit Dominus, ſapientiam ſapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. *1. Cor. 1. c ex Iſ. 29. a & Abd. 1. d.* Iam ne multis immorer, vidiſtis, vt arbitror, quam fugiendus nobis ſit mons vterque, ſi præcipitium Angeli, ſi caſum hominis expaueſcimus. Montes Gelboe nec ros nec pluuia veniat ſuper vos. *2. Reg. 1.* Quid tamen agimus? Aſcendere ſic non expedit, aſcendendi tenemur concupiſcentia, B quis docebit nos aſcenſum ſalubrem? quis niſi de quo legimus, Quoniam qui deſcendit, ipſe etiam aſcendit? Et ab ipſo demonſtranda erit nobis aſcenſionis via, ne ductoris immo ſeductoris iniqui, aut veſtigium aut conſilium ſequeremur. Quia ergo non erat qui aſcenderet, deſcendit altiſſimus, & ſuo nobis deſcenſu ſuauem ac ſalubrem dedicauit aſcenſum. Deſcendit de monte potentiæ, carnis infirmitate circumdatus, de monte deſcendit ſcientiæ, quoniam placuit Deo, per ſtultitiam prædicationis ſaluos facere credentes. *1. Cor. 1. c* Quid enim tenello corpore, & infantibus membris videtur infirmius? Quid indoctius apparet paruulo, qui ſola matris vbera nouit? Quis impotentior eo, cui omnia membra clauis ſunt affixa, cuius dinumerantur omnia oſſa? Quis inſipiẽtior videtur eo, qui tradebat in mor- C tem animam ſuam, & quæ non rapuit tunc exoluebat? Vides qui multum deſcenderat; quantum à potentia, quantum à ſapiẽtia exinaniuerit ſeipſum? ſed non potuit altius in montem bonitatis aſcendere, nec ſuam expreſſius commendare charitatem. Nec mirum ſi deſcendendo Chriſtus aſcendit, quando priorum vterq; cecidit aſcendendo. *Idem ſer. 2. de Aſcen. Dom. poſt med.* Idem alibi: Propterea chariſſimi perſeuerate in diſciplina quam ſuſcepiſtis, vt per humilitatem ad ſublimitatem aſcendatis: quia hæc via eſt, & non eſt alia præter illam. Qui aliter vadit, cadit potius quã aſcendit: quia ſola eſt humilitas quæ aſcendit, & quæ exaltat, hæc eſt quæ ſola ducit ad vitam. *Et infra:* O peruerſitas, ô, ambitio filiorum Adam, quod cum aſcendere difficillimum, deſcendere autem facillimum ſit, ipſi & leuiter aſcendunt, & deſcendunt dif- D ficilius, parati ad honores, ad celſitudines graduũ Eccleſiaſticorũ, ipſis etiam angelicis humeris formidandos. Ad ſequendum autem te Domine IESV, vix inueniuntur, vel qui trahi patiantur, qui velit duci per viam mãdatorum tuorum. Hucuſque Bernardus. Habes ergo ex prædictis, qualiter ad verum honorem pertingere poſſis, ſcilicet per humilitatem, & qualiter fugiendus eſt hic temporalis, & falſus honor. Sed forte blandiũtur ſibi aliqui ambitioſi ſcientiæ, ac honoris ſub ſpecie lucri animarum, quaſi ſic melius poſſint intendere aliorum ſaluti. *Idem ſer. ad clericos, c. penult. in fin.* Sed audi quid eis reſpondeat Bernardus: Vtinam tamen quiſquis ſic intrat, ſi fieri poſſet, tam fideliter miniſtraret, quam fiducialiter ſe ingeſſit. At difficile fortaſſis, ac impoſſibile eſt, vt ex amara radice ambitionis, ſuauis fructus prodeat charitatis. Hucuſque Bernardus. Ad hoc autem vt honores vilipendas, E vt condecet, neceſſaria eſt virtutis præcellentiſſimæ magnitudo. Nam ſicut dicit Chriſoſtomus: Tale quid eſt vti bene honoribus, ac ſi aliquis cum puella ſpecioſiſſima conuerſetur, & leges accipiat, ne in ipſam vnquam oculos iniiciat impudicos. Ideoque proculdubio valde forti opus eſt animo, vt quis poteſtate vel honore ſibi conceſſo, in his quibus oportet vtatur.

CAPVT XXXVI.

Quo modo Dominus orauit in monte, & deſcendens ambulauit ſuper aquas, & multa plura de oratione.

Mar. 6. a Ioan. 6. Matt. 14. a

SIcut in ſuperiore tractatu habuiſti, Dominus Iesvs coëgit diſcipulos intrare nauem, & ipſe aſcendit in montem. Compleamus ergo, quæ Dominus operatus eſt poſt illud miraculum de panibus, quia illa materia contigua eſt, & ea quæ iſtis tractatibus continẽtur, ſimul facta fuerunt. Ipſa tamen dimiſi, vt melius poſſes capere, & vt eorum moralitates poſſent clarius explicari. Poſtquam ergo diſcipuli nauem intrauerunt, ipſe in montem aſcendit, & ibi ſtetit in oratione vſque ad quartam vigiliã noctis, id eſt, vſque ad partes tres noctis quæ receſſerant & quarta reſtabat. Ex quo habes, quod Dominus Iesvs pernoctabat in orationibus, & pluries legitur, eũ orationi intendiſſe. Conſpice ergo eum, qualiter orat, & ſe humiliat coram patre. Quærit ſolitaria loca, & ſolus vadit ad ea affligit ſe, & vigilat vigilias lõgas. Intercedit paſtor fidelis pro ouibus ſuis, orat enim non pro ſe, ſed pro nobis, tanquam aduocatus noſter & mediator apud patrẽ. Orat etiã, vt exẽplum nobis daret orãdi. Frequẽter etiã diſcipulos monuit de hoc, & opere comprobauit. Dicebat nãque eis, quoniã oportet ſemper orare, & non deficere. Et quomodo importunitas orationis impetrat quod poſcit, proponens eis exemplum ad hoc de iudice & vidua, vt

Luc. 18. a Ibid. f. habes in Luca. Hortabatur eos etiam ad confidentiam impetrandi petita, dicens: Petite & dabitur vobis. Ad hoc aliud proponens exemplum de amico, qui propter importunitatem amici petentis panes neceſſarios cõ-

Luc. 11 a modat, vt ſimiliter habetur in Luca. Et hoc dicebat, vt nobis commẽdaret virtutem orationis. Eſt quippe virtus eius ineſtimabilis, & efficax ad omnia proficua im-

Multiplex fructus orationis. petrãda, & nociua remouẽda. Si vis enim patienter tolerare aduerſa, ſis homo orationis. Si vis tẽtationes & tribolationes ſuperare, ſis homo orationis. Si vis prauas affectiones conculcare, ſis homo orationis. Si vis aſtutias Satanæ cognoſcere, ac eius fallacias vitare, ſis homo orationis. Si vis lætanter viuere in opere Dei, & laboris, & afflictionis viam incedere, ſis homo orationis. Si vis ſpirituali vita te exercere, & carnis curã non agere in deſideriis, ſis homo orationis. Si vis vanas muſcas cogitationũ effugare, ſis homo orationis. Si vis animam tuam ſanctis, & bonis cogitationibus, deſideriis, feruoribus, & deuotionibus impinguare, ſis homo orationis. Si vis cor tuũ virili ſpiritu, & cõſtanti propoſito in Dei beneplacito ſtabilire, ſis homo orationis. Denique ſi vis vitia extirpare, & virtutibus imbui, ſis homo orationis. In ea enim recipitur ſancti Spiritus vnctio, quæ de omnibus mentem docet. Item ſi vis ad contemplationem aſcendere, & frui amplexibus ſpõſi, ſis homo orationis. Ad eam namque contemplationẽ & cœleſtium deguſtationem, per orationis exercitium deuenitur. Vides quam magnæ potentiæ, & virtutis ſit oratio. Ad quorum omnium confirmationem omiſſis ſcripturarum probationibus, hoc tibi ſit pro efficaci probatione, quod audimus, & videmus quotidie per experientiam, illiteratas perſonas & ſimplices, prædicta & alia plura maiora, per virtutem orationis fuiſſe adeptos. Multum ergo animam debent ad orationem dare omnes, qui Chriſtum imitari deſiderant, & præcipue religioſi, quibus maior debet eſſe vacandi copia. Quare te hortor, tibique quantum poſſum mando diſtrictius, vt pro principali exercitio tuo, ſumas orationem, nihilque aliud, neceſſariis corporis tantum exceptis, te delectet niſi oratio: quia nihil tantum te delectari debet quam morari cum Domino, quod per orationem fit. Vt autem melioris hortatoris fungaris cõ-

A ſilio, audi melliflua, quæ ſuper iſta materia narrat Bernardus: Dicit enim ſic: Quibus ſtudium eſt frequenter

Ber. ſer. 9 ſuper Cant. poſt med. orare, experti ſunt quod dico. Sæpe corde tepido, & arido aſcẽdimus ad altare, orationi incumbimus, perſiſtentibus autem repente infunditur gratia, pingueſcit pectus, replet viſcera inundatio pietatis, & ſi ſit qui premat lac conceptæ dulcedinis, vbertim vbera fundere non tardabunt. Idem in principio quadrageſimæ:

Idem ſer. 5. de Quadr. circa med. Quotiens, inquit, de oratione loquor, verba quædam humanæ cogitationis audire mihi videor in corde meo. Quid enim eſt quod licet numquam ab oratione ceſſemus, vix vnquam experiri videtur aliquis veſtrum, quis ſit orationis ſuæ fructus? Sicut ad orationem accedimus, ſic & redire videmur, & nemo reſpondet nobis verbum, nemo quidquam donat. Sed

B iudicium fidei ſequere, non experimentum tuum, Quoniam fides quidem verax: ſed experimentum fallax. Quæ eſt igitur veritas fidei, niſi quod promiſit filius Dei dicens: Quidquid autem orantes petitis, credite: quia accipietis & fiet vobis. Nemo veſtrum fratres paruipendat orationem ſuam. Dico enim vobis, quia ipſe ad quem oramus, non paruipendit eam. Prius quam egreſſa ſit ab ore noſtro, ipſe eam ſcribi iubet in libro ſuo. Et vnum è duobus indubitanter ſperare poſſumus quoniam aut dabit quod petimus, aut quod nouit nobis vtilius. Nos enim quid oremus ſicut oportet neſcimus, ſed miſeretur ille ſuper ignorantia noſtra, & orationem benigne ſuſcipiens, quod nobis aut omnino non eſt vtile, aut non tam cito dari

Mar. 11. e

C neceſſe eſt minime tribuit. Oratio tamen infructuoſa non erit, ita ſane ſi fecerimus quod monemur in Pſalmo, ſcilicet ſi delectemur in Domino. Ait enim Sanctus Dauid: Delectare in Domino, & dabit tibi petitio- Pſal. 36. a

nes cordis tui. *Et poſt pauca*: Sed conſidera, quod petitiones cordis dixerit, quas approbat iudicium rationis. Nec habes quod cauſeris, ſed vnde magis toto affectu in gratiarum actione verſeris. Quandoquidem tanta ſuper te cura eſt Deo tuo, vt quoties quęris quod tibi inutile eſt, non te audiat ſuper hoc, ſed mutet illud meliori dono. Sicut pater carnalis paruulo quęrẽti panem libenter porrigit, quærenti cultellum, quem nõ neceſſarium putat, non conſentit, ſed magis ipſi panẽ quem ei dederit, ipſe frãgit. Porro petitiones cordis in

D tribus credo conſiſtere, nec video, quid præter illa electus quiſquis ſibi debeat poſtulare. Duo quidem huius temporis ſunt, ſcilicet bona corporis, & bona animæ. tertium autem beatitudo vitæ æternæ. Nec mireris quod bona corporis à Deo dixerim eſſe quærẽda: quoniam eius ſunt corporalia omnia ſicut ſpiritualia bona. Ab eo enim eſt petendum & ſperandum, nobis euenire, vt poſſimus in eius ſeruitio ſuſtentari. Verũtamen pro neceſſitatibus animæ orandum eſt nobis, & frequentius & feruentius, id eſt, pro obtinenda gratia Dei animæque virtutibus. Sic & pro vita æterna tota pietate, totoque nobis orandum eſt deſiderio: vbi nimirum & corporis, & animæ plena, & perfecta eſt beatitudo *Et infra*: Sit ergo oratio quæ pro temporali-

E bus eſt, circa ſolas neceſſitates reſtricta. Sit oratio quæ pro virtutibus animæ eſt, ab omni importitate libera, & circa ſolum beneplacitũ Dei intenta. Sit ea quæ fit pro vita æterna, in omni humilitate præſumens, de ſola miſeratione diuina. Idem: Non modo locum,

Idem ſer. 86. ſuper Cant. circ. med. ſed & tempus obſeruare oportet eum, qui ſibi orare voluerit. Tempus feriatum commodius, aptiuſque: maxime autem cum profundum nocturnus ſopor indicit ſilentium, tunc plane liberior exit, puriorque oratio. Conſurge in nocte, inquit, in principio vigilia- Thren. 2. f

rum tuarum, & effunde ſicut aquam cor tuum ante conſpectum Domini Dei tui. Quam ſecure de nocte aſcendit oratio, ſolo arbitro Deo ſanctoque Angelo, qui illam ſuperno altari ſuſcipit præſentandam?

Quam

Quam grata & lucida, verecundo colorata rubore? Quam serena, & placida, nullo interim turbata clamore, vel strepitu? Quam denique munda, & sincera, nullo respersa puluere terrenæ solicitudinis, nulla aspiciente laude, seu adulatione tentata? Propter hoc igitur sponsa non minus verecunde, quam caute, & loculi secretum petebat, & noctis: orare, hoc est, verbum quærere volens. Vnum est enim. Alioquin non recte oras, si orando præter verbum aliquid quæras, aut quod propter verbum non quæris: quoniam in ipso sunt omnia. Ibi remedia vulnerum, ibi subsidia necessitatum, ibi resarcitus defectuum, ibi profectuum copiæ, ibi denique quidquid accipere, vel habere omnibus expedit, quidquid decet, quidquid oportet. Sine causa ergo aliud à verbo petitur, cum ipsum sit omnia. Nam si ista temporalia, cū necesse est, postulare familiarius videmur, si verbum in causa est, vt quidem dignum est, non vtique illa, sed hoc potius quærimus, propter quod alia postulamus. Hucusque Bernardus. Audisti igitur verba pulcherrima altissimi contemplantis, & orationum dulcedinem degustantis Bernardi.
Auctoris de S. Bern. testimonium. Rumines ea si vis, vt sapiant tibi. Ideo autem libenter ipsius verba in hoc opusculo interseto, & adduco, quia non solum spiritualia sunt, & cor penetrantia, sed & decore plena, & ad Dei seruitium excitantia. Ipse enim fuit eloquentissimus, & spiritu sapientiæ plenus, & sanctitate præclarus: quē te desidero imitari, & ipsius monita, & verba, opere exercere, propter quod sæpe tibi propono eundem.

Sed redeamus ad Dominū Iesum. Dum igitur Dominus esset orans in monte, discipuli erant in mari afflicti, & angustiati vehementer: quia ventus erat eis contrarius, & nauis procellis, & fluctibus iactabatur. Conspice ergo eos, & cōpatere eis, quia in magna sunt tribulatione & angustia. Tempestas enim inualuit eos, tempus nocturnum est, & absque Domino suo sunt. Quarta autem vigilia noctis descendit Dominus de monte, & ambulans supra mare, appropinquauit eis. Conspice ergo eum bene hic pro Deo, & vide quomodo fatigatus ex vigilia longa, & oratione prolixa, sola descendit noctis tempore de monte laborioso, & forte petrosu pedibus nudis, & quo modo vadit supra mare firmo vestigio sicut super terram. Cognouit ergo creatura suum Creatorem. Cum autem appropinquauit naui, discipuli timentes, clamauerunt, putantes esse phantasma, at benignus Dominus nolens amplius eos vexari, affecutauit eos dicens: Ego sum, nolite timere.
Matt. 14. d Tunc Petrus confisus de potentia Domini, ad iussum eius cœpit & ipse super mare ambulare: sed postea titubans cœpit mergi, sed dextera Domini eum ne demergeretur, erexit. In hoc autem loco dicit Glossa: Super mare ambulare facit eum, vt ostendat diuinam potētiam: mergi facit, ne infirmitatem obliuiscatur, ne putet se æqualem Deo, & ne superbiat. Intrauit autē Dominus nauem, cessauit quassatio, & omnia sunt pacata. Discipuli vero eum reuerenter recipiunt, multūq; gauisi sunt, & in quiete magna remanserunt. Conspice bene ipsum, ac discipulos in omnibus prædictis, quia pulchra, & deuota sunt valde. In hoc igitur facto moraliter considerare potes, quia Dominus quotidie sic nobiscū facit spiritualiter, patitur, & sustinet, vt electi affligantur in hoc mundo, in interiori, & exteriori homine, qui flagellat omnem filium quem recipit. Qui enim extra disciplinam sunt, vt ait Apostolus, nō filij,
Hebr. 12. b Ibidem. sed adulteri sunt. Expedit autem nobis tribulari, & affligi hic, nā inde erudimur, inde virtutes acquirimus, & acquisitas conseruamus, & quod maius his est, inde futura, & æterna præmia expectamus. Et ideo non debemus in eis frangi, vel esse impatientes: sed ipsas affectare, & diligere. Sed quia magna à multis tamen incognita est vtilitas tribulationū & idcirco talibus diffi-

A ciles & importabiles videntur. Vt tu instruaris, & patienter eas sustineas, adduco tibi more solito verba Bernardi, qui ait sic: Vrilis est tribulatio, quę probatio- *Ber. serm. 17. super Psal. Qui habitat. an med.*
nē operatur, quæ dicit ad gloriam. Cum ipso sum inquit, in tribulatione, & cetera. Agamus ergo gratias patri misericordiarum, qui nobiscū est in tribulatione, & in omni tribulatione nostra nos consolatur. Res enim, vt dixi, necessaria est tribulatio, quæ in gloriam vertitur, quæ mutatur in gaudium. Gaudium sane longum, quod nemo tollet à nobis, gaudium multum, gaudiū plenum. Res necessaria est, ista necessitas quæ parit coronam. Non contemnamus fratres, semen modicum est, magnus exinde fructus exurgit. Forte insipidum, forte acerbum est, forte granum sinapis. Non
B considetamus quæ videntur, sed quæ non videntur in eo. Quæ enim videntur temporalia sunt, quæ non videntur æterna. *Et infra*: Cum ipso iu tribulatione sū *Psal. 90. e*
ait Dominus, & ego non aliud meritum quā tribulationem requiram. Mihi adhęrere Deo bonum est. Non *Psal. 72. d*
solū autem, sed & ponere in Domino Deo spem meā, quia eripiam & glorificabo eum, eum ipso sum in tribulatione. Delitiæ, inquit meæ esse cum filiis hominum, Descendit vt prope sit his qui tribulato sunt *Prou. 8. d*
eorde, vt nobiscum sit in tribulatione nostra, erit autem quando rapiemur in nubibus obuiam Christo in aëra, & sic semper cum Domino erimus, si tamen eutemus eum interim habere nobiscum. Bonum mihi Domine tribulari, dummodo ipse sis mecum, quā regnare
C sine te, epulari sine te, gloriari. Vasa figuli pro- *Eccli. 27. a*
bat fornax, & viros iustos tentatio tribulationis. Quid trepidamus? Quid cunctamur? Quid refugimus hunc caminum? Sæuit ignis, sed Dominus nobiscum est in tribulatione. Si Deus nobiscum, quis cōtra nos est? Nihilominus quoque si ille eripit, quis est qui eripiat de manu eius? Postremo si iste glorificat, quis humiliabit? Idem: Non solum igitur in spe, sed gloriamur in tribu- *Idem ser. 25. super Cant. post med.*
latione. Libenter, ait, gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Christi. Optanda infirmitas *2. Cor. 12. b*
quæ Christi virtuti compensatur. Quis dabit mihi nō solum infirmari, sed destitui ac deficere penitus à memetipso, vt Domini virtutum virtute stabiliar? Nam virtus in infirmitate perficitur. Denique ait: Quando *Ibid. a*
infirmor tunc fortior sum, & potens. Idem: Propterea *Idem ser. 41. super Cant. statim à pri.*
D sponsa nō fascem, sed fasciculum dilectum dicit, quod leue præ amore in ipsis ducat, quidquid laboris imminear, & doloris. Bene fasciculus, quia paruulus natus est nobis. Bene fasciculus, quia nō sunt condignæ pas- *Rom. 8. d*
siones huius temporis, ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Id enim, inquit, quod in præsenti est *2. Cor. 4.*
momentaneum, & leue tribulationis nostrę, supra modum in sublimitate æternum pondus gloriæ operabitur in nobis. Erit igitur quandoque nobis ingens cumulus gloriæ: qui modo est fasciculus myrrhę. An non fasciculus cuius iugum suaue est, & onus leue; nō quia leue in se, nec enim leuis passionis asperitas, mortis amaritudo, sed leuis tamen amanti. Idem super istum
versum: *A sagitta*. Si magnum illud Ecclesiæ corpus *Idem ser. 7. super Psal. Qui habitat.*
E consideratre libet, facile satis aduertimus, longe acrius impugnari spirituales viros ipsius Ecclesiæ quam carnales. Agit hoc sane superba, semperque inuidiosa malitia, perfectiores quosque vehementius pulsans, iuxta illud: Esca eius electa. Agit, inquam, non sine certa *Abac. 1.*
diuini dispensatione consilij: qui quidem nee imperfectiores nō super id quod possunt ferre, tentari permittit, faciens cum tentatione prouentum: & perfectioribus non modo gloriosiores, sed numerosiores parat ex hoste triumphos. *Et post pauca*: Longe ampliori solicitudine, & calliditate multiplici pars aduersa vulnerare in nobis dexteram satagit, quam sinistram, nec tam corporis profecto, quam cordis laborat auferre substantiam. *Et infra*: Illic autem studiosius repugnandū,

vbi grauior vrget necessitas, vbi totum belli imminet pondus, vbi colluctationis ratio vniuersa consistit. Vnde nobis tota paratur, aut victis ignominiosa captiuitas, aut vincentibus gloria triumphans: *Et post aliqua.* Hæc denique gratia, & misericordia Dei in seruos eius, & respectus in electos illius, vt in eorum interim sinistram quidem velut dissimulans, dexteræ semper studiosus protector assistat. Hinc est, quod de ipso Propheta testatur: *Psal. 15. c* Prouidebam Dominum in conspectu meo semper quoniam à dextris est mihi ne commouear. *Et infra:* Vtinã mihi semper à dextris sis IESV bone, vt semper teneas manum dexterã meam. Scio enim & certus sum, quod nulla nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas. Tondeatur interim & tundatur sinistrũ latus, pulsetur iniuriis, vellicetur opprobriis, libens illud expono, dum a te custodior, dum sis ipse protectio mea, super manum dexteram meam. Idem: Aliud est animo virtute agi, aliud sapientia regi, aliud dominari in virtute, aliud in suauitate deliciari. Licet namque sapientia potens, & virtus suauis existat, vt tamen proprias quibusque reddamus vocabulis significantias, vigor virtutem, sapiẽtiam placiditas animi, cũ spirituali quadã suauitate demonstrat. Hanc puto ab *Idem ser. 85. super Cant. post med.* Apostolo designatam, vbi post multa hortamenta ad virtutẽ pertinentia, adiecit, quod sapientia est in suauitate in Spiritu sancto. Igitur resistere, vim vi repellere, quæ vtique in partibus virtutis deputantur, honor quidem, sed labor est. Non est enim idem ipsum honorem tuum laboriose defendere, & quiete possidere. Non idẽ virtute agi, & virtute frui. Quidquid virtus elaborat, sapiẽtia fruitur: & quod sapientia ordinat, & *Eccli. 38.* deliberat, moderatur virtus, & exequitur. Sapientiam scribe in otio ait sapiens: ergo sapientiæ otia, negotia sunt, & quo otiosior sapientia, eo exercitatior in genere suo. E regione virtus exercita clarior est, eoque probatior quo officiosior. Et si quis sapientiã, virtutis amorẽ definierit, non mihi à veris deuiare videtur. Vbi autem amor est, labor nõ est, sed sapor. Et forte sapiẽtia à sapore denominatur, quasi virtuti accidẽs quoddam, velut condimentum sapidam reddat, quæ per se insulsa & aspera quodammodo sentiebatur. Nec dixerim reprehendendum, si quis sapientiam saporem boni definiat. *Et infra:* Itaque ad virtutẽ spectat tribulationes fortiter sustinere, ad sapientiam gaudere in tribulationibus. Confortare cor tuum & sustinere Dominum, virtutis quidẽ est: gustate, & videte quoniam *Psal. 33. b* suauis est Dominus, sapiẽtiæ est. Et vt magis ex proprio bono naturæ bonũ vtrũq; clarescat, modestia animi probat sapientiam constantia virum virtutis ostendit. *Baru. 9. a* Et bene post virtutem sapientia, cũ virtus sit quoddã stabile fundamentũ, super quod sapientia ædificet sibi *Idem ser. de passione Dom. in Feria 4. hebdomada pœnosa vers. fin.* domũ. Idem: Felix, qui passiones corporis sui propter iustitiã ordinat, vt quidquid patitur, propter Dei filiũ patiatur: quatenus & à corde tollatur murmuratio, & in ore versetur gratiarum actio, & vox laudis. Qui sic extulerit se, iste tollit grabbatũ suũ, & vadit in domũ suã. Grabatus, nostrũ corpus est, in quo prius languidi iacebamus: seruiẽtes desideriis, & concupiscentiis nostris, nos portamus illud, cũ spiritui cogimur obedire. *Idem ser. 3. de Pentec. vers. fin.* Idẽ: Vere multiplex spiritus qui tã multipliciter filiis hominum inspiratur, vt non sit qui se abscondat à calore eius. Si quidem cõceditur eis ad vsum, ad miraculum, ad salutẽ, ad auxilium, ad solatium, ad feruorem. Ad vsum quidẽ vitæ, bonis & malis dignis pariter & indignis omnia bona abundãtissime tribuẽs: ita vt videatur hic discretionis limitẽ nõ tenere. Ingratus est, qui in his quoque beneficia spiritus non agnoscit. Ad miraculũ in signis, & prodigiis, in variis virtutib. quas per quorũlibet manus operatur. Ipse est antiqua miracula suscitans, vt ex præsentibus fidẽ astruat præteritorum. Sed quia nonnullis hanc quoque gratiã sine pro-

A pria vtilitate largitur, tertio infunditur ad salutem: cũ in toto corde nostro reuertimur ad Dominum Deum nostrum. Porro ad auxilium datur, cum in omni colluctatione adiuuat infirmitatem nostram. Nam cum testimonium perhibet spiritui nostro, quod filij Dei sumus, ea inspiratio est ad consolationem. Datur etiã ad feruorem, cum in cordibus perfectorum vehementius spirans, validũ ignem charitatis accendit, vt non solũ in spe gloriæ filiorum Dei, verũ etiam in tribulationibus gloriemur, contumeliam gloriam reputantes, opprobrium gaudium, despectionẽ exultationem. Omnibus nobis, ni fallor, datus est spiritus ad salutem: ad feruorem non ita. Pauci enim sunt qui hoc spiritu repleantur, pauci qui studeant æmulari. Contenti sumus
B angustiis nec respirare in libertatem illam, nec saltem ad illam spirare conamur. Hucusque Bern. Vides igitur quã pulcherrimis & pluribus rationibus, nobis ostẽdit facundissimus Bern. quod tribulationes nobis expediunt. Non igitur mireris, si Dominus permittebat discipulos suos, quos ita diligebat vexari procellis, vtilitatẽ ipsorum exinde cognoscens. Plories enim legitur, eorum nauiculam fluctibus, & contrariis ventis exagitatam, sed nunquã submersam. His ergo monitis, cor tuum stabilire, ac ordinare procures, vt in contingentibus aduersis, & in quibuscunque displicentiis, & patienter & lætãter te habeas, & in via spiritus te ita exerceas, vt eius repleta feruore, etiam appetas pro amore Domini Iesu tribulari, qui in se & suis hanc vitam excelsam tenuit, & monstrauit.

C

DE CHANANÆA.

CAPVT XXVII.

Quomodo Angeli nostri nobis fideliter seruiunt, notabilis discursus.

CVM Dominus IESVS laborãs circuiret prædicando, & infirmos curando, accessit ad eum mulier Chananæa, id est, de terra Chanaan, quæ erat gẽtilium & non Iudæorum, rogãs eum vt liberaret filiam suam, quæ à dæmonio vexabatur. Erat enim fidens in eo, quod hoc facere posset. Et Domino non respondente *Matt. 15. b*
D nihilominus instabat, & perseuerabat clamans, & petens ab eo misericordiam: intantũ, vt discipuli pro ea rogarent. Cumque Dominus responderet, non debere dare panem filiorum canibus, ipsa se humiliãs respondit, vt saltem more canis de micis posset habere, & sic meruit exaudiri. Conspice ergo Dominum & discipulos, & ipsam in prædictis, iuxta considerationem generalem, quam dedi tibi supra. Nihilominus etiam cõsidera virtutes huius mulieris, & eas ad totam tuã vtilitatem conuerte, quę maxime tres fuerunt. Prima fuit fides magna, vt etiam vsque ad filiam se extenderet, & de ipsa fuit commendata hæc à Domino. Secunda fuit orationis perseuerantia, & nõ solum perseuerans fuit, sed etiam importuna. Quam importunitatem etiam
E Dominus acceptat, & eã inuitat, vt in priori tractatu certa habuisti. Tertia fuit humilitas profunda, nã nec negauit se canẽ, nec dignam putauit se inter filios reputari, vel habere panem integrum, sed contenta fuit de micis accipere. Vnde valde se humiliauit, & ideo quod postulauit, obtinuit. Sic & tu si corde integro, fideli & puro in oratione perseuerans, coram Deo tuo te humiliaueris, indignum te reputas omni bono suo, certissime credas, quod quidquid petieris, obtinebis. Et sicut Apostoli rogauerunt pro Chananæa: sic & Angelus tuus pro te rogabit, & offeret orationem tuam Domino. Super quo audi Bern. dicentem: Suspiranti animæ meæ frequenter, immo sine intermissione orãti, & affligẽti se præ desiderio, cum interdum deside- *Idem ser. 31. super Cant. ante med.*

ratus

ratus ille, qui ita quæritur, miseratus occurrit, puto illi de propria experientia conuenire, vt dicat cum Hieremia: [*Thren.3.e*] Bonus es Domine sperantibus in te, animæ quærenti te. Sed & Angelus eius qui vnus est de sodalibus sponsi, in hoc ipsum deputatus minister profecto & arbiter, secretæ mutæque salutationis. Is, inquam, Angelus quomodo tripudiat, quomodo collætatur, & condelectatur, & conuersus ad Dominũ dicit: Gratias ago tibi Domine maiestatis: [*Psal.20.a*] Quia desiderium cordis eius tribuisti ei, & voluntate labiorum eius non fraudasti eum: Ipse est qui in omni loco sedulus quidem pedissequus animæ non cessat solicitare, & assiduis suggestionibus monere, dicens: [*Psa.36.a*] Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Et rursum: [*Ibid.f*] Expecta Dominum, & custodi viam eius. Item: [*Abac.2.a*] Si moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet & non tardabit. Ad Dominum autem: [*Psal.41.a*] Sicut ceruus inquit, desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat ista ad te Domine. [*Psal.87.b*] Desiderauit te in nocte, sed & spiritus tuus in præcordiis eius, De mane vigilauit ad te. [*Ps.87.b*] Et iterum: Tota die expandit ad te manus suas. [*Mat.15.c*] Dimitte illam, quia clamat post te. [*Psal.89.c*] Conuertere aliquantulum, & deprecabilis esto. Respice de cœlo & vide & visita desolatam. Fidelis paranymphus, qui mutui amoris conscius, sed non inuidus, non suam quærit, sed Domini gloriam. Discurrit medius inter dilectum & dilectam, vota offerens, dona referens, excitat istam, placat illum. Interdũ quoque licet raro, repræsentat eos pariter sibi, siue hanc rapiens, siue illum adducens. Si quidem domesticus est, & notus in palatio, nec veretur repulsam, & quotidie videt faciem patris. Hucusque Bernardus.

[Angelos quanta reuerentia prosequi debeamus.] Vides quam fideliter Angeli nostri seruiunt nobis, ex quo autem occurris de ipsis aliqua loquendi materia. Scire te volo, quod magnam erga eos reuerentiam habere debemus, & eos quotidie laudare, honorare, ac eis gratiarum actiones referre tenemur, & in eorum præsentia, qui semper nobiscum adsunt, nihil illicitũ, nihil turpe cogitare, dicere, vel operari debemus. De quo etiam à beato Bernardo monemur, [*Bern.ser.12. super Psalm. Qui habitat. cir.med.*] qui sic dicit super Psalmum, Qui habitat: Angelis suis mãdauit de te, vt custodiant te in omnibus viis tuis. Quantam tibi debet hoc verbum inferre reuerentiam, afferre deuotionem, conferre fiduciam? Reuerentiam pro præsentia, deuotionem pro beneuolentia, fiduciam pro custodia. Caute ambula, vbi adsunt Angeli, sicut eis mandatum est, in omnibus viis tuis. In quouis diuersorio, in quouis angulo, Angelo tuo reuerentiam habe. Nec tu audeas illo præsente, quod vidente me non auderes. *Et paulo post*: Adsunt igitur tibi non tantummodo tecum, sed etiam pro te. Adsunt vt protegant, adsunt vt prosint. [*Ps.115.a*] Quid retribues Domino pro omnibus quæ tribuit tibi? Si quidem ei soli honor & gloria. Quare ei soli? [*Luc.1.e*] Quia ipse mandauit, & omne datum optimum non nisi ab illo est. Veruntamen si ille mandauit, ipsis quoque qui & ei ex tanta charitate obediunt, & nobis subueniunt in tanta necessitate, ingratos esse nõ licet. Simus ergo deuoti, simus grati tantis custodibus, redamemus eos, & honoremus eos quantum possumus, quantum debemus. Hucusque Bernard. Habes ergo in prædictis commendatum Angelorum obsequium, & adiutorium, & orationis virtutem. Hanc tenere studeas, & illis omnem quam potes reuerentiam exhibe.

CAPVT XXXVIII.

Qualiter aliqui ex verbis Domini scandalizati fuerunt.

NOn mireris, si aliquando ex verbis & factis nostris scandala oriuntur, quantumcunque fideliter & bene fiant: cum ipsi Domino, qui errare non poterat, pluries contigerit. Dum enim quadam vice Pharisæi
A Dominum interrogarent, quare discipuli non lauabant manus quando manducabant; Dominus dure respondit eis, increpans, quod exteriorem munditiam [*Matt.15.a Mar.7.a*] non interiorem quærebant. De quo illi scandalizati sunt, sed Dominus non curauit. Alia vice cum spiritualia verba doceret in Synagoga, aliqui ex discipulis eius tamquam carnales, non intelligentes recesserunt. Sed ad duodecim discipulos ait: Numquid & vos vultis abire? [*Ioan.6.a*] Et Petrus pro se & aliis respondit: Domine ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes. Considera ergo eum in prædictis, & aliis similibus, quo modo cum potestate loquebatur, & docebat veritatem, non curans de scandalo prauorum siue insipientium. Notandum igitur primo, quod propter alterius scandalum non debemus recedere à virtute iustitiæ. Secundo,
B quod de interiori munditia magis, quam de exteriori honestate curare debemus, quod etiam alibi expressius Dominus dixit in Luca: [*Luc.1.a*] quod spiritualiter viuere debemus, ita quod verba Domini non videantur nobis extranea, sicut illis discipulis, qui quando Christus dixit in Ioanne: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, &c. non poterant sustinere, sed recesserunt: [*Ioan.6.f*] sed potius recognoscamus ipsa esse verba vitæ æternæ, vt vna cum duodecim, ipsum imitemur.

CAPVT XXXIX.

De retributione relinquentium omnia.

C CVm fidelis & prudens discipulus Simon Petrus, quæreret à Domino Iesu pro se & sociis, de retributione ipsorum: [*Matt.19.d*] respondit Dominus inter alia, quod omnes qui temporalia dimittentes ipsum sequerentur, centuplum accipient in hoc mũdo, & vitam æternam in futuro. Nota bene hanc retributionem, & gaude gaudio magno, & gratias, & laudes Domino referas toto affectu, quod ad talem negotiationem te adduxit, vt manualiter de vno centum lucreris, & nihilominus etiam vitam æternam. [Centuplum Euangelij.] Hoc autem centuplum spiritualium non corporalium rerum est, videlicet consolationum internarum, & virtutum quas per experientias cognoscimus, non per doctrinam. Cum enim anima gustat odorẽ paupertatis, castitatis nitorem, &
D patientiæ cæterarumque virtutum, & delectatur in eis: nonne centuplum recepisse videtur tibi? Et si vlterius ascendat, vt visitationẽ sponsi recipiat, & ad eius præsentiam glorietur: nonne tũc recipit plus quam millecuplum omnium quæcunque fuerint, & quomodocunque fuerint, quæ pro eo dimiserat? Vides quomodo verum est quod loquitur veritas, non fallit quin centuplum reddat in hoc sæculo, etiam non tantum semel sed pluries, & sæpe animæ sibi deuotæ, adeo vt sic afficiat eam, vt non solum quæ reliquit, sed totum mundum arbitretur stercora vt sponsum suum lucrifacere possit. Vt autem super hoc centuplo plenius instruaris, audi quid inde dicat Bernard. [*Ber. in decla. super Ecce nos reliq. om. ex Matt.19. non longe à fin. ex Gregor. homil. 26. in Euangel. non longe à prin.*] Si forte adhuc sæcularis quispiam dicat: Ostende mihi centuplum quod promittis, & libens vniuersa relinquo. Vt quid
E ostendam? Fides enim non habet meritum, cui humana ratio præbet experimentum. An homini potius ostendenti, quam veritati credetes promittenti? Desi[-]cis scrutans scrutino. Nisi credideris, non intelliges. Manna absconditum est, quod in Apocalypsi Ioannis, [*Apoc.3.e*] victori promittitur nomen nouum, quod nemo nouit, nisi qui accipit: *Et paulo post*: An non denique omnia possidet, cui omnia cooperantur in bonum? An non centuplum habet omnium, qui impletur Spiritu sancto, qui Christum habet in pectore? Nisi quod longe plus, quam cẽtuplum est visitatio paracleti Spiritus, & præsentia Christi. Quam magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscondisti timentibus te, perfecisti eis, qui sperant in te. [*Ps.30.c*] Vides quo modo nemo

memoriam abundãtiæ ſuauitatis huius eructet anima
ſancta,quo modo exprimere geſti ens verba multipli-
cet. Quam,inquit,magna multitudo. Hoc ergo centu-
plum adoptio filiorum eſt, libertas & primitiæ ſpiri-
tus delitiæ charitatis, gloria conſcientiæ, regnum Dei
quod intra nos eſt. Non vtique eſca vel potus,ſed iu-
ſtitia,& pax,& gaudium,in Spiritu ſancto. Gaudium
Luc.12.f ſane non modo in ſpe gloriæ, ſed in tribulationibus.
Hic eſt ignis,quem voluit Chriſtus vehementer accen-
di.Hæc virtus , quæ Andream fecit amplecti crucem,
Laurentium deridere carnifices. Stephanum in morte
pro lapidantibus flectere genua ad orationem. Hæc
illa pax quam ſuis reliquit Chriſtus, quando dedit &
Sap.3 b ſuam,ſi quidem donum, & pax eſt electis Dei.Pax vtri-
que partis,& donum futuræ gloriæ. Illa ſuperat omnẽ
ſenſum,ſed & huic quidquid ſub ſole placet, quidquid
in mundo concupiſcitur, non poteſt comparari. Hæc
gratia deuotionis,& vnctio docens de omnibus,quam
expertus nouit , inexpertus ignorat, quam nemo ſcit
niſi qui accipit.Hucuſque Bernard. Gaude ergo,& læ-
tare, vt dixi,& gratias age , quod ad hoc centuplum
recipiendum vocata es, & hunc paradiſum ſæpe in-
gredere, quem ex orationis ſtudio conſequi poteris.

CAPVT XL.

Qualiter Dominus quæſiuit à diſcipulis quid diceretur de eo?

Matt.16.b VEniens Dominus Ieſus in partes Cæſareæ Phi-
lippi,quæſiuit à diſcipulis,quid diceretur de ipſo,
& etiam quid inde ipſi ſentirent,& de aliis. Quidam
reſponderunt & dicebant : Alij,&c. De ſe autem dixit
Petrus pro ſe, & aliis: Tu es Chriſtus filius Dei viui.
Et Dominus ad eum : Tu es Petrus,& ſuper hanc,&c.
Et tunc dedit ei pro ſe,& ſucceſſoribus ſuis claues li-
gandi , atque ſoluendi ſuper terram. Conſpice igitur
eum & etiam ipſos,iuxta generalem formam ſuperius
tibi traditam. Et nota, quod etiam hic habes , quod
Petrum quem ita magnificauerat,parum poſt vocauit
ſatanam, eo quod propter amorem carnalem , quem
ipſe Petrus habebat ad ipſum , diſſuaſit ei de paſſione
ſua , vt non fieret. Sic & tu Domini exemplu habeas
omnes pro aduerſariis, qui pro corporali alleuiatione
ab exercitio,& bono ſpirituali te trahere vellent.

CAPVT XLI.

De Transfiguratione Domini in monte.

Matt.17.a ASſumens Dominus Ieſus tres ex diſcipulis,aſcen-
dit in montem Thabor,& transfiguratus eſt an-
te eos, oſtendens ſe eis glorioſum. Venerunt inſuper
Moyſes, & Elias loquentes cum eo de paſſione ſua fu-
tura. Dicebant autem : Domine non expedit vt mo-
riatis , quia vna gutta ſanguinis tui redimeret mun-
Ioan.10.b dum.Dominus autem Ieſus dicebat:Bonus paſtor ani-
mam ſuam ponit pro ouibus:ſic & facere me oportet.
Affuit ibi Spiritus ſanctus in ſpecie nubis lucidæ, &
vox patris facta eſt in nube,dicens : Hic eſt filius meus
dilectus in quo mihi bene complacui , ipſum audite.
Diſcipuli vero ceciderunt in terram , & cum excitati
ſunt, non viderunt niſi Dominum Ieſum. Conſpice
igitur bene prædicta , & te præſentem exhibeas , quia
magnifica ſunt.

CAPVT XLII.

De eiectione ementium & vendentium de Templo.

Ioan.2.b DVabus vicibus eiecit Dominus Ieſus ementes,&
vendentes de templo,quod inter eius magna mi-
A racula deputatur. Nam licet alias eum vilipenderent, Matt.21.b
tunc tamen omnes ante eum fugerunt. Et quamuis
eſſent multi non ſe defenderunt , ſed ipſe ſolus cum
quibuſdam funiculis omnes eiecit. Et hoc ideo, quia
terribilem ſe eis oſtendit in facie. Accenſus eſt enim
zelo vehementi,eo quod pater ſuus ſic inhonorabatur
ab illis, maxime in loco vbi magis honorari debebat,
fecit ipſas eiectiones. Conſpice bene ipſum,& compa-
tere,quia ipſe compaſſionis dolore plenus eſt. Ac ni-
hilominus time. Nos enim qui in templo Dei ſumus
de ſpeciali,& magna ipſius gratia deputati, ſi ſæcula-
ribus negotiis, vt illi faciebant, nos implicemus, cum
ad laudem eius ſemper debeamus intendere , merito
eiectionem ab eo,& indignationem ipſius timere poſ-
B ſumus,& timemus.Si ergo non vis hoc timore vexari,
nulla ratione vel cum ſæcularibus curis, vel negotia-
tionibus te audeas implicare. Opera quoque curioſa
ne feceris , quæ tempus laudibus Dei debitum occu-
pant,& pompis ſæcularibus correſpondent.

CAPVT XLIII.

De probatica piſcina. Item ne ſis fratris iudex temerarius.

ERat in Hieruſalem quædam congregatio aquarũ, Ioan.5.a
in qua lauabantur oues de quibus fiebant ſacrifi-
cia.In ea dicitur fuiſſe lignum Crucis. Quolibet autem
anno, cum ſemel commouebatur ab Angelo, ſanaba-
C tur aliquis infirmus,ſcilicet qui deſcendebat in aquam
poſt eius ab Angelo motionem. Vnde multi propterea
infirmi iuxta eam continue morabantur. Erat autem
ibi quidam infirmus,iacẽs in grabbato paralyticus per
triginta & octo annos. Hunc igitur Ieſus quadam die
ſabbathi ſanauit. Conſpice eum humiliter euntem ad
infirmum,& loquentem more ſolito. In hoc igitur fa-
cto tria nota. Primum quia ſicut hic Dominus requiſi- Tria notanda
uit infirmum,ſi vellet ſanari:ita nobis ſine noſtro con- in curatione
ſenſu ſalutem non dabit, & inexcuſabiles ſunt pecca- paralytici.
tores non conſentientes voluntati Domini,& ſuæ ſa-
luti. Quia ſecundum Auguſtinum : Qui creauit te ſine Aug. de ver.
te,non iuſtificabit te ſine te. Secundum cauere debe- Apoſt. ſer.15.
mus, ne relabamur à Domino,quia ſi ſanati à Domino poſt med.to.10
recidiuamus , digne noſtra ingratitudo acrius punie-
D tur,ſicut huic dixit Dominus: Vade noli amplius pec-
care,ne deterius aliquid tibi contingat. Tertio, quia
maligni de omnibus perdunt , ſicut boni de omnibus
lucrantur. Nam cum hic liberatus portaret grabbatũ,
& diceretur ei à Iudæis , quod hoc non licebat in die
ſabbathi,ipſe reſpondit:Qui me ſaluum fecit,ille mihi
dixit,tolle grabbatum tuum.Non dicebant,quis eſt ille
qui te ſaluum fecit?Et ſic accipiebant,quod poſſent re-
prehendere,non quod poterant laudare : Sic & carna-
les homines ſæpe in malam iudicant partem, quæ vi-
dent,& quaſi de omnibus perdunt.Spiritualiter autem
viuentes omnia referũt ad laudem Dei,ſiue ſit proſpe-
ritas,ſiue ſit aduerſitas,& non dubitãt,quin recte om-
nia fiant, Deo cuncta vel recte operante, vel iuſte per-
mittente, & omnia in bonam partem interpretantur,
E iuxta doctrinã beati Bernardi,qui ſic ait: Caue alienæ Bern.ſer.40.
conuerſationis eſſe aut curioſus explorator, aut teme- ſuper Cant.
rarius iudex. Etiam ſi perperam actum quid deprehen- quaſi cir. ſi.
das,nec ſic iudices proximum.Magis autem excuſa in-
tentionem,ſi opera non potes : puta ignorantiam,puta
ſubreptionem, puta caſum. Quod ſi omnem diſſimu-
lationem rei certitudo recuſat,ſuade nihilominus ipſe
tibi,& dicito apud temetipſum : Vehemens fuit nimis
tentatio. Quid de me illa feciſſet, ſi in me accepiſſet
ſimiliter poteſtatem?Hucuſque Bernardus. Quod au-
tem de omnibus lucrantur ſpirituales,etiam de ſuis,& Idem ſer. 5.
alienis peccatis & de rebus nociuis, & etiam de dia- ſuper Cant.
boli operibus , ſic docet Bernardus : Irrationalis , & ante med.
brutalis

brutalis spiritus, & si ad spiritualia nõ pertingat, ad ea tamẽ capessenda pro suo corporali temporalique obsequio, noscitur iuuare illos, qui omnem vsum rerum temporalium ad fructum transferunt æternum, vtentes hoc mundo tanquam nõ vtentes. *Et post multa*: Si qua animantia quantum ad vsum sui reperiantur incommoda, & si nociua, & si etiã perniciosa temporalium hominum constat esse saluti. Non tamen deest eorum corporibus, vnde cooperentur in bonum, his, qui secundum propositum vocati sunt sancti, & si non concedendo in cibum, aut exhibendo ministerium, certe ingenium exercendo, iuxta eum, qui vtique omni vtenti ratione præstu est, communis disciplinæ profectum præbens, quo inuisibilia Dei per ea quæ facta
Rom. 1. b sunt, intellecta conspiciuntur. Nam & diabolus eiusque satellites cũ sit eorum semper maligna intentio, nocere quidem semper cupiunt, sed si boni æmulatores fueritis, absit vt obsint, magis autẽ prosunt: & nolentes, cooperantur in bonũ bonis. *Et infra*: Est enim qui bonum operatur non volẽs, siue homo malus, siue Angelus malus, & constat non fieri propter eum, quod fit per eum, cum prodesse nullum bonum possit intuito. Igitur ei quidem dispensatio tantum credita est, sed nescio quo modo gratius iucundiusque sentimus bonum, quod per malum dispensatorem ministratur. Ipsa est ergo causa cur, & per malos Deus faciat bona bonis, non autem vt opera eorum indigeat in benefaciẽ-
Idem ser. 54. super Cant. cir. med. do. Idem: Quid superbis terra & cinis? & de Angelis transiit Dominus, execrans eorum superbiã. Ergo repudiatio Angelorum, fiat emendatio hominum. Scriptum est enim ad eorum correptionem: Cooperetur
Psal. 57. b mihi in bonum etiam diaboli malum, & lauem manus meas in sanguine peccatoris. Qualiter inquis? audi. Superbo certe diabolo horrenda, & formidolosa maledictio intorquetur. *Et infra*: Si sic est actum cum eo, quid de me fiet terra, & cinere? Ille in cœlo tumuit: ego in sterquilinio. Quis non tolerabiliorem in diuite superbiam, quam in paupere dicat? Væ mihi. Si tam dure in potente illo animaduersum est, quid de me exiguo,
Idem ser. 14. super Cant. & misero, & superbo? Bernardus etiam loquens de sponsa Ecclesia, quæ post multa peccata venit ad Dominum: nam de gentibus collecta, quæ idola colebat,
Luc. 7. quod eidem de Synagoga improperabatur, sic in suam vtilitatem torquet, dicens: Ipsã est cui plus dimissum est, & quæ plus diligit, quod æmula improperat ei ad conuitium, hoc sibi ipsa inflectit ad commodum. Inde mansuetior ad correptionem, inde patientior ad laborem, inde ardentior ad amorem, inde sagacior ad cautelam, inde humilior pro conscientia, inde acceptior pro verecundia, inde ad obediendum paratior, inde ad gratiarum actionem deuotior, ac sollicitior. Hucvsque Bernardus. Vide quo modo spiritualiter viuentes, omnia interpretantur in bonam partem, & de omnibus lucrum faciunt. Sis ergo spiritualis, & omnia tibi cedent in bonum. Et valet huiusmodi consideratio, etiam ad tolerantiã tribulationum, & tentationum, & animi quietem Nam per huiusmodi continuum exercitium, ad tantam tranquillitatem animi quis posset peruenire, quod vix, & raro de aliqua re turbaretur, vel haberet locum in eo quod ait sapiens:
Prou. 12. c Non contristabit iustum, quidquid ei acciderit.

CAPVT XLIV.

Quo modo discipuli Christi vellebant spicas. Item de paupertate.

Matt. 12. a Discipuli Domini Iesu quadam die sabbathi esurientes, cum nec haberent vnde procurarẽt quod comederent, ibant per agros, in quibus erant segetes, & vellebant spicas, fricabant manibus & comedebãt, Reprehendebantur autem à Pharisæis dicentibus, hoc

A non licere die sabbathi. Dominus defendebat eos, & multa talia faciebat Dominus in die sabbathi, vt dixi supra de habente manum aridam sanato. Tu autẽ discipulos intuere, & compatere eis in tanta necessitate constitutis, quamuis ipsi gaudentes hoc facerent ob paupertatis amorem, quam ante omnes virtutes, & beatitudines commendauerat eis eorum magister, & Dominus. Quid tamen est cogitare principes mundi, præsente omnium conditore, ad tam tenuem paupertatem redactos, vt tali pabulo more animalium oporteat sustentari? Aspiciebat eos Dominus, & compatiebatur eis, quia tenerrime diligebat eos: sed nihilominus gaudebat, & tam propter eos quos in hoc multũ mereri sciebat, quam propter nos, quibus relinquebat exemplum. In hoc enim exemplo, ad multas virtutes
B proficere possumus: nam hic mirabiliter paupertas relucet, pompa mundi contemnenda ostenditur, sumptuositas, & saporosa ciborum præparatio destruitur, & gulæ voracitas cum turpi sua vnctuositate, & insatiabili appetitu totaliter eneruatur. Tu ergo hoc animaduerte, & tanto exemplo, totis visceribus eam amplectere, quæ sic emicuit in Domino, & Domina matre sua, & præfatis mundi principibus, & omnibus qui eorũ exẽplum perfecte imitari voluerunt. Sed attẽde de qua paupertate intelligere debes. Scio enim, quod in monasterio constituta, paupertatem professa es, & nihil habere potes: de quo gratias age Deo tuo, & ipsã inuiolabiliter serua. Sed vlterius te ascẽdere volo, quod tamen à professione non discrepet, quin immo profes-
C sio ipsa, sine hoc intellecta verbalis esset & vacua. Dico igitur de illa paupertate quæ radicatur in corde, virtutes enim in anima collocandæ sũt, non in exterioribus. Optime ergo professionẽ paupertatis imitaris, si corde consentias. Nam si rerum penuriã exterius patens, quia forte non abundas, vt sensualitas vellet, interius autem cupiditatem habeas, & plus quã necesse sit, deliberato animo appetas: non viuis in paupertate, sed in egestate. Quia nõ est hæc paupertas virtuosa, & meritoria, sed egestas laboriosa & demeritoria. Sufficit enim ad perdendum meritum, & ad omne peccatum perpetrandum concupiscentia cum consensu. Et cum tali paupertate non credas te posse assurgere ad orationẽ, vel contemplationem, vel centupli consequi re- Paupertas quã professa est virgo, qualis esse debeat.
D tributionem. Quomodo enim cor terrenarũ cupiditatum pondere aggrauatum, sursum posset ascendere? & quomodo ipso luto & fæce coinquinatum, & terrenũ, & grossum effectum, ad Dei & cœlestium puritatem posset appropinquare? Igitur corde diligas paupertatem, pro matre assume illam, placeat tibi decor eius, delecteris in ea, nunquam pro re aliqua ipsam lædere velis. Nihil habeas, & nihil omnino habere velis vltra necessitatem. Et si quæris quæ erit illa necessitas? Respondebo, quod quãto intimius paupertatem dilexeris, tanto subtilius de necessitate iudicabis. Illa namq; necessaria sunt, sine quibus esse non possumus. Vide ergo ea, sine quibus esse commode potes, & illa nec habere, nec petere, nec procurare, nec à sponte dãtibus recipere velis. Nec tamen Dominum Iesum perfecte in Paupertatem profitenti quæ sint necessaria.
E paupertate imitari poteris, quantumcunque te strinxeris, nec video quod nostra paupertas suæ possit æquiparari, quantumcunque sit à nobis totis conatib. obseruata. Et hoc tibi breuiter ostẽdo vna & pulchra ratione, omissis aliis quæ reddi possũt, scilicet quia Deus, & quia ditissimus, & Dominus omnium, & quia perfectissimus, & huiusmodi: sed eam rationem adduco, quia ipse non solum penuriam paupertatis, sed etiam eius opprobrium assumpsit. Nã nostra paupertas, quia voluntaria assumpta est, & pro amore Dei virtuosa reputatur, & est: & ideo nõ opprobriosa, sed honorifica reputatur, etiam apud malos. Ipsius vero non sic: non enim cognoscebatur, & nesciebatur, quod voluntaria

pauper esset, sed necessaria paupertas parit opprobriū, & contemptum. Cum ergo esset absque domo, & possessionibus, & omni huiusmodi substantia, scientibus vniuersis, magis habebatur contemptui. Huiusmodi enim pauperes ab omnibus conculcantur, & si sapientes sunt, non creditur eis: si nobiles, nihilominus deridentur, & contemnuntur, immo quod plus est, & nobilitas, & sapientia, & probitas, & omnis virtus in reputatione hominum videtur in eis extincta. Deiiciuntur enim quasi ab omnibus, vt nec amicitiæ antiquæ, nec sanguinis vincula prosint eis, vt plurimum, cum omnes tales amicos, vel consanguineos habere recusent. Vides bene, quo modo nec eius paupertati æquiparari, nec eum imitari potes, in tam profundæ paupertatis, & humilitatis abiectione. Propterea non sūt contemnendi pauperes mundi, qui ipsum Dominum repræsentant. Igitur desiderabilis est multum hæc virtus paupertatis, & maxime à nobis qui eam promisimus. Ipsam itaque propterea omni reuerentia & deuotione obseruare curato. Si vero etiam vis Bern. audire, attende quid de ipsa loquitur. Imitemur quoad possumus eum, qui dilexit sic paupertatem, vt quamuis in manu eius essent fines terræ, tamē non habuit vbi caput suū reclinaret: ita vt discipulos adhærentes ei, legamus fame compulsos, spicas manibus confricasse, cum per sata trāsirent. Idem inquit: Cur ipse Saluator cuius est aurū pariter, & argētum, sacram in suo corpore dedicat paupertatē? Aut certe cui paupertas ipsa, tā solicite enarratur ab Angelo? Hoc, inquit, vobis signū inuenietis infantem pannis inuolutum. In signū positi sunt panni tui Domine Iesv, sed in signū cui à multis vsque hodie contradicetur. Exemplum dedit nobis, vt & nos ita faciamus. *Et post pauca*: Vtilior siquidē in conflictu lorica ferrea, quam stola linea: licet oneri sit illa, hæc honori. Idem: Vere magna abusio, & nimis magna, vt diues velit esse vermiculus vilis, propter quem Deus maiestatis, Dominus Sabaoth voluit esse pauper. Idem: Non paupertas virtus reputatur, sed paupertatis amor. Idem: Amicitia pauperum, regum amicos constituit, amor paupertatis reges. Regnum cœlorū deniq; pauperum est. *Et infra*: Beatus qui post illa non abiit, quæ possessa onerant, amata inquinant, amissa cruciant. Hucusque Bern. Habes igitur Apostolorum exemplo & auctoritatibus Beati Bernardi prædictis, & aliis positis supra, de natiuitate Domini & de sermone ipsius in monte, qualiter paupertatem, tanquam virtutem excellentissimam debes affectare. Sed de abstinentia, & contra gulositatem quid dicemus, quæ similiter in hoc exemplo relucet? Et quidem de istis virtutibus tractare, præter principale propositum est, maxime propter multiplicitatem auctoritatū: sed quia vtilitatem tuam considero, quę in talibus nec experta es, nec apta doceri, nec in quibus legas habeas libros, ideo studiose tibi scribo de ipsis, vt saltē per hūc modum innotescat tibi virtutū natura, in quibus earum magistrum, cuius vitā principaliter inquirimus, valeas imitari. Contra gulam igitur scire debes, multū esse insistendum, & bellum continuum esse, sed omnino vitandam. Multum quidē sancti patres, & qui spiritualibus exercitiis dediti fuerunt, in hoc studuerunt. Contra quam audi quid dicat Bern. Vnde hæc tāta pusillanimitas, & abiectio tam miserabilis, vt egregia creatura capax æternæ beatitudinis, & gloriæ magni Dei, vtpote cuius sit inspiratione condita, similitudine insignita, cruore redempta, fide dotata, spiritu adoptata, miseram nō erubescat, sub putredine hac corporeorum sensuum gerere seruitutem? Merito plane, nec eos quidem apprehendere potest, quæ talem deserens spōsū, tales sequitur amatores. *Et paulo post*: Insanus siquidem labor pascere sterilem, quæ nō parit, & viduæ benefacere nolle: omittere curam cordis, & curam carnis agere in desiderio: impinguare cadauer prætiidum: quod paulo post vermium esca futurum, nullatenus dubitatur. Hucusque Bernardus.

Ber. ser. 4. de aduen. cir. fi.

Idem ser. 4. Nat. Dom non longe à prin.

Luc. 2.

Idem ser. 5. de Resurr. parū à prin.

Idem ep. 100.

Idem. ep. 108.

Idem ser. ad cler. c. 13.

A

B

C

D

E

Habes igitur quomodo vitanda est gulositas, sed cōdescendere possumus corpori ad necessitatem suam, & sanitatem. Vnde idem Bern. sic dicit: Sunt autem omnia bona corporis, & quæ ei solummodo debeamus, sanitas. Nihil autem vltra ei dandum est, nihil quærēdum, sed hoc termino obligandum, & firmandum est, cum fructus eius nullus sit, & mors sit finis illius. *Et paulo post*: Quod si voluptati seruiunt, nō sanitati, hoc de natura non est, sed sub natura, quæ morti manus dat, cum magistram constituit voluptatem. Inde etiam est, quod multi ad tam bestiales impetus descenderunt, vel, vt dicam verius, eciderunt, vt voluptatē præferant sanitati, vel illis epulis sæpissime voluptentur, quas sciunt difficiles, & acutissimas subsequi passiones. Sicut autē corporis necessitas est sanitas, ita cordis necessitas est puritas: quo turbato oculo non videbitur Deus: & cor humanum ad hoc factum est, vt suum videat creatorē. Si vero sanitati corporis solicita est prouidēda custodia, puritati cordis tanto est solicitior impendenda, quanto pars ista dignior illa conuincitur. Idem: Suspicionem generat mihi obseruatio ista ciborum, verum tamen si de regula medicorum hoc profers nobis, non reprehendimus curam carnis, quam nemo vnquā odio habuit. Hucusque Bern. Hoc tamen faciendum nō est superstitiose, vel nimis curiose, vel vltra, quā expediat. Vnde quando non habemus actu impedimentum corporale, propter quod appetamus vel fugiamus ciborū obseruantiam, illam tenere, ac physice viuere non debemus. Vnde idē Bern. Videsne sententia magistri mei carnis sapientiam cōdemnari, per quam vtique, aut in luxum voluptas dissoluitur, aut ipsa quoque valetudo corporis, vltra quā oportet appetitur. *Et post*: Quid vero prodest tēperare à voluptatibus, & inuestigādis diuersitatib. complexionū, ciborumq; varietatibus exquirendis quotidianam expendere curam? Legumina, inquit, ventosa sunt, caseus stomachum grauat, lac capiti nocet, potum aquæ non sustinet pectus, caules nutriunt melancholiam, choleram autē porri accendūt, pisces de stagno, aut de lutosa aqua meæ penitus complexioni non cōgruunt. Quale est hoc vt in tot fluuiis, agris, hortis, cellariisve, reperiri vix possit quod comedat? Puto te quæso monachum esse non medicum, nec de complexione iudicādum, sed de professione. Parce obsecro primum quieti tuæ, parce deinde labori ministrantium, parce grauamini domus, parce conscientiæ. Conscientiæ dico, non tuæ, sed alterius, illius videlicet qui prope te sedens, & edens quod sibi apponitur, de tuo singulari ieiunio murmuret. Scādalo quippe ei est, aut tua odiosa superstitio, aut duritia quā forte putat illius qui tibi habet prouidere. *Et infra*: Frustra quidē sibi blandiuntur de exemplo Pauli hortantis discipulū non bibere aquā, sed modico vti vino propter stomachum & frequentes suas infirmitates. Qui attēdere debent primum quidem Apostolum minime sibi ipsi tē istiusmodi suadere, sed neque discipulum æque expetere sibi. Deinde non monacho hoc intimari, sed Episcopo, cuius vita teneræ, & adhuc nascenti Ecclesiæ pernecessaria esset. Timotheus hic erat. Da mihi alterum Timotheū, & ciba etiam si vis auro, & pota balsamo. Ceterum tu tibimetipsi dispensas misertus tui. Suspecta est mihi fateor tuæ ipsius vitæ dispensatio, & vereor tibi illudi sub tegmine, & nomine discretionis à carnis prudentia. Id te saltem volo esse admonitum, vt si tibi auctoritas Apostoli placet de bibendo vino modico, quod ille adiunxit: non prætermittas. Hucusque Bernardus. Habes igitur ex prædictis auctoritatibus, sanitati corporis posse intendi, sed à superstitiosa obseruatione ciborum cauendum.

Ide ser. de triplici gen. bon. & vigil. super cogita. an. med.

Idem. ser. 60. super Can. cir. med.

Idem ser. 36. super Cant. post. med.

1. Tim. 5. d

Idem. ser. 3. de Ascen. Dom. post. med.

Sed quid de abstinentia? Audi non me, sed Bernardû eundem, qui sic dicit: Non enim spiritus, & caro, ignis, & tepiditas in vno domicilio commorâtur: præsertim cum tepiditas ipsi Domino soleat vomitum prouocare. Si enim Apostoli carni adhuc Dominicæ adhærentes, quæ sola sancta, quia sancti Sãctorum erat, Spiritu sancto repleri nequiuerunt, donec tolleretur ab eis: tu carni tuæ quæ sordida est, & diuersarum spurcitiarum phantasiis repleta: astrictus & cõglutinatus illum mitissimum Spiritum te posse putas suscipere, nisi istis carnalibus consolationibus funditus renunciare tentaueris? Reuera cû incœperis, tristitia implebit cortuû: sed si perseueraueris, tristitia conuertetur in gaudium. Tunc enim purgabitur affectus, voluntas renouabitur, vel noua creabitur: vt omnia quæ prius difficilia, immo

Idem ser. 66. super Cant. ante med.

1. Cor. 9. c

B impossibilia videbantur, cum multa percurrantur dulcedine, & auiditate. Idem: Non redarguimus Paulum, quod castigat corpus suum, & in seruitutẽ redigit, abstinendo à vino: quia in vino luxuria est. Aut si modico infirmus vtatur, iuxta consilium Apostoli, abstinebo à carnibus, ne dum nimis nutriam carnem simul & carnis nutriam vitia. Panem ipsum cum mensura studebo sumere, ne onerato ventre stare ad orandum tædeat, & ne improperet etiam mihi Propheta, quod panẽ meû comederim in saturitate. Sed nec simplici quidẽ aqua ingurgitare me assuescâ, ne distensio sane ventris vsque

Ephes. 5. d

Hier 44.

Idem ep. 1. ad Robert. post med.

C ad titillationem pertingat libidinis. Idem, Vinum & simila, mulsum, & pinguia, corpori militant, non spiritui, frixuris non anima saginatur, sed caro. Piper, zinziber, cuminum, saluia, & mille huiusmodi species salsamentorum, palatum quidem delectât, sed libidinem accendunt. Prudenter sobrieque conuersanti, satis est ad omne condimentum, sal cum pane, & fame: qua sola non expectata necesse est aliàs atque alias de nescio quibus succis extraneis confici permixtiones, quæ videlicet palatum reparent, gulam prouocent, & excitẽt appetitû. Idem: Vbi cœperit spiritus reformari ad imaginem conditoris sui, mox etiam reflorescens caro, ex volũtate sua incipit ad reformationem spiritus reformari. Nam & cõtra sensum suû incipit eam delectare, quidquid delectat spiritum. Insuper & pro multiplici defectu suo, ex pœna peccati multipliciter sitiens ad Deum, nonnumquam etiam contendit præcedere rectorem suum. Delectationes enim non perdimus, sed

Idem ep. ad frat. de monte Dei de vi. solit. longe satis ante med.

D mutamus à corpore ad animam, à sensibus ad conscientiam. Panis furfureus, & simplex aqua, olera vel legumina simplicia, nequaquam res delectabiles sunt, sed in amore Christi & internæ delectationis desiderio, ventri bene morigerato, gratâter ex his satisfacere posse, valde delectabile est. Quot millia pauperum ex his, vel ex aliquo horum delectabiliter satisfaciunt naturæ? Facillimû quippe, & delectabile esset, adiûcto Dei amoris condimentu, secundum naturam viuere, si insania nostra nos viuere permitteret, qua sanata, statim arridet naturalibus natura. Eodem modo & de labore rusticus duros habet neruos, fortes lacertos: exercitatio hoc facit, si in ea cum tempore inolescit. Voluntas facit vsum: vsus exercitium: exercitium in omni labore vires subministrat. Hucusque Bernardus. Ex

E his auctoritatibus constat aperte, abstinentiam plurimum commendabilem omnino esse faciendam. Eam nãque tam antiqui Patres, quam Beatus Franciscus, ac ducissa tua beata Clara, vt in eorû vita patet, arctissime seruauerunt. Videtur tamen secundum eundem Bernardum in tribus casibus abstinentia temperanda. Primus cum fieret contra voluntatem prælati: hoc enim nullo modo fieri debet. Secundus quando fieret cum notabili scandalo sociorum: magis enim confert ad exercitium spirituale, ex charitate vti vita communi, quam ex scandalo fratris, supra vitam communem spiritualem abstinentiam exhibere. Ter-

Ber. ser. 19. super Cant. post med. in sensu.

A tius casus est quando fieret vltra corporis possibilitatem: nam indiscreta abstinentia, non virtutis, sed vitij esse perhibetur. Vnde de his, sicut dicit Bernardus: Nõ vultis esse cõmuni contenti vita. Non sufficit vobis regulare ieiunium, non solemnes vigiliæ, non imposita disciplina, non mensura, quam vobis partimur in vestimentis, alimentis; priuata præfertis communibus. Qui vestri curam semel nobis credidistis, quid rursum de vobis nos intromittitis? Nam illam, qua toties Dominum conscientiis vestris testibus offendistis, propriam scilicet voluntatem vestram, ecce nunc iterum magistram habetis, non me. Illa vos naturæ docet non parere, rationi non acquiescere, non obtemperare seniorum consilio vel exemplo, non obedire no-

Bern. ibid.

B bis. *Et infra*: An nescitis, quia Angelus Satanæ multoties transfigurat se in Angelum lucis? Sapientia est Deus, & vult se amari, non solum dulciter, sed sapienter. Vnde Apostolus: Rationabile inquit, sit obsequium vestrum. Alioquin facillime zelo tuo spiritus illudet erroris, si scientiam negligas; nec habet callidus hostis machinamentum efficacius ad tollendam de corde dilectionem, quam si efficere possit vt incaute, & non cum ratione ambuletur. Idem: Videas, proh pudor, illos importune superflua quætitare, qui prius necessaria obstinatissime recusabant. Quamquam si qui in

1. Cor. 11. d

Rom. 12. a

Idem ser. 33. super. Cant. post med.

C sua forte inuicti obstinatione perdurant, indiscretius abstinentes, & singularitate notabili conturbantes eos, cum quibus habitare debent vnius moris in domo, haud scio sane, an se æstiment pietatem retinere, cum huiusmodi mihi videantur & longius abiecisse. Nam sapientes, qui in oculis suis decreuerunt, apud se, nec consilio acquiescere, nec præcepto, videant quid respondeant, non mihi, sed dicenti, quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere. Præmiserat autem, quia melior est obedientia, quam victima, & auscultare magis, quam offerre adipem arietum, id est, abstinentiam contumacium. Idem: Quid illud quod nos quoque toties in domo ista & tam grauiter inquietat, notabilem loquor quorundam, qui inter nos sunt, superstitiosamque abstinẽtiam, ex qua se omnibus, sibique omnes molestos reddunt? Quo modo non hæc ipsa discordia tam generalis, & suæ illius conscientiæ

1. Reg. 15. e

Idem. ser. 64. super. Cant. an. med.

D dissipatio est &, quod in ipso est grandis vineæ huius, quam plantauit dextera Domini, nostræ scilicet omnium vnanimitatis demolitio? Væ homini per quem scandalum venit. Qui scandalizauerit, inquit, vnum de his pusillis, durum est quod sequitur; quanto duriora meretur, qui tantam, & tam sanctam multitudinem scandalizat? Durissimum prorsus iudicium portabit, quicumque est ille. Idem: illis qui ad deuotionis gratiã perueniunt vnum dicitur restare periculum, & omnino timendum eis à dæmonio meridiano. Ipse enim Satanas trãsfigurat se in Angelum lucis. Hoc est ergo timendum ei, qui tanta delectatione omnia facit: ne dû sequitur affectionem, corpus destruat per immoderatam exercitationem, ac deinde necesse habeat non sine magno spiritualis exercitij detrimento, circa debilita-

Matt. 26. b

Idem serm. 3. de circ. Dom. cir. fin.

2. Cor. 11. d

E ti curam corporis occupari. Ergo ne incurrat, qui currit, illuminari necesse est lumine discretionis, quæ vtrique mater est virtutum, & consummatio perfectionis. Hæc nimirum docet, ne quid nimis, vel minus fiat. Atque hæc est octaua dies, in qua circumciditur puer: quia discretio vera circumcidit vt nec plus, nec minus fiat. Nam & qui nimius est, fructum boni operis abscindit, non circumcidit: sicut qui tepidus est, minus facit. In hac igitur die nomen imponitur, & nomen salutis: nec de eo qui sic conuersatur, dubitem dicere, quod suam ipsius salutem operetur. Vsque ad hunc enim diem dicere possunt Angeli, qui nouerunt secreta cœlestia, sed ego nunc primum ei fiducia-

Discretio mater virtutum.

Kk liter

liter nomen salutis impono. At vero, quia omnino tanta alta auis est in terris, huius discretionis locũ in vobis fratres, suppleat virtus obedientiæ, vt nihil plus, nihil minus, nihil aliter quam imperatum sit faciatis. *Idem ep. ad frat. de Monte Dei de vi. solit. cir. med.* Idem: Sunt corporis exercitia, in quibus necesse est corpus laborare: sicut sunt vigiliæ & huiusmodi, quæ quidem spiritualia non impediunt, sed adiuuant, si cũ ratione & discretione fiant. Quæ si ex indiscretionis vitio sic agantur, vt vel deficiente spiritu, vel languente corpore spiritualia impediantur; qui sic est corpori suo tollit bonum effectum, spiritui affectum, proximo exemplum, Deo honorem, sacrilegus est, & omnium horum in Deum reus. Non quod secundum sensum Apostoli non videatur etiam humanum hoc, & non deceat, & non iustum sit, caput aliquando dolere in seruitio Dei, quod olim sæpe vsque ad dolorem laborauit in vanitate sæculi; esurire ventrem vsque ad rugitum, qui sæpe repletus est vsque ad vomitum; sed modus in omnibus est habẽdus. Affligendum est corpus aliquando, sed non conterendum. Nam etiam *1. Tim. 4. b* corporalis exercitatio ad modicum quidem valet, & pietas ad omnia vtilis est: propter quod modicum hoc est, non in concupiscentiis, sed tamen cura est carnis agenda, agenda vero est sobrie, & cum quadam spirituali disciplina: vt neque in modo, neque in qualitate eius, neque in quantitate appareat aliquid, quod non deceat seruum Dei. Hucusque Bernardus.

Sed vt virtus discretionis tibi melius innotescat audi breuiter quid de ipsius commendatione dicat idem *Idem ser. 12 super Cant. circa med.* Bernardus: Virtus siquidem discretionis absque feruore charitatis iacet, & feruor vehemens absque discretionis temperamento præcipitat. Ideoque laudabilis cui neutrum deest, quatenus & feruor discretionẽ erigat, & discretio feruorem regat. *Idem ser. 43 super Cant circa med.* Idem: Discretio quidem virtuti ordinem ponit, ordo modum tribuit, & decorem etiam, & perpetuitatem. Denique ait: *Psal. 118. m* Ordinatione tua perseuerat dies, diem virtutem appellans. Est igitur discretio nõ tam virtus, quam quædam moderatrix, & auriga virtutum, ordinatrixque affectuũ, & morum doctrix. Tolle hanc, & virtus vitium erit, ipsaque affectio naturalis in perturbationem magis conuertetur, exterminiumq; naturæ. Hucusque Bernardus. Habuisti igitur ex prædictis, quo modo in hoc discipulorum exemplo destruitur superfluitas, & gulositas. Sed quo modo pompa mũdi etiam destruatur, nondum tibi dixi: quod tamen prosequi non intendo, sed nec ex toto omittens. Sed hæc dicere sufficere puto ad præsens: quod hoc exemplo renouata videtur primæ ætatis beata simplicitas, in qua erant homines contenti fructibus arborum, & radicibus herbarum, & simplici aqua. Si igitur sic hodie fieret, non indigeremus molendinis, nec clibanis, nec vtensilibus, & apparatu rerum, nec supellectili varia & põposa, in quibus humanum genus est inextricabiliter intricatum.

FERIA QVINTA.

CAPVT XLV.

De ministerio Marthæ & Mariæ. Item de ordine contemplationis, & quod duas habet partes.

Luc. 10. g CVm quadã vice Dominus IESVS iret Bethaniam ad domum Marthæ & Mariæ, ipse toto affectu diligentes eum reuerenter ac multum alacriter susceperunt eundem. Et Martha quidem soror Mariæ se incontinenti parauit, ad refectionem honorabilem ei, & discipulis procurandam. Maria vero ad pedes Domini A se posuit. Et cum Dominus nolens existere otiosus, more suo loqueretur verba vitæ æternæ, ipsa oculis, & auribus in eum intenta, iucundabatur in verbis suis, vltra quam dici possit: nec quidquam aliud cogitabat. Martha vero moleste hoc tulit, & eam compelli à Domino ad laborandum secum in ministerio postulauit, sed contrariam sententiam reportauit, & Mariam optimam partem elegisse audiuit. Maria vero quæ verbis Dei quiescebat, ad clamorem sororis, quasi à somno euigilans, de quiete sua timuit, & facie inclinata in terrã siluit. Sed post Domini responsionem securius, & iucundius sedit. Deinde parata refectione, & Domino cessante loqui, continuo surgit, aquã manibus eius parat, & deinceps eidem semper assistens, fidelissime seruit. Conspice bene Dominum ingredientem, & illas ipsum lætissime suscipientes, B & deinceps alia in prædictis eorum actibus, quia pulcherrima sunt.

Per Martham & Mariam duæ vitæ intelliguntur. Scire autem debes, quod per istas duas sorores, dicunt sancti duplicem vitam intelligi, scilicet actiuam, & contemplatiuam. De quibus tractare longa materia est. Sed quia tibi expedire credo, non longum tractatum habere, tamen tibi aliqua inde scribam, tum quia Beatus Bernardus in diuersis locis ipsum copiosissime tractat: tũ quia vtilissimus, spiritualissimus, ac valde necessarius est. Nam secundum prædictam duplicem vitam continue viuimus, & qualiter nos viuere oportet, ignoramus frequenter: quod est magnum periculum, & iactura non leuis, præcipue religiosam C vitam gerentibus. Est igitur vita actiua, quæ designatur per Martham. Sed actiuæ vitæ, sicut ex dictis Bernardi colligere possum, duæ sunt partes. Prima pars, qua quis se exercet ad suam principaliter vtilitatem corrigendo se, emendando à vitiis, & informando virtutibus. Et idem secundario fit ad vtilitatem etiam proximi per opera iustitiæ, & obsequia pietatis, & charitatis. Secunda pars eius est, quo modo quis principaliter suum exercitium confert in vtilitatem proximi, quamuis ad suum etiam maius meritum, vt alios regendo, docendo, & adiuuando in animarum salutem, vt faciunt prælati, & prædicatores, & huiusmodi; & inter has duas partes vitæ actiuæ, est vita contemplatiua, vt iste sit ordo, quod primo D quis se exerceat, & laboret in oratione, & sacrarum studio litterarum, & aliis operibus bonis, & obsequiis in conuersatione, quasi corrigendo se à vitiis, & acquirendo virtutes. Secundo quiescat in contemplatione, solitudinem mentis quærens, & soli Deo vacans toto posse. Tertio per prædicta duo exercitia, virtutibus, & vera sapientia imbutus & illuminatus, & feruidus effectus, ad aliorum salutem intendat. Primo igitur, vt tetigi, oportet, quod in prima actiuæ parte, mens expurgetur, depuretur, & roboretur per exercitia virtutum, deinde in contemplatiua informetur, illuminetur, & instruatur: postea confidenter potest ad aliorum profectus exire, vt eos possit adiuuare. Quod autem iste sit ordo rectus, istis auctoritatibus probatur, & primo, quod prima pars actiuæ præcedat contemplatiuam. E

CAPVT XLVI.

Actiua præcedit contemplatiuam.

Bern. ser. de Assumpt. Virg. ante med. DIcit enim Bernardus: Intrante Iesu in hoc castellum, duæ sorores Martha & Maria, id est, operatio & intellectus exceperunt illum. Iesus autem cum ad illas venit, duo confert congruentia singulis, virtutem, & sapientiam: virtutem operationi, sapientiam intellectui. Vnde & ab Apostolis prædicatur Dei virtus, & Dei sapientia. Sed quid est, quod intrantem eum Martha excipit, discutit, & ministrat?

Maria vero secus pedes sedens ingressi, in eius verbum cor suspendit nisi quia prius est actio, postea vero contemplatio? Quisquis enim ad intelligentiam peruenire desiderat, profecto necesse est, vt prius per opera bona se diligentar exerceat, sicut scriptũ est: Fi- *Eccli. 1. d*
li concupiscens sapientiam, conserua iustitiã, & Deus *Psalm. 118. n*
prębebit illã tibi. Et alibi: A mandatis tuis intellexi. Et: *Act. 15. c*
Fide purgans corda eorum. Qua fide? Fide per dilectionem operante. Idem: En forte appetis & ipse contemplationis quietem: & benefacis, tamen ne obliuiscaris flores, quibus lectulum sponsæ legis sparsum. *Idem ser. 46. super Cant. circa med.* Ergo circa & tu tuum similiter circumdate bonorum floribus operum, virtutum exercitio, tanquam flore fructuum sanctũ otium præuenire. Alioquin delicato satis otio dormitare voles, si non exercitatus quiescere appetas, & Liæ fœcunditate neglecta, solis cupias Rachel amplexibus oblectari. Sed & præposterus ordo est ante meritum exigere præmiũ, & ante laborem sumere cibum, eum dicat Apostolus: Qui non laborat, non mãducet. *1. Thess. 3. c* *Psalm. 118. n* A mandatis tuis intellexi, inquit, vt scias nisi propter obedientiæ mandatum contemplationis gustum penitus nemini deberi. Non igitur putes de proprio amore quietis, sanctæ obedientiæ actibus, seniorum ve traditionibus præiudiciũ vllatenus faciendum. Alioquin non dormiet tecum sponsus in lectulo tuo: illo præsertim quem tibi pro obedientiæ floribus, eicutis ac vrticis inobedientiæ aspersisti, propter quod non exaudiet orationes tuas, vocatusque non veniet. Nec enim dabit inobedienti copiam sui tantus obedientiæ amator, qui mori quam non obedire maluerit. Sed neque approbat tuæ contemplationis inane otium, qui dicit per prophetam: Laboraui sustinẽs, *Hier. 6. c* signans tempus quo exol cœlo, & patria summæ quietis, operatus est salutem in medio terræ. *Et paulo post*: Miror valde impudentiam aliquorum, qui inter nos sunt, & qui cum omnes nos sua singularitate turbauerint, sua impatientia irritauerint, sua inobediẽtia coinquinauerint: audent nihilominus ad tam fædum concupiscentiæ suæ lectulum, omni orationum instantia totius puritatis Dominum inuocare. At cum extenderitis, ait, manus vestras, aute oculos meos, & cum multiplicaueritis, orationem, non exaudiam. *Isa. 1. b* Qui enim lectulus non est floridus magis autem & puridus est, & tu illuc regem gloriæ trahis? Ad pausandum hoc facis, an ad causandũ? *Et infra*: Perge ergo tu tota die expandere ad Deum tuum manus tuas, qui fratres tota die molestas, vnanimitatẽ impugnas, ab vnitate te separas. Et quid vis me facere, inquit? Profecto vt primo quidem emundes conscientiam ab omni inquinamento iræ, & disceptationis, & murmoris, & liuoris, & quidquid omnino aduersari cognoscitur, aut paci fratrum, aut obedientiæ seniorum, de cordis habitaculo eliminate festines. Deinde etiam circundare tibi flores bonorum quorumcumque actuum, & laudabilium studiorum, atque odoramenta virtutum, id est quæcumque sunt vera, quæcumque iusta, quæcumque sancta, quæcumque amabilia, quæcumque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ. Hæc cogitare, in his te exercere curato. Ad istiusmodi secure vocabis spõsum, quoniam cũ introduxeris eum, veraciter dicere poteris, & tu: Quia lectulus noster floridus, sed redolente nimirum conscientia pietatem, sed pacem, sed mansuetudinem, sed iustitiam, sed obedientiam, sed hilaritatem, sed humilitatem. Hæc Bernardus. Ex prædictis appatet, quomodo pars actiuæ, quam vocauit primam, præcedit contemplatiuam.

CAPVT XLVII.

De Oratione. Item septem quæ præcedunt bonum doctorem.

SEquitur videre, qualiter contemplatiua præcedit actiuam in secunda parte ipsius, & sic contemplatiua stat in medio inter ipsas duas partes actiuæ. Dicit igitur Bernardus: Sane cauendum est, aut dare quod nobis accepimus, aut quod erogandum accepimus retinere. *Bern. ser. 18. super Cant. non longe à prin.* Rem profecto Christi retines tibi, si, verbi causa, plenus virtutibus eum sis, foris que nihilominus donis scientiæ, & eloquentiæ adornatus, metu forte, aut segnitie, aut minus discreta humilitate verbum bonũ, quod posset prodesse multis, inutili, immo damnabili ligas silentio, certe maledictus, quod frumenta abscõdis in populis. Rursum quod tuum est, spargis, & perdis, si priusquam infundaris, tu totus semiplenus festinas effundere, contra legem arans in primogenito bouis, & ouis primogenitum tondens. *Deut. 15. b* Nimirum vita, atque salute, quam alteri das, te fraudas, dum sana vacuus intentione, gloriæ inanis vento inflatis, aut terrenæ cupiditatis veneno inficieris, & lethali apostemate turges, in terris. Quamobrem si sapis, conchã te exhibebis, & non canalem. Hic siquidem pene simul recipit, & refundit: illa vero donec impleatur, expectat, & sic quod superabundat, sine suo damno communicat, sciens maledictum, qui partem suam fecit deteriorem. *Et infra*: Ceterum tu frater, cui firma satis propria salus nondum est, cui charitas adhuc aut nulla est, aut adeo tenera, aut arundinea, quod omni flatui cedat, omni credat spiritui, omni circumferatur doctrinæ vẽto: immo cui tanta est charitas, vt vltra mandatum, quidem diligas proximum tuum plus quam te ipsum, & rursum tantilla, vt contra mandatum fauore liquescat, pauore deficiat, perturbetur tristitia, auaritia contrahatur, protrahatur suspicione, ambitionibus inquietetur, cõuitiis exagitetur, curis euisceretur, honoribus tumeat, liuore tabescat: tu inquam, in propriis teipsum sentiens, quænam dementia quæso, aliena curare, aut ambis aut acquiescis? Sed audi quid consulat cauta, vigilque charitas. Non vt aliis, inquit, sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate. *2. Cor. 8. c* Noli nimium esse iustus. *Eccles. 7. c* Sufficit vt diligas proximum tuum tanquam teipsum: hoc quippe ast ex æqualitate. *Rom. 13.* *Et infra*: Implete prius, & sic curato effũdere. Benigna prudensque charitas affluere consueuit non effluere. Fili mi ne pereffluas, ait Salomõ. *Prou. 3. f* Et Apostolus propterea, inquit, debemus intendere his quæ dicuntur, ne forte pereffluamus. *Heb. 2. a* Quid enim tunc Paulo sanctior? sapientior Salomone? *Et post pauca*: Sed iã audite, quę & quãta saluti propriæ sint necessaria, quæ & quanta infũdi oporteat, priusquam effundere præsumamus. *Et post*: Accedit medicus ad vulneratum, spiritus ad animam, Quam enim non reperiat gladio diaboli vulneratam? *Et infra*: Quid ei primo opus est? Reuera vt tumor vel vlcus quod forte supercreuit in vulnere, & potest impedire sanitatem, ante omnia amputetur. Abscindatur itaque ferro acuto compunctionis vlcus inueteratæ consuetudinis. Sed est acerbus dolor. Leuiatur proinde vnguento deuotionis, quod non est aliud, nisi concepta de spe indulgentiæ exultatio. Hanc continenti paricit facultas, ex victoria de peccato. Iam gratias agit, & dicit: Disrupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. *Psalm. 115. b* Deinde apponitur medicamentum pœnitentiæ, malagma ieiuniorum, vigiliarum, orationum, & si qua sunt alia, pœnitentium exercitia. In labore cibandus est cibo boni operis, ne deficiat. Quod opus sit cibus, inde doceris. Meus, inquit, cibus est, vt faciam voluntatem patris mei. *Ioan. 4. b* Itaque comitentur pœnitentiæ labores pietatis opera, quæ confortant,

Tob. 4. d Magnam, ait, fiduciam præstat apud altissimum eleemosyna. Cibus sitim excitat, potandū est. Accedat cibo boni operis, orationis potus, componens in stomacho conscientiæ, quod bene gestum est, & commendans Deo. Orando bibitur vinum lætificans cor hominis, vinum spiritus quod inebriat, & carnalium voluptatum infundit obliuionem, humectat interiora arentis conscientiæ, escas bonorum actuum digerit, & deducit per quædam animæ membra fidem roborans, spem confortans, vegetans ordinansque charitatem, & impinguans mores. Sumpto cibo, potuque quid restat, nisi vt pauset ægrotus, & quieti contemplationis post sudorem actionis incumbat? Dormiens in contemplatione,
1. Cor. 13. b somniat Dominum? Per speculum siquidem in ænigmate, non autem facie ad faciem interim intuetur. Cum sic non iam spectari quam coniectari,
B idque raptim, & quasi sub quodam coruscamine scintillæ transeuntis tenuiter vix attacti inardescit amore, ait: Anima mea desiderauit te in nocte, sed & spiritus meus in præcordiis meis. Talis amor zelat, hic decet amicum, vel amorem sponsi. Hinc necesse est, quod ar-
Matt. 24. d deat fidelis seruus, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suā, hic replet, hic feruet, hic ebullit, hic iam securus effundit exundans, & erumpens, &
2. Cor. 11. g dicens: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? prædicet, fructificet, inno-
C
Rom. 13. c uet signa, & innouet mirabilia. Non est quo se immisceat vanitas, vbi totum occupat charitas, Siquidem plenitudo legis & cordis est charitas, si tamen plena. Deus denique charitas est, & nihil est in rebus, quod possit replere creaturam factam ad imaginem Dei, nisi charitas Deus, qui solus maior est illa. Eam nondum adeptus, periculosissime promouetur, quantumlibet
1. Cor. 13. a videatur aliis pollere virtutibus. Si habuerit omnem scientiam, si dederit omnem substantiam suam pauperibus, si tradiderit corpus suum, ita vt ardeat, absque charitate, vacuus est, ait Paulus. En quanta prius infundenda sunt, vt effundere audeamus. Primo quidem compunctio. Secundo deuotio. Tertio pœnitentiæ labor. Quarto pietatis opus. Quinto orationis studium. Sexto contemplationis otium. Septimo plenitudo dilectionis. Hæc omnia operatur vnus atque idem spiritus secundum operationem, quæ infusio appellatur, quatenus illa, quæ effusio dicta est, pure, & ob hoc tu-
D te iam administretur, ad laudem & gloriam Domini
Idem ser. 57. super Cant. post med. nostri Iesu Christi. Idem: Hoc si quidem vera & casta contemplatio habet, vt mentem, quam diuino igne vehementer succenderit, tanto interdum repleat zelo, & desiderio acquirendi Deo, qui eum similiter diligat, vt otium contemplationis pro studio prædicationis libentissime intermittat. Et rursū potita votis aliquatenus in hac parte tanto ardentius redeat in idipsum, quanto se fructuosius intermisisse meminerit. Et iterum sumpto contemplationis gustu, valentius ad conquirenda lucra solita alacriter recurrat. Ceterum inter has vicissitudines plerumque mens fluctuat, metuens, & vehementer æstuans, ne forte alteri horum, dum suis affectionibus hinc inde distrahitur, plus iusto inhæreat, & sic in vtroque, vel modicum à diuina deolet
E
Iob. 7. a voluntate. Et fortassis aliquid tale sanctus Iob patiebatur, cum diceret: Si dormiero, dico: Quando consurgam, & rursum expectabo vesperam? hoc est, & quietus, neglecti operis, & occupatus, perturbatæ nihilominus quietis me arguo. Vides virum sanctum inter fructum operis, & somnum contemplationis grauiter æstuare, & in bonis licet semper conuersantem, semper tamen quasi de malis pœnitentiam agere, & Dei cum gemitu momentis singulis inquirere voluntatem. Vnicum quippe in huiusmodi remedium seu refugium oratio est, quia frequens gemitus ad Deum, vt quid, quando, & quatenus nos facere

A velit, assidue nobis demonstrare dignetur. Hucusque Bernardus. Patet igitur ex prædictis, quo modo duæ sunt partes actiuæ vitæ, & quomodo inter eas est contemplatiua, & per consequens de modo, & ordine ipsarum. Restat, vt de ipsis singulariter inspiciamus. Sed de tertio membro, id est de secunda parte actiuæ, qualiter ad lucrum animarum, & ad vtilitatem proximi sit exeundum, non intendo tractare, quia tuus status hoc non requirit. Sufficit tibi in hoc totum studium tuum ponere, vt vitiis emendata ac virtutibus imbuta, per primam partem actiuæ, Deo tuo vacare possis per contemplationem.

CAPVT XLVIII.

B
De exercitio actiuæ vitæ

DE ipsa ergo actiua, quamuis in parte iam habueris, & maxime in Ser. 46. Ber. super Cant. Tamen adhuc alias eiusdem Bernardi auctoritates adducam, vt cautius vitia fugere, ac plenius virtutes valeas adipisci. Dicit itaque idem in eisdem canticis: Seminate Ber. ser. 37. super Cant. ante med.
vobis ad iustitiam: metite spem vitæ, & tunc demum illuminate vobis, ait, lumen scientiæ. Vltimam posuit Osee 10. d
scientiam tanquam picturam, quæ statum habere nequeat super inane: & ideo illa duo præmisit, & subiecit
C illi tanquam si solidum aliquid picturæ substerneret, Securus iam intendam scientiæ, si vitæ prius per beneficium spei securitatem accepero. Tu igitur seminasti tibi ad iustitiam, si ex vera notitia tui euigilasti timere Deum, teipsum humiliasti, fudisti lacrymas, eleemosynas profudisti, ceterisque pietatis actionibus mancipasti, si ieiuniis, & vigiliis afflixisti corpus, si pectus tunsionibus, cœlos clamoribus fatigasti. Hoc siquidem seminare est ad iustitiam. Semina sunt bona Ps. 125. 4
opera, bona studia, semina lacrymæ sunt. Ibant enim, inquit, & flebant, mittentes semina sua. Idem in perso- Idem ser. 9. super Cant. non longe à prin.
na sponsæ loquentis ad sodales sponsi, & petētis osculum, id est contemplationis excessum, sic dicit: Si cura est ei vlla de me, Osculetur me osculo oris sui. Non sum ingrata, sed amo. *Et infra*: In gratia ipsius multis iam annis caste sobrieque viuere curo, lectioni insisto, resisto vitiis, orationi incumbo frequenter, vigilo contra tentationes, recogito annos meos in amaritudine
D animæ meæ, sine querela me arbitror, quantum in me est, conuersari inter fratres, superioribus potestatibus subdita sum siue egrediens & regrediens ad imperium senioris. Aliena non cupio, mea potius & me pariter dedi, in sudore vultus mei comedo panem. Ceterum quod in his omnibus est totum, constat: de consuetudine, de dulcedine nihil. *Et post pauca*: Mandata forsan vt cumque adimpleo, sed anima mea sicut terra sine aqua in illis. Vt igitur holocaustum meum pingue fiat, osculetur me quæso osculo oris sui. Idem: Tu Idem ser. 12.
quoque si donum, quod de super accepisti, nobis con- super Cant.
tubernalibus libenter impartiaris, si te exhibeas vbiq; circa med.
inter nos officiosum, si affectuosum, si gratum, si tractabilem, si humilem, testimonium habebis ab omnibus, quod fragres & ipse vnguentis optimis. Omnis in
E nobis qui fraternas infirmitates tam corporum, quam animarum, non solum patienter supportat, sed insuper, si licet ei, & si valet, iuuat obsequiis, confortat alloquiis, consiliis informat. Si hoc non potest propter disciplinam, sollicitis saltem orationibus, solatiari non cesset infirmo. Omnis, inquam, qui talia operatur in nobis, bonum omnino spargit odorem inter fratres, odorem de vnguentis optimis, balsamum in ore. Huiusmodi frater in congregatione monstratur digito, dicunt de eo omnes: Hic est fratrum amator & popu- 2. Mach 15.
li Israel. Hic est qui multum orat pro populo, & vniuersa sancta ciuitate. Idem: Hi sunt magistri, qui à Idem. serm. 1.
magistro omnium vias vitæ plenius didicerunt, & in festo SS.

Pet. & Pau. circa med. docent nos vsque in hodiernum diem. Quid igitur docuerunt, vel docent nos sancti Apostoli? Non piscatoriam artem, nec scenofactoriam, vel quidquid huiusmodi est, non Platonem legere, non Aristotelis versutias inuersare, non semper discere, & nunquam ad veritatis scientiam peruenire. Docuerunt me viuere. Putas parua res sit scire viuere? Magnum aliquid, imo maximum. Non viuit, qui superbia inflatur, qui luxuria sordidatur, qui cæteris inficitur pestibus: quoniã non est hoc viuere, sed vitam confundere, & appropinquare vsque ad portas mortis. Bonam autem vitam ego puto, & mala pati, & bona facere, & sic perseuerare vsque ad mortem. Dicitur vulgo? Qui bene se pascit, bene viuit. Sed mentita est iniquitas sibi, quoniam nõ bene viuit, nisi qui bonum facit. Arbitror autem, quod B tu, qui in congregatione es, bene viuis, si viuis ordinabiliter, sociabiliter, & humiliter. Ordinabiliter tibi, sociabiliter aliis, humiliter Deo. Ordinabiliter, vt in conuersatione tua solicitus sis obseruare vias tuas in conspectu Domini, & in conspectu proximi: cauens & tibi a peccato, & illi à scandalo. Sociabiliter, vt studeas amari, & amare, & blandum te, & affabilem exhibere, supportare non solum patienter, sed & libenter infirmitates fratrum tuorum, tam morum, quam corporũ. Humiliter, vt cum hæc omnia feceris, spiritum vanitatis studeas exufflare, qui ex huiusmodi nasci solet: & quantumcunque illum senseris, nega omnino consensum. Sic & in patiendo malum, quoniam triplex est, *Triplici malo triplex prouidentia adhibenda.* triplicem oportet adhibere prouidentiam. Est enim quod à te pateris, quod à proximo, quod à Deo. Primũ C est austeritas pœnitentiæ. Secundum vexatio alienæ malitiæ. Tertium flagellum correptionis diuinæ. In eo, quod à te pateris, debes voluntarie sacrificare: quod à proximo, patienter ferre: quod à Deo, sine murmuratione, & cum gratiarum actione sustinere. Hucusque Bernardus. Et hæc de exercitio primæ partis actiuæ sufficiant ad præsens.

CAPVT XLIX.

De exercitio Vitæ contemplatiuæ.

Bern. ser 52. super Cant. statim à princip. SEquitur vt de contemplatiua videamus. De qua sic dicit Bernardus: Propterea dulcissimus sponsus læuam suam capiti spõsæ supposuit, quatenus in sinu eam D quiescere faceret, & dormire. Et nunc custos illius dignatissime, & beneolentissime vigilas super eam, ne adolescentularum crebris minutisque necessitatibus inquietata vigilare cogatur. *Et infra:* Nõ me capio præ lætitia, quod illa maiestas tam familiari, dulcique consortio nostræ sese inclinare infirmitati minime dedignatur, & superna deitas animæ exulantis inire connubia non despicit. Si sic in cœlo esse non ambigo, vt lego in terra, sentit pro certo anima quod continet pagina, nisi quod non sufficit omnino ista exprimere, quantum capere illa tunc poterit, sed nec quantum iam potest. Quid putas illic accipiet, quæ hic tanta familiaritate donatur, vel dotatur, vt Dei brachiis amplecti se sentiat, & Dei sinu foueri, Dei cura, E custodia, & studio custodiri, ne dormiens forte à quopiam, donec vltro euigilet, excitetur? *Et mox subdit:* Nõ est autem is spõsæ somnus, dormitio corporis. *Et post* Magis autem istiusmodi vitalis vigilque sopor, sensum interiorem illuminat, & morte propulsata, vitam tribuit sempiternam. Reuera enim dormitio est, quæ tamen sensum non soporat, sed abducat. Est & mors, quod non dubius dixerim, quoniam Apostolus quosdam adhuc in carne viuentes, commendando sic lo- *Col. 3. a* quitur: Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Proinde & ego & non absurde sponsæ ecstasim vocauerim mortem, quæ tamen non *Psal. 123. a* vitæ, sed vitæ eripiatur laqueis, vt possit dicere: Ani- A ma nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium. Inter medios namque laqueos in hac vita incedimus: qui vtique toties non timentur, quoties sancta aliqua, & vehementi cogitatione anima a semetipsa abripitur: si tamen eo vsque mente secedat, & auolet, & hunc cõmunem transcendat vsum, & consuetudinem cogitan- *Prou. 1. b* di. Etenim frustra iacitur rete ante oculos pennatorũ. Quid enim formidetur luxuria, vbi nec vita sentitur? Excedente quippe anima, & si non vita, certe vitæ sensu, necesse etiam est, vt nec vitæ tentatio sentia- *Psal. 54. b* tur. Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescam? Vtinam hac morte ego frequenter cadam, vt euadam laqueos mortis, vt non sentiam vitæ luxuriantis mortifera blandimenta, vel obstupescam ad sensum libidinis, ad æstum auaritiæ, ad iracundiæ B & impatientiæ stimulos, ad angores solicitudinum, & molestias curarum. Moriatur anima mea morte iustorum, vt nulla illaqueet iniustitia, nulla oblectet iniquitas. Bona mors quæ vitam non aufert, sed transfert in melius. Bona, qua non corpus cadit, sed anima subleuatur; verum hæc hominum est. Sed anima mea moriatur morte etiam, si dici potest, Angelorum, vt præsentium memoriam excedens, rerum se inferiorum corporearumque non modo cupiditatibus, sed & similitudinibus exuat, sitque illi pura cum illis conuersatio, cum quibus est puritatis similitudo; talis, vt opinor, excessus aut tantum aut maxime contemplatio dicitur. Rerum etenim cupiditatibus viuendo non teneri humanæ virtutis est: corporum vero simi- C litudinibus speculando non inuolui, Angelicæ puritatis est: vtrumque tamen diuini muneris, vtrumque excedere, vtrumque temetipsum transcendere est, sed *Ibidem.* longe vnum, alterum non longe. Beatus qui dicere potest: Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine. Non fuit contentus exire, nisi & longe se faceret, vt posset quiescere. Transilisti carnis oblectamenta, vt minime iam obedias concupiscentiis eius, nec tenearis illecebris: proficiendo separasti te, sed nondum elongasti, nisi & irruentia vndique phantasmata corporearum similitudinum transuolare mentis puritate præualeas. Hucusque noli tibi promittere requiem. Erras, si citra inuenire te existimas locum quietis, secretum solitudinis, luminis serenum, habitaculum pacis. D Sed da mihi qui illuc venerit, & incunctanter fateor *Psal. 114. b* quiescentem, qui merito dicat: Conuertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit tibi. Atque hic vere in solitudine locus, & in lumine habitatio. *Et paulo post:* Puto ergo in solitudinem hanc exisse sponsam, ibique pro amœnitate loci inter amplexus sponsi suauiter obdormisse, id est, spiritu excessisse, *Cant. 3. a* quando prohibitæ sunt adolescentulæ expergefacere illam, quoad ipsa voluerit. At illud qualiter? Non simpliciter neque leui, vt assolet, commonitione prohibitæ sunt, sed omnino noua, & insueta contestatione, per capreas, scilicet ceruosque camporum. Quo quidem genere ferarum videntur mihi satis congruenter expressæ, sanctæ animæ exutæ corporibus, simul & E qui cum Deo sunt Angeli, nimirum propter acumen visus, & saltus celeritatem. Vtrumque hoc siquidem vtrisque spiritibus conuenire cognoscimus. Nam facile, & petunt summa, & intima penetrant. Quorum quoque in campis designata conuersatio euidenter liberos atque expeditos significat in contemplatione discursus. Quid sibi vult igitur adiuratio facta per istos? Profecto ne inquietæ adolescentulæ audeant leui ex causa euocare dilectam à tam reuerendo collegio, cui absque dubio toties admiscetur, quoties contemplando excedit. Pulchre itaque horum auctoritate terrentur, à quorum societate constat euelli illam, ipsarum importunitate. Ponitur sane in voluntate ipsius, & vacare sibi, & curæ illarum intendere, prout

oportere iudicauerit, cum vetatur excitari ab illis, quousque ipsa velit. Nouit sponsus quàm flagret dilectione erga proximos sponsa: & satis propria charitate sollicitari mittem de profectibus filiarum, nec se vllo pacto illis subtracturam seu denegaturam, quantum & quoties opus fuerit: propterea que securæ discretioni eius credendam censuit hanc dispensationem. Hucusque Bernardus.

CAPVT L.

De tribus generibus contemplationis.

SCire autem debes contemplationis tria esse genera, duo principalia propter perfectos, tertium additur pro imperfectis. Duorum perfectorum, sunt contemplatio maiestatis Dei, contemplatio cœlestis curiæ. Tertium pro incipientibus, & imperfectis est contemplatio humanitatis Christi, quam in hoc libello tibi describo. Et ideo ab hac tibi incipiendum est, si vis ascendere ad maiora, alias non tam ascendere, quam reuereri posses. Vide igitur quam necessaria sit tibi huius libelli doctrina. Nunquam enim ad sublimia Dei, mente eleuare te posse confidas, nisi in hac te diligenter, & longo tempore exerceas. Super hac autem materia dicit sic Bernardus: Duo liquet contemplationis genera esse. Vnum de statu & felicitate, & gloria ciuitatis supernæ, quo vel actu, vel otio ingens illa cœlestiũ ciuium occupata sit multitudo: alterum de regis ipsius maiestate, æternitate, & diuinitate. Illa in maceria, ista in petra. Sed hæc quanto difficilius cauatur, tanto suauius, quod inde eruis, sapit. *Et infra*: Sed quia non ex omni se interim parte ad petram perforandam accedere Ecclesia potest, neque enim omnium est, qui in Ecclesia sunt, sacramenta diuinæ voluntatis inspicere, aut apprehendere per semetipsos profunda Dei, ideo non solum in foraminibus petræ, sed etiam in cauernis maceriæ habitare ostenditur. Ergo in perfectis quidem qui rimari, & penetrare arcana sapientiæ, & puritate conscientiæ audent, & intelligentiæ acumine possunt, habitant in foraminibus petræ. De reliquo in cauerna maceriæ: vt qui in petra fodere per semetipsos, aut nõ sufficiunt, aut non præsumunt, in maceria fodiant contenti, vel gloriam sanctorum mente intueri. Si cui nec hoc quidem possibile sit, huic sane propone Iesum, & hunc crucifixum: vt & ipse absque suo labore habitet in foraminibus petræ, in quibus non laborauit. Iudæi in his laborauerunt, & ipse in labores infidelium introibit, vt sit fidelis. Nec verendum quod patiatur repulsam, qui vocatur vt intret. Ingredere, inquit, in petram, absconde te in fossa humo à facie timoris Domini, & à gloria maiestatis eius. Infirmæ adhuc, & inerti animæ fossa ostenditur humus, vbi lateat, donec conualescat, & proficiat: vt possit & ipsa per se cauare sibi foramina in petra, per quæ intret ad interiora verbi, animi vtique vigore & puritate. Et si intelleximus fossam humum illam, quæ ait, Foderunt manus meas, & pedes meos, non erit ambigendum de sanitate animæ vulneratæ, quæ in ea demorabitur. Quid enim est tam efficax ad curanda conscientiæ vulnera, necnon ad purgandum mentis aciem, quam Christi vulnerum sedula meditatio? Verum donec purgata & sanata perfecte fuerit, non video qualiter illi aptari possit, quod dicitur: Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua in auribus meis. Quo modo denique faciem suam ostendere audet, vel leuare vocem, cui & latere indicitur? Abscondere, inquit, in fossa humo. Quare? quia non est pulchra facie, nec digna, vt videatur. Non erit digna videri, quamdiu non erit idonea videre. Cum autem per inhabitationem fossæ humi in sanando oculo interiori tantum profecerit, vt reuelata facie speculari gloriam Dei & ipsa possit: tunc demum quæ videbit, fiducialiter iam loquitur voce, & facie placens. Placeat necesse est facies, quæ in Dei claritatem intendere potest. Neque enim illud posset, nisi clara quoque esset & pura: vtique transformata in eandem, quam conspicit, claritatis imaginem: alioquin ipsa dissimilitudine resiliret insolito reuerberata fulgore. Ergo cum pura parum intueri poterit veritatem, tunc faciem ipsius sponsus videre cupiet, consequenter & vocem audire. Hucusque Bernardus. Vides quam necessaria sit tibi vitæ Christi meditatio: nam vt ex auctoritate patet, nisi in ea depoteris, nunquam ad sublimia Dei ascendere poteris. Vnde vigilanter, & indesinẽter exerceaṙis in ea. Vidisti etiam quomodo tria sunt genera contemplationis, scilicet humanitatis Christi, cœlestis curię, ac maiestatis diuinæ. Scire autem debes, quod in qualibet harum duo sunt mentis excessus, intellectualis, & affectualis. De quibus sic dicit Bernardus: Cum duo sint beatæ contemplationis excessus, in intellectu vnus, & alter in affectu: vnus in lumine, & alter in feruore: vnus in agnitione, alter in deuotione: pius sane affectus, & pectus amore calens, & sanctæ deuotionis infusio etiam, & vehemens spiritus repletus zelo non plane aliunde, quam ex cella vinaria reportantur. Hucusque Bernardus, & in aliis, & in isto.

Idem ser. 41. super Cant. circa med.

Isa. 2. b

Psal. 21. d

Cant. 2. d

A

Tria contemplationis genera.

B

Bern. ser. 49. super Cant. circa med.

CAPVT LI.

De contemplatione humanitatis Christi.

C DIcit ergo circa hoc primum: Duo sunt quæ in nobis purganda sunt, scilicet intellectus, & affectus. Intellectus vt nouerit, affectus vt velit. *Et paulo ante*: Intellectus, dico, tunc deprimitur cum multa cogitat, cum non colligit se circa vnam & vnicam meditationem, quæ concipitur de ciuitate illa, cuius participatio eius in idipsum. *Et mox subdit*: Affectiones vero, quæ corpore corrupto diuersis passionibus afficiuntur, mitigari nunquam possunt, ne dicam sanari, donec voluntas vnum quærat, & tendat ad vnum. *Et infra*: Sed Christus intellectum illuminat, Christus affectũ purgat. Venit enim filius Dei, & tot, & tanta mirabilia in mundo operatus est, vt non immerito intellectum nostrum ab omnibus mũdanis rebus euocauerit, vt semper cogitemus, & nunquam cogitare sufficiamus, quia mirabilia fecit. Vere latissimos nobis ad spatiandum intelligentiæ campos dereliquit, & torrens istarum cogitationum profundissimus est. Quis enim cogitare sufficiat, qualiter rerum Deus præuenerit nos, venerit ad nos, subuenerit nobis? & singularis maiestas voluit mori vt viueremus, seruire vt regnaremus, exulare vt repatriaremus, & vsque ad seruilissima opera inclinari, vt constitueret nos super omnia sua. Idem: Vnde nobis in his tenebris veritas? Vnde charitas in hoc sęculo nequã, in hoc mundo, qui totus positus est in maligno? Puta erit, qui intellectum illuminet, qui inflammet affectum? Erit, si conuertamur ad Christum, vt velamen de cordibus auferatur. Idem: Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur. Et ego fratres ab ineunte mea conuersione pro aceruo meritorum, quæ mihi deesse sciebam, hunc mihi fasciculum colligare, & inter vbera mea collocare curaui, collectum ex omnibus anxietatibus, & amaritudinibus Dei mei. Primum videlicet infantilium illarum necessitatum, deinde laborum quos pertulit in prædicando, fatigationum in discurrendo, vigiliarum in orando, tentationum in ieiunando, lacrymarum in compatiendo, insidiarum in colloquendo, postremo periculorum in falsis fratribus, conuitiorum, sputorum, colaphorum, subsannationum, exprobrationum, clauorum, horumque similium, quæ in salutem nostri generis silua euangelica copiosissime nosci-

Ber. ser. 3. de Ascens. Dom. no longe à prin.

D

Idem serm. 6. de Ascens. Dom. circa med.

E

Ser. 43. super Cant. circa med.

tur protulisse. *Et infra* : Hæc meditari dixi sapientiam, in his iustitiæ mihi perfectionem cōstitui, in his plenitudinem scientiæ, in his diuitias salutis, in his copias meritorum. Ex his mihi interdum potus salutaris amaritudinis, ex his rursum suauis vnctio consolationis. Hæc me erigunt in aduersis, in prosperis reprimunt, & inter læta tristiaque vitæ præsentis via regia incedenti, tutum præbent vtrobique ducatum, hinc inde mala imminentia propulsando. Hæc mihi mundi iudicem conciliant, dum tremendum potestatibus mitem humilemque figurant: dum non solum placabilem, sed amicabilem repræsentant eum, qui inaccessibilis est principibus, terribilis apud reges terræ. Propterea hæc mihi in ore frequenter, sicut vos scitis: hæc in corde semper, sicut Deus scit: hæc stylo meo admodum familiaria sicut apparet: hæc mea subtilior interiorque philosophia, scire Iesum, & hunc crucifixum. Hucusque Bernardus. Et hæc de contemplatione humanitatis sufficiant, quia totum hunc librum de ipso habes. Scire tamen debes, quod hanc contemplationem non oportet quod præcedat vita actiua, quia de rebus corporalibus est, scilicet de actionibus Christi secundum humanitatem. Vnde tamquam familiarior non tantum perfectioribus, sed etiam rudibus proponitur intuenda: tum quia in ea sicut in actiua, & à vitiis purgamur, & virtutibus imbuimur, vnde hæc cum actiua concurrit. Cum igitur dicitur, quod actiua debet præcedere contemplatiuam: verum est in aliis sublimioribus suis generibus, scilicet cœlestis curiæ & maiestatis Dei, quæ tantum perfectis reseruantur. Et ideo ista de humanitate Christi rectius & proprius meditatio, quam contemplatio nominari debet. De prædictis etiam duabus etiam per auctoritates Bernardi videamus.

CAPVT XLII.

De contemplatione cælestis curiæ.

(*Bern. ser. 62. super Cant. ante med.*) Dicit ergo de cœlesti curia contemplanda hoc modo: Licebit vnicuique nostrum in hoc tempore mortalitatis, nunc quidem Patriarchas reuisere, nunc vero salutare prophetas, nunc senatui immisceri Apostolorum, nunc Martyrum inseri choris: sed & beatarum virginum status & mansiones à minimo Angelo, vsque ad Cherubim & Seraphim, tota mentis alacritate percurrendo lustrare, (*Idem ser 4. de Ascens. Dom. parum post med.*) prout quemque sua deuotio feret. Apud quos magis afficietur immittente sibi spiritu, prout vult, si steterit & pulsauerit, confestim aperietur ei. Idem: Felix cuius meditatio in conspectu Domini est semper, qui in corde suo delectationes dexteræ Domini vsque in finē, sedula cogitatione reuoluit. Quid illi graue poterit videri, qui semper tractat mente, quod non sint condignæ passiones huius temporis (*Prou. 8. d*) ad futuram gloriam? Quid cōcupiscere poterit in hoc sæculo nequam, cuius oculus semper videt bona Domini in terra viuentium, & semper videt æterna præmia? *Et post pauca:* Quis mihi tribuat, vt omnes surgētes steteris in excelso, & videaris exultationē, quæ ventura est nobis à Domino? *Et infra:* Quid enim tam bonum est, immo quid aliud bonum videtur, quam in bonis animam demorari, quandoquidem adhuc corpus non potest? *Et mox subdit:* Quis enim ex vobis secum cogitans futuram illam vitam, scilicet lætitiam, iucunditatem, beatitudinem, & gloriam filiorum Dei: quis, inquam, talia tranquilla secum conscientia voluens, non continuo de plenitudine intimæ suauitatis eructat, (*Matt. 17. a*) Domine bonum est nos hic esse? Non sane in hac ærumnosa peregrinatione, vbi corpore detinetur, sed in suaui ac salubri illa cogitatione, in qua corde versatur. (*Psal. 54. a*) Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam? *Et post pauca:* Obsecro vos fratres mei, non grauemur corda vestra in curis sæcularibus: exonerate obsecro corda vestra graui mole terrenarum cogitationum. *Et infra*: Formate in cordibus vestris iam non modo Patriarcharum, & Prophetarum tabernacula, sed omnes domus illius curiæ cœlestis, & multiplices mansiones secundum eum qui circuibat, immolans in tabernaculo Domini hostiam vociferationis, & psalmum illum dicens Domino: (*Psal. 83. a*) Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum, concupiscit & deficit anima mea in atria Domini. Circuite & vos fratres cū pietatis, & deuotionis hostia, visitantes animo sedes supernas, & multas quæ in domo patris sunt mansiones, humiliter prosternentes corda vestra ante thronum Dei & agni, cū reuerentia supplicantes singulis ordinibus Angelorum, Patriarcharum numerū, cuneos Prophetarum, senatum Apostolorum salutantes: conspicientes coronas martyrum purpureis rutilantes floribus, & redolentes liliis, choros virginum admirantes, atque ad mellifluum noui cantici sonum, quantum præualet infirmitas cordis erigentes auditum. Hæc recordatus sum, Propheta loquitur, & effudi (*Psal. 41. a*) in me animam meam: quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis vsque ad domum Dei. Hucusque Bernardus. Et hæc de cœlestis patriæ contemplatione sufficiant.

CAPVT LIII.

De contemplatione maiestatis Dei. Item quatuor sunt genera contemplationis.

(*Ber. ser. 41. super Cant. circa med.*) Veniamus autem ad sublimiorem, ad quam credo paucos attingere, videlicet ad contemplationem Domini. Reuereamur tamen quæ dicit Bernardus, vt ab eo aliqualiter introducti tentemus, si quādo Dominus dignetur aliquid gratum inde percipere. Dicit ergo loquens de sodalibus spōsi, id est, Angelis dicentibus, Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento. Aurum diuinitatis est fulgor. Aurum sapientia quæ de sursum est. Hoc auro fulgētia quædam, quasi veritatis signacula spondent se figuraturos, hi quibus id ministerij est, superni artifices, atque internis animi auribus inserturos. Quod ego non puto esse (*1. Cor. 13. d*) aliud, quam texere quasdam spirituales similitudines, & in ipsis purissima diuinæ sapientiæ sensa, animæ cōtemplantis conspectibus importare, vt videat saltem per speculum in ænigmate, quod nondum facie ad faciē valet vllatenus intueri. Diuina sunt & nisi expertis prorsus incognita quæ effamur, quomodo videlicet in hoc mortali corpore fide adhuc habente statum, & necdum propalata perspicui substantia luminis interni, puræ interdum contemplatio veritatis, partes suas agere intra nos, vel ex parte præsumit: ita, vt liceat vsurpare alicui nostrum, cui hoc datū desuper fuerit illud Apostoli: Nūc cognosco ex parte. Item: Ex (*Ibidem.*) parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Cū autem diuinius aliquid raptim, & veluti in velocitatem corusci luminis interluxerit menti, spiritu excedēti, siue ad temperamentū nimij splendoris, siue ad doctrinæ vsum: continuo, nescio vnde, adsunt imaginatoriæ quædam rerum inferiorum similitudines, infusis diuinitus sensibus accommodatæ, quibus quodammodo adumbratus purissimus ille ac splendidissimus veritatis radius, & ipsi animæ tolerabilior fiat, & quibus communicare illum voluerit capabilior. Existimo tamen ipsas formari in vobis sanctorum suggestionibus Angelorū, sicut econtrario, contrarias & malas ingeri immissiones per Angelos malos, dubium non est. Idem: (*Idem ser. 63. super Cant. ante med.*) Felix mens quæ sibi in hac maceria frequenter cauare studuit, sed quæ in petra felicior. Licet quidem cauare & in petra, sed ad hoc puriore mentis acie opus est, & vehementiori omnino intentione, etiam & meritis

potioribus sanctitatis. Et ad hoc quis idoneus? Nempe ille qui dixit in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. *Ioan. 1. a* Nonne tibi videtur ipsis se verbi penetralibus immersisse, & de abditis pectoris quandam eius intimæ sapientiæ sacrosanctam eruisse medullam? *Et infra:* Sed in petra quanto difficilius cauatur, tanto suauius, quod inde eruis, sapit. *Prou. 25. d* Nec vereatis illud quod scriptura minatur scrutatoribus maiestatis: tantum affer purum & simplicem oculum, non opprimeris à gloria, sed admitteris, nisi non Dei, sed tuam quæsieris gloriam. Alioquin sua quisque opprimitur, non Dei gloria: dum procliuis in illam, ad illam leuare ceruicem non finitur, nimirum graui cupiditate. Hac excussa secure scrutemur in petra, in qua thesauri absconditi sapientiæ & scientiæ sunt. Sed si adhuc dubitas, audi ipsam petram: Qui operantur in me, non peccabunt. *Eccli. 24. c* Quis mihi dabit pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam? *Psal. 54. c* Ibi inuenit requiem mansuetus & simplex, vbi dolosus opprimitur, & elatus & cupidus inanis gloriæ. *Et paulo post:* Non opprimitur, qui non scrutator est maiestatis, sed voluntatis. Nam quod maiestati attinet, interdum quidem & in ipsam intendere audet, sed quasi admirans, non quasi scrutans. Sed si quando per excessum rapi in illam contingat, digitus Domini est iste, dignanter leuans hominem, non hominis temeritas insolenter Dei alta persuadens. Cum ergo Apostolus raptum se commemoret, vt ausum excuset: quisnam alter præsumat mortalium huic se diuinæ maiestatis horrendo scrutinio proprijs intrare conatibus, & importunus contemplator pauenda irrumpere in arcana? *2. Cor. 12. b* Scrutatores proinde maiestatis tanquam irruptores dici reor, non qui rapiuntur in eam, sed qui irruunt. Ipsi itaque opprimuntur à gloria. Ergo formidolosa scrutatio maiestatis: at voluntatis tam tuta, quam pia. Quidni tota diligentia scrutando instem sacramento gloriæ voluntatis, cui mihi parendum per omnia scio? Suauis gloria, quæ non aliunde, quam de ipsius suauitatis contemplatione procedit, quam de diuitiarum bonitatis, ac multæ miserationis intuitu. Denique vidimus gloriam hanc quasi vnigeniti à patre, totum nempe benignum & vere paternum, quod apparuit gloriæ in hac parte. *Ioan. 1. b* Non me opprimet gloria ista, totis licet viribus incudentem in eam: potius imprimar illi. Etenim reuelata facie speculantes, in eandem imaginem transformamur, cum conformamur. *2. Cor. 3. c* Absit autem vt in gloria maiestatis, & non magis in voluntatis modestia, Dei ab homine conformitas præsumatur. Gloria mea hæc est, si vnquam de me audiero: Inueni hominem secundum cor meum. *Act. 13. d et 1. Reg. 13. d* Cor sponsi, cor patris sui. Ipsum quod? Estote, ait, misericordes, sicut pater vester qui in cœlis est, misericors est. *Luc. 6. f* Hæc forma quam videre desiderat, cum Ecclesiæ dicit: Ostende mihi faciem tuam, forma pietatis est & mansuetudinis. *Cant. 2. d* Hanc cum omni fiducia leuat ad petram, cui similis est. Accedite (inquit) ad eum, & illuminamini, & facies vestræ non confundentur. *Psal. 33. c* Quo pacto humilis ab humili confundetur, à pio sancta, à mansueto modesta? Non plane abhorrebit à puritate petræ pura facies sponsæ, non magis quam à virtute virtus, à lumine lumen. Idem: Duæ istæ sorores, duas vitas amatorum paupertatis signant. *Idem in par. & var. sermonibus ser. 4.* Quidam cum Martha soliciti Domino Iesu duo pulmenta præparant, scilicet correctionem operis cum salsamento contritionis, & opus pietatis cum condimento deuotionis. Hi vero, qui cum Maria soli Deo vacant, considerantes, quid sit Deus in mundo, quid in hominibus, quid in Angelis, quid in seipso, quid in reprobis: contemplantur, quia Deus est mundi rector & gubernator, hominum liberator & adiutor, Angelorum sapor, & decor, in seipso principium & finis, reproborum terror & horror. In creaturis mirabilis, in hominibus amabilis, in Angelis desiderabilis, in seipso incomprehensibilis, in reprobis intolerabilis. Hucusque Bernardus. In hac autem maiestatis contemplatione quatuor modis speculamur, de quibus idem Bernardus sic dicit: Quatuor sunt contemplationis species. Prima & maxima contemplatio est admiratio maiestatis. *Idem lib. 5. de consid. cap. vlt. circa med.* Hæc requirit cor purgatum, vt à vitio liberum, atque exoneratum peccatis, facile ad superna leuet, & interdum quoque per aliquas morulas stupore, & ecstasi suspensum teneat admirantem. Secunda autem necessaria est huic. Est enim intuens iudicia Dei. Qui sane pauido aspectu dum vehementius concutit mentem intuentis, fugat vitia, fundat virtutes, initiat ad sapientiam, humilitatem seruat. *Et infra:* Tertia contemplatio occupatur, vel potius otiatur circa memoriam bonorum, & ne dimittat ingratum, sollicitat memorantem ad amorem benefactoris. Quarta, quæ retro sunt obliuiscens, in sola quiescit expectatione repromissorum: quæ cum sit meditatio æternitatis (siquidem quæ promittuntur æterna sunt) longanimitatem alit, ac etiam perseuerantiæ dat vigorem. Hucusque Bernardus. Et hæc de contemplatione maiestatis Dei sufficiant ad præsens.

CAPVT LIV.

De modo viuendi in actiua vita. Item auctoritas Bernardi bona.

POstquam vidimus de exercitio vtriusque vitæ, scilicet primæ partis actiuæ, & etiam contemplatiuæ, & de generibus ipsius contemplatiuæ: restat videre, quem modum tenere valeamus, vt in ipsam possimus facilius introduci, & eam efficacius adipisci. Scire ergo debes, quod prima pars actiuæ requirit socialem inter alios conuersationem, sicut contemplatio solitudinem. *Prima pars vitæ actiuæ consistit in sociali conuersatione.* Ideo autem in actiua conuersandum est inter alios, quia melius, & citius quis propositum suum consequitur. Erubescit enim inter alios de vitiis quæ habet, & de virtutibus quas non habet, & ideo in vtrisque se corrigit: quod in solitudine non contingit, quia in ea nec ipse quandoque perpenderet, nec esset qui corrigeret, nec coram quo erubesceret. Propterea proficit in correctionibus & moribus aliorum, cum est in congregatione: conatur enim vitare defectus, de quibus alij corripiuntur & displicent, & adipisci virtutes in quibus alij commendantur, & placent. Sic ergo te facere oportet donec fueris in actiua, vt caute obserues & vites tua, & aliorum vitia secundum modum supra dictum in pluribus locis, maxime in exercitio actiuæ. Considera diligenter, quæ ibi dicta sunt de virtutibus & vitiis, & secundum ea viuere stude, quo modo teipsam examinare & ad virtutes aliorum aspicere debeas, & imitari, & exinde humiliari, & in timore semper manere, quia tu similes virtutes non habes. Sic ergo docet Bernardus: Non sine causa ab heri, & nudiustertius inuasit me languor animi, & mentis hebetudo, insolita quædam inertia spiritus. *Ber. ser. 54. super Cant. post med.* Currebam bene: sed ecce lapis offensionis in via: impegi & corrui. Superbia inuenta est in me: & Dominus declinauit in ira à seruo suo. Hinc ista sterilitas animæ meæ, & deuotionis inopia, quam patior. Quo modo ita exaruit cor meum, coagulatum est sicut lac, factum est sicut terra sine aqua, nec compungi ad lacrymas queo, tanta est duritia cordis: meditationes solitas non inuenio. Vbi illa inebriatio spiritus? vbi mentis serenitas & pax & gaudium in Spiritu sancto? Ideo ad opus manuum piger, ad vigilias somnolentus, ad iram præceps, ad odium pertinax, linguæ & gulæ indulgentior, segnior & obtusior ad prædicationem. Heu omnes montes in circuitu meo visitat Dominus, ad me autem non appropinquat! *Et post:* Nam alium quidem intueor singularis abstinentiæ, alium vero patientiæ admirandæ, alium autem

summæ

ſummæ humilitatis & mãſuetudinis, aliũ multæ miſericordię,& pietatis: illum in contemplatione frequẽter excedere, hunc pulſare, & penetrare cœlos orationũ inſtantia, aliuſque in aliis præeminere virtutibus. Hos, inquã, conſidero omnes feruentes, omnes deuotos, omnes in Chriſto vnanimes, omnes in donis cœleſtibus, & gratia affluentes tamquã ſpirituales reuera montes, qui à Domino viſitantur, & ſponſum in ſe ſalientem frequenter recipiunt. Ego autem qui horũ in me inuenio nihil, quid me aliud putem, quam vnum è montibus Gelboe, quem præterit in ira & in indignatione ſua ille, ceterorum omnium benigniſſimus viſitator? Filioli hæc cogitatio tollit extollentiã oculorum, concilitat gratiam, viam ſponſi ſaltibus præparat. *Et infra*: Volo vos non parcere vobis, ſed accuſare voſmetipſos quoties forte in vobis, vel ad modicum tepere gratiã, virtutem langueſcere deprehenderitis. *Et poſt*: Hoc facere hominis eſt, qui curioſus circũſpector eſt ſui, & ſcrutator viarum ſuarum, ac ſtudiorum, atq; in omnibus ſemper ſuſpectum habet arrogantię vitiũ, ne ſurrepat. In veritate didici, nil æque efficax eſſe ad gratiã promerẽdam, retinendã, & recuperandam, quã ſi omni tempore coram Deo inueniatis non altum ſapere, ſed timere. Beatus homo qui ſemper eſt pauidus. Idem: Diſcito tibi præeſſe, & vitam ordinare, mores componere, temetipſum iudicare: & teipſum apud teipſum accuſare, ſæpe etiam condemnare, nec impunitum dimittere. Sedeat iudicans iuſtitia, ſtet rea, & temetipſum accuſans conſcientia. Nemo te plus diligit, nemo te fidelius iudicabit. Mane præteritæ noctis fac à temetipſo exactionem, & venturæ diei tu tibi indicito cautionem. Veſpere præteritæ diei rationem exige, & ſuperuenientis noctis fac indictionẽ. Sic diſtricto nunquam aliunde laſciuire vacabit. Singulis horis ſecundum communis inſtituti canonem ſua diſtribue exercitia: cui ſpiritualia, ſpiritualia: cui temporalia, tẽporalia. In quibus ſic exoluat omne debitum ſpiritus Deo, corpus ſpiritui: vt ſi quid fuerit intermiſſum, ſi quid neglectum, ſi quid imperfectum, ſuo modo, ſuo loco, ſuo tempore, non abeat impunitum ſiue irrecompenſatum. Idem: Quantum putas, ego illos admiror, quantum vereor in corde meo, quanto amplector charitatis affectu, qui velut neſciẽtes eos quos ſecum quotidie vident: vnum forte, aut duos, vel etiam plures, quos in maiori feruore ſpiritus vident, ſibi ex omnibus eligunt, & cũ ipſi fortaſſe meliores ſint, ſemper tamen illorum ſibi proponunt, & pręponunt ſancta in Domino ſtudia, & exercitia corporalia, ſeu etiã ſpiritualia. *Et infra*: Væ mihi (inquit vnus ex noſtris,) quia monachum in vigiliis vnũ conſideraui, in quo triginta virtutes numeraui, quarum vix vnam in me inuenio, & fortaſſe nullam. Ille tantum habebat, quantum hæc ipſa religioſę æmulationis humilitas. Hic itaq; fructus ſit mei ſermonis, vt aliorũ quiſque altiora ſemper attendat, quia in eo conſtat plenitudo humilitatis. Nã ſi forte in re aliqua maior tibi fratre aliquo gratia collata videtur: ſed in multis ſi bonus æmulator fueris, iudicare te poteris inferiorẽ. Quid ſi forte laborare, aut ieiunare plus iſto potes, & ille patiẽtia ſuperat, humilitate præcedit, ſupereminet charitate? quo modo tota die circa illud quod videris habere, inſipienti cogitatione verſaris? Eſto magis ſolicitus, vt ſcias quid deſit tibi. Hoc enim melius. Hucuſq; Bernardus. Vides quã magnum eſt circumſpicere & examinare ſeipſum, & etiam alios, vt in ſuam vtilitatem mores aliorum conuertat. In hoc igitur te multum exerceas, dum fueris in actiua, ſemper tenẽdo charitatis, humilitatis, & pietatis obſequia. Super omnia vero teneas meditationes vitęChriſti, & orationem: quia in vtriſque miro modo illuminaberis circa vitia & virtutes, & ſuper omnia alia exercitia in eis ad puritatem animi proficies, ad

Prou. 28. c

Idem epiſ. ad fratres de mõte Dei. de vi. ſol. longe ante med.

Idem ſer. 1. de altitudine & humilit. cordis.

A quæ totis virib. te intẽdere oportet, quia omnes virtutes cõtinet, vt dixi ſupra de ieiunio Domini Et ſi bene auctoritates ſupra de contẽplatione poſitas intellexiſti, tãto quis maiori puritate ſe munire debet, quanto ad celſiorẽ contẽplationem aſcẽdere cupit. Deputatur autem anima in meditationib. vitæ Chriſti, & maxime paſſionis ipſius, vt habuiſti ſupra in generalib. contẽplationibus ex ſerm. ſeptuageſimo ſecundo Bernardi ſuper Cãtica. Deputatur etiã in oratione quæ vicina, & proxima eſt contemplationi, & quod oratio laborioſis ſudoribus impetrat, contemplatio amœne quieſcendo deguſtat. Et hæc de modo vitæ actiuæ ſufficiant.

CAPVT LV.

B

De modo viuendi in vita contemplatiua.

IN cõtemplatiua vero aliter, & longe aliter te viuere oportet. Contemplator enim ſoli Deo vacare debet, & manere in ſolitudine ſaltem mentis, de qua habuiſti ſupra de ieiunio Domini. Nihil igitur ad eum de aliquibus rebus communibus vel propriis, nihil ad eũ de proximis quantum ab obſequia corporalia pro illo tempore, ſed à ratione, & deuotione, & compaſſione intendit ad eos. Nihil etiam ad eum de ſeipſo. Omnia breuiter debet poſt tergũ proiicere, & tãquam inſenſibilis & mortuus eſſe, vt ſoli Deo vacare poſſit. niſi eũ neceſſitas implicet, vel initium, Oportet enim, quod hanc ſapientiã diſcat in otio, vt habuiſti ſupra, in tractatu de contemplationibus ex ſermone Bernardi ſu-
C per Cantica quadrageſimo. Oportet quod minoretur actu & taceat, exẽplo Mariæ, quantumcũque & quotieſcumque interpelletur: & ipſius exemplo dimittat Dominũ reſpondere, & facere, vt omnia dignatiſſime prouidentiæ ſuæ committat. Super his autẽ audi Bernardum more ſuo facunde loquentem. Dicit enim ſic: Habet Martha dum agit formam bene operantis. Maria vero ſpeciẽ exprimit contẽplantis, dum ſedet, dum tacet, dũ interpellata non reſpondet: ſed tantũ in Dei verbũ toto mentis ſtudio intẽdit, ac ſolã quã diligit gratiam diuinæ cognitionis, cetera reſpuens, medullitus haurit: foriſque vt inſenſibilis redditur, dum intus ad contemplanda Dei ſui gaudia feliciſſime rapitur. *Et paulo poſt*: Non miremur quempiam laborantem, & be-
D ne operantẽ, ſi aduerſus fratrẽ vacantẽ murmurare videamus, quia & hoc in hoc Euãgelio legimus Marthã feciſſe aduerſus Mariã. Quod autem MARIA murmurauerit aduerſus Marthã, eo quod eius actionibus implicari nollet, nuſquam omnino reperitur. Neq; enim vtrumque agere competenter ſufficeret, & curis exterioribus deſeruire, & interius ſapientiæ deſideriis vacare. De ipſa quippe ſapientia ſcriptum eſt, & qui minoratur actu, percipiet illam. Propterea Maria ſedet, immotaque manet, nec vult interrumpere ſilẽtij quietem, ne iucundam amittat contemplationis dulcedinẽ, pręſertim cum ipſum intus audiat Dominũ dicentem: Vacate & videte quam ſuauis eſt Dominus. Idem: Putas in domo in qua Chriſtus ſuſcipitur, vox murmuris audietur? Felix domus, & beata ſemper congre-
E gatio, vbi de Maria Martha conqueritur. Nam Maria Marthæ æmulari prorſus indignũ, prorſus illicitũ eſt: Alioquin vbi legis Mariam cauſantem, quia ſoror mea reliquit me ſolam miniſtrare? Abſit, abſit, vt qui Deo vacat ad tumultuoſam aſpiret fratrum officialium vitam. Martha ſemper inſufficiens ſibi, & minus idonea videtur, aliiſque magis id operis quod adminiſtrat, optet imponi. Vide autem prærogatiuam Marię, quod in omni cauſa habet aduocatum. Indignatur ſiquidem Phariſæus, conqueritur ſoror & etiam diſcipuli murmurant, vbique Maria tacet, & pro ea loquitur Chriſtus. *Et infra*: Videat ergo Maria quemadmodum vacet, & videat quoniam ſuauis eſt Dominus

Videat,

Ber. ſer. 5. de aſſum. Virgi. parum ante med.

Eccl. 38. e

Pſal. 33. b

Idem ſer. 3. de aſſump. Virgin. non lõge poſt prin.

Videat, inquam, quam deuota mente, quam tranquillo sedeat animo secus pedes IESV, prouidens animo semper in conspectu suo, & verba ex eius ore excipiens, cuius affectus amabiles & eloquium dulce. Diffusa est enim gratia in labiis eius, & est speciosus forma præ filiis hominum, immo super omnem gloriam Angelorum. Gaude & gratias age MARIA, quę partem optimam elegisti. Beati enim oculi qui vident, quæ tu vides, & aures quæ merentur audire, quæ tu audis. Beata plene quę venas diuini susurri percipis in silentio, in quo vtique bonum est homini Dominum expectare. Simplex esto non tantum sine dolo, sed etiam absque multiplicitate occupationum, vt tecum sit sermocinatio eius, cuius & vox dulcis & facies decora. Vnum caue, ne incipias abundare in sensu tuo, & velis plus sapere quam oportet: ne forte dū lucem sectatis, impingas in tenebras, illudente tibi dæmonio meridiano. Hoc vsque Bernardus. Vidisti quoniam contemplator debet omnia dimittere, occupationes, & exercitia corporalia, quæ occupatio recte opponitur vacationi, & est vnum de maioribus impedimentis, quę possit habere contemplator. Nam pluribus modis impedit enim: & non solum cum in occupatione, sed etiam postea, & primo reddendo mentem solicitam, & inquietam circa id quod fecit, vel facere habet, etiam & relinquendo imaginationes & phantasmata, quæ multum impediunt contemplantem.

Psal. 44. a

CAPVT LVI.

De quatuor impedimentis contemplationis

Ber. ser. 23 super Cant. cir. fin.

NVnc vtique videamus, quæ impediunt cōtemplationem. Sunt autem impedimenta eius quatuor, de quibus sic dicit Bern. In hoc arcanum contemplationis: & in hoc sanctuarium Dei, si quem forte nostrum aliqua hora sic rapi, & sic abscondi contigerit, vt minime auocet aut perturbet, vel sensus egens, vel cura pungens, vel culpa mordens, vel certe ea quæ difficilius amouentur irruentia imaginum corporearum phantasmata: poterit quidem hic cum ad nos redierit gloriari, & dicere: Introduxit me Rex in cubiculum suum. Hucusque Bern. Primum igitur impedimentum dicit quod est sensus egens, scilicet corporis. Intantū enim anima ad corpus afficitur, quod ea in aliqua sui parte vel sensu defectum notabilem patiente contemplari non delectat. Tempore igitur infirmitatis nō est locus contemplationis nisi Dominus faceret de gratia speciali. Simile contingit, cū valida famis, vel sitis, vel frigus imminet, vel aliud corporis impedimentum. Secundum impedimentum, dicit quod est cura pungens, id est, solicitudo curarum, & occupationum, & hoc satis potest esse clarum per auctoritates supra proxime positas. Idem etiam Bern. prolixioribus verbis narrans impedimenta contemplationis, inter alia dicit, quod sicut puluis iniectus in oculum corporalem impedit visum, sic cura terrenorum actuum oculum intelligentiæ confundit, atque à contemplatione veri luminis excludit. Tertium impedimentum dicit, quod est culpa mordens, id est, peccatum. Et hoc duob. modis potest contingere. Primo cum peccatum est in anima. Secundo cum fuit, & deletum est per contritionem, & confessionem, sed in memoriam reuocatur: vtrumque enim impedit contemplationem, vt in eodem sermone refert sic inter alia dicens: quod sicut tenebræ impediunt visum corporalem, sic peccatum cum est in anima impedit ipsam, quia tenebrosa est, sed ad contemplandum requiritur puritas, & pulchritudo animæ: sic tunc non est locus contemplationi. Similiter sicut sanguis vel humor concretus fluens in oculum, impedit visum: sic peccatum cum redit in memoriam, influit in animā, & impedit visum eius: & propterea cauere debes tempore contemplationis, cogitare super peccatis. Omni quidem tempore nos debemus peccatores reputare, sed signanter non debemus cogitationem nostram reflectere super aliquo, vel aliquibus peccatis, tempore quo volumus contemplari. Et de hoc idem Bern. sic dicit: Habemus quoque Mariam contemplātem in illis, qui progressu longioris temporis cooperante gratia Dei in aliquid melius, & lætius proficere potuerunt, quando iam de indulgentia præsumentes, non tam versare intra se soliciti sunt tristem imaginē peccatorum, quam certe in lege Dei meditari die ac nocte, & insatiabiliter delectati. Interdum etiam reuelata facie gloriam sponsi cum ineffabili gaudio speculantes, in eandem imaginem transformantur: & de claritate in claritatem tamquam à Domini spiritu. Hucusque Bernardus. Quartum impedimentum dicit, quod sunt phantasmata corporearum imaginum: & hoc est difficilius aliis supradictis, & propterea cōmendatur intantum in hoc statu solitudo. Oportet enim contemplantem esse mutum, & surdum, & cæcum: vt videns nō videat, audiens non intelligat, nec loqui delectetur, hoc est, vt ita sit abstractus ab his trāsitoriis, & ita Deo coniunctus, quod in audiendo, videndo, loquendo, non minuat cursum suum: sed fugiat quantum potest. Et si quando necessitas ad id cogit, non secū reportet imagines, quæ per has fenestras intrant ad animā nostram. Vnde non debet contemplatiuus sicut actiuus obscurare mores aliorum, ne inde phantasmata reportet. Multo ergo magis tu debes à sæcularium collocutione cessare, quantumcumque coniuncti sint, vt inde te pluries monui. Si quando etiam obedientia, vel necessitas, vel obsequium, vel recreatio ad aliquid laborandum, vel operandum te impellit, fideliter facias: sed non sic adhæreas voluntate, vel delectatione, vt inde reportes imagines, ne postea Deo vacans, impediaris. De quo sic ait Bernardus: Aliquid operandum est manibus, quod iniungi solet, non tam quod animum delectando detineat ad horam, quam quod spiritalibus studiis delectationem conseruet, & nutriat: in quod remittatur ad horam animus, non resoluatur. Vnde se facile mox vt ad seipsum redeundum visum fuerit, expediat absque cōtrouersia inhærentis voluntatis, absque contagione contractæ delectationis, vel memorię imaginantis. Non enim vir propter mulierem, sed mulier propter virum. Non spiritualia exercitia propter corporalia, sed corporalia propter spiritualia. Propterea sicut viro creato collatum, vel comparatum est ei adiutorium simile sibi ex ipsa hominis substantia: sic cum in adiutorium spiritalis studii necessaria sint corporalia, non tamen in hoc semper æque conuenire videntur similitudine, & affinitate. Sicut meditari quod scribatur, vel scribere quod legatur. Subdiualia tamen exercitia, sic sæpe etiam spiritum exhauriunt, vt cum grauiori rusalium operū exercitio, sit magna contritio corporis, vsque ad contritionem, vel humilitatem cordis. Fatigationis enim suæ pressura exprimūt sæpe vehementioris affectum deuotionis. Serena tamen bonus, & prudens ad otium sæpe comparat laborem, nec in eum dissoluitur, sed per eum magis in seipsum colligitur, quod semper præ oculis habuit, non tam quod agit, sed quod agendo intendit, omnis consummationis attendens finem. Hucusque Bern. Vides quam vigilanter cauere oporter, ne in manualibus laboribus animum occupes. Non enim in hoc quantum impedimentum contemplationis incurres propter curam solicitudinum. Et hæc de impedimentis contemplationis dicta sufficiant.

Idem ser. 5. de assump. Virg. post med.

Idem ser. 57. super Cant. cir. fi.

Idem. Ep. ad fratres de monte Dei de vi. sol. longe ante med.

Ex quibus manifeste apparere potest, quam sit nociua intricata curiositas, quæ tatā animā inficit, & facit inquietā, & impetum. Quam etiam nociua sunt cupiditas, & congregatio rerum, & per consequens, quam sit pretio

pretiosissima benedicta paupertas, quæ animam expeditam, & puram Deo continue repræsentat. Non autẽ te moueat, vt supra dixi, quod contemplatiuus proximis non intendit, nam intendit Deo, & in eius dilectione actiuum excedit: sed actiuus excedit contemplatiuum in dilectione proximi. De quo dicit Bernar.

Idem ser. 60. super Cant. post med.

Dico autem per gratiam Dei, quæ in nobis est, & ficus nos habere, & vineas. Ficus quidem, qui suauiores in moribus sunt: vineas vero, qui spiritu feruentiores. Omnis qui se inter nos cõmuniter, socialiterque habet, & non solum sine querela conuersatur inter fratres, sed etiam cum multa suauitate fruendũ se omnibus præbet in omni officio charitatis, quidni illum vicẽ agere ficus conuenientissime dicam? *Et infra*: Iam qui vineæ sunt, seueriores nobis, quam suauiores se exhibent in spiritu vehementi agentes, zelantes pro disciplina, vitia acerrime corripientes, & aptantes sibi conuenientissime vocem illam: Nonne qui oderunt te Domine

Psal. 138 b
Psal. 68. b

oderam, & super inimicos tuos tabescebam? Item: Zelus Domus tuæ comedit me. Et mihi quidem illi in dilectione proximi, isti in dilectione Dei, eminere videntur. Hucusque Bern. Vides quoniam contemplatiui ad quos maxime spectat zelare pro Deo, præferũtur actiuis in dilectione Dei. Hoc tamen discrete intellige, quia numquam contemplatiuus proximi charitatem omittit, sed principalius intendit Deo, & secundario proximo, quamuis hoc ipsum determinationem recipiat. Nam rudis, & incipientis contemplantis est omnino, qua strictius potest, soli Deo vacare, & in solitudine mẽtis, & etiam corporis si potest, manere, vt etiã zelum Dei, & seipsum, & proximum vel zelo Dei negligere videatur, cũ ipsa solitudinis natura id requirat, & maxime quando sponsi visitatione, & frequentia iucundatur, alias enim de facili posse eradicari. Cum vero iam perfectus, & sublimatus est per lõgum cõtemplationis exercitium, tũc pro Deo fortiter zelat, & pro animę salute, vt habuisti supra ex sermone Bernardi decimooctauo super Cãtica in hoc tractatu, scilicet quomodo contemplatiua pręcedit secundam partem actiuæ. Cum vero necessitas immineat, quilibet cõtemplatiuus quomodocũque incipiens, pro charitate proximi otium intermittit. Vnde idem Bern. sic dicit: Oran-

Idem ser. 50. super Cant. cir. med.

tem denique hominem, Deo loqui quis dubitet? Quoties tamen inde charitate iubente, abducimur, & auellimur propter eos qui nostra indigent opera, vel loquela? Quoties pie cedit negotiorum tumultibus pia quies? Quoties bona conscientia ponitur codex, vt operi manuum insudetur? Quoties pro administrandis terrenis iustissime ipsis supersedemus celebrandis Missarum solemniis? Ordo præposterus: sed necessitas non habet legem. Hucusque Bernardus.

CAPVT LVII.

Vita contemplatiua præfertur actiuæ.

QVia ergo in præcedenti auctoritate Bernardi ex sermone 60. super Cant. habuisti, quod contemplantes præferuntur actiuis in dilectione Dei: videtur quod contemplatiua præferatur actiuæ. De quo idem

Ber. ser. 3. de Assum. Virg. an. med.

Bernardus sic dicit. Quid tamen sibi vult fratres quod optimam partem Maria dicitur elegisse? Vbi iam erit quod aduersus eam proferre solemus, si quando forte administrãtis Marthę turbationum inęqualitatem iudicare voluerit? Melior est iniquitas viri, quã benefaciens mulier? vbi erit illud: Si quis mihi ministrauerit honorificabit eum pater meus? & illud: Qui maior est vestrum, erit minister vester? Postremo, quę consolatio est laboranti, quasi in eius suggillationem partem sororis attollere? Vnum igitur arbitror è duobus, vt aut de electione Maria laudetur, quod pars ipsa quantum in nobis est, sit in omnibus eligenda, aut certe vt neu-

Eccl. 42. Ioan. 12. d. Mat. 20. d

A trum defuisse dicatur, nec in partem aliquam præcipitasse sententiam, sed ad obedientiam præceptoris in vtramlibet sit parata. Quis enim sicut Dauid fidelis, egrediens, & ingrediens ad imperium regis? Denique (inquit) Paratum cor meum non semel tantum, sed & secundo, & vacare tibi, & proximis ministrare. Hæc plane pars optima quæ non auferetur: hæc mens optima, quæ non mutabitur, quocumque vocaueris eam. Bonum enim acquirit gradum, qui bene ministrauerit: forte meliorem, qui bene vacauerit Deo: optimum autem qui perfectus est in vtroque. Vnum autem dico adhuc si tamen id de Martha licet suspicari. Nonne enim quasi otiosam reputasse videtur quam sibi dare petiit adiutricem: Sed carnalis est, & omnino nõ per-

1. Reg. 22.
Ps. 56. b

B cipit ea quæ sunt spiritus Dei, si quis forte vacantem animã suam de vacatione redarguit. Audiat ergo optimam esse hanc partem, quę maneat in æternum. Numquid enim rudis quodammodo videtur anima, quæ diuinæ contemplationis penitus expers, illam intrauerit regionem, vbi hoc vnum omnium opus, vnum studium, eadem vita? Idem: Duo quædam in intentione, quam faciem animæ diximus, necessario requiruntur, res, & causa, id est, quid intendas, & propter quid. Ex his sane duobus, animę vel decor vel deformitas iudicatur. *Et infra*: Porro intendere in aliud quam in Deũ, tamen propter Deum non solum Mariæ, sed Marthæ negotium est. Absit autem, vt quæ huiusmodi est, quidquam dixerim, illam habere deforme, nec tamẽ ad perfectum affirmauerim peruenisse decoris. Quippe quæ

Idem ser. 40. super Cant. ante med.

C adhuc solicita est, & turbata erga plurima: & non potest terrenorum actuum vel tenui puluere non respergi. Quem tamen cito facilemque deterget, vel in hora sanctæ dormitionis casta intentio, bonæ conscientiæ interrogatio in Deum. Igitur solum inquirere Deum propter ipsum solũ, hoc plane est vtramque bipartitę intentionis faciem habere pulcherrimã, atque id proprium ac speciale sponsæ cui merito singulari prærogatiua audire conueniat: Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis. Idem: Solitudo, & reclusio numina miseriæ sunt. Cella autem nequaquam debet esse reclusio necessitatis, sed domicilium pacis, ostium clausum, non latebræ, sed secretum. Cum quo enim Deus est, num-

Idem ep. ad fratres de mõte Dei, de vi. sol. longe an. med.

D quam minus est solus, quam cum solus est. Tunc enim libere fruitur gaudio suo, tunc ipse suus est ad fruẽdũ Deo in se, & se in Deo. Tunc in luce veritatis, in sereno mundi cordis, vltro paret sibi pura conscientia, & libere se infũdit affecta de Deo memoria, & vel illuminatur intellectus, & bono suo fruitur affectus, vel libere seipsum deflet humanæ fragilitatis defectus. Propter hoc secundum formam propositi vestri habitantes in cœlis, potiusquam in cellis, excluso à vobis toto sæculo, totos vos inclusistis cum Deo. Idem: Otium non est vacare Deo immo negotium negotiorum. Hucusque Bern. His auctoritatib. videtur, quod vita contemplatiua præferatur actiuæ, & etiam alias auctoritates habuisti in hoc tractatu, quæ ad hoc ipsum faciunt, & etiam supra sub capitolo, quomodo Dominus fugit,

Ibidem.

E quando turbæ voluerunt eum facere Regem ex sermone 32. Bernardi super Cantica. Quæ autẽ sint maioris meriti, Deus nouit. Crederem tamen, quod qui maiori amore fertur, magis meretur, sed in cõtemplatiua videtur quis magis affici ad amorem, & valde magnum est speculari Deum, frui Deo, conuersari cum Deo, & eius cognoscere voluntatẽ, quę ad contemplatiuum spectant. Hęc enim est degustatio mercedis patrię, quamuis imperfecte & raro: Et hoc vidẽtur tenere sancti, scilicet quod contẽplatiua sit maioris meriti, quã actiua. Sed quidquid sit, Dominus vult de vtrisque. Et sicut multa in vno corpore mẽbra non eundẽ actũ habent, ita nos multos in Ecclesia multis modis Domino seruire oportet, & non omnibus idẽ spiritus datur,

1. Cor. 12. d datur, sed alij datur sermo sapientiæ, &c. Vnusquisque igitur in ea vocatione, in qua vocatus est, maneat: & qui aptus est contemplationi moretur in ea, qui vero ministerio proximorum, exerceat se in ipso. Nã & Dominus sicut hic dixit de Maria, quod optimã partem *Ioan. 21. c* elegit, ita cum Petro suas oues recommendauit sub fui amoris examine, tribus ei vicibus hoc impressit. Et hoc sensu potest intelligi quod Bern. scribit, dicens: *Idem ser. 3. de assump. Virg. vers. fin.* Suscipit Martha Dominum in domum, cui nimirum credita dispẽsatio est domus. Suscipiãt & ceteri coadiutores eius singuli, pro qualitate ministerij excipiant Christum, seruiãt Christo, ministrent ei in mẽbris suis Ille in infirmis fratribus, ille in pauperibus, ille in suscipiendis hospitibus, & peregrinis, quibus ita solicitis circa frequens ministerium: videat Maria quantum ad Dominum vacet, & videat, quoniam suauis est Dominus. Hucusque Bern. Tu igitur quia status tuus illud exigit, contemplatiuã totis viribus assume, præmissa actiua moris, per quam peruenitur ad ipsam. Et gaude, & gratias age Domino Iesu qui ad hanc te partem vocauit, quam optimam esse dixit.

CAPVT LVIII.

Ex trib. causis contẽplator reducit se ad actiuã. Itẽ de eo quod fides sine operibus mortua est.

In quibus liceat, à contemplatione subtrahi. Qvamuis autem plories supra tactum sit, quod cõtẽplator soli Deo vacare debet, ac cetera omittere: scias generaliter esse verum, sed nõ semper. Nã tribus ex causis à iucunda contẽplatione se ad tẽpus separat, & se recipit in actiuã. Vna causa est, propter lucrum animarum, vt habuisti supra, quomodo contemplatiua præcedit secundum partem actiuæ ex sermoni- *Ber. ser. 61. super Cant. in prin.* bus, 18. & 62. Bern. super Cant. Dicit etiam idem Bern. Surge amica mea, sponsa mea, & veni. Comendat spõsus multam dilectionem suam iterando amoris vocessnam iteratio, affectionis expressio est. Et quod torsum, ad laborem vinearum dilectam solicitat, ostẽdit quam sit de animarum salute solicitus. Nam vineas, animas esse iam audistis. *Et paulo post:* Sponsam tamen nunquam, vt memini in toto hoc opere adhuc nominaui, nisi modo cum ad vineas itur, cũ vino charitatis appropinquatur. Hucusque Bern. Sciens ergo sponsa voluntatem sponsi zelantis animarum salutem, exit ad tempus, videlicet cum est necessarium ad ipsam operandam, & postea redit ad ipsam contemplationẽ. Alia causa intermittendæ contẽplationis est ratione officij imminentis. Nam cum prælatus subditorum necessitatibus intendere habet, omittit tunc contemplationem. *Idem ser. 52. super Cant. cir. f.* De quo idem Bern. de se ipso loquens ad monachos suos, qui quandoque nimium infestabãt eum, sic dicit: Rara satis mihi ad feriandum à superuenientib. conceditur hora. *Et subdit:* Supersedeo, ne magis impatiẽtiæ exemplum videar dare infirmis, pusilli enim Domini sunt in eũ credentes, non patiar vt ex me scandalum patiantur. Nõ vtar hac potestate, magis autem ipsi me vtantur vt libet, tantum vt salui fiant. Parcent mihi, si non pepercerint: & in eo potius requiescam, si non me inquietare timuerint pro necessitatibus suis. Gerã eis morem quoad potero, & in ipsis seruiam Deo meo, quamdiu fuero in charitate non ficta. Non quærã quæ mea sunt, nec quod mihi est vtile, iudicabo. Hoc solũ deprecor, vt fiat acceptum eis, fructuosumque ministerium meum, si forte mihi ex hoc inueniã in die mala misericordiam in oculis patris eorũ. Idem ad vtrãque *Idem ser. 51. super Cant. ante med.* causam de prædictis. sic ait: Loquor vobis experimentũ meum, quod expertos sum. Si quando sane comperi profecisse aliquos vestrum ex meis monitis, tunc non piguit, fateor, curã prætulisse sermonis proprio otio, & quieti. Cum enim, verbi gratia, post sermonem iracundus quispiam reperitur mutatus in mitẽ, superbus

A in humilem, pusillanimis in fortẽ: porro mitis, humilis, fortis in sua quispiã gratia excreuisse, & se ipso meliores factos esse cognoscitur, sed & qui forte tepebãt, & languebant circa spiritualẽ studium torpentes, & dormitantes, ad ignitum eloquium Domini refer buisse, & euigilasse videntur: & qui deserto fonte sapientiæ fodertant sibi propriæ voluntatis cisternas, non valentes aquas continere, propterea que ad omne iniunctũ grauati corde arido murmurabant nullum in se habentes deuotionis humorem: hi, inquam, cum de rore verbi & pluuia voluntaria, quã segregauit Deus hereditati suæ, refloruisse probantur in opere obedientiæ, facti in omnibus voluntarij, & deuoti. Non est dico vobis vnde subeat mentem, quasi pro intermisso studio iucundæ contemplationis tristitia, cum talibus fuero circumdaB tus floribus, atque fructibus pietatis, patienter auellor ab infecundæ Rachelis amplexibus, vt de Lia mihi exuberent fructus profectuũ vestrorũ. Minime prorsus pigebit me intermissæ quietis pro eius sermonis, cum video in vobis germinare semen meum, atque augeri incrementa frugũ iustitiæ vestræ. Charitas enim, quæ *1. Cor. 13. b* nõ quærit quæ sua sunt, id mihi iam dudum facile persuasit, vt nihil scilicet desiderabilium meorum vestris præferre vtilitatibus. Orate, legere, scribere, meditari, & quæ sunt alia spiritalis studij lucra, hæc arbitratus sum propter vos detrimenta. Hucusque Bernardus.

Tertia causa intermittendæ contemplationis est, quando morte suo recedente sponso, non sentit anima solitas consolationes: vadit enim, & redit sponsus pro C suo velle prout habuisti in cap. 35. quomodo Dominus fugit quãdo turbæ, &c. Cum igitur recedit, anima languet ex desiderio eius, & toto conatu suo reuocat eum, *Cant. 2. d* dicens cum sponsa in canticis: Reuertere dilecte mi. Si nec tunc redit, inuocat sodales sponsi, id est, Angelos *Cant. 5.* in auxilium suum, & dicit: Adiuro vos filiæ Hierusalẽ, vt si videritis dilectum meum nuncietis ei, quia amore langueo. Si vero nec sic redire dignatur, anima sciens voluntatem sponsi, reducit se in actiuam, vt vel sic fructificet sponso Non enim decet contemplatorem esse *Cant. 2.* desidiosũ Dicit igitur tũc sponsa: Fulcite me floribus, *Bern. in ser. eod. 51. super Cant non longe à prin.* stipate me malis, quia amore lãgueo De hoc sic ait Bernard: Fidem floremi, fructũ actum intellige. Nec inconD grue, vt opinor, tibi videbitur, si aduertas quomodo instat floris necessario præcedentis fructũ bonumque opus, fide oporteat præueniri: Alioquin sine fide impos- *Heb. 11. b* sibile est placere Deo, Paulo attestante, magis autem æque ipso docente: Omne quod non est ex fide, etiam *Rom. 14. d* peccatum est: itaque nec sine flore fructus, nec sine fide opus bonum: sed & fides sine operibus mortua est, sicut *Iac. 2. b.* inuiliter quoque flos apparet, vbi non sequitur fructus. Igitur ex bonis operibus fides non ficta radicabitur, recipiet consolationem manus assueta quieti, quotiens sibi lux, vt assolet, contemplationis subtrahitur. Quis enim non dico continue, sed vel diu dum in hoc corpore manet, lumine contemplationis fruitur? At quoties, vt dixi, corruit à contemplatiua, toties in actiuam se recipit. Inde nimirũ tamquam è vicino familiarius rediturus in id ipsum, quoniam sunt inuicẽ E contubernales hę duę, & cohabitant pariter. Est quippe soror Mariæ Martha. Neque enim, & si à contẽplationis lumine cadit, patitur tamen vllatenus se incidere tenebras peccati, seu ignauiam otij. Sane in luce bonæ operationis se retinens, vt scias etiam opera lucem esse. Luceat lux vestra (inquit) coram hominibus, quod *Matt. 5. b.* non dubium de operibus fuisse dictum, quæ homines poterant intueri. Huc vsque Bern. Hæ sunt igitur tres causæ, propter quas contemplator à iucunda contemplatione recedit, & se recipit in actiuam, quamuis inuitus in hac vltima ex dispensatione tamen diuina, & in qualibet earum aduertere potuisti ex auctoritatibus Bernardi, quod ad tempus hoc facit, & redit ad con-

templatio

templationem. Vnde hæc ipsa sunt in argumentum, quod contemplatiua præfertur actiuæ. A

Eia, Deo gratias: expediti sumus de tractatu contemplationis: copiosa materia est, & vtilis valde, in qua non solum de ipsa contemplatione, sed de multis aliis, & quasi de toto studio spiritualis exercitij poteris edoceri. Igitur eam attente diligere, & diligenter opere adimplere coneris, nec tamen credas me tibi omnia in prædicto tractatu retulisse, quæ Bernardus inde tractat, sed sufficiant tibi quæ dicta sunt, &c.

CAPVT LIX.

Quomodo Dominus dixit Iudæis, quod Ecclesia deuolueretur ad gentiles, sub similitudine cultorum vineæ: qui filium Domini sui occiderunt.

DOminus ac redemptor noster zelans animarum salutem, pro quibus venerat positurus & suam, omnibus modis nitebatur eas ad se attrahere, & inimicorum faucibus extirpare. Vnde quandoque vtebatur sermonibus blandis, & humilibus: quandoque increpatoriis, & duris: quandoque exemplis, & similitudinibus: quandoque signis, & virtutibus: quandoque minis, & terroribus, & variabat modos, & remedia salutis prout expedire videbat, pro loco, & tempore, ac personarum audientium varietate. In hoc autem loco fuit vsus contra Principes & Pharisæos verbis duris & exemplo terribili, & adeo iusto & vero: quod ipsi iidem contra se tulerunt sententiam. Proponit enim eis parabolam de cultoribus vineæ, qui nuncios Domini venientes pro fructibus occiderunt, & etiam filium eius. (Matth. 21. d) Quærens autem qua pœna digni essent puniri ab illo Domino responderunt: Malos male perdet, & vineam suam locabit aliis agricolis. Iesvs hoc approbans, intulit sic: Auferetur à vobis regnum Dei, id est, Ecclesia, & dabitur genti facienti fructum eius, Id est, gentilibus, ex quibus sumus nos, & vniuersalis Ecclesia. Interposuit etiam exemplum de lapide angulari, qui significabat ipsum, & debebat Iudæos confringere. Et tunc illi intelligentes quod de ipsis parabola esset, non correcti sed magis irati sunt: quia eos excæcauerat eorum malitia. Tunc autem conspice in prædictis, humiliter quidem sedentem inter illos Pharisæos, sed cum auctoritate loquentem, & cum potestate, & vigore virtutis enunciantem eis casum proprium.

CAPVT LX.

Quomodo voluerũt IESVM capere in sermone.

SIcut multis modis Dominus Iesvs nitebatur operari Iudæorum salutem, ita econtrario illi omnibus quibus poterant modis, conabantur ad eius detractionem, & interitum. Cogitauerunt igitur eum decipere, sed defecerunt scrutantes scrutinio. Miserunt autem ex deliberato consilio discipulos suos, cum familiarib. Herodis regis, vt quærerent, si liceat dare censum Cæsari, an non? (Matth. 22. b) Cogitabant enim, quod ex hoc eum redderent exosum, vel Cæsari, vel turbæ Iudæorum, quasi non posset nisi contra se respondere. At ipse scrutator cordium cognoscens eorum malitiam, respõdit, quod quæ ad Deum pertinebant Deo, & quæ ad Cæsarem, Cæsari redderentur: vocans eos hypocritas, qui verbis blandis animo fallaci loquebantur. Illi ergo sua intentione fraudati, cũ verecundia recesserunt. Conspice igitur attente ipsum, vt supra in generali traditione habuisti: & etiam considera hic, quod nõ vult Dominus, quod prælati, & Domini temporales in suo debito defraudentur. (Peccatum est, defraudare principes in pedagiis.) Vnde peccatũ est, & inhibitũ non soluere pedagia, & gabellas, & decimas, & datiua alia, quæ per temporales Dominos debite, & æqualiter ordinantur,

CAPVT LXI.

De cæco illuminato in Hierico, & multis aliis.

BEnignissimus Dominus, qui ex nimia charitate de sinu patris, pro nostra salute descendit, sciẽs, quod tempus suæ passionis instabat, ad eandem versus Hierusalem se pro ipsa suscipienda parauit: quam & diuinitas tunc prædixit, sed non intellexerunt eum. Cum igitur appropinquaret Hierico, cæcus quidam sedens iuxta viam & mendicans, cum intelligeret à turbis eum inde transire, fortiter cœpit clamare misericordiam: & licet increparetur à turba, non verecundabatur, nec tacebat. (Luc. 18. f) Ad cuius fidem & feruorem Dominus Iesvs respiciens, fecit eum ad se adduci, & dixit: B Quid vis vt faciam tibi? O dulcissimum verbum! Quid vis vt faciam tibi? Et cæcus ad eum: Domine vt videam. Et pius Dominus concessit, dicens: Respice. Et sic eum illuminauit. Conspice ergo Dominum Iesvm, & curialitatem eius diligenter. Et considera hic de virtute fidei, & orationis, & quod orationis importunitas non displicet Deo, immo placet. Simile habuisti supra de Chananæa. Et ipse docet in hoc eodem, quod oportet semper orare, & non deficere: dans exemplum de iudice à quo vidua ex importunitate impetrauit, quod petebat. (Ibid. a) Alibi etiam dat exemplum de eo, qui de nocte commodauit panes ex importunitate petentis. (Luc. 11. a) Et sic perseuerantibus in petitione, facit Dominus quidquid iuste, ac debite petunt à Deo, vt dicat singulis: C Quid vis vt faciam tibi? & facit. Immo plus etiam sæpe facit, quam petatur, & quam audeat homo petere, vt habes exemplum in Zachæo, de quo infra proximè dicemus. (Luc. 19.) Igitur pro constanti habeas, quod quidquid fideliter, & perseueranter petieris à Domino, obtinebis. Nec verecundari debes, sicut nec ille cæcus, nec Chananæa, nec Zachæus verecundati fuerunt petere gratias, & eas obtinuerunt. Sic nec nos verecundari debemus seruire Deo, & peccatum deponere, & gratias nobis necessarias postulare. Habere namque pudorem, & verecundiam, pertinet quandoque ad magnam virtutem, & quandoque ad magnum vitium. De quo sic dicit Bernardus: Est pudor adducens peccatum, & pudor adducens gloriam. (Bern. In lib. de laude nouæ militiæ siue ad milites templi c. 12.) Bonus pudor est, D quo peccasse, aut certe peccare confunderis. Et licet omnis humanus arbiter forte absit, diuinum tamen tãto verecundius reuereris aspectum, quanto verius cogitas illum, plus quam hominem purum esse, tantoque eum grauius offendi à peccatore, quanto constat longius esse peccatũ ab illo. Huiusmodi proculdubio pudor fugat opprobrium, parat gloriam, dum peccatum omnino non admittit, aut certe admissum & pœnitẽdo punit, & confitendo expellit: si tamẽ gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ. (2. Cor. 1. c) Quod si quisquã confiteri confunditur, & inde compungitur, talis pudor peccatum adducit, & gloriam de conscientia perdit: quando malum quod ex profundo cordis cõpunctio conatur expellere, pudor ineptus constrictor labiorum omnino non permittit exire. Idẽ: O verecun- E dia expers rationis, inimica salutis, totius ignara bonitatis, & honestatis. (Idem Epist. 185. ad Eustarb.) *Et mox:* Ita ne verecũdum est homini vinci à Deo, probro ducitur humiliari sub potẽti manu Dei altissimi? (1. Pet. 5.) *Et post:* Summum victoriæ genus, diuinæ cedere maiestati: & auctoritati matris Ecclesiæ non reluctari, summus honor & gloria. O peruersitas, nõ pudet inquinari, & ablui pedes pudet? Est pudor, iuxta Sapientem, adducens gloriam, si vel peccare pudeat vel peccasse, (Eccl. 4. c) & ita vel certa gloria non carebit, reducente nimirũ pudore, quam culpa fugauerat. Idem: Nescio an quidquam gratius verecundia aduerti in moribus hominum queat. (Idem Ser. 86. super Cant. ante med.) *Et subdit:* Quæ est certe omniũ ornatus gratum, sed teneræ gratia verecundiæ in teneriori am-

plius,& pulchrius enitescit. Quid amabilius verecundo adolescente? Quam pulchra hæc, & quam splendida gemma morum in vultu,& vita adolescentis. Quã vera,& minime dubia,bonæ spei nuncia,bonæ indolis index. Virga disciplinæ est illi, qui pudendis affectibus imminuens, lubricæ ætatis motus actusque leuea coërceat, & comprimat insolentes. Quid itaque turpiloquij, & omnis deinceps turpitudinis verba, fugitans? [illegible] erecundia soror continentiæ est. Nullum æque manifestum indicium columbinæ simplicitatis,& ideo etiam testis innocentiæ. Lampas est pudicæ mentis iugiter lucens: vt nil in ea turpe,vel indecorum residere attentet,quod non illa illico prodat. Illa malorum impugnatrix,& propugnatrix puritatis innatę,specialis gloria conscientiæ est,famæ custos,vitæ decus,virtutis sedes,virtutum primitiæ,naturæ laus & insigne totius honestatis. Rubor ipse genarum, quem forte inuexerit pudor,quantum gratiæ & decoris suffuso afferre vultui solet? Vsque adeo germeo animi bonum verecundia est, vt & qui male agere non verentur, videri tamen verecundentur. *Subdit:* opera nimirum tenebrarum,& digna latebris occultãtes. *Et infra:* Quid tam amicum verecundo animo quam secretum: Denique orare volentes, iubemur intrare cubiculum, vtique secreti gratia. Illud quidem ad cautelam,ne palam orantibus nobis, laus humana,orationis fraudet fructum,frustretur affectum. Sed quid tam proprium verecundiæ,quam proprias vitare laudes,& vitare iactãtiam? *Et paulo post*: Quid tam indecoru,maxime adolescenti, quam ostẽtatio sanctitatis? *Et post:* Bona commendatio secuturæ orationis,si præmittas verecundiã. Hucusque Bernardus. Quæ autem in huius cæci considerationẽ veniunt, potes considerare de duobus aliis cæcis tunc à Domino illuminatis,scilicet quando exiuit de Hierico. Iste enim fuit ante ingressum illumina- [*Matt. 20. d & Mar. 10.*] tus. De illis antẽ dicitur in Matthæo & Marco,vbi ponitur nomen vnius. Nam eodem modo,vt isti clamauerunt,& responsum,& lumen à Domino receperunt

CAPVT LXII.

Qualiter Dominus intrauit domum Zachæi.

CVm Dominus Iesvs ingrediens ciuitatem Hierico ambularet per eam: Zachæus princeps publicanorum hoc audiens, & desiderans vehementer eum [*Luc. 19.*] videre, nec valens propter multitudinem turbæ, quia statura pusillus erat,ascendit in arborem Sycomorum, vt vel sic eum videre posset. Iesvs autem cognoscens, & acceptans fidem,& desiderium eius, dixit: Zachæe festinãs descende: quia hodie in domo tua oportet me manere. Tunc ille descendit,& eum cum magno gaudio, & reuerentia suscepit, ac ei conuiuium magnum præparauit. Vidisti curialitatem Domini Iesv. Plus dedit Zachæo,quam ipse desiderasset · dedit ei se ipsum, quod ille ausus petere non fuisset. Hic igitur habes de virtute orationis. Nam desiderium maxima vox est,& [*Psal. 9. d*] magna oratio est. Et ideo dicit Propheta: Desiderium [*Exo. 14. d*] pauperum exaudiuit Dominus: præparationem cordis eorum audiuit auris tua. Et Moysi dixit Dominus: Quid clamas ad me? cum ipse ore tunc taceret, sed corde loqueretur. Conspice ergo eum sedentem, comedentem cum illis peccatoribus posuit se in medio mensæ cum Zachæo,& aliquem ex illis honorans,posuit in capite, familiariter & domestice conuersabatur,vt eos ad se attraheret. Conspice etiam discipulos libenter cum eisdem peccatoribus conuersantes, colloquentes cum eis, & eos ad bona opera confortantes. Sciebant enim hanc esse voluntatem magistri sui, & salutem eorum cupiebant.

CAPVT LXIII.

De cæco à natiuitate illuminato.

CVm iret Dominus Iesvs Hierusalem, vidit cæ- [*Ioan. 9.*] cum à natiuitate,cuius nomen dicitur fuisse Cædonius,& inclinans se humilis Dominus,fecit lutum de sputo,& liniuit oculos eius,mittens eum ad oaratoriam Siloë,vt lauaret. Iuit ille cæcus,& oculos lauit,& lumen recepit. Quod miraculum fuit, solemniter examinatum ab illis maleuolis, & cessit in confusionem ipsorum. Vide historiam Euangelij,quia satis plana,& pulchra est. In prędictis autem conspice Dominum Iesum iuxta generalem traditionem tibi datam, & considera quam magna fuit huius cæci gratitudo,quia ita viriliter, & constanter defendit partem Domini Iesv ante ipsos principes, & maiores Iudæorum, & nec in vno verbo pepercit eis,cum tamen adhuc non vidisset Dominum Iesum. Multum commendabilis est virtus gratitudinis,& Deo accepta, & detestabile vitium ingratitudinis. De qua materia sic dicit Bernardus: Disce [*Bern. Ser. 51. super Cant. parum post med.*] ad singula dona gratias agere. Diligenter, inquit, considera quæ tibi apponuntur: vt nulla videlicet Dei dona à debita gratiarum actione frustrentur: non grãdia, non mediocria,non pusilla. Denique iubemur colligere fragmenta ne pereant, id est nec minima beneficia obliuisci. Numquid non perit,quod donatur ingrato? Ingratitudo inimica est animæ,exinanitio meritorum, virtutum dispersio, bonorum perditio. Ingratitudo [*Ingratitudo quid.*] est ventus vrens, siccans sibi fontem pietatis, rorem misericordiæ, fluenta gratiæ. Hucusque Bernardus.

CAPVT LXIIII.

Quomodo Dominus fugit de templo, & abscondit se, quando Iudæi voluerunt eum lapidare.

ECce modo incipiunt mysteria passionis Domini. Vnde raro amodo auctoritates adducam, vt circa passionem, & eius præambula possim commodius immorari. Dum ergo quadam vice Dominus Iesvs præ- [*Ioan. 8. g*] dicaret in templo,& diceret inter alia: Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non gustabit in æternum. Et illis respondentibus: Ergo tu es maior patre nostro Abraam, qui mortuus est. Dixit Dominus Iesvs: Antequam Abraam fieret,ego sum. Ex quo verbo sumentes occasionem, quasi impossibile, vel mendacium loqueretur,tulerunt lapides, vt lapidarent eum. Ipse vero abscondit se, & exiuit de templo. Nondum enim venerat hora passionis suæ. Conspice ergo bene hic eum cum dolore vehementi, quomodo Dominus omnium sic vilipendebatur ab illis nequissimis seruis, & quomodo volens eorum furori cedere, abscondit se in aliquo loco templi, post aliquam colomnam, vel inter aliquas personas. Intuere ipsum, & discipulos mœste & inclinato capite tamquam imbecilles,& debiles recedentes.

CAPVT LXV.

Quomodo alia vice voluerint lapidare Iesum.

CVm quadam alia vice in festo Encæniorum,id est in festo dedicationis templi, Dominus Iesvs esset in porticu Salomonis, circumdederunt eum lupi illi [*Ioan. 10. e*] rapaces cum furore maximo, stridentes dentibus, & dicẽtes: Vsquequo tollis animas nostras? Si tu es Christus,dic nobis palam? At mitissimus agnus humiliter respondit eis, dicens: Loquor vobis & non creditis mihi. Opera quæ ego facio nomine patris mei, testimonium perhibent de me. Conspice ipsum nunc bene pro Deo, & totum negotium. Ipse quidã eis humiliter

loqueba

loquebatur, illi vero cum furore caninis latratibus perstrepebant in eum, ex omni parte sicut eum circumdabant: tandem non potuerunt occultare venenum cordis. Acceperunt igitur lapides, vt iacerent in eum. Sed Dominus Iesvs nihilominus blando sermone locutus est eis, dicens: Multa bona opera ostendi vobis, propter quod eorũ opus vultis me lapidare? Et illi inter alia, quia tu homo cum sis, facis te ipsum Deum. Vide mirabilem insaniam. Ipsi volebant eum scire Christum, & quia verbis, & operibus hoc comprobat, volebant eum lapidare. Nec aliquam excusationem habere possunt quin potuerunt, & debuerunt credere Dominum Iesum fuisse filium Dei. Quia vero necdum venerat hora eius, exiuit de manibus eorum, & recessit trans Iordanem ad locum vbi Ioannes baptizauerat, qui distat à Ierusalem per decem & octo milliaria, & ibi stabat cum discipulis suis. Conspice ergo tam eum, quam discipulos contristatos recedere, & eis compatere toto posse.

CAPVT LXVI.

De resuscitatione Lazari.

PRæsens miraculum valde celebre, multumque solemne cum deuotione meditandi occurrit: & ideo sic te attentam exhibeas, ac si præsens fuisses his, quæ hic dicta vel facta fuerunt, & libenter conuerseris, non solum cum Domino Iesv, & discipulis eius, sed etiam C cum ista benedicta familia sic Domino deuota, & à Domino dilecta, scilicet Lazaro, Martha, & Maria. Languente igitur Lazaro, sorores eius prædictæ, quæ familiarissimæ Domino erant, ad eum miserunt ad locum in quem recesserat, scilicet trans Iordanem, vt in superiori tractatu continetur, dicentes: Lazarus frater noster, quem amas, infirmatur. (Ioan. 11. a) Et amplius non dixerunt, vel quia hoc sufficiebat amanti, & bene intelligenti: vel quia timebant ipsum ad se vocare, cum scirent, maiores Iudæorum insidiari eidẽ, & cupere mortem eius. Dominus autem Iesvs audito nuncio siluit per duos dies, & post dixit discipulis inter alia: Lazarus mortuus est, & gaudeo propter vos quia non eram ibi. Vide mirabilem bonitatem, & dilectionem Domi- D ni, ac solertiam circa discipulos suos. Indigebant adhuc maiori robore & virtute, (Ibidem. c) vnde ipse libenter operabatur eorum profectum. Redierũt igitur, & venerunt prope Bethaniam. Martha vero cum sciuit, exiuit ei obuiam, & procidens ad pedes eius dixit: Domine si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus. Dominus vero respondit, quod surgeret, & de resurrectione ad inuicem tractauerunt. Postea vero mittit eam pro Maria: hanc enim Dominus singularissime diligebat. Ipsa vero vt resciuit, festina surrexit, & venit ad eũ, & procidens similia verba Marthæ dicebat. Dominus autem Iesvs videns dilectam suam afflictam, lacrymosam, & desolatam de fratre suo, non potuit etiam ipse lacrymas continere. Vnde tunc lacrymatus est Iesvs. Conspice nunc bene ipsum & illas, & etiam discipulos. E An non credis, quod & ipsi fuerunt lacrymati? Post aliquam morulam sic plorãtibus cunctis, dixit Dominus Iesvs: Vbi posuistis eum? Ipse enim hoc sciebat, sed more humano locutus est. Tunc illæ dixerunt: Domine veni, & vide. Et ducebant eum ad sepulchrum. Vadit igitur Dominus Iesvs medius inter duas sorores, consolans, & confortans eas. Ipsæ vero tunc de sua præsentia consolabantur, quod quasi omnis doloris, & omnis rei oblitæ in eum solummodo intendebant. Cumque sic incederent tres simul per viam, dicebat Magdalena: Domine qualiter fuit vobis, ex quo recessistis à nobis, dolor vehemens fuit mihi de vestro recessu, & nunc cum vos redisse audiui, magnum gau-

A dium habui, sed nihilominus timui & multum timeo. Scitis enim, quanta machinantur aduersum vos principes, & maiores nostri, & propterea nõ fuimus ausæ mittere, vt veniretis. Gaudeo quod venistis, sed rogo vos pro Deo, vt caueatis vobis ab illorum insidiis. Dominus autem respondebat: Non timeas, quia pater super his prouidebit. Et sic colloquendo ad inuicem, venerunt ad monumentum. Tunc iussit Dominus Iesvs eleuari ea eu lapidem superpositum, sed contẽdebat Martha, dicẽs: Domine fœtet, quatriduanus enim est. (Ibidem.) O Deus vide mirabilem amorem istarum sororum erga Dominũ Iesum: nolebant enim quod fœtor tangeret nares eius. Nihilominus tamẽ multo multo magis Dominus fecit lapidem eleuari. Quo facto, ipse Dominus Iesvs eleuatis oculis in cælum, dixit: Gratias (Ibidem.) B tibi ago pater, quoniam audisti me, ego autem sciebã, quia semper me audis, sed propter istos dico, vt sciant, quia tu me misisti. Aspice nunc bene ipsum sic orantem, & considera zelum eius ad animarum salutem. Deinde clamauit voce magna, dicens: Lazare veni foras. Et statim reuixit, & prosiluit foras, ligatus tamen sicut fuerat sepultus. Discipuli vero ad Domini præceptum soluerunt eum. Qui solutus, & etiam prædictæ sorores genu flectentes, gratias egerunt Domino Iesv de tanto beneficio, & duxerunt eum ad domum suam. Stupuerunt autem, qui ibi fuerunt, & hæc viderant: & diuulgatum fuit miraculum, adeo vt multitudo magna à Hierusalem, & aliis partibus venirent ad viden- C dum Lazarum. Et principes Iudæorum se confusos reputantes, de ipso occidendo cogitauerunt.

CAPVT LXVII.

De maledictione ficus.

QVamuis secundum fidem historiæ maledictio ficus, & præsentatio adulteræ in templo, credantur fuisse post aduentum Domini Iesv in Hierusalem super asellu, quia tamen videtur aptius nil post ipsum aduentum meditari, nisi de sua cœna & passione, & earum circumstantiis, ideo cogitaui ista duo hic ponere. Cum igitur Dominus Iesvs vadens versus Hierusalem esuriret, vidit ficum ornatam, & pulchram de foliis. Et (Matt. 21. b) D appropinquans, & non inueniens ficus, maledixit ei. Et (Mar. 11. a) statim aruit, ita vt mirarentur discipuli. Conspice igitur eum, & discipulos in prædictis, iuxta formam generalem supra traditam tibi. Conspice etiam, quia mystice hoc factum est à Domino, cum sciret non esse tempus ficuum. Per talem igitur arborem virentem foliis, intelligi possunt verbosi, & loquaces sine operibus, necnon etiam hypocritæ, ac simulati qui exteriorem apparentiam habentes, interius vacui sunt, & infructuosi.

CAPVT LXVIII.

De muliere in adulterio apprehensa.

VIgilabãt in malitiis suis pessimi principes & pharisæi contra Dominum Iesum, & sollicite (Ioan. 8. a) E tractabant, quo modo eum per astutias & fallacias vincerent, & odibilem populo redderent: sed retorquebantur in eos sagittæ eorum. Cum igitur quædam mulier fuisset in adulterio deprehensa, & secundum legem deberet lapidari: adduxerunt eam ad ipsum in templo, quærentes, quid de ipsa faciendum esset: quasi volentes ei ponere perplexitatem, vt si legem seruandam diceret, notaretur de crudelitate, & immisericordia: si non seruandam, notaretur de iustitia. Sapiens autem Dominus eorum retia cognoscens, & declinare sciens, inclinauit se humiliter, & digito scribebat in (Glos. super) terra, & dicit Glossa: quod scribebat peccata eorum. (Ioan. 8.) Erat igitur illa scriptura tantæ virtutis, quod quilibet

 eorum

eorũ cognoſcebat in ea peccata ſua. Dominus autem erigens ſe dixit: Qui ſine peccato eſt veſtrum, primus in illam lapidem mittat. Et iterum ſe inclinauit curialis Dominus, etiam pro æmulis & aduerſariis ſuis ne verecundarentur. At illi diſceſſerunt omnes, & euanuerunt eorum aſtutiæ. Mulierem autem monitam ne amplius peccaret, Dominus Iesvs licentiauit. Conſpice igitur bene ipſum in omnibus prædictis factis & verbis.

CAPVT LXIX.

De conſpiratione Iudæorum contra Ieſum. Et de fuga eius in ciuitatem Effrem.

APpropinquante tempore, quo Dominus Iesvs diſpoſuerat noſtram redemptionem per effuſionem proprij ſanguinis operari, armauit diabolus ſatellites ſuos, & acuit corda eorũ contra ipſum Dominum vſque ad occiſionem ipſius, & ex bonis operibus Domini, maxime autem propter ſuſcitationem Lazari, magis ac magis accendebantur, tanquam magis inuidia tabeſcentes. Non valentes igitur ſuum furorem protelare, collegerunt pontifices & phariſæi concilium, in quo Caipha prophetante, deliberauerunt ipſum agnum innocentiſſimum occidere. *Ioan. 11. f* O prauum concilium, O peſſimi duces populi, & conſiliarij nequiſſimi! Quid agitis miſeri? Quis vos furor exagitat tantus? Quæ ordinatio eſt hæc? Quæ cauſa occiſionis Domini Dei veſtri? Nonne ipſe in medio veſtrum eſt, quem tamẽ neſcitis, & intelligit omnia verba veſtra, & ſcrutatur renes & corda? Sed ſic fieri oportet vt deſideraſtis, in manibus veſtris tradidit cum pater ſuus, per vos occidetur, ſed non pro vobis. Ipſe quidem morietur, & reſurget, vt ſaluet populum ſuum, & vos peribitis. Diuulgatum fuit iſtud conſilium, ſed ſapiens Dominus volens dare locum iræ, etiam quia nondum erant omnia completa, abiit in regionem iuxta deſertum in ciuitatem Effrem: & ſic fugit humilis Dominus ante faciem nequiſſimorum ſeruorum. Conſpice ergo prædictos nefarios in ſuo concilio peſſimo æſtuãtes. Cõſpice etiam Dominum Ieſum, ſimiliter & diſcipulos recedentes tanquam imbecilles, & pauperes. Quid tu putas Magdalenam dixiſſe? Sed & qualis animi mater Domini Iesv erat, cum ſic eum recedere videret, & audiret cauſam, quia volebant eum occidere? Potes hic meditari Dominam, & ſorores eius tunc remanſiſſe cum Magdalena, & Dominum Ieſum eas omnes conſolatas fuiſſe de cita ſua reuerſione.

CAPVT LXX.

Quo modo Dominus Ieſus redit in Bethaniam, vbi Maria Magdalena vnxit pedes eius.

SIcut in ſuperioribus ad inſtructionem noſtrã Dominus Iesvs fugiendo vſus eſt prudentia oſtendẽs quod pro loco, & tempore furorem perſequentium caute declinare debemus: ita nunc vtitur fortitudine, quia debito tempore imminente, ſpõte redit, vt ſe offerat paſſioni, & ſe in manus ipſorum perſequentium tradat: ſicut alias fuit vſus temperantia eum fugit honorem, quando turbæ voluerunt eum facere regem. Et econtrario vſus eſt iuſtitia, cum voluit, tanquam rex honorari, quãdo populus cum ramis arborum occurrit eidem, ſatis modeſte tamen ipſum honorem voluit, *Ber. ser. 2. in ramis pal.* & ideo aſellum aſcendit, vt hic refert Bernardus. Iſtis igitur quatuor virtutibus, ſcilicet prudentia, fortitudine, temperantia, & iuſtitia vſus eſt Dominus virtutum propter noſtram inſtructionem. Dicuntur autem Cardinales eſſe ac principales, quia ab eis omnes aliæ virtutes morales deſcendunt. Non igitur æſtimandus eſt fuiſſe varius, vel inconſtans, ſicut nec aliquis alius

A qui ſecundum diuerſos caſus in diuerſis virtutibus ſe exercet. Redit igitur Dominus Iesvs die ſabbati ante diem palmarũ in Bethaniam, quæ eſt prope Hieruſalem, quaſi ad duo milliaria: & ibi fecerunt ei cœnam in domo Simonis leproſi, ſed & ibi fuerunt Lazarus, Martha, & Maria. *Mar. 11. a* Erant enim forte conſanguinei, vel multum domeſtici eiuſdem Simonis. Tunc autẽ Maria fudit ſuper caput eius libram vnguenti pretioſi, & ex eo vnxit ei caput, & pedes. *Ioan. 12. a* Et quod alia vice fecit in eadẽ domo ex contritione, nunc faciebat ex deuotione. Diligebat enim eum ſuper omnia, & de obſequendo eidem ſatiari non poterat. Sed murmurauit de hoc proditor Iudas. Pro qua Dominus reſpondit, & eam debito more defendit. Nihilominus tamen proditor B indignatus remanſit, & inde proditionis occaſionem aſſumpſit, & die mercurij ſequenti Dominum Ieſum pro triginta argenteis vendidit. Conſpice igitur eum cœnantem cum illis ſuis amicis, & conuerſantem cum eis, illis paucis diebus, ſcilicet vſque ad paſſionem ſuã. Sed amplius in domo Lazari, domus namque ipſius, & ſororis eius erat ſuum refugium generale. Ibi comedebat de die, & dormiebat de nocte cũ diſcipulis ſuis. Ibi etiam mater eius Domina noſtra cum ſororibus quieſcebat, & multum honorabant eam omnes, & maxime Magdalena ſemper ſociando eam, nec ab ea vllatenus diſcedendo. Conſpice ergo ipſam Dominam, quæ ſtat timore perterrita de dilectiſſimo filio ſuo, nec ſe ab illo vllo tẽpore ſeparabat. Et cum Dominus defendens Magdalenam à murmure proditoris dixit: *Matt. 26. a* C Mittens hæc vnguentum hoc in corpus meum, ad ſepeliendum me fecit: an non credis, quod huius verbi gladius matris animã pertrãſierit? Quid enim de morte ſua poterat expreſſius dicere? Similiter & omnes alij ſtabant perterriti, & anxiis cogitationibus pleni, colloquentes ad inuicem vnus cum altero hinc inde, more illorum qui habent dura, & aduerſa tractare, & maxime timebant, quando ibat in Hieruſalem, quod faciebat quolibet die. Multa enim ab iſta die ſabbati vſque ad diem cœnæ locutus eſt Iudæis, & operatus eſt palam in Hieruſalem, de quibus non intendo referre niſi de aduentu ſuper aſello, ne meditatio ipſina impediatur. Sumus enim in ianuis paſſionis. Vide, totum tuum recollige ſpiritum, ne ad alia ſis di- D ſtracta: vt tam ad hæc myſteria quæ præceduor, quam ad ipſam paſſionem mente vacua curis & valde peruigil poſſis intendere, & interim libenter conuerſeris in Bethania cum prædictis.

CAPVT LXXI.

De aduentu Domini in Hieruſalem ſuper aſello. Ibidem quo modo Ieſus dicitur tribus modis fleuiſſe.

FRequentabantur myſteria implebantur ſcripturæ per Dominum Ieſum, appropinquãte tempore zelabat remedium mundo conferre per proprij corporis paſſionem. Igitur die ſequenti ſummo mane, ſcilicet die Dominica parauit ſe ad eundum in Hieruſalem E nouo & in conſueto modo, ſed ſicut fuerat prophetatum. Cumque pergere vellet, mater pio affectu retrahebat eum, dicens: Fili mi quo vis ire? Tu ſcis conſpirationem contra te factam, quomodo vadis inter eos? Rogo te, vt non vadas. Similiter & diſcipulis aliis videbatur intolerabile, quod ibat: &, vt poterant, retrahebant eum. Dicebat Magdalena: Non eatis Magiſter pro Deo. Vos ſcitis quod deſiderant mortem veſtram. Si vos itis in manus eorum, hodie vos capient, & habebunt intentum ſuum. O Deus quo modo diligebant eum, & quo modo erat eis amarum, quidquid læderet ipſum. Ipſe vero aliter diſpoſuerat, qui vniuerſorum ſalutem ſitiebat, & reſpondebat eis: Voluntas

patris

A patris mei est, quod ego vadam. Venite, non timeatis, quia ipse defendet nos, & hoc sero huc redibimus illæsi. Sepis igitur ite, & illa parua comitiua, sed fidelis, secuta est ipsum. Cum autem venit Bethphage, scilicet in viculum quendã in medio itineris, misit duos discipulos in Hierusalem, vt sibi adducerent asinam & pullum eius, alligatos in loco publico ad ministeriũ pauperum deputatos. Quo facto, Dominus Iesvs primo super asinam, & parum post super pullum humiliter ascendit, super quos discipuli vestimenta sua posuerunt. Et sic equitabat Dominus mundi. Et quamquam sufficientissimũ foret eum honorari, honoris tamen tẽpore talibus dextrariis, & phaleris vsus fuit. Conspice nunc bene ipsum, & vide, quo modo in hoc suo honore vituperauit honorabilem pompam mundi. Non enim B fuerũt hæc animalia frenis, & sellis deauratis, & phaleris sericatis ornata, more stultitiæ mũdialis, sed vilibus pannis, & duobus funiculis, cum esset Rex regum, & Dominus dominorum. Turbæ autem eum sciuerunt, iuerunt obuiam ei, & vt tegem cum laudibus, & canticis cum vestium suarum, & ramorum arborum stratione ac lætitia magna susceperũt eum. Immiscuit autem cum ista lætitia fletum. Namque cum vidit Hierusalem, fleuit super illam, dicens: Quia si cognouisses, & tu supple fleres.

Matt. 21. a
Mar. 11. a
Luc. 19. c

Et debes scire, quod tribus vicibus legimus Dominũ Iesum fleuisse. Vna de morte Lazari, scilicet humanam miseriam. Alia hic, scilicet humanam cæcitatem, & ignorãtiam. Hic enim fleuit, quia non cognouerunt C tempus visitationis suæ. Tertia vice fleuit in passione sua, scilicet humanam culpam, & malitiam; quia videbat quod passio sua omnibus sufficiebat, & tamen non omnibus proficiebat, quia non reprobis & duris corde ac impœnitentibus. Et de hac refert Apostolus, ad Hebræos, dicens de tempore suæ passionis: Qui cum clamore valido, & lacrymis exauditus est pro sua reuerentia. De his tribus vicibus habetur in textu. Sed & alias tenet Ecclesia quod fleuit, scilicet infantulus. Et ideo cantat: *Vagit infans inter arcta conditus præsepia.* Quod faciebat vt mysterium incarnationis diabolo occultaret. Conspice ergo bene ipsum nunc flentem, nam & flere deberes cum eo. Flet enim largiter, & fortiter, quia non simulate, sed vere dolebat cum ipsis. Vnde corde amaro flebat illorum periculum æternale, D Prædixit etiam tunc ipsorum excidiũ corporale. Conspice etiam discipulos, qui diligẽter vadunt iuxta eum cum tremore, & reuerentia. Ipsi sunt barones, & comites, sui domicelli & dextrarii ores. Conspice etiam matrem cum Magdalena, & aliis feminis sequentes attente post eum. Nec credere debes, quod ipso flente, potuerunt mater & alij sui lacrymas continere. Intrauit ergo Dominus Iesvs cum isto triũpho, & honore turbarum in ciuitatem, de quo ciuitas commota est. Venit autem ad templum, & eiecit ementes & vendentes. Et hæc fuit secunda eiectio. Et stetit Dominus Iesvs publice in templo prædicans populo, & respõdens principibus, & Pharisæis vsque quasi sero. Et licet sic honoratus fuisset ab illis, non est inuentus aliquis, qui eũ etiam ad bibendum inuitaret. Tota igitur die, ipse & E sui ieiun auerunt, & sero cum eis Bethaniam rediit. Conspice ergo & nunc bene ipsum, quia valde humiliter vadit per ciuitatem cũ illis paucis, qui sic honorifice venerat manet. Ex quo potes considerare, quod parum est de mundano curandum honore, qui sic terminatur in breui. Potes etiam considerare, quo modo Magdalena, & alij gaudeant, quando honorabatur à turbis, & multo magis quando Bethaniam redierunt illæsi.

Christus ter fleuit.
Hebr. 5. c
Mat. 21. d

CAPVT LXXII.

Quando Dominus Iesus mortem suam prædixit matri.

Hic potest interponi meditatio valde pulchra, de qua tamen scriptura non loquitur. Cœnante namque Domino Iesv die mercurij cum discipulis suis in domo Mariæ & Marthæ, & etiam matre eius cũ mulieribus in alia parte domus: Magdalena ministrãs rogauit Dominũ, dicens: Magister sitis memor, quod faciatis pascha nobiscum, rogo vos, vt huc non denegetis mihi. Quo nullatenus acquiescente, sed dicente, quod in Hierusalem faceret pascha: illa recedens misso cum fletu, & lacrymis vadit ad Dominã, & his ei narratis rogat, vt ipsa eum ibi in paschate teneat. Cœna igitur facta vadit Dominus Iesvs ad matrem, & sedes cum ea seorsum colloquens cum ea, & copiam ei suæ præsentiæ præbẽs, quam in breui subtracturus erat ab ea. Conspice nunc bene ipsos sedentes, & quo modo Domina reuerenter eum suscipit, & cum eo affectuose moratur, & similiter quo modo Dominus reuerenter se habet ad eam. Ipsis igitur sic colloquẽtibus Magdalena vadit ad eos, & ad pedes eorum sedens dicit. Domina ego inuitabam magistrum, vt hic faceret pascha, ipse vero videtur velle ire Hierusalem ad paschandũ, vt capiatur ibi: rogo vos vt non permittatis eum ire. Ad quem mater. Fili mi, rogo te vt non sic fiat, sed faciamus hic pascha. Scis enim quod insidiæ ad te capiẽdum ordinatæ sunt. Et Dominus ad eam: Mater charissima, voluntas patris est, vt ibi faciã pascha: quia tempus redemptionis aduenit, modo implebuntur omnia quæ de me scripta sunt, & facient in me quidquid volent. At illæ cum ingenti dolore hæc audierunt, quia bene intellexerunt, quod de morte sua dicebat. Dicit igitur mater vix valens verba formata proferre: Fili mi tota concussa sum ad vocem istam, & cor meũ dereliquit me. Prouideat pater, quia nescio quid dicam. Nolo sibi contradicere: sed si ipsi placeret, roga eum vt differat ad præsẽs, & faciamus hic pascha cum istis amicis nostris. Ipse vero si sibi placebit, poterit de alio modo redemptionis sine morte tua prouidere: quia omnia possibilia sunt ei.

O si videres inter hæc verba Dominum plorantem, modeste tamen & plane, & Magdalenam tanquam ebriam de magistro suo largiter, & magnis singultibus flentem, forte nec tu posses lacrymas continere.

Considera in quo statu esse poterant, quando hæc, tractabantur. Dixit enim Dominus, blande consolans eas: Nolite flere, scitis quod obedientiã Patris me implere oportet: sed pro certo confidite, quia cito reuertar ad vos, & tertia die resurgam incolumis. In monte igitur Sion secundum voluntatem Patris faciam pascha. Dixit autem magdalena, ex quo non possumus eum hic tenere, simus & nos in domo nostra in Hierusalem, sed credo quod numquã habuit pascha sic amarum. Acquieuit Dominus quod & ipsæ in dicta domo facerent pascha.

CAPVT LXXIII.

De cœna Domini. Item de mẽsa & modo sedendi in mensa. Exemplũ quinq; virtutũ Christi in cœna. Item quinque ex sermone Domini.

Adueniente iam & imminente tempore miserationum, & misericordiatũ Domini Iesv, quo disposuerat saluam facere plebem suam, & eam redimere non corruptibili auro & argento, sed pretiosissimo sanguine suo: voluit cœnam facere cum discipulis suis notabilem, antequam ab eis per mortem discederet, in signum memoriale recordationis, ac etiã vt compleres *1. Petr. 1. b*

mysteria, quæ testabant complenda. Fuit autem hæc cæna magnifica valde, & magnifica sunt quæ fecit ibi Dominus Iesvs. Ad quæ intuenda te cum summa attentione præsentem exhibe: quia si hoc digne & vigilanter feceris, non patietur te curialis Dominus redire ieiunum. Circa ipsam igitur quatuor principaliter quæ ibi notabiliter facta fuerunt, meditanda occurrunt. Primo ipsa corporalis cœnatio. Secundo pedum discipulorum per Dominum Iesum ablutio. Tertio Sacramenti, sui sacratissimi corporis institutio. Et quarto pulcherrimi sermonis per ipsum compositio, De quibus per ordinem videamus.

De cœna agni paschalis.

Circa primum attende, quod Petrus & Ioannes iuerunt iussu Domini Iesv, ad quendam amicum suum in montem Sion, vbi erat cœnaculum grande stratum ad parãdum Pascha. Sed & Dominus cum aliis discipulis die Iouis, aduesperascente die ciuitatem intrauit, & ad ipsum locum iuit. Aspice nunc igitur eum stantem in aliqua parte domus, & colloquẽtem cum suis discipulis salubria, & interim in cœnaculo parabatur pro eis per aliquos de septuaginta duobus discipulis pascha. Legitur namque in legenda sancti Martialis, quod ipse cum aliquibus de septuaginta duobus discipulis fuit ipso die sero ad ministrandum Domino Iesv, quando lauabat pedes discipulorum suorũ. Cum autem essent omnia in cœnaculo parata, dilectissimus Ioannes qui solicite ibat, & redibat ad parandum, & iuuandum in præparatione præfata, venit ad Dominum Iesum, dicens Domine vos potestis cœnare, quando placet vobis, quia omnia sunt parata. Conspice nunc bene, & morose omnia quæ dicuntur, & fiunt: quia viscerosa sunt valde nec abbreuianda sunt sicut cetera Domini Iesv facta, sed potius dilatanda. In hoc igitur est maxima vis omnium meditationum de ipso, sed & amoris istius magis, scilicet propter excessiua insignia, quæ in hac cæna facta fuerunt. Surgit ergo Dominus Iesvs, & discipuli eius cũ eo. Ioãnes vero eius lateri se iungens, ab eo se deinceps nullatenus separauit, nullus enim sic fideliter ac familiariter adhæsit ei, sicut Ioan. Nam cũ captus fuit, introiuit cum eo in atriũ principis sacerdotum, nec in crucifixione, nec in morte, nec post mortem dimisit eum quousque fuerat ipse sepultus. In hac autem cœna iuxta eum sedit, licet esset minor aliis. Intrant autem cœnaculum omnes, lauant manus, & circumstantes mensam deuotissime benedicunt. Aspice bene per singula. Scire autem debes, quod ipsa mensa erat in terra, & more antiquorum in terra sederunt ad cænam. Erat autem mensa quadra vt creditur, de pluribus tamen tabellis, quam ego vidi Romæ in Ecclesia Lateranensi, & ego eammet mensuraui. Est autem in vno quadro duorum brachiorum, & trium digitorum, vel palmi vel circa: ita quod licet arcte, tamen in quolibet quadro, vt creditur, tres discipuli sedebãt, & Dominus Iesvs humiliter in quodã angulo: ita quod omnes in vno catino comedere poterãt. Et propterea non intellexerunt eum discipuli, quando dixit Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet, quia omnes pariter intingebant. Benedictione igitur facta per dexteram Domini, sedent circa mensam, Ioanne sedente iuxta Dominum Iesum Christum. Agnus paschalis tunc eis defertur. Sed attende, quod dupliciter potetis hoc meditari. Vno modo quod sedeant sicut iam dixi. Alio modo, vt stent recti cum baculis in manibus comedentes agnum cum lactucis agrestibus, & ita obseruantes quæ in lege Domini mandantur, dummodo postea eos mediteris sedere ad aliquid manducandum, vt ex pluribus locis textus potest colligi: quia nec Ioannes recumbere supra pectus Domini aliter potuisset, nisi sedendo. Delato ergo agno paschali asso, accepit eum verus & immaculatus agnus, scilicet Dominus Iesvs, qui erat in medio illorũ tanquam qui ministrat,

Matt. 26. b

De modo, quo in vltima cœna Christus cum discipulis sedit ad mensam, & de ipsa mensa.

A scidit que cũ in frusta, discipulis alacriter porrexit, & ad comedendum confortat. Ipsi vero comedebant, sed alacritatem non capiebant semper pauidi, ne nouitas contra Dominum fieret. Cœnãtib. autem eis, patefecit factum apertius, & inter alia ita ait: Desiderio desideraui, hoc pascha mãducare vobiscũ antequam patiar. Vnus autem vestrũ me traditurus est. Hæc vox in corda ipsorũ, vt gladius acutissimus intrauit. & comedere cessauerunt, aspicientes seipsos inuicem & dicentes: Numquid ego sum Domine? Aspice nunc bene ipsos, & compatere tam Domino Iesv quam ipsis: quia in magno dolore sunt positi. Ipse autẽ proditor, ne videretur hæc verba pertinere ad ipsum, comedere non cessauit. Ioannes vero ad instantiam Petri quæsiuit & dixit: Domine quis est, qui tradet te? Et Dominus Iesvs tanquam singulari dilecto familiariter ei aperuit.

Luc. 22. b

Ioann. 13. c

B Ioannes vero stupefactus, & cordialiter gladiatus, versus eum se inclinauit, & super pectus eius recubuit. Petro autem Dominus non dixit, quia vt dicit Augustinus, si ipsum sciuisset, dentib. proditorem discerpsisset. Sed per Petrum signantur actiui, per Ioannem contemplatiui, vt dicit August. in eadem. Homilia in Euãgelium, quod legitur in festo sancti Ioannis. Vnde habes hic argumentum, quod contemplatiuus nõ intromittit se de actibus extrinsecis, & de ipsis etiã offensis Domini vindictam non expetit, sed gemit interius, & per orationes se ad Deum conuertit, & fortius ei per contemplationem approximans, eique inhærens, omnia suæ dispositioni committit. Nam aliquando ipse

Aug. tract. 124. in Ioh. to. 9.

C contemplatiuus ex zelo Dei, & animarum, exterius exit, vt supra plenius habuisti in tractatu de vita contemplatiua. Hic etiam habes, quod nec ipse Ioannes dixit Petro, quamuis ad ipsius nutum Dominum quæsiuisset. Ex quo potes colligere, quod contemplatiuus non debet secretum sui Domini reuelare. Legitur autem de beato Francisco, quod reuelationes occultas non reuelabat exterius, nisi quantum fraternæ salutis vrgebat zelus, vel supernæ reuelationis dictabat instinctus. Nunc igitur conspice Domini benignitatem quomodo dilectum suum supra pectus suum retinet tam benigne. O quam tenerrime se ad inuicem diligebant. Conspice etiam alios discipulos multum mœ-

D stos ad hanc Domini vocem, non comedentes, sed se inuicem aspicientes, & super his consilium capere nescientes. Hæc de primo articulo sufficiunt.

Circa secundum vero diligenter attende. His namque sic se habentibus, surgit Dominus Iesvs à cœna, surgunt statim & discipuli, ignorantes quo ire velit. Ipse autem descendit cum eis in locum alium inferius in eadem domo, vt dicunt qui locum viderũt, & ille omnes sedere fecit, aquam iubet sibi afferri, ponit vestimẽta sua, linteo se præcingit, & aquã mittit in peluim lapideam, vt lauaret ipsorum pedes. Recusat Petrus, & totus stupefactus rem suo iudicio sic indecentem declinat. Sed audita Christi comminatione, sapienter consilium mutauit in melius. Cõsiderã nunc bene singulos actus & cum admiratione conspice, quæ geruntur. Inclinat se sũma maiestas, & humilitatis magister

De ablutione pedum.

Ioann. 13. b

E vsque ad piscatoris pedes, stat incuruatus, & genibus flexis, coram ipsis sedẽtibus. Lauat propriis manibus, abstergit, deosculaturq; omnium eorum pedes. Sed & illud superexaltat humilitatem, quod & ipsi proditori eadem obsequia ipse præbet. Sed ô cor nequã, & omni duritia durius, si sic ad tantã humilitatẽ non emollitis, si sic Dominũ maiestatis non vereris, si sic vsque ad ipsius semper tibi benefici, semperque innocentis sæuis interitum. Sed væ tibi miser, tu quidem obdoratus quod concepisti parturies, non tamen ipse, sed tu peribis. Admiranda est ergo merito tanta humilitatis, & benignitatis profunditas, &c. Hoc autem completo ministerio, redit ad locum cœnæ, & iterum

recum

Christus Dominus in cœna magnarum virtutum exemplum præbuit.

recumbens, eos ad suum exemplum imitandum confortat. Potes autem hic meditari, quod Dominus Iesvs exemplum dedit nobis isto sero quinque magnarum virtutum, scilicet humilitatis, vt dictum est lauando: charitatis, in sacramento corporis, & sanguinis sui, & in sermone qui est monitis charitatis plenus: patientiæ, in sustinendo proditorem suum, & multa opprobria quando fuit captus, & ductus vt latro: obedientię in eundo ad passionem suam, & mortem ex obedientia patris: orationis, in orãdo in horto tribus vicibus. In his ergo virtutibus eum imitari conemur. Et hæc de secundo articulo.

De institutione sacramenti Eucharistiæ. ex Matt. 26.

Circa tertium vero meditando, obstupesce illã charissimam dignationem, & dignissimam charitatẽ, qua nobis tradidit semetipsum, & reliquit in cibum. Cum ergo lotis discipulorum pedibus iterum recubuisset, volens finem dare legalibus institutis, & sacrificiis, & nouum incipere testamentum, seipsum sacrificium nouum facit, & accipiens panem, oculos ad patrem eleuans, confecit altissimum Sacramentũ corporis sui, & dãs discipulis suis dixit: Hoc est corpvs mevm, quod pro vobis tradetur. Similiter & calicem dicens: Hic est sangvis mevs, qui pro vobis effundetur. Aspice nunc bene pro Deo, quo modo diligenter, fideliter & deuote prædicta facit, & manibus propriis cõmunicauit illam dilectam, & benedictam familiam suam. Et tandem in amoris recordationem, subiungit, dicens Hoc facite in meam commemorationem. Hoc est illud memoriale, quod animam gratam cum ipsum suscipit, manducando, vel fideliter meditando deberet totam ignire, & inebriare, & in ipsum Dominum præ amoris & deuotionis vehemẽtia totaliter trãsformare. Nihil enim maius, charius, dulcius, & vtilius nobis relinquere poterat, quam seipsum. Ipse namque, quem in Sacramento sumimus, ille idem est, qui de virgine mirabiliter incarnatus & natus pro te mortem sustinuit, & qui resurgens, & gloriose ascendens sedet à dextris Dei. Et ipse est qui creauit cælum, & terram, & omnia: & qui ea gubernat, ac etiam moderatur. Ipse est à quo depẽdet salus tua: in cuius voluntate & potestate est tibi dare, vel non dare gloriam paradisi. Ipse est qui est in tali hostia modica oblatus, & tibi exhibitus. Ipse est Dominus Iesvs-Christvs filius Dei viui. Et hæc de tertio articulo.

De ser Domini in cœna ex Ioha. 13. vsque ad 17. cap. Aug. Enar. in Psal. 40. to. 8. Ioh. 13. c

Circa quartum vero ad omnium cumulum superefluentem, attende alia dilectionis insignia. Facit enim eis sermonem pulcherrimum, plenum dulcedine, & amoris carbonibus ignitum. Communicatis namque discipulis & pessimo Iuda, secundũ Augustinum, licet secundum aliquos non fuerit in communicatione, dicit ipsi Iudæ Dominus Iesvs: Quod facis, fac citius. Ille autem infelix egrediens, iuit ad principes sacerdotum, quibus eum præcedenti die Mercurij vendiderat triginta argẽteis, & petiit ab eis cohortem ad ipsum capiendũ. Interim vero Dominus Iesvs fecit discipulis dictum sermonem. Ex cuius ornata, vtili, ac veneranda magnitudine, quinque principaliter meditanda assumo.

Ex sermone Domini quinq. præcipue meditanda. Ioh. 14. c Ioan. 16. g

Primum qualiter prædicens eis discessum suum, eos confortauit. Dicebat namque: Adhuc modicũ vobiscum sum, sed non relinquam vos orphanos. Vado & venio ad vos. Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum. Hæc & his similia, quæ succincte pertranseo, dicebat eis, quę corda ipsorum totaliter pertransibant, & penetrabant. Non enim de suo discessu poterant aliquid tolerare. Secundo circa sermonem mediteris, qualiter cordialiter & instanter instruit eos de charitate, dicens pluribus vicibus: Hoc est mandatum meum vt diligatis inuicem. Et in hoc cognoscent omnes, quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Et alia huiusmodi quę in textu plenius poteris reperire. Tertio circa sermonem mediteris, quo modo monuit eos ad obseruantiam mandatorum suorum, dicens: Si diligitis me, mandata mea seruate. Et: Si præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea. *Ioh. 14. b* *Ioh. 15. b* Et alia huiusmodi. Quarto circa sermonem mediteris, qualiter det eis confidentiam contra tribulationes, quas eis prędicit esse venturas, hoc modo: In mundo pressuras habebitis, sed confidite, quia ego vici mundum. *Ioh. 16. g* Et iterum: Si mundus vos odit, scitote, quia me priorem vobis odio habuit. *Ioh. 15. c* Mundus quidem gaudebit, vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. *Ioh. 16. f* Quinto circa sermonem est meditandum qualiter ipse Dominus Iesvs tandem aspiciens in cælum se conuertit ad patrem dicens: Pater serua istos quos dedisti mei. Cum essem cum eis ego seruabam eos. Nunc autem venio ad te Pater Sãcte, ego pro eis rogo: non pro mundo, & non pro his tantum, sed pro eis omnibus, qui in me credituri sunt per eos. Pater quos dedisti mihi, volo vt vbi ego sum & illi sint mecum, vt videant claritatem meam. *Ioh. 17. d* Et alia huiusmodi quæ vere erant corda scindentia. Mirum certe quo modo discipuli, qui tam vehementer Dominũ Iesum amabant, ad hæc verba subsistere potuerunt. Si ergo quæ in hoc sermone dicta sunt, attente discusseris, & meditando ruminaueris diligenter, & in eorũ dulcedine requieueris, merito inardescere poteris ad tantam dignationem, benignitatem, & prouidentiam, indulgentiam, & charitatem, & etiam ad alia per eum hoc sero facta. Conspice ergo eum dum loquitur, quo modo efficaciter, deuote, & delectabiliter loquens, imprimit discipulis suis, quæ narrat, & pascit in amœnitate aspectus eius, atque verborum. Conspice autem discipulos quo modo stant mœsti capitibus inclinatis, lacrymãtes, & suspiria magna dantes, pleni sunt tristitia, vsque ad summum, *Ioh. 16. d* & de hoc veritas ipsamet ferebat testimonium, dicens: Quia hæc dixi vobis, tristitia impleuit cor vestrum. Inter alios autem conspice Ioannem, eidem familiarius cohęrentem, qualiter attente & diligenter aspicit hunc dilectum suum, & tenerius anxiatus omnia verba eius recolligit. Ipse enim solummodo describens hæc tradidit vere nobis. Inter alia quoque dicit eis Dominus Iesvs: Surgite, eamus hinc. *Mar. 14. c* O quantus pauor tunc in eos intrauit, nescientes quo, vel qualiter ire deberent, & de ipsius separatione plurimum formidãtes, & nihilominus postea locutus est eis complendo sermonem, in alio loco eundo per viam. Conspice nunc discipulos euntes post eum, & cum eo, quo modo quilibet, qui magis potest, magis ei approximat, congregatim pergentes, sicut mos est pullorum pergere post gallinam, impellendo eum modo vnus, modo alios ex desiderio appropinquandi, & audiendi verba ipsius. Ipse vero libenter hoc sustinebat ab eis. Tandem cunctis completis mysteriis, vadit cum eis in hortum trans torrentem Cedron, & ibi suum proditorem, & armatos expectauit.

SEXTA FERIA.
CAPVT LXXIV.

Meditatio de passione Domini in generali.

Occvrrit nunc, vt de passione Domini nostri Iesv Christi pertractemus. Qui ergo in passione, & Cruce Domini gloriari desiderat, sedula cordis meditatione debet in ipsa persistere, cuius mysteria, & quæ circa eam facta sunt, si toto forent perspecta intuitu mentis, in nouum, vt puto, statum adducerẽt meditantem. Nam profundo corde & totis viscerum medullis eam perscrutanti, multi adsunt passus insperati, ex quibus nouam compassionem, nouum amorem, nouas consolationes, & per consequens nouum

quendam statum susciperet, quæ sibi præsagiũ, & participatio gloriæ videretur. Ad hunc autem statum consequendum, crederem tamquam ignarus, & balbutiẽs, quod totam illuc mentis aciem vigilantibus oculis cordis, omissisque aliis curis extraneis, dirigi oporteret: & quod quis se præsentem exhiberet omnibus, & singulis quæ circa Dominicã ipsam Crucẽ, passionẽ & crucifixionẽ contigerunt, affectuose, diligẽter, amorose, & perseuerãter. Te ergo hortor, vt si vigilãter attẽdisti præmissa, quæ de ipsius vita dicta sunt, hic multum vigilantius totum apponas animum, totamque virtutem: quia hic maxime apparet illa charitas eius, quæ corda nostra deberet totaliter concremare. Cuncta vero cum modificatione solita accipe, scilicet quæ sic meditari poterunt, vt narrabo. Non enim in hoc opusculo aliquid affirmare intẽdo, quod nõ per sacrã Scripturam, vel dicta Sanctorum, vel opiniones approbatas affirmatur, vel dicitur. Videtur autem mihi non incongrue dici, quod non solum illa pœnalis, & mortalis crucifixio Domini, sed ea quæ præcesserunt eandem, sunt vehementissimæ compassionis, amaritudinis & stuporis. Quid enim est cogitare, quod ipse Dominus noster super omnia benedictus Deus, ab hora qua de nocte captus est, vsque ad sextam crucifixionis suæ horam, fuit in bello continuo, doloribus magnis, opprobriis, illusionib. & tormentis? Non enim sibi datur vel modica requies. Sed in quali erat bello, & conflictu audi, & vide. Alius ipsum dulcem, & mitem, & pium Iesu apprehendit, alius ligat, alius insurgit, & alius exclamat, alius impellit, alius blasphemat, alius expuit in eũ, & alius vexat, alius circumuoluit, alius interrogat, alius contra eũ falsos testes inquirit, & alius inquirentes associat, alius contra eũ falsum testimonium dicit, aliusque accusat, alius deludit, & alius oculos eius velat, alius faciem eius pulcherrimam cædit, alius colaphizat, alius eum ad columnã ducit, & alius expoliat, alius dum ducitur, percutit, alius vociferatur, & alius eum insultanter ad vexandum suscipit, & alius ad columnam ligat, alius in eũ impetum facit, & alius flagellat, alius eum purpura in contumeliam vestit, & alius spinis eũ coronat, alius arundinem in manu eius ponit, alius furibunde accipit, vt spinosum caput percutiat, alius negatorie genuflectit, alius deridet genuflexionem, & plura ei intulerunt opprobria. Ducitur, & reducitur, spuitur, & reprobatur, voluitur, & circumflectitur huc atque illuc tamquam stultus, & stultissime imbecillis, sed & tamquã latro, & impiissimus malefactor, modo ad Annam, modo ad Caipham, modo ad Pilatum, modo ad Herodem, & iterum ad Pilatum, & ibidem modo intus, modo foris ducitur, & attrahitur. Deus meus quid est hoc? nonne tibi videtur hoc durissimum, amarissimum, & continuum, & magnum bellum? Sed expecta parumper, & duriora videbis. Astant contra eum constanter principes, & Pharisæi, seniores, & millia populi. Acclamatur ab omnib. vnanimiter, vt crucifigatur. Crux humeris iam fractis, & laceratis imponitur in qua crucifigitur. concurrunt vndique ciues, & aduenæ, tam maiores, quam ribaldi, vinique potatores nõ ad compatiendum, sed vilissime deridẽdũ. Nemo est qui eum agnoscat, sed luto, & immunditiis impetuose eũ commaculant, & affligunt, & dum ignominiam suam portat, factus est illis in parabolã. Contra eum loquebantur, qui sedebant in porta, & in eum psallebant qui bibebant vinum. Impellitur & anxiatur, trahitur & acceleratur: & sic flagellatus, fatigatus, totusque maceratus, & opprobriis saturatus vsque ad summum, non sinitur requiescere, non esse in ocio, vix potest refocillare spiritum, quousque peruentum est ad Caluariæ locum, vtique immundissimum & fœtidissimum. Et omnia cum impetu fecerunt, & furore. In ipso autem loco, finis & quies bello imponitur de quo tractamus: sed est illa quies asperior bello, & crucifixio, & lectus doloris. Ecce qualis quies. Vides ergo quo modo vsque ad sextam horam passus est lõgum & durum bellum. Vere intrauerunt aquæ vsque ad suam animam, & circumdederunt eũ canes multi, terribiles, fortes & feroces, & cõsilium malignantium eum obsedit, qui dire, & vt gladios his acutus exacuerunt in eum linguas, & manus. Ex his ergo quæ dicta sunt, expedita videntur, quæ de passione Domini dici possũt summatim in tribus horis primis, vsque ad sextam scilicet, matutinali, prima, & tertia. Sed non sic, nõ est tanta amaritudo, & pœna Domini Iesv sic leuiter pertractanda: propter quod reflecte oculos, & intende. Magna enim & multiplex consideratio superest, multumque penetratiua, & pia, quomodo vt dictum est, exhibeas te præsentem: hæc enim in quadam generalitate sunt dicta. Sed videamus singula diligenter, non enim debet nos tædere, illa cogitare, quæ ipsum Dominum non tæduit tolerare.

Pœnas omnes quas Christus passus est, in genere recenset.

Psal. 68. b

Ibidem. a

Psal. 21. d

Psal. 56. a

CAPVT LXXV.

Meditatio passionis Christi ante matutinum.

Reassume ergo meditationes istas à principio Passionis, & prosequere per ordinem vsque in finem, de quibus sicut mihi videtur, modicum tangam: tu vero vt placet exercueris in amplioribus, vt & tibi Dominus ipse dabit. Attende ergo ad singula, ac si præsens esses, & cerne eum attente, cum a cœna exiens, sermone completo, in hortum cum discipulis suis vadit. Vltimo nunc intra, & perpende quo modo affectuose, socialiter ac familiariter eis loquitur, & ad orationem hortatur, quo modo etiam ipse pusillum, id est per iactum lapidis progrediens, humiliter ac reuerenter positis genibus orat patrem. Hic parumper subsiste, & mirabilia Domini Dei tui mente pia reuolue.

Orat nũc Dominus Iesvs. Sed hactenus legitur pluries sic orasse: sed pro nobis tunc vt aduocatus noster, nũc autẽ pro se orabat. Compatere, & admirare profundissimam suam humilitatem. Cum enim sit Deus patri suo coæternus & coæqualis, oblitus videtur se Deum esse, & orat vt homo, stat tamquã quilibet homunculus de populo, Dominum orans. Considera etiam perfectissimam obedientiam. Quid enim orat? certe orat patrem, vt hora mortis ab eo transferatur, habet hoc expedire vt non moreretur, si ei placeret, & non exauditor, secundum aliquam dico voluntatẽ, quæ in eo erat. Fuit tamen in eo multiplex voluntas, vt dicam. Et hic etiã tu compatere, quia vult pater vt penitus moriatur, & ei quamuis vero, & vnico filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus illũ sic tradidit. Sic enim dilexit mũdum, vt filiũ suum vnigenitum daret. Dominus autem Iesvs hanc obedientiam suscipit, & exequitur reuerenter. Vide in tertio loco indicibilem ad nos charitatem, tam patris, quam filij, cõpassione, admiratione, veneratione que dignissimã. Propter nos hæc mors indicitur, & sustinetur propter nimiam charitatem ipsorum, orat ergo Dominus Iesvs patrem prolixe dicens: Mi pater clementissime rogo te, vt exaudias orationem meam, & ne despexeris deprecationem meam. Intende mihi & exaudi me, quia contristatus sum in exercitatione mea, & anxiatus est in me spiritus meus, & in me turbatum est cor meum. Inclina ergo ad me aurem tuam, & intende voci deprecationis meæ. Tibi pater placuit me in mundum mittere, vt pro iniuria tibi ab homine facta satisfacerẽ. Et statim cum voluisti, dixi: Ecce vado. Et sicut in capite libri scriptum est de me, vt facerem voluntatem tuam, sic volui. Veritatem tuam, & salutare tuum annunciaui. Pauper sui, & in laboribus à iuuentute mea, faciens voluntatem tuã, & omnia quæ mandasti, feci. Paratus sum etiam complere quæ restant. Si tamen

De oratione in horto.

Ioan. 3. b

Psal. 54. a

pater mi fieri potest, tolle à me tantam amaritudinem, quanta mihi parata est ab aduersariis meis. A Vide enim pater, quanta aduersantur aduersũ me, & quot & quãta mihi imponunt, propter quæ accipere animã meam consiliati sunt. *Psal. 7. a* Sed pater sãcte si feci ea, si est iniquitas in manibus meis, si reddidi retribuentibus mihi mala, decidã merito, ab inimicis meis inanis. Ego enim quæ *Psal. 108. a* tibi placita sunt, feci semper. Ipsi vero posuerũt aduersum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea, & discipulum meum corruperunt, & suum ducem ad me perdendum fecerunt, & appenderunt mercedem meam triginta argenteis, quib. appretiatus sum ab eis. *Matt. 27. b* *Matt. 26. d* Rogo te pater mi, vt transferas à me Calicem istum. Si autẽ aliter tibi videtur, fiat voluntas tua; & nõ mea. Sed exurge pater in adiutorium meum, festina, vt me B adiuues. Dato enim dilectissime pater, quod me nescierunt filium tuũ, quia innocẽtem vitam cum eis duxi, & multa bona eis contuli, non deberent pater sic mihi *Hier. 18. d* esse crudeles. Recordare namque, quod steterim in conspectu tuo, vt loquerer pro eis bonum, vt auertam indignationem tuam ab eis. Sed væ, numquid redditur pro bono malum; ipsi autem foderunt foueam animę meæ, & mortẽ turpissimam parauerunt. Tu vides Domine, ne sileas, ne discedas à me: quoniam tribulatio *Psal. 68. c* proxima est, & non est qui adiuuet. Ecce in conspectu tuo sunt, qui tribulant me, quærentes animã meam. Improperium expectauit cor meum & miseriam. Et rediens Dominus Iesvs ad discipulos suos, excitat, & de orando confortat. Et iterum secundo & tertio ad orationem rediit, in tribus enim diuersis locis distantibus C ab inuicem per iactum lapidis, non quantum quis excutiens brachium proiicere posset, sed quantum sine magna violentia lapidẽ mitteret, forte quanta est longitudo domorum nostrarum, vt habeo à fratre nostro qui fuit ibi, & adhuc in ipsis locis sũt vestigia Ecclesiarum, quæ ibi factæ fuerunt. Rediens ergo ad orationẽ, vt dixi, secundo, & tertio eundem sermonem orauit, & addidit: Pater si sic decreuisti, vt penitus crucis patibulum subeam, fiat voluntas tua. Sed recommẽdo tibi dilectissimam matrem meam, & discipulos meos, quos *Ioan. 17. b* hucusque seruaui. Pater mi serua eos amodo. Et interim, sacratissimus ille sanguis corporis sui, in modum sudoris erumpens in hac agonia siue certamine, dum prolixius orat, vsque ad terram abundanter decurrit. D

Considera nunc ergo eum, quanta nunc est animæ suæ angustia. Sed & hic illud animaduerte contra impatientiam nostram, quia Dominus tribus vicibus orauit, antequam à Patre responsionem acciperet.

Michael Angelus Christum in agonia confortat.

Cum autem sic orat anxiatus Dominus Iesvs: ecce Angelus Domini, princeps militiæ cælestis exercitus, Michael scilicet astitit confortans eum, & dicẽs: Saluẽ Deus meus Iesv. Ego orationem vestram, & sudorem vestrum sanguineum patri vestro obtuli in conspectu totius curiæ supernæ, & omnes procidẽtes supplicauimus, vt Calicem hunc transferret à vobis. Et respondit pater: Nouit dilectissimus filius meus Iesvs, quod humani generis redemptio, quã sic optamus, sine sanguinis sui effusione sic decenter fieri non potest: E & ideo si salutẽ vult animarum, oportet eum pro eis mori. Quid ergo discernitis? Tunc respondit Dominus Iesvs Angelo: Salutem animarum omnino volo, & idcirco potius eligo mori vt saluentur animæ, quas ad imaginem suam pater creauerat, quam velim nõ mori, & animæ non redimantur. Fiat ergo voluntas patris mei. Et Angelus ad eum: Confortamini ergo, & viriliter agite, excelsum enim decet magnifica facere, & magnanimũ ardua tolerare. Cito pertransibũt pœnalia, & succedent perpetuo gloriosa. Dicit pater quod sẽper vobiscum est, & quod matrem vestram, & discipulos ipse seruabit, ipsosque incolumes vobis reddet. Et humilis Dominus reuerẽter, & humiliter suscipit hanc A confortationem etiam à sua creatura, considerans se esse minoratũ paulo minus ab Angelis, dum est in hac valle misera tenebratũ. Et sic contristabatur vt homo, & vale fecit ei. Et sic ea verbis Angeli fuit confortatus vt homo, rogans, vt eum patri ac cælesti curię commẽdaret. Surgit ergo tertio ab oratione totus sanguine madefactus, quem cõspice tergentem sibi vultum, vel etiam forte in torrente lauantem, totumque afflictum reuerenter cerne, eique intime compatere: quia sine ingenti acerbitate doloris hoc sibi contingere nullatenus potuit.

Dicunt tamen Sapientes, & expositores, quod orauit Dominus Iesvs patrem, non tam timore patiendi quã misericordia prioris populi: quia compatiebatur B Iudæis, quia pro sua morte sæuissima perderentur. Nõ enim ipsi occidere eum debebant, quia ex ipsis erat, & in lege eorum continebatur, & tanta eis beneficia impendebat, dum orabat patrem pro salute Iudæorum, & dicebat: Vt credat multitudo gentium, non recuso passionem. Si vero Iudæi excæcandi sunt vt alij videãt, non mea voluntas, sed tua fiat. Fuit enim in Christo tunc quadruplex voluntas, scilicet voluntas carnis, & hæc nullo modo volebat pati. Voluntas sensualitatis, & hęc remurmurabat, & timebat. Volũtas rationis, & hæc obediebat, & consentiebat, nam iuxta Isaiã dicitur: Oblatus est, quia ipse voluit. Et fuit in eo voluntas diuinitatis, & hæc imperabat, & sententiã ipsa dictabat. Igitur quia verus erat homo, vt homo erat in magna angustia positus. Et ideo intime compatere ei, & C considera, & vide diligenter omnes actus, & singulas affectiones Domini Dei tui. Venit autem ad discipulos suos dicẽs: Dormite iam, & requiescite, qui ibi aliquantulum dormierunt. Bonus autem pastor vigilat super custodiam gregis sui pusilli. O grandis amor! Vere in finem dilexit eos, cum in tanta positus agonia eorum procurat quietem. Videbat autem à longe aduersarios suos venientes cum facibus, & armis, nec tamen discipulos excitauit, nisi cum prope, & iuxta eos erant, tunc dixit eis: Sufficit, satis dormistis, ecce qui me tradet, appropinquat.

Quadruplex voluntas Christi dum orat in horto. *Isa. 53. b*

Et adhuc eo loquente, venit ante illos nequam Iudas, pessimus mercator, & osculatus est eum. Dicitur enim quod moris erat Domini Iesv, discipulos quos D emittebat, in osculo recipere redeuntes, & propterea proditor ille in signum, Iesum per osculum tradidit, & præcedens alios cum osculo rediit, quasi dicat: Nõ sum ego cum istis armatis, sed rediens more solito, te osculor & dico, Aue Rabbi. Intuere ergo bene, & prosequens Dominum, vide quo modo patienter, & benigne suscipit ipsius infœlicis amplexus, & oscula proditoris, cuius paulo ante pedes lauerat, & sũmo cibauerat cibo. Et quo modo se patitur capi, ligari, percuti, & furibunde duci, ac si esset malefactor, & omnino impotens ad se defendendum. Quo modo etiã compatitur discipulis suis fugientibus & errantibus. Sed & ipsorũ dolores cernere potes, quo modo inuiti, & dolentes gemitus & suspiria dabant, & velut orphani, timore perterriti recedebant, & magis ac magis eorum auge- E batur dolor, cum videbant & Dominum suum sic viliter trahi, & canes istos trahentes eum ad victimam, & illum quasi agnum mansuetissimum sine resistentia ipsos sequi. Conspice nunc eum, quo modo ducitur ab illis nequissimis de torrente sursum Hierusalem festinanter, & anxie, manibus post tergum ligatis, exchlamydatus tunica, sopercinctus nõ curiose, capite discoopertus, & curuus ex fatigatione, & vehementi acceleratione incedens. Cum autem præsentatur principibus sacerdotum Annæ & Caiphæ & aliis senioribus congregatis, illi quasi leo capta præda exultant, ipsum examinant, falsos procurant testes, qui eum condemnant & expuunt in eius sacratissimam faciem, oculos velant,

Matt. 26. e Christus capitur.

velant,colaphizant,alapis cædunt,dicentes : Prophetiza,quis est qui te percussit?& multis opprobriis eum vexant,& in omnibus se patienter habebat. Et hic in singulis eum conspice , & compatere.

Tandem illi maiores recesserunt mittentes eum in quendam carcerem ibi subtus solarium, qui adhuc videri potest , vel eius vestigium, & ligauerunt eum ad quamdam columnā lapideam, cuius pars postea comminuta est,& adhuc apparet,vt habeo ex fratre nostro, qui vidit.Dimiserunt nihilominus aliquos armatos ad tutiorem custodiam , qui eum per totam noctem residuā vexauerunt , derisionibus & maledictis vacantes. Intuere ergo qualiter audaces,& pessimi conuitiantur eidem, dicentes:Credebas tu melior,& sapientior esse principibus nostris?quę stultitia erat tua?non debebas aperire os tuum contra eos:quo modo fuisti ausus sic facere ?Sed nunc apparet sapientia tua, vt stes modo sicut tuis conuenit partibus,& dignus proculdubio es morte , & tu eam habebis.Et sic per totā noctē modo vnus,& modo alius insultabat verbis, & factis contra eum. Quanta credis dicunt , & faciunt hi mercenarij ? opprobriis vilissimis indiscrete , & irreuerenter ei insultant. Intuere nunc Dominum verecunde , & patienter tacentem ad omnia tamquam in culpa deprehensum , & vultu in terram demisso , & sibi compatere vehementer. O Domine ad quorum manus venisti?quanta est patientia tua;Vere ista est hora tenebrarum.

Et sic stetit rectus ad illam columnam ligatus vsque ad mane. Interim autem Ioannes adit ad Dominam, & socias in domum Magdalenæ congregatas, in qua cœnam fecerant, & narrat cuncta quæ Domino,& discipulis contigerunt. Tunc indicibilis planctus, eiulatus,& clamor facta est ibi.Intuere eas,& compatere, quia in afflictione permaxima,& dolore vehemētissimo sunt de dilecto Domino suo, quia bene vident, & credunt nunc ipsum Dominum moriturum. Tandem Domina secedit ad parietem, & in orationem se conuertit,dicens : Pater reuerendissime,pater piissime,pater misericordissime,recommendo vobis filium meum dilectissimum. Non sis ei crudelis,quia cunctis es benignus. Pater æterne , morieturne filius meus Iesvs? nihil enim mali fecit. Sed pater iuste si redemptionem vultis humani generis, per alium modum obsecro faciatis,omnia namque possibilia sunt vobis.Rogo vos pater sanctissime,si placet vobis,non moriatur filius meus Iesvs, liberate ipsum de manibus peccatorum,& reddite ipsum mihi.ipse propter obedientiam vestram,& reuerentiam non se iuuat, Dereliquit seipsum,& tamquā imbecillis, & impotens est inter istos. Vnde vos illum Domine adiuuate. Hæc & his similia orabat Domina cum affectu suo toto , & conatu , & cum magna amaritudine cordis sui. Compatere nunc ei,quam sic cernis afflictam.

CAPVT LXXVI.

Meditatio paßionis Christi hora prima.

MAne autem tempestiue redierunt principes , & maiores populi, & fecerunt eum ligari manus post tergum, dicentes : Veni nobiscum latro, veni ad iudicium , hodie complebuntur maleficia tua , modo tua sapientia apparebit.Et ducebant eum ad Pilatum, & ipse tamquam nocens sequebatur eos,cū esset agnus innocentissimus. Cum autem mater eius , Ioannes & sociæ,nā & ipsæ summo mane exierunt foras , vt venirent ad eum , occurrerunt ei in biuio , & videntes eum sic vituperabiliter & sic enormiter à tanta multitudine duci, quanto repleti sunt dolore,dici non posset.In isto autem mutuo conspectu, fuit dolor vehementissimus vtriusque. Nam ipse Dominus multum affligebatur ex compassione,quam habebat ad suos,& maxime erga matrem. Sciebat enim,quod propter ipsum dolebant vsque ad animæ à corpore auulsionem. Considera ergo & intuere diligenter per singula, sunt enim permultum , immo permaxime compassiua.

Mater Maria cū aliis Christo occurrit.

Ducitur ergo ad Pilatum , & illæ mulieres à longe sequuntur,quia appropinquare non possunt. Accusatur tunc ab illis in multis,& Pilatus ipsū misit ad Herodem.Herodes vero cupiens videre de suis miraculis, gauisus est , sed nec miraculum ab illo habere potuit, neque verbum. Igitur ex hoc reputans eum stultum,fecit in derisionem ipsum indui veste alba , & remisit eum Pilato.Et sic vide qualiter non solum malefactor, sed & stultus est omnib. illis reputatus,ipse autem omnia patientissime tolerabat. Intuere etiam hic eum,dū ducitur , & reducitur , demisso vultu,& verecunde incedentem,& omnium clamores,conuitia & subsannationes audientem , & forte lapidum percussiones , & immunditiarum aliarum fœtores suscipientem. Et etiam matrem,& suos intuere discipulos cum indicibili mœrore à longe stantes , & inde ipsum sequentes, reducto autem eo ad Pilatum , illi canes cum audacia magna atque constantia prosequuntur suas accusationes;sed Pilatus causam mortis non inueniens in eum, ipsum dimittere nitebatur. Dixit ergo : Ipsum corripiam,& dimittam. O Pilate tu Dominum tuum castigas?nescis quid agis,quia nec mortem nec flagella meretur , recte ageres , si te ad suum nutum corrigeres, Iussit autem eum durissime flagellari.

Ad Pilatum & Herodem ducitur Dominus.
Luc. 23. b

Spoliatur ergo Dominus, & ad columnam ligatur, & diuersimode flagellatur. Stat nudus coram omnibus iuuenis elegans , & verecundus, speciosus forma præ filiis hominum,suscipit spurcissimorum flagella dura, & dolorosa , caro illa innocentissima , & tenerrima, mundissima,& pulcherrima.Flos omnis carnis , & totius humanæ naturæ , repletur liuoribus,& fracturis, Fluit vndique regius sanguis de omnib. partibus corporis, superadditur,reiteratur, & spissatur liuor super liuorem , & fractura super fracturam, quo vsque tam tortoribus,quam inspectoribus fatigatis solui iubetur. Columna autem ad quā ligatus fuerat, vestigia cruoris ostendit sicut in historiis continetur. Hic ergo eum diligenter considera per longam moram , & si hic non compateris, cor lapideum puta te habere. Tunc impletum est quod ait Isaias Propheta : Vidimus, inquit, eum , & non erat aspectus , & reputauimus eum quasi leprosum , & humiliatum à Deo. O Domine Iesv quis fuit tam audax, & tam temerarius, qui te spoliauit ? Et qui illi audaciores qui te ligauerunt?Sed qui illi audacissimi,qui te tam durissime flagellauerunt?Sed tu sol iustitiæ tuos radios subtraxisti, & ideo factæ sunt tenebræ ac tenebrarum potestas, Omnes sunt te potentiores. Amor tuus, & iniquitas nostra sic te imbecillem fecerunt. Maledicta sit tanta iniquitas,pro qua sic affligeris.

Flagellatus Christus.
Psal. 44.
Isa. 53. b

Soluto Domino à columna, ducunt eum sic nudatum,sic flagellatum , per domum scrutando pro pannis qui sparsim in domo proiecti fuerunt ab expoliatoribus.Intuere eum sic bene afflictum,& trementem durissime.Erat enim frigus sicut dicit Euangelium.Cū se vellet reuestire,contendunt quidam impiissimi, dicentes Pilato : Domine,Hic se fecit regem. Vestiamus eum,& honore regio coronemus. Et accipiētes quandam chlamydem sericam rubeam,& turpem, vestiuerunt eum,& spinis coronauerunt.Cerne ergo eum in singulis actibus & afflictionibus suis , quia omnia facit,& sustinet quæ ipsi volunt. Purpuram suscipit,super caput spineam coronam portat,arundinem manu tollit , & ipsis genuflectentibus , & vt regem salutantibus tacet , & patientissime obmutescit. Cerne nunc in amaritudine cordis , & maxime caput ipsius plenum

Ioha. 18. d
Christus coronatur spinea corona.

plenum spinis arundine sæpe percutitur. Et vide depresso collo, cum dolore tam magno acerbos ictus tunc suscipit. Perforabant namque caput eius sacratissimum acerbissimæ illæ spinæ, ac totum madere faciebant sanguine. O miseri, quo modo tremendum adhuc apparebit vobis illud caput regale, quod vos nunc percutitis? Illudebant enim ei tamquam regnare volenti, & non valenti. Omnia autem sustinet, quia eorum sæuitia nimia erat, sed nec illis suffecerat quod ad maiorem illusionem totam cohortem congregauerãt, sed & coram ipso Pilato, & toto populo adducunt eum foras publice sic illusum, & portantem spineam coronam, & purpureum vestimentum. Cerne nunc pro Deo quo modo etiam stat facie ad terram demissa, coram tanta multitudine vociferante, & clamante, Crucifige eum, & insuper eum deridente, & insultante quasi sapientiores eo fuerint: & quo modo appareat, quod ipse se insipientes habuerit contra principes, & Pharisæos, qui sic eum aptari fecerunt, & ad talem finem perducunt. Et sic non solum dolores, & pœnas, sed etiam opprobria suscipiebat ab eis.

CAPVT LXXVII.

Meditatio passionis Christi hora tertia.

Christus ad mortem damnatur.

PEtit ergo tota multitudo Iudæorũ, vt crucifigatur, & sic condemnatur à misero iudice Pilato. Non recordantur beneficiorum, & operum eius, nec mouentur propter innocentiam eius, & quod crudele videtur, non retractantur propter afflictionem, quam ei prius intulerunt, sed gaudent principes, & maiores quod intentionem prauam perfecerunt. Rident, & derident eum, qui est verus Deus, & æternus, & mortem accelerant. Reducitur intus, spoliatur purpura, & stat nudus corã eis, nec datur ei reuestiẽdi licentia. Attende hic diligenter, & considera staturam eius in singulis partibus. Et vt intime compatiaris, & simul pascaris, auerte parumper oculos à diuinitate, & cum purũ hominem considera, & videbis iuuenem elegantem, nobilissimum, & innocentissimum, & amantissimum, totum autem flagellatum & sanguine liuoribusque respersum, pannos suos vndique proiectos sparsim de terra colligere, & cum quadam verecundia, reuerentia, & rubore se coram eis, quamuis irridentibus reuestire, ac si foret omnium infimus, derelictus à Deo, & omni auxilio destitutus. Intuere etiam eum diligenter, & pietate ac compassione mouearis: nam modo colligit vnam, modo aliam, & coram illis se reuestit. Redeas post ad diuinitatem, & considera illam immensam, æternam, & incomprehẽsibilem, & imperatoriam maiestatem incarnatam, se flectentem humiliter, ad terrã reclinantem, & pannos recolligentem, se cum reuerentia, & rubore similiter vestientem, ac si esset homo vilissimus, immo seruus emptitius sub istorũ dominio constitutus, & ab eis pro aliquo excessu correctus & castigatus. Intuere etiam eum diligenter, & humilitatem eius admirare, & eidem etiam considerationibus compatiens, intueri potes eundem cum ad columnam ligatus, sic enormiter flagellatur. Et eo reuestito ducunt eum foras, ne mortem vlterius differant, & tunc venerabile lignum crucis longum, & grossum, & multum graue ponunt super humeros eius, quod agnus mansuetissimus patienter suscipit, & portat. Et vt dicitur in historiis, opinio est, crucem Domini quindecim pedes habuisse in altum, & tũc ducitur, & acceleratur, & opprobriis saturatur, vt supra in principio tactum fuit hora matutina. Ductus autẽ fuit foras cum sociis suis, duobus vtique latronibus. Ecce hæc est sua societas. O bone IESV quantam verecundiam faciunt vobis isti vestri amici, latronibus vos associant, sed & deterius faciunt qui crucem vobis portandam imponunt, quod de latronibus ipsis non legitur. Vnde non solum, iuxta Isaiam, cum iniquis deputatus est, sed iniquorum iniquior. Indicibilis est Domine patientia vestra.

Christus ducitur ad crucifigendum.

Isa 53.d

Cerne igitur hic eum bene, quo modo vadit curuus subtus crucem, & vehemẽter anhelat. Compatere ergo ei quantum potes, in tot angustiis, & ludibriorum renouationibus posito. Et quia vere mœsta mater eius propter multitudinem gentium ei appropinquare non poterat, nec videre, iuit per aliam viam breuiorẽ cum Ioanne, & sociabus suis, vt alios præcedens ei approximare valeret. Cum autem extra portam ciuitatis in concursu viarum eum habuit obuium, cernens eum oneratum ligno tam grandi, quod primo non viderat, semimortua facta est præ angustia, nec verbum ei dicere potuit, nec Dominus ei, quia acceleratus erat ab eis qui eum ducebant ad crucifigendum. Vlterius autem Dominus procedens parum post conuertit se ad mulieres flentes, & dixit eis: Filiæ Hierusalem nolite flere super me, sed super vosipsas flere, &c. sicut in Euangelio plenius continetur. Et in his duobus locis apparẽt vestigia Ecclesiarum adhuc, quæ ibi factæ sunt in memoriam huiusmodi, vt habui à fratre nostro qui vidit. Qui etiam dicit, quod mons Caluariæ vbi fuit Christus crucifixus, distabat à porta ciuitatis, quantum locus noster à porta sancti Germani. Vnde nimis longa portatio crucis erat. Cum ergo vlterius processisset, & ita esset fatigatus, & contractus, quod amodo portare non posset, crucem deposuit. Illi autem pessimi differre nolentes mortem suam, timentes ne sententiam eius reuocaret Pilatus, quia ostendebat voluntatem dimittendi eum: coëgerunt quendam crucem portare; ipsum autem sic exoneratum, vt latronem ligatum ad Caluariæ locum duxerunt. Nonne igitur hæc quæ in matutinali, & prima, & tertia hora passus est, videntur tibi sine ista crucifixione vehementissimi dolores esse, & amarissimi, & horrores valde stupendi? Certe sic puto, & ad compassionem facientia motiua, quinimmo valde inferentia passionem. Sic completa videntur, quæ de his tribus dicenda sunt ad præsens. Videamus ergo nunc quæ contigerunt in crucifixione, & morte, scilicet hora sexta, & noua: postea videbimus de his, quæ contigerunt post mortem, scilicet hora vespertina & completorij.

Luc. 23.d

CAPVT LXXVIII.

Meditatio passionis Christi hora sexta.

CVm ergo Dominus IESVS ductu impiorum ad Caluariæ locum fœtidum peruenit conspicere potes operarios malos vndique nequiter operari. His autem toto mentis intuitu te præsentem exhibeas, & intuere diligenter cuncta quæ sunt contra Dominum tuum, & quæ dicuntur, & fiunt ab ipso, atque per ipsũ. Videas ergo oculis mentis alios figere crucem in terram, alios parare clauos & martellos, alios parare scalam, & alia instrumenta, alios ordinare quidquid facere debeant, & alios ipsum spoliare. Spoliatur etiam, & nudus est nunc tertia vice coram tota multitudine, renouantur fracturæ per pannos carni applicatos. Nunc primo mater conspicit filium suum sic captũ, & aptatum dolore mortis affligi. Tristatur etiam supra modum, & cum rubore, quod videt eum totaliter nudum: nam & ei nec femoralia dimiserunt. Accelerat ergo, & approximat filio, amplexatur, & cingit eum capitis sui velo. O in quanta amaritudine est nunc anima sua, non credo, quod ei verbum dicere potuit: si amplius facere posset, vtique voluisset, sed amplius non potuit eum adiuuare. Eripitur enim filius suus de manibus eius furibunde ad pedem crucis.

Hic modum crucis diligenter attende. Ponuntur duæ scalæ, vna retrorsum ad brachium dextrũ, alia ad

Modus, quo Dominus.

sinistrum

Crucifixus fuit. sinistrum brachium super quas malefici ascendũt cum clauis, & martellis. Ponitur etiã alia scala ex parte anteriori, attingens vsque ad locum vbi debebant pedes affigi. Conspice nunc bene singula, compellitur Dominus Iesvs crucem ascendere per hanc scalam paruã, ipse autem sine rebellione, & contradictione facit humiliter quidquid volunt. Cum ergo in superiori parte istius paruæ scalæ peruenit ad crucem, renes vertit, & illa regalia aperit brachia, & extẽdẽs manus pulcherrimas, in excelsum eas porrigit suis crucifixoribus. Aspicit in cælum, patri dicens: Ecce hic sum pater mi, vsque ad crucem me humiliari voluisti, pro amore & salute generis humani: placet, accepto, & pro eis me tibi offero, quos dedisti mihi, & fratres esse voluisti. B Accepta igitur & tu pater, & deinceps placabilis esto mei amore, & omnium maculas veteres absterge, & elonga ab eis, me pro eis tibi offero pater. Qui autem retro crucem est, accipit manum eius dexteram, & eam fortiter cruci affigit. Quo facto, ille qui est in latere sinistro accipit manum sinistram, & trahit quantum potest, & extendit, & alium clauum immittit, percutit & configit. Descendunt post hæc de scalis, & remouentur omnes scalæ. Pendet Dominus ex grauedine corporis deorsum trahẽtis, solum clauis infixis manibus sustentatur. Nihilominus occurrit & alius, & per pedes quãtum potest eum trahit, & eo sic tenente, alius configit eius pedes clauo durissimo. Sunt tamen quidam qui credunt, quod non hoc modo fuerit crucifixus, sed C cruce extenta in terra, eum eleuauerunt, & crucem fixerunt in terram. Quod si hoc magis placet, conspice, quo modo ipsum capiunt despicabiliter sicut ribaldum vilissimum, & prosternunt super crucem in terra furibunde, brachia ipsius accipientes, & post violentam extensionem cruci durissime affigentes. Similiter & de pedibus factum intuere, quos traxerunt quantum violentissime potuerunt.

Ecce crucifixus est Dominus Iesvs, & sic in cruce extensus, quod dinumerari omnia ossa eius possent, sicut ipse conqueritur per Prophetam: Fluunt vndique Psal.21.c sacratissimi sanguinis riuuli ex illis magnis scissuris. Sicque angustiatus est, quod se mouere non potest nisi in capite. Illi tres claui sustinent totius corporis pondus, dolores acerbissimos tolerat, & vltra quam D dici possit, vel cogitari, affligitur. Pendet inter duos latrones. Vndique pœnæ, vndique opprobria, vndique conuitia. Nam sic coangustato à conuitiis non parcunt. Alij blasphemant, dicentes: Vah qui destruis templum Dei. Alij vero: Seipsum non potest saluum facere, & alia dicunt multa conuitia. Si filius Dei est descendat de cruce, vt credamus ei. Sed & milites qui crucifixerunt eum, diuiserunt sibi vestimenta eius in ipsius præsentia.

Et hæc omnia dicuntur, & fiunt præsente matre sua mœstissima: cuius compassio multum augmentat filio passionem, & econtrario. Ipsa cum filio pendebat in cruce, & potius elegit mori cum ipso, quam amplius viuere. Vndique sunt angustiæ, & tormenta sentiri po- E terant, narrari vero nullatenus poterant. Stabat mater iuxta crucem eius, & inter crucem latronis non auertebat oculos à filio, angustiabatur vt ipse, & toto corde orabat ad patrem, dicens: Pater & Deus æterne placuit vobis vt filius meus crucifigeretur: non est tempus vt à vobis repetam. Sed videtis in quanta angustia est nũc anima sua: rogo vt mitigetis ei pœnam, si placet. Pater recommẽdo vobis filium meum. Et filius similiter orat Patrem pro ea, & tacite intra se dicebat, Pater mi, vides quo modo affligitur mater mea. Ego debeo crucifigi, non ipsa, sed mecum est in cruce. Sufficit crucifixio mea, qui totius populi porto peccata, ipsa nihil Thren.1.c tale meretur. Vides eam desolatam, tota die mœrore confectam. Recommendo eam tibi: dolores eius to- A lerabiles facias. Erant autem iuxta crucem cum Domina Ioannes & Magdalena, & duæ sorores Dominæ, Ioan.19.f scilicet Maria Iacobi, & Salome, & forte etiam aliæ, quæ omnes, & maxime Magdalena dilecta Iesv discipula, vehementer flebant, nec de suo Domino dilecto, ac magistro poterant consolari, compatiebantur Domino, & Dominæ, & sibi ipsis. Sæpe renouabatur eis dolor, quia semper eis renouabatur compassio, cum in conuitiis, vel in factis suo Domino noua passio addebatur.

CAPVT LXXIX.

Meditatio passionis Domini hora nona.

Dominus autem in cruce pendens, vsque ad exitum spiritus non fuit otiosus, sed faciebat & docebat vtilia pro nobis. Vnde dixit septem verba, quæ scripta reperiuntur in Euangelio. Septem verba Christi in cruce.

Primum fuit in ipso crucifixionis actu cum orauit pro suis crucifixoribus, dicens: Pater ignosce illis, quia Luc.23.f nesciunt quid faciunt. Quod verbum magnæ patientiæ magnique amoris indicium præstat, & etiam fuit indicibilis charitatis.

Secundum fuit ad matrem, cum dixit: Mulier ecce Ioan.19.e filius tuus, & ad Ioannem: Ecce mater tua. Non vocauit eam matrem, ne præ amoris vehementis teneritudine amplius ipsa doleret.

C Tertium fuit ad latronem pœnitentem, cum dixit: Matt.27.e Hodie mecum eris in Paradiso.

Quartum fuit, Eli, Eli, lamazabathani, hoc est, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? quasi dicat: Pater tantum dilexisti mundum, vt dum me pro ipso tradidisti, dereliquisse me videaris.

Quintum fuit cum dixit, Sitio. In quo verbo fuit Ioan.19.e magna compassio matris, & sociorum eius, & Ioannis, & illis pessimis magna fuit lætitia. Nam licet exponi posset, quod sitiebat animarum salutem: tamen in veritate sitiuit, quia sanguinis effusione erat totus exsiccatus intus, & etiã arefactus. Et cum illi maligni cogitare non possent, in quo ei plus nocerent: tamen vexandi nouam materiam acceperunt. Vnde dederunt ei bibe- D re acetum mixtum cum felle. Maledictus eorum furor, quia pertinax, & quantum poterant, nocuerunt. Ibid.f

Sextum verbum fuit, Consummatum est, quasi diceret: Pater, obedientiam quam mihi dedisti, perfecte compleui. Adhuc pater etiam quidquid vis mihi filio tuo præcipe: paratus sum quidquid restat, vlterius adimplere. Ego enim in flagella paratus sum. Sed totum Psal.37.d quod de me scriptum est, consummatum est: si tibi placet Pater, reuoca me modo tibi. Et pater ad eum: Veni dilectissime fili mi, omnia bene fecisti, nolo quod amplius anxieris: veni quia in sinu meo, & inter brachia mea te suscipiam. Et ex tunc languere cœpit more morientium, modo claudendo oculos, modo aperiendo, & caput inclinare, modo in vnam partem, modo in E aliam, deficientibus omnibus viribus.

Tandem addidit septimum verbum, cum clamore Luc.23.f valido, & lacrymis, Patri dicens: Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Et hæc dicens, Emisit spiritum, & inclinato capite super pectus versus patrem, quasi gratias agens, quod ipsum reuocabat, tradidit ei spiritum suum. Ad hunc clamorem conuersus fuit Centurio, qui ibi erat, & dixit: Vere filius Dei erat iste, Matth.27.f audiens, quod clamans expirasset. Nam alij homines cum moriuntur, clamare non possunt, & ideo in eum credidit. Fuit autem ita magnus ille clamor, quod vsque in infernũ fuit auditus. O qualis tunc erat anima matris, cum sic pœnose videbat eum deficere, languere, lacrymari, & mori! Credo quod vel propter angustiarum multitudinem absorpta erat, & quasi insensibi-

lis

lis facta vel semimortua facta est, nunc quidem multo magis quam cum obuiauit ei crucem portanti. Quid nunc Magdalena fidelis, & dilecta discipula, quid Ioannes præ omnibus dilectus, quid aliæ duæ sorores Dominæ faciebant? Sed quid facere poterant repleræ amaritudine, compleræ doloribus, inebriatæ absinthio? irremediabiliter omnes flebant. Ecce ergo pendet Dominus in cruce mortuus, redit tota multitudo, remanet mater mœstissima cum illis quatuor, ponunt se ad sedendum iuxta crucem, contemplantur dilectum suum, expectãt à Domino auxilium, quo modo ipsum rehabere, & sepelire tunc valeant. At tu si contemplatus bene fueris Dominum tuum, considerare potes, quod à planta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas: non est in eo membrum, nec sensus corporis, qui summam afflictionem, seu passionem non senserit. Habes ergo quæ de crucifixione, & morte, in sexta, & nona hora contigerunt, quæ modicitati meæ, vel tuæ ruditati scribenda videntur ad præsens. Tu autem studeas deuote, fideliter, & solicite, his omnibus inhærere. Nunc de his quæ post mortem contigerunt, dicamus.

CAPVT LXXX.

De apertione lateris Christi.

De his, quæ post mortem contigerunt.

COmmorantibus ergo & sedentibus reuerẽda Domina nostra Maria atque Ioanne, Magdalena & sororibus matris Domini ab vna parte prope Crucẽ, & aspicientibus quasi sine intermissione, Dominum Iesum pendentem sic in Cruce inter latrones, sic nudũ, sic afflictum, sic mortuum, sic & ab omnibus derelictũ: ecce armati multi veniebant à ciuitate versus eos, qui mittebantur, vt ipsis crucifixis, crura frangerent, occiderent eos ac sepelirent, ne corpora in cruce pendentia in magno die sabbati remanerẽt. Tunc Domina & omnes surgunt, & aspiciunt, & vident eos, & nesciunt quid hoc esse possit, renouatur dolor, & timor & tremor crescit. Multum quidem Domina timet, & nescit quid faciat, & vertens se ad filium mortuum dixit: Fili mi dilectissime quare redeunt isti quid facere amplius tibi volunt, nonne te occiderunt. Fili mi putabam eos satiatos esse de te: sed vt video adhuc te mortuum persequuntur. Fili mi nescio quid faciam, te defendere à morte non potui: sed veniam & stabo iuxta crucem tuam ad pedes tuos. Fili mi roga patrem tuum, vt eos tibi placabiles faciat: ego autem quod potero faciam. Et omnes tunc quinque flentes ierunt, & apposuerunt se ante crucem Domini Iesv. Appropinquant autem illi cum furore & strepitu magno, & videntes latrones adhuc viuere frangunt eis crura, & ipsos occidunt, & deponunt, & in aliquam fossam velociter illos proiiciunt. Redeuntibus autem ipsis versus Dominum Iesum, timens mater ne similiter faciant cum filio suo, tacta dolore cordis intrinsecus, cogitauit ad arma sua currere, scilicet ad humilitatem innatam. Et genibus positis, & brachiis cancellatis, vultu lacrymabili, & voce rauca, sic eos alloquitur, dicens: Viri fratres, rogo vos propter Deum altissimum, ne amplius me vexare velitis in dilectissimo filio meo. Ego enim sũ mœstissima mater eius, & scitis fratres vos quod numquam offendi, nec iniuriam aliquam vobis feci, & si filius meus visus est vobis cõtrarius, ipsum peremistis, & ego vobis remittam omnem iniuriam, & offensam, & mortem filij mei. Hanc tamen misericordiam mecum facite, ne ipsum confringatis, vt saltem integrum valeam tradere sepulturæ. Non expedit, vt eius crura frangantur: videtis enim quod iam mortuus est, & migrauit. Hora enim est postquam discessit. Ioannes vero, Magdalena & sorores matris Domini, stabant genuflexi cũ ea, & amarissime A omnes flebant. O Domina quid est quod agitis, ad pedes nefandissimorum statis, ibi oratis inexorabiles, pietate creditis flectere crudelissimos, & impiissimos, & humiliare superbos? Abominatio est superbis humilitas, in cassum laboratis. Vnus autem Longinus nomine, tunc impius, & superbus, sed post cõuersus, & martyr, & sanctus porrigens lanceam de longe, eorum preces, & rogamina contemnens, latus Domini Iesv dextrum vulnere grandi aperuit, & exiuit sanguis, & aqua. Tunc mater semimortua cecidit inter brachia Magdalenæ. Ioannes vero dolore vrgente, assumpto vigore, insurgit contra illos dicens: Viri nequissimi, quare hanc impietatem facitis, nonne videtis quod mortuus est. Vultis etiam matrem eius mœstissimam occidere? Discedatis, quia nos eum sepeliemus. Tunc B illi sicut Deo placuit, discesserunt. Excitatur aũtẽ Domina surgens quasi euigilans, quærens quid sit de dilecto filio suo. Respondent ei, nihil esse factum de eo. Postea suspirat, & anxiatur, & respiciens filium suum vulneratum, dolore mortis atteritur. Vides quoties mortua est hodie? toties certe, quoties contra filium suum videbat fieri nouitatem. Vnde vere impletum est in ea, quod sibi dixerat Simeon: Tuam, inquit, ipsius animam gladius pertransibit. Sed nunc vere filij corpus, & matris animã, huius lanceæ gladius perforauit. Ponunt autem omnes se iterum ad sedendum iuxta crucem, quid facere debeant nescientes. Corpus enim deponere, & sepelire non possunt, quia vires non habent sufficientes, nec instrumenta quibus deponere C ipsum possint. Recedere autem, sic eo remanente, non audent, & sic diu remanere, nocte appropinquãte, non valent. Vides in quãta perplexitate sunt. O Deus benigne, quo modo permittis tuam ex omnibus electam, mundi speculum & reclinatorium nostrum, sic tribulari? Tempus autem esset, vt aliquantulum respirasset.

Lateris apertio.

Luc. 2. c

CAPVT LXXXI.

Hora vespertina meditatio.

ITerum autem vident alios plures per viam venientes qui erant Ioseph ab Arimathia, & Nicodemus, ducentes secum alios, portantes instrumenta quibus corpus deponant de cruce, & portabant quasi centum D libras myrrhæ, & aloes, & veniebant ad sepeliendum Dominum. Tunc surgunt omnes cum timore magno. O Deus quãta est ista afflictio hodie! Circa conspiciẽs autẽ Ioannes dixit: Ego cognosco ibi Ioseph, & Nicodemum. Tunc Domina, resumptis viribus, dicit: Benedictus Deus noster qui mittit nobis auxilium, memor fuit nostri, & non dereliquit nos. Fili occurras eis. Vadit ergo Ioannes eis obuius velociter, & attingentes se, adinuicem amplexantur cum fletu magno, non valẽtes per magnam horam ad inuicem sibi loqui, ex cõpassionis teneritudine, & abundantia fletus & doloris, postea veniunt aduersus crucem. Quærit Ioseph, qui sunt ibi cum Domina & quid sit de aliis discipulis. Dicit illi Ioannes istas, quæ ibi sunt. De discipulis autem respondet se nescire, quia nullus ibi fuit hodie, E Quærit etiam de his, quæ circa Dominum facta sunt, & narrat ei Ioannes per singula. Cum autem fuerunt prope locum genuflectentes, & flentes adorauerunt Dominum. Appropinquantes autem recepti fuerunt reuerenter per Dominam, & alias socias genibus flexis, inclinantes vsque ad terram. Similiter ipsi genuflectẽtes cum ploratu magno, sic fleuerunt per longam horã, Tandem Domina dicit: Benefacitis habentes memoriam magistri vestri, quia multũ vos dilexit: & fateor, quod in aduentu vestro visum est mihi, nouam oriri lucem. Nesciebamus enim quid facere deberemus: Dominus vobis retribuat. Et illi: Dolemus ex toto corde nostro de his omnibus, quæ contra eum facta

Depositio corporis Christi de cruce.

sont. Præualuerunt enim impij contra iustum, libenter eum eripuissemus de tanta iniustitia, si potuissemus. Saltem hoc modicum obsequium Domino & magistro nostro præstabimus. Surgentes ergo, parauerunt se ad deponendum corpus Iesv.

Modus depositionis Christi à Cruce.

Tu autem, vt aliis locis dixi tibi, diligenter & morose modum depositionis attende. Ponuntur duæ scalæ à lateribus crucis oppositæ, Ioseph ascendit super scalam lateris dextri, satagit extrahere clauum ipsius manus. Sed difficile est hoc: quia clauus grossus & longus, est in ligno valde confixus, & sine magna suppressione manus Domini, non videtur posse fieri. Sed non est vis, quia fideliter facit, & Dominus totū acceptat. Euulso illo Ioannes annuit Ioseph, dictum clauum sibi porrigi, ne ipsum Domina videat. Deinde Nicodemus alium extraxit manus sinistræ, & clauum similiter dat Ioanni. Descendit Nicodemus, & init ad clauum pedis. Ioseph vero sustentabat corpus Domini, fœlix quippe ipse Ioseph, qui corpus Domini meruit sic amplexari. Tunc pendentem manum dexteram Domina suscepit reuerenter, & ponit ad vultum suum. Intuetur, & osculatur cum lacrymis validis & suspiriis dolorosis. Euulso autem clauo pedum, paulisper descendit Ioseph, & omnes accipiunt corpus Domini, & ponunt in terram. Domina suscipit caput cum scapulis in gremio suo: Magdalena vero pedes apud quos tantam gratiam olim inuenerat. Alij circumstant, omnes faciunt planctum magnum super eum, omnes enim plangunt eum, quasi vnigenitum amarissime.

CAPVT LXXXII.

Hora completorij.

POst aliquam morulam, cum nox appropinquasset, rogat Ioseph Dominam, vt permittat eum volui linteaminibus, & sepeliri. Ipsa contendebat, dicens: Nolite amici mei, tam cito filium meum accipere, vel me cum ipso sepelite. Flebat autem lacrymis irremediabilibus, aspiciebat vulnera manuum & lateris, modo vnum, modo aliud, aspiciebat vultum eius, & caput, & videbat spinarum puncturas, depilationē barbæ, faciem & sputis & sanguine deturpatam, & caput tonsum, & de fletu & aspectu nō poterat satiari. Legitur autem in quadam scriptura, quod Dominus deuotæ suæ reuelauit, quod ipse tonsus fuit capillis, & depilatus barba, sed Euangelistæ non scripserunt omnia. Et quidem quod ipse fuit tonsatus, vel sicut est, nescio probare per scripturā, sed de depilatione barbæ potest probari. Dicit enim Isaias in persona Domini: Corpus meum dedi percutientibus, & genas meas vellentibus. *Isa. 50. c* Vnde ipsa mater, hæc fideliter aspiciebat, morose videre volebat. Tardante autem hora dicit Ioannes: Domina condescendamus Ioseph & Nicodemo, & permittamus aptari, & sepeliri corpus Domini nostri: quia propter nimiam moram possent pati calumniam à Iudæis. Ad hanc vocem tanquā grata & discreta, cogitans quod ipsi Ioanni commissa est per filium, noluit amplius contendere, & benedicens eum permisit aptari, & inuolui. Tunc Ioannes, & Nicodemus, & alii cœperunt inuoluere corpus, & aptare eum linteaminibus, vt mos erat Iudæis. Domina tamen semper tenebat caput ipsius in gremio suo, quod sibi reseruauit aptandum, & Magdalena pedes. Cum ergo venerūt ad crura prope pedes, dicit Magdalena: Rogo vos, vt permittatis me aptare pedes apud quos sum misericordiam consecuta. Quibus permittentibus, illa pedes ipsos tenebat. Videbatur deficere præ dolore, & quos alias lacrymis compunctionis rigauit, nūc multo magis vndis lacrymarū doloris, & compassionis largiter lauit. Aspiciebat pedes sic vulneratos, perforatos, desiccatos, & sanguinatos, amarissime multum flebat.

A Nam vt veritas de ipsa perhibuit testimonium, dilexit multum, & ideo fleuit multum, & maxime in hoc vltimo obsequio magistri, & Domini sui, sic afflicti, sic flagellati, sic vulnerati, sic mortui, & in nihilum sic redacti. *Luc. 7. g* Vix cor sibi in corpore stare poterat præ dolore: sed bene cogitari potest, quod si posset, libenter ad pedes Domini sui expirasset. Non videbat remedium doloris, nec consueuerat ei in talibus obsequi. Nouum & vltimum est hoc obsequium, quod ei nunc præstat, & in hoc præstando amaricatur anima sua, quia non potest illud facere, vt vellet intime, & deceret. Vellet enim totum corpus lauare, vngere, & bene aptare: sed non est tempus & locus. Non enim poterat plus, non poterat aliud: facit quod potest. Saltem pedes lauit cū lacrymis, tandem deuote abstergit, amplexatur, deosculatur, B inuoluit, & aptat fideliter quantum melius nouit & potest. Sic ergo aptato corpore respiciunt ad Dominam, vt ipsa compleat, & omnes planctum recipiunt. Tunc ipsa videns quod amplius differre non potest, ponit vultum super faciem dulcissimi filij sui, & dicit: Fili mi in gremio meo te mortuum teneo, durum est valde diuortium mortis tuæ iucunda & delectabilis fuit inter nos conuersatio, & sine querela & offensa fuimus inter alios, quāuis tu dulcissime fili mi, vt nocens sis modo occisus. Fideliter fili mi seruiui tibi, & tu mihi, sed in hac pugna tua dolorosa, nec pater tibi auxiliari voluit, nec ego potui. Tu teipsū dereliquisti propter amorem generis humani, quod redimere voluisti. C Dura, & nimis pœnosa est ista redemptio, de qua gaudeo propter salutem hominum. Sed in tuis doloribus, & morte tua multum affligor vehementer: quia scio quod numquam peccasti, & sine causa tam amare occisus es morte tam turpissima. Modo ergo fili mi disiuncta est nostra societas, & me à te nunc oportet separari. Sepeliam ergo te ego mater tua mœstissima, sed postea quo ibo? Vbi etiam morabor fili mi? Quo modo sine te viuere possim? Tecum ergo libentius sepelirer, vt vbicumque esses, ego similiter essem tecum. Sed ex quo non possum corpore, sepeliar tamen mente, animam meam in tumulo sepeliam cum corpore, tuo, eam tibi dimitto, eam tibi commendo. O fili mi, quam anxia est separatio ista. Et iterum ex abundan- D tia lacrymarum, multo melius lauit faciem filij, quam Magdalena pedes. Abstergit autem faciem eius, & deosculans os & oculos eius, in quodam sudario caput ipsum inuoluit, & diligenter aptauit. Tandem iterum benedixit eum. Et tunc omnes adorantes eum flexis genibus, & pedes eius deosculantes, accipiunt, & portant ad monumentum. Domina tenebat caput & scapulas, Magdalena pedes, reliqui vero stabāt in medio. Erat prope locum crucifixionis sepulchrum, quātum est longitudo Ecclesiæ nostræ vel circa, in quo sepelierunt eum reuerenter, flexis genibus & cum fletibus magnis, & singultibus, & suspiriis crebris & multis. Quo sepulto, Mater iterum benedixit, amplexatur eum, & stat super dilecto filio suo; sed eleuantes eam, posuerunt magnum lapidem ad ostium monumenti. E De hoc monumento dicit Beda: quod fuit domus rotunda, de subiacente rupe excisa, tantæ altitudinis, vt vix homo manu extenta culmen posset attingere, introitum habens ab oriente, in parte vero Aquilonari locus Dominici corporis, de eadem petra factus est, septem pedes habens longitudinis. *Forma sepulcri.*

CAPVT LXXXIII.

Meditatio post completorium.

VOlens autem Ioseph redire in ciuitatē post officium sic completum, dicit Dominę: Domina mea ego vos deprecor propter Deum, & propter amorem filij vestri & magistri mei, si placet vt diuertatis in

domum

domum meam ; scio enim, quod domum propriam non habetis, vtamini mea vt vestra, quia omnia mea vestra sunt; similiter & Nicodemus. O qualis compassio! Regina cœli non habet, vbi caput suum reclinet, & hos dies lugubres, & viduitatis suæ sub alieno tecto ducere oportebit. Vere dies viduitatis sunt isti, quia Dominus Iesvs erat ei filius & sponsus, pater & mater, & omne bonum, & omnia simul, eo mortuo perdidit. Vere vidua est & derelicta, & quo diuertat, non habet. Tunc ipsa se inclinans humiliter, & gratias agens, respondit se esse commissam Ioanni. Quibus Ioannes adhuc eam rogantibus, respondit, quod volebat eam ducere in montem Sion, in domum, in qua magister cœnauit heri sero cum discipulis, & ibidem stare cum ea volebat. Illi vero inclinantes se Dominæ, & adorantes sepulcrum abierunt, & isti, vt Euangelium dicit, remanserunt sedentes contra sepulcrũ. (Mat. 27 g) Appropinquante autem nocte, dicit Ioannes Dominæ, non est honestum hic nimis morari, vel de nocte in ciuitatem redire: & ideo si vobis placet Domina, recedamus. Tunc Domina surgens & genuflectens sepulcrum amplexatur, benedicensque sepulcrum dicit: Fili mi non possum amplius stare tecum, ego recommendo te patri tuo. Sublenatis etiam oculis in cœlum, dicit cum lacrymis & affectu magno: Pater æterne, recommendo vobis filiũ, & meam animam, quam dimitto. Et recedere tunc cœperunt. Cum autem venerunt ad crucem, ibi genuflexit ipsa & adorauit crucẽ, dicẽs; Hic requieuit filius meus, & hic est pretiosissimus sanguis eius. Similiter & omnes fecerunt. Cogitare namque potes, quod ipsa prima fuit, quæ crucem adorauit. Exinde recedunt versus ciuitatem, & per viam sæpe vertebat retrospiciens. Cum autem fuerunt in loco, vltra quem sepulcrum & crucẽ amplius videre non potuerunt, vertit se, inclinauit, genuflexit, & deuotissime adorauit; similiter & omnes fecerunt. Appropinquantes ad ciuitatẽ, sorores Dominæ velauerunt eam tamquam viduam, cooperientes quasi totum vultum suum, & præcedebant, Domina autem inter Ioannem & Magdalenã sequebatur mœstissime sic velata. Tunc Magdalena volens in ingressu ciuitatis sumere viam, quæ ducit ad domum suam & illuc eos ducere, præuidit sibi ante, & dicit: Domina mea precor vos amore magistri mei, vt eamus ad domum nostram, & ibi melius stabimus, scitis enim quo modo libenter veniebat ad eam, ipsa vestra est, & omnia mea vestra sunt, rogo vt veniatis. Et hic plangere incœperunt. Domina autem tacente, & annuente versus Ioannem, adhuc illa rogat Ioannem. Ipse vero respondit: Decentius est, vt eamus vsque ad montẽ Sion, & maxime, quia sic respondeamus amicis nostris, tu potius venias cum ea. Tunc Magdalena respondit: Bene scis, quod veniam cum ea quocumque ierit, & numquam dimittam eam. Intrantibus autem illis ciuitatẽ, concurrunt vndique virgines & matronæ bonæ, cum perpendere eam potuerunt, associant eam per viã consolando, sed magnus vtique fit ploratus. Sed & boni homines compatiebantur eidem, per quos transibant, & mouebantur ad fletum, dicentes: Certe magna Iniustitia est facta hodie per principes nostros contra filiũ istius Dominæ, & Deus pro eo magna signa ostendit, caueant quid fecerint. Cum autem venerunt ad domum, tunc ipsa se vertens versus Dominas, & gratias agens, deuotissime inclinauit. Ipsæ vero inclinantes se & genuflectentes, omnes cœperunt facere planctum magnum. Intrauit ergo Domina domum, & Magdalena, & duæ sorores suæ. Ioannes vero ponens se super ostio, rogauit omnes, vt redirent ad domos suas, quia tarda hora erat, & gratias agens eis, ostium ille clausit. (Lamentum Virginis.) Tunc Domina domum circumspiciens sic dicebat: Fili mi dulcissime vbi es, quia hic te non video? O Ioannes, vbi est Filius meus? O Magdalena, vbi est pater tuus, A qui te sic tenerrime diligebat? O dilectæ sorores, vbi est filius noster? Recessit à nobis gaudium nostrũ, dulcedo nostra, & lumen oculorum nostrorum, recessit autẽ cũ magna angustia, vos audistis. Et hoc est, quod mihi magis auget dolorem, quia recessit totus laceratus, totus anxius, & sitibundus, coactus, oppressus, & violentus, nec ei potuimus in aliquo subuenire, omnes reliquerunt eũ, & pater eius omnipotens Deus noluit eũ iuuare: & quam cito facta sunt ista, vos vidistis. Cuius vnquam vel sceleratissimi hominis fuit sic accelerata, & fulminata damnatio? O fili, hac nocte captus fuisti, perfide traditus: mane in tertia condemnatus, & in sexta crucifixus, & ita mortuus es. O fili, quam amara est ista separatio tua, & memoria turpissimæ mortis tuæ. Tandem Ioannes rogans vt desisteret, consolatus B est eam. Tu autem si vires tuas experiaris, scies vtique eis parere, seruire, consolari, & confortare eam, quod parumper comedat, & alios ad comedendum confortet, quia adhuc ieiuni sunt: postea benedictione à Domina & singulis aliis suscepta, discedas.

CAPVT LXXXIV.

Meditatio de Domina & sociabus de sabbato.

Mane autẽ sabbati, stant in domo ianuis clausis, Domina & aliæ sociæ vna cum Ioanne afflictæ & dolorosæ tanquam orphanæ & plenæ mœrore, non loquentes, sed memorantes sedebant simul, aspicientes se mutuo raptim, sicut contingere consueuit, ma- C gna pressura, & calamitate grauatis. Pulsatum autem fuit ad ostium, & timebant, quia omnia timuerunt; securitas enim eorum discesserat. Tamen Ioannes ibat ad ostium, & aspiciens cognouit Petrum, & dixit: Petrus est. Et Domina: Aperias ei. Ingreditur igitur Petrus verecunde, cum singultibus magnis, & fletibus, & tunc omnes plorare cœperunt, nec verbum loqui poterant præ mœrore. Postea veniunt successiue & alij discipuli etiam plorantes. Tandem cessantes à fletu, incipiunt de Domino suo loqui. Dicit ergo Petrus: Ego verecundor in meipso, nec deberem in conspectu vestro loqui, vel hominibus apparere: quia Dominum meum qui me tantum diligebat, sic reliqui & negaui. Similiter & alij cum percussionẽ palmarum, lacrymarumque effusio- D ne, seipsos redarguebant: quia Dominum suum dulcissimum sic reliquerant. Tunc dicit Domina: Magister bonus & pastor fidelis recessit à nobis, & nos remanemus velut orphani: sed spero firmiter, quod cito rehabebimus ipsum, & vos scitis, quia benignus est filius meus, & vos multum diligebat. Non dubitetis, quia bene reconciliabitur, & libenter remittet omnem offensam, siue culpam. Tantus autem fuit, permissione patris, furor contra eum, & ita præualuit malorum audacia, quod non potuissetis eum iuuare, etiam existentes cum eo: & ideo nolite turbari. Respondit Petrus; Vere Domina mea, ita est, vt dicis, nam & ego qui tantum initiis vidi, tãto fui timore percussus in atrio Caiphæ, quod vix credebam me posse euadere, & eum negaui. Nec fui memor verborum, quibus hoc prædixe- E rat mihi, quousque me respexerat. Tunc Magdalena quærit quid ei prædixerat, & respondit de negatione, & narrat ei totum & addidit, quod eis alia plura dixit in cœna de passione sua. Tunc dicit Domina: Vellem audire de his, quæ dicta & facta fuerunt in cœna per eum. Et Petrus annuit Ioanni vt ipse referat. Ioannes vero incipit & narrat totum, & sic tam de his quam aliis, quæ fecerat Dominus Iesvs cum eis, narrant adinuicẽ, modo vnus, modo alius, sicque totã diẽ de ipso sermonizando percurrunt. O quã attente auscultabat Magdalena, sed multũ attentius ipsa Domina. O quoties in ipsa die dicebat in narratione gestorũ: Benedictus sit filius meus Iesvs. Intuere ergo eos diligenter,

& cōpatere, quia sunt in afflictione magna, immo permaxima hodie constituti. Quid enim est videre, quod Domina cœli & terræ & Principes Ecclesiarum, & omnium populorum, & duces totius diuini exercitus, sic timorosi stant reclusi in domuncula quadam, nescientes, quid facere debeant, nisi quod se confortant, conferentes de factis, & verbis dulcissimi Domini sui. Domina tamē stabat mente tranquilla & pacata, quia certissimam spem habebat de resurrectione filij sui, & in ea sola remansit fides in ipsa die sabbati: & propterea dies sabbati attribuitur ei. Non tamen poterat ipsa Domina gaudenter stare propter mortem filij sui dulcissimi IESV Christi. Sero autem facto, post solis occasum, cum licuit operari, Maria Magdalenæ & altera Maria iuerunt emere aromata, pro faciendis vnguentis. Sero etiam præcedenti cum redierant à sepultura Domini, cœperūt parare vsque ad solis occasum, postea siluerunt. Nam sabbatum obseruare oportebat à solis occasu die veneris, vsque ad alium occasum. Nūc ergo vadunt emere aromata. Intuere tu illas diligenter, incedentes mœstis vultibus, more viduarum, & se applicantes ad aliquam apothecam, alicuius forte deuoti Domini, eis compatientis, & libenter satisfacientis voluntati earum. Ipsæ vero postulant aromata, & eligunt quantum possunt meliora, & pretiō soluto redeunt, parantes se ad facienda vnguenta Domino suo. Conspice ergo diligenter, quomodo humiliter, deuote & fideliter laborant pro Domino suo, cum lacrymis magnis, & suspiriis intimis. Dominus vero & Apostoli aspiciunt, & forte adiuuant: quibus factis, nocte siluerunt. Et hæc quidem est meditatio die sabbati de Domina, sociabus, & discipulis.

Quare dies sabbati attribuitur B. Virgini.

Obseruatio sabbati.

SABBATO DIE

CAPVT LXXXV.

Meditatio de Domino IESV, die Sabbati descendenti ad infernum.

VEnit etiam hoc in considerationem nunc: quid scilicet fecerit Dominus ipsa die sabbati. Statim cum mortuus fuerat, descendit ad inferos ad sanctos Patres, & stabat cum eis. Et tunc fuerunt in gloria: nā visio Domini, gloria est perfecta. Cōsidera hic ergo, & attende quanta fuerit eius benignitas, in infernum descendere, quanta charitas, quantaque humilitas. Poterat enim vnum Angelum ad eos mittere, & omnes seruos suos liberare, & sibi præsentari vbi voluit: sed hoc non sustinuisset amor suus infinitus, & humilitas sua. Per semetipsum ergo descendit, & non vt seruos, sed & vt amicos visitaret Dominus omnium, & stetit cum eis ibidem vsque ad diem Dominicam, prope auroram. Cogita bene de his, & admirare, & imitari coneris. Iubilauerunt autem sancti patres in suo aduētu, & repleti sunt iucunditate immensa, omni displicētia procul expulsa, & stabant in laudibus & canticis corā eo, quas laudes potes hoc modo meditari: Imaginādo eos, ac si essent cum corporibus suis, sicut post resurrectionem erunt: similiter, & animam illam benignissimam Domini nostri IESV Christi. Cum ergo præsenserunt eius saluberrimum aduentum, occurrerūt ei gaudenter, seipsos exhortantes, atque dicentes: Benedictus Dominus Deus Israel, qui visitauit, & cetera. Leuate capita vestra, quia ecce venit redemptio vestra. Cōsurge, consurge Hierusalem, solue vincula colli tui, ecce Saluator venit soluere nos à vinculis. Tollite portas Principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. Adoramus te Christe, & benedicimus tibi amantissime Deus noster. Et procidētes adorauerunt eum, cum gaudio & lætitia magna. Ipsos autem considera, quia cum reuerentia, & ingenti exultatione, & vultibus iucundis stant ei, & dicunt prædicta coram eo, & in huiusmodi laudibus, & canticis, & iubilationibus steterunt in limbo, vsque prope auroram diei Dominici. In conspectu etiam multitudinis Angelorum ibidem existentium, & cum eis iubilantium, Tunc accepit eos Dominus educens ab inferis in exultatione, & ante eos gloriose procedens, posuit ipsos in paradiso deliciarum. Aliqua vero morula facta, cum eis iucunde, & cum Elia, & Enoch eum recognoscentibus, dixit eis: Tempus est, vt excitem corpus meum, vadam, & reassumam illud. Qui omnes procidentes, dixerunt: Ite Domine Rex gloriæ, & cito redite, si placet: quia gloriosissimum corpus vestrum videre plurimum affectamus.

Habes ergo quæ circa Dominum IESVM, & Matrem eius, & discipulos, & sanctos patres meditari possis in die sabbati ante resurrectionem. Verum quia totam passionem Domini tibi sine auctoritatum interpositione transcurri, ne animus ad aliud quam ad ipsam passionem se conuerteret, cogitaui vel nunc auctoritates aliquas tibi referre, vt earum lectio mētem excitet ad ipsa feruentius & deuotius meditanda. Accipe ergo Bernardum more solito, in quibusdam sententiis, sic dicentem: IESV Christo debes totam vitam tuam, quia ipse vitam suam posuit pro vita tua, & cruciatus amaros sustinuit, ne tu perpetuo sustineres. Si enim conferentur in me omnes dies filiorum Adæ, & omnes dies sæculi, & labores omnium hominum, qui fuerunt, & qui sunt, & qui erunt, nihil esset ad comparationem illius corporis, quod spectabile, & stupendum est, virtutibus etiam supernis, in conceptu de Spiritu sancto, in ortu de virgine, in vitæ innocentia, in doctrinæ affluentia, in coruscatione miraculorum, in reuelationibus sacramentorum. Sicut igitur exaltantur cœli à terra, ita exaltata est vita sua à vita nostra, quæ tamen posita est. Et sicut nihil ad aliquid nullam habet comparationem, ita vita nostra nullam habet ad vitam illius proportionem: cum illa dignior, ista miserior esse non possit. Cum ergo deuouero quidquid possum, non est sicuti stella ad solem, gutta ad flumen, lapis ad montē, granum ad aceruum. Idem: Non simplex, aut modica Christi exinanitio fuit, sed seipsum exinaniuit vsque ad carnem, ad mortem, ad crucem. Quis digne penset, quantæ fuerit humilitatis, mansuetudinis, dignationis, Deum maiestatis carne indui, mulctari morte, turpari cruce? Sed dicit aliquis: Non valuit opus suum reparare creator absque ista difficultate. Valuit, sed maluit cum iniuria sui: ne pessimum atque odiosissimum vitium, ingratitudinis occasionem, vltra reperiret in homine. Sane multū fatigationis assumpsit, quo multæ dilectionis hominem debitorem teneret, commoneretque ad gratiarū actiones difficultas redēptionis, quem minus deuotum esse fecerat conditionis facilitas. Quid enim dicebat homo creatus, & ingratus, Gratis quidem conditus sum, sed nullo cōditoris grauamine vel labore. Siquidem dixit, & factus sum quēadmodum & vniuersa. *Et infra*: Sed obstructum est os loquētium iniqua. Luce clarius patet, quantum modo ô homo pro te dispendium fecit. De Domino seruus, de diuite pauper, caro de verbo, & de Dei filio, hominis fieri filius non despexit. Memento iam te, etsi de nihilo factum, non tamen de nihilo redemptum. Sex diebus condidit omnia, & te inter omnia. At vero per totos triginta annos, operatus est salutem nostram in medio terræ. O quantum laborauit sustinens carnis necessitates, hostis tentationes. Nonne sibi crucis aggrauauit ignominiam, mortis sibi accumulauit horrorem. Idem: Super omnia reddit amabilem te mihi, IESV bone, calix quem bibisti opus nostræ redemptionis,

Bern. ser. 11. sup. Cant. post med.

Psal. 140. b

Psal. 62. c

Hoc

Idem ser. 20. sup. Cant. ante med. Hoc omnino amorem nostrũ facile vendicat totum sibi. Hoc, inquam, est, quod nostram deuotionem, & blandius allicit, & iustius exigit, & arctius stringit, & afficit vehementius. *Psal. 32.* Multum quippe laborauit in eo Saluator, nec in omni mundi fabrica tantum fatigationis auctor assumpsit. Ille denique dixit & facta sũt, mandauit, & creata sunt. At vero hoc, & in dictis suis sustinuit contradictores, & in factis obseruatores, & *Idem ser. 22. sup. Cant. circ. med.* in tormẽtis illusores, & in morte exprobratores. Idem: Ad cumulum pietatis tradidit Christus in mortem animam suam, & de proprio latere protulit pretium satisfactionis, quo placaret patrem. Per quod plane ad *Psal. 129. a* se versiculum illum trahit: Apud Dominũ misericordia, & copiosa apud eum redemptio. Prorsus copiosa, quia non gutta, sed vnda sanguinis largiter per quinque partes corporis emanauit. Quid tibi debuit facere, & non fecit? Illuminauit cæcum, soluit vinctum, reduxit erroneum, reconciliauit reum. Quis non post illum libẽter, alacriterq; currat, qui & ab errore liberat, & errata dissimulat, qui deinde viuendo merita tradit, præmia moriendo conquirit? Quam excusationem habet, qui in odore horum vnguentorum non currit, nisi ad quem forte minime odor peruenit? Sed enim in omnem terram exiuit odor vitæ. *Psal. 36.* Quoniam misericordia Domini plena est terra, & miserationes eius super omnia opera eius. Ergo qui vitalem hãc sparsam vbique fragrantiam non sentit, & ob hoc non currit, aut *Idem ser. 25. super Cant. post med.* mortuus est, aut putidus. Idem non erubescit sponsa nigredinem, quam nouit præcessisse in sponso, cui similari quantæ etiam gloriæ est? Nil ergo proinde gloriosius est, quam Christi portare opprobrium. Vnde *Gal. 6. d* vox illa prorsus exultationis & salutis: Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Grata ignominia crucis ei, qui crucifixo ingratus nõ est. Nigredo est, sed forma & similitudo Domini. Vade ad *Isa. 53. a* sanctum Isaiam, & describet tibi qualem illum in spiritu viderat. Quem namque alium dixit virum doloris & scientem infirmitatem, & quia non erat ei species neque decor? Et addidit: Nos putauimus eum quasi leprosum & percussum a Deo & humiliatum. Ipse autẽ vulneratus est propter iniquitates nostras, attritus est propter scelera nostra, & liuore eius sanati sumus. *Et infra*: Denique seipsum fecit peccatum, & nigrum dicere veretar? Intuere sane pannis sordidum, plagis liui- *Idem ser. 28. super Cant. ante med.* dum, illitum sputis, pallidum morte. Idem: Quid enim magis deforme & nigrum oculis spectantium occurrebat: quam cum expansis in cruce manibus medius duorum nequam, risum malignantibus daret, fletum fidelibus, & solus erat risui, qui solus poterat esse terrori, solus honori esse debuerat. Idem: Petra refugium *Idem ser. 61. super Cant. ante med.* herinaciis, & vbi tuta, firmaque infirmis requies, nisi in vulneribus Saluatoris? Tanto illic securior habito, quanto ille potentior est ad saluandum, fremit mũdus, premit corpus, diabolus insidiatur, non cado. Fundatus enim sum supra firmam petram, peccaui peccatũ grande, turbabitur conscientia, sed non perturbabitur, quoniam vulnerum Domini recordabor. Nempe vulneratus est propter iniquitates nostras. Quid tam ad mortem, quod non Christi morte saluetur? *Et infra*: Clamat clauus, clamat vulnus quod vere Deus sit in Christo, mundum reconcilians sibi, ferrum pertransiit animam eius, & appropinquauit cordi, vt non iam nesciat compati infirmitatibus nostris. Patet arcanum cordis per foramina corporis, patet illud magnum sacramentum, patent viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitauit nos oriens ex alto. Quidni viscera per vulnera pateant? In quo enim clarius quam in vulneribus tuis eluxisset, quod tu Domine suauis & mitis es & multæ misericordiæ? Maiorem enim miserationem nemo habet, quam vt animam suam ponat quis pro addictis morti & damnatis.

A Ait etiam alibi Bernardus: Meditare passionem crucifixi corporis, & vide si aliquid est in eo, quod nõ pertinet ad patrem. Pro te diuinum illud caput, multiplici spinarum densitate densatum, vsque ad cerebri teneritudinem confixum est, dũ configitur spina. Spinis peccatorũm suorum, ait Dominus per Prophetam, circũdedit me populus iste. Ne doleret caput tuum, ne tua vulneretur intentio, caligauerunt in mortem oculi sui, & illa luminaria, quæ illuminant orbem, ad horam extincta sunt. Nonne illis obtenebrantibus, tenebræ factæ sunt super omnem terram, & illa duo magna luminaria, cum aliis luminaribus submota sunt? Hoc autem totum factum est, vt auertant oculi tui, ne videant vanitatem, & si viderent, non attraherentur. Aures illæ quæ in cœlis audiunt, Sanctus, Sanctus, Sãctus, Do- *Ioan. 7. e & 19. a*

B minus Deus Sabbaoth, audiunt in terris: Dæmonium habes: Et, Crucifige eum, crucifige eum. Vt quid illud? ne aures tuæ obsurdescerent ad clamorem pauperis, ne reciperent auditum vanũ, ne detractionis virus susci- *Psal. 44.* perent. Speciosa illa facies, speciosa forma præ filiis hominum, sputis illita, afflicta colaphis, addicta de- *Matt. 26. g* lusionibus est. Sic namque scriptum est: Cœperunt conspuere in eum, & percutere faciem eius, & illudere ei, dicentes: Prophetiza, quis est qui te percussit. Qua- *1. Reg. 1.* re hoc? vt facies tua illuminaretur, illuminata confirmaretur, & diceretur de te: Vultus eius non sunt amplius in diuersa mutati. Os illud quod docet Angelos, & homines instruxit, quod dixit, & factum est, felle

C potatum est & aceto, sed hoc factum est, vt veritatem & iudicium loqueretur os tuum, & confiteretur Dominum Deum suum. Manus illæ quæ fundauerũt cœlus, extensæ sunt in cruce, clauisque verberatæ durissi- *Psal. 118. o* mis, vt manus tuæ extenderentur ad inopem, & dicere posses cũ Psalmista: Anima mea in manibus meis semper. Quod tenemus in manibus, non de facili obliuiscimur, sic & qui animam suam bonæ operationi imprimit, non tradidit eam obliuioni. Pectus illud, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei abscõditi, lancea militari perfossum est, vt pectus tuũ à prauis cogitationibus mundaretur, mundatum sanctificaretur, consecraretur sanctificatum. Pedes illi, quorum scabellum adorare debemus, quia sanctum est, dura transfixione confossi sunt vel confixi, ne pedes tui fe-

D stinarent ad malum, sed currerent ad viam mandatorum Domini. Quid plura? Foderunt manus meas & pe- *Psal. 21. d* des meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. Pro te carnem & animam suam posuit, vt corpus & spiritũ tuũ sibi vendicaret, toto se totum recuperauit. * *Idem*: Ex- *Quæ sequuntur vsque in finem capitis sunt Ansel. in spec. Euang. serm. c. 12.* pergiscere nunc anima mea, & excutere de puluere, & contemplare virum hunc memorabilem, quem in speculo euangelici sermonis quasi præsentem intuearis. Attende anima mea, quis est ille, qui ingreditur habẽs imaginem regis, & nihilominus serui despectissimi cõfusione repletus. Coronatus incedit, sed ipsa eius corona etiam cruciatus est illi. Et mille puncturis speciosum eius caput diuulneratur. Regali purpura induitur: sed potius in eo despicitur, quam honoratur. Sceptrũ in manu gestat: sed eo ipso reuerendum eius caput fe-

E ritur. Adorant coram ipso positis in terra genibus, & regem conclamant: & continuo ad conspuẽdum amabiles eius genas subsiliunt. Maxillas palmis concutiũt, & honorabile collum inhonorant. Vide anima mea, quomodo vir ille per omnia coarctatur, & spernitur. Sub crucis onere dorsum incuruare iubetur, & suam portare ignominiã ad locum deductus supplicij; myrrha potatur & felle. In cruce subleuatur, & dicit: Pater *Luc. 23. e* dimitte illis, quia nesciunt quid faciunt. Qualis est hic, qui in omnibus pressuris suis nec semel os suum aperuit, vt aliquid querelæ aut excusationis aut comminationis, aut maledictionis, aduersus maledictos canes illos proferret, sed nouissime verbũ benedictionis super

iniustos suos, quale à sæculo non est auditum, effudit? Quid hoc viro mãsuetius, quid benignius anima mea, vidisti? Adhuc autem attentius illum intuere, quam grandi admiratione & tenerrima compassione dignus appareat. Vide nudum, & verberibus laceratũ in medio latronum, cruci ignominiose ferreis clauis affixũ, aceto in cruce potatum, & post mortem lancea in latere vulneratum, & copiosos sanguinis riuos, ex quinque vulneribus manuum, pedum, & lateris effundentem. Fletum deducite oculi mei, & liquesce anima mea igne compassionis, super cõtritione amabilis viri huius, quem in tanta mansuetudine, tot vides afflictũ
Ibid. c. 14. doloribus. Idem: Respice Domine sancte pater de sanctuario, & de excelso cœlorum habitaculo, & intuere hanc sacrosanctam hostiam, quam tibi offert magnus Põtifex noster, sanctus puer tuus Dominus Iesvs Christus pro peccatis fratrũ suorum: & esto placabilis super multitudine malitiæ nostræ. Ecce vox sanguinis fratris nostri Iesv, clamat ad te de cruce. Ecce gloria & honore coronatus sum. In dextera maiestatis tuæ astat vultui tuo pro nobis, caro enim & frater noster est.
Ibid. c. 15. Idem: Respice Domine in faciem Christi tui, qui tibi obediens vsque ad mortem factus est, nec recedant ab oculis tuis cicatrices eius in perpetuum, vt memineris, quantam ab eo pro peccatis nostris satisfactionem
Iob. 31. receperis. Vtinam Domine appendantur in statera peccata, quibus iram meruimus, & calamitas quam pro nobis passus est innocẽs filius tuus. Certe hoc grauior apparebit, & hoc magis digne, vt propter ipsam effundas super nos misericordiam tuam, quantum fuit illa, ne pro peccatis nostris contineas in ira misericordias tuas. Gratias tibi Domine pater referat omnis lingua super abundantia bonitatis tuæ, qui vnico filio cordis tui non pepercisti, sed pro nobis illum tradidisti in mortem, vt tantum tamque fidelem aduocatum habe-
Ibid c. 16. remus in cœlis corã te. Idem: Et tibi Domine Iesv fortissime zelotes, quid gratiarum, quid retributionis digne retribuam ego homo: puluis, & cinis, & vile figmentum? quid enim pro mea salute facere debuisti, & non fecisti? Ab imo pedis vsque ad summum verticis, totum in aquas passionum te demersisti, vt me totum de illis extraheres. Et intrauerunt aquæ vsque ad animam tuam. Nam & animam tuam in mortem perdidisti, vt meam perditam mihi redderes. Ecce me duplici debito obligasti, nam & pro eo quod dedisti, & pro eo quod mei causa perdidisti, debitor tibi sum, & pro mea quidem vita bis à te mihi data, semel in creatione, semel in redemptione. quid magis iuste tibi reddã, quam ipsam, non habeo. Pro tua autem pretiosa anima ita contribulata, quid ab homine digne rependi possit non inuenio. Nam & si cœlũ, & terram, & omnem ornatum eorum, pro ea possem rependere, certe vsque ad mensuram debiti, nullatenus attingere possem. Vt autem idipsum quod & debeo, & possibile mihi est, retribuam tibi, tui Domine muneris est. Diligendus es mihi toto corde, tota mente, tota anima, tota virtute, & tua mihi sequẽda vestigia, qui pro me mori dignatus es, & quo modo fiet illud in me, nisi per te?
E Adhæret anima mea post te, quia tota virtus eius pendet ex te. Hucusque Bernardus. Habes igitur à beato Bernardo more suo mellifluo eructantem de Domini Passione mellifluã & pulcherrima. Videas ne in vacuum ea recipias. Sed toto corde, totoq; affectu ipsius auctoritatibus incitata in Domini passione verseris, quia ipsius meditatio, super omnes alias, quæ de vita ipsius occurrere possunt, noscitur eminere.

De cetero ad resurrectionem ipsius Domini Iesv accedamus.

CAPVT LXXXVII.

De resurrectione Domini, & quomodo primo apparuit matri Dominica die.

Veniens Dominus Iesvs cum honorabili multitudine Angelorum, ad monumentum die Dominico, summo mane, & reaccipiens corpus istud sanctissimum, & ipso monumento clauso, processit propria virtute resurgendo. Eadem autem hora, scilicet summo mane, Maria Magdalenæ, & Iacobi, & Salome licentia petita prius à Domina, cœperunt ire cum vnguentis ad monumentum. Domina autem domi remansit, & orabat, dicens: Pater clementissime, pater *Mariæ cum vnguẽtis vadunt ad monumentum.*
B piissime, sicut scitis mortuus est filius meus, inter duos latrones cruci fuit affixus, & ego eũ sepeliui manibus meis: sed potens estis Domine, eũ mihi restituere incolumẽ, rogo maiestatẽ vestrã, vt eũ mihi reddatis. Quare tardat tantum ad me venire? permittite obsecro eũ mihi, quia non quiescit anima mea, nisi videam ipsum. O fili mi dulcissime, quid est de te? quid agis? quid moram contrahis? rogo te ne amplius differas venire
ad me, tu enim dixisti: Tertia die resurgam. Nonne fili mi, est hodie tertia dies, non heri, sed prius heri, id est, nudiustertius, fuit dies illa magna, & amara valde, dies *Matth. 27. g*
C calamitatis & mortis, tenebrarum & caliginis, separationis & mortis tuæ. Ergo fili mi est hodie tertia dies. Exurge ergo gloria mea, & omne bonum meum, & redi. Super omnia desidero te videre. Consoletur me tuus reditus, quẽ sic contristauit discessus. Reuertere ergo dilecte mi, veni Domine Iesv, veni spes mea vnica, veni ad me fili mi. Illa ergo sic orante, & lacrymas dulciter emittente, ecce subito Dominus Iesvs venit in vestibus albissimis, vultu sereno, speciosus, gloriosus, & gaudens, & dixit ei quasi ex latere: Salue sancta parens. At illa statim se vertẽs: Es tu, inquit, filius meus Iesvs? Et genuflexit adorans. Cui filius: Mater mea dulcissima, ego sum, resurrexi, & adhuc tecum sum. Eis autem surgentibus, ipsa cum lacrymis præ gaudio amplexans eum, & vultum vultui applicans fortiter stringebat, requiescens totaliter super eum, & eam alacriter sustentabat. Postea concedentibus eis pariter, diligenter & curiose intuebatur eundem in vultu
D & cicatricibus manuum, & per totum quærens, si omnis dolor ab eo discesserat. Et ille: Reuerenda mater, omnis à me dolor abscessit, & mortem, & dolorem, & omnes angustias superaui, nec de cetero inde aliquid sentiam. Et illa: Benedictus sit pater tuus, qui te mihi reddidit: exaltatum & laudatum sit nomen eius, & magnificatum in sæcula. Stant ergo & colloquuntur adinuicem gaudentes, & pascha ducentes delectabiliter, & amanter. Et narrat ei Dominus Iesvs, qualiter populum suum liberauit de inferno, & omnia quæ fecit in isto triduo. Ecce nunc ergo magnum Pascha.

CAPVT LXXXVIII.

Quo modo Maria & aliæ duæ Mariæ venerunt ad monumentũ, & de cursu Petri & Ioannis.

Magdalena vero, & aliæ duæ Mariæ ibant, vt dixi, ad monumentum cum vnguentis. Dum ergo fuerunt extra portam ciuitatis, reuocabant ad memoriam afflictiones & pœnas magistri sui, & in omnibus locis, in quibus aliquid notabiliter contra ipsum, vel per ipsum factum fuerat, aliquantulum subsistebant, genuflectentes & osculantes terram, gemitus & suspiria dantes, & dicentes: Hic obuiauimus ei cum cruce super collo, quando mater eius semimortua est: hic se vertit ad mulieres: hic crucem deposuit fatigatus, & super isto lapide se appodiauit parumper: hic sic crudeliter

deliter & fortiter impulerunt eum, vt velocius ambularet, & quasi eum currere coegerunt: hic spoliauerunt eum, & totum nudum fecerunt: hic eum crucis patibulo affixerunt. Et tunc cum magno clamore & inundatione lacrymarum, procidentes in facies suas adorauerunt crucem, & osculatæ sunt eam, pretioso adhuc Domini sanguine rubricatam. Deinde surgentes, & euntes versus sepulchrum, dicebant: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Et aspicientes, viderunt reuolutum lapidem, & Angelum Domini sedentem super eum, qui dicit eis: Nolite timere, &c. vt in Euangelio continetur. Illæ autem fraudatæ spe sua, quia putabant corpus Domini inuenire non attendentes ad verba Angeli, contritæ redeunt ad discipulos, dicentes, corpus Domini esse sublatum. Tunc ergo Petrus & Ioannes concurrerunt ad monumentum. Conspice bene eos, currunt ipsi, currunt Magdalena & sociæ post eos, omnes currunt ad quærendum Dominum suum, cor suum, & animam suam, currunt multum fideliter multumque feruenter, multumque anxie. Cum autem peruenerunt ad monumentum, respicientes in ipso non inuenerunt corpus, sed viderunt linteamina & sudarium, & recesserunt. Comparere ipsis quia in afflictione magna sunt. Quærunt Dominum suum, & non inueniunt, & nesciunt vbi amplius quærere debeant: ergo dolentes & flentes discesserunt.

Marc. 16. b & Mat. 28. b

Ioan. 20. a

CAPVT LXXXIX.

Quod Dominus apparuerit tribus Mariis.

MAriæ autem remanserunt ibidem, & respicientes in monumentum, viderunt duos Angelos, stantes in albis, qui dicunt eis: Quem quæritis, viuentem cum mortuis? Illæ autem nec tunc attenderunt ad verba eorum, nec aliquam consolationem acceperunt de visione Angelorum: quia non quærebant Angelos, sed Dominum Angelorum. Iterum duæ Mariæ contritæ & quasi absorptæ, elongauerunt se inde aliquantulum, & sedebant dolentes. Magdalena vero nesciens, quid aliud facere deberet, & quia sine magistro suo viuere non poterat, & ibi eum non inueniebat, & vbi eum quæreret, ignorabat, stabat ad monumentum foris plorans. Iterum ergo respiciens in monumentum, quia semper sperabat ibi eum reuidere, vbi eum sepelierat, vidit ipsos Angelos sedentes, qui dicunt ei: Mulier, quid ploras? quem quæris? Et illa: Tulerunt Dominum meum, & nescio vbi posuerunt eum. Vide mirabilem operationem amoris. Paulo ante audierat ab vno Angelo, quod resurrexerat, & postea à duobus quia viuebat, & non recordabatur, sed dicit, Nescio: Amor hoc faciebat, quia, vt dicit hic Origenes, anima sua non erat, vbi ipsa erat, sed ibi erat, vbi magister suus erat. Nesciebat cogitare, loqui, nec audire, nisi de ipso. Cum autem ista sic ploraret, nec de Angelis aliquid curaret, amore suo magister suus non poterat amplius se tenere. Dominus ergo Iesvs refert hoc matri, & dicit, quod vult ire ad consolandum eam, quæ hoc multum acceptat, dicit: Fili mi benedicte, vade in pace, & consoleris eam, quia multum te diligit, & de tua morte multum doluit, & memento redire ad me, & amplexans dimisit eum. Venit ergo ad monumentum in horto, vbi erat Magdalena & dicit ei: Mulier, quem quæris? quid ploras? Et illa eum non cognoscens adhuc vt ebria respondit, dicens: Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi, vbi posuisti eum: & ego eum tollam. Conspice bene eam, quomodo lacrymabili vultu, suppliciter, & deuote eum exorat, vt doceat ea illum, quem quærit: semper enim sperabat audire aliqua noua de suo dilecto. Tunc Dominus ad eam dixit: Maria. Ipsa vero quasi reuiuiscens, & cognoscens eum ad vocem, indicibili gaudio dixit: Rabbi, id est,

Luc. 24. a

Ioan. 20. a

Orig. in dicto es ho. 10. in e.

Dominus apparuit Mariæ Magdalenæ in horto.

Ioan. 20. d

A magister, Dominus vos estis, quem quærebam, quare tamdiu vos mihi celastis? Et currens ad pedes osculari volebat. Dominus vero volens animum suum eleuare ad cœlestia, vt non quæreret eum amodo in terra dixit: Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum, sed dic fratribus meis: Ascendo ad patrem meũ, & patrem vestrum, &c. Et addidit: Nonne prædixi tibi, quod tertia die resurgerem, quo modo igitur me in sepulchro quærebas? Et illa: Dico vobis magister, quod tantus dolor de acerbitate passionis & mortis vestræ cor meum repleuerat, quod omnium oblita, de nihilo recordabar, nisi de corpore vestro mortuo, & de loco, vbi sepelieram ipsum: & ideo vnguentum hoc mane detuleram. Benedicta sit magnificentia vestra, quæ resurgere, & ad nos redire, dignata est. Stant ergo simul

B dilecti cum iucunditate & gaudio magno. Ipsa vero curiose aspicit eum, & interrogat de singulis, & responsum alacritate recipit. Nunc ergo, & hic est magnum Pascha. Licet autem sic à principio Dominus ei respõderet, vix credere possum, quin eum familiariter tangeret, antequam inde discederet, osculando pedes & manus. Sed dispensatiue sic fecit à principio, vel quia talem se ostendebat, qualis erat in corde suo, secundũ communem expositionem: vel quia, vt dixi, volebat animum suum erigere ad cœlestia, secundum quod Bernardus innuere videtur. Pie namque credi potest, quod quam sic amanter & singulariter, ante omnes qui scripti reperiuntur, visitabat, ad lætificandam eam

C non turbandam, faciebat. Mysterialiter ergo, non pertinaciter dixit illud verbum: quia non pertinax, neque durus, benignissimus Dominus est, & maxime diligentibus se. Post aliqualem vero moram, discessit Dominus dicens, quia & alios oporteret eũ visitare. Tunc Magdalena quasi alterata, sicut nolens ab eo vnquam discedere, dicit: Domine, vt video, vestra conuersatio non erit amodo nobiscum, sicut consueuerat, rogo ne obliuiscamini mei. Mementote Domine tot bonorũ, quot mihi contulistis, & familiaritatis & dilectionis, quam habuistis ad me, & recordamini Domine Deus meus. Et Dominus ad eam: Noli timere, confide, & constans esto, quia semper ero tecum. Tunc ipsa benedictione ab eo recepta, & Christo discedente, venit

D ad socias, & nunciat hoc eis. Illæ vero de resurrectione Domini gaudentes, sed quod non viderant eum, dolentes tecedunt eum ea. Cum ergo istæ tres Mariæ insimul pergerent, antequam venirent ad ciuitatem, apparuit eis Dominus Iesvs, dicens: Auete. Illæ vero vltra quam dici posset exhilaratæ, procidentes tenuerunt pedes eius. Hic ergo similiter & quærunt & aspiciunt, & responsum iucunditatis accipiunt, & faciunt magnum Pascha. Dicit autem eis Dominus Iesvs. Dicite fratribus meis, vt veniant in Galilæam, ibi me videbunt, sicuæ prædixi eis. Vides, quod magister humilitatis vocat discipulos suos fratres, numquid hanc virtutem dimisit? Tu autem si in prædictis vis intelligentiam, & consolationem habere, & recordare de his, quæ superius tibi dixi, vt, scilicet in omnibus lo-

E cis & factis, Ita sis animo, ac si præsens esses corpore. Et idem de infra dicendis.

Dominus apparuit tribus Mariis in via pariter pergentibus.

CAPVT XC.

Quod Dominus apparuit Ioseph, Iacobo minori, & Petro.

DIscedens ergo Dominus Iesvs ab eis, apparuit Ioseph, qui eum sepelierat. Captus enim erat propterea à Iudæis, & reclusus in quodam cubiculo diligenter sigillato, & post Sabbatum eum interficere volebant. Apparuit ergo ei Dominus Iesvs, & faciem eius extersit, & osculum dedit, & inde saluis sigillis in propriam domum reportauit. Apparuit etiam Domi-

1. Cor. 15. a

nus Iesvs Iacobo minori, qui vouerat se nõ comestu- A rũ, nisi videret Dominũ resuscitatum. Dixit ergo ei & his qui cum eo erant: Ponite mensam. Deinde panem accipiens, benedixit, & dedit ei, dicens: Comede dilecte frater mi, quia filius hominis resurrexit à mortuis. *Hieron. lib. de script. Ecclesiast. in Iacobo to. 1.* Ista vero refert Hieronymus. Cum autem Magdalena & sociæ redeunt domum, & narrant discipulis, resurrexisse Dominum, Petrus mœrens, quod Dominum suum non viderat, nec quiescere valens propter amoris vehementiam, discessit ab eis, & solus ibat versus sepulchrum, nesciebat enim, vbi eum alibi quæreret. Dũ ergo pergeret; Dominus Iesvs apparuit ei, dicens: Pax tibi Simon. Tunc Petrus percutiens pectus suum, & procidens in terram cum lacrymis, dixit: Domine dico meam culpam, quia te dereliqui, & pluries negaui, & B osculatus est pedes eius, Dominus autem ipsum erigẽs osculatus est eum, dicens: Pax tibi, noli timere, omnia peccata sunt tibi dimissa: ego bene sciebam, & prædixi tibi. Nunc ergo vade, & confirma fratres tuos, & confide, quia mortem & omnes inimicos vestros, & aduersarios deuici. Hic ergo similiter fit magnum Pascha. Stant & colloquuntur adinuicem, & diligenter Petrus aspicit eum, & singula notat. Benedictione vero accepta, rediens ad Dominam, & ad discipulos, omnia narrauit. Scire autem debes, quod de apparitione facta Dominæ nihil continetur in Euangelio: ideo autem ipsam posui, & ante præmisi, quia de ipsa videtur tenere Ecclesia, vt in legenda de resurrectione Domini plenius habetur.

C

CAPVT XCI.

De reditu Domini ad sanctos patres post resurrectionem.

Dominus ergo Iesvs cum discessit à Petro, quia nondum visitauerat sanctos patres post resurrectionem suam, quos in Paradiso delitiatum dimiserat, rediit ad eos, procedẽs in stola candida cum multitudine Angelorum. Quem ipsi in tanta gloria conspiciẽtes à longe, cum indicibili exultatione, & iubilo, canticis, & laudibus, suscipiunt eum, dicentes: Ecce rex noster, venite, occurramus Saluatori nostro. Magnũ principiũ & regni eius non erit finis. Dies sanctificatus illuxit nobis, venite omnes & adoremus Dominum. Et procidentes in terram adorauerunt eum, & surgentes, D & stantes cum eo reuerenter & iucunde compleuerũt laudes suas, dicentes: Vicit Leo de tribu Iuda, refloruit Domine caro mea, adimples nos lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vsque in finẽ. Resurrexisti gloria nostra, exultabimus & lætabimur in te. Regnũ tuum, regnum omniũ sæculorum, & dominatio tua vsque in generatione & generationem. Et nos non discedimus à te, resuscitabis nos, & nomen tuum exaltabimus. Præcursor pro nobis ingressus est, Pontifex factus in æternum. Hæc est dies quam fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea. Hodie illuxit nobis dies redemptionis, reparationis antiquæ felicitatis æternæ. Hodie per totum mundum melliflui facti sunt cœli: quia Dominus regnauit à ligno. Dominus regna- E nit, decorem indutus est, indutus est Dominus fortitudinem, & præcinxit se. Cantate ei canticum nouum quia mirabilia fecit. Saluauit sibi dextera eius, & brachium sanctum eius. Nos autem populus eius, & oues pascuæ eius, venite adorémus eum. Appropinquante autem hora vespertina, dicit eis Dominus Iesvs: Compatior fratribus meis, quia propter mortem meam contristati, & conterriti, disperguntur sicut oues errantes, & multum desiderant me videre. Vadam ergo & ostendam me ipsis, confortabo, & eos consolabor, cito reuertar ad vos. At illi procidentes dixerunt: Sic fiat Domine, vt dixisti.

A

CAPVT XCII.

Quod Dominus apparuit duobus discipulis, euntibus in Emaus.

Cum ergo duo ex discipulis eius irent versus castellum Emaus, quasi iam desperati de ipso, & irẽt tristes, de his quæ acciderant cõferentes: venit Domi- *Luc. 24. b.* nus Iesvs, & iunxit se ipsis in specie peregrini, & ibat cum ipsis interrogans eos, & respondens, & conferens verba salubria, vt in Euangelio habes. Tandem coactus ab eis, intrauit eũ illis & manifestauit se ipsis. Hic autem diligenter attende, & considera bonitatem, & benignitatem Domini tui. Primo, quia non potuit B eius feruens amor, sustinere suos sic errare, & tristari. Vere fidus amicus est fidelis comes, & benignus Dominus iungit se ipsis, quærit tristitiæ causam, & exponit eis scripturas, inflammans corda eorum, ad omnẽ rubiginem extirpandam. Sic quotidie nobiscum facit spiritualiter. Si enim grauati aliqua perplexitate vel acedia de ipso loquimur, statim adest confortans & illuminans corda nostra, & etiam inflammans in amorem sui; optimum enim est, contra tales pestes loqui de Deo. Vnde dicit Propheta: Quam dulcia faucibus *Psal. 118. 9* meis eloquia tua Domine, super mel & fauum ori meo. Et iterum: Ignitum eloquium tuũ vehementer, *Ibidem. 5.* & seruus tuus dilexit illud. Similiter etiam cogitare *Psal. 38. 4* de Deo; vnde idem Propheta; Concaluit cor meum intra me, in meditatione mea exardescet ignis.

C Secundo considera bonitatem eius, non solum ex amore, vt dixi, sed etiam ex humilitate profunda. Cõspice namque ipsum, quo modo humiliter vadit cum eis; vadit namque cum suis, quasi vnus ex eis Dominus omnium; nonne tibi videtur ad primordia humilitatis rediisse? exemplum nobis est similiter faciendi. Sed & in alio attende Domini humilitatem: quia non est dedignatus hos discipulos inferioris gradus. Nõ enim erant isti de Apostolis, sed de aliis minoribus discipulis, & tamen familiariter iungit se ipsis, vadit & loquitur. Non sic elati, nollent enim nisi cum præcipuis vi- *Elatorum* ris & magnatum opum, conuersari & ambulare. Item *consuetudo.* in alio relucet hic sua humilitas. Nam si cõsideras elatos, videbis, quod nolunt ampullosa verba sua sparge- D re inter paucos. Sed Dominus etiam cum duobus loquitur arcana sua? non vilipendit paucos, immo nec etiam vnum, sicut fecit olim cum Samaritana. Tertio considera Domini bonitatem, quantum ad præsens negotium, quo modo instruit discipulos suos in moribus, reficit & consolatur. Conspicias ergo eum, quo modo fingit se longius ire, vt eorum augeat desideriũ, & inuitetur, & teneatur ab eis; & quo modo postea benigne intrat cum eis, panem accipit, & benedicens suis sacratissimis manibus frangit & porrigit, & seipsũ eis reuelat, & quotidie hoc facit nobiscum inuisibiliter; nã teneri vult & inuitari per desideria, orationes, & sanctas meditationes. Et ideo sẽper orare oportet, *Luc. 18. a* & nõ deficere, vt ipse docuit, qualiter ista fecit ad nostram eruditionem, vt scilicet attendamus ad opera E pietatis & hospitalitatis. Et quo modo non sufficit diuina eloquia legere vel audire, nisi opere compleantur. De hoc in Homilia Gregorij super hoc Euangelio poteris plenius edoceri. Non autem dedit istis suis discipulis magnam sui copiam, sed statim porrecto eis pane, euanuit ab oculis eorum. Nam etiam alios consolari volebat, cum quibus tamen etiam istos est consolatus.

***

A

CAPVT XCIII.

Quod Dominus apparuit recluſis in die reſurrectionis.

Luc.24.f Ioan.20.e REdierunt autem prædicti duo diſcipuli ſtatim in Hieruſalem,& inuenientes alios diſcipulos congregatos, abſente Thoma, eis iſta narrauerunt. At pariter audierunt: quia ſurrexit Dominus,& apparuit Simoni. Tunc Dominus IESVS intrans ad eos ianuis clauſis, ſtetit in medio eorum, & dixit eis: Pax vobis. Diſcipuli vero procidentes in terram,& ſuam culpam dicentes, quod ſic eum dereliquerant, ipſum alacriter ſuſceperunt. Dominus ergo: Surgite, inquit, fratres mei, quia omnia peccata ſunt vobis dimiſſa. Stat B ergo familiariter inter eos,& oſtendit eis manus & latus, & aperit eis ſenſum, vt intelligant ſcripturas, & cognoſcant reſurrectionem ſuam. Petit ab eis, ſi habeant aliquid ad manducandum,& manducat coram eis partem piſcis aſſi,& fauum mellis. Inſufflat in eos,
Ibidem. & dicit eis: Accipite Spiritum ſanctum. Vides quo modo iſta ſunt plena omni iucunditate & lætitia. Gauiſi ſunt ergo diſcipuli viſo Domino, lætantur coram eo, qui ante erant paueſacti. O quam libenter eidem illa porrexerunt, vt comederet, quam fideliter ei miniſtrabant, & quam iucunde aſſiſtebant ei. Conſpice etiam Dominam ibidem eſſe, quia diſcipuli congregabant ſe ad eam. Vide ergo eam indicibili gaudio iſta conſpicere,& iuxta filium familiariter ſedere, & ſicut C expedit ſeruire alacriter. Dominus etiam IESVS libenter ſuſcipit omne ſeruitium de manibus eius, & eam reuerenter honorat coram diſcipulis. Non autem omittas Magdalenam dilectam diſcipulam, & Apoſtolorum Apoſtolam. Conſpice etiam, qualiter more ſolito ſedet ad pedes magiſtri ſui, diligenter audit verba eius,& ſi quid poteſt etiam ipſa gaudioſe, ac toto affectu eidem miniſtrat. O qualis tunc eſt domuncula iſta,& quam gratioſum habitare in ea? Nonne tibi videtur etiam nunc eſſe magnum Paſcha, ſi aliquid deuotionis habes? puto quod ſic. Sed parum ſtetit tunc Dominus cum eis, quia iam erat quaſi ſero. Tamen forte etiam ipſi coëgerunt eum, aliquantulum plus ſtare, rogantes ne ſic cito recederet. An non credis D quod Magdalena, ſedens ad pedes iuxta eum, teneret per pannos eum confidenter, & cum reuerenti audacia, ne diſcederet ita cito. Erat enim indutus veſtimentis albiſſimis, veſtibus gloriæ ſuæ. Sic enim eum tenebat, non præſumptuoſe, ſed confidenter faciebat, ſic diligens, ſic dilecta, nec Domino diſplicebat. Teneri vult Dominus, vt patet in duobus diſcipulis ſupra, euntibus in Emaus. Tandem Dominus reuerentia matri exhibita, ſimiliter & ab ea recepta licentia, benedicens omnes, receſſit ab eis; ipſi vero procidentes, de cita reuerſione rogauerunt eundem. Remanſerunt autem famelici, & ſitibundi de Domino, de quo tantam copiam habere conſueuerant, eum ſæpe ſuſpiriis, & E deſideriis reuocantes. Vidiſti quoties hodie habuiſti Paſcha: nã omnes iſtæ apparitiones in die Paſchatis fuerunt. Sed forte audiſti, ſed non ſenſiſti, quia nec forte in paſſione compaſſionem habuiſti. Credo enim, quod ſi in paſſione compati ſcires,& mentem haberes, vnitam & non ſparſam ad ſecularia, vel ſuperflua, vel curioſa, in qualibet vice ſentires Paſcha. Et hoc de quolibet die Dominico contingere poſſet, ſi mente integra diebus Veneris & Sabbati, te cum paſſione Domini præparares, maxime dicente Apoſtolo;

2.Cor.1.a Si fuerimus ſocij paſſionum,
erimus & conſolationum,

CAPVT XCIV.

Quod Dominus apparuit Diſcipulis in octaua Paſchæ, & erat cum eis Thomas.

ADueniente autem die octaua reſurrectionis, iterum apparuit Dominus IESVS Diſcipulis ianuis clauſis. Et erat Thomas cum eis, qui prima die cum eis non fuerat. Et cum alij narraſſent ei, qui viderant Dominum; reſpõdit: Niſi videro in manibus eius fixuram clauorum,& mittam digitum,&c. vt in Euangelio cõtinetur, non credã. Dicit ergo paſtor bonus,& de puſillo ſuo grege ſolicitus: Pax vobis. Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc, & vide manus meas,& affer manum tuam, & mitte in latus meum,& noli eſſe incredulus, ſed fidelis. Tunc Thomas procidens, tetigit cicatrices Domini, & dixit: Dominus meus & Deus meus. Hominem enim vidit, & Deum credidit. Dixit etiam ſuam culpam de hoc, quod ipſe dereliquerat eum, ſicut & alij dixerunt. Dominus autem erigens eum, dixit: Noli timere, omnia peccata ſunt tibi dimiſſa. Hoc autem de Thomæ dubitatione diſpenſatorie permiſſum eſt, vt euidentioribus argumentis, reſurrectio Domini probaretur. Conſpice autem hic diligenter eum, & conſidera ſolitam benignitatem, humilitatem, & amorem feruentem ipſius, quo modo ſcilicet Thomæ monſtrat & aliis diſcipulis vulnera ſua, vt tolleret omnem obſcuritatem de cordibus eorum, ad ipſorum & noſtram vtilitatem. Reſeruauit quoque ſibi Dominus cicatrices vulnerum, maxime propter tria, ſcilicet vt faceret Apoſtolis fidẽ de ſua reſurrectione, vt ipſas oſtendat patri, quãdo vult placare eum,& interpellare pro nobis; eſt enim noſter aduocatus,& etiã vt eas monſtret reprobis in die iudicij. Stat ergo Dominus IESVS cum matre & diſcipulis ſuis, per aliquam morulam loquens de regno Dei,& ipſi cum eo in lætitia magna, audientes iſta verba excelſa, & aſpicientes faciem eius, plenam gaudio & decore. Attende bene eos circumcirca ſtantes, ſed Dominam familiarius iuxta eum: Magdalenam vero ſemper ad pedes eius conſidera. Sta & tu reuerenter, à longe tamen, niſi forte miſericordia motus faciat te vocari. Tandem dicit eis, quod vadant in Galilæam, in montem Thabor, vt dicitur, & ibi apparebit eis. Et benedictione data diſceſſit ab eis. Ipſi vero remanſerunt, vt prius, famelici & ſitibundi de eo, ſed plurimum confortati.

CAPVT XCV.

Quod Dominus apparuit diſcipulis in Galilæa.

POſt hæc diſcipulis ad dictum locum pergentibus, iterum apparuit eis Dominus IESVS, dicens: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Ite, docete Matt.28.d omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & E filij, & Spiritus ſancti, & docentes eos ſeruare, quæcumque mandaui vobis. Et confortamini: quia ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſæculi. Adorauerunt autem eum in ſuo aduentu, & ſtant etiam nunc cum magna iucunditate cum eo. Conſidera bene eos, & ea quæ dicta ſunt modo ipſis: nam magnifica ſunt valde. Manifeſtat eis, qualiter eſt Dominus omnium: dat eis mandatum de prædicando: dat formam baptizandi: dat etiam vigorem eis permaximum, dum dicit quod ſemper erit cum eis. Vides quantam iucunditatem dat eis, & quot oſtendit eis inſignia charitatis. His ergo dictis per Dominum data eis benedictione, diſparuit ab eis.

CAPVT

CAPVT XCVI.

Quod Dominus apparuit discipulis ad mare Tiberiadis.

Ioan.21.a Discipuli vero adhoc remanserunt in Galilæa. Iuerunt autem quadam vice piscatum ad mare Tiberiadis septem ex ipsis, & per totam noctem nihil ceperunt. Mane facto, Dominus iterum apparuit eis, & stetit in littore maris. Attende autem hic, quæ acta sunt, quia iucundissima sunt. Quærens ergo Dominus, si aliquid cepissent, respondentibus. Non, dixit: Mittite in dexteram nauigij rete, & inuenietis. Miserunt ergo, & multitudinem magnam ceperunt. Dixit itaque Ioā-

Ibidem b nes Petro: Dominus est. Tunc Petrus nudus existens, B succinxit se tunica, & festinus venit per mare: alij vero nauigio venerunt. Et cum descendissent, viderunt piscem positum super prunas, & panem paratum, Dominus enim hoc eis parauerat. Fecit etiam accipi de piscibus eorum, & assari, & simul cum eis comedens, fecit conuiuium & festum magnum cum eis in littore maris. Et consuetæ humilitatis suæ more ministrans eis, panem eis porrexit, & fregit: & piscem similiter dedit eis. Stant ergo reuerenter, & multum alacriter isti septem discipuli cum Domino suo, pariter cum eo comedentes, aspiciunt faciem eius desiderabilem & iucundam, & exultant in cordibus suis. Accipiunt de sacratissimis manibus eius escas delectabilea, & reficiūtur nō minus spiritualiter, quam corporaliter. O quale conuiuium est illud! Conspice bene singula, & si potes, pascaris cum eis. Attende nihilominus quæ sequūtur, quia pulcherrima sunt & vtilissima. Nam comple-

Ibidem c to isto solemni conuiuio, dicit Dominus Petro: Diligis me, plus his? & Petrus; Domine tu nosti, quia amo te. Dicit ei Dominus, Pasce agnos meos, &c. Sic ter interrogans, recommendauit ei gregem suum. In quo Domini benignitatem solitam considera, charitatem, & humilitatem. Aperte enim videa quo modo diligēter affectuose imprimit, reiterat, & recommēdat Petro animas nostras. Iterum autem Dominus post hæc præ-

Ibidem. dixit Petro mortem ipsius, dicens: Cum esses iunior, cingebas te, &c. significans, quod per passionem crucis clarificaturus esset Deum. Et cum de Ioanne Petrus

Ibidem d quæreret: Hic autem quid? Dominus respondit: Sic eū D volo manere, donec veniam, quasi dicat: Nolo quod per viam passionis me sequatur, sed in senio & contemplatione requiescet. Quamuis alij discipuli intelligerent, quod non moreretur. Sed non erat hoc magnū donum, cum melius sit dissolui, & esse cum Christo. Attendisti quam multa, & quam magnifica facta & dicta sunt in hac apparitione. Post hoc disparuit Dominus ab eis, & more solito rediit ad sanctos patres. Discipuli vero cum magno gaudio remanserunt, & post redierunt in Hierusalem, &c.

CAPVT XCVII.

Quod Dominus apparuit plus quam quingentis fratribus simul, & de apparitionibus. E

1.Cor.15.a Iterum autem apparuit Dominus plus quam quingentis fratribus simul, vt dicit Apostolus: sed quo loco, aut quando non est scriptum. Sed stans benignus Dominus inter eos, prædicans & loquens de regno Dei magna eos iucunditate repleuit. Habes ergo duodecim apparitiones Domini post resurrectionem vsq; ad ascensionem, absque duabus cum ascensione proxime dicendis, & sic fuerunt quatuordecim. Scire tamen debes, quód in Euangelio non sunt scriptæ nisi decem. Nam quo modo apparuit matri, non est scriptum in aliquo loco, sed sic pie creditur. Quo modo autem apparuit Ioseph, dicitur in Euangelio Nicode-

Ibidem. mi. Quomodo etiam Iacobo, scripsit Apostolus ad

A Corinthios: & etiam refert beatus Hieronymus. De ista etiam de quingentis fratribus scripsit beatus Apostolus ibidem. Aliæ vero scriptæ sunt in Euangelio. Potes etiam meditari de pluribus. Nam verisimile est, quod benignissimus Dominus sæpe matrem & discipulos visitabat, & Magdalenam dilectam discipulam, confortans & exhilarans eos, qui se vehementer de sua passione fuerant contristari, & conterriri. Quod etiam beatus Augustinus sentire videtur, dicens de tēpore post resurrectionem: Non omnia, inquit, scripta sunt; crebra erat eius cum eis cōuersatio. Et etiam forte ipsi sancti Patres, maxime Abraham & Dauid, ad quos specialiter facta fuit promissio de filio Dei, venie-

B bant cum eo ad videndum illam suam excellentissimam filiam matrem Domini, quæ pro eis omnibus gratiam inuenit, & genuit Redemptorem. O quam lætanter eam respiciebant, & reuerenter se inclinabant eidem, & omni qua poterant benedictione, replebant, quamuis non viderentur ab ea. Potes etiam considerare in hoc benignitatem, charitatem & humilitatem Domini, more solito, de quibus sæpe fecimus mentionem, & in omnibus factis eius relucent. Quod etiam postquam gloriose vicerat & resurrexerat, peregrinari adhuc voluit per quadragiota dies, vt suos discipulos confirmaret, & roboraret. Digne namque post tot annorum curricula, post tot labores & afflictiones, post tam ignominiosam & acerbam mortem poterat triū-

C phator ad suam gloriam remeare, & per suos Angelos confirmare, & confortare Apostolos pro suo nutu: sed quia hoc non patiebatur charitas sua, personaliter voluit conuersari cum eis apparens eis per quadraginta dies in multis argumentis, & loquens de regno Dei. Pro eis fecit hoc & pro nobis, sed non aduertimus. Dilexit te vehementer, & non diligitur, cum ad talem ac tantum ignem non solum calefieri, sed ardere debeamus. Nunc ad Ascensionem veniamus.

CAPVT XCVIII.

De Ascensione Domini.

Circa Dominicam Ascensionem te vigilem esse oportet, vt si vnquam toto mentis conatu, te præ-

D sentē exhibuisti verbis & factis eius, nunc facias multo magis. Nam hæc solemnitas omnes superat alias, vt clarius infra tibi ostendam. Et saltem hoc te animet ad attentionem, quod tunc Dominus discessurus est corporali præsentia, completo suo peregrinationis cursu. Vnde verba & facta ipsius sunt attentius consideranda. Quælibet enim anima fidelis debet sponsum suum, Dominum suum, & Deum suum, in eius discessu vigilantissime obseruare, & quæ per eum dicuntur, & fiunt, viscerosius mente amplecti, & eidem se deuotius & humilius recommendare, & totaliter animū suum ab aliis abstrahere. Quadragesimo itaque die à resurrectione, sciens Dominus Iesvs, quia venit eius hora, vt transeat ex hoc mundo ad patrem, cum dilexisset suos, nunc vero in finem dilexit eos. Accipiens

E ergo de Paradiso terrestri sanctos patres & alias animas, stans & benedicens Eliæ & Enoch, ibi remanentibus, & adhuc viuentibus, venit ad discipulos suos, qui erant in cœnaculo in mōte Sion cum matre ipsius & aliis apparens eis, voluit etiam ante discessum suum prandere cum ipsis, in signum memorialis dilectionis & gaudij. Omnibus ergo simul comedentibus, cum lætitia magna in hoc vltimo conuiuio Domini sui: Dicit eis Dominus Iesvs: Tempus est, vt reuertar ad eum qui misit me, vos autem manete hic in ciuitate, quousque induamini virtute ex alto: quia infra paucos dies replebimini Spiritu sancto, prout vobis promisi. Postea ibitis per vniuersum mundum prædicantes Euangelium meum, baptizando credentes, & eritis mihi testes

vsque

vsque ad vltimum terræ. Exprobrauit etiam incredulitatem eorum, quia his qui viderant eum resurrexisse, scilicet Angelis suis non crediderunt. Hoc nunc maxime facit, cum de prædicando dicebat, quasi daret eis intelligere: Multo magis debebatis vos Angelis credere, etiam antequã me videretis, quam gentes, qui credent vobis prædicantibus, & me non videbunt. Fecit etiam hoc, vt cognoscentes defectum suum remanerent humiliores, ostendens eis in suo discessu, quantũ placebat ei humilitas, & quasi eam peculiariter recommendaret eisdem. Quærentibus autẽ eis de temporibus futuris, noluit respondere, quia non expediebat eis. Stant ergo, comedunt, & loquuntur, & gaudent propter præsentiam Domini sui, sed nihilominus turbati propter discessum. Tanta enim amoris teneritudine diligebant eum, quod etiam verba discessus sui, non poterant æquo animo sustinere.

Quid autem dicam de matre iuxta eum prandente, quę super omnes sic intense eum amabat: An non credis, quod ad hæc verba discessus filij, maternę dilectionis tacta & commota dulcedine, reclinaret caput suũ super filium, & recumberet super pectus eius? Nam si Ioannes hoc fecit in cœna, nunc multo magis meditari potes de ipsa. Vnde suspirans cum lacrymis eum rogabat, dicens: Fili mi, si discedere vis, ducas me tecum. Dominus autem consolatus eam, dicebat: Rogo mater charissima, ne feras moleste discessum meum: quia vado ad Patrem. Te autem remanere hic expedit ad tempus, propter confirmandos credentes, postea veniam ad te, & assumam te ad gloriam meam. Ad quem mater: Fili mihi dilectissime, fiat voluntas tua. Nam non solum remanere, sed & mori parata sum pro animabus pro quibus & mortuus fuisti, sed esto memor mei. Dominus autem eam, & discipulos, & Magdalenam, & alias consolabatur, dicens: Non turbetur cor vestrũ neque formidet: non relinquam vos orphanos, vado & venio ad vos, & semper ero vobiscum. Tandem dixit eis, quod exeant in montem Oliueti, quia inde volebat ascendere, & tunc disparuit ab eis. Mater ergo & omnes alij sine mora iuerunt ad dictum montem, qui est ab Hierusalem ad vnum milliare, & ibidem iterum apparuit eis Dominus. Ecce quomodo habes hodie duas apparitiones. Tunc amplexatus est matrem valefaciens ei, & mater eum tenerrime. Discipuli autem & Magdalena, & omnes alij procidentes, & lacrymantes, deosculati sunt pedes eius, ipse vero suos Apostolos erigens, benigne osculatus est.

Conspice nunc eos bene, & cuncta quæ fiunt. Considera nihilominus sanctos patres ibidem existentes, inuisibiliter tamen, quomodo libenter & reuerenter intuentur Dominam, & affectuose benedicunt, per quam tantum beneficium consecuti sunt. Quomodo etiam intuentur illos excelsos pugiles, & duces diuini exercitus, quos inter omnes elegit Dominus, ad expugnandum, & vincendum vniuersum mundum. Tandẽ completis cunctis mysteriis, cœpit Dominus Iesvs eleuari ab eis, & ascendere virtute sua. Tunc mater & omnes alij procidebant in terram. Dicebat Domina: Fili mi benedicte, memor esto mei, & propter discessum non poterat lacrymas continere: gaudebat tamen multum, quod filium suum sic gloriose cernebat petere cœlum. Similiter & discipuli eius dicebant: Domine pro te dimisimus omnia, esto memor nostri. Ipse vero eleuatis manibus, facie serenus, & gaudens, regio more coronatus & ornatus, triumphaliter ferebatur in cœlum. Benedicens eis dixit: Constantes estote, & viriliter agite, quia semper vobiscum ero. Ascendebat autem, secum ducens illam nobilem multitudinem, iter pandens ad eos, vt dixerat Michæas propheta. Dominus itaque gloriosus, candidus, & rubicũdus, splendens, & gaudiosus, præcedebat eos, viam eis ostendẽs, & ipsi cantantes & iubilantes, lætissimi sequebantur eum, dicentes: Cantemus Domino, qui ascendit super occasum, Dominus nomen illi. Confiteantur Domino misericordiæ eius, & mirabilia eius filiis hominum. Benedictus es Domine Deus noster, qui saluos facis sperantes in te; deduceos populum tuum in exultatione, & electos tuos in lętitia. Exaltare super cœlos Deus, & super omnem terram gloria tua, vt liberentur dilecti tui. Ascendens in altum prosperum iter faciens nobis, perducens nos in refrigerium, educis vinctos tuos in fortitudine, desiderium nostrum tribuens nobis. Intrabimus in domum tuam, & in conspectu Angelorum tuorum tibi psallemus. Gloria, laus, & honor, tibi sit rex Christe Redemptor. Regna terræ cantate Deo, psallite Domino.

Domini Ascēsio.

Mich. 2. d

Interim autem Michael præpositus paradisi pergens ad patriam, nunciauerat, quod Dominus ascendebat. Ecce omnes spirituum ordines, seriatim per acies suas occurrunt eidem, vnus ex eis non remansit, qui non veniret obuiam Domino suo, & inclinantes se cum omni qua poterant reuerentia, deducebant eum cum hymnis & canticis ineffabilibus. Quis enim posset cãtus & iubilos, qui ab ipsis fiebãt, explicare? Aduenerũt ergo principes coniuncti psallentes & dicebant, Alleluia, alleluia, alleluia.

Cœlestium spirituum occursus cum Christus in cœlos ascendit.

Nomine qui in Domini rex benedicte venis.
Nunc tibi regnanti pangimus ecce melos.

Alleluia, alleluia, alleluia. Benedictus es Domine, qui sedes super Cherubim, & intueris abyssos, alleluia alleluia, alleluia. Dignus es Domine omni laude, & honore, alleluia, quia victoriam gloriose fecisti, alleluia. Confiteantur cœli mirabilia tua Domine, alleluia, & virtutem tuam, alleluia. Ecce nunc ascendunt tribus Domini, alleluia, vt confiteantur, & dicant tibi alleluia. Ad lætandum in lætitia gentis tuæ vt lauderis cum hæreditate tua, alleluia, alleluia, alleluia. In huiusmodi canticis & confessionibus Dominum honorabant vtrinque coram ipso exultantes, & eidem festũ honorificum cum omni reuerentia facientes. Et quis posset hoc gaudium enarrare?

Sed & illud quis dicere posset, quod tam beatissimi spiritus, quam sanctissimi patres simul habuerunt, cũ sibi adinuicem occurrerunt? Superni ergo spiritus reuerentia prius Domino exhibita, & canticis eius expletis, illis cum magna iucunditate dicebant. Principes populorum vos venire gratulemur, alleluia; congregati estis cum Deo vestro, alleluia, & vehementer eleuamini, alleluia. Psallite ei qui ascendit super cœlũ cœli, alleluia, alleluia. Et sancti Patres alacriter respõdebant: Principes populi Domini, alleluia; custodes & adiutores nostri, alleluia; gaudium vobis & pax, alleluia; psallite & vos regi nostro, alleluia. Exultate Deo adiutori nostro, alleluia, alleluia, alleluia. Simul etiam ad se inuicem adorantes dicebant: In domum Domini lætantes imus, alleluia, alleluia: simul nos capiet vrbs veneranda Dei, alleluia, oues pascuę Domini, portas eius & atria intremus, alleluia, in hymnis & canticis; alleluia, Dominus enim virtutum nobiscum, alleluia, susceptor noster est, alleluia, alleluia. Vides ergo quod omnes iubilabãt, & psallebant. Nam iuxta prophetam: Ascendit Deus in iubilatione, & Dominus in voce tubæ. Ascendit autem Dominus Iesvs plane propter consolationem matris & discipulorum, quousque eum poterant videre. Ex tunc autem nubes suscepit eum ab oculis eorum, & in momento cum omnibus Angelis & prędictis patribus sanctis fuit in patria. Sic enim dicit prædictus propheta: Ponis nubem ascensum tuum, qui ambulas super pennas ventorum. Pennæ ventorum dicuntur summitates ventorum, id est, partes illæ, quæ præcedunt, & velociores sunt. Et ipse adhuc velocius ascendit, ex quo nubem interposuit.

Psal. 46. a

Psal. 103. a

Stabant

A Stabant ergo Mater, & discipuli, & Magdalena, & aliæ flexis genibus, & intuebantur in cœlum euntem illum quousque poterant.

O, Quid erat videre Dominum sic gloriose ascendentem, & quid si quis potuisset videre, & audire beatissimos spiritus, & animas sanctas cum eo pariter incedentes, forte præ gaudio separata fuisset anima talis à corpore, & cum eis etiam ascendisset. Cum ergo sic vultibus adhuc eleuatis aspicerent, ecce duo Angeli
Act. 1. steterunt iuxta illos in vestibus albis, dicentes: Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cœlũ? Hic IESVS qui à vobis assumptus est in cœlum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum. Redite ergo in ciuitatem, & expectate, sicut dixit vobis. Considera hic, quomodo de ipsis Dominus fuit solicitus. Nam
B statim cum euanuit ab oculis eorum, misit Angelos suos, ne nimium ibidem stantes fatigarentur, & vt cõfortarentur audientes Angelicum testimonium concordare secum de ascensione Domini sui. Auditis ergo his verbis, Domina humiliter rogauit Angelos, vt eam recommendarent filio suo. Illi vero se vsque ad terram inclinantes eidem, libenter susceperunt mandatum eius, similiter Apostoli, Magdalena, & omnes alij dixerunt eis. Illis itaque disparentibus, ipsi redierunt in ciuitatem ad montem Sion, ibique morabantur, expectantes, vt Dominus IESVS mandauerat eis.

Dominus autem IESVS cum vniuersa prædicta felici & magnifica multitudine, apetiens ianuas paradisi,
C vsque tunc humano generi clausas, triumphaliter intrauit, & gaudenter patri genuflectens ait: Pater gratias ago tibi, qui mihi dedisti victoriam de omnibus aduersariis nostris. Ecce amicos nostros, qui captiui tenebãtur, eos tibi præsento: sed fratribus & discipulis meis, quos in mundo reliqui, promisi mittere Spiritum sanctum, rogo te pater mi, vt impleas promissionem, & eos recommendo tibi. Tunc pater erigens eum, fecit eum sedere à dextris suis, & dixit: Benedicte fili mi, omnem potestatem & iudicium dedi tibi, de istis discipulis, & de missione Spiritus sancti, pro tuo velle disponas. Omnes autem sancti patres & beatissimi spiritus, qui adorantes prociderant in facies suas, coram
Exod. 15. a patre surgentes reincœperunt cantica sua, & iubilabãt
D coram Deo laudes. Si enim Moyses & filij Israel, post
Ibidem c transitum maris rubri, cecinerunt carmen Domino, dicentes: Cantemus Domino gloriose, &c. Et Maria prophetissa soror eius, & reliquæ mulieres eam sequẽtes, in tympanis & choris Domino Deo canebant, quanto magis nunc cunctis aduersantibus superatis?
2. Reg. 6. c Similiter cum Dauid deducebat arcam fœderis Domini Hierusalem, totus populus canebat legitime, & Dauid cum cantoribus citharam percutiebat, & omnes laudabant coram Domino in citharis suis & tympanis, & Dauid saltauit totis viribus coram Domino: quanto nunc magis id faciebant, qui vere sunt cum Domino in tanto gaudio constituti? Et si Ioannes, vt
Apoc. 14. a in Apocalypsi refert, audiuit vocem in cœlo, centum
E quadraginta quatuor millia citharœdorum, citharizantium in citharis suis, & cantabant quasi canticum nouum, ante sedem Dei & Agni. Quodcumque gaudium illud significet, ego multo magis ipsum hodie contigisse, meditabor. Omnes ergo ibidem constituti psallunt, omnes exultant, omnes lætantur, omnes cantant, omnes gaudent, omnes iubilant, omnes manibus plaudunt, omnes chorizant, omnes iucundantur, omnes tripudiant. Vere nunc in superna Hierusalem auditur canticum lætitiæ, & per omnes vicos eius ab vniuersis dicitur, Alleluia. Numquam ab origine mundi tale festum, & tam solemne pascha celebratum est, nec vnquam erit forte nisi in die iudicij, cum omnes
Quare solemnitas ascen- ibi præsentabuntur electi cum corporibus gloriosis. Et propterea tibi dixi in principio, quod hæc solemnitas

A omnibus consideratis, cunctis supereminet aliis. Per- *sionis preeminet aliis omnibus festiuitatibus.* curras singulas, & videbis si verum loquor. Magnum pascha, & solemne festum est incarnatio Domini, & initium omnis nostri boni: sed hoc nobis non sibi, nam ipsa tunc in thalamo virginali inclusus est. Magnum etiam pascha est natiuitas eius: sed & illud nobis. Nam sibi compatiendum est, quia ad tantam paupertatem, vilitatem, & penuriam natus est. Magnum similiter quoad nos festum est passio eius, quia tunc omnia peccata nostra deleta sunt. Nihil enim, vt ait Gregorius, nobis nasci profuit, nisi redimi profuisset; sed propter tormenta durissima, & mortem turpissimam, quam sustinuit, nec sibi fuit, nec nobis esse debet materia gaudij & lætitiæ. Magnum
B insuper & solemne, & verum pascha est resurrectio ipsius Domini IESV, tam pro se, quam pro nobis, quia Ipse gloriosus triumphator apparuit, & nos iustificati sumus. Venerabilis itaque multum: & ideo singulariter in ipso cantat Ecclesia: Hæc dies quam fecit Dominus, &c. secundum beatum Augustinum. Hæc dies *Psal. 117. d Aug. ser. 126. de temp. 10. 10.* sanctior vniuersis, quod exponi potest de præcedentibus. Nã hæc dies ascensionis maior & sanctior videtur, quia licet resurrexit Dominus, adhuc tamen peregrinatur in terris, adhuc est clausa paradisi porta, adhuc sancti patres non iuerunt ad patrem, quæ omnia in ascensione completa sunt. Et si bene inspicias, quidquid Deus fecit vsque modo, fecit vt perueniret ad hunc finem, & sine hoc omnia sua opera erant imper-
C fecta. Nam cœlum & terra, & omnia quæ in eis sunt, facta sunt propter hominem: homo autem propter gloriam habendam: ad ipsam vero vsque hodie, nullus quantumcumque iustus, pertingere poterat post peccatũ. Vides quam magnificus & mirificus sit iste dies. Similiter magnum pascha valde dies pentecostes, & cum multum solemnizat Ecclesia, & recte, quia tunc donum summum recipit, scilicet, Spiritum sanctum. Sed & illud nobis non sibi. Sed hodiernus ascensionis dies, est proprie festum solemnissimum Domini IESV, quia hodie incipit sedere ad dexteram patris, & requiem capit à peregrinatione sua. Et etiam proprie festum est omnium supernorum spirituum, quia nouum gaudium suscipiunt à Domino suo, quem ante
D ibi in humanitatis forma non viderant. Et quia hodie primo restaurari incipiũt ruinæ ipsorũ in tanta multitudine beatorum, & proprie illorum egregiorum patriarcharum, prophetarum, & animarum sanctarum, qui ad supernam patriã hodie primitus intrauerunt. Si ergo f st facimus aliquo sancto migrante ad cœlos, quanto magis de tot millibus, & quanto magis de Sancto sanctorum. Est etiam festum Dominæ, quæ filium suum regali diademate sublimatum, sic vidit tanquam Dominum verum, super excelsa conscendere. Est etiam nihilominus proprie festum nostrum, quia humana natura hodie super cœlos est exaltata, & quia nisi Christus ascendisset, illud ipsum etiam donum Spiritus sancti, pro quo sic merito solemnizamus, recipere nequibamus. Vnde ipse dicebat discipu- *Ioan. 16. a*
E lis suis: Expedit vobis, vt ego vadam, si enim non abiero, paraclitus non veniet ad vos. Ad robur autem dicti mei, adduco Bernardum, qui de hac die sic loquitur, in sermone de ascensione Domini. Solemnitas ista, *Ber. ser. 2. in Ascens. Dom. in prin.* charissimi, gloriosa est. Consummatio enim & adimpletio est reliquarum solemnitatum, & felix clausula *Idem ser. 4.* est totius itinerarij IESV Christi filij Dei viui. Merito *statim à* quidem solemnitatis & lætitiæ dies agitur, quando sol *princ.* ille supercœlestis, sol iustitiæ, nostris se præsentauit obtutibus. Magna quoque lætitia & exultatio multa nimis, quando conciso sacco lætitia circumdatus est, & nostræ dedicauit primordia resurrectionis. Veruntamen quid mihi & solemnitatibus istis, si conuersatio mea vsque adhuc detinetur in terris? Dico ergo, non

multo

multo minus mihi tolerabilior videtur exilij huius habitatio, quam gehenna. Denique nisi ego abiero paraclitus non veniet ad vos. *Ioann. 16. b* Videsne quemadmodū cęterarum solemnitatum, ea quam hodie celebramus, & consummationem habeat, & fructum declaret, & augeat gratiam? Sicut enim cętera omnia pro nobis fecit, qui pro nobis natus est: ita quoque ipsius ascensio propter nos facta est, & facit pro nobis. Hucusque Bernardus. Manifeste ergo videas quod solemnior est dies ista omnib. aliis. Et anima quæ bene diligeret Dominum Iesum, magis hodie exultaret, quam in aliquo die anni. *Ioann. 14.* Vnde ipse dicebat discipulis: Si diligeretis me, gauderetis vtique, quia vado ad patrē. Et propterea credo me recte dixisse, quod numquam in patria fuit aliqua dies adeo solemnizata, vt ista. Durauit autem gaudium & exultatio tanti festi vsque ad diem Pentecostes. Et per hunc modum potest meditari. Ascensio enim Domini fuit hora sexta, nam primo comederat hora tertia cum discipulis suis. Quāuis ergo omnes in patria, vitra quam dici posset, exultarent: tamen prima die vsque ad aliam sextam sequentis diei Angeli fecerunt singulariter festum, & Dominus Iesvs ostendit, vel fecit aliquam singularem familiaritatem & consolationem. Secunda die fecerunt Archangeli, tertia Principatus, quarta Potestates, quinta Virtutes, sexta Dominationes, septima Throni, octaua Cherubim, nona Seraphim, qui sunt nouem ordines Angelorum. Et sic hæc durauerunt vsque ad sextā sabbathi vigiliæ Pentecostes. Et tunc festum fecerunt sancti Patres vsque ad horam tertiam diei Dominicæ.

CAPVT XCVIII.

De missione Spiritus sancti.

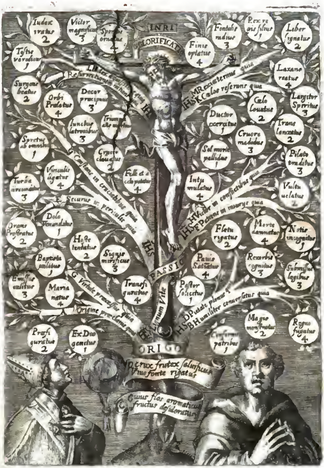
TVnc his completis, dixit Dominus Iesvs patri: Pater mi recordare promissi mei, quod feci de Spiritu sāctu fratribus meis. *Missio Spiritus sancti.* Cui pater: Fili mi, multū gratum habeo quod promisisti: tempus est, vt impleatur promissum tuum, dic ergo ad Spiritum sanctum: Rogamus te, vt descendas ad discipulos nostros, & eos repleas, consoleris, robores, instruas, & cumulum virtutum & gaudiorum conferas eis. *Act. 2.* Et statim venit, & descendit in linguis ignis super centum & viginti discipulos simul congregatos, & eos repleuit omni gaudio, cuius virtute discipuli vigorati, docti, & accēsi, ac illuminati, totum mundum circumcurrunt, & pro magna parte sibi subiecerunt. *Psal. 83. b* Nihilominus tamē superni ciues, etiam postea laudauerunt, & semper laudāt Dominum, & habent dies lætitiæ, & numquam deest ibi solemnitas, & gratiarum actio & vox laudis. Scriptum est enim: Beati qui habitant in domo tua Domine in sæcula sæculorum laudabunt te. Festinemus itaque & nos ingredi in illam requiem, vbi tanta superabundat indefectibiliter lætitia, & ad patriam nostram toto conatibus suspiremus. Odiamus huius miseri, & putridi corporis nostri cōpagem, & eius curā non faciamus in desideriis, quod nos hic detinet carceratos, & peregrinos à tanto bono. *Rom. 7. d* Dicamus ergo cum Apostolo: Infœlix homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? *2. Cor. 5. b* Et iterum: Quādiu in hoc corpore sumus, peregrinamur à Domino. *Philip. 1. c* Et iterum: Cupio dissolui, & esse cum Christo. Desideremus eius dissolutionem, & eam continue postulemus à Domino: quia per nos eam cū salute consequi non valemus. Et iterum: Saltem moriamur mundo, pompis & concupiscentiis eius. Abstrahamus nos corde forti & perseueranti, ab his rebus caducis, & à miseris & breuibus consolatiunculis harum visibilium rerum, quæ inficiunt & vulnerant animas nostras. Ascendamus autem mente cum Domino, vel potius ad Dominum, & cum ipso in cœlis sit conuersatio nostra. Et sic faciētes, non ex toto sumus peregrini & aduenæ, vt in tēpore visitationis nos ad se dignetur assumere, ipse de quo loquimur, Dominus noster Iesvs Christus, qui est super omnia Deus benedictus, & laudabilis in sæcula sæculorum amen.

CAPVT XCIX.

Excitatio desiderij ad patriam, per mortis appetitum.

HAbes ergo ex prædictis dilectissima filia, vitam Domini Iesv, tibi pro maiori parte, in meditationibus traditam, Suscipe reuerenter, libenter, & gaudenter prædicta, & in eis tota deuotione, hilaritate ac solitudine conuersari non pigriteris: quia hæc est via tua & vita tua, hoc est fundamentum, super quo poteris magnum ædificium constituere. Ab hoc te incipere oportet, si vis ad sublimiora ascendere, prout in pluribus locis superius habuisti. Nā hæc vitæ Christi meditatio non solum per se dulciter pascit, sed ad maiorem cibum transmittit. *Vita Christi fundamentum ædificij nostri & cibi animæ.* Hæc enim sunt, quæ Dominus gessit in carne, sed longe sublimius est, in spiritu intueri, ad quæ per hanc scalam peruenire poteris, sed in hac interim immorandum, de quo sic ait Bernardus: *Bern. super Cant. ser. 20. post. med.* Ego hanc arbitror præcipuam inuisibili Deo esse causam, quod voluit in carne videri, & cum hominibus conuersari, vt carnalium videlicet, qui non nisi carnaliter amare poterant, cunctas primo ad suæ carnis amorem affectiones retraheret, atque ita gradatim ad amorem perduceret spiritualem. *Et infra:* *Ioann. 6. g* Monstrabat discipulis altioris amoris gradū, cum diceret: Spiritus est qui viuificat, caro non prodest quidquam. *Et paulo post:* In carnis igitur deuotione interim cōsoletur, qui viuificantem spiritum non habet, eo dumtaxat modo, quo habent illi, qui aiunt: Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus. *Thren. 4. d* *2. Cor. 5. d* Et iterum: Si cognouimus Christum secundum carnem, sed nunc iam non nouimus. Nam alias quidem nequaquam sine Spiritu sancto, vel in carne diligitur Christus: & sine illa plenitudine. Cuius tamen mensura deuotionis hæc est, vt totum cor illa suauitas occupet, totū sibi ab amore vniuersæ carnis, ac carnalis illecebræ vendicet. Hoc quippe toto corde diligere est. Alioquin si carnis meæ quālibet consanguinitatem, vel voluptatem, forte præfero carni Domini mei, per quod me, videlicet, minus ea implere contingat, quæ in carne manens, verbis & exemplis me docuit: nonne liquido constat quod toto nequaquam diligo corde, cum illud diuisum habens, partem impendere videar carni eius, partem intorquere ad propriam? Denique ait: Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non est me dignus. *Quid sit toto corde Deum diligere.* Ergo, vt breuiter dicam, toto corde diligere, est omne quod blanditur de carne propria vel aliena, sacro sanctæ carnis amore postponere. *Matt. 10. d* In quo & mundi æque gloriam comprehendo: quia gloria mundi est gloria carnis, & qui in ea delectantur, carnales esse non dubium est.

Vides quomodo etiam carnalis est hæc meditatio, respectu spiritualis hoc non accipias, vt minuatur deuotio, sed vt feruor crescat ad maiora, ad quæ tamen per hæc transeundo, te venire oportet, in hac etiam ferueat tuus affectus, vt in eam te totum immergas. Bona est enim hæc meditatio carnalis, per quam vita carnalis excluditur, contemnitur, & vincitur mundus, sed & sic faciendo stabilies mentem, erudiēs ad virtutes, & animi robur accipies, vt in prologo tibi dixi. Hæc ergo meditari, sit tota & vna intētio tua, requies tua, cibus tuus, studium tuum. Nam ex his non solum prædicta bona consequeris, nec solum erunt tibi gradus ad cœlestis patriæ & ad maiestatis contemplationes, sed etiam erit continua & perpetua consolatio tua. *Contemplatio & meditatio vitæ Christi sunt gradus quibus peruenitur ad salutē.* Non enim qui ad maiorem contemplationem ascendunt, hanc dimittere debent pro loco & tempore. Alioquin viderentur hanc quasi vilem contemne-

Arbor Vitæ Christi, à S. Bonauentura deuote excogitata, & triplici ramorum serie dispoſita. Prima, Saluatoris origo: Media, paſſio: Suprema, glorificatio deſcribitur. Vnaquæque ſeries quatuor altrinſecus alphabeti ordine Verſiculos continet, è quorum ſingulis inſtar fructus vnica pullulatio pendet, ita vt ſint quaſi duodecim rami afferentes fructus duodecim iuxta myſterium ligni Vitæ. Apoc. 22.

S. BONAVENTVRÆ EXIMII Ecclesiæ Doctoris Opusculum,

QVOD INSCRIBITVR LIGNVM VITÆ.

Vt Christi Domini vita, passio, & glorificatio menti, affectui, & memoriæ Christianorum infixa semper hæreant, S. Bonauentura arborem excogitauit: quæ duodecim expansa ramis, frondibusque ac floribus pulchre ornata instar ligni vitæ mysterij, de quo Ioannes Apoc. 22. loquitur, fructum duodenum affert omne delectamentum & omnem saporis suauitatem in se habentem. Hinc fit, vt opusculum hoc, lignum vitæ nuncupetur: cuius subtilitas, vtilitas, & commoditas adeo magna sunt, vt inter alia Auctoris opuscula, hoc, quod in ligni vitæ consideratione versatur, non infimum locum teneat. Arbor vero hæc ex aduerso descripta, & in præfatione declarata insigne proprium est S. Bonauenturæ. Ipse quippe B. Pauli Apostoli exemplo, confixus cruci, Christum & hunc crucifixum perpetuo meditabatur. In quo etiam Seraphicum Franciscum tamquam eius religionis alumnus egregie imitatus est, vt cuius ille stigmata corpore & corde gestabat, hic saltem cordi semper impressa haberet.

PRÆFATIO.

Gal.2.d CHRISTO confixus sum Cruci. Verus Dei cultor, Christique discipulus, qui Saluatori omnium pro se crucifixo perfecte configurari desiderat, ad hoc potissimum attento mentis conatu debet intendere, vt Christi IESV crucem circumferat iugiter tam mente, quam carne: quatenus præfatum Apostoli verbum veraciter valeat in seipso sentire. Porro huiusmodi affectum, & sensum is duntaxat apud se
Cant.1.d viuaciter experiri meretur, qui Dominicæ passionis non immemor nec ingratus, laborem, & dolorem, amoremque crucifixi IESV, tanta memoriæ viuacitate, tanto intellectus acumine, tanta voluntatis charitate considerat, quod veraciter illud sponsæ proferre potest eloquium: Fasciculus myrrhæ, dilectus meus mihi inter vbera mea commorabitur.

Vt igitur præfatus in nobis attendatur affectus, formetur cogitatus, imprimatur memoria, ex sacri Euangelij silua, in qua de vita, passione, & glorificatione IESV CHRISTI diffuse tractatur, colligere studui hunc myrrhæ fasciculum, quem & paucis, & ordinatis, & correspondentibus sibi verbis compegi, propter facilitatem memoriæ: necnon simplicibus, consuetis, & rudibus propter declinandum curiositatis vitium, fouendam quoque deuotionem, & ædificandam fidei pietatem. Et quoniam imaginatio iuuat intelligentiam, ideo ex multis pauca collegi, & imaginaria quadam arbore sic ordinaui, atque disposui, vt in prima & infima ramorum ipsius expansione, Saluatoris origo describatur, & vita; in media, passio: & glorificatio in suprema. Et in prima quidem ramorum serie quatuor altrinsecus secundum alphabeti ordinem ponentur versiculi: similiter in secunda & tertia: ex quorum quolibet instar fructus vnica pullulatio pendet, vt sic sint quasi duodecim rami afferentes duodecim fru-

A ctus, iuxta mysterium ligni vitæ. Describe igitur in spiritu mentis tuæ arborem quandam, cuius radix irrigetur fonte scaturitionis perpetuæ, qui etiam excrescat in fluuium viuum & magnũ, quatuor videlicet capitũ, ad irrigandũ totius Ecclesiæ paradisum. Porro ex huius arboris stipite duodecim rami frondibus, floribus, fructibusque adornati consurgant, sitque folium eius contra omne genus morbi medicamentum efficacissimum, tam præseruans, quam reparans, pro eo quod Rom.1.d
verbum crucis, virtus Dei est in salutem omni credenti. Flos autem eius sit omnis coloris formositate decorus, omnisque odoris suauitate respersus, qui desiderantium anxia corda refocillet, & attrahat. Fructus tandem sit duodenus, habens in se omne delectamentum, & omnem saporis suauitatem: qui sic
B domesticis Dei ad degustandum proponitur, vt semper eo satientur edentes, & tamen numquam fastidiant. Et hic quidem fructus est, qui de virginali vtero traxit originem, & in ligno crucis ad maturitatem saporosam, per æterni Solis calorem meridianum, Christi videlicet charitatem, peruenit, & in horto paradisi cælestis, in Ecclesia videlicet Dei, desiderantibus ipsum, proponitur degustandus. Et hoc insinuat primus versiculus, quo dicitur:

O Crux frutex salutificus, viuo fonte rigatus;
Cuius flos aromaticus, fructus desideratus.

Verum licet hic fructus vnus sit, & indiuisus; quia tamen secundum eius multiplices status, dignitates, virtutes, & opera, multiformibus consolationibus de-
C uoras animas cibat, quæ quidem ad duodenarium numerum reducuntur, ideo fructus hic ligni vitæ quasi sub duodecim saporibus in duodecim ramis gustandus proponitur, atque describitur. Vt in primo ramusculo mens Christo deuota saporem suauitatis percipiat, præclaram Saluatoris sui recogitãdo originem, & dulcem natiuitatem. In secundo ramusculo dignitatiuæ condescensionis conuersationem perhumilem. In tertio, celsitudinem perfectæ virtutis. In quarto, plenitudinem abundantissimæ, & perfectissimæ pietatis. In quinto, confidentiam, quam habuit in periculo passionis. In sexto, patientiam, quam exhibuit in illatis iniuriis, & contumeliis magnis. In septimo, constantiam, quam seruauit in ipso cruciatu, & dolore asper-
D rimæ crucis. In octauo, victoriam quam assecutus est in conflictu, & transitu mortis. In nono, resurrectionis nouitatem miris dotibus adornatam. In decimo, ascensionis sublimitatem, spiritualium charismatum diffusiuam. In vndecimo, æquitatem futuri iudicij. In duodecimo, æternitatem diuini regni.

Hos autem ideo voco fructus, quia sua maxima suauitate delectant, & virtuositate confortant animam meditantem in his, & diligentius singula pertractantem, si tamen abhorreat exemplum præuaricãtis Adæ, qui lignum scientiæ boni & mali prætulit ligno vitæ. Quod quidem vitare non potest, nisi rationi fidem, inuestigationi deuotionem, curiositati simplicitatem, tandemque carnali sensui omni seu prudentiæ carnis sacram præferat Christi crucẽ, per quam sancti Spiri-
E tus charitas in cordibus deuotis nutritur, & septiformi gratia diffunditur, sicut in duobus supremis, & postremis versiculis postulatur.

IESVS ex Deo genitus.

EXpergiscere proinde anima Christo deuota, & singula quæ de IESV dicuntur, diligentius discute, Attente considera, & morose pertracta, cum Iesum audis ex Deo genitum. Caue, ne mentis tuæ oculis infirmum aliquid carnalis cogitationis occurrat, quin potius columbino, & aquilino intuitu simpliciter crede, ac perspicaciter contemplare, quod ab illa æterna luce simul immensa & simplicissima, fulgentissima & summe

summe arcana, coæternus, coæqualis, & cōsubstantialis splendor oritur, qui est virtus, & sapientia Patris generantis, in quo Pater omnia disposuit ab æterno, per quem fecit & sæcula, factaque gubernat, & ordinat ad gloriam suam, partim per naturam, partim per gratiam, partim per iustitiam, partim per misericordiam; vt nihil in hoc mundo inordinatum relinquat.

IESVS præfiguratus.

A Principio quidem conditionis naturæ, collocatis in paradiso parentibus primis, dehinc propter esum ligni vetiti, per diuini decreti seueritatem expulsis, superna misericordia non distulit, hominem errabundum reuocare ad pœnitentiæ viam, spem veniæ dando per repromissum Saluatoris aduentum. Et ne forte per ignorantiam, & ingratitudinem tanta Dei dignatio nostræ saluti foret inefficax, in quinque sæculi huius ætatibus per Patriarchas, Iudices, Sacerdotes, Reges, & Prophetas ab Abel iusto, vsque ad Ioannem Baptistam, Filij sui aduentum prænūciare, promittere, ac præfigurare non destitit: vt per multa millia temporum & annorum, magnis, miris, multiplicatis oraculis, intelligentias nostras ad finem erigeret, & affectus per viua desideria inflammaret.

IESVS emissus cælitus.

Gal. 4. a — DEnique postquam venit plenitudo temporis, sicut homo sexta die conditus est de terra per diuinæ manus virtutem & sapientiam: sic in principio

Verbi diuini incarnatio. — sextæ ætatis misso archangelo Gabriele ad Virginem, & Virgine præbente illi assensum, superuenit in eam Spiritus sanctus, sicut ignis diuinus mentem eius inflammans, carnemque ipsius perfectissima puritate sanctificans. Sed & virtus eam obumbrauit altissimi, vt tantum ferre posset ardorem, qua operante in instanti corpus fuit formatum, anima creata, & simul vtrumque diuinitati in persona Filij counitū, vt idem esset Deus & homo, salua vtriusque proprietate naturæ. O si valeres vtcumque sentire, quale, quantumque fuerit illud e cælo immissum incendium, collatum refrigerium, infusum solatium, quanta sublimatio Virginis matris, quanta nobilitatio generis, quantaque condescensio maiestatis, si Virginem canentem cum iubilo posses audire, si eum Domina tua in montana conscendere, si sterilis & Virginis suauem contueri complexum & salutationis officium, in quo seruulus Dominum, præco Iudicem, vox Verbum cognouit, puto, quod canticum illud sacrum:

Luc. 1. e — Magnificat anima mea Dominum, &c. cum beatissima Virgine, suaui tunc modulatione concineres, mirumque conceptum virgineum vna cum Propheta paruulo exultans & iubilans, adorares.

IESVS Maria natus.

SAne cum quietum silentium vniuersalis pacis sub

Luc. 2. a — Cæsaris Augusti imperio, perturbata prius sæcula serenasset, in tantum, vt per ipsius edictum describeretur vniuersus orbis, diuinæ factum est prouidentiæ cura, vt Ioseph Virginis sponsus prægnantem puellam de regali ortam prosapia, ad Bethleemiticam duceret vrbem. Et iam à conceptu excursis mensibus nouem, Rex ille pacificus, tamquam sponsus de thalamo processit de vtero virginali: sic absque omni corruptione in lucem editus, sicut fuerat absque omnis libidinis contagione conceptus. Qui cum magnus esset & diues, pro nobis effectus paruus, pauper extra domum in diuersorio nasci elegit, panniculis inuolui, lacte virgineo pasci, & inter bouem & asinum in præsepio reclinari. Tunc illuxit nobis dies redemptionis nouæ, reparationis antiquæ, fœlicitatis æternæ. Tunc per totum mundum melliflui facti sunt cæli.

A Contemplare itaque nunc anima mea diuinum illud præsepe, vt pueri pedibus labia tua figas, & oscula gemines. Deinde pastorum excubias mente pertracta. Angelorum mirare concurrentem exercitum, Ibidem. b cælesti melodiæ tuas interpone partes, corde & ore decantans: Gloria in altissimis Deo & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.

IESVS conformis Patribus.

OCtauo namque die circumciditur puer, & vocatur Iesvs, vt sanguinis sui pretium pro te nō tardans effunderet, tuum se verissimū Saluatorem ostenderet, patribus repromissum tam verbo, quam signo, eisque assimilatum per omnia, præter ignorantiam & — Pueri Iesv circumcisio.

B peccatum. Propter quod & circumcisionis accepit signaculum, sicut & veniens apparuit in similitudinem — Rom. 8. a

carnis peccati, vt de peccato damnaret peccatum, nobisque fieret salus & sempiterna iustitia ab humilitate sumens initium, quæ omnium est radix, custosque virtutum. Quid igitur superbis terra & cinis? agnus — Eccli. 10. a

innocens, qui tollit peccata mundi, non abhorret circumcisionis cauterium; & tu peccator cum sis, dum prætendis te iustum, remedium refugis salutis æternæ, ad quam nullatenus peruenire potes, nisi velis subsequi humilem Saluatorem?

IESVS tribus Magis monstratus.

NAto Domino in Bethleem Iudæ, stella tribus Magis in oriente apparuit, & vsque ad domum illius — Matt. 2. a

C humilis Regis præuia claritate perduxit. Noli iam & tu ab illius orientis, & præeuntis stellæ declinare fulgore, quin potius sacrorum Regum comes effectus, Iudæorum scripturam de Christo testimonium perhibentem accepta, & fraudulenti regis Herodis declina malitiam. Cum auro, & thure, ac myrrha Christum Regem, & verum Deum & hominem venerare, & cum primitiis gentium vocandarum ad fidem, humilem Deum in cunis iacentem adora, & confitere, & lauda, vt sic in somnis commonitus, ne Herodianam sequaris superbiam, post vestigia humilis Christi reuertaris in regionem tuam. — Magos vocat Reges

IESVS summissus legibus.

D NOn suffecit magistro humilitatis perfectæ, cum Patri per omnia esset æqualis, quod seipsum subderet humillimæ Mariæ Virgini, nisi & se summitteret legi: quatenus eos, qui sub lege erant redimeret, liberaretque à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei. Propter quod & Matrem, quamquam mundissimam, legem purificationis voluit obseruare, & seipsum omnium Redemptorem vt primogenitum redimi, in templo Dei offerri, & hostiam pro se dari præsentibus & exultantibus iustis. Exulta igitur & tu cum illo beato sene Simeone, & Anna longæua. Procede in occursum matris, & paruuli. Vincat verecundiam amor. Depellat timorem affectus. Accipias & tu infantem Iesum in vlnas tuas, dicasque cum sponsa in Canticis canticorum: Tenui eum, nec — Præsentatio Christi in templo. Gal. 4. a — Luc. 2. — Cant. 3. b

E dimittam. Tripudia cum illo venerabili sene Simeone, & concine: Nunc dimittis seruum tuum Domine, &c. — Luc. 2. d

IESVS regno fugatus.

QVoniam autem humilitatem perfectam trium specialiter adornari decet comitatu virtutum; scilicet paupertatis, in fugiendo diuitias vt fomenta superbiæ: patientiæ vero in æquanimi perpessione contemptus: obedientiæ quoque, in alienis patendo mandatis. Ideo diuina dispositione altiori permittente consilio, dum Herodes impius paruulum regem quærit, vt perdat, supernæ reuelationis oraculo, in — Peregrinatio in Ægyptum

Ægyptum transfertur vt peregrinus & pauper, simulque in coætaneis paruulis, ipsius causa occisis occiditur, & quasi in quolibet trucidatur. Tandem Herode defuncto, iuxta diuinum imperium reducitur in terram Iuda. Ibique conuersatus, & crescens ætate, & gratia cohabitabat parentibus & adeo erat subditus illis, vt numquam vel ad momentum secederet, nisi cum duodecim iam factus annorum remansit in Hierusalem, non sine multo matris dolore quæsitus, nec sine immenso gaudio reinuentus. Noli ergo & tu fugientes in Ægyptum matrem & paruulum, sine comitatu derelinquere: Noli cum dilecta quærente dilectum, donec inuenias, ab inquisitione cessare. O cum quanta copia fluerent lacrymæ, si oculis piis aspiceres tam venerabilem Dominam, gratiosissimamque puellam, cum tam tenero, & formoso puerulo peregrinam! si etiam dulcem illam increpationem amantissimæ Dei genitricis audires: Fili, quid fecisti nobis sic? tanquam si diceret: Desideratissime fili, quo modo tam dilectæ, & diligenti matri tantam potuisti materiam præstare doloris?

Luc. 2. g

IESVS Baptista celitus.

Christus baptizatur.

Luc. 3. e
Matt. 3. c
Mar. 1. b.
Ioan. 1. e

CVm autem ad trigesimum ætatis suæ annum Saluator peruenisset, volens operari salutem nostram, cœpit prius facere, quam docere. Et primum inchoans ianua Sacramentorum, & fundamento virtutum, baptizari voluit à Ioanne: vt exempla monstraret perfectæ iustitiæ, & vim regeneratiuam aquis conferret contactu mundissimæ carnis suæ. Quem & tu fideliter comitare, vt fias regeneratus in ipso, eiusque scrutare secreta, vt secus Iordanem in voce Patrem, in carne Filium, in columba videas Spiritum sanctum.

IESVS ab hoste tentatus.

Mat. 4. a
Christi ieiunium & tentatio in deserto.

DVctus namque fuit IESVS in desertum à Spiritu, vt tentaretur à diabolo, quatenus & hostilis pugnæ humili perpessione nos humiles faceret, & victoriæ assecutione viriles. Duram quoque, ac solitariam vitam constanter assumpsit, vt fidelium mentes ad perfectionis aggressionem erigeret, & ad grauia perferenda firmaret. Eia nunc Christi discipule, cum pio magistro secreta solitudinis perquire, vt socius factorum effectus, arcani silentij, orationis deuotæ, diuturni ieiunij, trinæ conflictationis cum callido hoste, imitator fias, & particeps, & in omnium tentationum discrimine ad illum discas habere recursum, pro eo quod non habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris, tentatum per omnia pro similitudine absque peccato.

Hebr. 4. c

IESVS signis mirificus.

IPse nempe est, qui fecit mirabilia magna solus, dum elementa commutat, panes multiplicat, calcat fluctusque tranquillat, dæmones compescit & fugat, leprosos emundat & sanat, mortuos suscitat: qui & cæcis visum, surdis auditum, mutis eloquium, claudis gressum, paralyticis & aridis sensum restaurat & motum. Ad quem peccatrix conscientia clamat, nunc more fidelis leprosi: Domine si vis, potes me mundare. Nunc more Centurionis: Domine, puer meus iacet in domo paralyticus, & male torquetur. Nunc more Chananææ: Miserere fili Dauid. Nunc more sanguifluæ mulieris: Si tetigero, inquit, fimbriam vestimenti eius, salua ero. Nunc instar Mariæ, & Marthæ: Domine, ecce, quem diligis infirmatur.

Luc. 5. b
Matt. 8. a
Idem 15. b
Idem 9. c
Ioan. 11. a

IESVS transfiguratus.

AD confirmandum siquidem mentem humanam per spem retributionis æternæ, assumpsit IESVS Petrum, Iacobum, & Ioannem, quibus & Trinitatis sacramentum aperuit, & passionis abiectionem prædixit, & resurrectionis futuræ gloriam in transfiguratione monstrauit, contestantibus sibi lege, & Prophetis in apparitione Moysi & Eliæ: contestantibus etiam Patre & Spiritu sancto in voce & nube: vt sic anima Christo deuota, & iam in veritate firmata, & ad apicem virtutis euecta, fideliter dicat cum Petro: Domine, bonum est nos hic esse, hoc est in tuæ contemplationis perfinitione serena, immissoque in eam cælesti sopore, & ecstasi, audiat arcana verba, quæ non licet homini loqui.

Matt. 17. a
Ibidem.
2. Cor. 12. a

IESVS pastor solicitus.

QVanta fuerit piissimi pastoris ad perditas oues solicitudinis cura, quantaque clementia, ipse bonus pastor in parabola pastoris, & ouis centesimæ perditæ, multaque cura quæsitæ, ac tandem inuentæ, & in humeris reportatæ cum gaudio, pia metaphora indicat, & sermone expresso declarat, cum dicit: Bonus pastor, animam suam dat pro ouibus suis. Et in eo vere illud propheticum perfecte impletur: Sicut pastor gregem suum pascet. Nam propter hoc labores, solicitudines, & inedias passus inter Pharisæorum insidias & pericula multa, euangelizando regnum Dei ciuitates circuibat & castra, noctes ducebat in oratione peruigiles. Nec Pharisæorum veritus murmur & scandalum, publicanis reddebat se affabilem, asserens, propter male habentes se venisse in mundum. Ad pœnitentes quoque paternum prætendebat affectum, apertum ostendens eis diuinæ misericordiæ sinum. Testes horum inuoco, & adduco in medium Matthæum, Zachæum, & peccatricem illam ad pedes eius prostratam, & mulierem in adulterio deprehensam. Hunc igitur pastorem piissimum more Matthæi perfecte sectare, more Zachæi hospitio suscipe, more peccatricis vnguento perunge, pedesque ipsius ablue lacrymis, terge capillis, & osculis mulce: vt tandem cum ipsa muliere iudicio ipsius exposita, absolutionis sententiam merearis audire: Nemo te condemnauit? nec ego te condemnabo. Vade, & iam amplius noli peccare.

Luc. 15.
Ioan. 10. b
Isa. 40. a
Luc. 5. d
Ioan. 8. b

IESVS fletu rigatus.

PRo summæ quidem pietatis referenda dulcedine fons totius misericordiæ bonus IESVS, non modo pro nobis miseris semel, sed pluries fleuit. Nam super Lazarum primo, dehinc super ciuitatem: & tandem in cruce, ex illis piissimis oculis ad omnem expiationem peccatorum lacrymarum manauere fluenta. Fleuitque Saluator vbertim, nunc humanæ infirmitatis deplorando miseriam, nunc cæci cordis caliginem, nunc obduratæ malitiæ prauitatem. O cor durum, vesanum, & impium, & tamquam vera priuatum vita plangendum, cur more frenetici, flente super te sapientia Patris in tantis miseriis lætaris, & rides? Considera lacrymantem medicum tuum, & luctum vnigeniti fac tibi planctum amarum. Deduc quasi torrentem lacrymas per diem & noctem: non des requiem tibi, neque taceat pupilla oculi tui.

Ioan. 11. e
Luc. 19. g
Hebr. 5. b
Hier. 6. g
Thren. 2. f

IESVS rex orbis agnitus.

SAne post Lazarum suscitatum, & post effusum alabastrum vnguenti super caput IESV, odore famæ eius iam resperso in populo, præsciens ipse turbam sibi obuiam venturam, conscendit asellum, vt inter applausus currentium populorum cædentium ramos,

De ingressu Christi in Hierusalem.
Matth. 21. a
Luc. 19. f. g

A ramos,& sternentium vestimenta in via, miræ præberet humilitatis exemplum. Nec suæ miserationis oblitus, cum turba depromeret canticum laudis, ipse lamentum assumpsit super excidium ciuitatis. Surge nunc Saluatoris ancilla, vt tanquam vna de filiabus Hierusalem intuearis regem Salomonem in honore, quem sibi mater Synagoga in Ecclesiæ nascentis mysterium reuerenter exhibuit, vt insidentem aselli tergo, cæli, terræque Dominum velut cum ramis oliuarum atque palmarum, pietatis operibus, virtutumque triumphis iugiter comiteris.

Cant. 3. d

IESVS *panis sacratus.*

De vltima cœna Domini.
Ioan. 13.

INter omnia memoralia Christi præcipua cōstat, recordatione esse dignissimum finale illud conuiuium B sacratissimæ cœnæ. In quo non solum agnus pascalis ad edendum proponitur, verumentiam Agnus immaculatus, qui tollit peccata mundi, sub specie panis omne habentis in se delectamentum, & omnis saporis suauitatem, præbetur in cibum. In quo quidem conuiuio mira Christi refulsit bonitatis dulcedo, quando cum pauperculis illis discipulis, & Iuda proditore, eadem mensa, & scutella cœnauit. Mirum eclaruit humilitatis exemplum, dum pedes piscatorum, & etiam proditoris sui Rex gloriæ præcinctus linteo, studiosissime lauit. Mira patuit munificentiæ largitas, dum sacerdotibus illis primis, & per consequens toti Ecclesiæ & orbi terrarum, corpus suum sacratissimum & sanguinem, verum cibum dedit & potum: vt quod erat futurum in proximo sacrificium C Deo placens redemptionis nostræ impretiabile pretium, esset viaticum & sustentamentum. Mirus tandem emicuit dilectionis excessus, quando in finem diligens suos, tam dulci eos exhortatione confortauit in bono, Petrum specialiter præmonens ad fidei robur, & Ioanni offerens pectus ad recubitum iucundum & sacrum. O quam mira sunt hæc omnia repleta dulcedine, illi dumtaxat animæ, quæ ad tam celebre vocata conuiuium, tanto mentis currit ardore, vt possit illud propheticum eructare: Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deus.

Psal. 41. a

IESVS *dolo venundatus.*

PAssionem dulcissimi Iesv Christi pie considerare D volenti, primum occurrit perfidia proditoris, qui tantæ fuit fraudis veneno repletus, vt suum Dominum & Magistrum proderet. Tanta fuit flamma malæ cupiditatis succensus, vt optimum Deum argento venundaret, & pretiosissimum Christi sanguinem vilis mercedis pretio compensaret. Tantæ denique ingratitudinis, vt illum qui omnia sibi commiserat, & ad honorem, & dignitatem & culmen Apostolicæ potestatis prouexerat, insequeretur ad mortem. Tantæ duritiæ, vt nec familiaritate conuiuij, nec humanitate obsequij, nec suauitate colloquij, à concepta malitia potuerit reuocari. O mira benignitas Magistri in discipulum durum, & pij Domini in seruum nequissimum! Certe bonum erat ei, si natus non fuisset homo E ille. Sed quamuis inexplicabilis fuerit proditoris impietas, in immensum tamen exuperat agni Dei dulcissima mansuetudo, in exemplum data mortalibus, vt iam non dicat ab amico exasperata humanitas: Si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtique, &c. quia, Ecce homo vnanimis, qui dux videbatur & notus, qui Christi panes edebat, & in illa sacra Cœna cum illo dulces capiebat cibos, magnificabat super eum supplantationem. Et tamen agnus ille mitissimus, os, in quo non est inuentus dolus, ori, quod abundauit malitia, in ipsa proditionis hora suaui osculo applicare non renuit: vt omnia illi exhiberet, quæ praui cordis pertinaciam emollire potuissent.

Durissima atque iniquissima Iudæ impietas.
Matt. 26. c
Mar. 14. c
Psal. 54. b

A

IESVS *orans prostratus.*

SCiens namque Iesvs omnia, quæ super eum erant ventura, secundum altissimæ dispositionis arcanum, hymno dicto, exiit in montem Oliuarum, more solito oraturus ad Patrem. Et nunc præcipue iam mortis instante agone, cum dispersione quoque ac desolatione ouium, quas pius pastor tenero complexabatur affectu, fuit horribilis in natura Christi sensibili imaginatio mortis, vt diceret: Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste. Quanta vero fuerit in spiritu Redemptoris pro diuersis causis anxietas, testes sūt guttæ sudoris sanguinei, ex toto corpore decurrentis in terram, Dominator Domine Iesv, vnde animæ tuæ tam vehemens anxietas, & anxia supplicatio? Nonne voluntarium omnino Patri sacrificium obtulisti? Verum, vt veram in te credentes nostræ mortalitatis naturam, formemur ad fidem, & in tribulationum perpessione consimili erigeremur ad spem, & maiores erga te amoris stimulos haberemus, naturalē carnis infirmitatem huiusmodi expressisti euidentibus signis, quibus doceremur, quod vere dolores nostros pertuleris, & non absque doloris sensu degustaueris amaritudines passionum.

Iesvs factus in agoniam.
Matt. 26. d
Luc. 22. e

B

IESVS *turba circumdatus.*

SAne quam promptus ad passionem fuerit spiritus in Iesv, ex hoc euidenter innotuit, quod venientibus vna cum proditore viris sanguinum, & quærentibus C animam suam cum facibus, laternis, & armis per noctem, vltro occurrit, & seipsum manifestauit, & obtulit. Et vt cognosceret humana præsumptio, nihil se posse aduersus ipsum nisi quantum ipse permitteret, omnipotentis virtutis suæ verbo improbos satellites terræ allisit. Sed ne tunc misericordiam suam in ira continuit, nec pietatis suæ dulcedinem fauus ille distillare cessauit. Nam & mutilatam à discipulo aurem serui proterui, manus contactu sanauit, & defensoria sui zelum ab inuadentium læsione compescuit. Maledictus furor eorum, quia pertinax, dum nec maiestatis miraculo, nec pietatis beneficio potuit refrenari.

Ioan 18.
Matt 26.
Mar. 14.
& Luc. 22.
Gen. 49. a

IESVS *vinculis ligatus.*

D DEnique sine gemitu audire quis possit, qualiter illa hora homicidas manus in Regem gloriæ iniecerunt truculenti lictores, & innocentes mitis Iesv manus vinculis constringentes, ipsum Agnum mansuetissimum nihil obloquentem, instar latronis contumeliose traxerūt ad victimam? Quis tunc doloris aculeus discipulorum corda penetrauit, cum viderent dilectissimum Dominum, & magistrum suum à suo discipulo proditum, ligatis post tergum manibus quasi malefactorem duci ad mortem, cum & ille, impiissimus Iudas pœnitentia ductus, tanta postmodum fuerit ex hoc amaritudine repletus, vt maluerit mori, quam viuere? Væ tamen homini illi, qui nec sic ad fontem misericordiæ per spem veniæ rediit, sed proprij sceleris E immanitate perterritus desperauit.

IESVS *notis incognitus.*

COmprehenso dehinc pastore, dispersæ sunt oues: captoque magistro, discipuli fugerunt. Petrus tamen tanquam fidelior secutus est à longe, vsque ad atrium principis sacerdotum, vbi ad vocem ancillæ, se Christum non nosse, cum iuramento firmauit, tertioque repetiit: donec, gallo cantante, respexit benignus Magister prædilectum discipulum respectu miserationis & gratiæ, quo commonitus Petrus, & foras egressus, fleuit amare. O quisquis es, qui ad vocem impotentis ancillæ, carnis videlicet tuæ, Christum pro te passum negasti procaciter vel voluntate vel actu: rememorans

Luc. 22. f. g

memorans passionem dulcissimi magistri, foras cum A Petro egredere, vt te ipsum amarissime defleas, si quando te respiciat, qui Petrum lacrymantem respexit, geminæ quoque amaricationis, compunctionis, scilicet pro te, & compassionis ad Christum: inebriaberis absinthio, vt expiatus cum Petro à reatu sceleris, repleatis cum Petro Spiritu sanctitatis.

IESVS vultu velatus.

CONsilio siquidem malignantium pontificum, præsentatus Pontifex noster Iesus Christus, & veritatem confessus, se videlicet esse filium Dei, quasi blasphemus adiudicatus est morti, & innumera per- B pessus opprobria. Nam vultus ille venerabilis hominibus, desiderabilis Angelis, qui & omnes cælos adimplet lætitia, labij polluti sputis inquinatur: ab impiis, sacrilegis manibus cæditur, velo in derisionem obtegitur, & Dominus vniuersæ creaturæ tanquam seruus contemptibilis colaphizatur, cum ille vultu placidissimo & sermone summisso, vnum ex seruis pontificis (Ioan. 18. d) dantem alapam sibi, dulciter & benigne corripuit: Si male, inquit, locutus sum, testimonium perhibe de malo: si autem bene, quid me cædis? O verax, dulcis, & pie Iesu! quænam anima tibi deuota hæc videns & audiens, possit se continere à lacrymis, & intimæ passionis occultare dolorem?

IESVS Pilato traditus.

HOrrenda prorsus Iudæorum impietas, quæ tantis iniuriis satiari non potuit, quin potius ferali rabie fremens, impio iudici tanquam rabido cani, animam iusti deglutiendam exposuit. Vinctum enim Iesum ante Pilatum pontifices perduxerunt, postulantes interim supplicio crucis eum, (Isa. 53. c) qui non nouerat omnino peccatum. Ipse vero quasi agnus coram tondente se, sic ante iudicem stabat mansuetus & tacitus, cum fallaces, & impij, falsorum criminum mole obiecta, tumultuosis clamationibus auctorem vitæ petunt ad mortem: & virum homicidam, seditiosumque latronem seruant ad vitam, lupum agno, mortem vitæ, luci tenebras, tam stulte præferentes, quam impie. Dulcis Iesu, quis tam durus erit, vt clamores illos horribiles: (Ioan. 19. c) Tolle, tolle, crucifige eum, sine gemitu, & clamore spiritus, aure corporis valeat audire, seu mente tractare?

IESVS morte damnatus.

VErum, quamuis non ignoraret Pilatus, Iudaïcam gentem aduersus Iesum non iustitiæ, sed inuidiæ zelo commotam, cum patenter assereret nullam se in eo mortis causam vel modicam inuenire, humano tamen timore deuictus, repleuit animam suam amaritudinibus, & piissimum regem crudelis tyranni Herodis videlicet iudicio subdidit, quem & ludibrio habitum, & ad se remissum, crudeli mandato nudum in conspectu derisorum astare præcepit, vt atrocissimis verberibus virgineam illam, & candidissimam carnem flagellatores truculenti diuellerent, plagas plagis, liuores liuoribus crudeliter infligentes. Decurrit ille sanguis pretiosissimus per illa sacra latera innocentis, & amantissimi iuuenis, nullo prorsus in eo reperto reatu. Et tu perdite homo, totius confusionis, & contritionis huius causa existens, quomodo non in fletum erumpis foras? Ecce innocentissimus agnus, vt te à (Psal. 68. b) sententia iustæ damnationis eriperet, iniusto propter te elegit iudicio condemnari. Ecce, quæ non rapuit, pro te soluit. Et tu anima mea nequam & impia, nec deuotionis exsoluis gratitudinem, nec compassionis rependis affectum.

IESVS spretus ab omnibus.

POstquam autem Pilatus adiudicauerat impiorum vota compleri: non suffecit militibus illis sacrilegis crucifigere Saluatorem, nisi prius, & ipsi illusionibus (Matt. 27. d) implessent animam suam. Nam congregata in prætorium vniuersa cohorte, exuentes eum vestibus suis, & tunica induentes coccinea, chlamydem illi circumdederunt purpuream, & corona spinea imposita capiti eius, & arundine in dextera manu, irrisorie genuflectebant, & alapas dabant, & expuentes in eum, sacrum illud caput percutiebant arundine. Attende nunc humani cordis superbia, quæ opprobria refugis B & ad honores aspiras, quis est iste qui ingreditur habens imaginem quasi Regis, & nihilominus serui despectissimi confusione repletus? Ipse est Rex tuus, & (Isa. 53. a. b) Deus tuus, qui quasi vir repletus, & nouissimus virorũ æstimatus est, vt te ab æterna confusione eriperet, à superbiæ peste sanaret. Væ igitur semel his, & væ iterum, qui post tam clarum humilitatis speculum, superbia tolluntur in altum, rursus ostentui habentes filium Dei: quem tanto amplius ab hominibus omni constat honorificentia dignum, quanto magis pro hominibus indigna sustinuit.

IESVS cruci clauatus.

C SAtiatis iam impiis de opprobriis mansuetissimi (Ioan. 19. c) Regis, rursum Rex noster vestibus suis induitur de nouo exuendus, & baiulans sibi crucem, perducitur ad Caluariæ locum, ibique totus exutus, vili dũtaxat circumtectus ad renes sudario, & super lignum crucis dire proiectus, expansus, protensus, & tractus, & in pellis modum hinc inde extensus, clauorum aculeis perforatur, manibus sacris & pedibus cruci affixis, & crudelissime sauciatis, vestes quoque ipsius dantur in prædam, diuiduntur in partes, tunica inconsutili indiuisa per sortem transeunte ad vnum. Vide nunc anima mea, quomodo ille, qui est super omnia benedictus Deus, à planta pedis vsque ad verticem, totus in aquas passionis demergitur: & vt te totam de illis passionibus extraheret, intrauerunt aquæ vsque ad animam (Psal. 68. a) D suam. Coronatus etenim spinis sub crucis onere dorsum curuare iubetur, & suam ipsius portare ignominiam, & ad locum deductus supplicij veste nudatur, vt ex flagellorum ictibus per dorsum, & latera carnis patefactis liuoribus, atque scissuris, videretur quasi leprosus, & dehinc clauis transfossus, appareret tibi dilectus tuos propter te sanandam, concisus vulnere super vulnus. Quis mihi det, vt veniat petitio mea, & quod expecto tribuat mihi Deus, vt totus tam mente, quam carne transfudiar, crucisque affigar patibulo cum dilecto.

IESVS iunctus latronibus.

AD augmentum confusionis, ignominiæ, dedecoris, ac doloris innocens Agnus extra portam E in loco punitionis sceleratorum, in die solemni, hora meridiana, in medio latronum super crucem, quasi ad spectaculum eleuatur, flentibus amicis, & (Matt. 27. d) insultantibus hostibus. Nam & qui præteribant, mouebant capita sua, & qui astabant, irrogabant conuitia, dicentes, quod alios saluos fecisset, nunc seipsum saluare non posset. Sed & ab irrisione huiusmodi alter latronum nequaquam abstinuit, cum tamen mitissimus agnus, & pro crucifigentibus & irridentibus pietatis dulcedine interpellaret ad patrem, & confitenti ac supplicanti latroni, liberalissima charitate repromitteret paradisum. O verbum totius (Luc. 23. e) dulcedinis & veniæ! Pater ignosce illis. (Ibid. f) O verbum totius amoris & gratiæ! Hodie mecum eris in paradiso.

Respira

A Respira nunc in spem veniæ anima quantumcunque peccatrix, si tamen patientis pro te Domini Dei tui vestigia sequi non abhorres, qui in omnibus pressuris suis nec semel os suum aperuit, vt aut querelæ, aut excusationis, aut comminationis, aut maledictionis sermonem aduersus maledictos illos canes vel leuiter diceret, quin potius nouæ benedictionis verbum, quale à sæculis non est auditum, super inimicos suos effudit.
Psal. 56. a — Dic ergo cum multa fiducia: Miserere mei Deus, miserere mei, quoniam in te confidit anima mea: si forte more confitentis latronis audire merearis in mortis articulo: Hodie mecum eris in paradiso.

IESVS felle & aceto potatus.

Ioan. 19. e — POstea sciens Iesvs, quia consummata sunt omnia, vt consummaretur Scriptura, dixit: Sitio. Et acetoso & felleo poculo sibi propinato cum spongia,
Ibidem. — Ioanne, qui præsens fuit, attestante, subintulit: Consummatum est, tanquam si in gustu aceti & fellis, totius amarissimæ passionis cõsummata plenitudo consisteret. Nam quia per gustum ligni suauis & vetiti, totius nostræ perditionis causa extitit præuaricator Adam, opportunum fuit & congruum, per viam contrariam salutis nostræ inuenire remedium. Cum etiam in singulis membris ipsius acutissimarum passionum militantes sagittæ crebrescerent, quarum indignatio ebibebat spiritum eius, vt cibi vtrobique vehiculum nequaquam remaneret immune, vt verificaretur in
Thren. 3. b — medico nostro propheticum illud: Repleuit me amaritudine, inebriauit me absinthio. Sed & vt illud compleretur in dulcissima, & amantissima matre sua
Ibidem. — virgine gloriosa: Posuit me quasi desolatam, tota die mœrore confectam. Quæ lingua dicere vel quis intellectus capere sufficit, desolationum tuarum pondus virgo beata? Quæ præmissis omnibus præsens assistens, & particeps per omnem modum effecta, benedictam illam & sanctissimam carnem, quam tam caste concepisti, tam dulciter abluisti, & lacte potasti, tam crebro in tuo reclinasti sinu, & labia labijs impressisti, carneo contemplata es visu, nunc ictibus flagellorum deuelli, nunc spinarũ perforari aculeis, nunc arundine percuti, nunc palmis pugnisque concidi, nunc clauis perfodi, & stipiti crucis affixam atque pendentem grauiter laniari, nunc omni ludibrio habitam, felleque tandem & aceto potari. Sed & diuinissimam illam animam oculis conspexisti mentalibus, omnis amaritudinis felle repletam, nunc spiritu fremeutem, nunc pauentem, nunc tædentem, nunc agonizantem, nunc anxiatam, nunc turbatam, nunc omni tristitia & dolore mœstissimã, partim propter passionis corporeæ viuacissimum sensum, partim propter diuini honoris per peccatum subtracti feruentissimum zelum, partim propter effusum in miseros miserationis affectum, & partim propter compassionis ad te matrem dulcissimam infixum in cordis intima telum, cum te coram se positam, & piis conspiceret oculis, & blandis alloque-
Ioan. 19. e — retur sermonibus: Mulier, inquiens: Ecce filius tuus, vt tuam consolaretur inter angustias animam, quam passionis suæ gladio, amplius quam si proprio patereris in corpore, vere sciebat esse transfixam.

IESVS sol morte pallidus.

DEnique cum agnus innocens, qui & verus iustitiæ sol trium horarum spatio pependisset in cruce, & eodem tempore sol iste visibilis factori suo compatiens, lucis suæ radios occultasset, iam omnibus consummatis, fons ipse vitæ hora nona siccatur, dum
Hebr. 5. b — Deus & homo Iesvs cum clamore valido, & lacrymis, ad miserationis manifestandũ affectũ, & diuinitatis declarandam potentiam, spiritum in manus Patris commendans, expirauit. Tunc velum templi scissum est à — Matt. 27. e
summo vsque deorsum. Et terra mota est. Et petræ scissæ sunt. Et monumenta aperta sunt. Tunc ipse Centurio Deum verum ipsum esse cognouit. Tunc qui ad spectaculum insultaturi conuenerant, reuertebantur percutientes pectora sua. Tunc speciosus forma præ — Psal. 44. a
filiis hominum, caligantibus oculis, & pallentibus genis, pro filiis hominum deformis apparuit, factus holocaustum suauissimi odoris in conspectu paternæ gloriæ, vt auerteret iram suam à nobis. Respice igitur Domine sancte Pater de sanctuario tuo, & de excelso cælorum habitaculo: respice, inquam, in faciẽ Christi tui, Respice hanc sacratissimam hostiam, quã
B tibi offert Pontifex noster pro peccatis nostris, & esto placabilis super nequitia populi tui. Considera & tu homo redempte, quis, qualis, & quantus est ille, qui pro te pendet in cruce: cuius mors viuificat mortuos, & cuius transitum & cælum luget, & terra, & lapides duri quasi naturali compassione scinduntur. O cor humanum omni lapidum duritia durius, si ad tanti commemorationem piaculi, nec terrore concuteris, nec compassione afficeris, nec compunctione scinderis, nec pietate mollitis.

IESVS translanceatus.

POrro vt de latere Christi dormientis formaretur Ecclesia, & Scriptura impleretur, quæ dicit: Vide- — Zach. 12. c & Io. 19. e
C bunt in quem transfixerunt: diuina est ordinatione indultum vt vnus militum lancea sacrum illud aperiendo perfoderet, quatenus sanguine cum aqua manante, pretium effunderetur nostræ salutis, quod à fonte, scilicet cordis arcano profusum, vim daret sacramentis Ecclesiæ, ad vitam gratiæ conferendam, essetque iam in Christo viuentibus poculum fontis viui salientis in vitam æternam. Ecce iam nunc lancea. Saulis perfidia
populi scilicet, Iudaici reprobati, casso vulnere in pa- — 1. Reg. 18. c
rietem diuina miseratione perlata, foramen fecit in petra, & cauernam in maceria, tanquam habitaculum — Can. 2. c
columbarum. Surge igitur amica Christi, esto sicut columba nidificãs in summo ore foraminis, ibi vt passer — Psal. 83. a
inueniens domum, vigilare non cesses, ibi tanquam
D turtur casti amoris pullos absconde, ibi os appone, vt haurias aquas de fontibus Saluatoris. Hic enim est fõs — Isa. 12. a
egrediens de medio paradisi, qui in quatuor diuisus — Gen. 2. b
capita, & in corda deuota diffusus, fœcundat & irrigat vniuersam terram.

IESVS cruore madidus.

CRuentatus enim Christus Dominus sanguine proprio, primum sanguineo sudore, secundo flagellis, dehinc spinarum aculeis, post clauis, & tan- — Isa. 63. a
dem lancea, copiose effuso, vt apud Deum esset copiosa redemptio, vestem pontificalem habuit rubricatam, quatenus vere rubrum appareret indumentum ipsius, & vestimẽta eius quasi calcantium in torcularj.
Et sic vero Ioseph in veterem dimisso cisternam, tuni- — Gen. 37. d
E ca ipsius intincta sanguine hœdi, propter similitudinem carnis peccati, approbationis notitia discernenda mitteretur ad Patrem. Cognosce igitur, clementissime Pater, tunicam prædilecti filij tui Ioseph, quem inuidia fratrum secundum carnem tanquam fera pessima deuorauit, & conculcauit in furore vestimentum ipsius, & omnem decorem illius reliquiis cruoris inquinauit: nam & quinque scissuras lamentabiles in ea reliquit. Hoc enim est Domine vestimentum, quod in
manu meretricis Ægyptiæ, videlicet Synagogæ, inno- — Gen. 39. c
cens puer tuus sponte dimisit, magis eligens spoliatus à carnis pallio in carcerem mortis descendere, quam adulterinæ plebis acquiescẽdo voci, temporaliter gloriari. Nam & proposito sibi gaudio, crucem sustinuit
confusione

confusione contempta. Sed & tu misericordiosissima Domina aspice illam dilecti filij tui sacratissimam vestem, de castissimis membris, & visceribus tuis Spiritus sancti artificiositate contextam, & vna cum ipso confugientibus nobis ad te veniam postula, vt digni habeamur effugere ab ita ventura.

IESVS intumulatus.

Luc.23.g VEniens tandem nobilis Centurio, Ioseph scilicet ab Arimathia, & accepta à Pilato licentia, corpus Christi cum Nicodemo deponens de cruce, condiuit aromatibus, & inuoluit in syndone, & in monumento nouo, quod in horto propinquo in petra sibi exciderat, cum omni reuerentia sepeliuit. Porro sepulto Domino, & ad custodiam sepulchri militibus deputa- B tis, deuotæ illæ mulieres, & sanctæ, quæ fuerant obsecutæ viuenti, vt iam mortuo pietate officiosa famularum inpenderent, emerũt aromata ad corpus Christi sacratissimum perungendum. Inter quas Maria Magdalena tanto cordis ferebatur incendio, tantæ pietatis afficiebatur dulcedine, tam validis trahebatur vinculis charitatis, vt femineæ infirmitatis oblita, nec tenebrarum caligine, nec persecutorum immanitate retraheretur à visitatione sepulchri, quin potius foris stans, & rigans lacrymis monumentum, recedentibus discipulis non recedebat, pro eo quod diuinæ dilectionis igne succensa est, & tam inualescente vrebatur desiderio: & tam impatiente vulnerabatur amore, vt nihil ei saperet nisi flere, posset-
Psal.41.a que illud propheticum eructare veraciter: Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die, ac nocte, dum dicitur mihi quotidie: vbi est Deus tuus? Deus meus bone IESV, concede mihi quamquam per omnem modum immerito & indigno, vt qui corpore his interesse non merui, fide tamen hæc eadem mente pertractans, illum ad te Deum meum pro me crucifixum, & mortuum compassionis affectum experiar, quem innocens mater tua, & pœnitens Magdalena in ipsa passionis tuæ hora senserunt.

IESVS triumphans mortuus.

COnsummato iam passionis agone, cum iam draco ille cruentus, & rabidus leo æstimaret se de occiso agno victoriam assecutum, refulgere cœpit in anima descendente ad inferos diuinitatis potentia, qua leo noster fortissimus de tribu Iuda consurgens in for-
Coloss.2. tem armatum, prædam ab ipso diripuit portisque inferorum confractis, & alligato serpente, expolians principatus & potestates, traduxit confidenter, palam
Iob 40.c triumphans illos in semetipso. Tunc extractus est Leuiathan hamo, ipsius per Christum perforata maxilla, vt qui nihil iuris habebat in capite, quod inuasit, illud etiam perderet, quod habere videbatur in corpore.
Iud.16.g Tunc verus Samson moriens, hostilem prostrauit
Zach.9.c. exercitum. Tunc agnus sine macula in sanguine testamenti sui de lacu, in quo non erat aqua, vinctos
Isa 9.a eduxit. Tunc habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis, & diu nouæ lucis expectata claritas radiauit.

IESVS resurgens beatus.

SAcræ siquidem quietis Domini in sepulchro, illucescente tertio die, qui in reuolutione dierum est octauus & primus, Dei virtus & Dei sapientia Christus, mortis prostrato auctore, etiam ipsam mortẽ deuicit, æternitatisque aditum nobis aperuit, dum sese à mortuis potentia diuina suscitauit, vt notas nobis faceret vias vitæ. Tunc terræ motus factus est magnus,
Psal.15.e Mat.28.a & Angelus Domini in vestimento albo, & aspectu fulgureo descendit de cælo, piis apparens blandus, impiisque seuerus. Propter quod, & prœ terrore per-

A terruit milites, & cõfortauit pauidas mulieres: quibus & ipse Dominus resurgens, primum apparuit, quia hoc deuotionis intensæ merebatur affectus. Deinde visus est Petro. Postea discipulis euntibus in Emaus. Deinde Apostolis omnibus absque Thoma. Postea Luc.24.b etiam Thomæ palpandum se præbuit, cum ille fideliter exclamauit: Dominus meus, & Deus meus. Sicque Ioh.20.f.g per dies quadraginta multiformiter apparens discipulis, & comedens cum eis, & bibens, & argumentis nos illuminauit ad fidem, & promissis nos erexit ad spem: vt sic tandem donis cælitus datis, nos accenderet ad amorem.

IESVS decor præcipuus.

B SAne flos ille pulcherrimus de radice Iesse, qui in Isa.11.a incarnatione floruit, in passione defloruit, sic in resurrectione floruit, vt omnium esset decor. Nam corpus illud gloriosissimum, subtile, agile, & immortale tantæ claritatis superuestitum est gloria, vt vere sit sole fulgentius, exemplarem præferens pulchritudinem suscitandorum corporum humanorum. De Matt.13.f quibus ipse Saluator ait: Tunc fulgebunt iusti sicut sol in regno Patris, scilicet, beatitudinis sempiternæ. Quod si iustus quilibet fulgebit sicut sol, quanti putas esse fulgoris ipsum solem iustitiæ? Tanti, inquam, est, vt sit speciosior sole, & super omnem stellarum dispositionem, luci comparatus, & decor præcipuus non immerito iudicetur. Fœlices illi oculi, qui viderunt: sed & tu vere beatus eris, si fuerint reliquiæ semi- C nis tui ad videndum tam interius, quam exterius, illam desideratissimam claritatem.

IESVS orbi prælatus.

APparens quoque Dominus in Galilæa discipulis, Matt.28.d omnem sibi potestatem tam cæli quam terræ asseruit à Patre collatam. Propter quod & discipulos misit in mundum vniuersum, prædicare Euangelium omni creaturæ, salutem promittẽdo credentibus, damnationem comminando incredulis, cooperante Domino, & sequentibus signis confirmante sermonem, vt in virtute nominis IESV Christi imperarent omnibus creaturis & morbis, vereque constaret sæculo toti, quod magni Patris filius IESVS Christus tamquam al- D ter Ioseph, verusque Saluator viuit & dominatur, non solum in terra Ægypti, verumetiam in omni loco dominationis regis æterni, eductus quidem ad imperium Dei cæli de carcere mortis & inferorum, & attonsus mortalitatis comam, commutauit vestem carnis in immortalitatis decorem: & tamquam verus Moyses, de aquis mortalitatis assumptus, Pharaonis Exo.2.a.b subneruauit imperium, tanto sublimatus honore, vt in nomine ipsius omne genu flectatur, cælestium, ter- Philip.2.b restrium, & infernorum.

IESVS ductor exercitus.

QVadraginta post resurrectionem Domini peractis diebus, non sine magni designatione mysterij, in ipso quadragesimo die conuescens vna cum E discipulis suis, benignus magister in montem Oliueti Act.1.a.b conscendit, & inde videntibus illis, eleuatis manibus, ferebatur in cœlum, nubeque interposita, quæ ascendentem recipit, humanis seipsum aspectibus occultauit. Sicque ascendens in altum, captiuam du- Psal.67.d xit captiuitatem, & cœli aperta iam porta, pandens iter sequentibus, exules introduxit in regnum, conciues illos faciens Angelorum, & domesticos Dei; quatenus ruinas instauraret angelicas, & æterni Patris cumularet honorem, & se triumphatorem ostenderet, & Dominum exercituum se esse probaret.

IESVS

IESVS cælo leuatus.

PSallentibus Angelis, & exultantibus sanctis, Deus & Dominus Angelorum & hominum super cælos cælorum ascendit, & super pennas ventorum mira potestatis agilitate volauit, seditque ad dexteram Pa- *Hebr. 1. b* tris; tanto melior Angelis effectus, quanto differentius præ illis sortitus est nomen, ibique iugiter vultui benignissimi Patris apparet, ad interpellandum pro *Hebr. 7. d* nobis. Talis enim decebat, vt nobis esset Pontifex, sanctus, innocens, impollutus, & excelsior cęlis factus, qui in dextera maiestatis assistẽs, vultus paternę glorię, vulnerum, quæ pro nobis pertulit, ostenderet cicatrices. Gratias tibi referat, Domine Pater, omnis lingua, super inenarrabili dono superefluẽtissimę charitatis tuę, *Rom. 5. f* qui vnico filio cordis tui nõ pepercisti, sed pro nobis omnibus tradidisti in mortem, vt tantum, tamque fidelem aduocatum coram te haberemus in cælis.

IESVS largitor spiritus.

Act. 2. a SEptem quoque spetimanis dierum à resurrectione excursis, quinquagesimo die congregatis in vnum discipulis, cum mulieribus, & Maria matre IESV, factus est repente de cælo sonus, tamquam aduenientis spiritus vehementis, qui & super centum viginti hominum turbam descendit, & apparuit in linguis igneis, pro eo quod ori verbum, intellectui lucem, & affectui ministraret ardorem. Repletique sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui variis linguis, secundum quod eiusdem Spiritus sancti dictabat instinctus. Qui omnem eos veritatem edocuit, & ad omnem dilectionem accendit, & in omni eos virtute firmauit. Nam ipsius adiuti gratia, illustrati doctrina, & confortati potentia, cũ pauci essent & simplices, partim verbis ignitis, partim perfectis exemplis, partim mirandis prodigiis, per totum mundum sanctam Ecclesiam plantauerunt. Quæ & eiusdem Spiritus sancti virtute purgata, illuminata, & perfecta, amabilis facta est sponso suo, eiusque paranymphis, vt speciosa nimis, mitaque varietate circumdata, satanæ vero & angelis eius terribilis vt *Cant. 6. a* castrorum acies ordinata.

IESVS laxans reatus.

IN hac siquidem sancta Ecclesia per orbem vniuersum, Spiritu sancto mirabiliter cooperante, multiformiter distincta, & vniformiter coniuncta, vnus pręsidet Pontifex Christus, tamquam summus hierarcha: qui miro ordine instar ciuitatis supernæ in ea dispensat dignitatũ officia, distribuendo charismatum dona. *Eph. 4. c* Nam quosdam in ea dedit Apostolos, quosdam Prophetas, alios vero Euangelistas, alios Pastores & Doctores ad consummationem Sanctorum, & ad ædificationẽ corporis Christi. Qui etiam secundum gratiam Spiritus sancti septiformem, septem dedit Sacramenta, quasi septem medicamenta morborum, per quorũ administrationem, & gratiam sanctificantem tribuit, & peccata dimittit, quæ numquam nisi in fide, & vnitate eiusdẽ sanctæ matris Ecclesiæ relaxantur. Et quoniam per ignem tribulationis peccata purgantur, ideo sicut caput Ecclesiæ Christum exposuit Deus fluctib. passionum; sic & corpus eius, scilicet Ecclesiam suam, vsque in finem sæculi ad probationem, & purgationẽ tribulari permittit. Sic Patriarchæ, sic Prophetæ, sic Apostoli, sic Martyres, Confessores, & Virgines, & quotquot placuerunt Deo, per multas tribulationes transiere fideles. Sic & omnia membra Christi electa vsque ad diem iudicij pertransibunt.

IESVS testis veridicus.

POrro futuri iudicij tempore, quo Deus occulta cordium iudicabit, præcedet ignis ante faciem iudicis,

A Angeli cum tuba mittentur, congregabuntur electi à quatuor ventis cæli, omnes quoque qui in monumentis sunt, diuinæ iussionis virtute resurgent, omnesque astabunt ante illud iudiciale tribunal. Tunc illuminabuntur abscondita tenebrarum. Tunc reuelabuntur consilia cordium. Tunc libri pandentur conscientiarum, & ipse liber aperietur, qui dicitur Liber vitę. Quo fiet, vt simul, & in instanti omnium omnia secreta omnibus tanta certitudinis claritate patescant, vt contra testimonium veritatis loquentis in Christo, & cõscientię cuiuscumque pariter contestantis, nulla prorsus inficiandi, defendendi, vel excusandi, vel subterfugiendi pateat semita, quin recipiat vnusquisque secundum opera sua. Magna igitur indicta est nobis ne- B cessitas probitatis, dum omnia agimus in conspectu iudicis cuncta cernentis.

IESVS iudex iratus.

APparente siquidem omnipotentia filij Dei signo *Luc. 21. a* in nubibus, virtutibusque cælorum cõmotis: sed ad orbis conflagrationem mundialibus concurrentib. ignibus, collocatis quoque omnibus iustis ad dexteram, impiis ad sinistram: intantum iudex vniuersorum reprobis iratus videbitur, vt dicant montibus & petris: Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis su- *Apoc. 6. d* per thronum, & ab ira agni. Induet enim pro thorace *Sap. 5. d* iustitiam, & accipiet pro galea iudicium certum. Sumet scutum inexpugnabile, æquitatem: acuet autẽ diram iram in lanceam, & pugnabit cum illo orbis terra- C rum contra insensatos; vt qui contra auctorem omnium procaciter pugnauerunt, iusto tunc Dei iudicio ab omnibus expugnentur. Tunc superius iudex apparebit iratus, & inferius horrendum chaos patentis inferni. Ad dextris peccata accusantia: à sinistris infinita dæmonia ad infernum trahentia: & interius mordens conscientia. Peccator sic comprehensus, quo effugiet? Certe latere erit impossibile, & apparere intolerabile. Si enim vix iustus saluabitur, impius & peccator vbi *1. Pet. 4. d* apparebunt? Non ergo intres in iudicium cum seruo *Psal. 142. a* tuo Domine.

IESVS victor magnificus.

LAta sententia damnationis in reprobos, quod flammis exurantur æternis, colligatisque ad modum D fascis omnib. inimicis IESV CHRISTI, omnipotens Dei virtus perpetuæ illos exponet, tam carne, quã spiritu voracitati flammarum: vt & numquam deficiant, & tamen vrantur, & sentiant in æternum, & fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum. Tũc *Apoc. 14. c* bestia, & pseudopropheta, & qui acceperant imaginem eius, in stagnum mittentur ignis & sulphuris qui paratus est diabolo, & Angelis eius. Tunc egredientur *Apoc. 20. c* electi ad consideranda cadauera mortua; morte quidem non naturæ, sed pœnæ. Tunc lauabunt iusti ma- *Psal. 57. b* nus suas in sanguine peccatorũ. Tunc denique victoriosissimus agnus ponet inimicos suos scabellum pe- *Psal. 109. a* dum suorum, quando ingredientes impij in inferiora terræ, tradentur in manus gladij, partesque vulpium E erunt, id est, dæmonum, qui ipsos suis fraudulentiis se- *Psal. 62.* duxerunt.

IESVS sponsus ornatus.

DEnique mundi facie innouata in melius, cum lux lunæ erit sicut lux solis, & lux solis septempliciter sicut lux septem dierum, ciuitas illa sancta Hierusalem, quæ de cœlo tamquam sponsa ornata descenderat, iam nunc præparata ad nuptias Agni, gemina quoque stola vestita, in cælestis curiæ traducetur palatiũ, & in gloriosum illum sacrum, arcanumq; thalamum introducta, tanto illi agno cælesti copulabitur fœdere,

fœdere, vt vnos fiant ſpiritus ſponſos & ſponſa: veſtieturque Chriſtus omni pulchritudine electorum tamquam tunica polymita, in qua omni decore ornatus refulgeat, tamquá opertus omni lapide pretioſo. Tunc illud dulce reſonabit epithalamium, & per omnes vicos Hieruſalem Alleluia cantabitur. Tunc virgines prudentes, atque paratæ intrabunt cum ſponſo ad nuptias, vt ianua clauſa in pacis pulchritudine ſedeant, & in tabernaculis fiduciȩ, & in requie opulenta.

IESVS Rex Regis filius.

SAne regnum Dei æternum æſtimari babet, iuxta regnantis celſitudinem glorioſum & nobile, pro eo quod non rex à regno, ſed à rege regnum trahit originem. Hic autem eſt rex, qui habet in veſtimento & in femore ſuo ſcriptum: Rex regum, & Dominus dominantium, cuius poteſtas æterna, quæ non auferetur: & ideo regnum ipſius non corrompetur. Cui omnes pupuli, tribus, & linguæ ſeruient in æternum. Et hic eſt vere Rex pacificus, cuius vultum & cœlum deſiderat, & vniuerſa terra. O quam glorioſum eſt huiuſmodi excellentiſſimi Regis regnum, in quo cum ipſo regnant omnes Sancti; cuius lex eſt veritas, pax, charitas, vita, æternitas: quod nec pluralitate regnantiom diuiditur, nec participatione minuitur, nec numeroſitate confunditur, nec inæqualitate deordinatur, nec circomſcribitur loco, nec variatur motibus, nec tempore menſuratur.

Apoc. 17. d

IESVS liber ſignatus.

AD gloriam regni perfectam non ſolum requiritor poteſtas excellens, verumetiam ſapientia fulgens, vt non ſecundum indeterminatæ voluntatis arbitriū diſponantur gubernacula regni, ſed ſecundu u fulgures æternarum legum à luce ſapientiæ indeceptæ manantium. Et hæc quidem ſapientia ſcripta eſt in Chriſto IESV, tamquam in libro vitæ, in quo Deus Pater omnes theſauros ſapientiæ, & ſcientiæ recondidit Ac per hoc vnigenitus Dei filius, vt verbum increatum, eſt ſapientiæ liber, & lux in mente ſummi artificis, viuentibus plena rationibus & æternis, vt verbum inſpiratum in intellectibus angelicis & beatis, & vt Verbum incarnatum in mentibos rationalibus carni vnitis: vt ſic multiformis ſapiētia Dei ex ipſo, & in ipſo per totum regnum refulgeat, tamquam in ſpeculo decoris, ſiue pulchritudinis omniom ſpecierom, & luminū contentiuo, & tamquam in libro, in quo ſecundum profunda Dei myſteria omnia conſcribuntur. O ſi talem librum inuenire poſſem, cuius origo æterna, cuius incorruptibilis eſſentia, cuius cognitio vita, cuius ſcriptura indelebilis, cuius inſpectus deſiderabilis, cuius doctrina facilis, cuius ſcientia dulcis, cuius profunditas imperſcrutabilis, cuius verba inenarrabilia, & vnum tamen verbum omnia. Vere qui hunc inuenit librum, inuenit vitam, & haurit ſibi ſalutem à Domino.

IESVS fontalis radius.

IN hoc ſiquidem regno æterno data omnia optima & dona perfecta, à patre luminum in affluentia deſcendunt, & copia per illum qui eſt ſupereſſentialis radius IESVS CHRISTVS. Qui cum ſit vnus, omnia poteſt; & in ſe permanens, omnia innouat. Eſt enim emanatio quędam claritatis virtutis omnipotentis Dei ſincera, & ideo nihil inquinarom in bunc fontalem radium poteſt incurrere. Ad hunc fontem vitæ, & luminis curre, cum deſiderio viuo, quæcumque es anima Deo deuota, & cordis intima vi ad eum clama: O ineffabilis decor Dei excelſi! ô puriſſima claritas lucis æternæ, indeficiens vita omnem vitam viuificans, lux omne lumen illuminans, & conſeruans in ſplendore perpetuo multiformia lumina fulgentia, ante thronum diuinitatis tuæ à primæuo diluculo! O æternum & inacceſſibile, dulce, clarum, & ſapidum profluuium fontis abſconditi ab oculis omnium mortaliū: cuius profundum ſine fundo, cuius altum ſine termino, cuius amplitudo incircumſcriptibilis, & cuius puritas imperturbabilis! Ex quo fluuius procedit olei lætitiæ, qui lætificat ciuitatem Dei, & torrens ignei vigoris: torrens, inquam, voluptatis diuinæ, quo lætabunda ebrietate potati, cæleſtes illi conuiuæ hymno inceſſabili iubilant. Hoc nos oleo ſacro perunge, huiuſque torrentis deſiderabilis guttis, ſitibundas refocilla fauces arentium cordium, vt in voce exultationis, & confeſſionis decantemus tibi cantica laudis, experientia teſte probantes, quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen.

Iac. 1. c

Pſalm.

IESVS finis optatus.

FInem namque omnium deſideriorum conſtat eſſe beatitudinem, quæ eſt ſtatus omnium bonorum congregatione perfectus. Ad quem quidem ſtatum nullus peruenit, niſi per vltimam reſolutionem in eū, qui eſt fons, & origo bonorum omnium, tam naturalium, quam gratuitorum; tam corporalium, quam ſpiritualium; tam temporalium, quam æternorum. Et hic eſt, qui de ſe ipſo dicit: Ego ſum α & ω principium & finis. Quia ſicut per Verbum æternaliter dictum omnia producuntur, ſic per Verbum carni vnitum reparantur, promouentur, & finiuntur. Ac per hoc vere, & proprie dictus eſt IESVS: quia non eſt aliud nomen ſub cælo datum hominib., in quo quis poſſit obtinere ſalutem. In te igitur, vt finem omnium, credens, ſperans, & amans ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima, & ex omni virtute feratur deſiderate IESV: quia tu ſolus ſufficis, tu ſolus ſaluas, tu ſolus bonus, & ſuauis es requirentibus, & diligentibus nomen tuum. Tu enim mi bone IESV Redemptor es perditorum, Saluator redemptorum, ſpes exulum, fortitudo laborantiū, auxiliator oppreſſorum, anxiatorum ſpirituum dulce ſolatium, triumphantium corona, & imperiale faſtigium, vnica merces & lætitia omnium ciuium ſupernorum, inclyta proles ſummi Dei, & fructus ſublimis vteri virginalis; vberrimus quoque fōs gratiarū omnium, de cuius plenitudine nos omnes accepimus.

Beatitudo quid.

Boet. de conſ. philoſop. li. 3. proſa 2.

Apocal. 1.

Oramus igitur clementiſſimum Patrem, per te vnigenitum eius pro nobis hominem factum, crucifixum, & glorificatū, vt de theſauris ſuis mittat in nos ſpiritum gratiæ ſeptiformis: qui ſuper te in omni plenitudine requieuit. Spiritum, inquam, ſapientiæ, quo fructum ligni vitæ, quod vere tu es, videlicet ſapores viuifiens deguſtemus. Donum etiam intellectus, quo mentis noſtræ contuitus illuſtrentur. Donum conſilij, quo poſt tuorum veſtigia greſſuum, rectarum ſemitarum itineribus incedamus. Donum fortitudinis, quo impugnantium hoſtium violentias eneruare poſſimus. Donum ſcientiæ, quo ſacræ doctrinæ tuæ repleamur fulgoribus, ad diſcretionem boni, & mali. Donum pietatis, quo induamur miſericordiæ viſcera. Donum timoris, quo recedētes ab omni malo, æternę maieſtatis tuæ reuerentiali pondere tranquillemur. Hæc enim nos in illa ſacra tua, quam nos docuiſti, oratione petere voluiſti. Hæc & nunc per crucem tuam petimus obtinere, ad laudem ſanctiſſimi nominis tui. Cui cum Patre, & Spiritu ſancto omnis ſit honor & gloria, gratiarum actio, decus & imperium, per infinita ſæcula ſeculorum, Amen.

S. BONAVENTVRÆ EXIMII ECCLESIE DOCTORIS OPVSCVLVM.

DE QVINQVE FESTIVITATIBUS pueri Iesu.

Dulcis Iesu meditatio, & Verbi incarnati diuina cõtemplatio, quam suauiter deuotam animam inebriet, & quam perfecte eam cõsoletur, atque confortet, docet Auctor initio huius opusculi, quod de quinque Festiuitatibus pueri Iesu prænotatur, Dum vero quinque hæc festa spiritualiter explicat, mirabiliter nos docet, quomodo sensibilia ad intelligibilia referre, & quomodo ex corporalibus spiritualia colligere debeamus: quomodo etiam omnis Christi actio nostra sit, & temporalis & æterna: & corporalis, & spiritualis, instructio.

Festiuitates quinque pueri Iesu, de quibus agitur in hoc opusculo,

HÆ SVNT.

PRÆFATIO.

CVM secundum virorum venerabilium, quos in Ecclesia Dei diuina irradiatio amplius illustrauit, & cælestis deuotio abundantius inflammauit, sententiam, & doctrinam, dulcis IESV meditatio, Verbi incarnati diuina contemplatio deuotam animam super mel, & omnia vnguentorum fragrantia odoramenta, suauius & dulcius inebriet, perfectius consoletur & confortet: hinc est, quod cum me à cogitationum incidentium tumultu paululum subtraxissem, & intra memetipsum cogitarem tacitus quid de diuina incarnatione in hoc tempore in mente pertractarem, vnde aliquam consolationem spiritualem reciperem, in qua diuinam dulcedinem in hac lacrymarum valle per speculum degustarem, vt ea aliquantulum degustata, temporalem, & phantasticam consolationem perfectius fastidirem: incidit menti meæ secretius, quod anima deuota benedictum Dei Patris verbum, & Filium vnigenitum mediante gratia, spiritualiter posset virtute altissimi concipere, parere, nominare, cum beatis Magis quærere & adorare, & demum Deo Patri secundum legem Moysi in templo fœliciter præsentare: & sic tamquam vera Christianæ religionis discipula, quinque festa, quæ de puero IESV agit Ecclesia, mente deuota cum omni reuerentia valeat celebrare. Igitur sicut humiliter concepi, verbis humilibus conscripsi, concordantias auctoritatum breuitatis causa prætermisi. In quo tractatu breui & humili, si vel modicum deuotionis meditando dulcissimum Iesum, quis legendo concipiat, ipsum, tamquam omnium bonorum principium, fontem, & auctorem laudet, glorificet, & benedicat: si nihil vel minus sufficienter & digne, scribenti, vel forte sibi minus deuote, & humiliter legenti imputet, & ascribat.

A

PRIMA SOLEMNITAS.

De Conceptione pueri Iesu.

PRimo igitur purgato intellectu contritionis lauacro, & inflammato, & eleuato affectu dilectionis igniculo, castis meditationibus, & deuotis cogitationibus pertractandum est, qualiter iste benedictus Dei filius, Christus IESVS sit à deuota mente spiritualiter concipiendus. Cum anima deuota, vel spe cœlestia præmij, vel timore æterni supplicij, vel tædio in hac lacrymarum valle diutius commorandi, mota ac stimulata nouis inspirationibus visitatur, sanctis affectionibus inflammatur, meditationibus cœlestibus anxiatur: & tandem abiectis, & despectis veteribus defecti- B bus, & pristinis desideriis, nouo viuendi proposito à patre luminum, à quo omne donum optimum, & datum perfectum, spiritualiter spiritu gratiæ fœcũdatur, [*Iac. 1.*] quid aliud agitur, quam quod superueniente virtute altissimi, & obumbratione cœlestis refrigerij, carnales concupiscentias mitigat, mentales oculos ad videndũ confortat & adiuuat, pater cœlestis diuino quodam semine animam grauidam facit, & fœcundat? Posthũc conceptum sacratissimum, pallet in facie per veram humilitatem in conuersatione: fastidium cibi, & potus concipit in mente, plenario mundialium contemptu, & abiectione: desideria variantur in affectione ex diuersorum bonorum proposita intentione: aliquando etiam infirmari, & ægrotare incipit anima in propriæ C voluntatis abiectione. Iam enim incedit tristis & turbulenta propter veterem delictorum perpetrationem, pro temporis omissione, pro hominum adhuc in mundo mundialiter viuentium societate & conuersatione. Iam paulatim graue & tædiosum incipit esse omne, quod foris est, & foris cernitur, quod intus percipitur, & auditur. O fœlix conceptus, quem talis sequitur mundi contẽptus, & cœlestium operationũ appetitus. Iam quãuis adhuc modico gustato spiritu, desipit caro cum gemitu, iam anima cum Maria in montana ascendere incipit, post talemque conceptum fastidiuntur terrena, desiderantur cœlestia & æterna. Iam fugere incipit societatem illorum, qui terrena sapiunt, & appetit familiaritatem eorũ, qui cœlestia concupiscunt. D Iam incipit anima cum Maria ministrare Elisabeth, hoc est illis, quos diuina gratia amplius per dilectionem inflammat. Et hoc valde notabile multisque necessarium est, quanto magis se à mundo abstrahunt, tanto familiarius se bonis amicabiles & familiares reddunt: vt tanto amplius ipsis malorum consortium desipiat, quanto dulcius bonorum & spiritualium honesta conuersatio, eorum affectum afficit & inflammat. Quia secundum beatum Gregorium, qui sancto viro adhæret, ex eius assiduitate visionis, vsu locutionis, exemplo conuersationis accipit, vt accendatur in amorem veritatis: peccatorum tenebras fugat, & amore diuinæ lucis inardescit. [*Greg. hom. 5. in Ezech. ante med.*] Vnde Isidorus: Bonorum societatem require. Accidit enim vt si fueris socius conuersationis, eris & socius virtutum. [*Isid. de contemp. mundi & de consortio bonorum.*] Hæc cogitet fide- E lis anima, quam casta, quam sancta, quam deuota fuerint illarum sanctarum colloquia, quam diuina salutifera consilia, quam mirandæ sanctitatis mutuæ societatis opera, dum vnaquæque aliam verbo & exemplo prouocabat ad meliora.

Sic tu deuota animas facias, si te de Spiritusancto concepisse noua cœlestis vitæ desideria sentias. Fuge malorum consortia, ascende cum Maria, quære virorum spiritualium consilia, imitari stude perfectorum vestigia, contemplare bonorum verba, opera pariter & exempla. [Nota contra dissuadentes opera pœnitentiæ.] Fuge peruersorum venenosa consilia, quæ semper peruertere quærunt, impedire appetunt, laceraɾe non desistunt, noua sancti Spiritus inspirata

desideria, & sæpe sub specie & boni & pietatis, virus infunduot impiæ tepiditatis, dicentes: Nimis magnum est quod incipis, nimis arduum quod propoois, intolerabile quod facis, vises tibi non suppetunt, virtutes naturales deficiunt, caput coofunditur, oculi destruuntur, infirmitates diuersimode outriuntur, phthisis, paralysis, calculus & vertigo capitis, oculorum caligo, sensuum hebetudo, catiooia uboubilatio, & virium destructio, his omoibus subiacebis, nisi ab incœptis abstineas, & commodo corporali amplius intendas. Statum tuum noo decent talia, per hæc diminuitur honor tuua & reuerentia. Vides quod iam factus est magister disciplinæ & medicus corporis, qui nec mores proprios componere oouit, oec curare propriam infirmitatem mentis? Heu heu quot & quantos maledicta mundialium consilia supplantauerunt, & conceptum in eis per Spiritum sanctum Dei filium extinxerunt! Hæc est illa potio misera & mortifera, persuasio diabolica, quæ in multis spiritualem conceptum impedit, in pletisque conceptum iam per propositum formatum, vel per votum iam perfectum, interficit & extioguit. Sed sunt & alij, qui videntur, & forte suot, boni & religiosi: sed tamen, salua eorum reuerētia, nimis timidi, non attendentes oondum abbreuiatam manum Domini, vt saluare nequeat, nec considerantes nondum diminutam pietatem altissimi, quin iuuare valeat: habentes zelum Dei, sed noo secundum sciētiam, dum ex compassione corporalis afflictioois, vel forte ex timore oaturalis defectionis, dum alios vidēt viriliter agere, quud ipsi iam dudum bonum & sanctum iudicabant, & tamen non audebant inchoare, retrahunt homines ab operibus perfectionis. Dissuadent ea, quæ excedunt statum vitæ communia, destruunt sancta consilia diuinæ inspirationis, quorum consilia ratione vitæ quaoto magis sunt auctentica, tanto magis inueniontur periculosa. Alij dicunt, & multum callide ex antiqui hostis adinuentione obiiciunt: Si talia vel talia feceris, sanctus & bonus, religiosus & deuotus iudicaberis. Et cum in te nondum sit, quod esse in aliis putaris, in conspectu summi iudicis tua magna gratia, & horrenda peccata cognoscentis, reus eris, & amittis meritum operis, & simulator & hypocrita reputaberis. Talia & similia exercitia dicūt debere esse illorum, qui nihil mali fecerunt, qui sancte & innocenter vixerunt, qui omnia propter Deum dimiserunt, qui toto tempore vitæ suæ Deo perfecte adhæserunt. Sed & hos Deo deuota & dilecta anima deuita, montem ascēde cum Maria. Paulus noo sine peccatis vixerat, non diu Deo seruierat, quando io tertiū cœlum rapiebatur, & Dominum facie ad faciem contemplabatur. Maria Magdaleoa tota superba, tota ambitiosa, tota mundaoia vanitatibus intenta, carnis cupiditatibus dedita, non longe post ad pedes Iesu, inter Apostolos sanctos sedit, & cum intentione deuotam doctrinā perfectionis audiuit. Prima omoium in modico tempore videre Deum meruit, aliisque verba vesitatis constāter proposuit. Non enim est personarum Deus acceptor, non pensat oobilitatem generis, non diuturnitatem temporis, nō multitudinem operis, sed feruorem ampliorem, & charitatem maiorem deuotæ mentis. Non enim pensat, qualis aliquando fuisti, sed qualis esse amodo cœpisti. Vnde aliter coosulentium consilia essent multum reprehensibilia, si non excusarentur simplicitate, licet non approbanda. Tu ergo, ô anima diuioo semine grauida, fuge indocta consilia. Si non habes oculos linceos, noli abiicere humanos. Melius est partem habere, quam toto carere. Malū est perdere propter perdidisse: & stultum est nolle proficere propter defecisse. Si non potes saluari per innocentiam, studeas saluari per pœnitentiam. Si non potes esse Catharina, vel Cæcilia, non contemnas esse Maria Magdalena, vel Ægyptiaca. Si perdidisti iuuentutem, noli amittere senectutem. Si vixisti io mariæ fluctibus, moriaris in littoris finibus. Igitur si te sentis sancto proposito, Dei dulcissimum filium Iesum concepisse, prædicta venena mortifera fuge, festina, desidera, & affecta, more parturientis, fœliciter ad partum peruenire.

Rom. 10.a — 2.Cor.12.d — Act.10.e

Sed notandum est, quod beata Virgo non statim post conceptionem peperit filium, sed decursis nouem mēsibus genuit Christum. Quod non vacat mysterio: quia non est omni spiritui credendum. Sed ô anima deuota quando nouis illustrationibus vel reuelationibus illustratis, vel illuminaris iosolitis inspirationibus, magnæ perfectionis propositis intrinsecus inflammaris, non statim de tuo consilio ad opus propera, sed bene tecum & cum bonis, & potissimum cum illis, qui in talibus sunt experti delibera, vtrum quæ iospirata sunt, liceant, deceant & expediant, vtrum dictis prophetarum sint cootona, vtrum doctrinis Apostolorum & sanctorum & doctorum aliqualiter sint contraria, & etiam vtrum exemplis sanctorum sint similia vel dissimilia, & ad opus festina, vel statim absoluas te ab his io tua conscientia: quia periculosum est, tales inspirationes diu, & frequenter in mente concipere, & tamen ad effectum boni operis modicum, vel nihil properare.

SECVNDA SOLEMNITAS.

De natiuitate pueri Iesu.

SEcundo igitur attende, & considera, qualiter benedictus Dei filius spiritualiter nascatur in mente.

Nascitur enim cum post sanum coosilium, post discussum sufficienter negotium, post inuocatum diuinū patrocinium, sanctum propositum perducitur ad effectum. Cum iam anima incipit agere, & opere perficere, quod diu pertractauit in mente: cum iam incipit viriliter agere, quod iam dudum proponebat perficere, sed tamen semper formidabat inchoare: quia timebat deficere. In ista beatissima oatiuitate Angeli iubilant, Deum glorificāt, & pacem prædicant. Quia dum quod diu mente cōceptum est, ad effectum boni operis perducitur, pax interior reformatur. Non enim in regoo animæ pax diuina bene geritur, quādo caro spiritui & spiritus carni reluctatur: quando spiritus solicitudinē, & caro affectat multitudinē: quādo spiritū Christus, & carnem mundus: quando spiritus quærit quietem contemplatioois cum Deo, & caro appetit honorem prælationis in sæculo. Ecōtra postquam caro spiritui subiugatur, postquam bonum opus, quod diu per carnem est impeditum, perducitur ad effectū, pax & exultatio interior reformatur. In ista oatiuitate noo auditur clamor lamentabilis, non sentitur dolor lacrymabilis, non percipitur cruciatus miserabilis, sed admiratio de integritate, exultatio de nouitate Dei, glorificatio de strenuitate. O quam beata natiuitas, quā tanta sequitur Angelorum & hominum iucunditas! O igitur quā dulce & delectabile esset, naturam operari, si insania nos permitteret, qua sanata statim naturalibus gratia arridet. Iam experitur, quod verum est illud Euangelicum dictum: Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suaue est & onus meum leue. *Matt.11.d*

Sed notandum est hic, ô anima deuota, si te hæc iucunda delectet natiuitas, debes esse primo Maria. Nam Maria interpretatur amarum mare, illuminatrix & domina. Esto ergo amarum mare per lacrymosam contritionem, vt pro peccatis commissis amarissime doleas, vt de bonis omissis profundissime ingemiscas, *Maria amarum mare.*

de dic

de diebus neglectis & perditis incessanter te affligas. Esto secundo illuminatrix, per honestam conuersationem, per virtuosam operationem, & studiosam aliorũ in bono informationem. Esto tertio domina sensuum, carnalium concupiscentiarum, omnium operationũ tuarum, & omnes actiones secundum rectum dictamen rationis facias, & in omnibus tuam salutem & proximi ædificationem, diuinam laudem & gloriam appetas, & requiras. Hæc est illa fœlix Maria, quæ pro peccatis perpetratis dolet & ingemiscit, quæ virtutib. fulget, & clarescit, quæ carnalibus delectationibus dominatur. Ab ista Maria IESVS Christus cum gaudio sine dolore, absque labore spiritualiter nasci non dedignatur. Post hanc fœlicem natiuitatem cognoscit, & gustat, quã suauis est Dominus IESVS. Reuera suauis est, quando nutritur sanctis meditationibus, quando balneatur deuotis & calidis lacrymarum fontibus, quando inuoluitur castis desideriorum velaminibus, portatur sanctæ dilectionis in amplexibus, osculatur crebris deuotionis affectibus, & confouetur in interiori mentis finibus. Non enim ad hoc nascitur, vt abiiciatur: sed vt cum summa diligentia, more regalium infantium, custodiatur. Hic nota fidelis anima, quod in te cõtingunt illa signa spiritualiter, quæ in Christi natiuitate contigerunt visibiliter. Multis enim signis & prodigiis secundum doctorum sententiam & doctrinam, est illa benedicta natiuitas comprobata. Nam in ciuitate Romana muri templi pacis funditus corruerunt. Sodomitæ in toto orbe morte subitanea interierunt. Vineæ Engaddi illa nocte floruerunt, & fructum balsami protulerũt. Fons aquæ mutatus est in fontem olei, & fluxit vsque in Tiberim, & manauit tota nocte illa. Stella magna apparuit, quæ formam pulchri pueri habuit, & in capite crux splendebat. Tres soles apparuerunt in oriente, & paulatim in vnum corpus solare sunt redacti. In die media circulus aureus apparuit circa solem, & in medio circuli virgo pulcherrima, puerum gestans in gremio. Et quid plura? Istam natiuitatem beatissimam Angeli mirabiliter prædicabant, pastores nunciabant, animalia bruta cognoscebant. Ecce iam vidisti, qualibus signis & prodigiis est visibiliter monstrata natiuitas Saluatoris.

Multa signa in natiuitate Christi visa.

Sed iam aduerte diligenter fidelis anima, quæ cupis esse IESV mater ex gratia, vtrũ in te spiritualiter innouata sint hæc signa, immutata mirabilia: vt sic possis aliqualiter certificari de hac natiuitate salutifera. Aduerte diligenter, considera frequenter an aliquod in te corruit templum, hoc est, appetitus vanæ ambitionis & superbiæ, vtrum ceciderit idolum, id est affectus falsæ possessionis & auaritiæ, vtrumne adhuc incurrũt Sodomitæ, scilicet carnalis delectationis & concupiscentiæ. Hæc sunt quasi prima signa istius natiuitatis salutiferæ, quando iam anima se sentit euacuatam ab ambitione per virtutẽ humilitatis: alienatam ab auaritia per desiderium paupertatis: purgatam à macula luxuriæ per amorem castitatis. Post hæc considera cum magna diligentia, vtrum adhuc floreat aliquid vinea balsami, id est, multitudo sanctarum affectionum: vtrũ fluat fons olei, id est, de tuo corde exeant opera misericordiæ: vtrũ illi tres soles, id est, tres theologicæ virtutes oriantur in oriente, id est in deuota mente, & vniantur inter se mutua fœderatione. Vide etiam si stella nouæ claritatis, id est diuinæ cognitionis adhuc aliquid fulgeat. Si circulus aureus iuxta solem, id est, sancta affectio iuxta cognitionem appareat. Si virgo cum puero illic sedeat, id est si oratio pura cum deuotione sincera in affectione permaneat. Post hæc omnia si adorent animalia, id est perfecte obediat sensitiua. Si quærunt reges, id est desideriis & affectionibus nouis ad Iesum moueantur virtutes intellectuales. Si angeli, id est omnes habitus virtuosi per mentis hilaritatem ius-

A bilent: propter mentis tranquillitatem, pacem nuncient: propter cordis serenitatem Iesum prædicent. Et postremo subtiliter considera, si pastores, id est sanctæ meditationes paruulum natum Iesum tibi datum, in præsepio inueniant. Præsepe est conscientia inferius clausa per contemptum mundanorum, superius aperta per desiderium æternorum. Hic est locus requietionis pauperis regis, illic post natiuitatem à matre reponitur, ibi à pastoribus inuenitur. O fœlix præsepe, quæ contines? Regem gloriæ in te inuenio vt iumentum, & refectorium angelorum. De te pascuntur bruta animalia, & reficitur anima deuota, te, licet improprie, tamen fœlicem prædico. Sed multo fœliciorem dico deuotam conscientiam, quæ non est id, quod tu per essentiam, sed tamen continet spiritualiter, quod tu
B continebas corporaliter.

TERTIA SOLEMNITAS.

De impositione nominis pueri Iesu.

TErtio considerandum, qualiter ille beatissimus infantulus, spiritualiter natus, sit nominandus. Et puto quod non potest nominari congruentius quam IESVS, quia scriptum est: Vocatum est nomẽ eius IESVS, quod vocatum est ab Angelo priusquam conciperetur in vtero. Hoc est nomen sacratissimum à prophetis prophetatum, hoc est nomen virtuosum, gratiosum, gaudiosum, delitiosum, & gloriosum. Virtuosum, quia superat hostes, congregat ciues, reparat
C vires, reuocat mentes. Gratiosum, quia in ipso habemus fidei fundamentum, spei firmamentum, charitatis augmentum, iustitiæ complementum. Gaudiosum, quia iubilus in corde, melos in aure, mel in ore, splendor in mente. Nomen vtique delitiosum, quod pascit cogitatum, lenit prolatum, vngit inuocatum, reficit scriptum, instruit factum. Nomen re vera gloriosum, quod dedit cæcis visum, surdis auditum, sermonem mutis, vitam mortuis, & gressum claudis. O nomen benedictum, quod ostendit tantum virtutum effectum! O anima, siue scribas, siue legas, siue doceas, siue aliud quodcumque opus facias, nihil tibi sapiat, nihil tibi placeat, nisi IESVS. Nomen igitur tuum, infantulum in te spiritualiter genitum IESVS, habeat sibi quod nomi-
D natur Dei filius, splendor gloriæ, imago substantiæ, verbum patris, virtus omnipotentis, hæres vniuersorum, rex regum, Dominus Dominorum. Habeat sibi quod dicitur Christus, id est vnctus, & bene, quia in prophetam, sicut claruit in doctrinæ eruditione: in pugilem, sicut patuit in Diaboli debellatione: in sacerdotem, sicut ostendit in patris reconciliatione: in Regem, sicut monstrabit in præmiorum retributione. Habeat hæc omnia, sibi cum suis beatis communia. Sit tantum tibi IESVS Saluator in huius vitæ incolatu & miseria. Saluet, inquam, te à mundi vanitate, quæ te impugnat: à dæmonis falsitate, quæ te infestat: à carnali fragilitate, quæ te cruciat. Clama deuota inter tot huius vitæ flagella. O Iesu Saluator mundi salua nos: qui per crucem & sanguinem rede-
E misti nos. Salua, inquam, dulcissime Saluator, confortando debilem, consolando flebilem, adiuuando fragilem, consolidando instabilem. Sed heu vnum est, quod cum fletu referam, quod non vacat mysterio, quod non statim vt nascitur, circumciditur, & nominatur, sed secundum leges dies octaua expectatur. Puto quod per septenarium, qui in octonario includitur, vniuersitas diuinarum & moralium virtutũ, cum vnitate, & vinculo pacis figuratur. Quia postquã omnia per fortitudinem aduersa tolerauit: per iustitiam miseros, & egentes sustentauit: per temperãtiam, concupiscentias superauit: per prudentiam mundi & antiqui hostis insidias declinauit. Adbuc postquam

Luc. 2. c

per fidem Deum omnium creatorem intellexit: per spem in eum tamquam remuneratorem in omnibus operibus suis aspexit: per charitatem eum tamquam omnium bonorum largitorem toto corde dilexit. Et demum die octauo circũcisis ab anima omnibus phantasticis imaginationibus, omnibus vanis & inutilibus cogitationibus, pacatis omnibus animæ motibus, & inordinatis affectionibus, per exercitium contemplationis in Domino dulciter requiescit. Tunc puer nominatur, tunc dulce nomen Iesus imponitur, tunc eius dulcedo sentitur & gustatur, tunc experitur virtutem, tunc percipit iucunditatem. O quantam sæpius sentit dulcedinẽ, post illam beatã nominis impositionẽ, illa fœlix mater naturalis, & vera mater spiritualis, virgo Maria, quando percipit in hoc nomine dæmonia eiici, cæcos illuminari, infirmos curari, mortuos suscitari, miracula cumulari. Sic certe tu ô anima spiritualis merito debes gaudere, & exultare, quando tu percipis in te & in aliis, quod tuus benedictus filius Iesus dæmones fugat, in peccati dimissione: cæcos illuminat, in veræ cognitionis infusione; mortuos suscitat, in gratiæ collatione: infirmos curat, claudos sanat, paralyticos & contractos rectificat, in spirituali cõfortatione: vt iam efficiantur fortes & viriles per gratiam, qui prius erant debiles, & infirmi per culpam. O quam fœlix & beatum nomen, quod tantam meruit habere virtutem & efficaciam. Aliquando lætificat, aliquando vsque mentis ebrietatem infundit, & suam dulcedinem communicat.

QVARTA SOLEMNITAS.

De Magorum adoratione.

QVarta solemnitas, quę consistit in Magorum adoratione. Postquam etiam anima istum dulcissimũ puerum, per gratiam spiritualiter concepit, peperit, & nominauit, tres reges, id est tres animæ vires, quæ bene reges dicuntur, quæ iam carni principantur, sensibus dominantur, in solis diuinis studiis, sicut decet, vere reges occupantur, puerum iam per effectus multiplices eis reuelatum in ciuitate regia, hoc est in totius mundi machina, æstimant esse quærendum. Quærunt igitur meditationibus, requirunt affectionibus, interrogant deuotis cogitationibus: Vbi est qui natus est? Vidimus stellam eius in Oriente, vidimus claritatem eius fulgentem in deuota mente, vidimus splendorem eius radiantem in intimis animæ, audiuimus eius vocem, quæ est dulcissima, gustauimus eius dulcedinem quæ est suauissima, percepimus eius odorem suauissimum, experti sumus eius amplexum delitiosissimum. Iam Herodes, redde responsum, ostende dilectum, monstra infantulum desideratum. Propter tuam gloriã videndam non venimus, propter tuam gratiam obtinendam non properauimus, propter tuam maiestatem adorandam non festinauimus. Tua enim gratia ipsius est factura, tua maiestas ipsius creatura, tua iucunditas sua est potentia, tua opulentia ipsius vmbra, tua nobilitas, tua magnificentia est suæ infinitæ bonitatis & nobilitatis modica scintilla. In te inuenimus quo ipsũ cognoscimus, amamus, & desideramus, non in quo requiescere debeamus. Tuus honor & decus est sui decoris nutus. Dic igitur ne protrahas, Vbi est qui natus est? Vbi est ergo longitudo breuis, magnitudo leuis, altitudo subdita, latitudo angusta? Vbi lux lucẽs, aqua sitiens, panis esuriens? Dic nobis, vbi potentia regitur, sapientia instruitur, virtus sustentatur, verbũ patris lactatur? Dic nobis, vbi æternus Dei filius infãs inuenietur? Vbi splendor paternæ gloriæ pannis inuolutus cernitur? Vbi audiemus in cunabulis vagientem, qui est miserorum consolatio? Vbi videbimus inter brachia infantulum baiulatum, qui est angelorum, & hominũ, A cœlorum & creaturarum omnium conseruator & solidatio? Hunc desideramus, hunc quærimus. O dulcissime, ô amantissime puer æterne, infans antique, quando te videbimus, quando te inueniemus, quando ante faciem tuam apparebimus? Tædet gaudere sine te, delectat gaudere tecum, & flere tecum. Omne quod tibi est aduersum, nobis est molestum: tuum beneplacitum est nostrum indeficiens gaudium, & desiderium. O si tam dulce est flere de te, quam dulce erit gaudere de te. Vbi ergo es, quem quærimus? Vbi es, quem in omnibus & præ omnibus desideramus & affectamus? Vbi est qui natus est Rex Iudæorum, lex deuotorum, dux miserorum, lux cæcorum, vita morientium, salus æterna æternaliter viuentium? Et sequitur responsio conueniens. In Bethleem Iudæ. B Bethleem domus panis, Iuda confitens interpretatur. Ibi enim Christus inuenitur, vbi post confessionem criminum panis cœlestis vitæ, id est doctrina Euangelica auditur, ruminatur, & deuota mente retinetur, vt opere impleatur, & aliis adimplenda proponatur. Ibi puer Iesus cum Maria matre inuenitur, vbi post lacrymosam contritionem, post fructuosam confessionem, dulcedo cœlestis consolationis aliquando inter abundantissimas lacrymas degustatur: vbi oratio quem pæne desperantem inuenit: gaudentem & de venia præsumentem dereliquit. O felix Maria, à qua Iesvs concipitur, de qua Iesvs nascitur, & cum qua tam dulciter, & gaudenter Iesvs inuenitur.

Iesus à multis quæsitus.

C Sed notandum est hic, quod Iesvs quæsitus legitur à regibus, & hoc vt ipsum cum omni reuerentia adorarent. A doctoribus, vt ab ipso veritatis documenta cum summa diligentia audirent. A sponsa, vt suæ suauitatis dulcedinem per secreta colloquia degustaret. A Maria matre, vt ipsum perditum reperiret, & ab ea se amplius non alienaret. Sic vos ô reges, hoc est, deuotæ animæ vires naturales quærite cum regibus terrenis, vt adoretis, & munera offeratis. Adorate cum reuerentia, quia Creator & Redemptor, & remunerator. Creator in naturalis vitæ formatione: Redemptor in spiritualis vitæ reformatione: remunerator in æternæ vitæ collatione. O vos reges adorate cum reuerentia, quia rex potentissimus: adorate cum decentia, quia magister sapientissimus: adorate cũ lætitia, quia princeps liberalissimus. D Adorate, inquam, gaudenter, quia est dux æquitatis: adorate decenter, quia est lux veritatis: adorate feruenter, quia est fax charitatis. Nec sufficiat vobis ratio, nisi concomitetur oblatio. Offerte inquam, aurum dilectionis ardentissimæ: offerte thus consolationis deuotissimæ: offerte myrrham contritionis amarissimæ. Aurum dilectionis, propter bona collata: thus deuotionis, propter gaudia præparata: myrrham contritionis propter peccata perpetrata: Aurum offerte æternæ diuinitati, thus animæ sanctitati, myrrhã corporis passibilitati. Quærite etiam ô reges cum doctoribus, vt nobis pandat secreta suæ inscrutabilis sapientiæ, vt ostẽdat magnalia suæ admirabilis potentiæ, vt vos doceat beneplacita suæ voluntatis, & complacentiæ. Quærite, inquam, cum reuerentia, E quomodo omnia tam potenter de nihilo creauerit: quomodo cuncta tam sapienter in vniuerso ordinauerit: quomodo singula tam clemẽter suo inæstimabili bono decorauerit. Quærite humiliter, si homini fas est in hac vita inuestigare, qualiter illæ tres personæ coæquales & coæternæ subsistant in vna & indiuidua substantia, & hoc in Trinitate beatissima. Qualiter illæ tres substantiæ, videlicet, carnis & animæ & deitatis cõueniant in vna persona, & hoc in Christi incarnatione sacratissima. Qualiter ab æterno pater à nullo, filius à patre solo, Spiritus sanctus ab vtroque. Ipse quẽ quæris doctor est, & cognitor omnis veritatis, à quo omnis veritas principaliter

Quali affectu anima deuota Iesum quærat.

Matt. 2. a

quæri

quæritur. Post quem veritas exemplariter perducitur, ad quem omnis veritas finaliter reducitur & ordinatur. Ipse est doctor, qui docet omnem veritatem. Veritatem vitæ, quam in multis destruxit lutosa gulositas: veritatem doctrinæ, quam, heu in plerisque cæcauit voluptuosa vanitas: veritatẽ iustitiæ, quã effugauit periculosa auiditas. Quærite ergo vos reges deuoti Iesũ, vt vos doceat omnẽ veritatẽ: veritatem vitæ, vt sciatis qualiter vosipsos vtiliter regere debeatis: veritatem doctrinæ, vt cognoscatis qualiter subiectos laudabiliter dirigatis: veritatem iustitiæ, vt intelligatis qualiter Deo seruiliter seruiatis. Quærite etiam Iesum aliquando cum sponsa dilectissima in horto delitiarum, vbi deambulat cum adolescentulis, vbi lilia colligit cum virginibus, vbi comedit fructus pomorum suorum cum iuuenculis. Quærite in cella vinaria, vbi cœnam suam præparauit, ad quam suas specialissimas amicas, quæ sequuntur eum, quocumque ierit, tantum inuitauit; vbi præcinget se, & faciet eas discumbere, & transiens personaliter ministrat eis; vbi administrat fercula varia de pinguedine suæ æternæ, nobilissimæ, & secretissimę diuinitatis. Vbi propinat pocula suæ dulcissimę & castissimæ humanitatis. Certe illic bibunt amicæ, sed inebriantur charissimæ. Quærite tandem in cubiculo, vbi requiescit cum spõsa inter amplexus & oscula; vbi cubat in meridie, quando splendor æternæ veritatis tam luculenter lucet, ardor supernæ charitatis tam dulciter ardet. Ibi instillat auribus sponsæ secretissima suæ profundæ & inscrutabilis sapientiæ; ibi donat altissima munera suæ summæ, & incomparabilis magnificentiæ; ibi iocatur, ibi blanditur, ibi consolatur, ibi dilecta alloquitur, dicens: Pete quod vis, & dabitur tibi. O quam felices, qui Iesum in hoc cubiculo secretissimo inueniunt, qui hoc cubiculum intrare præsumunt! O quam pauci eum in horto delitiarum inueniunt; sed pauciores in cella vinaria reperiunt, paucissimi vero non nisi secretissimi amici cubiculum intrare præsumunt. Quia scriptum est: Adiuro vos filię Hierusalem, ne suscitetis, neque euigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit. *Cant. 2. b*

Vnde sufficiat vos ó reges, qui adhuc terrena sapitis, qui adhuc temporalia disponitis, quod Iesum aliquando post diligentem inquisitionem in præsepio inueniatis. Vestra enim conscientia adhuc forte non est facta hortus delitiarum, vbi florent sanctæ meditationes, redolent virtuosæ operationes, vbi vigent deliciosæ affectiones. Nec forte minus perfecte dici potest cella vinaria, vbi illa cœlestia fercula odorantur, illa vina angelica gustantur, quibus amici aliquando hic in terris consolantur. Sed heu minime, vt timeo, dici potest cubiculum omnibus creaturis absconditum, soli sponso præparatum, stratum, & ornatum, vbi spõsus cum sponsa, dilectus cum dilecta requiescit, inter secreta, & indicibilia sui familiaris oscula; vbi sæpe audiuntur talia & tam arcana, quæ quidem intelligũtur, sed non dicuntur, quia forte vel exprimi nequeũt, vel ab hominibus, secundum hominem viuentibus, percipi nunquam possunt. Si tamen ex abundantia diuinæ pietatis, aliquando ipsum post fletum & planctũ, post luctum & gemitum, post positum sæculare negotium, ad modicum vidistis in horto delitiarum, vel forte, quod magis verum est, ante fores, adhuc vobis clausas, per foramen inspexistis in cellam vinariam, & vidistis sponsum ornatum & succinctum, transeũtem, ministrantem, propinantem suis amicis varia fercula, & vina deliciarum, & statim ignota & incognita, nec adhuc talia admittenda, per ianitores expulsi & repulsi fuistis, & iterato heu ad solita & mundana rediistis. Sed tamen post hoc ad cor reuersi, non immemores illius iucundæ societatis, quam gaudio cordis in horto delitiarum aspexistis. Nec non & illius beatissimæ

A iucunditatis & solemnitatis, quam desolatam per rimulam inspexistis, de qua nescio quale solatium, sed tamen tale quod exuperat omnem sensum, & omne huius mundi conuiuium, per spiramentum modicum sensistis. Tunc cum Maria matre Iesum perditum cum dolore & mœrore quærite, currite cum planctu & gemitu post Iesum quærendum, quærite nunc & flentes dicite: O quando te inueniemus consolatorem, quem expectamus! Quando te inueniemus gaudium nostrũ, quod desideramus! O si anima nostra adhuc redire semel valeat, & si non ad amplexus & oscula, saltem vbi redolet hortus delitiarum, & suauissime fragrat cella vinaria. Iam anima per teipsam quære dilectum tuum, quem concepisti, tuus est filius quem genuisti, & quare dimisisti, à quo tot & tam insolita gaudia suscepisti?

B O vos reges inclyti, vos principes & defensores, & cooperatores mei vos hactenus quæsiuistis, vt regem qui vos sua gratia coronaret: vt doctorem, qui vos sua sapientia illustraret: vt consolatorem, qui sua clementia vos reficeret. Nunc superest, vt ego quæram filium, quem perdidi: dilectum quem amisi: amantissimum Iesum meum, quem heu infelix & misera, in templo dimisi, postquam denuo ad vana & falsa, & inania me conuerti. Heu me derelictam & desolatam, & omni ignominia plenam reliquit. Quare suis consiliis non acquieui? Quare in suis moniis non permansi? Quamdiu suam præsentiam per veram solationem sensi, affuit mihi omnis boni abundantia; quamdiu ipsum habui, omnibus bonis abundaui. Sed heu,

C quam infelix & quam miserabilis, propter paupertatem amisi diuitias, propter asperitatem postposui delitias, propter curam & solicitudinem dereliqui quietem magnam, & spiritus dulcedinem, propter alienum neglexi meipsum, propter hominem regendum perdidi Deum meum, dilectum meum, consolatorem meum, dulcissimum Iesum filium meum. Quid ergo faciam? quo vadam? vbi quæram, vt iterato ipsum inueniam? Aliquotiens propter prædicta ipsum amisi, sed denuo adiuuante, & reuelante clementissimo patre misericordiarum Deo, in cuius vinea laboro, cuius voluntati de consilio maiorum deseruio, ad cuius gloriam ampliandam me dulcis IESV solatiis per occupationem cordis sæpius priuo, propter cuius hono-

D rem conseruandum, variis tribulationibus me expono, ipso me ex solita pietate auxiliante. Perditum tum ingenti cordis gaudio, post varios singultus, & gemitus, etiam inter abundantissimas lacrymas reperi & inueni. O vtinam ipsum adhuc semel taliter inuenirem, puto quod amplius non dimitterem, sed totis viribus retinerem.

Quid ergo faciam? Surgam & quæram quem diligit anima mea: postquam occupationes & solicitudines dimittam, ad orandum me conferam. Et si hæc non sufficiunt, inter cognatus & notos, id est, spirituales & deuotos ipsum quæram. Ipsi sunt in quibus habitat, ipsi sunt cum quibus moratur, quando ab aliis amittitur. Hi sunt, cum quibus tamquam in solitudine latitat, quando ipsum à me miser strepitus cogitationũ fluctuantiũ fugat. Heu quando illis similis fui, tunc *Cant. 3. a*

E habui, tũc tenui, tunc amplexata & osculata fui Iesum, quem nunc erro distracta, solicitudinibus occupata & afflicta, lamentabiliter amisi. Dicite ergo ó vos religiosi, vos abstracti, vos solis diuinis meditationibus dediti, num quem diligit anima mea vidistis? Certe scio quod habetis, scio quod bene scitis, quia sentitis & gaudetis. Reddite ergo in charitate, quod non amittitis: communicate quod non dimittitis. Et si in me propter distractionem ad horam feruor dilectionis tepuit, habitus tamen dilectionis, vt spero, non cessauit. Et si propter occupationem familiarem, dilecto allocutionem intermisi, à charitate

tamen ipsius non recessi. Et si propter proximorum vel modicam ædificationem, ipsi tota mentis intentione non adhæsi, desideriũ tamen reuertendi in mente habui. Et re vera, vt verum fatear, non ad gloriam dico, sed tantum ad reuocandum ad dilectum perditum humiliter allego, non propter meum lucrum, sed propter suum consilium: non propter meam ambitionem, sed propter suam æternitatem, gloriam & honorem: non propter prælationis laudem, sed proximorũ salutem, curis & solicitudinibus dedita. Quare ergo propter hoc, quod pia intentione etiam quasi & gemens facerem, dilecti præsentia saltem aliquando, & si raro, consolari non deberem? Non esset æquum, sed, si fas esset dicere, iniustum & impium, quod pijssimus Iesvs non statuit, quod diuina lex nusquam approbauit. Sæpe enim propter amici voluntatem, dulcis amici præsentia intermittitur, vt postmodum cum ampliori amborum iucunditate reparetur, sic & ego propter ipsum aliquando deserui, si propter suam gloriam ampliandam, labores, persecutiones, detractiones, impugnationes sustinui. Si his omnibus & his similibus etiam vsque ad defectum repleta fui, & ad ipsum gemens, & amens redeo, numquid ipsius solatio, vt vel modicum in tribulatione respirem, carebo? Quid ergo est, Dilectus meus loquitur mihi? Quid est quod per Matt.11.d ipsum in Euangelio clamatur: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos? Nũquid ego qui propter honorem eius, diei pondus & æstus sustineo, saltem post laborem, & de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum, refici non debeo? Absit ergo ne solummodo vobiscum, ô vos contemplatiui, moretur dilectus, & laborans agricola sit contemptus & abiectus. Oportet tamen, sicut Scriptura 2.Tim.2.a testatur, laborantem agricolam, aliquando fructibus cœlestibus patriæ prælibare, & hoc ne deficiat in labore. Sic Apostoli inter varia opprobria, martyres inter flagella, virgines inter cruciatus & verbera, senserunt dilecti solatia. Act.5.g Ibant gaudentes à conspectu cõcilij, collaudantes & benedicentes Dominum, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesv contumeliam pati. Sic confessores & eremitæ, monachi & anachoritæ, post vigilias & ieiunia, inter lacrymas & gemitus senserunt diuina gaudia. Sic rectores, doctores, & ecclesiarum fideles prælati, postquam laboribus & curis sunt extenuati, de benignitate dulcis Iesv ipsorum piissime, dulciter sunt corda refecti. Non enim Maria Iesum frequenter habuit sola, sed etiam à Martha post prædicationem hilariter & gaudenter receptus fuit. Ego ergo in Domino confidens, & de diuina clementia tam multipliciter probata, & exemplariter ostensa præsumens, dulcissimum Iesum aliquando quæram cum Maria matre in templo, aliquando cum sponsa in cubiculo, aliquando cum discipulis in consistorio, aliquando cum regibus in diuersorio.

QVINTA SOLEMNITAS.

De præsentatione pueri Iesu in templum.

QVinto & vltimo consideret fidelis anima, qualiter natus paruulus per diuersorum operum consummationem, & nominatus per cœlestium dulcedinum degustationem, & quæsitus, & inuentus adoratus & honoratus, per spiritualium munerum præsentationem in templum sit præsentandus, & Domino offerendus, & hoc per debitarum gratiarum deuotam & humilem actionem. Igitur postquam felix anima mater Iesu spiritualis, per istius benedicti filij cõceptionem purgata per pœnitentiam, postquam aliqualiter iam post natiuitatem confortata per gratiam, postquã etiam est iam per impositionem benedicti nominis consolata medullitus, & tandem in adoratione cum regibus informata diuinitus, quid aliud restat, nisi vt in cœli sancti Hierusalem portetur, & in templum diuinitatis præsentetur Deus, Dei & virginis filius? Ascẽde igitur spiritualis Maria, non iam in montana, sed in cœlestis Hierusalem habitacula beatæ Trinitatis, & indiuiduæ vnitatis. Flecte humiliter mentis genua in supernæ ciuitatis palatia, ibi ante thronum æternitatis Deo Patri filium tuum repræsenta, laudando, glorificando, & benedicendo patrem & filium cum sancto Spiritu. Lauda cum iubilo Deum Patrem, per cuius inspirationem bonum propositum concepisti. Glorifica cum gaudio Deum Filium, per cuius informationem conceptum propositum opere perfecisti. Benedic & sanctifica sanctum Spiritum, per cuius consolationem in bono exercitio hactenus perstitisti. O anima, Deum Patrem in omnibus donis suis & bonis tuis glorifica, quia ipse est, qui te de sæculo Cant.6.d per occultam inspirationem euocauit, dicens: Reuertere, reuertere Sunamitis, reuertere, reuertere, &c. Deũ Filium in omnibus factis tuis magnifica. Ipse enim est, Matt.11.d qui te de dæmonis seruitio per secretam suam informationem liberauit, dicens: Tolle iugum meum super te. Iugum suum dæmoni abiice. Iugum amarissimum; iugum meum suauissimum. Iugum suum sequitur cruciatus æternus & tormenta: iugum meum sequitur fructus suauissimus & requies opulenta. Iugum suum, si quando dulcedinem exhibet, falsa est & momentanea, scilicet dulcedo: Iugum meum quando dulcedinem confert & lætitiã, vera est & salutifera. Ipse suos seruitores modicum aliquando extollit, vt in æternum confundat. Qui autem honorificat me, sic ad momentum humiliatur, vt æternaliter glorietur, & regnet. Ista fuit doctrina, qua te Dei filius aliquando per se, aliquando per suos doctores & amicos reformauit à dæmonis falsa persuasione, à carnis & mundi blanda deceptione liberauit. Deum Spiritum sanctum semper benedic & sanctifica, qui te per suam consolationem Ibidem. mellifluam, in bono confortauit, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Qualiter enim ô anima tenera & dilecta fragilis & infirma, delitijs mundi assueta, gaudijs huius sæculi tãquam fæcibus vinarijs more porcorum inebriata, qualiter potuisses inter tot & tanta antiqui hostis retia, inter tot falsa consilia, inter tam varia impedimenta, inter tam innumerabilia amicorum, consanguineorum & aliorum propinquorum à via morum vulnerantium iacula, in bono perstitisse? Qualiter potuisses tot funibus peccatorum circumamplexa, in bono profecisse, si non Spiritus sancti gratia fuisses misericorditer adiuta, & sæpius dulciter consolata & refecta? In ipsum igitur refunde omnia opera tua, tibi nihil retine. Dic cum pura & deuota mentis intentio- Isa.26.g ne: Omnia opera mea operatus es Domine, in conspectu tuo nihil sum, nihil possum, de tuo munere est quod subsisto, sine te nihil agere possum. Tibi clementissime Pater misericordiarum, quod tuum est offero, tibi commendo, tibi committo me indignam, & ingratam omnibus donis tuis, per te mihi collatis humiliter recognosco. Tibi laus, tibi gloria, tibi gratiarum actio, ô beatissime Pater maiestas æterna: quia me per tuam infinitam potentiam de nihilo creasti, te laudo, te glorifico, tibi gratias ago. O beatissime fili, claritas paterna: quia me per tuam æternam sapientiam de morte æterna liberasti, te benedico, te sanctifico, te adoro. O beatissime spiritus alme, quia me per tuam benedictam pietatem & clementiam de peccato ad gratiam, & de sæculo ad vitam religiosam, de exilio ad patriam, de labore ad requiem, de mœrore ad iucundissimæ & delitiosissimæ beatæ fruitionis dulcedinem reuocasti. Quam dulcedinem nobis dulcis Iesvs concedat: Qui cum patre, &c.

S. BONAVENTVRÆ EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS

De Passione Dominica Officium.

Passionis Dominicæ Officium à matutino vsque ad completorium tam singulari artificio, & ardenti pietatis affectu, à Sancto Bonauentura compositum est, vt compunctus animus acerbissima Passionis Redemptoris compatiẽs, in eaque infinitam Domini misericordiã erga genus humanum conspiciens, sub hac forma officij assiduas ad Deum preces effundere valeat.

AD MATVTINVM.

DOMINE labia mea aperies. *Resp.* Et os meum, &c. *Vers.* Deus in adiutorium meum, &c. *Resp.* Domine ad adiuuandum, Gloria, &c. Alleluia.
Inuitato. Christum captum & derisum, flagellatum & crucifixum. Venite adoremus.
Psalmus. Venite exultemus Domino.

Hymnus.

IN Passione Domini,
Qua datur salus homini,
Sit nostrum refrigerium,
Et cordis desiderium.
Ponemus in memoria,
Dolores & opprobria,
Christi coronam spineam,
Crucem, clauos, & lanceam,
Et plagas sacratissimas,
Omni laude dignissimas,
Acetum, fel, arundinem,
Et mortis amaritudinem
Hæc omnia nos satient,
Et dulciter inebrient,
Nos repleant virtutibus,
Et gloriosis fructibus.
Te crucifixum colimus,
Et toto corde poscimus,
Vt nos sanctorum cœtibus,
Coniungas in cœlestibus.
Laus honor Christo vendito,
Et nostri causa prodito,
Passo mortem pro populo,
In aspero patibulo. Amen.

Antiphona. Insurrexerunt.
Psalmus. Quare fremuerunt gentes, &c.

Insurrexerunt in me viri sine misericordia, & non pepercerunt animæ meæ. *Vers.* Reliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam. *Resp.* Dedi dilectam animam meam in manus peccatorum. Pater noster. *Absolutio.*

Passio Domini nostri Iesu Christi perducat nos ad gaudia Paradisi. Amen.

Iube Domine bened. Per suam passionem, det nobis Dominus suam benedictionem, Amen.

Lectio prima.

Ioan. 19. a APprehendit Pilatus Iesum, & flagellauit eum. Et milites plectentes coronam de spinis, imposuerunt capiti eius, & veste purpurea circumdederunt eum. Et veniebant ad eum, & dicebant: Aue rex Iudæorum. Et dabant ei alapas, & expuerunt in eum: acceperunt arundinem, & percutiebant caput eius. Tu au-

A tem. *Resp.* Ecce vidimus eum non habentem speciem neque decorem, aspectus eius in eo non est, hic peccata nostra portauit, & pro nobis dolens. Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, cuius liuore sanati sumus. *Vers.* Vere languores nostros ipse abstulit, & infirmitates nostras ipse portauit. Ipse.

Iube Domine bened. Per virtutem sanctæ crucis, perducat nos Dominus ad gaudia veræ lucis. Amen.

Lectio secunda.

SVsceperunt ergo milites Iesum & duxerunt, & baiulans sibi crucem, exiuit in eum, qui dicitur Caluariæ locus, Hebraice autem Golgota, vbi eum crucifixerunt, & cum eo alios duos hinc & inde, medium *Ibidem e*
B autem Iesum. Iesus autem dicebat: Pater dimitte illis, *Luc. 23. f*
non enim sciunt quid faciunt. Tu autem. *Resp.* O vos omnes qui transitis per viam, attendite & videte, Si est dolor vester similis vt dolor meus. *Vers.* Attendite vniuersi populi, & videte dolorem meum, Si est dolor.

Iube Domine bened. Sanguinis Christi aspersio sit nobis sempiterna salus & protectio. Amen.

Lectio tertia.

Ioh. c. 19. e POstea sciens Iesus, quia omnia consummata sunt, vt impleretur scriptura, dixit: Sitio. Vas ergo erat positum plenum aceto. Illi ergo spongiam plenam aceto hyssopo circumponentes, obtulerunt ori eius. Et cum accepisset acetum, dixit: Consummatum est, &
C inclinato capite tradidit spiritum. Tu autem. *Resp.* Tenebræ factæ sunt, dum crucifixissent Iesum Iudæi. Et circa horam nonam exclamauit Iesus voce magna: Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? Et inclinato capite emisit spiritum. *Vers.* Et clamans Iesus voce magna, ait: Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Et inclinato capite. Gloria Patri, &c.

Ad Laudes.

Deus in adiutorium meum intende, &c.
Antiphona. Contumelias.

Psalmus 12.

D VSquequo Domine obliuisceris me in finem? vsquequo auertis faciem tuam à me?

Quamdiu ponam consilia in anima mea? dolorem in corde meo per diem?

Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me? respice, & exaudi me Domine Deus meus.

Illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte: ne quando dicat inimicus meus, præualui aduersum eum.

Qui tribulant me exultabunt, si motus fuero: ego autem in misericordia tua speraui.

Exultabit cor meum in salutari tuo: Cantabo Domino, qui bona tribuit mihi, & psallã nomini Domini altissimi. Gloria Patri, &c.

Antiphona. Contumelias & terrores passus sum ab eis,
E & Dominus mecum est tamquam bellator fortis.

Capitulum.

SPiritus oris nostri Christus Dominus, captus est pro peccatis nostris, cui diximus; In vmbra tua viuemus in gentibus.

Hymnus.

CHristum ducem, qui per crucem
Redemit nos ab hostibus,
Laudat cœtus noster lætus,
Exultet cœlum laudibus,
Pœna fortis tuæ mortis,
Et sanguinis effusio,

Corda terant, vt te quærant,
Iesu nostra redemptio.
Per felices cicatrices,
Sputa, flagella, verbera,
Nobis grata sunt collata,
Æterna Christi munera.
Nostrum tangat cor, vt plangat,
Tuorum sanguis vulnerum,
In quo toti simus loti,
Conditor alme siderum.
Passionis tuæ donis,
Saluator nos inebria,
Qua fidelis dare velis,
Æterna nobis gaudia. Amen.

Vers. Dedit percutienti se maxillam. *Resp.* Fuit saturatus opprobriis.

Ad benedictus Antiphona. Proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum. Kyrie eleison. Christe eleison. Kyrie eleison, Domine.

Oratio.

DOmine Iesu Christe, qui hora matutina pro nobis conspui, & alapis cædi voluisti, & cum gloria à mortuis resurrexisti, fac nos contumelias & opprobria pro tui nominis gloria portare, fac nos resurgere ad virtutes à vitiis, vt te videre possimus in Galilæa cum discipulis. Qui viuis & regnas.

Commemoratio de beata Virgine, Matutino tempore.

MAriæ nunciatur, quod à Iudæis perfidis Christus capriuatur, & toto corde tremuit, & male tractabatur. *Vers.* Numquam mater pertulit dolores. *Resp.* Vt Maria filij considerans liuores.

Oratio.

PIetatem tuam, quæsumus Domine, qua pro nobis mortem subiisti temporalem, nec proprio corpori, nec materno dolori parcere voluisti: fac, vt nos tuæ matrisque passionis memores, vobiscum felicitatis perpetuæ simus participes. Qui viuis & regnas.

Ad Primam.

Deus in adiutorum meum, &c.

Hymnus.

TV qui velatus facie,
Fuisti sol iustitiæ,
Flexis illusus genibus,
Cæsus quoque verberibus.
Te petimus attentius,
Vt sis nobis propitius,
Et per tuam clementiam,
Perducas nos ad gloriam.
Laus, &c. *Antiphona.* Faciem meam.

Psalmus 42.

IVdica me Deus, & discerne causam meam de gente non sancta: ab homine iniquo & doloso erue me.

Quia tu es Deus fortitudo mea: quare me repulisti, & quare tristis incedo dum affligit me inimicus?

Emitte lucem tuam, & veritatem tuam: ipsa me deduxerunt & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua.

Et introibo ad altare Dei: ad Deum qui lætificat iuuentutem meam.

Confitebor tibi in cithara Deus, Deus meus: quare tristis es anima mea, & quare conturbas me?

Spera in Deo quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei, & Deus meus. Gloria Patri.

Antiphona. Faciem meam non auerti ab increpantibus, & conspuentibus in me.

A

Capitulum.

REcogitate eum, qui talem sustinuit contra semetipsum à peccatoribus contradictionem, vt non fatigemini animas vestras deficientes. *Vers.* Cum malediceretur, non maledicebat. *Resp.* Et cum pateretur, non comminabatur. *Vers.* Domine exaudi orationem meam. *Resp.* Et clamor meus, &c.

Oratio.

DOmine IESV Christe, qui hora diei prima pro nobis peccatoribus Pilato Iudici es præsentatus, & Mariæ Magdalenæ apparuisti; appare nobis per internam gratiam, & da reis veram pœnitentiam: vt de malis, quæ commisimus nos, districte iudicemus, ne in extremo iudicio deputemur supplicio, sed tuis fidelibus associemur in cœlestibus. Qui viuis & regnas.

B

Ad Tertiam.

Vers. Deus in adiutorium, &c.

Hymnus.

HOra qui ductus tertia,
Fuisti ad supplicia,
Christe ferendo humeris,
Crucem pro nobis miseris,
Fac nos sic te diligere,
Sanctamque vitam ducere,
C Vt valeamus requie,
Frui cœlestis patriæ.
Laus. *Antiphona.* Dominus.

Psalmus.

EXaudi Deus orationem meam cum deprecor: à timore inimici eripe animam meam.

Protexisti me à conuentu malignantium: à multitudine operantium iniquitatem.

Quia exacuerunt vt gladium linguas suas, intenderunt arcum rem amaram: vt sagittent in occultis immaculatum.

Subito sagittabunt eum, & non timebunt: firmauerunt sibi sermonem nequam.

D Narrauerunt vt absconderent laqueos, dixerunt: quis videbit eos?

Scrutati sunt iniquitates: defecerunt scrutantes scrutinio.

Accedet homo ad cor altum: & exaltabitur Deus.

Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum: & infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum.

Conturbati sunt omnes, qui videbant eos: & timuit omnis homo.

Annunciauerunt opera Dei: & facta eius intellexerunt.

Lætabitur iustus in Domino, & sperabit in eo: & laudabuntur omnes recti corde. Gloria Patri.

Antiph. Dominus tamquam ouis ad occisionem ductus est, & non aperuit os suum.

E

Capitulum.

CHristus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius, qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. *Vers.* Proposito sibi gaudio sustinuit crucem. *Resp.* Confusione contempta. Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison.

Oratio.

DOmine IESV Christe, qui hora diei tertia, dura pro nobis sustinuisti verbera, & corda fidelium tuorum sancti Spiritus infusione fecisti flammantia, da nobis malum, quod fecimus, digna castigatione

punire

punire, & flammas vitiorum nostrorum lacrymis compunctionis extingue: vt dum deforis & intus affligimur, tui spiritus dulcedine consolari mereamur. Qui viuis & regnas.

Ad Sextam.

Deus in adiutorium meum, &c.

Hymnus.

CRucem pro nobis subiit,
Et stans in illa sitiit,
Iesus sacratis manibus,
Clauis, fossisque pedibus.
Honor & benedictio,
Sit crucifixo filio,
Qui nos suo supplicio,
Redemit ab exilio.

Laus honor. *Antiph.* Posuerunt super caput eius causam ipsius scriptam, Iesus Nazarenus, Rex Iudæorum. *Psalm.* 115. Credidi propter.

Capitulum.

TRadet autem iudicanti se iniuste: quia peccata nostra ipse pertulit in corpore super lignum, vt peccatis mortui iustitiæ viuamus, cuius liuore sanati sumus. *Vers.* Oblatus est, quia ipse voluit. *Resp.* Et peccata nostra ipse portauit. Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. Pater noster.

Oratio.

DOmine Iesu Christe, qui hora diei sexta pro salute nostra manus in cruce expandisti, & quinque vulnera pertulisti, ad te confugientes brachiis misericordiæ clementer suscipe, & vulnera mentis nostræ tuo sana medicamine, vt purgati à peccatorum sordibus, templum efficiamur Spiritus sancti.

Ad Nonam.

Deus in adiutorium meum.

Hymnus.

BEata Christi passio,
Sit nostra liberatio,
Vt per hanc nobis gaudia,
Parata sint cœlestia.
Gloria Christo Domino,
Qui pendens in patibulo,
Clamans emisit spiritum,
Mundumque saluans perditum.

Laus honor. *Antiph.* Et cum.

Psalmus 141.

VOce mea ad Dominum clamaui: voce mea ad Dominum deprecatus sum.

Effundo in conspectu eius orationem meam: & tribulationem meam ante ipsum pronuncio.

In deficiendo ex me spiritum meum: & tu cognouisti semitas meas.

In via hac qua ambulabam: absconderunt laqueum mihi.

Considerabam ad dexteram, & videbam: & non erat qui cognosceret me.

Periit fuga à me: & non est qui requirat animam meam.

Clamaui ad te Domine, dixi: tu es spes mea, portio mea in terra viuentium.

Intende ad deprecationem meam: quia humiliatus sum nimis.

Libera me à persequentibus me: quia confortati sunt super me.

Educ de custodia animam meam ad confitendum

A nomini tuo: me expectant iusti donec retribuas mihi. Gloria Patri. *Antiph.* Et cum accepisset IESVS acetum, dixit: Consummatum est. Et inclinato capite emisit spiritum.

Capitulum.

DEcebat eum, per quem omnia, & propter quem omnia facta sunt, qui multos filios in gloriã adduxerat, auctorem salutis eorum per passionem consummari. *Vers.* Tradidit in mortem animam suã. *Resp.* Et cum viris sceleratis deputatus est. Kyrie eleison. Christe eleison, Kyrie eleison. Domine exaudi orationem meam.

Oratio.

B DOmine IESV Christe, qui hora diei nona pro salute nostra humana in mortem animam tuam tradidisti, & cœlos ascendisti, viuifica corda nostra, per infusionem tui amoris, vt te diligere, menteque cœlestibus inhærere, & mortem tuam nostræ carnis mortificatione imitari valeamus: vt dum tua passione participes efficimur, tuæ consolationis nos facias esse consortes. Qui viuis & regnas.

Ad Vesp. Deus in adiutorium meum intende.

Antiph. Dignus es.

Psalmus 29.

EXaltabo te Domine, quoniam suscepisti me: nec delectasti inimicos meos super me.

C Domine Deus meus, clamaui ad te: & sanasti me.

Domine deduxisti ab inferno animam meam: saluasti me à descendentibus in lacum.

Psallite Domino sancti eius: & confitemini memoriæ sanctitatis eius.

Quoniam ira in indignatione eius: & vita in voluntate eius.

Ad vesperum demorabitur fletus: & ad matutinum lætitia.

Ego autem dixi in abundantia mea: non mouebor in æternum.

Domine in voluntate tua: præstitisti decori meo virtutem.

Auertisti faciem tuam à me: & factus sum conturbatus.

D Ad te Domine clamabo, & ad Deum meum deprecabor.

Quæ vtilitas in sanguine meo: dum descendo in corruptionem?

Numquid confitebitur tibi puluis: aut annuntiabit veritatem tuam?

Audiuit Dominus, & misertus est mei: Dominus factus est adiutor meus.

Conuertisti planctum meum in gaudium mihi: conscidisti saccum meum, & circumdedisti me lætitia.

Vt cantet tibi gloria mea, & non compungar: Domine Deus, meus in æternum confitebor tibi. Gloria patri. *Antiph.* Dignus es Domine accipere librum, & aperire septem signacula eius, quando occisus es, &

E redemisti nos Deo in sanguine tuo:

Capitulum.

VIdimus Iesum propter passionem mortis suæ gloria & honore coronatum, vt gratia Dei pro omnibus gustaret mortem.

Hymnus.

QVi pressura mortis dura,
Soluisti nexus criminum,
Nos ad pacem duc veracem,
IESV corona virginum.
In flagellis potum fellis,

Bibisti

Bibisti amarissimæ,
Pro peccatis perpetratis,
Æterne rex altissime.
Tuæ genti recolenti,
Tuæ mortis supplicium,
Da virtutem & salutem,
Christe Redemptor omnium.
In amara Crucis ara,
Fudisti riuos sanguinis,
IESV digne Rex benigne,
Consors paterni luminis.
Sanguis Christi, qui fusti
Peremptor hostis inuidi,
Fac sitire, da venire
Ad cœnam agni prouidi. Amen
Vers. Disciplina pacis nostræ super eum.
Resp. Quia liuore eius sanati sumus.

Ad Magn. Antiphona.

Recessit pastor noster bonus fons aquæ viuæ, quia animam suam posuit pro ouibus suis, & pro suo grege mori dignatus est. Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison.

Oratio.

Domine Iesu Christe, qui hora diei vespertina discipulis tuis corporis & sanguinis tui tradidisti mysteria, & de cruce positus es, depone mentis nostræ vitia & perpetrata scelera, vt cum pura conscientia eadem sumamus mysteria, vt sint nobis in remedium hic & in perpetuum. Qui viuis & regnas, &c.

Commemoratio Virginis. Antiphona.

Regina clementiæ virgo mater Christi, cum vides filium tuum in cruce mori, nullus dolor similis tuo dolori. *Vers.* Quæ matris angustias posset lingua fari? *Resp.* Cum videret filium in cruce clauari?

Oratio.

Domine Iesu Christe, virginis Mariæ fili dulcissime, qui cum proditore cœnasti, deinde captus vilitet tractus fuisti, præsta quæsumus, vt qui tibi & tuæ sanctissimæ genitrici compatimur, vobiscum maoere sine termino mereamur. Qui viuis & regnas.

Ad Completorium.

Conuerte nos Deus. *Resp.* Et auerte. *Vers.* Deus in adiutorium, *Antiphona.* Plangent eum,

Psalmus 87.

Domine Deus salutis meæ: in die clamaui & nocte coram te.

Intret in conspectu tuo oratio mea: inclina autem tuam ad precem meam.

Quia repleta est malis anima mea: & vita mea inferno appropinquabit.

Æstimatus sum cum descendentibus in lacum: factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber.

Sicut vulnerati dormientes in sepulchris, quorum non es memor amplius: & ipsi de manu tua repulsi sunt.

Posuerunt me in lacu inferiori: in tenebrosis & in vmbra mortis.

Super me confirmatus est furor tuus: & omnes fluctus tuos induxisti super me.

Longe fecisti notos meos à me: posuerunt me abominationem sibi.

Traditus sum, & non egrediebar: oculi mei languerunt præ inopia.

Clamaui ad te Domine: tota die expandi ad te manus meas.

A Numquid mortuis facies mirabilia: aut medici suscitabunt, & confitebuntur tibi?

Numquid narrabit aliquis in sepulcro misericordiam tuam: & veritatem tuam in perditione?

Numquid cognoscetur in tenebris mirabilia tua: & iustitia tua in terra obliuionis?

Et ego ad te Domine clamaui: & mane oratio mea præueniet te.

Vt quid Domine repellis orationem meam: auertis faciem tuam à me?

Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea: exaltatus autem, humiliatus sum & conturbatus.

In me transierunt iræ tuæ: & terrores tui conturbauerunt me.

B Circumdederunt me, sicut aqua: tota die circumdederunt me simul.

Elongasti à me amicum & proximum, & notos meos à miseria. Gloria patri. *Antiph.*

Plangent eum quasi vnigenitum, quia innocens Dominus occisus est.

Hymnus.

Qui iacuisti mortuus,
In petra Rex innocuus,
Fac nos in te quiescere,
Sanctamque vitam ducere.
Succurre nobis Domine,
Quos redemisti sanguine:
C Et duc nos ad cœlestia,
Æternæ pacis gaudia.
Laus honor Christo vendito.

Capitulum.

Christo in carne passo, & vos eadem cogitatione armamini. *Vers.* Et factus est in pace locus eius. *Resp.* Et habitatio eius in Sion.

Ad Nunc. Antiphona.

Saluator mundi salua nos, qui per crucem & sanguinem redemisti nos, auxiliare nobis, te deprecamur Deus noster. Kyrie eleison. Christe eleison, Kyrie eleison. Pater noster. *Vers.* Domine exaudi orationem meam. *Resp.* Et clamor meus ad te veniat.

Oratio.

D Domine Iesu Christe, cuius sudor hora Completorij præ tristitia animæ factus est sanguineus, & es sepultus, a mulieribus es lamentatus, aufer à nobis tristitiam, & da veram lætitiam, & à vanitate sæculi nos veraciter sepeli: & educ de oculis nostris lacrymas piæ compassionis, vt dum deflemus tua, à te consolari mereamur hic, & in cœlesti curia. Qui viuis & regnas

S. BONAVENTVRÆ EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS

Opus contemplationis.

E *Meditationum libellus, siue opus contemplationis huic opusculo nomen est: in quo meditationes deuotæ & piæ per singulas hebdomadæ ferias ita distributæ sunt, vt speciales materiæ, miro breuitatis artificio, vnicuique feriæ aptatæ ad contemplandum proponantur: quatenus fidelis homo in his se exercens, sic tempus redimat in via, vt æternæ libertatis præmio postea perfruatur in patria.*

Feria

Feria secunda, flos primus.

IESVS ineffabilis persona Trinitatis.
Ad matutinum, tres fructus attende.
Personarum trinitatem, in essentia diuinitatis
Personarum æqualitatem, in excellentia maiestatis.
Personarum æternitatem, in permanentia immutabilitatis.

Flos secundus.

IESVS actor mirabilis, in omnibus creatis,
Ad primam tres fructus attende.
Dei potentiam, in rerum creatione,
Dei sapientiam, in ipsarum ordinatione,
Dei beneuolentiam, in vniuersa perfectione.

Flos tertius.

IESVS factor amabilis humanæ dignitatis.
Ad tertiam, tres fructus attende.
Angelicam diuisionem, in status differentia,
Humanam transgressionem, in tentationis violentia
Diuinam retributionem, in meritorum exigentia.

Flos quartus.

IESVS promissus patribus Saluator desperatis.
Ad sextam, tres fructus attende.
Humanam calamitatem, in multa deordinatione,
Dæmonis importunitatem, in mult· peric tione,
Diuinam pietatem, in frequenti repromissione.

Flos quintus.

IESVS promotor prouidus, maternæ dignitatis.
Ad nonam, tres fructus attende.
Mariæ mirabilem conceptionem, absque Inquinatione,
Puellæ mirabilem educationem, in templum oblatione,
Virginis mirabilem desponsationem, Ioseph copulatione.

Flos sextus.

IESVS aulam ingrediens clausæ virginitatis.
Ad vesperas, tres fructus attende.
Trinitatis dignationem, in condescensione,
Angeli salutationem, cum deuotione,
Mariæ responsionem, humili submissione.

Flos septimus.

IESVS Ioannem visitans, vtrisque nondum natis.
Ad completorium, tres fructus attende.
Puerorum conuenientium, in vtero exultationem,
Matrum occurrentium in visitatione, congratulationẽ,
Patrum audientium, mysterij admirationem.

Oratio.

Aue IESVS verbum Dei, factor orbis, salus rei, promissus diuinitus, honor matris, incarnatus de Maria, nondum natus, præcursori agnitus.

Feria tertia, flores & fructus arboris sanctissimæ vitæ. Flos primus.

IESVS mundum ingrediens in Bethleem est natus.
Ad matutinum, tres fructus attende.
Naturarum conuenientium diuersitatem,
Circumstantiarum concurrentium congruitatem,
Miraculorum attestantium nouitatem.

Flos secundus.

IESVS cultro vim patiens, ab æuo sic vocatus.
Ad primam, tres fructus attende.
Legis grauem rigorem, in sua obseruatione,
Pueri magnum honorem, in nominis impositione,
Parentum magnum dolorem, in pueri circumcisione.

Flos tertius.

IESVS Magis fol otiens, per stellam est monstratus.
Ad tertiam, tres fructus attende.
Magorum magnam diligentiam, pro puero videndo.
Iudæorũ magnã insipientiam, quod norũt refellendo,

A Piorum magnam indigentiam, defectum sustinendo.

Flos quartus.

IESVS cum patre turturum, legaliter oblatus.
Ad sextam, tres fructus attende.
Offerentium miram humilitatem, & deuotionem,
Oblatorum miram dignitatem, & significationem,
Recipientium miram iocunditatem, & exultationem,

Flos quintus.

IESVS, occisis pueris, in Ægyptum fugatus.
Ad nonam, tres fructus attende.
Herodis & Iudeorum æmulationem, Christum persequendo,
Puerorum & matrum eiulationem, in pueros perdendo.
B Piorum exultationem, in Ægyptum fugiendo.

Flos sextus.

IESVS in templo perditus, paret matri vocatus,
Ad vesperas, tres fructus attende.
IESV mirabilem sapientiam, in Iudæos docendo,
Parentum inconsolabilem diligentiam, in puerum quærendo,
Filij mirabilem obedientiam, piam matrem sequẽdo.

Flos septimus.

IESVS Iordanis flumine, Ioanne baptizatus,
Ad completorium tres fructus attende.
Baptizati sublimem dignitatem, in lato testimonio,
Baptistæ profundam humilitatem, in suo præconio,
Baptismatis grandem sanctitatem, in suo mysterio.

Oratio.

C Aue IESV puer natus, circumcisus, visitatus à Magis, legaliter immolatus, effugatus, matri parens, baptizatus in aqua realiter.

Feria quarta, flores & fructus.

Flos primus.

IESVS in deserto abstinens, à dæmone tentatur.
Ad matutinum tres fructus attende.
IESV abstinentiam, in corporis domatione,
IESV sapientiam, in hostis confutatione,
IESV reuerentiam, in Angelorum ministratione.

Flos secundus.

IESVS notus discipulis, ad nuptias vocatur.
Ad primam, tres fructus attende.
IESV prudentiam, in discipulorum vocatione,
Apostolorum obedientiam, in prompta imitatione,
D Matris beneuolentiam, in vini procuratione.

Flos tertius.

IESVS Doctor circuiens, labore fatigatur.
Ad tertiam, tres fructus attende.
Doctorem veracissimum, moribus, & sermone,
Laborem gratissimum, in circuitione,
Populum rudissimum, in informatione,

Flos quartus.

IESVS pastor reficiens, à turbis frequentatur.
Ad sextam, tres fructus attende.
Pastorem benignissimum, solicitum pro grege,
Populum solicitum, pro temporali rege,
Iesum laudis incurium, quæ fit humana lege.

Flos quintus.

E IESVS infirmos medicans, à scribis reprobatur.
Ad nonam, tres fructus attende.
Medici diligentiam, medicinam gratis dantis,
Morbi pestilentiam, quotidie augmentantis,
Infirmi negligentiam, medicinam non curantis.

Flos sextus.

IESVS naturæ imperans, dæmoniis minatur.
Ad vesperas, tres fructus attende.
IESV miram potentiam, qua dæmones coegit,
Rerum obedientiam, quas præcepto subegit,
Miram experientiam illorum, quos elegit.

Flos septimus.

IESVS coram discipulis, monte transfiguratur.

Ad com

Ad completorium, tres fructus attende.
Testium auctoritatem, in visu & sermone,
Iesu magnam claritatem in transfiguratione,
Discipulorum iucunditatem, in dicta visione.

Oratio.

Aue Iesu in deserto degens, vocans in aperto pastore & prædicans, turbam pascens, ægrotos curans, dæmoniacos coniurans, morte te clarificans.

Feria quinta, flores & fructus,
Flos primus.

Iesus iumento insidens, plorat rex honoratus.
Ad matutinum, tres fructus attende.
Iesu miram humilitatem, in eius asinatione,
Turbæ obsequiositatem, in processione,
Vrbis tantæ calamitatem, in lacrymatione.
Flos secundus.
Iesus templum ingrediens, mensas vertit iratus.
Ad primam, tres fructus attende.
Iesu exemplaritatem, in templi visitatione,
Iesu dignam auctoritatem, in Pharisæorum confutatione.
Iesu amandam pietatem, in adulteræ defensione.
Flos tertius.
Iesus suscitans Lazarum, à Martha hospitatus.
Ad tertiam, tres fructus attende.
Iudæorum ingratitudinem, in esurientis expulsione,
Sororum amaritudinem, in Lazari suscitatione,
Iesu miram gratitudinem, in hospite consolatione.
Flos quartus.
Iesus in domo Simonis vnctus, donat reatus.
Ad sextam, tres fructus attende.
Mariæ pœnitentiam, in publica contritione,
Pharisæi falsam reuerentiam, in Iesu reprehensione,
Iesu piam sententiam, in peccatricis excusatione.
Flos quintus.
Iesus matris suspiria solatur perturbatus.
Ad nonam, tres fructus attende.
Matris desolationem, cum pia supplicatione,
Filij consolationem, cum pia excusatione,
Discipulorum compassionem, cum pia admiratione.
Flos sextus.
Iesus à Iuda venditus, à Iudæis damnatus.
Ad vesperas, tres fructus attende.
Iudæ cupiditatem, in magistri venditione,
Iudæorum iniquitatem, in sua æmulatione,
Iesu longanimitatem, in humili permissione.
Flos septimus.
Iesus in cœna seruiens suis, panis factus.
Ad completorium, tres fructus attende.
Charitatis beneficium, in Iesu ministratione,
Prauitatis veneficium, in Iudæ obstinatione,
Pietatis exercitium, in discipulorum deuotione.
Oratio.
Aue Iesu suscitator vocatus, culpæ relaxator, rex asello insidens, zelum habens, consolator matris, venditus, sacrator panis, cœnam faciens,
Feria sexta, flores & fructus.
Flos primus.
Iesus orans circumdatus captus, & subsannatus.
Ad matutinum, tres fructus attende.
Iesu processum dolorosum, in pœnæ prægustatione,
Luporum accessum dolosum, in agni captione.
Discipulorum recessum timorosum in magistri derelictione.
Flos secundus.
Iesus coram iudicibus spretus & accusatus.
Ad primam, tres fructus attende.
Pharisæorum iniquitatem, in sua inquisitione,
Iesu miram humilitatem, in sua responsione,
Discipulorum anxietatem, in magistri persecutione.

A *Flos tertius.*
Iesus flagellis liuidus, consputus coronatus.
Ad tertiam, tres fructus attende.
Iesu innocentiam, sine excusatione,
Iudicum sententiam, sine ratione,
Malorum truculentiam, sine miseratione.
Flos quartus.
Iesus damnatus crucifer, est cruci conclauatus.
Ad sextam, tres fructus attende.
Patientis violentiam, in triplici grauitate,
Pendentis irreuerentiam, in nefanda societate,
Miram impœnitentiam, gentis obstinatæ.
Flos quintus.
Iesus morte mirabilis agoni patri oblatus.
Ad nonam, tres fructus attende.
B Quam pie Iesus condidit in cruce testamentum,
Quam libere se obtulit patri per tormentum,
Quam grande mundi pertulit machina lamentum.
Flos sextus.
Iesus aperto latere, ast cruci declauatus.
Ad vesperas, tres fructus attende.
Corpus pendens exanime, absque omni decore,
Aquam aperto latere, fluentem cum cruore,
Corpus de crucis stipite tollentes cum mærore.
Flos septimus.
Iesus vnctus cum lacrymis, in tumulo locatus.
Ad completorium, tres fructus attende.
Materna desideria, in corporis obseruatione,
Deuota ministeria, in sepulcri præparatione,
C Planctus & suspiria, in corporis tumulatione.
Oratio.
Aue Iesu orans prostratur, coram turbis accusatus,
Factus plagis liuidus, agnus cruce eleuatus,
Moriens inde delatus, in sepulcro positus.
Sabbato.
Flos primus.
Iesus victor ad inferos, calcans hostes transiuit.
Ad matutinum tres fructus attende.
Saluatoris imperium in morte triumphando,
Patrum desiderium in Iesum expectando,
Angelorum ministerium iter præparando.
Flos secundus.
Iesus parentum vincula cum gaudio contriuit.
D *Ad primam, tres fructus attende.*
Inferni vlulationem in eius fractione,
Dæmonum confusionem, in prædæ resignatione,
Patrum exultationem, in Paradisi apertione.
Flos tertius.
Iesus matri discipulos, mœroribus voiuit.
Ad tertiam, tres fructus attende.
Matris dolorem intimum, in lacrymas fundendo,
Fratrum timorem maximum, insimul latendo,
Iudæorum furorem pessimum, in sanctos persequẽdo.
Flos quartus.
Iesus sui memoriam, tormentis stabiliuit.
Ad sextam, tres fructus attende.
Loci vtilitatem, in Iesum perdendo,
E Tormentorum atrocitatem, in Christum puniendo,
Militum ferocitatem, in plagas inferendo.
Flos quintus.
Iesus testes multiplices, post mortem acquisiuit,
Ad nonam, tres fructus attende.
Iudæorum disceptationem, in signis quæ viderunt,
Mortuorum resurrectionem, qui apparuerunt,
Fidelium confirmationem, qui Christo crediderunt.
Flos sextus.
Iesus feruorem Magdalenæ, & omnium præsciuit.
Ad vesperas, tres fructus attende.
Discipulorum reuerentiam, in matris consolatione,
Mulierum diligentiam, in vnguenti præparatione,
Militum insipientiam, in sepulcri munitione.

Flos

Flos septimus.
Iesus, solutis patribus, ad tumulum rediuit.
Ad completorium, tres fructus attende.
Patrum piam prouisionem, in tumuli regressione,
Corporis glorificationem, in eius reassumptione,
Custodum confutationem, in lapidis amotione.
Oratio.
Aue Iesu mors leænæ, solus orbis planctus plene linquens testimonium, in tormentis & plene ne pereat crux Magdalenæ, spes resumens tumulum.
Dominica die, ad matutinum.
Flos primus.
Iesus surgens, apparuit suis glorificatus.
Ad matutinum, tres fructus attende.
B Discipulorum anxietatem, in Iesu recordatione,
Magistri benignitatem, in frequenti apparitione,
Omnium iucunditatem, in crebra confortatione.
Flos secundus.
Iesus scandit ad dexteram patris tea honoratus.
Ad primam, tres fructus attende.
Amorosam dilectionem, dum suos consolatur,
Dolorosam afflictionem, dum Iesus separatur,
Angelorum congratulationem, dum Iesus exaltatur.
Flos tertius.
Iesus emisso spiritu, per orbem prædicatus.
Ad tertiam, tres fructus attende.
Donorum magnitudinem, ad piorum confortationem,
Linguarum multitudinem, ad fidei prædicationem,
C Miraculorum valitudinem, ad gentium couersionem.
Flos quartus.
Iesus super angelicos matrem exaltat status.
Ad sextam, tres fructus attende.
Sanctorum diligentiam, in Domini occursu,
Filij reuerentiam, in materno amplexu,
Matris excellentiam, in filij consessu.
Flos quintus.
Iesus in cœli curia pro nobis aduocatus.
Ad nonam, tres fructus attende.
Iesu solicitudinem, in nostra prouisione,
Humanam ingratitudinem, in gratiarum actione,
Finis incertitudinem, in meriti expectatione.
Flos sextus.
Iesus iudex æquissimus rex omnibus prælatus.
D *Ad vesperas, tres fructus attende.*
Infallibilem veritatem, in diiudicando,
Inuincibilem potestatem, in remunerando,
Inflexibilem æquitatem, in perseuerando.
Flos septimus.
Iesus sanctorum gloria finis desideratus.
Ad completorium, tres fructus attende.
Delitiarum abundantiam, cum vera tranquillitate,
Amicorum concordantiam, cum mera charitate,
Æternam perseuerantiam, cum sincera iucunditate.
Oratio.
Aue Iesu surgens leo, scandens mittens pro trophæo spiritum, glorificans matrem, iudex iustus, Deo patri astans pro me reo, finis beatificans, Amen.

E

S. BONAVENTVRÆ EXIMII Ecclesiæ Doctoris Opusculum.

LAVDISMVS DE SANCTA CRVCE.

Laus ista de Cruce rythmica consonantia leges exacte obseruat, eodem fere modo composita, quo prosa illa, siue sequentia, quam beatus Thomas Aquinas modulatus est, & canit Ecclesia in festo corporis Christi. Quam vero elegans A *in prosis modulandis fuerit Auctor noster, hac vna non obscurum argumentum præstat. Nam præter rythmi obseruantiam, mysteriorum quoque Sanctissimæ Crucis profunditatem dilucide enarratam complectitur, nosque ad recordationem & meditationem beneficiorum humano generi per Christi Crucem collatorum adeo ardenter excitat; vt facile quisque intelligat, quam ex intimis cordis visceribus prosam hanc cecinerit Bonauentura Sanctissimus.*

RECORDARE Sanctæ Crucis,
Qui perfectam vitam ducis,
Delectare iugiter.
Sanctæ crucis recordare,
Et in ipsa meditare,
Insatiabiliter.
Stes in Cruce Christo duce,
Donec viuis in hac luce,
Modo proculdubio.
Non quiescas non tepescas,
In hoc crescas, vt calescas,
Cordis desiderio.
Ama crucem mundi lucem,
Et habebis Christum ducem,
Per æterna secula.
Cruce corpus circumcinge,
Hanc constringe, manu pinge,
Consignando singula.
Cor in cruce, crux in corde,
Absque sorde sit cum corde,
Quæ tranquillum faciat.
Lingua crux efficiatur,
Crucem promat & loquatur,
Et numquam deficiat.
Crux in corde, crux in ore,
Quodam intimo sapore,
Det tibi dulcedinem.
Crux in membris dominetur,
Et vbique sitietur,
Intra totum hominem.
Cor à cruce sorbeatur,
Et in illam rapiatur,
Amoris incendio.
Dissipata carnis rixa,
Mens sit tota crucifixa,
Spiritali gaudio.
Specialem fer amorem,
Et præcipuum honorem
Cruci salutiferæ.
Cum feruore medullarum,
Nixu virium tuarum,
Velis hanc diligere.
In præclara cruce stude,
Et in ipsa te reclude,
Magna cum lætitia.
Christo sis confixus cruci,
Vt sic valeas perduci
Secum ad cœlestia.
Quære crucem, quære clauos,
Quære manus, pedes cauos,
Quære fossa lateris.
Ibi plaude, ibi gaude,
Sine fraude, summa laude,
Quantumcumque poteris.
Istud pactum non sit fractum,
Crux præcedat omnem actum,
Vt succedant prospera.
Crux est optima medela

Contra Zabulonis tela,
Valde ſalutifera.
Sis in cruce Chriſti tutus
Prompto animo deuotus,
Iubilo dulcedinis.
Seruum Dei crux defendit,
Comprehendit, & oſtendit
Vitam rectitudinis.
Cum tentatus & afflictus,
Derelictus quaſi victus,
Et inter anguſtias:
Non ſis piger neque lentus:
Sed ſollicite intentus,
Cruce frontem munias.
Cum quieſcis aut laboras,
Quando rides, quando ploras,
Doles, ſiue gaudeas.
Quando vadis, quando venis
In ſolatiis, in pœnis,
Crucem corde teneas.
Crux in omnibus preſſuris,
Et in grauibus & duris,
Eſt tutum remedium.
Crux in pœnis & tormentis,
Eſt dulcedo piæ mentis,
Et verum refugium.
Crux eſt porta Paradiſi,
In qua ſancti ſunt confiſi,
Qui vicerunt omnia.
Crux eſt mundi medicina,
Per quam bonitas diuina
Facit mirabilia.
Crux eſt ſalus animarum,
Verum lumen & præclarum,
Et dulcedo cordium.
Crux eſt vita beatorum,
Et theſauros perfectorum,
Et decor & gaudium.
Crux eſt ſpeculum virtutis,
Glorioſæ dux ſalutis,
Cuncta ſpes fidelium.
Crux eſt decus ſaluandorum,
Et ſolatium eorum,
Atque deſiderium.
Crux eſt nauis, crux eſt portus,
Crux delitiarum hortus,
In quo florent omnia.
Crux eſt fortis armatura,
Et protectio ſecura,
Conterens dæmonia.
Crux eſt arbor decorata,
Chriſti ſanguine ſacrata,
Cunctis plena fructibus.
Quibus animæ eruuntur,
Cum ſupernis nutriuntur,
Cibis in cœleſtibus.
O quam felix permanebis,
Nunc in cruce ſi ſtudebis,
Donec mundo vixeris.
Sine fine lætus eris,
Tu qui ſanctam crucem quæris,
Si perſeueraueris.
Crucem quære, crucem gere,
Chriſti crucem intuere,
Vt amore langueas.
Summa fide crucem vide,
Et pleniſſime confide,
Donec vitam habeas.
Circa crucem exercere,
Mente debes huic placere,
Et hanc corde gerere.

A Hoc eſt opus ſalutare,
Circa crucem laborare,
Corde, ore, & opere.
Recordare frater pie,
Septem vicibus in die,
Paſſionis Domini.
Per quàm ſumus liberati,
Et æternæ vitæ dati,
Et ſupremo lumini.
Hanc ſi amas & honoras,
Dicas illi certas horas,
Adhibendo ſtudium.
Horam primam matutinam,
Trinam, ſextam, veſpertinam,
Nonam, completorium.
B Quando ſedes, ſtas, & iaces,
Quando loqueris & taces,
Feſſus cum quieueris.
Chriſtum quæras in quo ſperas,
Crucifixum corde geras,
Vbicumque fueris.
Diligenter pone mentem,
Super Chriſtum patientem,
Et ſibi condoleas.
Chriſti mortem Chriſtiane
Plange, ſero atque mane,
Et in planctu gaudeas.
Quam deſpectus, quam dejectus,
Rex cœlorum eſt effectus,
C Vt ſaluaret ſæculum.
Eſuriuit & ſitiuit,
Pauper & egenus iuit,
Vſque ad patibulum.
Recordare paupertatis,
Et extremæ vilitatis,
Et grauis ſupplicij.
Si es compos rationis,
Eſto memor paſsionis,
Fellis & abſinthij.
Cum deductus eſt immeoſus,
Et in cruce tunc ſuſpenſus,
Fugerunt diſcipuli.
Manus pedes perfoderunt,
D Et aceto potauerunt,
Summum regem ſæculi.
Cuius oculi beati,
Sunt in cruce obſcurati,
Et vultus expalluit.
Suo corpori tunc nudo,
Non remanſit pulchritudo,
Decor omnis aufugit.
Propter hominum peccata,
Sua caro cruciata
Fuit inter verbera.
Membra ſua ſunt diſtenta,
Propter aſpera tormenta,
Et illata vulnera.
Inter magnos cruciatus
E Eſt in cruce lacrymatus,
Et emiſit ſpiritum.
Suſpiremus & fleamus,
Toto corde doleamus,
Super vnigenitum.
Qui hæc audis, ingemiſce,
Et in iſtis planctum miſce,
Et cordis mœſtitias.
Corpus ange, corde plange,
Mentem frange, manu tange,
Chriſti mortis ſæuitias.
Virum reſpice dolorum,
Et nouiſſimum virorum,

Fortem

Fottem ad supplicia.
Tibi gratum sit & æquom,
Iam in cruce mori secum,
Compati conuitia.
Quando vides te afflictum,
Desolatum ita victum,
Quasi deficias.
Chisti cogites dolores,
Graues pœnas & mœrores,
Sputs, contumelias.
Bone frater quidquid agas,
Crucifixi vide plagas,
Et sibi compatere.
Omni tempore sint tibi,
Quasi spiritales cibi,
His gaudenter fiuere.
Crucifixe fac me fortem,
Vt libenter tuam mortem
Plangam donec vixero.
Tecum volo vulnerari,
Te libenter amplexari,
In cruce desidero.
Da dolorem quasi rorem,
Vt te plorem Redemptorem
Christum, qui te renoues.
Non te plices, sed felices
Cicatrices mille vices
Tuas in te refoues.
Totum sit quod ego dixi,
Ad honorem crucifixi,
Ad laudem & gloriam.
Vt meorum peccatorum,
Gloriosus rex cœlorum,
Mihi donet veniam. Amen.

Finis Laudismi de Sancta Cruce.

S. BONAVENTVRÆ EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS,

Philomena.

Philomena propterea opusculum hoc inscribitur, quia multa sunt huius auis propria, quæ Sanctus Bonauentura mirifice transfert ad deuotam animam, quæ sanctissimis meditationibus velati dulcissimis Philomenæ cantibus resonans, Saluatoris nostri Iesu Christi vitam, & ab eo in nos singularia beneficia collata, iugiter contemplatur.

PHILOMENA præuia temporis amœni,
Quæ recessum nuncias imbris atque cœni,
Dum mulcescis animos tuo cantu leni,
Aue prudentissima, ad me quæso, veni,
Veni, veni, mittam te quo non possum ire,
Vt amicum valeas cantu delinire,
Tollens eius tristitia voce dulcis Lyræ,
Quem hen modo nescio verbis conuenire.
Ergo pia suppleas meum imperfectum,
Salutando dulciter vnicum dilectum,
Eique denuncies, qualiter affectum
Sit cor meum iugiter eius ad aspectum.
Quod si quærat aliquis, quare te elegi?
Meum esse nuncium sciat, quia legi,
De te quædam propria quæ diuinæ legi,
Et optato mœrore placent summo regi,

A Igitur charissime, audi nunc attente,
Nam si cantus volucris huius serues mente,
Eius imitatio, spiritu docente,
Te cœlestem musicum faciet repente.
De hac aue legitur, quod cum deprehendit
Mortem sibi propriam, arborem ascendit.
Summoque diluculo rostrum sursum tendit,
Diuersisque cantibus totam se impendit.
Cantilenis dulcibus præuiat auroram.
Sed cum dies rutilat circa primam horam,
Eleuat præduleius vocem insonoram,
In cantando nesciens pausam, siue moram.
Circa vero tertiam quasi modum nescit,
Quia semper gaudium cordis eius crescit.
Vere guttur rumpitur, sic vox inualescit,
B Et quo cantat altius, plus & inardescit.
Sed cum in meridie sol est in feruore,
Tunc dirumpit viscera nimio clamore.
Oci, oci, clamitat illo suo more,
Sicque sensu deficit cantus præ labore.
Sic quassato organo huius Philomenæ,
Rostro tamen palpitans fit exanguis pæne.
Sed ad nonam veniens moritur iam plene,
Cum totius corporis dirumpuntur venæ.
Ecce, dilectissime, breuiter audisti
Factum huius volucris: sed si meministi,
Diximus iam primitus, quia cantus isti
Mystice conueniunt legi IESV Christi.
Restat, vt intelligo, esse Philomenam,
C Animam virtutibus, & amore plenam,
Quæ dum mente peragrat patriam amœnam;
Satis delectabilem texit cantilenam,
Ad augmentum etenim suæ sanctæ spei,
Quædam dies mystica demonstratur ei,
Porro beneficia, quæ de manu Dei
Homo consecutus est, sunt horæ diei.
Mane vel diluculum hominis est status,
In quo mirabiliter homo est creatus.
Hora prima, quando est Deus incarnatus,
Tertiam die spatium sui incolatus.
Sextam eum à perfidis voluit ligari,
Trahi, cædi, conspui, dire cruciari,
Crucifigi denique, clauis terebrari,
Caputque sanctissimum spinis coronari.
D Nonam die eum moritur, quando consummatus
Cursus est certaminis, quando superatus
Est omnino zabulus, & hinc conturbatus.
Vespera cum Christus est sepulturæ datus.
Diem istum, anima, meditans in hortis,
Suæ facit terminum spiritalis mortis,
Scandens crucis arborem, in qua leo fortis
Vicit aduersarium fractis portis mortis.
Statim cordis organa sursum eleuando,
Suum à diluculo cantum inchoando,
Laudat, & glorificat Deum, replicando,
Sibi quam mirificus fuit hanc creando.
Pie (inquit) conditor quando me creasti,
Quam sit tua pietas larga declarasti,
E Nam consortem gloriæ tuæ cogitasti,
Facere gratuite, gratis quam amasti.
O quam mira dignitas mihi est concessa,
Cum imago Domini mihi est impressa,
Sed creuisset amplius dignitas possessa,
Nisi iussum Domini fuisset transgressa.
Nam tu summa charitas tibi cohærere,
Me volebas iugiter, sursumque habere
Dulce domicilium, tecumque manere,
Et me velut filiam alere, docere.
Ex tunc disposueras, in id adunare
Cælicis agminibus, teque mihi dare,
Sed pro tanta gratia quid recompensare

Possum, prorsus nescio, nisi te amare.
Vnica suauitas, vnica dulcedo,
Cordium amantium salutaris prædo,
Totum quidquid habeo, vel sum, tibi dedo,
Denique depositum meum tibi credo.
Oci, cantat tale cor gaudens in pressura,
Dicens, quia dignum est, vt à creatura
Diligatur opifex talis mente pura,
Ei cum extiterit de se tanta cura.
Sic mens hoc diluculum transit meditando,
Sed ad primam transferens vocem exaltando,
Tempus acceptabile pie ruminando,
In quo venit Dominus, carne se velando.
Tunc liquescit anima tota per amorem,
Pauida considerans omnium auctorem,
Vagientem puerum, iuxta nostrum morem,
Et curare veterem velle se languorem.
Plorans ergo clamitat, ô fons pietatis,
Quis te pannis induit ditæ paupertatis,
Tibi quis consuluit sie te dare gratis,
Nisi zelus vehemens ardor charitatis?
Digne zelus vehemens est hic ardor dictus,
Cuius est dominio rex cœlorum victus,
Cuius sanctis vinculis captus & constrictus,
Pauperis infantuli pannis est amictus.
O prædulcis paruule puer sine pari,
Felix, cui datum est, te nunc amplexari,
Pedes, manus lambere, flentem consolari,
Tuis in obsequiis iugiter morari.
Heu me, cur non licuit mihi demulcere
Vagientem paruulum, & cum flente flere?
Illos artus teneros siue confouere?
Eiusque cunabulis semper assidere?
Puto, pius paruulus hæc non abhorreret,
Immo more paruuli forsan arrideret,
Et flenti pauperculo fletu condoleret,
Et peccanti facile venia faueret.
Felix, qui tunc temporis matri singulari
Potuisset precibus ita famulari,
Vt in die tineret semel osculari
Suum dulcem paruulum, eique iocari.
O quam libens balneum ei præparassem,
O quam libens humeris aquam apportassem,
In hoc libens virgini semper ministrassem,
Pauperisque paruuli pannulos lauassem.
Sic affecta pia mens sitit paupertatem,
Cibi parsimoniam, vestis vilitatem,
Labor ei vertitur in iucunditatem,
Vilem esse sæculi dicit venustatem.
Ergo sic infantiam Christi retexendo,
Horæ primæ canticum strenue canendo,
Transitum ad tertiam facit recolendo,
Quantum Christus passus est homines docendo.
Tunc cum fletu recitat illius labores,
Sitim, famem, frigora, æstus, & sudores,
Qui dignanter pertulit propter peccatores,
Dum illorum voluit innouare mores.
Vox amoris flatibus tota concremata,
Oci,oci,clamitat Auis hæc beata,
Mundo mori cupiens,cuius vita lata,
Cui fœtet sæculum, sic est delicata.
Clamas ergo Domine dulcis prædicator,
Exulum refugium, pauperum amator,
Qui est pœnitentium pius consolator,
Post te debent currere, iustus & peccator.
Iusti quippe regula, vitæ es doctrina,
Peccatorum speculum, mira disciplina,
Fessis & debilibus efficax resina,
Ægris & languentibus potens medicina.
Primus in hoc sæculo charitatis scholam
Instaurasti, quærere docens Dei solam

A Gloriam, deponere grauem mundi molam,
Et sic posse perditam rehabere stolam.
Sed hanc scholam temere mundus irridebat
Spernens & annihilans, quidquid promittebat,
Tua verbo bonitas vices non reddebat,
Immo pœnitentibus totum ignoscebat.
Quippe cui proprium erat misereri,
Diligi desiderans, magis quam timeri.
Sed verba non verbera proferens, austeri
Præceptoris noluit more reuereri.
Hæc in adulterio nouit deprehensa.
Quam sit tua pietas scilicet immensa.
Magdalena sensit hoc, cum ei offensa
Est dimissa, multiplex gratia impensa.
B Et quid multa dicerem, quot sunt consecuti
Eius magisterium? à suis abluti
Vitiis sunt, moribus optimis imbuti,
Et ab hostis inuidi fraude facti tuti.
Felix, cui licuit, sub hoc præceptore
Conuersari iugiter, & ab eius ore
Mel cœleste sugere, cuius præ dulcore
Amarescunt cetera, plena sunt fœtore.
Hæc & multa talia dum mens meditatur,
Ad reddendas gratias tono præparatur,
Ad laudandum Dominum magis inflammatur,
Sicque horæ tertiæ cantus terminatur.
Oci, oci anima clamat in hoc statu,
Crebro fundens lacrymas sub hoc incolatu,
Laudans & glorificans magno cum conatu
C Christum, qui tot pertulit suo pro reatu.
In hac hora anima ebria videtur,
Sed circa meridiem calor cum augetur,
Vt amoris stimulis magis perforetur,
Mox ab illa passio Christi recensetur.
Plorans ergo respicit agnum delicatum,
Agnum sine macula, spinis coronatum,
Liuidum verberibus, clauis perforatum,
Per tot loca lateris fossa cruentatum.
Tunc exclamat pia mens, oci, cum lamentis,
Oci, oci, miseram, quia meæ mentis
Turbat statum pallidus vultus morientis,
Et languentes oculi in cruce pendentis.
Siccine decuerat (inquit) te benignum
D Agnum, mortis exitum pati tam indignum?
Sed sic disposueras vincere malignum,
Et hoc totum factum est, ob amoris signum.
Hæc amoris signa sunt, & postrema primis
Copulans associat, summa figens imis;
Monstrans, vt sic moriens, nos animales nimis,
Dum te totum funderes tot apertis rimis.
Tu amicus nouus es, tu es nouum mustum,
Sic te vocat sapiens, & est satis iustum,
Totus enim filius reddens dulcem gustum,
Fundens carnis dolium licet vas venustum.
Tantis signis pœnitens monitus iam credat,
Quod præcordialiter Christus ei se dat.
Ista signa recolam, ne me Satan lædat,
Nam peccati rabiem nihil ita sedat.
E Ista signa recolens, oci, oci, clamo,
Dulcis Iesv querulor, quod te minus amo,
Stringi tamen cupio disciplinæ chamo,
Sicut pro me captus es charitatis hamo.
Quantum hamum charitas tibi præsentauit
Mori cum pro homine te solicitauit,
Sed & esca placida hamum occupauit,
Cum lucrari animas te per hoc monstrauit.
Te quidem aculeus hami non latebat,
Sed illius punctio te non deterrebat,
Immo hunc impetere tibi complacebat,
Quia desiderium escæ attrahebat.
Ergo pro me misera, quam tu dilexisti,

Mortis,

Mortis in aculeum sciens impegisti,
Cum te patri victimam sanctam obtulisti,
Et in tuo sanguine sordidam lauisti,
Quia miretur igitur pro te si suspiro,
Iuncta sine meritis tam zelanti viro,
Nam affectum alitis meum modo miro,
Pro me vitam finiens exitu tam diro.
Vere iam non debeo tantum suspirare,
Immo iuxta verbum Iob, crines lacerare,
In cauerna lateris nidulum parare,
Et extremum spiritum illic exhalare.
Plane nisi moriar tecum non quiescam,
O i, oci, clamitans numquam conticescam,
Ab hoc desiderio vere non tepescam,
Quantumcumque sæculo propter hoc vilescam.
Tunc, vt demens clamitat, veniant lanistæ,
Qui affigant miseram cruci tuæ Christe,
Erit enim exitus mihi dulcis iste,
Sic amplector moriens propriis vlnis te,
Vere sic non aliter rabies doloris,
Qua cor meum singulis terebratur horis,
Deliniri poterit, nisi tu dulcoris,
Fons abundans medicus mei sis doloris.
Plane dulcis medicus es, qui numquam pungis,
Sed à corde vitium leniter emungis,
Nam quos tibi firmiter per amorem iungis,
Tuis charismatibus semper eos vngis,
Heu quam damnabiliter mundus est cæcatus,
Qui cum sit ab hostibus dire vulneratus,
Hunc declinat medicum, cum assit præparatus,
Languido aperiens suum dulce latus.
Heu cur beneficia Christi passionis,
Penes te memoriter homo non reponis?
Per hanc enim rupti sunt laquei prædonis,
Per hanc Christus maximis te ditauit bonis.
Suo quippe corpore languidum te pauit,
Quem in suo sanguine gratis balneauit,
Demum suum dulce cor tibi denudauit,
Vt hic innotesceret, quantum te amauit.
O quam dulce balneum, esca quam suauis,
Quæ sumenti digne fit Paradisi clauis,
Et ei quem reficis nullus labor grauis,
Licet sis fastidio cordibus ignauis.
Cor ignaui siquidem minime perpendit,
Ad quid Christus optimum suum cor ostendit,
Super alas positum crucis, nec attendit,
Quod reclinatorij vices hoc prætendit.
Hoc reclinatorium quoties monstratur
Piæ menti toties ei glutinatur,
Sicut & accipiter totos inescatur,
Super carnem rubeam per quam reuocatur.
Post hoc clamat anima quasi dementata,
O reclinatorium caro cruentata.
Per tot loca propter me cur non vulnerata.
Tecum sumidum moreris non sum colligata.
Licet tamen miseræ sit istud negatum,
Mihi quidem eligam nouum cruciatum
Gemitum videlicet, iugemque ploratum,
Donec mundi deseram grauem incolatum.
Post hæc dulcis anima plus & plus feruescens,
Sensu toto deficit, corpore tabescens.
Iam, vix loqui sufficit, sed affectu crescens,
Suo lecto decubat, vtpote languescens.
Ergo dulcis gutturis organo quassato,
Lingua tantum palpitans sonito sublato,
Sed pro verbis pia mens fletu compensato
Lamentatur Dominum, corde sauciato.
Sic languenti siquidem nil nisi plorare
Libet, & satagere corde suspirare.
Suos enim oculos nescit reuocare
A Christi vulneribus, aut cor separare,

A Sic est autem animus illius illectus,
Quasi ei præsens sit moriens dilectus,
Et à cruce minime retrahit aspectus,
Quia ibi oculus, vbi est affectus.
Gemitus, suspiria, lacrymæ, lamenta,
Sibi sunt delitiæ, cibus, alimenta:
Quibus noua martyr est interim inuenta,
Sic suo martyrio præbent incrementa.
In hoc statu respuit, quidquid est terrenum,
Mundique solatium reputat venenum,
Sed ad nonam veniens moritur ad plenum,
Cum amoris impetus carnis rumpit filum.
Nam cum, consummatum est, recolit clamasse,
Hora nona Dominum, & sic expirasse,
B Quasi simul moriens clamar penetrasse
Vocem istam suum cor, atque lacerasse.
Ferre tandem impotens iaculum tam forte,
Moritur, vt dictum est, sed fœlici morte,
Nam panduntur protinus ei cæli portæ,
Dignam, vt intelligat, se sanctorum sorte.
Requiem pro anima tali non cantamus,
Immo est introitus Missæ, Gaudeamus,
Quia si pro martyre Deum exoramus,
Vt decretum loquitur, sancto derogamus.
Eia dulcis anima, eia dulcis rosa,
Lilium conuallium, gemma pretiosa,
Cui carnis fœditas extitit exosa,
Felix tuus exitus morsque pretiosa.
C Fœlix quæ iam frueris requie cupita,
Inter sponsi brachia dulciter sopita,
Eiusque spiritui firmiter vnita,
Ab eodem percipis oscula mellita,
Iam quiescunt oculi, cessant aquæ ductus,
Nam aperte percipis spei tuæ fructus,
Quia per quæ seculi euasisti fluctus,
Tuos inter oscula consolatur luctus.
Dic, dic dulcis anima, ad quid vltra fleres?
Habens cæli gaudium tecum cur lugeres?
Nam solus est omnium cui tu adhæres,
Et si velles amplius certe non haberes.
Sed iam metrum finio, ne sim tædiosus,
Nam si vellem scribere quam delitiosus
Sit hic status animæ, quamque gloriosus,
D A malignis diceret fallax & mendosus.
Quidquid tamen alij dicunt frater chare,
Istum nouum martyrem libens imitare,
Cumque talis fueris Christum deprecare,
Vt te cantus martyrum doceat cantare,
Frequentemus canticum istud soror pia,
Ne nos frangat tædio vitæ huius via,
Nam lætantem animam in hac melodia,
Post hanc vitam suscipit IESVS & MARIA,
Ergo soror tuum cor ita citharizet,
Se baptizet lacrymis, planctu martyrizet,
Christo totis viribus sic nunc organizet,
Vt cum Christo postea semper solemnizet.
Tunc cessabunt gemitus, & planctus dolorum
E Cum aduocta fueris choris Angelorum,
Nam cantando transies ad cælestem chorum,
Nupta felicissimo Regi sæculorum, Amen.

Deo gratias.

Finis huius opusculi.

Aug. de verb. Apostol. ser. 17 non longe à prin. & refer ext. de Celebrat. Miss. cum Martha. §. pla.

S. BONAVENTVRÆ EXIMII Ecclesiæ Doctoris Opusculum.

De septem verbis Domini in Cruce.

Meditationes carmine exscriptas in septem verba, quæ Christus Dominus in cruce protulit, ita hoc opusculo S. Bonauent. prosequutur, vt ad singula ex his septem verba, singularem quoque orationem adiungat omni affectus ardore feruentem.

Primum verbum.

IESV salutis hostia, salutis sacrificium,
IESV salutis gratia, salutis beneficium,
IESV tota fiducia, & tutum refugium,
Tu pro humano genere, vt captiuum redimeres,
Tu pro humano scelere, vt culpas nostras tolleres,
Tu pro diuino munere, vt nos Deo coniungeres,
Non recusasti vincula, non flagella, non verbera,
Non latronum patibula, non liuores, non vulnera,
Sed dum te crux susciperet, & hostis in te fremeret,
Dum malleus percuteret, & clauus carnem scinderet,
Dum sensum dolor augeret, & facer sanguis flueret,
Dum passio te premeret, angustiaque cresceret,
Patrem rogasti precibus, vt tanquam ignorantibus,
Tuis ignoscat hostibus, ac te crucifigentibus,
Luc 23.c Dicens: *Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.*

Oratio.

O mitis patientia, ô mansueta mitias,
O immensa clementia, ô immensa benignitas,
Qui, vt ouis mitissima, non promis querimoniam,
Qui, vt mater charissima, iam excusas iniuriam,
Vt anima dulcissima, tenes beneuolentiam,
Vt voluntas piissima, præbes misericordiam,
Ad te vadit spes animæ, ad te clamant suspiria,
Ad te decurrunt lacrymæ, & pulsant desideria,
Confidenter dicentia, Ignosce nobis Domine.

Secundum verbum.

IESV largitor veniæ, IESV solamen tristium,
IESV laus pœnitentiæ, IESV spes pœnitentium,
Dum penderes innoxius, hominum in pœna socius,
Dum te vnus argueret, & stulte reprehenderet,
Dum insultans insurgeret, & blasphemando diceret
Luc.23. Si tu es Dei filius, salua temetipsum & nos,
Esto tibi propitius, sicut saluasti alios.
Dum alter hunc corriperet, & hunc stultum ostēderet.
Dum se malum concederet, & te iustum assereret,
Dum ad te se conuerteret, & supplex tibi diceret,
Ibidem.f Memento mei Domine, dum ad tuum perueneris
Regnum plenum dulcedine, dum te regem ostenderis,
Tu amas pœnitentiam, corda trahens per gratiam,
Non solum hanc memoriam concessisti, sed gloriam,
Ibidem. Dicens: *Amen dico tibi, hodie mecum eris in Paradiso.*

Oratio.

O prompta Dei charitas, prompta misericordia,
O prompta liberalitas, prompta munificentia,
Ad te currit deuotio, ad te redit memoria,
Coram te fit confessio, tibi patent præcordia,
Ideo cum fiducia tibi precamur Domine,
Qui es sine malitia solus, & sine crimine,
In tua patientia memento nostri Domine.

Tertium Verbum.

IESV lux & rex gloriæ fili Dei & hominis,
IESV flos pudicitiæ fili Mariæ Virginis,
Dum hæc Virgo sanctissima, tota plena doloribus
Genitrix amantissima, tot confecta mœroribus,
Tibi mater charissima, tota perfusa fletibus,
Nutrix diligentissima, tota fracta singultibus,
Iuxta crucem assisteret, & te pendentem cerneret,
Dum tormenta conspiceret, & præ luctu deficeret,
Tu videns matrem flebilem, pressam amaritudine,
Matrem tuam venerabilem, dignam beatitudine,
Videns quoque discipulum, amatum, & amabilem,
Fidelem Dei famulum Ioannem vita nobilem,
A Alloquens ambos dulciter præ vocis oraculo,
Commendasti benigniter matrem Christi discipulo,
Dicens matri: *Mulier, ecce filius tuus,* Ioan.19.c
Deinde discipulo, Ecce mater tua.

Oratio.

O qualis permutatio, ô quanta inæqualitas!
O qualis desolatio, ô quæ matris acerbitas!
Dum custos matri traditur, pro magistro discipulus,
Dum per matrem suscipitur, pro Deo vir pauperculus,
Dum matri custos mittitur, pro rege simplex famulus,
Sic tuæ IESV gratiæ me commendo humiliter,
Tuæque prouidentiæ me committo perenniter,
Vt exorante virgine, pro nobis te suppliciter,
A peccatorum turbine simus securi iugiter.

Quartum verbum.

B IESV patris ingeniti virtus, & sapientia,
IESV cuiusque conditi, tenor, & consistentia,
Tu virtute mirabili panes multiplicaueras,
Tu virtute consimili stellam infans duxeras,
Defunctos suscitaueras, opera mira feceras,
Morbos omnes sanaueras, totum orbem formaueras,
Tu virtute terribili dæmonia eieceras,
Tu virtute consimili hostes tuos prostraueras,
Sed affixus patibulo patri factus obediens,
Iussu patris, vt vinculo vinctus manens, & patiens,
Qui vult quod hanc angustiam, vt infirmus, sustineas,
Neque dictam potentiam te liberans exerceas,
Quapropter tuo sensui condolens naturaliter,
C Clamorem confers planctui dicens lamentabiliter,
Eli Eli lamazabatani, hoc est, Deus meus, Matt.27.e
Deus meus, vt quid dereliquisti me?

Oratio.

O lamentum mirabile, salutem agens hominum,
O innocens cor humile, pœnas deplorans criminum,
Ad te fert me compassio, pro me te pati sentio,
Ante te me proiicio, tecumque luctum facio,
Nam iste luctus vtilis est mihi pro solatio,
Qui mihi præmialis sit in æterno gaudio.

Quintum verbum sequitur.

IESV dulcis memoria, sitibunda dilectio,
IESV dulcis fiducia, lætabunda refectio,
Dum extensus existeres super aram patibuli,
Dum immolatus ageres redemptionem populi,
D Dum te nudum aspiceret mundus instar spectaculi,
Dum lamentum ostenderet super te vultus sæculi,
Dum hostes de te luderent, & noti tui fugerent,
Dum claui membra tenderent, & neruí se contraherēt,
Dum vulnera tumescerent, & humores defluerent,
Dum carnes contremiscerent, & virtutes arescerent,
Sitim sumpsisti feruidam, sitim amore languidam,
Sitim virtutum cupidam, nostræ salutis auidam,
Benigne dicens: *Sitio,* hominum fidem cupio, Ioan.19.e
Salutemque desidero, pro qua pati me offero.

Oratio.

O sitis saluberrima exoptans amicitias,
O sitis cordis intima frangens concupiscentias,
Præsta vt ad te sitiam, & ista siti vt ardeam,
Prauam sitim effugiam, donec ad te fontem transeam,
E Potumque vitæ hauriam, quo fœlix semper maneam,
Et Deum meum videam, sanctam ingressus patriam.

Sextum verbum.

IESV nostra Redemptio, IESV Redemptor omnium,
IESV nostra dilectio, IESV salus credentium,
Dum per crucis mysterium diligenter perageres,
Redemptoris officium, vt hominem redimeres,
Sustinendo supplicium, vt inde nos eriperes,
Consummans sacrificium tuæ carnis, & sanguinis,
Consummans pacis prælium salutaris certaminis,
Consummans transitorium cursum huius imaginis,
Consummans opificium redemptionis hominis,
Dum mortis horam cerneres, dum hac vita deficeres,
Dum

Dum finem iam contingeres, dum omnia perficeres,
Vt in summa concluderes, dixisti: *Consummatum est*,
Nam Iesus crucifixus est, & agnus immolatus est,
Ioh. 19. Sanguis eius effusus est, & pretium solutum est,
Diabolus deuictus est, & bellum consummatum est,
Chirographum deletum est, & homo iam redēptus est,

Oratio.

O bonitas bone Iesu, qui es nostra iustitia,
O veritas vere Iesu, qui es nostra scientia,
O charitas chare Iesu, qui es nostra Redemptio,
O sanctitas sancte Iesu, nostra sanctificatio,
Consumma nobis gratiam, & consumma iustitiam,
Consumma conscientiam, & consumma lætitiam,

Septimum verbum,

IEsu via rectissima, Iesu salutis ostium,
Iesu porta tutissima, Iesu protector omnium,
Iesu salubris veritas, & lux mentem illuminans,
Iesu vitæ fœlicitas, dulcor in corde iubilans,
Dum in extremis ageres, vt animam deponeres,
Dum hanc vitam desereres, vt ad limbum descenderes,
Volens viam ostendere, per quam debemus pergere,
Volens cunctos instruere, qui facti sunt de puluere,
Volens illum ostendere, qui potest nos defendere,
In quo debent confidere, qui mortem debent capere,
Tuum sacratum spiritum tuo patri sanctissimo,
Commendasti per gemitum sermone deuotissimo,
Luc. 23. f Dicens: *Pater in manus tuas commendo spiritum meum.*
Et inclinato capite fixus in crucis stipite,
Acriter cruentato te turpiter & indebite,
Tu emisisti spiritum, & orbis talem fremitum,
Quod quisque per circuitum tuum percepit obitum,
Vt cuncta fletum facerent, & elementa tremerent,
Vt saxa se dirumperent, & sepulchra se panderent,
Vt terræ motus fieret, velum templi se scinderet,
Vt luna retrocederet, solque contenebresceret,
Vt mundus ingemisceret, & natura flens diceret,
Ego lugens deficio, vel Deo inest passio,

Oratio,

O mors, mors lacrymabilis, super quā plorant omnia,
O mors, mors lamentabilis, super quam flent innoxia,
O mors, mors admirabilis, qua suscitantur mortui,
O mors, mors amicabilis, qua exaltantur strenui,
O mors sacra, mors nobilis, per quam delentur scelera,
O mors pia, mors vtilis, per quam donantur præmia,
Præsta, vt hæc memoria nos teneat continue,
Et stimulet præcordia, corque pungat assidue,
Vt menti lumen influat, & in agendis instruat,
Vt nos à culpis exuat, & vitæ donum tribuat, Amen.

Finis opusculi de septem verbis Domini.

S. BONAVENTVRÆ EXIMII Ecclesiæ Doctoris Opusculum,

QVOD INSCRIBITVR Speculum B. Mariæ Virginis.

Sanctus Bonauentura hoc opusculo salutationem Angelicam dilucide explicat, & Sanctissimæ Dei genitricis excellentiam miris laudibus effert. Propterea enim opusculo titulum huiusmodi præfigit, quia in eo, Beatissimæ Virginis gratiæ, virtutes, & dona veluti imagines in lucidissimo speculo repræsentantur. Adhibet autem ad hoc comprobandum auctor, Sanctorum Patrum auctoritates varias, quibus totum opusculum conspersum est, & iisdem maiori ex parte conquisitis summa cum diligentia, pristino suo splendori restitutum. Sunt autem decem & octo capita, ad quæ reduci possunt omnia, quæ de hoc argumento à Sancto Bonauentura tractantur: ideoque in lectiones totidem tractatum istum distinximus.

Singularum lectionum summa hæc est.

Qui & qualis sit fructus ventris beatæ Mariæ. Lect. XVI.

Fructus ventris beatæ Mariæ quorum sit, & quibus debeatur. Lect. XVII.

Fructus ventris beatæ Mariæ, ad quos effectus sit necessarius, & de duodecim vtilitatibus eius. Lectio XVIII.

PROLOGVS.

Hier. Epist. 10. ad Paulã & Eustochium, ante med. tom. 9. QVONIAM, vt ait beatus Hieronymus, Nulli dubium est, quin totum ad gloriam & ad laudem pertineat Dei, quidquid digne genitrici suæ impensum fuerit; ideo ad laudem & gloriam Domini nostri Iesu Christi, aliqua de laude, & gloria gloriosissimæ matris eius promere cupiens, dulcissimam eiusdem matris salutationem pro materia assumere, dignum duxi. Sed certe ad hoc opus nimiam omnino fateor esse meam insufficiẽtiam, propter nimiam materiæ tantæ incomprehensibilitatem: propter nimiam scientiæ meæ tenuitatem: propter nimiam linguæ meæ ariditatem: propter nimiam vitæ meæ indignitatem, & propter nimiam personæ laudandæ laudem & laudabilitatem. *Ibidem post multa.* Quis namque materiam illam incomprehensibilem esse dubitat, de qua sanctus Hieronymus ea, quæ sequuntur, dicere non dubitat? Quod natura nũ habuit, vsus nesciuit, ignorauit ratio, mens non capit humana, pauet cælum, stupet terra, creatura etiam miratur omnis cælestis, hoc totum est, quod per Gabrielem Mariæ diuinitus nunciatur & per Christum adimpletur. Qua de causa, de tali tantaque me loqui indignum fateor. Item quomodo scientia mea tenuissima, & mens mea obscurissima, dignas Mariç laudes excogitare sufficiat; cum in his ille illuminatæ mentis Anselmus deficiat? Ait enim sic: Lingua mihi deficit, quia mens mea non sufficit, Domina. Domina, omnia intima mea sollicita sunt, vt tantorum beneficiorum tibi gratias exsoluam. Sed nec cogitare possum dignas, & pudet proferre non dignas. *Aug. de SS. ser. 35. ante med. t. 10.* Beatus quoque Augustinus Mariam alloquens ait: Quid dicam de te pauper ingenio, cum de te quidquid dixero, minor laus est, quam dignitas tua meretur? Item: Quomodo lingua mea rudissima, quomodo interpretatina mea aridissima in enarrandis Mariæ laudibus non deficiat? cum ille disertissimæ linguæ Augustinus dicat: *Ibidem.* Quid nos tantilli, quid actione pusilli in laudibus Mariæ referemos, cum omnium nostrum membra si in linguas verterentur, eam laudare nullus sufficere valeret? Item: Cum laus non sit speciosa in ore peccatoris: quomodo ego miser peccator homo, quomodo indignissimæ vitæ ego homuncio, laudes Mariæ audeam sonare, cum in his illum dignissimæ vitæ Hieronymum audiam trepidare? *Hier. Epist. 10. ad Pau. & Eust. ant. med. tom. 9.* Sic namque dicit: Timeo satis & valde pertimesco, dum vestris cupio parere profectibus, ne forte sicut improbus, ita & indignus laudator inueniar. Profecto cum nec sanctitas, nec facundia suppetat, vt beatam & gloriosam virginem digne laudare queam. Item. Ad quid aquæ pauxillum mari addam? Ad quid modicum lapillum monti adiiciam? Sed certe cum Maria diuinis & angelicis laudibus nimium magnificata sit, quid nostra, quid præcipue mea paruitas eius laudibus adiicere possit? *Ibid. paulo post.* Denique beatus Hieronymus de ipsa loquẽs, ait: Vt verum fatear, quidquid humanis dici potest verbis, minus à laude cæli est: quoniam diuinis & angelicis est excellentius prædicata, & laudata præconiis. A Prophetis quidem prænunciata, à Patriarchis figuris & ænigmatibus præsignata, ab Euangelistis exhibita, & monstrata, ab Angelis venerabiliter atque officiosissime salutata. Hæc omnia diligenter pensata, pium lectorem, piumque auditorem mouere debent merito, vt ignoscat mihi, quidquid insufficientiæ, quidquid imperitiæ ei occurrerit in hoc scripto. Quomodo enim ego tam insufficiens, edere valerem ea, quæ tantæ virginis laudibus digna, tantæque virginis zelatoribus forent accommoda, cum in his ille tantus zelator eius & laudator Beatus Bernardus coercetur. *Bern. ser. 4. de assumpt. B. Mar. circa med.* Ait enim sic: Non est quod me delectet magis, quam de gloria virginis matris habere sermonem. Et causam huius subiungens, ait: Tanto eam affectu deuotionis amplectuntur, honorant, suscipiunt, vt dignum est, vniuersi, vt licet de ea loqui gestiant omnes, quidquid dicitur de indicibili, eo ipso, quod dici potuerit minus gratum sit, minus placeat, minus acceptetur. Hortatur tamẽ & consolatur me beatus Hieronymus dicens: *Hier. vbi supra proxime.* Etsi ad hoc nemo inuenitur idoneus, votis tamen omnibus cessante nõ debet quilibet peccator à laudibus. Beatus etiam Augustinus loquens quomodo Dei filius matri suæ fœcunditatem veniendo attulit, & integritatem nascendo non abstulit post pauca sic intulit, dicens: Tantum quippe donum Dei nec fari possumus, ad eius enarrandam magnitudinem paruuli, & tamen laudare compellimur, ne tacendo maneamus ingrati. *Luc. 21. 4.* Et certe vidua paupercula, quæ duo æra minuta Deo gratissima obtulit, non propter hoc offerre non debuit, quia magis offerre non valuit, immo offerendo quod potuit, summo Deo placuit. Hinc est, quod ego pauper ingenio, immo pauperrimus tam scientia quam eloquentia, hoc exiguum donum, hoc pauperculum scriptum ad honorem tantæ Reginæ offerre præsumpsi: vt in ipso tanquam in quodam obscuro speculo, simpliciores eiusdem Reginæ amatores, qualis & quanta sit saltem tenuiter speculẽtur. Et quia idem scriptum ad instar rudis speculi aliquantum repræsentatiuũ est vitæ, & gratiæ & gloriæ Mariæ: ideo non inconuenienter appellari potest speculum, Mariæ. Eia ergo benignissima Domina mea Maria, illud exiguum munus, quod dat tibi pauper amicus, accipito placide. Te enim cum hoc munusculo, te cum hoc opusculo salutationis tuæ saluto, te genibus flexis, te capite inclinato, te corde, & ore saluto salutemque dico. Aue Maria, &c.

LECTIO I.

Quod in salutatione Angelica quinque sententiæ ordinantur, in quibus quinque dulcissimæ laudes B. Mariæ Virginis insinuantur.

A*Ve Maria gratia plena, Dominus tecũ, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus vẽtris tui.* Audi dulcissima virgo Maria, audi noua, audi mira. Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam. Audi Gabrielem nuncium illum gloriosum. Audi fœcundationis tuæ modum miraculosum. Inclina aurem tuam ad consensum fructuosum. Audi certe quod à Deo patre ibi annunciabitur. Vide quomodo filius Dei ex te incarnabitur. Inclina aurem Spiritui sancto, qui intra te operabitur. Quia ergo habes aures audiendi audi, & in principio audiendorum audi inauditam hanc salutationem: *Aue Maria*. Hoc nomen, Maria, non à Gabriele, sed à fidelium deuotione & Spiritus sancti inspiratione interpositum est. Vltima quoque clausula videlicet: *Et benedictus fructus vẽtris tui*, non à Gabriele salutãte edita, sed ab Elisabeth, prophetante addita est. Dicamus ergo singuli, dicamus vniuersi: *Aue Maria, &c.* O vere gratiosa, & venerabilis. O vere gloriosa & admirabilis salutatio, vt ait Beda, quãto humanæ consuetudini inaudita, tanto Mariæ dignitati est cõgrua. *Beda hom. de annunc. B. Mar. to. 5.* In hac dulcissima salutatione quinque dulcissimæ sententiæ ordinantur, in quibus quinque dulcissimæ commendationes siue laudes virginis insinuantur. O vere dulcis insinuatio. Insinuatur namque in his quam purissima, quam plenissima, quam rutissima, quã dignissima, quã vtilissima

vtilissima fuerit virgo beata Maria. Purissima, inquã, propter culpæ carentiam. Plenissima, propter gratiæ affluentiam. Tutissima propter diuinam præsentiam. Dignissima propter personę suę reuerentiã. Vtilissima, propter prolis suæ excellẽtiam. Quam purissima, propter culpæ carentiam fuerit Maria, bene insinuatur cũ dicitur: *Aue*. Recte namque ei dicitur: *Aue*, quæ ab omni væ culpæ immunissima fuit. Sic vtique matrem Dei decuit Anselmo teste qui ait: Decebat vt hominis illius conceptio de matre purissima fieret, vt ea puritate, qua maior sub Deo nequit intelligi, virgo illa niteret, cui Deus pater vnicum filium, quem de corde suo æqualem sibi genuit, ita dare disponebat, vt esset vnus atque idem Dei & hominis filius. Itẽ quam plenissima per gratiæ affluentiam fuerit Maria, bene insinuatur, cum dicitur: *Gratia plena*. Et vere plena, & plus quam plena, sicut testatur Anselmus, deuotissime exclamans & dicens: O fœmina plena & superplena gratia, de cuius plenitudinis exundantia respersa, sic reuiuiscit omnis creatura. Item quam tutissima per diuinam præsentiam fuerit Maria bene insinuatur, cum dicitur *Dominus tecum*. Merito Domino præsente, Domino secum existente Maria specialiter tutissima est: quia Dominus pater, Dominus filius, Dominus Spiritus sanctus sic secum est, quod ipsa ei specialiter familiarissima est, sicut patet per beatum Bernardum qui sic dicit: Nec tantum Dominus filius tecum, quem carne tua induis; sed & Dominus Spiritus sanctus, de quo concipis, & Dominus pater qui genuit, quem concipis. Itẽ quam dignissima propter personæ suæ reuerentiam fuerit Maria, bene insinuatur, cum dicitur: *Benedicta tu in mulieribus* Nequaquam enim persona eius posset non esse dignissima, quæ tanta benedictione est reuerendissima. Vnde iterum stupens, & exclamans dicit Anselmus. O virgo benedicta & superbenedicta, per cuius benedictionem benedicitur omnis creatura, non solum à creatore, sed creator à creatura. Item quam vtilissima per prolis suæ excellentiam fuerit Maria, bene insinuatur cum dicitur: *Et benedictus fructus ventris tui*. Ad saluandũ namque mundum per hoc vtilissima fuit, quod ipsa fructũ salutis excellentissimum, & potentissimum genuit. Ideo idem deuotus Anselmus ait: Per fœcunditatem tuam Domina, immundus peccator est iustificatus, damnatus saluatus, & exul reductus. Partus enim tuus Domina mundum captiuum redemit, ægrum sanauit, mortuũ suscitauit. Videtis charissimi ergo, quomodo Maria propter culpæ carentiam, & immunitatem, merito per *Aue*, salutatur: propter gratiæ affluentiam, & immensitatem, merito, *Gratia plena* commemoratur: propter diuinam præsentiam, & familiaritatẽ, merito, *Dominus tecum* insinuatur: propter personæ suæ reuerentiam & dignitatem, merito, *Benedicta in mulieribus* nunciatur: propter prolis suæ excellentiam, & vtilitatem merito, *Benedictus fructus ventris tui* proclamatur. De his autem singulis secundum ordinem videamus,

Ansel. de concep. Virg. & pecc. origin. c. 18.

Ber hom. 3. super. Miss est, circa med.

LECTIO II.

Quod B. Virg. Maria libera fuit à triplici væ culpæ actualis. à triplici væ miseriæ originalis: & à triplici væ pœnæ gehennalis.

AVe Maria gratia plena, &c. Verbum bonum & suaue personemus illud aue, quo initiata est nostra redemptio ab æterno væ. Personemus, inquam, singuli, personemus deuotissime vniuersi, dicentes: *Aue Maria*. Aue, & aue, & iterum aue, & millies aue, Ecce charissimi, sicut supra dictum est, sanctissimæ Virgini Mariæ propter omnimodam culpæ carentiam & immunitatem, propter omnimodam vitæ innocentiam, & puritatem, merito in principio salutationis *Aue* dicitur: Aue vtique & absque væ. Considerandum autem est quod triplex est væ, à quo immunissima fuit ista, cui dictum est: *Aue*. Est autem væ culpæ, væ miseriæ, & væ gehennæ. Est autem væ culpæ actualis, væ miseriæ originalis, & væ pœnæ gehennalis. De his tribus væ non incõgrue intelligimus, quod in Apocalypsi legimus. Audiui, inquit Ioannes, vocem vnius Aquilæ volantis per medium cælum, dicentis voce magna. Væ, væ, væ, habitantibus in terra. Sed ecce quodlibet istorũ trium, væ, multiplicatur, heu per tria væ, vt sic simul sint nouem væ, contra quæ Mariæ recte dicitur: *Aue*. Nam tria culpæ, tria miseriæ, tria gehennæ sunt væ, pro quorum carentia, ipsa merito salutatur per, *Aue*.

Beata virgo immunis fuit à triplici væ

Apoca. 8. d

Primo igitur charissimi considerandum est, quod triplex est væ culpæ, videlicet væ culpæ cordis, væ culpæ oris, & væ culpæ operis. De his tribus væ etiam dici potest: Væ væ, væ habitantibus in terra. Væ ergo peccatoribus pro culpa cordis, sicut dicitur in Isaia: Væ qui profundi estis corde, vt à Domino abscondatis cõsilium, &c. Væ certe profundis corde ad malum, quia profunda corda malorum, sunt profundæ sentinæ diabolorum, & profunda sepulchra plena fœtoribus vitiorum. Væ ergo eis, vt dicitur in Matthæo: Væ vobis scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui similes estis sepulchris dealbatis, quę foris apparẽt hominibus speciosa, intus autem plena sunt ossibus mortuorum, & omni spurcitia. O quam longe ab isto væ fuit innocentissimum cor Mariæ, teste Bernardo, qui ait: Proprium delictum Maria non habuit, & ab innocentissimo corde eius etiam pœnitẽtia longe fuit. Vnde ergo cor Mariæ pœnitere debuit, cum numquam dignum aliquid pœnitentia admisit? Ideoque mundissimum cor eius non fuit sentina diaboli, non fuit sepulchrum vitij, immo fuit hortus & paradisus Spiritus sancti. Iuxta illud Cãticorum: Hortus conclusus soror mea sponsa. Hortus, vt ait Hieronymus, hortus deliciarum, in quo consita sunt vniuersa florum genera & odoramenta virtutum. Quia ergo Maria tam longe fuit ab isto væ, ideo merito dictum est ei: *Aue*. Item væ peccatoribus pro culpa oris, sicut dicitur in Isaia: Vę qui dicitis malum bonũ, & bonũ malum. Væ his, væ omnibus, qui ore peccant, sicut in Psalmo dicitur: Venenum aspidum sub labiis eorum. O quam longe ab isto væ fuit sanctissimum os Mariæ, vnde beatus Ambrosius dicit: Nihil toruum in oculis Mariæ, nihil in verbis procax, nihil in actu inuerecundum fuit. In ore igitur Mariæ non fuit fel, & venenum diaboli, sed mel & lac Spiritus sancti. Iuxta illud Canticorum: Fauus distillans labia tua sponsa: mel & lac sub lingua tua. Nonne Maria mundissimum lac habuit sub lingua, quando castissimum illud verbum ait: Quomodo fiet istud: Nonne etiam Maria dulcissimum mel sub lingua habuit, quando illud mellifluum verbum dixit: Ecce ancilla Domini? Quia ergo à Maria tam longe fuit oris væ, ideo merito dictum est ei: *Aue*. Item væ peccatoribus pro culpa operis, sicut dicitur in Ecclesiastico: Væ duplici corde, & labiis scelestis & manibus male facientibus. Væ duplici corde pro culpa cordis: væ labiis scelestis, pro culpa oris: væ manibus male facientibus, pro culpa operis. O quam longe à tali væ fuit omne opus, & omnis vita Mariæ. Propter quod Bernardus ait? Decuit Reginam virginum, singulari priuilegio sanctitatis absque omni peccato ducere vitam, vt dum peccati mortis pareret peremptorem, munus vitæ, & iustitiæ omnibus obtineret. Nota, nec corde, nec ore, nec opere maculam peccati habuit, nec contraxit, vt vere ei Dominus dicere posset: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te. Sic ergo innocẽtissima, & sanctissima Maria corde fuit absque væ, ore absque væ, opere absque væ, & ideo dictum est ei: *Aue*.

Beata Maria immunis fuit ab omni peccato cordis, oris, & operis

Isa. 29. c

Matt. 23. b

Bern ser in Assumpt. B. Maria post medium.

Cant. 4. d

Hie. ad Pau. & Eust. de assumpt. B. M. ep. 10. cir. med. to. 9.

Isa. 5. c

Psal. 13. c

Ambr. lib. 2. de Virg. longe ant. med. t. 4.

Cant. 4. b

Luc. 1. d

Ibidem.

Eccli. 1. c

Bern Epist. 174. ad Canonic. Lug. cir. med

Can. 4. b

Secundo charissimi, considerandum est, quod Maria immunis fuit non solum à triplici væ culpæ actualis, sed

B. Virg. M. à triplici væ originalis

miseriæ immunis.
sed etiá à triplici væ originalis miseriæ : vedilicet à væ
miseriæ nascentium,à væ miseriæ parientium,& à væ
miseriæ morientium. Væ miseriæ nascentium est væ
fomitis nascentes infirmantis : & væ misenæ patiétiũ,
Apocal.8.d
est væ doloris parentes cruciantis:væ miseriæ morien-
tium,est væ resolutionis morientes incineràtis. De his
tribus væ dici potest: Væ,væ,væ habitantibus in terra.
Væ ergo miseriæ nascentium, est væ fomitis nobis in-
nati,quo secundum originalem corruptionem tam in-
firmi ad bunum, & tam proni ad malum sumus, quod
quilibet cum fomite natus,quilibet per fomitem infir-
Hier. 10.c
mus& plagatus,dicere potest illud Hieremiæ: Væ mihi
super contritione mea,pessima plaga mea.Ego autem
dixi : Plane hæc infirmitas mea est, & ego portabo il-
lam. Sed heu,non solum inest nascentibus væ infirmi-
tatis & miseriæ, adultos ad peccatum inclinantis, sed
Ephes.2.a
etiam væ fœditatis & culpæ, paruulos ad iram obligá-
tis.De qua Apostolus ait:Omnes nascimur filij iræ.O
quam immunis ab isto væ nascentium fuit sanctissima
natiuitas Mariæ,quæ non solum ab originali culpa,sed
etiam à fomitis miseria inqoantum ad peccatum du-
ctiuos erat,sic liberata creditur per sanctificationem in
vtero,vt numquam ad peccatú inclioata fuerit in hoc
Bern. vbi supr proxime.
mundo, teste Bernardo, qui ait : Puto quod copiosior
gratia sanctificationis in ipsam descenderit , quæ non
solum ortum eius sanctificauit,sed etiam vitam dein-
ceps ab omni peccato custodierit immunem. Quia
ergo natiuitas Mariæ,tam longe fuit ab isto væ, ideo
merito ei dictum est : *Aue*.Item væ miseriæ parientiũ,
est illud originalis maledictionis væ,de quo dictum est
Gen.3.c
Euæ : In dolore paries filios, &c. De hoc væ plerisque
prægnantib. dici potest generaliter quod Dominus de
Matt.24.b
quibosdam prægnantibus dicit specialiter : Væ autem
prægnantibus & nutrientibus in illis diebus.O quam
immunis ab isto vę fuit pręgnans,& pariẽs vterus Ma-
Aug ser.3. de nat. B Mar. prout habetur in Misceloq.
riæ,Aug.teste,qui ait:O quam beata mater ista est,quæ
sine contaminatione concepit,mundiria & sine dolore
peperit medicinã.Quia ergo Maria tam longe fuit ab
illo partentium væ,ideo merito dictum est ei, *Aue*.Itẽ
miseriæ væ morientiũ, est væ incinerationis,quod ho-
Gen.3.d
mini inflictum est, quando peccanti dictum est:Puluis
es, & in puluerem teuerteris.Vnde tam de væ morien-
tium,quam de væ nascentiũ,bene intelligi potest quod
Eccl.41.b
dicitur in Ecclesiastico:Væ vobis viri impij,qui dereli-
quistis legẽ Domini altissimi. Et si nati fueritis,in ma-
ledictione nascemini, & si mortui fueritis , in maledi-
ctione pars vestra erit. Certe tam pij , quam impij na-
scuntur in maledictione fomitis , & mortui erunt in
maledictione pulueris:& tamen solis impiis væ vtriuſ-
que maledictionis non inconuenienter hic inculcatur,
eo quod ipsis & fomes periculosior , & incineratio
odiosior esse videatur. Denique iniustis miseria fomi-
tis nociuior , & memoria incinerationis amarior est
Corpus B. Virg.surrexit gloriosum ante omnem putrefactionem.
quam iustis. O quam longe ab isto incinerationis væ
fuit,vt credimus,corpus Mariæ sanctissimũ.Hoc enim
corpus est arca sanctissima Dei,quam decuit non pu-
trefieri,sed ad instar filij sui ante omnem putrefactio-
nem suscitari. Vnde tam de filio,quam de matre no-
tabiliter ait Propheta : Surge Domine in requiem
Psal. 131.b
tuam , tu & arca sanctificationis tuæ. Hæc arca de li-
gnis imputribilibus facta est, quia caro Mariæ nequa-
quam, vt credimus, putrefacta est. Ideoque bene bea-
Aug.de Assumpt Maria lib.vnico c.6. to.9
tus Augustinus ait:Tam præclarum thesaurũ dignius
est cælum seruare quam terram,tantamque integrita-
tem merito incorruptibilitas,non putredinis vlla reso-
lutio sequitur.Si ergo Maria,eo modo quo dictum est,
longe fuit à nascentium væ,longe fuit etiam à morien-
tium væ, & ideo merito ei dictum est: *Aue*.

B. Virg. M. immunis à triplici væ pœnæ gehennalis.
Tertio charissimi considerandum est, quod Maria
immunis fuit non solum à triplici væ culpæ actualis:
non solum à triplici væ miseriæ originalis,sed etiam à
triplici pœnæ gehenoalis. Hoc triplex væ consistit in
pœnarum magnitudine, multitudine, & longitudine.
Væ ergo damnatis pariter & damnandis, væ, inquam
propter magnitudinem,væ propter multitudinem,væ
propter longitudinem tormentorum.De his etiam tri-
bus væ dici potest: Væ,væ,væ,habitantibus in terra.Væ *A[...]8.d*
ergo gehennæ consistit in pœnarum magnitudine. De
hoc væ dicitur in Ezechiele : Væ ciuitati sanguinum, *Ezec. 24. b*
cuius ego grandem faciam pyram. Ciuitas sanguinum
est collectio impiorum , cuius grandis erit pyra , in
grandi concrematione damnatorum. O quam longe
ab isto væ grandi magnitudinis pœnæ fuit grãdis ma-
gnitudo gratiæ & gloriæ Mariæ : cui contra grandem
damnandorum pœnam in inferno , etiam Deus præ-
parauerat grandem gloriã in cæln,vt sicut fuit gran-
dis in merito,ita etiam grandis esset in præmio. Vnde *3.Reg.10.c*
ipse est thronus ille grandis,de quo dicitur : Fecit Rex
Salomon thronum de ebore grandem. Thronus vero
Salomonis est Maria , grandis omnino in gratia & in
gloria.Propter quod bene beatos Bernardus ait: Quã- *Bern ser. 1. in Assumpt. B. Maria prope fi.*
tum gratiæ Maria in terris adepta est præ ceteris, tan-
tũ in cælis obtinuit gloriæ singularis. Quia ergo Ma-
ria tam longissime fuit ab istu væ , ideo merito ei di-
ctum est, *Aue*. Item væ gehennæ consistit non solum
in pœnæ magnitudine, sed etiam in pœnarum multi-
tudine. Vnde in Isaia dicitur : Væ animæ eorum,quia *Isa.3.b*
reddita sont eis mala.Pluraliter dicit mala,quia plura:
immo plurima mala malis reddũtur in gehẽna. O quã
longe ab istu væ multitudinis tormẽtorũ,fuit in Maria
multitudo meritorum,& præmiorũ,cui contra multa
damnatorum mala in inferno,iam Deus præparauerat
multa bona in cælo:Ita vt nullus angelus,nullus sãcto-
rum ei æquari possit, in multitudine & congregatio-
ne bonorum cælestium , Iuxta illud Prouerbiorum : *Prou.31.d*
Multæ filiæ cõgregauerunt diuitias, tu sola supergres-
sa es vniuersas Si filias istas intelligamus sanctas ani-
mas,vel intelligentias angelicas,numquid non super-
gressa est diuitias Virginum,Confessorum,Martyrum,
Apostolorum, Prophetarum, Patriarcharum , & An-
gelorum ? cum ipsa sit primitiua Virginum, speculum
Confessorum , rosa Martyrum , registrum Apostolo-
rum,oraculum Prophetarum, filia Patriarcharum, re-
gina Angelorum?Quid enim de diuitiis omnium ho-
rum defuit?Hieronymus enim ait . Mariam si diligen- *Hier epist 10 ad Pau. & Eustoch post med.a.9.*
tius aspicias,nihil virtutis est,nihil speciositaris,nihil
candoris & gloriæ quod in ea non resplendeat. Quia
ergo Maria tam longissima fuit à prædicto væ gehen-
næ, ideo merito dictum ei , *Aue*. Item væ gehennæ
non solum in magnitudine, non solum in multitudi-
ne, sed etiam in longitudine, siue perpetuitate pœna-
rum consistit. Vnde in canonica Iudæ dicitur : Væ il- *Iuda c. 1.c*
lis,qui in via Cain abierunt,& errore Balaam merce-
de effusi sunt, & in contradictione Core perierunt.
Et post pauca sequitur. Quibus procella tenebrarũ ser-
uata est io æternum. Nota,quod dicit, in æternum : &
pensa quanta sit illa pœnarum & tenebrarum longi-
tudo , quæ finem non accipit in æternum. O quam
lõgissime ab isto lõgissimo gehennæ væ,fuit lõgitudo
gloriæ Mariæ,cui contra æternas tenebras in inferno,
iam Dominus præparauerat æternam lucem in cęlo,vt
sicut anima peccatrix sedes diaboli est mirabiliter te-
nebrosa in æternum:ita Maria mediatrix sedes Christi
mirabiliter luminosa est in æternum, iuxta illud Psal- *Psalm. 88.e*
mi : Thronus eius sicut sol in conspectu meo , & sicut
luna perfecta in æternum. Sic ergo beatissima virgo
Maria longe fuit à triplici væ gehennæ : immo longe
fuit à prædictis nouem væ , & ideo merito ei dictum
est : *Aue*. Nos ergo charissimi omnes ei dicamus, aue,
omnesque oremus,vt propter suum dulcissimum,aue,
nos,oret,liberari ab omni væ.Per Dominum nostrum
Iesum Christum filium suum.

LECTIO

LECTIO III.

De significationibus nominis Maria. Et quod B. Virgo mare amarũ, stella maris, illuminatrix, & Domina conuenientißime dicitur.

AVe Maria. Hoc nomen, sicut dictum est supra, non Angelus, sed deuotio fidelium interposuit. *Luc. 1. c* De hoc beatus Euangelista Lucas signanter ait: Nomé Virginis Maria. Hoc nomen sanctissimum, nomen dulcissimum, nomen dignissimum, tam sanctissimæ, tam dulcissimæ, tam dignissimæ Virgini conuenientissime *Quid significat nomem Maria.* est impositum. Maria enim amarum mare, Maria est B stella maris, & Maria illuminata, vel illuminatrix, Maria Domina interpretatur. Maria autem est mare amarum dæmonibus: & stella maris hominibus: & illuminata, vel illuminatrix angelicis spiritibus, Domina creaturis omnibus. Maria, inquam, dæmonibus est mare amarum spiritualiter, & Maria hominibus est stella maris officialiter, & Maria angelis illuminatrix est æternaliter, & Maria creaturis omnibus est Domina vniuersaliter.

Maria amarum mare. Considerandum ergo est, quod Maria interpretatur amarum mare: hoc optime ei competit contra diabolum. Sed nota, quomodo Maria sit mare, & quomodo sit amara, & quomodo simul sit amarum mare. Maria est mare gratia affluendo: & Maria est amara filio compatiendo: & Maria est amarum mare diabolum submergendo. Maria vtique est mare, per affluentem Spi- C ritus sancti repletionem: Maria est amara, per affluentem filij sui passionem: Maria est mare amarum, per submergentem diaboli suffocationem.

Primo considera charissime, quod Maria dicitur mare, propter affluentiam, & copiam gratiarum. Vnde *Ecclesi. 1. b* scriptum est in Ecclesiaste: Omnia flumina intrant in mare. Flumina sunt Charismata Spiritus sancti. Vnde *Iohan. 7. d* Ioannes dicit: Qui credit in me, sicut dicit Scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dixit de spiritu, quem accepturi erant credẽtes in eum. Omnia ergo flumina intrant in mare, dum omnia charismata sanctorum intrant in Mariam. Flumen enim gratiæ angelorum intrat in Mariam, & flumen gratiæ Patriarcharum, & Prophetarum intrat in Mariam, & flumen gratiæ Apostolorum intrat in Mariam, & flu- D men gratiæ Martyrum intrat in Mariam, & flumen gratiæ Confessorum intrat in Mariam, flumen gratiæ virginum intrat in Mariam. Omnia flumina intrant in mare, id est omnes gratiæ intrant in Mariam. Vnde ip- *Eccli. 24. c* sa optime dicere potest illud Ecclesiastici: In me omnis gratia viæ, & veritatis, & in me omnis spes vitæ & virtutis. Quid mirum si omnis gratia in Mariam confluxit, per quam tanta gratia ad omnes defluxit? Ait enim beatus Augustinus: Gratia es plena Maria, quam apud Dominum inuenisti, & hanc per totum mundum effundere meruisti.

Secundo considera charissime, quod Maria in Passione filij sui valde amara fuit, quãdo suam ipsius animam gladius pertransiuit. Vnde ipsa bene potuit di- *Ruth 1. d* cere illud Ruth: Non vocetis me Noëmi, id est pul- E chram, sed vocate me mara, id est amaram, quia amaritudine valde repleuit me omnipotẽs. Amara fuit Noëmi, quia duo filij sui fuerunt mortui. Noëmi pulchra, & amara, signat Mariam pulchram quidẽ per Spiritus sancti sanctificationem, amaram vero per filij sui Passionem. Duo autem filij Mariæ sunt homo Deus, & homo purus, vnius enim corporaliter, alterius spiritualiter mater est Maria. Vnde beatus Bernardus ait: Tu mater Regis, tu mater exulis, tu mater Dei, tu mater iudicis, & tu mater Dei & hominis, cũ mater sis vtriusque discordiam inter filios tuos nequis sustinere. Ideo exclamans Anselmus ait: O beata fiducia, ô tutum re- A fugium mater Dei, & mater nostra. Isti duo filij Mariæ ambo mortui fuerunt in passione: Vnus in corpore, alius mente: Vnus crucis acerbitate, alter mentis infidelitate. Et ideo viscera Mariæ valde repleta fuerunt amaritudine, sicut Sanctus Augustinus testatur, dicens: Illa, inquit, pia mater immani dolore eiulans, pectora debilitata contundens, ita Ipsius viscera omniaque membra fatigauerat, vt incessu deficiens, vix peruenire potuisset ad Christi funus. Vides modo quomodo Maria sit mare Spiritus sancti. Vides secundo, quomodo ipsa sit amara pro morte filij sui.

Tertio considera charissime, quod Maria est mare amarum diabolo, & angelis eius per ipsam oppressis, B quemadmodum mare rubrum amarum fuit Ægyptiis *Exod. 15. e* in ipso submersis, de quibus habetur in Exodo: Reduxit super eos Dominus aquas maris. O quã amarum & timendum est hoc mare Ægyptiis! O quam amara & timenda est hæc Maria dæmonibus! Vnde beatus Bernardus: Non sic timent hostes visibiles quasi castrorum multitudinem copiosam, sicut aëreæ potestates Mariæ vocabulum, patrocinium & exemplum: Fluunt & pereunt sicut cera à facie ignis, vbicunque inueniunt crebram huius nominis recordationem, deuotam inuocationem, solicitam imitationem. Sic ergo vides charissime, quomodo Maria est mare per affluentiam suæ repletionis, quomodo Maria est mare per vehementiam Dominicæ Passionis, & quomodo Maria est mare amarum per potentiam diabolicæ sub- C mersionis.

Maria est stella maris. Consequenter considerandum est, quod Maria interpretatur stella maris. Hoc optime conuenit Mariæ, quæ gerit officium stellæ marinæ. Legitur enim & verum est, quod nautarum mos est, vt cum in aliquam terram nauigare disponunt, vnum sidus eligunt, cuius signo luce radiante, in eam, quam desiderant partem possunt sine errore adduci. Tale certe officium est stellæ nostræ Mariæ, quæ nauigantes per mare mundi in naui innocentiæ, vel pœnitẽtiæ, dirigit ad litus cælestis patriæ. Propter hoc bene Innocentius, ait sic: Quibus auxiliis possũt naues inter tot pericula pertrãsire vsque ad littus patriæ? Certe, inquit, per duo, scilicet per lignum & stellam, id est per fidem crucis, & per virtutem lucis, quam peperit nobis Maria maris D stella. Bene autem Maria stellæ maris comparatur, propter puritatem, propter radiositatem, & propter vtilitatem. Maria enim est stella purissima, stella radiosissima, & stella vtilissima. Maria est stella purissima purissime viuendo: & Maria est stella radiosissima, radium æternum pariendo: Maria est stella vtilissima, ad littus patriæ dirigendo.

Primo ergo considera charissime, quod Maria est stella purissima, sine peccato purissime viuendo. Vnde de ea dici potest illud Sapientiæ: Est enim hæc specio- *Sap. 7. d* sior sole, & super omnem dispositionem stellarum, luci comparata inuenitur prior. Quidam legunt hic prior, quidam purior, vtrumque vero stellæ nostræ competit. Maria enim est prior, id est potior siue dignior. Maria etiam purior est Sole, & stellis, & luce: E quia tam dignitate, quàm puritate, Solem, & stellas, & omnem lucem superat corporalem, immo etiam spiritualem, id est angelicam creaturam. De qua dici- *Gen. 1. a* tur: Diuisit Deus lucem à tenebris, id est angelos stantes à cadentibus. Hac vtique luce angelica prior, & purior est Maria. Prior dignitate, & purior sanctitate. *Ansel. in inuocatione matris Virgin. Mariæ & filij eius.* Vnde Anselmus exclamans, ait: O benedicta super mulieres, quæ angelos vincis puritate, sanctos superas pietate. Vides modo quomodo Maria sit stella purissima purissime viuendo.

Secundo considera charissime, quòd Maria est stella radiosissima, radium æternum emittendo, & Dei filium pariẽdo. Ipsa enim est stella, de qua dicitur in Numeris:

Num.24.c

meris: Orietur stella ex Iacob, & consurget virga de Israel,&c. Virga ista est Dei filius, qui stellæ nostræ Mariæ est radius. Radius vtique de quo cantatur: Sicut sidus radium,&c. De quo etiam beatus Bernardus ait: Nec sideri radius suam minuit claritatem, nec virgini filius suam virginitatem. O vere beatissima, ò vere radiosissima stella Maria: cuius radius non solum mundum, immo etiam cælum, & non solum cælum, immo etiam infernum penetrauit, sicut beatus Bernardus scribens, ait: Ipsa est præclara & eximia stella ex Iacob orta, cuius radius vniuersum orbem illuminat, cuius splendor etiam in supernis præfulget, & inferos penetrat. Vides modo quomodo Maria est stella purissima, purissime viuendo: vides secundo, quomodo Maria sit stella radiosissima, filium Dei pariendo.

Bern. hom. 2. sup. Miss. est. circ. fi.

Ibidem.

B Tertio considera charissime, quòd Maria est stella vtilissima nos ad patriam cælestem dirigendo, immo ducendo nos per mare huius sæculi ad gratiam filij sui tamquam ad portum Paradisi. Vnde ipsa est stella illa clarissime fulgens, tres Magos ad Christum rectissime ducens. Maria certe est stella, quæ in fluctibus præsentis vitæ valde est necessaria. Vnde Bernardus dicit: Ne auertas oculos tuos à fulgore huius sideris, si non vis obrui procellis. Si insurgunt venti tentationum, si incurris scopulos tribulationum: respice stellam, voca Mariam. Igitur charissime ne in mari huius mundi demergaris, stellam sequaris, Mariam imiteris. Securissimum enim est ipsam sequi, sicut idem beatus Bernardus testatur, dicens: Ipsam sequens non deuias: ipsam rogans non desperas; ipsam cogitás non erras. Ipsa tenente non corruis. Ipsa protegente non metuis: ipsa duce non fatigaris: ipsa propitia peruenis: & sic in temetipso experiris, quàm merito dictum sit, Et nomen Virginis Maria. Sic ergo vides, quomodo Maria est stella purissima à peccato, stella radiosissima in filio, & stella vtilissima in mundo.

Ibidem.

Ibidem.

Maria est illuminata, & illuminatrix.

Apoc. 18.a

His visis considerandum est, quòd Maria etiam interpretatur illuminata, vel illuminatrix. Hoc similiter competit tantæ virgini, quæ mirabiliter illuminata est per præsentiam Domini; iuxta illud Apocalypsis: Vidi angelum alium descendentem de cælo, habentem potestatem magnam, & terra illuminata est à gloria eius. Filius Dei est angelus magni consilij: terra vero à gloria Dei illuminata est Maria, quæ sicut illuminata fuit à gratia eius in mundo, ita nunc illuminata est a gloria eius in cœlo, vt sic illuminata, fieret illuminatrix in mundo & in cœlo. Propter quod considerandum est, quòd Maria illuminata, illuminatrix est, per exempla, per beneficia, & per præmia: illuminatrix per exempla vitæ suæ, illuminatrix per beneficia misericordiæ suæ, illuminatrix est Maria per præmia gloriæ suæ.

Primo ergo considera charissime, quòd Maria est illuminatrix plurimorum per exempla lucidissimæ vitæ suæ. Ipsa est cuius vita gloriosa lucem dedit sæculo. Ipsa est cuius vita inclyta cunctas illustrat Ecclesias. Ipsa enim est lucerna Ecclesiæ ad hoc illuminata à Deo, vt per ipsam contra tenebras mundi illuminaretur Ecclesia. Oret ergo Ecclesia, oret fidelis anima, & dicat: Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine, Deus meus illumina tenebras meas. Hanc vere lucernam Dominus illuminauit planissime, & per hanc illuminationem tenebras animarum nostrarum fugat & fugauit. Hoc bene sentiens Bernardus ait: O Maria tu virtutum tibi inditarum magnificis exemplis ad imitationem tui nos prouocas, sicque noctem nostram illuminas. Qui enim vias tuas insectatus fuerit, non ambulat in tenebris, sed habet lucem vitæ. Vides modo quomodo Maria est illuminatrix mundi per exempla lucidissimæ vitæ suæ.

Psal. 17.c

Secundo considera, quòd Maria est illuminatrix per A beneficia lucidissimæ misericordiæ suæ: per quam multi in nocte huius sæculi illuminati sunt spiritualiter, sicut quandoque filij Israel per columnam ignis illuminati fuerunt corporaliter, iuxta illud Psalmi. Deduxit eos in nube, &c. Maria est nobis columna nubis, quia tamquam nubes protegit ab æstu Diuinæ indignationis, protegit etiam ab æstu diabolicæ tentationis, sicut iterum dicitur in Psalmo: Expandit nubem, &c. Maria quoque columna ignis est, illuminans nos, immo illuminans mundum multis misericordiæ suæ beneficiis. Quid nos miseri, nos obtenebrati, quid in nocte huius sæculi faceremus, si tam lucidam lucernam, si tam luminosam columnam nō haberemus? Quid enim totus mundus valeret, si solem non haberet? Propter hoc bene beatus Bernardus ait: Tolle corpus hoc solare, B quod illuminat mundum, vbi dies? Tolle Mariam hanc maris stellam, quid nisi caligo inuoluens, vmbra mortis, ac densissimæ tenebræ relinquuntur? Vides modo quomodo Maria est illuminatrix, per lucidissimam vitam: vides secundo quomodo Maria est illuminatrix per lucidissimam misericordiam suam.

Psal. 77.b

Psal. 140.d

Bern. ser. in Nat. B. Mariæ de aquæduct. ante med.

Tertio considera charissime, quòd Maria etiam est illuminatrix per lucidissimam gloriam suam, quæ per omnia illuminat cælum sicut Sol mundum. Iuxta illud Ecclesiastici: Sol illuminans per omnia respexit, & gloria Domini plenum est opus eius. Sol illuminans est Maria, quæ est pulchra vt Luna, electa vt Sol. Pulchra vt Luna per gratiam: electa vt Sol per gloriam. Gloria enim Domini plenum est opus eius. Opus Do- C mini excellentissimum est Maria. Hoc opus sicut plenum fuit gratia Domini in mundo, sic plenum est gloria Domini in cælo. Sic ergo illuminans Maria in gloria sua, rutilans per omnia respicit, quia per omnes Angelos, & per omnes Sanctos gloriæ suæ illuminationem extendit. Quid mirum si Mariæ præsentia totum illuminat cælum, quæ etiam totum illustrat orbem? Ait enim Bernardus: Mariæ præsentia totus illustratur orbis, & ipsa in cælestis patriæ clarius rutilat virgineæ lampadis irradiata fulgore. Sic ergo vides quomodo Maria illuminatrix est per vitam suam lucidissimam: quomodo illuminatrix per gloriam suam fulgidissimam est Maria.

Eccl. 42.c

Bern. ser. 1. in Assumpt. B. Mar. statim à prin.

Post prædicta omnia considerandum est, quod Ma- D ria interpretatur Domina. Hoc quoque optime competit tantæ Imperatrici, quæ re vera Domina est cælestium, terrestrium, & infernorum. Domina, inquam, Angelorum, Domina hominum, Domina dæmonum, Domina vtriusque in cælo, Domina in mundo, Domina in inferno.

Maria cælestium, terrestrium, & infernorum Domina.

Primo considera charissime, quòd Maria est Domina angelorum, ipsa enim signata est in Domina Esther Regina, de qua legitur, quòd super vnam famulam suam deliciose innitebatur, altera autem famularū sequebatur Dominam defluentia in humum vestimenta sustentans. Per Dominam Esther Reginam, intellige Mariam Reginam: duæ famulæ, quarum Domina est Regina Maria, sunt angelica, & humana creatura. O quantum gaudendum est nobis, miseris hominibus, E quòd angeli Dominum & Dominam habent, ea hominibus. Verissima enim angelorum Domina est Maria. Vnde Augustinus ipsam alloquens, ait: Si te cælum vocem, altior es. Si matrem gentium dicam, præcedis. Si Dominam angelorum nominem, per omnia esse comprobaris. Si formam Dei appellem, digna existis. Anima vero humana est famula, quæ Dominam suam Mariam sequitur in mundo. Sequitur certe colligens vestimenta Dominæ, scilicet, colligens virtutes, & exempla Mariæ. Intelligentia vero angelica est famula, super quam Domina sua Maria innititur in cælo. Innititur certe tamquam familiarissima se angelis sociando: innititur etiam tamquam delica

Esther 15.b

Aug. de sanct. ser. 35. ant. med. to. 10.

delicatissima in Angelis delitiando: innititur quoque tanquam plenissima se cum sua plenitudine Angelis communicando: innititur insuper tanquam potentissima, Angelis imperando. Omnibus enim Angelis Maria innititur suo imperio. Vnde Augustinus ait: Michael Dux & Princeps militiæ cælestis cum omnibus spiritibus administratoriis, tuis virgo pater præceptis, in defendendis in corpore, & in suscipiendis de corpore animab. fideliũ, specialiter tibi Domina, & die ac nocte se tibi commendantium. Vides modo quomodo Maria est Domina Angelnrnm in cœlo.

Secundo considera charissime, quòd Maria est Domina hominum in mundo. De hac Domina in Psal-
Psa. 122. a mo dicitur: Sicut oculi ancillæ in manibus Dominæ suæ, &c. Ancilla Dominæ Mariæ est quælibet anima fidelis, immo etiam Ecclesia vniuersalis. Oculi huius ancillæ in manibus Dominæ suæ semper debent esse, quia oculi Ecclesiæ, oculi omnium nostrum ad manus Mariæ sẽper debẽt respicere, vt per manus eius aliquid boni accipiamus, & per manus eius quidquid boni agimus, Domino offeramus. Per manus enim huius Dominæ habemus, quidquid boni possidemus, te-
Ber. ser. 3. in vig. Natal Dom. in fine. stante beato Bernardo, qui ait: Nihil nos Deus habere voluit, quod per Mariæ manus non transiret. Per
Ber. ser. in Nat. B. M. de aquæductu circa fin. manus quoque huius Dominæ offerre Deo debemus, quidquid boni egerimus, quemadmodum beatus Bernardus hortatur, dicens: Modicum illud quod offerre desideras, gratissimis illis, & omni acceptione dignissimis Mariæ manibus tradere cura, si non vis sustinere repulsam. Bene nobis charissimi, bene nobis, quòd talem Dominam habemus, quæ manus tam liberales habet ad nos, & tam præpotens est apud filiũ super nos, vt securi ad ipsam cõfugere possimus omnes nos. Vnde deuotissimus Anselmus ait: Domina magna, cui gratias agit concio læta iustorum, ad quam territa fugit turba reorum: ad te præpotens & misericors Domina ego peccator anxius confugio. Vides modo, quomodo Maria est Domina Angelorum in cœlo. Videa secundo quomodo Maria est Domina hominum in mundo.

Tertio considera charissime, quomodo Maria est
Psal. 109. a Domina dæmonum in inferno, tam potenter eis dominãs etiam, vt de ipsa accipi possit illud Psalmi: Virgam virtutis tuæ emittet Dominus, &c. Virga virtutis est virgo Maria. Ipsa est virga Aaron florida per virginitatem, & fructifera per fœcũditatem. Ipsa quoque
Isa. 11. a est virga, de qua dicitur in Isaia: Egredietur virga de radice Iesse. Hæc virga virgo Maria, virga virtutis est contra inimicos infernales, quibus magna virtute dominatur, & ideo Domina tã magna, tã magnę virtutis, merito à nobis amatur, merito à nobis laudatur, & merito à nobis eaoratur, vt nos contra inimicos istos tueatur. Exemplum dat nobis Anselmus, qui tantam Dominam alloquens, ait: Te Domina magna & valde magna, te vult cor meum amare, te cupit os meũ laudare, te desiderat venerari mens mea, te affectat exorare anima mea, quia tuitioni tuæ se cõmendat tota substantia mea. Sic ergo vides quomodo Maria est Domina Angelorum in cœlo, Domina hominum in mundo, & Domina dæmonum in inferno. Vides ergo ex prædictis, quòd Maria mare amarum, quod Maria stella maris, Maria illuminatrix, Maria Domina conuenientissime interpretatur. Maria enim amarũ mare est dæmonibus peruersis. Maria stella maris est hominibus conuersis. Maria illuminatrix est Angelis non auersis. Maria est dominans creaturis vniuersis. Oremus charissimi, oremus deuotissime, oremus Mariam & dicamus: Eia mare amarum, Maria adiuua nos, vt in vera pœnitentia totaliter amaricemur. Eia stella maris Maria adiuua nos, vt per mare sæculi spiritualiter rectificemur. Eia illuminatrix Maria adiuua nos, vt in gloria
A æternaliter illuminemur. Eia Domina Maria adiuua nos, vt tua gubernatione, & dominatione filialiter gubernemur. Per Dominum nostrum, &c.

LECTIO IV.

Nomen Maria, B. Virgini quàm sit cõuenientissimum. Et quod eadem omni vitio caruit, & omni virtute claruit.

AVE *Maria*. Nomen id affectuosum & dulcissimum, nomen id gratiosum & nobilissimum, nomen id gloriosum & dignissimum optime conuenit beatæ virgini Dominæ nostræ. Conuenientissime vir-
B go tam pia vocata est Maria. Ipsa enim est Maria, quæ & omni vitio caruit, & omni virtute claruit. Ipsa, inquam est Maria, quæ à septem vitiis capitalibus fuit immunissima. Maria enim contra superbiam profundissima per humilitatem: contra inuidiam affectuosissima, per charitatem: contra iram mansuetissima, per lenitatem: contra acediam indefessissima, per sedulitatem: Maria contra auaritiam tenuissima, per paupertatem: Maria contra gulam temperatissima, per sobrietatem: Maria contra luxuriam castissima, per virginitatem fuit. Hæc omnia ex illis scripturis colligere possumus, in quibus nomen Mariæ expressum inuenimus.

Primo considera charissime quòd Maria profundissima apud se fuit per humilitatem. Ipsa enim est
C Maria, de qua dicitur in Luca: Diait autem Maria: Ec- *Luc. 1. d*
ce ancilla Domini. O mira & profunda humilitas Ma- *B. Mariæ humilitas.*
riæ. Ecce Mariam Archangelus alloquitur, Maria gratia plena dicitur, superuentio Spiritus sancti præmittitur, Maria in matrem Domini assumitur, Maria iam omnibus creaturis antepooitur, Maria iam Domina cœli & terræ efficitur, & pro his omnibus non extollitur; sed in his omnibus mira humilitate deprimitur, dicens: Ecce ancilla Domini. Propter hoc bene ait Beda *Beda hom. in æstiu. de Sãct. de solẽ. Deip. quando visitauit Elisabeth non longè à prin.*
sic: Maria nequaquã se de donis cælestibus quasi à se hæc essent extulit: sed vt magis magisque donis apta esset diuinis in custodia humilitatis gressum mẽtis fixit Angelo respondens: Ecce ancilla Domini. Hoc est contra multos, qui in prosperis & honoribus, qui in
D gratiis & virtutibus non humiliantur cum Maria, & cum Christo, sed intumescunt cum Eua, & Lucifero. Sed certe Mariæ humilitas non solum in verbo, sed etiam in facto declaratur: nõ solũ in verbo regalis responsionis, sed in facto legalis purgationis: non solum in verbo, quo se humiliauit tanquam ancillam seruitricem, sed etiam in facto, quo se humiliauit tanquam ream & peccatricem. Ipsa enim est Maria, de qua dicitur in Luca: Postquã impleri sunt dies, &c. O dura, *Luc. 2. c*
& infelix superbia, ó superba & infelix duritia peccatoris! Ecce Maria absque omni peccato legem subiit purgationis, & tu miser plenus peccatis non vis legem subire satisfactionis.

Vide charissime, quòd Maria affectuosa fuit per *B. Maria affectuosa per charitatem.*
E charitatẽ. Ipsa enim est Maria, de qua dicitur in Luca. Exurgens autem Maria, abiit in montana cum festi- *Ibidem.*
natione, &c. Abiit, inquam, vt visitaret, vt salutaret, vt ministraret Elisabeth. Vide quomodo illa visitatio Mariæ plena fuit charitate. In descriptione enim illius visitationis, Maria quater nominatur, in quo charitas Mariæ ad Deum, & ad proximum plenius declaratur. Charitas proximi debet haberi, & foueri, corde, ore, & opere: Maria autem charitatem proximi habebat in corde, & propter hoc exurgens Maria, abiit in montana cum festinatione. Quid enim eam ad officium charitatis festinare cogebat, nisi charitas quæ in corde *Luc. 2. b*
eius feruebat? Legimus quod pastores venerũt festinã- *Luc. 1. d*
tes ad præsepiũ, & quòd Maria abiit cum festinatione *Luc. 19. g*

ad obsequium, & quod Zachæus festinans descendit ad hospitandum Dominum: Væ ergo tardis ad opera charitatis. Item Maria charitatē proximi ore fouebat. Ipsa enim est de qua ibidem dicitur: Et factum est vt audiuit salutationem Mariæ Elisabeth, &c. Charitas, inquam, proximi salutationibus, & aliis charitatiuis locutionibus semper fouenda est. Vnde Angelus salutauit Mariam: Maria salutauit Elizabeth: Filius Mariæ salutauit Marias euntes de sepulchro, dicens illis: Auete. Væ eis, qui propter odium salutationem proximo negant. Væ & illis qui dolosè proximum salutāt, sicut

Matt. 26. e

Iudas cum dixit: Aue Rabbi. O quam dulciter Maria salutare nouit. O Maria digneris nos per gratiam tuam salutare. Et certe ipsa nos libenter salutat beneficio & consolatione, si nos eam frequenter salutamus seruitio & oratione. Libenter nos salutat cum gratia, si libenter eam salutamus cum Aue Maria. Item Maria charitatem non solum corde habebat, non solū ore fouebat, sed etiam opere exercebat. Ipsa enim est

Luc. 1. f

Maria, de qua ibi dicitur. Mansit autem Maria cum illa quasi mensibus tribus. Mansit videlicet pro ministerio & cōsolatione Elisabeth. Vnde Ambrosius: Quę

Ambr. comment. in Luc. lib. 2. c. 1. to 3.

propter officium venerat, officio inhærebat. Item, Maria sicut in omnibus charitatem habuit ad proximū, ita super omnia charitatē habuit ad Deum. Ipsa enim

Ibidem.

est Maria, de qua ibidem dicitur: Magnificat anima mea Dominum. Anima quod amat hoc magnificat, & in hoc exultat. Idcirco anima Mariæ Deum decentissime magnificauit, & in Deo firmissime exultauit quia Deum excellentissime amauit. De cuius amore bonum

Hugo de Sancto Vict. de Maria virginitate perpetua. c. 2 post med.

verbum dicit Magister Hugo de Sancto Victore. Quia, inquit, in corde eius amor Spiritus sancti singulariter ardebat, ideo in carne eius, virtus Spiritus sancti mirabilia faciebat.

Mansuetudo & patientia B. Mariæ. Luc. 2. e

Tertio vide charissime, quòd Maria mansuetissima fuit per lenitatem, patientissima contra omnē aduersitatem. Ipsa enim est Maria, quam Simeon sic alloquebatur, sicut in Luca dicitur: Et dixit ad Mariam matrem eius: Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui contradicetur, & tuam ipsius animā pertransibit gladius. Hic gladius acutissimam filij sui passionem siue mortē signat. gladius corporalis animam, nec occidere potest, nec vulnerare, sic acutissima Christi passio, licet animā Mariæ per compassionē pertransiuit, ipsam tamē nec per odium occidit, nec per impatientiam vulnerauit, Maria enim interfectores filij sui numquam odiuit, numquam contra eos impatiens fuit. Nam si alij martyres patientissimi fuerunt in martyrio suo corporali, quanto magis martyr nostra Maria in martyrio suo

Hie. ad Pau. & Eust. de Assump. Beata Maria epi. 10. post med. tom. 9.

spirituali? de cuius nobili martyrio Hieronymus ait: Quia spiritualiter & atrocius passa est gladio passionis Christi, plusquā martyr fuit. O mira Mariæ patientia & mansuetudo, quæ non solum patientissima fuit, dū coram ipsa filius eius crucifigeretur, sed etiam dum ante crucifixionem, propter ipsam filius eius vilipen-

Mar. 6. a

deretur, sicut in Euangelio Marci dicitur: Nonne hic

Psal. 37. a

est fabri filius, & Mariæ? Vbi post pauca sequitur: Et scandalizabantur in eo. Reuera faber est Christus, sed qui fabricatus est auroram, & Solem. Heu quàm longe à gratia mitissimæ Mariæ sunt, qui tam immites, tam impatientes, tam iracundi sunt sicut commensales, & socij & vicini sæpe sentiunt.

B. Mariæ diligentia indefessa. Act. 1. g

Quarto vide charissime, quod indefessissima & studiosissima fuit per sedulitatem in bonis operibus. Ipsa namque est Maria illa, de qua dicitur in actis: Hi omnes erant perseuerantes vnanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre Iesv, Maria indefesse perseuerando in oratione exemplum dedit: quā oportet sequi & non deficere. Et si Maria tam sedule orauit in terris, quomodo non sedule orabit pro nobis in cœlis?

Propter hoc nos bene hortatur Augustinus dicens: *Aug. ser. 35. sanct. cir. fin. tom. 10.*

Omnes Mariæ patrocinia omni nisu imploremus, vt dum supplici eam obsequio frequentamus in terris, ipsa nos prece sedula commendare dignetur in cœlis: Sed ecce Maria nostra non solum ore in orationibus, sed etiam corde in sanctis meditationibus indefessa fuit, & sedula. Ipsa enim est Maria, de qua dicitur in *Luc. 2. f*

Euangelio Lucæ: Maria cōseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. Quia ergo Maria non fuit acediosa, ideo non fuit otiosa: & ideo, non solum mentem in sanctis meditationibus, non solū linguam in deuotis orationibus; sed etiam manus in bonis operibus sedulas habuit. Propter quod bene, sicut supra dictum est mansit Maria cum Elisabeth tribus *Beda hom. in Solem. Visit. Virg. quando salutauit Elizabeth ante med. to. 7.*

mensibus. Ad quod respondet Beda & ait, Vt mulieri prouectæ ætatis, virgo iuuencula ministerium sedula impenderet. Heu quam longe à gratia Mariæ est miser acediosus, cuius mens, manus & lingua sunt toties à meritis otiosæ.

B. Mariæ paupertas. Luc. 2. a

Quinto vide charissime, quod Maria tenuissima fuit per paupertatem, Ipsa enim est Maria, de qua dicitur: Inuenerunt Mariam & Ioseph, & infantem positum in præsepio. Pastores pauperes inuenerunt pauperem Mariam matrem & pauperem infantem in paupere loco, non in pōposa curia, sed in paupere præsepio. Quæ vtique paupercula mater bonum hospitium habuisset, si pauper non fuisset. Ista dum diligenter attendis, tūc paupertatem Mariæ euidenter perpendis. De qua Ioānes Chrysostomus ait: Vide paupertatis Mariæ magnitudinem, & quicunque pauper est, accipiat consolationem. Quicunque certe propter Deum pauper est voluntarie, & libenter, vel etiam quicunque pauper est necessarie & patienter multum consolari potest de paupertate Mariæ, & de paupere Christo. Ab illa consolatione iniqui diuites longe sunt, qui longe aliam quærunt. Vnde Saluator dicit: Væ vobis diuitibus, qui *Luc. 6. b*

habetis hic consolationem vestram. Nolo tamen desperare diuites: quia non solum pauperes pastores, sed etiam diuites reges pauperem Mariam & pauperem Filium eius inuenerunt, sicut dicitur in Matthæo: Et *Matt. 2. a*

intrantes domum inuenerunt, &c. Sic illi diuites ipsos inuenerunt, qui munera attulerunt. Pauperes ergo cōsolationem istam inueniunt per paupertatem, diuites vero per liberalitatem. Dum pauperes per paupertatem Christo conformantur, diuites per liberalitatem Christo reformantur.

B. Mariæ sobrietas.

Sexto vide, charissime, quod Maria temperatissima fuit, per sobrietatem. Ipsa enim est Maria, cui dicitur: Ne timeas Maria, inuenisti gratiam, &c. Nota quod dicitur: Inuenisti gratiam, Numquam Maria tantam *Luc. 1. a*

gratiam inuenisset, nisi gratia Mariam in cibo & potu temperatissimam inuenisset. Non enim se compatiuntur gratia & gula: quia impossibile est, quod homo simul sit per gratiam Deo gratus, & per gulam ingratus. Bonum est ergo quærere gratiam & fugere gulam. Dicit enim Paulus: Optimum est gratia stabilire cor *Hebr. 13. b*

non escis, quæ non profuerunt ambulantibus in eis. Nota etiam quod dicitur: Ecce concipies in vtero. *Luc. 1. a*

Numquam Maria Deum in vtero concepisset, si idem vterus contra Deum crapulosus fuisset, & si vterus ille mero æstuasset: cum venter mero æstuans cito despumat in libidinem. Vterus ergo ille, qui Deo incarnato grauidatus est, numquam in cibo & potu intemperato grauatus est. Vnde Ioannes Chrysostomus *Chrys. hom. 1. in Matt oper. imperf. to. 2.*

ait: Comessatrix, aut vinolenta Maria numquam fuit. Heu quàm longe à gratia Mariæ sunt, qui in cibo, & potu toties excedunt.

B. Mariæ virginitas. Luc. 1. a

Septimo vide charissime, quòd Maria castissima fuit per virginitatem. Ipsa est Maria, de qua dicitur: Nomē virginis Maria. Eximiæ castitatis Mariæ testem Euangelistam, testem ipsam Mariam, testem habemus angelicam

Angelicam personam. Casta enim fuit in virginea carne, sicut Euangelium testatur dicens: Nomen virginis Maria. Castior fuit Maria in virginea mēte, sicut ipsamet testatur. Ipsa enim est, de qua dicitur: Dixit autem Maria ad Angelum. Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco? id est non cognoscere propono. Castissima vero fuit Maria in virginea prole, sicut angelus testatur, qui de illa Maria dixit in Matthæo: Ioseph fili Dauid, noli timere. Ex quo Maria Virgo de Spiritu sancto diuina est prole fœcundata, nequaquam virginitas eius tali est prole vitiata, sed mirabiliter est in tanta prole glorificata. Nam in prole approbata, in prole consecrata, in prole nobilitata, in prole ditata, & dotata, consignata & confirmata est tua virginitas ô Maria. Propter quod bene ait Augustinus: Mariam virginem veraciter prædicamus, & matrem: cuius virginitatem glorificauit vera fœcunditas, & cuius veram fœcunditatem glorificauit intemerata virginitas. Beatus quoque Bernardus ait: Longe gloriosior fuit virginitas ex fœcunditate, & fœcunditas ex virginitate. Heu quam longe à gratia Mariæ sunt quicunque continētes non sunt, qui castitatis inimici sunt. Cum ergo dulcissimum nomen Mariæ tanta, vt supra dictū est, sit gratia, ideo merito hoc nomen inuocamus orantes, secundū quod beatus Bernardus orans, ait: Dulcissimum Mariæ nomen inuocantibus seruulis per te Regina clemens gratiæ suæ munera largiatur IESVS-CHRISTVS, Filius tuus qui cum Patre, & Spiritu sancto viuit & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Luc. 1. a

Matt. 1. a

Ber. ser. de B. Mar. Vir. ex ver. Apoc. 12. post med.

Idem ser. 4. in Assump. B. Mar. in fi.

LECTIO V.

Quod gratia Beatæ Mariæ sit vera, immensa, multiplex, & vtilis valde.

AVE *Maria gratia plena.* Ostensum est supra, quomodo Maria propter purissimam vitæ innocentiam merito per, Aue salutatur. Ostendendum autem est nunc, quomodo per plenissimam gratiæ affluentiam merito gratia plena fore cōmemoratur. *Aue ergo gratia plena.* Consideremus, charissimi, gratiam istā gratiam Mariæ, gratiam admirandam. Consideremus, inquam gratiæ Mariæ veritatem, immensitatem, multiplicitatem, & vtilitatem. Gratia namque Mariæ gratia verissima, gratia immensissima, gratia multiplicissima & gratia vtilissima est.

B. Mariæ gratia verissima.

Primo consideremus gratiæ Mariæ veritatem. De hac Gabriel ait: Inuenisti gratiam, &c. Gratia vtique vera est, quæ apud Deum inuenitur, qui veritas est, apud Deum dicit, non apud diabolum. Diabolus enim gratiam malæ prosperitatis offert, vt eo liberius peccet. Vnde Holofernes, qui diabolum signat, ait: Bibe nunc & accumbe in iucunditate, quoniam inuenisti gratiam corā me. Item, *Apud Deum dicit*, nō apud mundum, quia apud mundum, id est apud homines mundanos sæpe valde falsa gratia, falsa contritio inuenitur. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Non omni homini manifestes cor tuū, ne forte inferat tibi gratiā falsam & conuitietur tibi. Item, Apud Deum dicit, non apud homines: Ideo beatus Bernardus: Quæramus gratiam, sed gratiam apud Deum: nam apud homines est gratia fallax. Item, Apud Deum dicit, non apud carnē, nam gratia carnis falsa est, vtpote carnis pulchritudo, & huiusmodi. Vnde Salomon: Fallax gratia & vana est pulchritudo, quia gratissima virgo Maria falsam gratiam diaboli, falsam gratiam mundi, falsam gratiam carnis contempsit. Ideo merito apud Deum gratiam inuenit, veram itaque & puram, nulla adulterina mixtura vitiatam, vt vere dicere possit in Ecclesiastico: Quasi balsamum non mixtum odor meus. Balsamum Mariæ est vnctio gratiæ, qua Maria copiosissime infusa est. Vnde Bernardus loquens de illo verbo, Spiritus sanctus superueniet in te, ait: Pretiosum illud balsamū tanta tibi copia, tantaque plenitudine influet, vt copiosissime effluat circumquaque. Balsamum misceri solet, & vitiari melle, vel oleo. Sed certe balsamū Spiritus sancti in Maria non fuit mixtum, quia nec melle carnalitatis, & mundanæ cōsolationis, nec oleo veræ laudis, & adulationis fuit vitiatū. Sed quia tam vera & tam pura Mariæ gratia fuit, ideo bene Hieronymus de ipsa sic dicit: Quidquid in Maria gestum est, totum puritas & simplicitas, totum gratia & veritas, totum misericordia & iustitia fuit, quæ de cælo prospexit. Quicunque ergo cum Maria verā gratiam inuenire desiderant, ipsi cum Maria omni desiderio, omni studio ad eum, apud quem inuenitur, accedant; sicut hortatur Apostolus ad Hebræos dicens: Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ eius vt misericordiam consequamur, & gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Et nota, quòd quicunque vult inuenire, debet quærere, & quicunq; vult inuenire, debet se inclinare. Inclinet ergo se cū Maria per humilitatē veram, quicumque cum Maria inuenire cupit gratiam veram. Dicitur enim in Ecclesiastico: Quanto magnus es, humilia te in omnibus: & coram Deo inuenies gratiam. Maria certe quia verissime se per humilitatem inclinauit, verissimam gratiam inuenit, vt vere dicere possit: Respexit humilitatem meam.

Iudith. a

Eccli. 8. a

Ber. ser. in Nat. B. M. de aquæductu ante med.

Prou. 31. a

Eccl. 42. b

Ber. ibid. vbi sup. proxime longe ante med.

Ber. ser. in N. B. Mar. de aquæductu ante med.

Hier. ser. de Assumpt. B. Mariæ quæ est epist. 10. tom. 9. cir. med.

Eccli. 3. c

Psal. 30. b

B. Mariæ gratia immensa.

Secundo consideremus, charissimi, gratiæ Mariæ immensitatem, propter hanc dicta est gratia plena. Immensa certe fuit gratia, qua ipsa fuit plena. Immēsum enim vas non potest esse plenum, nisi immensum sit istud quo est plenum. Maria autem vas immensissimū fuit, ex quo illum qui cœlo maior est, cōtinere potuit. Quis est cœlo maior? certe ille, de quo Salomon ait: Si cœlum & cœli cœlorum te capere non possunt, quanto magis domus hæc, quam ædificaui? Non vtique domus per Salomonem ædificata, sed domus per illam significata Deum capere potuit. Tu ergo immensissima Maria capacior es cœlo: quia quem cœli capere nō poterant, tuo gremio contulisti. Tu capacior es mūdo: quia quem totus non capit orbis, in tua se clausit viscera factus homo. Si ergo Maria tā capacissima fuit ventre, quāto magis mente? & si capacitas tam immēsa fuit gratia plena, oportuit vtiq; quod gratia illa, quæ tantam implenisse potuit capacitatem, esset immensa. Quis immensitatē Mariæ potest mēsurare? Ecce quod dicitur in Ecclesiastico, Altitudinē cœli, latitudinē terræ, & profundū abyssi qui dimensus est? Cœlū est Maria, tū quia cælesti puritate, cœlesti claritate, cœlestib. aliis virtutibus abundauit. Tū quia sedes Dei altissima fuit teste Propheta, qui dicit Dominus in cœlo parauit sedē suam. Terra quoq; Maria fuit, quæ fructum illum nobis protulit, de quo idem Propheta ait: Terra dedit fructus suos. Abyssus etiam est Maria in bonitate & in misericordia profundissima, Vnde etiā profundissimā misericordiā Filij sui pro nobis interpellat, quasi abyssus abyssum inuocat. Cœlum ergo est Maria, terra est Maria, abyssus est Maria. Quis huius cœli altitudinem, quis huius terræ latitudinē, quis huius abyssi profunditatem, quis inquam, Mariæ immensitatem dimensus est, nisi ille solus qui ipsā non solū in gratia & in gloria, sed etiam in misericordia tam altissimam, tā latissimam, tam profundam operatus est? Vnde specialiter de huius misericordia ait B. Bernardus: Quis misericordiæ tuæ ô benedicta longitudinem, & latitudinē, & sublimitatem, & profundum queat inuestigare? Nam longitudo eius, vsque ad nouissimū diem inuocantib. eam subuenit vniuersis: latitudo eius replet orbem terrarum, vt sua quoque misericordia plena sit omnis terra? sed & sublimitas eius supernæ ciuitatis inuenit restaurationem, & profundum eius sedentibus in te-

3. Reg. 8. c

Eccli. 1. a

Psal. 102. d

Psal. 66. b

Psal. 41. b

Ber. ser. 4. in Assumpt. B. Mariæ, post med.

in tenebris & vmbra mortis obtinuit redemptionem.

Eccli. 24. b c

Tertio consideremus, charissimi gratiæ Mariæ multiplicitaté, de qua ipsa dicere potest illud Ecclesiastici: Ego quasi terebinthus, extendi ramos meos, & rami mei honoris & gratiæ. Terebinthus magna arbor est in Syria secundũ glossam & Piniũ & habet ramos multos & exteosos. Masculus huius arboris nõ fert fructũ, sed tãtum fœmina. Cuius fructus inuenitur duplex, videlicet rubeus & pallidus, & est iucundi odoris. Arbor ista arbor procera & crescens in Syria, est beata virgo Maria. Syria enim interpretatur humectata. Et vere humectata fuit per gratiá tota vita Mariæ, quæ in humore gratiæ creuit ab vtero matris suæ. Quid mirum, si Maria in humore gratiæ crescat, cum sine humore gratiæ, omne semen arescat? Vnde de semine dicitur in Luca: Natum aruit, quia non habebat humorem. Rami huius arboris, rami honoris & gratiæ sunt virtutes & exempla & beneficia Beatæ Mariæ. Multi enim rami sunt multæ eius gratiæ merita, multæ eius virtutes & exempla, multæ eius misericordiæ, & beneficis. In his ramis libenter habitãt, in his libẽter iubilant cœlestes auiculæ, id est animæ sanctæ, vt de ipsis etiã dici possit illud Danielis: In ramis eius conuersabantur volucres cœli. O quã late, quã alte arbor illa magna beata virgo Maria ramos suos extendit. Quã late ad homines, quã longe ad Angelos, quàm alte ad Deum. Quomodo autem ad hos omnes extendit ramos gratiarum & misericordiarum suarum, Bernardus exponit, dicens: Maria omnibus sinum misericordiæ aperuit, vt de plenitudine eius accipiant vniuersi, captiuus redemptionem, æger curationem, tristis consolationem, peccator veniã, iustus gratiã, Angelus lætitiam, denique tota Trinitas gloriam, Filij persona carnis humanæ substãtiam. Fructus huius arboris est ille, de quo dicitur: Benedictus fructus vẽtris tui. Iste fructus rubeus fuit sãguine, pallidus autem morte. Vnde sponsa Dei, id est anima sancta, ait illud Cantici: Dilectus candidus & rubicũdus, iam etiam potest dicere: Dilectus meus pallidus & rubicundus. Iste quoque fructus odore iucundus est deuotis animabus. Quod bene senserat beatus Ioãnes Apostolus, qui Domino dixit. Odor tuus in me concupiscẽtias excitauit æternas. O anima, ô anima misericordiæ odorem huius fructus non sentis? ô si sentires nonne post ipsũ curreres, sicut dicitur in Cãticis: Curremus in odorem vnguentorũ tuorum? Notabile autẽ est, quod fructum huius terebinthi non masculus sed femina huius arboris proferre solet. Sic certe fructum vitæ Iesum Christum, non masculus sed femina, non vir, sed virgo protulit. Propter quod bene Augustinus ait. Electa est virgo mater, quæ sine concupiscentia carnis conciperet carnem, & sine viro pareret virum.

Plin. lib. 13. de nat. hist. cap. 6.

B. Maria est terebinthus.

Luc. 9. a

Dan. 4. d

Ber. ser. de B. Maria Vir. ex ver. Apoc. 12. longe ante med.

Luc. 1. e

Cant. 4. e

Cant. 1. a

Quarto consideremus, charissimi gratiæ Mariæ vtilitatem. De hac dicitur: Mulier gratiosa inueniet gloriam. Ecce vtilitas gratiæ gratiosæ Mariæ, est inuentio gloriæ perpetuæ. Vtilissima certe fuit gratia Mariæ & sibi & nobis. Vtilissima, inquam fuit gratia Mariæ sibiipsi. Gratia enim delitiosam, gratia miraculosã, gratia gloriosam fecit Mariam. Delitiosam in animo, miraculosam in Filio, gloriosam in regno. Delitiosa certe fuit Maria in mẽte spirituali, miraculosa in prole virginali, gloriosa in diademate æternali. Gratia ergo mẽtem & animam Mariæ fecit delitiosam delitiis spiritualibus tãquam Dei viui spiritualé paradisum, iuxta illud Ecclesiastici: Gratia sicut paradisus in benedictionibus Vere paradisus Dei fuit, in benedictionib. multiplicium delitiarum spiritualium. De quibus etiam beatus Bernardus ait: Quid nisi delitias dixerim decus virginitatis, cum munere fœcunditatis, insigne humilitatis, distillantẽ charitatis fauum, misericordiæ viscera, plenitudinem gratiæ, prærogatiuam gloriæ singularis? Item gratia Mariam fecit miraculosam in prole,

B. Mariæ gratia vtilissima sibi, & nobis

Prou. 11. b

Eccli. 40. c

Bern ser. 4. in Assumpt. B. Mariæ, cir prin.

A miraculoso conceptu & partu, dum miraculose virgo peperit, & miraculosius Deum concepit, Deum peperit. Vnde de hac eius gratia bene dicitur, Inuenisti gratiam apud Deum, &c. De hoc nomine beatus Bernardus ad Mariam loquens, dixit: Intellige prudens virgo, quantam ex nomine promissi filij, & quam specialem gratiam inueneris apud Deũ. Item, gratia Mariam fecit gloriosam, propter quod bene supra dictũ est, Mulier gratiosa inueniet gloriã. O vere felix inuentrix Maria, quæ tam magna in mundo, tam magna in cœlo. Nulla pura creatura tantam gratiam in mundo, nulla tantam gloriam in cœlo inuenit. Et certe tam gratiam, quàm gloriam inuenit apud Dominum, quia sicut in Psalmo dicitur: Gratiam & gloriam dabit Dominus. Sed certe

Luc. 1. e

Bern hom. 3. sup. Miss. est post med.

Prou. 11. 6.

Psal. 83.

B charissimi gratia Mariæ non solum vtilissima fuit sibiipsi, sed etiam nobis, immo toti humano generi. Gratia enim Mariæ colligit malos, impinguat bonos, liberat vniuersos. Colligit à culpa, impinguat gratia, liberat à morte æterna. Dico ergo, quòd gratia Mariæ colligit ad misericordiam, colligit ad Ecclesiam malos. Hoc bene signatum est in gratia, quam in colligẽdis spicis à messoribus derelictis Ruth inuenerat, quãdo dixit ad Booz: Inueni gratiam in oculis Domini mei, &c. Ruth interpretatur videns, vel festinans, & signat beatã Virginem, quæ vere videns in contemplatione & bene festinans fuit in actione. Vidẽs etiam nostram miseriam est & festinans ad impendẽdam suam misericordiã. Booz interpretatur virtus, & signat illum, de quo in Psalmo dicitur: Magnus Dominus, & magna virtus eius. Ruth

Ruth. 2. a

Psal. 146. a

C ergo in oculis Booz, Maria in oculis Domini hãc gratiam inuenit, vt ipsa spicas, id est, animas à messoribus derelictas, colligere ad veniã possit. Qui sunt messores nisi Doctores & Rectores? O vere magna Mariæ gratia, qua multi ex eis ad misericordiam colliguntur, qui à Doctoribus, & rectoribus tamquam incorrigibiles relinquuntur. Et ideo bene beatus Bernardus ait: Maria tu peccatorem toti mundo despectum, materno affectu amplecteris, foues, nec deseris, quousque hortando iudici miserum reconcilies. Item gratia Mariæ bonos impinguat pinguedine gratiæ. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Gratia mulieris sedulæ delectabit virũ suum, & ossa illius impinguabit. Mulier sedula Maria fuit: de cuius sedulitate Beda ait: Maria secreta Dei ore

Ber in depr. & lau ad V. M. non longe á prin.

Eccl. 26. c

D tacito, vigili cũ corde sedula scrutabatur. Quis huius mulieris est vir, nisi ille, quem ipsa circumdedit in vtero? de quo dicit Hieremias: Creauit Dominus nouum super terram, mulier circumdabit virũ. Huius viri ossa, sunt quincunque in corpore eius, id est in Ecclesia fortes sunt. Ista ossa suffragante gratia Mariæ impinguantur vnctionibus gratiæ. Impinguantur, inquã, pinguedine Spiritus sancti, qua & ille impinguari cupiebat, qui dicebat: Sicut adipe, & pinguedine repleatur anima mea. O quis æstimare valeat, quàm multæ animæ opitulãte gratia Mariæ, sint per gratiam impinguatæ, immo certe, quis æstimare valeat, quãta in ipsa Maria fuit impinguatio gratiarum, cuius gratia impinguata sunt tot millia animarũ? Cuius enim virtutis pinguedine ipsa caruit, quæ omnium virtutum pinguissimum

Beda in ho. hiem de Sãct. in autor. nat. Dom. 7.

Hier. 31. d

Psal. 61. b

E habitaculum fuit: Ait enim Ioannes Damascenus. Maria in domo Domini plantata & impinguata spiritu, vt oliua fructifera omnis virtutis habitaculũ facta est. Itẽ gratia Mariæ liberat à morte æterna vniuersos, qui liberantur. Hoc bene signatum est in Esther, de qua legitur sic: Adamauit eam rex plusquã omnes mulieres, & posuit diadema regni in capite eius. Huius autẽ gratiæ quã Esther coram rege habuit, duplex legitur fuisse vtilitas. Vna quod ipsa diadema regni obtinuit: alia. quod ipsa gentem suã morti addictam à morte eripuit Sic certe Esther nostra beata Maria tantam gratiã coram rege æterno impetrauit, quod per hãc non solum ipsa ad coronam peruenit, sed etiam generi humano,

Damasc. lib. 4. fid. orth. c 13.

Esther 2. c

morti

morti addicto subuenit. Vnde Anselmus ait: Quid, inquit, digne referam genitrici Dei & Domini mei? per cuius fœcunditatem captiuus sum redemptus, per cuius partum de morte æterna sum exemptus, per cuius prolem, perditus restitutus sum, & de exilio miseriæ ad patriam æternæ beatitudinis sum reductus? O ergo mater gratiæ fac nos filios gratiæ: fac, vt per gratiam tuam verissimam, colligamur ad veniam remissionis, impinguemur per gratiam deuotionis, liberemur à morte damnationis. Per Dominum nostrum, &c.

LECTIO VI.

Quòd quadruplex gratia in B. M. est consideranda scilicet donorum, labiorū, priuilegiorum, & præmiorum, & de earum singulis.

AVE *Maria gratia plena.* Adhuc charissimi, aliqua de gratia dulcissimæ Mariæ sunt dicenda, Consideranda est ergo quadruplex Mariæ gratia, videlicet gratia donorum, gratia labiorum, gratia priuilegiorum, & gratia præmiorum.

B. Maria habuit gratiam donorū Spiritus sancti. Primo considerate charissimi in Maria gratiam donorum Spiritus sancti. De hac gratia Maria gratulabūda dicere potest illud Ecclesiastici: In me omnis gratia
Eccl. 24. c vitæ, & veritatis. Quid mirum, si ipsa est gratia plena
Ioann. 1. b vitæ, & veritatis, quæ mater eius, quem legimus plenum gratiæ & veritatis? Et quid mirum, si in illa virga est tanta donorum Spiritus sancti affluentia, in cuius flore Spiritus sanctus requieuit cum tanta donorum suorū affluentia? Maria namque est illa virga, & filius
Isa. 11. a Mariæ est ille flos de quo dicitur in Isaia: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus sciētiæ, & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. In hoc flore mira Spiritus sancti effluentia: de quo in omnē Ecclesiam tam mira fit influentia, vt beatus Euangeli-
Ioann. 1. b. sta Ioannes dicat: De plenitudine eius nos omnes accepimus gratiā pro gratia. Cum ergo de isto flore tāta gratia redundet in totum hortum, quanto magis in ipsam huius floris virgā in ipsam Mariam? dicat ergo Maria, dicat secure: In me omnis gratia vitæ & veritatis. Gratia certe vitæ & veritatis consistit in prædictis septē Spiritus sācti donis. Per prædicta enim septē dona, fuit gratia vitæ & veritatis in Maria. Gratia veritatis ordinauit Mariam in veritate supra se, infra se, intra se, & extra se. Gratia, inquam veritatis ordinauit Mariam in veritate supra se per donum sapientiæ: infra se per donum consilij, intra se per donum intellectus, extra se per donum scientiæ. Gratia vtique veritatis ordinauit animam Mariæ in veritate, supra se, in sapientissima fruendorū contemplatione: infra se, in consultissima fugiendorum prouisione: intra se, in certissima credendorū cognitione: extra se, in rationabilissima agendorū discretione. Gratia autē vitæ, ordinauit vitā Mariæ in bona vita respectu diaboli, respectu proximi, & respectu Dei. Gratia, inquā, vitæ ordinauit Mariam in bona vita: erga diabolum, per donum fortitudinis: erga proximum, per donum pietatis: erga Deum, per donum timoris. Gratia vtique vitæ ordinauit vitam Mariæ erga diabolum in fortissima resisten-
B. Maria est domus. quam sibi sapientia ædificauit. tia: erga proximū, in piissima beneuolentia: erga Deū, in deuotissima reuerentia. Hinc est, quòd Spiritus sanctus Mariam, per domum conuenientissime signauit, quam sibi sapientia increata cum septem columnis septem donorum Spiritus sancti excellentissime ædificauit. Quicunque ergo columnas Spiritus sancti cœperit desiderare, ipse summam columnarum in ista domo poterit inuenire, quam pro columnis huiusmodi, debet cum magnis desideriis, & precibus conuenire.

A Similiter quicūque septiformem Spiritus sancti gratiam adipisci desiderat, ipse florem Spiritus sancti in virga quærat. Per virgam enim ad florem, per florem ad spiritum in ipso requiescentem, peruenimus. Per Mariam ad Christum accedimus, & per Christū gratiam Spiritus sancti inuenimus. Propter quod bene Mariam alloquens beatus Bernardus, ait: per te acces- Bern. de Aduen. Domin.
sum habemus ad filium, ó Benedicta inuentrix gratia- ser 2. prope fi.
rum, genitrix vitæ, mater salutis, vt per te suscipiat nos, qui per te datus est nobis.

Secundo considerate charissimi in Maria gratiam labiorum, de qua in psalmo dicitur: Diffusa est gratia Psalm 44. a
in labiis tuis. Tanta siquidem fuit gratia labiorum in Maria, vt ipsa optime per Iudith signari possit, de Iudith 11. d
B quadicitur in libro Iudith: Non est mulier talis super terram, in aspectu, in pulchritudine, & in sensu verborum. Reuera non est, non fuit, non erit mulier talis super terram, qualis Maria fuit in aspectu clarissimæ vitæ, in pulchritudine mundissimæ conscientiæ. & in sensu verborum disertissimę linguæ. Gratiam autē verborū labiorū Mariæ videbimus euidenter, si verba labiorum eius ex Euangelio colligamus diligenter. Inuenimus autem septem in Euangelio mellifluas sententias, de mellifluis Mariæ labiis distillantes, & mellifluam labiorum eius gratiam optime indicantes, iuxta illud Canticorum: Fauus distillans labia tua. Septē Cant. 4. c
mellis stillæ, sunt septē dulcissima verba Mariæ, quæ ad Angelum, ad hominem, & ad Deum legitur habuisse. Duo ad Angelum, duo ad hominem, tria ad Deum.
C Ad Angelum Maria habuit verbum castitatis, & verbū humilitatis. Verbū castitatis habuit Maria ad Angelū in labiis, quando Angelo respondens dixit: Quomodo Luc. 1. d
fiet istud, quoniam virum non cognosco? Hoc est contra impudicos, qui non casta, non pudica, sed impudica, & turpia, & carnalia verba in labiis suis habent. Verbum autem humilitatis ad Angelum habuit Maria in labiis quando Angelo humiliter respondens dixit; Ibidem.
Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundū verbum tuum. Hoc est contra superbos, & arrogantes, qui de se nec humilia sentiunt, nec loquuntur, sed verba iactantiæ & inflationis in labiis suis habent. Item ad hominem habuit verbum charitatis, & verbū veritatis. Ver- Ibidem.
bum charitatis in salutatione, verbum veritatis in in-
D structione. Verbum charitatis ad hominem Maria in labiis habuit, quando matrem præcursoris tā affectuose salutauit, quòd etiam infās in vtero eius exultauit. Hoc est contra rancorosos, qui proximis suis, vel charitatiue non loquūtur, vel omnino eis loqui dedignātur. Verbum veritatis Maria in labiis habuit, quando deficiēte vino ministris dixit: Quodcūque dixerit vo- Ioan. 2. a
bis, facite. Hoc est contra illos, qui alios non ad bonū sed ad malum instruunt, & malum eis consolunt. Item ad Dominum tria verba habuit Maria. Plus ergo cum Deo quam cum Angelo, vel cū homine locuta est Maria, ex quo bis Angelo, bis homini, ter autē Deo locuta est. Heu, heu contra multos, qui tā parum cum Deo in orationibus, & tā multum cum hominib. loquuntur in fabulationib. inutilibus, & sæpe valde nociuis. Habuit
E autem Maria ad Deum verbum gratulatiuum, querulatiuū, & cōpassiuum. Gratulatiuū, pro sui respectione; querulatiuum, pro filij amissione: cōpassiuum, pro vini defectione. Verbū gratulationis Maria ad Deū habuit in labiis, quando pro eo, quòd Dominus humilitatem Luc. 1. g
suam respexit, dixit: Magnificat anima mea Dominum. Hoc est cōtra ingratos, qui heu, pro multis & magnis beneficiis, paruas Deo gratias agunt, & quādoque per ipsa Dei beneficia contra Deum insolescunt. Verbum querulationis Maria ad Deū habuit in labiis, quando Idem. 2. g
Filio, per triduum amisso dixit: Fili, quid fecisti nobis sic? sequitur: Pater tuus, & ego dolentes quærebamus te. Hoc est cōtra indeuotos, qui cum dolore Iesum nō

quærunt, quando ipsum per subtractionem deuotionis per multos dies amiserunt. Verbum compassiunis ad Deum habuit Maria quando in nuptiis Filio dixit, Vinum non habent. Hoc est contra immisericordes, quos aliorum defectus ad pietatem non mouent nec apud Deum, nec apud homines proximos suos promouent. Eia nunc aduocata nostra Maria. Ecce adhuc necesse est nobis, vt filio tuo suggeras pro nobis, quoniam vinum non habent multi ex nobis; vinum vtique gratiæ Spiritus sancti, vinum compunctionis, vinum deuotionis, vinum spiritualis consolationis. De quo beatus Bernardus sic ait: Quoties mihi necesse est fratres, post lacrymosas querimonias vestras exorare matrem misericordiæ, vt suggerat benignissimo filio suo; quoniam vinum non habetis: & ipsa dico vobis charissimi, si pie a vobis pulsata fuerit, non deerit necessitati vestræ, quoniam misericors est misericordiæ mater. Nam si compassa est verecundiæ illorum à quibus fuerat inuitata, multo magis compatietur vobis, si pie fuerit inuocata. Pensate fratres ex prædictis, quātus amicus Mariæ Rex regum fuerit, cum ipsa tantá gratiam labiorum habuerit. Scriptum quippe est in Prouerbiis: Qui diligit cordis munditiam propter gratiam labiorum habebit amicum regem.

Ioan. 2. a
Ber. ser. 2. in Domi. 1. post oct. Epiphan. cir. med.
Prou. 22. b.

B. Maria habuit gratiam priuilegiorum. 7.

Tertio considerate charissimi, in Maria gratiam priuilegiorum. De hac quidem gratia dicitur, inuenisti gratiam apud Dominum, ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. Hic erit magnus, & Filius altissimi vocabitur. Vide quomodo Gabriel asserens Mariam inuenisse gratiam, statim eandem gratiam specificans subiungit: Ecce, inquit, concipies in vtero, &c. O quam magnum & omnibus sæculis inauditum priuilegium, quòd virgo in vtero cōcepit, & Filium Altissimi peperit. Possumus autem notare septem priuilegia Mariæ: Priuilegium, inquam, immensis gratiis esse plenam soli Mariæ a Deo concessum.

Priuilegiū 1.

Primum Mariæ priuilegium est quod super omnes homines, ab omni peccato sit purissima. Fuit namque tam copiosissime in vtero sanctificata, quòd etiam ad veniale peccatum, numquam in tota vita sua fuisse creditur inclinata. Vnde Bernardus ait: Decuit Reginam virginum, singularis priuilegio sāctitatis ab omni peccato ducere vitam, quæ duos peccati mortisque pareret peremptorem, munua vitæ & iustitiæ omnibus obtineret.

Ber. epi. 174. ad Canoni. Lugdu. ante med.

Priuileg. 2.

Secundum Mariæ priuilegium est, quòd ipsa super omnes homines fuit gratia plenissima. Vnde Hieronymus: Ceteris per partes præstatur, Mariæ vero se tota infudit plenitudo gratiæ. Et ideo bene beatus idem doctor gratiam Mariæ, gratiæ Angelorum conferens, & præferens ait: Beatam & gloriosam Virginem Mariam, credendum est ampliora promeruisse virtutum priuilegia, & percepisse etiam gratiam ab Angelis collaudatam.

Hier. ser. de Assumpt. B. Ma. quæ est ep. 10. tom. 9 ante med.
Ibidem.

Priuileg. 3.

Tertiū Mariæ priuilegium est quod ipsa sola mater, & virgo incorruptissima est. Hoc priuilegium beatus Bernardus commendans, ait optimam partem elegit sibi Maria, optimam plane: quia bona est fæcunditas coniugalis, melior castitas virginalis: optima virginea fœcunditas, seu fœcunda virginitas. Mariæ priuilegium non dabitur alteri, quia non auferetur ab ea.

Ber. ser. 4. in Assumpt. B. Mar. post me.

Priuileg. 4.

Quartum Mariæ priuilegium est, quòd ipsa sola mater Filij ineffabilissima est, ipsa sola illius Filij mater est, cuius solus Deus Pater est. Mirum supra modum, quòd tam maximum priuilegium creaturæ concessum est. De hoc etiam priuilegio beatus Bernardus ait: Ipsa est nostræ virginis gloria singularis, & excellens prærogatiua Mariæ, quod Filiū suum eundem cum Deo Patre, meruit habere communem.

Ber. ser. 2. de annun. Dom. circa med.

Priuileg. 5.

Quintum Mariæ priuilegium est, quòd ipsa super omnem creaturam, Deo corporaliter familiarissima fuit. Nam quod numquam creaturæ concessum est, nec concedetur in æternum, ipsa Deum nouem mensibus in vtero portauit, ipsa Deum vbere de cœlo pleno lactauit, ipsa Deum multis annis dulciter educauit, ipsa Deum sibi subditum habuit, ipsa Deum puerū in amplexibus & osculis familiarissime contrectauit, sicut Augustinus euidenter asserit, dicens: Nec mirum, Maria, vt dignetur tibi gaudere Deus regnans in cœlis, quem paruulum ex te hominem natum, toties osculata es in terris.

Aug. ser. 35. de Sanct. cir. fin. tom. 10.

Priuileg. 6.

Sextum Mariæ priuilegium est, quod ipsa super omnem creaturam apud Deum, potētissima est. Vnde Augustinus: Ipsa meruisti existere mater eiusdem Redemptoris. Idem, Impetra quod rogamus, excusa quod timemus: quia nec potentiorem meritis inuenimus quàm te quæ meruisti existere mater eiusdem Redemptoris, & iudicis. Grande priuilegium est, quòd ipsa præ omnibus sanctis apud Deum, tam potentissima est, sicut illud Augustinus declarat, dicens: Neque enim dubium, quæ meruit pro liberandis proferre pretium, posse plus omnibus sanctis libertatis impendere suffragium. Sed quid tanta Mariæ potentia prodesset nobis, si ipsa nihil curaret de nobis? Propter hoc, charissimi, sciamus indubitanter, & pro hoc gratias agamus incessanter, quia sicut ipsa apud Deum omnibus sanctis est potior, ita quoque pro nobis apud Deum omnibus sanctis est sollicitior, testante eodem doctore Augustino, qui sic ait. Te solam ô Maria, pro sancta Ecclesia sollicitam præ omnibus sanctis scimus, quæ impetras inducias transgressoribus, vt renuncient suis erroribus.

Aug. ibidem.
Aug. ibidem. cir. fin.

Priuileg. 7.

Septimum Mariæ priuilegiū est, quod ipsa super sanctos in gloria excellentissima est. Vnde Hieronymus: Vbique confidenter sancta Dei canit Ecclesia, quod de nullo alio sanctorum fas est credere, vt vltra angelorum, vel archangelorum merita transcenderit. Hoc quippe priuilegium quasi non naturæ, sed gratiæ, est virginis Mariæ. Ecce quam gloriosum gloriæ Mariæ priuilegium, quod ipsa in gloria gloriosissima est post Deum. Gloriosum gloriæ Mariæ priuilegium est, quod quidquid post Deum pulchrius, quidquid dulcius, quidquid iucundius in gloria est, hoc Maria, hoc in Maria, hoc per Mariam est. Gloriosum omnino gloriæ Mariæ priuilegium est, quod post Deum maior gloria nostra, maius nostrum gaudium de Maria est. Vnde Bernardus: Summa gloria est ô Maria, post Dominum te videre, tibi adhærere in tuæ protectionis munimine demorari. Hæc igitur sunt septem gloriosissima priuilegia Mariæ, quorum gratia obtinemus, vitam gratiæ. Et ideo obsecrare possumus Mariam, sicut Abraham obsecrauit Saram, dicens: Dic obsecro quòd soror mea sis, vt bene mihi sit propter te, & viuet anima mea ob gratiam tui. O ergo Maria, ô Sara nostra, dic quòd sis soror nostra, vt propter te bene nobis sit à Deo, & ob gratiam tui, viuant animæ nostræ in Deo. Dic, inquam charissima Sara nostra, quòd sis soror nostra, vt propter talem sororem Ægyptij, id est dæmones, nos reuereantur, vt etiam propter talem sororem angeli nobis in acie coniungantur, vt insuper propter talem sororem, Pater, & Filius, & Spiritus sanctus nostri misereantur.

Hier. ser. de Assumpt. B. Mariæ, quæ est epist. 10. tom. 9. ante med.
Gen. 12. c

B. Maria habuit gratiam præmiorum.

Quarto considerate charissimi in Maria gratiam præmiorū: de qua tamen pro parte, in septimo Mariæ priuilegio iam tactum est. De hac gratia potest accipi, quod dicitur in Ecclesiastico: Gratia super gratiam, mulier pudorata, & sancta. Mulier super omnes mulieres pudorata super omnes sancta est Maria, in qua est gratia super gratiam, gratia gloriæ super gratiam viæ, gratia præmiorum in cœlo, super gratiam meritorum in mundo. Hæc autem gratia beatitudinis Mariæ consistit in septem dotibus corporis & animæ. Quodlibet enim corpus glorificatum habet quatuor dotes gloriosas, videlicet dotem miræ charitatis, dotem miræ subtilitatis, dotem miræ agilitatis, & dotem miræ

Eccli. 26. c

B. Maria habet dotes beatorum corporum.

impassi

impaſſibilitatis,& ſi omnium beatorum corpora, his quatuor dotibus Deus glorificauit, quanto magis corpus iſtud,quod ipſum glorificatorem omnium corporum genuit? Quid mirum, ſi dote claritatis clariſſima ſit in cœlo, quæ dono ſanctitatis tam clariſſima fuit in mundo? De ipſa namque beatus Bernardus ait: [Ber in depre-catione, & laude ad B. V. Mar. ante med.] Adhuc inter peccatores degens, tanta ante Deum claruiſti ſanctitate, vt ſola ſolio æterni Regis approximare merueris. Item, quid mirum ſi dote ſubtilitatis ſubtiliſſima ſit, quæ dono humilitatis tã ſubtiliſſima fuit in mundo? Ipſam enim alloquens beatus Bernardus, [Ibidem poſt med.] dicit: Numquam ſupra choros Angelorum ſublimata aſcendiſſet, niſi prius infra omnes homines humiliata deſcendiſſet. Item, quid mirum, ſi dote agilitatis velociſſima ſit in cœlo, quæ dono pietatis tam velociſſima fuit in mundo? Ipſa namque abiit in montana cum feſtinatione pro officio pietatis, de cuius feſtinationis velocitate Ambroſius ait: [Amb. Cõ. in Luc. lib. 2. c. 1 edi. Rom. tom. 3.] Quo iam Deo plena, niſi in montana cum feſtinatione aſcenderet? Neſcit tarda molimina Spiritus ſancti gratia. Item, quid mirum, ſi dote impaſſibilitatis impaſſibiliſſima ſit in cœlo, quæ dono patientiæ, & æquanimitatis tã impaſſibiliſſima fuit in mundo, vt ipſa nec minimum impatientiæ, vel odij vulnus ſentiret, cum ſuam ipſius animam gladius [Luc. 2. e] pertrãſiret? Immo etiam ſignum vulneris, ſignum paſſionis impatientiæ, nec legimus, nec credimus in Maria quandoque apparuiſſe. Vnde Beroardus ait: [Ber. ſer. de B. Mar. Vir. ex verbis Apoc. non longe à prin.] Reuolue diligenter Euangelicæ hiſtoriæ ſeriem vniuerſam, & ſi quid forte increpatorium, ſi quid durum, ſi quod denique ſignum vel tenuis indignationis occurrerit in Maria, de cetero ſuſpectam habeas, & accedere verearis. Ceterum ſi tanta eſt gloria glorioſiſſimi corporis Mariæ, quanta putas eſt gloria ſuæ beatiſſimæ animæ. Quod licet certe beata anima tres habet dotes ipſam beatificantes, videlicet dotem miræ cognitionis, dotem miræ dilectionis, dotem miræ fruitionis, vel ſecundum modernos quoſdam, dotem viſionis, fruitionis, & tentionis, quocumque autem modo dotes animæ accipiantur, certum eſt quod dotes animæ Mariæ omnium animarum dotibus præferantur. Nam ſi omnes beatæ animæ his dotibus beatificãtur in cœlo, quanto magis anima eius, quæ omnium animarum beatificatorem genuit in mundo? Quid mirum, ſi iam in luciddiſſima cognitione eſt anima Mariæ, quæ iam profundiſſimæ vnita eſt luci æternæ? [Idem non multo poſt.] Vnde beatus Bernardus ait: Profundiſſimã diuinæ ſapientiæ, vltra quã credi valeat, penetrauit abyſſum, vt quantum ſine perſonali vnione creaturæ conditio patitur, luci illi inacceſſibili videatur vnita. Item, quid mirum ſi iam in fœcundiſſima dilectione eſt anima Mariæ? quid, inquam, mirum ſi præ omnib. diligat, quæ præ omnib. eſt dilecta? Vere præ omnibus. Ait enim beatus Auguſtinus [Aug. de Sãct. ſer. 31. circa ſi. tom. 10.] ad ipſam: Te ipſe Rex Regum vt matrem veram, vt decoram ſponſam, præ omnibus diligens, amoris amplexu ſibi aſſociat. Item, quid mirum ſi iam in iucundiſſima fruitione ſit anima Mariæ, quę benedicto fructu ventris ſui paſcitur dulciſſime? Vnde beatus Auguſtinus ait: [Aug. de Aſſump. B. Maria lib. vnico c. 6. tom. 9.] Mariæ anima, claritate fruitur Chriſti, & glorioſa eius amplexibus ſemper præſens, ſemper cõſpiciens, ſemper videre ſitiens ineſtimabiliter paſcitur. Igitur ſicut glorioſiſſima Maria omnes ſãctos excedit in gratia vitæ, & in gratia meritorũ, ita omnes ſãctos excedit in gratia gloriæ, & in gratia pręmiorum. Vnde bene ipſa ſignata eſt per Eſther reginã, de qua legitur, [Eſther 2. c] quòd ducta ad cubiculum Regis Aſſueri habuit gratiam & miſericordiam coram eo ſuper omnes mulieres, & poſuit diadema regni in capite eius. Eſther interpretatur euacuata & eleuata. Hoc optime conuenit Marię, de qua beatus Hieronymus ait: [Hier. ſer. de Aſſumpt. B. M. Virg. quæ eſt epiſt. 10. ca. 9. poſt me.] Eleuatur ſuper choros Angelorum, vt poſſit ſpeciem vultumque videre Saluatoris quem amauerat, quem concupierat ex toto deſiderio cordis. Iſta Eſther Regina beata virgo Maria, ducta eſt in eius aſſumptione in cubiculum regis Aſſueri, regis æterni, in cubiculum vtique, de quo Auguſtinus, Mariam alloquens, ait: [Aug. de Sãct. ſer. 15. circa ſi. tom. 10.] Tu in cubiculi regij beatitudine, gemmis, ac margaritis ornata cõſiſtis. Ducta itaque in hoc cubiculum quietis æternæ Regina Maria, gratiam regis Aſſueri, id eſt gratiã veri regis habet ſuper omnes mulieres, id eſt ſuper omnes intelligentias Angelicas & ſuper omnes beatas animas, vt ſit in Maria gratia, ſuper gratiam omnium beatorum. Nam reuera in capite eius Rex regum diadema regni poſuit. Diadema certe tam impretiabile, diadema tam delectabile, diadema tam mirabile, quod hoc omni linguæ inenarrabile, omni ingenio inſcrutabile eſt. Sic ergo, chariſſimi, vidiſtis quanta gratia donorum, quanta gratia labiorum, quanta gratia priuilegiorum, quanta gratia præmiorum affluentiſſima ſit Maria. Rogemus ergo ipſam tantam inuentricem gratiarum, vt & nos faciat inuenire gratiam apud Dominum, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum Filium tuum: qui tecum viuit & regnat in vnitate Spiritus ſancti Deus, per omnia ſæcula ſæculorum Amen.

LECTIO VII.

Quod nouem ſint plenitudines in Maria, quæ nouem ordinum Angelorum plenitudines repræſentant in gloria.

AVE *gratia plena.* Non ſufficit Archangelo gratiã Mariæ ſimpliciter commendare, ſed etiam plenitudinem eius voluit ſignanter inſinuare, cum dixit: *Gratia plena* O vere plena, & plene plena. Adhuc certe nõ dixerat Gabriel: *Ecce cõcipies in vtero, &c.* Adhuc etiam nõ dixerat: *Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, &c* Si ergo ante ſuperuentionẽ Spiritus ſancti, ſi ante conceptionem Filij Dei, plena fuit Maria; quanto magis poſt? Propter hoc bene de eius plenitudine & de plenitudinis eius gratitudine dicit Anſelmus: Hæc millies pleniſſima ab Angelo ſalutata, Spiritu ſãcto repleta, plenitudine diuinitatis afflata. Bene ergo plena dicitur Maria. Plena, inquam, illuminatione ſapientiæ, plena inundatione gratiæ, plena poſſeſſione bonę vitæ, plena vnctione miſericordiæ, plena fœcundatione prolis piæ, plena perfectione Eccleſiæ, plena reſperſione odoriferæ famæ, plena reſultatione diuinæ gloriæ, plena etiam fruitione æternæ lætitiæ. Has nouem plenitudines conſideremus in Maria, quæ nouem ordinum Angelicorum plenitudines repræſentant in gloria.

Primo conſideremus, chariſſimi, quòd plena eſt Maria illuminatione ſapientiæ, & intellectus. [B. Maria plena illuminatione ſapientiæ.] Vnde ipſa bene per lunam plenam ſignari poteſt, de qua dicitur in Proverbiis: [Prou. 7. e] Non eſt vir in domo ſua, abiit via longiſſima: ſacculum pecuniæ ſecum tulit, in die plenæ lunæ reuerſurus. Hic eſt vir ille, de quo Hieremias [Hier. 31. d] ait: Creauit Dominus nouũ ſuper terram. Mulier circundabit virum. Mulier Maria: mulier vtique ſexu, nõ corruptione: mater virtutis Dominum noſtrum circũdedit vtero ſuo. circumdedit habitu noſtro. Hic vir ſi tamen, vt ait Ioſephus, virum appellari fas eſt, tres domos habet. [Ioſeph. Anti. Iudaic. lib. 18. c. 4.] Imperatorię maieſtatis eſt, in palatio habere tres manſiones videlicet conſiſtorium, cœnaculum & cubiculum. Conſiſtorium eſt domus cauſarum, cœnaculum ciborum cubiculum quietis. Sic Imperator [Matt. 8. c] noſter, qui imperat ventis, & mari, habet domum cauſarum, mundum: habet domum ciborum, modo Eccleſiam, olim ſynagogam, habet domum quietis rationalem animam Sed heu, vir iſte Dominus virtutum, à [Pſal. 118.] domo mundi, à domo ſynagogæ, à domo animæ valde

 fuit

fuit elongatus : quia longe à peccatoribus salus. Vir
Hier. 12. b ergo iste in domo sua non fuit, quando per Hieremiã
conquerendo dixit: Reliqui domum meam, dimisi he-
reditatem meam. Sacculum etiam pecuniæ secum tu-
lit: quia thesaurum misericordiæ, & gratiæ suæ a mun-
do abscondit. Sed ecce vir iste in die plenę lunæ reuer-
Cant. 6. c sus est, illius, inquam, lunę, de qua dicitur in Canticis:
Pulchra vt luna. Luna ergo est Maria, luna plena, Ma-
ria plena. Lunæ planæ Maria bene comparata est, quæ
lumine sapientiæ & veritatis a sole æterno plene illu-
minata est. Vnde Maria bene illuminata interpreta-
tur, siue illuminatrix. Ipsa namque luna & lucerna no-
stra illuminata fuit a Domino, & illuminatrix fuit mũ-
Psal. 17. e do, iuxta illud Propheticum: Quonia tu illuminas lu-
cernam, &c. In huius lunæ plenitudine, vir reuersus
est in domum, quando Christus per carnem venit in
mundum. O vere mirabilis huius lunæ plenitudo. Ec-
ce si Maria plena fuit lumine sapientiæ, quod à sole æ-
terno recepit, priusquam ipsum concepit, quanto ple-
nior fuit dum hunc solem tam mirabiliter concepit,
& tam totaliter in se recepit? Et ideo bene plenitudi-
nem sapientiæ Mariæ beatus Bernardus commendas,
ait: Extruxit in Maria sibi domum sapientia cœlestis
quæ adeo mentem eius repleuit, vt de plenitudine
mentis eius fœcundaretur, & caro ac virgo singu ri
gratia eandem ipsam sapientiam, carne tectam pare-
ret, quam prius mente pura conceperat.

B. M. plena inundatione gratiæ. Secundo consideremus, quòd plena est Maria inun-
datione gratiæ in affectu. Tanta nempe inundatio gra-
tiæ, tanta profunditas & magnitudo in Maria fuit, vt
1. Para. 16. c ipsa bene mare plenum dici possit, iuxta illud: Tonet
mare, & plenitudo eius. Sicut in mari aquarum, sic in
Maria sunt congregationes gratiarum. Vnde scriptum
Gen. 1. b. est: Congregationesque aquarum appellauit maria.
Eccles. 1. b Dicitur quoque in Ecclesiaste: Omnia flumina intrant
in mare. Omnia flumina sunt omnia gratiarum dona,
Eccli. 24. c quæ intrauerunt in Mariam, iuxta illud Sapientis: In
me omnis gratia viæ, & veritatis, &c. Quam plenum
sit hoc mare, quàm plena gratia sit Maria, beatus Hie-
Hier. ser. de Assumpt. B. Ma. quæ est ep. 10. tom. 9. ante med. ronymus aperit, dicens: Bene plena, quia ceteris per
partes præstatur: Marię vero simul se tota infudit ple-
nitudo gratiæ. Hoc ergo plenum mare audiamus con-
tra vitia tonare. Tonet ergo mare & plenitudo eius,
tonet plenum mare, tonet plena Maria. Tonet contra
luxuriam, castitatem proponendo, & dicat: Quo mo-
Luc. 1. d do fiet istud, quoniam virum non cognosco? Tonet
Ibidem. etiam contra superbiam, humilitatem sentiendo, &
Ibidem e dicat: Ecce ancilla Domini, &c. Tonet quoque contra
ingratitudinem, gratias agendo, & dicat: Magnifi-
cat anima, &c. De plenitudine huius maris simi-
Psal. 95. c liter in Psalmo dicitur: Moueatur mare, & plenitu-
do eius. Moueatur mare, moueatur Maria, moueatur
certe suspitiis, & castigationibus, moueatur lacrymis,
& orationibus, moueatur eleemosynis, & aliis vene-
rationibus. Moueatur, inquam, plene, vt nobis
effundat de sua plenitudine. Attendamus, quid nobis
beatus Bernardus de ea loquatur. Ait enim sic: Vas li-
quore plenum si moueatur, de facili subuertitur, & ef-
fundit liquorem. Sic beata virgo Maria, si moueatur
precibus effundit liquorem in nobis.

Maria est plena possessionibus bonæ vitæ. Tertio consideremus, quod plena est Maria posses-
sionibus bonæ vitæ in effectu. De hac plenitudine ve-
re possumus dicere: Domini est terra, &c. Per terram
Psal 23. bene significatur Maria, de qua sic legitur in Isaia: Ape-
Isal. 45. b riatur terra, & germinet Saluatorem. Quid terra hu-
milius? quid terra vtilius? Terram omnes sub pedibus
habemus, & de terra omnes vitam fouemus. Vnde
enim victum & vestitum, panem & vinum, lanam, &
linum, & huius vitæ necessaria, nisi de terra, & de ple-
nitudine terræ habemus? Quid ergo humilius; quid v-
tilius terra? Similiter quid humilius, quid vtilius Ma-

A ria? Ipsa denique humilitate sua omnium est infima.
Ipsa plenitudine sua omnium est vtilissima. Vitæ nam-
que spiritualis necessaria habemus de plenissima ter-
ra Maria. Et ideo bene beatus Bernardus ait: Altius in- Ber. in serm. Nat. B. M. de aquæductu ante med.
tuemini quanto deuotionis affectu à nobis voluit ho-
norari Mariam, qui totius boni plenitudinem posuit
in Maria: vt proinde si quid spei in nobis est, si quid
gratiæ, si quid salutis, ab ea nouerimus redundare. Sed Ps. 23. & 49. c
à quo & cuius est tanta huius terræ plenitudo? Audi
Psalmistam: Domini est terra & plenitudo eius. Et ite-
rum: Meus est orbis terræ & plenitudo eius. Plenitudo
terræ consistit in fructibus, & diuersis possessionibus Psal. 103. c
terræ, iuxta illud Psalmistæ: Impleta est terra possessio-
B ne tua. Fructus autem & possessiones plenissimæ ter-
ræ, Mariæ sunt opera, mores, exempla, & diuersa me-
rita sanctissimæ vitæ Mariæ. Talibus enim possessioni-
bus eam Dominus repleuit, talibus eam bonis imple-
uit, vt dicitur in Ecclesiastico: Dominus in terram re- Eccli. 16. d
spexit, & impleuit eam bonis suis. De hac eius plenitu-
dine Hieronymus mentionem faciens, inquit: Talibus Hier. ser. de Assumpt. B. Maria. quæ est epist. 10. tom. 9. ante med.
decebat virginẽ oppignerare muneribus, vt esset gra-
tia plena: quæ dedit cœlis gloriam, terris Deum, pa-
cemque refudit, fidem gentibus, finem vitiis, ordinem
vitæ, & moribus disciplinam.

Quarto consideremus, charissimi, quòd Maria ple- B. Maria plena misericordia.
na est vnctione misericordiæ, plena oleo pietatis. Vn-
de ipsa signata esse potest per illam mulierẽ, cui clau-
so ostio domus suæ, omnia vasa intus congregata, fa-
C cta sunt miraculose oleo plena, secundum quod Eli-
sæus ei prædixerat, dicens: Cum plena fuerint, tolles. 4. Reg. 4. a
Mulier illa est Maria, quæ etiam a Filio suo mulier ap-
pellata est in Ioãne, vbi dicitur: Mulier, ecce filius tuus. Ioan. 19. c.
Huius mulieris vasa sũt affectus & effectus, desideria, &
beneficia, quæ omnia oleo misericordiæ plena sunt in
Maria. Vnde de hoc oleo beatus Bernardus bene ait: Ber in deprecatione ad V. M. non longe à prin.
Nec mirum ô Domina, si tam copioso oleo misericor-
diæ cordis tui, perfusum est sanctuarium: cum illud
inæstimabile opus misericordiæ, quod prædestinauit
Deus ante sæcula in redemptionem nostram, primum
sit in te à mundi artifice fabricatum. Dicamus ergo,
charissimi, dicamus Mariæ: Date nobis de oleo vestro. Matt. 25. a
Petamus oleum misericordiæ eius in mundo, ne fru-
D stra petamus in iudicio. Quod autem domus, in qua
vasa replebantur, clausa fuit, hoc optime Mariæ cõue-
nit, de cuius clausura Ezechiel ait: Porta hæc clausa Ezec. 44. a
erit & non aperietur, & vir non transiet per eam: quo-
niam Dominus Deus Israel egressus est per eam. Porta
Mariæ clausa fuit sera virginali, vir non transiuit per
eam, amplexu maritali: Dominus Deus egressus est per
eam, natiuitate singulari. Sed certe quia ad multipli-
cationem olei, vasa etiam vicinorum non pauca colle-
cta fuerunt: ideo quoque per vasa illa omnes signati
possunt, qui plenitudinis misericordię Mariæ partici-
pes sunt. Qui autem sint illi, beatus Bernardus decla- Ber. ser. de B. Mar. Vir. ex ver. Apoc. 12. ante med.
rauit cum dicit: Maria omnibus sinum misericordię
aperuit, vt ex plenitudine eius accipiant vniuersi: ca-
ptiuatus redemptionem, æger curationem, tristis con-
E solationem, peccator veniam, iustus gratiam, Angelus
lætitiam, denique tota Trinitas gloriam, Filij persona
carnis humanæ substantiam.

Quinto, charissimi, consideremus, quod plena est B. Maria plena fœcunditate prolis diuinæ.
Maria fœcundatione prolis diuinę. De plenitudine il-
la intelligere possumus illud Isaiæ: Vidi Dominum se-
dentem super solium excelsum, & eleuatum, & plena Isa. 6. a
erat domus maiestate eius. Domus illa in cuius solio
Dominus sedit, est beata virgo, in cuius mentis solio
Dominus requieuit. O vere beatissimum, O vere stabi-
lissimum solium, sicut dicitur in libro Regum: Firmis- 3. Reg. 8. b
simum solium tuum in æternum. Hoc solium excel-
sum est in intellectu, eleuatum in affectu. Excelsum
est quoque super homines, eleuatum super homines.
Excelsum

Excelsum insuper et gratia, eleuatum in gloria, in solio ergo Mariæ, in solio, inquã, mentis eius Dominus sedebit, & dumus corporis eius maiestate verbi incarnati plena erat. De hac ineffabili plenitudine beatus Ambrosius ait: Bene sola gratia plena dicitur, quæ solam gratiam, quam nulla alia, consecuta est, vt gratiæ repleretur auctore. O vere felix domus tam felici fœcunditate plena, ait nãque Bernardus. Bene gratia plena quę & virginitatis gratiam tenuit, & fœcunditatis gloriam acquisiuit. Dominus ergo in solio mentis Mariæ sedit per gratiam, & domũ corporis eius maiestate sua impleuit per assumptam naturam. Vnde in tertio Regum dicitur: Impleuerat gloria Domini domum Domini. Tunc ait Salomon. Dixit Dominus, vt habitaret in nebula. Domus ergo Domini Maria impleta est gloria diuinæ maiestatis per nebulam assumptæ à Deo humanitatis, illam dico nebulam, de qua dicitur in Ecclesiastico: Medicina omnium in festinatione nebulæ. Et iterum, Quasi stella matutina in medio nebulæ, &c. Nam quasi stella in nebula, est verbum in carne assumpta.

Amb. com. in Luc. lib. 2. c 1. edit. Rom. tom. 3.
Bernardus hom. 3. sup Missus est, longo ante med.
3. Reg. 8. b
Eccli. 43. c & 50. a

B. Maria plena perfectione vniuersalis Ecclesiæ.

Sexto consideremus, charissimi, quomodo Maria fuerit plena perfectione vniuersalis Ecclesiæ. Diuersas & mirificas perfectiones & gratias in diuersis sanctis suis habuit, & habet Ecclesia, in quorum plenitudine videtur detenta fuisse Maria, vt vere possit dicere illud Ecclesiastici: In plenitudine sanctorum detentio mea. Reuera in plenitudine sanctorum Mariæ detẽtio fuit: dum in mirifica detentione sua, plenitudo perfectionis sanctorum sibi non defuit. Sicut beatus Bernardus declarat, cum ait: Merito in plenitudine sanctorum detentio eius, cui nec defuit fides Patriarcharum, spiritus Prophetarũ, zelus Apostolorum, cõstantia martyrum, sobrietas confessorum, castitas virginum, fœcunditas coniugatorum, immo nec puritas Angelorũ. Scriptum enim est in Ecclesiastico: In plenitudine sanctã admirabitur. Ad hoc certe in plenitudine sanctorum, non in plenitudine impiorum detentio Mariæ est: quia apud eos, qui pleni sunt sanctitate, non apud eos, qui pleni sunt iniquitate, Maria libenter est. Ipsa quoque non solum in plenitudine sanctorum detinetur, sed etiam in plenitudine sanctos detinet, ne eorum plenitudo minuatur. Detinet nimirum virtutes, ne fugiant: detinet merita, ne pereant: detinet dæmones, ne noceant: detinet Filium, ne peccatores percutiat. Ante Mariã non fuit, qui sic detineret Dominum auderet, teste Isaia, qui dixit: Non est, qui innocet nomen tuum, qui consurgat & teneat te.

Eccl. 24. b
C
Eccl. 24. a
Isa. 24. b

B. M. plena respersione odoriferæ famæ.

Septimo consideremus, quomodo plena fit Maria respersione odoriferæ famæ. Sicut enim ager plenus odoriferarum specierum odoribus: Sic Maria plena est odoriferis famæ aspersionibus. De hac plenitudine accipiamus quod legitur in Genesi: Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Ager iste est Maria, in qua thesaurus Angelorum, immo totus Dei Patris absconditus est. Felix qui vendit omnia quæ habet, & emit agrum istũ. Huius agri pleni plenus odor est plena Mariæ fama, plenus honor. De hoc B. Hieronymus ait: Quia multis repleta erat virtutum odoribus, manans ex ea fragrabat suauissimus odor spiritibus angelicis. De isto odore ipsa sancta gloriando dicere potest, illud Ecclesiastici: Sicut cinnamomũ & balsamum, amœnitatis odorem dedi. Odor Mariæ fuit sicut cinnamomum exterius, in cortice conuersationis: sicut balsamus interius, in vnctione deuotionis: sicut myrrha in amaricatione castigationis. Fuit quoque odor Mariæ sicut cinnamomum in actione: sicut balsamum in contemplatione: sicut myrrha in passione. O vere diues & nimis diues, quæ præter alia aromata, tam plena fuit odorifero Spiritus sancti balsamo, vt bene de illo super illud, *Spiritus sanctus superueniet in te*, beatus Bernardus dicat, Pretiosum illud balsamum, tanta tibi copia, tantaque plenitudine influet, vt copiosissime effluat circumquaque. Bene ergo dicere potuit Deus Pater: Ecce odor Filij mei sicut odor agri pleni, quasi dicat: Ecce odor Filij mei, honor Filij pleni ex honore plenæ matris suæ est & fama. Vnde Hieronymus ait: Honor maternus eius est, qui de ea natus est.

Gen. 27. d
Matt. 13. f
Hier. ser. de Assumpt. B. Ma. quæ est ep. 10. tom. 9. ante med.
E
Eccli. 24. b
A
Ber. ser. in Nat. B. M. de aquæductu ante med.
Hier. ibid. vbi supra proxime.

B. Maria plena resultatione diuinæ gloriæ.

Octauo consideremus, charissimi, quomodo plena est Maria resultatione siue expressione diuinæ gloriæ, iuxta illud Ecclesiastici: Gloria Domini, plenum est opus eius Antonomastice, opus Domini mirabile est Maria, de quo dicitur in Ecclesiastico: Vas admirabile opus excelsi. Vere opus mirabile, cui numquam inuenitur simile. Vnde de hoc dicitur: Non est factum tale opus in vniuersis regnis. Non vtique in regno cœlestium, non in regno terrestrium, non in regno infernorum: quia nullum tale opus in cœlo, nullum tale in mundo, nullum tale in limbo fuit. Hoc enim opus plenum est Dominica gloria, quia super omnem puram creaturam refulsit, & relucet plenissime in Maria. Nã præter assumptam a verbo naturam, nullum est opus, nulla est creatura, in quã tanta diuinæ gloriæ materia relucet, sicut in Maria. Gloriam enim de restauratione facta in cœlo, gloriam de redemptione facta in mũdo, gloriã de liberatione facta in inferno, habet Dominus per Mariam, habet per plenitudinẽ Mariæ. Et ideo bene ait Anselmus sic: Tibi solum loquor Domina, beneficiis tuis plenum esse mundum, inferna penetrauit, cœlos superauit. Plenitudine enim gratiæ tuæ, quæ in inferno erant, se lætantur liberata, & quæ supra mundum sunt, se gaudent restaurata. Plenum ergo est gloria Domini opus eius Maria, quia sicut dicitur in Isaia: Plena est omnis terra gloria eius. Plena vtique est omnis terra, plena est tota Maria, relucente in se plenissime diuina gloria. Merito autem omnibus prædictis gratiis plenissima dicitur, quæ omnibus non ingratis gratissima creditur, sicut beatus Bernardus ostẽdit, qui de hoc verbo, *Aue gratia plena*, loquens sic ait: Bene plena gratia, quia Deo, & Angelis, & hominibus grata. Hominibus per fœcunditatem, Angelis per virginitatem, Deo per humilitatem.

Eccli. 42. c
Eccli. 43. a
B
3. Reg. 10. e
Isa. 6. b

B. Maria plena fruitione lætitiæ æternæ.

Nono consideremus charissimi, quomodo plena sit Maria fruitione lætitiæ æternæ. Quis enim nesciat eã ab his non exclusam, quibus Filius eius dixit: Petite, & accipietis, vt gaudium vestrum plenum sit? Si ergo omnium Apostolorum, immo omnium cum Deo regnantium gaudium plenum est, quanto matris Dei gaudium plenissime est plenum? De hac plenitudine beatus Hieronymus inquit: Plena si quidẽ gratia, plena Deo, plena virtutibus, non potest nõ possidere pleniter gloriam claritatis æternæ. Quid mirum, si lætitiam & gloriam plenam & super plenam habet in regno, quæ gratiam plenam & super plenam habuit in exilio? Quid certe mirum, si tam in cœlo quam in mũdo eius plenitudo super omnem creaturam sit, de cuius plenitudine omnis creatura virescit? Vnde Anselmus ait: O femina plena & super plena gratia, de cuius plenitudinis exundantia, respersa reuiuiscit omnis creatura. Sic ergo charissimi videtis in Maria plenitudinem sapientiæ illuminatiuam, plenitudinem gratiæ inundatiuam, plenitudinem vitæ fructificatiuam, plenitudinem misericordiæ subueniuam, plenitudinem Ecclesiæ perfectiuam, plenitudinem famæ respersiuam, plenitudinem diuinæ gloriæ expressiuam & plenitudinem æternæ lætitiæ supergressiuam. Eia ergo plenissima virgo Maria nos tã inanes, tam vacuos sic participes plenitudinis tuæ facias, vt tandem ad æternam plenitudinem pertingere valeamus. Per Dominum nostrum Iesum Christum, &c.

D
Hier. ser. de Assumpt. B. Mariæ quæ est epist. 10. tom. 9. post med.

LECTIO

LECTIO VIII.

Quòd Dominus, de quo dicitur beata Maria, Dominus tecum, generaliter est Dominus vniuersalis omnium rerum potentissimus, sapientissimus, opulentissimus, ac indeficientissimus, & cum eo Beata Maria etiam talis.

AVe *Maria gratia plena, Dominus tecum.* Ostensũ est supra, quomodo Maria propter purissimam vitę innocentiam merito per, *Aue* salutatur: ostensum est quoque quomodo propter copiosissimæ gratiæ affluentiam merito, *Gratia plena* commemoratur. Ostendendum autem nunc est, quomodo propter specialissimam Dei præsentiam merito Dominus secum fore insinuatur. *Dominus ergo tecum* O magne Gabriel, magnum, magnæ Mariæ, de magno Domino nuncias, Magnum est quod ei dicis, *Dominus tecum.* Sed dic nobis, quantum, vel quomodo secum? Et ecce beatus Augustinus in persona Gabrielis ad hoc respondens, ait, *Dominus tecum*, sed plusquam mecum. *Dominus tecum*, sed non sicut mecum. In me licet sit Dominus, memetipsum creauit Dominus, per te autem nasciturus est Dominus. Dominus ergo ô Maria, sed quis, vel quantus Dominus? Dominus terræ, & omnium generaliter, Dominus hominum specialiter, Dominus tuus singulariter ô Maria. Dominus, inquam, creaturę generaliter vniuersalis, Dominus specialiter naturæ rationalis, Dominus singulariter aulę tuæ virginalis ô Maria. Cõsiderãdũ est ergo, charissimi, quòd Dominus iste de quo dicitur: *Dominus tecũ*, ipse est generaliter Dominus creaturæ vniuersalis, Vnde Iudith: Dominus cœlorũ, creator aquarũ, & Dominus totius creaturę. Et Sapiens: Omnium Dominus dilexit illam. Omniũ certe vniuersaliter, omnium, inquam, visibilium & inuisibilium. Iste vniuersalis omnium Dominus sic cum Maria fuit, quòd etiam ipsam vniuersalem omnium Dominam fecit. Dominam, inquam, cœli, & Dominã mundi. Propter quod Anselmus ait: Regina cœli, & Domina mũdi, mater eius qui mundat mundum, tibi confiteor, quòd corpus meum nimis est immundum. Sed ecce iste vniuersalis omnium Dominus, ipse est Dominus potentissimus, Dominus sapientissimus, Dominus opulentissimus, Dominus indeficientissimus. Dominus enim sine potentia, dominus sine sapientia, dominus sine opulentia, dominus sine permanentia minus perfectus dominus esset. Vnde dominus impotens, dominus insipiens, dominus indigens, dominus deficiens, siue non permanens, minus reputaretur. Dominus ergo vniuersalis, ipse Dominus est potentissimus voluntate, Dominus sapientissimus veritate, Dominus opulentissimus proprietate, Dominus indeficientissimus æternitate.

Verbi illius: Dominus tecum, declaratio.

Aug. de temp. serm. 18. paulo ante med. tom. 10.

Iudith. 9. d
Sap. 8 a

Primo attendite, charissimi, quòd Dominus vniuersalis qui cum Maria est, cum Dominus potentissimus voluntate sit, bene de illo Propheta ait: Omnia quæcumque voluit Dominus, fecit, &c. vsque in abyssis. Ergo nec in cœlis, nec in terris, nec in omnibus inferni abyssis, voluntati tam potentissimi Domini resistere quisquam potest, teste Mardochæo, qui de isto Domino ait: Domine Rex omnipotens, in ditione tua cuncta sunt posita, & non est qui tuæ resistere possit voluntati. Ecce Maria, quantus Dominus est, quàm potẽtissimus Dominus est, qui tecũ est. Et quia Dominus potentissimus, potentissime tecũ est; ideo & tu es potentissima secum, potentissima es per ipsum, potentissima apud ipsum, ita vt vere dicere possis illud Ecclesiastici: In Hierusalem potestas mea. Hierusalem signat Ecclesiam triumphantem in cœlis, signat etiam Ecclesiã militantem in terris. Nam vere tam in cœlis,

Psal. 113. b

Esther 13. c

Eccli. 24. b

A quam in terris potestatem habet mater potentissima creatoris. Quam potentissimam cognoscit Anselmus cum orans, ait: Exaudi pia, adesto propitia, adiuua potentissima, vt mundentur sordes mentis meæ, & illuminentur tenebrę meæ. Dominus ergo tecum ô Maria potentissima.

Secundo attendite, charissimi, quòd vniuersalis Dominus, qui est cum Maria, ipse est Dominus sapientissimus veritate. Ipse enim est Dominus, de quo in Psalmo dicitur: Magnus Dominus noster, & magna virtus eius, & sapientiæ eius nõ est numerus. O quam sapientissimus Dominus, cuius sapiẽtiã nihil fallere, nihil latere potest: quia omnia manifesta & occulta nouit. Omnia vtique opera nostra bona & mala, omnia verba nostra bona & mala, omnes cogitationes & omnia
B desideria nostra bona, & mala, omnia scit Dominus. Vnde Petrus ait: Domine, tu omnia scis. Ecce Maria, qualis Dominus est quàm sapiẽtissimus Dominus, qui tecũ est. Et quia Dominus sapientissimus, sapientissime est tecũ: ideo tu es sapientissima secũ, sapientissima es per ipsum. Tu enim signata es per illam Abigail, de qua dicitur: Et atque illa mulier prudentissima. & speciosa. Maria tam prudentissima, tam speciosa fuit, vt Anselmus de ipsa audacter dicat: Omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ in Maria. Dominus ergo tecum ô Maria sapientissima.

Ioan. 21. c

1. Reg. 25. a

Tertio attendite, charissimi, quòd Dominus vniuersalis qui cum Maria est, ipse est Dominus opulen-
C tissimus proprietate, sicut bene de isto Domino Propheta testatur, dicens: Domini est terra, &c. vsque in eo, Domini certe est non solum terra & plenitudo eius, immo etiam cœlum & plenitudo eius. Tui enim Domine sunt cœli, & tua est terra: quia cœlum cœli Domino. Domini huius omnia sunt propria, cœlum & terra, corporalia & spiritualia, omnis natura, omnis gratia, omnis cœlestis gloria, omnia sunt Domini propria. Dominus ergo ditissimus est, sicut etiam Apostolus ait: Ideo Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant illum. Ecce Maria, quantus Dominus est, quã opulentissimus Dominus est, qui tecum est. Et quia Dominus opulentissimus, opulentissime est tecum, ideo tu es opulentissima siue ditissima secum, ita vt vere tibi dici possit illud Prouerbiorum: Multæ filiæ congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas.
D Filia Agnes, filia Lucia, filia Cæcilia, filia Agatha, filia Catharina, & multæ aliæ filiæ, & multæ aliæ virgines sanctæ, multæ animæ iustæ congregauerunt diuitias virtutum, & gratiarum, diuitias meritorum & pręmiorum: sed Maria vniuersis diuitiis supergressa es excellẽtissime vniuersas. O quam diues est Maria in gloria, quæ tam diues fuit in miseria! O quàm diues est in cælo, quæ tam diues fuit in mundo! O quàm diues est in anima sua, quę tam diues fuit in carne sua, vt etiam B. Bernardus exclamans, dicat: O diues in omnes & super omnes Maria, de cuius substantia modica pars assumpta, totius mundi suffecit soluere delicta. Dominus ergo tecum ô Maria opulentissima.

Psal. 23. a

Rom. 10. c

Prou. 31. d

Quarto attendite, charissimi, quòd Dominus vni-
E uersalis, qui est cum Maria, ipse est Dominus indeficientissimus æternitate. Vnde habetis in Exodo: Dominus regnabit in æternum, & vltra. Et in Psalmo de isto Domino dicitur: Tu autem Domine in æternum permanes. Ecce Maria quantus Dominus est, quàm indeficientissimus Dominus est qui tecum est, & quia Dominus indeficientissimus indeficientissime est tecum, & ideo tu es indeficientissime in æternum secũ. Tu enim es thronus ille indeficiens, thronus in æternum, thronus Filij Dei, de quo Pater per Prophetam ait: Thronus eius sicut Sol in conspectu meo, & sicut Luna perfecta in æternum, & vere in æternum. Vnde non solum vere dicimus: Tu autem Domine in æternum

Exod. 15. d
Psal. 101. b

Psal. 88. e

num permanes: ſed etiam vere dicere poſſumus: Tu autem Domina in æternum permanes. Quid mirum ſi Maria ipſa in Filio ſuo permaneat in æternum, cum etiam beneficia Mariæ in ſeruis ſuis permaneant in æternum? Ait enim beatus Bernardus: In te ô Maria Angeli lætitiam, iuſti gratiam, peccatores veniam inueniunt in æternum. Dominus ergo tecum ô Maria indeficientiſſima. Gaude nunc Maria gaude: Ecce Dominus potentiſſimus ſic eſt tecum, quòd tu es potentiſſima ſecum: Dominus ſapientiſſimus ſic eſt tecū, quòd tu es ſapientiſſima ſecum. Dominus opulentiſſimus ſic eſt tecum, quòd tu es opulentiſſima ſecū. Dominus indeficientiſſimus, ſic eſt tecum, quòd tu es indeficientiſſima ſecum. Eia ergo potentiſſima Domina, eſto nobis impotentiſſimis auxiliatrix. Eia ſapientiſſima Domina, eſto nobis inſipientibus auxiliatrix, & conſiliatrix. Eia opulentiſſima Domina, eſto nobis indigentibus locupletatrix. Eia indeficientiſſima Domina, eſto nobis deficientibus perpetuatrix in omni bono.

Ber. ser. 2. die Pent. cir. me.

LECTIO IX.

Quod Dominus, de quo dicitur B. Maria, Dominus tecum ſpecialiter eſt Dominus creaturæ rationalis piiſſimus, iuſtiſſimus, certiſſimus, ac nominatiſſimus, & talis etiam cum ipſo Beata Maria.

CONſequenter conſideremus, chariſſimi, quòd Dominus iſte de quo dicitur, Dominus tecum, ipſe eſt Dominus ſpecialiter creaturæ rationalis, ſicut ipſa rationalis creatura in Pſalmo ait: Domine Dominus noſter, &c. Dominus omnium vniuerſaliter: Dominus noſter, ſpecialiter. Sic vtique Dominus noſter, ſicut dicitur in Iſaia: Dominus iudex noſter, Dominus legifer noſter, Dominus rex noſter. Dominus legifer noſter, in mundo: Dominus iudex noſter, in iudicio. Dominus rex noſter, nos coronās in cœlo. Iſte ſpecialis noſter Dominus ſic cum Maria fuit, quòd etiam ipſam ſpecialem noſtram Dominam fecit. Quod bene beatus Bernardus recognoſcens, ait: Domina noſtra, mediatrix noſtra, aduocata noſtra, tuo filio nos recōcilia, tuo filio nos commenda, tuo filio nos repræſenta. Sed ecce iſte noſter ſpecialis Dominus, ipſe eſt piiſſimus, Dominus iuſtiſſimus, Dominus certiſſimus, Dominus nominatiſſimus. Dominus enim qui non eſſet pius in beneficiis, iuſtus in iudiciis, Dominus qui non eſſet certus in promiſſis, Dominus qui non eſſet nominatus in populis, minus reputaretur. Dominus ergo noſter eſt Dominus piiſſimus liberalitate: Dominus iuſtiſſimus æquitate: Dominus certiſſimus fidelitate: Dominus nominatiſſimus famoſitate.

Pſal. 8.

Iſa. 33. d

Primo ergo attendite, chariſſimi, quòd Dominus noſter ſpecialis, qui cum Maria eſt, ipſe eſt Dominus piiſſimus liberalitate miſericordiæ ſuæ infinitæ. Ipſe enim eſt Dominus, de quo Propheta ait: Tu Domine ſuauis, & mitis, & multæ miſericordię, omnibus inuocantibus te. Multæ miſericordiæ Dominus, in multis beneficiis tēporalibus, ſpiritualibus, æternalibus; quæ ex multa miſericordia ſua contulit nobis, & conferre non ceſſat. Vtinam tantis Domini miſericordiis non ſimus ingrati. Vtinam Domino tam miſericordiſſimo ſimus valde grati cū Iſaia, qui de Domino ait: Miſerationum Domini recordabor: laudabo Dominum ſuper omnibus, in quibus reddidit nobis Dominus. Ecce Maria qualis Dominus eſt, quam piiſſimus, quam miſericordiſſimus Dominus eſt, qui tecum eſt, Et quia Dominus miſericordiſſimus miſericordiſſime eſt tecum; ideo & tu es miſericordiſſima ſecum, vt vere de te dici poſſit illud Iſaiæ; Præparabitur in miſericordia ſolium eius, & ſedebit ſuper illud in veritate. Solium diuinæ miſericordiæ eſt Maria, mater miſericordiæ, in quo omnes inueniunt ſolatia miſericordiæ. Nam ſicut miſericordiſſimum Dominum; ita miſericordiſſimam Dominam habemus. Dominus noſter multæ miſericordiæ eſt omnibus inuocantibus ſe: & Domina noſtra multæ miſericordiæ eſt omnibus inuocantibus ſe. Propter quod optime Bernardus dicit: Sileat miſericordiam tuam Virgo beata, qui inuocatam eam in neceſſitatibus ſuis, ſibi meminerit defuiſſe. Dominus ergo tecum ô Maria miſericordiſſima.

Pſal. 85. a

Iſa. 63. b

Iſa. 16. a

Ber. ser. 4. de Aſſumpt. B. Maria, cir. fin.

Secundo attendite, chariſſimi, quòd Dominus noſter ſpecialis, qui eſt cum Maria, ipſe eſt Dominus iuſtiſſimus æquitate, ſicut bene de Domino iſto in Pſalmo dicitur: Iuſtus Dominus, & iuſtitias dilexit. Et iterum: Iuſtus es Domine, & rectum iudicium tuum. Iuſtus certe eſt Dominus in omnibus iudiciis ſuis, in omnibus cauſis, in omnibus factis ſuis, ſicut iterum in Pſalmo dicitur: Iuſtus Dominus in omnibus viis ſuis, Dominus ita iuſtus eſt in omni via iuſtitiæ, quòd propter nullam perſonam declinat à via iuſtitiæ. Et ideo bene de iſto Domino dicitur: Non ſubtrahet perſonam cuiuſquam Dominus, qui eſt omnium dominator, nec verebitur magnitudinem cuiuſquam, quoniā puſillum, & magnum ipſe fecit, & æqualiter eſt illi cura de omnibus. Ecce Maria qualis Dominus eſt, quā iuſtiſſimus Dominus eſt, qui tecū eſt. Et quia Dominus iuſtiſſimus eſt tecum, ideo & tu es iuſtiſſima ſecum. Tu enim es virga Aaron recta, florida & fructifera. Recta immo rectiſſima, per iuſtitiam & æquitatem. Florida per virginitatem. Fructifera, per fœcunditatem. Quæ enim eſſet virga recta, ſi non virga Aaron eſſet recta? Quæ anima eſſet iuſta, ſi non Maria eſſet iuſta: Hoc eſt quod beatus Bernardus dicit: Quis iuſtus, ſi non Maria iuſta, de qua ortus eſt Sol iuſtitiæ? Dominus ergo tecum, ô Maria iuſtiſſima.

Pſal. 10. b & 118. ſ.

Ibid. 144. d

Sap. 6. b

Bern. ser. in N. B. Mar. de aquaductu ante med.

Tertio attendite, chariſſimi, quòd Dominus ſpecialis noſter, qui eſt cum Maria, ipſe eſt Dominus certiſſimus fidelitate, & fideliſſimus certitudine, ſicut Propheta teſtatur, qui ait: Fidelis Dominus in omnibus verbis ſuis. Recogitate ergo verba iſta, quibus promiſit coronam iuſtis, & gehennā iniuſtis, & ſcitote quòd Dominus fidelis fideliter verba ſua tenebit, fideliter quod locutus eſt implebit, ſicut de iſto Domino dicitur in Ezechiel: Ego Dominus locutus ſum, & faciam. Verba vtique ſua Dominus fideliſſimus, fideliſſime tenebit, ſicut ipſe in Euangelio ſuo dicit: Cœlum & terra tranſibunt, &c. Ecce Maria, qualis Dominus eſt, quàm fideliſſimus Dominus eſt, qui tecum eſt. Et quia Dominus fideliſſimus, fideliſſime eſt tecum, ideo & tu es fideliſſima ſecum. Tu enim es illa fideliſſima columba Noe, quæ inter ſummum Deum, & mundum diluuio ſpirituali ſubmerſum, mediatrix fideliſſima extitit. Coruus infidelis, columba fidelis fuit. Sic & Eua infidelis; Maria vero fidelis inuenta eſt. Eua infideliſſima mediatrix perditionis: Maria vero fideliſſima mediatrix ſalutis fuit. Ideo beatus Bernardus ait: Fidelis mediatrix Maria, quæ ſalutis antidotū viris, & mulieribus propinauit, Dominus ergo tecum ô Maria fideliſſima.

Pſal. 144. c

Ezec. 30. b

Matt. 13. d

Ber. ser. de B. Mar. Vir. ex ver. Apoc. 12. non longe à prin.

Quarto attendite, chariſſimi, quod noſter Dominus ſpecialis, qui cum Maria eſt, ipſe eſt Dominus nominatiſſimus famoſitate. Magni enim nominis eſt, teſte Hieremia, qui de Domino iſto ait: Non eſt ſimilis tui Domine, & magnus tu, & magnum nomen tuum. Magnum vtique fama & laude nomen Domini eſt in omni populo, ſicut Propheta oſtendit dicens: Reges terræ, & omnes populi principes, & omnes iudices terræ. Iuuenes, & virgines, ſenes cum iunioribus laudent nomen Domini. Nominis autem Domini laus & fama, non ſolum ad omnem populum, ſed etiam ad

Hier. 10. a

Pſal. 148. b

omne

omne tempus se extendit, sicut per eundem Prophetam patet, qui ait: Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc & vsque in sæculum. Item nominis Domini laus, & fama non solum ad omnem populum, non solum ad omne tempus: sed etiam ad omnem locum se extendit, sicut iam dictus Propheta declatans ait: A solis ortu vsque ad occasum laudabile nomē Domini. Ecce Maria quantus Dominus, quàm nominatus Dominus est, qui tecum est: & quia Dominus nominatissimus siue famosissimus, famosissime est tecum, ideo & tu es famosissima, & nominatissima secū. Tu enim bene signata es per illam Ruth, de qua legitur sic: Sit exemplum virtutis in Ephrata, & habeat celebre nomen in Bethleem, id est in Ecclesia. B O celeberrimi nominis Maria, quomodo posset nomen tuum non esse celebre, quæ etiam deuote nominari non potes sine nominantis vtilitate? Testatur tuus Bernardus, dicens: O magna, ô pia, ó multū laudabilis Maria, tu nec nominari potes, quin accēdas: nec cogitari quidem, quin recrees affectus diligentium te: tu numquam sine dulcedine diuinitos tibi insita pię memotię portas ingrederis. Maria ergo, fratres, optime signata est per illam famosissimi nominis feminam Iudith, de qua scriptū est: Hæc erat in omnibus famosissima, quoniam timebat Dominum valde, nec erat qui de illa loqueretur verbū malum. Famosa quidem est Maria, propter virtutes & exempla sua tam laudabilia. Famosior autem propter misericordias, & beneficia sua tam inenarrabilia. C Famosissima vero propter gratias, & priuilegia sua tam mirabilia. Quid enim mirabilius, quàm esse matrem, & virginem, & esse Dei matrem? Quid autem mirum si Maria, de tantis millibus misericordiæ suæ beneficiis, famosa est in mundo, quę tam famosa est de vnico beneficio suo circa Theophilum exhibito? Ait beatus Bernardus: Famosum summæ tuæ benignitatis testimonium est, per te restauratus Theophilus ô Maria. Dominus ergo tecum famosissima ô Maria. Gaude nunc ô Maria, gaude. Ecce Dominus piissimus sic est tecum, quòd tu es piissima secum. Dominus iustissimus sic est tecum, quòd tu es iustissima secum. Dominus famosissimus sic est tecum, quòd tu es famosissima secum. Eia ergo piissima Maria, nos impios salua per tuā misericordiosissimā pietatem. D Eia iustissima, nos iniustos salua per tuam iustissimam æquitatem. Eia fidelissima Maria, nos perfidos salua per tuam certissimam fidelitatem. Eia famosissima Maria, nos infames salua, per tuam suauissimam famositatem.

Psal. 112. a — *Ibidem.* — *Ruth. 4. c* — *Ber. in deprecatione & laud. ad Vir. Ma. post me.* — *Iudith 8. a* — *Ber ibidem non longe à prin.*

LECTIO X.

Quòd Dominus, de quo dicitur beata Mariæ, Dominus tecum, tam singulariter est cum Maria, vt ipsa eius sit filia nobilissima, mater dignissima, sponsa venustissima, & ancilla deuotissima.

POst prędicta, charissimi, considerandum, quòd Dominus iste de quo dicitur: Dominus tecum, non solum est Dominus generaliter creaturæ vniuersalis, non solum est Dominus specialiter creaturæ rationalis: immo ipse etiam est Dominus singulariter aulę virginalis suæ sanctissimæ genitricis. Maria singulariter tam corpore, quàm anima est aula Domini, domus Dei sanctissima, de qua in Psalmo dicitur: Domum tuam decet sanctitudo Domine. O vere singulariter beatam domum, quæ sola tam singulariter talem meruit habere Dominum. Ecce enim beatus Bernardus ait: Tu sola digna inuenta es, vt in tua virginali aula Rex Regum & Dominus dominantium à regalibus sedibus veniens, primam sibi inter filios hominum mānsionem eligeret. Iste singularis Marię Dominus sic singulariter cum Maria fuit, quod etiā ipsam tam singulariter Dominam fecit, quòd nec primam similem visa est, nec habere sequentem: dum ipsa singulariter Domini filia, Domini mater, Domini sponsa, & Domini ancilla facta est. Maria enim filia Domini singulariter, generosa mater Domini singulariter, gloriosa spōsa Domini singulariter, pretiosa ancilla Domini singulariter obsequiosa fuit. Si autem illa tribus personis diuinis volumus appropriare, possumus dicere, quod Dominus iste, qui tam singulariter est cum Maria, ipse est Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus sanctus, Dominus trinus & vnus. Ipse est Dominus Pater, cuius Maria est filia nobilissima. Ipse est Dominus Filius, cuius Maria mater dignissima. Ipse est Dominus Spiritus sāctus, cuius Maria sponsa iustissima. Ipse est Dominus trinus & vnus, cuius Maria est ancilla subiectissima. Maria certe est filia summæ æternitatis, mater summæ veritatis, sponsa summæ bonitatis, ancilla summæ Trinitatis.

Psal. 92. b — *Bern. ibidem vbi sup. prox.*

Primo ergo attendite, charissimi, quòd Dominus iste qui tam singulariter est cum Maria, ipse est Dominus cuius filia nobilissima est Maria. De isto enim Domino, & de illa filia accipi potest, quod Booz dixit: Benedicta es à Domino filia, quia priorem misericordiam posteriore superasti. Vere benedicta à Domino filia est Maria, à summo, inquam, Domino, cuius ipsa est filia. O vere nobilissimi Regis nobilissima filia, quę tam multiplici interius ornata es gloria, vt vere de ea dicere possit: Omnis gloria eius filiæ regis ab intus, &c. Ideo tamquam verissima Regis filia ad regnum copiosissime est tracta, teste beato Bernardo, qui ait: Tu filia delicata & omni gratia plena, charissima in delitiis tuis tracta es ad gloriam decoris tui, & in signū dilectionis. Ista benedicta filia priorem misericordiam posteriore superauit. Magna enim erga miseros fuit misericordia Mariæ, adhuc exulantis in mundo, sed multo maior erga miseros est misericordia eius iā regnantis in cœlo. Maiorem per beneficia innumerabilia nunc ostendit hominibus misericordiam, qui magis nunc videt innumerabilem hominum miseriam. Vnde pro splendore prioris misericordiæ fuit Maria pulchra vt Luna: pro splendore vero posterioris misericordiæ, est electa vt Sol. Nam quemadmodum Sol Lunam superat magnitudine splendoris: sic priorem Mariæ misericordiam superat magnitudo posterioris. Quis est super quem Sol & Luna non luceat? quis est super quem misericordia Mariæ non resplendeat? Audi quid de hoc beatus Bernardus sentiat, ait enim sic: Quemadmodum Sol oritur super bonos & malos indifferenter: sic Maria petita non discutit merita, sed omnibus sese exorabilem, omnibus clementissimam præbet, omnium denique necessitatibus amplissimo miseretur affectu. Dominus ergo tecum ô Maria, sicut pater cum filia nobilissima.

Dominus est cum Maria, cius filia nobilissima. — *Ruth. 3. c* — *Psal. 44. c* — *Ber. in ser. de B. M. Vir. in verb. Apoc. 12. ante med.*

Secundo attendite, charissimi, quòd Dominus iste qui tam singulariter est cum Maria, ipse est Dominus E cuius mater dignissima est Maria. De isto Domino & de ista matre dixit Elizabeth: Vnde mihi hoc, vt veniat mater Domini ad me? Mater Domini mater & virgo, mater est dignissima: Ipsa est mater, quæ tali filio est decentissima. Ipsa mater est cui talis filius decentissimus fuit. Ipsa est qua maiorē Deus facere non posset. Maiorem mundum posset facere Deus, maius cœlum posset facere Deus: maiorem matrem quam matrem Dei non posset facere Deus. Vnde Bernardus ait. Nec enim decebat Deum alia mater, quam virgo, nec Virginem alius filius quàm Deus: quia nec maior inter matres, nec maior inter filios nasci potuit. Hęc itaque mater est flos misericordiæ, mater Solis iustitiæ, mater fontis sapientiæ, mater Regis gloriæ. Mater inquam, est eius, cuius misericordia ad dilectionem,

Luc. 1. e — *Domini, qui est singulariter cū Maria, ipsa est mater dignissima.* — *Bern. hom. 2. sup. Missus est, non longe à princ. in sensu.*

cuius

cuius iustitia ad timorem, cuius ſapientia ad agnitionem, cuius gloria ad ſpem nos inducit. Maria ergo mater eius, quæ effectiue eſt noſtra dilectio per miſericordiam, noſter timor per iuſtitiam, noſtra agnitio per ſapientiam, noſtra ſpes per gloriam, vt vere ipſa dicere poſſit illud Eccleſ. Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris & agnitionis, & ſanctæ ſpei. Sed numquid ſolius Chriſti mater eſt Maria? Immo certe, quod iucundiſſimum eſt, Maria non ſolum eſt mater Chriſti ſingularis, ſed etiam mater omnium fidelium vniuerſalis. Vnde B. Ambroſius ait: Si Chriſtus eſt credentiũ frater, cur non ipſa, quæ genuit Chriſtum, credentium ſit mater? Eia chariſſimi omnes nunc gaudeamus, nũc omnes gaudẽdo dicamus: Benedictus frater, per quem Maria eſt noſtra mater: & benedicta mater, per quam Chriſtus eſt noſter frater. Hinc bene Anſelmus ait: Domina mater, per quam talem fratrem habemus, quid gratiarum, quid laudis tibi retribuemus? Deus ergo tecum ô Maria, ſicut Filius cum matre digniſſima.

Eccl.24.c

Maria omnium fideliũ mater eſt.

Tertio attendite, chariſſimi quòd Dominus iſte, qui tam ſingulariter eſt cum Maria, ipſe eſt Dominus, cuius ſponſa venuſtiſſima eſt Maria. Vnde tam de iſto Domino, quam de iſta ſponſa exponi poteſt illud Oſeæ: Sponſabo te mihi in iuſtitia, & iudicio, & in miſericordia & in miſerationibus, & ſponſabo te mihi in fide: & ſcies quia ego Dominus. Ecce pulchra ſponſa, pulchra in iuſtitia & iudicio reſpectu ſui, pulchra in miſerationibus & miſericordia reſpectu proximi, pulchra in fide reſpectu Dei. Pulchra vtique in iuſtitia vitæ, & in iudicio conſcientiæ, pulchra in miſericordia in affectu, & in miſerationibus in effectu: pulchra in fide, qua credidit omnia credenda ſupra ſe, & qua credidit omnia perficienda in ſe, iuxta illud: Beata quæ credidiſti, quoniam perficientur in te ea, quæ dicta ſunt tibi à Domino. Sed ecce ſponſa Spiritusſancti Maria, ſicut formoſiſſima fuit & in conuerſatione, ita etiam dulciſſima eſt in allocutione, ſicut dicitur in Canticis: Fauus diſtillans, &c. vſque, Tua. O quàm melliflua verba ſæpius diſtillauerunt dulciſſima Mariæ labia. Quæ etiam bene lac & mel ſub lingua habuit in duobus verbis, quæ ipſa Gabrieli reſpondit. Nonne Maria lac ſub lingua habuit, quando lacteum illud continentiæ verbum reſpondit: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco? Nonne etiam mel ſub lingua habuit, quando mellifluum illud dulcedinis verbum reſpondit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundum verbum tuum? De mellifluentia namque huius melliflui verbi, per totum mundum melliflui facti ſunt cœli. Maria inſuper mel ſub lingua habuit, in mellifluis orationibus ad Deum: lac vero ſub lingua habuit, in lacteis collationibus ad proximum. Eia ergo quanti decoris, & quanti dulcoris eſt illa ſpõſa ſummi conſolatoris. Quia inquit Auguſtinus: Quæ eſt hæc virgo tam ſancta, vt ad eam venire dignaretur Spiritusſanctus? tam ſpecioſa, vt eam ſponſam eligeret Deus? Dominus ergo tecum ô Maria, ſicut ſponſus cum ſponſa delicatiſſima.

Oſea 2.d

Luc.1.e

Cant.4.c

Luc.1.d

Aug. de Sãct. ſer.35. ante med. to.10. & de temp. ſer.10.

Quarto attendite, chariſſimi, quòd Dominus iſte, qui tam ſingulariter eſt cum Maria, ipſe eſt Dominus, cuius ancilla deuotiſſima eſt Maria, ſicut ipſamet teſtatur, dicens: Ecce ancilla Domini. Maria ancilla eſt Domini Patris, Domini Filij, & Domini Spiritusſancti. Quid mirum, ſi Maria ſit huius Domini ancilla, cum etiam Filius Mariæ ſit huius Domini ſeruus ſecundum aſſumptam à matre naturam? Ipſe enim in Pſalmo confitetur, dicens: O Domine quia ego ſeruus tuus, & filius ancillæ tuæ! O quàm bona ancilla, & bonus ancillæ filius! Heu quot ſunt malæ ancillæ & mali ancillarum filij. Sed quid dicit ſcriptura? Eiice ancillam & filium eius. Legitur in Geneſi

Domini qui eſt ſingulariter cum Maria ipſa eſt ancilla deuotiſſima.

Gen.16.a,b

A de ancilla Saræ, quòd concepiſſe ſe videns, deſpexit Dominam ſuam. Mala ergo ancilla Agar de fœcunditate inflatur, bona vero ancilla Maria de humilitate fœcundatur. Ancilla illa ſuperba dominam deſpexit; ancillam iſtam humilem Dominus reſpexit, ſicut ipſa humiliter recognoſcens dicit: Reſpexit humilitatem ancillæ ſuæ. O anima Chriſtiana Domini ancilla, ſic cum Maria amplectere fœcunditatem, vt nequaquam deſeras humilitatem. Vt ergo de boni operis fœcunditate non infleris, ſed magis de humilitate fœcunderis; attende humilem ancillam, reſpice humilem Mariam. Ecce ait, ancilla Domini, vnde Ambroſius: Vide, inquit, humilitatem, vide deuotionem, Ancillam ſe dicit Domini, quæ mater eligitur Domini, nec repentino exaltata promiſſo eſt. O vere admiranda humi-

Luc.1.f

Amb. lib.2. com. in Luc. cap.1. tom.3. edit. Rom.

B litas! Ecce non ſolum Domini ancilla, ſed etiam ſeruorum Domini ancilla, quodam modo dignatur eſſe Maria. Ipſa namque ſignata eſt per illam Abigail, pro qua adducenda, cum Dauid nuncios miſiſſet, reſpondit: Ecce famula tua ſit in ancillam, vt lauet pedes ſeruorum Domini mei. Per benedictam ancillam Mariam quaſi tot ſerui Domini loti ſunt, quot fideles eius ſuffragiis à peccatis mundati ſunt. Ipſa enim quaſi tot ſeruorum Domini pedibus aquam obtulit, quot pœnitentibus lacrymas compunctionis obtinuit. Dominus ergo tecum ô Maria tanquam cum ancilla deuotiſſima. Dominus Pater tecum, Dominus Filius tecum, & Dominus Spiritusſanctus tecum. Vnde Bernardus: Pater, inquit tecum, qui ſuum Filium facit & tuum.

1.Reg.25.g

Ber. ho.3. ſup. Miſſ eſt. ant. med.

C Filius tecum, qui ad condendum in te mirabile ſacramentum miro modo & ſibi reſerat genitale ſecretum, & tibi ſeruat virginale ſignaculum. Spiritusſanctus tecum, qui cum Patre & Filio tuum ſanctificat vterum. Dominus ergo tecum. Dominus certe cuius filia es, qua nulla nobilior: Dominus cuius mater es, qua nulla mirabilior: Dominus cuius ſponſa es, qua nulla amabilior: Dominus, cuius ancilla es, qua nulla humilior vmquam fuit, nec eſt, nec erit in æternum. Eia ergo Domina, quia Dominus tantus ac talis, tantum ac taliter eſt tecum, fac vt etiam ipſe per gratiam ſit nobiſcum.

LECTIO XI.

D *Quod Maria propter ſe, & propter nos conuenientiſſime auroræ comparatur.*

DOMINVS *tecum.* His dulciſſimis verbis ille deuotus Beatæ Mariæ Anſelmus deuote alludens, ait ſic: Maria obſecro te per gratiam, qua ſic Dominus eſſe tecum, & te voluit eſſe ſecum, fac propter ipſum ſecundum eandem ipſam gratiam miſericordiam tuam mecum: fac vt amor tui ſemper ſit mecum, & cura mei ſemper ſit tecum: fac vt rimor neceſſitatis meæ, quamdiu ipſa perſiſtit tecum, & reſpectus pietatis tuæ, quandiu ego ſubſiſto, ſit mecum; fac vt congratulatio beatitudinis tuæ ſemper ſit mecum, & compaſſio miſeriæ meæ ſemper quantum mi-

E hi expedit, ſit tecum. Dominus ergo tecum ô Maria, Tecum certe tecum. Tecum fuit, tecum eſt, tecum erit, Tecum vtique ſicut Sol cum aurora ipſum præueniente: tecum ſicut flos cum virga ipſum producente: tecum ſicut Rex cum Regina ad ipſum ingrediente. Sol namque omnibus luminibus luminoſior, flos omnibus floribus pretioſior. Rex omnibus regibus glorioſior eſt Dominus IESVS Chriſtus. Aurora vero hũc Solem clariſſima irradiatione præueniens, virga hunc florem mirabiliſſima emiſſione producens, Regina ad hunc regem ſolemniſſima proceſſione ingrediens, eſt beatiſſima virgo Maria. De his ſingulis per ordinem videamus.

B. Maria aurorę comparatur.

Dominus tecum. Tecum certe sicut Sol cum aurora de Sole procedente, & ortum Sulis præueniente, & lumine Solis diem ioitiante. Reuera enim aurora mundi Maria à Sole ęterno singulariter præparata progrediēs, eiusdemque Solis ortum mirabiliter irradiata præueniens, diem gratiæ tantæ Solis mundo feliciter initiauit testāte beato Bernardo, qui ait: Sicut aurora valde

Ber. in deprecatione & laud. ad Vir. M. post med.

rutilans in mundo progressa es ô Maria, quando veri Solis splendorem tantæ sanctitatis iubare præcurristi, vt vere diem salutis, diem propitiationis, diem quam fecit Dominus, à tanta claritate initiari dignū fuerit,

Cant. 6. d

Maria ergo aurora, de qua dicitur: Quæ est ista quæ progreditur, vsque, Coosurgens. Bene auroræ comparata Maris, tam propter se, quàm propter nos: propter se specialiter, propter nos generaliter. Maria proptes

B

se bene comparatur auroræ secuodum scripturam. Primo propter abscessum noctis culpæ. Secundo proptes processum lucis gratiæ. Tertio propter ortum Solis iustitiæ. Quarto propter locum sedis gloriæ. Primum in plenissima eius sanctificatione. Secundum in clarissima eius conseruatione. Tertium in mirabilissima Filij eius generatione. Quartum in gloriosissima eius assumptione attendamus.

B M. aurora ob ascensum noctis culpæ.

Iob 3. a

Primo attendite, charissimi, quod quædam felix aurora est Maria, propter felicem abscessum noctis culpę in sua sanctificatione. Vnde Iob, maledicens nocti, in qua dictum est; Conceptus est homo, ait obtenebrentur stellæ eius caligioe. Expectet lucem, & non videat, nec ortum surgentis auroræ. Quid hic per stellas, quid

C

per lucem, quid per auroram, signatur? Dico, quòd per stellas, animæ sanctorum, per lucem sanctus sanctorū, per auroram Regina saoctorum designatur. Stellæ vtique omnes sancti sunt, qui ordinem morum & disciplinæ, cursum quoque feruoris & bonæ vitæ non relinquunt, & sic contra diabolum vi pugnaturi sunt.

Iudith. 5. e

Vnde de his stellis bene legitur in libro Iudicum: Stellæ manentes in ordine & cursu suo, aduersus Sisaram pugnauerunt. Sisara interpretatur rolleos recedentem, & signat diabolum, qui quemlibet recedentem à Deo tollit. Per lucem quoque sanctus sanctorū IESVS Chri-

Ioan. 8. a

stus signatur, sicut ipse ostendit, dicens: Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambular in tenebris. Sequamur fratres, sequamur hanc lucem, ne in tenebris

D

ambulantes, cadamus in lutum peccati, & in foueam inferni. Sequamur autem non claudicando, secundum quod dicitur: Vsquequo claudicatis in duas partes? Si

3. Reg.: 8. c

Dominus est Deus, sequimini eum: si autem Baal, sequimini illum. Per auroram autem, cuius ortum nox non vidit, beata Virgo significatur, cuius natiuitatem nox originalis culpæ non initiauit. Nox enim cui Iob maledicit, nox in qua conceptus est homo, peccatum

Psal. 50. b

originale est, in quo omnes concipimur. Vnde Psalmista: In peccatis cōcepit me mater mea. Quia ergo vere omnes sancti in peccato concipiuotur, & in peccato nascuntur, ideo bene hic dicitur, quòd stellæ per hanc noctem obtenebrantur. Sed quia Christus nec conceptus, nec natus in peccato fuit, ideo bene hic dicitur, quod nox ista lucem nō vidit. Quia vero beata Virgo

E

in peccato concepta fuit, sed sine peccato nata; in peccato orta non fuit: ideo non auroram, sed ortum auroræ dicitur nox ista non vidisse. Hoc est contra illos, qui ipsam non solū sine peccato natam, sed etiam si-

Ber ep. 174. ad Can. Lug. post med.

ne peccato conceptam dicunt. Contra quos B. Bernardus arguens ait: Si ante conceptum suum Maria sanctificati non potuit, quoniam non erat, sed nec in ipso conceptu propter peccatum, quod inerat; restat vt post conceptum in vtero iam existens, sanctificationem accepisse credatur, quæ excluso peccato, sanctam fecerit natiuitatem, non tamen conceptionem.

Secundo attendite, charissimi, quòd quædam felix aurora est Maria propter felicem eius progressionē in

A

luce gratiæ, iuxta illud: Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora, &c. Sicut enim lux auroræ progreditur

Cant. 6. d

crescendo in claritate: sic Maria progrediebatur proficiendo in claritate gratiæ, & bonæ vitæ Progrediebatur vtique proficiendo in omnibus virtutibus vniuersaliter, vt in omni virtutum claritate esset quasi aurora consurgens apud se, pulchra vt Luna apud proximos, electa vt Sol apud Deum. Progrediebatur quoque proficiendo in quibusdam virtutibus specialiter,

Ber. ser. in Nat. B. M. de aquæductu ante med.

de quibus B. Bernardus, ait sic: Feruebat in quærendo gratiam Mariæ charitas, splendebat in carne virginitas, in obsequio humilitas eminebat. Harum itaque virtutum claritate Maria fuit quasi aurora cōsurgens in rutilanti virginitate, pulchra vt Luna in micāti humilitate, electa vt Sol in radiante charitate. Felix qui

B

hos tres fulgores, has tres virtures Mariæ secutus fuerit, per quas ipsa Deum & magistrum omnium virtutum concepit, testante iterum beato Bernardo, qui ait:

Ber. ibidem. circa med.

Hanc inuenit gratiam plena iam gratia, vt charitate feruida, virginitate integra, humilitate deuota, fieres sine virili commixtione grauida, sine muliebri dolore puerpera.

B. M. aurora ob ortum Solis iustitiæ.

Tertio, attendite, charissimi, quòd quædam felix aurora est Maria propter felicem ortū Solis iustitiæ. Sol namque iustitiæ Christus Deus noster, mediante aurora sua, Maria ortus est in mundo, ortus vtiqe absque vllo peccati nubilo, propter quod aurora illa valde rutilans fuit oriente Sole suo, iuxta illud: Sicut lux

2. Reg. 23. a

aurorę oriente Sole mane absque nubibus rutilat, &c.

C

Lux igitur auroræ est sanctitas Mariæ, qua ipsam irradiare dignatus est, processurus de ipsa Sol iustitiæ. De hoc bene B. Beroardus, ait: Recte quidem ó Maria auroræ officium implesti. Ipse enim Sol iustitiæ de te

Ber. in depre. & laud. ad B. V. M. cir. f.

processurus ortum suum quadam matutina irradiatione præueniens, in te lucis suæ radios copiose transfudit. Lux huius auroræ mirabiliter rutilabat, oriente Sole absque nubibus, id est nascēte Christo absque originalis peccati obscuritatibus. Ecce hic dicitur, quod

Exod. 3. a

Sol absque nubibus oritur: & in Exodo dicitur, quòd rubus absque conbustione ignitur: & in Daniele dici-

Dan. 2. e

tur, quòd lapis sine manibus abscinditur. Quid ergo per Solem, quid per ignem, quid per lapidé nisi Christus signatur? Ipse enim est Sol illuminans intellectum,

D

ignis accendens affectum, lapis firmans nos contra defectum. Dico, quod Christus IESVS est Sol illuminans intellectum iuxta illud Malachiæ: Orietur vobis ti-

Mala. 4. a

mentibus nomen meum, Sol iustitiæ. Vide ergo si timeas Dominum, scriptum quippe est: Qui timet Deū,

Eccle. 7. c.

nihil negligit. Item Christus est ignis accēdens affectū, vt dicit Apostolus ad Hebr. Deus noster ignis con-

Hebr. 12. g

sumens est. Hic ignis non solum fuit in rubo vteri virginalis, sed etiam in rubo deuoti cordis est. Hunc nāque ignem senserunt, qui dixerunt: Nonne cor, &c. Itē

Luc. 24. e

Christus est lapis firmans nos contra defectum, si bene

Matt. 7. e

fundati fuerimus super ipsum. Vnde dicitur in Matthæo: Descendit pluuia, venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit. fundata enim erat supra petrā. Ecce nec pluuia hæreticæ eloquentiæ, nec flumina mundanæ concupiscen-

E

tiæ, nec venti humanæ violentiæ, nocere possunt domui mentis supra petram Christi fundatæ. Quid ergo est quòd Sol sine nube oritur, rubus sine combustione ignitur, lapis sine manu abscinditur; nisi quod Christus, qui est Sol veritatis, ignis charitatis, lapis firmitatis, siue æternitatis, ipse concipitur & nascitur sine nube peccati originalis, sine conbustione concupiscentiæ carnalis, sine manibus amplexus maritalis? In conceptione enim Christi nec peccatum prolis, nec concupiscentiam matris, nec amplexus patris inuenies. Quod autem Virgo sam miraculose concepit, hoc ille facere potuit, qui alludentia huic miraculo

mirabi

Aug. de temp. ser. 18. post med. 10. 10.

mirabilia mulra præmisit beatus Augustinus testatur, A qui sic dicit: Qui scripsit lapideas tabulas sine ferro, ipse grauidauit Mariam Spiritu sancto. Et qui produxit panem in eremo sine aratione, ipse impregnauit Virginem sine corruptione. Et qui fecit virgam sine pluuia germinare, ipse fecit filiam Dauid sine semine generare.

B. M. aurora ob eius locũ in gloria. Iob. 38. a

Quarto attendite charissimi, quòd quædam felix aurora est Maria, propter felicem locum eius in gloria, & secundum hoc bene de aurora dicitur a Iob: Numquid ostendisti auroræ locum suum? Iam certe aurora nostra Maria sublimiter locata in cœlo locum tenet vicinissimum Soli æterno. Considerare autem possumus triplicem Mariæ locũ notabilem. Primus est, quo ipsa Dominum suscepit spiritualiter. Secũdus est, quo B Dominum suscepit corporaliter. Tertius est, quo ipsá Dominus recepit æternaliter. Ecce triplex locus Mariæ. Dico quòd primus locus, quo Maria Dominũ suscepit spiritualiter, est mens Mariæ pacificata & quietata, secundum quod Psalmista dicit: Factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Sion, quod interpretatur, vel speculum, vel speculatio. Ecce quicumque Deum mente speculari desiderat, oportet vt ei in pace mẽtis locum faciat. Nam sine pace mentis nemo venit ad speculationem contemplationis. Vnde Apostolus: Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum. O quis enarrare, vel etiam cogitare sufficiat, in qualibus quotidie speculationib. sancta illa Sion, sancta illa mens Mariæ fuerit: dum omnia illa mysteria præ omnibus mortalibus sibi nota C feruentissima sibi mente reuoluit? De hoc bene P. Hieronymus ait: Si qua sunt in vobis viscera pietatis, cũsiderate quo cruciabatur amore, quove desiderio æstuabat hæc virgo, dum reuolueret animo cuncta, quę audierat & viderat, quæ cognouerat, quantisve mouebatur, repleta Spiritu sancto, cœlestium secretorũ incitamentis. Item locus, quo Maria concepit corporaliter, est vterus Mariæ, de quo accipi potest illud Genesis: Fluuius qui egrediebatur de loco voluptatis, Iesvs Christus de vtero virginis ad irrigandum Paradisum. Paradisus specialis est Maria; vniuersalis, est Ecclesia. Felix irrigatio vtriusque paradisi, per fluuium ventris Mariæ Iesum Christum, qui ait: Dixi, irrigabo hortum plantationum mearum. Hinc est quòd bene sanctus D Hieronymus loquẽs de illis verbis: Vidi speciosã ascẽdentem desuper riuos aquarum, ait: Bene desuper riuos aquarum, quia super aquam refectionis educauerat eam Dominus & nutrierat, de qua multi educti riui, omnem irrigant terram delitiarũ, & infundunt hortũ voluptatis. Item locus quo Mariam Dominus suscepit mansuram æternaliter in cœlo, est locus gloriæ, de quo Dominus ad Iob loquitur: Numquid ostendisti auroræ locum suum? quasi dicat, non tu, sed ego. Nõ ad te pertinet ostendere auroræ Mariæ locum suum in cœlo, sed ad me: Bene autem dicit suum, quasi appropriando, & discernendo illum ab aliis omnium sanctorum locis. Hinc etiam bene legitur: Intulerunt sacerdotes arcam fœderis Domini in locum suum. Hic E certe locus est super omnes choros Angelorum. Hic denique locus est in cœlo dignissimus, testante beato Bernardo, qui ait: Nec in mundo locus dignior virginalis vteri thalamo, in quo Filium Dei Maria suscepit; nec in cœlis regali solio, quo Mariam Mariæ filius sublimauit. Sic ergo Maria propter se bene comparatur auroræ. Primo propter terminationem noctis culpæ, in plenissima eius sanctificatione. Secundo propter progressionem lucis gratiæ, in clarissima eius cõuersatione. Tertio propter productionem Solis iustitiæ, in mirabilissima Filij eius generatione. Quarto propter appropriationem loci gloriæ, in gloriosissima eius assumptione.

Psal. 75. a — Hebr. 12. d — Hier. ser. de Assum. B. M. quæ est epist. 10. to. 9 longe post med. — Gen. 2. b — Eccl. 24. d — Hier. ibid. vbi supra post pauca — Iob 38. a — 3. Reg. 8. a — Ber. ser. 1. in Assum. B. M circa med.

B. M. etiam propter nos auroræ comparatur.

Deinde considerandum est, quòd lucidissima virgo Maria, non solum propter se, sed etiam propter nos bene comparatur auroræ: Nam sicut in Scriptura per auroram signatum est, ipsa nobis est ad Deum mediatrix, ad Angelos pacificatrix, ad dæmones defensatrix, ad nos ipsos illuminatrix.

B. Maria mediatrix inter nos & Deum. Psal. 73. c

Primo attendite, quòd aurora nostra Maria nobis est ad Deum mediatrix, sicut in Psalmo signatum est, vbi dicitur: Tuus est dies, & tua est nox, tu fabricatus es auroram & Solem. Sicut bene B. Gregorius ait, Dies vita iusti, nox vero vita accipitur peccatoris. Et ideo bene Dominus filios Israel præcedebat per diem in columna nubis, per noctem vero in columna ignis: quia ab ardore iræ suæ tanquam nubes pios protegit, & tanquam ignis impios vrit. Vnde bene Sol intelligitur Christus. Sol vtique iustitiæ, qui illuminat electos, & vrit reprobos. Grauiter quandoque vrit in mundo, grauius autem in iudicio, grauissime autem in inferno. De hac triplici vstione intelligi potest illud Ecclesiastici, Tripliciter Sol exurens montes, id est, superbos peccatores. Propter hoc bene refrigeratrice, mediatrice inter nos & solem iustum indigemus. Et ideo bene Psalmista in prædicto versu, auroram inter noctem & solem ponit mediam, quæ certe etiam in ordine naturali media est. Aurora itaque est beatissima virgo Maria, quæ inter noctem & solem, inter hominem & Deum, inter hominem iniustum, & Deum iustum est optima mediatrix, optima iræ Dei refrigeratrix. Testatur B. Bernar. dicens: Securum iam habet homo accessum ad Deum, vbi mediatorem causæ suæ Filium habet ante Patrem, & ante Filium matrem. Filius nudato corpore Patri ostendit latus, & vulnera. Maria Filio pectus & vbera. Non potest vllo modo fieri repulsa, vbi concurrunt & perorant tanta charitatis insignia.

Eccli. 43. a

B M. quomodo pacificatrix. Gen. 32. f

Secundo attendite charissimi, quòd aurora nostra Maria nobis est ad Angelos pacificatrix, sicut signatũ est in Genesi, vbi legitur, quòd Angelus qui cum Iacob luctabatur, benedixit eum in aurora. Dicente namque Angelo: Dimitte me, iam enim ascendit aurora; non dimisit eum Iacob, nisi ipsum benediceret. In aurora lucta fuit inter Angelum & Iacobum, discordia fuit inter Deum, Angelos, & homines. Homo enim peccãdo offenderat creatorem. Offenso autem creatore omnis offenditur creatura, quanto magis illa quæ creatori magis est cõiuncta. Illa ergo lucta potuit huius discordiæ esse figura. Sed certe adueniente aurora, adueniẽte Maria, pacificati sunt Angelus atque homo, ita quòd in ipsa aurora, in ipsa virgine Maria Angelicam benedictionem consecutus est homo. Angelus namque dixit, benedicta tu in mulieribus ad virginem, & per hãc benedictionem virginis homo cõsequitur benedictionem pacis, & salutis in fine virginis, benedictionem vtique illam, de qua Apostolus ait: Benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione in cœlestibus in Christo, quam etiam benedictionem ipse benedictus Filius benedictæ Virginis confirmabit, quãdo dicet: Venite benedicti patris, &c. Iacob ergo auroræ ascendenti, & nos Mariæ aduenienti gratias agamus pro benedictione, qua cum Angelo pacificati sumus. Merito certe per auroram, merito per Mariam homines cum Angelis pacificantur, ex quo per Mariam ab hominibus Angelorum chori reintegrantur, sicut Anselmus insinuat, dicens: O femina mirabiliter singularis, & singulariter mirabilis, per quam elementa renouantur, inferna remediantur, homines saluantur, Angeli reintegrantur.

Ephes. 1. a — Matt. 25. f

B M. defendit nos à dæmonibus.

Tertio attendite charissimi, quòd aurora nostra Maria nobis est contra dæmones defensatrix sicut signatũ est in Iob, vbi de homicida, & de fure, & de adultero dicitur: Perfodiunt in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi, & ignorauerunt lucem. Si subito

apparuerit aurora, arbitrãtur umbram mortis. Homicida diabolus, fur diabolus, adulter diabolus est, Homicida, inquam, est, quia genus humanum occidit. Fur, quia quæcumque potest, nobis bona subtrahit. Adulter, quia sponsam Dei animam corrumpit. Heu quanta nobis mala huiusmodi malefici, quanta nobis mala spiritus maligni faciunt. Perfodiunt namque in tenebris ignorantiæ, in tenebris obscuritatis, interiores domos mentium nostrarum, domos utique, de qui-
(Psal. 67. a) bus in Psalmo dicitur: Deus in domibus eius cognoscetur. Perfodiunt certe tentationibus perforatiuis domos illas, in quibus ille libenter habitat, qui dicit:
(Luc. 19. a) Hodie in domo tua oportet me manere. Perfossis autem domibus, perforatis usque ad infelicem peccati consensum mentibus, heu quanta mala malefici isti occidendo, furando, adulterando committunt in animabus. Ad euadenda ergo tanta pericula, utinam nobis aurora appareat, utinam nobis Mariæ succurrat. Si enim subito apparuerit aurora, si cito nobis aduenerit, & superuenerit Mariæ gratia & misericordia, arbitrantur umbram mortis, id est sic timent homines, sic trepidant, sic fugiunt, sicut homines timent, & fugiunt umbram mortis. Propter hoc bene beatus Bernardus ait: Non sic timent hostes visibiles quamlibet castrorum multitudinem copiosam, sicut aëreæ potestates Mariæ vocabulum & exemplum fugiunt, & pereunt sicut cera à facie ignis, ubicumque inuenerint crebram huius nominis recordationem, deuotam innocationem, solicitam imitationem.

(B. Maria illuminat nos.) Quarto attendite charissimi, quòd aurora nostra Maria nobis est, quoad nosipsos illuminatrix ad bene operandum. Operarij ab ascensu auroræ incipiũt ope-
(Neem. 4. d) rari. Unde in Neemia dicitur: Nosipsi facientes opus, media pars nostrum teneat lanceas ab ascensu auroræ, donec egrediãtur astra. Duo nobis necessaria sunt, videlicet, ut bonis operibus insistamus, & ideo bene aiũt ædificantes: Nosipsi facientes opus. Quod opus? nisi
(Gal. 6 c) de quo Apostolus ait: Dum tempus habemus operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. Bene autem dicunt, Nosipsi facientes nosipsi, nõ
(2. Cor. 6. a) nostri vicarij. Unde alibi ait: In omnibus exhibeamus nometipsos sicut Dei ministros. Sed certe Maria non
(Aug. de Assumpt. B. M. lib. unico. 7 tom. 9.) nutricem aliam, non vicariam, sed semper semetipsam exhibuit Dei ministram, sicut beatus Augustinus testatur, dicens: Maria absque dubio puero ministratrix extitit, quæ hũc utero gessit, partuque profusum aluit, & fouit, in præsepio reclinauit, & à facie Herodis abscondit fugiens in Ægyptum, & omnem infantiam eius pro matris affectu est prosecuta, ita ut usque ad mortem crucis, ab eius indubitanter non recesserit consectatu, non solum gressibus pedum, tanquam pro amore filij, verum etiam imitatione morum tanquam pro reuerentia Domini. Necessarium etiam nobis est, ut non solum bonis operibus insistamus, sed etiam ut vitiis resistamus; ideo bene additur de lanceis tenendis. Tenere enim debemus lanceam zeli contra impe-
(Hier. 46. a) tum vitij contra impugnationẽ diaboli, carnis & mũdi. De his lanceis bene dicitur in Hieremiæ: Polite lanceas, induite vos loricis. Lorica iustitiæ à malo protegimur; sed lancea zeli malum impugnamus. Si lanceam zeli contra vitia non extendis in mundo, Deus lanceã
(Sap. 5. d) iræ suæ contra te extendet in iudicio. Unde in Sapientia dicitur. Acuet iram diram in lanceam. O qualis bellatrix fuit Maria, cui sancta zeli fuit lancea. Unde Ber-
(Ber. in depre. & laud. ad M. V. post. me.) nardus: Tu bellatrix egregia, primo eum qui primus Euam supplantauit, expugnare viriliter aggressa es. Ut ergo bonis operibus fideliter insistamus, & malis viriliter resistamus, necessarium nobis est, ut Mariæ exemplum inspiciamus, Mariæ suffragium imploremus. Tũc quasi ab ascensu auroræ operamur, quando irradiante exẽplo & vita Mariæ, quando irradiante patrocinio &

A misericordia Mariæ, ad bene operandum incitamur. Bene autem operari debemus, donec egrediãtur astra, hoc est, donec animæ nostræ lucide tanquam astra exeuntes de corporibus, euolent ad astra. Sed super omnia astra iam egressa, vel adhuc egressura ad astra, splẽdidissimum astrum est aurora nostra Maria, testante B.
Bernardo, qui ait. Tu veri solis expressissima imago, (Ber. ibid.) inter millia astrorum Deo assistentium, virginali puritate in cœlis gloriosa præfulges. Sic ergo, charissimi, vidistis, quam cõuenienter aurora dicta sit Maria. Dominus ergo tecum ô Maria sicut Sol cum aurora. Eia ergo Domina aurora suauissima, Domina Maria dulcissima, fac etiam nobiscum esse Solem iustitiæ, Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum, qui cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat in sæcula
B sæculorum, Amen.

LECTIO XII.

Quomodo B. Maria sit virga, & virga florens.

Dominus tecum. Viso quomodo Dominus fuit cũ Maria, sicut Sol cum aurora ipsam præueniente, videamus nunc quomodo Dominus sit cum Maria, sicut flos cum virga florente. Maria enim est illa virga, de qua dicitur in Isaia Egredietur virga de radice Iesse, (Isa. 11. a) & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. His
C verbis oculum mentis apponamus, & primo ad virgam, secundo ad florem consideratonem nostram dirigamus.

Primo consideremus charissimi, quod virga ista virga regia est, virgo Maria, sicut patet per beatum Do- (Amb. ser. de Purific. B. M. V to. 6. edit. Rom.) ctorem Ambrosium, qui beatam virginem alloquens, ait: Tu ipsa, quæ Dominum genuisti, ex populo Israel; in virgam creuisti, virga de radice Iesse surrexisti & floruisti, virga Aaron fronduisti & peperisti. Est autem Maria virga fumea, virga lignea, virga aurea, virga ferrea. Maria est virga fumea incipientibus, virga, lignea proficientibus, virga aurea consummantibus, virga ferrea incorrigibilibus & dæmonibus.

Dico quòd virgo Maria est virga fumea incipienti- (B.M. virga fumea incipientibus. Cant. 3. b)
D bus, & pœnitentibus. De hac virga dicitur in Canticis: Quæ est ista, quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris, & uniuersi pulueris pigmentarij? Desertum est cor peccatoris, quod utique desertum est à gratia & virtutibus. Fumus aromaticus, fumus suauis animæ, est aspiratio spei veniæ. Beata itaque virgo Maria per desertum quasi virgula fumi ascendit, quando ipsa suffragante, cor peccatoris fumum spei veniæ suscepit. Hic autem fumus generatur ex aromatibus myrrhæ in cõtritione, & thuris in confessione, & uniuersi pulueris pigmentarij, in multimoda satisfactione. Nullum piissima virgo Maria desertum abhorret, nullum peccatorem despicit, sed quocumque pertransierit suauissimum spei veniæ fu- (Ber. ubi sup. prox. in prin.) mum respergit. Unde optime beatus Bernardus sic ait:
E Peccatorem quantumcumque fœtidum non horres, non despicis, si ad te suspirauerit, tuúque interuentum pœnitenti corde flagitauerit, tu illum de desperationis barathro pia manu retrahis, spei medicamẽ aspiras, ac toti mundo despectum materno affectu amplecteris, foues nec deseris, quousque ttemendo iudici misetum reconcilies.

Item virgo Maria est virga lignea, virga florida proficientib. De hac virga dicitur in Numeris, quòd virga (B. Maria virga florida proficientibus.) Aaron, quæ utique lignea fuit, flores simul & fructum habuit. Per flores virtutes signantur, quæ post transitũ (Num. 17. c) diabolicæ hiemis in cordib. oriuntur, sicut bene de his floribus dicitur in Canticis; Iam hiems transijt, &c. (Cant. 2. a) usque

vsque Nostra. Transeat ergo hiems transeat torpor, quo charitas refrigescit, & tunc iterum flores virtutũ appareant. O quantis floribus virgo florida abundauit, teste beato Bernardo, qui ipsam alloquens ait: Tu sanctorum areola aromatum, à cœlesti consita pigmẽtario, virtutum omnium floribus delectabiliter vernãs es. Sicut autem per flores virtutes, ita per fructus opera virtutum signantur. De his bene dicitur: A fructibus eorum cognoscetis eos. Quando ergo in virtutibus, & in virtutum operibus, per exempla & merita Mariæ proficimus, tunc virga lignea florida, & fructifera nobis est virgo Maria.

Ber. ibid. cir. med.

Matt. 7. b, c

B. Maria virga aurea perfectis.

Item, virgo Maria est virga aurea perfectis & contemplatiuis. De hac virga legitur, quòd Esther cum duabus puellis ingressa est regem Assuerum, cum præ nimio stupore pene exanimata fuisset, extendit ad eam Rex virgam auream ad confortandum ipsam. Esther interpretatur, eleuata vel abscondita, & signat animam contemplatiuam, quam in contemplatione eleuat Deus, & abscondit in abscondito faciei suæ à conturbatione hominum. Ista per contemplationem ingreditur ad Regem Christum. Duæ puellæ cum quibus ingreditur, sunt duæ vires animæ, videlicet intellectiua, quæ præcedit per cognitionẽ; & affectiua, quæ sequitur per dilectionem. Anima autem, quæ sic ad Christum bene ingressa fuerit, ipsa præ stupore quandoque à se deficit, dum inaccessibilem diuinæ gloriæ claritatem, vel terribilem diuinæ iustitiæ seueritatem attẽdit. Virga aurea, virga regia est illa: aurea, illa regia virgo Maria: Aurea quidem charitate, regia vero nobilitate. Aurea quoque per munditiam, regia propter iustitiam. Aurea insuper per incorruptionem & integritatem virginalem, regia vero per dominationem & potestatem regalem. Hæc est felix virga, quæ ad animã contemplatiuam confortandam clementer extẽditur, quando felix virgo Maria contemplatiuæ & deuotioni eiusdem animæ tam pia & dulcis ingeritur, quòd ex hoc ipsa anima cõtra terrorẽ diuinæ iustitiæ, & splẽdorem diuinæ gloriæ confortatur. Hanc virgam illa contemplatiua Anselmi anima ad se extendi desiderauit, quando tam deuote exclamans dicit: O pulchra ad intuendum, amabilis ad contemplandum, delectabilis ad amandum, quæ euadit capacitatem cordis, nunc præstolare Domina infirmam animam te sequentem.

Esther 15. c
Psal. 30. d

B. Maria est virga ferrea dæmonib.
Psal. 2. b

Item virgo Maria est virga ferrea dęmonibus, & incorrigibilibus. De hac virga non incongrue accipi potest illud Psalmi: Reges eos in virga ferrea. O Maria virga aurea perfectis, virga ferrea duris, virga aurea hominibus, virga ferrea & dura dæmonibus, arceas dęmones à nobis. Hoc Domina petimus, & deuote petimus, cum Innocentio petente & dicente sic: Aue Dei mater alma, quæ ex dignitate qua Dei mater es, imperate potes dæmonibus. Compesce dæmones, ne nobis noceant. Præcipe Angelis, vt nos custodiant. Sic ergo B. virgo Maria est nobis virga fumea in nostra conuersione: virga florida in nostra cõuersatione: virga aurea in nostra contemplatione: virga ferrea in nostra defensione. Hanc virgam vere contẽplans, & digne admitãs B. Bernardus ait: O virgo virga sublimis, ad quantam celsitudinem verticem sanctum erigis, vsque ad sedẽtem in throno, vsque ad thronum maiestatis, quoniam in altum mittis radices humilitatis. Consequenter cõsideremus charissimi florem huius virgæ: cõsideremus, inquam, in virga regia, & in virgine Maria quadruplicem florem, videlicet florem pretiosæ virginitatis, florem virtuosæ honestatis, florem miraculosæ fœcunditatis, & florem gloriosæ immortalitatis. De flore primo consideremus charissimi in Maria florem pretiosæ virginitatis, qui est ipsa virginitas. De hoc dicitur in Isaia: Exultabit solitudo, & florebit quasi liliũ. Maria conuenienter solitudo dici potuit, quæ tam libenter

Ber. ser. 2. de Aduent. Do. post med.

In B. Maria fuit flos virginitatis.
Isa. 35. a

A solitaria fuit, quam etiam tanquam libenter solitariã Angelus visitauit. Ideoque bene B. Ambrosius ait: Solam in penetralibus, quam nemo virorum videret, solus autem reperit solam sine comite, aut solam sine teste, quomodo autem ista solitudo, quomodo Maria virgo exultauerit, ipsa dicat, ipsam audiamus. Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Hæc terræ solitudo floruit quasi lilium per virginitatẽ. O liliũ Angelicum! ô flos cœlestis. O vere flos cœlestis, quem tantum dilexit apis illa supercœlestis. Dicit enim B. Bernardus: Apis illa quæ pascitur inter lilia, quæ florigeram inhabitat patriã, quando ad ciuitatem Nazareth, quod interpretatur flos, aduolauit & ad suaue olentẽ perpetuæ virginitatis florem peruenit, illi insedit, illi B inhæsit. Flos virginitatis quasi tot habet folia, quot virginitas cõditiones & præconia. O quantum huius floris coronæ per Mariam sunt multiplicatæ. Vnde B. Ambrosius ait: Cum in toto mundo virgineus flos Maria immarcescibiles coronas innectat, & septigeram pudoris aulam immaculato conseruet affectu, quousque integritas perseuerauit ad palmam, vt in puellis trophæum sanctitatis arriperet, & per vestigia matris virginis ad cœlestem thalamum perueniret.

Amb. lib. 2. comment. in Luc. 1. tom 3. edit Ro.

Luc. 1. e

Ber. ser. 2. de Aduent. Do. circa med.

Secundò consideremus charissimi, in Maria florem virtuosæ honestatis, morũ, & vitæ & de hoc quid ipsa dicat, audiamus. Flores mei, inquit, fructus honoris & honestatis. O quàm pulcher est virtuosæ & honestæ vitæ flos morum, & disciplinæ. Sed certe pluraliter dicitur, Flores mei, ideo dicamus, quòd tot sunt in moC ribus flores, quot virtutes. Tot sunt honestæ vitæ flores, quot sunt virtutes vitam honestantes. De his floribus dicitur: Flores apparuerũt in terra nostra. De his etiam dicitur: Lectulus noster floruit. Ecce flores in terra, flores in lecto inuenimus. Terra mens actiuorũ, lectus autem mens cõtemplatiuorum. Terra, inquam, est mens fructificans in bona actione. Lectulus autem mens quietem fouens in contemplatione. Siue ergo sit mens actiua, siue contemplatiua, semper debet floribus esse venusta. Hoc quoque notandum est, quòd flos honestatis, immo flos cuiuslibet virtutis, quasi tot habet folia, quot bona & meritoria habet opera. O quam florida fuit terra, quàm floridus fuit lectulus Mariæ, quæ in floridæ vitæ honestate florebat omniũ D virtutum venustate, sicut testatur beatus Bernardus, dicens: Tu sanctorum areola aromatum ô Maria, à cœlesti consita pigmentario, virtutum omnium speciosis floribus delectabiliter vernans, inter quorum pulcherrimos trium in te miramur excellentiam: viola humilitatis, lilium castitatis, rosa charitatis hi sunt.

In B. M. flos honestatis.
Eccli. 24. a

Cant. 2. c
Cant. 1. d

Ber. in deprecatione & laud. B. Virg. Ma. cir. med.

Tertio consideremus charissimi, in Maria florem miraculosæ fœcũditatis. Hic flos est ipse Filius virginis, de quo specialiter dicitur: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascẽdet, &c. Eia quã pulcher hic flos egressus est sine peccato nascendo, & quã misere contritus est quasi peccator moriẽdo, iuxta illud: Quasi flos egreditur & conteritur. O quã cãdidus E in egressione, & quàm rubicundus in contritione fuit flos iste. Flos, inquam, Angelis delectabilis, flos hominibus ad vitam perutilis. Vnde Bernardus ait: Flos est Filius virginis, flos candidus & rubicundus electus ex millibus, flos in quem desiderant Angeli prospicere, flos ad cuius odorem reuiuiscunt mortui. Felix silua, quæ producit huius floris virgã. Felix magis virga quæ producit hũc florẽ in silua. Felix super omnia flos sine quo nulla silua, nec virga felix esse potest. Vere felicissimus flos, in quo spiritus Domini sic requieuit, vt sine ipso nullus gratiam Spiritus sancti habere possit. Testatur hoc B. Hieronymus, dicens: Spiritus sanctus, qui in magna silua humani generis requiẽ non inueniebat, tandem super hunc florem requieuit, ita quòd absque

In B. M. flos fœcunditatis.

Isa. 11. a

Iob. 14. a

Ber. ser. 2. de Aduent. Do. cir. med.

Hier lib. 4. comment in Isai c. 11. s. 4.

Christo nec sapiens quis esse potest, nec intelligens, nec consiliatius, nec fortis, nec eruditus, nec pius, nec plenus timoris Domini. Hic flos, quasi tot habet folia, quot sũt ministeria & exempla. Si hunc florem habere desideras, virgam floris precibus flectas. Si flos est nimis altus diuinitate, virga tamen est flexibilis pietate. Et si flos est rarissimus, quia in cœlo & in terra non inuenitur nisi vnicus, est tamen communissimus tamquam flos non in horto clausus, sed in campo omnibus transeuntibus expositus. Et ideo bene dicere potest Christus illud: Ego flos campi. Vnde flos campi dicitur non solum propter hoc quod hominibus patulus exponitur: sed etiam propter hoc quòd sine omni cultura humana producitur. Hoc bene B. Bernardus meminit, cum dixit: Cãpus sine omni humano floret adminiculo, non seminatus ab aliquo, non, defossus sarculo, non impinguatus fimo: sic omnino sic virginis aluus floruit sic inuiolata & integra castæ Mariæ viscera tamquam pascua æterni viroris, protulere, cuius pulchritudo non videat corruptionem, cuius gloria in perpetuum non marcescat.

Cant. 2. a

Ber. ser. 2. de aduent. Do. post med.

B

In B. Maria flos immortalitatis.

Num. 17. b

Quarto consideremus, charissimi, florem gloriosæ immortalitatis. De hoc signatum esse potest in libro Numerorum, vbi dicitur, quòd virga Aaron florea simul & fructum habuit. In virga Aaron recte, virgo Maria potest esse figurata. In virga nãque, Mariæ rectitudo, in flore autem corporis glorificati pulchritudo, in fructu vero animæ eius beatitudo potest esse signata. Notandum enim est quòd caro floret in iuuentute, sicut in Psalmo dicitur: Mane floret & transit. Flos autem perit in morte, sicut dicitur in Isaia: Exsiccatum est fenum, & cecidit flos. Refloret & in gloriosa resurrectione, iuxta Psalmistã: Refloruit caro mea. Iste flos glorificationis corporis quasi tot habet folia, quot corpus glorificatum habet dotes & præmia. Et certe quidam sancti doctores probabiliter sentire videntur, & rationabiliter probare nituntur, & fideles hunc sensum pie amplectuntur, videlicet quod beata Maria iam cum corpore sit assumpta, & corpus iam omnino cum anima sit glorificatum. De hoc namque Augustinus sic ait: Vera ratione confitendum censeo, Mariam in Christo, & apud Christum esse. In Christo, quia in ipso viuimus, mouemur, & sumus: apud Christum, ad gloriam æternitatis assumptam. Vnde digne credimus lætari Mariam lætitia inenarrabili, anima & corpore in proprio filio per filium proprium, nec vllam sequi corruptionis ærumnam, quam nulla secuta est tantum filium pariendo integritatis corruptio, quæ omnium integram, perfectamque genuit vitam: sit cum illo quẽ in suo gessit vtero: sit apud illũ illa quæ genuit, fouit, & aluit. Illa Maria Dei genitrix, Dei ministratrix, Dei nutrix, & Dei secutrix. De qua quia aliter sentire, quã dixi non debeo, aliter dicere non præsumo. Secundum hoc ergo Maria iam dicere potest: Refloruit caro mea. Et secundum hoc etiam florem & fructum simul habet. Florem, inquam corporis glorificati, & fructum spiritus glorificati. Florem vtique in gloriosa corporis pulchritudine, fructum vero in voluptuosa animæ beatitudine. Notandum etiam est, quòd secundum quadruplicem simul habuit florem prædictum, virgo Maria quadruplicem simul habuit florem virginitatis, & fructũ fœcũditatis, simul habuit florem honestatis, & fructum humilitatis, simul habuit in prole florem humanitatis, & fructum diuinitatis, simul habuit florem immortalitatis in corpore & fructum beatæ voluptatis in anima. Hos igitur flores, charissimi, in virga virginea diligamus, & illos nouos gaudiorum flores de horto virgineo colligamus quos vidit, quos collegit, quos nobis commendauit B. Bernardus, cum ad Mariam loquens dixit: Hortus deliciarum nobis est tuus sanctissimus vterus ô Maria: quia ex eo multipli-

Psal. 89. e

Isa. 40. a

C

Psal. 27.

B. Maria corpore & anima assumpta in cœlo.

Aug. de Assumpt. B. M. lib. 1. c. 8. to. 9.

D

E

Ber. in deprecatione & laud. B. Vir. Ma. cir. med.

A cis gaudij flores colligimus, quoties recolimus mente, quam magna multitudo dulcedinis immenso orbi inde profluxerit. O igitur, dulcissima virgo Maria, ecce vere Dominus tecum, sicut flos cum virga ipsũ producente. Fac ergo vt etiam Dominus sit mecum, immo nobiscum, communicetque nobis florem istum, Dominum nostrum Iesum Christum, Amen.

LECTIO XIII.

Quomodo B. Maria comparetur regina in palatium cum rege ingredienti.

DOminus tecum ô Domina Domino charissima, Domino familiarissima. *Dominus tecum* ô Domina B aptissima, Domino dignissima, *Dominus tecum*. Tecum certe, secundum quod supra dictũ est, sicut Sol cum aurora ipsum præueniente, sicut flos cum virga ipsum producente, sicut rex cum regina, in palatiũ ingrediente. Viso ergo quomodo Maria sit aurora solem æternum iustitiæ præueniens: viso quoque quomodo Maria sit virga florem æternum, florem misericordiæ proferens; videamus modo, quo modo Maria sit Regina ad Regem æternum, ad Regem gloriæ ingrediens. Maria ergo, charissimi, est regina illa ingrediens, de qua dicitur, quòd ingressa est Regina Sabba in Hierusalem cum comitatu multo & diuitiis. Vere Regina est Maria, testante B. Augustino, qui ait: Hanc vere fateamur Reginam cœlorum, pro eo quod Regem peperit Angelorum. Sed de hac Regina disserui in sermone, Astitit Regina, &c. ideo nunc de eius ingressu disserendum est. Considerandum est ergo, quòd Mariam ingredientem, egredientem, progredientem, & supergredientem inuenimus. Egressus est naturæ, progressus gratiæ, ingressus gloriæ, supergressus abundantiæ. Egressa est nascendo, progressa proficiendo, ingressa perueniendo, supergressa omnes sanctos excedendo. Egressa est sine peccato, progressa sine exemplo, ingressa sine obstaculo, supergressa sine termino.

3. Reg. 10. a

Aug. de Sãct. ser. 35. paulo post princ. to. 10.

C

Primo considera charissime, quòd inuenimus Mariam egredientem per natiuitatem suam sine peccato. Ipsa namque potest esse vas illud, de quo dicitur: Aufer rubiginem de argento, & egredietur vas purissimum. Rubigo fuit ablata de argento, quando ab originali peccato Maria sanctificata fuit in vtero, & certe sic egressa est, tanquam vas purissimum. Hic distinguendum est vas purum, vas purius, & vas purissimũ. Vas purum in ingressu fuit, quicumque ex vtero sic sanctificatus processit, quod tamẽ fomes tam ad mortale, quàm ad veniale peccatum in ipso remansit, sicut quidam dicunt fuisse in Hieremia. Vas autem purius, in egressu fuit, quicumque ex vtero sic sanctificatus processit, quòd in ipso fomes secundum quòd ductiuus est ad affectum mortalis peccati extinctus fuit, sed ad veniale remansit, sicut in beato Ioanne Baptista; de quo canit Ecclesia: Ne leui saltem maculare vitam famine posset. Vas ergo in egressu purissimum fuit beata virgo, quæ ex vtero sic sanctificata processit, quòd in ea, vt creditur, fomes ad effectum tam mortalis, quã venialis peccati non remansit. Propter hoc B. Bernardus ait: Ego puto, quod copiosior benedictio sanctificationis in eam descenderit, quæ non solum eius ortũ sanctificauerit, verumetiam vitam eius deinceps ab omni peccato custodiuit immunem. Ablata ergo rubigine originalis peccati, egressum est ex vtero vas purum in Hieremia, vas purius in Ioanne Baptista, vas purissimum in Maria.

Prou. 25. a

D

Hieremias Ioannes & B. virgo diuersimode fuerunt in materno vtero sanctificati.

E

Ber epi. 174. ad Can. Lug. cir. med.

Secundo considera charissime, quòd inuenimus Mariam progredientem sine exemplo per gratiam. Vnde in Canticis: Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra vt Luna, electa vt Sol. His

Gratia, & priuilegia quæ habuit Maria in vita.

Cant. 6. c

tribus

tribus luminosis, videlicet auroræ, Lunæ, & Soli, bene cõparatur Maria, propter tria in ipsa lucidissime excellentissima. Fuit enim in corde & mente eius, excellenter lucida virginitas. Fuit in virginitate excellenter lucida fœcunditas. Fuit in fœcunditate eius excellenter lucida singularitas. Aurora refrigeratiua & auibus grata, fuit ista virgo Maria. Ipsa enim virginitate sua carnis ardorem refrigerauit, teste beato Bernardo, qui ad eam loquens ait: Tu ardorem vetitę concupiscentiæ virtute castitatis in tua virginea carne eatenus extinxisti, vt is in cuius conspectu, nec astra munda sunt, tantæ munditiæ carnem tuam iudicauerit, vt eam suę diuinæ puritati agglutinare non despexerit. Ipsa enim virginitate sua auibus cœli, id est Angelis Dei grata fuit: quia vt Hieronymus ait: Semper est Angelis cognata virginitas. Propter hoc bene legitur, quòd Angelus in aurora benedixit Iacob. Hic Iacob spiritũ castum potest signare, qui fratrem suum, id est corpus suum supplantauit. Hic non solum à patre, sed etiam ab Angelo benedicitur in aurora, hoc est in castissima virgine Maria, cui Angelus dixit: Benedicta tu in mulieribus. Item, pulchra vt Luna fuit virgo Maria in luminosa virginitatis fœcunditate. Pulchritudo enim Lunæ consistit in lumine recepto à Sole. Pensa igitur, quã pulchra Luna fuerit Maria, quãdo æternus ille Sol, totus receptus, & conceptus est in ipsa. Maria ergo est illa Luna, in cuius plenitudine ille vir Ecclesiæ redijt, de quo dicitur. In die plenæ Lunæ reuersurus est in domum suam. Beata virgo fuit Luna plena, quando ei dictum fuit: Aue gratia plena. Item electa vt Sol fuit Maria, in lucidissima fœcunditatis singularitate, quando non homo purus, non Angelus verus; sed ipse Dei filius, ipse Sol iustitiæ in Sole posuit tabernaculum suũ, dum in Maria conceptus fuit. Valde certe singulare fuisset, si virgo purum hominem concepisset. multo autem singularius fuisset, si virgo Angelum concepisset, sed super omnia singularissimum fuit, quod virgo Deum concepit, Deum peperit. Propter quod bene beatus Augustinus ait: Merito Beata Maria singulari à nobis præconio extollitur, quæ singulare commerciũ mundo præbuit, cum tantum se ad cœli fastigia sublimauit, vt verbum in principio apud Deum manens, de superna cœli arce susciperet. Beata igitur virgo Maria progressa est quasi aurora consurgens, in imitanda carnis & mentis virginitate. Electa vt Sol, in adoranda partus virginalis diuinitate.

Ber. in depre. & lau B. M. V. post med.
Hier. ser. de Assum. B. M que est epist. 10 ante me.
Gen. 32. f
Luc. 1. d
Prou. 7. e
Aug. de Sãct ser. 38 ante med. to. 10.

B. M. quomodo ingressa fuit cœlum.
3. Reg. 10. a

Tertio considera charissime, quòd inuenimus Mariam ingredientem ad gloriam cœlestem sine obstaculo. Quis enim obstare posset tantæ Reginæ cum tãto comitatu progredienti? Ipsa namque signata est per Reginam Sabba, de qua dicitur: Et ingressa Hierusalem cũ comitatu multo, diuitiis, camelis portantibus aromata, & aurũ infinitum nimis, & gemmas pretiosas. Considera in his verbis gloriam ingredientis Mariæ in cœlestem Hierusalem. Considera, dico, ingredientis excellentiam, ingredientis potentiam, ingredientis opulentiam. Considera excellentiam in principatu, potentiam in comitatu, opulentiã in apparatu. Considera certe excellentiam principatus Reginæ nostræ Mariæ in eo, quod dicitur: Regina Sabba, quod interpretatur clamor. Maria enim est Regina mundi, vbi est clamor gemebundus. Est etiam Regina cœli, vbi est clamor iucundus. Clamant enim in cœlo sicut dicitur in Apocalypsi: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotẽs. Hæc & ipsa Regina clamantium cũ ceteris clamantibus clamare non cessat, testante Augustino, qui ait: Tu Maria conciuis cœli ciuibus, sine fine choris coniuncta Angelis, Archangelisque sociata, indefessa voce, Sanctus, Sanctus, Sanctus, clamare non cessas. Hæc vtique est Regina, quam Psalmista describens, ait: Astitit Regina, &c. vsque *Varietate* Hanc

Apoc. 4. e
Aug. vbi sup. proxime cir. fin.
Psal. 44. b

A Reginam ad regnum sequi possunt fiducialiter quicũque ei in mundo seruierint fideliter. Vnde B. Bernardus. Præcessit nos Regina nostra, præcessit, & tam gloriose suscepta est, vt fiducialiter serui ad Dominam clamantes, Trahe me post te, dicant. Item considera in ingressu Reginæ nostræ potentiã cumitatus ipsã stipãtis, in eo quod dicitur: Comitatu multo. Ingressa.n. est Maria cœlestẽ Hierusalẽ cũ comitatu multo potẽtium Angelorum. Vnde B. Hieronymus ait: Legimus quam sæpe ad funera & sepulturas quorumlibet sanctorum Angelos aduenisse, & animas electorum vsque ad cœlos cum hymnis atque laudibus detulisse. *Et post pauca.* Quanto magis credendum est militiam cœlorũ cum suis agminibus, festiue obuiam venisse Genitrici B Dei, eamque ingenti lumine circumfulsisse, & vsque ad thronum olim sibi ante mundi constitutionem paratum, cum laudibus & canticis spiritualibus perduxisse? Item considera in Maria opulentiam meritorum, in apparatu munerum pretiosorum. Attulit namque secum aurum infinitum dilectionis Dei & proximi, gemmas pretiosas virtutum & donorum, aromata bonorum operum & exemplorum. Parum est enim, quod de thesauris Mariæ dico, respectu eius, quod B. Bernardus Mariam alloquens, dixit: In manibus, inquit, tuis sunt omnes thesauri miserationum Domini. Absit vt cesset manus tua, neque enim gloria tua minuitur, sed augetur cum pœnitentes ad veniam, iustificati ad gloriam assumuntur. Ingressa igitur est mater Domini ad gloriam, tamquam Regina cœlorum; ingressa est cum C multo comitatu Angelorum, ingressa est cum diuitiis innumerabilium meritorum.

Ber. ser. 1. in Assumpt. B. M. ante me.
Hier. ser. de Assumpt B. M que est epist 10 to. 9. ante med.

B. Maria ingreditur cœlum meritis & præmiis superans omnes sanctos.
Prou. 31. d

Quarto considera charissime, quòd inuenimus supergredientem omnes sanctos in superabundãtia meritorum, & præmiorum sine termino, iuxta illud: Multæ filiæ congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas. Supergressa vtique es, supergressa certe es in natura, supergressa es in gratia, supergressa es in gloria, vniuersas filias, vniuersas animas, vniuersas intelligẽtias Angelicas ô Maria. Dico, quòd Maria in natura supergressa est vniuersas filias hominum, dum quod natura non admittit, virgo concepit, & virgo peperit, iuxta illud: Ecce virgo concipiet & pariet filium. Et non solum hoc, quòd virgo filium, sed etiam quòd D Deum peperit super omnem naturam est. Ideoque B. Hieronymus sic ait: Quod natura non habuit, vsus nesciuit, ignorauit ratio, mens non capit humana, pauet cœlum, stupet terra, creatura etiam omnis miratur cœlestis, hoc totum est quod per Gabrielem Mariæ diuinitus nunciatur, & per Christum adimpletur. Item supergressa est Maria in gratia vniuersas animas sanctorum, dum non solum gratia plena, sed etiam superplena fuit, teste Gabriele, qui prius dixit: *Aue gratia plena.* Et postea subiunxit: Spiritus sanctus superueniet in te. Si autem gratia plena fuit, ergo quidquid sibi superueniẽs postea Spiritus cõtulit, in hoc vtique plusquã plena, in hoc certe superplena fuit. Vnde B. Bernardus ait: Veniente iã Spiritu sancto plena sibi, eodem quoque E superueniente nobis superplena & supereffluens fit Maria. Item supergressa est Maria in gloria vniuersas intelligentias Angelicas. Ipsa enim est thronus ille sapphireus, qui sicut in Ezechiele legitur super firmamẽtum Angelicum exaltatus est, Propter hoc B. Bernardus bene ait sic: Ascendit plane Maria super omne humanum genus, ascendit vsque ad Angelos, sed & ipsos quoque transcendit, & cœlestem omnem supergreditur creaturam. Sic ergo, charissimi, Maria egressa, & progressa, & ingressa, & supergressa est. Egressa, inquã, est nascendo ad vitam miserorum: progressa est proficiendo in gratia priuilegiorum: ingressa est perueniendo ad regnum cœlorum: supergressa est excedendo gloriam omnium beatorum. Ecce igitur dulcissima

Isai. 7. e
Hier ser. de Assum. B. M. que est ep 10. tom. 9. ante med.
Ber. ser. 2. in Assum B. M. non longe à prin.
Ezech. 1. g.
Ber. ser. in Nat. B. M de aquaductu circa med.

virgo Maria, ecce vere Dominus tecum, sicut Sol cum aurora progrediente, sicut flos cum virga florente, sicut Rex cum Regina ingrediente. O igitur aurora suauissima fac, vt etiam nobiscum sit Sol sapientiæ. O virga sublimissima fac etiam, vt nobiscum sit flos gratiæ. O regina potentissima fac, vt etiam nobiscum sit rex gloriæ Dominus noster IESVS-CHRISTVS.

LECTIO XIV.

Quòd B. Maria sit benedicta ob plenitudinem gratiæ, ob celsitudinem prolis, ob multitudinem misericordiæ suæ, & ob magnitudinem gloriæ suæ.

B*Enedicta tu in mulieribus.* Ostensũ est supra, quomodo Maria propter purissimam vitæ innocentiam merito per Aue salutatur: ostensum quoque est quo modo Maria propter copiosissimã gratiæ affluẽtiam merito gratia plena commemoratur: ostensum insuper est, quo modo Maria propter specialissimam Dei præsentiam merito Dominus secũ fore insinuatur. Ostendendum autẽ nunc est, quo modo propter gratissimam personæ suæ reuerentiam, benedicta in mulieribus nunciatur. Ecce igitur gloriosus ille Archangelus Gabriel, gloriosam virginem Mariam salutans gloriosa salutatione ipsam decentissime consummauit in benedictione, dicens: *Benedicta tu in mulieribus*, id est benedicta plusquam omnes mulieres. Ac per hoc quidquid maledictionis infusum est per Euam, totum abstulit benedictio Mariæ. Dicat ergo Gabriel, dicat: *Benedicta tu in mulieribus.* Benedicta, inquam, propter plenitudinem gratiæ in te venerandæ, benedicta propter multitudinem misericordiæ per te præstandæ, benedicta propter celsitudinem personæ ex te incarnandæ, benedicta propter magnitudinem gloriæ super te cumulandæ.

B. Maria benedicta propter gratiam quam in se habet.

Primo pensate, charissimi, quo modo vere benedicta est Maria propter plenitudinem gratiæ in ipsa venerandæ, sicut apte ostendit Gabriel dicens: *Aue gratia plena, Dominus tecũ, Benedicta tu in mulieribus.* Benedicta tu, quia plena es tu. Inuenisti enim gratiam apud Dominum, & ideo tu es benedicta apud Dominum. Vnde B. Bernardus optime de hac benedictione Mariæ, dicit: Per te accessum habemus ad Filium, ô benedicta inter mulieres, inuentrix gratiæ, genitrix vitæ, mater salutis. Benedicta tu Maria propter gratiam. Benedicta, inquam, propter gratiam cordis, propter gratiam oris, propter gratiam operis. Benedicta vtique in corde, propter gratiam donorum. Benedicta in ore, propter gratiã labiorum. Benedicta in opere, propter gratiã morũ. Vere benedicta est Maria propter gratiã cordis, propter gratiã donorum in corde, propter quã cor eius fuit delitiosissimũ sicut paradisus Dei, ita vt de hac benedictione meritò intelligi possit Ecclesiasticus: Gratia sicut paradisus in benedictione. Ibi dicit interlinearis. Fructificãs diuersas species virtutum. De his felicibus gratiarum & virtutum benedictionibus Apostolus dicit: Qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus in Christo. Si ergo gratia mentem humanam in benedictionibus virtutum delitiosam facit sicut paradisum Dei: quanto magis delitiosissima anima Mariæ fuit sicut paradisus Dei in benedictionibus donorum Spiritus sancti? Immo certe paradisus Dei non solum mente, sed etiam ventre fuit Maria, continens in se lignum vitæ Iesum Christum. Vnde beatus Bernardus ait: Vere paradisus Dei tu es, quæ mundo lignum vitæ contulisti, de quo qui manducauerit, viuet in æternum. Heu quam longe est ab hac benedictione Mariæ, cuiuscumque mens non est paradisus Dei in benedictionibus gratiæ, sed est sentina diaboli in maledictionibus malitiæ. Talis enim sicut in Psalmo dicitur: Dilexit maledictionem & veniet ei: & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo.

Ber. ser. 2. in Aduent. Do. circ. fin.

Propter gratiam cordis.

Eccl. 40. c

Ephes. 1. a

Ber. in depre. & lau. B. V. M. cir. med.

Psal. 108. e

Item charissimi, benedicta est Maria non solum propter gratiam donorum cordis, sed etiam propter gratiam labiorum oris, iuxta illud Psalmi: Diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in æternum. O quanta in orationibus deuotissimis, quanta in collationibus vtilissimis gratia in labiis Mariæ fuit! O quanta ad homines, quanta ad Angelos, quanta ad Dominum gratia semper fuit in labiis Mariæ! Ipse nãque Deus verba labiorum eius libenter audiuit, testante beato Bernardo, qui alloquens ipsam dicit: Cui placuisti ex silentio, iam magis placebis ex verbo: cũ ipse tibi clamet è cœlo: O pulchra inter mulieres, fac me audire vocem tuam. Eia quàm veracissima, quàm sincerissima semper fuerunt Mariæ labia, & ideo vere benedixit eam Deus in æternum. Heu quàm longe ab hac Mariæ benedictione illi sunt, quorum labia labiis Mariæ dissimilia sunt. Illi, inquã, in quorum labiis nõ est gratia diffusa, sed malitia confusa est: propterea non benedixit, sed maledicet eos Deus in æternum.

Psal. 44. a

Ber. ho. 4. super Missus est. post med.

B. M. benedicta propter gratiam operationum.

Item, charissimi, benedicta est Maria non solum propter gratiam donorum cordis, non solum propter gratiam labiorum oris, sed etiam propter gratiam morum conuersationis. Et de hac benedictione accipi potest, quod dicitur in Hieremia: Benedicat tibi Dominus pulchritudo iustitiæ mons sanctus. Mons sanctus est sancta Maria, quæ bene mons dicitur, propter excellentiam meritorum, propter altitudinem vitæ & morum. Hic est mons, de quo, sicut in Daniele legitur, Lapis sine manibus abscissus est: Dum Christus de Maria sine opere maritali natus est. Pulchritudo huius montis, pulchritudo, inquam, iustitiæ, pulchritudo vitæ & morum Mariæ tanta fuit, vt merito in Canticis de ipsa dici possit: Tota pulchra es amica mea, &c. Pulchra vtique in vita, pulchra in morũ disciplina, & tota pulchra. Tota certe tota. Quomodo tota? Audi Hieronym. ait enim sic: Quidquid in Maria gestum est, totum puritas & simplicitas, totũ gratia & veritas fuit, totum misericordia & iustitia, quæ de cœlo prospexit. Tali pulchritudini Mariæ Dominus merito benedixit. Heu quàm longe est ab ista benedictione Mariæ, quicumque talis est in opere, quod sicut Mariæ dicitur: benedicat tibi Dominus pulchritudo iustitiæ: sic ei dici potest: Maledicat tibi Dominus, turpitudo iniustitiæ. O quanta maledictio erit, cum dicetur: Discedite à me maledicti in ignem æternum. Ecce vidimus ô charissima Maria, quod tu es vere benedicta propter plenitudinem gratiæ. Benedicta, inquam, propter gratiam conscientiæ & donorum, benedicta propter gratiam linguæ, & labiorum, benedicta propter gratiam vitæ & morum.

Hier. 31. e

Dan. 2. e

Cant. 4. b

Hieron. in Assum. B. M. c. 10. tom. 9.

Matt. 25. d

B. Maria benedicta propter prolem.

Secundo pensate, charissimi, quomodo vere benedicta sit Maria propter celsitudinem suæ benedictæ prolis, propter benedictum fructum sui ventris. Merito enim terra illa benedicta est, quæ tam benedictum fructum profert. Vnde Psalmus: Benedixisti Domine terram tuam. Terra illa est Maria, de qua in eodẽ Psalmo dicitur: Veritas de terra orta est. Veritas est Christus, qui ait: Ego sum via, veritas, & vita. Benedicta est ergo hæc terra, propter benedictum fructum; Benedicta est Maria propter benedictum Filium. Vnde beatus Bernardus dicit: Non quia tu benedicta ideo benedictus fructus ventris tui: sed quia ille te præuenit in benedictionibus dulcedinis, ideo tu benedicta. Igitur Maria propter prolem piam benedicta. Benedicta, inquam, à Domino, ab Angelo, ab homine. Propter prolem vtique benedicta est à Domino, benedictionem eius operante, benedicta ab Angelo benedictionem eius nunciante, benedicta ab homine benedictionem

Psal. 48.

Ioan. 14. a

Ber. ho. 3. sup. Miss. est ante med.

ctionem eios prophetante. Vere benedicta propter A peolem est Maria à Domino, benedictonem eius operarnte siue donante. Hoc bene signatum est io secundo *2. Reg. 6. b* Regum, vbi legitur, quòd benedixit Dominus Obededom propter Arcam. Obededom interpretatur seruus sanguineus. Et bene signat Christum, qui seruus noster factus est, seruiens nobis miseris vsque ad sanguinem. Propter nos. n. seruus, propter nos sāguineus factus est Christus. Sanguineus in dorso per flagella, sanguineus in capite per spinas, saoguioeus in latere per laoceam, sanguineus in manibus & pedibus per clauos. Huius *Psal. 64. a* serui domus fuit Maria, de qua in Psalmo dicitur: Replebimur in bonis domus tuæ. Arca in hac domo locata, Christum signat. Christus enim seruus ooster, Christus vita nostra est. Io Arca vrna aurea & manna. B Arca sancta carnē sanctam, vrna aurea animā Christi pretiosissimam, manna vero diuinitatem dulcissimam signat. Propter hanc Arcam, propter Iesum Christum Filium Mariæ, Dominus benedixit domui Ma- *Aug. ser. 21. de temp. cir med. to. 10. & de sanct. ser. 18 non longe à princ. eod. to.* riæ. O vere domus benedicta, ex qua omnium processit vita. Ait eoim Augustinus: Benedicta tu in mulieribus, quæ vitam viris & mulieribus peperisti.

Item charissimi, propter prolem benedicta est Maria, non solum à Domino benedictionem eius operante, sed etiam ab Angelo benedictionem eius nun- *Ibid. ante med.* ciante, sicut patet in Gabiele dicente: *Dominus tecum, Benedicta tu in mulieribus* Quomodo tecum? Augustinus ait: Tecum in corde, tecum in ventre. Ideo benedicta tu secum, quia sic est tecum. Tecum vtique, tecū nō tantum sicut creator cum creatura, sed etiam sicut C partus cum paritura. Propter partum enim benedicta *Beda in homiliam de sa[...] in fest. Ann. B. M. V. to. [...]* es ante partum, propter partum benedicta es in partu, propter partum benedicta es post partum. Vere benedicta quæ sic partum effudisti, quòd ante partum, & in partu, & post partum virgo permaosisti: & ideo præcipue benedicta dici meruisti, quia non hominem purum, non Angelum verum, sed hominum & Angelorum Dominum peperisti. Propter quod bene ait Beda sic: Vere benedicta in mulieribus, quæ sine exemplo muliebris conditionis, cum decore virginitatis gauisa est honore parentis, quodque Virginem matrem decebat, Deum Filium procreauit.

Item, charissimi, benedicta propter prolem est Maria, non solum à Domino benedictionem eius operan- D te, non solum ab Angelo benedictioneio eius nunciāte, sed etiam ab homine benedictionem eius prophetante, sicut patet in Elizabet, quæ exultante in vtero eius infante, repleta Spiritu sancto, prophetando ex- *Luc. 1. d* clamauit, dicens: Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. Ideo vtique benedicta, quia benedictus fructus ventris tui. Sicut ager ideo benedictus, quia benedictus fructus eius est. Maria enim, fra- *Gen. 27. d* tres, est ager ille benedictus, de quo dicitur in Genesi: Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit *Hier. ser. de Assumpt. B. M. quæ est ep. 10. tom. 9. post med.* Dominus. De hoc beatus Hieronymus ait sic: Bene ager plenus dicitur, quia Maria plena gratia pronunciatur, de cuius vtero credentibus fructus vitæ processit. O vere ager super omnes agros benedictus, propter E fructum! O vere mater super omnes matres benedicta propter Filium, secundum quod etiam exclamans *Aug. ser. 9. de temp. circ. med. to. 10.* beatus Augustinus ait: O femina super feminas benedicta; quæ virum omnioo nō nouit, & virum suo vtero circumdedit. Ecce videmus ô dulcissima Maria, quia tu propter benedictum Filium ventris tui, es vere benedicta benedictione diuina, Angelica & humana. Heu quàm longe ab ista benedictione Mariæ sunt, qui propter maledictum fructum operis sui, maledictionem incurrunt diuinam, Angelicam, & humanam: dum maledicti à Deo, maledicti ab Angelis, maledicti ab hominibus erunt in æternum.

B. M. bene- Tertio pensate, charissimi, quomodo vere benedicta sit Maria, propter multitudinem misericordiæ suæ. *dicta propter misericordiā, quam nobiscum operatur.* Ipsa namque per illam Ruth signatur, de qua dicitur: Benedicta es à Domino filia, quia priorem misericordiam posteriore superasti. Prior Mariæ misericordia fuit, quam exhibuit, dum adhuc viueret io mundo: po- *Ruth. 3. b* sterior vero eius misericordia est, quam iam amplius, quàm per mille ducentos anoos exhibuit de cœlo. Posterior namque priorem superauit, quia ista illam multitudinem innumerabilium beneficiorum excessit. Qvis æstimare possit, quam inæstimabiliter Maria propter misericordiam suam sit benedicta, cum inæstimabilis sit ipsa eius misericordia? Et quis æstimare potest, quàm inæstimabilis sit Mariæ misericordia propter quam ipsa tā inæstimabiliter est benedicta: Hinc est, quod B. Bernardus exclamans dicit; Quis miseri- *Ber. ser. 4. in Assumpt. B. M. cir. fin.* cordiæ tuę ô benedicta, longitudinem, & latitudinem, & sublimitatem, & profunditatem queat iouestigare? Benedicta ergo est Maria pro multiplici misericordia, quam per eam homo recepit. Benedicta vtique, quia per eam Deus homini placabilis est: Benedicta quoque est, quia per eam homo Deo acceptabilis est. Benedicta insuper est, quia per eam diabolus homini superabilis est. Dico, charissimi, quòd Maria benedicta est, quia per eam Deus homini placabilis est, sicut signatum est in Abigail, de qua legitur, quòd cum Dauid offensus occidere vellet Nabal stultum, Abigail occurrens offenso, placauit eum. Qui placatus dixit: Benedictum eloquium tuum, & benedicta tu, quæ pro- *1. Reg. 25. f* hibuisti me, ne irem hodie ad sanguinem, & vlciscerer me manu mea: Nabal stultus signat peccatorē. Omnis eoim peccator stultus est. Sed heu, sicut dicitur in Ecclesiaste: Stultorum iofinitus est numerus. Abigail *Eccles. 1. d* Mariam signat, interpretatur enim Patris exultatio. O quāta Patris cœlestis in Maria, & Mariæ io Patre cœlesti fuit exultatio, cum ipsa dixit: Exultauit spiritus *Luc. 1. e* meus in Deo salutari meo. Sicut autem Abigail Dominam nostram, sic Dauid Dominum nostrum signat. Dauid autem offensus est stulto Nabal, quando Dominus offensus est homini impio. Dauid Nabal stulto per Abigail placatur, quando Dominus impio per Mariam reconciliatur. Abigail placauit Dauid verbis & muneribus, Maria placat Dominum precibus & meritis. Abigail vltionem temporalem: Maria vero æternalem conuertit: dum illa humanum, ista vero diuinū gladium coouertit. Propter hoc bene ait Bernardus: *Ber. in deprecatione & laud. B Vir. Ma. fere in prin.* Nemo iam idooeus Domina, qui gladio Domini pro nobis manum obiiciat vt tu Dei amantissima, per quā primum suscepimus misericordiam de manu Domini Dei nostri. Item, charissimi, Maria non solum benedicta est, quia per eā Deus homini placabilis est, sed etiam ideo benedicta est, quia per eam homo Deo acceptabilis est, eo quòd per ipsam benedictam homo benedictus est. Vnde bene in Isaia dicitur, quòd erit *Isai. 19. d* Israel benedictio in medio terræ, cui beoedixit Dominus exercituum, dicens: Benedictus populus meus. &c. Medium terræ cui benedixit Dominus, dici potest beata Virgo, in quo terræ medio inchoata est salutis nostræ benedictio, iuxta illud Psalmi: Deus autem rex *Psal. 73. b. c* noster ante sæcula operatus, est salutem, &c. De hoc terræ medio beatus Bernardus sic ait: Maria mirabili *Ber. ser. 2. de Penteс. cir. med.* proprietate terræ medium appellatur: ad illam enim sicut ad medium, sicut ad arcam Dei, sicut ad rerum causam, sicut ad negotium sæculorum respiciunt, & qui habitant in cœlo, & qui habitant in inferno, & qui oos præcesserunt, & qui nos sequuntur. Illi qui sunt in cœlo, vt resarciantur: qui in inferno, vt eripiantur: qui præcesserunt prophetas, vt fideles inueniantur: qui sequuntur, vt glorificentur. In hoc ergo benedicto terræ medio, benedictus est Israel, benedictus est Dei populus. rum per benedictam Dei matrem Deo est acceptus, Quid mirum si per benedictam Mariam, benedicta

omne tempus se extendit, sicut per eundem Prophetam patet, qui ait: Sit nomen Domini benedictum, ex hoc ounc & vsque in sæculum. Item nominis Domini laus, & fama non solum ad omnem popolum, non solum ad omne tempus: sed etiam ad omnem locum se extendit, sicut iam dictus Propheta declarans ait: A solis ortu vsque ad occasum laudabile nomẽ Domini. Ecce Maria quantus Dominus, quàm nomioatus Dominus est, qui tecum est: & quia Domious nominanssimus siue famosissimus, famosissime est tecum, ideo & tu es famosissima, & nominatissima secũ. Tu enim bene signata es per illam Ruth, de qua legitur sic: Sit exemplum virtutis in Ephtara, & habeat celebre nomen in Bethleem, id est in Ecclesia. O celeberrimi nominis Maria, quomodo posset nomen tuum non esse celebre, quæ etiam deuore nominari non potes sine nominantis vtilitate? Testatur tuus Bernardus, dicens: O magna, ô pia, ó multũ laudabilis Maria, tu oec oominari potes, quin accẽdas: nec cogitari quidem, quin recrees affectus diligentium te: tu numquam sine dulcedine diuinitus tibi insita pię memorię portas ingtedieris. Maria ergo, fratres, optime signata est per illam famosissimi nominis feminam Iudith, de qua scriptũ est: Hæc erat iu omnibus famosissima, quoniam timebat Dominum valde, nec erat qui de illa loqueretur verbũ malum. Famosa quidem est Maria, propter virtutes & exempla sua tam laudabilia. Famosior autem propter misericordias, & beneficia sua tam inenarrabilia. Famosissima vero propter gratias, & priuilegia sua tam mirabilia. Quid enim mirabilius, quàm esse matrem, & virginem, & esse Dei matrem? Quid autem mirum si Maria, de tantis millibus misericordiæ suæ beneficiis, famosa est in mundo, quę iam famosa est de vnico beneficio suo circa Theopbilum exbibito? Ait beatus Bernardus: Famosum summæ tuæ benignitatis testimonium est, per te restauratus Theophilus ó Maria. Domious ergo tecum famosissima ô Maria. Gaude nunc ô Maria, gaude. Ecce Dominus piissimus sic est tecum, quòd tu es piissima secum. Domious iustissimus sic est tecum, quòd tu es iustissima secum. Dominus famosissimus sic est tecum, quòd tu es famosissima secum. Eia ergo piissima Maria, nos impios salua per tuã misericordiosissimã pietatem. Eia iustissima, nos iniustos salua per tuam iustissimam æquitatem. Eia fidelissima Maria, nos perfidos salua per tuam certissimam fidelitatem. Eia famosissima Maria, nos infames salua, per tuam suauissimam famositatem.

Psal. 112. a — *Ibidem.* — *Ruth. 4. c* — *Ber. in deprecatione & laud. ad Vir. Ma. post me.* — *Iudith 8. a* — *Ber ibidem non longe à prin.*

LECTIO X.

Quòd Dominus, de quo dicitur beata Mariæ, Dominus tecum, tam singulariter est cum Maria, vt ipsa eius sit filia nobilissima, mater dignissima, sponsa venustissima, & ancilla deuotissima.

POst predicta, charissimi, coosiderandum, quòd Dominus iste de qno dicitur: Dominus tecum, non solum est Dominus generaliter creaturæ vniuersalis, non solum est Dominus specialiter creaturæ rationalis: immo ipse etiam est Dominus singulariter aulę virginalis suæ sanctissimæ genitricis. Maria singulariter tam corpore, quàm anima est aula Domini, domus Dei sanctissima, de qua in Psalmo dicitur: Domum tuam decet sanctitudo Domine. O vere singulariter beatam domum, quæ sola tam singulariter talem meruit habere Dominum. Ecce enim beatus Bernardus ait: Tu sola digna inuenta es, vt in tua virginali aula Rex Regum & Dominus dominantium à regalibus sedibus veniens, primam sibi inter filios hominum mãsionem eligeret. Iste singularis Marię Dominus sic singulariter cum Maria fuit, quod etiã ipsam tam singulariter Dominam fecit, quòd nec primam similem visa est, nec habere sequentem: dum ipsa singulariter Domini filia, Domini mater, Domini sponsa, & Domini ancilla facta est. Maria enim filia Domini singulariter, generosa mater Domini singulariter, gloriosa spõsa Domini singulariter, pretiosa ancilla Domini singulariter obsequiosa fuit. Si autem illa tribus personis diuinis volumus appropriare, possumus dicere, quod Dominus iste, qui tam singulariter est cum Maria, ipse est Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus Spiritus sanctus, Dominus trinus & vnus. Ipse est Dominus Pater, cuius Maria est filia nobilissima. Ipse est Dominus Filius, cuius Maria mater dignissima. Ipse est Dominus Spiritus sãctus, cuius Maria sponsa iustissima. Ipse est Dominus trinus & vnus, cuius Maria est ancilla subiectissima. Maria certe est filia summæ æternitatis, mater summæ veritatis, sponsa summæ bonitatis, ancilla summæ Trinitatis.

Psal. 92. b — *Bern. ibidem vbi sup. prox.*

Primo ergo attendite, charissimi, quòd Dominus iste qui tam singulariter est eum Maria, ipse est Dominus cuius filia nobilissima est Maria. De isto enim Domino, & de illa filia accipi potest, quod Boox dixit: Benedicta es à Domino filia, quia priorem misericordiam posteriure superasti. Vere benedicta à Domino filia est Maria, à summo, inquam, Domino, cuius ipsa est filia, O vere nobilissimi Regis nobilissima filia, quę tam multiplici interius ornata es gloria, vt vere de ea dicere posit: Omnis gloria eius filiæ regis ab intus, &c. Ideo tamquam verissima Regis filia ad regnum copiosissime est tracta, teste beato Bernardo, qui ait: Tu filia delicata & omni gratia plena, charissima in delitiis tuis tracta es ad gloriam decoris tui, & In signũ dilectionis. Ista beoedicta filia priorem misericordiam posteriore soperauit. Magna enim erga miseros fuit misericordia Mariæ, adhuc exulantis in mundo, sed multo maior erga miseros est misericordia eius iã regnantis in cœlo. Maiorem per beneficia innumerabilia nunc ostendit hominibus misericordiam, qui magis nunc videt innumerabilem hominum miseriam. Vnde pro splendore prioris misericordiæ fuit Maria pulchra vt Luna: pro splendore vero posterioris misericordiæ, est electa vt Sol. Nam quemadmodum Sol Lunam superat magnitudine splendoris: sic priorem Mariæ misericordiam superat magnitudo posterioris. Quis est super quem Sol & Luna oon luceat? qois est super quem misericordia Mariæ non resplendeat? Audi quid de boc beatus Bernardus sentiat, ait enim sic: Quemadmodum Sol oritur super bonos & malos indifferenter; sic Maria perita non discurrit merita, sed omnibus sese exorabilem, omnibus clementissimam præbet, omoium denique necessitatibus amplissimo miseretur affectu. Dominus ergo tecum ô Maria, sicut pater cum filia nobilissima.

Dominus est cum Maria, eius filia nobilissima. — *Ruth. 3. c* — *Psal. 44. c* — *Ber. in ser. de B. M. Vir. ex verb. Apoc. 12. ante med.*

Secundo attendite, charissimi, quòd Domious iste qui tam singulariter est eum Maria, ipse est Dominus cuius mater dignissima est Maria. De isto Domino & de ista matre dixit Elixabeth: Vnde mihi hoc, vt veniat mater Domini ad me? Mater Domini mater & virgo, mater est dignissima: Ipsa est mater, quæ tali filio est decentissima. Ipsa mater est cui talis filius decentissimus fuit. Ipsa est qua maiorẽ Deus facere non posset. Maiorem mundum posset facere Deus, maius cœlum posset facere Deus: maiorem matrem quam matrem Dei non posset facere Deus. Vnde Bernardus ait. Nec enim decebat Deum alia mater, quam virgo, nec Virginem alius filius quàm Deus: quia nec maior inter matres, nec maior inter filios nasci potuit, Hęc itaque mater est flos misericordiæ, mater Solis iustitiæ, mater fontis sapientiæ, mater Regis gloriæ. Mater inquam, est eius, cuius misericordia ad dilectionem,

Luc. 1. e — *Domini, qui est singulariter cũ Maria, ipsa est mater dignissima.* — *Bern. hom. 2. sup. Missus est, non longe à princ. in sensu.*

cuius

cuius iustitia ad timorem, cuius sapientia ad agnitionem, cuius gloria ad spem nos inducit. Maria ergo mater eius, quæ effectiue est nostra dilectio per misericordiam, noster timor per iustitiam, nostra agnitio per sapientiam, nostra spes per gloriam, vt vere ipsa dicere possit illud Eccles. Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris & agnitionis, & sanctæ spei. Sed numquid solius Christi mater est Maria? Immo certe, quod iucundissimum est, Maria non solum est mater Christi singularis, sed etiam mater omnium fidelium vniuersalis. Vnde B. Ambrosius ait: Si Christus est credentium frater, cur non ipsa, quæ genuit Christum, credentium sit mater? Eia charissimi omnes nunc gaudeamus, nunc omnes gaudendo dicamus: Benedictus frater, per quem Maria est nostra mater: & benedicta mater, per quam Christus est noster frater. Hinc bene Anselmus ait: Domina mater, per quam talem fratrem habemus, quid gratiarum, quid laudis tibi retribuemus? Deus ergo tecum ô Maria, sicut Filius cum matre dignissima.

Eccl.24.c
Maria omnium fidelium mater est.

Tertio attendite, charissimi quòd Dominus iste, qui tam singulariter est cum Maria, ipse est Dominus, cuius sponsa deuotissima est Maria. Vnde tam de isto Domino, quam de ista sponsa exponi potest illud Oseæ: Sponsabo te mihi in iustitia, & iudicio, & in misericordia & in miserationibus, & sponsabo te mihi in fide t & scies quia ego Dominus. Ecce pulchra sponsa, pulchra in iustitia & iudicio respectu sui, pulchra in miserationibus & misericordia respectu proximi, pulchra in fide respectu Dei. Pulchra vtique in iustitia vitæ, & in iudicio conscientiæ, pulchra in misericordia in affectu, & in miserationibus in effectu: pulchra in fide, qua credidit omnia credenda supra se, & qua credidit omnia perficienda in se, iuxta illud: Beata quæ credidisti, quoniam perficientur in te ea, quæ dicta sunt tibi à Domino. Sed ecce sponsa Spiritussancti Maria, sicut formosissima fuit & in conuersatione, ita etiam dulcissima est in allocutione, sicut dicitur in Canticis: Fauus distillans, &c. vsque, Tua. O quàm melliflua verba sæpius distillauerunt dulcissima Mariæ labia. Quæ etiam bene lac & mel sub lingua habuit in duobus verbis, quæ ipsa Gabrieli respondit. Nonne Maria lac sub lingua habuit, quando lacteum illud continentiæ verbum respondit: Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco? Nonne etiam mel sub lingua habuit, quando mellifluum illud dulcedinis verbum respondit: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum? De mellifluentia namque huius melliflui verbi, per totum mundum melliflui facti sunt cœli. Maria insuper mel sub lingua habuit, in mellifluis orationibus ad Deum: lac vero sub lingua habuit, in lacteis collationibus ad proximum. Eia ergo quanti decoris, & quanti dulcoris est illa sponsa summi consolatoris. Quia inquit Augustinus: Quæ est hæc virgo tam sancta, vt ad eam venire dignaretur Spiritussanctus? tam speciosa, vt eam sponsam eligeret Deus? Dominus ergo tecum ô Maria, sicut sponsus cum sponsa delicatissima.

Osea 2.d
Luc.1.e
Cant.4.c
Luc.1.d
Aug. de Sāct. ser.35. ante med. to.10. & de temp. ser.10.

Quarto attendite, charissimi, quòd Dominus iste, qui tam singulariter est cum Maria, ipse est Dominus, cuius ancilla deuotissima est Maria, sicut ipsamet testatur, dicens: Ecce ancilla Domini. Maria ancilla est Domini Patris, Domini Filij, & Domini Spiritussancti. Quid mirum, si Maria sit huius Domini ancilla, cum etiam Filius Mariæ sit huius Domini seruus secundum assumptam à matre naturam? Ipse enim in Psalmo confitetur, dicens: O Domine quia ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ! O quàm bona ancilla, & bonus ancillæ filius! Heu quot sunt malæ ancillæ, & mali ancillarum filij. Sed quid dicit scriptura? Eiice ancillam & filium eius. Legitur in Genesi

Domini qui est singulariter cum Maria, ipsa est ancilla deuotissima.
Gen.16.a,b

A de ancilla Saræ, quòd concepisse se videns, despexit Dominam suam. Mala ergo ancilla Agar de fœcunditate inflatur, bona vero ancilla Maria de humilitate fœcundatur. Ancilla illa superba dominam despexit; ancillam istam humilem Dominus respexit, sicut ipsa humiliter recognoscens dicit: Respexit humilitatem ancillæ suæ. O anima Christiana Domini ancilla, sic cum Maria amplectere fœcunditatem, vt nequaquam deseras humilitatem. Vt ergo de boni operis fœcunditate non infleris, sed magis de humilitate fœcunderis; attende humilem ancillam, respice humilem Mariam. Ecce ait, ancilla Domini, vnde Ambrosius: Vide, inquit, humilitatem, vide deuotionem. Ancillam se dicit Domini, quæ mater eligitur Domini, nec repentino exaltata promisso est. O vere admiranda humilitas! Ecce non solum Domini ancilla, sed etiam seruorum Domini ancilla, quodam modo dignatur esse Maria. Ipsa namque signata est per illam Abigail, pro qua adducenda, cum Dauid nuncios misisset, respondit: Ecce famula tua sit in ancillam, vt lauet pedes seruorum Domini mei. Per benedictam ancillam Mariam quasi tot serui Domini loti sunt, quot fideles eius suffragiis à peccatis mundati sunt. Ipsa enim quasi tot seruorum Domini pedibus aquam obtulit, quot pœnitentibus lacrymas compunctionis obtinuit. Dominus ergo tecum ô Maria tanquam cum ancilla deuotissima. Dominus Pater tecum, Dominus Filius tecum, & Dominus Spiritussanctus tecum. Vnde Bernardus: Pater, inquit tecum, qui suum Filium facit & tuum. Filius tecum, qui ad condendum in te mirabile sacramentum miro modo & sibi reserat genitale secretum, & tibi seruat virginale signaculum. Spiritussanctus tecum, qui cum Patre & Filio tuum sanctificat vterum. Dominus ergo tecum. Dominus certe cuius filia es, qua nulla nobilior: Dominus cuius mater es, qua nulla mirabilior: Dominus cuius sponsa es, qua nulla amabilior: Dominus, cuius ancilla es, qua nulla humilior vmquam fuit, nec est, nec erit in æternum. Eia ergo Domina, quia Dominus tantus ac talis, tantum ac taliter est tecum, fac vt etiam ipse per gratiam sit nobiscum.

Luc.1.g
Amb.lib.2. com.in Luc. cap.1.tom.3. edit.Rom.
1.Reg.25.g
Ber.ho.3.sup. Missus est.ant. med.

LECTIO XI.

Quod Maria propter se, & propter nos conuenientissime aurora comparatur.

DOMINVS *tecum*. His dulcissimis verbis ille deuotus Beatæ Mariæ Anselmus deuote alludens, ait sic: Maria obsecro te per gratiam, qua sic Dominus esse tecum, & te voluit esse secum, fac propter ipsum secundum eandem ipsam gratiam misericordiam tuam mecum: fac vt amor tui semper sit mecum, & cura mei semper sit tecum: fac vt timor necessitatis meæ, quamdiu ipsa persistit tecum, & respectus pietatis tuæ, quandiu ego subsisto, sit mecum; fac vt congratulatio beatitudinis tuæ semper sit mecum, & compassio miseriæ meæ semper quantum mihi expedit, sit tecum. Dominus ergo tecum ô Maria. Tecum certe tecum. Tecum fuit, tecum est, tecum erit. Tecum vtique sicut Sol cum aurora ipsum præueniente: tecum sicut flos cum virga ipsum producente: tecum sicut Rex cum Regina ad ipsum ingrediente. Sol namque omnibus luminibus luminosior, flos omnibus floribus pretiosior. Rex omnibus regibus gloriosior est Dominus IESVS Christus. Aurora vero hûc Solem clarissima irradiatione præueniens, virga hunc florem mirabilissima emissione producens, Regina ad hunc regem solemnissima processione ingrediens, est beatissima virgo Maria. De his singulis per ordinem videamus.

B. Maria auroræ comparatur.

Dominus tecum. Tecum certe sicut Sol cum aurora de Sole procedente, & ortum Solis præueniente, & lumine Solis diem initiante. Reuera enim aurora mundi Maria à Sole æterno singulariter præparata progrediēs, eiusdemque Solis ortum mirabiliter irradiata præueniens, diem gratiæ tantæ Solis mundo feliciter initiauit testāte beato Bernardo, qui ait: Sicut aurora valde rutilans in mundo progressa es ô Maria, quando veri Solis splendorem tantæ sanctitatis iubare præcurristi, vt vere diem salutis, diem propitiationis, diem quam fecit Dominus, à tanta claritate initiari dignū fuerit. Maria ergo aurora, de qua dicitur: Quæ est ista quæ progreditur, vsque, Consurgens. Bene auroræ comparata Maria, tam propter se, quàm propter nos: propter se specialiter, propter nos generaliter. Maria propter se bene comparatur auroræ secundum scripturam. Primo propter abscessum noctis culpæ. Secundo propter processum lucis gratiæ. Tertio propter ortum Solis iustitiæ. Quarto propter locum sedis gloriæ. Primum in plenissima eius sanctificatione. Secundum in clarissima eius conseruatione. Tertium in mirabilissima Filij eius generatione. Quartum in gloriosissima eius assumptione attendamus.

Ber. in deprecatione & laud. ad Virg. M. post med.

Cant. 6. d

B

B. M. aurora ob ascensum noctis culpæ.

Iob 3. a

Primo attendite, charissimi, quod quædam felix aurora est Maria, propter felicem abscessum noctis culpę in sua sanctificatione. Vnde Iob, maledicens nocti, in qua dictum est; Conceptus est homo, ait obtenebrentur stellæ eius caligine. Expectet lucem, & non videat, nec ortum surgentis auroræ. Quid hic per stellas, quid per lucem, quid per auroram, signatur? Dico, quòd per stellas, animæ sanctorum, per lucem sanctus sanctorū, per auroram Regina sanctorum designatur. Stellæ vtique omnes sancti sunt, qui ordinem motum & disciplinæ, cursum quoque feruoris & bonæ vitæ non relinquunt, & sic contra diabolum vi pugnaturi sunt. Vnde de his stellis bene legitur in libro Iudicum: Stellæ manentes in ordine & cursu suo, aduersus Sisaram pugnauerunt. Sisara interpretatur tollens recedentem, & signat diabolum, qui quemlibet recedentem à Deo tollit. Per lucem quoque sanctus sanctorū Iesvs Christus signatur, sicut ipse ostendit, dicens: Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris. Sequamur fratres, sequamur hanc lucem, ne in tenebris ambulantes, cadamus in lutum peccati, & in foueam inferni. Sequamur autem non claudicando, secundum quod dicitur: Vsquequo claudicatis in duas partes? Si Dominus est Deus, sequimini eum: si autem Baal, sequimini illum. Per auroram autem, cuius ortum nox non vidit, beata Virgo significatur, cuius natiuitatem nox originalis culpæ non initiauit. Nox enim cui Iob maledicit, nox in qua conceptus est homo, peccatum originale est, in quo omnes concipimur. Vnde Psalmista: In peccatis cōcepit me mater mea. Quia ergo vere omnes sancti in peccato concipiuntur, & in peccato nascuntur, ideo bene hic dicitur, quòd stellæ per hanc noctem obtenebrantur. Sed quia Christus nec conceptus, nec natus in peccato fuit, ideo bene hic dicitur, quod nox ista lucem nō vidit. Quia vero beata Virgo in peccato concepta fuit, sed sine peccato nata; in peccato orta non fuit: ideo non auroram, sed ortum auroræ dicitur nox ista non vidisse. Hoc est contra illos, qui ipsam non solū sine peccato natam, sed etiam sine peccato conceptam dicunt. Contra quos B. Bernardus arguens ait: Si ante conceptum suum Maria sanctificari non potuit, quoniam non erat, sed nec in ipso conceptu propter peccatum, quod inerat; restat vt post conceptum in vtero iam existens, sanctificationem accepisse credatur, quæ excluso peccato, sanctam fecerit natiuitatem, non tamen conceptionem.

Iudith. 5. a

Ioan. 8. a

C

D

3. Reg.: 8. c

Psal. 50. b

E

Ber ep. 174. ad Can. Lug. post med.

Secundo attendite, charissimi, quòd quædam felix aurora est Maria propter felicem eius progressionē in

A

luce gratiæ, iuxta illud: Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora, &c. Sicut enim lux auroræ progreditur crescendo in claritate: sic Maria progrediebatur proficiendo in claritate gratiæ, & bonæ vitæ. Progrediebatur vtique proficiendo in omnibus virtutibus vniuersaliter, vt in omni virtutum claritate esset quasi aurora consurgens apud se, pulchra vt Luna apud proximos, electa vt Sol apud Deum. Progrediebatur quoque proficiendo in quibusdam virtutibus specialiter, de quibus B. Bernardus, ait sic: Feruebat in quærendo gratiam Mariæ charitas, splendebat in carne virginitas, in obsequio humilitas eminebat. Harum itaque virtutum claritate Maria fuit quasi aurora cōsurgens in rutilanti virginitate, pulchra vt Luna in micāti humilitate, electa vt Sol in radiante charitate. Felix qui hos tres fulgores, has tres virtutes Mariæ secutus fuerit, per quas ipsa Deum & magistrum omnium virtutum concepit, testante iterum beato Bernardo, qui ait: Hanc inuenit gratiam plena iam gratia, vt charitate feruida, virginitate integra, humilitate deuota, fieret sine virili commixtione grauida, sine muliebri dolore puerpera.

Cant. 6. d

Ber. ser. in Nat. B. M. de aquæductu ante med.

Ber. ibidem circa med.

B. M. aurora ob ortum Solis iustitiæ.

Tertio, attendite, charissimi, quòd quædam felix aurora est Maria propter felicem ortū Solis iustitiæ. Sol namque iustitiæ Christus Deus noster, mediante aurora sua, Maria ortus est in mundo, ortus vtiqe absque vllo peccati nubilo, propter quod aurora illa valde rutilans fuit oriente Sole suo, iuxta illud: Sicut lux aurorę oriente Sole mane absque nubibus rutilat, &c. Lux igitur auroræ est sanctitas Mariæ, qua ipsam irradiare dignatus est, processurus de ipsa Sol iustitiæ. De hoc bene B. Bernardus, ait: Recte quidem ô Maria auroræ officium implesti. Ipse enim Sol iustitiæ de te processurus ortum suum quadam matutina irradiatione præueniens, in te lucis suæ radios copiose transfudit. Lux huius auroræ mirabiliter rutilabat, oriente Sole absque nubibus, id est nascēte Christo absque originalis peccati obscuritatibus. Ecce hic dicitur, quod Sol absque nubibus oritur: & in Exodo dicitur, quòd rubus absque conbustione ignitur: & in Daniele dicitur, quòd lapis sine manibus abscinditur. Quid ergo per Solem, quid per ignem, quid per lapidē nisi Christus signatur? Ipse enim est Sol illuminans intellectum, ignis accendens affectum, lapis firmans nos contra defectum. Dico, quod Christus Iesvs est Sol illuminans intellectum iuxta illud Malachiæ: Orietur vobis timentibus nomen meum, Sol iustitiæ. Vide ergo si timeas Dominum, scriptum quippe est: Qui timet Deū, nihil negligit. Item Christus est ignis accēdens affectū, vt dicit Apostolus ad Hebr. Deus noster ignis consumens est. Hic ignis non solum fuit in rubo vteri virginalis, sed etiam in rubo deuoti cordis est. Hunc nāque ignem senserunt, qui dixerunt: Nonne cor, &c. Itē Christus est lapis firmans nos contra defectum, si bene fundati fuerimus super ipsum. Vnde dicitur in Matthæo: Descendit pluuia, venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit. fundata enim erat supra petrā. Ecce nec pluuia hæreticæ eloquentiæ, nec flumina mundanæ concupiscentiæ, nec venti humanæ violentiæ, nocere possunt domui mentis supra petram Christi fundatæ. Quid ergo est quòd Sol sine nube oritur, rubus sine combustione ignitur, lapis sine manu absciditur; nisi quod Christus, qui est Sol veritatis, ignis charitatis, lapis firmitatis, sine æternitatis, ipse concipitur & nascitur sine nube peccati originalis, sine conbustione concupiscentiæ carnalis, sine manibus amplexus maritalis? In conceptione enim Christi nec peccatum prolis, nec concupiscentiam matris, nec amplexus patris inuenies. Quod autem Virgo tam miraculose concepit, hoc ille facere potuit, qui alludentia huic miraculo

2. Reg. 23. a

C

Ber. in depr. & laud. ad B. V. M. circ.

Exod. 3. a

Dan. 2. e

D

Mala. 4. a

Eccle. 7. c.

Hebr. 12. g

Luc. 24. e

Matt. 7. a

E

mirabi

Aug. de temp. ser. 18. post med. to. 10.

mirabilia multa præmisit beatus Augustinus testatur, qui sic dicit: Qui scripsit lapideas tabulas sine ferro, ipse grauidauit Mariam Spiritu sancto. Et qui produxit panem in eremo sine aratione, ipse impрægnauit Virginem sine corruptione. Et qui fecit virgam sine pluuia germinare, ipse fecit filiam Dauid sine semine generare.

B. M. aurora ob eius locũ in gloria. Iob. 38.a

Quarto attendite charissimi, quòd quædam felix aurora est Maria, propter felicem locum eius in gloria, & secundum hoc bene de aurora dicitur a Iob: Numquid ostendisti auroræ locum suum? Iam certe aurora nostra Maria sublimiter locata in cœlo locum tenet vicinissimum Soli æterno. Considerare autem possumus triplicem Mariæ locũ notabilem. Primus est, quo ipsa Dominum suscepit spiritualiter. Secũdus est, quo Dominum suscepit corporaliter. Tertius est, quo ipsa Dominus recepit æternaliter. Ecce triplex locus Mariæ. Dico quòd primus locus, quo Maria Dominũ suscepit spiritualiter, est mens Mariæ pacificata & quietata, secundum quod Psalmista dicit: Factus est in pace locus eius, & habitatio eius in Sion, quod interpretatur, vel speculum, vel speculatio. Ecce quicumque Deum mente speculari desiderat, oportet vt ei in pace mẽtis locum faciat. Nam sine pace mentis nemo venit ad speculationem contemplationis. Vnde Apostolus: Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum. O quis enarrare, vel etiam cogitare sufficiat, in qualibus quotidie speculationib. sancta illa Sion, sancta illa mens Mariæ fuerit: dum omnia illa mysteria præ omnibus mortalibus sibi nota feruentissima sibi mente reuoluit? De hoc bene P. Hieronymus ait: Si qua sunt in vobis viscera pietatis, cõsiderate quo cruciabatur amore, quove desiderio æstuabat hæc virgo, dum reuolueret animo cuncta, quę audierat & viderat, quæ cognouerat, quantisve mouebatur, repleta Spiritu sancto, cœlestium secretorũ incitamentis. Item locus, quo Maria concepit corporaliter, est vterus Mariæ, de quo accipi potest illud Genesis: Fluuius qui egrediebatur de loco voluptatis, Iesus Christus de vtero virginis ad irrigandum Paradisum. Paradisus specialis est Maria; vniuersalis, est Ecclesia. Felix irrigatio vtriusque paradisi, per fluuium ventris Mariæ Iesum Christum, qui ait: Dixi, irrigabo hortum plantationum mearum. Hinc est quòd bene sanctus Hieronymus loquẽs de illa verbis: Vidi speciosã ascẽdentem desuper riuos aquarum, ait: Bene desuper riuos aquarum, quia super aquam refectionis educauerat eam Dominus & nutrierat, de qua multi educti riui, omnem irrigant terram deliciarũ, & infundunt hortũ voluptatis. Item locus quo Mariam Dominus suscepit mansuram æternaliter in cœlo, est locus gloriæ, de quo Dominus ad Iob loquitur: Numquid ostendisti auroræ locum suum? quasi dicat, non tu, sed ego. Nõ ad te pertinet ostendere auroræ Mariæ locum suum in cœlo, sed ad me: Bene autem dicit suum, quasi appropriando, & discernendo illum ab aliis omnium sanctorum locis. Hinc etiam bene legitur: Intulerunt sacerdotes arcam fœderis Domini in locum suum. Hic certe locus est super omnes choros Angelorum. Hic denique locus est in cœlo dignissimus, testante beato Bernardo, qui ait: Nec in mundo locus dignior virginalis vteri thalamo, in quo Filium Dei Maria suscepit; nec in cœlis regali solio, quo Mariam Mariæ filius sublimauit. Sic ergo Maria propter se bene comparatur auroræ. Primo propter terminationem noctis culpæ, in plenissima eius sanctificatione. Secundo propter progressionem lucis gratiæ, in clarissima eius cõuersatione. Tertio propter productionem Solis iustitiæ, in mirabilissima Filij eius generatione. Quarto propter appropriationem loci gloriæ, in gloriosissima eius assumptione.

Psal. 75.a; Hebr. 12.d; Hier. ser. de Assum. B. M. qua est epist. 10. to. 9 longe post med.; Gen. 2.b; Eccl. 24.d; Hier. ibid. vbi supra post pauca; Iob 38.a; 3. Reg. 8.a; Ber. ser. 1. in Assum. B. M. circa. med.

B. M. etiam propter nos auroræ comparatur.

Deinde considerandum est, quòd lucidissima virgo Maria, non solum propter se, sed etiam propter nos bene comparatur auroræ: Nam sicut in Scriptura per auroram signatum est, ipsa nobis est ad Deum mediatrix, ad Angelos pacificatrix, ad dæmones defensatrix, ad nos ipsos illuminatrix.

B. Maria mediatrix inter nos & Deum. Psal. 73.c

Primo attendite, quòd aurora nostra Maria nobis est ad Deum mediatrix, sicut in Psalmo signatum est, vbi dicitur: Tuus est dies, & tua est nox, tu fabricatus es auroram & Solem. Sicut bene B. Gregorius ait, Dies vita iusti, nox vero vita accipitur peccatoris. Et ideo bene Dominus filios Israel præcedebat per diem in columna nubis, per noctem vero in columna ignis: quia ab ardore iræ suæ tanquam nubes pios protegit, & tanquam ignis impios vrit. Vnde bene Sol intelligitur Christus. Sol vtique iustitiæ, qui illuminat electos, & vrit reprobos. Grauiter quandoque vrit in mundo, grauius autem in iudicio, grauissime autem in inferno. De hac triplici vstione intelligi potest illud Ecclesiastici, Tripliciter Sol exurens montes, id est, superbos peccatores. Propter hoc bene refrigeratrice, mediatrice inter nos & solem iustum indigemus. Et ideo bene Psalmista in prædicto versu, auroram inter noctem & solem ponit mediam, quæ certe etiam ordine naturali media est. Aurora itaque est beatissima virgo Maria, quæ inter noctem & solem, inter hominem & Deum, inter hominem iniustum, & Deum iustum est optima mediatrix, optima iræ Dei refrigeratrix. Testatur B. Bernar. dicens: Securum iam habet homo accessum ad Deum, vbi mediatorem causæ suæ Filium habet ante Patrem, & ante Filium matrem. Filius nudato corpore Patri ostendit latus, & vulnera. Maria Filio pectus & vbera. Non potest vllo modo fieri repulsa, vbi concurrunt & perorant tanta charitatis insignia.

Eccli. 43.a

B. M. quomodo pacificatrix. Gen. 32.e

Secundo, attendite charissimi, quòd aurora nostra Maria nobis est ad Angelos pacificatrix, sicut signatũ est in Genesi, vbi legitur, quòd Angelus qui cum Iacob luctabatur, benedixit eum in aurora. Dicente namque Angelo: Dimitte me, iam enim ascendit aurora; non dimisit eum Iacob, nisi ipsum benediceret. In aurora lucta fuit inter Angelum & Iacobum, discordia fuit inter Deum, Angelos, & homines. Homo enim peccãdo offenderat creatorem. Offenso autem creatore omnis offenditur creatura, quanto magis illa quæ creatori magis est cõiuncta. Illa ergo lucta potuit huius discordiæ esse figura. Sed certe adueniente aurora, adueniẽte Maria, pacificati sunt Angelus atque homo, ita quòd in ipsa aurora, in ipsa virgine Maria Angelicam benedictionem consecutus est homo. Angelus namque dixit, benedicta tu in mulieribus ad virginem, & per hãc benedictionem virginis homo cõsequitur benedictionem pacis, & salutis in filio virginis, benedictionem vtique illam, de qua Apostolus ait: Benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione in cœlestibus in Christo, quam etiam benedictionem ipse benedictus Filius benedictæ Virginis confirmabit, quãdo dicet: Venite benedicti patris, &c. Iacob ergo auroræ ascendenti, & nos Mariæ aduenienti gratias agamus pro benedictione, qua cum Angelo pacificati sumus. Merito certe per auroram, merito per Mariam homines cum Angelis pacificantur, ex quo per Mariam ab hominibus Angelorum chori reintegrantur, sicut Anselmus insinuat, dicens; O femina mirabiliter singularis, & singulariter mirabilis, per quam elementa renouantur, inferna remediantur, homines saluantur, Angeli reintegrantur.

Ephes. 1.a; Matt. 25.c

B. M. defendit nos à dæmonibus.

Tertio attendite charissimi, quòd aurora nostra Maria nobis est contra dæmones defensatrix sicut signatũ est in Iob, vbi de homicida, & de fure, & de adultero dicitur: Perfodiunt in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi, & ignorauerunt lucem. Si subito

apparuerit aurora, arbitrātur vmbram mortis. Homicida diabolus, fur diabolus, adulter diabolus est, Homicida, inquam, est, quia genus humanum occidit. Fur, quia quæcumque potest, nobis bona subtrahit. Adulter, quia sponsam Dei animam corrumpit. Heu quanta nobis mala huiusmodi malefici, quanta nobis mala spiritus maligni faciunt. Perfodiunt namque in tenebris ignorantiæ, in tenebris obscuritatis, interiores domos mentium nostrarum, domos vtique, de quibus in Psalmo dicitur: Deus in domibus eius cognoscetur. Perfodiunt certe tentationibus perforatiuis domos illas, in quibus ille libenter habitat, qui dicit: Hodie in domo tua oportet me manere. Perfossis autem domibus, perforatis vsque ad infelicem peccati consensum mentibus, heu quanta mala malefici isti occidendo, furando, adulterando committunt in animabus. Ad euadenda ergo tanta pericula, vtinam nobis aurora appareat, vtinam nobis Mariæ succurrat. Si enim subito apparuerit aurora, si cito nobis aduenerit, & superuenerit Mariæ gratia & misericordia, arbitrantur vmbram mortis, id est sic timent homines, sic trepidant, sic fugiunt, sicut homines timent, & fugiunt vmbram mortis. Propter hoc bene beatus Bernardus ait: Non sic timent hostes visibiles quamlibet castrorum multitudinem copiosam, sicut aëreæ potestates Mariæ vocabulum & exemplum fugiunt, & pereunt sicut cera à facie ignis, vbicumque inuenerint crebram huius nominis recordationem, deuotam inuocationem, solicitam imitationem.

Psal. 67. a

Luc. 19. a

B. Maria illuminat nos.

Quarto attendite charissimi, quòd aurora nostra Maria nobis est, quoad nosipsos illuminatrix ad bene operandum. Operarij ab ascensu auroræ incipiūt operari. Vnde in Neemia dicitur: Nosipsi faciemus opus, media pars nostrum teneat lanceas ab ascensu auroræ, donec egrediātur astra. Duo nobis necessaria sunt, videlicet, vt bonis operibus insistamus, & ideo bene aiūt ædificantes: Nosipsi faciemus opus. Quod opus? nisi de quo Apostolus ait: Dum tempus habemus operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. Bene autem dicunt, Nosipsi faciemus nosipsi, nō nostri vicarij. Vnde alibi ait: In omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut Dei ministros. Sed certe Maria non nutricem aliam, non vicariam, sed semper semetipsam exhibuit Dei ministram, sicut beatus Augustinus testatur, dicens: Maria absque dubio puero ministratrix extitit, quæ hūc vtero gessit, partuque profusum aluit, & fouit, in præsepio reclinauit, & à facie Herodis abscondit fugiens in Ægyptum, & omnem infantiam eius pro matris affectu est prosecuta, ita vt vsque ad mortem crucis, ab eius indubitanter non recesserit consectatu, non solum gressibus pedum, tanquam pro amore filij, verum etiam imitatione morum tanquam pro reuerentia Domini. Necessarium etiam nobis est, vt non solum bonis operibus insistamus, sed etiam vt vitiis resistamus; ideo bene additur de lanceis tenendis. Tenere enim debemus lanceam zeli contra impetum vitij contra impugnationē diaboli, carnis & mūdi. De his lanceis bene dicitur in Hieremia: Polite lanceas, induite vos loricis. Lorica iustitiæ à malo protegimur: sed lancea zeli malum impugnamus. Si lanceam zeli contra vitia non extendis in mundo, Deus lanceā iræ suæ contra te extendet in iudicio. Vnde in Sapientia dicitur. Acuet iram diram in lanceam. O qualis bellatrix fuit Maria, cui sancta zeli sui lancea. Vnde Bernardus: Tu bellatrix egregia, primo eum qui primus Euam supplantauit, expugnare viriliter aggressa es. Vt ergo bonis operibus fideliter insistamus, & malis viriliter resistamus, necessarium nobis est, vt Mariæ exemplum inspiciamus, Mariæ suffragium imploremus. Tūc quasi ab ascensu auroræ operamur, quando irradiante exēplo & vita Mariæ, quando irradiante patrocinio & misericordia Mariæ, ad bene operandum incitamur. Bene autem operari debemus, donec egrediātur astra, hoc est, donec animæ nostræ lucidæ tanquam astra exeuntes de corporibus, euolent ad astra. Sed super omnia astra iam egressa, vel adhuc egressura ad astra, splēdidissimum astrum est aurora nostra Maria, testante B. Bernardo, qui ait. Tu veri solis expressissima imago, inter millia astrorum Deo assistentium, virginali puritate in cœlis gloriosa præfulges. Sic ergo, charissimi, vidistis, quam cōuenienter aurora dicta sit Maria. Dominus ergo tecum ô Maria sicut Sol cum aurora. Eia ergo Domina aurora suauissima, Domina Maria dulcissima, fac etiam nobiscum esse Solem iustitiæ, Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum, qui cum Patre & Spiritu sancto viuit & regnat in sæcula sæculorum, Amen.

Neem. 4. d

Gal. 6. c

2. Cor. 6. a

Aug. de Assumpt. B. M. lib. vnico. c. 7. tom. 9.

Hier. 46. a

Sap. 5. d

Ber. in depre. & laud. ad M. V. post. me.

Bern. ibid.

LECTIO XII.

Quomodo B. Maria sit virga, & virga florens.

D*Ominus tecum.* Viso quomodo Dominus fuit cū Maria, sicut Sol cum aurora ipsum præueniente, videamus nunc quomodo Dominus sit cum Maria, sicut flos cum virga florente. Maria enim est illa virga, de qua dicitur in Isaia Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ, & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. His verbis oculum mentis apponamus, & primo ad virgam, secundo ad florem considerationem nostram dirigamus.

Isai. 11. a

Primo consideremus charissimi, quod virga ista virga regia est, virgo Maria, sicut patet per beatum Doctorem Ambrosium, qui beatam virginem alloquens, ait: Tu ipsa, quæ Dominum genuisti, ex populo Israel; in virgam creuisti, virga de radice Iesse surrexisti & floruisti, virga Aaron fronduisti & peperisti. Est autem Maria virga fumea, virga lignea, virga aurea, virga ferrea. Maria est virga fumea incipientibus, virga, lignea proficientibus, virga aurea consummantibus, virga ferrea incorrigibilibus & dæmonibus.

Amb. ser. de Purific. B. M. V. to. 6. edit. Rom.

B. M. virga fumea incipientibus.

Dico quòd virgo Maria est virga fumea incipientibus, & pœnitentibus. De hac virga dicitur in Canticis: Quæ est ista, quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij? Desertum est cor peccatoris, quod vtique desertum est à gratia & virtutibus. Fumus aromaticus, fumus suauis animæ, est aspiratio spei veniæ. Beata itaque virgo Maria per desertum quasi virgula fumi ascendit, quando ipsa suffragante, cor peccatoris fumum spei veniæ suscepit. Hic autem fumus generatur ex aromatibus myrrhæ in cōtritione, & thuris in confessione, & vniuersi pulueris pigmentarij, in multimoda satisfactione. Nullum piissima virgo Maria desertum abhorret, nullum peccatorem despicit, sed quocumque pertransierit suauissimum spei veniæ fumum respergit. Vnde optime beatus Bernardus sic ait: Peccatorem quantumcumque fœtidum non horres, non despicis, si ad te suspirauerit, tuū que interuentum pœnitenti corde flagitauerit, tu illum de desperationis barathro pia manu retrahis, spei medicamē aspiras, ac toti mundo despectum materno affectu amplecteris, foues nec deseris, quousque tremendo iudici miserum reconcilies.

Cant. 3. b

Ber. vbi sup. prox. in prin.

B. Maria virga florida proficientibus.

Item virgo Maria est virga lignea, virga florida proficientib. De hac virga dicitur in Numeris, quòd virga Aaron, quæ vtique lignea fuit, flores simul & fructum habuit. Per flores virtutes signantur, quæ post transitū diabolicæ hiemis in cordib. oriuntur, sicut bene de his floribus dicitur in Canticis: Iam hiems transijt, &c. vsque

Num. 17. c

Cant. 2. a

vſque Noſtra. Tranſeat ergo hiems tranſeat torpor, quo charitas refrigeſcit, & tunc iterum flores virtutũ appareant. O quantis floribus virgo florida abundauit, teſte beato Bernardo, qui ipſam alloquens ait: Tu ſanctorum areola aromatum, à cœleſti conſita pigmẽtario, virtutum omnium floribus delectabiliter vernãs es. Sicut autem per flores virtutes, ita per fructus opera virtutum ſignantur. De his bene dicitur: A fructibus eorum cognoſcetis eos. Quando ergo in virtutibus, & in virtutum operibus, per exempla & merita Mariæ proficimus, tunc virga lignea florida, & fructifera nobis eſt virgo Maria.

Ber. ibid. cir. med.

Matt. 7. b, c

B. Maria virga aurea perfectis.

Item, virgo Maria eſt virga aurea perfectis & contemplatiuis. De hac virga legitur, quòd Eſther cum duabus puellis ingreſſa eſt regem Aſſuerum, cum præ nimio ſtupore pene exanimata fuiſſet, extendit ad eam Rex virgam auream ad confortandum ipſam. Eſther interpretatur, eleuata vel abſcondita, & ſignat animam contemplatiuam, quam in contemplatione eleuat Deus, & abſcondit in abſcondito faciei ſuæ à conturbatione hominum. Iſta per contemplationem ingreditur ad Regem Chriſtum. Duæ puellæ cum quibus ingreditur, ſunt duæ vires animæ, videlicet intellectiua, quæ præcedit per cognitionẽ; & affectiua, quæ ſequitur per dilectionem. Anima autem, quæ ſic ad Chriſtum bene ingreſſa fuerit, ipſa præ ſtupore quandoque à ſe deficit, dum inacceſſibilem diuinæ gloriæ claritatem, vel terribilem diuinæ iuſtitiæ ſeueritatem attẽdit. Virga aurea, virga regia eſt illa aurea, illa regia virgo Maria: Aurea quidem charitate, regia vero nobilitate. Aurea quoque per munditiam, regia vero per iuſtitiam. Aurea inſuper per incorruptionem & integritatem virginalem, regia vero per dominationem & poteſtatem regalem. Hæc eſt felix virga, quæ ad animã contemplatiuam confortandam clementer extẽditur, quando felix virgo Maria contemplationi & deuotioni eiuſdem animæ tam pia & dulcis ingeritur, quòd ex hoc ipſa anima cõtra terrorẽ diuinæ iuſtitiæ, & ſplẽdorem diuinæ gloriæ confortatur. Hanc virgam illa contemplatiua Anſelmi anima ad ſe extendi deſiderauit, quando tam deuote exclamans dicit: O pulchra ad intuendum, amabilis ad contemplandum, delectabilis ad amandum, quæ euadit capacitatem cordis, nunc præſtolare Domina infirmam animam te ſequentem.

Eſther 15. c
Pſal. 30. d

B. Maria eſt virga ferrea dæmonib.
Pſal. 2. b

Item virgo Maria eſt virga ferrea dæmonibus, & incorrigibilibus. De hac virga non incongrue accipi poteſt illud Pſalmi: Reges eos in virga ferrea. O Maria virga aurea perfectis, virga ferrea duris, virga aurea hominibus, virga ferrea & dura dæmonibus, arceas dæmones à nobis. Hoc Domina petimus, & deuote petimus, cum Innocentio petente & dicente ſic: Aue Dei mater alma, quæ ex dignitate qua Dei mater es, imperare potes dæmonibus. Compeſce dæmones, ne nobis noceant. Præcipe Angelis, vt nos cuſtodiant. Sic ergo B. virgo Maria eſt nobis virga fumea in noſtra conuerſione: virga florida in noſtra cõuerſatione: virga aurea in noſtra contemplatione: virga ferrea in noſtra defenſione. Hanc virgam vere contẽplans, & digne admirãs B. Bernardus ait: O virgo virga ſublimis, ad quantam celſitudinem verticem ſanctum erigis, vſque ad ſedẽtem in throno, vſque ad thronum maieſtatis, quoniam in altum mittis radices humilitatis. Conſequenter cõſideremus chariſſimi florem huius virgæ; cõſideremus, inquam, in virga regia, & in virgine Maria quadruplicem florem, videlicet florem pretioſæ virginitatis, florem virtuoſæ honeſtatis, florem miraculoſæ fœcunditatis, & florem glorioſæ immortalitatis. De flore primo conſideremus chariſſimi in Maria florem pretioſæ virginitatis, qui eſt ipſa virginitas. De hoc dicitur in Iſaia: Exultabit ſolitudo, & florebit quaſi liliũ. Maria conuenienter ſolitudo dici potuit, quæ tam libenter ſolitaria fuit, quam etiam tanquam libenter ſolitariã Angelus viſitauit. Ideoque bene B. Ambroſius ait: Solam in penetralibus, quam nemo virorum videret, ſolus autem reperit ſolam ſine comite, aut ſolam ſine teſte, quomodo autem iſta ſolitudo, quomodo Maria virgo exultauerit, ipſa dicat, ipſam audiamus. Et exultauit ſpiritus meus in Deo ſalutari meo. Hæc terræ ſolitudo floruit quaſi lilium per virginitatẽ. O lilium Angelicum, ô flos cœleſtis. O vere flos cœleſtis, quem tantum dilexit apis illa ſupercœleſtis. Dicit enim B. Bernardus: Apis illa quæ paſcitur inter lilia, quæ floridam inhabitat patriã, quando ad ciuitatem Nazareth, quod interpretatur flos, aduolauit & ad ſuaue olentũ perpetuæ virginitatis florem peruenit, illi inſedit, illi inhæſit. Flos virginitatis quaſi tot habet folia, quot virginitas cõditiones & præconia. O quantum huius floris coronæ per Mariam ſunt multiplicatæ. Vnde B. Ambroſius ait: Cum in toto mundo virgineus flos Maria immarceſcibiles coronas innectit, & ſeptigeram pudoris aulam immaculato conſeruet affectu, quouſque integritas perſeuerauit ad palmam, vt in puellis trophæum ſanctitatis arriperet, & per veſtigia matris virginis ad cœleſtem thalamum perueniret.

Ber. ſer. 2. de Aduent. Do. poſt med.

In B. Maria fuit flos virginitatis.
Iſa. 35. a

Amb. lib. 2. comment. in Luc. 1. tom. 3. edit. Ro.

Luc. 1. e

Ber. ſer. 2. de Aduent. Do. circa med.

Secundo conſideremus chariſſimi, in Maria florem virtuoſæ honeſtatis, morũ, & vitæ & de hoc quid ipſa dicat, audiamus. Flores mei, inquit, fructus honoris & honeſtatis. O quàm pulcher eſt virtuoſæ & honeſtæ vitæ flos morum, & diſciplinæ. Sed certe pluraliter dicitur, Flores mei, ideo dicamus, quòd tot ſunt in moribus flores, quot virtutes. Tot ſunt honeſtæ vitæ flores, quot ſunt virtutes vitam honeſtantes. De his floribus dicitur: Flores apparuerũt in terra noſtra. De his etiam dicitur: Lectulus noſter floruit. Ecce flores in terra, flores in lecto inuenimus. Terra mens actiuorũ, lectus autem mens cõtemplatiuorum. Terra, inquam, eſt mens fructificans in bona actione. Lectulus autem mens quietem fouens in contemplatione. Siue ergo ſit mens actiua, ſiue contemplatiua, ſemper debet floribus eſſe venuſta. Hoc quoque notandum eſt, quòd flos honeſtatis, immo flos cuiuſlibet virtutis, quaſi tot habet folia, quot bona & meritoria habet opera. O quam florida fuit terra, quàm floridus fuit lectulus Mariæ, quæ in floridæ vitæ honeſtate florebat omniũ virtutum venuſtate, ſicut teſtatur beatus Bernardus, dicens: Tu ſanctorum areola aromatum ô Maria, à cœleſti conſita pigmentario, virtutum omnium ſpecioſis floribus delectabiliter vernans, inter quorum pulcherrimos trium in te miramur excellentiam: viola humilitatis, lilium caſtitatis, roſa charitatis hi ſunt.

In B. M. flos honeſtatis.
Eccli. 24. a

Cant. 2. c
Cant. 1. d

Ber. in deprecatione & laud. B. virg. Ma. cir. med.

Tertio conſideremus chariſſimi, in Maria florem miraculoſæ fœcũditatis. Hic flos eſt ipſe Filius virginis, de quo ſpecialiter dicitur: Egredietur virga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcẽdet, &c. Eia quã pulcher hic flos egreſſus eſt ſine peccato naſcendo, & quã miſere contritus eſt quaſi peccator moriẽdo, iuxta illud: Quaſi flos egreditur & conteritur. O quã cãdidus in egreſſione, & quàm rubicundus in contritione fuit flos iſte. Flos, inquam, Angelis delectabilis, flos hominibus ad vitam perutilis. Vnde Bernardus ait: Flos eſt Filius virginis, flos candidus & rubicundus electus ex millibus, flos in quem deſiderant Angeli proſpicere, flos ad cuius odorem reuiuiſcunt mortui. Felix ſilua, quæ producit huius floris virgã. Felix magis virga quæ producit hũc florẽ in ſilua. Felix ſuper omnia flos ſine quo nulla ſilua, nec virga felix eſſe poteſt. Vere feliciſſimus flos, in quo ſpiritus Domini ſic requieuit, vt ſine ipſo nullus gratiam Spiritus ſancti habere poſſit. Teſtatur hoc B. Hieronymus, dicens: Spiritus ſanctus, qui in magna ſilua humani generis requiẽ non inuenerat, tandem ſuper hunc florem requieuit, ita quòd abſque

In B. M. flos fœcunditatis.

Iſa. 11. a

Iob. 14. a

Ber. ſer. 2. de Aduent. Do. cir. med.

Hier. lib. 4. comment. in Iſai. c. 11. t. 4.

Chtisto nec sapiens quis esse potest, nec intelligens, nec consiliarius, nec fortis, nec eruditus, nec pius, nec plenus timoris Domini. Hic flos, quasi rot haber fulia, quot sūr ministeria & exempla. Si hunc florem habere desideras, virgam floris precibus flectas. Si flos est ninis altus diuinitate, virga tamen est flexibilis pietate. Er si flos est tarissimus, quia in cœlo & in terra non inuenitur nisi vnicus, est tameo communissimus tamquam flos non in horto clausus, sed in campo omnibus transeuntibus expositus. Et ideo bene dicere potest Chtistus illud: Ego flos campi. Vnde flos campi dicitur non solum propter hoc quod hominibus patulus exponitur: sed etiam propter hoc quòd sine omni cultura humana producitur. Hoc bene B. Bernardus meminit, cum dixit: Cāpus sine omni humano floret adminiculo, non seminatus ab aliquo, non, defossus sarculo, non impinguatus fimo: sic omnino sic virginis aluus floruit sic inuiolata & integra castæ Mariæ viscera tamquam pascua æterni viroris, protulere, cuius pulchritudo non videat corruptionem, cuius gloria in perpetuum non marcescat.

Cant. 2. a

Ber. ser. 2. de aduent. Do. post med.

In B. Maria flos immortalitatis.

Num. 17. b

Quarto consideremus, charissimi, florem gloriosæ immortalitatis. De hoc signatum esse potest in libro Numerorum, vbi dicitur, quòd virga Aaron flores simul & fructum habuit. Io virga Aaroo recte, virgo Maria potest esse figurata. In virga nāque, Mariæ rectitudo, in flore autem corporis glorificati pulchritudo, in fructu vero animæ eius beatitudo potest esse signata. Notandum enim est quòd caro floret in iuuentute, sicut in Psalmo dicitur: Mane floret & transit. Flos autem perit io morte, sicut dicitur io Isaia: Exsiccatū est fenum, & cecidit flos. Refloret & in gloriosa resurrectione, iuxta Psalmistā: Refloruit caro mea. Iste flos glorificationis corporis quasi tot habet folia, quot corpus glorificatum habet dotes & præmia. Et certe quidam sancti doctores probabiliter sentire videntur, & rationabiliter probare nituntur, & fideles hunc sensum pie amplectuntur, videlicet quod beata Maria iam cum corpore sit assumpta, & corpus iam omnioo cum anima sit glorificatum. De hoc namque Augustinus sic ait: Vera ratione confitendum censeo, Mariam in Christo, & apud Christum esse. Io Christo, quia in ipso viuimus, mouemur, & sumos: apud Christum, ad gloriam æternitatis assumptam. Vnde digne credimus lætari Mariam lætitia inenarrabili, anima & corpore in proprio filio per filium proprium, nec vllam sequi corruptionis ærumnam, quam nulla secuta est tantum filium patiendo integritatis corruptio, quæ omnium iotegram, perfectamque genuit vitam: sit cum illo quē in suo gessit vtero: sit apud illū illa quæ genuit, fouit, & aloit. Illa Maria Dei genitrix, Dei ministratrix, Dei nutrix, & Dei secutrix. De qua quia aliter sentire, quā dixi non debeo, aliter dicere non præsumo. Secundum hoc ergo Maria iam dicere potest: Refloruit caro mea. Et secundum hoc etiam florem & fructum simul habet. Florem, inquam corporis glorificati, & fructum spiritus glorificati. Florem vtique in gloriosa corporis pulchritudine, fructum vero in voluptuosa animæ beatitudine. Notandum etiam est, quòd secundum quadruplicem simul habuit florem prædictum, virgo Maria quadruplicem simul habuit florem virginitatis, & fructū fœcūditatis, simul habuit florem honestatis, & fructum humilitatis, simul habuit in prole florem humanitatis, & fructum diuinitatis, simul habuit florem immortalitatis in corpore & fructum beatæ voluptatis io anima. Hos igitur flores, charissimi, in virga virginea diligamus, & illos nouos gaudiorum flores de horto virgineo colligamus quos vidit, quos collegit, quos oobis commendauit B. Bernardus, cum ad Mariam loquens dixit: Hortus deliciarum nobis est tuus sanctissimus vterus ô Maria: quia ex eo multiplicis gaudij flores colligimus, quoties recolimus mente, quam magna multitudo dulcedinis immenso orbi inde profluxerit. O igitur, dulcissima virgo Maria, ecce vere Domious tecum, sicut flos cum virga ipsū producente. Fac ergo vt etiam Dominus sit mecum, immo nobiscum, communicetque nobis florem istum, Dominum nostrum Iesum Christum, Amen.

Psal. 89. c
Isa. 40. a

Psal. 27.

B. Maria corpore & anima assumpta in cœlo.

Aug. de Assumpt. B. M. lib. 1. c. 8. & 9.

Ber. in deprecatione & laud. B. Vir. Ma. cir. med.

LECTIO XIII.

Quomodo B. Maria comparetur regina in palatium cum rege ingredienti.

D*Ominus tecum* ô Domina Domino charissima, Domino familiarissima. *Dominus tecum* ô Domina aptissima, Domino dignissima, *Dominus tecum.* Tecum certe, secundum quod supra dictū est, sicut Sol cum aurora ipsum præueniente, sicut flos cum virga ipsum producente, sicut rex cum regina, in palatiū ingrediente. Viso ergo quomodo Maria sit aurora solem æternum iustitiæ præueniens: viso quoque quomodo Maria sit virga florem æternum, florem misericordiæ proferens; videamus modo, quo modo Maria sit Regioa ad Regem æternum, ad Regem gloriæ ingrediens. Maria ergo, charissimi, est regina illa ingrediens, de qua dicitur, quòd ingressa est Regina Sabba io Hierusalem cum comitatu multo & diuitiis. Vere Regina est Maria, testante B. Augustino, qui ait: Hanc vere fateamur Reginam cœlorum, pro eo quod Regem peperit Angelorum. Sed de hac Regina disserui in sermone, Astitit Regina, &c. ideo nunc de eius ingressu disserendum est. Considerandum est ergo, quòd Mariam ingredientem, egredientem, progredieotem, & supergredientem inuenimus. Egressus est naturæ, progressus gratiæ, ingressus gloriæ, supergressus abundantiæ. Egressa est nascendo, progressa proficiendo, ingressa perueniendo, supergressa omnes sanctos excedendo. Egressa est sine peccato, progressa sine exemplo, ingressa sine obstaculo, supergressa sine termino.

3. Reg. 10. a
Aug. de Sāct. ser. 35. paulo post princ. to. 10.

Primo considera charissime, quòd inuenimus Mariam egredientem per natiuitatem suam sioe peccato. Ipsa namque potest esse vas illud, de quo dicitur: Aufer rubiginem de argento, & egredietur vas purissimum. Rubigo fuit ablata de argento, quanto ab originali peccato Maria sanctificata fuit in vtero, & certe sic egressa est, tanquam vas purissimum. Hic distinguendum est vas purum, vas purius, & vas purissimū. Vas purum in ingressu fuit, quicumque ex vtero sic sanctificatus processit, quod tamē fomes tam ad mortale, quàm ad veniale peccatum io ipso remansit, sicut quidam dicunt fuisse in Hieremia. Vas autem purius, in egressu fuit, quicumque ex vtero sic sanctificatus processit, quòd in ipso fomes secundum quòd ductiuus est ad affectum mortalis peccati extinctus fuit, sed ad veniale remansit, sicut in beato Ioaone Baptista; de quo canit Ecclesia: Ne leui saltem maculare vitam famine posset. Vas ergo in egressu purissimum fuit beata virgo, quæ ex vtero sic sanctificata processit, quòd in ea, vt creditur, fomes ad effectum tam mortalis, quā venialis peccati non remansit. Propter hoc B. Bernardus ait: Ego puto, quod copiosior benedictio sanctificationis io eam descenderit, quæ noo solum eius ortū sanctificauerit, verumetiam vitam eius deinceps ab omni peccato custodiuit immunem. Ablata ergo rubigine originalis peccati, egressum est ex vtero vas purum in Hieremia, vas purius in Ioanne Baptista, vas purissimum in Maria.

Prou. 25. a

Hieremias Ioannes & B. virgo diuersimode fuerunt in materno vtero sanctificati.

Ber. epi. 174. ad Can. Lug. cir. med.

Secundo considera charissime, quòd inuenimus Mariam progredientem sine exemplo per gratiam. Vnde in Canticis: Quæ est ista, quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra vt Luna, electa vt Sol. His

Gratia, & priuilegia quæ habuit Maria in vita.

Cant. 6. c

tribus

ttibus luminosis, videlicet aurotæ, Lunæ, & Soli, bene cōparatur Maria, propter tria in ipsa lucidissime excellentissima. Fuit enim in corde & mente eius, excellenter lucida virginitas. Fuit in virginitate excellenter lucida fœcunditas. Fuit in fœcunditate eius excellenter lucida singularitas. Aurora refrigeratiua & auibus grata, fuit ista virgo Maria. Ipsa enim virginitate sua carnis ardorem refrigerauit, teste beato Bernardo, qui ad eam loquens ait: Tu ardorem vetitę concupiscentiæ virtute castitatis in tua virginea carne extinxisti, vt is in cuius conspectu, nec astra munda sunt, tantæ munditiæ carnem tuam iudicauerit, vt eam suę diuinæ puritati agglutinare non despexerit. Ipsa enim virginitate sua auibus cœli, id est Angelis Dei grata fuit; quia vt Hieronymus ait: Semper est Angelis cognata virginitas. Propter hoc bene legitur, quòd Angelus in aurora benedixit Iacob. Hic Iacob spiritū carnem potest signare, qui fratrem suum, id est corpus suum supplantauit. Hic non solum à patre, sed etiam ab Angelo benedicitur in aurora, hoc est in castissima virgine Maria, cui Angelus dixit: Benedicta tu in mulieribus. Item, pulchra vt Luna fuit virgo Maria in luminosa virginitatis fœcunditate. Pulchritudo enim Lunæ consistit in lumine recepto à Sole. Pensa igitur, quā pulchra Luna fuerit Maria, quādo æternus ille Sol, totus receptus, & conceptus est in ipsa. Maria ergo est illa Luna, in cuius plenitudine ille vir Ecclesiæ redit, de quo dicitur. In die plenæ Lunæ reuersurus est in domum suam. Beata virgo fuit Luna plena, quando ei dictum fuit: Aue gratia plena. Item electa vt Sol fuit Maria, in lucidissima fœcunditate singularitate, quando non homo purus, non Angelus verus; sed ipse Dei filius, ipse Sol iustitiæ in Sole posuit tabernaculum suū, dum in Maria conceptus fuit. Valde certe singulare fuisset, si virgo purum hominem concepisset. multo autem singularius fuisset, si virgo Angelum concepisset, sed super omnia singularissimum fuit, quod virgo Deum concepit, Deum peperit. Propter quod bene beatus Augustinus ait: Merito Beata Maria singulari à nobis præconio extollitur, quæ singulare commercium mundo præbuit, cum tantum se ad cœli fastigia sublimauit, vt verbum in principio apud Deum manens, de superna cœli arce susciperet. Beata igitur virgo Maria progressa est quasi aurora consurgens, in imitanda carnis & mentis virginitate. Electa vt Sol, in adornanda partus virginalis diuinitate.

Ber. in depre. & lau. B. M. V. post med. — *Hier. ser. de Assum. B. M qua est epist. 10 ante me.* — *Gen. 32. f* — *Luc. 1. d* — *Prou. 7. c* — *Aug. de Sāct. ser. 38 ante med. to. 10.*

Tertio considera charissime, quòd inuenimus Mariam ingredientem ad gloriam cœlestem sine obstaculo. Quis enim obstare posset tantæ Reginæ cum tanto comitatu progredienti? Ipsa namque signata est per Reginam Sabba, de qua dicitur: Et ingressa Hierusalem cū comitatu multo, diuitiis, camelis portantibus aromata, & aurū infinitum nimis, & gemmas pretiosas. Considera in his verbis gloriam ingredientis Mariæ in cœlestem Hierusalem. Considera, dico, ingredientis excellentiam, ingredientis potentiam, ingredientis opulentiam. Considera excellentiam in principatu, potentiam in comitatu, opulentiā in apparatu. Considera certe excellentiam principatus Reginæ nostræ Mariæ in eo, quod dicitur: Regina Sabba, quod interpretatur clamor. Maria enim est Regina mundi, vbi est clamor gemebundus. Est etiam Regina cœli, vbi est clamor iucundus. Clamant enim in cœlo sicut dicitur in Apocalypsi: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus omnipotēs. Hæc & ipsa Regina clamantium cū ceteris clamantibus clamare non cessat, testante Augustino, qui ait: Tu Maria concius cœli ciuibus, sine fine choris coniuncta Angelis, Archangelisque sociata, indefessa voce, Sanctus, Sanctus, Sanctus, clamare non cessas. Hæc vtique est Regina, quam Psalmista describens, ait: Astitit Regina, &c. vsque *Varietate* Hanc Reginam ad regnum sequi possunt fiducialiter quicūque ei in mundo seruierint fideliter. Vnde B. Bernardus. Præcessit nos Regina nostra, præcessit, & tam gloriose suscepta est, vt fiducialiter serui ad Dominam clamantes, Trahe me post te, dicant. Item considera in ingressu Reginæ nostræ potentiā comitatus ipsā stipātis, in eo quod dicitur: Comitatu multo. Ingressa. n. est Maria cœlestē Hierusalē cū comitatu multo potētium Angelorum. Vnde B. Hieronymus ait: Legimus quam sæpe ad funera & sepulturas quorumlibet sanctorum Angelos aduenisse, & animas electorum vsque ad cœlos cum hymnis atque laudibus detulisse. *Et post pauca.* Quanto magis credendum est militiam cœlorū cum suis agminibus, festiue obuiam venisse Genitrici Dei, eamque ingenti lumine circumfulsisse, & vsque ad thronum olim sibi ante mundi constitutionem paratum, cum laudibus & canticis spiritualibus perduxisse? Item considera in Maria opulentiam meritorum, in apparatu munerum pretiosorum. Attulit namque secum aurum infinitum dilectionis Dei & proximi, gemmas pretiosas virtutum & donorum, aromata bonorum operum & exemplorum. Parum est enim, quod de thesauris Mariæ dico, respectu eius, quod B. Bernardus Mariam alloquens, dixit: In manibus, inquit, tuis sunt omnes thesauri miserationum Domini. Absit vt cesset manus tua, neque enim gloria tua minuitur, sed augetur cum pœnitentes ad veniam, iustificati ad gloriam assumuntur. Ingressa igitur est mater Domini ad gloriam, tamquam Regina cœlorum; ingressa est cum multo comitatu Angelorum, ingressa est cum diuitiis innumerabilium meritorum.

B. M. quomodo ingressa fuit cœlum. — *3. Reg. 10. a* — *Apoc. 4. c* — *Aug. vbi sup. proxime cir. fin.* — *Psal. 44. b* — *Ber. ser. 1. in Assumpt. B. M. ante me.* — *Hier. ser. de Assumpt. B. M qua est epist. 10. to. 9. ante med.*

Quarto considera charissime, quòd inuenimus supergredientem omnes sanctos in superabundātia meritorum, & præmiorum sine termino, iuxta illud: Multæ filiæ congregauerunt diuitias, tu supergressa es vniuersas. Supergressa vtique es, supergressa certe es in natura, supergressa es in gratia, supergressa es in gloria, vniuersas filias, vniuersas animas, vniuersas intelligētias Angelicas ò Maria. Dico, quòd Maria in natura supergressa est vniuersas filias hominum, dum quod natura non admittit, virgo concepit, & virgo peperit, iuxta illud: Ecce virgo concipiet & pariet filium. Et non solum hoc, quòd virgo filium, sed etiam quòd Deum peperit super omnem naturam est. Ideoque B. Hieronymus sic ait: Quod natura non habuit, vsus nesciuit, ignorauit ratio, mens non capit humana, pauet cœlum, stupet terra, creatura etiam omnis miratur cœlestis, hoc totum est quod per Gabrielem Mariæ diuinitus nunciatur, & per Christum adimpletur. Item supergressa est Maria in gratia vniuersas animas sanctorum, dum non solum gratia plena, sed etiam superplena fuit, teste Gabriele, qui prius dixit: *Aue gratia plena.* Et postea subiunxit: Spiritus sanctus superueniet in te. Si autem gratia plena fuit, ergo quidquid sibi superueniēs postea Spiritus cōtulit, in hoc vtique plusquā plena, in hoc certe superplena fuit. Vnde B. Bernardus ait: Veniente iā Spiritu sancto plena sibi, eodem quoque superueniente nobis superplena & supereffluens fit Maria. Item supergressa est Maria in gloria vniuersas intelligentias Angelicas. Ipsa enim est thronus ille sapphireus, qui sicut in Ezechiele legitur super firmamētum Angelorum exaltatus est, Propter hoc B. Bernardus bene ait sic: Ascendit plane Maria super omne humanum genus, ascendit vsque ad Angelos, sed & ipsos quoque transcendit, & cœlestem omnem supergreditur creaturam. Sic ergo, charissimi, Maria egressa, & progressa, & ingressa, & supergressa est. Egressa, inquā, est nascendo ad vitam miserorum: progressa est proficiendo in gratia priuilegiorum: ingressa est perueniendo ad regnum cœlorum: supergressa est excedendo gloriam omnium beatorum. Ecce igitur dulcissima

B. Maria ingreditur cœlum meritis & præmiis superans omnes sanctos. — *Prou. 31. d* — *Isai. 7. e* — *Hier ser. de Assum. B. M. quæ est ep 10. tom. 9. ante med.* — *Ber. ser. 2. In Assum. B. M. non longe à prin.* — *Ezech. 1. g.* — *Ber. ser. in Nat. B. M de aquæductu circa med.*

ctionem eius prophetante. Vere benedicta propter prolem est Maria à Domino, benedictionem eius operante siue donante. Hoc bene signatum est in secundo Regum, vbi legitur, quòd benedixit Dominus Obededom propter Arcam. Obededom interpretatur seruus sanguineus. Et bene signat Christum, qui seruus noster factus est, seruiens nobis miseris vsque ad sanguinem. Propter nos n. seruus, propter nos ságuineus factus est Christus. Sanguineus in dorso per flagella, sanguineus in capite per spinas, sanguineus in latere per lanceam, sanguineus in manibus & pedibus per clauos. Huius serui domus fuit Maria, de qua in Psalmo dicitur: Replebimur in bonis domus tuæ. Arca in hac domo locata, Christum signat. Christus enim seruus noster, Christus vita nostra est. Io Arca vtna aurea & manna. Arca sancta carnē sanctam, vtna aurea animā Christi pretiosissimam, manna vero diuinitatem dulcissimam signat. Propter hanc Arcam, propter Iesum Christum Filium Mariæ, Dominus benedixit domui Mariæ. O vere domus benedicta, ex qua omnium procesfit vita. Ait enim Augustinus: Benedicta tu in mulieribus, quæ vitam viris & mulieribus peperisti.

Item charissimi, propter prolem benedicta est Maria, non solum à Domino benedictionem eius operante, sed etiam ab Angelo benedictionem eius nunciante, sicut patet in Gabiele dicente: *Dominus tecum, Benedicta tu in mulieribus.* Quomodo tecum? Augustinus ait: Tecum in corde, tecum in ventre. Ideo benedicta tu secum, quia sic est tecum. Tecum vtique, tecū nō tantum sicut creator cum creatura, sed etiam sicut partus cum partura. Propter partum enim benedicta es ante partum, propter partum benedicta es in partu, propter partum benedicta es post partum. Vere benedicta quæ sic partum effudisti, quòd ante partum, & in partu, & post partum virgo permansisti: & ideo præcipue benedicta dici meruisti, quia non hominem purum, non Angelum verum, sed hominum & Angelorum Dominum peperisti. Propter quod bene ait Beda sic: Vere benedicta in mulieribus, quæ sine exemplo muliebris conditionis, cum decore virginitatis gauisa est honore parentis, quodque Virginem matrem decebat, Deum Filium procreauit.

Item, charissimi, benedicta propter prolem est Maria, non solum à Domino benedictionem eius operante, non solum ab Angelo benedictionem eius nunciante, sed etiam ab homine benedictionem eius prophetante, sicut patet in Elizabet, quæ exultante in vtero eius infante, repleta Spiritu sancto, prophetando exclamauit, dicens: Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. Ideo vtique benedicta, quia benedictus fructus ventris tui. Sicut ager ideo benedictus, quia benedictus fructus eius est. Maria enim, fratres, est ager ille benedictus, de quo dicitur in Genesi: Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. De hoc beatus Hieronymus ait sic: Bene ager plenus dicitur, quia Maria plena gratia pronunciatur, de cuius vtero credentibus fructus vitæ processit. O vere ager super omnes agros benedictus, propter fructum! O vere mater super omnes matres benedicta propter Filium, secundum quod etiam exclamans beatus Augustinus ait: O fœmina super feminas benedicta, quæ virum omnino nō nouit, & virum suo vtero circumdedit. Ecce videmus ô dulcissima Maria, quia tu propter benedictum Filium ventris tui, es vere benedicta benedictione diuina, Angelica & humana. Heu quàm longe ab ista benedictione Mariæ sunt, qui propter maledictum fructum operis sui, maledictionem incurrunt diuinam, Angelicam, & humanam: dum maledicti à Deo, maledicti ab Angelis, maledicti ab hominibus erunt in æternum.

Tertio pensate, charissimi, quomodo vere benedicta sit Maria, propter multitudinem misericordiæ suæ. Ipsa namque per illam Ruth signatur, de qua dicitur: Benedicta es à Domino filia, quia priorem misericordiam posteriore superasti. Prior Mariæ misericordia fuit, quam exhibuit, dum adhuc viueret in mundo: posterior vero eius misericordia est, quam iam amplius, quàm per mille ducentos annos exhibuit de cœlo. Posterior namque priorem superat, quia ista illam multitudinem innumerabilium beneficiorum excessit. Quis æstimare possit, quam inæstimabiliter Maria propter misericordiam suam sit benedicta, cum inæstimabilis sit ipsa eius misericordia? Et quis æstimare potest, quàm inæstimabilis sit Mariæ misericordia propter quam ipsa tā inæstimabiliter est benedicta: Hinc est, quod B. Bernardus exclamans dicit: Quis misericordiæ tuæ ô benedicta, longitudinem, & latitudinem, & sublimitatem, & profunditatem queat inuestigare? Benedicta ergo est Maria pro multiplici misericordia, quam per eam homo recepit. Benedicta vtique, quia per eam Deus homini placabilis est: Benedicta quoque est, quia per eam homo Deo acceptabilis est. Benedicta quia per ipsam ipse est, quia per eam diabolus homini superabilis est. Dico, charissimi, quòd Maria benedicta est, quia per eam Deus homini placabilis est, sicut signatum est in Abigail, de qua legitur, quòd cum Dauid offensus occidere vellet Nabal stultum, Abigail occurrens offenso, placauit eum. Qui placatus dixit: Benedictum eloquium tuum, & benedicta tu, quæ prohibuisti me, ne irem hodie ad sanguinem, & vlcisceret me manu mea: Nabal stultus signat peccatorē. Omnis enim peccator stultus est. Sed heu, sicut dicitur in Ecclesiaste: Stultorum infinitus est numerus. Abigail Mariam signat, interpretatur enim Patris exultatio. O quāta Patris cœlestis in Maria, & Mariæ in Patre cœlesti fuit exultatio, cum ipsa dixit: Exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Sicut autem Abigail Dominam nostram, sic Dauid Dominum nostrum signat. Dauid autem offensus est stulto Nabal, quando Dominus offensus est homini impio. Dauid Nabal stulto per Abigail placatur, quando Dominus impio per Mariam reconciliatur. Abigail placauit Dauid verbis & muneribus, Maria placat Dominum precibus & meritis. Abigail vltionem temporalem: Maria vero æternalem conuertit: dum illa humanum, ista vero diuinū gladium conuertit. Propter hoc bene ait Bernardus: Nemo tam idoneus Domina, qui gladio Domini pro nobis manum obiciat vt tu Dei amantissima, per quā primum suscepimus misericordiam de manu Domini Dei nostri. Item, charissimi, Maria non solum benedicta est, quia per eā Deus homini placabilis est, sed etiam ideo benedicta est, quia per eam homo Deo acceptabilis est, eo quòd per ipsam benedictam homo benedictus est. Vnde bene in Isaia dicitur, quòd erit Israel benedictio in medio terræ, cui benedixit Dominus exercituum, dicens: Benedictus populus meus. &c. Medium terræ cui benedixit Dominus, dici potest beata Virgo, in quo terræ medio inchoata est salutis nostræ benedictio, iuxta illud Psalmi: Deus autem rex noster ante sæcula operatus, est salutem, &c. De hoc terræ medio beatus Bernardus sic ait: Maria mirabili proprietate terræ medium appellatur: ad illam enim sicut ad medium, sicut ad arcam Dei, sicut ad rerum causam, sicut ad negotium sæculorum respiciunt, & qui habitant in cœlo, & qui habitant in inferno, & qui nos præcesserunt, & qui nos sequuntur. Illi qui sunt in cœlo, vt restaurentur: qui in inferno, vt eripiantur: qui præcesserunt prophetas, vt fideles inueniantur: qui sequuntur, vt glorificentur. In hoc ergo benedicto terræ medio, benedictus est Israel, benedictus est Dei populus, cum per benedictam Dei matrem Deo est acceptus. Quid mirum si per benedictam Mariam, benedicta

Marginalia (left column): 2. Reg. 6. b — Psal. 64. a — Aug. ser. 2. de temp. circ. med. to. 10. & de sanct. ser. 18 non longe à princ. eod. to. — Ibid. ante med. — Beda in ho. hiem. de sāct. in fest. Annū. B. M. V. to. 7. — Luc. 1. d — Gen. 27. d — Hier. ser. de Assumpt. B. M. quæ est ep. 10. tom. 9. post med. — Aug. ser. 9. de temp. circ. med. to. 10. — B. M. bene-.

Marginalia (right column): dicta propter misericordiā, quam nobiscum operatur. — Ruth. 3. b — Ber. ser. 4. in Assumpt. B. M. cir. fin. — 1. Reg. 25. f — Eccles. 1. d — Luc. 1. e — Ber. in deprecatione & laud. B. Virg. Ma. fere in prin. — Isai. 19. d — Psal. 73. b. e — Ber ser. 2. de Pentec. cir. med.

dicta & accepta Deo sit creatura rationalis, cum etiã per ipsam benedicta sit creatura vniuersalis? Vnde Anselmus exclamans dicit: O virgo benedicta, & superbenedicta, per cuius benedictionem benedicitur omnis creatura, non solum creatura à Creatore, sed creator à creatura.

Item, charissimi, Maria non solum benedicta est, quia per eam Dominus homini placabilis est: non solum quoque benedicta est, quia per eam homo Deo acceptabilis est, sed etiam ideo benedicta est, quia per eam diabolus homini superabilis est. Vnde ipsa per Iudith signata est, de qua dicitur: Benedixit te Dominus in virtute tua, qui per te ad nihilũ redegit inimicos nostros. *Iudith 13. c* **B** Inimici nostri sunt dæmones, quos beata Virgo ad nihilum redegit, dum & in se, & in multis aliis vires eorum confregit, sicut beatus Bernardus testatur, cũ ait: Tu bellatrix egregia, & infra: Omnis ante faciem tuam militia spiritualium nequitiarum, in fugam est conuersa. *Ber. in deprecatione & laud. ad Vir. M. post med.* Fugiamus ergo fratres, & confugiamus ad auxilium matris Domini in omnibus vexationibus & impugnationibus diaboli. Ipsa namque est inimicis animarum nostrarũ terribilis, vt castrorũ acies ordinata. Et heu, quia multiplex est nostra miseria pro qua benedictione Mariæ indigemus & misericordia, ideo hanc benedictionem inuocemus cum B. Bernardo, qui sic ait: *Ber. ser. 4. in Assumpt. B. M. cir. fin.* Sit pietatis tuæ Virgo benedicta, ipsam quã apud Deũ meruisti gratiã, notã facere mũdo, reis veniã, ægris medelã, pusillis corde robur, afflictis consolationem, peregrinantibus adiutorium & liberationem, **C** sanctis tuis precibus obtinendo. Ecce vidimus ô dulcissima Maria, quia tu es vere benedicta pro tua multiplici misericordia. Benedicta, inquam, es, quia per te Deus homini placatus. Benedicta es, quia per te homo Deo gratificatur: Benedicta, quia per te diabolus ab homine superatur. Heu quàm longe ab hac Mariæ benedictione est, cuicumque Deus placatus non est, quicumque Deo gratus non est, quicumque à diabolo subiugatus est: & ideo talis à Deo maledictus est.

B. M. benedicta propter magnitudinẽ gloriæ suæ.

Quarto pensate charissimi, quomodo vere benedicta sit Maria propter magnitudinem gloriæ suæ, iuxta illud Ezechielis: Benedicta gloria Domini de loco suo. *Ezec. 3. b* **D** Gloria Domini est gloriosa mater Domini, quæ vere benedicta est propter gloriam, quam habet de loco suo duplici. Benedicta, inquam, de loco quo Filius eius apud ipsam requieuit in vtero. Benedicta est de loco quo ipsa apud Filium requiescit in cœlo. Vtrumque enim locus dignissimus est, sicut patet per beatũ Bernardum dicentem sic: *Ber. ser. 1. de Assumpt. B. M. post med.* Nec in mundo locus dignior virginalis vteri thalamo, in quo filium Dei Maria suscepit, nec in cœlis regali solio, in quo Mariam filius Mariæ sublimauit. Benedicta ergo est Maria propter gloriam suam. Benedicta vtique propter gloriam suam sublimissimam, copiosissimam, & stabilissimam. Benedicta, dico, propter gloriam suam sublimissimam dignitate, benedicta propter gloriam suam copiosissimã immensitate: benedicta propter gloriam suam stabilissimam perpetuitate. **E** Dico, charissimi, quòd benedicta est Maria propter gloriam suam excellentissimam dignitate. De hac benedictione accipi potest verbum Psalmi, dicentis: *Psal. 64. c* Benedices coronæ anni benignitatis tuæ. Nota quòd est annus æquanimitatis, annus seueritatis, & annus benignitatis. Primus annus exultantiũ in mundo. Secundus eiulantium in inferno. Tertius exultantium in cœlo. Primus annus habet dies & noctes. Secundus habet noctes & non dies. Tertius habet dies & non noctes. Dico quòd primus annus habet dies & noctes, id est, bonos & malos qui simul in hoc mundo sunt. Tot autem sunt dies & noctes in hoc anno, quot sunt boni & mali in mundo. Secundus annus habet solas noctes, id est, solos peccatores noctibus tenebrosiores. **A** Tot autẽ sunt noctes in hoc anno, quot sunt peccatores in inferno. Tertius annus habet solos dies, scilicet solos bonos die clariores. Tot autem sunt dies in hoc anno, quot sunt iusti in cœlo. In primo anno æquanimitatis, boni & mali æquanimiter tolerantur. In secundo anno seueritatis, mali seuerissime cruciantur. In tertio anno benignitatis, boni benignissime coronantur. Huius autem anni benedicti corona est benedicta virgo Maria. Ipsa certe est corona omnium dierum huius anni: quia ipsa est corona omnium sanctorum cœli. Corona enim super caput poni solet: sic Maria quasi super capita omnium sanctorum locata est, sicut testatur beatus Hieronymus dicens: *Hier. ser. de Assumpt. B. M. quæ est ep. 10. tom. 9. ante med.* **B** Exaltari meruit super choros Angelorum, & peruenit vltra quàm nostræ humilitatis est natura. Filius certe Mariæ est summa sanctorum corona: Maria vero corona sub corona. Patet ergo quam sublimiter benedicta sit corona nostra, mater nostra Maria. Omnes ergo tam sublimiter benedictam sequamur, benedictam vtique de qua beatus Bernardus ait: *Ber. ser. 1. in Assumpt. B. M non longe à princ.* Non est nobis hic manens ciuitas, sed eam inquirimus, ad quam hodie Maria benedicta peruenit.

Item charissimi, benedicta est Maria, non solum propter gloriam eius excellentissimam dignitate, sed etiam propter gloriam eius copiosissimam immensitate: cuius copia tanta est, quod ad omnes distenditur, & ideo merito ab hominibus benedicitur: secundum **C** quod de ipsa per significationem dicitur in libro Iudith: *Iudith 15. d* Benedixerunt eam omnes vna voce dicentes: Tu gloria Hierusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia populi nostri. Benedixerunt eam vtique omnes. Nota, quod dicitur omnes, nam omnis est signum vniuersale, requirens tria appellata. Et ecce quasi tria appellata sunt, Deus, Angelus, & homo, qui Mariam benedixerunt. Deus vtique benedixit Mariam: Pater benedixit Mariam: Spiritus sanctus benedixit eam, omnes tres personæ benedixerunt eam. Angelus etiam benedixit Mariam. Prima hierarchia benedixit eam, secunda benedixit eam, tertia benedixit eam, omnes Angeli benedixerunt eam. Homo quoque benedixit Mariam, coniugati benedixerunt eam, viduæ benedixerunt eam. Virgines benedixerunt eam, omnes benedixerũt **D** eam. Benedixerunt autem eam, dicentes: Tu gloria Hierusalem triumphantis, gloria, inquam, omnium sanctorum, tu lætitia Israel Deum contemplantis: tu lætitia, inquam, omnium Angelorum, tu honorificentia populi peregrinantis, honorificentia, inquam, omnium in mundo iustorum. Benedictus ergo sit dulcissimus filius tuus ô Maria, qui de copiosissima benedictione tua, tanta præstat bona in cœlo & in terra: vt tam Angeli quàm homines gratulari possint cum Anselmo, qui ait: Hæc tanta bona per benedictum fructum benedicti ventris benedictæ Mariæ prouenerũt.

Item charissimi, Maria non solum benedicta est propter gloriam eius sublimissimam dignitate, nõ solum benedicta est propter gloriam eius copiosissimam immensitate: immo etiam benedicta est propter glo- **E** riam eius stabilissimam perpetuitate. Ipsa namque per domũ illã signatur, de qua 1. Paralip. dicitur: *1. Para. 17 d* Te Domine benedicẽte, benedicta erit in perpetuũ. Vere in perpetuum, sicut etiam in Psalmo dicitur: *Psal. 44. a* Propterea benedixit te Deus in æternũ. Sic ergo ô dulcissima virgo Maria, tu es vere in mulieribus & super mulieres, immo etiam super viros, immo etiam super Angelos benedicta. Benedicta, inquam, propter plenitudinem gratiæ quam inuenisti: benedicta propter celsitudinem personæ quam genuisti: benedicta propter multitudinem misericordiæ quam exhibuisti: benedicta propter magnitudinem gloriæ quam percepisti. Te igitur ô nimis benedicta inuocamus, te imploramus, te oramus cum beato Bernardo, qui te benedictam orans, ait: *Ber. ser. 2. de Aduent. prope fin.* Fac

ô bene

ô benedicta per gratiam, quam inuenisti, per prærogatinam, quam meruisti, per misericordiam, quam pepetisti, vt qui mediante te fieri dignatus est particeps infirmitatis & miseriæ nostræ, te quoque intercedente, participes nos faciat beatitudinis & gloriæ suæ, Amẽ.

LECTIO XV.

Quòd Maria sit benedicta per septem virtutes contra septem capitalia vitia.

Matt. 25. d

A

BEnedicta tu in mulieribus. De benedictione nostræ Virginis benedictæ adhuc dicamus, adhuc audiamus. Felix Maria benedicta, infelix vero omnis anima maledicta, omnes quibus dicetur: Discedite à me maledicti in ignem æternum. Maledicta certe omnis anima vitiosa: benedicta tu vero Maria virtuosa. Maledictionem per septem vitia capitalia mundus incurrit: benedictionem autem per virtutes contrarias Maria obtinuit. Benedicta ergo tu in mulieribus ô Maria. Benedicta vtique pro humilitate contra superbiam, pro charitate contra inuidiam, pro lenitate contra iracundiam, pro strenuitate contra acediam, pro liberalitate contra auaritiam, pro sobrietate contra gulam, benedicta pro castitate contra luxuriam.

B. M. benedicta per humilitatem contra superbiam.

Psal. 118. e

2. Paralip. 20. e

Isa. 40. a

Primo audiamus, charissimi, quomodo benedicta sit Maria pro humilitate contra superbiam. Superbi enim maledicti sunt, sicut scriptum est: Increpasti superbos, maledicti qui declinant à mandatis tuis. Contra hanc superbiæ maledictionem, Maria obtinuit humilitatis benedictionem. Vnde ipsa per vallem illam signari potest, de qua in lib. Paralip. dicitur: Vocauerunt locum illum vallem benedictionis. Si omnis humilis est quędam Dei vallia, iuxta illud Isaię: Omnis vallis exaltabitur: quanto magis, vallis fuit Maria, quæ tanta fuit humilitate profunda. Quid mirum si ipsa fuit vallis vallium, quæ fuit humillima humilium; O quantis hæc vallis benedicta benedictionibus est exaltata pro humilitate sua, tam profunda, tam vtili, tam grata. Vnde

Aug. ser. 35. de Sanct. post med. to. 10.

B. Augustinus ait: O vere beata humilitas Mariæ, quæ Dominum hominibus peperit, viam mortalibus edidit, cœlos innouauit, mundum purificauit, paradisum aperuit, & hominum animas ab inferis liberauit. Vallis quanto humilior, tanto receptibilior est aquarum: sic & Maria gratiarũ. Vallis autem irrigationes aquarum recipit, quandoque à superiori, quandoque ab inferiori. A superiori quidem, per pluuias de monte defluentes: ab inferiori veru, per aquas de fonte effluentes. Similiter humilis Maria quasi de superiori, & inferiori, quasi de monte & fonte irrigata est, cum de diuina & humana Filij sui natura, tanta gratiarum benedictione infusa est. Hæc itaque benedictio est, de

Iudic. 1. c

qua legitur in libro Iudicum, quòd cum Axa diceret patri suo: Da mihi benedictionem; dedit ei pater suus irriguum superius & inferius. Axa Mariæ typum gerit, quæ irriguam à Patre cœlesti benedictionem suscepit, Dedit enim ei Deus pater irriguum superius in Christi diuinitate; inferius vero in Christi humanitate. Itẽ superius in mente, inferius in ventre. Item superius in charitate Dei, inferius in charitate proximi. Item superius in contemplatione, inferius in actione. Vel certe Pater eius cœlestis dedit ei benedictionem ineffabilis irrigui superius in cœlis, inferius in terria: vt in cœlis benedictionem gloriæ, in terris vero benedictionem

Ber. ho. 3. super Miss. est. cir. med.

gratiæ possidens, benedicta esset tam in cœlo, quam in terra, secundum quod B. Bernardus, innuens dicit: Memento Maria, quòd Christus maledictionem pertulit crucis qui te suam matrem benedixit in cœlis. Sed & in terris ab Angelo benedicta, & à cunctis terræ generationibus merito benedicta prædicaris.

B. M. benedicta per charitatem contra inuidiam.

Secundo, charissimi, audiamus, quomodo benedicta est Maria pro charitate contra inuidiam. Inuidi namque maledicti sunt, sicut de inuido Caim dicitur: Maledictus eris super terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua. Contra inuidiæ maledictionem, Maria obtinuit charitatis benedictionem. Vnde ipsa bene per Saram signari potest, de qua Dominus dixit: Benedicam ei, & ex illa dabo tibi Filium, cui benedicturus sum. Sara interpretatur carbo. Hoc bene Mariæ conuenit, quæ tamquam carbo ardore charitatis ignita fuit. Propter quod etiam ipsa bene per rubum ardentem signatur, per quam fideli cuilibet benedictio gratiæ ministratur. Vnde in Deuteronomio dicitur: Benedictio illius, qui apparuit in rubo, veniat super caput Ioseph. Ioseph interpretatur augmentum, & significat quemlibet fidelem diuina gratia adauctum. Benedictus rubus, & benedictus qui per incarnationem apparuit in rubo, per quem tanta venit super capita fidelium benedictio. Et ô vere benedictus carbo, tam benedictam flammam producens, benedicta Maria tam benedictam prolem gignens. Ex illa, inquit Dominus, dabo tibi Filium, cui benedicturus sum. Pensa ergo quantam Maria charitatem ad Deum habuerit, cum Deus Filius eius sit corporaliter. Pensa etiam quantam ad proximum habuerit, cum bonus proximus Filius eius spiritualiter sit. Si autem filij eius sumus, ergo & fratres Filij eius sumus. Et ideo bene de illa matre benedicta dicit Anselmus: & benedicta & exaltata, non tibi soli, sed etiam nobis, qoid est, quàm magnum est, quàm amabile est, quod video per te euenire nobis, quod videns gaudeo, quod gaudens dicere non audeo? si enim tu Domina es mater Dei, nonne & alij filij tui sunt fratres Dei?

Gen. 17. e

Deut. 33. d

B

C

B. M. benedicta per mansuetudinem contra iram.

Gen. 49. a

Tertio, charissimi, audiamus, quomodo benedicta sit Maria pro lenitate, & mansuetudine contra iracundiam. Iracundi enim maledicti sunt, sicut scriptum est in Genesi: Maledictus furor eorum, qoia pertinax: & indignatio eorum, quia dura. Contra hanc iræ maledictionem, Maria obtinuit mansuetudinis benedictionem. Cuius reuera tanta fuit mansuetudo, quod non solum propria ira caruit, sed etiam iram Domini ad mansuetudinem conuertit. Vnde ipsa bene per Abigail signatur, cui Dauid dixit: Benedictum eloquium tuum, & benedicta tu, quæ prohibuisti me ne irem hodie ad sanguinem, & vlcisceter me manu mea. Propriũ est hoc mansuetorum, mansuetis verbis frangere iram offensorum, iuxta illud Prouerbiorum: Respõsio mollis frangit iram. Mansueta Abigail mansuetam Mariã signat. Vis nosse quàm mansueta fuerit Maria? audi B. Bernardum: Reuolue, inquit, diligentius Euangelicæ historiæ seriem vniuersam, & si quid forte increpatorium, si quid durum, si quod denique signum, vel tenois indignationis occurrerit in Maria, de cetero suspectam habeas, & accedere verearis. Quòd si plena magis omnis pietatis & gratię, plena mansuetudinis & misericordiæ inueneris, quæ ad eam pertinent: gratias age ei, qui talem tibi mediatricem benignissima miseratione prouidit, in qua nihil possit esse suspectum. Dauid Christum signat, qui per mansuetissimam Mariam mansuescit & placatur; ne se de peccatore per mortem æternã vlciscatur. Omnis enim anima morti æternæ obnoxia, anhelare non cesset ad tantam Mariæ mansuetudinem: pro qoa ipsa merito est benedicta. Dico ergo: Omnis spiritus moribundus dicat cum Anselmo, dicente sic: O tu benedicta super mulieres, quæ Angelos vincis puritate, sanctos superas pietate, anhelat moribundus spiritus meus ad tantæ benignitatis respectum, sed erubescit ad tanti nitoris aspectũ.

1. Reg. 25. f

D

Prou. 15. a

Ber. ser. de B. Vir. ex verb. Apoc. 12. non longe à prin.

E

B. M. benedicta per strenuitatem contra acediam.

Hier. 48. d

Quarto audiamus, charissimi, quomodo benedicta sit Maria pro strenuitate contra acediam. Acediosi enim maledicti sunt, qui opera Dei strenue & fideliter non agunt. Vnde Hieremias dicit: Maledictus, qui facit opus Dei fraudulenter. Contra torporis maledictionẽ,

Maria

Maria meruit rigoris benedictionem. Ipsa namque per illam Iahel signata esse potest, quæ clauo Sisaram interfecit. Propter quod in libro Iudicum dicitur: Benedicta inter mulieres Iahel, &c. Iahel interpretatur ascendens, quod conuenit Mariæ, quæ non sicut acediosi descendit: sed strenue de virtute in virtutem, de inferioribus semper ascēdit. Iuxta illud Canticorum: Quę est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi? Ista benedicta Iahel quid fecit? certe clauo tabernaculi Sisarā interfecit. Sisara exclusio gaudij interpretatur; & bene diabolum signat: quia à gaudio cœlesti exclusus etiam alios excludere festinat. Immo heu nos omnes excluserat per matrem generis humani, cuius exclusionis maledictio, exclusa est per benedictam matrem Saluatoris. Vnde bene venerabilis presbyter Beda ait: Benedicta tu inter mulieres, per cuius partum virgineum, à natis mulierum maledictio primæ matris exclusa est. Sed quid per clauum signatur quo caput Sisaræ perforatur? Quis est clauus iste, nisi rigor disciplinæ? Quis est enim rigor disciplinæ acediosis, nisi quasi quidam clauus in oculis? Rigor vtique disciplinæ clauus est diabolum acerrime pungens, clauus est diabolum rigidissime configens. Benedicta itaque Iahel caput Sisaræ clauo interficiente confixit, quando benedicta Maria virtutem Satanæ rigore disciplinæ in se extinxit. Benedicta ergo inter mulieres Iahel, benedicta inter mulieres Maria. Inter quas mulieres? audi Bedam qui dicit: Non solum benedicta tu in mulieribus, sed inter mulieres benedictas, maiori benedictione specialiter insignis.

Iudic. 5. d — *Cant. 3. b* — *Bed. ho. Æst. in solē. Deip. V. M quando salutauit Elisabeth. ant. med. tom. 7.* — *Beda ibid.*

Quinto audiamus, charissimi, quomodo benedicta sit Maria pro liberalitate contra auaritiam. Auari enim maledicti sunt, vt Petrus ait: Cor exercitatum auaritia habentes maledictionis filij, &c. Contra hanc auari maledictionem, Maria meruit largitatis & profusionis benedictionem. Ipsa tamquam vera fontana semper fuit effluens, semper larga: & ideo vere benedicta, iuxta illud, Sit vena tua benedicta. In temporalibus vena illa Maria plus quàm larga fuit, quia large & perfecte omnia contempsit. Vnde secundum expositionem Haymonis, Beata Dei genitrix Lunam sub pedibus habuit, quia cuncta temporalia despexit. O quantę gratiæ per hanc venam ad homines defluxerunt! Sit ergo ô Ecclesia vena tua benedicta, per quam tibi tanta affluūt bona. Vere vena nobilis, vena Spiritu sancto plena, vena fontis vitæ, vena salutis nostræ Maria. Per hanc namque venam fons vitæ Christus ad nos venit, & per hanc ad fontem vitæ Iesum Christum etiam nos venimus: & ideo vere est benedicta. Vnde beatus Bernardus ait: Per te accessum habemus ô benedicta inuentrix gratiæ, genitrix vitæ, mater salutis: vt per te suscipiat nos, qui per te datus est nobis.

2. Pet. 2. c — *Prou. 5. c* — *Haymo in Apoc. 12.* — *Ber. ser. 2. de Aduen. cir. fi.*

Sexto audiamus, charissimi, quomodo benedicta sit Maria pro sobrietate contra gulam. Gulosi namque maledicti sunt, sicut patet in gula primorum parētum, pro qua & ipsi & totum genus humanum maledictionem incurrerunt. Contra hanc gulæ maledictionem, Maria obtinuit abstinentiæ & omnis temperantiæ benedictionem. Merito enim contra maledictiones gulæ in paradiso materiali, abundauerunt benedictiones temperantiæ in paradiso spirituali, iuxta illud Ecclesiastici: Gratia quasi paradisus in benedictionibus. Tāta gratiarum copia in Maria abundauit, vt etiam ipsa gratiosa Virgo gratia quodammodo dici possit. Hæc autem gratia, videlicet gratiosissima Virgo Maria, fuit quasi paradisus in benedictionibus. Sicut enim in paradiso materiali, gula Euæ meruit maledictiones pœnarum: sic in paradiso spirituali, temperantia Mariæ meruit benedictiones gratiarum. Vnde Augustinus ait: Maledictio Euæ in benedictione vertitur Mariæ: Sicut autem gula Euæ non solum maledictionem in anima, sed etiam in corpore: sic Maria non solum benedictionem in corpore, sed etiam in anima, nō solum benedictionem spiritualem, sed etiam corporalem obtinuit. Maledictio enim Euæ gulosæ, fuit parere cum dolore: benedictio autem Mariæ tēperatæ, parere sine dolore, teste B. Bernardo, qui ait: Benedicta tu in mulieribus, quę illam generalem maledictionem euasisti, qua dictum est: In dolore paries filios? & nihilominus illam qua dictum est, Maledicta sterilis in Israel: ac singularem consecuta es benedictionem, vt nec sterilis maneas, nec cum dolore parias.

B. M. benedicta per temperātiam cōtra gulam. — *Eccli. 40. c* — *Aug. de Sanct. ser. 18 paulo post prin. to. 10.* — *Ber. ho. 3. super Miss. est. cir. med.* — *Gen. 3. c*

Septimo audiamus, charissimi, quomodo benedicta est Maria per castitatem cōtra luxuriam. Luxuriosis dicitur: Maledictus qui dormit cum vxore alterius proximi sui, & dicet omnis populus: Amen. Sic dicitur in Deuteronomio. Contra hanc incontinentiæ maledictionem Maria meruit continentiæ benedictionem: sicut signatum potest esse in libro Iudith, vbi dicitur: Benedixerunt eam vna voce dicentes: Tu gloria Hierusalem, tu lætitia Israel, tu honorificētia populi, quæ fecisti viriliter & confortatum est cor tuum, eo quod castitatem amaueris, & post virum tuum alium nescieris. Ideo manus Domini confortauit te, & eris benedicta in æternum. In hac castæ Iudith benedictione, potest benedictio Mariæ non solum signari, sed etiam per locum à maiori probari. Si enim sic benedicta est vidua casta, quanto magis virgo casta? Maxime talis virgo, quæ Deum parere & certe sic parere meruit, quod virginitatem non amisit. Propter quod bene Beda dicit: Benedicta est incomparabiliter, quæ & diuini germinis gloriam suscepit, & coronam virginitatis seruauit. Notandum autem est, quod in scripturis inuenimus benedictam coniugatam, benedictam viduam, & benedictam Virginem. Benedicta coniugata fuit Sara, de qua dicitur in Tobia: Dicatur benedictio super vxorem Tobiæ. Benedicta autem vidua fuit Iudith, sicut ostensum est. De vidua quoque benedicta in Psalmo dicitur: Viduam eius benedicens benedicā. Benedicta vero fuit virgo Maria, teste Angelo qui dixit: Benedicta tu in mulieribus. Benedicta ergo quæ coniugalem, benedicta magis quæ vidualem, benedicta maxime, quæ virginalem amauerit castitatem. Benedicta certe quæ cū Sara & Susanna fuerit casta cōiugaliter: benedicta magis quæ cum Iudith & Anna fuerit casta vidualiter: benedicta maxime quæ cum Maria fuerit casta virginaliter. Propter quod B. Augustinus dicit, Bonū Susannæ in coniugali castitate laudamus; sed tamen ei bonum viduæ Annæ, ac multo magis virginis Mariæ anteponimus. Vere dignum & iustum est hoc. Dignum est, vt benedicta sit, quæ cum viro suo virum alium non nouit. Iustum magis est, vt benedicta sit, quæ nec cum viro suo, nec post, virum alium non nouit. Dignum & iustum est, vt maxime benedicta sit, quæ nec suū, nec alium virum nouit, & tamen virum tam immensum concepit. Ideoque Augustinus exclamans, dicit: O femina super feminas benedicta, quæ virum omnino non nouit, & virum suo vtero circumdedit. Sic ergo, charissimi, pro humilitate benedicta, benedicta pro charitate, benedicta pro lenitate, benedicta pro strenuitate, benedicta pro liberalitate, benedicta pro sobrietate, benedicta pro castitate Maria merito fuit; quæ humilitate excellentissima, charitate opulētissima, lenitate patientissima, strenuitate feruentissima, largitate affluentissima, sobrietate abstinentissima, virginitate continentissima fuit. Eia ergo tu tam multipliciter benedicta, tu tam feliciter superbenedicta Maria, oramus, vt tua benedictione nos miseros absolutos ab omni maledictione, dignos reddas diuina benedictione. Per Dominum nostrum Iesum Christum, &c.

B. M. benedicta per castitatem contra luxuriam. — *Deut. 27. d* — *Iudith. 15. d* — *Beda vbi supra prox.* — *Tob. 9. d* — *Psal. 131. c* — *Aug. ser. 8. de temp. cir. med. to. 10.*

LECTIO

LECTIO XVI.

Qui & qualis sit fructus ventris Beatæ Mariæ.

B*Enedictus fructus ventris tui.* Ostensum est supra, quomodo Maria propter purissimam vitæ innocentiam merito per *Aue*, salutatur: quomodo propter copiosissimam gratiæ affluentiam, merito gratia plena commemoratur: quo modo propter familiarissimam Dei præsentiam Dominus secum fore insinuatur. Ostendendum autem nunc est, quomodo propter vtilissimam prolis suæ excellentiam, merito benedictus fructus ventris sui proclamatur. *Benedictus*, ergo, *fructus ventris tui*, ô benedicta mater filij Dei. Hic est

Psal. 84. c

B ille fructus, de quo propheta dicit: Dominus dabit benignitatem, & terra nostra dabit fructus suos. Quod exponens Beda dicit. Dedit Dominus benignitatem, quia in ingressu vnigeniti sui, virginalis vteri templum, Spiritussancti gratia, consecrauit. Et terra nostra dabit fructum suum, quia eadem Virgo, quæ de terra corpus habuit, Filium genuit diuinitate quidem Deo Patri coæqualem, sed sibi carnis veritate consubstantialem. Considerandum autem est, quod fructus iste fructus generosissimus, fructus delitiosissimus, fructus virtuosissimus, fructus copiosissimus est. Fructus inquam, generositate sublimissimus, fructus delectabilitate desiderabilissimus, fructus virtuositate vtilissimus, fructus copiositate vniuersalissimus.

Beda vbi sup. prox.

Fructus vteri virginalis generosissimus.

Primo consideremus charissimi, quomodo fructus vteri virginalis generosissimus sit. Generosus quidem est, quia de vtero regali est. Generosior autem est, quia de vtero virginali est. Generosissimus certe est, quia de vtero paternali, de vtero inquam, Patris æterni est. Dico charissimi, quòd generosus est fructus iste, quia de vtero regali, de vtero inqoam, regis Dauid prodiit, sicut sibi Dominus promiserat, dicens in Psalmo: De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Hoc autem promissum Apostolus testatur, dicens ad Romanos: Qui factus est ex semine Dauid secundum carnem. Et certe fructus iste generosus & nobilis est, non solum propter Regem Dauid, sed & propter omnes illos nobiles Reges, progenitores suos, per quos secundum genealogiam à Mathæo descriptam propagatus in mundum venit, iuxta illud Sapientiæ: A regalibus sedibus venit. Item, charissimi, fructus iste licet generosus sit propter vterum regalem, generosior tamen est propter vterum virginalem, de quo dicitur: *Benedictus fructus ventris tui*: ventris vtique qui secundũ quod in virga Aaron significatum fuit, florẽ virginitatis simul cum fructu fœcunditatis retinuit. Propter quod bene beatus Bernardus ait: Nascitur Christus ex muliere, sed cui fœcunditatis fructus sic accedat, vt non decidat flus virginitatis. Ista fructus virginalis nobilitas sicut mirabilior, ita excellẽtior est, quàm prima, plusquàm cæli exaltentur à terra. O vere mirabilis & inaudita nobilitas! O vere nobilis de Virgine natiuitas! Nobilitas, inquit Augustinus, fuit nascentis in virginitate parientis, & nobilitas pariẽtis in

Christus à stirpe regia.
Psal. 131. b
Rom. 1. a
Sap. 18. c
Christus ex virgine.
Ber. ser. 1. de Circumcis. Domini cir. med.

E Diuinitate nascentis. Item, charissimi, fructus iste licet generosus sit propter vterum regalem, generosior autem propter vterum virginalem, generosissimus tamen propter vterum paternalem. Vnde de isto fructu accipi potest illud Oseæ; Ex me fructus tuus inuentus est. Originale habet, tuus, sed septuaginta habent, eius. Dicat ergo Deus Pater ad Mariam, dicat ad fidelem animam, dicat ad Ecclesiam: Ex me fructus tuus inuentus est, tuus ô Maria, ad hunc fructum producendum electa. Tuus ô anima, ad hunc fructum diligendum illecta. Tuus ô Ecclesia: ad hunc fructum per-

Osea 14. a

A cipiendum collecta. Tuus, inquam, tuus. Tuus certe corporaliter per assumptam naturã, tuus spiritualiter per gratiam, tuus sacramentaliter per Eucharistiam, tuus æternaliter per gloriam. Ex me tamen tuus est, quia ex meo vtero genitus est, sicut in Psalmo scriptũ est: Ex vtero ante luciferum genui te. O vere nimis admiranda, nimisque veneranda, nobilitas, quod fructus ventris materni est Filius vteri æterni, & sapiẽtia cordis paterni, sicut & beatus Bernardus de isto fructu ait: Illius ô Maria eris mater, cuius Deus est Pater: Filius Paternæ charitatis, erit corona tuæ castitatis: sapientia paterni cordis, erit fructus vteri virginalis. Ista ergo fructus generosissimi huius nobilitas, primã & secundam in infinitum sua dignitate præcedit, & omnem intellectum humanum & angelicum cum sua

Psal. 109.
Bern. hom. 3. sup. miss. est cir. med.

B sublimitate excedit. Ideoque bene de hoc fructu dicitur ab Isaia: Erit germen Domini in magnificentia & gloria, & fructus terræ sublimis. In magnificentia, propter realem: in gloria, propter virginalem: sublimis propter æternalem siue paternalem generositatem.

Isa 4. a

Fructus vteri virginalis delitiosissimus.

Secundo consideremus, charissimi, quo modo fructus vteri virginalis delitiosissimus sit. Delitiosus quidem est in odore, delitiosior in specie, delitiosissimus vero in sapore. Decorem autem eius fide, odorem spe, saporem eius charitate percipimus. Dico, charissimi, quod fructus Mariæ delitiosus est suaui odore. Vnde de ipso bene potest dicere mater eius illud Ecclesiastici: Ego quasi vitis fructificaui suauitatem odoris. Fru-

Eccli. 24.

C ctus vitis, est proles Virginis. Quod tamen vere mirum est, & mire verum est, teste Augustino, qui de hoc fructu sic ait: De creatura Creator omnium procreatus nascitur, de riuulo suo fõs magnus educitur, radix omniũ de virgulto suo nascitur, & vitis vera palmitis sui fructus efficitur. Fructus vitis vinum est, odor vini delectabilis est. Sic certe odor exemplorum Christi, odor cõsolationum Christi, odor promissionũ Christi valde delectabilis est animæ Christum sitienti. Et ideo sicut odor vini sitientem, sic odor Christi trahit post ipsum currentem & dicentem: Trahe me post te, &c. Quòd nos miseri heu non currimus, sed via serpimus, signum est, quod de odore huius fructus heu parum suscepimus. O si olfactum Isaac haberemus, qui huius fructus odorem tam longe præsensit, teste beato Ber-

Aug. de temp. ser. 9. ante med. tom. 10.
Can. 1. a

D nardo, qui sic ducit: Huius odoriferi fructus fragrantiam sentiebat, qui dicebat: Ecce odor Filij mei, sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus. Item, charissimi, fructus iste non solum delitiosus est odore, sed etiam delitiosior est specie & decore. De hoc nota quod dicitur in Leuitico: Sumetisque die primo fructus arboris pulcherrimæ. Primus dies animam illuminans est fides. Et certe si sumere debemus fructus arboris pulcherrimæ, arbor pulcherrima est Maria, pulchra quidem in foliis oris. Pulchrior autem in floribus cordis. Pulcherrima vero in pulcherrimo fructu ventris. De quo beatus Bernardus infert sic; Si inquit fructus ille mortis non solum suauis fuit ad vescendum, sed etiam, teste scriptura, delectabilis aspectu:

Gen. 7. d
Bern. hom. 3. sup. Miss. est ante med.
Leu. 23. g

E quãto magis huius vitalis fructus viuificum decorem debemus inquirere? illum, inquam, in quem desiderant Angeli prospicere. Pulcher vtique fructus Christus est, qui speciosus forma præ filiis hominum est. Si autẽ plenius cognoscere volumus fructus huius pulchritudinem, recurramus ad ipsam arborem pulcherrimam, requiramus ipsam pulcherrimã eius matrem, & dicamus illud Canticorum: Qualis est dilectus tuus ex dilecto ô pulcherrima mulierum? Et ecce ipsa respondens statim dicit. Dilectus meus candidus & rubicundus. electus ex millibus. Ipse candor lucis æternæ. Candidus quidem est diuinitate, rubicundus autẽ humanitate. Candidus quoque conuersatione, rubi-

Bern. hom. 3. sup. Miss. est paulo. ante med.
1. Pet. 1. c
Psal. 44. a
Cantic. 5. c
Ibidem.

eundus passione. Ecce quàm pulcher fructus, propter hoc bene de ipso dicit Augustinus: Pulcher in cælis, pulcher in terris, pulchec in Patre verbum, pulcher in matre caro & verbũ. Hæc autem pulcherrima arbor Maria, non solum habet pulcherrimum fructũ ventris, sed etiam pulcherrimos habet fructus mentis. De quibus Apostolus ad Galatas scribens, ait: Fructus autem spiritus est charitas, gaudium, pax, patiẽtia, benignitas, bonitas, longanimitas, mãsuetudo fides, modestia, continentia, castitas. Item charissimi, fructus iste non solum deliriosus est odore, & delitiosior decore, sed etiam delitiosissimus est sapore. Quod bene illa sancta anima experta fuit, quæ in Canticis dicit: Sub vmbra illius, quem desiderabam, sedi, & fructus eius dulcis gutturi meo. Quid mirum si fructus iste tã dulcis est, qui tam altus est? Dicit enim beatus Bernar. Fructus quanto altior, tanto dulcior, ergo tu solus dulcissimus, quia tu solus altissimus. Quo modo autẽ potest Altissimus esse ille fructus, cuius breuissima est arbor? Sed certe arbor huius fructus Maria, & altissima simul est, & breuissima. Altissima dignitate, breuissima humilitate. Altissima in oculis Domini, breuissima in oculis suis, quælicet hoc modo sit breuis, fructus tamẽ eius est valde dulcis. Vnde in Ecclesiastico dicitur: Breuis in volatilibus est apis, & initium dulcoris habet fructus eius. Si igitur fructus vẽtris Mariæ in olfactu, in visu, & in gustu delitiosissimus est, ideo vere benedictus est. Sicut etiam beatus Bernardus, testatus est dicens: *Benedictus fructus ventris tui*. Benedictus in odore, benedictus in sapore, benedictus in specie.

Aug. de temp. ser. 13. circa med. sem. 10. — *Galat. 5. d* — *Cant. 2. a* — *Eccli. 11. a* — *Bern hom. 3. sup. Miss. est, ante med.*

Tertio, charissimi, consideremus, quo modo virginalis vteri fructus sit virtuosissimus. Nam reuera virtuosus est ad perditorum saluationem, ad saluandorum multiplicationem & ad multiplicatorum conseruationem. Dico, charissimi, quòd fructus iste benedictus virtuosus est ad saluandum, siue ad salutem, propter quod etiam fructus salutis dicitur. Vnde Ecclesiasticus ait: Corona sapientiæ timor Domini, replens pacẽ & salutis fructum. Quid est, quod dicit pacẽ & fructum? fructus salutis nostræ & pax nostra ille est, qui fecit vtraque vnũ Iesvs Christus. Et certe hũc fructum, hanc pacem timor Domini repleuit: teste Isaia, qui ait: Et replenit eum spiritus timoris Domini. Bene autem dicitur fructus salutis, sine quo nulla salus est nobis: iuxta illud. Non est in aliquo alio salus. Et Anselmus: Non est, inquit, salus, nisi quem tu virgo peperisti. Tu igitur ô Maria, vere es arbor salutis, quæ mundo portasti fructum salutis. Sicut beatus Bernardus exclamans dicit: O vere celestis planta pretiosior cunctis, sanctior vniuersis! O vere lignum vitæ, quod solum fuit dignum, portare salutis fructum! Sed heu multi fructum iustum saluriferum faciunt mortiferũ, fructumque tam melliferum sibi conuertunt in absynthium æternum, sicut in Amos dicitur: Conuertistis in amaritudinem iudiciũ, & fructus iustitiæ in absynthium. Item, charissimi, fructus iste valde est virtuosus, non solũ virtute saluatiua, sed etiam virtute multiplicatiua. Vnde etiam in bono exponere possumus, quod scriptum est: A fructu frumenti, vini, & olei sui, multiplicati sunt, vt frumentum ad Corpus Christi, oleum ad animam Christi, vinum ad diuinitatẽ Christi referamus. Fructum quoque frumenti ad sacramentum corporis Christi, fructum autem vini ad sacramẽtum sanguinis Christi, fructum vero olei, ad vnguentum Spiritus sancti referre possumus. Ab hoc ergo fructu multiplicati sũt filij in Ecclesia, & multiplicata est Ecclesia in filiis. Nam omnes filij ventris Ecclesiæ, sũt hereditas & merces fructus ventris Mariæ, sicut in Psalmo dicitur: Ecce hæreditas Domini filij merces, fructus ventris. De hoc quoque beatus Hieronymus ait: Ipse Dominus natus ex Virgine, factus est fructus ventris, cuius assũpta humanitas hanc accepit mercedem, vt gentes vocatę in filiis sint hereditas eius. Item, charissimi, fructus iste benedictus, non solum virtute saluatiua virtuosus, non solum virtute multiplicatiua virtuosior, sed etiam virtute conseruatiua virtuosissimus est. Vnde de hoc fructu possumus accipere illud Prouerbiorum: Fructus iusti, lignum vitæ. Sicut enim lignũ vitæ, quod fuit in medio paradisi terrestris, virtutem habuit seruandi vitam naturæ, sic certe fructus ventris Mariæ, qui est lignum vitæ, & fructus vitæ in medio paradisi Ecclesiæ, conseruat vitam gratiæ, in medio paradisi cælestis patriæ, vitam gloriæ. Conseruat quidem vitam gratiæ à corruptione culpæ, vitam vero gloriæ à corruptione omnis miseriæ, vt sic recipiamus in fructu Mariæ, quod amisimus in fructu Adã & Euæ, sicut bene notauit Beda, dicens: Benedictus fructus ventris illius, per quẽ & semen incorruptionis in agro supernæ hereditatis, quam in Adam perdidimus, fructum recipimus. Sit ergo benedictus fructus Mariæ salutem dando spiritualiter, saluandos multiplicando vniuersaliter, multiplicatos cõseruando æternaliter virtuosissimus.

Fructus virginalis vteri virtuosissimus. — *Eccli. 1. c* — *Isa. 11. a* — *Act. 4. c* — *Bern. ser. 2. de Aduent. Dom. post med.* — *Amos 6. d* — *Psal. 4. b* — *Psal. 126. b* — *Hieron. in Psal. 126. s. 7.* — *Prou. 11. d* — *Beda hom. Æst. in solen. Deip. Vir. M. quando salutauit Elizabeth, ante med. tom. 7.*

Quarto consideremus charissimi, quo modo virginalis vteri fructus sit copiosissimus. Reuera enim tã copiosus est, quod animam plene potest reficere: tam copiosus est, quod omnibus potest sufficere: tam copiosus est, quod numquam potest deficere. In primo quidem copiosus, in secundo copiosior, in tertio copiosissimus est. Dico, charissimi, quod fructus iste benedictus tam copiosus est, quod animam rationalem, quam totus mundus omnisque creatura satiare non potest, fructus iste ad satietatem reficere potest. Vnde scriptum est: De fructu operum tuorum satiabitur terra. Fructus ventris Mariæ, est fructus operum tuorum Domine. Tuorum vtique tuorum, non humanorum, non mortalium, sed tuorum. Tuum enim Domine opus est tantæ virginis præparatio, tuũ opus est Gabrielis missio, tuum opus Spiritus sancti superuentio, tuum opus est verbi & carnis vnitio. Talium operum tuorum Domine est fructus iste, quia de talibus operibus, quasi de quibusdam floribus processit fructus iste. Vnde etiam in Nazareth, quod flos interpretatur, bene apparuerunt flores isti. Dicit enim beatus Bernardus: In Nazareth nunciatur Christus nasciturus, quia in flore speratur fructus processurus. Terra quæ isto fructu satiatur, est anima humana, quę ad modum terræ semper est germinatiua, siue vtilium, siue inutilium herbarum, idest, cogitationum & desideriorum. Ista inquam, terra fructu Mariæ satiatur, sicut scriptum est: Satiabor, cum apparuerit gloria tua. Quid mirum si in gloria satientur hoc fructu fruentes, cum etiam in miseria satientur credẽtes? Vnde Cassiodorus exclamans dicit: O fructus ille mirabilis, qui humanum genus dulcissima credulitate satiauit! Vnde non gustare peccare est. Vide ergo quàm copiosus iste fructus est, qui animam satiare potest, quam totus mundus satiare non potest. Item, charissimi, fructus iste benedictus non solũ tam copiosus est, quod animam insatiabilem potest plene reficere: sed etiam tam copiosus est, quod vniuersitati saluandorũ potest bene sufficere. Hic enim est fructus arboris illius gloriosæ, de qua dicitur: Fructus eius nimius, esca vniuersorum in ea est. Vniuersorum certe in Domino viuentium, quiescentium, & resurgentium. Sicut pulchre signatum potest esse in Leuitico, vbi dicitur: Dabo vobis benedictionem meam anno sexto, & faciet fructum trium annorum. Annus sextus ætatem sextam, septimus septimam, octauus octauam signat. Iste annus sextus est annus plenitudinis, secundũ illud Apostoli: At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum, &c. Hic itaq; annus protulit fructũ Dei Filium,

Fructus virginalis vteri copiosissimus. — *Christus solus animam satiare potest.* — *Psal. 103. b* — *Bern. hom. 1. sup. Miss. est cir. med.* — *Psal. 16. b* — *Cassiod. in Psal. 1.* — *Dan. 4. a* — *Leu. 25. c* — *Gal. 4. a*

Filium, fructū vtique tam copiosum, quod per ipsum anno sexto viuentium, anno septimo quiescentium, & anno octauo resurgentium, habemus omnes fructus animarum nostrarum. Ipse ergo est fructus sufficiens vniuersitati animarum nostrarum, quia est Dominus sufficiens vniuersati creaturarum. Hic autem est fructus ventris Mariæ, teste Augustino, qui ait: Illa Virgo singulari gratia præuenta est atque repleta, vt ipsum haberet vētris sui fructum, quem ex initio habet vniuersitas Dominum. Item, charissimi, fructus noster benedictus, non solum in hoc copiosus est, quod animas satiandas potest ad satietatem reficere, non solum in hoc copiosior est quod animarum satiandarum potest vniuersitati sufficere, sed etiam tam copiosissimus est, quod satiandis animabus & Angelis nunquam potest deficere, iuxta illud Ezechielis: Non deficiet fructus eius. O infinita copia, ô copia defectus nescia. Deficere vtique non potest copia huius fructus in æternum, cum sit copiosissime benedictus in æternum. Ait enim beatus Bernardus: *Benedictus fructus ventris tui*, qui est benedictus in æternum. Sic ergo fructus iste benedictus copiosus est, dum ad satietatem reficit: copiosior dum satiandorum vniuersati sufficit: copiosissimus, dum satiandis in perpetuum non deficit. Vides nunc ô lector, vides ô auditor, quàm generosissimus, quàm delitiosissimus, quam copiosissimus, sit fructus ventris Mariæ benedictus. Vides inquam, quomodo sit generosus ex vtero regali, generosior ex virginali, generosissimus ex paternali. Vides etiam quo modo delitiosus sit odore, delitiosior decore delitiosissimus sapore. Vides nihilominus quo modo virtuosus sit ad curandum, virtuosior ad multiplicandū, virtuosissimus ad conseruandum. Vides insuper quo modo copiosus ad satietatem, copiosior ad vniuersitatem, copiosissimus ad perpetuitatem. Hæ duodecim conditiones huius fructus signari possunt per illos duodecim fructus, de quibus in Apocalypsi dicitur, quòd Angelus Ioanni ostendit lignum vitæ afferens fructus duodecim. Et quia fructus iste fructus vitæ, lignum vitæ, omnibus hominibus ad vitam producitur, ideo merito omnis homo ad laudandum huius fructus auctorem inducitur, sicut scriptum est: Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes, terra dedit fructum suum. Eia nunc benedicta mater huius benedicti fructus, fac vt hoc fructu fruamur in æternum. Per eundem fructum Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum. Amen.

Ezech. 47. c

Bern. serm. 3. super. Missus est, aut med.

Apoc. 22. a

Psal. 66. b

LECTIO XVII.

Fructus ventris Beatæ Mariæ quorum sit, & quibus debeatur.

B*enedictus fructus ventris tui.* Postquā tenuiter vidimus de fructu ventris Mariæ, qualis & quantus sit & credatur: videamus modo quorū sit, & quibus debeatur. Fructus namque iste, non solum est fructus vētris, sed etiam mentis. Fructus est ventris solius Mariæ, fructus autem mentis cuiuslibet fidelis animæ: Fructus ventris per carnem, fructus mentis per fidem. Vnde sanctus Ambrosius ait: Si secundum carnem vna mater est Christi, secundum tamen mentem omnium fructus est Christus. Omnis enim anima concipit Dei verbum, si tamen immaculata & immunis vitiis. Igitur secundum Ambrosium, quæcunque mens hunc fructum sibi voluerit adesse, debet à vitiis immunis esse, Christus enim fructus est mentis non vitiosæ, sed virtuosæ: non vitiosæ per septem vitia capitalia, sed virtuosæ contra septem vitia capitalia. Fructus ergo iste est fructus humilium contra superbiam, fructus amantium contra inuidiam, fructus mitiū contra iram, fructus laborantium contra acediam, fructus liberalium contra auaritiam, fructus abstinentium contra gulam, fructus continentium contra luxuriam.

Amb lib 2. commen. in Luc. cap. 1. Rom. edit. tom. 3.

Fructus ventris Mariæ est humilium contra superbiam.

Primo, charissimi, videamus, quo modo fructus iste benedictus sit humilium contra superbiam. De hoc enim accipere possumus, quod dicitur in libro Regum: Quodcumque reliquum fuerit de domo Iuda, mittet radicem deorsum, & faciet fructum sursum. De domo Iuda fuit beata Maria; de domo Iuda est quælibet fidelis anima. Illa corporaliter, ista spiritualiter. Illa per carnem, ista per fidem. Et ideo non solum Maria, sed etiam quilibet fidelis volens facere fructum sursum, debet radicem mittere deorsum. Radix autem deorsum mittenda humilitas est: quæ ad modum radicis semper ad ima tendens est. Huius benedictæ radicis, arbor, quanto fuerit procerior, tanto radix ipsa debet esse profundior, iuxta illud Ecclesiastici: Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Alioquin arbor quantū maior esset, tanto citius vento inflationis subuerteretur, si non magna & profūda humilitatis radice firmaretur. Pensemus ergo quantum illius virgæ radix profunda fuerit, quæ sic in sublime excreuit, quod fructum Angelis altiorem ferre meruit, fructum vtique de quo beatus Ambrosius ait: Ipse fructus est flos radicis. De qua Isaias: Exiet, inquit, virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Quæcumque anima hanc humilitatis radicem deorsum miserit, ipsa hanc sursum habebit. Sursum, inquam, in alto intellectu, sursum in alto affectu, sursum in contemplatione, sursum in dilectione. Sic ergo fructus iste benedictus humilium est. Ideo Maria super omnes homines fuit hoc dignissima, quia super omnes homines humilitate fuit radicatissima. Propter quod bene beatus Bernardus exclamans, dicit: O virgo virga sublimis, ad quantam celsitudinem verticem sanctam erigis; vsque ad thronum maiestatis, quoniam in altum mittis radicem humilitatis.

4. Reg. 19. f

Eccli. 3. c

Ambr. vbi sup. prox.

Isa. 11. a

Ber. serm. 2. de Aduen. Domini post med.

Secundo videamus, charissimi, quo modo fructus iste benedictus sit amantium Deum & proximum cōtra inuidiam. De hoc accipere possumus illud Psalmi: Ecce hereditas Domini filij merces, fructus ventris. Hoc exponens beatus Ambrosius ait: Hereditas Domini, filij sunt, qui merces sunt fructus illius, qui de Mariæ ventre processit. Multi ergo filij sunt merces vnici filij, qui est fructus ventris benedicti. Sed vbi, vel quando meruit hanc mercedem: Meruit certe nascendo, meruit in præsepio iacendo, meruit circumcisionem sustinendo, meruit docendo, meruit opera salutis nostræ exercendo, meruit moriendo. Meruit, inquam, nobis triginta tribus annis seruiendo. Et propter hoc iustissime hanc mercedem exigit, dicens: Si bonum est in oculis vestris, afferte mercedem meam. Sed certe non solum filij sunt merces fructus ventris, sed ipse fructus ventris sanctissimi, est merces filij cuiuslibet adoptiui. Qui autem sunt isti filij? audi Filiorum est diligere patrem, & patris filios. Filij ergo Dei & filij Ecclesiæ sunt, quicumque Deum & proximum diligunt. Vnde Apostolus ad Ephesios: Estote imitatores Dei, sicut filij charissimi, & ambulate in dilectione, &c. Et in Matthæo dicitur: Diligite inimicos vestros, bene facite his, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos, vt sitis filij patris vestri, qui in cœlis est, &c. Tales ergo filij, videlicet amatores Dei & proximi, sunt merces huius fructus benedicti, taliumque filiorum merces est ipse fructus benedictus. Sic igitur fructus iste diligentium est, & ideo Maria super omnes homines fuit hoc fructu dignissima: quia super omnes homines fuit charitate affectuosissima. Propter quod bene ait beatus Augustinus sic: Quis dubitare poterit omnino in affe-

Psal. 126. b

Amb cōm in Luc. lib. 2. c. 1. edit. Rom. tom. 3.

Zach. 11. c

Ephes. 5. a

Matt. 5. g.

ctionem charitatis transisse viscera Mariæ, ioquibus ipsa, quæ Deus est, charitas, nouem mensibus corpotaliter requieuit?

Tertio chatissimi, videamus, quo modo fructus Mariæ benedictus sit patientium, & mitium contra

Iob 22.e

itam. De hoc accipiamus quod dicitur in libro Iob: Acquiesce ergo illi & babeto pacem, & per hæc habebis fructus oprimos. Acquiescere & pacem habete, est mitium & patientium. Qui autem tales sunt, ipsi per hæc fructus uptimos babebunt. Duo autem optimi sunt fructus, vnus virtutis, alter ventris. Optimus

Galat.5.d

fructus mentis est charitas, de qua Apostolus ait: Fructus autem spiritus, ,&c. Fructus qui ibi enumerantur, alij quidem sunt boni, alij vero meliores: sed primus qui est charitas optimus est, per quem alij omnes

B

sicut ostendit Augustinus boni sunt. Optimus autem fructus ventris, est Christus. Ille namque bonus fructus ventris est, quicumque in ventre sanctificatus est. Ideoque bonus est fructus veotris Elizabet, meliot autem fructus ventris Annæ, optimus autem fructus vẽtris Mariæ. Bonus autem fructus veutris Elizabeth

Hieron. in Psal.66.to.7.

Ioanoes, melior fructus Annæ Maria, optimus fructus Mariæ IESVS. Pensa frater, quis sit iste fructus, & de qua terra sit productus, & videbis quòd est optimus. Audi Hierooymum, qui ait: Fructus est virgo de Virgine, Domioos de ancilla, Deus ex homine, Filius ex matte, fructus ex terra. O felices, qui in omnium castigationum disciplina, animum tam patientẽ habent, & tam paratum, quod ex boc iustissime conse-

C

Heb.12.e

quuntur fructum paticntium, fructum pacatissimum, de quo ad Hebræos Paulus loquitur: Omnis, inquit, disciplina in præsenti quidem noo videtur esse gaudij, sed mœrotis, postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam tedder iustitiæ. Exercitatam ergo patientiam habentes, fructum optimum teferũt iuxta

Luc.8.b

illud Lucæ: Fructum afferunt in patientia. Sicut ergo fructus iste benedictus est patientium & mitium, & ideo Maria super omnes homines fuit hoc fructu dignissima, quia super omnes homines fuit mitissima, ita nec oculo, nec verbo, nec facto tenuissimum impa-

Amb lib 2. de Virg. ant. med. tom.4. edit. Rom.

tientiæ signum ostenderit, & patientissima teste Ambrosio, qui ait: Nihil totuum in oculis Mariæ, nihil in verbis procax, nihil in actu inuerecundum.

D

Quarto, ebatissimi, videamus, quo modo fructus Mariæ sit exercentium se & laborantium, contra ace-

Sap.3.d

diam. De hoc dicitur in Sapientia, Booorum laborum gloriosus est fructus. Quærendus ergo est fructus iste cum exercitio laboris, secundum quod apis quæ-

Eccli.11.a

rit fructum mellis. Fructum, inquam, de quo Ecclesiasticus dicit: Breuis in volatilibus est apis, & initium dulcotis habet fructus eius. Considera charissime, quo modo apis de horto ad hortum, de arbore ad arborem, de flore ad florem discurrit pro fructu mellis: sic & tu meditationibus & desideriis & zelo imitãdæ virtutis, discurre circa exempla iustorum, & maxime perfectorum. Discurre, inquam de horto ad hortum, idest de statu ad statum. Discurre de arbore ad arborem, idest de iusto ad iustum. De flore ad florem, idest de virtute ad vittutem, de exemplo adexemplum.

E

Discurre maxime super illum florem, in quo inuenies totum diuini mellis fructum, super illum vtique

Amb. comm. in Luc. li.2 cap.1. tom.3.

florem, qui est flos & fructus. De quo beatus Ambrosius ait: Flos Mariæ Christus est, qui veluti bonæ arboris fructus, pro nostræ processu virtutis nunc fructificat in nobis. Laboremus fratres bene pro hoc fructu, quia bonotum laborum gloriosus est fructus. Nota ergo: non quorumcumque laborum, sed tantum bonorum laborum est fructus iste; non enim est

Sap.3.e

illorum laborum, de quibus dicitot in Sapientia: Sapientiam qui abiicit & disciplinam infelix est, & vacua est spes illorum, & labores sine fructu. Sic ergo

A

fructus iste benedictus exercentium se in bono, contra acediam. Et ideo Maria super omnes homines fuit

Beda lib.1. in Luc.c.1. tom.5.

hoc fructo dignissima, quia super omnes homines in bono fuit exercitatissima, sicut bene ostendit Beda, qui super boc verbo, Magnificat anima mea Dominum, inducit ipsam sic loquentem: Totum aoimi affectum io agendis gratiarum laudibus offero, totum quod viuo, quod sentio, quod discetno in eius magnitudine contemplanda, totum in eius præceptis obseruandis impendo.

Fructus ventris Mariæ est liberalium contra auaritiam.

Quinto videamus charissimi, quo modo fructus Mariæ sit liberalium contra auaritiam, & maxime illorum liberalium, qui pro hoc fructu renuociant omnibus temporalibus, iuxta illud Cãticorum: Vir affert

Cant.8.d

pro fructu eius mille argenteos, relinquendo scilicet

B

omnia, dicit interlinearis. Et iterum Glossa dicit: Per mille perfectio, per argentum omne mundaoum accipitur. Qui ergo perfecte omne muodanum pro Christo relinquit, ipse quasi mille argeoteos pro hoc fructu tradit. Sed ecce qui date noluerit mille omnia relinquendo, det saltem aliqua pro hoc fructu pauperibus subueniendo, & sicut oliua fructifera, fructum misericordiæ ferendo. Quia vero summus misericordiæ fructus est summa misericordia, quæ est Deus: ideo Maria, quæ habet misericordiæ fructum copiosissime tulit. Ipsa sicut oliua fructifera, ipsa quasi oliua speciosa io campis, conuenientissime fuit.

Damasc. lib. orthod. lib.4. c.15.

Propter quod bene Ioannes Damascenus dicit: Ma-

C

ria in domo Domini plantata, & impinguata Spiritu sancto, vt oliua fructifera omnis virtutis habitaculum facta est. Heu quàm longe ab isto fructu misericordium, & terrena non concupiscentium, sunt

Luc.8.b

animæ auarorum. De quibus dicitur: Ab sollicitudinibus & diuitiis & voluptatibus vitæ euntes suffocantur, & non referont fructum. Dicitur quoque

Eccles.5.d

in Ecclesiaste: Qui amat diuitias, fructum oon capiet ex eis. Sic ergo fructus iste benedictus liberalium, & temporalia contemnentium est, & ideo Maria super omnes homines fuit boc fructu dignissima, quia super omnes homines in contemptu temporalium fuit liberalissima testante beato Bernardo, qui

Bern. hom 3. sup. Miss. est an. med.

ait: Quidquid Maria honoris in populo, quidquid rerum terreoarum de paterna domo habere potuisset,

D

omnia arbittata est quasi stercora, vt Christum lucrifaceret.

Sexto videamus, charissimi, quo modo fructus Mariæ sit abstinentium contra gulam. Et de hoc no-

Prou.13.a

temus quod dicitur à Salomone: De fructu oris sui satiabitur bonis. Fructos Mariæ fructus oris dici potest, non solum, quia oris oratione & doctrina, sed etiam, quia oris abstineotia acquiritur. De isto fructu satiabitur spiritualibus, qui pro isto fructu abstinens est à bonis temporalibus. Satiabitur bonis de isto fructu, quicumque esurit & sitit corporaliter, magis au-

Bern. vbi supra proxim.

tem spiritualiter pro isto fructu. Vnde Beatus Bernardus ait: Bonus fructus est, qui animarum esurientium & sitientium iustitiam, esca & potus est. Bene qui pro hoc fructu esuriunt in mundo, quia de ipso

E

Luc.6.c

satiabuntur in cœlo, iuxta illud Saluatoris: Beati qui nunc esuritis quia, saturabimini. Hic ergo pro hoc fructu abstinentes, ibi erunt de isto fructu comedentes. Vnde Isaias dicit: Dicite iusto, quoniam bene:

Isa.3.b

quoniam fructum adinuentionum suarum comedet. Si ergo fructus iste benedictus est abstinentium contra gulam, & ideo Maria super omnes hominos fuit contra gulam temperatissima. Propter quod bene Ioannes

Chrys. hom 3. oper. imp. in Matthæum tom.2.

Chrysostomus ait: Comessatrix aut vinolenta numquam Maria fuit, non leuis, non iocosa, non cãtatrix, non turpium verborum amatrix, talia certe intemperantiam sequi solent.

Septimo, charissimi videamus, quo modo fructus ventris

ventris Mariæ fit continentium contra luxuriam. De hoc enim dicit Sapiens: Felix sterilis & incoinquinata, quæ nesciuit thorum in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarum. In respectione, inquam, per gratiam, magis autem in respectione per gloriam. Vt certe fructus ventris altissimi fructus ventris virginalis merito est fructus continentium specialis. Cum enim per fructum Virginis benedictum, benedicantur omnes fideles generaliter, merito continentes benedicentur per ipsum specialiter, per quem etiam continentium Regina benedicta est præ omnibus, vt dicit beatus Bernardus declarans: Vere benedictus fructus ventris tui, in quo benedictæ sunt omnes gentes: de cuius plenitudine tu quoque accepisti cum ceteris, & etiam differentius à ceteris. Væ luxuriosis, qui nullam partem habent in fructu virgineo: væ miseris, qui nullum habent ramum, qui possit ferre fructum virgineum. Vnde de adultera dicitur in Ecclesiastico: Rami eius non dabunt fructum. Igitur fructus iste benedictus est continentium contra luxuriam, & ideo Maria super omnes fuit hoc fructu dignissima, quia super omnes homines fuit castissima, sicut bene testatur Chrysostomus, dicens: O ineffabilis laus Mariæ, magis credebat Ioseph castitati eius quàm vtero eius, & plus gratiæ quàm naturæ, possibilius credebat mulierem sine viro concipere, quàm Mariam posse peccare. O igitur Maria felicissima, quæ vere tanquam virtuosissima fructu diuino fuisti dignissima, adiuua nos, vt virtutibus ad hunc fructum pertingere valeamus, Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum. Amen.

Sap. 3.a

Bern. hom. 3. sup. Miss. est ante med.

Eccli. 23.d

Chrysost. ibid. vt. supra proxi.

LECTIO XVIII.

Fructus ventris Beatæ Mariæ, ad quos effectus sit necessarius, & de duodecim vtilitatibus eius.

Benedictus *fructus ventris tui.* Vidimus de benedicto fructu ventris Mariæ quis & qualis fuit, vidimus quoque quorum, & qualium sit: videamus nunc ad quos & ad quales effectus necessarius sit. Nam fructus iste contra malum, fructus ad bonum necessarius est. Necessarius est quidem propter sex effectus contra malum, necessarius est etiam propter sex actus ad bonum. Huius itaque benedicti fructus sunt duodecim effectus valde vtiles, siue vtilitates valde notabiles, pro quibus merito eiusdem fructus laudant omnes homines, iuxta quod scriptum est in Psalmo: Confiteantur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes: terra dedit fructū suū. Primus ergo fructus effectus, est expiatio culpæ mortalis, secūdus Pacificatio inimicitiæ capitalis, tertius sanatio plagæ originalis, quartus releuatio inediæ mentalis, quintus euitatio iræ iudicialis, sextus elongatio pœnæ gehennalis, septimus renunciatio substantiæ temporalis, octauus locupletatio animæ rationalis, nonus consummatio vitæ spiritualis, decimus multiplicatio Ecclesiæ vniuersalis, vndecimus reintegratio ruinæ empyrealis, duodecimus perpetuatio gloriæ æternalis.

Fructus virginis, nempe filius eius 12. vtilitates habet.

Psal. 66.b

Primo ergo, charissimi, fructus Mariæ benedictus, necessarius est ad expiationem culpæ mortalis. De hoc exponi potest, quod dicitur in Isaia: Iste omnis fructus, vt auferatur peccatum eius. Omnis fructus intelligi potest ille, de quo beatus Bernardus loquens, ait: In cruce pendet omnis fructus vitæ, quia ipsa arbor vitæ in medio paradisi. Omnes ergo fructus est totus fructus totus ille. Hic fructus ad hoc datus est, ad hoc natus est, ad hoc passus est, vt auferatur peccatum hominis. Ipse enim, sicut Angelus inquit apud Matthæum, saluum fecit populum suum à peccatis eorum. Ipse quoque est, de quo Ioannes dixit: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Iste ergo agnus, iste certe fructus tollit peccata mundi, tam mortalia quàm venialia: vt qui per hunc fructum purgatus à mortalibus eiusdem fructum portat, purgetur, & à venialibus, vt fructum abundantius ferat, iuxta illud: Omnem, qui facit fructum purgabit eum, vt fructum plus afferat.

Fructus ventris Mariæ necessarius, ad expiationem culpæ mortalis

Isa. 27.c

Matt. 1.d

Ioann. 1.d

Ioann. 15.a

Secundo, charissimi, fructus Mariæ benedictus, necessarius est ad pacificationem inimicitiæ capitalis, quæ fuit inter Deum, & hominem, inter Angelos, & homines: Vnde Isaias ait: Creaui fructum labiorum pacem, pacem, ei qui longe est, & qui prope est. Fructus ventris Mariæ bene potest dici fructus labiorum Mariæ: quia dum de labiis suis stillauerūt melliflua verba illius; Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum statim concepit mellifluum fructum suum. O vere melliflua labia, sicut dicitur in Canticis: Fauus distillans labia tua sponsa. Horum ergo labiorum fructum Iesum Christum, Deus Pater creauit siue fecit pacem, pacem, inquam, ei qui longe est per culpam, vt fiat propter gratiam, pacemque ei qui prope est per gratiam, ne fiat lōge per culpam. Ipse enim, sicut Apostolus ait, est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Fructus iste etiam factus est pax inter homines, quæ longe est in mundo, & inter Angelum qui prope est in cælo, vtrosque enim pacificauit in patibulo, iuxta illud Apostoli: Pacificans per sanguinem crucis eius siue quæ in cælis, siue quæ in terris sunt. Itaque fructus iste pax hominis ad hominem, pax hominis ad Angelū, & pax hominis ad Deum factus est. Quid mirum si per hunc fructum pacem habeat homo cum Deo, cum ipse fructus pacificans sit Deus & homo? Testatur Beda, qui ait: Terra nostra dabit fructum suum, quia Virgo Maria quæ de terra corpus habuerat Filium genuit, diuinitate quidem Deo Patri coæqualem, sed sibi carnis veritate consubstantialem.

Isa. 57.d

Luc. 1.d

Cant. 4.a

Ephes. 2.c

Coloss. 1.a

Beda hom. Æst. in solemn. Deip. V. M. quando salutauit Elizabeth. c. 7.

Tertio, charissimi, fructus Mariæ benedictus necessarius est ad curationem plagæ originalis: grauī enim plaga, immo grauibus plagis homo incidens in latrones, vulneratus est, dum per originale peccatum tam cæcus ad verum, tam infirmus ad bonum, tam pronus ad malum factus est. Sed hæ plagæ per hunc fructum sanātur. In hac quidem vita in parte sanantur per gratiam, in futura vero tota in toto sanabuntur per gloriam. Vnde bene legitur in Apocalypsi, quod Angelus ostendit Ioanni lignum vitæ, per menses singulos reddēs fructum suum, & folia ligni ad sanitatem gentium. Lignum vitæ est mater vitæ Maria: vel lignum vitæ est lignum crucis; vel etiam lignum est ipse auctor vitæ IESVS Christus, qui est fructus vitæ: huius folia sanatiua sunt verba, & documēta ædificatiua Si autē sanatiua sunt folia eius, quanto magis sanatiuus est ipse fructus? Vt ergo per hunc fructum sanemur accedamus ad arborem eius, accedamus, inquam ad Mariā orantes cum Anselmo, qui orans, ait: Exaudi me Domina, sana animam serui tui peccatoris per virtutem benedicti fructus ventris, qui sedet in dextera omnipotentis Patris sui.

Fructus ventris Mariæ necessarius ad cura[illegible]nem plagæ originalis.

Apoc. 22.a

Quarto Charissimi, fructus Mariæ benedictus necessarius est ad releuationem inediæ siue famis mētalis, ne propter defectum nutrimenti, deficiant animalia Dei. Propter quod bene dicitur à propheta Ioele: Nolite timere animalia regionis, quia germinauerunt speciosa deserti, & lignum attulit fructum suum. Desertum quod sine cultura germinat & profert pastum animalium, signare potest Mariam, quæ sine cultura maritali protulit Filium, qui est pastor omniū fidelium. Ideo bene de ipsa dici potest illud Ezechielis: Terra illa inculta, facta est vt hortus voluptatis. Speciosa huius felicis deserti sunt speciosa germina cælestium desideriorum, speciosæ herbæ operum

Ioelis 2.c

Ezech. 36.g

Fructus Mariæ necessarius ad Ecclesiæ multiplicationem.

Prou. 31. c

Decimo, charissimi, necessarius est fructus Mariæ benedictus ad multiplicationem Ecclesiæ vniuersalis Vnde dicitur: De fructu manuum suarum plantauit vineam. Dominus Iesvs sicut bene dicitur fructus ventris, quia ventre concipitur, & sicut bene fructus oris dicitur, quia ore sumitur; ita bene fructus manuũ dicitur, quia manibus bonorum operum acquiritur, manibus quoque sacerdotalibus ministratur. Vnde fructus iste plenissime est fructus Mariæ, fructus certe ventris eius est, quia de ventre eius singularissime natus est. Fructus etiam oris eius est, quia ore eius dulcissime communicatus est: fructus quoque manuum eius est, quia manibus eius deuotissime attrectatus est. De isto itaque manuum fructu, Maria, vel primitiua Ecclesia, sicut exponit glossa, plantauit vineam, idest, Ecclesiam vniuersalem per orbem diffusam. O quo modo palmites huius vineæ, videlicet fideles Ecclesiæ, per hunc fructum multiplicati sunt, dum rectores Ecclesiæ in cordibus fidelium eumdem fructum spiritualiter nasci fecerunt. Hinc bene in Psalmo dicitur: Fecerunt fructum natiuitatis, & benedixit eis, & multiplicati sunt nimis. Et quia Ecclesia de omnibus generationibus est per hunc fructum multiplicata, ideo virgo hunc fructum producens, merito ab omnibus generationibus prædicatur beata. Propter quod bene ipsa ait: Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. De quibus verbis loquens Bernardus, inducit Mariam loquentem sic: Ecce iam video, quod futurum est in me, quis fructus procedat de me, quot & quanta bona non mihi soli, sed omnibus generationibus prouenient per me.

Psal. 105. d

Fructus Mariæ necessarius ad restaurationẽ ruinæ empyrealis.

Ezech. 17. b

Vndecimo, charissimi, necessarius est fructus Mariæ benedictus, ad restaurationem ruinæ empyrealis, ruinæ, inquã, factæ in cælo empyreo. De hoc notare possumus, quod Dominus de medulla cedri plantare volens, dixit per Ezechielem: In monte sublimi Israël plantabo illud, & erumpet vt germẽ, & faciet fructũ. Mons sublimis, est sublimis illa mansio, sublimis illa societas Angelorum, quæ bene mons Israël dicitur, quia Israël visio Dei interpretatur. Et ecce Angeli semper sunt in visione Dei, testante eo, qui ait in Euãgelio Matthæi: Angeli eorum semper vident faciem Patris mei, qui in cælis est. In isto sublimi monte, in ista sublimi Angelorum societate Deus plantauit illud, quod de massa perditionis elegit, plantauit, inquam, medullam cedri, medullam generis humani, idest omnes electos Dei, quorum quidam in re, quidam in spe plantati iam sunt in Angelico monte. O vere super omnia diligendus fructus, propter quem tam sublimiter plantatur omnis electus. Libenter hunc fructum Dominum nostrum Iesum Christum portare possumus, propter quem inter Angelos iam in spe plantati sumus, huic etiam fructui semper gratias agimus, cuius gratia Angelorum vniuersitatem reintegramus. Vnde huius fructus mater Maria bene potest gloriari, & dicere verba illa, quæ beatus Bernardus, quasi ex ore Mariæ loquens ait: Angelicarum generationum numerus per meum generatum reintegrabitur, & hominum generatio per Adam maledicta, per benedictum fructum ventris mei ad æternam beatitudinem regenerabitur.

Matt. 18. b

Fructus Mariæ necessarius ad perpetuitate gloriæ.

Prou. 11. e

Duodecimo, charissimi, necessarius est Mariæ fructus benedictus, ad perpetuationem gloriæ æternalis, quæ æterna non esset, nisi per hunc fructum conseruaretur. Vnde dicitur in prouerbiis: Fructus iusti lignum vitæ. Optime fructus iste dictus est lignum vitæ, quia sicut lignum fuit ad conseruandam vitã naturalem in paradiso terrestri, sic Christus est ad conseruandam vitam æternalem in paradiso cælesti. Hæc ergo tanta bona, quæ per benedictum Mariæ fructum consequimur, benedictus ille Anselmus bene aduertit cum dixit: Hæc tanta bona per benedictum fructum benedicti ventris benedictæ Mariæ peruenerunt.

Epilogus.

Sic ergo charissimi audistis, quomodo benedictus fructus Mariæ necessarius omnino est. Primo ad expiandam culpam mortalem. Secundo ad pacificandam inimicitiam capitalem. Tertio ad sanandam plagam originalem. Quarto ad releuandam inediam mentalem: Quinto ad vitandam iram iudicialem. Sexto ad declinandam pœnam gehennalem. Septimo ad contemnendam substantiam temporalem. Octauo ad locupletandam animam rationalem. Nono, ad consummandam vitam spiritualem. Decimo ad multiplicandam Ecclesiam vniuersalem. Vndecimo ad reparandam ruinam empyrealem. Duodecimo ad conseruandam gloriam æternalem. Et ecce hi duodecim effectus, siue vtilitates huius fructus, signari possunt, per duodecim fructus ligni vitæ, quos omnes habemus in fructu ventris Mariæ. De quibus duodecim fructibus legitur in Apocalypsi, quod Angelus ostendit Ioanni lignum vitæ afferens fructus duodecim. Adiuua ergo nos ô benedicta in mulieribus, vt per benedictum fructum ventris tui, benedictionem horum duodecim fructuum consequamur. Adiuua ô Virgo fructifera, vt per fructum tuum his fructibus, ita fructuosi efficiamur, quòd per hos fructus fructu tuo frui perpetuo mereamur. Adiuua ô dulcissima, vt nobis concedat dulcedine sua frui, ille liberalissimus communicator sui benedictus fructus ventris tui. Qui cum Patre, & Spiritu sancto viuit & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum, Amen.

Apoc. 22. c

S. BONAVENTVRÆ EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS, DE COMPASSIONE BEATÆ Mariæ virginis.

OFFICIVM.

Officium de Compassione Beatæ Mariæ Virginis, à Matutino ad Completorium vsque deuote concinnauit Auctor, sicut illud de Passione Domini, quod habetur supra pagina 438. huius tom. Exprimit in eo Matris mæstissimæ pientissimos affectus ob dilectissimi Filij passionem & mortẽ. Cui quidem sanctissimæ Matri compati, eamdemque precari nos docet, vt impetret nobis à Filio suo Domino nostro veram cordis compunctionem, qua peccati grauitatẽ sentientes, eluamus pœnitentiæ lacrymis nostra delicta, ob quæ idem Dominus mortem Crucis pertulit. Dũ vero S. Bonauẽtura *B. Virginis Matris de morte Filij conceptum dolorem per varios mæstitiæ affectus exaggerat; in ipsius Sãcti Doctoris verbis potius est attendendus feruor piæ deuotionis, quàm rigor propriæ locutionis. Quamuis enim Virginem dolor plene enarrari, aut concipi non possit; nisi tantum fuisse credamus, quantũ vmquam dolere potuit de tali Filio talis Mater:* Verumtamẽ, *ait Bernardus de lamentatione Virginis,* rectum erat amoris & mœroris cõtinens modum. Non desperabat, sed pie & iuste dolebat, sperans tamen firmiterque tenens ipsum secundum promissum suum tertia die resurgere. *Hac Bernardus. Cuius do-*

 cumentum

cumcitum appouere hic viſum eſt in vtilitatẽ concionatorum, qui in enarrandis doloris affectibus ipſius Sanctiſſimæ Virginis eam moderationem adhibere debent, ne dum acerbitatẽ doloris Virginei ponderant, & amplificant, eius dignitati & excellentiæ quidquam derogent.

AD MATVTINVM

DOMINE labia mea aperies. *Reſp.* Et os meum, *&c.*
Verſ. Deus in adiutorium meum, *&c.*
Reſp. Domine ad adiuuandum me *&c.*
Inuitat. Cum Maria virgine feruide ploremus in ſepulchro poſitum. Venite adoremus.

Pſalmus.

VEnite mares, feminæque, ploremus cum Maria Virgine. planctibus fruamur intimis, facies rigãdo lacrymis. Cum Maria. Cor noſtrum ploret, & oculus noſter purgetur amoris ſtimulo: heu mater carens contagio, tam dulci priuatur filio. Venite, Innocens & expers criminis, moritur miſertus hominis, mœroris ſimus conſocij, cum ſimus cauſa ſupplicij. Cũ Maria. Gloria Virginis Filio, qui in hoc exilio, ſe dedit tormentis aſperis, vitam reddendo miſeris. Venite adoremus. Cum Maria Virgine.

Hymnus.

IMperatrix clementiæ,
Rorem infunde gratiæ,
In meum cor tam aridum,
Vt tibi fiat placidum.
Largite, quod concipiam
Tecum cordis anguſtiam,
Flens mortem, quam Rex patitur,
Per quem mundus conſtruitur.
Tuus tractatur Filius,
Longe quàm latro vilius:
Irriſus fert ludibria,
Gente vallatur impia,
Sit honor, laus, deuotio,
Ieſu Mariæ Filio,
Tenſo crucis patibulo,
Pro redimendo populo, Amen.

Antiphona.

Noctem.

Pſalmus.

POſuerunt me in lacu inferiori. Super me confirmatus eſt furor. Longe feciſti notos meos, *&c.*
Traditus ſum, & non egrediebar, oculi languerunt præ inopia. Gloria patri.

Antiphona.

Noctem, qua Chriſtus capitur, abſque ſomno duxiſti, & ſoporatis ceteris, flens vigil permanſiſti.
Verſ. Ceteri cum inter fletus obdormirent.
Reſp. Tu ſola mœſtas celebraſti vigilias, Pater noſter,
Verſ. Et ne nos inducas, *&c.*
Reſp. Sed libera nos, *&c.*

Abſolutio.

Noli me relinquere Ieſu Fili bone, fac vt tecum moriar tali paſſione. Amen.
Iube Bened. Pro nobis ora crucifixum Virgo decora. Amen.

Lectio prima.

PRolem in cruce pendentem mœſta mater aſpiciẽs, lacrymatur inceſſanter: pectus ſacrum percutiens, plures mouit ad mœrorem. ſuo ploratu querulo, natum videns cruentatum crucis tenſum patibulo, ani-
A mam mœſtæ parentis tunc pertranſiuit acrius, iuxta verbum Simeonis heu paſſionis gladius: ſic dum plorat mortem prolis, quem blaſphemauit populus, ſolus erat conſolator eius cuſtos & diſcipulus. Tu autem. *Reſp.* Conſolari mater non potuit, ſic tractatum videns, quem genuit. Hæc dolorem maiorem habuit, quam Saluator qui tot ſuſtinuit. *Verſ.* Mortem Dei videns, quem aluit, nulla mater ſic vmquam doluit: Hæc do.
Iube Bened. Mors prolis Dei Patris, vita nobis ſit precibus piæ Matris.

Lectio ſecunda.

DVm de cruce depoſitus ad tumulũ portatur, inter dolores anxios, portãres ſic affatur. Suſtinete
B paululum, quod dolorem meum plangam, & meum dilectiſſimum deoſculer, mihi meum dilectiſſimum ſubtrahere nolite. Si ſepeliri debeat me ſecum ſepelite. Acceſſit ſic exanimis, ſe ſuper corpus iecit, & ſacrum vultum lacrymis rigando madefecit. Tu autem. *Reſp.* Dum videret ſupplicia prolis exquiſita, torquetur & anguſtia mater infinita. Triduano ſpatio dum langueret ita ſqualet eius facies nuper tã polita. *Verſ.* Pœna tam exaſperans numquam eſt audita: longe ſibi charior erat mors quam vita. Squalet.
Iube Bened. Sic nobis pacifica tremendum Virgo pudica. Amen.

Lectio tertia.

C FIlij præſentia mater deſtituta, Gabrielem Angelum ſic eſt allocuta: Aue plena gratia, mihi protuliſti, nunc amaritudine ſum repleta triſti, ſubſequenter, inquiens, Dominus eſt tecum, heu iacet in tumulo, nec eſt vltra mecum, omnis benedictio quam tu ſpopondiſti mihi fit contraria propter mortẽ Chriſti, Tu autem. *Reſp* Cum videret, quòd clauſo tumulo priuaretur tam dulci ſpeculo, prædilecto ſtans cum diſcipulo, corde plorat magis, quam oculo. *Verſ.* Lacrymarum fluente riuulo, fletum mouit aſtanti populo. Corde. Gloria patri, & filio, &c. Corde.

Ad Laudes.

Deus in adiutorium meum intende, &c.

Antiphona.

D Fit vox.

Pſalmus.

EGo ſum vermis, & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis.
Omnes videntes me deriſerunt me: locuti ſunt labiis, & mouerunt caput.
Sperauit in Domino, eripiet eum, ſaluum faciet eum, quoniam vult eum.
Quoniam tu es qui extraxiſti me de ventre, ſpes mea ab vberibus matris meæ, in te proiectus ſum ex vtero. Gloria Patri.

Antiphona.

Fit vox nimis flebilis vox nimis amara matris, quando capitur ſua proles chara.

E

Capitulum.

CVm audiſſet Virgo, quod filius eius captus eſſet à Iudæis, & ad Annam duceretur ianuis clauſis, ſacrum pectus tundere & lacrymas effundere non ceſſauit.

Hymnus.

O Glorioſa Domina,
Quæ tua cruciamina,
Cum Barabbas dimittitur,
Et pœnas Chriſtus patitur.
Paſtorem heu percutiunt,

Oues

Oues dispersæ fugiunt:
Te sola cum discipulo,
Manente sub patibulo
Nec mirum si sis anxia,
Visa crudeli furia:
Te sciens puram Virginem
Genuisti Deum, & hominem.
Sit honor. *Versus.* Nunquam mater pertulit tam anxios dolores. *Resp.* vt Maria considerans Filij liuores.

Ad Benedictus Antiphona. Tamquam latro capitur, vndique constrictus cæditur, conspuitur alapis afflictus, ô matris angustiæ cum audiret ictus, pro nobis hæc tolerans sit rex benedictus.

Psalmus.

Benedictus, &c. *Vers.* Domine exaudi.

Oratio.

PRopter terrores illius commotionis, quo cor tuum contremuit Virgo beatissima, quando audisti Filium tuum dilectissimum ab impiis captum, ligatum, & ad supplicia tractum, & traditum, adiuua nos, vt cor nostrum nunc pro delictis nostris terreatur, & moueatur ad pœnitentiam, ne mortis in hora ad occursum aduersarij paueat, aut ad aspectum tremendi iudicis accusante conscientia contremiscat, sed potius faciem suam videns in iubilo delectetur, ineffabiliterque lætetur. Præstante eodem Domino nostro Iesu Christo, qui cum patre & spiritu sancto viuit, & regnat.

Ad primam.

Deus in adiutorium.

Hymnus.

IEsu nate de Virgine,
Ex mystico spiramine:
Qui mortem crucis pateris,
Confossus plagia asperis,
Amote matria anxiæ,
Nostræ pareas miseriæ:
Suique fletus copia,
Perducat nos ad gaudia.
Sit honor.

Antiphona.

Stabat Maria.

Psalmus.

Astiterunt regea terræ & princi.
Dirumpamus vincula eorum,
Qui habitat in cælis irridebit eos.
Tunc loquetur ad eos in ira sua.
Gloria Patri, & Filio, &c.

Antiphona.

Stabat Maria mater pia foris plorana acriter, Regem mundi furibundi dum tractarent viliter.

Antiphona.

SIt tuatum obsecro lacrymarum riuus in corde meo lapideo mœroris motiuus. *Resp.* Deo gratias.

Vers. Per Mariæ lacrymas Pater pieratis. *Resp.* Nobis veram gloriam confer cum beatis.

Vers. Domine exaudi.

Oratio.

PRopter gemitus & lacrymas, quibus afficiebaris Virgo dulcissima, quando vidisti Filium tuum dulcissimum iudici præsentari, acriter flagellari, variis illusionibus, & opprobriis affici, impetra nobis dolorem pro peccaris nostris, & lacrymas salutiferæ contritionis, & adiuua nos, ne nobis possit inimicus illudere, neque diuersis pro libitu suo tentationibus flagellare, deuictosque statuere terribili iudici, sed magis ipsi accusemus, & iudicemos nosmetipsos de excessibus nostris, & veræ pœnitentiæ disciplinis flagellemus, vt veniam & gratiam in tempore necessitaris, tribulationis, & angustiæ inueniamus, præstante eodem, &c.

Ad tertiam.

Vers. Deus in adiutorium, &c.

Hymnus.

Iesu nate de Virgine.

Antiphona.

Quam putamus.

Psalmus.

QVoniam propter te sustinui opprobrium, operuit confusio faciem meam.
B Extraneus factus sum fratribus meis & peregrinus Filiis matris meæ.
Quoniam zelus domus tuæ comedit me, & opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.
Et operui in ieiunio animam meam, & factum est in opprobrium mihi.
Gloria patri, & filio, &c.

Antiphona.

Quam putamus matris mœstitiam, cum videret prolis angustiam non dolor est, vt matris Virginis plorantis Dei & hominis.

Capitulum.

C DVm Christus ad locum Caluariæ duceretur, & crucem sibi baiularet, sequebatur eum mater mœstissimas voces emittens, & vberes effundens lacrymas, pectus sacrum percutiens. *Vers.* Quæso mihi misero virginum Regina. *Resp.* Tecum flendi lacrymas vberes propina.

Oratio.

PRopter angustias & cruciatus, quos cor tuū sustinuit Virgo beatissima, quando audisti Filium tuum dilectissimum adiudicatum morti & crucis supplicio, succurre nobis tempore infirmitatis nostræ, quando corpus nostrum dolore infirmitatis cruciabitur, & spiritus noster hinc propter insidias dæmonum, illinc propter terrorem districti iudicis angustiabitur, subueni, inquam, nobis Domina tunc, ne damnationis æternæ contra nos proferatur sententia, aut ne flammis gehennalibus tradamur æternaliter cruciandi. Præstante eodem.

Ad Sextam.

Deus in adiutorium meum.

Hymnus.

Iesu nate de Virgine.

Antiphona.

Ad locum.

Psalmus.

ARuit tamquam testa virtus mea, lingua mea adhæsit faucibus meis, & in puluerem mortis deduxisti me.
E Quoniam circumdederunt me canes multi, concilium malignantium obsedit me.
Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea.
Ipsi vero considerauerunt & inspexerunt me, diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem.
Gloria Patri, & Filio, &c.

Antiphona.

Ad locum supplicij Virgo cum venisset, postquam suum Filium & crucem conspexisset, augentur planctus & lacrymæ, multiplicantur dolores & angustiæ.

Capitulum.

Capitulum.

ERecta cruce Ieſus aſcēdit & extendit brachia,manus & pedes clauantur,quæ videns piiſſima Mater præ dolore defecit. *Verſ.* Roſa rubens vertitur, heu mortis in pallorem. *Reſp.* Cum in terram fluere ſacrum videret cruorem.

Oratio.

PRopter doloris gladium, qui pertranſiuit animam tuam Virgo dulciſſima, quando Filium tuum dilectiſſimum cernebas, nudum in cruce leuatum, clauis perforatū, ac per omnia laceratum plagis ac verberibus, necnon & vulneribus, adiuua nos, vt cor noſtrum nunc compaſſionis, & compunctionis gladius perfodiat, diuinique amoris lancea vulneret, ita vt omnis B peccati ſanguis effluat à pectore noſtro, & à omnibus vitiis emundemur, virtutum indumentis decoremur, ſemperque mente ac corpore de hac valle miſeriæ leuemur ad cæleſtia, quo tandem cum promiſſus dies aduenerit, peruenire ſpiritu & corpore mereamur. Præſtante eodem Domino noſtro Ieſu Chriſto Filio tuo, qui cum Patre.

Ad Nonam.

Deus in adiutorium meum intende, &c.

Hymnus.

Ieſu nate de Virgine, &c.

Antiphona.

Agnus mitis, &c.

Pſalmus.

TV ſcis improperium meum, & confuſionem meam, & reuerentiam meam.

In conſpectu tuo ſunt omnes, qui tribulant me, improperium expectauit cor meum & miſeriam.

Et ſuſtinui, qui ſimul contriſtaretur, & non fuit, & qui conſolaretur, & non inueni.

Et dederunt in eſcam meam fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto.

Antiphona.

Agnus mitis caput excutiens, Heli clamat in cruce moriens, plorat mater, cum ipſo patitur, ad clamorem eius fere commoritur.

Capitulum.

CLamor Chriſti matrem anguſtiat, nullus planctus plangentem ſatiat, eſt vtriuſque compaſſio, nam præceſſit ſumma dilectio. *Verſ.* Virgo Filium tuum in cruce conclauatum. *Reſp.* Redde tuis precibus miſeris placatum.

Oratio.

PRopter grauamen & tormentum, & quo torquebatur ſpiritus tuus Virgo ſanctiſſima, quādo iuxta crucem Filium tuum præ doloribus voce magna clamantem te matrem dilectam Ioanni commendaram, in manuſque Dei Patris ſpiritum commendantem attēdebas, ſuccurre nobis in fine vitæ noſtræ, & maxime tunc, quando lingua noſtra nequiuerit ſe ad te inuocandam mouere, cum oculi noſtri lumine priuabuntur, aures ſurdeſcent, & obturabuntur, omneſque vires ſenſuum noſtrorum deficient. Memento piiſſima Domina tunc, quod nunc fundimus preces aures tuæ pietatis & clementiæ & ſubueni nobis in illa hora extremæ neceſſitatis, ac Filio tuo dilectiſſimo commenda ſpiritum noſtrum, per quem tuo interuentu à tormentis & terroribus omnibus eruamur, & ad deſideratam cæleſtis patriæ requiem perducamur. Præſtante eodem.

Ad Veſperas.

Deus in adiutorium meum intende.

A

Pſalmus.

SAluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vſque ad animam meam.

Infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia

Veni in altitudinem maris, & tempeſtas demerſit me.

Laboraui clamans, raucæ factæ ſunt fauces meæ.

Defecerunt oculi mei, dum ſpero in Deum meum.

Gloria Patri, & Filio, &c.

Antiphona.

Omnis ætas defleat mortem Saluatoris, glorioſæ Virginis prætextu doloris.

Capitulum.

MIhi abſit gloriari, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. *Verſ.* Deo gratias.

Hymnus.

CAſtæ parentis viſcera,
Pœna torquentur aſpera:
Dum illum quem conceperat,
Verbo peruerſi verberant.
Illum tractant crudeliter,
Cædunt, cruentant acriter,
Hæc audientis anxiæ,
Matris creſcunt anguſtiæ.
Sed cum ad mortem ducitur,
C Hunc mater triſtis ſequitur:
Pectus perfundens fletibus:
Afficiens liuoribus.
In cruce dum extenditur,
Videns mater, quod moritur:
Nullus dolor amarior,
Nam nulla proles charior.
Sit honor, laus. *Verſ.* Nulla nouit genitrix anguſtias tam duras. *Reſp.* Cum plagas inſpiceret, & capitis puncturas.

Ad Magnificat Antiphona.

Virgo paſſo Filio pœnas cordis indicat, & plebis in medio dolorem cordis replicat, vrgente ſupplicio mœſta voce ſupplicat, quæ quondam præ gaudio ce- D cinit Magnificat.

Pſalmus.

Magnificat. *Verſ.* Domine exaudi

Oratio.

PRopter planctum acerbi eiulatus, quem profundo pectoris fonte manente abſcondere non valebas Virgo caſtiſſima, quando, vt pie creditur, in amplexus tuebas exanimis corporis Filij tui de cruce depoſiti, cuius genas ante nitētes & ora rutilantia, mortis conſpiciebas perfuſa palloribus, ipſumque totum concuſſum cernebas liuidum liuoribus, ac conciſum vulnere ſuper vulnus: auxiliare nobis, vt nunc ſic noſtra plāgamus facinora, & emplaſtris pœnitentiæ peccatorum curemus vulnera, dum corpus noſtrum morte deforE matur, noſtra tunc rutilet anima candore innocentiæ, quatenus digni ſimus tuis mellifluis oſculis, conſtringamurque amoroſis amplexibus ſuper omnia dulciſſimi Filij tui Domini noſtri Ieſu Chriſti. Qui, &c.

Ad Completorium.

Conuerte nos Deus ſalutaris. *Reſp.* Et auerte iram tuam, Deus in adiutorium meum intende, &c.

Antiphona.

Nos matris compaſſio.

Pſalmus.

ADuerſum me ſuſurrabant omnes. Verbum iniquum conſtituerunt. Etenim homo pacis meæ. Tu autem Domine miſerere. Gloria Patri, &c.

Antiphona.

Antiphona.

Nos matris compassio Iesu Rex insignis, seruet à voragine gebeooalis ignis.

Hymnus.

O Genitrix egregia,
Cum Iudæos in furia
Christum videres capere,
Cor tuum cœpit tremere.
Alta ducens suspiria.
Tu sequebaris anxia:
Io fletibus exuberans,
Ad templum vsque properans.
Sit honor, laus.

Capitulum.

SEpulto Domino dispersisque discipulis, fides vniuersalis Ecclesiæ solum in Domini matre manebat. B

Vers. Post mortē Filij, Virgo cū Ioanne permanebat.

Resp. Parata semper ad carcerem & ad mortem.

Ad Nunc dimitt. Antiphona.

Passionis gladius Virgo carens crimine, tuam pertransiuit animam, omoi cum graoamine, quod promisit Simeoo plenus sacro flamine, cum in templo dixit: Nuoc dimittis Domine.

Oratio.

PRopter singultus & suspiria, indicibiliaque lamenta, quibus affligebātur intima tua Virgo gloriosissima, quando Filium tuum vnigenitum animæ tuæ solatium tibi sublatum atque sepultum videbas, ad nos exules filios Euæ ad te clamaores & suspiraotes in hac valle lacrymarū, illos tuos misericordes oculos conuerte, C & Iesum benedictum fructum ventris tui nobis post hoc exilium ostende, tuisque suffragantibus meritis, ecclesiasticis sacrameotis muniti, & fine beato cōsummari, & æterno iudici tamdem misericorditer presentari. Præstante eodem Domino nostro Iesu Christo Filio tuo, qui cum Patre & Spiritu sancto viuit, &c.

S. BONAVENTVRÆ EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS, opusculum quod inscribitur.

CORONA B. MARIÆ VIRGINIS. D

Tractatus iste pulchre corona B. Virginis inscribitur: cum nō abre sit, precationes, quæ ad Virginem fiunt, hoc nomine prænotari, siue quia sertum ex variis floribus confectum Corona significat, siue quia quasi rota voluitur, & circūfertur. Vtraque enim significatio huic rei bene aptatur. Offerre siquidem B. *Virgini Mariæ preces varias tamquam suaues & odoriferos flores, siue easdem frequenter repetere, & in modum rotæ, iterare, ad eiusdem B. Virginis patrocinīū nobis conciliandum, plurimū valet. Modus autē iste recitandi coronam, à S. Bonauentura traditus, paucis præpositis, vel postpositis, similis est* E *illi, quem à S. Iordano excogitatū narrat Surius die* 13. *February, tom.* 7. *de Vit. Sanc. S. enim Iordanus, præmisso Hymno,* Aue maris stella *singulis quinque elementis nominis Maria, singulos quoque aptauit Psalmos. Pro primo, scilicet elemento M.* Magnificat, *pro secūdo A.* Ad Dominum cū tribularer, *pro tertio R.* Retribue, *pro quarto, I,* In conuertendo, *pro quinto, A,* Ad te leuaui oculos meos, *deuote recitabat.*

A CVm iucunditate memoriam oominis Mariæ celebremus, vt ipsa pro nobis intercedat ad Dominum oostrum Iesum Christum. Amen.

GAude virgo Maria mater Christi,
Quæ per aurem concepisti:
Gabriele nuncio.
Iesu fructu ventris tui,
Per te detur nobis frui,
Io perenni gaudio, Amen.

Antiphona.

Aue Maria,

Psalmus.

Magnificat.

B MEdiatrix Dei & hominum, tu digne magnificas Dominum, quæ sola concepisti Filium, qui est vera salus humilium, hinc omnium Deum quæreotiū generatio, te beatam dicere, & deuote salutare debet dicens: Aue Maria, *vsque* tui. *Resp.* Et beatus venter, qui te portauit Domine Iesu Christe, & beata vbera, quæ suxisti.

O Igitur mediatrix nostra Maria mater gratiæ, mater misericordiæ, pro nobis quæsumus intercede, vt veræ compunctionis & deuotionis gratiam nobis inspirare dignetur dilectissimus Filius tuus Dominus noster Iesus Christus. Qui cum, &c.

Gaude, quia Deo plena,
Peperisti sine pœna,
Cum pudoris lilio.
C Iesu fructu veotis tui, &c.

Antiphona.

Alma.

Psalmus.

Ad Dominum cum.

ALma Redemptoris mater eximia, qui tua egressus claostra virginea, cum his pacificus factus est incola, à quibus dura perpessus est verbera, vnde digna es ô virgo puerpera, vt omnis creatura te veneretur, & benedicat dicens: Aue Maria, &c.

Resp. Et beatus venter, qui te portauit, &c.

O Igitor alma virgo Maria mater Dei dignissima, pro nobis quæsumus iotercedere digneris, vt sanctum propositum, quod Deo iospirante coocepimos, ad effectum salubriter perducere valeamus. Præstante D eodem Domino oostro Iesu Christo benedicto Filio tuo. Qui cum Patre & Spiritu sancto, &c.

Gaude, quia tui nati,
Quem dolebas mortem pati,
Fulget resurrectio.
Iesu fructu ventris tui, &c.

Antiphona.

Regioa cæli, &c.

Psalmus.

Retribue seruo, &c.

REgina cæli lætare cum iubilo: oam qoi pendebat in crucis patibulo, surrexit vere summo diluculo, omni ablato cootemptus opprobrio. Vnde digne omnis homo, cum gaudiu tibi congratulari, & benedicere debet, dicens: Aue Maria, &c. E

Resp. Et beatus venter, &c.

O Igitor Regina cæli dignissima, ora pro oobis Deum, & Dominū nostrum Iesum Christum, vt nos resurrectionis suæ participes efficiat, io præseoti per gratiam, & in futuro per gloriam, Qoi cum, &c.

Gaude Christo ascendente.
Et in cælum te vidente,
Motu fertur proprio.
Iesu fructu veotris, &c.

Antiphona.

Imperatrix, &c.

Psalmus.

Pſalmus.

In conuertendo.

IMpetatrix & mundi Domina,tuus natus cum quanta gloria,noſtræ carnis ſumpta materia, capta præda conſcendit æthera, hinc os cordis plenum lætitia, & lingua noſtra exultatione, te collaudet & benedicat, dicens: Aue Maria.

Reſp. Et beatus venter, &c.

O Igitur imperatrix & Domina noſtra benigniſſima,iure matris impera tuo dilectiſſimo Filio Domino noſtro Ieſu Chriſto,vt mentes noſtras ab amore terreſtrium ad cœleſtia deſideria erigere dignetur.

Qui viuit & regnat, &c.
Gaude quæ poſt Chriſtum ſcandis,
Et eſt honos tibi grandis
In cæli palatio.
Ieſu fructu ventris tui, &c.

Antiphona.

Ad te leuaui.

ADuocata miſerorum, ad te ſunt oculi ſeruorum te aſſumpſit Rex cælorum, ſuper choros Angelorum, vbi cœtus beatorum, te digne veneratur, & benedicit in æternum, dicens: Aue Maria, &c.

Reſp. Et beatus venter, qui te portauit, &c.

O Igitur glorioſiſſima Domina excelſa ſuper ſidera, piiſſima aduocata noſtra ſuſcipe laudum pia precamina, quæ ad honorẽ quinque vulnerũ Filij tui, & ad laudem ſancti nominis tui decantauimus,& pro nobis quæſumus intercedere feſtina,quatenus dulciſſimus Filius tuus Dominus noſter Ieſus Chriſtus per ſuam magnam miſericordiam, à vinculis peccatorum noſtrorũ nos eripiat,& in ſuo ſancto ſeruitio nos cõſeruet,confortet ac finaliter perſeuerare faciat,quam te nihil negans honorat. Qui cum Deo Patre, &c.

S. BONAVENTVRÆ EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS carmina ſuper canticum.

SALVE REGINA.

Salue Regina ſic diſpoſitum eſt à Sancto Bonauentura, vt ſingulis vocibus quatuor adhibeat carmina B. Virginis laudes vberius explicãtia: id quod optime præſtitit Doctor Sanctiſſimus, cũ vere religioſus eſſet & affectione ſancta ferueret: non enim niſi ab iis, qui eiuſmodi ſunt, cãticum hoc ſubtiliter intelligi, aut efficaciter poterit decantari. De quo Bernardus, aut quiſquis alius eſt auctor, in Salue Regina ſer. 1. non longe à principio ſic loquitur, Tam ſuaue eſt ad gratiã, tam fœcundũ ad ſenſum, tam etiam profundum ad myſteria, quod à nobis conſiderari, & diſcuti, prout dignum eſt, non valeat. Ex eo autẽ, quod ſuauiter ſonat, mulcet affectum, & de ſenſuũ vbertate mentem impinguat: & in Sanctam Sanctorum, aduocatam ſcilicet noſtram, dum eam, quaſi præſẽtem ſalutat, omnia interiora noſtra medullitus inflammat. *Hæc ille. Ex quibus manifeſte apparet præſtantia huius Cantici, quod Auctor noſter deuote canendo, ad frequentem illius meditationem animos legentium accendit.*

A *Salue.*

SALVS Virgo Virginum ſtella matutina,
Sordidorum criminum vera medicina,
Conſolatrix hominum, qui ſunt in ruina:
O vere peccaminum vere draconina,

Regina.

Regina regnantium Virgo puellaris,
Peperiſti Filium Mater ſingularis,
Sacratum palatium Dei conuocaris,
Diuinum auxilium nobis largiaris.

Miſericordia.

Fons miſericordiæ dici meruiſti,
B Atque mater gratiæ, quæ concepiſti
Summum regem gloriæ, quem poſt peperiſti,
Largitorem veniæ mundo contuliſti.

Vita.

Vita, via, veritas eſt de terra nata,
Et tua virginitas teſtat illibata,
Nam tua humilitas fuit operata,
Quòd in te diuinitas eſſet incarnata.

Dulcedo.

Dulcedo dulcedinis fructus benedictus,
Ventris tui Virginis agnus Dei dictus,
Cuius vnda ſanguinis homo derelictus,
C Lotus labe criminis eſt, & dæmon victus.

Et ſpes noſtra.

Et ſpes noſtra ſolida es virgo Maria.
Virga Ieſſe florida vt in Iſaia,
Rore cæli madida dicit prophetia, *Iſa. 11. a*
Pulchra vt nix candida mater Dei pia.

Salue.

Salue lux fidelium fulgens vt aurora,
Quæ es ſupra lilium pulchra & decora,
Omne quod eſt noxium tolle ſine mora:
Et Dei auxilium pro nobis implora.

Ad te.

D Ad te clamamus miſeri multum deſolati.
Nobis aures aperi pectoris ſacrati:
Vt à fauce inferi per te liberati,
Conſequamur liberi viam tui nati.

Clamamus.

Clamamus deuotius ad te ſuſpirantes,
Et affectuoſius te pie precantes.
Dele quod interius male cogitantes
Geſſimus exterius opere peccantes.

Exules.

Exules exilio omnes ſumus dati.
Pro parentum vitio gloria priuati,
E Paradiſi gaudio & exorbitati
Tuo beneficio ſumus reparati.

Filij.

Filij ſuſpiriis prodere coguntur,
Mundi pro miſeria per quam inuoluuntur.
Ad damnata vitia ſæpe dilabuntur.
Sed miſericordia tua fulciuntur.

Eua.

Euæ lapſus intulit damnum deſperatum.
Et à nobis abſtulit gaudium beatum.
Et poſt Euam contulit Virgini incarnatum.
Quo modo mortem ſuſtulit, diluit peccatum.

Ad

Ad te.

Ad te clamant iugiter tui famulantes,
Et in te fideliter omnes suspirantes.
Iuuamen humiliter tuum implorantes,
Quos misericorditer audias clamantes.

Suspiramus.

Suspiramus fletibus nostris pro peccatis
Et multis gemitibus per nos perpetratis.
Sed in te confidimus mater pietatis,
Vere pœnitentibus veniam da gratis.

Gementes.

Gementes recolimus mala retroacta,
Quæ inique gessimus mente non coacta.
Sed in te confidimus Maria intacta,
Vt à te, quæ petimus, fiot in nobis facta.

Et flentes.

Et flentes doloribus mente verecunda,
Lumen nostris cordibus infunde facunda:
Vitiorum sordibus benigne tu munda,
Iunge nos cœlestibus Maria iucunda.

In hac valle.

In hac valle misera multum tenebrosa,
Hominum sunt genera multum fœdosa.
Nam eorum opera sunt contagiosa,
Propter facta scelera & opprobriosa.

Lacrymarum.

Lacrymarum cumuli non prosunt vel aquæ:
Cum senes & paruuli & plebs vnaquaque
Timeant quod æmuli quærunt circomquaque,
Et fratres huius sæculi trahunt vsquequaque.

Eia ergo.

Eia ergo digne ad te nostras mentes,
Atque lapsus erige: conforta trementes,
Et errantes corrige te pie quærentes,
Miseros nos dirige in te confidentes.

Aduocata.

Aduocata libera eorum Saluatore:
Postulare propera consueroque more,
Et pro gente misera benigno fauore,
Natum tuum mitiga materno amore.

Nostra.

Nostra spes fidelium semper fuit talis,
Est & erit, omnium mater virginalis,
Vt nobis præsidium ciuitas regalis,
Sit atque remedium pulsis procul malis.

Illos tuos misericordes oculos ad nos conuerte.

Illos pios oculos & misericordes
Conuerte ad famulos in bono discordes:
Et ad malum sedulos fortius concordes,
Nostræ carnis stimulos deleas & sordes.

Et Iesum benedictum fructum.

Et Iesum vnigenitum fructum benedictum
Monstra nobis inclytum pium & non fictum:
Per quem genus perditum à Deo in æuum victum,
Datum in interitum reuixit inuictum.

Ventris tui.

Ventris tui viscera Iesum portauerunt,
Et beata vbera ipsum lactauerunt,
Cui Iudæi vulnera dira intulerunt,
Et ipsum post verbera eruci tradiderunt.

A *Nobis post hoc exilium ostende.*

Nobis post hoc exilium, benignum ostende
Iesum tuum Filium, & nobis impende
Verum patrocinium, & maternum extende,
Et cum ad iudicium erimus, defende.

O clemens.

O clemens clementia summæ bonitatis
Adonai filia flos virginitatis,
Damnatorum venia mater pietatis,
Virginum lætitia stola charitatis.

O pia.

O pia piissima Regina cœlorum,
B Omnium digna dirissima Dei sæculorum,
Virgo prudentissima gemma confessorum,
Atque iucundissima laus Apostolorum.

O dulcis.

O dulcis dulcissima, super fauo, melle,
Columba castissima, carens omni felle,
Mater benignissima, iuxta nostrum velle,
Cuncta fœtidissima à nobis repelle.

Maria.

Maria eximia, natum deprecare,
Vt quicumque omnia hæc vult recitare,
In tui memoria, & te collaudare,
Dignetur in gloria sua collocare.

C

S. BONAVENTVRÆ EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS,

Opusculum inscriptum:

LAVS BEATÆ VIRGINIS MARIÆ.

Opusculum hoc, quod Laus Beatæ Mariæ appellatur, Salutationem Angelicam continet, D *scilicet Aue Maria: ita tamen vt iuxta singulas litteras eiusdem octonis versibus Virginis laudes celebret Auctor, & vnumquemque octonarium ordiatur à litteris Salutationis Angelicæ, donec tota compleatur. Præterea* 19. *sacræ Scripturæ locis Beatissimam Dei genitricem Mariam docet adumbratam, vt ex contextu apparet. Harũ figurarũ series est quæ sequitur.*

I. Figurata fuit per fontem, qui ascendebat de terra, vt habetur. Gen. 2.

II. Figurata fuit per lignum vitæ plantatum in medio paradisi. Gen. 2.

E *III. Figurata fuit per paradisum rigatum à fluuio voluptatis. Gen. 2.*

IV. Figurata fuit per arcam Noë, per quam fuit genus humanum tempore diluuij conseruatum. Gen. 6. & 7.

V. Figurata fuit per arcum, quem Dominus dedit Noë. Gen. 9.

VI. Figurata fuit per scalam, quam Iacob in somniis vidit. Gen. 28.

VII. Figurata fuit per rubum, qui ardebat, nec comburebatur. Exod. 3.

VIII. Figurata fuit per vas, in quo seruatum fuit Manna. Exod. 16. A

IX. Figurata fuit per virgam Aaron, quæ habuit fructũ præter opus naturæ. Nu. 17.

X. Figurata fuit per stellam, & per virgam de quibus prophetauit Balaam. Nu. 24

XI. Figurata fuit per concham Gedeonis, de qua habetur Iudith. 6.

XII. Figurata fuit per domum Domini, quam ædificauit Salomon, & gloria Dei eam impleuit. 3. Reg. 6.

XIII. Figurata fuit per Abigail, quæ fecit pacẽ inter Nabal & Dauid. 1. Reg. 25. B

XIV. Figurata fuit per Iudith, quæ Holofernem peremit, & populum liberauit. Iudith 13.

XV. Figurata fuit per Esther, qua Aman fecit suspendi, & Mardochæum cum populo liberari. Esther. 7.

XVI. Figurata fuit per columbam, quæ attulit ramum oliuæ Noe, & filiis suis in arcam. Gen. 8.

XVII. Et per perticam, quæ tulit serpentem æneum in deserto. Num. 21.

XVIII. Figurata fuit per Portam clausam, per quam vir non transiuit. Ezech. 44. C

XIX. Figurata fuit per mulierem, quam vidit Ioannes. Apoc. 12.

AVe celeste lilium,
Aue rosa speciosa,
Aue Mater humilium,
Superis imperiosa,
Deitatis triclinium.
Hac in valle lacrymarum,
Da robur, fer auxilium,
O excusatrix culparum.
Virgo pia sine pare,
Gabriele nunciante,
Quæ meruisti portare D
Christum Flatu sacro flante.
Virgo partum post, & ante,
Refugium singulare,
Hac in vita vacillante,
Tuos seruos consolare.
Ecce stupet humanitas,
Quod sis Virgo puerpera
Scire nequit fragilitas
Tantæ virtutis opera.
Fides transcendens æthera,
Confitetur & veritas.
Ex te mater Christifera,
Carnem sumpsit diuinitas.
Mater Natum, Patrem nata,
Stella Solem genuisti, E
Increatum res creata,
Fontem riuus emisisti.
Vas figulum peperisti,
Virgo manens illibata,
Per te nobis Mater Christi,
Est perdita vita data.
Almissima sunt viscera,
Quæ Domini sunt conclaue,
Sanctissima sunt vbera,
Quæ suxit, & lac suaue,
Quo lactatur. Mater Aue,
Quæ regnas super sidera,
Perpetuæ mortis à væ
Nos & à malo libera.
Rosa decens rosa munda,
Rosa recens sine spina,
Rosa florens, & fœcunda,
Rosa gratia diuina.
Facta cœlorum Regina,
Non est, nec erit secunda
Tibi, rei medicina
Nostris cœptis obsecunda.
In scripturis figurata,
Multis locis ostenderis,
Ænigmatibus monstrata,
Sacris vt patet litteris,
Testamentorum veteris,
Et noui iure prælata,
Mulieribus ceteris,
Super omnes eleuata.
Ante mundi originem
Te Dominus ordinauit,
Dum cœli latitudinem
Sapienter fabricauit.
Ex tunc sancta mente cauit
Per te Matrem & Virginem
Protoplasti, qui peccauit,
Expirare voraginem.
Gaude Virgo, Mater gaude,
Per te mundus restauratur,
Cum ciuibus cœli plaude,
Qui honor tibi datur.
Deus decenter soluatur,
Tibi, maius omni laude,
Qui per te liberatur,
Omnis homo facta fraude.

I. Figurata fuit per fontem qui ascendebat de terra, vt habetur Genes. 2.

Rigans mundum nouo rore,
Nouæ prolis nouitate.
Noua facis, nouo more,
Cuncta mira claritate.
Ex diuina bonitate
Fons ascendens in honore,
Rigans terram charitate,
Dei crescens in amore.

II. Figurata fuit per Lignum vitæ plantatum in medio paradisi. Gen. 2.

Arbor & lignum vitale
In paradisi medio,
Plantaris spirituale,
Cuius fructus fruitio,
Replet omnia gaudio,
Numquam fuit, nec est tale,
Nec deerit proculdubio,
Lignum ita commodale.

III. Figurata fuit per paradisum rigatum à fluuio voluptatis. Genes. 2.

Casta virgo te fluuius
Voluptatis irrigauit
Paradisi, dum Filius
Dei corpus habitauit
Tuum, terra tunc donauit
Nostra fructum vberius,
Et naturam reformauit
Nostram Deus in melius.
In paradiso posuit
Deus hominem Filium
Suum, custodem posuit
Tuum corpus egregium

Per Gabrielem nunciúm
Dum visitare voluit,
Redemptorem eximium
Nobiseum exhibuit,

IV. Figurata fuit per arcam Noë, per quam fuit genus humanum tempore diluuij conseruatum. Genes. 6. & 7.

Arcam Noë fabricauit
Sed de lignis leuigatis,
Fabricatam subintrauit.
Cum vxore & cum natis.
De parentibus beatis
Sibi matrem te formauit
Dominus, & à peccatis
Te subintrans conseruauit.

V. Figurata fuit per arcum quem Dominus dedit Noë Genes. 9.

Pactum suum antiquitus
Deus promisit Patribus,
Arcum suum diuinitus
Ostendendum in nubibus,
Qui fœderis est omnibus
Signum promissum cælitus.
A Deo pax hominibus
Datur in eo penitus.
Labor & timor fugiunt
Arcu monstrato fœderis,
Spes & gaudium veniunt
Peccatoribus miseris,
Qui de reatu sceleris
Flentes arcum conspiciunt,
Per promissum de superis
Se consolatos sentiunt.
Est in arcu cæruleus
Color, qui virginitatis
Typum gerit: & rubeus
Etiam, qui charitatis
Formam notat: puritatis
Tuæ demonstrat aqueus
Notam, & humilitatis,
Quam elegit in te Deus.
Nubibus cœli cerneris
Arcus, quæ nos illuminas,
Refulgens motum miseris
Exempla cunctis seminas.
Hæreses omnes terminas,
Et hæreticos conteris,
In Christo quando geminas
Naturas simul congeris.
Arcus insuperabilis,
Arcus potens, arcus fortis,
Arcus dulcis, amabilis,
Arcus patens cœli portis.
Post præsentis metam mortis
Nobis ineuitabilis,
Fac consortes tuæ sortis
Nos Virgo venerabilis.

VI. Figurata fuit per scalam, quam Iacob in somnis vidit. Genes. 28.

Dormiens Iacob somnio
Scalam vidit contingentem
Cœlum: cuius confinio
Deum vidit innitentem:
Angelorum descendentem
Cœtum vidit, Promissio,
Terræ sanctæ per potentem
Datur, & benedictio.
O Maria figuraris
Scala, sed scalam superas,
Ab Angelo salutaris,
Deum hominem generas.
Super virtutes superas,
Per Angelos collocatis,
Genus humanum liberas,
Ergo longe plus bearis.

VII. Figurata fuit per Rubum, qui ardebat nec comburebatur. Exod. 3.

Mater, tua virginitas,
Rubo montis ostenditur
Oreb, cuius viriditas
Per ardorem non vritur.
Sic nec tua corrumpitur
Virginalis integritas,
Dum ventre tuo iungitur
Humanitati deitas.

VIII. Figurata fuit per vas in quo seruatum fuit Manna. Exod. 16.

In vase Manna positum
Vt seruetur, legitur,
Israelitis traditum
Neque vas Manna frangitur,
In te Christus concipitur
Virgo per sanctum Spiritum.
Neque tuæ minuitur
Virginitatis meritum.
Nobis Manna mirificum
Seruasti mirabiliter,
Manna terminans typicum
Figuratum veraciter,
In se misericorditer
Per illud Manna cælicum,
Quod datur communiter
Israel in viaticum.
Vetustum mannæ nouitas
Tuæ gratiæ terminat.
Figurarum antiquitas
Fugit, & lux illuminat
Noua, quos lex discriminat
Noua, Cessat obscuritas,
Purgat, mundat, eliminat
Antiqua noua claritas.
Summus artifex omnium
Te prouidit vas nobile,
Vas dignum, vas egregium,
Vas gratum, vas laudabile,
Vas cunctis venerabile
Famulis, vt edulium
Ministres delectabile,
Panemque cœli ciuium.
Tu ministras hominibus
Verum panem Angelorum,
Tuis natum visceribus
Pro salute peccatorum.
Hic est panis viatorum:
Qui non est dandus canibus,
Qui est salus miserorum,
Præstans omnibus panibus.
Ecce panis dulcissimus,
Ecce panis amplectendus,
Ecce panis pinguissimus,
Ecce panis diligendus,
Ecce panis recolendus,
Ecce panis præoptimus,
Cibus cunctis præferendus,
Et præ cunctis gratissimus.
Cibus iste nos reficit,
Recreat, & regenerat,

Et ſibi mentem allicit,
Dirigit, & confœderat.
Omne bonum exaggerat,
Et omne malum abiicit.
Vincit, regnat, & imperat,
Auget, alit, & perficit.
Viuus panis, & vitalis,
Via, veritas & vita,
Eſt hic panis immortalis,
Et bonitas infinita:
Quo refulget præmonita
Noua ſponſa ſpiritualis,
Synagoga definita
Perit, & vmbra legalis.
Manna ceſſat, & cælitus
Nobis panis proponitur,
Panis vetus viuificus
Nobis de cœlo mittitur,
Chriſtianis conceditur
Solis panis hic myſticus,
Quibus communis traditur
Verus panis Angelicus.

IX. Figurata fuit per virgam Aaron, quæ habuit fructum præter opus naturæ. Numer. 17.

Beatus tabernaculo
Moyſes virgam poſuit,
Aaron, ſed pro titulo
Sacerdotis: quæ fronduit,
Floruit, fructum habuit,
Euidenti miraculo,
Sacerdotis obtinuit
Ius Aaron in populo.
Ecce valde mirabilis
Res & miranda nouitas,
Floret ſiccitas ſterilis,
Gignit ſicca ſterilitas.
Parturit virgæ ſiccitas,
Fructum profert, & fertilis
Efficitur ſterilitas.
Non fuit ante ſimilis.
Notat virga florigera,
Quæ naturæ non opere
Efficitur fructifera,
Sed puro Dei munere,
Quod debebas concipere,
Virgo noua puerpera,
Nouum fructum parere,
Poſt partum virgo libera.
Ergo vere virgo parens,
Germinaſti campi florem,
Dei Patris verbum patens,
Mundi paris Saluatorem,
Puritatiſque decorem
Non amittis, ſorde carens.
Charitatis fundens rorem,
Quo rigatur mundus arens.

X. Figurata fuit per ſtellam & per virgam, de quibus prophetauit Balaam. Num. 25.

De Iacob exoritura
Noua ſtella prædicitur.
Ex Iſraele naſcitura
Virga nobis oſtenditur,
Per quam Moab percutitur.
Te præſignat hæc figura,
De qua virga producitur
Chriſtus mirante natura,
Iſta ſtella chariſſima,
Quam non violat radius,
Luce nitens puriſſima,

A Cryſtallo fulgens clarius,
Te ſignificat verius
Virgo ſemper caſtiſſima,
Quam non violat Filius,
Naſcens ex te mundiſſima.
Conſurgens virgo florida,
Ex Iſraele prophetice.
Promiſſa virgo nitida,
Diceris virga myſtice.
Egrediens de radice
Ieſſe, potens & valida,
Florem profers mirifice
Virgo materque grauida.
B Tu es virga, tu es ſtella,
Tu es gratiæ fluuius,
Deitatis munda cella,
Genitrix, cuius Filius
Flos dicitur, & radius,
Charitatis fundens mella,
Cœlo, luctus ſuperius
Mundum ſeruans à procella.
Aue virgo fertilior
Vniuerſis arboribus.
Aue Stella fulgidior
Vniuerſis ſideribus,
Factis, dictis, virtutibus,
Vniuerſis præſtantior,
C Creaturis, hominibus,
Cuſtos, & quies tutior.

XI. Figurata fuit per concham Gedeonis, de qua habetur Iudicum 6.

Tu Gedeonis rorida
Concha cœleſtis diceris,
Rore manans & fluida
Lana compreſſa velleris,
Diuini dono muneris.
Tu ſemper manes madida,
Solatium das miſeris,
Sed terra manet arida.
Verus cœleſtis fluminis,
Tuam Concham munditiæ
D Ros repleuit, dum numinis
Sacri munere gratiæ,
Plena Solis iuſtitiæ,
Mater Dei, & hominis,
Fis, flore pudicitiæ
Vernans matris & virginis.

XII. Figurata fuit per domum Domini, quam ædificauit Salomon, & gloria Dei eam impleuit. 3. Regum 6.

Impleuit domum Domini,
Superni Regis gloria,
Suo ſacratam nomini,
Salomonis induſtria.
Dum te ſuperna gratia
E Gabrielis affamini,
Parentem virgo Maria
Replet dicatam numini.
Notat hic Dei Filium
Salomon rex pacificus,
Qui fecit thronum regium,
Vt hic artifex cælicus.
Et nuncius angelicus
Præparauit hoſpitium,
Noſtræ ſalutis puſticus,
Verum deferens gaudium.
Maria mater gratiæ,
Mater & fons bonitatis,
Mater miſericordiæ,
Fons, & fomes pietatis,

Tricli

Triclinium Deitatis,
Mater Solis iustitiæ,
Perpetuæ claritatis,
Confers lumen & gloriæ.

XIII. Figurata fuit per Abigail, quæ fecit pacem inter Nabal & Davidem. 1. Reg. 25.

Vxor Nabal cum Dauide
Pacem datis muneribus,
Nabal reformat solide,
Benignissimis precibus.
Licet Nabal sermonibus,
Dictis, factisque stolide,
Meruisset doloribus
Vitam finire turbide.
Larga Nabal conuiuia
Suo faciens tonsori,
Quærendo temporalia,
Gulæ vacans & honori,
Comparatur peccatori,
Dei danti conuiuia,
Seruis: Vnde morte mori
Debent propter hæc vitia.
Iste desiderabilis
Vultu Dauid gratiosus,
Rex nulli comparabilis,
Manu fortis, bellicosus,
Clemens, pius, amorosus,
Christus est immutabilis,
Qui semper est gloriosus
In sanctis & mirabilis.
Es tu Abigail sapiens,
Dauid deferens munera,
Nabal & Dauid faciens
Precibus tuis fœdera:
Dum pia lactis vbera
Christo dedisti nutriens,
Hinc peccatoris scelera
Tuis meritis leniens.
Regina virgo regia
De genere Dauid Regis,
Dei mater & filia
Christum parens, Christum tegis,
Nostra mater nostræ legis
Gaudium & lætitia,
Peccatoris fortis ægis,
Decos, honor, & gloria.
In te sola spes figitur
Omnis humani generis,
Per te solam destruitur
Adæ peccatum veteris.
Vitæ portus es miseris,
Per te salus acquiritur.
Nescit reatum sceleris,
Qui te deuote sequitur.
Bonum est ergo subdere
Sese tuæ seruituti,
Secundum te se regere,
Disponendo se virtuti.
Namque tui serui tuti
Per te possunt ascendere
Cœlum, vitam assecuti,
Tecum semper & viuere.

XIV. Figurata fuit per Iudith, quæ Holofernem peremit, & populum liberauit. Iudith 13.

Volens mundum sæuitia
Principis Assyriorum,
Subiicere: nefaria
Manu collecta vitiorum,
Magnam plebem Iudæorum
Obsedit in Bethulia,
In mortem mœstam eorum
Mente debacchans impia.
Sancta Iudith pro populo
Saluando se præparauit,
Nocte surgens de lectulo,
Vocans Abram properauit,
Holoferni præsentauit
Se pro gentis periculo,
Necans eum, liberauit
Ciues à mortis iaculo.
Est ciuitas Bethulia,
Quam obsidet dissensio,
Dæmonisque perfidia,
Et hæresis deceptio.
Coniuncta tuo Filio,
Nostra mater Ecclesia,
Tuo tota subsidio,
Munita tua gratia.
Tu es Iudith pulcherrima,
Quæ liberas Ecclesiam,
Holofernis acerrima,
Vt per diuinam gratiam
Hæresisque perfidiam
Confutas....
Spem certissimam,
Fundens super familiam.
Benignus sapientiæ
Spiritus, & dulcedinis,
Consilij, scientiæ,
Timoria, fortitudinis,
Lumen diuini numinis,
Omnis genere gratiæ,
Te repleuit vt hominis
Causa sis indulgentiæ.

XV. Figurata fuit per Esther, quæ Aman fecit suspendi, & Mardochæum cum populo liberari. Esther. 7.

Edicta per connubium
Assuero coniungitur,
Thalamum subit Regium,
Coronatur, præficitur
Cunctis. Vasti deponitur,
Amittit regni solium.
Superba Vasti tollitur,
Esther habet dominium.
Nota Esther humile
Cor contritum humiliter,
Cor dulce, cor amabile,
Cor diligens veraciter,
Cor contemplans sublimiter,
Vasti notat cor fragile,
Exaltans se perniciter
Superbum & indocile.
Et te quid est humilius,
Per cuncta mundi climata?
Dulcius, amabilius,
Destruens cuncta schismata?
Te sacra probant dogmata
Nil esse gratiosius,
Sacra probant ænigmata
Te nihil esse mundius.
Designat Esther igitur
Te, qua numquam humilior
In creaturis legitur,
Fuisse: nec suauior,
Pulchrior, amabilior,
Dulcior nulla dicitur.
Et propter hoc sublimior
Esse nulla te noscitur.

Io Iudæos inuidia
Sæuit Aman peruersitas,
Damnat eos perfidia,
Crudelisque dolositas,
Mardochæi benignitas,
Esther scribit euprepia,
Mutetur vt crudelitas,
Decreti Regis impia.
Condolet Esther fratribus
Totius sui generis,
His auditis rumoribus,
Regem adit, qui fœderis,
Signum dedit pestiferis,
Morti datis complicibus,
Damnatur Aman sceleris,
Eius notis criminibus.
Tu es Esther perfidiam
Aman reprimens grauiter,
Famulorum miseriam,
Exterminans benigniter,
Regi summo fœliciter,
Desponsata per gratiam,
Coronata perenniter,
Regiam tenes potentiam,
Vere notat inimicum
Aman humani generis,
Dirum serpentem lubricum,
Iure pulsum de superis,
Condemnatum in inferis,
Accusatorem iniquum,
Quem tu calcas & conteris,
Deum reddis pacificum,
Sicut pupillam oculi,
Seruos, seruas, seruo Regis,
Tu solamen es sæculi,
Refugium tui gregis.
Summa sponsa, summi Regis,
Caput conteris zabuli.
Tu es verus liber legis,
Tu arca tabernaculi.
Flos vernalis, flos lilij,
Flos florum decus Virginum,
Diceris & auxilij,
Fons plenus, custos hominum:
Cuius attraxit Dominum,
Et Angelum consilij,
Dulcis odor, vt terminum,
Nobis daret exilij.

XVI. Figurata fuit per columbam, quæ attulit ramum oliuæ Noë & filiis suis in arcam. Genes. 8.

XVII. Et per perticam, quæ tulit serpentem æneum in deserto. Numer. 21.

Ramum ferens virentibus,
Ore columba proprio.
Foliis fructuantibus,
Generali diluuio,
Quos turbarat vndatio,
Noë, natis, coniugibus,
Refouit eos gaudio;
Salutis incutibus.
Vna serpentem pertica,
Deserto tulit æneum,
Vt si intus vis toxica,
Quemquam læserat Hebræum,
Sanaretur videns eum,
Ope Dei mirifica.
Propellente vipereum,
Virus virtute mystica.
Columba tu simplicior

A

Omni, turris humilium,
Salus hominum tutior,
Mundo tulisti gaudium,
Enixa Dei Filium,
Omni veneno fortior,
Medicina peccantium,
Signo Serpentis promptior.

XVIII. Figurata fuit per portam clausam, per quam Vir non transiuit. Ezech. 44.

Tu es porta, quæ clauditur,
Apertionis nescia,
De qua Propheta loquitur,
Hominum nulli peruia.
Qua Dei sapientia,

B

Ingreditur, & egreditur,
Semota violentia,
Per egressum non frangitur,
Virginitas est ianua,
Quæ cœlis fulgens altius,
Cœli non linquens ardua,
Messias Dei Filius,
Conceptus est, exterius
Carne tectus exigua,
Corpus sumens perfectius,
Ex te virgo præcipua.
Sicut sidus perfruitur,
Infuso solis lumine,

C

Et eo lux emittitur,
Sine sideris fragmine:
Sic sine carnis crimine
Christus in te concipitur,
Ex te manente Virgine,
Super naturam oritur.

XIX. Figurata fuit per mulierem, quam vidit Iohannes. Apoc. 12.

Vidit Ioannes mysticum,
Signum quoddam mirabile,
Quod in cœlo propheticum,
Apparuit notabile.
Numquam fuerat simile,
Prophetis ænigmaticum

D

Signum datum, quod vtile,
Præcedens vt mirificum.
Erat patens cœlestibus
Amicta solis lumine
Mulier, Lunam pedibus
Supponens, cuius culmine
Capitis pro tegmine,
Duodecim sideribus,
Sertum fulgebat numine,
Suis plenis visceribus.
Nihil te magis proprie
Per istam intelligitur
Mulierem, quæ serie
Prophetæ nobis panditur:

E

In te namque concipitur,
Et oritur iustitiæ
Verus Sol, vnde oritur
Regnum cœlestis curiæ
Tuis Luna supponitur
Pedibus, & militia
Cœli tota per te regitur,
Caput duodenaria,
Patriarcharum gloria,
Quæ per te benedicitur,
Et bissena victoria
Apostolorum texitur.
Repleris plenitudine
Generis omnis gratiæ,

Tota

Totaque multitudine
Virtutum & potentiæ:
To decus excellentiæ,
Tu lux carens fuligine
Culpæ: splendor gloriæ
Mundum decorans lumine.
In te totum perficitur,
Quidquid verbis propheticis,
De te virgo prædicitur,
Et legis ænigmaticis:
Siue quidquid angelicis,
Tibi verbis exprimitur,
Finitis verbis typicis
Res manifesta cernitur,
Salue solamen hominum,
Salue munda stella maris,
Salue purgatrix criminum,
Salue virgo singularis,
Consortio carens maris,
Concipis, paris Dominum.
Tu lapis es angularis,
Quæ das figuris terminum.
Tu supra cœli solium
Ad dexteram Dei resides,
Iuxta proprium Filium,
Cœli Regina præsides,
Confirmans mentes desides,
Præstanseis auxilium,
Et tuis seruis prouides,
Im petrando subsidium
Vbi namque sanctissima
Caro, quam Dei Filius
Sumpsit ex te mundissima,
Inthronizatur celsius,
Creatis gloriosius,
Ratio vult certissima
Esse te non inferius,
Vel sede magis infima.
Ibi mater cum Filio
Gaudes cœli patria,
Trinitatis consortio,
Creata super omnia.
Tua benigna gratia,
Fœlicitatis gaudio,
Nos coronar, & gloria,
Beatorumque præmio, Amen,

ORATIO.

OMnipotens sempiterne Deus, qui gloriosæ Virginis matris Mariæ corpus & animam, vt dignum Filij tui habitaculum effici mereretur, Spiritu sancto cooperante præparasti, da, vt cuius commemoratione lætamur, eius pia intercessione ab instantibus malis, & à morte perpetua & subitanea liberemur. Per Christũ Dominum, &c.

ALIA ORATIO.

E DEus, qui beatissimam Virginem Mariam, matrem tuam in Annonciatione, Visitatione, & Assumptione multiplici gaudio lætificasti, tribue quæsumus: vt eius precibus & omnibus sanctis tuis interuenientibus ad inæstimabile gaudium, quo nunc tecum sine fine gaudent, peruenire mereamur. Per Christum Dominum, &c.

HAs videas laudes,
Qui sacra Virgine gaudes,
Et venerando piam,
Studeas laudare Mariam,
Virginis intactæ,
Dum veneris ante figuram,
A Prætereundo caue,
Ne sileatur Aue.
Inuenies veniam,
Sic salutando Mariam,
Aue Maria gratia, &c.
Vilis homo materiæ
Surge de mortis tumulo,
Dum spes est adhuc veniæ,
Te subtrahe periculo.
Excutere de puluere,
Dum opus est remedio,
Surge, curre pro brauio,
Dum licet comprehendere,
B Viam quærens in inuio,
Malorum reminiscere,
Ad Patriam reuertere,
Cum pœnitente filio.

S. BONAVENTVRÆ EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS

Opusculum nuncupatum:

PSALTERIVM MINVS BEATÆ MARIÆ VIRGINIS.

C *Opusculum hoc, Psalterium minus B. Mariæ Virginis prænotatur, quia quilibet quaternarius rithmicus aliquid continet ad imitationem Psalmorum Dauidis in ordine: ita vt primus quaternarius versuum aliquid primi Psalmi redoleat, secundus aliquid secundi, & sic de singulis. Diuiditur Opusculũ in quinquagenas tres iuxta numerum Psalmorum centum quinquaginta, & B. Virginem initio cuiuslibet quaternary deuote per Aue salutat S. Bonauentura, itidemque eiusdem B. Virginis laudes decantat, necnon partem recenset beneficiorum, quæ per*
D *talem mediatricem in genus humanum contulit omnipotẽs, & misericors Deus: vt hac salutationis forma effectus deuotorum Santissimæ Mariæ Virginis, magis ac magis erga ipsam excitetur.*

PRIMA QVINQVAGENA.

AVE Virgo vitæ lignum,
Quæ perenni laude dignum,
Saluo voto quod vouisti,
Mundo fructum attulisti.
Aue cui sine fine
Reges astant & Reginæ,
Tu Regina sæculorum,
Regum princeps, & regnorum,
Aue Dauid germen iustum,
Vt vitalem Dei gustum
Mereamur experiri,
Fac de monte nos audiri.
Aue virgo Deo digna,
Serua seruos, & consigna
Luce tuæ faciei,
Et splendore vultus Dei.
Aue Mater noui moris,
Nec conceptu Redemptoris,
Neque ortu defforata
Scuto Dei obumbrata.
Aue virgo, quæ furorem

Conditoris in amorem,
A
Tua forma conuertisti,
Votis iram extinxisti.
Aue virgo quam Saluator,
Renum testis, & scrutator,
Quem non fallit nox erroris,
Laudat intus atque foris,
Aue virgo plena bonis
Gratiarum diues donis,
Opus Dei digitorum,
Grande nimis & decorum.
Aue virgo post & ante,
Pro me semper te pugnante,
Vertat hostis mihi dorsum,
Et conuersus stet retrorsum.
B
Aue porta libertatis,
Aula summæ Trinitatis,
Et solemne Dei templum,
Salus orbis & exemplum.
Aue virgo flos regalis,
Mulierum nulla talis,
Verba cuius sunt argentum,
Lingua laudis instrumentum.
Aue virgo, cui plaudo,
Tibi canto, te collaudo,
Bona mihi tribuentem,
Serua virgo me canentem.
Aue virgo, Deo chara,
Pulchra suauis prudens clara,
Sola Dei salutare,
C
Digna mundo generare.
Aue virgo virtus mea,
Natum Deum posce dea,
Vt in arce Sion clare
Nos concedat habitare.
Aue virgo forma morum,
Cui Christus Rex cœlorum,
Mundi curis expeditæ
Notas fecit vias vitæ.
Aue virgo cuius ori,
Voci, verbis & clamori,
Dei aures inclinatæ
Sunt, præstandi largitate.
Aue virgo diligenda,
D
Laude cunctis præferenda,
Radix sancta semen verum,
Flos & gemma mulierum.
Aue, cuius prouocatus
Forma Deus Deo natus,
Pugnaturus non expauit,
Sed vt gigas exultauit.
Aue scala cœlum tangens,
Ad te virgo clamo plangens,
Vt à malo stella maris,
De Sion me tueatis.
Aue Iesse stirps beata,
Virgo voto non fraudata,
Tui cordis & tuorum,
Voluntate labiorum.
E
Aue, cuius quæ nascetur
Claritatem gens loquetur,
Cuius honor non decrescit,
Et potestas finem nescit.
Aue digna omni laude,
Casta Dei Mater gaude,
Et admitte vota precum,
Vt sis virgo semper mecum.
Aue virgo cuius manus,
Non fœdauit actus vanus,
Sed ab omni prauitate,
Innocentes sunt seruatæ.

Aue virgo speciosa,
Cuius quasi recens rosa,
Spirat caro, cor lætatur,
Mens in bonis demoratur.
Aue virgo, quæ iam audis,
Coram throno vocem laudis,
Iube simul nos astare,
Dei laudes enarrare.
Aue virgo rumpe moras,
Et ad omnes semper horas,
Mihi custos & adiutrix,
Esto digna Dei nutrix.
Aue virgo vernans flore,
Gustu cuius & odore,
Rursum homo iuuenescit,
Et ad vitam reuirescit.
Aue virgo & appare,
Iube tecum nos regnare,
Et ad Christum, quo abisti,
Post te trahe Mater Christi.
Aue virgo fauus mellis,
Cedit ecce Sol cum stellis,
Tui vultus claritati.
Tu decoris consummati.
Aue virgo finis iræ,
Purga culpas & largire,
Nos peracto cursu mundi,
Pro peccatis non confundi.
Aue virgo pulchra visu,
Deprecor te toto nisu,
Me clamantem quotidie,
Clemens Mater audi pie.
Aue Mater virgo tamen,
Posce semper sacrum flamen,
Ad munimen nobis dari,
Et à verbo nos firmari.
Aue virgo ruga carens,
Da intacta Dei parens,
Vt laus tua cum dulcore
Meo semper sit in ore.
Aue Mater expers viri,
Fac me dignum inueniri,
Quem digneris adiuuare,
Noli virgo iam tardare.
Aue virgo vena munda,
Per te viui fontis vnda,
Mihi semper irroretur,
Quo cor meum deebrietur.
Aue virgo vitæ via,
Salue mundi spes Maria,
Cuius legem cor rimatur,
Os sophiam meditatur.
Aue virgo mundi decus,
Tibi cedens Iudex æquos
Est oblitus iræ suæ,
In aspectu formæ tuæ.
Aue virgo mundi ratis,
Da, vt igni charitatis,
De te mihi semper crescat,
Cor amore incalescat.
Aue virgo lux astrorum,
Educ, quæso, vitiorum,
Lutulenta me de fæce,
Pro me Deo fusa prece.
Aue virgo fac dignare,
Te laudantem me sanare,
A languore nimis graui,
Quem peccando comparaui.
Aue virgo, da quod cernis,
Vt contempler in supernis,
Epulantis turbæ sonum,

Et

A Et cantantis ante thronum.
Aue virgo singularis,
Vera veri salutaris,
Et emissæ lucis mater,
Cui Deus verus Pater.
Aue virgo, to quietum
Fac frementis mundi fretum,
IESVS naui soporatus,
A te surgat excitatus.
Aue virgo digna coli,
Quæ diuinæ tuæ proli,
Io festiua claritate,
Vestis astas deauratæ.
Aue virgo mundi lumen,
B Quæ à Patre verbi flumen,
Tibi missum & infusum,
Effudisti præter vsum.
Aue virgo Mater agni,
IESV Christi Regis magni,
Qui est pius & benignus,
Et honore summo dignus.
Aue virgo formæ raræ,
Cuius vultus singulare
Visom iubat sunt mirati
Reges cœlo congregati.
Aue virgo, veta mentem,
Te laudando diligentem,
Deputati inter reos,
Vbi mors depascet eos.
C Aue veris claritudo,
Tecum agri pulchritudo,
Quæ perfusa cœli rore,
Vernans orto Saluatore.
Aue Mater orphanorum,
Miserere miserorum,
Tollens sordes & peccata,
Super niuem dealbata.

SECVNDA QVINQVAGENA.

AVe virgo primitiua,
Virgo ferax vt oliua,
Quæ diuini germen floris,
Attulisti nostris oris.
D Aue schema clarum Dauid,
Mundus omnis acclamauit,
Sola Deum requisisti,
Nec ad probra descendisti.
Aue virgo noui voti,
Posce bona mundo toti,
Tuum omnes adiuuamen,
Sentiamos semper, amen.
Aue virgo columbina,
Fac vt mundi de sentina,
Illuc volem datis pennis,
Vbi quies est perennis.
Aue virgo, da, te duce,
Me viuorum frui luce,
E In qua raptus ad superna,
Vita viuam sempiterna.
Aue virgo specialis,
Foue tuis me sub alis,
Sede fruar, vt amœna,
Et quiete pace plena.
Aue decus puellarum,
Virga Iudæ semen clarum
Patris parens, nata prolis,
Dei domus, aula solis.
Aue virgo flos de spina,
Quod rogamus, da regina,
Surge nobis in occursum,
Præbe dextram, trahe sursum,

Aue

Aue virgo lacte lota,
Pasce semper nos & pota,
Deitatis fonte trino,
De compunctionis vino.
Aue turris nostræ spei:
Esto virgo memor mei,
Et cantorem laudum harum,
Salua princeps feminarum.
Aue virgo sine dolo,
Cuius omnis spes in solo
Creatore semper mansit:
Noo in mundo, qui pertransit,
Aue virgo, caro cuius
Ridens dapes vitæ huius,
Solum Deum concupiuit,
Et eum mente sitiuit.
Aue virgo recti cordis,
Nec vllius vmquam sordis
Inquinata fœditate,
Dono prolis illibatæ,
Aue salus ex Iudæis,
Votis virgo faue meis,
Vt in Sion reddam illa,
Dum resurgam de fauilla.
Aue virgo par argento,
Quæ pudoris detrimento,
Igne mundi non arsisti,
Quem illæsa pertransisti,
Aue parens absque pare,
Matet Dei deprecare,
Deum mihi misereri,
Et cum iustis me censeri.
Aue virgo Deo iuncta,
Te tollente mala cuncta
Viæ meæ prosperentur,
Res aduersæ secundentur,
Aue virgo per quam volens
Pauper ille fit & dolens,
Quo iubente dolor cedit,
Et paupertas retro redit.
Aue virgo Dei cella,
Quem pro nobis interpella,
Placa natum ne moreris,
Quæ repulsam non vereris,
Aue norma castitatis,
Esto virgo pro peccatis,
Ne descendam ad tormentum,
Forte mihi firmamentum.
Aue virgo vitæ portus,
Porta clausa, clausus hortus,
Vellus clari Gedeonis,
Veri thronus Salomonis.
Aue virgo cuius lotos
Pes peccando non est motus,
Ergo firma vacillantes,
Leua lapsos, tene stantes.
Aue decus disciplinæ,
Stella lucis matutinæ,
Veri solis tu aurora,
Tu pro nobis semper ora.
Aue virgo, quam laudamus,
Da securi videamus,
Hora Christi iudicantis,
Et post semper imperantis.
Aue vigo, sed fœcunda,
Firma vagos, fœdos munda,
Et qui aufert regum flatum,
Regem nobis fac placatum,
Aue virgo Dei quies,
To antiquos mihi dies,
Et per Euam quam amisi,

Reddo

Redde lucem paradisi.
Aue virgo quæ rogasti,
De secreto ventris casti,
Super ora peccatorum
Verum panem Angelorum,
Aue templum impollutum,
Cuius mundo cor exutum,
Nulla vmquam sæculari
Lue quiuit inquinari.
Aue mundi medicina
Misce potum & propina,
Fletum mihi mensurate,
Pro peccati quantitate.
Aue virgo flos æstatis,
Tu diuinæ suauitatis
Mel & Manna suscepisti,
Et hæc nobis porrexisti.
Aue virgo fuga mortem,
Serua reos, & in sortem.
Transfer Dei filiorum,
Reparatrix perditorum,
Aue virgo admiranda,
Tibi nulla comparanda,
Nulla talis in puellis,
Vniuersas tu præcellis.
Aue virgo quæ de tristi
Valle fletus emersisti.
Orta terris & in mare,
De excelso rutilare.
Aue terra fructuosa,
Iesu mater generosa,
De qua nobis modo miro.
Vir processit sine viro.
Aue grandis & pusilla,
Dei mater & ancilla,
Tu regina regionum,
Honor cœli, laus terrarum.
Aue virgo mundi vita,
To eum nato da petita,
Vt me Dei ciuitatis
Ciuem esse facias.
Aue virgo dies festa,
Per te saluer à molesta
Paupertate, qua laboro,
Mater absque viri thoro.
Aue virgo & lætare,
Te in cœlis imperare,
Gens, & lingua omnis sciat,
In æternum fiat, fiat.
Aue virgo, cuius oris,
De splendore conditoris,
Splendor clare resplendescit,
Lucet corpus, cor clarescit.
Aue virgo decus rerum,
Te iubente me dierum
Comitetur longitudo,
Et salutis plenitudo.
Aue cedrus exaltata,
Virgo palmæ coæquata,
Premens arce digoitatia
Cuncta ligna voluptatis.
Aue virgo quæ decorem
Induisti, Creatorem
Præcinxisti pulchre Deum,
Carne munda velans eum.
Aue virgo gratiosa,
Tuque mitis, & formosa,
Super omnes es puellas,
A te numquam me repellas.
Aue virgo vincens solem,
Cuius infans terræ molem,

A

Fundat, librat, & appendit,
Fines manu comprehendit,
Aue virgo vitæ rectæ,
Fac peccata nos perfecte
Confitendo, decorari,
Da te semper venerari.
Aue virgo vellus roris,
Tu dilecta Saluatoris,
Tu cor habes liquefactum,
Ad ignitum Dei tactum.
Aue sponsa regis almi,
Psalle Deo voce psalmi,
Et fer opem, quam precamur,
Ne in culpa moriamur.

B

Aue nubes pluuialis,
Quæ perusta mille malis,
Corda nostra refecisti,
Quibus Deum infudisti.
Aue virgo nec morare,
Surge portas reserare,
Quas obstruxit homo primus,
Vt intrare nos possimus.
Aue virgo, quam iouisti
Nusquam tangit hasta nisi.
Tota felix, nec adusta,
Qualicumque te iniusta.

TERTIA QVINQVAGENA.

C

AVe virgo mundi sidus,
Domus, tectum, mons, & nidus,
Vbi passer solitaris
Iesu Christe demoraris.
Aue virgo delicata,
Mater virum dedignata,
Per te datur vitæ dator,
Et perennis miserator.
Aue virgo terra bona,
Tu petenti mihi dona,
Panem de te procreatum,
Vinum vera vite natum.
Aue mater Ioseph veri,
Ab interna qui tueri
Semper fame nos dignetur,
Per te illud impetretur.

D

Aue virgo, ac præbeto,
Vnam mihi rem, quam peto,
Me in tuo salutari,
Ad salutem visitari.
Aue virgo fons signatus,
Cuius numquam violatus
Venter fudit Redemptorem,
Oppressorum ereptorem.
Aue virgo & implora,
Vt cor meum omni hora,
Præparatum, lene, pronum,
Gaudens fit ad omne bonum.
Aue virgo vitæ datrix,
Ad te diues Imperatrix,

E

Clamo pauper & egenus,
Et ærumna multa plenus.
Aue virgo & ne sinas
Sion muros, & ruinas,
Sine nobis reparari,
Fac ad illam nos quadrari.
Aue virgo cuius vultus,
Mores, modus, forma, cultus,
Cuncta placent ad perfectum,
In te nihil est neglectum.
Aue virgo agni nupta,
Opto mater incorrupta,
Larga nimis & felici

Tua

Tua manu benedici.
Aue virgo nata mundo,
Ne mergamur in profundo,
Tu deporta nos ad portum,
Ad æterni solis ortum.
Aue virgo, quam sincero
Semper esse corde spero,
Vitæ meæ protectricem,
Credo Dei genitricem.
Aue virgo lætabunda,
Per te viuam cum iucunda
Electorum concione,
In viuorum regione.
Aue virgo virens salix,
Fauus vna fons & calix,
Quæ prophetæ protoplasti,
Nectar orbi propinasti.
Aue virgo virga Iesse,
Dona nobis tecum esse,
Vt affectu quo debemus,
In æternum te laudemus.
Aue virgo Gloriosa,
Fac virtutem virtuosa,
Et me iube semper frui
Visione vultus tui.
Aue virgo meque doce,
Intus sono sine voce
Bonitatem, disciplinam,
Et scientiam diuinam.
Aue virgo tota lenis,
Salues, oro, me à pœnis
Grauis huius incolatus,
Et æterni cruciatus.
Aue patens absque næuo,
Ad te cor & vultum leuo,
Vt me quoque consoletis,
Quæ cunctorum misereris.
Aue virgo lux iustorum,
Tu conuexa superorum
Glorianter intrasti,
Et, vt regnes, resedisti.
Aue, cui dominator
Rex cœlorum habitator,
In perenni dedit iure,
Omnis sceptra creaturæ.
Aue virgo benedicta,
Quam non traxit ad delicta
Rerum iste torrens vanus,
Ros decurrens, flos mundanus.
Aue Sion mons sublimis,
Eleuata virgo nimis,
Et in cœlis principatum,
Ius vsurpans & primatum.
Aue virgo, quam perflauit,
Et perflando fœcundauit,
Auster fructu spirituali,
Christo flore virginali.
Aue plena gratiarum,
Domus septem columnarum.
Dei manu fabricata,
Nec ab eo violata.
Aue palmes vitis veræ,
Bona Sion me videre
Cunctis virgo fac diebus,
Vt abundem lætis rebus.
Aue virgo maris stella.
Dona vires, doce bella,
Fac me dote præliari,
Et ne sinas expugnari.
Aue virgo spes humana,
Preme ventos, fluctus plana,

A

Vt euictis mundi vndis.
Emergamus de profundis.
Aue virgo cuius sensus,
Numquam fuit deprehensus,
Arroganter eleuari,
Aut iniuste gloriari.
Aue virgo diua poli,
Cuius Deus sibi soli
Habitandum cor elegit,
Et libenter ibi degit.
Aue virgo vas vnguenti,
Iam in oram vestimenti,
Vnctionem qua abundas.
Supplicamus vt infundas.

B

Aue virgo, quæ ad pura
Adolendum precum thura
Deo manus extulisti,
Cui mater extitisti.
Aue virgo pia tota,
Da vt mente te deuota,
Et amore semper puro,
Laudem nunc & in futuro.
Aue cœlum spiritale,
Summum intellectuale,
Tu mons ille non incisus,
Tu cœlestis paradisus.
Aue Mater virgo vera,
Doce mente me sincera,
Sion semper recordari,
Non de mundo meditari.

C

Aue noui mater Adam,
Cuius precor vt euadam,
In me iustam vltionem,
Pro me reddas rationem.
Aue mater pietatis,
Per te nostræ cæcitatis
Nox, vt dies, illustretur,
Malum omne propulsetur.
Aue digna prædicari,
Non me sinas supplantari,
Et ne ruant ad excessus.
Meos virgo rege gressus.
Aue virgo cor ornatum,
Vera, quæso, ne peccatum

D

Verbis parem excusare,
Doce linguam refrenare.
Aue virgo da post luctum,
Mundi huius hinc eductum,
Phœbi vultu clariora,
Me videre Christi ora.
Aue Regum alta proles,
Tu me virgo sicut soles,
Ad te salua fugientem,
Serua tibi procidentem.
Aue arbor mire culta,
Virgo pollens laude multa,
In qua Deus cum descendit,
Fœdum nihil deprehendit.

E

Aue virgo, quæ lactasti,
Suaue lumen quod gustasti,
Et in cœlo mente fixa,
Stella Solem es enixa.
Aue botrum ferens vitis,
Per quam pulsa mundi sitis,
Lux est cæcis restaurata,
Et libertas vinctis data.
Aue felix in septenas,
Sparsa stellas, quas serenas,
Christiani orbis rura,
Luce numquam occasura.
Aue rerum potens diua,

Mensæ

Menſæ Dei tu conuiua,
Tu medullam da frumenti,
Tecum mihi diſcumbenti.
Aue tota dealbata,
Virgo cui comparata,
Luna nigra reputatur,
Sol cum ſtellis obſcuratur.
Aue virgo, quæ lætatis,
Et exultans gloriatis
De virtutum tot vnguentis,
In cubili tuæ mentis.
Aue ſidus principale,
Alma Dei mater vale,
In æternum æternorum,
Digna ſono cymbalorum. Amen.

S. BONAVENTVRÆ EXIMII ECCLESIÆ DOCTORIS

Opuſculum, quod inſcribitur:

PSALTERIVM B. MARIÆ VIRGINIS.

Sequens Opuſculum cui titulus eſt Pſalterium B. *Virginis, artificioſe inſtar Dauidici Pſaltery* S. Bonaucnturæ *compoſuit. Sunt autẽ in eo centum quinquaginta Pſalmi, quorum initia cohærent cum Pſalmis Dauidis: quæ vero ſubſequuntur verba,* B. *Virgini pulchre aptantur. Continet etiam Cantica octo, inſtar ſcilicet Canticorum Iſaiæ, Ezechiæ, Annæ, duorũ Moyſi, Habacuc, trium puerorum, & Zachariæ. Præterea, Hymnum, Te matrẽ Dei laudamus, ſimilem illi, qui Ambroſio, & Auguſtino tribuitur, denique Symbolum, Quicumque vult, ad imitationem Symboli Athanaſij. Quis vero fuerit Auctoris ſcopus in hoc Opuſculo, ex præfatione in ipſum ſatis apparet.*

PRÆFATIO.

Prou. 4. b. ARripe *illam, & exaltabit te, & glorificaberis ab ea, cũ illã fueris amplexatus. Dabit capiti tuo augmenta gratiarũ, & corona inclyta proteget te,* ait Sapiens. Gloria in excelſis Deo, & gratiarum actio, & vox laudis, qui nunc per prophetica myſteria, nunc per oracula de cœlis lapſa, nũc per lectionem Euangelicam, nunc per Apoſtolicam tubam multifarie multiſque modis ad honorem Virginis Mariæ, Reginæ cœlorum ac Angelorum ſinceriſſime nos inuitat ac incitat: vt per ipſius ſancta merita, omni acceptione digniſſima, ex infernorum clauſtris arreptos, Angelicæ militiæ nos aſcribat. Vnde licet Salomõ verba prædicta de Sapientia protulerit; Spiritus tamẽ ſanctus illa ad Virginem præcellentem Mariam intellectu myſtico reflectit. In quo verbo vos, amicæ cariſſimæ, ad ipſius amorem eſt alliciens, veſtrũque cor ad ipſius amplexum, variis promiſſionibus attrahens, & demulcens. E Aſſignat autem vobis aſſecutura quatuor dona mirifica, ſi tã præclara puella nexu ſpirituali vobis fuerit coniuncta, & brachiis deſideriorum feruentium à vobis cum magna reuerẽtia & deuotione amplexata. Primo affert vobis exaltationẽ, ibi: *Et exaltabit te.* Secundo glorificationem, ibi: *Et glorificaberis ab ea.* Tertio gratiarũ abundantiã, ibi: *Dabit capiti tuo augmenta gratiarũ.* Quarto viriditatis perpetuæ immarceſcibilẽ coronam, ibi: *Corona inclyta proteget te.* Vnde rogo chariſſimæ & deſiderantiſſimę, ne tam nobilem & ſpecioſiſſimam Virginem repellatis, ne tam admirandam reuerendiſſimam Reginam Virginem Mariam vilipen-

A datis: ne ſi à vobis contemptam ſe viderit, non dico tãtis fraudemini, verũ, quod abſit, mala perpetua incurratis. Quapropter ad obſequendum ei, ſinum mentis extendatis, ad laudandum & glorificandum eam cor præparate, linguam laxate, ac celeri famulatu illi placere feſtinate. Conſtat enim quod ex ipſius acceſſu remanebitis deuotiores, ex ipſius tactu mundiores, ex ipſius amplexu virtute & gratia profuſiores & nitidiores. Et, vt tantorum bonorum vobis aliquam occaſionem conferã, mitto vobis ipſius virginis ſacratiſſimæ Pſalterium, ex ſcintillula meæ pauculæ intelligentiæ, gratia & adiutorio illius conditum & compactum: in quo diuerſis præconiis eam extolletis, nunc ipſius virginitatem & caſtimoniã, nunc eius fœcunditatẽ & ſanctimoniam, nunc eius largitatem ſiue clementiam. Ibi B efferetis eam, velut plenam omni gratia, velut repletã omni ſcientia, velut illuſtratam omni ſapientia & intelligentia. Ibi benedicetis fructum ſui ventris glorioſi, membra corporis ſancti, & prærogatiuas animæ, omni ſanctitate pollentes. Ibi ad ipſius laudem inuocabitis choros Angelorum, & ſanctorum nationes hominum, inſulas gentium, cælũ, & pulchritudinem luminariũ, ac totũ orbem terrarum. Ibi eam rogabitis, vt deſtruat vires ſpiritualium hoſtium, vt vobis impetret veniam peccatorum, vt vobis reddat placabilem terribilem iudicẽ, & vt veſtrum finẽ ſua illuſtret præſentia, vobiſq; obtineat gaudia ſine fine manſura. Igitur ô chariſſimę, hoc tantillum meum munuſculum primũ vobis oblatum gratanter ſuſcipite, fructumque ex eo proferre ſatagite, C & in eo matrem Dei frequentius collaudate: ſi forte piiſſima ſuper vos ſuum cooperiat amabilẽ vultum, ad ſuum amorem vos recipiens, veſtram animam in præſenti recreans & reficiẽs, & in futura gloria coronam de lapide pretioſo veſtro capiti ſuperponens.

PSALTERIVM BEATÆ MARIÆ VIRGINIS.

Pſalmus 1.

BEATVS vir qui diligit nomen tuum Maria virgo: gratia tua animam eius confortabit.

Tamquam aquarum fontibus irrigatum vberrimo fructum iuſtitiæ propagabis.

D Benedicta tu inter mulieres: per credulitatem cordis ſancti tui.

Vniuerſas enim fœminas vincis pulchritudine carnis: ſuperas Angelos & Archãgelos excellẽtia sãctitatis.

Miſericordia tua & gratia vbique prædicatur: Deus operibus manuũ tuarum benedixit. Gloria Patri, &c.

Pſalmus 2.

QVare fremuerunt inimici noſtri: & aduerſum nos meditati ſunt inania?

Protegat nos dextera tua mater Dei: vt acies terribilis confundens & deſtruens eos.

Venite ad eam, qui laboratis & tribulati eſtis: & dabit refrigerium animabus veſtris.

Accedite ad eam in tentationibus veſtris: & ſtabiliet vos ſerenitas vultus eius.

E Benedicite illam in toto corde veſtro: miſericordia enim illius plena eſt terra. Gloria Patri, &c.

Pſalmus. 3.

DOmina, quid multiplicati ſunt qui tribulant me? in tempeſtate tua perſequeris & diſſipabis eos.

Diſſolue colligationes impietatis noſtræ: tolle faſciculos peccatorum noſtrorum.

Miſerere mei Domina, & ſana infirmitatem meam: tolle dolorem, & anguſtiam cordis mei.

Ne tradas me manibus inimicorum meorum; & in die mortis meæ conforta animam meam.

Deduc me ad portum ſalutis: & ſpiritum meum redde factori & creatori meo Gloria Patri, &c.

Pſalmus

Psalmus 4.

CVm inuocarem, exaudisti me Domina: & è sublimi solio tuo, mei dignata es recordari.

A rugientibus præparatis ad escam: & de manibus quærentium me liberabit me gratia tua.

Quoniam benigna est misericordia & pietas tua: in omnes, qui inuocant nomen sanctum tuum.

Benedicta sis Domina in æternum: & maiestas tua in sæculum.

Glorificate eam omnes gentes, in virtute vestra: & cuncti populi terræ extollite magnificentiam eius.

Gloria Patri, &c.

Psalmus 5.

VErba mea auribus percipe Domina: & ne auertas à me speciositatem vultus tui.

Conuerte luctum nostrum in gaudium: tribulationem nostram in iubilationem.

Corruant ante pedes nostros inimici nostri: virtute tua eorum capita conterantur.

Benedicat te omnis lingua: & nomen sanctum tuum confiteatur omnis caro.

Spiritus enim tuus super mel dulcis: & hæreditas super mel & fauum.

Gloria Patri, &c.

Psalmus 6.

DOmina ne in furore Dei sinas corripi me: neque in ira eius iudicari.

Propter honorem nominis tui Domina: propitietur nobis fructus gloriosi ventris tui.

De porta inferi, & de ventre abyssi: tuis sanctis precibus libera nos.

Aperiantur nobis ianuæ sempiternæ: vt enarremus in æternum mirabilia tua.

Quia non mortui neque qui Inferno sunt, laudabunt te Domina: sed, qui tua gratia vitam æternam obtinebunt.

Gloria Patri, &c.

Psalmus 7.

DOmina mea in te speraui: de inimicis meis libera me Domina.

Conclude ora leonis & dentes eius: & labia persequentium constringe.

Non moueris propter nomen tuum: facere nobis misericordiam tuam.

Splendor vultus tui fulgeat super nos: vt seruetur conscientia nostra apud Altissimum.

Si persequatur inimicus animam meam, Domina adiutorio tuo confortetur: ne vibret gladium suum contra me. Gloria Patri, &c.

Psalmus 8.

DOmina, Dominus noster factus est frater noster: & Saluator noster.

Vt ignis in rubo, & ros in vellere: descendit in te æternum verbum Dei.

Spiritu sancto fœcundante: obumbrauit tibi virtus Altissimi.

Benedictus sit mundissimus conceptus tuus: benedictus sit partus tuus virgineus.

Benedicta sit munditia carnis tuæ: benedicta sit dulcedo misericordiæ cordis tui. Gloria Patri, &c.

Psalmus 9.

COnfitebor tibi Domina in toto corde meo: & narrabo in populis laudem & gloriam tuam.

Tibi enim debetur gloria, & gratiarum actio: & vox laudis.

Inuenient gratiam peccatores apud Deum: per te inuentricem gratiæ & salutis.

Respicient ad indulgentiam humiles pœnitentes: sana contritiones cordis eorum.

In pulchritudine pacis, & requie opulenta: cibabis nos post laborem peregrinationis nostræ. Gloria, &c.

A *Psalmus 10.*

IN Domina confido: propter dulcedinem misericordiæ nominis sui.

Oculi eius in pauperem respiciunt: & manus eius ad pupillum & viduam sunt extentæ.

Exquirite illam a iuuentute vestra: & glorificabit vos ante faciem populorum.

Misericordia illius nostrorum auferat multitudinem peccatorum: & fœcunditatem nobis conferat meritorum.

Extende ad nos brachium tuum virgo gloriosa: & ne auertas à nobis gloriosum vultum tuum. Gloria, &c.

Psalmus 11.

SAluum me fac mater pulchræ dilectionis: fons clementiæ & dulcor pietatis.

B Gyrũ terræ sola circuis: vt subuenias inuocãtibus te.

Pulchræ sunt viæ tuæ: & semitæ tuæ pacificæ.

In te refulget species castitatis: lumen iustitiæ, & splendor veritatis.

Amicta solari lumine sicut vestimento: duodecim stellarum corona rutilans radianti. Gloria Patr, &c.

Psalmus 12.

VSquequo Domina obliuisceris me: & non liberas me in die tribulationis.

Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me: potentia virtutis tuæ contere ipsum.

Aperi oculos misericordiæ tuæ: ne inimicus noster aduersus nos præualeat.

Magnificamus te gratiæ inuentricem: per quam sæ-
C cula reparantur.

Exaltata super choros Angelorum: ante thronum Dei ora pro nobis. Gloria Patri, &c.

Psalmus 13.

DIxit insipiens aduersarius noster in corde suo: persequar & comprehendam, & interficiet eum manus mea.

Exurge Domina, & præueni eum, & supplanta eum: destrue omnes conamina illius.

Tuam pulchritudinem Sol & Luna mirantur: tibi Angelicæ potestates seruiunt & famulantur.

Tuo tactu lenissimo sanãtur infirmi, tuo odore roseo mortui reuiuiscunt.

Virgo Dei genitrix, quem totus non capit orbis: in
D tua se clausit viscera factus homo. Gloria Patri, &c.

Psalmus. 14.

DOmina quis habitabit in tabernaculo Dei? aut quis requiescet cum senatoribus populi?

Pauperes spiritu, & mundi corde: mites, pacifici, atque lugentes.

Recordare Domina, vt loquaris pro nobis bona: & indignationem Filij tui auertas à nobis.

Amplectamur Mariæ vestigia peccatores: & eius
b s pedibus prouoluamur.

Teneamus eam fortiter, nec dimittamus: donec ab ea meruerimus benedici. Gloria Patri, &c.

Psalmus 15.

COnserua me Domina, quoniam speraui in te: mihique tuæ stillicidia gratiæ impartire.

E Aluus tuus virginalis & viscera tua: Filium Altissimi genuerunt.

Benedicta sint vbera tua: quibus lacte Deifico Saluatorem enutriisti.

Confitemini laudes Virgini gloriosæ: quicumque apud eam gratiam & misericordiam inuenistis.

Date magnificentiam nomini eius: & collaudate in sæculum conceptum atque partum eius. Gloria, &c.

Psalmus 16.

EXaudi Domina iustitiam meam & amorem: amoue à me tribulationem meam.

Confitebor tibi in voce exultationis, cum magnificaueris super me misericordiam tuam.

Imitamini eam sanctæ Virgines Dei:vt imitatæ suot Agnes,Barbara,Dotothea, & Catharina.

Honorificate eam in voce labiorum vestrorum:per hoc eius gratiam,Agatha,Lucia,Margarita,& Cæcilia susceperunt.

Sponsum dabit vobis Patris Filium : & de Paradisi liliis coronam incomparabiliter radiantē. Gloria, &c.

Psalmus 17.

DIligam te Domina cœli & terræ : & io geotibus nomen tuum inuocabo.

Confitemioi illi tribulari corde , & roborabit vos contra inimicos vestros.

Stilla nobis Domina gratiam vberum tuorum : ex manante lacte dulcedinis tuæ refice viscera puerorum tuorum.

Religiosi omnes honorate illam:quia ipsa est adiutrix,& vestra specialis aduocata.

Esto refrigerium nostrum gloriosa mater Christi: quia tu es tutius religionis mirabile firmameotum. Gloria Patri, &c.

Psalmus 18.

COeli enarrant gloriam tuam , & vnguentorum tuorum fragrantia in gentibus est dispersa.

Respirate ad illam perditi peccatores : & perducet vos ad indulgentiæ portum.

In hymnis & psalmis & canticis pulsare viscera eius: & stillabit vobis gratiam dulcedinis suæ.

Glorificate eam iusti ante thronum Dei : quia fructu ventris eius estis iustitiam operati.

Laudate eam cœli cœlorum:& nomen eius glorificet omnis terra, Gloria Patri,&c.

Psalmus 19.

EXaudias nos Domina in die tribulationis:& precibus oostris conuerte clementem faciem tuam.

Ne proiicias nos in tempore mortis nostræ:sed succurre auimæ cum deseruerit corpus suum.

Mitte Angelum io occursum eius:per quem ab hostibus defeodatur.

Ostende ei serenissimum Iudicem sæculorum : qui ob tui gratiam veniam ei largiatur.

. Seotiat in pœnis refrigerium tuum:& coocede ei locum inter electos Dei Gloria Patri, &c.

Psalmus. 20.

DOmioa in virtute tua lętabitur cor nostrum:& in dulcedine nominis tui cōsolabitur anima nostra.

De sedibus mitte nobis sapientiam : per quam in omni veritate dulciter illustremur.

A carnalibus desiderius concede gratiam abstinendi:vt lumen gratiæ in nostris cordibus oriatur.

Quam dulcia diligentibus te eloquia tua Domina: quam suauia sunt tuarum stillicidia gratiarum.

Gloriam & honorem psallam tibi : & in nomine tuo gloriabor in sæculum. Gloria Patri,&c.

Psalmus 21.

DEus Deus meus:respiciat io me meritis tuis virgo semper Maria.

Domina mea clamaui ad te per diem & noctem:& fecisti cum seruo tuo misericordiam tuam.

Quia ego speraui in misericordia tua:sempiternum à me opprobrium abstulisti.

Deriserunt me ioimici mei vndique : tu autem sub vmbra manus tuæ contulisti mihi refrigerium bonū.

. Adorent te familiæ gentium:& glorificent te omnes ordines Angelorum.Gloria Patri, &c.

Psalmus 22.

DOminus regit me,virgo Dei genitrix : quia tu amabilem vultum eius ad me conuertisti.

Benedicti sunt oculi tui splendidissimi:quos dignetis misericorditer conuertere super nos peccatores.

Benedictum sit lumen & splendor faciei tuæ: benedicta sit gratia vultus tui.

A Benedicta sit misericordia manuum tuarum : benedicta sit emaoatio virginei lactis tui.

Benedicant te Apostoli tui,& Prophetæ Dei,Martyres,Confessores,& Virgines psallant tibi. Gloria &c.

Psalmus 23.

DOmini est terra & plenitudo eius:tu autem sanctissima mater cum eo regoas in æternum.

Gloriam & decorem induisti:omnis lapis pretiosus amictus & operimentum tuum.

Splēdor Solis super caput tuum:lunaris pulchritudo sub pedibus tuis.

Sidera micantia ornant sedile tuum:astra te glorificant iugiter matutina.

Memento nostri Domina io beneplacito tuo:& fac B nos dignos glorificandi oomen tuum.Gloria Pat. &c.

Psalmus 24.

AD te Domina leuaui animam meam : in iudicio Dei , tuis precibus non erubescam.

Neque illudant mihi aduersarij mei:etenim præsumentes de te roborantur.

Non præualeant aduersum me laquei mortis:& castra malignantium non impediant gressus meos.

Collide impetum eorum in virtute tua , & cum mansuetudine occurre animæ meæ.

Ductrix mea esto ad patriam: & me cœtui Angelorum digneris aggregare. Gloria Patri,&c.

Psalmus 25.

IVdica me Domina,quooiam ab innocentia mea digressus sum:sed quia sperabo in te noo infirmabor.

C Vre cor meum igne amoris tui:& cingulo castitatis restringe renes meos.

Quuoiam misericordia tua & clementia tua ante oculos meos:& delectatus sum in voce laudis tuæ.

Domina dilexi decorem faciei tuæ:& veneratus sum sanctam maiestatem tuam.

Confitemini oomini eius , quoniam sanctum est: enarrentur in sæculū mirabilia eius. Gloria Patri,&c.

Psalmus 26.

DOmina illuminatio mea sit splendor faciei tuæ: & serenitas tuæ gratiæ refulgeat menti meæ.

Exalta caput meum, & ego psallam:psalmum oomini tuo decantabo.

Ne auertas faciem tuam à me : quia speciem & de-D corem tuum à iuuentute mea coocupiui.

Te amaui & exquisiui Regina cœlorum : misericordiam tuam & gratiam tuam ne subtrahas à seruo tuo.

Confitebor tibi in nationibus : & thronum gloriæ tuæ honorificabo.Gloria Patri, &c.

Psalmus 27.

AD te Domina clamabo & exaodies me : in voce laudis tuæ lætificabis me.

Miserere mei in die angustiæ meæ:& in luce veritatis tuæ libera me.

Benedicta sis ô Domina : in fioibus omnibus orbis terræ.

Sanctuarium quod firmauerunt manus tuæ:est sanctum templum corporis tui.

Conscientia tua munda & immaculata est : locus E propitiationis & habitaculum sanctum Dei. Gloria Patri,&c.

Psalmus 28.

AFferte Dominæ nostræ filij Dei : afferte Dominæ nostræ laudem & reuerentiam.

Da virtutem sanctis tuis mater sancta : & benedictionem laudantibus atque glorificaotibus te.

Exaudi gemitus suspirantium ad te : & ne spernas vota inuocantium nomen tuum.

Sit manus tua ad succurrendum mihi parata : & auris tua intendens ad deprecationem meam.

Benedicant tibi cœli & terra : mare & orbis terrarum. Gloria Patri,&c.

Psalmus

Psalmus 29.

Exaltabo te Domina, quooiam suscepisti me ab ioiquo aduersatio meo liberabis me.

Coouertere ad me & viuifica me, de portis mottis reduc me: & de fluentibus tribulationum quæ circumdederunt me.

Propter imperium & magnificentiam dexteræ tuæ: conrere & dissipa omnes aduersarios meos.

Et ego offeram tibi sacrificium laudis: & gloriam tuam deuotius exaltabo.

Exultate cœli & iucundate terra: qoia consolatur Maria seruos suos, & pauperum suorum miserebitur Gloria patri, &c.

Psalmus 30.

IN te Domina speraui, non confundar in æterоum: in gratia tua suscipe me.

Tu es fortitudo mea & tecugium meum: consolatio mea & protectio mea.

Ad te Domina clamaui, dum tribularetur cor meum: & exaudisti me de vertice collium æternorum.

Educas me de laqueo, quem abscooderunt mihi: quoniam tu es adiutrix mea.

Io manus tuas Domina commendo spiritum meum: totam vitam meam & diem vltimum meum. Gloria Patri, &c.

Psalmus. 31.

BEati, quorum corda te diligunt virgo Maria: peccata ipsorum à te misericorditer diluentur.

Sancta, casta & flotigera vbera tua: quæ florem viriditatis perpetuæ ernpetuor.

Decor pulchritudinis tuæ corruptionem non videbit: vultus tui gratia in perpetuum oon marcescet.

Benedicta tu virga Iesse sublimis: quia te vsque ad sedentem in throno dilatasti.

O virgo Regina, ipsa es via: per quam nos salus de supernis sedibus visitauit. Gloria Patri, &c.

Psalmus 32.

EXultate iusti in virgine Maria: & in rectitodine cordis collaudate eam.

Accedite ad eam cum reuerentia, & deuotione: & delectetur cor vestrum in salutatione eius.

Impendite illi sacrificium laudis: & inebriamini ab vberibus dulcoris illius.

Influit eoim vobis radios suæ pietatis: & clarificabit vos fulgoribus misericordiæ suæ.

Suauissimus est fructus illius: in ore & io corde sapientis dulcescit. Gloria patri, &c.

Psalmus 33.

BEnedicam Domioam in omni teopore: & non deficiet laus eius in ore meo.

Magnificate eam mecum omnes: qui inpinguati estis melle, & lacte recreationis eius.

In periculis; in rebus dubiis inuocate eam: & in necessitatibus inuenietis auxilium, & refrigerium dulce.

Sumite exemplum conuersatioois eius: & æmulamini studia charitatis & humilitatis illios.

Quia ergo Domina humillima fuisti: verbum increatum ex te carnem suscipete coegisti. Gloria, &c.

Psalmus 34.

IVdica Domina nocentes me: & cootra eos exurge, & vindica causam meam.

Anima mea in te lætabitur: & tuis beneficiis deuotus exultabo.

Gratia & dulcedine tua pleni sont cœli & terra: vndique tuis beneficiis irretisti nos semper.

Quocumque enim pergimus: occurrit nobis diffusio tui vteri virginalis.

Curramus ergo charissimi, & ita nobilem & dulcifluam Virginem salutemus: vt in suæ dulcedinis gremio quiescamus.

A *Psalmus* 35.

DIxit iniustus, vt peccet io abscondito, per se à malo proposito discedat mater Dei.

Inclina vultom Dei super nos: coge illum peccatoribus misereri.

Domioa in cœlo misericordia tua: & gratia tua diffusa est super terram.

Potentia & virtus io brachio tuo: robur & fortitudo io dextera tua.

Benedictum sit imperium tuum super cœlos: benedicta sit magnificentia tua super terram. Gloria, &c.

Psalmus 36.

NOli æmolari in malignantibus Domioa: furorem eorum dulcifica per gratiam tuam.

Sperate in illa religiosi & claustrales: confidite in illa

B clerici & sæculares.

Delectamini in laudibus illius: & exaudiet petitiones cordis vestri.

Melius est modicum cum gratia illius: quàm thesauri argentei & lapides pretiosi.

Gloria semper sit tibi o Regina cœlorum: & in vllo tempore noli oos obliuisci. Gloria Patri, &c.

Psalmus 37.

DOmina ne in furore tuo arguat me Domious: nobis veniam obtine de peccatis.

In conspectu tuo sit omne desiderium nostrum: spes nostra & confidentia nostra.

Cor meom conturbatum est in me: recedit lux de visceribus meis.

C Illumina spleodore tuo cæcitatem meam: dulcifica dulcore tuo contritionem meam.

Ne derelinquas nos Domina mater Dei: gratia tua & virtus sit à dextris meis. Gloria Patri, &c.

Psalmus 38.

DIxi custodiam vias meas ô Domina: cum per te gratia Christi mihi fuit data.

Dulcore tuo liquefactum est cor meum: amore tuo inflammata sunt viscera mea.

Exaudi orationem meam Domina, & deprecatiooem meam: & contabescant aduersarij mei.

Miserere mei de cœlis & de altitudine throni tui: & ne permittas me io valle miseriæ conturbari.

Custodi pedem meum oe lædatur; & in fine meo

D sit gratia tua. Gloria Patri, &c.

Psalmus 39.

EXpectans expectaui gratiam tuã: & fecisti mihi secundum multitudinem misericordiæ nominis tui.

Exaudisti preces meas: eduxisti me de lacu miseriæ, & de fouea inimici.

Multa & mirabilia sunt dona tua Domina: incomparabilia sunt munera gratiarum tuarum.

Exultent & lætentur super te omnes qui diligunt te: qui oderunt nomen tuum corruant in infernum.

Benedicta sis in æterоum Domina: in sæculum & in sæculum sæculi. Gloria Patri, &c.

Psalmus 40.

BEata Maria intelligit super egenum & pauperem: in eius laudibus permanentem.

E Domina Aogelorum Regina mundi: munda cor meum igne amoris & charitatis tuæ.

Tu es mater illuminatioois cordis mei: tu es nutrix refouens mentem meam.

Te cupit os meum collaudare: te affectat mens mea affectuosissime venerari.

Te desiderat anima mea exorare: quia tuitioni tuæ se commendat tota substantia mea. Gloria Patri, &c.

Psalmus 41.

QVemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum: ita ad amorem tuum anhelat anima mea.

Quia tu es genitrix vitæ meæ: & altrix reparatoris carnis meæ.

A Quia tu es lactatrix Saluatoris animæ meæ: initium & finis totius ſalutis meæ.

Exaudi me Domina, mundentur ſordes meæ: illumina me Domina, vt illuſtrentur tenebræ meæ.

Accendatur amore tuo tepor meus: gratia tua expellatur torpor meus. Gloria Patri, &c.

Pſalmus 42.

IVdica me Domina, & diſcerne cauſam meam de gente peruerſa: à ſerpente maligno & à dracone peſtifero libera me.

Sancta fœcunditas tua diſperdat eum: beata virginitas tua conterat caput eius.

Sanctæ preces tuæ corrobotent nos contra eum: ſancta merita tua exinaniant virtutem eius.

B Perſecutorem animæ meæ mitte in abyſſum: puteus infernalis degluttat eum viuentem.

Ego autem anima mea in terra captiuitatis meæ benedicam nomen tuum: & glorificabo te in ſæcula ſæculorum. Gloria Patri, &c.

Pſalmus 43.

DOmina auribus noſtris audiuimus: patres noſtri annunciauerunt nobis.

Quia ineffabilia ſunt merita tua: & valde ſtupenda mirabilia tua.

Domina innumirabiles ſunt virtutes tuæ: & inæſtimabiles miſericordiæ tuæ.

Exulta anima mea, & lætare in illa: quia multa bona ſunt laudatoribus præparata.

C Benedicta ſis Regina cœlorum, & Angelorum: & benedicantur à Deo laudatores magnificentiæ tuæ. Gloria Patri, &c.

Pſalmus 44.

ERuctauit cor meum verbum bonum Domina: cũ rore mellifluo extitit dulcoratum.

Per tuam ſanctitatem peccata mea purgentur: per tuã integritatem mihi incorruptibilitas condonetur,

Per tuam virginitatem anima mea à Chriſto adamatur: & ſibi amoris vinculo ſociatur.

Per tuam fœcunditatem ego captiuus ſum redemptus: per tuum partum virgineum de morte perpetua ſum ereptus.

D Per tuam prolem digniſſimam perditus ſum reſtitutus: & de exilio miſeriæ in patriam beatitudinis ſum reductus. Gloria Patri, &c.

Pſalmus 45.

DOmina refugium noſtrum tu es in omni neceſſitate noſtra: & virtus potẽtior conterens inimicũ.

Beneficiis tuis plenus eſt mundus: ſuperant cæleſtia, penetrant & inferna.

Plenitudine gratiæ tuæ, quæ in inferno erant: ſe lætantur liberata.

Obtentu fœcunditatis tuæ virgineæ, quæ ſupra mundum ſunt: ſe gaudent reſtaurata.

Per glorioſum tuæ virginitatis ſanctiſſimę partũ: homines Angelorum fiunt ſocij & conciues. Gloria, &c.

Pſalmus 46.

E OMnes gentes plaudite manibus: pſallite in iubilo virgini glorioſæ.

Quoniam ipſa eſt porta vitæ, ianua ſalutis: & via noſtræ reconciliationis.

Spes pœnitentium, ſolamen lugentium: pax beata cordium atque ſalus,

Miſerere mei Domina, miſerere mei, quia tu es lux & ſpes omnium confidentium in te.

Per tuam ſalutarem fœcunditatem placeat: vt peccatorum venia mihi concedatur. Gloria Patri, &c.

Pſalmus 47.

MAgna es Domina & laudabilis valde in ciuitate Dei cœli: in vniuerſa Eccleſia electorum eius.

Aſcendiſti, alternãtibus hymnidicis Angelicis choris: Archangelis conſtipata, roſis & liliis coronata.

A Occurrite illi poteſtates & Principatus: obuiate ei Virtutes & Dominationes.

Cherubim & Throni & Seraphim exaltate eam: & conſtituite eam à dextris ſponſi amantiſſimi filij eius,

O quam læto animo, quam ſereno aſpectu ſuſcepiſti eam Angelorum & hominum Deus: & dediſti ei principatum ſuper omnem locum dominationis tuæ. Gloria Patri, &c.

Pſalmus. 48.

AVdite hæc omnes gentes: auribus percipite, qui ingredi cupitis Regnum Dei.

Virginem Mariam honorate: & inuenietis vitam & ſalutem perpetuam.

B Pauperes ſeruos tuos Domina: felici confœderatione coniunge Chriſto.

Eſuriem paruulorum tuorum: fructu ventris tui refice & ſuſtenta.

Remanſiſti enim incorrupta poſt partum: & inuiolata poſt Filium. Gloria Patri, &c.

Pſalmus 49.

DEus deorum, Mariæ locutus eſt: per Gabrielem nuncium ſuum dicens

Aue gratia plena, Dominus tecum: per te ſalus mundi reparatur.

Speciem & decorem tuum: Altiſſimi Filius concupiſcit.

Adorna thalamum tuum Sion præpara te in occurſum Dei tui.

C Per Spiritum enim Sanctum concipies: tuum partum faciet virgineum & iucundum. Gloria Patri, &c.

Pſalmus 50.

MIſerere mei Domina: quæ mater miſericordiæ nuncuparis.

Et ſecundum viſcera miſericordiarum tuarum: mũda me ab omnibus iniquitatibus meis.

Effunde gratiam tuam ſuper me: & ſolitam clementiam tuam ne ſubtrahas à me.

Quoniam peccata mea confitebor tibi: & coram te me accuſo de ſceleribus meis.

Fructui ventris tui me reconcilia: & pacifica me ei qui me creauit. Gloria Patri, &c.

Pſalmus 51.

D QVid gloriaris in malitia: ô maligne ſerpens & draco infernalis?

Submitte caput tuum mulieri: cuius fortitudine demergeris in profundum.

Contere eum Domina pede virtutis tuæ, exurge & diſſipa malitiam eius.

Extingue potentiam eius: & virtutem illius redige in fauillam.

Vt viuentes exultemus in nomine tuo: & læto animo dicamus tibi laudem. Gloria Patri, &c.

Pſalmus 52.

DIxit inſipiens inimicus in corde ſuo: Hominem eiiciam de tabernaculo filiorum Dei.

Egrediar & ero ſpiritus mendax in ore ſerpentis: & per feminam eiiciam virum, virum eius.

E Sicut exaltantur ô miſer cœli à terra: exaltatæ ſunt cogitationes Dei à cogitationibus tuis.

Noli extolli de caſu mulieris: quia mulier conteret caput tuum.

Tu illi foueam præparaſti; & in ſagena illius capieris. Gloria Patri, &c.

Pſalmus 53.

DOmina in nomine tuo ſaluum me fac: & ab iniuſtitiis meis libera me.

Vt non noceat mihi calliditas inimici: ſub vmbra alarum tuarum protege me.

O Domina mea adiuua me: gratiam tuam largire animæ meæ,

Voluntarie offeram tibi ſacrificium laudis: & confitebor

fitebor nomini tuo, quoniam bonum est.

Quooiam ex omni tribulatione liberabis me:& inimicos meos despiciet oculus meus. Gloria Patri,&c. A

Psalmus 54.

EXaudi Domina orationem meam : & ne contemnas deprecationem meam.

Contristatus sum in cogitatione mea:quia iudicia Dei perterruerunt me.

Tenebræ mortis venerunt super me:& pauor inferni inuasit me.

Ego autem in solitudine expecto consolationem tuam:& in cubili meo attendo misericordiam tuam.

Glorifica manum & dexterum brachium tuum:vt prosternantur à nobis inimici nostri. Gloria Patri,&c.

Psalmus 55.

MIserere mei Domina, quoniam conculcauerunt me hostes mei quotidie : omnes cogitationes eorum in malum contra me. B

Excita furorem & memento belli, & super eos effunde iram tuam.

Innoua signa, & immuta mirabilia : sentiamus adiutorium brachij tui.

Glorifica nomen tuum super nos : vt cognoscamus quoniam in sæculum misericordia tua.

Stilla nobis guttam suauitatis tuæ:quia tu es pincerna gratiæ dulcoris. Gloria Patri,&c.

Psalmus 56.

MIserere mei Domina,miserere mei : quia paratũ est cor meum exquirere voluntatem tuam. C

Et in vmbra alarum tuarum requiescam:quia delectabile est mihi refrigerium tuum.

Manus tuæ distillant myrrham primam : & digiti tui vnguenta gratiarum.

Et fragmenta mali punici est guttur tuum:& spiramen oris tui suaue compositum Thymiama.

Tu enim es mater pulchræ dilectionis & anchora spei : portus indulgentiæ, & ianoa salutis. Gloria &c.

Psalmus 57.

SI vere vtique iustitiam loquimini:iustitiæ & misericordiæ honorate Reginam.

Ad laudem enim & gloriã pertinet Saluatoris:quidquid honorificum suæ impensum fuerit genitrici.

Rosæ Martyrum te circundant ô Regina : & lilia virginum ambiunt thronum tuum. D

Laudate eam simul astra matutina : concentum illi facite omnes filij Dei.

Glorificate eam cæli & terra : mare & flumina ac fundamenta orbis. Gloria Patri,&c.

Psalmus 58.

ERipe me de inimicis meis Domina mundi:exurge in occursum meum Regina pietatis.

Aurum obrizum in ornamentis tuis:Sardius & Topazius in diademate tuo.

Iaspis & Amethystus in dextera tua : Beryllus & Chrysolitus in sinistra tua.

Hyacinthus & Achates in pectore tuo:Carbunculi scintillantes in monilibus tuis.

Myrrha,thus & balsamus in manibus tuis:Sapphyrus & Smaragdus in digitis tuis. Gloria Patri,&c. E

Psalmus 59.

DEus repulisti nos propter peccata nostra: & misertus es nobis per Virginem Mariam.

Intercede pro nobis salutifera mater Dei:quæ Angelorum & hominum salutem peperisti,

Tu enim mœstis exultationem infundis:& mœrentibus lætitiam & dulcorem.

Lætifica nos dulcifluo sono oris tui:& liquore tuo roseo perfunde corda nostra.

Tonate illi desuper,& date illi laudem:glorifica illam terra cum omnibus habitatoribus tuis. Gloria Patri,&c.

Psalmus 60.

EXaudi Domina orationem meam : super firmam petram stabilias mentem meam.

Esto mihi turris fortitudinis:me tuearis à facie crudelis vastatoris.

Vt castrorum acies sis illi terribilis:& viuus corruat in profundum inferni.

Tu enim es rutilans & decora : nubes rorifera & consurgens aurora.

Pulchra es & clara, vt Luna plenissima : tamquam Sol refulget facies aspectus tuus. Gloria Patri,&c.

Psalmus 61.

NOnne Domina tibi subiecta erit anima:quæ Saluatorem omnium genuisti?

Memento nostri perditorum Saluatrix:exaudi planctus cordis nostri.

Infunde gratiam de thesauris tuis : & vnguentis tuis placa dolorem nostrum.

Da nobis gaudium & lætitiam:vt confundas bonorum inimicos.

Ablue omnia peccata nostra : sana omnes infirmitates nostras. Gloria Patri,&c.

Psalmus 62.

DEus,Deus meus : per matrem te glorificabo.

Virginaliter enim te concepit:& sine angustia te parturiuit.

Benedicta sis ô Domina nostra:& pro nobis assiste ante thronum Dei.

Species & claritas in conspectu tuo.

Custodi animam meam Domina : vt numquam corruat in peccata. Gloria Patri,&c.

Psalmus 63.

EXaudi Domina orationem meam cum deprecor:à pauore crudelis libera animam meam.

Impetra nobis pacem & salutem:in die nouissimo.

Benedicta sis super mulieres : & benedictus sit fructus ventris tui.

Illumina Domina oculos meos : & illustra cæcitatem meam.

Da mihi in te confidentiam bonam:in vita & in fine meo. Gloria Patri,&c.

Psalmus 64.

TE decet hymnus Domina nostra, in Sion : laus & iubilatio in Hierusalem.

Benedictionem omnium gentium dedit tibi Dominus:laudem & gloriam ante conspectum populorum.

Benedixit te Dominus in misericordia sua:& thronum tuum constituit super ordines Angelorum.

Gratiam & decorem posuit in labiis tuis:& pallio gloriæ induit corpus tuum.

Coronam radiantem posuit in capite tuo:& virtutum monilibus te decentes ornauit. Gloria Patri,&c.

Psalmus 65.

IVbilate Dominę nostræ omnis terra:psallite hymnũ nomini eius, date honorificentiam maiestati eius.

Benedictum sit cor tuum Domina:cum quo ardenter & sinceriter Filium Dei dilexisti.

Respice paupertatem meam gloriosa Virgo:miseriam & angustiam meam ne tardes remouere.

Aufer tribulationẽ meã: dulcifica languorẽ meum.

Benedicat te omnis caro : glorificet te omnis lingua, Gloria Patri,&c.

Psalmus 66.

DEus misereatur nostri,& benedicat nobis : per illam quæ eum genuit.

Miserere nostri Domina,& ora pro nobis : in lætitiam bonam conuerte mœstitiam nostram.

Illumina me stella maris:clarifica me virgo clarissima

Extingue ardorẽ cordis mei:refrigera me gratia tua.

Protegat me semper gratia tua : præsentia tua illustret finem meum. Gloria Patri,&c.

Psalmus 67.

EXurgat Maria, & dissipentur inimici eius: contetantur omnes sub pedibus eius.

Impetum inimicorum nostrorum dissipa: destrue omnem iniquitatem meam.

Ad te Domina clamaui io tribulatione: & serenasti eonscientiam meam.

Non deficiat laus tua io ore nostro: & amot tuus de visceribus nostris.

Pax multa diligentibus te Domina: anima eorum non videbit mortem in æternum Gloria Patri, &c.

Psalmus 68.

SAluum me fac Domina: quoniam intrauerunt cōcupiscentiarum aquæ vsque ad animam meam.

B Infixus sum in limo peccati: & aquæ voluptatis circumdederunt me.

Plorans plorau in nocte: & dies lætitiæ ortus est mihi.

Salua animam meam Genitrix Saluatoris: quia per te vera salus data est omni mundo.

Dum nuntiante Angelo fuisti obumbrata: & Patris Sapientia prægnans & grauidata. Gloria Patri, &c.

Psalmus 69.

DOmina in adiutorium meum intende: & luce misericordiæ tuæ illustra mentem meam.

Doce nos exquitere bonitatem tuam: vt enarremus mirabilia tua.

Ostende potentiam tuam contra inimicos nostros: vt s nctificetis in nationibus procul.

C In ira flammæ tuæ mergantur in infernum: & qui eonturbant seruos tuos inueniant perditionem.

Miserere seruorum tuorum, super quos inuocatum est nomen tuum: & ne sinas angustiari eos in tentatioaibus suis. Gloria Patri, &c.

Psalmus 70.

IN te Domina speraui, non confundar in æternum: in tua misericordia libera me & eripe me.

Propter multitudinem iniquitatum mearum: oppressus sum vehementer.

Facti sunt hostes mei in capite meo: subsannauerunt & deriserunt me quotidie.

Vide Domina quoniam tribulor: expande manus tuas, succurre pereunti.

D Ne moreris, propter gratiam nominis tui: vt efficiaris mihi in gaudium & salutem. Gloria Patri, &c.

Psalmus 71.

DEus iudicium tuum Regi da: & misericordiam tuam Reginæ matri eius.

In manu tua salus & vita consistunt: lætitia perpetua & æternitas gloriosa.

Resperge cor meum dulcedine tua: fac me obliuisci miserias huius vitæ.

Trahe me post te vinculis misericordiæ tuæ: & fomentis gratiæ & pietatis tuæ sana dolorem meum.

Concupiscentias sempiternas excita in animam meam: & de gaudio paradisi inebria mentem meam. Gloria Patri, &c.

E *Psalmus. 72.*

QVam bonus Israel Deus: his qui colunt matrem suam & venerantur.

Ipsa est enim solatium nostrum: io laboribus subuentio optima.

Obtexit caligine animam meam hostis: in visceribus meis Domioa lucem fac oriri.

Auertatur à me ira Dei per te: placa eum meritis & precibus tuis.

In iudicio pro me assiste: coram eo suscipe causam meam, & mea sis aduocata. Gloria Patri, &c.

Psalmus 73.

VT quid Domina repulisti nos: nec subuenis in die tribulationis?

A Ingrediatur oratio mea in conspectu tuo: & vocem gementium ne despexeris.

Tetendit arcum suum contra nos inimicus: firmauit dexteram suam & non est consolator.

Disrumpe in nobis ligaturam malitiarum suarum: & libera nos dextera tua.

Repelle eum in locum perditionis: sempiterna damnatio suscipiat eum. Gloria Patri, &c.

Psalmus 74.

COnfitebimur tibi Domina & laudabimus nomen tuum: fac nos in tuis laudibus delectari.

Cantate ei habitatores terræ: & laudem eius in populis nunciate.

B Confessio & magnificentia coram illa: fortitudo & exultatio in throno illius.

Adorate illam in decore illius: glorificate opificem pulchritudinis illius.

Recordamini in sempiternum misericordiæ illius: retinete in mente virtutes & mirabilia illius. Gloria Patri, &c.

Psalmus 75.

NOtus in Iudæa Deus: in Israel honorificentia matris eius.

Dulcis est memoria eius super mel, & fauum: & amor eius super omnia aromata.

Salus & vita in domo illius: & io tabernaculo eius pax & gloria sempiterna.

C Honorificate illam cœli & terra: quia summus artifex hanc mirabiliter honorauit.

Date illi omnes creaturæ laudē & stupendam misericordiam eius extollite gratulanter. Gloria Patri, &c.

Psalmus 76.

VOce mea ad Dominam clamaui: & sua gratia intendit mihi.

Abstulit à corde meo mœstitiam & mœrorem: & suauitate sua cor meum dulcorauit.

Formidinem meam erexit in confidentiam bonam: & suo aspectu mellifluo mentem meam serenauit.

Adiutorio sancto suo euasi pericula mortis: & de manu crudeli subterfugi.

Gratias Deo & tibi mater pia de omnibus quæ assecutus sum: de pietate & misericordia tua. Gloria, &c.

D *Psalmus 77.*

ATtendite popule Dei præcepta Dei: & Reginæ gratiæ nolite obliuisci.

Aperite cor ad inuestigandum eam: & labia ad glorificandum illam.

Descendat amor eius in cordibus vestris: concupiscite placere illi.

Pulchritudo eius vincit Solem & Lunam: compositio eius ad ornamenta virtutum.

Miserere mei Regina gloriæ & honoris: & ab omni periculo custodi mentem meam. Gloria Patri, &c.

Psalmus 78.

DOmina venerunt gentes in hæreditatem Dei: quas tu meritis tuis Christo confœderasti.

E Sit eloquium tuum dulce coram ipso: & coniunge me illi, qui me redemit.

Extende brachium tuum contra hostem crudelem: & denuda mihi versutiam illius.

Vox tua dulcis super omnem melodiam: harmonia Angelica ei non valet comparari.

Distilla mihi suauitatem gratiarum tuarum: & tuorum charismatum fragrantiam & odorem. Gloria, &c.

Psalmus 79.

QVi regis Israel intende ad me: matrem tuam collaudare.

Expergiscere de puluere anima mea: perge in occursum Reginæ cœli.

Solue vincula colli tui paupercula anima mea: & gloriosis laudibus accipe illam.

Odor

Odor vitæ de illa progreditur : & omnis salus de corde illius scaturizat.

Charismatum suorum fragrantia suaui animæ mortuæ suscitantur, Gloria Patri, &c.

Psalmus 80.

EXultare Dominæ adiutrici nostræ : iubilate in lætitia cordis vestri.

Accendantur affectus vestri in illam : & inimicos vestros induet confusione.

Imitemur humilitatem eius : obedientiam & mansuetudinem illius.

Omnes gratiæ radiant in illa : capacissima enim fuit capacitas illius.

Currite ad illam cum deuotione sancta : & de bonis suis participabit vobis. Gloria Patri,&c.

Psalmus 81.

DEus in synagoga Iudæorum : de qua vt rosa de sentibus progressa est mater Dei.

Terge fœditatem meam Domina : quæ semper rutilas puritate.

Fonte vitæ influe in os meum : ex quo viuentes aquæ profluunt & emanant.

Omnes sitientes venite ad illam : & de fonte suo gratanter vos potabit.

Qui hauriet ex eo saliet in vitam æternam : & qui bibit ex eo , non sitiet vnquam. Gloria Patri, &c.

Psalmus 82.

DOmina mea, quis similis erit tibi ? quæ gratia & gloria supereminés vniuersos.

Sicut exaltantur cœli à terra: sic tu præcelsior cunctis & nimis exaltata.

Vulnera cor meum charitate tua : fac me dignum gratia & muneribus tuis.

Liqueat cura mea in timore tuo & concupiscentia tua cor meum inflammetur.

Fac me desiderare honorificentiam & gloriam tuam: vt per te recipiar ad pacem IESV Christi, Gloria Patri,&c.

Psalmus 83.

QVam dilecta tabernacula tua Domina virtutum: quam amabilia tentoria redemptionis tuæ.

Honorate illam peccatores : & impertabit vobis gratiam & salutem.

Super thus & balsamum oratio eius incensum: preces eius non reuertuntur vacuæ nec inanes.

Intercede pro me Domina apud Christum tuum: neque derelinquas me in morte neque in vita.

Benignus est enim spiritus tuus : gratia tua replet orbem terrarum. Gloria Patri, &c.

Psalmus 84.

BEnedixisti Domine domum tuam:consecrasti habitationem tuam.

Hæc est speciosa inter filias Hierusalem:cuius memoria est in benedictione.

Beatissimam prædicauerunt illam Angeli sancti : glorificant illam Virtutes & Dominationes.

Populi gentium exquirite prudentiam eius : & inuestigate thesauros misericordiæ illius.

Sentite de illa in bonitate:& in simplicitate cordis exquirite illam. Gloria Patri, &c.

Psalmus 85.

INclina Domina aurem tuam & exaudi me:conuerte vultum & miserere mei.

Distillatio dulcoris tui oblectat animas sanctorum: & infusio charitatis tuæ super mel dulcissimum.

Irradiatio gloriæ tuæ dilucidat intellectum : & lux miserationum tuarum perducit ad salutem.

Fons bonitatis tuæ inebriat sitientes:& aspectus faciei tuæ retrahit à peccato.

Scire & cognoscere, est radix immortalitatis: & enarrare virtutes tuas est via salutis. Gloria Patri, &c.

A *Psalmus* 86.

FVndamenta vitæ in anima iusti : perseuerare charitate vsque in finem,

Gratia tua reuelat pauperem in aduersitate:& inuocatio tui nominis immittit ei confidentiam bonam.

Miserationibus tuis repletur paradisus : & à terrore tuo hostis confunditur infernalis.

Qui sperat in te,inueniet thesauros pacis: & qui te non inuocat in hac vita,non perueniet ad regna Dei.

Fac Domina vt viuamus in gratia Spiritus sancti:& perduc animas nostras ad sanctam finem.Gloria, &c.

Psalmus 87.

DOmina auxiliatrix salutis meæ:in die clamaui & nocte coram te.

B Ingrediatur oratio mea in conspectu tuo:consolare eum facie tua mœstitiam meam.

Multiplicata sunt mala in anima mea : expurga eam de sordibus, & peccatis.

Virtus tua persequatur inimicos nostros:ne nos impediant ad salutem.

Confer gratiam animæ ad resistendum eis : conforta cor nostrum contra concupiscentias carnis. Gloria Patri, &c.

Psalmus 88.

MIsericordias tuas Domina : in sempiternum decantabo.

Vnguento pietatis tuæ medere contritis corde : & oleo misericordiæ tuæ refoue dolores nostros.

Gratiosus tuus vultus mihi appareat in extremis: formositas faciei tuæ lętificet spiritum meũ egredientem. C

Excita spiritum meum ad amandum bonitatem tuam : excita mentem ad extollendam nobilitatem & pretiositatem tuam.

Libera me ab omni tribulatione mala , & ab omni peccato custodi animam meam. Gloria Patri, &c.

Psalmus 89.

DOmina refrigerium facta es nobis,in cunctis necessitatibus nostris.

Diffusio gratiæ tuæ producit operationes tuas : & stillicidium dulcoris tui affectiones facit sanctissimas.

Miserationum tuarum Domina recordabor:sacrificium laudis, & carmen lætitiæ psallam tibi.

Qui honorant te, coronam perennem pro cinere D obtinebunt : & pallium laudis pro spiritu mœroris.

Qui sperant in te, amicti lumine induentur : gaudium & perpetuam lætitiam sortientur. Gloria Patri, &c.

Psalmus 90.

QVi habitat in adiutorio Matris Dei:in protectione ipsius commorabitur.

Concursus hostis non nocebit ei : sagitta volans non tanget eum.

Quoniam liberabit eum de laqueo insidiantis: & sub pennis suis protegit eum.

Clamate ad illam in periculis vestris : & flagellum non appropinquabit tabernaculo vestro.

Fructus gratiæ inueniet,qui sperauerit in illa:porta paradisi reserabitur ei. Gloria Patri, &c. E

Psalmus 91.

BOnum est confiteri Virgini Mariæ : & psallere illi gloriam, prosperitas est mentis.

Annunciate merita eius, lætificat intellectum : & imitari opera eius, exhilarat Angelos Dei

Qui acquirit gratiam eius:agnoscetur à ciuibus paradisi.

Et qui habuerit characterem nominis eius:annotabitur in libro vitæ.

Exurge Domina & iudica causam nostram:& ab insurgentibus in nos, libera nos.

Ne retrahas à peccatore dexteram tuam : & excipe gladio tuo iacula vastatoris. Gloria Patri, &c.

Pſalmus 92.

DOminus regnauit decorem induit: matremque ſuam ornamento coronauit virtutum.

Adimpleat propitiationem ſuam in nobis mater pacis: & viam æquitatis doceat ſeruos ſuos.

Qui deſideratis ſapientiam Chriſti: ſeruite Matri eius animo reuerenti.

Quis ſatisfaciet enarrare opera tua Domina?& quis inueſtigabit theſauros miſericordiæ tuæ?

Suſtine deficientes in tentationibus ſuis: deſtina illos in ſortem veritatis. Gloria Patri, &c.

Pſalmus 93.

DEus vltionum Dominus:ſed tu Mater miſericordiæ ad miſerandum inflectis.

Magnificentia tua Domina prædicatur in ſæculum; qui autem colunt te,inuenient vitam pacis.

Seruite illi reuerenter exultantes:& ſanabit vos benedictus fructus caſtiſſimi ventris illius.

Reſpice Domina humilitatem ſeruorum tuorum: & laudabunt te in generationibus ſæculorum.

Magnifica nomen tuum in multiplicatione gratiarum tuarum: & ne ſinas ſeruos tuos ſubiacere periculis. Gloria Patri, &c.

Pſalmus 94.

VEnite exultemus Dominæ noſtræ:iubilemus ſalutiferæ Mariæ Reginæ noſtræ.

Præoccupemus faciem eius in iubilatione: & in canticis collaudemus eam.

Venite, adoremus & procidamus ante eam: confiteamur illi cum fletibus peccata noſtra.

Impetra nobis indulgentiam plenam, aſſiſte pro nobis ante tribunal Dei.

Suſcipe in fine animas noſtras: & introduc nos in requiem æternam. Gloria Patri, &c.

Pſalmus 95.

CAntate plenæ gratiæ canticum nouum: cantate Mariæ omnes terrigenæ orbis,

Quoniam omnes Angelos ſanctitate præcellit: & natos mulierum virtutibus mirabilibus & ſignis.

Formoſitas & gloria in vultu illius:& gratia in oculis eius.

Afferte illi gloriam Patriæ gentium: exultate in ea omnes creaturæ Dei.

Admirabile commercium habetis per eam: ex qua vocati eſtis filij Dei excelſi. Gloria Patri, &c.

Pſalmus 96.

DOminus regnauit:exultet Maria in omni imperio dominationis ſuæ.

Adorate eam ciues curiæ paradiſi:exaltate eam Virgines ſpecioſæ filiæ eius,

Quoniam eleuata eſt ſuper principatus & dominationes:exaltata eſt ſuper Angelorum & Archangelorum legationes.

Patriarchæ & Prophetæ concrepate illi laudem: concentum illi facite Apoſtoli,Martyreſque Chriſti.

Confeſſores cum Virginibus de canticis Sion dicite canticum ei: & regratiamini ei Monachi ſancti de acceptis triumphis. Gloria Patri, &c.

Pſalmus 97.

CAntate Dominæ noſtræ canticum nouum: quia mirabilia fecit.

In conſpectu gentium reuelauit miſericordiam ſuã: in extremis terræ auditum eſt nomen eius.

Recordare Domina pauperum & miſerorum:& ſuſtenta eos ope refrigerij ſancti tui.

Tu autem Domina ſuauis & verax:patiens nimis & miſeratione plena.

Conculca hoſtes animarum noſtrarum: & contumaciam illorum elide brachio ſancto tuo. Gloria Patri, &c.

A *Pſalmus 98.*

DOminus regnauit, iraſcantur populi:Maria ſub Cherubim ſedet à dextris.

Magna eſt in Sion gloria tua Domina:& in Hieruſalem magnificentia tua.

Cantate ante eam chori virginales:& adorate thronum eius, qui ſanctus eſt.

In dextera eius ignea lex:& in circuitu eius ſanctorum millia.

Mandata eius ante oculos eius:& iuſtitiæ regula in corde eius. Gloria Patri, &c.

Pſalmus 99.

IVbilate Dominæ noſtræ homines terræ: ſeruite illi in lætitia & iucunditate.

In toto animo veſtro accedite ad illam:& in omni
B virtute veſtra conſeruate vias eius.

Inueſtigate illam & manifeſtabitur vobis: eſtote mundi corde, & apprehendetis eam.

Quibus auxiliata fueris Domina, erit refrigerium pacis,& à quibus auerteris vultum tuum,non erit ſpes ad ſalutem.

Recordare noſtri Domina, & non apprehendent nos mala:ſuccurre nobis in fine,& inueniemus vitam æternam. Gloria Patri, &c.

Pſalmus 100.

MIſericordiam & iudicium cantabo tibi Domina: pſallam tibi in exultatione cordis,cum lætificaberis animam meam.

Laudabo nomen tuum & gloriam: & præſtabis re-
C frigerium animæ meæ.

Zelatus ſum amorem tuum & honorem: ideo defendas cauſam meam ante iudicem ſæculorum.

Allectus ſum gratia & bonitate tua:toto, ne fraudet à ſpe & confidentia bona.

Conforta animam meam in nouiſſimis:& in carne iſta fac me conſpicere Saluatorem. Gloria Patri,&c.

Pſalmus 101.

DOmine exaudi orationem meam: & clamor meus ad te veniat.

Non auertas ſacrum aſpectum tuum à me: neque abomineris me propter immunditiam meam.

Non derelinquas me in cogitatu & conſilio inimicorum meorum: & ne ſinas me cadere in exprobratio-
D nem illorum peſſimam.

Qui confidunt in te, non timebunt colubrum tortuoſum: & qui exaltant te præconiis,euadunt manus Acherontis.

Per virginalem conceptum tuum da mihi in reconfidentiam bonam: & per admirabilem partum tuum lætifica animam meam. Gloria Patri, &c.

Pſalmus 102.

BEnedic anima mea matri IESV Chriſti: & omnia præcordia mea glorificate nomen eius.

Ne obliuiſcaris beneficia eius: nec gratiam & conſolatus illius.

Gratia eius peccata relaxantur:& miſericordia eius ægritudines reparantur.

Benedicite ei omnes virtutes cœlorum: glorificate
E eam chori Apoſtolorum & Prophetarum.

Benedicite ei mare & inſulæ gentium:hymnum dicite ei cœli & habitatores eorum. Gloria Patri, &c.

Pſalmus 103.

BEnedic anima mea Virgini Mariæ: honor & magnificentia eius in perpetuum.

Formoſitatem & pulchritudinem induiſti: amicta eſt Domina fulgenti veſtimento.

De te procedit peccatorum medela, & pacis diſciplina ac feruor charitatis.

Imple nos ſeruos tuos virtutibus ſanctis:& ira Dei non appropinquet nobis.

Iucunditatem æternam da ſeruitoribus tuis:& noli

eos

eos obliuisci in certamine mortis. Gloria Patri, &c.

Psalmus 104.

COnfitemini Dominæ nostræ & inuocate nomen eius: cantate ei gloriose, narrantes virtutes eius.

Laudate & exaltate eam Virgines filiæ Sion: quia desponsabit vobis Regem Angelorum.

Honorate Reginam plenam omni gratia & cōtemplamini cum reuerentia sanctissimum vultum eius.

Salus sempiterna in manu tua Domina: qui te digne honorificauerint, suscipient illam.

Clementia tua non deficiet à sæculis æternis: & misericordia tua à generatione in generationem. Gloria, &c.

Psalmus 105.

COnfitemini Dominæ nostræ quoniam bonum est: per cunctas tribus terræ enarrate misericordias eius.

Longe est ab impiis conuersatio eius; à via Altissimi non declinauit pes eius.

Fons irrigantis gratiæ procedit de ore illius; & emanatio virginalis sanctificans animas castas.

Spes de gloria paradisi in corde illius; quæ deuoto animo honorificauerit illam.

Miserere nostri fulgentissima Regina cæli: & præsta consolationem de gratia tua. Gloria Patri, &c.

Psalmus 106.

COnfitemini Domino quoniam bonum: confitemini matri eius, quoniam in sæculum misericordia eius.

Innocentiam & vitam prudentiæ ostende nobis Domina: & viam intelligentiæ indica seruis tuis.

Timor Dei illustrat intellectum: & amor tuus exhilarat illum.

Beatus vir, cuius eloquium est tibi gratum: illius ossa impinguabuntur adipe & pinguedine.

Eloquium tuum sustentat animam imbecillem: & labia tua esurientium animum refocillant. Gloria Patri, &c.

Psalmus 107.

PAratum cor meum Domina, paratum cor meum laudes tibi psallere & cantare.

Maior est charitas tua cunctis diuitiis: & gratia tua super aurum & lapidem pretiosum.

Beatitudo & iustitia donantur à Deo: qui autem de peccatis conuersi fuerint ad te, pœnitentiæ remedium consequentur.

Emissionis tuæ gratia & pax: qui autem tibi placuerit, procul fiet à perditione.

Esto vmbraculum protectionis in tentationibus nostris: expansio alarum tuarum defendat nos à deuorante. Gloria Patri, &c.

Psalmus 108.

DOmina laudem meam ne despexeris: & hoc dedicatum tibi psalterium digneris acceptare.

Respice voluntatem cordis mei: & affectionem meam fac tibi beneplacentem.

Propera ad visitandum seruos tuos: sub tegumento manus tuæ illæsi conseruentur.

Illuminationem Spiritus sancti per te suscipiant: & refrigerium contra cupiditatis æstum.

Medere contritis corde Domina: & refoue eos vnguento pietatis. Gloria Patri, &c.

Psalmus 109.

DIxit Dominus Dominæ nostræ: sede mater mea à dextris meis.

Bonitas, & sanctitas placuerunt tibi: ideo regnabis mecum in æternum.

Corona immortalitatis in capite sancto tuo: cuius fulgor & claritas non extinguetur.

Miserere nostri Domina mater luminis & splendoris: illumina nos Domina veritatis & virtutis.

De thesauris tuis infunde nobis sapientiam Dei: &

A intellectum prudentiæ, ac formam disciplinæ. Gloria Patri, &c.

Psalmus 110.

COnfitebor tibi Domina in toto animo meo: glorificabo te in tota mente mea.

Opera gratiæ tuę commurabuntur: & testamentum misericordiæ tuæ ante thronum Dei.

Per te missa est redemptio à Deo: populus pœnitens habebit spem salutis.

Intellectus bonus omnibus honorantibus te; & sors illorum inter Angelos pacis.

Gloriosum & admirabile est nomen tuum: qui illud retinent, non expauescent in puncto mortis. Gloria Patri, &c.

Psalmus 111.

B BEatus vir qui timet Dominam: & beatum cor quod diligit illam.

Iucundus homo, qui non satiatur laude tua; & à relatu virtutum tuarum non fatigatur.

Exortum est in corde illius lumen Dei: Spiritus sanctus illuminat intelligentiam eius.

Disperge Domina gratiam tuam pauperibus tuis: esurientes refoue & egenos.

In memoria æterna fiunt per te nomina: ab auditu terribili non trepidet cor nostrum. Gloria Patri, &c.

Psalmus 112.

LAudate pueri matrem Dei: glorificate senes nomen eius.

Benedicta sit Maria mater Christi, ipsa enim est via

C ad patriam sanctitatis.

Excelsus super Cherubim thronus eius: & sedes eius super cardines cœli.

Super humiles, vultus eius: & super confitentes in eam aspectus illius.

Misericordia eius super omnem carnem: & eleemosyna illius vsque ad extremum terræ. Gloria Patri, &c.

Psalmus 113.

IN exitu animæ meæ de hoc mundo: occurre illi Domina, & suscipe eam.

Consolare eam vultu sancto tuo; aspectus dæmonis non conturbet illam.

Esto illi scala ad regnum cœlorum; & iter rectum ad paradisum Dei.

D Impetra ei à patre indulgentiam pacis, & sedem lucis inter seruos Dei.

Sustine deuotos ante tribunal Christi; suscipe causam eorum in manibus tuis. Gloria Patri, &c.

Psalmus 114.

DIlexi matrem Dei Domini mei; & lux miserationum eius infulsit mihi.

Circumdederunt me dolores mortis; & visitatio Mariæ lætificauit me.

Dolorem & periculum incurri; & recreatus sum gratia illius.

Nomen eius & memorabile illius sit in medio cordis nostri; & non nocebit nobis ictus malignantis.

Conuertere anima mea in laudem ipsius, & inuenies refrigerium in nouissimis tuis, Gloria patri, &c.

E *Psalmus* 115.

CRedidi propter quod locutus sum; gloriam tuam Domina orbi terræ.

Compatere animæ meæ & dirige illam; dignare beneplacitum tuum insinuare illi.

Statue illi testamentum pacis & dilectionis tuæ: præbe illi ingenui memoriam nominis tui.

De benedictione ventris tui da mihi sustentationem; & de pinguedine gratiæ tuæ dulcora animam meam.

Dirumpe vincula peccatorum meorum; & de virtutibus exorna faciem animæ meæ. Gloria Patri, &c.

Psalmus 116. A

LAudate Dominam nostram omnes gentes; glorificate eam omnes populi.

Quoniam confirmata est super nos gratia;& misericordia eius & veritas illius permanet in æternum.

Qui digne coluerit illam, iustificabitur, qui autem neglexerit illam, morietur in peccatis suis.

Labia Angelorum enarrabunt sapientiam eius; & omnes ciues paradisi cantabunt eius laudem.

Bono animo accedentes ad illam; non capientur ab Angelo deuastante. Gloria Patri, &c.

Psalmus 117.

COnfitemini Domino,quoniā bonus;confitemini matri eius,quoniā in seculum misericordia eius. B

Amor illius expellit peccatum à corde; & gratia illius expiat conscientiam peccatoris.

Via veniendi ad Christum est appropinquare ad illam;qui autem fugerit eam,non inueniet viam pacis.

Qui obduratus est in peccatis,sæpe inuocet illam;& lux in suis tenebris orietur.

Qui tristatur in corde suo clamet ad illam; & dulcoranti stillicidio inebriabitur. Gloria Patri, &c.

Psalmus 118.

BEati immaculati in via: qui matrem Domini imitantur.

Beati imitatores humilitatis eius: beati participes charitatis illius.

Beati perscrutatores virtutum illius: beati conformes imagini illius. C

Beati qui conceptum & partum illius venerantur: beati qui deuoti ei famulantur.

Beati qui in ea habent spem & confidentiam: beati qui per illam suscipient felicitatem sempiternam. Gloria Patri, &c.

REtribue seruo tuo Domina:viuifica me & faciam voluntatem tuam.

Incola ego sum in terra: nihil abscondas mihi de amore tuo.

Concupiuit anima mea laudem tuam desiderare omni tempore.

Tu enim salus mea in Domino:quæ me morti adiudicatum liberasti.

Quid pro his retribuam tibi,nisi me totum?Domina suscipe me. Gloria Patri, &c. D

LEgem pone mihi,Domina,voluntatis tuæ,sanctarum sanctissima: & exquiram eam semper.

Deduc me in semitam miserationum tuarum mulierum pulcherrima: quia ipsam volui.

Inclina animam meam ad supernorum amorem Domina & non ad impudicitiam.

Ecce concupiui castimoniam tuam à iuuentute mea, in misericordia tua confirma me.

Et obseruabo viam testimoniorum tuorum in sæculum:& scrutabor mandata Filij tui, quæ dilexi. Gloria Patri, &c.

MEmor esto verbi tui Dominarum primiceria: in quo mihi spem dedisti. E

Hæc in tempestatum fluctibus potenter tenuit me quia eloquium tuum viuificabit me.

Circumdederunt me viri mendaces, & congregata sunt super me flagella:& ecce manus tua eripuit me.

Communicaui in bonis omnibus timentibus te: & custodientibus obnixe mandata tua.

Miserationibus tuis plena est terra:ideo viam iustificationum tuarum exquisiui. Gloria Patri, &c.

BOnitatem fecisti cum seruo tuo Domina: de qua gaudent Angeli.

Disciplinam morum tuorum & æquitatem tuam doce me: quia verbis tuis præ cunctis credidi.

Bonum mihi,quia onere tuo humiliasti me: vt sequar conuersationem tuam.

Qui amant seruientes tibi venerabuntur:qui autem abominatus fuerit eos ruet in æternum.

Veniant mihi semper desuper guttæ clementiæ tuæ & viuam:quia lex tua sancta meditatio mea est. Gloria Patri, &c.

DEfecit in semitis tuis anima mea Domina,& nisi miseratio maxima esset,periissem,vtique in infirmitate mea.

Defecerunt oculi mei in contemplatione tua: velut vter in pruina à te visa est anima mea.

Secundum bonitatem tuam viuifica me:& nō obliuiscar sermones tuos,quia tibi adhærere bonum est.

Dispositione tua perseuerat mundus: quem & tu cum Deo fundasti ab initio.

Tuus totus ego sum Domina saluum me fac: quoniam desiderabiles erant laudes tuæ in tempore peregrinationis meæ. Gloria Patri, &c.

QVomodo dilexi legem tuam Domina,in conspectu meo semper.

Suauitatum tuarum affluentia cor meum alienauit à me: caro mea mirabiliter exultauit in te.

Quam dulcia peccatoribus eloquia tua Domina: super omnem melodiam refectio tua dulcis ori meo.

Illuminatio gressibus meis verbum tuum:& lumen ineffabile semitis meis.

Quoties exasperauerunt me peccatores inferni, quia à charitate tua declinare nolui:ego autem speraui in te Domina. Gloria Patri, &c.

INiquos odio habui: & viam tuam dilexi Domina gratiosa.

Adiuua me & saluus ero Domina mundi: & meditabor honorificentiam mandatorum tuorum.

Fac me semper stare in timore tuo: & non tradas me Virgo calumniantibus me.

Vernaculus tuus sum ego:minimus in familia tua,

Custodi me Domina à negligentibus iudicia iustitiæ tuæ.

Contemnes omnes discedentes à seruitio tuo: quia iniusta est conuersatio eorum. Gloria Patri, &c.

MIrabilia tua testimonia mater alma:& sermonibus tuis illuminatum est cor meum.

Vultum tuum deprecabuntur omnes diuites plebis: filiæ regum collaudant faciem tuam.

Ardens verbum labiorum tuorum vehementer:qui ad te properat, percipiat illud.

Arundo agitata sum in conspectu tuo:tene me Domina sub iugo tuo & non confundar.

Seruientes tibi plus aliis inuadunt dracones inferni; sed tu Domina defende nos. Gloria Patri, &c.

CLamaui in toto corde meo ad te Domina: de necessitatibus meis clementer eripe me.

Vocem gemitus mei exaudi Domina mea: doce me quid acceptum sit apud te omni tempore.

Longa à nescientibus te salus:qui autem præstat in obsequio tuo procul fiat à perditione.

Misericordia tua rigat vniuersum:Domina in salutari tuo viuifica me.

Initium eloquiorum tuorum veritas in æternum:& legem tuam immaculatam non sum oblitus. Gloria Patri, &c.

PRincipes persecuti sunt me gratis:& ab inuocatione nominis tui trepidat spiritus malignus.

Pax multa obseruantibus nomen tuum mater Dei: & non est in illis scandalum.

Septenis horis decantaui tibi laudes Domina:iuxta eloquium tuum da mihi intellectum.

Intret

Intret oratio mea in conspectu tuo,vt non derelinquam te Domina cunctis diebus vitæ meæ:quoniam viæ tuæ misericordia & veritas.

Concupiscam in æternum laudare te Domina:cum docueris me iustificationes tuas. Gloria Patri, &c.

Psalmus 119.

AD Dominam cum tribularer clamaui & exaudiuit me.

Domina libera nos ab omni malo: cunctis diebus vitæ nostræ:

Contere caput inimicorum nostrorum: pede insuperabilis virtutis tuæ.

Vt exultauit spiritus tuus in Deo salutari tuo: sic veram dignetis infundere lætitiam cordi meo.

Ad Dominum accede rogatura pro nobis:vt per te B nostra peccata deleantur. Gloria Patri, &c.

Psalmus 120.

LEuaui oculos meos ad te mater Christi:per quam venit solatium omni carni.

Auxilium tuum,& gratiam tuam nobis impende:in omni tribulatione nostra.

Custodi nos Domina virgo Maria: ne peccatorum laqueo capiamur.

Nun dormit neque dormiet pupilla oculi tui: vt tua semper custodia protegamur.

Angelorum,& hominum te laudat omnis lingua:& ante te omnia genua curuantur. Gloria Patri,&c.

Psalmus 121.

LÆtatus sum in te Regina cœli:quia te duce in domum Domini ibimus.

Hierusalem cœlestis ciuitas:ad Mariæ præmia veniamus.

Pacem, & indulgentiam virgo nobis impetra: & palmam de hostibus & triumphum.

Conforta, & consolare cor nostrum:tuæ dulcedine pietatis.

Sic Domina nobis infunde clementiam; vt deuote in Domino moriamur. Gloria Patri,&c.

Psalmus 122.

AD te leuaui oculos meos Regina, quæ regnas in cœlis.

Adiutorium nostrum in virtute sit nominis tui:per te omnia opera nostra dirigantur.

Benedicta sit in cœlo, & in terra:in mari,& in omnibus abyssis.

Benedicta sit fœcunditas tua:benedicta sit virginitas, & munditia tua.

Benedictum sit corpus tuum sanctum: benedicta sit anima tua sanctissima. Gloria Patri, &c.

Psalmus 123.

NIsi quia Domina nostra erat in nobis:inuenissent nos pericula multa.

Esto virgo defensatrix nostra:& ante Deum aduocata propitia.

Ostende nobis Domina misericordiam tuam: & conforta nos in seruitio sancto tuo.

Benedicant te S. Angeli in cœlo: benedicant te omnes homines super terram.

Non tradas bestiis animas confitentium tibi:ora te E canentium non obturentur. Gloria Patri,&c.

Psalmus 124.

QVi confidunt in te mater Dei:non timebunt à facie inimici.

Gaudete, & exultate omnes qui diligitis eam:quia adiuuabit vos in die tribulationis vestræ.

Reminiscere miserationum tuarum Domina: & releua peregrinationem incolatus nostri.

Conuerte amabilem vultum tuum super nos: confunde,& destrue omnes Inimicos nostros.

Benedicta sint omnia opera manuū tuarū Domina: benedicta sint omnia sancta miracula tua.Gloria,&c.

A *Psalmus.* 125.

IN conuertendo faciem tuam serenissimam super nos: lætificabis nos virginea mater Dei.

Benedicta sis ô sacrarium Christi: præ cunctis mulieribus super terram.

Benedictum sit gloriosum nomen tuum: quod os Domini mirabiliter nominauit.

Nun deficiat laus tua de labiis nostris: nec charitas tua de præcordiis nostris.

Qui te diligunt benedicantur à Deo:& qui te volunt diligere non defraudentur à fide. Gloria Patri,&c.

Psalmus 126.

NIsi Domina ædificaueris domum cordis nostri: non permanebit ædificium eius.

B Ædifica nos gratia,& virtute tua:vt maneamus firmi in perpetuum.

Benedictum sit eloquium tuum: & benedicta sint omnia verba oris tui.

Benedicantur à Deo qui te benedicunt: & in iustorum numero computentur.

Benedic Domina te benedicentes: & ne vmquā auertas ab eis gratiosum vultum tuū. Gloria Patri,&c.

Psalmus 127.

BEati omnes qui timent Dominā nostram:& beati omnes qui sciunt facere voluntatem tuam, & bene placitum tuum.

Benedicti sunt pater, & mater qui te genuerunt: quorum memoria permanet in sæculum.

C Benedictus est venter qui te portauit: & benedicta sint vbera, quæ te lactauerunt.

Conuerte misericordiam tuam super nos:& deprecabilis esto super seruos tuos.

Intuere, & respice opprobrium nostrum: auser à nobis cunctas iniquitates nostras. Gloria Patri,&c.

Psalmus 128.

SÆpe expugnauerunt me à iuuentute mea inimici mei:libera me Domina, & vindica me ab ipsis.

Ne des illis potestatem in animam meam: custodi omnia interiora & exteriora mea.

Obtine nobis veniam peccatorum: per te Spiritus sancti gratia nobis detur.

Fac nos digne,& laudabiliter pœnitere:vt beato fine ad Deum veniamus.

D Placatum tunc,& serenissimum nobis ostende:gloriosum fructum ventris tui. Gloria Patri,&c.

Psalmus 129.

DE profundis clamaui ad te Domina:Domina exaudi vocem meam.

Fiant aures tuę intendentes in vocem laudis & glorificationis tuæ.

Libera me de manu aduersariorum meorum: confunde ingenia & conatus eorum contra me.

Erue me in die mala:& in die mortis ne obliuiscaris animæ meæ.

Deduc me ad portum salutis: inter iustos scribatur nomen meum. Gloria Patri, &c.

Psalmus 130.

DOmina non est exaltatum cor meū:neque sublimati sunt oculi mei.

Benedixit te Dominus in virtute sua: qui per te ad nihilum redegit inimicos nostros.

Benedictus sit qui te sanctificauit: & mundam de matris vtero te produxit.

Benedictus sit qui te obumbrauit:& sua gratia te fœcundauit.

Benedic nos Domina,& conforta nos in gratia tua: vt per te ante conspectum Domini præsentemur. Gloria Patri, &c.

Psalmus 131.

MEmento Domina Dauid; & omnium Inuocantium nomen tuum.

Da nobis

Da nobis in nomine tuo fiduciam:& confundantur A aduersatij nostri.

Consolare nos in terra peregrinationis nostræ: & relena paupertatem nostram.

Da nobis panem lacrymarum virgo sancta: & dolorem peccatorum in terra incolatus nostri.

Redde nobis propitium benedictum fructum ventris tui, vt Spiritus sancti gratia repleamur. Gloria. &c.

Psalmus 132.

ECce quam bonum, & quam iucundum Maria: diligere nomen tuum.

Vnguentum effusum, & aromaticum est nomen tuum: diligentibus ipsum.

Quoniam magna multitudo dulcedinis tuæ Domina: quam præparasti diligentibus, & sperantibus in te. B

Esto refugium pauperum in tribulatione: quia tu es baculus pauperum, & misertorum.

Inueniant, quæso, gratiam apud Deum: qui te in suis necessitatibus inuocabunt. Gloria Patri, &c.

Psalmus 133.

ECce nunc benedicite Dominam: omnes qui spetatis in nomine sancto eius.

Gaudete gaudio magno, qui exultatis, & glorificatis eam: quia lętabimini ab vbertate cōsolationis eius.

Ecce nunc inundante vbertate declinabit in vos: ad consolandum, & lætificandum corda vestra.

Benedicite illam omnes serui eius: & memoriale sit in desiderio animæ vestræ.

Benedicite illam omnes Angeli, & sancti Dei: laudate in sæcula mirabilia eius. Gloria Patri, &c.

Psalmus 134.

LAudate nomen Domini: benedicite nomen Mariæ matris eius.

Mariæ precamina frequentate: & suscitabit vobis voluptates sempiternas.

In anima contrita veniamus ad illam: & non stimulabit nos cupiditas peccati.

Qui cogitat de illa in tranquillitate mentis: inueniet dulcorem, & requiem pacis.

Respiremus ad illam in finitione nostra: & referabit nobis atria triumphantium. Gloria Patri, &c.

Psalmus 135.

COnfitemini Domino quoniam bonus est: quoniā per suam dulcissimam matrem Virginem Mariam datur misericordia eius.

Impetra nobis Domina amicitiam Iesv Christi: & custodi nos, ne perdamus innocentiam nostram.

Comprime hostem nostrum impetu tuo: ne feriat in nobis virtutem charitatis.

Bona naturalia conserua in nobis: & bona gratiæ per te multiplicentur.

Illumina vias, & semitas nostras: vt noscamus quę beneplacita sunt Deo. Gloria Patri, &c.

Psalmus 136.

SVper flumina Babylonis fleuerunt Hebræi: nos veto super iniquitates nostras lugeamus.

Clamemus humiles ad puerperam Virginem: offeramus ei planctus & suspiria nostra.

Non inuenitur propitiatio sine illa: nec salus sine E fructu illius.

Per illam peccata purgantur: & per fructum illius, animæ dealbantur.

Per illam fit satisfactio peccatis: per fructum illius sanitas condonatur. Gloria Patri, &c.

Psalmus 137.

COnfitebor tibi Domina in toto corde meo: quia per te expertus sum clementiam Iesv Christi.

Audi Domina verba mea, & preces meas: & in conspectu Angelorum canrabo tibi laudes.

In quacumque die inuocauero te, exaudi me: & multiplica virtutem in anima mea.

Confiteantur tibi omnes tribus, & linguæ: quia per te salus restituta est nobis.

Ab omni perturbatione libera seruos tuos: & fac eos viuere sub pace, & protectione tua, Gloria Patri, &c.

Psalmus 138.

DOmina probasti me, & cognouisti me: ruinam, & transgressionem meam.

Copiosa facta est super me misericordia tua: & dilatata est super me clementia.

Imperfectum meum aspexit oculus tuus: & palpebræ tuæ nouerunt vias meas.

Affluentiam desiderij sancti habeamus à Spiritu sancto: & macula peccati non turpet conscientiam nostram.

Serenet corda nostra lux misericordiæ tuæ: & tegeet nos tuæ pacis dulcedo. Gloria Patri, &c.

Psalmus 139.

ERipe me Domina ab omni malo: & ab hoste inferni defende me.

Contra me tetendit arcum suum: & in fraude sua insidiatur mihi.

Constringe vires eius malignas: & obtunde potenter astutias eius.

Conuerte iniquitatem ipsius in verticem illius: & in foueam quam fecit cadat festinanter.

Nos autem exultemus in sestultio tuo: & in tuis laudibus gloriemur. Gloria, &c.

Psalmus 140.

C DOmina clamaui ad te, exaudi me: intende orationi meæ, & postulationi meæ.

Dirigatur obsecratio mea velut incensum coram facie tua: & in tempore serotini sacrificij, & matutini.

Non declinet cor meum in verbis malignantibus: & nequitiæ cogitatus non subuertant sensum meum.

Fac me assentiri beneplacito cordis: & tuis actionibus conformari.

Gladio intelligentiæ reuerbera cor meū: & igniculo charitatis inflamma mentem meam. Gloria Patri, &c.

Psalmus 141.

VOce mea ad Dominam clamaui: ipsamque humiliter deprecatus sum.

Effudi in conspectu eius lacrymam meam: & dolorem meum sibi exposui.

D Insidiatur hostis calcaneo meo: extendit contra me rete suum.

Adiuua me Domina, ne corruam coram eo: fac vt conteratur sub pedibus meis.

Educ de carcere animam meam: vt confiteatur tibi, & psallat Deo forti in perpetuum. Gloria Patri, &c.

Psalmus 142.

DOmina exaudi orationem meam: percipe tuis auribus supplicationem meam.

Persecutus est malignus vitam meam: deposuit in terra conuersationem meam.

Denigrauit me caligine sua: & anxiatus est nimis spiritus meus.

Ne auertas faciem tuam à me: vt non corruam cum descendentibus in lacum.

Emitte lucem tuam, & gratiam tuam: & repara denuo vitam meā, & conscientiam meā. Gloria Pat. &c.

Psalmus 143.

BEnedicta sis Domina quæ instruis seruos tuos ad prælium: & eos roboras contra inimicum.

Fulgure, & coruscatione dissipa illum: mitte iacula tua vt confundas illum.

Clarifica de alto manum tuam: & cantent serui tui laudem, & gloriam tuam.

Eleua de terrenis affectionem nostram: de sempiternis delitiis refice viscera nostra.

Concupiscentiam supernorum accende in cordibus nostris: & de gaudiis paradisi velis nos recteare.

Exaltabo

Exaltabo te mater filij Dei:& per singulos dies cantabo laudes tuas.

Generatio,& populi laudabunt opera tua:& misericordiam tuam insulæ expectabunt.

Abundantiam dulcoris tui Angeli eructabunt: & suauitatem tuam sancti pronunciabunt.

Oculi nostri sperant in te Domina: mitte nobis cibum & escam delectationem.

Laudationem tuam loquatur lingua mea: & benedicam te in sæculum sæculi, Gloria Patri, &c.

Psalmus. 145.

LAuda anima mea Dominam:glorificabo eam quãdiu vixero.

Nolite cessare à laudibus eius: & per singula momenta recogitate illam.

B Cum exierit spiritus meus Domina sit tibi commendatus: & in terra ignota præsta illi ducatum.

Non conturbent eum culpæ prius commissæ: nec inquietent ipsum occursus malignantis.

Perduc eum ad portum salutatem: ibi præstoletur secure aduentum Redemptoris. Gloria Patri, &c.

Psalmus 146.

LAudate Dominam, quoniam bonus est psalmus: iucunda, & decora sit illi nostra laudatio.

Ipsa enim medetur contritis corde: & refouet eos vnguento pietatis.

Magna est virtus illius: & clementia eius nullum habebit finem.

Præcinite ei in iubilatione: & in confessione psalmum canite illi.

C Beneplacitum est ei super timentes Deum: & in eis qui sperant in misericordia eius. Gloria Patri,&c.

Psalmus 147.

LAuda Hierusalem Dominam:glorifica illam etiam ô Sion.

Ipsa enim construit muros tuos:& filios tuos benedicit.

Gratia sua te impinguat:pacemque donat terminis tuis.

Emisit verbum suum altissimus: & virtus eius obumbrauit illi.

Leuemus corda nostra cum manibus ad illam: vt suam influentiam sentiamus. Gloria Patri, &c.

Psalmus 148.

D LAudate Dominam nostram de cœlis: glorificate eam in excelsis.

Laudate eam omnes homines,& iumenta:volucres cœli, & pisces maris.

Laudate eam Sol, & Luna:stellæ,& circuli planetarum.

Laudate eam Cherubim,& Seraphim: Throni, & Dominationes, & Potestates.

Laudate eam omnes legiones Angelorum: laudate eam omnes ordines spirituum supernorum.Gloria Patri,&c.

Psalmus 149.

CAntate Dominæ nostræ cãticum nouum:laus eius in congregatione iustorum.

E Lætentur cœli de gloria eius:insulæ maris,& totus orbis.

Aqua,& ignis laudent eam:frigus,& æstus, splendor, & lumen.

Exultationes eius in gutture iustorum:& laudes eius in cœtu triumphantium.

Ciuitas Dei iocundare in illa: & pro incolis tuis frequenta illi carmen. Gloria Patri, &c.

Psalmus 150.

LAudate Dominam in sanctis eius,laudate eam in virtutibus, & miraculis eius.

Laudate eam cœtus Apostolorum: laudate eam chori Patriarcharum,& Prophetarum.

A Laudate eam exercitus Martyrum:laudate eam turmæ Doctorum, & Confessorum.

Laudate eam collegio virginum,& continentiū: laudate eã ordines Anachoritarum, & Monachorum.

Laudate eam conuentus religiosorum omniumq; laudate eam omnes animæ ciuium superiorum.

Omnis spiritus laudet Dominam nostram,Gloria Patri, &c.

CANTICVM AD B. VIRGINEM.

Canticum instar illud Isaiæ 12.

COnfitebor tibi Domina: quoniam per te placatus est mihi Dominus, & consolata es me.

Ecce Domina saluatrix mea:fiducialiter agam in te, & non timebo.

Quia fortitudo mea,& laus mea in Domino es tu:& facta es mihi in salutem.

Hauriam aquas in gaudio de riuulo: & semper inuocabo nomen tuum.

Notas facite in populis virtutes Dominæ nostræ: quia excelsum est valde nomen eius.

Exulta,& lauda totum genus humanum:quia talem dedit tibi mediatricem Dominus Deus tuus. Gloria Patri,&c.

Canticum instar illud Ezechiæ. Isa. 38.

EGo dixi circa dimidium dierum meorum: vadam ad Mariam, vt me Christo reconciliet.

Quæsiui residuum annorum meorum:in amaritudine animæ meæ.

Generatio mea ablata est, quia pater, & mater,& omnia dereliquerunt me:Maria autem assumpsit me.

Sperabam in illa mane,sero,& meridie:quasi leo sic contriuit omnia ossa peccatorum meorum.

Et tu Domina eruisti animam meam, vt non periret:& de manu canis vnicam meam.

Domina saluum me fac: & laudem tuam cantabo cunctis diebus vitæ meæ, ô pia mater Domini mei Gloria Patri, &c.

Canticum instar illud Annæ. 1. *Reg.* 2.

EXultauit cor meum in Domino: & exaltatum est cornu meum in Domina mea.

Quia fecit mihi magna qui potens est:per Mariam matrem eius.

Non est sancta vt est Domina nostra: quæ sola supergressa est vniuersas.

Recedant ergo vetera de ore nostro: & linguis loquamur nouis.

Exalta & lauda Mariam Sion,& Hierusalem: quia maxima in dominabus Israel.

Ipsa pauperem facit,& ditat:humiliat, & sublimat. Altior cœlo, terra latior: est hæc Domina nostra. Gloria Patri,&c.

Canticum instar illius Mariæ. Exod. 15.

CAntemus Dominæ gloriosæ Virgini Mariæ: in hymnis,& confessionibus benedicamus eam.

Domina nostra omnipotens post Deum nomẽ eius: currus Pharaonis, & exercitum eius proiecit in mare.

Dextera tua Domina magnificata est in fortitudine:quia in multitudine misericordiæ tuæ strauisti aduersarios meos.

De ore leonis liberasti me Domina: & tamquam infantem genitum mater suscepisti me.

O Domina charissima mea: velut gallina tege me mirabili possessione tua.

Tuus totus ego sum: & omnia mea tua sunt virgo super omnia benedicta.

Ponam

A

Ponam te sicut signaculum super cor meum: quia fortis est, vt mors dilectio tua. Gloria Patri, &c.

Canticum instar illius Habacuc 3.

DOmina audiui auditionem tuam, & obstupui: considerani opera tua, & expaui.

Domina opus tuum: circa medium annorum viuificasti illud.

Confitebor tibi Domina: quia abscondisti hæc à sapientibus: & reuelasti ea paruulis.

Operuit cœlos gloria tua: & misericordia tua plena est terra.

Egressa es Virgo in salutem populi tui: in salutem cum Christo tuo.

O benedicta, in manibus tuis est reposita nostra salus: recordare pia paupertatis nostræ.

B

Quem vis, ipse saluus erit: & à quo auertis vultum tuum, vadit in interitum. Gloria Patri, &c.

Canticum instar illius Moysis, Deut. 32.

AVdite cœli quæ loquar de Maria: audiat terra verba oris mei.

Magnificate ipsam mecum semper: & exaltemus nomen eius in sæculum sæculi.

Generatio praua atque peruersa: agnosce Dominam nostram saluatricem tuam.

Numquid non ipsa est mater tua, quæ possedit te: & in fide generauit te?

Si hanc dimittis non es amicus summi Cęsaris: quoniam ipse sine ea non saluabit te.

C

Vtinam saperes, & intelligeres: ac nouissima prouideres.

Quemadmodum infans sine nutrice non potest viuere: ita nec sine Domina nostra potes habere salutem.

Sitiat ergo anima tua ad ipsam, tene eam nec dimitte: donec benedixerit tibi.

Repleatur os tuum laude sua: decanta tota die magnificentiam eius. Gloria Patri, &c.

Canticum instar illius trium puerorum. Dan. 3.

BEnedicite omnia opera Dominæ gloriosæ: laudate, & superexaltate eam in sæcula.

Benedicite Angeli Dominæ nostræ: benedicite cœli Dominæ nostræ.

Benedicat omnis creatura Dominam nostram: quam Rex sic voluit benedici.

D

Benedicta sis ô summi Regis filia: quæ odore præis cuncta lilia.

Benedicta sis corona Dominarum omnium: benedicta sis gloria Hierusalem.

Odor tuus sicut agri pleni, cui benedixit Dominus: qui in benedicentes te redundat irrigans omnia intima eorum.

Qui benedixerit tibi ô Virgo beata: sit ille iugiter benedictus.

Qui maledixerit tibi rosa candidissima: sit ille maledictus.

Non recedat de domo seruorum tuorum: vini, & olei abundantia.

In nomine tuo omne genu flectatur: cœlestium, terrestrium, & infernorum.

E

Benedicamus Deum qui te creauit: benedictus vterque parens qui te generauit.

Benedicta sis Domina in cœlo, & in terra: laudabilis, & gloriosa, & superexaltata in sæcula. Gloria &c.

Canticum instar illius Zachariæ, Luc. 1.

BEnedicta sis Domina, & mater Dei mei Israël: qui per te visitauit, & fecit Redemptionem plebis suę.

Et erexit vnicornu salutaris castitatis tuæ: in domo Dauid pueri sui.

Sicut locutus est per os Isaiæ: & aliorum sanctorum prophetarum eius.

Salutem ex inimicis præsta Virginum viro: de manu omnium qui nos oderunt pacem nobis tribue.

Et fac misericordiam pro parentibus, & nobis: vt memor sis testamenti omnipotentis Dei.

Quod iurauit ad patres nostros: Abraham, & semini eius in sæcula.

Sic sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati: quiete seruiemus illi.

In sanctitate, & iustitia coram te omnibus diebus nostris.

Et tu Maria prophetа Dei vocaberis: quoniam nouisti, quod respexit humilitatem ancillæ suæ.

Per quam dedit scientiam salutis plebi eius: in remissionem peccatorum.

Per viscera multitudinis misericordiæ tuæ: visita nos stella matutina oriens ex alto.

Illumina tenebras sedentium in vmbra mortis: & eas luce dilectissimi filij tui digneris instillare.

Miserere misericordiæ mater nobis miseris peccatoribus, qui retroacta peccata pœnitere negligimus: ac multa quotidie pœnitenda cõmittimus. Gloria, &c.

Hymnus instar illius, qui ascribitur Ambrosio, & Aug.

TE matrem Dei laudamus, te Mariam Virginem profitemur.

Te æterni patris sponsam omnis terra veneratur.

Tibi omnes Angeli, & Archangeli: tibi Throni, & Principatus fideliter deseruiunt.

Tibi omnes Potestates, & omnes virtutes cœlorum: & vniuersæ Dominationes obediunt,

Tibi omnes Chori, tibi Cherubim, & Seraphim exultantes assistunt.

Tibi omnis Angelica creatura incessabili voce proclamat:

Sancta, sancta, sancta Maria Dei genitrix mater, & virgo.

Pleni sunt cœli, & terra maiestatis gloriæ fructus ventris tui:

Te gloriosus Apostolorum chorus, sui Creatoris matrem collaudat.

Te beatorum Martyrum cœtus candidatus, Christi genitricem glorificat.

Te gloriosus Confessorum exercitus, Trinitatis templum appellat.

Te sanctarum Virginum chorea amabilis, Virginitatis, & humilitatis exemplum prædicat.

Te tota cœlestis curia Reginam honorat.

Te per vniuersum orbem Ecclesia inuocando concelebrat.

Matrem diuinæ maiestatis.

Venerandam te veram Regis cœlestis puerperam, sanctam quoque dulcedinem, & piam.

Tu Angelorum Domina, tu paradisi ianua.

Tu scala regni cœlestis, & gloriæ.

Tu thalamus, tu arca pietatis, & gratiæ.

Tu vena misericordiæ, tu sponsa, & mater Regis æterni.

Tu templum, & sacrarium Spiritus sancti, totius beatissimæ Trinitatis nobile triclinium.

Tu mediatrix Dei, & hominum, amatrix mortaliũ cœlestis illuminatrix.

Tu agonizatrix pugnantium, aduocata pauperum, miseratrix, & refugium peccatorum.

Tu erogatrix munerum, superatrix, ac terror dæmonum, & superborum.

Tu mundi Domina, cœli Regina, post Deum sola spes nostra.

Tu salus te inuocantium, portus naufragantium, miserorum solatium, pereuntium refugium.

Tu mater omnium beatorum, gaudium plenum post Deum, omnium supernorum ciuium solarium.

Tu promotrix iustorum, congregatrix errantium, promissio Patriarcharum.

Tu veritas Prophetarum, præconium, & doctrix

Aposto

Apoſtolorum, magiſtra Euangeliſtarum.

Tu fortitudo Martyrum, exemplar Confeſſorum, honor,& feſtiuitas Virginum.

Tu ad liberandum exulem hominem, Filium Dei ſuſcepiſti in vterum.

Per te expugnato hoſte antiquo: ſunt aperta fidelibus regna cœlorum.

Tu cum Filio tuo ſedes ad dexteram Patris.

Tu ipſum pro nobis roga virgo Maria, quem nos ad iudicandum credimus eſſe venturum.

Te ergo poſcimus nobis tuis famulis ſubueni, qui pretioſo ſanguine Filij tui redempti ſumus.

Æterna fac pia Virgo, cum ſanctis tuis nos gloria munerari.

Saluum fac populum tuum Domina, vt ſimus participes hæreditatis Filij tui.

Et rege nos, & cuſtodi nos in æternum.

Per ſingulos dies ó pia te ſalutamus.

Et laudare te cupimus vſque in æternum,mente,& voce.

Dignare dulcis Maria, nunc & ſemper nos ſine delicto conſeruare.

Miſerere pia nobis, miſerere nobis.

Fiat miſericordia tua magna nobiſcum, quia in te virgo Maria confidimus.

In te dulcis Maria ſperamus, nos defendas in æternum.

Te decet laus,te decet imperium,tibi virtus,& gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.

Symbolum inſtar illius Athanaſij

QVicumque vult ſaluus eſſe ante omnia opus eſt: vt teneat ad Mariam firmam fidem.

Quam niſi quiſque integram inuiolatamque ſeruauerit: abſque dubio in æternum peribit.

Quoniam ipſa ſola Virgo manens peperit: ſola cunctas hæreſes interemit.

Confundatur, & erubeſcat Hebræus qui dicit Chriſtum ex Ioſeph ſemine eſſe natum.

Confundatur Manichæus: qui dicit Chriſtum fictum habere corpus.

Palleat omnis, qui hoc ipſum aliunde, non de Maria dicit aſſumpſiſſe.

Idem namque Filius qui eſt Patris in diuinis vnigenitus: eſt,& verus vnigenitus Virginis Mariæ filius.

In cœlis ſine matre, in terris ſine Patre.

Nam ſicut anima rationalis, & caro propter vnionem de homine vere naſcitur: ita Deus, & homo Chriſtus, de Maria Virgine vere generatur.

Induens carnem de carne Virginis quia ſic genus humanum redimi congruebat.

Qui ſecundum diuinitatem æqualis Patri: ſecundum vero humanitatem minor Patre.

Conceptus in vtero Virginis Mariæ Angelo annunciante de Spiritu ſancto: non tamen Spiritus ſanctus eſt pater eius.

Genitus in mundum ſine pœna carnis Virginis matris: quia ſine delectatione carnis conceptus.

Quem lactauit mater: vbere de cœlo pleno.

Quem circumſtant Angeli obſtetricum vice: nunciantes paſtoribus gaudium magnum.

Hic à Magis munerib. adoratus, ab Herode in Ægyptū fugatus, à Ioanne in Iordane baptizatus: traditus, captus, flagellatus, crucifixus, mortuus,& ſepultus.

Cum gloria reſurrexit: ad cœlos aſcendit.

Spiritum ſanctū in diſcipulos, & in matrem miſit.

Quam demum ipſe in cœlum aſſumpſit: & ſedet ad dexteram Filij, non ceſſans pro nobis Filium exorare.

Hæc eſt fides de Maria Virgine: quam niſi quiſque fideliter, firmiterque crediderit, ſaluus eſſe non poterit

A

LITANIA B. MARIÆ VIRGINIS.

KYrie eleiſon.
Chriſte eleiſon.
Chriſte audi nos.
Chriſte exaudi nos.
Pater de cœlis Deus, Mariæ conditor glorioſus, miſerere nobis.
Fili redemptor mundi Deus, Mariæ nobilis fœcundator, miſerere nobis.
Spiritus ſancte Deus, Mariæ mirabilis obumbrator, miſerere nobis.
B Sancta Trinitas vnus Deus, qui Mariam glorificas, miſerere nobis.
Sancta Maria, quæ totum mundum illuminas, ora pro nobis.
Sancta Maria, quæ tuos ſeruos exaltas, ora pro nobis.
Sancta Maria, quæ pro peccatoribus ſupplicas, ora pro nobis.
Sancta Maria illuminatrix cordium, ora pro nobis.
Sancta Maria fons miſericordiæ, ora pro nobis.
Sancta Maria ſplendor S Eccleſiæ, ora pro nobis.
Sancta Maria flumen ſapientiæ, ora pro nobis.
Sancta Maria ab Angelo ſalutata, ora pro nobis.
Sancta Maria per Spiritum ſanctum obumbrata, ora pro nobis.
C Sancta Maria in cœlis glorificata, ora pro nobis.
Sancta Maria roſa veris ſpecioſa, ora pro nobis.
Sancta Maria vitis frondens generoſa, ora pro nobis.
Sancta Maria dulcis virgo, & ſpecioſa, ora pro nobis.
Sancta Maria à Deo Patre ſponſa electa, ora pro nobis.
Sancta Maria verbi Dei mater præelecta, ora pro nob.
Sancta Maria à Spiritu ſancto protecta, ora pro nobis.
Sancta Maria quæ Deum in vtero concepiſti, ora pro nobis.
Sancta Maria, quæ Deum, & hominem genuiſti, ora pro nobis.
Sancta Maria virgo virginum ſignifera, ora pro nobis.
Sancta Maria virga Ieſſe Chriſtifera, ora pro nobis.
Sancta Maria arbor vitæ fructifera, ora pro nobis.
D Sācta Maria feminarum pulcherrima, ora pro nobis.
Sancta Maria humilium humillima, ora pro nobis.
Sancta Maria ſanctarum ſanctiſſima, ora pro nobis.
Sancta Maria ſuper omnes diligentius amanda, ora pro nobis.
Sancta Maria ſuper omnes excellentius magnificanda, ora pro nobis.
Sancta Maria mater conditoris, ora pro nobis.
Sancta Maria mater Redemptoris, ora pro nobis.
Sancta Maria mater Saluatoris, ora pro nobis.
Sancta Maria mater mundo deſiderabilis, ora pro nobis.
Sancta Maria inferis terribilis, ora pro nobis.
Sancta Maria mater amabilis, ora pro nobis.
Sancta Maria virgo plena gratia, ora pro nobis.
E Sancta Maria virgo plena clementia, ora pro nobis.
Sancta Maria pia fundens ſolaria, ora pro nobis.
Sancta Maria flos, & decus virginalis. ora pro nobis.
Sancta Maria fluuius ſapientialis, ora pro nobis.
Sancta Maria ſplendor & lux Oriētalis, ora pro nobis.
Sancta Maria virtutum cœli Regina, ora pro nobis.
Sancta Maria domus Dei cypreſſina, ora pro nobis.
Sancta Maria cœli feneſtra cryſtallina, ora pro nobis.
Sancta Maria perpetuæ lucis aurora, ora pro nobis
Sancta Maria virgo pulchra,& decora, ora pro nobis.
Sancta Maria melodia dulcis,& ſonora, ora pro nobis.
Sancta Maria delitiarum Dei dapifera, ora pro nobis.
Sancta Maria cœleſtis curiæ pincerna, ora pro nobis.

Sancta Maria paradisi porta peruia, ora pro nobis.
Sancta Maria placitũ Dei vmbraculum, ora pro nobis.
Sancta Maria virginum noua exultatio, ora pro nobis.
Sancta Maria mulierũ prima benedicta, ora pro nob.
Sancta Maria miserorum pia cõsolatio, ora pro nob.
Sancta Maria vera salus & beatitudo, ora pro nobis.
Sancta Maria charitatis magnitudo, ora pro nobis.
Sancta Maria pietatis latitudo, ora pro nobis.
Sancta Maria mater orphanorum, ora pro nobis.
Sancta Maria mammilla orphanorum, ora pro nobis.
Sancta Maria mammilla paruulorum, ora pro nobis.
Sancta Maria consolatio afflictorum, ora pro nobis.
Sancta Maria cui Angeli obediunt & obsecrantur, ora pro nobis.
Sancta Maria nobilis Regina cœlorum ora pro nobis.
Sancta Maria cui Sancti & Sanctæ congaudent, & gratulantur. ora pro nobis.
Sancta Maria quam omnia laudant & venerantur, ora pro nobis.
Propitia esto, parce nobis Domina.
Propitia esto, libera nos Domina.
Ab omni malo, libera nos Domina.
Ab omni mala tentatione, libera nos Domina.
Ab ira & indignatione Dei, libera nos Domina
A periclitatione & desperatione, libera nos Domina.
A superbia præcipitante, libera nos Domina.
A peccato iræ & inuidię cruciãte, libera nos Domina.
A carnis tentatione vndique anxiante, libera nos Domina.
A peccato gulæ & gastrimargiæ commaculante, libera nos Domina.
Ab incursu hostis malignantis, libera nos Domina.
Per dulcorem & gaudium de Christi incarnatione, libera nos Domina.
Per dolorem & angustiam de illius passione, libera nos Domina.
Per gaudium & miraculum de illius resurrectione, libera nos Domina.
Per fidem tuam de Spiritus sancti missione, libera nos Domina.
Per gaudium & lætitiam de illius Ascensione, libera nos Domina.
Per gaudium & lætitiam de tua coronatione, libera nos Domina.
In hora mortis deuastante, libera nos Domina.
In iudicis districto examine, libera nos Domina.
Ab inferni horribili cruciamine, libera nos Domina.
Peccatores, te rogamus audi nos.
Vt sanctam Ecclesiam piissima Domina conseruare digneris, te rogamus audi nos.

A Vt iustis gloriam, peccatoribus gratiam impetrare digneris. te rogamus audi nos.
Vt tribulatis consolationem, captiuis liberationem impetrare digneris, te rogamus audi nos.
Vt famulos & famulas tibi deuote seruientes consolari digneris, te rogamus audi nos.
Vt populum Christianum filij tui pretioso sanguine redemptum conseruare digneris, te rogamus audi nos.
Vt cunctis fidelibus defunctis requiem æternam donare digneris, te rogamus audi nos.
Mater Dei, te rogamus audi nos.
Mater charissima & Domina nostra, miserere nobis, & dona nobis perpetuam pacem, Amen.
Kyrie eleison.
B Christe eleison.
Kyrie eleison.
Pater noster. Et ne nos inducas in tentationem,
Vers. Ego dixi Domina miserere mei.
Resp. Sana animam meam, quia peccaui tibi.
Vers. Conuerte misericordiam tuam super nos.
Resp. Et deprecabilis esto super seruos tuos.
Vers. Ostende potentiam tu. m contra inimicos nostros.
Resp. Vt iustificeris in nationibus populorum.
Vers. Miserere seruorum tuorum super quos innocatum est nomen tuum.
Resp. Et ne sinas angustiari eos in tentationibus suis:
Vers. Ne proiicias nos in tempore mortis nostræ.
Resp. Et succurre animæ cum deseruerit corpus suum.
Vers. Esto nobis Domina turris fortitudinis.
C *Resp.* Et petra durissima contra inimicum.
Vers. Adiuua me Domina ne corruam coram eo.
Resp. Fac vt conteratur sub pedibus meis.
Vers Exaudi orationem meam, & deprecationem meã
Resp. Et contepescant aduersarij mei.

Oremus.

OMnipotens sempiterne Deus, qui pro nobis de castissima Virgine Maria nasci dignatus es, fac nos tibi casto corpore seruire, & humili mente placere.

ORemus etiam te piissima virgo Maria, mũdi Regina & Angelorum Domina, vt eis quos in purgatoriis ignis examinat, impetres refrigerium, peccatoribus indulgentiam & iustis perseuerantiam in bono: nos quoque fragiles ab omnibus instantibus defende periculis. Per Dominum nostrum Iesum Christum, Amen.

Finis huius Psalterij Beatissimæ & gloriosissimæ Virginis Mariæ, & Tomi primi, qui continet primam & secundam partem Opusculorum Sancti Bonauenturæ.

5- 2.